

BIBLIA SACRA

VULGATAE EDITIONIS,

SIXTI V. ET CLEMENTIS VIII.

PONT. MAX.

AUCTORITATE RECOGNITA,
CUM INDICIBUS ETIAM PLANTINIANIS.

EDITIO NOVA,

NOTIS

CHRONOLOGICIS, HISTORICIS ET GEOGRAPHICIS
ILLUSTRATA, JUXTA EDITIONEM PARISIENSEM
ANTONII VITRÉ,

NUNC
ORDINANTE CELSISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO DOMINO

BERNARDO GALURA

EPISCOPO BRIXINENSI ET PRINCIPE etc.
DENVO ADORNATA.

PARS VETERIS TESTAMENTI PRIOR.

OENIPONTI.

TYPIS ET SUMTIBUS WAGNERIANIS.

1834.

PRAEFATIO

DE EDITIONE ROMANA.

In multis, magnisque beneficiis, quae per sacram tridentinam synodus Ecclesiae suae Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot latinas editiones divinarum Scripturarum solam veterem ac vulgatam, quae longo tot saeculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quod ex recentibus editionibus non paucae ad haereses hujus temporis confirmandas licenter detortae videbantur; ipsa certe tanta versionum varietas, atque diversitas magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisse. Jam enim hac nostra aetate illud fere evenisse constat, quod sanctus Hieronymus *) tempore suo accidisse testatus est, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices, cum unusquisque pro arbitrio suo adderet vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatae editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens praestantia, ut eam ceteris omnibus latinis editionibus longe anteferendam esse, apud aequos judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea libri continentur, (ut a majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi **) translatione, vel emendatione suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione latina, quam sanctus Hieronymus communem et vulgatam, sanctus Augustinus ***) italam, sanctus Gregorius (*) veterem translationem appellat. Ac de veteris quidem hujus, sive italae editionis sinceritate atque praestantia paeclarum sancti Augustini testimonium (**)) extat in secundo libro de Doctrina christiana, ubi latinis omnibus editionibus, quae tunc plurimae circumferebantur, italam paeferendam censuit, quod esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiae. De sancto vero Hieronymo multa extant veterum Patrum egregia testimonia; eum enim

*) Praef. in Josue.

**) S. Hieronymus cap. 49. Isaiae.

***) S. Aug. lib. 2. Doctr. christian. cap. 14.

(*) S. Greg. Epist. dedicat. ad Leandrum cap. 5. in fine. S. Aug. ubi supra.

(**) Lib. 18. de Civit. Dei cap. 43. Lib. 20. Moral. 24.

PRAEF. DE EDITIONE ROMANA.

sanctus Augustinus hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat, atque ejus translationem ipsorum quoque Hebraeorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius ita praedicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex hebreo eloquio cuncta verius transfudisse dicat, atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus *) non uno in loco hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit, eamque ab ecclesiis christianis communiter recipi ac probari affirmat, quod sit in verbis clarior, et veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non Latinis modo, sed etiam Graecis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut psalterium et prophetas ex Hieronymi versione in Graecum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt, viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, ceterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceterae, quae pene innumerabiles erant, quasi lapsae de manibus theologorum, penitus obsoleverint. Quare non immerito catholica Ecclesia sanctum Hieronymum Doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum ita celebrat, ut jam difficile non sit illorum omnium dannare judicium, qui vel tam eximii Doctoris lucubrationibus non acquiescant, vel etiam meliora, aut certe paria praestare se posse confidunt. Ceterum ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiae utilis vel injuria temporum, vel impressorum incuria, vel temere emendantium audacia ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta synodus tridentina illud decreto suo sapienter adjecit, ut haec ipsa vetus ac vulgata editio emendatissime, quoad fieri posset, impriimeretur, neque ulli liceret eam fine facultate et approbatione superiorum excudere. Quo decreto simul typographorum temeritati ac licentiae modum imposuit, et pastorum Ecclesiae in tanto bono quam diligentissime retinendo et conservando vigilantiam atque industriam excitavit. Et quamvis insignium academiarum theologi in editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia, et codices manuscripti complices et vetustiores summi Pontificis jussu conquisiti, atque in urbem advecti erant; et demum, quoniam executio generalium conciliorum, et ipsa Scripturarum integritas ac puritas ad eum apostolicae Sedis potissimum pertinere cognoscitur; ideo Pius IV., Pontifex Maximus, pro sea in omnes Ecclesiae partes incredibili vigilancia, lectissimis aliquot sanctae romanae Ec-

*) Lib. 6. Etymol. cap. 5. Lib. 1. de divin. Offic. cap. 12.

clesiae cardinalibus, aliisque tum sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritissimis viris eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis, inspectis quoque hebraicis, graecisque Bibliorum fontibus, consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissime castigarent. Quod itidem institutum Pius V. prosecutus est. Verum conventum illum, ob varias, gravissimasque Sedis apostolicae occupationes iamdudum intermissum, Sixtus V. divina providentia ad summum sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit, et opus tandem confectum typis mandari jussit. Quod cum jam esset excusum, et ut in lucem emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertens, non pauca in sacra Biblia proeli vitio irrepsisse, quae iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id vero cum morte praeventus praestare non potuisset, Gregorius XIV., qui post Urbani VII. duodecim dierum pontificatum Sixto successerat, ejus animi intentionem executus, perficere aggressus est, amplissimis aliquot cardinalibus, aliisque doctissimis viris ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, et qui illi successit, Innocentio IX. brevissimo tempore de hac luce subtractis, tandem sub initium pontificatus Clementis VIII., qui nunc Ecclesiae universae gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V. intenderat, Deo bene juvante perfectum est. Accipe igitur, christiane lector, eodem Clemente summo Pontifice annente, ex vaticana typographia veterem ac vulgatam sacrae Scripturae editionem, quanta fieri potuit, diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quae ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse, minime dubitandum. Et vero quamvis in hac Bibliorum recognitione in codicibus manuscriptis, hebraicis graecisque fontibus, et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis non mediocre studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quae mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt, tum quod ita faciendum esse, ad offensionem popolorum vitandam sanctus Hieronymus*) non semel admonuit, tum quod facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebreis et Graecis Latina fecerunt, copiam meliorum et emendatorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum aetatem ad nos pervenerunt, qui fortasse tam longo tempore identidem describendo minus puri, atque integri evaserunt; tum denique quia sacrae congregationi amplissimorum cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus a Sede apostolica delectis propositum non fuit, novam aliquam editionem endere, vel antiquum interpretem ulla ex parte corrigerem,

*) Epist. ad Sumiam et Fretellam. Praefatio Evangel. ad Damasum.

PRAEF. DE EDITIONE ROMANA.

vel emendare; sed ipsam veterem, ac vulgatam editionem lati-
nam, a mendis veterum librariorum, necnon pravarum emenda-
tionum erroribus repurgatam, suae pristinae integritati ac puri-
tati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quam
emendatissime imprimeretur juxta concilii oecumenici decretum,
pro viribus operam dare. Porro in hac editione nihil non cano-
nicum, nihil adscititum, nihil extraneum apponere visum est;
atque ea causa fuit, cur liber tertius et quartus Esdrae ins-
cripti, quos inter canonicos libros sacra tridentina synodus non
annumeravit, ipsa etiam Manassae regis oratio, quae neque
hebraice, neque graece quidem extat, neque in manuscriptis
antiquioribus invenitur, neque pars est ullius canonici libri,
extra canonicae Scripturae seriem posita sint; et nullae ad
marginem concordantiae, (quae posthac inibi apponi non prohi-
bentur) nullae notae, nullae variae lectiones, nullae denique
praefationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur.
Sed sicut apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui
concordantias locorum, varias lectiones, praefationes sancti Hie-
ronymi, et alia id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita
quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa
vaticana editione ejusmodi adjumenta pro studiosorum commo-
ditate, atque utilitate in posterum adjiciantur, ita tamen, ut
lectiones variae ad marginem ipsius textus minime annotentur.

DE CANONICIS SCRIPTURIS DECRETUM

E X

C O N C I L I O T R I D E N T I N O,

SESSIONE QUARTA.

Sacrosancta oecumenica, et generalis tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem tribus apostolicae Sedis legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut, sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur.

Et infra:

Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa synodo suscipiuntur. Sunt vero infrascripti. Testamenti veteris: quinque Moysis, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Josue, Judicum, Ruth; quatuor Regum; duo Paralipomenon; Esdrae primus, et secundus, qui dicitur Nehemias; Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium davidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus; Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel; duodecim Prophetae minores, id est Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias; duo Machabaeorum, primus et secundus. Testamenti novi: quatuor Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Joannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti; quatuordecim Epistolae Pauli Apostoli: ad Romanos, duae ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duae ad Thessalonicenses, duae ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos; Petri Apostoli duae; Joannis Apostoli tres; Jacobi Apostoli una; Judae Apostoli una, et Apocalypsis Joannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris, et canonicis non suscepere, et traditiones praedictas sciens et prudens contemserit, anathema sit.

HIERONYMI PROLOGUS GALEATUS.

Viginti et duas litteras esse apud Hebraeos, Syrorum quoque lingua et Chaldaeorum testatur, quae hebraeae magna ex parte confinis est; nam et ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritanus etiam Pentateuchum Moysis totidem litteris scriptit, figuris tamen et apicibus discrepantes. Certumque est, Esdram scribam legisque doctorem post captam Jerosolymam et instaurationem templi sub Zorobabel alias litteras reperisse, quibus nunc utimur, cum ad illud usque tempus iudicium Samaritanorum et Hebraeorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum haec eadem supputatio, sub Levitarum ac sacerdotum censu, mystice ostenditur. Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam graecis voluminibus usque hodie antiquis expressum litteris invenimus. Sed et psalmi, trigesimus sextus, et centesimus decimus, et centesimus undecimus, et centesimus decimus octavus, et centesimus quadragesimus quartus, quaque diverso scribantur metro, tamen ejusdem numeri texuntur alphabeto. Et Jeremie Lamentationes, et Oratio ejus, Salomonis quoque in fine Proverbia, ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inueniet? iisdem alphabetis vel incisionibus supplantantur. Porro quinque litterae duplices apud Hebracos sunt: Caph, Mem, Nun, Pe, Sade; aliter enim scribuntur per has principia medietatesque verborum, alter fines. Unde et quinque a pleuisse libri duplices aestimantur, Samuel, Melachim, Dibre hajamim, Esdras, Jeremias cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, per quae scribimus hebraice omne, quod loquimur, et eorum iunctiva vox humana comprehendenditur; ita viginti duo volumina supplantantur, quibus quasi litteris et exordiis in Dei doctrina teuera adhuc et lactens viri justi eruditur infancia.

בראשית Beresith, quem nos Genesim dicimus.

שְׁמוֹת Secundus וְאֶלָּה Veelle semoth, qui Exodus appellatur.

וַיִּקְרָא Tertius Vaiicra, id est Leviticus.

וַיִּזְכֵּר Quartus Vajedabber, quem Numeros vocamus.

הָדָרִים Quintus אלְהָה Elle hadebarim, qui Deuteronomium praenotatur.

Hi sunt quinque libri Moysis, quos proprie **תּוֹרָה** Thora, id est, legem, appellant.

Secundum prophetarum ordinem faciunt, et incipiunt ab Jesu filio Nave, qui apud eos בֶן נֹנֵן Josue ben Nun dicitur.

Deinde subtexunt **שְׁפָטִים** Sophetim, id est, Judicum librum. Et in euudem compingunt Ruth, quia in diebus judicum facta ejus narratur historia.

Tertius sequitur **שְׁמוֹאֵל** Samuel, quem nos Regum primum et secundum dicimus.

Quartus **מֶלֶכִים** Melachim, id est, Regum, qui tertio et quarto Regum volumine continetur.

Meliusque multo est **מֶלֶכִים** Melachim, id est, Regum, quam **מֶלֶכְוֹת** Mamla-chot, id est, Regnorum, dicere. Non enim multarum gentium describit regna, sed unius israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur.

Quintus est **יִשְׂעִיר** Isaías.

Sextus יְרֵמִיה Jeremias.

Septimus וְחַקָּרְבָּן Ezechiel.

Octavus liber duodecim Prophetarum, qui apud illos vocatur **תְּרֵי שָׁרֶן** There asar.

Tertius ordo Hagiographa possidet.

Et primus liber incipit a אַיּוֹב Job.

Secundus a דָוִיד David, quem quinque incisionibus et uno Psalmorum volumine comprehendunt.

Tertius est **שְׁלֹמֹה** Salomon, tres libros habens: Proverbia, quae illi מִשְׁלִים, id est, Parabolæ, appellant.

Quartus קְהֻלָּת Coheleth, id est Ecclesiastes.

Quintus **קַנְּצִים** Canticum canticorum, quem titulo **סִירְהָסִירִים** Sir hassirim praenotatur.

Sextus est **דָנִיָּאֵל** Daniel.

Septimus דִּבְרֵי הָמִים Dibre hajamim, id est verba dierum, quod significantius chronicon totius divinae historiae possumus appellare. Qui liber apud nos Paralipomenon primus et secundus inscribitur.

Octavus **עֲזֹרָא** Esdras, qui et ipse similiter apud Graecos et Latinos in duos libros divisus est.

Nonus אַסְתָּר Esther.

Atque ita sunt pariter veteris legis libri viginti duo, id est, Moysis quique, et Prophetarum octo, Hagiographorum novem. Quinque nonnulli Ruth et Ciuoth, inter hagiographa scriptent, et hos libros in suo potest numero supplantandos, ac per hoc esse priscae legis libros viginti quatuor, quos sub nuero viginti quatuor seniorum Apocalypsis Joannis inducit adorantes Agnum, et coronas suas prostratis vultibus offerentes, stantibus coram quatuor animalibus, oculatis ante et

retro, id est, in praeteritum et in futurum respiciuntibus, et indefessa voce clamantibus: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. Hic prologus, Scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebraeo vertimus in Latinum, conuenire potest, ut scire valeamus, quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, quae vulgo Salomonis inscribitur, et Iesu filii Syrach liber, et Judith, et Tobias, et Pastor non sunt in canone. Machabaeorum primum librum hebraicum reperi. Secundus graecus est; quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Quae cum ita se habeant, obsecro te lector, ne labore meum reprehensionem existimes antiquorum. In templo Dei osert unusquisque, quod potest: alii aurum, argentum, et lapides pretiosos; alii hyssum, et purpuram, et coccus osterunt, et hyacinthum. Nobiscum beue agitur, si obtulerimus pelles et caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemtibiliora nostra magis necessaria judicat. Unde et tota illa tabernacula pulchritudo, et per singulas species, Ecclesiae praesentis futuraeque distinctio, pellibus tegitur et cilicis, ardoreque solis et injuriam imbrum ea, quae viliora sunt, prohibent. Lege ergo primum Samuel, et Melachim meum; meum, iuquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo, et emendando sollicitus et didicimus et tememus, nostrum est. Et cum intellexeris, quod antea nesciebas, vel interpretem me aestimato, si gratius es; vel parphrasten, si ingratius, quamquam mihi omnino conscientis non sim, mutasse me quippam de hebraica veritate. Certe si incredulus es, lege graecos codices, et latinos, et confer cum iis opusculis, quae nuper emendavimus, et ubique discrepare inter se videris, interroga quemlibet Hebraeorum, cui magis accommodare debebas fidem, et si nostra firmaverit, puto, quod eum non aestimes conjectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed et vos famulas Christi rogo, (quae Domini discubentis pretiosissima fidei myrra ungitis caput, quae nequaquam Salvatorem quaeritis in sepulchro, quibus jam ad Patrem Christi ascendit) ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desaeviunt, et circumneant civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si aliis detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis. Ego scieus humilitatem meam, illius semper sententiae recordabor: Dixi^{*)}, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consideret peccator adversum me. Obmutui, et humiliatus sum; et siluit a bonis.

Hieronymus Paulino.

Frater Ambrosius, tua mihi muuscula perferens, detulit simul et suavissimas litteras, quae a principio amicitarum fidei probatae iam fidei, et veteris amicitiae praeferebant. Vera enim illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quam noua utilitas rei familiaris, non praesentia tantum corporum, non subdola et palpa adulatio, sed Dei timor, et divinarum Scripturarum studia conciliavit. Legimus in veteribus historiis, quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse, ut eos, quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras memphiticos vates, sic Plato Aegyptum et Architam Tarentinum, eamque oram Italiae, quae quondam magna Graecia dicebatur, laboriosissime peragravit, ut, qui Athenis magister erat, et potens, cujusque doctrinam Academiae gymnasias personabant, fieret peregrinus atque discipulus, malens aliena verecunde discere, quam sua impudenter iugenerere. Denique dum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus a piratis et venundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vincitus et servus; tamen quia philosophus, major emente se fuit. Ad Titum Livilium, lacteo eloquentiae fonte manantem, de ultinis Hispaniae Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles, legimus; et quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa aetas inauditum omnibus saeculis, celebranduque miraculum, ut urbem tautam ingressi aliud extra urbem quaererent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albaos, Seythas, Massagetas, opulentissima Iudae regna penetravit, et ad extremum, latissimo Phisou amne transmissio, perveuit ad Brachmanas, ut Hiarcham in throno sedentes aureo, et de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos de natura, de motibus siderum, ac diem cursu audiret docentem. Inde per Aelamitas, Babylonios, Chaldaeos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phoenices, Arabes, Palæstinos reversus Alexandriam, perrexit Aethiopiam, ut gymnosophistas, et famosissimam solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique, quod disceret, et semper proficieus, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo volumibus Philostratus. II. Quid loquar de saeculi hominibus, cum apostolus Paulus^{**)}, vas electionis et magister gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur: An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus? ***) post Damascum Arabiamque Instratam ascenderit Jerosolymam, ut videret Petrum, et manserit apud eum diebus quindecim? Hoc

*) Ps. 38.

**) Act. 9, 6.

***) II. Cor. 15. Gal. 1.

HIERONYMUS PAULINO.

enim mysterio hebdomadis et ogdoadis futurus gentium praedicator instruendus erat. Rursumque post annos quatuordecim^{*)}, assumto Barnaba et Tito, expuererit apostolis Evangelium, ne forte in vacuum curreret aut eucurrisset. Habet enim, nescio, quid latentis ἐντρυπήσας viva vox, et in aures discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat. Unde et Aeschines, cum Rhodi exularet, et legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait: Quid, si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem? III. Haec non dico, quod sit in me aliquid tale, quod vel possis a me audire, vel velis discere; sed quod ardor tuus, et discendi studium etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, et sine doctore laudabile est. Non quid invenias, sed quid queras, consideramus. Mollis cera, et ad formandum facilis, etiam si artificis et plastae cesserent manus, tamen virtute totum est, quidquid esse potest. Paulus^{**) apostolus ad pedes Gamalielis legem Moysis et prophetas dicensse se gloriatur, ut armatus spiritalibus telis postea diceret considerenter: Arma^{***)} nostrae militiae non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum couilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo, et parati subjugare omnem inobedientiam. Ad Timotheum^(*) scribit ab infantia sacris litteris eruditum, et hortatur ad studium lectionis, ne negligat gratiam, quae data sit ei per impositionem manus presbyterii. Tito praecipit, ut inter ceteras virtutes episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque in eo eligat Scripturam: Obtineat, inquit^(**), eum, qui secundum doctrinam est, fideli sermone, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et contradicentes revincere. IV. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest, et quantum aedificat ex vitae merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat. Malachias propheta, immo per Aggaicum Dominus: Interroga^(***), ait, sacerdotes legem; in tantum sacerdotis officium est interrogatum respondere de lege. Et in Deuteronomio legimus: Interroga^(†) patrem tuum, et annuntiabit tibi, seniores tuos, et dicent tibi. In Psalmo quoque centesimo decimo octavo: Cantabiles mihi erant justifications tuae in loco peregrinationis meae. Et in descriptione justi viri, cum eum David arbori vitae, quae est in paradyso, compararet, inter ceteras virtutes ethoc intulit: In^(‡) lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Daniel in fine sacratissimae visionis ait, justos^(†††) ful-}

gere sicut stellas, et intelligentes, id est, doctos, quasi firmamentum. Vides, quantum inter se distent justa rusticitas et docta justitia? Alii stellis, ali coelo comparantur. Quamquam juxta hebraicam veritatem utrumque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiant multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. Cur dicitur Paulus apostolus^{*)} vas electionis? Nempe quia legis et Scripturarum sanctorum erat armarium. Pharisei stupent in doctrina Domini, et mirantur in Petro et Joanne, quomodo legem sciant, cum litteras non didicerint. Quidquid enim aliis exercitatio, et quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus sanctus suggerebat; et erant, juxta quod scriptum est, Σεοδίδακτοι. Duodecim^{**) annos Salvator impleverat, et in templo seces de quaestibonus legis interrogans, magis docet, dum prudeenter interrogat. Nisi forte rusticum Petrum, rusticum dicimus Joannem, quorum uterque dicere poterat: Etsi^(***) imperitus sermone, non tamen scientia. Joannes rusticus, piscator, indoctus[†] et unde illa vox, obseero: Iu^(*) principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum? Λόγος enim graece multa significat; nam et verbum est, et ratio, et supputatio, et causa uniuscuiusque rei, per quam sunt singula, quae subsistunt: quae univera recte intellegimus in Christo. V. Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Perdam, inquit^(**), sapientiam sapientum, et prudentiam prudentium reprobab. Vera sapientia perdet falsam sapientiam; et quamquam stultitia praedicationis in cruce sit, tamen Paulus sapientiam loquitur inter perfectos, sapientiam autem non saeculi bujus, nec principium saeculi istius, quae destruitur; sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam praedestinavit Deus ante saecula. Dei sapientia Christus est. Christus enim Dei virtus, et Dei sapientia. Haec sapientia in mysterio abscondita est, de qua et noni Psalmi titulus praenotatur: Pro occultis filii, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei absconditi. Et^(***) qui in mysterio absconditus erat, praedestinatus est ante saecula, praedestinatus autem et praefiguratus in lege et prophetis. Unde et prophetae appellabantur videntes, quia videbant eum, quem ceteri non videbant. Abraham^(†) vidit diem ejus, et laetus est. Aperiebantur coeli Ezechieli^(††), qui populo peccatori clausi erant. Revela, inquit David^(†††), oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua. Lex enim}

^{*)} Gal. 2.

^{**) Act. 22.}

^{***} II. Cor. 10.

^(*) II. Tim. 3. 1. Tim. 4.

^{(**) Tit. 1.}

^(***) Aggaicus 2.

^(†) Deut. 32.

^(††) Ps. 1.

^(†††) Dan. 12.

^{*)} Act. 4. ^{**) Isai. 56. Joann. 6. Luc. 2.}

^{***} II. Cor. 11. ^(*) Joann. 1. ^{(**) Abd. 1.}

^(†) Isai. 20. I. Cor. 1. II. Cor. 1.

^(***) Coloss. 2. ^(†) Joann. 6. ^(††) Ezech. 1.

^(†††) Ps. 118.

spiritualis est, et revelatione opus est, ut intelligatur *), ac revelata facie Dei gloriam contemplemur. Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur. Quem si dederis homini scienti litteras, ut legat, respondebit tibi: Non possum; signatus est enim. Quantu hodie putant, se nosse litteras, tenent signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille reseraverit, qui habet clavem David **); qui aperit, et nemo claudit, claudit, et nemo aperit? In Actibus apostolorum sanctus enuchus, immo vir, (sic enim eum Scriptura cognominat) cum legeret Isaiam prophetam, interrogatus a Philippo: *** Putasne, intelligis, quae legis? respondit: Quomodo possum, nisi aliquis me docuerit? Ego (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc enucho, nec studiosior, qui de Aethiopia, id est, de extremis mundi finibus, venit ad templum, reliquit aulam regiam, et tautus amator legis divinaeque scientiae fuit, ut etiam in vehiculo legeret litteras sacras. Et tamen cum librum teueret, et verba Domini cogitatione conciperet, lingua volveret, labiis personaret, ignorabat eum, quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! eadem hora credit enuchum, baptizatur, et fidelis et sanctus factus est, ac magister de discipulo, plus in deserto fonte Ecclesiae, quam in aurato synagogae templo reperit. Haec a me stricta sunt breviter, (neque enim epistolari angustia evagari longius patiebatur) ut intelligeres, te in Scripturis sacris sine praevio et monstrante semitam non posse ingredi. VI. Taceo de grammaticis, rhetoribus, philosophis, musicis, geometris, dialecticis, astronominis, astrologis, medicis, quorum scientia mortalibus vel utilissima est, et in tres partes scinditur, τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam, et quae non tam lingua, quam manu administrantur. Agricolae, caementarii, fabri metallorum, lignorumque caesores, lanarii quoque, et fullones, et ceteri, qui variam supellectilem, et vilia opuscula fabricantur, absque doctore non possunt esse, quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici; tractant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes viudicant. Scribimus indocti doctique poemata passim. Hanc garrula annus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant. Alii aduento superciliosi graudia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris litteris philosophantur. Alii discunt, pro pudor! a foeminiis, quod viros doceant; et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum, immo andancia edisserunt aliis, quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si

forte ad Scripturas sanctas post saeculares litteras venerint, et sermone compo- sito aures populi mulseriunt; quidquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec scire dignatur, quid prophetae, quid apostoli seuserint; sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit, et nou vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, et ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Homerocentonas, et Virgiliocentonas; ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit. Jam redit et virgo, redent saturnia regna, jam nova progenies coelo demittitur alto. Et Patrem loquentem ad Filium: Nata, meae vires, mea magna potentia solus. Et post verba Salvatoris in cruce: Talia perstabant memorans, fixus que manebat. Puerilia sunt haec, et circulatorum Iudo similia, docere, quod ignorares; immo, ut cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire, quod nescias.

VII. Videlicet manifestissima est *Genesi*, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terrae, de confusione linguarum et gentium usque ad exitum scribitur *Hebraeorum*.

Patet *Exodus* cum decem plagiis, cum decalogo, cum mysticis divinisque praecensis.

In proumo est *Leviticus* liber, in quo singula sacrificia, immo singulae pacie syllabae, et vestes Aaron, et totus ordo *Leviticus* spirant caelestia sacramenta.

Numeri vero nonne totius arithmeticae, et prophetiae *Balaam*, et quadraginta duarum per erenum mansionum mysteria continent?

Deuteronomium quoque secunda Iex, et evangelicae legis praefiguratio nonne sic in habet, quae priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus? Hucusque Moyses, hucusque *Pentateuchus*: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus *) in Ecclesia gloriatur.

Job exemplar patientiae quae non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versus labitur, pedestri sermone finitur; omnesque leges dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba plena sunt sensibus. Et (ut de ceteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. Scio, inquit, quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra resurrecturus sum; et rursus circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non aliis. Reposita est haec spes mea in sinu meo.

Veniam ad *Jesum Nare*, qui typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine praefert. Trausit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, et per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque conflua-

*) Rom. 7. II. Cor. 3. Apoc. 5. Isai. 29.
) Apoc. 3. * Act. 8.

*) I. Cor. 14.

Ecclesiae coelestisque Jerusalem spirituua-
lia regna describit.

In *Judicum* libro quot principes populi,
tot figurae sunt.

Ruth Moabitis *) Isaiæ explet vatici-
nium, dicentis: Emitte agnum, Domine,
Dominatorem terræ, de petra deserti, ad
montem filiae Sion.

Samuel in Heli mortuo, et occiso Saul**) veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David novi sacerdotii, no-
vique imperii sacramenta testatur.

Melachim, id est, tertius et quartus Regum *** liber, a Salomonе usque ad Je-
choniam, et a Jeroboam filio Nahath usque
ad Osee, qui ductus est in Assyrios, re-
gnūm Juda et regum describit Israēl. Si
historiam respicias, verba simplicia sunt; si in litteris sensum latentem inspexeris,
Ecclesiæ paucitas, et haereticorum contra
Ecclesiæ bella narrantur.

Duodecim Prophetæ, in unius voluminis
angustias coarctati, multo aliud, quam
sonet in littera, præfigurant.

Osee crebro nominat Ephraim, Samari-
an, Joseph, Jezrahel, et uxorem fornicariam, et fornicationis filios, et adul-
teram cubiculo clausam mariti, multo tem-
pore sedere viduam, et sub veste lugubri
viri ad se redditum praestolari.

Joel filius Phatuel describit terram duo-
decim tribuum, eruca, bricho, locusta,
rubigine vastante consumtam, et post ever-
sionem prioris populi effusum iri Spiritum
sanctum super servos Dei, et ancillas, id
est, super centum viginti creditum no-
mina, et effusum iri in coenaculo Sion.
Qui (*) centum viginti ab uno usque ad
quindicem paulatim, et per incrementa
surgeentes, quindicem graduum numerum
efficiunt, qui in Psalterio mystice conti-
nentur.

Amos pastor et rusticus, et ruborum
mora distringens, paucis verbis explicari
non potest. Quis enim digne exprimat tria
aut quatuor scelerâ Damasci, et Gazæ,
et Tyri, et Idumææ, et siliorum Ammon
et Moab, et in septimo et octavo gradu
Judeæ et Israël? Hic loquitur ad vaccas
pingues, quæ sunt in Samariae monte,
et ruituram domum majorem minoremque
testatur. Ipse cernit factorem locustæ, et
stantem Dominum super murum litum vel
adamantinum, et uncinum pomorum, attrahen-
tientem supplicia peccatoribus, et famem
in terram, non famem pauis, nec situm
aquaæ, sed audiendi verbum Dei.

Abdias, qui interpretatur servus Dei,
pertinet contra Edom, sanguineum, ter-
renumque hominem, fratri quoque Jacob
semper aemulum, hasta percudit spiritali.

Jonas, columba pulcherrima, naufragio
suo passionem Domini præfigurans, mun-
dum ad poenitentiam revocat, et sub no-
mine Ninive gentibus salutem nuntiat.

Michæas de Morasti, cohaeres Christi,

vastationem annuntiat filiae latronis, et
obsidionem ponit contra eam, quia maxil-
lani percosserit judicis Israël.

Nahum, consolator orbis, increpat civi-
tatem sanguinum, et post eversionem il-
lius loquitur: Ecce super montes pedes
evangelizantis, et annuntiantis pacem.

Habacuc, luctator fortis et rigidus, stat
super custodiam suam, et figit gradum
super munitionem, ut Christum in cruce
contempletur, et dicat: Operuit coelos
gloria ejus, et laudis ejus plena est terra.
Splendor ejus ut lux erit, cornua in ma-
nibus ejus; ibi abscondita est fortitudo
ejus.

Sophonias, speculator et arcanorum
Dei cognitor, audit clamorem a porta
piscium, et ejulatum a secunda, et cou-
tritionem a collibus. Indicit quoque ulula-
tum habitatoribus Pilæ, quia conticuit
omnis populus Chanaan, disperierunt uni-
versi, qui involuti erant argento.

Aggaeus festivus et laetus, qui semi-
navit in lacrymis, ut in gaudio meteret,
destructum templum aedificat, Deumque
Patrem inducit loquentem: Adhuc unum
modicum, et ego commovebo coelum et
terræ, et mare, et aridam, et movebo
omnes gentes; et veniet desideratus cun-
ctis gentibus.

Zacharias memor Domini sui, multi-
plex in prophetia, Jesum vestibus sordidis
indutum, et lapidem oculorum septem;
candelabrumque aureum cum totidem lu-
cernis, quot oculis; duns quoque olivas
a sinistris lampadis cernit et dextris; ut
post equos nigros, rufos, albos, et varios,
et dissipatas quadrigas ex Ephraim, et
equum de Jerusalem, pauperem regem
valicinetur et praedicet, sedentem super
pullum filium asiæ subjugalis.

Malachias aperte, et in fine omnium
prophetarum de abjectione Israël, et vo-
catione gentium: Non est mihi, ait, vo-
luntas in vobis, dicit Dominus exercituum;
et munus non suscipiam de manu vestra.
Ab ortu enim solis usque ad occasum
magnum est nomen meum in gentibus; et
in omni loco sacrificatur, et offertur no-
mini meo oblatio muuda.

Isaiam, *Jeremiah*, *Ezechielem*, et
Danielem quis potest vel intelligere, vel
expondere? Quorum primus non prophetiam
mihi videtur texere, sed Evangelium.

Secundus virgam nucceam, et ollam suc-
censam a facie aquilonis, et pardum spo-
liatum suis coloribus, et quadruplex di-
versi metris noctis alphabetum.

Tertius principia et fiuum tantis habet
obscuritatibus involuta, ut apud Hebreos
istæ partes cum exordio Geneseos ante
annos triginta non legantur.

Quartus vero, qui et extremus inter
quatuor prophetas, temporum conscius, et
totius mundi φιλίτεως, lapidem praeci-
sum de monte sine manibus, et regna
omnia subvertentem, claro sermone pro-
nuntiat.

*) Isai. 16.   **) Reg. I. et II.
***) Reg. III. et IV.   (*) Act. 2.

David, Simonides noster, Pindarus, et Alceaus, Flaccus quoque, Catullus, atque Sereenus, Christum lyra personat, et in decachordo psalterio ab inferis excitat resurgentem.

Salomon^{*)} pacificus et amabilis Domini mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam^{**)} jungit et Christum, sanctarumque^{***)} nuptiarum dulce canit epithalamium.

Esther in Ecclesiae typo populum liberat de periculo, et interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii, et diem celebrem mittit in posteros.

Paralipomenon liber, id est, instrumenti veteris *επιτομη*, tautus ac talis est, ut, absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum et praetermissae in Regum libris tanguntur historiae, et innumerabiles explicantur Evangelii quaestiones.

Esdras et *Nehemias*, adjutor videlicet, et consolator a Domino, in unum volumen coactantur; instaurant templum, muros extinxunt civitatis; omnisque illa turba populi redeuntes in patriam, et descriptio sacerdotum, Levitarum, Israëlis, proselytorum, ac per singulas familias iurorum ac terrum opera divisa aliud in cortece praefereunt, aliud retinent in medulla.

Cernis, me Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolae, et tamen non implesse, quod volui. Audivimus tantum, quid nosse, quid cupere debeamus, ut et nos quoque possimus dicere: Concupivit^(*) anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore. Ceterum illud Socratum impletur in nobis: Hoc tantum scio, quod nescio.

Taugam et novum breviter Testamentum.

Matthaeus, *Marcus*, *Lucas*, et *Joannes*, quadriga Domini^(**), et verum Cherubim, quod interpretatur scientiae multitudine, per totum corpus oculati sunt, scintillae eminant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, et in sublime tendentes, terga pennata et ubique volitantia, tenent se mutuo, sibique perplexi sunt, et quasi rotta in rota volvuntur, et pergunt, quoniam eos status Spiritus sancti perduxerit.

Paulus apostolus ad septem scribit ecclésias; octava enim ad Hebraeos a plesisque extra numerum ponitur. Timotheum instruit ac Titum, et Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo melius tacere polo, quam pauca scribere.

Actus apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, et nascentis Ecclesiae infantiam texere; sed si noverimus, scriptorem eorum Lucam esse medicum,^(***) cuius laus est in Evangelio, animadvertemus pariter, omnia verba illius animae languentis esse medicinam.

Jacobus, *Petrus*, *Joannes*, *Judas* septem epistolás ediderunt, tam mysticas quam succinctas, et breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis, ut rarus sit, qui non in earum lectione coecutial.

Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi, et pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiae.

Oro te, frater charissime, inter haec vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil querere. Nonne tibi videtur jam hic in terris regni coelestis habitaculum? Nolo, ossendari in Scripturis sanctis simplicitate, et quasi vilitate verborum, quae vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, et in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, et hebes, ut haec me nosse pollicear, et eorum fructus capere, quorum radices in coelo fixae sunt; sed velle fateor. Sedenti me praefero, magistrum renuens, conitem pondeo. Pententi^(*) datur, pulsanti aperitur, quaerens inventit. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in caelo. Obviis^(**) te manibus excipiā, et (ut inepte aliquid, ac de Hermagorae tumiditate effutiam) quidquid quæsieris, tecum scire conabar.

Habes hic amantissimum tuo fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemptum saeculi, fidem amicitiae, amorem Christi. Nam prudenter et eloqui venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, et haerentis in salo naviculae fūnem magis præcide, quam solve. VIII. Nemo renuntiatur saeculo bene potest vendere, quæ contempsit, ut venderet. Quidquid in sumtus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est: Avaro^(***) tam deest, quod habet, quam quod nou habet. Credenti totus mundus divitiarum est; infidelis autem etiam obolo indiget^(*). Sic vivamus, tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Victor et vestitus divitiae Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende; si non habes, projice. Tollenti^(**) tunicam et pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu, semper recrastinans, et diem de die trahens, caute et pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus, unde alat pauperes suos. Totum Deo dedidit, qui seipsum obtulit. Apostoli^(***) navem tantum et retia reliquerunt. Vidua duo aera misit in gazophylacium, et præfertur Croesi divitiis. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moritum.

^(*) Proverb. ^(**) Ecclesiastes. ^(***) Cantic.
^(*) Ps. 118. ^(**) Ezech. 1. ^(***) II. Cor. 6.

^(*) Matth. 7. ^(**) Lue. 11. ^(***) Prov. 17.
^(*) II. Cor. 6. ^(**) Matth. 5.
^(***) Matth. 4. Marc. 12. Lue. 11.

P R A E F A T I O

S. HIERONYMI PRESBYTERI

IN PENTATEUCHUM MOYSIS.

AD DESIDERIUM.

Desiderii mei desideratas accepi epistolas, qui quodam praesagio futurorum cum Daniele *) sortitus est nomen, obsecrantis, ut translatum in latinam linguam de hebreo serinone Pentateuchum nostrorum auribus traderem. Periculorum opus certe, et obtrectatorum meorum latratus patens, qui me asserunt in septuaginta interpretatione suggillationem nova pro veteribus credere, ita ingenium quasi vinum probantes, cum ego saepissime testatus sim **), me pro virili portione in tabernaculo Dei offerre, quae possim, nec opes alterius aliorum paupertate foedari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui editione antiquae translationem Theodosiani miscuit, asterisco et obelo opus omne distinguens, dum aut elucescere facit, quae minus ante fuerant, aut superflua quaeque jugulat et confudit, maxime quae evangelistarum et apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de veteri Testamento legimus, quae in nostris codicibus non habentur, ut est illud: Ex Aegypto vocavi filium meum; et: Quoniam Nazaraeus vocabitur; et: Videbat, in quem compuixerunt; et: Fluminis de ventre ejus fluent aquae vivae; et: Quae nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quae preparavit Deus diligentibus se; et multa alia, quae proprium σύνταγμα desiderant. Interrogemus ergo eos, ubi haec scripta sunt; et cum dicere non potuerint, de libris hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee ***), secundum in Isaia (*), tertium in Zacharia (**), quartum in Proverbis (***) quinto aequo in Isaia (†). Quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta sectantur, et hiberas naenias libris authenticis praeferrunt. Causas erroris non est meum expouere. Judaei prudenti factum dicunt esse consilio, ne Ptolemaeus unius Dei cultor etiam apud Hebreos duplice divinitatem deprehenderet. Quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubincunque sacramum aliquid Scriptura testatur de Patre et Filio et Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt, ut et regi satisfacerent, et arcuum fidei non vulgarent. Et nescio, quis primus auctor

septuaginta cellulas Alexandriae mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scriptarunt, cum Aristaeas ejusdem Ptolemaei ὑπερασπισθήσ, et multo post tempore Josephus nihil tale retulerint; sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem. Ibi Spiritus ventura praeditus; hic eruditio et verborum copia ea, quae intelligit, transfert. Nisi forte putandus est Tullius Oeconomicum Xenophontis, et Platonis Protagoram, et Demosthenis pro Ctesiphonte orationem afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per septuaginta interpretes, aliter per apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit, ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? dampnamus veteres? Minime. Sed post priorum studia in domo Domini, quod possumus, laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, et quod nesciebant, dubiis protulere sententias; nos vero post passionem et resurrectionem ejus non tam prophetem quam historiam scribimus. Alter enim audita, aliter visa narrantur; quod melius intelligimus, melius et proferimus. Audi igitur aenule, obtrectator ausculta: non damno, non reprehendo septuaginta; sed confideanter cunctis illis apostolos praefero. Per istorum os mihi Christus sonat, quos ante prophetas inter spiritualia charismata positos lego, in quibus ultimum paene gradum interpretes tenent. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebreos, diversarum urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo, tui codices non habeunt. Aliud est, si contra se postea ab apostolis usurpata testimonia probaraverunt, et emendatoria sunt exemplaria latina quam graeca, et graeca quam hebronica. Verum haec contra invidos. Nunc te precor Desideri clarissime, ut me, quia tantum opus subire fecisti, et a Genesi exordium capere, orationibus juves, quo possum eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in latium eos transferre sermonem.

Ejusdem in Josue praefatio.

Tandem finito Pentateucho Moysis, velut grandi soenore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittamus, quem He-

*) Dan. 9.   **) Exod. 35.   *** Osee 11.
(**) Isai. 11.   (**) Zach. 12.   (****) Prov. 18.
(†) Isai. 64.

braei בְּנֵי יִשְׂרָאֵל id est, Josue filium Nun, vocant, et ad Judicium librum, quem בְּנֵי שׁוֹבֵעַ appellant, ad Ruth quoque et Esther, quos eisdem nominibus esserunt. Non enim usque lectorem, ut silvam hebreorum nominum, et distinctiones per membra divisas diligens scriptor conseruet, ne et noster labor, et illius studium pereat. Et ut in primis, quod saepe testatus sum, sciat, me non in reprehensionem veterum nova cedere, sicut amici mei criminantur; sed pro virili parte offerre linguae meae hominibus, (quos laetitia nostra delectant) ut pro Graecorum Ἑλλήσις, quae et sumtu et labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lecture dubitarint, haec illis conferentes, inventiant, quod requirunt; maxime cum apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices, et unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit, vel substraxerit, quod ei visum est, et utique non possit verum esse, quod dissonat. Unde casset arcuato vulnera contra nos insurgere scorpius, et sanctum opus venenata carpere lingua, vel suscipiens, si placet, vel contemniens, si displicet; *) meiningeritque illorum versuum: Os tuum abundavit malitia, et lingua tua conciuabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum; haec fecisti, et tacui. Existinasti inique, quod ero tui similis; arguam te, et statuam contra facient tuam. Quae euin aidentis vel legentis utilitas est, nos labrando sudare, et alios detrahendo labrare? dolere Judeeos, quod calumniandi eis et irridendi Christianos sit ablata occasio, et Ecclesiae homines id despicer, immo lacerare, unde adversarii torqueantur? Quod si vetus eis tantum interpretatione placet, quae et mihi non displicet, et nihil extra recipiendum putant, cur ea, quae sub asteriscis et obelis vel addita sunt vel amputata, legunt, et negligunt? Quare Dapilem juxta Theodosianis translationem Ecclesiae suscepterunt? Cur Origenem mirantur, et Eusebium Pamphili, cunctas editiones similiter disserentes? Aut quae fuit stultitia, postquam vera dixerint, proferre, quae falsa sunt? Unde autem in novo Testamento probare poterunt assumta testimonia, quae in libris veteribus non habentur? Haec dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamus. Ceterum post sanctae Paulae dormitionem, cuius vita virtutis exemplum est, et hos libros, quos Eustochio virginii Christi negare non potui, decrevimus, dum spiritus hos tegit artus, prophetarum explanationi incumbere, et omnissimum diu opus, quasi quodam postliminio repetere; praesertim cum et admirabilis sanctusque vir Paumachius hoc idem litteris flagitet, et nos ad patriam festinan-

tes, mortiferos sirenarum cantus surda debeamus aure transire.

Praefationem ejusdem S. Hieronymi in libros Regum supra reperies, ideo in principio possum, quod librorum sacrorum ordinem continet. Inscriptur autem: Prologus Galatus.

Eiusdem in librum Paralipomenon prae-fatio.

Si septuaginta interpretum pura, et ut ab eis in Graecum versa est, editio permaneret, superflue me, Chromati episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut hebreia libri volumina latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, et nascentis Ecclesiae roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero, cum pro varietate regionum diversa feratur exemplaria, et germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata, nostri arbitrii putas, aut e pluribus judicare, quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cedere, illudentibusque Iudeis cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria et Aegyptus in septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Autiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediae inter has provincias palaeostinos codices legunt, quos ab Origine elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt; totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certe Origenes nou solum exempla componuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissentiens statim ceteris inter se consentientibus arguatur; sed, quod majoris audaciae est, in editione septuaginta Theodosianis editionem miscuit, asteriscis designans, quae minus fuerant, et virgulis, quae ex superfluo videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere, quod semel suscepserant, et post septuaginta cellulas, quae vulgo sine auctore jactantur, singulas cellulas aperuere, hocque in ecclesiis legitur, quod septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant Latini mei, qui inviolata editione veteri, ita novam condidi, ut laborem meum Hebreis, et, quod his magis est, apostolis auctoribus comprehendem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio *): Ex Aegypto vocavi filium meum; et: Quoniam Nazaraeus vocabitur; et: **): Videbunt, in quem compunixerunt; et illud Apostoli: ***): Quae oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quae praeparavit Deus diligenter illum; ceteraque his similia in Hebreorum libris inveniri. Certe apostoli et evangelistae septuaginta interpretes neverant; et unde eis haec, quae in septuaginta interpretibus non habentur? Christus Dominus noster, utriusque Te-

*) Ps. 49.

) Matth. 2.   **) Joann. 19.   *) I. Cor. 2.

stamenti conditor, in Evangelio secundum Joannem:*) Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent; apocrypha nescit Ecclesia. Ad Hebraeos igitur revertendum est, unde et Dominus loquitur, et discipuli exempla praeconumunt. Haec pace veterum loquor, et obrectatoribus meis tautum respondeo, qui canuo dente me rodunt, in publico detrahentes, et legentes in angulis, iidem et accusatores et defensores, cum in aliis probent, quod in me reprobant, quasi virtus et vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Ceterum memini, editionem septuaginta translatorum olim de Graeco emendatam tribuisse me nostris, nec iniunicum debere existimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quod nunc **דברי הימים** id est, verba dicrum, interpretatus sum, idcirco feci, ut inextricabiles moras, et silvam nominum, quae scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbarie apertius et per versumcola digererem, mihinet ipsi et meis juxta Ismeniam canens, si aures surdae sunt ceterorum.

Ad Domnionem et Rogatianum in eundem praefatio ejusdem.

Quomodo Graecorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint, et tertium Virgilii librum, qui a Troade per Leucaten, et Acroeraunia ad Siciliam, et inde ad ostia Tiberis navigaverint; ita sanctam Scripturam lucidius intuebitur, qui Iudeam oculis contemplatus sit, et antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde et nobis curae fuit, cum eruditissimis Hebraeorum hunc laborem subire, ut circumiremus provinciam, quam universae Christi Ecclesiae sonant. Fateor enim, mi Domnion et Rogatiane charissimi, nunquam me in divinis voluminibus propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam, sed ea etiam, de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitus; quanto magis de his, super quibus anceps eram? Denique cum a me super litteris flagitassetis, ut vobis librum Paralipomenon latino sermone transferrem, de Tiberiade quedam legis doctorem, qui apud Hebraeos admirationi habebatur, assunsi, et coului cum eo a vertice; ut aiunt, usque ad extremum unguem; et sic confirmatus, ausus sum facere, quod jubebatis. Libere enim vobis loquor, ita in graecis et latiniis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam hebraea quam barbara quaedam, et sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc septuaginta interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea, quae vera fuerunt, traustu-

lerant, sed scriptorum culpae adscribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant, et saepe tria nomina, subtractis e medio syllabis, in unum vocabulum congiunt, vel e regione unum nomen propter latitudinem suam in duo vel tria vocabula dividunt. Sed et ipsae appellations non homines, ut plerique existimant, sed urbes, et regiones, et saltus, et provincias souant, et oblique sub interpretatione et figura eorum quaedam narratur historiae, de quibus in regnum libro dicitur: Nonne ecce haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Quae utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quod apud Hebraeos liber Paralipomenon unus sit, et apud illos vocatus **דברי הימים** id est, verba dierum, qui propter magnitudinem apud nos divisus est. Quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes secent, cum unus a suo auctore sit editus. Deinde etiam illud attendendum, quod frequenter nomina non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonant. Ad extrellum, quod omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur, et historiae, quae vel praetermissae sunt in suis locis, vel persictriae leviter, hic per quadam verborum compendia explicitentur. Orationum itaque vestrarum adjutus auxilio, misi librum benevolis placitum, tamen invidis displicitum esse non ambigo. Optima enim queque, ut ait Plinius, malunt contenere plerique, quam disere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebraeos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis, et tunc nostro labore, si potuerit, detrahat. Ubicunque ergo asteriscos, id est, stellas, radiare in hoc volumine videritis, ibi sciat, de Hebraeo additum, quod in latinis codicibus non habetur. Ubi vero obelus, transversa scilicet virga, praeposita est, illic signatur, quid septuaginta interpretes addiderint vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in hebraeis voluminibus non legatur.

Ejusdem ad Domnionem et Rogatianum in Esdram et Nehemiam praefatio.

Utrum difficilius sit facere, quod possitis, an negare, nequid statui; nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, scientiae est; et magnitudo oneris imposita cervices premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quam levandum. Accident ad hoc invidorum studia, qui onne, quod scribimus, reprehendendum putant, et interdum contra se conscientia repugnante, publice lacerant, quod occulte legunt, in tantum, ut clamare compellar, et dicere: Domine*), libera animam meam a labiis

*) Joann. 7.

*) Ps. 119.

PRAEF. S. HIER. IN ESDR. TOB. ET JUDITH. XVII

inquis, et a lingua dolosa. Tertius annus est, quod semper scribitis atque rescribitis, ut Esdrae librum et Esther vobis de Hebreo transferam, quasi non habeatis graeca et latina volumina, aut quidquid illud est, quod a nobis vertitur, nou statim ab omnibus conspuedum sit. Frustra autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium querere, extremae dementiae est. Itaque obsecro vos, mi Domnion et Rogatiane charissimi, ut privata lectione contenti, libros non efferatis in publicum, nec fastidiosis cibos ingeratis, vitetisque eorum supercilium, qui judicare tantum de aliis, et ipsi facere nihil neverunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra nou displicant, his tribuat exemplar, admonentes, ut hebrei nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte et per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio librariorum diligenter conservetur. Nec quemquam moveat, quod unus a nobis liber editus est, nec apocryphorum tertii et quarti somnis delectetur, quia et apud Hebreos Esdrae Nehemiaeque sermones in unum volumen coactantur; et quae non habentur apud illos, nec de viginti quatuor senibus sunt, prouol abjicienda. Si quis autem septuaginta vobis opposuerit interpres, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata et inversa demonstrat, nec potest utique verum asseri, quod diversum est; mittite eum ad Evangelia, in quibus multa ponuntur quasi de veteri Testamento, quae apud septuaginta interpres non habentur, velut illud: Quoniam Nazareus vocabitur; et: Ex Aegypto vocavi filium meum; et: Videbunt, in quem compuixerunt; multaque alia, quae latiori operi reservamus; et quaerite ab eo, ubi scripta sint. Cumque proferre nou potuerit, vos legite de his exemplaribus, quae nuper a nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certe, quod illaturus sum, aequissimum est. Edidi aliquid, quod non habetur in Graeco, aut aliter habetur, quam a me versum est? Quid interpretem laniant? Interrogent Hebreos; et ipsis auctoribus translationi meae vel arrogant vel derogent fidem. Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, et non imitatur Graecorum studium ac benevolentiam, qui post septuaginta translatores, iam Christi Evangelio coruscante, Judaeos et Hebiouitas legis veteris interpres, Aquilam videbilem, et Symmachum, et Theodotionem et curiose legunt, et per Origenis laborem in hexaplis ecclesiis dedicarunt. Quantum magis Latini grati esse deberent, quod exultantem cernerent Graeciam a se aliquid mutuari? Primum enim magnorum sumtum est et infinitae difficultatis, exemplaria posse habere omnia; deinde etiam, qui habuerint, et hebrei sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorau-

tes, quis e multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Graecos accidit, ut interdum Scripturae sensum relinquens, uniuscujusque interpres sequeretur errorem. Nos autem, qui hebreae linguae saltem parvam habemus scientiam, et latius nobis utunc que seruo nou deest, et de aliis magis possumus judicare, et ea, quae ipsi intelligentius, in nostra lingua promere. Itaque licet hydra sibilet, victorque Sinou incendia jactet, nuquam meum, juvante Christo, silebit eloquium; etiam praecisa lingua balbutiet. Legant, qui volunt; qui nolunt, abjiciant. Eventilent apices, litteras calumnientur; magis vestra charitate provocabor ad studium, quam illorum detractione et odio deterrebor.

Ejusdem ad Chromatium et Eliodorum in Tobiam praefatio.

Mirari non desino exactionis vestrae iustitiam; exigitis enim, ut librum chaldaeo sermone conscriptum ad latinum stylum traham; librum utique Tobiae, quem Hebrei de catalogo divinarum Scripturarum secantes, his, quae Hagiographa memorauit, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguit et nos Hebreorum studia, et imputauit nobis, contra suum canonem latini auribus ista transferre. Sed melius esse judicans, Phariseorum displicere iudicio, et episcoporum jussionibus deseruire, institi, ut potui. Et quia vicina est Chaldaeorum lingua sermoui hebraico, utriusque linguae peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui; et quidquid ille mihi hebraicis verbis expressit, hoc ego, accito notario, sermonibus latinis exposui. Orationibus vestris mercede hujus operis compensabo, cum gratum vobis didicero, me, quod jubere estis dignati, complesse.

Ejusdem praefatio in librum Judith.

Apud Hebreos liber Judith inter Hagiographa legitur, cuius auctoritas ad rohanda illa, quae in conteuionem veniunt, minus idonea judicatur. Chaldaeo tameu sermone conscriptus inter historias computatur. Sed quia hunc librum synodus nicaena in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acchievi postulationi vestrae, immo exactioni, et sepensis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum e sensu, quam ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiostissimam amputavi; sola ea, quae intelligentia integra in verbis chaldaeis invenire potui, latius expressi. Accipite Judith ydum, castitatis exemplum, et triumphali laude perpetuis eam praeconiis declarate. Hanc eam non

XVIII PRAEF. S. HIER. IN ESTHER ET JOB.

solum foeminis, sed et viris imitabilem reddit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum omnibus hominibus vinceret, et insuperabilem superaret.

Ejusdem in librum Esther praefatio.

Librum Esther variis translatoribus constat esse vitiatum, quem ego de archivis Hebraeorum revelans, verbum e verbo expressius transtuli. Quem librum editio vulgata laciniosus hinc inde verborum finibus trahit, addens ea, quae ex tempore dici poterant, et audiri, sicut solitum est scholaribus disciplinis, sumto themate, excogitare, quibus verbis uti potuit, qui injuriam passus est, vel qui injuriam fecit. Vos autem, o Paula et Eustochium, quoniam et bibliothecas Hebraeorum studiis intrare, et interpretum certamina comprobasti, tenentes Esther hebraicum librum, per singula verba nostram translationem aspicite, ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in Hebreo habetur, historiam hebraicam latinac linguac tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus, quoniam *) Deus dissipat ossa eorum, qui hominibus placere desiderant; et secundum Apostolum: **) Qui ejusmodi sunt, servi Christi esse non possunt. Rursum in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Teth litteram fecimus diversis in locis, voleentes scilicet septuaginta interpretationem ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim juxta morem hebraicum ordinem prosequi etiam in septuaginta editione maluimus.

Ejusdem in librum Job praefatio.

Cogor per singulos Scripturae divinae libros adversariorum respondere maledictis, qui interpretationem meam reprehensionem septuaginta interpretationem criminantur, quasi non et apud Graecos Aquila, Symmachus, et Theodotio vel verbum e verbo, vel sensum e sensu, vel ex utroque commixtum, et medie temperatum genus translationis expresserint, et omnia veteris instrumenti volumina Origenes obelis asteriscisque distinxerit, quos vel additos, vel de Theodotione sumtos translationi antiquae inseruit, probans, defuisse, quod additum est. Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus suscepereunt, aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut, quos plura intermissione suscepint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, praccipue in Job, cui si ea, quae sub asteriscis addita

sunt, substraxeris, pars maxima detruncabitur, et hoc dumtaxat apud Graecos. Ceterum apud Latinos ante eam translatiunem, quam sub asteriscis et obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt, ut decuratus et laceras corrosusque liber foeditatem sui publice legentibus praebeat. Haec autem translatio nullum de veteribus sequitur interpretem; sed ex ipso hebraico, arabicoque sermone, et interdum syro nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit. Obliguis enim etiam apud Hebraeos totus liber fertur et lubricus, et quod Graeci rhetores vocant, ἐσχηματισμένος, dum, qui aliud loquitur, aliud agit, ut, si velis anguillam vel mureculam strictis tenere manibus, quanto fortius presseris, tanto citius elabitur. Nemini, me ob intelligentiam hujus voluminis Lyddaeum quendam praceptorum, qui apud Hebraeos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis. Cujus doctrina an aliquid profecerim, nescio; hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis usque ad verba Job apud Hebraeos prosa oratio est. Porro a verbis Job, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo, usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: Idcirco *) ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere, hexametri versus sunt, dactylo spondeoque currentes, et propter linguae idioma crebro recipientes et alios pedes non carundem syllaburn, sed eorundem temporum. Interdum quoque rythmus ipse dulcis et tianulus fertur numeris pedum solutis, quod metri magis quam simplex lector intelligunt. A supradicto autem versu usque ad finem libri parvum comma, quod remanet, prosa oratione contextitur. Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebraeos, et in morem nostri Flacci, graccique Pandari, et Alcae, et Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremie, vel omnia ferme Scripturarum cantica comprehendendi, legat Philonem, Josephum, Origenem, Caesariensem Eusebium, et eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea, quae in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certe scriptorum vitio depravata, manifestiora nostra interpretatione fierent, ut qui Hebraeorum sermonem ex parte didicimus, et in Latino paene ab ipsis cunabulis inter grammaticos et rhetores et philosophos detriti sumus. Quod si apud Graecos post septuaginta editionem, iam Christi Evangelio cornucante, Iudeus Aquila, et Symmachus ac Theodotio, judaizantes haereticci, sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola

*) Ps. 52.

**) Gal. 1.

*) Job 42.

interpretatione celarunt, et tamen in Ἑλλασί habentur apud ecclesias, et explanantur ab ecclesiasticis viris; quanto magis ego Christianus et de parentibus christianis natus, et vexillum crucis in mea fronte portans, cuius studium sicut omissa repeterem, depravata corrigere, et Sacraenta Ecclesiae puro et fideliter aperire sermone, vel a fastidioso, vel a malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeaut, qui volunt, veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus, ut vulgo aiunt, litteris onera magis exarata, quam codices, dummodo mihi, meisque permittant pauperes habere schedulas, et non tam pulchros codices, quam emendatos. Utraque autem editio, et septuaginta juxta Graecos, et mea juxta Hebraeos, in Latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque, quod vult, et studiosum me magis, quam malevolum probet.

Alia ejusdem praefatio.

Si aut fiscellam juvco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comedorem panem, et ventris opus sollicita mente pertractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem, quia juxta sententiam Salvatoris volo operari cibum, qui non perit, et antiquam divinorum voluminum viam sentibus virgultisque purgare, error mihi geminus infligitur: corrector vitiorum falsarius dico, et errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque virtutia placeant, dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos. Quapropter, o fratres dilectissimi, unicum nobilitatis et humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, muuusculis monachorum, spiritualia haec et mansura doua suscipite, ac beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, et verminibus scathebat errorum, integrum immaculatumque gaudeat. Quomodo enim post probationem atque victoriā duplicita sunt ei universa redditia; ita ego in lingua nostra, ut audacter loquar, feci, cum habere, quae amiserat. Igitur et vos, et unumquemque lectorem solita praefatione communoeo, et in principiis librorum eadem semper auctor, rogo, ut, ubicunque praecedentes virgulas videritis, sciatis, ea, quae subjecta sunt, in hebraicis voluminibus non haberi. Porro ubi stellae imago prae fulserit, ex Hebraeo in sermone nostro addita sunt. Necnon et illa, quae haberi videbatur, et ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore correxi, magis utile quid ex otio meo ecclesiae Christi venturum, ratus, quam ex aliorum negotio.

Ejusdem in Psalterium, quod secundum septuaginta editionem correxit, praefatio.

Psalterium Romae dudum positus emendaram, et juxta septuaginta interpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, o Paula et Eustochium, scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quam novam emendationem valere, me cogitis, ut veluti quodam novali scissum jam arvum exercet, et obliquis sulcis renascentes spinas eradicerem, aequum esse, dicentes, ut, quod crebro male pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta praefatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste desudat, quam eos, qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut, quae diligenter emendavi, cum cura et diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacente lineam, vel radianter sigua, id est, obelos, vel asteriscos. Et ubiunque viderit virgulam praecedentem, ab ea usque ad duo puncta, quae impressimus, sciat, in septuaginta translatoribus plus haberi. Ubi autem perspexit stellae similitudinem, de hebraeis voluminibus additum noverit aequum usque ad duo puncta, juxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis a septuaginta interpretibus non discordat. Hacc ergo et vobis et studioso cuique fecisse me, sciens, non ambigo, multos fore, qui vel invidia, vel supercilio malint contemnere videri praeclara, quam discere, et de turbulentio magis rivo, quam de purissimo fonte potare.

Ejusdem praefatio in libros Salomonis.

Jungat epistola, quos jungit sacerdotium, immo charta non dividat, quos Christi necdit amor. Commentarios in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos possitis, scripsisse, si licuisset prae valetudine. Mititis solatia sumtuum, notarios nostros et librarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium, quasi aut aequum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare, aut in ratione dati et accepti cuiquam praeter vos obnoxius sim. Itaque longa aegrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, et apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum: יְהוָה quas Hebraei Parabolas, vulgata autem editio Proverbia vocat; בְּרִית מֹשֶׁה quem græce Ecclesiasten; latine concionatorem possumus dicere; בְּרִית מֹשֶׁה quod in nostra lingua vertitur Canticum cantorum. Fertur et Panaeretos Jesu filii Sirach liber, et alias pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem hebraicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latin-

nos, sed Parabolas praenotatum, cui juncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere coaequaret. Secundus apud Hebreos nusquam est; quin et ipse stylus graecam eloquentiam redoleat; et nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judaei Philonis affirmant. Sicut ergo Judith, et Tobiae, et Machabaeorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit; sic haec duo volumina legat ad aedificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sane septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam a nobis olim emendatam. Neque enim nova sic eudimus, ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissime legerit, sciat, magis nostra scripta intelligi, quae non in tertium vas transfusa coacerent, sed statim de proelio purissimae commendata testae, suum saporem servaverint.

Ad Paulam et Eustochium in translationem Isaiae ex hebraica veritate ejusdem praefatio.

Nemo cum prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebreos ligari, et aliquid simile habere de Psalmis et operibus Salomonis; sed quod in Demosthene et Tullio solet fieri, ut per cola scribantur et commata, qui utique prosa, et non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium prouidentes, interpretationem novam novo scribendi genere distinximus. Ac primum de Isaia sciendum, quod in sermone suo disertus sit, quippe ut vir nobilis et urbanae eloquentiae, nec habens quidquam in eloquio rusticitatis admistum. Unde accedit, ut praeceteris florem sermonis ejus translatio non potuerit conservare. Deinde etiam hoc adjiciendum, quod non tam propheta dicendus sit, quam evangelista. Ita eum universa Christi Ecclesiaeque mysteria ad liquidum prosecutus est, ut non putes, cum de futuro vaticinari, sed de praeteritis historiam texere. Unde coniectio, noluisse tunc temporis septuaginta interpres fidei suaे sacramenta perspicie ethnicis prodere, ne sanctum canibus, et margaritas porcis darent; quae, cum hanc editionem legeritis, ab illis animadverteatis abscondita. Nec ignoro, quanti laboris sit prophetas intelligere, nec facile quempiam posse judicare de interpretatione, nisi intellexerit, antequam legerit, nos quoque patere morsibus plurimorum, qui stimulante invidia, quod consequi non valent, despiciunt. Sciens ergo et prudens inflammam mitto manum, et nihilominus hoc a fastidiosis lectoribus precor, ut, quomodo Graeci post septuaginta translatores Aquilam et Symmachum et Theodotionem legunt, vel ob studium doctrinae suae, vel ut septuaginta magis ex collatione

eorum intelligent; sic et isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, et postea despiciant, ne videantur non ex iudicio, sed ex odio presumptione ignorata dannare. Prophetavit autem Isaia in Jerusalem, et in Iudea, secundum decem tribus in captivitatem ductis, ac de utroque regno, nunc comunitate, nunc separatis textis oraculum. Et cum interdum ad praesentem respiciat historiam, et post Babyloniae captivitatem redditum populi significet in Iudeam, tamen omnis ejus cura de vocazione gentium, et adventu Christi est. Quem quanto plus amatis o Paula et Eustochium, tanto magis ab eo petite, nt pro obsecratione praesenti, qua me inde sinenter aemuli laniant, ipse mihi mercedem restitut in futuro; qui scit, me ob hoc in peregrinae linguae eruditio sudasse, ne Iudei de falsitate Scripturarum ecclesiis ejus diutius insultarent.

Ejusdem in Jeremiam praefatio.

Jeremias propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebreos Isaiae et Osee et quibusdam aliis prophetis videtur esse rusticior, sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porro simplicitas eloquii a loco ei, in quo natus est, accedit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Jerosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, et in matris utero sanctificatus, virginitate sua evangelicum virum Christi Ecclesiae dedicans. Hic vaticinari exorsus est puer, et captivitatem urbis atque Iudeae non solum spiritu, sed et oculis carnis intuitus est. Jam decem tribus Israël Assyrii in Medos traulatorant, jam terras earum coloniae gentium possidebant. Unde in Juda tautum, et in Benjamin prophetavit, et civitatis suae ruinas quadrupliciter planxit alphabeto, quod nos measurare metri, versibusque reddidimus. Praeterea ordinem visionum, qui apud Graecos et Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii ejus, qui apud Hebreos nec legitur nec habetur, praetermissimus, pro his omnibus maledicta ab aemulis praestolantes, quibus me ucesce est per singula opuscula respondere. Et hoo patior, quia vos me cogitis. Ceterum ad compendium mali rectius fuerat modum furor eorum silentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid scriptitatem invidorum insaniam provocare.

Ejusdem in Ezechiel praefatio.

Ezechiel propheta cum Joachim rege Iudea captivus ductus est in Babylonem, ibique iis, qui cum eo captivi fuerant, prophetavit, poenitentibus, quod ad Jeremiae vaticinium se ultra adversaris tradidis-

sent, et viderent adhuc urbem Jerosolymam stare, quam ille casuram esse praedixerat. Trigesimo autem aetatis suae anno, et captivitatis quinto exorsus est ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldaea, Jeremias in Judaea prophetaverunt. Sermo ejus nec satis disertus, nec admodum rusticus est, sed ex utroque medie temperatus. Sacerdos et ipse fuit, sicut Jeremias, principia voluminis et finem magnis habeus obscuritatibus involuta. Sed et vulgata ejus editio non multum distat ab Hebraico. Unde non satis miror, quid causae extiterit, ut si eosdem in universis libris habemus interpres, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint. Legite igitur et hunc juxta translationem nostram, quoniam per colla scriptus et commata manifestiore legentibus sensum tribuit. Si autem amici mei et huic subsannaverint, dicite eis, quod nemo eos compellat, ut scribant. Sed reveror, ne illud eis eveniat, quod graece significantius dicitur, ut vocentur *φαγολοιδοροι*, quod est, manducantes sannas.

Eiusdem in Danielem praefatio.

Danielem prophetam juxta septuaginta interpres Domini Salvatoris Ecclesiae non legunt, uteutes Theodosiani editione; et hoc cur acciderit, nescio. Sive enim quis sermo chaldaicus est, et quibusdam proprietatibus a nostro eloquio discrepat, voluerunt septuaginta interpres easdem linguae lineas in translatione servare; sive sub nomine eorum ab alio, nescio quo, non satis chaldaean linguam scient, editus est liber; sive aliud quid causae extiterit, ignorans. Hoc unum affirmare possum, quod multum a veritate discordet, et recto iudicio repudiatus sit. Scindendum quippe est, Danielem maxime et Esdram hebraicis quidem litteris, sed chaldaeo sermone conscriptos, et unam Jeremiac pericopen, Job quoque cum arabica lingua plurimam habere societatem. Denique et ego adolescentulus post Quintiliani et Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum me in linguae hujus pistrinum reclusissim, et multo sudore, multoque tempore vix coepisse anhelantia stridentiaque verba resonare, et quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicere, impegnovissime in Danielem, et tanto taedio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem volverim contempnere. Verum adhortante me quadam Hebraeo, et illud mihi crebris in sua lingua ingrente: Labor improbus omnia vincit; et qui mihi videbar sciolus, inter Hebraeos coepi rursus esse discipulus chaldaicus. Et ut verum fatetur, usque ad praesentem diem magis possum sermonem chaldaicum legere et intelligere, quam sonare. Haec ideo resero, ut difficultatem vobis Danielis ostenderem, qui apud Hebraeos nec Susanna habet historiam, nec hymnum

trium puerorum, nec Belis draconis que fabulas, quas nos, quia in toto orbe dispersae sunt, veru anteposito, easque jugulante, subjecimus, ne videremur apud imperitos magnum partem volumiuis detruncasse. Audivi ego quemdam de praeceptoribus Judaeorum, cum Susanna de ridet historiam, et a Graeco, nescio quo, eam diceret esse confitam, illud opponere, quod Origeni quoque Africanus opposuit, etymologias has *ἀπὸ τοῦ σχίσαντος καὶ ἀπὸ τοῦ πρίοντος*, de graeco seruione descendere. Cuius rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare, ut v. g. dicamus, de arbore ilice dixisse eum, ilico pereas; et a lentisco, in lentem te communuat angelus, vel non lente pereas, aut lentus, id est, flexibilis ducaris ad mortem, sive aliud quid ad arboris nomine conveniens. Deinde tantum fuisse otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino aestuantis incendi metu luderent, et per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent, aut quod miraculum, divinaque aspirationis indicium, vel draconem imperfectum offa picis, vel sacerdotum Belis machinas comprehensas: quae magis prudentia solerti viri, quam prophetali essent spiritu perpetrata? Cum vero ad Habacuc veniret, et de Iudea in Chaldaeam raptum discophorum lectaret; quaerebat exemplum, ubi legisseurum in toto veteri Testamento, quemquam sanctorum gravi volasse corpore, et in puncto horae tanta terrarum spatia transisse. Cui cum quidam e nostris satis ad loquendum proutulus Ezechielem adduxisset in medium, et diceret, eum de Chaldaea in Iudeam fuisse translatum; derisit hominem, et ex ipso volumine demonstravit, Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique et Apostolum nostrum videlicet, ut eruditum virum, et qui legem ab Hebreis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse: *) Sive in corpore, sive extra corpus, nescio; Deus scit. His et talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesiae fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio iudicium derelinques, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebraeos inter prophetas, sed inter eos, qui Hagiographa conscriperunt. In tres siquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: in legem, in prophetas, et in Hagiographa, id est, in quinque, et octo, et in undecim libros; de quo non est hujus temporis disserere. Quae autem ex hoc propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objicit, testes sunt Methodius, Eusebius, et Apollinarius, qui multis versuum millibus ejus vesuiae respondentis, nescio, an curioso lectori satisfecerint. Unde obsecro vos o Paula et Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces, ut, quandiu in hoc corpusculo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiae,

*) II. Cor. 12.

XXII PRAEF. S. HIER. IN XII PROPH. ET EVANGEL.

dignum posteris. Praesentium quippe iudiciis oblatrantium non satis moveor, qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

Ejusdem in XII prophetas praefatio.

Non est idem ordo duodecim prophetarum apud Hebreos, qui est apud nos. Unde secundum id, quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, et quasi per sententias loquens. Joel planus in principio, in fine obscurior. Et usque ad Malachiam habent singuli proprietates suas, quem Esdram scribam, legisque doctorem Hebraei autemant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere, hoc tantum vos, o Paula et Eustochium, admonitas volo, unum librum esse duodecim prophetarum, et Osee synchronoum Isaiae, Malachiam vero Aggaei et Zachariae fuisse temporibus; in quibus autem tempus non praefertur in titulo, sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus et hi, qui ante eos habent titulos, prophetaverunt.

Ejusdem in Evangelistas ad Damasum praefatio.

Novum opus me facere cogis ex veteri, ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa quasi quidam arbiter sedeum, et, quia inter se variant, quae sint illa, quae cum graeca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa praesumtio, judicare de ceteris, ipsum ab omnibus iudicandum senis mutare linguam, et canescensem jam mundum ad initia retrahere parvolorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen assunserit, et a saliva, quam semel imbibit, viderit discrepare, quod lectitat, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui andeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corriger? Adversus quam iuviam duplex causa me consolatur, quod et tu, qui summus sacerdos es, fieri jubes, et verum non esse, quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim latius exemplaribus fides est adhibenda, respondeant, quibus; tot enim sunt exemplaria paue, quot codices. Sin autem veritas est quaerenda de pluribus, cur non ad graecam originem revertentes ea, que vel a vitiosis interpretibus male reddit, vel a praesumtoribus imperitis emendata perversius, vel a librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque vero ego de veteri disputo Testamento, quod a septuaginta senioribus in graecam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervenit. Nou quaero, quid Aquila, quid Symmachus sapient, quare Theodotion inter novos et veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio, quam apostoli probaverunt. De

novo nunc loquor Testamento. Quod graecum esse, non dubium est, excepto apostolo Mattheo, qui primus in Iudea Evangelium Christi hebraicis litteris edit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, uno de fonte quaerendum est. Praetermitto eos codices, quos a Luciano et Hesychio nuncupatos paucorum hominum asserit perversa contentione, quibus utique nec in toto veteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in novo profuit emendasse, cum multarum gentium linguis Scriptura ante translata doceat falsa esse, quae addita sunt. Igitur haec praesae praefatiuncula pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste: Mattheus, Marcus, Lucas, Joannes, codicum graecorum emendata collatione; sed veterum, quae ne multum a lectionis latinae consuetudine discrepant, ita calamo temperavimus, ut his tantum, quae sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere patremur, ut fuerint. Canones quoque, quos Eusebius Caesariensis episcopus Alexandrinus, secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Graeco habentur, expressimus. Quod si quis de curiosis voluerit nosse, que in Evangelii vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscet. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolcit, dum, quod in eadem re alius evangelista plus dixit, in alio, quia minus putaverint, addiderunt. Vel dum euudem sensum aliis alter expressit, ille, qui unum e quatuor primum legerat, ad ejus exemplum ceteros quoque existimaverit emendaudos. Unde accedit, ut apud nos mixta sint omnia; et in Marco plura Lucae atque Matthei; rursum in Mattheo plura Joannis et Marci, et in ceteris reliquorum, quae alii propria sunt, inveniantur. Cum itaque canones legeris, qui subjecti sunt, confusionis errore subtato, et similia omnium scies, et singulis sua quaque restitus. In canone primo concordant quatuor: Mattheus, Marcus, Lucas, Joannes; in secundo tres: Mattheus, Marcus, Lucas; in tertio tres: Mattheus, Lucas, Joannes; in quarto tres: Mattheus, Marcus, Joannes; in quinto duo: Mattheus, Lucas; in sexto duo: Mattheus, Marcus; in septimo duo: Mattheus, Joannes; in octavo duo: Lucas, Marcus; in nono duo: Lucas, Joannes; in decimo propria quique, quae non habentur in aliis, ediderunt. Singulis vero Evangelii, ab uno incipieus usque ad finem librorum, dispar numerus accrescit. Hic nigro colore descriptus, sub se habet alium ex minio discolorum numerum, qui ad decimam usque procedens, indicat prior numerus, in quo sit canone requirendus. Cum ergo aperto codice, verbi gratia, illud sive illud capitulum scire volueris, cuius canonis sit, statim ex subjecto numero doceheris; et recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries,

eodemque statim canone ex titulo frontis invento, illum, quem quaerebas numerum, ejusdem evangelistae, qui et ipse ex inscriptione signatur, invenies, atque e vicino ceterorum tramitis inspectis, quos numeros e regione habeant, annotabis; et cum scieris, recurras ad volumina singulorum, et sine mora repertis numeris, quos ante signaveras, reperies et loca, in quibus vel endem vel vicina dixerunt. Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone qualibet tres evangelistae bis, ter vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, et quartus e contrario, discrepantes, quod id tres illi in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus canone positi stant contra praedictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno qualibet eorum aut etiam duobus idem in canone numerus bis, ter, et quater, aut eo amplius reperiatur in ordine collocatus, et dispares inveniantur in ceteris; dubium non erit, quin id, quod illius illorumva canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volume semel dictum esse ostendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem sensu loquantur, quoties praetulerint in numerorum annotatione distantiam. Ethoc in omnium novem canonum collatione servabitur. Ceterum in decimo (quoniam propria singulorum tantummodo continentur) non potest contra id comparatio esse, quod solum est. Opto, ut in Christo valeas, et memineris mei Papa beatissime.

Ejusdem ex catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

Paulus apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim apostolorum de tribu Benjamin et oppido Judaene Gischalis fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciae commigravit, a quibus ob studia legis missus Jerosolymam, a Gamaliel viro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, et acceptis a pontifice templi epistolis ad persecuendos eos, qui Christo crediderant, Damascum pergeret, revelatione compulsus ad fidem, quac in Actibus apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad praedicationem ejus Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo, quod eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus; et juncto sibi Barnaba, multis urbis peragrat, revertentes Jerosolymam, a Petro, Jacoboque et Joanne gentium apostolos ordinatur. Et quia in Actibus apostolorum plenissime de ejus conversione scriptum est, hoc tantum dicam, quod post passionem Domini vigesi-

mo quinto anno, id est, secundo Neronis, eo tempore, quo Festus procurator Iudeae successit Felici, Romanum viuctus institutus, et biennium in libera manens custodia, adversus Iudeos de adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem, in prima satisfactione (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelerata, quanta de eo narrant historiae) Paulum a Neronе dimisum, ut Evangelium Christi in occidentis quoque partibus praedicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum (eo tempore, quo et passus est, de viuclis dicta epistolam). In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt; non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, et confortavit me, ut per me praedicatio completeretur, et audirent omnes gentes; et liberatus sum de ore leonis: manifestissime leonem propter crudelitatem Neronem significans. Et in sequentibus: Liberatus sum de ore leonis. Et statim: Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvavit me in regnum suum coeleste; quod scilicet praesens sibi sentiret inminere martyrium. Nam et in eadem epistola praemiserat: Ego enim iam immolar, et tempus resolutionis meae instat. Hic ergo decimo quarto Neronis anno, eodem die, quo Petrus, Romae pro Christo capite truncatus, sepultusque est in via Ostiensi anno post passionem Domini trigesimo septimo. Scripsit autem novem ad septem ecclesias epistolam: ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philipenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Praeterea ad discipulos suos: Timotheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem, quae fertur ad Hebreos, non ejus creditur propter styli sermonique distantiam; sed vel Barnabae juxta Tertullianum, vel Luciae evangelistae iuxta quosdam, vel Clementis, romanae postea ecclesiae episcopi, quem ajunt sententias Pauli proprio ordinasse et ornasse sermone; vel certe quia Paulus scribebat ad Hebreos, et propter invidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputaverat, scriperat, ut Hebreos Hebreis hebreice, id est, suo eloquio disertissime, ut ea, quae eloquenter scripta fuerant in Hebreo, eloquentius verterentur in Graecum; et hanc causam esse, quod a ceteris Pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam et ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

Ejusdem ex catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus, ut nonnulli existimant, Joseph ex alia uxore, ut autem mihi videtur, Mariae sororis matris Domini, cuius Joannes in libro suo meminit, filius,

XXIV PRAEF. S. HIER. EX CATAL. SCRIPT. ECCLES.

post passionem Domini statim ab apostolis Jerosolymorum episcopus ordinatus, unam tantum scrispsit epistolam, quae de septem catholicis est; quae et ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Hegesippus vicinus apostolorum libro de Jacobo narrans, ait: Suscepit ecclesiam Jerosolymae post apostolos frater Domini Jacobus, cognomento Justus; multi siquidem Jacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum et siceram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attensus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum, siquidem vestibus laueis non utebatur, sed lineis; solusque ingrediebatur templum, et fixis genibus pro populo deprecabatur in tantum, ut camelorum duritatem traxisse ejus genua crederebant. Dicit et alia multa, quae enumerare longum est. Sed et Josephus in vicesimo libro antiquitatum refert, et Clemens in septimo *ὕποτετρωτώνεων*, mortuo Festo, qui Judaeam regebat, missum a Nerone esse successorem ejus Albinum. Qui cum neccum ad provinciam pervenisset, Ananus, inquit, pontifex adolescentis, Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione *ἀναπχίας*, concilium congregavit, et compellens publice Jacobum, ut Christum Dei Filium denegaret, contradicentem lapidari jussit. Qui cum praeceps de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semivivus tendens ad coelum manus, diceret: Domine ignosce eis; quod enim faciunt, nesciunt; fullonis fuste, quo uda vestimenta exquiri solet, in cerebro percussus interiit. Tradit item Josephus, tanta eum sanctitatis suis, et celebritatis in populo, ut propter ejus neceam, creditum sit, subversam esse Jerosolymam. Hic est, de quo Paulus apostolus scribit ad Galatas: Alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Et apostolorum super hoc crebrius Acta testantur. Evangelium quoque, quod appellatur secundum Hebreos, et a me nuper in graecum latinumque sermonem translatum est, quo et Origenes saepe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum dedisset siudonem servo sacerdotis, ivit ad Jacobum, et apparuit ei. Juraverat enim Jacobus, se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Rursusque post paululum: Af-

ferte, ait Dominus, mensam et panem. Statimque additur: Tulerit panem, et benedixit, ac fregit, et dedit Jacobo Justo, et dixit ei: Frater mi, concede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus. Triginta itaque annos Jerosolymis rexit ecclesiam, id est, usque ad septimum Neronis annum, et juxta templum, ubi et praeceps fuerat, sepultus est. Tumulum usque ad obsidionem Titi et ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam e nostris in monte oliveti eum conditum putant; sed falsa eorum opinio est.

Ejusdem ex catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

Simon Petrus filius Jona, provinciae Galilaeae, vico Bethsaida, frater Andreæ apostoli, et princeps apostolorum, post episcopatum antiochenis ecclesiae, et praedicationem dispersionis eorum, qui de circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, et Bithynia, secundo Claudi anno ad expugnandum Simonem Magum Romanum pergit, ibique viginti quinque annis cathedralem teuit usque ad ultimum annum Nerois, id est, decimum quartum. A quo et affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, et in sublime pedibus elevatis, asserens, se indignum, ut sic crucifigeretur, ut Dominus suus. Scripsit duns epistolas, quae catholice nominantur, quarum secunda a plerisque ejus esse negatur propter styli cum priore dissonantiam. Sed et Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus et interpres fuit, hujus dicitur. Libri autem, e quibus unus actorum ejus inscribitur, alias evangelii, tertius praedicationis, quartus apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputatur. Sepultus Romae in Vaticano juxta viam triumphalem, totius urbis veneratione celebratur.

Ejusdem ex catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

Judas frater Jacobi parvam quidem, quae de septem catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, a plerisque rejicitur; tamen auctoritatem velustate jam et usu meruit, et inter sanctas Scripturas computatur.

AD SAPIENTIAM ET SACRARUM LITTERARUM

amorem mandatorumque observationem exhortatio,
ex sacris ipsis litteris depromta.

Exod. 13, 8. 9.

Narrabis filio tuo in die illo, dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Aegypto. Et erit quasi signum in manu tua, et quasi monimentum ante oculos tuos; et ut lex Domini semper sit in ore tuo. In manu euim fortius eduxit te Dominus de Aegypto.

Deuteronom. 4, 2.

Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei vestri, quae ego praecepio vobis. Et 12, 32. Quod praecepio tibi, hoc tantum facito Domino; nec addas quidquam nec minus.

Deuteronom. 6, 5. — 9.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. Eruntque verba haec, quae ego praecepio tibi hodie, in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis, sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consumgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua; eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine et ostiis donus tuae.

Deuteronom. 17, 18. 19.

Postquam sederit (rex) in solio regni sui, describet sibi deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus levitiae tribus, et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitae suae, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodiare verba et ceremonias, quae in lege praecepta sunt.

Deuteronom. 27, 1. 2. 8.

Custodite mandatum, quod ego praecepio vobis hodie. Cumque transieritis Jordane... eriges ingentes lapides, et calce levigabis eos, et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane et incide.

Josue 8, 32.

Et scripsit super lapides deuteronomium legis Moysis, quod ille digresserat coram filiis Israëli.

Deuteronom. 11, 18. — 28.

Ponite haec verba mea in cordibus et in animis vestris, et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocate. Docete filios vestros, ut illa mediteur, quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeris. Scribes en super postes et januas domus tuae, ut multiplicentur dies tui, et filiorum tuorum in terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret

eis, quamdiu coelum immiuet terrae. Si enim custodieritis mandata, quae ego praecepio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, adhaerentes ei; disperset Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et possidebitis eas, quae maiores et fortiores vobis sunt.... Nullus stabit contra vos. Terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram, quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem: benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, que ego hodie praecepio vobis; maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis.

Deuteronom. 31, 11. 12.

Leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis, et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis et adveniis, qui sunt intra portas tuas, ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum, et custodiant impleantque omnes sermones legis hujus.

Josue 1, 7. 8.

Confortare et esto robustus valde, ut custodias et facias omnem legem... Ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta, quae agis. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo; sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia, quae scripta sunt in eo. Tunc diriges vitam tuam, et intelliges eam.

Prov. 6, 20. — 24.

Conserua, fili mi, praecepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuae. Liga ea in corde tuo jugiter, et circumda gutturi tuo. Cum ambulaveris, gradiantur; cum dormieris, custodiant te; et evigilans loquere cum eis. Quia mandatum lucerna est, et lex lux, et via vita increpatio disciplinae, ut custodiat te a muliere mala, et a blanda lingua extraneae.

Prov. 7, 1. — 5.

Fili mi, custodi sermones meos, et praecepta mea reconde tibi. Fili, serva mandata mea, et vives, et legem meam quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis; scribe illam in tabulis cordis tui. Dic sapientiae: Soror mea es; et prudential voca amicam tuam, ut custodiat te a muliere extranea, et ab aliena, quae verba sua dulcia facit.

Prov. 8, 1.—36.

Numquid non sapientia clamitat et prudenter dat vocem suam?... O viri, ad vos clamito, et vox mea ad filios hominum. Intelligite, parvuli, astutiam, et insipientes, animadvertisse. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum, et aperieuntur labia mea, ut recta praedicent. Veritatem meditabitur guttus meus, et labia mea detestabuntur impium. Justi sunt omnes sermones mel; nou est in eis pravum quid, neque perversum. Recti sunt intelligentibus, et aequi iuvenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, et non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligit. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus... Meum est consilium et aequitas, mea est prudenter, mea est fortitudo. Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam. Ego diligentes me diligo; et qui mane vigilant ad me, iuvenient me. Mecum sunt divitiae et gloria, opes superbae et justitia. Melior est enim fructus meus auro et lapide pretioso, et genimina mea argento electo.... Nunc ergo, filii, audite me. Beati, qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam, et estote sapientes, et nolite abjecere eam. Beatus homo, qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei. Qui me invenerit, iuveniet vitam, et hauriet salutem a Domino. Qui autem in me peccaverit, laedet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

Prov. 22, 17. — 19.

Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium; appone autem cor ad doctrinam meam, quae pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo, et redundabit in labiis tuis; utsit in Domino fiducia tua.

Prov. 24, 13. 14.

Comede, fili mi, mel, quia bonum est, et favum dulcissimum gutturi tuo. Sic et doctrina sapientiae animae tuae, quam cum inveneris, habebis in novissimis spem, et spes tua non peribit.

Prov. 30, 5. 6.

Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Ne addas quidquam verbis illius, et arguaris, inveniarisque mendax.

Roman. 15, 4.

Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus.

II. Timoth. 3, 14. — 17.

Tu vero permane in iis, quae didicisti, et credita sunt tibi, sciens, a quo didicisti, et quia ab infantia sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem, per fidem, quae est in Christo Jesu. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

I. Timoth. 4, 13. — 16.

Attende lectioni, exhortationi, et doctrinae.... Haec meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi et doctrinae, insta in illis. Hoo enim faciens, et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.

LIBER GENESIS,

HEBRAICE BERESITH.

Primum Mosis librum graeci interpretes GENESIM inscripserunt, quod creationem et originem mundi contineat; hebraei vero BERESITH, id est *in principio*, a prima totius libri dictione suo more appellarunt. Continet autem non solum mundi ortum, sed et progressus, mirabilemque 2369 annorum Dei gubernationem ad obitum usque Josephi pertexit. Quod breviter sic ostenditur.

	Anni mundi, in quibus nati sunt Patriarchae.	Anni viuae corundem, in quibus genuerunt.		Anni mundi, in quibus nati sunt Patriarchae.	Anni viuae corundem, in quibus genuerunt.
Adam anno	1	150	Phaleg	1757	30
Seth	130	105	Reu	1787	52
Enos	235	90	Sarug	1819	50
Cainan	325	70	Nachor	1849	29
Malaleel	395	65	Gen. 5.	Thare	1878
Jared	460	162	Abraham	2008	150
Henoch	622	65	Isaiae	2108	100
Mathusala	687	187	Jacob	2168	60
Lamech	774	182	Joseph	2250	91
Noe	1050	502	Qui annos natus 110 mortuus est.		
Sem	1558	100	Atque ita complectur historia annorum 2369.		
Arphaxad	1558	35			
Sale	1693	50			
Heber	1723	34			
			Gen. 11.		

CAPUT I.

De mundi creatione, rerum creatarum distinctione et ornatu; deque hominis formatione, cui subiectit Deus omnia, quae creaverat.

(Per. Jul. 710. A. M. 1. Ante aeram Chr. 4004.)

1. In [†] principio creavit Deus coelum et terram. (Actor. 14, 15, 17, 24. Ps. 32, 6. 135, 5. Eccli. 18, 1.)

2. Terra autem erat inanis et vacua, et tenebrae erant super faciem abyssi: et spiritus Dei ferebatur super aquas.

3. Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux. (Hebr. 11, 3.)

4. Et vidit Deus lucem, quod esset bona; et divisit lucem a tenebris.

5. Appellavitque lucem diem, et tenebras noctem: factumque est vespera et mane, dies unus.

6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis.

7. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab his, quae erant super firmamentum. Et factum est ita. (Ps. 135, 5. 148, 4. Jer. 10, 12, 51, 15.)

8. Vocavitque Deus firmamentum coelum: et factum est vespera et mane, dies secundus.

9. Dixit vero Deus: Congregentur aquae, quae sub coelo sunt, in locum unum, et appareat arida. Et factum est ita.

[†] Sabb. sancto Proph. 1.
I.

10. Et vocavit Deus aridam terram. congregationsque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus, quod esset bonus. (Job 38, 4. Ps. 32, 7. 88, 12. 135, 6.)

11. Et ait: Germinet terra herbam virentem et facientem semen, et lignum pomeriferum faciens fructum juxta genus suum, cuius semen in semet ipso sit super terram. Et factum est ita.

12. Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus, quod esset bonus.

13. Et factum est vespera et mane, dies tertius.

14. Dicit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento coeli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora, et dies et annos: (Ps. 135, 7.)

15. ut luceat in firmamento coeli, et illuminet terram. Et factum est ita.

16. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut praeesset diei, et luminare minus, ut praeesset nocti, et stellas.

17. Et posuit eas in firmamento coeli, ut lucereat super terram,

18. et praeesset diei ac nocti, et dividarent lucem ac tenebras. Et vidit Deus, quod esset bonus.

19. Et factum est vespera et mane, dies quartus.

20. Dicit etiam Deus: Producant aquae reptile animae viventis, et volatile super terram sub firmamento coeli.

21. Creavitque Deus cete grandia, et omnem animam viventem atque notabilem,

quam produxerant aquae in species suas, et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus, quod esset bonum.

22. Benedixitque eis dicens: Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris; avesque multiplicentur super terram.

23. Et factum est vespero et mane, dies quintus.

24. Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, et reptilia, et bestias terrae secundum species suas. Factumque est ita.

25. Et fecit Deus bestias terrae juxta species suas, et jumenta, et omne reptile terrae in genere suo. Et vidit Deus, quod esset bonum,

26. et ait: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: et praesit piscibus maris, et volatilebus coeli, et bestiis, universaque terrae, omnique reptili, quod moverut in terra. (*Infr. 5, 1. et 9, 6. I. Cor. 11, 7. Col. 3, 10.*)

27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum: masculum et feminam creavit eos. (*Sap. 2, 23. Eccli. 17, 1. (Matth. 19, 4.)*

28. Benedixitque illis Deus, et ait: Crescite, et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam, et dominiamini piscibus maris, et volatilebus coeli, et universis animalibus, quae mouentur super terram. (*Infr. 8, 17. et 9, 1.*)

29. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, et universa ligna, quae habent in semet ipsis semeum generis sui, ut sint vobis in escam: (*Infr. 9, 3.*)

30. et cunctis animalibus terrae, omnique volucru coeli, et universis, quae mouentur in terra, et in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.

31. Vidiisque Deus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona. Et factum est vespero et mane, dies sextus. (*Eccli. 39, 21. Marc. 7, 37.*)

CAPUT II.

Deus completo sex diebus opificio, septimum benedixit; hominem in paradisum variis arboribus fructiferis, ac fluminibus insignium posuit; cui Eram ex ipsius costa in adjutorium formavit.

(*Per. Jul. 710. A. M. 1. Ante aer. Chr. 1004.*)

1. Ignavi perfecti sunt coeli et terra, et omnis ornatua eorum.

2. Complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat: requievit die septimo ab universo opere, quod patravit. (*Erod. 20, 11. et 31, 17. Deut. 5, 14. Hebr. 4, 4.*)

3. Et benedixit diei septimo; et sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, quod creavit Deus, ut faceret.

4. Istae sunt generationes coeli et terrae, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus coecum et terram,

5. et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret; non enim pluerat Dominus Deus super terram, et homo non erat, qui operaretur terram:

6. sed fous ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terrae.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terra, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem. (*I. Cor. 15, 45.*)

8. Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio; in quo posuit hominem, quem formaverat.

9. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave; lignum etiam vitae in medio paradisi, lignumque scientiae boni et mali.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen uni Phison; ipse est, qui circum omnem terram Hevileth, ubi nascitur aurum; (*Eccli. 24, 35.*)

12. et aurum terrae illius optimum est, ibi invenitur bællum, et lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii secundi Gehon; ipse est, qui circumit omnem terram Aethiopiae.

14. Nomen vero fluminis tertii Tygris; ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates.

15. Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum;

16. præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comedere;

17. de ligno autem scientiae boni et malorum ne comedas. In quo cumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

18. Dicit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum; faciamus ei adjutorium simile sibi.

19. Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animalibus terrae, et universis volatilebus coeli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea; omne enim, quod vocavit Adam animae viventis, ipsum est nomen ejus. (*Ps. 147, 4.*)

20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, et universa volatile coeli, et omnes bestias terrae; Adeo vero non inveniebatur adjutor similis ejus.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea.

22. Et aedicavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, et adduxit eam ad Adam.

23. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea, haec vocabitur* virgo, quoniam de viro sumpta est. (*I. Cor. 11, 9. Eph. 5, 31.*)

24. Quamobrem reliquit homo patrem suum et matrem, et adhaeredit uxori sua, et erunt duo in carne una. (*Matth. 19, 5. Marc. 10, 7. (I. Cor. 6, 16.)*

25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet et uxor ejus, et non erubescabant.

* Q. d. vira, ut olim Latini.

CAPUT III.

Serpentis astutia primi parentes Dei praeceptum transgrediuntur, atque indicta singulis poena, e paradyso pelluntur.

1. Sed et serpens erat callidior cunctis animantibus terrae, quae fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur praecepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi?

2. Cui respondit mulier: De fructu lignorum, quae sunt in paradyso, vescimur;

3. de fructu vero ligni, quod est in medio paradysi, praecepit nobis Deus, ne comederemus, et ne tangeremus illud, ne forte moriamur.

4. Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. (*II. Cor. 11, 3.*)

5. Scit enim Deus, quod, in quocumque die comedenteris ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dei, scientes bonum et malum.

6. Vedit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile, et tulit de fructu illius et comedit, deditque viro suo, qui comedit. (*Eccli. 25, 33. I. Tim. 2, 14.*)

7. Et aperti sunt oculi amborum; cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia siccus, et fecerunt sibi perizomata.

8. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradyso ad auram post meridiem, abscondit se Adam et uxor ejus a facie Domini Dei in medio ligni paradysi.

9. Vocavitque Dominus Deus Adam, et dixit ei: Ubi es?

10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradyso, et timui, eo quod nudus essem, et abscondi me.

11. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi, quod nudus essem, nisi quod ex ligno, de quo praeceperam tibi, ne comederes, comedisti?

12. Dixitque Adam: Mulier, quam disti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedii.

13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quae respondit: Serpens decepit me, et comedii.

14. Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia et bestias terrae; super pectus tuum gradieris, et terram comedes cunctis diebus vitae tuae. (*Isai. 65, 25. Mich. 7, 17. Isai. 49, 23. Ps. 72, 9.*)

15. Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius, ipsa*) conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. (*Apocal. 12.*) (*Gen. 49, 17. I. Cor. 14, 34.*)

16. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo aerumnas tuas, et conceptus tuos: in dolore paries filios, et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.

*) Sept. αὐτὸς ipse, ut referatur ad Christum, quod sequuntur Iren., Cyprian. et Leo.

17. Adae vero dixit: Quia audisti vocem uxoris tuae, et comedisti de ligno, ex quo, praeceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae.

18. Spinas et tribulos germinabit tibi; et comedes herbam terrae.

19. In sudore vultus tui vesceris paue, donec revertaris in terram, de qua sumtus es: quia pulvis es, et in pulvrem reverteris. (*Infr. 18, 27. Ps. 102, 14. 22, 6. Eccl. 7, 12.*)

20. Et vocavit Adam nomen uxoris suae Heva, eo quod mater esset cunctorum viventium.

21. Fecit quoque Dominus Deus Adae et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos,

22. et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum; nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum.

23. Et emisit eum Dominus Deus de paradyso voluntatis, ut operaretur terram, de qua sumtus est.

24. Ejecitque Adam, et collocavit ante paradisum voluntatis Cherubim, et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitae.

CAPUT IV.

Impius Cain pium Abel fratrem occidit, et a Deo punitus ac profugus vitam agens, Henoch genuit; sed et Adam Seth generavit, cui natus est Enos.

(A. M. 2. Ant. Chr. 4003.)

1. Adam vero cognovit uxorem suam Hevam, quae concepit et peperit Cainum, dicens: Posseedi hominem per Deum.

2. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, et Cain agricola.

3. Factum est autem post multos dies, ut offerret Cain de fructibus terrae munera Domino.

4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum: et respexit Dominus ad Abel, et ad munera eius. (*Hebr. 11, 4.*)

5. Ad Cain vero, et ad munera illius non respexit; iratusque est Cain vehementer, et coacedit vultus ejus.

6. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? et cur concidit facies tua?

7. Nonne si bene egeris, recipies; sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? Sed sub te erit appetitus ejus, et tu dominaberis illius.

(A. M. 128. Ant. Chr. 3876.)

8. Dixitque Cain ad Abel fratrem suum: Egregiamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain adversus fratrem suum Abel, et interfecit eum. (*Sap. 10, 3. Matth. 23, 35. I. Joann. 3, 12. Judae 1, 11.*)

9. Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio. Num custos fratris mei sum ego?

10. Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

11. Nunc igitur maledictus eris super terram, quae apernit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

12. Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus tuos; vagus et profugus eris super terram.

13. Dixitque Caïn ad Dominum: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.

14. Ecce ejcicis me hodie a facie terrae, et a facie tua abscondar, et ero vagus et profugus in terra: omnis igitur, qui inuenierit me, occidet me.

15. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet; sed omnis, qui occiderit Caïn, septuplum punietur. Posuitque Dominus Cain signum, ut non interficeret eum omnis, qui inuenisset eum.

16. Egressusque Caïn a facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

17. Cognovit autem Caïn uxorem suam, quae concepit et peperit Henoch, et aedificavit civitatem, vocavitque nonne ejus ex nomine filii sui Henoch.

18. Porro Henoch genuit Irad, et Irad genuit Maviaël, et Maviaël genuit Mathu-saël, et Mathusaël genuit Lamech.

19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, et nomen alteri Sella.

20. Genuitque Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis atque pastorum.

21. Et nomen fratris ejus Jubal; ipse fuit pater canentium cithara et organo.

22. Sella quoque genuit Tubalcain, qui fuit malleator et faber in cuncta opera aeris et ferri. Soror vero Tubalcain Noëma.

23. Dixitque Lamech uxoribus suis Adae et Sellae: Audite vocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum, quoniam occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livorem meum.

24. Septuplum ultiò dabitur de Caïn; de Lamech vero septuagies septies. (*Matth.*

18. 22.)

(*A. M. 130. Ant. Chr. 3874.*)

25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caïn.

26. Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos; iste coepit invocare nomen Domini.

CAPUT V.

Propagatio Adae ac posteriorum, anni-que vitae ipsorum usque ad Noë.

1. Hic est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Del fecit illum. (*Sap. 2, 23. Eccli. 17, 1. Supr. 1, 27. Infr. 9, 6.*)

2. Masculum et feminam creavit eos, et benedixit illis, et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

3. Vixit autem Adam centum triginta annis, et genuit ad imaginem et similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.

4. Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni, genuitque filios et filias. (*I. Par. 1, 1.*)

5. Et factum est omne tempus, quod vixit Adam, anui nougenti triginta, et mortuus est.

(*A. M. 235. Ant. Chr. 3769.*)

6. Vixit quoque Seth centum quinque annis, et genuit Eudos.

7. Vixitque Seth, postquam genuit Enos, octingens septem annis, genuitque filios et filias.

8. Et facti sunt omnes dies Seth nougentorum duodecim annorum, et mortuus est.

9. Vixit vero Enos nouaginta annis, et genuit Cainan.

10. Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis, et genuit filios et filias.

11. Factique sunt omnes dies Enos nougenti quinque anni, et mortuus est.

12. Vixit quoque Cainan septuaginta annis, et genuit Malaleel.

13. Et vixit Cainan, postquam genuit Malaleel, octiugentis quadragesima annis, genuitque filios et filias.

14. Et facti sunt omnes dies Cainan nougenti decem anni, et mortuus est.

15. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, et genuit Jared.

16. Et vixit Malaleel, postquam genuit Jared, octingentis trigesima annis, et genuit filios et filias.

17. Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, et mortuus est.

18. Vixitque Jared centum sexaginta duobus annis, et genuit Henoch.

19. Et vixit Jared, postquam genuit Henoch, octingentis annis, et genuit filios et filias.

20. Et facti sunt omnes dies Jared nougenti sexagiinta duo anni, et mortuus est.

21. Porro Henoch vixit sexaginta quinque annis, et genuit Mathusalam.

22. Et ambulavit Henoch cum Deo, et vixit, postquam genuit Mathusalam, trecenti annis, et genuit filios et filias.

23. Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni.

(*A. M. 987. Ant. Chr. 3017.*)

24. Ambulavitque cum Deo, et non apparet, quia tulit eum Deus.

25. Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, et genuit Lamech.

26. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, et genuit filios et filias.

27. Et facti sunt omnes dies Mathusala nougenti sexaginta novem anni, et mortuus est.

28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, et genuit filium;

(*A. M. 1056. Ant. Chr. 2918.*)

29. vocavitque nomen ejus Noë dicens: Iste consolabitur nos ab operibus et labo-

ribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus.

30. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, quingentis nonaginta quinque annis, et genuit filios et filias.

31. Et facti sunt omnes dies Lamech septingenti septuaginta septem anni, et mortuus est ⁱ⁾. Noë vero cum quingen-
torum esset annorum, genuit Sem, Cham et Japhet.

CAPUT VI.

Hominis peccata fuere diluvii causa; Noë tamen justus inventus est, cui arca fabricanda mandatur, in qua ipse et cunctorum animantium genera serventur.

1. Cumque coepissent homines multiplicari super terram, et filias procreassent,

2. videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

(A. M. 1536.)

3. Dixitque Deus: Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est; eruntque dies illius centum vi-
ginti annorum ^{*)}.

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illaeque generunt, isti sunt potentes a saeculo viri famosi. (Baruch 3, 26. Amos 2, 9. Sap. 11, 6. Eccli. 16, 8.)

5. Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, (Infr. 8, 21. Matth. 15, 19.)

6. poenituit eum, quod hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus;

7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, a facie terrae, ab homine usque ad animantium, a reptili usque ad volucres coeli; poenitet enim me fecisse eos.

8. Noë vero invenit gratiam coram Domino.

9. Hae sunt generationes Noë: Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit. (Eccli. 4, 17.)

10. Et genuit tres filios, Sem, Cham et Japhet.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, et repleta est iniuriae.

12. Cumque vidisset Deus terram esse corruptam, (omnis quippe caro corruerat viam suam super terram)

13. dixit ad Noë: Finis universae carnis venit coram me: repleta est terra iniuriae a facie eorum, et ego disperdam eos cum terra. (I. Petr. 3, 20. II. Petr. 2, 5.)

14. Fac tibi arcam de lignis laevigatis; mansuetulas in arca facies, et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus.

15. Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcae, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius ^{**)}).

ⁱ⁾ Sabb. sancto Prop. 2.

^{*)} Quibus elapsis diluvium inducam. Aug., Hieron.

^{**)} Tota itaque capacitas fuit cubitorum solidorum 450 milium.

16. Fenestram in arca facies, et in eum consummabis summitem ejus; ostium autem arcae pones ex latere; deorsum coenacula, et tristega facies in ea.

17. Ecce ego adducam aquas diluvii super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter coelum, universa, quae in terra sunt, consumentur.

18. Ponamque foedus meum tecum, et ingredieris arcam tu et filii tui, uxor tua, et uxores filiorum tuorum tecum.

19. Et ex cunctis animalibus universae carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum, masculini sexus et feminini.

20. De volucribus juxta genus suum, et de jumentis in genere suo, et ex omni reptili terrae secundum genus suum: biua de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere.

21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quae mandi possunt, et comportabis apud te, et erunt tam tibi, quam illis in cibum.

22. Fecit igitur Noë omnia, quae praecepit illi Deus.

CAPUT VII.

Ingresso Noë cum suis in arcam, statim aqua omnium montium cacumina 150 diebus superavit, reliquaque animantium submersit.

1. Dixitque Dominus ad eum: Ingredere tu, et omnis domus tua, in arcam; te enim vidi justum coram me in generatione hac. (Hebr. 11, 7. II. Petr. 2, 5.)

2. Ex omnibus animalibus mundis tolle septena et septena, masculum et feminam; de animalibus vero immundis duo et duo, masculum et feminam.

3. Sed et de volatilibus coeli septena et septena, masculum et feminam; ut salveretur semen super faciem universae terrae.

4. Adhuc eum, et post dies septem ego pleam super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terrae.

5. Fecit ergo Noë omnia, quae manda-
verat ei Dominus.

6. Eratque sexcentorum annorum, quando diluvii aquae inundaverunt super terram.

7. Et ingressus est Noë et filii ejus, auctor ejus et uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvii. (Matth. 24, 37. Luc. 17, 26. I. Petr. 3, 20.)

8. De animalibus quoque mundis et immundis, et de volucribus, et ex omni, quod movetur super terram,

9. duo et duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus et femina, sicut praecep-
perat Dominus Noë.

10. Cumque transissent septem dies, aquae diluvii inundaverunt super terram. (Per. Jul. 2365. A. M. 3656. Aut. Chr. 2318.)

11. Anno sexcentesimo ^{*)} vitae Noë, mense secundo, septimodécimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magna, et cataractae coeli apertae sunt:

^{*)} Inchoato, non completo.

12. Et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus.

13. In articulo diei illius ingressus est Noe, et Sem, et Cham et Japhet, filii ejus; uxor illius, et tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam;

14. ipsi et omne animal secundum genus suum, universaque jumenta in genere suo, et omne, quod moveatur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundum genus suum, universae aves, omnesque volucres,

15. ingressae sunt ad Noe in arcam, bina et bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitac.

16. Et quae ingressa sunt, masculus et femina ex omni carne introierunt, sicut praecepérat ei Deus, et inclusit eum Dominus deorsis.

17. Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram, et multiplicatae sunt aquae, et elevaverunt arcam in sublime a terra.

18. Vehementer enim inundaverunt, et omnia repleverunt in superficie terrae: porro arca ferebatur super aquas.

19. Et aquae praevaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo coelo.

20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos opererat.

21. Consumtaque est omnis caro, quae movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quae reptant super terram, universi homines, (Supr. 10, 1. Eccli. 39, 28. I. Petr. 3, 20.)

22. et cuncta, in quibus spiraculum vitae est in terra, mortua sunt.

23. Et delevit omnem substantiam, quae erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres coeli, et delcta sunt de terra; remansit autem solus Noe, et qui cum eo erant in arca.

24. Obtinueruntque aquae terram centum quinquaginta diebus.

CAPUT VIII.

Imminutis paulatim aquis diluvii, post corvi ac columbae emissionem, Noe cum universti, qui in arca continuebantur, egreditur; et altari extrecto, offert holocausta.

1. Recordatus autem Deus Noe, cunctumque animantium, et omnium jumentorum, quae erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, et imminutae sunt aquae.

2. Et clausi sunt fontes abyssi, et cata-ractae coeli, et prohibitae sunt pluviae de coelo.

3. Reversaeque sunt aquae de terra euntes et redeuntes, et cœperunt minui post centum quinquaginta dies.

4. Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis super montes Armeniac.

5. At vero aquae ibant et decrescebant usque ad decimum meusem; decimo enim

mense, prima die mensis, apparuerunt caccumina montium.

6. Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram arcae, quam fecerat, dimisit corvum.

7. Qui egrediebatur, et nou revertebatur, donec siccarent aquae super terram.

8. Emisit quoque columbam post eum, ut videret, si jam cessassent aquae super faciem terrae.

9. Quae cum non invenisset, ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam; aquae enim erant super universam terram; extenditque manum, et apprehensam intulit in arcam.

10. Expectatis autem ultra septem diebus aliis, rursus dimisit columbam ex arca.

11. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivae virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noe, quod cessasset aquae super terram.

12. Expectavitque nihilominus septem alios dies, et emisit columbam, quae non est reversa ultra ad eum.

(A. M. 1657.)

13. Igitur sexcentesimo primo anno *), priuō mense, prima die mensis, immutatae sunt aquae super terram, et aperiens Noe tectum arcae aspexit, viditque, quod excicata esset superficies terrae.

14. Meuse secundo, septimo et vigesimo die mensis arefacta est terra.

15. Locutus est autem Deus ad Noe, dicens:

16. Egredere de arca, tu et uxor tua, et filii tui, et uxores filiorum tuorum tecum.

17. Cuncta animantia, quae sunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus quam in bestiis et universis reptilibus, quae reptant super terram, educ tecum, et ingredimini super terram: crescete et multiplicamini super eam. (Supr. 1, 28. Infr. 9, 1.)

18. Egressus est ergo Noe, et filii ejus, uxor illius, et uxores filiorum ejus cum eo.

19. Sed et omnia animantia, jumenta, et reptilia, quae reptant super terram, secundum genus suum, egressa sunt de arca.

20. Aedificavit autem Noe altare Domino, et tollens de cunctis pecoribus et volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.

21. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait: Nequaquam ultra male-dicam terrae propter homines; sensus enim et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: non igitur ultra percutiam omnem animam viventem, sicut feci. (Supr. 6, 5. Matth. 15, 19.)

22. Cunctis diebus terrae sementis et messis, frigus et aestus, nestas et hiems, nox et dies, non requiescent.

*) Vitae Noe septimo scilicet.

CAPUT IX.

Deus Noë ac filiis ejus benedicit, cunctaque animantia una cum piscibus in cibum tribuit, prohibito tamen illis sanguine; foedus inter Deum et homines de non inducendis amplius aquis diluvii iride firmatur. Noë ebrinum ridens filius Cham, in Chanaan filio maledicitur; Sem vero et Japhet benedicuntur.

1. Benedixitque Deus Noë et filiis ejus. Et dixit ad eos: Crescite, et multiplicamini, et replete terram. (*Supr. 1, 22. et 8, 17.*)

2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terrae, et super omnes volucres coeli, cum universis, quae moverunt super terram: omnes pisces maris matutini vestrae traditi sunt.

3. Et omne, quod moverunt et vivit, erit vobis in cibum; quasi olera virentia tradidi vobis omnia. (*Supr. 1, 29.*)

4. Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. (*Jer. 17, 14. Act. 15, 29.*)

5. Sanguinem enim animarum vestiarum requiram de manu cunctarum bestiarum, et de manu hominis, de manu viri, et fratris ejus requiram animam hominis.

6. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est homo. (*Matt. 26, 52.*) (*Apoc. 13, 19.*)

7. Vos autem crescete et multiplicamini, et ingredimini super terram, et implete eam. (*Supr. 1, 28. et 8, 17.*)

8. Haec quoque dixit Deus ad Noë, et ad filios ejus cum eo:

9. Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos;

10. et ad omnem aumam viventem, quae est vobiscum, tam in volueribus quam in jumentis et pecudibus terrae cunctis, quae egressa sunt de arca, et universis bestiis terrae.

11. Statuam pactum meum vobiscum, et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram. (*Isai. 51, 9.*)

12. Dixitque Deus: Hoc signum foederis, quod do inter me et vos, et ad omnem animam viventem, quae est vobiscum in generationes sempiternas:

13. arcum meum pouam in nubibus, et erit signum foederis inter me, et inter terram.

14. Cumque obduxero nubibus coelum, apparebit arcus meus in nubibus; (*Ecclesi. 43, 12.*)

15. et recordabor foederis mei vobiscum, et cum omni anima vivente, quae carnem vegetat, et non erunt ultra aquae diluvii ad delendum universam carnem.

16. Eritque arcus in nubibus, et videbo illum, et recordabor foederis sempiterni, quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem universae carnis, quae est super terram.

17. Dixitque Deus ad Noë: Hoc erit signum foederis, quod constitui inter me et omnem carnem super terram.

18. Erant ergo filii Noë, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham et Japhet; porro Cham ipse est pater Chanaan.

19. Tres isti filii sunt Noë, et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

20. Coepitque Noë vir agricola exercere terram, et plantavit vineam.

21. Bibensque vinum inebriatus est, et nudatus in tabernaculo suo.

22. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nuda, nuntiavit duobus fratribus suis foras.

23. At vero Sem et Japhet pallium impoquerunt humeris suis, et incidentes retrorsum, operuerunt vereudu patris sui, facies eorum aversae erant, et patris virilia non viderunt.

24. Evigilans autem Noë ex vino, cum didicisset, quae fecerat ei filii suus minor,

25. ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis.

26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus.

27. Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.

28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis quinquaginta annis.

29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum, et mortuus est.

CAPUT X.

Genealogia filiorum Noë, a quibus divisae sunt gentes post diluvium.

1. Hae sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham et Japhet, natae sunt eis filii post diluvium. (*I. Par. 1, 5.*)

2. Filii Japhet: Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras.

3. Porro filii Gomer: Ascenez et Riphath et Thogorma.

4. Filii autem Javan: Elisa et Tharsis, Cethim et Dodavim.

5. Ab his divisae sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum lingua suam et familias suas in nationibus suis.

6. Filii autem Cham: Chus, et Mesraim, et Phath, et Chanaan.

7. Filii Chus: Saba, et Hevila, et Sabatha, et Regma, et Sabatacha. Filii Regma: Saba, et Dadan.

8. Porro Chus genuit Nemrod: ipse copit esse potens in terra,

9. et erat robustus venator coram Domino. Oh hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.

10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, et Arach, et Achad, et Chalanee, in terra Sennaar.

11. De terra illa egressus est Assur, et aedificavit Niniven, et plateas civitatis, et Chale.

12. Resen quoque inter Niniven et Chale: haec est civitas magna.

13. At vero Mesraim genuit Ludim, et Ananim, et Labim, Nephtuim,

14. et Phetrusim, et Chassuim, de quibus egressi sunt Philistim et Capthorim.

15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum,

16. et Jebusaeum, et Amorrhacum, Ger-gesaeum,

17. Hevaeum, et Aracaicum, Sinaeum,

18. et Aradium, Samareum, et Amathaicum: et post haec disseminati sunt populi Chanaeorum.

19. Factique sunt termini Chanaan ventribus a Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediari Sodoman et Gomorrah, et Adamam, et Seboim usque Lesa.

20. Hi sunt filii Cham in cognationibus, et linguis, et generationibus, terrisque et gentibus suis.

21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japhet majore.

22. Filii Sem: Aelam et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram. (I. Par. 1, 17.)

23. Filii Aram: Us, et Hul, et Gether, et Mes.

24. At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.

25. Nati sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit terra, et nomen fratris ejus Jectan.

26. Qui Jectan genuit Elmodad, et Sapheph, et Asarmoth, Jare,

27. et Aduram, et Uzal, et Decla,

28. et Ehal, et Abimaël, Saba,

29. et Ophir, et Hevila, et Jobab. Omnes isti filii Jectan.

30. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.

31. Isti filii Sem secundum cognationes et linguis, et regiones in gentibus suis.

32. Hae familiae Noë juxta populos et nationes suas. Ab his divisae sunt gentes in terra post diluvium.

CAPUT XI.

In turris Babel aedificatione superhorum fastus ac lingua confunditur. Sem genealogia usque ad Abram texitur.

1. Erat autem terra labii unius, et sermonum eorundem. (Sap. 10, 5.)

2. Cumque proficerentur de oriente, invenierunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo.

3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, et coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, et bitumen pro caemento,

4. et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim; cuius culmen pertingat ad coelum *), et celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras.

5. Descendit autem Dominus, ut videret civitatem et turrim, quam aedificabant filii Adam,

6. et dixit: Ecce, unus est populus, et unum labium omnibus; cooperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant.

7. Venite igitur, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

(A. M. circiter 1800. Ant. Chr. 2204.)

8. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, et cessaverunt aedificare civitatem.

9. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universae terrae, et inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

(A. M. 1658.)

10. Hae sunt generationes Sem: Sem erat centum annorum, quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium. (I. Par. 1, 17.)

11. Vixitque Sem, postquam genuit Arphaxad, quingentis annis, et genuit filios et filias.

12. Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, et genuit Sale.

13. Vixitque Arphaxad, postquam genuit Sale, trecentis tribus annis, et genuit filios et filias.

14. Sale quoque vixit triginta annis, et genuit Heber.

15. Vixitque Sale, postquam genuit Heber, quadringtonitis tribus annis, et genuit filios et filias.

(A. M. 1757. Ant. Chr. 2217.)

16. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, et genuit Phaleg.

17. Et vixit Heber, postquam genuit Phaleg, quadringtonitis trigesita annis, et genuit filios et filias.

18. Vixit quoque Phaleg triginta annis, et genuit Reu.

19. Vixitque Phaleg, postquam genuit Reu, ducentis novem annis, et genuit filios et filias. (I. Par. 1, 19.)

20. Vixit autem Reu triginta duobus annis, et genuit Sarug.

21. Vixit quoque Reu, postquam genuit Sarug, ducentis septem annis, et genuit filios et filias.

22. Vixit vero Sarug triginta annis, et genuit Nachor.

23. Vixitque Sarug, postquam genuit Nachor, ducentis annis, et genuit filios et filias.

24. Vixit autem Nachor viginti novem annis, et genuit Thare.

25. Vixitque Nachor, postquam genuit Thare, centum decem et novem annis, et genuit filios et filias.

26. Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram, et Nachor, et Aran. (I. Par. 1, 26. Jos. 24, 2.)

27. Hae sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, et Aran. Porro Aran genuit Lot.

28. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum, in terra nativitatis suaे in Ur Chaldaeorum.

*) Hier. in c. 14. Isai. dicit fuisse 4 milliarium. Huius reliquias adhuc superesse, testes hodie quoque sunt, qui haec loca inviserunt.

29. Duxerunt autem Abram et Nachor uxores: nomen uxoris Abram Sarai, et nomen uxoris Nachor Melcha filia Arau, patris Melchae, et patris Jeschae.

30. Erat autem Sarai sterilis, nec habebat liberos.

(Initio A. M. 2083. circa finem Octobris nostri.)

31. Tulit itaque Thare Abram filium suum, et Lot filium Arau, filium filii sui, et Sarai uirum suum, uxorem Abram filii sui, et eduxit eos de Ur Chaldaeorum (*), ut irent in terram Chanaan, veneruntque usque Haran (**), et habitaverunt ibi (***) (Jos. 24, 2. Neh. 9, 7. Judith 5, 6.)

32. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Haran.

CAPUT XII.

Abram Dei mandato parens promissaque accipiens, patria relicta, comitante Lot, Domino in Sichem sacrificavit. Inde propter famem Aegyptum ingressus, uxorem suam vocal sororem; quam in domum regis subtulatam postea datus recipit.

1. Dixit autem Dominus ad Abram: Egredere de terra tua (*), et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstrabo tibi. (Act. 7, 3.)

2. Faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erique benedictus.

3. Benedicam benedicentibus tibi, et maledicam maledicentibus tibi, atque IN TE BENEDICENTUR universae cognationes terrae. (Infr. 18, 18. 22, 18. 26, 4. Gal. 3, 8. Hebr. 11, 8.)

(A. M. 2083. Ant. Chr. 1921.) (**)

4. Egressus est itaque Abram, sicut praecepérat ei Dominus, et ivit cum eo Lot. Septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egredetur de Haran.

5. Tulitque Sarai uxorem suam, et Lot filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederant, et animas, quas fecerant (****) in Haran; et egressi sunt, ut irent in terram Chanaan. Cumque venissent in eam,

6. pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallum illum; Chauanaeus autem tunc erat in terra.

7. Apparuit autem Dominus Abram, et dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Qui aedificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. (Infr. 13, 14, 15, 18, 26, 2. Deut. 34, 4.)

8. Et inde transgrediens ad montem, qui

*) In Mesopotamia sita.

**) In eadem Mesopotamia sitam ab Ure centum circiter leuis gallicis commun. distanteum. Act. 7, 2.

***) Per 6 circiter menses.

(**) Mesopotamia, quam nondum totam erat prætergressus.

(**) Unde deducendi sunt anni 430 ab Apostol. Gal. 3, 17. memorati.

(***) Sept. possederant.

erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, et ab oriente Hai; aedificavit quoque ibi altare Domino, et invocavit nomen eius.

9. Perrexitque Abram vadens, et ultra progrediebus ad meridiem.

(A. M. 2084. Ant. Chr. 1922.)

10. Facta est autem fames in terra, descenditque Abram in Aegyptum, ut peregrinaretur ibi; praevaluerat enim fames in terra.

11. Cumque prope esset, ut ingredieretur Aegyptum, dixit Sarai uxori suae: Novi, quod pulchra sis mulier,

12. et quod, cum viderint te Aegyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est; et interficien me, et te reservabunt.

13. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui. (Infr. 20, 11.)

14. Cum itaque ingressus esset Abram Aegyptum, viderunt Aegyptii mulierem, quod esset pulchra nimis.

15. Et uentiaverunt principes Pharaoni, et laudaverunt eam apud illum; et sublata est mulier in domum Pharaonis.

16. Abram vero bene usi sunt propter illum; fueruntque ei oves et boves, et asini, et servi et famulae, et asinae et camelii.

17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, et domum ejus propter Sarai uxorem Abram.

18. Vocavitque Pharaon Abram, et dixit ei: Quidnam est hoc, quod fecisti mihi? quare non indicasti, quod uxor tua esset?

19. Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tellerem eam mihi in uxorem? Nuuc igitur ecce conjux tua, accipe eam et vade.

20. Praecepitque Pharaon super Abram viris, et deduxerunt cum, et uxorem illius, et omnia, quae habebat.

CAPUT XIII.

Abram et Lot Aegypto egressi, præ nimia opulentia separantur; et Lot Jordanis fines eligente, Abram habitat in terra Chanaan, ubi rursum Dei promissiones de multiplicando semine teraque possidenda accipit.

1. Ascendit ergo Abram de Aegypto, ipse et uxor ejus, et omnia, quae habebat, et Lot cum eo ad australem plagam.

2. Erat autem dives valde in possessione aurum et argenti.

3. Reversusque est per iter, quo venerat, a meridie in Bethel usque ad locum, ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel et Hai;

4. in loco altaris, quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen Domini. (Supr. 12, 7.)

5. Sed et Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, et armenta et tabernacula.

6. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul; erat quippe substantia eorum multa, et nequibant habitare communiter. (*Infr. 36, 7.*)

7. Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot. Eo autem tempore Chananaeus et Pherezaeus habitabant in terra illa.

8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quae sit iurgium inter me et te, et inter pastores meos et pastores tuos; fratres enim sumus.

9. Ecce universa terra coram te est, recede a me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegis, ego ad sinistram pergam.

10. Elevatis itaque Lot oculis vidit omnem circa regionem Jordanis, quae universa irrigabatur, antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrah, sicut paradisus Domini, et sicut Aegyptus venientibus in Segor.

11. Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem, et recessit ab oriente; divisi que sunt alterutrum a fratre suo.

12. Abram habitavit in terra Chanaan; Lot vero moratus est in oppidis, quae erant circa Jordanem, et habitavit in Sodomis.

13. Homines autem Sodomitae pessimi erant, et peccatores coram Domino nimis.

14. Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: Leva oculos tuos, et vide a loco, in quo nunc es, ad aquilonem et meridiem, ad orientem et occidentem. (*Supr. 12, 7. Infr. 15, 18. 26, 4. Deut. 34, 4.*)

15. Omuue terram, quam conspicis, tibi dabo et semini tuo usque in sempiternum.

16. Faciamque semen tuum sicut pulvarem terrae: si quis potest hominum numerare pulvorem terrae, semen quoque tuum numerare poterit.

17. Surge, et perambula terram in longitudine et in latitudine sua; quia tibi daturus sum eam.

18. Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit et habitavit juxta convallem Mambre, quae est in Hebron, aedificavitque ibi altare Domino.

CAPUT XIV.

Devictis quinque regibus, ac spoliatis Sodomis, Lot cum plerisque aliis capti- vus ducitur a quatuor regibus victori- bus; quos Abram persecutus, omnes captivos spoliaque reduxit, atque he- nedictione a Melchisedech accepta, cuncta regi Sodomorum reddidit.

1. Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar, et Arioch rex Ponti, et Chodorlahomor rex Elamitarum, et Thadal rex gentium,

2. inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, et contra Bersa regem Gomorphae, et contra Sennaab regem Adamae, et contra Semeher regem Seboim, contraque regem Balae, ipsa est Segor.

3. Omnes hi convenerunt in vallem silvestrem, quae nunc est mare salis. (*Infr. 19, 21.*)

4. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, et tertiodecimo anno recesserunt ab eo.

(*A. M. 2092. Ant. Chr. 1912.*)

5. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, et reges, qui erant cum eo; percusseruntque Raphaim in Astarothearnaim, et Zuzim cum eis, et Emim in Save Cariathaim,

6. et Chorraeos in montibus Seir, usque ad campestria Pharan, quae est in solitudine.

7. Reversique sunt, et venerunt ad fontem Mispat, ipsa est Cades; et percusserunt omnem regionem Amalecitarum, et Amorrhæum, qui habitabat in Asasonthamar.

8. Et egressi sunt rex Sodomorum, et rex Gomorrhæ, rexque Adamae, et rex Seboim, necnon et rex Balae, quae est Segor, et direxerunt aciem contra eos in valle silvestri:

9. scilicet adversus Chodorlahomor regem Elamitarum, et Thadal regem gentium, et Anraphel regem Sennaar, et Arioch regem Ponti, quatuor reges adversus quinque.

10. Vallis autem silvestris habebat putoes multos bituminis. Itaque rex Sodomorum et Gomorrhæ terga verterunt, cecideruntque ibi; et qui remanserant, fugebant ad montem.

11. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum et Gomorrhæ, et universa, quae ad cibum pertinent, et abiuerunt:

12. necnon et Lot et substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.

13. Et ecce uuus, qui evaserat, nuntiavit Abram Hebraeo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhæi, fratris Escol, et fratris Aner; hi enim pepigerant foedus cum Abram.

14. Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculaos suos trecentos decem et octo, et persecutus est usque Dan.

15. Et divisis sociis, irruit super eos nocte, percussitque eos, et persecutus est eos usque Hoba, quae est ad laevam Damasci.

16. Reduxitque omnem substantiam, et Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque et populum.

17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus, postquam reversus est a caede Chodorlahomor, et regum, qui cum eo erant in valle Save, quae est vallis regis.

18. At vero Melchisedech rex Salem, preferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, (*Hebr. 7, 1.*)

19. benedixit ei et ait: Benedictus Abram Deo excelsi, qui creavit coelum et terram,

20. et benedictus Deus excelsus, quo

protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omniibus.

21. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, caetera tolle tibi.

22. Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem coeli et terrae,

23. quod a filo sub tegminis usque ad corrigiam caligae non accipiam ex omnibus, quae tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram,

24. exceptis his, quae comedenterunt juvenes, et partibus virorum, qui venerunt mecum, Auer, Escol et Mambre; isti accipient partes suas.

CAPUT XV.

Deus Abrae de posteritate desperantii filium promittit, cui credens Abram justificatur; et in signum promissae terrae praescriptum a Domino offert sacrificium, antequam sue posteritatis futuram peregrinationem.

(A. M. 2092. Ant. Chr. 1912.)

1. His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis.

2. Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis, et filius procuratoris domus meae iste Damascus Eliezer.

3. Addiditque Abram: Mihi autem non dedisti semen; et ecce vernaculaus meus heres meus erit.

4. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic heres tuis; sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem.

5. Eduxitque eum foras, et ait illi: Suscipe coculum, et numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. (Rom. 4, 18.)

6. Credidit Abram Deo, et reputatum est illi ad justitiam. (Rom. 4, 3. Gal. 3, 6. Jac. 2, 23.)

7. Dixitque ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum, ut darem tibi terram istam, et possideres eam.

8. At ille ait: Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam?

9. Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem, et capram trimam, et arietem auitorum trium, turtem quoque et columbam.

10. Qui tollens universa hacc, divisit ea per medium, et utrasque partes contra se altrinsecus posuit; aves autem non divisit. (Jer. 34, 18.)

11. Descederuntque volucres super cadavera, et abigebat eas Abram.

12. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram, et horror magnus et tenebrosus invasit eum.

13. Dictumque est ad eum: Scito prae noscens, quod peregrinium futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient

eos servituti, et affligenit quadringentis annis*). (Act. 7, 6.)

14. Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo, et post haec egredientur cum magna substantia.

15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.

16. Generatione autem quarta revertentur huc; necdum enim completae sunt iniuriae Amorrhæorum usque ad praesens tempus.

17. Cum ergo occubuisse sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transieus inter diuinios illas.

18. In illo die pepigit Dominus foedus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Aegypti usque ad flumen magnum Euphraten, (Supr. 12, 7. 13, 15. Infr. 26, 4. Deut. 34, 4. II. Par. 9, 26. I. Reg. 4, 20. et III. Reg. 4, 21.)

19. Cinacos et Ceuczacos, Cedmonaeos, 20. et Hethaeos, et Pherezacos, Raphaim quoque,

21. et Amorrhæos, et Chananacos, et Gergesaeos et Jebusaeos.

CAPUT XVI.

Agar a domina Sarai traditur Abrae uxori. Quae ubi concepisset, atque ob id dominam contemneret, ab illa afflita, fugam init; sed jussu angelii eidem submissa parit Ismaëlem.

1. Igitur Sarai, uxor Abram, non generat liberos; sed habens ancillam aegyptiam nomine Agar,

2. dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus, ne parerem; ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti,

(A. M. 2053. Ant. Chr. 1911.)

3. tulit Agar aegyptiam ancillam suam, post annos decem quam habitare coepit in terra Chanaan, et dedit eam viro suo uxorem.

4. Qui ingressus est ad eam. At illa conceperit se videns, despexit dominam suam.

5. Dixitque Sarai ad Abram: Inique agis contra me. Ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quae videns, quod conceperit, despectui me habet. Judicet Dominus inter me et te.

6. Qui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea, ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam init.

7. Cumque invenisset eam angelus Domini juxta fontem aquae in solitudine, qui est in via Sur in deserto,

8. dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis? et quo vadis? Quae respondit: A facie Sarai dominæ meae ego fugio.

* Hi 400 anni referuntur ad omnia illa tria: peregrinum erit, subjicient et affligenit. Vide chronologiam nostram.

9. Dixitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius.

10. Et rursus: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, et non numerabitur prae multitudine.

11. Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, et paries filium, vocabisque nomen ejus Ismaël, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam.

12. Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum, et e reglone universorum fratrum suorum figet tabernacula.

13. Vocavit autem nomen Domini, qui loquebatur ad eum: Tu Deus, qui vidisti me. Dixit enim: Profecto hic vidi posteriora videntis me. (Exod. 33, 20, 23.)

Infr. 24, 62.

14. Propterea appellavit puteum illum putoeum viventis et videutis me. Ipse est inter Cades et Barad.

15. Peperitque Agar Abrae filium, qui vocavit nomen ejus Ismaël.

16. Octoginta et sex annorum erat Abram, quando peperit ei Agar Ismaëlem.

CAPUT XVII.

Abrae repetuntur promissiones, ipsius et Sarai nomina immutantur; circumcisio praecipitur; filius ex Sarai promittitur una cum successu Ismaëlis, et Abraham circumcisionis praeceptum exequitur.

(A. M. 2107. Ant. Chr. 1897.)

1. Postquam vero nonaginta et novem annorum esse cooperat, apparuit ei Dominus, dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens; ambula coram me, et esto perfectus.

2. Ponamque foedus meum inter me et te, et multiplicabo te vehementer nimis.

3. Cecidit Abram pronus in faciem.

4. Dixitque ei Deus: Ego sum, et pactum meum tecum, erisque pater multarum gentium. (Eccli. 4t, 20. Rom. 4, 17.)

5. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram; sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium constitui te.

6. Faciamque te crescere vehementissime, et ponam te in gentibus, regesque exte egredientur.

7. Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis, foedere sempererno: ut sim Deus tuus, et seminis tui post te.

8. Daboque tibi et semini tuo terram peregrinationis tuae, omnem terram Chanaan in possessionem aeteriam, eaque Deus eorum.

9. Dixit iterum Deus ad Abraham: Et tu ergo custodes pactum meum, et semen tuum post te in generationibus suis. (Act. 7, 8.)

10. Hoc est pactum meum, quod observabis inter me et vos, et semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum,

11. et circumcidetis carneum praeputii vestri, ut sit in signum foederis inter me et vos. (Rom. 4, 11. Lev. 12, 3. Luc. 2, 21.)

12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris, tam vernaculus quam emptitius circumcidetur, et quicumque non fuerit de stirpe vestra;

13. eritque pactum meum in carne vestra in foedus aeternum.

14. Masculus, cuius praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.

15. Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Sara.

16. Et benedicam ei, et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum, eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo.

17. Cecidit Abraham in faciem suam, et risit, dicens in corde suo: Putasne, centenarius nasceretur filius? et Sara nonagenaria pariet?

18. Dixitque ad Deum: Utinam Ismaël vivat coram te!

19. Et ait Deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, et constituam pactum meum illi in foedus sempiternum, et semini ejus post eum. (Infr. 18, 10. et 21, 2.)

20. Super Ismaël quoque audivi te, ecce benedicam ei, et angebo et multiplicabo eum valde: duodecim duces generabit, et faciam illum in gentem magnam.

21. Pactum vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto anno altero.

22. Cumque finitus esset sermo loquenter cum eo, ascendit Deus ad Abraham.

23. Tulit autem Abraham Ismaël filium suum, et omnes vernaculae domus suae, universosque, quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suae, et circumcidit carnem praeputii corum statim in ipsa die, sicut praecepserat ei Deus.

24. Abraham nonaginta et novem erat annorum, quando circumcidit carnem praeputii sui.

25. Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suae.

26. Eadem die circumcisus est Abraham et Ismaël filius ejus.

27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculae quam emptitiae, et alienigenae, pariter circumcisi sunt.

CAPUT XVIII.

Angeli ab Abraham hospitio suscepti, filium ex Sarai promittunt, quae ob iā ridens, corripitur. Sodomorum evercio praedicatur, pro quibus Abraham saepius deprecatur.

(A. M. 2107.)

1. Apparuit autem ei Dominus in convallie Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. (Hebr. 13, 2.)

2. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum. Quos cum vidisset, currexit in occursum eorum de ostio tabernaculi, et adoravit in terram.

3. Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transane servum tuum;

4. sed afferam pauxillum aquae, et lavate pedes vestros, et requiescite sub arbore.

5. Ponamus buccellam panis, et confortate cor vestrum, postea transibitis; idecirco enim declinasti ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac, ut locutus es.

6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata simila commisce, et fac subcinerios panes.

7. Ipse vero ad armentum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerimum et optimum, deditque pueru; qui festinavit et coxit illum.

8. Tulit quoque butyrum et lac, et vitulum, quem coxerat, et posuit coram eis; ipse vero stabat juxta eos sub arbore.

9. Cumque conuedissent, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit: Ecce in tabernaculo est.

10. Cui dixit: Revertens veniam ad te tempore isto vita comite, et habebit filium Sara uxor tua. Quo auditu, Sara risit post ostium tabernaculi. (*Supr. 17, 19. Infr. 21, 1. Rom. 9, 9.*)

11. Erant autem ambo senes proiectaque actatis, et desierant Sarae fieri mulierbia.

12. Quae risit occulte, dicens: Postquam consenui, et dominus meus vetulus est, voluntati operam dabo? (*I. Petr. 3, 6.*)

13. Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara dicens: Num vere partura sum anus?

14. Numquid Deo quidquam est difficile? Juxta condicium revertar ad te hoc eodem tempore vita comite, et habebit Sara filium.

15. Negavit Sara dicens: Non risi; timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita; sed risisti.

16. Cum ergo surrexissemus inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam, et Abraham simul gradiebatur, deducens eos.

17. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham, quae gesturus sum,

18. cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam, et BENEDICENDAE sint in illo omnes nationes terrae? (*Supr. 12, 3. Infr. 22, 18.*)

19. Scio enim, quod praecepturus sit filii suis et domui sue post se, ut custodiant viam Domini, et faciant iudicium et justitiam; ut adducat Dominus propter Abraham omnia, quae locutus est ad eum.

20. Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis.

21. Descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.

22. Converteaturque se inde, et abierunt Sodomam; Abraham vero adhuc stebat coram Domino.

23. Et appropinquans ait: Numquid perdes justum cum' impio?

24. Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul? et non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo?

25. Absit a te, ut rem hanc facias, et occidas justum cum' impio, siatque justus sicut impius, non est hoc tuum; qui judicas omnem terram, nequaquam facies iudicium hoc.

26. Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27. Respondensque Abraham, ait: Quia semel coepi, loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.

28. Quid si minus quinquaginta justis quinque fuerint? delebis propter quadrageinta quinque universam urbem? Et ait: Non delebo, si invenero ibi quadrageinta quinque.

29. Rursusque locutus est ad eum: Sin autem quadrageinta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadrageinta.

30. Ne quæso, inquit, indignoris Domine, si loquar. Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta.

31. Quia semel, ait, coepi, loquar ad Dominum meum. Quid si ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti.

32. Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel. Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter decem.

33. Abiitque Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham; et ille reversus est in locum suum.

CAPUT XIX.

Lot, angelis hospitio susceptis, a Sodomis vim patitur; cum uxore et utraque filia a sodomitico eruptus incendio, uxorem in via amisit; tandemque ineptiatus, cum utraque filia incestum ignorans commisit; unde ortum haberunt Moabitæ et Ammonitæ.

(A. M. 2107.)

1. Veneruntque duo angeli Sodomam vespera, et sedente Lot in foribus civitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, et iverit obviam eis, adoravitque pronus in terram, (*Hebr. 13, 2.*)

2. et dixit: Obsecro Domini, declinate in domum pueri vestri, et manete ibi; lavate pedes vestros, et mane proficisci emi in viam vestram. Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus.

3. Compulit illos oppido, ut diverterent ad eum: ingressisque domum illius fecit convivium, et coxit azyma, et comedenterunt.

4. Prius autem, quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum a pueru usque ad senem, omnis populus simul.

5. Vocaveruntque Lot, et dixerunt ei: Ubi sunt viri, qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoscamus eos.

6. Egressus ad eos Lot, post tergum occulens ostium, ait:

7. Nolite, quaequo, fratres mei, nolite malum hoc facere.

8. Habeo duas filias, quae neccum cognoverunt virum; educam eas ad vos, et abutimini eis, sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.

9. At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es, inquit, ut advena; numquid ut judges? te ergo ipsum magis quam hos affligemus. Vimque faciebat Lot vehementissime; jamque prope erat, ut effringerent fortes. (II. Petr. 2, 8.)

10. Et ecce miserunt manum viri, et introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium;

11. et eos, qui foris erant, percusserunt cæcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium inventire non possent. (Cap. 19, 16. II. Reg. 6, 18.)

12. Dixerunt autem ad Lot: Habes hic quæciam tuorum? generum, aut filios, aut filias, omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac;

13. delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram Dominino, qui misit nos, ut perdamus illos.

14. Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus, et dixit: Surgite, egredimini de loco isto, quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15. Cumque esset mane, cogebant eum angeli dicentes: Surge, tolle uxorem tuam et duas filias, quas habes, . . et tu pariter pereas in scelere civitatis.

16. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, et manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eo quod parceret Dominus illi.

17. Eduxeruntque eum, et posuerunt extra civitatem, ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salva animam tuam; noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte salvum te fac, ne et tu simul pereas. (Cap. 10, 6.)

18. Dixitque Lot ad eos: Quaeso Domine mi,

19. quia invenit servus tuus gratiam coram te, et magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvare, ne forte apprehendat me malum, et moriar.

20. Est civitas haec juxta, ad quam possum fugere, parva, et salvabor in ea: numquid non modica est, et vivet anima mea?

21. Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepit preces tuas, ut non subvertam urbem, pro qua locutus es.

22. Festina et salvare ibi, quia non potero facere quidquam, donec ingrediari

illuc. Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor *). (Cap. 10, 6.)

23. Sol egressus est super terram, et Lot ingressus est Segor.

24. Igitur Dominus pluit super Sodomam et Gomorrhām sulphur et ignem a Domino de coelo. (Deut. 29, 23. Isai. 13, 19. Jer. 50, 40. Ezech. 16, 49. Oseea 11, 8. Amos 4, 11. Luc. 17, 29. Judea 1, 7.)

25. et subvertit civitates has, et omnem circa regionem, universos habitatores urbium, et cuncta terrae videntia.

26. Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis. (Luc. 17, 32.)

27. Abraham autem consurgens mane, ubi steterat prius cum Domino, (Supr. 18, 1.)

28. intuitus est Sodomam et Gomorrhām, et universam terram regionis illius, viditque ascendenteum favillam de terra quasi fornacis fumum.

29. Cum enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abrahæ, liberavit Lot de subversione urbium, in quibus habitaverat.

30. Ascenditque Lot de Segor, et mansit in monte, duae quoque filiae ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) et mansit in spelunca ipse, et duae filiae ejus cum eo.

31. Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est, et nullus virorum remansit in terra, qui possit ingredi ad nos juxta morem universæ terræ.

32. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen.

33. Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa. Et ingressa est major, dormivitque cum patre; at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.

34. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte; et dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.

35. Dederunt etiam et illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia, dormivit cum eo; et ne tunc quidem sensit, quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.

36. Concepserunt ergo duae filiae Lot de patre suo.

37. Peperitque major filium, et vocavit nomen ejus Moab; ipse est pater Moabitarum usque in praesentem diem.

38. Minor quoque peperit filium, et vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius populi mei; ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

*) Parva.

CAPUT XX.

Abrahae in Geraris peregrinanti uxori a rege tollitur; quae ad Domini jussum cum magnis donis intacta redditur, et Abraham orante salutis domui regis restituitur.

(A. M. 2107.)

1. Profectus inde*) Abraham in terram australem, habitavit inter Cades et Sur; et peregrinatus est in Geraris.

2. Dixitque de Sara uxore sua: Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Gerare, et tult eam.

3. Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, et ait illi: En movieris propter mulierem, quam tulisti; habet enim virum.

4. Abimelech vero non tetigerat eam, et ait: Domine, num gentem ignorantem et justam interficies?

5. Nonne ipse dixit mihi: Soror mea est; et ipsa ait: Frater meus est? In simplicitate cordis mei, et munditia manuum meorum feci hoc.

6. Dixitque ad eum Deus: Et ego scio, quod simplici corde feceris; et ideo custodivi te, ne peccares in me, et non dimisi, ut tangeres eam.

7. Nunc ergo reddet viro suo uxorem, quia propheta est, et orabit pro te, et vives; si autem nolueris reddere, seito, quod morte morieris tu, et omnia, quae tua sunt.

8. Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos, et locutus est universa verba haec in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde.

9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, et dixit ei: Quid fecisti nobis? quid peccavimus in te, quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande? quae non debuisti facere, fecisti nobis.

10. Rursumque expostulans, ait: Quid vidisti, ut hoc faceres?

11. Respondit Abraham: Cogitavi mecum dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto, et interficiens me propter uxorem meam;

12. alias autem et vere soror mea est, filia**) patris mei, et non filia matris meae***), et duxi eam in uxorem. (Supr. 12, 13.)

13. Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc misericordiam facies tecum: In omni loco, ad quem ingrediemur, dices, quod frater tuus sim. (Infr. 21, 23.)

14. Tulit igitur Abimelech oves et boves, et servos et ancillas, et dedit Abraham; redditique illi Saram uxorem suam,

**) A convalle Mambre.

** Nepti, ut saepe Hebr. Erat enim filii Arani filii majoris Thare, alio nomine dicti Jescha. Supr. 11, 20. Hier., Aug., Joseph., Nebrae in Sederol. Si. Lot ejusdem Arani filius supr. 11, 27. Abraham frater dicitur. Supr. 13, 8, 14, 14. Vide etiam infr. 26, 7, et 29, 12. ac Tob. 8, 9.

***) Inde apparet Aran (ex quo Sara) et Abraham non eadem matre genitos. Aug.

15. et ait: Terra coram vobis est, ubiunque tibi placuerit, habita.

16. Sarae autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt, et quocumque perrexeris, memento que te deprehensam.

17. Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech et uxorem, ancillasque ejus, et pepererunt;

18. concluserat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abraham.

CAPUT XXI.

Nascitur Isaac, et ablactatur; Ismaël vero cum matre domo pellitur in deserto victurus. Abimelech cum Abram soledus medio iuramento percussit.

1. Visitavit autem Dominus Saram, sicut promiserat, et implevit, quae locutus est. (Supr. 17, 19, 18, 10.)

2. Concepitque et peperit filium in senectute sua, tempore quo praedixerat ei Deus. (Gal. 4, 23. Hebr. 11, 11.)
(A. M. 2108. Ant. Chr. 1896.)

3. Vocavitque Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara, Isaac;

4. et circumcidit eum octavo die, sicut praeceperat ei Deus, (Supr. 17, 10. Matth. 1, 2.)

5. cum centum esset annorum; hac quippe aetate patris natus est Isaac.

6. Dixitque Sara: Risum fecit mihi Deus; quicumque audierit, corridebit mihi.

7. Rursusque ait: Quis auditurum credet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam seni?

(A. M. 2113. Ant. Chr. 1891.)

8. Crevit igitur puer, et ablactatus est;**) factique Abraham grande convivium in die ablactationis ejus.

9. Cumque vidisset Sara filium Agar Aegyptina ludentem **) cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham:

10. Ejice ancillam hauc, et filium ejus; non enim erit heres filius ancillae cum filio meo Isaac.

11. Dure accepit hoc Abraham pro filio suo.

12. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puerum, et super ancilla tua: omnia quea dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen. (Rom. 9, 7. Hebr. 11, 18.)

13. Sed et filium ancillae faciam in genere magnam, quia semen tuum est.

(A. M. 2113. Ant. Chr. 1891.)

14. Surrexit itaque Abraham mane, et tollens panem et utrem aquae, imposuit scapulae ejus, tradiditque puerum, et dimisit eam. Quae cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee.

**) Aetatis sua ann. 5. Hieron.

**) Delhindein, inno et persecuentem, ut explicat Apost. Gal 4, 30. et ponderat August. Ibid. A qua persecutione et semiinis promissione 400 anni afflictionis sunt deducendi, in exitum ex Aegypto terminandi.

15. Cumque consumpta esset aqua in utre, abiecit puerum^{*)} subter unam arborum, quae ibi erat.

16. Et abiit, sedcunque e regione procul, quantum potest arcus jacere; dixit enim: Non video morientem puerum: et sedens contra, levavit vocem suam et flevit.

17. Exaudivit autem Deus vocem pueri, vocavitque angelus Dei Agar de coelo, dicens: Quid agis, Agar? noli timere; exaudivit enim Deus vocem pueri de loco, in quo est.

18. Surge, tolle puerum, et tene manum illius, quia in gente magna faciam eum.

19. Aperuitque oculos ejus Deus. Quae videns putum aquae, abiit, et implevit utrem, deditque pueri bibere.

20. Et fuit cum eo; qui crevit, et maturatus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius.

21. Habitavitque in deserto Pharan, et accepit illi mater sua uxorem de terra Aegypti.

22. Eodem tempore dixit Abimelech, et Phicol princeps exercitus ejus ad Abraham: Deus tecum est in universis, quae agis.

23. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, et posteris meis, stirpique meae; sed juxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi, et terrae, in qua versatus es advena. (*Supr. 20, 13.*)

24. Dixitque Abraham: Ego jurabo.

25. Et increpavit Abimelech propter puteum aquae, quem vi abstulerant servi ejus.

26. Responditque Abimelech: Nescivi, quis fecerit hanc rem; sed et tu non indicasti mihi, et ego non audivi praeter hodie.

27. Tulit itaque Abraham oves et boves, et dedit Abimelech, percusseruntque ambo foedus.

28. Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum.

29. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnæ istae, quas stare fecisti seorsum?

30. At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea, ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi putum istum.

31. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee, quia ibi uteisque juravit.

32. Et inierunt foedus pro puto jumenti.

33. Surrexit autem Abimelech, et Phicol princeps exercitus ejus, reversus sunt in terram Palaestinorum. Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, et invocavit ibi nomen Domini Deli aeterni.

34. Et fuit colonus terrae Palaestinorum diebus multis.

^{*)} Non ab humero, sed ab animo, August., quippe jam annor. 15, ut vult idem, vel polius 18, ut Hier. et multi Hebr.

CAPUT XXII.

Fides et obedientia Abrahæ in filii sui praecepta immolatione probatur, sed ab ipsis immolatione prohibetur, promissionesque ei confirmantur; et filii Nacher fratris Abrahæ numerantur.

(A. M. 2135. Ant. Chr. 1869.)

1. Quae postquam gesta sunt[†]), tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Adsum. (*Judith 8, 22. Hebr. 11, 17.*)

2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi.

3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducebat secum duos juvenes, et Isaac filium^{*)} suum. Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum, quem praecuperat ei Deus.

4. Die autem tertio elevatis oculis, videt locum procul,

5. dixitque ad pueros suos: Expectate hic cum asino; ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertentur ad vos.

6. Tulit quoque ligna holocausti, et impostruit super Isaac filium suum; ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul,

7. dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis et ligna; ubi est victima holocausti?

8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter,

9. et venerunt ad locum, quem ostenderat ei Deus, in quo aedificavit altare, et desuper ligna compositum; cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super strenum lignorum.

10. Extenditque manum, et arripuit gladium, ut immolare filium suum. (*Jac. 2, 21.*)

11. Et ecce angelus Domini de coelo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum.

12. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi, quod times Deum, et non pepercisti unigenito filio tuo propter me.

13. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vespres haerentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.

14. Appellavitque nomen loci illius: Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.

15. Vocavit autem angelus Domini Abraham secundo de coelo, dicens:

16. Per memetipsum juravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, et non pe-

[†] Sabb. sancto Proph. 3. Item Vigil. Pentecost. Proph. 1.

^{*)} Tunc annum agentem 37., ut Genebrardus post Seder., Olain et Hebr. traditiones.

percisti filio tuo unigenito propter me,
(*Ps. 104, 9. Eccli. 44, 21. I. Mach. 2, 32. Luc. 1, 73. Hebr. 6, 13, 17.*)

17. benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli, et velut arenam, quae est in littore maris; possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, (*Supr. 15, 5.*)

18. et BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae. (*Supr. 12, 3. et 18, 18. Infr. 26, 4. Eccli. 44, 25. Act. 3, 25.*)

19. Reversus est Abraham ad pueros suos, abiernaque Bersabee simul, et habitavit ibi.

20. His ita gestis, nuntiatum est Abrahae, quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo,

21. Ilus *) primogenitum, et Buz fratrem ejus, et Camuel patrem Syrorum,

22. et Cased, et Azau, Pheldas quoque et Jedlaph,

23. ac Bathuél, de quo nata est Rebeca: octo istos genuit Melcha Nachor fratri Abrahæ.

24. Concubiuua vero illius, nomine Roma, peperit Tabee, et Gaham, et Thahas, et Maacha.

CAPUT XXIII.

Sara mortua plangitur, atque in spelunca duplice, quam Abraham ab Ephron cum agro praesenti emit pecunia, sepelitur.

1. Vixit autem Sara centum viginti septem annis.

(*A. M. 2145. Ant. Chr. 1859.*)

2. Et mortua est in civitate Arbee, quae est Hebron, in terra Chanaan; venitque Abraham, ut plangeret et feret eam.

3. Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens:

4. Advena sum et peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum.

5. Responderunt filii Heth, dicentes:

6. Audi nos domine, princeps Dei es apud nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum; nullusque te prohibere poterit, quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum.

7. Surrexit Abraham, et adoravit populum terrae, filios videlicet Heth,

8. dixitque ad eos: Si placet animae vestrae, ut sepeliam mortuum meum. audite me, et intercedite pro me apud Ephron filium Scor,

9. ut det mihi speluncam duplice, quam habet in extrema parte agri sui; pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.

10. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis auditentibus, qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens:

11. Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta, quod loquor: Agrum

trado tibi, et speluncam, quae in eo est, praesentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.

12. Adoravit Abraham coram populo terre.

13. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe: Quaeso, ut audias me. Dabo pecuniam pro agro; suscipe eam, et sic sepeliam mortuum menm in eo.

14. Responditque Ephron:

15. Domine mi, audi me. Terra, quam postulas, quadringentis scilicet argenti vallet, istud est pretium inter me et te; sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum.

16. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, auditentibus filiis Heth, quadringentos scilos argenti probatae monetae publicae.

17. Confirmatusque est ager quodam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quam spelunca, et omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum,

18. Abrahae in possessionem, videntibus filiis Heth, et cunctis, qui intrabant portam civitatis illius.

19. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplice, quae respiciebat Mambre. Haec est Hebron in terra Chanaan. (*Infr. 35, 27.*)

20. Et confirmatus est ager, et antrum, quod erat in eo, Abrahae in possessionem monumenti a filiis Heth.

CAPUT XXIV.

Serrus Abrahae ab ipso adjuratus et in Mesopotamiam ad quaerendam uxorem Isaac missus, signo a Domino petito, Rebeccam invenit, et habito parentum, ac fratribus, ipsiusque consensu adducit ad Isaac; quam ille ducit in uxorem, et ita super matris morte accipit consolationem.

1. Erat autem Abraham senex *) diecumque multorum, et Dominus in cunctis benedixerat ei.

(*A. M. 2148. Ant. Chr. 1856.*)

2. Dixitque ad servum seniorem domus sue **) qui praerat omnibus, quae habebat: Pone manum tuam subter femur meum, (*Infr. 47, 29.*)

3. ut adjurem te per Dominum, Deum coeli et terrae, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chanaaneorum, inter quos habito;

4. sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac.

5. Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere deheo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?

6. Dixitque Abraham: Cave, ne quando reducas filium meum illuc.

7. Dominus Deus coeli, qui tulit me de domo patris mei, et de terra nativitatis

*) 140 annorum.

**) De quo supr. 15, 2.

*) De hujus stirpe Job fuit, non de Esan. Hieron.

meac, qui locutus est mihi, et juravit mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc: ipse mittet angelum suum coram te, et accipies inde uxorem filio meo. (*Supr. 12, 7. 13, 15. 15, 18. Infr. 26, 2. 48, 16.*)

8. Si autem mulier voluerit sequi te, non teneberis juramento; filium meum tantum ne reducas illuc.

9. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, et juravit illi super sermone hoc.

10. Tulitque decem camelos de grege domini sui, et abiit, ex omnibus bonis ejus portauis secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem *) Nachor.

11. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquae vespre, tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:

12. Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham.

13. Ecce ego sto prope fontem aquae, et filiae habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam.

14. Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam, ut bibam, et illa responderit: Bibe, quin et camelis tuis dabo potum, ipsa est, quam praeparasti servo tuo Isaac; et per hoc intelligam, quod feceris misericordiam cum domino meo.

15. Necdum intra se verba compleverat, et ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchae uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua: (*Exod. 11, 16. Infr. 29, 8.*)

16. puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro; descendebat autem ad fontem, et impleverat hydriam, ac revertebatur.

17. Occurrisque ei servus, et ait: Pauxillum aquae mihi ad bibendum praebe de hydria tua.

18. Quae respondit: Bibe, domine mi. Celeriterque depositus hydriam super ulnam suam, et dedit ei potum.

19. Cumque ille bibisset, adjecit: Quin et camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.

20. Effundensque hydriam in canalicibus, recurrit ad pufum, ut hauriret aquam, et haustam omnibus camelis dedit.

21. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens, utrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.

22. Postquam autem biberunt camelii, protulit vir inaures aureas, appendentes scicos duos, et armillas totidem pondo scolorum decem.

23. Dixitque ad eam: Cujus es filia? indica mihi; est in domo patris tui locus ad manendum?

24. Quae respondit: Filia sum Bathuelis, filii Melchae, quem peperit ipsi Nachor.

25. Et addidit, dicens: Palearum quoque et foeni plurimum est apud nos, et locus spatiuosus ad manendum.

*) Haran, in qua Nachor, ejusque posteri habaverunt. Infr. 27, 43.

26. Inclinavit se homo, et adoravit dominum,

27. dicens: Benedictus Dominus Dens domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam et veritatem suam a domino meo, et recte itinere me perduxit in dominum fratris domini mei. (*Infr. 49.*)

28. Cucurrit itaque puella, et nuntiavit in domum matris suae omnia, quae audierat.

29. Habebat autem Rebecca fratrem, nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.

30. Cumque vidisset inaures et armillas in manibus sororis suae, et nudisset cuncta verba referentia: Haec locutus est mihi homo; venit ad virum, qui stabat juxta camelos, et prope fontem aquae,

31. dixitque ad eum: Ingredere, benedicte Domini; cur foris stas? praeparavi domum, et locum camelis.

32. Et introduxit eum in hospitium, ac destravit camelos, deditque paleas et foenum, et aquam ad lavatos pedes ejus et virorum, qui venerant cum eo.

33. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere.

34. At ille: Servus, inquit, Abraham sum,

35. et Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est; et dedit ei oves et boves, argentum et aurum, servos et ancillas, camelos et asinos.

36. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia, quae habuerat.

37. Et adjuravit me dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum, in quorum terra habito;

38. sed ad dominum patris mei perges, et de cognatione mea accipies uxorem filio meo.

39. Ego vero respondi domino meo: Quid si noluerit venire tecum mulier?

40. Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, et dirigit viam tuam, accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea et de domo patris mei.

41. Innocens eris a maledictione mea, cum veneris ad propinquos meos, et non dederint tibi.

42. Veni ergo hodie ad fontem aquae, et dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo,

43. ecce sto juxta fontem aquae, et virgo, quae egredietur ad hauriendum aquam, audiuerit a me: Da mihi pauxillum aquae ad bibendum ex hydria tua,

44. et dixerit mihi: Et tu bibe, et camelis tuis hauriam; ipsa est mulier, quam praeparavit Dominus filio domini mei.

45. Dumque haec tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula, descenditque ad

fontem, et hausit aquam. Et aio ad eam: Da mihi paululum bibere.

46. Quae festinans depositus hydram de humero, et dixit mihi: Et tu bibo, et camelis tuis tribuam potum. Bibi, et adaquavit camelos.

47. Interrogavique eam, et dixi: Cujus es filia? Quae respondit: Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspensi itaque inaures ad ornardam faciem ejus, et armillas posui in manibus ejus.

48. Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumrem filiam^{*)} fratris domini mei filio ejus. (Supr. 24. cum 11, 27.)

49. Quamobrem si facitis misericordiam et veritatem cum domino meo, indicate mihi; sin autem aliud placet, et hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.

50. Responderuntque Laban et Bathuel: A Domino egressus est sermo; non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.

51. En Rebecca coram te est, tolle eam, et profisciscere, et sit uxor filii domini tui, siue locutus est Dominus.

52. Quod cum audisset puer Abraham, procedens adoravit in terram Domini.

53. Prolatisque vasis argenteis et aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccae pro munere, fratribus quoque ejus, et matrona obulit.

54. Initio convivio, vescentes pariter et bidentes manserunt ibi. Surgens autem mane, locutus est puer: Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

55. Responderuntque fratres ejus et mater: Maneat puella saltem decem dies apud nos, et postea profiscetur.

56. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam; dimittite me, ut pergam ad dominum meum.

57. Et dixerunt: Vocemus pueram, et quaeramus ipsius voluntatem.

58. Cumque vocata venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quae ait: Vadam.

59. Dimiserunt ergo eam, et nutricem illius, servumque Abraham, et comites ejus,

60. imprecantes prospera sorori suae, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille inillia, et possideat scemu tuum portas iuimicorum suorum.

61. Igitur Rebecca, et puellae illius nascensis camelis, secutae sunt virum, qui festinus revertebatur ad dominum suum.

62. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam, quae dicit ad puteum, cuius nomen est viveutis et videntis; habitabat enim in terra australi, (Supr. 16, 14.)

63. et egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata jam die, cumque ele-

vasset oculos, vidit camelos venientes procul.

64. Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de camelio,

65. et ait ad puerum: Quis est ille homo, qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est dominus meus. At illa tollens cito pallium, operuit se.

66. Servus autem cuncta, quae gesserat, narravit Isaac.

67. Qui introduxit eam in tabernaculum Sarne matris sue, et accepit eam uxorem: et in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris^{**) ejus acciderat, temperaret.}

CAPUT XXV.

Abraham multis ex Cetura susceptis filiis mortuus est. Ismaël quoque, postquam duodecim genuit duces, moritur. Isaac pro uxore sua sterili precatus, geminos genuit Esau et Jacob, quorum maior vendidit minori primogenitura.

(A. M. 2150. Ant. Chr. 1854. Ante mortem Abrahami 33.)

1. Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Cetura, (I. Par. 1, 32.)

2. quae peperit ei Zamran, et Jecsan, et Madan, et Madian, et Jesboc, et Sue.

3. Jecsan quoque genuit Saba, et Dadan. Filiij Dadan fuerunt Assurim, et Latusim, et Loomim.

4. At vero ex Madian ortus est Ephra, et Opher, et Henoch, et Abida, et Eldaa: omnes hi filii Ceturae.

5. Deditque Abraham cuncta, quae possederat, Isaac;

6. filii autem concubinarum largitus est muera, et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orientalem.

7. Fuerunt autem dies vitae Abraham centum septuaginta quinque anni.

(A. M. 2183. Ant. Chr. 1821.**)

8. Et deficiens mortuus est in senectute bona, provectaque aetatis, et pleius diem, congregatusque est ad populum suum.

9. Et sepelierunt eum Isaac et Ismaël filii sui in spelunca duplice, quae sita est in agro Ephron filii Seor Hethaei, e regione Mambre,

10. quem emerat a filiis Heth: ibi sculptus est ipse, et Sara uxor ejus.

11. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta putum nomine viventis et videntis.

12. Hae sunt generationes Ismaël filii Abraham, quem peperit ei Agar Aegyptia, famula Sarae;

13. et haec nomina filiorum ejus in vocabulis et generationibus suis. Primogenitus Ismaëlis Nabaioth, deinde Cedar, et Adbeel, et Mabsam, (I. Par. 1, 29.)

14. Masma quoque, et Duma, et Massa,

^{*)} Triennio ante defunctae. Supr. 23.

^{**) Post adventum in terram Chanaan ann. 100., post natum Jacob ann. 15.}

^{*)} Neptem, ut saepe; erat enim filia Bathuelis, filii Nachor, fratris Abraham.

15. Hadar, et Thema, et Jethur, et Naphis, et Cedma.

16. Iste sunt filii Ismaëlis, et hæc nomina per castella et oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. (*Supr. 17, 20.*)

(A. M. 2231. Ant. Chr. 1773.)

17. Et facti sunt anni vitæ Ismaëlis centum trinta septem, deficentes mortuus est, et appositus ad populum suum.

18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quæ respicit Aegyptum intreuentibus Assyrios. Coram cunctis fratribus suis obiit.

19. Hæ quoque sunt generationes Isaac filii Abraham: Abraham genuit Isaac.

(A. M. 2148. Ant. Chr. 1856.)

20. Quicunquadraginta esset annorum, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.

21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis. Qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ.

22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli; quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexique, ut couuleret Dominum.

23. Qui respondens ait: Duæ gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, et major serviet minori. (*Rom. 9, 10.*)

24. Jam tempus pariendi advenerat, et ecce gemini in utero ejus reperti sunt.

25. Qui prior egressus est, rufus erat, et totus in morem pellis hispidus; vocatumque est nomen ejus Esau. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu, et idcirco appellavit eum Jacob. (*Osee 12, 3.*) (*Matth. 1, 2.*)

(A. M. 2168. Ant. Chr. 1836.)

26. Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli.

27. Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola; Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.

28. Isaac amabat Esau, eo quod de vocationibus illius vesceretur; et Rebecca diligebat Jacob.

29. Coxit autem Jacob pulmentum. Ad quem cum venisset Esau de agro lassus,

30. ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus Edom. (*Hebr. 12, 16. Abd. 3, 1.*)

31. Cui dixit Jacob: Vende mihi primogenitura tua.

32. Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita?

33. Ait Jacob: Jura ergo mihi. Juravit ei Esau, et vendidit primogenita.

34. Et sic accepto pane et lentis edulio, comedit, et bibit, et abiit; parvus pendens, quod primogenita vendidisset.

Isaac ob famem in Gerâris peregrinatus, post acceptam terrae promissionem et seminis benedictionem, reprehenditur ab Abimelech, quod Rebeccam dixerit suam esse sororem, et pastori bus ipsorum pro puteis jurgantibus, Abimelech cum Isaac foedus percussit.

(A. M. circiter 2200.)

1. Orta autem fame super terram, post eam sterilitatem, quæ acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palaestinorum in Gerara.

2. Apparuitque ei Dominus, et ait: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra, quam dixerò tibi.

3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, et benedicam tibi; tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has, complens juramentum, quod spopondi Abraham patrì tuo. (*Supr. 12, 7, 15, 18.*)

4. Et multiplicabò semen tuum sicut stellas coeli, daboque posteris tuis universas regiones has; et BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ, (*Supr. 12, 3, 18, 18, 22, 17. Infr. 28, 14.*)

5. eo quod obedierit Abraham voci mea, et custodierit præcepta et mandata mea, et ceremonias legesque servaverit.

6. Mansit itaque Isaac in Geraria.

7. Qui cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est; timuerat enim confiteri, quod sibi esset sociata conjugio, reputans, ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem.

8. Cumque pertransisset dies plurimi, et ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palaestinorum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebeccâ uxore sua.

9. Et accessito eo ait: Perspicuum est, quod uxor tua sit; cur mentitus es, eam sororem tuam esse? Respondit: Timvi, ne morerer propter eam.

10. Dixitque Abimelech: Quare impo-suisti nobis? Potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et induxeras super nos grande peccatum. Praecepitque omni populo, dicens:

11. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.

12. Sevit autem Isaac in terra illa *), et invenit in ipso anno centuplum, benedixitque ei Dominus.

13. Et locupletatus est homo, et ibat proficisciens atque succrescens, donec magis vehementer effectus est.

14. Habuit quoque possessiones ovium et armentorum, et familie plurimum. Ob hoc invidentes ei Palaestini,

15. omnes putoeos, quos foderant servi patrii illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, impletos humo.

16. in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.

*) Conducta, non sua.

17. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Gerarae, habitaretque ibi,

18. rursum fudit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, et quos illo mortuo, olim obstruxerant Philistini; appellavitque eos eisdem nominibus, quibus ante pater vocaverat.

19. Foderuntque in torrente, et reperebant aquam vivam.

20. Sed et ibi iugium fuit pastorum Gerarae adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua, quam ob rem nomen putei ex eo, quod acciderat, vocavit calumniam.

21. Foderunt autem et alium, et pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum iniurias.

22. Profectus inde fudit alium puteum, pro quo non contenderunt; itaque vocavit nomen ejus latitudine, dicens: Nunc dilatavit nos Dominus et fecit crescere super terram. (*Ps. 4, 1.*)

23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee,

24. ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum; benedic tibi, et multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.

25. Itaque aedificavit ibi altare, et invocato nomine Domini, extendit tabernaculum, praecepitque servis suis, ut foderent puteum.

26. Ad quem locum cum venissent de Geraris Abimelech, et Ochozath amicus illius, et Phicol dux militum,

27. locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem, quem odistis, et expulstis a vobis?

28. Qui responderunt: Vidimus, tecum esse Dominum, et idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, et ineamus foedus,

29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut et nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te laederet; sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.

30. Fecit ergo eis convivium, et post cibum et potum

31. surgentes mane, juraverunt sibi mutuo, dimisitque eos Isaac pacifice in locum suum.

32. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puto, quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam.

33. Unde appellavit eum abundantiam, et nomen urbi impositum est Bersabee usque in praesentem diem.

(A. M. 2208. Ant. Chr. 1796.)

34. Esau vero quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beeri Hethaei, et Basemath filiam Elon ejusdem loci.

35. Quae ambae offenderant animum Isaac et Rebeccae. (*Infr. 27, 46.*)

CAPUT XXVII.

Jacob matris consilio benedictionem loco Esau accepit; ad cuius odium fugiendum monetur a matre, ut in Haran ad Laban concedat.

(A. M. 2245. Ant. Chr. 1759. *)

1. Seuuit autem Isaac, et caligaverunt oculi ejus, et videre non poterat; vocavitque Esau filium suum maiorem, et dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.

2. Cui pater: Vides, inquit, quod senebam, et ignorem diem mortis meae.

3. Sume arma tua, pharetram et arcum, et egredere foras; cumque venatu aliquid apprehenderis,

4. fac mihi inde pulmentum, sicut velle me nosti, et affer, ut comedam, et benedicat tibi anima mea, antequam moriar.

5. Quod cum audisset Rebeccaa, et ille abiisset in agrum, ut jussionem patris impleret,

6. ^{t)} dixit filio suo Jacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, et dicentem ei:

7. Affer mihi de venatione tua, et fac cibos, ut comedam, et benedicat tibi coram Domino, antequam moriar.

8. Nunc ergo, fili mi, acquiesce consilia meis,

9. et pergens ad gregem, affer mihi duos hoedos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur;

10. quas cum intuleris, et comedelerit, benedicat tibi, priusquam moriatur.

11. Cui ille respondit: Nostri, quod Esau frater meus homo pilosus sit, et ego lenis.

12. Si attractaverit me pater meus, et senserit, timeo, ne putet, me sibi voluisse illudere, et inducam super me maledictionem pro benedictione.

13. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi; tantum audi vocem meam, et pergens affer, quae dixi.

14. Abiit, et attulit, deditque matri. Parvavit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius.

15. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum,

16. pelliculasque hoedorum circumdedit manus, et collum nuda protexit.

17. Deditque pulmentum, et panes, quos coxerat, tradidit.

18. Quibus illatis, dixit: Pater mi? At ille respondit: Audio. Quis es tu, fili mi?

19. Dixitque Jacob: ^{**) Ego sum} primogenitus tuus Esau; feci, sicut praepostuli mihi: surge, sede et comedere de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua.

20. Rursumque Isaac ad filium suum: Quo modo, inquit, tam cito invenire potueristi, fili mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit, ut cito occurreret mihi, quod volebam.

21. Dixitque Isaac: Accede huc, ut tan-

*) Aetatis Isaci 137. anno, 44., antequam morieretur.

^{t)} Sabb. post Dom. 2. Quadr.

**) Annus agebat tum Jacob 75.

Benedictio Esau.

gam te, fili mi, et probem, utrum tu sis filius meus Esau, an non.

22. Accessit ille ad patrem, et palpato eo, dixit Isaac: Vox quidem, vox Jacob est; sed manus, manus sunt Esau.

23. Et nō cognovit eum, quia pilosae manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi,

24. ait: Tu es filius meus Esau? Respondit: Ego sum.

25. At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum; quo hausto,

26. dixit ad eum: Accede ad me, et da mihi osculum, fili mi.

27. Accessit, et osculatus est eum. Statimque, ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedit Dominus.

28. Det tibi Deus de rore coeli, et de pinguedine terrae abundantiam frumenti et vini.

29. Et servant tibi populi, et adorent te tribus; esto dominus fratrum tuorum, et incurvantur ante te filii matris tuae; qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

30. Vix Isaac sermonem impleverat, et egresso Jacob foras, venit Esau,

31. cōctosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge, pater mi, et comedē de venatione filii tui, ut benedicat mihi anima tua.

32. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esau.

33. Expavit Isaac stupore vehementi, et ultra quam credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est, qui dudum caput venationem attulit mihi, et comedē ex omnibus, priusquam tu venires? benedix que ei, et erit benedictus.

34. Auditis Esau sermonibus patris, irrigit clamore magno; et conseruatus, ait: Benedic etiam et mihi, pater mi.

35. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, et accepit benedictionem tuam.

36. At ille subjunxit: Juste vocatum est uomen eius Jacob; supplantavit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, et nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Numquid non reservasti, ait, et mihi benedictionem? (Supr. 25, 34)

37. Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui*, et omnes fratres eius servitūtē illius subjugavi; frumento et viño stabilivi eum, et tibi post haec, fili mi, ultra quid faciam?

38. Cui Esau: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? Mihi quoque, obsecro, ut benedicas. Cumque ejulatu magno fieret, (Hebr. 12, 17. 11, 20.)

* Quod tum impletum est, cum David subjugavit Idumaeos. II. Reg. 8, 14.

39. motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terrae, et in rore coeli desuper

40. erit benedictio tua. Vives in gladio, et fratri tuo serveis; tempusque veniet**), cum excutias, et solvas jugum ejus de cervicibus tuis.

41. Oderat ergo semper Esau Jacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris mei, et occidam Jacob fratrem meum. (Abd. 1, 10. Supr. 26, 35.)

42. Nuictiā sunt haec Rebeccae, quae mittens et vocans Jacob filium suum, dixit ad eum: Ecce Esau frater tuus minatur, ut occidat te.

43. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, et consurgens fuge ad Labaa fratrem meum in Haran,

44. habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,

45. et cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum, quae fecisti iu eum: posteā mittam, et adducam te inde huc; cur utroque orphabor filio in uno die?

46. Dixitque Rebeccā ad Isaac: Taedet me vitae meae propter filias Heth; si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terrae, nolo vivere.

CAPUT XXVIII.

Jacob in Mesopotamiam transiens, videt in somnis scalam, cui innitebatur Dominus; et accepta de terra ac seminis multiplicatione promissione, experrectum rotum Deo votet.

(A. M. 2245.)

1. Vocavit itaque Isaac Jacob, et benedixit eum, praecepitque ei, dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan;

2. sed vade, et profici scire**) in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuae, et accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban, avunculitati.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, et crescere te faciat, atque multiplicet, ut sis in turbas populorum.

4. Et det tibi benedictiones Abrahæ, et semini tuo post te, ut possideas terram peregrinatiois tuae, quam pollicitus est ayo tuo.

5. Cumque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris sue. (Osee 12, 12.)

6. Videns autem Esau, quod benedixisset pater suus Jacob, et misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret, et quod post benedictionem praecepisset ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan;

*) Sub Ioram jugum excussum Idumæa, IV. Reg. 8, 22. perque annos 760 fuit libera, adusque Joann. Hircan., qui eaā iterum subegit, eiācē circumcisionem imposuit. At post haec, annis circiter 90, rursum per Herodem Idumæum et posteros ejus Iudeis imperavit. V. Josephi, et chronol. nostram.

**) Sept. surgens fuge, unde Sap. 10. vocatur Jacob proflugus iræ fratratiae.

7. quodque obediens Jacob parentibus suisisset in Syriam,

8. probans quoque, quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus,

9. ivit ad Ismaëlem^{*)}, et duxit uxorem absque iis, quas prius habebat, Macheleth filiam Ismaëli filii Abraham, sororem Nabaioth. (Supr. 25, 17.)

10. Ig: tur[†] egressus Jacob de Bersabee, pergebat Haran^{**}.

11. Cumque venisset ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus, qui jacebant, et supponens capitum suo, dormivit in eodem loco.

12. Vidiisque in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens coelum, angelos quoque Dei ascendentess et descendentes per eam, (Joann. 1, 51. Matth. 4, 11.)

13. et Dominum innixum scalae dicentes sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac; terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. (Infr. 35, 1, 48, 3.)

14. Eritque semen tuum quasi pulvis terrae; dilataberis ad occidentem, et orientem, et septentrionem, et meridiem, et BENEDICENTUR IN TE et in semine tuo cunctae tribus terrae. (Deut. 12, 20. 19, 8.) (Supr. 26, 4.)

15. Et ero custos tuus, quocumque perrexeris, et reducam te in terram hanc, nec dimittam, nisi complevero universa, quae dixi.

16. Cumque evigilasset Jacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam.

17. Pavensque: Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi dominus Dei, et porta coeli.

18. Surgens ergo Jacob mane, tulit lapidem, quem supposuerat capitum suo, et erexit in titulum, fundens oleum desuper. (Infr. 31, 13, 46.)

19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quae prius Luza vocabatur.

20. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, et custodierit me in via, per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum,

21. reversusque fuero prospere ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum,

22. et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi.

^{*)} Ismaëlitæ, nam Israël ante annos 14 mortuus erat.

^{†)} Pro Peregr. Epist.

^{**) Quae 18 aut 20 dierum itinere distabat: lencarum gallicarum commun. circiter 230.}

CAPUT XXIX.

Jacob a Laban susceptus, septem annis pro Rachel servivit; cui cum supposita esset Lia, septem alios annos pro eadem implore coactus est; Rachelle antem sterili, Lia quatuor peperit filios.

(A. M. 2255.)

1. Profectus ergo Jacob venit in terram orientalem.

2. Et videt puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum; nam ex illo aquahantur pecora, et os ejus grandi lapide claudebatur.

3. Morisque erat, ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, et refectis gregibus rursum super os putei ponerent.

4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran.

5. Quos interrogans: Numquid, ait, noster Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6. Namusne est? inquit. Valet, inquit; et ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.

7. Dixitque Jacob: Adhuc multum dici superest, nec est tempus, ut redcantur ad caulas greges; date ante potum ovibus, et sic eas ad pastum reducite.

8. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, et amo veamus lapidem de ore putei, ut adaque mus greges.

9. Adhuc loquebantur, et ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui; nam gregem ipsa pasebat.

10. Quam cum vidisset Jacob, et sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculisti, amovit lapidem, quo puteus claudebatur.

11. Et ad aquato grec, osculatus est eam, et elevata voce slevit,

12. et indicavit ei, quod frater esset patris sui, et filius Rebeccae. At illa festinans nuntiavit patri suo.

13. Qui cum audisset, venisse Jacob filium sororis suae, occurrit obviam ei, complexusque eum, et in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,

14. respondit: Os meum es, et caro mea. Et postquam impletisunt dies mensis unius,

15. dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? Dic, quid mercedis accipias.

16. Habebat vero duas filias, nomen majoris Lia; minor vero appellabatur Rachel.

17. Sed Lia lippis erat oculis; Rachel decora facie, et venusto aspectu.

18. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore septem annis.

19. Respondit Laban: Melius est, ut tibi eam dem quam alteri viro, mane apud me.

20. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

(A. M. 2252. Ant. Chr. 1752.)

21. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam, quia jam tempus impletum est *), ut iugrediar ad illam.

22. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.

23. Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,

24. dans ancillam filiac, Zelpham nomine. Ad quam cum ex more Jacob fuissest ingressus, facto mane vidit Liam,

25. et dixit ad socerum suum: Quid est, quod facere voluisti? nonne pro Rachel serviri tibi? quare imposuisti mihi?

26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.

27. Iniple hebdomadam dierum hujus copulae **), et hanc quoque dabo tibi pro opere, quo serviturus es mihi septem annis aliis.

28. Acquieavit placito; et hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem,

29. cui pater servam Balam tradiderat.

30. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori practulit, serviens apud eum septem annis aliis.

31. Videns autem Dominus, quod despiceret Liam, aperiret vulvam ejus, sorore sterili permanente.

(A. M. 2253. Ant. Chr. 1751. Aetatis Jacob 85.)

32. Quae conceptum genuit filium, vocavite nomen ejus Rubeu, dicens: Vedit Dominus humiliatem meam, nunc amat me vir meus.

(A. M. 2254.)

33. Rursumque concepit et peperit filium, et ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemtui, dedit etiam istum mihi, vocavite nomen ejus Simeon.

(A. M. 2255.)

34. Concepitque tertio, et genuit alium filium, dixitque: Nunc quoque copulabur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios; et idcirco appellavit nomen ejus Levi.

(A. M. 2256.)

35. Quarto concepit, et peperit filium, et ait: Modo confitebor Domino; et ob hoc vocavit eum Judam, cessavitque parere. (Math. 1, 2.)

CAPUT XXX.

Rachel sterilis et Lia parere cessans ancillas suas marito tradunt, ex quibus singulæ binos suscipiunt filios; praeter quos Lia duos alios et filiam parit, Rachel vero Joseph; quibus natis, Laban de mercede paciscitur cum Jacob, qui hoc modo plurimum dicitur est.

1. Cernens autem Rachel, quod infœcunda esset, invidit sorori suae, et ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriae.

*) Id est 7 anni servitutis.

**) Nuptiarum istarum solemnitatibus debitam. V. Judic. 14, 12.

2. Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui?

3. At illa: Habeo, inquit, faunulam Balam; ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, et habeam ex illa filios.

4. Deditque illi Balam in conjugium: quae,

5. ingresso ad se viro, concepit et peperit filium.

6. Dixitque Rachel: Judicavit mihi Dominus, et exaudiuit vocem meam, dans mihi filium; et idcirco appellavit nomen ejus Dan.

7. Rursumque Bala concipiens peperit alterum,

8. pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, et invalui; vocavitque eum Neptali.

9. Sentiens Lia, quod parere desisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

10. Qua post conceptum edente filium,

11. dixit: Feliciter; et idcirco vocavit nomen ejus Gad.

12. Peperit quoque Zelpha alterum.

13. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea; beatam quippe me dicent mulieres; propterea appellavit eum Aser.

14. Egressus autem Ruben tempore messis triticeae in agrum, reperit mandragoras, quas matri Liae detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui.

15. Illa respondit: Parumne tibi videatur, quod præriiperis maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui.

16. Redeuntique ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, et: Ad me, inquit, intrabis, quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormitivitque cum ea nocte illa.

17. Et exaudiuit Deus preces ejus, concepitque et peperit filium quintum,

18. et ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo; appellavitque nomen ejus Issachar.

19. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

20. et ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice tecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios; et idcirco appellavit nomen ejus Zabulon.

21. Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

22. Recordatus quoque Dominus Rache- lis, exaudiuit eam, et aperuit vulvam ejus.

(A. M. 2259. Ant. Chr. 1745.)

23. Quae concepit et peperit filium dicens: Abstulit Deus opprobrium meum.

24. Et vocavit nomen ejus Joseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum.

25. Nato autem Joseph, dixit Jacob *) socero suo: Dimitte me, ut revertar in patriam, et ad terram meam.

*) Jacobi anno 91., ut patet infr. 47, 9., finito 14. servitutis suae. Ac proinde 77 annorum fuit, cum ad Laban venit.

26. Da mihi uxores, et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam: tu nosti servitutem, qua servivi tibi.

27. Ait illi Laban: Iuveniam gratiam in conspectu tuo; experimento didici, quia benedixit mihi Deus propter te.

28. Constitue mercedem tuam, quam dem tibi.

29. At ille respondit: Tu nosti, quomodo servierim tibi, et quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

30. Modicum habuisti, antequam veniam ad te, et nunc dives effectus es, hec nedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur, ut aliquando provideam etiam donum meae.

31. Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo; sed si feceris, quod postulo, iterum pascam, et custodiam pecora tua.

32. Gyra omnes greges tuos, et separa cunctas oves varias et sparsa vellere; et quodcumque furvum, et maculosum variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea.

33. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te; et omnia, quae non fuerint varia, et maculosa, et furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent.

34. Dixitque Laban: Gratum habeo, quod petis.

35. Et separavit in die illa capras, et oves, et hircos, et arietes, varios atque maculosos; cunctum autem gregem unicolum, id est, albi et nigri velleris, trahidit in manu filiorum suorum.

36. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37. Tollens ergo Jacob virgas populares virides, et amygdalinas, et ex platanis, ex parte decorticavit eas; detractisque corticibus, in his, quae spoliata fuerant, candor apparuit: illa vero, quae integra fuerant, viridia permanserunt; atque in hunc modum color effectus est varius.

38. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua, ut, cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent.

39. Factumque est, ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, et parent maculosa, et varia, et diverso colore respersa.

40. Divisitque gregem Jacob, et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum; erant autem alba et nigra quaeque Laban: caetera vero Jacob, separatis inter se gregibus.

41. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium, ut in earum contemplatione conciperent;

42. quando vero serotina admissura erat, et conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea, quae erant serotina, Laban, et qui primi temporis, Jacob.

43. Ditatusque est homo ultra modum, et habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

CAPUT XXXI.

Jacob, jubente Domino, ad patrem cum omnibus suis tacitus revertitur, quem Laban inseguitur; Rachel autem patris idolis ablatis ipsum quaerentem astu decipit; tandemque Jacob et Laban initio foedere ad propria quisque discedit.

1. Postquam autem audivit verba filiorum Lahan dicentium: Tulit Jacob omnia, quae fuerunt patris nostri, et de illius facultate ditatus, factus est inlytus;

2. animadverit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri et nudiusertius,

3. maxime dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, et ad generationem tuam, eroque tecum.

(A. M. 2265. Ant. Chr. 1739. Actus Jacobi 101.)

4. Misit, et vocavit Rachel et Liam in agrum, ubi pascebat greges,

5. dixitque eis: Video faciem patris vestri, quod non sit erga me sicut heri et nudiusertius; Deus autem patris mei sicut mecum.

6. Et ipsae nostis, quod totis viribus meis servierim patri vestro.

7. Sed et pater vester circumvenit me, et mutavit mercedem meam decem vicibus; et tamen non dimisit eum Deus, ut noceret mihi.

8. Si quando dixit: Variae erunt mercedes tuae, pariebant omnes oves varios foetus; quando vero e contrario ait: Alba quaeque accipies pro mercede, omnes greges alba pepererunt.

9. Tulitque Deus substantiam patris vestri, et dedit mihi.

10. Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, et vidi in somnis ascendentis mares super feminas, varios et maculosos, et diversorum colorum.

11. Dixitque angelus Dei ad me in somnis: Jacob? Et ego respondi: Adsum.

12. Qui ait: Leva oculos tuos, et vide universos masculos ascendentis super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia, quae fecit tibi Laban.

13. Ego sum Deus Bethel, ubi unxi lapidem, et votum vovisti mihi. Nunc ergo surge, et egredere de terra hac, reverte in terram nativitatis tuae. (Supr. 28, 18.)

14. Responderuntque Rachel et Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus et haereditate domus patris nostri?

15. Nonne quasi alienas reputavit nos, et vendidit, comeditque pretium nostrum?

16. Sed Deus tulit opes patris nostri, et eas tradidit nobis, ac filiis nostris: unde omnia, quae praecepit tibi Deus, fac.

17. Surrexit itaque Jacob, et impositis liberis ac conjugibus suis super camelos, abiit.

18. Tullitque omnem substantiam suam, et greges, et quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.

19. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, et Rachel furata est idola patris sui.

20. Noluitque Jacob confiteri socero suo, quod fugeret.

21. Cumque abiisset tam ipse quam omnia, quae juris sui erant, et annae transmissio, pergeret contra montem Galaad.

22. nuptiatum est Laban die tertio, quod fugeret Jacob.

23. Qui summis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem, et comprehendit eum in monte Galaad.

24. Veditque in somnis dicentem sibi Deum: Cave, ne quidquam asperre loquaris contra Jacob.

25. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum; cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium.

26. Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio?

27. Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, et cantici, et tympanis et citharis?

28. Non es passus, ut oscularer filios meos et filias: stulte operatus es; et nunc quidem

29. valet manus mea reddere tibi manum; sed Deus patris vestri heri dixit mihi: Cave, ne loquaris contra Jacob quidquam durius. (*Infr. 48, 16.*)

30. Esto, ad tuos ire cupiebas, et desiderio erat tibi dominus patris tui: cur fureatus es deos meos?

31. Respondit Jacob: Quod insecio te profectus sum, timui, ne violenter auferres filias tuas.

32. Quod autem furti me arguis, apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, et aufer. Haec dicens, ignorabat, quod Rachel furata esset idola.

33. Ingressus itaque Laban tabernaculum Jacob et Liae, et utriusque famulae, non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis,

34. illa festinans abscondit idola subter stramenta camelii, et sedit desuper; scrutantique omne tentorium, et nihil inventi,

35. ait: Ne irascatur dominus meus, quod coram te assurgere nequeo, quia juxta consuetudinem seminarum nunc accedit mihi. Sic delusa sollicitudo quaerentis est.

36. Tumensque Jacob cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, et ob quod peccatum meum sic exarsisti post me,

37. et scrutatus es omnem suppellesti-

lem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domini tuae? Pone hic coram fratribus meis et fratribus tuis, et judicent inter me et te.

38. Idecirco viginti annis sui tecum? oves tuae et caprae steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedti;

39. nec captum a bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam; quidquid furto peribat, a me exigebas;

40. die noctuque adest urebar, et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis.

41. Sicque per viginti annos in domo tua serviri tibi, quatuordecim pro filiabus, et sex pro gregibus tuis; immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.

42. Nisi Deus patris mei Abraham, et timor Isaac affueret mihi, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam et laborem manuum mearum respergit Deus, et arguit te heri.

43. Respondit ei Laban: Filiae meae et filii, et greges tui, et ovinia, quae cervis, mea sunt; quid possum facere filiis et nepotibus meis?

44. Veni ergo, et incamus foedus, nescit in testimonium inter me et te.

45. Tulit itaque Jacob lapidem, et erexit illum in titulum,

46. dixitque fratribus suis: Asserte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comedeturuntque super eum;

47. quem vocavit Laban tumulum testis; et Jacob acervum testimonii, uterque juxta proprietatem linguae suae.

48. Dixitque Laban: Tumulus iste erit testis inter me et te hodie, et idecirco appellatum est nomen ejus Galaad, id est tumulus testis.

49. Intueatur et judicet Dominus inter nos, quando recesserimus a nobis,

50. si afflixeris filias meas, et si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui praesens respicit.

51. Dixitque rursus ad Jacob: En tumulus hic, et lapis, quem erexi inter me et te,

52. testis erit: tumulus, inquam, iste et lapis sint in testimonium; si aut ego transiero illum pergenus ad te, aut tu praeterieris, malum mihi cogitans.

53. Deus Abraham, et Deus Nachor judicet inter nos, Deus patris eorum. Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac,

54. immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos, ut ederent panem. Qui cum comedissent, manserunt ibi.

55. Laban vero de nocte consurgens, osculatus est filios et filias suas, et benedixit illis, reversusque est in locum suum.

CAPUT XXXII.

Jacob, risis angelis, nuntios et munera ad fratrem suum Esau territus mittit, interea cum angelo luctans, et benedictionem ac nominis mutationem tacto femoris nervo accepit.

(A. M. 2265.)

1. Jacob quoque abiit itinere, quo coepit, fueruntque ei obviam angeli Dei. (*Infr. 48, 16.*)

2. Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt haec; et appellavit nomen loci illius Mahanaim, id est castra.

3. Misit autem et nuntios ante se ad Esau fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom,

4. praecepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esau: Hacc dicit frater tuus Jacob: Apud Laban peregrinatus sum, et fui usque in praesentem diem.

5. Habebo boves, et asinos, et oves, et servos, et ancillas, mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.

6. Reversique sunt nuntii ad Jacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrem tuum, et ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris.

7. Timuit Jacob valde, et perterritus divisit populum, qui secum erat, greges quoque et oves et boves, et camelos in duas turmas,

8. dicens: Si venerit Esau ad unam turmam, et percusserit eam, alia turma, quae reliqua est, salvabitur.

9. Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, et Deus patris mei Isaac, Domine, qui dixisti mihi: Reverte in terram tuam, et in locum nativitatis tuae, et benefaciam tibi;

10. minor sum cunctis miserationibus tuis, et veritate tua, quam explevisti servo tuo. In baculo meo transivi Jordani istum, et nunc cum duabus turmis egredior.

11. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo; ne forte veniens percutiat matrem cum filiis.

12. Tu locutus es, quod benefaceres mihi, et dilatares semen meum sicut arenam maris, quae prae multitudine numerari non potest.

13. Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his, quae habebat, munera Esau fratri suo,

14. capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, et arietes viginti,

15. camelos foetas cum pullis suis trigesinta, vaccas quadraginta, et tauros viginti, asinas viginti, et pullos earum decem.

16. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me, et sit spatium inter gregem et gregem.

17. Et praecepit priori, dicens: Si obvium habueris fratrem meum Esau, et interrogaverit te: Cujus es? aut: Quo

vadis? aut: Cujus sunt ista, quae sequeris?

18. respondebis: Servi tui Jacob. Munera misit domino meo Esau; ipse quoque post nos venit.

19. Similiter dedit mandata secundo, et tertio, et cunctis, qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum.

20. Et addetis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum inseguitur; dixit enim: Placabo illum muneribus, quae praecedunt, et poste video illum, forsitan propitiatum mihi.

21. Praecesserunt itaque munera ante eum; ipse vero mansit nocte illa in castris.

22. Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas, et totidem famulas, cum undecim filiis, et transivit vadum Jacob.

23. Traductisque omnibus, quae ad se pertinebant,

24. mansit solus: et ecce vir luctabatur cum eo usque mane.

25. Qui cum videret, quod eum superare nou posset, tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit.

26. Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.

27. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob.

28. At ille: Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam, si contra Deum *) fortis fuisti, quanto magis contra homines praevalebis?

29. Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur queris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

30. Vocavitque Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea.

31. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel; ipse vero claudicabat pede.

32. Quam ob causam nou comedunt nervum filii Israël, qui emarcuit in femore Jacob, usque in praesentem diem, eo quod tetigerit nervum femoris ejus, et obstruerit.

CAPUT XXXIII.

Jacob ab Esan occurrente benigne excipitur, aegreque adigit, ut munera accipiat, domumque revertatur; et sic Jacob in Salem profectus, agri partem emit, fixisque tabernaculis altare erexit.

(A. M. 1265.)

1. Elevans autem Jacob oculos suos, vident venientem Esau, et cum eo quadringentos viros; divisitque filios Liae et Rachel, ambarumque famularum,

2. et posuit utramque ancillam, et liberos earum in principio; Liam vero, et filios ejus in secundo loco; Rachel autem et Joseph novissimos.

*) Supr. 24. vocatur vir. Erat autem angelus, ut eum Osee appellat 12, 2, sub specie virili.

3. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus.

4. Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexatus est eum, stringensque collum ejus et osculans slevit.

5. Levatisque oculis, vidit mulieres et parvulos earum, et ait: Quid sibi volunt isti? et si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus seruo tuo.

6. Et appropinquantes ancillae et filii earum, incurvati sunt.

7. Accessit quoque Lia cum pueris suis; et cum similiter adorassent, extremi Joseph et Rachel adoraverunt.

8. Dixitque Esau: Quaenam sunt istae turmae, quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo.

9. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.

10. Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro; sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munuscum de manibus meis. Sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: esto mihi propius,

11. et suscipe benedictionem, quam at-tuli tibi, et quam donavit mihi Deus, tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipies,

12. ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13. Dixitque Jacob: Nostri, domine mi, quod parvulos habeam teneros, et oves et boves foetas mecum; quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges.

14. Praecedat dominus meus ante ser-vum suum; et ego sequear paulatim vesti-gia ejus, sicut video parvulos meos pos-se, donec veniam ad dominum meum in Seir.

15. Respondit Esau: Oro te, ut de po-pulo, qui mecum est, saltem socii rema-neant viae tuae. Non est, inquit, necesse; hoc uno tantum indigo, ut inveniam gra-tiam in conspectu tuo, domine mi.

16. Reversus est itaque illo die Esau itinere, quo venerat in Seir.

17. Et Jacob venit in Socoth^{*)}; ubi aedificata domo et fixis tentoriis, appella-vit nomen loci illius Socoth, id est taber-nacula.

18. Transivitque in Salem urbem Sichi-morum, quae est in terra Chanaan, post-quam reversus est de Mesopotamia Syriae, et habitavit juxta oppidum.

19. Emitque partem agri, in qua fixerat tabernacula, a filiis Hemor patris Sichem centum agnis.

20. Et erecto ibi altari^{**)}, invocavit super illud fortissimum Deum Israëli.

CAPUT XXXIV.

Ob Dinae raptum ac stuprum Sichimitae prius circumcisi a Simeone et Levi Dinae fratribus perimuntur, atque a reliquis Jacob filiis urs eorum vastatur; quapropter Simeon et Levi a patre arguuntur.

(A. M. circiter 2273. Ant. Chr. 1731. *)

1. Egressa est autem Dina filia Liae, ut videret mulieres regionis illius.

2. Quam cum vidisset Sichem filius He-mor Hevaei, princeps terrae illius, adama-vit eam, et rapuit, et dormivit cum illa, vi opprimeus virginem.

3. Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemeque delinivit blanditiis.

4. Et pergens ad Hemor patrem suum: Accipe, inquit, mihi puellam hanc conju-geom.

5. Quod cum audisset Jacob, absenti-bus filiis, et in pastu pecorum occupatis, siluit, donec redirent.

6. Egresso autem Hemor patre Sichem, ut loqueretur ad Jacob,

7. ecce filii ejus veniebant de agro; au-ditoque, quod acciderat, irati sunt valde, eo quod foedam rem operatus esset in Israël, et violata filia Jacob, rem illicitam perpetrasset.

8. Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichen filii mei adhaesit anima filiae vestrae. Date eam illi uxorem;

9. et jungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, et filias nostras ac-cipite.

10. Et habitate nobiscum; terra in pot-e-state vestra est, exercete, negotiamini, et possidete eam.

11. Sed et Sichem ad patrem et ad fra-tres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis; et quaecumque statueritis, dabo.

12. Augete dotem, et munera postulate, et libenter tribuam, quod petieritis; tantum date mihi puellam hanc uxorem.

13. Responderunt filii Jacob Sichem et patri ejus in dolo, sacerientes ob stuprum sororis:

14. Non possumus facere, quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircunciso; quod illicitum et nefarium est apud nos.

15. Sed in hoc valebimus foederari, si volueritis esse similes nostri, et circumcidatur in vobis omne masculini sexus.

16. Tunc dabimus et accipiemus mutuo filias vestras, ac nostras, et habitabimus nobiscum, erimusque unus populus;

17. si autem circumcidisti nolueritis, tol-lemus filiam nostram, et recedemus.

18. Placuit oblatio corum Hemor, et Sichem filio ejus.

19. Nec distulit adolescens, quin statim, quod petebatur, expleret; amabat enim eum filium patris sui.

*) Ubi videtur aliquot annos habitatisse.
**) Eodem videlicet loco, in quo Abramum pri-mum suum altare erexerat, supra, 12, et ubi fons Jacob erat, de quo in Iung.

*) Cum esset Dina annorum circiter 15.

20. Ingressique portam urbis, locuti sunt ad populum:

21. Viri isti pacifici sunt, et volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, et exerceant eam, quae spatiosa et lata cultoribus indiget; filias eorum accipiemus uxores, et nostras illis dabitur.

22. Unum est, quo differtur tantum bonum. Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes,

23. et substantia eorum, et pecora, et cuncta, quae possident, nostra erunt; tantum in hoc acquiescamus, et habitantes simul unum efficiemus populum.

24. Assensique sunt omnes, circumcisio cunctis maribus.

25. Et ecce die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est, arreptis, duo filii Jacob, Simeon et Levi fratres Dinac, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter, interfecisse omnibus masculis, (*Infr. 49, 6, 11.*)

26. Hemor et Sichem pariter necaverunt. tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27. Quibus egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Jacob, et depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28. Oves eorum, et armenta, et asinos, cunctaque vastantes, quae in dominibus et in agris erant,

29. parvulos quoque eorum et uxores duxerunt captivas.

30. Quibus patratis andacter, Jacob dixit ad Simeon et Levi: Turbastis me, et odiosum fecistis me Chananaeis et Pherezacis habitatoribus terrae hujus. Nos pauci sumus: illi congregati percutient me, et delabor ego, et domus mea.

31. Responderunt: Nunquid ut scorto aduti debuere sorore nostra?

CAPUT XXXV.

Ubi Jacob idota suorum juxta Sichem defodisset, jubente Domino, ascendit in Bethel, ubi Debora moritur. Nascitur Benjamin cum morte matris Rachel; Ruben cum Bala dormit; numerantur filii Jacob, cuius pater Isaac moritur.

(A. M. 2273.)

1. Interea locutus est Deus ad Jacob: Surge, et ascende Bethel, et habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum. (*Supr. 28, 13.*)

2. Jacob vero convocata omni domos sua, ait: Abhicite deos alienos, qui in medio vestri sunt, et mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

3. Surgite, et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meae, et socius fuit itineris mei.

4. Dederunt ergo ei omnes deos alienos, quos habebant, et innaures, quae erant in auribus eorum; at ille infodit ea subter terebinthum, quae est post urbem Sichem. (*Exod. 32, 20. II. Reg. 18, 4.*)

5. Cumque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, et non sunt nisi persecuti recessentes.

6. Venit igitur Jacob Luzain, quae est in terra Chanaan, cognomento Bethel, ipse et omnis populus cum eo.

7. Aedificavitque ibi altare, et appellavit nomen loci illius domus Dei; ibi enim apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem suum. (*Supr. 28, 18.*)

8. Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccae, et sepulta est ad radices Bethel subter quercent, vocatumque est nomen loci illius querens fletus.

9. Apparuit autem iterum Deus Jacob, postquam reversus est de Mesopotamia Syriae, benedixitque ei,

10. dicens: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Et appellavit eum Israël. (*Supr. 32, 28.*)

11. dixitque ei: Ego Deus omnipotens; cresce et multiplicare: gentes et populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur.

12. Terramque, quam dedi Abraham et Isaäc, dabo tibi et semini tuo post te.

13. Et recessit ab eo.

14. Ille vero erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina, et esfundens oleum,

15. vocansque nomen loci illius Bethel. (A. M. 2274. Ant. Chr. 1730. Anno Jacobi 106. Josephi 15.)

16. Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram, quae dicit Ephratam; in qua cum parturiret Rachel,

17. ob difficultatem partus periclitari coepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia et hunc habebis filium.

18. Egrediente autem anima prae dolore, et imminentे jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est filius doloris mei; pater vero appellavit eum Benjamin, id est filius dextrae.

19. Mortua est ergo Rachel, et sepulta est in via, quae dicit Ephratam, haec est Bethlehem.

20. Erexitque Jacob titulum *) super sepulchrum ejus. Hic est titulus monumenti Rachel usque in praesentem diem. (*Infr. 48, 7.*)

(Eodem anno.)

21. Egressus iude, fixit tabernaculum trans turrem gregis **).

22. Cumque habitat in illa regione, abiit Ruben, et dormivit cum Bala concubina patris sui, quod illum iniuste latuit. Erant autem filii Jacob duodecim. (*Infr. 49, 4.*)

23. Filii Liae: primogenitus Ruben, et Simcon, et Levi, et Judas, et Issachar, et Zabulon.

24. Filii Rachel: Joseph et Benjamin.

25. Filii Bala ancillæ Rachelis: Dan et Nephtali.

*) Columnnam.

**) Mille passus a Bethlehem, juxta quam angeli pastoribus nuntiarunt Dominum natum.

26. Filii Zelphae ancillae Liae: Gad et Aser. Hi sunt filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriae *).

(A. M. 2275. Ant. Chr. 1729.)

27. Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbee, haec est Hebron, in qua peregrinatus est Abraham et Isaac.

28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

(A. M. 2288. Ant. Chr. 1716. Anno Jacobi 120. Josephi 29.)

29. Consumusque aetate mortuus est, et appositus est populo suo senex et plenus dierum; et sepelierunt eum Esau et Jacob filii sui.

CAPUT XXXVI.

Esau cum uxoris et filiis a fratre Jacob ob nimiam utriusque opulentiam separatur. Filiorum Esau genealogia cum habitatione describitur.

1. Hae sunt autem generationes Esau, ipse est Edom.

2. Esau accepit uxores de filiabus Chanaan: Ada filiam Elon Iethaci, et Oolibama filiam Anae filiae Sebeon Hervaei;

3. Basemath quoque filiam Ismaël sororem Nabaioth.

4. Peperit autem Ada Eliphaz; Basemath genuit Rahuel. (I. Par. 1, 35.)

5. Oolibama genuit Jehus et Ihelon et Chore. Hi filii Esau, qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6. Tulit autem Esau uxores suas et filios et filias, et omnem animam domus sua, et substantiam, et pecora, et cuncta, quae habere poterat in terra Chanaan, et abiit in alteram regionem, recessisque a fratre suo Jacob.

7. Divites enim erant valde, et simul habitare non poterant; nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum prae multitudine gregum. (Supr. 13, 6.)

8. Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom. (Jos. 21, 4.)

9. Hae autem sunt generationes Esau patris Edom in monte Seir,

10. et haec nomina filiorum ejus: Eliphaz filius Ada uxoris Esau; Rahuel quoque filius Basemath uxoris ejus. (I. Par. 1, 34.)

11. Fueruntque Eliphaz filii: Theman, Omar, Sepho, et Gatham, et Cenez.

12. Erat autem Thamna, concubita Eliphaz filii Esau, quae peperit ei Amalech. Hi sunt filii Ada uxoris Esau.

13. Filii autem Rahuel: Nahath et Zara, Samma et Meza. Hi filii Basemath uxoris Esau.

14. Isti quoque erant filii Oolibama filiae Anae filiae Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei Jehus et Ihelon et Core.

15. Hi duces filiorum Esau: Filii Eliphaz primogeniti Esau: dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez,

16. dux Core, dux Gatham, dux Amalech. Hi filii Eliphaz in terra Edom, et hi filii Ada.

17. Hi quoque filii Rahuel filii Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza. Hi autem duces Rahuel in terra Edom; isti filii Basemath uxoris Esau.

18. Hi autem filii Oolibama uxoris Esau: dux Jehus, dux Ihelou, dux Core. Hi duces Oolibama filiae Anae uxoris Esau.

19. Isti sunt filii Esau, et hi duces eorum; ipse est Edom.

20. Isti sunt filii Seir Horraei, habitatores terrae: Lotan, et Sobal, et Sebeon, et Ana, (I. Par. 1, 38.)

21. et Dison, et Eser, et Disan. Hi duces Horraei, filii Seir in terra Edom.

22. Facti sunt autem filii Lotan: Hori et Heman. Erat autem soror Lotan Thamma.

23. Et isti filii Sobal: Aluan et Manahat et Ebal, et Sepho, et Onam.

24. Et hi filii Sebeon: Aia et Ana. Iste est Ana, qui inventit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinos Sebeon patris sui,

25. habuitque filium Dison, et filiam Oolibama.

26. Et isti filii Dison: Hamdam, et Eseban, et Jethram, et Charan.

27. Hi quoque filii Eser: Balaan, et Zaban, et Acan.

28. Habuit autem filios Disan: Hus, et Aram.

29. Hi duces Horraeorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana,

30. dux Dison, dux Eser, dux Disan: isti duces Horraeorum, qui imperaverunt in terra Seir.

31. Reges autem, qui regnaverunt in terra Edom, antequam haberent regem filii Israël, fuerunt hi:

32. Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

33. Mortuus est autem Bela, et regnavit pro eo Johab filius Zarne de Bosra.

34. Cumque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

35. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab; et nomen urbis ejus Avith.

36. Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.

37. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul de fluvio Rohoboth.

38. Cumque et hic obiisset, successit in regnum Balanan filius Achobor.

39. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau; et appellabatur uxor ejus Mectabel, filia Matred filiae Mezaab.

40. Haec ergo nomina ducum Esau in cognationibus, et locis, et vocabulis suis: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth,

41. dux Oolibama, dux Ela, dux Phonin,

42. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

43. dux Magdiel, dux Hiram. Hi duces Edom habitantes in terra imperii sui; ipse est Esau pater Idumacorum.

* Nenpe fere omnes; nam Benjamin natus est iuxta Bethlehem. Supr. 18.

CAPUT XXXVII.

Joseph fratres apud patrem accusans, risaques somnia narrans, fratribus odium in se concitat; quare primum volentes illum occidere, consilio Iudee vendunt Ismaelitis, inscio Ruben; a patre autem lugetur, et in Aegypto Putiphari renditur.

1. Habitavit autem Jacob in terra Chanaan *), in qua pater suus peregrinatus est. (*Supr. 35, 27.*)

(A. M. 2276. Ant. Chr. 1728.)

2. Et haec sunt generationes ejus: Joseph cum sedecim esset annorum **), pascebatur gregem cum fratribus suis adhuc puer, et erat cum filiis Balae et Zelphae uxorum patris sui, accusavitque fratres suos apud patrem crimen pessimum.

3. Israël autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum, fecitque ei tunicam polymitam.

4. Videntes autem fratres ejus, quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui.

5. Accidit quoque, ut visum somnium referret fratribus suis, quae causa majoris odii seminatum fuit.

6. †) Dixitque ad eos: Audite somnum meum, quod vidi.

7. Putabam, nos ligare manipulos in agro, et quasi consurgere manipulum meum, et stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

8. Responderunt fratres ejus: Numquid rex noster eris? aut subjiciemur tituli tuae? Haec ergo causa somniorum atque sermonum invidiae et odii fomitem ministravit.

9. Aliud quoque vidit somnum, quod narrans fratribus, ait: Vidi per somnum, quasi solem, et lunam, et stellas undecim adorare me.

10. Quod cum patri suo, et fratribus retulisset, increpavit eum pater suus, et dixit: Quid sibi vult hoc somnum, quod vidisti? num ego et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram?

11. Invidebant ei igitur fratres sui; pater vero rem tacitus considerabat.

12. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. dixit ad eum Israël: Fratres tui pascunt oves in Sichimis, veni, mittam te ad eos. Quo respondente:

14. Praesto sum; ait ei: Vade, et vide, si cuncta prospera sint erga fratres tuos, et pecora; et renuntia mihi, quid agatur. Missus de valle Hebron, venit in Sichem,

15. invenitque eum vir errante in agro, et interrogavit, quid quaereret.

16. At ille respondit: Fratres meos quaero, indica mihi, ubi pascant greges.

*) Nempe in Hebron.

**) Completorum scilicet, unde codices Hebr., Chald. et Graec. illum notant 17 annorum tunc fuisse, nempe inchoatorum.

†) Fer. 6. post Dom. 2. Quadr.

17. Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto; audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain. Perrexit ergo Joseph post fratres suos, et inventus eos in Dothain.

18. Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere,

19. et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit;

20. venite, occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem, dicemusque: Fera pessima devoravit eum; et tunc apparebit, quid illi prosint somnia sua.

21. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, et dicebat: (*Infr. 42, 22.*)

22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem; sed projicite eum in cisternam hanc, quae est in solitudine, manusque vestras servate innocias. Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, et reddere patri suo.

23. Confestim igitur, ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari et polymita,

24. miseruntque eum in cisternam veterem, quae non habebat aquam.

25. Et sedentes, ut comedenter panem, viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad, et camelos eorum, portantes aromata, et resinam, et staeten in Aegyptum.

26. Dixit ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum, et celaverimus sanguinem ipsius?

27. Melius est, ut venumdetur Ismaelitis, et manus nostrarum non polluantur; frater enim, et caro nostra est. Acquievunt fratres sermonibus illius.

(A. M. 2276. Ant. Chr. 1728. Acta eius 17. Ant. Isaaci obitum 12.*)

28. Et praetereuntibus Madianitae negotiatoribus, extrahentes eum ex cisterna, vendiderunt eum Ismaelitis viginti argenteis; qui duxerunt eum in Aegyptum. (*Supr. 10, 13.*)

29. Reversusque Ruben ad cisternam, non inventus puerum,

30. et scisis vestibus pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, et ego quo ibo?

31. Tulerunt autem tunicam ejus, et in sanguine hoedi, quem occiderant, tinixerunt,

32. mittentes, qui ferrent ad patrem, et dicent: Hanc invenimus; vide, utrum tunica filii tui sit, an non.

33. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph.

34. Scisisque vestibus, indutus est ciliatio, lugens filium suum multo tempore.

35. Congregatis autem cunctis liberis ejus, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,

36. Madianitae vendiderunt Joseph in

*) Joseph. L. 2. C. 3.

Aegypto Putiphari cunicho Pharaonis, magistro militum.

CAPUT XXXVIII.

Judas ex uxore Chananaea tribus filiis susceptis, primum et deinde secundum Thamar copulavit; quibus mortuis, eam inscius pro scorte cognorit; quo concubitu Phares et Zaram genuit.

1. Eodem tempore *) descendens Judas a fratribus suis, divertit ad virum Odolamitem, nomine Hiram.

2. Vidiisque ibi filiam hominis Chananaei, vocabulo Sue; et accepta uxore, ingressus est ad eam. (*Il. Par. 2, 1.*)

3. Quae concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Her.

4. Rursumque concepto foetu, natum filium vocavit Onan. (*Num. 26, 19.*)

5. Tertium quoque peperit, quem appellavit Sela. Quo nato, parere ultra cessavit.

6. Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Iler, nomine Thamar.

7. Fuit quoque Her primogenitus Judae, nequam in conspectu Domini, et ab eo occisus est. (*Num. 6, 19.*)

8. Dixit ergo Judas ad Onan filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, et sociare illi, ut suscites semen fratri tuo.

9. Ille sciens nou sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur.

10. Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret.

11. Quam ob rem dixit Judas Thamar nurui suae: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus; timebat enim, ne et ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quae abiit, et habitavit in domo patris sui.

12. Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Judae, qui post iuctum consolatione suscepta, ascendebat ad tounores oviuum suarum, ipse et Iiras opilio gregis Odellamites in Thannas.

13. Nuntiatumque est Thamar, quod socher illius ascenderet in Thannas ad tondendas oves.

14. Quae, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum, et mutato habitu, sedet in bivio itineris, quod dicit Thannam, eo quod crevisset Sela, et non eum acceptisset maritum.

15. Quam cum vidiisset Judas, suspicatus est, esse meretricem; operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.

16. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me, ut coeam tecum; nesciebat enim, quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi, ut fruaris concubitu meo?

17. dixit: Mittam tibi hoedum de gre-

*) Hanc historiam contigisse aliquam partem ante venditionem Josephi necesse est; cum ab hac venditione ad descensionem Jacobi cum tota sua familia tantum 22 anni interstuerint, qui tot hominum generationibus non sufficiantur; praesertim cum filii Phares recenseantur in enumeratione familiae, Intr. 46, 11.

gibus. Rursumque illa dicente: Patiar, quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas, quod pelliceris,

18. ait Judas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, et armillam, et baculum, quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit,

19. et surgens abiit; depositoque habitu, quem sunserat, induita est viduitatis vestibus.

20. Misit autem Judas hoedum per pastorem suum Odollamitem, ut recuperet pignus, quod dederat mulieri. Qui cum non invenisset eam,

21. interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier, quae sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix;

22. reversus est ad Judam, et dixit ei: Non inveni eam; sed et homines loci illius dixerunt mihi, numquam sedisse ibi scortum.

23. Ait Judas: Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest, ego misi hoedum, quem promiseram; et tu non invenisti eam.

24. Ecce autem post tres menses nuntiaverunt Judae, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumescente. Dixitque Judas: Producite eam, ut comburatur.

25. Quae cum duceretur ad poenam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cuius haec sunt, concepi; cognosce, cuius sit annulus, et armilla, et baculus.

26. Qui, agutis munieribus, ait: Justior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra nou cognovit eam.

27. Instante autem partu, apparuerunt geniti in utero, atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens: (*Matth. 1, 3.*)

28. Iste egredietur prior.

29. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier: Quare divisus est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares.

30. Postea egressus est frater ejus, in cuius manu erat coccinum, quem appellavit Zara. (*Il. Par. 2, 4.*)

CAPUT XXXIX.

Cum prospere ageret Joseph apud herum Putipharem, contempnens heram saepius de concubitu interpellantem, accusatur apud dominum, et in carcерem conjicitur; ubi custodis gratiam nactus, omnium rinctorum curam habet.

1. Igitor Joseph ductus est in Aegyptum, emique eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Aegyptius, de manu Ismaelitarum, a quibus perductus erat.

2. Fuitque Dominus cum eo, et erat vir in cunctis prospere agens; habitavitque in domo domini sui,

3. qui optime noverat, Dominum esse

cum eo, et omnia, quae gereret, ab eo dirigi in manu illius.

4. Invenitque Joseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei, a quo praepositus omnibus, gubernabat creditam sibi dominum, et universa, quae ei tradita fuerant:

5. benedixitque Dominus domui Aegyptii propter Joseph, et multiplicavit tam in aedibus quam in agris cunctam ejus substantiam;

6. nec quidquam aliud noverat, nisi panem, quo vescebatur. Erat autem Joseph pulchra facie, et decorus aspectu.

(A. M. circiter 2286. Ant. Chr. 1718.
Vitae Josephi 27. **)

7. Post multos itaque dies injectit dominus sua oculos suos in Joseph, et ait: Dormi mecum.

8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua,

9. nec quidquam est, quod non in meas potestate, vel non tradiderit mihi praeter te, quae uxor ejus es: quo modo ergo possum hoc malum facere, et peccare in Deum meum?

10. Hujuscemodi verbis per singulos dies et mulier molesta erat adolescenti, et ille recusabat stuprum.

11. Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph dominum, et operis quippam absque arbitris ficeret,

12. et illa apprehensa lacinia ***) vestimenti ejus, diceret: Dormi mecum. Qui relieto in manu ejus pallio fugit, et egresus est foras.

13. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, et se esse contentam,

14. vocavit ad se homines domus suea, et ait ad eos: En introduxit virum hebreum, ut illuderet nobis. Ingressus est ad me, ut coiret mecum; cumque ego suclamassem,

15. et audisset vocem meam, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras.

16. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum,

17. et ait: Ingressus est ad me servus hebreus, quem adduxisti, ut illuderet mihi;

18. cumque audisset me clamare, reliquit pallium, quod tenebam, et fugit foras.

19. His auditis dominus, et nimium credulus verbis conjugis, iratus est valde;

20. tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodientur, et erat ibi clausus. (Ps. 104, 18.)

21. Fuit autem Dominus cum Joseph, et misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris.

22. Qui tradidit in manu illius universos vincitos, qui in custodia tenebantur; et quidquid fiebat, sub ipso erat.

23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis; Dominus enim erat cum illo, et omnia opera ejus dirigebat.

**) Torn. et Abul.

** Extrema fimbria, seu ora vestimenti.

CAPUT XL.

Eunuchorum Pharaonis in carcere Joseph somnia interpretatus, alterum officio restituendum, alterum suspensio finitendum praedixit; quae omnia in Pharaonis natalitio evenerunt.

(A. M. 2287. Ant. Chr. 1717.)

1. His ita gestis accidit, ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Aegypti, et pistor domino suo.

2. Iratusque contra eos Pharaon (nam alter pincernis praeerat, alter pistoribus)

3. misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vincitus et Joseph.

4. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui et ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, et illi in custodia tenebantur.

5. Videruntque ambo somnium nocte una iuxta interpretationem congruam sibi.

6. Ad quos cum introisset Joseph mane, et vidisset eos tristes,

7. sciscitatus est eos, dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra?

8. Qui responderunt: Somnum vidimus, et non est, qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph: Numquid non Dei est interpretatio? Referte mihi, quid videritis.

9. Narravit prior, praepositus pincernarum, somnum suum: Videbam coram me vitem,

10. in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, et post flores uvas maturescere,

11. calicemque Pharaonis in manu mea. Tuli ergo uvas, et expressi in calicem, quem tenebam, et tradidi poculum Pharaoni.

12. Respondit Joseph: Haec est interpretatione somni: Tres propagines tres adhuc dies sunt,

13. post quos recordabitur Pharaon ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum; dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut ante facere consueveras.

14. Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, et facies mecum misericordiam: ut suggeras Pharaoni, ut educat me de isto carcere,

15. quia furto sublatius sum de terra Hebraeorum, et hic innocens in lacum missus sum.

16. Videns pistorum magister, quod prudeenter somnum dissolvisset, ait: Et ego vidi somnum, quod tria canistra farinae haberem super caput meum;

17. et in uno canistro, quod erat excelsius, portare me omnes cibos, qui fiunt arte pistoria, avesque comedere ex eo.

18. Respondit Joseph: Haec est interpretatione somni: Tria canistra tres adhuc dies sunt,

19. post quos auferet Pharaon caput tuum, ac suspendet te in cruce, et lacera-bunt volucres carnes tuas.

20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat, qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, et pistorum principis.

21. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum;

22. alterum suspendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur.

23. Et tamen succendentibus prosperis, praepositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

CAPUT XLII.

Somnia Pharaonis de bobus et spicis unicus Joseph interpretatus, toti Aegypto praeficitur, et ex Aseneth data sibi a Pharaone uxore duos surtulit filios ante septem famis annos.

(A. M. 2289. Ant. Chr. 1715.)

1. Post duos annos vidit Pharaon somnum. Putabat, se stare super fluvium,

2. de quo ascendebant septem boves pulchrae et crassae nimis; et pascebantur in locis palustribus.

3. Aliae quoque septem emergebant de flumine foedae confectaeque macie; et pascebantur in ipsa amnis ripa, in locis virentibus,

4. devoraveruntque eas, quarum mira species et habitudo corporum erat. Expergesfactus Pharaon,

5. rursum dormivit, et vidit alterum somnum. Septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque formosae;

6. aliae quoque totidem spicae tenues et percussae uredine oriebantur,

7. devorantes omnem priorum pulchritudinem. E vigilans Pharaon post quietem,

8. et facto mane, pavore perterritus, misit ad omnes conjectores Aegypti, cunctosque sapientes; et accessitis narravit somnium, nec erat, qui interpretaretur.

9. Tunc denum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum.

10. Iratus rex servis suis, me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum,

11. ubi una nocte uterque vidimus somnum praesagum futurorum.

12. Erat ibi puer hebreus, ejusdem ducis militum famulus, cui narrantes somnia,

13. audivimus, quidquid postea rei probavit eventus; ego enim redditus sum officio meo, et ille suspensus est in cruce.

14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt, ac ueste mutata, obtulerunt ei.

15. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est, qui edisserat; quae audivite sapientissime conciceret.

16. Respondit Joseph: Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni. (Matth. 10, 20.)

17. Narravit ergo Pharaon, quod videbat: Putabam, me stare super ripam fluminis,

18. et septem boves de amne consondere pulchras nimis, et obesis carnibus, quae in pastu paludis virecta carpebant.

19. Et ecce has sequebantur aliae septem boves in tantum deformes et maci-

lentae, ut nunquam tales in terra Aegypti viderim,

20. quae, devoratis et consumatis prioribus,

21. nullum saturitatis dedere vestigium; sed simili macie et squalore torpebant. E vigilans, rursus sopore depresso,

22. vidi somnum: Septem spicae pullulabant in culmo uno plenae atque pulcherrimae.

23. Aliae quoque septem tenues et percussae uredine oriebantur e stipula,

24. quae priorum pulchritudinem devoraverunt. Narravi conjectibus somnum, et nemo est, qui edisserat.

25. Respondit Joseph: Somnum regis unum est, quae facturus est Deus, ostendit Pharaoni.

26. Septem boves pulchrae, et septem spicae plenae septem ubertatis anni sunt; eandemque vim somnii comprehendunt.

27. Septem quoque boves tenues atque macilentae, quae ascenderunt post eas, et septem spicae tenues, et vento urente percussae septem audi venturae sunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur.

29. Ecce septem anni venient fertilitatis magna in universa terra Aegypti,

30. quos sequentur septem anni alii tantae sterilitatis, ut obliquioni tradatur cuncta retro abundantia; consumtura est enim famis omanem terram,

31. et ubertatis magnitudinem perditura est inopiae magnitudo.

32. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnum, firmitatis indicium est, eo quod fiat sermo Dei, et velocius impleatur.

33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem et industrium, et praeficiat eum terrea Aegypti.

34. Qui constitutat praepositos per cunctas regiones, et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis,

35. qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea; et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serveturque in urbibus.

36. Et praeparetur futurae septem annorum fami, quae oppressura est Aegyptum, et non consumetur terra inopia.

37. Placuit Pharaoni consilium et cunctis ministris ejus,

38. locutusque est ad eos: Num inventire poterimus talen virum, qui spiritu Dei plenus sit?

39. Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit tibi Deus omnia, quae locutus es, numquid sapientiorem et consimilem tui inventire potero?

40. Tu eris super domum meam, et ad tui oris imperium cunctus populus obediet; uno tantum regni solio te praecedam. (Ps. 101, 21. I. Mach. 2, 53. Act. 7, 10.)

41. Dixitque rursus Pharaon ad Joseph: Ecce constitui te super universam terram Aegypti.

42. Tulitque annulum de manu sua, et dedit eum in manu ejus, vestivitque cum

stola byssina, et collo torqueum auream circumposuit.

43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante praecone, ut omnes coram eo genu flecterent, et praepositum esse scirent universae terrae Aegypti.

44. Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharaon; absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti.

45. Vertitque nomen ejus, et vocavit eum lingua aegyptiaca salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putipharum sacerdotis Heliopolitos. Egressus est itaque Joseph ad terram Aegypti,

(A. M. 2289. *)

46. (Triginta autem annorum erat, quando stetit in conspectu regis Pharaonis) et circuivit omnes regiones Aegypti.

47. Venitque fertilitas septem annorum, et in manipulos redactae segetes congregatae sunt in horrea Aegypti.

48. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est.

49. Tantaque fuit abundantia tritici, ut arenae maris coaequaretur, et copia mensuram excederet.

50. Nati sunt autem Joseph filii duo, antequam veniret fames, quos peperit ei Aseneth filia Putipharum sacerdotis Heliopoleos. (Infr. 18, 20, 49, 5.)

51. Vocavitque nomen primogeniti Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, et domus patris mei.

52. Nomen quoque secundi appellavit Epuraim, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meae.

53. Igitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Aegypto,

(A. M. 2296. Ant. Chr. 1708.)

54. cooperunt venire septem anni inopiae, quos praedixerat Joseph; et in universo orbe fames praevaluit, in cuncta autem terra Aegypti panis erat.

55. Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Joseph, et quidquid ipse vobis dixerit, facite.

56. Crescebat autem quotidie fames in omni terra, aperuitque Joseph ***) universa horren, et vendebat Aegyptiis; nam et illos oppresserat fames.

57. Omnesque provinciae veniebant in Aegyptum, ut emerent escas, et malum inopiae temperarent.

*) Confer cum 47, 9.

**) Tunc annum agens 37.

GENESIS.

CAPUT XLII.

Fratres Joseph in Aegyptum pro emendis frumentis a patre missi, ab eo cognoscuntur, ac durius tractantur, et in carcere conjiciuntur; tandem Simeone in vinculis relicto revertuntur, pecuniam in sacris una cum frumento insciis referentes.

(A. M. 2297. Ant. Chr. 1707.)

1. Audiens autem Jacob, quod alimenta venderentur in Aegypto, dixit filii suis: Quare negligitis?

2. Audivi, quod triticum venumdetur in Aegypto; descendite, et emite nobis necessaria, ut possimus vivere, et non consumatur inopia.

3. Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Aegypto,

4. Benjamin domi retento a Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forte in itinere quidquam patiatur mali;

5. ingressi sunt terram Aegypti cum aliis, qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6. Et Joseph erat princeps in terra Aegypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui,

7. et agnoverisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria.

8. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9. Recordatusque somniorum, quae alii viderat, ait ad eos: Exploratores estis; ut videatis infirmitatem terrae, venistis.

10. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt, ut emerent cibos.

11. Omnes filii uiui viri sumus. Pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.

12. Quibus ille respondit: Aliter est; immunita terrae hujus considerare venistis.

13. At illi: Duodecim, inquit, servi tui fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan; minimus cum patre nostro est; alius non est super.

14. Hoc est, ait, quod locutus sum. Exploratores estis.

15. Jam nunc experimentum vestri capiam. Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.

16. Mittite ex vobis unum, et adducat eum; vos autem eritis in vinculis, donec probentur, quae dixistis, utrum vera, an falsa sint: aliquoquin per salutem Pharaonis exploratores estis.

17. Tradidit ergo illos custodiae tribus diebus.

18. Die autem tertio eductis de carcere, ait: Facite, quae dixi, et vivetis; Deum enim timeo.

19. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere; vos autem abite, et ferte frumenta, quae emistis, in domos vestras,

20. et fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, et non moriamini. Fecerunt, ut dixerat, (*Infr. 43, 3. et 5.*)

21. et locuti sunt ad invicem: Merito haec patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animae illius, dum deprecetur nos, et non audivimus; idcirco venit super nos ista tribulatio.

22. E quibus unus Ruben ait: Numquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum, et non audistis me? En sanguis ejus exquiritur. (*Supr. 37, 22.*)

23. Nesciebant autem, quod intelligeret Joseph, eo quod per interpretem loqueretur ad eos.

24. Avertitque se parumper, et flevit, et reversus locutus est ad eos.

25. Tollensque Simeon, et ligans illis praesentibus, jussit ministris, ut impletent eorum saccos tritico, et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam. Qui fecerunt ita.

26. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt.

27. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi,

28. dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, in habet in sacco. Et obstupefacti turbatique, mutuo dixerunt: Quidnam est hoc, quod fecit nobis Deus?

29. Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, et narraverunt ei omnia, quae accidissent sibi, dicentes:

30. Locutus est nobis dominus terrae dure, et putavit, nos exploratores esse provinciae.

31. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ulla molimur insidiis.

32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus; unus nou est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33. Qui ait nobis: Sic probabo, quod pacifici sitis: fratrem vestrum unum dimittite apud me, et cibaria domibus vestris necessaria sumite, et abite,

34. fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam, quod non sitis exploratores, et istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis, ac deinceps, quae vultis, emendi habeatis licentiam.

35. His dictis, cum frumenta effundenter, singuli repenerunt in ore saccorum ligatas pecunias, exterritisque simul omnibus.

36. dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis. Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, et Benjamin auferetis. In me haec omnia mala reciderunt.

37. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi; trade illum in manu mea, et ego eum tibi restituam.

38. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum; frater ejus mortuus est, et ipse solus remansit. Si quid ei adversi acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

CAPUT XLIII.

Cogente fame aegre impetrarunt fratres Joseph a patre, ut in Aegyptum revertentes cum munieribus ac duplice pecunia, Benjamin secum ducerent; qui educto Simeone de carcere, simul epulati sunt cum Joseph.

(*A. M. 2298. Ant. Chr. 1706.*)

1. Interim fames omnem terram vehementer premebat.

2. Consumtisque cibis, quos ex Aegypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, et emite nobis pauxillum escaram.

3. Respondit Judas: Denuntiavit nobis vir ille sub attestatione jurisjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum.

4. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergeamus pariter, et ememus tibi necessaria;

5. sin autem non vis, non ibimus. Vir enim, ut saepe diximus, denuntiavit nobis, dicens: Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo. (*Supr. 42, 20.*)

6. Dixit eis Israël: In meam hoc fecisti miseriam, ut indicaretis ei, et alium habere vos fratrem.

7. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret; si haberemus fratrem. Et nos respondimus ei consequenter juxta id, quod fuerat sciscitatus; numquid scire possemus, quod dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum?

8. Judas quoque dixit patri suo: Mitte puerum *) mecum, ut proficiscamur, et possimus vivere, ne moriamur nos et parvuli nostri.

9. Ego suscipio puerum, de manu mea require illum: nisi reduxero, et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. (*Infr. 44, 32.*)

10. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus.

11. Igitur Israël pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite, quod vultis: sumite de optimis terrae fructibus in vasis vestris, et deserte viro munera, modicum resinae, et mellis, et storacis, stactes, et terebinthi, et amygdalarum.

12. Pecuniam quoque duplum ferte vobiscum; et illam, quam iuvenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit;

13. sed et fratrem vestrum tollite, et ite ad virum.

14. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem, et remittat vobiscum fratrem vestrum, quem tenet, et hunc Benjamin; ego autem quasi orbatus absque liberis ero.

15. Tulerunt ergo viri munera, et pecuniam duplum, et Benjamin; descenduntque in Aegyptum, et steterunt coram Joseph.

*) Fratrem natu minimum; alioquin enim erat jam ann. 24, filiosque generata. *Infr. 46, 21.*

16. Quos cum ille vidisset, et Benjamin simul, praecepit dispensatori domus suae, dicens: Introduc viros domum, et occide victimas, et instrue convivium, quoniam mecum sunt comesturi meridie.

17. Fecit ille, quod sibi fuerat imperatum, et introduxit viros domum.

18. Ibique exterriti, dixerunt mutuo: Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus, ut devolvat in nos calumniam, et violenter subiecti servituti et nos et asinos nostros.

19. Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domus,

20. locuti sunt: Oramus domine, ut audiatis nos. Jam ante descendimus, ut emeremus escas. (*Supr. 41, 3.*)

21. Quibus emitis, cum venissimus ad divisorium, aperuimus saccos nostros, et invenimus pecuniam in ore saccorum, quam nunc eodem pondere reportavimus.

22. Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus, quae nobis necessaria sunt. Non est in nostra conscientia, quis posuerit eam in marsupiis nostris.

23. At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere. Deus vester, et Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris; nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon.

24. Et introductis domum, attulit aquam, et laverunt pedes suos, deditque pabulum asinis eorum.

25. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie; audierant enim, quod ibi comesturi essent panem.

26. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis, et adoraverunt proni in terram.

27. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens: Salvusne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit?

28. Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum.

29. Attollens autem Joseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, et ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursus: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi.

30. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, et erumpabant lacrymae; et introiens cubiculum flevit.

31. Rursusque lota facie egressus, continuit se, et ait: Ponite panes.

32. Quibus appositis, seorsum Joseph, et seorsum fratribus, Aegyptiis quoque, qui vescebantur simul, seorsum; illiciunt est enim Aegyptiis comedere cum Hebrewis, et profanum putant hujuscenodi convivium)

33. sederunt coram eo^o, primogenitus juxta primogenita sua, et minimus juxta aetatem suam. Et mirabantur nimis,

34. summis partibus, quas ab eo accepe-

rant; majorque pars venit Benjamin ita, ut quinque partibus excederet. Biberuntque et inebrinati sunt cum eo.

CAPUT XLIV.

Joseph absconde scypho suo in sacco Benjamin, revocatos ab itinere fratres furti arguit; Judas autem pro Benjamin se in servitatem offert.

1. Praecepit autem Joseph dispensatori domus suae, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere, et pone pecuniam singulorum in summitate sacci.

2. Scyphum autem meum argenteum, et pretium, quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris. Factumque est ita.

3. Et orto mane, dimissi sunt cum asinis suis.

4. Jamque urbem exierant, et processerant paululum; tunc Joseph accersito dispensatore domus: Surge, inquit, et persequere viros, et apprehensis dicio: Quare reddidistis malum pro hono?

5. Scyphus, quem furati estis, ipse est, in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet. Pessimam rem fecistis.

6. Fecit ille, ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.

7. Qui responderunt: Quare sic loquitor dominus noster, ut servi tui tantum flagiti commiserint?

8. Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaau, et quo modo consequens es, ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum?

9. Apud quemcumque fuerit inventum servorum tuorum, quod quaeris, moriarur, et nos erimus servi domini nostri.

10. Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam. Apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus mens, vos autem eritis innoxii.

11. Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.

12. Quos scrutatus, incipiens a majore usque ad minimum, inventit scyphum in sacco Benjamin.

13. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursus asinis, reversi sunt in oppidum.

14. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierto) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

15. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? au ignoratis, quod non sit similis mei in augurandi scientia?

16. Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut juste poterimus obtendere? Dens inventi iniuriam servorum tuorum: en omnes servi sumus domini mei, et vos, et apud quem inventus est scyphus.

17. Respondit Joseph: Absit a me, ut sic agam. Qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus; vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18. Accedens autem proprius Judas, confidenter ait: Oro domine mihi loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, et ne irascaris famulo tuo; tu es enim post Pharaonem.

19. dominus meus. Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem? (Supr. 42, 11. et 13.)

20. et nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, et puer parvulus, qui in senectute illius natus est; cuius uterinus frater mortuus est, et ipsum solum habet mater sua, pater vero tenere dilit eum.

21. Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, et ponam oculos meos super illum.

22. Suggestimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum; si enim illum dimiserit, morietur.

23. Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. (Supr. 43, 3. et 5.)

24. Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia, quae locutus est dominus meus.

25. Et dixit pater noster: Revertimini, et emite nobis parum tritici.

26. Cui diximus: Ire non possumus. Si frater noster minimus descendenter nobiscum, proficiscemur simul; alioquin illo absente non audemus videre faciem viri.

27. Ad quae ille respondit: Vos scitis, quod duos generit mihi uxor mea *). (Supr. 37, 23, 33.)

28. Egressus est uetus, et dixistis: Bestia devoravit eum; et hucusque non comparet.

29. Si tuleritis et istum, et aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum inoerore ad inferos.

30. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, et puer desuerit, (cum anima illius ex hujus anima pendeat)

31. videritque, cum non esse nobiscum, morietur, et deducet famili tui canos eius cum dolore ad inferos.

32. Ego proprio servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, et spondidi, dicens: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. (Supr. 43, 9.)

33. Manebo itaque servus tuus pro puer in ministerio domini mei, et puer ascendat cum fratribus suis.

34. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puer, ne calamitatis, quae oppressura est patrem meum, testis assistam.

CAPUT XLV.

Joseph se fratribus manifestat, eosque territos cum osculo amplexatur. Quare Pharaon una cum tota domo sua exultans, praecipit, ut advetur pater cum universa domo sua in Aegyptum. Idem multis verbis denuntiat Joseph, fratresque multis donatos muneribus ad patrem remittit.

1. Non se poterat ultra cohibere Joseph,

* Rachel, quam solam propria electione duxerat.

multis coram astantibus; unde praecepit, ut egredierentur cuncti foras, et nullus interesset alienus agnitioni mutuae.

2. Elevavitque vocem cum fletu, quam audierunt Aegyptii, omnisque domus Pharaonis.

3. Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph; adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres, nimisq[ue] terrore perterriti.

4. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent prope: Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Aegyptum. (Act. 7, 13.)

5. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus; pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Aegyptum. (Anfr. 50, 20.)

6. Biennium est enim, quod coepit famelis esse in terra; et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti.

7. Praemisitque me Deus, ut reservemini super terram, et escas ad vivendum habere possitis.

8. Non vestro consilio, sed Dei voluntate hue missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, et dominum universae domus ejus, ac principem in omni terra Aegypti.

9. Festinate, et ascendite ad patrem meum, et dicetis ei: Haec mandat filius tuus Joseph: Deus fecit me dominum universae terre Aegypti; descende ad me, ne moreris,

10. et habitabis in terra Gessen; erisque juxta me tu, et filii tui, et filii filiorum tuorum, oves tuae, et armenta tua, et universa, quae possides.

11. Ibique te pascam, (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne et tu pereras, et domus tua, et omnia, quae possides.

12. En oculi vestri, et oculi fratri mei Benjamin vident, quod os meum loquatur ad vos.

13. Nuntiate patri meo universam gloriam meam, et cuncta, quae vidistis in Aegypto; festinate, et adducite eum ad me.

14. Cumque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratri sui, flevit, illo quoque similiter flente super collum ejus.

15. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, et ploravit super singulos; post quae ausi sunt loqui ad eum.

16. Auditumque est, et celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Joseph; et gavisus est Pharaon, atque omnis familia ejus.

17. Dixitque ad Joseph, ut imperaret fratribus suis, dicens: Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan,

18. et tollite inde patrem vestrum et cognationem, et venite ad me, et ego dabo vobis omnia bona Aegypti, ut comedatis medullam terrae.

19. Praecipe etiam, ut tollant plastra de terra Aegypti ad subvectionem parvolorum suorum ac conjugum, et dicio:

Tollite patrem vestrum, et prope rate quantocius venientes.

20. Nec dimittatis quidquam de supellectili vestra, quia omnes opes Aegypti vestrae erunt.

21. Feceruntque filii Israël, ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra secundum Pharaonis imperium, et cibaria in itinere.

22. Singulis quoque proferri jussit binas stolas; Benjamin vero dedit trecentos argenteos cum quinque stolis optimis.

23. tantumdem pecuniae et vestium mittens patri suo, addens et asinos decem, qui subvehenter ex omnibus divitiis Aegypti, et totidem asinas, triticum in itinere panesque portantes.

24. Dimisit ergo fratres suos, et proficiscientibus ait: Ne irascamini in via.

25. Qui ascendentis ex Aegypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Jacob.

26. Et nuntiaverunt ei, dicentes: Joseph filius tuus vivit; et ipse dominatur in omni terra Aegypti. Quo auditio Jacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non crebat eis.

27. Illi e contra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidisset plaustra, et universa, quae miserat, revixit spiritus ejus,

28. et ait: Sufficit mihi, si adhuc Joseph filius meus vivit; vadam, et videbo illum, antequam moriar.

CAPUT XLVI.

Jacob renovata Dei promissione cum universis filiis ac nepotibus, quorum nomina recensentur, in Aegyptum descendit, cui occurrens Joseph, suadet, ut Pharaoni se pastores ovium dicant.

(A. M. 2298. Ant. Chr. 1706. Inueniente 3. anno famis.)

1. Profectusque Israël cum omni bus, quae habebat, venit ad puteum juramenti. Et mactatis ibi victimis Deo patris sui Isaac,

2. audivit eum per visionem noctis vocantem se, et dicentem sibi: Jacob, Jacob. Cui respondit: Ecce adsum.

3. At illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tul; noli timere, descende in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

4. Ego descendam tecum illuc, et ego inde adducam te revertentem. Joseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

5. Surrexit autem Jacob a putoe jura menti, toleranteque eum filii cum parvulis et uxoribus suis in plaustris, quae miserat Pharaon ad portandum senem, (Act. 7, 15.)

6. et omnia, quae possederat in terra Chanaan, venitque in Aegyptum cum omni semine suo, (Jos. 24, 5. Ps. 104, 28. Isa. 52, 1.)

7. filii eius, et nepotes, filiae, et cuncta simul progenies.

8. Haec sunt autem nomina filiorum

Israël, qui ingressi sunt in Aegyptum, ipse cum liberis suis. Primogenitus Ruben. (Exod. 1, 2, 6, 14. Num. 26, 5. I. Par. 5, 1. et 3.)

9. Filii Ruben: Henoch, et Phallu, et Hesron, et Charmi.

10. Filii Simeon: Jamuel, et Jamin, et Ahod, et Jachin, et Sobar, et Saul filius Chanaanitidis. (Exod. 6, 15. I. Par. 4, 24.)

11. Filii Levi: Gerson, et Caath, et Merari. (I. Par. 6, 1.)

12. Filii Juda: Her, et Onan, et Sela, et Phares, et Zara. Mortui sunt autem Her et Onan in terra Chanaan. Nati que sunt filii Phares: Hesrou et Hamul. (I. Par. 2, 3, 4, 21.)

13. Filii Issachar: Tholn, et Phua, et Job, et Semron. (I. Par. 7, 1.)

14. Filii Zabulon: Sared, et Elon, et Jachelet.

15. Hi filii Lia, quos genuit in Mesopotamia Syriae cum Dina filia sua: omnes animae filiorum ejus et filiarum (triginta tres *).

16. Filii Gad: Sephion, et Haggi, et Suni, et Esebon, et Heri, et Arodi, et Areli.

17. Filii Aser: Jamne, et Jesua, et Jes sui, et Beria, Sara quoque soror eorum. Filii Beria: Heber et Melchiel. (I. Par. 7, 30.)

18. Hi filii Zelphae, quam dedit Laban Lia filiae sua, et hos genuit Jacob secundum animas.

19. Filii Rachel uxor Jacob: Joseph et Benjamin.

20. Nati sunt Joseph filii in terra Aegypti, quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos: Manasses et Ephraim. (Supr. 41, 50.)

21. Filii Benjamin: Bela, et Bechor, et Abel, et Gera, et Naaman, et Echi, et Ros, et Mophim, et Ophim, et Areld. (I. Par. 7, 6, 8, 1.)

22. Hi filii Rachel, quos genuit Jacob: omnes animae quatuordecim.

23. Filii Dan: Husim.

24. Filii Nephtali: Jasiel, et Guni, et Jaser, et Sallem.

25. Hi filii Balae, quam dedit Laban Racheli filiae sua, et hos genuit Jacob: omnes animae septem.

26. Cunctae animae, quae ingressae sunt cum Jacob in Aegyptum, et egressae sunt de femore illius, absque uxori bus filiorum ejus, sexaginta sex **).

27. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in terra Aegypti, animae duae. Omnes animae domus Jacob, quae ingressae sunt in Aegyptum, fuere septuaginta ***). (Deut. 10, 22.)

28. Misit autem Judam ante se ad Joseph, ut nuntiaret ei, et occurreret in Gessen.

* Qui numerus ita est intelligendus, ut Her et Onan sublati, quippe in terra Chanaan mortui, ipse Jacob cum aliis jungatur, ut asservet Hieron. Unde etiam supra. v. 8. sic exprimitur: ipse cum liberis suis. Cui consonat v. 27: Omnes animae domus Jacob.

**) Ibi non comprehenditur Jacob.

***) Ibi vero et Jacob et Joseph comprehenduntur.

29. Quo cum pervenisset, juncto Joseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eundem locum, vidensque eum, irruit super collum ejus, et inter amplexus levit.

30. Dixitque pater ad Joseph: Jam lac-tus moriar, quia vidi faciem tuam, et superstitem te relinquero.

31. At ille locutus est ad fratres suos, et ad omnem domum patris sui: Ascen-dam et nuntiabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei, et domus patris mei, qui erant in terra Chanaan, venerant ad me;

32. et sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum; pecora sua, et armenta, et omnia, quae habere potuerunt, adduxerunt secum.

33. Cumque vocaverit vos, et dixerit: Quod est opus vestrum?

34. respondebitis: Viri pastores sumus servi tui ab infanta nostra usque in praesens, et nos et patres nostri. Haec autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gessen, quia detestantur Aegyptii omnes pastores ovium.

CAPUT XLVII.

Introductio Jacob cum filiis ad Pharaonem, terra Gessen conceditur. Fames tantum premitt Aegyptum, ut venditis pecoribus terram quoque vendere sint coacti; quo factum est, ut quinta pars fructuum regibus Aegypti perpetuo cedat, praeterquam in possessionibus sacerdotum. Post annos septendecim Jacob plurimum datus adjurat Joseph de sua sepultura.

1. Ingressus ergo Joseph nuntiavit Pharaoni, dicens: Pater meus et fratres, oves eorum et armenta, et cuncta, quae possident, venerunt de terra Chanaan; et ecce consistunt in terra Gessen.

2. Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit coram rege,

3. quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ovium sumus servi tui, et nos et patres nostri.

4. Ad peregrinandum in terra tua venimus, quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan; petimusque, ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.

5. Dixit itaque rex ad Joseph: Pater tuus et fratres tui venerunt ad te.

6. Terra Aegypti in conspectu tuo est; in optimo loco fac eos habitare, et trade eis terram Gessen. Quod si nosti, in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7. Post haec introduxit Joseph patrem suum ad regem, et statuit eum coram eo; qui benedicens illi,

8. et interrogatus ab eo: Quot sunt dies annorum vitae tuae?

9. respondit: Dies peregrinationis meae centum triginta *) annorum sunt, parvi et

mali, et non pervenerunt usque ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt.

10. Et benedicto rege, egressus est foras.

11. Joseph vero patri et fratribus suis dedit possessionem in Aegypto in optimo terae loco, Ramesses, ut praeceperat Pharaeo.

12. Et alebat eos omuemque domum patris sui, praebens cibaria singulis.

13. In toto enim orbe panis debeat, et oppresserat fames terram, maxime Aegypti et Chanaau.

(A. M. 2300.)

14. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, et intulit eam in aerarium regis.

(A. M. 2301. Ant. Chr. 1703.)

15. Cumque defecisset emitoribus premium, venit cuincta Aegyptus ad Joseph, dicens: Da nobis panes; quare morimur coram te, deficiente pecunia?

16. Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, et dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

17. Quae cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, et ovibus, et bobus, et asiuis, sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

(A. M. 2302. *)

18. Venerunt quoque anno secundo **), et dixerunt ei: Non celabimus dominum nostrum, quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt; nec clam te est, quod absque corporibus et terra nihil habeamus.

19. Cur ergo moriemur, te vidente? Et nos et terra nostra tui erimus; eme nos in servitatem regiam, et praebe semina, ne pereante cultore redigatur terra in solitudinem.

20. Emit igitur Joseph omnem terram Aegypti, vendentibus singulis possessiones suas prae magnitudine famis. Subiectique eam Pharaoni,

21. et cuactos populos ejus a novissimi terminis Aegypti usque ad extremos fines ejus,

22. praeter terram sacerdotum, quae a rege tradita fuerat eis. Quibus et statuta cibaria ex horreis publicis praebebantur, et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas.

23. Dixit ergo Joseph ad populos: En ut cernitis, et vos et terram vestram Pharaeo possidet; accipite semina et serite agros,

24. ut fruges habere possitis. Quintam partem regi dabitis; quatuor reliquias permitto vobis in semen tem, et in cibum familiis et liberis vestris.

25. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum dominus noster, et laeti serviemus regi.

26. Ex eo tempore usque in praesentem diem in universa terra Aegypti regibus quinta pars solvitur, et factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quae libera ab hac conditione fuit.

*) Qui est septimus et postremus famis.

**) Altero a venditione pecorum.

*) Joseph vero 39. tunc annum agebat, ut pote 50 annorum, quoniam stetit coram Phar. ante copiae ann. 7., et duos famis. Supr. 41. Ac proinde natus est anno patris 91., ut notavimus supr. 30, 25.

27. Habitavit ergo Israël in Aegypto, id est, in terra Gessen, et possedit eam, auctusque est, et multiplicatus nimis.

28. Et vixit in ea decem et septem annis, factique sunt omnes dies vitae illius centum quadraginta septem annorum.

(A. M. 2315. Ant. Chr. 1689.)

29. Cumque appropinquare cerneret diem mortis sua, vocavit filium suum Joseph, et dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo, et facies mihi misericordiam et veritatem, ut nou sepelias me in Aegypto; (Supr. 24, 2.)

30. sed dormiam cum patribus meis, et auferas me de terra hac, condasque in sepulchro majorum meorum. Cui respondit Joseph: Ego faciam, quod jussisti. (Supr. 23, 17.)

31. Et ille: Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israël Deum, conversus ad lectuli capit.

CAPUT XLVIII.

Jacob aegrotantem invisit Joseph, cuius filios Manassen et Ephraim Jacob sibi adoptat ac benedicit, minorem, contradicente Joseph, majori praeponens, et supra fratres partem unam Joseph tribuens.

(A. M. 2315.)

1. His ita transactis, nuntiatum est Joseph, quod aegrotaret pater suus, qui, assumptis duobus filiis Manasse et Ephraim, ire perrexit.

2. Dictumque est seni: Ecce filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo.

3. Et ingresso ad se ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quae est in terra Chanaan. Benedixitque mihi, (Supr. 28, 13.)

4. et ait: Ego te agebo et multiplicabo, et faciam te in turbas populorum, da boque tibi terram hanc, et semini tuo post te in possessionem sempiternam.

5. Duo ergo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam hoc venirem ad te, mei erunt: Ephraim et Manasses, sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi. (Supr. 41, 50.) (Jos. 13, 7, 29.)

6. Reliquos autem, quos genueris post eos, tui erunt, et nomine fratrum snorum vocabuntur in possessionibus suis.

7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus, et ingrediebat Ephratam, et sepe lili eam juxta viam Ephratae, quae alio nomine appellatur Bethlehem. (Supr. 35, 19.)

8. Videns autem filios ejus, dixit ad eum: Qui sunt isti?

9. Respondit: Filii mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10. Oculi enim Israël caligabant prae nimia senectute, et clare videre non poter-

rat. Applicatosque ad se deosculatus, et circumplexus eos,

11. dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo. Insuper ostendit mihi Deus semen tuum.

12. Cumque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël; Manasse vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum.

14. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim minoris fratris; sinistram autem super caput Manasse, qui major natu erat, commutans manus.

15. Benedixitque Jacob filiis Joseph, et ait: Deus, in cuius conspectu ambulaverunt patres mei Abraham et Isaac, Deus, qui pascit me ab adolescentia mea usque in praesentem diem, (Hebr. 11, 21.)

16. angelus, qui eruit me de cunctis malis, beuedicat pueris istis; et invokeatur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham et Isaac, et crescent in multitudinem super terram. (Supr. 31, 29, 32, 2. Matth. 18, 10.)

17. Videens autem Joseph, quod posuissest pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit, et apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraim, et transferre super caput Manasse.

18. Dixitque ad patrem: Non ita convenit, pater; quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput eius.

19. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio. Et iste quidem erit in populos, et multiplicabitur; sed frater ejus minor maior erit illo *), et semen illius crescat in gentes.

20. Benedixitque eis in tempore illo, dicens: In te benedicetur Israël, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassen.

21. Et ait ad Joseph filium suum: Eras morior, et erit Deus vobiscum, redeteque vos ad terram patrum vestrorum.

22. Do tibi partem **) unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Auorrhaei in gladio et arcu meo. (Jos. 24, 8.)

CAPUT XLIX.

Jacob singulis filiis suis benedicens, et quorundam defectus arguens, futura illis praedicit; tandem declarato sepulturae suea loco, moritur.

1. Vocavit autem Jacob filios suos, et ait eis: Congregamini, ut annuntiem, quae ventura sunt vobis in diebus novissimis.

2. Congregamini, et audite filii Jacob, audite Israëli patrem vestrum.

*) Propter regnum Israël, quod in posteritate Ephraim cooptum, dunque conservatum est. I. Reg. 11, 26. Itaque prophetae illud regnum Ephraim saepe noinant.

**) Hebr. Sechein, quod acnigmatice ipsum locum significat. Unde Joann. 4, 5. dicitur Jacob illud praedium vicinum urbi Sichar, quae est Sichima, dedisse filio suo Joseph. Vide Jos. 16, 1. et seq.

3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, et principium doloris mei, prior in donis, major in imperio. (*Deut. 33, 6.*)

4. Iesus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus. (*Supr. 35, 22. I. Par. 5, 1.*)

5. Simeon et Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, et in coetu illorum non sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt virum, et in voluntate sua suffoderunt murum. (*Supr. 34, 25.*)

7. Maledictus furor eorum, quia pertinax, et indignatio eorum, quia dura; dividam eos in Jacob, et dispergam eos in Israël. (*Jos. 19, 1.*)

8. Juda, te laudabunt fratres tui; manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui.

9. Catulus leonis Juda; ad praedam, filii, ascendisti; requiescens accubisti, ut leo, et quasi leaena, quis suscitabit eum? (*I. Par. 5, 2.*)

10. NON AUFERETUR sceptrum de Juda, et dux de seniore eius, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. (*Math. 2, 6. Joann. 1, 45.*)

11. Ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvae pallium suum.

12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores.

13. Zabulon in littore maris habitabit, et in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14. Issachar asinus fortis, accubans inter terminos.

15. Vedit requiem, quod esset bona, et terram, quod optima; et supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

16. Dan judicabit populum suum*), sicut et alia tribus in Israël.

17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.

18. SALUTARE tuum expectabo Domine.

19. Gad, accinctus praelabitur ante eum, et ipse accingetur retrorsum.

20. Aser, pinguis panis ejus, et praebet delicias regibus.

21. Nephthali, cervus emissus, et dans eloquia pulchritudinis.

22. Filius accrescens Joseph, filius accrescens et decorus aspectu; filiae discurrerunt super murum. (*I. Par. 5, 1.*)

23. Sed exasperaverunt eum, et iurgati sunt, invidenterque illi habentes jacula.

24. Sedit in forti arcus ejus, et dissoluta sunt vincula brachiorum et manuum illius per manus potensis Jacob; inde pastor egressus est lapis Israël.

25. Deus patris tui erit adjutor tuus, et omnipotens benedicet tibi benedictionibus coeli desuper, benedictionibus abyssi ja-

centis deorsum, benedictionibus uberum et vulvae.

26. Benedictiones patris tui confortatae sunt benedictionibus patrum ejus; donec veniret desiderium collum aeternorum; fiant in capite Joseph, et in vertice Nazarei inter fratres suos.

27. Benjamin lupus rapax*), mane comellet praedam, et vespare dividet spolia.

28. Omnes hi in tribibus Israël duodecim. Haec locutus est eis pater suus, benedixitque singulis benedictionibus propriis.

29. Et praecepit eis, dicens: Ego congregator ad populum meum; sepelite me cum patribus meis in spelunca duplice, quea est in agro Ephron Hethaei,

30. contra Mambræ in terra Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethaeo in possessionem sepulchri. (*Supr. 23, 17.*)

31. Ibi sepelierunt eum, et Saram uxorem ejus; ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjugé sua; ibi et Lia condita jacet.

(A. M. 2315. Ant. Chr. 1689.)

32. Finitisque mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, et obiit, appositusque est ad populum suum.

CAPUT L.

Joseph, corpus patris curans, cum senioribus Aegypti proficiscitur, ut in terra Chanaan sepeliat. Quo magna solemnitate peracto, fratres, ob irrogatam illi injuriam sibi timentes, benignè suscipit et consolatur; qui ubi mandatum dedisset de suis ossibus in terram Chanaan deferendis, in pace quietit.

1. Quod cernens Joseph, ruit super faciem patris flens et deosculans eum.

2. Praecepitque servis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem.

3. Quibus iussa expletibus, transierunt quadraginta dies; iste quippe mos erat cadaverum conditorum. Flevitque cum Aegyptus septuaginta diebus.

4. Et expleto planctus tempore, locutus est Joseph ad familiam Pharaonis: Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimi in auribus Pharaonis,

5. eo quod pater meus adjuraverit me, dicens: En morior; in sepulchro meo, quod fodii mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, et sepeliam patrem meum, ac revertar. (*Supr. 47, 29.*)

6. Dixitque ei Pharaos: Ascende et seperi patrem tuum, sicut adjuratus es.

7. Quo ascendentе, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctique majores natu terrae Aegypti,

8. domus Joseph cum fratribus suis, absque parvulis et gregibus, atque armentis, quea dereliquerant in terra Gessen.

9. Habuit quoque in comitatu currus et equites, et facta est turba non modica.

* Impletum in Saulo sive Paulo. Aug.

* Quod in Samone impletum est.

10. Veneruntque ad aream Atad, quae sita est trans Jordanem; ubi celebrantes exequias planetu magno atque vehementi, impleverunt septem dies.

11. Quod cum vidissent habitatores terra Chanaan, dixerunt: Planetus magnus est iste Aegyptius. Et idcirco vocatum est nomen loci illius planetus Aegyptius.

12. Fecerunt ergo filii Jacob, sicut praeceperat eis,

13. et portantes eum in terram Chanaan, sepelierunt eum in spelunca duplice, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethaeo contra faciem Mambre. (Act. 7, 16.) (Supr. 23, 17.)

14. Reversusque est Joseph in Aegyptum cum fratribus suis, et omni comitatu, seculo patre.

15. Quo mortuo, timentes fratres ejus, et mutuo colloquentes: Ne forte memor sit injuria, quam passus est, et reddat nobis omne malum, quod fecimus,

16. mandaverunt ei, dicentes: Pater tunc praecipit nobis, antequam moreretur,

17. ut haec tibi verbis illius diccerimus: Obsecro, ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, et peccati atque malitia, quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, ut servis Dei patris tui dimittas iniuriam hanc. Quibus auditis, flevit Joseph.

18. Veneruntque ad eum fratres sui, et

proui adorantes in terram, dixerunt: Servi tui sumus.

19. Quibus ille respondit: Nolite timerre; num Dei possumus resistere voluntati?

20. Vos cogitastis de me malum; sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in praesentiarum cernitis, et salvos faceret multos populos. (Supr. 45, 5.)

21. Nolite timere, ego pascam vos et parvulos vestros. Consolatusque est eos, et blande ac leniter est locutus. (Supr. 47, 12.)

22. Et habitavit in Aegypto cum omni domo patris sui, vixitque centum decem annis. Et vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Joseph. (Num. 32, 39. Hebr. 11, 22.)

23. Quibus transactis, locutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus visitabit vos, et ascendere vos faciet de terra ista ad terram, quam juravit Abraham, Isaac et Jacob. (Exod. 13, 19.)

24. Cumque adjurasset eos atque dixisset: Deus visitabit vos; asportate ossa mea vobisq[ue] de loco isto; (Jos. 21, 32.) (A. M. 2369. Ant. Chr. 1635. *)

25. mortuus est, expletis centum decem vitae suae annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Aegypto.

*) Cum per ann. 80 Aegypto praefuisse.

L I B E R   E X O D I , HEBRAICE VEELLE-SEMOOTH.

Secundus Mosis liber graece dicitur EXODOS, id est *exitus*, ab insigni illa discessione, qua filii Israël, relicta Aegypto, in libertatem se vindicarunt; hebraice vero VEELLE-SEMOOTH, id est *et haec nomina*, a primis ipsis met libri dictionibus nuncupatur. Continet autem duram populi israelitici servitutem, admirandam ejusdem liberationem, divinae legis promulgationem; denique res per 145 annos gestas, a morte Josephi scilicet ad erectum tabernaculum. Quod sic describitur:

A morte Josephi ad nativitatem Mosis
A nato Mose ad exitum ex Aegypto
Ab exitu ad erectum tabernaculum

ann. 64. Chronol. 8.
ann. 80. Exod. 7, 10.
ann. 1. Exod. 40, 17.

Quae si addatur ad annos in Genesi comprehensos, 2360,
exsurget a creatione mundi annorum numerus 2514.

Summa 145.

CAPUT I.

Nomina filiorum Israël, qui Aegyptum ingressi sunt, quorum multiplicacionem novus Pharaon frustra impedire nolit onerum impositione, masculorum caede ac submersione. De obstetricum miseratione, et earum a Deo praemiatione.

1. Haec sunt nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Jacob (singuli cum domibus suis introierunt): (Gen. 46, 8.)

2. Ruben, Simeon, Levi, Judas,
3. Issachar, Zabulon et Benjamin,
4. Dan et Nephtali, Gad et Aser.

5. Erant igitur omnes animae eorum, qui ingressi sunt de femore Jacob. septuaginta; Joseph autem in Aegypto erat. (Gen. 46, 27.)

6. Quo mortuo, et universis fratribus ejus, omnique cognatione illa,

7. filii Israël creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis, impleverunt terram. (Act. 7, 17.)

8. Surrexit interea*) rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Joseph,

9. et ait ad populum suum: Ecce populus filiorum Israël multus, et fortior nobis est.

10. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur; et si ingruerit contra nos bellum, addatur inimici nostri, expugnatisque nobis, egreditur de terra.

11. Pareposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus, aedificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Pithom et Ramesses.

12. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, et crescebant;

13. oderantque filios Israël Aegyptii, et affligeant, illudentes eis,

14. atque ad amaritudinem perduebant vitam eorum operibus duris luti et lateris, omnique famulatu, quo in terrae operibus premiebantur.

15. Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebraeorum, quarum una vocabatur Sephora, altera Phua,

16. praecepens eis: Quando obstetricabis Hebraeos, et partus tempus advenire, si masculus fuerit, interficite eum; si foemina, reservate.

17. Timuerunt autem obstetricices Deum, et non fecerunt juxta praeceptum regis Aegypti, sed conservabant mares.

18. Quibus ad se accersitis, rex ait: Quidnam est hoc, quod facere voluistis, ut pueros servaretis?

19. Quae responderunt: Non sunt hebreæ sicut aegyptiae mulieres; ipsae enim obstetricandi habent scientiam, et priusquam veniamus ad eas, pariunt.

20. Bene ergo fecit Deus obstetricibus; et crevit populus, confortatusque est nimis.

21. Et quia timuerunt obstetricices Deum, aedificavit eis domos.

22. Praecepit ergo Pharaon omni populo suo: dicas: Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite; quidquid foeminiui, reservate.

CAPUT II.

Moyses aquis exponitur, et inde extractus, ac a matre sua nutritus jussu filiae Pharaonis, quae ipsum adoptavit. propter Aegyptii caudem in Median metu regis fugit; ubi accepta uxore filia sacerdotis, duos genuit filios.

1. Egressus est post haec vir de domo Levi, et accepit uxorem stirpis suae. (*Inf. 6, 20.*)

(A. M. 2433. Ant. Chr. 1571. A. 41. post mortem Leri.)

2. Quae concepit, et peperit filium: et videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus. (*Hebr. 11, 23.*)

3. Cumque jam celare non posset, summis fiscellam scirpeam, et linivit eam bi-

tumine ac pice; posuitque intus infantulum, et exposuit eum in carecto ripae fluminis,

4. stante procul sorore ejus, et considerante eventum rei.

5. Ecce autem descendebat filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine, et puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cum vidisset fiscellam in papyrione, misit unam e famulabus suis, et allatam (*Act. 7, 21. Hebr. 11, 23.*)

6. aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, miserta ejus, ait: De infantibus Hebraeorum est hic.

7. Cui soror pueri: Vis, inquit, ut vadam, et vocem tibi mulierem hebraeam, quae nutrire possit infautulum?

8. Respondit: Vade. Perrexit puella et vocavit matrem suam.

9. Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum, et nutri mihi; ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, et nutritiv puerum, adulatumque tradidit filiae Pharaonis.

10. Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyses, dicens: Quia de aqua tuli eum.

(A. M. 2473. Ant. Chr. 1531. Aetatis Moysis 40.)

11. In diebus illis, postquam creverat Moyses, egressus est ad fratres suos, viditque afflictionem eorum, et virum aegyptium*), persecutem quendam de Hebreis fratribus suis. (*Hebr. 11, 24.*)

12. Cumque circumspexisset luc atque illuc, et nullum adesse vidisset, percussum Aegyptium abscondit sabulo.

13. Et egressus die altero conspexit duos Hebraeos rixantes, dixitque ei, qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum?

14. Qui respondit: Quis te constituit principem et judicem super nos? num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Aegyptium? Timuit Moyses, et ait: Quonodo palam factum est verbum istud?

15. Audivitque Pharaon sermouem hunc, et quaerebat occidere Moysen. Qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Median, et sedit iuxta puteum.

16. Erant autem sacerdoti Median septem filiae, quae venerunt ad hauriendum aquam, et impletis canalibus ad aquare cupiebant greges patris sui.

17. Superuevere pastores, et ejecerunt eas; surrexitque Moyses, et defensis pueris, ad aquavit oves earum.

18. Quae cum revertissent ad Raguel patrem**) suum, dixit ad eas: Cur velocius venistis solito?

19. Responderunt: Vir aegyptius liberavit nos de manu pastorum; insuper et hausit aquam nobiscum, potumque dedit oviibus.

20. At ille: Ubi est? inquit. Quare di-

*) Rameses, Miamun, qui per 66 annos regnavit, ab anno mundi 2427. ad anno 2494. Miamun vero dictus videtur a moy, quod lingua aegypt. aquam significat.

**) Unum ex praefectis operum. Philo.

**) Patrem hic quendam avum interpretantur. Et colligi posse videtur ex Num. 10, 29. Conf. cum Gen. 24, 48.

misistis hominem? vocate eum, ut comedat panem.

21. Juravit ergo Moyses, quod habitat cum eo. Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem, (*Infr. 18, 2, 3. I. Par. 23, 15.*)

22. quae peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens: Advena fui in terra aliena. Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

23. Post multum vero temporis mortuus est rex Aegypti; et ingemiscentes filii Israël, propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor corum ad Deum ab operibus.

24. Et audivit gemitum eorum, ac recordatus est foederis, quod pepigit cum Abraham, Isaac et Jacob.

25. Et respexit Dominus filios Israël, et cognovit eos.

CAPUT III.

Dominus Moysi, oves Jethro socii pa-
scenti, in rubo apparenus, mittit eum
etiam renitentem ad filios Israël de
manu Pharaonis liberandos, spoliatis
Aegyptiis.

(A. M. 2513. Ant. Chr. 1491. Moysis 80.)

1. Moyses autem pascebat oves Jethro socii sui sacerdotis Madian; cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit ad moutem Dci Horeb.

2. Apparuitque ei Dominus *) in flamma ignis de medio rubi, et videbat, quod rubus arderet, et non combureretur. (*Act. 7, 30.*)

3. Dixit ergo Moyses: Vadam, et video visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.

4. Cernens autem Dominus, quod pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, et ait: Moyses, Moyses. Qui respondit: Adsum.

5. At ille: Ne appropies, inquit, hoc, solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, terra sancta est.

6. Et ait: Ego sum Deus patris tui. Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam; non enim audebat aspicere contra Deum. (*Matth. 22, 32. Marc. 12, 26. Luc. 20, 37.*)

7. Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, et clamorem ejus audiui propter duritiam eorum, qui praesunt operibus:

8. et sciens dolorem ejus, descendit, ut libereret eum de manibus Aegyptiorum, et educaret de terra illa in terram bonam, et spatiosam, in terram, quae fluit lacte et melle, ad loca Chanaanei, et Hethaei, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevaei, et Iebusaci.

9. Clamor ergo filiorum Israël venit ad

me, vidique afflictionem eorum, qua ab Aegyptiis opprimitur.

10. Sed veni, et mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israël, de Aegypto.

11. Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israël de Aegypto?

12. Qui dixit ei: Ego ero tecum; et hoc habebis signum, quod miseris te: cum eduxeris populum meum de Aegypto, immobilis Deo super montem istum.

13. Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israël, et dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dicxerint mihi: Quod est nomen ejus? quid dicam eis?

14. Dixit Deus ad Moysen: EGO SUM, QUI SUM. Ait: Sic dices filiis Israël: QUI EST, misit me ad vos.

15. Dixitque iterum Deus ad Moysen: Haec dices filiis Israël: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. misit me ad vos; hoc nomen mihi est in aeternum, et hoc memoriale meum in generationem et generationem.

16. Vade, et congrega seniores Israël, et dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, dicens: Visitans visitavi vos, et vidi omnia, quae acciderunt vobis in Aegypto.

17. Et dixi, ut educam vos de afflictione Aegypti in terram Chanaanei, et Hethaei, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevaei, et Iebusæi, ad terram fluentem lacte et melle.

18. Et audient vocem tuam, ingredieris que tu, et seniores Israël ad regem Aegypti, et dices ad eum: Dominus Deus Hebreorum vocavit nos; ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro.

19. Sed ego scio, quod non dimittet vos rex Aegypti, ut eatis, nisi per manum validam.

20. Extendam enim manum meam, et percutiam Aegyptum in cunctis mirabilibus meis, quae facturus sum in medio eorum; post haec dimittet vos.

21. Daboque gratiam populo huic coram Aegyptiis, et cum egrediemini, non exhibitis vacui; (*Infr. 11, 2, 12, 3, 5.*)

22. sed postulabit mulier a vicina sua, et ab hospita sua vase argentea et aurea, ac vestes, punctisque ens super filios et filias vestras, et spoliabitis Aegyptum.

CAPUT IV.

Moyses tribus signis a Deo acceptis, in
Aegyptum cum uxore proficiuntur;
uxor circumcidit filium; Aaron fratri
Moysi occurrit, simulque venerunt ad
filios Israël.

1. Respondens Moyses, ait: Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

*) Angelus, ut docet nos Stephan.

2. Dixit ergo ad eum: Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.
3. Dixitque Dominus: Projice eam in terram. Projecit, et versa est in columbum ita, ut fugeret Moyses.
4. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus. Extendit, et tenuit, versaque est in virgam.
5. Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum suorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob.
6. Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cum mississet in sinum, protulit leprosam iuastri nivis.
7. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit et protulit iterum, et erat similis carni reliqua.
8. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.
9. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis, et effunde eam super aridam, et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.
10. Ait Moyses: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri et nudiis tertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguae sun.
11. Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutum et surdum, videntem et caecum? nonne ego?
12. Perge igitur, et ego ero in ore tuo, deceboque te, quid loquaris. (Matth. 10, 20.)
13. At ille: Obsecro, inquit, Domine, mitte, quem missurus es.
14. Iratus Dominus in Moysen, ait: Aaron frater tuus Levites, scio, quod eloquens sit; ecce ipse egreditur in occursum tuum, vidensque te laetabitur corde.
15. Loqueret ad eum, et pone verba mea in ore ejus; et ego ero in ore tuo, et in ore illius, et ostendam vobis, quid agere debeatis. (Infr. 7, 2.)
16. Ipse loquetur pro te ad populum, et erit os tuum; tu autem eris ei in his, quae ad Deum pertinent.
17. Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.
18. Abiit Moyses, et reversus est ad Jethro sacerdotum suum, dixitque ei: Vadam et revertar ad fratres meos in Aegyptum, ut videam, si adhuc vivant. Cui ait Jethro: Vade in pace.
19. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian: Vade, et revertere in Aegyptum; mortui sunt enim omnes, qui quarebant animam tuam.
20. Tulit ergo Moyses uxorem suam et filios suos, et imposuit eos super asinum, reversusque est in Aegyptum, portans virginem Dei in manu sua.
21. Dixitque ei Dominus, revertenti in Aegyptum: Vide, ut omnia ostenta, quae posui in manu tua, facias coram Pharaone; ego induarabo cor ejus, et non dimittet populum.
22. Dicesque ad eum: Haec dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israël.
23. Dixi tibi: Dimitte filium meum, ut serviat mihi; et noluisti dimittere eum. Ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.
24. Cumque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, et volebat occidere eum.
25. Tulit illico Sephora acutissimam petram, et circumcidit praeputium filii sui, tetigitque pedes ejus, et ait: Sponsus sanguinum tu mihi es.
26. Et dimisit eum, postquam dixerat: Sponsus sanguinum, ob circumcisionem.
27. Dixit autem Dominus ad Aaron: Vade in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obvia ei in montem Dei, et osculatus est eum.
28. Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini, quibus miserat eum, et signa, quae mandaverat.
29. Veneruntque simul, et congregaverunt cunctos seniores filiorum Israël.
30. Locutusque est Aaron omnia verba, quae dixerat Dominus ad Moysen; et fecit signa coram populo,
31. et creditit populus. Audieruntque, quod visitasset Dominus filios Israël, et quod respexisset afflictionem illorum; et proui adoraverunt.

CAPUT V.

Moyses et Aaron Pharaoni Dei mandata referunt, quae ille contemnens, gravius Israëlitas premit, negatis paleis; quod audiens Moyses orat pro eis Dominum.

(A. M. 2513. Ant. Chr. 1191. Anno Moysis 80. Aaron 83.)

1. Post haec ingressi sunt Moyses et Aaron, et dixerunt Pharaoni: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto.
2. At ille respondit: Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, et dimittam Israël? Nescio dominum, et Israël non dimittam.
3. Dixeruntque: Deus Hebreorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis aut gladius.
4. Ait ad eos rex Aegypti: Quare Moyses et Aaron sollicitatis populum ab operibus suis? Ita ad onera vestra.
5. Dixitque Pharaon: Multus est populus terrae, videtis, quod turba succreverit; quanto magis, si dederitis eis requiem ab operibus?
6. Praecepit ergo in die illo praefectis operum et exactoribus populi, dicens:
7. Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius; sed ipsi vadant, et colligant stipulas.
8. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam; vacant enim, et idcirco vociferantur, dicentes: Eamus, et sacrificemus Deo nostro.

9. Opprimantur operibus, et explent ea, ut non acquiescant verbis mendacibus.

10. Igitur egressi praefecti operum et exactores, ad populum dixerunt: Sic dicit Pharaon: Non do vobis paleas.

11. Ite, et colligite, sicubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro.

12. Dispersusque est populus per omnem terram Aegypti ad colligendas paleas.

13. Praefecti quoque operum instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis, quando dabantur vobis paleae.

14. Flagellatique sunt, qui praeerant operibus filiorum Israël, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: Quare non impletis mensuram laterum sicut prius, nec heri, nec hodie?

15. Veneruntque praepositi filiorum Israël, et vociferati sunt ad Pharaonem, dicentes: Cur ita agis contra servos tuos?

16. Paleae non dantur nobis, et lateres similiter imperantur. En famuli tui flagellis caedimur, et injuste agitur contra populum tuum.

17. Qui ait: Vacatis otio, et idcirco dicitis: Eamus, et sacrificemus Domino.

18. Ite ergo, et operamini; paleae non dabuntur vobis, et reddetis consuetum numerum laterum.

19. Videbantque se praepositi filiorum Israël in malo, eo quod diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies.

20. Occurreruntque Moysi et Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus a Pharaone,

21. et dixerunt ad eos: Videat Dominus et judicet, quoniam foctere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, et praebeuitis ei gladium, ut occideret nos.

22. Reversusque est Moyses ad Dominum, et ait: Domine, cur affixisti populum istum? quare misisti me?

23. Ex eo enim, quo ingressus sum ad Pharaonem, ut loquerer in nomine tuo. affixit populum tuum; et non liberasti eos.

CAPUT VI.

Consolatur Deus Israëlitas per Moysen terrae Chanaan promissione, recenseturque genealogia Ruben, Simeonis et Ieri usque ad Moysen et Aaron.

C. M. 2513.)

1. Dixitque Dominus ad Moysen: Nunc videbis, quae facturus sim Pharaoni; per manum enim forte dimittet eos, et in manu robusta ejicet illos de terra sua.

2. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus,

3. qui apparui Abraham, Isaac et Jacob in Deo omnipotente; et nomen meum ADONAI non indicavi eis.

4. Pepigique foedus cum eis, ut darem eis terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenae.

5. Ego audivi gemitum filiorum Israël, quo Aegyptii oppresserunt eos, et recordatus sum pacti mei.

6. Ideo dic filiis Israël: Ego Dominus, qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum, et eruam de servitute, ac redinam in brachio excelso, et judicis magnis.

7. Et assumam vos mihi in populum, et ero vester Deus, et scitis, quod ego sum Dominus Deus vester, qui eduxerim vos de ergastulo Aegyptiorum,

8. et induxerim in terram, super quam levavi manum meam, ut darem eam Abraham, Isaac et Jacob; daboque illam vobis possidendum ego Dominus.

9. Narravit ergo Moyses omnia filiis Israël; qui non acquieverunt ei propter angustiam spiritus et opus durissimum.

10. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

11. Ingredere, et loquere ad Pharaonem regem Aegypti, ut dimittat filios Israël de terra sua.

12. Respondit Moyses coram Domino: Ecce filii Israël non audiunt me, et quomodo audiet Pharaon, praesertim cum circumcisus sim labiis?

13. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, et dedit mandatum ad filios Israël et ad Pharaonem regem Aegypti, ut educerent filios Israël de terra Aegypti.

14. Isti sunt principes domorum per familias suas: Filii Ruben primogeniti Israëlis Henoch, et Phallu, Hesron, et Charmil. (Gen. 46, 9. Num. 26, 5. I. Par. 5, 1.)

15. Hae cognationes Ruben: Filii Simeon Jamuel, et Jamin, et Ahod, et Jachin, et Soar, et Saul filius Chanauitidis. Hae progenies Simeon. (I. Par. 4, 24.)
(A. M. 2392.)

16. Et haec nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson, et Caath, et Merari. Annis autem vitae Levi fuerunt centum triginta septem^{*)}.

17. Filii Gerson: Lobni, et Semel per cognationes suas. (I. Par. 6, 1. et 23, 6.)

18. Filii Caath: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel. Annis quoque vitae Caath centum triginta tres. (Num. 3, 19. et 26, 57, 58. I. Par. 6, 2. et 23, 12.)

19. Filii Merari: Moholi et Musi. Hae cognationes Levi per familias suas.

20. Accepit autem Auram uxorem Jochabed patrem suam, quae peperit ei Aaron et Moysen. Fueruntque anni vitae Auram centum triginta septem.

21. Filii quoque Isaa: Core, et Nepheg, et Zechri.

22. Filii quoque Oziel: Misael, et Eliaphan, Sethri.

23. Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth filiam Aminadab, sororem Nahasson, quae peperit ei Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar.

24. Filii quoque Core: Aser, et Elecana, et Abiasaph. Hae sunt cognationes Coritarum.

*) Natus quippe ann. 2255., Gen 29, 54., atque adeo 121. ann. ante exodus.

25. At vero Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phuthiel, quae perperit ei Phinees. Hi sunt principes familiarium leviticarum per cogitationes suas.

26. Iste est Aaron et Moyses, quibus praecepit Dominus, ut educerent filios Israël de terra Aegypti per turmas suas.

27. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti, ut educant filios Israël de Aegypto; iste est Moyses et Aaron;

28. in die, qua locutus est Dominus ad Moysen in terra Aegypti.

29. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus; loquere ad Pharaonem regem Aegypti omnia, quae ego loqueri tibi.

30. Et ait Moyses coram Domino: En incircumcisus labiis sum, quomodo audiet me Pharaon?

CAPUT VII.

Moyses et Aaron ad Pharaonem loquuntur; virgat vertunt in serpente, et aquam virga percussam in sanguinem. Quae etiam faciunt magi Pharaonis suis incantationibus; quam ob causam Pharaonis magis induatur.

(A. M. 2513.)

1. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce constitui te deum Pharaonis; et Aaron frater tuus erit propheta tuus.

2. Tu loqueris ei omnia, quae mando tibi; et ille loquetur ad Pharaonem, ut diuinitas filios Israël de terra sua. (Supr. 4, 15.)

3. Sed ego indurabo cor ejus, et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Aegypti,

4. et non audiet vos; immittamque manum meam super Aegyptum, et educam exercitum et populum meum filios Israël de terra Aegypti per iudicia maxima.

5. Et scient Aegyptii, quia ego sum Dominus, qui extenderim manum meam super Aegyptum, et eduxerim filios Israël de medio eorum.

6. Fecit itaque Moyses et Aaron, sicut praecepit Dominus; ita egerunt.

7. Erat autem Moyses octoginta annorum, et Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaouem.

8. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron:

9. Cum dixerit vobis Pharaon: Ostendite signa; dices ad Aaron: Tolle virgin tuam, et proice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.

10. Ingressi itaque Moyses et Aaron ad Pharaonem, fecerunt, sicut praecepit Dominus; tuncque*) Aaron virgin coram Pharaone et servis ejus, quae versa est in colubrum.

11. Vocavit autem Pharaon sapientes et maleficos**); et fecerunt etiam ipsi per incantationes aegyptiacas et arcana quedam similiter. (II. Tim. 3, 8.)

12. Projeceruntque singuli virgas suas, quae versa sunt in dracones; sed devoravit virga Aaron virgas eorum.

*) Hebr., Chald., Graec. project.

**) Quorum principes Jannes et Mambre.

13. Induratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut praecepit Dominus.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.

15. Vade ad eum mane, ecce egredietur ad aquas, et stabis in occursum ejus super ripam fluminis; et virgam, quae conversa est in draconem, tolles in manus tua.

16. Dicesque ad eum: Dominus Deus Iudeorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi in deserto; et usque ad praesens audire nolusti.

17. Haec igitur dicit Dominus: In hoc scies, quod sim Dominus; ecce percutiam virga, quae in manu mea est, aquam fluminis, et*) vertetur in sanguinem.

18. Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur, et computrescent aquae, et affligerentur Aegyptii, bibentes aquam fluminis.

19. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Dix ad Aaron: Tolle virgin tuam, et extende manum tuam super aquas Aegypti, et super fluvios eorum, et rivos ac paludes, et omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem; et sit crux in omni terra Aegypti, tam in lignis vasis quam in saxeis.

20. Feceruntque Moyses et Aaron, sicut praecepit Dominus; et elevans virgin percussit aquam fluminis coram Pharaone et servis ejus, quae versa est in sanguinem. (Infr. 17, 5. Ps. 77, 41.)

21. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt, computructique fluvius, et non poterant Aegyptii bibere aquam fluminis, et fuit sanguis in tota terra Aegypti.

22. Feceruntque similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis; et induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut praecepit Dominus. (Sap. 17, 7.)

23. Avertitque se, et ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hanc vice.

24. Foderunt autem omnes Aegyptii per circuitum fluminis aquam, ut biberent; non enim poterant bibere de aqua fluminis.

25. Impletisque sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluminis.

CAPUT VIII.

Secunda Aegypti plaga est ranarum; pro quarum ablitione promittit Pharaon, populum dimittere, nec facit. Quare additur tertia sciniphum, et quarta muscarum, propter quas rursus promittit Pharaon, se filios Israël dimisurum, quod non facit.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen **): Ingridere ad Pharaonem, et dices ad eum: Haec dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi;

*) Cirea mensis 6., qui deinceps erit 12., diem 18. plaga I. contigit.

**) Plaga II. contigit circa 25. diem ejusdem mensis.

2. sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos taos ranae.

3. Et ebulliet fluvius ranas, quae ascendunt, et ingredientur domum tuam, et cubiculum lectuli tui, et super stratum tuum, et in domos servorum tuorum, et in populum tuum, et in furos tuos, et in reliquias ciborum tuorum,

4. et ad te, et ad populum tuum, et ad omnes servos tuos intrabunt ranae.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios ac super rivos et paludes, et educ ranas super terram Aegypti.

6. Et extendit Aaron manum super aquas Aegypti, et ascenderunt ranae, operueruntque terram Aegypti.

7. Fecerunt autem et malefici per incautaciones suas similiter, eduxeruntque ranas super terram Aegypti. (*Sap. 17,7.*)

8. Vocavit autem Pharaeo Moysen et Aaron, et dixit eis: Orate Dominum, ut auferat ranas a me et a populo meo; et dimittam populum, ut sacrificet Dominus.

9. Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue milii, quando deprecer pro te, et pro servis tuis et pro populo tuo, ut abigantur ranae a te, et a domo tua, et a servis tuis et a populo tuo; et tautum in flumine remaneant.

10. Qui respondit: Cras. At ille: Juxta, inquit, verbum tuum faciam, ut scias, quoniam non est sicut Dominus Deus noster.

11. Et recedent ranae a te, et a domo tua, et a servis tuis et a populo tuo; et tantum in flumine remanebunt.

12. Egressique sunt Moyses et Aaron a Pharaone; et clamavit Moyses ad Dominum pro sponctione ranarum, quam condixerat Pharaoni.

13. Fecitque Dominus juxta verbum Moysi; et mortuiae sunt ranae de dominibus, et de villis et de agris.

14. Congregaveruntque eas in immensos aggeres, et computruit terra.

15. Videns autem Pharaeo, quod data esset requies, ingravavit cor suum, et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, et percute pulverem terrae, et sint sciniphes^{*)} in universa terra Aegypti.

17. Feceruntque ita. Et extendit^{**}) Aaron manum, virgam tenens, percutisse pulvrem terrae, et facti sunt sciniphes in hominibus et in jumentis; omnis pulvis terrae versus est in sciniphes per totam terram Aegypti.

18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, et non potuerunt; crantque sciniphes tam in hominibus quam in jumentis.

19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic; induratumque est cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut praeceperat Dominus.

^{*)} Muscae minutissimae et inquietissimae. Hier. et Aug.

^{**) Circa 27. diem.}

20. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Consurge diluculo, et sta coram Pharaone; egredietur enim ad aquas. Et dices ad eum: Haec dicit Dominus: Dimite populum meum, ut sacrificet mihi.

21. Quod si non dimiseris eum, ecce ego immissam in te, et in servos tuos, et in populum tuum, et in domos tuas omne genus muscarum^{***)}, et implebuntur domus Aegyptiorum muscis diversi generis, et universa terra, in qua fuerint.

22. Faciamque mirabilem in die illa terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscae; et scias, quoniam ego Dominus in medio terrae.

23. Ponamque divisionem inter populum meum et populum tuum; cras^{****}) erit signum istud.

24. Fecitque Dominus ita. Et venit musca gravissima^{*****}) in domos Pharaonis et servorum ejus, et in omnem terram Aegypti, corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis. (*Sap. 16, 9.*)

25. Vocavitque Pharaeo Moysen et Aaron, et ait eis: Ite et sacrificate Deo vestro in terra hac.

26. Et ait Moyses: Non potest ita fieri; abominationes^{*****)} enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. Quod si mactaverimus ea, quae colunt Aegyptii coram eis, lapidibus nos obrueant.

27. Viam trium dierum pergeamus in solitudinem, et sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut praecepit nobis. (*Supr. 3,18.*)

28. Dixitque Pharaeo: Ego dimittam vos, ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto; verumtamen longius ne abeat. Rogate pro me.

29. Et ait Moyses: Egressus a te, orabo Dominum; et recedet musca a Pharaone, et a servis suis et a populo ejus cras. Verumtamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino.

30. Egressusque Moyses a Pharaone, oravit Dominum^{*****}).

31. Qui fecit juxta verbum illius, et abstulit muscas a Pharaone, et a servis suis et a populo ejus; non superfuit ne una quidem.

32. Et ingravatum est cor Pharaonis ita, ut nec hac quidem vice dimitteret populum.

CAPUT IX.

Quinta plaga est pestis in jumentis; sexta ulcerum; septima grandinis. Ad quam promittit Pharaeo, se dimissurum populum, si cesseret; verum nec id complet. Nullus autem filiorum Israël in his malis ullum patitur damnum.

1. (^{*****}) Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, et loquere ad eum: Haec dicit Dominus Deus He-

^{*)} Circa 28. diem.

^{**) 29. die.}

^{***)} Numerosa, vel molestissima.

^{****)} Chalid. animal, quod colunt.

^{*****)} 30. die.

^{*****}) Circa 7. mensis, qui paulo post primi nomen accepit, diem 1.

braeorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

2. Quod si adhuc renuis, et retines eos,

3. ecce manus mea erit super agros tuos, et super equos, et asinos, et camellos, et boves, et oves pestis valde gravis.

4. Et faciet Dominus mirabile inter possessiones Israël, et possessiones Aegyptiorum, ut nihil omnino pereat ex his, quae pertinent ad filios Israël.

5. Constitutique Dominus tempus, dicens:*) Cras faciet Dominus verbum istud in terra.

6. Fecit ergo Dominus verbum hoc altera die, mortuaque sunt omnia animantia Aegyptiorum; de animalibus vero filiorum Israël nihil omnino perire.

7. Et misit Pharaon ad videndum; nec erat quidquam mortuum de his, quae posse debat Israël. Ingravatumque est cor Pharaonis, et non dimisit populum.

8. Et dixit Dominus ad Moysen et Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, et spargat illum Moyses in coelum coram Pharaone.

9. Sitque pulvis super omnem terram Aegypti; erunt enim in hominibus et jumentis ulcera, et vesicae turgentia in universa terra Aegypti.

10.**) Tuleruntque cinerem de camino, et steterunt coram Pharaone, et sparsit illum Moyses in coelum; factaque sunt ulcera vesicarum turgentia in hominibus et jumentis;

11. nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera, quae in illis erant, et in omni terra Aegypti.

12. Induravitque Dominus cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut locutus est Dominus ad Moysen.

13. Dixitque Dominus ad Moysen: Mane consurge, et sta coram Pharaone, et dices ad eum: Haec dicit Dominus Deus Hebreorum: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

14. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum, et super servos tuos et super populum tuum, ut scias, quod non sit similis mei in omni terra.

15. Nunc enim extendens manum, percutiam te et populum tuum peste, peribisque de terra.

16. Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra. (Rom. 9, 17.)

17. Adhuc retines populum meum, et non vis dividere eum?

18. Et pluam eras ***) hac ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Aegypto a die, qua fundata est, usque in praesens tempus.

19. Mitte ergo jam nunc, et congrega jumenta tua et omnia, que habes in agro; homines enim, et jumenta et universa, quae inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, morientur.

*) 2. die.

***) Circa 4. diem.

20. Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere servos suos et jumenta in domos;

21. qui autem neglexit sermonem Domini, dimisit servos suos et jumenta in agris.

22. Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in coelum, ut fiat grando in universa terra Aegypti super homines, et super jumenta, et super omne herbam agri in terra Aegypti.

23. Extenditque Moyses virgam in coelum, et Dominus dedit tonitrua *), et grandinem, ac discurrentia fulgura super terram, pluitque Dominus grandinem super terram Aegypti. (Cap. 16, 16, 19, 19.)

24. Et grando et ignis mixta pariter ferentur; tantaque fuit magnitudinis, quanta ante numquam apparuit in universa terra Aegypti, ex quo gens illa condita est.

25. Et percussit grando in omni terra Aegypti cuncta, quae fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum; cunctaque herbæ agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit.

26. Tantum in terram Gessen, ubi erant filii Israël, grando non cecidit.

27. Misitque Pharaon, et vocavit Moysen et Aaron, dicens ad eos: Peccavi etiam nunc. Dominus justus; ego et populus meus impi.

28. Orate Dominum, ut desinant tonitrua Dei et grando; ut dimittam vos, et nequaquam hic ultra maneatis.

29. Ait Moyses: Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, et cessaverunt tonitrua, et grando non erit, ut scias, quia Domini est terra.

30. Novi autem, quod et tu et servi tui necundum timeatis Dominum Deum.

31. Linum ergo et hordeum laesum est, eo quod hordeum esset virens, et linum jam folliculos germinaret;

32. triticum autem et far non sunt laesa, quia serotina erant.

33. Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum; et **) cessaverunt tonitrua et grando, uoc ultra stillavit pluvia super terram.

34. Videns autem Pharaon, quod cessasset pluvia, et grando et tonitrua, auxit peccatum.

35. Et ingravatum est cor ejus et servorum illius, et induratum nimis; nec dimisit filios Israël, sicut praeceperat Dominus per manum Moysi.

CAPUT X.

Octarum signum est locustarum; quibus ablatis obduratus Pharaon ne sic quidem juxta conductum dimittit populum. Quapropter nonum additur, nempe tebrarum densissimarum; propter quas permittit Pharaon, ut exeant, sed protinus idem denegat, Moysique minatur.

1. Et dixit Dominus ad Moysen: Ingre-

*) Circa 5. diem.

**) Circa 6. diem.

dere ad Pharaonem; ego enim induravi cor ejus et servorum illius, ut faciam signa mea haec in eo,

2. et narres in auribus filii tui, et ne-potum tuorum, quoties contriverim Aegyptios, et signa mea fecerim in eis, et sciatis, quia ego Dominus.

3. *) Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem, et dixerunt ei: Haec dicit Dominus Deus Hebracorum: Usquequo non vis subjici mihi? Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

4. Sin autem resistis, et non vis dimi-ttere eum, ecce ego inducam cras locustam in fines tuos, (Cap. 16, 9.)

5. quae operat superficiem terrae, ne quidquam ejus appareat, sed comedatur, quod residuum fuerit grandini; corrodet enim omnia ligna, quae germinant in agris.

6. Et implebunt domos tuas, et ser-vorum tuorum et omnium Aegyptiorum: quantam non viderunt patres tui, et avi, ex quo orti sunt super terram, usque in praesentem diem. Avertiturque se, et egressus est a Pharaone.

7. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usquequo patiemur hoc scandalum? Dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo; nonne vides, quod perierit Aegyptus?

8. Revocaveruntque Moyses et Aaron ad Pharaonem. Qui dixit eis: Ite, sacrificate Domino Deo vestro; quiuam sunt, qui ituri sunt?

9. Ait Moyses: Cum parvulis nostris et senioribus pergemus, cum filiis et filiabus, cum ovibus et armentis; est enim solemnitas Domini Dei nostri.

10. Et respondit Pharao: Sic Dominus sit vobiscum, quo modo ego dimittam vos, et parvulos vestros; cui dubium est, quod pessime cogitetis?

11. Non fiet ita, sed ite tantum viri, et sacrificiate Domino; hoc enim et ipsi petitis. Statingue ejecti sunt de conspectu Pharaonis.

12. Dixit autem Dominus ad Moyses: Extende manum tuam super terram Aegypti ad locustam, ut ascendat super eam, et devoret omnem herbam, quae residua fuerit grandini.

13. Et **) extendit Moyses virginem super terram Aegypti, et dominus induxit ventum urentem tota die illa et nocte; et mane facta ventus urens levavit locustas.

14. Quae ascenderunt super universam terram Aegypti, et sederunt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futurae sunt.

15. Operueruntque universam super-sficem terrae, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terrae, et quidquid pomorum in arboribus fuit, quae grando dimis-serat; nihilque omnino virens relictum est in lignis, et in herbis terrae in cuncta Aegypto.

**) Circa 7. diem.

**) Circa 8. diem.

16. Quam ob rem festinus Pharaon vo-cavit Moysen et Aaron, et dixit eis: Peccavi in Dominum Deum vestrum et in vos.

17. Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, et rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam.

18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum.

19. *) Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam projecit in mare rubrum; non remansit ne una quidem in cunctis finibus Aegypti.

20. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël.

21. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in coelum, et sint tenebrae super terram Aegypti tam dense, ut palpari queant.

22. Extenditque **) Moyses manum in coelum, et factae sunt tenebrae horribiles in universa terra Aegypti tribus diebus.

23. Nemo vidit fratrem suum, nec mouvit se de loco, in quo erat; ubicumque autem habitabant filii Israël, lux erat. (Cap. 17, 2.) (Cap. 18, 1.)

24. Vocavitque Pharaon Moysen et Aarou **), et dixit eis: Ite, sacrificare Domino; oves tantum vestrae et armata remaneant, parvuli vestri eant vobiscum.

25. Ait Moyses: Hostias quoque et holocausta dabis nobis, quae offeramus Domino Deo nostro.

26. Cuncti greges pergent nobiscum, non remanebit ex eis ungula; quae necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri, praesertim cum ignoremus, quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus.

27. Induravit autem Dominus cor Pharaonis, et noluit dimittere eos.

28. Dixitque Pharaon ad Moysen: Recede a me, et cave, ne ultra videas faciem meam; quocunque die apparueris militi, morieris.

29. Respondit Moyses: Ita fiet, ut locutus es, non videbo ultra faciem tuam.

CAPUT XI.

Ante decimum signum, quod praedicit Dominus, hortatur ad Aegypti spoliacionem.

1. Et dixit Dominus ad Moysen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem et Aegyptum, et post haec dimittet vos, et exire complebet.

2. Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, et mulier a vicina sua vasa argentea et aurea. (Supr. 3, 22. Infr. 12, 35.)

3. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Aegyptiis. Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Aegypti coram seruis Pharaonis et omni populo. (Eccl. 15, 1.)

*) Circa 9. diem.

**) Circa 10. diem.

***) Post tres dies tenebrarum.

4. Et ait: Haec dicit Dominus. Media nocte*) egrediar in Aegyptum,

5. et morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillae, quae est ad molam, et omnia primogenita jumentorum.

6. Eritque clamor magnus in universa terra Aegypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est.

7. Apud omnes autem filios Israël non mutiet canis ab homine usque ad pecus, ut sciatis, quanto miraculo dividat Dominus Aegyptios et Israël.

8. Descendentque omnes servi tui isti ad me, et adorabunt me, dicentes: Egredere tu, et omnis populus, qui subjectus est tibi; post haec egrediemur.

9. Et exivit a Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharaon, ut multa signa fiant in terra Aegypti.

10. Moyses autem et Aaron fecerunt omnia ostenta, quae scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël de terra sua.

CAPUT XII.

Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, ejusque sanguine domorum superliminibus illito, caesis omnibus Aegypti primogenitis, Israëlitae cum divitiis Aegypti egrediuntur. De ritu Phase ac esu azymorum, et tempore habitacionis Israël in Aegypto.

1. ¶ Dixit quoque Dominus ad Moysen et Aaron in terra Aegypti:

2. Mensis iste vobis principium mensium; primus erit in mensibus anni.

3. Loquimini ad universum coctum filiorum Israël, et dicate eis: Decima die mensis hujus**) tollat unusquisque agnum per familias et domos suas.

4. Siu autem minor est numerus, ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum, qui junctus est domui suae, juxta numerum animalium, quae sufficere possunt ad esum agni.

5. Erit autem agnus absque macula, masculus, annoichlus; juxta quem ritum tolletis et hoedum.

6. Et servabitis eum usque ad quartam-decimam diem mensis hujus, immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam.

7. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, et in superliminibus domorum, in quibus comedent illum.

8. Et edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus.

9. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantum assum igni;

caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis.

10. Nec remanebit quidquam ex eo usque mane; si quid residuum fuerit, igne comburetis. (Lev. 7, 15.)

11. Sic autem comedetis illum: Renes vestros accipigetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinauter; est enim Phase (id est transitus) Domini.

12. Et transibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Aegypti ab homine usque ad pecus, et in cunctis diis Aegypti faciam judicia ego Dominus.

13. Erit autem sanguis vobis in signum in aedibus, in quibus eritis, et videbo sanguinem, et transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti.

14. Habebitis autem hunc diem in monumentum, et celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu semipetro.

15. Septem diebus azyma comedetis; in die primo non erit fermentum in domibus vestris. Quicumque comedenter fermentum, peribit anima illa de Israël, a primo die usque ad diem septimum.

16. Dies prima erit sancta atque solemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis his, quae ad vescendum pertinent.

17. Et observabitis azyma; in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Aegypti, et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.

18. Primo mense, quartadecima die mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. (Lev. 23, 5. Num. 28, 16.)

19. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris. Qui comedenter fermentatum, peribit anima ejus de coetu Israël, tam de advenis quam de indigenis terrae.

20. Omne fermentatum non comedetis; in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, et dixit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras, et immolate Phase.

22. Fasciculunque hyssopi tingite in sanguine, qui est in limine, et aspergite ex eo superliminare et utrumque postem; nullus vestrum egrediatur ostium domus sue usque mane. (Hebr. 11, 28.)

23. Transibit enim Dominus, percutiens Aegyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari et in utroque poste, transcedet ostium domus, et non sinet percussorem ingredi domos vestras et laedere.

24. Custodi verbum istud legitimum tibi et filii tuis usque in aeternum.

25. Cumque introieritis terram, quam Dominus datus est vobis, ut pollicitus est, observabitis ceremonias istas.

26. Et cum dixerint vobis filii vestri: Quae est ista religio?

*) Die 14. ejusdem mensis Abib, qui cum septimus esset, exinde primus numeratus est. Infr. 12, 2.

**) Fer. 6, in Parasc. Epist. 2. Item Sabb. sancto Proph. 9.

**) Id est Abib.

27. dicetis eis: Victima transitus Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Aegypto, percutiens Aegyptios, et domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.

28. Et egressi filii Israël fecerunt, sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.

29. Factum est autem in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti a primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat, usque ad primogenitum captivae, quae erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum. (*Supr. 11, 5.*) (*Sap. 18, 5.*)

30. Surrexitque Pharaon nocte, et omnes servi ejus cunctaque Aegyptus, et ortus est clamor magnus in Aegypto; neque enim erat dominus, in qua non jaceret mortuus.

31. Vocatisque Pharaon Moyse et Aaron nocte, ait: Surgite et egredimini a populo meo, vos et filii Israël; ite, immolate Domino, sicut dicitis.

32. Oves vestras et armenta assumite, ut petieritis, et abeuntes benedicite mihi.

33. Urgeantque Aegyptii populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

34. Tulit igitur populus conspersam farinam, antequam fermentaretur, et ligans in palliis, posuit super humeros suos.

35. Feceruntque filii Israël, sicut praeceperat Moyses, et petierunt ab Aegyptiis vasa argentea et aurea, vestimenta plurimam. (*Supr. 3, 22, 11, 2.*)

36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Aegyptiis, ut commodarent eis, et spoliaverunt Aegyptios.

(*A. M. 2513. Ant. Chr. 1191. Per. Jul. 3223. Post vocationem Abrahami 430. Post ejectionem Ismaëlem 400.* Post migrationem Jacobi in Aegyptum 215.*)

37. *** Profectique sunt filii Israël de Rameesse in Socoth, sexcenta fere millia peditum virorum absque parvulis.

38. Sed et vulnus promiscuum innumerable ascendit cum eis, oves, et armenta et animalia diversi generis multa nimis.

39. Coxeruntque farinam, quam dudum de Aegypto conspersam tulerant, et fecerunt subcinericis panes azymos; neque enim poterant fermentari, cogentibus exire Aegyptiis, et nullam facere sinerentur moram, nec pulmenti quidquam occurrerat praeparare.

40. *** Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Aegypto, fuit quadringtonitorum triginta annorum.

*) Qui primus electum semen persecutus est.
**) Primi mensis, id est Ahib, die 15. sub mediaria noctem.

***) Hebraeum itaque hujus v. 40. sic verendum putant erudit: Peregrinatio autem filiorum Israël, qui (non quia) manserunt in Aegypto, fuerat 430 annorum. Quod firmant cum Septuaginta tum codex samaritanus, qui los 430 annos a peregrinatione Abrahami numerandos exprimit; ut volunt etiam omnes fere Pàtres. Imo idipsum eodem modo accipisse patet Apostol. Gal. 3, 10, 10.

41. Quibus expletis, eadem die egresus est omnis exercitus Domini de terra Aegypti.

42. Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Aegypti; hanc observare debent omnes filii Israël in generationibus suis.

43. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Haec est religio Phasæ; omnis alienigena non comedet ex eo.

44. Omnis autem servus emitius circumcidetur, et sic comedet.

45. Advena et mercenarius non edent ex eo.

46. In una domo comedetur, nec effretis de carnibus ejus foras, nec os illius confringetis. (*Num. 9, 12, 14. Joann. 19, 36.*)

47. Omnis coetus filiorum Israël faciet illud.

48. Quod si quis peregrinorum in vexram voluerit transire coloniam, et facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, et tunc rite celebrabit, eritque sicut indigena terrae; si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo.

49. Eadem lex erit indigenae et colono, qui peregrinatur apud vos.

50. Feceruntque omnes filii Israël, sicut praeceperat Dominus Moysi et Aaron.

51. Et eadem die eduxit Dominus filios Israël de terra Aegypti per turmas suas.

CAPUT XIII.

Liberationis ab Aegypto Dominus religione Phase ac primogenitorum consecratione meminisse jubet. Inde Israël, per desertum egrediens, ossa Joseph secum defert, et columnæ ignis ac nubis ducatum accipit.

1. Locutusque *) est Dominus ad Moysem, dicens:

2. Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vulvam in filiis Israël, tam de hominibus quam de iumentis; mea sunt enim omnia. (*Infr. 31, 19. Lev. 27, 26. Num. 8, 16. Luc. 2, 23.*)

3. Et ait Moyses ad populum: Memenote diei hujus, in qua egressi estis de Aegypto et de domo servitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto, ut non comedatis fermentum paucum.

4. Hodie egredimini mense novarum frugum.

5. Cumque introduxit te Dominus in terram Chananael, et Hethael, et Amorrhæi, et Hevaei, et Jebusæi, quam juravit patribus tuis, ut daret tibi, terram fluentem lacte et melle, celebrabis hunc monrem sacrorum mense isto.

6. Septem diebus vesceris azymis, et in die septimo erit solemnitas Domini.

7. Azyma comedetis septem diebus; non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.

*) Nempe in Socoth.

8. Narrabisque filio tuo in die illo, dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Aegypto.

9. Et erit quasi signum in manu tua, et quasi monimentum ante oculos tuos, et ut lex Domini semper sit in ore tuo; in manu enim forti eduxit te Dominus de Aegypto.

10. Custodies hujuscemodi cultum statuto tempore a diebus in dies.

11. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi, sicut juravit tibi et patribus tuis, et dederit tibi eam;

12. separabis omne, quod aperit vulvam Domino, et quod primitivum est in pecoribus tuis, quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. (*Infr. 22, 29. et 34, 19. Ezech. 44, 30.*)

13. Primogenitum asini mutabis ove; quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes.

14. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Aegypti, de domo servitutis.

15. Nam cum induratus esset Pharaon, et nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti a primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum; idcirco immolo Dominus omne, quod aperit vulvam masculini sexus, et omnia primogenita filiorum meorum redimo.

16. Erit igitur quasi signum in manu tua, et quasi appensum quid ob recordationem inter oculos tuos, eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto. (*Deut. 6, 8.*)

17. Igitur cum emisisset Pharaon populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philisthiæ, quae vicina est, reputans, ne forte poeniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Aegyptum.

18. Sed circumduxit per viam deserti, quæ est juxta mare rubrum; et armati ascenderunt filii Israël de terra Aegypti.

19. Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum, eo quod adjurasset filios Israël, dicens: Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. (*Gen. 50, 24.*)

20. Profectusque de Socoth, castrametati sunt. Etham in extremis finibus solitudinis.

21. Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. (*Num. 14, 14. II. Esdr. 9, 12. et 19. I. Cor. 10, 1.*)

22. Numquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo.

CAPUT XIV.

Pharaon, Israëlem persecens et mare per siccum post illum ingrediens, cum universo equitatu ac curribus submergitur.

1. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicebat:

2. Loquere filii Israël: Reversi, castrametent e regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contra Beelsephon; in conspectu ejus castra ponetis super mare.

3. Dictrusque est Pharaon super filiis Israël: Coactati suut in terra, conclusit eos desertum.

4. Et indurabo cor ejus, ac persecutur vos; et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus, scientque Aegypti, quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.

5. Et nuntiatum est regi Aegyptiorum, quod fugisset populus; immutatumque est cor Pharaonis et servorum ejus super populo, et dixerunt: Quid volumus facere, ut dimitteremus Israël, ne serviret nobis?

6. Junxit ergo currum, et omnem populum suum assummis secum.

7. Taliisque sexcentos currus electos, et quidquid in Aegypto curruum fuit, et duces totius exercitus.

8. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, et persecutus est filios Israël; at illi egressi erant in manu excelsa.

9. Cumque persequerentur Aegypti vestigia praecedentium, repererunt eos in castris super mare: omnis equitatus et currus Pharaonis, et universus exercitus erant in Phihahiroth contra Beelsephon. (*Jos. 24, 6. I. Mach. 4, 9.*)

10. Cumque appropinquasset Pharaon, levantes filii Israël oculos, viderunt Aegyptios post se, et timuerunt valde, elaniveruntque ad Dominum,

11. et dixerunt ad Moysen: Forsitan non erant sepulchra in Aegypto; ideo tulisti nos, ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Aegypto?

12. Nounne iste est sermo. quem loquebamur ad te in Aegypto, dicentes: Recede a nobis, ut serviamus Aegyptiis? Multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine.

13. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere; state et videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie; Aegyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.

14. Dominus pugnabit pro vobis, et vos tacebitis.

15. Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filii Israël, ut proficiantur.

16. Tu autem eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud, ut gradiantur filii Israël in medio mari per siccum.

17. Ego autem indurabo cor Aegyptiorum, ut persequantur vos, et glorificabor

in Pharaone, et in omni exercitu ejus, et in curribus et in equitibus illius.

18. Et scient Aegyptii, quia ego sum Dominus, cum glorificatus fuero in Pharaone, et in curribus atque in equitibus ejus.

19. Tollensque se angelus Dei, qui praecebat castra Israël, abiit post eos, et cum eo pariter columnam nubis, priora dimittens, post tergum.

20. Stetit inter castra Aegyptiorum et castra Israël; et erat nubes tenebrosa, et illuminans noctem ita, ut ad se invicem noctis tempore accedere non valerent.

21. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi et urente tota nocte, et vertit in siccum, divisaque est aqua.

22. Et ingressi sunt filii Israël per medium siccii maris; erat enim aqua quasi murus a dextra eorum et laeva. (Ps. 77, 13. 104, 37. 113, 3. Hebr. 11, 29.)

23. Persequentesque Aegyptii, ingressi sunt post eos, et omnis equitatus Pharaonis, currus ejus et equites per medium maris.

24. [†]) Jamque ad venerant vigilia matutina, et ecce respiciens Dominus super castra Aegyptiorum per columnam iguis et nubis, interfecit exercitum eorum. (Cap. 18, 15.)

25. et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Aegyptii: Fugiamus Israëlem; Dominus enim pugnat pro eis contra nos.

26. Et ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquae a Egyptios super currus et equites eorum.

27. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum, fugientibusque Aegyptiis, occurserunt aquae, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus.

28. Reversaque sunt aquae, et operuerunt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare; nec unus quidem superfuit ex eis.

29. Filii autem Israël perrexerunt per medium siccii maris, et aquae eis erant quasi pro muro a dextris et a sinistra.

30. liberavitque Dominus in die illa[‡]) Israël de manu Aegyptiorum.

31. Et viderunt Aegyptios mortuos super littus maris, et manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos; timuitque populus Dominum, et crediderunt Dominino et Moysi servo ejus.

CAPUT XV.

Israëlitae, gratias Deo cum cantu peractis, venerunt in Marath, ubi amaritudine aquarum versa in dulcedinem, venerunt in Elim.

1. Tunc cecinit Moyses et filii Israël carmen hoc Domino, et dixerunt: Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus

[†]) Sabb. sanct. Proph. 4. Vigil. Pent. Prop. 2.

[‡]) Mensis I., id est Abib, die 21., postremo videlicet azymorum.

est, equum et ascensorem dejicit in mare. (Cap. 10, 20.)

2. Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem; iste Deus meus, et glorificabo eum; Deus patris mei, et exaltabo eum. (Ps. 117, 14. Isa. 12, 2.)

3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus.

4. Currus Pharaonis et exercitum ejus projectit in mare; electi principes ejus submersi sunt in mari rubro.

5. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis.

6. Dextera tua, Domine, magnifica est in fortitudine, dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriae tuae deposuisti adversarios tuos; misisti iram tuam, quae devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatae sunt aquae; stetit unda fluens, congregatae sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus: Persequar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea; evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10. Flavit spiritus tuus, et opernit eos mare; submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

11. Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

12. Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.

13. Dux fusti in misericordia tua populo, quem redemisti; et portasti eum in fortitudine tua ad habitaculum sanctum tuum.

14. Ascenderunt populi, et irati sunt; dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.

15. Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor; obriegunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irrat super eos formido et pavor in magnitudine brachii tui; stant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17. Introduces eos, et plantabis in monte haereditatis tuae, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es Domine: sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tue.

18. Dominus regnabit in aeternum, et ultra.

19. Ingressus est enim eques Pharaonum curribus et equitibus ejus in mare, et reduxit super eos Dominus aquas maris; filii autem Israël ambulaverunt per siccum in medio ejus.

20. Sumxit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manus sua, egresaque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris,

21. quibus praecinebat, dicens: Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est equum et ascensorem ejus dejicit in mare.

22. Tulit autem Moyses Israël de mari rubro, et egressi sunt in desertum Sur; ambulaveruntque tribus diebus*) per solitudinem, et non inveniebant aquam.

23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amarae; unde et congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem.

24. Et murmuravit populus contra Moysem, dicens: Quid bibemus?

25. At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum; quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versae sunt. Ibi constituit ei praecelta atque judicia, et ibi tentavit eum, (*Judith 5,15. Eccl. 38,5.*)

26. dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, et quod rectum est coram eo, feceris, et obedieris mandatis ejus **), custodierisque omnia praecelta illius, cunctum languorem, quem posui in Aegypto, non inducam super te; ego enim Dominus sanator tuus.

27. †) Venerunt autem in Elim filii Israël, ubi erant duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmae, et castrametati sunt juxta aquas. (*Num. 33, 9.*)

CAPUT XVI.

Murmurantibus in Sin pro cibo Israëlitis, pluit Dominus coturnices et Man ad saturitatem. Jussio Domini de eo colligendo, et in monumentum reponendo.

(A. M. 2513.)

1. Profectique sunt de Elim, et venit omnis multitudo filiorum Israël in desertum Sin, quod est inter Elim et Sinaï, quintodecimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Aegypti. (*Sap. 11, 2.*)

2. Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israël contra Moysen et Aaron in solitudine.

3. Dixeruntque filii Israël ad eos: Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnium, et comedebamus panem in saturitate; cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?

4. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes de coelo; egrediatur populus, et colligat, quae sufficiunt per singulos dies, ut tentem eum, utrum ambulet in lege mea, an non.

5. Die autem sexto parent, quod inferant, et sit duplum, quam colligere solebant per singulos dies.

6. Dixeruntque Moyses et Aarou ad omnes filios Israël: Vespere scitis, quod Dominus eduxerit vos de terra Aegypti;

7. et mane videbitis gloriam Domini; auditiv enim murmur vestrum contra Dominum: nos vero quid sumus, quia missastis contra nos?

*) Nempe 22., 23. et 24. ejusdem mensis.

**) Huc spectat locus Jeremi. 7, 21.

†) In benedict. palin. Epist.

8. Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vespera carnes edere, et mane panes in saturitate, eo quod audierit murmurationes vestras, quibus murmurati estis contra eum; nos enim quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

9. Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universae congregationi filiorum Israël: Accedite coram Domino; audivit enim murmur vestrum.

10. Cumque loqueretur Aaron ad omnem coetum filiorum Israël, respererunt ad solitudinem, et ecce gloria Domini apparuit in nube. (*Ecclesi. 4,5, 3.*)

11. Locutus est autem Dominus ad Moysem, dicens:

12. Audivi murmurationes filiorum Israël, loquere ad eos: Vesperi comedetis carnes, et mane saturabimini panibus, scietisque, quod ego sum Dominus Deus vester.

13. Factum est ergo vesperi, et ascendens coturuix coopernit castra; mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum. (*Num. 11, 31.*)

14. Cumque operuisset superficiem terrae, apparuit in solitudine minutum, et quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram. (*Supr. 16, 20. Num. 11, 7. Ps. 77, 24. Joann. 6, 31.*)

15. Quod cum vidissent filii Israël, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: quid est hoc? ignorabant enim, quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. (*I. Cor. 10, 3.*)

16. Hic est sermo, quem praeccepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo, quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum, quae habitant in tabernaculo, sic tollentis.

17. Feceruntque ita filii Israël, et collegerunt, alias plus, alias minus.

18. Et mensi sunt ad mensuram gomor; nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus paraverat, reperit minus; sed singuli juxta id, quod edere poterant, congregaverunt. (*II. Cor. 8, 15.*)

19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquit ex eo in mane.

20. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, et scattere coepit vermbus, atque computruit, et iratus est contra eos Moyses.

21. Colligebant autem mane singuli, quantum sufficer poterat ad vescendum; cumque in caluisset sol, liquefiebat.

22. In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines. Venerunt autem omnes principes multitudinis, et narraverunt Moysi.

23. Qui ait eis: Hoc est, quod locutus est Dominus: Requies sabbati sanctificata est Domino cras. Quodcumque operandum est, facite, et quae coquenda sunt, coquite; quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane.

24. Feceruntque ita, ut praeceperat Moyses, et non computruit, neque vermis inventus est in eo.

25. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini; non invenerit hodie in agro.

26. Sex diebus colligit; in die autem septimo sabbatum est Domini: idcirco non invenerit.

27. Vexitque septima dies, et egressi de populo, ut colligerent, non invenerunt.

28. Dixit autem Dominus ad Moysen: Usquequo non vultis custodire mandata mea, et legem meam?

29. Videte, quod Dominus dederit vobis sabbatum, et propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices; maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo.

30. Et sabbatizavit populus die septimo.

31. Appellavitque dominus Israël nomen ejus Man, quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi simile cum melle.

32. Dixit autem Moyses: Iste est sermo, quem praecepit Dominus: Imple gomor ex eo, et custodiatur in futuras retro generationes, ut noverint panem, quo alii vos in solitudine, quando educti estis de terra Aegypti.

33. Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, et mitte ibi Man, quantum potest capere gomor, et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras,

34. sicut praecepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.

35. Filii autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec veirent in terram habitabilem; hoc cibo aliti sunt, usque quo tangerent fines terrae Chanaan. (II. Esdr. 9, 21. Judith 5, 15.)

36. Gomor autem decima pars est ephi.

CAPUT XVII.

Rursum murmurantibus in Raphidim pro aqua filii Israël, dat Dominus aquam de petra; et in monte Moyse extensis manibus orante, vincunt ipsi Amalecitas.

(A. M. 2513. et mense 1.)

1. Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israël de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini, castramentati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo.

2. Qui jurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid jurgamini contra me? cur tantatis Dominum? (Num. 20, 4.)

3. Sitivit ergo ibi populus pro aquae penuria, et murmuravit contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Aegypto, ut occideres nos, et liberos nostros ac jumenta siti?

4. Clamavit autem Moyses ad Dominum, dicens: Quid faciam populo huic? adhuc paululum, et lapidabit me.

5. Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum, et sume tecum de senioribus Israël; et virgam, qua percussisti fluvium, tolle in manu tua, et vade. (Supr. 14, 21. Ps. 77, 15. I. Cor. 10, 4.)

6. En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb, percutiesque petram, et exhibet ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israël,

7. et vocavit nomen loci illius tentatio propter iugrum filiorum Israël, et quia tentaverunt Dominum, dicentes: Estne Dominus in nobis, an non?

8. Venit autem Amalec, et pugnabat contra Israël in Raphidim. (Deut. 25, 17. Judith 4, 13. Sap. 11, 3.)

9. Dixitque Moyses ad Josue: Elige viros, et egressus, pugna contra Amalec; cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea.

10. Fecit Josue, ut locutus erat Moyses, et pugnavit contra Amalec; Moyses autem et Aaron et Hur ascenderunt super verticem collis.

11. Cumque levaret Moyses manus, vincebatur Israël; sin autem paululum remisisset, supererabat Amalec.

12. Maous autem Moysi erant graves. Sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit; Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est, ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis.

13. Fugavit Josue Amalec, et populum ejus in ore gladii.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monumentum in libro, et trade auribus Josue; delebo enim memoriā Amalec sub coelo.

15. Aedificavitque Moyses altare, et vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens:

16. Quia manus solii Domini, et bellum Domini erit contra Amalec a generatione in generationem.

CAPUT XVIII.

Jethro sacerdos Moysi uxorem cum filiis ad eum reduxit; et auditis Dei operibus, cum Domino sacrificasset, sanum consilium Moysi dedit in constitutis judiciorum magistratibus.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490. Ab exitu 2. Mense 2.)

1. Cumque audisset Jethro sacerdos Madian, cognatus*) Moysi, omnia, quae fecerat Deus Moysi et Israëli populo suo, et quod eduxisset Dominus Israël de Aegypto;

2. tulit Sephoram uxorem Moysi, quam remiserat,

3. et duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre: Adveni fui in terra aliena; (Supr. 2, 22.)

4. alter vero Eliezer: Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, et eruit me de gladio Pharaonis.

*) Hebr. sacer. Sic Chald., Graec., Samaritan., Syrus et Arabs tuni ibi tuni in seq. Sic etiam noster. Supr. 3, 1, 1.

5. Venit ergo Jethro cognatus Moysi, et filii ejus, et uxor ejus ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei.

6. Et mandavit Moysi, dicens: Ego Jethro cognatus tuus venio ad te, et uxor tua et duo filii tui cum ea.

7. Qui egressus in occursum cognati sui, adoravit, et osculatus est eum, salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum,

8. narravit Moyses cognato suo cuncta, quae fecerat Dominus Pharaoni, et Aegyptiis propter Israël, universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, et quod liberaverat eos Dominus.

9. Laetatusque est Jethro super omnibus bonis, quae fecerat Dominus Israëli, eo quod eruisset eum de manu Aegyptiorum,

10. et ait: Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Aegyptiorum, et de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Aegypti.

11. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos, eo quod superbe egerint contra illos. (Supr. 1, 14. 5, 7. 10, 10, 14, 8)

12. Obitulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta et hostias Deo, veneruntque Aaron et omnes seniores Israël, ut comedenter panem cum eo coram Deo.

13. Altera autem die sedit Moyses, ut judicaret populum, qui assistebat Moysi a manu usque ad vesperam.

14. Quod cum vidisset cognatus ejus, omnia scilicet, quae agebat in populo, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? cur solus sedes, et omnis populus praestolatur de manu usque ad vesperam?

15. Cui respondit Moyses: Venit ad me populus, quaerens sententiam Dei.

16. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut judicem inter eos, et ostendam praecepta Dei et leges ejus.

17. At ille: Non bonam, inquit, rem facis.

18. Stulto labore consumeris et tu et populus iste, qui tecum es; ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. (Deut. 1, 12.)

19. Sed audi verba mea atque consilia, et erit Deus tecum. Esto tu populo in his, quae ad Deum pertinent, ut referas, quae dicuntur ad eum,

20. ostendasque populo ceremonias et ritum colendi, viamque, per quam ingredi debeant, et opus, quod facere debeant.

21. Provide autem de omni plebe viros potentes, et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam, et constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios et decanos,

22. qui judicent populum omni tempore; quidquid autem maior fuerit, referant ante, et ipsi minora tantummodo judicent, leviusque sit tibi, partito in aliis onere.

23. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, et praecepta ejus poteris sustentare;

et omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.

24. Quibus auditis, Moyses fecit omnia, quae ille suggesterat.

25. Et electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos principes populi, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios et decanos.

26. Qui judicabant plebem omni tempore; quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.

27. Dimisitque cognatum suum, qui reversus abiit in terram suam. (Num. 10, 29.)

CAPUT XIX.

Juxta montem Sinai commemorato liberationis ex Aegypto beneficio, populus sanctificari jubetur, ut descendat Dominus in fulgere et tonitru, coram omni plebe Moysi locuturus.

1. Mense tertio egressionis Israël de terra Aegypti, in die hac*) venerunt in soliditudinem Sinai. (Num. 33, 15.)

2. Nam profecti de Raphidim, et pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibique Israël fixit tentoria e regione montis.

3. Moyses autem ascendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, et ait: Haec dices domui Jacob, et annuntiabis filii Israël: (Act. 7, 38.)

4. Vos ipsi vidistis, quae fecerim Aegyptiis, quo modo portaverim vos super alas aquilarum, et assumserim mihi. (Deut. 29, 2.)

5. Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea est enim omnis terra. (Ps. 23, 1.)

6. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. Haec sunt verba, quae loqueris ad filios Israël. (I. Petr. 2, 9.)

7. Venit Moyses, et convocatis majoribus natu populi, exposuit omnes sermones, quos mandaverat Dominus.

8. Respondit omnis populus simul: Cuncta, quae locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum,

9. ait ei Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, et credat tibi in perpetuum. Nuntiavit ergo Moyses verba populi ad Dominum.

10. Qui dixit ei: Vade ad populum, et sanctifica illos hodie, et cras, laventque vestimenta sua.

11. Et sint parati in diem tertium; in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai.

12. Constituesque terminos populo per circuitum, et dices ad eos: Cavete, ne ascendatis in montem, nec tangatis fines

*) Id est, ejusdem numeri, videlicet tertia mensis tertii; ibique annum fere integrum mausebunt, ut vide est Num. 10, 11, 12.

illius; omnis, qui tesserit montem, morte morietur. (*Hebr. 12, 18.*)

13. Manus non tangat eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur jaculis; sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet. Cum cooperit clangere buccina, tunc ascendant in montem.

14. Descenditque Moyses de monte ad populum, et sanctificavit eum. Cumque lavisset vestimenta sua,

15. ait ad eos: Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoribus vestris.

16. Jamque advenierat tertius dies, et mane inclinaruerat; et ecce coopererunt audi tornitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccinae vehementius perstrepebat; et timuit populus, qui erat in castris.

17. Cumque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, stetuerunt ad radices montis.

18. Totus autem mons Sinai sumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace; eratque omnis mons terribilis. (*Deut. 4, 11.*)

19. Et sonitus buccinae paulatim crescebat in majus, et prolixius tendebatur. Moyses loquebatur, et Deus respondebat ei.

20. Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice, et vocavit Moysen in cacumen ejus. Quo cum ascendisset,

21. dixit ad eum: Descende, et contesterare populum, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, et pereat ex eis plurima multitudo.

22. Sacerdotes *) quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.

23. Dixitque Moyses ad Dominum: Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai; tu enim testificatus es, et jussisti, dicens: Pone terminos circa montem, et sanctifica illum.

24. Cui ait Dominus: Vade, descende, ascendasque tu et Aaron tecum; sacerdotes autem et populus ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne forte interficiat illos.

25. Descenditque Moyses ad populum, et omnia narravit eis.

CAPUT XX.

Moyses decalogum a Domino auditum territo populo narrat, ac terreum aut lapideum de insectis lapidibus altare fieri jubet, ad quod non sit per gradus ascendendum.

(A. M. 2513. Mens. 3. ab exitu.)

1. Locutusque est Dominus cunctos sermones hos:

2. Ego sum Dominus Deus tuus, qui

*) Primogeniti, quos sibi Deus consecraverait. Supr. 13, 2. Num. 8, 16. et seq. Hi enim administraverunt sacra, donec Levitae in eorum ordinem succederent. Vide infr. 24, 5.

eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis. (*Deut. 5, 6. Ps. 80, 11.*)

3. Non habebis deos alienos coram me.

4. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quae est in celo deserper, et quae in terra deorsum, nec eorum, quae sunt in aquis sub terra. (*Lev. 26, 1. Deut. 4, 15. Jos. 24, 14. Ps. 96, 7.*)

5. Non adorabis ea, neque coles; ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum, qui oderunt me,

6. et faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, et custodiunt praecepta mea.

7. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assunserit nomen Domini Dei sui frustra. (*Lev. 19, 12. Deut. 5, 11. Matth. 5, 33.*)

8. Memeato, ut diem sabbati sanctifices. (*Infr. 31, 13. Deut. 5, 13. Ezech. 20, 12.*)

9. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua.

10. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu, et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum et advena, qui est intra portas tuas.

11. Sex enim diebus fecit Dominus colum et terram, et mare et omnia, quae in eis sunt, et requievit in die septimo; ideo bene dicxit Dominus diei sabbati, et sanctificavit eum. (*Gen. 2, 2.*)

12. *) Honora patrem tuum et matrem tuam, ut sis longaevis super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. (*Deut. 5, 16. Matth. 15, 4. Eph. 6, 2.*)

13. Non occides. (*Matth. 5, 21.*)

14. Non moechaberis.

15. Non furtum facies.

16. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

17. Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia, quae illius sunt. (*Rom. 7, 7. et 13, 9.*)

18. Cunctus autem populus videbat voces et lampades, et sonum buccinac, montisque fumantem, et perterriti ac pavore concussi, steterunt procul,

19. dicentes Moysi: Loquere tu nobis, et audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.

20. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere; ut enim probaret vos, venit Deus, et ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis.

21. Stetitque populus de longe. Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus. (*Deut. 18, 16. Hebr. 12, 18.*)

22. Dixit praeterea Dominus ad Moysen: Haec dices filiis Israël: Vos vidistis, quod de celo locutus sim vobis.

23. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.

t) Fer. 4. post Dom. 3. Quadr.

24. Altare de terra facietis mihi, et offeretis super eo holocausta et pacifica vestra, oves vestras et boves in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei; veniam ad te, et benedicam tibi. (*Infr. 27, 8. et 38, 7.*)

25. Quod si altare lapideum feceris mihi, non aedificabis illud de sectis lapidibus; si enim levaveris cultrum super eo, polluetur. (*Deut. 27, 5. Jos. 8, 31.*)

26. Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveleter turpitudo tua.

CAPUT XXI.

Praecepta judicialia quoad emitios servos, et ancillas, furla, homicidia, parricidia, parentum maledicta, rixas, et talionis poenas atque cornupetam bovem.

1. Haec sunt iudicia, quae propones eis.

2. Si emeris servum hebreum, sex annis serviet tibi; in septimo egredietur liber gratis. (*Deut. 15, 12. Jer. 34, 14.*)

3. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat; si habens uxorem, et uxor egreditur simul.

4. Siu autem dominus dederit illi uxorem, et pepererit filios et filias, mulier et liberi ejus erunt domini sui; ipse vero exhibit cum vestitu suo.

5. Quod si dixerit servus: Dilligo dominum meum et uxorem ac liberos, non egrediar liber;

6. offeret eum dominus diis, et applicabitur ad ostium et postes, perforabitque aurem ejus subula, et erit ei servus in saeculum.

7. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur, sicut ancillae exire consueverunt.

8. Si displicuerit oculis domini sui, cui tradita fuerat, dimittet eam; populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam.

9. Si autem filio suo desponderit eam, juxta morem siliarum faciet illi.

10. Quod si alteram ei acceperit, providebit puellae nuptias, et vestimenta, et pretium pudicitiae non negabit.

11. Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia.

12. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. (*Cler. 24, 17.*)

13. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus, constituant tibi locum, in quem fugere debeat. (*Deut. 19, 2.*)

14. Si quis per industram occiderit proximum suum, et per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur.

15. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

16. Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum, convictus noxae, morte moriatur.

17. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. (*Cler. 20, 9. Prov. 20, 20. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10.*)

18. Si rixati fuerint viri, et percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, et ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo;

19. si surrexerit, et ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit, qui percusserit, ita tamen, ut operas ejus et impensas in medicos restituant.

20. Qui percusserit servum suum vel ancillam virga, et mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus crit.

21. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit poenae, quia pecunia illius est.

22. Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem praeguantem, et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit; subjacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, et arbitrii judicaverint.

23. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima,

24. oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, (*Lev. 24, 20. Deut. 19, 21. Matth. 5, 38.*)

25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

26. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillae, et luscios eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit.

27. Dentein quoque si excusserit servo vel ancillae suea, similiter dimittet eos liberos.

28. Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, et mortui fuerint, lapidibus obruetur, et non comedentur carnes ejus; dominus quoque bovis innocens erit.

29. Quod si bos cornupeta fuerit ab heri et nudiustertius, et contestati sunt dominum ejus, nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem; et bos lapidibus obruetur, et dominum ejus occident.

30. Quod si pretium fuerit ei impositum, dabit pro anima sua, quidquid fuerit postulatus.

31. Filium quoque et filiam si cornu percusserit, simili sententiae subjacebit.

32. Si servum ancillamque invaserit, triconta siclos argenti domino dabit; bos vero lapidibus opprimetur.

33. Si quis apperuerit cisternam, et fodet, et non operuerit eam, cecideritque bos aut asinus in eam,

34. reddet dominus cisternae pretium jumentorum; quod autem mortuum est, ipsius crit.

35. Si bos alienus bovein alterius vulneraverit, et ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, et divident pretium; cadaver autem mortui inter se dispergient.

36. Siu autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri et nudiustertius, et non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove, et cadaver integrum accipiet.

CAPUT XXII.

Furti damnum illati poena; depositi, commodati atque stupri lex; idiotatriae supplicium; adrenae, viduae et pupillo nocentium poenae; mutui, usurae, et pignoris lex, ac obedientiae et decimarum.

1. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, et occiderit vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet, et quatuor oves pro una ove. (*II. Reg. 12, 6.*)

2. Si effringens fur domini sive susiddens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.

3. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur. Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipse venundabitur.

4. Si inventum fuerit apud eum, quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituet.

5. Si laeserit quispiam agrum vel vinaciam, et dimiserit jumentum suum, ut de-passatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni aestimatione restituet.

6. Si egressus ignis invenerit spinas, et comprehendenter acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit.

7. Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, et ab eo, qui suscepiter, furto ablata fuerint, si inventus fur, duplum reddet.

8. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, et jurabit, quod non extenderit manum in rem proximi sui

9. ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quam in asino, et ove ac vestimento, et quidquid damnum inferre potest; ad deos utriusque causa perveniet, et si illi judicaverint, duplum restituere proximo suo.

10. Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem et omne jumentum ad custodiam, et mortuum fuerit aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit;

11. Iusjurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui, suspicietque Dominus iuramentum, et ille reddere non cogetur.

12. Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino. (*Gen. 31, 39.*)

13. Si comedistum a bestia, deferat ad eum, quod occisum est, et non restituet.

14. Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, et debilitatum aut mortuum fuerit, domino non praesente, reddere compelletur.

15. Quod si imprecentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.

16. Si seduxerit quis virginem neendum despousatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem. (*Deut. 22, 28.*)

17. Si pater virginis dare noluerit, red-

det pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

18. Maleficos non patieris vivere.

19. Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

20. Qui immolat diis, occidetur, praeterquam Domiuo soli. (*Lev. 19, 4.*)

21. Advenam non contristabis, neque affiges eum; advenae enim et ipsi faustis in terra Aegypti.

22. Viduae et pupillo non nocebitis. (*Zach. 7, 10.*)

23. Si laeseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum,

24. et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et erunt uxores vestrae viduae, et filii vestri pupilli.

25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgabis eum quasi exactor, nec usuris op-primes.

26. Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. (*Deut. 24, 13.*)

27. Ipsum enim est solum, quo operitur, iudicamentum carnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat. Si clamaverit ad me, exaudiem eum, quia misericors sum.

28. Diis non detrahes, et principi populi tui non maledices. (*Act. 25, 5.*)

29. Decimas tuas et primitias tuas non tardabis reddere; primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. (*Supr. 13, 2, 12. Infr. 34, 19. Ezech. 44, 30.*)

30. De boibus quoque, et ovibus simili-ter facies. Septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.

31. Viri sancti eritis mihi. Carnem, quae a bestiis fuerit praegustata, non comedetis, sed projicietis canibus. (*Lev. 22, 8.*)

CAPUT XXIII.

Leges praefixaes judicibus: bos et asinus inimici servandus; non accipienda judicibus munera. De anni et diei septimi quiete, tribusque festis praecipuis. De angelō in ducem itineris praemittendo, et praemiis servantium praecelta.

1. Non suscipes vocem mendacii, nec iuges manum tuam, ut pro impio dicas falsum testimonium.

2. Nou sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiae, ut a vero devies.

3. Pauperis quoque non misereberis in iudicio.

4. Si occurreris bovi inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum. (*Deut. 22, 1.*)

5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.

6. Non declinabis in iudicium pauperis.

7. Mendacium fugies. Insontem et justum non occides, quia aversor impium. (*Dan. 13, 53.*)

8. Nec accipes munera, quae etiam excaceant prudentes, et subvertunt verba iustorum. (*Deut. 16, 19. Eccli. 20, 31.*)

9. Peregrino molestus non eris; scitis enim advenarum animas, quia et ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. (*Gen. 46, 6.*)

10. Sex annis seminabis terram tuam, et congregabis fruges ejus.

11. Anno autem septimo dimittes eam, et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui; et quidquid reliquum fuerit, edant bestiae agri. Ita facies in vinea et in oliveto tuo. (*Lev. 25, 4.*)

12. Sex diebus operaberis; septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus, et refrigeretur filius ancillae tuae et advena.

13. Omnia, quae dixi vobis, custodite. Et per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audiatur ex ore vestro.

14. Tribus vicibus per singulos annos mili festa celebrabitis.

15. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comedes azyma, sicut praecepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Aegypto. Non apparebis in conspectu meo vacuus. (*Supr. 13, 3, 4. Infr. 34, 22.*) (*Deut. 16, 16. Eccli. 35, 6.*)

16. Et solemnitatem messis primitivo-rum operis tui, quacumque seminaveris in agro, solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.

17. Ter in anno apparebit omne masculinum tunu coram Domino Deo tuo. (*Infr. 34, 23. Deut. 16, 16.*)

18. Non immolabis super fermento sanguinem victimae meae, nec remanebit adeps solemnitatis meae usque mane.

19. Primitias frugum terre tuae deferes in domum Domini Dei tui. Non coques hoedum in lacte matris suae. (*Infr. 34, 26.*) (*Deut. 14, 21.*)

20. Ecce ego mittam angelum meum, qui praecedat te, et custodiat in via, et introducat in locum, quem paravi.

21. Observa eum, et audi vocem ejus, nec contempnendum putas, quia non dimittet, cum peccaveris, et est nomen meum in illo.

22. Quod si audieris vocem ejus, et feceris omnia, quae loquer, inimicus ero inimicis tuis, et affigam affigentes te. (*Deut. 7, 11.*)

23. Praecedet te angelus meus, et introducet te ad Amorrhaeum, et Heithaeum, et Pherezaeum, Chananaeumque, et Hevaeanum, et Jebusaeum, quos ego conteram. (*Infr. 33, 2. Jos. 24, 11.*)

24. Non adorabis deos eorum, nec coles eos; non facies opera eorum, sed destrues eos, et confringes statuas eorum. (*Deut. 7, 22.*)

25. Servietisque Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis et aquis, et aufera-m infirmitatem de medio tui.

26. Non erit infoecunda nec sterilis in terra tua; numerum dierum tuorum im-plebo.

27. Terrorem meum mittam in praecur-

sum tuum, et occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque ini- micorum tuorum coram te terga vertam,

28. emittens crabrones prius, qui fugabunt Hevaeanum, et Chananaeum, et Heithaeum, antequam introeas. (*Deut. 7, 20.*)

29. Non ejiciam eos a facie tua anno uno, ne terra iu solitudinem redigatur, et crescant contra te bestiae.

30. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, et possidens terram.

31. Ponam autem terminos tuos a mari rubro usque ad mare Palaestinorum, et a deserto usque ad fluvium; tradam in manibus vestris habitatores terrae, et ejiciam eos de conspectu vestro.

32. Non inhibe cum eis foedus, nec cum diis eorum. (*Infr. 34, 15. Deut. 7, 2.*)

33. Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, si servieris dils eorum; quod tibi certe erit in scandalum.

CAPUT XXIV.

Oblatis Domino sacrificiis, foederisque sanguine in populum resperso, Moyses, caeteris ad radicem montis manentibus, solus in montem ascendit, ubi cum Domino quadraginta diebus permansit.

1. Moysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, et Aaron, Nadab, et Abiu, et septuaginta seunes ex Israël, et adorabitis procul.

2. Solusque Moyses ascendet ad Dominum, et illi non appropinquabunt; nec populus ascendet cum eo.

3. Venit ergo Moyses et narravit plebi omnia verba Domini atque judicia, respon-ditque omnis populus una voce: Omnia verba Domini, quae locutus est, faciemus.

4. Scripsit autem Moyses universos sermones Domini. Et mane consurgens, aedi-ficavit altare ad radices montis, et duode-cim titulos per duodecim tribus Israël.

5. Misitque juvenes *) de filiis Israël, et ohtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos.

6. Tulit itaque Moyses dimidiad partem sanguinis, et misit in crateras; partem autem residuam fudit super altare.

7. Assumensque volumen foederis, legit, audiute populo. Qui dixerunt: Omnia, quae locutus est Dominus, faciemus, et erimus obedientes.

8. Ille vero sumtum sanguinem resper-sit in populum, et ait: *Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.* (*Hebr. 9, 20.*)

9. Ascenderuntque Moyses et Aaron, Nadab et Abiu, et septuaginta de senioribus Israël,

10. et viderunt Deum Israël; et sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, et quasi coelum, cum serenum est.

*) Chald. et Arabs primogenitos, ante institutum scilicet leviticum sacerdotium. Vid. supr. 19, 22.

11. Nec super eos, qui procul recesserant de filiis Israël, misit manum suam, videruntque Deum, et comederunt ac biberunt.

12. ^{f)} Dixit autem Dominus ad Moysem: Ascende ad me in montem, et esto ibi; daboque tibi tabulas lapideas, et legem ac mandata, quae scripsi, ut doceas eos.

13. Surrexerunt Moyses et Josue minister ejus, ascendensque Moyses in montem Dei,

14. senioribus ait: Expectate hic, donec revertamur ad vos. Habetis Aaron et Ioseph et Balaam; si quid natum fuerit quaestio- nis, referetis ad eos.

15. Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem,

16. et habitavit gloria Domini superna, tegens illum nube sex diebus; septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.

17. Erat autem species gloriae Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israël.

18. Ingressusque Moyses medium nebulae, ascendit in montem, et fuit ibi quadriginta diebus, et quadraginta noctibus. (*Deut. 9, 9.*)

CAPUT XXV.

Jubetur primiarium ac donorum oblationem ad Dei tabernaculum formandum, arcam, mensam, et candelabrum, cunctaque illis pertinentia.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filii Israël, ut tollant mihi primitias ab omni homine, qui offeret ultroneus, accipietis eas. (*Infr. 35, 5.*)

3. Haec sunt autem, quae accipere debetis: aurum, et argentum et aës,

4. hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum, pilos caprarum,

5. et pelles arietum rubricatas, pellesque janthinas, et ligna setim;

6. oleum ad luminaria concinnanda; aromata in unguentum, et thymiamata boui odoris;

7. lapides onychinos, et gemmas ad ornandum ephod ac rationale.

8. Facientque mihi sanctuarium, et habita- bito in medio eorum;

9. juxta omnem similitudinem taberna- culi, quod ostendam tibi, et omnium va- sorum, in cultum ejus, sicutque faciebat il- lud. (*Hebr. 9, 2.*)

10. Arcam de lignis setim compingite, cuius longitudine habeat duos et semis cu- bitos, latitudo cubitum et dimidium, alti- tudo cubitum similiter ac semissem.

11. Et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris, faciesque supra coronam auream per circuitum,

12. et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcae angulos: duo circuli sint in latere uno, et duo in al- tero.

f) Fer. 4. Quat. Temp. Quadr.

13. Facies quoque vectes de lignis se- tim, et operies eos auro.

14. Inducesque per circulos, qui sunt in arcae lateribus, ut portetur in eis;

15. qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

16. Ponesque in arca testificationem, quam dabo tibi.

17. Facies et propitiatorium de auro mundissimo. Duos cubitos et dimidium te- nebit longitudine ejus, et cubitum ac semis- sem latitudine.

18. Duos quoque Cherubim aureos et productiles facies ex utraque parte oraculi.

19. Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero.

20. Utrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alas et operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca,

21. in qua pones testimonium, quod da- bo tibi.

22. Inde praecipiam, et loquar ad te super propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testi- monii, cuncta, quae mandabo per te filii Israël.

23. Facies et mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubi- tum ac semissem.

24. Et inaurabis eam auro purissimo, faciesque illi labium aureum per circui- tum,

25. et ipsi labio coronam interrassilem altam quatuor digitis, et super illam, alteram coronam aureolam.

26. Quatuor quoque circulos aureos praeparabis, et pones eos in quatuor angulis ejusdem mensae per singulos pedes.

27. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per eos, et possit mensa portari.

28. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et circumdabis auro ad subven- diam mensam.

29. Parabis et acetabula, ac phialas, thuribula et cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo.

30. Et pones super mensam panes pro- positionis iu conspectu meo semper.

31. Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos, et sphæcrulas ac lilia ex ipso procedentia.

32. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, et tres ex altero.

33. Tres scyphi quasi iu nucis modum per calamos singulos, sphæcrulaque simul et lilium; et tres similiiter scyphi instar nucis in calamo altero, sphæcrulaque simul et lilium. Hoc erit opus sex calamorum, qui producendi sunt de hastili.

34. In ipso autem candelabro ^{*)} erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphæcrulaque per singulos et lilia.

35. Sphaerulæ sub duobus calamis per

*) Id est, in ipso hastili.

tria loca, qui simul sex fiunt, procedentes de hastili uno.

36. Et sphaerulae igitur et calami ex ipso crunt, universa ductilia de auro purissimo.

37. Facies et lucernas septem, et pones eas super candelabrum, ut luccant ex adverso.

38. Emunctoria quoque, et ubi, quae emuncta sunt, extinguantur, fiant de auro purissimo.

39. Omne pondus candelabri cum universis vasis suis habebit talentum auri purissimi.

40. Taspice, et fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. (*Hebr. 8, 5. Act. 7, 44.*)

CAPUT XXVI.

Forma ac constructio tabernaculi moy-saici, veli, arcae, propitiatorii, mensae, candelabri, et tentorii, juxta suas quaeque mensuras.

1. Tabernaculum vero ita facies: Decem cortinas de byssō retorta, et hyacintho, ac purpura cocoque bis tincto, varia-tas opere plumario facies.

2. Longitudo cortinae unius habebit vi-ginti octo cubitos, latitudo quatuor cubitorum erit. Unius mensurae sient universa tentoria.

3. Quinque cortinæ sibi jungentur mu-tuo, et aliae quinque nexus simili cohæ-rebant.

4. Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari.

5. Quinquagena ansulas cortina habebit in utraque parte ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, et altera alteri pos-sit aptari.

6. Facies et quinquaginta circulos au-reos, quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.

7. Facies et saga cilicina undecim ad operiendum tectum tabernaculi.

8. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos, et latitudo quatuor. Aequa erit mensura sagorum omnium.

9. E quibus quinque junges seorsum, et sex sibi matuo copulabis ita, ut sextum sagum in fronte tecti duplices.

10. Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat, et quinquaginta ansas in ora sagi alte-rius, ut cum altero copuletur.

11. Facies et quinquaginta fibulas ace-nas, quibus jungantur ansae, ut unum ex omnibus ope-riumentum fiat.

12. Quod autem superfuerit in sagis, quae parantur tecto, id est unum sagum, quod amplius est, ex medietate ejus ope-ries posteriora tabernaculi.

13. Et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus taberna-culi protegens.

14. Facies et ope-riumentum aliud tecto

de pellibus arietum rubricatis, et super hoc rursum aliud ope-riumentum de janthinis pellibus.

15. Facies et tabulas stantes taberna-culi de liguis setim,

16. quae singulae denos cubitos in lon-gitudine habent, et in latitudine singulos ac semissem.

17. In lateribus tabulae duae incas-tra-turae sient, quibus tabula alteri tabulae connectatur; atque in hunc modum cunctae tabulae parabuntur.

18. Quarum viginti erunt in latere me-ridiano, quod vergit ad austrum.

19. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binae bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur.

20. In latere quoque secundo taberna-culi, quod vergit ad aquilonem, viginti tabulae erunt,

21. quadraginta habentes bases argen-teas; binae bases singulis tabulis suppo-nentur.

22. Ad occidentalem vero plagam taber-na-culi facies sex tabulas,

23. et rursum alias duas, quae in angu-lis erigantur post tergum tabernaculi.

24. Eruntque conjunctae a deorsum us-que sursum, et una omnes compago reti-uebit. Duabus quoque tabulis, quae in an-gulis ponendae sunt, similis junctura ser-vabitur.

25. Et erunt simul tabulae octo, bases earum argenteae sedecim, duabus basibus per unam tabulam suppeditatis.

26. Facies et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,

27. et quinque alios in altero, et ejusdem numeri ad occidentalem plagam,

28. qui mittentur per medianas tabulas a summo usque ad summum.

29. Ipsas quoque tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant; quos ope-ries laminis aureis.

30. Et eriges tabernaculum juxta exem-plar, quod tibi in monte monstratum est. (*Supr. 25, 10.*)

31. Facies et velum de hyacintho, et purpura, cocoque bis tincto, et byssō retorta, opere plumario et pulchra varie-tate contextum.

32. Quod appendes ante quatuor col-unnas de liguis setim, quae ipsae quidem deauratae erunt, et habebunt capita aurea, sed bases argenteas.

33. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcām testimonii, quo et sanctuarium, et sanctuarī sanctuaria di-videntur.

34. Pones et propitiatorium super arcām testimonii in sancto sanctorum,

35. mensamque extra velum, et contra mensam candelabrum in latere taberna-culi meridianō; meusa enim stabit in parte aquilonis.

36. Facies et tentorium in introitu ta-bernaculi de hyacintho, et purpura, coco-

que bis tinteto, et byssō retorta, opere plumarii.

37. Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt capita aurea, et bases aeneae.

CAPUT XXVII.

Altare et atrium tabernaculi, tentorium, columnae et oleum lucernarum parari jubentur.

1. Facies et altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, id est quadrum et tres cubitos in altitudine. (*Infr. 38, 6.*)

2. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt, et operies illud aere.

3. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes atque fuscinulas et ignium receptacula: omnia vasa ex aere fabricabis.

4. Craticulamque in modum retis aenam, per cuius quatuor angulos erunt quatuor anguli aenei,

5. quos pones subter arulam altaris; eritque craticula usque ad altaris medium.

6. Facies et vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis aeneis;

7. et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.

8. Non solidum, sed inane et cavum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est. (*Supr. 20, 21.*)

9. Facies et atrium taberuaculi, in cuius australi plaga contra meridiem erunt tentoria de byssō retorta. Centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.

10. Et columnas viginti cum basibus totidem aeneis, quae capita cum caelaturis suis haebent argentea.

11. Similiter et in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnae viginti, et bases aeneae ejusdem numeri, et capita earum cum caelaturis suis argentea.

12. In latitudine vero atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, et columnae decem, basesque totidem.

13. In ea quoque atrii latitudine, quae respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.

14. In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnaeque tres et bases totidem;

15. et in latere altero erunt tentoria, cubitos obtinentia quindecim, columnae tres et bases totidem.

16. In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho et purpura, cocoque bis tincto, et byssō retorta, opere plumarii; columnas habebit quatuor cum basibus totidem.

17. Omnes columnae atrii per circuitum vestitiae erunt argenteis laminis, capitibus argenteis et basibus aeneis.

18. In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta,

altitudo quinque cubitorum erit; fietque de byssō retorta, et habebit bases aeneas.

19. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus et ceremonias, tam paxillos ejus quam atrii, ex aere facies.

20. Praecipe filiis Israël, ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque coutusum, ut ardeat lucerna semper

21. in tabernaculo testimonii extra velum, quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron et filii ejus, ut usque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum a filiis Israël.

CAPUT XXVIII.

Pontificalia indumenta Aaronis et filiorum ejus describuntur.

1. Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, et Abiu, Eleazar, et Ithamar.

2. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam et decorum.

3. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiae, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

4. Haec autem erunt vestimenta, quae facient: rationale et superhumeralle, tunica et linea strictam, cedarim et balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aarou et filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

5. Accipiente aurum, et hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum et byssum.

6. Facient autem superhumeralle de auro et hyacintho et purpura, cocoque bis tincto et byssō retorta, opere polymito.

7. Duas oras juntas habebit in utroque latere summatum, ut in unum redeant.

8. Ipsa quoque textura et cuncta operis varietas erit ex auro, et hyacintho; et purpura, cocoque bis tincto, et byssō retorta.

9. Sumesque duos lapides onychinos, et sculpes in eis nomina filiorum Israël:

10. sex nomina in lapide uno, et sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum.

11. Operre sculptoris et caelatura gemmarii, sculpes eos nominibus filiorum Israël, inclusos auro atque circumdatos;

12. et pones in utroque latere superhumeralis memoriale filiis Israël. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum ob recordationem.

13. Facies et uncinos ex auro,

14. et duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohaerentes, quas inseres uncinis.

15. Rationale quoque judicii facies opere polymito juxta texturam superhumeralis, ex auro, hyacintho, et purpura, cocoque bis tincto, et byssō retorta.

16. Quadrangulum erit et duplex; men-

suram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.

17. Ponesque in eo quatuor ordines lapidum: in primo versu erit lapis sardius, et topazius et smaragdus;

18. in secundo carbunculus, sapphirus et jaspis;

19. in tertio ligurius, achates et amethystus;

20. in quarto chrysolitus, onychinus et beryllus. Inclusiauro erunt per ordines suos.

21. Habeantque nomina filiorum Israël. Duodecim nominibus caelabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.

22. Facies in rationali catenam sibi invicem cohaerentes ex auro purissimo,

23. et duos annulos aureos, quos ponet in utroque rationalis summitate;

24. catenaeque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus;

25. et ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis, quod rationale respicit.

26. Facies et duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quae e regione sunt superhumeralis, et posteriora ejus aspiciunt.

27. Nec non et alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturae inferioris, ut aptari possit cum superhumerali,

28. et stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, et a se invicem rationale et superhumerali nequeant separari.

29. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur sanctuarium, memoriale coram Domino in aeternum.

30. Pones autem in rationali judicii doctrinam et veritatem, quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino; et gestabit judicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper.

31. Facies et tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

32. in cuius medio supra erit capitulum, et ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus. ne facile rumpatur.

33. Deorsum vero ad pedes ejusdem tunicae per circuitum quasi mala punica facies ex hyncintho, et purpura et cocco bis tiucto, mixtis in medio tintinnabulum,

34. ita, ut tintinnabulum sit aureum et malum punicum, rursusque tintinnabulum aliud aureum et malum punicum.

35. Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus, quando ingreditur et egreditur sanctuarium in conspectu Domini, et non moriatur. (Eccli. 45, 11.)

36. Facies et laminam de auro purissime, in qua sculpses opere caelatoris sanctum Domino.

37. Ligabisque eam vitta hyacinthina, et erit super tiaram,

38. imminens fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quae obtulerunt et sanctificaverunt filii Israël, in cunctis munieribus et donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus.

39. Stringesque tunicam byssō, et tiaram byssinam facies, et balteum opere plumarium.

40. Porro filiis Aarou tunicas lineas parabis, et balteos ac tiaras in gloriam et decorum,

41. vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum et filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

42. Facies et feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suae a renibus usque ad femora;

43. et utentur eis Aarou et filii ejus, quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare, ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron et semini ejus post eum.

CAPUT XXIX.

Quae fuerit sacerdotum consecratio ritusque oblationis pro illis, et qui his oblationibus rescentur; ac de duabus agnis anniculis quotidie offerendis.

1. Sed et hoc facies, ut mihi in sacerdotio censemantur. Tolle vitulum de armento, et arietes duos immaculatos, (Lev. 9, 2.)

2. panesque azymos, et crustulam absque fermento, quae conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita; de simila tritice cuncta facies.

3. Et posita in canistro offeres, vitulum autem et duos arietes.

4. Et Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Cumque laurus patrem cum filiis suis aqua,

5. indues Aaron vestimentis suis, id est, linea et tunica, et superhumerali et rationali, quod constringes balteo.

6. Et pones tiaram in capite ejus, et laminam sanctam super tiaram,

7. et oleum unctionis fundes super caput ejus; atque hoc ritu consecrabitur.

8. Filios quoque illius applicabis, et indues tunicis lineis, cingesque balteo,

9. Aaron scilicet et liberos ejus, et impones eis mitras; eruntque sacerdotes mihi religione perpetua. Postquam initaveris manus eorum,

10. applicabis et vitulum coram tabernaculo testimonii. Imponentque Aaron et filii ejus manus super caput illius, (Lev. 1, 3.)

11. et mactabis eum in conspectu Domini, juxta ostium tabernaculi testimonii.

12. Suntunque de sanguine vituli ponens super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus.

13. Sumes et adipem totum, qui operit intestina, et reticulum jecoris, ac duos renes et adipem, qui super eos est, et offeres incensum super altare; (*Lev. 3, 3.*)

14. carnes vero vituli, et corium et finum combures foris extra castra, eo quod pro peccato sit.

15. Unum quoque arietem sumes, super cuius caput ponent Aaron et filii ejus manus.

16. Quem cum mactaveris, tolles de sanguine ejus, et fundes circa altare.

17. Ipsum autem arietem secabis in frusta, lotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carues et super caput illius.

18. Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suavissimus victimae Domini.

19. Tolles quoque arietem alterum, super cuius caput Aaron et filii ejus ponent manus.

20. Quem cum immolaveris, sumes de sanguine ejus, et pones super extremum auriculae dextrae Aaron et filiorum ejus, et super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum.

21. Cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, et de oleo unctionis, asperges Aaron et vestes ejus, filios et vestimenta eorum. Consecratisque ipsi et vestibus,

22. tolles adipem de ariete, et caudam et arvinam, quae operit vitalia, ac reticulum jecoris, et duos renes atque adipem, qui super eos est, armumque dextrum, eo quod sit aries consecratus,

23. tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini;

24. ponentes omnia super manus Aaron et filiorum ejus, et sanctificabis eos, elevans coram Domino.

25. Suscipeisque universa de manibus eorum, et incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est.

26. Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, et cedet in partem tuam.

27. Sanctificabisque et pectusculum consecratum, et armum, quem de ariete separasti,

28. quo initiatus est Aaron et filii ejus, cedentque in partem Aaron et filiorum ejus iure perpetuo a filiis Israël; quia primitiva sunt et initia de victimis eorum pacifici, quae offerunt Domino.

29. Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, et consecrentur manus eorum.

30. Septem diebus utetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, et qui ingredietur tabernaculum testimonii, ut ministret in sanctuario.

31. Arietem autem consecrationis tolles, et coques carnes ejus in loco sancto,

32. quibus vescetur Aaron et filii ejus. Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent, (*Lev. 8, 31. et 24, 9. Matth. 12, 4.*)

33. ut sit placabile sacrificium, et sanctificient offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.

34. Quod si remanserit de carnibus consecratis, sive de panibus usque mane, combures reliquias igni; nou comedentur, quia sanctificata sunt.

35. Omnia, quae praecepi tibi, facies super Aaron et filii ejus. Septem diebus consecrabis manus eorum, (*Exod. 40, 13. Lev. 8, 1.*)

36. et vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare, cum immolaveris expiationis hostiam, et unges illud in sanctificationem.

37. Septem diebus expiabis altare, et sanctificabis, et erit sanctum sanctorum; omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

38. Hoc est, quod facies in altari: agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, (*Num. 28, 3. Dan. 8, 12. Apoc. 13, 8.*)

39. unum agnum mane, et alterum vespera,

40. decimum partem similae conspersae oleo tuo, quod baheat mensuram quartam partem hin, et vinum ad libandum ejusdem mensurae in agno uno.

41. Alterum vero agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis, et juxta ea, quae diximus, in odorem suavitatis.

42. Sacrificium est Domino oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam, ut loquar ad te.

43. Ibiique praecipiam filii Israël, et sanctificabitur altare in gloria mea.

44. Sanctificabo et tabernaculum testimonii cum altari, et Aaron cum filii suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

45. Et habitabo in medio filiorum Israël, eroque eis Deus,

46. et scient, quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

CAPUT XXX.

Institutio altaris thymiamatis, et pecuniae in usus tabernaculi exigendae, tabii aenei construendi, unctionis thymiamatis, et reliquorum, quae ad tabernaculum spectant.

1. Facies quoque altare ad adolendum thymiamam de lignis setim,

2. habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est quadrangulum, et duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent.

3. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus quam paries per circumferentiam, et cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,

4. et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, et altare portetur.

5. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis.

6. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio, quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.

7. Et adolebit incensum super eo Aaron suave fragrans mane. Quando componet lucernas, incendet illud,

8. et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiana sempiternum coram Domino in generationes vestras.

9. Non offeretis super eo thymiana compositionis alterius, nec oblationem et victimam, nec libabitis libamina.

10. Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, et placabit super eo in generationibus vestris. Sauctum sanctorum erit Domino.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Quando tuleris summam filiorum Israël juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, et non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. (*Num. 1, 2.*)

13. Hoc autem dabit omnis, qui transit ad nomen, dimidium sicli juxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino. (*Lev. 27, 25. Num. 3, 47. Ezech. 45, 12.*)

14. Qui habetur in numero a viginti annis et supra, dabit pretium.

15. Dives non addet ad medium sicli, et pauper nihil minuet.

16. Suscepitque pecuniam, quae collata est a filii Israël, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monumentum eorum coram Domino, et propitiatur animabus eorum.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Facies et labrum aeneum cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare. Et missa aqua,

19. lavabunt in ea Aaron, et filii ejus manus suas ac pedes,

20. quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiana Domino,

21. ut forte moriantur. Legitimum semipaternum erit ipsi et semini ejus per successiones.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen,

23. dicens: Sume tibi aromata, primae myrrae et electae quingentos siclos, et cinnamomi medium, id est ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaquaginta,

24. easiae autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hui;

25. faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum composite opere unguentarii,

26. et unges ex eo tabernaculum testimonii, et arcum testamenti,

27. mensanque cum vasis suis, candelabrum, et utensilia ejus, altaria thymiamatis,

28. et holocausti, et universam suppelletilem, quae ad cultum eorum pertinet.

29. Sanctificabisque omnia, et erunt sancta sanctorum. Qui tetigerit ea, sanctificabitur.

30. Aaron et filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.

31. Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.

32. Caro hominis non ungetur ex eo, et juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, et sauctum erit vobis.

33. Homo, quicumque tale composuerit, et dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten et onycha, galbanum boni odoris, et thus lucidissimum, aequalis ponderis erunt omnia;

35. faciesque thymiana composite opere unguentarii, mixtum diligenter et purum, et sanctificatione dignissimum.

36. Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, in quo loco apparero boli. Sanctum sanctorum erit vobis thymiana.

37. Talem compositionem uon facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.

38. Homo, quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

CAPUT XXXI.

Deputantur a Domino Beseleel et Ooliab ad extractionem tabernaculi ac ceterorum, que dicta sunt. De sabbati observatione, et de tabulis a Domino Moysi datis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ecce vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda,

3. et implevi eum spiritu Dei, sapientia et intelligentia, et scientia in omni opere,

4. ad excogitandum, quidquid fabreficeri potest ex auro, et argento, et aere,

5. marmore, et gemmis et diversitate lignorum.

6. Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditus posui sapientiam, ut faciant cuncta, quae praecepi tibi,

7. tabernaculum foederis, et arcum testimonii, et propitiatorium, quod super eam est, et cuncta vasa tabernaculi,

8. mensanque et vasa ejus, candelabrum purissimum cum vasis suis, et altaria thymiamatis

9. et holocausti, et omnia vasa eorum, labrum cum basi sua,

10. vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, et filii ejus, ut fungantur officio suo in sacris.

11. Oleum unctionis, et thymiana aromatum in sanctuario, omnia, quae praecipi tibi, facient.

12. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

13. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Videte, ut sabbatum meum custodatis, quia signum est inter me et vos in generationibus vestris; ut sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos. (*Supr. 20, 8. Ezech. 20, 12.*)

14. Custodite sabbatum meum; sanctum est enim vobis. Qui polluerit illud, morte morietur; qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.

15. Sex diebus facietis opus. In die septimo sabbatum est, requies sancta Dominus; omnis, qui fecerit opus in hac die, morietur.

16. Custodiant filii Israël sabbatum, et celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum.

17. inter me et filios Israël, signumque perpetuum. Sex enim diebus fecit Dominus coelum et terram, et in septimo ab opere cessavit. (*Gen. 1, 31. et 2, 2.*)

18. *) Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodi sermonibus in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapidea, scriptas digito Dei. (*Deut. 9, 10.*)

CAPUT XXXII.

Ob vitulum adoratum Moyses Deum precatur; tabulas frangit; vitulum comburit; et Aarone objurgato, idololatras occidi jubet, ceterisque veniam impetrat.

(A. M. 2513. Mens. ab exitu 4.)

1. Videntes autem populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit: Surge, fac nobis deos, qui nos praecedant; Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus, quid acciderit. (*Act. 7, 40.*)

2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite iuantes aureas de uxorum filiorumque et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me.

3. Fecitque populus, quae jusserat, deferebas iuantes ad Aaron.

4. Quas cum ille accepisset, formavit operae fusorio, et fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: Hisunt dñi tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. (*Ps. 105, 19.*)

5. Quod cum vidisset Aaron, aedicavit altare coram eo, et praeconis voce clamat, dicens: Cras solemnitas Domini est.

6. Surgentesque mane, obtulerunt holocausta et hostias pacificas, et sed sit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. (*1. Cor. 10, 7.*)

7. † Locutus est autem Dominus ad

*) Finitis 40 diebus et 40 noctibus.
† Fer. 3. post Dom. 4. Quadragesima.

Moysen, dicens: Vade, descende; peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti. (*Deut. 9, 12.*)

8. Recesserunt cito de via, quam ostendisti eis, feceruntque sibi vitulum conflatilem, et adoraverunt, atque immolantes ei hostias dixerunt: Isti sunt dñi tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. (*III. Reg. 12, 29.*)

9. Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno, quod populus iste dura cervicis sit; (*Infr. 33, 3. Deut. 9, 13.*)

10. dimite me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam.

11. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti in fortitudine magna, et in manu robusta? (*Num. 14, 13. Ps. 105, 23.*)

12. Ne, queso, dicant Aegyptii: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, et deleret e terra. Quiescat ira tua, et esto placabilis super nequitia populi tul.

13. Recordare Abraham, Isaac et Israël servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas coeli; et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, et possidebitis eam semper. (*Gen. 12, 7. 15, 7. 48, 16.*)

14. Placatusque est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduersus populum suum.

15. Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex utraque parte,

16. et factas opere Dei; scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.

17. Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyscu: Ullatus pugnae auditur in castris.

18. Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio.

19. Cumque appropinquasset ad castra, vidi vitulum et choros, iratusque valde, proiecit de manu tabulas, et confregit eas ad radicem montis;

20. arripieausque vitulum, quem fecerant, combussit et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israël. (*Deut. 9, 21.*)

21. Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximun?

22. Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus; tu enim nosti populum istum, quod prouus sit ad malum. (*1. Joann. 5, 19.*)

23. Dixerunt mihi: Fac nobis deos, qui nos praecedant; huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Aegypti, nescimus, quid acciderit.

24. Quibus ego dixi: Quis vestrum habet aurum? Tuferunt et dederunt mibi; et projeci illud in ignem, egressusque est his vitulus.

25. Videns ergo Moyses populum, quod esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat)

26. et stans in porta castrorum, ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi.

27. Quibus ait: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum; ite, et redite de porta usque ad portam per medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem, et amicum et proximum suum. (*Deut. 33, 9.*)

28. Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysis, cecideruntque in die illa quasi viginti tria milia hominum.

29. Et ait Moyses: Consecratis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio et in fratre suo, ut detur vobis benedictio.

30. Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccatis peccatum maximum. Ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro.

31. Reversusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, ficeruntque sibi deos aureos. Aut dimite eis haec noxam;

32. aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.

33. Cui respondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo;

34. tu autem vade, et duc populum istum, quo locutus sum tibi; angelus meus praecedet te. Ego autem in die ultionis visitabo et hac peccatum eorum.

35. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

CAPUT XXXIII.

Minis Dei in populum sedatis a Moyse, populus luget delictum. Loquitur Dominus cum Moyse facie ad faciem, qui cupit videre faciem et gloriam Domini.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Vade, ascende de loco isto tu, et populus tuus, quem eduxisti de terra Aegypti, in terram, quam juravi Abraham, Isaac et Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam; (*Gen. 12, 7.*)

2. et mittam praecursorum tui angelum, ut ejiciam Chanaanum, et Amorrhæum, et Hethæum, et Pherezæum, et Hevacum, et Ieusæum, (*Supr. 32, 34.*) (*Deut. 7, 22. Jos. 24, 11.*)

3. et intres in terram fluentem lacte et melle. Non enim ascendam tecum, quia populus duræ cervicis es; ne forte disperdam te in via. (*Supr. 32, 9. Deut. 9, 13.*)

4. Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit, et nullus ex more induitus est cultu suo.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Louquere filii Israël: Populus duræ cervicis es, scilicet ascendam in medio tui, et delebo te. Jam nunc depone ornatum tuum, ut sciām, quid faciam tibi.

6. Deposuerunt ergo filii Israël ornatum suum a monte Horeb.

7. Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, vocavitque nomen ejus tabernaculum foederis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quaestionem, egrediebatur ad tabernaculum foederis extra castra.

8. Cumque egredieretur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in ostio papilionis sui, aspiciebantque tergum Moysis, donec ingredieretur tentorium.

9. Ingresso autem illo tabernaculum foederis, descendebat columna nubis, et stabat ad ostium, loquebaturque cum Moyse,

10. cernentibus universis, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi, et adorabant per fores tabernaculorum suorum.

11. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reverteretur in castra, minister ejus Josue filius Nuu, puer, non recedebat de tabernaculo.

12. Dixit autem Moyses ad Dominum: Praecipis, ut educam populum istum; et non indicas mihi, quem missurus es mecum, praesertim cum dixeris: Novi te ex nomine, et invenisti gratiam coram me.

13. Si ergo inveni gratiam iu conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciām te, et inveniam gratiam ante oculos tuos; respice populum tuum gentem hanc.

14. Dixitque Dominus: Facies mea praecedet te, et requiem dabo tibi.

15. Et ait Moyses: Si nou tu ipse praecedas, ne educas nos de loco isto.

16. In quo enim scire poterimus ego et populus tuus, invenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum, ut glorificemur ab omnibus populis, qui habitant super terram?

17. Dixit autem Dominus ad Moysen: Et verbum istud, quod locutus es, faciam; invenisti enim gratiam coram me, et te ipsum novi ex nomine.

18. Qui ait: Ostende mihi gloriam tuam.

19. Respondit: Ego ostendam omnem bonum tibi, et vocabo in nomine Domini coram te; et miserebor, cui volvero, et clemens ero, in quem mihi placuerit. (*Rom. 9, 15.*)

20. Rursumque ait: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, et vivet.

21. Et iterum: Ecce, inquit, est locus apud me, et stabis supra petram.

22. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, et protegam dextræ mea, donec transeam,

23. tollanque manum meam, et videbis posteriora mea; faciem autem meam videbere non poteris.

CAPUT XXXIV.

Moyses, reparatis tabulis, prohibitaque gentium societate et idololatria, datisque praeceptis de primogenitis, sabbato, azymis ceterisque festis, post 40 dierum jejunium cornutus de monte descendit, ac relata facie populo loquitur.

1. Ac deinceps: Praecide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et scribam super eas verba, quae habuerunt tabulae, quas fregisti. (*Deut. 10, 1.*)

2. Esfo paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque necum super verticem montis.

3. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem; boves quoque et oves non pascantur econtra.

4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant, et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut praeciperat ei Dominus, portans secum tabulas.

5. Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocauit nomen Domini.

6. Quo transenunte coram eo, ait: Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multae miserationis, ac verax,

7. qui custodis misericordiam in millia, qui auferas iniquitatem, et scelera atque peccata, nullusque apud te per se innocens est. Qui reddis iniquitatem patrum filii ac nepotibus in tertiam et quartam progeniem. (*Deut. 5, 10. Jer. 32, 18.*) (*Ps. 142, 2.*) (*Deut. 5, 9. Jer. 32, 18.*)

8. Festinusque Moyses curvatus est pronus in terram, et adorans,

9. ait: Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro, ut gradiaris nobiscum, (populus enim durae cervicis est) et auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.

10. Respondit Dominus: Ego inibо pacatum, videntibus cunctis, signa faciam, quae numquam visa sunt super terram, nec in ulla gentibus; ut cernat populus iste, in cuius es medio, opus Domini terrible, quod facturus sum. (*Deut. 5, 2. Jer. 32, 10.*)

11. Observa cuncta, quae hodie mando tibi. Ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amorrhaeum, et Chanaaneum, et Hethaeum, Pherezaeum quoque, et Hevaeum, et Jebusaeum.

12. Cave, ne umquam cum habitatoribus terre illius jungas amicitias, quae sint tibi in ruinam;

13. sed aras eorum destrue, confringe statuas, iucosque succide.

14. Noli adorare Deum alienum. Dominus zeolites nomen ejus, Deus est aemulator.

15. Ne iueas pactum cum hominibus illarum regionum, ne, cum fornicati fuerint cum diis suis, et adoraverint simulacra eorum, vocet te quispiam, ut comedas de immolatis. (*Supr. 23, 32. Deut. 7, 2.*)

16. Nec uxorem de filiabus eorum acci-

pies filii tuis, ne, postquam ipsae fuerint fornicatae, fornicari faciant et filios tuos in deos suos. (*III. Reg. 11, 2. Dent. 7, 3.*)

17. Deos conflatis non facies tibi.

18. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus vesceris azymis, sicut praecipi tibi, in tempore mensis novorum; mense enim verni temporis egressus es de Aegypto.

19. Omne, quod aperit vulvam generis masculinum, meum erit; de cunctis animantibus tam de bobus, quam de ovibus meum erit. (*Supr. 13, 2, 12. et 22, 29.*)

20. Primogenitum asini redimes ove; sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum: tuorum redimes, nec apparebis in conspectu meo vacuus.

21. Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare et metere.

22. Solemnitatem hebdonadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuac triticeae, et solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur. (*Supr. 23, 15.*)

23. Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israël. (*Supr. 23, 17. Deut. 16, 16.*)

24. Cum enim tulero gentes a facie tua, et dilatavero terminos tuos, nullus insidiabitur terrae tuae, ascendentem te et apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.

25. Non immolabis super fermento sanguinem hostiae meae: neque residuebit mane de victimâ solemnitatis Phase. (*Supr. 23, 18. et 19.*)

26. Primitias frugum terrae tuae offeres in domo Domini Dei tui. Non coquē hoedum in lacte matris suae. (*Supr. 23, 19. Deut. 14, 21.*)

27. Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba haec, quibus et tecum et cum Israël pepigi foedus.

28. Fuit ergo ibi cum Domino quadriginta dies et quadraginta noctes. Panem non comedit, et aquam non bibit, et scripsit in tabulis verba foederis decem. (*Supr. 24, 18. Deut. 9, 9. et 18.*) (*Deut. 4, 13.*)

29. Cumque descendideret Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimoniis, et ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

30. Videntes autem Aaron et filii Israël cornutam Moysis faciem, timuerunt prope accedere.

31. Vocatique ab eo, reversi sunt tam Aaron quam principes synagogae. Et postquam locutus est ad eos,

32. venerunt ad eum etiam omnes filii Israël, quibus praecepit cuncta, quae audierat a Domino in monte Sinai.

33. Impletisque sermonibus, posuit velamen super faciem suam. (*II. Cor. 3, 13.*)

34. Quod ingressus ad Dominum, et locuens cum eo, aufererebat, donec exiret, et

tunc loquebatur ad filios Israël omnia, quae sibi fuerant imperata.

35. Qui videbant faciem egredientis Moysis esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

CAPUT XXXV.

Praecipitur sabbatum; petuntur primariae et donaria ac artifices ad construenda omnia, quae dicta sunt; quibus deputata a Domino dicuntur Beseleel et Ooliab.

(A. M. 2513. Mens. ab exitu 6.)

1. Igitur congregata omni turba filiorum Israël, dixit ad eos: Haec sunt, quae jussit Dominus fieri.

2. Sex diebus facietis opus; septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum, et requies Domini; qui fecerit opus in eo, occidetur.

3. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.

4. Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israël: Iste est sermo, quem praecepit Dominus, dicens:

5. Separate apud vos primitias Domino. Omnis voluntarius et prono animo offerat eis Domino: aurum et argentum, et aes, (Supr. 25, 2)

6. hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum, pilos caprarum,

7. pellesque arietum rubricatas, et janthinas, ligna setim,

8. et oleum ad luminaria concinnanda, et ut conficiatur unguentum, et thymiam suavissimum,

9. lapides onychinos, et gemmas ad ornatum superhumeralis et rationalis.

10. Quisquis vestrum sapiens est, veniat et faciat, quod Dominus imperavit:

11. tabernaculum scilicet, effectum ejus, atque operimentum, annulos, et tabulata cum vectibus, paxillos et bases,

12. arcam et vectes, propitiatorium et velum, quod ante illud oppenditur;

13. mensam cum vectibus et vasis, et propositionis panibus;

14. candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius et lucernas, et oleum ad nutrimenta ignium;

15. altare thymiamatis, et vectes, et oleum unctionis et thymiamam ex aromatibus; tentorium ad ostium tabernaculi;

16. altare holocausti, et craticulam ejus aeneam cum vectibus et vasis suis, labrum et basin ejus;

17. cortinas atrii cum columnis et basibus, tentorium in foribus vestibuli;

18. paxillos tabernaculi et atrii cum funiculis suis;

19. vestimenta, quorum usus est in ministerio sanctuariorum, vestes Aaron pontificis ac filiorum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

20. Egressaque omnis multitudo filiorum Israël de conspectu Moysis,

21. obtulerunt mente prouintissima atque devota primitias Domino ad faciendum opus

tabernaculi testimonii. Quidquid ad cultum et ad vestes sanctas necessarium erat,

22. viri cum mulieribus praebuerunt, armillas et inaures, annulos et dextralia; omne vas aureum in donaria Domini separatum est.

23. Si quis habebat hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, byssum et pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, et janthinas,

24. argenti aerisque metalla, obtulerunt Domino, lignaque setim in variis usus.

25. Sed et mulieres doctae, quae neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, et vermiculum, ac byssum,

26. et pilos caprarum, sponte propria cuncta tribuentes.

27. Principes vero obtulerunt lapides onychinos, et gemmas ad superhumeralē et rationale,

28. aromataque et oleum ad luminaria concinnanda, et ad praeparandum unguentum, ac thymiamam odoris suavissimi componendum.

29. Omnes viri et mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera, quae jusserat Dominus per manum Moysis. Cuncti filii Israël voluntaria Domino dedicaverunt.

30. Dixitque Moyses ad filios Israël: Ecce vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda. (Supr. 31, 2.)

31. Implevitque eum spiritu Dei, sapientia et intelligentia, et scientia et omni doctrina,

32. ad excogitandum et faciendum opus in auro et argento et aere,

33. sculpendisque lapidibus, et opere carpentario. Quidquid fabre adinveniri potest,

34. dedit in corde ejus. Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan.

35. Ambos erudit sapientia, ut faciant opera abietarii, polymitarii ac plumarii, de hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto et byssso, et texant omnia, ac nova quaeque reperiant.

CAPUT XXXVI.

Oblatis plus, quam opus esset, donariis, paratur tabernaculum juxta omnes partes suas, nempe cortinas, saga, operatoria, tabulata, vectes, velum et tentorium.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490.)

1. Fecit ergo Beseleel et Ooliab, et omnis vir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam et intellectum, ut scirent fabre operari, que in usus sanctuariorum necessaria sunt, et quae praecepit Dominus. (Supr. 26, 1.)

2. Cumque vocasset eos Moyses, et omnem eruditum virum, cui deaderat Dominus sapientiam, et qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus, (I. Par. 21, 29.)

3. tradidit eis universa donaria filiorum

Israël. Qui cum instantent operi, quotidie mane vota populus offerebat.

4. Unde artifices venire compulsi,

5. dixerunt Moysi: Plus offert populus, quam necessarium est.

6. Jussit ergo Moyses praeconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultra in opere sanctuarii. Sicque cessatum est a muneribus offerendis,

7. eo quod oblata sufficienter et superabundarent.

8. Feceruntque omnes corde sapientes ad excludendum opus tabernaculi cortinas decem de hysslo retorta, et hyacintho, et purpura, coquaque his tincto, opere vario, et arte polymita,

9. quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos, et in latitudine quatuor. Una mensura erat omnium cortinarum.

10. Coniunxitque cortinas quinque, alteram alteri, et alias quinque sibi invicem copulavit.

11. Fecit et ausas hyaciuthinas in ora cortinac unius ex utroque latere, et in ora cortinac alterius similiter,

12. ut contra se invicem venirent ansae, et mutuo jungerebantur.

13. Unde et quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ausas, et fieret unum tabernaculum.

14. Fecit et saga undecim de pilis caparum ad operendum tectum tabernaculi.

15. Unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, et in latitudine cubitus quatuor. Unius meusurae erant omnia saga,

16. quorum quinque juxxit scorsum, et sex alia separatis.

17. Fecitque ausas quinquaginta in ora sagi unius, et quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem jungerebantur.

18. Et fibulas aeneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.

19. Fecit et opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis, aliudque desuper velamentum de pellibus janthinis.

20. Fecit et tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.

21. Decem cubitorum erat longitudine tabulae unius, et unum ac semis cubitum latitudo retinebat.

22. Binae incastraturae erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungerebantur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.

23. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum

24. cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturae laterum in angulis terminantur.

25. Ad plagam quoque tabernaculi, quae respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas

26. cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas.

27. Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quae mare respicit, fecit sex tabulas,

28. et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro,

29. quae junctae erant a deorsum usque sursum, et in uiam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos,

30. ut octo essent simul tabulæ, et haberent bases arcuteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31. Fecit et vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi,

32. et quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas; et extra hos quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.

33. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.

34. Ipsa autem tabulata deauravit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent, quos et ipsos laniis auris operuit.

35. Fecit et velum de hyacintho, et purpura, verniculo, ac hysslo retorta, opere polymitario, varium atque distinctum;

36. et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit, fusis basibus earum argenteis.

37. Fecit et tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, hysslo retorta, opere plumarii,

38. et columnas quinque cum capitibus suis, quas opernit auro, basesque earum fudit aeneas.

CAPUT XXXVII.

Formatur arca, propitiatorium, mensa, candelabrum, lucernae, altare thymiamatis, ipsumque thymiana.

(A. M. 2514. Primo semestri.)

1. Fecit autem Beseelel et arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, et cubitum ac semis in latitudine, altitudo quoque eius cubiti fuit et dimidii; vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.

2. Et fecit illi coronam auream per gyrum,

3. confians quatuor annulos aureos per utraque angulos ejus: duos annulos in latero uno, et duos in altero.

4. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro,

5. et quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcae ad portandum eam.

6. Fecit et propitiatorium, id est oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum et diuidit in longitudine, et cubiti ac semis in latitudine.

7. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii:

8. Cherub unum in summitate unius partis, et Cherub alterum in summitate partis alterius; duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii,

9. extendeentes alas, et tegentes pro-

pititorium, seque mutuo et illud respi-
cientes.

10. Fecit et mensam de lignis setim in
longitudine duorum cubitorum, et in lati-
tudine unius cubiti, quae habebat in alti-
tudine cubitum ac semisse.

11. Circundeditque eam auro mundissi-
mo, et fecit illi labium aureum per gyrum,

12. ipsique labio coronam auream in-
terralem quatuor digitorum, et super
eandem alteram coronam auream.

13. Fudit et quatuor circulos aureos,
quos posuit in quatuor angulis per singu-
los pedes mensae

14. contra coronam; misitque in eos
vectes, ut possit mensa portari.

15. Ipsos quoque vectes fecit de lignis
setim, et circumdedit eos auro.

16. Et vasa ad diversos usus mensae,
acetabula, phialas, et cyathos et thuribula
ex auro puro, in quibus offerenda sunt
libanina.

17. Fecit et candelabrum ductile de auro
mundissimo. De cuius vete calami, scyphi,
sphaerulaeque ac lilia procedebant:

18. sex in utroque latere, tres calami
ex parte una, et tres ex altera;

19. tres scyphi in nucis modum per ca-
lamos singulos, sphaerulaeque simul et
lilia, et tres scyphi instar nucis in calamo
altero, sphaerulaeque simul et lilia. Ae-
quum erat opus sex calamorum, qui pro-
cedebant de stipite candelabri.

20. In ipso autem vete erant quatuor
scyphi in nucis modum, sphaerulaeque per
singulos simul et lilia;

21. et sphaerulae sub duobus calamis
per loca tria, qui simul sex sunt calamis,
procedentes de vete uno.

22. Et sphaerulae igitur, et calamis ex
ipso erant, universa ductilia ex auro pu-
rissimo.

23. Fecit et lucernas septem cum emun-
ctoriis suis, et vasa, ubi ea, quae emuncta
sunt, extinguantur, de auro mundissimo.

24. Talentum auri appendebat candelab-
rum cum omnibus vasis suis.

25. Fecit et altare thymiamatis de lignis
setim, per quadrum singulos habens cubi-
tos, et in altitudine duos, e cuius angulis
procedebant cornua.

26. Vestivitque illud auro purissimo cum
craticula ac parietibus et cornibus.

27. Fecitque ei coronam aureolam per
gyrum, et duos annulos aureos sub corona
per singula latera, ut mittantur in eos
vectes, et possit altare portari.

28. Ipsos autem vectes fecit de lignis
setim, et opernit laminis aureis.

29. Composuit et oleum ad sanctificatio-
nis unguentum, et thymiana de aromati-
bus mundissimis opere pigmentarii.

CAPUT XXXVIII.

Formatur altare holocausti cum labro
aeneo et atrio, oblataque donaria re-
censentur.

(A. M. 2514. Primo semestri.)

1. Fecit et altare holocausti de lignis

setim quinque cubitorum per quadrum, et
trium in altitudine, (II. Par. 1, 5.)

2. cuius cornua de angulis procedebant,
operisque illud laminis aeneis.

3. Et in usus ejus paravit ex aere vasa
diversa, lebetes, forcipes, fuscinalas, uncino-
es, et ignium receptacula.

4. Craticulamque ejus in modum retis
fecit aeneam, et subter eam in altaris
medio arulam,

5. fusis quatuor annulis per totidem
reticuli summitates ad immittendos vectes
ad portandum;

6. quos et ipsos fecit de lignis setim, et
operuit laminis aeneis,

7. induxitque in circulos, qui in lateri-
bus altaris eminebant. Ipsum autem altare
non erat solidum, sed cavum ex tabulis,
et intus vacuum. (Supr. 27, 8.)

8. Fecit et labrum aeneum cum basis sua
de speculis mulierum, quae excubabant in
ostio tabernaculi.

9. Fecit et atrium, in cuius australi
plaga erant tentoria de byssu retorta
cubituum centum,

10. columnae aeneae viginti cum basi-
bus suis, capita columnarum, et tota ope-
ris caelatura argentea.

11. Aequa ad septentrionalem plagam
tentoria, columnae, basesque et capita
columnarum ejusdem mensurae, et operis
ac metalli erant.

12. In ea vero plaga, quae ad occiden-
tem respicit, fuerunt tentoria cubitorum
quinquaginta, columnae decem cum basi-
bus suis aeneae, et capita columnarum,
et tota operis caelatura argentea.

13. Porro contra orientem quinquaginta
cubitorum paravit tentoria,

14. e quibus, quindecim cubitos columnar-
um trium, cum basibus suis unum tene-
bat latus;

15. et in parte altera (quia inter ultra-
que introitum tabernaculi fecit) quindecim
aeque cubitorum erant tentoria, columnae
que tres, et bases totidem.

16. Cuncta atrii tentoria byssus retorta
texuerat.

17. Bases columnarum fuere aeneae,
capita autem eorum cum cunctis caelatu-
ris suis argentea: sed et ipsas columnas
atrii vestivit argento.

18. Et in introitu ejus opere plumario
fecit tentorium ex hyacintho, purpura,
verniculo, ac byssu retorta, quod habe-
bat viginti cubitos in longitudine, altitudo
vero quinque cubitorum erat juxta men-
suram, quam cuncta atrii tentoria haebant.

19. Columnae autem in ingressu fuere
quatuor cum basibus aeneis, capitaque
earum et caelatura argenteae.

20. Paxillos quoque tabernaculi et atrii
per gyrum fecit aeneos.

21. Haec sunt instrumenta tabernaculi
testimonii, quae enumerata sunt juxta
praeceptum Moysi in ceremonia Levita-
rum per manum Ithamar filii Aaron sa-
cerdotis,

22. quae Beseeleel filius Uri filii Hur de

tribu Juda, Dominio per Moysen jubente, compleverat,

23. juncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan; qui et ipse artifex lignorum egregius fuit, et polymitarius atque plumarior ex hyacintho, purpura, vermiculo et byssio.

24. Omne aurum, quod expensum est in opere sanctuarii, et quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit, et septingentorum triginta siclorum ad mensuram sanctuarii.

25. Oblatum est autem ab his, qui transierunt ad numerum a viginti annis et supra, de sexcentis tribus millibus et quingentis quinquaginta armatorum.

26. Fuerunt praeterea centum talenta argenti, e quibus confatae sunt bases sanctuarii, et introitus, ubi velum pendet.

27. Centum bases factae sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas suppeditatis.

28. De mille autem septingentis et septuaginta quinque fecit capita columnarum, quas et ipsas vestivit argento.

29. Aeris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, et quadringenti supra sicli,

30. ex quibus fusae sunt bases in introitu tabernaculi testimonii, et altare aeneum cum craticula sua, omniaque vasa, quae ad usum ejus pertinent,

31. et bases atrii tam in circuitu quam in iugressu ejus, et paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

CAPUT XXXIX.

Pontificalia sacerdotaliaque conficiuntur ornamenta, totumque injunctum opus perficitur.

CA. M. 2514. Primo semestri.

1. De hyacintho vero et purpura, vermiculo ac byssio fecit veste, quibus induetur Aaron, quando ministrabit in sanctis, sicut praecepit Dominus Moysi. (*Supr. 2^a, 6.*)

2. Fecit igitur superhumrale de auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et byssio retorta,

3. opere polymitario; inciditque bracteas aureas, et extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subteguine,

4. duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summittatum,

5. et balteum ex eisdem coloribus, sicut praecepérat Dominus Moysi.

6. Paravit et duos lapides onychinos, astrictos et inclusos auro, et sculptos arte gemmaria nominibus filiorum Israël,

7. posuitque eos in lateribus superhumeralis in monumentum filiorum Israël, sicut praecepérat Dominus Moysi.

8. Fecit et rationale opere polymito juxta opus superhumeralis ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, et byssio retorta,

9. quadrangulum, duplex, mensurae palmi.

10. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus;

11. in secundo carbunculus, saphirus et jaspis;

12. in tertio ligurius, achates et amethystus;

13. in quarto chrysolithus, onychinus et beryllus, circumdati et inclusi auro per ordines suos.

14. Ipsique lapides duodecim sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israël, singuli per nomina singularium.

15. Fecerunt in rationali et catenulas sibi invicem cohaerentes, de auro purissimo,

16. et duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos posuerunt in utroque latere rationalis,

17. e quibus pendebent duae catenae aureae, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant.

18. Haec et ante et retro ita conveniebant sibi, ut superhumrale et rationales mutuo nectarentur,

19. stricta ad balteum, et annulis fortis copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerebant, et a se invicem moverentur, sicut praecepit Dominus Moysi.

20. Fecerunt quoque tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

21. et capitum in superiori parte contra medium, oramque per gyrum capitii textilem;

22. deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byssio retorta;

23. et tintinnabula de auro purissimo, quae posuerunt inter malogranata in extrema parte tunice per gyrum;

24. tintinnabulum autem aureum, et malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex, quando ministerio fungebatur, sicut praecepérat Dominus Moysi.

25. Fecerunt et tunicas byssinas opere textili Aaron et filiis ejus,

26. et mitras cum coronulis suis ex byssio;

27. feminalia quoque linea, byssina;

28. cingulum vero de byssio retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto arte plumaria, sicut praecepérat Dominus Moysi.

29. Fecerunt et laminam sacrae veneracionis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario: Sanctum Domini;

30. et strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut praecepérat Dominus Moysi.

31. Perfectum est igitur omne opus tabernaculi et tecti testimonii, feceruntque filii Israël cuncta, quae praecepérat Dominus Moysi.

32. Et obtulerunt tabernaculum et tectum et universam supellectilem, annulos, tabulas, vectos, columnas ac bases,

33. opertorium de pellibus arictum rubricatis, et aliud operimentum de janthinis pellibus,

76 Cap. 39. Cuncta offert populus.
Cap. 40. Tabernaculi eratio praecepta.

EXODUS. Cap. 40. Erigitur tabernaculum. Nubes divinae praesentiae signum.

34. velum, arcam, vectes, propitiatorium,

35. meusam cum vasis suis et propositionis panibus,

36. candelabrum, lucernas et utensilia eorum cum oleo,

37. altare aureum, et unguentum, et thymiam ex aromatibus,

38. et tentorium in introitu tabernaculi,

39. altare aeneum, retiaculum, vectes, et vasa ejus omnia, labrum cum basi sua, tentoria atrii, et columnas cum basibus suis,

40. tentorium in introitu atrii, fundentesque illius et paxillos. Nihil ex vasis defuit, quae in ministerium tabernaculi, et in tectum foederis jussa sunt fieri.

41. Vester quoque, quibus sacerdotes utuntur in sanctuario, Aaron scilicet et filii ejus,

42. obtulerunt filii Israël, sicut praecepserat Dominus.

43. Quae postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis.

CAPUT XL.

Primo mense tabernaculum erigendum et consecrandum praecepitur; quo facto, maiestate Dei repletur, nube tabernaculum continue operiente, nisi dum esset proficiscendum.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Mense primo, prima die mensis, eriges tabernaculum testimonii,

3. et pones in eo arcam, demittesque ante illam velum;

4. et illata mensa pones super eam, quae rite praecepta sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis,

5. et altare aureum, in quo adoleatur incepsum, coram arca testimonii. Tentorium in introitu tabernaculi pones,

6. et ante illud altare holocausti;

7. labrum inter altare et tabernaculum, quod implebis aqua.

8. Circundabisque atrium tentoriis, et ingressum ejus.

9. Et assumto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur:

10. altare holocausti et omnia vasa ejus,

11. labrum cum basi sua; omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint sancta sanctorum.

12. Applicabisque Aaron et filios ejus ad fores tabernaculi testimonii, et lotos aqua

13. indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, et uncio eorum in sacerdotium semipiternum proficiat. (*Supr. 29, 35. Lev. 8, 2.*)

14. Fecitque Moyses omnia, quae praecepserat Dominus.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490.)

15. Igitur mense primo anni secundi *), prima die mensis, collocatum est tabernaculum.

16. Erexitque Moyses illud, et posuit tabulas ac bases et vectes, statuitque columnas, (*Num. 7, 1.*)

17. et expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper oportamento, sicut Dominus imperaverat.

18. Posuit et testimonium in arca, subditis infra vectibus, et oraculum desuper.

19. Cumque intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum, ut exploraret Domini iussionem.

20. Posuit et meusam in tabernaculo testimonii ad plagam septentrionalem extra velum,

21. ordinatis coram propositionis panibus, sicut praecepserat Dominus Moysi.

22. Posuit et candelabrum in tabernaculo testimonii e regione mensae in parte australi,

23. locatis per ordinem lucernis juxta praeceptum Domini.

24. Posuit et altare aureum sub tecto testimonii contra velum,

25. et adolevit super eo incensum aromatum, sicut jusserrat Dominus Moysi.

26. Posuit et tentorium in introitu tabernaculi testimonii,

27. et altare holocausti in vestibulo testimonii, offerens in eo holocaustum, et sacrificia, ut Dominus imperaverat.

28. Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii et altare, implens illud aqua.

29. Laueruntque Moyses et Aaron ac filii ejus manus suas et pedes,

30. cum ingredierentur tectum foederis, et accederent ad altare, sicut praecepserat Dominus Moysi.

31. Erexit et atrium per gyrum tabernaculi et altaris, ducto in introitu ejus tentorio. Postquam omnia perfecta sunt,

32. operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit illud. (*Num. 9, 15. III. Reg. 8, 10.*)

33. Nec poterat Moyses ingredi tectum foederis, nube operiente omnia, et maiestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat.

34. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israël per turmas suas;

35. si pendebat desuper, manebant in eodem loco.

36. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, et ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israël per cunctas mansiones suas.

*) Nempe ab exitu, ut sit mensis 7.

LIBER LEVITICUS,

HEBRAICE VAICRA.

TERTIUS Mosis liber LEVITICUS dicitur, quod in eo fusissime tractetur id genus legum, quod ad ceremonias et officium Levitarum pertinet, ut sunt holocausta et reliqua sacrificiorum atque oblationum genera; ignis perpetuus; discrimen animalium mundorum et immundorum; indicatio festorum dierum, promulgatio anni jubilaei, et alia quamplurima notata digna, quae in populo Dei dicta factaque sunt intra unum mensem et dimidium. Nam anno 2. ab exitu, mensis 1. die 1. ac deinceps, tabernaculo jam erecto, Deus leges illas per intervalla Mosi tradidit, quae septem primis capitibus continentur. Mensis 2. initio per septem dies Aaronis et 4 filiorum ejus necnon altaris consecratio peragitur. *Lev. 8. cum Exod. 29, 35, 37.* Dic vero octavo ejusdem mensis Aaron primum offert sacrificium. *Lev. 9.* Deinde Nadab et Abiu Aaronis primogeniti sanctuarium cum igne alieno ingressuri pereunt. *Lev. 10.* Ea occasione lex lata (circa decimum, ut videtur, mensis diem) de ingressu solius summi sacerdotis semel in anno in sanctuarium. *Lev. 16.* Et aliae leges denique, quae 17 postremis hujus libri capitibus continentur, sunt promulgatae.

Ab Hebraicis vocatur hic liber TORAT HACCOHANIM, id est *lex sacerdotum*, vel VAICRA, et vocavit, a primo libri vocabulo, ut de aliis jam dictum est.

CAPUT I.

Varius ritus ac modus holocaustorum, armentorum, pecudum et avium offerendorum.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490. Ab exitu 2., mense 1.)

1. Vocavit autem Moysen, et locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens:

2. Loquere filii Israël, et dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus et ovibus offerent victimas,

3. si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii ad placandum sibi Dominum; (*Exod. 29, 10.*)

4. ponetque manum super caput hostiae, et acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens.

5. Immolabitque vitulum coram Domino, et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi.

6. Detractaque pelle hostiae, artus in frusta concident,

7. et subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita;

8. et membra, quae sunt caesa, desuper ordinantes, caput videlicet et cuncta, quae adhaerent jecori,

9. intestinis et pedibus lotis aqua, adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum et suaveum odorem Domino.

10. Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum absque macula offeret,

11. immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad aquilonem, coram Domino; sanguinem vero illius fudent super altare filii Aaron per circuitum,

12. dividantque membra, caput et omnia, quae adhaerent jecori, et ponent super ligna, quibus subiectundis est ignis;

13. intestina vero et pedes lavabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum et odorem suavissimum Domino.

14. Si autem de avibus holocausti oblatione fuerit Domino, de turturibus aut pullis columbae,

15. offeret eam sacerdos ad altare, et retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris;

16. vesiculam vero gutturus et plumas proiecit prope altare ad orientalem plagam in loco, in quo cineres effundi solent,

17. confringatque ascellas ejus, et non secabit, neque ferro dividet eam, et adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est et oblatio suavissimi odoris Domino.

CAPUT II.

Ritus oblationis sacrificiorum similae oleo conspersae, thuris, panum, luganorum atque primitiarum, addito in omnibus sale, nusquam autem fermento, nec melie.

(A. 2. ab exitu, mense 1. die 1.)

1. Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, et ponet thus,

2. ac deferet ad filios Aaron sacerdotes. Quorum unus tollet pugillum plenum si-

milae et olei, ac totum thus, et ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino.

3. Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum ejus, sanctum sanctorum de oblationibus Domini. (*Ecclesi. 7, 34.*)

4. Cum autem obtuleris sacrificium cunctum in cibano de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, et lagana azyma oleo lita,

5. si oblatio tua fuerit de sartagine, similae conspersae oleo et absque fermento,

6. divides eam minuatum, et fundes super eam oleum;

7. sin autem de craticula fuerit sacrificium, aequa simila oleo consergetur,

8. quam offerens Domino, trades manus sacerdotis.

9. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, et adolebit super altare in odorem suavitatis Domino;

10. quidquid autem reliquum est, erit Aaron et filiorum ejus, sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11. Omnis oblatio, quae offertur Domino, absque fermento sicut, nec quidquam fermentum ac mellis adolebitur in sacrificio Domino.

12. Primitias tantum eorum offeretis ac munera; super altare vero non imponetur in odorem suavitatis.

13. Quidquid obtuleris sacrificii, sale coudies, nec auferes sal foederis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal. (*Marc. 9, 48.*)

14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc vircentibus, torrebus igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino,

15. fundens supra oleum, et thus imponeas, quia oblatio Domini est.

16. De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, et olei, ac totum thus.

CAPUT III.

Quo pacto offerantur hostiae pacificorum, nempe de boibus, oribus, agnis et capris.

(A. 2. ab exitu, mensis 1. die 1.)

1. Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, et de boibus voluerit offerre marem sive foeminam, immaculata offeret coram Domino.

2. Ponetque manum super caput victimae suae, quae immolabitur in introitu tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum.

3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino adipem, qui operit vitalia, et quidquid pinguedinis est intrinsecus. (*Exod. 29, 13.*)

4. Duos reves cum adipem, quo tegnuntur illia, et reticulum jecoris cum renunculis;

5. adolebuntque ea super altare in ho-

locaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domini.

6. Si vero de oribus fuerit ejus oblatio et pacificorum hostia, sive masculum obtulerit sive foeminam, immaculata erunt.

7. Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum suam super caput victimae suae, quae immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris.

9. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino: adipem et caudam totam

10. cum renibus, et pinguedinem, quae operit ventrem atque universa vitalia, et utrumque renunculum cum adipe, qui est juxta illa, reticulumque jecoris cum renunculis.

11. Et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini.

12. Si capra fuerit ejus oblatio, et obtulerit eam Domino,

13. ponet manum suam super caput ejus, immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fudent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum.

14. Tollentque ex ea in pastum ignis dominici adipem, qui operit ventrem, et qui tegit universa vitalia,

15. duos renunculos cum reticulo, quod est super eos juxta illa, et arvinam jecoris cum renunculis;

16. adolebitque ea super altare sacerdos in alimoniam ignis, et suavissimi odoris. Omnis adeps Domini erit

17. jure perpetuo in generationibus, et cunctis habitaculis vestris; nec sanguinem nec adipem omnino comedetis.

CAPUT IV.

Modus offerendi hostias sacerdotis, principis, et multitudinis per ignorantiam peccantis.

(A. 2. ab exitu, mensis 1. die 1.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filii Israël: Anima, quae peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quae praecepit, ut non fierent, quippiam fecerit;

3. si sacerdos, qui nucus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino,

4. et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, pone que manum super caput ejus, et immolabit eum Domino.

5. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii.

6. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum sanctuarii.

7. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii; omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi.

8. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum, qui vitalia operit, quam omnino, quae intrinsecus sunt:

9. duos renunculos, et reticulum, quod est super eos juxta ilia, et adipem jecoris cum renunculis,

10. sicut auferunt de vitulo hostiae pacificorum, et adolebit ea super altare holocausti.

11. Pellem vero et omnes carnes cum capite et pedibus et intestinis et fimo,

12. et reliquo corpore offeret extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent; incendetque ea super lignorum struem, quae in loco effusorum cinerum cremabuntur.

13. Quod si omnis turba Israël ignoraverit, et per imperitiam fecerit, quod contra mandatum Domini est,

14. et postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi.

15. Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini,

16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii,

17. tincto digito aspergens septies contra velum.

18. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii; reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii.

19. Omneque ejus adipem tollit, et adolebit super altare;

20. sic faciens et de hoc vitulo, quomodo fecit et prius; et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.

21. Ipsum autem vitulum offeret extra castra, atque comburet sicut et priorem vitulum, quia est pro peccato multitudinis.

22. Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur,

23. et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino hircum de capris immaculatum.

24. Ponetque manum suam super caput ejus; cinque immolaverit eum in loco, ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est,

25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiae pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus.

26. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam de populo terrae, ut faciat quidquam de his, quae Domini lege prohibentur, atque delinquat,

28. et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.

29. Ponetque manum super caput hostiae,

quae pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti.

30. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo, et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domini; rogabitque pro eo, et dimittetur ei.

32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatalem,

33. ponet manum super caput ejus, et immolabit eam in loco, ubi solent caedi holocaustorum hostiae.

34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacifice, cremabit super altare in incensum Domini; rogabitque pro eo, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

CAPUT V.

De hostiis pro peccatis ex silentio veritatis, immunditia, errore, juramento, sacrorum abusu atque ignorantia.

(Eodem ann., mense et die.)

1. Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis, testisque fuerit, quod aut ipse vidit, aut conscientis est, nisi indicaverit, portabit iniuritatem suam.

2. Anima, quae tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, et oblitera fuerit immunditiae suaes, rea est, et deliquit.

3. Et si tetigerit quidquam de immunditia hominis juxta omnem impuritatem, qua pollui solet, obliteraque cognoverit postea, subjacebit delicto.

4. Anima, quae juraverit, et protulerit labitis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, et idipsum juramento et sermone firmaverit, obliteraque postea intellexerit delictum suum,

5. agat poenitentiam pro peccato,

6. et offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos et pro peccato ejus;

7. sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos tortures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, et alterum in holocaustum, (Infr. 12, 8. Iuc. 2, 24.)

8. dabitusque eos sacerdoti. Qui primum offerebas pro peccato, retrorsebit caput ejus ad pennulas ita, ut collo haereat, et non penitus abrumptur.

9. Et asperget de sanguine ejus paritem altaris. Quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est.

10. Alterum vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet, rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

80 Cap. 5. Peccatum ex ignorantia.
Cap. 6. Peccatum ex certa scientia. **LEVITIC.** Cap. 6. Leget holocausti, ignis perpetui et oblationum.

11. Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similae partem ephi decimam. Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid impouet, quia pro peccato est.

12. Tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex ea pugillum hauiens, cremabit super altare in monimentum ejus, qui obtulerit,

13. rogans pro illo et expians; reliquam vero partem ipse habebit in munere.

14. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

15. Anima si praevericanc ceremonias, per errorem in his, quae Domino sunt sanctificatea, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus sanctuarii;

16. ipsumque, quod intulit damni, restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit, pro eo offerens arietem, et dimittetur ei.

17. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his, quae Domini lege prohibentur, et peccati rea intellecerit iniquitatem suam,

18. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti juxta mensuram aestimationemque peccati; qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit, et dimittetur ei,

19. quia per errorem deliquit in Domini numero.

CAPUT VI.

Oblatio pro peccato ex certa scientia commisso. Leges holocausti, ignis perpetui, singulorum sacrificiorum et oblationum sacerdotis in die unctionis suae, et in genere de hostia pro peccato; quae et quando his vesci possint.

(A. M. circiter 25ff. Eodem mense et die.)

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Anima, quae peccaverit, et contemptu Domino, negaverit proximo suo depositum, quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit,

3. sive rem perditam invenerit, et inficians insuper pejeraverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines,

4. convicta delicti reddet

5. omnia, quae per fraudem voluit obtinere, integra, et quintam insuper partem domino, cui damnun intulerat. (Num. 5, 7.)

6. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, et dabit cum sacerdoti juxta aestimationem measuramque delicti.

7. Qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi pro singulis, quae faciendo peccavit.

8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

9. Praecipe Aaron et filiis ejus: Haec est lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usque mane; ignis ex eodem altari erit.

10. Vestietur tunica sacerdos et feminalibus lineis, tolletque cineres, quos vorans ignis excusset, et ponens juxta altare,

11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, offeret eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet.

12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos, subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum.

13. Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficit in altari.

14. Haec est lex sacrificii et libamentorum, quae offerent filii Aaron coram Domino, et coram altari.

15. Tollet sacerdos pugillum similae, quae conspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est, adolebitque illud in altari in monimentum odoris suavissimi Domini;

16. reliquam autem partem similae comedet Aaron cum filiis suis absque fermento; et comedet in loco sancto atrii tabernaculi.

17. Ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto.

18. Mares tautum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini. Omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

19. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

20. Haec est oblatio Aaron et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suae. Decimam partem ephi offerent similae in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium ejus vespere,

21. quae in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino

22. sacerdos, qui jure patri successerit, et tota cremabitur in altari.

23. Omne enim sacrificium sacerdotum igni consumetur, nec quisquam comedet ex eo.

24. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

25. Loquere Aaron et filiis ejus: Ista est lex hostiae pro peccato: In loco, ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est.

26. Sacerdos, qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi.

27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto.

28. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur; quod si vas aeneum fuerit, fractibatur, et lavabitur aqua.

29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia sanctum sanctorum est.

30. Hostia enim, quae caeditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. (*Supr. 4, 5. Hebr. 13, 11.*)

CAPUT VII.

Ritus oblationis hostiae pro delicto, et hostiae ac victimae pacificorum. Adeps et sanguis in universum comedri prohibentur.

(A. M. 2514. Eodem mense.)

1. Haec quoque lex hostiae pro delicto, sancta sanctorum est.

2. Idcirco, ubi immolabitur holocaustum, mactabitur et victimam pro delicto, sanguis eius per gyrum altaris fundetur.

3. Offerent ex ea caudam et adipem, qui operit vitalia;

4. duos renunculos et pinguedinem, quae juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis.

5. Et adolebit ea sacerdos super altare; incensum est Domini pro delicto.

6. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his caribus, quia sanctum sanctorum est.

7. Sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto. Utriusque hostiae lex una erit: ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.

8. Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus.

9. Et omne sacrificium similae, quod coquitur in cibano, et quidquid in craticula vel in sartagine praeparatur, ejus erit sacerdotis, a quo offertur;

10. sive oleo conspersa, sive arida fuerint, cunctis filiis Aaron mensura aequa per singulos dividetur.

11. Haec est lex hostiae pacificorum, quae offertur Domino.

12. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, et collyridas olei admitione conspersas;

13. panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quae immolatur pro pacificis.

14. Ex quibus unus pro primitiis offertur Domino, et erit sacerdotis, qui fundet hostiae sanguinem,

15. cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane.

16. Si voto vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiiter edetur die; sed et si quid in crastinum remanuerit, vesci licitum est.

17. Quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absuet.

18. Si quis de carnibus victimae pacificorum de tertio comedenter, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius, quaecumque anima tali se edulio contaminauerit, praevericationis rea erit.

19. Caro, quae aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni. Qui fuerit mundus, vescetur ex ea.

20. Anima polluta, quae ederit de carnis hostiae pacificorum, quae oblata est Domino, peribit de populis suis.

21. Et quae tetigerit immunditiam hominis vel jumenti, sive onnis rei, quae poluere potest, et comedenter de hujuscmodi carnibus, interibit de populis suis.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere filiis Israël: Adipem ovis, et bovis et caprae non comedetis.

24. Adipem cadaveris morticini, et ejus animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios usus.

25. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comedenter, peribit de populo suo.

26. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus.

27. Omnis anima, quae ederit sanguinem, peribit de populis suis.

28. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

29. Loquere filiis Israël, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul et sacrificium, id est, libamenta ejus.

30. Tenebit manibus adipem hostiae et pectusculum; cunque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti,

31. qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aarou et filiorum ejus.

32. Armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis.

33. Qui obtulerit sanguinem et adipem filiorum Aaron, ipse habebit et armum dextrum in portione sua.

34. Pectusculum enim elevationis, et armum separationis tuli a filiis Israël de hostiis eorum pacificis, et aedi Aaron sacerdoti, et filii ejus lege perpetua ab omni populo Israël.

35. Haec est uncio Aaron et filiorum ejus in ceremoniis Domini die, qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur.

36. et quae praecipit eis dari Dominus a filiis Israël religione perpetua in generationibus suis.

37. Ista est lex holocausti et sacrificii pro peccato atque delicto, et pro consecratione et pacificorum victimis,

38. quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israël, ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

CAPUT VIII.

Aaronis et filiorum ejus consecratio, ac tabernaculi supellectilisque ejus uncio.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490. A.

2. ab exitu, mensis 2. initio.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum, et unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, (*Exod. 29, 35. et 40, 13.*)

3. et congregabis omnem coetum ad ostium tabernaculi.

4. Fecit Moyses, ut Dominus imperaverat. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi,

5. ait: Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri.

6. Statisque obtulit Aaron et filios ejus. Cumque lavisset eos,

7. vestivit pontificem subucula linea, accingens eum balteo, et induens eum tunica hyacinthina, et desuper humerale imposuit,

8. quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat doctrina et veritas.

9. Cidari quoque texit caput, et super eam contra frontem posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut praeceperat ei Dominus.

10. Tulit et unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni supellecili sua.

11. Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, uixit illud, et omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.

12. Quod fundens super caput Aaron, uixit eum, et consecravit. (Eccli. 45, 18.)

13. Filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinctis balteis, imposuitque mitras, ut jusserat Dominus.

14. Obtulit et vitulum pro peccato; cumque super caput ejus posuisset Aaron, et filii ejus manus suas,

15. immolavit eum, hauriens sanguinem; et tincto digito tetigit cornua altaris per gyrum. Quo expiato et sauctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.

16. Adipem vero, qui erat super vitalia, et reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis adolevit super altare,

17. vitulum cum pelle et carnibus, et fimo cremans extra castra, sicut praeceperat Dominus.

18. Obtulit et arietem in holocaustum; super cuius caput cum imposuissent Aaron et filii ejus manus suas,

19. immolavit eum, et fudit sanguinem ejus per circuitum altaris.

20. Ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus, et artus et adipem adolevit igni,

21. lotis prius intestinis et pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavisimi odoris Domino, sicut praeceperat ei.

22. Obtulit et arietem secundum in consecratione sacerdotum, posueruntque super caput ejus Aaron et filii ejus manus suas.

23. Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extrellum auriculae dextræ Aaron, et pollicem manus ejus dextræ, similiter et pedis.

24. Obrulit et filios Aaron; cumque de sanguine arietis immolati teligisset extrellum auriculae singulorum dextræ, et pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum.

25. Adipem vero, et caudam, omnemque pinguedinem, quae operit intestina,

reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis et armo dextro separavit.

26. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, et collyridam conspersam oleo, laganumque, posuit super adipes et armum dextrum,

27. tradens simul omnia Aaron et filii ejus. Qui postquam levaverunt ea coram Domino,

28. rursum suscepta de manibus eorum adolevit super altare holocausti, eo quod consecratio eius esset oblatio in odorem suavitatis sacrificii Domino.

29. Tuliique pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut praeceperat ei Dominus.

30. Assueveruntque unguentum et sanguinem, qui erat in altari, aspersit super Aaron et vestimenta ejus, et super filios illius ac vestes eorum.

31. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, praecepit eis, dicens: Coquite carnes autem fores tabernaculi, et ibi comedite eas; panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praecepit mihi Dominus, dicens: Aaron et filii ejus comedent eos; (Exod. 29, 32. 30, 22. 10, 9. Infr. 24, 9.)

32. quidquid autem reliquum fuerit de carne et paubibus, ignis absumet.

33. De ostio quoque tabernaculi non exhibitis septem diebus usque ad diem, quo complebitur tempus consecrationis vestrae; septem enim diebus finitur consecratio,

34. sicut et impraesentiarum factum est, ut ritus sacrificii completeretur.

35. Die ac nocte manebitis in tabernaculo, observantes custodias Domini, ne moriamini; sic enim mihi praeceptum est.

36. Feceruntque Aaron et filii ejus cuncta, quae loquutus est Dominus per manum Moysi.

CAPUT IX.

Primitis sacrificiorum pro sacerdote ac populo Deo redditis, Aaron populo benedixit; gloria Domini apparuit, ignisque holocaustum devoravit.

(A. M. 2514. A. 2. ab exitu, mensis 2. die 8.)

1. Facto autem octavo die, vocavit Moyses Aaron et filios ejus, ac majores natus Israël, dixitque ad Aaron:

2. Tolle de armento vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum, utrumque immaculatum, et offer illos coram Domino. (Exod. 29, 1.)

3. Et ad filios Israël loqueris: Tollite hircum pro peccato, et vitulum atque agnum anniculos, et sine macula in holocaustum,

4. bovem et arietem pro pacificis, et immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similium conspersam oleo offrentes; hodie enim Dominus apparebit vobis.

5. Tulerunt ergo cuncta, quae jussicerat Moyses, ad ostium tabernaculi. Ubi cum omnis multitudo astaret,

6. ait Moyses: Iste est sermo, quem praecepit Dominus: Facite, et apparebit vobis gloria ejus.

7. Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, et immola pro peccato tuo. Offer holocaustum, et deprecate pro te et pro populo; cumque inactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut praecepit Dominus.

8. Statimque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato suo,

9. cuius sanguinem obtulerunt ei filii sui; in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, et fudit residuum ad basim ejus.

10. Adipemque et renunculos, ac reticulum jecoris, quae sunt pro peccato, adolevit super altare, sicut praeceperat Dominus Moysi;

11. carnes vero et pellem ejus extra castra combusit igni.

12. Immolavit et holocausti victimam; obtuleruntque ei filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum.

13. Ipsam etiam hostiam in frusta concisam cum capite et membris singulis obtulerunt. Quae omnia super altare creavit igni,

14. lotis aqua prius intestinis et pedibus.

15. Et pro peccato populi offerebas, matavat hircum; expiatoque altari,

16. fecit holocaustum,

17. addens in sacrificio libamenta, quae pariter offeruntur, et adolens ea super altare, absque ceremoniis holocausti matutini.

18. Immolavit et bovem atque arietem, hostias pacificas populi; obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum.

19. Adipem autem bovis, et caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, et reticulum jecoris

20. posuerunt super pectora. Cumque crevani essent adipes super altare,

21. pectora eorum, et armos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut praeceperat Moyses.

22. Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sieque completis hostiis pro peccato, et holocaustis et pacificis descendit.

23. Ingressi autem Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii, et deinceps egressi benedixerunt populo. Apparuitque gloria Domini omni multititudini; (*II. Mach. 2, 10.*)

24. et ecce egressus ignis a Domino, devoravit holocaustum, et adipes, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbae, laudaverunt Dominum, ruentis in facies suas.

CAPUT X.

Igne Nadab et Abiu consumuti planguntur a populo, non a sacerdotibus. Vino autem sacerdotibus interdicto, praecepitur, ut residuum oblationis comedant.

(*A. M. 2511. Eodem mense.*)

1. Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron

thribulisi, posuerunt ignem et incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis praeceptum non erat. (*Num. 3, 4. 26, 61. I. Par. 24, 2.*)

2. Egressusque ignis a Domino devoravit eos, et mortui sunt coram Domino.

3. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est, quod locutus est Dominus: Sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, et in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron.

4. Vocatis autem Moyses Misaele et Elisaphon filius Oziel, patrui Aaron, ait ad eos: Ite et tollite fratres vestros de conspectu sanctuarii, et asportate extra castra.

5. Confestimque pergentes, tulerunt eos, sicut jacabant, vestitos linceis tunicis, et ejecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.

6. Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar et Ithamar filios ejus: Capita vestra nolite nudare, et vestimenta nolite sciudere, ne forte moriamini, et super omne coetum oriarunt indignatio. Fratres vestri et omnis domus Israël plangent incedium, quod Dominus suscitavit;

7. vos autem non egrediemini fore tabernaculi, aliquin peribitis; oleum quippe sanctae unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia juxta praeceptum Moysis.

8. Dicit quoque Dominus ad Aaron:

9. Vinum, et omne, quod inebriare potest, non bibetis tu et filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ne moriamini, quia praeceptum sempiternum est in generationes vestras.

10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum,

11. doceatisque filios Israël omnia legitima mea, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysis.

12. Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad Eleazar et Ithamar, filios ejus, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, et comedite illud absque fermento juxta altare, quia sanctum sanctorum est.

13. Comedetis autem in loco sancto, quod datum est tibi et filiis tuis de oblationibus Domini, sicut praeceptum est mihi.

14. Pectusculum quoque, quod oblatum est, et armum, qui separatus est, edelis in loco mundissimo tu et filii tui, et filiae tue tecum; tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israël,

15. eo quod armum, et pectus et adipes, qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, et pertineant ad te, et ad filios tuos lege perpetua, sicut praecepit Dominus.

16. Inter haec hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cum quereret Moyses, exustum repperit, iratusque contra Eleazar et Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait: (*II. Mach. 2, 11.*)

17. Cur non comedistis hostiam pro pec-

cato in loco sancto, quae sancta sanctorum est, et data vobis, ut portetis iniquitatem multitudinis, et rogetis pro ea in conspectu Domini,

18. praesertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, et comedere debueritis eam in sanctuario, sicut praecipuum est mihi?

19. Respondit Aaron: Oblata est hodie victimâ pro peccato, et holocaustum coram Domino; mihi autem accidit, quod vides. Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in ceremoniis mente lugubri?

20. Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

CAPUT XI.

Animalium mundorum ab immundis separatio, eorumque usus, ut sancti sint filii Israël, sicut et Dominus.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Dicite filiis Israël: Haec sunt animalia, quae comedere debetis de cunctis animalibus terrae. (Deut. 14, 3.)

3. Omne, quod habet divisam ungulam, et ruminat in pecoribus, comedetis.

4. Quidquid autem ruminat quidem, et habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus et caetera, non comedetis illud, et inter immunda reputabitis.

5. Choerogryllus, qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus est.

6. Lepus quoque; nam et ipse ruminat, sed ungulam non dividit.

7. Et sus; qui cum ungulam dividat, non ruminat. (II. Mach. 6, 18.)

8. Horum carnis non vescemini, nec cadavera contingitis, quia immunda sunt vobis.

9. Haec sunt, quae gignuntur in aquis, et vesci licitum est. Omne, quod habet pinulas et squamas tam in mari quam in fluminibus et stagnis, comedetis.

10. Quidquid autem pinulas et squamas non habet eorum, quae in aquis moventur et vivunt, abominabile vobis,

11. execrandumque erit; carnes eorum non comedetis, et morticina vitabitis.

12. Cuncta, quae non habent pinulas et squamas in aquis, polluta erunt.

13. Haec sunt, quae de avibus comedere nou debetis, et vitanda sunt vobis: aquilam, et gryphem et haliaeetum,

14. et milvum ac vulturem juxta genus suum,

15. et omne corvini generis in similitudinem suam,

16. struthionem, et noctuam, et larum et accipitrem juxta genus suum:

17. bubonem, et mergulam et ibin,

18. et cygnum, et onocrotalum et porphyronem,

19. herodium et charadron juxta genus suum, upupam quoque, et vespertilio-

20. Omne de volucribus, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis.

21. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quae salit super terram,

22. comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, et attacus atque ophionachus, ac locusta, singula juxta genus suum.

23. Quidquid autem ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabilis erit vobis.

24. Et quicumque morticina eorum tegerit, polluetur, et erit immundus usque ad vesperum;

25. et si necesse fuerit, ut portet quipiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad occasum solis.

26. Omne animal, quod habet quidem ungulam, sed non dividit eam, nec ruminat, immundus erit; et qui tetigerit illud, contaminabitur.

27. Quod ambulat super manus ex cunctis animalibus, quae incedunt quadrupedia, immundum erit; qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum.

28. Et qui portaverit hujuscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum, quia omnia haec immunda sunt vobis.

29. Haec quoque inter polluta reputabuntur de his, quae moventur in terra, mustela et mus et crocodilus, singula juxta genus suum,

30. mygale, et chamaeleon, et stellio, et lacerta, et talpa,

31. omnia haec immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum;

32. et super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur, tam vas ligneum et vestimentum, quam pelles et cilicia; et in quocumque sit opus, tingetur aqua, et polluta erunt usque ad vesperum, et sic postea mundabuntur.

33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur, et idcirco frangendum est.

34. Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit, et omne liquens, quod bibitur de universo vase, immundus erit.

35. Et quidquid de morticinis hujuscemodi ceciderit super illud, immundum erit, sive clibanii, sive chytropodes, destruerit, et immundi erunt.

36. Fontes vero et cisterne, et omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.

37. Si ceciderit super semen, non polluet eam.

38. Si autem quispiam aqua sementem perfuderit, et postea morticinum tacta fuerit, illico polluetur,

39. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum;

40. et qui comedenter ex eo quippiam, sive portaverit, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum.

41. Omne, quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.

42. Quidquid super pectus quadrupes graditur, et multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

43. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundis sitis.

44. Ego enim sum Dominus Deus vester; sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reperibili, quod movetur super terram. (*Cl. Petr. 1, 16.*)

45. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

46. Ista est lex animantium ac voluntum, et omnis animae viventis, quae moveruntur in aqua, et reptat in terra,

47. ut differentias noveritis mundi et immundi, et sciatis, quid comedere et quid respire debatis.

CAPUT XII.

Puerperae immunditia, et mundatio cum oblatione.

(*Ca. M. 2514. Eodem mense.*)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filii Israël, et dices ad eos: Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstruae. (*Luc. 2, 22.*)

3. Et die octavo circumcidetur infans; (*Luc. 2, 21. Joann. 7, 22.*)

4. ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis sua. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis sua.

5. Sin autem foeminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus juxta ritum fluxus menstrui, et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis sua.

6. Cumque expleti fuerint dies purificationis sua, pro filio sive pro filia defteret agnum auniculum in holocaustum, et pullum columbae sive turturum pro peccato ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet sacerdoti,

7. qui offeret illa coram Domino, et orabit pro ea, et sic mundabitur a profusio sanguinis sui. Ista est lex parientis masculum aut foeminam.

8. Quod si non iuvenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato, orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur. (*Supr. 5, 7. et 11. Luc. 2, 24.*)

CAPUT XIII.

Lex et cognitio leprae in homine et vestimento.

(*Ca. M. 2514. Eodem mense.*)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Homo, in cuius cute et carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut sicut lucens quippiam, id est, plaga leprae, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.

3. Qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprae humiliorem cute et carne reliqua, plaga leprae est, et ad arbitrium ejus separabitur.

4. Si autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, et pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus,

5. et considerabit die septimo; et siquidem lepra ultra nou creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis.

6. Et die septimo contemplabitur. Si obscurior fuerit lepra, et non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est, lavabitque homo vestimenta sua, et mundus crit.

7. Quod si, postquam a sacerdote visus est, et redditus munditiae, iterum lepra creverit, adducetur ad eum,

8. et immunditiae condemnabitur.

9. Plaga leprae si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem,

10. et videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, et capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparetur,

11. lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, et non recludet, quia perspicuae immunditiae est.

12. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, et operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit,

13. considerabit eum sacerdos, et teneri lepra mundissima judicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit.

14. Quando vero caro vivens in eo apparuerit,

15. tunc sacerdotis iudicio polluetur, et inter immundos reputabitur; caro enim viva si lepra aspergitur, immunda est.

16. Quod si rursus versa fuerit in albore, et totum hominem operuerit,

17. considerabit eum sacerdos, et mundum esse decernet.

18. Caro autem et cutis, in qua ulceratum est et sanatum,

19. et in loco ulceris cicatrix alba apparerit, sive subrusa, adducetur homo ad sacerdotem,

20. Qui cum viderit locum leprae humiliorem carne reliqua, et pilos versos in candorem, contaminabit eum; plaga enim leprae orta est in ulcere.

21. Quod si pilus coloris est pristini, et cicatrix subobscura, et vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus.

22. Et si quidem creverit, adjudicabit eum leprae;

23. sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, et homo mundus erit.

24. Caro autem et cutis, quam ignis exsuerit, et sanata albam sive rufam habuerit cicatricem,

25. considerabit eam sacerdos, et ecce versa est in alborem, et locus ejus reliqua cute est humilior, contaminabit eum, quia plaga leprae in cicatrice orta est.

26. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, et ipsa leprae species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus,

27. et die septimo contemplabitur. Si creverit in cute lepra, contaminabit eum;

28. sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustus est, et idcirco mundabitur, quia cicatrix est combustrae.

29. Vir sive mulier, in cuius capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos.

30. Et si quidem humilior fuerit locus carne reliqua, et capillus flavus solitoque subtilior, contaminabit eos, quia lepra capit ac barbae est;

31. sin autem viderit locum maculae aequalem vicinæ carni, et capillum nigrum, recludet eum septem diebus,

32. et die septimo intuebitur. Si non creverit macula, et capillus sui coloris est, et locus plague carni reliquaæ aequalis,

33. radetur homo absque loco maculae, et includetur septem diebus aliis.

34. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit.

35. Sin autem post emundationem rursus creverit inacula in cute,

36. non quaret amplius, utrum capillus in flavum colorem sit immutatus, quia aperte immundus est.

37. Porro si steterit macula, et capilli nigri fuerint, noverit, hominem sautum esse, et confidenter eum pronuntiet mundum.

38. Vir sive mulier, in cuius cute candor apparuerit,

39. intuebitur eos sacerdos. Si deprehenderit, subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, et hominem mundum.

40. Vir, de cuius capite capilli fluunt, calvus et mundus est,

41. et si a fronte cederint pili, recalvaster et mundus est;

42. sin autem in calvitio sive in recalcatione albus vel rufus color fuerit extortus,

43. et hoc sacerdos viderit, condeinabit cum haud dubie leprae, quae orta est in calvitio.

44. Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, et separatus est ad arbitrium sacerdotis,

45. habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.

46. Omni tempore, quo leprosus est et immundus, solus habitabit extra castra.

47. Vestis linea sive linea, quac lepram haberit

48. in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est,

49. si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti.

50. Qui consideratam recludet septem diebus,

51. et die septimo rursus aspiciens, si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est; pollutum judicabit vestimentum, et omne, in quo fuerit inventa,

52. et idcirco comburetur flammis.

53. Quod si eam viderit non crevisse,

54. praecipiet, et lavabunt id, in quo lepra est, recludetque illud septem diebus alii.

55. Et cum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, et igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum lepra;

56. sin autem obscurior fuerit locus leprae, postquam vestis est lota, abrumpet eum, et a solido dividet.

57. Quod si ultra apparuerit in his locis, quae prius immaculata erant, lepra volatilis et vaga, debet igne comburi.

58. Si cessaverit, lavabit aqua ea, quae pura sunt, secundo, et munda erunt.

59. Ista est lex leprae vestimenti lauei et linei, staminis atque subtegminis, omnique supellectilis pelliceae, quomodo mundari debeat vel contaminari.

CAPUT XIV.

Leprae expianda sacrificia pro homine, domo ac vestimento.

(A. M. 2514. Eodem mense.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Hic est ritus leprosi, quando mundanus est. Adducetur ad sacerdotem. (Matth. 8, 4.)

3. Qui egressus de castris, cum inveniret lepram esse mundata,

4. praecipiet ei, qui purificatur, ut offerat duos passeris vivos pro se. quibus vesci licitum est, et liguum cedrinum, vermiculumque et hyssopum, (Marc. 1, 44. Luc. 5, 14.)

5. et unum ex passeribus immolari jubarit in vase fictili super aquas viventes;

6. alium autem vivum cum ligno cedreno, et coco et hyssopo tinget in sanguine passeris immolati,

7. quo asperget illum, qui inundatus est, septies, ut jure purgetur; et

dimitteret passerem vivum, ut in agrum avolet.

8. Cumque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, et lavabitur aqua; purificatusque ingredietur castra ita dimutata, ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus,

9. et dic septimo radet capillos capitinis, barbamque et supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus et corpore,

10. die octavo assumet duos agnos immaculatos, et ovem anniculum absque macula, et tres decimas similae in sacrificium, quae conspersa sit oleo, et seorsum olei sextarium.

11. Cumque sacerdos purificatus hominem, statuerit cum, et haec omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii,

12. tollet agnum, et offeret eum pro delicto, oleique sextarium; et oblatis ante Dominum omnibus,

13. immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato, et holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita et pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia; sancta sanctorum est.

14. Assumusque sacerdos de sanguine hostiae, quae immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculae dextræ ejus, qui mundatur, et super pollices manus dextræ et pedis,

15. et de olei sextario mittet in manum suam sinistram,

16. tingetque digitum dextrum in eo, et asperget coram Domino septies.

17. Quod autem reliquum est olei in laeva manu, fundet super extremum auriculae dextræ ejus, qui mundatur, et super pollices manus ac pedis dextri, et super sanguinem, qui effusus est pro delicto,

18. et super caput ejus.

19. Rogabitque pro eo coram Domino, et faciet sacrificium pro peccato. Tunc immolabit holocaustum,

20. et ponet illud in altari cum libamentis suis, et homo rite mundabitur.

21. Quod si pauper est, et non potest manus ejus invenire, quae dicta sunt, pro delicto assumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamque partem similae conspersae oleo in sacrificium, et olei sextarium,

22. duosque tortures sive duos pullos columbae, quorum unus sit pro peccato, et alter in holocaustum; (*Supr. 5,7, et 11. 12, 8. Luc. 2, 24.*)

23. offeretque ea die octavo purificatio-nis suaे sacerdoti ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino.

24. Qui suscipiens agnum pro delicto et sextarium olei, levabat simul,

25. immolatoque agno, de sanguine ejus ponet super extremum auriculae dextræ illius, qui mundatur, et super pollices manus ejus ac pedis dextri;

26. olei vero partem mittet in manum suam sinistram,

27. in quo tingens digitum dextræ manus asperget septies coram Domino,

28. tangetque extremum dextræ auriculae illius, qui mundatur, et pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto;

29. reliquam autem partem olei, quae est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum;

30. et turturum sive pullum columbae offeret,

31. unum pro delicto, et alterum in holocaustum cum libamentis suis.

32. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui.

33. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

34. Cum ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem, si fuerit plaga lepræ in aedibus,

35. ibit, cuius est domus, nuntians sacerdoti, et dicit: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea.

36. At ille præcipiet, ut esserant universa de domo, priusquam ingrediatur eam, et videat, utrum leprosa sit, ne immunda sint omnia, quae in domo sunt. Intrabitque postea, ut consideret lepram domus,

37. et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes, et humiliores superficie reliqua,

38. egredietur ostium domus, et statim claudet illam septem diebus.

39. Reversusque die septimo, considerabit eam. Si invenerit, crevisse lepram,

40. jubebit, erui lapides, in quibus lepra est, et projici eos extra civitatem in locum immundum;

41. domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, et spargi pulverem rauracis extra urhem in locum immundum,

42. lapidesque alios reponi pro his, qui ablatis fuerint, et luto alio liniri domum.

43. Si autem, postquam eruti sunt lapides, et pulvis erasus, et alia terra lita,

44. ingressus sacerdos viderit reversam lepram, et parietes respersos maculis, lepra est perseverans, et immunda domus.

45. Quam statim destrueat, et lapides ejus ac ligna, atque universum pulverem projectient extra oppidum in locum immundum.

46. Qui intraverit domum, quando clausa est, immundus erit usque ad vesperum;

47. et qui dormierit in ea, et comededit quippiam, lavabit vestimenta sua.

48. Quod si introiens sacerdos viderit, lepram non crevisse in domo, postquam denuo lita fuerit, purificabit eam redditâ sanitatem;

49. et in purificationem ejus sumet duos passeress, lignumque cedrinum, et vermiculatum atque hyssopum;

50. et immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas,

51. tollet lignum cedrinum, et hyssopum, et coccum et passerem vivum, et tinget omnia in sanguine passeris immo-

Iati, atque in aquis viventibus, et asperget domum septies,

52. purificabitque eam tam in sanguine passeri quam in aquis viventibus, et in passere vivo, lignoque cedrino et hyssopo atque vermiculo.

53. Cumque dimiserit passerem avolare in agrum libere, orabit pro domo, et jure mundabitur.

54. Ista est lex omnis leprae et percussurae,

55. leprae vestium et domorum,

56. cicatricis et erumpentium papularum, lucentis maculae, et in varias species, coloribus immutatis,

57. ut possit sciri, quo tempore mundum quid vel immundum sit.

CAPUT XV.

Seminifluui viri et menstruosa mulieris expiatio.

(A. M. 2514. Eodem mense.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Loquimini filii Israël, et dicite eis: Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit.

3. Et tunc judicabitur huic vitio subjaceare, cum per singula momenta adhaeserit carni ejus, atque concreverit foedus humor.

4. Omne stratum, in quo dormierit, immundus erit, et ubicumque sederit.

5. Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

6. Si sederit, ubi ille sederat, et ipse lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

7. Qui tetigerit carnem ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

8. Si salivam hujuscemodi homo jecerit super eum, qui mundus est, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

9. Sagma, super quo sederit, immundum erit,

10. et quidquid sub eo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

11. Omnis, quem tetigerit, qui talis est, non lotis ante manibus, lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

12. Vas fictile, quod tetigerit, confringetur; vas autem ligneum lavabit aqua.

13. Si sanatus fuerit, qui hujuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, et lotis vestibus et toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.

14. Die autem octavo sumet duos turtres, aut duos pullos columbae, et veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eos sacerdoti.

15. Qui faciet unum pro peccato, et alterum in holocaustum, rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur a fluxu seminis sul.

16. Vir, de quo egreditur semen coitus, lavabit aqua omne corpus suum, et immundus erit usque ad vesperum.

17. Vestem et pellem, quam habuerit, lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperum.

18. Mulier, cum qua coicerit, lavabit aqua, et immunda erit usque ad vesperum.

19. Mulier, quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur.

20. Omnis, qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperum;

21. et in quo dormierit vel sederit diebus separationis suae, polluetur.

22. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

23. Omne vas, super quo illa sederit, quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, pollutus erit usque ad vesperum.

24. Si coicerit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus, et omne stratum, in quo dormierit, polluetur.

25. Mulier, quae patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quae post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subjacet huic passioni, immunda erit, quasi sit in tempore menstruo.

26. Omne stratum, in quo dormierit, et vas, in quo sederit, pollutum erit.

27. Quicunque tetigerit ea, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum.

28. Si steterit sanguis, et fluere cessaverit, numerabit septem dies purificacionis suae,

29. et die octavo offeret pro se sacerdoti duos turture, aut duos pullos columbarnum ad ostium tabernaculi testimoni.

30. Qui unum faciet pro peccato, et alterum in holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, et pro fluxu immunditate ejus.

31. Docebitis ergo filios Israël, ut caueant immunditiam, et non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos.

32. Ista est lex ejus, qui patitur fluxum seminis, et qui polluitur coitu,

33. et quae menstruis temporibus separatur, vel quae jugi fluit sanguine, et horminis, qui dormierit cum ea.

CAPUT XVI.

*Quando et quomodo sacerdos ingredi-
debeat sanctuarium, ipsumque expiare
una cum tabernaculo et altari, emis-
sarium caprum abigere, et festum
expiationum celebrare.*

(A. M. 2514. Aut. Chr. 1490. Ab
exitu A. 2., circa diem 10.
mensis 10.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interficiunt, (Supr. 10, 1)

2. et praecepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriatur, (quia in nube apparebo super oraculum) (Exod. 30, 10. Hebr. 9, 7.)

3. nisi haec ante fecerit: vitulum pro peccato offeret, et arietem in holocaustum.

4. Tunica linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit, accingetur zona linea, cedram lineam imponet capitì; haec enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur.

5. Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, et unum arietem in holocaustum.

6. Cumque obtulerit vitulum, et oraverit pro se et pro domo sua,

7. duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii;

8. mittensque super utrumque sortem, unam Domino, et alteram capro emissario,

9. cuius exierit sor. Domino, offeret illum pro peccato;

10. cuius autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, et mittat eum in solitudinem.

11. His rite celebratis, offeret vitulum, et rogans pro se et pro domo sua, immolabit eum;

12. assumtoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiam in incensum, ultra velum intrabit in sancta,

13. ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum, et vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, et non moriatur.

14. Tolleth quoque de sanguine vituli, et asperget digitò septies contra propitiatorium ad orientem.

15. Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut praeceptum est de sanguine vituli, ut asperget e regione oraculi,

16. et expiet sanctuarium ab immunitiis filiorum Israël, et a praevaricatiōnibus eorum, cunctisque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.

17. Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex sanctuarium ingreditur,

ut roget pro se et pro domo sua, et pro universo coetu Israël, donec egrediatur. (Luc. 1, 10.)

18. Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est, oret pro se, et sumtum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus per gyrum;

19. aspergensque digitò septies, expiet, et sauctificet illud ab immunitiis filiorum Israël.

20. Postquam emundaverit sanctuarium, et tabernaculum et altare, tunc offerat hircum viventem;

21. et posita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniurias filiorum Israël, et universa delicta atque peccata eorum. Quae imprecans capitì ejus, emitte illum per hominem paratum in deserto.

22. Cumque portaverit hircus omnes iniurias eorum in terram solitariam, et dimissus fuerit in deserto,

23. revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, et depositis vestibus, quibus prius induitus erat, cum intraret sanctuarium, relictisque ibi,

24. lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quam pro populo,

25. et adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare.

26. Ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit vestimenta sua et corpus aqua, et sic ingredietur in castra.

27. Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati, et quorum sanguis illatus est in sanctuarium, ut expiatio completeretur, asportabunt foras castra, et comburent igni tam pelle quam carnes eorum ac finnum; (Hebr. 13, 11.)

28. et quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua et caruē aqua, et sic ingredietur in castra.

29. Eritque vobis hoc legitimū sempernum. Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena sive advena, qui peregrinatur inter vos. (Infr. 23, 27, 28.)

30. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris; coram Domino mundabitini.

31. Sabbatum enim requietionis est, et affligetis animas vestras religione perpetua.

32. Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, et cuius manus initiaæ sunt, ut sacerdotio fungatur pro patre suo; indueturque stola linea et vestibus sanctis,

33. et expiabit sanctuarium et tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque et universum populum.

34. Eritque vobis hoc legitimū sempernum, ut oretis pro filiis Israël, et per cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur, sicut praeceperat Dominus Moysi.

CAPUT XVII.

Nusquam nisi ad ostium tabernaculi sacrificandum, atque a sanguine et morticino abstinentur.

(Eodem anno et mense.)

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron, et filiis ejus et cunctis filiis Israël, dicens ad eos: Iste est sermo, quem mandavit Dominus, dicens:

3. Homo quilibet de domo Israël, si occiderit bovem aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra,

4. et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit; quasi si sauginem fuderit, sic peribit de medio populi sui.

5. Ideo sacerdoti offerre debent filii Israël hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, et immolent eas hostias paciferas Domino.

6. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, et adolebit adipem in odorem suavitatis Domino;

7. et nequaquam ultra immolabunt hostias suas daemonibus, cum quibus forniciati sunt. Legitimum sempiternum erit illis et posteris eorum.

8. Et ad ipsos dices: Homo de domo Israël, et de advenis, qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam,

9. et ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

10. Homo quilibet de domo Israël et de advenis, qui peregrinantur inter eos, si comedet sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, et disperdam eam de populo suo,

11. quia anima carnis in sanguine est; et ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, et sanguis pro animae piaculo sit.

12. Idecirco dixi filiis Israël: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis, qui peregrinantur apud vos.

13. Homo, quicumque de filiis Israël et de advenis, qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio cepere feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, et operiat illum terra.

14. Anima enim omnis carnis in sanguine est. Unde dixi filiis Israël: Sanguinem universae carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est; et quicumque comedet illum, interibit. (Gen. 9, 4. (Supr. 7, 26.)

15. Anima, quae comedet morticinum vel captum a bestia, tam de indigenis quam de advenis, lavabit vestimenta sua et senet ipsum aqua, et contaminatus erit usque ad vesperum; et hoc ordine mundus fiet.

16. Quod si non laverit vestimenta sua et corpus, portabit iniuriam suam.

CAPUT XVIII.

Gradus conjugii illiciti ad gentium opera fugienda in varia carnali turpitudine.

(A. M. 2514. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Ego Dominus Deus vester.

3. Juxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, non facietis, et juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis.

4. Facietis iudicia mea, et praecepta mea servabitis, et ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester.

5. Custodite leges meas atque iudicia, quae faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus. (Ezech. 20, 11. Rom. 10, 5. Gal. 3, 12.)

6. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedit, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus.

7. Turpitudinem patris tui et turpitudinem matris tuae non discoperies; mater tua est. Non revelabis turpitudinem ejus.

8. Turpitudinem uxoris patris tui non discoperies; turpitudine enim patris tui est.

9. Turpitudinem sororis tuae ex patre, sive ex matre, quae domi vel foris genita est, non revelabis.

10. Turpitudinem filiae filii tui vel nepitis ex filia non revelabis, quia turpitude tua est.

11. Turpitudinem filiae uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, et est soror tua, non revelabis.

12. Turpitudinem sororis patris tui non discoperies, quia caro est patris tui.

13. Turpitudinem sororis matris tuae non revelabis, eo quod caro sit matris tuae.

14. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quae tibi affinitate coniungitur.

15. Turpitudinem nurus tuae non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discoperies ignominiam ejus.

16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudine fratris tui est.

17. Turpitudinem uxoris tuae et filiae ejus non revelabis. Filiam filii ejus, et filiam filiae illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus, quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est.

18. Sororem uxoris tuae in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus, adhuc illa viveente.

19. Ad mulierem, quae patitur menstrua, non accedes, nec revelabis foeditatem ejus.

20. Cum uxore proximi tui non colbis, nec seminis commissione maculaberis.

21. De semine tuo non dahis, ut consecratur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. (Infr. 20, 2.)

22. Cum masculo non commiscearis coitu foemineo, quia abominationis est.

23. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei, quia sclerus est. (*Infr. 20, 16.*)

24. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatae sunt universae gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum,

25. et quibus polluta est terra; cuius ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos.

26. Custodite legitima mea atque iudicia, et non faciat ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonus, qui peregrinantur apud vos.

27. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolae terrae, qui fuerunt ante vos, et polluerunt eam.

28. Cavete ergo, ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomuit gentes, quae fuit ante vos.

29. Omnis anima, quae fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui.

30. Custodite mandata mea. Nolite facere, quae fecerunt hi, qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

CAPUT XIX.

Varia praecepta moralia ac judicia.

(Eodem anno et mense.)

1. ^{t)} Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad omnem coetum filiorum Israël, et dices ad eos: Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester. (*Supr. 11, 44. I. Petr. 1, 16.*)

3. Unusquisque patrem suum, et matrem suam timeat. Sabbathum meum custodite. Ego Dominus Deus vester.

4. Nolite converti ad idola, nec deos consilatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester.

5. Si innolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis,

6. eo die, quo fuerit immolata, comedetis eam, et die altero; quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis.

7. Si quis post biduum comedederit ex ea, profanus erit et impietas reus,

8. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo.

9. Cum mesueris segetes terrae tuae, non tonderebis usque ad solum superficiem terrae, nec remanentes spicas colliges. (*Infr. 23, 22.*)

10. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.

11. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.

12. Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. (*Exod. 20, 7.*)

13. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane. (*Ecclesi. 10, 6.*) (*Deut. 24, 14. Tob. 4, 15.*)

14. Non maledices surdo, nec coram caeco pones offendiculum; sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.

15. Non facies, quod iniquum est, nec inuste judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo. (*Deut. 1, 17. 16, 19. Prov. 24, 23. Ecclesi. 12, 1. Jac. 2, 2.*)

16. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus.

17. Nou oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. (*I. Joann. 2, 11. 3, 14.*) (*Ecclesi. 19, 13. Matth. 18, 15. Luc. 17, 3.*)

18. Nou quaeras ultionem, nec memor eris injuriaie civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut te ipsum. Ego Dominus. (*Matth. 5, 43. 22, 39. Luc. 6, 27. Rom. 13, 9.*)

19. Leges mens custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animalibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quae ex duabus texta est, non indueris.

20. Homo si dormierit cum muliere colti seminis, quae sit ancilla etiam nubilis, et tamen pretio non redenta, nec libertate donata, vapulabunt ambo, et non morientur, quia non fuit libera.

21. Pro delicto autem suo offeret Dominum ad ostium tabernaculi testimonii arietem,

22. orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato eius coram Domino, et repropunitur ei, dimitteturque peccatum.

23. Quando ingressi fueritis terram, et plantaveritis in ea ligna pomifera, aufaretis praeputia eorum; poma, quae germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sacrificabitur laudabilis Domino.

25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma, quae proferunt. Ego Domiuus Deus vester.

26. Nou comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.

27. Neque in rotundum attondebitis camam, nec radetis barbam.

28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuram aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus.

29. Ne prostitutas filiam tuam, ne contaminetur terra, et impletatur piaculo.

30. Sabbathum meum custodite, et sanctuarium meum metuite. Ego Dominus.

31. Non declinetis ad magos, nec ab

ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.

32. Coram cano capite consurge, et honora personam senis, et time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus.

33. Si habitaverit advena in terra vestra, et moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei; (*Exod. 22, 21.*)

34. sed sit inter vos quasi indigena, et diligit eum quasi vosmetipos; fuistis enim et vos advenae in terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester.

35. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura.

36. Statera justa, et aqua sint ponderata, justus modius, aequusque sextarius. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti.

37. Custodito omnia praecepta mea, et universa iudicia, et facite ea. Ego Dominus.

CAPUT XX.

Morte plectendi sunt, qui de semine suo

Moloch offerunt; qui magos aut ariolos consultunt; qui parentibus maledicunt; qui varios exercent coitus illicitos.

(A. M. 2514. Eodem mense.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Haec loqueris filiis Israël: Homo de filiis Israël et de advenis, qui habitant in Israël, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur; populus terrae lapidabit eum. (*Supr. 18, 21.*)

3. Et ego ponam faciem meam contra illum, succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, et contamiuaverit sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum.

4. Quod si negligens populus terrae, et quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem, qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere;

5. ponam faciem meam super hominem illum, et super cognitionem ejus, succidamque et ipsum et omnes, qui conseverunt ei, ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

6. Anima, quae declinaverit ad magos et ariolos, et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illum de medio populi sui.

7. Sauctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester. (I. Petr. 1, 16.)

8. Custodite praecepta mea, et facite ea. Ego Dominus, qui sanctifico vos.

9. Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur; patri matrice maledixit, sanguis ejus sit super eum. (*Exod. 21, 17. Prov. 20, 20. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10.*)

10. Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjugi proximi sui, morte moriatur et moechus et adultera. (*Deut. 22, 22. Joann. 8, 5.*)

11. Qui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo; sanguis eorum sit super eos.

12. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt; sanguis eorum sit super eos.

13. Qui dormierit cum masculo coitu foemino, uterque operatus est nefas, morte moriantur; sit sanguis eorum super eos.

14. Qui supra uxorem filiam duxerit matrem ejus, scelus operatus est; vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

15. Qui cum jumento et pecore coierit, morte moriatur; pecus quoque occidite.

16. Mulier, quae succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo; sanguis eorum sit super eos. (*Supr. 18, 23.*)

17. Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suae, et videtur turpitudinem ejus, illaque conspexit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt; occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam. (*Supr. 18, 6.*)

18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficietur ambo de medio populi sui.

19. Turpitudinem materterae et amitae tuae non discopieris. Qui hoc fecerit, ignominiam carnis suae nudavit; portabunt ambo iniquitatem suam.

20. Qui coierit cum uxore patrui vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suae, portabunt ambo peccatum suum; absque liberis morientur.

21. Qui duxerit uxorem fratris sui, rei facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelabit; absque liberis erunt.

22. Custodite leges meas atque iudicia, et facite ea, ne et vos evomat terra, quam intraturi estis et habitaturi.

23. Nolite awulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim haec fecerunt, et abominatus sum eas.

24. Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem, terram fluentem lacte et melle. Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a ceteris populis.

25. Separate ergo et vos iunctum mundum ab immundo, et aveum mundam ab immunda, ne polluatis animas vestras in pecore, et avibus, et cunctis, quae mouentur in terra, et quae vobis ostendi esse polluta.

26. Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei. (I. Petr. 1, 16.)

27. Vir sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos; sanguis eorum sit super illos. (*Deut. 18, 11. I. Reg. 28, 7.*)

CAPUT XXI.

Quibus funeribus interesse possint sacerdotes, et quales ducere uxores; quiae inepti sint ad sacerdotium, et de filia sacerdotis fornicante.

(A. M. 2511. Ant. Chr. 1490. A. 2.
ab exitu, mense 2.)

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum,

2. nisi tantum in consanguineis ac propinquis, id est, super patre, et matre, et filio, et filia, fratre quoque,

3. et sorore virgine, quae non est nupta viro;

4. sed nec in principe populi sui contaminabitur.

5. Nou radent caput nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. (Supr. 19, 27. Ezech. 4t, 20.)

6. Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus; incensum enim Domini, et panes Dei sui offerunt, et ideo sancti erunt.

7. Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam, quae repudiata est a marito, quia consecrata sunt Deo suo, (Supr. 19, 29.)

8. et panes propositionis offerunt. Siue ergo sancti, quia et ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.

9. Sacerdos filia si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.

10. Pontifex, id est sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fusum est unctio nunc oleum, et cuius manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet;

11. et ad omnem mortuum non ingreditur omnino; super patre quoque suo et matre non contaminabitur.

12. Nec egredietur de sanctis, ne poluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctae unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.

13. Virginem ducet uxorem; (Ezech. 4t, 22.)

14. viduam autem et repudiatam, et sordidam atque meretricem non accipiet, sed pueram de populo suo,

15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae; quia ego Dominus, qui sanctifico eum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo;

18. nec accedet ad ministerium ejus, si caecus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso,

19. si fracto pede, si manu,

20. si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus.

21. Omnis, qui habuerit maculam de-

semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo;

22. vescetur tamen panibus, qui offeruntur in sanctuario,

23. ita dimittaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, et contaminare non debet sanctuarium meum. Ego Dominus, qui sanctifico eos.

24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron et ad filios ejus, et ad omne Israël cuncta, quae fuerant sibi imperata.

CAPUT XXII.

Ab esu sanctificatorum qui abstinere debeant, et quae debeant offerri.

(Eodem anno et mense.)

1. Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad Aaron et ad filios ejus, ut caveant ab his, quae consecrata sunt filiorum Israël, et non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quae ipsi offerunt. Ego Dominus.

3. Dic ad eos et ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quae consecrata sunt, et quae obtulerunt filii Israël Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus.

4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his, quae sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus,

5. et qui tangit reptile, et quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus,

6. immundus erit usque ad vesperum, et non vescetur his, quae sanctificata sunt; sed cum lavaverit carnem suam aqua,

7. et occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est.

8. Morticinum et captum a bestia non comedent, nec polluentur in eis. Ego sum Dominus. (Supr. 17, 15. Exod. 22, 31. Deut. 14, 21. Ezech. 4t, 31.)

9. Custodian praecepta mea, ut non subjaceant peccato, et moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. Ego Dominus, qui sauctifico vos.

10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, iuvenilium sacerdotis et mercenarius non vescentur ex eis.

11. Quem autem sacerdos emerit, et qui vernacula domus ejus fuerit, hi comedent ex eis.

12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit de his, quae sanctificata sunt, et de primis non vescetur.

13. Si autem vidua vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit ad dominum patris sui, sicut puerilla consueverat, aleatur cibis patris sui. Omnis alienigena comedend ex eis non habet potestatem.

14. Qui comedenter de sanctificatis per ignorantiam addet quintam partem cum

eo, quod comedit, et dabit sacerdoti in sanctuarium.

15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israël, quae offerunt Domino,

16. ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Ego Dominus, qui sanctifico eos.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Loquere ad Aaron et filios ejus et ad omnes filios Israël, dicesque ad eos: Homo de domo Israël et de advenis, qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini,

19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, et ovibus et ex capris;

20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

21. Homo, qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit; omnis macula non erit in eo. (*Deut. 15, 21. Eccl. 35, 11.*)

22. Si caecum fuerit, si fractum, si cataricem babens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.

23. Bovem et ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potes; votum autem ex eis solvi non potest.

24. Omne animal, quod vel contritis, vel tuis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et in terra vestra hoc omnino ne faciatis.

25. De manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, et quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, et maculata sunt omnia; non suspiciptis ea.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Bos, ovis et capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris sue; die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino.

28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum foetibus suis.

29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis,

30. eodem die comedetis eam; non remanebit quidquam in maue alterius diei. Ego Dominus.

31. Custodite mandata mea, et facite ea. Ego Dominus.

32. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sacrificer in medio filiorum Israël. Ego Dominus, qui sanctifico vos,

33. et eduxi de terra Aegypti, ut essem vobis in Deum. Ego Dominus.

CAPUT XXIII.

Solemnitates sabbati, paschae, primitiarum, hebdomadarum, messis, tubarum, expiationis ac tabernaculorum, et quibus ritibus peragi debeant.

(A. M. 2514. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Hae sunt feriae Domini, quas vocabitis sanctas.

3. Sex diebus facietis opus; dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus, omne opus non facietis in eo. Sabbatum Domini est in cunctis habitacionibus vestris.

4. Hae sunt ergo feriae Domini sanctae, quas celebrare debetis temporibus suis.

5. Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum Phase Domini est; (*Exod. 12, 18. Num. 28, 16.*)

6. et quintadecima die mensis hujus solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis.

7. Dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque, omne opus servile non facietis in eo;

8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior et sanctior, nullumque servile opus facietis in eo.

9. [†]) Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, fereatis manipulos spicarum, primitias messis vestrae ad sacerdotem.

11. Qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati, et sanctificabit illum.

12. Atque in eodem die, quo manipulus consecratur, caedetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.

13. Et libamenta offerentur cum eo, duae decimae similae conspersae oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum; liba quoque vini, quarta pars hin.

14. Panem, et polentiam et pultes non comedetis ex segete usque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro. Praeceptum est semper in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.

15. Numerabis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulisti manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas (*Deut. 16, 9.*)

16. usque ad alteram diem expletionis hebdomadae septimae, id est, quinquaginta dies; et sic offeretis sacrificium novum Domino

17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similae fermentatae, quos coquetis in primitias Domini.

18. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, et vitulum

[†]) Sabb. 4 Temp. Pent. Epist. 2.

de armento unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino.

19. Facietis et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum.

20. Cinque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus.

21. Et vocabitis hunc diem celebrarium atque sanctissimum; omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempernun erit in cunctis habitaculis, et generationibus vestris.

22. Postquam autem messueritis segetem terre vestrae, non secabitis eam usque ad solum; nec remanentes spicas colligitis, sed pauperibus et peregrinis dimittitis eas. Ego sum Dominus Deus vester. (Supr. 19, 9.)

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. Loquere filii Israël: Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis, et vocabitur sanctum. (Num. 29, 1.)

25. Omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino.

26. [†]Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Decimo die mensis hujus septimi dies expiationis erit celeberrimus, et vocabitur sanctus; affligetisque animas vestras in eo, et offeretis holocaustum Domino. (Supr. 16, 29. Num. 29, 7.)

28. Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus, quia dies propitiacionis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester.

29. Omnis anima, quae afflita non fuerit die hac, peribit de populis suis,

30. et quae operis quippiam fecerit, delabo eam de populo suo.

31. Nihil ergo operis facietis in eo; legitimum sempernun erit vobis in cunctis generationibus, et habitationibus vestris.

32. Sabbatum requiriens est, et affligetis animas vestras die nono mensis. A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

33. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

34. Loquere filii Israël: A quinto decimo die mensis hujus septimi erunt feriae tabernaculorum septem diebus Domino.

35. Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus; omne opus servile non facietis in eo. (Joann. 7, 37.)

36. Et septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino; est enim coetus atque collectae, omne opus servile non facietis in eo.

37. Hac sunt feriae Domini, quas vocatis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes Domini, hol-

causta et libamenta juxta ritum uniuscujusque diei,

38. exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, et quae offeretis ex voto, vel quae sponte tribuetis Domino.

39. [†]A quinto decimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terrae vestrae, celebrabitis ferias Domini septem diebus; die primo et die octavo erit sabbatum, id est requies.

40. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimae, spatulasque palmarum, et ramos ligni denusarum frondium, et salices de torrente, et lactabimini coram Domino Deo vestro.

41. Celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum; legitimus sempernun erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis,

42. et habitabitis in unbraeulis septem diebus. Omnis, qui de genere est Israël, manebit in tabernaculis,

43. ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, cum educerem eos de terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester.

44. Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israël.

CAPUT XXIV.

Ritus concinnandarum lucernarum, panum propositionis, poena blasphemorum ac talionis.

(Eodem anno et mense.)

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Praceipe filii Israël, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum ac lucidum ad concinnandas lucernas jugiter

3. extra velum testimonii in tabernaculo foederis. Ponetque cas Aaron a vespera usque ad mane coram Domino cultu rituque perpetuo in generationibus vestris.

4. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

5. Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habent duas decimas,

6. quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues;

7. et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini.

8. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israël foedere sempernun,

9. eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto; quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini iure perpetuo.

10. Ecce *) autem egressus filius mulieris Israëlitidis, quem pepererat de viro aegyptio inter filios Israël, jurgatus est in castris cum viro Israëlite.

11. Cumque blasphemasset nomen, et

*) Sabb. 4 Temp. Sept.

*) Ann. 2. ab exitu, mensis 2. circiter die 15.

maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Gabri de tribu Dan.)

12. Miseruntque eum in carcerem, donec noscunt, quid juberet Dominus.

13. Qui locutus est ad Moysen,

14. dicens: Educ blasphemum extra castra, et ponat omnes, qui audierunt, manus suas super caput ejus, et lapidet eum populus universus.

15. Et ad filios Israël loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum,

16. et qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.

17. Qui percuesserit, et occiderit hominem, morte moriatur. (Exod. 21, 12.)

18. Qui percuesserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19. Qui irrogaverit maculum cuilibet civium suorum, sicut fecit, sic fieri ei:

20. fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Qualem iuxerit maculum, talem sustinere cogetur. (Exod. 21, 24. Deut. 19, 21. Malth. 5, 38.)

21. Qui percuesserit jumentum, reddet aliud. Qui percuesserit hominem, punietur.

22. Aequum judicium sit inter vos, sive peregrinus sive civis peccaverit, quia ego sum Dominus Deus vester.

23. Locutusque est Moyses ad filios Israël; et eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israël, sicut praeceperat Dominus Moysi.

CAPUT XXV.

Septimi et quinquagesimi anni lex. Non sumenda a fratribus usura, nec ipsi servitute perpetua opprimendi sunt, sed magis ab advenis potentibus redimendi.

(A. M. 2514. Mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinai, dicens:

2. Loquere filii Israël, et dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, sabbathiz sabbatum Domino.

3. Sex annis seres agrum tuum, et sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus; (Exod. 23, 10.)

4. septimo autem anno sabbatum erit terrae, requietionis Domini: agrum non seres, et vineam non putabis.

5. Quae sponte gignet humus, non metes, et uvas primiariarum tuarum non colliges quasi vindemiam; annus enim requietionis terrae est.

6. Sed erunt vobis in cibum; tibi et servo tuo, ancillae et mercenario tuo, et advenae, qui peregrinantur apud te,

7. jumentis tuis et pecoribus omnia, quae nascuntur, praebebunt cibum.

8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quae simul faciunt annos quadraginta novem,

9. et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra.

10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terrae tuae; ipse est enim jubilaeus. Revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque rediet ad familiam pristinam,

11. quia jubilaeus est et quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, et primitias vindemiae non colligetis,

12. ob sanctificationem jubilaei, sed statim oblata comedetis.

13. Anno jubilaci redient omnes ad possessiones suas.

14. Quando vendes quippam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilaei emes ab eo,

15. et juxta suppurationem frugum vendet tibi.

16. Quanto plures anni remanserint post jubilaeum, tanto crescat et pretium, et quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris et emio constabit; tempus enim frugum vendet tibi.

17. Nolite affigere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester.

18. Facite paecepta mea, et iudicia custodite, et implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore,

19. et gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes.

20. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras?

21. dabo benedictionem mean vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum;

22. seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum. Donec nova nascatur, edetis vetera.

23. Terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est, et vos advenae et coloni mei estis.

24. Unde cuincta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur.

25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, et voluerit propinquus ejus, potest redimere, quod ille vendiderat.

26. Sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire;

27. computabuntur fructus ex eo tempore, quo vendidit, et quod reliquum est, reddet emtori, sive recipiet possessionem suam.

28. Quod si non invenerit manus ejus,

ut reddat pretium, habebit emtor, quod emerat, usque ad annum jubilaeum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, et ad possessorem pristinum.

29. Qui vendiderit domum intra urbem muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.

30. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, emtor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redimi non poterit etiam in jubilaco.

31. Sin autem in villa fuerit domus, quae muros non habet, agrorum jure videntur; si ante redemta non fuerit, in jubilao revertetur ad dominum.

32. Aedes Levitarum, quae in urbibus sunt, semper possunt redimi.

33. Si redemptae non fuerint, in jubilao revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël.

34. Suburbana autem eorum non videntur, quia possessio sempererna est.

35. Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et suscepseris eum quasi advenam et peregrinum, et vixerit tecum,

36. ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.

37. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.

38. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut darem vobis terram Chanaan, et essem vester Deus.

39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famularum;

40. sed quasi mercenarius et colonus erit. Usque ad annum jubilaeum operabitur apud te,

41. et postea egredietur cum liberis suis, et revertetur ad cognationem et ad possessionem patrum suorum.

42. Mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra Aegypti. Non veneant conditione servorum;

43. ne affligas eum per potentiam, sed metuio Deum tuum.

44. Servus et ancilla sint vobis de nationibus, quae in circuitu vestro sunt.

45. Et de advenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his natu fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos,

46. et haereditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in aeternum; fratres autem vestros filios Israël ne opprimatis per potentiam.

47. Si invaluerit apud vos manus advenae atque peregrini, et attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus,

48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,

49. et patruus, et patruelis, et sanguineus et affinis. Sin autem et ipse potuerit, redimet se,

50. supputatis dumtaxat annis a tempore venditionis suaee usque ad annum

jubilaeum, et pecunia, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum et rationem mercenarii supputata.

51. Si plures fuerint anni, qui remaneant usque ad jubilaeum, secundum hos reddet et pretium.

52. Si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, et reddet emtor, quod reliquum est annorum,

53. quibus ante servit mercedibus imputatis; non affliget eum violenter in conspectu tuo.

54. Quod si per haec redimi non poterit, anno jubilao egredietur cum liberis suis.

55. Mei enim sunt servi, filii Israël, quos eduxi de terra Aegypti.

CAPUT XXVI.

Dei praecepta servantibus bona promittuntur, non servantibus vero plurima mala.

(Eodem anno et mense.)

1. Ego Dominus Deus vester. Non facietis vobis idolum et sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. Ego euim sum Dominus Dens vester. (Exod. 20, 4. Deut. 5, 8. Ps. 96, 7.)

2. Custodite sabbata mea, et pavete ad sanctuarium meum. Ego Dominus.

3. [†] Si in praeceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis, (Deut. 28, 1.)

4. et terra gignet gerumen suum, et pomis arbores replebuntur.

5. Apprehendet messium tritura vindimiam, et vindemia occupabit semen; et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra.

6. Dabo pacem in finibus vestris; dormictis, et non erit, qui exterritet. Afferam malas bestias, et gladius non transibit terminos vestros.

7. Persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis.

8. Persequentur quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis decem millia. Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro.

9. Respiciam vos, et crescere faciam: multiplicabimini, et firmabo pactum meum vobiscum.

10. Comedetis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis.

11. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjeciet vos anima mea.

12. Ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus. (II. Cor. 6, 16.)

13. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum, ne serviretis eis, et qui confregi catenam cervicum vestrum, ut incederetis erecti.

[†] Sabb. 4 Temp. Pent. Epist. 4.

14. Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, (*Deut. 28, 15. Thren. 2, 17. Malach. 2, 2.*)

15. si spreveritis leges meas, et judicia mea contemseritis, ut non faciatis ea, quae a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum menu.

16. ego quoque haec faciam vobis. Visebito vos velociter in egestate, et ardo re, qui conficiat oculos vestros, et consumat animas vestras. Frustra seretis semitementem, quae ab hostibus devorabitur.

17. Ponam faciem meam contra vos, et corrueatis coram hostibus vestris, et subjecicimini his, qui oderunt vos; fugietis, nemine persequebitur.

18. Sin autem nec sio obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra,

19. et conteram superbiam duritiae vestrae. Daboque vobis coelum desuper sicut fennum, et terram aeneam.

20. Consumetur in cassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poena praehebuntur.

21. Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra.

22. Immittantque in vos bestias agri, quae consumant vos, et pecora vestra, et ad paucitatem cuncta redigant, deserta que fiant viae vestrae.

23. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi;

24. ego quoque contra vos adversus incendam, et percutiam vos septies propter peccata vestra.

25. Induciamque super vos gladium ultorem foederis mei. Cumque consugeritis in urbes, militam pestilentiam in medio vestri, et trademini in manibus hostium.

26. postquam confregero baculum paucis vestri ita, ut decem mulieres in uno elianbo coquant paues, et reddant eos ad pondus; et comedetis, et non saturabimini.

27. Sin autem nec per haec audieritis me, sed ambulaveritis contra me;

28. et ego incendam adversus vos in furore contrario, et corripiam vos septem plagiis propter peccata vestra

29. ita, ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum.

30. Destruam excelsa vestra, et simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, et abominabitur vos anima mea

31. in tanum, ut urbes vestras redigam in solitudinem, et deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavissimum.

32. Disperdamque terram vestram, et stupebunt super ea iunici vestri, cum habitatores illius fuerint.

33. Vos autem dispergam in gentes, et evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, et civitates vestrae dirutae.

34. Tunc placebunt terrae sabbata sua cunctis diebus solitudinis suae; quando fueritis

35. in terra hostili, sabbatizabit, et requiesceret in sabbatis solitudinis suae, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea.

36. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebis eos sonitus folii voluntatis, et ita fugient quasi gladium, cadent, nulli persequente,

37. et corruent siuguli super fratres suos, quasi bella fugientes, nemo vestrum inimicus andebit resistere;

38. peribitis inter gentes, et hostilis vos terra consumet.

39. Quod si et de iis aliqui remanserint, tabescerent in iuicitatibus suis in terra iuniorum suorum, et propter peccata patrum suorum et sua affligentur,

40. docuec confiteantur iuicitates suas, et majorum suorum, quibus praevaricati sunt in me, et ambulaverunt ex adverso mihi.

41. Ambulabo igitur et ego contra eos, et inducam illos in terram hostilem, docuec erubescat incircumcis mens eorum; tunc orabunt pro impietatibus suis.

42. Et recordabor foederis mei, quod populi cum Jacob, Isaac et Abram. Terrae quoque memori ero,

43. quae cum relicta fuerit ab eis, complebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerint iudicia mea, et leges meas despixerint.

44. Et tamen etiam, cum essent in terra hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi, ut consumerentur, et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum,

45. et recordabor foederis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu gentium, ut essem Deus eorum. Ego Dominus. Haec sunt iudicia atque praecepta et leges, quas dedit Dominus inter se et filios Israël in monte Sinai per manum Moysi.

CAPUT XXVII.

Variorum generum vota, et illorum ac decimarum persolutio.

(A. M. 25, 14. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filii Israël, et dices ad eos: Homo, qui votum fecerit, et spoponderit Deo animam suam, sub aestimatione dabit pretium.

3. Si fuerit masculus a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinq*uaginta* siclos argenti ad mensuram sanctuariorum;

4. si mulier, triginta.

5. A quinto autem anno usque ad vigesimum masculus dabit viginti siclos; foemina decem.

6. Ab uno mense usque ad annum quintum pro masculo dabitur quinque sicli; pro foemina tres.

7. Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos; foemina decem.

8. Si pauper fuerit, et aestimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote; et quantum ille aestimaverit, et videtur, cum posse reddere, tantum dabit.

9. Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,

10. et mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec pejus bono. Quod si mutaverit, et ipsum, quod mutantum est, et illud, pro quo mutantum est, consecratum erit Domino.

11. Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem.

12. Qui judicans, utrum bonum an malum sit, statuet pretium.

13. Quod si dare voluerit is, qui offert, addet supra aestimationem quintam partem.

14. Homo si voverit domum suam, et sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos, utrum bona an mala sit, et juxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venundabit;

15. sin autem ille, qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem aestimationis supra, et habebit dominum.

16. Quod si agrum possessionis suea voverit, et consecraverit Domino, juxta mensuram sementis aestimabitur pretium. Si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti.

17. Si statim ab anno incipientis jubilaei voverit agrum, quanto valere potest, tanto aestimabitur.

18. Sin autem post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad jubilaeum, et detrahetur ex pretio.

19. Quod si voluerit redimere agrum ille, qui voverat, addet quintam partem aestimatae pecuniae, et possidebit eum.

20. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum, qui voverat, redimere non poterit,

21. quia, cum jubilaci venerit dies, sanctificatus erit Domino, et possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.

22. Si ager emitus est, et nou de possessione majorum sanctificatus fuerat Dominus,

23. supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubilaeum pretium, et dabit ille, qui voverat eum, Domino.

24. In jubilaco autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat cum, et babuerat in sorte possessionis sua.

25. Omnis aestimatio siclo sanctuarii ponderabitur. Siclus viginti obolos habet. (Exod. 30, 13. Num. 3, 47. Ezech. 45, 12.)

26. Primogenita, quae ad Dominum pertinet, nemo sanctificare poterit et vovere, sive bos, sive ovis fuerit; Domini sunt.

27. Quod si immundum est animal, redimet, qui obtulit, juxta aestimationem tuam, et addet quintam partem pretii; si redimere noluerit, vendetur alteri, quantumcumque a te fuerit aestimatuum.

28. Omne, quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. (Jos. 6, 17. et 25.)

29. Et omnis consecratio, quae offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.

30. Omnes decimae terrae, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, et illi sauctificantur.

31. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem eorum.

32. Omnium decimarum bovis et ovis et caprae, quae sub pastoris virga transiunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

33. Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, et quod mutantum est, et pro quo mutantum est, sanctificabitur Domino, et non redimetur.

34. Haec sunt praecepta, quae mandavit Dominus Moysi ad filios Israël in monte Sinai.

LIBER NUMERORUM,

HEBRAICE VAIEDABBER.

QUARTUM hunc Mosis librum Graeci *APIOMOTΣ*, Latini **NUMEROS** inscripserunt, quod in ipsa fronte Moses et Aaron ineant numerum populi tributim. Hebraei vero, ut superioribus libris, ita huic quoque nomen impo-
suerunt a prima voce **VAIEDABBER**, id est *et locutus est*. Continet autem res gestas et leges promulgatas a secundo mense anni secundi post exitum ex Aegypto usque ad initium mensis undecimi anni quadragesimi, id est, historiam annorum fere triginta novem. Quod tamen sic est accipendum, ut cum posteriore semestri 19 priora ejus capita absolvantur; reliqua fere ad annum vitae Mosis postremum referenda sint, si excipias 17 stationum seriem, capite 33. expressam.

CAPUT I.

Numeratis duodecim tribuum bellicis viris, filii Levi ad deferendum tabernaculum instituuntur.

(A. M. 2511. Ant. Chr. 1490.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo foederis prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Aegypto, dicens:

2. Tollite summam universae congregacionis filiorum Israël per cognationes et domos suas, et nomina singulorum, quidquid sexus est masculini (*Exod. 30, 12.*)

3. a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israël, et numerabitis eos per turmas suas, tu et Aaron.

4. Ernatque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis,

5. quorum ista sunt nomina: de Ruben Elius filius Sedeur;

6. de Simeon Salamiel filius Surisaddai;

7. de Juda Nahasson filius Aminadab;

8. de Issachar Nathanaël filius Suar;

9. de Zabulon Eliah filius Helon;

10. filiorum autem Joseph, de Ephraïm Elisama filius Ammiud, de Manasse Gamaliel filius Phadassur;

11. de Beuejan Abidan filius Gedeonis;

12. de Dan Ahiezer filius Amisaddai;

13. de Aser Phegiel filius Ochran;

14. de Gad Eliasaph filius Duel;

15. de Nephthali Ahira filius Euan.

16. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus et cognationes suas, et capita exercitus Israël.

17. Quos tulerunt Moyses et Aaron cum omni vulgi multitudine,

18. et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, et domos, ac familias, et capita, et nomina singulorum, a vigesimo anno et supra,

19. sicut praecepit Dominus Moysi. Numeratique suat in deserto Sinai.

20. De Ruben primogenito Israëlis per generationes et familias ac domos suas, et nomina capitum singulorum, omne, quod

sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum,

21. quadraginta sex milia quingenti.

22. De filiis Simeon per generationes ac familias ac domos cognitionum suarum recensiti sunt per nomina et capita singulorum, omne, quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum,

23. quinquaginta novem millia trecenti.

24. De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognitionum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes, qui ad bella procederent,

25. quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

26. De filiis Juda per generationes et familias ac domos cognitionum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

27. recensiti sunt septuaginta quatuor millia sexcenti.

28. De filiis Issachar per generationes et familias ac domos cognitionum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui ad bella procederent,

29. recensiti sunt quinquaginta quatuor millia quadrungenti.

30. De filiis Zabulon per generationes et familias ac domos cognitionum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

31. quinquaginta septem millia quadrungenti.

32. De filiis Joseph, filiorum Ephraïm per generationes et familias ac domos cognitionum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

33. quadraginta millia quingenti.

34. Porro filiorum Manasse per generationes et familias ac domos cognitionum suarum recensiti sunt per nomina

singulorum a viginti annis et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

35. triginta duo millia ducenti.

36. De filiis Benjamin per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

37. triginta quinque millia quadringentii.

38. De filiis Dan per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

39. sexaginta duo millia septingenti.

40. De filiis Aser per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

41. quadraginta millia et mille quingenti.

42. De filiis Nephthali per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt nominibus singulorum a vigesimo anno et supra, omnes, qui poterant ad bella procedere,

43. quinquaginta tria millia quadrin-

genti.

44. Hi sunt, quos numeraverunt Moyses et Aaron, et duodecim principes Israël,

singulos per domos cognationum suarum.

45. Fueruntque omnis numerus filiorum Israël per domos et familias suas a vige-

simo anno et supra, qui poterant ad bella procedere,

46. sexenta tria millia^{*)} virorum quin-

genti quiuquaginta.

47. Levitae autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen,

dicens:

49. Tribum Levi noli numerare, neque

pones summam eorum cum filiis Israël;

50. sed constitue eos super tabernacu-

lum testimonii et cuncta vasa ejus, et

quidquid ad ceremonias pertinet. Ipsi por-

tabunt tabernaculum et omnia utensilia

ejus, et erunt in ministerio, ac per gyrum

tabernaculi metabuntur.

51. Cum proficiscendum fuerit, deponent

Levitae tabernaculum; cum castrametan-

dum, erigent. Quisquis externorum acces-

serit, occidetur.

52. Metabuntur autem castra filii Israël

unusquisque per turmas et cuneos atque

exercitum suum.

53. Porro Levitae per gyrum taberna-

culti figent tentoria, ne fiat indigoatio su-

per multitudinem filiorum Israël, et excu-

bant in custodiis tabernaculi testimonii.

54. Fecerunt ergo filii Israël iuxta omnia,

quaе praeceperat Dominus Moysi.

^{*)} Eodem numero inventi sunt supra in capi-

tione ad erectionem tabernaculi. Exod. 38, 25.

CAPUT II.

Quae tribus ad quamvis mundi plagam ordinentur, recensitis familiarum principibus.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1190.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Singuli per turmas, signa, atque vexilla, et domos cognationum suarum castrametabuntur filii Israël per gyrum tabernaculi foederis.

3. Ad orientem Judas sitet tentoria per turmas exercitus sui; eritque princeps filiorum ejus Nahassou filius Aminadab.

4. Et omnis de stirpe ejus summa pugnantium septuaginta quatuor millia sexcenti.

5. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanaël filius Suar.

6. Et omnis numerus pugnatorum ejus quinquaginta quatuor millia quadringentii.

7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.

8. Omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum quinquaginta septem millia quadrin-

genti.

9. Universi, qui in castris Judae annu-

merati sunt, fuerunt centum octoginta sex

millia quadringentii; et per turmas suas

primi egredientur.

10. In castris filiorum Ruben ad meri-

dianam plagam erit princeps Elisur filius

Sedeur.

11. Et cunctus exercitus pugnatorum

ejus, qui numerati sunt, quadraginta sex

millia quingenti.

12. Juxta eum castrametati sunt de tribu

Simeon, quorum princeps fuit Salamiel

filius Surisaddai.

13. Et cunctus exercitus pugnatorum

ejus, qui numerati sunt, quinquaginta no-

ve millia trecenti.

14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph

filius Duel.

15. Et cunctus exercitus pugnatorum

ejus, qui numerati sunt, quadraginta quin-

que millia sexcenti quinquaginta.

16. Omnes, qui recensiti sunt in castris

Ruben, centum quinquaginta millia et

mille quadringentii quinquaginta per tur-

mas suas; in secundo loco proficiscuntur.

17. Levabitur autem tabernaculum testi-

monii per officia Levitarum et turmas eo-

rum, quomodo erigetur, ita et deponetur.

Singuli per loca et ordines suos profi-

ciscuntur.

18. Ad occidentalem plagam erunt castra

filiorum Ephraïm, quorum princeps fuit

Eliasama filius Ammud.

19. Cunctus exercitus pugnatorum ejus,

qui numerati sunt, quadraginta millia

quingenti.

20. Et cum eis tribus filiorum Manasse,

quorum princeps fuit Gamaliel filius Pha-

dassur.

21. Cunctus exercitus pugnatorum

ejus, qui numerati sunt, triginta duo milia ducenti.

22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis.

23. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti.

24. Omnes, qui numerati sunt in castris Ephraim, centum octo millia, centum per turmas suas; tertii proficiscentur.

25. Ad aquilonis partem castrametati sunt filii Dan, quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti.

27. Juxta cum fixere tentoria de tribu Aser, quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran.

28. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia et mille quingenti.

29. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Abira filius Enan.

30. Cunctus exercitus pugnatorum ejus quinquaginta tria millia quadringenti.

31. Omnes, qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti; et novissimi proficiscentur.

32. Hic numerus filiorum Israël, per domos cognationum suarum et turmas divisi exercitus, sexenta tria millia quingenti quinquaginta.

33. Levitae autem non sunt numerati inter filios Israël; sic enim praeceperat Dominus Moysi.

34. Feceruntque filii Israël juxta omnia, quae mandaverat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, et profecti per familias ac domos patrum suorum.

CAPUT III.

Levitae in tabernaculi ministerium assumti numerantur cum suis principibus ac ministeriis, et loco primogenitorum Israël suscipiuntur; reliqua primogenita numerum Levitarum exceedentia pretio redimuntur.

1. Hae sunt generationes Aaron et Moysis in die, qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai.

2. Et haec nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiu, et Eleazar, et Ithamar. (*Exod. 6, 23.*)

3. Haec nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui uncti sunt, et quorum repleatae et consecratae manus, ut sacerdotio fungentur.

4. Mortui sunt enim Nadab et Abiu, cum offerrent iguem alienum in conspectu Domini in deserto Sinai, absque liberis, funtique sunt sacerdotio Eleazar et Ithamar coram Aaron patre suo. (*Lev. 10, 1. et 2. I. Par. 21, 2.*)

5. Locutusque est Dominus ad Moysem, dicens:

6. Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrarent ei et excubent,

7. et observent, quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii,

8. et custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus.

9. Dabisque dono Levitas

10. Aaron et filii ejus, quibus traditi sunt a filiis Israël. Aaron autem et filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accederit, morietur.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Ego tuli Levitas a filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque Levitae mei.

13. Meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti; sanctificavi milii, quidquid pri-
mum nascitur in Israël ab homine usque ad pecus, mei sunt. Ego Dominus. (*Exod. 13, 2. Infr. 8, 16.*)

14. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens:

15. Numera filios Levi per domos patruorum suorum et familias, omnem masculinum ab uno mense et supra.

16. Numeravit Moyses, ut praeceperat Dominus,

17. et inventi sunt filii Levi per nomina sua Gerson, et Caath, et Merari. (*Exod. 6, 16.*)

18. Filii Gerson: Lehui et Semei.

19. Filii Caath: Amram et Jesaer, Hebron et Oziel.

20. Filii Merari: Moholi et Musi.

21. De Gerson fuere familiae duas, lebitica et semeitica.

22. Quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense et supra septem millia quingenti.

23. Hi post tabernaculum metabuntur ad occidentem,

24. sub principe Eliasaph filio Laël.

25. Et habebunt excubias in tabernaculo foederis,

26. ipsum tabernaculum et operimentum ejus, tentorium, quod trahitur ante portas tecti foederis, et cortinas atrii; tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, et quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi et omnia utensilia ejus.

27. Cognatio Caath habebit populos Amraimitas, et Jesaeritas, et Hebronitas, et Ozielitas. Hae sunt familiae Caathitarum recensitate per nomina sua.

28. Omnes generis masculini ab uno mense et supra octo millia sexcenti habebunt excubias sanctuariorum,

29. et castrametabuntur ad meridianam plagam.

30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel;

31. et custodient arcam, mensamque et candelabrum, altaria et vasa sanctuariorum,

in quibus ministratur, et velum, cunctaque hujuscemodi supellectilem.

32. Princeps autem principum Levitrum Eleazar filius Aaron sacerdotis erit super excubatores custodiae sanctuarii.

33. At vero de Merari erunt populi Moholitae et Musitae recensiti per nomina sua.

34. Omnes generis masculini ab uno mense et supra sex milia ducenti.

35. Princeps corum Suriel filius Abihail. In plaga septentrionali castrametabuntur.

36. Erunt sub custodia eorum tabulae tabernaculi et vectes, et columnae ac bases earum, et omnia, quae ad cultum hujuscemodi pertinet,

37. columnaeque atrii per circuitum cum basibus suis, et paxilli cum funibus.

38. Castrametabuntur ante tabernaculum foederis, id est, ad orientalem plagam, Moyses et Aaron cum filiis suis, habentes custodiam sanctuarii in medio filiorum Israël. Quisquis alienus accesserit, morietur.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490.)

39. Omnes Levitae, quos numeraverunt Moyses et Aaron juxta praeceptum Domini per familias suas in genere masculino a mense uno et supra, fuerunt viginti duo millia.

40. Et ait Dominus ad Moysen: Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israël ab uno mense et supra, et habebis summam eorum.

41. Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israël, ego sum Dominus; et pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israël.

42. Recensuit Moyses, sicut praeceperat Dominus, primogenitos filiorum Israël.

43. Et fuerunt masculi per nomina sua a mense uno et supra viginti duo millia ducenti septuaginta tres.

44. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

45. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israël, et pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitae mei. Ego sum Dominus.

46. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israël,

47. accipies quinque sicles per singula capita ad mensuram sanctuarii. Sicles habet viginti obolos. (Exod. 30, 13. Lev. 27, 25. Infr. 18, 16. Ezech. 45, 12.)

48. Dabisque pecuniam Aaron et filiis ejus, prestitum eorum, qui supra sunt.

49. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum, qui fuerant amplius, et quos redemerant a Levitis.

50. Pro primogenitis filiorum Israël mille trecentorum sexaginta quinque siclesorum juxta pondus sanctuarii,

51. et dedit eam Aaron et filiis ejus juxta verbum, quod praeceperat sibi Dominus.

CAPUT IV.

Ritus et officia Levitarum juxta cuiusque familiam distribuuntur.

(A. M. 2514. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Tolle sumnum filiorum Caath de medio Levitum per domos et familias suas,

3. a trigesimo anno et supra usque ad quinquagesimum annum omnium, qui ingrediuntur, ut stent et ministrent in tabernaculo foederis.

4. Hic est cultus filiorum Caath: tabernaculum foederis, et sanctum sanctorum.

5. Ingredientur Aaron et filii ejus, quando movenda sunt castra, et deponent velum, quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii,

6. et operient rursum velamine janthinarum pellum, extendentque desuper palium totum hyacinthinum, et inducent vectes.

7. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, et ponent cum ea thuribula et mortariola, cyathos et crateras ad liba fundenda. Panes semper in ea erunt;

8. extendentque desuper palium coccineum, quod rursum operient velamento janthinarum pellum, et inducent vectes.

9. Sument et pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum cum lucernis et forcipibus suis et emuncoriis et cunctis vasis olei, quae ad concinnandas lucernas necessaria sunt;

10. et super omnia ponent operimentum janthinarum pellum, et inducent vectes.

11. Nec non et altare aureum involvent hyacinthino vestimento, et extendent desuper operimentum janthinarum pellum, inducentque vectes.

12. Omnia vasa, quibus ministratur in sanctuario, involvent hyacinthino pallio, et extendent desuper operimentum janthinarum pellum, inducentque vectes.

13. Sed et altare mundabunt cinere, et involvent illud purpureo vestimento,

14. ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos et batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine janthinarum pellum, et inducent vectes.

15. Cumque involverint Aaron et filii ejus sanctuarium et omnia vasa ejus in commotiisque castrorum, tunc intrabunt filii Caath, ut portent involuta, et non tangent vasa sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo foederis. (I. Par. 15, 15.)

16. Super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, et compositionis incensum, et sacrificium, quod semper offerunt, et oleum unctionis, et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quae in sanctuario sunt.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:
18. Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum.
19. Sed hoc facite eis, ut vivant, et non moriantur, si tetigerint sancta sanctorum. Aaron et filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, et divident, quid portare quis debeat.
20. Alii nulla curiositate videant, quae sunt in sanctuario, priusquam involvantur; alioquin morientur.
21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
22. Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias et coguationes suas,
23. a triginta annis et supra usque ad annos quinquaginta. Numera omnes, qui ingrediuntur et ministrant in tabernaculo foederis.
24. Hoc est officium familiae Gersonitarum,
25. ut portent cortinas tabernaculi et tectum foederis operimentum aliud, et super omnia velamen janthinum tenoriumque, quod pendet in introitu tabernaculi foederis,
26. cortinas atrii, et velum in introitu, quod est ante tabernaculum. Omnia, quae ad altare pertinent, funiculos et vasa ministerii,
27. jubente Aaron et filiis ejus, portabant filii Gerson; et scient singuli, cui debeat oneri mancipari.
28. Hic est cultus familiae Gersonitarum in tabernaculo foederis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron, sacerdotis.
29. Filios quoque Merari per familias et domos patrum suorum recensebis,
30. a triginta annis et supra usque ad annos quinquaginta omnes, qui ingrediuntur ad officium ministerii sui et cultum foederis testimonii.
31. Haec sunt onera eorum: portabant tabulas tabernaculi et vectes ejus, columnas ac bases earum,
32. columnas quoque atrii per circuitum cum basibus et paxillis et funibus suis. Omnia vasa et supellectilem ad numerum accipient, sicutque portabant.
33. Hoc est officium familiae Meraritarum et ministerium in tabernaculo foederis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron, sacerdotis.
34. Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et principes syuagogae filios Caath per coguationes et domos patrum suorum,
35. a triginta annis et supra usque ad annum quinquagesimum omnes, qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi foederis;
36. et inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta.
37. Hic est numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum foederis. Hos numeravit Moyses et Aaron juxta sermonem Domini per manum Moysi.
38. Numerati sunt et filii Gerson per cognationes et domos patrum suorum,
39. a triginta annis et supra usque ad quinquagesimum annum omnes, qui ingrediuntur, ut ministrent iu tabernaculo foederis;
40. et inventi sunt duo millia sexcenti triginta.
41. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses et Aarou juxta verbum Domini.
42. Numerati sunt et filii Merari per cognationes et domos patrum suorum,
43. a triginta annis et supra usque ad annum quinquagesimum omnes, qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi foederis;
44. et inventi sunt tria millia ducenti.
45. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses et Aaron juxta imperium Domini per manum Moysi.
46. Omnes, qui recensiti sunt de Levitis, et quos recenseri fecit ad nomen Moyses et Aaron, et principes Israël per cognationes et domos patrum suorum,
47. a triginta annis et supra usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi et onera portanda,
48. fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.
49. Juxta verbum Domini recessuit eos Moyses, unumquemque juxta officium et onera sua, sicut praeceperat ei Dominus.

CAPUT V.

Qui immundi extra castra arcendi. Satisfactione transgressionis per negligentiam. De primitiis ac oblationibus, et lege zelotypiae.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1490. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
2. Praecepit filiis Israël, ut ejiciant de castris omnem leprosum, et qui semine fuit, pollutusque est super mortuo.
3. Tam masculum quam foeminam ejicie de castris, ne contaminent ea, cum habitaverim vobiscum.
4. Feceruntque ita filii Israël, et ejeicerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.
5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:
6. Loquere ad filios Israël: Vir sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solent hominibus accidere, et per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint,
7. confitebuntur peccatum suum, et redent ipsum caput, quintamque partem de super ei, in quem peccaverint.
8. Sin autem non fuerit, qui recipiat, dabunt Dominum, et erit sacerdotis, excepto ariete, qui offeratur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.
9. Omnes quoque primitiae, quas offeruant filii Israël, ad sacerdotem pertinent;

10. et quidquid in sanctuarium offertur a singulis, et traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Loquere ad filios Israël, et dices ad eos: Vir, cuius uxor erraverit, maritumque contemnens,

13. dormierit cum altero viro, et hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, et testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro;

14. si spiritus zelotypiae concitaverit virum contra uxorem suam, quae vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur,

15. adducet eam ad sacerdotem, et offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sacrificium zelotypiae est, et oblatio investigans adulterium.

16. Offeret igitur eam sacerdos, et statuet coram Domino.

17. Assimmetque aquam sanctam in vase fictili, et pauxillum terrae de pavimento tabernaculi mittet in eam.

18. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discoperiet caput ejus, et ponet super manus illius sacrificium recordationis et oblationem zelotypiae; ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta concessit.

19. Adjurabitque eam, et dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, et si non polluta es, deserto mariti toro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta concessi;

20. si autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, et concubuisti cum altero viro,

21. his maledictionibus subjacebis. Dete Dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo suo; putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus disrumpatur.

22. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, et utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier: Amen, amen.

23. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, et delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta concessit,

24. et dabit ei bibere. Quas cum exhauserit,

25. tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiae, et elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare; ita dumtaxat, ut prius

26. pugillum sacrificii tollat de eo, quod offeratur, et incendat super altare, et sic potum det mulieri aquas amarissimas.

27. Quas cum hiberit, si polluta est, et contento viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, et inflato ventre computrescat femur, eritque mulier in maledictionem et in exemplum omni populo.

28. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, et faciet liberos.

29. Ista est lex zelotypiae. Si declinaverit mulier a viro suo, et si polluta fuerit, 30. maritusque zelotypiae spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, et fecerit ei sacerdos juxta omnia, quæ scripta sunt;

31. maritus absque culpa erit, et illa recipiet iniquitatem suam.

CAPUT VI.

Nazaraeorum consecratio et obtatio, quibusque verbis sacerdotes populo benedicent.

(A. M. 2514. Ab exitu 2., mense 2.)
1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, et dices ad eos: Vir sive mulier, cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare,

3. a vino et omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, et ex qualibet alia potione, et quidquid de uva exprimitur, non bibent; uvas recentes siccasse non comedent

4. cuicunque diebus, quibus ex voto Domino consecrantur. Quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent.

5. Omni tempore separationis suae novacula non transibit per caput ejus usque ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente caesarie capitis ejus. (Judic. 13, 5.)

6. Omni tempore consecrationis suae super mortuum non ingredietur,

7. nec super patris quidem et matris et fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei sui super caput ejus est.

8. Omnibus diebus separationis suae sanctus erit Domino.

9. Si autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus; quod raderet illico in eadem die purgationis sene, et rursum septima.

10. In octava autem die offeret duos turture, vel duos pullos columbae sacerdoti in introitu foederis testimonii,

11. facietque sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum, et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo; sanctificabitque caput ejus in die illo,

12. et consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato, ita tamen, ut dies priores irriterent, quoniam polluta est sanctificatio ejus.

13. Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi foederis,

14. et offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, et oves anniculum immaculatum pro peccato, et arietem immaculatum, hostiam pacificam,

15. canistrum quoque panum azymorum,

qui conspersi sint oleo, et lagana absque fermento uncta oleo, ac libawina singulorum.

16. Quae offeret sacerdos coram Domino, et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum.

17. Arietem vero immolabit hestiam pacificam Domino, offerens simul caustram azymorum, et libamenta, quae ex more debentur.

18. Tunc radetur Nazaraeus ante ostium tabernaculi foederis caesarie consecrationis sue, tolletque capillos ejus, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. (*Act. 21, 24.*)

19. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum, et tradet in manus Nazarei, postquam rasum fuerit caput ejus.

20. Susceptaque rursum ab eo elevabit in conspectu Domini, et sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, et femur. Post haec potest bibere Nazaraeus viuum.

21. Ista est lex Nazarei, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis sue, exceptis his, quae invenerit manus ejus. Juxta quod mente devorat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suea.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere Aaron et filii ejus: Sic benedicet filii Israël, et dicetis eis:

24. Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. (*Ecli. 36, 19.*)

25. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui.

26. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem.

27. Invocabuntque nomen meum super filios Israël, et ego benedicam eis.

CAPUT VII.

Oblationes principum duodecim tribuum in dedicationem tabernaculi et altaris. Loquitur Dominus Moysi de propitiatorio.

1. Factum est autem in die, qua complevit Moyses tabernaculum, et erexit illud, uixitque et sanctificavit cum omnibus vasibus suis altare similiter et omnia vasa ejus. (*Exod. 40, 16.*)

(*A. M. 2514. Eodem mense.*)

2. Obtulerunt principes Israël et capita familiarium, qui erant per singulas tribus, praefectique eorum, qui numerati fuerant;

3. munera coram Domino, sex plastra tecta cum duodecim bobus. Unum plastrum obtulere duo duces, et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

4. Ait autem Dominus ad Moysen:

5. Suscipe ab eis, ut serviant in ministerio tabernaculi, et trades ea Levitis iuxta ordinem ministerii sui.

6. Itaque cum suscepisset Moyses plastrum et boves, tradidit eos Levitis.

7. Duo plastrum et quatuor boves dedit filius Gerson iuxta id, quod habebant necessarium.

8. Quatuor alia plastrum et octo boves dedit filius Merari secundum officia et cultum suum, sub manu Ithamar filii Aaron, sacerdotis.

9. Filius autem Caath non dedit plastrum et boves, quia in sanctuario servilunt, et ouera propriis portant humeris.

10. Igitur obtulerunt duces in dedicacionem altaris die, qua uictum est, oblationem suam ante altare.

11. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.

12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Juda,

13. fueruntque in ea acetabulum argenteum pondum centum triginta siclos, phiala argentea, habens septuaginta siclos juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

14. mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso;

15. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

16. hircumque pro peccato,

17. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec est oblationis Nahasson filii Aminadab.

18. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar,

19. acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

20. mortariolum aureum, habens decem siclos, plenum incenso;

21. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

22. hircumque pro peccato,

23. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblationis Nathanael filii Suar.

24. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon,

25. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

26. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

27. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

28. hircumque pro peccato,

29. et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec est oblationis Eliab filii Helon.

30. Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Sedeur,

31. obtulit acetabulum argenteum, ap-

pendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

32. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

33. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

34. hircumque pro peccato,

35. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Elisur filii Sedeur.

36. Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Surisaddai,

37. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

38. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

39. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

40. hircumque pro peccato,

41. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Salamiel filii Surisaddai.

42. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Ducl,

43. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

44. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

45. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

46. hircumque pro peccato,

47. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Eliasaph filii Duel.

48. Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Amniud,

49. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

50. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

51. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

52. hircumque pro peccato,

53. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Elisama filii Amniud.

54. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur,

55. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

56. mortariolum anreum, appendens decem siclos, plenum incenso;

57. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

58. hircumque pro peccato,

59. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Gamaliel filii Phadassur.

60. Die nono princeps filiorum Benjamini, Abidan filius Gedeonis,

61. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

62. et mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

63. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

64. hircumque pro peccato,

65. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Abidan filii Gedeonis.

66. Die decimo princeps filiorum Dan, Ahiezer filius Ammisaddai,

67. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

68. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

69. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

70. hircumque pro peccato,

71. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Ahiezer filii Amnisaddai.

72. Die undecimo princeps filiorum Aser, Phegiel filius Ochran,

73. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificium,

74. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

75. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

76. hircumque pro peccato,

77. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Phegiel filii Ochran.

78. Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahira filius Enan,

79. obtulit acetabulum argenteum, appendens centum triginta siclos, phialam argenteam, habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa in sacrificium,

80. mortariolum aureum, appendens decem siclos, plenum incenso;

81. bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum,

82. hircumque pro peccato,

83. et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Haec fuit oblatio Ahira filii Euan.

84. Haec in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israël in die, qua consecratum est. Acetabula argentea duodecim, phialae argenteae duodecim, mortariola aurea duodecim.

85. ita, ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, et septuaginta siclos haberet una phiala, id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadrigeniti pondere sanctuarii.

86. Mortariola aurea duodecim plena incenso, deuos siclos appendentia pondere sanctuarii, id est, sinu auri sicli centum viginti.

87. Boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, et libamenta eorum; hirci duodecim pro peccato;

88. in hostias pacificorum boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Haec oblata sunt in dedicatione altaris, quando uinctum est.

89. Cumque ingredetur Moyses tabernaculum foederis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimoniū inter duos Chernibim, unde et loquebatur ei.

CAPUT VIII.

Candelabri et lucernarum situs ac forma; actasque et consecratio Levitarum.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1190. Ab exitu 2., mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere Aaron, et dices ad eum: Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur praeceipe, ut lucernae contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis; contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt.

3. Fecitque Aaron, et imposuit lucernas super candelabrum, ut praeceperat Dominus Moysi.

4. Haec autem erat factura candelabri, ex auro ductili tam medius stipes, quam cuncta, quae ex utroque calamorun latere nascendantur. Juxta exemplum, quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Tolle Levitas de medio filiorum Israël, et purificabis eos

7. juxta hunc ritum: Aspergantur aqua unctionis, et radant omnes pilos carnis sua. Cumque laverint vestimenta sua, et mundati fuerint,

8. tollent bovem de armentis, et libamentum ejus similam oleo conspersam; bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato,

9. et applicabis Levitas coram tabernaculo foederis, convocata omni multitudo filiorum Israël.

10. Cumque Levitae fuerint coram Domino, ponent filii Israël manus suas super eos;

11. et offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini a filiis Israël, ut servaret in ministerio ejus.

12. Levitae quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum Domini, ut depreceris pro eis.

13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino,

14. ac separabis de medio filiorum Israël, ut sint mei.

15. Et postea ingredientur tabernaculum foederis, ut serviant mihi. Sicque purificabis et consecrabis eos in oblationem Domini, quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israël.

16. Pro primogenitis, quae aperiunt omne vulvam in Israël, accepi eos. (Exod. 13, 2. Supr. 3, 13. Luc. 2, 23.)

17. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israël tam ex hominibus, quam ex iumentis. Ex die, quo percussi omne primogenitum in terra Aegypti, sanctificavi eos mihi,

18. et tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël,

19. tradidique eos dono Aaron et filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israël in tabernaculo foederis, et orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium.

20. Feceruntque Moyses et Aaron, et omnis multitudo filiorum Israël super Levitum, quae praeceperat Dominus Moysi;

21. purificare sunt, et laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis,

22. ut purificati ingredentur ad officia sua in tabernaculum foederis coram Aaron et filiis ejus. Sicut praeceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. Haec est lex Levitarum: A viginti quinque annis et supra ingredientur, ut ministrarent in tabernaculo foederis.

25. Cumque quinquagesimum annum aetas impleverint, servire cessabunt,

26. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo foederis, ut custodiant, quae sibi fuerint commendata; opera autem ipsa nou faciant. Sic dispones Levitas in custodiis suis.

CAPUT IX.

Quo tempore debeant mundi Phase celebrare, et quo immundi. Nubes tabernaculum operiens dicit exercitum.

(A. M. 2514. Ant. Chr. 1190. Mense quidem 7.; sed anni 2. ab exitu 1.)

1. Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo, postquam egressi sunt de terra Aegypti, mense primo, dicens:

2. Faciant filii Israël Phase in tempore suo, (Exod. 12, 3.)

3. quartadecima die mensis hujus ad vesperam juxta omnes ceremonias et justificationes ejus.

4. Praecepitque Moyses filiis Israël, ut facerent Phase.

5. Qui fecerunt tempore suo, quartadecima die mensis ad vesperam in monte Sinai. Juxta omnia, quae mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israël.

6. Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen et Aaron,

7. dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis. Quare fraudamur, ut non valcamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël?

8. Quibus respondit Moyses: State, ut consultam, quid precipiat Dominus de vobis.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël: Homo, qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domini.

11. in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam. Cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud;

12. non relinquunt ex eo quipiam usque mane, et os ejus non confringent, omnem ritum Phase observabunt. (Exod. 12, 16. Joann. 19, 36.)

13. Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo. Peccatum suum ipse portabit.

14. Peregrinus quoque et advena, si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta ceremonias et justificationes ejus. Praeceptum idem erit apud vos tam adveniae quam indigenae.

15. Igitur die, qua erectum est tabernaculum, operauit illud nubes. A vespera autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane. (Exod. 40, 16. Supr. 7, 1.)

16. Sic siebat jugiter: per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis.

17. Cumque ablata fuisset nubes, quae tabernaculum protegebat, tunc proficisci bantur filii Israël, et in loco, ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur.

18. Ad imperium Domini proficisci bantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus, quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco; (I. Cor. 10, 1.)

19. et si evenisset, ut multo tempore maneret super illud, erant filii Israël in excubis Domini, et non proficisci bantur,

20. quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, et ad imperium illius deponebant.

21. Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficisci bantur; et, si post diem et noctem recessisset, dissipabant tentoria.

22. Si vero biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israël in eodem loco, et non proficisci bantur; statim autem, ut recessisset, movebant castra.

23. Per verbum Domini figebant tentoria, et per verbum illius proficisci bantur, erantque in excubis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi.

CAPUT X.

Usus tubarum. Quo ordine mota sint castra de deserto Sinai. Orat Moyses cognatum Hobab, ut cum ipsis proficisciatur. Et verba, quae loquebatur Moyses, cum eleveretur vel deponeretur area.

(A. M. 2514. A. 2. ab exitu, mense 2.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra.

3. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi foederis.

4. Si semel clangueris, venient ad te principes, et capita multitudinis Israël;

5. si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi, qui sunt ad orientalem plagam.

6. In secundo autem sonitu et pari ululatu tubae levabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, et juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in proportionem.

7. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, et non concise ululabunt.

8. Filii autem Aaron sacerdotes clangent tubis, eritque hoc legitimum semper ternum in generationibus vestris.

9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.

10. Si quando habebitis epulum, et dies festos et calendas, canetis tubis super

110 Cap. 10. Qui fuerint castrorum duces. **NUMERI.** Cap. 11. Murmur ob laborem et cibum.

holocaustis et pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Del vestri. Ego Dominus Deus vester.

11. Anno secundo, mense secundo, vi gesius die mensis elevata est nubes de tabernaculo foederis,

12. profectique sunt filii Israël per turmas suas de deserto Sinai*), et recubuit nubes in solitudine Pharan.

13. Moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi.

14. Fili Judäa per turmas suas, quorum princeps erat Nahassou filius Amiuadab. (*Supr. 1, 7.*)

15. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar.

16. In tribu Zabulon erat princeps Ellab filius Helon.

17. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson et Merari.

18. Profectique sunt et filii Ruben per turmas et ordinem suum, quorum princeps erat Heliur filius Sedeur.

19. In tribu autem filiorum Simon principes fuit Salaniel filius Sorisaddai.

20. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel.

21. Profectique sunt et Caathitae, portantes sanctuarium. Tandiu taberuaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.

22. Moverunt castra et filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammud.

23. In tribu autem filiorum Mavasse princeps fuit Gawaliel filius Phadassur.

24. Et in tribu Benjamini erat dux Abidan filius Gedeonis.

25. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.

27. Et in tribu filiorum Nephthali principes fuit Ahira filius Enan.

28. Haec sunt castra, et profectiones filiorum Israël per turmas suas, quando egrediebantur.

29. Dixitque Moyses Hobab**) filio Raguel Medianitae, cognato suo: Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis. Veui nobiscum, ut beneficiamus tibi, quia Dominus bona promisit Israëli.

30. Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum. (*Exod. 18, 27.*)

31. Et ille: Noli, inquit, nos relinquerre; tu enim nosti, in quibus locis per de-

serum castra ponere debeamus, et eris dux nos.

32. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis tradidit, est Dominus, dabimus tibi.

33. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque foederis Domini praececedebat eos, per dies tres*) providens castrorum locum.

34. Nubes quoque Domini super eos erat per diem, cum incederent.

35. Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses: Surge Domine, et dissipetur iniici tui, et fugiant, qui oderunt te, a facie tua. (*Ps. 67, 2.*)

36. Cum autem deponebatur, aiebat: Reverte te, Domine, ad multitudinem exercitus Israël.

CAPUT XI.

Murmuris pena plexi Iudei coturnicu carnes impetrant; turbatoque Moysis spiritu, Deus illius onus in septuaginta seniores partitur, qui omnes prophetant; puniturque populus propter carnium concupiscentiam.

(A. M. 2514.)

1. Interea ortua est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem. (*Num. 33, 16. Ps. 77, 19. I. Cor. 10, 10.*) (*Ps. 77, 21.*)

2. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, et absorptus est ignis.

3. Vocavitque nomen loci illius incensio, eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.

4. Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedeus et fleus, juvitis sibi pariter filii Israël, et ait: quis dabit nobis ad vesendum carnes? (*I. Cor. 10, 3.*)

5. Recordamus piscium, quos conedebamus in Aegypto gratis; in mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique, et caepe et alia.

6. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man.

7. Erat autem Man quasi semen coriandri, coloris beldelli. (*Exod. 16, 14. Ps. 77, 24. Sap. 16, 20. Joann. 6, 31.*)

8. Circuibatque populus, et colligens illud, frangebat moia, sive terebat in mortario, coquens in olla, et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.

9. Cumque descendenter nocte super castra ros, descendebat pariter et Man.

10. Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia territorii sui. Iratusque est furor Domini valde; sed et Moysi intolleranda res visa est.

11. Et ait ad Dominum: Cur affixisti servum tuum? quare non tamen gratiam

*) Ubi per integrum annum haeserant. Vide *Exod. 10, 1.*

**) Alii hunc Hobab volunt fuisse Jethro, quem alii putant fuisse Raguel. Sed Hebraeus, Samaritanus, Chaldaeus et Septuaginta habent hic Hobab sacerdos suo, ut de Jethro *Exod. 18, 1.* et aliquoquin eadem utroque videtur referri historia, quae ideo hic fuisse exprimitur, quod ibi uno tantum verbo eam perstrinxerat.

*) Quibus pervenerunt ad desertum Pharan, ubi dies 25 considererunt.

coram te? et cur imposuisti pondus universi populi hujus super me?

12. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi: Porta eos in sium tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram, pro qua jurasti patribus eorum?

13. Unde mihi carnes, ut dem tantae multitudini? Flent contra me, dicentes: Da nobis carnes, ut comedamus.

14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.

15. Sin aliter tibi videtur, obsecro, ut interficias me, et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.

16. Et dixit Dominus ad Moyses: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri; et duces eos ad ostium tabernaculi foederis, faciesque ibi stare tecum,

17. ut descendam et loquar tibi, et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris.

18. Populo quoque dices: Sanctificamini; eras comedetis carnes. Ego enim audiui vos dicere: Quis dabit nobis escas carnium? Bene nobis erat in Aegypto. Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis,

19. nou uno die, nec dnobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem,

20. sed usque ad mensem diernum, donec exeat per uares vestras, et vertatur in nauseam, eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, et fleveritis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Aegypto?

21. Et ait Moyses: Sexcenta millia peditum hujus populi sunt, et tu dicas: Dabo eis escum carnium mense integro?

22. Numquid ovium et boum multitudo caedetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient? (Joann. 6, 10.)

23. Cui respondevit Dominus: Numquid manus Domini invalida est? Jam nunc videbis, utrum meus sermo opere compleatur. (Isai. 59, 1.)

24. Venit igitur Moyses, et narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa tabernaculum.

25. Descendit Dominus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, et datus septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.

26. Remanserant autem in castris duo viri, quorun unus vocabatur Eidad, et alter Medad, super quos requievit spiritus; nam et ipsi descripti fuerant, et non exierant ad tabernaculum.

27. Cumque prophetarent in castris, ecce uerit puer, et nuntiavit Moysi, dicens: Eidad et Medad prophetant in castris.

28. Statim Josue filius Nun, minister Moysis, et electus e pluribus, ait: Domine Mihi Moyses, prohibe eos.

29. At ille: Quid, inquit, aemularis proxime? quis tribuat, ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum?

30. Reversusque est Moyses, et majorres natu Israël in castra.

31. Ventus autem egrediens a Domino, arreptans trans mare colurnices detulit, et demisit in castra itinere, quantum uno die conficit potest, ex omni parte castorum per circuitum, volabante in aere duobus cubitibus altitudine super terram. (Ps. 77, 26. et 27. Exod. 16, 12.)

32. Surgens ergo populus toto die illo et nocte, ac die altero, congregavit conturnicum, qui parum, decem coros, et sicaverunt eas per gyrum castorum.

33. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus, et ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna uinis. (Ps. 77, 30.)

34. Vocatusque est ille locus sepulcra concupiscentiae; ibi enim sepelierunt populum, qui desideraverant. Egressi autem de sepulcra concupiscentiae, venerunt in Haseroth, et manserunt ibi.

CAPUT XII.

Aaron et Maria in mitissimum Moysen murmurant, apud quos Deus Moysen laudat a familiaritate erga Dominum. Maria lepra percussa, et septem diebus a populo separata, sanitati restituitur.

(A. M. 2514.)

1. Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Aethiopissam*),

2. et dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne et nobis similiter est locutus? Quod cum audisset Dominus,

3. erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra)

4. statim locutus est ad eum, et ad Aaron et Mariam: Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis. Cumque fuisse egressi,

5. descendit Dominus in columna nubis, et stetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron et Mariam. Qui cum issent,

6. dixit ad eos: Audite sermones meos. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnum loquar ad illum.

7. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est; (Hebr. 3, 2.)

8. ore enim ad os loquor ei, et palam, et non per aenigmata et figuratas Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi? (Exod. 33, 11.)

9. Irratusque contra eos, abiit.

10. Nubes quoque recessit, quae erat

* Zipporam videlicet, Madianitidem, ex Aethiopia orientali sive Arabia ab eo ductam.

super tabernaculum; et ecce Maria apparet candens lepra quasi nix. Cumque respxisset eam Aaron, et vidisset perfusam lepra, (*Deut. 24, 9.*)

11. ait ad Moysen: Obsecro domine mihi ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus,

12. ne fiat haec quasi mortua, et ut abortivum, quod projicitur de vulva matris suea. Ecce jam medium carnis ejus devoratum est a lepra.

13. Clamatique Moyses ad Dominiū, dicens: Deus, obsecro, sava eam.

14. Cui respondit Dominus: Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundī? Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur.

15. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus; et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

CAPUT XIII.

Missi exploratores ad considerandam terram promissionis, palmitem cum botro aliisque fructibus in fertilitatis signum referunt; qui tamen universi praeter Caleb et Josue murmur in populo concitant.

(*A. M. 2514. Ab exitu 2. et mense 1.*)

1. Profectusque est populus de Hæs-roth, fixis tentoriis in deserto Pharan.

2. Ibi locutus est Dominus ad Moy-sen, dicens:

3. Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam datus sum filiis Israël, singulos de singulis tribubus ex principiis.

4. Fecit Moyses, quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan*) mittens principes viros, quorum ista sunt nomina:

5. de tribu Ruben Sammua filium Zechar; 6. de tribu Simeon Saphat filium Huri; 7. de tribu Juda Caleb filium Jephone; 8. de tribu Issachar Igal filium Joseph; 9. de tribu Ephraim Osee filium Nun; 10. de tribu Benjamin Phalti filium Raphu;

11. de tribu Zabulon Geddiel filium Sodi;

12. de tribu Joseph, sceptri Mauasse, Gaddi filium Susi;

13. de tribu Dan Ammiel filium Ge-malli;

14. de tribu Aser Sthur filium Michael;

15. de tribu Nephthali Nahabi filium Vapsi;

16. de tribu Gad Guel filium Machi.

17. Haec sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram. Vocavitque Osee filium Nun, Josue **).

18. Misit ergo eos Moyses ad considerandam terram Chanaan, et dixit ad eos: Ascendite per meridianam plagam. Cumque veneritis ad montes,

19. considerate terram, qualis sit, et populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus; si pauci numero, au plures;

20. ipsa terra bona, an mala; urbes quales, muratae, an absque muris;

21. humus pinguis, an sterilis, nemora-sa, an absque arboribus. Confortamini, et aserte nobis de fructibus terrae. Erat autem tempus, quando jam praequoque uvae vesci possunt.

(*A. 2. ab exitu mense 5.*)

22. Cumque ascenderint, exploraverunt terram a deserto Siu usque Rohob intrantibus Emath.

23. Ascederuntque ad meridiem, et venerunt in Hebrou, ubi erant Achiman, et Sisai et Tholmai, filii Enac; nam Hebron septem annis ante Tauim urbem Aegypti condita est. (*Jos. 15, 11.*)

24. Pergentesque usque ad torrentem botri, abscederunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis et de fiscis loci illius tulernunt, (*Deut. 1, 21.*)

25. qui appellatur est Nehelescol, id est torrens botri, eo quod botrum portassent inde filii Israël.

(*A. 2. ab exitu mense 6. circa finem.*)

26. Reversique exploratores terrae post quadraginta dies, omni regione circuita, (*Deut. 1, 21.*)

27. venerunt ad Moysen et Aaron et ad omnem coetum filiorum Israël in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis et omni multitudini ostenderunt fructus terrae,

28. et narraverunt, dicentes: Venimus in terram, ad quam misisti nos, quae re-vera fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest;

29. sed cultores fortissimos habet, et urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi.

30. Amalec habitat in meridie, Hethaeus, et Jebusaeus, et Amorrhæus in montanis; Chananæus vero moratur juxta mare et circa fluenta Jordanis.

31. Inter haec Caleb, compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, et possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.

32. Alii vero, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valentius ascendere, quia fortior nobis est.

33. Detraxeruntque terrae, quam inspexerant, apud filios Israël, dicentes: Terra, quam iustravimus, devorat habitatores suos; populus, quem aspeximus, proceræ statura est.

34. Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustæ videbamus.

*) Sive Cadesbarne. Infr. 27. et 32, 8. Deut. 1, 22. et 9, 23. Jos. 14, 7.

**) Sive Jesum. Act. 7, 45. et Hebr. 4, 8.

CAPUT XIV.

Murmur populi frustra sedare conantur Josue et Caleb. Iratum Dominum placat Moyses. Omnes morti in deserto addicuntur praeter Caleb ac Josue; et pugnantes Israëlitae contra Domini voluntatem caeduntur ab hostibus.

1. Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa,

2. et murmurati sunt contra Moysen et Aaron cuncti filii Israël, dicentes:

3. Utinam mortui essemus in Aegypto; et in hac vasta solitudine utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, et uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nonne melius est reverti in Aegyptum?

4. Dixeruntque alter ad alterum: Constitutus nobis ducem, et revertamur in Aegyptum.

5. Quo auditio Moyses et Aaron ceciderunt prout in terram coram omni multitudo filiorum Israël.

6. At vero Josue filius Nun, et Caleb filius Jephone, qui et ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua, (*Eccli. 46, 9. I. Mach. 2, 55, 56.*)

7. et ad omneum multitudinem filiorum Israël locuti sunt: Terra, quam circuivimus, valde bona est.

8. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem.

9. Nolite rebelles esse contra Domiuum, neque timeatis populum terrae hujus, quia sicut panem, ita eos possumus devorare. Recessit ab eis omne praesidium. Dominus nobiscum est, nolite metuere.

10. Cumque clamaret omnis multitudo, et lapidibus eos vellet oppriuere, apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis filiis Israël.

11. Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequo detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi in omnibus signis, quae feci coram eis?

12. Feriam igitur eos pestilentia, atque consumam; te autem faciam principem super gentem magnum et fortiorum, quam haec est.

13. Et ait Moyses ad Dominum: Ut audiatur Aegyptii, de quorum medio eduxisti populum istum,

14. et habitatores terrae hujus, qui audierunt, quod tu, Domine, in populo isto sis, et facie videaris ad faciem, et nubes tua protegat illos, et in columna nubis praecedas eos per diem, et in columna ignis per noctem; (*Exod. 13, 21.*)

15. quod occideris tantam multitudinem quasi uuum hominem, et dicant:

16. Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat. Idecirco occidit eos in solitudine. (*Exod. 32, 28.*)

17. Magnificetur ergo fortitudo Domini, sicut iurasti, dicebas:

18. Dominus patiens et multae misericordiae, auferens iniquitatem et sceleram,

nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem. (*Ps. 102, 8.*) (*Exod. 34, 7.*) (*Exod. 20, 5.*)

19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus secundum magnitudinem misericordiae tuae, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum.

20. Dixitque Domus: Dimisi juxta verbum tuum.

21. Vivo ego, et implebitur gloria Domini universa terra.

22. Attamen omnes homines, qui videbunt majestatem meam, et signa, quae feci in Aegypto et in solitudine, et tentaverunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci mea,

23. non videbunt terram, pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis, qui detrahit mihi, intuebitur eam. (*Deut. 1, 35.*)

24. Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hauc, quam circuivit, et semen eius possidebit eam. (*Jos. 14, 6.*)

25. Quoniam Amalecites et Chananaeus habitant in vallibus. Cras movete castra, et revertimini in solitudinem per viam maris rubri.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

27. Usquequo multitudo haec pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audivi.

28. Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus; sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis.

29. In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes, qui numerati estis a vi-ginti annis et supra, et murmurastis contra me, (*Ps. 105, 26. Num. 26, 65. et 32, 10.*)

30. non intrabitis terram, super quam levavi manu meam, ut habitare vos facerem, praeter Caleb filium Jephone, et Josue filium Nun. (*Deut. 1, 35.*)

31. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis, quod praedae hostibus forent, introducam, ut videant terram, que vobis displicuit.

32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine.

33. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, et portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera patrum in deserto,

34. juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis terram; annus pro die imputabitur. Et quadraginta*) annis recipietis iniuriantes vestras, et scietis ultionem meam; (*Ezech. 4, 6.*) (*Ps. 94, 10.*)

35. quoniam, sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimae, quae coussrexerit adversum me. In solitudine hac deficiet, et morietur.

36. Igitur omnes viri, quos miserat

*) Ab exodo scilicet numerandis. Vide Num. 32, 13.

Moyses ad contemplandam terram, et qui reversi, murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terrae, quod esset mala, (*I. Cor. 10, 10. Hebr. 3, 17. Judea 1, 5.*)

37. mortni sunt atque percussi in conspectu Domini.

38. Josue autem filius Nun, et Caleb filii Jephone vixerunt ex omnibus, qui perrevererant ad considerandam terram.

39. Locutusque est Moyses universa verba haec ad omnes filios Israël, et luxit populus nimis.

40. Et ecce mane primo surgentes, ascenderunt verticem montis, atque dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est, quia peccavimus.

41. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prospernum?

42. Nolite ascendere; non enim est Dominus vobisnum, ne corruiatis eorum inimicis vestris. (*Deut. 1, 42.*)

43. Amalecites et Chanaeaeus ante vos sunt, quorum gladio corrueritis, eo quod volueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobisnum.

44. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini et Moyses non recesserunt de castris.

45. Descenditque Amalecites et Chanaeaeus, qui habitabat in monte, et persecutiens eos atque concidens, persecutus est eos usque Horma.

CAPUT XV.

Quae libamenta ingressis terram offenda sint, ac primitiae separandae. Poena peccati per ignorantiam aut superbiam commissi. Lapidatur, qui sabbato ligna collegit. Fimbriae ac vittae per quatuor angulos palliorum ponendae.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. *) Loquere ad filios Israël, et dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram habitacionis vestrae, quam ego dabo vobis,

3. et feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolescentes odorem suavitatis Domino, de bobus sive de ovinis;

4. offeret, quemque immolaverit victimam, sacrificium similae, decimam partem ephi, conspersae oleo, quod mensuram habebit quartam partem bin,

5. et vinum ad liba fundenda ejusdem mensurae dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos

6. et arietes erit sacrificium similae

duarum decimatarum, quae conspersa sit oleo tertiae partis bin,

7. et vinum ad libamentum tertiae partis ejusdem mensurae offeret in odorem suavitatis Domino.

8. Quando vero de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas victimas,

9. dabis per singulos boves similae tres decimas, conspersae oleo, quod habeat medium mensurae bin,

10. et viuum ad liba fundenda ejusdem mensurae in oblationem suavissimi odoris Domino.

11. Sic facies

12. per singulos boves, et arietes, et agnos et ovidos,

13. Tam indigenae quam peregrini

14. eodem ritu offerent sacrificia.

15. Unum praeceptum erit atque judicium tamen vobis quam advenis terrae.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere filiis Israël, et dices ad eos:

18. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis,

19. et comedenteris de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino

20. de cibis vestris. Sicut de areis primis separatis,

21. ita et de pulmentis dabitis primitiva Domiu.

22. Quod si per ignorantiam praeterieritis quidquam horum, quae locutus est Dominus ad Moysen,

23. et mandavit per eum ad vos a die, qua coepit jubere, et ultra,

24. oblitaque fuerit facere multitudo; offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, et sacrificium ejus ac liba, ut ceremoniae postulant, hincunque pro peccato;

25. et rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israël. Et dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se et pro peccato atque errore suo;

26. et dimittetur universae plebi filiorum Israël, et advenis, qui peregrinantur inter eos, quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.

27. Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo;

28. et deprecabitur pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Domino. impetrabitque ei veniam, et dimittetur illi.

29. Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.

30. Anima vero, quae per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille sive peregrinus, (quoniam adversus Dominum rebellis fuit) peribit de populo suo;

31. verbum enim Domini contemnit, et praeceptum illius fecit irritum. Idcirco debitur, et portabit iniuritatem suam.

32. Factum est autem, cum essent filii

*) Quae hic habentur et 4 seq. capitibus, videntur referenda ad stationem Cadesbarne, ubi multo tempore considessisse dicuntur, Deut. 1, 46., vel ad proxime sequentes stationes.

Israël in solitudine, et invenissent hominem colligentem ligna in die sabbati,

33. obtulerunt eum Moysi et Aaron et universae multitudini.

34. Qui recluserunt eum in carcere, nescientes, quid super eo facere deberent.

35. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste; obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.

36. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, et mortuus est, sicut praecepérat Dominus.

37. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

38. Loquere filii Israël, et dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinias. (*Deut. 22, 12. Matth. 23, 5.*)

39. Quas cum videriunt, recordetur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas et oculos per res varias fornicanter;

40. sed magis memores praeceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo.

41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, ut essem Deus vester.

CAPUT XVI.

Core, Dathan et Abiron seditionem morient, hosque vivos terra absorbet, et ignis interficit 250 viros offerentes incensum, et alias 14700 murmurantes consummit incendium.

1. Ecce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi, et Dathan atque Abiron filii Eliab, Hos quoque filius Pheleth de filiis Ruben

2. surrexerunt contra Moysen, allique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri, proceres synagogae, et qui tempore concili per nomina vocabantur.

3. Cumque stetissent adversum Moysen et Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, et in ipsis est Dominus. Cur elevamini super populum Domini? (*Ecli. 45, 22. I. Cor. 10, 10. Judea 1, 12.*)

4. Quod cum audisset Moyses, eccecidit prouus in faciem,

5. locutusque ad Core et ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus, qui ad se pertincent, et sanctos applicabit sibi; et quos elegerit, appropinquabunt ei.

6. Hoc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, et omne concilium tuum;

7. et hausto cras igne, ponite desuper thymalam coram Domino. Et quemcumque elegerit, ipse erit sanctus; multum erigimini filii Levi.

8. Dixitque rursum ad Core: Audite filii Levi.

9. Num parum vobis est, quod separavit vos Deus Israël ab omni populo, et junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, et staretis coram frequentia populi, et ministraretis ei?

10. Idecirco ad se fecit accedere to et

omnes fratres tuos Levi, ut vobis etiam sacerdotium vendicetis,

11. et omnis globus tuus stet contra Dominum? quid est enim Aaron, ut marmuretis contra eum?

12. Misit ergo Moyses, ut vocaret Dathan et Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus.

13. Numquid parum est tibi, quod eduxisti nos de terra, quae lacte et melle manabat, ut occideres in deserto, nisi et dominatus fueris nostri?

14. Revera induxisti nos in terram, quae fluit rivis lactis et mellis, et dedisti nobis possessiones agrorum et vinearum; an et oculos nostros vis erueret? non venimus.

15. Iratusque Moyses valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum. Tu scis, quod ne asellum quidem unquam accepiterim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

16. Dixitque ad Core: Tu, et omnis congregatio tua state seorsum coram Domino, et Aaron die crastino separatum.

17. Tollite singuli thuribula vestra, et ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula. Aaron quoque tecum thuribulum suum.

18. Quod cuu fecissent, stantibus Moyse et Aaron,

19. et coacervassent adversum eos omuem multitudinem ad ostium taberuaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

20. Locutusque Dominus ad Moysen et Aaron, ait:

21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente disperdam.

22. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum universae carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua desaeviet?

23. Et ait Dominus ad Moysen:

24. Praecipe universo populo, ut separetur a taberuaculis Core, et Dathan et Abiron.

25. Surrexitque Moyses, et abiit ad Dathan et Abiron; et sequentibus eum sevioribus Israël,

26. dixit ad turbam: Recedite a taberuaculis hominum impiorum, et nolite tangere, quae ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.

27. Cumque recessissent a tentoribus eorum per circuitum, Dathan et Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum uxoribus et liberis, omniisque frequenter.

28. Et ait Moyses: In hoc scietis, quod Dominus miserit me, ut facerem universa, quae cernitis, et nou ex proprio ea corde protulerim.

29. Si consueta hominum morte interierint, et visitaverit eos plaga, qua et caeteri visitari solet, non misit me Dominus;

30. sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum, deglutiatur eos et omnia, quae ad illos pertinuerunt, de-

scenderintque viventes in infernum, scientis, quod blasphemaverint Dominum.

31. Confestim igitur, ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, (*Deut. 11, 16. Ps. 105, 17. et 18.*)

32. et aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis et universa substantia eorum.

33. Descenderuntque vivi in infernum, operi humo, et perierunt de medio multitudinis.

34. At vero omnis Israël, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereundum, dicens: Ne forte et nos terra deglutiatur.

35. Sed et ignis egressus a Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

37. Praecipe Eleazar filio Aaron, sacerdoti, ut tollat thuribula, quae jacent in incendio, et ignem huc illucque dispergat, quoniam saecificata sunt.

38. in mortibus peccatorum; producante ea in laminas, et affigat altari, eo quod oblatum sit in eis incensum Domino, et sanctificata sint, ut cernant ea pro signo et monumento filii Israël.

39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula aenea, in quibus obtulerant hi, quos incendium devoravit, et produxit ea in laminas, affigens altari,

40. ut haberent postea filii Israël, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, et qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur, sicut passus est Core, et omnis congregatio ejus, loqueute Domino ad Moysen.

41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini.

42. Cumque oriretur seditio, et tumultus incresceret,

43. Moyses et Aaron fuderunt ad tabernaculum foederis. Quod, postquam ingressi sunt, operauit nubes, et apparuit gloria Domini.

44. Dixitque Dominus ad Moysen:

45. Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacebant in terra,

46. dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum, ut roges pro eis; jam enim egressa est ira a Domino, et plaga desaevit. (*Sap. 18, 21.*)

47. Quod cum fecisset Aaron, et cucurisset ad medianam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiana,

48. et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit.

49. Fuerunt autem, qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, et septingenti absque his, qui perierant in seditione Core.

50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi foederis, postquam quievit interitus.

CAPUT XVII.

Sumtis virgis a duodecim tribuum principibus, sola Aeronis virga floruit ac fructum produxit, servataque est in tabernaculo testimonii.

1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, et uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ.

3. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, et una virga cunctas scorsum familiias continebit;

4. ponesque eas in tabernaculo foederis coram testimonio, ubi loquar ad te.

5. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus; et cohibebo a me querimonias filiorum Israël, quibus contra vos murmurant.

6. Locutusque est Moyses ad filios Israël. Et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus, fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron.

7. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii,

8. sequenti die regressus, invenit, germinasse virgam Aaron in domo Levi; et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.

9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israël, videruntque et receperunt singuli virgas suas.

10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israël, et quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur. (*Hebr. 9, 4.*)

11. Facitque Moyses, sicut praeceperat Dominus.

12. Dixerunt autem filii Israël ad Moysen: Ecce consumti sumus, omnes perivimus.

13. Quicunque accedit ad tabernaculum Domini, moritur. Num usque ad interacionem cuncti delendi sumus?

CAPUT XVIII.

De onore sacerdotum et excubiiis Leuitarum. Primitiae et oblationes ac sacrificia sacerdotibus, decimae autem Leuitis assignantur, qui earum decimam rursum dabant Aaron.

1. Dixitque Dominus ad Aaron: Tu et filii tui, et donus patris tui tecum portabis iniquitatem sanctuarii, et tu et filii tui simul sustinebis peccata sacerdotii vestri.

2. Sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, praesto-

que sint, et ministrent tibi; tu autem et filii tui ministrabis in tabernaculo testimonii.

3. Excubabuntque Levitae ad praecepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi, ita dumtaxat, ut ad vasa sanctuarium et ad altare non accedant, ne et illi moriantur, et vos percatis simul.

4. Sint autem tecum, et excubent in custodiis tabernaculi, et in omnibus ceremoniis ejus. Alienigena non miscetur vobis.

5. Excubate in custodia saecularii, et in ministerio altaris, ne oriatur indignatio super filios Israël.

6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israël, et tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus.

7. Tu autem et filii tui custodite sacerdotum vestrum; et omnia, quae ad cultum altaris pertinent, et intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. Si quis externus accesserit, occidetur.

8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitarianum meorum. Omnia, quae sanctificantur a filiis Israël, tradidi tibi et filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna.

9. Haec ergo accipies de his, quae sanctificantur, et oblati sunt Domino. Omnis oblatio, et sacrificium, et quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, et credit in sancta sanctorum, tuum erit, et filiorum tuorum.

10. In sanctuario comedes illud; mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi.

11. Primitias autem, quas voverint et obtulerint filii Israël, tibi dedi, et filiis tuis, ac filiabus tuis jure perpetuo. Qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

12. Omnem medullam olei, et vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitarianum Domino, tibi dedi.

13. Universa frugum initia, quas gignit humus, et Domino deportantur, cedent in usus tuos. Qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

14. Omne, quod ex voto reddiderint filii Israël, tuum erit.

15. Quidquid primum erumpit e vulva cunctae carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit, ita dumtaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, et omne animal, quod immundum est, redimi facias,

16. cuius redemptio erit post unum mensum, siclis argenti quinque poudere sanctuarium. Siclus viginti obolos habet. (Exod. 20, 13. Lev. 27, 25. Supr. 3, 47. Ezech. 45, 12.)

17. Primogenitum autem bovis, et ovis et caprae non facies redimi, quia sanctificate sunt Domino; sanguinem tantum eorum fundes super altare, et adipes adolebis in suavissimum odorem Domino.

18. Carnes vero in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, et armus dexter, tua erunt.

19. Omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israël Domino, tibi dedi, et filii ac filiabus tuis jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino tibi ac filiis tuis.

20. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra corum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars et haereditas tua in medio filiorum Israël.

21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israëlis in possessionem pro ministerio, quo serviant mihi in tabernaculo foderis,

22. ut non accedant ultra filii Israël ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum,

23. solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus, et portantibus peccata populi. Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebunt. (Deut. 18, 1.)

24. decimaru[m] oblatione contenti, quas in usus eorum et necessaria separavi.

25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

26. Praecipe Levitis, atque denuntia: Cum acceperitis a filiis Israël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimae,

27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quam de torcularibus,

28. et universis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, et date Aaron sacerdoti.

29. Omnia, quae offeritis ex decimis, et in donaria Domini separabitis, optima et electa erunt.

30. Dicesque ad eos: Si praeclera et meliora quaque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis, quasi de area et torculari dederitis primitias.

31. Et comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiae vestrae, quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonii.

32. Et non peccabis super hoc, egregia vobis et pinguis reservantes, ne poluatis oblationes filiorum Israël, et moriamini.

CAPUT XIX.

Ex cinere raccae rufae fiebat aqua expiationis, qua variae immunditiae abluebantur. De moriente in tabernaculo, et vase non habente operculum, ac tangente cadaver hominis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens:

2. Ista est religio victimæ, quam constituit Dominus. Praecipe filiis Israël, ut adducant ad te vaccam rufam actatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum,

3. tradetisque eam Eleazaro sacerdoti.

Qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium, (Hebr. 13, 11.)

4. et tingens digitum in sanguine ejus, asperget contra forens tabernaculi septem vicibus,

5. comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus ejus, quam sanguine et fimoflammæ traditis.

6. Lignum quoque cedrum, et hyssopum, coccinque bis tinctum sacerdos mittet in flamمام, quæ vaccam vorat.

7. Et tunc demum, lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, communatusque erit usque ad vesperum.

8. Sed et Ille, qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum.

9. Colliget autem vir mundus cibos vaccae, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam, et in aquam aspersoris, quia pro peccato vacca combusta est.

10. Cumque laverit, qui vaccae portaverat cibos, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filii Israël, et advenae, qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo.

11. Qui tetigerit cadaver hominis, et propter hoc septem diebus fuerit immundus,

12. aspergetur ex hac aqua die tertio et septimo, et sic mundabitur. Si die tertio aspersus nou fuerit, septimo non poterit emundari.

13. Omnis, qui tetigerit humanae animæ morticinum, et aspersus haec commissione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, et peribit ex Israël. Quia aqua expiationis non est aspersus, immundus erit, et manebit spurcitia ejus super eum.

14. Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Omnes, qui ingrediuntur tentorium illius, et universa vasa, quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus.

15. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundus erit.

16. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulcrum, immundus erit septem diebus.

17. Tollentque de cineribus combustionis atque peccati, et mittent aquas vivas super eos in vas.

18. In quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, et cunctam supellectilem, et homines hujuscemodi contagione pollutos;

19. atque hoc modo mundus instrahit immundum tertio et septimo die, expiatusque die septimo, lavabit et se et vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperum.

20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiae, quia sanctuarium Domini pollutum, et non est aqua iustificationis aspersus.

21. Erit hoc praeceptum legitimum semiperpetuum. Ipse quoque, qui aspergit aquas,

lavabit vestimenta sua. Omnis, qui tetigerit aquas expiations, immundus erit usque ad vesperum.

22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet; et anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperum.

CAPUT XX.

Maria moritur. Murmuranti populo aqua contradictionis e petra fluit; neganteque transitum Edom, discidunt ad montem Hor, ubi consecrato in summum sacerdotem Eleazarō, moritur Aaron pater ipsius.

(A. M. 2252. Ant. Chr. 1452. A. 40. ab exitu.)

1. Veneruntque filii Israël, et omnis multitudo in desertum Sin mense primo, et mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria^a), et sepulta in eodem loco.

2. Cumque indigeret aqua populus ^b), convenerunt aduersum Moysen et Aaron,

3. et versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino.

4. Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitudinem, ut et nos et nostra juventa moriamur? (Exod. 17, 3.)

5. Quare nos fecistis ascendere de Agypto, et adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec sicut dignit, nec vineas, nec malogranata, insuper et aquam non habet ad bibendum?

6. Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum foederis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Dens, audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquae vitae, ut satiati, casset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

7. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

8. Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus, et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo et juventa ejus.

9. Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperte ei. (Exod. 17, 5, 6. Sap. 11, 4.)

10. congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles et increduli. Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicare? (Ps. 77, 15, 20. I. Cor. 10, 4.)

11. Cumque elevasset Moyses manum, percutiebat virga his silicem, egressae sunt aquæ largissimæ ita, ut populus biberet et juventa.

12. Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. (Deut. 1, 37.)

13. Haec est aqua contradictionis, ubi

^a) Quatuor mensibus ante Aaron et 11 ante Moysen.

^b) Fcr. 6. post Dom. 3. Quadr.

jurgati sunt filii Israël contra Dominum, et sanctificatus est in eis.

14. Misit interea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Haec mandat frater tuus Israël: Nostri omnini laborem, qui apprehendit nos:

15. quo modo descenderint patres nostri in Aegyptum, et habitaverimus ibi multo tempore, afflixerūque nos Aegyptii, et patres nostros;

16. et quo modo clamaverimus ad Domum, et exaudierit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce in urbe Cades, quae est in extremis finibus tuis, positi,

17. obsecramus, ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.

18. Cui respondit Edom: Non transabis per me, alioquin armatus occurram tibi.

19. Dixeruntque filii Israël: Per tritam gradiemur viam; et si siberimus aquas tuas nos et pecora nostra, dabimus, quod justum est. Nulla erit in pretio difficultas, taurum velociter transeamus.

20. At ille respondit: Non transabis. Statinque egressus est obvius cum infinita multitudine et manu forti,

21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos, quonobrem divertit ab eo Israël.

22. Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terrae Edom.

23. Ubi locutus est Dominus ad Moysen:

24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos; non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israël, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.

25. Tolle Aaron et filium ejus cum eo, et duces eos in montem Hor. (*Infr. 33, 38. Deut. 32, 50.*)

26. Cumque undaveris patrem vestes sua, indues ea Eleazarum filium ejus. Aaron colligetur, et morietur ibi.

(*Eodem anno, sed mense 5.*)

27. Fecit Moyses, ut praeceperat Dominus, et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.

28. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus.

29. Ilio mortuo in moutis supercilio, descendit cum Eleazaro.

30. Omnis autem multitudo videns, occubuisse Aaron, levit super eo triga diebus per cunctas familias suas.

CAPUT XXI.

Vincitur ab Israël rex Chananaeus. Serpentes in populum ob itineris taedium murmurantem immittuntur, quorum morsibus erectus serpens aeneus medetur. Sehon et Og reges vincuntur.

(*A. M. 2552., mense 6.*)

1. Quod cum audisset Chananaeus rex

Arad, qui habitabat ad meridiem, veuisse scilicet Israël per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et vixor existens, duxit ex eo praedam.

2. At Israël voto se Douino obligans, ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus. (*Num. 33, 40.*)

3. Exaudiuitque Dominus preces Israël, et tradidit Chananaeum, quem ille interfecit, subversis urbibus ejus, et vocavit nomen loci illius Horma, id est anathema.

4. Profecti sunt autem et de monte Hor per viam, quae ducit ad mare rubrum, ut circumirent terram Edom. Et taedre coepit populum itineris ac laboris,

5. locutusque contra Deum et Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquae. Anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.

6. Quonobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas et mortes plurimorum (*Judith 8, 25. Sap. 16, 5. I. Cor. 10, 9.*)

7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum et te. Ora, ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo,

8. et locutus est Dominus ad eum: Fac serpente aeneum, et pone eum pro signo. Qui percussus asperxerit eum, vivet.

9. Fecit ergo Moyses SERPENTEM AENEUM, et posuit eum pro signo. Quem cum percussi aspicerent, sanabantur. (*Joann. 3, 14.*)

10. Profectique filii Israël, castrametati sunt in Oboth.

11. Unde egressi, fixere tentoria in Jearabim in solitudine, quae respicit Moah contra orientalem plagam.

12. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared.

(*A. M. 2553.*)

13. Quem relinquentes, castrametati sunt contra Arnon, quae est in deserto, et prominet in finibus Amorrhæi. Siquidem Arnon terminus est Moah, dividens Moabitas et Amorrhæos. (*Deut. 2, 9.*) (*Judic. 11, 18. Deut. 2, 24.*)

14. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.

15. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, et recumberent in finibus Moabitarum.

16. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congregavi populum, et dabo ei aquam.

17. Tunc cecinit Israël carmen istud: Ascendat puteus. Coucinebant:

18. Puteus, quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis, et in baculis suis. De solitudine, Matthana;

19. de Matthana in Nahaliel; de Nahaliel in Bamoth;

20. de Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

21. Misit autem Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens: (*Deut. 2, 26. Judic. 11, 19.*)

22. Obsecro, ut transire mihi licet per terram tuam. Non declinabimus in agros et vineas, non bibemus aquas ex puteis; via regia gradiemur, donec transcamus terminos tuos.

23. Qui concedere noluit, ut transiret Israël per fines suos; quin potius exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, et venit in Jasa, pugnauitque contra eum.

24. A quo percussus est in ore gladii, et possessa est terra ejus ab Arnon usque Jебoc et filios Ammon, quia forti praesidio tenebant termini Ammouitarum. (*Ps. 134, 11. Amos 2, 9.*)

25. Tulit ergo Israël omnes civitates ejus, et habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesbon scilicet et viculis ejus.

26. Urbs Hesbon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit contra regem Moah, et tulit omnem terram, quae ditio-
nis illius fuerat, usque Arnon.

27. Idecirco dicitur in proverbio: Venite in Hesbon, aedificetur, et construatur ci-
vitas Sehon.

28. Ignis egressus est de Hesbon, flam-
ma de oppido Sehon, et devoravit Ar-
Moabitum, et habitatores excelsorum
Arnon.

29. Vae tibi Moah, peristi popule Chamois. Dedit filios ejus in fugam, et filias in captivitatē regi Amorrhæorum Sehon. (*Judic. 11, 21. III. Reg. 11, 7.*)

30. Jugum ipsorum disperit ab Hesbon usque Dibon, lassi pervenerunt in Nophe, et usque Medaba.

31. Habitavit itaque Israël in terra Amorrhæi.

32. Misitque Moyses, qui explorarent Jazer, cuius cuperunt viculos, et possede-
runt habitatores.

(A. M. 2553.)

33. Verteruntque se, et ascenderunt per viam Basan, et occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. (*Deut. 3, 3. et 29, 7.*)

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi il-
lum, et omnem populum ac terram ejus; faciesque illi, sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, habitatori Hesbon.

35. Percusserunt igitur ethunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internectionem, et possederunt terram illius.

CAPUT XXII.

Bis vocatur Balaam a rege Balac, ut Israëlitis malediceret; quem angelus asina loquente corripit.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Profectique castrametati sunt in cam-
pestribus Moah, ubi trans Jordanem Jeri-
cho sita est.

2. Videns autem Balac filius Sephor
omnia, quae fecerat Israël Amorrhæo,

3. et quod pertinuissent eum Moabites,
et impetum ejus ferre non possent;

4. dixit ad majores natu Madian: Ita
delebit hic populus omnes, qui in nostris
finibus commorantur, quo modo solet hos
herbas usque ad radices carpere. Ipse
erat eo tempore rex in Moab.

5. Misit ergo nuntios ad Balaam filium
Bor, ariolum, qui habitabat super flumen[†] I^{er}terre filiorum Ammou, ut vocarent eum,
et dicerent: Ecce egressus est populus
ex Aegypto, qui operuit superficiem ter-
rae, sedens contra me. (*Jos. 24, 9.*)

6. Veni igitur, et maledic populo huic,
quia fortior me est, si quo modo possim
percutere et ejicere eum de terra mea;
nisi enim, quod benedictus sit, cui be-
nedixeris, et maledictus, in quem male-
dicta congereris.

7. Perrexeruntque seniores Moab, et
majores natu Madian, habentes divinatio-
nis premium in manibus. Cumque venis-
sent ad Balaam, et narrassent ei omnia
verba Balac;

8. ille respondit: Mane hic nocte, et
respondebo, quidquid mihi dixerit Domini-
nus. Manentibus illis apud Balaam, venit
Deus, et ait ad eum:

9. Quid sibi volunt homines isti apud te?

10. Respondit: Balac filius Sephor, rex

Moabitum, misit ad me,

11. dicens: Ecce populus, qui egressus

est de Aegypto, operuit superficiem ter-
rae. Veni, et maledic ei, si quo modo pos-
sim pugnauis abigere eum.

12. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire
cum eis; neque maledicas populo, quia
benedictus est.

13. Qui mane consurgens, dixit ad prin-
cipes: Ite in terram vestram, quia prohibi-
bit me Dominus venire vobiscum.

14. Reversi principes dixerunt ad Ba-
lac: Noluit Balaam venire nobiscum.

15. Rursum ille multo plures et nobili-
ores, quam ante miserat, misit.

16. Qui cum venissent ad Balaam, dixe-
runt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne
cuneris venire ad me.

17. Paratus sum honorare te, et quid-
quid volueris, dabo tibi. Veni, et maledic
populo isti.

18. Respondit Balaam: Si dederit mihi
Balac plenam domum suam argenti et auri,
non potero immutare verbum Domini Dei
mei, ut vel plus vel minus loquar. (*Infr.
24, 13.*)

19. Obsecro, ut hic maneatis etiam hac
nocte, et scire queam, quid mihi rursum
respondeat Dominus.

20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte,
et ait ei: Si vocare te venerunt homines
isti, surge et vade cum eis, ita dumtaxat,
ut, quod tibi praeccepero, facias.

21. Surrexit Balaam mane, et strata
asina sua, profectus est cum eis.

22. Et iratus est Deus. Stetitque ange-
lus Domini in via contra Balaam, qui in-

[†]Euphratem. Joseph. Antiq. I. 4. c. 4. Confer 23,
7. infra, et Deut. 23, 4.

sidebat asinae, et duos pueros habebat secum. (*I. Petr. 2, 15.*)

23. Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, et ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, et vellet ad semitam reducere,

24. stetit angelus in angustiis duarum macteriarum, quibus vineae cingebantur.

25. Quem videns asina, junxit se parieti, et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam,

26. et nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit.

27. Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus, vehementius caedebat fuste latera ejus.

28. Aperuitque Dominus os asinae, et locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce iam tertio?

29. Respondit Balaam: Quia commerristi, et illusisti mihi. Utinam haberem gladium, ut te percuterem.

30. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in praesentem diem? dic, quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait: Nunquam.

31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum stantem in via, evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.

32. Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihiique contraria.

33. Et nisi asina declinasset de via, dans locum resistanti, te occidisse, et illa viveret.

34. Dixit Balaam: Peccavi, nesciens, quod tu stares contra me; et nunc si displices tibi, ut vadam, revertar.

35. Ait angelus: Vade cum istis, et cave, ne aliud, quam praeccepero tibi, loquaris. Igitur igitur cum principibus.

36. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum ejus in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.

37. Dixitque ad Balaam: Misi nuntios, ut vocarem te; cur non statim venisti ad me? au quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?

38. Cui ille respondit: Ecce adsum; numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

39. Perrexerunt ergo simul, et venerunt in urbem, quae in extremis regni ejus finibus erat.

40. Cumque occidisset Balac boves et oves, misit ad Balaam et principes, qui cum eo erant, munera.

41. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, et intuitus est extremam partem populi.

CAPUT XXIII.

Balaam loco maledictionis benedicit semel ac iterum populo Israël, multa de illo vaticinatus.

1. Dixitque Balaam ad Balac: Aedifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdeinde numeri arietes.

2. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum et arietem super aram.

3. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paupilis per juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, et quodcumque imperaverit, loqueri tibi.

4. Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: Septem, inquit, aras crexi, et imposui vitulum et arietem desuper.

5. Dominus autem posuit verbum in ore eius, et ait: Revertere ad Balac, et haec loqueris.

6. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, et omnes principes Moabitarum,

7. assumptaque parabola sua, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus orientis. Veni, inquit, et malefic Jacob; propera, et detestare Israël.

8. Quomodo maledicam, cui non male-dixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur?

9. De summis silicibus videbo eum, et de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, et inter gentes noua reputabitur.

10. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, et nosse numerum stirpis Israël? Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum similia.

11. Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc, quod agis? Ut malediceres inimicis meis, vocavi te; et tu econtrario benedicis eis.

12. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jussiterit Dominus?

13. Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum, unde partem Israël videas, et totum videre non possis, inde maledicito ei.

14. Cumque duxisset eum in locum sublinem, super verticem montis Phasga, aedificavit Balaam septem aras, et imposuit supra vitulo atque ariete,

15. dixit ad Balac: Sta hic juxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam.

16. Cui cum Dominus occurisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait: Reverte te ad Balac, et haec loqueris ei.

17. Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, et principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid, inquit, locutus est Dominus?

18. At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, et ausculta, audi fili Sephor.

19. Non est Deus quasi homo, ut mentitur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, et non faciet? locutus est, et non implebit?

20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

21. Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israël. Dominus Deus ejus cum eo est, et clangor victoriae regis in illo.

22. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. (*Infr. 21, 8.*)

23. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israël. Temporibus suis dicitur Jacob et Israëli, quid operatus sit Deus.

24. Ecce populus ut Icaena consurget, et quasi leo erigetur. Non accubabit, donec devoret praedam, et occisorum sanguinem bibat.

25. Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas.

26. Et ille ait: Nonne dixi tibi, quod, quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem?

27. Et ait Balac ad eum: Veni, et ducam te ad alium locum, si forte placeat Deo, ut inde maledicas eis.

28. Cumque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,

29. dixit ei Balaam: Aedifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

30. Fecit Balac, ut Balaam dixerat, impossuitque vitulos et arietes per singulas aras.

CAPUT XXIV.

Balaam tertio benedit, et prospera vaticinatur de Israël, et de Christo; item de Amalecitis, Cinaeis et Romanis.

1. Cumque vidisset Balaam, quod placaret Domino, ut benediceret Israëli, nequam abiiit, ut ante perrexerat, ut augurium quaereret; sed dirigens contra desertum vultum suum,

2. et elevans oculos, vidit Israël in territoriis commorantem per tribus suas. Et irnente in se spiritu Dei,

3. assumta parabola, ait: Dixit Balaam filius Beor, dixit homo, cuius obturatus est oculus,

4. dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, et sic aperientur oculi ejus:

5. Quam pulchra tabernacula tua Jacob, et teutoria tua Israël!

6. Ut valles nemorosae, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula, quae fixit Dominus, quasi cedri prope aquas.

7. Fluunt aqua de situula ejus, et semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, et auferetur regnum illius.

8. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum constringent, et perforabunt sagittis. (*Supr. 23, 22.*)

9. Accubans dormivit, ut leo et quasi Icaena, quam suscitare nullus audebit. Qui benixerit tibi, erit et ipse benedictus; qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

10. Iratusque Balac contra Balaam, complosis manibus, ait: Ad maledicendum iniici mei vocavi te, quibus e contrario tertio benedixisti;

11. revertere ad locum tuum. Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito.

12. Respondit Balaam ad Balac: Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi:

13. Si dederit mihi Balac pleuam domum suam argenti et auri, non potero praeterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid vel mali proferam ex corde meo; sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar? (*Supr. 22, 18.*)

14. Verumtamen pergens ad populum menum, dabo consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.

15. Sumta igitur parabola, rursum ait: Dixit Balaam filius Beor, dixit homo, cuius obturatus est oculus,

16. dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, et visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos:

17. Videbo eum, sed non modo; intuebor illum, sed non prope. ORIETUR STELLA ex Jacob, et consurget virga de Israël, et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. (*Matth. 2, 2.*)

18. Et erit Idumea possessio ejus; haereditas Seir cedet iunimicis suis; Israël vero fortiter aget.

19. De Jacob erit, qui dominetur, et perdat reliquias civitatis.

20. Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur.

21. Videl quaque Cinaeum *), et assumta parabola, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum; sed si in petra posueris nidum tuum,

22. et fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te.

23. Assumptaque parabola, iterum locutus est: Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus?

24. Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebreos, et ad extremum etiam ipsi peribunt. (*Dan. 11, 30.*)

25. Surrexitque Balaam, et reversus est in locum suum. Balac quoque via, qua venerat, rediit.

*) Jethronis familiam. Vid. *Judic. 1, 16.*

CAPUT XXV.

Ob fornicationem Israël cum Madianitis iubet Deus principes suspendi, ipsique Phinees dat perpetuum sacerdotium, eo quod divino zelo Zambri et Gozbi pugione confodisset.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Morabatur autem eo tempore Israël in Settim^o*, et forniciatus est populus cum filiabus Moab,

2. quae vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comedenterunt et adoraverunt Deos eorum.

3. Initatusque est Israël Beelphegor; et iratus Dominus, (Jos. 22, 17. Ps. 105, 28. Apoc. 2, 14.)

4. ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus ab Israël. (Deut. 4, 3.)

5. Dixitque Moyses ad judices Israël: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiat sunt Beelphegor. (Exod. 32, 27.)

6. Et ecce unus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, et omni turba filiorum Israël, qui sibebant ante fores tabernaculi.

7. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari, filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, et arrepto pugione, (Ps. 105, 30. I. Mach. 2, 26. I. Cor. 10, 8.)

8. ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, et perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem in locis genitalibus. Cessavitque plaga a filiis Israël,

9. et occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

10. Dixitque Dominus ad Moysen:

11. Phinees filius Eleazari, filii Aaron sacerdotis, avertit iram meam a filiis Israël, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse deflerem filios Israël in zelo meo.

12. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem foederis mei, (Eccli. 45, 30. I. Mach. 2, 54.)

13. et erit tam ipsi, quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israël.

14. Erat autem nomen viri Israëlitae, qui occisus est cum Madianite, Zambri filius Salu, dux de coguatione et tribu Simeonis.

15. Porro mulier Madianitis, quae pariter imperfecta est, vocabatur Cozbi filia Sur, principis uchilissimi Madianitarum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Hostes vos sentiant Madianitae, et percutite eos, (Infr. 31, 2.)

18. quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos, et deceperent iusidiis per idolum

Phogor, et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quae percussa est in die plaga pro sacrilegio Phogor.

CAPUT XXVI.

Numerantur Israëlitae per singulas tribus, qui bello apti sunt terram promissionis ingressuri.

(A. M. 2553.)

1. Postquam noxiorum sanguinis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum filium Aaron, sacerdotem:

2. Numerate omnem summam filiorum Israël a viginti annis et supra, per domos et cognationes suas cunctos, qui possunt ad bella procedere. (Supr. 1, 2. et 3.)

3. Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos in campis tristibus Moab super Jordanem contra Jericho ad eos, qui erant

4. a viginti annis et supra, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus:

5. Ruben primogenitus Israël. Hujus filius Heuoch, a quo familia Henochitarum; et Phallu, a quo familia Phalluitarum; (Gen. 46, 9. Exod. 6, 14. I. Par. 5, 3.)

6. et Hesron, a quo familia Hesronitarum; et Charmi, a quo familia Charmitarum.

7. Hae sunt familiae de stirpe Ruben, quarum numerus inventus est quadraginta tria millia, et septingenti triginta.

8. Filius Phallu Eliab.

9. Hujus filii Namuel, et Dathan, et Abiron. Iste sunt Dathan et Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt, (Supr. 16, 1. et 2.)

10. et aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum,

11. ut, Core pereunte, filii illius non perirent.

12. Fili Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuelitarum; Jamiu, ab hoc familia Jaminitarum; Jachin, ab hoc familia Jachinitarum;

13. Zare, ab hoc familia Zareitarum; Saul, ab hoc familia Saulitarum.

14. Hae sunt familiae de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit viginti duo millia ducenti.

15. Filii Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum; Aggi, ab hoc familia Aggitarum; Suni, ab hoc familia Sunitarum;

16. Ozni, ab hoc familia Oznitarum;

Her, ab hoc familia Heritarum;

17. Arod, ab hoc familia Aruditarum;

Ariel, ab hoc familia Arielitarum.

18. Istae sunt familiae Gad, quarum omnis numerus fuit quadraginta millia quingenti.

19. Fili Judä Her et Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. (Gen. 38, 3. et 4.)

* Ubi permanserunt, donec sub Josue profecti Jordanem transierunt. Jos. 3, 1.

20. Fueruntque filii Iuda per cognationes suas: Sela, a quo familia Selaitarum; Phares, a quo familia Pharesitarum; Zare, a quo familia Zareitarum.

21. Porro filii Phares: Hesron, a quo familia Hesronitarum; et Hamul, a quo familia Hamulitarum.

22. Ista sunt familiae Iuda, quarum omnis numerus fuit septuaginta sex millia quingenti.

23. Filii Issachar per cognationes suas: Thola, a quo familia Tholaitarum; Phua, a quo familia Phuaitarum;

24. Jasub, a quo familia Jasubitarum; Semrau, a quo familia Semranitarum.

25. Hae sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti.

26. Filii Zabulon per cognationes suas: Sared, a quo familia Sareditarum; Elon, a quo familia Elonitarum; Jalel, a quo familia Jalelitarum.

27. Hac sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti.

28. Filii Joseph per cognationes suas Manasse et Ephraim.

29. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaditarum. (*Jos. 17, 1.*)

30. Galaad habuit filios: Jezer, a quo familia Jezeritarum; et Hele, a quo familia Heleitarum;

31. et Asriel, a quo familia Asrielitarum; et Sechem, a quo familia Sechemitarum;

32. et Semida, a quo familia Semidatarum; et Hepher, a quo familia Hepheritarum. (*Infr. 27, 1.*)

33. Fuit autem Hepher pater Salphaad, qui filios non habebat; sed tantum filias, quarum ista sunt nomina: Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. (*Ibid.*)

34. Hae sunt familiae Manasse, et numerus earum quinquaginta duo millia septicentigi.

35. Filii autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi: Suthala, a quo familia Suthalaitarum; Becher, a quo familia Becheritarum; Thehen, a quo familia Thehenitarum.

36. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum.

37. Hac sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit triginta duo millia quingenti.

38. Isti sunt filii Joseph per familias suas. Filii Benjamin in cognitionibus suis: Bela, a quo familia Belaitarum; Asbel, a quo familia Asbelitarum; Ahiram, a quo familia Ahiramitarum;

39. Supham, a quo familia Suphamitarum; Hupham, a quo familia Huphamitarum.

40. Filii Bela: Hered et Noeman. De Hered familia Hereditarum; de Noeman familia Noemanitarum.

41. Hi sunt filii Benjamin per cognatio-

nes suas, quorum numerus fuit quadragesita quinque millia sexcenti.

42. Filii Dan per cognationes suas: Suham, a quo familia Suhamitarum. Hae sunt cognationes Dan per familias suas.

43. Omnes fuere Suhamitae, quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti.

44. Filii Aser per cognationes suas: Jemna, a quo familia Jemmaitarum; Jesui, a quo familia Jessuitarum; Brie, a quo familia Brieitarum.

45. Filii Brie: Heber, a quo familia Heberitarum; et Melchiel, a quo familia Melchiellitarum.

46. Nomen autem filiae Aser fuit Sara.

47. Hae cognationes filiorum Aser, et numerus eorum quinquaginta tria millia quadringenti.

48. Filii Nepthali per cognationes suas: Jesiel, a quo familia Jesielitarum; Guni, a quo familia Gunitarum;

49. Jeser, a quo familia Jeseritarum; Sellem, a quo familia Sellemitarum.

50. Hae sunt cognationes filiorum Nepthali per familias suas, quorum numerus quadraginta quinque millia quadrangenti.

51. Ista est summa filiorum Israël, qui recensenti sunt, sexcenta millia et mille septingenti triginta.

52. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

53. Igitur dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas.

54. Pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorem. Singulis, sicut nunc recensisti sunt, tradetur possessio,

55. ita dimitata ut sors terram tribibus dividat et familiis.

56. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

57. Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas: Gerson, a quo familia Gersonitarum; Caath, a quo familia Caathitarum; Merari, a quo familia Meraritarum. (*Exod. 6, 16.*)

58. Hae sunt familiae Levi: familia Lohni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram.

59. Qui habuit uxorem Jochabed filiam Levi, quae nata est ei in Aegypto. Haec genuit Amram viro suo filios Aaron et Moysen, et Mariam sororem eorum.

60. De Aaron orti sunt Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar.

61. Quorum Nadab et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. (*Lev. 10, 1. Supr. 3, 4. I. Par. 24, 2.*)

62. Fueruntque omnes, qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini ab uno mense et supra, quia non sunt recensiti inter filios Israël, nec eis cum ceteris data possessio est.

63. Hic est numerus filiorum Israël, qui descripti sunt a Moyse et Eleazaro sacerdote in campestribus Moab supra Jordaniem contra Jericho.

64. Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse et Aaron in deserto Sinai. (*I. Cor. 10, 5.*)

65. Praedixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jephone, et Josue filius Nun. (*Supr. 14, 23. et 24.*)

CAPUT XXVII.

Filiae Salphaad patri succedunt in haereditatem; dicitque Dominus, Moysen moritum, ubi ex monte terram promissionis conspexerit.

(A. M. 2553.)

1. Accesserunt autem filiae Salphaad, filii Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph, quarum sunt nomina Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. (*Supr. 26, 32. et 33. Infr. 36, 1. Jos. 17, 1.*)

2. Steteruntque coram Moyse et Eleazar sacerdote, et cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi foederis, atque dixerunt:

3. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quae concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est. Illic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. (*Supr. 16, 1.*)

4. Retulitque Moyses causam earum ad judicium Domini.

5. Qui dixit ad eum:

6. Justam rem postulant filiae Salphaad. Da eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in haereditatem succendant.

7. Ad filios autem Israël loqueris haec:

8. Homo cum mortuis fuerit absque filio, ad filiam ejus transitib[us] haereditas.

9. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos.

10. Quod si et fratres non fuerint, dabitis haereditatem fratribus patris ejus.

11. Sin autem nec patros habuerit, dabitus haereditatis his, qui ei proximi sunt, eritque hoc filiis Israël sanctum lege perpetua, sicut praeceperit Dominus Moysi.

(A. M. 2553.)

12. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ascende in montem istum Abarim, et contemplare iude terram, quam datus sum filiis Israël. (*Deut. 32, 49.*)

13. Cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum, sicut ivit frater tuus Aaron,

14. quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas. Hae sunt aquae contradictionis in Cades deserto Sin. (*Supr. 20, 12. Deut. 32, 51.*)

15. Cui respondit Moyses:

16. Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc,

17. et possit exire et intrare ante eos, et educere eos vel introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.

18. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, virum, in quo est spiritus, et pone manum tuam super eum. (*Deut. 3, 21.*)

19. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine;

20. et dabis ei praecepta, cunctis videntibus, et partem glorie tuae, ut audiatur eum omnis synagoga filiorum Israël.

21. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum. Ad verbum ejus egredietur et ingredietur ipse, et omnes filii Israël cum eo, et cetera multitudo.

22. Fecit Moyses, ut praeceperat Dominus. Cumque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi.

23. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit, quae mandaverat Dominus.

CAPUT XXVIII.

Sacrificia quotidiana et diei septimi, ac calendarum, et de duabus solemnitatibus azymorum et hebdomadarum.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

2. Praecipe filiis Israël, et dices ad eos: Olationem meam et panes, et incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua.

3. Hace sunt sacrificia, quae offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum; (*Erod. 29, 38.*)

4. (uuum offeretis mane, et alterum ad vesperum)

5. decimam partem ephi similae, quae conspersa sit oleo purissimo, et habeat quartam partem hin.

6. Holocaustum juge est, quod obtulitis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini.

7. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini.

8. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam juxta omnem ritum sacrificii matutini, et libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino.

9. Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similae oleo conspersae in sacrificio, et liba, (*Matth. 12, 5.*)

10. quae rite funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11. In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos,

12. et tres decimas similae oleo conspersae in sacrificio per singulos vitulos, et duas decimas similae oleo conspersae per singulos arietes,

13. et decimam decimae similae ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino.

14. Libamenta autem vini, quae per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia

per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt.

13. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libanitis suis.

16. Meuse autem primo, quartadecima die mensis, Phase Domini erit, (Exod. 12, 18. Ler. 23, 5.)

17. et quintadecima die solemnitas: septem diebus vescentur azymis.

18. Quarum dies prima venerabilis et saucta erit. Omne opus servile non facietis in ea.

19. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculatos immaculatos septem,

20. et sacrificia singulorum ex simila, quae conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem,

21. et decimam decimae per agnos singulos, id est, per septem agnos;

22. et hircum pro peccato unum, ut expiatur pro vobis,

23. praeter holocaustum matutinum, quod semper offeretis.

24. Ita facietis per singulos dies septendierum in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum.

25. Dies quoque septimus celeberrimus et sanctus erit vobis. Omne opus servile non facietis in eo.

26. Dies etiam primitiorum, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis et saucta erit. Omne opus servile non facietis in ea.

27. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, et agnos anniculatos immaculatos septem,

28. atque in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas,

29. per agnos decimam decimae, qui simul sunt agni septem; hircum quoque,

30. qui mactatur pro expiatione, praeter holocaustum sempiternum et liba ejus.

31. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

CAPUT XXIX.

Solemnitates mensis septimi, et quid in eis offerendum sit: nempe solemnitas tubarum, expiationis, et tabernaculorum, quae octo diebus varias habent oblationes.

1. Meusis etiun septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangeris est et tubarum.

2. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculatos immaculatos septem,

3. et in sacrificiis eorum similae oleo

conspersae tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem;

5. et hircum pro peccato, qui offeretur in expiationem populi,

6. praeter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem ceremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

7. Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et affigietis animas vestras. Omne opus servile non facietis in ea. (Lev. 16, 29. et 23, 7.)

8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculatos immaculatos septem,

9. et in sacrificiis eorum similae oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

10. decimam decimae per agnos singulos, qui sunt simul agni septem;

11. et hircum pro peccato absque his, quae offerri pro delicto solent in expiationem, et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum.

12. Quintadecima vero die mensis septimi, quae vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea; sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus,

13. offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculatos immaculatos quatuordecim,

14. et in libamentis eorum similae oleo conspersae tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim, et duas decimas arietis uno, id est, simul arietibus duabus,

15. et decimam decimae agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim;

16. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus.

17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculatos immaculatos quatuordecim,

18. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

19. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus.

20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculatos immaculatos quatuordecim,

21. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

22. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus.

23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculatos immaculatos quatuordecim,

24. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

25. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim,

27. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

28. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim,

30. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

31. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

32. Die septimo offeretis vitulos septem, et arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim,

33. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

34. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

35. Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis,

36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem,

37. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis;

38. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

39. Hacc offeretis Domino in solemnitatibus vestris, praeter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis.

CAPUT XXX.

De roto ac juramento virorum, et quando puellarum et uxorum vota seu jura-menta rata sint vel irrita.

1. Narravitque Moyses filiis Israël omnia, quae ei Dominus imperaratur,

2. et locutus est ad principes tribuum filiorum Israël: Iste est sermo, quem praecepit Dominus:

3. Si quis virorum votum Domino vovert, aut se constringerit juramento, non faciet irritum verbum suum; sed omne, quod promisit, implebit.

4. Mulier si quippiam voverit, et se constringerit juramento, quae est in domo patris sui, et in auctate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita

est, et juramentum, quo obligavit animam suam, et tacuerit, voti rea erit;

5. quidquid pollicita est et juravit, opere complebit.

6. Sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater, et vota et jura menta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

7. Si maritum habuerit, et voverit aliquid, et semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento,

8. quo die audierit vir, et non contradixerit, voti rea erit, reddetque, quodcumque promiserat.

9. Sin autem audiens statim contradixerit, et irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

10. Vidua et repudiata quidquid vovert, reddent.

11. Uxor in domo viri cum se voto constringerit et juramento,

12. si audierit vir, et tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet, quodcumque promiserat.

13. Sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, et Dominus ei propitius erit.

14. Si voverit, et juramento se constringerit, ut per jejunium, vel ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam, in arbitrio viri erit, ut faciat sive non faciat.

15. Quod si audiens vir tacuerit, et in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vovert atque promiserat, reddet, quia, statim ut audivit, tacuit.

16. Sin autem contradixerit, postquam rescivit, portabit ipse iniuriam ejus.

17. Istae sunt leges, quas constituit Dominus Moysi, inter virum et uxorem, inter patrem et filiam, quae in puellarri adhuc aetate est, vel quae manet in parentis domo.

CAPUT XXXI.

Caesis Madianitis, virgines solae reser-vantur; substantia ex aequo diridi-tur pugnantibus et ptebi; primitiae sacerdoti ac Levitis traduntur; gratiae Deo cum donariis offeruntur.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ulciscere prius filios Israël de Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum.

3. Statimque Moyses: Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. (Supr. 25, 17.)

4. Mille viri de singulis tribibus eli-gantur ex Israël, qui mittantur ad bellum.

5. Dederantque milenos de singulis tri-bubus, id est, duodecim millia expedito-rum ad pugnam.

6. Quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazar, sacerdotis; vasa quoque sancta, et tubas ad clangendum tradidit ei.

7. Cuique pugnassent contra Madianitas atque viciissent, omnes mares occiderunt,

8. et reges eorum, Evi, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe, quinque principes gentis; Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. (*Jos. 13, 21.*)

9. Ceperuntque mulieres eorum, et parvulos, omniaque pecora, et cunctam su-pellecilem; quidquid habere potuerant, depopulati sunt;

10. tam urbes, quam viculos et castella flamma consumsit.

11. Et tulerunt praedam, et universa, quae ceperant tam ex hominibus quam ex jumentis,

12. et adduxerunt ad Moysen et Eleazarum sacerdotem, et ad omnem multitudinem filiorum Israël; reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho.

13. Egressi sunt autem Moyses et Eleazar sacerdos, et omnes principes synagogae in occursum eorum extra castra.

14. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis et centurionibus, qui vene-rant de bello,

15. ait: Cur foeminas reservastis?

16. Nonne istae sunt, quae deceperunt filios Israël ad suggestionem Balaam, et praevaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde et percussus est populus? (*Supr. 23, 18.*)

17. Ergo cunctos interficie, quidquid est generis masculini, etiam in parvulis, et mulieres, quae noverunt viros in coitu, jugulare; (*Judae 21, 11.*)

18. puellas autem et omnes foeminas virgines reservate vobis,

19. et manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, iustrabitur die tertio et septimo.

20. Et de omni praeda, sive vestimen-tum fuerit sive vas, et aliquid in utensiliis praeparatum, de caprarum pellibus, et pilis, et ligno, expiabitur.

21. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc est praeceptum legis, quod mandavit Dominus Moysi: (*Lev. 6, 28. 11, 33. 15, 11.*)

22. Aurum, et argentum, et aes, et fer-rum, et plumbum, et stannum,

23. et omne, quod potest transire per flamas, igne purgabitur; quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiatio-nis sanctificabitur.

24. Et lavabitis vestimenta vestra die septimo, et purificati postea castra intra-bitis.

25. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

26. Tollite summam eorum, quae capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu et Eleazar sacerdos et principes vulgi,

27. dividesque ex aequo praedam inter eos, qui pugnaverunt, egressique sunt ad bellum, et inter omnes reliquam multitudinem.

28. Et separabis partem Domino ab his,

qui pugnaverunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex boibus et asinibus et ovibus, 29. et dabis eam Eleazarō sacerdoti, quia primitiae Domini sunt.

30. Ex media quoque parte filiorum Israël accipies quinquagesimum caput hominum, et boum, et asinorum, et ovium, cunctorum animalium, et dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

31. Feceruntque Moyses et Eleazar, sicut praeceperat Dominus.

32. Fuit autem praeda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia,

33. boum septuaginta duo millia,

34. asinorum sexaginta millia et mille;

35. animae hominum sexus foeminei, quae non cognooverant viros, triginta duo millia.

36. Dataque est media pars his, qui in proelio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentae.

37. E quibus in partem Domini suppatae sunt oves sexcentae septuaginta quinque.

38. Et de boibus triginta sex millibus boves septuaginta et duo,

39. de asinis triginta millibus quingenti asini sexagiuta unus,

40. de animabus hominum sedecim milibus cesserunt in partem Domini triginta duae animae.

41. Tradiditque Moyses numerum pri-mitarianum Domini Eleazarō sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum,

42. ex media parte filiorum Israël, quam separaverat his, qui in proelio fuerant.

43. De media vero parte, quae contige-rat reliquae multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quin-gentis,

44. et de boibus triginta sex millibus,

45. et de asinis triginta millibus quin-gentis,

46. et de hominibus sedecim millibus

47. tulit Moyses quinquagesimum caput, et dedit Levitis, qui excubabant in taber-naculo Domini, sicut praeceperat Dominus.

48. Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, et tribuni, centuriones-que, dixerunt:

49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, et ne nus quidem desuit.

50. Ob hanc causam offerimus in dona-riis Domini singuli, quod in praeda auri potuimus invenire, periscelides et armillas, annulos et dextralia, ac muraenulas, ut depreceris pro nobis Domiuum.

51. Suscepseruntque Moyses et Eleazar sacerdos omne aurum in diversis specie-bus,

52. pondi sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, a tribunis et centu-riouibus.

53. Unusquisque enim quod in praeda rapuerat, suum erat.

54. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monumentum filiorum Israël coram Domino.

CAPUT XXXII.

Filiis Ruben, Gad, et dimidiae tribui Manasse portio datur trans Jordanem; modo fratres suos in terram promissionis armati praecedant.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Fili autem Ruben et Gad habebant pecora multa, et erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Jazer et Galaad aptas animalibus alendis terras, (Dent. 3, 12.)

2. venerunt ad Moysen, et ad Eleazarum sacerdotem, et principes multitudinis, atque dixerunt:

3. Ataroth, et Dibon, et Jazer, et Nemra, Hesbon, et Eleale, et Saban, et Nebo, et Beon,

4. terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israël, regio uberrima est ad pastum animalium; et nos servi tui habemus jumenta plurima,

5. precamurque, si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanaem.

6. Quibus respondit Moyses: Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis?

7. Cur subvertitis mentes filiorum Israël, ne transire audeant in locum, quem eis datus est Dominus?

8. Nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandum terram?

9. Cumque venissent usque ad vallem botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israël, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit. (Supr. 13, 24.)

10. Qui iratus juravit, dicens: (Supr. 14, 29.)

11. Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Aegypto, a viginti annis et supra terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac et Jacob, et noluerunt sequi me,

12. præter Caleb filium Jephone, Cenezæum, et Josue filium Nun: isti impleverunt voluntatem meam.

13. Iratusque Dominus adversum Israël, circumduxit eum per desertum quadraginta annis *), donec consumeretur universa generatio, quae fecerat malum in conspectu ejus.

14. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa et alumni hominum peccatorum, ut augeretis furorem Domini contra Israël.

15. Quod si nolueritis sequi eum, in solitudine populum dereliuquet, et vos causa eritis necis omnium.

* Ab exodo ipso numerandis, cum constet, filios eorum post annos 38 a missione de Cadesbarne terram promissionis ingressos. Confer cum Deut. 2, 14.

16. At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, et stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas;

17. nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad proelium ante filios Israël, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, et quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis propter habitatorum insidiis.

18. Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filii Israël haereditem suam,

19. nec quidquam quaeremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga.

20. Quibus Moyses ait: Si facitis, quod promittitis, expediti pergitte coram Domino ad pugnam; (Jos. 1, 14.)

21. et omnis vir bellator armatus Jordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos,

22. et subjiciatur ei omnis terra. Tunc eritis inculpabiles apud Dominum et apud Israël, et obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino.

23. Si autem, quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est, quia peccatis in Deum; et scitote, quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.

24. Aedificate ergo urbes parvulis vestris, et caulas, et stabula ovibus ac jumentis, et quod polliciti estis, implete.

25. Dixeruntque filii Gad et Ruben ad Moyses: Servi tui sumus, faciemus, quod iubet dominus noster. (Jos. 4, 12.)

26. Parvulos nostros, et mulieres, et pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad;

27. nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu, domine, loqueris.

28. Praecepit ergo Moyses Eleazarum sacerdoti, et Josue filio Nun, et principibus familiarum per tribus Israël, et dixit ad eos :

29. Si transierint filii Gad et filii Ruben vobiscum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, et vobis fuerit terra subjecta; date eis Galaad in possessionem. (Dent. 3, 12. Jos. 13, 8. et 22, 4.)

30. Si autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipient loca.

31. Responderuntque filii Gad, et filii Ruben: Sicut locutus est dominus servis suis, ita faciemus.

32. Ipsi armati pergerimus coram Domino in terram Chanaan, et possessionem jam suscepisse nos, confitemur trans Jordanem.

33. Dedit itaque Moyses filii Gad et Ruben, et dimidiae tribui Manasse filii Joseph regnum Sehon regis Amorrhæi, et regnum Og regis Basan, et terram eorum cum urbibus suis per circuitum. (Jos. 22, 4.)

34. Igitur extruxerunt filii Gad Dibon, et Ataroth, et Aroer,

130 Cap. 32. Amorrhaeus interfestus. **NUMERI.** Cap. 33. Mansiones Israëlitarum.
Cap. 33. mansiones Israëlitarum. Aaronis actas et mort.

35. et Etroth, et Sopha, et Jazer, et Jegbaa,

36. et Bethnemra, et Betharan, urbes munitas, et caulas pecoribus suis.

37. Filii vero Ruben aedificaverunt Hesbon, et Eleale, et Cariathaim,

38. et Nabo, et Baalmeon, versis nominibus. Sahama quoque, imponentes vocabula urbibus, quas extruxerant.

39. Porro filii Machir, filii Manasse, perreverunt in Galaad, et vastaverunt eam interfecto Amorrhao habitatore ejus. (*Gen. 50, 22.*)

40. Dedit ergo Moyses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea.

41. Jair autem filius Manasse abiit et occupavit vicos ejus, quos appellavit Havothe Jair, id est, villas Jair.

42. Nobe quoque perrexit, et apprehendit Chanath cum viculis suis, vocavitque eam ex nomine suo Nobe.

CAPUT XXXIII.

Mansionibus 42 filiorum Israël per raria loca in deserto recensitis, Chananei a Domino jubentur interimi.

1. Hae sunt mansiones filiorum Israël, qui egressi sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moysis et Aaron,

2. quas descripsit Moyses juxta castorum loca, quae Domini iussione mutabant.

3. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase, filii Israël in manu excelsa, videntibus cunctis Aegyptiis,

4. et sepientibus primogenitos, quos percusserat Dominus, (nam et in diis eorum exercuerat ultionem)

5. castrametati sunt in Soccoth.

6. Et de Soccoth venerunt in Etham, quae est in extremis fiubus soliditudinis.

7. Inde egressi, venerunt contra Phihahiroth, quae respicit Beelsephon, et castrametati sunt ante Magdalum. (*Exod. 14, 2.*)

8. Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium mare in soliditudinem, et ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara. (*Exod. 15, 22.*)

9. Profectique de Mara, venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, et palmae septuaginta, ibique castrametati sunt. (*Exod. 15, 27.*)

10. Sed et inde egressi, fixerunt tentoria super mare rubrum. Profectique de mari rubro,

11. castrametati sunt in deserto Sin.

12. Unde egressi, venerunt in Daphca.

13. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus.

14. Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, ubi populo defuit aqua ad bibendum. (*Exod. 17, 1.*)

15. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai.

16. Sed et de solidudine Sinai egressi, venerunt ad sepultra concupiscentiae. (*Exod. 19, 2.*)

17. Profectique de sepulcris concupiscentiae, castrametati sunt in Haseroth. (*Supr. 11, 31.*)

18. Et de Haseroth venerunt in Rethma. (*Supr. 13, 1.*)

19. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmonphares.

20. Unde egressi, venerunt in Lebna.

21. De Lebna castrametati sunt in Ressa.

22. Egressique de Ressa, venerunt in Ceclatha.

23. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher.

24. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada.

25. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth.

26. Profectique de Maceloth, venerunt in Thahath.

27. De Thahath castrametati sunt in Thare.

28. Unde egressi, fixere tentoria in Methcha.

29. Et de Methcha castrametati sunt in Hesmona.

30. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth.

31. Et de Moseroth castrametati sunt in Benejaacan.

32. Profectique de Benejaacan, venerunt in montem Gadgad. (*Deut. 10, 7.*)

33. Unde profecti, castrametati sunt in Jetebatha.

34. Et de Jetebatha venerunt in Hebron.

35. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber.

36. Inde profecti, venerunt in desertum Sin, haec est Cades. (*Supr. 20, 1.*)

37. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus terrae Edom.

(A. M. 2552. Ant. Chr. 1452.)

38. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, jubente Domino, et ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israël ex Aegypto, mense quinto, prima die mensis, (*Supr. 20, 25. Deut. 32, 50.*)

39. cum esset annorum centum viginti trium.

40. Audivitque Chananaeus rex Arad, qui habitat ad meridiem, in terram Chanana venisse filios Israël.

41. Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona.

42. Unde egressi, venerunt in Phunon.

43. Profectique de Phuuon, castrametati sunt in Oboth.

44. Et de Oboth venerunt in Jiebarim, quae est in finibus Moabitarum.

45. Profectique de Jiebarim, fixere tentoria in Dibongad.

46. Unde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim.

47. Egressique de Helmondeblathaim, venerant ad montes Abarim contra Nabo.

48. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab supra Jordanem contra Jericho.

49. Ibique castrametati sunt de Bethisimoth usque ad Abelsatim in planioribus locis Moabitum,
(A. M. 2553.)

50. ubi locutus est Dominus ad Moyseum:
51. Praecepit filiis Israël, et dicas ad eos: Quando transieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan,

52. disperdite cunctos habitatores terrae illius. Confringite titulos, et statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, (Deut. 7, 5. Judic. 2, 2.)

53. mundantes terram, et habitantes in ea; ego enim dedi vobis illam in possessionem,

54. quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, et paucis angustiorem. Singulis, ut sors ceciderit, ita tribueretur haereditas. Per tribus et familias possessionis dividetur.

55. Sin autem nolueritis interficere habitatores terrae, qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, et lanceae in lateribus, et adversabuntur vobis in terra habitacionis vestrae;

56. et quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

CAPUT XXXIV.

Terrae promissionis situs et limites juxta varias orbis plagas; eaque sorte dividenda praecepitur, additis illorum nominibus, qui eum dividant.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Locutusque est Dominus ad Moysem, dicens:

2. Praecepit filiis Israël, et dices ad eos: Cum iugressi fueritis terram Chanaan, et in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur.

3. Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, quae est juxta Edom, et habebit terminos contra orientem mare salsissimum, (Jos. 15, 1.)

4. qui circuibunt australē plāgam per ascensum scorpionis ita, ut transeat in Senna, et perveniant a meridie usque ad Cadesbarne, uide egredientur confinia ad villam, nomine Adar, et tendent usque ad Asemona.

5. Ibitque per gyrum terminus ab Asemonea usque ad torrentem Aegypti, et maris magni littore finietur.

6. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, et ipso fine claudetur.

7. Porro ad septentrionalem plāgam a mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum,

8. a quo venient in Emath usque ad terminos Sedada;

9. ibuntque confinia usque ad Zephrona et villam Enan. Hi erunt termini in parte aquilonis.

10. Inde metabuntur fines contra orientalem plāgam de villa Enan usque Sephamam,

11. et de Sephamam descendent termini in Rebla contra fontem Daphnem; inde

pervenient contra orientem ad mare Cenereth,

12. et tendent usque ad Jordanem, et ad ultimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

13. Praecepitque Moyses filiis Israël, dicens: Haec erit terra, quam possidebitis sorte, et quam jussit Dominus dari novem tribubus, et dimidiae tribui.

14. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, et tribus filiorum Gad juxta cognitionem numerum, media quoque tribus Manasse,

15. id est, duae semis tribus, acceperunt partem suam trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plāgam.

16. Et ait Dominus ad Moysem:

17. Haec sunt nomina virorum, qui terram vobis dividunt, Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun, (Jos. 14, 1. et 2.)

18. et singuli principes de tribubus singulis,

19. quorum ista sunt vocabula: de tribu Juda Caleb filius Jephone;

20. de tribu Simeon Samuel filius Ammid;

21. de tribu Benjamin Elidad filius Chaselon;

22. de tribu filiorum Dan Bocci filius Jogli;

23. filiorum Joseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod;

24. de tribu Ephraim Camuel filius Sephthan;

25. de tribu Zabulon Elisaphan filius Pharnach;

26. de tribu Issachar dux Phaltiel filius Ozan;

27. de tribu Aser Abiud filius Salomi;

28. de tribu Nephthali Phedael filius Ammind.

29. Hi sunt, quibus praecepit Dominus, ut dividerent filii Israël terram Chanaan.

CAPUT XXXV.

Assignari jubentur urbes et suburbana Levitis, et urbes refugii pro homicidio non voluntario. Lex homicidii voluntarii, et non voluntarii. Unius testimonia nemo puniendus.

(A. M. 2553.)

1. Haec quoque locutus est Dominus ad Moysem in caupestribus Moab supra Jordanem contra Jericho:

2. Praecepit filiis Israël, ut deat Levitis de possessionibus suis (Jos. 21, 2.)

3. urbes ad habitandum, et suburbana earum per circuitum, ut ipsi in oppidis maneat, et suburbana sint pecoribus acomimentis,

4. quae a muris civitatum forinsecns per circuitum mille passuum spatio tendent.

5. Contra orientem duo millia erunt cubiti, et contra meridiem similiter erunt duo millia; ad mare quoque, quod respicit ad occidentem, eadem mensura erit, et

septentrionalis plaga aequali termino finietur; eruntque urbes in medio, et foris suburbana.

6. De ipsis autem oppidis, quae Levitis dabitis, sex*) erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem, et exceptis his, alia quadraginta duo oppida, (Deut. 19, 2. Jos. 20, 2.)

7. id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis.

8. Ipsaque urbes, quae dabuntur de possessionibus filiorum Israël, ab his, qui plus habent, plures auferentur, et qui minus, pauciores. Singuli juxta mensuram haereditatis suae dabunt oppida Levitis.

9. Ait Dominus ad Moysen:

10. Loquere filii Israël, et dices ad eos: Quando transgressi fueritis Jordarem in terram Chanaan, (Deut. 19, 2. Jos. 20, 2.)

11. decernite, quae urbes esse debeant in praesidia fugitivorum, quinolentes sanguinem fuderint.

12. In quibus cum fuerit profugus, cognatus occisi non poterit cum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, et causa illius judicetur.

13. De ipsis autem urbibus, quae ad fugitivorum subsidia separantur, (Deut. 1, 41. Jos. 20, 7, 8.)

14. tres erunt trans Jordanem, et tres in terra Chanaan,

15. tam filii Israël, quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit.

16. Si quis ferro percusserit, et mortuus fuerit, qui percussus est, reus erit homicidii, et ipse morietur.

17. Si lapidem jecerit, et ictus occubuerit, similiter punietur.

18. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur.

19. Propinquus occisi homicidam interficiet; statim ut appreheuderit eum, interficiet.

20. Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per insidas; (Deut. 19, 11.)

21. aut, cum esset inimicus, manu percusserit, et ille mortuus fuerit: percussor homicidii reus erit. Cognatus occisi, statim ut invenerit eum, jugulabit.

22. Quod si fortuitu, et absque odio

23. et inimicitis quidquam horum fecerit,

24. et hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem et proximum sanguinis quaestio ventilata;

25. liberabitur innocens de ultoris manu, et reducetur per sentiantur in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magus, qui oleo sancto uinctus est, moriatur.

26. Si interactor extra fines urbium, quae exilibus deputatae sunt,

27. fuerit inventus, et percussus ab eo,

* Quoru tria ab ipso Moysse trans Jordanem designata sunt. Deut. 4, 41.

qui ulti est sanguinis, absque noxa erit, qui eum occiderit;

28. debuerat enim profugus usque ad mortem pontificis in urbe residere. Postquam autem ille obierit, homicida reveretur in terram suam.

29. Haec sempiterna erunt, et legitima in cunctis habitationibus vestris.

30. Homicida sub testibus punietur; ad unius testimonium nullus condemuabitur.

31. Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis; statim et ipse morietur.

32. Exules et profugi ante mortem pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt,

33. ne polluatis terram habitationis vestrae, quae insontium cruento maculatur, nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit.

34. Atque ita emundabitur vestra possessio, me conmoranter vobiscum; ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israël.

CAPUT XXXVI.

Tribus per connubia non misceantur, ne possessiones confundantur.

1. Accesserunt autem et principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Joseph, locutique sunt Moysi coram principibus Israël, atque dixerunt: (Supr. 27, 19)

2. Tibi domino nostro praecepit Dominus, ut terram sorte divideres filiis Israël, et ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri.

3. Quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, et translata ad aliam tribum de nostra haereditate minuetur.

4. Atque ita fiet, ut cum iuhilaeus, id est, quiuquagesimus annus remissionis advenierit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios trauseat.

5. Respondit Moyses filiis Israël, et Domino praecipiente, ait: Recte tribus filiorum Joseph locuta est.

6. Et haec lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: Nuhant, quibus volunt, tantum ut suae tribus hominibus, (Tob. 7, 11.)

7. ne commisceatur possessio filiorum Israël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducunt uxores de tribu et cognatione sua.

8. et cunctae foeminae de eadem tribu maritos accipient, ut haereditas permaneat in familiis,

9. nec sibi misceantur tribus; sed ita manent,

10. ut a Domino separatae sunt. Feceruntque filiae Salphaad, ut fuerat imperatum,

11. et nupserunt Maala, et Thersa, et Hegla, et Melcha, et Noa filiis patrui sui

12. de familia Manasse, qui fuit filius Joseph. Et possessio, quae illis fuerat attributa, manus in tribu et familia patris earum.

13. Haec sunt munda atque judicia, quae mandavit Dominus per manum Moysis ad filios Israël in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho.

LIBER DEUTERONOMII, HEBRAICE ELLE HADDEBARIM.

QUINTUS Mosis liber a Graecis DEUTERONOMIUM dicitur, a δεύτερος, secundus, et νόμος, lex, quasi dicas secundam seu secundariam legem; non quod alia sit ab ea, quae in monte Sinai data est, sed quod denuo repetita coram filiis eorum, qui post primam promulgationem perierant in deserto. Hebraei suo more a primis dictionibus: ELLE HADDEBARIM, id est haec sunt verba, hunc librum inscripserunt. Incipit autem a brevi narratione rerum praeteritarum. Mox populum hortatur ad legis obsequium, quam diligenter repetit et explicat; deinde res gestas narrat ab initio undecimi mensis usque ad septimum diem mensis duodecimi anni illius, qui ab exitu quadragesimus est.

Atque hic ultimus Mosis liber PENTATEUCHUM absolvit, qui a quinque voluminibus seu partibus nomen habet; πέντε enim Graecis quinque, τένυχος instrumentum et volumen significat. Eosdem libros Hebraei proprie THORA, id est legem, appellant; quamquam legis nomine etiam totum vetus Testamentum (ut videre est Joann. 8, 17.) nonnunquam designetur. Continet autem Pentateuchus historiam annorum 2552 cum dimidio.

CAPUT I.

*Breris epilogus eorum, quae Israëli in
deserto contigerant, poenaque infideli
populo inficta.*

1. Haec sunt verba, quae locutus est Moyses ad omnem Israël trans Jordanem in soliditudine campestri, contra mare rubrum, inter Pharan, et Thophel, et Laban, et Haseroth, ubi auri est plurimum,

2. undecim diebus de Horeb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

3. Quadragesimo anno *) , undecimo mense, prima die mensis , locutus est Moyses ad filios Israël omnia, quae praeceperat Illi Dominus, ut dicere eis;

4. postquam percussit Sehou regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et Og regem Basan, qui mansit in Astartoth, et in Edrai, (Num. 21, 21.)

5. trans Jordanem in terra Moah. Coepitque Moyses explanare legem, et dicere:

6. Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis, quod in hoc monte mansistis.

7. Revertimini, et venite ad montem Amorrhæorum, et ad cetera, quae ei proxima sunt, campestria atque montana et humiliora loca contra meridiem, et juxta littus maris, terram Chanaonæorum, et Libani usque ad flumen magnum Euphraten.

8. En, iuquit, tradidi vobis; ingredimini et possidite eam, super qua juravit Dominus patribus vestris, Abraham, Isaac et Jacob, ut daret illam eis, et semini eorum post eos.

9. Dixique vobis illo in tempore:

10. Non possum solus sustinere vos,

quia Dominus Deus vester multiplicavit vos, et estis hodie sicut stellæ coeli plures. (Exod. 18, 18.)

11. (Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hanc numerum multa millia, et benedic vobis, sicut locutus est.)

12. Non valeo solus negotia vestra sustinere, et pondus ac jurgia.

13. Date ex vobis viros sapientes et gnaros, et quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes.

14. Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere.

15. Tulique de tribubus vestris viros sapientes et nobiles, et constitui eos principes, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula.

16. Praecepique eis, dicens: Audite illos, et quod justum est, judicate, sive civis sit ille sive peregrinus. (Ivann. 7, 24.)

17. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum; nec accipietis cujusquam personam, quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referete ad me, et ego audiām. (Lev. 19, 15. Infr. 16, 19. Prov. 24, 23. Eccli. 42, 1. Jac. 2, 1.)

18. Praecepique omnia, quae facere debetretis.

19. Profecti autem de Horeb, transvimus per erenum *) terribilem et maximam, quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut praeceperat Dominus Deus noster nobis. Cumque venissemus in Cadesbarne,

20. dixi vobis: Venistis ad montem

*) Ab exitu.

*) Pharan. Nuin. 13, 1.

Amorrhæi, quem Dominus Deus noster datus est nobis.

21. Vide terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi; ascende et posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis. Noli timere, nec quidquam paves.

22. Et accessistis ad me omnes, atque dixistis: Mittamus viros, qui considerent terram, et reuantient, per quod iter debeamus ascendere, et ad quas pergere civitates. (*Num. 13, 3. 32, 8.*)

23. Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis.

24. Qui cum perrexissent, et ascendissent in montana, venerunt usque ad vallem botri; et considerata terra,

25. sumentes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona est terra, quam Dominus Deus noster datus est nobis.

26. Et noluitis ascendere; sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri

27. murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus; idcirco eduxit nos de terra Aegypti, ut tradaret nos in manu Amorrhæi, atque deleret.

28. Quo ascendemus? Nuntii terruerunt cor nostrum, dicentes: Maxima multitudo est, et nobis statura procerior; urbes magna, et ad coelum usque munitae; filios Enacim vidimus ibi.

29. Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timete eos.

30. Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Aegypto cunctis videntibus.

31. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.

32. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro,

33. qui praecessit vos in via, et metatus est locum, in quo tentoria figere debereatis, nocte ostendens vobis iter per ignem, et die per columnam nubis. (*Exod. 13, 21. Num. 14, 14.*)

34. Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit, et ait:

35. Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimam terram bonam, quam sub iuramento pollicitus sum patribus vestris, (*Num. 14, 23. Ps. 94, 11.*)

36. praeter Caleb filium Jephone; ipse enim videbit eam, et ipsi dabo terram, quam calcavit, et filii ejus, quia secutus est Dominum.

37. Nec miranda indignatio iu populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc;

38. sed Josue filius Nun, minister tuus, ipse intrabit pro te. Hunc exhorte et robora, et ipse sorte terram dividet Israëli.

39. Parvuli vestri, de quibus dixistis,

quod captivi ducerentur, et filii, qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur; et ipsis dabo terram, et possidebunt eam.

40. Vos autem revertimini, et abite in solitudinem per viam maris rubri.

41. Et respondistis mihi: Peccavimus Domino; ascendemus et pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis, pergeretis in montem, (*Num. 14, 40.*)

42. ait mihi Domitus: Dic ad eos: Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum, ne cadatis coram inimicis vestris. (*Num. 14, 42.*)

43. Locutus sum, et non audistis; sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia ascendistis in montem.

44. Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi, et cecidit de Seir usque Hormæ.

45. Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec vocivestrac voluit acquiescere.

46. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

CAPUT II.

Beneficiorum populo exhibitorum repetitio; pugnae contra Ammon et Moab prohibitio, regisque Sehon et terrae ipsius expugnatio.

1. Profectique inde venimus in solitudinem, quae ducit ad mare rubrum, sicut milii dixerat Dominus, et circuivimus montem Seir longo tempore.

2. Dixitque Dominus ad me:

3. Sufficit vobis circuire montem istum; ite contra aquilonem,

4. et populo præcipie, diceus: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, et timebunt vos.

5. Videte ergo diligenter, ne moveamini contra eos; neque enim dabo vobis de terra eorum, quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir.

6. Cibos emetis ab eis pecunia, et comedetis; aquam emtam hauietis, et bibetis.

7. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum. Novit iter tuum, quomodo trahieris solitudinem hauc magnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, et nihil tibi defuit.

8. Cumque transissimus fratres nostros filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campostrem de Elath, et de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moah.

9. Dixitque Dominus ad me: Non pugnes contra Moabitas, nec ineras adversus eos proelium; non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filii Loth (radidi Ar) in possessionem. (*Num. 21, 13.*)

10. Emum primi fuerunt habitatores ejus,

populus magnus et validus, et tam excelsus, ut de Enacim stirpe

11. quasi gigantes crederentur, et essent similes filiorum Enacim. Denique Monhitae appellant eos Emim.

12. In Seir autem prius habitaverunt Horraei. Quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israël in terra possessionis suae, quam dedit illi Dominus.

13. Surgentes ergo, ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.

14. Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta et octo annorum fuit *), donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut jura verat Dominus;

15. cujus manus fuit adversum eos, ut interirent de castrorum medio.

16. Postquam autem universi ceciderunt pugnatores,

17. locutus est Dominus ad me, dicens:

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

18. Tu transibi hodie terminos Moab, urbem nomine Ar,

19. et accedens in vicina filiorum Ammon, cave, ne pugnes contra eos, nec moriaris ad proelium; non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filii Loth dedi eam in possessionem.

20. Terra gigantum reputata est, et in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitae vocant Zomzommim,

21. populus magnus, et multus, et proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus a facie eorum; et fecit illos habitare pro eis,

22. sicut fecerat filii Esau, qui habitant in Seir, delens Horraeos, et terram eorum illis tradens, quam possident usque in praesens.

23. Hevacos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt. Qui egressi de Cappadocia, deleverunt eos, et habitaverunt pro illis.

(A. M. 2553.)

24. Surgite, et transite torrentem Arnon; ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon, Amorrhæum, et terram ejus incipe possidere, et committe adversus eum proelium.

25. Hodie incipiam mittere terrorum atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni coelo, ut auditio nomine tuo paveant, et in morem parturientium contremiscant, et dolore teneantur.

26. Misi ergo nuntios de solitudine Cadesbarne ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens: (Num. 21, 21.)

27. Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via. Non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.

28. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur; aquam pecunia tribue, et sic bibemus. Tantum est, ut nobis concedas transitum,

29. sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, et Moabitæ, qui morantur in Ar, donec veniamus ad Jordanem, et transeamus ad terram, quam Dominus Deus noster datus est nobis.

30. Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum, quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, et obscuraverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides.

31. Dixitque Dominus ad me: Ecce coepi tibi tradere Sehon, et terram ejus, incipe possidere eam. (Amos 2, 9.)

32. Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad proelium in Jasa.

33. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis, percussimusque eum cum filiis suis et omni populo suo.

34. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus et parvulis; non reliquimus in eis quidquam,

35. absque iumentis, quae in partem venerè praedantium, et spoliis urbium, quas cepimus

36. ab Aroer, quae est super ripam torrentis Arnon, oppido, quod in valle situm est, usque Galaad. Non sicut vicus et civitas, quae nostras effugeret manus; omnes tradidit Dominus Deus noster nobis,

37. absque terra filiorum Ammon, ad quam accessimus, et cunctis, quae adjacent torrenti Jeboc, et ribus montanis, universisque locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

CAPUT III.

Pugna contra Og regem Basan, et lectus ejus, atque sors duarum tribuum et semis citra Jordanem. Precatur Moyses, ut liceat ei terram promissam ingredi.

(A. M. 2553.)

1. Itaque conversi ascendimus per iter Basan; egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad holandum in Edrai. (Num. 21, 33. Infr. 29, 7.)

2. Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum, quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua; facies ei, sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon. (Num. 21, 34.)

3. Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, et universum populum ejus, percussimusque eos usque ad internacionem, (Num. 21, 35.)

4. vastantes cunctas civitates illius uno tempore, (non fuit oppidum, quod nos effugeret) sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.

5. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque et vectibus, absque oppidis inumeris, quae nou habebant muros.

6. Et delevimus eos, sicut feceramus

*) Confer cum Num. 14, 34. et 32, 13.

136 Cap. 3. Sors tribuum citra Jordanem. DEUTERON. Cap. 3. Moyses non exauditus. Cap. 4. Lex servanda.

Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres et parvulos;

7. jumenta autem et spolia urbium diripuimus.

8. Tulumusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem, a torrente Arnon usque ad montem Hermon,

9. quem Sidonii Saron vocant, et Amorrhæi Sanir^{*)};

10. omnes civitates, quae sitae sunt in planicie, et universam terram Galaad et Basan usque ad Selcha et Esdrai, civitates regni Og in Basau.

11. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus.

12. Terramque possedimus tempore illo ab Aroer, quae est super ripam torrentis Arnon, usque ad medium partem montis Galaad; et civitates illius dedi Ruben et Gad. (Num. 32, 29.)

13. Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan regni Og tradidi mediae tribui Manasse, omuem regionem Argob; cunctaque Basan vocatur terra gigantum.

14. Jair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri et Machati. Vocavitque ex nomine suo Basan Havoth Jair, id est, villas Jair, usque in praesente diem. (Num. 21, 34.)

15. Machir quoque dedi Galaad.

16. Et tribibus Ruben et Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon.

17. et planitiem solitudinis, atque Jordanem, et terminos Cœnereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.

18. Praecepsique vobis in tempore illo, dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in haereditatem; expediti praecepite fratres vestros filios Israël omnes vii robusti,

19. absque uxoribus et parvulis, atque jumentis. Novi enim, quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,

20. donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit, et possideant ipsi etiam terram, quam datus est eis trans Jordanem. Tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21. Josue quoque in tempore illo praecepi, dicens: Oculi tui viderunt, quae fecit Dominus Deus vester duobus his regibus. Sic faciet omnibus regnisi, ad quae transiturus es. (Num. 27, 18.)

22. Ne timeras eos; Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.

*) Alii item Sion, Antilibano contignum. Infr. 4, 48.

23. Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens:

24. Dominus Deus, tu coepisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam; neque enim est alius Deus vel in coelo, vel in terra, qui possit facere opera tua, et comparari fortitudini tuea.

25. Transibo igitur, et videbo terram haec optimam trans Jordanem, et montem istum egregium, et Libanum.

26. Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi; nequaquam ultra loquaris de hac re ad me.

27. Ascende cacumen Phasgae, et oculos tuos circumfer ad occidentem et ad aquilonem, austrumque et orientem, et aspice. Nec enim transibis Jordanem istum. (Infr. 31, 2. et 34, 4.)

28. Praecepit Josue, et corroborata eum atque conforta, quia ipse praecedet populum istum, et dividet eis terram, quam visurus es.

29. Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

CAPUT IV.

Exhortatur Moyses ad servanda Dei praecepta comminando transgressoribus. Prohibet omnem imaginem, quae ad idololatriam induceret; suam praecepit mortem, tresque urbes refugii separat.

1. Et nunc Israël, audi praecepta et judicia, quae ego doceo te, ut facies ea, vivas, et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum datus est vobis.

2. Nou addetis ad verbum, quod vobis loquer, nec auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei vestri, quae ego praecepio vobis.

3. Oculi vestri viderunt omnia, quae fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri. (Num. 25, 4.)

4. Vos autem, qui adhaeretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in praesentem diem.

5. Scitis, quod docuerim vos praecepta atque justitiae, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus; sic facietis ea in terra, quam possessuri estis,

6. et observabitis et implebitis opere. Haec est enim vestra sapientia, et intellectus coram populis, ut audientes universa praecepta haec, dicant: En populus sapiens et intelligens, gens magna.

7. Nec est alia natio tam grandis, quae habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

8. Quae est enim alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias, justaque judicia, et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?

9. Custodi igitur temetipsum, et animam tuam solicite. Ne obliviscaris ver-

borum, quae viderunt oculi tui, et ne excedant de corde tuo cunctis diebus vitae tuae. Docebis ea filios ac nepotes tuos.

10. a die, in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, et discant timore me omni tempore, quo vivunt in terra, doceantque filios suos.

11. Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usqne ad coelum, erantque in eo tenebrae, et nubes, et caligo.

12. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audiistis, et formam penitus non vidistis.

13. Et ostendit vobis pactum suum, quod praecepit, ut faceretis, et decem verba, quae scripsit in duabus tabulis lapideis. (Exod. 20, 21, 22, et 23.)

14. Mihique mandavit in illo tempore, ut docerem vos ceremonias et iudicia, quae facere deberitis in terra, quam possessuri estis.

15. Custodite igitur solicite animas vestras *). Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis;

16. ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel foeminae,

17. similitudinem omnium jumentorum, quae sunt super terram, vel avium sub coelo volantium,

18. atque reptilium, quae moventur in terra, sive piscium, qui sub terra morantur in aquis;

19. ne forte, elevatis oculis ad coelum, videatis solem et lunam, et omnia astra coeli, et errore deceptus adores ea, et colas, quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quae sub coelo sunt.

20. Vos autem tulit Dominus, et eduxit de fornace ferrea Aegypti, ut haberet populum haereditarium, sicut est in praesenti die.

21. Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, et juravit, ut non transire Jordanem, nec ingredieretur terram optimam, quam daturus est vobis. (Supr. 1. 37.)

22. Ecce morior in hac humo, non transibo Jordanem. Vos transibitis, et possidebitis terram egregiam.

23. Cave, ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum, et facias tibi sculptam similitudinem eorum, quae fieri Dominus prohibuit,

24. quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus aemulator. (Hebr. 12, 29.)

25. Si generitis filios ac nepotes, et morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis;

26. testes invoco hodie coelum et terram, cito perituros vos esse de terra, quam

* Vide Exod. 24, 10.

transito Jordane possessuri estis. Non habitabis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus,

27. atque disperget in omnes gentes, et remanehitis pauci in nationibus, ad quas vos duximus est Dominus.

28. Ibi servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno et lapidi, qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur.

29. Cumque quaevis ibi Dominum Deum tuum, invenies eum, si tamen toto corde quaevis, et tota tribulatione anime tuae.

30. Postquam te invenerint omnia, quae praedicta sunt, novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, et audies vocem ejus.

31. Quia Deus misericors, Dominus Deus tuus est. Non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliuiscetur pacti, in quo juravit patribus tuis.

32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerint ante te ex die, quo creavit Deus hominem super terram, a summo coelo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujuscemodi res, aut unquam cognitum est,

33. ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti et vidisti;

34. si fecit Deus, ut ingredieretur, et tolleret sibi gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, et robustam manum, extenuisque brachium, et horribiles visiones juxta omnia, quae fecit pro vobis Dominus Deus vester in Aegypto, videntibus oculis tuis,

35. ut scires, quoniam Dominus ipse est Deus, et non est aliis praeter eum.

36. De coelo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, et in terra ostendit tibi ignem suum maximum, et audisti verba illius de medio ignis,

37. quia dilexit patres tuos, et elegit semen eorum post eos. Eduxitque te, praecedens in virtute sua magna, ex Aegypto, (Exod. 13, 21.)

38. ut deleret nationes maximas et fortiores te in introitu tuo, et introduceret te, dareteque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in praesenti die.

39. Scito ergo hodie, et cogitato in corde tuo, quod Dominus ipse sit Deus in coelo sursum, et in terra deorsum, et non sit aliis.

40. Custodi praecepta ejus atque mandata, quae ego praecepio tibi, ut bene sit tibi, et filiis tuis post te, et permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

41. Tunc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad orientalem plagam, (Num. 35, 14.)

42. ut configuat ad eas, qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum et alterum diem, et ad harum aliquam urbium possit evadere:

43. Bosor in solitudine, quae sita est in terra canpestri que tribu Ruben, et Ramoth in Galaad, quae est in tribu Gad, et Golan in Basan, quae est in tribu Manasse. (*Jos. 20, 8.*)

44. Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israel,

45. et haec testimonia et ceremoniae atque judicia, quae locutus est ad filios Israel, quando egressi sunt de Aegypto,

46. trans Jordanem in valle contra fium Phogor in terra Sehon regis Amorrhæci, qui habitavit in Hescon, quem percussit Moyses. Fili quaque Israel egressi ex Aegypto,

47. possederunt terram ejus, et terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum,

48. ab Aroer, quae sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est et Hermon,

49. omnem planitatem trans Jordanem ad orientalem plagam usque ad mare solitudinis, et usque ad radices montis Phasga.

CAPUT V.

Praeceptorum decalogi repetitio et explanatio; et de timore filiorum Israel, cum Dei rocem audissent, et montem ardere vidissent.

(*A. M. 2553. Ab exitu 40., mense Iulij.*)

1. Vocavitque Moyses omnem Israelem, et dixit ad eum: Audi, Israel, ceremonias atque judicia, quae ego loquor in auribus vestris hodie; discite ea, et opere complete.

2. Dominus Deus noster pepigit nobiscum foedus in Horeb.

3. Non cum patribus nostris init pactum, sed nobiscum, qui in praesentiarum sumus, et vivimus.

4. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.

5. Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus. Timuistis enim ignem, et non ascendistis in montem, et ait:

6. Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo servitutis. (*Exod. 20, 1. Ler. 26, 1. Ps. 80, 11.*)

7. Non habebis deos alienos in conspectu meo. (*Exod. 20, 3. Ps. 80, 10.*)

8. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quae in coelo sunt desuper, et quae in terra deorsum, et quae versantur iu aquis sub terra. (*Exod. 20, 4. Ler. 26, 1. Ps. 96, 7.*)

9. Non adorabis ea, et non coles. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus aemulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam et quartam generationem his, qui oderunt me, (*Exod. 31, 14.*)

10. et faciens misericordiam in multa milia diligentibus me, et custodientibus præcepta mea.

11. Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra, quia non erit impunitus, qui super re vana nomen ejus assumserit. (*Exod. 20, 7. Ler. 19, 12. Matth. 5, 33.*)

12. Observa diem sabbati, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus.

13. Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua.

14. Septimus dies sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, et filius tuus, et filia, servus et ancilla, et bos et asinus, et omne jumentum tuum, et peregrinus, qui est intra portas tuas, ut requiescat servus tuus, et ancilla tua, sicut et tu. (*Gen. 2, 2. Exod. 20, 10. Hebr. 4, 4.*)

15. Memento, quod et ipse servieris in Aegypto, et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu fortis, et brachio extensus. Idecirco præcepit tibi, ut observares diem sabbati.

16. Honora patrem tuum et matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo viwas tempore, et bene sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. (*Exod. 20, 12. Eccli. 3, 9. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10. Ephes. 6, 2.*)

17. Non occides.

18. Neque moechaberis.

19. Furtumque non facies.

20. Nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

21. Non concupisces uxorem proximi tui, non dominum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, et universa, quae illius sunt. (*Matth. 5, 28. Rom. 7, 7.*)

22. Haec verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis et nubis, et caliginis voce magna, nihil addens amplius, et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

23. Vos autem, postquam audistis vocem de medio tenebrarum, et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum, et maiores natu, atque dixistis:

24. Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem et magnitudinem suam; vocem ejus audivimus de medio ignis, et probavimus hodie, quod loquente Deo cum homine vixerit homo.

25. Cur ergo moriemur, et devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur.

26. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audivimus, et possit vivere?

27. Tu magis accede, et audi cuncta, quae dixerit Dominus Deus noster tibi, loquerisque ad nos, et nos audientes faciemus ea.

28. Quod cum audisset Dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi hujus, quae locuti sunt tibi; bene omnia sunt locuti.

29. Quis det, talem eos habere menteum,

ut timeant me, et custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut bene sit eis et filiis eorum in sempiternum?

30. Vade et dic eis: Revertimini in tentoria vestra.

31. Tu vero hic sta mecum, et loquar tibi omnia mandata mea, et ceremonias atque judicia, quae docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo illis in possessionem.

32. Custodite igitur et facite, quae praecipit Dominus Deus vobis. Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram;

33. sed per viam, quam praecipit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, et bene sit vobis, et protecentur dies in terra possessionis vestrae.

CAPUT VI.

Dominus ex toto corde diligendus, ejusque mandata solicite servanda, et posteris incutenda.

(A. M. 2553. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Haec sunt praecelta, et ceremoniae, atque judicia, quae mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos, et faciat ea in terra, ad quam transgredimini poscidam,

2. ut timeas Dominum Deum tuum, et custodias omnia mandata et praecelta ejus, quae ego praecepio tibi, et filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitae tuae, ut prolongentur dies tui.

3. Audi Israël, et observa, ut facias, quae praecepit tibi Dominus, et bene sit tibi, et multipliceris amplius, sicut pollitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et melle manantem.

4. Audi Israël, Dominus Deus noster Dominus unus est.

5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. (Infr. 11, 13. Matth. 22, 37. Marc. 12, 30. Luc. 10, 27.)

6. Eruntque verba haec, quae ego praecepio tibi hodie, in corde tuo,

7. et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.

8. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos,

9. scribesque ea in limine et ostis domus tuae.

10. Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua juravisti patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob, et dederit tibi civitates magnas et optimas, quas non aedificasti,

11. domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quae non plantasti,

12. et comederas, et saturatus fueris;

13. cave diligenter, ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis. Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies, ac per nomen

illius jurabis. (Infr. 10, 20. Matth. 4, 10. Luc. 4, 8.)

14. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quae in circuitu vestro sunt,

15. quoniam Deus aemulator, Dominus Deus tuus in uero tuo; ne quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, et auferat te de superficie terre.

16. Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. (Matth. 4, 7. Luc. 4, 12.)

17. Custodi praecelta Domini Dei tui, ac testimonia et ceremonias, quas praecipit tibi;

18. et fac, quod placitum est et bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi, et ingressus possideas terram optimam, de qua juravit Dominus patribus tuis,

19. ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.

20. Cumque interrogaverit te filius tuus eras, dicens: Quid sibi volunt testimonia haec, et ceremoniae, atque judicia, quae praecipit Dominus Deus noster nobis?

21. dices ei: Servi eramus Pharaonis in Aegypto, et eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti,

22. fecitque signa atque prodigia magna et pessima in Aegypto contra Pharaonem, et omuem dominum illius in conspectu nostro,

23. et eduxit nos inde, ut introductis daret terram, super qua juravit patribus nostris.

24. Praecepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima haec, et timeamus Dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus vitae nostrarum, sicut est hodie.

25. Eritque nostri misericors, si custodiuerimus et fecerimus omnia praecelta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

CAPUT VII.

*Nulla cum gentibus societas contrahenda, sed eaurum arae, luci ac simula-
crorum delenda. Memoratis Dei beneficiorum,
promittit in omnibus auxilium et uber-
tatem, modo ejus praecelta obseruent.*

(A. M. 2553. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingredieris, et deleverit gentes multas coram te, Hethaeum, et Gergezaeum, et Amorrhaeum, Chananaeum, et Pherezaeum, et Hevaeum, et Jebusaeum, septem gentes multo majoris numeri, quam tu es, et robustiores te, (Exod. 23, 23. et 33, 2.)

2. tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi; percuties eas usque ad internecionem. Non inibis cum eis foedus, nec misereberis earum, (Exod. 23, 32, 34. et 15, 16.)

3. neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo,

4. quia seducet filium tuum, ne sequa-

140 Cap. 7. Beneficia Dei in memo-DEUTERON. Cap. 7. Deus delabit gentes. riam revocanda. Cap. 8. Dei beneficia.

tur me, et ut magis serviat diis alienis, irasceturque furor Domini, et delebit te cito.

5. Quin potius haec facietis eis: Aras eorum subvertite, et confringite statuas, lucosque succidite, et sculptilia comburite, (Exod. 23, 21. Infr. 12, 3. et 16, 21.)

6. quia populus sanctus es Domino Deo tuo. Te clegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. (Infr. 14, 2.) (Infr. 26, 18.)

7. Non quia cunctas gentes numero vincibatis, vobis junctus est Dominus, et elegit vos, cum omnibus sitiis populis pauciores;

8. sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris, eduxitque vos in manu forti, et redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Aegypti.

9. Et scies, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis et fidelis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus se, et his, qui custodiunt praecepta ejus, in mille generationes,

10. et reddens odientibus se statim ita, ut disperdat eos, et ultra non differat, protinus eis restituens, quod merentur.

11. Custodi ergo praecepta et ceremonias atque iudicia, quae ego mando tibi hodie, ut facias.

12. Si, postquam audieris haec iudicia, custodieris ea et feceris, custodiet et Dominus Deus tuus pactum tibi et misericordiam, quam juravit patribus tuis;

13. et diliget te ac multiplicabit, benedicteque fructui ventris tui, et fructui terraie tuae, frumento tuo, atque vendemiae, oleo, et armentis, gregibus ovium tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis, ut daret eam tibi.

14. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis. (Exod. 23, 26.)

15. Auseret Dominus a te omnem languorem, et infirmitates Aegypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.

16. Devorabis omnes populos, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcer eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui.

17. Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istae, quam ego, quomodo potero delere eas?

18. noli metuere, sed recordare, quae fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni et cunctis Aegyptiis,

19. plagues maximas, quas viderunt oculi tui, et signa atque portenta, magnaque robustam, et extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis, quos metuens.

20. Insuper et crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec delect omnes, atque disperdat, qui te fugerint, et latere potuerint. (Exod. 23, 28. Jos. 24, 12.)

21. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus et terribilis.

22. Ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestiae terrae.

23. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, et interficiet illos, donec penitus deleanorantur.

24. Tradetque reges eorum in manus tuas, et disperdes nomina eorum sub caelo; nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos.

25. Sculptilia eorum igne combures. Non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatione est Domini Dei tui. (II. Mach. 12, 40.)

26. Nec inferes quippiam ex idolo in dominum tuum, ne sis anathema, sicut et illud est. Quasi spuriacionem detestaberis, et velut inquinamentum ac sordes abominatione habebus, quia anathema est.

CAPUT VIII.

Commemorantur beneficia et afflictiones, quae Dominus eis in deserto immiserat, ne illorum et Dei sui fiant immemores.

(A. M. 2553. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Omne mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, cave, diligenter ut facias; ut possitis vivere, et multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris.

2. Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadragesima annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, et nota fierent, quae in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non.

3. Affixit te penuria, et dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu et patres tui, ut ostenderet tibi, quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei. (Matth. 4, 4. Luc. 4, 4.)

4. Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus; en quadragesimus annus est.

5. Ut recognites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudit te,

6. ut custodias mandata Domini Dei tui, et ambules in viis ejus, et timeas eum.

7. Dominus enim Deus tuus introducit te in terram bonam, terram rivotum aquarumque et fontium, in cuius campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi;

8. terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur, terram olei ac mellis,

9. ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, et rerum omium abundantia

perfrueris; cuius lapides ferrum sunt, et de montibus ejus aceris metalla foduntur,

10. ut, cum comederis, et satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

11. Observa, et cave, nequando obliviscaris Domini Dei tui, et negligas mandata ejus atque judicia et ceremonias, quas ego praecepio tibi hodie;

12. ne, postquam comederis et satiatus fueris, domos pulchras aedificaveris, et habitaveris in eis,

13. habuerisque armenta boum, et oviun greges, argenti et auri, cunctarumque rerum copiam,

14. elevetur cor tuum, et non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis,

15. et duxor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, et scorpio ac dipsas, et nullae omnino aquae; qui eduxit rivos de petra durissima, (Num. 20, 9. et 21, 6.) (Exod. 17, 6.)

16. et cibavit te Manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquam affixit ac probavit, ad extremum miseratus est tui, (Exod. 16, 14.)

17. ne dices in corde tuo: Fortitudo mea, et robur manus meae haec mihi omnia praestiterunt.

18. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi praebuerit, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut praesens indicat dies.

19. Si autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos et adoraveris, ecce nunc praedico tibi, quod omnino dispereras.

20. Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita et vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

CAPUT IX.

Reprimitur elatio, ne futuras victorias sibi, sed soti Domino adscribant, cum semper Deo adversati sint.

(A. M. 2553. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Audi Israël: Tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas et fortiores te, civitates ingentes et ad coelum usque muratas,

2. populum magnum atque sublimem, filios Euacim, quos ipse vidisti, et audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.

3. Scies ergo hodie, quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos, et delectat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi.

4. Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter impietas suas istae delectae sint nationes.

5. Neque enim propter justitias tuas et

aequitatem cordis tui ingredieris, ut possideas terras earum; sed quia illae egerrunt impie, introeunte te, delectae sunt, et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob.

6. Scito ergo, quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimae cervicis sis populus.

7. Memento, et ne obliiscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in soliditudine. Ex eo die, quo egressus es ex Aegypto, usque ad locum istum semper adversum Dominum contendisti.

8. Nam et in Horeb provocasti eum, et iratus delere te voluit, (Exod. 17, 6. et 19, 3.)

9. quando ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti, quod pepigistis vobis Dominus, et perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, et aquam non bibens. (Exod. 14, 18.)

10. Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, et continentes omnia verba, quae vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. (Exod. 31, 18. et 32, 15.)

11. Cumque transissent quadraginta dies, et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas foederis,

12. dixitque mihi: Surge, et descendere hinc cito, quia populus tuus, quem eduxisti de Aegypto, deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile. (Exod. 32, 7.)

13. Rursumque ait Dominus ad me: Cerno, quod populus iste durae cervicis sit.

14. Dimitte me, ut conteram eum, et deleam nomen ejus de sub coelo, et constituant te super gentem, quae hac major et fortior sit.

15. Cumque de monte ardente descederem, et duas tabulas foederis utraque tenarem manu,

16. vidisseque, vos peccasse Domino Deo vestro, et fecisse vobis vitulum conflatile, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat;

17. projeci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro.

18. Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus et noctibus panem non comedens, et aquam non bibens, propter omnia peccata vestra, quae gessistis contra Dominum, et eum ad iracundiam provocastis;

19. timui enim indignationem et iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20. Adversus Aaron quoque vehementer iratus, volnit eum conterere, et pro illo similiter deprecatus sum.

21. Peccatum autem vestrum, quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne

142 Cap. 9. Moyses Deum placat. **DEUTERON.** Cap. 10. Secundum Moysis jejunium.
Cap. 10. Instaurantur tabulæ.

combussi, et in frusta commiuens, omninoque in pulvrem redigens, projecti in torrentem, qui de monte descendit.

22. In incendio quoque et in tentatione, et in sepulchris concupiscentiae provocasti Dominum, (Num. 11, 1. et 16, 2. et 21, 5.)

23. et quando misit vos de Cadesbarne, dicens: Ascendite, et possidete terram, quam d' viobis, et contempsistis imperium Domini Dei vestri, et non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis;

24. sed semper fuitis rebelles a die, qua nosse vos coepi.

25. Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat terminatus;

26. et orans dixi: Domine Deus, ne disperdas populum tuum, et haereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Aegypto in manu forti.

27. Recordare servorum tuorum, Abraham, Isaac et Jacob. Ne aspicias duritiam populi hujus, et impietatem atque peccatum;

28. ne forte dicant habitatores terrae, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos. Idecirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine;

29. qui sunt populus tuus et haereditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento.

CAPUT X.

Tabularum secundarum instauratio. Litterarum officia. Timor et dilectio Dei ad servanda praecepta morere debent. Praeputium cordis circumcidendum; peregrini amandi, et per Dei nomen jurandum.

(A. M. 2553.)

1. In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem; faciesque arcum ligneam, (Exod. 34, 1.)

2. et scribam in tabulis verba, quae fuerunt in his, quas ante confregisti, posnesque eas in area.

3. Feci igitur arcum de lignis setim. Cumque dolasssem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus.

4. Scripsitque in tabulis juxta id, quod prius scriperat, verba decem, quae locutus est Dominus ad vos in moute de medio ignis, quando populus congregatus est, et dedit eas mihi.

5. Reversusque de monte, descendit, et posui tabulas in arcum, quam feceram, quae hucusque ibi sunt, sicut mihi praecipit Dominus.

6. Filii autem Israël moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan in Mosera, ubi Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo

sacerdotio functus est Eleazar filius ejus. (Num. 33, 31.) (Num. 20, 28. et 29.)

7. Inde*) venerunt in Gadgad. De quo loco profecti, castrametati sunt in Jethabha, in terra aquarum atque torrentium.

8. Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcum foederis Domini, et staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in praesentem diem.

9. Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.

10. Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus, exaudiuitque me Dominus etiam hac vice, et te perdere noluit.

11. Dixitque mihi: Vade, et praecede populum, et ingrediatur, et possidat terram, quam juravi patribus eorum, ut tradicerem eis.

12. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, ac servias Domini Deo tuo in toto corde tuo, et in tota anima tua,

13. custodiasque mandata Domini, et ceremonias ejus, quas ego hodie praecipio tibi, ut bene sit tibi?

14. Eu Domini Dei tui coelum est, et coelum coeli, terra, et omnia, quae in ea sunt;

15. et tameu patribus tuis conglutiatus est Dominus, et amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur.

16. Circuncidite igitur praeputium cordis vestri, et cervicem vestram ne induretis amplius.

17. quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus et potens, et terribilis, qui personam non accipit, nec muera. (II. Par. 19, 7. Job 34, 19. Sap. 6, 8. Eccl. 35, 15. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6.)

18. Facit iudicium pupillo et viduae, amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum.

19. Et vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi fuitis advenae in terra Aegypti.

20. Dominum Deum tuum timebis, et ei soli servies, ipsi adhaerebis, jurabisque in nomine illius. (Supr. 6, 13. Matth. 4, 10. Luc. 4, 8.)

21. Ipse est laus tua, et Deus tuus, qui fecit tibi haec magnalia et terribilia, quae videauerunt oculi tui.

22. In septuaginta animabus descendebunt patres tui in Aegyptum; et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra coeli. (Gen. 46, 27. Exod. 1, 5.)

*) Il est, ex Beroth, non autem ex Mosera. Num. 32, 31.

CAPUT XI.

Recensentur varia Dei beneficia, multaque bona promittuntur servantibus ejus praecpta, mala autem non servantibus, hoc est benedictio et maledictio.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Ama itaque Dominum Deum tuum, et observa praecepta ejus et ceremonias, iudicia atque mandata omni tempore.

2. Cognoscite hodie, quae ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus et robustam manum, extentumque brachium,

3. signa et opera, quae fecit in medio Aegypti Pharaoni regi, et universae terrae ejus,

4. omniisque exercitui Aegyptiorum, et equis ac curribus, quomodo opererent eos aquae maris rubri, cum vos persequerentur, et deleverit eos Dominus usque in praesentem diem;

5. vobisque quae fecerit in solitudine, donec vespiretis ad hunc locum;

6. et Dathan atque Abiron filiis Eliah, qui fuit filius Ruben, quos aperto ore suo terra absorbuit cum dominibus et tabernaculis, et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israël. (Num. 16, 1.) (Num. 16, 32.)

7. Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna, quae fecit,

8. ut custodiatis universa mandata illius, que ego hodie praecipio vobis, et possitis introire, et possidere terram, ad quam ingredimini,

9. multoque in ea vivatis tempore, quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, et semini eorum, lacte et melle manantem.

10. Terra enim, ad quam ingredieris possidenda, non est sicut terra Aegypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquae ducuntur irriguae;

11. sed montosa est et campestris, de coelo expectans pluvias,

12. quam Dominus Deus tuns semper invisit, et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus.

13. Si ergo obedieritis mandatis meis, que ego hodie praecipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et serviatis ei in toto corde vestro, et in tota anima vestra; (Supr. 10, 12.)

14. dabit pluviam terrae vestre temporaneam et serotinam, ut colligatis frumentum, et vinum, et oleum,

15. soenumque ex agris ad pascenda jumenta, et ut ipsi comedatis ac saturamini.

16. Cavete, ne forte decipiatur cor vestrum, et recedatis a Domino, serviatisque diis alienis, et adoretis eos,

17. iratusque Dominus claudat coelum, et pluviae non descendant, nec terra det gerumen suum, pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus datus est vobis.

18. Ponite haec verba mea in cordibus et in auris vestris, et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocate. (Supr. 6, 6.)

19. Docete filios vestros, ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeres.

20. Scribes ea super postes et januas domus tuae,

21. ut multiplicentur dies tui, et filiorum tuorum in terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis, quamdiu coelum imminet terra.

22. [†] Si euim custodieritis mandata, quae ego praecipio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, adhaerentes ei,

23. disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et possidebitis eas, quae majores et fortiores vobis sunt.

24. Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto et a Libano, a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri. (Jos. 1, 3.)

25. Nullus stabit contra vos. Terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram, quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.

26. Eu propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem;

27. benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quae ego hodie praecipio vobis;

28. maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, et ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.

29. Cum vero introducerit te Dominus Deus tuns in terram, ad quam pergis habitandum, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal,

30. qui sunt trans Jordanem post viam, quae vergit ad solis occubitum, in terra Chanaanei, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quae est juxta vallem tendentem et intrantem procul.

31. Vos euim transibitis Jordanem, ut possidatis terram, quam Dominus Deus vester datus est vobis, ut habeatis et possidatis illam.

32. Videte ergo, ut impleatis ceremonias atque judicia, quae ego hodie ponam in conspectu vestro.

CAPUT XII.

Praecipit, exterminari idololatriam; decimas ac primicias reddi; sacrificia certo loco exsolvi, et comedи, sanguinemque ritari.

(A. M. 2553. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Haec sunt praecepta atque judicia,

[†] Sabb. 4 Temp. Quadr. Epist. 2.

quae facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum datus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus, quibus super humum gradieris.

2. Subvertite omnia loca, in quibus coluerit gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, et colles, et subter omne lignum frondosum.

3. Dissipate aras eorum, et confringite statuas, lucos igne comburite, et idola communiate; disperdere nomina eorum de locis illis. (*Supr. 7, 25. II. Mach. 12, 10.*)

4. Non facietis ita Domino Deo vestro;

5. sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitat in eo, venietis,

6. et offeratis in loco illo holocausta et victimas vestras, decimas et primitias manuum vestrarum, et vota atque donaria, primogenita bonum et ovium.

7. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri, ac laetabimini in cunctis, ad quae miseritis manum vos et domus vestrae, in quibus benidixerit vobis Dominus Deus vester.

8. Non facietis ibi, quae nos hic facimus hodie, singuli, quod sibi rectum videtur.

9. Neque enim usque in praesens tempus venistis ad requiem, et possessionem, quam Dominus Deus vester datus est vobis.

10. Transibitis Jordanem, et habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester datus est vobis, ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, et absque ullo timore habitatis

11. in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo. Illuc omnia, quae praecipio, conferatis, holocausta, et hostias, ac decimas, et primitias manuum vestrarum, et quidquid praecipuum est in iuxeribus, quae voveritis Domino.

12. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos et filii ac filiae vestrae, famuli et famulae, atque Levites, qui in urbibus vestris commoratur; neque enim habet aliam partem et possessionem inter vos.

13. Cave, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris;

14. sed in eo, quem elegerit Dominus. In una tribuum tuarum offeres hostias, et facies, quacumque praecipio tibi.

15. Si autem comedere volueris, et te esus carnium delectaverit, occide, et comedere juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis; sive immundum fuerit, hoc est maculatum et debile; sive mundum, hoc est integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capream et cervum, comedes,

16. absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.

17. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, et vini, et olei tui, primogenita armentorum et pecorum, et

omnia, quae voveris, et sponte offerre voluntaris, et primitias manuum tuarum;

18. sed coram Domino Deo tuo comedes ea in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu et filius tuus et filia tua, et servus et famula, atque Levites, qui manet in urbibus tuis; et laetaberis et resiceris coram Domino Deo tuo in cunctis, ad quae extenderis manum tuam.

19. Cave, ne derelinquas Levitem in omni tempore, quo versaris in terra.

20. Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, et volueris vesici carnibus, quas desiderat anima tua; (*Gen. 28, 11. Exod. 31, 21. Infr. 19, 8.*)

21. locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit: occides de armentis et pecoribus, quae habueris, sicut praeceperit tibi, et comedes in oppidis tuis, ut tibi placet.

22. Sicut comeditur caprea et cervus, ita vesceris eis; et mundus et immundus in commune vescentur.

23. Hoc solum cave, ne sanguinem comedas; sanguis enim eorum pro anima est. Et idcirco non debes animam comedere cum carnibus;

24. sed super terram fundes quasi aquam,

25. ut bene sit tibi et filiis tuis post te, cum feceris, quod placet in conspectu Domini.

26. Quae autem sanctificaveris, et voveris Domino, tolles, et venies ad locum, quem elegerit Dominus;

27. et offeres oblationes tuas, carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui. Sanguinem hostiarum fundes in altari; carnibus autem ipse vesceris.

28. Observa et audi omnia, quae ego praecipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris, quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.

29. Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingredieris possidendas, et possederis eas, atque habitaveris in terra earam; (*Infr. 19, 1.*)

30. cave, ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversae, et requiras ceremonias earum, dicens: Sicut colerunt gentes istae deos suos, ita et ego colam.

31. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios et filias, et comburentes igni.

32. Quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino; nec addas quidquam, nec minnas.

CAPUT XIII.

Pseudopropheta a Deo avertens occidi debet, quantumvis propinquus sit vel amicus; imo et urbs vastari funditus, cuius habitatores id facere conati fuerint.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et praedixerit signum atque portentum,

2. et evenierit, quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos, quos ignoras, et serviamus eis;

3. non audies verba prophetae illius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non, in toto corde, et in tota anima vestra.

4. Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum timete, et mandata illius custodite, et audite vocem ejus; ipsi servietis, et ipsi adhaerebitis.

5. Propheta autem ille aut factor somniorum interficietur, quia locutus est, ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, et redemit vos de domo servitutis, ut errare te faceret de via, quam tibi praecepit Dominus Deus tuus; et auferes malum de medio tui.

6. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuae, aut filius tuus vel filia, sive uxor, quae est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoras tu, et patres tui,

7. cunctarum in circuitu gentium, quae juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terre,

8. non acquiescas ei, nec audias, neque parcer ei oculus tuus, ut miserearis et occutes eum;

9. sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, et postea omnis populus mittat manum. (Infr. 17, 7.)

10. Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo servitutis;

11. ut omnis Israël audiens timeat, et nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile.

12. Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitudinem, dicentes aliquos:

13. Egressi sunt filii Belial de medio tui, et averterunt habitatores urbis suae, atque dixerunt: Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoratis;

14. quaere solicite et diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse, quod dicitur, et abominationem hauc opere perpetrata;

15. statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii, et delebis eam ac omnia, quae in illa sunt, usque ad pecora.

16. Quidquid etiam suplectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, et

cum ipsa civitate succendes ita, ut universa consumas Domino Deo tuo, et sit tumulus sempiternus. Non aedificabitur amplius,

17. et non adhaerebit de illo anathema quidquam in manu tua, ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tui, multiplicetque te, sicut juravit patribus tuis,

18. quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia precepta ejus, quae ergo praecipio tibi hodie, ut facias, quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

CAPUT XIV.

Gentium ritus super mortuo fugiendus. Animalium mundorum et immundorum discretio. Et decimas esse solvendas.

(A. M. 2553.)

1. Filii estote Domini Dei vestri; non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo,

2. quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, et te elegit, ut sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, quae sunt super terram. (Supr. 7, 6. Infr. 26, 18.)

3. Ne comedatis, quae immunda sunt. (Lev. 11, 4.)

4. Hoc est animal, quod comedere debetis, bovem, et ovem, et capram,

5. cervum et capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.

6. Omne animal, quod in duas partes dividit ungulam, et ruminat, comedetis.

7. De his autem, quae ruminant, et ungulam non dividunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, choerogryllum. Haec, quia ruminant, et non dividunt ungulam, immunda erunt vobis.

8. Sus quoque, quoniam dividit ungulam, et non ruminat, immunda erit. Carnibus eorum non vescemini, et cadavera non tangetis.

9. Haec comedetis ex omnibus, quae morantur in aquis. Quae habent pinnulas et squamas, comedete.

10. Quae absque pinnulis et squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11. Omnes aves mundas comedite.

12. Immundas ne comedatis, aquilam scilicet, et gryphem, et haliaeetum,

13. ixion, et vulturem ac milvum juxta genus suum,

14. et omne corvini generis,

15. et struthionem, ac noctuam, et larum, atque accipitrem juxta genus suum;

16. herodium ac cygnum, et ibin,

17. ac mergulum, porphyronem, et nycticoracem,

18. onocrotalum, et charadrium, singula in genere suo, upupam quoque et vespertilionem.

19. Et omne, quod reptat et pinnulas habet, immundum erit, et non comedetur.

20. Omne, quod mundum est, comedite.

21. Quidquid autem morticinum est, no-

vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da, ut comedat, aut vende ei, quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques hoedum in lacte matris suae. (Exod. 23, 19. et 34, 26.)

22. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos,

23. et comedes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, et vini, et olei, et primogenita de armentis et ovibus tuis, ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.

24. Cum autem longior fuerit via, et locus, quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum haec cuncta portare;

25. vendes omnia, et in pretium rediges, portabisque manu tua, et proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

26. Et emes ex eadem pecunia, quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque et siceram, et omne, quod desiderat anima tua, et comedes coram Domino Deo tuo, et epulaberis tu et domus tua.

27. et Levites, qui intra portas tuas est. Cave, ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.

28. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quae nascuntur tibi in tempore, et repones intra januas tuas.

29. Venietque Levites, qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quae feceris.

CAPUT XV.

Lex remissionis septimi anni in quos exercatur. De servo hebraeo. qui nouerit manumitti. De primogenitis Domino sanctificandis et comedendis.

C. M. 25.53. Ant. Chr. 1451.

1. Septimo anno facies remissionem, 2. quae hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.

3. A peregrino et advena exiges: civem et propinquum repetendi non habebis potestatem.

4. Et omnino indigens et mendicus non erit inter vos, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditur est tibi in possessionem.

5. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa, quae jussit, et quae ego hodie praecipio tibi, benedic tibi, ut pollicitus es.

6. Focenerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur.

7. Si natus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuae in terra,

quam Dominus Deus tuus datus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrares manum;

8. sed aperies eam pauperi, et dabis mutuum, quo eni indigere perspexeris. (Matth. 5, 42. Luc. 6, 34.)

9. Cave, ne forte subrepas tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo: Appropinquit septimus annus remissionis; et avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei, quod postulat, mutuum commadare; ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. (Exod. 33, 10. Lev. 25, 2.)

10. Sed dabis ei, nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis, ad quae manum miseris.

11. Nou deerunt pauperes in terra habitacionis tuae. Idcirco ego praecipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra. (Matth. 26, 11.)

12. Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebreus, aut Hebreæa, et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum. (Exod. 21, 2. Jer. 34, 14.)

13. Et quem libertate donaveris, nequam vacuum abire patieris;

14. sed dabis viaticum de gregibus, et de area, et torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.

15. Memento, quod et ipse servieris in terra Aegypti, et liberaverit te Dominus Deus tuus, et idcirco ego nunc praecipio tibi.

16. Sin autem dixerit: Nolo egredi; eo quod diligit te, et domum tuam, et bene sibi apud te esse sepiat;

17. asumes subulam, et perforabis aures ejus in janua domus tuae, et serviet tibi usque in aeternum. Ancillæ quoque similiter facies.

18. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos, quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus, quae agis.

19. De primogenitis, quae nascuntur in armentis, et in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, et non tondebis primogenita ovium.

20. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos in loco, quem elegerit Dominus, tu et domus tua.

21. Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel caecum, aut in aliqua parte deformis vel debilis, non immolabitur Domino Deo tuo. (Lev. 22, 20. et 21. Eccli. 35, 14.)

22. Sed intra portas urbis tuae comedes illud; tam mundus quam immundus simili ter vescentur eis, quasi capra et cervo.

23. Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

CAPUT XVI.

Tres praecipuae anni solemnitates, azymorum, hebdomadarum, et tabernaculorum. De justis judicibus constitutus, et de carendo ab occasionibus idotolatriae.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Observa meusem novarum frugum, et verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo, quoniam in isto meuse eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte.

2. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, et de bobus in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.

3. Non comedes in eo panem fermentatum. Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Aegypto; ut memineris diei egressionis tiae de Aegypto omnibus diebus vitae tuae.

4. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, et non remanebit de carnibus ejus, quod immolatum est vespere in die primo, usque mane.

5. Non poteris immolare Phase in quilibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus datus est tibi;

6. sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. Immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto.

7. Et coques, et comedes in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, maneque consurgens vades in tabernacula tua.

8. Sex diebus comedes azyma, et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

9. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in segetem misceris;

10. et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem sponteana manus tuae, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui,

11. et epulaberis coram Domino Deo tuo tu, filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, et Levites, qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui moratur vobissem, in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi;

12. et recordaberis, quoniam servus fueris in Aegypto, custodiesque ac facies, quae praecpta sunt.

13. Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegaris de area et torculari fruges tuas;

14. et epulaberis in festivitate tua tu, filius tuus, et filia, servus tuus et ancilla, Levites quoque et advena, pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt.

15. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis in loco, quem elegerit Dominus; benedicteque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, et in omni opere manuum tuarum, erisque in laetitia.

16. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit: in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacans; (Exod. 23, 15. et 34, 20. Eccli. 35, 6.)

17. sed offeret unusquisque, secundum quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.

18. Judices et magistros constituies in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas, ut judiceat populum justo iudicio,

19. nec in alteram partem declinet. Non accipies personam, nec munera, quia munera excaecant oculos sapientum, et mutant verba justorum. (Exod. 23, 8. Lev. 19, 15. Supr. 1, 17. Eccli. 20, 31.)

20. Juste, quod justum est, persequeris; ut vivas et possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

21. Non plantabis lucum, et oinem arboribus juxta altare Domini Dei tui.

22. Nec facies tibi, neque constituies statuam; quac odit Dominus Deus tuus.

CAPUT XVII.

Hostia diligenda; idololatria punienda; in gravi difficultate ad sumnum sacerdotem ejusque concilium recursum; et quae regi eligendo sint observanda.

(A. M. 2553.)

1. Non immolabis Domino Deo tuo ovent, et bovem, iu quo est macula, aut quipiam vitii, quia abominationis est Domino Deo tuo.

2. Cum reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier, qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, et transgrediantur pactum illius,

3. ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos, solem et lunam, et omnem militiam coeli, quae non praecepsi,

4. et hoc tibi fuerit nuntiatum, audiesque inquisieris diligenter, et verum esse repereris, et abominationis facta est in Israël;

5. educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetravunt, ad portas civitatis tiae, et lapidibus obruentur.

6. In ore duorum, aut trium festum peribit, qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium. (Infr. 19, 15. Matth. 18, 16. II. Cor. 13, 1.)

7. Manus testium prima interficiet enim, et manus reliqui populi extrema mittetur, ut auferas malum de medio tui. (Supr. 13, 9.)

8. Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iudicium intra portas tuas videris verba variari; surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

148 Cap. 17. Qualis rex sit. Cap. 18. Levitis non possessio. DEUTERON. Cap. 18. Quae Levitis sint. Christus promittitur.

9. Veniesque ad sacerdotes levitici generis, et ad judicem, qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. (*II. Par. 19, 8.*)

10. Et facies, quodcumque dixerint, qui prae sunt loco, quem elegerit Dominus, et docuerint te.

11. juxta legem ejus; securisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

12. Qui autem superbierit, nolens obedi re sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto iudicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israël;

13. cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.

14. Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam, habitaverisque in illa, et dixeris: Constituam super me regnum, sicut habent omnes per circuitum nationes;

15. eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.

16. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum, equitatus numero sublevatus, praesertim cum Dominus praeceperit vobis, ut nequaquam amplius per eandem viam revertantini.

17. Non habebit uxores plurimas, quae alliciant animum ejus, neque argenti et auri immensa pondera.

18. Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus levitiae tribus,

19. et habebit secum, legeisque illud omnibus diebus vitae suae, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et ceremonias ejus, quae in lege praecepta sunt.

20. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore reguet ipse, et filii ejus super Israël.

CAPUT XVIII.

Sacerdotibus et Leritis pro possessione cedunt oblationes ac sacrificia. Carentia omnis superstitionis. De vero prophetâ suscitando, et falso prophetâ interficiendo.

(*A. M. 25,53.*)

1. Nou habebunt sacerdotes et Levitae, et omnes, qui de eadem tribu sunt, partem et haereditatem cum reliquo Israël, quia sacrificia Domini, et oblationes ejus comedent, (*Num. 18, 20. et 23. Supr. 10, 9. I. Cor. 9, 13.*)

2. et nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum; Dominus enim ipse est haereditas eorum, sicut locutus est illis.

3. Hoc erit iudicium sacerdotum a populo, et ab his, qui offeruant victimas. Sive

bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum,

4. primitias frumenti, vini, et olei, et lanarum partem ex ovium tonsione. (*Num. 18, 21.*)

5. Ipsu enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, ut stet, et ministret nomini Domini ipse, et filii ejus in sempiternum.

6. Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Israël, in qua habitat, et voluerit venire, desideraus locum, quem elegerit Dominus,

7. ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitae, qui stabant eo tempore coram Domino.

8. Partem ciborum eandem accipiet, quam et ceteri, excepto eo, quod in orbe sua ex paterna ei successione debetur.

9. Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium.

10. Nec inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem; aut qui ariolos sciscitetur, et observes sonnia atque auguria; nec sit maleficus, (*Ler. 20, 27.*)

11. nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quaerat a mortuis veritatem. (*I. Reg. 28, 7.*)

12. Omnia enim haec abominatur Dominus, et propter istiusmodi scelera delabit eos in introitu tuo.

13. Perfectus eris, et absque macula cum Domino Deo tuo.

14. Gentes istae, quarum possidebis terram, augures et divinos audiunt; tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es.

15. PROPHETAM de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit ibi Dominus Deus tuus. Ipsu audies, (*Joann. 1, 45. Act. 3, 22.*)

16. ut petisti a Domino Deo tuo in Horib, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. (*Exod. 20, 21.*)

17. Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti.

18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia, quae praecepere illi. (*Joann. 1, 45.*)

19. Qui autem verba ejus, quae loqueruntur in nomine meo, audire voluerit, ego ulti existam.

20. Prophetâ autem, qui arrogantia depravatus, voluerit loqui in nomine meo, quae ego non praecepi illi, ut dicteret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.

21. Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus?

22. hoc habebis signum: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confixit; et idcirco non timebis eum.

CAPUT XIX.

*Separandae urbes refugii, et qui ad eas
tute confugient, et qui non. De reris
falsisque testibus, et de terminis non
transferendis.*

(A. M. 2553.)

1. Cum disperderit Dominus Deus tuus
gentes, quarum tibi traditurus est terram,
et possederis eam, habitaverisque in urbibus
ejus et in aedibus;

2. tres civitates separabis tibi in medio
terrae, quam Dominus Deus tuus dabit
tibi in possessionem, (Num. 35, 11. Jos.
20, 2.)

3. sternebas diligenter viam, et in tres
aequaliter partes totam terrae tuae pro-
vinciam divides, ut habeat e vicino, qui
propter homicidium profugus est, quo pos-
sit evadere.

4. Haec erit lex homicidae fugientis,
cujus vita servanda est: Qui percutserit
proximum suum nesciens, et qui heri et
nudiustertius nullum contra eum odium
habuisse comprobatur,

5. sed abisse cum eo simpliciter in syl-
vam ad ligna caedenda, et in succisione
lignorum securis fugerit manu, ferrumque
lapsum de manubrio amicum ejus percu-
serit et occiderit; hic ad uam supradictar-
rum urbium confugiet, et vivet,

6. ne forsitan proximus ejus, cuius ef-
fusus est sanguis, dolore stimulatus, per-
sequatur, et apprehendat eum, si longior
via fuerit, et percutiat animam ejus, qui
non est reus mortis, quia nullum contra
eum, qui occisus est, odium prius habuisse
monstratur.

7. Idcirco praecipio tibi, ut tres civita-
tes aequalis inter se spatiis dividas.

8. Cum autem dilataverit Dominus Deus
tuus terminos tuos, sicut juravit patribus
tuis, et dederit tibi cunctam terram, quam
eis pollicitus est, (Gen. 28, 14. Exod.
31, 24. Supr. 12, 20.)

9. (si tamen custodieris mandata ejus,
et feceris, quae hodie praecipio tibi, ut
diligas Dominum Deum tuum, et ambules
in viis ejus omni tempore) addes tibi tres
alias civitates, et supradictarum trium
urbium numerum duplicabis;

10. ut non effundatur sauguis innoxius
in medio terrae, quam Dominus Deus tuus
dabit tibi possidendum, ne sis sanguinis
reus.

11. Si quis autem odio habens proxi-
mum suum, insidiatus fuerit vitae ejus,
surgensque percutserit illum, et mortuus
fuerit, fugerisque ad unam de supradictis
urbibus, (Num. 35, 20.)

12. mittent seniores civitatis illius, et
arripient eum de loco effugii, tradentque
in manu proximi, cuius sanguis effusus
est, et morietur.

13. Non misereberis ejus, et auferes
innoxium sanguinem de Israël, ut bene
sit tibi.

14. Non assumes, et transferes terminos
proximi tui, quos fixerunt priores in pos-

sessione tua, quam Dominus Deus tuus
dabit tibi in terra, quam acceperis possi-
dendum.

15. Non stabit testis unus contra ali-
quem, quidquid illud peccati et facinoris
fuerit; sed in ore duorum aut trium testium
stabat omne verbum. (Supr. 17, 6. Matth.
26, 16. II. Cor. 13, 1.)

16. Si steterit testis mendax contra ho-
minem, accusans eum praevaricatiois,

17. stabunt ambo, quorum causa est,
ante Dominum in conspectu sacerdotum
et iudicem, qui fuerint in diebus illis.

18. Cumque diligentissime perscrutantes,
invenierint, falsum testem dixisse contra
fratrem suum mendacium, (Dan. 13, 62.)

19. reddent ei, sicut fratri suo facere
cogitavit, et auferes malum de medio tui,

20. ut audientes ceteri timorem habeant,
et nequaquam talia audeant facere.

21. Non misereberis ejus; sed animam
pro anima, oculum pro oculo, dentem pro
dente, manum pro manu, pedem pro pede
exiges. (Exod. 21, 23. et 24. Lev. 24, 20.
Matth. 5, 38.)

CAPUT XX.

*Qui tempore pugnae sint domum remit-
tendi. Jura belli quomodo serranda.
Quae arbores caedenda ad machinas
instruendas, et quae relinquendas.*

(A. M. 2553.)

1. Si exieris ad bellum contra hostes
tuos, et videris equitatus et currus, et
majorem, quam tu habeas, adversarii exer-
citus multitudinem, non timebis eos, quia
Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit
te de terra Aegypti.

2. Appropinquate autem jam proelio,
stabit sacerdos ante aciem, et sic loque-
tur ad populum:

3. Audi Israël; vos hodie contra inimi-
cos vestros pugnam committitis. Non per-
timescat cor vestrum, nolite metuere, no-
lite cedere, nec formidetis eos,

4. quia Dominus Deus vester in medio
vestri est, et pro vobis contra adversarios
dimicabit, ut eruat vos de periculo.

5. Duces quoque per singulas turmas,
audiente exercitu, proclamabunt: Quis est
homo, qui aedificavit domum novam, et
non dedicavit eam? Vadat, et revertatur
in domum suam, ne forte moriatur in
bello, et alius dedicet eam. (I. Mach.
3, 56.)

6. Quis est homo, qui plantavit vineam,
et necdum fecit eam esse communem, de
qua vesci omnibus licet? Vadat, et re-
vertatur in domum suam, ne forte mori-
atur in bello, et alius homo ejus fungatur
officio.

7. Quis est homo, qui despontit uxorem,
et non accepit eam? Vadat, et revertatur
in domum suam, ne forte moriatur in bel-
lo, et alius homo accipiat eam.

8. His dictis addent reliqua, et loquentur
ad populum: Quis est homo formido-
losus, et corde pavido? Vadat, et rever-

tatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. (*Judic.* 7, 3.)

9. Cunque siluerint duces exercitus, et finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuncos praeparabit.

10. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei prinum pacem.

11. Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo.

12. Sin autem foedus inire noluerit, et cooperit contra te bellum, oppugnabis eam.

13. Cumque tradiderit Dominus Dens tuus illam in manu tua, percutes omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii,

14. absque mulieribus et infantibus, iumentis, et ceteris, quae in civitate sunt. Omneum praedam exercitiū divides, et comedes de spoliis hostium tuorum, quae Dominus Deus tuus dederit tibi.

15. Sic facies cunctis civitatibus, quae a te procul valde sunt, et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es.

16. De his autem civitatibus, quae dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere;

17. sed interficies in ore gladii, Hethaean videlicet, et Amorrhæum, et Chanaanæum, Pherezæum, et Ilevæum, et Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus.

18. ne forte doceant vos facere enctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, et peccatis in Dominum Deum vestrū.

19. Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est, et non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.

20. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in ceteros apta usus, succide, et instrue machinas, donec capias civitatem, quae contra te dimicat.

CAPUT XXI.

Cantio super homicidio occulto, muliere in bello capta, filio contumace, et eo, qui suspensus est in ligno.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1151. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus datus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignorabitur caedis reus,

2. egredientur majores natu, et judices tui, et metientur a loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum;

3. et quam vicinorem ceteris esse perspixerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quae non traxit jumum, nec terram scidit vomere,

4. et ducent eam ad vallem asperam

atque saxosam, quae nunquam arata est, nec sementem recepit; et caedent in ea cervices vitulæ,

5. accedentque sacerdotes filii Levi, quos elegerit Dominus Deus tuis, ut ministrent ei, et benedicant in nomine ejus, et ad verbum eorum, omne negotium, et quidquid mundum, vel immundum est, iudicetur.

6. Et venient majores natu civitatis illius atque interfictum, lavabuntque manus suas super vitulam, quae in valle percussa est,

7. et dicent: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi videbant.

8. Propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti Domine, et ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis;

9. tu autem alienus eris ab innocentis cruento, qui fusus est, cum feceris, quod præcepit Dominus.

10. Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris,

11. et videris in numero captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, voluerisque habere uxorem,

12. introduces eam in domum tuam. Quae radet cæsarium, et circumcidet unguis,

13. et depenet vestem, in qua capta est, sedensque in domo tua, flebit patrem et matrem suam uno mense, et postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa, et erit uxor tua.

14. Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiam, quia humiliasti eam.

15. Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, et alteram odiosam, genuerint que ex eo liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus,

16. voluerisque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, et præferre filio odiosæ;

17. sed filium odiosæ agnosceret primogenitum, dubitque ei de his, quae habuerit, cuncta duplicita. Iste est enim principium liberorum ejus, et huic debentur primogenita. (I. Par. 5, 1.)

18. Si genuerit homo filium contumacem et protervum, qui non audiat patris auctoritatem imperium, et coercitus obediens contemserit,

19. apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam judicii,

20. dicentque ad eos: Filius noster iste proterus et contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, et luxuria atque convivia;

21. lapidibus eum obruet populus civitatis, et morietur, ut auferatis malum de medio vestri, et universus Israël audiens pertimescat.

22. Quando peccaverit homo, quod morte

pleteendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo,

23. non permanebit cadaver ejus in ligno; sed in eadem die sepelietur, quia maledictus a Deo est, qui pendet in ligno; et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

CAPUT XXII.

Pietas in rem proximi exercenda. De ueste alterius sexus; de invento nido; de circumdando tecto domus; de non commiscendis rebus diversi generis; de fimbriis; de signis virginitatis; de adulterio; de corrupta in urbe vel in agro; de uxore patris non ducenda.

(A. M. 2553.)

1. Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et praeteribis; sed reduces fratri tuo, (Exod. 21, 4.)

2. etiam si non est propinquus frater tuus, nec nosti eum; duces in domum tuam, et erunt apud te, quamdiu quaerat ea frater tuus, et recipiat.

3. Similiter facies de asino, et de vestimento, et de omni re fratris tui, quae perierit; si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.

4. Si videris, asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo.

5. Non induetur mulier ueste virili, nec vir utetur ueste foeminea; abominabilis enim apud Deum est, qui facit haec.

6. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis invenieris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non teuebis eam cum filiis;

7. sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore.

8. Cum aedificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus latente alio, et in praeceps ruente.

9. Non seres vineam tuam altero semine, ne et sementis, quam sevisti, et quae nascentur ex vinea, pariter sanctiscentur.

10. Non arabis in bove simul et asino.

11. Non indueris vestimento, quod ex linoque contextum est.

12. Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris. (Num. 15, 38.)

13. Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit eam,

14. quae sitque occasiones, quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, et dixerit: Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam non inveni virginem;

15. tollent eam pater et iuster ejus, et ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis, qui in porta sunt,

16. et dicet pater: Filiam meam dedi huic uxori. Quam quia odit,

17. imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inventi filiam tuam virginem, et ecce haec sunt signa virginitatis filiae

meae; expandent vestimentum coram senioribus civitatis,

18. apprehendentque senes urbis illius virum, et verberabunt illum,

19. coudemantes insuper centum siclos argenti, quos dabit patri pueræ, quoniam diffamavit nonen pessimum super virginem Israël, habebitque eam uxorem, et non poterit dimittere eam omnibus diebus vitaæ suæ.

20. Quod si verum est, quod objicit, et non est in pueræ inventa virginitas;

21. ejicient eam extra fores domus patris sui, et lapidibus obruent viri civitatis illius, et morietur, quoniam fecit nefas in Israël, ut fornicaretur in domo patris sui, et auferes malum de medio tui.

22. Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulteria et adulteria, et auferes malum de medio Israël. (Lev. 20, 10.)

23. Si pueram virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum ea;

24. educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur; puella, quia non clamavit, cum esset in civitate; vir, quia humiliavit uxorem proximi sui; et auferes malum de medio tui.

25. Sin autem in agro repererit vir pueram, quae despontata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus;

26. puella nihil patietur, nec est rea mortis, quoniam, sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpessa est.

27. Sola erat in agro, clamavit, et nullus assuit, qui liberaret eam.

28. Si invenerit vir pueram virginem, quae non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad judicium venerit:

29. dabit, qui dormivit cum ea, patri pueræ quinquaginta siclos argenti, et habebit eam uxorem, quia humiliavit illam. Non poterit dimittere eam cunctis diebus vitaæ suæ. (Exod. 22, 16.)

30. Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus.

CAPUT XXIII.

De his, qui ab ecclesia Dei arcendi sunt vel admittendi. Idunaeus et Aegyptius non sunt abiciendi. De pollutione nocturna, et de loco ad necessaria naturae deputando; de servo fugitivo; de mercede prostibuli. Fugienda usura erga fratres. De voto; de vinea et segete proximi.

(A. M. 2553.)

1. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis et abscesso veretro, ecclesiam Domini.

2. Non ingredietur mamzer, hoc est, de scerto natus, in ecclesiam Domini usque ad decimam generationem.

3. Ammonites et Moabites etiam post

decimam generationem non intrahunt ecclesiam Domini in aeternum, (*II. Esdr. 13, 1.*)

4. quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via, quando egressi estis de Aegypto, et quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriae, ut malediceret tibi, (*Num. 22, 5. Jos. 24, 9.*)

5. et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertique maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te.

6. Non facies cum eis pacem, nec quaeras eis bona cunctis diebus vitae tuae in semperfernū.

7. Non abominaberis Idumacum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quia advena fuisti in terra ejus.

8. Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrahunt in ecclesiam Domini.

9. Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala.

10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra,

11. et non revertetur, priusquam ad vesperam laveatur aqua; et post solis occasum regredietur in castra.

12. Nibebis locum extra castra, ad quem egrediari ad requisita naturae,

13. gerens paxillum in balteo; cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies,

14. quo revelatus es; (*Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, et tradat tibi inimicos tuos*) et sint castra tua sancta, et nihil in eis apparent foeditatis, ne derelinquat te.

15. Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit.

16. Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbi tuarum requiescet; ne contristes eum.

17. Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël.

18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est, quod voveris; quia abominatione est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19. Non foenerabis fratri tuo ad usum pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem;

20. sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo iudget, commodabis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendum.

21. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.

22. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.

23. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, et propria voluntate et ore tuo locutus es.

24. Ingressus vineam proximi tui, comedere uvas, quantum tibi placuerit; foras autem ne esceras tecum.

25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, et manu conteres; falce autem non metes.

CAPUT XXIV.

Libellus repudii permittitur. Misericordia in debitores pauperes. Non neganda merces. De judicio advenae et pupilli; de reliquiis messis ac vindemiae.

(*A. M. 25,3.*)

1. Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem, scribet libellum repudii, et dabit iu manu illius, et dimittet eam de domo sua. (*Math. 5, 32. et 19, 7. Marc. 10, 4.*)

2. Cumque egressa alterum maritum duxerit,

3. et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit;

4. non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino, ne poccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidentam.

5. Cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicac, sed vacabat absque culpa domi suae, ut uno anno lactetur cum uxore sua.

6. Non accipes loco pignoris inferiorem et superiore molam, quia animam suam opposuit tibi.

7. Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israël, et vendito ei acceperit pretium, interficietur, et auferes malum de medio tui.

8. Observa diligenter, ne incurras plagam leprae; sed facies, quaecumque docuerint te sacerdotes levitici generis juxta id, quod praecepi eis, et imple solicite.

9. Memento, quae fecerit Dominus Deus vester Mariae in via, cum egrediebamini de Aegypto. (*Num. 12, 10.*)

10. Cum repeatas a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum ejus, ut pignus auferas;

11. sed stabis foris, et ille tibi proferet, quod habuerit. (*Exod. 22, 26.*)

12. Si autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus;

13. sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo.

14. Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratri tui, sive advenae, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas est; (*Lev. 19, 13. Tob. 4, 15.*)

15. sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum.

16. Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur. (IV. Reg. 14, 6. II. Par. 25, 4. Ezech. 18, 20.)

17. Non pervertes iudicium advenae et pupilli, nec auferes pignoris loco viduae vestimentum.

18. Memento, quod servieris in Aegypto, et eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco praecipio tibi, ut facias hanc rem.

19. Quando messueris segetem in agro tuo, et oblitus manipulum reliqueris, non reverteris, ut tollas illum; sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum.

20. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris, ut colligas; sed relinques advenae, pupillo ac viduae.

21. Si vendemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos; sed cedent in usus advenae, pupilli ac viduae.

22. Memento, quod et tu servieris in Aegypto, et idcirco praecipio tibi, ut facias hanc rem.

CAPUT XXV.

Quot plagis reus caedendus. Bovi trittranti os non alligandum; semen fratris suscitandum; poena mulieris verenda apprehendentis. Non committenda in pondere et mensura injustitia. Amalécitae detendi.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint judices, quem justum esse perspexerint, illi justitiae palmarum dabant; quem impium, condemnabant iniquitatis.

2. Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis, prosteruent, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et plagarum modus,

3. ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedant; ne foede laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. (IL Cor. 11, 24.)

4. Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas. (I. Cor. 9, 9. I. Tim. 5, 18.)

5. Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri; sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui; (Matth. 22, 24. Marc. 12, 19. Luc. 20, 28.)

6. et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël.

7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quae ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël, nec me in conjugem sumere. (Ruth 4, 5.)

8. Statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere;

9. accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spueque in faciem illius, et dicet: Sic fiet homini, qui non aedificat domum fratris sui.

10. Et vocabitur nomen illius in Israël dominus discalecati.

11. Si haberint inter se iugium viri duo, et unus contra alterum rixari coepit, volensque uxor alterius eruerit virum suum de manu fortioris, miseritque manus, et apprehenderit verenda ejus;

12. abscides manum illius, nec flacteris super eam ulla misericordia.

13. Non habebis in sacculo diversa pondera, maius et minus;

14. nec erit in domo tua modius major et minor.

15. Pondus habebis justum et verum, et modius aequalis et verus erit tibi, ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi;

16. abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit haec, et aversatur omnem iniquitatem.

17. Memento, quae fecerit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Aegypto: (Exod. 17, 8.)

18. quomodo occurrerit tibi, et extremos agminis tui, qui lassi residencebant, cecidrit, quando tu eras fame et labore confectus, et non timuerit Deum.

19. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, et subjecerit cunctas per circuitum nationes in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen ejus sub coelo. Cave, ne obliviscaris.

CAPUT XXVI.

Primitiae ac decimae ubi et quibus ex-solvendae, et sub qua verborum forma.

1. [†]) Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tuus tibi datus est possidendum, et obtinueris eam, atque habitaveris in ea;

2. tolles de cunctis frugibus tuis primitias, et pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocet nomen ejus,

3. accedesque ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam nobis.

4. Suscipliensque sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui;

5. et loqueris in conspectu Domini Dei tui: Syrus*) persecutus patrem meum, qui descendit in Aegyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero, crevitque in gentem magnam ac robustam et infinitae multitudinis.

*) Sabbath. 4 Temp. Pent. Epist. 3.

*) Laban, ut hic Chald. et Arabs; sed Hebr. et Samar. sic habent: Syrus percens sive niger erat pater meus; ut referatur ad Jacob eodem plane sensu. Syrum antem vocat ob habitacionem in Syria mesopotamiensi.

6. Afflixeruntque nos Aegyptii, et persecuti sunt imponeutes onera gravissima;

7. et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum. Qui exaudivit nos, et respexit humilitatem nostram, et laborem, atque angustiam,

8. et eduxit nos de Aegypto in manu forti, et brachio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis,

9. et introduxit ad locum istum, et tradidit nobis terram lacte et melle manantem.

10. Et idcirco nunc offero primitias frugum terrae, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, et adorato Domino Deo tuo.

11. Et epulaberis in omnibus bonis, quae Dominus Deus tuus dederit tibi, et domum tuam, tu et Levites, et advenae, qui tecum est.

12. [¶] Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum anno decimatum tertio, dabis Levitae, et advenae, et pupillo et viduae, ut comedant intra portas tuas, et saturentur;

13. loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Abstuli, quod sanctificatum est de dono mea, et dedi illud Levitae et advenae, et pupillo ac viduae, sicut jussisti mihi; non praeteriri mandata tua, nec sum oblitus imperii tui. (Supr. 14, 29.)

14. Non comedix ex eis in luctu meo, nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, et feci omnia, sicut praecepisti mihi.

15. Respic de sanctuario tuo, et de excelso coelorum habitaculo, et benedic populo tuo Israël, et terrae, quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terrae lacte et melle mananti. (Isai. 63, 15. Baruch 2, 16.)

16. Hodie Dominus Deus tuus praecepit tibi, ut facias mandata haec atque iudicia, et custodias et impleas ex toto corde tuo, et ex tota anima tua.

17. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et ambules in viis ejus, et custodias ceremonias illius, et mandata atque iudicia, et obedias ejus imperio.

18. Et Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, et custodias omnia praecepta illius; (Supr. 7, 6.)

19. et faciat te excelsorem cunctis gentibus, quas creavit, in laudem, et nomen, et gloriam suam, ut sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

CAPUT XXVII.

Altare lapideum erigendum, lexque lapidibus inscribenda. Benedictiones priorum, et maledictiones impiorum.

(Ab orbe condito 2553. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Praecepit autem Moyses et seniores Israël, populo dicentes: Custodite omne iuramentum, quod praecepio vobis hodie.

^{t)} Sabb. 4 Temp. Quadr. Epist. 1.

2. Cumque transieritis Jordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, et calce laevigabis eos,

3. ut possis in eis scribere oinna verba legis hujus, Jordane transmissio; ut introcas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte et melle manantem, sicut juravit patribus tuis.

4. Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie praecepio vobis, in monte Hebal, et laevigabis eos calce;

5. et aedificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit, (Erod. 20, 25. Jos. 8, 31.)

6. et de saxis informibus et impolitis, et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo,

7. et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo.

8. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane et lucide.

9. Dixeruntque Moyses et sacerdotes levitici generis ad omnem Israëlem: Attende et audi Israël; hodie factus es populus Domini Dei tui.

10. Audies vocem ejus, et facies mandata atque iusticias, quas ego praecepio tibi.

11. Praeceperitque Moyses populo in die illo, dicens:

12. Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmissio: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph et Benjamin.

13. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan et Nephthali.

14. Et prouniantur Levitae, dicentque ad omnes viros Israël excelsa voce: (Dan. 9, 11.)

15. Maledictus homo, qui facit sculptile et conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito; et respondebit omnis populus, et dicet: Amen.

16. Maledictus, qui non honorat patrem suum et matrem; et dicet omnis populus: Amen.

17. Maledictus, qui transfert terminos proximi sui; et dicet omnis populus: Amen.

18. Maledictus, qui errare facit caecum in itinere; et dicet omnis populus: Amen.

19. Maledictus, qui pervertit iudicium advenae, pupilli et viduae; et dicet omnis populus: Amen.

20. Maledictus, qui dormit cum uxore patris sui, et revelat operimentum lectuli ejus; et dicet omnis populus: Amen.

21. Maledictus, qui dormit cum omni jumento; et dicet omnis populus: Amen.

22. Maledictus, qui dormit cum sorore sua, filia patris sui vel matris suea; et dicet omnis populus: Amen.

23. Maledictus, qui dormit cum socru sua; et dicet omnis populus: Amen.

24. Maledictus, qui clam percusserit

proximum suum; et dicet omnis populus: Amen.

25. Maledictus, qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis; et dicet omnis populus: Amen.

26. Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit; et dicet omnis populus: Amen.

CAPUT XXVIII.

Multiplex promittitur observantibus legem benedictio, et transgredientibus maledictio.

(A. M. 2553. Aut. Chr. 1451. Ab
exitu 40., mense 11.)

1. Si autem audieris vocem Domini Det
tui, ut facias atque custodias omnia man
data ejus, quae ego praecepio tibi hodie,
faciet te Dominus Deus tuus excelsiore
cunctis gentibus, quae versantur in terra.

2. Venientque super te universae bene
dictiones istae, et apprehendent te, si ta
men praecepta ejus audieris.

3. Benedictus tu in civitate, et bene
dictus in agro.

4. Benedictus fructus ventris tui, et
fructus terrae tuae, fructusque jumento
rum tuorum, greges armentorum tuorum,
et canuae ovium tuarum.

5. Benedicta horrea tua, et benedictae
reliquiae tuae.

6. Benedictus eris tu ingrediens et egre
diens.

7. Dabit Dominus inimicos tuos, qui con
surgunt adversum te, corruentes in con
spectu tuo. Per unam viam venient contra
te, et per septem fugient a facie tua.

8. Emittet Dominus benedictionem super
cellaria tua, et super omnia opera ma
nuum tuarum, benedicetque tibi in terra,
quoniam acceperis.

9. Suscitabit te Dominus sibi in popu
lum sanctum, sicut juravit tibi, si custo
dieris mandata Domini Dei tui, et ambu
laveris in viis ejus.

10. Videbuntque omnes terrarum populi,
quod nomen Domini invocatum sit super
te, et timebunt te.

11. Abundare te faciet Dominus omni
bus bonis, fructu uteri tui, et fructu ju
mentorum tuorum, fructu terrae tuae,
quoniam juravit Dominus patribus tuis, ut
daret tibi.

12. Aperiet Dominus thesaurum suum
optimum, coelum, ut tribuat pluviam ter
rae tuae in tempore suo, benedicetque
cunctis operibus manuum tuarum. Et foe
nerabis gentibus multis, et ipse a nullo
foco accipies.

13. Constituet te Dominus in caput, et
non in caudam; et eris semper supra, et
non subter, si tamen audieris mandata
Domini Dei tui, quae ego praecepio tibi
hodie, et custodieris et feceris,

14. ac non declinaveris ab eis, nec ad
dexteram, nec ad sinistram, nec secutus
fueris deos alienos, neque colueris eos.

15. Quod si audire nolueris vocem Do

mini Dei tui, ut custodias, et facias omnia
mandata ejus et ceremonias, quas ego
praecepio tibi hodie, venient super te omnes
maledictiones istae, et apprehendent te.
*Lev. 26, 14. Thren. 2, 17. Baruch 1,
20. Malach. 2, 2.*

16. Maledictus eris in civitate, male
dictus in agro.

17. Maledictum horreum tuum, et male
dictae reliquiae tuae.

18. Maledictus fructus ventris tui, et
fructus terrae tuae, armenta boum tuo
rum, et greges ovium tuarum.

19. Maledictus eris ingrediens, et male
dictus egrediens.

20. Mittet Dominus super te famem et
esuriem, et increpationem in omnia opera
tua, quae tu facies, donec conterat te, et
perdat velociter propter adiventiones tuas
pessimas, in quibus reliquisti me.

21. Adjungat tibi Dominus pestilentiam,
donec consumat te de terra, ad quam in
gredieris possidendum.

22. Percutiat te Dominus egestate, fe
bris et frigore, ardore et aestu, et aere
corrupto ac rubigine, et perseguatur, do
nec percas.

23. Sit coelum, quod supra te est, ae
neum, et terra, quam calcas, ferrea.

24. Det Dominus imbreu terrae tuae
pulverem, et de coelo descendat super te
cenis, donec conteraris.

25. Tradat te Dominus corruentem ante
hostes tuos. Per unam viam egrediari
contra eos, et per septem fugias, et di
spargeris per omnia regna terrae;

26. sitque cadaver tuum in escam cun
ctis volatilibus coeli, et bestiis terrae, et
non sit, qui abigat.

27. Percutiat te Dominus ulcere Aegypti,
et partem corporis, per quam stercora
egeruntur, scabie quoque et prurigine ita,
ut curari nequeas.

28. Percutiat te Dominus amentia et
caecitate ac furore mentis,

29. et palpes in meridie, sicut palpares
solet caecus in tenebris, et non dirigas
vias tuas. Omnique tempore calumniam
sustineas, et opprimaris violentia, nec
habeas, qui liberet te.

30. Uxorem accipias, et alias dormiat
cum ea. Domum aedifices, et non habites
in ea. Plantes vineam, et noui vindemias
eam.

31. Bos tuus immoletur coram te, et
non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur
in conspectu tuo, et non reddatur tibi.
Oves tuae dentur inimicis tuis, et non sit,
qui te adjuvet.

32. Filii tui et filiae tuae tradantur al
teri populo, videntibus oculis tuis, et de
ficientibus ad conspectum eorum tota die,
et non sit fortitudo in manu tua.

33. Fructus terrae tuae, et omnes labo
res tuos comedat populus, quem ignoras,
et sis semper calumniam sustinens, et op
pressus cunctis diebus,

34. et stupens ad terrorrem eorum, quae
videbunt oculi tui.

35. Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus et in suris, sanarique non possis a planta pedis usque ad verticem tuum.

36. Duce te Dominus, et regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu et patres tui, et servies ibi diis alienis, ligno et lapidi.

37. Et eris perditus in proverbium ac fabulum omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus.

38. Sementeum multam jacies in terram, et modicum congregabis, quia locustae devorabunt omnia. (*Mich. 6, 15. Aggaei 1, 6.*)

39. Vineam plantabis et fodies, et vinum non bibes, nec colliges ex ea quippianum, quoniam vastabitur vermis.

40. Olivas habebis in omniibus terminis tuis, et non ungeris oleo, quia desuent, et peribunt.

41. Filios generabis et filias, et non frueris eis, quoniam ducentur in captivitatem.

42. Omnes arbores tuas et fruges terrae tuae rubigo consumet.

43. Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior; tu autem descendes, et eris inferior.

44. Ipse foenerabit tibi, et tu non foenerabis ei. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam.

45. Et venient super te omnes maledictiones istae, et persequentes apprehendent te, donec interreas, quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus et ceremonias, quas praecepit tibi.

46. Et erunt in te signa atque prodigia, et in semine tuo usque in sempiternum;

47. eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque laetitia propter rerum omnium abundantiam;

48. servies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus, in fame et siti, et nuditate, et omni penuria, et ponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.

49. Adducet Dominus super te gentem de longinquo, et de extremis terrae flumibus in similitudinem aquilae volantis cum impetu, cuius linguam intelligere non possis,

50. gentem procacissimam, quae non deserat seni, nec misercatur parvuli,

51. et devoret fructum juuentorum tuorum, ac fruges terrae tuae, donec interreas, et non relinquat tibi triticum, vinum, et oleum, armenta boum, et greges ovium, donec te disperdat,

52. et conterat in cunctis ueroibus tuis, et destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus,

53. et comedes fructum uteri tui, et carnes filiorum tuorum, et filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia et vastitate, qua opprimet te hostis tuus. (*Thren. 4, 10. Baruch 2, 2. et 3.*)

54. Homo delicatus in te, et luxuriosus valde, invidebit fratri suo, et uxori, quae cubat in sinu suo,

55. ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet, eo quod nihil aliud habebat in obsidione et penuria, qua vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.

56. Tenera mulier et delicata, quae super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere propter mollitatem et teneritudinem nimiam, invidebit viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filii et filiae carnibus,

57. et illuvie secundarum, quae egrediuntur de medio feminum ejus, et super liberis, qui eadem hora nati sunt; comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione et vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

58. Nisi custodieris et feceris omnia verba legis hujus, quae scripta sunt in hoc volumine, et timueris nomen ejus gloriosum et terribile, hoc est, Dominum Deum tuum,

59. augabit Dominus plagas tuas, et plagas seminis tui, plegas magnas et perseverantes, infirmitates pessimas et perpetuas.

60. Et convertet in te omnes afflictiones Aegypti, quas timuisti, et adhaerent tibi.

61. Insuper et universos languores, et plagas, quae non sunt scriptae in volumine legis hujus, inducit Dominus super te, donec te conterat.

62. Et reinaebit pauci numero, qui prius eratis sicut astra coeli prae multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui.

63. Et sicut ante laetus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans, sic lactabitur, disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra, ad quam ingredieris possidendum.

64. Disperget te Dominus in omnes populos a summitate terrae usque ad terminos ejus, et servies ibi diis alienis, quos et tu ignoras et patres tui, lignis et lapidis.

65. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedestri. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, et deficientes oculos, et animam consumtam moerore;

66. et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte et die, et non credes vitae tue.

67. Mane dices: Quis mihi det vesperum? et vesper: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea, quae tuis videbis oculis.

68. Reducet te Dominus classibus in Aegyptum per viam, de qua dixit tibi, ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis tuis in servos et ancillas, et non erit, qui emat.

CAPUT XXIX.

*Foedus et juramentum Israëlitarum cum
Domino juxta Dei beneficia, et com-
minatio adversus foedifragos.*

(A. M. 2553. Mense 11.)

1. Haec sunt verba foederis, quod praeccepit Dominus Moysi, ut feriret cum filiis Israël in terra Moah praeceptor illud foedus, quod cum eis pepigit in Horob.

2. Vocavitque Moyses omnem Israël, et dixit ad eos: Vos vidistis universa, quae fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universaeque terrae illius, (Exod. 19, 4.)

3. tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia,

4. et non dedit vobis Dominus cor intelligens, et oculos videntes, et aures, quae possunt audire, usque in praesentem diem.

5. Adduxit vos quadraginta annis per desertum. Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumta sunt. (Supr. 8, 2.)

6. Panem non comedistis, vinum et si-
ceram non bibistis, ut sciretis, quia ego sum Dominus Deus vester.

7. Et venistis ad hunc locum, egressus-
que est Schon rex Hesebon, et Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percessimus eos, (Supr. 3, 1.)

8. et tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendant Ruben et Gad, et dimidiae tribui Manasse. (Supr. 3, 15. Num. 32. Jos. 13, 8. et 22, 4.)

9. Custodite ergo verba pacti hujus, et implete ea, ut intelligatis universa, quae facitis.

10. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, et tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Israël,

11. liberi et uxores vestrae, et advena, qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum caesoribus et his, qui comportant aquas,

12. ut transreas in fodere Domini Dei tui, et in iurejurando, quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum,

13. ut suscitet te sibi in populum, et ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, et sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob.

14. Nec vobis solis ego hoc foedus ferio, et haec juramenta confirmo,

15. sed cunctis praesentibus et absen-
tibus.

16. Vos enim nostis, quomodo habitave-
rimus in terra Aegypti, et quomodo transierimus per medium nationum, quas trauestante,

17. vidistis abominationes et sordes, id est, idola eorum, lignum et lapidem, argenteum et aurum, quae colebant.

18. Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cuius cor aver-
sum est hodie a Domino Deo nostro, ut
vadat et serviat diis illarum gentium, et

sit inter vos radix, germinans fel et ama-
rititudinem.

19. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens: Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei, et absumat ebria sicutem,

20. et Dominus non ignoscet ei; sed tuum quam maxime furor ejus fumet, et zelus contra hominem illum, et sedeant super eum omnia maledicta, quae scripta sunt in hoc volumine, et delectat Dominus nomen ejus sub coelo,

21. et consumat eum in perditionem ex omnibus tribibus Israël juxta maledictiones, quae in libro legis hujus ac foederis continentur.

22. Dicetque sequens generatio, et filii, qui nascentur deinceps, et peregrini, qui de longe venerint, videntes plagas terrae illius, et infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus,

23. sulphure et salis ardore comburens ita, ut ultra non seratur, nec virens quipiam germet in exemplum subversionis Sodomae et Gomorrhæ, Adamae et Seboim, quas subvertit Dominus in ira et furore suo. (Gen. 19, 24.)

24. Et dicent omnes gentes: Quare sic fecit Dominus terrae huic? quae est haec ira furoris ejus immensa? (III. Reg. 9, 8. Jer. 22, 8.)

25. Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Aegypti,

26. et servierunt diis alienis, et adoraverunt eos, quos nesciebant, et quibus non fuerant attributi.

27. Idcirco iratus est furor Domini contra terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta, quae in hoc volumine scripta sunt;

28. et ejecit eos de terra sua in ira et in furore, et in indignatione maxima, projeicitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur.

29. Abscondita Domino Deo nostro; quae manifesta sunt, nobis et filiis nostris usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.

CAPUT XXX.

*Vera poenitentia Deum placat. Prae-
ceptum nobis datum non longe a no-
bis separatur. Proponitur bonum et
malum, ut ultro bonum eligentes, vi-
ramus, et non pereamus, malo ad-
haerentes.*

(A. M. 2553. Mense 11.)

1. Cum ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio, sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo, et ductus poenitidine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus,

2. et reversus fueris ad eum, et obe-
dieris ejus imperii, sicut ego hodie praec-

cipio tibi, cum fillis tuis in toto corde tuo, et in tota anima tua;

3. reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui, et virsum congregabit te de cunctis populis, in quos te ante dispersit.

4. Si ad cardines coeli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus,

5. et assumet, atque introducat in terram, quam possederunt patres tui, et obtinebis eam, et benedicens tibi, majoris numeri te esse faciet, quam fuerunt patres tui. (*Illi. Mach. 1, 29.*)

6. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua, ut possis vivere.

7. Omnes autem maledictiones has convertet super inimicos tuos, et eos, qui oderunt te et persequeuntur.

8. Tu autem revertaris, et audies vocem Domini Dei tui, faciesque universa mandata, quae ego praecepio tibi hodie;

9. et abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in solebole uteri tui, et in fructu jumentorum tuorum, in ubertate terrae tuae, et in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavissis est in patribus tuis,

10. si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris praecepta ejus et ceremonias, quae in hac lege conscripta sunt, et revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua.

11. Mandatum hoc, quod ego praecepio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum,

12. nec in celo situm, ut possis dicere: Quis nostrum valet ad coelum ascedere, ut deferat illud ad nos, et audiamus atque opere compleamus? (*Rom. 10, 6.*)

13. Neque trans mare positum, ut causseris, et dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, et illud ad nos usque deferre, ut possimus audire et facere, quod praecepimus est?

14. Sed juxta te est sermo valde in ore tuo, et in corde tuo, ut facias illum.

15. Considera, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam et bonum, et e contrario mortem et malum,

16. ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et custodias mandata illius ac ceremonias atque iudicia, et vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad quam ingredieris possidendum.

17. Si autem aversum fuerit cor tuum, et audire volueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, et servieris eis;

18. praedico tibi hodie, quod pereras, et parvo tempore moreris in terra, ad quam, Jordane transmiso, ingredieris possidendum.

19. Testes invoco hodie coelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem.

Elige ergo vitam, ut et tu vivas, et semet tuum;

20. et diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, et illi adhaereas, (ipse est enim vita tua, et longitudine diuinorum tuorum) ut habites in terra, pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac et Jacob, ut daret eam illis.

CAPUT XXXI.

Moyses Josue sibi sufficit in ducem, deuteronomium scribi jubet, et in arca servari.

(*Ab orbe condito 2553. Ab exitu 40., mense 11.*)

1. Abiit itaque Moyses, et locutus est omnia verba haec ad universum Israël,

2. et dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie, nou possum ultra egredi et ingredi, praesertim cum et Dominus dixerit mihi: Non transabis Jordanem istum. (*Supr. 3, 27. Num. 27, 13.*)

3. Dominus ergo Deus tuus transibit ante te. Ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas; et Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus.

4. Facietque Dominus eis, sicut fecit Nehon et Og regibus Amorrhacorum, et terra eorum, delabitque eos. (*Num. 21, 21.*)

5. Cum ergo et hos tradiderit vobis, similiter facietis eis, sicut praecepi vobis. (*Supr. 7, 2.*)

6. Viriliter agite, et confortamini; nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum, quia Dominus Deus tuus ipse est duxator tuus, et non dimittet, nec derelinquet te.

7. Vocavitque Moyses Josue, et dixit ei coram omni Israël: Confortare, et esto robustus; tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominius, et tu eam sorte divides. (*Jos. 1, 6. III. Reg. 2, 2.*)

8. Et Dominus, qui duxtor est uester, ipse erit tecum. Non dimittet, nec derelinquet te; noli timere, nec paveas.

9. Scripsit itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam foederis Domini, et cunctis senioribus Israël.

10. Praecepitque eis, dicens: Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum,

11. convenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis,

12. et in unum omni populo congregato, tam viris quam mulieribus, parvulis et advenis, qui sunt intra portas tuas, ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum, et custodiatur, impleantque omnes sermones legis hujus,

13. filii quoque eorum, qui nunc ignorant, ut audire possint, et timeant Domini.

num Deum suum cunctis diebus, quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmisso, pergitis obtinendam.

14. Et ait Dominus ad Moysen: Ecce prope sunt dies mortis tuae. Voca Josue, et state in tabernaculo testimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses et Josue, et steterunt in tabernaculo testimonii,

15. apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quae stetit in introitu tabernaculi.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur, ut habitat in ea. Ibi derelinquet me, et irritum faciet foedus, quod pepigi cum eo.

17. Et irascetur furor meus contra eum in die illo, et derelinquam eum, et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem. Invenient eum omnia mala et afflictiones ita, ut dicat in illo die: Vere, quia non est Deus mecum, invenierunt me haec mala.

18. Ego autem abscondam, et celabo faciem meam in die illo propter omnia mala, quae fecit, quia secutus est deos alienos.

19. Nunc itaque scribite vobis canticum istud, et docete filios Israël, ut memoriter teneant, et ore decantent, et sit mihi carmen istud pro testimonio interfilios Israël.

20. Introducam enim eum in terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte et melle manuantem. Cumque comedenter, et saturati, crassique fuerint, averteatur ad deos alienos, et servient eis, detrahentque mihi, et irritum facient pactum meum.

21. Postquam invenierint eum mala multa et afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore semini sui. Scio enim cogitationes ejus, quae facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.

22. [†]) Scriptis ergo Moyses canticum, et docuit filios Israël.

23. Praecepitque Dominus Josue filio Nun, et ait: Confortare, et esto robustus; tu enim introduces filios Israël in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum.

24. Postquam ergo scriptis Moyses verba legis hujus in volumine, atque complevit,

25. praecepsit Levitis, qui portabant armam foederis Domini, dicens:

26. Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ foederis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te in testimonio.

27. Ego enim scio contentione tuam, et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum; quanto magis, cum mortuus fuero?

28. Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras, atque doctores, et loquar audientibus eis sermones istos, et invocabo contra eos coelum et terram.

[†]) Sabb. sancto Proph. 1. Item in Vigil. Pentecost. Proph. 3.

29. Novi enim, quod post mortem meam inique agetis, et declinabitis cito de via, quam präcepi vobis; et occurrerent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum.

30. Locutus est ergo Moyses, audiente universo coetu Israël, verba carminis hujus, et ad finem usque complevit.

CAPUT XXXII.

Canticum Mosis, quo Dei refert beneficia, populique ingratisitudinem saepius a Domino castigatam. Jubetur Moyses montem Abarim ascendere, ut promisum terram contempletur.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451. Ab exitu 40., mense 11.)

1. Audite coeli, quae loquor, audiat terra verba oris mei.

2. Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stillæ super gramina.

3. Quia nomen Domini invocabo; date magnificentiam Deo nostro.

4. Dei perfecta sunt opera, et omnes viae ejus judicia; Deus fidelis, et absque ulla iniuste, justus et rectus.

5. Peccaverunt ei, et nou filii ejus in sordibus, generatio prava atque perversa.

6. Haecce reddis Domino, popule stulte et insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te?

7. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas; interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; maiores tuos, et dicent tibi. (Job. 8, 8.)

8. Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israël.

9. Pars autem Domini populus ejus; Jacob funiculus haereditatis ejus.

10. Invenit eum in terra deserta, in loco horroris et vastae solitudinis; circumduxit eum, et docuit, et custodivit quasi pupillam oculi sui.

11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et assumxit eum, atque portavit in humeris suis.

12. Dominus colus dux ejus fuit, et non erat cum eo Deus alienus.

13. Constituit eum super excelsam terram, ut comederer fructus agrorum, ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

14. Butyrum de armento, et lac de oviibus cum adipi agnorum, et arietum filiorum Basau, et hircos cum medulla tritici, et saquiniæ uvae biberet meracissimum.

15. Incrassatus est dilectus, et recalcitravit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo.

16. Provocaverunt eum in diis alienis,

et in abominationibus ad iracundiam conticaverunt.

17. Immolaverunt daemonis et non Deo, diis, quos ignorabant; novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18. Deum, qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui.

19. Vedit Dominus, et ad iracundiam concitatus est, quia provocaverunt eum filii sui et filiae.

20. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, et considerabo novissima eorum; generatio enim perversa est, et insideles filii.

21. Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, et irritaverunt in vanitatis suis; et ego provocabo eos in eo, qui non est populus, et in gente stulta irritabo illos. (*Jer. 15, 11. Rom. 10, 19.*)

22. Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima, devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburentur.

23. Congregabo super eos mala, et sagitas meas complebo in eis.

24. Consumetur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo; deutes bestiarum immittam in eos cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25. Foris vastabit eos gladius, et intus pavore, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.

26. Dixi: Ubi nam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27. Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum, et dicerent: Manus nostra excelsa, et non Dominus fecit haec omnia.

28. Gens absque consilio est, et sine prudentia.

29. Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent. (*Jer. 9, 12.*)

30. Quonodo persecutur unus mille, et duo fugient decem milia? noue ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos?

31. Non enim est Deus noster, ut dicitur; et inimici nostri sunt judices.

32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ, uva eorum uva fellis, et botri amarissimi.

33. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile.

34. Nonne haec condita sunt apud me, et signata in thesauris meis?

35. Mea est ultio, et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum; juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora. (*Ecli. 28, 1. Rom. 12, 19. Hebr. 10, 30.*)

36. Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur; videbit, quod infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt, residuque consumti sunt. (*II. Mach. 7, 6.*)

37. Et dicet: Ubi sunt dñi eorum, in quibus habebant fiduciam, (*Jer. 2, 28.*)

38. de quorum victimis comedebant adipes, et bibebant vinum libaminum? Sur-

gant, et opifulentur vobis, et in necessitate vos protegent.

39. Vide, quod ego sim solus, et non sit alius Deus praeter me; ego occidam, et ego vivere faciam; percutiam, et ego sanabo, et non est, qui de manu mea possit eruere. (*I. Reg. 2, 6. Tob. 13, 2. Sap. 16, 13. Job 10, 7. Sap. 16, 15.*)

40. Levabo ad coelum manum meam, et dicam: Vivo ego in aeternum.

41. Si acuero ut fulgor gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et his, qui oderunt me, retribuam.

42. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes de cruento evisorum, et de captivitate nudati iuiniorum capitum.

43. Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitiis erit terra populi sui. (*II. Mach. 7, 6.*)

44. Venit ergo Moyses, et locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse et Josue filius Nun.

45. Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israël,

46. et dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quae ego testificor vobis hodie, ut mandetis ea filiis vestris custodiare et facere, et implere universa, quae scripta sunt legis hujus;

47. quia non incassum praecepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent; quae facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Jordane transmissio, ingrediunli possidendum.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens:

49. Ascende in montem istum Abarim, id est, transiitum, in montem Nebo, qui est in terra Noah contra Jericho, et vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, et morere in monte.

50. Quem descendens jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, et appositus populis suis; (*Num. 20, 26. et 27, 13.*)

51. quia prævaricati estis contra me in medio filiorum Israël ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin, et non sacrificastis me inter filios Israël. (*Num. 20, 12. et 27, 14.*)

52. Econtra videbis terram, et non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israël.

CAPUT XXXIII.

Benedicit Moyses moriturus duodecim tribubus Israël.

1. Haec est benedictio, qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israël ante mortem suam.

2. Et ait: Dominus de Sinai venit, et de Seir ortus est nobis; apparuit de monte Pharaū, et cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.

9. Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt; et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. (*Sap. 3, 1.*)

10. Legem praecepit nobis Moyses, haereditatem multitudinis Jacob.

11. Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israël.

12. Vivat Ruben, et non moriatur, et sit parvus in numero.

13. Haec est Iudee benedictio: Audi, Domine, vocem Iudee, et ad populum suum introduc eum. Manus ejus pugnabunt pro eo, et adjutor illius contra adversarios ejus erit.

14. Levi quoque ait: Perfectio tua, et doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, et judicasti ad aquas contradictionis.

15. Qui dixit patri suo, et matri sua: Nescio vos; et fratribus suis: Iguoro vos; et nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum servaverunt, (*Exod. 32, 27. Lev. 10, 5.*)

16. Iudicia tua, o Jacob, et legem tuam, o Israël; ponent thymiana in furore tuo, et holocaustum super altare tuum.

17. Benedic, Domine, fortitudini ejus, et opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus, et qui oderunt eum, non consurgent.

18. Et Benjamin ait: Amantissimus Dominus habitat confidenter in eo; quasi in thalamo tota die morabitur, et inter humeros illius requiescat.

19. Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis coeli, et rore, atque abyssu subjacente;

20. de pomis fructuum solis ac lunae;

21. de vertice antiquorum montium, de pomis collium aeternorum,

22. et de frugibus terrae, et de plenitudine ejus. Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, et super verticem nazarei inter fratres suos. (*Exod. 3, 2.*)

23. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius; in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terrae. Hae sunt multitudines Ephraim, et haec millia Manasse.

24. Et Zabulon ait: Laetare Zabulon in exitu tuo; et Issachar: In tabernaculis tuis.

25. Populus vocabunt ad montem; ibi immolabunt victimas justitiae. Qui iunctionem maris quasi lac sugent, et thesauros absconditos arenarum.

26. Et Gad ait: Benedictus in latitudine Gad; quasi leo requievit, cepitque brachium et verticem.

27. Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus; qui sicut cum principibus populi, et fecit justitias Domini, et iudicium suum cum Israël.

28. Dan quoque ait: Dan catulus leonis fuerit largiter de Basan.

29. Et Nephthali dixit: Nephthali abundantia perfruetur, et plenus erit benedictio nibus Domini; mare et meridiem possidebit.

30. Aser quoque ait: Benedictus in filii Aser, sit placens fratribus suis, et tingat in oleo pedem suum.

31. Ferrum et aes calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuae, ita et senectus tua.

32. Non est Deus alius ut Deus rectissimi, ascensor coeli auxiliator tuus. Magnificencia ejus discurrunt nubes,

33. habitaculum ejus sursum, et subter brachia sempiterna. Ejiciet a facie tua inimicum, dicetque: Conterere.

34. Habitabit Israël confidenter, et solus. Oculis Jacob in terra frumenti et vini, coelique caligabunt rore.

35. Beatus es tu Israël; quis similis tui, popule, qui salvaris in Domino? scutum auxili tui, et gladius gloriae tuae; negabunt te inimici tui, et tu eorum colla calcabis.

CAPUT XXXIV.

Contemplata terra moritur Moyses, et occulite a Deo sepultus fletur a populo, illique Josue substituitur. Commendatur propheta Moyses a Dei familiariitate, et factis per ipsum signis.

(A. M. 2553. Ab exitu 40., mense

12. Prima die mensis.)

1. Ascendit ergo Moyses de campestribus Moah super montem Nebo, in vericem Phasga contra Jericho, ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan, (*Supr. 3, 27. et 32, 49. II. Mach. 2, 1.*)

2. et universum Nephthali, terramque Ephraim et Manasse, et omnem terram Juda usque ad mare novissimum,

3. et australi partem, et latitudinem campi Jericho civitatis palmarum usque Segor.

4. Dixitque Dominus ad eum: Haec est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac et Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Videlisti eam oculis tuis, et non transibis ad illam. (*Gen. 12, 7. et 15.*)

5. Mortuusque est ibi Moyses, servus Domini, in terra Moah, jubente Domino;

6. et sepelivit eum in valle terra Moah contra Phogor; et non cognovit homo sepulchrum ejus usque in praesentem diem.

7. Moyses centum et viginti annorum erat, quando mortuus est; non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.

8. Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moah triginta diebus *); et completi sunt dies planctus lugentium Moysen.

9. Josue vero, filius Nun, repletus est spiritu sapientiae, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filii Israël, feceruntque, sicut praecepit Dominus Moysi.

10. Et non surrexit ultra propheta in Israël sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem,

11. in omnibus signis atque portentis, quae misit per eum, ut faceret in terra Aegypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universaeque terrae illius,

12. et cunctam manum robustam, magnaque mirabilia, quae fecit Moyses coram universo Israël.

*) Toto videlicet mense illo 12.

LIBER JOSUE,

HEBRAICE JEHOSUA.

Post pentateuchum, qui historiam annorum 2552 cum dimidio ab orbe condito complectitur, sequitur Bibliorum altera pars, ubi intricior paululum est temporum ratio. Uno tamen praecipue testimonio chronologia dirigitur, quo ab exitu ex Aegypto ad jacta templi fundamenta anni 480 numerantur. III. Reg. 6, 1. Eos itaque, quam commode et diligenter fieri poterit, investigabimus et adscribemus.

LIBER JOSUE, qui ab ipsomet conscriptus putatur, res memoriae dignas continet a morte Mosis usque ad mortem ipsiusmet Josue, quem per annos 17 populum rexisse, communior fert opinio. Id autem ex calculis nostris ab anno mundi 2553. ad annum 2570. dirigetur.

CAPUT I.

Confortatus Josue a Domino monet populum, ut se ad Jordanis transiitum praeparent; tribus autem Ruben, Gad, et dimidiis Manasse, ut fratres ad promissum terram deducant.

(A. M. 2553. dimidiat. Ant. Chr. 1151. Ab exitu Is., mense I.)

1. Et factum est post mortem Moysis servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun, ministrum Moysis, et diceret ei:

2. Moyses servus meus mortuus est. Surge, et transi Jordanem istum tu, et omnis populus tecum in terram, quam ego dabo filii Israëli.

3. Omnen locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. (Deut. 11, 24.)

4. A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphratem omnis terra Hethaeorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester.

5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vita tuae. Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum; non dimittam, nec derelinquam te. (Infr. 3, 7. Hebr. 13, 5.)

6. Confortare, et esto robustus; tu enim sorte dividis populo huic terram, pro qua juravi patribus suis, ut traderem eam illis. (Deut. 31, 7. et 23. III. Reg. 2, 2.)

7. Confortare igitur, et esto robustus valde, ut custodias, et facias omnem legem, quam praecipit tibi Moyses servus meus; ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta, quae agis.

8. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo; sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia, quae scripta sunt in eo; tuo diriges viam tuam, et intelliges eam.

9. Ecce praecipio tibi, confortare, et esto robustus. Noli metuere, et noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus, ad quaecunque perrexeris.

10. Praeceperitque Josue principibus populi, dicens: Transite per medium castorum, et imperate populo, ac dicite:

11. Praeparate vobis cibaria *), quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, et intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester datus est vobis.

12. Rubenitis quoque et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse ait:

13. Mementote sermonis, quem praecipit vobis Moyses, famulus Domini, dicens: Dominus Deus vester dedit vobis requiem, et omnem terram.

14. Uxores vestrae et filii, ac jumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Jordanem; vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, et pugnate pro eis, (Num. 32, 26.)

15. donec det Dominus requiem fratribus vestris, sicut et vobis dedit, et possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester datus est eis; et sic revertemini in terram possessionis vestiarum, et habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus Domini, trans Jordanem contra solis ortum.

16. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt: Omnia, quae praecipiisti nobis, faciemus, et quocunque miseric, ibimus.

17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus et tibi: tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.

18. Qui contradixerit ori tuo, et non obedierit cunctis sermonibus, quos praeciperis ei, moriatur; tu tantum confortare, et viriliter age.

CAPUT II.

Missi exploratores in urbem Jericho, a Rahab meretrice, promissa illi misericordia, a morte liberantur.

(A. M. 2553. Ab exitu Is., mense I.)

1. Misit igitur Josue filius Nun de Sebam duos viros exploratores in abscondito,

* Si qua praeter manna, quod nondum cessaverat, essent necessaria.

et dixit eis: Ite, et considerate terram, urbemque Jericho. Qui pergentes, ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, et quieverunt apud eam. (*Hebr. 11, 31. Jac. 2, 25.*)

2. Nuntiatumque est regi Jericho, et dictum: Ecce vii ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, ut explorarent terram.

3. Misitque rex Jericho ad Rahab, dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, et ingressi sunt domum tuam; exploratores quippe sunt, et omnem terram considerare venerunt.

4. Tolleusque mulier viros, abscondit, et ait: Fafeor, venerunt ad me, sed nesciebam, unde essent; (*Infr. 6, 17.*)

5. cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt, nescio, quo abiuerunt. Persequimui cito, et comprehendi eos.

6. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suae, operuitque eos stipula lini, que ibi erat.

7. Hi autem, qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam, quae dicit ad vadum Jordanis, illisque egressis statim porta clausa est.

8. Necdum obdormierant, qui latebant, et ecce mulier ascendit ad eos, et ait:

9. Novi, quod Dominus tradiderit vobis terram; etenim irruit in nos terror vester, et elanguerunt omnes habitatores terrae.

10. Audivimus, quod siccaverit Dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Aegypto; et quae feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon et Og, quos interfecistis. (*Exod. 14, 21.*) (*Num. 21, 21.*)

11. Et haec audientes pertinuimus, et elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum; Dominus enim Deus vester ipse est Deus in celo sursum, et in terra deorsum.

12. Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut, quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei, detisque mihi verum signum, (*Infr. 6, 22.*)

13. ut salvetis patrem meum et matrem, fratres ac sorores meas, et omnia, quae illorum sunt, et eruatis animas nostras a morte.

14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non proddideris nos; cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam et veritatem.

15. Demisit ergo eos per funem de fenestra; donus enim ejus haerebat muro.

16. Dixitque ad eos: Ad montana condescende, ne forte occurrant vobis revertentes; ibique latitate tribus diebus, donec redeant, et sic ibitis per viam vestram.

17. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus a juramento hoc, quo adjurasti nos:

18. si ingredientibus nobis terram, singrum fuerit funiculus iste coccineus, et

ligaveris eum in fenestra, per quam demisi nos; et patrem tuum ac matrem, fratresque et omnem cognationem tuam congregaveris in domum tuam.

19. Qui ostium domus tuae egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, et nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tegerit.

20. Quod si nos prodere volueris, et sermone in istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adiustasti nos.

21. Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat; dimittensque eos, ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.

22. Illi vero ambulantes, pervenerunt ad montana, et manserunt ibi tres dies, donec reverterentur, qui fuerant persecuti; quaerentes enim per omnem viam, non repererunt eos.

23. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, et descenderunt exploratores de monte, et transmisso Jordane, venerunt ad Josue filium Nun, narraveruntque ei omnia, quae acciderant sibi,

24. atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, et timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

CAPUT III.

Siccatum Dei miraculo Jordanem populus transit.

(*Eodem anno et mense.*)

1. Igitur Josue de nocte consurgens movit castra; egredientesque de Setim, venerunt ad Jordanem ipse et omnes filii Israël, et morati sunt ibi tres dies.

2. Quibus evolutis, transierunt praecones per castrorum medium,

3. et clamare cooperunt: Quando videtis arcum foederis Domini Dei vestri, et sacerdotes stirpis leviticæ portantes eam, vos quoque consurgite, et sequimini præcedentes;

4. sitque inter vos et arcum spatium cubitorum duum millium, ut procul vide possitis, et nosse, per quam viam ingrediāmini, quia prius non ambulastis per eam; et cavete, ne appropinquetis ad arcam.

5. Dixitque Josue ad populum: Sanctificamini; eras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.

6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcum foederis, et præcedite populum. Qui jussa completes, tulerunt, et ambulaverunt ante eos.

7. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiā exaltare te coram omni Israël, ut sciāt, quod, sicut cum Moyse fui, ita et tecum sim. (*Supr. 1, 5.*)

8. Tu autem præcipere sacerdotibus, qui portant arcum foederis, et dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea.

9. Dixitque Josue ad filios Israël: Ac-

cedite huc, et audite verbum Domini Dei vestri.

10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis, quod Dominus Deus vivens in medio vestri est, et disperdet in conspectu vestro Chananeum et Hethaeum, Hevaeum et Pherezaeum, Gergesaeum quoque et Jebusacum, et Amorrhaeum.

11. Ecce arca foederis Domini omnis terrae antecedet vos per Jordanem. (*Act. 7, 45.*)

12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus.

13. Et cum posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam Domini Dei universae terrae, in aquis Jordanis, aquae, quae inferiores sunt, decurrent atque deficiunt; quae autem desuper veniunt, in una mole consistunt.

14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordaneum, et sacerdotes, qui portabant arcam foederis, pergebant ante eum.

15. Ingressisque eis Jordanem *), et pedibus eorum in parte aquae tinctis, (Jordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleverat) (*Ecclesi. 24, 36.*)

16. steterunt aquae descendentes in loco uno, et ad instar montis iutumescentes apparebant procul ab urbe, quae vocatur Adom, usque ad locum Sartan; quae autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descendebant, usquequo omnino deficerent.

17. Populus autem incedebat contra Jericho, et sacerdotes, qui portabant arcam foederis Domini, stabant super siccum humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

CAPUT IV.

Duodecim lapides de Jordane siccato ad posteriorum memoriam colliguntur, aliique duodecim in ipso Jordanis alveo statuuntur.

1. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Josue:

2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus,

3. et praecipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

4. Vocavitque Josue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël, singulos de singulis tribubus,

5. et ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Jordanis medium, et portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israël,

6. ut sit signum inter vos; et quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides?

7. respondebitis eis: Defecerunt aquae Jordanis ante arcam foederis Domini, cum transiret eum; idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israël usque in aeternum.

8. Fecerunt ergo filii Israël, sicut praecepit eis Josue, portantes de medio Jordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus imperaret, juxta numerum filiorum Israël, usque ad locum, in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.

9. Alios quoque duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam foederis; et sunt ibi usque in praesentem diem.

10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Jordanis medio, donec omnia completerentur, quae Josue, ut loqueretur ad populum, praeceperat Dominus, et dixerat ei Moyses. Festinavitque populus, et transiit.

11. Cumque transissent omnes, transivit et arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.

12. Filii quoque Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, armati praececebant filios Israël, sicut eis praeceperat Moyses, (*Num. 32, 28.*)

13. et quadraginta pugnatorum millia per turmas et cuneos incedebant per plana atque campestria urbis Jericho.

14. In die illo magnificavit Dominus Josue coram omni Israël, ut timerent eum, sicut timuerat Moysen, dum adviveret.

15. Dixitque ad eum:

16. Praecipe sacerdotibus, qui portant arcam foederis, ut ascendant de Jordane.

17. Qui praecepit eis, dicens: Ascendite de Jordane.

18. Cumque ascendissent, portantes arcam foederis Domini, et siccum humum calcare coepissent, reversae sunt aquae in alveum suum, et fluebant, sicut ante conseruerant.

(*Mensis 10. die 10.*)

19. Populus autem ascendit de Jordane, decimo die mensis primi, et castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagam urbis Jericho.

20. Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumserant, posuit Josue in Galgalis,

21. et dixit ad filios Israël: Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, et dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti?

22. docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transivit Israël Jordanem istum,

23. siccante Domino Deo vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis;

24. sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccavit, donec transiremus, (*Exod. 14, 21.*)

25. ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut et vos timentis Dominum Deum vestrum omni tempore.

*) Mensis 1. die 10., (infr. 4, 19.) eodem videlicet, quo agnus paschalis erat seligendus.

CAPUT V.

Terrentur Chanaeui. Circumcisio fit in Galgalis, et Phase celebratur; deficit manna, ubi de fructibus terrae edunt; et angelus Domini Josue apparet.

1. Postquam ergo audierunt omnes reges Amorphaeorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, et cuncti reges Chanaan, qui propinqua possebant magni maris loca, quod siccasset Dominus fluenta Jordanis coram filiis Israël, donec transirent, dissolutum est cor eorum, et non remansit in eis spiritus, timor intromituum filiorum Israël.

2. Eo tempore ait Dominus ad Josue: *) Fac tibi cultos lapideos, et circumcidere secundo filios Israël.

3. Fecit, quod iussaserat Dominus, et circumcidit filios Israël in colle praeputiorum.

4. Haec autem causa est secundae circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos vias circuitus,

5. qui omnes circumcisi erant. Populus autem, qui natus est in deserto

6. per quadraginta annos itineris latissimae solitudinis, incircumcisus fuit; donec consumerentur, qui non audierant vocem Domini, et quibus ante juraverat, ut non ostenderet eis terram lacte et melle manantem.

7. Horum filii in locum successerunt patrum, et circumcisi sunt a Josue, quia, sicut nati fuerant, in praeputio erant, nec eos in via aliquis circumcididerat.

8. Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

9. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Aegypti a vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala usque in praesentem diem.

(Mensis 1. die 14.)

10. Manseruntque filii Israël in Galgalis, et fecerunt Phase, quartadecima die mensis ad vesperum, in campestribus Jericho;

11. et comedenterunt de frugibus terrae die altero, azymos panes, et polentam ejusdem anni.

(A. M. 2553. dimidiato.)

12. Defecitque manna, postquam comedenterunt de frugibus terrae, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israël; sed comedenterunt de frugibus praesentis anni terrae Chanaan.

13. Cum autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, et vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, et ait: Noster es, an adversariorum?

14. Qui respondit: Nequaquam; sed sum princeps exercitus Domini, et nunc venio.

15. Cecidit Josue pronus in terram. Et

*) Die, ut videtur, sequente, hoc est 11. mensis primi.

adorans, ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?

16. Solve, inquit, calceamentum tunum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Josue, ut sibi fuerat imperatum. (Exod. 3, 5. Act. 7, 33.)

CAPUT VI.

Post varios septem dierum circuitus Jericho capta funditus detetur, servata Rahab cum suis. Reaedificatori urbis maledicitor.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451.)

1. Jericho antem clausa erat atque munita, timore filiorum Israël, et nullus egredi audebat aut ingredi.

2. Dixitque Dominus ad Josue: Ecce dedi in manu tua Jericho, et regem ejus, omnesque fortes viros.

3. Circuite *) urbem cuncti bellatores semel per diem; sic facietis sex diebus.

4. Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum usus est in jubilaco, et praecedant arcam foederis, septiesque circuitus civitatem, et sacerdotes clangerunt buccinis.

5. Cuiusque insonuerit vox tubae longior atque concisior, et in auribus vestris increpauerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, et muri funditus corruent civitatis, ingredienturque singuli per locum, contra quem steterint.

6. Vocavit ergo Josue filium Nun sacerdotem, et dixit ad eos: Tollite arcam foederis; et septem alii sacerdotes tollant septem jubilaeorum buccinas, et incedant ante arcam Domini.

7. Ad populum quoque ait: Ite, et circuite civitatem, armati, praecedentes arcam Domini.

8. Cumque Josue verba finisset, et septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam foederis Domini,

9. omnisque praecedent arimus exercitus, reliquum vulgus arcum sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.

10. Praeceperat autem Josue populo, dicens: Non clamabis, nec audietur vox vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egreditur, donec veniat dies, in quo dicam vobis: Clamate, et vociferamini.

11. Circuitur ergo area Domini civitatem semel per diem, et reversa in castra, mansit ibi.

12. Igitur Josue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcum Domini,

13. et septem ex eis septem buccinas, quarum in jubilaco usus est, praecedebantque arcum Domini ambulantes atque clangentes; et armatus populus ibat ante eos; vulgus autem reliquum sequebatur arcum, et buccinis personabat.

14. Circuiturque civitatem secundo die semel, et reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus.

*) Haec circuitio inchoata videtur postridie Paschae.

15. Die autem septimo, diluculo consurges, circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies.

16. Cumque septimo circuitu clangenter buccinis sacerdotes, dixit Josue ad omneum Israël: Vos iferamini; tradidit eum vobis Dominus civitatem.

17. sitque civitas haec anathema, et omnia, quae in ea sunt, Domino. Sola Rahab meretrix vivat cum universis, qui cum ea in domo sunt; abscondit enim nuntios, quos direximus. (*Supr. 2, 4. Hebr. 11, 31.*)

18. Vos autem cavete, ne de his, quae praecpta sunt, quippiam contingatis, et sitis praevaricationis rei, et omnia castra Israël sub peccato sint atque turbentur.

19. Quidquid autem auri et argenti fuerit, et vasorum aeneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris ejus.

20. Igitur populo vociferante, et clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt; et ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat, cuperuntque civitatem, (*Hebr. 11, 30. II. Mach. 12, 15.*)

21. et interfecerunt omnia, quae erant in ea, a viro usque ad mularem, ab infante usque ad senem. Boves quoque et oves et asinos in ore gladii percussurunt.

22. Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Josue: Ingredimini domum mulieris meretricis, et producite eam, et omnia, quae illius sunt, sicut illi juramento firmastis. (*Supr. 2, 1. et 11.*)

23. Igressique juvenes, eduxerunt Rahab, et parentes ejus, fratres quoque, et cunctam supellectilem ac cognationem illius, et extra castra Israël manere fecerunt. (*Hebr. 11, 31.*)

24. Urbem autem, et omnia, quae erant in ea, succederunt, absque auro et argento, et vasis aeneis, ac ferro, quae in aerarium Domini consecraruunt. (*Infr. 8, 2.*)

25. Rahab * vero meretricem, et dominum patris ejus, et omnia, quae habebat, fecit Josue vivere, et habitaverunt in medio Israël usque in praesentem diem, eo quod absconderit nuntios, quos miserat, ut explorarent Jericho. In tempore illo imprecatus est Josue, dicens:

26. Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et aedificaverit civitatem Jericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciat, et in novissimo liberorum portat portas ejus. (*III. Reg. 16, 34.*)

27. Fuit ergo Dominus cum Josue, et nomen ejus vulgatum est in omni terra.

* Haec postea Salmoni nupta Boos peperit, avum David. *Matt. 1, 5.*

CAPUT VII.

Explorata Hai, cedit populus Israël hostibus propter furtum de anathemate Jericho; quapropter post Josue lamentationem missa sorte Achan lapidatur jussu Domini.

(A. M. 2553.)

1. Filii autem Israël praevaricati sunt mandatum, et usurpaverunt de anathemate. Nam Achan filius Charii, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate, iratusque est Dominus contra filios Israël. (*Infr. 22, 20.*) (I. Par. 2, 7.)

2. Cumque mitteret Josue de Jericho viros contra Hai, quae est iuxta Bethaven ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, et explorare terram. Qui praecpta compleentes, exploraverunt Hai.

3. Et reversi dixerunt ei: Non ascendet omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, et deleant civitatem; quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

4. Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes,

5. percussi sunt a viris urbis Hai, et corruerunt ex eis triginta sex homines; persecutique sunt eos adversarii de porta usque ad Sabarim, et occiderunt per proua fugientes, pertinuitque cor populi, et instar aquae liquefactum est.

6. Josue vero scidit vestimenta sua, et pronus ecclidit in terram coram arca domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israël, miseruntque pulverem super capita sua,

7. et dixit Josue: Heu Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, et perderes? Utinam, ut coepimus, mansissemus trans Jordavem.

8. Mi Domine Deus, quid dicam, videns Israëlem hostibus suis terga vertentem?

9. Audient Chananaei, et omnes habitatores terrae, et pariter congregati circumdabunt nos, atque delebunt noinem nostrum de terra; et quid facies magno nomine tuo?

10. Dixitque Dominus ad Josue: Surge, cur jaces pronus in terra?

11. Peccavit Israël, et praevaricatus est pactum meum; tuleruntque de anathemate, et furati sunt atque mentiti, et abscondebunt inter vasa sua.

12. Nec poterit Israël stare ante hostes suos, eosque fugiet, quia pollutus est anathema. Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui hujus sceleris reus est.

13. Surge, sanctifica populum, et dic eis: Sanctificamini in crastinum; haec enim dicit Dominus Deus Israël: Anathema in medio tui est Israël. Non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere. (*Lev. 20, 7. Num. 11, 18. Supr. 3, 5. I. Reg. 16, 5.*)

14. Accedetisque mane singuli per tribus vestras, et quamcumque tribum sors

invenerit, accedet per cognationes suas, et cognatio per domos, domusque per viros.

15. Et quicunque ille in hoc facinore fuerit reprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua, quoniam praevaricatus est pactum Domini, et fecit nefas in Israël.

16. Surgens itaque Josue mane, applicuit Israël per tribus suas, et inventa est tribus Juda.

17. Quae cum juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi.

18. Cujus dominum in singulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda.

19. Et ait Josue ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, et confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.

20. Responditque Achan Josue, et dixit ei: Vere ego peccavi Domino Deo Israël, et sic et sic feci.

21. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, et ducentos scicos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum, et concupiscentes abstuli, et abscondi in terra contra medium tabernaculum mei, argentumque fossa humo operui.

22. Misit ergo Josue ministros, qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco, et argentum simul.

23. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Josue, et ad omnes filios Israël, proponerentque ante Dominum.

24. Toileus itaque Josue Achan filium Zare, argentumque et pallium, et auream regulam, filios quoque et filias ejus, boves et asinos, et oves, ipsumque tabernaculum, et cunctam supellefictem, (et omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor;

25. ubi dixit Josue: Qula turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Israël, et cuncta, quae illius erant, igne consumata sunt.

26. Congregaveruntque super eum acervum magnum lapidum, qui permanet usque in praesentem diem. Et aversus est furor Domini ab eis. Vocatumque est nomen loci illius vallis Achor usque hodie. (II. Reg. 18, 17.)

CAPUT VIII.

Expugnata Hai , rex ejus suspenditur, erecto altari lapideo. Deuteronomium super lapides scribitur, et populo benedicitur.

(A. M. 2553.)

1. Dixit autem Dominus ad Josue: Ne timeas, neque formides. Tolle tecum omne multitudinem pugnatorum, et consurgens ascende in oppidum Hai. Ecce tradidi in manu tua regem ejus, et populum, urbemque et terram.

2. Faciesque urbi Hai, et regi ejus, sicut fecisti Jericho, et regi illius; praedam vero, et omnia animantia diripiatis vobis: pone insidas urbi post eam. (Supr. 6, 24.)

3. Surrexitque Josue, et omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai, et electa triginta millia virorum fortium misit nocte,

4. praecepitque eis, dicens: Ponite insidas post civitatem; nec longius recedatis, et eritis omnes parati.

5. Ego autem, et reliqua multitudo, quae mecum est, accedemus ex adverso contra urbem. Cumque exierint contra nos, sicut ante fecimus, fugiemus, et terga vertemus, (Supr. 7, 4.)

6. donec persequentes ab urbe longius protrahantur; putabunt enim, nos fugere sicut prius.

7. Nobis ergo fugientibus, et illis persequentiibus, consurgetis de insidiis, et vastabitis civitatem; tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.

8. Cumque ceperitis, succidite eam, et sic omnia facietis, ut iussi.

9. Dimisitque eos, et perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethel et Hai ad occidentalem plagam urbis Hai; Josue autem nocte illa in medio mansit populi,

10. surgensque diluculo recensuit socios, et ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum.

11. Cumque venissent et ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem urbis plagam, inter quam et eos erat vallis mediana.

12. Quinque autem millia viros elegerat, et posuerat in insidiis inter Bethel et Hai ex occidentali parte ejusdem civitatis;

13. omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat ita, ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Josue nocte illa, et stetit in vallis medio.

14. Quod cum vidisset rex Hai, festinavit mane, et egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans, quod post tergum latearent insidiæ.

15. Josue vero et omnis Israël cesserunt loco, simulantes metum, et fugientes per solitudinis viam.

16. At illi vociferantes pariter, et secutio cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent a civitate,

17. et ne unus quidem in urbe Hai et Bethel remansisset, qui non persequeretur Israël, (sicut eruperant oppida relinquentes)

18. dixit Dominus ad Josue: Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.

19. Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiæ, quae latebant, surrexerunt confestim; et pergentes ad civitatem, ceperunt, et succederunt eam.

20. Viri autem civitatis, qui persequeruntur Josue, respicientes et videntes sumum urbis ad coelum usque condescendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere, praesertim cum hi, qui simulaverant fugam, et tendebant ad solitudi-

nem, contra persequentes fortissime restituerunt.

21. Vidensque Josue et omnis Israël, quod capta esset civitas, et funus urbis ascenderet, reversus, percussit viros Hai.

22. Si quidem et illi, qui ceperant et succederant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire coeperunt. Cum ergo ex utraque parte adversarii caederentur ita, ut nullus de tanta multitudine salvaretur,

23. regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, et obtulerunt Josue.

24. Igitur omnibus interfectis, qui Israëlem ad desertum tendenter fuerant persecuti, et in eodem loco gladio corrueruntibus, reversi filii Israël percusserunt civitatem.

25. Erant autem, qui in eodem die considerant a viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Hai.

26. Josue vero non contraxit inanum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.

27. Jumenta autem et praedam civitatis divisorunt sibi filii Israël, sicut praecepit Dominus Josue.

28. Qui succendit urbem, et fecit eam tumulum sempiternum.

29. Regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam et solis occasum. Praecepitque Josue, et deposuerunt cadaver ejus de cruce, projeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in praesentem diem.

30. Tunc aedificavit Josue altare Domino Deo Israël in monte Hebal,

31. sicut praecepérat Moyses famulus Domini filius Israel, et scriptum est in volumine legis Moysis: Altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit; et obtulit super eo holocausta Domino, immolavitque pacificas victimas. (Exod. 20, 25. Deut. 27, 5.)

32. Et scripsit super lapides deuteronomium legis Moysis, quod ille digesserat coram filiis Israël.

33. Omnis autem populus, et maiores natu, ducesque ac judices stabant ex utraque parte arcae in conspectu sacerdotum, qui portabant arcam foederis Domini, ut advena ita et indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, et media juxta montem Hebal, sicut praecepérat Moyses famulus Domini. Et primum quidem benedixit populo Israël.

34. Post haec legit omnia verba benedictionis et maledictionis, et cuncta, quae scripta erant in legis volumine.

35. Nihil ex his, quae Moyses jussérat, reliquit intactum; sed universa replicavit coram omni multitudine Israël, mulieribus ac parvulis et advenis, qui inter eos morabantur.

CAPUT IX.

Gabaonitae, simulatione longi itineris imponentes Josue et principibus Israëlitarum, medio juramento salvantur; insecuto tamen murmure, perpetuo famulito adstringuntur.

(A. M. 2553. Ant. Chr. 1451. Ab exitu 41.)

1. Quibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui versabantur in montanis et campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque, qui habitabant juxta Libanum, Heliaeum et Amorrhacum, Chanaeum, Pherzaeum, et Hevaeum, et Jebusaeum

2. congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Josue et Israël uno animo, eademque sententia.

3. At hi, qui habitabant in Gabaon, audentes cuncta, quae fecerat Josue Jericho et Hai,

4. et callide cogitantes, tulernut sibi cibaria, saccos veteres asinius imponentes, et utres vinarios scisos atque cousitos,

5. calcamentaque perantiqua, quae ad indicium vetustatis pittacis consuta erant, induit veteribus vestimentis; panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant et in frusta communici;

6. perrexitque ad Josue, qui tunc morabatur in castris Galgalac, et dixerunt ei, atque simul omni Israëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos, atque dixerunt:

7. Ne forte in terra, quae nobis sorte debetur, habitetis, et non possimus foedus inire vobiscum.

8. At illi ad Josue: Servi, inquiunt, tui sumus. Quibus Josue ait: Quinam estis vos? et unde venistis?

9. Responderunt: De terra longinqua valde venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiae ejus, cuncta, quae fecit in Aegypto,

10. et duobus regibus Amorrhæorum, qui fuerunt traus Jordanem, Sehon regi Hesebon, et Og regi Basan, qui erat in Astaroth; (Num. 21, 13.)

11. dixeruntque nobis seniores, et omnes habitatores terrae nostræ: Tollite in manus cibaria ob longissimam viam, et occurrite eis, et dicite: Servi vestri sumus, foedus inite nobiscum.

12. Eu panes, quando egressi sumus de dominibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sumsimus, nunc siccii facti suut, et vetustate nimia communici.

13. Utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt et soluti. Vestes et calceamenta, quibus induimus, et quae habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viae trita sunt, et pene consumta.

14. Suscepérunt igitur de cibariis eorum, et os Domini non interrogaverunt.

15. Fecitque Josue cum eis pacem, et initio foedere pollicitus est, quod non occi-

derentur; principes quoque multitudinis juraverunt eis. (*II. Reg. 21, 2.*)

16. Post dies autem tres initi foederis audiuerunt, quod in vicino habitarent, et inter eos futuri essent.

17. Moveruntque castra filii Israël, et venerunt in civitates eorum die tertio, quarum haec vocabula sunt: Gabaon, et Caphira, et Beroth, et Cariathaim.

18. Et non perceruerunt eos, eo quod jurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israël. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.

19. Qui responderunt eis: Juravimus illis in nomine Domini Dei Israël, et idcirco non possumus eos contingere.

20. Sed hoc faciemus eis: reserventur quidem, ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus;

21. sed sic vivant, ut in usus universae multitudinis ligna caedant, aquasque comportent. Quibus haec loquuntibus,

22. vocavit Gabaonitas Josue, et dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: Procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis?

23. Itaque sub maledictione eritis, et non deficit de stirpe vestra ligna caedens, aquasque comportans in domum Dei mei.

24. Qui responderunt: Nuitiatum est nobis servis tuis, quod promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo, ut tradaret vobis omnem terram, et disperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, et providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, et hoc consilium inivimus.

25. Nunc autem in manu tua sumus. Quod tibi bonum et rectum videtur, fac nobis.

26. Fecit ergo Josue, ut dixerat, et liberavit eos de manu filiorum Israël, ut non occiderentur.

27. Decrevitque in illo die, eos esse in ministerio cuncti populi et altaris Domini, caedentes ligna, et aquas comportantes, usque in praesens tempus, in loco, quem Dominus elegisset.

CAPUT X.

Quinque reges oppugnantes Gabaon, immoto sole unius dicti spatio, vincuntur; et ex spelunca extracti suspensus sunt, pluresque aliae civitates capuntur.

(A. M. 2553. desinente.)

1. Quae cum audisset Adonis edec rex Jerusalem, quod scilicet cepisset Josue Hai, et subvertisset eam, (sicut enim fecerat Jericho et regi ejus, sic fecit Hai et regi illius) et quod transfugissent Gabaonitae ad Israël, et essent foederati eorum,

2. timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, et una civitatum regalium, et major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.

3. Misit ergo Adonis edec rex Jerusalem ad Oham regem Hebron, et ad Pha-

ram regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis, et ad Dabir regem Eglon, dicens:

4. Ad me ascendite, et ferte praesidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugiret ad Josue, et ad filios Israël.

5. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, et castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.

6. Habitatores autem Gabaon urbis obses-sae miserunt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, et dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum. Ascende cito, et libera nos, ferque praesidium; conuenient enim adversum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

7. Ascenditque Josue de Galgalis, et omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.

8. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timas eos; in manus enim tuas tradidi illos. Nullus ex eis tibi resistere poterit.

9. Irruit itaque Josue super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis.

10. Et conturbavit eos Dominus a facie Israël, contrivitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensu Beth-horon, et percussit usque Azeca et Maceda. (*I. Reg. 7, 10.*)

11. Cumque fugerent filios Israël, et essent in descensu Beth-horon, Dominus misit super eos lapides magnos de coelo usque ad Azeca; et mortui sunt multo plures lapidibus grandius, quam quos gladio percusseraunt filii Israël.

12. Tunc locutus est Josue Domino in die, qua tradidit Amorrhæum in conspicu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, et luna contra vallem Ajalon.

13. Steteruntque sol et luna, donec ulcisceretur se gens de iuimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro justorum? Stetit itaque sol in medio coeli, et non festinavit occumbere spatio unius diei. (*Eccli. 16, 5. Isai. 28, 21.*)

14. Non fuit antea nec postea tam longa dies, obedienti Domino voci hominis, et pugnante pro Israël.

15. Reversusque est Josue cum omni Israël in castra Galgalne.

16. Fugerant enim quinque reges, et se absconderunt in spelunca urbis Maceda.

17. Nuitiatumque est Josue, quod inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda.

18. Qui praecepit sociis, et ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncae, et ponite viros industrios, qui clausos custodian;

19. vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, et extremos quosque fugientium caedite, nec dimittatis eos urbium suarum intrare praesidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

20. Caesis ergo adversariis plaga magna,

et usque ad internacionem pene consumptis, hi, qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt civitates manitas.

21. Reversusque est omnis exercitus ad Juse in Macea, ubi tunc erant castra, saui et integro numero, nullusque contra filios Israël mutare ausus est.

22. Praecepitque Josue, dicens: Aperite os speluncae, et producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.

23. Feceruntque ministri, ut sibi fuerat imperatum, et eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Jerusalēm, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon.

24. Cumque educti essent ad eum, vocavit omnes viros Israël, et ait ad principes exercitus, qui secum erant: Ite, et ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, et subiectorum colla pedibus calcarent.

25. rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini et estote robusti; sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.

26. Percussitque Josue, et interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites. fueruntque suspensi usque ad vesperum.

27. Cumque occumberet sol, pracecepit sociis, ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos proiecserunt in speluncam, in qua latuerant, et posuerunt super os ejus saxa ingentia, quae permanent usque in praesens *). (Deut. 21, 23.)

28. Eodem quoque die **) Maceacepit Josue, et percussit eam in ore gladii, regemque illius interfecit, et omnes habitatores ejus; non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Macea, sicut fecerat regi Jericho.

29. Transivit autem cum omni Israël de Macea in Lebna, et pugnabat contra eam,

30. quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israël. Percusseruntque urbem in ore gladii, et omnes habitatores ejus, non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna, sicut fecerat regi Jericho. (Supr. 6, 2.)

31. De Lebna transivit in Lachis cum omni Israël, et exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam.

32. Tradiditque Dominus Laclis in manus Israël, et cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii, omnemque animam, quae fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.

33. Eo tempore ascendit Horam rex Gazer, ut auxiliaret Lachis. Quem percussit Josue cum omni populo ejus usque ad internacionem.

*) Hic explicit annus 2553.

**) Supr. que eam oppugnauit. Haec autem, et quae sequuntur usque ad finem cap. 11., ad ann. 2559, extendenda videntur, ut patet ex petitione Calebi infra cap. 14. Ab autumno ann. 2554, quo post cessationem mannae Israëlitum terram serere primum contigit, numerandus est ann. 1. της γεωργίας; et radix annorum sabbaticorum hic figenda.

34. Transivitque de Lachis in Eglon, et circumdedit,

35. atque expugnavit eam eadem die; percussitque in ore gladii omnes animas, quae erant in ea, juxta omnia, quae fecerat Lachis.

36. Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, et pugnauit contra eam;

37. cepit eam, et percussit in ore gladii regem *) quoque ejus, et omnia oppida regionis illius, universaque animas, quae in ea fuerant commoratae. Non reliquit in ea ullas reliquias. Sicut fecerat Eglon, sic fecit et Hebron, cuncta, quae in ea reperit, consumens gladio.

38. Inde reversus in Dabir,

39. cepit eam atque vastavit. Regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii. Non dimisit in ea ullas reliquias. Sicut fecerat Hebron et Lebna et regibus carum, sic fecit Dabir et regi illius.

40. Percussit itaque Josue omnem terram montanam et meridianam atque campestrem, et Asedoth cum regibus suis. Non dimisit in ea ullas reliquias; sed omne, quod spirare poterat, interfecit, sicut praeceperat ei Dominus Deus Israël,

41. a Cadesbarne usque Gazam. Omnem

terram Gosen usque Gabaou,

42. universaque reges, et regiones eorum uno **) impetu cepit atque vastavit; Dominus enim Deus Israël pugnauit pro eo.

43. Reversusque est cum omni Israël ad locum castrorum in Galgala.

CAPUT XI.

Expugnat Josue Jabin cum aliis plurimi regibus ac populis, omnia servans, quae Dominus Moysi praeceperat.

1. Quae cum audisset Jabin rex Asor, misit ad Jobah regem Madon, et ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph ***),

2. ad reges quoque aquilonis, qui habitabant in montanis et in planitatibus contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoque et in regionibus Dor iuxta mare,

3. Chapaenaeum quoque ab oriente et occidente, et Amorrhaeum atque Hethaeum ac Pherezaeum et Jebusaeum in montanis. Hevaeum quoque, qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.

4. Egressique sunt omnes cum turmis suis (*), populus multus nimis sicut arena, quae est in littore maris, equi quoque et currus immensae multitudinis.

5. Conveneruntque omnes reges isti in unum ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israël.

*) Novum scilicet, cum prior ante suspensus fuerit. Supr. 26.

**) Id est, una expeditione et continentis bello.

***) Debet 5 regibus, omnes reliqui Israëli sese

opposuerunt, cum quibus Josue bellum gessit.

(*) Pedem trecentis milibus, equitum decem milibus, currum 20 milibus. Joseph. Antiq.

1. 5. c. 1. sive 2.

6. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timemas eos; cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël. Equos eorum subnervabis, et currus igne combures.

7. Venitque Josue, et omnis exercitus cum eo adversus illos ad aquas Merom subito, et irruerunt super eos,

8. tradiditque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, et persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, et aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias;

9. fecitque, sicut praeceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, currusque combussit igni.

10. Reversusque statim cepit Asor, et regem ejus percussit gladio. Asor enim antiquitus inter omnia regua haec principatum tenebat.

11. Percussitque omnes animas, quae ibidem morabantur. Non dimisit in ea ullas reliquias; sed usque ad internectionem universa vastavit, ipsamque urbem peregit incendio.

12. Et omnes per circuitum civitates, regesque earum cepit, percussit atque delevit, sicut praeceperat ei Moyses famulus Domini. (*Deut. 7, 1.*)

13. Absque urbis, quae erant in collibus et in tumulis sitae, ceteras succedit Israël; unam tantum Asor munitissimum flamma consumpsit.

14. Omnemque praedam istarum urbium ac jumenta divisorunt sibi filii Israël, cunctis hominibus interfectis.

15. Sicut praeceperat Dominus Moysi servo suo, ita praecepit Moyses Josue, et ille universa complevit. Non praeterit de universis mandatis nec unum quidem verbum, quod jusserrat Dominus Moysi. (*Exod. 34, 11. Deut. 7, 1.*)

16. Cepit itaque Josue omnem terram montanam, et meridianam, terramque Gosen, et planitiem, et occidentalem plagam, montemque Israël, et campestria ejus,

17. et partem montis, quae ascendit Seir usque Baalgad per planitatem Libani subter montem Hermon. Omnes reges eorum ceperit, percussit, et occidit.

18. Multo tempore *) pugnavit Josue contra reges istos.

19. Non fuit civitas, quae se traderet filii Israël, praeter Hevaeum, qui habitabat in Gabao; omnes enim bellando cepit.

20. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, et pugnarent contra Israël et caderent, et non merebrentur ullam clementiam, ac perirent, sicut praeceperat Dominus Moysi.

21. In illo tempore venit Josue, et interfecit Euacim de montanis, Hebron, et Dabir, et Anab, et de omni monte Juda et Israël, urbesque eorum delevit.

22. Non reliquit ullum de stirpe Enacim in terra filiorum Israël, absque civitatibus Gaza, et Geth, et Azoto, in quibus solis reliqui sunt.

23. Cepit ergo Josue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, et tradidit eam in possessionem filii Israël secundum partes et tribus suas, quievitque terra a proelii. (*Infr. 14, 15.*)

CAPUT XII.

Numerantur reges 31 citra et ultra Jordanem, quos percusserant Moyses et Josue.

1. *) Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israël, et possederunt terram eorum trans Jordanem ad solis ortum a torrente Arnon usque ad montem Hermon, et omnem orientalem plagam, quae respicit solitudinem:

2. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitavit in Hesbon, dominatus est ab Aroer, quae sita est super ripam torrentis Arnou, et mediae partis in valle, dimidiaque Galaland, usque ad torrentem Jaboc, qui est terminus filiorum Ammon,

3. et a solitudine usque ad mare Ceneroth contra orientem, et usque ad mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam per viam, quae dicit Bethsimoth, et ab australi parte, quae subjacet Asedoth, Phasga.

4. Terminus Og regis Basau de reliquis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, et in Edrai, et dominatus est in monte Hermon, et in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos

5. Gessuri et Machati, et dimidiae partis Galaad, terminos Sehon regis Hesbon.

6. Moyses famulus Domini, et filii Israël percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse.

7. Hi sunt reges terrae, quos percussit Josue, et filii Israël trans Jordanem ad occidentalem plagam a Baalgad in campo Libani usque ad montem, cuius pars ascendit in Seir, tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israël, singulis partes suis,

8. tam in montanis quam in planis atque campestribus. In Asedoth, et in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit et Amorrhæus, Chanaaneus et Pherezæus, Hevaeus et Jebusæus.

9. Rex Jericho unus; rex Hai, quae est ex latere Bethel, unus;

10. rex Jerusalem unus; rex Hebron unus;

11. rex Jerimoth unus; rex Lachis unus;

12. rex Eglon unus; rex Gazer unus;

13. rex Dahir unus; rex Gader unus;

14. rex Herma unus; rex Hered unus;

15. rex Lebna unus; rex Odullam unus;

16. rex Macea unus; rex Bethel unus;

*) Hoc caput est velut præmissio ad divisionem terrae sequentein, ut videatur, a quibus regibus fuerit antea possessa.

17. rex Taphua unus; rex Opher unus;
 18. rex Aphec unus; rex Saron unus;
 19. rex Madon unus; rex Asor unus;
 20. rex Semeron unus; rex Achsaph unus;
 21. rex Thenac unus; rex Mageddo unus;
 22. rex Cades unus; rex Jachanan Carmeli unus;

23. rex Dor, et provinciae Dor unus; rex gentium Galgal unus;

24. rex Thersa unus. Omnes reges triginta unus.

CAPUT XIII.

Jubet Dominus Josue, ut terram dividat, assignatis partibus Ruben, Gad et dimidia tribui Manasse trans Jordanem.

(A. M. 2559. Aetatis Josue circiter 101.)

1. Josue senex, proiectaque aetatis erat, et dixit Dominus ad eum: Senuisti, et longaevas es, terraque latissima derelicta est, quae needum sorte divisa est,

2. omnis videlicet Galilaea, Philistium, et universa Gessuri,

3. a fluvio turbido, qui irrigat Aegyptum, usque ad terminos Accaron contra aquilonem terra Chanaan, quae in quinque regulos Philistium dividitur, Gazaeos, et Azotios, Ascalonitas, Gethaeos, et Accaronitas.

4. Ad meridiem vero sunt Hevaei, omnis terra Chanaan, et Maara Sidoniorum usque Apheca et terminos Amorrhaci,

5. ejusque confinia; Libani quoque regio contra orientem a Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediariis Emath;

6. omnium, qui habitant in monte, a Libano usque ad aquas Maserephoth, universique Sidonii. Ego sum, qui delebo eos a facie filiorum Israël. Veniat ergo in partem haereditatis Israël, sicut praecepisti tibi.

7. Et nunc divide terram in possessionem novem tribubus, et dimidia tribui Manasse,

8. cum qua Ruben et Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini trans fluenta Jordanis ad orientalem plagam. (Num. 32, 33.)

9. Ab Aroer, quae sita est in ripa torrentis Aruon, et in vallis medio, universaque campestria Medaba, usque Dibon,

10. et cunctas civitates Sehon regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon usque ad terminos filiorum Ammon;

11. et Galaad, ac terminum Gessuri et Machati, et omneum montem Hermou, et universam Basan usque ad Salecha,

12. omne regnum Og in Basan, qui regnavit in Astaroth et Edrai, ipse fuit de reliquis Raphaim; percussitque eos Moyses, atque delevit.

13. Nolueruntque disperdere filii Israël Gessuri et Machati, et habitaverunt in medio Israël usque in praesentem diem.

14. Tribui autem Levi non dedit possessionem; sed sacrificia et victimæ Do-

mini Dei Israël, ipsa est ejus haereditas, sicut locutus est illi. (Num. 18, 20.)

15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes suas.

16. Fuitque terminus eorum ab Aroer, quae sita est in ripa torrentis Arnon, et in valle ejusdem torrentis media, universam planitiem, quae dicit Medaba,

17. et Hesebon, cunctosque viculos eorum, qui sunt in campestribus; Dibon quoque, et Baumothbaal, et oppidum Baal-maou,

18. et Jassa, et Cedimoth, et Mephaath,

19. et Cariathaim, et Sabama, et Sarathasar in monte convallis;

20. Bethphogor et Asedoth, Phasga et Bethiesimoth,

21. et omnes urbes campestres, universaque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian, Hevaeum, et Recem, et Sur, et Hur, et Rebe duces Sehon habitatores terræ. (Num. 31, 8.)

22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filii Israël gladio cum ceteris interfectis.

23. Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanius fluvius. Haec est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium et viculorum.

24. Deditque Moyses tribui Gad et filiis ejus per cognationes suas possessionem, cuius haec divisio est:

25. terminus Jaser, et omnes civitates Galaad, et dimidiā partem terrae filiorum Ammon usque ad Aroer, quae est contra Rabba,

26. et ab Hesebon usque Ramoth, Masphe et Betonim, et a Manaim usque ad terminos Dabir,

27. in valle quoque Betharan, et Beth-nemra, et Socoth, et Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon; hujus quoque finis Jordanis est usque ad extreman partem maris Cenereth trans Jordanem ad orientalem plagam.

28. Haec est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates et villae earum.

29. Dedit et dimidia tribui Manasse, filiisque ejus juxta cognationes suas possessionem,

30. cuius hoc principium est: a Manaim universali Basan, et cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Jair, qui sunt in Basan, sexaginta oppida,

31. et dimidiā partem Galaad, et Astaroth, et Edrai, urbes regni Og in Basan; filii Machir, filii Manasse dimidia parti filiorum Machir juxta cognationes suas.

32. Haec possessionem divisit Moyses in campestribus Moab trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

33. Tribui autem Levi non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio ejus, ut locutus est illi. (Num. 18, 20.)

CAPUT XIV.

Caleb accipit Hebron in haereditatem sibi promissam, eo quod aliis exploratoribus detrahentibus terrae promissae, ipse secutus sit Dominum.

1. Hoc est, quod possederunt filii Israël in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun, et principes familiarum per tribus Israël,

2. sorte omnia dividentes, sicut praeceperat Dominus in manu Moysi, novem tribubus, et dimidiae tribui. (*Num. 34, 13.*)

3. Duabus enim tribibus, et dimidiae dederat Moyses trans Jordanem possessionem; absque Levitis, qui nihil terrae accepérunt inter fratres suos;

4. sed in eorum successerunt locum filii Joseph in duas divisi tribus, Manasse et Ephraim; nec accepérunt Levitae aliam in terra partem, nisi urbes ad habitandum, et suburbana earum ad alenda jumenta et pecora sua.

5. Sicut praeceperat Dominus Moysi, ita fecerunt filii Israël, et diviserunt terram.

6. Accesserunt itaque filii Iuda ad Josue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Jephone Cenezaeus: Nostri, quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me et te in Cadesbarne. (*Num. 14, 24.*)

7. Quadragesima annorum eram, quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram, nuntiavique ei, quod mihi verum videbatur. (*Num. 13, 4.*)

8. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor populi; et nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum.

9. Juravitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, et filiorum tuorum in aeternum, quia secutus es Dominum Deum meum.

(A. M. 2560. Ant. Chr. 1444.)

10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in praesentem diem. Quadragesima et quinque anni sunt*), ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem. Hodie octoginta quinque annorum sum,

11. sic valens, ut eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum; illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat tam ad bellandum quam ad grandendum. (*Ecli. 46, 11.*)

12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, et urbes magnae atque munitae; si forte sit Dominus me-

cum, et potuero delere eos, sicut promisit mihi.

13. Benedixitque ei Josue, et tradidit ei Hebron*) in possessionem.

14. Atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Cenezaeo usque in praesentem diem, quia secutus est Dominum Deum Israël.

15. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe. Adam maximus ibi inter Enacim situs est. Et terra cessavit a proeliis. (*Supr. 11, 23.*)

CAPUT XV.

Sors tribus Judae, civitates et villae earum. Othoniel accipit Aram filiam Caleb, eo quod obtinuerit Cariath Sepher, additurque ei terra irrigua.

(A. M. 2560. **)

1. Igitur sors filiorum Judae per cognationes suas ista fuit: a termino Edom desertum Sin contra meridiem, et usque ad extremam partem australis plagae. (*Num. 34, 3.*)

2. Initium ejus a summitate maris salissimi, et a lingua ejus, quae respicit meridiem.

3. Egrediturque contra ascensum scorponis, et pertransit in Sina, ascenditque in Cadesbarne, et pervenit in Esrou, ascendens ad Addar, et circuleus Carcae,

4. atque inde pertransiens in Asemona, et perveniens ad torrentem Aegypti, eruntque termini ejus mare magnum. Hic erit finis meridianae plagae.

5. Ab oriente vero erit initium mare salissimum usque ad extrema Jordanis, et ea, quae respiciunt ad aquilonem a lingua maris usque ad eundem Jordanis fluvium.

6. Ascenditque terminus in Beth Hagla, et transit ab aquiloni in BethAraha, ascendens ad lapidem Boen filii Ruben.

7. Et tendens usque ad terminos Debera de valle Achor, contra aquilonem respiens Galgala, quae est ex adverso ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis, transitque aquas, quae vocantur fons solis; et erunt exitus ejus ad fontem Rogel,

8. ascenditque per convalem filii Eunom ex latere Jebusael ad meridiem, haec est Jerusalem; et inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem.

9. Pertransitque a vertice montis usque ad fontem aquae Nephtoa, et pervenit usque ad vicos montis Ephron, inclinaturque in Baala, quae est Cariathiarim, id est, urbs silvarum;

10. et circuit de Baala contra occiden-

*) Ergo anno 7., postquam ingressi sunt terram hanc, quam adierunt post ann. 38. a missione Caleb e Cadesbarne. *Deut. 2, 14.* Unde colligitur, Josue integrum sexennium in debellandis Chanaeis impendisse, cum ann. 2559. terminandum, atque hinc annos intermissionis legalis incipere.

*) Id est agros et villas illius, ipsa urbe cum suburbis reservata et sacerdotibus in civitatem refugii tradita. *Infr. 21, 13. et I. Par. 6, 56.*

**) Quo haec in Galgalis distributio facta videtur.

tem usque ad montem Seir, transiitque juxta latus montis Jarim ad aquilonem in Cheslon; et descendit in Bethsames, transiitque in Thamna,

11. et pervenit contra aquilonem partis Accaron ex lateri, inclinaturque Sechrona, et transit montem Baala, pervenitque in Jehuel, et magni maris contra occidentem sine concluditur.

12. Hi sunt termini filiorum Juda per circuitum in cognationibus suis.

13. Caleb vero filio Jephone dedit partem in medio filiorum Juda, sicut praecepserat ei Dominus, Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.

14. Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai et Ahiman, et Tholmai de stirpe Enac. (*Judic. 1, 20. Num. 13, 23.*)

15. Atque inde concendens venit ad habitatores Dabir, quae prius vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

16. Dixitque Caleb: Qui percurserit Cariath Sepher, et ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez, frater Caleb junior, deditque ei Axam filiam suam uxorem.

18. Quae cum pergerent simul, suasa est a viro suo, ut petret a patre suo agrum, suspiravitque, ut sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit?

19. At illa respondit: Da mihi benedictionem. Terram australiem et arenem dedisti mihi, junge et irrignam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius et inferius.

20. Haec est possessio tribus filiorum Juda per cognationes suas.

21. Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Juda juxta terminos Edom a meridie: Cabseel, et Eder, et Jagur, 22. et Cina, et Dimona, et Adada, 23. et Cades, et Asor, et Jethuan, 24. Ziph, et Telem, et Baloth, 25. Asor nova et Carioth, Hesron, haec est Asor,

26. Amaun, Sama, et Molada, 27. et Asergadda, et Hassemon, et Beth-phelet,

28. et Hasersual, et Bersabee, et Baziothia, 29. et Baala, et Jim, et Esem,

30. et Eltholad, et Cesil, et Harma, 31. et Siceleg, et Medemena, et Sensenna,

32. Lebaoth, et Selim, et Aen, et Remon. Omnes civitates viginti novem, et villae earum.

33. In campestribus vero: Estaol, et Sarca, et Asenna,

34. et Zanoe, et Aengannim, et Taphua, et Enaim,

35. et Jerimoth, et Adullam, Socho, et Azeca,

36. et Saraim, et Adithaim, et Gedera, et Gederothaim: urbes quatuordecim, et villae earum.

37. Sauan, et Hadassa, et Magdal gad, 38. Delean, et Masepha, et Jecthel,

39. Lachis, et Bascath, et Eglon, 40. Chebbon, et Leheman, et Cethlis, 41. et Gideroth, et Bethdagon, et Naama, et Naceda: civitates sedecim, et villae earum.

42. Labana, et Ether, et Asan,

43. Jephtha, et Esna, et Nesib,

44. et Ceila, et Achzib, et Maresa: civitates novem, et villae earum.

45. Accaron cum vicis et villulis suis,

46. Ab Accaron usque ad mare omnia, quae vergunt ad Azotum et viculos ejus.

47. Azotus cum vicis et villulis suis. Gaza cum vicis et villulis suis usque ad torrentem Aegypti, et mare magnum terminus ejus.

48. Et in monte: Samir, et Jether, et Socoth,

49. et Danna, et Cariathsenna, haec est Dabir,

50. Anab, et Istemo, et Anim,

51. Goseu, et Olon, et Gilo: civitates undecim, et villae earum.

52. Arab, et Ruma, et Esaan,

53. et Janum, et Bethaphua, et Apheca,

54. Athmatha, et Cariatharbe, haec est Hebron, et Sior: civitates novem, et villae earum.

55. Maon, et Carmel, et Ziph, et Jota,

56. Jezrael, et Jucadam, et Zanoe,

57. Accain, Gabaa, et Thamma: civitates decem, et villae earum.

58. Haliul, et Bessur, et Gedor,

59. Mareth, et Bethanoth, et Eltecon: civitates sex, et villae earum.

60. Cariathbaal, haec est Cariathiarim urbs silvarum, et Arebba: civitates duae, et villae earum.

61. In deserto Betharaba, Meddin, et Sachacha,

62. et Nehsan, et civitas salis, et Engaddi: civitates sex, et villae earum.

63. Jebusaeum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filii Juda delere; habitavitque Jebusaeus cum filiis Juda in Ierusalem usque in praesentem diem.

CAPUT XVI.

Sors Ephraim, urbes et vici eorum; mansitque inter hos Chananaeus tributarius.

(A. M. 2560.)

1. Cecidit quoque sors filiorum Joseph ab Jordane contra Jericho et aquas ejus ab oriente: solitudo, quae ascendit de Jericho ad montem Bethel,

2. et egreditur de Bethel Luza, transiitque terminum Archi, Atharoth,

3. et descendit ad occidentem juxta terminum Jephleti, usque ad terminos Beth-horon inferioris, et Gazer, finiunturque regiones ejus mari magno;

4. possederuntque filii Joseph Manasses et Ephraim.

5. Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas, et possessio eorum contra orientem Atharoth Addar usque Beth-horon superiorem.

6. Egressiunturque confinia in mare: Machmerath vero aquilonem respicit, et circuit terminos contra orientem in Thannathelo, et pertransit ab oriente Janoe,

7. descenditque de Janoe in Atharoth et Naaratha, et pervenit in Jericho, egressi turque ad Jordarem.

8. De Taphua pertransit contra mare in vallem arundineti, suntque egressus ejus in mare salissimum. Haec est possessio tribus filiorum Ephraim per familiias suas.

9. Urbesque separatae sunt filiis Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, et villaes earum.

10. Et non interfecerunt filii Ephraim Chananaeum, qui habitat in Gazer; habitavitque Chananaeus in medio Ephraim usque in diem hanc tributarii.

CAPUT XVII.

Mediae tribui Manasse et filiabus Salphaad sortes assignantur, et augetur sors filiorum Joseph.

(A. M. 2560.)

1. Cecidit autem sors tribui Manasse: ipse enim est primogenitus Joseph) Machir primogenito Manasse, patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad et Basan;

2. et reliquis filiorum Manasse juxta familias suas, filiis Abiezer, et filiis Helec, et filiis Esriel, et filiis Sechem, et filiis Hepher, et filiis Semida. Iste sunt filii Manasse filii Joseph, mares, per cognationes suas. (Num. 26, 30.)

3. Salphaad vero filio Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse non erant filii, sed solae filiae, quarum ista sunt nomina: Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. (Num. 27, 1. et 36, 11.)

4. Veneruntque in conspectu Eleazarii sacerdotis, et Josue filii Nun, et principum, dicentes: Dominus preecepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratum nostrorum. Deditque eis iuxta imperium Domini possessionem in medio fratum patris earum.

5. Et ceciderunt funiculi Manasse decem, absque terra Galaad et Basan trans Jordarem.

6. Filiae enim Manasse possederunt haereditatem in medio filiorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse, qui reliqui erant.

7. Fuitque terminus Manasse ab Aser Machmetath, quae respicit Sichem, et egreditur ad dexteram juxta habitatores fontis Taphuae.

8. Etenim in sorte Manasse ceciderat terra Taphuae, quae est juxta terminos Manasse filiorum Ephraim.

9. Desceditque terminus vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraim, quae in medio sunt urbium Manasse ab aquilone torrentis, et exitus ejus pergit ad mare

10. ita, ut possessio Ephraim sit ab

austro, et ab aquilone Manasse, et utramque claudat mare, et conjugantur sibi in tribu Aser ab aquilone, et in tribu Issachar ab oriente.

11. Fuitque haereditas Manasse in Issachar et in Aser, Bethsan et viculi ejus, et Jeblaan cum viculis suis, et habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis, similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, et habitatores Mageddo cum viculis suis, et terrena pars urbis Nopheth.

12. Nec potuerunt filii Manasse has civitates subvertere; sed coepit Chananaeus habitare in terra sua.

13. Postquam autem convaluerunt filii Israël, subjecerunt Chananaeos, et fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

14. Locutique sunt filii Joseph ad Josue, et dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis et funiculi unius, cum tantae multitudinis, et benedixerit mihi Dominus?

15. Ad quos Josue ait: Si populus multus es, ascende in silvam, et succide tibi spatia in terra Pherezaci et Raphaim, quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.

16. Cui responderunt filii Joseph: Non poterimus ad montana conseedere, cum ferreis curribus utantur Chananaei, qui habitant in terra campstri, in qua sitae sunt Bethsan cum viculis suis, et Jezrael medium possidentem vallem.

17. Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraim et Manasse: Populus multus es, et magna fortitudinis, non habebis sortem unam;

18. sed transibis ad montem, et succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia, et poteris ultra procedere, cum subverteris Chananaeum, quem dicas ferreos habere currus, et esse fortissimum.

CAPUT XVIII.

Mittuntur, qui describant terram reliquarum septem tribuum, et assignatur sors Benjamin.

(A. M. 2560. desinente.)

1. Congregatique sunt omnes filii Israël in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, et fuit eis terra subjecta.

2. Remanserant autem filiorum Israël septem tribus, quae needum acceperant possessiones suas.

(A. M. 2561. Ant. Chr. 1443. *)

3. Ad quos Josue ait: Usquequo marctis ignavia, et non intratis ad possideundam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis?

4. Eligithe de singulis tribibus ternos viros, ut mittam eos, et pergent atque circumneant terram, et describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis, referantque ad me, quod descripserint.

*) Sequens enim exhortatio videtur supponere, eos aliquandiu inertes et oliosos fuisse.

5. Dividite vobis terram in septem partes. Judas sit in terminis suis ab australi plaga, et domus Joseph ab aquilone.

6. Mediari inter hos terram in septem partes describite, et hoc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem,

7. quia non est inter vos pars Levitum, sed sacerdotium Domini est eorum haereditas. Gad autem et Rubeo, et dimidia tribus Manasse jam acceperant possessiones suas trans Jordaniem ad orientalem plagam, quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8. Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, praeccepit eis Josue, dicens: Circuite terram, et describite eam, ac revertimini ad me, ut hic coram Domino in Silo mittam vobis sortem.

9. Itaque perreverunt, et lustrantes eam, in septem partes divisorunt, scribentes in volumine. Reversique sunt ad Josue in castra Silo *).

10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, divisivit terram filiis Israël in septem partes.

11. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Juda et filios Joseph.

12. Fuitque terminus eorum contra aquilonem a Jordane, pergens juxta latus Jericho septentrionalis plagae, et inde contra occidentem ad montana concensdens, et pervenientis ad solitudinem Bethaven,

13. atque pertransiens juxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel, descenditque in Atharoth Addar, in montem, qui est ad meridiem Beth-horon inferioris; (*Gen.28,19.*)

14. et inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis, qui respicit Beth-horon contra africum; suntque exitus ejus in Cariathbaal, quae vocatur et Cariathiarum, urbeum filiorum Juda. Haec est plaga contra mare ad occidentem.

15. A meridie autem ex parte Cariathiarum egreditur terminus contra mare, et pervenit usque ad fontem aquarum Nephthoa.

16. Descenditque in partem montis, qui respicit vallem filiorum Eunom, et est contra septentrionalem plagam in extrema parte vallis Raphaim. Descenditque in Geennom (id est, vallem Eunom) juxta latus Jebusae ad austrum, et pervenit ad fontem Rogel,

17. transiens ad aquilonem, et egrediens ad Eusemes, id est, fontem solis;

18. et pertransit usque ad tumulos, qui sunt e regione ascensus Adommim, descenditque ad Abenboeu, id est, lapidem Boen filii Ruben; et pertransit ex latere aquilonis ad campestria, descenditque in planitiem,

19. et praetergreditur contra aquilonem Beth-hagla; suntque exitus ejus contra

linguam maris salsissimi ab aquiloni fine Jordani ad australem plagam,

20. qui est terminus illius ab oriente. Haec est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, et familias suas.

21. Fueruntque civitates ejus: Jericho et Beth-hagla et vallis Casis,

22. Beth-Araba, et Samaraim, et Bethel,

23. et Avim, et Aphara, et Ophera,

24. villa Emona, et Ophni, et Gabee:

civitates duodecim, et villae earum.

25. Gabaon, et Rama, et Beroth,

26. et Mesphe, et Caphara, et Amosa,

27. et Recem, Jarephel, et Tharcela,

28. et Sela, Eleph, et Jebus, quae est Jerusalem, Gabaath et Cariath: civitates quatuordecim, et villae earum. Haec est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

CAPUT XIX.

Assignantur sortes sex tribibus Simeon, Zabulon, Issachar, Aser, Nephthalim, Dan, et Josue.

(A. M. 2561.)

1. Et egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas, fuitque haereditas

2. eorum in medio possessionis filiorum Juda: Bersabee, et Sahec, et Molada,

3. et Hasersual, Bala et Asem,

4. et Eltholad, Bethul et Harma,

5. et Siceleg, et Bethmarchaboth, et Hasersusa,

6. et Bethlebaoth, et Sarohen: civitates tredecim, et villae earum.

7. Ain, et Remmon, et Athar, et Asan: civitates quatuor, et villae earum;

8. omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath Beer Ramath contra australem plagam. Haec est haereditas filiorum Simeon juxta cognationes suas,

9. in possessione et funiculo filiorum Juda, quia major erat; et idcirco filii Simeon possederunt in medio haereditatis eorum.

10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas, et factus est terminus possessionis eorum usque Sarid.

11. Ascenditque de Mari et Merala, et pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem, qui est contra Jeconain.

12. Et revertitur de Sared contra orientem in fines Ceselethhabor, et egreditur ad Dabareth, ascenditque contra Japhie.

13. Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher et Thacasin, et egreditur in Remmon, Amthar et Non.

14. Et circuit ad aquilonem Hauathon; suntque egressus ejus vallis Jephatahel,

15. et Cafeth, et Naalol, et Semeron, et Jedala, et Bethlehem: civitates duodecim, et villae earum.

16. Haec est haereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes et viculi earum.

17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas,

* Post septem menses. Joseph.

18. fuitque ejus haereditas: Jezrael, et Casaloth, et Suaeum,
19. et Hapharam, et Seon, et Anaharath,
20. et Rabboth, et Cesiou, Abes,
21. et Rameth, et Eugannim, et Enhadda, et Bethphases.

22. Et pervenit terminus ejus usque Thabor, et Sehesima, et Bethsames, eruntque exitus ejus Jordanis: civitates sedecim, et villae earum.

23. Haec est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes et viculi earum.

24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas;

25. fuitque terminus eorum Halcath, et Chali, et Bethen, et Axaph,

26. et Elmelech, et Amaad, et Messal; et pervenit usque ad Carmelum maris et Sihor et Labanath,

27. ac revertitur contra orientem Bethdagon, et pertransit usque Zabulon et vallem Jephthahel contra aquilonem in Bethemec et Nchiel. Egrediturque ad lacum Cabul,

28. et Abran, et Rohob, et Hamon, et Caua, usque ad Sidonem magnam;

29. revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, et usque Iosa; eruntque exitus ejus in mare de fundulo Achziba,

30. et Amma, et Aphec, et Rohob: civitates viginti duae, et villae earum.

31. Haec est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque et viculi earum.

32. Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas;

33. et coepit terminus de Heleph et Elon in Saananim, et Adami, quae est Neceb, et Jehnael usque Lecum, et egressus eorum usque ad Jordanem;

34. revertiturque terminus contra occidentem in Azanothabor, atque inde egreditur in Hucuca, et pertransit in Zabulon contra meridiem, et in Aser contra occidentem, et in Juda ad Jordanem contra ortum solis;

35. civitates munitissimae, Assedin, Ser, et Emath, et Reccath, et Cenereth,

36. et Edema, et Araina, Aser,

37. et Cedes, et Edrai, Enhasor,

38. et Jeron, et Magdalel, Horem, et Bethanath, et Bethsames: civitates decem et novem, et villae earum.

39. Haec est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes et viculi earum.

40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima;

41. et fuit terminus possessionis ejus Saraa et Esthaol, et Hirsemes, id est, civitas solis;

42. Selebin, et Ajalon, et Jethela,

43. Elon, et Themna, et Acron,

44. Elthece, Gebbethon, et Baalath,

45. et Jud, et Bane, et Barach, et Gethremmon,

I.

46. et Mejaron, et Arecon, cum termino, qui respicit Joppen,
47. et ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, et pugnaverunt contra Lesem, cuperuntque eam; et percusserunt eam in ore gladii, et posseederunt et habitarunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan ex nomine Dan patris sui.

48. Hac est possessio tribus filiorum Dan per cognationes suas, urbes et viculi earum.

49. Cumque complesset sorte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israël possessionem Josue filio Nun in medio sui

50. juxta praeceptum Domini, urbem, quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraim; et aedificavit civitatem, habivitque in ea.

51. Hae sunt possessiones, quas sorte divisirunt Eleazar sacerdos et Josue filius Nun, et principes familiarium ac tribum filiorum Israël, in Silo coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram*).

CAPUT XX.

Sex refugii civitates, et qui ad eas possunt confugere, et quamdiu ibi remanere debeant.

(A. M. 2562.)

1. Et locutus est Dominus ad Josue, dicens: Loquere filii Israël, et dic eis:

2. Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi; (Num. 35, 10. Deut. 19, 2.)

3. ut confugiat ad eas, quicunque animam percusserit nescius, et possit evadere iram proximi, qui ulti est sanguinis.

4. Cum ad unam harum confugerit civitatem, stabit ante portam civitatis, et loquetur senioribus urbis illius ea, quae se comprobent innocenter; sive suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum.

5. Cumque ulti sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus, quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum triduumque ejus probatur inimicus.

6. Et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnum, qui fuerit in illo tempore. Tunc revertetur homicida, et ingredietur civitatem et domum suam, de qua fugerat.

7. Decreveruntque Cedes in Galilaea montis Nephthali, et Sichem in monte Ephraim, et Cariatharbe, ipsa est Hebron, in monte Juda.

8. Et trans Jordanem contra orientalem plagam Jericho statuerunt Bosor, quae sita est in campestri soliditudine de tribu

* Atque ita post deletas septem gentes in terra Chanaan distributioni terrae finis est impositus ann. post electionem patrum circiter 450. Act. 13, 20. A nato enim seruine promisso, hoc est, Isaaco, sunt anni 453, a relecto Ismaele 448, utroque circiter 450.

Buben, et Ramoth in Galaad de tribu Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse. (Deut. 4, 43.)

9. Hae civitates constituta sunt cunctis filiis Israël et advenis, qui habitabant inter eos, ut fugeret ad eas, qui animam nescius percussisset, et non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum, expositurus causam suam.

CAPUT XXI.

Leritis assignantur civitates quadraginta octo cum suburbanis, et completa Dei promissione pax et requies datur filiis Israëti.

(A. M. 2562.)

1. Accesseruntque principes familiarium Levi ad Eleazarum sacerdotem, et Josue filium Nun, et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israël,

2. locutio sunt ad eos in Silo terrae Chanaan, atque dixerunt: Dominus praecepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, et suburbana earum ad aucta jumenta. (Num. 35, 2.)

3. Dederuntque filii Israël de possessionibus suis juxta imperium Domini civitates et suburbana earum.

4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis de tribubus Juda, et Simeon et Benjamin civitates tredecim.

5. et reliquis filiorum Caath, id est, Levitis, qui superfuerant, de tribubus Ephraïm, et Dan, et dimidia tribu Manasse civitates decem.

6. Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar, et Aser, et Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan civitates numero tredecim.

7. Et filiis Merari per cognationes suas de tribubus Rubeu, et Gad, et Zabulon urbes duodecim.

8. Dederuntque filii Israël Levitis civitates et suburbana earum, sicut praecepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentibus.

9. De tribubus filiorum Juda et Simeon dedit Josue civitates, quarum ista sunt nomina: (I. Par. 6, 55.)

10. filii Aaron per familias Caath leviticigereris (prima enim sors illis egressa est)

11. Cariatharbe patris Enac, quae vocatur Hebron, in monte Juda, et suburbana ejus per circuitum.

12. Agros vero et villas ejus dederat Caleb filio Jephone ad possidendum. (Supr. 14, 14. I. Par. 6, 56.)

13. Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus, et Lobnam cum suburbanis suis,

14. et Jether, et Estemo,

15. et Holon, et Dabir,

16. et Ain, et Jeta, et Bethsames cum suburbanis suis, civitates novem de tribubus, ut dictum est, duabus.

17. De tribu autem filiorum Benjamin: Gabao, et Gabae,

18. et Anathoth, et Almon, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

19. Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis tredecim cum suburbanis suis.

20. Reliquis vero per familias filiorum Caath levitic generis haec est data possessio:

21. de tribu Ephraïm urbes confugii, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraïm, et Gaser,

22. et Cibsaïm, et Beth-horon cum suburbanis suis, civitates quatuor.

23. De tribu quoque Dan: Eltheco, et Gabathon,

24. et Ajalon, et Gethremmon cum suburbanis suis, civitates quatuor.

25. Porro de dimidia tribu Manasse: Thauach et Gethremmon cum suburbanis suis, civitates duas.

26. Omnes civitates decem, et suburbana earum datae sunt filiis Caath inferioris gradus.

27. Filiis quoque Gerson levitic generis dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates, Gaulon in Basan et Bosraim cum suburbanis suis, civitates duas.

28. Porro de tribu Issachar: Cesion, et Dahereth,

29. et Jaramoth, et Engannim cum suburbanis suis, civitates quatuor.

30. De tribu autem Aser: Masal, et Abdon,

31. et Helcath, et Rohob cum suburbanis suis, civitates quatuor.

32. De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedes in Galilaea, et Hammoth Dor, et Carthan cum suburbanis suis, civitates tres.

33. Omnes urbes familiarum Gerson tredecim cum suburbanis suis.

34. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabuloni: Jecnam, et Cartha,

35. et Damna, et Naalol, civitates quatuor cum suburbanis suis.

36. De tribu Rubeu ultra Jordanem contra Jericho civitates refugii, Bosor in longitudine, Misor, et Jaser, et Jethson, et Mephaath, civitates quatuor cum suburbanis suis.

37. De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, et Manaim, et Hesbon, et Jazer, civitates quatuor cum suburbanis suis.

38. Omnes urbes filiorum Merari per familias et cognationes suas duodecim.

39. Itaque civitates universae Levitarum in medio possessionis filiorum Israël fuerunt quadraginta octo

40. cum suburbanis suis, singulae per familias distributae.

41. Deditque Dominus Deus Israëli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat; et possederunt illam, atque habitaverunt in ea.

(A. M. 2560.)

42. Dataque est ab eo pax *) in omnes per circuitum nationes, nullusque eis hostium resistere ausus est; sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt.

43. Ne unum quidem verbum, quod illis praestitum se esse promiserat, irritum fuit; sed rebus exulta sunt omnia.

CAPUT XXII.

Remissae ad suam possessionem trans Jordanem tribus Ruben, et Gad, et dimidia Manasse suspicionem morent ceteris tribibus propter extrectum altare; sed missi legati suscipiunt justam eorum excusationem.

(A. M. 2562. Ant. Chr. 1442.)

1. Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, et Gaditas et dimidiad tribum Manasse,

2. dixitque ad eos: Fecistis omnia, quae praecepit vobis Moyses famulus Domini; mihi quoque in omnibus obedistis,

3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore usque in praesentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.

4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem et pacem, sicut pollicitus est, revertimini, et ite in tabernacula vestra, et in terram possessionis, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Jordanem, (Num. 32, 33. Supr. 1, 13. et 13, 8.)

5. ita dumtaxat, ut custodiatis attente, et opere compleatis mandatum et legem, quam praecepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, et observetis mandata illius, adhaeratisque ei, ac serviatis in omni corde, et in omni anima vestra.

6. Benedixique eis Josue, et dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

7. Dimidia autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan; et idcirco medinae, quae supersunt, dedit Josue sortem inter ceteros fratres suos trans Jordanem ad occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, et benedixisset eis,

8. dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento et auro, aere ac ferro, et ueste multiplici; dividite praeclam hostium cum fratribus vestris.

9. Reversique sunt, et abiuerunt filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse a filiis Israël de Silo, quae sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suae, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.

10. Cumque venissent ad tumulos Jordani in terram Chanaan, aedificaverunt iuxta Jordanem altare infinitae magnitudinis.

11. Quod cum audissent filii Israël, et

ad eos certi nuntii detulissent, aedificasse filios Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse altare in terra Chanaan super Jordanis tumulos contra filios Israël;

12. convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent et dinicarent contra eos.

13. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari, sacerdotis,

14. et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus.

15. Qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse in terram Galaad, dixeruntque ad eos:

16. Haec mandat omnis populus Domini: Quae est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israël, aedificantes altare sacrilegum, et a cultu illius receudentes?

17. An parum vobis est, quod peccatis in Beelphegor, et usque in praesentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet? multique de populo corruerunt. (Num. 25, 3. Deut. 4, 3.)

18. Et vos hodie reliquistis Dominum, et cras in universum Israël ira ejus deaevit.

19. Quodsi putatis, immundam esse terram possessionis vestrae, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, et habitate inter nos; tantum ut a Domino, et a nostro consortio non recedatis, aedicato altari praeter altare Domini Dei nostri.

20. Nonne Achan filius Zare praeteriit mandatum Domini, et super omnem populum Israël ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periret in scelere suo. (Supr. 7, 1.)

21. Responderuntque filii Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse principibus legationis Israël:

22. Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus, ipse novit, et Israël simul intelliget. Si praevaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in praesenti,

23. et si ea mente fecimus, ut holocausta, et sacrificium, et pacificas victimas super eo imponeremus, ipse querat et judicet;

24. et non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii vestri filii nostris: Quid vobis et Domino Deo Israël?

25. Terminum posuit Dominus inter nos et vos, o filii Ruben, et filii Gad, Jordanem fluvium, et idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros a timore Domini. Putavimus itaque melius,

26. et diximus: Extrahamus nobis altare non in holocausta, neque ad victimas offerendas,

27. sed in testimonium inter nos et vos, et sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Dominum, et juris nostri sit offerre et holocausta, et victimas, et pacificas hostias; et nequaquam dicant cras

*) Eadem, de qua supra 11, 23. et 14, 15.

fili vestri filii nostris: Non est vobis pars in Domino.

22. Quodsi voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerent patres nostri non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum.

23. Absit a nobis hoc scelus, ut recedamus a Domino, et ejus vestigia relinquamus. extracto altari ad holocausta, et sacrificia, et victimas offerendas, praeter altare Domini Dei nostri, quod extractum est ante tabernaculum ejus.

30. Quibus auditis. Phinees sacerdos, et principes legationis Israël, qui erant cum eo, placati sunt, et verba filiorum Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse libenter suscepserunt.

31. Dixitque Phinees filius Eleazari, sacerdos, ad eos: Nunc scimus, quod nobiscum sit Dominus, quoniam alicui estis a praevaricatione hac, et liberasti filios Israel de manu Domini.

32. Reversusque est cum principibus filiis Ruben et Gad de terra Galaad finium Chanaan ad filios Israël, et retulit eis.

33. Placuitque sermo cunctis audientiibus. Et laudaverunt Deum filii Israël, et nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, et deterrent terram possessionis eorum.

34. Vocaveruntque filii Ruben, et filii Gad altare quod extruxerant, testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

CAPUT XXIII.

Josue sener jamque moribundus exhortatur filios Israël ad servanda Dei praecepta, et cavendam societatem cum gentibus.

(A. M. 2570. Ant. Chr. 1434. Aetatis Josue 110. et ultimo.)

1. Evolutio autem multo tempore *), postquam pacem dederat Dominus Israëli, subjectis in gyro nationibus universis, et Josue jam longaevo, et personilis aetatis,

2. vocavit Josue omnem Israëlem; maioresque natu, et principes ac duces, et magistros, dixitque ad eos: Ego senui, et progressioris aetatis sum.

3. Vosque cernitis omnia, quae fecerit Dominus Deus vester cunctis per circumatum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnaverit,

4. et nunc, quia vobis sorte divisit omnem terram ab orientali parte Jordani usque ad mare magnum, multaque adhuc supersunt nationes;

5. Dominus Deus vester disperdet eas, et auferet a facie vestra. et possidebit terram, sicut vobis pollicitus est.

6. Tantum confortamini, et estote solliciti, ut custodiatis cuncta, quae scripta sunt in volumine legis Moysis, et non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram,

* Puta annis circiter octo post praedicta. Confer cun 11, 12.

7. ne, postquam intraveritis ad gentes, quae inter vos futurae sunt, iuratis in nomine deorum earum, et serviatis eis, et adoretis illos;

8. sed adhaereatis Domino Deo vestro, quod fecistis usque in diem hanc.

9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et nullus vobis resistere poterit.

10. Unus e vobis persecutus hostium mille viros, quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.

11. Hoc tantum diligentissime praeccavete, ut diligatis Dominicum Deum vestrum.

12. Quodsi volueritis gentium harum, quae inter vos habitant, erroribus adhaerere, et cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare,

13. jam nunc scitote, quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram; sed sint vobis in foveam ac laqueum, et oscendum ex latere vestro, et sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

14. En ego hodie ingredior viam universae terrae, et totu animo cognoscetis, quod de omnibus verbis, quae se Dominus praestitunt vobis esse pollicitus est, unum non praeterierit incassum. (III. Reg. 23, 2.)

15. Sicut ergo implevit opere, quod promisit, et prospera cuncta venerunt; sic adducet super vos, quidquid malorum ministratus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis,

16. eo quod praeterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, et servieritis diis alienis, et adoraveritis eos. Cito atque velociter consurget in vos furor Domini, et auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

CAPUT XXIV.

Commemorantur beneficia Israëlitis a Deo exhibita, foedus populi cum Domino, mors Josue, sepultura ossium Joseph, et mors Eleazari sacerdotis.

(A. M. 2570.)

1. Congregavitque Josue omnes tribus Israël in Sichem, et vocavit maiores natu, ac principes, et judices et magistros, steteruntque in conspectu Domini;

2. et ad populum sic locutus est: Haec dicit Dominus Deus Israël: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio *), Thare pater Abraham, et Nachor, servieruntque diis alienis. (Gen. 11, 26.)

3. Tuli ergo patrem vestrum Abram de Mesopotamiae finibus, et adduxi eum in terram Chanaan; multiplicavique semen ejus. (Gen. 11, 31.)

4. et dedi ei Isaac, illique rursum dedi Jacob et Esau. E quibus Esau dedi mon-

*) In urbe Ure scilicet, et ipsa trans Euphratem in Mesopotamia sita. Confer cun Act. 7, 2. et Gen. 11, 31.

tem Seir ad possidendum; Jacob vero, et filii ejus descenderunt in Aegyptum. (*Gen. 21, 21.*) (*Gen. 25, 26.*) (*Gen. 36, 8.*) (*Gen. 46, 6.*)

5. Misique Moysen et Aaron, et percussi Aegyptum multis signis atque portentis. (*Exod. 3, 10.*)

6. Eduxisse vos et patres vestros de Aegypto, et venistis ad mare; persecutique sunt Aegyptii patres vestros cum curribus et equitatu usque ad mare rubrum. (*Exod. 12, 37.*) (*Exod. 14, 9.*)

7. Clamaverunt autem ad Dominum filii Israël. Qui posuit tenebras inter vos et Aegyptios, et adduxit super eos mare, et operuit eos. Viderunt oculi vestri ciuitata, quae in Aegypto fecerim, et habitasti in soliditate multo tempore;

8. et introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Jordaniem. Cumque pugnaret contra vos, tradidi eos in manus vestras, et possedisti terram eorum, atque interfecisti eos. (*Num. 21, 24.*)

9. Surrexit autem Balac filius Sephor, rex Moah, et pugnauit contra Israëlem. Misique et vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis; (*Num. 22, 5.*)

10. et ego uolui audire eum, sed e contrario per illum benedixi vobis, et liberavi vos de manu ejus.

11. Transiisse Jordaniem, et venistis ad Jericho. Pugnaueruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, et Pherezeus, et Chananaeus, et Hethaeus, et Gergesaeus, et Hevaeus, et Jebusaeus, et tradidi illos in manus vestras. (*Supr. 3, 14. et 6, 1. et 11, 3.*)

12. Misique ante vos crabrones; et ejecti eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec arcu tuo. (*Exod. 23, 28. Deut. 7, 20. Supr. 11, 20.*)

13. Dedique vobis terram, in qua non laborastis, et urbes, quas non aedificastis, ut habitaretis in eis, vineas et olivetas, quae non plantastis.

14. Nunc ergo timete Dominum, et servite ei perfectio corde atque verissimo, et auferite deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia et in Aegypto, ac servite Domino. (*1. Reg. 7, 3. Tob. 14, 10.*)

15. Sin autem malum vobis videtur, ut Domino serviatis, opio vobis datur. Eligete hodie, quod placet, cui servire potissimum debeatis: utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia *), an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitat. Ego autem et domus mea serviemus Domino.

16. Responditque populus, et ait: Absit a nobis, ut reliquamus Dominum, et serviamus diis alienis.

17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, et patres nostros de terra Aegypti, de domo servitutis, fecitque videntibus

nobis signa ingentia, et custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, et in cunctis populis, per quos transiavimus.

18. Et ejecit universas gentes. Amorrhæum habitatorem terre, quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19. Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino; Deus enim sanctus, et fortis aemulator est, nec iguoscet sceleribus vestris atque peccatis.

20. Si dimiseritis Dominum, et servieritis diis alienis, convertet se, et affliget vos, atque subvertet, postquam vobis praesteriter bona.

21. Dixitque populus ad Josue: Nequaquam ita, ut loqueris, erit; sed Domino serviemus.

22. Et Josue ad populum: Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum, ut serviatis ei. Responderuntque: Testes.

23. Nunc ergo, ait, auferite deos alienos de medio vestri, et inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël.

24. Dixitque populus ad Josue: Domino Deo nostro serviemus, et obedientes erimus praeceptis ejus.

25. Percussit ergo Josue in die illo foedus, et propositus populo præcepit atque iudicium in Sichem.

26. Scripsit quoque omnia verba haec in volumine legis Domini, et tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quericum, quae erat in sauctuario Domini;

27. et dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium, quod audierit omnia verba Domini, quae locutus est vobis, ne forte postea negare velitis, et mentiri Domino Deo vestro.

28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29. Et post haec mortuus est Josue filius Nun, servus Domini, centum et decem auronum,

30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suae in Thannathare, quae est sita in monte Ephraim a septentrionali parte montis Gaas.

31. Servivitque Israël Domino cunctis diebus Josue, et seniorum, qui longo vixerunt tempore post Josue, et qui novernerunt omnia opera Domini, quae fecerat in Israël.

32. Ossa quoque Joseph, quae tulerant filii Israël de Aegypto, sepelierunt in Sichem in parte agri, quem emerat Jacob a filiis Hemor patris Sichem centum novellis ovibus, et fuit in possessionem filiorum Joseph. (*Gen. 59, 24.*) (*Exod. 13, 19. Gen. 33, 19.*)

33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est, et sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quae data est ei in monte Ephraim.

*) Nempe in Ure, urbe Chaldaeorum. Vide supr. 2.

LIBER JUDICUM,

HEBRAICE SOPHETIM.

Hic liber ab Hebraeis SOPHETIM nuncupatur, id est JUDICES; sic enim summi magistratus Israëlitarum ante constitutos reges vocabantur. Refert itaque statum reipublicae a morte Josue ad Samsonis mortem, et servitutes varias exhibet, quibus Deus eorum peccata castigabat. Sub finem vero aliqua habentur exempla, quibus, etiam ante tempora servitutum quam corruptis moribus et ad idololatriam propensi fuerint, ostenditur. Michae siquidem tribus Dan, et Benjamitarum historiae ante primam servitutem videntur collocandae.

Quanti autem sit temporis totius libri historia, valde dubium est. Quidam enim annos judicium ab annis servitutum separatim numerandos sentiunt; alii aliter. Nos non tam per servitutes, quam per pacificationes computabimus. Nam cum frequens sit Hebraeis uti numero cardinali pro ordinali, ubi *quadragesinta* vel *octoginta annis terram quievisse* dicitur, cum viris doctis de *octagesimo* vel *quadragesimo anno* id explicandum putamus ab ultima semper pacta pace annos dinumerando. Quod cum ita fiet, invenietur hoc libro spatium 317 annorum comprehendendi, ab A. M. scilicet 2570. ad A. 2887., qui diligenter ad marginem ordine suo adscribentur.

CAPUT I.

Juda duce una cum fratre ipsius Simeone plurimae gentium civitates expugnantur. Othoniel, obtenta Cariath Sepher, ducit Axam filiam Caleb, aditâ terra irrigua. Chananaei tributarii servantur.

(A. M. 2570. Ant. Chr. 1434.)

1. Post mortem Josue consuluerunt filii Israëli Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananaeum, et erit dux belli?

2. Dixitque Dominus: Judas *) ascendet; ecce tradidi terram in manus ejus.

3. Et ait Judas Simeoni fratri suo: Ascende tecum in sortem meam, et pugna contra Chananaeum, ut et ego pugnam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

4. Asceditque Judas, et tradidit Dominus Chananaeum ac Pherezæum in manus eorum, et percusserunt in Bezem decem milia virorum.

5. Inveneruntque Adonibezec in Bezem, et pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananaeum et Pherezæum.

6. Fugit autem Adonibezec, quem persecuti comprehenderunt, caesis summittibus inanum ejus ac pedum.

7. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manu ac pedum summittibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Jerusalem, et ibi mortuus est.

8. **) Oppugnantes ergo filii Juda Je-

rusalem, ceperunt eam, et percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem.

9. Et postea descendentes, pugnaverunt contra Chauauacum, qui habitabat in montanis, et ad meridiem, et in campestribus.

10. Pergensque Judas contra Chananaeum, qui habitabat in Hebron, (cujus nomen fuit antiquitus Cariathbarbe) percussit Sesai, et Ahiman, et Tholmal; (Jos. 15, 14.)

11. atque inde profectus, abiit ad habitatores Dabir, cuius nomevetus erat Cariath Sepher, id est civitas litterarum.

12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, et vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez, frater *) Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam conjugem.

14. Quam pergentem in itinere monuit vir suus, ut peteret a patre suo agrum. Quae cum suspirasset, sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes?

15. At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi; da et irriguum aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, et irriguum inferius.

16. Filii autem Cinaei **) cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum ***) cum filiis Juda in desertum sortis ejus (*),

*) Id est nepos, ut nunc loquuntur, sive fratris filius.

**) Jethro dictus est Cinaeus a gente. Vide infr. 24, 21.

***) Hoc est Jericho. Deut. 34, 3.

(*) Quamvis ipse Jethro noluisse cum Israëlitis ascendere, (Num. 10, 30.) tamen filii ejus se illos conjunxerunt, ut patet hic, et infr. 4, 11.; item I. Reg. 15, 6, ac I. Par. 2, 55. Vid. infr. 4, 11.

*) Id est tribus Judæ. Sic infra tribus Simeonis. Duis vero tribus Judæ erat Caleb.

**) Pro: oppugnaverant et ceperant. Haec autem αἰτιολογίκως hic adducuntur, ut apparet, qua occasione Deus tribum Judæ reliquis praetulerit.

quod est ad meridiem Arad, et habitaverunt cum eo.

17. Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, et percusserunt simul Chanaeum, qui habitabat in Sephaath, et interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis Horma, id est anathema.

18. Cepitque Judas Gazam cum finibus suis, et Ascalonem atque Accaron cum terminis suis.

19. Fuitque Dominus cum Juda, et montaua possedit; nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

20. Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses, qui delevit ex ea tres filios Enac. (*Num. 14, 24. Jos. 15, 14.*)

21. Jebusaeum autem habitatorem Jerusalem non deleverunt filii Benjamin, habitavitque Jebusaeus cum filiis Benjamin in Jerusalem usque in praesentem diem.

22. Domus quoque Joseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.

23. Nam cum obssiderent urbem, quae prius Luza vocabatur,

24. viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum civitatis, et faciemus tecum misericordiam.

25. Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladii; hominem autem illum, et omnem cognitionem ejus dimiserunt.

26. Qui dimisssus, abiit in terram Hethim, et aedificavit ibi civitatem, vocavitque eam Luzam, quae ita appellatur usque in praesentem diem.

27. Manasses quoque non delevit Bethsan et Thanac cum viculis suis, et habitatores Dor, et Jeblaam, et Mageddo cum viculis suis, coepitque Chananeus habitare cum eis.

28. Postquam autem confortatus est Israël, fecit eos tributarios, et delere noluit.

29. Ephraim etiam non interfecit Chananeum, qui habitabat in Gazer; sed habitavit cum eo.

30. Zabulon non delevit habitatores Cetron et Naalol; sed habitavit Chananeus in medio ejus, factusque est ei tributarius.

31. Aser quoque non delevit habitatores Accho, et Sidonis, Ahabal, et Achazib, et Helba, et Aphec, et Rohob,

32. habitavitque in medio Chananei habitatoris illius terrae, nec interfecit eum.

33. Nephthali quoque non delevit habitatores Bethsames et Bethanath, et habitavit inter Chanaveum habitatorem terrae, fueruntque ei Bethsamite et Bethanite tributarii.

34. Arctavitque Amorrhaeus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, ut ad planiora descenderent,

35. habitavitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in Ajalon et Salebim. Et aggravata est manus domus Joseph, factusque est ei tributarius.

36. Fuit autem terminus Amorrhæi ab ascensu scorpionis, petra et superiora loca.

CAPUT II.

Angelus Dei beneficia refert. Quo audito, flet populus. Post mortem tamen Josue et coaevorum Israël frequenter liberatus, semper in pejora recidit.

1. Ascenditque angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, et ait: Eduxi vos de Aegypto, et introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris, et pollictus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum,

2. ita dumtaxat, ut non firi retis foedus cum habitatoribus terrae hujus, sed aras eorum subverteretis; et nohlistis audire vocem meam: Cur hoc fecistis?

3. Quam ob rem nolui delere eos a facie vestra, ut habeatis hostes, et dii eorum sint vobis in ruinam.

4. Cumque loqueretur angelus Domini haec verba ad omnes filios Israël, elevaverunt ipsi vocem suam, et fleverunt.

5. Et vocatum est nomen loci illius locis flentium sive lacrymarum; immolaveruntque ibi hostias Domino.

6. Dimisit ergo Josue populum, et abierunt filii Israël, unusquisque in possessio- nem suam, ut obtinerent eam; (*Jos. 24, 28.*)

7. servieruntque Domino cunctis diebus ejus, et seniorum, qui longo post cum vixerunt tempore *), et noverant omnia opera Domini, quae fecerat cum Israël.

8. Mortuus est autem Josue filius Nun, famulus Domini, centum et decem annos run,

9. et sepelierunt eum in finibus possessionis suae in Thannuathare in monte Ephraim a septentrionali plaga montis Gaas.

10. Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos; et surrexerunt alii **), qui non noverant Dominum, et opera, quae fecerat cum Israël.

11. Feceruntque filii Israël malum in conspectu Domini, et servierunt Baalim.

12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti, et secuti sunt deos alienos, deoque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, et adoraverunt eos, et ad iracundiam concitataverunt Dominum,

13. dimittentes eum, et servientes Baal et Astaroth.

14. Irratusque Dominus contra Israël, tradidit eos in manus diripientium. Qui ceperunt eos, et vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum, nec potuerunt resistere adversaris suis;

15. sed quocunque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, et juravit eis, et vehementer afflitti sunt.

*) Puta per annos 15 usque ad ann. 2585.

**) Puta per annos 6 ab ann. 2585. ad ann. 2591.; quo tempore ea contigerunt, quae quinque extremis capitibus hujus libri referuntur.

16. Suscitavitque Dominus judices, qui liberaret eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt,

17. fornicantes cum diis alienis, et adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum, et audientes mandata Domini, omnia fecere contraria.

18. Cumque Dominus judices suscitat, in diebus eorum flectebatur misericordia, et audiebat afflictorum gemitus, et liberabat eos de cæde vastantium.

19. Postquam autem mortuus esset iudex, revertabantur, et multo faciebant pejora, quam fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, et adorantes illos. Non dimiserunt adiunctiones suas, et viam durissimam, per quam ambulare conseruerunt.

20. Iratusque est furor Domini in Israël, et ait: Quia irritum feci gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, et vocem meam audire contempsit,

21. et ego non delebo gentes, quas dimisi Josue, et mortuus est,

22. ut in ipsis experiar Israël, utrum custodiant viam Domini, et ambuleant in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.

23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, et cito subvertere noluit, nec tradidit in manus Josue.

CAPUT III.

Israël sociatur gentibus a Domino derelictis ad ipsius exercitationem. Ideo saepius per extraneos reges affligitur; sed resipiscens, per Othoniel, Aod et Samgar liberatur.

1. Hae sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut eruditet in eis Israëlem, et omnes, qui non noverant bella Chanaonum,

2. ut postea discerent filii eorum certare cum hostibus, et habere consuetudinem proeliandi,

3. quinque satrapas Philistinorum, omnemque Chauanaeum, et Sidonium atque Hevacum, qui habitabat in monte Libano de monte Baal-Hermon usque ad introitum Emath.

4. Dimisitque eos, ut in ipsis experientur Israëlem, utrum audiret mandata Domini, quae praeceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.

5. Itaque filii Israël habitaverunt in medio Chanaonaei, et Hethaei, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevaei, et Jebusæi,

6. et duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, et servierunt diis eorum.

7. Feceruntque malum in conspectu Domini, et oblieti sunt Dei sui, servientes Baalim et Astaroth.

(Ab A. M. 2591. ad A. 2599.)

8. Iratusque contra Israël Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiae, servieruntque ei octo annis.

9. Et clamaverunt ad Dominum. Qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem*) Caleb minorem;

10. fuitque in eo spiritus Domini, et judicavit Israël. Egressusque est ad pugnam, et tradidit Dominus in manus ejus Chusan Rasathaim regem Syriæ, et oppressit eum.

11. Quicquid terra quadraginta annis **), et mortuus est Othoniel filius Cenez.

12. Addiderunt autem filii Israël facere malum in conspectu Domini. Qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab, quia fecerunt malum in conspectu ejus.

13. Et copulavit ei filios Ammon, et Amalec, abiitque et percussit Israël, atque possedit urbem palmarum.

(Ab A. M. 2661. ad A. 2679.)

14. Servieruntque filii Israël Eglon regi Moab decem et octo annis;

15. et postea clamaverunt ad Dominum. Qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Jemini, qui ultraque manu pro dextera utchatur. Misericordia filii Israël per illum munera Eglon regi Moab.

16. Qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmae manus, et accinctus est eo subter sagum in dextro femore.

17. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis.

18. Cumque obtulisset ei munera, prosecutus est socios, qui cum eo venerant.

19. Et reversus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, o rex. Et ille imperavit silentium; egressisque omnibus, qui circa eum erant,

20. ingressus est Aod ad eum. Sedebat autem in aestivali coenaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

21. Extenditque Aod sinistram manum, et tulit sicam de dextro femore suo, insixtique eam in ventre ejus

22. tam valide, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguisimo adipre strigeretur. Nec eduxit gladium, sed ita, ut percusserat, reliquit in corpore; statimque per secreta naturae alvi stercora proruperunt.

23. Aod autem clausis diligentissime ostiis coenaculi et obfirmatis sera,

24. per posticum egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas fore coenaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat alvum in aestivali cubiculo.

25. Expectantesque diu, donec erubescerent, et videntes, quod nullus aperiret, tulerunt clavem, et aperientes invenerunt dominum suum in terra jacentem mortuum.

*) Id est, nepotem. Vid. supr. 1, 13.

**) Vel potius quadragesimo anno, post quietem scilicet a Josue in ea primum constitutam. Jos. 14, 10. Haec secunda pax fuerit ergo sancta A. M. 2599. Ant. Chr. 1405.

26. Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, et pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat. Venitque in Seirath.

27. Et statim insonuit buccina in monte Ephraim, descendenteruntque cum eo filii Israël, ipso in fronte gradiente.

28. Qui dixit ad eos: Sequimini me; tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, et occupaverunt vadum Jordani, quae transmittunt in Moab. Et non dimiserunt transire quemquam;

29. sed percosserunt Moabitias in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos et fortes viros. Nullus eorum evadere potuit.

(A. M. 2679. Ant. Chr. 1325.)

30. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israël, et quievit terra octoginta *) annis.

31. Post hunc sicut Samgar filius Anath, qui percussit de Philistium sexcentos viros vobivere; et ipse quoque defendit Israël **).

CAPUT IV.

Debbora prophetissa et Barac adversus Sisaram principem regis Jabin dimicant, quem profugum occidit Jael uxor Haber Cinaei.

1. Addideruntque filii Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aad,

2. et tradidit illos Dominus in manus Jabin regis Chanaan, qui regnavit in Asor, habuitque ducem exercitus sui, nomine Sisaram; ipse autem habitabat in Haroeth gentium. (I. Reg. 12, 9.)

(Ab A. M. 2699. ad A. 2719. ***)

3. Clamaveruntque filii Israëli ad Dominum; nongentos enim habebat falcatos currus, et per viginti annos vehementer oppresserat eos.

4. Erat autem Debbora prophetis, uxor Lapidoth, quae judicabat populum in illo tempore.

5. Et sedebat sub palma, quae nomine illius vocabatur, inter Rama et Bethel in monte Ephraim, ascendebatque ad eam filii Israël in omne iudicium.

6. Quae misit et vocavit Barac filium Abinoem de Cedès Nephthali, dixique ad eum: Praeceperit tibi Dominus Deus Israël, vade, et duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, et de filiis Zabulon;

7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison Sisaram principem exercitus Jabin, et currus ejus, atque omnem multitudinem, et tradam eos in manu tua.

8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non pergam.

9. Quae dixit ad eum: Ibo quidem tecum; sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, et perrexit cum Barac in Cedès.

10. Qui, accitis Zabulon et Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Deboram in comitatu suo.

11. Haber *) autem Cinaeus recesserat quondam a ceteris Cinacis fratribus suis, filiis Hobab **) cognati Moysi, et tenebrat tabernacula usque ad vallem, quae vocatur Sennim, et erat juxta Cedès.

12. Nuntiatumque est Sisarae, quod ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor,

13. et congregavit nongentos falcatos currus, et omnem exercitum de Haroeth gentium ad torrentem Cison.

14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge; haec est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas. Eu ipse duxtor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, et decem millia pugnatorum cum eo.

15. Perterritusque Dominus Sisaram, et omnes currus ejus, universaque multitudinem in ore gladii ad conspectum Barac in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, (Ps. 82, 10.)

16. et Barac persequeretur fugientes currus, et exercitum usque ad Haroeth gentium, et omnis hostium multitudo usque ad interuectionem caderet.

17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Jael uxoris Haber Cinaei. Erat enim pax inter Jabin regem Azor et dominum Haber Cinaei.

18. Egressa igitur Jael in occursum Sisarae, dixit ad eum: Intra ad me domine mi, intra; ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, et operatus ab ea pallio,

19. dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquae, quia sitio valde. Quae aperuit utrem lactis, et dedit ei bibere, et operuit illum.

20. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi, et cum venerit aliquis interrogans te, et dicens: Numquid hic est aliquid? respondebis: Nullus est.

21. Tulit itaque Jael uxor Haber clavum tabernaculi, assunxerat pariter et maluum, et ingressa abscondite et cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram. Qui soporem morti consocians defecit, et mortuus est.

22. Et ecce Barac sequens Sisaram viciebat, egressaque Jael in occursum ejus, dixit ei: Veni, et ostendam tibi virum, quem quaeris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram jaceutem mortuum, et clavum infixum in tempore ejus.

*) Jethronis familia Bisariam est divisa. Horum alii cum tribu Iuda habitabant, ex quibus orti sunt Rechabites. I. Par. 2, 55. Alii ab istis separati ad tribum Manasse se transtulerunt, quorum dux et princeps fuit ille Heber.

**) Vid. Num. 10, 29.

*) Id est, octogesimo anno post priorem scilicet quietem, ab Othoniele dataam.

**) Incertum, quanto tempore.

***) Quo iterum quievit terra. Infr. 5, 32.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin regem Chanaan coram filiis Israël,
24. qui crescebant quotidie, et forti manus opprimebant Jabiū regem Chanaan, donec delerent eum.

CAPUT V.

Canticum gratiarum actionis Debborae et Barac post victoriam.

1. Cecineruntque Debhora et Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulisti de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domini.

3. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum, quae Dominus canain, psallam Dominum Deo Israël.

4. Domine, cum exires de Seir, et transpires per regiones Edom, terra mota est, coelique ac nubes distillaverunt aquis.

5. Montes fluxerunt a facie Domini, et Sinai a facie Domini Dei Israël.

6. In diebus Samgar filii Anath, in diebus Jahel quieverunt semiae; et qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7. Cessaverunt fortes in Israël, et quietuerunt, donec surgeret Debhora, surgeret mater in Israël.

8. Nova bella elegit Dominus, et portas hostium ipse subvertit, clypeus et basta si apparverint in quadraginta milibus Israël.

9. Cor meum diligit principes Israël, qui propria voluntate obtulisti vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, et sedetis in iudicio, et ambulatis in via, loquimini.

11. Ubi collisi sunt currus, et hostium suffocatus est exercitus, ibi narreatur justitiae Domini, et clementia in fortis Israël; tunc descendit populus Domini ad portas, et obtinuit principatum.

12. Surge, surge Debhora, surge, surge; et loquere cauticum; surge Barac, et apprehendo captivos tuos, fili Abinoem.

13. Salvatae sunt reliquiae populi, Dominus in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec, et post eum ex Benjamin in populos tuos, o Amalec. De Machir principes descendebant, et de Zabulon, qui exercitum ducent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuere cum Debhora, et Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in praeceps ac barathrum se discrimini dedit; diviso contra se Ruben, magna uiuorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? Diviso contra se Ruben, magna uiuorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Jordanem quiescebat, et Dan vacabat navibus. Aser habitabat in littore maris, et in portibus morabatur.

18. Zabulon vero et Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges et pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Tchanach juxta aquas Mageddo, et tamen nihil tulere praedantes.

20. De coelo dimicatum est contra eos; stellae manentes in ordine et cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison; conculta anima mea robusta.

22. Ungulae equorum ceciderunt, fuginibus impetu, et per praeceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terrae Meroz, dixit angelus Domini, maledicite habitatoribus ejus, quia non veverunt ad auxilium Domini, in adjutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinaci, et benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac dedit, et in phiala principum obtulit butyrum.

26. Sinistram manum misit ad clavum, et dexteram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram, querens in capite vulneri locum, et tempus valide perforans.

27. Inter pedes ejus ruit, defectus et mortuus est; volvebatur ante pedes ejus, et jacebat exanimis et miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus, et de coenaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? Quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una sapientior ceteris uxoribus ejus haec socrui verba respondit:

30. Forsitan nunc dividit spolia, et pulcherrima foeminarum eligitur ei; vestes diversorum colorum Sisarae traduntur i praedam, et supellex varia ad ornanda colla congeritur.

31. Sic perirent omnes inimici tui Domine; qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

(A. M. 2719. Ant. Chr. 1295.)

32. Quievitque terra per quadraginta *) annos.

CAPUT VI.

Israëlitis a Madian oppressis Gedeon multis signis auxilio designatur. Qui post sacrificium et altare Deo erectum destruxit aram Baal; eique rursum datur signum in vellere.

(Ab A. M. 2752. ad A. 2759.)

1. Fecerunt autem filii Israël malum in suspectu Domini, qui tradidit illos in manu Madian septem annis,

2. et oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi altra et speluncas in montibus, et munitissima ad repugnandum loca.

3. Cumque sevisset Israël, ascendebat Madian et Amalec, ceteraque orientalium nationum;

4. et apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant usque ad introitum Gazae; nihilque omnino ad

*) Id est, ad quadraginta annum post priorem quietem, ab Ehude restitutam.

vitam pertinens relinquebant in Israël, non oves, non boves, non asinos.

5. Ipsi enim et universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, et iustar locustarum universa complebant, innumera multitudo hominum et camelorum, quidquid tetigerant, devastantes.

6. Humiliatusque est Israël valde in conceptu Madian.

7. Et clamavit ad Dominum, postulans auxilium contra Madianitas.

8. Qui misit ad eos virum prophetam, et locutus est: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego vos feci condescendere de Aegypto, et eduxi vos de domo servitutis,

9. et liberavi de manu Aegyptiorum, et omnium inimicorum, qui affligebant vos, ejecique eos ad introitum vestrum, et tradidi vobis terram eorum.

10. Et dixi: Ego Dominus Deus vester; ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitat. Et noluitis audire vocem meam.

(A. M. 2759. Ant. Chr. 1215.)

11. Venit autem angelus Domini, et seddit sub queru, quae erat in Ephra, et pertinebat ad Joas patrem familiae Ezri. Cumque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian,

12. apparuit ei angelus Domini, et ait: Dominus tecum, virorum fortissime.

13. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos haec omnia? Ubi sunt mirabilia ejus, quae narraverunt patres nostri, atque dixerunt: De Aegypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, et tradidit in manu Madian.

14. Respxerunt ad eum Dominus, et ait: Vade in hac fortitudine tua, et liberabis Israël de manu Madian. Scito, quod miseris te. (I. Reg. 12, 11.)

15. Qui respondens, ait: Obsecro mi domine, in quo liberabo Israël? Ecce familia mea infima est in Manasse, et ego minimus in domo patris mei.

16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum, et percutes Madian quasi unum virum.

17. Et ille: Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum, quod tu sis, qui loqueris ad me.

18. Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans sacrificium, et offerens tibi. Qui respondit: Ego praestolabor advenatum tuum.

19. Ingressus est itaque Gedeon, et coxit hoedum, et de farinæ modio azymos panes; carnesque poneus in canistro, et jus carnium mittens in ollam, tulit omnia sub queru, et obtulit ei.

20. Cui dixit angelus Domini: Tolle carnes et azymos panes, et pone supra petram illam, et jus desuper funde. Cumque fecisset ita,

21. exteudit angelus Domini summitem virgae, quam tenebat in manu, et tegit carnes et panes azymos. Ascenditque

ignis de petra, et carnes azymosque panes consumsit; angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus.

22. Videntque Gedeon, quod esset angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus, quia vidi angelum Domini facie ad faciem.

23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum; ne times, non morieris.

24. Aedificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud Domini pax usque in praesentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quae est familiae Ezri,

25. nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, et alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quae est patris tui, et nemus, quod circa aram est, succide.

26. Et aedificabis altare Domino Deo tuo in summitate petrae hujus, super quam ante sacrificium posuisti, tollesque taurum secundum, et offeres holocaustum super struem lignorum, quae de nemore succideris.

27. Assumis ergo Gedeon decem viris de servis suis, fecit, sicut præcepérat ei Dominus. Timens autem dominum patris sui, et homines illius civitatis, per diem noluit id facere; sed omnia nocte complevit.

28. Cumque surrexissent viri oppidi ejus mane, viderunt destractam aram Baal, lucunque succisum, et taurum alterum impositum super altare, quod tunc aedificatum erat.

29. Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Joas fecit haec omnia.

30. Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum huc, ut moriatur, quia destruxit aram Baal, et succidit nemus.

31. Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui adversarius est ejus, moriatur, antequam lux crastina veniat; si Deus est, vindicet se de eo, qui suffudit aram ejus.

32. Ex illo die vocatus est Gedeon Jerobaal, eo quod dixisset Joas: Uliscatur se de eo Baal, qui suffudit aram ejus.

33. Igitur omnis Madian, et Amalec, et orientales populi congregati sunt simul, et transeunt Jordanem, castrametati sunt in valle Jezrael.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina, convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se.

35. Misitque nuntios in universum Manassen, qui et ipse secutus est eum, et alios nuntios in Azer, et Zabulon, et Nephthali, qui occurserunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum: Si salvum facis per manum meam Israël, sicut locutus es,

37. ponam hoc vellus lauae in area. Si ros in solo vellere fuerit, et in omni terra siccitas, sciam, quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël.

38. Factumque est ita. Et de nocte consurgeus, expresso vellere, concham rorè implevit.

39. Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentavero, signum quaerens in vellere. Oro, ut solum vellus siccum sit, et omnis terra rore madens.

40. Fecitque Deus nocte illa, ut postulaverat; et fuit siccitas in solo vellere, et ros in omni terra.

CAPUT VII.

Probatis ad aquas his, qui ad bellum essent progressuri, Gedeon, auditio unius e castris Madianitarum somnio, in eos irruit, tubis, lagenis ac lucernis armatus, quos cum Oreb et Zeb principibus eorum devicit.

(A. M. 2759.)

1. Igitur Jerobaal, qui et Gedeon, de nocte consurgens, et omnis populus cum eo venit ad fontem, qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian in valle ad septentrionalem plagam collis excelsi.

2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus ejus, ne glorietur contra me Israël, et dicat: Meis viribus liberatus sum.

3. Loquere ad populum, et cunctis audiuntibus praedicas: Qui formidolosus et timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, et reversi sunt de populo viginti duo millia virorum, et tantum decem millia remanerunt. (Deut. 20, 8. I. Mach. 3, 56.)

4. Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est; duc eos ad aquas, et ibi probabo illos. Et de quo dixerim tibi, ut tecum vadat, ipse perget; quem ire prohibueris, revertatur.

5. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerat aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum; qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt.

6. Fuit itaque numerus eorum, qui manus ad os projiciente lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

7. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerant aquas, liberabo vos, et tradam in manu tua Madian; omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum.

8. Suntis itaque pro numero cibariis et tubis, omnem reliquam multitudinem abire praecepit ad tabernacula sua, et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, et descend in castra, quia tradidi eos in manu tua.

10. Siu autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus.

11. Et cum audieris, quid loquantur, tunc confortabuntur manus tue, et secundum ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse, et Phara puer ejus in

partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliae.

12. Madian autem, et Amalec, et omnes orientales populi fusi jacebant in valle, ut locustarum multitudo. Cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena, quae jacet in littore maris.

13. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo, et in hunc modum referebat, quod viderat: Vidi somnum, et videbatur mihi quasi subcinericus panis ex hordeo volvi, et in castra Madian descendere; cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, et terrae funditus conequavit.

14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filii Jonas, viri Israëlitae; tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, et omnia castra ejus.

15. Cumque audisset Gedeon somnum, et interpretationem ejus, adoravit, et reversus est ad castra Israël, et ait: Surge; tradidit enim Dominus in manus nostrarum castra Madian.

16. Divisitque trecentos viros in tres partes, et dedit tubas in manibus eorum, lageuasque vacuas ac lampades in medio laguarum.

17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, et quod fecero, sectamini.

18. Quando personauerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum claugite et conclamate Domino et Gedeoni.

19. Ingressusque est Gedeon, et trecenti viri, qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediae, et custodibus suscitatis, cooperunt buccinis clangere, et complodore inter se lagenas.

20. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, et hydriæ confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, et dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini et Gedeonis;

21. stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, et vociferantes ululantibus fugerunt;

22. et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, et multa se caede truncabant, (Ps. 82, 10.)

23. fugientes usque ad Bethsetta, et crepidiu[m] Abelmehula in Tebhath. Conclamantes autem viri Israël de Nephthali, et Aser et omni Manasse persequabantur Madian.

24. Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursum Madian, et occupate aquas usque Bethhera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraim, et praecupavit aquas atque Jordanem usque Bethhera.

25. Apprehensosque duos viros Madian, Oreb et Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb vero in torculari Zeb. Et per-

secuti sunt Madian, capita Oreb et Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordani. (*Ps. 82, 12. Isai. 10, 26.*)

CAPUT VIII.

Ephraim insurgit adversus Gedeon. Qui, derictis Zebe et Salmana, viros Soccoth et Phanuel perdidit, et ex inauribus aliisque populi donis fecit ephod, quod domui sue et Israeli fuit in ruinam. Postquam autem quadraginta annis praefuit, generatis 70 filiis ex uxoribus, et uno ex concubina, mortuus est, redditique Israël ad idololatriam.

(A. M. 2759.)

1. Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc, quod facere voluisti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgautes fortiter, et prope vim inferentes.

2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonne melior est racemos Ephraim vindemias Abiezer?

3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb et Zeb; quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, requievit spiritus eorum, quo tumebant contra eum.

4. Cumque venisset Gedeon ad Jordani, trausivit eum cum trecentis viris, qui secum erant, et prae lassitudine fugientes persecui non poterant.

5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo, qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebee et Salmana reges Madian.

6. Responderunt principes Soccoth: Forstani palmae manuum Zebee et Salmana in manu tua sunt, et idcirco postulas, ut demus exercitu tuo panes.

7. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribusque deserti.

8. Et inde consendens, venit in Phanuel, locutusque est ad viros loci illius similia. Cui et illi responderunt, sicut responderant vires Soccoth.

9. Dixit itaque et eis: Cum reversus fuero victor in pace, destruam turrim hanc.

10. Zebee autem et Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum, caesis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

11. Ascendensque Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur, ad orientalem partem Nobe et Jegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, et nihil adversi suspicabantur. (*Osee 10, 14.*)

12. Fugeruntque Zebee et Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

13. Revertensque de bello ante solis ortum,

14. apprehendit puerum de viris Soccoth, interrogavitque cum nomina principum et seniorum Soccoth, et descripsit septuaginta septem viros.

15. Venitque ad Soccoth, et dixit eis: En Zebee et Salmana, super quibus exprobasti mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee et Salmana in manibus tuis sunt, et idcirco postulas, ut demus viris, qui lassi sunt, et defecerunt, panes.

16. Tulit ergo seniores civitatis, et spinas deserti ac tribulos, et contrivit cum eis, atque communivit viros Soccoth.

17. Turrim quoque Phanuel subvertit, occisis habitatoribus civitatis.

18. Dixitque ad Zebee et Salmana: Quales fuerunt vii, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, et uus ex eis quasi filius regis.

19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meae. Vivit Dominus, quia, si servassetis eos, non vos occiderem.

20. Dixitque Jether primogenito suo: Surge, et interfice eos. Qui non eduxit gladium; timebat enim, quia adhuc puer erat.

21. Dixeruntque Zebee et Salmana: Tu surge, et irru in nos, quia iuxta aetatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, et interfecit Zebee et Salmana, et tulit ornamenti ac bullas, quibus colla regalium canelorum decorari solet. (*Ps. 82, 12.*)

22. Dixeruntque omnes vii Israël ad Gedeon: Dominare nostri tu, et filius tuus, et filius filii tui, quia liberasti nos de manu Madian.

23. Quibus ille ait: Non dominabbor vestri, nec dominabitur in vos filius meus; sed dominabitur vobis Dominus.

24. Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo a vobis: Date mihi inaures ex praeda vestra. Inaures enim auricas Ismaelitae habere consueverant.

25. Qui responderunt: Libentissime datum. Expandentesque super terram palatum, proiecserunt in eo inaures de praeda.

26. Et fuit pondus postulatarum inaurum mille septingenti auri scili, absque ornamentis, et monilibus, et ueste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, et praeter torque aureas camelorum.

27. Fecitque ex eo Gedeon ephod, et posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israël in eo, et factum est Gedeoni et omni domui ejus in ruinam.

(Ad A. usque 2759. Ant. Chr. 1245.)

28. Humiliatus est autem Madian coram filiis Israël, nec potuerunt ultra cervices elevare; sed quievit terra per quadraginta annos *), quibus Gedeon praefuit.

29. Abiit itaque Jerobaal filius Joas, et habitavit in domo sua;

30. habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de seniore ejus, eo quod priores haberet uxores.

*) Sive ad annum quadragesimum, in diebus Gedeonis, post ultimam videlicet quietem, i. Debora restitutam.

190 Cap. 8. Abimelech, Gedeonis filius. **JUDICES.** Cap. 9. Lignorum parahola. Sichiuitas contra Abimelech.

31. Concubina autem illius, quam habebat in Sicheiu, genuit ei filium, nomine Abimelech.

32. Mortuusque est Gedeon filius Joas in senectute bona, et sepultus est in se-pulcro Joas patris sui in Ephra de familia Ezri.

33. Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filii Israël, et fornicati sunt cum Baalim^{*)}. Percusseruntque cum Baal foedus, ut esset eis in deum;

34. nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circumitum;

35. nec fecerunt misericordiam cum domo Jerobaal Gedeon juxta omnia bona, quae fecerat Israëli.

CAPUT IX.

Abimelech, occisis 70 fratribus suis, imperium sibi tyranice usurpat. Qui post parabolam Joatham fratri ejus, qui serratus erat, exercitum Gaal dericit, turrinque Sichem exussit, et a muliere tandem fragmine motae oppressus est.

(A. M. 2768. Ant. Chr. 1236.)

1. Abiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris suae, et locutus est ad eos, et ad omneum cognationem domus patris matris suae, dicens:

2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominetur vestri septuaginta viri, omnes filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? Simulque considerate, quod os vestrum et caro vestra sum.

3. Locutique sunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos, et inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est.

4. Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes et vagos, secuti que sunt eum.

5. Et venit in domum patris sui in Ephra, et occidit fratres suos filios Jerobaal, septuaginta viros super lapidem unum; remansaque Joatham filius Jerobaal minimus, et absconditus est.

(A. M. 2769. Ant. Chr. 1235.)

6. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, et universae familiae urbis Mello, abieruntque et constituerunt regem Abimelech juxta querucum, quae stabat in Sichem.

7. Quod cum nuntiatum esset Joatham, ivit, et stetit in vertice moutis Garizim, elevataque voce clamavit, et dixit: Audite me, viri Sichem, ita audiatis vos Deus.

8. Iterunt ligna, ut ungerent super se regem, dixeruntque olivae: Impera nobis.

9. Quae respondit: Numquid possum deserere dulcedinem meam, qua et dii utuntur et homines, et venire, ut inter ligna promovear?

10. Dixeruntque ligna ad arborem sicum: Veni, et super nos regnum accipe.

11. Quae respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, et ire, ut inter cetera ligna promovear?

12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, et impera nobis.

13. Quae respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lactificat Deum et homines, et inter ligna cetera promoveri?

14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, et impera super nos.

15. Quae respondit eis: Si vere me regem vobis constitutis, venite, et sub umbra mea requiescite; si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros Libani.

16. Nunc igitur, si recte et absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, et bene egistis cum Jerobaal, et cum domo ejus, et reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis,

17. et animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian,

18. qui nunc surrexisit contra dominum patris mei, et interfecisti filios ejus, septuaginta viros super unum lapidem, et constituisti regem Abimelech filium ancillae ejus super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit;

19. si ergo recte et absque vitio egistis cum Jerobaal, et domo ejus, hodie lactamini in Abimelech, et ille laetetur in vobis.

20. Sin autem perverse, egrediatur ignis ex eo, et consumat habitatores Sichem, et oppidum Mello, egrediaturque ignis de viris Sichem, et de oppido Mello, et devoret Abimelech.

21. Quae cum dixisset, fugit, et abiit in Bera, habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

(Ad A. usque 2771. Ant. Chr. 1233.)

22. Regnavit itaque Abimelech super Israël tribus annis.

23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem. Qui cooperunt eum detestari,

24. et scelus interfectionis septuaginta filiorum Jerobaal, et effusionem sanguinis eorum couferre in Abimelech fratrem suum, et in ceteros Sichimorum priuipes, qui eum adjuverant.

25. Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium. Et dum illius praestolabant adventum, exercabant latrociniia, agentes praedas de prætercuilibus, nuntiatumque est Abimelech.

26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, et transiit in Sichimam. Ad cuius adventum erecti habitatores Sichem,

27. egressi sunt in agros, vastantes vienes, uvatasque calcautes; et factis cantantium choris, ingressi sunt fanum dei sui, et inter epulas et pocula maledicebant Abimelech,

*) Per annos 10.

28. clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, et quae est Sichem, ut serviamus ei? Numquid non est filius Jerobaal, et constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei?

29. Utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut afferrem de medio Abimelech! Dicturnum est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, et veni.

30. Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde,

31. et misit eum ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce Gaal filius Obed venit in Sichem cum fratribus suis, et oppugnat adversum te civitatem.

32. Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, et latita in agro,

33. et primo mane oriente sole, irruere super civitatem. Illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei, quod potueris.

34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, et tetendit insidias juxta Sichem in quatuor locis.

35. Egressusque est Gaal filius Obed, et stetit in introitu portae civitatis. Surrexit autem Abimelech, et omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudine descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, et hoc errore deciperis.

37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terrae descendit, et unus cuneus venit per viam, quae respicit querum.

38. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris? quis est Abimelech, ut serviamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egregere, et pugna contra eum.

39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, et pugnauit contra Abimelech.

40. Qui persecutus est eum fugientem, et in urbem compulit, cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis.

41. Et Abimelech sedit in Ruma; Zebul autem Gaal et socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech,

43. tulit exercitum suum, et divisit in tres turmas, tendens insidias iuagris. Videntesque, quod egredetur populus de civitate, surrexit, et irruit in eos

44. cum cuneo suo, oppugnans et obsidens civitatem; dnac autem turmae palantes per campum adversarios persequebantur.

45. Porro Abimelech omni die illo opugnabat urbem, quam cepit, interficiens habitatoribus ejus, ipsaque destructa ita, ut sal in ea dispergeret.

46. Quod cum audissent, qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt sanum dei sui Berith, ubi foedus cum eo pepigerant, et ex eo locus nomen accepérat, qui erat munitus valde.

47. Abimelech quoque, audiens, viros turris Sichimorum pariter congloratos,

48. ascendit in montem Seluon cum omni populo suo; et arrepta securi, praeedit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, cito facite.

49. Igitur certatum ramos de arboribus praecedentes, sequentur ducem. Qui circumdautes praesidium, succenderunt; atque ita factum est, ut fumo et igne mille homines necarentur, viri pariter et mulieres habitatorum turris Sichem.

50. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitum.

51. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam conflueraunt simul viri ac mulieres, et omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, et super turris tectum stantes per propugnaclu.

52. Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnabat fortiter; et appropinquans ostio, ignem supponere nitiebatur.

53. Et ecce una mulier fragmen molae desuper jacens, illisit capiti Abimelech, et confregit cerebrum ejus. (*1. Reg. 11. 21.*)

54. Qui vocavit cito armigerum suum, et ait ad eum: Evagina gladium tuum, et percutie me, ne forte dicatur, quod a foemina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum. (*1. Reg. 31. 4. 1. Par. 10. 4.*)

55. Illoque mortuo, omnes, qui cum eo erant de Israël, reversi sunt in sedes suas.

56. Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfictis septuaginta fratribus suis.

57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, et venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal.

CAPUT X.

Thola vita functo, Jair dux succedit. Israëlitae vero in idolatriam lapsi traduntur Philisthaeis et Ammonitis; quibus poenitentibus, Dominus ingratitudinem improferat, tandemque eorum miseretur.

1. Post Abimelech surrexit dux in Israël Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim,

(*Ad. A. usque 2791.*)

2. et judicavit Israëlem viginti et tribus annis, mortuusque est ac sepultus in Samir.

(*A. M. 2816.*)

3. Huic successit Jair Galaadites, qui judicavit Israëlem per viginti et duos annos,

4. habens triginta filios, sedentes super triginta pullos asinarum, et principes triginta civitatum, quae ex nomine ejus sunt appellatae Havoth Jair, id est, oppida Jair, usque in praesentem diem, in terra Galaad.

5. Mortuusque est Jair, ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon.

6. Filii autem Israël peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domini, et servierunt idolis, Baalim et Astoroth, et diis Syriae ac Sidonis, et Moab, et filiorum Ammon, et Philisthiim; dimiseruntque Dominum, et non coluerunt eum.

7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim et filiorum Ammon.

(Ab A. 2798. ad A. 2816. *)

8. Afflictique sunt, et vehementer oppressi per annos decem et octo omnes, qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhæi, qui est in Galaad,

9. in tantum, ut filii Ammon, Jordane transmisso, vastarent Judam et Bejamin et Ephraim. Afflictusque est Israël nimis.

10. Et clamantes ad Dominum **), dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, et servivimus Baalim.

11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Aegyptii et Amorrhæi, filiique Ammon et Philisthiim,

12. Sidonii quoque et Amalec et Chanaan oppresserunt vos, et clamastis ad me, et erui vos de manu eorum?

13. Et tamen reliquistis me, et coluistis deos alienos. Idecirco nou addam, ut ultra vos liberem.

14. Ite, et invocate deos, quos elegistis; ipsi vos liberent in tempore angustiae.

15. Dixeruntque filii Israël ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis, quidquid tibi placet; tautum nunc libera nos.

16. Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, et servierunt Domino Deo, qui doluit super miseriis eorum.

17. Itaque filii Ammon, conclamantes, in Galaad fixere tentoria. Contra quos congregati filii Israël, in Maspera castrametati sunt.

18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon coeperit dimicare, erit dux populi Galaad.

CAPUT XI.

Jephthe iudex factus, Dei spiritu accensus, primum ratione agit cum rege Ammonitarum, deinde, ubi eos viciisset, ob votum temere factum filium suum sacrificavit.

1. Fuit illo tempore Jephthe Galaadites, vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

*) Sub administratione Jairi.

**) Ipsomet anno 18. hujus oppressionis.

2. Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios. Qui postquam creverant, ejecerunt Jephthe, dicentes: Haeres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es.

3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob, congregatique sunt ad eum viri iuopes et latrocinantes, et quasi principem sequuntur.

4. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israël.

5. Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Jephthe de terra Tob;

6. dixeruntque ad eum: Veni et esto princeps noster, et pugna contra filios Ammon.

7. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, et ejecistis de domo patris mei, et nunc venistis ad me necessitate compulsi? (Gen. 26, 27.)

8. Dixeruntque principes Galaad ad Jephthe: Oh hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, et pugnes contra filios Ammon, sisque dux omium, qui habitant in Galaad.

9. Jephthe quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps?

10. Qui responderunt ei: Dominus, qui haec audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus.

(A. M. 2817. Ant. Chr. 1187.)

11. Abiit itaque Jephthe cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Jephthe omnes sermones suos coram Domino in Maspera.

12. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicereunt: Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

13. Quibus ille respondit: Quia tulit Israël terram meam, quando ascendit de Aegypto, a sinibus Arnon usque Jahoc atque Jordanem; nunc ergo cum pace rede mihi eam. (Num. 21, 24.)

14. Per quos rursum mandavit Jephthe, et imperavit eis, ut dicerent regi Ammon:

15. Haec dicit Jephthe: Non tulit Israël terram Moab, nec terram filiorum Ammon; 16. sed quando de Aegypto concenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare rubrum, et venit in Cades.

17. Misitque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me, ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui et ipse transitum praehere contempsit. Mansit itaque in Cades, (Num. 20, 14.)

18. et circuivit ex latere terram Edom et terram Moab, venitque contra orientalem plagam terræ Moab, et castrametatus est trans Arnon, nec voluit intrare terminos Moab. Arnou quippe confinium est terræ Moab. (Num. 21, 13.)

19. Misit itaque Israël nuntios ad Schoa regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei: Dimitte, ut

transeam per terram tuam usque ad fluvium.

20. Qui et ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos; sed insuita multitudine congregata, egressus est contra eum in Jasa, et fortiter resistebat.

21. Tradiditque eum Dominus in manus Israël cum omni exercitu suo, qui percussit eum, et possedit omnem terram Amorphae habitatorum regionis illius,

22. et universos fines ejus de Arnon usque Jaboc, et de solitudine usque ad Jordānem.

23. Dominus ergo Deus Israël subvertit Amorphaeum, pugnante contra illum populo suo Israël, et tu nunc vis possidere terram ejus?

24. Nonne ea, quae possidet Chamos deus tuus, tibi jure debentur? Quae autem Dominus Deus noster vitor obtinuit, in nostram cedent possessionem;

25. nisi forte melior es Balac filio Se-phor, rege Moab, aut docere potes, quod jurgatus sit contra Israël, et pugnaverit contra eum, (*Num. 22, 2.*)

26. quando habitavit in Hesebon, et viculis ejus, et in Aroer, et villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem per trecentos annos *). Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?

27. Igitur non ego pecco in te; sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei inter Israël et inter filios Ammon.

28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephite, quae per nuntios mandaverat.

29. Factus est ergo super Jephite spiritus Domini, et circuiens Galaad et Manasse, Maspha quoque Galaad, et inde transiens ad filios Ammon,

30. votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas,

31. quicunque primus fuerit egressus de foribus domus meae, mihiique occurrit, revertenti cum pace a filiis Ammon, cum holocaustum offeram Domino.

32. Transivitque Jephite ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos. Quos tradidit Dominus in manus ejus.

33. Percussoitque ab Aroer, usque dum venias in Meniūtā, viginti civitates, et usque ad Abel, quae est vineis consita, plaga magna nimis, humiliatiique sunt filii Ammon a filiis Israël.

34. Reverteente autem Jephite in Masphe domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis et choris; non enim habebat alios liberos.

35. Qua visa, scidit vestimenta sua, et ait: Heu me, filia mea, decepisti me, et ipsa decepta es **); aperui enim os meum ad Dominum, et aliud facere non potero.

36. Cui illa respondit: Pater mi, si ape-

ruisti os tuum ad Dominum, fac mihi, quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis.

37. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi praesta, quod deprecor. Dimitte me, ut duobus mensibus circumeam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.

38. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit cam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

39. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, et fecit ei, sicut voverat, quae ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, et consuetudo servata est,

40. ut post anni circulum conveniant in unum filiae Israël, et plangent filiam Jephite Galaditae diebus quatuor.

CAPUT XII.

Ephrataei adversus Jephite insurgentes, ad vada Jordanis occiduntur, cum vocem scibboleth proferre non possent. Quo vita functo, succedunt duces Abesan, Ahiaton et Abdon.

1. Ecce autem in Ephraim orta est sedatio. Nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephite: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos nolusti, ut pergeremus tecum? Igitur incondemnus dominum tuam.

2. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi et populo meo contra filios Ammon vehemens, vocavique vos, ut praebaretis mihi auxilium, et facere nolustis.

3. Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, et tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in proelium?

4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galad, pugnabat contra Ephraim. Percesseruntque viri Galad Ephraim, quia dixerat: Fugitus est Galad de Ephraim, et habitat in medio Ephraim et Manasse.

5. Occupaveruntque Galaditae vada Jordanis, per quae Ephraim reversurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero fugiens, atque dixisset: Obscoeno, ut me trahire permittatis; dicebant ei Galaditae: Numquid Ephrataeus es? Quo dicente: Non sum;

6. interrogabant eum: Dic ergo scibboleth, quod interpretatur spica. Qui respondebat: Sibboleth, eadem littera spican exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabunt in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

(*Ad A. usque 2823.*)

7. Judicavit itaque Jephite Galadites Israël sex annis; et mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galad.

8. Post hunc judicavit Israël Abesan de Bethlehem,

*) Utitur numero rotundo, cum sint praeceps anni 265 ab eo tempore, quo Moyses Amorphaeos debellaverat. *Num. 21.*

**) Votum feci.

(*Ad A. 2830.*)

9. qui habuit triginta filios, et totidem filias, quas emitens foras, maritis dedit, et ejusdem numeri filii suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis judicavit Israël;

10. mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem.

(*Ad A. 2840.*)

11. Cui successit Abialon Zabulonites, et judicavit Israël decem annis;

12. mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.

13. Post hunc judicavit Israël Abdon filius Illel Pharathonites,

(*Ad A. 2848. **)

14. qui habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes, ascendentibus super septuaginta pullos asinorum, et judicavit Israël octo annis;

15. mortuusque est, ac sepultus in Pharoni terra Ephraim, in monte Amalek.

CAPUT XIII.

Israëlitae rursum in idololatriam lapsi, Philisthaeis traduntur. Samson nascitur ab angelo praedicatur matri, et deinde patri, natusque a Domino benedicitur.

1. Rursumque filii Israël fecerunt malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manus Philistiorum quadraginta annis. (*Supr. 10, 6.*)

2. Erat autem quidam vir de Sarra, et de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem.

(*A. M. 2848. Judicantis Eli A. 1.*)

3. Cui apparuit angelus Domini, et dixit ad eam: Sterilis es et absque liberis; sed concipies et paries filium. (*Gen. 16, 11. I. Reg. 1, 20. Luc. 1, 31.*)

4. Cave ergo, ne bibas vinum ac siceram, nec immunndum quidquam comedas, (*Num. 6, 34.*)

5. quia concipies, et paries filium, cuius non tanget caput novacula; erit enim nazaraeus Dei ab infantia sua, et ex matre utero, et ipse incipiet liberare Israël de manu Philistinorum.

6. Quae cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei veuit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cum interrogasssem, quis esset, et unde venisset, et quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere;

7. sed hoc respondit: Ecce concipies et paries filium. Cave, ne vinum bibas, nec siceram, et ne aliquo vescaris immunndo; erit enim puer nazaraeus Dei ab infantia sua, ex utero matris sue usque ad diem mortis suea.

8. Oravit itaque Manue Dominum, et ait: Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, et doceat nos, quid

debeamus facere de puer, qui nasciturus est.

9. Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, et apparuit rursus angelus Dei uxori ejus, sedenti in agro. Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quae cum vidisset angelum,

10. festinavit, et cucurrit ad virum suum, nuntiavitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.

11. Qui surrexit, et secutus est uxorem suam, veniensque ad virum, dixit ei: Tu es, qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum.

12. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis, ut faciat puer? aut a quo se observare debet?

13. Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quae locutus sum uxori tuae, abstineat se;

14. et quidquid ex vinea nascitur, non comedat, vinum et siceram non bibat; nullo vescatur immundo; et quod ei praecepi, impleat atque custodiat.

15. Dixitque Manue ad angelum Domini: Obsecro te, ut acquiescas precibus meis, et faciamus tibi hoedum de capris.

16. Cui respondit angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos; si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue, quod angelus Domini esset.

17. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te?

18. Cui ille respondit: Cur quaeris nomen meum, quod est mirabile? (*Gen. 32, 29.*)

19. Tulit itaque Manue hoedum de capris, et libamenta, et posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia; ipse autem et uxor ejus intuebantur.

20. Cumque ascenderet flamma altaris in coelum, angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cum vidissent Manue et uxor ejus, proni ceciderunt in terram,

21. et ultra eis non apparuit angelus Domini. Statimque intellexit Manue, angelum Domini esse,

22. et dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum.

23. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis haec omnia, neque ea, quae sunt ventura, dixisset.

(*A. M. 2849.*)

24. Peperit itaque filium, et vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, et benedixit ei Dominus.

25. Coepitque spiritus Domini esse cum eo*) in castris Dan inter Sarra et Esthaol.

*) Cum aetatis annum ageret 18.

*) Post hunc Eli judicavit Israëlem annis 40, (*I. Reg. 4, 18.*) quo judicante etiam Samson vindicta Israëlis extitit.

CAPUT XIV.

Samson uxorem ducit Philisthaeum. Quam cum viseret, leonem laceravit, in cuius ore postmodum reperto melle, sumsis ab eo parabolam. Qua sodalibus proposita, illi interpretationem per Samsonis uxorem intellexerunt.

(A. M. 2867. Ant. Chr. 1137.)

1. Descendit ergo Samson in Thamnatha, vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim,

2. ascendit, et nuntiavit patri suo, et matri sua, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philistinorum, quam, queso, ut mihi accipias uxorem.

3. Cui dixerunt pater et mater sua: Nunquid non est mulier in filiabus fratribus tuorum, et in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumci sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis.

4. Parentes autem ejus nesciebant, quod res a Domino fieret, et quereret occasionem contra Philisthiim; eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israëli.

5. Descendit itaque Samson cum patre suo et matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catus leonis saevus et rugiens, et occurrit ei.

6. Irruit autem spiritus Domini in Samson, et dilaceravit leonem, quasi hoedum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu; et hoc patri et matri noluit indicare.

7. Descenditque et locutus est mulieri, quae placuerat oculis ejus.

8. Et post aliquot dies revertens, ut aciperet eam, declinavit, ut videret cadaver leonis, et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis.

9. Quem cum sumisset in manibus, comedebat in via, veniensque ad patrem suum et matrem, dedit eis partem, qui et ipsi comederunt; nec tamen eis voluit indicare, quod mel de corpore leonis assumerat.

10. Descendit itaque pater ejus ad mulierem, et fecit filio suo Samson convivium; sic enim juvenes facere consueverant.

11. Cum ergo cives loci illius vidissent cum, dederunt ei sodales triginta, ut essent cum eo.

12. Quibus locutus est Samson: Propriam vobis problema. Quod si solveritis mihi intra septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones, et totidem tunicas;

13. siu autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones, et ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus.

14. Dixitque eis: De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propositionem solvere.

15. Cumque adasset dies septimus, dixe-

runt ad uxorem Samson: Blandire viro tuo, et suade ei, ut indicet tibi, quid significet problema. Quod si facere nolueris, incendemus te, et domum patris tui. An idcirco vocatis nos ad nuptias, ut spoliaretis?

16. Quae fundebat apud Samson lacrymas, et querebatur, dicens: Odisti me, et non diligis; idcirco problema, quod proposuisti filii populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo et matri nolui dicere, et tibi indicare potero?

17. Septem igitur diebus convivii flebat ante eum, tandemque die septimo, cum ei esset molesta, exposuit. Quae statim indicavit civibus suis.

18. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulciss melle, et quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis propositionem meam.

19. Irruit itaque in eum spiritus Domini, descenditque Ascalonem, et percussit ibi triginta viros. Quorum ablatae vestes detinuntur, qui problema solverant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui;

20. uxor autem ejus accepit maritum unum de amicis ejus et prouibus.

CAPUT XV.

Per vulpium multitudinem Samson Philisthaeorum segetes incendit, et fractis funibus, quibus ligatus erat, mille Philisthaeos asini maxilla prostravit; e cuius deute molari aquae slienti fluxerunt.

(A. M. 2868. Ant. Chr. 1136.)

1. Post aliquantulum autem temporis, cum dies triticace messis instant, venit Samson, inviseri volens uxorem suam, et attulit ei hoedum de capris. Cumque cubiculum ejus solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius, dicens:

2. Putavi, quod odisses eam, et ideo tradidi illam amico tuo; sed habet sororem, quae junior et pulchrior illa est, sit tibi pro ea uxor.

3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthaeos; faciam enim vobis mala.

4. Perrexitque et cepit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, et faces lagivit in medio,

5. quas igne succendens, dimisit, ut huc illucque discurrent. Quae statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus successis, et comportatae jam fruges, et adhuc stantes in stipula concrematae sunt in tantum, ut vienes quoque et oliveta flamma cousumeret.

6. Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathaei, quia tulit uxorem ejus, et alteri tradidit, haec operatus est. Ascenderuntque Philisthiim, et combusserunt tam mulierem quam patrem ejus.

7. Quibus ait Samson: Licet haec fece-

ritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultio-
rem, et tunc quiescam.

8. Percussitque eos ingenti plaga ita,
ut stupentes suram femori impouerent. Et
descendens, habitavit in spelunca petrae
Etam.

9. Igitur ascendentes Philisthiim in ter-
ram Juda, castrametati sunt in loco, qui
postea vocatus est Lechi, id est maxilla,
ubi eorum effusus est exercitus.

10. Dixeruntque ad eos de tribu Juda:
Cur ascedistis adversum nos? Qui re-
sponderunt: Ut ligemus Samson, venimus,
et reddamus ei, quae in nos operatus est.

11. Descenderunt ergo tria millia viro-
rum de Juda ad specum silicis Etam, di-
xeruntque ad Samson: Nescis, quod Phi-
listhiim imperent nobis? Quare hoc facere
voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt
mihi, sic feci eis.

12. Ligare, inquiunt, te venimus, et tra-
dere in manus Philistinorum. Quibus Samson:
Jurate, ait, et spondete mihi,
quod non occidatis me.

13. Dixerunt: Non te occidemus; sed
vincutum trademus. Ligaveruntque eum
duabus novis funibus, et tulerunt eum de
petra Etam.

14. Qui cum venisset ad locum maxillae,
et Philisthiim vociferantes, occurris-
sent ei, irratus spiritus Domini in eum; et
sicut solent ad odorem ignis lina consu-
mi, ita vincula, quibus ligatus erat, dissi-
pata sunt et soluta.

15. Inventauitque maxillam, id est, man-
dibulam asini, quae jacebat, arripiens, in-
terfecit in ea mille viros,

16. et ait: In maxilla asini, in mandi-
bula pulli asinarum delevi eos, et percussi
mille viros.

17. Cumque haec verba caneus com-
plexisset, proiecit mandibulam de manu, et
vocavit nomen loci illius Ramathlechi,
quod interpretatur elevatio maxillae.

18. Sitiensque valde, clamavit ad Domi-
num, et ait: Tu dedisti in manu servi tui
salutem hauc maximam atque victoriam;
eu siti morior, incidamque in manus in-
circuncisorum.

19. Aperuit itaque Dominus molarem
dentem in maxilla asini, et egressae sunt
ex eo aquae. Quibus baustis, refocillavit
spiritum, et vires recepit. Idcirco appella-
tum est nomen loci illius fons invocan-
tis de maxilla usque in praesentem diem.

20. Judicavitque Israël in diebus Phi-
listhiim viginti annis. (Infr. 16, 31.)

CAPUT XVI.

*Samson, observantibus eum custodibus,
portas Gaza in montem detulit;
a Dalila autem, cui saepius illu-
serat, cognita causa fortitudinis,
detonans, exaeccatur ab hostibus, quos
tandem una secum intereredit.*

(A. M. circiter 2880.)

1. Abiit quoque in Gazam, et vidit ibi
mulierem meretricem, ingressusque est ad
eam.

2. Quod cum audissent Philisthiim, et
percrebruisset apud eos, intrasse urbem
Samson, circumdederunt eum, positis in
porta civitatis custodibus, et ibi tota nocte
cum silentio praestolantes, ut facto mane
exeuntem occiderent.

3. Dormivit autem Samson usque ad
medium noctis, et inde coasurgens, appre-
hendit ambas portae fores cum postibus
suis et sera, impositasque humeris suis
portavit ad verticem montis, qui respicit
Hebron.

(A. M. circiter 2885.)

4. Posthaec amavit mulierem, quae ha-
bitabat in valle Sorec, et vocabatur Da-
lila.

5. Veneruntque ad eam principes Phi-
listinorum, atque dixerunt: Decipe eum,
et disc eis ab illo, in quo habeat tantam
fortitudinem, et quo modo eum superare
valcamus, et vincutum affligere. Quod si
feceris, dabimus tibi singuli mille et cen-
tum argenteos.

6. Locuta est ergo Dalila ad Samson:
Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima
fortitudo, et quid sit, quo ligatus erum-
pe nequeas?

7. Cui respondit Samson: Si septem
serviceis funibus necdum siccis, et adhuc
humentibus ligatus fuero, infirmus ero, ut
ceteri homines.

8. Attuluntque ad eam satrapae Phi-
listinorum septem funes, ut dixerat. Qui-
bus vinxit eum,

9. latebibus apud se insidiis, et in cu-
biculo suu rei expectantibus, clamavit
que ad eum: Philisthiim super te Samson.
Qui rupit vincula, quo modo si rumpat
quis filum de stupræ tortum putamine,
cum odorem ignis acceperit, et non est
cognitum, in quo esset fortitudo ejus.

10. Dixitque ad eum Dalila: Ecce illu-
sti mihi, et falsum locutus es; saltem
nunc indica mihi, quo ligari debeas.

11. Cui ille respondit: Si ligatus fuero
novis funibus, qui nunquam fuerunt in
opere, infirmus ero, et aliorum hominum
similis.

12. Quibus rursum Dalila vinxit eum,
et clamavit: Philisthiim super te Samson,
in cubiculo insidiis praeparatis. Qui ita
rupit vincula quasi fila telarum.

13. Dixitque Dalila rursum ad eum:
Usquequo decipis me, et falsum loqueris?
Ostende, quo vinciri debeas. Cui respon-
dit Samson: Si septem crines capitis mei
cum licio plexueris, et clavum his circum-
ligatum terrae fixeris, infirmus ero.

14. Quod cum fecisset Dalila, dixit ad
eum: Philisthiim super te Samson. Qui
consurgens de somno, extraxit clavum
cum crinibus et licio.

15. Dixitque ad eum Dalila: Quo modo
dicas, quod amas me, cum animus tuus
non sit necum? Per tres vices mentitus
es mihi, et noluisti dicere, in quo sit ma-
xima fortitudo tua.

16. Cumque molesta esset ei, et per
multos dies jugiter adhaereret, spatium

ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, et ad mortem usque lassata est.

17. Tunc aperieus veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia nazareus, id est consecratus Deo, sum de utero matris meae. Si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, et deficiam, eroque sicut ceteri homines.

18. Vidensque illa, quod confessus ei esset o...nem animum suum, misit ad principes Philistinorum ac mandavit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumpti pecunia, quam promiserant.

19. At illa dormire eum fecit super genua sua, et in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem, et rasit septem crines ejus, et coepit abigere eum, et a se repellere; (statim enim ab eo fortitudo discessit)

20. dixitque: Philistium super te Samson. Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: Egrediar, sicut ante feci, et me excutiam, nesciens, quod recessisset ab eo Dominus.

21. Quem cum apprehendissent Philistini, statim eruerunt oculos ejus, et duxerunt Gazam viuctum catenis, et clausum in carcere molere fecerunt.

22. Jamque capilli ejus renasci coeprant,

23. et principes Philistinorum convererunt in unum, ut immolarent hostiis magnificas Dagon deo suo, et epularentur, dicentes: Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.

24. Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit Deus noster adversarium nostrum in manus nostras, qui delevit terram nostram, et occidit plurimos.

25. Laetautesque per convivia, sumtis jam epulis, praeceperunt, ut vocaretur Samson, et ante eos luderet. Qui adductus de carcere, ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas.

26. Qui dixit puer, regenti gressus suis: Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, et recliner super eas, et paululum requiescam.

27. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, et erant ibi omnes principes Philistinorum, ac de tecto et solario circiter tria millia utriusque sexus spectantes iudecentem Samson.

28. At ille invocato Domino, ait: Domine Deus, memento mei, et reddre mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis, et pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam.

29. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque eam dextera, et alteram laeva tenens,

30. ait: Mortiatur anima mea cum Philistini. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, et ceteram multitudinem, quae ibi erat; mul-

toque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat.

(Ad A. usque 2887.)

31. Descendentes autem fratres ejus, et universa cognatio tulerunt corpus ejus, et sepelierunt inter Saraa et Esthao in sepulchro patris sui Manue. Judicavitque Israël viginti annis.

CAPUT XVII.

Mater Michae conflavit ipsi de servato argento idolum. Cui ille primo filium suum, deinde Levitem Bethlehemitem praefecit sacerdotem.

(A. M. circiter 2585.)

1. Fuit eo tempore*) vir quidam de monte Ephraim, nomine Michas,

2. qui dixit matri suae: Mille et centum argenteos, quos separaveras tibi, et super quibus me audirentur juraveras, ecce ego habeo, et apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Dominus.

3. Reddedit ergo eos matri suae, quae dixerat ei: Consecravi et vovi hoc argentario, ut de manu mea suscipiat filius meus, et faciat sculptile atque conflatile, et nunc trado illud tibi.

4. Reddedit igitur eos matri suae. Quae tuit ducentos argenteos, et dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michae.

5. Qui aediculam quoque in ea deo separavit, et fecit ephod et theraphim, id est, vestem sacerdotalem et idola, implevitque unius filiorum suorum manum, et factus est ei sacerdos.

6. In diebus illis non erat rex in Israël; sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iuda ex cognitione ejus, eratque ipse Levites, et habitabat ibi.

8. Egressusque de civitate Bethlehem, peregrinari voluit, ubique sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, et declinasset parumper in domum Michae,

9. interrogatus est ab eo, unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Bethlehem Iuda, et vado, ut habitem, ubi potuero, et utile mihi esse perspexero.

10. Dixitque Michas: Mane apud me, et esto mihi parens ac sacerdos; daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, et quae ad victimam sunt necessaria.

11. Acquievit, et mansit apud hominem, sicutque illi quasi unus de filiis.

12. Implevitque Michas manum ejus, et habuit puerum sacerdotem apud se:

13. Nunc scio, dicens, quod benefaciet mihi Deus, habenti levitic generis sacerdotem.

*) Haec, et quae sequuntur, ad tempus ἀναποχῆς, Josue et superstitione illi seniorum inmortem inseculae, referenda videntur. Vide supr. 2.

CAPUT XVIII.

Missis primum exploratoribus, secuti postea sunt sexcenti viri de tribu Dan, quaerentes sibi possessionem, et ablatio Michae idolo cum sacerdote, urbem Lais, vi capientes, inhabitaverunt.

1. In diebus illis non erat rex *) in Israël, et tribus Dan quaerebat possessionem sibi, ut habitaret in ea; usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat.

2. Miserant ergo filii Dan stirpis et familiae suae quinque viros fortissimos de Saraa et Esthaol, ut explorarent terram, et diligenter inspicerent, dixeruntque eis: Ite, et considerate terram. Qui cum pergentes, venissent in montem Ephraim, et intrassent domum Michae, requieverunt ibi;

3. et agnoscentes vocem adolescentis Levitae, utcutesque illius diversorio, dixerunt ad eum: Quis te luc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti?

4. Qui respondit eis: Haec et haec praestitit mihi Michas, et me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos.

5. Rogaverunt autem eum, ut consuleret Dominum, ut scire possent, an prospero itinere pergerent, et res haberet effectum.

6. Qui respondit eis: Ite in pace. Dominus respicit viam vestram, et iter, quo pergitis.

7. Euntes igitur quinque viri venerant Lais. Videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore juxta consuetudinem Sidoniorum, securum et quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, et procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatum.

8. Reversique ad fratres suos in Saraa et Esthaol, et, quid egissent, sciscitauitibus responderunt:

9. Surgite, ascendamus ad eos; vidimus enim terram valde opulentam et ubeream. Nolite negligere, nolite cessare. Eamus, et possideamus eam, nullus erit labor.

10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quae gignuntur in terra.

11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa et Esthaol, sexcenti viri, accincti armis bellicis,

12. ascendentibus manserunt in Cariathiarum Judae, qui locus ex eo tempore castrorum Dan nomen accepit, et est post tergum Cariathiarum.

13. Iude transierunt in montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michae,

14. dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandum terram Lais, ceteris fratribus suis: Nostis, quod in dominis istis sit ephod et theraphim, et sculptile atque conflatile; videte, quid vobis placeat.

15. Et cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Levitae, qui erat in domo Michae, salutaveruntque eum verbis pacificis.

16. Sexcenti autem viri ita, ut erant armati, stabant ante ostium.

17. At illi, qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, et ephod et theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, et sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus.

18. Tulerunt igitur, qui intraverant, sculptile, ephod, et idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis?

19. Cui responderunt: Tace, et pone digitum super os tuum, venique nobiscum, ut habeamus te patrem ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu et familia in Israël?

20. Quod cum audisset, acquievit sermonibus eorum, et tulit ephod, et idola, ac sculptile, et profectus est cum eis.

21. Qui cum pergerent, et ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, et omne, quod erat pretiosum,

22. et jam a domo Michae essent procul viri, qui habitabant in aedibus Michae, conciliantes secuti sunt,

23. et post tergum clamare coeperunt. Qui cum resipexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas?

24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistas, et sacerdotem, et omnia, quae habeo, et dicitis: Quid tibi est?

25. Dixeruntque ei filii Dan: Cave, ne ultra loquaris ad nos, et veniant ad te viri animo concitati, et ipse cum omnibus tua pereas.

26. Et sic coepit itinere, perrexerunt. Videntes autem Michas, quod fortiores se essent, reversus est in domum suam.

27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, et quae supra diximus, veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, et percusserunt eos in ore gladii, urbemque incendio tradiderunt,

28. nullo penitus fereente praesidiū, eo quod procul habitarent a Sidone, et cum oculo hominum haberent quidquam societatis ac negotii. Erat autem civitas sita in regione Rohob. Quam rursum extruentes habitaverunt in ea,

29. vocato nomine civitatis Dan juxta vocabulum patris sui, quem generat Israël, quae prius Lais dicebatur.

30. Posueruntque sibi sculptile, et Jonathan filium Gersam filii Moysis, ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan usque ad diem captivitatis suae.

31. Mansitque apud eos idolum Michae omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israël.

*) Tempore scilicet supradictae ἀναρχίας.

CAPUT XIX.

Cum Lerita suam uxorem a parentum domo reduceret, ipsa a Gabaonitis, qui tribus erant Benjamin, prodigiosa libidine extincta, et a marito in duodecim partes corpore secto, ad singulas tribus singulæ portiones missae sunt.

(Eodem tempore.)

1. Fuit quidam vir Levites, habitans in latere montis Ephraïm, qui accepit uxorem de Bethlehem Iuda.

2. Quæ reliquit eum, et reversa est in dominum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus.

3. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, et secum reducere, habens in comitatu puerum et duos asinos. Quæ suscepit eum, et introduxit in dominum patris sui. Quod cum audisset sacer ejus, eumque vidisset, occurrit ei laetus,

4. et amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo socii tribus diebus, comedens cum eo et bibens familiariter.

5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. Quem tenuit sacer, et ait ad eum: Gusta prius pauxillum panis, et conforta stoma cum, et sic proficisceris.

6. Sederuntque simul, ac comederunt et biberunt. Dixitque pater puellæ ad genitrum suum: Quæeso te, ut hodie hic maneras, pariterque laetemur.

7. At ille consurgens, coepit velle proficisci. Et nihilominus obnoxie eum sacer tenuit, et apud se fecit manere.

8. Mane autem facto, parabat Levites iter. Cui sacer rursum: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, et assumitis viribus, donec increascat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul.

9. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua et puer. Cui rursum locutus est sacer: Considera, quod dies ad occasum declivior sit, et propinquant ad vesperum; mane apud me etiam hodie, et duc laetum diem, et cras proficisceris, ut vadas in dominum tuam.

10. Noluit gener acquiescere sermonibus ejus; sed statim perrexit, et venit contra Jebus, quæ altero nomine vocatur Jerusalem, ducens secum duos asinos onustos, et concubinam.

11. Jamque erant juxta Jebus, et dies mutabatur in noctem, dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad urbem Jebusaeorum, et maneamus in ea.

12. Cui respondit dominus: Non ingredi oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Isräël; sed transibo usque Gabaa,

13. et cum illuc perverero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama.

14. Trausierunt ergo Jebus, et coepit carpentibus, occubuitque eis sol juxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin;

15. diverteruntque ad eam, ut manerent

ibi. Quo cum intrassent, sedebant in platea civitatis, et nullus eos recipere voluit hospitio.

16. Et ecce apparuit homo senex, reverens de agro et de opere suo vesperi, qui et ipse de monte erat Ephraïm, et peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filii Jenini.

17. Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis, et dixit ad eum: Unde venis? et quo vadis?

18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Iuda, et pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraïm, unde iteramus in Bethlehem; et nunc vadimus ad dominum Dei, nullusque sub tecum suum nos vult recipere,

19. habentes paleas et foenum in asinorum pabulum, et panem ac viuum in meos et ancillætuae usus, et pueri, qui mecum est. Nulla re indigemus nisi hospitio.

20. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego praehabo omnia, quæ necessaria sunt; tautum, quæso, ne in platea maneas.

21. Introduxitque eum in dominum suum, et pabulum asinis praebuit; ac postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.

22. Illis epulantibus, et post laborem itineris cibo et potu reficiuntibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filii Belial, (id est, absque jugo) et circumdantes dominum sensi, fore pulsare cooperunt, clamantes ad dominum dominus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est dominum tuum, ut abutamur eo. (Gen. 19, 5.)

23. Egressusque est ad eos senex, et ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc, quia ingressus est homo hospitium meum, et cessate ab hac stultitia.

24. Habeo filiam virginem, et hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, et vestram libidinem compleatis; tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cerneus homo, eduxit ad eos concubinam suam, et eis tradidit illudendum. Qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.

26. At mulier, recedentibus tembris, venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus, et ibi corruit.

27. Mane facto, surrexit homo, et aperuit ostium, ut coepitam expleret viam; et ecce concubina ejus jacchæt ante ostium sparsis in limine manibus.

28. Cui ille, putaus, eam quiescere, loquethatur: Surge, et ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens, quod erat mortua, tulit eam, et imposuit asino, reversusque est in dominum suum.

29. Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, et cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Isräël.

30. Quod cum vidissent singuli, conclamabant: Nunquam res talis facta est in

Israël ex eo die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto, usque in praesens tempus; ferte sententiam, et in commune decernite, quid facto opus sit.

CAPUT XX.

Ob hoc scelus pugnantes reliquae tribus aduersus Benjamin, semel atque iterum bello inferiores, tertioque committentes jussu Domini proelium, tribum illam praeter sexcentos, qui in solitudinem fugerant, penitus deleverunt.

(Eodem tempore.)

1. Egressi itaque sunt omnes filii Israël, et pariter congregati, quasi vir unus, de Dan usque Bersabee, et terra Galad ad Dominum in Maspha. (Osee 9, 9.)

2. Omnesque anguli popolorum, et cunctae tribus Israël in ecclesiam populi Dei convenerunt, quadraginta millia peditum pugnatorum.

3. (Nec latuit filios Benjamini, quod ascendissent filii Israël in Maspha.) Interrogatusque Levita, maritus mulieris interficteae, quomodo tantum scelus perpetratum esset,

4. respondit: Veni in Gabaa Benjamini uxore mea, illucque diverti;

5. et ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte dominum, in qua manebam, volentes me occidere, et uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes; deinde mortua est.

6. Quam arreptam in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestrae, quia numquam tantum nefas, et tam grande piaculum factum est in Israël.

7. Adestis omnes filii Israël, decernite, quid facere debeatis.

8. Stansque omnis populus, quasi unius hominius sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit dominum;

9. sed hoc contra Gabaa in commune faciamus.

10. Decem viri elegantur e centum ex omnibus tribubus Israël, et centum de mille, et mille de decem milibus, ut comportent exercitui cibaria, et possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, et reddere ei pro scelere, quod meretur.

11. Convevitque universus Israël ad civitatem, quasi homo unus, eadem mente, unoque consilio.

12. Et miserunt nuntios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est?

13. Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetravit, ut moriantur, et auferatur malum de Israël. Qui noluerunt fratum suorum filiorum Israël audire maudatum;

14. sed ex cunctis urbibus, quae sortis suae erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, et contra universum populum Israël dimicarent.

15. Inventique sunt viginti quinque milia de Benjamin, educentium gladium, praeter habitatores Gabaa,

16. qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra ut dextra proclantes, et sic fundis lapides ad certum jacientes, ut capillum quoque possent percutere, et nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

17. Virorum quoque Israël absque filiis Benjamin inventa sunt quadringenta milia, educentium gladios, et paratorum ad pugnam.

18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo, consuleruntque Deum, atque dixerunt: quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit dux vester.

19. Statimque filii Israël, surgentes manus, castrametati sunt juxta Gabaa;

20. et inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare cooperunt.

21. Egressique filii Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israël die illo viginti duo millia virorum.

22. Rursum filii Israël, et fortitudine et numero confidentes, in eodem loco, in quo prius certaverant, aciem direxerunt,

23. ita tamen, ut prius ascenderent et slevent coram Domino usque ad noctem, consulerentque cum, et dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, et inite certamen.

24. Cumque filii Israël altera die contra filios Benjamin ad proelium processissent,

25. eruperunt filii Benjamin de portis Gabaa, et occurentes eis, tanta in illos caede bacchati sunt, ut decem et octo millia virorum, educentium gladium, prosternerent.

26. Quamobrem omnes filii Israël venerunt in domum Dei, et sedentes, flabant coram Domino, jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, et obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas,

27. et super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat arca foederis Dei,

28. et Phinees filius Eleazar filii Aarou praepositus domus. Consulerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus autem Dominus: Ascendite; cras enim tradam eos in manus vestras.

29. Posueruntque filii Israël insidias per circuitum urbis Gabaa,

30. et tertia vice, sicut semel et bis, contra Benjamini exercitum produxerunt.

31. Sed et filii Benjamin audacter eru-
perunt de civitate, et fugientes adversarios longius persecuti sunt ita, ut vulne-
rarent ex eis sicut primo die et secundo,
et caederent per duas semitas vertentes
terga, quarum una ferebatur in Bethel, et
altera in Gabaa, atque prosternerent tri-
giunta circiter viros;

32. putaverunt enim, solito eos more caedere. Qui fugan arte simulantes, inie-
runt consilium, ut abstraherent eos de
civitate, et quasi fugientes ad supradictas
semitas perducerent.

33. Omnes itaque filii Israël, surgentes
de sedibus suis, tetenderunt aciem in lo-
co, qui vocatur Baalthamar. Insidiae quo-
que, quae circa urbem erant, paulatim se
aperire coeperunt,

34. et ab occidentali urbis parte proce-
dere. Sed et alia decem millia virorum
de universo Israël, habitatores urbis, ad
certamina provocabant. Ingravatumque est
bellum contra filios Benjamin, et non in-
tellexerunt, quod ex omni parte illis in-
staret interitus.

35. Percussitque eos Dominus in con-
spectu filiorum Israël, et interfecerunt ex
eis in illo die viginti quinque millia et
centum viros, omnes bellatores et edu-
centes gladium.

36. Filii autem Benjamin, cum se infe-
riores esse vidissent, cooperunt fugere.
Quod carentes filii Israël, dederunt eis
ad fugiendum locum, ut ad praeparatas
insidias devenirent, quas juxta urbem po-
suerant.

37. Qui cum repente de latibulis sur-
rexisserint, et Benjamin terga caedictibus
daret, ingressi sunt civitatem, et percus-
serunt eam in ore gladii.

38. Signum autem dederant filii Israël
his, quos in insidiis collocaverant, ut,
postquam urbem cepissent, ignem accen-
derent, ut ascendeant in altum fumo, ca-
ptam urbem demonstrarent.

39. Quod cum cernerent filii Israël, in
ipso certamine positi, (putaverunt enim
filii Benjamin, eos fugere, et instantius
persequebantur, caesis de exercitu eorum
triginta viris)

40. et viderent, quasi columnam fumi
de civitate couscendere; Benjamin quo-
que, aspiciens retro, cum captam cerneret
civitatem, et flamas in sublime ferri,

41. qui prius simulaverant fugam, versa
facie fortius resistebant. Quod cum vidis-
sent filii Benjamin, in fugam versi sunt,

42. et ad viam deserti ire cooperunt,
illuc quoque eos adversariis persecutibus.
Sed et hi, qui urbem succederant,
occurserunt eis.

43. Atque ita factum est, ut ex utraque
parte ab hostibus caederentur, nec erat
ulla requies morientium. Ceciderunt, atque
prostrati sunt ad orientalem plagam urbis
Gabaa.

44. Fuerunt autem, qui in eodem loco
interfecti sunt, decem et octo millia viro-
rum, omnes robustissimi pugnatores.

45. Quod cum vidissent, qui remane-
rant de Benjamin, fugerunt in solitudinem,
et pergebant ad petram, cuius vo-
cabulum est Remmon. In illa quoque fuga
palantes, et in diversa tendentes, occide-
runt quinque millia virorum. Et cum ultra
tenderent, persecuti sunt eos, et interfe-
rerunt etiam alia duo millia.

46. Et sic factum est, ut omnes, qui
cederant de Benjamin in diversis locis,
essent viginti quinque millia, pugnatores
ad bella promissimi.

47. Remanserunt itaque de omni nume-
ro Benjamin, qui evadere, et fugere in
solitudinem potuerunt, sexcenti vihi, se-
deruntque in petra Remmon mensibus
quatuor.

48. Regressi autem filii Israël, omnes
reliquias civitatis a viris usque ad ju-
menta gladio percutserunt, cunctasque
utres et viculos Benjamin vorax flamma
consumsit.

CAPUT XXI.

*Instauratur tribus Benjamin ex qua-
dringentis virginibus, in caede habi-
tatorum Jakes Galaad reservatis, et
ex raptis ducentium choros in Silo
virginibus.*

(Eodem tempore.)

1. Juraverunt quoque filii Israël in
Maspha, et dixerunt: Nullus nostrum da-
bit filii Benjamin de filiabus suis uxorem.

2. Veneruntque omnes ad dominum Dei
in Silo, et in conspectu ejus sedentes
usque ad vesperam, levaverunt vocem, et
magno ululatu cooperunt flere, dicentes:

3. Quare, Domine Deus Israël, factum
est hoc malum in populo tuo, ut hodie
una tribus auferretur ex nobis?

4. Altera autem die dilucido consurgentes,
extruxerunt altare, obtuleruntque ibi
holocausta, et pacificas victimas, et dixe-
runt:

5. Quis non ascendit in exercitu Domini
de universis tribibus Israël? Grandi enim
juramento se construxerant, cum essent
in Maspha, interfici eos, qui defuerint.

6. Ductique pocula tanta filii Israël super
fratre suo Benjamin, cooperunt dicere:
Abliata est tribus una de Israël.

7. Unde uxores acciperunt? omnes enim
in communie juravimus, non daturos nos
huius filias nostras.

8. Idcirco dixerunt: Quis est de univer-
sis tribibus Israël, qui non ascendit ad
Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt
habitatores Jakes Galaad in illo exercitu
non fuisse.

9. (Eo quoque tempore, cum essent in
Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)

10. Miserunt itaque deceni millia viros
robustissimos, et praceperunt eis: Ite, et
percutite habitatores Jakes Galaad in ore
gladii, tan uxores quam parvulos eorum.

11. Et hoc erit, quod observare debebi-
tis: omne generis masculini, et mulieres,
quae cognoverunt viros, interficie; virgi-
nes autem reseruant. (Num. 31, 17. et 18.)

12. Inventaeque sunt de Jakes Galaad
quadringentae virgines, quae nescierunt
viri torum, et adduxerunt eas ad castra
in Silo in terram Chauana.

13. Miseruntque nuntios ad filios Ben-
jamin, qui erant in petra Remmon, et praec-
ecepérunt eis, ut eos susciperent in pace.

14. Veneruntque filii Benjamin in illo

tempore, et datae sunt eis uxores de filiabus Jabel Galad; alias autem non reppererunt, quas simili modo traderent.

15. Universusque Israeli valde doluit, et egit poenitentiam super interfectione unius tribus ex Israeli.

16. Dixeruntque majores natu: Quid faciemus reliquis, qui nou acceperunt uxores? Omnes in Bejaminum foeminae conciderunt,

17. et magna nobis cura, ingentique studio providendum est, ne una tribus delectetur ex Israeli.

18. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti juramento et maledictione, qua diximus: Maledictus, qui deridet de filiabus suis uxorem Benjamin.

19. Ceperuntque consilium, atque dixerunt: Ecce solemnitas Domini est in Silo anniversaria, quae sita est ad septentrionalem urbem Bethel, et ad orientalem plagam viae, quao de Bethel tendit ad Sichimam, et ad meridiem oppidi Lebona.

20. Praecepéruntque filii Benjamin, atque dixerunt: Ite, et latitate in vineis.

21. Cumque videritis, filias Silo ad duendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, et rapite ex eis singuli uxores singulas, et pergit in terram Benjamin.

22. Cumque venerint patres earum, ac fratres, et adversum vos queri coeperint, atque iurgari, dicemis eis: Miseremini eorum; nou enim rapuerunt eas jure bellantium atque victorum; sed rogantibus, ut acciperent, non dedistis, et a vestra parte peccatum est.

23. Feceruntque filii Benjamin, ut sibi fuerat imperatum, et iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros, uxores singulas, abieruntque in possessionem suam, aedificantes urbes, et habitantes in eis.

24. Filii quoque Israeli reversi sunt per tribus et familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israeli; sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

L I B E R   R U T H .

Eximiae pietatis et divinae providentiae singulare exemplum exhibet iste libellus. RUTH enim Moabitis socrum suam, in patriam revertentem, pie subsecuta, Boozo praediviti secundis nuptiis jungitur, cui parit Obed Davidis avum, unde Christus genus suum secundum carnem dicit.

Hanc historiam judicium tempore contigisse, constat ex Scriptura, infr. 1.; sub quo autem judice, minime constat. Verum non incommodate referri potest ad Samgaris tempora aut Debborae. Patet enim ex nostro calculo, Rahab exploratores excepsisse A. M. 2553., qui sit period. Jul. 3263., Josue tum primum rempublicam capessente. Haec vero postea nupsit Salmoni, ex eoque Boozum suscepit. Infr. 4, 21. Ponamus ergo, cum annorum circiter 13 aut 14 fuisse, cum exploratores susciperent, potuit Boozum parere aetatis anno 60., (quod nostra etiam aetate exemplis non caruit) atque ita anno 46. post exceptos exploratores. Potuit autem Booz genuisse Obedum anno aetatis centesimo sexto, aut septimo, eo praesertim saeculo, et ex juniore fortassis adhuc uxore. Quod item de Obedo et Jesse Davidis patre dicendum erit, ut ab eo tempore, quo dicti exploratores missi sunt, reperiantur anni 366, qui ad Davidis ortum effluxerunt. Natus ille nempe A. M. 2919., qui sit in period. Jul. 3629., annis scilicet 30, antequam Sauli in regnum succederet. II. Reg. 5, 4. cum I. Reg. 16, 1. Ergo si ad dictos 46 jungas 107 annos, quot habere potuisse supponebamus Boozum, cum Obedum genuit, extabunt 153 a missione exploratorum istorum ad praeentes Ruth nuptias. Hi autem ad annos 2553 juncti efficiunt 2706, qui circa Samgaris aut Debborae tempora incident, ut ex chronologia ad marginem superioris libri apposita videare est.

CAPUT I.

Elimelech Bethlehemit praenimia fame cum uxore Noemi ac filiis in Moab concedit. Quo una cum filiis mortuo, Noemi cum Ruth nuru sua in Bethlehem revertens, non vult vocari Noemi, sed Mara.

(A. M. circiter 2706. Ant. Chr. 1298.)

1. In diebus unius iudicis, quando iudi-

ces praeerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Bethlehem Juda, ut peregrinaretur in regione moabitide cum uxore sua ac duobus liberis.

2. Ipse vocabatur Elimelech, et uxor ejus Noemi, et duo filii, alter Mahalon, et alter Chelion, Ephrathaei de Bethlehem Juda. Ingressaque regionem moabitidem, morabantur ibi.

3. Et mortuus est Elimelech maritus Noemi, remansitque ipsa cum filiis.

4. Qui acceperunt uxores moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera vero Ruth. Manseruntque ibi decem annis,

5. et ambo mortui sunt, Mahalon vide-
licet et Chelion, remansitque mulier orbata
duobus liberis ac marito.

6. Et surrexit, ut in patriam pergeret
cum ultraque nuru sua de regione moabi-
tide; audierat enim, quod respexisset Do-
minus populum suum, et dedisset eis escas.

7. Egressa est itaque de loco peregrina-
tionis sua cum ultraque nuru; et jam in
via revertendi posita in terram Iuda,

8. dixit ad eas: Ite in domum matris
vestrae; faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis et
meum.

9. Det vobis invenire requiem in do-
mibus virorum, quos sortitiae estis. Et
osculata est eas. Quae elevata voce flere
cooperunt,

10. et dicere: Tecum pergemus ad po-
pulum tuum.

11. Quibus illa respondit: Revertimini
filiae meae, cur venitis necum? nun ultra
babo filios in utero meo, ut viros ex me
sperare possitis?

12. Revertimini filiae meae, et abite;
jam enim senectute confecta sum, nec
apta vinculo conjugali. Etiam si possem
hac nocte concipere, et parere filios,

13. si eos expectare velitis, donec cre-
scant, et annos pubertatis impleant, ante
eritis vetulæ, quam nubatis. Nolite, quae-
so, filiae meae, quia vestra augustia ina-
gig me premit, et egressa est manus Do-
mini contra me.

14. Elevata igitur voce, rursum flere
cooperunt: Orpha osculata est socrum, ac
reversa est; Ruth adhaesit socrui suae.

15. Cui dixit Noemi: En reversa est
cognata tua ad populum suum, et ad deos
suos, vade cum ea.

16. Quae respondit: Ne aduerseris mihi,
ut reliquam te et abeam; quocumque
enim perrexeris, pergam, et ubi morata
fueris, et ego pariter morabor. Populus
tuus populus meus, et Deus tuus Deus
meus.

17. Quae te terra morientem suscep-
rit, in ea moriar, ibique locum accipiam
sepulturee. Haec mihi faciat Dominus, et
haec addat, si non sola mors me et te
separaverit.

18. Videns ergo Noemi, quod obstinato
animo Ruth decrevisset secum pergere,
adversari noluit, nec ad suos ultra redi-
tum persuadere.

19. Profectaque sunt simul, et vene-
runt in Bethlehem. Quibus urbem ingres-
sis, velox apud cunctos fama percerebuit,
dichantque mulieres: Haec est illa Noemi.

20. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi,
id est, pulchram, sed vocate me Mara, id
est, amaram, quia amaritudine valde re-
plevit me Omnipotens.

21. Egressa sum plena, et vacuam re-

duxit me Dominus. Cur ergo vocatis me
Noemi, quam Dominus humiliavit, et affli-
xit Omnipotens?

22. Venit ergo Noemi cum Ruth Moabi-
tide nuru sua de terra peregrinationis
suae, ac reversa est in Bethlehem, quando
primum hordea metebantur.

CAPUT II.

*Ruth, spicas in agro Booz affinis colli-
gens, gratiam apud eum invenit, et
laeta resperi ad socrum reversa, mul-
tum frumenti et de ciborum reliquiis
ei affert.*

1. Erat autem viro Elimelech consan-
guinens, homo potens, ac magnarum opum,
nomine Booz.

2. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum
suum: Si jubes, vadam in agrum, et col-
ligam spicas, quae fugerint manus mete-
tinum, ubicunque clementis in me patris-
familias reperero gratiam. Cui illa respon-
dit: Vade filia mea.

3. Abiit itaque et colligebat spicas post
terga metentium. Accidit autem, ut ager
ille haberet dominum, nomine Booz, qui
erat de cognatione Elimelech.

4. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem,
dixitque messoribus: Dominus vobiscum.
Qui responderunt ei: Benedic tibi Do-
minus.

5. Dixitque Booz juveni, qui messori-
bus praerat: Cuius est haec puerilla?

6. Cui respondit: Haec est Moabitis,
quae venit cum Noemi de regione moa-
bitide,

7. et rogavit, ut spicas colligeret rema-
nentes, sequens messorum vestigia; et de
mane usque nunc stat in agro, et ne ad
momentum quidem dominum reversa est.

8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne
vadas in alterum agrum ad colligendum,
nec recedas ab hoc loco; sed jungere
puellis meis,

9. et ubi messueriut, sequare. Maudavi
enim pueris meis, ut nemo molestus sit
tibi; sed etiam, si sitieris, vade ad sarcu-
nas, et bibe aquas, de quibus et pueri
bibunt.

10. Quae cadens in faciem suam, et
adorans super terram, dixit ad eum: Unde
mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos
tuos, et nosse me dignareris peregrin-
nam mulierem?

11. Cui ille respondit: Nuntiata sunt
mihi omnia, quae feceris socrui tuae post
mortem viri tui, et quod reliqueris pa-
rentes tuos, et terram, in qua nata es,
et veneris ad populum, quem antea ne-
sciebas.

12. Reddat tibi Dominus pro opere tuo,
et plenam mercedem recipias a Domino
Deo Israël, ad quem venisti, et sub cuius
confugisti alas.

13. Quae ait: Inveni gratiam apud ocu-
los tuos, domine mi, qui consolatus es me,
et locutus es ad cor ancillæ tuae, quae
non sum similis unius puellarum tuarum.

14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, et comedere panem, et intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, et conges- sit polentiam sibi, comedique et satiata est, et tulit reliquias.

15. Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret. Praecepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam si vobis- cum mettere voluerit, ne prohibeatis eam,

16. et de vestris quoque manipulis pro- jecte de industria, et remanere permittite, ut absque rubore colligat, et colligentem nemo corripiat.

17. Collegit ergo in agro usque ad ve- speram, et quae collegerat, virga caedens et excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios.

18. Quos portaus reversa est in civita- tem, et ostendit socrui suae; insuper pro- tulit, et dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat.

19. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus? Sit benedictus, qui miseris est tui. Indicavitque ei, apud quem fuisse operata, et nomen dixit vici, quod Booz vocaretur.

20. Cui respondit Noemi: Benedictus sit a Domino, quoniam eandem gratiam, quam praebuerat vivis, servavit et mor- tuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo.

21. Et Ruth: Hoc quoque, inquit, praec- cepit mihi, ut tamdiu messoribus ejus jun- gerer, donec omnes segetes meterentur.

22. Cui dixit socrus: Melius est filia mea, ut cum puellis ejus exeras ad me- tendum, ne in alieno agro quispiam resi- stat tibi.

23. Juncta est itaque puellis Booz, et tamdiu cum eis messuit, donec hordea et triticum in horreis condereantur.

CAPUT III.

Ruth socrus consilio ad pedes Booz dor- mientis recumbens, accepto laeto re- sponso, multas hordei mensuras ad so- crum defert.

1. Postquam autem reversa est ad so- crum suum, audivit ab ea: Filia mea, quæreram tibi requiem, et providebo, ut bene sit tibi.

2. Booz iste, cuius puellis in agro jun- cta es, propinquus noster est, et hac nocte aream hordei ventilat.

3. Lavare igitur, et ungere, et induere cultioribus vestimentis, et descendere in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit.

4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat, veniesque et discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, et projicies te, et ibi jacebis; ipse autem dicet tibi, quid agere debebas.

5. Quae respondit: Quidquid praecepe- ris, faciam.

6. Descenditque in aream, et fecit omnia, quae sibi imperaverat socrus.

7. Cumque comedisset Booz, et bibisset, et factus esset hilarior, issetque ad dor- miendum juxta acervum manipulorum, ve- nit abscondite, et discooperito pallio a pe- dibus ejus, se projectit.

8. Et ecce nocte jam media expavit ho- mo, et conturbatus est, vidiisque mulierem jacentem ad pedes suos,

9. et ait illi: Quae es? Illaque respon- dit: Ego sum Ruth ancilla tua; expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.

10. Et ille: Benedicta, inquit, es a Do- mino filia, et priorem misericordiam poste- riore superasti, quia non es secuta juve- nes, pauperes sive divites.

11. Noli ergo metuere; sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meae, mulierem te esse virtutis.

12. Nec ab uno me propinquum; sed est aliis me propinquior.

13. Quiesce hac nocte, et facto mane, si te voluerit propinquitatis jure retinere, bene res acta est; sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, vivit Dominus. Dormi usque mane.

14. Dormivit itaque ad pedes ejus usque ad noctis abscessum. Surrexit itaque, antequam homines se cognoscerent mutuo, et dixit Booz: Cave, ne quis noverit, quod huc veneris.

15. Et rursum: Expande, inquit, pal- lium tuum, quo operiris, et tene utraque manu. Qua extende et tenete, mensus est sex modios hordei, et posuit super eam. Quae portans ingressa est civitatem,

16. et venit ad socrum suam. Quae dixit ei: Quid egisti filia? Narravitque ei omnia, quae sibi fecisset homo.

17. Et ait: Ecce sex modios hordei de- dit mihi, et ait: Nolo, vacuam te reverti ad socrum tuam.

18. Dixitque Noemi: Expecta filia, do- nec videamus, quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo, nisi comple- verit, quod locutus est.

CAPUT IV.

Booz coram senioribus civitatis accipit possessionem Elimelech, et Ruth nurum defuncti in uxorem, cedente alio pro- pinquiore juri propinquitatis; ex qua genuit Obed, avum David regis.

1. Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit ibi. Cumque vidisset propinquum praeterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, et sede hic; vocans eum nomine suo. Qui divertit, et sedit.

2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic.

3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratri nostri Elimelech vendet Noemi, quae reversa est de regione moabitide.

4. Quod audire te volui, et tibi dicere coram cunctis sedentibus, et majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis, eme, et posside. Siu autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam, quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es, et me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam.

5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quae uxor defuncti fuit, debes accipere, ut suscites nomen propinquui tui in haereditate sua.

6. Qui respondit: Cedo juri propinquitatis; neque enim posteritatem familiae meae delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

7. Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos, ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israël. (*Deut. 25, 7.*)

8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo.

9. At ille majoribus natu, et universo populo: Testes vos, inquit, estis hodie, quod possedecimus omnia, quae fuerunt Eli-melech, et Chelion, et Mahalon, tradente Noemi,

10. et Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon in conjugium sumserim, ut suscitem nomen defuncti in haereditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua ac fratribus et populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis.

11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, et maiores natu: Nos testes sumus; faciat Dominus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam, sicut Rachel

et Liam, quae aedificaverunt domum Israël, ut sit exemplum virtutis in Ephrata, et habeat celebre nomen in Bethlehem.

12. Fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Judae, de semine, quod tibi dederit Dominus ex hac puerilla. (*Gen. 38, 29.*)

13. Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxorem, ingressusque est ad eam, et debet illi Dominus, ut conciperet, et pareret filium.

14. Dixeruntque mulieres ad Noemi: Benedictus Dominus, qui non est passus, ut desiceret successor familie tue, et vocaretur nomen ejus in Israël.

15. Et habetas, qui consoletur animam tuam, et enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quae te dilit, et multo tibi melior est, quam si septem habereres filios.

16. Suscepturnque Noemi puerum posuit in sinu suo, et nutricis ac gerulae fungebatur officio.

17. Vicinae autem mulieres congratulantes ei, et dicentes: Natus est filius Noemi, vocaverunt nomen ejus Obed. Hic est pater Isai, patris David.

18. Hae sunt generationes Phares *): Phares genuit Esron,

19. Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab,

20. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon,

21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed,

22. Obed genuit Isai, Isai genuit David.

*) Ista genealogia eodem modo attexitur I. Par. 2, 5. et 11, 15., item Matth. 1. et Luc. 3., ut aliquae nomina deesse velle, propter modum divinare sit, imo et totius chronologiae sacrae, quae ejusmodi genealogiis innititur, fundamenta evellere.

LIBER PRIMUS SAMUELIS,

QUEM NOS

PRIMUM REGUM

DICIMUS.

Quatuor libri, qui sequuntur, *ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ* a Graecis dicuntur, id est, REGNORUM, ut et a quibusdam Latinis nuncupati sunt, quod de duodecim tribuum regno, primum integro, postea diviso, tractent. Plerique tamen Latini REGUM dicere maluerunt, quod, praesposita tantum Samuelis historia, quae et ipsa ad dignoscendam originem instituti regni erat necessaria, cetera ad regum facta pertineant. Hebrei vero duo tantum posteriores regum appellant; priores Samuelis nomine insigniunt. Cujus haec esse potuit ratio, quod et historiam duorum regum a Samuele unctorum contineant, et quae tam in hoc de Saule, quam in altero de Davide referuntur, Samuelis vera esse vaticinia comprobent.

Horum ergo primus res gestas narrat sub judicibus Heli et Samuele, nec non sub rege Saule, et per spatium annorum 101 extenditur, ab anno scilicet Heli 1., qui est mundi 2848., ad mortem Saulis, quam anno 2949. adscribimus.

Sub { Heli anni Samuel Saul }	40. Cap. 4, 10. 21. Cap. 7, 2. cum 12, 17. 40. Actor. 13, 21.
	Summa 101.

CAPUT I.

Elcana habuit uxores Annam et Phenennam, quarum Anna diu steritis et aemulae improperio tristis, fusa in Silo coram Heli oratione ad Dominum, genuit Samuelem, quem Domino obtulit, ut voverat.

1. Fuit vir unus de Ramathaimzophim, de monte Ephraim, et nomen ejus Elcana, filius Jeroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephrataeus,

2. et habuit duas uxores; nomen una Anna, et nomen secundae Pheneuna. Fueruntque Phenennae filii; Annae autem non erant liberi.

3. Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni et Phinees, sacerdotes Domini.

4. Venit ergo dies, et immolavit Elcana, deditque Phenennae uxori suae, et cunctis filiis ejus, et filiabus partes;

5. Annae autem delit partem unam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluserat vulvam ejus.

6. Affligebat quoque eam aemula ejus, et vehementer angebat in tantum, ut exprobraret, quod Dominus conclusisset vulvam ejus;

7. sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascederent ad templum Domini, et sic provocabat eam. Porro illa flebat, et non capiebat cibum.

8. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles? et quare non comedis? et quam ob rem affligitur cor tuum? num-

quid non ego melior tibi sum, quam decem filii?

(A. M. 2848. Ant. Chr. 1156.)

9. Surrexit autem Anna, postquam comedebat et biberat in Silo. Et Heli *) sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini,

10. cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter,

11. et votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuae, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuae, dederisque servae tuae sexum virilem, dabo eum Domino omibus diebus vitae ejus, et novacula non ascendet super caput ejus.

12. Factum est autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus.

13. Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, et vox penitus non audiebatur. Aestimavit ergo eam Heli temulentam,

14. dixitque ei: Usquequo ebria eris? Digere paulisper vinum, quo mades.

15. Respondens Anna: Nequamquam, inquit, domine mi; nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque et omne, quod inebriare potest, non bibi; sed effudi animam meam in conspectu Domini.

16. Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris et moeroris mei locuta sum usque in praeseus.

*) Anno ejus administrationis 1., aetatis vero 58. Infr. 4, 15. Vide supr. not. ad Judic. 12, 14.

17. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, et Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.

18. Et illa dixit: Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, et comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati.

19. Et surrexerunt mane, et adoraverunt coram Domino, reversique sunt, et venerunt in domum suam Ramatha. Coguavit autem Elcana Annam uxorem suam, et recordatus est ejus Dominus.

(A. M. 2849. Ant. Chr. 1155. Administrationis Eli 2.)

20. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset eum.

21. Ascendit autem vir ejus Elcana, et omnis domus ejus, ut immolaret Domino hostianam solemne, et votum suum,

22. et Anna non ascendit; dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, et ducam eum, ut apparent auctor spectum Domini, et maneat ibi jugiter.

23. Et ait ei Elcana vir suus: Fac, quod bonum tibi videtur, et mane, donec ablactes eum: precorque, ut impletat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, et lactavit filium suum, donec amoveret eum a lacte.

24. Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat*, in vitulis tribus, et tribus modiis farinae, et amphora vini, et adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus.

25. Et immolaverunt vitulum, et obtulerunt puerum Heli.

26. Et ait Anna: Obsecro mi domine, vivit anima tua domine; ego sum illa mulier, quae steti coram te hic, orans Dominum.

27. Pro puerio isto oravi, et dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum.

28. Idcirco et ego commodavi eum Domino cuicunque diebus, quibus fuerit commodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna, et ait:

CAPUT II.

Annae canticum in gratiarum actionem.
Quae rursum tres filios et duas filias generavit; ob peccata autem filiorum Heli, et nimiam patris indulgentiam fit illi et domui ejus communatio, ac mors filiorum praedicitur.

1. Exultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo; dilatatum est os meum super inimicos meos, quia laetata sum in salutari tuo.

2. Nou est sanctus, ut est Dominus; neque enim est alius extra te, et nou est fortis sicut Deus noster.

3. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes; recedant vetera de ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus est, et ipsi praeparant cogitationes.

4. Arcus fortium superatus est, et infirmi accincti sunt robore.

5. Repleti prius, pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos, et quae multos habebat filios, infirmata est.

6. Dominus mortificat et viviscat, deducit ad inferos et reducit. (Deut. 32, 39. Tob. 13, 2. Sap. 16, 13.)

7. Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat.

8. Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, ut sedeat cum principibus, et solium gloriae tenent; Domini enim sunt cardines terrae, et posuit super eos orbeum.

9. Pedes sanctorum suorum servabit, et impii in tenebris contingescent, quia non in fortitudine sua roborabit vir.

10. Dominum formidabunt adversarii ejus, et super ipsos in coelis tonabit; Dominus judicabit fines terrae, et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu christi sui.

11. Et abiit Elcana Ramatha in domum suam; puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli sacerdotis.

12. Porro filii Heli, filii Belial, nescientes Dominum,

13. neque officium sacerdotum ad populum; sed quicunque immolasset victimam, veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes, et habebat fuscinulam tridentem in manu sua,

14. et mittebat eam in lebetem, vel in caldarium, aut in ollam, sive in cacabum, et omne, quod levabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi, sic faciebat universo Israëli venientium in Silo.

15. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis, et dicebat immolanti: Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti; non enim accipiam a te carnem coctam, sed crudam.

16. Dicebatque illi immolans: Incendatur primum juxta morem hodie adeps, et tolle tibi, quantumcumque desiderat anima tua. Qui respondens, aiebat ei: Nequam; uuoc enim dabitis, alioquin tollam vi-

17. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia retrahabant homines a sacrificio Domini.

18. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus ephod lineo.

19. Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam asserebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solemne.

20. Et benedixit Heli Elcanae et uxori ejus dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro foenore, quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum.

21. Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit, et peperit tres filios, et duas

* Puta, aetatis pueri anno 3. Vide II. Mach. 7, 27.

filias; et magnificatus est puer Samuel apud Dominum.

22. Heli autem erat senex valde, et adivit omnia, quae faciebant filii sui uniuerso Israëli, et quomodo dormiebant cum mulieribus, quae observabant ad ostium tabernaculi,

23. et dixit eis: Quare facitis res hujuscemodi, quas ego audio, res pessimas ab omni populo?

24. Nolite filii mei; non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini.

25. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus; si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.

26. Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, et placebat tam Domino quam hominibus.

27. Venit autem vir Dei ad Heli, et ait ad eum: Haec dicit Dominus: Numquid non aperte revelatus sum donui patris tui, cum essent in Aegypto in domo Pharaonis?

28. Et elegi eum ex omnibus tribubus Israël mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, et adoleret mihi incensum, et portaret ephod coram me; et dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israël.

29. Quare calce abjecisti victimam meam, et munera mea, quae praecepi, ut offerrentur in templo; et magis honorasti filios tuos quam me, ut comedederit primicias omnis sacrificii Israël populi mei?

30. Propterea ait Dominus Deus Israël: Loquens locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministraret in conspectu meo usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me; sed qui-cunque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. (*III. Reg. 2, 27.*)

31. Ecce dies veniunt, et praecidam brachium tuum et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua.

32. Et videbis aemulum tuum in templo, in universis prosperis Israël; et non erit senex in domo tua omnibus diebus.

33. Verutamen nou auferam penitus virum ex te ab altari meo; sed ut deficiant oculi tui, et tabescat anima tua, et pars magna domus tuae morietur, cum ad virilem aetatem venerit.

34. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni et Phinees: In die uno morientur ambo. (*Infr. 4, 11.*)

35. Et suscitabo mihi sacerdotem fidem, qui juxta cor meum et animam meam faciet, et aedificabo ei domum fidem, et ambulabit coram christo meo cunctis diebus.

36. Futurum est autem, ut, quicunque remanserit in domo tua, veniat, ut oreetur pro eo, et offerat numen argenteum et tortam panis, dicatque: Dimitte me, obse-

cro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

CAPUT III.

Samuel quater a Domino vocatus, revelationem sibi adversum Heli factam ei respexit.

(*A. M. 2861. Aetatis Samuel 12. exacto.*)

1. Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis; non erat visio manifesta.

2. Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre;

3. lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.

4. Et vocavit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego.

5. Et cucurrit ad Heli, et dixit: Ecce ego; vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi; revertere, et dormi. Et abiit, et dormivit.

6. Et adjectit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, et dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te fili mi; revertere, et dormi.

7. Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini.

8. Et adjectit Dominus, et vocavit adhuc Samuelem tertio. Qui consurgens, abiit ad Heli,

9. et ait: Ecce ego, quia vocasti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum, et ait ad Samuelem: Wade, et dormi, et si deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, et dormivit in loco suo.

10. Et venit Dominus, et stetit, et vocavit, sicut vocaverat secundo: Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus.

11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum iu Israël, quod, quicunque audierit, tinnient ambae aures ejus.

12. In die illa suscitabo adversum Heli omnia, quae locutus sum super domum ejus; incipiam, et complebo.

13. Praedixi enim ei, quod judicaturus essem domum ejus in aeternum propter iniquitatem, eo quod noverat, indigne agere filios suos, et non corripuerit eos.

14. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muniberis usque in aeternum.

15. Dormivit autem Samuel usque mane, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli.

16. Vocavit ergo Heli Samuelem, et dixit: Samuel fili mi. Qui respondens, ait: Praesto sum.

17. Et interrogavit eum: Quis est ser-

mo, quem locutus est Dominus ad te? ore te, ne celaveris me. Haec faciat tibi Deus, et haec addat, si absconderis a me sermonem ex omnibus verbis, quae dicta sunt tibi.

18. Indicavit itaque ei Samuel universos sermones, et non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est; quod bonum est in oculis suis, faciat.

19. Crevit autem Samuel, et Dominus erat cum eo, et non occidit ex omnibus verbis ejus in terram.

20. Et cognovit universus Israël a Danusque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini.

21. Et addidit Dominus, ut appareret in Silo, quoiam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israëli.

CAPUT IV.

Cueduntur Israëlitae a Philisthaeis, rursumque adducta in castra arca ceduntur, captaque arca duo filii Heli occiduntur. Quibus auditis. Heli corruens occumbit, nuru ejus in partu moriente.

(A. M. 2888. Ant. Chr. 1116. *)

1. Et factum est in diebus illis, convenierunt Philisthaeis in pugnam; et egressus est Israël obviā Philisthaeis in proelium, et castramētatus est juxta lapidem adiutorii. Porro Philisthaeis venerunt in Aphec,

2. et instruxerunt aciem contra Israël. Initio autem certamine, terga vertit Israël Philisthaeis; et caesa sunt in illo certamine passim per agros quasi quatuor millia virorum.

3. Et reversus est populus ad castra, dixeruntque majores natu de Israël: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthaeis? Afferamus ad nos de Silo arcā foederis Domini, et veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu iūimicorum nostrorum.

4. Misit ergo populus in Silo, et tulerunt inde arcā foederis Domini exercituum, sedentis super Cherubim; erantque dno filii Heli cum arca foederis Dei, Ophai et Phineas.

5. Cumque venisset arca foederis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, et personuit terra.

6. Et audierunt Philisthaeis vocem clamoris, dixeruntque: Quenam est haec vox clamoris magni in castris Hebraeorum? Et cognoverunt, quod arca Domini venisset in castra.

7. Timueruntque Philisthaeis, dicentes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes:

8. Vae nobis; non enim fuit tanta exultatio heri et nudiustertius; vae nobis. Quis nos salvabit de manu deorum subli-

miūm istorum? Illi sunt dii, qui percusserunt Aegyptum omni plaga in deserto.

9. Confortamini, et estote viri, Philisthaeis, ne serviatis Hebraeis, sicut et illi servierunt vobis *); confortamini, et belate.

10. Pugnaverunt ergo Philisthaeis, et caesus est Israël, et fugit unusquisque in tabernaculum suum, et facta est plaga magna niuis; et occiderunt de Israël triaginta milia pedum.

11. Et arca Dei capta est; duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophai et Phineas.

12. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa, scissa veste, et conspersus pulvere caput.

13. Cumque ille venisset, Heli sedebat super sellam, contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille, postquam ingressus est, nuntiavit urbi, et ululavit omnis civitas.

14. Et audivit Heli sonitus clamoris, dixique: Quis est hic sonitus tumultus hujus? At ille festinavit, et venit, et nuntiavit Heli.

15. Heli autem erat nonagiuta et octo annorum, et oculi ejus caligaverant, et videre non poterat.

16. Et dixit ad Heli: Ego sum, qui veni de proelio, et ego, qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum est fili mi?

17. Respondens autem ille, qui nuntiabat: Fugit, inquit, Israël coram Philisthaeis, et ruina magna facta est in populo; insuper et duo filii tui mortui sunt, Ophai et Phineas, et arca Dei capta est.

18. Cumque ille nominasset arcā Dei, occidit de sella retrorsum juxta ostium, et fractis cervicibus, mortuus est. Senex eum erat vir et grandaevus, et ipse iudicavit Israël quadraginta annis **).

19. Nurus autem ejus, uxor Phineas, praegnans erat, vicinaque partui, et auditio nuntio, quod capta esset arca Dei, et mortuus esset sacerdos suus et vir suus, incurvavit se, et peperit; irruerant enim in eam dolores subiti.

20. In ipso autem momento mortis ejus dixerunt ei, quae stabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperisti. Quae non respondit eis, neque animadvertis.

21. Et vocavit pueri ad Ichabod, dicens: Translata est gloria de Israël, quia capta est arca Dei, et pro socero suo et pro viro suo;

22. et ait: Translata est gloria ab Israël, eo quod capta esset arca Dei.

*) Per 40 annos. Judic. 11, 1.

**) Exinde Samuel annos minus 39, ut salmaricensis Iudeus quoque annotavit, administrationem sunisset.

*) Mortuo iam Samsonem, (Judic. 16, 31.) et Israëlitis haec hostium clade, quae in morte sua oppresserat, animatis. Ibid. v. 30.

CAPUT V.

Dagon coram arca semel ac iterum corruit, abscessis in limine capite et manibus. Philisthaei quoque, mariscis et muribus percussi, aream a se repelunt.

(A. M. 2888.)

1. Philisthi autem tulerunt aream Dei, et asportaverunt eam a lapide adjutorio in Azotum.

2. Tuleruntque Philisthi aream Dei, et intulerunt eam in templum Dagon, et statuerunt eam juxta Dagon.

3. Cumque surrexisse diluculo Azotii altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini. Et tulerunt Dagon, et restituerunt eum in locum suum.

4. Rursusque mane die altera concurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini; caput autem Dagon, et duae palmae manus ejus abscissae erant super limen;

5. porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, et omnes, qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azoto usque in hodiernum diem.

6. Aggravata est autem manus Domini super Azotios, et demolitus est eos; et percussit in secretiori parte natum Azotum, et fines ejus. Et ebullierunt villae et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magnae in civitate. (Ps. 77, 66.)

7. Videntes autem viri azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non maneat area Dei Israël apud nos, quoniam dura est manus ejus super nos, et super Dagon deum nostrum.

8. Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philistinorum ad se, et dixerunt: Quid faciemus de area Dei Israël? Responderuntque Gethaei: Circunducatur area Dei Israël. Et circumduxerunt arcam Dei Israël.

9. Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magna nimis, et percutiebat viros uniuscujusque urbis a parvo usque ad majorem, et computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethaei consilium, et fecerunt sibi sedes pellicas.

10. Miserunt ergo aream Dei in Accaron. Cumque venisset area Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitae, dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Israël, ut interficiat nos et populum nostrum.

11. Miserunt itaque et congregaverunt omnes satrapas Philistinorum, qui dixerant: Dimitte aream Dei Israël, et revertatur in locum suum, et non interficiat nos cum populo nostro.

12. Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus, et gravissima valde manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natum, et ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis in coelum.

CAPUT VI.

Philisthaei aream cum muribus et anis aureis suorum sacerdotum consilio a se remittunt per vaccas lactantes et norum plastrum usque Bethsames, ubi vaccas super ligna plastrum Bethsamitae immotarerunt, plurimis de populo ac plebe a Domino interemtis, quod aream Dei conspexissent.

(A. M. 2888.)

1. Fuit ergo area Domini in regione Philistinorum septem mensibus.

2. Et vocaverunt Philisthi sacerdotes et divinos, dicentes: Quid faciemus de area Domini? indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt:

3. Si remittitis aream Dei Israël, uolite dimittere eam vacuam; sed quod debetis, redite ei pro peccato, et tunc curahimini, et scietis, quare non recedat manus ejus a vobis.

4. Qui dixerunt: Quid est, quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntque illi:

5. Juxta numerum provinciarum Philistinorum quinque annos aureos facietis, et quinque mures aureos, quia plaga una fuit omnibus vobis et satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, et similitudines murium, qui demoliti sunt terram. Et dabitis Deo Israël gloriam, si forte relevet manum suam a vobis, et a diis vestris, et a terra vestra.

6. Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Aegyptus, et Pharaon cor suum? Nonne, postquam percussus est, tunc dimisit eos, et abiuerunt? (Exod. 12, 21.)

7. Nunc ergo arripite et facite plastrum novum unum, et duas vaccas foetas, quibus non est impositum jngum, jungite in plastro, et recludite vitulos eorum domi.

8. Tolletisque aream Domini, et ponitis in plastro, et vasa aurea, quae exsolvistis ei pro delicto, ponitis in capsellam ad latus ejus; et dimitte eam, ut vadat.

9. Et aspicietis, et si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande; si autem minime, sciemus, quia nequam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.

10. Fecerunt ergo illi hoc modo, et tollentes duas vaccas, quae lactabant vitulos, junxerunt ad plastrum, vitulosque earum concluserunt domi.

11. Et posuerunt aream Dei super plastrum, et capsellam, quae habebat mures aureos et similitudines anorum.

12. Ibant autem in directum vaccae per viam, quae dicit Bethsames, et itinere uno gradiebantur, pergentes et inugientes, et non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram; sed et satrapae Philisthi sequebantur usque ad terminos Bethsames.

13. Porro Bethsamitae metebant triticum

in valle, et elevantes oculos suos, vide-
runt arcam, et gavisi sunt, cum vidissent.

14. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ, et stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, et conciderunt ligna plau-
stri, vaccasque imposuerunt super ea ho-
locaustum Dominu.

15. Levitæ autem deposuerunt arcam Dei, et capsellam, quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, et posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Beth-
samitæ obtulerunt holocausta, et immola-
verunt victimas in die illa Domino.

16. Et quinque satrapæ Philistinorum viderunt, et reversi sunt in Accaron in die illa.

17. Hi sunt autem ani aurei, quos redi-
diderunt Philisthiim pro delicto Domino:
Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum,
Geth unum, Accaron unum;

18. et mures aureos secundum nume-
rum urbi Philisthiim, quinque provin-
ciarum, ab urbe murata usque ad villam, quæ erat absque muro, et usque ad Abel-
magnum, super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitis.

19. Percussit autem de viris Bethsamiti-
bus, eo quod vidissent arcam Domini, et
percussit de populo septuaginta viros, et
quinquaginta milia plebis. Luxitque popu-
lus, eo quod Dominus percussisset plebem
plaga magna.

20. Et dixerunt viri Bethsamitæ: Quis
poterit stare in conspectu Domini Dei
sancti hujus? et ad quem ascendet a nobis?

21. Miseruntque nuntios ad habitatores
Cariathiarum, dicentes: Reduxerunt Phi-
listhiim arcain Domini; descendite, et re-
ducite eam ad vos.

CAPUT VII.

*Reducitur arca in domum Abinadab in Gabaa, et Samuelis hortatu Israëlitæ ad Dominum conversi, Philisthaeos ri-
cerunt, orante pro ipsis Samuele.*

(A. M. 2888.)

1. Venerunt ergo viri Cariathiarum, et
reducerunt arcain Domini, et intulerunt
eam in domum Abinadab in Gabaa *);
Eleazarum autem filium ejus sanctificave-
runt, ut custodiret arcain Domini.

(A. M. 2905.)

2. Et factum est, ex qua die mansit ar-
ca Domini in Cariathiarum, multiplicati
sunt dies (erat quippe jam annus vigesimus), et requievit omnis domus Israël
post Dominum.

3. Ait autem Samuel ad universam do-
mum Israël, dicens: Si in toto corde ve-
stro revertimini ad Dominum, referite
deos alienos de medio vestri, Baalim et
Astaroth, et præparate corda vestra Do-
mino, et servite ei soli, et eruet vos de

manu Philisthium. (Deut. 6, 13. Matth.
4, 10.)

4. Abstulerunt ergo filii Israël Baalim
et Astaroth, et servierunt Domino soli.

5. Dixit autem Samuel: Congregate uni-
versum Israël in Masphath, ut orem pro
vobis Dominum.

6. Et conveverunt in Masphath, hause-
runt aquam, et effuderunt in conspectu
Domini, et jejunaverunt in die illa, atque
dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judica-
vitque Samuel filios Israël in Masphath.

7. Et audierunt Philisthiim, quod con-
gregati essent filii Israël in Masphath, et
ascenderunt satrapæ Philistinorum ad
Israël. Quod cum audissent filii Israël,
timuerunt a facie Philistinorum.

8. Dixeruntque ad Samuem: Ne ces-
ses pro nobis clamare ad Dominum Deum
noscum, ut salvet nos de manu Philisthi-
norum.

9. Tulit autem Samuel agnum lacten-
tem unum, et obtulit illum holocaustum
integrum Domino, et clamavit Samuel ad
Dominum pro Israël, et exaudiuit eum
Dominus.

10. Factum est autem, cum Samuel of-
ferret holocaustum, Philisthiim iniere proel-
lum contra Israël; intonuit autem Domini-
nus fragore magno in die illa super Phi-
listhiim, et exterruit eos, et caesi sunt a
facie Israël. (Josue 10, 10.)

11. Egressique viri Israël de Masphath,
persecuti sunt Philisthaeos, et percusse-
runt eos usque ad locum, qui erat subter
Bethchar. (Eccl. 46, 21.)

12. Tulit autem Samuel lapidem unum,
et posuit eum inter Masphath et inter Sen,
et vocavit nomen loci illius lapis adju-
torii. Dixitque: Hucusque auxiliatus est
nobis Dominus.

13. Et humiliati sunt Philisthiim, nec
apposuerunt ultra, ut venirent in termi-
nos Israël. Facta est itaque manus Domini
super Philisthaeos cunctis diebus Samue-
lis **).

14. Et redditæ sunt urbes, quas tule-
rant Philisthiim ab Israël, Israëli ***) ab
Accaron usque Geth, et terminos suos;
liberavitque Israël de manu Philistinoru-
mum, eratque pax inter Israël et Amor-
raeum.

15. Judicabat quoque Samuel Israëlem
cunctis diebus vitaे suaе,

16. et ibat per singulos annos circuiens
Bethel, et Galgala, et Masphath, et judi-
cabat Israëlem in supradictis locis.

17. Revertebaturque in Ramatha. Ibi
enim erat domus ejus, et ibi judicabat
Israëlem; aedificavit etiam ibi altare Do-
mino.

*) Ad regnum usque Saulis.

**) Stationariis, quibusdam militibus, alie-
natum relictis. Infr. 10, 5.

**) Adhuc tamen tabernaculum in Silo perman-
sit. Judic. 18, 31. cum 1. Reg. 14, 3.

CAPUT VIII.

Filiis Samuelis ad avaritiām declinatis, petit populus sibi regem; quibus Samuel, iubente Domino, jus regis praedicit, sed non auditur.

(A. M. 2908. Ant. Chr. 1099.)

1. Factum est autem, cum sennisset Samuel, posuit filios suos judices Israēl.

2. Fuitque nomen filii ejus primogeniti Joel, et nomen secundi Abia, iudicem in Bersabee.

3. Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus; sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, et perverserunt judicium.

(A. M. 2909. Aetatis Samuelis 60.)

4. Congregati ergo universi maiores natu Israēl, venerant ad Samuelem in Ramatha.

5. Dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulauit in viis tuis; constitue nobis regem, ut iudicet nos, sicut et universae habent nationes. (Osee 13, 10. Act. 13, 21.)

6. Dispicuit sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent: Da nobis regem, ut iudicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum.

7. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, quae loquuntur tibi; non enim te abhicerunt, sed me, ne regnem super eos.

8. Juxta omnia opera sua, quae fecerunt a die, qua eduxi eos de Aegypto usque ad diem hanc, sicut dereliquerunt me, et servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.

9. Nunc ergo vocem eorum audi; verumtamen contestare eos, et praedic eis ius regis, qui regnaturus est super eos.

10. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat a se regem,

11. et ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollit, et ponet in curribus suis, facietque sibi equites et praecursores quadrigarum suarum,

12. et constituet sibi tribunos, et centuriones, et aratores agrorum suorum, et messores segetum, et fabros armorum et curruum suorum.

13. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, et focarias, et panificas.

14. Agros quoque vestros, et vineas, et olivelas optima tollit, et dabit servis suis.

15. Sed et segetes vestras, et vinearum redditus addecimabit, ut det euuchis et famulis suis.

16. Servos etiam vestros, et ancillas, et juvenes optimos, et asinos auferet, et ponet in opere suo.

17. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.

18. Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis, et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.

19. Noluit autem populus audire vocem

Samuelis; sed dixerunt: Nequaquam; rex enim erit super nos,

20. et erimus nos quoque, sicut omnes gentes; et iudicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis.

21. Et audivit Samuel omnia verba populi, et locutus est ea in auribus Domini.

22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, et constitue super eos regem. Et ait Samuel ad viros Israēl: Vadat unusquisque in civitatem suam. (Osee 13, 11.)

CAPUT IX.

Saul querendo patris asinas pervenit ad Samuelem, cum quo pransus est, ac nocte hospitio receptus.

(A. M. 2909. *)

1. Et erat vir de Benjamin, nomine Cis, filius Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore.

2. Et erat ei filius, vocabulo Saul, electus et bonus, et non erat vir de filiis Israēl melior illo. Ab humero et sursum eminebat super omnem populum.

3. Perierant autem asinae Cis patris Saul, et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, et consurgens vade, et quaere asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim,

4. et per terram Salisa, et non inventissent, transierunt etiam per terram Samiū, et non erant; sed et per terram Iemini, et minime repererunt.

5. Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum, qui erat cum eo: Veni et revertarum, ne forte dimiserit pater meus asinas, et solicitus sit pro nobis.

6. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis; omne, quod loquitur, sine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illic, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

7. Dixitque Saul ad puerum suum: Ecce ibimus; quid feremus ad virum Dei? Panis defecit in sitariis nostris, et sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

8. Rursum puer respondit Sauli, et ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars statenis argenti; demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.

9. (Olim in Israēl sic loquebatur unusquisque, vadens consulere Deum: Venite, et eamus ad videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns.)

10. Et dixit Saul ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei.

11. Cumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas ingredientes ad

*) Cum Samuel a morte Eli annos 21 cum diuino praefuisse. Id ex 6. 1. cum 7. 2. et 12. 17. colligere est. Vide chronologiam nostram.

bauriendam aquam, et dixerunt eis: Num hic est videns?

12. Quae respondentes, dixerunt illis: Hic est, ecce ante te, festina nunc; hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelsis.

13. Ingredientes urbem, statim invenientis eum, autequam ascendat excelsum ad vescendum. Neque enim comesrus est populus, donec ille veniat, quia ipse benedic hostiae, et deinceps comedunt, qui vocati sunt. Nunc ergo cōscendite, quia hodie reperietis eum.

14. Et ascenderunt in civitatem. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel, egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

15. Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem, quam veniret Saul, dicens: (*Act. 13, 21.*)

16. Hac ipsa hora, quae nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, et uiges eum ducem super populum meum Israël; et salvabit populum meum de manu Philistinorum, quia respexi populum meum; venit enim clamor eorum ad me.

17. Cumque aspexisset Samuel Saulum, Dominus dixit ei: Ecce vir, quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.

18. Accessit autem Saul ad Samuelem in medio portae, et ait: Indica, oro, mili, ubi est domus videntis.

19. Et respondit Samuel Sauli, dicens: Ego sum videns. Ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, et dimittam te mane; et omnia, quae sunt in corde tuo, indicabo tibi,

20. et de asuinis, quas nudiustertius perdidisti, ne sollicitus sis, quia inventae sunt. Et cuius erunt optima quaque Israël? Nonne tibi et ouni domini patris tui?

21. Respondens autem Saul, ait: Numquid non filius Iesimi ego sum de minima tribu Israël, et cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Beuamini? quare ergo locutus es mihi sermone istum?

22. Assumens itaque Samuel Saulem, et puerum ejus, introduxit eos in triclinium, et dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant invitati. Erant enim quasi triginta viri.

23. Dixitque Samuel coco: Da partem, quam dedi tibi, et praecepi, ut reponeres seorsum apud te.

24. Levavit autem cocus armum, et posuit ante Saul. Dixitque Samuel: Ecce, quod remansit, pone ante te, et comedere, quia de industria servatum est tibi, quod populum vocavi. Et comedit Saul cum Samuele in die illa.

25. Et descendebant de excelsis in oppidum, et locutus est cum Saule in solario, stravitque Saul in solario, et dormivit.

26. Cumque mane surrexissem, et iam elucesseret, vocavit Samuel Saulem in solarium, dicens: Surge, et dimittam te. Et surrexit Saul, egressique sunt ambo, ipse videlicet et Samuel.

27. Cumque descendebant in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero, ut antecedat nos, et transeat; tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

CAPUT X.

Ungitur Saul in regem a Samuele; datis ac succedentibus signis, prophetat inter prophetas, et missis sortibus a Samuele confirmatur in regem. Lex regni in libro scripta coram Domino reponitur.

(*A. M. 2909.*)

1. Tulit autem Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus, et deosculatus est eum, et ait: Ecce unxit te Dominus super haereditatem suam in principem*, et liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. (*Act. 13, 21.*)

2. Cum abieris hodie a me, invenies duos viros juxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin, in meridie, dicentque tibi: Inventae sunt asinae, ad quas ieras perquirendas; et intermissis pater tuus asinus, sollicitus est pro vobis, et dicit: Quid faciam de filio meo?

3. Cumque abieris inde, et ultra transieris, et veneris ad querulum Thabor, invenient te ibi tres viri, ascendentibus ad Deum in Bethel, unus portans tres heddos, et aliis tres tortas panis, et aliis portans lagenam vini.

4. Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, et accipies de manu eorum.

5. Post haec venies in collem Dei, ubi est statio Philistinorum. Et cum ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum, descendantium de excelsis, et ante eos psalterium et tympanum, et tibiam, et citharam, ipsosque prophetantes.

6. Et insiliet in te spiritus Domini, et prophetabis cum eis, et mutaberis in viro alium.

7. Quando ergo evenerint signa haec omnia tibi, fac, quaeconque inuenierit manus tua, quia Dominus tecum est.

8. Et descendes ante me in Galgala, (ego quippe descendam ad te) ut offeras oblationem, et immoles victimas pacificas; septem diebus expectabis, donec veniam ad te, et ostendam tibi, quid facias. (*Infr. 13, 8.*)

9. Itaque cum avertisset humerum suum, ut abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, et venerunt omnia signa haec in die illa.

10. Veneruntque ad praedictum collem, et ecce cuneus prophetarum obvius ei; et insiluit super eum spiritus Domini, et prophetavit in medio eorum.

11. Videntes autem omnes, qui noverant eum heri et nudiustertius, quod esset

* Regnavit autem Saul annos 40.

21.4 Cap. 10. Saul inter prophetas. **REGUM I.** Cap. 11. Naas obsidet Jabel Galaad.

cum prophetis, et prophetaret, dixerunt ad invicem: Quae nam res accidit filio Cis? num et Saul inter prophetas?

12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? Propterea versum est in proverbium: Num et Saul inter prophetas? (*Infr. 19, 24.*)

13. Cessavit autem prophetare, et venit ad excusum.

14. Dixitque patruus Saul ad eum et ad puerum ejus: Quo abiistis? Qui responderunt: Quaerere asinas, quas cum non reperissemus, venimus ad Samuelem.

15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi, quid dixerit tibi Samuel.

16. Et ait Saul ad patruum suum: Indicavit nobis, quia inventae essent asinae. De sermone autem regni non iudicavit ei, quem locutus fuerat ei Samuel.

17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha,

18. et ait ad filios Israël: Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Aegypto, eterui vos de manu Aegyptiorum, et de manu omnium regum, qui affligebant vos.

19. Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis, et tribulationibus vestris, et dixistis: Neququam; sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, et per familias. (*Supr. 8, 19.*)

20. Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, et cecidit sors tribus Benjamin.

21. Et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul filium Cis. Quae sierunt ergo eum, et non est inventus.

22. Et consuluerunt post haec Dominum, utrumnam venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi.

23. Cucurrerunt itaque et tulerunt eum inde, stetique in medio populi, et altior fuit universo populo ab humero et sursum.

24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, et ait: Vivat rex.

25. Locutus est autem Samuel ad populum legem regni, et scripsit in libro, et depositus coram Domino, et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.

26. Sed et Saul abiit in domum suam in Gabaa, et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.

27. Filii vero Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et despicerunt eum, et non attulerunt ei munera; ille vero dissimulabat, se audire.

CAPUT XI.

Saul, irruente in ipsum spiritu Domini, dirisisque suis bobus, populum ad bellum convocat, vincitque Naas regem Ammonitarum, liberatis viris Jabel Galaad, et regnum ejus instauratur in Galgala.

(*A. M. 2909. Ant. Chr. 1095.*)

1. Et factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, et pugnare coepit aduersum Jabel Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabel ad Naas: Habeto nos foederatos, et serviemus tibi.

2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum foedus, ut eruan omium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israël.

3. Et dixerunt ad eum seniores Jabel: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad universos terminos Israël; et si non fuerit, qui defendat nos, egrediemur ad te.

4. Venerunt ergo nuntii in Gabaa Saulis, et locuti sunt verba haec, audiente populo, et levavit omnis populus vocem suam, et flevit.

5. Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro, et ait: Quid habet populus, quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabel.

6. Et insilivit spiritus Domini in Saul, cum audisset verba haec, et iratus est furor ejus nimis.

7. Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manum nuntiorum, dicens: Quienque non exierit, et secutus fuerit Saul et Samuel, sic siet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus.

8. Et recensuit eos in Bezech, fueruntque filiorum Israël trecenta millia; virorum autem Juda triginta millia.

9. Et dixerunt nuntii, qui venerant: Sic dicetus viris, qui sunt in Jabel Galaad: Cras erit vobis salus, cum incalverit sol. Venerunt ergo nuntii, et annuntiaverunt viris Jabel, qui laetati sunt.

10. Et dixerunt: Mane exhibimus ad vos, et facietis nobis omne, quod placuerit vobis.

11. Et factum est, cum dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes, et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon, usque dum incalesceret dies; reliqui autem dispersi sunt ita, ut non relinquerentur in eis duo pariter.

12. Et ait populus ad Samuelem: Quis est iste, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, et interficiemus eos. (*Supr. 10, 27.*)

13. Etaut Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israël.

14. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, et eamus in Galgala, et innovemus ibi regnum.

15. Et perrexit omnis populus in Galgala, et fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, et immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et laetus est ibi Saul, et cuncti viri Israël nimis.

CAPUT XII.

Samuel, populi judicio probatus innocens, Israëlem ingratitudinis arguit, dutis e coelo signis, hortaturque, ut Domino adhaereant, non cessans propis orare.

(A. M. 2909.)

1. Dixit autem Samuel ad universum Israël: Ecce audivi vocem vestram juxta omnia, quae locuti estis ad me, et constitui super vos regem.

2. Et nunc rex graditur ante vos; ego autem sensi, et incanavi, porro filii mei vobissem sunt. Itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce praesto sum.

3. Loquimini de me coram Domino, et coram christo ejus, utrum bovem cuiusquam tulerim, aut asinum; si quempiam calumniatus sum; si oppressi aliquem; si de manu cuiusquam manus acceperim; et contemnam illud hodie, restituamque vobis. (Eccl. 16, 22.)

4. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam.

5. Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, et testis christus ejus in die hac, quia nou inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis.

6. Et ait Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moysen et Aaron, et eduxit patres nostros de terra Aegypti.

7. Nunc ergo state, ut iudicio contendam adversum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, et cum patribus vestris:

8. quomodo Jacob ingressus est in Aegyptum, et clamaverunt patres vestri ad Dominum; et misit Dominus Moysen et Aaron, et eduxit patres vestros de Aegypto, et collocavit eos in loco hoc. (Gen. 46, 5.)

9. Qui obliiti sunt Domini Dei sui, et tradidit eos in manu Sisarae magistri militiae Hasor, et in manu Philistinorum, et in manu regis Moab, et pugnaverunt adversum eos. (Judic. 4, 2.)

10. Postea autem clamaverunt ad Dominum, et dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, et servivimus Baalim et Astaroth; nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, et serviemus tibi.

11. Et misit Dominus Jerobaal, et Bada*) et Jephite, et Samuel, et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, et habitastis confianter. (Judic. 6, 14.)

12. Videntes autem, quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: Nequaquam, sed rex imperabit nobis; cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. (Supr. 8, 19. et 10, 19.)

13. Nunc ergo praesto est rex vester, quem elegistis et petistis; ecce dedit vobis Dominus regem.

14. Si timueritis Dominum, et servieritis ei, et audieritis vocem ejus, et nou exasperaveritis os Domini, eritis et vos, et rex, qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.

15. Si autem nou audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, et super patres vestros.

16. Sed et nunc state, et videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.

17. Numquid non messis tritici est hodie? Invocabo Dominum, et dabit voces et pluvias; et sciatis, et videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

18. Et clamavit Samuel ad Dominum, et dedit Dominus voces et pluvias in illa die.

19. Et timuit omnis populus nimis Dominum et Samuelem, et dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur; addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.

20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc. Verumtamen nolite recedere a tergo Domini; sed servite Domino in omni corde vestro.

21. Et nolite declinare post vanam, quae non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vanam sunt.

22. Et nou derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum, quia juravit Dominus facere vos sibi populum.

23. Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, et docebo vos viam bonam et rectam.

24. Igitur timete Dominum, et servite ei in veritate, et ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifica, quae in vobis gesserit.

25. Quod si perseveraveritis in malitia, et vos et rex vester pariter peribitis.

CAPUT XIII.

Victi a Saule Philisthaei maximo apparatu adversus Israëlem armantur. Territi Hebrei in antris latitant; et Saül, quia non expectato Samuelis adventu obtulit holocaustum, reprobatus a Domino dicitur. De cautela Philisthaeorum, ut Israëlitae armis spoliarentur.

1. Filius unius anni erat*) Saul, cum

*) Id est, unus effluxerat annus post devictos a Samuele Philisthaeos, ut docet quidam explicat.

regnare coepisset; duobus autem annis*) reguavit super Israël.

2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israël, et erant cum Saul duo millia in Machmas, et in monte Bethel; mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin. Porro ceterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

3. Et percussit Jonathas stationem Philistinorum, quae erat in Gabaa. Quod cum audissent Philistini, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebrei.

4. Et universus Israël audivit hujuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philistinorum; et erexit se Israël adversus Philistini. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5. Et Philistini congregati sunt ad proclandum contra Israël, triginta milia curruum, et sex milia equitum, et reliquum vulgus, sicut arena, quae est in litore maris plurima. Et ascendentes castanetiam suut in Machmas ad orientem Bethaven.

6. Quod cum vidissent viri Israël, se in arco positos, (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, et in abditis, in petris quoque, et in antris, et in cisternis.

7. Hebrei autem transierunt Jordanem in terram Gad et Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

8. Et expectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, et non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. (*Supr. 10, 8.*)

9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, et pacifica. Et obtulit holocaustum.

10. Cumque complessus offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat; et egressus est Saul obviam ei, ut salutaret eum.

11. Locutusque est ad eum Samuel: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi, quod populus dilaberetur a me, et tu non veneras juxta placitos dies, porro Philistini congregati fuerant in Machmas,

12. dixi: Nunc descendenter Philistini ad me in Galgala, et faciem Domini non placavi. Necesseitate compulsus, obtuli holocaustum.

13. Dixitque Samuel ad Saul: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quae praecepit tibi. Quod si non fecisses, iam nunc praeparasset Dominus regnum tuum super Israël iu sempiternum; (*Infir. 1, 22.*)

14. sed nequam regnum tuum ultra consurget **). Quaesivit Dominus sibi virum juxta cor suum, et praecipit ei Dominus, ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris, quae praecepit Dominus. (*Act. 13, 22.*)

*) Id est, a jugo Philistinorum liber, qui ab hoc ann. 2911. totum Israël gravi et diurna servitute oppresserunt.

**) Haec autem de Davide dicta videntur eadem A. M. 2911., atque adeo annis 8, antequam nasceretur. (*Infir. 16, 1.*)

15. Surrexit autem Samuel, et ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgalis in Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.

16. Et Saul et Jonathas filius ejus, populusque, qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin; porro Philistini considerant in Machmas.

17. Et egressi sunt ad praedandum de castris Philistinorum tres cunei. Tous cuncus pergebat contra viam Ephra ad terram Saul;

18. porro aliis ingrediebatur per viam Beth-horon; tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum.

19. Porro faber ferrarius non inventebatur in omni terra Israël; caverant enim Philistini, ne forte facerent Hebrei gladium aut lauceam.

20. Descendebat ergo omnis Israël ad Philistini, ut exacueret unusquisque vorum suum, et ligonem, et securim, et sarculum.

21. Retusae itaque erant acies vomerum, et ligonum, et tridentum, et secuum usque ad stimulum corrigendum.

22. Cumque venisset dies proelii, non est inventus eusis et laucea in manu totius populi, qui erat cum Saule et Jonatha, excepto Saul et Jonathas filio ejus.

23. Egressa est autem statio Philistini, ut transcederet in Machmas.

CAPUT XIV.

Jonathas Domino fidens, cum armigero suo Philistheos dispersit; verum post victoriam, mette gustato, ob patris juramentum mortem communatum populi auxilio vix evasit.

1. Et accidit quadam die, ut dicret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: Veni, et transeamus ad stationem Philistinorum, quae est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

2. Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato, quae erat in Magrou; et erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

3. Et Achias, filius Achitob fratri Ichabod filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed et populus ignorabat, quo isset Jonathas. (*Supr. 4, 21.*)

4. Erant autem inter ascessus, per quos nitiebatur Jonathas transire ad stationem Philistinorum, eminentes petrae ex utraque parte, et quasi in modum dentium scopuli hinc et inde praeerupti, nomen uni Boses, et nonen alteri Seue:

5. unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas, et alter ad meridiem contra Gabaa.

6. Dixit autem Jonathas ad adolescentem armigerum suum: Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis, quia non est Dominu difficile salvare, vel in multis vel in paucis.

7. Dixitque ei armiger suus: Fac omnia, quae placent animo tuo; perge, quo cupis, et ero tecum, ubique volueris.

8. Et ait Jonathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis,

9. si taliter locuti fuerint ad nos: Mane, donec veniamus ad vos; stenus in loco nostro, nec ascendamus ad eos.

10. Si autem dixerint: Ascendite ad nos; ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manus nostris. Hoc erit nobis signum.

11. Apparuit igitur uteque stationi Philistiorum, dixeruntque Philisthiim: En Hebrei egrediuntur de cavernis, in quibus absconditi fuerant.

12. Et locuti sunt viri de statione ad Jonatham, et ad armigerum ejus, dixeruntque: Ascendite ad nos, et ostendemus vobis regem. Et ait Jonathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me; tradidit enim Dominus eos in manus Israëli. (I. Mach. 4, 30.)

13. Ascendit autem Jonathas, manibus et pedibus reptans, et armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interficiebat, sequens eum.

14. Et facta est plaga prima, qua percussit Jonathas et armiger ejus, quasi viginti virorum in media parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit.

15. Et factum est miraculum in castris, per agros; sed et omnis populus stationis eorum, qui erant ad praedandum, obstupuit, et conturbata est terra, et accidit quasi miraculum a Deo.

16. Et resperxerunt speculatores Saul, qui erant in Gahaa Benjamin, et ecce multitudo prostrata, et hoc illucque diffugiens.

17. Et ait Saul populo, qui erat cum eo: Requirite, et videte, quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, repertum est, non adesse Jonathan et armigerum ejus.

18. Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei. (Erat eum ibi arca Dei in die illa cum filiis Israëli.)

19. Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philistiorum, crescebatur paulatim, et clarus resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem: Contrahe manum tuam.

20. Conclamavit ergo Saul, et omnis populus, qui erat cum eo, et venerunt usque ad locum certaminis; et ecce versus fuerat gladius uniuscuiusque ad proximum suum, et caedes magna nimis.

21. Sed et Hebrei, qui fuerant cum Philisthiim heri et nudiusterius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt, ut essent cum Israël, qui erant cum Saul et Jonathan.

22. Omnes quoque Israëlitae, qui se absconderant in monte Ephraïm, audientes, quod fugissent Philisthiel, sociaverunt se cum suis in proelio. Et erant cum Saul quasi decem millia virorum.

23. Et salvavit Dominus in die illa Israël. Pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

24. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa; adjuravit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comedet panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem;

25. omneque terrae vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri.

26. Ingressus est itaque populus saltum, et apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum. Timebat enim populus juramentum.

27. Porro Jonathas non audierat, cum adjuraret pater ejus populum, extenditque summittatem virgae, quam habebat in manu, et intinxit in favum mellis, et convertit manum suam ad os suum, et illuminari sunt oculi ejus.

28. Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando costrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comedet panem hodie; (defeceras autem populus).

29. Dixitque Jonathas: Turbavit pater meus terram; vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim paulum de melle isto;

30. quanto magis, si comedisset populus de preda inimicorum suorum, quam reperit? Nonne major plaga facta fuisset in Philisthiim?

31. Percusserunt ergo in die illa Philisthaeos a Machmis usque in Ajalon. Defatigatus est autem populus nimis,

32. et versus ad praedam, tulit oves, et boves, et vitulos, et mactaverunt in terra; comeditque populus cum sanguine.

33. Nuntiaverunt autem Sauli, dicentes, quod populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Praevaricati estis; volvite ad me jam nunc saxum grande.

34. Et dixit Saul: Dispergimini in vulgus, et dicitte eis, ut adducat ad me unusquisque bovem suum et arietem, et occidite super istud, et vescimini, et non pecabitis Domino, comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem, et occiderunt ibi.

35. Aedificavit autem Saul altare Domino; tuncque primum coepit aedificare altare Domino.

36. Et dixit Saul: Irruamus super Philisthaeos nocte, et vastemus eos, usque dum illucscat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne, quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum.

37. Et consuluit Saul Dominum: Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israëli? Et non respondit ei in die illa.

38. Dixitque Saul: Applicate huc universos angulos populi, et scitote, et vide, per quem acciderit peccatum hoc hodie.

39. Vivit Dominus salvator Israël, quia, si per Jonatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

40. Et ait ad universum Israël: Separamini vos in partem unam, et ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac.

41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israël, da indicium; quid est, quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo est iniquitas haec, da ostensionem; aut si haec iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et comprehensus est Jonathas et Saul; populus autem exivit.

42. Et ait Saul: Mittite sorteni inter me, et inter Jonatham filium meum. Et captus est Jonathas.

43. Dixit autem Saul ad Jonatham: Indica mihi, quid feceris. Et indicavit ei Jonathas, et ait: Gustans gustavi in summitate virgae, quae erat in manu mea, paululum mellis, et ecce ego morior.

44. Et ait Saul: Haec faciat mihi Deus, et haec addat, quia morte morieris Jonatha.

45. Dixitque populus ad Saul: Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hauc magnam in Israël? hoc nefas est. Vivit Dominus, si cederit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ut non moreretur.

46. Recessitque Saul, nec persecutus est Philisthiim; porro Philisthiim abierunt in loca sua.

47. Et Saul, confirmato*) regno super Israël, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos eius **), contra Moab, et filios Ammon, et Edom, et reges Soba, et Philisthaeos; et quoconque se verterat, superabat.

(A. M. 2930.)

48. Congregatoque exercitu, percussit Amalec, et eruit Israël de manu vastatorum ejus.

49. Fuerunt autem filii Saul Jonathas, et Jessui, et Melchisua; et nomina duarum siliarum ejus, nomeu primogenitae Merob, et nomen minoris Michol.

50. Et nomen uxoris Saul Achinoam filia Achimaas; et nomen principis militiae ejus Abner filius Ner, patruelis Saul.

51. Porro Cis fuit pater Saul, et Ner pater Abner, filius Abiel.

52. Erat autem bellum potens adversum Philisthaeos omniibus diebus Saul.

Nam quemcumque viderat Saul virum formem, et aptum ad proelium, sociabat eum sibi.

CAPUT XV.

Saul, missus a Domino ad delendum funditus Amalec, Agag eorum regem multamque praedam reservans, inobedientiae arguitur, commendata obedientia, ideoque a regno rejicitur; interfectoque Agag, Saul reprobatus a Samuele lugetur.

1. Et dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum ejus Israël; nunc ergo audi vocem Domini.

2. Haeo dicit Dominus exercituum: Recensui, quaecumque fecit Amalec Israël, quomodo restitui ei in via, cum ascenderet de Aegypto. (Exod. 17, 8.)

3. Nunc ergo vade, et percutte Amalec, et demolire universa ejus. Non parcas ei, et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid; sed interfice a viro usque ad mulierem, et parvulum atque lacteum, bovem et ovinum, camelum et asinum.

4. Praecepit itaque Saul populo, et recensuit eos quasi agnos: ducenta milia pedestium, et decem milia virorum Iuda.

5. Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec, tetendit insidias in torrente.

6. Dixitque Saul Cinaeo: Abite, recedite, atque descendite ab Amalec, ne forte involvam te cum eo. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israël, cum ascenderent de Aegypto. Et recessit Cinaeus de medio Amalec.

7. Percussitque Saul Amalec ab Hevila, donec venias ad Sur, quae est e regione Aegypti.

8. Et apprehendit Agag regem Amalec vivum; omne autem vulgus interfecit in ore gladii.

9. Et pepercit Saul et populus Agag, et optimis gregibus ovium et armentorum, et vestibus et arietibus, et universis, quae pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea; quidquid vero vile fuit et reprobum, hoc demoliti sunt.

10. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens:

11. Poenitet me, quod constituerim Saul regem, quia dereliquit me, et verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuel, et clamavit ad Dominum tota nocte.

12. Cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul mane, nuntiatum est Samueli, eo quod venisset Saul in Carmelum, et erexisset sibi fornici triumphalem, et reversus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, et Saul offerebat holocaustum Domino de initiis praedarum, quae attulerat ex Amalce.

13. Et cum venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini.

*) Id est, quasi denso recuperato, scilicet ex ensu aliquatenus Philisthaorum jugo. Unde colligere est, praedicta bella aliquandiu perdurasse, puta annos 10, ad annum usque 2921.

**) In quibus debellandis aliquot iterum annos impendit, puta ad annum usque 2929.

14. Dixitque Samuel: Et quae est haec vox gregum, quae resonat in auribus meis, et armentorum, quam ego audio?

15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea; pepercit enim populus melioribus ovi-bus et armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo, reliqua vero occidimus.

16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, et indicabo tibi, quae locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere.

17. Et ait Samuel: Nonne, cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribibus Israël factus es? Unxitque te Dominus in regem super Israël,

18. et misit te Dominus in viam, et ait: Vade, et interfice peccatores Amalec, et pugnabis contra eos usque ad internectionem eorum.

19. Quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus ad praedam es, et fecisti malum in oculis Domini?

20. Et ait Saul ad Samuelem: Immo audiui vocem Domini, et ambulavi in via, per quam misit me Dominus, et adduxi Agag regem Amalec, et Amalec interfeci.

21. Tulit autem de praeda populus oves et boves, primicias eorum, quae caesa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

22. Et ait Samuel: Numquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius, ut obediatur voci Domini? MELIOR est enim obedientia, quam victimae, et auscultare magis, quam offerre adipem arietum. (*Supr. 13, 13. Eccli. 4, 17. Osee 6, 6. Matth. 9, 13. et 12, 7.*)

23. Quoniam quasi peccatum ariolandii est repugnare, et quasi scelus idololatriae nolle acquiescere. Pro eo ergo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex.

24. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi, quia praevaricatus sum sermonem Domini, et verba tua, timens populum, et obediens voci eorum.

25. Sed nunc porta, quaeso, peccatum meum, et revertere tecum, ut adorem Dominum.

26. Et ait Samuel ad Saul: Non reverteretur tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projectis te Dominus, ne sis rex super Israël.

27. Et conversus est Samuel, ut abiret; ille autem apprehendit summiteam pallii ejus, quae et scissa est.

28. Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israël a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te. (*Infr. 28, 17.*)

29. Porro triumphator in Israël non parceret, et poenitutine non flectetur; neque enim homo est, ut agat poenitentiam.

30. At ille ait: Peccavi; sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israël, et revertere tecum, ut adorem Dominum Deum tuum.

31. Reversus ergo Samuel secutus est Samuelem, et adoravit Saul Dominum.

32. Dixitque Samuel: Adducite ad me

Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguisimus, et tremens. Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?

33. Et ait Samuel: Sicut fecit absque liberis mulieris gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis.

34. Abiit autem Samuel in Ramatha; Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa.

35. Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad diem mortis suae; veruntamen lugebat Samuel Samuelem, quoniam Dominum pœnitiebat, quod constituisse eum regem super Israël.

CAPUT XVI.

Reprobato Saul, David inter fratres in regem ungitur. Quo cithara psallente coram Saul agitato spiritu malo, ille terius habebat.

C.A.M. circiter 2934. Ant. Chr. 1070.*

1. Dixitque Dominus ad Samuelem: Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum, ne regnat super Israël? Imple cornu tuum oleo, et veni, ut mittam te ad Israhel Bethlehemitum; providi enim in filiis eius mihi regem.

2. Et ait Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul, et interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, et dices: Ad immolandum Domino veni.

3. Et vocabis Isai ad victimam, et ego ostendam tibi, quid facias, et unges, quemcumque monstravero tibi.

4. Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, et admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei, dixeruntque: Pacificus est ingressus tuus?

5. It ait: Pacificus. Ad immolandum Domino veni; sanctificamini, et venite mecum, ut immolem. Sanctificavit ergo Isai et filios ejus, et vocavit eos ad sacrificium.

6. Cumque ingressi essent, vidit Eliab, et ait: Num coram Domino est christus ejus?

7. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem statuarum ejus, quoniam abjeci eum, nec iuxta intuitum hominis ego judico; homo enim videt ea, quae parent, Dominus autem intuetur cor. (*Ps. 7, 10.*)

8. Et vocavit Isai Abinadab, et adduxit eum coram Samuele. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.

9. Adduxit autem Isai Samma, de quo ait: Etiam hunc nou elegit Dominus.

10. Adduxit itaque Isai septem filios suos coram Samuele; et ait Samuel ad Isai: Non elegit Dominus ex istis.

11. Dixitque Samuel ad Isai: Numquid jam completi sunt filii? Qui respondit:

* Actatis Davidis 15., cum Samuel, qui tunc annum agebat 85., per annos 3 deflevisset Samuelem.

Adhuc reliquus est parvulus, et pascit oves. Et ait Samuel ad Isai: Mitte, et adduc eum; nec euim discumbemus prius, quam hoc ille veniat.

12. Misit ergo, et adduxit eum. Erat autem rufus, et pulcher aspectu, decoraque facie. Et ait Dominus: Surge, unge eum; ipse est enim.

13. Tulit ergo Samuel cornu olei, et unxit eum in medio fratrum ejus, et directus est spiritus Domini a die illa in David, et deinceps; surgensque Samuel abiit in Ramatha. (II. Reg. 7, 8. Ps. 77, 70. et 88, 21. Act. 7, 46. et 13, 22.)

14. Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino.

15. Dixeruntque servi Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te.

16. Jubeat dominus noster, et servi tul, qui coram te sunt, quaerent hominem, scientem psallere cithara, ut, quando arriperit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, et levius feras.

(Forte A. 2935.)

17. Et ait Saul ad servos suos: Providete ergo mihi aliquem bene psallentem, et adducite eum ad me.

18. Et respondens unus de pueris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem, scientem psallere, et fortissimum robore, et virum bellicosum, et prudentem in verbis, et virum pulchrum; et Dominus est cum eo. (Infr. 25, 28.)

19. Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.

20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, et lagenam vini, et hoedum de capris unum, et misit per manum David filii sui Sauli.

21. Et venit David ad Saul, et stetit coram eo; at ille dilexit eum nimis, et factus est ejus armiger.

22. Misitque Saul ad Isai, dicens: Stet David in conspectu meo; invenit enim gratiam in oculis meis.

23. Igitur, quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat; recedebat enim ab eo spiritus malus.

CAPUT XVII.

Philisthaeis contra Israëtem ad pugnam congregatis, Goliath gigantem, in armis et fortitudine confidentem, inermis David occidit, praeclisumque caput, diffusis Philisthaeis, ad Saulem tulit.

(A. M. circiter 2942. Ant. Chr. 1062.
Actatis David 23.)

1. Congregantes autem Philisthiim agmina sua in proelium, convenierunt in Socho Iudee, et castrametati sunt inter Socho et Azeca in finibus Dominici.

2. Porro Saul et filii Israël congregati, venerunt in vallem terebinthi, et direxe-

runt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.

3. Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac, et Israël stabat supra montem ex altera parte, vallisque erat inter eos.

4. Et egressus est vir spurius de castris Philistinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum et palmi;

5. et cassis aerea super caput ejus, et lorica squamata induebatur; porro pondus loricae ejus quinque millia siclorum aeris erat;

6. et ocreas aereas habebat in cruribus; et clypeus aereus tegebat humeros ejus.

7. Hastile autem hastae ejus erat quasi lictorium texentium; ipsum autem ferrum hastae ejus sexcentos siclos habebat ferri, et armiger ejus antecedebat eum.

8. Stansque clamabat adversus phalanxes Israël, et dicebat eis: Quare venistis parati ad proelium? Numquid ego non sum Philisthaeus, et vos servi Saul? Eligete ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen.

9. Si quiverit pugnare tecum, et percusserit me, erimus vobis servi; si autem ego praevaluerem, et percussero eum, vos servi eritis, et servietis nobis.

10. Et aiebat Philisthaeus: Ego exprobravi agminibus Israël hodie: Date mihi virum, et ineat tecum singulare certamen.

11. Audiens autem Saul, et omnes Israëlitac sermones Philisthaei lujusemodi, stupebant, et metuebant nimis.

12. David autem erat filius viri Ephrathaei, de quo supra dictum est, de Bethlehem Juda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, et erat vir in diebus Saul senex, et grandaevus inter viros. (Supr. 16, 1.)

13. Abierunt autem tres filii ejus maiores post Saul in proelium; et nomina trium filiorum ejus, qui perreverunt ad bellum, Eliab primogenitus, et secundus Abinadab, tertiusque Samina.

14. David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus secutus Saul,

15. abiit David, et reversus est a Saul, ut pascaret gregem patris sui in Bethlehem.

16. Procedebat vero Philisthaeus mane et vespere, et stabat quadraginta diebus.

17. Dixit autem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polemata, et decem panes istos, et curre in castra ad fratres tuos,

18. et decem formellas casei has deferes ad tribunum; et fratres tuos visitabis, si recte agant; et cum quibus ordinati sunt, disce.

19. Saul autem, et illi, et omnes filii Israël in valle terebinthi pugnabant adversum Philisthiim.

20. Surrexit itaque David mane, et commendavit gregem custodi; et onustus abiit, sicut praeceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, et ad exercitum, qui

egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine.

21. Direxerat enim aciem Israël; sed et Philistium ex adverso fuerant praeparati.

22. Derelinquens ergo David vasa, quae attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, currexit ad locum certaminis, et interrogabat, si omnia recte agerentur erga fratres suos.

23. Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius, ascensus, Goliath nomine, Philisthaeus de Geth, de castris Philistinorum, et loquente eo, haec eadem verba audivit David.

24. Omnes autem Israëlitae, cum vidissent virum, fugerunt a facie ejus, timentes eum valde.

25. Et dixit unus quispiam de Israël: Num vidistis virum hunc, qui ascendit? ad reprobrandum enim Israëli ascendit. Virum ergo, qui percusserit eum, ditabit rex divitiis maguis, et filiam suam dabit ei, et domum patris ejus faciet absque tributo in Israël.

26. Et ait David ad viros, qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthaeum hunc, et tulerit opprobrium de Israël? quis enim est hic Philisthaeus incircumcisus, qui reprobaravit acies Dei viventis?

27. Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens: Haec dabuntur viro, qui percusserit eum.

28. Quod cum audisset Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, et ait: Quare venisti, et quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto? Ego novi superbiam tuam, et nequitiam cordis tui, quia, ut videres proelium, descendisti.

29. Et dixit David: Quid feci? numquid non verbum est?

30. Et declinavit paululum ab eo ad alium, dixique eundem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut prius.

31. Audita sunt autem verba, quae locutus est David, et annuntiata in conspectu Saul.

32. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cuiusquam in eo; ego servus tuus vadam, et pugnabo adversus Philisthaeum.

33. Et ait Saul ad David: Non vales resistere Philistaco isti, nec pugnare adversus eum, quia puer es; hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.

34. Dixitque David ad Saul: Pascebat servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis, (*Eccli. 47, 3.*)

35. et persequebat eos, et percutiebam, eruebamque de ore eorum; et illi consergebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos.

36. Nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus; erit igitur et Philisthaeus hic incircumcisus quasi unus ex eis. Nunc

vadam, et auferam opprobrium populi; quoniam quis est iste Philisthaeus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis?

37. Et ait David: Dominus, qui eripuit me de manu Ieronis, et de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthaei hujus. Dixit autem Saul ad David: Vade, et Dominus tecum sit.

38. Et induit Saul David vestimentis suis, et imposuit galeam aeream super caput ejus, et vestivit eum lorica.

39. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, coepit tentare, si armatus posset incedere; non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et depositus ea,

40. et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus, et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, et fundam manu tulit, et processit adversum Philisthaeum.

41. Ibat autem Philisthaeus incedens, et appropinquans adversum David, et armiger ejus ante eum.

42. Cumque inspexisset Philisthaeus, et vidisset David, despexit eum. Erat enim adolescens, rufus, et pulcher aspectu.

43. Et dixit Philisthaeus ad David: Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthaeus David in diis suis,

44. dixitque ad David: Veni ad me, et dabo carnes tuas volatilibus coeli et bestiis terrae.

45. Dixit autem David ad Philisthaeum: Tu venis ad me cum gladio et hasta, et clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercitum, Dei agminum Israël, quibus exprobasti

46. hodie, et dabit te Dominus in manu mea, et percutiā te, et auferam caput tuum a te, et dabo cadavera castrorum Philisthiū hodie volatilibus coeli, et bestiis terrae, ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israël,

47. et noverit universa ecclesia haec, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus; ipsius enim est bellum, et tradet vos in manus nostras.

48. Cum ergo surrexisset Philisthaeus, et veniret, et appropinquaret contra David, festinavit David, et currexit ad pugnam ex adverso Philisthaei.

49. Et misit manum suam in peram, tulique unum lapidem, et funda jecit, et circumducens percussit Philisthaeum in fronte; et infixus est lapis in fronte ejus, et cecidit in faciem suam super terram.

50. Praevaluitque David adversum Philisthaeum in funda et lapide, percussumque Philisthaeum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David, (*Eccli. 47, 4. I. Mach. 4, 30.*)

51. currexit, et stetit super Philisthaeum, et tulit gladium ejus, et eduxit eum de vagina sua, et interfecit eum, praeciditque

caput ejus. Videntes autem Philisthiū, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.

52. Et consurgentēs viri Israēl et Iuda vociferati sunt, et persecuti sunt Philisthaeos, usquedum venirent in vallem, et usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Phillisthilim in via Saraim, et usque ad Geth, et usque ad Accaron.

53. Et revertentes filii Israēl, postquam persecuti fuerant Philisthaeos, invaserunt castra eorum.

54. Assumens autem David caput Philisthaei, attulit illud in Ierusalem; arma vero ejus posuit in tabernaculo suo.

55. Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthaeum, ait ad Abner principem militiac: De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitque Abner: Vivit anima tua rex, si novi *).

56. Et ait rex: Interroga tu, cuius filius sit iste puer.

57. Cumque regressus esset David, percusso Philisthaeo, tulit eum Abner, et introduxit coram Saulae, caput Philisthaaci habentem in manu.

58. Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, o adolescens? Dixitque David: Filius servi tui Isai Bethlehemita ego sum.

CAPUT XVIII.

Inito David cum Jonatha foedere, Saul audita sui et David comparatione, malo spiritu agitatus nittitur David configere, et Merob filiam, quam erat Davidi pollicitus, tradit alteri. Michol vero juniorem cattide, mediantibus centum praeputiis Philisthaeorum, despondet David in uxorem.

(A. M. 2912.)

1. Et factum est, cum complessisset loqui ad Saul, anima Jonathae conglutinata est animae David, et dilexit eum Jonathas quasi animam suam.

2. Tulitque eum Saul in diē illa, et non concessit ei, ut revertetur in domum patris sui.

3. Inierunt autem David et Jonathas foedus; diligebat enim eum quasi animam suam.

4. Nam expoliavit se Jonathas tunica, qua erat induitus, et dedit eam David, et reliqua vestimenta sua usque ad gladium et arcum suum, et usque ad balteum.

5. Egrediebatur quoque David ad omnia, quaecunque misisset eum Saul, et prudenter se agebat; posuitque eum Saul super viros belli, et acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul.

6. Porro cum revertetur, percusso Philisthaeo, David, egressae sunt mulieres de

universis urbibus Israēl, cantantes, choroisque ducentes in occursum Saul regis in tympanis laetitiae, et in sistris.

7. Et praecinebant mulieres, ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, et David decem millia. (Eccli. 47, 7.)

8. Iratus est autem Saul nimis, et dispergit in oculis ejus sermo iste, dixitque: Dederunt David decem millia, et mihi mille dederunt; quid ei superest, nisi solum regnum?

9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David a die illa et delinceps.

10. Post diem autem alteram invasit spiritus Dei malus Saul, et prophetabat in medio domus sue; David autem psalmbat manu sua, sicut per singulos dies. Tenebatque Saul lanceam,

11. et misit eam, putans, quod configere posset David cum pariete; et declinavit David a facie ejus secundo.

12. Et timuit Saul David, eo quod Dominus esset cum eo, et a se recessisset.

13. Amovit ergo eum Saul a se, et fecit eum tribunum super mille viros; et egrediebatur, et intrabat in conspectu populi.

14. In omnibus quoque viis suis David prudeenter agebat, et Dominus erat cum eo. (Supr. 16, 13.)

15. Videl itaque Saul, quod prudens esset nimis, et coepit caverre eum.

16. Omnis autem Israēl et Iuda diligebat David; ipse enim ingrediebatur et egrediebatur ante eos.

(A. M. 2913.)

17. Dixitque Saul ad David: Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem; tantummodo esto vir fortis, et proeliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non sit manus mea in eum; sed sit super eum manus Philistinorum. (Infr. 25, 28.)

18. Ait autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quae est vita mea, aut cognatio patris mei in Israēl, ut fliam gener regis?

19. Factum est autem tempus, cum dereliceret Merob filia Saul David, data est Hadrieli Molathiae uxor.

20. Dilexit autem David Michol filia Saul altera. Et nuntiatum est Saul, et placuit ei.

21. Dixitque Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, et sit super eum manus Philistinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie.

22. Et mandavit Saul servi suis: Loquimini ad David clam me, dicentes: Ecce places regi, et omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis.

23. Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba haec. Et ait David: Num parum videtur vobis, generum esse regis? Ego autem sum vir pauper et tenuis.

24. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes: Hujuscemodi verba locutus est David.

* Inde patet, id factum aliquot post annis, quam auctam deseruerit David, iam ob auctam in eo actatem immunitato vultu, ut in pubescientibus praesertim evenire solet. Huic ergo spatio 7 annos adscripti sunt.

25. Dicit autem Saul: Sic loquimini ad David. Non habet rex sponsalia necesse, nisi tamen centum praeputia Philistinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum.

26. Cumque renuntiassent servi ejus David verba, quae dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

27. Et post paucos dies surgebat David, abiit cum viris, qui sub eo erant. Et percussit ex Philistinum ducentos viros, et attulit eorum praeputia, et anumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem.

28. Et vidit Saul, et intellexit, quod Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum.

29. Et Saul magis coepit timere David; factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.

30. Et egressi sunt principes Philistinorum. A principio autem egressionis eorum prudentius se gerebat David, quam omnes servi Saul, et celebre factum est nomen ejus nimis. (Supr. 14.)

CAPUT XIX.

Saul, David occidere volens, voce Jonathae placatur. Quem coram se citharizantem iterum transfigere tentat, et fugientem industria Michol in Naioth apud Samuelem persecutus, post ternos nuntios prophetantes etiam ipse prophetat.

1. Locutus est autem Saul ad Jonatham filium suum, et ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Jonathas filius Saul diligebat David valde.

2. Et indicavat Jonathas David, dicens: Quarerat Saul pater meus occidere te; quapropter observa te, queso, mane, et manebitis clam, et absconderis.

3. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubique fuires, et ego loquar de te ad patrem meum, et quocunque video, nuntiabo tibi.

4. Locutus est ergo Jonathas de David bona ad Saul patrem suum, dixitque ad eum: Ne pecces, rex, in servum tuum David, qui non peccavit tibi, et opera ejus bona sunt tibi valde.

5. Et posuit animam suam in manu sua, et percussit Philisthaeum, et fecit Dominus salutem magnam universo Israeli; vidiisti, et lacteum es. Quare ergo peccas in sanguine iunoxio, interficiens David, qui est absque culpa?

6. Quod cum audisset Saul, placatus voce Jonathae, juravit: Vivit Dominus, quia nou occidetur.

7. Vocavit itaque Jonathas David, et indicavit ei omnia verba haec, et introduxit Jonathas David ad Saul, et fuit ante eum, sicut fuerat heri et nudiustertius.

(A. M. 2944.)

8. Motum est autem rursum bellum, et egressus David, pugnavit adversum Phili-

sthim, percussitque eos plaga magna, et fugerunt a facie ejus.

9. Et factus est spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, et tenebat lanceam; porro David psallebat manu sua.

10. Nisusque est Saul configere David lanceam in pariete, et declinavit David a facie Saul; lancea autem cassio vulnere perlata est in parietem, et David fugit, et salvatus est nocte illa.

11. Misit ergo Saul satellites suos in dominum David, ut custodirent eum, et interficeretur mane. Quod cum annuntiasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris;

12. depositus eum per fenestram. Porro ille abiit et ausfugit, atque salvatus est.

13. Tulit autem Michol statuam, et posuit eam super lectum, et pellem pilosam caprarum posuit ad caput ejus, et operuit eam vestimentis.

14. Misit autem Saul apparatores, qui raperent David; et respousum est, quod aegrotaret.

15. Rursumque misit Saul nuntios, ut viderebat David, dicens: Asserte eum ad me in lecto, ut occidatur.

16. Cumque venissent nuntii, inventum est simulacrum super lectum, et pellis caprarum ad caput ejus.

17. Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, et dimisisti inimicum meum, ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse locutus est mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te.

18. David autem fugiens, salvatus est, et venit ad Samuel in Ramatha, et nuntiavit ei omnia, quae fecerat sibi Saul. Et abiit ipse et Samuel, et morati sunt in Naioth.

19. Nuntiatum est autem Sauli a dicentibus: Ecce David in Naioth in Ramatha.

20. Misit ergo Saul lictores, ut raperent David. Qui cum vidissent cuncum prophetarum vaticinantium, et Samuelem stantem super eos, factus est etiam spiritus Domini in illis, et prophetare coepérunt etiam ipsi.

21. Quod cum nuntiatum esset Sauli, misit et alios nuntios; prophetaverunt autem et illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios, qui et ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundia Saul,

22. abiit etiam ipse in Ramatha, et venit usque ad cisternam magnam, quae est in Socho, et interrogavit, et dixit: In quo loco sunt Samuel et David? Dictumque est ei: Ecce in Naioth sunt in Ramatha.

23. Et abiit in Naioth in Ramatha, et factus est etiam super eum spiritus Domini, et ambulabat ingrediens, et prophetabat, usquedum veniret in Naioth in Ramatha.

24. Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, et prophetavit cum ceteris coram Samuele, et cecidit nudus tota die illa et nocte. Unde et exivit proverbium:

Num et Saul inter prophetas? (Supr.
10, 12.)

CAPUT XX.

Jonathas post repetitum cum David foedus ipsum cum patre reconciliare frustra conatur; illum tamen e manibus ejus trium sagittarum signo liberat.

(A. M. 2941. Ant. Chr. 1060.)

1. Fugit autem David de Naioth, quae est in Ramatha, veniensque locutus est coram Jonatha: Quid feci? quae est iniqüitas mea, et quod peccatum meum in patrem tuum, quia queritur animam meam?

2. Qui dixit ei: Absit, non morieris; neque enim faciet pater meus quidquam graude vel parvum, nisi prius indicaverit mihi. Hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud.

3. Et juravit rursum Davidi. Et ille ait: Scit prefecto pater tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, et dicet: Nesciat hoc Jonathas, ne forte tristetur. Quia immo vivit Dominus, et vivit anima tua, quia uno tantum, (ut ita dicam) gradu ego morsque dividimur.

4. Et ait Jonathas ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.

5. Dixit autem David ad Jonathan: Ecce calendae sunt crastino, et ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum; dimitte ergo me, ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiae.

6. Si respiciens requisiverit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem civitatem suam, quia victimae solemnes ibi sunt universi contributibus suis. (Luc. 2, 4.)

7. Si dixerit: Bene, pax erit servo tuo. Si autem fuerit iratus, scito, quia completa est malitia ejus.

8. Fac ergo misericordiam in servum tuum, quia foedus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem est iniqüitas aliqua in me, tu me interface, et ad patrem tuum ne introducas me.

9. Et ait Jonathas: Absit hoc a te; neque enim fieri potest, ut, si certe cognovero, completam esse patris mei malitiam contra te, non anuntiem tibi.

10. Responditque David ad Jonathan: Quis renuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me?

11. Et ait Jonathas ad David: Veni, et egrediamur foras in agrum. Cumque existent ambo in agrum,

12. ait Jonathas ad David: Domine Deus Israël, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie, et aliquid boni fuerit super David, et non statim misero ad te, et notum tibi fecero,

13. haec faciat Dominus Jonathae, et haec addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aurem tuam, et dimittam te, ut vadias in pace, et sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.

14. Et si vixerom, facies mihi misericordiam Domini; si vero mortuus fuerom,
15. non auferes misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra, auferat Jonathas de domo sua, et requirat Dominus de manu inimicorum David.

16. Pepigit ergo Jonathas foedus cum domo David, et requisivit Dominus de manu inimicorum David.

17. Et addidit Jonathas dejerare David, eo quod diligenter illum; sicut enim animam suam, ita diligebat eum.

18. Dicitque ad eum Jonathas: Cras calendae sunt, et requireris;

19. requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendes ergo festinus, et venies in locum, ubi celandus es in die, qua operari licet, et sedebis juxta lapidem, cui nomen est Ezel.

20. Et ego tres sagittas mittam juxta eum, et faciam quasi exercens me ad signum.

21. Mittam quoque et puerum, dicens ei: Vade, et affer mihi sagittas.

22. Si dixerit puer: Ecce sagittae intra te sunt, tolle eas; tu veni ad me, quia pax tibi est, et nihil est malum; vivit Dominus. Si autem sic locutus fuerit puer: Ecce sagittae ultra te sunt; vade in pace, quia dimisit te Dominus.

23. De verbo autem, quod locuti sumus ego et tu, sit Dominus inter me et te usque in sempiternum.

24. Absconditus est ergo David in agro, et venerunt calendae, et sedet rex ad comedendum paucem.

25. Cumque sedisset rex super cathedram suam secundum consuetudinem, quae erat juxta parietem, surrexit Jonathas, et sedet Abner ex latere Saul, vacuisse apparuit locus David.

26. Et non est locutus Saul quidquam in die illa; cogitabat enim, quod forte evenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus.

27. Cumque illuxisset dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus David. Dicitque Saul ad Jonathan filium suum: Cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum?

28. Responditque Jonathas Sauli: Rogavit me obuixe, ut iret in Bethlehem,

29. et ait: Dimitte me, quoniam sacrificium solemne est in civitate, unus de fratribus meis accersivit me; nunc ergo, si inveni gratiam in oculis tuis, vadam cito, et video frates meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis.

30. Iratus autem Saul adversum Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis, numquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, et in confusionem ignominiosae matris tuae?

31. Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, et addue eum ad me, quia filius mortis est.

82. Respondens autem Jonathas Sauli patri suo, ait: Quare morieris? quid fecit?

83. Et arripuit Saul lanceam, ut percuteret eum. Et intellexit Jonathas, quod definitum esset a patre suo, ut interficeret David.

84. Surrexit ergo Jonathas a mensa in ira furoris, et non comedit in die calendarum secunda panem. Contristatus est enim super David, eo quod confusisset eum pater suus.

85. Cumque illuxisset mane, venit Jonathas in agrum juxta placitum David, et puer parvulus cum eo,

86. et ait ad puerum suum: Vade, et affer mihi sagittas, quas ego jacio. Cumque puer cucurisset, jecit aliam sagittam trans puerum.

87. Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Jonathas, et clamavit Jonathas post tergum pueri, et ait: Ecce ibi est sagitta porro ultra te.

88. Clamavitque iterum Jonathas post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris. Colligit autem puer Jonathae sagittas, et attulit ad dominum suum,

89. et quid ageretur, penitus ignorabat; tantummodo enim Jonathas et David rem neverant.

40. Dedit ergo Jonathas arma sua puer, et dixit ei: Vade, et defer in civitatem.

41. Cumque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebatur ad austrum, et cadens pronus in terram, adoravit tertio; et osculantes se alterutrum, fleverunt patriter, David autem amplius.

42. Dixit ergo Jonathas ad David: Vade in pace; quaecunque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me et te, et inter semen meum et semen tuum usque in sempiternum.

43. Et surrexit David, et abiit; sed et Jonathas ingressus est civitatem.

CAPUT XXI.

Proflugus David in Nobe, fame compulsus, panes sanctificatos comedit, datos ab Achimelech coram Doeg Idumaeo; et Goliath gladio accepto, apud Achis regem Geth dementiam praे timore simulat.

(A. M. 2944.)

1. Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem; et obstupuit Achimelech, eo quod venisset David. Et dixit ei: Quare tu solus, et nullus est tecum?

2. Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex praecepit mihi sermonem, et dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es a me, et cuiusmodi praecepta tibi dederim; nam et pueris coudixi in illum et illum locum.

3. Nunc ergo, si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.

4. Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum,

sed tantum panem sanctum; si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus?

5. Et respondit David sacerdoti, et dixit ei: Evidem, si de mulieribus agitur, continulum nos ab heri et nudiustertius, quando egrediebamur, et fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via haec polluta est; sed et ipsa hodie sauctificabitur in vasis.

6. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem; neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant a facie Domini, ut ponerentur panes calidi. (Matth. 12, 3. et 4.)

7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul iu die illa intus in tabernaculo Domini, et nomen ejus Doeg Idumaeus, potentissimus pastorum Saul.

8. Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, et arma mea non tuli tecum; sermo enim regis urebat.

9. Et dixit sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthae, quem percussisti in valle terebinthi, est involutus pallio post ephod; si istum vis tollere, tolle; neque enim hic est alias absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.

10. Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul, et venit ad Achis regem Geth;

11. dixeruntque servi Achis ad eum, cum vidissent David: Numquid non iste est David rex terrae? noune huic cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul mille, et David decem millia? (Supr. 18, 7. Eccli. 47, 7.)

12. Posuit autem David sermones istos in corde suo, et extimuit valde a facie Achis regis Geth.

13. Et immutavit os suum coram eis, et collabebatur inter manus eorum, et impingebat in ostia portae, desuebantque salviae ejus in barbam.

14. Et ait Achis ad servos suos: Videntis hominem insanum; quare adduxistis eum ad me?

15. An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum, ut fureret me praesente? Hiccine ingredietur domum meam?

CAPUT XXII.

David cum plurimis, ad se in speluncam Odollam suscepti, inde ad regem Moab proficiscitur, unde consilio Gad prophetae in terram Juda revertitur. Saul vero omnes sacerdotes Nobe praeter Abiathar, qui ad David confugit, per Doeg Idumaeum jussit interimi.

(A. M. 2944.)

1. Abiit ergo David inde, et fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres ejus, et omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc.

2. Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, et oppressi

aere alieno, et amaro animo; et factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

3. Et profectus est David inde in Maspha, quae est Moab, et dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus et mater mea vobis, donec sciam, quid faciat mihi Deus.

4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab; manseruntque apud eum cuncti diebus, quibus David fuit in praesidio.

5. Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in praesidio, prouinciere, et vade in terram Juda. Et profectus est David, et venit in saltum Haret.

6. Et audivit Saul, quod apparuerint David, et viri, qui erant cum eo. Saul autem, cum maueret in Gabaa, et esset in nemore, quod est in Rama, bastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum,

7. ait ad servos suos, qui assistebant ei: Audite nunc filii Jemini, numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros et vineas, et universos vos faciet tribunos, et centuriones,

8. quouiam conjurastis omnes adversum me, et non est, qui mihi renuntiet, maxime cum et filius meus foedus inierit cum filio Isai? Non est, qui vicem meam debeat ex vobis, nec qui annuntiet mihi, eo quod suscitaverit filius mens servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie.

9. Respondens autem Doeg Idumaeus, qui assistebat, et erat primus inter servos Saul: Vidi, inquit, filium Isai in Nobe apud Achimelech filium Achitob, sacerdotem.

10. Qui consuluit pro eo Dominum, et cibaria dedit ei; sed et gladium Goliath Philisthaei dedit illi.

11. Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem, filium Achitob, et omnem domum patris ejus, sacerdotum, qui erant in Nobe, qui universi venerunt ad regem.

12. Et ait Saul ad Achimelech: Audi fili Achitob. Qui respondit: Praesto sum domine.

13. Dixitque ad eum Saul: Quare conjurastis adversum me, tu et filius Isai, et dedisti ei panes et gladium, et consulisti pro eo Deum, ut consurget adversum me, insidiator usque hodie permanens?

14. Respondensque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, et gener regis, et pergens ad imperium tuum, et gloriosus in domo tua?

15. Num hodie coepi pro eo consulere Deum? Absit hoc a me, ne suspicetur rex adversus servum suum rem bujuscemodi in universa domo patris mei; non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum vel grande.

16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu et omnis donus patris tui.

17. Et ait rex emissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, et interficide sa-

cerdotes Domini; nam manus eorum cum David est, scientes, quod fugisset, et non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.

18. Et ait rex ad Doeg: Convertere tu, et irruere in sacerdotes. Conversusque Doeg Idumaeus, irruit in sacerdotes, et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos ephod linea.

19. Nobe autem, civitatem sacerdotum, percussit in ore gladii, viros et mulieres, et parvulos, et lactentes, bovenque et asinum, et oves in ore gladii.

20. Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob, cuius nomen erat Abiathar, fugit ad David,

21. et annuntiavit ei, quod occidisset Saul sacerdotes Domini.

22. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quod, cum ibi esset Doeg Idumaeus, procul dubio annuntiaret Sauli; ego sum reus omnium animarum patris tui.

23. Mane tecum, ne timeas. Si quis quæsierit animam meam, queret et animam tuam, mecumque servaberis.

CAPUT XXIII.

Cum David Ceilam a Philisthaeis liberasset, ne in manus Saul a viris Ceilae tradiceretur, profugus in desertum Ziph proditur a Ziphareis: foedere autem inter David et Jonathan renovato, Saul eum persequitur, sed propter Philisthaeorum irruptionem liberatur.

(A. M. 2945. Ant. Chr. 1059.)

1. Et annuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, et diripiunt areas.

2. Consuluit ergo David Dominum, dicens: Num yadam, et percutiam Philisthaeos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, et percuties Philisthaeos, et Ceilam salvabis.

3. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos hic in Judaea consistentes timemus; quanto magis, si ierimus in Ceilam adversum agmina Philisthaeorum?

4. Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei: Surge, et vade in Ceilam; ego eum tradam Philisthaeos in manu tua.

5. Abiit ergo David, et viri ejus in Ceilam, et pugnavit adversum Philisthaeos, et abegit jumenta eorum, et percutit eos plaga magna, et salvavit David habitatores Ceilae.

6. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descendebat.

7. Nuntiatum est autem Sauli, quod venisset David in Ceilam, et ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est, introgressus urbem, in qua portae et serae sunt.

8. Et praecepit Saul omni populo, ut ad

pugnam descenderet in Ceilam, et obsideret David, et viros ejus.

9. Quod cum David rescisset, quia prae-
parat ei Saul clam malum, dixit ad
Abiathar sacerdotem: Aplica ephod.

10. Et ait David: Domine Deus Israël,
audivit famam servus tuus, quod disponat
Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem
propter me.

11. Si tradent me viri Ceilae in manus
ejus? et si descendet Saul, scut audivit
servus tuus? Domine Deus Israël, indica
servo tuo. Et ait Dominus: Descendet.

12. Dixitque David: Si tradent me viri
Ceilae, et viros, qui sunt mecum, in manus
Saul? Et dixit Dominus: Tradent.

13. Surrexit ergo David et viri ejus
quasi sexcenti, et egressi de Ceila huc
atque illuc vagabantur incerti; nuntiatum
que est Sauli, quod fugisset David de Ceila,
et salvatus esset, quam ob rem dissimulavit exire.

14. Morabatur autem David in deserto
in locis firmissimis, mansaque in monte
solitudinis Ziph, in monte opaco; quaerere
bat eum tamen Saul cunctis diebus, et
non tradidit eum Deus in manus ejus.

15. Et vedit David, quod egressus esset
Saul, ut quaereret animam ejus. Porro
David erat in deserto Ziph in silva.

16. Et surrexit Jonathas filius Saul, et
abiit ad David in silvam, et confortavit
manus ejus in Deo, dixitque ei:

17. Ne timeas; neque enim inveniet te
manus Saul patris mei, et tu regnabis
super Israël, et ego ero tibi secundus;
sed et Saul pater meus scit hoc.

18. Percussit ergo uteque foedus coram
Domino, mansaque David in silva; Jona-
thas autem reversus est in domum suam.

19. Ascenderunt autem Ziphaei ad Saul
in Gabaa, dicentes: Nonne ecce David
latitat apud nos in locis tutissimis silvae,
in colle Hachila, quae est ad dexteram
deserti? (Infr. 26, 1.)

20. Nunc ergo, sicut desideravit anima
tua, ut descenderes, descend; nostrum
autem erit, ut tradamus eum in manus
regis.

21. Dixitque Saul: Benedicti vos a Do-
mino, quia doluistis vicem meam.

22. Abite ergo, oro, et diligenter prae-
parate, et curiosius agite, et considerate
locum, ubi sit pes ejus, vel quis viderit
eum ibi; recogitati enim de me, quod cal-
lide insidier ei.

23. Considerate et videte omnia latibula
ejus, in quibus absconditur, et rever-
timini ad me ad rem certam, ut vadam
vobiscum. Quod si etiam in terram se
abstruserit, perscrutabor eum in cunctis
millibus Iuda.

24. At illi surgentes abierunt in Ziph
ante Saul; David autem et viri ejus erant
in deserto Maon in campestribus ad dexte-
ram Jesimon.

25. Igit ergo Saul et socii ejus ad quae-
rendum eum; et nuntiatum est David,
statimque descendit ad petram, et versa-

batur in deserto Maon. Quod cum audis-
set Saul, persecutus est David in deserto
Maon.

26. Et ibat Saul ad latus montis ex
parte una; David autem et viri ejus erant
in latere montis ex parte altera. Porro
David desperabat, se posse evadere a fa-
cie Saul; itaque Saul et vii ejus in mo-
num coronae cingebant David et viros
ejus, ut caperent eos.

27. Et nuntius venit ad Saul, dicens:
Festina, et veni, quoniam infuderunt se
Philistini super terram.

28. Reversus est ergo Saul, desistens
persequi David, et perrexit in occursum
Philistinorum. Propter hoc vocaverunt
locum illum petram dividentem.

CAPUT XXIV.

*David, in spelunca Engaddi latitans,
oram chlamydis Saul persequentis
abscidit, et ne occideretur, ipsum li-
beravit. Quare Saul culpani agnoscit,
et sciens, David regnaturum, suscep-
to ab ipso juramento, ei reconciliatur.*

(A. M. 2946. Ant. Chr. 1058.)

1. Ascendit ergo David inde, et habita-
vit in locis tutissimis Engaddi.

2. Cumque reversus esset Saul, post-
quam persecutus est Philistheus, nuntia-
verunt ei, dicentes: Ecce David in de-
serto est Engaddi.

3. Assumens ergo Saul tria millia elec-
torum virorum ex omni Israël, perrexit
ad investigandum David et viros ejus
etiam super abruptissimas petras, quae
solis ibicibus perviae sunt.

4. Et venit ad caulas ovium, quae se
offerebant vianti. Eratque ibi spelunca,
quam ingressus est Saul, ut purgaret ven-
trem; porro David et vii ejus in interio-
re parte spelunca latebant.

5. Et dixerunt servi David ad eum:
Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad
te: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut
facias ei, sicut placuerit in oculis tuis.
Surrexit ergo David, et praecidit oram
chlamydis Saul silenter.

6. Post haec percussit cor suum David,
eo quod abscidisset oram chlamydis Saul.

7. Dixitque ad viros suos: Propitius sit
mihi Dominus, ne faciam hanc rem domi-
no meo, christo Domini, ut mittam ma-
num meam in eum, quia christus Domini
est.

8. Et confregit David viros suos ser-
mouibus, et non permisit eos, ut consur-
gerent in Saul. Porro Saul exurgens de
spelunca, pergebat coepio itinere.

9. Surrexit autem et David post eum,
et egressus de spelunca, ciamavit post
tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et
respergit Saul post se, et inclinavt se Da-
vid pronus in terram, adoravit,

10. dixitque ad Saul: Quare audis ver-
ba hominum loquentium: David quaerit
malum adversum te?

11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quod

tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, et cogitavi, ut occiderem te; sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est.

12. Quin potius pater mi, vide, et cognosce oram chlamydis tuae in manu mea, quoniam, cum praescinderem summittat chlamydis tuae, nolui extendere manum meam in te. Animadverte, et vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te; tu autem insidiaris animae meae, ut auferas eam.

13. Judicet Dominus inter me et te, et uincatur me Dominus ex te; manus autem mea non sit in te.

14. Sicut et in proverbio antiquo dicitur: AB IMPIS egreditur impietas; manus ergo mea non sit in te.

15. Quem persequeris rex Israël? quem persequeris? canem mortuum persequeris, pulicem unum.

16. Sit Dominus judex, et judicet inter me et te; et videat, et judicet causam meam, et eruat me de manu tua.

17. Cum autem compleisset David, loquens sermones hujuscemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox haec tua est filii David? Et levavit Saul vocem suam, et flevit,

18. dixitque ad David: Justior tu es quam ego, tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala.

19. Et tu indicasti hodie, quae feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, et non occideris me.

20. Quis enim, cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddit tibi vicissitudinem hanc pro eo, quod hodie operatus es in me.

21. Et nunc, quia scio, quod certissime regnaturus sis, et habiturus in manu tua regnum Israël,

22. jura mihi in Domino, ne deelas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.

23. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam; et David, et viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

CAPUT XXV.

Mortuus Samuel plangitur. David Nabal, victimum neganti, mortem minatus, egregia Abigail oratione placatur, quam mortuo Nabal in connubium accipit, simul et Achinoam; Saul vero filiam Michol Phalti tradit.

(A. M. 2917. Ant. Chr. 1057.)

1. Mortuus est autem Samuel*, et congregatus est universus Israël, et planxerunt eum, et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque David descendit in desertum Pharan. (Infr. 28, 3. Eccli. 16, 23.)

2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, et possessio ejus in Carmelo,

et homo ille magnus nimis; erantque ei oves tria millia, et mille caprae, et accidit, ut teneretur grex ejus in Carmelo.

3. Nomen autem viri illius erat Nabal, et nomen uxoris ejus Abigail; eratque mulier illa prudentissima et speciosa, porro vir ejus durus, et pessimus, et malitiosus; erat autem de genere Caleb.

4. Cum ergo audisset David in deserto, quod teneretur Nabal gregem suum,

5. misit decem juvenes, et dixit eis: Ascendite in Carmelum, et venietis ad Nabal, et salutabitis eum ex nomine meo pacifice.

6. Et dicetis: Sit fratribus meis, et tibi pax, et domui tuae pax, et omnibus, quaeunque habes, sit pax.

7. Audivi, quod tenerent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto; numquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo.

8. Interroga pueros tuos, et indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratianum in oculis tuis; in die enim bona veniamus. Quocunque invenierit manus tua, da servis tuis, et filio tuo David.

9. Cumque venissent pueri David, locuti sunt ad Nabal omnia verba haec ex nomine David, et siluerunt.

10. Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? et quis est filius Isai? Hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos.

11. Tollam ergo panes meos, et aquas meas, et carnes pecorum, quae occidi tonsoribus meis, et dabo viris, quos nescio, unde sint?

12. Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, et reversi venerunt, et nuntiaverunt ei omnia verba, quae dixerat.

13. Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est et David ense suo; et secuti sunt David quasi quadringenti viri, porro ducenti remanserunt ad sarcinas.

14. Abigail autem uxori Nabal nuntravit unus de pueris suis, dicens: Ecce David misit nuntios de deserto, ut benedicerent domino nostro, et aversatus est eos.

15. Homines isti boni satis fuerunt nobis, et non molesti, nec quidquam aliquando periret omni tempore, quo fuimus conversati cum eis in deserto;

16. pro muro erant nobis tam in nocte quam in die, omnibus diebus, quibus pavimus apud eos greges.

17. Quam ob rem considera, et recognita, quid facias, quoniam completa est malitia adversum virum tuum et adversum dominum tuum, et ipse est filius Belial ita, ut nemo possit ei loqui.

18. Festinavat igitur Abigail, et tulit ducentos panes, et duos utres vini, et quinque arietes coctos, et quinque sata polentiae, et centum ligaturas uvae passae, et ducentas massas caricarum, et posuit super asilos,

* Cum annum ageret circiter 98.

19. dixitque pueris suis: Praecedite me; ecce ego post tergum sequar vos. Viro autem suo Nabal non indicavit.

20. Cum ergo ascendisset asinum, et descenderet ad radices montis, David et viri ejus descendebant in occursum ejus, quibus et illa occurrit.

21. Et ait David: Vere frustra servavi omnia, quae bujus erant in deserto, et non perit quidquam de cunctis, quae ad eum pertinebant, et reddidit mihi malum pro hono.

22. Hacc faciat Deus inimicis David, et haec addat, si reliquero de omnibus, quae ad ipsum pertinet, usque manu mingenteam ad parietem.

23. Cum autem vidisset Abigail David, festinavit, et descendit de asino, et procidit coram David super faciem suam, et adoravit super terram,

24. et cecidit ad pedes ejus, et dixit: In me sit, domine mi, haec iniqitas. Loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis, et audi verba famulae tuae.

25. Ne ponat, oro, dominus natus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal, quoniam secundum nomen suum stultus est, et stultitia est cum eo; ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos domine mi, quos misisti.

26. Nunc ergo, domine mi, vivit Dominus, et vivit anima tua, qui prohibuit te, ne venires in sanguinem, et salvavit manum tuam tibi; et nunc sicut Nabal inimici tui, et qui querunt domino meo malum.

27. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo, et da pueris, qui sequuntur te dominum meum.

28. Aufer iniuriam famulae tuae; faciens enim faciet Dominus tibi domino meo donum fidem, quia proelia Domini, domine mi, tu proelaris; malitia ergo non inveiuatur in te omnibus diebus vitae tuae. (Supr. 16, 18. et 17, 40.)

29. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, et querens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum; porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu et cireculo fundae.

30. Cum ergo fecerit Dominus tibi domino meo onnia, quae locutus est bona de te, et constituerit te ducem super Israël,

31. nou erit tibi hoc in singultum, et in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris; et cum beneficeris Dominus domino meo, recordaberis ancillae tue.

32. Et ait David ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit hodie te in occursum meum, et benedictum eloquum tuum,

33. et benedicta tu, quae prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et ulciscerer me manu mea.

34. Alioquin vivit Dominus Deus Israël,

qui prohibuit me, ne malum facerem tibi; nisi cito venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam mingens ad parietem.

35. Suscepit ergo David de manu ejus omnia, quae attulerat ei, dixitque ei: Vade pacifice in domum tuam; ecce audivi vocem tuam, et honoravi faciem tuam.

36. Venit autem Abigail ad Nabal. Et ecce erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, et cor Nabal jucundum; erat enim ebrius nimis, et non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque mane.

37. Diluculo autem, cum digessisset vi-num Nabal, indicavit ei uxor sua verba haec, et emortuum est cor ejus intrinse-cus, et factus est quasi lapis.

38. Cunque pertransiissent decem dies, percussit Dominus Nabal, et mortuus est.

39. Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui judi-cavit causam opprobrii mei de manu Na-bal, et servum suum custodivit a malo, et malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus. Misit ergo David, et locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem.

40. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum, et locuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem.

41. Quae consurgens adoravit prona in terram, et ait: Ecce famula tua sit in uiciniam, ut lavet pedes servorum domini mei.

42. Et festinavit, et surrexit Abigail, et ascendit super asinum, et quinque puellae ierunt cum ea, pedisseque ejus, et secuta est nuntios David, et facta est illi uxor.

43. Sed et Achinoam accepit David de Jezrael; et fuit utraque uxor ejus.

44. Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem David Phaiti filio Lais, qui erat de Gallim.

CAPUT XXVI.

Darid, a Ziphaeis apud Saul proditus, hastam et scyphum dormienti Saul abstulit. Quod agnoscens Saul, cul-pam fatetur, revocatoque Daridi se-curitatem pollicetur.

(A. M. 2947. Ant. Chr. 1057.)

1. Et venerunt Ziphaei ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce David absconditus est in colle Hachila, quae est ex adverso solitudinis. (Supr. 23, 19.)

2. Et surrexit Saul, et descendit in de-sertum Ziph, et cum eo tria millia vi-rorum de electis Israël, ut quaereret David in deserto Ziph.

3. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quae erat ex adverso solitudinis in via; David autem habitabat in deserto. Videns autem, quod venisset Saul post se in desertum,

4. misit exploratores, et didicit, quod illuc venisset certissime.

5. Et surrexit David clam, et venit ad locum, ubi erat Saul; cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, et Abner filius Ner, princeps militiae ejus, et Saulem dormientem in tentorio, et reliquum vulgus per circuitum ejus,

6. ait David ad Achimelech Hethaeum, et Abisai filium Sarujae, fratrem Joab, dicens: Quis descendet necum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum.

7. Venerunt ergo David et Abisai ad populum nocte, et invenerunt Saul jacente et dormientem in tentorio, et hastam fixam in terra ad caput ejus; Abuer autem et populum dormientes in circuitu ejus.

8. Dixitque Abisai ad David: Conclusit Deus iniurium tuum hodie in manus tuas; nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, et secundo opus non erit.

9. Et dixit David ad Abisai: Ne interficias eum; quis enim extendet manum suam in christum Domini, et innocens erit?

10. Et dixit David: Vivit Dominus, quia, nisi Dominus percosserit eum, aut dies ejus venerit, ut moriatur, aut in proelium descendens perierit,

11. propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in christum Domini. Nunc igitur tolle hastam, quae est ad caput ejus, et scyphum aquae, et abeamus.

12. Tulit igitur David hastam, et scyphum aquae, qui erat ad caput Saul, et abierunt; et non erat quisquam, qui visideret, et intelligeret, et evigilaret; sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.

13. Cumque transisset David ex adverso, et stetisset in vertice montis de longe, et esset grande intervallum inter eos,

14. clamavit David ad populum, et ad Abner filium Ner, dicens: Nonne respondebis Abner? Et respondens Abner, ait: Quis es tu, qui clamas, et inquietas regem?

15. Et ait David ad Abner: Numquid non vir tu es? et quis alias similis tui in Israël? Quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba, ut interficeret regem, dominum tuum.

16. Non est bonum hoc, quod fecisti; vivit Dominus, quoniam filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide, ubi sit hasta regis, et ubi sit scyphus aquae, qui erat ad caput ejus.

17. Cogovit autem Saul vocem David, et dixit: Numquid vox tua fili mi David? Et ait David: Vox mea domine mi rex.

18. Et ait: Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea?

19. Nunc ergo audi, oro, domine mi rex,

verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium; si autem filii hominum, maledicti sunt in conpectu Domini, qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in haereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis.

20. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino, quia egressus est rex Israël, ut querat pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus.

21. Et ait Saul: Peccavi, revertere fili mi David; nequaquam enim ultra tibi maleficium, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie; appetet enim, quod stulte egerim, et ignoraverim multa nimis.

22. Et respondebat David, ait: Ecce basto regis; transeat unus de pueris regis, et tollat eam.

23. Dominus autem retribuet unicuique secundum justitiam suam et fidem; tradidit enim te Dominus hodie in manus meam, et volui extendere manum meam in christum Domini.

24. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, et liberet me de omni angustia.

25. Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu fili mi David; et quidem facies, et potens poteris. Abiit autem David in viam suam, et Saul reversus est in locum suum.

CAPUT XXVII.

David apud Achis profugus urbem Siceleg ab eo obtinuit, quae ex eo facta est in haereditatem regum Juda, unde plurimas agebat praeadas, imponens regi Achis.

(Sub finem A. 2917.)

1. Et ait David in corde suo: Aliquando incidam una die in manus Saul; nonne melius est, ut fugiam, et salver in terra Philistinorum, ut desperet Saul, cesseretque me querere in cunctis finibus Israël? Fugiam ergo manus ejus.

2. Et surrexit David, et abiit ipse, et sexenti viri cum eo ad Achis filium Maoch, regem Geth.

3. Et habitavit David cum Achis in Geth, ipse et viri ejus, vir et domus ejus, et David, et duae uxores ejus, Achinoam Jezrahelitis, et Abigail uxor Nabal Carmeli.

4. Et nuntiatum est Sauli, quod fugiasset David in Geth, et non addidit ultra querere eum.

5. Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regioois hujus, ut habitem ibi; cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum?

6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg; propter quam causam facta est Siceleg regum Juda usque in diem hanc.

7. Fuit autem numerus dierum, quibus

habitavit David in regione Philistinorum*, qui
quatuor mensium.

8. Et ascendit David, et viri ejus, et
agebant praedas de Gessuri, et de Gerzi,
et de Amalecitis, (hi enim pagi habitabantur
in terra antiquitus) euntibus Sur usque
ad terram Aegypti.

9. Et percutiebat David omnem terram,
nec relinquebat viventem virum et mulierem;
tollensque oves et boves, et asinos
et camelos et vestes revertebatur, et ve-
niebat ad Achis.

10. Dicebat autem ei Achis: In quem
irruisti hodie? Respondebat David: Contra
meridiem Judae, et contra meridiem Je-
rameel, et contra meridiem Ceni.

11. Virum et mulierem non vivificabat
David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne
forte loquantur adversum nos: Haec fecit
David, et hoc erat decretum illi omnibus
diebus, quibus habitavit in regione Phi-
listinorum.

12. Credidit ergo Achis David, dicens:
Multus haala operatus est contra populum
suum Israël; erit igitur mihi servus semi-
piterius.

CAPUT XXVIII.

*Philisthaei contra Saul armantur, ad
quod bellum David pollicetur fidem
Achis. Saul, occisis magis, pythonis-
sam consulit, suscitari jubens Samue-
lem, a quo suam suorumque proximam
mortem didicit.*

(A. M. 2949. Ant. Chr. 1055.)

1. Factum est autem in diebus illis,
congregaverunt Philisthiim agmina sua,
ut praepararentur ad bellum contra Israël,
dixitque Achis ad David: Sciens nuc-
sesto, quoniam tecum egredieris in castris
tu, et viri tui.

2. Dixitque David ad Achis: Nunc scies,
qua facturus est servus tuus. Etauit Achis
ad David: Et ego custodem capitatis mei
ponam te cunctis diebus.

3. Samuel autem mortuus est, planxit
que eum omnis Israël, et sepelierunt eum
in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit
magos et hariolos de terra. (Supr. 25, 1.
Eccli. 46, 23.)

4. Congregati sunt Philisthiim, et
venerunt, et castrametati sunt in Sunam;
congregavit autem et Saul universum
Israël, et venit in Gielboe.

5. Et vidit Saul castra Philisthiim, et
timuit, et expavit cor ejus nimis.

6. Consuluitque Dominum, et non re-
spondit ei neque per sonnia, neque per
sacerdos, neque per prophetas.

7. Dixitque Saul servis suis: Quærerite
mihi mulierem habentem pythonem, et va-
dam ad eam, et sciscitarob per illam. Et
dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier
pythonem habens in Endor. (Ler. 20, 27.
Deut. 18, 11. Act. 16, 16.)

8. Mutavit ergo habitum suum, vesti-
tusque est aliis vestimentis, et abiit ipse,

* Plurimi autores vertunt ex Hebreo: anni et
quatuor mens. Vida infr. 20, 5.

et duo viri cum eo, veneruntque ad mu-
liarem nocte, et ait illi: Divina mihi in
pythone, et suscita mihi, quem dixerit tibi.
9. Et ait mulier ad eum: Ecce tu nosti,
quanta fecerit Saul, et quomodo eraserit
magos et hariolos de terra; quare ergo
insidiaris animae meae, ut occidar?

10. Et juravit ei Saul in Domino, di-
cens: Vivit Dominus, quia non eveniet
tibi quidquam male propter hanc rem.

11. Dixitque ei mulier: Quem suscitaro
tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita.

12. Cum autem vidisset mulier Samue-
lem, exclamavit voce magna, et dixit ad
Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim
Saul.

13. Dixitque ei rex: Noli timere. Quid
vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi
ascendentes de terra.

14. Dixitque ei: Qualis est forma ejus?
Quae ait: Vir senex ascendit, et ipse
amicus est pallio. Et intellexit Saul, quod
Samuel esset, et inclinavit super faciem
suam in terra, et adoravit.

15. Dixit autem Samuel ad Saul: Quare
inquietasti me, ut suscitarer? Et ait Saul:
Coarctor nimis, siquidem Philisthiim pu-
gnant adversum me, et Deus recessit a
me, et exaudiere me noluit, neque in manu
prophetarum, neque per somnia; vocavi
ergo te, ut ostenderes mihi, quid faciam.
(Eccli. 46, 23.)

16. Et ait Samuel: Quid interrogas me,
cum Dominus recesserit a te, et transierit
ad aenulum tuum?

17. Faciet enim tibi Dominus, sicut lo-
cutes est in manu mea, et sciendet regnum
tuum de manu tua, et dabit illud proximo
tuo David.

18. quia non obedisti voci Domini, ne-
que fecisti iram furoris ejus in Amalec.
Idcirco, quod pateris, fecit tibi Dominus
hodie.

19. Et dabit Dominus etiam Israël tecum
in manu Philisthiim; cras autem tu et filii
tui tecum eritis. Sed et castra Israël tra-
det Dominus in manus Philisthiim.

20. Statimque Saul cecidit porrectus in
terram: extimuerat enim verba Samuelis,
et robur non erat in eo, quia non come-
derat panem tota die illa.

21. Ingressa est itaque mulier illa ad
Saul, (conturbatus enim erat valde) dixit
que ad eum: Ecce obedivit ancilla tua
voci tuae, et posui animam meam in manu
mea, et audiui sermones tuos, quos locu-
tus es ad me.

22. Nunc igitur audi et tu vocem an-
cillae tuae, et ponam coram te buccellam
panis, ut comedens convalescas, et possis
iter agere.

23. Qui renuit, et ait: Non comedam.
Coegerunt autem eum servi sui et mulier,
et tandem auditia voce eorum surrexit de
terra, et sedidit super lectum.

24. Mulier autem illa habebat vitulum
pascualem in domo, et festiuavit, et occi-
dit eum, tollensque farinam, miscuit eam,
et coxit azyma,

25. et posuit ante Saul et ante servos ejus. Qui cum comedissent, surrexerunt, et ambulaverunt per totam noctem illam.

CAPUT XXIX.

David, cum Philisthaeis adversus Israël proficisciens, remittitur, quia metuebant principes, ne in proelio fieret ipsius adversarius.

(A. M. 2949.)

1. Congregata sunt ergo Philisthiim universa agmina in Aphec; sed et Israël castrensis est super fontem, qui erat in Jezrahel.

2. Et satrapae quidem Philisthiim incedebant in centuriis et millibus; David autem et viri ejus erant in novissimo agmine cum Achis.

3. Dixeruntque principes Philisthiim ad Achis: Quid sibi volunt Hebrei isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim: Num ignorasti David, qui fuit servus Saul regis Israël, et est apud me multis diebus, vel annis*), et non inveni in eo quidquam ex die, qua transfugit ad me, usque ad diem hanc?

4. Irati sunt autem adversus eum principes Philisthiim, et dixerunt ei: Revertatur vir iste, et sedeat in loco suo, in quo constitueristi eum, et non descendat nobiscum in proelium, ne fiat nobis adversarius, cum proeliari coeperimus; quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris? (I. Par. 12, 19.)

5. Nonne iste est David, cui cautabant in choris, dicentes: Percussit Saul in milibus suis, et David in decem milibus suis?

6. Vocavit ergo Achis David, et ait ei: Vivit Dominus, quia rectus es tu, et bonus in conspectu meo, et exitus tuus, et introitus tuus tecum est in castris, et non inveni in te quidquam mali ex die, qua venisti ad me, usque in diem hanc; sed satrapis non places.

7. Reverte ergo, et vade in pace, et non offendas oculos satraparum Philisthiim.

8. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, et quid invenisti in me servo tuo a die, qua fui in conspectu tuo, usque in diem hanc, ut non veniam, et pugnem contra inimicos domini mei regis?

9. Respondens autem Achis, locutus est ad David: Scio, quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus Dei; sed principes Philistinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in proelium. (II. Reg. 14, 17. et 20., item 19, 27.)

10. Igitur conusurge mane tu, et servi domini tui, qui venerunt tecum; et cum de nocte surrexeritis, et coeperit dilucescere, pergit.

11. Surrexit itaque de nocte David ipse et viri ejus, ut proficerentur maue, et revertentur ad terram Philisthiim; Philisthiim autem ascenderunt in Jezrahel.

*). Sept. annum jam secundum mecum fuit.
Vide supr. 27, 8.

CAPUT XXX.

Absente David, Amalecitaie Siceleg incenderant, ablata praeda, quos David persequens occidit, recepta praeda, quam singulis sociis ex aequo divisit, etiam iis, qui ad sarcinas lassi remanserant.

(A. M. 2949.)

1. Cumque venissent David et viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitaie impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, et percusserunt Siceleg, et succederant eam igni. (I. Par. 12, 20.)

2. Et captivas duxerant mulieres ex ea a minimo usque ad magnum, et non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, et pergebat itinere suo.

3. Cum ergo venissent David et viri ejus ad civitatem, et invenissent eam succensam igni, et uxores suas, et filios suos, et filias ductas esse captivas,

4. levaverunt David et populus, qui erat cum eo, voces suas, et planxerunt, donec deficerent in eis lacrymae.

5. Siquidem et duae uxores David captivae ductae fuerant, Achinoam Jezrahelites, et Abigail uxor Nabal Carmelit.

6. Et contristatus est David valde; volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujsusque viri super filii suis, et filiabus. Confortatus est autem David in Domino Deo suo.

7. Et ait ad Abiathar sacerdotem, filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David,

8. et consuluit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, et comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Persequere; absque dubio enim comprehendes eos, et excutes praedam.

9. Abiit ergo David ipse, et sexcenti viri, qui erant cum eo, et venerunt usque ad torrentem Besor, et lassi quidam substerunt.

10. Persecutus est autem David ipse, et quadringenti viri; substerant enim ducenti, qui lassi transire non poterant torrentem Besor.

11. Et invenerunt virum aegyptium in agro, et adduxerunt eum ad David, dedeuntque ei panem, ut comedetur, et biberet aquam;

12. sed et fragmen massae caricarum, et duas ligaturas uvae passae. Quae cum comedisset, reversus est spiritus ejus, et refocillatus est; non enim comedet panem, neque biberat aquam tribus diebus et tribus noctibus.

13. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? et quo pergis? Qui ait: Puer aegyptius ego sum, servus viri Amalecitaie; dereliquit autem me dominus meus, quia aegrotare coepi nudistertius.

14. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi, et contra Judam, et ad meridiem Caleb, et Siceleg succendimus igni.

15. Dixitque ei David: Potes me ducere

ad cuneum istum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quod non occidas me, et non tradas me in manus domini mei, et ego ducam te ad cuneum istum. Et juravit ei David.

16. Qui cum duxisset eum, ecce illi discubebant super faciem universae terrae, comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem pro cuncta praeda, et spoliis, quae ceperant de terra Philisthium, et de terra Juda.

17. Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camulos, et fugerant.

18. Eruit ergo David omnia, quae tulerant Amalecites, et duas uxores suas eruit.

19. Nec defuit quidquam a parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus, et de spoliis; et quaecunque rapuerant, omnia reduxit David.

20. Et tulit universos greges et armamenta, et minavit ante faciem suam; dixeruntque: Haec est praeda David.

21. Venit autem David ad ducentos viros, qui lassi substiterant, nec sequi potuerant David, et residere eos jusserat in torreute Besor; qui egressi sunt obviam David et populo, qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice.

22. Respondensque omnis vir pessimus et iniquus de viris, qui erant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de praeda, quam erimus; sed sufficiat unicuique uxor sua et filii, quos cum acceperint, recedant.

23. Dixit autem David: Non sic facietis, fratres mei, de his, quae tradidit nobis Dominus, et custodivit nos, et dedit lastruculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras.

24. Nec audiet vos quisquam super sermone hoc; aqua enim pars erit descendens ad proelium, et remanentis ad sarcinas, et similiiter divident.

25. Et factum est hoc ex die illa, et deinceps constitutum et praeinitum, et quasi lex iu Israël usque in diem hanc.

26. Venit ergo David in Sicleg, et misit dona de praeda senioribus Juda proximis suis, dicens: Accipite beuedictionem de praeda hostium Domini,

27. his, qui erant in Bethel, et qui in Ramoth ad meridiem, et qui in Jether,

28. et qui in Aroer, et qui in Sephamoth, et qui in Esthamo,

29. et qui in Rachal, et qui in urbis Jerameel, et qui in urbis Ceni,

30. et qui in Arama, et qui in lacu Asau, et qui in Athnach,

31. et qui in Hebron, et reliquis, qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse, et viri ejus.

CAPUT XXXI.

Saul, cum filii in pugna caesi, corpus truncato capite in muro Bethsan suspenditur, armaque ejus in templo Astaroth; riri autem Jabel, ablatis Saul ac filiorum ejus corporibus, juxta Jabel ea sepelierunt.

(A. M. 2949.)

1. Philisthium autem pugnabant adversum Israël, et fugerunt viri Israël ante faciem Philisthium, et eccliderunt interfecti in monte Gelboe.

2. Irrueruntque Philisthium in Saul, et in filios ejus, et percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul, (I. Par. 10, 3.)

3. totumque pondus proelii versum est in Saul, et consecuti sunt eum viri sagittarii, et vulneratus est vehementer a sagittariis.

4. Dixitque Saul ad armigerum suum: Evgiuni gladium tuum, et percutie me, ne forte veniant incircumscisi isti, et interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus; fuerat enim nimio timore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, et irruit super eum. (I. Par. 10, 4.)

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, et mortuus est cum eo.

6. Mortuus est ergo Saul *), et tres filii ejus, et armiger illius, et universi viri ejus in die illa pariter.

7. Videntes autem viri Israël, qui erant trans vallem et trans Jordaneum, quod fugissent viri Israëlitae, et quod mortuus esset Saul, et filii ejus, reliquerunt civitates suas, et fugerunt, veneruntque Philisthium, et habitaverunt ibi.

8. Facta autem die altera, veneerunt Philisthium, ut spoliarent interfectos, et invenerunt Saul et tres filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Et praeciderunt caput Saul, et spoliaverunt eum armis, et miserunt in terram Philistinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, et in populis.

10. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth; corpus vero ejus suspenderunt in muro Bethsan.

11. Quod cum audisset habitatores Jabel Galaad, quaecunque fecerant Philisthium Saul, (II. Reg. 2, 4.)

12. surrexerunt omnes viri fortissimi, et ambulaverunt tota nocte, et tulerunt cadaver Saul, et cadavera filiorum ejus de muro Bethsan, veneruntque Jabel Galaad, et combusserunt ea ibi,

13. et tulerunt ossa eorum, et sepelierunt in nemore Jabel, et Jejunaverunt septem diebus.

*) Duobus annis post obitum Samuelis, ut notavit quoque Clemens Alexandr.

LIBER SECUNDUS SAMUELIS,

QUEM NOS

SECUNDUM REGUM

DICIMUS.

SECUNDUS liber regum res gestas a morte Saulis ad finem usque Davidis regni describit, annorum circiter 40 historiam exhibens.

CAPUT I.

David, occiso nuntio, qui se Saulem occidisse dicebat, scisis vestibus, deflet eum cum ceteris occisis, jejunans ac praecipiens, ut filios Juda docearent arcum.

(A. M. 2949. Ant. Chr. 1055. Aeta-
tis David. A. 30. *)

1. Factum est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a caede Amalec, et maneret in Siceleg duos dies.

2. In die autem tertia apparuit homo, veniens de castris Saul, veste consissa, et pulvere conspersus caput; et ut venit ad David, cecidit super faciem suam, et adoravit.

3. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israël fugi.

4. Et dixit ad eum David: Quod est verbum, quod factum est? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex proelio, et multi corruentes e populo mortui sunt; sed et Saul et Jonathas filius ejus interierunt.

5. Dixitque David ad adolescentem, qui nuntiabat ei: Unde scis, quia mortuus est Saul, et Jonathas filius ejus?

6. Et ait adolescens, qui nuntiabat ei: Casu veni in montem Gelboe, et Saul incombebat super hastam suam; porro curruis et equites appropinquabant ei,

7. et conversus post tergum suum, vidensque me vocavit. Cui cum respondissem: Adsum;

8. dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego sum.

9. Et locutus est mihi: Sta super me, et interfice me, quoniam teneunt me angustiae, et adhuc tota anima mea in me est.

10. Stansque super eum, occidi illum; sciebam enim, quod vivere non poterat post ruinam, et tuli diadema, quod erat in capite ejus, et armillam de brachio illius, et attuli ad te dominum meum hoc.

11. Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo,

12. et planixerunt, et fleverunt, et jejunaverunt usque ad vesperam super Saul, et super Jonathan filium ejus, et super populum Domini, et super domum Israël, eo quod corruebant gladio.

13. Dixitque David ad juvenem, qui nuntiaverat ei: Unde es tu? Qui respondit: Filius hominis advenae Amalecitae ego sum.

14. Et ait ad eum David: Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occides christum Domini? (Ps. 104, 15.)

15. Vocansque David unum de pueris suis, ait: Accedens irru in eum. Qui percussit illum, et mortuus est.

16. Et ait ad eum David: Sanguis tuus super caput tuum; os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini.

17. Planxit autem David planctum humectu super Saul, et super Jonathan filium ejus,

18. (et praecepit, ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro justorum). Et ait: Considera Israël pro his, qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

19. Inlyti, Israël, super montes tuos interfecti sunt; quo modo ceciderunt fortis?

20. Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis, ne forte laetentur filiae Philisthim, ne exultent filiae incircuncisorum.

21. Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primi-
tarum, quia ibi abjectus est clypeus for-
tium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22. A sanguine intersectorum, ab adipe fortium sagitta Jonathae numquain rediit retrorsum, et gladius Saul non est rever-
sus inanis.

23. Saul et Jonathas, amabiles et decori in vita sua, in morte quoque non sunt di-
visi, aquilis velociores, leonibus fortiores.
24. Filiae Israël, super Saul flete, qui
vestiebat vos coccino in deliciis, qui praebebat ornamenta aurea cultui vestro.

25. Quo modo ceciderunt fortis in proelio? Jonathas in excelsis tuis occisus est?

26. Doleo super te frater mi Jonatha decore nimis, et amabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicuin amat filium sum, ita ego te diligebam.

27. Quo modo ceciderunt robusti, et perierunt arma bellica?

CAPUT II.

David, in Hebron super Juda in regem unctionis, viros Jabel Galaa ob Saul sepulturam commendat; Iboseth vero in regem super Israël unctione gravem peperit seditionem ac pugnam.

(A. M. 2915.)

1. Igitur post haec consuluit David Dominum, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei: In Hebron.

2. Ascendit ergo David, et duas uxores eius, Achinoam Jezraelites, et Abigail uxor Nabal Carmeli;

3. sed et viros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua; et mause- runt in oppidis Hebron.

4. Veneruntque viri Juda, et unixerunt ibi David, ut regnaret super dominum Juda. Et nuntiatum est David, quod viri Jabel Galaa sepelissent Saul. (I. Mach. 2, 57. Infr. 5, 3.)

5. Misit ergo David nuntios ad viros Jabel Galaa, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, et sepe- listis eum.

6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam et veritatem; sed et ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud.

7. Confortentur manus vestrae, et estote filii fortitudinis; licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit dominus Juda in regem sibi.

8. Abner autem filius Ner, princeps exercitus Saul, tulit Iboseth filium Saul, et circumduxit eum per castra,

9. regemque constituit super Galaa et super Gessuri, et super Jezrael, et super Ephraim, et super Benjamin, et super Israël universum.

10. Quadraginta annorum erat Iboseth filius Saul, cum regnare coepisset super Israël, et duobus annis*) regnavit; sola autem domus Juda sequebatur David.

11. Et fuit numerus dierum, quos com- moratus est David, imperans in Hebron super dominum Juda, septem annorum, et sex mensium.

12. Egressusque est Abner filius Ner, et pueri Iboseth filii Saul de castris in Gabaon.

13. Porro Joab filius Saruiae, et pueri David egressi sunt, et occurserunt eis iuxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt; hi ex una parte piscinae, et illi ex altera.

14. Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, et ludent**) coram nobis. Et re- spondit Joab: Surgant.

15. Surrexerunt ergo, et transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte

Iboseth filii Saul, et duodecim de pueris David.

16. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latu contrarii, et ceciderunt simul, vocatumque est nomen loci illius ager robustorum in Ga- baon.

17. Et ortum est bellum durum satis in die illa, fugatusque est Abner, et vii Israël a pueris David.

18. Erant autem ibi tres filii Saruiae, Joab, et Abisai, et Asael. Porro Asael cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis, quae morantur in sylvis.

19. Persequebatur autem Asael Abner, et non declinavit ad dexteram neque ad sinistram, omittens persecuti Abner.

20. Respexit itaque Abner post tergum suum, et ait: Tunc es Asael? Qui re- spondit: Ego sum.

21. Dixitque ei Abner: Vade ad dextram, sive ad sinistram, et apprehende unum de adolescentibus, et tolle tibi spolia ejus. Noluit autem Asael omittere, qui urgederet eum.

22. Rursumque locutus est Abner ad Asael: Recede, noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, et levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum.

23. Qui audire contempsit, et noluit de- clinare; percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguiue, et transfodit, et mortuus est in eodem loco; omnesque, qui trausibant per locum illum, in quo ceciderat Asael, et mortuus erat, subsistebant.

24. Persequentibus autem Joab et Abisai fugientem Abner, sol occubuit; et vene- ruunt usque ad collem aquae ductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.

25. Congregatique sunt filii Benjamin ad Abner, et conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius.

26. Et exclamavit Abner ad Joab, et ait: Num usque ad internectionem tuus inuero desaevit? an ignoras, quod periculosa sit desperatio? usquequo non dicis populo, ut omitat persecuti fratres suos?

27. Et ait Joab: Vivit Dominus, si locutus fuisses, mane recessisset populus, per- sequens fratrem suum.

28. Isonuit ergo Joab buccina, et steti- tot omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israël, neque iniere certamen.

29. Abner autem et vii ejus abierunt per campestria tota nocte illa, et transierunt Jordanem, et illustrata omni Beth-horou, venerunt ad castra.

30. Porro Joab reversus, omissio Abner, congregavit omnem populum; et defuc- runt de pueris David deceim et novem vii, excepto Asaele.

31. Servi autem David percusserunt de Benjamin et de viris, qui erant cum Abner, trecentos sexaginta, qui et mortui sunt.

32. Tuleruntque Asael, et sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem,

*) Scilicet in pace, ad annum usque 2951. Po- stea vero orta est illa concertatio, quae hic habetur a v. 12. usque ad initium c. 5.

**) Singulare certamen inerat.

236 Cap. 3. Abner transfugit ad David. REGUM II. Cap. 3. Michol reducitur. Joab occidit Abnerem.

et ambulaverunt tota nocte Joah et viri, qui erant cum eo, et in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

CAPUT III.

Abner, iratus regi Isboseth, foedus initum cum David, et reducta Michol, dum congregaret Israëlitas ad David, occidit a Joah, cui David iratus, amare deflet Abner.

(*Ab A. 2951. ad A. 2956.*)

1. Facta est ergo longa concertatio*) inter domum Saul et inter domum David; David proficiscens, et semper seipso robustior, dominus autem Saul decrescens quotidie.

2. Nati sunt filii David in Hebron, sicutque primogenitus ejus Amnon de Achiorum Jezraelitide. (*I. Par. 3, 1.*)

3. Et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carmeli; porro tertius Absalom, filius Maacha filiae Tholmai regis Gessur;

4. quartus autem Adonias filius Haggith; et quintus Saphathia filius Abital;

5. sextus quoque Jethraam de Eglia uxore David. Hi nati sunt David in Hebron.

6. Cum ergo esset proelium inter dominum Saul et dominum David, Abner filius Ner regebat dominum Saul.

7. Fuerat autem Sauli concubina, nomine Respha, filia Aja. Dixitque Isboseth ad Abner:

8. Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait: Numquid caput canis ego sum adversus Judain hodie, qui fecerint misericordiam super dominum Saul patrisci, et super fratres et proximos ejus, et non tradidi te in manus David, et tu requisiisti in me, quod argueres pro muliere hodie?

9. Haec faciat Deus Abner, et haec addat ei, nisi, quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo,

10. ut transferatur regnum de domo Saul, et elevetur thronus David super Israël, et super Judam a Dan usque Ber-sabee.

11. Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum.

(*A. M. 2956. Aut. Chr. 1048.*)

12. Misit ergo Abner nuntios ad David, pro se dicentes: Cujus est terra? et ut loquerentur: Fac mecum amicitias, et erit manus mea tecum, et reducam ad te universum Israël.

13. Qui ait: Optime ego faciam tecum amicitias; sed unam rem peto a te, dicens: Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saul; et sic venies, et videbis me.

14. Misit autem David nuntios ad Isboseth filium Saul, dicebas: Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum praeputiis Philisthiim. (*I. Reg. 18, 27.*)

15. Misit ergo Isboseth, et tulit eam a viro suo Phaltiel, filio Lais.

16. Sequebaturque eam virsus, plorans usque Bahurim, et dixit ad eum Abner: Vade, et revertere. Qui reversus est.

17. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israël, dicens: Tam heri quam nudiustertius quaerebatis David, ut regnaret super vos.

18. Nunc ergo facite, quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israël de manu Philisthiim, et omnium inimicorum ejus.

19. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamini. Et abiit, ut loqueretur ad David in Hebron omnia, quae placuerant Israëli, et universo Benjamin.

20. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris, et fecit David Abner, et viris ejus, qui venerantur cum eo, convivium.

21. Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnium Israël, et in eam tecum foedus, et imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cum ergo deduxisset David Abner, et ille isset in pace,

22. statim pueri David et Joab venerunt, caesi latronibus, cum praeda magna nimis; Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, et profectus fuerat in pace.

23. Et Joab, et omnis exercitus, qui erat cum eo, postea venerunt. Nuntiatum est itaque Joab a narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, et dimisit eum, et abiit in pace.

24. Et ingressus est Joab ad regem, et ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te; quare dimisisti eum, et abiit et recessit?

25. Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, ut deciperet te, et sciret exitum tuum, et introitum tuum, et nosset omnia, quae agis?

26. Egressus itaque Joab a David, misit nuntios post Abner, et reduxit cum a cisterna Sira, ignorante David.

27. Cumque rediisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium portae, ut loqueretur ei, in dolo; et percussit illum ibi in inguine, et mortuus est in ultione sanguinis Asael fratri ejus. (*III. Reg. 2, 5.*)

28. Quod cum audisset David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, et regnum meum apud Dominum usque in sempiternum a sanguine Abner filii Ner,

29. et veniat super caput Joab, et super omnem dominum patris ejus; nec deficit de domo Joab fluxum seminis sustinens, et leprosus, et tenens fusum, et cadiens gladio, et indigens pane.

30. Igitur Joab et Abisai frater ejus interfecerunt Abner, eo quod occidisset Asael fratrem eorum in Gabao in proelio.

31. Dixit autem David ad Joab, et ad omnem populum, qui erat cum eo: Scin-

*) Quae per annos 5 cum dimidio duravit.

dite vestimenta vestra, et accingimini sacris, et plangite ante exequias Abner. Porro rex David sequebatur fererum.

32. Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex David vocem suam, et elevit super tumulum Abner; elevit autem et omnis populus.

33. Plangensque rex et Iugens Abner, ait: Nequaquam, ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.

34. Manus tuae ligatae non sunt, et pedes tui non sunt compeditibus aggravati; sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corrueisti. Congeminansque omnis populus elevit super eum.

35. Cumque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clara adhuc die juravit David, dicens: Haec faciat mihi Deus, et haec addat, si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.

36. Omnisque populus audivit, et plauerunt eis cuncta, quae fecit rex in conspectu totius populi.

37. Et cognovit omne vulgus et universus Israël in die illa, quoniam non actuū fuisse a rege, ut occideretur Abner filius Ner.

38. Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis, quoniam princeps et maximus cecidit hodie in Israël?

39. Ego autem adhuc delicatus, et unctus rex, porro viri isti filii Saruiae duri sunt mihi; retribuat Dominus facienti malum juxta inalitiam suam.

CAPUT IV.

Baana et Rechab caput Isboseth, quem dormientem occiderant, ad David attulerunt, quos pro mercede jussit interimi.

(A. M. 2956. Ant. Chr. 1018.)

1. Audivit autem Isboseth filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron; et dissolute sunt manus ejus, omnisque Israël perturbatus est.

2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen uni Baana, et nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothitae de filiis Benjamin, siquidem et Beroth reputata est in Benjamin.

3. Et fugerunt Berothitae in Gethaim, fueruntque ibi adveuae usque ad tempus illud.

4. Erat autem Jonathae filio Saul filius debilis pedibus; quinquennis enim fuit, quando venit nuntius de Saul et Jouatha ex Jezrael. Tollens itaque eum nutrix sua, fugit; cuncte festinaret, ut fugeret, cecidit, et claudus effectus est, habuitque vocabulum Miphiboseith*).

5. Venientes igitur filii Remmon Berothitae, Rechab et Baana, ingressi sunt fervente die domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie. Et ostia domus, purgans triticum, obdormivit.

* Qui et Meribbaal. I. Par. 8, 34. et 9, 40.

6. Ingressi sunt autem domum latenter, assumentes spicas tritici, et percusserunt eum in inguine Rechab et Baana frater eius, et fugerunt.

7. Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in clavi, et percutientes interfecerunt eum, sublatoque capite ejus, abiuerunt per viam deserti tota nocte,

8. et attulcerunt caput Isboseth ad David in Hebron, dixeruntque ad regem: Ecce caput Isboseth filii Saul, inimici tui, qui quaerebat animam tuam; et dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, et de semine ejus.

9. Respondens autem David Rechab, et Baana fratris ejus, filiis Remmon Berothitae, dixit ad eos: Vivit Dominus, qui eruit auiam meam de omni angustia,

10. quoniam eum, qui annuntiaverat mihi, et dixerat: Mortuus est Saul; qui putabat se prospera nuntiare, tenui, et occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercenari dare pro nuntio. (Supr. 1, 11.)

11. Quanto magis nunc, cum homines impii interficerunt virum innoxium in domo sua super lectum suum, non quaeram sanguinem ejus de manu vestra, et aufaram vos de terra?

12. Praeceperit itaque David pueris suis, et interficerunt eos, praecedentesque manus et pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron; caput autem Isboseth tulerunt, et sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron.

CAPUT V.

David, unctus super totum Israël, pulsis Jebusaeis, arcem Sion cepit; ubi extracta domo habitavit, alias super inducens uxores, filiosque procreans, et Philisthaeos bis prosternens.

(A. M. 2956.)

1. Et venerunt universae tribus Israël ad David in Hebron, dicentes: Ecce nos tu sumus et caro tua sumus. (I. Par. 11, 1.)

2. Sed et heri et nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens et reducens Israël; dixit autem Dominus ad te: Tu paces populum meum Israël, et tu eris dux super Israël.

3. Venerunt quoque et seniores Israël ad regem in Hebron, et percussit cum eis rex David foedus in Hebron coram Domino, unixeruntque David in regem super Israël. (Supr. 2, 4.)

4. Filius triginta annorum erat David, cum regnare coepisset, et quadraginta annis regnavit *). (III. Reg. 2, 11.)

5. In Hebron regnavit super Judam septem annis et sex mensibus; in Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israël et Judani.

*) Scilicet a morte Saulis usque ad inunctum Salomonem. III. Reg. 1, 30. Regnavit enim in universum annos 40 cum dimidio, ut hic videtur est v. 5. Hincque patet, cum Jerusalem ingressum anno acclatis 37.

6. Et abiit rex, et omnes viri, qui erant cum eo, in Ierusalem ad Ieusacum habitatorem terrae, dictumque est David ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris caecos et claudos, dicentes: Non ingreditur David huc.

7. Cepit autem David arcem Sion, haec est civitas David.

8. Proposuerat enim David in die illa praeium, qui percussisset Ieusacum, et tetigisset domatum fistulas, et abstulisset caecos et claudos, odientes animam David. Idcirco dicitur in proverbio: Caecus et claudus non intrabunt in templum.

9. Habitavit autem David in arce, et vocavit eam civitatem David; et aedificavit per gyrum a Mello et intraesecus. (*I. Par. 11, 8.*)

10. Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, et Dominius Deus exercituum erat cum eo.

11. Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices liguorum, artificesque lapidum ad parietes, et aedificaverunt domum David. (*C. Par. 14, 1.*)

12. Et cognovit David, quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israël, et quoniam exaltasset regum ejus super populum suum Israël.

13. Acceptit ergo David adhuc concubinas et uxores de Ierusalem, postquam venerat de Hebron, natique sunt David et alii filii et filiae. (*I. Par. 3, 1. et 2.*)

14. Et haec nomina eorum, qui nativitate sunt ei in Ierusalem: Samua, et Sobab, et Nathan, et Salomon,

15. et Jebahar, et Elisua, et Nepheg,

16. et Japhia, et Elisama, et Elioda, et Eliphaleth.

(*A. M. 2958.*)

17. Audierunt ergo Philisthiim, quod unxissent David in regem super Israël; et ascenderunt universi, ut quaererent David. Quod cum audisset David, descendit in praesidium.

18. Philisthiim autem venientes diffusi sunt in valle Raphaim. (*I. Par. 14, 9.*)

19. Et consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthiim? et si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascede, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.

20. Venit ergo David in Baal Pharasim, et percussit eos ibi, et dixit: Divisi Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquae. Propterea vocatum est nomen loci illius Baal Pharasim. (*Isai. 28, 21.*)

21. Et reliquerunt ibi sculptilia sua, quae tulit David, et viri ejus. (*I. Par. 14, 12.*)

22. Et addiderunt adhuc Philisthiim, ut ascendere, et diffusi sunt in valle Raphaim.

23. Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthaeos, et tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos; sed gyra post

tergum eorum, et venies ad eos ex adverso pyrorum.

24. Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc iuibis praelium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthiim.

25. Fecit itaque David, sicut praecepserat ei Dominus, et percussit Philisthiim de Gabaa, usque dum venias Gezer.

CAPUT VI.

Reducente David arcam a domo Abinadab, Ozza & Domino occisus est, quod illam attigisset. Quare eam in domo Obededom reliquit; postmodum vero in Ierusalem reducens, et ante eam ludens, a Michol uxore ridetur, in cuius poenam numquam illa deinceps peperit.

1. Congregavit autem rursum David omnes electos ex Israël triginta millia. (*A. M. 2959.*)

2. Surrexitque David, et abiit, et universus populus, qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in Cherubim super eam. (*I. Par. 13, 5.*)

3. Et imposuerunt arcam Dei super plastrum novum, tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa; Ozza autem et Ahio filii Abinadab minabant plastrum novum.

4. Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio praececedebat arcam. (*I. Reg. 7, 1.*)

5. David autem et omnis Israël ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, et citharis, et lyris, et tympanis, et sistris, et cymbalis.

6. Postquam autem venerunt ad aream Nachou, extendit Ozza manum ad arcam Dei, et tenuit eam, quoniam calcitrabant boves, et declinaverunt eam.

7. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate, qui mortuus est ibi juxta arcam Dei.

8. Contristatus est autem David, eo quod percussisset Dominus Ozam, et vocatum est nomen loci illius percussio Ozae usque in diem hanc. (*I. Par. 13, 11.*)

9. Et extinxit David Dominum in die illa, dicens: Quo modo ingredietur ad me arca Domini?

10. Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David; sed divertit eam in domum Obededom Gethaei.

11. Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethaei tribus mensibus, et benedixit Dominus Obededom, et omnem domum ejus.

12. Nuntiatumque est regi David, quod benedixisset Dominus Obededom, et omnia ejus propter arcam Dei. Abiit ergo David, et adduxit arcum Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio, et erant

cum David septem chori, et victima vituli.
(I. Par. 15, 25.)

13. Cumque transcendissent, qui portabant arcam Domini, sex passus, immolabat bovem et arietem, (I. Par. 15, 26.)

14. et David saltabat totis viribus ante Dominum. Porro David erat accinctus ephod lineo.

15. Et David et omnis domus Israël ducebant arcam testamenti Domini in jubilo, et in clangore buccinæ.

16. Cumque intrasset arca Dominus in civitatem David, Michol filia Saul, prospiciens per fenestram, vidit regem David subtilieutem, atque saltantem coram Domino, et despexit eum in corde suo.

17. Et introduxerunt arcam Domini, et imposuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David; et obtulit David holocausta, et pacifica coram Domino.

18. Cumque complessisset offerens holocausta et pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercitum.

19. Et partitus est universæ multitudini Israël, tam viro quam mulieri, singulis collyridam panis unam, et assaturam bulbulae carnis unam, et similam fricam oleo; et abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

20. Reversusque est David, ut benediceret domui sue; et egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israël, discoperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.

21. Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, et quam omnem domum ejus, et praeccepit mihi, ut essem dux super populum Domini in Israël;

22. et ludam, et vilior flam plus, quam factus sum, et ero humili in oculis meis; et cum auxillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23. Igitur Michol filiae Saul non est natus filius usque in diem mortis suae.

CAPUT VII.

David, proponens aedificare domum Domino, a Nathan propheta primum collaudatur, postmodum jubente Domino prohibetur; sed filius ei promittitur illam aedificaturus, unde Domino gratias agit.

(A. M. 2960. Ant. Chr. 1044.)

1. Factum est autem, cum sedisset rex in domo sua, et Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

2. dixit ad Nathan prophetam: Videsne, quod ego habitem in domo cedrina, et area Dei posita sit in medio pellium? (I. Par. 17, 1.)

3. Dixitque Nathan ad regem: Omne, quod est in corde tuo, vade, fac, quia Dominus tecum est.

4. Factum est autem in illa nocte, et ecce sermo Domini ad Nathan, dicens:

5. Vade, et loquere ad servum meum David: Haec dicit Dominus: Numquid tu aedificabis mihi domum ad habitandum?

6. Neque enim habitavi in domo ex die illa, qua eduxi filios Israël de terra Aegypti, usque in diem hanc; sed ambulabam in tabernaculo, et in tentorio.

7. Per cuncta loca, que transvi cum omnibus filiis Israël, numquid loquens locutus sum ad unam de tribibus Israël, cui praecepsi, ut pascaret populum meum Israël, dicas: Quare non aedificastis mihi domum cedrina?

8. Et nunc haec dices servo meo David: Haec dicit Dominus exercitum: Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israël, (I. Reg. 16, 13. Ps. 77, 70.)

9. et fui tecum in omnibus, ubiquecumque ambulasti, et interfeci universos inimicos tuos a facie tua, fecique tibi nomen grande juxta nomen magorum, qui sunt in terra.

10. Et ponam locum populo meo Israël, et plantabo eum, et habitabit sub eo, et non turbabitur amplius, nec addent filii iniquitatis, ut affligant eum sicut prius,

11. ex die, qua constitutus judices super populum meum Israël, et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis; praedicunque tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus.

12. Cumque completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus. (III. Reg. 8, 19.)

13. Ipse aedificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. (III. Reg. 5, 5.)

14. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; qui si inique aliquid gesserit, arguum eum in virga virorum, et in plagiis filiorum hominum. (I. Par. 22, 10. Hebr. 1, 5.)

15. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea. (Ps. 88, 4. et 37.)

16. Et fidelis erit domus tua, et regnum tuum usque in aeternum aucte faciem tuam, et thronus tuus erit firmus jugiter. (Hebr. 1, 5.)

17. Secundum omnia verba haec, et juxta universam visionem istam, sic iocutus est Nathan ad David.

18. Ingressus est autem rex David, et sedit coram Domino, et dixit: Quis ego sum Domine Deus, et quae domus mea, quia adduxisti me hucusque?

19. Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum; ista est enim lex Adam Domine Deus.

20. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? tu enim scis servum tuum Domine Deus.

21. Propter verbum tuum, et secundum cor tuum fecisti omnia magnalia haec ita, ut notum faceres servo tuo.

22. Idecirco magnificatus es Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te in omnibus, quae audivimus australibus nostris.

23. Quae est autem, ut populus tuus Israël, gens in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, et poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, et horribilia super terram, a facie populi tui, quem redemisti tibi ex Aegypto, gentem, et deum ejus.

24. Firmasti enim tibi populum tuum Israël in populum sempiternum, et tu, Domine Deus, factus es eis in Deum.

25. Nunc ergo, Domine Deus, verbum, quod locutus es super servum tuum, et super domum ejus, suscita in sempiternum; et fac, sicut locutus es,

26. ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur: Dominus exercituum Deus super Israël. Et domus servi tui David erit stabilita coram Domino,

27. quia tu, Domine exercituum Deus Israël, revelasti aurem servi tui, dicens: Domum aedificabo tibi; propterea invenit servus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac.

28. Nunc ergo, Domine Deus, tu es Deus, et verba tua erunt vera; locutus es enim ad servum tuum bona haec.

29. Incipe ergo, et benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te, quia tu, Domine Deus, locutus es, et benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

CAPUT VIII.

Victoriae David, qui multos fecit tributarios, quibus solent Israëlitae pendere tributa. Congratulatio Thou regis Emath de rege Adarezere devicto, a quo multa spolia David abstulit. Officiarii, quos habebat David, recensentur.

(A. M. 2960.)

1. Factum est autem post haec, percussit David Philistium, et humiliavit eos, et tulit David frenum tributi de manu Philistium. (I. Par. 18, 1.)

2. Et percussit Moah, et mensus est eos funiculo, coaequans terrae; mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, et unum ad viviscaudum; factusque est Moah David serviens sub tributo.

3. Et percussit David Adarezer filium Robob, regem Soba, quando profectus est, ut dominaretur super flumen Euphraten. (I. Par. 18, 3.)

4. Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus, et viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales curruum; dereliquit autem ex eis centum curru.

5. Venit quoque Syria Damasci, ut praesidium ferret Adarezer regi Soba; et percussit David de Syria viginti duo milia virorum.

6. Et posuit David praesidium in Syria Damasci; factaque est Syria David serviens sub tributo, servavitque Dominus David in omnibus, ad quaecunque profectus est.

7. Et tulit David arma aurea, quae habebant servi Adarezer, et detulit ea in Ierusalem.

8. Et de Bete et de Beroth, civitatibus Adarezer, tulit rex David aes multum nimis.

9. Audivit autem Thou rex Emath, quod percussisset David omne robur Adarezer,

10. et misit Thou Joram filium suum ad regem David, ut salutaret eum congratulans, et gratias ageret, eo quod expugnasset Adarezer, et percussisset eum. Hostis quippe erat Thou Adarezer, et in manu ejus erant vasa aurea, et vasa argentea, et vasa aerea,

11. quae et ipsa sanctificavit rex David Dominio cum argento et auro, quae sanctificaverat de universis gentibus, quas subegrebat,

12. de Syria, et Moah, et filiis Ammon, et Philistium, et Amalec, et de manubliis Adarezer filii Rohob, regis Soba.

13. Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur capta Syria in valle salinaria, caesis decem et octo millibus;

14. et posuit in Idumaea custodes, statuitque praesidium; et facta est universa Idumaea serviens David; et servavit Dominus David in omnibus, ad quaecunque profectus est.

15. Et regnavit David super omnem Israël; faciebat quoque David judicium et justitiam omni populo suo.

16. Joab autem filius Sarujae erat super exercitum; porro Josaphat filius Ahilud erat a commentariis;

17. et Sadoc filius Achitob, et Achimelach filius Abiathar erant sacerdotes, et Sariaas *) scriba;

18. Banaeas autem filius Joindae super Cerebi et Pheleti; filii autem David sacerdotes **) erant.

CAPUT IX.

Quantum pietatis exhibuerit David Miphiboseth filio Jonathae clando, datis omnibus agris Saul, quos colebat Siba cum filiis ac servis suis, Miphiboseth ad mensam David recepto.

1. Et dixit David: Putasne, est aliquis, qui remanserit de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam propter Jonathan?

2. Erat autem de domo Saul servus, nomine Siba. Quem cum vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba? Et ille respondit: Ego sum servus tuus.

3. Et ait rex: Numquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Jonathae, debilis pedibus.

*) I. Par. 18, 16. dicitur Susa.

**) Gr. αὐλαρχας, principes aulae.

4. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem: Ecce, ait, in domo est Machir filii Ammuel in Lodabar.

5. Misit ergo rex David, et tulit eum de domo Machir filii Ammuel de Lodabar.

6. Cum autem veuisset Miphiboseth filius Jouathae filii Saul ad David, corruit in faciem suam, et adoravit. Dixitque David: Miphiboseth? Qui respondit: Adsum servus tuus.

7. Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jouathan patrem tuum, et restituam tibi omnes agros Saul patris tui, et tu comedes panem in mensa mea semper.

8. Qui adorans eum, dixit: quis ego sum servus tuus, quoniam respexit super canem mortuum similem mei?

9. Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, et dixit ei: Omnia, quaecunque fuerunt Saul, et universam domum ejus deodi filio domini tui.

10. Operare igitur ei terram tu, et filii tui, et servi tui, et inferes filio domini tui cibos, ut alatur; Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibae quindecim filii, et viginti servi.

11. Dixitque Siba ad regem: Sicut iustisti, domine mi rex, servo tuo, sic faciet servus tuus; et Miphiboseth comedet super mensam meam quasi unus de filiis regis.

12. Habebat autem Miphiboseth filium parvulum, nomine Micha; omnis vero cognatio domus Sibae serviebat Miphiboseth.

13. Porro Miphiboseth habitabat in Jerusalem, quia de meusa regis jugiter vescebatur; et erat claudus utroque pede.

CAPUT X.

Hanon rex Ammonitarum post illatam servis David injuriam, quos ad consolandum de patris morte miserat, contractis quinque regum Syriae co-piis, profligatur semet ac iterum.

(A. M. 2967. Ant. Chr. 1037.)

1. Factum est autem post haec, ut moreretur rex filiorum Ammon, et regnavit Hanon filius ejus pro eo.

2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitum. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, (I. Par. 19, 2)

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas, quod propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores? et nou ideo, ut investigaret, et exploraret civitatem, et everteret eam, misit David servos suos ad te?

4. Tulit itaque Hanon servos David, rasitque dimidiam partem barbae eorum, et praescidit vestes eorum medias usque ad nates, et dimisit eos.

5. Quod cum nuntiatum esset David,

tulit in occursum eorum; erant enim viri confusi turpiter valde, et mandavit eis David: Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, et tunc revertimini.

6. Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, miserunt, et conduxerunt mercede Syrum Rohob, et Syrum Soba, viginti milia peditum, et a rege Maacha mille viros, et ab Istob duodecim milia virorum.

7. Quod cum audisset David, misit Joab et omne exercitum bellatorum.

8. Egressi sunt ergo filii Ammon, et direxerunt aciem ante ipsum introitum portae; Syrus autem Soba, et Rohob, et Istob, et Maacha seorsum erant in campo.

9. Videns igitur Joab, quod praeparatus esset adversum se proelium, et ex adverso et post tergum, elegit ex omnibus electis Israeli, et instruxit aciem contra Syrum;

10. reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversus filios Ammon.

11. Et ait Joab: Si praevaluerint adversum me Syri, eris mihi in adjutorium; si autem filii Ammon praevaluerint adversum te, auxiliabor tibi.

12. Esto vir fortis, et pugnemus pro populo nostro, et civitate Dei nostri; Dominus autem faciet, quod bonum est in conspectu suo.

13. Iuit itaque Joab, et populus, qui erat cum eo, certamen contra Syros, qui statim fugerunt a facie ejus.

14. Filii autem Ammon videntes, quia fugissent Syri, fugerunt et ipsi a facie Abisai, et ingressi sunt civitatem; reversusque est Joab a filiis Ammon, et venit Jerusalem.

15. Videntes igitur Syri, quoniam corruiissent coram Israe, congregati sunt pariter.

(A. M. 2968. Ant. Chr. 1036.)

16. Misitque Adarezer, et eduxit Syros, qui erant trans fluvium, et adduxit eorum exercitum; Sobach autem magister militiae Adarezer erat princeps eorum.

17. Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnen Israe, et transivit Jordauem, venitque in Helam; et direxerunt aciem Syri ex adverso David, et pugnaverunt contra eum.

18. Fugeruntque Syri a facie Israe, et occidit David de Syris septingentos curru*, et quadraginta millia equitum, et Sobach principem militiae percussit, qui statim mortuus est.

19. Videntes autem universi reges, qui erant in praesidio Adarezer, se victos esse ab Israe, expaverunt et fugerunt quinqaginta et octo milia coram Israe. Et fecerunt pacem cum Israe, et servierunt

* I. Par. 19, 18. legitur: septem milia currum. Ibi igitur videtur numerum omnium expressisse; hic vero selectorum, ni menduus suspicere in numeris. Propter ibidem habetur: quadraginta millia peditum; hic vero: equitum. Sed quod in uno deest, ex altero supplendum videtur.

242 Cap. 11. Davidis adulterium cum **REGUM II.** Cap. 11. Uriæ mors; Ejus uxorem accipit David.

eis, timueruntque Syri auxilium praebere ultra filiis Ammon.

CAPUT XI.

Obsessa Rabba civitate Ammonitarum, David adulterio Bethsabee adjunxit, ad id celandum, homicidium viri illius Uriæ, acceptaque illa in uxorem, et nato ex ea filio, Dominum commovit ad iram.

(*C. M. 2969. Ant. Chr. 1035. Aetatis David. 50.*)

1. Factum est autem, vertente anno, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab, et servos suos cum eo, et universum Israël, et vastaverunt filios Ammon, et obsederunt Rabba; David autem, remansit in Jerusalem. (*I. Par. 20, 1.*)

2. Dum haec agerentur, accidit, ut surgeret David de strato suo post meridiem, et deambularet in solario domus regiae, vidiisque mulierem se lavantem ex adverso super solarium suum; erat autem mulier pulchra valde.

3. Misit ergo rex, et requisivit, quae esset mulier. Nuntiatumque est ei, quod ipsa esset Bethsabee filia Eliam, uxor Uriæ Hethaei.

4. Missis itaque David nuntiis, tulit eam. Quae cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea, statimque sanctificata est ab immunitate sua, (*Lev. 15, 18.*)

5. et reversa est in domum suam concepto foetu. Mittensque nuntiavit David, et ait: Concepit.

6. Misit autem David ad Joab, dicens: Mitte ad me Uriam Hethaeum. Misitque Joab Uriam ad David.

7. Et venit Urias ad David. Quaesivitque David, quam recte ageret Joab, et populus, et quomodo administraret bellum.

8. Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, et lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

9. Dormivit autem Urias ante portam domus regiae cum aliis servis domini sui, et non descendit ad domum suam.

10. Nuntiatumque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Nunquid non de via venisti? Quare non descendisti in dominum tuum?

11. Et ait Urias ad David: Arca Dei et Israël et Juda habitant in papilionibus, et dominus meus Joab, et servi domini mei super faciem terrae manent; et ego ingrediari domum meam, ut comedam et bibam, et dormiam cum uxore mea? Per salutem tuam, et per salutem animae tuae non faciam rem hauc.

12. Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, et cras dimittam te. Mansit Urias in Jerusalem in die illa et altera.

13. Et vocavit eum David, ut comedret coram se et biberet, et ineberiavit eum.

Qui egressus vespero, dormivit in strato suo cum servis domini sui, et in domum suam non descendit.

14. Factum est ergo mane, et scripsit David epistolam ad Joab, misitque per manum Uriam,

15. scribebas in epistola: Ponite Uriam ex adverso bellum, ubi fortissimum est proelium, et derelinquite eum, ut percussus intereat.

16. Igitur cum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in loco, ubi sciebat, viros esse fortissimos.

17. Egressique viri de civitate bellabant adversum Joab, et ceciderunt de populo servorum David, et mortuus est etiam Urias Hethaeus.

18. Misit itaque Joab, et nuntiavit David omnia verba proelii,

19. praecepitque nuntio, dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem,

20. si eum videris indignari, et dixerit: Quare accessistis ad murum, ut proelia remini? an ignorabatis, quod multa desperare ex muro tela mittantur?

21. quis percussit Abimelech filium Je-robaal? nonne mulier misit super eum fragmen molae de muro, et interfecit eum in Thebes? quare juxta murum accessisti? dices: Etiam servus tuus Urias Hethaeus occubuit. (*Judic. 9, 53.*)

22. Abiit ergo nuntius, et venit, et narravit David omnia, quae ei praeceperat Joab.

23. Et dixit nuntius ad David: Praeveniuerunt adversum nos viri, et egressi sunt ad nos in agrum; nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis.

24. Et direxerunt jacula sagittaria ad servos tuos ex muro desuper, mortulique sunt de servis regis, quin etiam servus tuus Urias Hethaeus mortuus est.

25. Et dixit David ad nuntium: Haec dices Joab: Non te frangat ista res; varius enim eventus est belli: nunc hunc, et nunc illum consumit gladius. Conforta bellatores tuos adversus urbem, ut destruas eam, et exhorte eos.

26. Audivit autem uxor Uriæ, quod mortuus esset Urias vir suus, et planxit eum.

27. Transacto autem luctu, misit David, et introduxit eam in domum suam, et facta est ei uxor, peperitque ei filium, et displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

CAPUT XII.

David sub parabola, a Nathan proposta, in seipsum tulit sententiam. Unde Nathan multa illi minatur incommoda; quibus compuncto culpa condonatur, manente poena. Mortuo puerro, nascitur Salomon, ac civitas Rabbath cum magna ultione diruitur, accepto diademate pretiosissimo regis ipsius.

(A. M. 2970. Ant. Chr. 1034.)

1. Misit ergo Dominus Nathan ad David. Qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, unus dives, et alter pauper.

2. Dives habebat oves, et boves plurimos valde.

3. Pauper autem nihil habebat omnino praeter ovem unam parvulam, quam emerat et nutriterat, et quae creverat apud eum cum filii ejus simul, de pane illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens, eratque illi sicut filia.

4. Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus et de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi, qui venerat ad se. Tulit ovem viri panpernis, et praeparavit cibos homini, qui venerat ad se.

5. Irratus autem indignatione David adversus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc.

6. Ovem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, et non pepercit. (Erod. 22, 1.)

7. Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir. Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego unxi te in regem super Israël, et ego erui te de manu Saul,

8. et dedi tibi domum domini tui, et uxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israël et Iuda; et si parva sunt ista, adjiciam tibi multo majora.

9. Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo? Uriam Hethaeum percussisti gladio, et uxorem illius accepisti in uxorem tibi, et interfecisti eum gladio filiorum Ammon.

10. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despixeris me, et tuleris uxorem Uriam Hethaei, ut esset uxor tua.

11. Itaque haec dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoris tuis in oculis solis hujus. (Infr. 16, 21.)

12. Tu enim fecisti absconde; ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, et in conspectu solis.

13. Et dixit David ad Nathau: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum; non morieris. (Eccl. 47, 13.)

14. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbum

hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

15. Et reversus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriae David, et desperatus est.

16. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo, et jejunavit David jejunio, et ingressus seorsum, jacuit super terram.

17. Venerunt autem seniores domus ejus, cogentes eum, ut surgeret de terra; qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

18. Accidit autem die septima, ut moreretur infans; timueruntque servi David mutuari eum, quod mortuus esset parvulus. Dixerunt enim: Ecce cum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, et non audiebat vocem nostram; quanto magis, si dixerimus: Mortuus est puer, se affliget?

19. Cum ergo David vidisset servos suos mussitantes, intellexit, quod mortuus esset infantulus, dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est.

20. Surrexit ergo David de terra, et lotus unctusque est. Cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini, et adoravit, et venit in domum suam, petivitque, ut ponerent ei panem, et comedire.

21. Dixerunt autem ei servi sui: quis est sermo, quem fecisti? Propter infantem, cum adhuc viveret, jejunasti et flevisti; mortuo autem pueru, surrexisti, et comedisti panem.

22. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi et flevi; dicebas enim: Quis scit, si forte donet eum mihi Dominus, et vivat infans?

23. Nunc autem, quia mortuus est, quare jejunea? Numquid potero revocare eum amplius? Ego vadam magis ad eum; ille vero non reverteret ad me.

(A. M. 2971. Ant. Chr. 1033.)

24. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea. Quae genuit filium, et vocavit nomen ejus Salomon, et Dominus dilexit eum.

25. Misitque in manu Nathan prophetae, et vocavit nomen ejus amabilis Domino, eo quod diligenter eum dominus.

26. Igitur pugnabat Joah contra Rabbath filiorum Ammon, et expugnabat urbem regiam. (I. Par. 20, 1.)

27. Misitque Joah nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath, et capienda est urbs aquarum.

28. Nuic igitur congrega reliquam partem populi, et obside civitatem, et cape eam, ne, cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo adscribiratur victoria.

29. Congregavit itaque David omnem populum, et prefectus est adversum Rabbath; cumque dimicasset, cepit eam.

30. Et tulit diadema regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, et impositum est

super caput David. Sed et praedam civitatis asportavit multam valde;

31. populum quoque ejus adducens servavit, et circumegit super eos ferrata carpenta, divisitque cultris, et traduxit in typo laterum. Sic fecit universis civitatibus filiorum Amnon, et reversus est David, et omnis exercitus in Jerusalem.

CAPUT XIII.

Absalom propter incestum cum sorore Thamar fratrem Amnon occidit, iratoque patre, profugus ad regem Gessur tribus annis ibi permansit.

(A. M. 2972. Ant. Chr. 1032.)

1. Factum est autem post haec, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David,

2. et deperiret eam valde ita, ut propter anorem ejus aegrotaret, quia, cum esset virgo, difficile ei videbatur, ut quipiam iuhoneste ageret cum ea.

3. Erat autem Amnon amicus, nomine Jouadab, filius Semmae fratri David, vir prudens valde.

4. Qui dixit ad eum: Quare sic attenarris macie, fili regis, per sanguulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

5. Cui respondit Jonadab: Cuba super lectum tuum, et languorem simula; cumque venerit pater tuus, ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, et faciat pulmentum, ut comedam de manu ejus.

6. Accubuit itaque Amnon, et quasi aegrotare coepit; cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, et cibum capiam de manu ejus.

7. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratribus tui, et fac ei pulmentum.

8. Venitque Thamar in domum Amnon fratribus sui; ille autem jacebat. Quae tollens farinam commiscuit, et liquefaciens in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9. Tollensque, quod coixerat, effudit, et posuit coram eo, et noluit comedere, dixitque Amnon: Ejicite universos a me. Cumque ejecissent omnes,

10. dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, et intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.

11. Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, et ait: Veni, cuba tecum soror mea.

12. Quae respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israël; noli facere stultitiam hanc.

13. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, et tu eris quasi unus de

insipientibus in Israël; quin potius loquere ad regem, et non negabit me tibi.

14. Noluit autem acquiescere precibus ejus; sed praevalens viribus oppressit eam, et cubavit cum ea.

15. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis ita, ut majus esset odium, quo oderat eam, amore, quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, et vade.

16. Quae respondit ei: Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam;

17. sed vocato pueru, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc a me foras, et claudere ostium post eam.

18. Quae induita erat talari tunica; hujuscemodi enim filiae regis virginis vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras, clausitque fores post eam.

19. Quae aspergens ciuerem capituli suo, scissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens, et clamauit.

20. Dixit autem ei Absalom frater suus: Numquid Amnoa frater tuus concubuit tecum? Sed nunc, soror, face, frater tuus est, neque affligas eum tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratribus sui.

21. Cum autem audisset rex David verba haec, contristatus est valde, et noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

22. Porro non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum, nec bonum; oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

(A. M. 2974. Ant. Chr. 1030.)

23. Factum est autem post tempus bicipio, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quae est juxta Ephraim. Et vocavit Absalom omnes filios regis,

24. venitque ad regem, et ait ad eum: Ecce tendentur oves servi tui; veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25. Dixitque rex ad Absalom: Noli fili mi, noli rogare, ut veniamus omnes, et gravemus te. Cum autem cogeret eum, et noluisset ire, benedixit ei.

26. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex: Non est necessus, ut vadat tecum.

27. Coegit itaque Absalom eum, et dimisit cum eo Amnon et universos filios regis. Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

28. Praecepérat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate, cum temulentus fuerit Amnon vino, et dixerit vobis: Permitte eum, et interficide; nolite timere, ego enim sum, qui praeceps vobis; roboramini, et estote viri fortes.

29. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut praecepérat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis, ascenderunt singuli mulas suas, et fugerunt.

30. Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, et non remansit ex eis saltem unus.

31. Surrexit itaque rex, et scidit vestimenta sua, et cecidit super terram, et omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32. Respondens autem Jonadab filius Semmae fratris David, dixit: Ne aestimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sunt. Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus ex die, qua oppressit Thamar sororem ejus.

33. Nunc ergo, ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt, quoniam Ammon solus mortuus est.

34. Fugit autem Absalom, et elevavit puer speculator oculos suos, et aspergit; et ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere moutis.

35. Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adiuncti; juxta verbum servi tui sic factum est.

36. Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis, et intrantes levaverunt vocem suam, et fleverunt; sed et rex et omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis.

37. Porro Absalom fugiens, abiit ad Tholomai*) filium Amniud, regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

38. Absalom autem cum fugisset, et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39. Cessavitque rex David persecuti Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

CAPUT XIV.

Absalom mulieris Thecuitae solertia reverari curat Joab a Gessur in Jerusalem. De putchritudine et filiis Absalom, qui biennio post redditum faciem patris non vidit, donec messem Joab incendi jussit.

(A. M. 2977. Ant. Chr. 1027.)

1. Intelligens autem Joab filius Sarujae, quod cor regis versum esset ad Absalom,

2. misit Thecuum, et tulit inde mulierem sapientem, dixitque ad eam: Lugere te simula, et induere veste lugubri, et ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimum tempore lugeas mortuum,

3. et ingredieris ad regem, et loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4. Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit eam eo super terram, et adoravit; et dixit: Serva me rex.

5. Et ait ad eam rex: Quid causae habes? Quae respondit: Heu, mulier vidua ego sum; mortuus est cuius vir meus.

6. Et ancillae tuae erant duo filii. Qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat, qui eos prohibere posset; et percussit alter alterum, et interfecit eum.

7. Et ecce consurgenus universa cognitio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui, quem interfecit, et deleamns haeredem; et quae rur extingue sciutilam mean, quae relicta est, ut non supersit viro meo nomen, et reliquiae super terram.

8. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, et ego iubabo pro te.

9. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniqitas, et in domum patris mei; rex autem et thronus ejus sit iuuenies.

10. Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, et ultra non addet, ut tangat te.

11. Quae ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multipliicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere.

13. Dixitque mulier: Quare cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, et locutus est rex verbum istud, ut peccet, et non reducat ejectum suum?

14. Omnes morimur, et quasi aquae dilabimur in terram, quae non revertuntur; nec vult Deus perire animam, sed retrahat cogitans, ne penitus pereat, qui abjectus est. (I. Reg. 7, 6. Ezech. 18, 32. et 33, 11.)

15. Nunc igitur veui, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, praesente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillae sueae.

16. Et auditiv rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de haereditate Dei delere me, et filium meum simulum.

17. Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut uocem benedictione, nec maledictione moveantur; unde et Dominus Deus tuus est tecum. (I. Reg. 29, 9.)

18. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas a me verbum, quod te interrogabo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.

19. Et ait rex: Numquid manus Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier, et ait: Per salutem animae tuae, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est ex omnibus his, quae locutus est dominus meus rex; servus enim tuus Joab ipse praecepit mihi, et ipse posuit in os ancillae tuae omnia verba haec.

20. Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab praecepit istud; tu

*) Avum suum maternum.

autem, domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21. Et ait rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum; vade ergo, et revoca puerum Absalom.

22. Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit, et benedixit regi, et dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis domine mi rex; fecisti enim sermonem servi tui.

23. Surrexit ergo Joab et abiit in Gessur, et adduxit Absalom in Jerusalem.

24. Dixit autem rex: Revertar in dominum suam, et faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in dominum suam, et faciem regis non vidit.

25. Porro sicut Absalom vir non erat pulcher in omni Israël, et decorus nimis; a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.

26. Et quando tondebat capillum, (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum caesaries) ponderabat capillos capitum sui ducentis siclis pondere publico.

27. Nati sunt autem Absalom filii tres, et filia una, nomine Thamar, elegantis formae.

28. Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, et faciem regis non vidit.

(A. M. 2979. Ant. Chr. 1025.)

29. Misit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem; qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, et ille noluisset venire ad eum,

30. dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordiei; ite igitur, et succidite eum igni. Succederunt ergo servi Absalom segmentem igni. Et venientes servi Joab, scisis vestibus suis, dixerunt: Succederunt servi Absalom partem agri igni.

31. Surrexitque Joab, et venit ad Absalom in dominum ejus, et dixit: Quare succederunt servi tui segmentum meum igni?

32. Et respondit Absalom ad Joab: Misisti ad te obsecraus, ut venires ad me, et mitterem te ad regem, et dices ei: Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse. Obsecro ergo, ut videam faciem regis; quod si memor est iniquitatis meae, interficiat me.

33. Ingressus itaque Joab ad regem, multilavit ei omnia; vocatusque est Absalom, et intravit ad regem, et adoravit super faciem terrae coram eo, osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

Absalom, conciliato sibi populi favore, adversus patrem conjurat in Hebron. Quem pater fugit, paucis cum arca remissis, et inter alios Chusai remittitur, dissipaturus consilium Achitophel.

(A. M. 2980. Ant. Chr. 1024.)

1. Igitur post haec fecit sibi Absalom cursus, et equites, et quinquaginta viros, qui praecedenter cum.

2. Et mane consurgens Absalom stabat juxta introitum portae, et omnem virum, qui habebat negotium, ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalom ad se, et dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israël ego sum servus tuus.

3. Respondebatque ei Absalom: Videntur mili sermones tui boni et justi. Sed non est, qui te audiat, constitutus a rege. Dicebatque Absalom:

4. Quis me constitutus judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, et juste judicem?

5. Sed et cum accederet ad eum homo, ut salutaret illum, extendebat manum suam, et apprehendens osculabatur eum.

6. Faciebatque hoc omni Israël, venient ad judicium, ut audiretur a rege, et sollicitabat corda virorum Israël.

(A. M. 2981. Ant. Chr. 1023.)

7. Post *) quadraginta autem annos dixit Absalom ad regem David: Vadam, et reddam vota mea, quae vovi Domino in Hebron.

8. Vovens enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriae, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino.

9. Dixitque ei rex David: Vade in pace. Et surrexit, et abiit in Hebron.

10. Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israël, dicens: Statis, ut audieritis clangorem buccinae, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.

11. Porro cum Absalom ferunt ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde, et causam penitus ignorantes.

12. Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem, consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolare victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

13. Venit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde universus Israël sequitur Absalom.

14. Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jersalem: Surgite, fugiamus; neque enim erit nobis effugium a facie Absalom. Festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, et impellat super nos ruinam, et percutiat civitatem in ore gladii.

15. Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia, quaecunque praeceperit dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

(A. M. 2981. Actatis David. 62.)

16. Egressus est ergo rex, et universa domus ejus pedibus suis; et dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendum domum.

17. Egressusque rex et omnis Israël pedibus suis, stetit procul a domo;

*) Plurimi codices legunt: post qualuor; ut nant Estius, et alii. Hancque lectio nem retinuerat Sextus V. in editione sua. Et sane retinendum suadet narrationis series; et enim annus 4. numerandus videtur a reditu Absalom. Quatuor enim annos intercessisse, notat etiam Josephus.

18. et universi servi ejus ambulabant juxta eum, et legiones Cerethi et Phelethi, et omnes Gethaei, pugnatores validi, sexcenti viri, qui secuti eum fuerant de Geth pedites, praecedebant regem.

19. Dixit autem rex ad Ethai Gethaeum: Cur veuis nobiscum? revertere, et habita cum rege, quia peregrinus es, et egressus es de loco tuo.

20. Heri venisti, et hodie compelleris nobiscum egredi? Ego autem vadam, quo iturus sum; revertere, et reduc tecum fratres tuos, et Dominus faciet tecum misericordiam, et veritatem, quia ostendisti gratiam et fidem.

21. Et respondit Ethai regi, dicens: Vivit Dominus, et vivit dominus meus rex, quoniam, in quoconque loco fueris domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus.

22. Et ait David Ethai: Veni, et transi. Et transiuit Ethai Gethaeus, et omnes viri, qui cum eo erant, et reliqua multitudo.

23. Omnesque levabat voce magna, et universus populus transibat; rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, et cunctus populus incedebat contra viam, quae respicit ad desertum.

24. Venit autem et Sadoc sacerdos, et universi Levitae cum eo, portantes arcum foederis Dei, et deposuerunt arcum Dei; et ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.

25. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcum Dei in urbem; si invenero gratiam in oculis Domini, reduc me, et ostendet mihi eam, et tabernaculum suum.

26. Si autem dixerit mihi: Non places; praesto sum, faciat, quod bonum est coram se.

27. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: Ovidens, revertere in civitatem in pace; et Achimaa filius tuus, et Jonathas filius Abiathar, duo filii vestri, sint vobiscum.

28. Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans mihi.

29. Reportaverunt ergo Sadoc, et Abiathar arcum Dei in Jerusalem, et manserunt ibi.

30. Porro David ascendebat clivum olivarum, scandens et flens, nudis pedibus incedens, et opero capite; sed et omnis populus, qui erat cum eo, opero capite ascendebat plorans.

31. Nuntiatum est autem David, quod et Achitophel esset in coniunctione cum Absalom, dixitque David: Infatua, quae, Domine, consilium Achitophel.

32. Cumque ascenderet David summitem montis, in quo adoratus erat Dominus, ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissa veste, et terra pleno capite.

33. Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri;

34. si autem in civitatem revertaris, et dixeris Absalom: Servus tuus sum rex.

Sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus; dissipabis consilium Achitophel.

35. Habes autem tecum Sadoc, et Abiathar sacerdotes; et omne verbum, quodcunque audieris de domo regis, indicabis Sadoc, et Abiathar sacerdotibus.

36. Sunt autem cum eis duo filii eorum, Achimaa filius Sadoc, et Jonathas filius Abiathar, et mittetis per eos ad me omne verbum, quod audieritis.

37. Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

CAPUT XVI.

Sibae cibaria adferenti ac detractori confert bona Miphiboseth. Semeli maledicentem occidi retat. Absalom, Jerusalem ingressus, consilio Achitophel ad concubinas patris sui publice ingreditur.

(A. M. 2981. Ant. Chr. 1023.)

1. Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus cum duabus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, et centum alligatis uvae passae, et centum massis palatharum, et utre vini.

2. Et dixit rex Sibae: Quid sibi volunt haec? Responditque Siba: Asini domestici regis, ut sedeant; panes et palathae ad descendendum pueris tuis; vinum autem, ut bibat, si quis defecerit in deserto.

3. Et ait rex: Ubi est filius domini tui? Responditque Siba regi: Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi dominus Israël regnum patris mei. (Infr. 19, 27.)

4. Et ait rex Sibae: Tua sint omnia, quae fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro, ut inveniam gratiam coram te domine mi rex.

5. Venit ergo rex David usque Bahrin, et ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semeli, filius Gera, procedebatque egrediebus, et maledicebat, (III. Reg. 2, 8.)

6. mittebatque lapides contra David, et contra universos servos regis David; omnis autem populus, et universi bellatores a dextro, et a sinistro latere regis incedebant.

7. Ita autem loquebatur Semeli, cum malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, et vir Belial.

8. Redidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul, quoniam invasisti regnum pro eo, et dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui; et ecce premit te mala tua, quoniam vir sanguinum es.

9. Dixit autem Abisai filius Sarujae regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? Vadam, et amputabo caput ejus.

10. Et ait rex: Quid mihi et vobis est filii Sarujae? dimittite eum, ut maledicat; Dominus enim praecepit ei, ut maledice-

ret David; et quis est, qui andeat dicere, quare sic fecerit?

11. Et ait rex Abisai, et universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quaerit animam meam; quanto magis nunc filius Jemini? Dimitte eum, ut maledicat juxta praeceptum Domini;

12. si forte respiciat Dominus afflictionem meam, et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.

13. Ambulabat itaque David et socii ejus per viam cum eo. Semei autem per jugum montis ex latere contra illum gradiebatur, maledicens, et mittens lapides adversum eum, terraque spargens.

14. Venit itaque rex, et universus populus cum eo lassus, et refocillati sunt ibi.

15. Absalom autem et omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalēm, sed et Achitophel cum eo.

16. Cum autem venisset Chusai Arachites, amicus David, ad Absalom, locutus est ad eum: Salve rex, salve rex.

17. Ad quem Absalom: Haec est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo?

18. Responditque Chusai ad Absalom: Nequaquam, quia illius ero, quem elegit Dominus, et omnis hic populus, et universus Israēl, et cum eo manebō.

19. Sed ut et hoc inferam, cui ego serviturn sum? nonne filio regis? Sic ut patri patri tuo, ita parebo et tibi.

20. Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus.

21. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum, ut, cum audierit omnis Israēl, quod foedaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.

22. Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israēl. (*Supr. 12, 11.*)

23. Consilium autem Achitophel, quod dabant in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum; sic erat omne consilium Achitophel, et cum esset cum David, et cum esset cum Absalom.

CAPUT XVII.

Chusai dissipat consilium Achitophel, idque per nuntios indicat David, qui consilio Chusai transit Jordanem. Quare se suspendit Achitophel. Tres amici David munera adserunt, ne ejus populus necessariis egens deficeret.

(A. M. 2981. Ant. Chr. 1023.)

1. Dixit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim milia virorum, et consurgens persecuar David hac nocte.

2. Et irruens super eum, (quippe qui lassus est, et solitus manibus) percutiam eum; cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam regem desolatum.

3. Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet; unum enim virum tu quaeris, et omnis populus erit in pace.

4. Placuitque sermo ejus Absalom, et cunctis majoribus natu Israēl.

5. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachite, et audiamus, quid etiam ipse dicat.

6. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujuscemodi sermonem locutus est Achitophel, facere debemus, an non? quod datē consilium?

7. Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.

8. Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, et viros, qui cum eo sunt, esse fortissimos et amaro animo, veluti si ursa rapitis catulis in saltu saeviat; sed et pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

9. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco, et cum ceciderit unus quilibet in principio, audiet, quicunque audierit, et dicet: Facta est plaga in populo, qui sequebatur Absalom.

10. Et fortissimus quisque, cuius cor est quasi leonis, pavore solvetur; scit enim omnis populus Israēl, fortē esse patrem tuum, et robustos omnes, qui cum eo sunt.

11. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium. Congregetur ad te universus Israēl a Iau usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis, et tu eris in medio eorum.

12. Et irruemus super eum, in quocunque loco inventus fuerit, et operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram; et non relinqueremus de viris, qui cum eo sunt, ne nūnum quidem.

13. Quod si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israēl civitati illi funes, et trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

14. Dixitque Absalom, et omnes viri Israēl: Melius est consilium Chusai Arachitae consilio Achitophel; Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

15. Et ait Chusai Sadoc et Abiathar sacerdotibus: Hoc et hoc modo consilium dedi Achitophel Absalom, et senioribus Israēl; et ego tale et tale dedi consilium.

16. Nunc ergo mittite cito, et nuntiate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti; sed absque dilatatione transgredere, ne forte absorbeatur rex, et omnis populus, qui cum eo est.

17. Jonathas autem et Achimaas stabant juxta fontem Rogel. Abiit ancilla et nuntiavit eis, et illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuntium; non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18. Vidi autem eos quidam puer, et indicavit Absalom; illi vero concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in

Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, et descenderunt in eum.

19. Tulit autem mulier, et expandit velame super os putei, quasi siccans ptisanas, et sic latuit res.

20. Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas et Jonathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinante, gustata paululum aqua. At hi, qui quaerebant, cum non reperissent, reversi sunt in Jerusalem.

21. Cumque abiissent, ascenderunt illi de puto, et pergentes nuntiaverunt regi David, et dixerunt: Surgite, et transite cito fluvium, quoniam hujuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.

22. Surrexit ergo David, et omnis populus, qui cum eo erat, et transierunt Jordaneum, donec dilucesceret; et ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium.

23. Porro Achitophel videns, quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque et abiit in dominum suam, et in civitatem suam; et disposita domo sua, suspedio interiit, et sepultus est in sepulchro patris sui.

24. David autem venit in castra, et Absalom transiit Jordaneum, ipse et omnes viri Israël cum eo.

25. Amasan vero constituit Absalom pro Joab super exercitum; Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Jethro, de Jezraeli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Saruiae, quae fuit mater Joab.

26. Et castrametatus est Israël cum Absalom in terra Galaad.

27. Cumque venisset David in castra, Sobi filius Nans de Rabbath filiorum Ammon, et Machir filius Ammihel de Lodabar, et Berzellai Galaadites de Rogelia.

28. obtulerunt ei stratoria, et tapetia, et vasa fictilia, frumentum, et hordeum, et farinam, et polentiam, et fabam, et lentem, et frixum cicer,

29. et mel, et butyrum, oves, et pingues vitulos, dederuntque David, et populo, qui cum eo erat, ad vescendum; spicati enim sunt, populum fame et siti fatigari in deserto.

CAPUT XVIII.

Absalom, rictus proelio, quercuque pendens, ab Joab transfoditur. Quod audiens David amare eum flevit.

(A. M. 2981. Ant. Chr. 1023.)

1. Igitur considerato David populo suo constituit super eos tribunos et centuriones,

2. et dedit populi tertiam partem sub manu Joab, et tertiam partem sub manu Abisai filii Saruiae, fratris Joab, et tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth; dixitque rex ad populum: Egrediar et ego vobiscum.

3. Et respondit populus: Non exhibis. Sive enim fugerimus, non magnopere ad

eos de nobis pertinebit; sive media pars occiderit e nobis, non satis curabunt, quia tu unus pro decem milibus computaris. Melius est igitur, ut sis nobis in urbe praesidio.

4. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam, egrediebaturque populus per turmas suas centen, et milieni.

5. Et praecepit rex Joab, et Abisai, et Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat praecepientem regem cunctis principibus pro Absalom.

6. Itaque egressus est populus in campum contra Israël, et factum est proelium in saltu Ephraim.

7. Et caesus est ibi populus Israël ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa viginti millium.

8. Fuit autem ibi proelium dispersum super faciem omnis terrae, et multo plures erant, quos saltus consumserat de populo, quam hi, quos voraverat gladius in die illa.

9. Accidit autem, ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo; cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercurum et magnum, adhaesit caput ejus quercuri, et illo suspenso inter coelum et terram, mulus, cui insederat, pertransivit.

10. Vidi autem hoc quispiam, et nuntiavit Joab, dicens: Vidi Absalom pendere de querco.

11. Et ait Joab viro, qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti cum cum terra? et ego dedissem tibi decem argenti sculos, et uuum balteum.

12. Qui dixit ad Joab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequam miterem manum meam in filium regis; audientibus enim nobis praecepit rex tibi et Abisai et Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom.

13. Sed et si fecissem contra animam meam audacter, nequam hoc regem latere potuisset, et tu stares ex adverso.

14. Et ait Joab: Nou sicut tu vis, sed aggredias eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, et infixit eas in corde Absalom. Cumque adhuc palpitaret haerens in querco,

15. cucurserunt decem juvenes armigeri Joab, et percutientes interfecerunt eum.

16. Cecinit autem Joab buccina, et retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israël, volens parcere multititudini.

17. Et tulerunt Absalom, et projecerunt eum in saltu in soveam grandem, et conportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis; omnis autem Israël fugit in tabernacula sua.

18. Porro Absalom exerat sibi, cum adhuc viveret, titulum, qui est in valle regis; dixerat enim: Non habeo filium, et hoc erit monumentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, et appellatur manus Absalom usque ad hanc diem.

19. Achimaas autem filius Sadoc ait: Curram, et nuntiabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.

20. Ad quem Joab dixit: Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia. Hodie nolo te nuntiare; filius enim regis est mortuus.

21. Et ait Joab Chusi: Vade, et nuntia regi, quae vidisti. Adoravit Chusi Joab, et cucurrit.

22. Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Joah: Quid impedit, si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Joab: Quid vis currere fili mi? non eris boni nuntii bajulus.

23. Qui respondit: Quid enim, si curreerro? Et ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi.

24. David autem sedebat inter duas portas; speculator vero, qui erat in fastigio portae super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum.

25. Et exclamans indicavit regi, dixitque rex: Si solus est, bonus est nuntius in ore ejus. Properante autem illo, et accedente propius,

26. vidit speculator hominem alterum currentem, et vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuntius.

27. Speculator autem: Contempnor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex: Vir bonus est, et nuntium portans bonum venit.

28. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines, qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.

29. Et ait rex: Estne pax pueru Absalom? Dixitque Achimaas: Vidi tumultum magnum, cum mitteret Joab servus tuus, o rex, me servum tuum; nescio aliud.

30. Ad quem rex: Transi, ait, et stahic. Cunque ille transisset, et staret,

31. apparuit Chusi, et veniens ait: Bonu apporto nuntium domine mi rex; jucavat enim pro te Dominus hodie de manu omnium, qui surrexerunt contra te.

32. Dixit autem rex ad Chusi: Estne pax pueru Absalom? Cui respondens Chusi: Fiant, iuguit, sicut puer inimici domini mei regis, et universi, qui consurgunt adversus eum in malum.

33. Contristatus itaque rex ascendit coenaculum portae, et slevit. Et sic loquebatur, vadens: Fili mi Absalom, Absalom fili mi; quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom? (*Infr. 19, 4.*)

CAPUT XIX.

David, Joab verbis commotus, suos conspiratores sibi reconciliat, et a viris Juda in Jersalem reducitur, ac Semei veniam precanti ignoscit, et Miphobeth recipit, jubens, ut agros cum Siba dividat. Vatedicit ipsi Berzellai, retinens secum Chamaam. Israël autem cum Juda pro David contendit.

(A. M. 2981.)

1. Nuntiatum est autem Joah, quod rex ficeret et lugeret filium suum,

2. et versa est victoria in luctum in die illa omni populo; audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo.

3. Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare solet populus versus et fugiens de proelio.

4. Porro rex operiit caput suum, et clamabat voce magna: Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi.

5. Ingressus ergo Joab ad regem in dominum, dixit: Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt animam tuam, et animam filiorum tuorum, et filiarum tuarum, et animam uxorum tuarum, et animam concubinarum tuarum.

6. Diligis odientes te, et odio habes diligentes te, et ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, et de servis tuis; et vere cognovi modo, quia, si Absalom vivaret, et omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi.

7. Nunc igitur surge, et procede, et alioquens satisfac servis tuis; juro enim tibi per Dominum, quod, si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac; et pejus erit hoc tibi, quam omnia mala, quae venerunt super te ab adolescentia tua usque in praesens.

8. Surrexit ergo rex, et sedit in porta; et omni populo nuntiatum est, quod rex sedederet in porta. Venitque universa multitudo coram rege; Israël autem fugit in tabernacula sua.

9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israël, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Philistinorum; et nunc fugit de terra propter Absalom.

10. Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello; usquequo siletis, et non reducitis regem?

11. Rex vero David misit ad Sadoc et Abiathar sacerdotes, dicens: Logimini ad maiores natu Juda, dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israël pervenerat ad regem in domo ejus.)

12. Fratres mei vos, os meum, et caro mea vos, quare novissimi reducitis regem?

13. Et Amasae dicite: Nonne os meum, et caro mea es? Haec faciat mihi Deus, et haec addat, si non magister militiae fueris coram me omni tempore pro Joab.

14. Et inclinavit cor omnium virorum Juda quasi viri unius, miseruntque ad

rogem, dicentes: Revertere tu, et omnes servi tui.

15. Et reversus est rex, et venit usque ad Jordanem, et omnis Iuda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi, et traduceret eum Jordaneum.

16. Festinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, et descendit cum viris Iuda in occursum regis David (*III. Reg. 2, 8.*)

17. cum mille viris de Bejamin, et Si-ba puer de domo Saul, et quindecim filii ejus, ac viginti servi erant cum eo. Et irrumptentes Jordanem, ante regem

18. transierunt vada, ut traducerent dominum regis, et facerent juxta jussioneum ejus; Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cum jam transisset Jordaneum,

19. dixit ad eum: Ne reputes mihi, domine mi, iniuritatem, neque memineris injuriarum servi tui in die, qua egressus es, domine mi rex, de Jerusalem, neque ponas rex in corde tuo.

20. Agnosco enim servus tuus peccatum meum, et ideo hodie primus veni de omni domo Joseph, descendens in occursum domini mei regis.

21. Respondens vero Abisai filius Saru-jae, dixit: Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit christo Domini?

22. Et ait David: Quid mihi, et vobis filii Saruiae? cur efficimini mihi hodie in satau? ergone hodie interficietur vir in Israël? an ignoro hodie, me factum regem super Israël?

23. Et ait rex Semei: Non morieris. Juravitque ei.

24. Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis illotis pedibus et intousta barba, vestesque suas non lavata die, qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace.

25. Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum Miphiboseth?

26. Et respondens, ait: Domine mi rex, servus meus contempsit me, dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, et ascendens abirem cum rege; claudus enī sum servus tuus.

27. Insuper et accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem. Tu autem, domine mi rex, sicut angelus Dei es: fac, quod placitum est tibi. (*Supr. 16, 3.*) (*Supr. 14, 17. et 20. I. Reg. 29, 9.*)

28. Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi; tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensae tuae. Quid ergo habeo iustae querelae? aut quid possum ultra vociferari ad regem?

29. Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? fixum est, quod locutus sum: tu et Siba dividite possessiones.

30. Responditque Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.

31. Berzellai quoque Galaadites, descendants de Rogelin, traduxit regem Jordaneum, paratus etiam ultra fluvium proseguere eum.

32. Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est octogenarius, et ipse praebuit alimenta regi, cum moraretur in castris; fuit quippe vir dives nimis. (*III. Reg. 2, 7.*)

33. Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni tecum, ut requiescas securus tecum in Jerusalem.

34. Et ait Berzellai ad regem: Quot sunt dies annorum vitae meae, ut ascendas cum rege in Jerusalem?

35. Octogenarius sum hodie; numquid viginti sensus mei ad discernendum suave aut anarum? aut delectare potest servum tuum cibus et potus? vel audire possum ultra vocem cantorum atque cantatricum? quare servus tuus sit oneri domino meo regi? (*Supr. 17, 27.*)

36. Paululum procedam famulū tuus ab Jordane tecum. Non indigo hac vicissitudine;

37. sed obsecro, ut revertar servus tuus, et moriar in civitate mea, et sepeliar juxta sepulchrum patris mei, et matris meae. Est autem servus tuus Chamaam; ipse vadat tecum domine mi rex, et fac ei, quidquid tibi bonum videtur.

38. Dixit itaque ei rex: Mecum transeat Chamaam, et ego faciam ei, quidquid tibi placuerit, et omne, quod petieris a me, impetrabis.

39. Cumque transisset universus populus et rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai, et benedixit ei, et ille reversus est in locum suum.

40. Transivit ergo rex in Galgalam, et Chamaam cum eo. Omnis autem populus Juda traduxerat regem, et media tautum pars adfuerat de populo Israël.

41. Itaque omnes viri Israël, concurrentes ad regem, dixerunt ei: Quare te furiati sunt fratres nostri viri Iuda, et traduxerunt regem et domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo?

42. Et respondit omnis vir Iuda ad viros Israël: Quia mihi propior est rex; cur irasceris super hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt?

43. Et respondit vir Israël ad viros Iuda, et ait: Decem partibus major ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David quam ad te; cur fecisti mihi injuriam, et non mihi uulnatum est priori, ut reducerem regem meum? Durior autem responderunt viri Iuda viris Israël.

CAPUT XX.

Joab, cum fratre Abisai persequens Sebam filium Bochri, moventem contra David seditionem in Israël, Amasam in via occidit, tandemque ab obsidione Abelae, misso Sebae per murum capite, discedit.

(A. M. 2981. Ant. Chr. 1023.)

1. Accidit quoque, ut ibi esset vir Bezial, nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus, et cecinit buccina, et ait: Non est nobis pars in David, neque haereditas in filio Isai; revertere in tabernacula tua Israël.

2. Et separatus est omnis Israël a David, secutusque est Seba filium Bochri; viri autem Juda adhaeserunt regi suo a Jordane usque Jerusalem.

3. Cumque venisset rex in dominum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, et tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens, et non est ingressus ad eas; sed erant clausæ usque in diem mortis suæ, in viduitate viventes.

4. Dixit autem rex Amasæ: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, et tu ndesto præsens.

5. Abiit ergo Amasa, ut convocaret Judæum, et moratus est extra placitum, quod ei constituerat rex.

6. Ait autem David ad Abisai: Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri quam Absalom; tolle igitur servos domini tui, et persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas, et effugiat nos.

7. Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque et Phelethi, et omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Seba filium Bochri.

8. Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Joab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, et desuper accinctus gladio dependente usque ad illa, in vagina, qui fabricatus leviter egredi poterat, et percutere.

9. Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. (III. Reg. 2, 6.)

10. Porro Amasa non observavit gladium, quem habebat Joah, qui percussit eum in latere, et effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus apposuit, et mortuus est. Joab autem, et Abisai frater ejus persecuti sunt Seba filium Bochri.

11. Interca quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab dixerunt: Ecce, qui esse voluit pro Joab comes David.

12. Amasa autem, conspersus sanguine, jacebat in media via. Vedit hoc quidam vir, quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, et amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum.

13. Amoto ergo illo de via, transibat

omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba filium Bochri.

14. Porro ille transierat per omnes tribus Israël in Abelam, et Bethnaacha; omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.

15. Venerunt itaque, et oppugnabant eum in Abela, et in Bethmancha, et circundederunt munitionibus civitatem, et obcessa est urbs; omnis autem turba, quæ erat cum Joab, moliebatur destruere muros.

16. Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, et loquar tecum.

17. Qui cum accessisset ad eam, ait illi: Tu es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuae. Qui respondit: Audio.

18. Rursumque illa: Sermio, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogant in Abela; et sic perficiebant.

19. Nouae ego sum, quae respondeo veritatem in Israël, et tu quaeris subvertere civitatem, et evertere matrem in Israël? Quare praecipitas haereditatem Domini?

20. Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc a me; non praecipito, neque demolior.

21. Non sic se habet res, sed homo de monte Ephraïm Seba, filius Bochri cognominata, levavit manum suam contra regem David; traditæ illum solum, et recedemus a civitate. Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum.

22. Ingressa est ergo ad omnem populum, et locuta est eis sapienter; qui abscessum caput Seba filii Bochri projece- runt ad Joab. Et ille cecinit tuba, et recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua; Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.

23. Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israël; Banias autem filius Joia- dae super Cerethæos et Phelethæos; (Supr. 8, 16.)

24. Aduram vero super tributa; porro Josaphat filius Ahilud a commentariis;

25. Siva autem scriba; Sadoc vero et Abiathar sacerdotes.

26. Ira autem Jairites erat sacerdos David..

CAPUT XXI.

Immissa propter Saulis in Gabaonitas peccatum same trienni, ad illorum petitionem David Saulis reliquias praeter Miphobeth tradit, ut crucifigerentur, quarum ossa una cum Saulis et Jonathæ ossibus jubet sepulture tradi. Narrantur et quatuor bella David adversus Philisthaeos.

(A. M. 2983. Ant. Chr. 1021.)

1. Facta est quoque famæ in diebus David tribus annis jugiter, et consuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, et dominum ejus sanguinem, quia occidit Gabaonitas.

2. Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos. (Porro Gabaonite non erant de filiis Israël, sed reliquiae Amorphaeorum; filii quippe Israël juraverant eis, et voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israël et Juda.) (*Jos. 9, 15.*)

3. Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? et quod erit vestri piaculum, ut benedicatis haereditati Domini?

4. Dixeruntque ei Gabaonitas: Non est nobis super argento et auro quaestio, sed contra Saul, et contra dominum ejus, neque volumus, ut interficiatur homo de Israël. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis, ut faciam vobis?

5. Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos, et opprescit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israël.

6. Deutur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifiganus eos Domino in Gabaon Saul, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo.

7. Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathae filii Saul propter jusjurandum Domini, quod fuerat inter David et inter Jonathan filium Saul. (*I. Reg. 18, 3.*)

8. Tulit itaque rex duos filios Respha filiae Aja, quos peperit Sauli, Armoni et Miphiboseth, et quinque filios Michol filiae Saul, quos generat Hadrieli filio Berzeliali, qui fuit de Molathi,

(*A. M. 2986. Ant. Chr. 1018.*)

9. et dedit eos in manus Gabaonitarum. Qui crucifixerunt eos in monte coram Domino; et ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messe hordei.

10. Tollens autem Respha filia Aja ciliicum, substravit sibi supra petram ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de coelo, et non dimisit aves lacerares eos per diem, neque bestias per noctem.

11. Et nuntiata sunt David, quae fecerat Respha filia Aja, concubina Saul.

12. Et abiit David, et tulit ossa Saul, et ossa Jonathae filii ejus a viris Jabel Galaad, qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim, cum interfecissent Saul in Gelboe, (*I. Reg. 31, 12.*)

13. et asportavit inde ossa Saul, et ossa Jonathae filii ejus; et colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant,

14. sepelierunt ea cum ossibus Saul et Jonathae filii ejus in terra Benjamin, in Intere, in sepulchro Cis patris ejus; feceruntque omnia, quae praeceperat rex, et repropitiatus est Deus terrae post haec.

15. Factum est autem rursus proelium Philisthiinorum adversum Israël, et descendit David, et servi ejus cum eo, et pugnabant contra Philisthiim. Deficiente autem David,

16. Jesibenob, qui fuit de genere Arapha, cuius ferrum hastae trecentas uncias appendebat, et accinctus erat ense novo. natus est percutere David. (*I. Reg. 17, 7.*)

17. Praesidioque ei fuit Abisai filius

Saruae, et percussum Philisthaeum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extingas lucernam Israël.

18. Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthaeos; tunc percussit Sobochai de Husathi, Saph de stirpe Arapha de genere gigantum. (*I. Par. 20, 4.*)

19. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthaeos, in quo percussit Adcodatus filius Saltus, polymitarius Bethlemites Goliath Gethaeum, cuius hastae hostiae erat quasi lictiorum texentium.

20. Quartum bellum fuit in Geth, in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est, viginti quatuor, et erat de origine Arapha.

21. Et blasphemavit Israël; percussit autem eum Jonathan filius Samae fratris David.

22. Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, et ceciderunt in manu David, et servorum ejus.

CAPUT XXII.

Canticum gratiarum actionis David pro sua ab omnibus inimicis liberatione.

1. Locutus est autem David Domino verba carminis hujus in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul,

2. et ait: Dominus petra mea, et robur meum, et salvator meus. (*Ps. 17, 3.*)

3. Deus fortis meus, sperabo in eum, scutum meum, et cornu salutis meae; elevator meus, et refugium meum, salvator meus, de iniunctitate liberabis me.

4. Laudabilem invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero. (*Ps. 17, 4.*)

5. Quia circumdederunt me contritiones mortis; torrentes Belial terruerunt me.

6. Funes inferni circumdederunt me; praevenierunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocabo Dominum, et ad Deum meum clamabo; et exaudiens de templo suo vocem meam, et clamor meus veniet ad aures ejus.

8. Cominota est et contremuit terra; fundamenta montium concussa sunt, et conquassata, quoniam iratus est eis.

9. Ascendit fumus de naribus ejus, et ignis de ore ejus vorabit; carbones succensi sunt ab eo.

10. Inclinavit coelos, et descendit; et caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super Cherubim, et volavit; et lapsus est super pennas venti.

12. Fugit tenebras in circuitu suo labilium, cribrantes aquas de nubibus coelorum.

13. Prae fulgore in conspectu ejus succensi sunt carbones ignis.

14. Tonabit de coelo Dominus, et excelsus dabat vocem suam.

15. Misit sagittas, et dissipavit eos fulgor, et consumpsit eos.

16. Et apparuerunt effusiones maris, et revelata sunt fundamenta orbis ab incre-

patione Domini, ab inspiratione spiritus furoris ejus.

17. Misit de excelso, et assumxit me; et extraxit me de aquis multis.

18. Liberavit me ab inimico meo potentissimo, et ab his, qui oderant me, quoniam robustiores me erant.

19. Praevenit me in die afflictionis meae, et factus est Dominus firmamentum meum.

20. Et eduxit me in latitudinem; liberavit me, quia complacui ei.

21. Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.

22. Quia custodivi vias Domini, et non egredi impie a Deo meo.

23. Omnia enim judicia ejus in conspectu meo; et praecincta ejus non amovi a me.

24. Et ero perfectus cum eo; et custodiā me ab iniusteitate mea.

25. Et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum munditiam manuum mearum in conspectu oculorum suorum.

26. Cum sancto sanctus eris, et cum robusto perfectus.

27. Cum electo electus eris, et cum perverso perverseris.

28. Et populū pauperem salvum facies, oculisque tuis excelsos humiliabis.

29. Quia tu lucerna mea Domine, et tu, Domine, illuminabis tenebras meas.

30. In te enim curram accinctus; in Deo meo transiliā murum.

31. Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum, scutum est omnium sperantium in se.

32. Quis est Deus praeter Dominum, et quis fortis praeter Deum nostrum?

33. Deus, qui acciuxit me fortitudine, et complanavit perfectam viam meam.

34. Coaequans pedes meos cervis, et super excelsa mea statuens me.

35. Docens manus meas ad proelium, et compponens quasi arcum aereum brachia mea. (Ps. 143, 1.)

36. Dedisti mihi clypeum salutis tuae; et manus tua multiplicavit me.

37. Dilatabis gressus meos subtus me; et non deficiunt tali mei.

38. Persequar inimicos meos, et conterram, et non convertar, donec consumam eos.

39. Consumam eos et confringam, ut non consurgant; cadent sub pedibus meis.

40. Acciuxisti me fortitudine ad proelium; incurvasti resistentes mihi subtus me.

41. Inimicos meos dedisti mihi dorsum; odientes me, et disperdam eos.

42. Clamabunt, et nou erit, qui salvet, ad Dominum; et non exaudiet eos.

43. Delebo eos, ut pulverem terrae; quasi lutum platearum communiam eos atque confringam.

44. Salvabis me a contradictionibus populi mei, custodies me in caput gentium; populus, quem ignoro, serviet mihi.

45. Filii alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.

46. Filii alieni defluxerunt, et contrahebentur in angustiis suis.

47. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exaltabitur Deus fortis salutis meae.

48. Deus, qui das vindictas mihi, et decidis populos sub me.

49. Qui educis me ab inimicis meis, et a resistentibus mihi elevas me; a viro iniquo liberabis me. (Ps. 17, 49.)

50. Propterea confitebor tibi, Domine, in gentibus, et nomini tuo cantabo. (Rom. 15, 9.)

51. Magnificans salutes regis sui, et faciens misericordiam christo suo David, et semini ejus in sempiternum.

CAPUT XXXIII.

Verba norissima David. et catalogus virorum ipsius illustrum.

1. Haec autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai, dixit vir, cui constitutum est de christo Dei Jacob, egregius psaltes Israël: (Act. 2, 30.)

2. Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per lingua meam.

3. Dixit Deus Israël mihi, locutus est fortis Israël: Dominator hominum, justus dominator in timore Dei.

4. Sicut lux aurorae, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluviis germinat herba de terra.

5. Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum aeternum iniret mecum firmum in omnibus atque munitum. Cuncta euim salus mea, et omnis voluntas; nec est quidquam ex ea, quod non germinet.

6. Praevaricatores autem quasi spinae evellentur universi, quae non tolluntur manibus.

7. Et si quis tangere voluerit eas, arabitur ferro et ligno lauceato, igneque succensae comburentur usque ad nihilum.

8. Haec nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentes interfecit impetu uno. (I. Par. 11, 10.)

9. Post hunc Eleazar filius patrui ejus, Ahohites, inter tres fortes, qui erant cum David, quando exprobraverunt Philistium, et congregati sunt illuc in proelium.

10. Cumque ascendissent viri Israël, ipse stetit et percussit Philisthaeos, donec desiceret manus ejus, et obrigesceret cum gladio; fecitque Dominus salutem magnam in die illa, et populus, qui fugerat, reversus est ad caesorum spolia detrahenda.

11. Et post hunc Semma filius Age de Arari; et congregati sunt Philisthi in statione, erat quippe ibi ager lente plenus. Cumque fugisset populus a facie Philisthi,

12. stetit ille in medio agri, et tuitus est eum, percussitque Philisthaeos; et fecit Dominus salutem magnam.

13. Necnon et ante descenderant tres^{*)}, qui erant principes inter triginta, et venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam; castra autem Philistinorum erant posita in valle gigantum. (*I. Par. 11, 15.*)

14. Et David erat in praesidio; porro statio Philistinorum tunc erat in Bethlehem.

15. Desideravit ergo David, et ait: O si quis mihi daret potum aquae de cisterna, quae est in Bethlehem juxta portam!

16. Irruperunt ergo tres fortes castra Philistinorum, et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat juxta portam, et attulerunt ad David; at ille noluit bibere, sed libavit eam Dominus,

17. dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc; num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, et animalium periculum bibam? Noluit ergo bibere. Haec fecerunt tres robustissimi.

18. Abisai^{**)} quoque frater Joab, filius Saruiae, princeps erat de tribus; ipse est, qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus,

19. et inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.

20. Et Banias filius Joiadae viri fortissimi, magnorum operum, de Cabsael; ipse percussit duos leones Moab, et ipse descendit, et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.

21. Ipse quoque interfecit virum aegyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam; itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Aegyptii, et interfecit eum hasta sua.

22. Haec fecit Banias filius Joiadae.

23. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores; verumfamen usque ad tres^{***)} non pervenerat, fecerunt eum sibi David auricularium a secreto.

24. Asael frater Joab inter triginta; Elehanan filius patrui ejus de Bethlehem,

25. Semina de Harodi, Elica de Harodi;

26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecu;

27. Abiezer de Anathoth, Mobonnius de Husati;

28. Selmon Ahohites, Maherai Netophathites;

29. Heled filius Baana, et ipse Netophathites; Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin;

30. Bania Pharathonites, Heddai de torrente Gaas;

31. Abialbon Arbatites, Azmaveth de Beromi;

32. Eliaba de Salaboni; filii Jassen, Jonathan;

33. Semma de Orori, Ajam filius Sarar Arorites;

34. Eliphelet filius Aashai filii Machati; Eliam filius Achitophel, Gelonites,

35. Illesrai de Carmelo, Pharai de Arbi;

36. Igal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi;

37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites, armiger Joab filii Saruiae;

38. Ira Jethrites, Gareb et ipse Jethrites;

39. Urias Hethaeus. Omnes triginta septem *).

CAPUT XXIV.

David, ob numeratum populum a Gad propheta correptus, ex tribus obtutis pestem triduanam elegit. Qua in populum saeviente, ac 70000 interemis, orat David Dominum, et a Gad propheta admonitus, in area Areuna, dato prelio, altare erigit, cessatque pestis.

(A. M. 2987. Ant. Chr. 1017. Aetatis David. 68.)

1. Et addidit furor Domini irasci contra Israël, commovitque David in eis dicentes: Vade, numera Israël et Judam. (*I. Par. 21, 13.*)

2. Dixitque rex ad Joab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israël a Dan usque Bersabee, et numerate populum, ut sciām numerum ejus.

3. Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis; sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscmodi?

4. Obtinuit autem sermo regis verba Joab et principum exercitus; egressusque est Joab, et priuipes militum a facie regis, ut numerarent populum Israël.

5. Cumque pertransiissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis, quae est in valle Gad,

6. et per Jazer transierunt in Galaad, et in terram inferiorem Iudei, et venerunt in Dan sylvestria. Circumcantesque iuxta Sidonem,

7. transierunt prope moenia Tyri, et omnem terram Ilevaei et Chananaei, veneruntque ad meridiem Iuda in Bersabee;

8. et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses et viginti dies in Ierusalem.

9. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, et inventa sunt de Iraël octingenta milia virorum fortium, qui educerent gladium, et de Iuda quingenta milia pugnatorum.

10. Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, et dixit

*) Computatis scilicet illis primis 6.

*) Prior numeratus; nempe Jesboam, Eleazar, et Semma.

**) Hic incipit secunda trias, ex qua tamen duo tantum recententur. Hieronymus tertium nominat Jonathan filium Samiae fratris David, de quo 21, 21.

***) Primae triadis.

David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto; sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis. (*I. Reg. 24, 6.*)

11. Surrexit itaque David mane, et sermo Domini factus est ad Gad prophetam et videntem David, dicens:

12. Vade, et loquere ad David: Haec dicit Dominus: Trium tibi datur optio; elige uuum, quod volueris ex his, ut faciam tibi.

13. Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis *) veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te persequentur, aut certe tribus diebus erit pestilenta in terra tua. Nunc ergo delibera, et vide, quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

14. Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis; sed melius est, ut incidam in manus Domini, (multae enim misericordiae ejus sunt) quam in manus hominum. (*Can. 13, 23.*)

15. †) Immisitque Dominus pestilentiam in Israël de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo a Dan usque ad Bersabee septuaginta millia virorum.

16. Cumque extendisset manum suam angelus Domini super Jerusalem, ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, et ait angelo percutienti

populum: Sufficit, nunc contine manum tuam. Erat autem angelus Domini juxta aream Areuna Jebusaei.

17. Dixitque David ad Dominum, cum vidisset angelum caedentem populum: Ego sum, qui peccavi, ego inique egi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt? Veretur, obsecro, manus tua contra me, et contra domum patris mei.

18. Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei: Ascende, et constitue altare Domino in area Areuna Jebusaei.

19. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem praeceperat ei Dominus.

20. Conspiciensque Areuna animadver-

tit, regem et servos ejus transire ad se;

21. et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait: Quid causae est, ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam a te aream, et aedificem altare Domino, et cesse set intersectio, quae grassatur in populo.

22. Et ait Areuna ad David: Accipiat, et offerat dominus meus rex, sicut placet ei; habes boves in holocaustum, et plaustrum et juga boum in usum lignorum.

23. Omnia dedit Areuna rex regi; dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum.

24. Cui respondens rex, ait: Nequam, ut vis; sed emam pretio a te, et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream *), et boves argenti siclis quinguaginta,

25. et aedificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica; et propitiatus est Dominus terrae, et cohibita est plaga ab Israël.

*) I. Par. 21, 13. tres anni tantum famis proponuntur, hic vero 7. Quod sic conciliari potest, ut illi tres anni annis famis adjiciendi sint, qua Israëlitae anno iam quarto premebantur ob Gabaonitarum sanguinem a Saule effusum, supr. 21., ni suspiceris, mendum irreppisse in numero. Sane hic Septuaginta tres tantum habent, ut in Paralip.

†) Pro vitanda mortalitate Epist.

* Supplendum ex Paralip. 21, 25.: sexcentis siclis justissimi ponderis; ita, ut quingenti sicli sint tantum pro bovis.

LIBER REGUM TERTIUS,

SECUNDUM HEBRAEOS

PRIMUS MALACHIM.

Hunc librum Hebraci *primum MALACHIM*, id est *regum*, vocant; nos *tertium* appellamus, ut ad prioris libri titulum jam annotatum est. Incipit autem a Salomone, praemissa tantum narratione, qua ostenditur, quomodo ad regnum ipse pervenerit. Regno deinde in duas partes scisso, quatuor regum Juda et octo regum Israël res gestas pertexit. Tota vero libri historia annos complectitur 126, e quibus priores 40 Salomonis fuerunt, ceteri reliquorum regum tum Judae tum Israëlis. Sub Achab horum ultimo maxime floruit Elias propheta.

CAPUT I.

David, senio confectum, puella Abisag calefacit, casta manens. Adonia vero regnum occupante, Bethsabee, directa consilio Nathan, impetravit a David, ungi Salomonem in regem; quo audi- to, fugit Adonias.

(A. M. 2989. Ant. Chr. 1015. Aeta- tis David. 50. Salomonis 18.)

1. Et rex David senuerat, habebatque aetas plurimos dies, cumque operiretur vestibus, non calefiebat.

2. Dixerunt ergo ei servi sui: Quaera- mus domino nostro regi adolescentulum virginem, et stet coram rege, et foveat eum, dormiatque in sinu suo, et calefa- ciat dominum nostrum regem.

3. Quaesierunt igitur adolescentulum speciosam in omnibus finibus Israël, et invenerunt Abisag Sunamitidem, et adduxerunt eam ad regem.

4. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, et ministrabat ei; rex vero non cognovit eam.

5. Adonias autem filius Haggith eleva- batur, dicens: Ego reguabo. Fecitque sibi currus et equites, et quinquaginta viros, qui curerent ante eum.

6. Nec corripuit eum pater suus ali- quando, dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem et ipse pulcher valde, secundus natu post Absalom. (I. Reg. 2, 29. II. Reg. 13, 21. 15, 1. et seq.)

7. Et sermo ei cum Joab filio Sarujae, et cum Abiathar sacerdote, qui adjuva- bant partes Adoniae.

8. Sadoc vero sacerdos, et Bauaias filius Joiadae, et Nathan propheta, et Semei et Rei, et robur exercitus David non erat cum Adonia.

9. Immolatis ergo Adonias arietibus et vitulis et universis pinguis juxta lapi- dum Zoheleth, qui erat vicinus fonti Ro- gel, vocavit universos fratres suos filios regis, et omnes viros Juda servos regis.

I.

10. Nathan autem prophetam, et Ba- niam, et robustos quosque, et Salomo- nem fratrem suum non vocavit.

11. Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti, quod regnaverit Adonias filius Haggith, et domi- nius noster David hoc ignorat?

12. Nunc ergo veni, accipe consilium a me, et salva animam tuam, filiique tui Salomonis.

13. Vade, et ingredere ad regem Da- vid, et dic ei: Nonne tu, domine mi rex, jurasti mihi ancillae tuae, dicens: Salo- mon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit in solio meo? Quare ergo regnat Adonias?

14. Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam post te, et complebo sermu- nes tuos.

15. Ingressa est itaque Bethsabee ad regem in cubiculum; rex autem senuerat nimis, et Abisag Sunamitis ministrabat ei.

16. Inclinavit se Bethsabee, et adoravit regem. Ad quam rex: Quid tibi, inquit, vis?

17. Quae respondens, ait: Domine mi, tu jurasti per Dominum Deum tuum an- cillae tuae: Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit in solio meo.

18. Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorantia.

19. Mactavit boves et pinguis quaeque, et arietes plurimos, et vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque sacerdotem, et Joab principem militiae; Salomonem autem servum tuum non vocavit.

20. Verumtamen, domine mi rex, in te oculi respiciunt totius Israël, ut indices eis, quis sedere debent in solio tuo, domine mi rex, post te.

21. Eritque, cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ego et filius meus Salomon peccatores.

22. Adhuc illa loquente cum rege, Na- than propheta venit.

23. Et nuntiaverunt regi, dicentes: Ad-

33

est Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis, et adorasset eum prouus in terram,

24. dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixisti: Adonias regnet post me, et ipse sedet super thronum meum?

25. Quia descendit hodie, et immolavit boves, et pinguis, et arietes plurimos, et vocavit universos filios regis, et principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem, illisque vescentibus, et hibentibus coram eo, et dicentibus: Vivat rex Adonias;

26. me servum tuum, et Sadoc sacerdotem, et Banaiam filium Joiadae, et Salomonem famulum tuum non vocavit.

27. Numquid a domino meo rege exivit hoc verbum, et mihi non indicasti servo tuo, quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?

28. Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quae cum fuisse ingressa coram rege, et stetisset ante eum,

29. juravit rex, et ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

30. quia, sicut iuravi tibi per Dominum Deum Israël, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit super solium meum pro me, sic faciam hodie.

31. Summisque Bethsabee in terram vultu adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in aeternum.

32. Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, et Nathan prophetam, et Banaiam filium Joiadae. Qui cum ingressi fuissent coram rege,

33. dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, et imponite Salomonem filium meum super mulam meam, et ducite eum in Gihon.

34. Et untagat cum ibi Sadoc sacerdos, et Nathan propheta in regem super Israël; et canetis buccina, atque dicetis: Vivat rex Salomon!

35. Et ascendetis post eum, et veniet, et sedebit super solium meum, et ipse regnabit pro me; illique praecepit, ut sit dux super Israël, et super Judam.

36. Et respondit Banaias filius Joiadae regi, dicens: Amen; sic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, et sublimis faciat solium ejus a solio domini mei regis David.

38. Descendit ergo Sadoc sacerdos, et Nathan propheta, et Banaias filius Joiadae, et Cerebri, et Phelethi, et imposuerunt Salomonem super mulam regis David, et adduxerunt eum in Gihon.

39. Sumsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, et uxit Salomonem; et ecceinerunt buccina, et dixit omnis populus: Vivat rex Salomon!

40. Et ascendit universa multitudo post eum, et populus canentium tibiis, et laetantium gaudio magno, et insonuit terra a clamore eorum.

41. Ausivit autem Adonias, et omnes,

qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat; sed et Joab, audita voce tubae, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42. Adhuc illo loquente, Jonathas filius Abiathar sacerdotis venit, cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, et bona nuntians.

43. Responditque Jonathas Adoniae: Nequaquam; Dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem,

44. misitque cum eo Sadoc sacerdotem, et Nathan prophetam, et Banaiam filium Joiadae, et Cerebri et Phelethi, et impo-
suerunt cum super mulam regis.

45. Unixeruntque eum Sadoc sacerdos, et Nathan propheta regem in Gihon, et ascenderunt inde lactantes, et insonuit ci-
vitas; hacc est vox, quam audistis.

46. Sed et Salomon sedet super solium regi.

47. Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super no-
men tuum, et magnificet thronum ejus su-
per thronum tuum. Et adoravit rex in
lectulo suo,

48. et locutus est: Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in
solio meo, videntibus oculis meis.

49. Territi sunt ergo, et surrexerunt omnes, qui invitati fuerant ab Adonia, et ivit unusquisque in viam suam.

50. Adonias autem, timens Salomonem, surrexit, et abiit, tenuitque cornu altaris.

51. Et iunctaverunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias, timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens: Juret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat servum suum gladio.

52. Dixitque Salomon: Si fuerit vir ho-
nus, non cadet ne unus quidem capillus
ejus in terram; sin autem malum inven-
tum fuerit in eo, morietur.

53. Misit ergo rex Salomon, et eduxit eum ab altari; et ingressus adoravit re-
gem Salomonem, dixitque ei Salomon:
Vade in domum tuam.

CAPUT II.

*Darii, datis Salomoni variis praeceptis,
moritur. Adonias, petens Abisag in
uxorem, occidi a Salomone jubetur.
Abiathar sacerdotio privatur, et tan-
dem Joab in tabernaculo interficit;
Semei quoque, quia contra praescri-
pitum egressus est Jerusalem, occi-
ditur.*

(A. M. 2990. Ant. Chr. 1014. Aeta-
tis Salomonis 19.)

1. Appropinquarent autem dies David, ut moreretur, praeceperitque Salomoni filio suo, dicens:

2. Ego ingredior viam universae ter-
rae; confortare, et esto vir.

3. Et observa custodias Domini Dei tui,
ut ambules in viis ejus, ut custodias ce-
renomias ejus, et praeccepta ejus, et judi-

cia et testimonia, sicut scriptum est in lege Moysis, ut intelligas universa, quae facis, et quocunque te verteris. (*Deut. 17, 19.*)

4. ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens: Si custodierint filii tui vias suas, et ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, et in omni anima sua, nou auferetur tibi vir de solo Israël.

5. Tu quoque nosti, quae fecerit mihi Joab filius Sarujae, quae fecerit duobus principibus exercitus Israël, Abner filio Ner, et Amasae filio Jether, quos occidit, et effudit sanguinem belli in pace, et posuit cruentum proelii in balteo suo, qui erat circa lumbos ejus, et in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus. (*II. Reg. 3, 27.*) (*II. Reg. 20, 10.*)

6. Facies ergo juxta sapientiam tuam, et non deduces cauitem ejus pacifice ad inferos.

7. Sed et filiis Berzellai Galaaditis rededes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua; occurserunt enim mihi, quando fugiebam a facie Absalom fratris tui. (*II. Reg. 19, 31.*)

8. Habes quoque apud te Semei filium Gera filii Jemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione pessima, quando ibam ad castra; sed quia descendit mihi in occursum, cum transirem Jordancum, et juravi ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio; (*II. Reg. 16, 5. et 19, 19.*)

9. tu noli pati, eum esse innoxium. Vir autem sapiens es, ut scias, quae facies ei, deducesque canos ejus cum sanguine ad inferos.

10. Dormivit igitur David cum patribus suis *), et sepultus est in civitate David. (*Act. 2, 29.*)

11. Dies autem, quibus regnavit David super Israël, quadraginta anni sunt **); in Hebron regnavit septem annis, in Jerusalem trinqua tribus. (*I. Par. 29, 27.*)

12. Salomon autem sed sit super thronum David patris sui, et firmatum est regnum eius nimis.

13. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. Quae dixit ei: Pacificusne est ingressus tuus? Qui respondit: Pacificus.

14. Addiditque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere. Et ille:

15. Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, et me praeponerat omnis Israël sibi in regem; sed translatum est regnum, et factum est fratri mei; a Domino enim constitutum est ei.

16. Nunc ergo petitionem unam precor a te, ne confundas faciem meam. Quae dixit ad eum: Loquere.

17. Et ille ait: Precor, ut diccas Salomon regi, (neque enim negare tibi quid-

quam potest) ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem.

18. Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro te regi.

19. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonie, et surrexit rex in occursum ejus, adoravitque eam, et sed sit super thronum suum; positusque est thronus matri regis, quae sedit ad dexteram ejus.

20. Dixitque ei: Petitionem unam parvulam ego deprecor a te, ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex: Pete mater mea; neque enim fas est, ut avertam faciem tuam.

21. Quae ait: Detur Abisag Sunamitis Adoniae fratri tuo uxori.

22. Responditque rex Salomon, et dixit matri suae: Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniae? Postula ei et regnum; ipsa est enim frater meus major me, et habet Abiathar sacerdotem, et Joab filium Sarujac.

23. Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Haec faciat mihi Deus et haec addat, quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc.

24. Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me, et collocavit me super solium David patris mei, et qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias.

25. Misitque rex Salomon per manum Banaias filii Joiadae, qui interfecit eum, et mortuus est.

26. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: Vade in Ananoth ad agrum tuum, equidem vir mortis es; sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini Dei coram David patre meo, et sustinuisti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus.

27. Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super dominum Heli in Silo. (*I. Reg. 2, 31.*)

28. Venit autem nuntius ad Joab, quod Joab declinasset post Adoniam, et post Salomonem non declinasset; fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, et apprehendit cornu altaris.

29. Nuntiaturque est regi Salomoni, quod fngisset Joab in tabernaculum Domini, et esset juxta altare; misitque Salomon Banaiam filium Joiadae, dicens: Vade, interfice eum.

30. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini, et dixit ei: Haec dicit rex: Fgredere. Qui ait: Non egrediar; sed hic moriar. Renuntiavit Banaias regi sermonem, dicens: Haec locutus est Joab, et haec respondit mihi.

31. Dixitque ei rex: Fac, sicut locutus est, et interfice eum, et sepeli, et amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est a Joab, a me, et a domo patris mei.

32. Et reddet Dominus sanguinem ejus super caput ejus, quia interfecit duos viros justos, melioresque se, et occidit eos gladio, patre meo David ignorante, Abner

*) Natus annos 70 cum dimidio, ut ex *II. Reg. 5, 4. et 5.* datur intelligi.

**) Vide supra *II. Reg. 5, 4. et 5.*

260 Cap. 2. Joab interficitur, nec non **REGUM III.** Cap. 3. Salomon ducit filiam Pharaonis. Petit a Deo sapientiam.

filium Ner, principem militiae Israël, et Amasam filium Jether, principem exercitus Iuda; (*II. Reg. 3, 27.*) (*II. Reg. 20, 10.*)

33. et revertetur sanguis illorum in caput Joab, et in caput seminis ejus in semiperium. David autem et semiui ejus, et domini, et throno illius sit pax usque in aeternum a Domino.

34. Ascendit itaque Banaias filius Joadae, et aggressus eum interfecit; sepultusque est in domo sua in deserto.

35. Et constituit rex Banaiam filium Joadae pro eo super exercitum, et Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar.

36. Misit quoque rex, et vocavit Semei, dixique ei: Aedifica tibi domum in Jerusalem, et habita ibi; et non egredieris inde huc atque illuc.

37. Quacunque autem die egressus fueris, et transieris torrentem Cedron, scito, te interficiendum; sanguis tuus erit super caput tuum.

38. Dixitque Semei regi: Bonus sermo. Sic ut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Jerusalem diebus multis.

39. Factum est autem post annos tres, ut fugerent servi Semei ad Achis filium Maacha, regem Geth; nuntiatumque est Semei, quod servi ejus issent in Geth.

40. Et surrexit Semei, et stravit asinum suum, ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos, et adduxit eos de Geth.

41. Nuntiatum est autem Salomoni, quod issent Semei in Geth de Jerusalem, et rediisset.

42. Et mittens vocavit eum, dixitque illi: Nonne testificatus sum tibi per Dominum, et praedixi tibi: Quacunque die egressus ieris hic et illuc, scito, te esse moriturum? Et respondisti mihi: Bonus sermo, quem audivi.

43. Quare ergo non custodisti iurisdictionem Domini, et praeceptum, quod praecepseram tibi?

44. Dixitque rex ad Semei: Tu nosti omne malum, cuius tibi consciens est certum, quod fecisti David patri meo; redidit Dominus malitiam tuam in caput tuum.

45. Et rex Salomon benedictus, et thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum.

46. Jussit itaque rex Banaiae filio Joadae, qui egressus percussit eum, et mortuus est.

CAPUT III.

Salomon, accepta in uxorem filia Pharaonis, sapientiam in somno petit, quam una cum dirittiis et gloria accipit, et primum in meretricum dirimenda lite ostendit.

(*A. M. 2991. Ant. Chr. 1013. Actatis Salomonis 20., ejus regni 3.*)

1. Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, et affinitate conjunctus est Pharaoni regi Aegypti; accepit nam-

que filiam ejus, et adduxit in civitatem David, donec completeret aedificatus domum suam, et domum Domini, et murum Jerusalem per circuitum. (*II. Par. 1, 1.*) (*II. Par. 8, 11.*)

2. Attamen populus immolabat in excelsis; non enim aedificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum.

3. Dilexit autem Salomon Domium, ambulans in praeceps David patris sui, excepto, quod in excelsis immolabat, et ascendebat thymiana.

4. Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi; illud quippe erat excelsum maximum. Mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon.

5. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnum nocte, dicens: Postula, quod vis, ut dem tibi.

6. Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, sicut ambulavit in prospectu tuo in veritate, et justitia, et recto corde tecum; custodisti ei misericordiam tuam grandem, et dedisti ei filium sedentem super thronum ejus, sicut est hodie.

7. Et nunc, Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo; ego autem sum puer parvulus, et ignorans egressum et introitum meum.

8. Et servus tuus in medio est populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari et supplicari non potest prae multitudine.

9. Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, et discernere inter bonum et malum. Quis enim poterit judicare populum istum, populum tuum huic multum? (*II. Par. 1, 10.*)

10. Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset hujuscemodi rem.

11. Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, et non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium;

12. ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.

13. Sed et haec, quae non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet, et gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retro diebus. (*Sap. 7, 11. Matth. 6, 29.*)

14. Si autem ambulaveris in viis meis, et custodieris praecepta mea, et mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.

15. Igitur evigilavit Salomon, et intellexit, quod esset somnium; cumque venisset Jerusalem, stetit coram arca foederis Domini, et obtulit holocausta, et fecit victimas pacificas, et grande convivium universis famulis suis.

16. [†] Tunc veneruntur duae mulieres metrictices ad regem, steteruntque coram eo.

[†] Fer. 2. post Dom. 4. Quadr.

17. Quarum una ait: Obsecro mi domine, ego et mulier haec habitabamus in domo una, et peperi apud eam in cubiculo.

18. Tertia autem die, postquam ego peperi, peperit et haec; et eramus simul, nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus.

19. Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte; dormiens quippe oppressit eum.

20. Et consurgens intempestae noctis silentio, tulit filium meum de latere meo ancillæs dormientis, et collocavit in sinu suo; suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo.

21. Cumque surrexissem mane, ut darem lac filio meo, apparuit mortuus, quem, diligenter intuens clara luce, deprehendi non esse meum, quem generavam.

22. Responditque altera mulier: Non est ita, ut dicis, sed filius tuus mortuus est; meus autem vivit. E contrario illa dicebat: Meutris, filius quippe meus vivit, et filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendebant coram rege.

23. Tunc rex ait: Haec dicit: Filius meus vivit, et filius tuus mortuus est; et ista respondit: Non, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit.

24. Dixit ergo rex: Asserte mihi gladium. Cumque attulissent gladium coram rege:

25. Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes, et date dimidiam partem uui, et dimidiam partem alteri.

26. Dixit autem mulier, cuius filius erat vivus, ad regem: (Commota sunt quippe viscera ejus super filio suo) Obsecro domine, date illi infantem vivum, et nolite interficere cum. E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur.

27. Respondit rex, et ait: Date huic infantem vivum, et non occidatur; haec est enim mater ejus.

28. Audivit itaque omnis Israël iudicium, quod judicasset rex, et timuerunt regem, videntes, sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium.

CAPUT IV.

Numerantur principes et praefecti Salomonis, apparatus ciborum ipsius, pacisque securitas eo regnante, et numerus paraboliarum atque carminum ejus.

1. Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israël,

2. et hi principes, quos habebat: Azarias filius Sadoc sacerdos;

3. Eliophroph et Ahia filii Sisa, scribæ;

Josephat filius Abilud a commentariis;

4. Banaias filius Joladae super exercitum; Sadoc autem, et Abiathar sacerdotes;

5. Azarias filius Nathau super eos, qui assistebant regi; Zahud filius Nathan sarceros, amicus regis;

6. et Ahisar praepositus domus; et Adoniram filius Abda super tributa.

7. Habebat autem Salomon duodecim praefectos super omnem Israël, qui prebehant auronam regi et domui ejus; per singulos enim menses in anno singuli necessaria ministrabant.

8. Et haec nomina eorum: Benhur in monte Ephraim;

9. Bendecar in Macces, et in Salehim, et in Bethsames, et in Elon, et in Bethanani;

10. Benhesed in Aruhoth, Ipsius erat Socho, et omnis terra Ephher;

11. Benabinadab, cuius omnis Nephath-dor, Tapeth filiam Salomonis habebat uxorem;

12. Bana filius Abilud regebat Thanac et Mageddo, et universam Bethsan, quæ est iuxta Sartana subter Iezrael, a Bethsan usque Abelmehula e regione Jecmaan;

13. Bengaber in Ramoth Galaad habebat Avothjair filii Manasse in Galaad: ipse praerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexagiota civitatis magnis atque muratis, quæ habebant seras aeras.

14. Abinadab filius Addo praerat in Maimai;

15. Achimaas in Nephthali, sed et ipse habebat Basemath filiam Salomonis in coniugio;

16. Baana filius Husi in Aser, et in Baloth;

17. Josaphat filius Pharue in Issachar;

18. Semei filius Ela in Benjamin;

19. Gaber filius Uri in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhæi et Og regis Basan super omnia, quæ erant in illa terra.

20. Juda et Israël innumerabiles, sicut uaria maris in multitudine, comedentes, et bibentes, atque laetantes.

21. Salomon autem erat in dilectione sua, habens omnia regna a flumine terræ Philistinius usque ad terminum Aegypti, offerentium sibi munera, et servientium ei cunctis diebus vitae ejus. (Eccli. 17, 15.)

22. Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, et sexaginta cori farinæ,

23. decem boves pingues, et viginti boves pascuales, et centum arietes, excepta venatione cervorum, capræarum, atque bubalorum, et avium altillium.

24. Ipse enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen, a Thapsa usque ad Gazan, et cunctos reges illarum regionum, et habebat pacem ex omni parte in circuitu.

25. Habitabatque Juda et Israël absque timore ullo, uansquisque sub vite sua, et sub fico sua, a Dan usque Bersabee cunctis diebus Salomonis.

26. Et habebat Salomon quadraginta millia præsepiæ equorum currilium, et duodecim millia equestrium. (II. Par. 9, 25.)

27. Nutriebantque eos supradicti regis præfecti; sed et necessaria mensae regis

Salomonis cum ingenti cura praebabant in tempore suo.

28. Hordeum quoque et paleas equorum et jumentorum deferebant in locum, ubi erat rex, iuxta constitutum sibi.

29. Dedit quoque Deus sapientiam Salomonis et prudentiam multam nimis, et latitudinem cordis quasi arenam, quae est in littore maris.

30. Et praecebat sapientia Salomonis sapientiam omnium orientalium et Aegyptiorum,

31. et erat sapientior cunctis hominibus, sapientior Ethan Ezrahita, et Hemau, et Chaleol, et Dorda, filiis Nahol; et erat nominatus in universis gentibus per circuitum. (*Ecclesi. 47, 16.*)

32. Locutus est quoque Salomon tria millia parabolias; et fuerunt carmina ejus quinque et mille.

33. Et disputavit super lignis a cedro, quae est in Libano, usque ad hyssopum, quae egreditur de pariete, et disseruit de juventis, et volucribus, et reptilibus, et piscibus.

34. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, et ab universis regibus terrae, qui audiebant sapientiam ejus.

CAPUT V.

Concedit Hiram Salomoni ad templi aedificationem caesores lignorum, quibus Salomon tribuit cibaria. Numerus caesorum, portantium onera, latromorum, et praefectorum eorum.

(A. M. 2992. Ant. Chr. 1012.)

1. Misit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem; audivit enim, quod ipsius unxit regem pro patre ejus; quia amicus fuerat Hiram David omni tempore.

2. Misit autem Salomon ad Hiram, dicens:

3. Tu scis voluntatem David patris mei, et quia non potuerit aedificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum ejus.

4. Nuic autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum, et non est satan, neque occursus malus.

5. Quamobrem cogito aedificare templum nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse aedificabit dominum nomini meo. (II. Reg. 7, 13. I. Par. 22, 10.)

6. Praecipe igitur, ut praeceant mihi servi tui cedros de Libano, et servi mei siut cum servis tuis; mercedem autem servorum tuorum dabo tibi, quamcumque petieris; scis enim, quomodo non est in populo meo vir, qui uoverit ligua caedere, sicut Sidonii.

7. Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, laetus est valde, et ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit Da-

vid filium sapientissimum super populum hunc plurimum.

8. Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audivi, quacunque mandasti mihi; ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis et abiegius.

9. Servi mei deponent ea de Libano ad mare, et ego componam ea in ratibus in mari usque ad locum, quem significaveris mihi; et applicabo ea ibi, et tu tolles ea, praebabisque necessaria mihi, ut detur cibis domui mea.

10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, et ligas abieguia juxta omnem voluntatem eius.

11. Salomon autem praecebat Hiram coros tritici viginti millia in cibum domini eius, et viginti coros purissimi olei; haec tribuebat Salomon Hiram per singulos annos.

12. Dedit quoque Dominus sapientiam Salomonis, sicut locutus est ei; et erat pax inter Hiram et Salomonem, et percusserunt ambo foedus. (Supr. 3, 12.)

13. Elegitque rex Salomon operarios de omni Israël, et erat indictio triginta milia virorum.

14. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim ita, ut duobus mensibus essent in dominibus suis; et Adoniram erat super hujuscemodi inductione.

15. Fueruntque Salomoni septuaginta millia corum, qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte,

16. absque praepositis, qui praererant singulis operibus, numero trium millium et trecentorum, praecipientium populo et his, qui faciebant opus.

17. Praeceperitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos in fundatum templi, et quadrarent eos,

18. quos dolaverunt caementarii Salomonis, et caementarii Hiram; porro Giblites praeparaverunt ligua et lapides ad aedificandam domum.

CAPUT VI.

Figura et fabrica templi quoad praecipuas ejus partes interiores et exteriore.

(Circa medium A. M. 2992. A. 4.

Salomonis ineunte. Ante aeram Chr. 1012. Ab Abrahami migratione 909. Post diluvium 1336. Per Jul. 3702.)

1. Factum est ergo quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israël de terra Aegypti, in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israël, aedificari coepit dominus Domino. (II. Par. 3, 1.)

2. Dominus autem, quam aedificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, et viginti cubitos in latitudine, et triginta cubitos in altitudine.

3. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis juxta mensuram

Latitudinis templi, et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.

4. Fecitque in templo fenestras obliquas.

5. Et aedificavit super parietem templi tabulata per gyrum in parietibus domus per circuitum templi et oraculi, et fecit latera in circuitu.

6. Tabulatum, quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, et medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, et tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non haererent muris templi.

7. Domus autem, cum aedificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis aedificata est; et malleus, et securis, et omne ferramentum non sunt auditia in domo, cum aedificaretur.

8. Ostium lateris medii in parte erat domus dextræ; et per cochleam ascendebant in medium coenaculum, et a medio in tertium.

9. Et aedificavit domum, et consummavit eam; textit quoque domum laquearibus cedrinis.

10. Et aedificavit tabulatum super omnem domum quaque cubitis altitudinis, et operuit domum lignis cedrinis.

11. Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens:

12. Domus haec, quam aedificas, si ambulaveris in praecepsis meis, et judicia mea feceris, et custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea, firmabo sermonem meum tibi, quem locutus sum ad David patrem tuum. (II. Reg. 7, 16.)

13. Et habitabo in medio filiorum Israël, et non dereliuquam populum meum Israël. (I. Par. 22, 9.)

14. Igitur aedificavit Salomon domum, et consummavit eam.

15. Et aedificavit parietes domus intrinsecus tabulatis cedrinis, a pavimento domus usque ad summationem parietum, et usque ad laquearia operuit lignis cedrinis intrinsecus, et textit pavimentum domus tabulis abiegnis.

16. Aedificavitque viginti cubitorum ad posteriore partem templi tabulata cedrina a pavimento usque ad superiora. et fecit interiorem domum oraculi in sauctum sanctorum.

17. Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi.

18. Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas, et juncturas suas fabrefactas, et caelatura eminentes; omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omnino iapis apparere poterat in pariete.

19. Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam foederis Domini.

20. Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, et viginti cubitos latitudinis, et viginti cubitos altitudinis; et operuit illud, atque vestivit auro purissimo. Sed et altare vestivit cedro.

21. Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, et affixit laminas clavis aureis.

22. Nihilque erat in templo, quod non auro tegeretur; sed et totum altare oraculi textit auro.

23. Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis olivarum decem cubitorum altitudinis.

24. Quinque cubitorum ala Cherub una, et quinque cubitorum ala Cherub altera, id est, decem cubitos habentes a summitate alae unius usque ad alae alterius summitatem.

25. Decem quoque cubitorum erat Cherub secundus, in mensura pari; et opus unum erat in duobus Cherubim,

26. id est, altitudinem habebat unus Cherub decem cubitorum, et similiter Cherub secundus.

27. Postiisque Cherubim in medio templi inferioris; extendebant autem alas suas Cherubim, et tangebat ala una parietem, et ala Cherub secundi tangebat parietem alterum; aliae autem alterae in media parte templi se invicem contingebant.

28. Textit quoque Cherubim auro.

29. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis caelaturis et torno, et fecit in eis Cherubim, et palmas, et picturas varias, quasi prominentes de parieti, et egredientes.

30. Sed et pavimentum domus texit auro intrinsecus et extriusecus.

31. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, postea que angulorum quinque;

32. et duo ostia de lignis olivarum, et sculpsit in eis picturam Cherubim, et palmarum species, et anaglypha valde prominentia, et textit ea auro; et operuit tam Cherubim quam palmas, et cetera auro.

33. Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos,

34. et duo ostia de lignis abiegnis altiusecos; et utrumque ostium duplex erant, et se invicem tenens aperiebatur.

35. Et sculpsit Cherubim, et palmas, et caelatura valde eminentes, operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

36. Et aedificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri.

37. Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio,

(A. M. 3000. ineunte. Ante veram Chr. natalem A. 1000. Ante aeram vulgar. 1004.)

38. et in auo undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus*) perfecta est domus in omni opere suo, et in universis utensilibus suis, aedificavitque eam annis septem.

*) Ergo spatio septem annorum cum dimidio est aedificata, incopta scilicet mense Zio, qui est secundus, (supr. 6, 1.) et absoluta mense octavo.

CAPUT VII.

Palatium Salomonis, domus saltus atque uxorius ejus, varia et sumtuosissima templi supellez.

1. Domum autem suam aedificavit Salomon^{*)} tredecim annis, et ad perfectum usque perduxit.

2. Aedificavit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis, et quinquaginta cubitorum latitudinis, et triginta cubitorum altitudinis; et quatuor deambulacea inter columnas cedrinas, ligna quippe cedrina excederat in columnas.

3. Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quae quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim

4. contra invicem positas,

5. et e regione se respicientes, aequali spatio inter columnas, et super columnas quadrangulata ligna in cunctis aequalia.

6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, et triangula cubitorum latitudinis, et alteram porticum in facie majoris porticus, et columnas, et epistylia super columnas.

7. Porticum quoque sollii, in qua tribunal est, fecit, et textit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem.

8. Et domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in media portico simili opere. Domum quoque fecit filiae Pharaonis (quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali et hanc porticum. (Supr. 3, 3.)

9. Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quamdam atque mensuram tam intrinsecus quam extrinsecus serrati erant, a fundamento usque ad summitetem parietum, et extrinsecus usque ad atrium majus.

10. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem sive octo cubitorum.

11. Et desuper lapides pretiosi aequalis mensurae sectierant, similiterque de cedro.

12. Et atrium majus rotundum trium ordinarum de lapidibus sectis, et unius ordinis de dolata cedro; nec non et in atrio domus Domini interiori, et in portico domus.

13. Misit quoque rex Salomon, et tulit Hiram de Tyro,

14. filium mulieris viduae de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem aerarium, et plenum sapientia, et intelligentia et doctrina ad faciendum omne opus ex aere. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus.

15. Et fixxit duas columnas acreas, decem et octo cubitorum altitudinis columnam unam; et linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque. (Jer. 52, 21.)

16. Duo quoque capitella fecit, quae ponerentur super capita columnarum, fusi-

^{*)} Annis 12 cum dimidio. Confer cum 6, 38. et 9, 10.

lia ex aere; quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, et quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum;

17. et quasi in modum retis, et catenarum sibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fusile erat; septena versuum retiacula in capitello uno, et septena retiacula in capitello altero.

18. Et perfecit columnas, et duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegereant capitella, quae erant super summitem malogranatorum; eodem modo fecit et capitello secundo.

19. Capitella autem, quae erant super capita columnarum, quasi opere lili fabricata erant in portico quatuor cubitorum.

20. Et rursus alia capitella in summitate columnarum desuper juxta mensuram columnae contra retiacula; malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi.

21. Et statuit duas columnas in portico templi; cumque statuisset columnam dextram, vocavit eam nomine Jachin. Similiter erexit columnam secundam, et vocavit nomen ejus Booz.

22. Et super capita columnarum opus in modum lili posuit, perfectumque est opus columnarum.

23. Fecit quoque mare fusile decem cubitorum a labio usque ad labium rotundum in circuitu; quinque cubitorum altitudo ejus, et resticula triquata cubitorum ciuebat illud per circuitum. (II. Par. 4, 2.)

24. Et sculptura subter labium circuital illud decem cubitis ambiens mare; duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles.

25. Et stabat super duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad aquilonem, et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem, et mare super eos desuper erat, quorum posteriora universa intrinsecus latabant.

26. Grossitudo autem interis trium unicarum erat; labiumque ejus quasi labium calicis, et folium repandi lili, duo millia batos capiebat.

27. Et fecit decem bases aeneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, et quatuor cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis.

28. Et ipsum opus basium interrasile erat, et sculpturae inter juncturas.

29. Et inter coronulas et plectas leones, et boves, et Cherubim, et in juncturis similiter desuper; et subter leones et boves quasi lora ex aere dependentia.

30. Et quatuor rotae per bases singulas, et axes aerei, et per quatuor partes quasi humeruli subter laterem fusiles, contra se invicem respectantes.

31. Os quoque lateris intrinsecus erat in capitib; summate, et quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum et dimidium; in angulis autem columnarum

variae caelaturaer erant, et media intercolumnia quadrata, non rotunda.

32. Quatuor quoque rotae, quae per quatuor angulos basis erant, cohaerebant sibi subter basim; una rota habebat altitudinem cubitum et semis.

33. Tales autem rotac erant, quales solent in curru fieri; et axes earum, et radii, et canthi, et modioli, omnia fusilia.

34. Nam et humeruli illi, quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles et conjuncti erant.

35. In summittate autem basis erat quae-dam rotunditas dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut inter desuper posset imponi, habens caelaturaer suas, variasque sculpturas ex semetipsa.

36. Sculpsit quoque in tabulatis illis, quae erant ex aere, et in angulis Cherubim, et leones et palmas quasi in similitudinem hominis stautis, ut non caelata, sed apposita per circuitum viderentur.

37. In hunc modum fecit decem bases fusura una, et measura, sculpturaque consimili.

38. Fecit quoque decem luteres aeneos. Quadragesinta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum; singulos quoque luteres per singulas, id est, decem bases, posuit.

39. Et constituit decem bases, quiunque ad dexteram partem templi, et quiunque ad sinistram; mare autem posuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.

40. Fecit ergo Hiram lebetes, et scutras, et hamulas, et perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.

41. Columnas duas, et funiculos capitellorum super capitella columnarum duos, et retiacula duo, ut operarent duos funiculos, qui erant super capita columnarum.

42. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis, duos versus malogranatorum in retiaculis singulis ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum.

43. Et bases decem, et luteres decem super bases.

44. Et mare unum, et boves duodecim subter mare.

45. Et lebetes, et scutras, et hamulas. Omnia vasa, quae fecit Hiram regi Salomon in domo Domini, de aurichalco erant.

46. In campestri regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth et Sartau.

47. Et posuit Salomon omnia vasa; propter multitudinem autem nimiam non erat pondus aeris.

48. Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini: altare aureum, et mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream;

49. et candelabra aurea, quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram, contra oraculum ex auro puro; et quasi lili flores, et lucernas desuper aureas; et forcipes aureos,

50. et hydrias, et fuscinulas, et phialas, et mortariola, et thuribula de auro purissimo; et cardines ostiorum domus interioris sancti sanctorum, et ostiorum domus templi ex auro erant.

51. Et perfecit omne opus, quod faciebat Salomon in domo Domini, et intulit, quae sanctificaverat David pater suus, argentum et aurum, et vasa, reposuitque in thesauris domus Domini. (II. Par. 5, 1.)

CAPUT VIII.

Templum introducta in ipsum arca dedicatur, nebula illud implete. Salomon post longam orationem populo benedicit. Numerus boum et ovium immolatarum hac celebri festivitate.

(A. M. 3001. Ant. aeram Chr. 1003.
Jubilaeo 9., quartum mundi millennium aperiente.)

1. Tunc congregati sunt omnes majores natu Israël cum principibus tribuum, et duces familiarium filiorum Israël ad regem Salomonem in Jerusalem, ut deferrent arcam foederis Domini de civitate David, id est, de Sion. (II. Par. 5, 2.)

2. Convenitque ad regem Salomonem universus Israël in mense Ethanum, in solemani die (*), ipse est mensis septimus.

3. Veneruntque cuncti seues de Israël, et tulerunt arcam sacerdotes,

4. et portaverunt arcam Domini, et tabernaculum foederis, et omnia vasa sauctuarii, quae erant in tabernaculo; et feabant ea sacerdotes et Levitae.

5. Rex autem Salomon, et omnis multitudo Israël, quae convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, et immolabat oves et boves absque aestimatione et numero.

6. Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum, in oraculum templi, in sanctum sanctorum subter alas Cherubim.

7. Siquidem Cherubim expandebant alas super locum arcae, et protegebant arcam, et vectes ejus desuper.

8. Cumque eminerent vectes, et apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, qui et fuerunt ibi usque in praesentem diem.

9. In arca autem non erat aliud, nisi duae tabulæ lapidene, quas posuerat iu ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus foedus cum filiis Israël, cum egredierentur de terra Aegypti. (Exod. 31, 27. Hebr. 9, 4.)

10. Factum est autem, cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula implevit dominum Domini,

11. et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam; impleverat enim gloria Domini dominum Domini.

12. Tunc ait Salomon: Dominus dixit, ut habitaret in nebula. (II. Par. 6, 1.)

(*) Festo tabernaculorum.

13. Aedificans aedificavi domum in habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternum.

14. Convertitque rex faciem suam, et benedixit omni ecclesiae Israël; omnis enim ecclesia Israël stabat.

15. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Israël, qui locutus est ore suo ad David patrem meum, et in manibus ejus perfecit, dicens:

16. A die, qua eduxi populum meum Israël de Aegypto, non elegi civitatem de universis tribubus Israël, ut aedificaretur dominus, et esset nomen meum ibi; sed elegi David, ut esset super populum meum Israël.

17. Volutique David pater meus aedificare dominum nominis Domini Dei Israël; (II. Reg. 7, 5.)

18. et ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo aedificare dominum nominis meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans.

19. Verumtamen tu non aedificabis mihi dominum; sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse aedificabit dominum nominis meo.

20. Confirmavit Dominus sermonem suum, quem locutus est, stetique pro David patre meo, et sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus, et aedificavi dominum nominis Domini Dei Israël.

21. Et constituit ibi locum arcae, in qua fons Dominus est, quod percussit cum patribus nostris, quando egressi sunt de terra Aegypti.

22. Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiae Israël, et expandit manus suas in coelum.

23. et ait: Domine Deus Israël, nou est sisialis tui Deus in coelo desuper, et super terram deorsum, qui custodit pactum et misericordiam servis tuis, qui ambulabant coram te in toto corde suo.

24. Qui custodisti servo tuo David, patri meo, quae locutus es ei; ore locutus es, et manibus perfecisti, ut haec dies probat.

25. Nunc igitur Domine Deus Israël, conserva famulo tuo David patri meo, quae locutus es ei, dicens: Non auferetur de te vir coram me, qui sebeat super thronum Israël, ita tamen, si custodierint filii tui viam suam, ut ambulant coram me, sicut tu ambulasti in conspectu meo. (II. Reg. 7, 12.)

26. Et nunc, Domine Deus Israël, firmanter verba tua, quae locutus es servo tuo David, patri meo.

27. Ergone putandum est, quod vere Deus habitet super terram? si enim coelum, et coeli coelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificavi?

28. Sed respice ad orationem servi tui, et ad preces ejus Domine Deus meus; audi hymnum et orationem, quam servus tuus orat coram te hodie,

29. ut sint oculi tui aperti super dominum hanc nocte ac die, super dominum, de qua

dixisti: Erit nomen meum ibi; ut exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te servus tuus. (Deut. 12, 11.)

30. Ut exaudias deprecationem servi tui et populi tui Israël, quocunque oraverint in loco isto; et exaudies in loco habitaculi tui in coelo, et cum exaudieris, propitius eris.

31. Si peccaverit homo in proximum suum, et haberet aliquod juramentum, quo teneatur astrictus, et venerit propter juramentum coram altari tuo in domum tuam;

32. tu exaudies in coelo, et facies, et judicabis servos tuos, condemnans impium, et reddens viam suam super caput ejus, justificansque justum, et retribueus ei secundum justitiam suam.

33. Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos, (quia peccatus est tibi) et agentes poenitentiam, et confitentes nomini tuo, venerint, et oraverint, et deprecati fuerint in domo hac;

34. exaudi in coelo, et dimitte peccatum populi tui Israël, et reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35. Si clausum fuerit coelum, et non pluerit propter peccata eorum, et orantes in loco isto, poenitentiam egerint nomini tuo, et a peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam;

36. exaudi eos in coelo, et dimitte peccata servorum tuorum, et populi tui Israël, et ostende eis viam bonam, per quam ambulent, et da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.

37. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilentia, aut corruptus aer, aut aerugo, aut locusta, vel rubigo, et affixerit eum inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas.

38. cuncta devoratio, et imprecatio, quae acciderit omni homini de populo tuo israel, si quis cognoverit plagam cordis sui, et expandenter manus suas in domo hac;

39. tu exaudies in coelo in loco habitationis tue, et reprobitaberis, et facies, ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor ejus, (quia tu nostis solus cor omnium filiorum hominum)

40. ut timent te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.

41. Insuper et alienigena, qui non est de populo tuo Israël, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum, (audierit enim nomen tuum magnum, et manus tua fortis, et brachium tuum

42. extensus ubique) cum venerit ergo, et oraverit in hoc loco;

43. tu exaudies in coelo, in firmamento habitaculi tui, et facies omnia, pro quibus invocaverit te alienigena, ut discant universi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israël, et probent, quia nomen tuum invocatum est super dominum hauc, quam aedificav.

44. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos per viam quocunque miseri eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti, et contra domum, quam aedificavi nomini tuo;

45. et exaudies in coelo orationes eorum, et preces eorum, et facies judicium eorum.

46. Quod si peccaverint tibi, (nou est enim homo, qui non peccet) et iratus tradideris eos inimicis suis, et captivi ducti fuerint in terram inimicorum longe vel prope, (*I. Par. 6, 36. Eccl. 7, 21. I. Joann. 1, 8.*)

47. et egerint poenitentiam in corde suo in loco captivitatis, et conversi deprecati fuerint in captitate sua, dicentes: Peccavimus, inique egimus, impie gessimus;

48. et reversi fuerint ad te in universo corde suo, et tota anima sua in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint, et oraverint te contra viam terrae sue, quam dedisti patribus eorum, et civitatis, quam elegisti, et templi, quod aedificavi nomini tuo;

49. exaudies in coelo, in firmamento solii tui orationes eorum, et preces eorum, et facies judicium eorum,

50. et propitiaberis populo tuo, qui peccavit tibi, et omnibus iniuriantibus eorum, quibus praevaricati sunt in te, et dabis misericordiam coram eis, qui eos captivos habuerint, ut miserearunt eis.

51. Populus enim tuus est, et haereditas tua, quos eduxisti de terra Aegypti, de medio fornacis ferreac.

52. Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, et populi tui Israël, et exaudias eos in universis, pro quibus invocaverint te.

53. Tu euim separasti eos tibi in haereditatem de universis populis terrae, sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Aegypto Domine Deus.

54. Factum est autem, cum complexset Salomon orans Dominum omnem orationem et deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini; utrumque enim genu in terram fixerat, et manus expanderat in coelum.

55. Stetit ergo, et benedixit omni ecclesiae Israël voce magna, dicens:

56. Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israël juxta omnia, quae locutus est; non cecidit ne unus quidem sermo ex omnibus bonis, quae locutus est per Moysen servum suum.

57. Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, nou dereliuimus nos, neque projiciens.

58. Sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in universis viis ejus, et custodiamus mandata ejus, et ceremonias ejus, et iudicia, quaecunque mandavit patribus nostris.

59. Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropin-

quantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat judicium servo suo, et populo suo Israël per singulos dies,

60. ut sciant omnes populi terrae, quia Dominus ipse est Deus, et non est ultra absque eo.

61. Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis ejus, et custodiamus mandata ejus, sicut et hodie.

62. Igitur rex, et omnis Israël cum eo immolabant victimas coram Domino.

63. Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viagiuti duo millia, et ovium centum viginti millia, et dedicaverunt templum Domini rex, et filii Israël.

64. In die illa sacrificavit rex medium atrii, quod erat ante dominum Domini; fecit quippe holocaustum ibi, et sacrificium, et adipem pacificorum, quoniam altare aereum, quod erat coram Domino, minus erat, et capere non poterat holocaustum, et sacrificium, et adipem pacificorum.

65. Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, et omnis Israël cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Aegypti, coram Domino Deo nostro septem diebus^{*)}, et septem diebus, id est, quatuordecim diebus.

66. Et in die octava dimisit populos, qui beudentes regi, profecti sunt in tabernacula sua laetae, et alaci corde super omnibus bonis, quae fecerat Dominus David servo suo, et Israël populo suo.

CAPUT IX.

Dominus Salomoni secundo apparenſ, iubet ſua ſervare preecepta, addita communione, niſi ſerrata fuerint. Salomon plures aedificat cirritates, gentes ſibi facit tributarias, et claſſe in Ophir missa plurimum auri recipit.

1. Factum est autem, cum perfecſisset Salomon aedificium domus Domini, et aedificium regis, et omne, quod optaverat et voluerat facere,

2. apparuit ei Dominus secundo, sicut apparuerat ei in Gabaon. (*Supr. 3, 5. II. Par. 7, 12.*)

3. Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam et deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me; sanctifiavi domum hanc, quam aedificasti, ut posnerem nomen meum ibi in sempiternum, et erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus.

4. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis, et in aequitate, et feceris omnia, quae preecepit tibi, et legitima mea et iudicia mea servaveris,

5. pouam thronum regni tui super Israël

^{*)} Primum nempe 7 diebus dedicationi altaris tributis, alius 7 festo tabernaculorum ita, ut die octavo festi tabernaculorum celebrato, dimisus sit populus die decimū 23. mensis hujus septimi. Vide II. Par. 7, 8. et 9, 10.

in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israël. (II. Reg. 7, 12. et 16.)

6. Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, et ceremonias meas, quas proposui vobis, sed abieritis et colueritis deos alienos, et adoraveritis eos;

7. auferam Israël de superficie terrae, quam dedi eis, et templum, quod sanctificavi nomini meo, projiciam a conspectu meo, eritque Israël in proverbiū, et in fabulam cunctis populis.

8. Et domus haec erit in exemplum; omnis, qui transierit per eam, stupebit, et sibilabit, et dicet: Quare fecit Dominus sic terrae huic, et domui huic? (Deut. 29, 24. Jer. 22, 8.)

9. Et respondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Aegypti, et secuti sunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt eos, idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.

(A. M. 3012. Ant. Chr. 992.)

10. Expletis autem annis viginti *), postquam aedificaverat Salomon duas domos, id est, domum Domini, et domum regis, (II. Par. 8, 1.)

11. (Hiram rege Tyri praebente Salomonis ligna cedrina et abiegnia, et aurum juxta omne, quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilaeae.

12. Et egressus est Hiram de Tyro, ut videret oppida, quae dederat ei Salomon, et non placuerunt ei,

13. et ait: Haccine sunt civitates, quas dedisti mihi frater? Et appellavit eas terram Chabul usque in diem hanc.

14. Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

15. Haec est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad aedificandam domum Domini et domum suam, et Mello et murum Jerusalem, et Heser, et Mageddo, et Gazer.

16. Pharaon rex Aegypti ascendit, et cepit Gazer, succenditque eam igui; et Chanaanum, qui habitabat in civitate, interfecit, et dedit eam in donum filiae suae uxori Salomonis.

17. Aedificavit ergo Salomon Gazer, et Bethorou inferiorem,

18. et Baalath, et Palmiram in terra solitudinis.

19. Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, et erant absque muro, munivit, et civitates currum et civitates equitum, et quocunque ei placuit, ut aedificaret in Jerusalem, et in Libano, et in omni terra potestatis suae.

20. Universum populum, qui remanserat de Amorrhæis, et Hethæis, et Phere-

zaeis, et Hevaciis, et Jebusaeis, qui non sunt de filiis Israël,

21. horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israël exterminare, fecit Salomon tributarios usque in diem hanc.

22. De filiis autem Israël non constituit Salomon, servire quemquam; sed erant viri bellatores, et ministri ejus, et principes, et duces, et praefecti curruum et equorum.

23. Erant autem principes super omnia opera Salomonis praepositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, et statutis operibus imperabant.

24. Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam aedificaverat ei Salomon; tunc aedificavit Mello. (II. Par. 8, 11.)

25. Offerbat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, et pacificas victimas super altare, quod aedificaverat Domino, et adolebat thymiam coram Domino; perfectumque est templum.

26. Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quae est juxta Ailath in littore maris rubri, in terra Idumæae.

27. Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos et gñaros maris cum servis Salomonis.

28. Qui cum venissent in Ophir, sumum inde aurum quadringentorum viginti talentorum *) detulernut ad regem Salomonem.

CAPUT X.

Venit regina Saba ad regem Salomonem, quae ejus mirata sapientiam, magnificentiam et gubernationem, datis acceptisque amplis muneribus, discessit. Salomon multum tributum ac aurum aliunde accipit; vasa et scuta, magnificumque thronum construit; multam ac pretiosam habet supellecillum in rassis, curribus et equis, in abundantia argenti ac cedrorum.

1. Sed et regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in aenigmatibus. (II. Par. 9, 1. Matth. 12, 42. Luc. 11, 31.)

2. Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, et divitiis, camelis portantibus aromata, et aurum infinitum nimis, et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa, quae habebat in corde suo.

3. Et docuit eam Salomon omnia verba, quae proposuerat. Non fuit sermo, qui regem posset latere, et non responderet ei.

4. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum, quam aedificaverat,

5. et cibos mensae ejus, et habitacula servorum, et ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas, et holocausta, quae offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum.

*) Ita, ut 7 cum dimidio in templo, et 12 cum dimidio in domo sua aedificanda peregerit.

*) Auri deputati. Nam massa fuerat 450 talentorum, ut est II. Par. 8, 13.

6. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terra mea

7. super sermonibus tuis, et super sapientia tua, et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni. et vidi oculis meis, et probavi, quod media pars mihi nuntiata non fuerit. Major est sapientia et opera tua, quam rumor, quem audivi.

8. Beati viri tui, et beati servi tui, qui stant coram te semper, et audiunt sapientiam tuam.

9. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israël, eo quod dilexerit Dominus Israël in sempiternum, et constituit te regem, ut faceres iudicium et iustitiam.

10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosas; non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea, quae dedit regina Saba regi Salomoni.

11. (Sed et classis Hiram, quae portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, et gemmas pretiosas. *(II. Par. 9, 10.)*)

12. Fecitque rex de lignis thyiniis fulera domus Domini, et domus regiae, et citharas lyrasque cautoribus; non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in praesentem diem.)

13. Rex autem Salomon dedit reginae Saba omnia, quae voluit, et petivit ab eo, exceptis his, quae ultro obtulerat ei munere regio. Quae reversa est, et abiit in terram suam cum servis suis.

14. Erat autem pondus auri, quod asserbatur Salomon per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri,

15. excepto eo, quod asserabant viri, qui super vectigalia erant, et negotiatores, universique scruta vendentes, et omnes reges Arabiae, ducesque terra.

16. Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo; sextos auri scicos dedit in laminas scuti unius.

17. Et trecentas peltas ex auro probato; trecentae minae auri unam peltam vestiebant. Posuitque eas rex in domo saltus Libaui.

18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo nimis.

19. qui habebat sex gradus; et summitas throni rotunda erat in parte posteriori, et duae manus hinc atque inde tenentes sedile, et duo leones stabant juxta manus singulas.

20. Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde; non est factum tale opus in universis regnis.

21. Sed et omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea, et universa supplex domus saltus Libaui de auro purissimo. Non erat argentum, nec alicuius pretii putabatur in diebus Salomonis,

22. quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, et ar-

gentum, et dentes elephantorum, et simias, et pavos.

23. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terrae divitiis, et sapientia.

24. Et universa terra desiderabat voluntatem Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus.

25. Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea et aurea, vestes et arma bellica, aromata quoque, et equos et mulos per annos singulos.

26. Congregavitque Salomon currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum; et dispositi eos per civitates unitas, et cum rege in Jerusalem. *(II. Par. 1, 14.)*

27. Fecitque, ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta et lapidum; et cedrorum praeceps multitudinem, quasi sycomoros, quae nascuntur in campestribus.

28. Et educebantur equi Salomonis de Aegypto, et de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, et statuto pretio perducabant.

29. Egediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, et equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethaeorum et Syriac equos venundabant.

CAPUT XI.

Salomon plurimis jungitur mulieribus alienigenis, et ab ipsis infatuatus ad ipsarum idola convertitur. In quem iratus Dominus, suscitat ei adversarios Adad, Razon, et Jiroboam, cui per prophetam Ahiam promittit regnum Israël, serrata una tribu Salomonis filio. Moritur Salomon post quadraginta regni annos, cui succedit filius Roboam.

1. Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas, et Ammonitidas, Idumaeas, et Sidonias, et Hethaeas. *(Deut. 17, 17. Eccli. 47, 21.) (Deut. 7, 3.)*

2. de gentibus, super quibus dixit dominus filii Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardenter amore. *(Exod. 31, 16.)*

3. Fueruntque ei uxores quasi reginae septingentae, et concubinae trecentae; et averterunt mulieres cor ejus.

(A. M. 3023. Ant. Chr. 981. Regni Salomonis 34.)

4. Cumque jam esset senex^{*)}, depravatum est cor ejus per mulieres, ut quereretur deos alienos; nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

5. Sed colebat Salomon Astarthen deam

^{*)} Annorum circiter 52.

Sidoniorum, et Moloch idolum Ammonitum.

6. Fecitque Salomon, quod non placuerat coram Domino, et non adimplevit, ut sequeretur Dominum, sicut David pater eius.

7. Tunc aedificavit Salomon fanum Chamos idolo Moab in monte, qui est contra Jerusalem, et Moloch idolo filiorum Ammon.

8. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quae adolebant thura, et immolabant diis suis.

9. Igitur iratus est Dominus Salomonis, quod aversa esset mens ejus a Domino Deo Israël, qui apparuerat ei secundo, (*Supr. 9, 2.*)

10. et praeceperat de verbo hoc, ne sequeretur deos alienos; et non custodivit, quae mandavit ei Dominus.

11. Dixit itaque Dominus Salomonis: Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum, et praecepta mea, quae mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo.

12. Verumtamen in diebus tuis noufaciam propter David patrem tuum; de manu filii tui scindam illud, (*1. Chr. 12, 15.*)

13. nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo propter David servum meum, et Jerusalem, quam elegi.

14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomonis Adad Idumacum de semine regio, qui erat in Edom.

15. Cum enim esset David in Idumaea, et ascendisset Joab princeps militiae ad sepelendum eos, qui fuerant interficii, et occidisset omne masculinum in Idumaea, (*II. Reg. 8, 14.*)

16. (sex enim mensibus ibi moratus est Joab, et omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumaea)

17. fugit Adad ipse, et viri Idumaei de servis patris ejus cum eo, ut ingredere tur Aegyptum; erat autem Adad puer parvulus.

18. Cumque surrexisse de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, et introierunt Aegyptum ad Pharaonem regem Aegypti, qui dedit ei domum, et cibos constituit, et terram delegavit.

19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde in tantum, ut daret ei uxorem sororem uxoris suae germanam Taphnes reginam.

20. Genuitque ei soror Taphnes Genu bath filium, et intrivit eum Taphnes in domo Pharaonis, eratque Genu bath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus.

21. Cumque audisset Adad in Aegypto, dormisse David cum patribus suis, et mortuum esse Joab principem militiae, dixit Pharaoui: Dimitte me, ut vadam in terram meam.

22. Dixitque ei Pharaon: Qua enim re apud me iudices, ut queras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nulla; sed obsecro te, ut dimittas me.

23. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, qui fugerat Adarezer regem Soba, dominum suum; (*II. Reg. 8, 6. I. Par. 18, 6.*)

24. et congregavit contra eum viros, et factus est princeps latronum, cum interficeret eos David, abieruntque Damascum, et habitaverunt ibi, et constituerunt eum regem in Damasco,

25. eratque adversarius Israëli cunctis diebus Salomonis. Et hoc est malum Adad, et odium contra Israël; regnavitque in Syria.

26. Jeroboam quoque filius Nabath, Ephrathaeus, de Sareda, servus Salomonis, cuius mater erat nomine Sarua, mulier vidua, levavit manus contra regem. (*II. Par. 13, 6.*)

27. Et haec est causa rebellionis adversus eum, quia Salomon aedificavit Mello, et coaequavit voraginem civitatis David patris sui.

28. Erat autem Jeroboam vir fortis et potens, vidensque Salomon adolescentem bouae indolis et industrium, constituerat eum praefectum super tributa universae domus Joseph.

29. Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egredieretur de Jerusalem, et inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo; erant autem duo tautum in agro. (*II. Par. 10, 15.*)

30. Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo copertus erat, scidit in duodecim partes.

31. Et ait ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras; haec enim dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus.

32. Porro una tribus remanebit ei propter servum meum David, et Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israël,

33. eo quod dereliquerit me, et adoraverit Astarthen deam Sidoniorum, et Chamos deum Moab, et Moloch deum filiorum Ammon, et non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, et praecepta mea et iudicia, sicut David pater ejus.

34. Nec auferam omne regnum de manu ejus; sed ducent ponam eum cunctis diebus vitae sua propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea et praecepta mea.

35. Auferam autem regnum de manu filii ejus, et dabo tibi decem tribus;

36. filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem civitate, quam elegi, ut esset noinen meum ibi.

37. Te autem assumam, et regnabis super omnia, quae desiderat anima tua, eris que rex super Israël.

38. Si igitur audieris omnia, quae praecepero tibi, et ambulaveris in viis meis, et feceris, quod rectum est coram me,

custodiens mandata mea et praecepta mea, sicut fecit David servus meus, ero tecum, et aedificabo tibi domum fidelem, quomodo aedificavi David domum, et tradam tibi Israël;

39. et affligam semen David super hoc, veram tamen non cunctis diebus.

40. Volut ergo Salomon interficere Jeroboam. Qui surrexit, et aufugit in Aegyptum ad Sesac regem Aegypti, et fuit in Aegypto usque ad mortem Salomonis.

41. Reliquum autem verborum Salomonis, et omnia, quae fecit, et sapientia ejus, ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.

42. Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super omnem Israël, quadraginta anni sunt.

(A. M. 3029. Ant. Chr. 975. Aetatis Salomonis circiter 58., regni 10.)

43. Dormivitque Salomon cum patribus suis, et sepultus est in civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT XII.

Roboam, jurenum secutus consilium, valit regni divisionem, et Jeroboam rex super decem tribus constituitur; exercitum quoque Roboam adversus Jeroboam Dominus per Semeiam prophetam dissipat. Jeroboam vero aures erexit vitulos adorandos. constitutis solemnitate, altari ac sacerdotibus.

(A. M. 3029.)

1. Venit autem Roboam in Sichem; illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituum eum regem. (II. Par. 10.1.)

2. At vero Jeroboam filius Nabat, cum adhuc esset in Aegypto profugus a facie regis Salomonis, audit a morte ejus, reversus est de Aegypto.

3. Misericunque et vocaverunt eum. Venit ergo Jeroboam, et omnis multitudo Israël, et locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis; tu itaque nunc imminue paupilum de imperio patris tui durissimo, et de jugo gravissimo, quod imposuit nobis, et serviens tibi. (Eccli. 1, 8.)

5. Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, et revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6. init consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebant coram Salomone patre ejus, cum adhuc viveret, et ait: Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic?

7. Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris populo huic, et servieris, et petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus.

8. Qui dereliquerunt consilium senum, quod dederant ei, et adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, et assistebant illi,

9. dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic, qui

dixerunt mihi: Levius fac jugum, quod imposuit pater tuus super nos?

10. Et dixerunt ei juvenes, qui nutriti fuerant cum eo: Sic loqueris populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos; sic loqueris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.

11. Et nunc pater mens posuit super vos jugum grave; ego autem addam super jugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis; ego autem caedam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, et omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens: Revertimini ad me die tertia.

13. Responditque rex populo dura, delecto consilio seniorum, quod ei dederant,

14. et locutus est eis secundum consilium juvenerum, dicens: Pater meus aggravavit jngum vestrum; ego autem addam jugo vestro. Pater meus cecidit vos flagellis; ego autem caedam vos scorpionibus.

15. Et non acquievit rex populo, quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahiae Silonitae ad Jeroboam filium Nabat. (Supr. 11, 31.)

16. Videns itaque populus, quod noluissest eos audire rex, respondit ei, dicens: Quae nobis pars in David? vel quae haereditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israël; nunc vide dominum tuum David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israël, quicunque habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18. Misit ergo rex Roboam Aduram, qui erat super tributa, et lapidavit eum omnis Israël, et mortuus est. Porro rex Roboam festinus ascendit currunt, et fugit in Jerusalem,

19. recessisse Israël a domo David usque in praesentem diem.

20. Factum est autem, cum audisset omnis Israël, quod reversus esset Jeroboam, miserunt, et vocaverunt eum congregato coetu, et constituerunt eum regem super omnem Israël, nec secutus est quisquam domum David praeter tribum Juda solam.

(A. M. 3030. Ant. Chr. 974.)

21. Venit autem Roboam Jerusalem, et congregavit universam domum Juda, et tribum Benjamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra dominum Israël, et reducerent regnum Roboam filio Salomonis.

22. Factus est autem sermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens: (II. Par. 11, 2)

23. Loquere ad Roboam filium Salomonis, regem Juda, et ad omnem domum Juda, et Benjamini, et reliquos de populo, dicens:

24. Haec dicit Dominus: Non ascendetis, neque hellabitis contra fratres vestros

filios Israël. Revertatur vir in domum suam; a me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, et reversi sunt de itinere, sicut eis praeceperat Dominus.

25. Aedificavit autem Jeroboam Sichem*) in monte Ephraïm, et habitavit ibi; et egressus inde aedificavit Phanuel.

26. Dixitque Jeroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David;

27. si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem; et convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam, regem Juda, interficentque me, et revertentur ad eum.

28. Et excoigitato consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: Nolite ultra ascendere in Jerusalem. Ecce dñi tui Israël, qui te eduxerunt de terra Aegypti. (Tob. 1, 5.) (Exod. 32, 8.)

29. Posuitque unum in Bethel, et alterum in Dan.

30. Et factum est verbum hoc in peccatum; ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan.

31. Et fecit fana in excelsis, et sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi. (II. Par. 11, 15.)

32. Constituitque diem solemnum in mense octavo, quintadecima die mensis, in similitudinem solemnitatis**), quae celebrabatur in Juda. Et ascendens altare, similiiter fecit in Bethel, ut immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat, constituitque in Bethel sacerdotes excelsorum, quae fecerat.

33. Et ascendit*** super altare, quod extruxerat in Bethel, quintadecima die mensis octavi, quem fixerat de corde suo, et fecit solemnitatem filii Israël, et ascendit super altare, ut adoleret incensum.

CAPUT XIII.

Missus propheta de Juda ad Jeroboam de altaris subversione et nativitate Josiae regis prophetat. Quo orante, manus Jeroboam, quae exaruerat, sanitati restituitur; rediens autem propheta a leone occiditur, quod Dei verbo inobediens fuisset, et Jeroboam suam auget impietatem.

(A. M. 3030.)

1. Et ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel, Jeroboam stante super altare, et thus jaceiente.

2. Et exclamavit contra altare in sermone Domini, et ait: Altare, altare, haec dicit Dominus (*): Ecce filius nasceretur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc

in te thura succendent, et ossa hominum super te incendet. (IV. Reg. 23, 16.)

3. Deditque in illa die signum, dicens: Hoc erit signum, quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, et effundetur cinis, qui in eo est.

4. Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad se.

5. Altare quoque scissum est, et effusus est cinis de altari juxta signum, quod praedixerat vir Dei in sermone Domini.

6. Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, et ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, et reversa est manus regis ad eum, et facta est, sicut prius fuerat.

7. Locutus est autem rex ad virum Dei: Veni mecum domum, ut prandeas, et dabo tibi munera.

8. Responditque vir Dei ad regem: Si dederis mihi medium partem domus tuae, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto;

9. sic enim mandatum est mihi in sermone Domini praecipientis: Non comedes panem, neque bibes aquam, nec revertaris per viam, qua venisti.

10. Abiit ergo per aliam viam, et non est reversus per iter, quo venerat in Bethel.

11. Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filii sui, et narraverunt ei omnia opera, quae fecerat vir Dei illa die in Bethel, et verba, quae locutus fuerat ad regem, narraverunt patri suo.

12. Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda.

13. Et ait filii suis: Sternite mihi asnum. Qui cum stravissent, ascendit,

14. et abiit post virum Dei, et iuvenit eum sedente subtus terebinthum, et ait illi: Tunc es vir Dei, qui venisti de Juda: Respondit ille: Ego sum.

15. Dixitque ad eum: Veni mecum domum, ut comedas panem.

16. Qui ait: Non possum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto,

17. quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, et non bibes aquam ibi, nec revertaris per viam, qua feris.

18. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui, et angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, et bibat aquam. Fefellit eum,

19. et reduxit secum; comedit ergo panem in domo ejus, et bibit aquam.

*) Ab Abimelech rege ante annos 258 dirutam. Judic. 9, 45.

**) Tabernaculorum scilicet.

***) Ab hoc idolatriæ exercitio deducendum est initium annorum 300 iniquitatis Israël. Ezech.

4, 5. (*) Id vero annis 250, antequam impleretur, praedictum est.

20. Cumque sederent ad mensam, factus est serino Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.

21. Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Juda, dicens: Haec dicit Dominus: Quia non obediebas iustis orientis Domini, et non custodisti mandatum, quod praecepit tibi Dominus Deus tuus,

22. et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam in loco, in quo praecepit tibi, ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.

23. Cumque comedisset et bibisset, stravuit asinum suum prophetae, quem reduxerat.

24. Qui cum abiisset, invenit eum leo in via, et occidit, et erat cadaver ejus projectum in itinere; asinus autem stabat iuxta illum, et leo stabat iuxta cadaver.

25. Et ecce viri transeuntes viderunt cadaver projectum in via, et leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt et divulgaverunt in civitate, in qua propheta ille sexen habitat.

26. Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait: Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, et tradidit eum Dominus leoni, et confregit eum, et occidit iuxta verbum Domini, quod locutus est ei.

27. Dixique ad filios suos: Sternite mili asinum. Qui cum stravissent,

28. et ille abiisset, invenient cadaver ejus projectum in via, et asinum et leonem stantes juxta cadaver; non comedit leo de cadavere, nec laesit asinum.

29. Tulit ergo propheta cadaver viri Dei, et posuit illud super asinum, et reversus intulit in civitatem prophetae senis, ut plangeret eum.

30. Et posnit cadaver ejus in sepulchro suo, et plauerunt eum: Hec, heu mi frater.

31. Cumque plauissent eum, dixit ad filios suos: Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est; juxta ossa ejus ponite ossa mea.

32. Profecto enim veniet sermo, quem praedixit in sermone Domini contra altare, quod est in Bethel, et contra omnia fana excelsorum, quae sunt in urbibus Samariae.

33. Post verba haec nou est reversus Jeroboam de via sua pessima; sed e contrario fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum. Quicunque volebat, implebat manum suam, et siebat sacerdos excelsorum.

34. Et propter hanc causam peccavit dominus Jeroboam, et eversa est, et delecta de superficie terrae.

CAPUT XIV.

Ahias propheta, ab uxore Jeroboam super filio Abia aegrotante interrogatus, praedicat, filium moriturum, et domum Jeroboam penitus evertendam. Quo mortuo, succedit filius Nadab; rex autem Aegypti diripit domum Domini in Ierusalem; et mortuo Roboam, succedit filius Abia.

1. In tempore illo aegrotavit Abia filius Jeroboam.

2. Dixitque Jeroboam uxori suae: Surge, et commuta habitum, ne cognoscaris, quod sis uxor Jeroboam, et vade in Silo, ubi est Ahias propheta, qui locutus est mihi, quod regnaturus esset super populum hunc. (*Supr. 11, 31.*)

3. Tolle quoque in manu tua decem panes, et crustulam, et vas mellis, et vade ad illum; ipse enim indicabit tibi, quid eventurum sit puer huic.

4. Fecit, ut dixerat, uxor Jeroboam, et consurgens abiit in Silo, et venit in dominum Ahiae. At ille non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus prae senectute.

5. Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce uxor Jeroboam ingreditur, ut consultat te super filio suo, qui aegrotat. Haec et haec loqueris ei. Cum ergo illa intraret, et dissimularet, se esse, quae erat,

6. audivit Ahias sonitum pedum ejus introeuntes per ostium, et ait: Ingredere uxor Jeroboam; quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius.

7. Vade, et dic Jeroboam: Haec dicit Dominus Deus Israël: Quia exaltavi te de medio populi, et dedi te ducem super populum meum Israël,

8. et scidi regnum domus David, et dedi illud tibi, et non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens, quod placitum esset in conspicere meo;

9. sed operatus es mala super omnes, qui fuerunt ante te, et fecisti tibi deos alienos et conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum:

10. idcirco ecce ego inducam mala super dominum Jeroboam, et percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, et clausum, et novissimum in Israël; et mundabo reliquias domus Jeroboam, sicut mundari solet finus usque ad purum. (*Infr. 15, 29.*)

11. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves coeli, quia Dominus locutus est.

12. Tu igitur surge, et vade in dominum tuam, et in ipso introitu pedum tuorum in urbem morieretur puer.

13. Et planget cum omnis Israël, et sepeliet; iste enim solus inferetur de Jeroboam in sepulchrum, quia inventus est

super eo sermo bonus a Domino Deo Israël in domo Jeroboam.

14. Constituit autem sibi Dominus regem super Israël, qui percutiet dominum Jeroboam in hac die, et in hoc tempore,

15. et percutiet Dominus Deus Israël, sicut moveri solet arundo in aqua, et evellet Israël de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, et ventilabit eos trans flumen, quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum.

16. Et tradet Dominus Israël propter peccata Jeroboam, qui peccavit, et peccare fecit Israël.

17. Surrexit itaque uxor Jeroboam, et abiit, et venit in Thersa; cumque illa ingredetur lime domus, puer mortuus est,

18. et sepelierunt eum. Et planxit eum omnis Israël juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Abiae prophetae.

19. Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, et quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël.

20. Dics autem, quibus regnavit Jeroboam, viginti duo anni sunt; et dormivit cum patribus suis, regnavitque Nadab filius eius pro eo.

21. Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Juda. Quadraginta et unius annus erat Roboam, cum regnare coepisset; decem et septem annos regnavit in Jerusalem civitate, quam elegit Dominus, ut posneret nomen suum ibi, ex omnibus tribubus Israël. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. (*II. Par. 12, 13.*)

22. Et fecit Judas malum coram Domino, et irritaverunt eum super omnibus, quae fecerant patres eorum in peccatis suis, quae peccaverunt.

23. Aedificaverunt enim et ipsi sibi aras, et statuas, et lucos super omneum collem excelsum, et subter omnem arborem frondosam;

24. sed et effoeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israël.

(A. M. 3033. Ant. Chr. 971.)

25. In quinto autem anno regni Roboam ascendit Sesac rex Aegypti in Jerusalem,

26. et tulit thesauros domus Domini, et thesauros regios, et universa diripiuit; scuta quoque aurea, quae fecerat Salomon, (*Supr. 10, 16.*)

27. pro quibus fecit rex Roboam senta aerea, et tradidit ea in manum ducum scutariorum, et eorum, qui excubabant ante ostium domus regis.

28. Cumque ingredetur rex in dominum Domini, portabant ea, qui praeceundi habebant officium, et postea reportabant ad armamentarium scutariorum.

29. Reliqua autem sermonum Roboam, et omnia, quae fecit, ecce scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda.

30. Fuitque bellum inter Roboam et Jeroboam cunctis diebus.

31. Dormivitque Roboam cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis; et regnavit Abiam filius ejus pro eo.

CAPUT XV.

Impio Abiae regi Judae succedit pius filius Asa, qui adversus Baasan regem Israël proeliat, impetrato a Benadad rege Syriæ auxilio. Asa morienti succedit filius Josaphat. At Baasa Nadab filium Jeroboam cum universa cognatione occidit, et pro eo regnat super Israël viginti quatuor annis, impius post impium.

(A. M. 3046. Ant. Chr. 958.)

1. Igitur in octavo decimo anno regni Jeroboam filii Nabath regnavit Abiam super Judam.

2. Tribus annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha filia Abessalom. (*II. Par. 13, 2.*)

3. Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quae fecerat ante eum, nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

4. Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Jerusalem, ut suscitaret filium ejus post eum, et statueret Jerusalem,

5. eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, et non declinasset ab omnibus, quae praeceperat ei, cunctis diebus vitae suae, excepto seruone Uriæ Hethaci. (*II. Reg. 11, 14.*)

6. Attamen bellum fuit inter Roboam et Jeroboam omni tempore vitae ejus.

7. Reliqua autem sermonum Abiam, et omnia, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Fuitque proelium inter Abiam et inter Jeroboam. (*II. Par. 13, 3.*)

8. Et dormivit Abiam cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Asa filius ejus pro eo. (*II. Par. 14, 1.*)

(A. M. 3049. Ant. Chr. 955.)

9. In anno ergo vigesimo Jeroboam regis Israël regnavit Asa rex Juda,

10. et quadraginta et uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom.

11. Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus,

12. et abstulit effoeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum, quae fecerant patres ejus.

13. Insuper et Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Prialpi, et in luco ejus, quem consecraverat, subvertitque specum ejus, et confregit simulacrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron;

14. excelsa autem non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis.

15. Et intulit ea, quae sanctificaverat pater suus, et voverat, in domum Domini, argentum et aurum, et vasa.

16. Bellum autem erat inter Asa et Baasa regem Israël cunctis diebus eorum *).

(A. M. 3061. Ant. Chr. 910.)

17. Ascendit quoque Baasa rex Israël in Iudam, et aedificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda. (II. Par. 16, 1.)

18. Tollens itaque Asa omne argentum et aurum, quod remanserat in thesauris domus Domini, et in thesauris domus regiae, dedit illud in manus servorum suorum, et misit ad Benadad filium Tabremon filii Hezion, regem Syrie, qui habitabat in Damasco, dicens:

19. Foedus est inter me et te, et inter patrem meum et patrem tuum; ideo misisti munera, argentum et aurum, et peto, ut venias, et irritum facias foedus, quod habes cum Baasa rege Israël, et recedat a me.

20. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israël, et percusserunt Ahion, et Dan, et Abeldom Maacha, et universam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali.

21. Quod cum audisset Baasa, intermisit aedificare Rama, et reversus est in Thersa.

22. Rex autem Asa nuntium misit in omnem Iudam, dicens: Nemo sit excusat. Et tulerunt lapides de Rama, et ligna ejus, quibus aedificaverat Baasa, et extraxit de eis rex Asa Gabaa-Benjamini, et Maspha.

23. Reliqua autem omnium sermonum Asa, et universae fortitudines ejus, et cuncta, quae fecit, et civitates, quas extraxit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Verumtamen in tempore senectutis suae doluit pedes.

24. Et dormivit cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David patris sui. Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo. (II. Par. 17, 1.)

(A. M. 3050. Ant. Chr. 954.)

25. Nadab vero filius Jeroboam regnabit super Israël anno secundo Asa regis Juda, regnavitque super Israël duobus annis.

26. Et fecit, quod malum est in conspectu Domini, et ambulavit in viis patris sui, et in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël.

27. Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiae de domo Issachar, et percussit eum in Gebbethon, quae est urbs Philistinorum; siquidem Nadab et omnis Israël obsidebant Gebbethon.

(A. M. 3051.)

28. Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa regis Juda, et regnavit pro eo.

29. Cumque regnasset, percussit omnem

domum Jeroboam; non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus, donec dereliceret eum juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu servi sui Ahiae Silonitis, (Infr. 21, 22.) (Supr. 1^t, 10.)

30. propter peccata Jeroboam, quae peccaverat, et quibus peccare fecerat Israël, et propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israël.

31. Reliqua autem sermonum Nadab, et omnia, quae operatus est, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

32. Fuitque bellum inter Asa et Baasa regem Israël cunctis diebus eorum.

(A. M. 3051.)

33. Anno tertio Asa regis Juda regnabit Baasa filius Ahia super omnem Israël in Thersa viginti quatuor annis.

34. Et fecit malum coram Domino, ambulavitque in via Jeroboam, et in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël.

CAPUT XVI.

Jehu prophetat regis Baasa et domus ipsius subversionem, cui mortuo succedit filius Ela, quem impius Zambri occidit, eoque regnum invadente, elegit Israël Amri. Quo impio regnum obtinente, Zambri se cum domo regia succedit; mortuo autem Amri succedit filius impiissimus Achab, qui Jezebel duxit uxorem, et ejus tempore reaedificatur Jericho.

1. Factus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasa, dicens:

2. Pro eo, quod exaltavi te de pulvere, et posui te ducem super populum meum Israël, tu autem ambulasti in via Jeroboam, et peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum;

3. ecce ego demetam posteriora Baasa, et posteriora domus ejus, et faciam dominum tuum sicut dominum Jeroboam filii Nahath.

4. Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes, et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres coeli. (Supr. 14, 11.)

5. Reliqua autem sermonum Baasa, et quaecunque fecit, et proelia ejus, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël? (II. Par. 16, 1.)

6. Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa; et regnavit Ela filius ejus pro eo.

7. Cum autem in manu Jehu filii Hanani prophetae verbum Domini factum esset contra Baasa, et contra domum ejus, et contra omne malum, quod fecerat coram Domino ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam; ob hanc causam occidit eum, hoc est, Jehu filium Hanani, prophetam.

(A. M. 3074. Ant. Chr. 930.)

8. Anno vigesimo sexto Asa regis Juda regnavit Ela filius Baasa super Israël in Thersa duobus annis.

* Ex quo cooperunt, ad mortem usque Baasae; nam illi superstes fuit Asa.

9. Et rebellavit contra eum servus suus Zambri, dux mediae partis equitum; erat autem Ela in Thersa bibens, et temulen-
tus in domo Arsa praefecti Thersa.

10. Irruens ergo Zambri, percussit, et occidit eum anno vigesimo septimo Asa regis Juda, et regnavit pro eo. (*IV. Reg. 9, 31.*)

11. Cumque regnasset, et sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, et non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, et propinquos et amicos ejus.

12. Delevitque Zambri omnem domum Baasa juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Iehu prophetae,

13. propter universa peccata Baasa, et peccata Ela filii ejus, qui peccaverunt, et peccare fecerunt Israël, provocantes Domum Deum Israël in vanitatibus suis.

14. Reliqua autem sermonum Ela, et omnia, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

(*A. M. 3075. Ant. Chr. 929.*)

15. Anno vigesimo septimo Asa regis Juda regnavit Zambri septem diebus in Thersa; porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philistinorum.

16. Cumque audisset, rebellasse Zambri, et occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israël Amri, qui erat princeps militiae super Israël in die illa in castris.

17. Ascendit ergo Amri, et omnis Israël cum eo de Gebbethon, et obsidebant Thersa.

18. Videns autem Zambri, quod expugnanda esset civitas, ingressus est palatum, et succendit se cum domo regia, et mortuus est.

19. in peccatis suis, quae peccaverat, faciens malum coram Domino, et ambulans in via Jeroboam, et in peccato ejus, quo fecit peccare Israël.

20. Reliqua autem sermonum Zambri, et insidiarum ejus, et tyrannidis, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

21. Tunc divisus est populus Israël in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem, et media pars Amri.

22. Praevaluit autem populus, qui erat cum Amri, populo, qui sequebatur Thebni filium Gineth; mortuusque est Thebni, et regnavit Amri.

(*A. M. 3079. Ant. Chr. 925.*)

23. Anno trigesimo primo Asa regis Juda regnavit Amri super Israël duodecim annis; in Thersa regnavit sex annis.

24. Emitque montem Samarine a Somer duobus talentis argenti, et aedificavit eum, et vocavit nomen civitatis, quam extraxerat, nomine Semer domini montis Samariae.

25. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, et operatus est nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum.

26. Ambulavitque in omni via Jeroboam filii Nabath, et in peccatis ejus, quibus peccare fecerat Israël, ut irrita-

ret Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

27. Reliqua autem sermonum Amri, et proelia ejus, quae gessit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

(*A. M. 3086. Ant. Chr. 918.*)

28. Dormivitque Amri cum patribus suis, et sepultus est in Samaria; reguavitque Achab filius ejus pro eo.

29. Achab vero filius Amri regnavit super Israël anno trigesimo octavo Asa regis Juda. Et regnavit Achab filius Amri super Israël in Samaria viginti et duobus annis.

30. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes, qui fuerunt ante eum.

31. Nec suscepit ei, ut ambularet in peccatis Jeroboam filii Nabath; insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, et servivit Baal, et adoravit eum.

32. Et posuit aram Baal in templo Baal, quod aedificaverat in Samaria,

33. et plantavit lucum; et addidit Achab in opere suo, irrigans Dominum Deum Israël, super omnes reges Israël, qui fucrunt ante eum.

34. In diebus ejus aedificavit Hiel de Bethel Jericho; in Abiram primitivo suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filii Nun. (*Jos. 6, 26.*)

CAPUT XVII.

Elias coelum triennio claudit, primumque pascitur a corvis, deinde a muliere Sareptana, cuius hydria farinae et lecythus olei non minuantur; filius autem ipsius oratione Eliae resuscitatur.

(*A. M. circiter 3092. Ant. Chr. 912.*)

1. Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israël, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba. (*Eccli. 48, 1. Jac. 5, 17.*)

2. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:

3. Recede hinc, et vade contra orientem, et abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem,

4. et ibi de torrente libes; corvisque pracecepi, ut pascant te ibi.

5. Abiit ergo, et fecit juxta verbum Domini; cumque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Jordanem.

6. Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane, similiter panem et carnes vesperi, et biebat de torrente.

(*A. M. 3093.*)

7. Post dies autem siccatus est torrens; non enim pluerat super terram.

8. Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens:

†) Fer. 6. post Dom. 2. Quadr.

9. Surge, et vade in Sarepta Sidoniorum, et manebis ibi; praecepi enim ibi mulieri viduae, ut pascat te.

10. Surrexit, et abiit in Sarepta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua, colligens ligna, et vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, ut hibam. (*Iuc. 4, 26.*)

11. Cumque illa pergeret, ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua.

12. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho; en colligo duo ligna, ut ingrediar et faciam illum mihi et filio meo, ut comedamus, et moriamur.

13. Ad quam Elias ait: Noli timere; sed vade, et fac, sicut dixisti. Verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, et affer ad me; tibi autem et filio tuo facies postea.

14. Haec autem dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur usque ad diem, in qua Dominus datus est pluviam super faciem terræ.

15. Quæ abiit, et fecit juxta verbum Eliæ; et cœmedit ipse, et illa, et domus ejus. Et ex illa die

16. hydria farinæ non defecit, et lecythus olei non est immunitus juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ.

17. Factum est autem post haec^{t)}, aerotavit filius mulieris matrisfamilias, et erat languor fortissimus ita, ut non remuneret in eo halitus.

18. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi et tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniurias meas, et interficeres filium meum?

19. Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, et portavit in coenaculum ubi ipse manebat, et posuit super lectulum suum.

20. Et clamavit ad Dominum, et dixit: Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam ego nunc sustendor, affixisti, ut interficies filium ejus?

21. Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum, et ait: Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri bujus in viscera ejus.

22. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ, et reversa est anima pueri intra eum, et revixit.

23. Tulitque Elias puerum, et depositit eum de coenaculo in inferiorem domum, et tradidit matri sua, et ait illi: En vivit filius tuus.

24. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum est.

CAPUT XVIII.

Increcente fame, Elias Abdiae, herbam pecoribus querenti, occurrit, cui aegre persuadet, ut nuntiet Achab, se adesse. Qui occurrentis Eliae, ab ipso corripitur. Dei zelo Elias 850 pseudoprophetas occidi jubet, dato de coeto igne ad consummationem holocausti, et pluviam a Deo impletat.

(A. M. 3096.)

1. Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam in anno tertio^{*)}, dicens: Vade, et ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terræ.

2. Igit ergo Elias, ut ostenderet se Achab; erat autem famæ vehemens in Samaria.

3. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suæ; Abdias autem timebat Dominum valde.

4. Nam cum interficeret Jezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, et abscondit eos quinquageneros et quinquageneros in speluncis, et pavit eos pane et aqua.

5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, et in cunctas valles, si forte possimus invenire herban, et salvare equos et mulos, et non penitus jumenta intereant.

6. Diviseruntque sibi regiones, ut circumirent eas. Achab ibat per viam unam, et Abdias per viam alteram seorsum.

7. Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei. Qui cum cognovisset eum, eccecidit super faciem suam, et ait: Num tu es, dominus mi, Elias?

8. Cui ille respondit: Ego. Vade, et dic domino tuo: Adest Elias.

9. Et ille: Quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me?

10. Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo non misericordius meus te requirens, et respondentibus cunctis: Non est hic; adjuravit regna singula et gentes, eo quod minime reperiretur.

11. Et nunc tu dicas mihi: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias.

12. Cumque recessero a te, spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoror. Et ingressus nuntiabo Achab, et non inveniens te, interficiet me; servus autem tuus timet Dominum ab infanthia sua.

13. Numquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim, cum interficeret Jezabel prophetas Domini, quod abscondiderim de prophetis Domini centum viros, quinquageneros et quinquageneros in speluncis, et paverim eos pane et aqua?

14. Et nunc tu dicas: Vade, et dic domino tuo: Adest Elias; ut interficiat me?

^{t)} Jac. 5, 17. dicitur: Non pluisse annos 3 et incenses 6. Sit ergo annus tertius hic memoratus a mansione Eliae in Sarepta, quem sex illi menses præcesserint.

15. Et dixit Elias: Vivit Dominus exercitum, ante cujus vultum sto, quia hodie apparebo ei.

16. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, et indicavit ei, venitque Achab in occursum Eliae.

17. Et cum vidisset eum, ait: Tune es ille, qui conturbas Israël?

18. Et ille ait: Non ego turbavi Israël, sed tu, et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim.

19. Verumtamen nunc mitte, et congrega ad me universum Israël in monte Carmeli, et prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel.

20. Misit Achab ad omnes filios Israël, et congregavit prophetas in monte Carmeli.

21. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum.

22. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus; prophetae autem Baal quadringenti et quinquaginta viri sunt.

23. Deutur nobis duo boves, et illi eligant sibi bovem unum, et in frusta cædentes, ponant super ligna; ignem autem nou supponant. Et ego faciam bovem alterum, et imponam super ligna; ignem autem nou supponam.

24. Invocate nomina deorum vestrorum, et ego invocabo nomen Domini mei; et Deus, qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio.

25. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum, et facite primi, quia vos plures estis, et invoke nomine deorum vestrorum, ignemque non supponatis.

26. Qui cum tulissent bovem, quem deridat eis, fecerunt; et invocabant nomen Baal de manu usque ad meridiem, dicentes: Baal, exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet, transiliebantque altare, quod fecerant.

27. Cumque esset jam meridiem, illudebat illis Elias, dicens: Clamate vocem majorem; Deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.

28. Clamabant ergo voce magna, et incidebant se juxta ritum suum cultris et lanceolis, donec perfunderentur sanguine.

29. Postquam autem transitit meridiem, et illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes;

30. dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat.

31. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem

factus est sermo Domini, dicens: Israël erit nomen tuum. (*Gen. 32, 28.*)

32. Et aedificavit de lapidibus altare in nomine Domini, fecitque aquaeductum, quasi per duas aratiunculas, in circuitu altaris,

33. et composuit ligna, divisitque per membra boven, et posuit super ligna,

34. et ait: Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holocaustum, et super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecisset secundo, ait: Etiam tertio idipsum facite. Feceruntque tertio,

35. et currebant aquae circum altare, et fossa aqueductus repleta est.

36. Cumque jam tempus esset, ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abram, et Isaac, et Israël, ostende hodie, quia tu es Deus Israël, et ego servus tuus, et juxta præceptum tuum feci omnia verba haec.

37. Exaudi me Domine, exaudi me, ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterum.

38. Cecidit autem ignis Domini, et voravit holocaustum, et ligna, et lapides, pulverem quoque, et aquam, quae erat in aqueductu lambens.

39. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, et ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.

40. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi.

41. Et ait Elias ad Achab: Ascende, comedete, et bibe, quia sonus multae pluviae est.

42. Ascedit Achab, ut comedaret et biberet; Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua,

43. et dixit ad puerum suum: Ascende, et prospice contra mare. Qui cum ascenderet, et contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursum ait illi: Revertere septem vicibus.

44. In septima autem vice ecce nube parva quasi vestigium hominis ascenderat de mari. Qui ait: Ascende, et dic Achab: Jungi currum tuum et descendere, ne occupet te pluvia.

45. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce coeli contenebrati sunt, et nubes, et ventus, et facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Jezrahel;

46. et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel.

CAPUT XIX.

Elias, fugiens Jezabel in deserto, a somno excitatus, panem divinitus missum edit, aquamque bibit, et ita ad montem Horeb perrenuit; ibique in spelunca querens, se solum Domini prophetam relictum, audit, septem milia esse relicta; militurisque ad ungendum Hazaël in regem Syriae, et Jehu in regem Israël, et Eliseum in prophetam.

1. Nuntiavit autem Achab Jezabel omnia, quae fecerat Elias, et quomodo occidisset universos prophetas gladio.

2. Misitque Jezabel nuntium ad Eliam, dicens: Haec mihi faciant dii, et haec addant, nisi hac hora cras posnero animam tuam sicut animam unius ex illis.

(A. M. 3097. Ant. Chr. 907.)

3. Timuit ergo Elias, et surgens abiit, quoquaque eum cerebat voluntas ^{f)}; venitque in Bersabee Juda, et dimisit ibi puerum suum,

4. et perrexit in desertum viam unius diei. Cumque venisset, et sederet subter unam juniperum, petivit animac suae, ut moreetur, et ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam; neque enim melior sum, quam patres mei.

5. Projecitque se, et obdormivit in umbra juniperi; et ecce angelus Domini tetigit eum, et dixit illi: Surge, et comedere.

6. Respexit, et ecce ad caput suum subcinericius panis, et vas aquae; comedit ergo, et bibit, et rursum obdormivit.

7. Reversusque est angelus Domini secundo, et tetigit eum, dixitque illi: Surge, comedere; grandis enim tibi restat via.

8. Qui cum surrexisset, comedit et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb.

9. Cumque venisset illuc, mansit in spelunca; et ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis Elia?

10. At ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercitum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occididerunt gladio; derelictus sum ego solus, et querunt animam meam, ut auferant eam.

11. Et ait ei: Egredere, et sta in monte coram Domino; et ecce Dominus transit, et spiritus grandis et fortis subvertens montes, et conterens petras ante Dominum, non in spiritu Dominus; et post spiritum commotio, non in commotione Dominus;

12. et post commotionem ignis, non in igne Dominus; et post ignem sibilus aurae tenuis.

13. Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, et egressus stetit in ostio speluncae, et ecce vox ad eum, dicens: Quid hic agis Elia? Et ille respondit:

14. Zelo zelatus sum pro Domino Deo

exercitum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israël, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio; derelictus sum ego solus, et querunt animam meam, ut auferant eam. (Rom. 11, 3.)

15. Et ait Dominus ad eum: Vade, et revertere in viam tuam per desertum in Damascum; cumque perveneris illuc, unges Hazaël regem super Syriam,

16. et Jehu filium Naanii unges regem super Israël; Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, unges prophetam pro te. (IV. Reg. 9, 1.)

17. Et erit, quicunque fugerit gladium Hazaël, occidet eum Jehu, et quicunque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Elias.

18. Et derelinquam mihi in Israël septem milia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, et omne os, quod non adoravit eum, osculans manus. (Rom. 11, 4.)

19. Profectus ergo iude Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, et ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat; cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum.

20. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, et ait: Osculer, oro, patrem meum, et matrem meam, et sic separare. Dixitque ei: Vade, et revertere; quod enim meum erat, feci tibi.

21. Reversus autem ab eo, tulit par boum, et mactavit illud, et in aratro boum coxit carnes, et dedit populo, et comediderunt; consurgensque abiit, et secutus est Eliam, et ministrabat ei.

CAPUT XX.

Syri, Samariam obsidentes, caeduntur a pueris principum provinciarum, rursusque anno altero in campestribus caeduntur; rex autem Achab a propheta reprehenditur, quod foedus cum Benadad rege Syriae inierit, illumque virum dimiserit.

(A. M. 3103. Ant. Chr. 907.)

1. Porro Benadad rex Syriae congregavit omnem exercitum suum, et triginta duos reges secum, et equos, et currus; et ascendens pugnabat contra Samarium, et obsidebat eam.

2. Mittensque nuntios ad Achab regem Israël in civitatem,

3. ait: Haec dicit Benadad: Argentum tuum, et aurum tuum meum est; et uxores tuae, et filii tui optimi mei sunt.

4. Responditque rex Israël: Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, et omnia mea.

5. Revertentesque nuntii, dixerunt: Haec dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, et aurum tuum, et uxores tuas, et filios tuos dabis uibhi.

6. Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, et scrutabuntur dominum tuam, et domum servorum tuorum;

f) Fer. 4. Qual. Temp. Quadr.

et omne, quod eis placuerit, ponent in manibus suis, et auferent.

7. Vocavit autem rex Israël omnes seniores terre, et ait: Animadverte, et vide, quoniam insidetur nobis; misit enim ad me pro uxoribus meis, et filiis, et pro argento et auro, et nou abnui.

8. Dixeruntque omnes majores natu, et universus populus ad eum: Non audias, neque acquiescas illi.

9. Respondit itaque nuntius Benadad: Dicte domino meo regi: Omnia, propter quae misisti ad me servum tuum in initio, faciam; haec autem rem facere non possum.

10. Reversique nuntii retulerunt ei. Qui remisit, et ait: Haec faciant mihi dii, et haec addant, si suscererit pulvis Samariae pugiliis omnis populi, qui sequitur me.

11. Et respondens rex Israël, ait: Dicte ei: Ne glorietur accinctus aequa, ut discinctus.

12. Factum est autem, cum audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse et reges in umbraculis, et ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

13. Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israël, ait ei: Haec dicit Dominus: Certe vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce ego tradam eam in manu tua hodie, ut scias, quia ego sum Dominus.

14. Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: Haec dicit Dominus: Per pedissequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet proeliari? Et ille dixit: Tu.

15. Recensuit ergo pueros principum provinciarum, et reperit numerum ducentorum triginta duorum, et recensuit post eos populum, omnes filios Israël, septem millia;

16. et egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, et reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant.

17. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad. Qui nuntiaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.

18. Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos; sive ut proelicti, vivos eos capite.

19. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur;

20. et percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat; fuderuntque Syri, et persecutus est eos Israël. Fugit quoque Benadad rex Syriae in equo cum equitibus suis.

21. Necnon egressus rex Israël percussit equos et currus, et percussit Syriam plaga magna.

22. (Accedens autem propheta ad regem Israël, dixit ei: Vade, et confortare, et scito, et vide, quid facias; sequenti enim anno rex Syriae ascedet contra te.)

23. Servi vero regis Syriae dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo supera-

verunt nos; sed melius est, ut pugnemus contra eos in campestribus, et obtinebimus eos.

24. Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu tuo, et pone principes pro eis;

25. et instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis, et equos secundum equos pristinos, et currus secundum currus, quos ante habuisti; et pugnabis contra eos in campestribus, et videbis, quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, et fecit ita.

(A. M. 3104. Ant. Chr. 900.)

26. Igitur, postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, et ascendit in Aphec, ut pugnaret contra Israël.

27. Porro filii Israël recensiti sunt, et acceptis cibaris profecti ex adverso, castaque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum; Syri autem repleverunt terram.

28. (Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israël: Haec dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, et non est Deus vallium, dabo omniem multititudinem hanc grandem in manu tua, et sciatis, quia ego sum Dominus.)

29. Dirigebantque septem diebus ex adverso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum; percusseruntque filii Israël de Syris centum millia peditum in die una.

30. Fugerunt autem, qui remanserant in Aphec, in civitatem; et cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum, quod erat intra cubiculum;

31. dixeruntque ei servi sui: Ecce audiimus, quod reges domus Israël clementes sint; ponamus itaque saccos in lumbis nostris, et funiculos in capitibus nostris, et egredianur ad regem Israël, forsitan salvabit animas nostras.

32. Accinxerunt saccis lumbos suos, et posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntque ad regem Israël, et dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, orate, anima mea. Etille ait: Si adhuc vivit, frater meus est.

33. Quod acceperunt viri pro omni, et festivantes rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ita, et adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, et levavit eum in currum suum.

34. Qui dixit ei: Civitates, quas tulit pater meus a patre tuo, reddam, et platens fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, et ego foederatus recedam a te. Pepigit ergo foedus, et dimisit eum.

35. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere.

36. Cui ait: Quia noluit audire vocem Domini, ecce recedes a me, et percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.

87. Sed et alterum inveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum, et vulneravit.

88. Abiit ergo propheta, et occurrit regi in via, et mutavit aspersione pulveris os et oculos suos.

89. Cumque rex transisset, clamavit ad regem, et ait: Servus tuus egressus est ad proeliandum cominus; cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, et ait: Custodi virum istum; qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes.

90. Dum autem ego turbatus hic illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait rex Israël ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti.

91. At ille statim abtersit pulverem de facie sua, et coguavit eum rex Israël, quod esset de prophetis.

92. Qui ait ad eum: Haec dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus. (*Infr. 22, 38.*)

93. Reversus est igitur rex Israël in domum suam, audire contemnens, et furibundus venit in Samariam.

CAPUT XXI.

Naboth ob negatam regi Achab vineam a falsis testibus jussu Jezabel accusatus lapidatur. Quo facto, ipsi Achab, ad occupandam vineam properanti, Elias plurima comminatur mala, quae tamen Achab se humiliando evadit.

(A. M. 3105. Ant. Chr. 599.)

1. Post verba autem haec tempore illo vinea erat Naboth Jezrahelitae, qui erat in Jezrahel, juxta palatium Achab regis Samariae.

2. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, et prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem, aut, si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.

3. Cui respondit Naboth: Propitius sit mihi Dominus, ne dem haereditatem patrum meorum tibi.

4. Venit ergo Achab in domum suam indignans, et frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezrahelites, dicens: Non dabo tibi haereditatem patrum meorum. Et projiciebas se in lectulum suum, avertit faciem suam ad paritem, et non comedit panem.

5. Ingressa est autem ad eum Jezahel uxor sua, dixitque ei: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? et quare non comedis panem?

6. Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Jezrahelitae, et dixi ei: Da mihi vineam tuam accepta pecunia; aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.

7. Dixit ergo ad eum Jezabel uxor ejus:

Grandis auctoritatis es, et bene regis regnum Israël. Surge, et comedere pauem, et aequo animo esto; ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitae.

8. Serpsit itaque litteras ex nomine Achab, et signavit cas annulo ejus, et misit ad maiores natu et optimates, qui erant in civitate ejus, et habitabant cum Naboth.

9. Litterarum autem haec erat sententia: Praedicate jejunium, et sedere facite Naboth inter primos populi,

10. et submittite duos viros filios Belial contra eum, et falsum testimonium dicant: Benedixit Deum et regem; et educite eum, et lapidate, sicut moriatur.

11. Fecerunt ergo cives ejus majores natu et optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut praeceperat eis Jezabel, et sicut scriptum erat in litteris, quas miserat ad eos;

12. praedicaverunt jejunium, et sedere fecerunt Naboth inter primos populi.

13. Et adductis duobus viris filiis diaconi, fecerunt eos sedere contra eum. At illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deum et regem; quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, et lapidibus interficerunt.

14. Miseruntque ad Jezabel, dicentes: Lapidatus est Naboth, et mortuus est.

15. Factum est autem, cum audisset Jezabel, lapidatum Naboth et mortuum, locuta est ad Achab: Surge, et posside vineam Naboth Jezrahelitae, qui noluit tibi acquiescere, et dare eam accepta pecunia; non enim vivit Naboth, sed mortuus est.

16. Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, et descendebat in vineam Naboth Jezrahelitae, ut possideret eam.

17. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

18. Surge, et descende in occursum Achab regis Israël, qui est in Samaria; ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam.

19. Et loqueris ad eum, dicens: Haec dicit Dominus: Occidisti, insuper et possedisti. Et post haec addes: Haec dicit Dominus: In loco hoc, in quo linixerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. (*Infr. 22, 38.*)

20. Et ait Achab ad Eliam: Num inventasti me iacimicum tibi? Qui dixit: Iuveni, eo quod venundum sis, ut faceres malum in conspectu Domini.

21. Ecce ego inducam super te malum, et demetam posteriora tua, et interficiam de Achab mingentem ad paritem, et clausum et ultimum in Israël. (*IV. Reg. 9, 8.*)

22. Et dabo domum tuam sicut domum Jeroboam filii Nabath, et sicut domum Baasa filii Ahia, quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, et peccare fecisti Israël. (*Supr. 15, 29.*) (*Supr. 16, 3.*)

23. Sed et de Jezabel locutus est Do-

minus, dicens: Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel. (*IV. Reg. 9, 36.*)

24. Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes; si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres coeli.

25. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est, ut faceret malum in conspectu Domini; concitatavit enim eum Jezabel uxor sua.

26. et abominabilis factus est in tantum, ut sequeretur idola, quae fecerant Amorrhæi, quos consumsitus Dominus a facie filiorum Israël.

27. Itaque cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, et operuit cilicio carnem suam, jejunavitque et dormivit in sacco, et ambulavit demissu capite.

28. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

29. Nonne vidisti humiliatum Achab corram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus; sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus. (*IV. Reg. 9, 26.*)

CAPUT XXII.

Achab et Josaphat reges, pseudoprophetarum vaticinio decepti, ad pugnam procedunt in Ramoth Galaad, ac vincuntur, occiso Achab, qui Michaeam vera prophetantem carcere inclusaverat. Impio Achab succedit filius impius Ochozias; pio autem Josaphat succedit impius filius Joram.

1. Transierunt igitur tres anni*) absque bello inter Syriam et Israël.

(*A. M. 3107. Ant. Chr. 897.*)

2. In anno autem tertio descendit Josaphat rex Juda ad regem Israël.

3. (Dixitque rex Israël ad servos suos: Ignoratis, quod nostra sit Ramoth Galaad, et negligimus tollere eam de manu regis Syrie?)

4. Et ait ad Josaphat: Veniesne tecum ad proeliandum in Ramoth Galaad?

5. Dixitque Josaphat ad regem Israël: Sicut ego sun, ita et tu; populus meus, et populus tuus unum sunt, et equites mei equites tui. Dixitque Josaphat ad regem Israël: Quaere, oro te, hodie sermonem Domini.

6. Congregavit ergo rex Israël prophetas, quadrageitos circiter viros, et ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt: Ascede, et dabit eam Dominus in manu regis.

7. Dixit autem Josaphat: Non est hic propheta Domini quispiam, ut interrogeamus per eum?

8. Et ait rex Israël ad Josaphat: Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed ma-

lum, Michaeas filius Jemla. Cui Josaphat ait: Ne loquaris ita rex.

9. Vocavit ergo rex Israël eunuchum quemdam, et dixit ei: Festina adducere Michaeam filium Jemla.

10. Rex autem Israël, et Josaphat rex Juda sedebat unusquisque in solio suo, vestiti cultu regio, in area juxta ostium portæ Samariae, et universi prophetæ prophetabant in conspectu eorum.

11. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, et ait: Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, docue deleas eam.

12. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, et vade prospere, et tradet Dominus in manus regis.

13. Nuntius vero, qui ierat, ut vocaret Michaeam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno regi bona praedicant; sit ergo sermo tuus similis eorum, et loquere bona.

14. Cui Michaeas ait: Vivit Dominus, quia, quocunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.

15. Venit itaque ad regem, et ait illi rex: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad ad proeliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, et vade prospere, et tradet eam Dominus in manus regis.

16. Dixit autem rex ad eum: Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi, nisi quod verum est, in nomine Domini.

17. Et ille ait: Vidi cunctum Israël dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem, et ait Dominus: Non habent isti dominum; revertatur unusquisque in domum suam in pace. (*Num. 27, 17. Matth. 9, 36.*)

18. (Dixit ergo rex Israël ad Josaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonus, sed semper malum?)

19. Ille vero addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum coeli a-sistente ei a dextris et a sinistris; (*Joel 1, 6.*)

20. Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujuscemodi, et alias aliter.

21. Egressus est autem spiritus, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo?

22. Et ille ait: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, et prævalebis; egredere, et fac ita. (*Matth. 8, 32. et Apoc. 20, 3.*)

23. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum.

24. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, et percussit Michaeam in maxillam, et dixit: Mene ergo dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi?

*) Non pleni. II. Par. 18, 1.

25. Et ait Michaeas: Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum intra cubiculum, ut abscondaris.

26. Et ait rex Israël: Tollite Michacam, et maneat apud Amon principem civitatis, et apud Joas filium Amelech,

27. et dicite eis: Haec dicit rex: Mitate virum istum in carcere, et sustentate eum pane tribulationis, et aqua angustiae, donec revertar in pace.

28. Dixitque Michaeas: Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait: Audite populi omnes.

29. Ascendit itaque rex Israël, et Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

30. Dixit itaque rex Israël ad Josaphat: Sume arma, et ingredere proelium, et induere vestibus tuis. Porro rex Israël mutavit habitum suum, et ingressus est bellum.

31. Rex autem Syriae praeceperat principibus curruum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem, et maiorem quempiam, nisi contra regem Israël solum.

32. Cum ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspicati sunt, quod ipse esset rex Israël, et impetu facto pugnabant contra eum; et exclamavit Josaphat:

33. Intellexeruntque principes curruum, quod non esset rex Israël, et cessaverunt ab eo.

34. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigeus, et casu percussit regem Israël inter pulmonem et stomachum. At ille dixit aurigae suo: Verte manum tuam, et ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus sum.

35. Commissum est ergo proelium in die illa, et rex Israël stabat in curru suo contra Syros, et mortuus est vespere; fluebat autem sanguis plague in sinum currus,

36. et praeco insonuit in universo exercitu, antequam sol occumberet, dicens: Unusquisque revertatur in civitatem, et in terram suam.

(A. M. 3107.)

37. Mortuus est autem rex, et perlatus est in Samarian; sepelieruntque regem in Samaria,

38. et laverunt currum ejus in piscina Samariae, et liixerunt canes sanguinem ejus, et habenas laverunt, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat. (Supr. 21, 19.)

39. Reliqua autem sermonum Achab, et universa, quae fecit, et domus eburnea, quam aedificavit, cunctarumque urbium,

quas extruxit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

40. Dormivit ergo Achab cum patribus suis, et regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

(A. M. 3109. Ant. Chr. 914.)

41. Josaphat vero filius Asa regnare coepert super Judam anno quarto Achab regis Israël.

42. Triginta quinque annorum erat, cum regnare coepisset, et viginti quinque annis regnavit in Jerusalem; nomen matris eius Azuba filia Salai.

43. Et ambulavit in omni via Asa patris sui, et non declinavit ex ea; fecitque, quod rectum erat in conspectu Domini.

44. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.

45. Pacemque habuit Josaphat cum rege Israël.

46. Reliqua autem verborum Josaphat, et opera ejus, quae gessit, et proelia, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

47. Sed et reliquias effoeminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris ejus, abstulit de terra.

48. Nec erat tunc rex constitutus in Edom.

(A. M. 3108.)

49. Rex vero Josaphat fecerat classes in mari, quae navigarent in Ophir propter aurum; et ire non poterunt, quia confractae sunt in Asiongaber. (II. Par. 20, 36.)

50. Tunc ait Ochozias filius Achab ad Josaphat: Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Josaphat.

(A. M. 3115. Ant. Chr. 889.)

51. Dormivitque Josaphat cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David patris sui, regnavitque Joram filius ejus pro eo.

(A. M. 3106.)

52. Ochozias autem filius Achab regnare coepert super Israël in Samaria anno septuaginta et unum Josaphat regis Juda, regnavitque super Israël duobus annis*).

53. Et fecit malum in conspectu Domini, et ambulavit in via patris sui et matris suae, et in via Joroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

54. Servit quoque Baal, et adoravit eum, et irritavat Dominum Deum Israël juxta omnia, quae fecerat pater ejus.

* Parvum solus, parvum cum patre suo.

LIBER REGUM QUARTUS,

SECUNDUM HEBRAEOS

MALACHIM SECUNDUS.

Hic liber continet res gestas sexdecim regum Juda et duodecim regum Israëlis. De Elia interea mira quaedam prosecutur. Multa insuper addit de Eliseo, individuo ejus comite et successore. Estque historia 308 annorum, ut in marginibus apparat, et in chronologia nostra fusius clariusque, Deo juvante, probabitur.

Atque ita quatuor libri regum per spatium 569 annorum extenduntur, ab anno scilicet 2848., administrationis Heli sacerdotis 1., quo Anna effundebat animam coram Domino pro Samuele impetrando, ad annum 3416., Sedecliae regis undecimum, quo capta est Jerusalem, incensum templum, et Juda translatus de terra sua. IV. Reg. 25. Idque ab inunctione Saulis 508., ab initio regni Davidis 468., ab decem tribuum distractione 388., ab israëlitici regni excidio 131.

Pauca quaedam praeterea subjiciuntur de morte Godoliae, et evecto per Evilmerodachum Joachimo. Quae si praeccise hic spectentur, ad annos praedictos adhuc 28 adjicient, ut fiat summa annorum universae historiae his libris comprehensae 597.

CAPUT I.

Ochozias, super aegritudine sua Beelzebub consulere volens, ab Elia increpatur, ac moriturus praedicatur. Duos quinquagenarios principes ad Eliam missos ignis coelestis devorat cum ipsorum militibus, tertio principe sua modestia servato, cum quo Elias ad Ochoziam descendit, cui mortuo succedit frater Joram.

(A. M. 3108. Ant. Chr. 896.)

1. Praevericatus est autem Moab in Israël, postquam mortuus est Achab.

2. Ceciditque Ochozias per cancellos coenaculi sui, quod habebat in Samaria, et aegrotavit, misitque nuntios, dicens ad eos: Ite, consultite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac.

3. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, et ascede in occursum nuntiorum regis Samarie, et dices ad eos: Numquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?

4. Quam ob rem haec dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes; sed morte morieris. Et abiit Elias.

5. Reversique sunt nuntii ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reversi estis?

6. At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, et dixit ad nos: Ite, et revertimini ad regem, qui misit vos, et dicetis ei: Haec dicit Dominus: Numquid, quia non erat Deus in Israël, mittis, ut consulatur

Beelzebub deus Accaron? Idecirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes; sed morte morieris.

7. Qui dixit eis: Cujus figurae et habitus est vir ille, qui occurrit vobis, et locutus est verba haec?

8. At illi dixerunt: Vir pilosus, et zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est.

9. Misitque ad eum quinquageuarium principem, et quinquaginta, qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum, sedentique in vertice montis, ait: Homo Dei, rex praepedit, ut descendas.

10. Respondens Elias, dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de coelo, et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de coelo, et devoravit eum, et quinquaginta, qui erant cum eo.

11. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, haec dicit rex: Festina, descende.

12. Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendant ignis de coelo, et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de coelo, et devoravit illum et quinquaginta ejus.

13. Iterum misit principem quinquagatinum tertium, et quinquaginta, qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum, et ait: Homo Dei, noli despicere animam meam, et animas servorum tuorum, qui mecum sunt.

14. Ecce descendit ignis de coelo, et

devoravit duos principes quinquagenarios primos, et quinquageneros, qui cum eis erant; sed nunc obsecro, ut miserearis animae meae.

15. Locutus est autem angelus Domini ad Eliam, dicens: Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, et descendit cum eo ad regem,

16. et locutus est ei: Haec dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendiisti, non descendes; sed morte morieris.

(A. M. 3108. Ant. Chr. S96.)

17. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, et regnauit Joram frater ejus pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Judae; non enim habebat filium.

18. Reliqua autem verborum Ochoziae, quae operatus est, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israëli?

CAPUT II.

Eliseus individuus Eliae comes Jordaniem, aqua Eliae pallio divisa, cum illo transit; Eliae autem in coelum igneo currus rapto, duplificem ejus spiritum accipit, ac pallio Eliae rursum Jordanis aquas dividit. Elias quiescitus non invenitur. Aquae Jericho a terrae sterilitas immisso per Eliseum sale sanantur; puerique, Eliseum irridentes, ab ursis lacerantur.

(A. M. 3108. Ant. Chr. 896.)

1. Factum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in coelum, ibant Elias et Eliseus de Galgalis.

2. Dixitque Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel,

3. egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, et dixerunt ei: Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit: Et ego novi; silete.

4. Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque venissent Jericho,

5. accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, et dixerunt ei: Numquid nosti, quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait: Et ego novi; silete.

6. Dixit autem ei Elias: Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Jordaniem. Qui ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non dereliuquam te. Ierunt igitur ambo pariter,

7. et quinquaginta viri de filiis prophetarum securi sunt eos, qui et steterunt econtra longe; illi autem ambo stabant super Jordanem.

8. Tulitque Elias pallium suum, et involvit illud, et percussit aquas, quae divisae sunt in utramque partem, et transierunt ambo per siccum.

9. Cumque transisset, Elias dixit ad Eliseum: Postula, quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus: Obsecro, ut fiat in me duplex spiritus tuus.

10. Qui respondit: Rem difficilem postulasti. Attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi, quod petisti; si autem non videris, non erit.

11. Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, et equi ignei divisernut utrumque; et ascendit Elias per turbinem in coelum. (Eccli. 48, 13. I. Mach. 2, 58.)

12. Eliseus autem videbat, et clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israëli, et ariaga ejus. Et non vidit eum amplius, apprehenditque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes.

13. Et levavit pallium Eliae, quod ceciderat ei; reversusque stetit super ripam Jordani,

14. et pallio Eliae, quod ceciderat ei, percussit aquas, et non sunt divisae, et dixit: Ubi est Deus Eliae etiam nunc? Percussisse aquas, et divisae sunt hoc atque illuc, et transiit Eliseus.

15. Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Jericho econtra, dixerunt: Requievit spiritus Eliae super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram,

16. dixeruntque illi: Ecce cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, et quaereré dominum tuum, ne forte tulerit eum spiritus Domini, et projeicerit eum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere.

17. Coegeruntque eum, donec acquiesceret, et diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros, qui, cum quaesissent tribus diebus, non invenierunt.

18. Et reversi sunt ad eum; at ille habitabat in Jericho, et dixit eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19. Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse, domine, perspicis; sed aquae pessimae sunt, et terra sterilis.

20. At ille ait: Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal. Quod cum attulissent,

21. egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, et ait: Haec dicit Dominus: Sanavi aquas has, et non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

22. Savatae sunt ergo aquae usque in diem haec juxta verbum Elisei, quod locutus est.

23. Ascendit autem inde in Bethel. Cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudabant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve.

24. Qui cum respxisset, vidi eos, et maledixit eis in nomine Domini; egressi-

que sunt duo ursi de saltu, et laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

25. Abiit autem inde in montem Carmeli, et inde reversus est in Samariam.

CAPUT III.

Ob praevaricatum a rege Moab foedus, quod cum rege Israël habebat, ascendunt adversus illum rex Israël, rex Juda, et rex Edom, quibus Dominus per Eliseum aquam sine pluvia promittit, et victoriam de rege Moab, qui suum primogenitum immolat.

(A. M. 3108. Ant. Chr. 896. desinente.)

1. Joram vero filius Achab regnavit super Israël in Samaria anno decimo octavo Josaphat regis Judae. Regnavitque duodecim annis.

2. Et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus et mater; tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater ejus.

3. Verumtamen in peccatis Jerohoam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, adhaesit, nec recessit ab eis.

4. Porro Mesa rex Moab nutriebat pecora multa, et solvebat regi Israël centum millia agnorum, et centum millia arietum cum velleribus suis.

5. Cumque mortuus fuisset Achab, praevaricatus est foedus, quod habebat cum regre Israël.

6. Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, et recepsit universum Israël.

7. Misitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessit a me, veni tecum contra eum ad proelium. Qui respondit: Ascendam; qui meus est, tuus est, populus meus populus tuus, et equi mei equi tui.

8. Dixitque: Per quam viam ascenderimus? At ille respondit: Per desertum Idumaeae.

(A. M. 3109. Ant. Chr. 895.)

9. Perrexerunt igitur rex Israël, et rex Juda et rex Edom, et circuerunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, et jumentis, que sequebantur eos.

10. Dixitque rex Israël: Heu heu heu, congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.

11. Et ait Josaphat: Estne hic propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israël: Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliae.

12. Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israël, et Josaphat rex Juda et rex Edom.

13. Dixit autem Eliseus ad regem Israël: Quid mihi et tibi est? vade ad prophetas patris tui, et matris tuae. Et ait illi rex Israël: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab?

14. Dixitque ad eum Eliseus: Vivit Dominus exercitum, in cuius conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judae

erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexisse.

15. Nunc autem adducite mihi psalmem. Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, et ait:

16. Haec dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus fossas et fossas.

17. Haec enim dicit Dominus: Non videtis ventum, neque pluviam; et alveus iste replebitur aquis, et bibetis vos, et familiae vestrae, et jumenta vestra.

18. Parumque est hoc in conspectu Domini; insuper tradet etiam Moab in manus vestras.

19. Et percūtietis omnem civitatem munitem, et omnem urbem electam, et universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, et omnem agrum egregium operietis lapidibus.

20. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, et ecce aquae veniebant per viam Edom, et repleta est terra aquis.

21. Universi autem Moabitae audientes, quod ascendissent reges, ut pugnarent adversus eos, convocaverunt omnes, qui accincti erant balteo desuper, et steterunt in terminis.

22. Primoque mane surgentes, et orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitae econtra aquas rubras quasi sanguinem,

23. dixeruntque: Sanguis gladii est; pugnauerunt reges contra se, et caesi sunt mutuo; nunc perge ad praedam Moab.

24. Perrexeruntque in castra Israël. Porro consurgens Israël, percussit Moab; at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur, qui viceraut, et percusserunt Moab,

25. et civitates destruxerunt, et omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt; et universos fontes aquarum obturaverunt; et omnia ligna fructifera succiderunt ita, ut muri tantum fictiles remanerent; et circumdata est civitas a fundibulariis, et magna ex parte percussa.

26. Quod cum vidisset rex Moab, praevaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentes viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom; et non potuerunt.

27. Arripiensque filium suum*) primo genitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super inurum; et facta est indignatio magna in Israël, statimque recesserunt ab eo, et reversi sunt in terram suam.

*) Ambiguum est in Hebr. ut possis vertere: suum vel ejus, i. e. regis Idumaeae; quoquidam referunt, quod dicitur Amos 2, 1.

CAPUT IV.

Eliseus viduae pauperculae oleum impletat, quo solvat creditoribus, Sunamitidi hospitiae suae filium, quem postea mortuum suscitat; farina quoque, pulmento infusa, ipsius auferit amaritudinem, et paucis panibus multos satiat.

(A. M. 3109. Ant. Chr. 895.)

1. [†]) Mulier autem quaedam de uxoriis prophetarum clamabat ad Eliseum dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, et tu nosti, quia servus tuus fuit timens Dominum; et ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.

2. Cui dixit Eliseus: Quid vis, ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancillam tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar.

3. Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

4. Et ingredere, et claudere ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, et filii tui, et mette inde in omnia vasa haec, et cum plena fuerint, tolles.

5. Igitur itaque mulier, et clausit ostium super se, et super filios suos. Illi offerebant vasa, et illa infundebat.

6. Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum.

7. Venit autem illa, et indicavit homini Dei. Et ille: Vade, inquit, vende oleum, et reddre creditori tuo; tu autem, et filii tui vivite de reliquo.

8. Facta est autem quaedam dies, et transibat Eliseus per Sunam; erat autem ibi mulier magna, quae tenuit eum, ut comederet panem. Cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam, ut comederet panem.

9. Quae dixit ad virum suum: Animadverto, quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.

10. Faciamus ergo ei coenaculum parvum, et ponamus ei in eo lectulum, et mensam, et sellam, et candelabrum, ut, cum venerit ad nos, maneat ibi.

11. Facta est ergo dies quaedam, et veniens divertit in coenaculum, et requievit ibi.

12. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam. Qui cum vocasset eam, et illa stetisset coram eo,

13. dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis, ut faciam tibi? numquid habes negotium, et vis, ut loquar regi, sive principi militiae? Quae respondit: In medio populi mei habito.

14. Et ait: Quid ergo vult, ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quaeras; filium enim non habet, et vir ejus senex est.

15. Praeceperit itaque, ut vocaret eam. Quae cum vocata fuisset, et stetisset ante ostium,

16. dixit ad eam: In tempore isto, et in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli, queso, dominie mihi, vir Dei, noli mentiri ancillae tuae.

(A. M. 3110.)

17. Et concepit mulier, et peperit filium in tempore, et in hora eadem, qua dixerat Eliseus.

(A. M. 3111.)

18. Crevit autem puer. Et cum esset quaedam dies, et egressus^{*)} isset ad patrem suum, ad messores,

19. ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit pnero: Tolle, et duc eum ad matrem suam.

20. Qui cum tulisset, et duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, et mortuus est.

21. Ascendit autem, et collocavit eum super lectulum hominis Dei, et clausit ostium; et egressa,

22. vocavit virum suum, et ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, et asinam, ut excurrat usque ad hominem Dei, et revertar.

23. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt calendae, neque sabatum. Quae respondit: Vadam.

24. Stravitque asinam, et praeceperit puer: Mina, et propora, ne mihi moram facias in eundo; et hoc age, quod praecipio tibi.

25. Profecta est igitur, et [†]) venit ad virum Dei in montem Carmelli; cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa.

26. Vade ergo in occursum ejus, et dic ei: Recte agitur circa te, et circa virum tuum, et circa filium tuum? Quae respondit: Recte.

27. Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus; et accessit Giezi, ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam; anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me, et non indicavit mihi.

28. Quae dixit illi: Numquid petivi filium a domino meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me?

29. Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, et tolle baculum meum in manu tua, et vade. Si occurrit tibi homo, non salutes eum, et si salutaverit te quispiam, non respondeas illi, et pones baculum meum super faciem pueri.

30. Porro mater pueri ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, et secutus est eam.

31. Giezi autem praecesserat ante eos, et posuerat baculum super faciem pueri, et non erat vox, neque sensus; reversusque est in occursum ejus, et nuntiavit ei, dicens: Non surrexit puer.

32. Ingressus est ergo Eliseus domum,

^{*)} Tunc annorum 3, ut patet ex c. 8.

^{t)} Fer. 5. post Dom. 4. Quadr.

et ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus.

33. Ingressusque clausit ostium super se, et super puerum, et oravit ad Dominum.

34. Et ascendit, et incubuit super puerum, posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus, et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri.

35. At ille reversus, deambulavit in domo semel huc atque illuc, et ascendit, et incubuit super eum; et oscitavit puer septies, apernitque oculos.

36. At ille vocavit Giezi, et dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quae vocata ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

37. Venit illa, et corruit ad pedes ejus, et adoravit super terram, tulitque filium suum, et egressa est,

38. et Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames *) in terra, et filii prophetarum habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis prophetarum.

39. Et egressus est unus in agrum, ut colligeret herbas agrestes, invenitque quasi vitem sylvestrem, et collegit ex ea colocynthis agri, et implevit pallium suum, et reversus concidit in ollam pulmenti; nesciebat enim, quid esset.

40. Infuderunt ergo sociis, ut comederent; cumque gustasseut de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla vir Dei. Et non potuerunt comedere.

41. At ille: Asserte, inquit, farinam. Cumque tulissent, misit in ollam, et ait: Infunde turbae, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

42. Vir autem quidam venit de Baalsalisa, deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, et frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat.

43. Responditque ei minister ejus: Quantum est hoc, ut appouam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat; haec enim dicit Dominus: Comedent, et supererit.

44. Posuit itaque coram eis, qui comederunt; et superfuit juxta verbum Domini.

CAPUT V.

Scidit rex Israël vestimenta sua, quod jussisset rex Syriae, ut Naaman leprorus curaret, quem Eliseus septena in Jordane lotione mundat a lepra, quae Giezi propter munera suscepta, ab Eliseo spreta, perpetuo adhaesit.

1. *) Naaman princeps militiae regis Syriae erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus; per illum enim dedit Dominus salutem Syriae. Erat autem vir fortis et dives, sed leprosus.

2. Porro de Syria egressi fuerant intrunculi, et captivam duxerant de terra Israël pueram parvulam, quae erat in obsequio uxoris Naaman.

3. Quae ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria; profecto curasset eum a lepra, quam habet.

4. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nuntiavit ei, diceus: Sic et sic locuta est puella de terra Israël.

5. Dixitque ei rex Syrie: Vade, et mittam litteras ad regem Israël. Qui cum profectus esset, et tulisset secum decem talenta argenti, et sex millia aureos, et decem mutatoria vestimentorum,

6. detulit litteras ad regem Israël in haec verba: Cum acceperis epistolam hanc, scito, quod miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum a lepra sua.

7. Cumque legisset rex Israël litteras, scidit vestimenta sua, et ait: Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, et vivificare, quia iste misit ad me, ut curem hominem a lepra sua? Animadverte, et vide, quod occasiones querat adversum me.

8. Quod cum audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israël vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? Veniat ad me, et sciatur esse prophetam in Israël.

9. Venit ergo Naaman cum equis et curribus, et stetit ad ostium domus Elisei.

10. Misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.

11. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam, quod egredieretur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui, et tangeret manu sua locum leprie, et curaret me.

12. Numquid non meliores sunt Abana et Pharpar fluvii Damasci omnibus aquis Israël, ut laver in eis, et munder? Cum ergo vertisset se, et abiit indignans,

13. accesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei: Pater, et si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras; quanto magis, quia nunc dixit tibi: Lavare, et mundaberis?

14. Descendit, et lavit in Jordane septies iuxta sermonem viri Dei, et restituata est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, et mundatus est. (Luc. 4, 27.)

15. Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo venit, et stetit coram eo, et ait: Vere scio, quod non sit aliud Deus in universa terra, nisi tantum in Israël. Obsecro itaque, ut accipias benedictionem a servo tuo.

16. At ille respondit: Vivit Dominus, quem sto, quia nou accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.

17. Dixitque Naaman: Ut vis, sed, obsecro, concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra; non enim faciet ultra servus tuus hol-

*) Illa scilicet annorum 7, de qua c. 8., quae jam erat inchoata.

f) Fer. 2. post Dom. 3. Quadr.

caustum, aut victimam diis alienis, nisi Domino.

18. Hoc autem solum est, de quo deperceris Dominum pro servo tuo, quando iugredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret, et illo impinguente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.

19. Qui dixit ei: Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terrae tempore.

20. Dixitque Giezi puer viri Dei: Perpercit Dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo, quae attulit. Vivit Dominus, quia curram post eum, et accipiam ab eo aliquid.

21. Et secutus est Giezi post tergum Naaman. Quem cum vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum ejus, et ait: Rectene sunt omnia?

22. Et ille ait: Recte. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim ex filiis prophetarum; da eis talentum argenti, et vestes mutatorias duplices.

23. Dixitque Naaman: Melius est, ut accipias duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus sacris, et duplicita vestimenta, et imposuit duobus pueris suis, qui et portaverunt coram eo.

24. Cumque venisset jam vesperi, tulit de manu eorum, et reposuit in domo, dimisitque viros, et abiérunt.

25. Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Unde venis Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam.

26. At ille ait: Nonne cor meum in praesenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, et accepisti vestes, ut emas oliveta, et vineas, et oves, et boves, et servos, et ancillas.

27. Sed et lepra Naaman adhaerebit tibi, et semini tuo usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

CAPUT VI.

Eliseus ferrum securis naturæ facit; regis Syriæ milites ducuntur excaecati in Samariam ab Eliseo, quem ob regis sui secreta regi Israël patefacta capere nitebantur, ac postmodum Syris obsidientibus Samariam, matres ob inediā filios suos comedunt, propter quod Eliseus a rege jubetur occidi.

(A. M. 3115.)

1. Dixerunt autem filii prophetarum ad Eliseum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.

2. Eamus usque ad Jordanem, et tollant singuli de silva materias singulas, ut aedificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite.

3. Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam.

4. Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jordanem, caedebat ligna.

5. Accidit autem, ut, cum unus materialm succidisset, caderet ferrum securis in aquam; exclamavitque ille, et ait: Heu heu heu domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam.

6. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Praecedit ergo lignum, et misit illuc; natavitque ferrum,

7. et ait: Tolle. Qui extendit manum, et tulit illud.

8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Israël, consiliumque init cum servis suis, dicens: In loco illo et illo ponamus insidias.

9. Misit itaque vir Dei ad regem Israël, dicens: Cave, ne transeas in locum illum, quia ibi Syri in insidias sunt.

10. Misit itaque rex Israël ad locum, quem dixerat ei vir Dei, et praecupavit eum, et observavit se ibi non semel neque bis.

11. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re, et convocatis servis suis, ait: Quare nou indicatis mihi, quis pro-ditor mei sit apud regem Israël?

12. Dixitque unus servorum ejus: Nequaque domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba, quaecunque locutus fueris in conclavi tuo.

13. Dixitque eis: Ite, et videte, ubi sit, ut mittam, et capiam eum. Annuntiaveruntque ei, dicentes: Ecce in Dothan.

(A. M. 3116.)

14. Misit ergo illuc equos et currus, et robur exercitus. Qui cum venissent nocte, circumdederunt civitatem.

15. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus vidit exercitum in circuitu civitatis, et equos et currus, nuntiavitque ei, dicens: Heu heu heu domine mi, quid faciemus?

16. At ille respondit: Noli timere; plures enim nobiscum sunt, quam cum illis.

17. Cumque orasset Eliseus, ait: Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, et vidi; et ecce mous plenus equorum, et curruum igneorum in circuitu Elisei.

18. Hostes vero descenderunt ad eum. Porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hauc caecitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei.

19. Dixit autem ad eos Eliseus: Non est haec via, neque ista est civitas; sequimini me, et ostendam vobis virum, quem quaeritis. Duxit ergo eos in Samariam;

20. cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine, aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt, se esse in medio Samariae.

21. Dixitque rex Israël ad Eliseum, cum vidisset eos: Numquid percutiam eos patet mi?

22. At ille ait: Non percuties; neque enim cepisti eos gladio, et arcu tuo, ut percutias. Sed pone panem, et aquam coram eis, ut comedant et bibant, et vadant ad dominum suum.

23. Appositaque est eis ciborum magna praeparatio, et comedenterunt et biberunt, et dimisit eos, abiéruntque ad dominum suum, et ultra noui venerunt latrones Syriae in terram Israël.

(A. M. 3117.)

24. Factum est autem post haec, congregavit Benadad rex Syriae universum exercitum suum, et ascendit, et obsidebat Samariam.

25. Factaque est fames magna in Samaria, et tamdiu obessa est, donec venumdaretur caput asini octoginta argenteis, et quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.

26. Cumque rex Israël transiret per murum, mulier quaedam exclamavit ad eum, dicens: Salva me domine mi rex.

27. Qui ait: Non te salvat Dominus; unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quae respondit:

28. Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, et filium meum comedemus cras.

29. Coximus ergo filium meum, et comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quae abscondit filium suum.

30. Quod cum audisset rex, scidit vestimenta sua, et transibat per murum. Viditque omnis populus cilicum, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

31. Et ait rex: Haec mihi faciat Deus, et haec addat, si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie.

32. Eliseus autem sedebat in domo sua, et senes sedeabant cum eo. Praemisit itaque virum; et antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Nunuquid scitis, quod miserit filius homicidae hic, ut praecidatur caput meum? Videite ergo, cum venerit nuntius, claudite ostium, et non sinatis eum introire; ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est.

33. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce trātum malum a Domino est; quid amplius expectabo a Domino?

CAPUT VII.

Eliseus in Samaria praedit frumenti abundantiam, quam leprosi quatuor in Samaria annuntiant, territis a Deo Syris, ac omnibus relictis obsidionem solventibus; dux autem Elisei verbo incredulus a turba concutatur in porta Samariae.

(A. M. 3119.)

1. Dixit autem Eliseus: Audite verbum Domini. Haec dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similae uno statere erit, et duo modii hordei statere uno in porta Samariae.

2. Respondens unus de ducibus, super cuius manum rex incumbebat, homini Dei, ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in coelo, numquid poterit esse, quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, et inde non comedes.

3. Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portae. Qui dixerunt ad invicem: Quid hic esse volumus, donec moriamur?

4. Sive ingredi voluerimus civitatem, famo moriemur; sive manserimus hic, moriendum nobis est. Venite ergo, et transfugiamus ad castra Syriae. Si pepercerint nobis, vivemus; si autem occiderent, nihilominus moriemur.

5. Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriae. Cumque venissent ad principium castrorum Syriae, nullum ibidem repererunt.

6. Siquidem Dominus sopitum audire fecerat in castris Syriae curruum et equorum, et exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conductus adversus nos rex Israël reges Hethacorum et Aegyptiorum, et venerunt super nos.

7. Surrexerunt ergo, et fugerunt in tembris, et dereliquerunt tentoria sua, et equos et asinos in castris, fugeruntque, animas tantum suas salvare cupientes.

8. Igitur cum venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, et comedenterunt, et biberunt, tuleroque inde argentinum, et aurum, et vestes, et abiérunt, et absconderunt; et rursus reversi sunt ad aliud tabernaculum, et inde similiter auferentes absconderunt.

9. Dixeruntque ad invicem: Non recte facinus; haec enim dies boni nuntii est. Si tacuerimus, et noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur; venite, eamus, et nuntiemus in aula regis.

10. Cumque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes: Ivimus ad castra Syriae, et nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos, et asinos alligatos, et fixa tentoria.

11. Iterunt ergo portarii, et nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus.

12. Qui surrexit nocte, et alt ad servos suos: Dico vobis, quid fecerint nobis Syri. Sciuist, quia fame laboramus, et idcirco egressi sunt de castris, et latitant in agris, dicentes: Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, et tunc civitatem ingredi poterimus.

13. Respondit autem unus servorum ejus: Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe, (quia ipsi tantum sunt in universa multitudine Israël, alii enim consumti sunt) et mittentes, explorare poterimus.

14. Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex in castra Syrorum, dicens: Ite, et videte.

15. Qui abiérunt post eos usque ad Jordaneum. Ecce autem omnis via plena erat vestibus, et vasis, quae projeccerant

Syri, cum turbarentur; reversique nuntii indicaverunt regi.

16. Et egressus populus diripuit castra Syriae, factusque est modius similae statere uno, et duo modii hordei statere uno juxta verbum Domini.

17. Porro rex ducem illum, in cuius manu incumbebat, constituit ad portam, quem conculcavit turba in introitu portae, et mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descendebat rex ad eum.

18. Factumque est secundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait: Duo modii hordei statere uno erunt, et modius similae statere uno hoc eodem tempore eras in porta Samariae;

19. quando responderat dux ille viro Dei, et dixerat: Etiam si Dominus fecerit cataractas in coelo, numquid poterit fieri, quod loqueris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, et inde non comedes.

20. Evenit ergo ei, sicut praedictum fuerat, et conculcavit eum populus in porta, et mortuus est.

CAPUT VIII.

Post septennem famam, ab Eliseo predictam, Sunamitis, quae ipsius consilio peregrinata erat, reversa suos agros cum fructibus recuperat. Eliseus Benadad agrotantem respondet moriturum, et impium Hazaël regnatum. Joram rex Juda percussit Idumaeos, quod a se recessissent, cui impio succedit Ochozias filius impius.

(A. M. 3120. *)

1. Eliseus autem locutus est**) ad mulierem, cuius vivere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu et domus tua, et peregrinare, ubique repereris; vocavit enim Dominus famam, et veniet super terram septem annis.

2. Quae surrexit, et fecit juxta verbum hominis Dei, et vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthiū diebus multis.

3. Cumque finiti essent anni septem, reversa est mulier de terra Philisthiū; et egressa est, ut interpellaret regem pro domo sua, et pro agris suis.

4. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia magnalia, quae fecit Eliseus.

5. Cumque ille narraret regi, quo modo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cuius vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua, et pro agris suis. Dixitque Giezi: Domine mi rex, haec est mulier, et hic est filius ejus, quem suscitavit Eliseus.

6. Et interrogavit rex mulierem, quae narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens: Restitue ei omnia, quae sua sunt, et universos redditus agrorum a die, qua reliquit terram, usque ad praesens.

*) Siquidem 7 sunt post suscitatum puerum. Supr. 4, 37.

**) Locutus erat, nempe cum filium ejus ad vitam revocasset. Supr. 4, 35.

7. Venit quoque Eliseus Damascum, et Benadad rex Syriae agrotabat; nuntiaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc.

8. Et ait rex ad Hazaël: Tolle tecum munera, et vade in occursum viri Dei, et consule Dominum per eum, dicens: Si evadere potero de infirmitate mea hac?

9. Igitur igitur Hazaël in occursum ejus, habens secum munera, et omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumque stetisset coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriae misit me ad te, dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hac?

10. Dixitque ei Eliseus: Vade, dic ei: Sanaberis; porro ostendit mihi Dominus, quia morte morietur.

11. Stetitque cum eo, et conturbatus est usque ad suffusionem vultus; flevitque vir Dei.

12. Cui Hazaël ait: Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia scio, quac facturus sis filiis Israël mala. Civitates eorum munitas igne succedes, et juvenes eorum interficies gladio, et parvulos eorum elides, et praegnantes divides. (Infr. 13, 7.)

13. Dixitque Hazaël: Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus: Ostendit mihi Dominus, te regem Syriae fore.

14. Qui cum recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: Recipies sanitatem.

15. Cumque venisset dies altera, tulit stragulum, et infudit aquam, et expaudit super faciem ejus. Quo mortuo, regnavit Hazaël pro eo.

16. Anno quinto Joram filii Achab, regis Israël, et Josaphat regis*) Juda regnavit Joram filius Josaphat, rex Juda.

17. Triginta duorum annorum erat, cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem. (II. Par. 21, 5.)

18. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut ambulaverat domus Achab; filia enim Achab erat uxor ejus. Et fecit, quod malum est in conspectu Domini.

19. Noluit autem Dominus disperdere Judam propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, et filii ejus cunctis diebus. (II. Reg. 7, 16.)

(A. M. 3115. Ant. Chr. 889.)

20. In diebus ejus recessit Edom, ne esset sub Juda, et constituit sibi regem. (Gen. 27, 40. II. Par. 21, 8.)

21. Venitque Joram Seira, et omnes curruis cum eo, et surrexit nocte, percussitque Idumaeos, qui eum circumcederant, et principes curruim; populus autem fugit in tabernacula sua.

22. Recessit ergo Edom, ne esset sub Juda, usque ad diem hauc. Tunc recessit et Loba in tempore illo.

23. Reliqua autem sermonum Joram, et universa, quae fecit, noue haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

*) Rege Juda, sive cum adhuc esset rex Juda.

24. Et dormivit Joram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David, et regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

(A. M. 3119.)

25. Año duodecimo Joram filii Achab, regis Israël, regnavit Ochozias filius Joram regis Iudee. (II. Par. 22, 1.)

26. Viginti duorum annorum erat Ochozias, cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem; nomen matris ejus Athalia filia Amri *) regis Israël.

27. Et ambulavit in viis domus Achab, et fecit, quod malum est coram Domino, sicut domus Achab; gener enim domus Achab fuit.

(A. M. 3120.)

28. Abiit quoque cum Joram filio Achab ad proelium contra Hazael regem Syriae in Ramoth Galaad, et vulneraverunt Syri Joram.

29. Qui reversus est, ut curaretur in Jezrahel, quia vulneraverunt eum Syri in Ramoth, proeliantem contra Hazael regem Syriae. Porro Ochozias filius Joram, rex Iudea, descendit invicare Joram filium Achab in Jezrahel, quia aegrotabat ibi.

CAPUT IX.

Jehu in regem Israël uncto mandat Domini, ut debeat dominum Achab. Occidit ergo Joram una cum Ochozia regem Iudea, et corpus Jezabel, a fenestra ipsius jussu praecipitatae, canes comedenterunt iuxta Eliae vaticinium.

(A. M. 3120.)

1. Eliseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, et ait illi: Aceinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei hanc in manu tua, et vade in Ramoth Galaad.

2. Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filii Namsi; et ingressus suscitabis eum de medio fratribus suorum, et introduces in interius cubiculum. (III. Reg. 19, 16.)

3. Tenentes lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices: Haec dicit Dominus: Unxi te regem super Israël. Aperiesque ostium, et fugies, et non ibi subsistes.

4. Abiit ergo adolescens puer prophetae in Ramoth Galaad,

5. et ingressus est illuc; ecce autem principes exercitus sedebant, et ait: Verbum mihi ad te o princeps. Dixitque Jehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te o princeps.

6. Et surrexit, et ingressus est cubiculum. At ille fudit oleum super caput ejus, et ait: Haec dicit Dominus Deus Israël: Unxi te regem super populum Domini Israël,

7. et percuties dominum Achab domini tui, et uincas sauginen servorum meorum prophetarum, et sauginen omnium servorum Domini de manu Jezabel.

*) Filia Achab, filii Amri. Confer v. 18. supr. et II. Par. 22, 2. cum 21, 6.

8. Perdamque omnem dominum Achab, et interficiam de Achab mingentem ad paritem, et clausum, et novissimum in Israël. (III. Reg. 21, 21.)

9. Et dabo dominum Achab, sicut dominum Jeroboam filii Nabath, et sicut dominum Baasa filii Ahia. (III. Reg. 15, 29.) (III. Reg. 16, 3.)

10. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit, qui sepeliat eam. Aperuitque ostium, et fugit.

11. Jehu autem egressus est ad servos domini sui. Qui dixerunt ei: Rectene sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, et quid locutus sit.

12. At illi responderunt: Falsum est; sed magis narra nobis. Qui ait eis: Haec et hacc locutus est mihi, et ait: Haec dicit Dominus: Unxi te regem super Israël.

13. Festinaverunt itaque, et unusquisque tollens pallium suum, posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem tribunalis, et cecinerunt tuba, atque dixerunt: Regnavit Jehu.

14. Conjuravit ergo Jehu filius Josaphat filii Namsi contra Joram. Porro Joram obseruat Ramoth Galaad, ipse et omnis Israël contra Hazael regem Syriae; (Supr. 8, 28.)

15. et reversus fuerat, ut curaretur in Jezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri, proeliantem contra Hazael regem Syriae. Dixitque Jehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, et nuntiet in Jezrahel.

16. Et ascendit, et profectus est in Jezrahel; Joram enim aegrotabat ibi, et Ochozias rex Iudea descendederat ad visitandum Joram.

17. Igitur speculator, qui stabat super turrim Jezrahel, vidit globum Jehu venientis, et ait: Video ego globum. Dixitque Joram: Tolle currum, et mitte in occursum eorum, et dicat vadens: Rectene sunt omnia?

18. Abiit ergo, qui ascenderat currum, in occursum ejus, et ait: Haec dicit rex: Pacatae sunt omnia? Dixitque Jehu: Quid tibi et paci? transi, et sequare me. Nuntiavit quoque speculator, dicens: Venit nuntius ad eos, et non revertitur.

19. Misit etiam currum equorum secundum, veniuitque ad eos, et ait: Haec dicit rex: Numquid pax est? Et ait Jehu: Quid tibi et paci? transi, et sequare me.

20. Nuntiavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos, et non revertitur; est autem incessus quasi incessus Jehu filii Namsi, praeceps enim graditur.

21. Et ait Joram: Junge currum. Junxeruntque currum ejus, et egressus est Joram rex Israël, et Ochozias rex Iudea, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Jehu, et invenuerunt eum in agro Naboth Jezrahelitae.

22. Cumque vidisset Joram Jehu, dixit: Pax est Jehu? At ille respondit: Quae

pax? adhuc fornicationes Jezabel matris tuae, et beneficia ejus multa videntur.

23. Convertit autem Joram manum suam, et fugiens, ait ad Ochoziam: Insidia eorum Ochozia.

24. Porro Jehu fetendit arcum manu, et percussit Joram inter scapulas; et egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo.

25. Dixitque Jehu ad Badacer ducem: Tolle, projice eum in agro Naboth Jezrahelitae; memini enim, quando ego et tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens:

26. Si non pro sanguine Naboth, et pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, et projice eum in agrum juxta verbum Domini. (III. Reg. 21, 22.)

27. Ochozias autem rex Juda, videns hoc, fugit per viam domus horiti, persecutusque est eum Jehu, et ait: Etiam huic percutite in curru suo. Et percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Jehlaam. Qui fugit in Mageddo, et mortuus est ibi.

28. Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum, et tulerunt in Jerusalem, sepelieruntque eum in sepulchro cum patribus suis in civitate David.

29. Anno undecimo Joram filii Achab regnavit*) Ochozias super Judam,

30. venitque Jehu in Jezrahel. Porro Jezabel, introitu ejus auditio, depinxit oculos suos stibio, et ornavit caput suum, et respxerit per fenestram.

31. ingredientem Jehu per portam, et ait: Numquid pax potest esse Zambari, qui interfecit dominum suum? (III. Reg. 16, 10.)

32. Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, et ait: Quae est ista? Et inclinaverunt se ad eum duo, vel tres eunuchi.

33. At ille dixit eis: Praecipitate eam deorsum. Et præcipitaverunt eam, aspersaque est sanguine paries, et equorum ungulae conculcaverunt eam.

34. Cumque introgressus esset, ut comederet, biberetque, ait: Ite, et videite maledictam illam, et sepelite eam, quia filia regis est.

35. Cumque issent, ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvariam, et pedes, et summas manus.

36. Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Jehu: Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens: In agro Jezrahel comedent canes carnes Jezabel, (III. Reg. 21, 23.)

37. et erunt carnes Jezabel sicut sterces super faciem terrae in agro Jezrahel ita, ut praeterirentes dicant: Haecce est illa Jezabel?

CAPUT X.

Jehu 70 filios Achab et 42 fratres Ochoziae necari jubet, totamque Achab progeniem delet, et omnes sacerdotes Baal callide convocatos occidit, exusta illius statua, et templo in cloacam verso. Attamen propter peccata Jehu vehementer caesus est Israël ab Hazael; mortuo autem Jehu, succedit filius ejus Joachaz.

(A. M. 3120. Ant. Chr. 884.)

1. Erant autem Achab septuaginta filii in Samaria. Seripsit ergo Jehu litteras, et misit in Samariam ad optimates civitatis, et ad maiores natu, et ad nutritios Achab, dicens:

2. Statim, ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, et currus, et equos, et civitates firmas, et armas,

3. eligitis meliorem, et eum, qui vobis placuerit de filiis domini vestri, et eum ponite super solium patris sui, et pugnate pro domo domini vestri.

4. Timuerunt illi vehementer, et dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, et quomodo nos valebimus resistere?

5. Misérunt ergo praepositi domus, et praefecti civitatis, et maiores natu, et nutritios ad Jehu, dicentes: Servi tui sunus, quaecunque jusseris, faciemus, nec constituemus nobis regem; quaecunque tibi placent, fac.

6. Rescripsit autem eis litteras secundo, dicens: Si mei estis, et obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, et veniam ad me haec eadem hora eras in Jezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur.

7. Cumque venissent litterae ad eos, tulerunt filios regis, et occiderunt septuaginta viros, et posuerunt capita eorum in cophinis, et miserunt ad eum in Jezrahel.

8. Venit autem nuntius, et indicavit ei, dicens: Attulcrunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portae usque mane.

9. Cumque diluxisset, egressus est, et stans dixit ad omnem populum: Justi estis; si ego conjuravi contra dominum meum, et interfeci eum, quis percussit omnes hos?

10. Videte ergo nunc, quoniam non cedit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super dominum Achab, et Dominus fecit, quod locutus est in manu servi sui Eliae. (III. Reg. 21, 29.)

11. Percussit igitur Jehu omnes, qui reliqui erant de domo Achab in Jezrahel, et universos optimates ejus, et notos, et sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiae.

12. Et surrexit, et venit in Samariam; cumque venisset ad cameram pastorum in via,

13. invenit fratres Ochoziae regis Juda, dixitque ad eos: Quinam estis vos? Qui responderunt: Fratres Ochoziae sumus, et descendimus ad salutandos filios regis, et filios reginae.

*) Regni particeps est effectus a patre, morbo laborante. Quo tandem mortuo, ipse in regnum successit anno 12. Joram i. istius. IV. Reg. 8, 24.

294 Cap. 10. Fratres Ochoziae occisi. **REGUM IV.** **Cap. 10. Jehu succedit Joachaz:**
Baal comminuitur. **Cap. 11. Athalia regium semen delet.**

14. Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cun comprehendissent vivos, jugularerunt eos in cisterna juxta cameram, quadraginta duos viros; et non reliquit ex eis quemquam.

15. Cumque abiisset inde, invenit Jonadab filium Rechab*) in occursum sibi, et benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum,

16. dixitque ad eum: Veni tecum, et vide zelum meum pro Domino. Et impositum in currum suo

17. duxit in Samariam. Et percussit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam.

18. Congregavit ergo Jehu omnem populum, et dixit ad eos: Achab coluit Baal parum; ego autem colam eum amplius. (III. Reg. 16, 31.)

19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, et universos servos ejus, et cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me, nullus sit, qui non veniat: sacrificium enim grande est mihi Baal. Quicunque defuerit, non vivet. Porro Jehu faciebat hoc insidiose, ut disperderet cultores Baal.

20. Et dixit: Sanctificate diem solemnum Baal. Vocavitque,

21. et misit in universos terminos Israël, et venerunt cuncti servi Baal; non fuit residuum ne unus quidem, qui non veniret. Et ingressi sunt templum Baal, et repleta est domus Baal a summo usque ad summum.

22. Dixitque his, qui erant super vestes: Proferte vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes.

23. Ingressusque Jehu, et Jonadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal: Perquirite, et videte, ne quis forte vobis sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli.

24. Ingressi sunt igitur, ut facerent victimas et holocausta; Jehu autem praeparaverat sibi foris octoginta viros, et dixerat eis: Quicunque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius.

25. Factum est autem, cum completum esset holocaustum, praeccepit Jehu militibus et ducibus suis: Ingredimini, et persecutae eos, nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii, et proiecserunt milites et duces, et ierunt in civitatem templi Baal,

26. et protulerunt statuam de fano Baal, et combusserunt,

27. et comminuerunt eam. Destruxerunt quoque aedem Baal, et fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc.

28. Delevit itaque Jehu Baal de Israël;

29. verumtamen a peccatis Jeroboam

filii Nabath, qui peccare fecit Israël, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel et in Dan.

30. Dixit autem Dominus ad Jehu: Quia studiose egisti, quod rectum erat, et placabat in oculis meis, et omnia, quae erant in corde meo, fecisti contra dominum Achab; filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. (Infr. 15, 12.)

31. Porro Jehu non custodivit, ut ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo; nou enim recessit a peccatis Jeroboam, qui peccare fecerat Israël.

32. In diebus illis coepit Dominus tondere super Israël; percussitque eos Hazael in universis finibus Israël,

33. a Jordane contra orientalem plakan, omnem terram Galaad, et Gad, et Ruben, et Manasse, ab Aroer, quae est super torrentem Arnon, et Galaad, et Basan.

34. Reliqua autem verborum Jehu, et universa, quae fecit, et fortitudo ejus, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

35. Et dormivit Jehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria, et regnauit Joachaz filius ejus pro eo.

36. Dies autem, quos regnauit Jehu super Israël, viginti et octo anni sunt in Samaria.

CAPUT XI.

Athalia, omni semine regio praeter Joas per ipsam extincto, regnum sibi usurpat; sed praecipiente Joiada sacerdoti occiditur, et Joas rex Iuda constituitur, destructis aris et imaginibus Baal.

(A. M. 3120.)

1. Athalia vero mater Ochoziae, videns mortuum filium suum, surrexit, et interfecit omne semen regium. (II. Par. 22, 10.)

2. Tollens autem Josaba filia regis Joram, soror Ochoziae, Joas filium Ochoziae, furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, et nutricem ejus de triclinio, et abscondit eum a facie Athaliae, ut non interficeretur.

3. Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini; porro Athalia reguavit super terram.

(A. M. 3126. Ant. Chr. 878.)

4. Anno autem septimo misit Joiada, et assumens centuriones et milites introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis foedus; et adjurauit eos in domo Domini, ostendit eis filium regis, (II. Par. 23, 1.)

5. et praeccepit illis, dicens: Iste est sermo, quem facere debetis.

6. Tertia pars vestrum introeat sabbato, et obseruet excubias domus regis; tertia autem pars sit ad portam Sur; et tertia pars sit ad portam, quae est post habitaculum scutariorum, et custodietis excubias domus Messa.

7. Duae vero partes e vobis, omnes

*) Rechabitarum institutorem. Jer. 35.

egredieutes sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem.

8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris; si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur; eritisque cum rege introeuntes et egredientes.

9. Et fecerunt centuriones juxta omnia, quae praeceperat eis Joiada sacerdos; et assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his, qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem.

10. Qui dedit eis hastas, et arma regis David, quae erant in domo Domini.

11. Et steterunt singuli, habentes arma in manu sua, a parte templi dextera usque ad partem sinistram altaris, et aedis circum regem.

12. Produxitque filium regis, et posuit super eum diadema, et testimonium, feceruntque eum regem, et unixerunt; et plaudentes manu, dixerunt: Vivat rex.

13. Audivit autem Athalia vocem populi currentis; et ingressa ad turbas in templum Domini,

14. vidit regem stantem super tribunal juxta morem, et cantores, et tubas prope eum, omnemque populum terrae laetantem, et cauenient tubis, et scidit vestimenta sua, clamavitque: Conjuratio, conjuratio.

15. Praecepit autem Joiada centurionibus, qui erant super exercitum, ei ait eis: Educite eam extra septa templi, et quicunque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos: Non occidatur in templo Domini.

16. Imposueruntque ei manus, et impigerunt eam per viam introitus equorum juxta palatium, et imperfecta est ibi.

17. Pepigit ergo Joiada fodus inter Dominum, et inter regem et inter populum, ut esset populus Domini, et inter regem et populum.

18. Ingressusque est omnis populus terrae templum Baal, et destruxerunt aras eius, et imagines contriverunt valide; Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini.

19. Tuleruntque centuriones, et Cerebri et Phelethi legiones, et omnem populum terrae, deduxeruntque regem de domo Domini; et venerunt per viam portae scutariorum in palatium, et sedis super thronum regum.

20. Laetusque est omnis populus terrae, et civitas conquievit; Athalia autem occisa est gladio in domo regis.

21. Septemque annorum erat Joas, cum regnare coepisset.

CAPUT XII.

Joas gazophylacii pecuniam ad sartatecta templi instauranda expendit; Hazaeli autem regi Syriae, bellum contra Jerusalem paranti, mittit omnes templi et palati thesauros, tandemque a servis suis occiditur, cui succedit filius ejus Amasias.

(A. M. 3126.)

1. Anno septimo Jehu regnavit Joas, et quadraginta annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Scibia de Bersabee.

2. Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Joiada sacerdos.

3. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc enim populus immolabat, et adolebat in excelsis incensum.

(A. M. 3147. Ant. Chr. 857.)

4. Dixitque Joas ad sacerdotes: Omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuerit in templum Domini a praeterentibus, quae offertur pro pretio animae, et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini,

5. accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, et instaurent sartatecta domus, si quid necessarium viderint instaurare.

6. Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Joas non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.

(A. M. 3148.)

7. Vocavitque rex Joas Joiadam pontificem et sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? Nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam.

8. Prohibuitque sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo, et instaurare sartatecta domus.

9. Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperteque foramen desuper, et posuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quae deferebatur ad templum Domini.

10. Cumque viderent, nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, et pontifex, effundebantque et numerabant pecuniam, quae inveniebatur in domo Domini;

11. et dabat eam juxta numerum atque mensuram in manu eorum, qui praeerant caementariis domus Domini. Qui impeudebant eam in fabris lignorum, et in caementariis lis, qui operabantur in domo Domini,

12. et sartatecta faciebant, et in lis, qui caeedebant saxa, et ut emerent ligna, et lapides, qui excidebant ita, ut impletetur instauratio domus Domini in universis, quae indigebant expensa ad muniedam domum.

13. Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, et fuscis

nulae, et thuribula, et tubae, et omne vas aureum et argenteum de pecunia, quae inferebatur in templum Domini;

14. Iis enim, qui faciebat opus, dabatur, ut instauraretur templum Domini.

15. Et non sicut ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam, ut distribuerent eam artificibus; sed in fide tractabant eam.

16. Pecuniam vero pro delicto, et pecuniam pro peccatis non inferabant in templum Domini, quia sacerdotum erat.

(A. M. 3165. Ant. Chr. 839.)

17. Tunc ascendit Hazael rex Syriae, et pugnabat contra Geth, cepitque eam; et direxit faciem suam, ut ascenderet in Jerusalem.

18. Quam ob rem tulit Joas rex Juda omnia sanctificata, quae consecraverant Josaphat, et Joram, et Ochozias, patres ejus reges Juda, et quae ipse obtulerat, et universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, et in palatio regis, misitque Hazaeli regi Syriae, et recessit ab Jerusalem.

19. Reliqua autem sermonum Joas, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

20. Surrexerunt autem servi ejus, et conjurerunt inter se, percosseruntque Joas in domo Mello in desecatu Sella.

21. Josachar namque filius Semaath, et Jozabad filius Somer, servi ejus, percosserunt eum, et mortuus est; et sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David, regnavitque Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Joachaz rex Israël, propter peccata sua gravissime afflictus a rege Syriae, conversus ad Dominum liberatur. Cui mortuo succedit filius Joas, qui juxta Elisei morientis vaticinium Syros ter devicit; mortui autem Elisei sepulcro injectus quidam mortuus suscitur.

(A. M. 3148. Ant. Chr. 856.)

1. Anno vigesimo tertio Joas filii Ochoziae, regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israël in Samaria decem et septem annis.

2. Et fecit malum coram Domino, secundusque est peccata Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, et non declinavit ab eis.

3. Iratusque est furor Domini contra Israël, et tradidit eos in manu Hazael regis Syriae, et in manu Benadad filii Hazaël cunctis diebus.

4. Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, et audivit eum Dominus; vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos rex Syriae.

5. Et dedit Dominus salvatorem Israëli, et liberatus est de manu regis Syriae, habitaveruntque filii Israël in tabernaculis suis sicut heri et nudiustertius.

6. Verumtamen non recesserunt a peccatis domus Jeroboam, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulaverunt; siquidem et lucus permansit in Samaria.

7. Et non sunt derelicti Joachaz de populo nisi quinquaginta equites, et decem currus, et decem millia peditum; interficerat*) enim eos rex Syriae, et redegerat quasi pulverem in tritura areca.

8. Reliqua autem sermonum Joachaz, et universa, quae fecit, et fortitudo ejus, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

(A. M. 3165. Ant. Chr. 839.)

9. Dormivitque Joachaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in Samaria, regnavitque Joas filius ejus pro eo.

(A. M. 3163. Ant. Chr. 811.)

10. Anno trigesimo septimo Joas regis Juda regnavit**) Joas filius Joachaz super Israël in Samaria sedecim annis,

11. et fecit, quod malum est in conspectu Domini; non declinavit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulavit.

12. Reliqua autem sermonum Joas, et universa, quae fecit, et fortitudo ejus, quomodo pugnaverit contra Amasiam regem Juda, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

13. Et dormivit Joas cum patribus suis; Jeroboam autem sedet super solium ejus. Porro Joas sepultus est in Samaria cum regibus Israëli.

(A. M. 3165.)

14. Eliseus autem agrotabat infirmitate, qua et mortuus est; descenditque ad eum Joas rex Israël***), et sicut coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Israël et auriga ejus!

15. Et ait illi Eliseus: Affer arcum, et sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, et sagittas,

16. dixit ad regem Israël: Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis,

17. et ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperisset, dixit Eliseus: Jace sagittam. Et jecit. Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam; percutiesque Syriam in Aphec, donec consumnas eam.

18. Et ait: Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursum dixit ei: Perrete jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stetisset,

19. iratus est vir Dei contra eum, et ait: Si percussisses quinques, aut sexiles, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumtionem; nunc autem tribus vicibus percuties eam.

20. Mortuus est ergo Eliseus, et sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno.

*) Juxta prophetiam Elisei. Supr. 8, 12.

**) Id est regni particeps a patre factus est, qui non nisi ab hinc ann. 2. moritur. Supr. 9.

***) Non longe post patris exequias, ut videtur.

21. Quidam autem sepelientes hominem viderunt latrunculos, et proiecerunt cadaver in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisel, revixit homo, et stetit super pedes suos. (*Eccli. 48, 14.*)

22. Igitur Hazael rex Syriac afflxit Israël cunctis diebus Joachaz.

23. Et misertus est Dominus eorum, et reversus est ad eos propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, et Isaac, et Jacob, et noluit disperdere eos, neque projicer penitus usque in praesens tempus.

24. Mortuus est autem Hazael rex Syriae, et regnavit Benadad filius ejus pro eo. (*A. M. 3168. Ant. Chr. 836.*)

25. *) Porro Joas filius Joachaz tulit urbes de manu Benadad filii Hazael, quas tulerat de manu Joachaz patris sui jure proelii; tribus vicibus percussit eum Joas, et reddidit civitates Israël.

CAPUT XIV.

Amasias, imperfectis occisoribus patris sui Joas, percutit Edom; sed provocans ad bellum Joas regem Israël, ab eo capitur, et Jerusalem diripiatur. At Joas regi Israël succedit filius Jeroboam, qui ab angustiis liberat Israël, cui succedit filius Zacharias. Porro facta conjuratione adversus Amasiam regem Juda, a suis occiditur, cui succedit filius Azarias impius.

(*A. M. 3165. desinente.*)

1. In anno secundo Joas filii Joachaz regis Israël regnavit Amasias filius Joas regis Juda.

2. Viginti quinque annorum erat, cum regnare coepisset; viginti autem et novem annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Jordan de Jerusalem. (*II. Par. 25, 1.*)

3. Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non ut David pater ejus. Juxta omnia, quae fecit Joas pater suus, fecit,

4. nisi hoc tantum, quod excelsa non abstulit; adhuc enim populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis.

5. Cumque obtinuisset regnum, percus- sit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum;

6. filios autem eorum, qui occiderant, non occidit, juxta quod scriptum est in libro legis Moysis, sicut praecepit Dominus, dicens: Nou morientur patres pro filiis, neque filii morientur pro patribus; sed unusquisque in peccato suo morietur. (*Deut. 21, 16. Ezech. 18, 20.*)

(*A. M. 3177. Ant. Chr. 827.*)

7. Ipse percussit Edom in valle salinaria decem millia, et apprehendit petram in proelio, vocavitque nomen ejus Jecte-hel usque in praesentem diem.

8. Tunc **) misit Amasias nuntios ad

Joas filium Joachaz filii Jehu, regis Israël, dicens: Veni, et videamus nos.

9. Remisitque Joas rex Israël ad Amasiam regem Juda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum, quae est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestiae saltus, quae sunt in Libano, et conculcaverunt carduum.

10. Percutiens invaliisti super Edom, et sublevavit te eorum. Contentus esto gloria, et sede in domo tua; quare provoca malum, ut cadas tu et Judas tecum?

11. Et non acquieavit Amasias. Ascenditque Joas rex Israël, et viderunt se, ipse et Amasias rex Juda, in Bethsames oppido Judee.

12. Percussusque est Juda coram Israël, et fugerunt unusquisque in tabernacula sua.

13. Amasiam vero regem Juda, filium Joas filii Ochoziae, cepit Joas rex Israël in Bethsames, et adduxit eum in Jerusalem; et interrupit murum Jerusalem a porta Ephraim usque ad portam anguli quadringentis cubitum.

14. Tulitque omne aurum, et argentum, et universa vasa, quae inventa sunt in domo Domini, et in thesauris regis, et obssides, et reversus est in Samariam.

15. Reliqua autem verborum Joas, quae fecit, et fortitudo ejus, qua pugnauit contra Amasiam regem Juda, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

16. Dormivitque Joas cum patribus suis, et sepultus est in Samaria cum regibus Israël, et regnavit Jeroboam filius ejus pro eo.

17. Vixit autem Amasias filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz regis Israël, quindecim annis.

18. Reliqua autem sermonum Amasiae, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

(*A. M. 3194. Ant. Chr. 810.*)

19. Factaque est contra eum conjuratio in Jerusalem; at ille fugit in Lachis. Misseruntque post eum in Lachis, et interfecerunt eum ibi.

20. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in civitate David.

21. Tulit autem universus populus Iudee Azariam annos natum sedecim, et constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia. (*II. Par. 26, 1.*)

22. Ipse aedicavit Aelath, et restituit eam Iudea, postquam dormivit rex cum patribus suis.

(*A. M. 3179. Ant. Chr. 825.*)

23. Anno quintodecimo Amasiae filii Joas, regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israël in Samaria quadraginta et uno anno,

24. et fecit, quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

25. Ipse restituit terminos Israël ab in-

**) Ad hanc expeditionem iturus videtur Jeroboam secundum, suum filium, in regni consortium assumisse, ut ea ratione Jeroboam huius anni. 27. Azarias rex Juda regnare coepisse intelligatur. *Infr. 15, 1.*

**) Anno sequenti regni sui 14., ut habeat Joseph.

298 Cap. 14. Zacharias rex Israël.
Cap. 15. Azarias leprosus per vitam. **REGUM IV.** Cap. 15. Iur. Sellum. Manahem.
Assyr. Phul.

troitu Emath usque ad mare solitudinis juxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amathi, prophetam, qui erat de Geth, quae est in Opher. (Num. 13, 21.) (Jon. 1, 1.)

26. Vedit enim Dominus afflictionem Israël amaram nimis, et quod consumti essent usque ad clausos carcere, et extremos, et non esset, qui auxiliaretur Israëli.

27. Nec locutus est Dominus, ut deterret nomen Israël de sub coelo; sed salvavit eos in manu Jeroboam filii Joas.

28. Reliqua autem sermonum Jeroboam, universa, quae fecit, et fortitudo ejus, qua proelius est, et quomodo restituit Damascum et Emath Judae in Israël, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

29. Dormivitque*) Jeroboam cum patribus suis regibus Israël, et regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

CAPUT XV.

Azariae leproso succedit filius Jonathan in Juda; Zachariae autem in Israël succedit Sellum, et hunc Manahem, qui fit tributariorum regi Assyriorum, et huic Phaceia, et huic Phacee; cuius temporibus Theglathphalasar devictam magnam partem Israëlitarum transiit in Assyrios. Hunc succedit Osee; in Juda autem mortuo Joathan, succedit filius Achaz.

(A. M. 339 f. Ant. Chr. 810.)

1. Anno vigesimo septimo Jeroboam regis Israël regnavit Azarias filius Amasiae regis Juda.

2. Sedecim annorum erat, cum regnare coepisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

3. Fecitque, quod erat placitum eorum Domino, juxta omnia, quae fecit Anasias pater ejus.

4. Verumtamen excelsa non est demilitus; adhuc populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis.

5. Percussit autem Dominus regem, et fuit leprosus usque in diem mortis suae, et habitat in domo libera scorsum; Joathan vero filius regis gubernabat palatum, et judicabat populum terrae. (II. Par. 26, 21.)

6. Reliqua autem sermonum Azariae, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

(A. M. 3246. Ant. Chr. 758.)

7. Et dormivit Azarias cum patribus suis, sepeluntque eum cum majoribus suis in civitate David, et regnavit Joathan filius ejus pro eo.

*) Mortuo Jeroboam, omnia in praeceps ruere cooperunt, prout in 7. et 8. c. Amos praedictum fuerat. Quo turbulentio rerum statu ad ἀναρχίαν res est perduta, undecim annorum et dimidii continuatam spatio. Quod synchronismus regum hic postulat, vide chronologiam nostram.

(A. M. 3232. Ant. Chr. 772.)

8. Anno trigesimo octavo Azariae regis Juda regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israël in Samaria sex mensibus, 9. et fecit, quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus. Non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

10. Conjuravit autem contra eum Sellum filius Jabel; percussitque eum palam, et interfecit, regnavitque pro eo.

11. Reliqua autem verborum Zachariae, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

12. Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Jehu, dicens: Filii tui usque ad quartam generationem sedebo in thronum Israël. Factumque est ita. (Supr. 10, 30.)

(A. M. 3233.)

13. Sellum filius Jabel regnavit trigesimo nono anno Azariae regis Juda; regnavit autem uno mense in Samaria.

14. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa, veniente in Samariam, et percussit Sellum filium Jabel in Samaria, et interfecit eum, regnavitque pro eo.

15. Reliqua autem verborum Sellum, et conjuratio ejus, per quam tendit insidias, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

16. Tuic percussit Manahem Thapsan, et omnes, qui erant in ea, et terminos ejus de Thersa, voluerant enim operire ei; et interfecit omnes praegnantes ejus, et scidit eas.

17. Anno trigesimo nono Azariae regis Juda regnavit Manahem filius Gadi super Israël decem annis in Samaria.

18. Fecitque, quod erat malum coram Domino. Non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël cunctis diebus ejus.

19. Veniebat Phul*) rex Assyriorum in terram, et dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, et firmaret regnum ejus.

20. Indixitque Manahem argentum super Israël cunctis potentibus et divitibus, ut daret regi Assyriorum, quinquaginta siclos argenti per singulos; reversusque est rex Assyriorum, et non est moratus in terra.

21. Reliqua autem sermonum Manahem, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

22. Et dormivit Manahem cum patribus suis, regnavitque Phaceia filius ejus pro eo.

*) Hic Sardanapali videtur fuisse pater, ab eo Sardan. Phul dicti, ut Merodach Babylonius a Baladan patre cognomentum Merodach Baladan accepisse legitur. Isa. 39, 1. Consideratisque annis, ab Eusebio Sardanapali et patris ejus imperio assignatis, atque ab initio Nabonassari cum Sardanapali exitu conjuncto, eisdem retro numeratis, hic ille ipse videri potest, qui praedicatione Jonae ad resipiscentiam perditus fuerat.

(A. M. 3243. Ant. Chr. 761.)

23. Anno quinquagesimo Azaria regis Juda regnavit Phaceia filius Manahem super Israël in Samaria biennio,

24. et fecit, quod erat malum coram Domino. Non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

(A. M. 3245. Ant. Chr. 759.)

25. Conjuravit autem adversus eum Phacee filius Romeliae, dux ejus, et percussit eum in Samaria in turre domus regiae juxta Argob et juxta Arie, et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, et interfecit eum, regnavitque pro eo.

26. Reliqua autem sermonum Phacee, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

27. Anno quinquagesimo secundo Azaria regis Juda regnavit Phacee filius Romeliae super Israël in Samaria viginti annis.

28. Et fecit, quod erat malum coram Domino. Non recessit a peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israël.

(A. M. 3257. Ant. Chr. 747.)

29. In diebus Phacee regis Israël venit Theglathphalasar*) rex Assur, et cepit Ajon, et Abel domum, Maacha, et Janoe, et Cedes, et Asor, et Galaad, et Galilaeam, et universam terram Nephtali, et transiit eos in Assyrios.

(A. M. 3263, id est, anno 4. regni Achaz. ***)

30. Conjuravit autem, et tetendit insidias Osee filius Elia contra Phacee filium Romeliae, et percussit eum, et interfecit, regnavitque pro eo vigesimo anno Joatham filii Oziae.

31. Reliqua autem sermonum Phacee, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israël?

(A. M. 3246. Ant. Chr. 758.)

32. Anno secundo Phacee filii Romeliae, regis Israël, regnavit Joatham filius Oziae regis Juda. (II. Par. 27, 1.)

33. Viginti quinque annorum erat, cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Ierusa, filia Sadoc.

34. Fecitque, quod erat placitum coram Domino; juxta omnia, quae fecerat Ozias pater suus, operatus est.

35. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc populus immolabat, et adolescent in excusum in excelsis. Ipse aedificavit portam domus Domini sublimissimam.

36. Reliqua autem sermonum Joatham, et universa, quae fecit, nonne haec scripta

sunt in libro verborum dierum regum Juda?

37. In diebus illis coepit Dominus mittere in Judam Rasin regem Syriae, et Phacee filium Romeliae. (Isai. 7, 1.)

38. Et dormivit Joatham cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David patris sui, et regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XVI.

Achaz filium suum per ignem consecrat. Regibus quoque Israël et Syriae, Ierusalem obseridentibus, auxilium a rege Assyriorum missis muneribus obtinet, in cuius gratiam, ablato Dei cultu, diis Assyriorum sacrificat; cui succedit pius filius Ezechias.

1. Anno decimo septimo Phacee filii Romeliae regnavit Achaz filius Joatham regis Juda.

(A. M. 3262. Ant. Chr. 742.)

2. Viginti annorum erat Achaz, cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Non fecit, quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus. (II. Par. 28, 1.)

3. Sed ambulavit in via regum Israël. Insuper et filium suum consecravit, transferens per ignem secundum idola gentium, quae dissipavit Dominus coram filiis Israël.

4. Immolabat quoque victimas, et adolebat incensum in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso.

5. Tunc ascendit Rasin rex Syriae, et Phacee filius Romeliae, rex Israël, in Jerusalem ad proeliandum; cumque obserderent Achaz, non valuerunt superare eum*). (Isai. 7, 1.)

(A. M. 3263.)

6. In tempore illo restituit Rasin rex Syriac Ailam Syriae, et ejecit Judeos de Aila; et Idumei venerunt in Ailam, et habitaverunt ibi usque in diem hanc.

(A. M. 3264.)

7. Misit autem Achaz nuntios ad Theglathphalasar regem Assyriorum, dicens: Servus tuus, et filius tuus ego sum; ascende et salvum me fac de manu regis Syriae, et de manu regis Israël, qui conseruerunt adversum me. (Supr. 15, 29.)

8. Et cum collegisset argentum et aurum, quod inveniri potuit in domo Domini, et in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera.

9. Qui et acquevit voluntati ejus; ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, et vastavit can; et transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem interfecit.

10. Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum; cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, et similitudinem juxta omne opus ejus.

*) Prima expeditione sc. Vide II. Par. 28, 5.

*) Is ab Aeliano Thilgamus dicitur, qui post Arbas et Belesi sive Baladanis, qui Nabonassar nobis videtur, conjurationem Assyriorum reliquias exsuscitans, Nini junioris nomine insinuari voluit.

**) Turbis autem intervertentibus regno statim potiri non potuit, repulita ad anarchiam quandam per Q annorum spatium recidente. His autem compositis, regno tandem potitus est ann. 12. regni Achaz. Infr. 17, 1.

11. Extruxitque Urias sacerdos altare juxta omnia, quae praeceperat rex Achaz de Damasco; ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco.

12. Cumque venisset rex de Damasco, vidi altare, et veneratus est illud, ascenditque et immolavit holocausta, et sacrificium suum,

13. et libavit libamina, et fudit sanguinem pacificorum, quae obtulerat super altare.

14. Porro altare aereum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, et de loco altaris, et de loco templi Domini, posuitque illud ex latere altaris ad aquilonem.

15. Praecepit quoque rex Achaz Uriae sacerdoti, dicens: Super altare majus offer holocaustum matutinum, et sacrificium vespertinum, et holocaustum regis, et sacrificium ejus, et holocaustum universi populi terrae, et sacrificia eorum, et libamina eorum, et omnem sanguinem holocausti, et universum sanguinem victimarum super illud effundes; altare vero aereum erit paratum ad voluntatem meam.

16. Fecit igitur Urias sacerdos juxta omnia, quae praeceperat rex Achaz.

17. Tulit autem rex Achaz caelatas bases, et Iuterem, qui erat desuper, et mare depositum de bobus aercis, qui sustentabant illud, et posuit super pavimentum stratum lapide.

18. Musach quoque sabbati, quod aedicaverat in templo, et ingressum regis exterius convertit in templum Domini propter regem Assyriorum.

19. Reliqua autem verborum Achaz, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

20. Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David^{*)}, et regnauit Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XVII.

Post multa filiorum Israël, quae commemorantur, facinora Salmanasar sub Osee, recusante antiquum Assyriopendere tributum, transfert Israël in Assyrios, et quia Assiri, in Samariam missi, cultum Dei ignorantes, devorabant a leonibus, mittitur eis sacerdos israëliticus, qui ipsos instituit; sicut factum est, ut et Deo et idolis servirent.

(A. M. 3274. Ant. Chr. 730.)

1. Anno duodecimo Achaz regis Juda regnauit Osee filius Ela in Samaria super Israël novem annis. (Supr. 15, 30.)

2. Fecitque malum coram Domino; sed non sicut reges Israël, qui ante eum fuerant.

(A. M. 3276.)

3. Contra hunc ascendit Salmanasar^{*)} rex Assyriorum, et factus est ei Osee ser-

vus, reddebatque illi tributa. (Infr. 18, 9. Tob. 1, 2.)

(A. M. 3279.)

4. Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens, misisset nuntios ad Sua regem Aegypti, ne praestaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, et vincutum misit in carcere.

5. Pervagatusque est omnem terram; et ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.

(A. M. 3283.)

6. Anno autem nono Osee cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israël in Assyrios, posuitque eos in Hala et in Habor juxta fluvium Gozan in civitatibus Medorum. (Infr. 18, 10.)

7. Factum est enim, cum peccasset filii Israël Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Aegypti, de manu Pharaonis regis Aegypti, coluerunt deos alienos.

8. Et ambulaverunt juxta ritum gentium, quas consumserat Dominus in conspectu iliorum Israël, et regum Israël, quia similiter fecerant.

9. Et offendiderunt filii Israël verbis non rectis Dominum Deum suum, et aedificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis a turre custodum usque ad civitatem militiam.

10. Feceruntque sibi statuas, et lucos in omni colle sublimi, et subter omne lignum nemorosum,

11. et adolebant ibi incensum super aras in morem gentium, quas transtulerat Dominus a facie eorum, ficeruntque verba pessima, irritantes Dominum.

12. Et coluerunt immunditas, de quibus praecepit eis Dominus, ne facerent verbum hoc.

13. Et testificatus est Dominus in Israël et in Juda per manum omnium prophetarum et videntium, dicens: Revertimini a viis vestris pessimis, et custodite praecepta mea, et ceremonias juxta omnem legem, quam praecepit patribus vestris, et sicul misi ad vos in manu servorum meorum prophetarum. (Jer. 25, 5.)

14. Qui non audierunt; sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obediire Domino Deo suo.

15. Et abjecerunt legitima ejus, et patrum, quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes, quibus contestatus est eos, secutique sunt vanitates, et vane eggerunt, et secuti sunt gentes, quae erant per circuitum eorum, super quibus praeceperat Dominus eis, ut non facerent, sicut et illae faciebant.

16. Et dereliquerunt omnia praecepta Domini Dei sui, ficeruntque sibi conflates duos vitulos, et lucos, et adoraverunt universam militiam coeli, servieruntque Baal,

17. et consecraverunt filios suos, et filias suas per ignem, et divinationibus inserviebant et auguriis, et tradiderunt

^{*)} Sed non in sepulchris regum. II. Par. 28, 27.

^{**)} Qui Teglathphalasaro successit.

se, ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.

18. Iratusque est Dominus vehementer Israëli, et abstulit eos a conspectu suo, et non remansit nisi tribus Juda tantummodo.

19. Sed nec ipse Juda custodivit mandata Domini Dei sui; verum ambulavit in erroribus Israël, quos operatus fuerat.

20. Projecitque Dominus omne semen Israël, et afflxit eos, et tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos a facie sua,

21. ex eo jam tempore, quo scissus est Israël a domo David, et constituerunt sibi regem Jeroboam filium Nabath; separavit enim Jeroboam Israël a Domino, et peccare eos fecit peccatum magnum. (III. Reg. 12, 19.)

22. Et ambulaverunt filii Israël in universis peccatis Jeroboam, quae fecerat, et non recesserunt ab eis,

23. usquequo Dominus auferret Israël a facie sua, sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum prophetarum; translatusque est Israël de terra sua in Assyrios usque in diem hanc. (Jer. 25, 9.)

(A. M. 3327. Ant. Chr. 677.)

24. Adduxit autem rex Assyriorum *) de Babylone, et de Culla, et de Avah, et de Emath, et de Sepharvaim, et collocavit eos in civitatibus Samariae pro filiis Israël, qui possederunt Samariam, et habitaverunt in urbibus ejus.

25. Cumque ibi habitare coepisset, non timebant Dominum; et immisit in eos dominus leones, qui interficiebant eos.

26. Nuntiatum est regi Assyriorum, et dictum: Gentes, quas traustulisti, et habitare fecisti in civitatibus Samariae, ignorant legitima Dei terræ; et immisit in eos Dominus leones, et ecce interficiunt eos, eo quod ignorant ritum Dei terræ.

27. Praecepit autem rex Assyriorum, dicens: Dicite illuc unum de sacerdotibus, quos inde captivos adduxisti; et vadat, et habitet cum eis, et doceat eos legitima Dei terræ.

28. Igitur cum venisset unus de sacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, et docebat eos, quomodo colerent Dominum **).

29. Et unaquaque gens fabricata est Deum suum, posueruntque eos in fanis excelsis, quae fecerant Samaritae, gens et gens in urbibus suis, in quibus habitabat.

30. Viri enim Babylonii fecerunt Socothoneth; viri autem Chutaei fecerunt Nergel; et viri de Emath fecerunt Asima.

31. Porro Hevaei fecerunt Nehalaz et Tharthac. Hi autem, qui erant de Sephar-

viam, comburebant filios suos igni, Adramelech et Anamelech diis Sepharvaim;

32. et nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum, et ponebant eos in fanis sublimibus.

33. Et cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samariam.

34. Usque in praesentem diem morem sequuntur antiquum. Non tineant Dominum, neque custodiunt ceremonias ejus, judicia, et legem, et mandatum, quod praecepérat Dominus filius Jacob, quem cognominavit Israël; (Infr. 41.) (Gen. 33, 28.)

35. et percusserat cum eis pacum, et mandaverat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, et non adoretis eos, neque colatis eos, et non immoletis eis;

36. sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Aegypti in fortitudine magna, et in brachio extento, ipsum timete, et illum adorate, et ipsi immolate.

37. Ceremonias quoque, et judicia, et legem, et mandatum, quod scripsit vobis, custodite, ut faciatis cunctis diebus, et non timeatis deos alienos.

38. Et pacum, quod percussit vobiscum, nolite oblivisci, nec colatis deos alienos;

39. sed Dominum Deum vestrum timete, et ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum.

40. Illi vero non audierunt; sed juxta consuetudinem suam pristinam perpetravant.

41. Fuerunt igitur gentes istae timentes quidem Dominum, sed nihilominus et idolis suis servientes; nam et filii eorum, et nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in praesentem diem.

CAPUT XVIII.

Ezechias pietate eximus, dissipatis idolorum delubris, ac aeneo Moysis serpente confracto, percutit Edom; et cum Assyriis rebellasset, rex Assyriorum, expugnatis civitatibus Juda, Ezechiae veniam precanti magnam pecunia rim imponit, missa quoque manus ratis, Jerusalem obsidet, multis probbris in Ezechiam et blasphemis in Deum per Rabsacen jactatis.

(A. M. 3277. Ant. Chr. 727.)

1. Anno tertio Osee filii Ela, regis Israël, regnavit Ezechias filius Achaz regis Juda. (II. Par. 28, 27. et 29, 1.)

2. Vigintiquinque annorum erat, cum regnare coepisset, et vigintinovem annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Abi, filia Zacharie.

3. Fecitque, quod erat bonum coram Domino, juxta omnia, quae fecerat David pater ejus.

(A. M. 3278.)

4. Ipse dissipavit excelsa, et contrivit statuas, et succidit lucos, confregitque serpentem aeneum, quem fecerat Moyses;

*) Assarodon, ut est I. Esdr. 4, 2., quo compleatum est dictum ab Isaia initio regni Achaz, I. vii. 7, 8., de Ephraimi, intra annos 65 sic alteretur, ut non esset populus; sublata enim a Salmanassare ante annos 44 maxima parte populi, hic usque tamen aliqua reipublicae facies retenta erat.

**) Sc. secundum Jeroboami ritum.

(siquidem usque ad illud tempus filii Israël adolebant ei incensum) vocavitque nonen ejus Nolhestan^{*)}. (*Num. 21, 9.*)

5. In Domino Deo Israël speravit. Itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his, qui ante eum fuerunt;

6. et adhaesit Dominu, et non recessit a vestigis ejus, fecitque mandata ejus, quae praeceperat Dominus Moysi.

7. Unde et erat Dominus cum eo, et in cunctis, ad quae procedebat, sapienter se agebat. Rebellarunt quoque contra regem Assyriorum, et non servivit ei.

8. Ipse percussit Philisthacos usque ad Gazam, et omnes terminos eorum a turre custodum usque ad civitatem munitam.

9. Anno quarto regis Ezechiae, qui erat annus septimus Osee filii Ela, regis Israël, ascendit Salmauasar rex Assyriorum in Samariam, et oppugnavit eam, (*Supr. 17, 6. Tob. 1, 2.*)

(A. M. 3283.)

10. et cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechiae, id est, nono anno Osee regis Israël capta est Samaria;

11. et transiit rex Assyriorum Israël in Assyrios, collocavitque eos in Hala, et in Habor, fluvii Gozau in civitatibus Medorum**),

12. quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed praetergressi sunt pactum ejus: omnia, quae praeceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt.

(A. M. 3291. Ant. Chr. 713.)

13. Anno quartodecimo regis Ezechiae ascendit Sennacherib rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas, etcepit eas. (II. Par. 32, 1. Eccli. 48, 20. *Isai. 36, 1.*)

14. Tunc misit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens: Peccavi, recede a me; et omne, quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechine regi Iudea trecenta talenta argenti, et triginta talenta auri.

15. Deditque Ezechias omne argentum, quod repertum fuerat in domo Domini, et in thesauris regis.

16. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, et laminas auri, quas ipse affixerat, et dedit eas regi Assyriorum.

17. Misit autem rex Assyriorum Thar-tan***), et Rabsaris, et Rabsace de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida Jerusalem. Qui cum ascendissent, venerunt Jerusalem, et steterunt juxta aqueductum piscinae superioris, quae est in via agri fullonis.

18. Vocaveruntque regem; egressus est autem ad eos Eliacim filius Helcia,

positus domus, et Sobna scriba, et Joah filius Asaph a commentariis.

19. Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiae: Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia, qua niteris?

20. Forsitan iusti consilium, ut praepares te ad proelium. In quo confidis, ut audies rebellare?

21. An speras in baculo arundineo atque contracto Aegypto, super quem, si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, et perforabit eam? Sic est Pharaon rex Aegypti omnibus, qui confidunt in se. (*Isai. 20.*)

22. Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam; nonne iste est, enjus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et praecepit Iudeas et Jersalem: Ante altare hoc adorabit in Jerusalem?

23. Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, et dabo vobis duo milia equorum, et videte, an habere valeatis ascensores eorum.

24. Et quo modo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Aegypto propter currus et equites?

25. Numquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demoliret eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, et demolire eam.

26. Dixerunt autem Eliacim filius Helcia, et Sobna*), et Joah Rabsaci: Pre-canut, ut loquaris nobis servis tuis syriacis, siquidem intelligimus hanc linguam; et non loquaris nobis iudeice, audiente populo, qui est super murum.

27. Responditque eis Rabsaces, dicens: Numquid ad dominum tuum, et ad te misit me dominus mens, ut loquerer sermones hos, et non potius ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercore sua, et bibant urinam suam vobiscum?

28. Stetit itaque Rabsaces, et exclamavit voce magna iudeice, et ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

29. Haec dicit rex: Non vos seducat Ezechias; non enim poterit eruere vos de manu mea.

30. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, et non tradetur civitas haec in manu regis Assyriorum.

31. Nolite audire Ezechiam. Haec enim dicit rex Assyriorum: Facite necum, quod vobis est utile, et egredimini ad me; et comedet unusquisque de vinea sua, et de ficu sua, et bibetis aquas de cisterne vestris,

32. donec veniam, et transferam vos in terram, quae similis est terrae vestrae, in terram fructiferam, et fertilem vini, terram panis et vinearum, terram olivarum, et olei ac mellis, et vivetis, et non morieti. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

*) Annulum, per diminutionem et contemtum.

**) Quo prius Tiglathpileser duas tribus et dimidiā, trans Jordanem habitantes, transtulit. I. Par. 5, 26.

***) Qui Azotum cepit. *Isai. 20.*

*) De Sobna et Eliacim vide *Isai. 22.*

38. Numquid liberaverunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum?

39. Ubi est Deus Emath, et Arphad? ubi est Deus Sepharvaim, Aua, et Ava? numquid liberaverunt Samariam de manu mea? (*Infr. 19, 13. Isai. 10, 9. et 37, 13.*) (*Supr. 17, 21.*)

35. Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea?

36. Tacuit itaque populus, et non respondit ei quidquam; siquidem praecipuum regis acceperant, ut non responderent ei.

37. Venitque Eliacim filius Helciae, praepositus domus, et Sobna scriba, et Joake filius Asaph a commentariis ad Ezechiam scisis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XIX.

Ezechia et Isaia conversis ad Dominum, et pro liberatione precantibus, propter Rabsacis blasphemias percutit angelus Domini 185000 Assyriorum; et fugiens Sennacherib in templo idolorum suorum a filii suis occiditur.

1. Quae cum audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua, et opertus est sacco, ingressusque est domum Domini. (*Isai. 37, 1.*)

(*A. M. 3294. Ant. Chr. 710.*)

2. Et misit Eliacim praepositus domus, et Sobnam scribam, et senes de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos.

3. Qui diverunt: Haec dicit Ezechias: Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemiae dies iste; venerunt filii usque ad partum, et vires non habet parturiens.

4. Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobat Deum viventem, et argueret verbis, quae audivit Dominus Deus tuus; et fac orationem pro reliquis, quae repertae sunt.

5. Venerunt ergo servi regis Ezechiae ad Isaiam.

6. Dixitque eis Isaias: Haec dicetis domino vestro: Haec dicit Dominus: Noli timere a facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego immittam ei spiritum, et audiatur nuntium, et revertetur in terram suam, et dejiciam eum gladio in terra sua.

8. Reversus est ergo Rabsaces, et inventus regem Assyriorum expugnante Lohnam; audierat enim, quod recessisset de Lachis.

9. Cumque audisset de Tharaca rege Aethiopiae dicentes: Ecce egressus est, ut pugnet adversum te; et iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:

10. Haec dicate Ezechiae regi Iuda: Non te seducat Deus tuus, in quo habes fidu-

ciam, neque dicas: Non tradetur Jerusalem in manus regis Assyriorum.

11. Tu enim ipse audisti, que fecerunt reges Assyriorum universis terris, quo modo vastaverunt eas; num ergo solus poteris liberari?

12. Numquid liberaverunt dii gentium singulos, quos vastaverunt patres mei, Gozani videlicet, et Haran, et Reseph, et filios Eden, qui erant in Thelassar?

13. Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex civitatis Sepharvaim, Aua, et Ava?

14. Itaque cum accepisset Ezechias litteras de manu nuntiorum, et legisset eas, ascendit in domum Domini, et expandit eas coram Domino,

15. et oravit in conspectu ejus, dicens: Domine Deus Israël, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus regum omnium terrae, tu fecisti coelum et terram.

16. Inclina aurem tuam, et audi, aperi, Domine, oculos tuos, et vide; audi omnia verba Sennacherib, qui misit, ut exprobaret nobis Deum viventem.

17. Vere, Domine, dissipaverunt reges Assyriorum gentes, et terras omnium.

18. Et miserunt deos eorum in iguem; non enim erant dii, sed opera mannum hominum ex ligno et lapide, et perdidereunt eos.

19. Nunc igitur Domine Deus noster, salvos nos fac de manu ejus, ut sciант omnia regna terrae, quia tu es Dominus Deus solus.

20. Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Haec dicit Dominus Deus Israël: Quae deprecatus es me super Seunacherib rege Assyriorum, audivi.

21. Iste est sermo, quem locutus est Dominus de eo: Sprevit te, et subsannavit te virgo filia Sion; post tergum tuum caput movit filia Jerusalem.

22. Cui exprobasti, et quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, et elevasti in excelsum oculos tuos? contra Sanctum Israël.

23. Per manum servorum tuorum exprobasti Domino, et dixisti: In multitudine currum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, et succidi sublimes cedros ejus, et electas abies illius. Et ingressus sum usque ad terminos ejus, et saltum Carmelli ejus ego succidi.

24. Et hibi aquas alienas, et siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas.

25. Numquid non audisti, quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmavi ilud, et nunc adduxi; eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitae.

26. Et qui sedent in eis humiles manu, contremuerunt et confusi sunt, facti sunt velut foenum agri, et vires herba tectorum, quae arefacta est, antequam veniret ad maturitatem.

27. Habitaculum tuum, et egressum tuum, et introitum tuum, et viam tuam ego praeacivi, et furorem tuum contra me.

28. Iusauasti in me, et superbia tua

ascendit in aures meas; ponam itaque circulum in naribus tuis, et camum in labiis tuis, et reducam te in viam, per quam venisti.

29. Tibi autem, Ezechia, hoc erit signum: Comede hoc anno, quae repereris; in secundo autem anno, quae sponte nascuntur. Porro in tertio anno seminare et metite, plantate vineas, et comedite fructum earum. (*Isai. 37, 30.*)

30. Et quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum.

31. De Jerusalem quippe egredientur reliquiae, et quod salvetur de monte Sion, zelus Domini exercituum faciet hoc.

32. Quam ob rem haec dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio.

33. Per viam, qua venit, revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.

34. Protegantque urbem hanc, et salvabo eam propter me, et propter David servum meum.

35. Factum est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque milia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum; et recedens abiit. (*Tob. 1, 21. Eccli. 48, 24. Isai. 37, 36. I. Mach. 7, 41. II. Mach. 8, 19.*)

36. et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et mansit in Nine. 37. Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar filii ejus percerserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, et regnavit Asar-haddon filius ejus pro eo. (*Tob. 1, 21.*)

CAPUT XX.

Isaias aegrotantem Ezechiam moriturum denuntiat; at ille sua oratione sanitatem cum prorogatione vitae ad quindecim annos a Deo impetrat, dato sanitatis signo per solis regressum. Assyriis autem, munera deferentibus, thesauros ostendit, et ob id per Isaiam reprehenso captivitas babylonica denuntiatur; cui impius succedit filius Manasses.

(*A. M. 3291. Ant. Chr. 713. Regni Ezechiae 14. desinente. **)

1. In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem; et venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Haec dicit Dominus Deus: Praecepit domui tuae; morieris enim tu, et non vives. (*II. Par. 32, 21.*) (*Isai. 38, 1.*)

2. Qui convertit faciem suam ad partem, et oravit Dominum, dicens:

3. Obsecro Domine, memento, quae so, quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et quod placi-

tum est coram te, fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4. Et antequam egredieretur Isaias medium partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

5. Revertere, et dic Ezechiae duci populi mei: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas; et ecce sanavi te, die tertio ascendes templum Domini.

6. Et addam diebus tuis quindecim annos; sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem istam propter me, et propter David servum meum.

7. Dixitque Isaias: Afferete massam ficorum. Quam cum attulissent, et posuissent super ulcus ejus, curatus est.

8. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, et quia ascensus sum die tertia templum Domini?

9. Cui ait Isaias: Hoc erit signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est: Vis, ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?

10. Et ait Ezechias: Facile est, umbram crescere decem lineis; nec hoc volo, ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.

11. Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, et reduxit umbram per lineas, quibus jam descendebat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

12. In tempore illo misit Berodach*) Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras et munera ad Ezechiam; audierat enim quod aegrotasset Ezechias.

13. Laetus est autem in adventu eorum Ezechias, et ostendit eis domum aromatum, et aurum et argentum, et pigmenta varia, unguenta quoque, et domum vasorum suorum, et omnia, quae habere poterat in thesauris suis. Non fuit, quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua.

14. Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

15. At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omoia, quae cuncte sunt in domo mea, viderunt; nihil est, quod non monstraverint eis in thesauris meis.

16. Dixit itaque Isaias Ezechiae: Audi sermonem Domini.

17. Ecce dies venient, et auferentur omnia, quae sunt in domo tua, et quae

*) Isai. 39, 1. dicitur Merodach. Baladan, Ptolemy. Mardocampadus. Baladan autem, ejus pater aut avus, is nobis est, qui ab Agathia Belesus, a Nicolao Damasceno Nanybrus, a Ptolemeo Nabunassarus est dictus, qui cum prius Assyrii fiduciarius fuisset, tandem facta conspiratione cum Arbace, Medorum praefecto, Babyloniorum monarca effectus est A. M. 3237.

condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem? non remanebit quidquam, ait Dominus.

18. Sed et de filiis tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

19. Dixit Ezechias ad Isaiam: Bonus sermo Domini, quem locutus es; sit pax et veritas in diebus meis.

20. Reliqua autem sermonum Ezechiae, et omnis fortitudo ejus, et quomodo fecerit piscinam, et aqueductum, et introduxerit aquas in civitatem, noue haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda? (II. Par. 32, 30.)

(A. M. 3306. Ant. Chr. 698.)

21. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et reguavit Manasses filius ejus pro eo.

CAPUT XXI.

Propter abominandam Manassis impietatem praedicit Dominus, se Judam ac Jerusalem deteturum. Cui succedit impius filius Amon, et hoc a servis occiso, regnat super Judam plus filius Josias.

(A. M. 3306.)

1. Duodecim annorum erat Manasses, cum regnare coepisset, et quinquaginta quinque annis regnauit in Jerusalem. Nomen matris ejus Haphsiba. (II. Par. 33, 1.)

2. Fecitque malum in conspectu Domini iuxta idola gentium, quas delevit Dominus a facie filiorum Israël.

3. Conversusque est, et aedificavit excelsa, quae dissipaverat Ezechias pater ejus; et erexit aras Baal, et fecit lucos, sicut fecerat Achab rex Israël, et adoravit omnem militiam coeli, et coluit eam. (II. Par. 33, 3.)

4. Extruxit aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: In Jerusalem ponam nomen meum. (II. Reg. 7, 10.)

5. Et extruxit altaria universae militiae coeli in duabus atriis templi Domini.

6. Et traduxit filium suum per ignem, et ariolatus est, et observavit auguria, et fecit pythones, et aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum.

7. Posuit quoque idolum Iuci, quem fecerat, in templo Domini, super quod locutus est Dominus ad David, et ad Salomonem filium ejus: In templo hoc, et in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum. (II. Reg. 7, 26. III. Reg. 8, 16, 9, 5.)

8. Et ultra non faciam, commoveri pendum Israël de terra, quam dedi patribus eorum; si tameu custodierint opera omnia, quae praecepi eis, et universam legem, quam maudavit eis servus meus Moyses.

9. Illi vero non audierunt; sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum super gentes, quas contrivit Dominus a facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus in manu servorum suorum prophetarum, dicens:

I.

11. Quia fecit Manasses rex Juda abominationes istas pessimas super omnia, quae fecerunt Amorphae ante eum, et peccare fecit etiam Judam in immunditiis suis; (Jer. 15, 4.)

12. propterea haec dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego iudicam mala super Jerusalem et Judam, ut, quicunque audierit, tinniant ambae aures ejus.

13. Et extendam super Jerusalem funiculum Samariae, et poudus domus Achab, et delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulae; et delens vertam, et ducam crebrius stylum super faciem ejus.

14. Dimittam vero reliquias haereditatis meae, et tradam eas in manus inimicorum ejus, eruntque in vastitate, et in rapinam cunctis adversariis suis,

15. eo quod fecerint malum coram me, et perseveraverint irritantes me ex die, quia egressi sunt patres eorum ex Aegypto, usque ad hanc diem.

16. Insuper et sanguinem innoxium*) fudit Manasses multum nimis, donec impletet Jerusalem usque ad os, absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino. (Infr. 24, 4.)

17. Reliqua autem sermonum Manasse, et universa, quae fecit, et peccatum ejus, quod peccavit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

(A. M. 3361. Ant. Chr. 643.)

18. Dormivitque Manasses cum patribus suis, et sepultus est in horto domus sue, in horto Oza, et reguavit Amon filius ejus pro eo.

19. Viginti duorum annorum erat Amon, cum regnare coepisset; duobus quoque annis regnauit in Jerusalem. Nomen matris ejus Messalemeth filia Harns de Jeteba.

20. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus.

21. Et ambulaverit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus, servivitque immunditiis, quibus servirerat pater ejus, et adoravit eas,

22. et dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, et non ambulavit in via Domini.

23. Tetenderuntque ei insidias servi sui, et interfecerunt regem in domo sua.

24. Percussit autem populus terrae omnes, qui conjuraverant contra regem Amon; et constituerunt sibi regem Josiam filium ejus pro eo.

25. Reliqua autem sermonum Amon, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda?

26. Sepelieruntque eum in sepulchro suo, in horto Oza, et reguavit Josias filius ejus pro eo.

*) Inter alios etiam Isaiæ prophetæ, quem serrâ lignea dissecatum, Talmud uterque, Justinus martyr, Hieron. et alii memorant.

CAPUT XXII.

Josias templum ac Dei cultum instaurat.
Dominum super reperto deuteronomii libro consulens, responsum accipit, inducenda super Judam scripta in eo mata propter neglectum a patribus Dei cultum, ipsum tamen prius in pace moriturum.

(A. M. 3363. Ant. Chr. 641.)

1. Octo annorum erat Josias, cum regnare coepisset; triginta et uno anno regnavit in Jerusaleme. Nonen matris ejus Idilia filia Hadaia de Besecath. (II. Par. 34, 1.)

2. Fecitque, quod placitum erat coram Domino, et ambulavit per omnes vias David patris sui; non declinavit ad dextram, sive ad sinistram.

(A. M. 3380. Ant. Chr. 624.)

3. Anno autem octavo decimo regis Josiae misit rex Saphan filium Assia filii Messulam, scribam templi Domini, dicens ei:

4. Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ut confletur pecunia, quae illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores templi a populo,

5. deturque fabris per praepositos domus Domini, qui et distribuant eam his, qui operantur in templo Domini, ad instauranda sartateca templi,

6. tignariis videlicet et caementariis, et iis, qui interrupta componunt, et ut emantur ligna, et lapides de lapicidinis ad instaurandum templum Domini.

7. Verumtamen non suppetetur eis argentum, quod accipiunt; sed in potestate habeant, et in fide.

8. Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: Librum legis reperi in domo Domini. Deditque Helcias volumen Saphan, qui et legie illud. (II. Par. 34, 14.)

9. Venit quoque Saphan scriba ad regem, et renuntiavit ei, quod praecepérat, et ait: Conflaverunt servi tui pecuniam, quae reperta est in domo Domini, et dererunt, ut distribueretur fabris a praefectis operum templi Domini.

10. Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege,

11. et audisset rex verba libri legis Domini, scidit vestimenta sua.

12. Et praecepit Helciae sacerdoti, et Ahicam filio Saphan, et Achobor filio Micha, et Saphan scribae, et Asaiae servo regis, dicens:

13. Ite et consultite Dominum super me, et super populo, et super omni Iuda de verbis voluminis istius, quod inventum est; magna enim ira Domini succensa est contra nos, quia non audierunt patres nostri verba libri hujus, ut facerent omne, quod scriptum est nobis.

14. Ierunt itaque Helcias sacerdos, et Ahicam, et Achobor, et Saphan, et Asaiae ad Holdam prophetidem, uxorem Sellum

filii Thecuae, filii Araas custodis vestium, quae habitabat in Jerusalem in secunda, locutique sunt ad eam.

15. Et illa respondit eis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16. Haec dicit Dominus: Ecce ego adducam mala super locum istum, et super habitatores ejus, omnia verba legis, quae legit rex Juda,

17. quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum; et succendet indignatio mea in loco hoc, et non extinguetur.

18. Regi autem Juda, qui misit vos, ut consuleretis Dominum, sic dicitis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Pro eo, quod audisti verba voluminis,

19. et perterritum est cor tuum, et humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, et habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem et in maledictum, et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me, et ego audiui, ait Dominus,

20. idcirco colligam te ad patres tuos, et colligeris ad sepulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala, quae inducturus sum super locum istum.

CAPUT XXIII.

Josias deuteronomium coram populo legit, percussoque cum Domino foedere, ac destructis abominationibus, praecipit Pascha celebrari. Quo in Mageddo occiso, succedit impius filius Joachaz, quem Pharaon captum ducit in Aegyptum, substituto Etiacim, quem Joakim nominat, et ei gravem multam imponit.

(A. M. 3380. Ant. Chr. 624.)

1. Et renuntiaverunt regi, quod dixerat. Qui misit; et congregati sunt ad eum omnes senes Juda et Jerusalem. (II. Par. 34, 29.)

2. Ascenditque rex templum Domini, et omnes viri Juda, universique, qui habitabant in Jerusalem cum eo sacerdotes et prophetae, et omnis populus a parvo usque ad magnum, legitque cunctis audientibus omnia verba libri foederis, qui inventus est in domo Domini.

3. Stetitque rex super gradum, et foedus percussit coram Domino*), ut ambularent post Dominum, et custodirent praecepta ejus, et testimonia, et ceremonias in omni corde, et in tota anima, et suscitarent verba foederis hujus, quae scripta erant in libro illo; acquievitque populus pacto.

4. Et praecepit rex Helciae pontifici, et sacerdotibus secundi ordinis, et janitoribus, ut projicerent de templo Domini omnia

*) Atque ab hac tam solenni foederis renovatione tum tricesimi anni in ipso initio prophetiae Ezechielis, tum quadraginta annorum peccati Iudea in ejusdem c. 6. epocha deducitur.

vasa, quae facta fuerant Baal, et in luco, et universae militiae coeli; et combussit ea foris Jerusalem in convalle Cedron, et tulit pulverem eorum in Bethel. (*Eccli. 49, 3.*)

5. Et delevit aruspices, quos posuerant reges Juda ad sacrificandum in excelsis per civitates Juda, et in circuitu Jerusalem, et eos, qui adolebant incensum Baal, et soli, et luna, et duodecim signis, et omni militiae coeli.

6. Et efferrit fecit Iacob de domo Domini foras Jerusalem in convalle Cedron, et combussit eum ibi, et redegit in pulvrem, et projectis super sepulchra vulgi.

7. Destruxit quoque aediculas essemotorum, quae erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci.

8. Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Juda; et contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes de Gabaa usque Bersabee, et destruxit aras portarum in introitu ostii Josue principis civitatis, quod erat ad sinistram portas civitatis.

9. Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem; sed tantum comedebant azyma in medio fratum suorum.

10. Contaminavit quoque Topheth, quod est in convalle filii Ennon, ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem Moloch.

11. Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathannielech eu-nuchi, qui erat in Pharurim; currus autem solis combussit igni.

12. Altaria quoque, quae erant super tecta coenaculi Achaz, quae fecerant reges Juda, et altaria, quae fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex; et cucurrit inde, et dispersit cinerem eorum in torrentem Cedron.

13. Excelsa quoque, quae erant in Jerusalem ad dexteram partem montis offensionis, quae aedificaverat Salomon rex Israël Astaroth idolo Sidoniorum, et Chamos offensioni Moab, et Melchom abominatione filiorum Ammon, polluit rex. (*III. Reg. 11, 7.*)

14. Et contrivit statuas, et succidit luccos, replevitque loca eorum ossibus mortuorum.

15. Iusuper et altare, quod erat in Bethel, et excelsum, quod fecerat Jeroboam filius Nabath, qui peccare fecit Israël, et altare illud, et excelsum destruxit, atque combussit, et communuit in pulvrem, succenditque etiam lucum. (*III. Reg. 13, 32.*)

16. Et conversus Josias vidit ibi sepulchra, quae erant in monte, misitque et tulit ossa de sepulchris, et combussit ea super altare, et polluit illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Del *), qui praedixerat verba haec. (*I. Reg. 13, 2.*)

*) Ante annos 350.

17. Et ait: Quis est titulus ille, quem video? Responderuntque ei cives urbis illius: Sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Juda, et praedixit verba haec, quae fecisti super altare Bethel. (*III. Reg. 13, 2.*)

18. Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus. Et intacta manserunt ossa illius cum ossibus prophetae, qui venerat de Samaria.

19. Insuper et omnia fana excelsorum, quae erant in civitatibus Samariae, quae fecerant reges Israël ad irritandum Dominum, abstulit Josias, et fecit eis secundum omnia opera, quae fecerat in Bethel.

20. Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, et combussit ossa humana super ea, reversusque est Jerusalem.

(*A. M. 3381. A. regni Josiae 18. ad finem tendente.*)

21. Et praecepit omni populo, dicens: Facite Phase Domino Deo vestro, secundum quod scriptum est in libro foederis hujus. (*II. Par. 35, 1.*)

22. Nec enim factum est Phase tale a diebus judicium, qui judicaverunt Israël, et omnium dierum regum Israël, et regum Juda,

23. sicut in octavo decimo anno regis Josiae factum est Phase istud Domino in Jerusalem.

24. Sed et pythones, et ariolos, et figuræ idolorum, et iminunditias, et abominationes, quae fuerant in terra Juda et Jerusalem, abstulit Josias, ut statueret verba legis, quae scripta sunt in libro, quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.

25. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, et in tota anima sua, et in universa virtute sua juxta omnem legem Moysis, neque post eum surrexit similis illi.

26. Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam, propter irritationes, quibus provocaverat eum Massases.

27. Dixit itaque Dominus: Etiam Judam auferam a facie mea, sicut abstuli Israël, et projiciam civitatem hanc, quam elegi, Jerusalem et domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi. (*Infr. 24, 2.*)

28. Reliqua autem sermonum Josiae, et universa, quae fecit, nonne haec scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?

(*A. M. 3394. Ant. Chr. 610.*)

29. In diebus ejus ascendit Pharaon Necho, rex Aegypti, contra regem Assyriorum *) ad flumen Euphraten; et abiit Josias rex in occursum ejus, et occisus est in Mageddo, cum vidisset eum. (*II. Par. 35, 20.*)

*) Sive contra Medos et Babylonios, qui imperium Assyriorum everterant. Joseph. Antiq. l. 10. c. 6. Isautem est Herodotus Nectos, filius Psammitici.

30. Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo, et pertulerunt in Jerusalem, et sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitque populus terra Joachaz filium Josiae, et unixerunt eum^{*)}, et constituerunt eum regem pro patre suo.

31. Viginti trium annorum erat Joachaz, cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Amital filia Jeremieae de Lobna. (II. Par. 36, 2.)

32. Et fecit malum coram Domino juxta omnia, quae fecerant patres ejus.

33. Vinxitque eum Pharaeo Necho in Rebla, quae est in terra Emath, ne regnaret in Jersalem, et imposuit multam terrae centum talentis argenti, et talento auri.

34. Regemque constituit Pharaeo Necho Eliacim filium Josiae pro Josia patre ejus, vertique nomen ejus Joakim. Porro Joachaz talit, et duxit in Aegyptum, et mortuus est ibi.

35. Argentum autem, et aurum dedit Joakim Pharaoni, cum indixisset terrae per singulos, ut conferretur juxta praecoptum Pharaonis; et unquamque juxta vires suas exegit tam argentum, quam aurum de populo terrae, ut daret Pharaoni Necho.

(A. M. 3395. Ant. Chr. 609.)

36. Viginti quinque annorum erat Joakim, cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Zebida filia Phadaea de Ruina. (II. Par. 36, 5.)

37. Et fecit malum coram Domino juxta omnia, quae fecerant patres ejus.

CAPUT XXIV.

Joakim triennio serrit regi Babylonis; deinde rarios patitur latrunculos. Quo mortuo, succedit filius Joachin, quem cum thesauris templi ad domus regiae, universoque robore habitatorum Jersalem ducit Nabuchodonosor in Babylonem, suffecto in regem illius patrum Matthania, quem vocavit Sedeciam.

(A. M. 3398. Ant. Chr. 606.)

1. In diebus ejus^{**)} ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et factus est ei Joakim servus tribus annis; et rursum rebellavit contra eum.

2. Immisitque ei Dominus latrunculos^{***}) Chaldaeorum, et latrunculos Syriæ, et

latrunculos Moab, et latrunculos filiorum Ammon, et immisit eos in Judam, ut disperderent eum juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas. (Supr. 23, 27.)

3. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se propter peccata Manasse universa, quae fecit,

4. et propter sanguinem innoxium, quem effudit, et implevit Jerusalem cruento innocentium; et ob hanc rei noluit Dominus propitiari.

5. Reliqua autem sermonum Joakim, et universa, quae fecit, noue haec scripta sunt in libro sermonum dierum regum Juda? Et dormivit Joakim^{**}) cum patribus suis,

6. et regnavit Joachin^{**}) filius ejus pro eo.

7. Et ultra non addidit rex Aegypti, ut egredetur de terra sua; tulerat enim rex Babylonis a rivo Aegypti usque ad fluvium Euphraten omnia, quae fuerant regis Aegypti.

(A. M. 3405. Ant. Chr. 599.)

8. Decem et octo annorum erat Joachin, cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Nohesta filia Eluanathan de Jerusalem.

9. Et fecit malum coram Domino juxta omnia, quae fecerat pater ejus.

10. In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Jerusalem, et circundata est urbs munitionibus. (Dan. 1, 1.)

11. Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnaret eam.

12. Egressusque est Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse et mater ejus, et servi ejus, et principes ejus, et eunuchi ejus, et suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui.

13. Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, et thesauros domus regiae, et concidit universa vasa aurea, quae fecerat Salomon rex Israël in templo Domini juxta verbum Domini. (Isai. 39, 6.)

14. Et transtulit omnem Jerusalem, et universos principes, et omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem, et omnem artificem et clusorem; nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terrae.

15. Transtulit quoque Joachin in Babylonem, et matrem regis, et uxores regis, et eunuchos ejus, et judices terrae duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem, (II. Par. 36, 10. Esth. 2, 6. et 11, 4. Ezech. 17, 12. Jer. 24, 1. et 39, 2.)

16. et omnes viros robustos, septem millia, et artifices, et clusores mille, omnes

^{*)} Unde apparet, hunc non fuisse primogenitum Josiae, ad quem haereditario jure regnum spectaret, ipsiusque potius esse, qui quarto loco I. Par. 3, 15. Sellum nominatur, et Jer. 22, 11. pro patre regnasse etiam dicuntur; cuius nomen, quod communationem significat, melioris omnino causa mutatum sit. Confirmat illud etiam actas 23 annorum, (hic v. 31. et II. Par. 56, 2.) cum Eliacimi (Infr. v. 36.) 25 annorum actate collata. Accedit Josephi quoque autoritas. X. Antiquit. c. 6. sive 7. Vide annotatum ad termini c. I. Par.

^{**) Anno Joakimi 4., qui cum 1. Nabuchodonosor concurrevit, ut est Jer. 25, 1.}

^{***} Agmina. Ex omnibus his gentibus constabat exercitus Nabuchodonosor s.

^{*)} Mortuus est, sicut patres sui, non autem cum eis sepultus; sed projectus extra portas Jerusalem juxta prophetam Jer. 22, 19. et 36, 30.

^{**} Qui et Jechonias. Jer. 22.

viro fortis et bellatores, duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem.

17. Et constituit Matthaniaim*) patrum ejus pro eo, imposuitque nomen ei Sedeciam. (*Jer. 37, 1. et 52, 1.*)

18. Vigesimum et primum annum aetatis habebat Sedecias, cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus erat Amital filia Jeremiae de Lobna.

19. Et fecit malum coram Domino juxta omnia, quae fecerat Joakim.

20. Irascebatur enim Dominus contra Jerusalem et contra Iudam, donec projecteret eos a facie sua; recessitque Sedecias a rege Babylonis.

CAPUT XXV.

Obsessa a Nabuchodonosor Jerusalem, Sedecias caecus ac vincitus, necatis coram se filii, in Babylonem ducitur cum reliquo populo, quibusdam tamen ad exercitandam terram relictis. Post exusta una cum templo omnia magnifica aedificia praefecit Nabuchodonosor Godoliam; quo ab Ismaele interento, fugit populus in Aegyptum. Joachin autem in captivitate submittatur a rege Babylonis.

(A. M. 3414. Ant. Chr. 590.)

1. Factum est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse et omnis exercitus ejus in Jerusalem, et circumdederunt eam, et extruxerunt in circuitu ejus munitiones. (*Jer. 39, 1. et 52, 4.*)

2. Et clausa est civitas atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciae,

3. noua die mensis; praevaluitque famae in civitate, nec erat panis populo terra.

4. Et interrupta est civitas; et omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portae, quae est inter duplum murum ad hortum regis (porro Chaldaei obsidebant in circuitu civitatem); fugit itaque Sedecias per viam, quae dicit ad camposteria solitudinis.

5. Et persecutus est exercitus Chaldaeorum regem, comprehenditque eum in pianicie Jericho; et omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, et reliquerunt eum.

6. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus est cum eo judicium.

7. Filios autem Sedeciae occidit coram eo, et oculos ejus effodit, viuxitque eum catenis, et adduxit in Babylonem.

8. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis, venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Jerusalem.

(A. M. 3416. desinente. A. Nabuchodonosor 19. ineunte. Ant. Chr. 588. Postquam a Salomonе condit templum coeptum est, elapsis annis 424, mensibus 3, et diebus 8. Mens. 5. ipsa die sabb. *)

9. Et succedit domum Domini, et domum regis, et domos Jerusalem, omnemque domum combussit igni.

10. Et muros Jerusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldaeorum, qui erat cum principe militum.

11. Reliquam autem populi partem, quae remanserat in civitate, et perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, et reliquum vulgus transtulit Nabuzardan principes militiae.

12. Et de pauperibus terrae reliquit viatores et agricolas.

13. Columbas autem aereas, quae erant in templo Domini, et bases, et mare aereum, quod erat in domo Domini, conseruerunt Chaldaei, et transtulerunt aes omne in Babylonem. (*Jer. 27, 19.*)

14. Ollas quoque aereas, et trullas, et tridentes, et scyphos, et mortariola, et omnia vasa aerea, in quibus ministrabant, tulerunt.

15. Necnon et thuribula, et phialas, quae aurea, aurea, et quae argentea, argentea, tulit princeps militiae,

16. id est, columnas duas, mare unum, et bases, quas fecerat Salomon in templo Domini; non erat pondus aeris omnium vasorum.

17. Decem et octo cubitos altitudinis habebat columna una, et capitellum aereum super se altitudinis trium cubitorum, et retiaculum, et malogranata super capitellum columnae, omnia aerea; similem et columnam secundam habebat ornatum. (*III. Reg. 7, 15. II. Par. 3, 15. Jer. 52, 21.*)

18. Tulit quoque princeps militiae Sarajam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum **), et tres janitores.

19. Et de civitate eunuchum unum, qui erat praefectus super bellatores viros, et quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperit in civitate, et Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terrae, et sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate.

20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum duxit ad regem Babylonis in Reblatha.

21. Percussitque eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath, et translatius est Juda de terra sua.

(A. M. 3416. Ab initio regni David. 468.)

22. Populo autem, qui relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, praefecit Godoliam filium Abicam filii Saphan.

23. Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi et viri, qui erant cum eis,

*) In cuius rei memoriam jejunium institutum est. *Zach. 7, 5. et 8, 19.*

**) Qui erat quasi primi vicarius.

*) Josiae filium, post Sellum sive Joachazum natum. Patet id, quatuor regum aetate collata supr. 33, 31. et 36. atque 34, 8. et 18.

videlicet quod constituisset rex Babylonis Godoliam; venerunt ad Godoliam in Masphe Ismael filius Nathaniae, et Johanan filius Caree, et Saraja filius Thanehunieh Neophathites, et Jezonias filius Maachati, ipsi et socii eorum.

24. Juravitque Godolias ipsis et sociis eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldaeos; manete in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis.

(A. M. 3417. Ant. Chr. 587.)

25. Factum est autem in mense septimo, venit Ismael filius Nathaniae, filii Eliama de semine regio, et decem viri cum eo, percusseruntque Godoliam, qui et mortuus est; sed et Judaeos et Chaldaeos, qui erant cum eo in Masphe.

26. Consurgensque omnis populus a parvo usque ad magnum, et principes militum venerunt in Aegyptum, timentes Chaldaeos.

(A. M. 3442. Ant. Chr. 562.)

27. Factum est vero in anno trigesimo

septimo transmigrationis Joachin regis Iuda, mense duodecimo, vigesima septima*) die mensis, sublevavit Evilmerodach rex Babylonis anno, quo regnare cooperat, caput Joachin regis Iuda de carcere.

28. Et locutus est ei benigne, et posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylonie.

29. Et mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, et comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitae suae.

30. Annoram quoque constituit ei sine intermissione, quae et dabatur ei a rege per singulos dies omnibus diebus vitae suae **).

*) Consilio jam inito a die 25. ejusdem mensis, de quo Jer. 52, 31.

**) Nempe per duos circiter annos. Cum enim hos et paulo plus regnasset Evilmerodach, a Neriglissoro, sororis suae marito, perentus est ob iniurias suas et libidines, ut docet Joseph. ex Beroso. l. 1. contra Appion.

LIBER PRIMUS PARALIPOMENON,

HEBRAICE

DIBRE HAIAMIM.

Libros PARALIPOMENON, hoc est *praetermissorum*, quod ibi quaedam in libris regum omissa habeantur, Hebraei DIBRE HAIAMIM, id est *verba dierum*, vocant, quod ex regum diurnis excerpti sint. Unus est autem apud eos, sed a nostris divisus, quem ab Esdra scriptum constans fama semper obtinuit. Quidam CHRONICORUM libros inscribere maluerunt.

In horum *priore* propagatio gentis israëliticae ab Adamo ad reditum usque a captivitate breviter recensetur; deinde repetita a Davide historia, ejus regnum accuratius describitur ad Salomonis usque unctionem, hoc est ad annum mundi 2990.

CAPUT I.

Genealogia Adam usque ad Abraham, et generationes filiorum Abrahæ una cum filiis ac posteris Esau, et regibus ac ducibus terræ Edom, antequam essent reges super filios Israël.

1. Adam, Seth, Enos, (Gen. 2, 7. et 4, 25. et 5, 6. 9.)

2. Cainan, Malaleel, Jared,

3. Henoch, Mathusale, Lamech,

4. Noë, Sem, Cham, et Japheth.

5. Filii Japheth: Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.

6. Porro filii Gomer: Ascenez, et Riphath, et Thogorma.

7. Filii autem Javan: Elisa et Tharsis, Cethim et Dodanim.

8. Filii Cham: Chus, et Mesraim, et Phut, et Chanaan.

9. Filii autem Chus: Saba, et Hevila, Sabatha, et Regma, et Sahatacha. Porro filii Regma: Saba et Dadan.

10. Chus autem genuit Nemrod; iste coepit esse potens in terra. (Gen. 10, 8.)

11. Mesraim vero genuit Ludim, et Ananium, et Laabim, et Nephthum,

12. Petrusim quoque, et Casluim, de quibus egressi sunt Philistium et Caphtorim.

13. Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum, Hethaeum quoque,

14. et Jebusaeum, et Amorrhæum, et Gergesaeum,

15. Hevaeumque, et Aracaicum, et Sinaeum,

16. Aradium quoque, et Samaraeum, et Hamathæum.

17. Filii Sein: Aelam, et Assur, et Araphaxad, et Lud, et Aram, et Hus, et Hu;

et Gether, et Mosoch. (*Gen. 10, 22. et 11, 10.*)

18. Arphaxad autem genuit Sale, qui et ipse genuit Heber.

19. Porro Heber nati sunt duo filii; nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisaria est terra; et nomen fratris ejus Jectan.

20. Jectan autem genuit Elmodad, et Saleph, et Asarmoth, et Jare,

21. Adoram quoque, et Huzal, et Decla,

22. Hebal etiam, et Abimael, et Saba, necnon

23. et Ophir, et Hevila, et Jobab. Omnes isti filii Jectan.

24. Sem, Arphaxad, Sale,

25. Heber, Phaleg, Ragau,

26. Serug, Nachor, Thare,

27. Abram, iste est Abraham. (*Gen. 11, 26.*)

28. Filii autem Abraham: Isaac et Ismael.

29. Et hae generationes eorum. Primo genitus Ismaelis Nabajoth, et Cedar, et Adbeel, et Mabsam, (*Gen. 25, 13.*)

30. et Masina, et Duma, Massa, Hadad, et Thema,

31. Jethur, Naphis, Cedma. Hi sunt filii Ismaelis.

32. Filii autem Ceturae concubinae Abraham, quos genuit: Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, et Sue. Porro filii Jecsan: Saba et Dadan. Filii autem Dadan: Assurim, et Latussim, et Laonim.

33. Filii autem Madian: Ephra, et Epher, et Henoch, et Abida, et Eldaa. Omnes hi filii Ceturae. (*Gen. 25, 4.*)

34. Genuit autem Abraham Isaac, cuius fuerunt filii Esau, et Israël. (*Gen. 25, 19.*)

35. Filii Esau: Eliphaz, Rahuel, Jehus, Ihelom, et Core. (*Gen. 36, 10.*)

36. Filii Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.

37. Filii Rahuel: Nabath, Zara, Samma, Meza.

38. Filii Seir: Lotan, Sobal, Seheon, Ana, Disou, Eser, Disau.

39. Filii Lotan: Hori, Homain. Soror autem Lotan fuit Thamna.

40. Filii Sobal: Alian, et Manahath. et Ebal, Septi, et Onam. Filii Sebeon: Aja et Ana. Filii Aua: Dison.

41. Filii Dison: Hamram, et Eseban, et Jethran, et Charan.

42. Filii Eser: Balaan, et Zavan, et Jacan. Filii Disan: Hus et Aran.

43. Iste sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom, autem quam esset rex super filios Israël: Bale filius Beor; et nomen civitatis ejus Denaba.

44. Mortuus est autem Bale, et regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra.

45. Cumque et Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

46. Obiit quoque et Husam, et regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab; et nomen civitatis ejus Avith.

47. Cumque et Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Marsreca.

48. Sed et Semla mortuus est, et regnavit pro eo Saul de Rohoboth, quae juxta annem sita est.

49. Mortuo quoque Saul, regnavit pro eo Balanan filius Achobor.

50. Sed et hic mortuus est, et regnavit pro eo Adad, cuius urbis nomen sicut Phau; et appellata est uxor ejus Meetabel filia Matred filiae Mezaah.

51. Adad autem mortuo, duces pro rebus in Edom esse cooperunt: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth,

52. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

54. dux Magdiel, dux Hiram. Hi duces Edom.

CAPUT II.

Genealogia Judae patriarchae usque ad Isai patrem David, fratrumque ac sororum ejus.

1. Filii autem Israël: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, et Zabulon, (*Gen. 29, 32. et 30, 5. et 35, 22.*)

2. Dan, Joseph, Benjamin, Nephthali, Gad et Aser.

3. Filii Juda: Her, Onan, et Sela. Huius nati sunt ei de filia Sue Chanantide. Fuit autem Her, primogenitus Juda, manus coram Domino, et occidit eum. (*Gen. 38, 3. et 46, 12.*)

4. Thamar autem nurus ejus peperit ei Phares et Zara. Omnes ergo filii Juda quinque. (*Infr. 4, 1. Matth. 1, 3.*)

5. Filii autem Phares: Hesron et Hamul.

6. Filii quoque Zarae: Zamri, et Ethan, et Eman, Chalchal quoque, et Dara, simul quinque.

7. Filii Charmi: Achar, qui turbavit Israël, et peccavit in furto anathematis. (*Jos. 7, 1.*)

8. Filii Ethan: Azarias.

9. Filii autem Hesron, qui nati sunt ei: Jerameel, et Ram, et Calubi. (*Ruth 4, 19.*)

10. Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Juda.

11. Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz.

12. Booz vero genuit Obed, qui et ipse genuit Isai.

13. Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaia, (*I. Reg. 16, 6. 8. 9. et 17, 12.*)

14. quartum Nathanael, quintum Raddai,

15. sextum Asoin, septimum David.

16. Quorum sorores fuerunt Saruja, et Abigail. Filii Sarujae: Abisai, Joab, et Asael, tres.

17. Abigail autem genuit Amasa, cuius pater fuit Jeher Ismaelites.

18. Caleb vero filius Hesron accepit uxorem, nomine Azuba. de qua genuit Jerioth; fueruntque filii ejus Jaser, et Sobab, et Ardon.

19. Cumque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb Ephrata, quae peperit ei Hur.

20. Porro Hur genuit Uri, et Uri genuit Bezeleel.
21. Post haec ingressus est Hesron ad filium Machir patris Galaad, et accepit eam, cum esset annorum sexaginta, quae peperit ei Segub.
22. Sed et Segub genuit Jair, et possebat viginti tres civitates in terra Galaad.
23. Cepitque Gessur et Aram, oppida Jair, et Canath, et viculos ejus sexaginta civitatum. Omnes isti filii Machir patris Galaad.
24. Cum autem mortuus esset Hesron, ingressus est Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Hesron uxorem Abia, quae peperit ei Ashur patrem Thecuae.
25. Nati sunt autem filii Jerameel primogeniti Hesron: Ram primogenitus ejus, et Buna, et Aram, et Asom, et Achia.
26. Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quae fuit mater Onam.
27. Sed et filii Ram primogeniti Jerameel fuerunt Moos, Jamin, et Achar.
28. Onam autem habuit filios Nemei et Jada. Filii autem Nemei: Nadab et Abisur.
29. Nomen vero uxoris Abisur: Abihail, quae peperit ei Ahobbain, et Molid.
30. Filii autem Nadab fuerunt Saled et Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis.
31. Filius vero Apphaim: Jesi; qui Jesi genuit Sesan. Porro Sesan genuit Oholai.
32. Filii autem Jada fratris Semei: Jether et Jonathan. Sed et Jether mortuus est absque liberis.
33. Porro Jonathan genuit Phaleth et Ziza. Iste fuerunt filii Jerameel.
34. Sesan autem non habuit filios, sed filias, et servum Aegyptium, nomine Jeraa.
35. Deditque ei filiam suam uxorem, quae peperit ei Ethei.
36. Ethei autem genuit Nathan, et Nathan genuit Zahab.
37. Zahab quoque genuit Ophlal, et Ophlal genuit Obed,
38. Obed genuit Jehu, Jehu genuit Azaram,
39. Azarias genuit Helles, et Helles genuit Elasa,
40. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum,
41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Elisama.
42. Filii autem Caleb fratris Jerameel: Mesa primogenitus ejus; ipse est pater Ziph, et filii Maresa, patris Hebron.
43. Porro filii Hebron: Core, et Taphua, et Recem, et Samma.
44. Samma autem genuit Raham patrem Jeraam, et Recem genuit Sammai.
45. Filius Sammai: Maon; et Maon pater Bethsur.
46. Ephra autem concubina Caleb peperit Haran, et Mosa, et Gevez. Porro Haran genuit Gezez.
47. Filii autem Jahaddai: Regom, et Joathan, et Gesan, et Phalet, et Ephra, et Saaph.
48. Concubina Caleb Maacha peperit Saber et Tharana.
49. Genuit autem Saaph pater Madmena Sue patrem Machbenaa, et patrem Gabaa. Filia vero Caleb fuit Achsa.
50. Hi erant filii Caleb filii Hur, primogeniti Ephrata; Sobal pater Cariathiarim.
51. Salma pater Bethlehem; Hariph pater Bethgader.
52. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionis.
53. Et de cognatione Cariathiarim: Jethrei, et Aphuthei, et Semathei, et Maserrei. Ex his egressi sunt Saraitae et Esthao-litae.
54. Filii Salma: Bethlehem et Netophathi, coronae domus Joah, et dimidium requietionis Sarai.
55. Cognationes quoque scribarum habitantium in Jabel, caudentes atque resonantes, et in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinatei, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

CAPUT III.

Generationes David et regum Juda ex progenie David cum filiis ac filiabus eorum.

1. David vero hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron: primogenitum Amnon ex Achinoam Jezrahelitide; secundum Daniel de Abigail Carmelite; (*II. Reg. 3, 2.*)
2. tertium Absalom filium Maacha filiae Tholmai regis Gessur; quartum Adoniam filium Aggith;
3. quintum Saphatiam ex Abital; sextum Jethraham de Egla uxore sua.
4. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit septem annis, et sex mensibus. Triginta autem et tribus annis regnavit in Jerusalem.
5. Porro in Jerusalem nati sunt ei filii: Simmaa, et Sobab, et Nathan, et Salomon, quatuor de Bethsabee filia Ammiel; (*II. Reg. 5, 14.*)
6. Jehaa quoque et Elisama,
7. et Eliphaleth, et Noge, et Nepheg, et Japhia,
8. necnon Elisama, et Eliada, et Eliophelet, novem.
9. Omnes hi filii David absque filiis concubinarum; habueruntque sororem Thamar.
10. Filius autem Salomonis: Roboam, cuius Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Josaphat
11. pater Joram; qui Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Joas,
12. et hujus Asomias filius genuit Azaram. Porro Azariae filius Joathan
13. procreavit Achaz patrem Ezechiae, de quo natus est Manasses.
14. Sed et Manasses genuit Amon patrem Josiae.
15. Filii autem Josiae fuerunt: primo-

genitus Johanan, secundus Joakim, tertius Sedecias, quartus Sellum *).

16. **) De Joakim natus est Jechonias et Sedecias. (Matth. 1, 11.)

17. Filii Jechoniae fuerunt: Asir, Salathiel,

18. Melchiram, Phadaia, Senneser, et Jecemias, Sama, et Nadabia.

19. De Phadaia orti sunt Zorobabel ***) et Seinei. Zorobabel genuit Mosollam, Hauiam, et Salomith sororem eorum;

20. Hasaban quoque, et Ohol, et Barachian, et Hasadian, Josabedes, quinque.

21. Filius autem Huaniae: Phaltias pater Jeseiae, cuius filius Raphaia; hujus quoque filius: Arnan, de quo natus est Obdina, cuius filius fuit Sechenias.

22. Filius Secheniae: Semeia, cuius filii: Hattus, et Jegaal, et Baria, et Naaria, et Saphat, sex numero.

23. Filius Naariae: Elioenai, et Ezechias, et Ezriacim, tres.

24. Filii Elioenai: Oduia, et Eliasub, et Phelecia, et Accub, et Johanan, et Dalaia, et Anani, septem.

CAPUT IV.

Rursus posteritas Judae ac Simeonis, et habitaciones eorum. Stirps Cham detetur a filiis Simeonis; Amalectiae quoque ab ipsis percutiuntur.

1. Filii Juda: Phares, Hesron, et Char-

*) M O N I T U M.

Quoniam genealogia filiorum Josiae, ni semel bene concipiatur, non uno in loco difficultatem movet, subiectum schema propouere vi sum est, in quo nativitatis seriem exhibebit loci dispositio; ordinem vero, quo ad regnum illi pervenerunt, indicabit appositus numerus.

J O S I A S,
rex optimus a Neccone rege Aegypti occisus.
IV. Reg. 23, 29.

J O H A N N A M.
nullius, nisi hic v. 15.
nominatus; unde putatur ante patrem innotatus, vel in eo proelio cum eo occisus.

I.
S E L L U M,
qui etiam Joakas, pro patre regnavit. IV. Reg. 25, 30. Jer. 22, 11. In Aegyptum a Neccone abiunctus, ibi moritur. Ibid.

II.
E L I A C I M,
qui etiam Joakim, hebr. Jehoiakin per Δ, gr. Ιωακιμ per Ιω, IV. Reg. 23, 34. dictus Je conias. Matth. 1, 11.

IV.
S E D E C I A S,
qui et Mathanias, junior Josiae filius, IV. Reg. 25, 31, 56. cum 24, 18., qui Joachino fratri filio in regnum a Nabuchodonosoro subfactus est. IV. Reg. 24, 27.

III.
J O A C H I N,
qui etiam Jeconias et Conias, Jer. 22., hebr. Je hoachim per Ιω, gr.

Ιωακιμ per Ιω, quem Nabuchodonosor in Babylonem transtulit. IV. Reg. 24, 6. et 17.

**) Hebr. filii Jehoiachim; Jechonia filius ejus, Sedecias filius ejus.

***) Non videtur is esse Zorobabel, de quo in genealogia Salvatoris. Is enim constanter Salathielis filius dicitur, nec filii ejus ista, quae hic legimus, habent nomina.

mi, et Hur, et Sobal. (Luc. 3. Gen. 38, 3. et 46, 12. Supr. 2, 4. Matth. 1, 3.)

2. Raia vero filius Sobal genuit Jahath, de quo nati sunt Ahumai et Laad. Haec cognitiones Sarathi.

3. Ista quoque stirps Aetam: Jezrahel, et Jesema, et Jedebos. Nomen quoque sororis eorum Asalephuui.

4. Phanuel autem pater Gedor, et Ezer pater Hosa. Isti sunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem.

5. Assur vero patri Thecuae erant duae uxores, Halaa et Naara.

6. Peperit autem ei Naara: Ozam, et Hepher, et Themani, et Ahastbari. Isti sunt filii Naara.

7. Porro filii Halaa: Sereth, Isaar, et Ethan.

8. Cos autem genuit Anob, et Soboba, et cognationem Abarehel filii Arum.

9. Fuit autem Jubes inclitus prae fratribus suis, et mater eius vocavit nomen illius Jubes, dicens: Quia peperi eum in dolore.

10. Invocavit vero Jubes Deum Israël, dicens: Si benediceus benedixeris mihi, et dilataveris terminos meos, et fuerit manus tua mecum, et feceris, me a malitia non opprimi. Et praestitit Deus, quae precatus est.

11. Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.

12. Porro Esthon genuit Bethrapha, et Phesse, et Tebenna patrem urbis Naas. Hi sunt viri Recha.

13. Filii autem Cenez: Othoniel, et Saraja. Porro filii Othoniel: Hathath et Maonathi.

14. Maonathi genuit Ophra; Saraia autem genuit Joab patrem vallis artificum; ibi quippe artifices erant.

15. Filii vero Caleb filii Jephone: Hir, et Ela, et Naham. Filii quoque Ela: Cenez.

16. Filii quoque Jalelel: Ziph, et Ziphpa, Thiria, et Israel.

17. Et filii Ezra: Jether, et Mered, et Epher, et Jalon; genutque Mariam, et Samuia, et Jesba patrem Esthamo.

18. Uxor quoque ejus Judaia peperit Jared patrem Gedor, et Heber patrem Socho, et Icuthiel patrem Zanoe; hi autem filii Bethiae filiae Pharaonis, quam accepit Mered.

19. Et filii uxoris Odaiae sororis Naham patris Ceila: Garmi, et Esthamo, qui fuit de Machathia.

20. Filii quoque Simon: Amnon, et Rhinna filius Hanan, et Thilon. Et filii Jesi: Zoheth et Benzoheth.

21. Filii Sela filii Juda: Her pater Lecha, et Laada pater Maresa, et cognationes domus operantium byssum in domo jurantenti. (Gen. 38, 5.)

22. Et qui stare fecit solem, virique mendacii, et securus, et incendens, qui principes fuerunt in Moab, et qui reversi sunt in Lahem. Haec autem verba vetera.

23. Hi sunt figuli, habitantes in planta-

tionibus, et in sepibus apud regem in operibus ejus, commoratique sunt ibi.

24. Filii Simeon: Namuel, et Jamin, Jair, Zara, Saul. (*Gen. 46, 10.*)

25. Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.

26. Filii Masma: Hammel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.

27. Filii Semei sedecim, et filiae sex; fratres autem ejus non habuerunt filios multos, et universa cognatio non potuit adaequare summam filiorum Juda.

28. Habitaverunt autem iu Bersabee, et Molada, et Hasarsuhal,

29. et in Bala, et in Asom, et in Tholad,

30. et in Bathuel, et in Horma, et in Siceleg,

31. et in Bethmarchaboth, et in Hasarsusim, et in Bethberai, et in Saarim, Hae civitates eorum usque ad regem David.

32. Villae quoque eorum: Etam, et Aen, Remmon, et Thocheu, et Asan, civitates quinque.

33. Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal. Haec est habitatio eorum, et sedium distributio.

34. Mosobab quoque et Jemlech, et Josa filius Amasiae,

35. et Joel, et Jehu filius Josabiae filii Sarajae filii Asiel,

36. et Elioenai, et Jacoba, et Isuhaia, et Asaia, et Adiel, et Ismiel, et Banania;

37. Ziza quoque filius Sephei filii Allon, filii Idaia, filii Semri, filii Samaina.

38. Isti sunt nominati principes in cognitionibus suis, et in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.

39. Et profecti sunt, ut ingredierentur in Gador usque ad orientem vallis, et ut quancerent pascua gregibus suis.

40. Inveneruntque pascuas uberes et valde bonas, et terram latissimam et quietam et fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham.

41. Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiae regis Juda, et percusserunt tabernacula eorum, et habitatores, qui iuventi fuerant ibi, et deleverunt eos usque iu praesente diem, habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem repererunt.

42. De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam, et Naarium, et Raphaim, et Oziel, filios Jesi;

43. et percusserunt reliquias, quae evadere potuerant, et Amalecitarum, et habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

CAPUT V.

Catalogus filiorum Ruben, Gad, et dimidiae tribus Manasse, et habitatio eorum, qui percusserunt Agareos, sed tandem ducti sunt ad Assyrios ob idolatriam ipsorum.

1. Filii quoque Ruben primogeniti Israël Cipse quippe fuit primogenitus ejus; sed

cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus filii Joseph filii Israël, et non est ille reputatus in primogenitum. (*Gen. 35, 22. et 49, 4.*)

2. Porro Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinanti sunt; primogenita autem reputata sunt Josephi;

3. filii ergo Ruben primogeniti Israël: Enoch, et Phallu, Esron, et Carmi. (*Gen. 46, 9. Exod. 6, 14. Num. 26, 5.*)

4. Fili filii Joel: Samaina filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus,

5. Micha filius ejus, Reia filius ejus, Baal filius ejus,

6. Beera filius ejus, quem captivum duxit Thelgathphalnasar rex Assyriorum; et fuit princeps in tribu Ruben. (*IV. Reg. 15, 29.*)

7. Fratres autem ejus, et universa cognatio ejus, quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes Jehiel, et Zachariam.

8. Porro Bala filius Azaz filii Samma, filii Joel, ipse habitavit in Aroer usque ad Nebo et Beelmeon.

9. Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi, et flumen Euphraten. Multum quippe jumentorum numerum possidebant in terra Galaad.

10. In diebus autem Saul proeliati sunt contra Agareos, et interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quae respicit ad orientem Galaad.

11. Filii vero Gad e regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha;

12. Joel in capite, et Saphau secundus; Janai autem, et Saphat in Basan.

13. Fratres vero eorum secundum domos cognitionum suarum: Michael, et Mosollain, et Sehe, et Jorai, et Jachan, et Zic, et Heber, septem.

14. Hi filii Abihail filii Huri, filii Jara, filii Galaad, filii Michael, filii Jesesi, filii Jeddø, filii Buz.

15. Fratres quoque, filii Abdiel filii Guiui, princeps domus in familias suis.

16. Et habitaverunt in Galaad, et in Basan, et in viculis ejus, et in cunctis suburbaniis Saron usque ad terminos.

17. Omnes hi numerati sunt in diebus Jonathan regis Juda, et in diebus Jeroboam regis Israël.

18. Filii Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes et gladios, et tendentes arcum, eruditique ad proelia quadraginta quatuor millia, et septingenti sexaginta, procedentes per pugnam.

19. Dimicaverunt contra Agareos; Ituraei vero, et Naphis, et Nodab

20. praebuerunt eis auxilium. Traditione sunt in manus eorum Agarei, et universi, qui fuerant cum eis, quia Deum invocaverunt, cum proeliarentur, et exaudivit eos, eo quod credidissent in eum.

21. Ceperuntque omnia, quae possederant, camelorum quinquaginta millia, et

ovulum ducenta quinquaginta millia, et asinios duo millia, et animas hominum centum millia.

22. Vulnerati autem multi corruerunt; fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.

23. Fili quoque dimidiae tribus Manasse posse derunt terram a finibus Basau usque Baal, Hermon, et Sanir, et moutem Hermon; ingens quippe numerus erat.

24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum: Epher, et Jesi, et Eliel, et Ezriel, et Jeremias, et Odoia, et Jediel, viri fortissimi et potentes, et nominati duces in familiis suis.

25. Reliquerunt autem Deum patrum suorum, et fornicati sunt post deos populorum terrae, quos abstulit Deus coram eis;

26. et suscitavit Deus Israël spiritum Phul regis Assyriorum, et spiritum Thelgathphalnasar regis Assur; et transtulit Ruben, et Gad, et dimidiad tribum Manasse, et adduxit eos in Lahela, et in Harbor, et Ara, et fluvium Gozan usque ad diem hanc. (IV. Reg. 15, 19. et 29.)

CAPUT VI.

Genealogia filiorum Levi, et quos ex eis constituerit David cantores ac ministros in domo Domini. Item generatio filiorum Aaron cum urbibus suis in singulis tribubus Israël, et quae fuerint civitates refugii.

1. Filii Levi: Gerson, Caath, et Merari. (Gen. 46, 11. Infr. 23, 6.)

2. Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, et Oziel.

3. Filii Amram: Aaron, Moyses, et Maria. Filii Aaron: Nadab et Abiu, Eleazar et Ithamar.

4. Eleazar genuit Phinees, et Phinees genuit Abisue;

5. Abisue vero genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi.

6. Ozi genuit Zarniam, et Zaraias genuit Meraioth.

7. Porro Meraioth genuit Amariam, et Amarias genuit Achitob.

8. Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Achimaas;

9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johauan;

10. Johauan genuit Azariam; ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam aedificavit Salomon in Jerusalem.

11. Genuit autem Azarias Amariam, et Amarias genuit Achitob;

12. Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Sellum;

13. Sellum genuit Helciam, et Helcias genuit Azariam;

14. Azarias genuit Sarjam, et Sarajas genuit Josedec.

15. Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam, et Jerusalem per manus Nabuchodonosor.

16. Filii ergo Levi: Gerson, Caath, et Merari. (Exod. 6, 16.)

17. Et haec nomina filiorum Gerson: Lobni et Semei.

18. Filii Caath: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel.

19. Filii Merari: Moholi et Musi. Hae autem cognationes Levi secundum familiias eorum:

20. Gersom, Lobni filius ejus, Jahath filius ejus, Zamma filius ejus,

21. Joah filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus.

22. Filii Caath: Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus,

23. Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus,

24. Thahath filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saul filius ejus.

25. Filii Elcana: Amasai, et Achimoth,

26. et Elcana. Filii Elcana: Sophai filius ejus, Nahath filius ejus,

27. Eliab filius ejus, Jeroham filius ejus, Elcana filius ejus.

28. Filii Samuel: primogenitus Vasseni, et Abia.

29. Filii autem Merari: Moholi, Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus,

30. Samimaa filius ejus, Haggia filius ejus, Asaia filius ejus.

(A. M. 2959. Ant. Chr. 1015.)

31. Isti sunt, quos constituit David super cantores domus Domini, ex quo collocata est arca, (II. Reg. 6, 1. et 17.)

32. et ministrabant coram tabernaculo testimonii, carentes, donec aedificaret Salomon domum Domini in Jerusalem; stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.

33. Hi vero sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath: Hemam cantor, filius Johel filii Samuel,

34. filii Elcana, filii Jeroham, filii Eliel, filii Thohu,

35. filii Suph, filii Elcana, filii Mahath, filii Amasai,

36. filii Elcana, filii Johel, filii Azariae, filii Sophouiae,

37. filii Thahath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core,

38. filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israël.

39. Et frater ejus Asaph, qui stabat a dextris ejus, Asaph filius Barachiae filii Samaa,

40. filii Michael, filii Basaiae, filii Melchiae,

41. filii Athanai, filii Zara, filii Adaia,

42. filii Ethan, filii Zamma, filii Semei,

43. filii Jeth, filii Gersom, filii Levi.

44. Filii autem Merari, fratres eorum ad sinistram: Ethan filius Cusi filii Abdi, filii Maloch,

45. filii Hasabiae, filii Amasiae, filii Helciae,

46. filii Amasai, filii Boni, filii Somer,

47. filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Levi.

48. Fratres quoque eorum Levitae, qui ordinati sunt in cuicunque ministerium tabernaculi domus Domini.

49. Aaron vero, et filii ejus adolebant incensum super altare holocausti, et super altare thymiamatis in omne opus sancti sanctorum, et ut precarentur pro Israël iuxta omnia, quae praeceperat Moyses servus Dei.

50. Hi sunt autem filii Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus,

51. Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarabia filius ejus,

52. Meraioth filius ejus, Amarias filius ejus, Achitob filius ejus,

53. Sadoc filius ejus, Achimnas filius ejus.

54. Et haec habitacula eorum per vicos atque confinias, filiorum scilicet Aaron, iuxta cognationes Caathitarum; ipsi enim sorte contigerant.

55. Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, et suburbana ejus per circuitum;

56. agros autem civitatis, et villas Caleb filio Jephone. (*Jos. 21, 12.*)

57. Porro filii Aaron dederunt civitates ad confundendum Hebron, et Lobna, et suburbana ejus,

58. Jether quoque et Esthemo cum suburbanis suis, sed et Helon et Dabir cum suburbanis suis,

59. Asau quoque, et Bethsemes et suburbana earum.

60. De tribu autem Benjamin: Gabee et suburbanis ejus, et Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis; omnes civitates tredecim per cognationes suas.

61. Filii autem Caath residuis de cognatione sua dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem.

62. Porro filii Gersom per cognationes suas de tribu Issachar, et de tribu Aser, et de tribu Nephthali, et de tribu Manasse in Basan urbes tredecim.

63. Filii autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben, et de tribu Gad, et de tribu Zabulon dederunt sorte civitates duodecim.

64. Dederunt quoque filii Israhel Levitis civitates, et suburbana earum,

65. dederuntque per sortem ex tribu filiorum Juda, et ex tribu filiorum Simeon, et ex tribu filiorum Benjamin urbes has, quas vocaverunt nominibus suis;

66. et his, qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim. (*Jos. 21, 21.*)

67. Dederunt ergo eis urbes ad confundendum: Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer cum suburbanis suis,

68. Jecmaan quoque cum suburbanis suis, et Bethoron similiter,

69. Necon et Helon cum suburbanis suis, et Gethremmon in eundem modum.

70. Porro ex dimidia tribu Manasse: Auer et suburbana ejus, Baalam et sub-

urbana ejus; his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.

71. Filii autem Gersom de cognatione dimidiae tribus Manasse: Gaulon in Basan et suburbanis ejus, et Astharoth cum suburbanis suis.

72. De tribu Issachar: Cedes et suburbana ejus, et Daheret cum suburbanis suis,

73. Ramoth quoque et suburbana ejus, et Anem cum suburbanis suis.

74. De tribu vero Aser: Masal cum suburbanis suis, et Abdou similiter,

75. Hucac quoque et suburbana ejus, et Rohob cum suburbanis suis.

76. Porro de tribu Nephthali: Cedes in Galilaea et suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, et Cariathaim et suburbana ejus.

77. Filii autem Merari residuis de tribu Zabulon: Remmono et suburbana ejus, et Thabor cum suburbanis suis;

78. trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra orientem Jordani, de tribu Ruben: Bosor in solitudine cum suburbanis suis, et Jassa cum suburbanis suis,

79. Cademoth quoque et suburbana ejus, et Mephaat cum suburbanis suis.

80. Necon et de tribu Gad: Ramoth in Galaad et suburbana ejus, et Manaaim cum suburbanis suis;

81. sed et Hesebon cum suburbanis suis, et Jezer cum suburbanis suis.

CAPUT VII.

Genealogia Issachar, Benjamin, Nephthali, Manasse, Ephraim, et Aser.

1. Porro filii Issachar: Thola, et Phua, Jasub, et Simeron, quatuor. (*Gen. 46, 13.*)

2. Filii Thola: Ozi, et Raphaia, et Jerial, et Jemai, et Jebsem, et Samuel, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David viginti duo millia sexcenti.

3. Filii Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, et Obadia, et Johel, et Jesia, quinque omnes principes,

4. cumque eis per familias et populos suos accincti ad proelium, viri fortissimi, triginta sex millia; multas enim habuerunt uxores, et filios.

5. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar robustissimi ad pugnandum octoginta septem millia numerati sunt.

6. Filii Benjamin: Bela, et Bechor, et Jadiel, tres. (*Gen. 46, 21.*)

7. Filii Bela: Esbon, et Ozi, et Oziel, et Jerimoth, et Urai, quinque principes familiarium, et ad pugnandum robustissimi; numerus autem eorum viginti duo millia et triginta quatuor.

8. Porro filii Bechor: Zamira, et Joas, et Eliezer, et Elioenai, et Amri, et Jerimoth, et Abia, et Anathoth, et Almath; omnes hi filii Bechor.

9. Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum ad bella fortissimi viginti millia et ducenti.

10. Porro filii Jadihel: Balan. Filii autem Balan: Iehus, et Benjamin, et Aod, et Chanana, et Zethan, et Tharsis, et Ahishahar.

11. Omnes hi filii Jadihel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem et septem millia et ducenti, ad proelium procedentes.

12. Sepham quoque et Hapham, filii Hir, et Hasim filii Aher.

13. Filii autem Nephthali: Jasiel, et Guni, et Jeser, et Sellum, filii Bala. (Gen. 46, 24.)

14. Porro filius Manasse: Esriel; concubinaque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad.

15. Machir autem accepit uxores filiis suis Happhim, et Saphan, et habuit sororem, nomine Maacha; nomen autem secundi Salphaad, nataeque sunt Salphaad filiae.

16. Et peperit Maacha uxor Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares; porro nomen fratris ejus Sares, et filii ejus Ulam, et Recen.

17. Filius autem Ulam: Badau. Hi sunt filii Galaad filii Machir, filii Manasse.

18. Soror autem ejus Regina peperit virudecorum, et Abiezer, et Mohola.

19. Erant autem filii Semida: Ahin, et Sechem, et Leci, et Anian.

20. Filius autem Ephraim: Suthala, Barred filius ejus ^{*)}, Thahath filius ejus, Elada filius ejus, Thahath filius ejus, hujus filius Zabad,

21. et hujus filius Suthala, et hujus filius Ezer et Elad; occiderunt autem eos viri Geth indigenae, quia descenderant ^{**)}, ut invaderent possessiones eorum.

22. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, et venerunt fratres ejus, ut consolarentur eum.

23. Ingressusque est ad uxorem suam, quae concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Beria, eo quod in malis donis ejus ortus esset;

24. filia autem ejus fuit Sara, quae aedificavit ^{***)} Bethoron inferiorem et superiorem, et Ozensara.

25. Porro filius ejus Rapha, et Reseph, et ^(*) Thale, de quo natus est Thaan,

26. qui genuit Laadan; ^(**) hujus quoque filius Amniud, qui genuit Elizama,

27. de quo ortus est Nun, qui habuit filium Josue.

28. Possessio autem eorum et habitatio:

Bethel cum filiabus suis, et contra orientem Noran, ac occidentalem plagam Gazer, et filiae ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus.

29. Juxta filios quoque Manasse Bethsan et filias ejus, Thaach et filias ejus, Maggeddo et filias ejus, Dor et filias ejus; in his habitaverunt filii Joseph filii Israël.

30. Filii Aser: Jemua, et Jesua, et Jesui, et Baria, et Sara soror eorum. (Gen. 46, 17.)

31. Filii autem Baria: Heber, et Melchiel; ipse est pater Barsaith.

32. Heber autem genuit Jephlat, et Somer, et Hotham, et Suua sororem eorum.

33. Filii Jephlat: Phosech, et Chamaal, et Asoth. Hi filii Jephlat.

34. Porro filii Somer: Abi, et Roaga, et Haba, et Aram.

35. Filii autem Helem fratratis ejus: Supha, et Jemna, et Selles, et Amal.

36. Filii Supha: Sue, Harnapher, et Sual, et Beri, et Jamra,

37. Bosor, et Hod, et Samma, et Salusa, et Jethran, et Bera.

38. Filii Jether: Jephone, et Phaspha, et Ara.

39. Filii autem Olla: Aree, et Haniel, et Resia.

40. Omnes hi filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces dum; numerus autem eorum aetatis, quae apta esset ad bellum, viginti sex millia.

CAPUT VIII.

Rursum genealogia Benjamin et Saul, filiorumque ipsius.

1. Benjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Ashel secundum, Ahara tertium, (Gen. 46, 21. Supr. 7, 6.)

2. Nohaa quartum, et Rapha quintum.

3. Fueruntque filii Bale: Addar, et Gera, et Abind,

4. Abisue quoque, et Naaman, et Ahoc,

5. sed et Gera, et Sephuphan, et Huram.

6. Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath :

7. Naaman autem, et Achia, et Gera;

8. ita transtulit eos, et genuit Oza, et Abind.

9. Porro Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husim et Bara uxores suas.

10. Genuit autem de Hodes uxore sua: Jobab, et Sebia, et Mosa, et Molchoim,

11. Nehusim vero genuit Abitob, et Elphaal.

12. Porro filii Elphaal: Heber, et Misam, et Samad; hic aedificavit Ono, et Lod, et filias ejus.

13. Baria autem, et Sama, principes cognationum habitantium in Ajalon; hi fugaverunt habitatores Geth.

14. Et Ahio, et Sesac, et Jerimoth,

15. et Zahadia, et Arod, et Heder,

16. Michael quoque, et Jespha, et Joha, filii Baria.

^{*)} Pronomen „ejus“ toties hic repetitum semper ad Ephraim referendum est, cuius nominantur liberi sexdecim usque ad v. 26.

^{**) Gethaci nempe, fines Aegypti populaturi, quiibus primum occurserunt filii Ephraim.}

^{***)} Quae mater fuit aedificatrix.

^(*) Iebr. et gr. et Thale filius ejus, et Thaan filius ejus.

^{(**) Gr. ipsi Laadan filio ejus (nempe adhuc Ephraim) filio Amniud, etc. Ergo ab Ephraim ad Josue nonius sex generationes, quas per annos circiter 160 extendere possit. Natus nempe Ephraim anno 2. ubertatis, (Gen. 41.) M. 2501.; Josue vero, cum exirent Israëlitae ex Aegypto A. M. 2515., jam quinquagesimum superabat.}

17. Et Zabadia, et Mosollam, et Hezeci, et Heber,
 18. et Jesamari, et Jezlia, et Jobab, filii Elphaal,
 19. et Jacim, et Zechri, et Zabdi,
 20. et Elioenai, et Selethal, et Eliel,
 21. et Adaia, et Baraia, et Samarah, filii Semei.
 22. Et Jespham, et Heber, et Eliel,
 23. et Abdou, et Zechri, et Hanan,
 24. et Hanania, et Aelam, et Anathothia,
 25. et Jephidaia, et Phanuel, filii Sesac.
 26. Et Samsari, et Sohoria, et Otholia,
 27. et Jersia, et Elia, et Zechri, filii Jeroham.
 28. Hi patriarchae, et cognationum principes, qui habitaverunt in Jerusalem.
 29. In Gabaon autem habitaverunt Abigaanon, et noeme uxor ejus Maacha, (*Infr. 9. 35.*)
 30. filiusque ejus primogenitus Abdou, et Sur, et Cis, et Baal, et Nadab.
 31. Gedor quoque, et Ahio, et Zacher, et Macelloth;
 32. et Macelloth genuit Samaa, habitaveruntque ex adverso fratum suorum in Jerusalem cum fratribus suis.
 33. Ner autem genuit Cis, et Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et Abiuadah, et Esbaal. (*I. Reg. 11. 51. Infr. 9. 39.*)
 34. Filius autem Jonathan: Meribbaal*); et Meribbaal genuit Micha.
 35. Filii Micha: Phithon, et Melech, et Tharaa, et Ahaz.
 36. Et Abaz genuit Joada, et Joada genuit Alamat, et Azmoth, et Zamri; porro Zamri genuit Mosa;
 37. et Mosa genuit Banaa, cuius filius fuit Rapha, de quo ortus Elasa, qui genuit Asel.
 38. Porro Asel sex filii fuerunt his nominibus: Ezricam, Boeru, Ismael, Saria, Obdia, et Hanan. Omnes hi filii Asel.
 39. Filii autem Esec fratriss ejus: Ulam primogenitus, et Jehus secundus, et Eliaphet tertius.
 40. Fueruntque filii Ulam viri robustissimi, et magno robore tendentes arcum, et multos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta. Omnes hi filii Benjamini.

CAPUT IX.

Qui primi filiorum Israël habitaverint in Jerusalem; et officia sacerdotum ac Levitarum, generationes quoque Saul ac filiorum ejus repetuntur.

1. Universus ergo Israël dinumeratus est, et summa eorum scripta est in libro regum Israël, et Juda; translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

2. Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, et in urbibus suis: Israël, et sacerdotes, et Levitae, et Nathinaei.

3. Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, et de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, et Manasse:

4. Otbei filius Amniud filii Amrl, filii Omrai, filii Bonui, de filiis Phares filii Juda.
 5. Et de Siloni: Asaja primogenitus, et filii ejus.
 6. De filiis autem Zara: Jebnel, et fratres eorum, sexcenti nouaginta.
 7. Porro de filiis Benjamin: Salo filius Mosollam filii Oduia, filii Asaua;
 8. et Jobanai filius Jeroham; et Ela filius Ozi filii Mochori; et Mosollam filius Saphatiae filii Rahuel, filii Jebanire;
 9. et fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi principes cognationum per domos patrum suorum.
 10. De sacerdotibus autem: Jedaia, Jolabib, et Jachin;
 11. Azarias quoque filius Helciae filii Mosollam, filii Sadoc, filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus Dei.
 12. Porro Adaias filius Jeroham filii Phassur, filii Melchiae; et Maasai filius Adiel filii Jezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer;
 13. fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei.
 14. De Levitis autem: Semeia filius Hasub filii Ezricam, filii Hasebia, de filiis Merari.
 15. Baebacar quoque carpentarius, et Galal, et Mathania filius Micha filii Zechri, filii Asaph;
 16. et Obdia filius Semeiae filii Galal, filii Idithun; et Barachia filius Asa filii Elcana, qui habitavit in atris Netophati.
 17. Janitores autem: Sellum, et Accub, et Telmon, et Ahimam; et frater eorum Sellum princeps.
 18. Usque ad illud tempus in porta regis ad orientem observabant per vices suas de filiis Levi.
 19. Sellum vero filius Core filii Ablaph, filii Core, cum fratribus suis, et domo patris sui; hi sunt Coritae super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi, et familiae eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.
 20. Phinees autem filius Eleazar erat dux eorum coram Domino.
 21. Porro Zacharias filius Mosollamia janitor portae tabernaculi testimonii.
 22. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim; et descripti in vilis propriis, quos constituerunt David, et Samuel videns in fide sua,
 23. tam ipsos, quam filios eorum in ostiis domus Domini, et in tabernaculo vicibus suis.
 24. Per quatuor ventos erant ostiarii, id est, ad orientem, et ad occidentem, et ad aquilonem, et ad austrum.
 25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, et veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.
 26. His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, et erant super exedras, et thesauros domus Domini.

* Qui et Miphobeth. II. Reg. 4, 4.

27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis, ut, cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

28. De horum genere erant et super vasa ministerii; ad numerum enim et inferebant vasa, et efferebantur.

29. De ipsis, et qui credita habebant utensilia sanctuarii, praerant similae, et vino, et oleo, et thuri, et aromatibus.

30. Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.

31. Et Mathathias Levites, primogenitus Selliūm Coritae, praefectus erat eorum, quae in sartagine frigebantur.

32. Porro de filiis Caath fratribus eorum super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata praepararent.

33. Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent.

34. Capiti Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem.

35. In Gabao autem conmorati sunt pater Gabao Jehiel, et nomen uxoris ejus Maacha. (*Supr. 8, 29.*)

36. Filius primogenitus ejus Abdon, et Sur, et Cis, et Baal, et Ner, et Nadab,

37. Gedor quoque, et Ahio, et Zacharias, et Macelloth.

38. Porro Macelloth genuit Samaan. Isti habitaverunt e regione fratribus suorum in Jerusalem cum fratribus suis.

39. Ner autem genuit Cis; et Cis genuit Saul; et Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et Abinadab, et Esbaal. (*Supr. 8, 33.*)

40. Filius autem Jonathan: Meribbaal*); et Meribbaal genuit Micha.

41. Porro filii Micha: Phiton, et Melech, et Tharaa, et Ahaz.

42. Ahaz autem genuit Jara; et Jara genuit Alamath, et Azmoth, et Zamri; Zamri autem genuit Mosa.

43. Mosa vero genuit Banna, cuius filius Raphaia genuit Elasa, de quo ortus est Asel.

44. Porro Asel sex filios habuit his nominibus: Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan. Hi sunt filii Asel.

CAPUT X.

Saul propter varias iniqüitates a Philistheis occiditur cum filiis, ejusque capite a Philistheis amputato, reliquum corpus cum filiis sepelitur a viris Jabel Galaad.

1. Philistheum autem pugnabant contra Israël, fugeruntque viri Israël Palaestinos, et ceciderunt vulnerati in monte Gelboe. (*I. Reg. 31, 1.*)

(A. M. 2949. Ant. Chr. 1055.)

2. Cumque appropinquassent Philistheis, persequentes Saul, et filios ejus, percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul.

* Qui et Miphisobeth. *II. Reg. 4, 4.*

3. Et aggravatum est proelium contra Saul, inveneruntque eum sagittarii, et vulneraverunt jaculis.

4. Et dixit Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et interfice me, ne forte veniant incircumscisi isti, et illudant mihi. Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus; arripuit ergo Saul ensem, et irruit in eum.

5. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum, et mortuus est.

6. Interiit ergo Saul, et tres filii ejus, et omnis dominus illius pariter concidit.

7. Quod cum vidissent viri Israël, qui habitabant in campestribus, fugerunt, et Saul ac filiis ejus mortuis, dereliquerunt urbes suas, et hoc illucque dispersi sunt, veneruntque Philistheum, et habitaverunt in eis.

8. Die igitur altero detrahentes Philistheum spolia caesorum, invenerunt Saul, et filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Cumque spoliassent eum, et amputassent caput, armisque nudasse, miserunt in terram suam, ut circumferretur, et ostenderetur idolorum templis, et populis;

10. arma autem ejus consecraverunt in fano dei sui, et caput affixerunt in templo Dagon.

11. Hoc cum audissent viri Jabel Galaad, omnia scilicet, quae Philistheum fecerunt super Saul,

12. consurrexerunt singuli virorum fortium, et tulerunt cadavera Saul et filiorum ejus, attuleruntque ea in Jabel, et sepelierunt ossa eorum subter querum, quae erat in Jabel, et jejunaverunt septem diebus.

13. Mortuus est ergo Saul propter iniqüitates suas, eo quod praevaricatus sit mandatum Domini, quod praeceperat, et non custodierit illud, sed insuper etiam pythonissam consuluerit, (*Exod. 17, 11. I. Reg. 15, 3.*) (*I. Reg. 28, 8.*)

14. nec speraverit in Domino; propter quod interfecit eum, et transtulit regnum ejus ad David filium Isai.

CAPUT XI.

Uncus Darid in regem, derictis Jebusaeis, habitavit in Jerusalem, stipatus potentissimis ac strenuissimis militibus, quorum heroica gesta narrantur. Noluit David desideratam bibere aquam, eo quod cum fortium suorum periculo allata esset.

(A. M. 1957.)

1. Congregatus est igitur omnis Israël ad David in Hebron, dicens: Os tuum sumus, et caro tua. (*II. Reg. 5, 1.*)

2. Heri quoque, et nudius tertius, cum adhuc regnaret Saul, tu eras, qui educebas, et introducebas Israël; tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu paces populum meum Israël, et tu eris princeps super eum.

3. Venerunt ergo omnes majores natu Israël ad regem in Hebron, et init David cum eis foedus coram Domino, unixeruntque eum regem super Israël juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel.

4. Abiit quoque David, et omnis Israël in Jerusalem. Haec est Iobus, ubi erant Jebusaci habitatores terrae. (II. Reg. 5, 6.)

(A. M. 2957. Ant. Chr. 1017.)

5. Dixeruntque, qui habitabant in Iebus, ad David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quae est civitas David,

6. dixitque: Omnis, qui percusserit Jebusacum in primis, erit princeps et dux. Ascendit igitur primus Joab filius Sarujae, et factus est princeps.

7. Habitavit autem David in arce, et idcirco appellata est civitas David.

(A. M. 2958.)

8. Aedificavitque urhem in circuitu a Mello usque ad gyrum; Joab autem reliqua urbis extruxit.

9. Proficiebatque David vadens et crescens, et Dominus exercituum erat cum eo.

10. Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum, ut rex fieret super omnem Israël juxta verbum Domini, quod locutus est ad Israël. (II. Reg. 23, 8.)

11. Et iste numerus robustorum David: Jesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta; iste levavit hastam suam super trecentos vulnerata una vice.

12. Et post eum Eleazar filius patrui ejus, Ahohites, qui erat inter tres potentes.

13. Iste fuit cum David in Phesdomini, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in proelium; et erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus a facie Philistinorum.

14. Hi steterunt in medio agri, et defederunt eum; cumque percussissent Philisthaeos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

15. Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in valle Raphaim. (II. Reg. 23, 13.)

16. Porro David erat in praesidio, et statio Philistinorum in Bethlehem. (II. Reg. 23, 14.)

17. Desideravit igitur David, et dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quae est in porta!

18. Tres ergo isti per media castra Philistinorum perrexerunt, et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quae erat in porta, et attulerunt ad David, ut biberet. Qui noluit; sed magis libavit illam Domino,

19. dicens: Absit, ut in conspectu Dei mei hoc faciam, et sanguinem istorum virorum bibam, quia in periculo animalium suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. Haec fecerunt tres robustissimi.

20. Abisai quoque frater Joab ipse erat princeps trium, et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, et ipse erat inter tres nominatissimus,

21. et inter tres secundos inclytus, et princeps eorum; verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

22. Banaias filius Joidae viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabeel; ipse percussit duos ariet Moab; et ipse descendit, et interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

23. Et ipse percussit virum aegyptium, cuius statura erat quinque cubitorum, et habebat lanceam, ut lictorium texentium. Descendit igitur ad eum cum virga, et rapuit hastam, quam tenebat manus, et interfecit eum hasta sua.

24. Haec fecit Banaias filius Joidae, qui erat inter tres robustos nominatissimus,

25. inter triginta primus; verumtamen ad tres usque non pervenerat; posuit autem eum David ad auriculam suam.

26. Porro fortissimi viri in exercitu: Asael frater Joab, et Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem,

27. Saminoth Arorites, Helles Phalones,

28. Ira filius Acces, Thecuites, Abiezer Anatothites,

29. Sobbochae Husathites, Ilai Ahohites,

30. Maharai Netophathites, Heled filius Baana, Netophathites,

31. Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharatonites,

32. Hurai de torrente Gaas, Abiel Ar bathites, Azmioth Bauramites, Eliaba Sababonites.

33. Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage, Ararites,

34. Ahiam filius Sachar, Ararites,

35. Eliphail filius Ur,

36. Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites,

37. Hesro Carmelites, Naarai filius Asbai,

38. Joel frater Nathan, Mibahar filius Agarai;

39. Selec Ammonites, Naarai Berothites, armiger Joab filii Sarujae;

40. Ira Jethraeus, Gareb Jethraeus,

41. Urias Hethaeus, Zabad filius Oholi,

42. Adina filius Siza, Rubenites, princeps Rubenitarum, et cum eo triginta;

43. Hanan filius Maacha, et Josaphat Mathanites,

44. Ozia Astarothites, Samma et Jehiel, filii Hotham, Arorites,

45. Jedihel filius Samri, et Joha frater ejus, Thosaites,

46. Eliel Mahumites, et Jeribai, et Josasia, filii Eluaem, et Jethma Moabites, Eliel, et Obed, et Jasiel de Masobia.

CAPUT XII.

*Qui David fuerant secuti fugientem Saul,
et qui postea ex omnibus tribubus re-
nerunt, ut eum regem constituerent
in Hebron.*

(A. M. 2948. Ant. Chr. 1056.)

1. Hi quoque venerunt ad David in Si-
celeg, cum adhuc fugeret Saul filium Cis,
qui erant fortissimi et egregii pugnatores,
(I. Reg. 27, 2.)

2. tendentes arcum, et utraque manu
fundis saxa jacientes, et dirigentes sagit-
tas; de fratribus Saul ex Benjamini:

3. princeps Ahiezer et Joas, filii Samaa,
Gabaithes, et Jaziel et Phallct, filii
Azmoth, et Baracha, et Jehu Anathotites.

4. Samaias quoque Gabaoutes, fortissi-
mus inter triginta et super triginta; Je-
remias, et Jeheziel, et Johanan, et Jeza-
bad Gaderothites;

5. et Eluzai, et Jerimuth, et Baalia, et
Samaria, et Saphatia Haruphites;

6. Elcana, et Jesua, et Azareel, et Joe-
zer, et Jesbaam de Carehim;

7. Jocla quoque et Zabadia, filii Jero-
ham de Gedor.

8. Sed et de Gaddi transfugerunt ad
David, cum lateret in deserto, viri robu-
stissimi, et pugnatores optimi, tenentes
clypeum et hastam; facies eorum quasi
facies leonis, et velocius quasi capreae in
motibus:

9. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab
tertius,

10. Masmana quartus, Jeremias quintus,

11. Ethi sextus, Eliel septimus,

12. Johanan octavus, Elzebad nonus,

13. Jeremias decimus, Machbanai undeci-
mus.

14. III de filiis Gad principes exercitus;
novissimus centum militibus praerat, et
maximus mille.

15. Isti sunt, qui transierunt Jordanem
mense primo, quando inundare consuevit
super ripas suas, et omnes fugaverunt,
qui morabantur in vallis ad orientalem
plagam et occidentalem.

16. Venerunt autem et de Benjamin, et
de Juda ad praesidium, in quo morabatur
David.

17. Egressusque est David obviam eis.
et ait: Si pacifice venistis ad me, ut auxi-
liemini mihi, cor meum jungatur vobis;
si autem insidiamenti mihi pro adversariis
meis, cum ego iniuriam in manibus non
habeam, videat Deus patrum nostrorum,
et judicet.

18. Spiritus vero induit Amasai princi-
pem inter triginta, et ait: Tui sumus o
David, et tecum fili Isai; pax, pax tibi,
et pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat
Deus tuus. Suscepit ergo eos David, et
constituit principes turmae.

19. Porro de Manasse transfugerunt ad
David, quando veniebat cum Philisthiim
adversus Saul, ut pugnaret, et non dimi-
cavit cum eis, quia initio consilio remi-
serunt eum principes Philistinorum, di-

centes: Periculo capitum nostri revertetur
ad dominum suum Saul. (I. Reg. 29, 4.)

(A. M. 2949.)

20. Quando igitur reversus est in Sice-
leg, transfugerunt ad eum de Manasse:
Ednas, et Jozabad, et Jedihel, et Michael,
et Ednas, et Jozabad, et Eliu, et Salathi,
principes millium in Manasse.

21. Hi praebuerunt auxilium David ad-
versus latrunculos; omnes enim erant
viri fortissimi, et facti sunt principes in
exercitu.

22. Sed et per singulos dies veniebant
ad David ad auxiliandum ei, usque dum
ficeret grandis numerus, quasi exercitus Dei.
(A. M. 2956.)

23. Iste quoque est numerus principum
exercitus, qui venerunt ad David, cum
esset in Hebron, ut transferrent regnum
Saul ad eum juxta verbum Domini: (II.
Reg. 5.)

24. filii Juda, portantes clypeum et
hastam, sex millia octingenti expediti ad
proelium;

25. de filiis Simeon virorum fortissimo-
rum ad pugnaendum septem millia centum;

26. de filiis Levi quatuor millia sexcenti;

27. Joiada quoque princeps de stirpe
Aaron, et cum eo tria millia septingenti;

28. Sadoc etiam puer egregiae iudolis,
et domus patris ejus principes viginti duo;

29. de filiis autem Benjamin fratribus
Saul tria millia; magna enim pars eorum
adhuc sequebatur domum Saul.

30. Porro de filiis Ephraim viginti mil-
lia octingenti, fortissimi robore, viri no-
minati in cognationibus suis.

31. Et ex dimidia tribu Manasse decem
et octo millia; singuli per nomina sua ve-
nerunt, ut constituerent regem David.

32. De filiis quoque Issachar viri cru-
diles, qui noverant singula tempora ad
praecipiendum, quid facere deberet Israël,
principes ducenti; omnis autem reliqua
tribus eorum consilium sequebatur.

33. Porro de Zabulon, qui egredieban-
tur ad proelium, et stabant in acie instructi
armis bellicis, quinquaginta millia vene-
runt in auxilium, non in corde duplice;

34. et de Nephthali principes mille, et
cum eis instructi clypeo et hasta triginta
et septem millia;

35. de Dau etiam praeparati ad proe-
lium viginti octo millia sexcenti;

36. et de Aser egredientes ad pugnam,
et in acie provocantes quadraginta millia;

37. trans Jordanem autem de filiis Ru-
ben, et de Gad, et dimidia parte tribus
Manasse instructi armis bellicis centum
viginti millia.

38. Omnes isti viri bellatores expediti
ad pugnaendum corde perfecto venerunt in
Hebron, ut constituerent regem David
super universum Israël; sed et omnes
reliqui ex Israël uno corde erant, ut rex
ficeret David.

39. Fueruntque ibi apud David tribus
diebus, comedentes et bibentes; praepa-
raverunt enim eis fratres sui.

40. Sed et, qui juxta eos erant usque ad Issachar, et Zabulon, et Nephthali, afferabant paues in asinis, et camelis, et mulis, et bobus ad vescendum: farinam, palathas, uvam passam, viuum, olem, boves, arietes ad omnem copiam; gaudium quippe erat in Israël.

CAPUT XIII.

A Cariathiarim reducitur arca Domini de domo Abinadab, omni Israël cum David ante eam tudentibus; sed quia Oza arcum contingens a Domino percussus est, avertit eam David in domum Obededom, cui ex eo tempore benedixit Dominus.

1. Inuit autem consilium David cum tribuvis, et centurionibus, et universis principibus,

2. et ait ad omnem coetum Israël: Si placet vobis, et a Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israël, et ad sacerdotes, et Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregateur ad nos,

3. et reducamus arcum Dei nostri ad nos; non enim requisivimus eam in diebus Saul.

4. Et respondit universa multitudo, ut ita fieret; placuerat enim sermo omni populo.

5. Congregavit ergo David cunctum Israël a Sihor Aegypti, usque dum ingrediatur Emath, ut adduceret arcum Dei de Cariathiarim. (II. Reg. 6, 2.)

6. Et ascendit David, et omnis vir Israël ad collem Cariathiarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcum Domini Dei, sedentis super Cherubim, ubi iuvocatum est nomen ejus.

7. Imposueruntque arcum Dei super plastrum novum de domo Abiuadab; Oza autem et frater ejus minabant plastrum.

8. Porro David et universus Israël ludebant coram Deo omni virtute in cantis, et in citharis, et psalteriis, et tympanis, et cymbalis, et tubis.

9. Cum autem pervenissent ad aream Chidon, tetendi Oza manum suam, ut sustentaret arcum; bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam.

10. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, et percussit eum, eo quod tetigisset arcum; et mortuus est ibi coram Domino.

11. Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam, vocavitque locum illum divisio Ozae usque in praesentem diem.

12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcum Dei?

13. Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in civitatem David; sed avertit in domum Obededom Gethaei.

14. Mansit ergo arca Dei in domo Obe-

dedom tribus mensibus, et benedixit Dominus domui ejus, et omniibus, quae habebat.

CAPUT XIV.

David, acceptis a rege Tyri lignis et artificibus ad extuendam sibi domum, alias dicit uxores, ac multos gignit liberos, et consulto Domino bis caedit Philisthaeos.

1. Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices parietum, lignorumque, ut aedificarent ei domum. (II. Reg. 5, 11.)

2. Cognovitque David, quod confirmasset eum Dominus in regem super Israël, et sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israël.

3. Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem, gennitque filios, et filias. (II. Reg. 5, 13.)

4. Et haec nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, et Sobad, Nathau, et Salomon,

5. Jebahar, et Elisua, et Eliphaleth,

6. Noga quoque, et Napheg, et Japhia,

7. Elisama, et Baaliadia, et Eliphaleth. (A. M. 2957. Ant. Chr. 1017.)

8. Audiebat autem Philisthiim, eo quod unctus esset David in regem super universum Israël, ascenderant omnes, ut quaererent eum. Quod cum audisset David, egressus est obviam eis. (II. Reg. 5, 17.)

9. Porro Philisthiim venientes diffusi sunt in valle Raphaim.

10. Consuluitque David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthaeos, et si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascede, et tradam eos in manu tua.

11. Cumque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David, et dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquae; et idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharamsim.

12. Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David jussit exuri.

13. Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, et diffusi sunt in valle.

14. Consuluitque rursum David Deum, et dixit ei Deus: Nou ascendas post eos, recede ab eis, et venies contra illos ex adverso pyrorum.

15. Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egridieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante te, ut percussit castra Philisthiim.

16. Fecit ergo David, sicut praeceperat ei Deus, et percussit castra Philisthiorum de Gabaon usque Gazera.

17. Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

CAPUT XV.

Deducitur magno cum apparatu arca Dei in Jerusalem, comitante omni Israël, sacerdotibus vero ac Levitis juxta sua officia ministrantibus; et Michol despicit David coram arca saltantem, indutum stola byssina, et ephod lineo.

1. Fecit quoque sibi domos in civitate David, et aedificavit locum arcae Dei, tetenditque ei tabernaculum.

2. Tuus dixit David: Illicitum est, ut a quocunque portetur arca Dei, nisi a Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, et ad ministrandum sibi usque in aeternum.

3. Congregavitque universum Israël in Jerusalem, ut asserretur arca Dei in locum suum, quem praeparaverat ei;

4. necnon et filios Aaron, et Levitas.

5. De filiis Caath Uriel princeps fuit, et fratres ejus centum viginti.

6. De filiis Merari Asaia princeps, et fratres ejus ducenti viginti.

7. De filiis Gersom Joel princeps, et fratres ejus centum triginta.

8. De filiis Elisaphan Semeias princeps, et fratres ejus ducenti.

9. De filiis Hebreon Eliel princeps, et fratres ejus octoginta.

10. De filiis Oziel Aminadab princeps, et fratres ejus centum duodecim.

11. Vocavitque David Sadoc et Abiathar, sacerdotes, et Levitas, Uriel, Asaiam, Joel, Semeiam, Eliel, et Amiuadab,

12. et dixit ad eos: Vos, qui estis principes familiarium leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, et afferte arcam Domini Dei Israël ad locum, qui ei praeparatus est,

13. ne ut a principio, quia non eratis praesentes, percussit nos Dominus, sic et nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. (Supr. 13, 10.)

14. Sanctificati sunt ergo sacerdotes et Levitae, ut portarent arcam Domini Dei Israël.

15. Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut praeceperat Moyses juxta verbum Domini, humeris suis in vectibus. (Num. 4, 15.)

16. Dixitque David principibus Levitrum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nabis videlicet, et lyris, et cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus laetitiae.

17. Constitueruntque Levitas: Heman filium Joel, et de fratribus ejus Asaph filium Barachiae; de filiis vero Merari, fratribus eorum, Ethan filium Casaiæ.

18. Et cum eis fratres eorum, in secundo ordine Zachariam, et Ben, et Jaziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Ani, Eliab, Banaiam, et Maasiam, et Mathathiam, et Eliphalu, et Maceniam, et Obededom, et Jehiel, janitores.

19. Porro cantores, Heman, Asaph, et Ethan, in cymbalis aeneis concrepantes.

20. Zacharias autem, et Oziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Ani, et Eliab, et Maasias, et Banaias in nabis arcana cantabant.

21. Porro Mathathias, et Eliphalu, et Macenias, et Obededom, et Jehiel, et Ozazi in citharis pro octava canebant opinacione.

22. Chonenias autem princeps Levitarum prophetiae praerat ad praecinendam melodiam; erat quippe valde sapiens.

23. Et Barachias et Elcana janitores arcæ.

24. Porro Sebenias, et Josaphat, et Nathanael, et Amasai, et Zacharias, et Banaias, et Eliezer, sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei; et Obededom, et Jehias erant janitores arcae.

25. Igitur David et omnes majores natu Israël, et tribuni ierunt ad deportandum arcam foederis Domini de domo Obededom cum laetitia. (II. Reg. 6, 12.)

26. Cumque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam foederis Domini, immolabant septem tauri, et septem arietes.

27. Porro David erat indutus stola byssina, et universi Levitae, qui portabant arcam, cantoresque, et Chonenias princeps prophetiae inter cantores; David autem etiam indutus erat ephod lineo.

28. Universusque Israël deducebant arcam foederis Domini in jubilo, et sonitu buccinae, et tubis, et cymbalis, et nabis, et citharis concrepantes.

29. Cumque pervenisset arca foederis Domini usque ad civitatem David, Michol filia Saul, prospiciens per fenestram, vedit regem David saltantem atque ludentem, et despexit eum in corde suo.

CAPUT XVI.

Constituta arca in tabernaculo foederis, oblatisque victimis, et populo a David benedicto, ordinantur varia Levitarum ministeria coram arca, interposito cantico divinae laudis.

(A. M. 2959. Ant. Chr. 1015.)

1. Attulerunt igitur arcam Dei, et constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tenebrerat ei David; et obtulerunt holocausta, et pacifica coram Deo. (II. Reg. 6, 17.)

2. Cumque complessset David offerens holocausta et pacifica, benedixit populo in nomine Domini.

3. Et divisit universis per singulos a viro usque ad mulierem tortam panis, et partem assae carnis bubalæ, et fricam oleo similam.

4. Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, et recordarent operum ejus, et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israël:

5. Asaph principem, et secundum ejus Zachariam; porro Jahiel, et Semiramoth, et Jehiel, et Mathathiam, et Eliab, et Banaiam, et Obededom; Jehiel super organa psalterii, et lyras; Asaph autem, ut cymbalis personaret;

36. Benedictus Dominus Deus Israël ab aeterno usque in aeternum; et dicat omnis populus: Amen, et hymnum Domino.
37. Reliquit itaque ibi coram arca foederis Domini Asaph et fratres ejus, ut ministrarent in conspectu arcae jugiter per singulos dies, et vices suas.
38. Porro Obededom, et fratres ejus sexaginta octo, et Obededom filium Idithun, et Hosa constituit janitores.
39. Sadoc autem sacerdotem, et fratres ejus sacerdotes coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gabaon,
40. ut offerrent holocausta Domino super altare holocaustonatis jugiter mane et vespera juxta omnia, quae scripta sunt in lege Domini, quam praecepit Israëli,
41. et post eum Heman, et Idithun, et reliquos electos, unumquemque vocabulo suo, ad confitendum Domino, quoniam in aeternum misericordia ejus;
42. Heman quoque, et Idithun, canentes tuba, et qualientes cymbala, et omnia musicorum organa ad canendum Deo; filios autem Idithun fecit esse portarios.
43. Reversusque est omnis populus in dominum suam, et David, ut benedicerebat etiam domui suea.

CAPUT XVII.

Cogitanti David aedificare domum Domino promittitur filius, qui illam sit aedificaturus; unde David gratias agit, Dei erga se bonitatem extollens.

(A. M. 2960. Ant. Chr. 1044.)

1. Cum autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina; arca autem foederis Domini sub pellibus est. (II. Reg. 7, 2.)

2. Et ait Nathan ad David: Omnia, quae in corde tuo sunt, fac; Deus enim tecum est.

3. Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens:

4. Vade, et loquere David servo meo: Haec dicit Dominus: Non aedificabis tu mihi domum ad habitandum.

5. Neque enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israël, usque ad diem hanc; sed fui semper mutans loca tabernaculi, et in tentorio

6. manens cum omni Israël. Numquid locutus sum saltem uni iudicium Israël, quibus praeceperam, ut pascerent populum meum, et dixi: Quare non aedificastis mihi demum cedrinam?

7. Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David: Haec dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, cum in pascuis sequeris gregem, ut essem dux populi mei Israël.

8. Et fui tecum, quounque perrexiisti, et interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

9. Et dedi locum populo meo Israël; plantabitur, et habitabit in eo, et ultra

non commovebitur, nec filii iniquitatis atterent eos, sicut a principio,

10. ex diebus, quibus dedi judices populo meo Israël, et humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quod aedificaturus sit tibi Dominus domum.

11. Cumque impleveris dies tuos, ut vadás ad patres tuos, suscito semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum ejus.

12. Ipse aedificabit mihi domum, et firmabo solium ejus usque in aeternum.

13. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit.

14. Et statuam eum in domo mea, et in regno meo usque in sempiternum, et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.

15. Juxta omnia verba haec, et juxta universam visionem istam sic locutus est Nathan ad David.

16. Cumque venisset rex David, et sedisset coram Domino, dixit: Quis ego sum Domine Deus, et quae domus mea, ut praestares mihi talia?

17. Sed et hoc parvum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super dominum servum tuum etiam in futuram, et fecisti me spectabilem super omnes homines Domine Deus.

18. Quid ultra addere potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, et cognoveris eum?

19. Domine, propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificientiam hanc, et nota esse voluisti universa magnalia.

20. Domine, non est similis tui, et non est aliud Deus absque te ex omnibus, quos audivimus auribus nostris.

21. Quis enim est aliud, ut populus tuus Israël, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, et faceret populum sibi, et magnitudine sua atque terroribus ejiceret nationes a facie ejus, quem de Aegypto liberarat?

22. Et posuisti populum tuum Israël tibi in populum usque in aeternum, et tu Domine, factus es Deus ejus.

23. Nunc igitur, Domine, sermo, quem locutus es famulo tuo, et super dominum ejus, confirmetur in perpetuum, et fac, sicut locutus es.

24. Permanentque et magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, et dicatur: Dominus exercituum Dens Israël, et dominus David servi ejus, permanens coram eo.

25. Tu enim, Domine Deus meus, revealasti auriculam servi tui, ut aedificares ei dominum; et idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut ore coram te.

26. Nunc ergo, Domine, tu es Deus, et locutus es ad servum tuum tanta beneficia.

27. Et coepisti benedicere domini servi tui, ut sit semper coram te; te enim, Domine, benedicente, benedicta erit in perpetuum.

CAPUT XVIII.

Proelia David, et tributa gentibus imposita, atque officiarum ejus.

(A. M. 2960. Ant. Chr. 1041.)

1. Factum est autem post haec, ut percuteret David Philistinum, et humiliaret eos, et tolleret Geth, et filias ejus de manu Philistinum, (II. Reg. 8, 1.)

2. percuteretque Moab, et fierent Moabitas servi David, offerentes ei munera.

3. Eo tempore percussit David etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit, ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten *).

4. Cepit ergo David mille quadrigas eius, et septem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.

5. Supervenit autem et Syrus Damascenus, ut auxilium praebet Adarezer regi Soba; sed et hujus percussit David viginti duo millia virorum.

6. Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, et offerret munera. Adjuvitque eum Dominus in cunctis, ad quae perrexit.

7. Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adarezer, et attulit eas in Ierusalem,

8. neconon de Thebath et Chun, urbibus Adarezer, aeris plurimum, de quo fecit Salomon mare aeneum, et columnas, et vasa aenea.

9. Quod cum audisset Thou rex Hemath, percussisse videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba,

10. misit Adoram filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem, et congratularetur ei, quod percussisset et expugnasset Adarezer; adversarius quippe erat Thou Adarezer.

11. Sed et omnia vasa aurea, et argentea, et aenea consecravit David rex Dominus cum argento et auro, quod tulerat ex universis gentibus, tam de Idumaea, et Moab, et filiis Ammon, quam de Philistinum et Amalec.

12. Abisai vero filius Sarujae percussit Edom in valle salinarum decem et octo millia,

13. et constituit in Edom praesidium, ut serviret Idumaea David; salvavitque Dominus David in cunctis, ad quae perrexit.

14. Regnavit ergo David super universum Israel, et faciebat iudicium atque iustitiam cuncto populo suo.

15. Porro Joab filius Sarujae erat super exercitum, et Josaphat filius Ahilud a commentariis.

16. Sadoc autem filius Achitob, et Ahimelec filius Abiathar, sacerdotes, et Susa scribi.

*) Qui erant extremi termini, semini Abrahami a Deo promissi, (Gen. 15, 18; eum Deut. 11, 24; et Jos. 1, 5.) a solo Davide et filio ejus Salomonem possessi. I. Reg. 4, 21. II. Par. 9, 28.

17. Banias quoque filius Joiadae super legiones Cerethi, et Phelethi; porro filii David primi ad manum regis.

CAPUT XIX.

Hanon rex Ammon, servis David, qui ad consolandum de patris morte venerant, contumelia affectis, a David invaditur, ac vincitur una cum Syris auxiliaribus.

(A. M. 2967. Ant. Chr. 1037.)

1. Accidit autem, ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, et regnaret filius eius pro eo. (II. Reg. 10, 1.)

2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanou filio Naas; praestitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanou,

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon: Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit, qui consolentur te, nec animadvertis, quod, ut explorent, et investigent, et scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus.

4. Igitur Hanon pueros David decalvavit, et rasit, et praecedit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, et dimisit eos.

5. Qui cum abiissent, et hoc mandassent David, misit in occursum eorum, (grandem enim contumeliam sustinuerant) et praecepit, ut mauerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, et tunc reverterentur.

6. Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, tam Hanou, quam reliquus populus miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, et de Syria Maacha, et de Soba currus et equites.

7. Conduxeruntque triginta duo millia currum, et regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filii quoque Ammon, congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

8. Quod cum audisset David, misit Joab, et omnem exercitum virorum fortium,

9. egressique filii Ammon direxerunt aciem juxta portam civitatis; reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatum in agro steterunt.

10. Igitur Joab intelligens, bellum ex adverso, et post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israël, et perrexit contra Syrum.

11. Reliquam autem partem populi det sub manu Abisai fratri sui; et perrexerunt contra filios Ammon.

12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi; si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in praesidium.

13. Confortare, et agamus viriliter pro populo nostro, et pro urbibus Dei nostri; Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est, faciet.

14. Perrexit ergo Joab, et populus, qui cum eo erat, contra Syrum ad proelium, et fugavit eos.

15. Porro filii Ammon videntes, quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, et ingressi sunt civitatem; reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

16. Videns autem Syrus, quod cecidisset coram Israël, misit nuntios, et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium; Sophach autem princeps militiae Adarezer erat dux eorum.

17. Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israël, et transivit Jordani, irruitque in eos, et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

18. Fugit autem Syrus Israël; et interfecit David de Syris septem millia currum, et quadraginta millia peditum, et Sophach exercitus principem. (II. Reg. 10, 18.)

(A. M. 2968. Ant. Chr. 1037.)

19. Videentes autem servi Adarezer, se ab Israël esse superatos, transfugerunt ad David, et servierunt ei; noluitque ultra Syria auxilium praebere filii Ammon.

CAPUT XX.

Bella a David prospere acta adversum Ammonitas ac Philisthaeos, et in his occiditur gigas, senos habens digitos, hoc est, simul 21.

(A. M. 2969. Ant. Chr. 1035.)

1. Factum est autem post anni circulum eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, et robur militiae, et vastavit terram filiorum Ammon, perrexitque ob sedis Rabba; porro David mauebat in Jerusalem, quando Joah percussit Rabba, et destruxit eam. (II. Reg. 10, 7. et 11, 1.)

2. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, et invenit in ea auri pondus talentum, et pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema, manubias quoque urbis plurimas tulit;

3. populum autem, qui erat in ea, eduxit, et fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire ita, ut dissecarentur, et contererentur. Sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon, et reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

(A. M. 2986. Ant. Chr. 1018.)

4. Post haec initum est bellum in Gazer adversum Philisthaeos, in quo percussit Sobochai Husathites Saphai de genere Raphaim, et humiliavit eos. (II. Reg. 21, 18.)

5. Aliud quoque bellum gestum est aduersus Philisthaeos, in quo percussit Adeodatus filius saltus, Bethlehemites, fratrem Goliath Gethaei, cuius hastae lignum erat quasi liciatorium texentium.

6. Sed et aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginti qua-

tuor, qui et ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

7. Hic blasphemavit Israël; et percussit eum Jonathan filius Samael fratri David. Illi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum ejus.

CAPUT XXI.

David populum numerando Deum offendens, peste, quam ex tribus elegerat, percutitur, donec Deum oratione placaret, et altare in area Ornan Jebusae erigeret.

(A. M. 2987.)

1. Consurrexit autem Satan contra Israël, et concitatavit David, ut numeraret Israël. (I. Reg. 24, 1. Infr. 27, 24.)

2. Dixitque David ad Joab, et ad principes populi: Ite, et numerate Israël a Bersabee usque Dan, et afferite mihi numerum, ut sciam.

3. Responditque Joab: Augeat Dominus populum summ centuplum, quam sunt; nonne, domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc querit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israëli?

4. Sed sermo regis magis praevaluit; egressusque est Joab, et circuivit universum Israël, et reversus est Jerusalem.

5. Deditus David numerum eorum, quos circuierat; et inventus est omnis numerus Israël mille millia et centum millia virorum, educentium gladium; de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.

6. Nam Levi et Benjamin non numeravit, eo quod Joab invitus exequeretur regis imperium.

7. Dispicuit autem Deo, quod jussum erat, et percussit Israël.

8. Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis, ut hoc facerem; obsecro, aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

9. Et locutus est Dominus ad Gad vidente Davidis, dicens:

10. Vade, et loquere ad David, et dic ei: Haec dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum, quod volueris, elige, et faciam tibi.

11. Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Haec dicit Dominus: Elige, quod volueris:

12. aut tribus annis famem*); aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere; aut tribus diebus gladium Domini, et pestilentiam versari in terra, et angelum Domini interficere in universis fiubibus Israël. Nunc igitur vide, quid respondeam ei, qui misit me.

13. Et dixit David ad Gad: Ex omni parte ue angustiae premunt; sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multae sunt miserationes ejus, quam in manus hominum.

14. Misit ergo Dominus pestilentiam in

Israël, et ceciderunt de Israël septuaginta milia virorum.

15. Misit quoque angelum in Jerusalem, ut parceret eam; cumque percuteretur, vidi Dominus, et misericors est super magnitudine mali, et imperavit angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesseret manus tua. Porro angelus Domini stabat iuxta aream Ornan Jebusaei.

16. Levansque David oculos suos, vidi angelum Domini stantem inter coelum et terram, et evaginatum gladium in manu ejus, et versum contra Jerusalem; et ceciderunt tam ipse, quam maiores natu, vestiti ciliciis, proni in terram.

17. Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi, ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi, ego, qui malum feci; iste grex quid commeruit? Domine Deus meus, vertatur, obsecro, manus tua in me, et in domum patris mei; populus autem tuus non percutiatur.

18. Angelus autem Domini preecepit Gad, ut diceret Davidi, ut ascendere, extrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusaei.

19. Ascendit ergo David iuxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

20. Porro Ornan, cum suspexisset, et vidisset angelum, quatuorque filii eius cum eo, absconderunt se; nam eo tempore terebat in area triticum.

21. Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, et processit ei obviam de area, et adoravit eum pronus in terram.

22. Dixitque ei David: Da mihi locum areae tuae, ut aedificem in ea altare Domino ita, ut quantum valet argenti, accipias, et cesseret plaga a populo.

23. Dixit autem Ornan ad David: Tolle, et faciat dominus meus rex, quocunque ei placet; sed et boves do in holocaustum, et tribulas in ligna, et triticum in sacrificium, omnia libens praebebo.

24. Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo, quantum vallet; neque enim tibi auferre debeo, et sic offerre Domino holocausta gratuita.

25. Dedit ergo David Ornan pro loco sicut auri justissimi ponderis sexcentos.

26. Et aedificavit ibi altare Domino, oblitusque holocausta, et pacifica, et invocavit Dominum, et exaudivit eum in igne de coelo super altare holocausti. (II. Par. 3, 1.)

27. Praecepitque Dominus angelo; et convertit gladium suum in vaginam.

28. Protinus ergo David, videntes, quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Jebusaei, immolavit ibi victimas.

29. Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, et altare holocaustorum et tempestate erat in excelso Gabaon. (Exod. 36, 2.)

30. Et non praevaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum; nimis enim fuerat in timore perterritus, videntes gladium angeli Domini.

* Vid. II. Reg. 24, 15., ubi septem anni famis pronuntiantur.

CAPUT XXII.

Praeparat David necessaria ad aedificandum templum Domini, quod Salomonis praecepit, ut extruat, Deumque semper seduto colat, exhortans principes, ut illi sint auxilio.

1. Dixitque David: Haec est domus Dei, et hoc altare in holocaustum Israël. (*II. Par. 3, 1.*)

(*A. M. 2988. Ant. Chr. 1016.*)

2. Et praecepit, ut congregarentur omnes proselyti de terra Israël, et constituit ex eis latomos ad caedendos lapides et polliendos, ut aedificaretur domus Dei.

3. Ferrum quoque plurimum ad clavos jauvarium, et ad commissuras atque juncturas praeparavit David, et aeris pondus innumerabile.

4. Ligna quoque cedrina non poterant aestimari, quae Sidonii et Tyrii deportaverant ad David.

5. Et dixit David: Salomon filius meus puer parvulus est et delicatus; dominus autem, quam aedificari volo Domino, talis esse debet, ut in cunctis regionibus nominetur. Praeparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes praeparavit impensas.

6. Vocavitque Salomonem filium suum, et praecepit ei, ut aedificaret dominum Deum Deo Israël.

7. Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, voluntatis meae fuit, ut aedificarem domum nomini Domini Dei mei; (*II. Reg. 7, 1.*)

8. sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effundisti, et plurima bella bellasti; non poteris aedificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me.

9. Filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus; faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, et ob hanc causam pacificus vocabitur, et pacem et otium dabo in Israël cunctis diebus ejus.

10. Ipse aedificabit domum nomini meo, et ipse erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem, firmaboque solium regum eius super Israël in aeternum. (*II. Reg. 7, 13. III. Reg. 5, 5. II. Reg. 7, 14. Hebr. 1, 5.*)

11. Nunc ergo, fili mi, sit Dominus tecum, et prosperare, et aedifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.

12. Det quoque tibi Dominus prudentiam et sesum, ut regere possis Israël, et custodiare legem Domini Dei tui.

13. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata et judicia, quae praecepit Dominus Moysi, ut doceret Israël; confortare et viriliter age, ne timeas, neque paveas.

14. Ecce ego in paupertate mea praeparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, et argenti mille millia talentorum; aeris vero, et ferri non est pondus, vincitur enim numerus magni-

tudine; ligna et lapides praeparavi ad universa impendia.

15. Habes quoque plurimos artifices, latomos, et caementarios, artificesque ligorum, et omnium artium ad faciendum opus prudentissimos.

16. In auro et argento et acre et ferro, cuius non est numerus. Surge igitur, et fac, et erit Dominus tecum.

17. Praecepit quoque David cunctis principibus Israël, ut adjuvarent Salomonem filium suum:

18. Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobis sit, et dederit vobis requiem per circuitum, et tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, et subjecta sit terra coram Domino, et coram populo ejus.

19. Praehete igitur corda vestra et animas vestras, ut quaeratis Dominum Deum vestrum, et consurgite, et aedificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca foederis Domini, et vasa Domino consecrata in domum, quae aedificatur domini Domini.

CAPUT XXIII.

David senex, Salomone rege designato, numeratorum Levitarum officia designat, Moysisque filii Levitis annumerantur.

(*A. M. 2988. Aetatis Davidis fere 70., regni autem 40. ineunte, ante mortem ejus anno dimidio.*)

1. Igitur David senex et plenus dierum regem constituit Salomonem filium suum super Israël.

2. Et congregavit omnes principes Israël, et sacerdotes atque Levitas.

3. Numeratique sunt Levitae a triginta annis et supra; et inventa sunt triginta octo milia virorum.

4. Ex his electi sunt, et distributi in ministerium domus Domini viginti quatuor millia; praepositorum autem et judicum sex millia.

5. Porro quatuor millia janitores, et totidem psaltae, canentes Domino in organis, quae fecerat ad canendum.

6. Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, et Caath, et Merari. (*Supr. 6, 1.*)

7. Filii Gerson: Leedan et Semei.

8. Filii Leedan: princeps Jahiel, et Zethan, et Joel, tres.

9. Filii Semei: Salomith, et Hosiel, et Arau, tres. Isti principes familiarum Leedan.

10. Porro filii Semei: Leheth, et Ziza, et Jaus, et Baria. Isti filii Semei, quatuor.

11. Erat autem Leheth prior, Ziza secundus; porro Jaus et Baria non habuerunt plurimos filios, et idcirco in sua familia, unaque domo computati sunt.

12. Filii Caath: Amram, et Isaar, Hebron, et Oziel, quatuor.

13. Filii Amram: Aaron et Moyses. Separatusque est Aarou, ut ministraret

in sancto sanctorum, ipse et filii ejus in sempiternum, et adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum. (Supr. 6, 3.) (Hebr. 5, 4.)

14. Moysis quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.

15. Filii Moysis: Gersom et Eliezer. (Exod. 2, 22. et 18, 3. et 4.)

16. Filii Gersom: Subuel primus.

17. Fuerunt autem filii Eliezer: Rohobia primus; et non erant Eliezer filii alii. Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis.

18. Filii Israe: Salomith primus.

19. Filii Hebron: Jeriau primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaam quartus.

20. Filii Oziel: Micha primus, Jesia secundus.

21. Filii Merari: Moholi et Musi. Filii Moholi: Eleazar et Cis.

22. Mortuus est autem Eleazar, et non habuit filios, sed filias; acceperuntque eas filii Cis, fratres earum.

23. Filii Musi: Moholi, et Eder, et Jerimoth, tres.

24. Hi filii Levi in cognationibus et familiis suis, principes per vices, et numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini a viginti annis, et supra.

25. Dixit enim David: Requiem dedit Dominus Deus Israël populo suo, et habitationem Jerusalem usque in aeternum.

26. Nec erit officii Levitarum, ut ultra portent tabernaculum, et omnia vasa ejus ad ministrandum.

27. Juxta praecepta quoque David novissima supputabitur numerus filiorum Levi a viginti annis et supra.

28. Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultu domus Domini in vestibulis, et in exedris, et in loco purificationis, et in sanctuario, et in universis operibus ministerii templi Domini.

29. Sacerdotes autem super panes propositionis, et ad similae sacrificium, et ad lagaua azyma, et sartaginem, et ad torrendum, et super omne pondus atque mensuram;

30. Levitae vero, ut stent mane ad contentum, et caendum Domino, similiterque ad vesperam,

31. tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis et calendis et solemnitatibus reliquis, juxta numerum et ceremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.

32. Et custodiant observationes tabernaculi foederis, et ritum sanctuarii, et observationem filiorum Aaron, fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

CAPUT XXIV.

Familiarum Eleazar et Ithamar vices 24 in ministerio Domini a David designantur, reliquorumque Levitarum familiae similiter sorte distribuuntur.

1. Porro filiis Aaron hae partitiones erant. Filii Aaron: Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar.

2. Mortui sunt autem Nadab, et Abiu ante patrem suum absque liberis, sacerdotioque functus est Eleazar et Ithamar. (Lev. 10, 2. Num. 3, 4.)

3. Et divisit eos David, id est, Sadoc de filiis Eleazari, et Ahimelech de filiis Ithamar, secundum vices suas et ministerium.

4. Inventique sunt multo plures filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est, filii Eleazar, principes per familias sedecim; et filii Ithamar per familias et domos suas octo.

5. Porro divisit utrasque inter se familias sortibus; erant enim principes sanctuarii, et principes Dei, tam de filiis Eleazar, quam de filiis Ithamar.

6. Descriptisque eos Semeias filius Nathanael, scriba Levites, coram rege et principibus, et Sadoc sacerdote, et Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarium sacerdotialium et leviticarum: unam domum, quae ceteris praeverat, Eleazar; et alteram domum, quae sub se habebat ceteros, Ithamar.

7. Exivit autem sors prima Joairib, secunda Jedei,

8. tertia Harim, quarta Seorim,
9. quinta Melchia, sexta Maiman,
10. septima Accos, octava Abia,
11. nona Jesua, decima Sechenia,
12. undecima Eliasib, duodecima Jacim,
13. tertiadecima Hoppha, decimaquarta Isbaab,

14. decimaquinta Belga, decimasexta Euinner,

15. decimaseptima Hezir, decimaoctava Aphses,

16. decimanona Pheteia, vigesima Hezechiel,

17. vigesimaprima Jachin, vigesimasecunda Gamul,

18. vigesimatertia Dalaiau, vigesimaquarta Maaziau.

19. Hae vices eorum secundum ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini, et juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum, sicut praeceperat Dominus Deus Israël.

20. Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, et de filiis Subael Jeldeia.

21. De filiis quoque Rohobiae princeps Jesins.

22. Isaari vero filius Salemoth, filiusque Salemoth Jahath,

23. filiusque ejus Jeriu primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaau quartus.

24. Filius Oziel: Micha; filius Micha: Samir.
25. Frater Micha: Jesia; filiusque Jesiae: Zacharias.
26. Filii Merari: Moholi et Musi. Filius Oziau: Benno.
27. Filius quoque Merari: Oziau, et Sonni, et Zachur, et Hebri.
28. Porro Moholi filius: Eleazar, qui non habebat liberos.
29. Filius vero Cis: Jerameel.
30. Filii Musi: Moholi, Eder, et Jerimoth. Isti filii Levi secundum doinos familiarium suarum.
31. Miseruntque et ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram David rege, et Sadoc, et Ahimelech, et principibus familiarium sacerdotalium et leviticorum, tam maiores quam minores; omnes sortes aequaliter dividebat.

CAPUT XXV.

Ex filiis Asaph, Heman et Idithun, cantoribus, psaltis ac citharoedis, virginis quatuor familiae ac vices sorte distribuuntur.

1. Igitur David, et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph, et Heman, et Idithun, qui prophetarent in citharis, et psalteriis, et cymbalis secundum numerum suum, dedicato sibi officio servientes.
2. De filiis Asaph: Zaccur, et Joseph, et Nathania, et Asarela, filii Asaph, sub manu Asaph prophetantes juxta regem.
3. Porro Idithun; filii Idithun: Godolias, Sori, Jescias, et Hasabias, et Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super constentes et laudantes Dominum.
4. Heman quoque; filii Heman: Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, et Jerimoth, Hanania, Hanani, Eliatha, Geddeithi, et Romemthiezer, et Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth.
5. Omnes isti filii Heman videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu; deditque Deus Heman filios quatuordecim, et filias tres.
6. Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant in cymhalis, et psalteriis, et citharis in ministeria domus Domini juxta regem: Asaph videlicet, et Idithun, et Heman.
7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui eruditabant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.
8. Miseruntque sortes per vices suas, ex aequo tam major quam minor, doctus pariter et indoctus.
9. Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliae, ipsi et filiis ejus, et fratribus ejus duodecim.
10. Tertia Zachur, filii et fratribus ejus duodecim.
11. Quarta Isari, filii et fratribus ejus duodecim.
12. Quinta Nathaniae, filii et fratribus ejus duodecim.
13. Sexta Bocciau, filii et fratribus ejus duodecim.
14. Septima Isreela, filii et fratribus ejus duodecim.
15. Octava Jesiae, filii et fratribus ejus duodecim.
16. Nona Mathaniae, filii et fratribus ejus duodecim.
17. Decima Semeiae, filii et fratribus ejus duodecim.
18. Undecima Azareel, filii et fratribus ejus duodecim.
19. Duodecima Hasabiae, filii et fratribus ejus duodecim.
20. Tertiadecima Subael, filii et fratribus ejus duodecim.
21. Quartadecima Mathathiae, filii et fratribus ejus duodecim.
22. Quintadecima Jerimoth, filii et fratribus ejus duodecim.
23. Sextadecima Hananiae, filii et fratribus ejus duodecim.
24. Septimadecima Jesbacassae, filii et fratribus ejus duodecim.
25. Octavadecima Hanani, filii et fratribus ejus duodecim.
26. Nonadecima Mellothi, filii et fratribus ejus duodecim.
27. Vigesima Eliatha, filii et fratribus ejus duodecim.
28. Vigesimaprima Othir, filii et fratribus ejus duodecim.
29. Vigesimasecunda Geddelthi, filii et fratribus ejus duodecim.
30. Vigesimatertia Mahazioth, filii et fratribus ejus duodecim.
31. Vigesimaquarta Romemthiezer, filii et fratribus ejus duodecim.

CAPUT XXVI.

Templi janitores designantur, et quae porta, a qua familia sit custodienda, sorte disponitur, item qui thesauros et vasa sacra custodiant.

1. Divisiones autem janitorum: de Coritis Meseleemia filius Core, de filiis Asaph.
2. Filii Meseleemia: Zacharias primogenitus, Jadihel secundus, Zabadias tertius, Jathuael quartus,
3. Aelam quintus, Johanan sextus, Elioenai septimus.
4. Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathuael quintus,
5. Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus; quia benedixit illi Dominus.
6. Semeli autem filio ejus nati sunt filii, praefecti familiarium suarum; erant enim viri fortissimi.
7. Filii ergo Semeiae: Othni, et Raphael, et Obed, Elzabab, fratres ejus viri fortissimi; Eliu quoque, et Samachias.

8. Omnes hi de filiis Obededom; ipsi, et filii, et fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom.

9. Porro Meseleimiae filii, et fratres eorum robustissimi decem et octo.

10. De Hosa autem, id est, de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum pater ejus in principem),

11. Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. Omnes hi filii et fratres Hosa tredecim.

12. Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum ministrarent in domo Domini.

13. Missae sunt ergo sortes ex aequo, et parvis, et magnis, per familias suas in unamque portarum.

14. Cecidit ergo sors orientalis Seleimiae. Porro Zachariae filio ejus, viro prudenterissimo, et eruditto, sortito obtigit plaga septentrionalis.

15. Obededom vero et filii ejus ad austrum, in qua parte domus erat seniorum concilium.

16. Sephim et Hosa ad occidentem juxta portam, quae dicit ad viam ascensionis: custodia contra custodiad.

17. Ad orientem vero Levitae sex, et ad aquilonem quatuor per diem, atque ad meridian similiiter in die quatuor; et, ubi erat concilium, bini et bini.

18. In cellulis quoque janitorum ad occidentem quatuor in via, binique per cellulas.

19. Hae sunt divisiones janitorum filiorum Core et Merari.

20. Porro Achias erat super thesauros domus Dei, et vasa saeculorum.

21. Filii Ledan filii Gersonni; de Ledan principes familiarum Ledan, et Geronni: Jehiel.

22. Filii Jehiel: Zathan et Joel, fratres ejus super thesauros domus Domini,

23. Amramitis, et Isaaritis, et Hebronitis, et Ozihelitis.

24. Subael autem filius Gersom filii Moysis praepositus thesaureis.

25. Fratres quoque ejus Eliezer, eujus filius Rahabia, et hujus filius Isaias, et hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, et hujus filius Selemith.

26. Ipse Selemith, et fratres ejus super thesauros sanctorum, quae sanctificavit David rex, et principes familiarum, et tribuni, et centuriones, et duces exercitus

27. de bellis, et manubris proeliorum, quae consecraverant ad instaurationem, et supellefictem templi Domini.

28. Haec autem universa sanctificavit Samuel videns, et Saul filius Cis, et Abner filius Ner, et Joab filius Saruiae; omnes, qui sanctificaverant ea per manus Selemith, et fratrum ejus.

29. Isaaritis vero praeparat Chonenias, et filii ejus ad opera forinsecus super Israël ad docendum et judicandum eos.

30. Porro de Hebronitis Hasabias, et fratres ejus, viri fortissimi, mille septen-

genti praerant Israëli trans Jordanem contra occidentem in cunctis operibus Domini, et in ministerium regis.

31. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria secundum familias et cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, et inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad,

32. fratresque ejus robustioris natetis, duo millia septingenti principes familiarum. Praepositi autem eos David rex Rubenitis, et Gaditis, et dimidiae tribui Manasse, in omne ministerium Dei et regis.

CAPUT XXVII.

Recensentur duodecim principes, quorum singuli suo mense vigintiquatuor milibus praerant. Ad haec principes seu praefecti tribuum, thesaurorum, reliquaque substantiae regis recensentur.

1. Filii autem Israël secundum numerum sumi, principes familiarum, tribuni, et centuriones, et praefecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes et egredientes per singulos menses in anno, vigintiquatuor milibus singuli praerant.

2. Primae turmae in primo mense Jesboam praerat filius Zahdiel, et sub eo vigintiquatuor millia.

3. De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo.

4. Secundi mensis habebat turmam Duddia Aholites, et post se alter, nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus vigintiquatuor millium.

5. Dux quoque turmae tertiae in mense tertio erat Banaias filius Joiadæ, sacerdos; et in divisione sua vigintiquatuor millia.

6. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, et super triginta. Praeberat autem turmae ipsius Amizabad filius ejus.

7. Quartus mense quarto Asihel frater Joab, et Zabadias filius ejus post eum; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

8. Quintus mense quinto princeps Samoth Jezerites; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

9. Sextus mense sexto Hira filius Acces, Thecuites; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

10. Septimus mense septimo Helles Phalonites de filiis Ephraïm; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

11. Octavus mense octavo Sobochai Husathites de stirpe Zarahi; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

12. Nonus mense nono Abiezer Anathothites de filiis Jemini; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

13. Decimus mense decimo Marai, et ipse Netophathites de stirpe Zarai; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

14. Undecimus mense undecimo Banaias Pharathonites de filiis Ephraïm; et in turma ejus vigintiquatuor millia.

15. Duodecimus mense duodecimo Hol-
dai Netophathites de stirpe Gothouiel; et
in turma ejus vigintiquatuor millia.

16. Porro tribibus praerant Israël: Ru-
benitis dux Eliezer filius Zechri; Simeo-
nitis dux Saphatias filius Maacha;

17. Levitis Hasabias filius Samuel;
Aaronitis Sadoc;

18. Juda Eliu frater David; Issachar
Amri filius Michael;

19. Zabulonitis Jesmaias filius Abidae;
Nephthalitibus Jerimoth filius Ozrieli;

20. filii Ephraim Osee filius Ozaziu;
dimidiae tribui Manasse Joel filius Pha-
daiae;

21. et dimidiae tribui Manasse in Ga-
laad Jaddo filius Zachariae; Benjamin au-
tem Jasiel filius Abner;

22. Dan vero Ezrihel filius Jeroham. Hi
principes filiorum Israël.

23. Noluit autem David numerare eos
a viginti annis inferius, quia dixerat Dom-
inus, ut multiplicaret Israël quasi stel-
las coeli.

(A. M. 2987. Ant. Chr. 1017.)

21. Joab filius Saruiae cooperat nume-
rare, nec complevit, quia super hoc ira
irruerat in Israël; et idcirco numerus eo-
rum, qui fuerant recensiti, non est relata-
tus in fastos regis David. (Supr. 21, 2.)

25. Super thesauros autem regis fuit
Azmoth filius Adiel. His autem thesauris,
qui erant in urbibus, et in vicis, et in
turribus, praesidebat Jonathan filius Oziae.

26. Operi autem rustico, et agricolis,
qui exercebant terram, pracerat Ezri filius
Chelub;

27. vinearumque cultoribus Semeias Ro-
mathites; cellis autem viariis Zabdius
Aphonites.

28. Nam super oliveta et sicut, quae
erant in campestribus, Balavanus Gederites;
super apothecas autem olei Iosas.

29. Porro armentis, quae pascebantur
in Saron, praepositus fuit Setrai Sarouites;
et super boves in vallibus Saphat
filius Adli;

30. super camelos vero Ubil Ismahelites;
et super asinos Jadias Meronathites;

31. super oves quoque Jaziz Agareus.
Ovae hi principes substantiae regis Da-
vid.

32. Jonathan autem patruus David, con-
siliarius, vir prudens et litteratus; ipse et
Jahiel filius Hachamoni erant cum filiis
regis.

33. Achitophel etiam consiliarius regis,
et Chusai Arachites amicus regis.

34. Post Achitophel fuit Joiada filius
Banaiae, et Abinathar. Princeps autem exer-
citus regis erat Joab.

CAPUT XXVIII.
*David, praeparatis ad templi aedifica-
tionem omnibus necessariis, Salomo-
nem universosque principes convoca-
tos exhortatur ad mandata Dei custo-
dienda, praescribens formam templi
aedificandi.*

(A. M. 2989. Ant. Chr. 1015.)

1. Convocavit igitur David omnes prin-
cipes Israël, duces tribuum, et praeposi-
tos turmarum, qui ministrabant regi, tri-
bunos quoque et centuriones, et qui praee-
rant substantiae et possessionibus regis,
filiosque suos cum eunuchis, et potentes,
et robustissimos quoque in exercitu Je-
rusalem.

2. Cumque surrexisset rex, et stetisset,
ait: Audite me fratres mei, et populus
meus. Cogitavi, ut aedificarem domum, in
qua requiesceret arca foederis Domini, et
scabellum pedum Dei nostri, et ad aedi-
ficandum omnia praeparavi.

3. Deus autem dixit mihi: Non aedifica-
bis domum nomini meo, eo quod sis vir-
bellator, et sauginem fuderis. (II. Reg.
7, 13.)

4. Sed elegit Dominus Deus Israël me
de universa domo patris mei, ut essem
rex super Israël in sempiternum; de Juda
enim elegit principes; porro de domo
Juda domum patris mei, et de filiis pa-
tris mei placuit ei, ut me eligeret regem
super cunctum Israël.

5. Sed et de filiis meis (filios enim mihi
multos dedit Dominus) elegit Salomonem
filium meum, ut sederet in throno regni
Domini super Israël, (Cap. 9, 7.)

6. dixitque mihi: Salomon filius tuus
aedificabit domum meam, et atria mea;
ipsum enim elegi mihi in filium, et ego
ei in patrem.

7. Et firmabo regnum ejus usque in
aeternum, si perseveraverit facere praec-
cepta mea, et iudicia, sicut et hodie.

8. Nunc ergo coram universo coetu
Israël, audiante Deo nostro, custodite, et
perquirite cuncta mandata Domini Dei
nostris, ut possideatis terram bonam, et
relinquatis eam filiis vestris post vos usque
in sempiternum.

9. Tu autem Salomon fili mi, scito Denū
patris tui, et servito ei corde perfecto, et
animo voluntario; omnia enim corda scruta-
tatur Dominus, et universas mentium cogita-
tiones intelligit. Si quæsieris eum, in-
venies; si autem dereliqueris eum, pro-
jici te in aeternum. (Ps. 7, 10.)

10. Nunc ergo, quia elegit te Dominus,
ut aedificares domum sanctuarii, confor-
mare, et perficie.

11. Dedit autem David Salomoni filio
suo descriptionem porticus, et templi, et
cellariorum, et coenaculi, et cubiculorum
in adytis, et domus propitiationis,

12. necnon et omnium, quae cogitaye-
rat, atriorum, et exedrarum per circuitum
in thesauris domus Domini, et in thesau-
ros sanctorum,

13. divisionumque sacerdotialium et leviticarum in omnia opera domus Domini, et in universa vasa ministerii templi Domini;

14. aurum in pondere per singula vasa ministerii; argenti quoque pondus pro vasorum et operum diversitate;

15. sed et in candelabra aurea, et ad lucernas eorum aurum pro mensura uniuscujusque candelabri et lucernarum. Similiter et in candelabra argentea, et in luceruas eorum pro diversitate mensurae pondus argenti tradidit.

16. Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate measarum; similiter et argentum in alias measas argenteas.

17. Ad fuscinulas quoque, et phialas, et thuribula ex auro purissimo, et leunculos aureos pro qualitate mensurae pondus distribuit in leunculum, et leunculum. Similiter et in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

18. Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit, ut ex ipso fieret similitudo quadrigae Cherubim, extendentium alas, et velantum arcum foederis Domini.

19. Omnia, inquit, venerunt scripta manus Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

20. Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, et confortare, et fac. Ne timeas, et ne pavens; Dominus enim Deus meus tecum erit, et non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii donum Domini.

21. Ecce divisiones sacerdotum et Levitarum in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, et parati sunt, et novirunt tam principes quam populus facere omnia praecepta tua.

CAPUT XXIX.

Recensentur impensa David in aedificium templi praeparatae, quibus principes ac populus plurima adjicunt donaria. David, benedicens Dominum, orat pro Salomone ac populo; et sacrificiis cum ingenti laetitia oblati, ungitur secundo Salomon in regem pro patre David, qui anno regni quadragesimo in pace quietit.

(A. M. 2989. Ant. Chr. 1015.)

1. Locutusque est David rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum et tenellum; opus namque grande est, neque cuius homini praeparatur habitatio, sed Deo.

2. Ego autem totis viribus meis praeparavi impensis domus Dei mei: aurum ad vasa aurea, et argentum in argentea, aes in acuca, ferrum in ferrea, ligna ad lignea, et lapides onychinos, et quasi stibinos, et diversorum colorum, omnemque pretiosum lapidem, et marmor parium abundantissime;

3. et super haec, quae obtuli in domum

Dei mei de peculio meo aurum et argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quae praeparavi in aedem sanctam:

4. tria millia talenta auri de auro Ophir, et septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi.

5. Et, ubicunque opus est aurum de auro, et ubicunque opus est argentum de argento, opera sicut per manus artificem; et si quis sponte offert, impletat manum suam hodie, et offerat, quod voluerit, Domino.

6. Polliciti sunt itaque principes familiarium, et proceres tribuum Israël, tribuni quoque, et centuriones, et principes possessionum regis.

7. Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, et solidos decem millia; argenti talenta decem millia, et aeris talenta decem et octo millia; ferri quoque centum millia talentorum.

8. Et apud quemque inventi sunt lapides, dederunt in thesauro domus Domini per manum Jahiel Gersonitis.

9. Laetusisque est populus, cum vota sponte promitterent, quia corde toto offerabant ea Domino; sed et David rex laetus est gaudio magno.

10. Et benedixit Domino coram universa multitudine, et ait: Benedictus es, Domine Deus Israël patris nostri, ab aeterno in aeternum.

11. Tua est, Domine, magnificentia, et potentia, et gloria, atque victoria, et tibi laus; cuncta enim, quae in celo sunt, et in terra, tua sunt. Tuum, Domine, regnum, et tu es super omnes principes.

12. Tuae divitiae, et tua est gloria; tu dominaris omnium; in manu tua virtus et potentia, in manu tua magnitudo, et imperium omnium.

13. Nunc igitur, Deus noster, confitemur tibi, et laudamus nomen tuum inclytum.

14. Quis ego, et quis populus mens, ut possimus haec tibi universa prouidere? Tuas sunt omnia; et quae de manu tua acceptimus, dedimus tibi.

15. Peregrini enim sumus coram te, et advenae, sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, et nulla est mora. (Sap. 2, 5.)

16. Domine Deus noster, omnis haec copia, quam paravimus, ut aedificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, et tua sunt omnia.

17. Scio Deus meus, quod probes corda, et simplicitatem diligas; unde et ego in simplicitate cordis mei laetus obtuli universa haec, et populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

18. Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israël, patrum nostrorum, custodi in aeternum haec voluntatem cordis eorum, et semper in venerationem tui mens ista permaneat.

19. Salomoni quoque filio meo da perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, et ceremonias tuas, et faciat

universa, et aedificet aedem, cuius impensis paravi.

20. Praecepit autem David universae ecclesiae: Benedicite Domino Deo nostro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum; et inclinaverunt se, et adoraverunt Deum, et deinde regem.

21. Immolaveruntque victimas Dominino, et obtulerunt holocausta die sequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, et universo ritu abundantissime in omnem Israël.

22. Et comederunt, et hiberunt coram Domino in die illo cum grandi laetitia. Et uxerunt secundo Salomonem filium David. Unixerunt autem eum Domino in principem, et Sadoc in pontificem. (III. Reg. 14, 34.)

23. Seditque Salomon super solium Domini in regem pro David patre suo, et cunctis placuit, et paruit illi omnis Israël.

24. Sed et universi principes, et potentes, et cuncti filii regis David dederunt maum, et subjecti fuerunt Salomoni regi.

25. Magnificavit ergo Dominus Salomonem super omnem Israël, et dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israël.

26. Igitur David filius Isai regnavit super universum Israël.

27. Et dies, quibus regnavit super Israël, fuerunt quadraginta anni. In Hebron regnavit septem annis, et in Jerusalem annis triginta tribus. (III. Reg. 2, 11.) (A. M. 2990. Ant. Chr. 1014.)

28. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, et divitiae, et gloria; et regnavit Salomon filius ejus pro eo.

29. Gesta autem David regis priora, et novissima scripta sunt in libro Samuelis videntis, et in libro Nathan prophetac, atque in volumine Gad videntis;

30. universique regni ejus, et fortitudinis, et temporum, quae transierunt sub eo, sive in Israël, sive in cunctis regnis terrarum.

LIBER SECUNDUS PARALIPOMEN.,

HEBRAICE

DIBRE HAIAMIM.

In hoc secundo libro Esdras historiam annorum 479 percurrit, ab anno scilicet mundi 2990. ad annum 3868., quo, finitis 70 annis captivitatis, Cyrus redeundi potestatem fecit. Sunt ergo anni

Solomonis	40.
Ab divisione regni ad 4. Joachimi	360.
Ab 4. Joachimi ad finitam captivitatem	70.
Summa	479.

CAPUT I.

Oblatis mille hostiis a Salomone in Gabaon, Dominus, illi nocte apparens, dat ei petitam sapientiam, additis divitiis et gloria, post quae currus et equites congregat.

(A. M. 2990. Ant. Chr. 1014.)

1. Confortatus est ergo Salomon filius David in regno suo, et Dominus Deus ejus erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum. (III. Reg. 3, 1.)

2. Praecepitque Salomon universo Israëli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et judicibus omnis Israël, et principibus familiaram,

3. et abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum foederis Dci, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.

4. Arcanum autem Dei adduxerat David de Cariathiarim in locum, quem præparaverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum,

hoc est, in Jerusalem. (II. Reg. 6, 17. I. Par. 16, 1.)

5. Altare quoque aeneum, quod fabricata fuerat Beseelel filius Uri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini, quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia. (Exod. 38, 8.)

6. Ascenditque Salomon ad altare aeneum coram tabernaculo foederis Domini, et obtulit in eo mille hostias.

7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens: Postula, quod vis, ut dem tibi.

8. Dixitque Salomon Deo: Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnum, et constituisti me regem pro eo.

9. Nunc ergo, Domine Deus, impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo; tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quam pulvis terre.

10. Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram po-

pulo tuo; quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare? (Cap. 9, 10)

11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum, qui te oderant, sed nec dies vitae plurimos; petisti autem sapientiam et scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem:

12. sapientia et scientia data sunt tibi; divitias autem et substantiam et gloriam dabo tibi ita, ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13. Venit ergo Salomon ab excelsa Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo foederis, et regnavit super Israël.

14. Congregavitque sibi currus et equites, et facti sunt ei mille quadringentii currus, et duodecim millia equitum, et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum rege in Jerusalem. (III. Reg. 10, 26.)

15. Praebuitque rex argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycomoros, quae nascentur in campesribus multitudine magna.

16. Adducebantur autem ei equi de Aegypto, et de Coa a negotiatoribus regis, qui ibant, et emebant pretio,

17. quadrigam equorum sexcentis arietibus, et equum centum quinquaginta; similiter de universis reguis Hethacorum, et a regibus Syriae emitio celebrabatur.

CAPUT II.

Ordinatis pro templo aedificando operariis, Salomon cum rege Hiram convenit de mittendo eruditio artifice, lignisque ad templi structuram caeedendis.

1. Decrevit autem Salomon aedificare domum nomini Domini, et palatum sibi.

2. Et numeravit septuaginta millia viorum, portantium humeris, et octoginta milia, qui caederent lapides in montibus, praepositosque eorum tria millia sexcentos.

3. Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo, et misisti ei ligna cedrina, ut aedificaret sibi domum, in qua et habitavit; (III. Reg. 5, 2.)

4. sic fac mecum, ut aedificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, et fumiganda aromata, et ad propositionem pavum sempiternam, et ad holocausta manu, et vesperi, sabbatis quoque, et neomeniis, et solemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quae maudata sunt Israëli.

5. Domus enim, quam aedificare cupio, magna est; magnus est enim Deus noster super omnes deos.

6. Quis ergo poterit praevalere, ut aedificet ei dignam domum? Si coelum, et coeli coelorum capere eum nequeunt; quantus ego sum, ut possim aedificare ei

domum? Sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo.

7. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, et argento, aere, et ferro, purpura, coccino, et hyacintho, et qui sciat sculpare caelatura cum his artificibus, quos mecum habeo in Judaea, et Jerusalem, quos praeparavit David pater meus.

8. Sed et ligna cedrina mitte mihi, et areceuthina, et pinea de Libano; scio enim, quod servi tui noverint caedere ligna de Libano, et erunt servi mei cum servis tuis,

9. ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio aedificare, magna est nimis, et inculta.

10. Praeterea operariis, qui caesuri sunt ligna, servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, et hordei coros totidem, et vini viginti millia metretas, olei quoque sata viginti millia.

11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomon: Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum.

12. Et addidit, dicens: Benedictus dominus Deus Israël, qui fecit coelum et terram, qui dedit David regi filium sapientem et eruditum et sensatum atque prudentem, ut aedificaret domum Domino, et palatum sibi.

13. Misi ergo tibi virum prudentem et scientissimum Hiram, patrem meum,

14. filium mulieris de filiabus Dan, cuius pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro, et argento, aere, et ferro, et marmore, et lignis, in purpura quoque et hyacintha, et byssso, et coccino, et qui scit caelare omnem sculpturam, et advenire prudenter, quodcumque in opere necessarium est, cum artificibus tuis, et cum artificibus domini mei David, patris tui.

15. Triticum ergo, et hordeum, et oleum, et vinum, quae pollicitus es domine mi, mitte servis tuis.

16. Nos autem caedemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, et applicabimus ea ratibus per mare in Joppe; tuum autem erit transferre ea in Jerusalem.

17. Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israël, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, et inventi sunt centum quinquaginta millia, et tria millia sexcenti.

18. Fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, et octoginta millia, qui lapides in montibus caederent; tria autem millia et sexcentos praepositos operum populi.

CAPUT III.

Templum extruitur cum porticu, velo, et duabus columnis ante fores templi.

1. Et coepit Salomon aedificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco, quem paraverat David in area Ornan

336 Cap. 3. Templum extruitur. PARALIP. II. Cap. 4. Altare, mare, conchae, mensa, candelabra etc.

*Jebusaei. (III. Reg. 6, 1.) (II. Reg. 24,
25. I. Par. 21, 26.)*

(A. M. 2992. Ant. Chr. 1012.)

2. Coepit autem aedificare mense secundo *), anno quarto regni sui.

3. Et haec sunt fundamenta, quae jecit Salomon, ut aedificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4. Porticum vero ante frontem, quae tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti, porro altitudo centum viginti cubitorum erat; et deauravit eam intrinsecus auro munidissimo.

5. Domum quoque majorem textit tabulis ligneis abiegnis, et laminas auri obrizzi affixit per totum, sculpsitque in ea palmas, et quasi catenulas se invicem complectentes.

6. Stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo.

7. Porro aurum erat probatissimum, de cuius laminis textit domum, et rhabes ejus, et postes, et parietes, et ostia, et caelavit Cherubim in parietibus.

8. Fecit quoque domum sancti sanctorum: longitudinem juxta latitudinem domus cubitorum viginti; et latitudinem similliter viginti cubitorum; et laminis aureis textit eam, quasi talentis sexcentos.

9. Sed et clavos fecit aureos ita, ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent; caenacula quoque textit auro.

10. Fecit etiam in domo sancti sanctorum Cherubim duos opere statuario, et texit eos auro.

11. Aliae Cherubim viginti cubitis extendebantur ita, ut una ala haberet cubitos quinque, et tangeret parietem domus, et altera, quinque cubitos habens, alam tangere alterius Cherub.

12. Similiter Cherub alterius ala quinque habebat cubitos, et tangebat parietem; et ala ejus altera quinque cubitorum alam Cherub alterius contingebat.

13. Igitur aliae utriusque Cherubim expansae erant, et extendebantur per cubitos viginti; ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum erant versae ad exteriorem domum.

14. Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, coco, et bysso, et intexuit ei Cherubim. (*Math. 27, 51.*)

15. Aute fores etiam templi duas columnas, quae triginta et quinque cubitos habebant altitudinis; porro capita earum quinque cubitorum. (*Jer. 52, 20.*)

16. Necnon et quasi catenulas in oraculo, et superposuit eas capitibus columnarum; malogranata etiam centum, quae catenulas interposuit.

17. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris. Eam, quae a dextris erat, vocavit Jachin; et quae ad laevam, Booz.

CAPUT IV.

Constructio altaris aenei, maris fusilis, decem concharum, candelabrorum, mensarum, phialarum, ac ceterorum, quae ad templum ejusque ornatum pertinebant.

1. Fecit quoque altare aeneum viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis.

2. Mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum; quinque cubitos habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambebat gyrum ejus. (*III. Reg. 7, 23.*)

3. Similitudo quoque bonum erat subter illud, et decem cubitis quedam extrinsecus caelatura, quasi duobus versibus alium maris circuibant. Boves autem erant susiles;

4. et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad aquilonem, et ali tres ad occidentem; porro tres alii meridiem, et tres, qui reliqui erant, orientem, habentes mare superpositum. Posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari.

5. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, et labium illius erat quasi labium calicis, vel repaudi lili, capiebatque tria millia metretas.

6. Fecit quoque conchas decem, et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia, quae in holocaustum oblaturi erant; porro in mari sacerdotes lavabantur.

7. Fecit autem et candelabra aurea decem secundum speciem, qua iussa erant fieri, et posuit ea in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris,

8. necnon et mensas decem, et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris; phalias quoque aureas centum.

9. Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem, et ostia in basilica, que textit aere.

10. Porro mare posuit in latere dextro contra orientem ad meridiem.

11. Fecit autem Hiram lebetes, et creagras, et phalias; et complevit omne opus regis in domo Dei,

12. hoc est: columnas duas, et epistylia, et capita, et quasi quedam retiacula, quae capita tegerent super epistylia,

13. malogranata quoque quadringenta, et retiacula duo ita, ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis jungerentur, quae protegerent epistylia, et capita columnarum.

14. Bases etiam fecit, et conchas, quas superposuit basibus;

15. mare unum, boves quoque duodecim sub mari,

16. et lebetes, et creagras, et phalias. Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex aere munidissimo.

*) Hebr. addit, die secundo.

17. In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra inter Sochot et Saredatha.

18. Erat autem multitudo vasorum innumerabilis ita, ut ignoraretur pondus aeris.

19. Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, et altare aureum, et mensas, et super eas panes propositionis;

20. candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum, ex auro purissimo;

21. et florentia quaedam, et lucernas, et forcipes aureos; omnia de auro mundissimo facta sunt;

22. thymiateria quoque, et Thuribula, et phialas, et mortariola ex auro purissimo. Et ostia caelavit templi interioris, id est, in sancta sanctorum, et ostia templi fornicatus aurea. Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

CAPUT V.

Oblatis plurimis donariis, arca, continens tabulas Moysis, in oraculum inducitur, unde gloria Domini impletivit templum.

1. Intulit igitur Salomon omnia, quae voverat David pater suus, argentum, et aurum, et universa vasa posuit in thesauris domus Dei. (III. Reg. 7, 51.)

(A. M. 3001. Ant. Chr. 1003.)

2. Post quae congregavit majores nationis Israël, et cunctos principes tribuum, et capita familiarium de filiis Israël in Jerusalem, ut adducerent arcam foederis Dominus de civitate David, quae est Sion. (III. Reg. 8, 1.)

3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Israël in die solemnis mensis septimi.

4. Cumque venissent cuncti seniorum Israël, portaverunt Levitae arcam,

5. et intulerunt eam, et omnem paratram tabernacula. Porro vasa sanctuariorum, quae erant in tabernaculo, portaverunt sacerdotes cum Levitis.

6. Rex autem Salomon, et universus coetus Israël, et omnes, qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, et boves absque ullo numero; tanta enim erat multitudo victimarum.

7. Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in sancta sanctorum subter alas Cherubim.

8. ita, ut Cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, et ipsam arcam tegerent cum vectibus suis.

9. Vectum autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum; si vero quis paululum fuisset extriusculus, eos videre non poterat. Fuit itaque area ibi usque in praesentem diem.

10. Nihilque erat aliud in arca, nisi duae tabulae, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israël, egredientibus ex Aegypto.

11. Egressis autem sacerdotibus de sanctuario, omnes enim sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt; nec adhuc in illo tempore vices, et ministeriorum ordo inter eos divisus erat)

12. tam Levitas quam cantores, id est, et qui sub Asaph erant, et qui sub Eman, et qui sub Idithun, filii et fratres eorum, vestiti byssinis, cymbalis, et psalteritis, et citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, et cum eis sacerdotes centum viginti, canentes tubis.

13. Igitur cunctis pariter, et tubis, et voce, et cymbalis, et organis, et diversi generis musicorum concincentibus, et vocem in sublime tollentibus, longe sonitus audiiebatur ita, ut, cum Dominum laudare coepissent et dicere: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus; implacetur dominus Dei nube,

14. nec possent sacerdotes stare et ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT VI.

Benedicit Salomon populo Israël, gratias Deo agens de impletione promissionis factae David; oratque supplex coram multitudine, ut orantium in eo templo vota Deus exaudiat.

(A. M. 3001.)

1. Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est, ut habitatet in caligine; (III. Reg. 8, 12.)

2. ego autem aedificavi domum nomini ejus, ut habitatet ibi in perpetuum.

3. Et convertit rex faciem suam, et benedixit universae multitudini Israël, (nam omnis turba stabat intenta) et ait:

4. Benedictus Dominus Deus Israël, qui, quod locutus est David patri meo, opere complevit, dicens:

5. A die, qua eduxi populum meum de terra Aegypti, non elegi civitatem de cunctis tribibus Israël, ut aedificaretur in ea domus nomini meo, neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israël;

6. sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, et elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israël.

7. Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut aedificaret domum nomini Domini Dei Israël,

8. dixit Dominus ad eum: Quia haec fuit voluntas tua, ut aedificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujuscmodi habere voluntatem;

9. sed non tu aedificabis domum, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse aedificabit domum nomini meo.

10. Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem locutus fuerat; et ego surrexi pro David patre meo, et sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus, et aedificavi domum nomini Dei Israël.

11. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit eum filiis Israël.

12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universae multitudinis Israël, et extenuit manus suas.

13. Siquidem fecerat Salomon basim aeneam, et posuerat eam in medio basilicae, habentem quinque cubitos longitudinis, et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis, stetique super eam; et dinceps flexis genibus contra universam multititudinem Israël, et palmis in coelum levatis,

14. ait: Domine Deus Israël, non est similis tui Deus in coelo et in terra, qui custodit pactum et misericordiam cum servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo; (*II. Mach. 2, 8.*)

15. qui praestitisti servo tuo David patri meo, quaenam locutus fueras ei, et quae ore promiseras, opere complesti, sicut et praesens tempus probat.

16. Nunc ergo, Domine Deus Israël, implore servo tuo patri meo David, quaenam locutus es, dicens: Non defici ex te vir coram me, qui sedeat super tronum Israël, ita tamen, si custodierint filii tui vias suas, et ambulaverint in lege mea, sicut et tu ambulasti coram me.

17. Et nunc, Domine Deus Israël, firmiter sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.

18. Ergone credibile est, ut habitat Deus cum hominibus super terram? Si coelum et coeli coelorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam aedificavi?

19. Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, et obsecrationem ejus Domine Deus meus, et audias preces, quas fundit famulus tuus coram te;

20. ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es, ut invocaretur nomen tuum;

21. et exaudiens orationem, quam servus tuus orat in eo, et exaudiens preces famuli tui, et populi tui Israël. Quicunque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de coelis, et propitiare.

22. Si peccaverit quispiam in proximum suum, et jurare contra eum paratus venerit, sequre maledicto constrinxerit coram altari in domo ista;

23. tu audies de coelo, et facies iudicium servorum tuorum ita, ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, et ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam.

24. Si superatus fuerit populus tuus Israël ab inimicis, (peccabunt enim tibi) et conversi egerint poenitentiam, et obsecraverint nomen tuum, et fuerint deprecati in loco isto;

25. tu exaudiens de coelo, et propitiare peccata populi tui Israël, et reduc eos in terram, quam dedisti eis, et patribus eorum.

26. Si clauso coelo pluvia non fluxerit propter peccata populi, et deprecati te fuerint in loco isto, et confessi nomini tuo, et conversi a peccatis suis, cum eos affixeris;

27. exaudi de coelo Domine, et dimitte peccata servis tuis et populi tui Israël, et doce eos viam bonam, per quam ingrediatur, et da pluviam terrae, quam dedisti populo tuo ad possidendum.

28. Fames si orta fuerit in terra, et pestilentia, aerugo, et aurugo, et locusta, et bruchus, et hostes, vastatis regionibus, portas obserderint civitatis, omnisque plaga et infirmitas presserit; (*Infr. 20, 9.*)

29. si quis de populo tuo Israël fuerit deprecatus, cognoscens plagam et infirmitatem suam, et expanderit manus suas in domo hac;

30. tu exaudies de coelo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare, et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo, (tu enim solus nosti corda filiorum hominum)

31. ut timeant te, et ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terrae, quam dedisti patribus nostris.

32. Externum quoque, qui non est de populo tuo Israël, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, et propter manum tuam robustam, et brachium tuum extentum, et adoraverit in loco isto;

33. tu exaudies de coelo firmissimo habitaculo tuo, et facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus, ut sciatur omnes populi terrae nomine tuum, et timeant te sicut populus tuus Israël, et cognoscant, quia nomen tuum invocabutum est super dominum hanc, quam aedificavi.

34. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam, in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas baec est, quam elegisti, et domus, quam aedificavi nouiui tuo;

35. tu exaudiens de coelo preces eorum, et obsecrationem, et ulciscaris.

36. Si autem peccaverit tibi, (neque enim est homo, qui non peccet) et iratus fueris eis, et tradideris hostibus, et captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quae juxta est, (*III. Reg. 8, 16. Eccli. 7, 21. I. Joann. 1, 8.*)

37. et conversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint poenitentiam, et deprecati te fuerint in terra captivitatis suae, dicentes: Peccavimus, inique fecimus, injuste egimus,

38. et reversi fuerint ad te in toto corde suo, et in tota anima sua, in terra captivitatis suae, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terrae suae, quam dedisti patribus eorum, et urbis, quam elegisti, et domus, quam aedificavi nominis tuo;

39. tu exaudiens de coelo, hoc est, de firmo habitaculo tuo preces eorum, et facias iudicium, et dimittas populo tuo, quamvis peccatori;

40. tu es enim Deus meus. Aperiatur, quaequo, oculi tui, et aures tuae intentae sint ad orationem, quae fit in loco isto.

41. Nunc igitur consurge, Domine Deus,

in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tiae. Sacerdotes tui, Domine Deus, induantur salutem, et sancti tui laetetur in bouis. (Ps. 131, 8.)

42. Domine Deus, ne averteris faciem christi tui; memento misericordiarum David servi tui.

CAPUT VII.

*Post devorata caelesti igne sacrificia
Dei majestas templum implet, et plurimi
immortali hostis, templi dedi-
cato septem diebus celebratur, dieque
octavo fit collecta; Dominus autem
Salomon revelat, se ipsius orationem
exaudisse.*

(A. M. 3001.)

1. Cumque complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de coelo, et devoravit holocausta et victimas, et majestas Domini implevit domum.

2. Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implessisset majestas Domini templum Domini. (II. Mach. 2, 8.)

3. Sed et omnes filii Israël videbant descendedentem ignem, et gloriam Domini super domum, et corruentes prou in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, et laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus.

4. Rex autem, et omnis populus immolabat victimas coram Domino.

5. Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia, et dedicavit domum Dei rex, et universus populus. (III. Reg. 8, 63.)

6. Sacerdotes autem stabant in officiis suis, et Levitae in organis carminum Domini, quae fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in aeternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas. Porro sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israël stabant.

7. Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini; obtulerat enim ibi holocausta et adipes pacificorum, quia altare aeneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta et sacrificia et adipes.

8. Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, et omnis Israël cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad torrentem Aegypti.

9. Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, et solemnitatem celebrasset diebus septem*).

10. Igitur in die vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, laetantes atque gaudentes super bouo, quod fecerat Dominus Davidi, et Salomoni, et Israëli populo suo.

11. Complevitque Salomon domum Domini, et domum regis, et omnia, quae

disposuerat in corde suo, ut ficeret in domo Domini, et in domo sua, et prosperatus est. (III. Reg. 9, 1.)

12. Apparuit autem ei Dominus nocte, et ait: Audivi orationem tuam, et elegi locum istum mihi in domum sacrificii.

13. Si clausero coelum, et pluvia non fluxerit, et mandavero et praecepero locustae, ut devoret terram, et misero pestilentiam in populum meum,

14. couversus autem populus meus, super quos invocatum est nonen meum, deprecatus me fuerit, et exquisierit faciem meam, et egerit poenitentiam a viis suis pessimis; et ego exaudiem de coelo, et propitius ero peccatis eorum, et sauabo terram eorum.

15. Oculi quoque mei erunt aperti, et aures meae erectae ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.

16. Elegi enim, et sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, et permaneant oculi mei, et cor meum ibi cunctis diebus.

17. Tu quoque, si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, et feceris juxta omnia, quae praecepi tibi, et justitias meas judicisque servaveris;

18. suscitabo thronum regui tui, sicut pollitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israël.

19. Si autem aversi fueritis, et dereliqueritis justitias meas, et praecerta mea, quae proposui vobis, et abeuntes serviritis diis alienis, et adoraveritis eos,

20. evellam vos de terra mea, quam dedi vobis, et domum hauc, quam sanctificavi uomiui meo, projiciam a facie mea, et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis.

21. Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, et dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terrae huic, et domui hui?

22. Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Aegypti, et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt; idcirco venerunt super eos universa haec mala.

CAPUT VIII.

Aedificatis a Salomone variis civitatibus, reliquias gentium sibi facit tributariorum; offert holocausta, et sacerdotum ac Levitarum ministeria juxta dispositionem David constituit; missaque classe plurimum auri ex Ophir refertur ad Salomonem.

(A. M. 3012. Ant. Chr. 992.)

1. Expletis autem viginti annis, postquam aedificavit Salomon domum Domini et domum suam, (III. Reg. 9, 10.)

2. civitates, quas dederat Hiram Salomon, aedificavit, et habitare ibi fecit filios Israëli.

3. Abiit quoque in Emath Suba, et obtinuit eam.

* Quatuordecim diebus, (III. Reg. 8, 65.) ultimo 7 diebus festo tabernaculorum tributis.

4. Et aedificavit Palmiram in deserto, et alias civitates munitissimas aedificavit in Emath.

5. Extruxitque Bethoron superiorem, et Bethoron inferiorem, civitates muratas, habentes portas et vectes et seras;

6. Balaath etiam et omnes urbes firmissimas, quae fuerint Salomonis, cunctaque urbes quadrigarum, et urbes equitum. Omnia, quaecunque voluit Salomon atque disposuit, aedificavit in Ierusalem et in Libano, et in universa terra potestatis suae.

7. Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethaeis, et Amorrhaeis, et Pherzeaeis, et Hevaeis, et Jebusaeis, qui non erant de stirpe Israël,

8. de filiis eorum, et de posteris, quos non interfecerant filii Israël, subjungavit Salomon in tributarios usque in diem hanc.

9. Porro de filiis Israël non posuit, ut servirent operibus regis; ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi et principes quadrigarum et equitum ejus.

10. Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

11. Filium vero Pharaonis transtulit de civitate David in domum, quam aedificaverat ei. Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Israël, eo quod sanctificata sit, quia ingressa est in eam arca Domini. (III. Reg. 3, 1.)

12. Tunc obtulit Salomon holocausta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante porticum,

13. ut per singulos dies offerretur in eo juxta praeceptum Moysis in sabbatis et in calendis, et in festis diebus, ter per annum, id est, in solemnitate azymorum, et in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum.

14. Et constituit juxta dispositionem David patris sui officia sacerdotum in ministeriis suis, et Levitas in ordine suo, ut laudent, et ministrarent coram sacerdotibus juxta ritum uniuscuiusque dei, et janitores in divisionibus suis per portam et portam; sic euim praeceperat David homo Dei.

15. Nec praetergressi sunt de mandatis regis tam sacerdotes, quam Levitas ex omnibus, quae praeceperat, et in custodiis thesaurorum.

16. Omnes imponas praeparatas habuit Salomon ex eo die, quo fundavit domum Domini usque in diem, quo perfecit eam.

17. Tunc abiit Salomon in Asiongaber, et in Ailath ad oram maris rubri, quae est in terra Edom.

18. Misit autem ei Hiram per manus servorum suorum naves, et nautas gnavos maris, et abiuerunt cum servis Salomonis in Ophir, tulcruntque inde quadrigenta quinquaginta talenta auri, et attulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT IX.

Regina Saba, Salomonis admirata sapientiam, datis acceptisque mulieribus discessit. Pondus auri, quod Salomonis quotannis afferebatur. Hastas, scuta, omniaque convivii vasorum aurea, et solidum eburneum auro vestitum extruxit. Describitur quoque amplitudo divitiarum, sapientiae et potestatis Salomonis, qui anno regni sui quadragesimo moritur, succedente filio Roboam.

1. Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, vexit, ut tentaret eum in aenigmatibus in Ierusalem, cum magois opibus et canelis, qui portabant aromata, et auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei, quaeunque erat in corde suo. (III. Reg. 10, 1. Matth. 12, 42. Luc. 11, 31.)

2. Et exposuit ei Salomon omnia, quae proponerat, nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit.

3. Quae postquam vidi, sapientiam scilicet Salomonis, et domum, quam aedificaverat,

4. necnon et cibaria mensae ejus, et habitacula servorum, et officia ministrorum ejus, et vestimenta eorum, pincernas quoque et uestes eorum, et victimas, quas immolabat in domo Domini, non erat prae stupore ultra in ea spiritus.

5. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus et sapientia tua.

6. Non credebam narrantibus, donec ipsa venisssem, et vidissent oculi mei, et probassem, vix medietatem sapientiae tuae mihi fuisse narratam; vicisti famam virtutibus tuis.

7. Beati viri tui, et beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, et audiunt sapientiam tuam.

8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluntate ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israël, et vult servare eum in aeternum, idecirco posuit te super eum regem, ut facias iudicia atque justitiam.

9. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosissimas. Non fuerunt aromata talia, ut haec, quae dedit regina Saba regi Salomon.

10. Sed et servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, et ligna thyiua, et gemmas pretiosissimas,

11. de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyiinis, gradus in domo Domini, et in domo regia, citharas quoque, et psalteria cantoribus. Numquam visa sunt in terra Iuda ligna talia.

12. Rex autem Salomon dedit reginae Saba cuncta, quae voluit, et quae postulavit, et multo plura, quam attulerat ad eum. Quae reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

13. Erat autem pondus auri, quod afe-

rebatur Salomoni per singulos annos, sexenta sexaginta sex talenta auri,
14. excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, et negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiae, et satrapae terrarum, qui comportabant aurum, et argentum Salomoni.

15. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aurorum, qui in singulis hastis expenderantur;

16. trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta, posuitque ex rex in armamentario, quod erat constitutum nemore.

17. Fecit quoque rex solum eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo;

18. sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solum, et scabellum aureum, et brachiola duo altrinsecus, et duos leones stantes juxta brachiola;

19. sed et alios duodecim leunculos, stantes super sex gradus ex utraque parte. Nou fuit tale solum in universis regnisi.

20. Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, et vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihil reputabatur.

21. Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram scuel in annis tribus, et deferebant inde aurum et argentum, et ebur, et simias, et pavos.

22. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terrae prae divitiis et gloria.

23. Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde eius;

24. et deferebant ei munera, vasa argentea, et aurea, et uestes, et arma, et aromata, equos, et mulos per singulos annos.

25. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et curruum, equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Ierusalem.

26. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges a flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum, et usque ad terminos Aegypti.

27. Tantumque copiam praebuit argenti in Ierusalem quasi lapidum, et cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quae gignuntur in campestribus.

28. Adducebatur autem ei equi de Aegypto, cunctisque regionibus.

29. Reliqua autem operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophetae, et in libris Ahiae Silonitis, in visione quoque Addo videntis, contra Jeroboam filium Nabath.

30. Regnavit autem Salomon in Ierusalem super omnem Israël quadraginta annis.

(A. M. 3029. Ant. Chr. 975.)

31. Dormivitque cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

CAPUT X.

Roboam, spredo seniorum consilio, et juvenile secutus, scidit regnum in duo, electo in regem Jeroboam super decem tribus.

(A. M. 3029. Ant. Chr. 975.)

1. Profectus est autem Roboam in Sichem; illuc enim cunctus Israël convenierat, ut constituerent eum regem. (III. Reg. 12, 1.)

2. Quod cum audisset Jeroboam filius Nabath, qui erat in Aegypto, (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.

3. Vocabaveruntque eum, et venit cum universo Israël, et locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.

5. Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6. init consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone, dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii, ut respondaneam populo?

7. Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, et levaveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

8. At ille reliquit consilium senum, et cum juvenibus tractare coepit, qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius.

9. Dixitque ad eos: Quid vobis videatur? ut responderem quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleva jugum, quod imposuit nobis pater tuus?

10. At illi responderunt ut juvenes, et iuraverunt cum eo in deliciis, atque dixerunt: Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva; et sic respondebis ei: Mihius digitus meus grossior est lumbis patris mei.

11. Pater meus imposuit vobis grave jugum, et ego majus pondus apponam; pater meus cecidit vos flagellis, ego vero caedam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, et universus populus ad Roboam die tertio, sicut praecepérat eis.

13. Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum,

14. locutusque est juxta juvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod ego gravius faciam; pater meus cecidit vos flagellis, ego vero caedam vos scorpionibus.

15. Et nou acquieavit populi precibus; erat enim voluntatis Dei, ut completeretur sermo ejus, quem locutus fuerat per manum Ahiae Silonitis ad Jeroboam filium Nabath. (III. Reg. 11, 29.)

16. Populus autem universus, rege diuina dicente, sic locutus est ad eum: Non est nobis pars in David, neque haereditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israël; tu autem pasce domum

tuam David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israël, qui habi-
tabant in civitatibus Juda, regnauit Ro-
boam.

18. Misitque rex Roboam Aduram, qui
pracerat tributis, et lapidaverunt eum filii
Israël, et mortuus est. Porro rex Roboam
currum festinavit ascendere, et fugit in
Ierusalem.

19. Recessitque Israël a domo David
usque ad diem hanc.

CAPUT XI.

*Praecipit Deus, ne pugnet Roboam con-
tra Israël; extractis autem a Roboam
multis civitatibus, constituit ad eum
Levitae ac sacerdotes, abjecti a Je-
roboam, ceterique Dei cultores. Ro-
boam autem multas duxit uxores ac
concubinas.*

(A. M. 3030. Ant. Chr. 971.)

1. Venit autem Roboam in Ierusalem,
et convocavit universam domum Juda et
Benjamin, centum octoginta millia electo-
rum atque bellantium, ut dimicaret contra
Israël, et converteret ad se regnum suum.
(III. Reg. 12, 21.)

2. Factusque est sermo Domini ad Se-
meiam hominem Dei, dicens:

3. Loquere ad Roboam filium Salomonis,
regem Juda, et ad universum Israël, qui
est in Juda et Benjamin:

4. Haec dicit Dominus: Non ascendetis,
neque pugnabitis contra fratres vestros;
revertaritis unusquisque in domum suam,
quia mea hoc gestum est voluntate. Qui
cum audissent sermonem Domini, reversi
sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam.

5. Habitavit autem Roboam in Ierusa-
lem, et aedificavit civitates muratas in
Juda.

6. Extruxitque Bethlehem, et Aetam, et
Thecue,

7. Bethsur quoque, et Socho, et Odollam,
8. necnon et Geth, et Maresa, et Ziph,
9. sed et Aduram, et Lachis, et Azecha.

10. Saraa quoque, et Aialon, et Hebron,
quaer erant in Juda et Benjamin, civitates
munitissimas.

11. Cumque clausisset eas muris, posuit
in eis principes, ciborumque horrea, hoc
est, olei et vini.

12. Sed et in siugulis urbibus fecit ar-
mamentarium scutorum et hastarum, fir-
matique eas summa diligentia, et impe-
ravit super Judam et Benjamin.

13. Sacerdotes autem et Levitae, qui
erant in universo Israël, venerunt ad eum
de cunctis sedibus suis,

14. relinquentes suburbana, et posses-
siones suas, et traueuntes ad Judam, et
Ierusalem, eo quod abjecisset eos Jero-
boam, et posteri ejus, ne sacerdotio Do-
mini funderentur.

15. Qui constituit sibi sacerdotes excel-
sorum, et daemoniorum, vitulorumque,
quos fecerat.

16. Sed et de cunctis tribibus Israël,
quicunque dederant cor suum, ut quaere-
rent Dominum Deum Israël, venerunt in
Ierusalem ad immolandum victimas suas
coram Domino Deo patrum suorum.

17. Et roboraverunt regnum Juda, et
confidaverunt Roboam filium Salomonis
per tres annos; ambulaverunt enim in viis
David et Salomonis annis tantum tribus.

18. Duxit autem Roboam uxorem Mahalath filiam Jerimoth filii David; Abihail
quoque filiam Eliab filii Isai,

19. quae peperit ei filios, Jehus, et Somo-
riam, et Zoom.

20. Post hanc quoque accepit Maacha
filiam Absalon, quae peperit ei Abia, et
Ethai, et Ziza, et Salomith.

21. Amavit autem Roboam Maacha filiam
Absalom super omnes uxores suas, et
concubinas; nam uxores decem et octo
duxerat, concubinas autem sexaginta. Et
genuit viginti octo filios, et sexaginta filias.

22. Constituit vero in capite Abiam filium
Maacha ducem super omnes fratres suos;
ipsum enim regem facere cogitabat,

23. quia sapientior fuit, et potentior su-
per omnes filios ejus, et in cunctis finibus
Juda et Benjamin, et in universis civita-
tibus inuratis; praebuitque eis escas plu-
rimas, et multas petivit uxores.

CAPUT XII.

*Propter peccata Roboam ac populi Ju-
da tradit illos Deus regi Aegypti. Qui,
captis munitissimis civitatibus Juda,
diripit Ierusalem, sublatu regis ac
templi thesauro, scutis quoque aureis
et argenteis, pro quibus aenea fecit
Roboam. Quo mortuo, succedit filius
Abia.*

(A. M. 3032.)

1. Cumque roboratum fuisse regnum
Roboam et confortatum, dereliquit legem
Domini, et omnis Israël cum eo.

(A. M. 3033. Ant. Chr. 971.)

2. Anno autem quinto regni Roboam
ascendit Sesac rex Aegypti in Ierusalem
(quia peccaverant Domino) (III. Reg.
14, 25.)

3. cum mille ducentis curribus, et sexag-
inta millibus equitum; nec erat numerus
vulgi, quod venerat cum eo ex Aegypto,
Libyes scilicet, et Troglodytae, et Ae-
thiopes.

4. Cepitque civitates munitissimas in
Juda, et venit usque in Ierusalem.

5. Semicias autem propheta ingressus est
ad Roboam, et principes Juda, qui con-
gregati fuerant in Ierusalem, fugientes
Sesac, dixitque ad eos: Haec dicit Dominus: Vos reliquistis me, et ego reliqui-
vos in manu Sesac.

6. Consternatique principes Israël et rex
dixerunt: Justus est Dominus.

7. Cumque vidisset Dominus, quod hu-
miliati essent, factus est sermo Domini ad
Semeiam, dicens: Quia humiliati sunt, non
disperdam eos, daboque eis pauxillum auxi-

lui; et non stillabit furor meus super Ierusalem per manum Sesac.

8. Verumtamen servient ei, ut sciunt distantiam servitutis meeae, et servitutis regni terrarum.

9. Recessit itaque Sesac rex Aegypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini, et donis regis, omniaque secundum, et clypeos aureos, quos fecerat Samson.

10. Pro quibus fecit rex aeneos, et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palati.

11. Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, et tollebant eos, iterumque referabant eos ad armamentarium suum.

12. Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus; siquidem et in Juda inventa sunt opera bona.

13. Confortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem, atque regnavit; quadraginta autem et unius anni erat, cum regnare coepisset, et decem et septem annis regnavit in Ierusalem, urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi de cunctis tribubus Israël. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. (III. Reg. 14. 21.)

14. Fecit autem malum, et non praeparavit cor suum, ut quereret Dominum.

15. Opera vero Roboam prima et novissima scripta sunt in libris Semeiae prophetae, et Addo videutis, et diligenter exposta. Pugnaveruntque adversum se Roboam et Jeroboam cunctis diebus.

16. Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David; et regnavit Abia filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Abia, ad bellum contra Jeroboam accedens, dehortatur exercitum Jeroboam a bello contra se, cum Deum haberent ducem, quem illi abjecerant, et sperans in Domino victor erudit, ac diversas cepit civitates, plurimosque ex variis uxoribus procreat liberos.

(A. M. 3046. Ant. Chr. 958.)

1. Anno octavodécimo regis Jeroboam regnavit Abia super Judam. (III. Reg. 15. 2.)

2. Tribus annis regnavit in Ierusalem, nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa; et erat bellum inter Abiam et Jeroboam.

(A. M. 3047.)

3. Cunque iniisset Abia certamen, et haberet bellissimos viros, et electorum quadringenta millia; Jeroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi. (III. Reg. 15. 7.)

4. Stetit ergo Abia super montem Semon, qui erat in Ephraim, et ait: Audi Jeroboam, et omnis Israël.

5. Num ignoratis, quod Dominus Deus

Israël dederit regnum David super Israël in sempiternum, ipsi et filiis ejus in pacum salis?

6. Et surrexit Jeroboam filius Nabath, servus Salomonis filii David, et rebellavit contra dominum suum. (III. Reg. 11. 26.)

7. Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, et filii Belial, et praevaluerunt contra Roboam filium Salomonis. Porro Roboam erat rudis, et corde pavido, nec potuit resistere eis.

8. Nunc ergo vos dicitis, quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque virtulos auricos, quos fecit vobis Jeroboam in deos.

9. Et ecclesiis sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas, et fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum. Quicunque venerit, et iniciaverit manum suam in tauru de bobus, et in arictibus septem, fit sacerdos eorum, qui non sunt dii. (III. Reg. 12. 31.)

10. Noster autem Dominus Deus est, quem non relinquimus, sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, et Levitae sunt in ordine suo.

11. Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane et vespere, et thymiana juxta legis praecepta confectum, et proponunt panes in mensa mundissima, estque apud nos candelabrum aureum, et lucernae ejus, ut accendantur semper ad vesperam; nos quippe custodimus praecepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.

12. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, et sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, et resonant contra vos. Filii Israël, nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expediet.

13. Haec illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias. Cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu.

14. Respiciensque Judas vidit, instare bellum ex adverso et post tergum, et clamavit ad Dominum; ac sacerdotes tubis canere coepерant.

15. Omnesque viri Juda vociferati sunt, et ecce illis clamantibus, perterritus Deus Jeroboam, et omuem Israël, qui stabat ex adverso Abia et Juda.

16. Fugeruntque filii Israël Judam, et tradidit eos Deus in manu eorum.

17. Percussit ergo eos Abia, et populus ejus plaga magna; et corruerunt vulnerati ex Israël quingenta millia virorum fortium.

18. Humiliatique sunt filii Israël in tempore illo, et vehementissime confortati filii Juda, eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum.

19. Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, et cepit civitates ejus, Bethel et filias ejus, et Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque et filias ejus;

20. nec valuit ultra resistere Jeroboam

in diebus Abia, quem percussit Dominus, et mortuus est.

21. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim, procreavitque viginti duos filios, et sedecim filias.

22. Reliqua autem sermonum Abia, viarumque et operum ejus scripta sunt diligenterissime in libro Addo prophetae.

CAPUT XIV.

Abia succedit filius Asa. Qui, pace a Deo concessa, idolorum cultum subvertit, et civitates Iuda aedificat ac munit, Zaramque regem Aethiopum cum exercitu mille millium divino auxilio devicit.

(A. M. 3019. Ant. Chr. 955.)

1. Dormivit autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cuius diebus quievit terra annis decem*). (III. Reg. 15, 8.)

2. Fecit autem Asa, quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui, et subvertit altaria peregrini cultus, et excelsa,

3. et confregit statuas, lucosque succidit;

4. et praecepit Iudee, ut quaereret Dominum Deum patrum suorum, et faceret legem, et universa mandata,

5. et abstulit de cunctis urbibus Iuda aras, et fauna, et regnavit in pace.

6. Aedificavit quoque urbes munitas in Iuda, quia quietus erat, et nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

7. Dixit autem Iudea: Aedificemus civitates istas, et vallemus muris, et roborenum turribus, et portis, et seris, donec a bellis quieta sunt omnia, eo quod quiescerimus Dominum Deum patrum nostrorum, et dederit nobis pacem per gyrum. Aedificaverunt igitur, et nullum in extrendo impedimentum fuit.

8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Iuda trecenta millia, de Benjamin vero scutariorum et sagittariorum ducenta octoginta millia; omnes isti viri fortissimi.

(A. M. 3063. Ant. Chr. 941.)

9. Egressus est autem contra eos Zara Aethiops cum exercitu suo, decies centena millia, et curribus trecentis, et venit usque Maresa.

10. Porro Asa perrexit obviam ei, et instruxit aciem ad bellum in valle Sephaea, quae est juxta Maresa,

11. et invocavit Dominum Deum, et ait: Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxiliaris, an in pluribus, adjuva nos Domine Deus noster; in te

enim, et in tuo nomine habeutes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non praevaleat contra te homo. (I. Reg. 14, 6.)

12. Exterruit itaque Dominus Aethiopes coram Asa et Iuda, fugeruntque Aethiopes.

13. Et persecutus est eos Asa, et populus, qui cum eo erat, usque Gerara; et ruerunt Aethiopes usque ad internectionem, quia Dominus caedente contriti sunt, et exercitu illius proeliante. Tulerunt ergo spolia multa,

14. et percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ, grandis quippe cunctos terror invaserat; et diripuerunt urbes, et multam praedam asportaverunt.

15. Sed et caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, et camelorum, reversique sunt in Jerusalem.

CAPUT XV.

Azarias prophetat, Israël futurum multo tempore absque Deo vero, sacerdote et lege. Cujus prophetæ exhortatione confortatus Asa, aufert sordes idolorum, suamque matrem idolatriam imperio privat; populus autem jurat, se Deo servitum.

(A. M. 3063.)

1. Azarias autem filius Oded, facto in se spiritu Dei,

2. egressus est in occursum Asa, et dixit ei: Audite me Asa, et omnis Iuda et Benjamin. Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quiesceritis eum, invenietis; si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.

3. Transibunt autem multi dies in Israël absque Deo vero, et absque sacerdote doctore, et absque lege.

4. Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israël, et quiescerint enim, reperient eum.

5. In tempore illo non erit pax egredienti, et ingredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum;

6. pugnabit enim gens contra gentem, et civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia.

7. Vos ergo confortamini, et non dissolvantur manus vestrae; erit enim merces operi vestro.

8. Quod cum audisset Asa, verba scilicet et prophetiam Azariae filii Oded, prophetæ, confortatus est, et abstulit idola de omni terra Iuda, et de Benjamin, et ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraim, et dedicavit altare Domini, quod erat antepotum Domini.

9. Congregavitque universum Judam et Benjamin, et advenas cum eis de Ephraim, et de Manasse, et de Simeon; plures eum ad eum configuerant ex Israël, videntes, quod Dominus Deus illius esset cum eo.

10. Cumque venissent in Jerusalem mensse tertio, anno decimoquinto*) regni Asa,

*) Hoc est ab A. M. 3053. ad annum 3063., ab anno Azae 4. ad ejusdem annum 15. ineunt. Nam prioribus Azae annis tumulus fure in Israël, ut patet ex III. Reg. 15, 25. et seq. Primum autem bellum, quod in eum exortum est, Zarae Aethiopis fuit, idque anno ejus 15. adscriendum, ut patet ex 15, 10. cum 19.

*) Et 35. visionis regni israelitici a Jeroboam. Vide annotata infra.

11. immolaverunt Domino in die illa de manubib[us] et præcda, quam adduxerant, boves septingentos, et arietes septem millia.

12. Et intravit ex more ad corroborandum foedus, ut quaererent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, et in tota anima sua.

13. Si quis autem, inquit, non quaeserit Dominum Deum Israël, moriatur a minimo usque ad maximum, a viro usque ad mulierem.

14. Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, et in clangore tubae, et in sonitu buccinarum.

15. omnes, qui erant in Juda, cum execratione; in omni enim corde suo juraverunt, et in tota voluntate quaesierunt eum, et invenuerunt; praestitique eis Dominus requiem per circuitum.

16. Sed et Maacham matrem Asa regis ex augusto depositus imperio, eo quod fecisset in luce simulacrum Priapi. Quod omne contrivit, et in frusta comminuens, combussit in torrente Cedron.

17. Excelsa autem derelicta sunt in Israël; attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

18. Eaque, quae voverat pater suus, et ipse, intulit in domum Domini, argentum, et aurum, vasorumque diversam suppelletilem.

19. Bellum vero non fuit*) usque ad trigesimum quintum annum regni Asa**).

CAPUT XVI.

Pugnante Baasa rege Israël contra Asa, vocavit Asa Benadad regem Syriae in auxilium, et Hanani prophetam, ipsum ob id increpatem, in nervum conjectit; ac dolore pedum cruciatus, in medicorum arte spem ponens, anno regni sui 41. moritur.

(A. M. 3064. Ant. Chr. 910.***)

1. Anno autem trigesimo sexto regni ejus ascendit Baasa rex Israël in Judam, et muro circumdabat Rama, ut nullus tute posset egredi et ingredi de regno Asa.

2. Protulit ergo Asa argentum et aurum de thesauris domus Domini, et de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriae, qui habitabat in Damasco, dicens:

3. Foedus inter me et te est, pater quoque meus et pater tuus habuere concordiam. Quam ob rem misi tibi argentum et aurum, ut rupto foedere, quod habes cum Baasa rege Israël, facias eum a me recedere.

4. Quo comperto, Benadad misit pri-

*) Hebr. fuerat.

**) Regni Iudea, quod obtinebat Asa, cuius annus regni proprius fuit agebatur 15. Nam Roboam 17 annos regnavit, et Abia 3, quibus si 15 addas, erunt 35. Sic initio c. seq. decretatio Baase, quae anno 36. regni Asae adscribitur, ejus anno proprio 16. tribuenda est. Haec autem eo modo intelligenda, patet ex III. Reg. 16, 8., ubi Baasa notatur et vivis excessisse anno 26. regni Asae; atque adeo non potuit pugnare cum eo anno regni ejus 36.

***) Vide annotata proxime supra.

cipes exercituum suorum ad urbes Israël. Qui percusserunt Ahion, et Dan, et Abel-maim, et universas urbes Nephthali muratas.

5. Quod cum audisset Baasa, desit aedificare Rama, et intermisit opus suum.

6. Porro Asa rex assumxit universum Judam, et tulerunt lapides de Rama, et ligna, quae aedificationi praeparaverat Baasa, aedificavitque ex eis Gabaa, et Maspha.

7. In tempore illo venit Hanani prophetad Asa regem Juda, et dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriae, et non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriae regis exercitus de manu tua.

8. Nonne Aethiopes et Libyes multo plures erant quadrigis, et equitibus, et multitudine nimia, quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? (Supr. 14, 9.)

9. Oculi enim Domini contemplantur universam terram, et praebent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, et propter hoc ex praesenti tempore adversum te bella consurgent.

10. Iratusque Asa adversus videntem, jussit eum mitti in nervum, valde quippe super hoc fuerat indignatus; et interfecit de populo in tempore illo plurimos.

11. Opera autem Asa prima et uovissima scripta sunt in libro regum Juda et Israël.

(A. M. 3087. Ant. Chr. 917.)

12. Aegrotavit etiam Asa anno trigesimo nono regni sui dolore pedum vehementissimo, et nec in infirmitate sua quaesivit Dominum; sed magis in medicorum arte confusus est.

(A. M. 3090.)

13. Dormivitque cum patribus suis, et mortuus est anno quadragesimo primo*) regni sui.

14. Et sepelierunt eum in sepulchro suo, quod federat sibi in civitate David, posueruntque eum super lectum suum, plenum aromatibus et unguentis meretriciis, quae erant pigmentariorum arte confecta, et combusserunt super eum ambitione nimia.

CAPUT XVII.

Pius Josaphat, patri Asa succedens, divitiis potens et armis, mittit doctores legis Dei per universum Judam. Cujus principes recensentur cum numero subjectorum militum.

(A. M. 3090. Ant. Chr. 911.)

1. Regnavit autem Josaphat filius ejus pro eo, et invaluit contra Israël.

2. Constitutique militum numeros in cunctis urbibus Juda, quae erant vallatae muris. Praesidiisque dispositi in terra Juda, et in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

3. Et fuit Dominus cum Josaphat, quia

*) Desinente.

ambulavit in viis David patris sui primis, et non speravit in Baalim,

4. sed in Deo patris sui, et perrexit in praecceptis illius, et non juxta peccata Israëli.

5. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat, factaque sunt ei infinitae divitiae, et multa gloria.

6. Cumque sumisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Juda abstulit.

(A. M. 3092. Ant. Chr. 912.)

7. Tertio autem anno regni sui misit de principibus suis Benhail, et Obdiam, et Zachariam, et Nathanael, et Michaeam, ut docerent in civitatis Juda,

8. et cum eis Levitas, Semeiam, et Nathaniam, et Zabadiam, Asael quoque, et Semiramoth, et Jonatham, Adoniamque, et Thobiam, et Thobadoniam, Levitas, et cum eis Elisama et Joran sacerdotes;

9. docebantque populum in Juda, habentes librum legis Domini, et circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

10. Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quae erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat.

11. Sed et Philisthaei Josaphat munera deferebant, et vectigal argenti; Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, et hircorum totidem.

12. Crevit ergo Josaphat, et magnificatus est usque in sublime, atque aedificavit in Juda domos ad instar turri, ubique muratas.

13. Et multa opera paravit in urbibus Juda; viri quoque bellatores, et robusti erant in Jerusalem,

14. quorum iste numerus per domos atque familias singulorum. In Juda principes exercitus, Ednus dux, et cum eo robustissimi viri trecenta millia.

15. Post hunc Johanan princeps, et cum eo ducenta octoginta millia.

16. Post istum quoque Amarias filius Zechri, consecratus Domino, et cum eo ducenta millia virorum fortium.

17. Huic sequebatur robustus ad proelia Eliada, et cum eo tenentium arcum et clypeum ducenta millia.

18. Post istum etiam Jozabad, et cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

19. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis in universo Juda.

CAPUT XVIII.

Josaphat, impio Achab affinitate junctus, ascendit cum eo contra Ramoth Galaad, 400 pseudoprophetis vici, contrarium prophetans, incurceratur. Sed Achab juxta Michaeae prophetiam in bello occiditur.

1. Fuit ergo Josaphat dives et inclitus multum, et affinitate conjunctus*) est Achab. (A. M. 3107. Ant. Chr. 397.)

2. Descenditque post annos ad eum in Samariam, ad cuius adventum mactavat Achab arietes et boves plurimos ipsi, et populo, qui venerat cum eo, persuasitque illi, ut ascenderet in Ramoth Galaad.

3. Dixitque Achab rex Israël ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: Ut ego, et tu; sicut populus tuus, sic et populus meus, tecumque erimus in bello.

4. Dixitque Josaphat ad regem Israël: Consule, obsecro, impræsentiarum sermonem Domini.

5. Congregavit igitur rex Israël prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? At illi: Ascende, inquit, et tradet Deus in manu regis.

6. Dixitque Josaphat: Numquid non est prophetae Domini, ut ab illo etiam requiramus?

7. Et ait rex Israël ad Josaphat: Est vir unus, a quo possumus querere Domini voluntatem; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore. Est autem Michaeas filius Jemla. Dixitque Josaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

8. Vocavit ergo rex Israël unum de eunachis, et dixit ei: Voca cito Michaeam filium Jemla.

9. Porro rex Israël, et Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio; sedebant autem in area juxta portam Samariae, omnesque prophetæ vaticinabantur coram eis.

10. Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, et ait: Haec dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.

11. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, et prosperaberis, et tradet eos Dominus in manu regis.

12. Nuntius autem, qui iterat ad vocandum Michaeam, ait illi: En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant; queso ergo te, ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.

13. Cui respondit Michaeas: Vivit Dominus, quia, quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.

14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michaea, ire debemus in Ramoth Galaad

*) Siquidem Athalia filia Achabi nupta est Ioram filio Josaphati. IV. Reg. 8, 18. II. Par. 21, 6.

ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite; cuncta enim prospera evenient, et tradentur hostes in manus vestras.

15. Dixitque rex: Iterum, atque iterum te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.

16. At ille ait: Vidi universum Israël dispersum in montibus, sicut oves absque pastore, et dixit Dominus: Non habent isti dominos; revertatur unusquisque in domum suam in pace.

17. Et ait rex Israël ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea, quae mala sunt?

18. At ille: Idcirco, ait, audite verbum Domini. Vidi Dominum sedentem in solio suo, et omnem exercitum coeli assistenter ei a dextris et a sinistris.

19. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat et corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo, et alter alio,

20. processit spiritus, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus: Tu quo, inquit, decipies?

21. At ille respondit: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, et praevalebis; egredere, et fac ita.

22. Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, et Dominus locutus est de te mala.

23. Accessit autem Sedecias filius Chanaan, et percussit Michaeam maxillam, et ait: Per quam viam transiit spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi?

24. Dixitque Michaeas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubulum de cubiculo, ut abscondaris.

25. Praecepit autem rex Israël, dicens: Tollite Michaeam, et ducite eum ad Amon principem civitatis, et ad Joas filium Ameliech.

26. Et dicetis: Haec dicit rex: Mittite hunc in carcere, et date ei panis modicum, et aquae pauxillum, donec revertar in pace.

27. Dixitque Michaeas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi.

28. Igitur ascenderunt rex Israël, et Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

29. Dixitque rex Israël ad Josaphat: Mutabo habitum, et sic ad pugnam vadim; tu autem induere vestibus tuis. Mutatoque rex Israël habitu venit ad bellum.

30. Rex autem Syriae praeceperat duabus equitatus sui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israël.

31. Itaque cum vidissent principes equitatus Josaphat, dixerint: Rex Israël est iste. Et circumdederunt eum dimicantes; at ille clamavit ad Dominum, et auxiliatus est ei, atque avertit eos ab illo.

32. Cum enim vidissent duces equitatus, quod non esset rex Israël, reliquerunt eum.

33. Accidit autem, ut unus e populo sagittam in incertum jaceret, et percuteret regem Israël inter cervicem et scapulas. At ille aurigae suo ait: Converte manum tuam, et educ me de acie, quia vulneratus sum.

34. Et finita est pugna in die illo. Porro rex Israël stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, et mortuus est occidente sole.

CAPUT XIX.

Josaphat, a Jehu propheta correptus de praestito auxilio Achab, constitutos a se judices admonet de servanda iustitia, et Levitas de promovendo cultu divino, populoque recte instituendo.

(A. M. 3107.)

1. Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacifice in Jerusalem.

2. Cui occurrit Jehu filius Hanani, videns, et ait ad eum: Impio praebes auxilium, et bis, qui oderunt Dominum, amicitia jungeris, et idcirco iram quidem Domini mereharis;

3. sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, et praeparaveris cor tuum, ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.

4. Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem, rursusque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraïm, et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

5. Constitutique judices terrae in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca,

6. et praincipiebus judicibus: Videte, ait, quid faciatis; non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini, et quodcumque iudicaveritis, in vos redundabit.

7. Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite; non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupidio munerum. (Deut. 10, 17. Sap. 6, 8. Eccli. 35, 15. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Eph. 6, 9. Coloss. 3, 25. I. Petr. 1, 17.)

8. In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, et sacerdotes, et principes familiarium ex Israël, ut iudicium et causam Domini iudicarent habitatoribus ejus.

9. Praecepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter et corde perfecto.

10. Omnem causam, quae venerit ad vos, fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem et cogitationem, ubiennque quaestio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos et super fratres vestros. Sic ergo agentes non peccabitis.

11. Amarias autem sacerdos et pontifex vester in his, quae ad Deum pertinent, praesidebit. Porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quae ad regis officium pertineant; habetisque magistros Levitas coram vobis, confortamini, et agite diligenter, et erit Dominus vobiscum in bonis.

CAPUT XX.

Ammonitis, Moabitis, ac Syris contra Josaphat insurgentibus, ipse praedictato jejuniu una cum populo suo supplex ad Deum confugit, sive ab eis se mutuo caedentibus liberatus, spolia colligit. Verum ob foedus cum impio Ochozia a propheta corripitur.

(A. M. 3108. Ant. Chr. 896.)

1. Post haec congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Ammonitis ad Josaphat, ut pugnarent contra eum.

2. Veneruntque nuntii, et indicaverunt Josaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quae trans mare sunt, et de Syria, et ecce censuntur in Asasonthamar, quae est Engaddi.

3. Josaphat autem timore perterritus totum se contulit ad rogandum Dominiun, et praedicavit jejunium universo Juda.

4. Congregatusque est Judas ad deprecandum Dominum; sed et omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.

5. Cumque stetisset Josaphat in medio coenit Juda, et Jerusalem in domo Domini ante atrium novum,

6. ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in coelo, et dominaris cunctis regnis gentium, in manu tua est fortitudo et potestia, nec quisquam tibi potest resistere.

7. Nonne tu, Deus noster, interfecisti omnes habitatores terrae hujus coram populo tuo Israël, et dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?

8. Habitaveruntque in ea, et extraxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:

9. Si irruerint super nos mala. gladius judicii, pestilentia, et famae, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum, et clamabimus ad te in tribulationibus nostris, et exaudies, salvoque facies.

10. Nunc igitur ecce filii Ammon, et Moah, et mons Seir, (per quos non concessisti Israël, ut transirent, quando egrediebantur de Aegypto, sed declinaverunt ab eis, et non interfecerunt illos) (Deut. 2, 1.)

11. econtrario agunt, et nituntur ejicere nos de possessione, quam tradidisti nobis.

12. Deus noster, ergo non judicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quae irruit super nos. Sed cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

13. Omnis vero Juda stabat coram Domino cum parvulis, et uxoribus, et liberis suis.

14. Erat autem Jahaziel filius Zachariae filii Banaiæ, filii Jehiel, filii Mathanæ, Levites de filiis Asaph, super quem factus est spiritus Domini in medio turbæ,

15. et ait: Attende omnis Juda, et qui habitatis Jerusalem, et tu rex Josaphat. Haec dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec pavetis hanc multitudinem; non est enim vestra pugna, sed Dei.

16. Cras descendetis contra eos; ascensuri enim sunt per clivum, nomine Sis, et inuenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Jeruel.

17. Nou eritis vos, qui dimicabitis; sed tantummodo confiderit state, et videbitis auxilium Domini super vos o Juda, et Jerusalem. Nolite timere, nec pavetis; et cæs egrediemini contra eos, et Dominus erit vobiscum.

18. Josaphat ergo, et Juda, et omnes habitatores Jerusalem ceciderunt proni in terram coram Domino, et adoraverunt eum.

19. Porro Levitæ de filiis Caath, et de filiis Core laudabant Dominum Deum Israël voce magna in excelsum.

20. Cumque maue surrexisse, egressi sunt per desertum Thecue, profectisque eis, stans Josaphat in medio eorum, dixit: Audite me viri Juda, et omnes habitatores Jerusalem: Credite in Domino Deo vestro, et securi eritis; credite prophetis ejus, et cuncta evenient prospera.

21. Deditque consilium populo, et statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis, et antecederent exercitum, ac voce consona dicerent: Confitemini Domino, quoniam in aeternum misericordia ejus. (Ps. 135, 1.)

22. Cumque coepissent laudes canere, verit Domini insidias eorum in semetipso, filiorum scilicet Ammon, et Moah, et montis Seir, qui egressi fuerant, ut pugnarent contra Judam, et percussi sunt.

23. Namque filii Ammon, et Moah consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent et dereliquerent eos; cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipso versi, mutuis concidere vulneribus.

24. Porro Juda, cum venisset ad speculum, quae respicit solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam, qui neminem potuisse evadere.

25. Venit ergo Josaphat, et omnis populus cum eo ad detrahenda spolia mortuorum, inveneruntque inter cadavera variam suppellectilem, vestes quoque, et vasa pretiosissima, et diripiuerunt ea, ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ praedae magnitudine.

26. Die autem quarto congregati sunt in valle benedictionis; etenim, quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt lo-

cum illum vallis benedictionis usque in praesentem diem.

27. Reversusque est omnis vir Juda, et habitatores Jerusalem, et Josaphat ante eos in Jerusalem cum laetitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

28. Ingressique sunt in Jerusalem cum paliteriis, et citharis, et tubis in domum Domini.

29. Irruit autem pavor Domini super universa regua terrarum, cum audissent, quod pugnasset Dominus contra inimicos Israël.

30. Quievitque regnum Josaphat, et præbuit ei Deus pacem per circuitum.

31. Regnavit igitur Josaphat super Judam, et erat trigesimaquaque annorum, cum regnare coepisset; viginti autem et quinque annis regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Azuba, filia Selahi. (III. Reg. 22, 41.)

32. Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens, quae plauta erant coram Domino.

33. Verumtamen excelsa non abstulit, et adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34. Reliqua autem gestorum Josaphat priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Jehu filii Hanani, quae digessit in libros regum Israël.

(A. M. 3108.)

35. Post haec initit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israël, cuius opera fuerunt impiissima.

36. Et particeps fuit, ut facerent naves, quae irent in Tharsis, feceruntque classem in Asiongaber. (III. Reg. 22, 49. et 10, 22. ac 9, 26.)

37. Prophetavit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Josaphat, dicens: Quia habuisti foedus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritaque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

CAPUT XXI.

Impius Joram filius Josaphat occidit fratres suos, et quosdam principes Juda, cui Elias per litteras pessimam aegritudinem ac mortem, et dominus euae ac regni direptionem praedicit, quae tandem subsecuta sunt.

(A. M. 3115. Ant. Chr. 889.)

1. Dormivit autem Josaphat cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David, regnanteque Joram filius ejus pro eo. (III. Reg. 22, 51.)

2. Qui habuit fratres filios Josaphat, Azariam, et Jahiel, et Zacharium, et Azariaam, et Michael, et Saphatiam. Omnes hi filii Josaphat regis Juda.

3. Deditque eis pater suus multa munera argenti et aurii, et pensitationes cum civitatibus munitissimis in Juda; regnum autem tradidit Joram^{**}), eo quod esset primogenitus.

^{**) Cui iam ante vicariam potestatem communicaaverat.}

4. Surrexit ergo Joram super regnum patris sui; cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, et quosdam de principibus Israël.

5. Trigintaduorum annorum erat Joram, cum regnare coepisset, et octo annis^{**}) regnavit in Jerusalem.

6. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut egerat dominus Achab, filia quippe Achab erat uxor ejus; et fecit malum in conspectu Domini.

7. Noluit autem Dominus disperdere domum David propter pactum, quod inierat cum eo, et quia promiserat, ut daret ei lucernam, et filiis ejus omni tempore.

8. In diebus illis rebellavit Edom, ne esset subditus Judae, et constituit sibi regem. (Gen. 27, 40.)

9. Cumque transisset Joram cum principibus suis, et cuncto equitatu, qui erat secum, surrexit nocte, et percussit Edom, qui se circumdederat, et omnes duces equitatus ejus.

10. Attamen rebellavit Edom, ne esset sub ditione Juda, usque ad hanc diem; eo tempore et Loba recessit, ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum;

11. insuper et excelsa fabricatus est in urbibus Juda, et fornicari fecit habitatores Jerusalem, et prævaricari Judam.

(A. M. 3116.)

12. Allatae sunt autem ei litterae^{***}) ab Elias propheta, in quibus scriptum erat: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, et in viis Asa regis Juda,

13. sed incessisti per iter regum Israël, et fornicari fecisti Judam, et habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper et fratres tuos, domum patris tui, meliores te occidisti;

14. ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, et filiis, et uxoriis tuis, universaque substantia tua.

15. Tu autem negrotabis pessimo languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.

16. Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philistinorum, et Arabum, qui confines sunt Aethiopibus.

17. Et ascenderunt in terram Juda, et vastaverunt eam, diripiueruntque cunciam substantiam, quae inventa est in domo regis, iusuper et filios ejus, et uxores; nec remansit ei filius, nisi Joachaz^{****}), qui minimus natu erat.

18. Et super haec omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili.

(A. M. 3119. Ant. Chr. 885.)

19. Cumque diei succederet dies, et temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus; et sic longa consumptus tabe ita, ut egeret etiam viscera sua, languore pariter, et vita caruit. Mortuusque est in infirmitate pessima.

^{**) Quatuor sub patre, et solus quatuor.}

^{***) Antequam assumeretur, relictac.}

^{****) Qui idem Ochiosius et Azaria cap. seq.}

ma, et non fecit ei populus secundum modum combustionis exequias, sicut fecerat majoribus ejus.

20. Trigintaduorum annorum fuit, cum regnare coepisset, et octo annis regnavit in Jerusalem. Ambulavitque non recte, et sepelierunt eum in civitate David, verum tamen non in sepulchro regum.

CAPUT XXII.

Impium Ochoziam filium Joram occidit Jehu, simul et Joram regem Israël. Occidente autem Athalia filios regis, servavit Josabeth Joas natu minimum.

(A. M. 3119.)

1. Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum regem pro eo; omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra. Regnavitque Ochozias filius Joram regis Juda. (IV. Reg. 8, 21.)

2. Quadragesima*) duorum annorum erat Ochozias, cum regnare coepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem, et nomen matris ejus Athalia, filia Amri **).

3. Sed et ipse ingressus est per vias domus Achab; mater enim ejus impulit eum, ut impie ageret.

4. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut dominus Achab; ipsi euini fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui in interitum ejus.

(A. M. 3120. Ant. Chr. 881.)

5. Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Achab, regem Israël, in bellum contra Hazael regem Syriae in Ramoth Galaad, vulneraveruntque Syri Joram.

6. Qui reversus est, ut curaretur in Iezrael; multas enim plagas accepérat in supradicto certamine. Igitur Ochozias*** filius Joram, rex Juda, descendit, ut inviseret Joram filium Achab, in Iezrael aegrotautem.

7. Voluntatis quicquid fuit Dei adversus Ochoziam, ut veniret ad Joram, et cum venisset, et egredieretur cum eo adversum Jehu filium Namsi, quem unxit Dominus, ut deleret domum Achab.

8. Cum ergo everteret Jehu domum Achab, invenit principes Juda, et filios fratrum Ochoziae, qui ministrabant ei, et interfecit illos.

9. Ipsius quoque perqniens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria, ad ductumque ad se occidit; et sepelierunt eum, eo quod esset filius Josaphat, qui quaeasierat Dominum in toto corde suo. Nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziae,

10. siquidem Athalia mater ejus videns, quod mortuus esset filius suus, surrexit,

et interfecit omnem stirpem regiam domus Joram. (IV. Reg. 11, 1.)

11. Porro Josabeth filia regis tulit Joas filium Ochoziae, et furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur, absconditque eum cum nutrice sua in cibculo lectinlorum; Josabeth autem, quae absconderat eum, erat filia regis Joram, uxor Joiadae pontificis, soror Ochoziae, et idcirco Athalia non interfecit eum.

12. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

CAPUT XXIII.

Joiada pontifex unxit Joas in regem Juda, curaritque, ut Athalia occideretur, et cultus Dei restitueretur; populus autem destruit domum, altaria ac simulacra Baal.

(A. M. 3126. Ant. Chr. 878.)

1. Anno autem septimo confortatus Joiada assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham, et Ismael filium Johanan, Azariam quoque filium Obed, et Maasiam filium Adalae, et Elisaphat filium Zechri, et initum cum eis foedus. (IV. Reg. 11, 4.)

2. Qui circumneuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, et principes familiarum Israël, veneruntque in Jerusaiem.

3. Initum ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege, dixitque ad eos Joiada: Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David.

4. Iste est ergo sermo, quem facietis.

5. Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum, sacerdotum, et Levitarum, et janitorum, erit in portis; tertia vero pars ad domum regis; et tertia ad portam, quae appellatur fundamenti. Omne vero reliquum vulgus sit in atrii domus Domini.

6. Nec quispiam aliis ingrediatur domum Domini, nisi sacerdotes, et qui ministrant de Levitis. Ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt; et omne reliquum vulgus observet custodias Domini.

7. Levitae autem circumdant regem, habentes singuli arma sua, (et si quis aliis ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege et intraente et egrediente.

8. Fecerunt ergo Levitae, et universus Juda juxta omnia, quae praeceperat Joiada pontifex; et assumserunt singuli viros, qui sub se erant, et veniebant per ordinem sabbati cum his, qui impleverant sabbatum, et egressuri erant; siquidem Joiada pontifex non dimiserat abiisse turmas, quae sibi per singulas hebdomadas succederent conseruarent.

9. Deditque Joiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque et peltas regis David, quas consecraverat in dono Domini.

10. Constituitque omnem populum te-

*) II. Reg. 8, 26. legitur 22 annorum. Emen-
dation ergo lectio Septuaginta, qui hic quoque
22 annos legunt.

**) Filia Achab filii Amri. Vide IV. Reg. 8, 26.

***) Hebr. Azaria, ut notatum est supra.

nentium pugiones a parte templi dexira usque ad partem templi sinistram coram altari et templo, per circuitum regis.

11. Et eduxerunt filium regis, et impo-
suerunt ei diadema, et testimonium, de-
deruntque in manu ejus tenendam legem,
et constituerunt eum regem; unxit quo-
que illum Joiada pontifex, et filii ejus;
impercatique sunt ei, atque dixerunt: Vi-
vat rex.

12. Quod cum audisset Athalia, vocem
scilicet currentium atque laudantium re-
gem, ingressa est ad populum in templum
Domini.

13. Cumque vidisset regem stantem su-
per gradum in introitu, et principes, tur-
masque circa eum, omnipotens populum
terre gaudentem, atque clangentem tubis,
et diversi generis organis concinente, vo-
cemque laudantium, scidit vestimenta
sua, et ait: Insidia, insidia.

14. Egressus autem Joiada pontifex ad
centuriones, et principes exercitus, dixit
eis: Educite illam extra septa templi, et
interficiatur foris gladio. Praecepitque sa-
cerdos, ne occideretur in domo Domini.

15. Et imposuerunt cervicibus ejus manus; cumque intrasset portam equorum
domus regis, interficerunt eam ibi.

16. Pepigit autem Joiada foedus inter
se, universumque populum, et regem, ut
esset populus Domini.

17. Itaque ingressus est omnis populus
domum Baal, et destruxerunt eam, et al-
taria ac simulacula illius confregerunt;
Mathan quoque sacerdotem Baal interte-
cerunt ante aras.

18. Constituit autem Joiada praepositos
in domo Domini sub manibus sacerdotum
et Levitarum, quos distribuit David in
domo Domini, ut offerrent holocausta Do-
mino, sicut scriptum est in lege Moysis,
in gaudio et cananticis juxta dispositionem
David.

19. Constituit quoque janitores in portis
domus Domini, ut non ingredieretur eam
immundus in omni re.

20. Assumisitque centuriones, et fortissi-
mos viros ac principes populi, et omne
vulgo terrae, et fecerunt descendere re-
gem de domo Domini, et introire per me-
dium portae superioris in dominum regis, et
collocaverunt eum in solio regali.

21. Laetatusque est omnis populus ter-
rae, et urbs quievit; porro Athalia in-
terfecta est gladio.

CAPUT XXIV.

*Joas, vivente Joiada bonus ac pius, jus-
sit ad sartatecta templi congregari
pecuniam; deinde factus impius, ju-
bet occidi Zachariam filium Joiadae.
Juda et Jerusalem a Syris diripiuntur,
et Joas a servis suis occiditur.*

1. Septem annorum erat Joas, cum re-
guare coepisset, et quadraginta annis re-
gnavit in Jersalem. Nomen matris ejus
Sebia de Bersabee. (IV. Reg. 11, 21. et
12, 1.)

2. Fecitque, quod bonum est coram Do-
mino cunctis diebus Joiadae sacerdotis.

3. Accepit autem ei Joiada uxores duas,
e quibus genuit filios et filias.

4. Post quae placuit Joas, ut instaura-
ret domum Domini.

(A. M. 3147. Ant. Chr. 857.)

5. Congregavitque sacerdotes et Levitas,
et dixit eis: Egregimiini ad civitates Juda,
et colligite de universo Israël pecuniam
ad sartatecta templi Dei vestri per singu-
los annos, festinoque hoc facite; porro
Levitae egere negligentius.

(A. M. 3148. Ant. Chr. 856.)

6. Vocavitque rex Joiadam principem,
et dixit ei: Quare tibi non fuit curae, ut
cogeres Levitas inferre de Juda et de Je-
rusalem pecuniam, quae constituta est a
Moyse servo Domini, ut inferret eam
omnis multitudo Israël in tabernaculum
testimonii?

7. Athalia enim impiissima, et filii ejus
destruxerunt domum Dei, et de universis,
quae sanctificata fuerant in templo Do-
mini, ornaverunt fanum Baalim.

8. Praecepit ergo rex, et fecerunt ar-
cam, posneruntque eam juxta portam do-
mus Domini foriusecus.

9. Et praedicatum est in Juda et Jeru-
salem, ut deferrent singuli pretium Domi-
no, quod constituit Moyses servus Dei su-
per omnem Israël in deserto. (Exod.
30, 12.)

10. Laetatiisque sunt cuncti principes, et
omnis populus, et ingressi contulerunt in
arcam iuomini, atque miserunt ita, ut im-
pleretur.

11. Cumque tempus esset, ut deferrent
arcam coram rege per manus Levitarum,
(videbant enim multam pecuniam) ingre-
diebatur scriba regis, et quem primus sa-
cerdos constituerat, effundebantque pecu-
niam, quae erat in arca; porro arcam re-
portabant ad locum suum. Sicque facie-
bant per singulos dies, et congregata est
infinita pecunia.

12. Nam dederunt rex et Joiada his,
qui praeerant operibus domus Domini; at
illi conducebant ex ea caesores lapidum,
et artifices operum singulorum, ut instaur-
arent domum Domini, fabros quoque
ferri et aeris, ut, quod cadere cooperat,
fulciretur.

13. Egeruntque hi, qui operabantur in-
dustrie, et obducebatur parietum cicatrix
per manus eorum, ac suscitaverunt do-
mum Domini in statum pristinum, et fir-
miter eam stare fecerunt.

14. Cumque complessent omnia opera,
detulerunt coram rege et Joiada reliquam
partem pecuniae, de qua facta sunt vasa
templi in ministerium, et ad holocausta,
phialae quoque, et cetera vasa aurea et
argentea; et offerebantur holocausta in do-
mo Domini jugiter cunctis diebus Joiadae.

15. Senuit autem Joiada plenus dierum,
et mortuus est, cum esset centum triginta
annorum;

16. sepelieruntque eum in civitate Da-

352 Cap. 24. Mortuo Joiada Joas ad PARALIP. II. Cap. 25. Amasias patrem ulciscitur. idolatriam declinat. Victae Idumaeae deos colit.

vid cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israël, et cum domo ejus.

17. Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt regem, qui delinitus obsequiis eorum, acquevit eis.

18. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus, et facta est ira contra Judam et Jerusalem propter hoc peccatum.

19. Mittebatque eis prophetas, ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes illi audire nolebant.

(A. M. 3164. Ant. Chr. 840.)

20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Joiadae, sacerdotem, et stetit in conspectu populi, et dixit eis: Haec dicit Dominus Deus: Quare transgredimini praeceptum Domini, quod vobis non prodiderit, et derelinquistis Dominum, ut dereliqueret vos?

21. Qui congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini.

22. Et non est recordatus Joas rex misericordiae, quam fecerat Joiada pater illius secum; sed interfecit filium ejus. Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, et requirat. (Matth. 23, 35.)

(A. M. 3165.)

23. Cumque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ, veniente in Judam et Jerusalem, et interfecit cunctos principes populi, atque universam praedam miserunt regi in Damascum. (III. Reg. 12, 17.)

24. Et certe, cum permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquerint Dominum Deum patrum suorum; in Joas quoque ignominiosa exercere iudicia.

25. Et abeuntis dimiserunt eum in lanugoribus magis; surrexerunt autem contra eum servi sui in ultionem sanguinis filii Joiadae sacerdotis, et occiderunt eum in lectulo suo, et mortuus est, sepelientque eum in civitate David, sed non in sepulchris regum.

26. Insidiati vero sunt ei Zahad filius Semmaath Ammanitidis, et Jozabad filius Semarit Moabitidis.

27. Porro filii ejus, ac summa pecuniae, quae adunata fuerat sub eo, et instauratio domus Dei scripta sunt diligenter in libro regum. Regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XXV.

Amasias, patri Joas succedens, interfecit eos, qui patrem occiderant, et post habitam de Idumæis victoriam adoravit deos illorum, et ob id capitum a Joas rege Israël, quem ad proelium provocaverat, ac Jerusalem diripiuit, tandemque Joas in Lachis fugiens occiditur.

(A. M. 3165. Ant. Chr. 839.)

1. Vigintiquinque annorum erat Amasias, cum regare coepisset, et vigintinovem

annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Joadae de Jerusalem. (IV. Reg. 11, 2.)

2. Fecitque bonum in conspectu Domini, verumtamen non in corde perfecto.

3. Cumque roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum;

4. sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in libro legis Moysis, ubi praecepit Dominus, dicens: Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus suis; sed unusquisque in suo peccato morietur. (Deut. 21, 16. IV. Reg. 14, 6. Ezech. 18, 20.)

5. Congregavit igitur Amasias Judam, et constituit eos per familias, tribunosque et centuriones in universo Juda et Benjamin, et recensnit a vigiuti annis supra, iuuenitque trecenta millia juvenerum, qui egredierentur ad pugnam, et tenerent hastam et clypeum.

6. Mercede quoque conduxit de Israël centum milia robustorum centum talentis argenti.

7. Venit autem homo Dei ad illum, et ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israël; non est enim Dominus cum Israël, et cunctis filiis Ephraïm.

8. Quodsi putas, in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus; Dei quippe est adjuvare, et in fugam convertere.

9. Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis, quae dicti militibus Israël? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus, unde tibi dare possit multo his plura.

10. Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraïm, ut reverteretur in locum suum; at illi contra Judam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

11. Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, et abiit in vallem salinarum, percussisque filios Seir decem millia.

12. Et alia decem milia virorum ceperunt filii Juda, et adduxerunt ad præruptum cuiusdam petrae, præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi crepuerunt.

13. At ille exercitus, quem remiscerat Amasias, ne secum iret ad proelium, diffusus est in civitatibus Juda a Samaria usque ad Bethoron, et interfectis tribus milibus, diripuit prædam magnam.

14. Amasias vero post caedem Idumæorum, et allatos deos filiorum Seir statuit illos in deos sibi, et adorabat eos, et illis adolebat incensum.

15. Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?

16. Cumque haec ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiam te. Discedesque propheta: Scio, inquit, quod cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, et insuper non acquevisti consilio meo.

17. Igitur Amasias rex Juda, inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz filii Jehu, regem Israël, dicens: Veni, videamus nos mutuo.

18. At ille remisit nuntios, dicens: Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem; et ecce bestiae, quae erant in silva Libani, transierunt, et conculcaverunt carduum.

19. Dixisti: Percussi Edom, et idcirco erigitur cor tuum in superbiam; sede in domo tua, cur malum adversum te provocas, ut cadas et tu, et Juda tecum?

20. Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas, ut tradiceretur in manus hostium propter deos Edomi.

21. Ascendit igitur Joas rex Israël, et mutuos sibi praebuere conspectus; Amasias autem rex Juda erat in Bethsames Juda.

22. Corruxitque Juda coram Israël, et fugit in tabernacula sua.

(A. M. 3178. Ant. Chr. 826.)

23. Porro Amasiam regem Juda, filium Joas filii Joachaz, cepit Joas rex Israël in Bethsames, et adduxit in Jerusalem; destruxitque murum ejus a porta Ephraïm usque ad portam auguli quadringentis cubitum.

24. Omne quoque aurum, et argentum, et universa vasa, quae repererat in domo Dei, et apud Obededom in thesauris etiam domus regiae, necnon et filios obsidum reduxit in Samariam.

25. Vixit autem Amasias filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz, rex Israël, quindecim annis.

26. Reliqua autem sermonum Amasiae priorum et novissiuorum scripta sunt in libro regum Juda et Israël.

(A. M. 3194. Ant. Chr. 810.)

27. Qui postquam recessit a Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem. Cumque fugisset in Lachis, miserunt, et interfecerunt eum ibi.

28. Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAPUT XXVI.

Oziae filii Amasiae pietas commendatur. Qui adversus Philisthim, Arabes, et Ammonitas triumphat, multasque extruit civitates, ac postmodum ob nimiam felicitatem elatus, praesumsit incensum adolere. Quam ob rem ad diem usque mortis a Domino lepra percussus est, gubernante regnum filio Joatham, qui successit in regnum.

(A. M. 3194. Ant. Chr. 810.)

1. Omnis autem populus Juda filium ejus Oziam annorum sedecim constituit regem pro Amasia patre suo. (IV. Reg. 14. 21.)

2. Ipse aedificavit Ailath, et restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

3. Sedecim annorum erat Ozias, cum regnare coepisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

4. Fecitque, quod erat rectum in oculis Domini juxta omnia, quae fecerat Amasias pater ejus.

5. Et exquisivit Dominum in diebus Zachariae intelligentis et videntis Deum; cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

6. Denique egressus est, et pugnavit contra Philisthiim, et destruxit murum Geth, et murum Jabbiae, murumque Azoti; aedificavit quoque oppida in Azoto, et in Philisthiim.

7. Et adjuvit eum Deus contra Philisthiim, et contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, et contra Ammonitas.

8. Appendebantque Ammonitae munera Oziae; et divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Aegypti propter crebrarum victoriarum.

9. Aedificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam auguli, et super portam vallis, et reliquas in codem muri latere, firmavitque eas.

10. Extruxit etiam turres in solitudine, et effodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora tam in campestribus, quam in eremi vastitate; vineas quoque habuit et vinitories in montibus, et in Carmelo, erat quippe homo agriculturae deditus.

11. Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad proelia sub maia Jeheil scribæ, Maasiaeque doctoris, et sub manu Hauaiae, qui erat de ducibus regis.

12. Omnisque numerus principum per familias virorum fortium duorum millium sexcentorum.

13. Et sub eis universus exercitus trecentorum et septem millium quingentorum, qui erant apti ad bella, et pro rege contra adversarios dimicabant.

14. Praeparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitu, clypeos, et hastas, et galeas, et loricas, arcusque et fundas ad jacieudos lapides.

15. Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, et in angulis murorum, ut mitterent sagittas, et saxa grandia; egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaret ei Dominus, et corroborasset illum.

16. Sed cum roboratus esset, elevatum est cor ejus *) in interitum suum: et neglexit Dominum Deum suum, ingressusque templum Domini adulere voluit incensum super altare thymiamatis.

17. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, et cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi,

18. restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium. Egredere do

*) Circa annum 32.

sanc*tuario*, ne contemseris, quia non re-
putabatur tibi in gloriam hoc a Domino
Deo. (*Exod. 30, 7. et seq.*)

19. Iratusque Ozias, tenuis in manu
thuribulum, ut adoleret incensum, mina-
batur sacerdotibus. Statimque orta est le-
pra in fronte ejus *) coram sacerdotibus in
domo Domini super altare thymiamatis.

20. Cumque respexisset eum Azarias
pontifex, et omnes reliqui sacerdotes, vi-
derunt lepram in fronte ejus, et festinato
expulerunt eum. Sed et ipse perterritus,
acceleravit egredi, eo quod sensisset illi-
co plagam Domini.

21. Fuit igitur Ozias rex leprosus usque
ad diem mortis sua, et habitavit in domo
separata plenus lepra, ob quam ejectus
fuerat de domo Domini. Porro Joatham
filius ejus rexit domum regis, et iudicabat
populum terrae. (*IV. Reg. 15, 5.*)

22. Reliqua autem sermonum Oziae
priorum et novissimorum scripsit Isaia
filius Amos, propheta.

23. Dormivitque Ozias cum patribus suis,
et sepelierunt eum in agro regalium se-
pulchrorum, eo quod esset leprosus; re-
gnavitque Joatham filius ejus pro eo.

CAPUT XXVII.

*Joatham pietas commendatur, qui, de-
victo rege Ammon, magnam ab eo
multetam accepit. Cui succedit impius
filius Achaz.*

(A. M. 3246. Ant. Chr. 758.)

1. Vigintiquinque annorum erat Joatham, cum regnare coepisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Jerusa, filia Sadoc. (*IV. Reg. 15, 33.*)

2. Fecitque, quod rectum erat coram
Domino juxta omnia, quae fecerat Ozias
pater suus, excepto, quod non est ingressus
tempulum Domini; et adhuc populus
delinquebat.

3. Ipse aedificavit portam domus Domini
excelsam, et in muro Ophiel multa con-
struxit.

4. Urbes quoque aedificavit in montibus
Juda, et in saltibus castella et turre.

5. Ipse pugnavit contra regem filiorum
Ammon, et vicit eos, dederuntque ei filii
Ammon in tempore illo centum talenta
argenti, et decem millia coros tritici, ac
totidem coros hordei. Haec ei praebuerunt
filii Ammon in anno secundo et tertio.

6. Corroboratione est Joatham, eo
quod direxisset vias suas coram Domino
Deo suo.

7. Reliqua autem sermonum Joatham, et
omnes pugnae ejus, et opera scripta sunt
in libro regum Israël et Juda.

8. Vigintiquinque annorum erat, cum
regnare coepisset, et sedecim annis regua-
vit in Jerusalem.

9. Dormivitque Joatham cum patribus
suis, et sepelierunt eum in civitate David;
et regnavit Achaz filius ejus pro eo.

*) Quod non contigit nisi in senectute sua. Vide
titul. prophetiae Amos.

CAPUT XXVIII.

*Propter scelerā Achaz multipliciter af-
fligitur Juda, primum ab Assyriis,
deinde a filiis Israël, qui ob id cru-
delitatis arguti a propheta, remit-
tunt Judeos captivos cum praeda,
rursum etiam ab Idumaeis et Phi-
listineis. Achaz tamen post omnem pla-
gam adhuc auget impietatem. Cui pius
succedit filius Ezechias.*

(A. M. 3262. Ant. Chr. 742.)

1. Vigiuit annorum erat Achaz, cum
regnare coepisset, et sedecim annis regna-
vit in Jerusalem. Non fecit rectum in con-
spectu Domini sicut David pater ejus;
(*IV. Reg. 16, 2.*)

2. sed ambulavit in viis regum Israël,
insuper et statuas fudit Baalim.

3. Ipse est, qui adolevit incensum in
valle Benueno, et lustravit filios suos
in igne juxta ritum gentium, quas inter-
fecit Dominus in adventu filiorum Israël.

4. Sacrificabat quoque, et thymiamia
succendebat in excelsis, et in collibus, et
sub omni ligno frondoso.

(A. M. 3263.)

5. Tradiditque eum Dominus Deus ejus
in manu regis Syriae *), qui percussit
eum, magnaque praedam cepit de ejus
imperio, et adduxit in Pumascum; mani-
bus quoque regis Israël traditus est, et
percussus plaga grandi.

6. Occiditque Phacee filius Romeliae
de Juda centum viginti millia in die uno,
omnes viros bellatores, eo quod reliquis-
sent Dominum Deum patrum suorum.

7. Eodem tempore occidit Zechri, vir
potens ex Ephraim, Maasiam filium regis,
et Ezricam ducem domus ejus, Elcanam
quoque secundum a rege.

8. Ceperuntque filii Israël de fratribus
suis ducenta millia mulierum, puerorum,
et puellarum, et infinitam praedam, per-
tuleruntque eam in Samariam.

9. Ea tempestate erat ibi propheta Do-
mini, nomine Oded. Qui egressus obviav-
exercitu veienti in Samariam, dixit eis:
Ecce iratns Dominus Deus patrum vestro-
rum contra Iuda tradidit eos in manus
vestris, et occidistis eos atrociter ita, ut
ad coelum pertingeret vestra crudelitas.

10. Insuper filios Iuda, et Jerusalem
vultis vobis subjicere in servos et ancil-
las, quod nequaquam facto opus est; pec-
castis enim super hoc Domino Deo vestro.

11. Sed audite consilium meum, et re-
ducite captivos, quos adduxistis de fratri-
bus vestris, quia magius furor Domini
imminet vobis.

12. Steterunt itaque viri de principibus
filiorum Ephraim, Azarias filius Johanan,
Barachias filius Mosollamoth, Ezechias
filius Sellum, et Amasa filius Adali, con-
tra eos, qui veniebant de proelio,

13. et dixerunt eis: Non introducetis

*) Sc. Razin, eo quod, a priori eruptus periculo,
(*IV. Reg. 16, 5.*) juxta prophet. *Isai. 7.*
Deum liberatorem deseruerit.

huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere super peccata nostra, et vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, et ira furoris Domini imminet super Israël.

14. Dimiseruntque viri bellatores praedam, et universa, quae ceperant, coram principibus, et omni multitudine.

15. Steteruntque viri, quos supra memoravimus, et apprehendentes captivos, omnesque, qui nudi erant, vestierunt de spoliis; cumque vestissent eos, et calceassent, et refecissent cibo ac potu, unxissentque propter laborem, et adhibuerunt eis curam, quicunque ambulare non poterant, et erat imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, et adduxerunt Jericho civitatem palmarum ad frates eorum, ipsique reversi sunt in Samariam.

16. Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium.

(A. M. 326^f. Ant. Chr. 740.)

17. Veneruntque Idumaei*, et percusserunt multos ex Juda, et ceperunt praedam magnam.

18. Philisthiim quoque diffusi sunt per urbes campestres, et ad meridiem Iuda, ceperuntque Bethsames, et Ajalon, et Gaderoth, Socho quoque, et Thaman, et Gamzo cum viculis suis, et habitaverunt in eis.

19. Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eo quod nudasset eum auxilio, et contemtui habuisset Dominum.

20. Adduxitque contra eum Thelgathphalnasar regem Assyriorum, qui et affixit eum, et nullo resistente vastavit. (IV. Reg. 26, 10.)

21. Igitur Achaz, spoliata domo Domini, et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei profuit.

22. Insuper et tempore angustiae suae auxit contemtum in Dominum; ipse per se rex Achaz.

23. immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit: Dii regum Syriae auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi, cum econtrario ipsi fuerint ruinae ei, et universo Israël.

24. Directis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit iauuas templi Dei, et fecit sibi altaria in universis angulis Jerusalem.

25. In omnibus quoque urbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.

26. Reliqua autem sermonum ejus, et omnium operum suorum priorum et novissimorum scripta sunt in libro regum Juda et Israël.

27. Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Jerusalem; neque enim receperunt eum in

sepulchra regum Israël. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XXIX.

Ezechias abolitum Dei cultum, aperto templo, restitutisque sacerdotibus, Letitiae et cantoribus, instauravit, oblatis plurimis holocaustis et sacrificiis cum ingenti laetitia.

(A. M. 3278. Ant. Chr. 726.)

1. Igitur Ezechias regnare coepit, cum vigintiquinque esset annorum, et viginti novem annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Abia, filia Zachariae. (IV. Reg. 18, 1.)

2. Fecitque, quod erat placitum in conspectu Domini juxta omnia, quae fecerat David pater ejus.

3. Ipse anno et mense primo regni sui aperuit valvas*) domus Domini, et iustaravit eas.

4. Adduxitque sacerdos atque Levitas, et congregavit eos in plateam orientalem.

5. Dixitque ad eos: Audite me Levitae, et sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, et auferite omnem imunditiam de sanctuario.

6. Peccaverunt patres nostri, et fecerunt male in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum; averterunt facies suas a tabernaculo Domini, et praebuerunt dorsum.

7. Clauerunt ostia, quae erant in porticu, et extinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israël.

8. Concitatus est itaque furor Domini super Judam et Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, et in interitum, et in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

9. Eu corruerunt patres nostri gladiis, filii nostri, et filiae nostrae, et conjuges captivae ductae sunt propter hoc scelus.

10. Nunc ergo placet mihi, ut ineamus foedus cum Domino Deo Israël, et avertet a nobis furorem irae suae.

11. Filii mei, nolite negligere; vos eleget Dominus, ut stetis coram eo, et ministretis illi, colatisque eum, et cremenatis ei incensum.

12. Surrexerunt ergo Levitae: Mahath filius Amasai, et Joel filius Azariae, de filiis Caath; porro de filiis Merari: Cis filius Abdi, et Azarias filius Jalaleel; de filiis autem Gersom: Joah filius Zemma, et Eden filius Joah;

13. at vero de filiis Elisaphan: Samri et Jahiel; de filiis quoque Asaph: Zacharias et Mathanias;

14. necnon de filiis Heman: Jahiel et Semei; sed et de filiis Idithun: Semeias et Oziel.

15. Congregaveruntque fratres suos, et sanctificati sunt, et ingressi sunt juxta mandatum regis et imperium Domini, ut expiarent dominum Dei.

*) Hos, Dei fretus auxilio, rex Ozias prius domuerat. Supr. 26.

*) Quas pater ejus clauerat. Supr. 28, 24.

16. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini, ut sanctificarent illud, extulerunt opem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt Levitae, et asportaverunt ad torrentem Cedron foras.

17. Cooperunt autem prima die*) mensis primi mundare, et in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, et in die sextadecima mensis ejusdem, quod cooperant, impleverunt.

18. Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, et dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini, et altare holocausti, vasaque ejus, neconu et mensam propositionis cum omniibus vasis suis,

19. cunctaque templi supellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam praevaricatus est; et ecce exposita sunt omnia coram altari Domini.

20. Consurgeusque dilucu Ezechias rex adunavit omnes principes civitatis, et ascevit in domum Domini,

21. obtuleruntque simul tauros septem, et arietes septem, agnos septem, et bircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda, dixitque sacerdotibus filiis Aaron, ut offerrent super altare Domini.

22. Mactaverunt igitur tauros, et suscepserunt sanguinem sacerdotes, et fuderunt illum super altare, mactaverunt etiam arietes, et illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaveruntque agnos, et fuderunt super altare sanguinem.

23. Applicerunt bircos pro peccato coram rege, et universa multitudine, impostruerunt manus suas super eos.

24. et immolaverant illos sacerdotes, et asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israëlis; pro omni quippe Israël praeceperat rex, ut holocaustum fieret, et pro peccato.

25. Constituit quoque Levitas in domo Domini cum cymbalis, et psalteriis, et citharis secundum dispositionem David regis, et Gad videntis, et Nathan prophetarum; signidem Domini praeceptum fuit per manus prophetarum ejus.

26. Steteruntque Levitae, teneentes organa David, et sacerdotes tubas.

27. Et jussit Ezechias, ut offerrent holocausta super altare; cumque offerrent holocausta, cooperunt laudes canere Dominum, et clangere tubis, atque in diversis organis, quae David rex Israël præparaverat, concrepare.

28. Omni autem turba adorante, cantores, et ii, qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.

29. Cumque finita esset oblatio, incurvatus est rex, et omnes, qui erant cum eo, et adoraverunt.

30. Praecepitque Ezechias, et principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, et Asaph videntis, qui lauda-

verunt eum magna laetitia, et incurvato genu adoraverunt.

31. Ezechias autem etiam haec addidit: Implesis manus vestras Domino, accedite, et offerte victimas, et laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias, et laudes, et holocausta mente devota.

32. Porro numerus holocaustorum, quae obtulit multitudo, hic fuit: tauri septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.

33. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, et oves tria millia.

34. Sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, ut pelles holocaustorum detraherent; unde et Levitae fratres eorum adjungerunt eos, donec impleteatur opus, et sanctificarentur antistites. Levitae quippe faciliori ritu sanctificantur, quam sacerdotes.

35. Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes paciforum, et libamina holocaustorum; et completus est cultus domus Domini.

36. Laetatusque est Ezechias, et omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum. De repente quippe hoc fieri placuerat.

CAPUT XXX.

Ezechias, missis in omnem Israël et Judam nuntiis, populum convocat, et sua oratione exhortatur ad immolandum Phase. Quo facto, celebrarunt solemnitatem azymorum bis septem diebus cum ingenti laetitia, plurimis oblatis victimis.

(A. M. 3278.)

1. Misit quoque Ezechias ad omnem Israël et Judam, scripsitque epistolas ad Ephraïm et Manassen, ut venirent ad dominum Domini in Jerusalem, et facerent Phase domino deo Israël.

2. Initio ergo consilio regis et principum et universi coetus Jerusaleme, decreverunt, ut facerent Phase mense secundo.

3. Non enim potuerant facere in tempore suo*), quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, et populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

4. Placuitque sermo regi, et omni multitudini.

5. Et decreverunt, ut mitterent nuntios in universum Israël de Berzhee usque Dan, ut venirent, et facerent Phase domino deo Israël in Jerusalem; multi enim non fecerant, sicut lege præscriptum est.

6. Perreveruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum ejus in universum Israël et Judam juxta id, quod rex jussérat, prædicantes: Filii Israël, revertimini ad dominum deum Abraham, et Isaac, et Israël; et revertetur ad reliquias, quae effugerunt manum regis Assyriorum.

* Propter purgationem institutam. Supr. 29, 17.
Ex lege Num. 9, 10. et 11.

7. Nolite fieri sicut patres vestri et fratres, qui recesserunt a Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.

8. Nolite industrare cervices vestras, sicut patres vestri; tradite manus Dominum, et venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in aeternum; servite Domino Deo patrum vestrorum, et avertetur a vobis ira furoris ejus.

9. Si enim vos reversi fueritis ad Dominum, fratres vestri, et filii habebunt misericordiam eorum dominis suis, qui illos duxerunt captivos, et revertentur in terram hanc; pius enim et clemens est Dominus Deus vester, et non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum.

10. Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem per terram Ephraim et Manasse usque ad Zabulon, illis irridentibus et subsannantibus eos.

11. Attamen quidae viri ex Aser, et Manasse, et Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem.

12. In Iuda vero facta est manus Domini, ut daret eis cor unum, ut facerent juxta praeceptum regis et principum verbum Domini.

13. Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solemnitatem azymorum, in mense secundo.

14. Et surgentes destruxerunt altaria, quae erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron.

15. Immolaverunt autem Phase quarta-decima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque Levitae, tandem sanctificati, obtulerunt holocausta in domo Domini.

16. Steteruntque in ordine suo juxta dispositionem et legem Moysis hominis Dei; sacerdotes vero suscepiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum,

17. eo quod multa turba sanctificata non esset, et indecirco immolarent Levitae Phase his, qui non occurserant sanctificari Domino.

18. Magna etiam pars populi de Ephraim, et Manasse, et Issachar, et Zabulon, quae sanctificata non fuerat, comedit Phase, non iuxta quod scriptum est; et oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur.

19. cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, et non imputabili eis, quod minus sanctificati sunt.

20. Quem exaudivit Dominus, et placatus est populo.

21. Feceruntque filii Israël, qui inventi sunt in Jerusalem, solemnitatem azymorum septem diebus in laetitia magna, laudantes Dominum per singulos dies; Levitae quoque et sacerdotes per organa, quae suo officio congregabant.

22. Et locutus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino; et comedederunt septem diebus solemnitatis, immolantes victimas

pacificorum, et laudantes Dominum Deum patrum suorum.

23. Placuitque universae multitudini, ut celebrarent etiam alios dies septem, quod et fecerunt cum ingenti gaudio.

24. Ezechias enim rex Iuda praebuerat multitudini mille tauros, et septem millia ovium; principes vero dederant populo tauros mille, et oves decem millia. Sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo.

25. Et hilaritate perfusa omnis turba Iuda tam sacerdotum et Levitarum, quam universae frequentiae, quae veuerat ex Israël, proselytorum quoque de terra Israël, et habitantium in Iuda.

26. Factaque est grandis celebritas in Jersalem, qualis a diebus Salomonis filii David, regis Israël, in ea urbe non fuerat.

27. Surrexerunt autem sacerdotes atque Levitae benedicentes populo, et exaudita est vox eorum, perveniente oratio in habitaculum sanctum coeli.

CAPUT XXXI.

Populus idola lucosque in Iuda et Ephraim demolitur. Ezechias sacerdotes et Leritas componit in ordinem ministerii. Populo autem abundantissime offerente, constituantur, factis horreis, qui servant ac distribuebant levitico generi, quae oblata erant.

(A. M. 3278.)

1. Cumque haec fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israël, qui inventus fuerat in urbibus Iuda, et frigerant simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, et altaria destruxerunt, non solum de universo Iuda et Benjamin, sed et de Ephraim quoque et Manasse, donec penitus evenerint, reversique sunt omnes filii Israël in possessiones et civitates suas.

2. Ezechias autem constituit turmas sacerdotales, et leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio. tan sacerdotum videlicet quam Levitatum ad holocausta et pacifica, ut ministrarent et confiterentur, canerentque in portis castorum Domini.

3. Pars autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, mane semper et vespere, sabbatis quoque, et calendis, et solemnitatibus ceteris, sicut scriptum est in lege Moysis.

4. Praecepit etiam populo habitantium Jerusalem, ut darent partes sacerdotibus et Levitis, ut possent vacare legi Domini.

5. Quod cum percrebruisset in anibus multitudinis, plurimas obtulerent primitias filii Israël frumenti, vini, et olei, mellis quoque, et omissum, quae gignit humus, decimas obtulorunt.

6. Sed et filii Israël et Iuda, qui hababant in urbibus Iuda, obtulerunt decimas bonum et ovium, decimasque sanctorum, quae voverant Domino Deo suo, atque universa portantes fecerunt accervos plurimos.

(A. M. 3279. ineunte.)

7. Mense tertio cooperunt acervorum jacere fundamenta, et mense septimo *) compleverunt eos.

8. Cumque ingressi fuissent Ezechias et principes ejus, viderunt acervos, et benedixerunt Domino ac populo Israël.

9. Interrogavitque Ezechias sacerdotes et Levitas, cur ita jacerent acervi.

10. Respondit illi Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo coepi per offerri primitiae in domo Domini, comedimus, et saturati sumus, et remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo; reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.

11. Praecepit igitur Ezechias, ut praepararent horrea in domo Domini. Quod cum fecissent,

12. intulerunt tam primitias, quam decimas, et quaecunque voraverant, fideleriter. Fuit autem praefectus eorum Chonenias Levita, et Semei frater ejus, secundus,

13. post quem Jahiel, et Azarias, et Nahath, et Asael, et Jerimoth, Jozabad quoque, et Eliel, et Jesmachias, et Nahath, et Banias, praepositi sub manibus Choneniae, et Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiae regis et Azariae pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant.

14. Core vero filius Jemna, Levites et janitor orientalis portae, praepositus erat iis, quae sponte offerebantur Domino, primitiisque et consecratis in sancta sanctuorum.

15. Et sub cura ejus Eden, et Benjamin, Jesue, et Semeias, Amarias quoque et Sechenias in civitatibus sacerdotum, ut fideleriter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus;

16. exceptis maribus ab annis tribus et supra, cuicunque, qui ingrediebantur templum Domini, et quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas,

17. sacerdotibus per familias, et Levitis a vigesimo anno et supra per ordines et turmas suas,

18. universaque multitudini, tam uxoribus, quam liberis eorum utriusque sexus, fideleriter cibi de his, quae sanctificata fuerant, praebebantur.

19. Sed et filiorum Aaron per agros, et suburbana urbium singularum dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de sacerdotibus, et Levitis.

20. Fecit ergo Ezechias universa, quae diximus, in omni Iuda, operatusque est bonum et rectum et verum coram Domino Deo suo

21. in universa cultura ministerii domus Domini juxta legem et ceremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo; fecitque et prosperatus est.

CAPUT XXXII.

Sennacherib Judam invadente, Ezechias populum hortatur fidere in Domino, a quo ille minis et blasphemis nittitur eum avertire; orantibus autem Ezechia et Isaia, angelus dissipat exercitum Sennacherib, qui fugiens a filiis occiditur. Porro Ezechias, nimia felicitate elatus, Deum offendit. Cui impius filius Manasses succedit.

(A. M. 3291. Ant. Chr. 713.)

1. Post quae et hujuscemodi veritatem venit Sennacherib rex Assyriorum, et ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere. (IV. Reg. 18, 13. Eccl. 48, 20. Isai. 36, 1.)

2. Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, et totum bellum impetum verti contra Jerusalem,

3. initio cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem, et hoc omnium decruente sententia,

4. congregavit plurimam multitudinem, et obturaverunt cuicunque fontes, et rivum, qui fluat in medio terrae, dicentes: Ne veniant reges Assyriorum, et inveniant aquarum abundantiam.

5. Aedificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui fuerat dissipatus, et extruxit turrem desuper, et forinsecus alterum murum; instauravitque Mello in civitate David, et fecit universi generis armaturam et clypeos,

6. constituitque principes bellatorum in exercitu, et convocavit universos iuvenes portae civitatis, ac locutus est ad eos, dicens:

7. Viriliter agite, et confortamini, nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, et universam multitudinem, quae est cum eo; multo enim plures nobiscum sunt, quam cum illo.

8. Cum illo enim est brachium carneum; nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechiae regis Iuda.

9. Quae postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis*) ad Ezechiam regem Iuda, et ad omenem populum, qui erat in urbe, dicens:

10. Haec dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam sedetis obessi in Jerusalem?

11. Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame et siti, affirmans, quod Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?

12. Numquid non iste est Ezechias, qui destruxit excelsa illius, et altaria, et praecipit Iuda et Jerusalem, dicens: Coram altare uno adorabitis, et in ipso comburetis incensum?

*) Quo mense collecta fructuum totius anni absolvitur. Exod. 23, 16.

*) Ab expeditione aegyptiaca contra Sethonem in Palaestinam reversus. Vide Isai. 20.

13. An ignoratis, quae ego fecerim, et patres mei cunctis terrarum populis; numquid praevaluerunt dii gentium omniumque terrarum liberare regionem suam de manu mea?

14. Quis est de universis diis gentium, quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu?

15. Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vanâ persuasione deludat, neque creditis ei. Si enim nullus potuit Deus cunctarum gentium atque regnum liberare populum suum de manu mea, et de manu patrum meorum, consequenter uic Deus vester poterit eruere vos de manu mea.

16. Sed et alia multa locuti sunt servi ejus contra Domum Deum, et contra Ezechiam servum ejus.

17. Epistolas quoque scripsit plenas blasphemiae in Dominum Deum Israël, et locutus est adversus eum: Sicut dii gentium ceterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic et Deus Ezechiae eruere non poterit populum suum de manu ista.

18. Insuper et clamore magno lingua iudaica contra populum, qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, et caperet civitatem.

19. Locutusque est contra Deum Jerusalem, sicut adversum deos populorum terrae, opera manuum hominum.

20. Oraverunt igitur Ezechias rex, et Isaias filius Amos, prophetae, adversum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in coelum.

21. Et misit Dominus angelum^{*)}, qui percussit omnem virum robustum, et heliatorem, et principem exercitus regis Assyriorum, reversusque est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset dominum Dei sui, filii, qui egressi fuerant de utero ejus, interfocerunt eum gladio. (*Tob. 1, 21.*)

22. Salvavitque Dominus Ezechiam et habitatores Jerusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, et de manu omnium, et praestitit eis quietem per circuitum.

23. Multi etiam deferebant hostias et sacrificia Domino in Jerusalem, et munera Ezechiae regi Iuda, qui exaltatus est post haec coram cunctis gentibus.

(*A. M. 3291. Ant. Chr. 713.*)

24. In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem, et oravit Dominum, exaudivitque eum, et dedit ei signum. (*IV. Reg. 21, 1. Isai. 38, 1.*)

25. Sed non juxta beneficia, quae accepterat, tribuit, quia elevatum est cor eius; et facta est contra eum ira, et contra Judam et Jerusalem.

26. Humillatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor eius, tam ipse, quam habitatores Jerusalem, et idcirco non ve-

nit super eos ira Domini in diebus Ezechiae.

27. Fuit autem Ezechias dives, et inclytus valde, et thesauros sibi plurimos congregavit argenti et auri et lapidis pretiosi, aromatum, et armorum universi generis, et vasorum magni pretii.

28. Apothecas quoque frumenti, vini, et olei, et praesepia omnium jumentorum, cauasque pecorum,

29. et urbes aedificavit sibi; habebat quippe greges ovium, et armentorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

30. Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorum fontem aquarum Gihon, et avertit eas subter ad occidentem urbis David. In omnibus operibus suis fecit prospere, quae voluit.

31. Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit cum Deus, ut tentaretur, et nota fierent omnia, quae erant in corde ejus.

32. Reliqua autem sermonum Ezechiae et misericordiarum ejus scripta sunt in visione Isaiae filii Amon, prophetae, et in libro regum Iuda et Israël.

(*A. M. 3306. Ant. Chr. 698.*)

33. Dormivitque Ezechias cum patribus suis, et sepelierunt eum super sepulchra filiorum David, et celebravit ejus exequias universus Iuda, et omnes habitatores Jerusalem, regnavitque Manasses filius ejus pro eo.

CAPUT XXXIII.

Manasses ob suas impietas captivus in Babylonem ducitur; in qua afflictione ad Deum conversus, suo regno restituitur, et idolis abiectis, Dei cultum restaurat. Cui impius filius Amon succedit, et hoc a suis interfecto, regnat pius ejus filius Josias.

(*A. M. 3306.*)

1. Duodecim annorum erat Manasses, cum regnare coepisset, et quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem. (*IV. Reg. 21, 1.*)

2. Fecit autem malum coram Domino iuxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israël.

3. Et conversus instauravit excelsa, quae demolitus fuerat Ezechias pater ejus, construxit aras Baalim, et fecit lucos, et adoravit omnem militiam coeli, et coluit eam.

4. Aedificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: In Jerusalem erit nomen meum in aeternum. (*II. Reg. 7, 10.*)

5. Aedificavit autem ea cuncto exercitu coeli in duabus atriis domus Domini.

6. Transireque fecit filios suos per ignem in valle Beuennon, observabat sonium, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos, et in-

^{*)} Idque paucis diebus post partam contra Achropes victoriam, ut ex Isai. 18. et 20. colligere est.

cantatores, multaque mala operatus est coram Domino, ut irritaret eum.

7. Sculptile quoque et confusatile signum posuit in domo Dei, de qua locutus est Deus ad David et ad Salomonem filium ejus, dicens: In domo hac et in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponamus nomen meum in sempiternum. (III. Reg. 8, 17.)

8. Et moveri non faciam pedem Israël de terra, quam tradidi patribus eorum, ita dumtaxat, si custodierint facere, quae praecepi eis, cuicunque legem, et ceremonias, atque iudicia per manum Moysis.

9. Igitur Manasses seduxit Judam, et habitatores Jerusalem, ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus a facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus ad eum et ad populum illius, et attendere voluerunt.

11. Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum, ceperuntque Manassen *), et vincunt cateuis atque compedibus duxerunt in Babylonem **).

12. Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum, et egit poenitentiam valde coram Deo patrui suorum.

13. Deprecatusque est eum, et obsecravit intente, et exaudiuit orationem ejus, reduxique eum Jerusalem in regnum suum, et cognovit Manasses, quod Dominus ipse esset Deus.

14. Post hanc aedificavit murum extra civitatem David ad occidentem Gihon in convalle, ab introitu portae piscium per circuitum usque ad Ophel, et exaltavit illum vehementer, constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis,

15. et abstulit deos alienos, et simulacrum de domo Domini, aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, et in Jersalem, et projectit omnia extra urbem.

16. Porro instauravit altare Domini, et immolavat super illud victimas, et pacifica, et laudem, praecipueque Judae, ut serviret Domino Deo Israël.

17. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

18. Reliqua autem gestorum Manasse, et obsecratis ejus ad Deum suum, verba quoque videuntur, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israël, continentur in sermonibus regum Israël.

19. Oratio quoque ejus et exauditio, et cuncta peccata atque contentus, loca etiam, in quibus aedificavit excelsa, et fecit lucos et statuas, antequam ageret poenitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai.

(A. M. 3361. Ant. Chr. 643.)

20. Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, et sepelierunt eum in domo sua *); regnavitque pro eo filius ejus Amon.

21. Viginti duorum annorum erat Amon, cum regnare coepisset, et duobus annis regnavit in Jerusalem.

22. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus, et cunctis idolis, quae Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

23. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus, et multo maiora deliquit.

24. Cumque conjurassent adversus eum servi sui, interficerunt eum in domo sua.

25. Porro reliqua populi multitudo, caesis iis, qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.

CAPUT XXXIV.

Josias, idolorum cultu sublato, templum instaurat, repertoque legis libro, conterritus est, et convocato populo, lectoque libro, foedus cum Domino percussit.

(A. M. 3363. Ant. Chr. 641.)

1. Octo annorum erat Josias, cum regnare coepisset, et triginta et uno anno regnavit in Jerusalem. (IV. Reg. 22, 1.)

2. Fecitque, quod erat rectum in conspectu Domini, et ambulavit in viis David patris sui; non declinavit neque ad dextram, neque ad sinistram.

3. Octavo autem anno ***) regni sui, cum adhuc esset puer ***), coepit querere Deum patris sui David, et duodecimo anno, postquam regnare coeparat, mundavit Judam et Jerusalem ab excelsis, et lucis, simularisque et sculptilibus.

4. Destrueruntque coram eo aras Baalim, et simulacra, quae superposita fuerant, demoliti sunt; lucos etiam, et sculptilia succidit atque comminuit, et super tumulos eorum, qui eis immolare consuerant, fragmenta dispersit.

5. Ossa praeterea sacerdotum combussit in altariis idolorum, mundavitque Judam et Jerusalem.

6. Sed et in urbibus Manasse, et Ephraim, et Simeon usque Nephthali cuncta suhverlit.

7. Cumque altaria dissipasset, et lucos, et sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israël, reversus est in Jerusalem.

(A. M. 3380. Ant. Chr. 624.)

8. Igitur anno octavodecimo regni sui, mundata jam terra et templo Domini, misit Saphau filium Eseliae, et Maasiam principem civitatis, et Joha filium Joachaz a commentarlis, ut instaurarent domum Domini Dei sui.

*) Hebr. addit: in spinis.

**) Manasse anno regni 22. adductum esse capiuvum, et 25. anno ante suum obitum potentiati egisse, autores sunt Ichraei, a Kiumchi in Ezech. 4. citati. Et certe brevem fuisse ejus captivitatem, inde colligitur, quod nulla ratione ejus habita, 55 annis regnasse in Jerusalem legitur. Supr. v. 1.

*) Quod animo poenitenti dicitur moriturus opfasse.

**) Ergo anno aetatis 16.

***) Et pater tamen, quippe qui hoc anno Eliaochim suscepit, is enim annorum 25 fuit, cum regnare inciperet. Infr. 26, 5. et IV. Reg. 23, 30.

9. Qui venerunt ad Helciam sacerdotem magnum, acceptamque ab eo pecuniam, quae illata fuerat in domum Domini, et quam congregaverant Levitae, et janitores de Mauasse, et Ephraim, et universis reliquis Israël, ab omni quoque Juda, et Benjamin, et habitatoribus Jerusalem,

10. tradiderunt in manibus eorum, qui praeerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, et infirma queaque sarcirent.

11. At illi dederunt eam artificibus, et caementiis, ut emerent lapides de lapidinis, et ligna ad commissuras aedifici, et ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Juda.

12. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem praepositi operantium Jahath et Abdias de filiis Merari, Zacharias et Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus, omnes Levitae, scientes organis canere.

13. Super eos vero, qui ad diversos usus onera portabant, erant scribæ, et magistri de Levitis, jauitores.

14. Cumque efferrent pecuniam, quae illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum *) legis Domini per manum Moysis.

15. Et ait ad Saphau scribam: Librum legis inueni in domo Domini. Et tradidit ei.

16. At ille intulit volumen ad regem, et nuntiavit ei, dicens: Omnia, quae dedisti in manus servorum tuorum, ecce complentur.

17. Argentum, quod repertum est in domo Domini, conflaverunt, datumque est praefectis artificiis, et diversa opera fabricantium.

18. Praeterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cum rege praeseunte recitasset,

19. audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua,

20. et praeccepit Helcias, et Ahicam filio Saphan, et Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, et Asaee servo regis, dicens:

21. Ite, et orate Dominum pro me, et pro reliquiis Israël, et Juda super universis sermonibus libri istius, qui repertus est; magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia, quae scripta sunt in isto volumine.

22. Abiit ergo Helcias, et hi, qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, exoreum Sellum filii Thecuath, filii Hasra custodis vestium, quae habitabat in Jerusalem in secunda; et locuti sunt ei verba, quae supra narravimus.

23. At illa respondit eis: Haec dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

24. Haec dicit Dominus: Ecce ego in-

dueam mala super locum istum, et super habitatores ejus, cunctaque maledicta, quae scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Juda.

25. Quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum, idcirco stillabit furor meus super locum istum, et non extinguetur.

26. Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini: Haec dicit Dominus Deus Israël: Quoniam audiisti verba voluminis,

27. atque enollitum est eorū tuum, et humiliatus es in conspectu Dei super his, quae dicta sunt contra locum hunc, et habitatores Jerusalem, reveritusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, et levisti coram me; ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

28. Jam enim colligam te ad patres tuos, et inferaris in sepulchrum tuum in pace; nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego induxeram super locum istum, et super habitatores ejus. Retulerunt itaque regi cuncta, quae dixerat. (IV. Reg. 23, 1.)

29. At ille, convocatis universis majoribus natu Juda et Jerusalem,

30. ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Juda et habitatores Jerusalem, sacerdotes et Levitae, et cunctus populus a minimo usque ad maximum. Quibus audentibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis.

31. Et stans in tribunalis suo, percussit foedus coram Domino, ut ambularet post eum, et custodiret praecpta, et testimonia, et justificationes ejus in toto corde suo, et in tota anima sua, faceretque, quae scripta sunt in volumine illo, quod legerat.

32. Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Jerusalem et Benjamin; et fecerunt habitatores Jerusalem iuxta pactum Domini Dei patrum suorum.

33. Abstulit ergo Josias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israël, et fecit omnes, qui residui erant in Israël, servire Domino Deo suo. Cunctis diebus ejus non recesserunt a Domino Deo patrum suorum.

CAPUT XXXV.

Immolato Phase maxima cum solemnitate plurimisque victimis, Josias festum azymorum septem diebus celebravit; deinde contra regem Aegypti pugnare tentans, graviterque vulneratus, moritur cum ingenti omnium luctu, et praesertim Jeremieae.

(A. M. 3281. Regni Josiae 18. ad finem tendente.)

1. Fecit autem Josias in Jerusalem Phase Domini, quod immolatum est quadragesima die mensis primi, (II. Reg. 23, 21.)

2. et constituit sacerdotes in officiis

*) Authentum illum, opera et ministerio Moysis traditum, a latere arcae repositum, (Deut. 31, 26,) qui ab initio regni Manassis amissus fuisse videtur.

suis, hortatusque est eos, ut ministrarent in domo Domini.

3. Levitis quoque, ad quorum eruditio-
ne omnis Israël sanctificabatur Domino.
Locutus est: Ponite arcam in sanctuario
templi, quod aedificavit Salomon filius Da-
vid, rex Israël; nequaquam enim eam
ultra portabitis. Nunc autem ministrate
Domino Deo vestro, et populo ejus Israël.

4. Et præparate vos per domos et cognati-
ones vestras in divisionibus singulorum,
sicut præcepit David rex Israël, et de-
scriptis Salomon filius ejus.

5. Et ministrate in sanctuario per fami-
lias turmasque leviticas,

6. et sanctificati immolate Phase; fra-
tres etiam vestros, ut possint juxta verba,
quæ locutus est Dominus in manu Moysi,
facere. præparare.

7. Dedit præterea Josias omni populo,
qui ibi fuerat inventus in solemnitate
Phase, agnos et hoedos de gregibus, et
reliqui pecoris triginta millia, boum quo-
que tria millia; hæc de regis universa
substantia.

8. Duces quoque ejus, sponte quod vo-
verant, obtulerunt tam populo, quam sa-
cerdotibus et Levitis. Porro Heliæs, et
Zacharias, et Jahiel, principes domus Do-
mini, dederunt sacerdotibus ad faciendum
Phase pecora commixtum duo millia sexen-
ta, et boves trecentos.

9. Chonenias autem, et Semeias, etiam
Nathanael, fratres ejus, necnon Hasabias,
et Jehiel, et Jozabad, principes Levita-
rum, dederunt ceteris Levitis ad celebra-
ndum Phase quinque millia pecorum, et bo-
ves quingentos.

10. Praeparatumque est ministerium, et
sternerunt sacerdotes in officio suo; Levi-
tae quoque in turmis juxta regis imperium.

11. Et immolatum est Phase, asperse-
runtque sacerdotes manu sua sanguinem,
et Levitæ detraxerunt pelles holocausto-
rum,

12. et separaverunt ea, ut darent per
domos et familias singulorum, et offerren-
tur Domino, sicut scriptum est in libro
Moysi: de his quoque fecerunt similiter.

13. Et assaverunt Phase super ignem.
juxta quod in lege scriptum est; pacificas
vero hostias coxerunt in lebetibus, et ca-
ebabis, et ollis, et festiuato distribuerunt
universæ plebi.

14. Sibi autem et sacerdotibus postea
paraverunt; nam in oblatione holocausto-
rum et adipum usque ad noctem sacerdo-
tes fuerunt occupati. Unde Levitæ sibi
et sacerdotibus filiis Aaron paraverunt
novissimis.

15. Porro cautores filii Asaph stabant
in ordine suo juxta præceptum David, et
Asaph, et Heman, et Idithun, prophetarum
regis; janitores vero per portas singulas
observabant ita, ut nec puncto quidem
discederent a ministerio. Quam ob rem et
fratres eorum Levitæ paraverunt eis cibos.

16. Omnis igitur cultura Domini rite
completa est in die illa, ut facerent Phase,

et offerrent holocausta super altare Do-
mini, juxta præceptum regis Josiae.

17. Feceruntque filii Israël, qui reperti
fuerant ibi, Phase in tempore illo, et so-
lemnitatem azymorum septem diebus.

18. Nou fuit Phase siuile huic in Israël
a diebus Samuelis prophetae; sed nec
quisquam de cunctis regibus Israël fecit
Phase sicut Josias sacerdotibus, et Leviti-
s, et omni Judæ, et Israël, qui repertus
fuerat, et habitauitibus in Jerusalem.

19. Octavodecimo anno regni Josiae hoc
Phase celebratum est.

(A. M. 3394. Ant. Chr. 610.)

20. Postquam instauraverat Josias tem-
plum, ascendit Necho rex Aegypti ad
pugnandum in Charamis juxta Euphratem;
et processit in occursum ejus Josias. (IV.
Reg. 23, 29.)

21. At ille, missis ad eum nuntiis, ait:
Quid mihi et tibi est rex Juda? Non ad-
versum te hodie venio; sed contra aliam
pugno dominum, ad quam me Deus festiunto
ire præcepit. Desine adversum Deum fa-
cere, qui mecum est, ne interficiat te.

22. Noluit Josias reverti, sed præpara-
vit contra eum bellum, nec acquirivit ser-
monibus Necho ex ore Dei; verum per-
rexit, ut dimicaret in campo Mageddo.
(Zach. 12, 11.)

23. Ibique vulneratus a sagittariis, dixit
pueris suis: Educite me de proelio, quia
oppido vulneratus sum.

24. Qui transtulerunt eum de curru in
alterum currum, qui sequebatur eum more
regio, et asportaverunt eum in Jerusalem,
mortuusque est, et sepultus in mausoleo
patrum suorum; et universus Juda et Je-
rusalem luxerunt eum;

25. Jeremias maxime, cuius omnes can-
tores atque cantatrices usque in præsen-
tem diem lamentationes super Josiam re-
plicant, et quasi lex obtinuit in Israël:
Ecce scriptum fertur in lamentationibus.

26. Reliqua autem sermonum Josiae et
misericordiarum ejus, quæ lege præcepta
sunt Domini,

27. opera quoque illius prima et novis-
simæ scripta sunt in libro regum Juda et
Israël.

CAPUT XXXVI.

*Josiae succedit ejus filius Joachaz, quem
rex Aegypti transfert in Aegyptum,
fratremque Eliacim, quem Joncim no-
minat, substituit. Quo in Babylonem
ducto, regnat filius Joachin. Et hunc
rex Assyriorum una cum eis templi
in Babylonem abducit, patrumque
illius impium Sedeciam substituit. Qui
Assyriis rebellans, templo ac Jerusa-
lam incensis, transfertur una cum
populo in Babylonem propter regum
et populi peccata, donec per Cyrum
regem Persarum redeundi datur fa-
cultas.*

(A. M. 3394. Ant. Chr. 610.)

1. Tulit ergo populus terræ Joachaz

filium Josiae, et constituit regem pro patre suo in Jerusalem. (IV. Reg. 23, 30.)

2. Viginti trium annorum erat Joachaz, cum regnare coepisset, et tribus mensibus regnavit in Jerusalem.

3. Amovit autem eum rex Aegypti, cum venisset in Jerusalem, et condemnavit terram centum talents argenti, et talento auri.

4. Constituitque pro eo regem Eliakim, fratrem ejus, super Judam et Jerusalem, et vertit nomen ejus Joakim; ipsum vero Joachaz tulit secum, et abduxit in Aegyptum. (Math. 1, 11.)

5. Vigintiquinque annorum erat Joakim, cum regnare coepisset, et undecim annis*) regnavit in Jerusalem; fecitque malum coram Domino Deo suo.

6. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldaeorum, et viactum catenis duxit ***) in Babylonem.

7. Ad quam et vasa Domini transtulit, et posuit ea in templo suo.

8. Reliqua autem verborum Joakim, et abominationum ejus, quas operatus est, et quae inventa sunt in eo, continentur in libro regum Juda et Israël. Regnavit autem Joachin ****) filius ejus pro eo.

9. Octo annorum erat Joachin, cum regnare coepisset, et tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

10. Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini. Regem vero constituit Sedeciam patrum ejus super Judam et Jerusalem. (IV. Reg. 24, 17. Jer. 37, 1.)

(A. M. 3405. Ant. Chr. 599.)

11. Viginti et unius anni erat Sedecias, cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem;

12. fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremiah prophetae, loquentis ad se ex ore Domini.

13. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat(*) eum per Deum,

et induravit cervicem suam efcōr, ut non reverteretur ad Dominum Denū Israēl.

14. Sed et universi principes sacerdotum et populus praevericati sunt inique juxta universas abominationes gentium, et polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Jerusalem.

15. Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per maum nuntiorum suorum de nocte consurgens, et quotidie commonens, eo quod parceret populo et habitaculo suo.

16. At illi subsannabant nuntios Dei, et parvipependebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, et esset nulla curatione.

17. Adduxit enim super eos regem Chaldaeorum, et interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarī sui. Non est missus adolescentis, et virginis, et senis, nec decrepiti quidem; sed omnes tradidit in manibus ejus.

18. Universaque vasa domus Domini, tam majora quam minora, et thesauros templi, et regis et principum transtulit in Babylonem. (IV. Reg. 25.)

19. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, et quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.

20. Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servit regi et filiis ejus, donec imperaret rex Persarum,

21. et completeretur sermo Domini ex ore Jeremiah, et celebraret terra sabbata sua; cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum completerentur septuaginta anni.

(A. M. 3468. Ant. Chr. 536.)

22. Anno autem primo Cyri regis Persarum ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiah, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, qui jussit praedicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens: (I. Esdr. 1, 1. et 6, 3. Jer. 25, 12. et 29, 10.)

23. Haec dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus coeli, et ipse praeceperit mihi, ut aedificarem ei domum in Jerusalem, quae est in Iudea; quis ex vobis est in omni populo ejus? Sit Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

*) Non completis, sed ad 11. inchoatum.

**) Vinxit, ut diceret, quanvis postea restituerit sic, ut servum sibi tamen efficerit. IV. Reg. 24, 1. Ab hac autem prima servitute regis et populi numerandi sunt 70 anni captivitatis, a Jeremiah praedicti.

***) Qui et Conias, sive Jeconias. Jer. 22, 24. Vide ante notata ad I. Par. 3.

(*) Ideo mutaverat nomen ejus Matthiniām in Sedeciam, quod justitiam Domini significat.

LIBER PRIMUS ESDRAE.

Paralipomenon libros excipit ille, qui ab ESDRA scriptore nomen est sortitus. Erat autem Esdras eruditissimus et in lege versatissimus, cui hoc insuper debetur, quod totam scripturam sacram, negligentem sacerdotum et injuria temporum multis locis depravatam, correxerit et restaurarit. Samaritanos characteres, quibus antea Judaei utebantur, Samaritanis relinquens, chaldaicos ille tum substituisse dicitur, sive quod populus his jam assuevisset tempore captivitatis, sive ut animos Judaeorum a Samaritanis longius alienaret.

Est autem series historiae, hoc libro comprehensae, annorum 82, ab anno scilicet mundi 3168., quo Cyrus, Cambyse patre in Persia, et Cyaxare socio in Media vita funetis, orientis monarchia potitus est, ad ann. 3550., Artaxerxis illius, qui Longimanus dictus est, 20. Qui annorum numerus hac, quam in chronologia nostra probamus, ratione ita colligitur:

Cyrus,	ann. 7.
Cambyse,	7. et mens. 5.
Magnus,	6.
Darius Hystaspis filius,	50.
Xerxes,	12.
Artaxerxes,	19.
<hr/>	
	Summa 82.

CAPUT I.

Cyrus, dirinitus inspiratus, redditis rassis templi Salomonis, 5100 captivitatem Israëlitum relaxat, concedens tempi reaedificationem.

(A. M. 3168. Ant. Chr. 536.)

1. In anno primo Cyri regis Persarum, ut completeretur verbum Domini ex ore Jeremieae, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et traduxit vocem in omni regno suo, etiam per scripturam diuersam: (*11. Pur. 36, 22. Jer. 25, 12. et 29, 10. Isa. 16, 28. et 45, 13.*)

2. Haec dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terrae dedit mihi Dominus Deus coeli, et ipse praecepit mihi, ut aedificarem ei domum in Jersalem, quae est in Iudea.

3. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jersalem, quae est in Iudea, et aedificet domum Domini Dei Israël. Ipse est Deus, qui est in Jersalem.

4. Et omnes reliqui in cunctis locis, ubique habitant, adjuvent eum viri de loco suo argento et auro, et substantia, et pecoribus, excepto, quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jersalem.

5. Et surrexerunt principes patrum de Juda et Benjamin, et sacerdotes, et Levitae, et omnis, cuius Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad aedificandum templum Domini, quod erat in Jersalem.

6. Universique, qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis et aureis, in substantia et jumentis, in supellectili, exceptis his, quae sponte obtulerant.

7. Rex quoque Cyrus protulit vasa tem-

pli Domini, quae tulerat Nabuchodonosor de Jersalem, et posuerat ea in templo Dei sui.

8. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, et annumeravit ea Sassahasar *) principi Juda.

9. Et hic est numerus corum: phialae aureae triginta, phialae argenteae mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triquinta, 10. scyphi argentei secundi quadringenti decem, vasa alia mille.

11. Omnia vasa aurea et argentea quinque millia quadringenta, universa tulit Sassahasar cum his, qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jersalem.

CAPUT II.

Numerus revertentium duce Zorobabel e captivitate babylonica in Jersalem, ac donorum in reaedificationem templi oblatorum.

1. Hi sunt autem provinciae **) filii, qui ascenderunt de captivitate, quam trausterat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, et reversi sunt in Jersalem et Iudam, unusquisque in civitatem suam. (*II. Esdr. 7, 6.*)

2. Qui venerunt cum Zorobabel: Josue, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsau, Mesphar, Beguiai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israël:

*) Qui et Zorobabel. *Infr. 5, 9. cum 10.*

**) Recensio haec saepe numeris differt ab ea, quae est *Nehem. 7*. Fieri itaque potest, ut non eadem sit, sed alia, diverso tempore facta, cum consilio multato, aliqui Babyloniae renanere maluerint, alii contra se iam adscriptis de novo adjunxerint. Deest autem in aliquibus graecis exemplaribus, ut et caput sequens.

9. Filii Pharos duo millia centum septuaginta duo.

4. Filii Sephatia trecenti septuaginta duo.

5. Filii Area septingenti septuaginta quinque.

6. Filii (Phahath Moab, filiorum Josue) Job duo millia octingenti duodecim.

7. Filii Aelam mille ducenti quinquaginta quatuor.

8. Filii Zethua nongenti quadraginta quinque.

9. Filii Zachai septingenti sexaginta.

10. Filii Bani sexcenti quadraginta duo.

11. Filii Bebai sexcenti viginti tres.

12. Filii Azgad mille duecenti viginti duo.

13. Filii Adoniam sexcenti sexaginta sex.

14. Filii Begual duo millia quinquaginta sex.

15. Filii Adin quadragecenti quinquaginta quatuor.

16. Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonginta octo.

17. Filii Besai trecenti viginti tres.

18. Filii Jora centum duodecim.

19. Filii Hasum ducenti viginti tres.

20. Filii Gebhar nouaginta quinque.

21. Filii Bethlehem centum viginti tres.

22. Viri Netupha quinquaginta sex.

23. Viri Anathoth centum viginti octo.

24. Filii Azmaveth quadraginta duo.

25. Filii Cariathiarim, Cephira, et Beroth septingenti quadraginta tres.

26. Filii Rama et Gabaa sexcenti viginti unus.

27. Viri Machnas centum viginti duo.

28. Viri Bethel et Hai ducenti viginti tres.

29. Filii Nebo quinquaginta duo.

30. Filii Megbis centum quinquaginta sex.

31. Filii Aelam alterius mille ducenti quinquaginta quatuor.

32. Filii Harim trecenti viginti.

33. Filii Lodi, Hadid, et Ono septingenti viginti quinque.

34. Filii Jericho trecenti quadraginta quinque.

35. Filii Senaa tria millia sexcenti triginta.

36. Sacerdotes : filii Jadaia in domo Josue nongenti septuaginta tres.

37. Filii Eumer mille quinquaginta duo.

38. Filii Pheshur mille ducenti quadraginta septem.

39. Filii Harim mille decem et septem.

40. Levitae: filii Josue et Cedimihel, filiorum Odoviae, septuaginta quatuor.

41. Cantores : filii Asaph centum viginti octo.

42. Filii janitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai, universi centum triginta novem.

43. Nathinaei: filii Siha, filii Hasupha, filii Tabbaoth,

44. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon,

45. filii Lehana, filii Hegaba, filii Accub,

46. filii Hagah, filii Semlai, filii Hanan,

47. filii Gaddel, filii Gaher, filii Raaia,

48. filii Rasiu, filii Necoda, filii Gazam,

49. filii Asa, filii Phasca, filii Besee,

50. filii Asena, filii Munin, filii Nephusim,

51. filii Bachue, filii Hacupha, filii Harbur,

52. filii Besluth, filii Mahida, filii Harsa,

53. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,

54. filii Nasia, filii Hatipa,

55. filii servorum Salomonis, filii Sotai, filii Sopheret, filii Pharuda,

56. filii Jala, filii Dercos, filii Geddel,

57. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phocereth, qui erant de Asebaim, filii Ami.

58. Omnes Nathinaei, et filii servorum Salomonis trecenti nonagiuta duo.

59. Et hi, qui ascenderunt de Thelmalia, Thelharsa, Cherub, et Adon, et Emir, et non potuerunt indicare domum patrum suorum et semen suum, utrum ex Israël essent:

60. filii Dalalia, filii Tobia, filii Necdada, sexcenti quinquaginta duo.

61. Et de filiis sacerdotum: filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, et vocatus est nomine eorum;

62. hi quaesierunt scripturam genealogiae suae, et non invenerunt, et ejecti sunt de sacerdotio.

63. Et dixit Athersatha *) eis, ut non comedenter de sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. (*Nehem. 7, 65.*)

64. Omnis multitudo quasi unus: quadraginta duo millia trecenti sexaginta **),

65. exceptis servis eorum, et ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem; et in ipsis cantores, atque castrices ducenti.

66. Equi eorum septingenti triginta sex; muli eorum ducenti quadraginta quinque;

67. camelii eorum quadrigenti triginta quinque; asini eorum sex millia septuaginta viginti.

68. Et de principibus patrum, cum ingredenterunt templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extremond eam in loco suo.

69. Secundum vires suas dederunt impensis operis, auri solidos sexagiuta millia et mille, argenti minas quinque millia, et vestes sacerdotales centum.

70. Habitaverunt ergo sacerdotes et Levitae, et de populo, et cantores, et janitores, et Nathinaei in urbibus suis, universusque Israël in civitatibus suis.

*) Id est praefectus, seu praeses. Nomen est persicun; ibi autem Zorobabel significatur.

**) Eadem summa universalis est *Nehem. 7, 66.*, etsi numeri singulares, utrobiusque dispare, nullumque hanc summam conscient. Ibi enim summa tantum 20818, et in *Nehem. 31031.* Eos vero, qui desiderantur, quaerendos esse in iis, qui ascenderant ex reliquis tribibus, in chronol. majori Hebrei significant; quarum reliquiae superfluerunt usque ad reipublicae judaicae excidiun, ut patet *Act. 26, 7., Luc. 2, 30.* et alibi.

CAPUT III.

Convocato populo in Jerusalem, extruitur altare, super quo victimae offeruntur; celebratur quoque septem diebus festum tabernaculorum; et secundo reversionis anno templum fundatur, populo vociferante, partim ex gaudio, partim ex fletu.

(A. M. 3169. Ant. Chr. 535.)

1. Jamque venerat mensis septimus, et erant filii Israël in civitatibus suis; congregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem.

2. Et surrexit Josue filius Josedec, et fratres ejus sacerdotes, et Zorobabel filius Salathiel, et fratres ejus, et aedificaverunt altare Dei Israël, ut offerrent in eo holocausta, sicut scriptum est in lege Moysis viri Dei.

3. Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, et obtulerunt super illud holocaustum Domino manu et vespere.

4. Feceruntque solemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, et holocaustum diebus singulis per ordinem secundum praeceptum opus dei in die suo.

5. Et post haec holocaustum juge tam in calendis quam in universis solemnitatibus Domini, quae erant consecratae, et in omnibus, in quibus ultra offerebatur munus Domino.

6. A primo die mensis septimi coeperrunt offere holocaustum Domino; porro templum Dei nondum fundatum erat.

7. Dederunt autem pecunias latomis et caementariis, cibum quoque, et potum, et oleum Sidouis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod praeceperat Cyrus rex Persarum eis.

(A. M. 3169.)

8. Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem mense secundo coeperrunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedec, et reliqui de fratribus eorum sacerdotes, et Levitae, et omnes, qui venerant de captitate in Jerusalem, et constituerunt Levitas a vi-ginti annis et supra, ut urgerent opus Domini.

9. Stetitque Josue et filii ejus, et fratres ejus, Cedmihel et filii ejus, et filii Iuda quasi vir unus, ut instaret super eos, qui faciebat opus in templo Dei, filii Henadad, et filii eorum, et fratres eorum Levitae.

10. Fundato igitur a caementariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis, et Levitae filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israël.

11. Et concinabant in hymnis, et confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia ejus super Israël. Omnis quoque populus vocerabatur clamore magno in laudando Domi-

nem, eo quod fundatum esset templum Domini.

12. Plurimi etiam de sacerdotibus et Levitis, et principes patrum, et seniores, qui viderant templum prius, cum fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna; et multi vociferantes in laetitia, elevabant vocem.

13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris laetantium, et vocem fletus populi; commixtum enim populus vociferabatur clamore magno, et vox audiebatur procul.

CAPUT IV.

Israëlis hostes, qui ab Assur missi fuerant ad inhabitandas urbes Samariae, impediunt templi et urbis instauracionem, quod non admitterentur, ut simul aedificarent, et usque ad secundum Darii annum intermittere procurarent.

(A. M. 3169.)

1. Audierunt autem hostes Judae et Benjamin, quia filii captivitatis aedificarent templum Domino Deo Israël,

2. et accedentes ad Zorobabel, et ad principes patrum, dixerunt eis: Aedificemus vobiscum, quia ita ut vos quaerimus Deum vestrum; ecce nos immolavimus victimas a diebus Asor Haddau^{*)} regis Assur, qui adduxit nos huc.

3. Et dixit eis Zorobabel, et Josue, et reliqui principes patrum Israël: Non est vobis et nobis, ut aedificemus domum Deo nostro; sed vos ipsi soli aedificamus Dominum Deo nostro, sicut praeceperit nobis Cyrus rex Persarum.

4. Factum est igitur, ut populus terrae impedit manus populi Judae, et turbaret eos in aedificando.

(A. M. 3170. Imperii Cyri 3.)

5. Conduxerunt^{**)} autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, et usque ad regnum Darii^{***)} regis Persarum.

(A. M. 3175.)

6. In regno autem Assueri^(*), in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Judae et Jerusalem.

(A. M. 3182.)

7. Et in diebus Artaxerxis^(**) scripsit Beselam Mithridates, et Thabeel, et reliqui, qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxes regem Persarum; epistola autem accusacionis scripta erat syriacae, et legebatur sermone syro.

^{*)} Sive Assarodon. Is fuit Salmanasaris filius, infra Aæphanar quoque dictus, qui Cuthaeos in Samarium traduxerat.

^{**) Largitione scilicet, et pecunia. Unde Daniellus trium septimanarum luctus obortus est. Dan. 10.}

^{***)} Scilicet Hystaspis filii, qui regnum auspiciatus est A. M. 3483.

^(*) Camphysis, qui Cyri maior filius, et successor in regno fuit.

^(**) Is esse videtur Oropastes magus, qui, mortuo Carnabyse, fratrem regis Smerdinum mentitus, per aliquot menses regnum obtinuit. Justin., Herodot. et alii.

8. Reum Beelteem, et Samsai scriba scripsierunt epistolam suam de Jerusalem Artaxerxi regi hujuscemodi:

9. Reum Beelteem, et Samsal scriba, et reliqui consiliatores eorum, Dinaei, et Apharsathachaei, Terphalaei, Apharsaei, Erchuae, Babylonii, Susanechaei, Dievi, et Aclamitae,

10. et ceteri de gentibus, quas transmutavit Asenaphar magnus et gloriosus, et habitare eas fecit in civitatibus Samariae, et in reliquis regionibus trans flumen in pace,

11. (hoc est exemplar epistolae, quam misserunt ad eum) Artaxerxi regi, servi tui, viri, qui sunt trans flumen, salutem dicunt.

12. Notum sit regi, quia Judaei, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellam et pessimum, quam aedificant, extruentes muros ejus, et parietes componentes.

13. Nunc igitur notum sit regi, quia, si civitas illa aedificata fuerit, et muri eius instaurati, tributum, et vectigal, et annos reditus non dabunt, et usque ad reges haec noxa perveniet.

14. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, et quia laesiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus et nuntiavimus regi,

15. ut recenses in libris historiarum patrum tuorum, et invenies scriptum in commentariis, et scies, quoniam urbs illa urbs rebellis est, et noceus regibus et provinciis, et bella concitantur in ea ex diebus antiquis, quam ob rem et civitas ipsa destruta est.

16. Nuntiamus nos regi, quoniam, si civitas illa aedificata fuerit, et muri ipsius instaurati, possessionem trans flumen non habebis.

17. Verbum misit rex ad Reum Beelteem, et Samsai scribam, et ad reliquos, qui erant in consilio eorum, habitatores Samariae, et ceteris trans flumen, salutem dicens et pacem.

18. Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me,

19. et a me praeceptum est; et recensuerunt, inveniuntque, quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, et seditiones et proelia concitantur in ea;

20. nam et reges fortissimi fuernut in Jerusalem, qui et dominati sunt omni regioni, que trans flumen est; tributum quoque et vectigal, et redditus accipiebant.

21. Nunc ergo audite sententiam: Prohibeatis viros illos, ut urbs illa non aedificetur, donec si forte a me jussum fuerit.

22. Videte, ne negligenter hoc impletatis, et paulatim crescat malum contra reges.

23. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelteem, et Samsai scriba, et consiliariis eorum; et abierunt festini in Jerusalem ad Judeeos, et prohibuerunt eos in brachio et robore.

(A. M. 3185.)

24. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, et non siebat usque ad annum secundum *) regni Darii regis Persarum.

CAPUT V.

Agaei et Zachariae exhortatione tem- pli aedificatio repetitur, frusta co- nauitibus hoc impedire principibus, qui trans flumen in Samaria constituti erant a rege Assyriorum.

1. Prophetaverunt autem Aggaeus propheta, et Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judeeos, qui erant in Iudea et Jerusalem, in nomine Dei Israël.

2. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Josedec, et cooperunt aedificare templum Dei in Jerusalem, et cum eis prophetae Dei, adjuvantes eos.

(A. M. 3185.)

3. In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, et Stharbuzanai, et consiliarii eorum, sique dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium, ut domum hanc aedificaretis, et muros ejus instauraretis?

4. Ad quod respondimus eis, quae es- sent nomina hominum auctorum aedifica- tionis illius.

5. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Iudeorum, et non potuerunt inhibere eos. Placuitque, ut res ad Da- riuum referretur, et tunc satisfacerent ad- versus accusationem illam.

6. Exemplar epistolae, quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, et Stharbuzanai, et consiliatores ejus Arpha- sachaei, qui erant trans flumen, ad Da- riuum regem.

7. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis,

8. Notum sit regi, isse nos ad Iudeam provinciam, ad dominum Dei magnum; que aedificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus, opusque illud diligenter extruitur, et crescit in manibus eorum.

9. Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem, ut domum hanc aedificaretis, et mu- ros hos instauraretis?

10. Sed et nomina eorum quaesivimus ab eis, ut nuntiaremus tibi, scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt prin- cipes in eis.

11. Hujuscemodi autem sermonem re- spondent nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei coeli et terrae, et aedificamus templum, quod erat extrectum ante hos annos multos, quodque rex Israël magnus aedificaverat et extruxerat.

*) Hinc patet, male a quibusdam de hoc Dario intelligi, quod de Assuero dicitur supr. v. 6., siquidem accusati sunt Iudei coram Assuero in ipso regni ejus principio, cum non nisi anno 2. regni Darii Lujus coram ipso sint ac- cusati.

368 Cap. 5. Templum iterum conditur. ESDRAE I. Cap. 6. Templum absolvitur et dedicatur. Cap. 6. Cyri decretum invenitur.

12. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum coeli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldaeis; dominum quoque hanc destruxit, et populum ejus traustulit in Babylonem.

13. Anno autem primo Cyri regis Babylonis Cyrus rex propositus edictum, ut dominus Dei haec aedificaretur.

14. Nam et vasa templi Dei aurea et argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Jerusalem, et asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, et data sunt Nassabas ar vocabulo, quem et principem constituit,

15. dixitque ei: Haec vasa tolle, et vadere, et pone ea in templo, quod est in Jerusalem, et dominus Dei aedificetur in loco suo.

16. Tuuc itaque Nassabas ille venit, et posnit fundamenta templi Dei in Jerusalem, et ex eo tempore usque nunc aedificatur, et needum completum est.

17. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenscat in bibliotheca regis, quae est in Babylonie, utrumnam a Cyro rege jussum fuerit, ut aedificaretur dominus Dei in Jerusalem, et voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

CAPUT VI.

Darius Cyri decretum de templo extruendo in bibliotheca sua inventum jubet compleri, suppedato sumtu; templum autem, sexto Darii anno absolutum, cum ingenti laetitia plurimisque victimis dedicatur, ac Pascha septem diebus celebratur.

(A. M. 3185. Ant. Chr. 919.)

1. Tuuc Darius rex praecepit, et recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant depositi in Babylonie,

2. Et inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentatorius:

3. Anno primo Cyri regis. Cyrus rex decrevit, ut dominus Dei aedificaretur, quae est in Jerusalem, in loco, ubi immolent hostias, et ut ponant fundamenta, supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, et latitudinem cubitorum sexaginta,

4. ordines de lapidibus impolitis tres, et sic ordines de lignis novis; sumtus autem de domo regis dabuntur.

5. Sed et vasa templi Dei aurea et argentea, quae Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, et attulerat ea in Babylonem, reddantur, et referantur in templum in Jerusalem in locum suum, quae et posita sunt in templo Dei.

6. Nuuc ergo Thathanai dux regionis, quae est trans flumen, Stharbzauai, et consiliarii vestri Apharsachaei, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis,

7. et dimittite, fieri templum Dei illud a duce Judaeorum, et a senioribus eo-

rum, ut dominum Dei illam aedificant in loco suo.

8. Sed et a me praeeceptum est, quid oporteat fieri a presbyteris Judaeorum illis, ut aedificetur dominus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis, quae dantur de regione trans flumen, studiose sumtus dentur viris illis, ne impediatur opus.

9. Quod si necesse fuerit, et vitulos, et agnos, ethoedos in holocaustum Deo coeli, frumentum, sal, viuum, et oleum secundum ritum sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia.

10. Et offerant oblationes Deo coeli, orientque pro vita regis, et filiorum ejus.

11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo, qui hanc mutaverit iussionem, tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo, dominus autem ejus publicetur.

12. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, et populum, qui extenderit manum suam, ut repugnet, et dissipet dominum Dei illam, quae est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

13. Igitur Thathanai dux regionis trans flumen, et Stharbzauai, et consiliarii ejus, secundum quod praeceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt.

14. Seiores autem Judaeorum aedificabant, et prosperabantur juxta prophetiam Aggaci prophetarum, et Zachariae filii Addo, et aedificaverunt et construxerunt, iubente Deo Israël, et iubento Cyro *), et Dario, et Artaxerxe, regibus Persarum;

15. et compleverunt dominum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

16. Fecerunt autem filii Israël, sacerdotes et Levitae, et reliqui filiorum transmigrationis dedicationem dominus Dei in gaudio.

17. Et obtulerunt in dedicationem dominus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israël duodecim juxta numerum tribuum Israël.

18. Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, et Levitas in vicibus suis super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Moysis. (Num. 3, 6. et 8, 9.)

(A. M. 3189. Ant. Chr. 535.)

19. Fecerunt autem filii Israël transmi-

*) Cyro primum iubente, et Dario postea confirmante. Eum autem Artaxerxem, qui hic Dario adjungitur, consortem imperii fuisse, opinamus, unum videlicet et septem Persis, qui magnum oppresserant, quique, Dario rege electo, magnum sibi jus et veluti tribunitiam potestatem retinuerant. Eum enim non esse Artaxerxem Longimanum, hujus Darii nepotem, vel inde appetat, quod hoc decretum datum est, antequam absolveretur templi aedificium, quod tamen 6. hujus Darii anno completum est, ut hic notatur v. 5.

grationis pascha*) quartadecima die mensis primi.

20. Purificati enim fuerant sacerdotes et Levitae quasi unus; omnes mundi ad immolandum pascha universis filii transmigrationis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibi.

21. Et comedierunt filii Israël, qui reversi fuerant de transmigratione, et omnes, qui se separaverant a coquinazione gentium terrae ad eos, ut quaererent Dominum Deum Israël.

22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in laetitia, quoniam laetificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur**) ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israël.

CAPUT VII.

Esdras scriba, assumtis comitibus, Jerusalem ascendit cum edicto regis magnisque muneribus, legem Dei docturus, populumque recturus; et res fertur regis edictum.

(A. M. 3531.)

1. Post haec autem verba in regno Artaxerxis *** regis Persarum Esdras filius Sarraiae, filii Azariae, filii Heliae,

2. filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob,
3. filii Amariae, filii Azariae, filii Meraioth,

4. filii Zarabiae, filii Ozi, filii Eocci,

5. filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio.

6. Ipse Esdras ascendit de Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysis, quam Dominus Deus dedit Israël, et dedit ei rex secundum manum Domini Dei ejus super eum omnem petitionem ejus.

(A. M. 3537. Ant. Chr. 467.)

7. Et ascenderunt de filiis Israël, et de filiis sacerdotum, et de filiis Levitarum, et de cantoribus, et de janitoribus, et de Nathinaeis in Jerusalem anno septimo (*) Artaxerxis regis.

8. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis,

9. quia in primo die mensis primi coepit ascendere de Babylone, et in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se.

10. Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israël praeceptum et iudicium.

11. Hoc est autem exemplar epistolae editi, quod dedit rex Artaxerxes Esdras sacerdoti, scribae eruditio in sermonibus et praeceptis Domini, et ceremoniis ejus in Israël.

*) Primum in 2. templo celebratum.

**) Sive Assyria, Darii Hyrcaspis, qui Babylone, quae ab eo defecerat, Zopyri opera recuperata, non minus assyrii quam persici imperatoris titulum iam jure obtinebat. Herod. L. 3. sub fin. et Just. L. 1.

*** Is est, qui Longimanus dictus est, Darii Hyrcaspis nepos, et Xerxis filius, cui per Artabanum jugitulo successit.

(*) Postquam ascendit Zorobabel cum suis, ann. 69. Supr. c. 1. et 2.

12. Artaxerxes rex regum Esdrae sacerdoti, scribae legis Dei coeli doctissimo, salutem.

13. A me decretum est, ut, cunctaque placuerit in regno meo de populo Israël, et de sacerdotibus ejus, et de Levitis ire in Jerusalem, tecum vadat.

14. A facie enim regis, et septem consiliatorum ejus missus es, ut visites Iudeam et Jerusalem in lege Dei tui, quae est in manu tua,

15. et ut feras argentum et aurum, quod rex et consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israël, cuius in Jerusalem tabernaculum est.

16. Et omne argenteum et aurum, quod cuncte inveneris in universa provincia Babylonis, et populus offerre voluerit, et de sacerdotibus, quae sponte obtulerint domui Dei sui, quae est in Jerusalem,

17. libere accipe, et studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, et sacrificia et libamina eorum, et offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem.

18. Sed et si quid tibi, et fratribus tuis placuerit de reliquo argento et auro, ut faciat, juxta voluntatem Dei vestri facite.

19. Vasa quoque, quae dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem.

20. Sed et cetera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcunque necesse est, ut expendas, dabitur de thesauro, et de fisco regis,

21. et a me. Ego Artaxerxes rex statui, atque decrevi omnibus custodibus arcae publicae, qui sunt trans flumen, ut, quodcunque petierit a vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei coeli, absque mora detis

22. usque ad argenti talenta centum, et usque ad frumenti coros centum, et usque ad vini batos centum, et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura.

23. Omne, quod ad ritum Dei coeli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei coeli, ne forte irascatur contra regnum regis, et filiorum ejus.

24. Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus, et Levitis, et cantoribus, et janitoribus, Nathinaeis, et ministris domus Dei hujus, ut vectigal, et tributum, et annonas nou habeatis protestatum imponendi super eos.

25. Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quae est in manu tua, constitue judices et praesides, ut judicent omni populo, qui est trans flumen, his vel dicaret, qui noverunt legem Dei tui; sed et imperitos docete libere.

26. Et omnis, qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, iudicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substautiac ejus, vel certe in carcерem.

27. Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quae est in Jerusalem,

28. et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus. Et ego confortatus manu Domini Dei mei, quae erat in me, congregavi de Israël principes, qui ascenderent mecum.

CAPUT VIII.

Recensentur, qui de Babylone ascenderunt cum Esdra. Qui indicto jejunio pro directione itineris Deum precan tes, prospere perverniunt in Jerusalem, ac vasa, quae secum attulerunt, in templum afferunt cum victimis.

(A. M. 3537.)

1. Hi sunt ergo principes familiarum, et genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone.

2. De filiis Phinees Gersom. De filiis Ithamar Daniel. De filiis David Hattus.

3. De filiis Secheniae, filiis Pharos, Zachiarias; et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta.

4. De filiis Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, et cum eo ducenti viri.

5. De filiis Secheniae filius Ezechuel, et cum eo trecenti viri.

6. De filiis Adan Abed filius Jonathan, et cum eo quinquaginta viri.

7. De filiis Alai Isaias filius Athaliae, et cum eo septuaginta viri.

8. De filiis Saphatiae Zebedia filius Michael, et cum eo octoginta viri.

9. De filiis Joab Obedia filius Jahiel, et cum eo ducenti decem et octo viri.

10. De filiis Selomith filius Josphiae, et cum eo centum sexaginta viri.

11. De filiis Bebai Zacharias filius Bebai, et cum eo viginti octo viri.

12. De filiis Azgad Johauan filius Ecctan, et cum eo centum et decem viri.

13. De filiis Adonicam, qui erant novissimi, et haec nomina eorum: Elipeleth, et Jehiel, et Samaias, et cum eis sexaginta viri.

14. De filiis Begui Uthai et Zachur, et cum eis septuaginta viri.

15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui occurrit ad Ahava, et mansimus ibi tribus diebus, quaevisque in populo et in sacerdotibus de filiis Levi, et non inveni ibi.

16. Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Semiam, et Elnathan, et Jarib, et alterum Elathan, et Nathan, et Zachariam, et Mosollam, principes, et Joiarib, et Elnathan, sapientes.

17. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chaspiae loco, et posui in ore eorum verba, quae loquerentur ad Eddo, et fratres ejus Nathinaeos in loco Chaspiae, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri.

18. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos virum doctissimum de filiis Moholi filii Levi, filii Israël, et Sarahiam et filios ejus et fratres ejus decem et octo,

19. et Hasabiam, et cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus, et filios ejus viginti;

20. et de Nathinaeis, quos dederat David et principes ad ministeria Levitarum, Nathinaeos duecentos viginti. Omnes hi suis nominibus vocabantur.

21. Et praedicavi ibi jejunium juxta flumen Ahava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et peteremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universaeque substantiae nostrae.

22. Erubul enim petere a rege auxilium et equites, qui defendenter nos ab iniunio in via, quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quaerunt eum in honestate; et imperium ejus et fortitudo ejus, et furor super omnes, qui derelinquent eum.

23. Jejunavimus autem, et rogavimus Deum nostrum per hoc, et evenit nobis prospere.

24. Et separavi de principibus sacerdotum duodecim, Sarabiam, et Hasabiam, et cum eis de fratribus eorum decem.

25. Appendicu eis argentum et aurum, et vasa consecrata domus Dei nostri, quae obtulerat rex, et consiliatores ejus, et principes ejus, universusque Israël eorum, qui inventi fuerant;

26. et appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, et vasa argentea centum, auri centum talenta,

27. et crateres aureos viginti, qui habebant solidos millos, et vasa aeris fulgentis optimi duo, pulchra, ut aurum.

28. Et dixi eis: Vos sancti Domini, et vasa sancta, et argentum et aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum,

29. vigilate et custodite, donec appendatis coram principibus sacerdotum, et Levitarum, et ducibus familiarum Israël in Jerusalem, in thesaurum domus Domini.

30. Suscepserunt autem sacerdotes et Levitae pondus argenti et auri, et vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

31. Promovimus ergo a flumine Ahava duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem; et manus Dei nostri fuit super nos, et liberavit nos de manu inimici et insidiatoris in via.

32. Et venimus Jerusalem, et mansimus ibi tribus diebus.

33. Die autem quarta appensum est argentum et aurum, et vasa in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Uriæ, sacerdotis, et cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Jozabed filius Josue, et Noada filius Bennoi Levitæ,

34. juxta numerum et pondus omnium; descriptumque est omne pondus in tempore illo.

35. Sed et, qui venerant de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocausta Deo Israël, vitulos duodecim pro omni populo Israël, arictes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro pec-

cato duodecim; omnia in holocaustum Domino.

36. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, et ducibus trans flumen, et elevaverunt populum et domum Dei.

CAPUT IX.

Audiens Esdras, Judeeos matrimonia contraxisse cum gentibus, scindit vestimenta sua, et populi peccata constetur, lugetque coram Domino.

(A. M. 3538. Ant. Chr. 466.)

1. Postquam autem hanc completa sunt, accesserunt ad me priuipes, dicentes: Non est separatus populus Israël, sacerdotes et Levitae a populis terrarum, et abominationibus eorum, Chanaeae videbilect, et Hethaei, et Pherezaei, et Jebusaei, et Ammonitarum, et Moabitum, et Aegyptiorum, et Amorrhacorum;

2. tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commiscuerunt semem sanctum cum populis terrarum. Manus etiam principum et magistratum fuit in transgressione hac prima.

3. Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum et tunicam, et evelli capillos capitum mei et barbae, et sedi moeres.

4. Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israël, pro transgressione eorum, qui de captivitate venerant, et ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum,

5. et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, et scisso pallio et tunica, curvavi genua mea, et expandi manus meas ad Dominum Deum meum,

6. et dixi: Deus meus, confundor et erubesco levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostrae multiplicatae sunt super caput nostrum, et delicta nostra creverunt usque ad coelum

7. a diebus patrum nostrorum; sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, et reges nostri, et sacerdotes nostri in manum regum terrarum, et in gladium, et in captivitatem, et in rapinam, et in confusionem vultus, sicut et die hac.

8. Et nunc quasi parum et ad momentum facta est deprecationis nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiae, et darent nobis paxillus in loco sancto ejus, et illuminaret oculos nostros Deus noster, et daret nobis vitam medicam in servitute nostra,

9. quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster; sed inclinavit super nos misericordiam eorum regi Persarum, ut daret nobis vitam, et sublimaret dominum Dei nostri, et extrueret solitudines ejus, et daret nobis sepe in Iudea et Jerusalem.

10. Et nunc quid dicemus, Deus noster, post haec? quia dereliquimus mandata tua,

11. quae praeccepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini, ut possidatis eam, terra immunda est juxta immunditiam populorum, ceterarumque terrarum, abominationibus eorum, qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquatione sua.

12. Nunc ergo filias vestras ne detis filii eorum, et filias eorum ne accipiatis filii vestris, et non queratur pacem eorum, et prosperitatem eorum usque in aeternum, ut confortemini, et comedatis, que bona sunt terrae, et haeredes habeatis filios vestros usque in saeculum. (Deut. 7, 3.)

13. Et post omnia, quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniuritate nostra, et dedisti nobis salutem, sicut est hodie,

14. ut non converteremur, et irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungemus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?

15. Domine Deus Israël, justus es tu, quoniam derelicti sumus, qui salvaremur, sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro; non enim stari potest coram te super hoc.

CAPUT X.

Esdras, convocatis universis filiis transmigrationis, praeccepit repudiari uxores alienigenas. Quod cum se facturos spopondissent, recensemur, qui huic operi praesint, et qui hujusmodi matrimonia contrixerant.

(A. M. 3538. Ant. Chr. 466.)

1. Sic ergo orante Esdra, et implorante eo, et flente, et jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israël coetus grandis nimis virorum et mulierum et perorum, et elevit populus sicut multo.

2. Et respondit Sechenias filius Jehiel de filiis Aelam, et dixit Esdrae: Nos praevaricati sumus in Deum nostrum, et duximus uxores alienigenas de populis terrae; et nunc, si est poenitentia in Israël super hoc,

3. percutiamus foedus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos, qui de his natu sunt, juxta voluntatem Domini, et eorum, qui timent praeceptum Domini Dei nostri; secundum legem fiat.

4. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum; confortare, et fac.

5. Surrexit ergo Esdras, et adjuravit principes sacerdotum et Levitarum, et omnem Israël, ut facerent secundum verbum hoc, et juraverent.

6. Et surrexit Esdras ante dominum Dei, et abiit ad cubiculum Johanan filii Eliasib, et ingressus est illuc, panem non comedit, et aquam non bibit; lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant*) de captivitate.

*) Sub duce Zorobabele ante annos 70. C. 1.

7. Et missa est vox in Juda, et in Ierusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Ierusalem;

8. et omnis, qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum et seniorum, auferetur universa substantia ejus, et ipse abjicietur de coetu transmigrationis.

9. Convenierunt igitur omnes viri Juda et Benjamin in Ierusalem tribus diebus, ipse est mensus nouus, vigesimo die mensis; et sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato, et pluvias.

10. Et surrexit Esdras sacerdos, et dixit ad eos: Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israël.

11. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum, et facite placitum ejus, et separamini a populis terrae, et ab uxoribus alienigenis.

12. Et respondit uersa multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

13. Verumtamen, quia populus multus est, et tempus pluviae, et non sustinemus stare foris, et opus non est diei unius vel duorum, (vehementer quippe peccavimus in sermone isto)

14. constituantur priuipes in universa multitudine, et omnes in civitatibus nostris, qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, et cum his seiores per civitatem et civitatem, et iudices ejus, donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.

15. Igitur Jouathau filius Azahel, et Jaasia filius Thecue steterunt super hoc, et Mesollam et Sebethai Levites adjuverunt eos;

16. feceruntque sic filii transmigrationis. Et abierunt Esdras sacerdos, et viri principes familiarium in domos patrum snonrum, et omnes per nouina sua, et sedent in die primo mensis decimi, ut quaererent rem.

17. Et consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

18. Et inventi sunt de filiis sacerdotum, qui duxerant uxores alienigenas: de filiis Josue filii Josedec, et fratres ejus, Maasia, et Eliezer, et Jarib, et Godolia.

19. Et dederunt manus suas, ut ejicerent uxores suas, et pro delicto suo arietem de oibus offerrent.

20. Et de filiis Emmer: Hauani et Zebedia.

21. Et de filiis Harim: Maasia, et Elia, et Semeia, et Jehiel, et Ozias.

22. Et de filiis Pheshur: Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Josabed, et Elasa.

23. Et de filiis Levitarum: Jozabed, et Semei, et Celaia, ipse est Calita, Phataia, Juda, et Eliezer.

24. Et de cantoribus: Eliasib. Et de janitoribus: Sellum, et Telem, et Uri.

25. Et ex Israël, de filiis Pharos: Remea, et Jezin, et Melchia, et Miāmin, et Eliezer, et Melchia, et Banea.

26. Et de filiis Aelam: Mathania, Zacharias, et Jehiel, et Abdi, et Jerimoth, et Elia.

27. Et de filiis Zethua: Elioenai, Eliasib, Mathania, et Jerimuth, et Zabad, et Aziza.

28. Et de filiis Bebai: Johanan, Hanania, Zabbai, Athalai.

29. Et de filiis Bani: Mosollam, et Mel-luch, et Adaina, Jasub, et Saal, et Ramoth.

30. Et de filiis Phahath Moah: Edna, et Chalal, Banaias, et Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui, et Manasse.

31. Et de filiis Herem: Eliezer, Josue, Melchias, Semeias, Simeon,

32. Benjamin, Maloch, Samarias.

33. Et de filiis Hasom: Mathanai, Mathatha, Zabad, Elipheleth, Jernai, Manasse, Semei.

34. De filiis Bani: Maaddi, Amram, et Uel,

35. Baneas, et Badaias, Cheliau,

36. Vania, Marimuth, et Eliasib,

37. Mathanias, Mathanai, et Jasi,

38. et Bani, et Bennui, Semei,

39. et Salnias, et Nathan, et Adaias,

40. et Mechnedebai, Sisai, Sarai,

41. Ezrel, et Seleniau, Semeria,

42. Sellum, Amaria, Joseph.

43. De filiis Nebo: Jehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Jeddu, et Joel, et Banaia.

44. Omnes hi acceperant uxores alienigenas, et fuerunt ex eis mulieres, quae pepererant filios.

LIBER NEHEMIAE,

QUI ET ESDRAE SECUNDUS DICITUR.

Hic liber a Nehemia scriptore nomen accepit, cuius profectionem evenisse, postquam ascendit Zorobabel, ann. 82., et postquam Esdras ascendit, ann. 13., patet ex annotatis ad marginem libri cum hujus tum superioris. Vedit hic Esdras, eique superstes fuit, ex cuius consilio animum ad scribendum applicuisse dicitur. Unde etiam Esdrael secundus dictus liber, qui olim a priori non discriminabatur, ut testis est Hieronymus. Continet autem instauracionem Jerosolymorum, correctionem reducis populi, et labentis Dei cultus renovationem. Historia est annorum circiter 31, ab anno scilicet Artaxerxis Longimani 20., qui est A. M. 3550., ad regnum jam inchoatum Darii Nothi, ejus filii, qui A. M. 3581. auspicatus est.

CAPUT I.

*Nehemias Artaxerxis pincerna, auditus
Judaorum, qui a captivitate residui
erant, afflictione, flet, ac multis die-
bus jejunat, populi peccata confitens,
et misericordiam a Deo petens.*

(A. M. 3550. Ant. Chr. 454.)

1. Verba Nehemiae filii Helchiae. Et factum est in mense Casleu *), anno vigesimo **), et ego eram in Susis castro ***).
2. Et venit Hauani unus de fratribus meis, ipse et viri ex Juda; et interrogavi eos de Judeis, qui remauaserant, et supererant de captivitate, et Jerusalem.

3. Et dixerunt mihi: Qui remauaserunt, et relictii sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, et in opprobrio; et murus Jerusalem dissipatus est, et portae ejus combustae sunt igni.

4. Cumque audissem verba hujuscemodi, sedi, et flevi, et luxi diebus multis; jejunabam, et orabam ante faciem Dei coeli.

5. Et dixi: Quaeso, Domine Deus coeli fortis, magne alique terribilis, qui custodis pacum et misericordiam cum his, qui te diligunt, et custodiunt mandata tua, (Dan. 9, 4.)

6. fiant aures tuae auscultantes, et oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie nocte et die pro filiis Israël servis tuis; et confiteor pro peccatis filiorum Israël, quibus peccaverunt tibi. Ego, et domus patris mei peccavimus,

7. vanitate seducti sumus, et non custodivimus mandatum tuum, et ceremonias, et iudicia, quae praecipi Moysi famulo tuo.

8. Memento verbi, quod mandasti Moysi servu tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos;

9. et si revertamini ad me, et custodia-
tis praecipta mea, et faciatis ea, etiam si
abducti fueritis ad extrema coeli, inde con-
gregabo vos, et reducam in locum, quem
elegi, ut habitaret nomen meum ibi.

10. Et ipsi servi tui, et populus tuus, quo redemisti in fortitudine tua magna, et in manu tua valida.

11. Obsecro, Domine, sit auris tua at-
tendens ad orationem servi tui, et ad orationem
servorum tuorum, qui volunt timer-
e nomen tuum; et dirige servum tuum
hodie, et da ei misericordiam ante virum
hunc. Ego enim eram pincerna regis.

CAPUT II.

*Nehemias, impetratis a rege litteris, ve-
nit Jerosolymam, et ad murorum in-
stauracionem hortatur.*

(A. M. 3550. Ant. Chr. 454. *)

1. Factum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis, et vinum erat ante eum, et levavi vinum, et dedi regi; et eram quasi languidus ante faciem eius.

2. Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te aegrotum non videam? Non est hoc frustra; sed malum, nescio quod, in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis,

3. et dixi regi: Rex in aeternum vive; quare non moereat vultus meus, quia ci-
vitas domus sepulchrorum patris mei deserta est, et portae ejus combustae sunt
igni?

4. Et ait mihi rex: Pro qua re postu-
las? Et oravi Deum coeli,

5. et dixi ad regem: Si videtur regi bo-
num, et si placet servus tuus ante faciem
tuam, ut mittas me in Judaeam ad civita-
tem sepulchri patris mei, et aedificabo eam.

6. Dixitque mihi rex et regina, quae se-
debat juxta eum: Usque ad quod tempus

*) Is est mensis nonus.
**) Sc. regni Artaxerxis.
***) A Dario Hystaspis aedificato, ut narrat Pli-
nius, sive potius exornato, ut explicat Aelianus.

*) Inde autem 70 septimanarum Danielis initium
arcessitur. Dan. 9.

erit iter tuum, et quando reverteris? Et placuit ante vultum regis, et misit me, et constitui ei tempus *).

7. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans flumen, ut traducant me, donec veniam in Iudeam,

8. et epistolam ad Asaph custodem sal-tus regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus, et muros ci-vitatis, et domum, quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bona mecum.

9. Et veni ad duces regionis trans flu-men, dedique eis epistolam regis. Miseric- autem rex mecum principes militum, et equites.

10. Et audierunt Sanaballat Horonites **), et Tobias servus *** Ammanites, et con-tristati sunt afflictione magna, quod ve-nisset homo, qui quaereret prosperitatem filiorum Israel.

11. Et veni Jerusalem (*), et eram ibi tribus diebus,

12. et surrexi nocte ego, et viri pauci mecum, et non indicavi cuiquam, quid Deus dedisset in corde meo, ut facerem in Jerusalem, et jumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam.

13. Et egressus sum per portam vallis nocte, et ante fontem draconis, et ad por-tam stercoris, et considerabam murum Jerusalem dissipatum, et portas ejus con-sumtae igni.

14. Et transivi ad portam fountis, et ad aquaeductum regis, et non erat locus ju-mento, cui sedebam, ut transiret.

15. Et ascendi per torrentem nocte, et considerabam murum, et reversus veni ad portam vallis, et redii.

16. Magistratus autem nesciebant, quo abiisse, aut quid ego facerem; sed et Iudeis et sacerdotibus, et optimatibus, et magistratibus, et reliquis, qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram.

17. Et dixi eis: Vos nōtis afflictionem, in qua sumus, quia Jerusalem deserta est, et portae ejus consumatae sunt igni; venite, et aedificemus muros Jerusalem, et non simus ultra opprobrium.

18. Et indicavi eis manum Dei mei, quod esset bona mecum, et verba regis, quae locutus esset mihi, et aio: Surgamus, et aedificemus. Et confortatae sunt manus eorum in bono.

19. Audierunt autem Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites, et Gosem Arabs, et subsauauerunt nos, et despexerunt, dixeruntque: Quae est haec res, quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis?

20. Et reddidi eis sermonem, dixique

ad eos: Deus coeli ipse nos juvat, et nos servi ejus sumus, surgamus et aedificemus; vobis autem non est pars, et justitia, et memoria in Jerusalem.

CAPUT III.

Jerusalem in muris, turribus, ac portis aedificatur a variis, qui hic recen-sentur.

(A. M. 3550.)

1. Et surrexit Eliasib sacerdos magnus, et fratres ejus sacerdotes, et aedificave-runt portam gregis; ipsi sanctificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et usque ad turrim centum cubitorum sanctificave-runt eam, usque ad turrim Hananeel.

2. Et juxta eum aedificaverunt viri Je-richo; et juxta eum aedificavit Zachur filius Amri.

3. Portam autem piscium aedificaverunt filii Asnaa; ipsi texerunt eam, et statue-runt valvas ejus, et seras, et vectes. Et juxta eos aedificavit Marimuth filius Uriae filii Accus.

4. Et juxta eum aedificavit Mosollam filius Barachiae, filii Mesezabel; et juxta eos aedificavit Sadoc filius Baana.

5. Et juxta eos aedificaverunt Thecue-ni; optimates autem eorum non supposue-runt colla sua in opere Domini sui.

6. Et portam veterem aedificaverunt Joiada filius Phasea, et Mosollam filius Besodia; ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes.

7. Et juxta eos aedificaverunt Meltias Gabonites, et Jadon Meronathites, viri de Gabao et Masphe pro duce, qui erat in regione traus flumen.

8. Et juxta cum aedificavit Eziel filius Araia, aurifex; et juxta cum aedificavit Anaias filius pigmentarii. Et dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateae latioris.

9. Et juxta eum aedificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem.

10. Et juxta eum aedificavit Jedaia filius Haromaph contra domum suam; et juxta eum aedificavit Hattus filius Iasebouiae.

11. Medium partem vici aedificavit Mel-chias filius Herem, et Hasub filius Phakath-Moah, et turrim furnorum.

12. Et juxta eum aedificavit Sellum filius Alohes, princeps mediae partis vici Jeru-salem, ipse et filiae ejus.

13. Et portam vallis aedificavit Hanun, et habitatores Zanoe; ipsi aedificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes, et mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinii.

14. Et portam sterquilinii aedificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Be-thacharam; ipse aedificavit eam, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes.

15. Et portam fountis aedificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Masphe; ipse aedificavit eam, et texit, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes, et muros piscinae Siloe in hortum regis, et usque ad gradus, qui descendunt de civitate David.

16. Post cum aedificavit Nehemias filius

* Annorum 12, ut patet infr. 5, 14. et 13, 6.
**) Moabitum toparcha, ab Horonaimis praeci-puo ejus regionis loco denominatus, de quo Isai. 15, 5.

***) Beneficiarius regis Persidis, Ammonitarum toparcha.

(*) Annis 82, posteaquam ascendit Zorobabel, et 13, postquam ascenderat Esdras.

Azboe, princeps dimidiae partis vici Beth-sur usque contra sepulchrum David, et usque ad piscinam, quae grandi opere constructa est, et usque ad domum fortium.

17. Post eum aedificaverunt Levitae, Rehum filius Benni; post eum aedificavit Hasebias princeps dimidiae partis vici Celiae in vicino suo.

18. Post eum aedificaverunt fratres eorum, Bayai filius Enadad, princeps dimidiae partis Celiae.

19. Et aedificavit juxta eum Azer filius Josue, princeps Masphe, mensuram secundam contra ascensum firmissimi anguli.

20. Post eum in monte aedificavit Baruch filius Zachat mensuram secundam ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni.

21. Post eum aedificavit Merimuth filius Uriae filii Haccus mensuram secundam a porta domus Eliasib, donec extenderetur dominus Eliasib.

22. Et post eum aedificaverunt sacerdotes viri de campestribus Jordaniis.

23. Post eum aedificavit Benjamin et Hasub contra domum suam; et post eum aedificavit Azarias filius Maasiae filii Annaiae contra domum suam.

24. Post eum aedificavit Bennui filius Henadad mensuram secundam a domo Azariae usque ad flexuram, et usque ad angulum.

25. Phalel filius Ozi contra flexuram et turrim, quae eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris; post eum Phadaia filius Pharos.

26. Nathinaei autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad orientem, et turrim, quae prominebat.

27. Post eum aedificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione a turre magna et eminente usque ad murum templi.

28. Sursum autem a porta equorum aedificaverunt sacerdotes, unusquisque contra dominum suam.

29. Post eos aedificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam. Et post eum aedificavit Semain filius Secheniae, custos portae orientalis.

30. Post eum aedificavit Iauania filius Selemiae, et Hanun filius Seleph sextus mensuram secundam; post eum aedificavit Mosollam filius Barachiae contra gazophylacium suum. Post eum aedificavit Melchias filius aurificis usque ad dominum Nathinaeum, et scruta vendentium contra portam judiciale, et usque ad coenaculum anguli.

31. Et inter coenaculum anguli in porta gregis aedificaverunt aurifices et negotatores.

CAPUT IV.

Adversantibus Sanaballat et Tobia cum ceteris gentibus, Judaei altera manus aedificant, altera gladium tenent; et Nehemia contra illorum subsannationes et insidias Deum orante, opus perficitur.

(A. M. 3550.)

1. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, quod aedificaremus murum, ira-

tus est valde; et motus nimis subsannavit Judaeos,

2. et dixit coram fratribus suis, et frequentia Samaritanorum: Quid Judaei faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, et complebunt in una die? Numquid aedificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt?

3. Sed et Tobias Ammanites, proximus ejus, ait: Aedificant; si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum.

4. Audi Deus noster, quia facti sumus despectui; couverte opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra captivitatis.

5. Ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt aedificantes.

6. Itaque aedificavimus murum, et conjunximus totum usque ad partem dimidiad; et provocatum est cor populi ad operandum.

7. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Arabes, et Ammanitae, et Azotii, quod obducta esset cicatrix muri Jerusalem, et quod coepissent interrupta concludi, frati sunt nimis.

8. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias.

9. Et oravimus Deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.

10. Dixit autem Judas: Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est, et nos non poterimus aedificare murum.

11. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant, et ignorent, donec veniamus in medium eorum, et interficiamus eos, et cessare faciamus opus.

12. Factum est autem, venientibus Judaeis, qui habitabant juxta eos, et dicentibus nobis per decem vices ex omnibus locis, quibus venerant ad nos,

13. statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, et lanceis, et arcubus.

14. Et perspexi atque surrexi, et aio ad optimates et magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Nolite timere a facie eorum. Domini magui et terribilis memenisse, et pugnare pro fratribus vestris, filiis vestris, et filiabus vestris, et uxoribus vestris, et dominibus vestris.

15. Factum est autem, cum audissent inimici nostri, nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum.

16. Et factum est a die illa, media pars juvenerum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lanceae, et scuta, et arcus, et loricae, et principes post eos in omni domo Juda

17. aedificantum in muro, et portantium onera, et imponentium. Una manu sua faciebat opus, et altera tenebat gladium;

18. aedificantum enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et aedificant, et clangebant buccina juxta me.

19. Et dixi ad optimates, et ad magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Opus grande est et latum, nos separati sumus in muro procul alter ab altero.

20. In loco, quoque audieritis clangorem tubae, illuc concurrete ad nos; Dens noster pugnabit pro nobis.

21. Et nos ipsi faciamus opus; et media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu aurorae, donec egrediantur astra.

22. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum pueru suo maneat in medio Ierusalem, et sint nobis vices per noctem, et diem ad operaundum.

23. Ego autem et fratres mei, et pueri mei, et custodes, qui erant post me, non deponehamus vestimenta nostra; unusquisque tautum nudabatur ad baptismum.

CAPUT V.

In magna fame Nehemias divites avaros increpat, usurasque prohibet, sua indigentibus sponte elargiens.

(A. M. 3550.)

1. Et factus est clamor populi, et uxorum ejus magnus adversus fratres suos Judeeos.

2. Et erant, qui dicerent: Filii nostri, et filiae nostrarae multae sunt nimis; accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus, et vivamus.

3. Et erant, qui dicerent: Agros nostros, et vineas, et domos nostras opponamus, et accipiamus frumentum in fame.

4. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros et vineas;

5. et nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostrarae sunt, et sicut filii eorum, ita et filii nostri. Ecce nos subjugamus filios nostros, et filias nostraras in servitutem, et de filiabus nostris sunt famulac, nec habemus, unde possint redimi, et agros nostros, et vineas nostraras alii possident.

6. Et iratus sum nimis, cum audisset clamorem eorum secundum verba haec,

7. cogitavite cor meum mecum, et increpavi optimates et magistratus, et dixi eis: Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concioneum magnam,

8. et dixi eis: Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judeeos, qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram; et vos igitur veudetis fratres vestros, et redimemus eos? Etsiluerunt, nec invenerunt, quid responderent.

9. Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis; quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis a gentibus inimicis nostris?

10. Et ego, et fratres mei, et pueri mei commodavimus plurimis pecuniam et frumentum; non repetamus in commune istud, ales alienum concedamus, quod debetur nobis.

11. Reddite eis hodie agros suos, et vineas suas, et oliveta sua, et domos suas, quin potius et centesimam pecuniae, fru-

menti, vini, et olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis.

12. Et dixerunt: Reddemus, et ab eis nihil quaerenus, sive faciemus, ut loqueris. Et vocavi sacerdotes, et adjuravi eos, ut facerent, juxta quod dixeram.

13. Insuper excussi sinum meum, et dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, et de laboribus suis, sic excutiatur, et vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus, sicut erat dictum.

14. A die autem illa, qua praecepérat rex mihi, ut essem dux in terra Juda, ab anno vigesimo usque ad annum trigesimum secundum Artaxerxis regis per annos duodecim ego et fratres mei annouas, quae ducibus debebantur, non comedimus.

15. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, et acceperunt ab eis in pane, et vino, et pecunia quotidie siclos quadraginta; sed et ministri eorum depressoerunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei;

16. quin potius in opere muri aedificavi, et agrum non emi, et omnes pueri mei congregati ad opus erant.

17. Judaei quoque et magistratus cunctum quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos de gentibus, quae in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant.

18. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, et inter dies decem vina diversa, et alia multa tribuebam, insuper et aponnas ducatus mei non quaesivi; valde euim attenuatus erat populus.

19. Memento mei, Deus meus, in bonum secundum omnia, quae feci populo huic.

CAPUT VI.

Sanaballat cum sociis Judaeis ad foedus insidiosis litteris invitans, ac sic aedificationem impeditre nitens, non terret, nec immutat propositionum Nehemiae, completoque muro, timuerunt omnes finitimae gentes.

(A. M. 3550.)

1. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Gossem Arabs, et ceteri inimici nostri, quod aedificassem ego murum, et non esset in ipso residua interrupcio, (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis)

2. miserunt Sanaballat, et Gossem ad me, dicentes: Veui, et percutiamus foedus pariter in viculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant, ut facerent mihi malum.

3. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, et non possum descendere, ne forte negligatur, cum venero, et descendero ad vos.

4. Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quatuor vices, et respondi eis juxta sermonem priorem.

5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quintu vice puerum suum, et epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo:

6. In gentibus auditum est, et Gossem dixit, quod tu et Judaei cogitatis rebellare, et propterea aedifices murum, et levare te velis super eos regem; propter quam causam

7. et prophetas posueris, qui praedicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Iudea est. Auditurus est rex verba haec; idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter.

8. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundum verba haec, quae tu loqueris; de corde enim tuo tu componis haec.

9. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes, quod cessarent manus nostrae ab opere, et quiesceremus. Quia ob causam magis confortavi manus meas;

10. et ingressus sum domum Semeiae filii Dalaiae, filii Metabeel, secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, et claudamus portas aedis, quia venturi sunt, ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidendum te.

11. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? et quis ut ego ingredietur tempulum, et vivet? non ingrediari.

12. Et intellexi, quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, et Tobias, et Sanaballat conduxissent eum;

13. acceperat enim pretium, ut territus facerem, et peccarem, et haberent malum, quod exprobarent mihi.

14. Memento mei, Domine, pro Tobia et Sanaballat juxta opera eorum talia; sed et Noadiae prophetae, et ceterorum prophetarum, qui terrebant me.

15. Completus est autem murus vigesimo quiuto die mensis Elul^{**}), quiuquagiinta duobus diebus.

16. Factum est ergo, cum audissent omnes inimici nostri, ut timerent universae gentes, quae erant in circuitu nostro, et considerent intra semetipsos, et scirent, quod a Deo factum esset opus hoc.

17. Sed et in diebus illis multae optimatum Iudeorum epistolae mittebantur ad Tobiam, et a Tobia veniebant ad eos.

18. Multi enim erant in Iudea habentes iuramentum ejus, quia gener erat Scheniae filii Area, et Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachiae;

19. sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei; et Tobias mittebat epistolas, ut terreret me.

CAPUT VII.

Per Nehemiam constitutus custodes in Jerusalem. Deinde convocato populo recensentur hi, qui primum ascenderant Jerusalem, una cum jumentis ipsorum, danturque munera ad opus aedificationis.

(A. M. 3550.)

1. Postquam autem aedificatus est murus **), et posui valvas, et recensui janitores, et cantores, et Levitas; (Eccli. 49, 15.)

**) Qui est sextus.

**) Cujus dedicatio peragitur. Infr. 12, 27.

2. praecepi Hanani fratri meo, et Hananiae principi domus de Jerusalem, (ipse enim quasi vir verax et timens Deum plus ceteris videbatur)

3. et dixi eis: Non aperiantur portae Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausae portae sunt, et oppilatae; et posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, et unumquemque contra domum suam.

4. Civitas autem erat lata nimis et grandis, et populus parvus in medio ejus, et non erant domus aedificatae.

5. Deus autem dedit in corde meo, et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus, ut recenserem eos; et Iuveni liberum census eorum, qui ascenderant priimum, et inventum est scriptum in eo:

6. Isti filii provinciae, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos trastrinxerat Nabuchodonosor rex Babylonis, et reversi sunt in Jerusalem, et in Iudeam, unusquisque in civitatem suam. (I. Esdr. 2, 1.)

7. Qui venerunt cum Zorobabel: Josue, Nehemias, Azarias, Baamias, Nahamani, Mardochaeus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israël:

8. filii Pharos duo millia centum septuaginta duo;

9. filii Saphatia trecenti septuaginta duo;

10. filii Area sexcenti quinquaginta duo;

11. filii Phahathmoab filiorum Josue et Joab duo millia octingenti deceni et octo;

12. filii Aelam mille ducenti quinquaginta quatuor;

13. filii Zethua octingenti quadraginta quinque;

14. filii Zachai septingenti sexaginta;

15. filii Banni sexcenti quadraginta octo;

16. filii Bebai sexcenti viginti octo;

17. filii Azgad duo millia trecenti viginti duo;

18. filii Adonicam sexcenti sexaginta septem;

19. filii Beguai duo millia sexaginta septem;

20. filii Adin sexcenti quinquaginta quinque;

21. filii Ater filii Hezeciae nonaginta octo;

22. filii Haseem trecenti viginti octo;

23. filii Besai trecenti viginti quatuor;

24. filii Hareph centum duodecim;

25. filii Gabao nonaginta quinque;

26. filii Bethlehem et Netupha centum octoginta octo;

27. viri Auathoth centum viginti octo;

28. viri Bethazmuth quadraginta duo;

29. viri Cariathiarim, Cephira, et Beroth septingenti quadraginta tres;

30. viri Rama et Geba sexcenti viginti unus;

31. viri Machmas centum viginti duo;

32. viri Bethel et Hai centum viginti tres;

33. viri Nebo alterius quinquaginta duo;

34. viri Aelam alterius mille ducenti quinquaginta quatuor;

35. filii Harem trecenti viginti;
36. filii Jericho trecenti quadraginta quinque;

37. filii Lod, Hadid et Ono septingenti viginti unus;

38. filii Senaa tria millia nongenti triginta.

39. Sacerdotes: filii Idaia in domo Josue nongenti septuaginta tres;

40. filii Emmer mille quinquaginta duo;

41. filii Phashur mille ducenti quadraginta septem;

42. filii Arem mille decem et septem.

Levitae:

43. filii Josue et Cedmibel, filiorum

44. Oduiae septuaginta quatuor. Cantores:

45. filii Asaph centum quadraginta octo.

46. Janitores: filii Sellum, filii Ater, filii Telmou, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai, centum triginta octo.

47. Nathinaei: filii Soha, filii Hasupha, filii Tchbaoth,

48. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai,

49. filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher,

50. filii Raaya, filii Rasin, filii Necoda,

51. filii Gezem, filii Asa, filii Phasea,

52. filii Besai, filii Munim, filii Nephussim,

53. filii Baebuc, filii Hacupha, filii Harhur,

54. filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa,

55. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,

56. filii Nasia, filii Hatipha,

57. filii servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophereth, filii Pharida,

58. filii Jahala, filii Darcan, filii Jeddell,

59. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phocereth, qui erat ortus ex Sabaim filio Amon.

60. Omnes Nathinaei, et filii servorum Salomonis trecenti novaginta duo.

61. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmeta, Thelharsa, Cherub, Addon, et Emmer, et non potuerunt indicare dominum patrum suorum, et semen suum, utrum ex Israël essent:

62. filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadraginta duo.

63. Et de sacerdotibus: filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiis Berzellai Galaaditis uxorem, et vocatus est nomine eorum.

64. Hi quaequierunt scripturam suam in censu, et non invenerunt, et ejecti sunt de sacerdotio.

65. Dixitque Athersatha *) eis, ut non manducarent de sanctis sanctorum, donec stare sacerdos doctus et eruditus.

66. Omnis multitudo quasi vir unus: quadraginta duo millia trecenti sexagiuta,

67. absque servis et ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem, et inter eos cantores, et cantatrices, ducenti quadraginta quinque.

68. Equi eorum septingenti triginta sex; muli eorum ducenti quadraginta quinque;

*) Praefectus, sc. Zorababel. Vid. lib. 1. cap. 2. v. 63.

69. camelii eorum quadringenti trigesima quinque; asini sex millia septingenti vi-

ginti.

*) Hucusque resertur, quid in commen-

tario scriptum fuerit; exin Nehemiae historia texitur.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinqaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta.

71. Et de principibus familiarum dede-

runt in thesaurum operis auri drachmas

viginti millia, et argenti minas duo millia ducentas.

72. Et quod dedit reliquus populus, auri

drachmas viginti millia, et argenti minas

doo millia, et tunicas sacerdotales sexa-

ginta septem.

73. Habitaverunt autem sacerdotes, et

Levitae, et janitores, et cantores, et re-

liquum vulgus, et Nathinaei, et omnis

Israël in civitatibus suis.

CAPUT VIII.

Esdras distincte populo verba legis re-
citat, facto per Levitas silentio, et
contristatum populum Nehemias con-
solatur, atlatisque frondibus celebrantur
septem diebus festum tabernaculorum,
legente singulis diebus Esdra in libro
legis.

(A. M. 3551. Ant. Chr. 454.)

1. Et venerat mensis septimus; filii autem Israël erant in civitatibus suis.

*) Congregatusque est omnis populus quasi vir unus ad plateam, quae est ante portam aquarum, et dixerunt Esdrae scribae, ut afferret librum legis Moysis, quam praeceperat Dominus Israëli.

2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum, cunctisque, qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi.

3. Et legit in eo aperte in platea, quae erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem in conspectu virorum et mulierum, et sapientium, et aures omnis populi erant erectae ad librum.

4. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, et steterunt juxta eum Mathathias, et Semia, et Ania, et Uria, et Helcia, et Maasia ad dexteram ejus, et ad sinistram Phadaria, Misael, et Melchia, et Hasum, et Hasbadana, Zacharia, et Mosollam.

5. Et aperuit Esdras librum coram omni populo, super universum quippe populum ewinebat; et cum aperuisset eum, stetit omnis populus.

6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno, et respondit omnis populus: Amen, amen, elevans manus suas; et incurvati sunt, et adoraverunt Deum proni in terram.

*) Hoc neque in Hebraeo, neque in Graeco est, neque suo loco videtur hic positum.

f) Fer. 4. Quat. temp. Sept.

7. Porro Josue, et Bani, et Serebia, Jamiu, Accub, Septhai, Odia, Mansia, Cellta, Azarias, Jozabed, Hauan, Phalaia, Levitae, silentium faciebant in populo ad audiendam legem; populus autem stabat in gradu suo.

8. Et legerunt in libro legis Dei distincte, et aperte ad intelligendum, et intellexerunt, cum legeretur.

9. Dixit autem Nehemias, Cipse est Athersatha *) et Esdras sacerdos et scriba, et Levitae, interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, et nolite fere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis.

10. Et dixit eis: Ite, comedite pingula, et bibite mulsum, et mittite partes his, qui non praeparaverunt sibi, quia sanctus dies Domini est, et nolite contristari; gaudium etenim Domini est fortitudi nostra.

11. Levitae autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere.

12. Abiit itaque omnis populus, ut comedret et bibaret, et mitteret partes, et faceret laetitiam magnam, quia intellexerant verba, quae docuerat eos.

13. Et in die secundo congregati sunt principes familiariori universi populi, sacerdotes et Levitae ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba legis.

14. Et invenierunt scriptum in lege, praecepisse Dominum in manu Moysis, ut habent filii Israël in tabernaculis in die solemni mense septimo;

15. et ut praedicent, et divulgent vocem in universis urbibus suis, et in Jerusalem, dicentes: Egredimini in montem, et afferte frondes olivae, et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, et ramos palmarum, et frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est.

16. Et egressus est populus, et attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula iunusquisque in domate suo, et in atrio suo, et in atrio domus Dei, et in platea portae aquarum, et in platea portae Ephraim.

17. Fecit ergo universa ecclesia eorum, qui redierant de captivitate, tabernacula, et habitaverunt in tabernaculis; non euini fecerant a diebus Josue filii Nun taliter filii Israël usque ad diem illum. Et fuit laetitia magna nimis. (*Lev. 23, 39.*)

18. Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum; et fecerunt solemnitatem septem diebus, et in die octavo collectam juxta ritum.

CAPUT IX.

Populus, in jejunio et saccis poenitens, separat se ab alienigenis. Levitae contentur Dei beneficia, Israëlitarumque scelerata, et pro populo orant, ac ita ferdus cum Domino ferunt.

(*A. M. 3551.*)

1. In die autem vigesimoquarto mensis

*) Ipse erat tum Athersatha, sive praefectus. Vid. supr. 7, 65.

hujus convenerunt filii Israël in jejunio et in saccis, et humus super eos.

2. Et separatum est semen filiorum Israël ab omni filio alienigena; et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniuriae patrum suorum.

3. Et consurrexerunt ad standum, et legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum.

4. Surrexerunt autem super gradum Levitarum: Josue, et Bani, et Cedmihel, Sabaania, Bonni, Sarebias, Bani, et Chanani, et clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum.

5. Et dixerunt Levitae, Josue, et Cedmihel, Bonni, Hasebuia, Serebia, Odai, Sebnia, Phathahia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab aeterno usque in aeternum; et benedicant nomini gloriae tuae excelsa in omni benedictione et laude.

6. Tu ipse Domine, solus tu fecisti coelum, et coelum coelorum, et omnem exercitum eorum, terram, et universa, quae in ea sunt, maria, et omnia, quae in eis sunt; et tu vivificas omnia haec, et exercitus coeli te adorat.

7. Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abram, et eduxisti eum de igne Chaldaeorum, et posuisti nomen ejus Abraham. (*Gen. 11, 31.*)

8. Et invenisti cor ejus fidele coram te, et percussisti cum eo foedus, ut dares ei terram Chanaanei, Hethaei, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Jebusæi, et Gergesæi, ut dares semini ejus, et implesti verba tua, quoniam justus es.

9. Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Aegypto, clamoremque eorum audiisti super mare rubrum.

10. Et dedisti sigla atque portenta in Pharaone, et in universis servis ejus, et in omni populo terrae illius; cognovisti enim, quia superbe egerant contra eos, et fecisti tibi nomen, sicut et in hac die.

11. Et mare dividisti ante eos, et transierunt per medium maris in sicco; persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas.

12. Et in columna nubis ductor eorum fuisti per diem, et in columna ignis per noctem, ut appareret eis via, per quam ingrediebantur.

13. Ad montem quoque Sinai descendisti, et locutus es cum eis de coelo, et dedisti eis iudicia recta, et legem veritatis, ceremonias, et praecepta bona;

14. et sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, et mandata, et ceremonias, et legem praecepisti eis in manu Moysis servi tui.

15. Pauem quoque de coelo dedisti eis in fane eorum, et aquam de petra eduxisti eis sitiensibus, et dixisti eis, ut ingredierentur et possiderent terram. super quam levasti manum tuam, ut traderes eis.

16. Ipsi vero et patres nostri superbe egerunt, et induraverunt cervices suas, et non audierunt mandata tua.

17. Et noluerunt audire, et non sunt recordati mirabilium tuorum, quae feceras eis. Et indueraverunt cervices suas, et dererunt caput, ut converterentur ad servitatem suam, quasi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens et misericors, longanimes et multae miserationis, non dereliquisti eos,

18. et quidem cum fecissent sibi vitulum constilem, et dixissent: Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto. Feceruntque blasphemias magnas.

19. Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto; columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam, et columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter, per quod ingredierentur.

20. Et spiritum tuum bonum dedisti, qui doceret eos, et manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, et aquam dedisti eis in siti.

21. Quadragesinta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit; vestimenta eorum non inveteraverunt, et pedes eorum non sunt attriti.

22. Et dedisti eis regna, et populos, et partitus es eis sortes, et possederunt terram Schon, et terram regis Hesechon, et terram Og regis Basan.

23. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas coeli, et adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum, ut ingredierentur et possiderent.

24. Et venerunt filii, et possederunt terram, et humiliasti coram eis habitatores terrae Chananaeos, et dedisti eos in manu eorum, et reges eorum et populos terrae, ut facerent eis, sicut placebat illis.

25. Ceperunt itaque urbes munitas, et humum pingueum, et possederunt domos pleras cunctis bonis, cisternas ab aliis fabricatas, vineas, et oliveta, et ligna pomifera multa; et comederunt, et saturati sunt, et impinguati sunt, et abundaverunt delicias in bonitate tua magna.

26. Provocaverunt autem te ad iracundiam, et recesserunt a te, et proiecerunt legem tuam post terga sua, et prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos, ut revertentur ad te, ficeruntque blasphemias grandes.

27. Et dedisti eos in manu hostium suorum, et afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suae clamaverunt ad te, et tu de coelo audisti, et secundum miserationes tuas multas dedisti eis salvatores, qui salverunt eos de manu hostium snorum.

28. Cumque requievissent, reversi sunt, et facerent malum in conspectu tuo; et dereliquisti eos in manu iuimicorum suorum, et possederunt eos. Conversique sunt, et clamaverunt ad te; tu autem de coelo exandisti, et liberasti eos in misericordiis tuis multis temporibus.

29. Et contestatus es eos, ut revertentur ad legem tuam. Ipsi vero superbergerunt, et non audierunt mandata tua, et in judiciis tuis peccaverunt, que fa-

ciet homo, et vivet in eis; et dederunt humerum recedentem, et cervicem suam indueraverunt, nec audierunt.

30. Et protraxisti super eos annos multis, et contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum; et non audierunt, et tradidisti eos in manu populi terrarum.

31. In misericordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consuptionem, nec dereliquisti eos, quoniam Deus miserationum, et clemens es tu.

32. Nunc itaque Deus noster magne, fortis, et terribilis, custodiens pactum et misericordiam, ne avertas a facie tua omne laborem, qui invenit nos, reges nostros, et principes nostros, et sacerdotes nostros, et prophetas nostros, et patres nostros, et omnem populum tuum a diebus regis Assur usque in diem hanc.

33. Et tu justus es in omnibus, quae venerant super nos, quia veritatem fecisti, nos autem impie egimus.

34. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, et patres nostri non fecerunt legem tuam, et non attenderunt mandata tua, et testimonia tua, quae testificatus es in eis.

35. Et ipsi in regnis suis, et in honitate tua multa, quam dederas eis, et in terra latissima et pingui, quam tradideras in conspectu eorum, non servierunt tibi, nec reversi sunt a studiis suis pessimis.

36. Ecce nos ipsi hodie servi sumus, et terra, quam dedisti patribus nostris, ut comedere panem ejus, et quae bona sunt ejus, et nos ipsi servi sumus in ea.

37. Et fruges ejus multiplicantur regibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, et corporibus nostris dominantur, et jumentis nostris secundum voluntatem suam, et in tribulatione magna sumus.

38. Super omnibus ergo his nos ipsi percutimus foedus, et scribimus, et signant principes nostri, Levitae nostri, et sacerdotes nostri.

CAPUT X.

Designantur, qui foedus initum signarunt, quo pollicentur, se servaturos universa Dei praecepta, maxime de non commiscendo cum alienigenis, de servandis sabbato, anno septimo, oblationibus, primitiis ac decimis.

(A. M. 3551.)

1. Signatores autem fuerunt: Nehemias, Athersatha filius Hachelai, et Sedecias,

2. Saraias, Azarias, et Jeremias,

3. Pheshur, Amarias, Melchias,

4. Hattus, Sebenia, Melluch.

5. Harem, Merimuth, Obdias,

6. Daniel, Genthon, Baruch,

7. Mosollam, Abia, Miamim,

8. Maazia, Belgai, Semeia; hi sacerdotes.

9. Porro Levitae: Josue filius Azaniae, Beunni de filii Henadad, Cedmihel,

10. et fratres eorum, Sebenia, Odaia,
Celia, Phalaia, Hanan,
11. Micha, Rohob, Hasebia,
12. Zachur, Serebia, Sabania,
13. Odaia, Bani, Babinu.
14. Capita populi: Pharos, Phahathmoab,
Aelan, Zethu, Bani,
15. Bonni, Azgad, Bebai,
16. Adonia, Begon, Adin,
17. Ater, Hezecia, Azur,
18. Odaia, Hasum, Besai,
19. Hareph, Anathoth, Nebai,
20. Megphias, Mosollam, Hazir,
21. Mesizabel, Sadoc, Jeddua,
22. Pheltia, Hanan, Anaia,
23. Osee, Hannua, Hasub,
24. Alohes, Phalea, Sobec,
25. Rehum, Hasebna, Maasia,
26. Echalia, Hanan, Anau,
27. Melluch, Haran, Baana;

28. et reliqui de populo, sacerdotes, Levitae, janitores, et cantores, Nathinaei, et omnes, qui se separaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum, et filiae eorum,

29. omnes, qui poterant sapere spoudentes pro fratribus suis, optimates eorum, et qui veniebant ad pollicendum et jurandum, ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysis servi Dei, ut facerent et custodirent universa mandata Domini Dei nostri, et judicia ejus et ceremonias ejus,

30. et ut non daremus filias nostras populo terrae, et filias eorum non accipieremus filiis nostris.

31. Populi quoque terrae, qui important venalia, et omnia ad usum per diem sabbati, ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato et in die sanctificato. Et dimitemus annum septimum, et exactionem universae manus.

32. Et statuemus super nos praecepta, ut demus tertiam partem sicli per annum ad opus domus Dei nostri,

33. ad panes propositionis, et ad sacrificium sempiternum, et in holocaustum sempiternum in sabbatis, in calendis, in solemnitatibus, et in sanctificatis, et pro peccato, ut exoretur pro Israël, et in omnem usum domus Dei nostri.

34. Sortes ergo misimus super oblationem lignorum inter sacerdotes, et Levitas, et populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, a temporibus anni usque ad annum, ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moysis;

35. et ut asserremus primogenita terrae nostrae, et primitiva universi fructus omnis ligni ab anno in annum in domo Domini,

36. et primitiva filiorum nostrorum, et pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, et primitiva boum nostrorum, et ovium nostrarum, ut offerrentur in domo Dei nostri sacerdotibus, qui ministrant in domo Dei nostri;

37. et primitias ciborum nostrorum, et

libaminum nostrorum, et poma omnis ligni, vindemiae quoque et olei asseremus sacerdotibus ad gazophylacium Dei nostri, et decimam partem terrae nostrae Levitis. Ipsi Levitae decimas accipient ex omnibus civitatis operum nostrorum.

38. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, et Levitae offerent decimam partem decimae suae in domo Dei nostri ad gazophylacium in domum thesauri;

39. ad gazophylacium enim deportabunt filii Israël, et filii Levi primitias frumenti, viui, et olei; et ibi erunt vasa sanctificata, et sacerdotes, et cantores, et janitores, et ministri, et nou dimittemus domum Dei nostri.

CAPUT XI.

Recensentur incolae Jerusalem et civitatum Juda post instaurationem.

1. Habitaverunt *) autem principes populi in Jerusalem; reliqua vero plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitabutri essent in Jerusalem civitate sancta, novem vero partes in civitatibus.

2. Benedixit autem populus omnibus viris, qui se sponte obtulerant, ut habitarent in Jerusalem.

3. Hi sunt itaque principes provinciae, qui habitaverunt in Jerusalem, et in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israël, sacerdotes, Levitae, Nathinael, et filii servorum Salomonis.

4. Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, et de filiis Benjamin. De filiis Juda: Athnias filius Aziam, filii Zachariae, filii Amariae, filii Saphatiae, filii Malaleel; de filiis Phares:

5. Maasia filius Baruch, filius Chelhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Joarib, filius Zachariae, filius Silonitis.

6. Omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexaginta octo viri fortes.

7. Hi sunt autem filii Benjamin: Sellum filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia,

8. et post eum Gebhai, Sellai, nongenti viginti octo,

9. et Joel filius Zechri, praepositus eorum, et Judas filius Sennua super civitatem secundus.

10. Et de sacerdotibus: Idaea filius Joarib, Jachin,

11. Saraia filius Helciae, filius Mosolam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus Dei,

12. et fratres eorum, facientes opera templi, octingenti viginti duo. Et Adzia filius Jeroham, filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariae, filius Pheshur, filius Melchiae,

*) Tunc et deinceps.

13. et fratres ejus principes patrum, ducenti quadraginta duo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer,

14. et fratres eorum potentes nimis, centum viginti octo, et praepositus eorum Zabdiel, filius potentium.

15. Et de Levitis: Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni;

16. et Sabathai et Jozabed, super omnia opera, quae erant forinsecus in domo Dei, a principibus Levitarum.

17. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph, princeps ad laudandum et ad constendum in oratione, et Beccicia secundus de fratribus ejus, et Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum;

18. omnes Levitae in civitate sancta ducenti octoginta quatuor.

19. Et janitores: Accub, Telmon, et fratres eorum, qui custodiebant ostia, centum septuaginta duo.

20. Et reliqui ex Israël sacerdotes et Levitae in universis civitatibus Iuda, unusquisque in possessione sua.

21. Et Nathinaci, qui habitabant in Ophel, et Siaha, et Gaspha de Nathinacis.

22. Et episcopus Levitarum in Jerusalem Azzi filius Bani, filius Hasabiae, filius Mathaniae, filius Michae. De filiis Asaph, cautores in ministerio donus Dei.

23. Praeceptum quippe regis super eos erat, et ordo in cantoribus per dies singulos,

24. et Phathahia filius Mesezebel, de filiis Zara filii Juda in manu regis juxta omne verbum populi,

25. et in dominibus per omnes regiones eorum. De filiis Juda habitaverunt in Carritharbe, et in filiabus ejus, et in Dibon, et in filiabus ejus, et in Cabseel, et in viculis ejus,

26. et in Jesue, et in Molada, et in Bethphaleth,

27. et in Hasersual, et in Bersabee, et in filiabus ejus,

28. et in Siceleg, et in Mochona, et in filiabus ejus,

29. et in Remmon, et in Saraa, et in Jerinuth,

30. Zanoa, Odollam et in villis earum, Lachis et regionibus ejus, et Azeca, et filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

31. Filii autem Benjamin a Geba, Mechnas, et Hai, et Bethel et filiabus ejus,

32. Auathoth, Nob, Anania,

33. Asor, Rama, Gethaim,

34. Hadid, Seboim, et Neballat, Lod

35. et Ono valle artificum.

36. Et de Levitis portiones Judae et Benjamin.

CAPUT XII.

Nomina et officia sacerdotum ac Levitarum, qui cum Zorobabel in Jerusalem ascenderunt, et custodes thesaurorum. Magna solemnitate, convocatis undique Levitis, celebranti dedicacionem muri Jerusalem.

1. Hi*) sunt autem sacerdotes et Levitae, qui ascenderunt**) cum Zorobabel filio Salathiel, et Josue: Saraia, Jeremias, Esdras,

2. Amaria, Melluch, Hattus,

3. Sebenias, Rheum, Merimuth,

4. Addo, Genthon, Abia,

5. Miamiu, Madia, Belga,

6. Semeia, et Joiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias,

7. Idaia. Iсти principes sacerdotum, et fratres eorum in diebus Josue.

8. Porro Levitae: Jesua, Bennui, Cedmihel, Sarebia, Juda, Mathanias, super hymnos ipsi et fratres eorum,

9. et Beccicia atque Hanni, et fratres eorum, unusquisque in officio suo.

10. Josue autem genuit Joacim, et Joacim genuit Eliasib, et Eliasib genuit Joada,

11. et Joada genuit Jonathan, et Jonathan genuit Jeddoa ***).

12. In diebus autem Joacim erant sacerdotes et principes familiarum: Saraiae Meria; Jeremiae Hanauia;

13. Esdrae Mosollam; Amariae Johanan;

14. Milicho Jouathan; Sebeniae Joseph;

15. Haram Edna; Marioth Helci;

16. Adaiae Zacharia; Genthon Mosollam;

17. Abiae Zechri; Miamiu et Moadiae Pheltti;

18. Belgae Sammua; Semaiae Jonathan;

19. Joiarib Mathanai; Joiadae Azzi;

20. Sellai Celai; Amoc Heber;

21. Helcias Hasebia; Idaiae Nathanael.

22. Levitae in diebus Eliasib, et Joada, et Johanan, et Jeddoa, scripti principes familiarum, et sacerdotes in regno (*) Darii Persae.

23. Filii Levl principes familiarum scripti in libro verborum dierum, et usque ad dies Jonathan filii Eliasib.

24. Et principes Levitarum, Hasebia, Serebia, et Josue filius Cedmihel, et fratres eorum per vices suas, ut laudarent et confiterentur juxta praeceptum David viri Dei, et observarent aequa per ordinem.

25. Mathania, et Beccicia, Obedia, Mo-

*) Digressio haec et recensio sacerdotum nata est occasione supr. cap., ut una serie totus ecclesiasticus et politicus ordo contexeretur.

**) Duabus profectioibus, altera cum ipso Esdra. (Esdr. 7.) Est ergo synecdoche.

***) Non ille et Jaddus Josephi, qui occurrit Alexandro, ut docti quidam opinati sunt.

(*) Nec illi Darius est Codomanus, ab Alexandre A. M. 3674. devictus. Qui enim potuisse Nehemias ad hanc aetatem vitam producere? Sed est Darius Nothus, Artaxerxis Longimanus filius, qui Darius regnum auspiciatus est A. M. 3581.. ant. Chr. aerum 423. Vide chronologiam nostram.

sollam, Telmon, Accub, custodes portarum et vestibulorum ante portas.

26. Hi in diebus Joacim filii Josue, filii Josedec, et in diebus Nchemiae ducis, et Esdrae sacerdotis scribaeque.

27. In dedicatione autem muri Jerusalēm requisierunt Levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalēm, et facerent dedicationem et laetitiam in actione gratiarum, et cantico, et in cymbalis, psalteriis, et citharis.

28. Congregati sunt autem filii cautorum de campestribus circa Jerusalēm, et de villis Nethuphati,

29. et de domo Galgal, et de regionibus Geba et Azmaveth, quoniam villas aedificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalēm.

30. Et mundati sunt sacerdotes et Levitae, et mundaverunt populum, et portas, et murum.

31. Ascendere autem feci principes Iuda super murum, et statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinii.

32. Et ivit post eos Osaias, et media pars principum Iuda,

33. et Azarias, Esdras, et Mosollam, Judas, et Benjamin, et Semeia, et Jeremias;

34. et de filiis sacerdotum in tubis: Zacharias filius Jonathan, filius Semeiae, filius Mathaniae, filius Machaiae, filius Zechur, filius Asaph,

35. et fratres ejus, Semeia, et Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, et Judas, et Hanani in vasis cantici David viri Dei; et Esdras scriba ante eos in portafontis.

36. Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David in ascensu muri super dominum David, et usque ad portam aquarum ad orientem.

37. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, et ego post eum, et media pars populi super murum et super turrim furnorum, et usque ad murum latissimum,

38. et super portam Ephraim, et super portam antiquam, et super portam piscium et turrim Hananeel, et turrim Emath, et usque ad portam gregis, et steterunt in porta custodie;

39. steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, et ego, et dimidia pars magistratum mecum.

40. Et sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hannania in tubis,

41. et Maasia, et Semeia, et Eleazar, et Azzi, et Johanan, et Melchia, et Aelau, et Ezer. Et clare cecinerunt cantores, et Jezraia praepositus,

42. et immolaverunt in die illa victimas magnas, et laetitiae sunt; Deus enim laetificaverat eos laetitia magna. Sed et uxores eorum et liberi gavisi sunt, et auditia est laetitia Jerusalēm procul.

43. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad liba-

mia, et ad primitias, et ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes et Levitas, quia lactificatus est Juda in sacerdotibus et Levitis astantibus.

44. Et custodierunt observationem Dei sui, et observationem expiationis, et cantores, et janitores juxta praeceptum David, et Salomonis filii ejus,

45. quia in diebus David et Asaph ab exordio eraut principes constituti cantorum in carmine laudantium, et confitentium Deo.

46. Et omnis Israēl in diebus Zorobabel, et in diebus Nehemiae dabant partes cautoribus et janitoribus per dies singulos, et sanctificabant Levitas, et Levitae sanctificabant filios Aaron.

CAPUT XIII.

Lecto deuteronomio ejiciuntur alienigenae, partes Levitis assignantur; e quo tamen gazophylacio vasa domus Tobiae projiciuntur, et sabbati violatores puniuntur. Increpat Nehemias Judeeos, qui uxores duxerant alienigenas.

1. In die autem illo *) lectum est in volumine Moysis, audiente populo, et inventum est scriptum in eo, quod non debet introire Ammonites et Moabites in ecclesias Dei usque in aeternum, (Deut. 23, 3.)

2. eo quod non occurrerint filiis Israēl cum pane et aqua, et conduxerint adversum eos Balaam ad maledicendum eis; et convertit Deus noster maledictionem in benedictionem.

3. Factum est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israēl.

4. Et super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat praepositus in gazophylacio domus Dei nostri, et proximus **) Tobiae.

5. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, et ibi erant ante eum reponentes munera, et thus, et vasa, et decimam frumenti, viui, et olei, partes Levitarum, et cautorum, et janitorum, et primitias sacerdotales.

(A. M. 3562. Ant. Chr. 412.)

6. In omnibus autem his non fui in Jerusalēm, quia anno trigesimo secundo (***) Artaxerxis regis Babyloniensis veni ad regem. Et in fine diei rūm (*) rogavi regem.

7. Et veni in Jerusalēm, et intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobiae, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei.

*) Possit vertere: tempore illo, quo nempe habilitaverunt principes populi in Jerusalēm. Supr. 11. Et illo praesertim, quo absuit Nehemias, ut patet infra, 6.

**) Id est, affinis factus fuerat Tobiae, toparchae Ammonitarum. Supr. 2, 10.

***) Ergo postquam praefecturam ann. 12 compleverat. Vid. supr. 2, 7. et 5, 14.

(*) Supr. meorum, id est, circa finem vitae meae. Hincque secunda ejus incipit praefectura, quae ad initium regni Darii Nothi pervenisse videtur. Supr. 12, 22.

384 Cap. 13. Nehemias reprehendit transgressores sabbati. **ESDRAE II.** Cap. 13. Nehemias increpat Judeeos ducentes uxores alienigenas.

8. Et malum mihi visum est valde. Et project vasa domus Tobiae foras de gazo phylacio,

9. praecepique, et emundaverunt gazo phylacia; et retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, et thus.

10. Et cognovi, quod partes Levitarum non fuissent datae, et fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, et cantoribus, et de his, qui ministrabant;

11. et egi causam adversus magistratus, et dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, et feci stare in stationibus.

12. Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, et olei in horrea.

13. Et constituius super horrea Selemani sacerdotem, et Sadoc scribam, et Phadaiam de Levitis, et iuxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniae, quoniam fideles comprobati sunt, et ipsis creditae sunt partes fratrum suorum.

14. Memento mei, Deus meus, pro hoc, et ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, et in ceremoniis ejus.

15. In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, et onerautes super asinos vinum, et uvas, et ficus, et omne onus, et inferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum, ut in die, qua vendere liceret, vendere.

16. Et Tyrii habitaverunt in ea inferentes pisces, et omnia venalia, et vendebant in sabbatis filii Juda in Jerusalem;

17. et objurgavi optimates Juda, et dixi eis: Quae est haec res mala, quam vos facitis, et profanatis diem sabbati?

18. Numquid nou hacc fecerunt patres nostri, et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, et super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israël violando sabbatum.

19. Factum est autem, cum quievissent portae Jerusalem in die sabbati, dixi, et clauserunt januas, et praecepi, ut non aperirent eas usque post sabbatum; et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die sabbati.

20. Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia foris Jerusalem semel et bis.

21. Et contestatus sum eos, et dixi eis: Qware manetis ex adverso muri? Si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato.

22. Dixi quoque Levitis, ut mundarentur, et venirent ad custodiendas portas, et sanctificandam diem sabbati; et pro hoc ergo memento mei Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.

23. Sed et in diebus illis vidi Judeeos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, et Moabitidas.

24. Et filii eorum ex media parte loquebantur azotice, et nesciebant loqui iudeice, et loquebantur juxta linguam populi et populi.

25. Et objurgavi eos, et maledixi. Et cecidi ex eis viros, et decalvavi eos, et adjuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum, et non acciperent de filiabus eorum filii suis, et sibinetipsis, dicens:

26. Numquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon rex Israël? Et certo in gentibus multis non erat rex similis ei, et dilectus Deo suo erat, et posuit eum Deus regem super omnem Israël; et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenae. (III. Reg. 3, 1. et 11, 1) (III. Reg. 11, 4.)

27. Numquid et nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut praevericemur in Deo nostro, et ducamus uxores peregrinas?

28. De filiis autem Joiada filii Eliasib*, sacerdotis magni, gener erat Sanahallat Horonites, quem fugavi a me.

29. Recordare, Domine Deus meus, adversum eos, qui polluant sacerdotium, jusque sacerdotale et leviticum.

30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, et constitui ordines sacerdotum et Levitarum, unumque in ministerio suo,

31. et in oblatione lignorum in temporibus constitutis, et in primitivis; memento mei, Deus meus, in bonum. Amen.

* Diversus ab eo, qui est supr. v. 4. et 7.

BIBLIA SACRA

VULGATAE EDITIONIS,
SIXTI V. ET CLEMENTIS VIII.
PONT. MAX.

AUCTORITATE RECOGNITA,
CUM INDICIBUS ETIAM PLANTINIANIS.

EDITIO NOVA,
NOTIS

CHRONOLOGICIS, HISTORICIS ET GEOGRAPHICIS
ILLUSTRATA, JUXTA EDITIONEM PARISIENSEM
ANTONII VITRÉ,

NUNC
ORDINANTE CELSISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO DOMINO

BERNARDO GALURA

EPISCOPO BRIXINENSI ET PRINCIPE etc.

DRNUO ADORNATA.

PARS VETERIS TESTAMENTI POSTERIOR.

OENIPONTI.

TYPIS ET SUMTIBUS WAGNERIANIS.

1835.

LIBER TOBIAE.

Continet hic liber eximiae pietatis, singularis patientiae, et Dei in suos providentiae praeclara documenta. Tobias enim semper in Deum fidelis, cum in captivitatem abduceretur, quo tempore, capta a Salmanasare Samaria, israëliticum regnum eversum est, a piis operibus numquam destitit. Hunc ab eodem Salmanasare primum clementer habitum et annonae curatorem constitutum, graeci testantur codices, a chaldaeis, quos in versione nostra sectatus est Hieronymus, non parum diversi. Post autem a Sennacheribo, cuius offensionem suo in mortuos sepeliendos studio meruerat, bonis et exilio mulctatus est; sed ab Assaradone statim restitutus opera Achioris filii fratris sui, quem ille rex omnibus suis rationibus praefecerat. At postea bonis iterum spoliatus est. Quin et caecitate interim a Deo probatus. Tandem filio, quem in Mediam ad pecuniam a Gabelo repetendam miserat, cum nuru, ingentibusque divitiis recepto, visu recuperato, Dei benedictionibus cumulatus, ingentem ex filio post se reliquit sobolem, cui moriens bene precatur, et ex prophetarum dictis de Ninive evertenda bene consulit.

CAPUT I.

Tobias, in captititate constitutus, a lege Dei non recedit; et filium Tobiam ex Anna uxore susceptum Deum timere docet. Gratus regi Salmanasar pergit, quocunque vult, confratres captivos consolatur; Gabelo mutuat decem argenti talenta. Sennacherib, quod mortuos sepeliret, eum persecuitur.

1. Tobias ex tribu et civitate Nephthali, (quae est in superioribus Galilaeae supra Naasson post viam, quae dicit ad occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet) (A. M. 3283. Ant. Chr. 721. Aetatis Tobiae circiter 44.)

2. cum captus esset iu diebus Salmanasari regis Assyriorum, in captititate tamen positus, viam veritatis non deseruit (IV. Reg. 17, 3. et 18, 9.)

3. ita, ut omnia, quae habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret.

4. Cumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere.

5. Denique cum frent omnes ad vitulos aureos, quos Jerobom fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium; (III. Reg. 12, 28.)

6. sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum Deum Israël, omnia primitiva sua, et decimas suas fideliter offerens

7. ita, ut in tertio anno proselytis et adversis ministraret omnem decimationem.

8. Haec et his similia secundum legem Dei puerulus observabat.

9. Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei,

10. quem ab infantia timere Deum docuit, et abstineat ab omni peccato.

11. Igitur, cum per captitatem deve-
nisset cum uxore sua et filio *) in ci-
vitatem Niniven cum omni tribu sua,

12. (cum omnes ederent ex cibis gentili-
num) iste custodivit animam suam, et
numquam contaminatus est in escis eorum.

13. Et quoniam memor fuit Domini in
toto corde suo, dedit illi Deus gratiam
in conspectu Salmanasar regis,

14. et dedit illi potestatem, quocunque
vellet ire, habens libertatem, quaecunque
facere voluisse.

15. Pergebat ergo ad omnes, qui erant
in captitatem, et monita salutis dabat eis.

16. Cum autem venisset in Rages ci-
vitatem Medorum, et ex his, quibus hono-
ratus fuerat a rege, habuisset decem ta-
lenta argenti,

17. et cum in multa turba generis sui
Gabelum egentem videret, qui erat ex
tribu ejus, sub chirographo dedit illi me-
moratum pondus argenti.

(A. M. 3287.)

18. Post multum vero temporis, mortuo
Salmanasar rege, cum regnaret Sennache-
rib filius ejus pro eo, et filios Israël exo-
sos haberet in conspectu suo;

19. Tobias quotidie pergebat per omnem
cognitionem suam, et consolabatur eos,
dividebatque unicuique, prout poterat, de
facultatibus suis:

20. esurientes alebat, nudisque vesti-
menta praebebat, et mortuis atque occisis
sepulturam sollicitus exhibebat.

(A. M. 3294.)

21. Denique cum reversus esset rex
Sennacherib, fugiens a Judaea plagam,
quam circa eum fecerat Deus propter
blasphemiam suam, et iratus multos occi-

*) Quatuor circiter annorum puer. Infr. 4, 21.
et 14, 16.

deret ex filiis Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum. (*IV. Reg. 19, 35. Eccli. 48, 21. II. Mach. 8, 19.*)

22. At ubi buntum est regi, jussit eum occidi, et tulit omnem substantiam ejus.

23. Tobias vero cum filio suo, et cum uxore fugiens, vodus latuit, quia multi diligebant eum.

24. Post dies vero quadraginta quinque occiderant regem filii ipsius, (*IV. Reg. 19, 37. II. Par. 32, 11. Isai. 37, 38.*)

25. et reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

CAPUT II.

Tobias, mortuorum defatigatus sepulta, hirundinis stercore in patientiae probationem excaecatur, et ab uxore ac amicis, ipsum irridentibus, afficitur opprobrio.

1. Post haec vero, cum esset dies festus Domini, et factum esset prandium hominum in domo Tobiae,

2. dixit filio suo: Vade, et adiuve aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum.

3. Cumque abiisset, reversus nuntiavit ei, unum ex filiis Israël jugulatum jacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus,

4. tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubuerit, caute sepeliret eum.

5. Cumque occultasset corpus, manduvavit panem cum luctu et tremore,

6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum. (*Amos 8, 10. I. Mach. 1, 41.*)

7. Cum vero sol occubuerit, abiit, et sepelivit eum.

8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causa interfici jussus es, et vix effugisti mortis imperium, et iterum sepelis mortuos?

9. Sed Tobias, plus timeus Deum, quam regem, rapiebat corpora occisurn, et occultabat in domo sua, et mediis noctibus sepeliebat ea. (*Supr. 1, 21.*)

10. Contigit autem, ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, et obdormisset,

(*A. M. 3295.*)

11. et ex uido hirundinum dormienti illi calida stercore incidenter super oculos ejus, fieretque caecus*).

12. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut postcris daret exemplum patientiae ejus, sicut et sancti Job.

13. Nam cum ab infanthia sua semper Deum timeret, et mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga caecitatis evenerit ei;

* Ann. actalis 56. Infr. 14, 2.

14. sed immobilis in Dei timore permanxit, agens gratias Deo omnibus diebus vita sua.

15. Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes et cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes:

16. Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas et sepulturæ faciebas?

17. Tobias vero increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui,

18. quoniam filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.

19. Anna vero uxor ejus ibat ad opus exterrinum quotidie *), et de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat.

20. Unde factum est, ut hoedum capram accipiens detulisset domi.

21. Cujus cum vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Vide te, ne forte furtivus sis; reddite cum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliiquid, aut contingere. (*Deut. 22, 1.*)

22. Ad haec uxor ejus irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua, et elemosynæ tuae modo apparuerunt. (*Job 2, 9.*)

23. Atque his et aliis bujuscemodi verbis exprobrabat ei.

CAPUT III.

Tobiae mori potentis oratio ad Deum, et Sarae filiae Raguelis humiliis cum triduano jejuno oratio ad ancillæ improprium propter septem ipsius maritos a daemonio interemptos. Utriusque autem preces exaudiuntur, angelo Raphaele ad eos curandos misso.

1. Tunc Tobias ingemuit, et coepit orare cum lacrymis,

2. dicens: Justus es Domine, et omnia judicia tua justa sunt, et omnes viae tue misericordia, et veritas, et iudicium.

3. Et nunc, Domine, memor esto mei, et ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum.

4. Quoniam non obedivimus praeceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, et captivitatem, et mortem, et in fabulam, et in improbum omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. (*Deut. 28, 15.*)

5. Et nunc, Domine, magna iudicia tua, quia non egimus secundum praecepta tua, et non ambulavimus sinceriter coram te.

6. Et nunc, Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum, et praecepi, in pace recipi spiritum meum; expedit enim mihi moris magis, quam vivere.

7. Eadem itaque die contigit, ut Saræ filia Raguelis in Rages ***) civitate Me-

*) Unde colligere est, eos denuo fortunis spoliatos.

**) Gr. εἰς Εὔβατάνων, quo nomine non tam urbs, quam regio videtur significari.

dorum et ipsa audiret impropterum ab una ex ancillis patris sui,

8. quoniam tradita fuerat septem viris, et daemouium, nomine Asmodaeus, occiderat eos mox, ut ingressi fuissent ad eam.

9. Ergo cum pro culpa sua increpareret pueram, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum.

10. Numquid et occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suae, et tribus diebus, et tribus noctibus non manducavit, neque bibit;

11. sed in oratione persistens, cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam.

12. Factum est autem die tertia, dum completeret orationem, benedicens Dominum,

13. dixit: Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum, qui cum iratus fueris, misericordiam facies, et in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te.

14. Ad te, Domine, faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo.

15. Peto Domine, ut de vinculo improperi hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me.

16. Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum, et mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.

17. Numquam cum ludentibus miscui me, neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me praebui.

18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

19. Et aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni, quia forsitan viro alii conservasti me.

20. Nou est enim in hominiis potestate consilium tuum.

21. Hoc autem pro certo habet omnis, qui te colit, quod vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur; si autem in tribulatione fuerit, liberabitur; et si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit.

22. Nou enim delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis, et post lacrymationem et fletum exultationem infundis.

23. Sit nomen tuum, Deus Israël, benedictum in saccula.

24. In illo tempore exaudiae sunt preces amborum in conspectu gloriae summi Dei;

25. et missus est angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos annos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatae.

CAPUT IV.

Tobias, cum se brevi putaret moriturum, filio piissima salutis monita inculcat, eleemosynae virtutem declarat, et de decem argenti talentis Gabelo mutuo datis indicat.

(A. M. 3299.)

1. Igitur cum Tobias putaret, orationem suam excludiri, ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiah filium suum *)

2. dixitque ei: Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in corde tuo quasi fundamentum construe.

3. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli; et honorem habebis matri tuae omnibus diebus vitae ejus. (Exod. 20, 12. Eccli. 7, 29.)

4. Memor euim esse debes, quae et quanta pericula passa sit propter te in utero suo.

5. Cum autem et ipsa compleverit tempus vitae sue, sepelias eam circa me.

6. Omnibus autem diebus vitae tuae in mente habeto Deum; et cave, ne aliquando peccato consentias, et praetermittas praecpta Domini Dei nostri.

7. Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertire faciem tuam ab ullo pauperi; ita enim fiet, ut nec a te avertatur facies Domini. (Prov. 3, 9. Eccli. 1, 1. et 14, 13. Luc. 14, 13.)

8. Quo modo potueris, ita esto misericors. (Eccli. 35, 12.)

9. Si multum tibi fuerit, abundantanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.

10. Praemium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.

11. Quoniam eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur, animam ire in tenebras. (Eccli. 29, 15.)

12. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

13. Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione, et praeter uxorem tuam numquam patiaris crimen sciare. (1. Thess. 4, 3.)

14. Superbiā numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipsa enim initium sumvit omnis perditio. (Gen. 3, 5.)

15. Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, et merces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. (Lev. 19, 13. Deut. 24, 14.)

16. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide, ne tu aliquando alteri facias. (Matth. 7, 12. Luc. 6, 31.)

17. Panem tuum cum esurientibus et egeuis comedie, et de vestimentis tuis nudos tege. (Luc. 14, 13.)

18. Panem tuum, et vinum tuum super sepulturam justi constitue, et noli ex eo manducare, et bibere cum peccatoribus.

19. Consilium semper a sapiente require.

*) Annun agentem circiter 20.

20. Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo, ut vias tuas dirigat, et omnia consilia tua in ipso permaneant.

21. Indico etiam tibi fili mi, dedisse me decem talenta a genti, dum adhuc infantulus essem, Gabelo in Rages civitate Medorum, et chirographum ejus apud me habeo.

22. Et ideo perquiere, quo modo ad eum pervenias, et recipias ab eo supra memeratum pondus argenti, et restituas ei chirographum suum.

23. Noli timere fili mi; pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, et recesserimus ab omni peccato, et fecerimus bene. (*Rom. 8, 17*)

CAPUT V.

Tobiae, socium ac ducem itineris in Rages Medorum querentem, Raphael angelus ignotus occurrit, cui pater filium committit. Quibus profectis mater filii deflet absentiam.

1. Tunc respondit Tobias patri suo, et dixit: Omnia, quaecunque praecipisti mihi, faciam pater.

2. Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, et ego eum ignoror; quod signum dabo ei? Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cogouvi.

3. Tunc pater suus respondit illi, et dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo, quod dum illi ostenderis, statim restituet.

4. Sed perge nunc, et inquire tibi aliquem fidem virum, qui eat tecum salva mercede sua, ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

5. Tunc egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem praecinctum, et quasi paratum ad ambulandum.

6. Et iguorans, quod angelus Dei esset, salutavit eum, et dixit: Unde te habemus bone juvenis?

7. At ille respondit: Ex filiis Israël. Et Tobias dixit ei: Nostri viam, quae dicit in regionem Medorum?

8. Cui respondit: Novi, et omnia itinera ejus frequenter ambulavi, et mansi apud Gabelum fratrem nostrum, qui moratur in Rages civitate Medorum, quae posita est in monte Echbanis.

9. Cui Tobias ait: Sustine me, obsecro, donec haec ipsa nuntiem patri meo.

10. Tunc ingressus Tobias indicavit universa haec patri suo. Super quae admiratus pater, rogavit, ut introiret ad eum.

11. Ingressus itaque salutavit eum, et dixit: Gaudium tibi sit semper.

12. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedebo, et lumen coeli non video?

13. Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est, ut a Deo cureris.

14. Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabe-

lum in Rages civitatem Medorum? Et cum redieris, restituam tibi mercedem tuam.

15. Et dixit ei angelus: Ego ducam, et reducam eum ad te.

16. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?

17. Cui Raphael angelus dixit: Genus queraris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?

18. Sed ne forte sollicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius.

19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto, ne irascaris, quod voluerim cognoscere genus tuum.

20. Dixit autem illi angelus: Ego sanum ducam, et sanum tibi reducam filium tuum.

21. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, et sit Deus in itinero vestro, et angelus ejus comitetur vobiscum.

22. Tunc paratis omnibus, quae erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo et matri sue, et ambulaverunt ambo simuli.

23. Cumque profecti essent, coepit mater ejus flere, et dicere: Baculum sencutus nostrae tulisti, et transmisisti a nobis. (*Infr. 10, 4*)

24. Numquam fuisse ipsa pecunia, pro qua inisisti eum!

25. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum.

26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, et salvus revertetur ad nos, et oculi tui videbunt illum.

27. Credo enim, quod angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia, quae circa eum geruntur, ita, ut cum gaudio revertatur ad nos.

28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, et tacuit.

CAPUT VI.

Angeli hortatu Tobias in radente piscem apprehendit et exenterat, cor ejus, fel et jecur ad medicamenta reservans, et ad Raguelum divertunt, ut jussu angelii petat in uxorem illius filiam Saram, cuius septem viros occiderat daemonium, discens ab angelo, quo fine suscipiendum ac servandum sit conjugium.

(A. M. 3299.)

1. Profectus est autem Tobias, et canis sequutus est eum, et mansit prima mansione juxta fluvium Tigris.

2. Et exivit, ut levaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum.

3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me.

4. Et dixit ei angelus: Apprehende brachiam ejus, et trahe eum ad te. Qued

cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitare coepit ante pedes ejus.

5. Tunc dixit ei angelus: Exentera hunc pissem, et cor ejus, et fel, et jecur repone tibi; sunt enim haec necessaria ad medicamenta utiliter.

6. Quod cum fecisset, assavit carnes ejus, et secum tulerunt in via; cetera salierunt, quae sufficerent eis, quounque pervenirent in Rages civitatem Medorum.

7. Tunc interrogavit Tobias angelum, et dixit ei: Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista, quac de pise servare jussisti?

8. Et respondens angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus daemoniorum, sive a viro, sive a muliere ita, ut ultra uon accedat ad eos.

9. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, et sanabuntur.

10. Et dixit ei Tobias: Ubi vis, ut manemus?

11. Respondensque angelus, ait: Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, et hic habet filiam, nomine Saram, sed neque masculum, neque foemina ullam habet aliam praeter eam.

12. Tibi debetur omnis substantia ejus, et oportet, eam te acipere conjugem. (*Cum. 27, S. et 33, S.*)

13. Pete ergo eam a patre ejus, et dabit tibi eam in uxorem.

14. Tunc respondit Tobias, et dixit: Audio, quia tradita est septem viris, et mortui sunt; sed et hoc audivi, quia daemonium occidit illos.

15. Timeo ergo, ne forte et mihi haec eveniant, et cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos.

16. Tunc angelus Raphael dixit ci: Audi me, et ostendam tibi, qui sunt, quibus praevalere potest daemonium.

17. Hi namque, qui conjugum ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua mente excluant, et suae libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem daemonium super eos.

18. Tu autem, cum acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies contineas esto ab ea, et nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.

19. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur daemonium.

20. Secunda vero nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris.

21. Tertia autem nocte benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes.

22. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahae benedictionem in filiis consequaris.

Raguel petitat a Tobia Saram filiam in uxorem tradit consilio Raphaelis, et scriptis conjugii litteris, nuptiae celebrantur.

CAPUT VII.

(A. M. 3299.)

1. Ingressi sunt autem ad Raguel, et suscepit eos Raguel cum gaudio.

2. Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annae uxori suae: Quam similis est juvenis iste consobrino meo!

3. Et cum haec dixisset, ait: Unde estis juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Nineve.

4. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus.

5. Cumque multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguel: Tobias, de quo interrogas, pater istius est.

6. Et misit se Raguel, et cum lacrymis osculatus est eum. Et plorans supra colum ejus,

7. dixit: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni et optimi viri filius es.

8. Et Anna uxor ejus, et Sara ipsorum filia lacrymatae sunt.

9. Postquam autem locuti sunt, praecepit Raguel, occidi arietem, et parari convivium. Cumque hortaretur eos discubere ad prandium,

10. Tobias dixit: Hic ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirimes, et promittas mihi Saram filiam tuam.

11. Quo auditu verbo Raguel expavit, sciens, quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam, et timere coepit, ne forte et huic similiter contingat. Et cum intaret, et non daret petenti illum responsum,

12. dixit ei angelus: Noli timere dare eam isti, quoquam huic timenti Deum debetur conjux filia tua; propterea alius non potuit habere illam.

13. Tunc dixit Raguel: Non dubito, quod Deus preces et lacrymas meas in conspectu suo admirerit.

14. Et credo, quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista coniugareretur cognitio suae secundum legem Moysis; et nunc noli dubium gerere, quod tibi eam tradam. (*Cum. 36, 6.*)

15. Et apprehendens dexteram filiac suae, dextrae Tobiae tradidit, dicens: Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob vobiscum sit, et ipse conjugat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.

16. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii.

17. Et post haec epulati sunt, benedicentes Deum.

18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, et praecepit ei, ut praepararet alterum cubiculum.

19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, et lacrymata est.

20. Dixitque ei: Forti animo esto filia mea; Dominus coeli det tibi gaudium praetatio, quod perpessa es.

CAPUT VIII.

Tobias, thalamum ingressus, partem jecoris piscis assat, et daemonio a Raphaele ligato, Tobias et Sara simul orantes noctem transiungunt incolumes. Quapropter replete, quod paratum erat, sepulchro, actisque Deo gratiis a Sarae parentibus, laetum apparatur convivium, et pro dote medietas bonorum assignatur, cedente et reliqua medietate post parentum obitum.

(A. M. 3299.)

1. Postquam vero coenaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.

2. Recordatus itaque Tobias sermonum angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos.

3. Tunc Raphael angelus apprehendit daemonium, et religavit illud in deserto superioris Aegypti.

4. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exurge, et deprecemur Deum hodie, et cras, et secundum cras, quia his tribus noctibus Deo jungimur; tercia autem transacta nocte in nostro erimus coniugio.

5. Filii quippe sanctorum sumus, et non possunus ita conjungi, sicut gentes, quae ignorauit Deum.

6. Surgeutes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sauitas daretur eis.

7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te coeli et terrae, mareque et fontes, et flumina, et omnes creaturae tuae, quae in eis sunt.

8. Tu fecisti Adam de limo terrae, destinique ei adjutorium Hevam. (Gen. 2,7.)

9. Et nunc, Domine, tu scis, quia non luxuriae causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur uomen tuum in saecula saeculorum.

10. Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis, et cōsenescamus ambo pariter sani.

11. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri iussit Raguel servos suos, et abierrunt cum eo pariter, ut foderent sepulchrum.

12. Dicebat euim: Ne forte simili modo evenerit ei, quo et ceteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.

13. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei:

14. Mitte unam ex ancillis tuis, et videat, si mortuus est, ut sepeliam eum, antequam illucescat dies.

15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quae ingressa cubiculum, reperit eos salvos et incolunes, secum pariter dormientes.

16. Et reversa, nuntiavit bonum nuntium; et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet et Anna uxor ejus,

17. et dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israël, quia non contigit, quemadmodum putabamus.

18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, et exclusisti a nobis inimicum persequeunte nos.

19. Misertus es autem duobus unicis. Fecis eos, Domine, plenis benedictis te, et sacrificium tibi laudis tuae et suee sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.

20. Statimque praecepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam elucesceret.

21. Uxori autem suae dixit, ut instrueret convivium, et præpararet omnino, quae in cibos erant iter agentibus necessaria.

22. Duas quoque pinguis vaccas, et quatuor arices occidi fecit, et parari epulas omnibus viciniis suis, cunctisque amicis.

23. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.

24. De omnibus autem, quae possidebat Raguel, dimidiā partem dedit Tobiae, et fecit scripturam, ut pars dimidia, quae supererat post obitum eorum, Tobiae domino deveiret.

CAPUT IX.

Raphael Tobiae rogatu ad Gabelum pergit. Quem recepta pecunia ad Tobiae nuptias adducit; ille autem Tobiae ac Sarae benedit.

(A. M. 3299.)

1. Tunc vocavit Tobias angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto, ut auscules verba mea.

2. Si ne ipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiae tuae.

3. Tamen obsecro te, ut assumas ibi animalia sive servitia, et vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum, reddasque ei chirographum suum, et recipias ab eo pecuniā, et roges eum venire ad nuptias meas.

4. Scis enim ipse, quoniam numerat pater meus dies; et si tardavero una die plus, contristatur anima ejus.

5. Et certe vides, quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.

6. Tunc Raphael, assumens quatuor ex servis Raguelis, et duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit; et inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, et recepit ab eo omnem pecuniā.

7. Indicavitque ei de Tobia filio Tobiae omnia, quae gesta sunt, fecitque eum secum venire ad nuptias.

8. Cumque ingressus esset dominum Raguelis, invenit Tobiam discubentem; et exiliens, osculati sunt se invicem, et flevit Gabelus, benedixitque Deum,

9. et dixit: Benedic te Deus Israël, quia filii es optimi viri, et justi, et timenter Deum, et eleemosynas facientis.

10. Et dicatur benedictio super uxorem tuam, et super parentes vestros;

11. et videatis filios vestros, et filios filiorum vestrorum usque in tertiam et quartam generationem, et sit semper vestrum benedictum a Deo Israël, qui regnat in saecula saeculorum.

12. Cumque omnes dixissent: Amen, accesserunt ad convivium; sed et cum timore Domini neptiarum convivium exercabant.

CAPUT X.

Parentes Tobiae longam ejus moram anxie queruntur; ille autem aegre obtinet, ut a Raguel dimittatur, accepta dote et uxore. Porro Raguel illis bene precando admonet filiam de officio matrisfamilias.

(A. M. 3299.)

1. Cum vero moras faceret Tobias causa neptiarum, solicitus erat pater ejus Tobias, dicens: Putas, quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi?

2. Putasne, Gabelus mortuus est, et nemo reddet illi pecuniam?

3. Coepit autem contristare nimis ipse, et Anna uxor ejus cum eo, et cooperunt ambo simul flere, eo quod die statuto minime reverteretur filius eorum ad eos.

4. Flebat igitur mater ejus irremediablebus lacrymis, atque dicebat: Heu heu me fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae, solatum vitae nostrae, spem posteritatis nostrae? (Supr. 5, 23.)

5. Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis.

6. Cui dicebat Tobias: Tace, et noli turbari, sanus est filius noster; satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum.

7. Illa autem nullo modo consolari poterat; sed quotidie exiliens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

8. At vero Raguel dicebat ad generum suum: Mane hic, et ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum.

9. Cui Tobias ait: Ego novi, quia pater meus et mater mea modo dies computant, et cruciatur spiritus eorum in ipsis.

10. Cumque verbis multis rogaret Rагuel Tobiam, et ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, et dimidiā partem omnis substantiae sue in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, et in vaccis, et in pecunia multa, et salvum atque gaudentem dimisit eum a se,

11. dicens: Angelus Domini saucus sit in itinere vestro, perducatur vos incolumes, et inveniatis omnia recte circa parentes vestros, et videant oculi mei filios vestros, priusquam moriar.

12. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, et dimiserunt ire,

13. mouentes eam honorare socios, diligere maritum, regere familiam, gubernare donum, et seipsam irreprehensibilem exhibere.

II.

CAPUT XI.

Relictis in itinere Sara reliquaque familia, Tobias et Raphael praecedentes, laete a parentibus Tobiae excipiuntur. Quo patris oculos felle jecoris liniente, ille risum recipit. Quapropter actis Deo gratiis, post adventum Sarae ac familiæ septem diebus laeti epulantur.

(A. M. 3299.)

1. Cumque reverterentur, pervenerunt ad Charan^{*)}, quae est in medio itinere contra Niniven, undecimo die.

2. Dixitque angelus: Tobia frater, scis, quemadmodum reliquisti patrem tuum.

3. Si placet itaque tibi, praecedamus, et lento gradu sequantur iter nostrum familiæ simul cum conjugé tua, et cum animalibus.

4. Cumque hoc placuisse, ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis; erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt.

5. Anna autem sedebat secus viam quotidie in superculo montis, unde respicere poterat de longinquuo.

6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, et illico agnoscit venientem filium suum, currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus.

7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi intraveris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum, et gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum.

8. Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum; scias enim, quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit pater tuus lumen coeli, et in aspectu tuo gaudebit.

9. Tunc praecucurrit canis, qui simul fuerat in via, et quasi nuntius adveniens, blandimento suae caudæ gaudebat.

10. Et consurgens cæcus pater ejus coepit offendens pedibus currere, et data manu puer, occurrit obviam filio suo.

11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, et cooperunt ambo flere præ gaudio.

12. Cumque adorassent Deum, et gratias egissent, conserderunt.

13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui.

14. Et sustinuit quasi dimidiā fere horam, et coepit albugo ex oculis ejus quasi membrana ovi egredi.

15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.

16. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, et uxor ejus, et omnes, qui sciebant eum.

17. Dicebatque Tobias: Benedico te Domine Deus Israël, quia tu castigasti me, et tu salvasti me; et ecce ego video Tobiam filium meum.

^{*)} Hebr. Acrim; unde non videtur esse illa Abrahami, sed alia inter Ragem et Niniven.

19. Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus, et omnis familia sana, et pecora, et canicli, et pecunia multa uxor; sed et illa pecunia, quam receperat a Gabelo.

19. Et narravit parentibus suis omnium beneficia Dei, quae fecisset circa eum per hominem, qui eum duxerat.

20. Veneruntque Achior et Nabath, consobrini Tobiae, gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis, quae circa illum ostenderat Deus.

21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gudio magno gavisi sunt.

CAPUT XII.

Tobias, cum filio de mercede Raphaelis consultans, auditisque, quae sibi ac filio praestiterat, beneficiis, medietatem offert omnium, quae attulerauit; at ille se Dei angelum declarat, et post relevata alia mysteria in coelum subteritur. Quo facto, iti in terram proni ruentes, Deum benedicunt.

(A. M. 3299.)

1. Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum?

2. Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quiam mercede dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficis ejus?

3. Me duxit et reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, et daemonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen coeli, et honis omnibus per eum replete sumus. Quid illi ad haec poterimus dignum dare?

4. Sed peto te pater mihi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus, quae allata sunt, sibi assumere.

5. Et vocantes eum, pater scilicet et filius, tulerunt eum in partem, et rogare coeperunt, ut dignaretur dimidiad partem omnium, quae attularent, acceptam habere.

6. Tunc dixit eis occule: Benedicite Deum coeli, et coram omnibus viventibus confiteamini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.

7. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est; opera autem Dei revealare et confiteri honorificum est.

8. Boua est oratio cum jejunio, et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere,

9. quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est, quae purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam aeternam.

10. Qui autem faciunt peccatum et iniuriam, hostes sunt animae sueae.

11. Manifesto ergo vobis veritatem, et non abscondam a vobis occultum sermonem.

12. Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino,

13. et quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.

14. Et nunc misit me Dominus, ut curarem te, et Sarum uxorem filii tui a daemonio liberarem.

15. Ego enim sum Raphael angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.

16. Cumque haec audissent, turbati sunt, et trementes cederunt super terram in faciem suam.

17. Dixitque eis angelus: Pax vobis, nolite timere.

18. Etenim cum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram; ipsum benedicite, et cantate illi.

19. Videbar quidem vobiscum manducare, et bibere; sed ego cibo invisibili, et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.

20. Tempus est ergo, ut revertar ad eum, qui me misit; vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus.

21. Et cum haec dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, et ultra eum videre non potuerunt.

22. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum, et exurgentis narraverunt omnia mirabilia ejus.

CAPUT XIII.

Tobias senior benedicit ac confitetur Domino, et unirersos ad id ipsum hortatur, prophetat, quoque de restitutione et magna felicitate futura Jerusallem.

(A. M. 3299.)

1. Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, et dixit: Magnus es, Domine, in aeternum, et in omnia saecula regnum tuum,

2. quoniam tu flagellas, et salvas, deducis ad inferos, et reducis; et non est, qui effugiat manum tuam. (Deut. 32, 39. I. Reg. 2, 6. Sap. 16, 13.)

3. Confitemini Domino filii Israël, et in conspectu gentium laudate eum,

4. quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quae ignorant eum, ut vos enarratis mirabilia ejus, et faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens praeter eum.

5. Ipse castigabit nos propter iniquitates nostras, et ipse salvabit nos propter misericordiam suam.

6. Aspice ergo, quae fecit nobiscum, et cum timore et tremore confitemini illi, regemque saeculorum exaltate in operibus vestris.

7. Ego autem in terra captivitatis meae conlubebor illi, quoniam ostendit maiestatem suam in gentem peccatricem.

8. Convertimini itaque peccatores, et facite justitiam coram Deo, credentes, quod faciat vobiscum misericordiam suam.

9. Ego autem et anima mea in eo laetabimur.

10. Benedicite Dominum omnes electi ejus, agite dies laetitiae, et confitemini illi.

11. Jerusalem civitas Dei, castigavit *) te Dominus in operibus manuum tuarum.

*) Gr. castigabit.

12. Confitere Domino in bonis tuis, et benedic Deum saeculorum, ut reaedificet in te tabernaculum suum, et revocet ad te omnes captivos, et gaudeas in omnia saecula saeculorum.

13. Luce splendida fulgebis, et omnes fines terrae adorabunt te.

14. Nationes ex louginquo ad te venient, et munera deferebunt, adorabunt in te Dominum, et terram tuam in sanctificationem habebunt. (*Isai. 60, 5.*)

15. Nouem enim magnum invocabunt in te.

16. Maledicti erunt, qui contemserint te, et condemnati erunt omnes, qui blasphemaverint te, beuedictique erunt, qui aedificaverint te.

17. Tu autem in etabericis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, et congregabuntur ad Dominum.

18. Beati omnes, qui diligunt te, et qui gaudent super pace tua.

19. Anima mea, benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam a cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noster.

20. Beatus ero, si fuerint reliquiae semi-nis mei ad videndum claritatem Jerusaleni.

21. Portae Jerusalem ex sapphiro et smaragdo aedificabuntur, et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. (*Apoc. 21, 18.*)

22. Ex lapide candido et mundo omnes plateae ejus sternebuntur, et per vicos ejus alleluia cantabitur.

23. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, et sit regnum ejus in saecula saeculorum super eam. Amen.

CAPUT XIV.

Tobias senior, moriturus completis 102 aetatis suae annis, filium ac nepotes ad pietatem hortatur, utque sepultis parentibus e Ninive migrant, quam revertendam dicit, et Jerusalem instaurandam. Quod filius observans, tandem ad soceros revertitur, ibique completis 99 annis moritur.

1. Et consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, et vidit filios nepotum suorum.

(*A. M. 3341. Ant. Chr. 663.*)

2. Completi itaque annis centum duobus^{*)}, sepultus est honorifice in Niui.

3. Quinquaginta namque et sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius vero recepit.

4. Reliquum vero vitae suae in gudio fuit, et cum bovo profectu timoris Dei perrexit in pace.

^{*)} Gr. centum quinquaginta octo.

5. In hora autem mortis suae vocavit ad se Tobiam filium suum, et septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis:

6. Prope erit interitus Ninive; non enim excidit verbum Domini, et fratres nostri, qui dispersi^{**}) sunt a terra Israël, revertentur ad eam. (*I. Esdr. 3, 8.*)

7. Omois autem deserta terra ejus replebitur, et domus Dei, quae in ea incensa^{***}) est, iterum renedificabitur; ibique revertentur omnes timentes Deum,

8. et relinquunt gentes idola sua, et ventient in Jerusalem, et inhabitabunt in ea,

9. et gaudebunt in ea omnes reges terrae, adorantes regem Israël.

10. Audite ergo, filii mei, patrem vestrum. Servite Dominum in veritate, et iniquitate, ut faciatis, quae placita sunt illi;

11. et filiis vestris mandate, ut faciant iusticias et eleemosynas, ut sint meiores Dei, et benedicant eum in omni tempore in veritate, et in tota virtute sua.

12. Nunc ergo, filii, audite me, et nolite mauere hic; sed quacunque die sepieterrit matrem vestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros, ut exeat hinc.

13. Video enim, quia iniquitas ejus finem dabit ei.

14. Factum est autem post obitum matris suae, Tobias abscessit ex Ninive cum uxore sua, et filiis, et filiorum filiis, et reversus est ad soceros suos;

15. invenitque eos incolumes in senectute bona, et curam eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum, et omnem haereditatem domus Raguelis ipse perceperit, viditque quintam generationem, filios filiorum suorum.

16. Et completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio sepielirent eum.

17. ****) Omnis autem cognatio ejus, et omnis generatio ejus in bona vita, et in sancta conversatione permanxit ita, ut accepti essent tam Deo, quam hominibus, et cunctis habitantibus in terra.

^{*)} Hebr. dispergentur.

^{**) Hebr. comburetur; haec enim futura spiritu propheticō praedixit Tobias, quae ipse videre minime potuit.}

^{***) In Graeco et Syr. additur, cum audivisse interitum Ninives, priusquam moreretur, quae a Nahuchodonosore et Assuero capta est, id est, a Nabopolassare, Nahuchodonosoris Magni patre, et Astyage (Assueri quoque nomine Dan.9, appellato) Cyri avo, qui conjunctis viribus Niniveri oppugnarunt; unde etiam Syrus ait captivitatem, in quam ipsam duxerunt in Mediam, idque anno 95, in iusta iusticia captivitate, hoc est A. M. 3378. Atque ita Tobias junior, qui hic dicitur vixisse 99 annos, fuit annorum 4, cum abduceretur; et eversa est Ninive, Josia regnante, ut in commentariorū in *Jonah prooemio Hieronymus* quoque confirmat.}

LIBER JUDITH.

De Judith tempore et historia varie disputant eruditii. Hanc alii ante captivitatem collocant, alii post reductum populum, imperantibus Persis. Nos diu haerentes, ut cum doctis plurimis in priorem partem magis inclinaremus, fecit, quod et Ecbatanam conditam, et Ninivem eversam ante ipsam captivitatem legamus. Accedit etiam, quod sui juris tum erant Judaei, et tam potens Hierusalem, ut auderer potentissimo cuique resistere, cum contra fuerit post datum a Cyro libertatem. Et certe si Persarum monarchia tantam a Judaeis, sibi paulo ante subditis, ignominiam accepisset, qui factum fuisset, ut numquam postea Persae ab ingratis et perduellionibus poenam tantae rebellionis repeterent? Adde, quod Nabuchodonosor ille Ciliciam, Damascum, Palaestinam, vicinasque regiones occupare conatus sit, quas reges Persarum sine controversia obtinebant; ut omittam, nusquam legi, reges Persarum in urbe Nino regiam habuisse, aut cuiquam eorum Nabuchodonosoris nomen umquam esse attributum, ut haec illis historia possit accommodari.

Post restitutum itaque Manassem istam expeditionem accidisse arbitramur. Anno etenim 1. Olymp. 18. condita est Ecbatana, ut in graeco Eusebii chronicō refertur; is est autem Per. Jul. 4006., cum Manasses regnum inierit anno ejusdem periodi 4016., mundi 3306., captusque demum videatur anno regni sui 21., quo tempore novis colonis in Samariam ab Assaradone missis, ut est Esdrae 4., A. M. 3327., principes exercitus regis assyrii in vicinam Judaeam excurrentes, cum in vepretis quibusdam latitantem ceperunt. Nam qui sexto vel septimo regni sui anno ejus captivitatem adscribunt, non satis mihi attendisse videntur, vix fieri potuisse, ut adolescens, a piissimo patre, et a sanctissimo propheta Isaia consanguineo suo optimis moribus imbutus, tam cito ad omnia sclera, omnemque crudelitatem prorumperet. At cum Ecbatae conditor Dejoces, qui regnum iniit anno Per. Jul. 4018., nominetur ab Herodoto, et Arphaxad a sacra historia, magno id argumento est, eundem ejusdem urbis esse conditorem, sed binominem.

Nabuchodonosor vero, qui hic habetur, Saosduchinum esse appetat, Assaradonis filium, Sennacheribi nepotem. Probatur id non solum ex continenti historia, et diligentī annorum compositione, sed etiam ex eo, quod, ut Nabuchodonosor iste anno regni sui 12. Arphaxadem vicit, ita Dejocis exitus circa initium quoque duodecimi anni Saosduchini ab Herodoto notatur. Saosduchinius ergo ille et in regia Assyriorum Ninive regnasse dicitur, et Nabuchodonosor in hac eadem historia, a babylonensi aliquo Judeo chaldaice scripta, quasi communī Babyloniorum vocabulo appellatur, sive quod proprio nomine parum notus esset apud Dei populū, qui de uno fere Holoferne audierat, sive quod scriptor amborum imperiorum conjunctionem sic indicare voluerit. Deficiente enim Babyloniorum stirpe regia, Assaradon eos sub antiquum Assyrorum jugum jam, cum haec agerentur, reduxerat, et cum scriberentur, Ninive etiam a Nabopolassare, Nabuchodonosoris Magni patre, funditus eversa, ut supra ad finem Tobiae vidimus, in Babylonem utrinque regni sedes translata tandem erat, ut ex chronologia nostra intelligi datur. Hic itaque Saosduchinius, anno regni sui 13. ingentes ex devicto Dejoce sive Arphaxade animos concipiens, de universis gentibus debellandis consilium iniit, ac Holofernem, Persam genere, ducem militiae suae bellicosum impribus ac ferocem, adversus occidentis regna misit. Quod evenisse volumus anno Per. Jul. 4058., mundi (ex nostro ca'culo) 3348., Manassis 42.

His ita constitutis, fere diluunter omnia, que ab aliis objici solent. Nam Holofernes iste potuit inquirere de moribus, opibus, ducibus hujus populi, vel quia sibi ignota, utpote alienigenae, et diu post Manassis captivitatem advenienti, vel ut melius omnia, quod diligentiores solent duces, distinctiusque cognosceret. Et Achior recte respondit, eos, cum recessissent

a Deo, exterminatos proeliis a multis nationibus, puta Philisthaeis, Syris, Aethiopibus, Aegyptiis, et plurimos eorum captivos abductos in terram non suam, puta a Salmanasare, capta Samaria, ante annos 65; et eosdem nuper ex dispersione, qua fuerant dispersi, adunatos, iterum Jerusalem possidere, quam scilicet vel ab hostibus capti, vel timore perterriti deseruerant, cum ante annos 21 Manasse captivo abducto, alii hinc inde fuga et latibulis saluti consoluissent, alii etiam cum ipso rege Babylonem abducti, tardius fortassis remissi essent.

Favet etiam summi sacerdotis Eliachimi sive Joachimi nomen, qui sub Manasse exitis perhibetur, et non solum tunicam et cingulum habuisse, (hoc est, potestatem sacerdotalem) sed quasi patrem fuisse habitantibus Jerusalem, et clavem domus David gessisse, ut ipso aperiente non esset, qui clauderet, aut claudente, qui aperiret, ut est Isaiae 22. Quibus verbis satis declaratur, omne jus omnemque penes eum auctoritatem fuisse. Manasses enim, scelerum poenitens, tunc quasi privatus, ut videtur, agebat, nihilque nisi de summi sacerdotis consilio gerebat, cum alioquin etiam inter Moysis instituta positum fuisse, referat Josephus, ut nihil ageret rex nisi de pontificis et seniorum sententia; et tunc praecipue Manasses, totis viribus ad morum mutationem intendens, et ad omnem, qua Deum posset prosequi, religionem, ait idem, hac in una tantum re per reliquum vitae totus fuerit, ut se gratum pro accepta salute praestaret, gaudens etiam, ea, quae de summo sacerdote Eliachim et paterna ejus in Hebraeos auctoritate vaticinatus fuerat Isaia, reipsa compleri.

De aetate Judith hoc insuper considerandum, quod habet Scriptura, ipsam videlicet in domo viri sui mansisse, sive, ut habent graeci codices, senuisse ad annum aetatis 105., nec toto vita ejus tempore, nec multis post annis repertum esse, qui Israëlem turbaret. Ex eo nos eam annorum fuisse circiter 64, cum ad Holofernem accessit, colligimus. Nec est, quod miretur quis, mulierem isto praelesterni saeculo venustatem ad hos annos retinere potuisse, cum nos hoc etiam tempore quinquageneriae mulieri id contigisse viderimus, et alioqui Judith ratione totius vitae, quam vixit, aetatis fere adhuc mediae, integrae quidem certe, necessario tunc haberi debuerit. Sic sane de Sara olim factum legimus Gen. 20., ut, cum esset annorum 90, adhuc expeteretur a regibus et raperetur. Adde, quod Deus ipsi Judithae, ut testatur Scriptura, splendorem conferebat singularem. Superstes ergo fuerit Judith adhuc annis 41, hoc est, ad annum usque M. 3389., a quo 5 restant usque ad annum 3394., quo, a Neehaone rege Aegypti Josia percusso, superioris temporis laetitia in luctum et moerorem versa est.

Ceterum non hic omittendum, quod olim praefatus est Hieronymus: se librum hunc e Chaldaeo magis sensum e sensu, quam ex verbo verbuni referentem, una lucubratiuncula transtulisse; multorum codicum varietatem vitiosissimam amputasse; sola ea, quae intelligentia integra in verbis chaldaeis invenire potuit, latinis expressisse. Sed Graeci aliud exemplar secuti sunt, in quo praecipiunt movent difficultatem illa Achioris verba 5, 22.: *Kai ο ναὸς τοῦ θεοῦ αὐτῶν ἐγένηση εἰς ἔδαφος, et templum Dei ipsorum factum est in solum.* Quod alii accipiunt pro solo est adaequatum; ut probent, hanc historiam post eversionem templi et captivitatem esse collocandam. Alii vero sic interpretantur: *Habitu est ut profanum solum, ita, ut eam profanationem tantum intelligi velint, quae a Manasse inducta (IV. Reg 21, 4. et 5.) eo captivo abducto adhuc augeri potuit.* Certe de Josia ejus nepote legimus, quod ingenti vi pecuniae instauraverit templum Domini ac contignationes, quas destruxerant reges Juda. Et alioqui, qui hanc historiam vel Cambysis tribuunt, vel Xerxis magnae expeditioni accommodant, non satis attendunt, illum ne octavum quidem regni annum adimplevisse; hunc vero anno regni 5. contra Graecos movisse, cum Nabuchodonosor, de quo hic narratur, anno demum regni sui 13. de universa terra subjuganda consilium illud inierit. Infr. 2. Nec magis audiendi, qui Darium Hyrcaspis hic addu-

cunt, quod omnino sacrae repugnat historiae, cum ille de Judaeis sit semper bene meritus; ut omittam, Ninivem longe antea eversam. De qua tamen tota controversia judicent eruditi.

Antiquam porro hujus libri auctoritatem esse, vel ex eo patet, quod resert Hieronymus, hunc in sanctarum Scripturarum numero nicaenam synodus computasse.

CAPUT I.

Nabuchodonosor victo rege Medorum, cunctis regnis imperare cupiens, nuntios ad ea mittit, quibus absque honore remissis, indignatus jurat, se id ulturum.

1. Arphaxad *) itaque, rex Medorum, subjugaverat multas gentes imperio suo, et ipse aedificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis,

2. ex lapidibus quadratis et sectis. Feicit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, et in altitudinem cubitorum triginta; turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum.

3. Per quadrum vero earum latus utrumque vicinorum pedum spatio tendebatur, posuitque portas ejus in altitudinem turrium;

4. et gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, et in gloria quadrigarum suarum.

(A. M. 3317. Ant. Chr. 657. Per. Jul. 1057.)

5. Anno igitur duodecimo regni sui Nabuchodonosor rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad, et obtinuit eum

6. in campo magno, qui appellatur Raganu, circa Euphraten, et Tigrinu, et Jadason in campo Erioch regis Elicorum.

7. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor, et cor ejus elevatum est; et misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, et Damasco, et Libano,

8. et ad gentes, quae sunt in Carmelo, et Cedar, et iuhabitantes Galilaem in campo magno Esdrelon,

9. et ad omnes, qui erant in Samaria, et trans flumen Jordanem usque ad Jerusalem, et omnem terram Jesse, quoque pervenierunt ad terminos Aethiopiae.

10. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum,

11. qui omnes uno animo contradixerunt, et remiserunt eos vacuos, et sine honore abjecerunt.

12. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam juravit per thronum et regnum suum, quod defendere se de omnibus regionibus his.

*) Is videtur esse Dejoces, qui Arbaci successerat in imperio Medorum.

CAPUT II.

Holofernes a Nabuchodonosor mittitur, omnia regna et populos vastaturus. Desribitur potentia exercitus ipsius. Multisque locis per ipsum expugnatis, vehemens timor universos invasit.

(A. M. 3318.)

1. Anno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vigesima et secunda die mensis primiti factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se.

2. Vocavitque omnes maiores natu, omnesque duces, et bellatores suos, et habuit cum eis mysterium consilii sui,

3. dixitque, cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio.

4. Quod dictum cum placuisse omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiae suae,

5. et dixit ei: Egressere adversus omnem regnum occidentis, et contra eos praecipe, qui contemserunt imperium meum.

6. Non parcat oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.

7. Tunc Holofernes vocavit duces, et magistratus virtutis Assyriorum, et dinumeravit viros in expeditionem, sicut praecepit ei rex, centum viginti millia pedum pugnatorum, et equitum sagittariorum duodecim millia.

8. Omnemque expeditionem suam fecit praeire in multitudine innumerabilium camelorum cum his, quae exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armata, gregesque ovium, quorum non erat numerus.

9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.

10. Aurum vero, et argentum de domo regis assumxit multum nimis.

11. Et profectus est ipse, et omnis exercitus cum quadrigis, et equitibus, et sagittariis, qui cooperuerunt faciem terrae sicut locustae.

12. Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Auge, qui sunt a sinistro Ciliciae, ascenditque omnia castella eorum, et obtinuit omnem munitionem.

13. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, praedavitque omnes filios Tharsis, et filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, et ad austrum terrae Celion.

14. Et transiit Euphraten, et venit in Mesopotamiam, et fregit omnes civitates excelsas, quae erant ibi, a torrente Mambre, usquequo pervenierunt ad mare,

15. et occupavit terminos ejus a Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum.

16. Abduxitque omnes filios Madian, et prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii.

17. Et post haec descendit in campos Damasci in diebus messis, et succedit omnia sata, omnesque arbores, et vineas fecit incidi.

18. Et occidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

CAPUT III.

Holoferni se ultra dedunt universarum urbium ac provinciarum principes, ex quibus auxiliares sibi assumit; et tamen ipsorum civitates ac deos destruit, quo solus Nabuchodonosor deus habetur.

1. Tunc miserunt legatos suos universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriae scilicet, Mesopotamiae, et Syriae Sobal, et Libyae, atque Ciliciae, qui venientes ad Holofernum, dixerunt:

2. Desinat indignatio tua circa nos; melius est enim, ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno, et subditi sumus tibi, quam morientes cum interitus nostro ipsi servitutis nostrae danina patiamur.

3. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, et colles, et campi, et armenta boum, gregesque ovium, et caprarum, equorumque, et camelorum, et universae facultates nostrae, atque familliae in conspectu tuo sunt.

4. Sint omnia nostra sub lege tua;

5. nos et filii nostri servi tui sumus.

6. Veni nobis pacificus dominus, et utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.

7. Tuuc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, et obtinuit omnem civitatem, et omnem inhabitantem terram.

8. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, et electos ad bellum.

9. Tantusque metus provinciis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores, principes, et honorati simul cum populis exirent obviam venienti,

10. excipientes eum cum coronis, et lampadibus, ducentes choros in tympanis et tibiis.

11. Nec ista tamen facientes ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt;

12. nam et civitates eorum destruxit, et lucos eorum: excidit.

13. Praecepérat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terrae exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur deus ab his nationibus, quas potuissent Holofernis potestia subjungari.

14. Pertransiens autem Syriam Sobal, et omnem Apameam, omneque Mesopotamiam, venit ad Idumaeos in terram Gabaa,

15. accepitque civitates eorum, et sedi ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit universum exercitum virtutis suae.

CAPUT IV.

Filiī Israël, vehementer Holofernem metuentes, hortat̄ Eliachim sacerdotis esse jejuniis ac oratione humiliant et affligunt, auxiliumque a Domino implorant.

1. Tunc audientes haec filii Israël *), qui habitabant in terra Juda, timerunt valde a facie ejus.

2. Tremor, et horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem et templo Domini, quod fecerat ceteris civitatibus et templis earum **).

3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho, et præoccupaverunt omnes vertices montium;

4. et muris circumdederunt vicos suos, et congregaverunt frumenta in præparationem pugnae.

5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos, qui erant contra Esdrelon, quae est contra faciem campi magni juxta Dothan, et universos, per quos viae transitus esse poterat,

6. ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, et illic custodirent, ubi angustum iter esse poterat inter montes.

7. Et fecerunt filii Israël, secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.

8. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, et humiliaverunt animas suas in jejuniis, et orationibus, ipsi et mulieres eorum.

9. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, et infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilicio;

10. et clamaverunt ad Dominum Deum

*) Israëlitæ sive Judæi; est enim hic nomen generale, ut saepè alibi, non peculiare decem tribuum, qui jam a Salmanassare fuerant deportati, sic tamen, ut multi adhuc supercessent, semperque superfluerint, ut vel ex una Jacobi epistola catholica clarum est.

**) Græcus hic addit: Recens enim ascenderant e captivitate, et nuper totus populus congregatus fuerat ex Judaea, vasque et altare et domus ipsa a profanatione fuerant sanctificata.

Notet prudens lector. Certe haec non de balyonica deportatione ac Iudeorum ex ea reditu intelligenda, vel inde patet, quod non dicit, populum congregatum e Babylone, sed ex Iudea. Deinde, cum addit, dominum ipsam a profanatione cum vasis et altari sanctificatam, manifeste ostendit, haec de resipiscientia Massassis intelligenda; aliter enim diceret, reedificatam, non solum sanctificatam, si de secundo templo lequi voluisse. Quin et Chaldaeus, quem hic sequitur est Hieronymus, cum dicit, horrorem invassisse sensus eorum, ne hoc fieret templo Domini, quod factum fuerat templis aliarum civitatum, idem adhuc innuit; alioquin enim debuisse dicere, quod elim a Nabuchodonosore jam factum fuerat templo Domini et Jerusalem, non aliarum tantum civitatum calamitatem in exemplum ad vocare.

Israël unanimiter, ne darentur in praedam infantes eorum, et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium gentibus.

11. Tunc Eliachim sacerdos Domini magus circuivit omnem Israël, allocutus est eos,

12. dicens: Scilote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permaneritis in jejuniis, et orationibus in conspectu Domini.

13. Memores estote Moysis servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, et in potentia sua, et in exercitu suo, et in clypeis suis, et in curribus suis, et in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus saictis orando dejectit. (*Exod. 17, 12.*)

14. Sic erunt universi hostes Israël, si perseveraveritis in hoc opere, quod coepistis.

15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini.

16. ita, ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, praecincti cilicis offerrent sacrificia Domino, et erat cinis super capita eorum.

17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

CAPUT V.

Rogatus ab Holoferne Achior dux Ammonitarum de genere Israëlitarum, enarrat Dei mirabilia circa populum israëliticum, monetque, ne temere contra illos pugnet. Quibus auditis, indignantur ipsi Achior principes Holofernis.

1. Nuntiatumque est Holoferni principi militiae Assyriorum, quod filii Israël præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent;

2. et furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavique omnes principes Moab et duces Ammon,

3. et dixit eis: Dicite mihi, quis sit populus iste, qui montana obsidet, aut quae, et quales, et quanta sint civitates eorum, quae etiam sit virtus eorum, aut quae sit multitudo eorum, vel quis rex militiae illorum;

4. et quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contemserunt nos, et non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace?

5. Tuuc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire domine mihi, dicam veritatem in conspectu tuo de populo isto, qui in montibus habitat, et non egredietur verbum falsum ex ore meo.

6. Populus iste ex progenie Chaldaeorum est.

7. Hic primum in Mesopotamia *) habbitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldaeorum.

8. Deserentes itaque ceremonias patrum snorum, quae in multitudine deorum erant,

9. unum Deum coeli coluerunt, qui et præcepit eis, ut exirent inde, et habitarent in Charan **). Cumque operuisset omnem terram famas, descenderunt in Aegyptum, illique *** per quadrigenitos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. (*Gen. 12, 1.*) (*Gen. 46, 6.*)

10. Cumque gravaret eos rex Aegypti, atque in aedificationibus urbium sharum in luto et latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, et percussit totam terram Aegypti plaga variis.

11. Cumque ejocissent eos Aegyptii a se, et cessasset plaga ab eis, et iterum eos vellent capere, et ad suum servitium revocare, (*Exod. 12, 40.*) (*)

12. fugientibus his Deus coeli mare aperuit ita, ut hinc inde aquae quasi murus solidarentur, et isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. (*Exod. 12, 33.*)

13. In quo loco dum innumerabilis exercitus Aegyptiorum eos persequeretur, ita aquis copertus est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret.

14. Egressi vero mare rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus numquam homo habitate potuit, vel filius hominis requievit.

15. Ilic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, et per annos quadraginta anuonam de coelo consecuti sunt.

16. Ubicunque ingressi sunt sine arcu et sagitta, et absque scuto et gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, et vicit.

17. Et non fuit, qui insultaret populo isti, nisi quia recessit a cultu Domini Dei sui.

18. Quotiescumque autem praeter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in praedam, et in gladium, et in opprobrium.

19. Quotiescumque autem poenituerunt, se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus coeli virtutem resistendi.

20. Denique Chanaaneum regem, et Jebusaeum, et Pherezaeum, et Hethaeum, et Hevaeum, et Amorrhæeum, et omnes

*) Nempe in Ure. *Gen. 11, 31.* cum *Act. 7, 24*. Quare si hic licet conjunctionem versus sequentis inserere sic: et quoniam noluerunt.... deserentes ceremonias etc., sensus omnino planus esset; qui alioquin cum oratione Stephanii (*Act. 7, 1*) aut Josue (*Jos. 24, 1*) aegre adiudicium componitur. Sed omnibus Achiori, veribus auctoritatem canonicae tribuere, nihil nos cogit.

**) Graeci et Syrus, in Chanaan, quod suadet historias series.

***) Desunt in Graec. et Syr. illa verba: per quadrigenitos annos, qui tamen sic admitti possunt, ut verbum illic ad terram Chanaan aequum ac Aegyptum referatur. *Cofl. cum Gen. 15, 13.*

(*) Et vide ibi annotata.

potentes in Iesebon prostraverunt, et terras eorum, et civitates eorum ipsi posse derunt.

21. Et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona; Deus enim illorum odit iniquitatem.

22. Nam et ante hos annos, cum recessissent a via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt proliis a multis nationibus *), et plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam **).

23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, et ascenderunt montana haec omnia, et iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum.

24. Nunc ergo, mi Domine, perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum; ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, et subjugati erunt sub jugo potentiae tuae.

25. Si vero non est offensio populi Iudeorum Deo suo, non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos; et erimus in opprobrium universae terrae.

26. Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba haec, irati sunt omnes magnates Holofernis, et cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:

27. Quis est iste, qui filios Israël possedit resistere regi Nabuchodonosor, et exercitibus ejus, homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugnae?

28. Ut ergo agnoscat Achior, quoniam fallit nos, ascendamus in montana, et cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur,

29. ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor deus terrae est, et praeter ipsum aliis non est.

CAPUT VI.

Iratus Holofernes jubet Achior duci in Bethuliam, ut ea devicta simul puniantur. At serui, a fundibulariis repulsi, eum arbori alligant, quem solutum filii Israël cognita causa benigne consolantur, Deum humiliter implorantes.

1. Factum est autom, cum cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior:

2. Quoniam prophetasti nobis, dicus, quod gens Israël defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi, quoniam non est Deus nisi Nabuchodonosor,

*) Puta Philistaeis, Syris, Aegyptiis, etc., de quibus in libris Regum.

**) Puta a Salmanasare, immo et ab Asyriis, qui Manassem captivum abduxerunt. Certe si de captivitate a Nabuchodonosore facta loqueretur, potius: omnes, quam: plurimi eorum dixisset. Graecus vero hic addit: et templum eorum ἔγενηθη εἰς ἔδαφος, in solum, neinpe profanum factum est. Id enim de profanatione, non destructione dictum, manifestum faciunt, tum quae in generali libri titulo, tum quae supr. 4, 2. annotavimus.

3. cum percuesserimus eos omnes, sicut hominem uxum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, et omnis Israël tecum perditione disperierit;

4. et probabis, quoniam Nabuchodonosor dominus sit universae terrae, tuncque gladius militiae meae transiet per latera tua, et confixus cades inter vulneratos Israël, et non respirabis ultra, donec extermineris cum illis.

5. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concedat vultus tuus, et pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, siverba mea haec putas impleri non posse.

6. Ut autem noveris, quia simul cum illis haec experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas nici gladii poenias exceperit, ipse simul ultioni subjaceas.

7. Tunc Holofernes praecepit servis suis, ut comprehenderent Achior, et perducerent eum in Bethuliam *), et traderebant eum in manus filiorum Israël.

8. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestrarum; sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii.

9. Illi autem divertentes a latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus, et sic vincum restibus diuiserunt eum, et reversi sunt ad dominum suum.

10. Porro filii Israël descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: Quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt, quid rerum esset, quod illum vincutum Assyrii reliquissent.

11. In diebus illis erant illuc principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, et Charnui, qui et Gethioniel.

12. In medio itaque seniorum, et in conspectu omnium Achior dixit omnia, quae locutus ipse fuerat, ab Holoferne interrogatus, et qualiter populus Holofernis voluissest propter hoc verbum interficere eum,

13. et quemadmodum ipse Holofernes iratus jussiter, eum Israëlitis hac de causa traxi, ut, dum vicerit filius Israël, tunc et ipsum Achior diversis jubeat interire suppliciis propter hoc, quod dixisset: Deus coeli defensor eorum est.

14. Cumque Achior universa haec expousisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, et communis lamentatio et flui uaquimes preces suas Dominum effuderunt, (Supr. 5, 6)

15. dicentes: Domine Deus coeli et terrae, intuere superbiam eorum, et respice ad nostram humilitatem, et faciem sancto-

*) Cuius saepè hic mentio, alibi inquit nam. Hanc doctiores in tribu Zabulon reponunt, voluntque, eam esse urbem, quae Bethlehem nominatur a Josue 19, 15., ad eamque Judithae familiam ex tribu Simeonis migrasse, cum Je-roboam et idolatria ejus subiici nollent. Ad quod etiam referunt dictum de Simeoniis Gen. 49, 7.: Dispergani eos in Israël.

rum tuorum attende, et ostende, quoniam non derelinquis praesumentes de te, et praesumentes de se, et de sua virtute gloriaentes humilias.

16. Finito itaque fletu, et per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior,

17. dicentes: Deus patrum nostrorum, cuius tu virtutem praedicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum vides.

18. Cum vero Dominus Deus noster deridet hanc libertatem servis suis, sic et tecum Deus in medio nostri, ut, sicut plauerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum.

19. Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum in domum suam, et fecit ei coenam magnam.

20. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto ieiunio refecerunt.

21. Postea vero convocatus est omnis populus, et per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Israeli.

CAPUT VII.

Holofernes Bethuliam obsidet, ac praeciso aquaeductu jubet, fontes omnes custodiri. Quapropter cires, siti cruciati, civitatem tradere cupiunt; Ozias tamen princeps populi persuadet, ut ad quinque dies hoc differatur.

1. Holofernes autem altera die praecepit exercitus suis, ut ascenderent contra Bethuliam.

2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, et equites viginti duo millia praeter praeparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, et abducti fuerant de provinciis et urbibus universae juventutis.

3. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israël, et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dothalim a loco, qui dicitur Belma, usque ad Chelmon, qui est contra Esdrelon.

4. Filii autem Israël, ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes, ut Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.

5. Et assumentes arma sua bellica, se derunt per loca, quae ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, et erant custodientes ea tota die et nocte.

6. Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit, quod fons, qui influebat, aquaeductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret, et incidi praecepit aquaeductum illorum.

7. Erant tamen non longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potius quam ad potandum.

8. Sed filii Ammon et Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filii Israël

non in lancea, nec in sagitta confidunt; sed montes defendunt illos, et innunt illos colles in praecipitu constituti.

9. Ut ergo sine congreessione pugnare possit superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, et sine gladio interficies eos, vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse.

10. Et placuerunt verba haec coram Holoferne, et coram satellitibus ejus, et constituit per gyrum centenarios per singulos fontes.

11. Cumque ista custodia per dies vianti fuisset expleta, defecerunt cisterne, et collections aquarum omnibus habitantibus Bethuliam ita, ut non esset intra civitatem, nude satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.

12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, foeminaeque, juvenes et parvuli, omnes simul una voce.

13. Dixerunt: Judicet Deus inter nos et te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. (Exod. 5, 21.)

14. Et ideo non est, qui adjuvet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti, et perditione magna.

15. Et nunc congregate universos, qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernisi.

16. Melius est enim, ut captivi benedicamus Dominum viventes, quam moriamur, et simus opprobrium omni carni, cum viderimus uxores nostras, et infantes nostros mori ante oculos nostros.

17. Contestamur hodie coelum et terram, et Deum patrum nostrorum, qui uilescitur nos secundum peccata nostra, ut iam tradatis civitatem in manu militiae Holofernisi, et sit finis noster brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate siti.

18. Et cum haec dixissent, factus est fletus et ululatus Magnus in ecclesia ab omnibus, et per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes:

19. Peccavimus cum patribus nostris, injuste egimus, iniquitatem fecimus. (Ps. 105, 6.)

20. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, et noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te,

21. ut non dicant inter gentes: Ubi est Deus eorum?

22. Et cum fatigati his clamoribus, et his fletibus lassati siluissent,

23. exurgens Ozias, infusus lacrymis, dixit: Aequo animo estote fratres, et hos quinque dies expectemus a Domino misericordiam;

24. forsitan enim indignationem suam abscondet, et dahis gloriam nomini suo.

25. Si autem transactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus haec verba, quae locuti estis.

CAPUT VIII.

Judith, cuius laus describitur, vacillantes presbyteros et prae angustia deditioinem quinto die meditantes oportugat, quod tempus Domini miserationis praescripserint, eosque hortatur, ut patrum exemplo populum ad patientiam animent, ac pro se Deum precentur, nec factum suum scrutentur.

1. Et *) factum est, cum audisset haec verba Judith vidua, quae erat filia Mervari, filii Idox, filii Joseph, filii Oziae, filii Elai, filii Jannor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiae, filii Enan, filii Nathanaiae, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben **),

2. et vir eius fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceae;

3. instabat enim super alligantes manipulos in campo, et venit auster super caput ejus, et mortuus est in Bethulia civitate sua, et sepultus est illic cum patribus suis.

4. Erat autem Judith reliqua ejus vidua jam annis tribus, et mensibus sex.

5. Et in superioribus domus suae fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puerulis suis clausa morabatur,

6. et habens super lumbos suos ciliacium, jejunabat omnibus diebus vitae suae praeter sabbata, et neomenias, et festa domus Israël.

7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, et familiam copiosam, ac possessiones armantis boum, et gregibus ovium plenas.

8. Et erat haec in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat, qui loqueretur de illa verbum malum.

9. Haec itaque, cum audisset, quoniam Ozias promisisset, quod transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri et Charmi.

10. Et venerunt ad illam, et dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium?

11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius, qui iram excitet, et furorem accendat.

13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum diem constituitis ei.

*) Recite nota Card. Belarminus, hic intra Judithem et Jacobum quindecim generationum capita tantum recenseri, cum inter Esdram et Aaroneum Esdr. 7. septuaginta numerentur, id est, inter eundem et Jacobum saltem vi-

ginti. Unde colligi potest, hanc illo longe esse antiquiorem.

**) Gr. filii Israël, et ita omnino legendum, ex S. Fulgentio, sententi Belarminus, Serrarius et alii. Neque enim Judith ex tribu Ruben, sed ex tribu Simeon, infra. 9. 2., nec Ruben habuit filium aliquem, nomine Simeonis, ut ex Exod. 6. 14. et I. Par. 5. 3. patet.

14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso poeniteamus, et indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus;

15. non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammatur.

16. Et ideo humiliemus illi animas nostras, et in spiritu constituti humiliato, servientes illi,

17. dicamus dientes Domino, ut secundum voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam, ut, sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur,

18. quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, et adoraverunt deos alienos,

19. pro quo sceleri dati sunt in gladium, et in rapinam, et in confusionem inimicis suis; nos autem alterum Deum nescimus praeter ipsum.

20. Expectemus humiles consolationem ejus, et exquirere sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, et humiliabit omnes gentes, quaecunque insurgunt contra nos, et faciet illas sine honore Dominus Deus noster.

21. Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erige, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si vere colerent Deum suum.

22. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. (Gen. 22, 1)

23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, et omnes, qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles.

24. Illi autem, qui tentationes non suscepserunt cum timore Domini, et impatienciam suam et impropterum inimururationis sua contra Dominum protulerunt,

25. exterminati sunt ab exterminatore, et a serpentibus perierunt. (I. Cor. 10, 9.)

26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his, quae patimur;

27. sed reputantes, peccatis nostris haec ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi servi corripimur ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus.

28. Et dixerunt illi Ozias, et presbyteri: Omnia, quae locuta es, vera sunt, et non est in sermonibus tuis ultra reprehensione.

29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum.

30. Et dixit illis Judith: Sicut, quod potui loqui, Dei esse cognoscitis,

31. ita, quod facere disposui, probate, si ex Deo est, et orate, ut firmum faciat Deus consilium meum.

32. Stabilitis vos ad portam nocte ista, et ego exeam cum abra nica; et orate, ut, sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël.

33. Vos autem nolo, ut scrutemini actum

meum, et usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.

31. Et dixit ad eam Ozias princeps Iuda: Vade in pace, et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abiuerunt.

CAPUT IX.

Judith, sese affigens ac humilians, pro populi liberatione prostrata precatur, utque sibi virtus detur evertendi Holofernem.

1. Quibus abscedentibus. Judith ingressa est oratorium suum, et induens se cilio, posuit cinerem super caput suum, et prosterrens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens:

2. Domine Deus patris moi Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquatione sua, et denudaverunt fenum virginis in confusionem, (*Gen. 31, 26.*)

3. et dedisti mulieres illorum in praedam, et filias illorum in captivitatem, et omnem praedam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum, subveni, quae-so te, Domine Deus meus, mihi viduae.

4. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti, et hoc factum est, quod ipse voluisti.

5. Omnes enim viae tuae paratae sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti.

6. Respic castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Aegyptiorum vide re dico atque, quando post servos tuos armati curiebant, confidentes in quadrigis, et in equitatu suo, et in multitudine bellatorum, (*Erod. 14, 9.*)

7. Sed aspexisti super castra eorum, et tenebros fatigaverunt eos.

8. Tenuit pedes eorum abyssus, et aquae opernerunt eos.

9. Sic fiant et isti Domine, qui confidunt in multititudine sua, et in curribus suis, et in contis, et in scutis, et in sagittis suis, et in lanceis gloriantur,

10. et nesciunt, quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi.

11. Erige brachium tuum sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua; cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt, se violare sancta tua, et polluire tabernaculum nominis tui, et dejicere gladio suo corvu altaris tui.

12. Fac Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur;

13. capiat laqueo oculorum suorum in me, et percuties eum ex labiis charitatis meae.

14. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum, et virtutem, ut evertam illum.

15. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus foeminae dejecerit eum. (*Jud. 4, 21. et 5, 26.*)

16. Non enim in multitudine est virtus

tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio plauerunt tibi; sed humilium et mansuetorum semper tibi placut deprecatione.

17. Deus coelorum, creator aqnarum, et Dominus totius creaturae, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia praesumentem.

18. Memento, Domine, testamenti tui, et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corroborata, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat,

19. et omnes gentes agnoscant, quia tu es Deus, et non est alius praeter te.

CAPUT X.

Judith pulcherrima, aptissime ornata, Bethuliam cum sua ancilla egreditur, et ab exploratoribus deprehensa dicitur ad Holofernem, qui mox ejus capitur pulchritudine.

1. Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco, in quo jacuerat prostrata ad Dominum,

2. Vocavitque abram suam, et descendens in domum suam, abstulit a se cilium, et exuit se vestimentis viduitatis sue,

3. et lavit corpus suum, et unxit se myro optimo, et discriminavit crinem capitum sui, et imposuit mitram super caput suum, et induit se vestimentis juncunditatis suea, induitque sandalia pedibus suis, assumisitque dextraliola, et lilia, et inanres, et anulos, et omnibus ornamentis suis ornavit se.

4. Cui etiam Dominus contulit splendorem, quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat; et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret.

5. Imposuit itaque abrae suea asperoram vini, et vas olei, et polentiam, et palathas, et panes, et caseum, et profecta est.

6. Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis.

7. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus.

8. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et ouni consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorietur super te Jerusalem, et sit nomen tuum in numero sanctorum et justorum.

9. Et dixerunt hi, qui illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat.

10. Judith vero, orans Dominum, transvit per portas ipsa et abra ejus.

11. Factum est autem, cum descendaret montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, et tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quo vadis?

12. Quae respondit: Filia sum Hebraeorum, ideo ego fugi a facie eorum, quo-

niam futurum agnovi, quod dentur vobis in depraedationem pro eo, quod contemnentes vos, noluerunt ultro tradere seipso, ut invenient misericordiam in conspectu vestro.

13. Hac de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, et ostendam illi, quo aditu possit obtinere eos ita, ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

14. Et cum audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, et erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabatur nimis.

15. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum.

16. Hoc autem scias, quoniam, cum stetis in conspectu ejus, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

17. Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes.

18. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnit populum Hebraeorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus?

19. Videens itaque Judith Holofernem sedentem in conopeo, quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intextum,

20. et cum in faciem ejus intendisset, adornavit eum, prosternuens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

CAPUT XI.

Judith, ab Holoferne super causa fugae suae interrogata, imponit illi, speciosam pollicens victoriam.

1. Tunc Holofernes dixit ei: Aequo animo esto, et noli pavere in corde tuo, quoniam ego numquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2. Populus autem tuus si non contemnit me, non levasssem lanceam meam super eum.

3. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi, ut venires ad nos?

4. Et dixit illi Judith: Sume verba ancillae tuae, quoniam, si secutus fueris verba ancillae tuae, perfectam rem faciet Dominus tecum.

5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terrae, et vivit virtus ejus, quae est in te ad correptionem omnium animalium errantium, quoniam non solum homines serviant illi per te, sed et bestiae agri obtemperant illi.

6. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum est omni saeculo, quoniam tu solus bonus, et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis praedicatur.

7. Nec hoc lateat, quod locutus est Achior, nec illud ignoratur, quod ei jusserris evenire. (Supr. 5, 6.)

8. Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offendit, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis *).

9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israël, tremor tuus super ipsos est.

10. Insuper etiam famae invasit eos, et ab ariditate aquae jam inter mortuos computantur.

11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum **),

12. et sancta Domini Dei sui, quae praecepit Deus non contungi, in frumento, vino, et oleo, haec cogitaverunt impendere, et volunt consumere, quae nec manibus deberent contingere. Ergo quoniam haec faciunt, certum est, quod in perditionem dabuntur.

13. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, et misit me Dominus haec ipsa nuntiare tibi.

14. Ego enim ancilla tua Deum colo etiam nunc apud te, et exiit ancilla tua, et orabo Deum,

15. et dicet mihi, quando eis reddat peccatum suum, et veniens nuntiabo tibi ita, ut ego adducam te per medium Ierusalem, et habebis omnem populum Israël sicut oves, quibus non est pastor, et non latrabit vel unus canis contra te,

16. quoniam haec mihi dicta sunt per providentiam Dei.

17. Et quoniam iratus est illis Deus, haec ipsa missa sum nuntiare tibi.

18. Placuerunt autem omnia verba haec coram Holoferne, et coram pueris ejus, et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alter ad alterum:

19. Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum.

20. Et dixit ad illam Holofernes: Beneficet Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris;

21. et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit et Deus meus, et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

CAPUT XII.

Judith, in locum thesaurorum Holofernis introducta, facultatem obtinet propriae vescendi cibis, nocteque ad orationem egrediendi. Quarto autem die in convivio inducta coram Holoferne comedit et bibit, qui ejus concupiscentia ardens, vehementer inebriatur.

1. Tunc jussit eam introire, ubi repositi erant thesauri ejus, et jussit, illic manere eam, et constituit, quid daretur illi de convivio suo.

*) Hinc etiam conjecture licet, historiam hanc ante captivitatem evenisse.

**) Legi id vetante. Lev. 17, 10.

2. Cui respondit Judith, et dixit: Nunc non potero manducare ex his, quae mihi praeceps tribui, ne veniat super me offensio; ex his autem, quae mihi detuli, manducabo.

3. Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista, quae tecum detulisti, quid faciemus tibi?

4. Et dixit Judith: Vivit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia haec ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea haec, quae cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod praecceperat.

5. Et petiti, dum introiret, ut daretur ei copia nocte et ante lucem egrediendi foras ad orationem, et deprecandi Dominum.

6. Et praeccepit cubiculariis suis, ut, sicut placeret illi, exiret et introiret ad adorandum Deum suum per triduum;

7. et exhibat noctibus in vallem Bethuliae, et baptizabat se in fonte aquae.

8. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israël, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui.

9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam suam in vespere.

10. Et factum est, in quarto die Holofernes fecit coenam servis suis, et dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade, et suade Hebreacum illam, ut sponte consentiat habitare mecum;

11. foedum est enim apud Assyrios, si foemina irrideat virum agendo, ut immunitis ab eo traueseat.

12. Tunc introivit Vagao ad Judith, et dixit: Non veretur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, et bibat vinum in iucunditate.

13. Cui Judith respondit: Quae ego sum, ut contradicam domino meo?

14. Omnes, quod erit ante oculos ejus bonum et optimum, faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitae meae.

15. Et surrexit, et ornavit se vestimento suo, et ingressa stetit ante faciem ejus.

16. Cor autem Holofernis concussum est; erat enim ardens in concupiscentia ejus.

17. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe vnde, et accumbe in iucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me.

18. Et dixit Judith: Bibam domine, quoniam magnifica est anima mea hodie prae omnibus diebus meis.

19. Et accepit, et manducavit, et bibit coram ipso ea, quae paraverat illi ancilla ejus.

20. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum numquam biberat in vita sua.

CAPUT XIII.

Judith facta ad Deum oratione praescidit caput ebrii Holofernis, quod ad concires Bethuliane efferens, eos ad gratiarum actionem hortatur; ipsa vero ab omnibus benedicitur, et Achior viso Holofernis capite obstupescit.

1. Ut autem sero factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, et conclusi Vagao ostia cubiculi, et abiit.

2. Erant autem omnes fatigati a vino;

3. eratque Judith sola in cubiculo.

4. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimis ebrietate sopitus.

5. Dixitque Judith puerac suac, ut stataret foris ante cubiculum, et observaret.

6. Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, et labiorum motu in silentio,

7. dicens: Confirma me Domine Deus Israël, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas, et hoc, quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam.

8. Et cum haec dixisset, accessit ad columnam, quae erat ad caput lectuli ejus, et pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exolvit.

9. Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, et ait: Confirma me, Domine Deus, in hac hora.

10. Et percussit bis in cervicem ejus, et abscidit caput ejus, et abstulit conopeum ejus a columnis, et evolvit corpus ejus truncum.

11. Et post pusillum exivit, et tradidit caput Holofernis ancillae suae, et jussit, ut mitteret illud in peram suam.

12. Et exierunt duae secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, et transierunt castra, et gyrandes vallem, venerunt ad portam civitatis.

13. Et dixit Judith a longe custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nubiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israël.

14. Et factum est, cum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis.

15. Et concurrerunt ad eam omnes a muino usque ad maximum, quoniam sperabant, eam jam non esse venturam.

16. Et accendentes luminaria, congyrerunt circa eam universi; illa autem ascends in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuisserint,

17. dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se,

18. et in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israël, et interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte.

19. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiae Assyriorum, et ecce conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum

foeminae percussit illum Dominus Deus noster.

20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me angelus ejus et hinc emtem, et ibi commorante, et inde hoc revertente, et non permisit me Dominus ancillam suam coquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea, et in liberatione vestra.

21. Confiteunini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus. (Ps. 105, 1. et 106, 1.)

22. Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedix te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redigit inimicos nostros.

23. Porro Ozias princeps populi Israël dixit ad eam: Benedic es tu, filia, a Domino Deo excelso prae omnibus mulieribus super terram.

24. Benedictus Dominus, qui creavit colum et terram, qui te direxit in vulnera capitinis principis inimicorum nostrorum,

25. quia hocie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in aeternum, pro quibus non percisti animae tuae propter angustias et tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinae ante conspicua Dei nostri.

26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

27. Porro Achior vocatus venit, et dixit ei Judith: Deus Israël, cui tu testimonium dedisti, quod uincasur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea.

28. Et ut probes, quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiae suea Deum Israël contempsit, et tibi interfum minabatur, dicens: Cum captus fuerit populus Israël, gladio perforari praecipiat latera tua.

29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatus prae pavore, cecidit in faciem suam super terram, et aestuavit anima ejus.

30. Postea vero, quam resumto spiritu recreatus est, procidit ad pedes ejus, et adoravit eam, et dixit:

31. Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quae audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israël.

CAPUT XIV.

*Holofernis capite in muro suspenso,
Achiorque circumcisio, Iudei in Assyrios irruunt. Qui Holoferne excitanter,
mortuumque invenientes, vehementi timore concutiuntur.*

1. Dixit autem Judith ad omneum populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros;

2. et erit, cum exierit sol, accipiat unusquisque arma sua, et exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetu facientes.

3. Tunc exploratores, necesse erit, ut sagiant ad principem suum excitandum ad pugnam.

4. Cumque duces eorum cucurserint ad tabernaculum Holofernis, et invenerint eum trucum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor.

5. Cumque cognoveritis, fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

6. Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israël, reliquo gentilitatis ritu, credidit Deo, et circumcidit carnem praeputii sui, et appositus est ad populum Israël, et omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

7. Mox autem, ut ortus est dies, suspendunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, et egressi sunt cum grandi strepitu et ululatu.

8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurserunt.

9. Porro hi, qui in tabernaculo erant, venientes, et ante ingressum cubiculi persistentes excitandi gratia inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed a sonantibus Holofernes evigilaret.

10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire.

11. Sed cum venissent ejus duces aatribuui, et universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis:

12. Intrate, et excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad proelium.

13. Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, et plausum fecit manibus suis; suspicabatur enim, illum cum Judith dormire.

14. Sed cum nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, et elevans eam, vidensque, cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magna cum fletu, et sciedit vestimenta sua.

15. Et ingressus tabernaculum Judith, non inventum eam, et exiliit foras ad populum,

16. et dixit: Una mulier Hebraea fecit confusione in domo regis Nabuchodonosor; ecce enim Holofernes jacet in terra, et caput ejus non est in illo.

17. Quod cum audisset principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, et intolerabilis timor et tremor cecidit super eos, et turbati sunt animi eorum valde.

18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

CAPUT XV.

Assyrii persequentes Hebraeos, omnibus relictis, fugiunt; at illi spoliis collectis, plurimum ditati sunt. Judith autem a pontifice et populo benedicitur; et quae Holofernis propria fuerant, ipsi traduntur.

1. Cumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens et consilium ab eis, et solo tremore et metu agitati, fugae praesidium sumunt.

2. ita, ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebraeos, quos armatos superse venire audiebant, fugientes per vias camporum et semitas collum.

3. Videntes itaque filii Israël fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque claudentes tubis, et ululantibus post ipsos.

4. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant praecepites, filii autem Israël uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

5. Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates et regiones Israël.

6. Omnis itaque regio, omnisque urbs electam juventutem armatam misit post eos, et persecuti sunt eos in ore gladii, quoque pervenirent ad extremitatem finium suorum.

7. Reliqui autem, qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, et praedam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, et onusti sunt valde.

8. Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia, quae erant illorum, attulerunt secum ita, ut non esset numerus in pecoribus, et jumentis, et universis mobilibus eorum, ut a minimo usque ad maximum omnes dives fierent de praedationibus eorum.

9. Joachim autem summus pontifex de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Judith.

10. Quae cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu laetitia Israël, tu honorificuent populi nostri,

11. quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum; eo quod castitatem amaveris, et post virum tuum alterum nescieris, ideo et manus Domini confortavit te, et ideo eris benedicta in aeternum.

12. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13. Per dies autem triginta vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israël.

14. Porro autem universa, quae Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dererunt Judith in auro, et argento, et vestibus, et gemmis, et omni supellectili, et tradita sunt omnia illi a populo.

15. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et virginibus, et juvenibus in organis et citharis.

CAPUT XVI.

Canticum Judith ob victoriam. Venit populus Jerusalem, holocausta cum gratiarum actionibus oblatus; tandemque Judith plena dierum moritur; et dies hujus victoriae perpetuo apud Iudeos in numero sanctorum dierum celebratur.

1. Tunc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:

2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exalte, et invoke nome ejus.

3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

4. Qui posuit castra sua in medio populi eum, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

5. Venit Assur ex montibus ab aquiloni in multitudine fortitudinis sua, cuius multitudo obturavit torrentes, et equi eorum cooperuerunt vales.

6. Dixit, se incensurum fuas meos, et juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in praedam, et virgines in captivitatem.

7. Dominus autem omnipotens nocturne eum, et tradidit eum in manus foeminae, et confudit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum a juvenibus, nec filii Titani percusserunt eum, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi; sed Judith filia Merari in specie facie sue dissolvit eum.

9. Exxit enim se vestimento viduitatis, et induit se vestimento laetitiae in exultatione filiorum Israël.

10. Uinxit faciem suam unguento, et colligavit cincinatos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

12. Horruerunt Persae *) constantiam ejus, et Medi audaciam ejus.

13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arsentes in siti.

14. Filii puellarum compunxerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos; perierunt in proelio a facie Domini Dei mei.

15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

16. Adonai, Domine, magnus es tu, et praeclarus in virtute tua, et quem superare nemo potest.

17. Tibi serviat omnis creatura tua, quia dixisti, et facta sunt; misisti spiri-

*) Holofernis gentiles scilicet. Et alioquin persica regio Chaldaeorum tunc subjecta ant foederata, ut apparet ex Isaiae 22, 6. Inmo ita aliquando late sunitur illud vocabulum, ut Syriam, Mediaam, et Chaldaeam comprehendant, ut vel ex II. Mach. 1, 19. intelligatur. Quare eorum omnino corrumpit argumentum, necesse est, qui inde probari posse putant, hanc historiam sub imperiis Persis continuisse.

tum tuum, et creata sunt, et non est, qui resistat voci tuae. (*Gen. 1. Ps. 32, 9.*)

18. Moutes a fundamentis movebuntur cum aquis, petrae sicut cera liquecent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Vae genti insurgenti super genus meum; Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum.

22. Et factum est post haec, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum; et mox, ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, et vota, et recompensationes suas.

23. Porro Judith universa vasa bellica Holofernis, quae dedit illi populus, et conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.

24. Erat autem populus jucundus secundum faciem sanctorum, et per tres menses gaudium hujus victoriae celebratum est cum Judith.

25. Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, et Judith magna facta est in Bethulia, et praeclarior erat universae terrae Israël.

26. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ut non cognosceret virum omnibus diebus vitae sue, ex quo defunctus est Manasses vir ejus.

27. Erat autem diebus festis procedens cum magua gloria.

28. *) Mausit autem in domo viri sui annos centum quinque, et dimisit abram suam liberam, et defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia.

29. Luxitque illam omnis populus diebus septem.

30. In omni autem spatio vitae ejus non fuit, qui perturbaret Israël, et post mortem ejus annis multis.

31. Dies autem victoriae hujus festivitatis ab Hebreis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judacis ex illo tempore usque in praesentem diem.

*) Gr. et senuit in domo viri sui annos centum et quinque Clarius etiam Syrus: Et consenuit in domo Manassis viri sui, factaque centum et quinque annorum mortua est etc. Unde patet, totum vitæ ejus spatium ibi describi, non illud, quo post debellatum Holoferinem superstes fuit. Quod quavis illis concedatur, qui ad Xerxis aut alias Persarum regis tempora hanc historiam referunt; tantum aberit, ut id illis faciat, ut etiam multum adveretur. Etenim vix simile vero sit Persarum aeo, mulieres ad annos 140 vel 150 vitam perduruisse; quod inde tamen efficeretur, cum aetatis jam Valde maturae fuisse Judith necessaria sit, quando Holoferinem adiit, illudque facinus perpetravit, quod juniori mulierculæ adscribere ratio vix suadet. Multo certe antiquiori sacculo Sara, quae foeminei sexus unicâ est, cuius integra aetas in reliquis Scripturis habeatur, ad annos tantum 127 pervenisse legitur. *Gen. 25, 1.*

LIBER ESTHER.

Assueri, ut et Artaxerxis, nomen pluribus principibus commune fuisse, nemo nescit. Quis autem sit ille, de quo nunc agitur, alii aliter sentiunt. Nos eum Darium, Hystaspis filium, esse arbitramur, nec eam historiam alteri superiorum aut posteriorum regum adscribi facile posse, ducimus.

Primo enim Mardochaeus, Estherae avunculus, ipsa teste Scriptura (*Esther 2, 6. et 11, 8.*) translatus fuerat a Nabuchodonosore Magno una cum Jechonia rege. Itaque cum ab hac translatione, quae A. M. 3405. facta est, ad hujus Darii sive Assueri 12., qui est A. M. 3494., quo Anian de perdendis Judaeis consilium init, anni jam 89 effluxerint, vitam Mardochaei longe ultra producere prorsus absurdum est. Quia exceptione plane reges omnes Dario posteriores excluduntur. Nam qui loca Scripturæ supra citata in aliud sensum vocant, a vero mihi aberrare videntur, cum neque id ulla firmiter certa ratione, et alia loca, quae ad mentem suam stabilendam adducunt, minus similia sint, atque adeo id, quod volunt, efficiant minime.

Secundo. Cum hunc Artaxerxem sive Assuerum Persarum regem fuisse pateat hic cap. ultimo, iis notis describitur in hac tota historia, quae in nullum aliud antegressorum regum cadant. Dicitur enim regnasse ab India usque ad Aethiopiam. Et Aethiopiam quidem primus acquisierat Cambyses; at Indiam nullus ante Darium subegerat. Adde, quod huic Assuero anni plures quam 12 assignentur a Scriptura, cum Cambyses ne octo quidem imperii annos impleverit teste Herodoto.

Tertio. Aserit sacer contextus, Susan caput regni Assuero fuisse, et in ea solium regni eum habuisse; quod apprime in hunc Darium convenit, a quo urbem Susan conditam fuisse, refert Plinius, hoc est, novam omnino factam, et regiarum aedium magnificentia amplificatam, ut narrat Aelianus, in qua etiam reconditos et asservatos ipsius thesauros fuisse, ait Herodotus.

Quarto. Refert Scriptura, Assuerum adamasse Estheram, quam Edissam sive Hadassam quoque nominat, p[re]e omnibus aliis virginibus, et diadema regni imposuisse in capite ejus. Narrat vero Herodotus, Darium hunc virginem quandam ex uxoribus maxime adamassem, ejusque imaginem ex auro solidō compactam habuisse; quae belle inter se congruunt, quamvis Artissōnam, corrupto forte nomine, eam appellat.

Quinto. Assuerus ille, eadem adhuc testante Scriptura infr. 10., cunctas insulas maris sibi fecit tributarias. At Thucydide auctore Darins iste insulas Phoenicū classe subegit, eisque, ut refert Plato in Menexeno, dominatus est. Id vero nec ad Xerxis hujus filii tempora referri potest, qui ex Graecia fugatus ante annum regni sui 12. eas insulas amiserat, quibus post annos regni 12 Assuerum illum nostrum et dominatum esse, et tributum imposuisse, Scripturæ significant; nec item ad alium posteriorum regum, quorum nullus has insulas, si parvam Claxomenem et Cyprum excipias, sibi subjectas habuit, ut constat ex antalecideae pacis formula apud Xenophonem. Hellen. 5.

Sexto. Darius iste primus gentibus tributa imposuisse dicitur ab ethniciis auctoribus, unde et κατύλος, id est capo et institor, dictus est, ut narrat Herodotus; cum sub Cyro et Cambysē nihil adhuc simile visum esset, sed tantum munera afferri solerent.

Septimo. Quae libr. 3. Esdræ c. 3. dicuntur, et a Josepho etiam narrantur, (Antiq. l. 11. c. 4.) de amplitudine imperii hujus Darii, et de magna illa coena, quam exhibuit præfectis, qui sub illo erant ab India usque ad Aethiopiam, centum viginti septem provinciis, ita cum iis congruunt, quae hic de Assuero dicuntur, ut unum eundemque regem esse, vix dubitandi locum relinquant.

Octavo. Cum Artaxerxes ille dicat infr. 13. 2., se universum orbem subjecisse suae ditioni, non a majoribus accepisse, id vix alii cuiquam Persarum regum, quam Cyro aut Dario convenire manifestum est. Non autem Cyro, ob causas illatas. Ergo Dario.

Nono denique. Quod cap. ultimo hujus libri v. 16. narratur de Assuero hoc, qui agnoscit, beneficio Dei Israël traditum sibi suisque decessoribus et conservatum imperium, apprime convenit cum voto, quod Deo coeli nuncupavit Darius Hystaspis in die, qua regnum accepit, III. Esdræ 4, 43. et seq., se nempe instauratorum templum. Quod etiam confirmat Josephus, et ad amussim quadrat cum edicto ejusdem Darii, I. Esdræ 6.

Manifestum itaque, ni fallor, nulli nec priorum, nec posteriorum regum magis, quam Dario Hystaspis convenire, quae huic Assuero a sacra Scriptura assignantur.

His ergo diligenter expensis, credimus, non solum hunc Assuerum esse nostrum Darium (quem ut olim Cyrum, ita nunc Deus ad regium fastigium via singulari evexisse videtur, ut populo suo consuleret); sed etiam Vastin reginam Atossam Cyri filiam arbitramur, quam statim regnum adeptus duxit, ut illud non tam ad alienos transisse, quam in regia familia mansisse videretur. Unde etiam conjicere est, eum codem quoque tempore regia Assueri Artaxerxisque cognomina sibi assumere voluisse, olim Cyro Cambysique jam audita, quod hoc commune esset regum Persarum, sicut illud Medorum, quorum utrorumque majestas et potentia ad Darium erat devoluta; Estheram vero, sive Edissam aut Adassam, Herodoti Artyssonam virginem esse, ducimus. Quin cum Atossa et Adassa sint maxime similia nomina, fortassis non multum ab ludet a vero, qui in Herodoto conjicet turbata esse vocabula, ut Artyssona sit petitus Vasti prior conjux, Atossaque posterior, sive illa virgo,

quam Adassam vel Edassam atque Estheram Scriptura appellat. Quod vero addit Herodotus, utramque Cyri fuisse filiam, facile ex eo factum esse potuit, quod, cum audisset, posteriorem illam conjugem esse de posteris Cis, (patet id infr. 2, 5.) nominis Persis prorsus ignoti, Cyri potius dicendum fuisse sit arbitratus.

Celebratum autem videtur illud Assueri sive Darii convivium, postquam Persas, conspirationis illius, qua Mago interento regnum sibi paraverat, consortes, sibi tandem factos onerosos, (Valer. Max.) de medio sustulit; cum gloriam absolutae tunc demum monarchiae, et decorum magnitudinis suae vellet ostendere, ut magnatum animos ex eo forte commotos mitigaret, ac populuni demulceret, dum interea regiae uxoris, regios animos gerentis, fastidium et arrogantiam expertus est.

Eodem autem fere tempore, quo haec geruntur in Perside, Judaei Jerusalem, instigantibus Aggeo et Zacharia prophetis, ex ejusdem Darii edicto instaurationem templi acrius urgent, et anno regni ipsius 6. absolvunt, ut ex annis ad librum Esdrae adscriptis videre est.

Auctor vero hujus libri Mardochaeus, ut dicitur infr. 9, 20. et 12, 4. Videtur tamen ipsa quoque Esther quaedam inseruisse, quod Graecus ibidem diserte affirmit.

CAPUT I.

Assuero ad potentiae et gloriae suae ostentationem splendidum celebrante convivium, regina Vasthi accessita venire recusat, ideoque repudiatur, et sapientum consilio edictum promulgatur, ut uxores maritis deferant honorem.

1. In diebus Assueri *), qui regnavit ab India usque Aethiopiam super centum vinti septem provincias,

2. quando sedit in solo regni sui, Susan civitas regni ejus exordium **) fuit.

(A. M. 3485. Ant. Chr. 519.)

3. Tertio igitur anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus, et pueris suis, fortissimis Persarum, et Medorum iuclytis, et praefectis provinciarum coram se,

4. ut ostenderet divitias gloriae regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiae suae, multo tempore, centum videlicet et octoginta diebus.

5. Cumque impleruntur dies convivii ***) invitavit omnem populum, qui inventus est in Susa, a maximo usque ad minimum, et jussit septem diebus convivium praeparari in vestibulo horti, et nemoris, quod regio cultu et manu constitutum erat.

6. Et pendebant ex omni parte teutoria aërii coloris, et carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssiniis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, et columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei et argentei super pavimentum smaragdino et pario stratum lapide dispositi erant, quod mira varietate pictura decorabant.

*) Id est Darii Hystaspis. Vide titulum libri.

**) Id est caput regni.

***) Post convivium illud, per dies 180 magnificus exhibitum, aliud institutum toti populo exhibendum, sive in quo praeter convivas superiores cunctus etiam populus adliberetur.

7. Bibebant autem, qui invitati erant, aurei poculis, et aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificientia regia dignum erat, abundans, et præcipuum poniebatur.

8. Nec erat, qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex statuerat, præponens meus singulos de principibus suis, ut sumeret uniusquisque, quod vellet.

9. Vasthi quoque regina fecit convivium foeminarum in palatio, ubi rex Assuerus manere conueverat.

10. Itaque die septimo, cum rex esset hilarior, et post nimiam potionem incalusset mero, præcepit Maunam, et Bazzatha, et Harbona, et Bagatha, et Abgatha, et Zethar, et Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant,

11. ut introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis et principibus pulchritudinem illius; erat enim pulchra valde.

12. Quae renuit, et ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus rex, et nimio furore succensus,

13. interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, et illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura majorum,

14. (erant autem primi et proximi, Charsena, et Sethar, et Admatha, et Tharsis, et Mares, et Marsana, et Manuchan, septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, et primi post eum residere soliti erant)

15. cui sententiae Vasthi regina subjeceret, quae Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluisset.

16. Responditque Manuchan, audicente rege, atque principibus: Non solum regi laesit regina Vasthi, sed et omnes populos, et principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri.

17. Egredietur enim sermo reginae ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, et dicant: Rex Assuerus jussit, ut regina Vasthi intraret ad eum, et illa noluit.

18. Atque hoc exemplo omnes principes conjuges Persarum atque Medorum parvipendient imperia maritorum; unde regis justa est indigatio.

19. Si tibi placet, egrediatur edictum a facie tua, et scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam praeteriri illud est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius altera, quae melior est illa, accipiat.

20. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, et cunctae uxores tam majorum, quam minorum deferant maritis suis honorem.

21. Placuit consilium ejus regi, et principibus, fecitque rex juxta consilium Mamanchan,

22. et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quaeque gens audiret et legere poterat, diversis linguis et litteris, esse viros principes ac majores in dominibus suis, et hoc per cunctos populos divulgari.

CAPUT II.

*Prae ceteris virginibus Assuero quae-
tis Esther, neptis occulta Mardochaei
Judei, placens, regina loco Vasthi
facta est, celebrato nuptiarum magnifico conviro, ac datis muneribus.
Porro Mardochaeus, ad ostium palati
manens, eunuchos regi insidiantes pro-
dit; quod factum Mardochaei annali-
bus inscribitur.*

1. His ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferuerat, recordatus est Vasthi, et quae fecisset, vel quae passa esset;

2. dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Quaerantur regi pueras virgines ac speciosas,

3. et mittantur, qui considerent per universas provincias pueras speciosas et virgines, et adducant eas ad civitatem Susan, et tradant eas in domum foeminarum sub manu Egei eunuchi, qui est praepositus et custos mulierum regiarum; et accipient mundum muliebrem, et cetera ad usus necessaria.

4. Et quaecunque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi, et ita, ut suggesserant, jussit fieri.

5. Erat vir Judeus in Susan civitate, vocabulo Mardochaeus, filius Jair filii Semeli, filii Cis, de stirpe Jemini, (Infr. 11, 2.)

(A. M. 3105. *)

6. qui translatus fuerat de Jerusalem

*) Paret autem, Mardochaeum cum Zorobabele anno Cyri primo, (I. Esdr. 1.) hoc est A. M. 3468. annis 17, antequam haec fierent, ascensisse Jerosolynam (I. Esdr. 2, 2.), sed statim rediisse, quippe qui diutius abesse non posset, cum inter primos aulae regiae eliam numer-

eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, (IV. Reg. 24, 15. Infr. 11, 4.)

7. qui fuit nutritius filiae fratris sui Edissae, quae altero nomine vocabatur Esther, et utrumque parentem amiserat, pulchra nimis, et decora facie. Mortuisque patre ejus ac matre, Mardochaeus sibi eam adoptavit in filiam.

8. Cumque percrebruisse regis imperium, et juxta mandatum illius multae pulchrae virgines adducerentur Susan, et Egeo traduceretur eunuchs; Esther quoque inter ceteras pueras ei tradita est, ut servaretur in numero foeminarum.

9. Quae placuit ei, et invenit gratiam in conspectu illius. Et praecepsit eunuchs, ut acceleraret mundum muliebrem, et tradiceret ei partes suas, et septem pueras speciosissimas de domo regis, et tan ipsam, quam pedissequas ejus ornaret atque excolceret.

10. Quae noluit indicare ei populum et patriam suam; Mardochaeus eum praeceperat ei, ut de hac re omnino reticeret,

11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electae virgines servabantur, curam agens salutis Esther, et scire volens, quid ei accideret.

12. Cum autem venisset tempus singularum per ordinem puerarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus, quae ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur, ita dimitata, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, et aliis sex quibusdam pigmentis et aromatisibus utebentur.

13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, et ut eis placuerat, compositae de triclinio foeminarum ad regis cubiculum transibant.

14. Et quae intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas nedes deducebatur, quae sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis praesidebat; nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisse rex, et eam venire jussisset ex nomine.

15. Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihail fratri Mardochaei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quae non quaequivit muliebrem cultum; sed quaecunque voluit Egeus eunuchs custos virginum, haec ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur.

(A. M. 3190. Ant. Chr. 514.)

16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni ejus.

17. Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et mi-

tur. Infr. 11, 3. De redditu autem Mardochaei in Babylonem meminere cum Joseph. Antiq. I. 11. c. 4. circa finem tum Abenesra et Iudeorum alii.

sericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam reguare in loco Vashti.

18. Et iussit convivium praeparari per magnificum cunctis principibus, et servis suis pro coniunctione et nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem.

19. Cumque secundo quaererentur virgines et congregarentur, Mardochaeus manebat ad januam regis;

20. nequum prodiderat Esther patriam, et populum suum juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille praecipiebat, observabat Esther, et ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutritiebat.

21. Eo igitur tempore, quo Mardochaeus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan et Thares, duo eunuchi regis*), qui janitores erant, et in primo palatii limine praesidebant, volueruntque insurgeare in regem, et occidere eum.

22. Quod Mardochaeum non latuit, statimque nuntiavit reginae Esther, et illa regi ex nomine Mardochaei, qui ad se rem detulerat.

23. Quaesitum est, et inventum, et appensus est uterque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, et annalibus traditum coram rege.

CAPUT III.

Aman, a rege sublimatus, indignatur, quod solus Mardochaeus Judaeus ipsum non adoret. Quapropter omnium Judaeorum interitum ab Assuero impetrat, mittitque ad universas provincias litteras regis annulo signatas, ut tertiodicimo die mensis duodecimi universi ubique Judaei occidentur.

1. Post haec rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag **), et posuit solium ejus super omnes principes, quos hahebat.

2. Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, et adorabant Aman; sic enim praeciperat eis imperator. Solus Mardochaeus non flectebat genu, neque adorabat eum.

3. Cui dixerunt pueri regis, qui ad foras palatii praesidebant: Cur praeceptor certos non observas mandatum regis?

4. Cumque hoc crebrius dicerent, et ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes, utrum perseveraret in sententia; dixerat enim eis, se esse Judaeum.

5. Quod cum audisset Aman, et expe-

rimento probasset, quod Mardochaeus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, irritus est valde,

6. et pro nihilo duxit in unum Mardochaeum mittere manus suas; audierat enim, quod esset gentis judaeae, magisque volunt omnem Judaeorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

(A. M. 3494. Ant. Chr. 510.)

7. Mense primo, (cujus vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assuero missa est sors in urnam, quae hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die et quo mense gens Judaeorum deberet interfici, et exivit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.

8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, et a se mutuo separatus, novis utens legibus et ceremoniis, insuper et regis scita contempnens. Et optime nosti, quod non expedit regno tuo, ut insolescat per licentiam.

9. Si tibi placet, decerne, ut pereat, et decein millia talentorum appendam arcariis gazae tuae.

10. Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua, et dedit eum Aman filio Amadathi de progevie Agag, hosti Judaeorum,

11. dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit. De populo age, quod tibi placet.

(A. M. 3495.*)

12. Votacique sunt scribae regis mense primo Nisan, tertiadecima die ejusdem mensis, et scriptum est, ut iussicerat Aman, ad omnes satrapas regis, et judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quaque gens legere poterat, et audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri; et litterae, signatae ipsius annulo,

13. missae sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judaeos a pueri usque ad senem, parvulos et mulieres, uno die, hoc est, tertiodicimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, et bona eorum diripebant.

14. Summa autem epistolarum haec fuit, ut omnes provinciae scirent, et pararent se ad praedictam diem.

15. Festinabat cursores, qui missi erant, regis imperium implere. Statimque in Susan pependit edictum, rege et Aman celebrante convivium, et cunctis Judacis, qui in urbe erant, silentibus.

CAPUT IV.

Luctus Mardochaei ac reliquorum Judaeorum ob paratum ipsis interitum. Esther autem, ut iussu Mardochaei Judaeorum neci occurravit, et non vocata ad regem ingrediatur, jubet cum jejunio pro se triduo orari, idem ipsa faciente.

1. Quae cum audisset Mardochaeus, sci-

*) Qui Amani erant intimi. Irarum autem causas addit Graecus, quod Mardochaeus in officiis palatii praefactus illis esset a rege.

**) Amalectarum regis, quibus iam olim Judaei infensi. Deut. 25, 19. Ita Josephus, et Hebrei omnes et Targum interper. At infr. c. 16. dicitur Aman Macedo fuisse; forte quod maiores ejus ex strage, quae Amalectis sub Sauli configit, profugi in Macedonia se receperint, in legue parentes ejus paulo ante haec tempora in Persicam deingrassent.

*) Siquidem per annum integrum Aman sortem conjici curaverat.

30 Cap. 4. Mardochaei luctus. Ejus monita ad Estheram. **ESTHER.** Cap. 5. Aman a regina invitatur. Qui queritur de Mardochaeo.

dit vestimenta sua, et induitus est sacco, spargens cinerem capiti, et in platea mediae civitatis voce magua clamabat, ostendens amaritudinem animi sui,

2. et hoc ejulatu usque ad fines palatii gradiens. Non enim erat licitum, induatum sacco aulam regis intrare.

3. In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quae crudelis regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judeos, jejuniū*, ululatus, et fletus, sacco et cinere multis pro strato utentibus.

4. Ingressae autem sunt puellae Esther et eunuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consernata est, et vestem misit, ut ablato sacco induerent eum, quam accipere noluit.

5. Accitoque Athach eunicho, quem rex ministrum ei dederat, praecepit ei, ut iret ad Mardochaeum, et disceret ab eo, cur hoc faceret.

6. Egressusque Athach ivit ad Mardochaeum, stante in platea civitatis ante ostium palatii,

7. qui indicavit ei omnia, quae acciderant, quomodo Aman promisisset, ut in thesauris regis pro Judaeorum nece inferret argentum.

8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginae ostenderet, et moneret eam, ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo.

9. Regressus Athach nuntiavit Esther omnia, quae Mardochaeus dixerat.

10. Quae respondit ei, et jussit, ut diceret Mardochaeo :

11. Omnes servi regis, et cunctae, quae sub ditione ejus sunt, norunt provinciae, quod sive vir sive mulier, non vocatus interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur, nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiae, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quae triginta jam diebus non sum vocata ad eum?

12. Quod cum audisset Mardochaeus,

13. rursus mandavit Esther, dicens: Ne putes, quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es praecunctis Judaeis;

14. si enim nunc silueris, per allam occasione liberabuntur Judaei, et tu, et domus patris tui peribitis. Et quis novit, utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

15. Bursumque Esther haec Mardochaeo verba mandavit:

16. Vade et congrega omnes Judaeos, quos in Susan repereris, et orate pro me. Non comedatis, et non bibatis tribus diebus, et tribus noctibus; et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo.

17. Igitur itaque Mardochaeus, et fecit omnia, quae ei Esther praeceperat.

CAPUT V.

Esther, ad regem ingressa, postulat, ut cum Aman ad suum veniat convivium. In quo ab exhilarato rege de sua petitione interrogata, rursum utrumque ad sequentis diei convivium invitabit. Interea Aman indignatus, se a Mardochaeo non honorari, crucem illi parat.

(A. M. 3195.)

1. Die autem tertio induita est Esther regalibus vestimentis, et stetit in atrio domus regiae, quod erat interius, contra basilicam regis; at ille sedebat super solium suum in consistorio palatii contra ostium domus.

2. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quae accedens, osculata est summitatem virgae ejus.

3. Dixitque ad eam rex: Quid vis Esther regina? quae est petitio tua? etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitus tibi.

4. At illa respondit: Si regi placet, obsecro, ut venias ad me hodie, et Aman tecum ad convivium, quod paravi.

5. Statimque rex: Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediatur voluntati. Venerunt itaque rex et Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

6. Dixitque ei rex, postquam vinum bibberat abundanter: Quid petis, ut detur tibi? et pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impertrabis.

7. Cui respondit Esther: Petitione mea, et preces sunt istae:

8. Si inveni in conspectu regis gratiam, et si regi placet, ut det mihi, quod postulo, et meam impleat petitionem, veniat rex et Aman ad convivium, quod paravi eis, et cras aperiam regi voluntatem meam.

9. Egressus est itaque illo die Aman laetus et alacer. Cumque vidisset Mardochaeum sedentem ante fines palatii, et non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suae, indignatus est valde;

10. et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, et Zares uxorem suam,

11. et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, et quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex elevasset.

12. Et post haec ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege praeter me, apud quam etiam cras cum rege transurus sum.

13. Et cum haec omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu video Mardochaeum Judaeum sedentem ante fines regias.

14. Responderuntque ei Zares uxor ejus,

* In hujus rei memoriam hodie quoque 13. mensis Adar solemne observant jejuniū, quod Estherae jejuniū nominant.

et ceteri amici: Juhe parari excelsam trahem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et dic mane regi, ut appendatur super eam Mardochaeus, et sic ibis cum rege laetus ad convivium. Placuit ei consilium, et jussit excelsam parari crucem.

CAPUT VI.

Rex, in lectis sibi nocte annalibus Mardochaei fidelitatem in detectis adversus regem eunuchorum insidiis reprehens, jubet ipsum ut secundum a rege per Aman honorari.

(A. M. 3495.)

1. Noctem illam duxit rex insomnem, jussitque sibi afferri historias et annales priorum temporum. Quae cum illo praesente legerentur,

2. ventum est ad illum locum, ubi scriptum erat, quomodo nuntiasset Mardochaeus insidias Bagathan et Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium.

3. Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac praemii Mardochaeus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

4. Statimque rex: Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiae intraverat, ut suggereret regi, et jubetur Mardochaeum affigi patibulo, quod ei fuerat praeparatum.

5. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur.

6. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, et reputans, quod nullum alium rex, nisi se vellat honorare,

7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit,

8. debet indi vestibus reglis, et imponi super equum, qui de sella regis est, et accipere regium diadema super caput suum,

9. et primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, et per plateam civitatis incendens clamet, et dicat: Sic honorabitur, quemcunque voluerit rex honorare.

10. Dixitque ei rex: Festina, et sumta stola et equo, fac, ut locutus es, Mardochaeo Iudeo, qui sedet ante fines palati. Cave, ne quidquam de his, quae locutus es, praetermittas.

11. Tulit itaque Aman stolam et equum, indutumque Mardochaeum in platea civitatis, et impositum equo praecedebat, atque clamabat: Hoc honore dignus est, quemcunque rex voluerit honorare.

12. Reversusque est Mardochaeus ad januam palatii; et Aman festinavit ire in dominum suum, lugens et operto capite,

13. narravitque Zares uxori suae, et amicis omnia, quae evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, et uxori ejus: Si de semine Iudeorum est Mardochaeus, autem quem ca-

dere coepisti, non poteris ei resistere; sed cades in conspectu ejus.

14. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, et cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

CAPUT VII.

Esther in convivio regem pro sua et populi sui vita precatur, et Aman Iudeorum adversarium accusat, quem rex in cruce ab illo parata Mardochaeo suspendi jubet.

(A. M. 3495.)

1. Intravit itaque rex et Aman, ut biberent cum regina.

2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaecularet: Quae est petitio tua Esther, ut detur tibi? et quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis orex, et si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, et populum meum, pro quo obsecro.

4. Traditi enim sumus ego et populus meus, ut conteramur, jugulemur, et pereamus. Atque utibam in servos et famulas venderemur, esset tolerabile malum, et gemens tacerem; nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regem.

5. Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, et cuius potentiae, ut haec audeat facere?

6. Dixitque Esther: Hostis et inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginam ferre non sustinens.

7. Rex autem iratus surrexit, et de loco convivii intravit in hortum arboribus constituum. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua; intellexit enim, a rege sibi paratum malum.

8. Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, et intrasset convivio locum, reperit Aman super lectulum corruiisse, in quo iacebat Esther, et ait: Etiam reginam vult opprimere, me praecente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, et statim operuerunt faciem ejus.

9. Dixitque Harhona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardochaeo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo.

10. Suspensus est itaque Aman in patibulo, quod paraverat Mardochaeo, et regis ira quievit.

CAPUT VIII.

Esther, exaltato Mardochaeo, veteres Aman litteras noris irritans, Iudeis securitatem impetrat, et ut se de suis inimicis ulciscantur; unde maxima ubique laetitia exoritur.

(A. M. 3495.)

1. Die illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarii Iudeo-

rum, et Mardochaeus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther, quod esset patruus suis.

2. Tulitque rex annulam, quem ab Aman recipi jusserrat, et tradidit Mardochaeo. Esther autem constituit Mardochaeum super domum suam.

3. Nec his contenta, procidit ad pedes regis, flevitque, et locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagite, et machinationes ejus pessimas, quas excoxitaverat contra Judaeos, juberet irritas fieri.

4. At ille ex more sceptrum aureum pro-tendit manu, quo signum clementiae monstrabatur; illaque consurgens stetit ante eum,

5. et ait: Si placet regi, et si inveni gratiam in oculis ejus, et deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro, ut novis epistolis veteres Aman litterae, insidiatoris et hostis Judaeorum, quibus eos in euictis regis provinciis perire precepiter, corrignantur.

6. Quomodo enim potero sustinere nesciem et intersectionem populi mei?

7. Responditque rex Assuerus Esther reginae, et Mardochaeo Judaeo: Domum Aman concessi Esther, et ipsum jussi affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Judaeos.

8. Scribite ergo Judaeis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Haec enim consuetudo erat, ut epistolis, quae ex regis nomine mittebantur, et illius annulo signatae erant, nemo auderet contradicere.

9. Accitisque scribis et librariis regis, Cerat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Siban) vigesima et tertia die illius scriptae sunt epistolae, ut Mardochaeus voluerat, ad Judeos, et ad principes, procuratoresque et judices, qui centum viginti septem provinciis ab India usque ad Aethiopiam praesidebant, provinciae atque provinciae, populo et populo juxta linguas et litteras suas, et Judaeis, prout legere poterant, et audire.

10. Ipsaque epistolae, quae regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatae sunt, et missae per veredarios, qui per omnes provincias discurrentes, veteres litteras novis nuntiis praevenirent.

11. Quibus imperavit rex, ut convenirent Judaeos per singulas civitates, et in unum praeciperent congregari, ut starent pro animabus suis, et omnes inimicos suos cum conjugibus ac liberis et universis dominibus interficerent atque delerent, et spolia eorum diriperent.

12. Et constituta est per omnes provincias una ultiouis dies, id est tertiadecima mensis duodecimi Adar.

13. Summique epistolae haec fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subjacebant imperio, notum fieret, paratos esse Judaeos ad capiendum vindictam de hostibus suis.

14. Egressique sunt veredarii celeres nuntia perferentes, et edictum regis pendit in Susan.

15. Mardochaeus autem de palatio, et de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regis, hyacinthinis videlicet et aereis, coronam auream portans in capite, et amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavit, atque laetata est.

16. Judaeis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, et tripudium.

17. Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quoconque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulae atque convivia, et festus dies in tautum, ut plures alterius gentis et sectae eorum religioni et ceremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos judaici nominis terror invaserat.

CAPUT IX.

Judei passim hostes suos trucidant, et suspensi decem filii Aman, diem Phurim, hoc est, sortium, perpetuo sollemnem Mardochaei instituit.

(A. M. 3196. Ant. Chr. 508.)

1. Igitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertindecima die, quando cunctis Judaeis interfectio parabatur, et hostes eorum subjiciabant sanguini, versa vice Judaei superiores esse coeparent, et se de adversariis vindicare.

2. Congregati sunt per singulas civitates, oppida, et loca, ut extenderent manum contra inimicos et persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis corum formido penetrarat.

3. Nam et provinciarum judices, et duces, et procuratores, omnisque dignitas, que singularis locis ac operibus praecerat, extollebant Judaeos timore Mardochaei,

4. quem principem esse palatii, et plurimum posse cognoverant. Fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, et per cunctorum ora volitabat.

5. Itaque percusserunt Judaei inimicos suos plaga magna et occiderunt eos, redentes eis, quod sibi paraverant facere,

6. in tantum, ut etiam in Susan quingentos viros interficerent extra decem filios Aman Agagite, hostis Judaeorum, quorum ista sunt nomina:

7. Pharsandatha, et Delphon, et Esphatha,

8. et Phoratha, et Adalia, et Aridatha,

9. et Phernesta, et Arisai, et Arildai, et Jezatha.

10. Quos cum occidissent, praedas de substitutiis eorum tangere noluerunt.

11. Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susan, ad regem relatus est.

12. Qui dixit reginae: In urbe Susan interficerunt Judaei quingentos viros et alios decem filios Aman; quantum putas eos exercere caedem in universis provinciis? Quid ultra postulas, et quid vis, ut fieri jubeam?

13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judaeis, ut, sicut fecerunt hodie in Susan, sic et cras faciant, et decem filii Aman in patibulis suspendantur.

14. Praecepitque rex, ut ita fieret. Statimque in Susau peperit edictum, et decem filii Aman suspensi sunt.

15. Congregatis Judaeis quartadecima die mensis Adar, interfecti sunt in Susau trecenti viri; nec eorum ab illis direpta substantia est.

16. Sed et per omnes provincias, quae ditioni regis subjacebant, pro animabus suis steterunt Judaei, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum, ut septuaginta quinque milia occisorum implerentur, et nullus de substantia eorum quidquam contingere.

17. Dies autem tertiusdecimus mensis Adar primus apud omnes intersectionis fuit, et quartadecima die caedere desierunt. Quem constituerunt esse solemnum, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque convivis.

18. At hi, qui in urbe Susan caedem exercuerant, tertiodecimo et quartodecimo die ejusdem mensis in caede versati sunt; quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnum epularum atque laetitiae.

19. Hi vero Judaei, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartum-decimum diem mensis Adar conviviorum et gaudii decreverunt ita, ut exultent in eo, et mittant sibi mutuo partes epularum et ciborum.

20. Scripsit itaque Mardochaeus omnia haec, et litteris comprehensa misit ad Judeos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positis, quam procul,

21. ut quartamdecimam et quintamdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, et revertente semper anno solemni celebrarent honore,

22. quia in ipsis diebus se ulti sunt Judaei de inimicis suis, et luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversi sunt, essentque dies isti epularum atque laetitiae, et mitterent sibi invicem ciborum partes, et pauperibus munuscula largirentur.

23. Suscepseruntque Judaei in solemnum ritum cuncta, que eo tempore facere coepérant, et quae Mardochaeus litteris facienda mandaverat.

24. Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis et adversarius Judeorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret, et misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem.

25. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans, ut conatus ejus litteris regis irriti fierent, et malum, quod contra Judeos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique et ipsum et filios ejus affixerunt cruci,

26. atque ex illo tempore dies isti appellati sunt Phurim, id est, sortium, eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta, que gesta sunt, epistolae, id est, libri hujus volumine continentur;

27. quaeque sustinuerunt, et quae deinceps immutata sunt, suscepserunt Judaei super se et semen suum, et super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli licet duos hos dies absque solemnitate transigere, quos scriptura testatur, et certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus.

28. Isti sunt dies, quos nulla umquam debilit oblitio, et per singulas generationes cunctae in toto orbe provinciae celebrabant. Nec est ulla civitas, in qua dies Phurim, id est, sortium, non observentur a Judaeis, et ab eorum progenie, quae his ceremoniis obligata est.

29. Scripseruntque Esther regina filia Abihail, et Mardochaeus Judaeus etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemnis sanciretur in posterum.

30. Et miserunt ad omnes Judeeos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, et susciperent veritatem,

31. observantes dies sortium, et suo tempore cum gaudio celebrarent, sicut constituerant Mardochaeus et Esther, et illi observanda suscepserunt a se, et a semine suo, jejunia et clamores, et *) sortium dies,

32. et omnia, quae libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

CAPUT X.

*Somnii Mardochaei declaratio, reducto
Judeorum populo in libertatem.*

1. Rex vero Assuerus omnem terram, et cunctas maris insulas fecit tributarias,

2. cuius fortitudo et imperium, et dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochaeum, scripta sunt in libris Medorum atque Persarum;

3. et quomodo Mardochaeus judaici generis secundus a rege Assuero fuerit, et magnus apud Judeos, et acceptabilis plebi fratribus suorum, quaerens bona populo suo, et loquens ea, quae ad pacem seminis sui pertinerent.

Quae **) habentur in Hebreao, plena fide expressi. Haec autem, quae sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quae Graecorum lingua et litteris continentur, et interim post finem libri hoc capitulum ferebatur; quod iuxta consuetudinem nostram obelos, id est, veru, praenotavimus.

4. Dixitque Mardochaeus: A Deo facta sunt ista.

5. Recordatus sum somnii, quod videbam, haec eadem significantis; nec eorum quidquam irritum fuit.

6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, et in lucem, solemque conversus est, et in aquas plurimas redudavit, Esther est,

*) Diem 14. et 15. mensis duodecimi, sive Adar. Supr. v. 17. et 18. Suntque haec hodie Judeorum Bacchanalia.

**) Haec et alia, quae sequuntur, alio charactere scripta, sunt Hieronymini verba, de veteri sua versione loquentis.

quam rex accepit uxorem, et voluit esse reginam.

7. Duo autem dracones ego sum, et Aman.

8. Gentes, quae convenerant, hi sunt, qui conati sunt delere uomen Iudeorum.

9. Gens autem mea Israël est, quae clavavit ad Dominum; et salvum fecit Dominus populum suum, liberavitque nos ab omnibus malis, et fecit signa magna atque portenta inter gentes,

10. et duas sortes esse praecepit, unam populi Dei, et alteram cunctarum gentium.

11. Venitque utraque sors in statutum ex illo iam tempore diem coram Deo universis gentibus;

12. et recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est haereditatis suae.

13. Et observabuntur dies isti in mense Adar quartadecima et quintadecima die ejusdem mensis cum omni studio, et gaudio in unum coetum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israël.

runt voces, et tumultus, et tonitrua, et terraemotus, et conturbatio super terram,

6. et ecce duo dracones magni, paratique contra se in proelium. (*Supr. 10, 7.*)

7. Ad quorum clamorem cunctae concitate sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum.

8. Fuitque dies illa tenebrarum et discriminis, tribulationis et angustiae, et ingens formido super terram.

9. Conturbataque est gens justorum timentium mala sua, et praeparata ad mortem.

10. Clamaveruntque ad Deum, et illis vociferantibus, fons parvus crevit in flumen maximum, et in aquas plurimas redundavit.

11. Lux et sol ortus est, et humiles exaltati sunt, et devoraverunt inclitos.

12. Quod cum vidisset Mardochaeus, et surrexisset de strato, cogitabat, quid Deus facere vellet; et fixum habebat in animo, scire cupiens, quid significaret somnium.

CAPUT XI.

Somnium Mardochaei.

(*A. M. 3827. Ant. Chr. 177. Per. Jul. 4537.*)

1. Anno quarto **), reguantibus Ptolemaeo et Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui se sacerdotem, et leviticus generis ferebat, et Ptolemaeus filius ejus, epistolam plurimam, quoniam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemaei filium in Ierusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebraeo, nec apud ullum fertur interpretum.

(*A. M. 3831. Ant. Chr. 520.*)

2. A uno secundo, reguante Artaxerxe ** maximo, prima die mensis Nisan vidi somnum Mardochaeus filius Jairi filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin,

3. homo iudeus, qui habitabat in urbe Sussis, vir magnus, et inter primos aulae regiae.

4. Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Jechonia rege Iuda; (*IV. Reg. 24, 15. Supr. 2, 6.*)

5. et hoc ejus somnum fuit. Apparue-

CAPUT XII.

Manifestatio insidiarum eunuchorum in regem a Mardochaeo, ex secundo capite repetita.

1. Morabatur autem eo tempore in aula regis cum Bagatha et Thara, eunuchis regis, qui janitores erant palatii. (*Supr. 2, 21. et 6, 2.*)

2. Cumque intellexisset cogitationes eorum, et curas diligentius pervidisset, dicit, quod conarentur in regem Artaxerxes manus mittere, et nuntiavit super eo regi.

3. Qui de utroque habita quaestione, confessos jussit duci ad mortem.

4. Rex autem, quod gestum erat, scripsit in commentariis; sed et Mardochaeus rei memoriam litteris tradidit.

5. Praecepitque ei rex, ut in aula palati moraretur, datis ei pro delatione muniberis.

6. Aman vero filius Amadathi bugaeus erat gloriissimus coram rege, et voluit nocere Mardochaeo, et populo ejus produbus eunuchis regis, qui fuerant interfici.

Hucusque proemium.

Quae sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volume.

Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.

Quae in sola vulgata editione repertus.

Eistolae autem hoc exemplar fuit:

*) Sive regnantis Ptolemaei et Cleopatrae, βασιλεύοντος Ἰητολεμαίου καὶ Κιλεσπάτρας. Patel enim, hunc Ptolemaeum esse Philometorem, Evergetae fratre, cuius Philometoris, ut et iuxoris Cleopatrae, atque Dosithei meminit Josephus libr. 2. contra Appionem his verbis: Philometer Ptolemaeus et iuxta uxor Cleopatra totam (Aegypti) regionem Iudeorum fidei commiserunt; copiariumque omnium duces fuerunt Onias et Dositheus, Iudei. Illi vero postea etiam templum Ierosolymitanum aequalium condidero, ut refert Josephus. *Antiq. l. 13. c. 6.*

Hinc autem conjectare est, totam veteris Testamenti traditionem graecam ad hoc usque tempus non fuisse absolutam.

Vide annotata ad prologum libri Ecclesiastici.

**) Is est Assuerus supra nominatus, quem Dauidum Hystaspis esse diximus.

CAPUT XIII.

Exemplar epistolae, quam misit Aman ad principes provinciarum super caede Judeorum, et Mardochaei oratio pro eorum liberatione.

1. Rex maximus Artaxerxes ab India usque Aethiopiam centum viginti septem provinciarum principibus, et ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem.

2. Cum plurimis gentibus imperarem, et universum orbem meae ditioni subjugasse, volui nequaquam abuti potentiae magnitudine, sed clementia et lenitate gubernare subjectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur.

3. Quacunquer autem me a consiliariis meis, quomodo posset hoc impleri, unus, qui sapientia et fide ceteros praecellebat, et erat post regem secundus, Aman nomine,

4. indicavit mihi, in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, et contra omnium gentium consuetudinem faciens, regum jussa contemneret, et universarum concordiam nationum sua dissensione violaret.

5. Quod cum didicissemus, videntes, unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, et turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,

6. jussimus, ut, quoscumque Aman, qui omnibus provinciis praepositus est, et secundus a rege, et quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur quartadecima die duodecimi mensis Adar anni praesentis,

7. ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolae.

Quae sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur:

Pergensque Mardochaeus, fecit omnia, quae ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, et apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. [†]) Mardochaeus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus,

9. et dixit: Domine Domine, rex omnipotens, in ditione enim tua cunctis sunt posita, et non est, qui possit tuae resistere voluntati, si decreveris salvare Israël.

10. Tu fecisti coelum et terram, et quidquid coeli ambitu continetur.

11. Dominus omnium es, nec est, qui resistat majestati tuae.

12. Cuncta nosti, et scis, quia non pro superbia et contumelia, et aliqua gloriae cupiditate fecerim hoc, ut nou adorarem Aman superbissimum;

13. (libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem)

14. sed timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.

15. Et nunc, Domine, rex Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, et haereditatem tuam delere.

16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Aegypto.

17. Exaudi deprecationem meam, et propitious esto sorti et funiculo tuo, et converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, et ne claudas ora te cauentium.

18. Omnis quoque Israël pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

CAPUT XIV.

Plangit Esther, Deum in spiritu humilitatis obsecrans.

1. Esther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat.

2. Cumque deposisset vestes regias, fetibus et luctui apta indumenta suscepit, et pro unguentis varis cinere et stercore implevit caput, et corpus suum humiliavit juxti loca, in quibus antea lactari consueverat, crinium laceratione complevit.

3. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, et cujus praeter te nullus est auxiliator alius.

4. Periculum meum in manibus meis est.

5. Audivi a patre meo, quod tu, Domine, tulisses Israël de cunctis gentibus, et patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres haereditatem sempiternam, fecistique eis, sicut locutus es. (Deut. 4, 20. 31. et 32, 9.)

6. Peccavimus in conspectu tuo, et idcirco tradististi nos in manus inimicorum nostrorum;

7. coluiimus enim deos eorum. Justus es Domine.

8. Et nunc non eis sufficit, quod durissima nos opprimunt servitute; sed robur mannum suarum idolorum potentiae deputantes,

9. volunt tua mutare promissa, et diligere haereditatem tuam, et claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi et altaris tui,

10. ut aperiant ora gentium, et laudent idolorum fortitudinem, et praedicent carnalem regem in sempiternum.

[†]) Fer. 4. post Dom. 2. Quadr., et in Missa contra paganos.

11. Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram; sed converte consilium eorum super eos, et eum, qui in nos coepit saevire, disperde.

12. Memento Domine, et ostende te nobis in tempore tribulationis nostra, et da mihi fiduciam Domine rex deorum, et universae potestatis;

13. tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, et transfer cor illius in odium hostis nostri, ut et ipse pereat, et ceteri, qui ei consentiunt.

14. Nos autem libera manu tua, et adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te Domine, qui habes omium scientiam,

15. et nosti, quia oderim gloriam iniquorum, et detester cubile incircumcisorum, et omnis alienigenae.

16. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiae et gloriae meae, quod est super caput meum in diebus ostentationis meae, et detester illud quasi pannum menstruatae, et non portem in diebus silentii mei,

17. et quod non comedeler in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, et non hiberim vinum libaminum,

18. et numquam laeta sit ancilla tua, ex quo huc translata sum, usque in praesentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.

19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum, qui nullam aliam spem habent, et libera nos de manu iniquorum, et erue me a timore meo.

CAPUT XV.

Mandante Mardochaeo, intrat Esther ad regem, vultu illius exterrita.

Haec quoque addita reperi in editione vulgata.

1. Et mandavit ei, (haud dubium, quin esset Mardochaeus) ut ingrederetur ad regem, et rogaret pro populo suo et pro patria sua.

2. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuae, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in mortem;

3. et tu invoca Dominum, et loquere regi pro nobis, et libera nos de morte.

Necnon et ista, quae subdita sunt.

4. Die autem tertio depositus vestimenta ornatus sui, et circumdata est gloria sua.

5. Cumque regio fulgeret habitu, et invocasset omnium rectorem et salvatorem Deum, assunxit duas famulas,

6. et super uam quidem innitebatur, quasi prae deliciis et nimia tenueritudine corpus suum ferre non sustinens;

7. altera autem famularum sequebatur dominam, desuentia in humum indumenta suscitans.

8. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, et gratis ac nitentibus oculis tristem celibat animum, et nimio timore contractum.

9. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, et pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

10. Cumque elevasset faciem, et ardentes oculis furorum pectoris indicasset, regina corruuit, et in pallorem colore mutato, lassum super uncillulam reclinavit caput.

11. Convertitque Deus spiritum regis in manusitudinem, et festiuus ac metuens exilivit de solio, et sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebat:

12. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

13. Non morieris; non enim pro te, sed pro omnibus haec lex constituta est.

14. Accede igitur, et tange sceptrum.

15. Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, et posuit super collum ejus, et osculatus est eam, et ait: Cur mili non loqueris?

16. Quae respondit: Vidi te, domine, cum angelum Dei, et conturbatum est cor meum praeterea gloriae tuae. (*Gen. 33, 10. II. Reg. 9, 17.*)

17. Valde enim mirabilis es domine, et facies tna plena est gratiarum.

18. Cumque loqueretur, rursus corruuit, et paene exanimata est.

19. Rex autem turbabatur, et omnes ministri ejus consolabantur eam.

CAPUT XVI.

Assueri epistola pro Judaeorum salute cum inimicorum suorum intererventione ad singulas regni provincias, irritando epistolam missam ab Aman.

Exemplar epistola regis Artaxerxis, quam pro Judaris ad totas regni sui provincias misit, quod et ipsum in hebreico volumine non habetur.

1. Rex magnus Artaxerxes ab India usque Aethiopian centum viginti septem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostrae iussioni obediunt, salutem dicit. (*Supr. 11, 2.*)

2. Multi bonitate principum et honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam, (*Supr. 3, 10.*)

3. et non solum subjectos regibus nivitunt opprimere; sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsis, qui dederunt, molliunt insidias.

4. Nec contenti sunt, gratias non agere beneficiis, et humanitatis in se jura violare; sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5. Et in tantum vesaniae proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, et ita cuncta agunt, ut omnium

laude digni sint, mendaciorum cuniculis
couentur subvertere,

6. dum aures principum simplices, et
ex sua natura alios aestimantes callida
fraude decipiunt.

7. Quae res et ex veteribus probatur
historiis, et ex his, quea geruntur quotidi-
die, quomodo malis quorundam suggestio-
nibus regum studia depraventur.

8. Unde providendum est paci omnium
provinciarum.

9. Nec putare debetis, si diversa jubea-
mus, ex animi nostri venire levitate, sed
pro qualitate et necessitate temporum, ut
reipublicae possit utilitas, ferre sententiam.

10. Et ut manifestius, quod dicimus, in-
telligatis, Aman filius Amadathi, et ani-
mo et gente Macedo, alienusque a Persa-
rum saudine, et pietatem nostram sua
cruelitate commaculans, peregrinus a no-
bis suscepimus est, (*Supr. 3, 1.*)

11. et tantam in se expertus humani-
tatem, ut pater noster vocaretur, et ado-
raretur ab omnibus post regem secundus,

12. qui in tantum arrogantiae tumorem
sublatus est, ut regno privare nos nitere-
tur et spiritu*).

13. Nam Mardochaeum, cuius fide et
beneficiis vivimus, et consortem regni
nostru Esther cum omni gente sua novis
quibusdam atque inauditis machinis expe-
titiv in mortem,

14. hoc cogitans, ut illis interfectis, iu-
sidaret nostrarae solitudini, et regnum
Persarum transferret in Macedonas**).

15. Nos autem a pessimo mortalium

Judaeos neci destinatos in nulla penitus
culpa reperimus, sed econtrario justis uten-
tes legibus,

16. et filios altissimi et maximi, sem-
perque viventis Dei, cujus beneficio et
patribus*) nostris et nobis regnum est
traditum, et usque hodie custoditur.

17. Unde eas litteras, quas sub nomine
nostro ille direxerat, sciatis esse irritas.

18. Pro quo scelere ante portas hujus
urbis, id est, Susau, et ipse, qui machina-
tus est, et omnis cognatio ejus pendet in
pathibulis, non nobis, sed Deo reddente ei,
quod meruit.

19. Hoc autem edictum, quod nunc mit-
tinus, in cunctis urbibus proponatur, ut
liceat Judaeis uti legibus suis.

20. Quibus debetis esse adminiculo, ut
eos, qui se ad necem eorum paraverant,
possint interficere tertiadecima die men-
sis duodecimi, qui vocatur Adar.

21. Hanc enim diem Deus omnipotens
mocoris et luctus eis vertit in gaudium.

22. Unde et vos inter ceteros festos
dies hanc habetote diem, et celebrete
eam cum omni laetitia, ut et in posterum
cognoscatur,

23. omnes, qui fideliter Persis obediunt,
dignam pro fide recipere inercedem, qui
autem insidiantur regno eorum, perire pro
scelere.

24. Omnis autem provincia et civitas,
quae noluerit solemnitatis hujus esse par-
ticipes, gladio et igne pereat, et sic de-
leatur, ut non solum hominibus, sed etiam
bestiis invia sit in sempiternum, pro exem-
pto contemptus et inobedientiae.

* Haec ad coniunctionem Bagathanis et Tharis,
eunuchorum Anianis perfunctorium, referen-
da videntur, de qua 2, 21.

**) Graecos, quorum pars non minima Macedo-
nes, qui jam tum, a tempore Darii Hyrcaspis,
Persis metuendi et ab iis male meriti, ut notat
Herodotus; unde etiam postea bella aperta in-
ter eos et hunc Darium et celebris ad Mara-
thensem pugna.

*) Decessoribus suis, Cyro nempe et Cambys.
Et alioquin Cyri filiam ipse duxerat, ut jure
patrem suum appellaret.

LIBER JOB.

Historiam hanc veram fuisse, docent non solum personarum, gentium, et regionum nomina propria, sed et Tobiae, Ezechielis, atque Jacobi apostoli testimonia. Conscriptam primum fuisse ab ipsomet Job, censet B. Gregorius, ut, qui certamina spiritualis pugnae sustinuerat, inquit, etiam consummatae suae victoriae gesta narraret; et quidem arabice, ut ostendunt frequentes hic hujus linguae voces, unde postea a Moyse hebraea facta locum dedit Hebraeorum communi sententiae, qui auctorem hujus faciunt Moysen. Contigit autem, ut probabilior fert conjectura, agentibus in deserto Judaeis, siquidem nulla hic legis, nisi ex ore Dei traditae, mentio sit, ut videre est 11, 5. 6. et 22, 22. ac 23, 12. Egregium certe patientiae omnisque justitiae ibi describitur exemplum; etenim illustris, ac, ut Severus Sulpitius loquitur, praedives Job opibus, sed eo illustrior, quod his neque integris corruptus, neque amissis depravatus est.

Porro praeccipua, quae hic tractatur, quaestio est, an solos demum peccatores in hac vita Deus malis ac calamitatibus afficiat, an etiam pios et justos. Posteriorem partem, quae una vera est, B. Job tuetur; priorem vero, eamque falsam ejus amici. Atque ita verba tum Dei, quae hic habentur, tum ipsius Job Scripturae canonicae auctoritatem obtinent, quibus proinde certa fides debeatur; at amicorum sermonibus non item, ut sentiunt Augustinus, Chrysostomus, Gregorius et alii, tametsi multa interdum ab istis praecclare et vere ad malam suam causam tuendam afferuntur. Hinc est, quod quadam Eliphae verba ab Apostolo etiam laudantur, quee Scripturae auctoritatem a Paulo repetunt, non ab Eliph. Hi autem tres amici Job haereticorum typum gessisse dicuntur a patribus, qui et Ecclesiam impugnare, et viros sanctos affligere numquam desinent.

CAPUT I.

Job sanctus et dires pro filiis riciSSim convivia celebrantibus Domino sacrificat, cuius possessiones petenti satanae Dominus diripiendas exponit, per quem perdita omni illius substantia, interemtisque filii, ipse cum signis moestiae patiens in Dei laudes prorumpit.

(A. M. circiter 2520. Ant. Chr. 1184.)

1. Vir erat in terra Ihus, nomine Job, et erat vir ille simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo.

2. Natiq[ue] sunt ei septem filii, et tres filiae.

3. Et fuit possessio ejus septem millia ovium, et tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, et quingentae asinae, ac familia multa nimis; eratque vir ille magnus inter omnes orientales.

4. Et ibant filii ejus, et faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comedenter et biberent cum eis.

5. Cumque in orbem transiissent dies convivii, mittebat ad eos Job, et sanctificabat illos, consurgensque dilucido, offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, et henedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus.

6. Quadam autem die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, astit inter eos etiam satan.

7. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, et perambulavi eam.

8. Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex, et rectus, actimens Deum, et recedens a malo?

9. Cui respondens satan, ait: Numquid Job frustra timet Deum?

10. Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti, et possessio ejus crevit in terra?

11. Sed extende paululum manum tuam, et tauge cuncta, quae possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

12. Dicit ergo Dominus ad satan: Ecce universa, quae habet, in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est satan a facie Domini.

13. Cum autem quadam die filii et filiae ejus comedenter et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti,

14. nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, et asinae pascebantur juxta eos,

15. et irruerunt Sabaei, tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio, et evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.

16. Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit e coelo, et factas oves puerosque consumxit, et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

17. Sed et illo adhuc loquente, venit alius, et dixit: Chaldael fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulenter eos, necuon et pueros percusserunt gladio, et ego fugi solus, ut nuntiarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filii tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19. repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quae corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt, et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

20. Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua, et tonso capite corrueus in terram, adoravit,

21. et dixit: Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus revertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Dominus placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. (Eccli. 5, 14. I. Tim. 6, 7.)

22. In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stutum quid contra Deum locutus est.

CAPUT II.

Satanas, obtenta Deo facultate, percutit Job ulcere pessimo. Cui etiam propria uxor insultat; tres autem ipsius amici, eum risitantes, septem diebus compatientes in terra cum eo taciti sedent.

1. Factum est autem, cum quadam die venissent filii Dei, et starent coram Domino, venisset quoque satan inter eos, et staret in conspectu ejus,

2. ut diceret Dominus ad satan: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, et perambulavi eam.

3. Et dixit Dominus ad satan: Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinues innocentiam? Tu autem commixtisti me adversus eum, ut affigerem eum frustra.

4. Cui respondens satan, ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quae habet homo, dabit pro anima sua.

5. Alioquin mitte manum tuam, et tangos ejus et carnem, et tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.

6. Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tua est; verumtamen animam illius serva.

7. Egressus igitur satan a facie Domini, percussit Job ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus.

8. Qui testa saniem radebat, sedens in sterquilino.

9. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu peruanes in simplicitate tua? benedic Deo et morere.

10. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

11. Igitur audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, et Baldad Subites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitassem eum, et consolarentur.

12. Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, et exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in coelum.

13. Et sederunt cum eo in terra septem diesbus et septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum; videbant enim, dolorem esse vehementem.

CAPUT III.

Job maledicit diei nativitatis suae praesentique vitae, ostendens, a quo maioris liberatur, qui hac luce statim priuatus est.

1. Post haec aperuit Job os suum, et maledixit diei suo,

2. et locutus est:

3. Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo. (Jer. 20, 14.)

4. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, et non illuminetur lumine.

5. Obscureat eum tenebrae, et umbra mortis, occupet eum caligo, et involvatur amaritudine.

6. Nocte illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

7. Sit nox illa solitaria, nec laude digna.

8. Maledicent ei, qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan.

9. Obtenebrentur stellae caligine ejus, expectet lucem et non videat, nec ortum surgentis aurorae,

10. quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

11. Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii?

12. Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?

13. Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem

14. cum regibus et consulibus terrae, qui aedificant sibi soliditudes,

15. aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento.

16. Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non videtur lucem.

17. Ibi impi cessaverunt a tumultu, et ibi requieverunt fessi robore;

18. et quondam viuchi pariter sine modestia, non audierunt vocem exactoris.

19. *Parvus et magnus ibisunt, et servus liber a domino suo.*

20. *Quare misero data est lux, et vita his, qui in amaritudine animae sunt?*

21. *Qui expectant mortem, et non venit, quasi effodientes thesaurum,*

22. *gaudentque vehementer, cum inventerint sepulchrum?*

23. *Viro, cuius abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris?*

24. *Antequam comedam, suspiro, et tanquam inundantes aquae, sic rugitus meus,*

25. *quia timor, quem timebam, evenit mihi, et quod verebar, accidit.*

26. *Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? et venit super me indignatio.*

CAPUT IV.

Eliphaz arguit Job impatientiae, quodque propter peccata sua flagelletur a Deo, qui innocentia adversa non immittit.

1. *Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:*

2. *Si coepimus loqui tibi, forsitan molestie accipies; sed conceptum sermonem tenere quis poterit?*

3. *Ecce docuisti multos, et manus lassas rorasti.*

4. *Vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua trementia confortasti;*

5. *nunc autem venit super te plaga, et defecisti, tetigit te, et conturbatus es.*

6. *Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, et perfectio viarum tuarum?*

7. *Recordare, obsecro te, quis unquam innocens perii? aut quando recti deleti sunt?*

8. *Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos,*

9. *flante Deo perisse, et spiritu irae ejus esse consumtos.*

10. *Rugitus leonis, et vox leaenae, et dentes catulorum leonum contriti sunt.*

11. *Tigris perii, eo quod non haberet praedam, et catuli leonis dissipati sunt.*

12. *Porro ad me dictum est verbum absconditum, et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus.*

13. *In horrore visionis nocturnae, quando solet sopor occupare homines,*

14. *pavor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt;*

15. *et cum spiritus me praesente transiret, inhorruerunt pili carnis meae.*

16. *Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, et vocem quasi aurae leonis audivi.*

17. *Numquid homo Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir? (Infr. 25, 4.)*

18. *Ecce, qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem; (Infr. 15, 15. II. Petr. 2, 4.)*

19. *quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tinea?*

20. *De manu usque ad vesperam suocidentur, et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.*

21. *Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis; morientur, et non in sapientia.*

CAPUT V.

Eliphaz rursum arguit Job iniquitatis, quod nemo sine culpa sua a Deo puniatur; ideoque hortatur Job, ut ad Deum convertatur, et ita cuncta fore illi prospera pollicetur, ac divince providentiae opera circa creaturas extollit.

1. *Voca ergo, si est, qui tibi respondereat, et ad aliquem sanctorum convertere.*

2. *Vere stultum interficit iracundia, et pavulum occidit invidia.*

3. *Ego vidi stultum firma radice, et malefici pulchritudini ejus statim.*

4. *Longe fient filii ejus a salute, et contenterunt in porta, et non erit, qui eruat.*

5. *Cujus messem famelicus comedet, et ipsum rapiet armatus, et bibent sitientes divitias ejus.*

6. *Nihil in terra sine causa sit, et de humo non oritur dolor.*

7. *Homo nascitur ad laborem, et avis ad volatum.*

8. *Quam ob rem ego deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum,*

9. *qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero;*

10. *qui dat pluviam super faciem terrae, et irrigat aquis universa;*

11. *qui ponit humiles in sublime, et moerentes erigit sospitate;*

12. *qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum, quod cooperant;*

13. *qui apprehendit sapientes in astutia eorum, et consilium pravorum dissipat. (I. Cor. 3, 19.)*

14. *Per diem incident tenebras, et quasi in nocte sic palpabunt in meridie.*

15. *Porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem.*

16. *Et erit egeno spes; iniquitas autem contrahet os suum.*

17. *Beatus homo, qui corripitur a Deo; increpationem ergo Domini ne reprobes,*

18. *quia ipse vulnerat, et medetur, percutit, et manus ejus sanabunt.*

19. *In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum.*

20. *In fame eruet te de morte, et in bello de manu gladii.*

21. *A flagello linguae absconderis, et non timebis calamitatem, cum venerit.*

22. *In vastitate, et fame ridebis, et bestias terrae non formidabis.*

23. *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum; et bestiae terrae pacifcae eruenti.*

24. *Et scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum, et visitans speciem tuam, non peccabis.*

25. Scies quoque, quoniam multiplex erit semen tuum, et progenies tua quasi herba terae.

26. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.

27. Ecce hoc, ut investigavimus, ita est; quod auditum mente pertracta.

CAPUT VI.

Ostendit Job, se longe graviora pati, quam meritus sit, conquerens, se ab amicis deseriti, graviter arguens et hostes, qui ad se reverant, ac se quoque patienter audiri petit.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas, quam patior, in statera.

3. Quasi arena maris haec gravior appareret, unde et verba mea dolore sunt plena,

4. quia sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio exhibet spiritum meum, et terrores Domini militant contra me.

5. Numquid rugiet onager, cum habuerit herban? aut mugiet bos, cum ante praesepem plenum steterit?

6. aut poterit comedи insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?

7. Quae prius solebat tangere anima mea, nunc prae angustia cibi mei sunt.

8. Quis det, ut veniat petitio mea, et quod expecto, tribuat mihi Deus?

9. et qui coepit, ipse me conterat, solvat manum suam, et succidat me?

10. Et haec mihi sit consolatio, ut affligen-s me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus sancti.

11. Quae est enim fortitudo mea, ut sustineam? aut quis finis meus, ut patien-ter agam?

12. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea aenea est.

13. Ecce non est auxilium mihi in me, et necessarii quoque mei recesserunt a me.

14. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.

15. Fratres mei praeterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in vallibus.

16. Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

17. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt, et ut incaluerit, solventur de loco suo.

18. Involtae sunt semitae gressuum eorum; ambulabunt in vacuum, et peribunt.

19. Considerate seinitas Thema, itinera Saba, et expectate paulisper.

20. Confusi sunt, quia speravi; vene- runt quoque usque ad me, et pudore cooperi sunt.

21. Nunc venistis, et modo videntes plagam meam timetis.

22. Numquid dixi: Afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi?

23. vel: Liberare me de manu hostis, et de manu robustorum ernite me?

24. Docete me, et ego tacebo; etsi quid forte ignoravi, instruite me.

25. Quare detraxistis sermonibus veri-tatis, cum e vobis nullus sit, qui possit arguere me?

26. Ad increpandum tantum eloquia con-cinatis, et in ventum verba profertis.

27. Super pupillum irruitis, et subver-te nitimini amicum vestrum.

28. Verumtamen, quod coepistis, exple-te; praebete aurem, et vide, an mentiar.

29. Respondete, obsecro, absque con-tentione, et loquentes id, quod justum est, judicate.

30. Et non invenietis in lingua mea iniuriam, nec in fauibus meis stultitia personabit.

CAPUT VII.

Job humanae vitae suasque calamitates varias explicat, nec redditum sibi fore verisimilem ad praesentis vitae felici-tatem; petit quoque a Deo liberari a miseriis, admirans Dei erga miserum hominem providentiam.

1. Militia est vita hominis super terram, et sicut dies mercenarii dies ejus.

2. Sicut servus desiderat umbram, et sicut mercenarius praestolatur suem ope-ris sui;

3. sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi.

4. Si dormiero, dicam: Quando consu-gam? et rursum expectabo vesperam, et replebor doloribus usque ad tenebras.

5. Iuduta est caro mea putredine et sor-dibus pulveris; cutis mea aruit, et con-tracta est.

6. Dies mei velocius transierunt, quam a texente tela succiditur, et consumti sunt absque ulla spe.

7. Memento, quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus, ut videat bona.

8. Nec aspicet me visus hominis; oculi tui in me, et non subsistam.

9. Sicut consumit nubes, et pertran-sit; sic, qui descendenter ad inferos, non ascedet.

10. Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus ejus.

11. Quapropter et ego nou parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine anime meae.

12. Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?

13. Si dixeris: Consolabitur me lectulus mens, et revelabor loquens tecum in strato meo,

14. terribis me per somnia, et per vi-siones horrore concuties.

15. Quam ob rem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea.

16. Desperavi, nequaquam ultra jam vivam; parce mihi, nihil enim sunt dies mei.

17. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

18. Visitas eum diluculo, et subito probas illum.

19. Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me, ut glutiam salivam meam?

20. Peccavi, quid faciam tibi o custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum nihilmetipsi gravis?

21. Cur non tollis peccatum meum, et quare non auferis iniquitatem mean? Ecce nunc in pulvere dormiam, et si mane me quiesceris, non subsistam.

CAPUT VIII.

Baldad Job de impio sermone arguit, et eum, ut ad Deum melioremque ritum se converterat,hortatur, atque ita fore omnia illi feliciora promittit. Explicat etiam, quam sit vana spes hypocritarum, asserens, Deum bonis bona, et maliis mala tantum tribueret.

1. Respondeus autem Baldad Suhites, dixit:

2. Usquequo loqueris talia, et spiritus multiplex sermones oris tui?

3. Numquid Deus supplantat judicium? aut omnipotens subvertit, quod justum est?

4. Etiam si filii tui peccaverunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suae.

5. Tu tamen, si diluculo consurrexeris ad Deum, et omnipotentem fueris deprecatus,

6. si mundus et rectus incesseris, statim evigilabit ad te, et pacatum reddet habitaculum justitiae tuae,

7. in tantum, ut, si priora tua fuerint parva, et novissima tua multiplicentur nimis.

8. Interroga enim generationem pristinam, et diligenter investiga patrum memoriam,

9. (hesterni quippe sumus, et ignoramus, quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram) (*Infr. 14, 2. Ps. 143, 4.*)

10. et ipsi docebunt te, loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia.

11. Numquid virere potest scurpus absque humore? aut crescere caretum sine aqua?

12. Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit;

13. sic viae omnium, qui obliviscuntur Deum, et spes hypocritarum peribit.

14. Non ei placebit recordia sua, et sicut tela aranearum fiducia ejus.

15. Innitetur super dominum suum, et non stabit; fulciet eam, et non consurget.

16. Humectus videtur, antequam veniat sol, et in ortu suo germinet ejus egredietur.

17. Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, et inter lapides comorabitur.

18. Si absorberit eum de loco suo, negligebit eum, et dicet: Non novi te.

19. Haec est enim laetitia viae ejus, ut resursum de terra alii germinentur.

20. Deus non projectet simplicem, nec porrigit manus malignis,

21. donec impleatur risu os tuum, et labia tua jubilo.

22. Qui oderunt te, induentur confusione; et tabernaculum impiorum non subsistet.

CAPUT IX.

Homo, inquit Job, comparatus Deo non potest justificari. Divinae potentiae ac sapientiae magnitudo ostenditur, ut nemo ei resistere aut respondere valeat. Porro Deus et impium percurret et innocentem. Suam quoque innocentiam contra amicos tuerit, commorans suam afflictionem.

1. Et respondens Job, ait:

2. Vere scio, quod ita sit, et quod non justificetur homo compositus Deo.

3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.

4. Sapiens corde est, et fortis robore; quis restitut ei, et pacem habuit?

5. Qui transluit montes, et nescierunt hi, quos subvertit in furore suo.

6. Qui commovet terram de loco suo, et columnae ejus concutiuntur.

7. Qui praecipit soli, et non oritur, et nubes claudit quasi sub signaculo;

8. qui extendit coelos solus, et graditur super fluctus maris;

9. qui facit Arcturum, et Oriona, et Hyadas, et interiora austri;

10. qui facit magna, et incomprehensibilia, et mirabilia, quorum non est numerus.

11. Si venerit ad me, non videbo eum; si abiherit, non intelligam.

12. Si repente interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere potest: Cur ita facis?

13. Deus, cuius irae nemo resistere potest, et sub quo curvantur, qui portant orbem.

14. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?

15. Qui etiam, si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.

16. Et cum invocantem exaudierit me, non credo, quod auditerit vocem meam.

17. In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.

18. Non concedit, requiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus.

19. Si fortitudo quaeritur, robustissimus est; si aequitas judicii, nemo audet proxime testimonium dicere.

20. Si justificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem ostendere, pravum me comprobabit.

21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, et taedebit me vita meae.

22. Unum est, quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit.

23. Si flagellat, occidat semel, et non de poenis innocentem rideat.

24. Terra data est in manus impii, vulnus judicum ejus operit; quod si non ille est, quis ergo est?

25. Dics mei velociores fuerunt cursore, fugerunt, et non viderunt bonum.

26. Pertransierunt quasi naves pomariae, sicut aquila volans ad escam.

27. Cum dixerim: Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor.

28. Verehar omnia opera mea, scies, quod non parceres delinquenti.

29. Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi?

30. Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimae manus meae;

31. tameu sordibus intinges me, et abominabuntur in vestimenta mea.

32. Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo, nec qui mecum in iudicio ex aequo possit audiri.

33. Non est, qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambohis.

34. Auferat a me virgam suam, et pavorem ejus non me terreat.

35. Loquar, et non timebo eum; neque enim possum metueus respondere.

CAPUT X.

Job suam afflictionem lamentatur, illius causam a Deo inquirens, quam ostendit non fuisse suam malitiam, neque Dei ignorantiam, qui creatum a se hominem exacte norit; rursumque propter poenarum exuberantiam plangit se natum.

1. Taedet auioram meam vitae meae; dimittam adversum me eloquium meum, loquar in amaritudine animae meae.

2. Dicam Deo: Noli me condemnare; indica mihi, cur me ita judices.

3. Numquid honum tibi videtur, si calumnieris me, et opprimas me opus manuum tuarum, et consilium impiorum adjuges?

4. Numquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, et tu videbis?

5. Numquid sicut dies hominis dies tui, et anni tui sicut humana sunt tempora,

6. ut quaeras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris?

7. Et scias, quia nihil impium fecerim, cum sit nemo, qui de manu tua possit eruerre.

8. Manus tuae fecerunt me, et plasmauerunt me totum in circuitu; et sic repente praecepisti me?

9. Meinento, quaeso, quod sicut Intem feceris me, et in pulverem reduces me.

10. Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti?

11. Pelle et caribus vestisti me, ossibus et nervis compiegisti me.

12. Vitam et misericordiam tribuisti mihi, et visitatio tua custodivit spiritum meum.

13. Licet haec celes in corde tuo, tamen scio, quia universorum memineris.

14. Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?

15. Et si impius fuero, vae mihi est; et si justus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria.

16. Et propter superbiam quasi leaenam capies me, reversusque mirabiliter me crucias.

17. Instauras testes tuos contra me, et multiplicas iram tuam adversum me, et poenae militant in me.

18. Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumitus essem, ne oculus me videret.

19. Fuissem, quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.

20. Numquid noua paucitas dierum meorum finietur brevi? Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum,

21. antequam vadam et non revertar, ad terram tenebrosam, et operam mortis caligine,

22. terram miseriae et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

CAPUT XI.

Sophar inique asserit, Job propter multa ipsius peccata, quae recenset, fuisse a Deo percussum, ostendens Deum incomprehensibilem; resipiscendi tamen Job felicissima quaque pollicetur.

1. Respondens autem Sophar Naamathites, dixit:

2. Numquid, qui multa loquitur, non et audiet? aut vir verbosus justificabitur?

3. Tibi soli facebunt homines? et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?

4. Dixisti enim: Purus est sermo meus, et mundus sum in conspectu tuo.

5. Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labin sua tibi,

6. ut ostenderet tibi secreta sapientiae, et quod multiplex esset lex ejus, et intelligeres, quod multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua.

7. Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum omnipotentem reperies?

8. Excelsior coelo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces?

9. Longior terra mensura ejus, et latior mari.

10. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

11. Ipse euim novit hominum vanitatem, et videns iniquitatem, nonne considerat?

12. Vir vanus in superbiam erigitur, et tanquam pullum onagri se liberum natum putat.

13. Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas.

14. Si iniquitatem, quae est in manu tua, abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo injustitia,

15. tunc levare poteris faciem tuam absque macula, et cris stabilis, et non timet.

16. Miseriae quoque oblivisceris, et quasi aquarum, quae praeterierunt, recordaberis.

17. Et quasi meridianus fulgor consumget tibi ad vesperum, et cum te consumum putaveris, orieris ut lucifer.

18. Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, et defossus securus dormies.

19. Requiesces, et non erit, qui te exterrit; et deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20. Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis, et spes illorum abominatione animae. (*Lev. 26, 5.*)

CAPUT XII.

Job, ut amicorum confundat jactantiam, asserit, neminem ignorare Dei potentiam ac sapientiam ex creaturarum gubernatione, quarum status pro suo rariat arbitrio.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Ergo vos estis soli homines, et vobiscum morietur sapientia?

3. Et mihi est cor, sicut et vobis, nec inferior vestri sum; quis enim haec, quae noscitur, ignorat? (*Infr. 20, 2.*)

4. Qui deridet ab amico suo sicut ego, invocabit Deum, et exaudiet eum; deridetur enim justi simplicitas. (*Prov. 14, 2.*)

5. Lampas contenta apud cogitationes divitium, parata ad tempus statutum.

6. Abundant tabernacula praedonum, et audacter provocant Deum, cum ipse deridet omnia in manus eorum. (*Ps. 43, 11. et 48, 7.*)

7. Nimurum interroga jumenta, et docebunt te, et volatilia coeli, et indicabunt tibi.

8. Loquere terrae, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris.

9. Quis ignorat, quod omnia haec manus Domini fecerit?

10. In eni manu anima omnis viventis, et spiritus universae carnis hominis.

11. Nenne auris verba dijudicat, et saepe comedentis saporem? (*Infr. 34, 3.*)

12. In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudenter.

13. Apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam.

14. Si destruxerit, nemo est, qui aedificet; si incluserit hominem, nullus est, qui aperiat. (*Isai. 22, 22. Apoc. 3, 7.*)

15. Si continuuerit aquas, omnia siccabantur; et si emiserit eas, subvertent terram.

16. Apud ipsum est fortitudo et sapientia; ipse novit et decipientem, et eum, qui decipitur.

17. Adducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem.

18. Balteum regum dissolvit, et praecingit fure renes eorum.

19. Dicit sacerdotes inglorios, et optimates supplaut,

20. comunitans labium veracium, et doctrinam senum auferens.

21. Effundit despectionem super principes, eos, qui oppressi fuerant, relevaus;

22. qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis;

23. qui multiplicat gentes et perdit eas, et subversas in integrum restituunt;

24. qui immutat cor principum populi terrae, et decipit eos, ut frustra incendant per invium.

25. Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.

CAPUT XIII.

Job, amicos suos ex ipsorum verbis confutans, a Deo arguendos asserit; suam quoque justitiam ac patientiam contra amicos tuetur, querens a Deo, propter quae peccata tam graviter affligatur.

1. Ecce omnia haec vidit oculus meus, et auditiv auris mea, et intellexi singula.

2. Secundum scientiam vestram et ego novi; nec inferior vestri sum.

3. Sed tamen ad omnipotentem loquar, et disputare cum Deo cupio,

4. prius vos ostendens fabricatores mendacii, et cultores perversorum dogmatum.

5. Atque utinam tacaretis, ut putaremini esse sapientes.

6. Audite ergo correptionem meam, et judicium laborum meorum attendite.

7. Numquid Deus indiget vestro mendo? ut pro illo loquamini dolos?

8. Numquid faciem ejus accipitis, et pro Deo dicicare nitimini?

9. Aut placebit ei, quem celare nihil potest? aut decipietur ut homo vestris fraudulentie?

10. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.

11. Statim, ut se commoverit, turbabit vos, et terror ejus irruit super vos.

12. Memoria vestra comparabitur cineri, et redigentur in lutum cervices vestrae.

13. Tacete paulisper, ut loquar, quodcunque mihi meus suggesterit.

14. Quare lacero carnes meas dentibus meis, et animam meam porto in manibus meis?

15. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo; verumtamen vias meas in conspectu ejus arguan.

16. Et ipse erit salvator meus; non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.

17. Audite sermonem meum, et aenigmata percipite auribus vestris.

18. Si fuero judicatus, scio, quod justus inveuiar.

19. Quis est, qui judicetur tecum? veniam; quare faciens consumor?

20. Duo tantum ne facias mihi, et tunc a facie tua non abscondar.

21. Manum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat.

22. Voca me, et ego respondebo tibi; aut certe loquar, et tu responde mihi.

23. Quauta habeo iniquitates et peccata, scelera mea et delicta ostende mihi.

24. Cur faciem tuam abscondis, et arbitris me inimicum tuum?

25. Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, et stipulam siccam persequeris;

26. scribis enim contra me amaritudines, et consumere me vis peccatis adolescentiae meae.

27. Posuisti in nervo pedem meum, et observasti omnes semitas meas, et vestigia pedum incorum considerasti,

28. qui quasi putredo consumendus sum, et quasi vestimentum, quod comeditur a tinea.

CAPUT XIV.

Job, considerata fragilitate humana, admiratur Dei in hominem prvidentiam, quod post hanc vitam expectet aliam, et corporum vaticinatur resurrectionem.

1. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.

2. Qui quasi filos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra, et numquam in eodem statu permanet. (*Supr. 8, 9. Ps. 143, 4.*)

3. Et dignum ducis super hujuscemodi aprire oculos tuos, et adducere eum tecum in iudicium?

4. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es? (*Ps. 50, 4.*)

5. Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est; constitueri terminos ejus, qui praeteriri non poterunt.

6. Recede paululum ab eo, ut quiescent, donec optata veniat, sicut mercebarii, dies ejus.

7. Lignum habet spem; si praeciscum fuerit, rursum virescit, et rami ejus pullulant.

8. Si senuerit in terra radix ejus, et in pulvere emortuus fuerit truncus illius,

9. ad odorem aquae germinabit, et faciet comam, quasi cum primum plantatum est.

10. Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque consumptus, ubi, queso, est?

11. Quomodo, si recedant aquae de mari, et fluvius vacuefactus areseat;

12. sic homo, cum dormierit, non resurget, donec alteratur coelum, non evigilabit, nec consuet de somno suo.

13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, et abscondas me, donec perfruscat furor tuus, et constitutas mihi tempus, in quo recorderis mei?

14. Putasne. mortuus homo rursum vivat? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea.

15. Vocabis me, et ego respondebo tibi; operi manuum tuarum porriges dexteram.

16. Tu quidem gressus meos dinumerasti; sed parce peccatis meis. (*Infr. 31, 4. et 34, 31. Prov. 5, 21.*)

17. Signasti quasi in sacculo delicta mea; sed curasti iuquitate meam.

18. Mous cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo.

19. Lapedes excavant aquae, et alluvione paulatim terra consumuntur; et houinem ergo similiter perdes.

20. Roborasti eum paululum, ut in per-

petuum transiret; immutabis faciem ejus, et emittes eum.

21. Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget.

22. Attamen caro ejus, dum vivet, dolebit, et anima illius super semetipsa lugebit.

CAPUT XV.

Eliphaz Job arguit jactantiae, impatiencie et blasphemiae in Deum, apud quem dicit neminem mundum inveniri, describens impiorum ac hypocritarum maleditionem.

1. Respondens autem Eliphaz Thémanites, dixit:

2. Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, et implebit ardore stomachum suum?

3. Arguis verbis eum, qui non est aequalis tibi, et loqueris, quod tibi non expedit.

4. Quantum in te est, evanescisti timorem, et tolisti preces coram Deo.

5. Docuit enim iuventas tua os tuum, et imitaris lingua blasphemantium.

6. Condemnabit te os tuum, et non ego; et labia tua respondebunt tibi.

7. Numquid prius homo tu natus es, et ante colles formatus?

8. Numquid consilium Dei audisti, et inferior te erit ejus sapientia?

9. Quid nosti, quod ignoramus? quid intelligis, quod nesciamus?

10. Et senes et antiqui sunt in nobis multo vetustiores quam patres tui. (*Ecli. 18, 8.*)

11. Numquid grande est, ut consoletur te Deus? sed verba tua prava hoc prohibeunt.

12. Quid te elevat cor tunis, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?

13. Quid timet contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo hujuscemodi sermones?

14. Quid est homo, ut immaculatus sit, et ut justus appareat natus de muliere?

15. Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis, et coeli non sunt mundi in conspicuus ejus. (*Supr. 4, 18.*)

16. Quanto magis abominabilis et iniustus homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem?

17. Ostendam tibi, audi me; quod vidi, narrabo tibi.

18. Sapientes confitentur, et non abscondunt patres suos,

19. quibus solis data est terra, et non transivit alienus per eos.

20. Cunctis diebus suis impius superbit, et numerus annorum incertus est tyranidis ejus.

21. Sonitus terroris semper in auribus illius; et cum pax sit, ille semper insidias suspiciatur.

22. Non credit, quod reverti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium.

23. Cum se moverit ad quaerendum pa-

nem, novit, quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.

24. Terribit eum tribulatio, et angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad proelium.

25. Teteundit enim adversus Deum manus suam, et contra omnipotentem robatur est.

26. Cucurrit adversus eum erecto collo, et pingui cervice armatus est.

27. Operuit faciem ejus crassitudo, et de lateribus ejus arvina dependet.

28. Habitavit in civitatibus desolatis, et in dominibus desertis, quae in tumulos sunt redactae.

29. Non ditabitur, nec perseverabit substantia ejus, nec mittet in terra radicem suam.

30. Non recedet de tenebris; ramos ejus arescat flamma, et auferetur spiritu oris sui.

31. Non credet frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.

32. Autemque dies ejus impleantur, peribit, et manus ejus arescent.

33. Laedetur quasi vinea in primo flore botrus ejus, et quasi oliva projiciens florē suum.

34. Congregatio enim hypocrita steriles, et ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

35. Concepit dolorem, et peperit iniqutatem, et uterns ejus praeparat dolos. (Ps. 7, 15. Isai. 59, 4.)

CAPUT XVI.

Job, amicorum auctoritate commotus, dolorem suum plangit, calamitatis magnitudinem ostendens, seque pati citra iniqutatem, cuius conscientiam esse Deum asserit.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Audivi frequenter talia; consolatores onerosi omnes vos estis.

3. Numquid habebunt finem verba ventosa? aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?

4. Poteram et ego similia vestri loqui; atque utinam esset anima vestra pro anima mea!

5. Consolarer et ego vos sermonibus, et moverem caput meum super vos;

6. roborarem vos ore meo, et moverem labia mea, quasi parcens vobis.

7. Sed quid agam? Si locutus fnero, non quiesceret dolor meus; et si tacuero, non recedet a me.

8. Nunc autem oppressit me dolor meus, et in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

9. Rugae meae testimonium dicunt contra me, et suscitatur falsilogus adversus faciem meam contradicens mihi.

10. Collegit furorem suum in me, et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis; hostis meus terribilibus oculis me intutus est.

11. Aperuerunt super me ora sua, et exprobrautes percusserunt maxillam meam, satiati sunt poenis meis.

12. Conclusit me Deus apud iniquum, et maxibus impiorum me tradidit.

13. Ego ille quandam opulentus repente contritus sum; tenuit cervicem meam, confriget me, et posuit me sibi quasi in signum.

14. Circumdedidit me lanceis suis, convulueravit lumbos meos, nou pepercit, et esfudit in terra viscera mea.

15. Concidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas.

16. Saccum corsus super cutem meam, et operui cinere carnem meam.

17. Facies mea intumuit a fetu, et palpebrae meae caligaverunt.

18. Haec passus sum absque iniqutitate manus meae, cum haberem mundas ad Deum preces.

19. Terra, ne operias sanguinem meum, neque inveniat in te locum latendi clamor meus.

20. Ecce enim in coelo testis mens, et conscius meus iu excelsis.

21. Verboi amici mei; ad Deum stillat oculus meus.

22. Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.

23. Ecce enim breves anni transeunt, et semitam, per quam non revertar, ambulo.

CAPUT XVII.

Job ex afflictione suae magnitudine sibi hic nihil praeter mortem restare contendit, et amicos, praesentem tantum remuneracionem statuentes, insipientiae arguens, ipse futuram requiem praestolatur.

1. Spiritus meus atteouabitur, dies mei breviabitur, et solum mihi superest sepulchrum.

2. Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus.

3. Libera me Domine, et pone me juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me.

4. Cor eorum longe fecisti a disciplina, propterea non exaltabuntur.

5. Praedam pollicetur sociis, et oculi filiorum ejus deficiunt.

6. Posuit me quasi in proverbium vulgi, et exemplum sum coram eis.

7. Caligavit ab indignatione oculus meus, et membra mea quasi in nihilum redacta sunt.

8. Stupebunt justi super hoc, et innocens contra hypocritam suscitabitur.

9. Et teuebit justus viam suam, et mundis manibus addet fortitudinem.

10. Igitur omnes vos convertimini, et venite, et non inveniam iu vobis ullum sapientem.

11. Dies mei transierunt, cogitationes meae dissipatae sunt, torquentes cor meum.

12. Noctem verterunt in diem, et rursum post tenebras spero lucem.

13. Si sustinuero, infernus domus mea est, et in tenebris stravi lectulum meum.

14. Putredini dixi: Patar meus es; mater mea, et soror mea, vermis.

15. Ubi est ergo nunc praestolatio mea, et patientiam meam quis considerat?

16. In profundissimum infernum descendit omnia mea; putasne, saltem ibi erit requies mihi?

CAPUT XVIII.

Baldad, arguens Job jactantiae et impatientiae, describit impiorum maledictiones, ut suam contra Job sententiam statuat, nempe ipsum tantum propter peccata sua puniri.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Usque ad quem finem verba jactabitis? intelligite prius, et sic loquamur.

3. Quare reputati sumus, ut jumenta, et sordidimus coram vobis?

4. Qui perdis animam tuam in furore tuo, numquid propter te derelinquetur terra, et transferuntur rupes de loco suo?

5. Nonne lux impii extinguetur, nec splendet flamma ignis ejus?

6. Lux obtenebret in tabernaculo illius, et lucerna, quae super eum est, extinguetur.

7. Arctabuntur gressus virtutis ejus, et praecipitabit eum consilium suum.

8. Immisit enim in rete pedes suos, et in maculis ejus ambulat.

9. Tenebitur planta illius laqueo, et exardescet contra eum sitis.

10. Absconditur est in terra pedica ejus, et decipula illius super semitam.

11. Undique terrebunt eum formidinies, et involvent pedes ejus.

12. Atqueuetur fame robur ejus, et inedia invadat costas illius.

13. Devoret pulchritudinem cutis ejus, consumat brachia illius primogenita mors.

14. Avelletur de tabernaculo suo fiducia ejus, et calcet super eum, quasi rex, interitus.

15. Habitent in tabernaculo illius socii ejus, qui non est; aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.

16. Deorsum radices ejus siccentur; sursum autem atterratur messis ejus.

17. Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen ejus in plateis. (Propr. 2, 22.)

18. Expellet eum de luce in tenebras, et de orbe transferet eum.

19. Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ultae reliquiae in religionibus ejus.

20. In die ejus stupebunt novissimi, et primos invadet horror.

21. Haec sunt ergo tabernacula iniqui, et iste locus ejus, qui ignorat Deum.

CAPUT XIX.

Job, crudelitatis amicos arguens, se a Deo flagellari dicit immerito, ostendens afflictionis acerbitatem, et se ab amicis destitutum, ac super futura resurrectione scipsum consolatur.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Usquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus?

3. Eu decies confunditis me, et non erubescitis opprimentes me.

4. Nempe, etsi ignoravi, mecum erit ignorautia mea.

5. At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobriis meis.

6. Saltem nunc intelligite, quia Deus non aequo iudicio afflixerit me, et flagellis suis me cinxerit.

7. Ecce clamabo vim patiens, et nemo audiens vociferabor, et non est, qui judicet.

8. Semitam meam circumsepsit, et transire non possum, et in calle meo tenebras posuit.

9. Spoliavit me gloria mea, et abstulit coronam de capite meo.

10. Destruxit me undique, et pereo, et quasi evulsae arbori abstulit spem meam.

11. Iratus est contra me furor ejus, et sic me habuit quasi hostem suum.

12. Similiter venerunt latrones ejus, et fecerunt sibi viam per me, et obsederunt in gyro tabernaculum meum.

13. Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me.

14. Dereliquerunt me propinquai mei, et qui me noverant, obliti sunt mei.

15. Inquilini domus meae, et ancillae meae sicut alienum habuerunt me, et quasi peregrinus fui in oculis eorum.

16. Servum meum vocavi, et non respondit, ore proprio deprecabar illum.

17. Halitum meum exhorruit uxor mea, et orabam filios uteri mei.

18. Stulti quoque despiciabant me, et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.

19. Abominati sunt me quandam consiliarii mei, et quem maxime diligebam, aversatus est me.

20. Pelli meae, consumatis carnibus, adhaesit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

21. Miseremini mei, miseremini saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

22. Quare persequinini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini?

23. Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei? quis mihi dicit, ut exarentur in libro

24. stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpturam in silice?

25. Scio enim, quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum,

26. et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum.

27. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspicuntur sunt, et non aliis; reposita est haec spes mea in sinu meo.

28. Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, et radicem verbi inveniamus contra eum?

29. Fugite ergo a facie gladii, quoniam ulti iniquitatum gladius est, et scitote, esse iudicium.

CAPUT XX.

Sophar, verbis Job motus, correptionem ipsius se dicit auditurum; et quae sit apud Deum pars impii, multis verbis prosequitur.

1. Respondens autem Sophar Naamathites, dixit:

2. Idcirco cogitationes meae variae succedunt sibi, et mens in diversa rapitur.

3. Doctrinam, qua me arguis, audiam, et spiritus intelligentiae meae respondebit mihi.

4. Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram,

5. quod laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocritae ad instar puncti.

6. Si ascenderit usque ad coelum superbia ejus, et caput ejus nubes tetigerit;

7. quasi sterquilinium in fine perdetur; et qui eum videraut, dicent: Ubi est?

8. Velut somnum avolans nou iuvencitur, transiit sicut visio nocturna.

9. Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque ultra iutuebitur eum locus suus.

10. Filii ejus atterentur egestate, et manus illius reddent ei dolorem suum.

11. Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiac ejus, et cum eo in pulvere dormient.

12. Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.

13. Parcit illi, et non derelinquit illum, et celabit in gutture suo.

14. Pausi ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.

15. Divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus.

16. Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperae.

17. (Non videat rivilos fluminis, torrentes mellis, et butyri.)

18. Luet, quae fecit, omnia, nec tamen consumnetur, juxta multitudinem adiumentorum suarum, sic et sustinebit,

19. quoniam confringens nudavit pauperes, domum rapuit, et non aedificavit eam.

20. Nec est satiatus venter ejus; et cum habuerit, quae concupierat, possidere non poterit. (Eccle. 5, 9.)

21. Non remansit de cibo ejus, et propterea nihil permanebit de bonis ejus.

22. Cum satiatus fuerit, arctabitur, aestuabit, et omnis dolor irruet super eum.

23. Utinam impleatur venter ejus, ut emitat in eum iram furoris sui, et pluat super illum bellum suum.

24. Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum aereum.

25. Eductus, et egrediens de vagina sua, et fulgorans in amaritudine sua; vadeat, et venient super eum horribiles.

26. Omnes teuebrae absconditae sunt in occultis ejus; devorabit eum ignis, qui non succenditur; affligetur relicitus in tabernaculo suo.

27. Revelabunt coeli iniquitatem ejus, et terra consurget adversus eum.

28. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.

29. Haec est pars hominis impii a Deo, et haereditas verborum ejus a Domino.

CAPUT XXI.

Job, patienter ab amicis audiri postulans, causam inquirit, quare impiorum nonnulli in finem usquevitiae prosperentur, alii contra adversis caedantur; et respondet, impium in diem perditionis a Deo servari, falsam amicorum consolationem per hoc convelens.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Andite, queso, sermones meos, et agite poenitentiam.

3. Sustinet me, et ego loquar, et post mea, si videbitur, verba ridete.

4. Numquid contra hominem disputatio mea est, ut merito non debeam contristari?

5. Attendite me, et obstupescite, et superponite digitum ori vestro;

6. et ego, quando recordatus fuero, permisco, et concutit carnem meam tremor.

7. Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitias? (Jer. 12, 1. Habac. 1, 3. et 13.)

8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, et nepotum in conspicu eorum.

9. Domus eorum securae sunt et pacatae, et uon est virga Dei super illos.

10. Bos eorum concepit, et non abortivit; vacca peperit, et non est privata foeti suo.

11. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, et infantes eorum exultant lusibus.

12. Tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad sonitum organi.

13. Ducunt in bonis dies suos, et in punto ad inferna descendant.

14. Qui dixerunt Deo: Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus.

15. Quis est omnipotens, ut serviamus ei? et quid nobis prodest, si oraverimus illum? (Malach. 3, 14.)

16. Verumtamen, quia non sunt iu manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me.

17. Quoties lucerna impiorum extinguitur, et superveniet eis iundatio, et dolores dividet furoris sui?

18. Erunt sicut paleae ante faciem venti, et sicut favilla, quam turbo dispergit.

19. Deus servabit filii illius dolorem patris; et cum reddiderit, tunc sciet.

20. Videbunt oculi ejus intersectionem suam, et de furore omnipotentis bibet.

21. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se, et si numerus mensium ejus dimidietur?

22. Numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos judicat?

23. Iste moritur robustus et sanus, dives et felix.

24. Viscera ejus plena sunt adipe, et medullis ossa illius irrigantur;
25. alius vero moritur in amaritudine animae absque ullis opibus.

26. Et tamen simul in pulvere dormient, et vermes operient eos.

27. Certo novi cogitationes vestras, et sententias contra me iniuias.

28. Dicitis euini: Ubi est domus principis? et ubi tabernacula impiorum?

29. Interrogate quenlibet de viatoribus, et haec eadem illum intelligere cognoscetis.

30. Quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur.

31. Quis arguet coram eo viam ejus? et quae fecit, quis reddet illi?

32. Ipse ad sepulchra ducetur, et in congerie mortuorum vigilabit.

33. Dulcis fuit glareis Cocytii, et post se omnem hominem trahet, et ante se innumerabiles.

34. Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

CAPUT XXII.

Eliphaz arguit Job immisericordiae in pauperum oppressione, et aliorum facinorum, ostendens, ipsum de divina providentia non recte sentire, at poenitenti bona promittens.

1. Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Numquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectae fuerit scientiae?

3. Quid prodest Deo, si iustus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?

4. Numquid timens arguet te, et veniet tecum in iudicium,

5. et non propter malitiam tuam plurimam, et infinitas iniquitates tuas?

6. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, et nudos spoliasti vestibus.

7. Aquam lasso nou dedisti, et esurientes subtraxisti panem.

8. In fortitudine brachii tui possidebas terram, et potentissimus obtinebas eam.

9. Viduas dimisisti vacuas, et lacertos pupillorum communisti.

10. Propterter circumdatus es laqueis, et conturbat te formido subita.

11. Et putabas, te tenebras non visurus, et impetu aquarum inundantium non oppressumiri?

12. An non cogitas, quod Deus excelsior coelo sit, et super stellarum verticem sublimetur?

13. Et dicas: Quid enim novit Deus? et quasi per caliginem judicat.

14. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, et circa cardines coeli perambulat.

15. Numquid semitam saeculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?

16. Qui sublati sunt ante tempus sumni, et fluvius subvertit fundamentum eorum;

17. qui dicebant Deo: Recede a nobis; et quasi nihil posset facere omnipotens, aestimabant eum,

18. cum ille implesset domos eorum bonis; quorum sententia procul sit a me.

19. Videbunt justi, et laetabuntur, et innocens subsanuabit eos. (*Ps. 106, 42.*)

20. Nonne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum devoravit ignis?

21. Acquiesce igitur ei, et habeto pacem, et per haec habebis fructus optimos.

22. Suscipe ex ore illius legem, et pone sermones ejus in corde tuo.

23. Si reversus fueris ad omnipotentem, nesciaberis, et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.

24. Dabit pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos.

25. Eritque omnipotens contra hostes tuos, et argentum coacervabit tibi.

26. Tunc super omnipotentem deliciis affnes, et elevabis ad Deum faciem tuam.

27. Rogabis eum, et exaudiet te, et vota tua reddes.

28. Decernes rem, et veniet tibi, et in viis tuis splendet lumen.

29. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria, et qui incluaverit oculos, ipse salvabitur. (*Prov. 29, 23.*)

30. Salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum.

CAPUT XXIII.

Job, divinum iudicium humiliter invocans, ostendit, se non puniri propter peccata sua, recteque sentire de providentia Dei incomprehensibilis, omnia pro sua voluntate facientis.

1. Respondens autem Job, ait:

2. Nunc quoque in amaritudine est sermo mens, et manus plagae meae aggravata est super gemitum meum.

3. Quis mihi tribuat, ut cognoscam et inveniam illum, et veiam usque ad solidum ejus?

4. Ponam coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus,

5. ut sciam verba, quae mihi respondat, et intelligam, quid loquatur mihi.

6. Nolo, multa fortitudine contendat mecum, nec magitudinis suae mole me premat.

7. Proponat aequitatem contra me, et perveniat ad victorianum iudicium meum.

8. Si ad orientem iero, non appetat; si ad occidentem, non intelligam eum.

9. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum; si me vertam ad dexteram, non videbo illum.

10. Ipse vero scit viam meam, et probavit me quasi aurum, quod per ignem transit.

11. Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, et non declinavi ex ea.

12. A mandatis labiorum ejus non recessi, et in sinu meo abscondi verba oris ejus.

13. Ipse enim solus est, et nemo aver-

tere potest cogitationem ejus, et anima ejus, quocunque voluit, hoc fecit.

14. Cum expleverit in me voluntatem suam, et alia multa similia praesto sunt ei.

15. Et idcirco a facie ejus turbatus sum, et con-plerans eum, timore sollicitor.

16. Deus mollivit cor meum, et omnipotens conturbavit me.

17. Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

CAPUT XXIV.

*Job, ut recte se sentire ostendat de di-
vina providentia, dicit Deo nota esse
tempora; et hominum varias recenset
iniquitates, ab ipso puniendas.*

1. Ab omnipotente non sunt abscondita tempora; qui autem neverunt eum, ignorant dies illius.

2. Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, et paverunt eos.

3. Asinum pupillorum abegerunt, et abstulerunt pro pugno bovem viduae.

4. Subverterunt pauperum viam, et opprimerunt pariter manusculos terrae.

5. Alii quasi ouagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantes ad prae-dam, praeparant panem liberis.

6. Agrum non suum demetunt, et vi-nemum ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.

7. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore,

8. quos imbre montium rigant, et non habentes velamen, amplexantur lapides.

9. Vim fecerunt depraeadae pupillo, et vulgum pauperem spoliaverunt.

10. Nudis et incedentibus absque vestitu, et esurientibus tulerunt spicas.

11. Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.

12. De civitatisbus fecerunt viros gene-re, et anima vulneratorum clamavit, et Deus inultum abire non patitur.

13. Ipsi fuerunt rebelles lumini, pescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semi-tas ejus.

14. Mane primo consurgit homicida. intercit egenum et pauperem; per noctem vero erit quasi fur.

15. Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Nou me videbit oculus; et operiet vultum suum.

16. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, et ignovaverunt lucem.

17. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis; et sic in tenebris quasi in luce ambulant.

18. Levis est super faciem aquae; maledicta sit pars ejus in terra, nec ambulet per viam vinearum.

19. Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, et usque ad inferos peccatum illius.

20. Obliviscatur ejus misericordia, dulcedo illius vermes; non sit in recorda-

tione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

21. Pavit enim sterilem, quae non parit, et viduae bene non fecit.

22. Detraxit fortis in fortitudine sua, et cum steterit, non credet vitae suae.

23. Dedit ei Deus locum poenitentiae, et ille abutitur eo in superbiam; oculi autem ejus sunt in viis illius. (Apoc. 2, 21.)

24. Elevati sunt ad modicum, et non subsistent, et humiliabuntur sicut omnia, et auferentur, et sicut summitates spicarum conterentur.

25. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, et ponere ante Deum verba mea?

CAPUT XXV.

*Baldad ex Dei sublimitate et hominis
humilitate negat, hominem Deo com-
paratum justificare posse.*

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Potestas et terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

3. Numquid est numerus militum ejus? et super quem non surget lumen illius?

4. Numquid justificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?

5. Ecce luna etiam non splendet, et stelae non sunt mundae in conspectu ejus;

6. quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis?

CAPUT XXVI.

*Job dicit, nullum Deo ab homine auxi-
lium praestari posse, Dei incompre-
hensibem potentiam ex ipsis operi-
bus demonstrans.*

1. Respondeo autem Job, dixit:

2. Cujus adjutor es? numquid imbecilis? et sustentas brachium ejus, qui non est fortis?

3. Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, et prudentiam tuam ostendisti plurimam?

4. Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?

5. Ecce gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis.

6. Nudus est infernus coram illo, et nullum est oponentum perditioni,

7. qui extendit aquilonem super vacuum, et appendit terram super nihilum,

8. qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum;

9. qui tenet voltum solii sui, et expandit super illius nebulam suam.

10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux et tenebrae.

11. Columnae coeli contremiscunt, et pavent ad nutum ejus.

12. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, et prudentia ejus per-cessit superbum.

13. Spiritus ejus ornavit coelos; et

obstetricante manu ejus, eductus est con-
tuber tortuosus.

14. Ecce haec ex parte dicta sunt via-
rum ejus; et cum vix parvam stillam ser-
monis ejus audierimus, quis poterit toul-
trum magnitudinis illius intueri?

CAPUT XXVII.

*Job, perpetuo constans in sui justifica-
tione, rejecta amicorum calumnia,
ostendit, quomodo impii ex praesen-
tis vitae brevi prosperitate in mortem
rapiantur a Deo ad supplicia.*

1. Addidit quoque Job, assumens para-
bolam suam, et dixit:

2. Vivit Deus, qui abstulit judicium
meum, et omnipotens, qui ad amaritudi-
nem adduxit animam meam,

3. quia, donec superest halitus in me,
et spiritus Dei in naribus meis,

4. nou loquentur labia mea iniquitatem,
nec lingua mea meditabitur mendacium.

5. Absit a me, ut justos vos esse judi-
cem; donec deficiam, non recedam ab in-
nocentia mea.

6. Justificationem meam, quam coepi
tenere, non deseram; neque enim repre-
hendit me cor meum in omni vita mea.

7. Sit ut impius inimicus meus, et adver-
sarior meus quasi iniquus.

8. Quae est enim spes hypocritae, si
avare rapiat, et non liberet Deus animam
eujus?

9. Numquid Deus audiet clamorem ejus,
cum venerit super eum angustia?

10. Aut poterit in omnipotente delectari,
et invocare Deum omni tempore?

11. Docebo vos per manum Dei, quae
omnipotens habeat, nec abscondam.

12. Ecce vos omnes nostis, et quid sine
causa vana loquimini?

13. Haec est pars hominis impii apud
Deum, et haereditas violentorum, quam
ab omnipotente suscipient.

14. Si multiplicati fuerint filii ejus, in
gladio erunt, et nepotes ejus non satura-
buntur pane.

15. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelien-
tur in interitu, et viduae illius non plo-
rabunt.

16. Si comportaverit quasi terram ar-
gentum, et sicut latum praeparaverit ve-
stimenta,

17. praeparabit quidem; sed justus ve-
stietur illis, et argentum innocens dividet.

18. Aedificavit sicut tinea domum suam,
et sicut custos fecit umbraculum.

19. Dives, cum dormierit, nihil secum
auseret; aperiet oculos suos, et nihil in-
veniet. (*Ps. 48, 18.*)

20. Apprehendet eum quasi aqua inopia,
nec opprimet eum tempestas.

21. Tollet eum ventus urens, et auferet,
et velut turbo rapiet eum de loco suo.

22. Et mittet super eum, et non parcer;
de manu ejus fugiens fugiet.

23. Stringet super eum manus suas, et
sibilabit super illum, intuens locum ejus.

CAPUT XXVIII.

*Job sapientiam ostendit auro longe esse
praestantiorum tum origine, tum rei
dignitate; Deo autem perspecta esse
quaque occultissima naturae, et sa-
pientiam e coelo dari, non auro emi.*

1. Habet argentum venarum suarum
principia, et auro locus est, in quo con-
flatur.

2. Ferrum de terra tollitur, et lapis so-
lutes calore in aes vertitur.

3. Tempus posuit tenebris, et universo-
rum finem ipse considerat, lapidem quo-
que caliginis, et umbram mortis.

4. Dividit torrens a populo peregrinante
eos, quos oblitus est pes egeritis hominis,
et invios.

5. Terra, de qua oriebatur panis in loco
suo, igni subversa est.

6. Locus sapphiri lapides ejus, et glebae
illius anrum.

7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus
est eam oculus vulturis.

8. Non calcaverunt eam filii institorum,
nec pertransivit per eam leona.

9. Ad silicem extendit manum suam,
subvertit a radicibus montes.

10. In petris rivos excidit, et omne
preciosum vidi oculus ejus.

11. Profunda quoque fluviorum scruta-
tus est, et abscondita in lucem produxit.

12. Sapientia vero ubi invenitur? et
quis est locus intelligentiae?

13. Nescit homo pretium ejus, nec in-
venitur in terra suaviter viventium.

14. Abyssus dicit: Non est in me; et
mare loquitur: Non est mecum.

15. Nou dabitur aurum obrizum pro ea,
nec appendetur argentum in commutatione
eius. (*Sap. 7, 9.*)

16. Non conferetur tinctis Indiae colo-
ribus, nec lapidi sardonycho pretiosissi-
mo, vel sapphiro.

17. Non adaequabitur ei aurum vel vi-
trum, nec commutabuntur pro ea vasa auri.

18. Excelsa et eminentia non memorab-
buntur comparatione ejus; trahitur autem
sapientia de occultis.

19. Non adaequabitur ei topazius de
Aethiopia, nec tincturae mundissimae com-
ponetur.

20. Unde ergo sapientia venit? et quis
est locus intelligentiae?

21. Abscondita est ab oculis omnium
viventium; volucres quoque coeli latet.

22. Perditio et mors dixerunt: Auribus
nostris audivimus famam ejus.

23. Deus intelligit viam ejus, et ipse
novit locum illius.

24. Ipse enim fines mundi intuetur, et
omnia, que sub coelo sunt, respicit,

25. qui fecit ventis pondus, et aquas
appendit in mensura.

26. Quando ponebat pluviis legem, et
viam procellis sonantibus,

27. tunc vidi illam, et enarravit, et
praeparavit, et investigavit.

28. Et dixit homini: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo intelligentia.

CAPUT XXIX.

Job, pristinae cupiens restitu felicitati, multis verbis illam enarrat una cum bonis suis operibus, quo se de contraria amicorum columnam vindicet.

1. Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit:

2. Quis mihi tribuat, ut sim juxta mentes pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me,

3. quando splendebat lucerna ejus super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris;

4. sicut fui in diebus adolescentiae meae, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo;

5. quando erat omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei;

6. quando lavabam pedes meos butyro, et petra fundebat mihi rivos olei;

7. quando procedebam ad portam civitatis, et in platea parabant cathedram mihi?

8. Videbant me juvenes, et abscondebantur, et seues assurgententes stabant.

9. Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo.

10. Vocem suam cohiebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhaerebat.

11. Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi,

12. eo quod liberasse pauperem vociferantem, et pupillum, cui non esset adiutor.

13. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduae consolatus sum.

14. Justitia induit sun, et vestivi me, sicut vestimenta et diademata, iudicio meo.

15. Oculus fui caeco, et pes claudio.

16. Pater eram pauperum, et causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam.

17. Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam praedam.

18. Dicebamque: Iu nido meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.

19. Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in missione mea.

20. Gloria mea semper innovabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur.

21. Qui me audiebant, expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum.

22. Verbis meis addere nihil audebant, et super illos stillabat eloquium meum.

23. Expectabant me sicut pluviam, et os suum aperiebant quasi ad imbreu serotinum.

24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, et lux vultus mei non cadebat in terram.

25. Si voluissém ire ad eos, sedebam primus; cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen moerentium consolator.

CAPUT XXX.

Plangit Job pristinam illam felicitatem, versam sibi, permittente Deo, in summam calamitatem.

1. Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei;

2. quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni;

3. egestate et fame steriles, qui rodebant in solitudine, squalentes calamitate et miseria;

4. et mandebant herbas, et arborum cortices, et radix juniperorum erat cibus eorum;

5. qui de convallibus ista rapientes, cum singula repperissent, ad ea cum clamore currebant.

6. In desertis habitabant torrentium, et in cavernis terrae, vel super glaream;

7. qui inter hujuscemodi laetabantur, et esse sub sentibus, delicias computabant,

8. filii stultorum et ignobilium, et in terra penitus nou parentes.

9. Nunc in eorum canticum versus sum, et factus sum eis in proverbium.

10. Abominantur me, et longe fugiunt a me, et faciem meam conspue non verentur.

11. Pharetram euim suam aperuit, et affixit me, et fraenum posuit in os meum.

12. Ad dexteram orientis calamitates meae illico surrexerunt, pedes meos subverterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.

13. Dissipaverunt itinera mea, iusidati sunt mihi, et praevaluerunt, et non fuit, qui ferret auxilium.

14. Quasi rupto muro, et aperta janua irrerunt super me, et ad meas miserias devluti sunt.

15. Redactus sum in nihilum; abstulisti quasi ventus desiderium meum, et velut nubes pertransit salus mea.

16. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis.

17. Nocte os meum peroratur doloribus; et qui me comedunt, non dormiunt.

18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitio tunicae succinxerunt me.

19. Comparatus sum luto, et assimilatus sum favillae et cineri.

20. Clamo ad te, et non exaudis me; sto, et non respicis me.

21. Mutatus es mihi in crudelem, et in duritiam manus tune adversaris mihi.

22. Elevasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me valide.

23. Scio, quia mortitradis me, ubi constitutum est domus omni viventi.

24. Verumtamen non ad consumtionem eorum emittis manum tuam; et si corrueant, ipse salvabis.

25. Flebam quondam super eo, qui afflicitus erat, et compaticebatur anima mea pauperi.

26. Expectabam bona, et venerunt mihi

mala; praestolabar lucem, et eruperunt tenebrae.

27. Interiora mea effebuerunt absque ultra requie, praevenerunt me dies afflictionis.

28. Moerens incedebam sive furore; consurgens in turba clamabam.

29. Frater fui draconum, et socius struthionum.

30. Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea arnerunt prae cauam.

31. Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.

CAPUT XXXI.

Job, ut de amicorum columnia se purget, summum Judicem innocentiae suae testem invocans, suas enarrat virtutes.

1. Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.

2. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et haereditatem omnipotens de excelsis?

3. Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus injustitiam?

4. Nonne ipse considerat vias mens, et cunctos gressus meos dinumerat?

5. Si ambulavi in vanitate, et festinavit in dolo pes meus,

6. appendat me in statera justa, et sciatis simplicitatem meam.

7. Si declinavit gressus meus de via, et si secutum est oculos meos cor meum, et si manibus meis adhaesit macula,

8. serum, et aliis comedat, et progenes mea eradiceatur.

9. Si deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum,

10. scortum alterius sit uxor mea, et super illam incurventur alii.

11. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima.

12. Iguis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans geminina.

13. Si contemsi subire judicium cum servo meo, et ancilla mea, cum disceptarent adversum me;

14. quid enim faciam, cum surrexerit ad judicandum Deus? et cum quaesierit, quid respondebo illi?

15. Numquid non in utero fecit me, qui et illum operatus est, et formavit me in uulva misus?

16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae expectare feci;

17. si comedti buccellam meam solus, et non comedti pupillus ex ea;

18. (quia ab infanta mea crevit mecum miseratio, et de utero matris meae egressa est mecum)

19. si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, et absque operamento pauperem;

20. si non benedixerunt mihi latera ejus, et de velleribus ovium mearum calfactus est;

21. si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiore:

22. humerus meus a junctura sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus confringatur.

23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui.

24. Si putavi anrum robur meum, et obrixi dixi: Fiducia mea;

25. si lactatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea;

26. si vidi solem, cum fulgeret, et lumen incedentemclare,

27. et lactatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo;

28. (quae est iniquitas maxima, et negotio contra Deum altissimum)

29. si gavisus sum ad ruinam ejus, qui me oderat, et exultavi, quod inventasset eum malum;

30. (non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animalm ejus)

31. si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnis ejus, ut saturremar?

32. (foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit)

33. si abscondi quasi homo peccatum meum, et celavi in sium meo iniquitatem meam;

34. si expavi ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me, et non magis tacui, nec egressus sum ostium;

35. quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat omnipotens, et liberum scribat ipse, qui judicat,

36. ut in humero meo portem illum, et circumdem illum quasi corouam mihi?

37. Persingulos gradus meos prouinctabo illum, et quasi principi offeram eum.

38. Si adversus me terra mea clamat, et cum ipsa sule ei defert;

39. si fructus ejus comedti absque pecunia, et animam agricolaram ejus affixi:

40. pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.

Finita sunt verba Job.

CAPUT XXXII.

Job, silentio amicis imposito, arguitur una cum illis insipientiae ab Elin, qui suam jactat sapientiam.

1. Omiserunt autem tres viri isti respondere Job, eo quod justus sibi videretur.

2. Et iratus, indignatusque est Elin filius Barachel, Buzites, de cognitione Ram; iratus est autem adversus Job, eo quod justum se esse diceret coram Deo.

3. Perro adversum amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condamnassent Job.

4. Igitur Elin expectavit Job loquenter, eo quod seniores essent, qui loquebantur.

5. Cum autem vidisset, quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer.

6. Respondeensque Eliu filius Barachel, Buzites, dixit:

Junior sum tempore, vos autem antiquiores, idcirco demissi capite, veritus sum vobis indicare meam sententiam.

7. Sperabam enim, quod aetas prolixior loqueretur, et auorum multitudine doceret sapientiam.

8. Sed, ut video, spiritus est in hominibus, et inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.

9. Non sunt longaevi sapientes, nec senes intelligunt judicium.

10. Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.

11. Expectavi enim sermones vestros, audivi prudentiam vestram, donec disceptarem sermonibus;

12. et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam; sed, ut video, non est, qui possit arguere Job, et respondere ex vobis sermonibus ejus.

13. Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam; Deus projectis eum, non homo.

14. Nihil locutus est mihi, et ego non secundum sermones vestros respondebo illi.

15. Extinxerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquia.

16. Quoniam igitur expectavi, et non sunt locuti, steterunt, nec ultra responderunt,

17. respondebo et ego partem meam, et ostendam scientiam meam.

18. Plenus sum enim sermonibus, et coarctat me spiritus uteri mei.

19. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas disruptit.

20. Loquar, et respirabo paululum; aperiam labia mea, et respondebo.

21. Non accipiam personam viri, et Deum homini non aequabo;

22. nescio enim, quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me Factor meus.

CAPUT XXXIII.

Elius ex sermonibus Job ostendere nilitur, eum non esse justum, docens, quomodo Deus homini loquatur, ut erudit et increpet, ac resipscenti propitietur.

1. Audi igitur, Job, eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta.

2. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in fauiculis meis.

3. Simplici corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur.

4. Spiritus Dei fecit me, et spiraculum omnipotentis vivisicavit me.

5. Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste.

6. Ecce et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum.

7. Verumtamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis.

8. Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audivi:

9. Minudus sum ego, et absque delicto; immaculatus, et non est iniurias in me.

10. Quis querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi.

11. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.

12. Ille est ergo, in quo non es justificatus; respondebo tibi, quia major sit Deus homine.

13. Adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi?

14. Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit.

15. Per somnum in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo,

16. tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina,

17. ut avertat hominem ab his, quae facit, et liberet eum de superbia,

18. eruens animam ejus a corruptione, et vitam illius, ut non transeat in gladium.

19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa ejus marcescere facit.

20. Abominabilis ei fit in vita sua panis, et animae illius cibus ante desiderabilis.

21. Tabescet caro ejus, et ossa, quae tecta fuerant, nubabuntur.

22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, et vita illius mortiferis.

23. Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de millibus, ut annuntiet hominis nequitatem,

24. misericorditer ejus, et dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem; inveni, in quo ei propiter.

25. Consunta est caro ejus a suppliciis; revertatur ad dies adolescentiae suae.

26. Deprecabitur Deum, et placibilis ei erit; et videbit faciem ejus in jubilo, et reddet homini justitiam suam.

27. Respiciet homines, et dicet: Peccavi, et vere deliqui, et, ut eram dignus, non recepi.

28. Liberavit animam suam, ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.

29. Ecce haec omnia operatur Dens tribus vicibus per singulos,

30. ut revocet animas eorum a corruptione, et illuminet lucem viventium.

31. Attende Job, et audi me, et tace, dum ego loquor.

32. Si autem habes, quod loquaris, responde mihi, loquere; volo enim, te apparere justum.

33. Quod si non habes, audi me; tace, et docebo te sapientiam.

CAPUT XXXIV.

Elius rursum ex verbis Job accusat eum blasphemiae aliorumque criminum, agilitatem ostendens dirini judicii, ejus quoque potentiae et notitiae cuncta subesse.

1. Pronuntians itaque Eliu, etiam haec locutus est:

2. Audite, sapientes, verba mea, et erudit, auscultate me;
3. auris enim verba probat, et guttur escas gustu dijudicat. (*Supr. 12, 11.*)
4. Judicium eligamus nobis, et inter nos videamus, quid sit melius,
5. quia dixit Job: Justus sum, et Deus subvertit judicium meum.
6. In iudicando enim me mendacium est; violenta sagitta mea absque ullo peccato.
7. Quis est vir, ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam,
8. qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impiorum?
9. Dixit enim: Non placet vir Deo, etiam si cucererit cum eo.
10. Ideo, viri cordati, audite me; absit a Deo impietas, et ab omnipotente iniquitas.
11. Opus enim hominis reddet ei, et iuxta vias singulorum restituet eis.
12. Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec omnipotens subvertet iudicium.
13. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?
14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et statum ad se trahet.
15. Deficit omnis caro simul, et homo in cinerem revertetur.
16. Si habes ergo intellectum, audi, quod dicitur, et ausculta vocem eloquit mei.
17. Numquid, qui non amat iudicium, sanari potest? et quomodo tu eum, qui justus es, in tantum condemnas?
18. Qui dicit regi: Apostata; qui vocat ducos impios;
19. qui non accipit personas principum, nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem; opus enim manuum ejus sunt universi. (*Deut. 10, 17. 11. Par. 19, 7. Sap. 6, 8. Eccl. 35, 16. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Ephes. 6, 9. Coloss. 3, 25. I. Petr. 1, 17.*)
20. Subito morientur, et in media nocte turbabuntur populi, et pertransibunt, et auferent violentum absque manu.
21. Oculi enim ejus super vias hominum, et omnes gressus eorum considerant.
22. Non sunt tenebrae, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem.
23. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in iudicium.
24. Conteret multos, et invulnerabiles, et stare faciet alios pro eis.
25. Novit enim opera eorum; et idcirco inducit noctem, et conteretur.
26. Quasi impios percussit eos in loco videntium.
27. Quia quasi de industria recesserunt ab eo, et omnes vias ejus intelligere noleuerunt,
28. ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum.
29. Ipso enim concedente pacem, quis est, qui condemnatur? Ex quo absconderit vultum, quis est, qui contempletur eum et super gentes, et super omnes homines?

30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

31. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibeo.

32. Si erravi, tu doce me; si iniuriam locutus sum, ultra non addam.

33. Numquid a te Deus expedit eam, quia displicuit tibi? tu enim coepisti loqui, et non ego; quod si quid nosti melius, loquere.

34. Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me.

35. Job autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam.

36. Pater mihi, probetur Job usque ad finem; ne desinas ab homine iniquitatis.

37. Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur; et tunc ad iudicium provocet sermonibus suis Deum.

CAPUT XXXV.

Eliu, colligens, Job dixisse, Deo non placere, quod rectum est, ostendit, non Deo, sed homini et pietatem prodesse et impietatem obesse.

1. Igitur Eliu haec rursus locutus est:

2. Numquid aqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo?

3. Dixisti enim: Non tibi placet, quod rectum est; vel quid tibi proderit, si ego peccavero?

4. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum.

5. Suspicere coelum et intuere, et contemplare aethera, quod altior te sit.

6. Si peccaveris, quid ei nocebis? et si multiplicatae fuerint iniquitates tue, quid facies contra eum?

7. Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?

8. Homini, qui similis tui est, nocebit iniquitas tua, et filium hominis adjuvabit justitia tua.

9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt, et ejulantur propter vim brachii tyrannorum.

10. Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte,

11. qui docet nos super jumenta terrae, et super volucres coeli erudit nos?

12. Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum.

13. Non ergo frustra audiet Deus, et omnipotens causas singulorum intuebitur.

14. Ettam cum dixeris: Non considerat; judicare coram illo, et expecta eum.

15. Nunc enim non infert furorem suam, nec ueliscitur scelus valde.

16. Ergo Job frustra aperit os suum, et absque scientia verba multiplicat.

CAPUT XXXVI.

Eliu aequitatem divini iudicij tuerit, qui percutit, ut erudit, loquitur, ut ad seredant, redeentes a flagellis liberat. Hortatur itaque Job ad resipiscientiam, promittens cuncta prospera.

1. Addens quoque Eliu, haec locutus est:

2. Sustine me paululum, et indicabo tibi; adhuc enim habeo, quod pro Deo loquar.

3. Repetam scientiam meam a principio, et operatorem meum probabo justum.

4. Vere enim absque mendacio sermones mei, et perfecta scientia probabitur tibi.

5. Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens.

6. Sed non salvat impios, et judicium pauperibus tribuit.

7. Non auferet a justo oculos suos, et reges in solio collocat in perpetuum, et illi eriguntur,

8. et si fuerint in catenis, et vinciantur furnibus pauperatis.

9. Indicabit eis opera eorum, et scelera eorum, quia violenti fuerunt.

10. Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat, et loquetur, ut revertantur ab iniuitate.

11. Si audierint et observaverint, complebunt dies suos in hono, et annos suos in gloria;

12. si autem non audierint, transibunt per gladium, et consumentur in stultitia.

13. Simulatores et callidi provocant iram Dei, neque clamabunt, cum vinci fuerint.

14. Morietur in tempestate anima eorum, et vita eorum inter effocinatos.

15. Eripiet de angustia sua pauperem, et revelabit in tribulatione aurem ejus.

16. Igitur salvabit te de ore angusto latissime, et non habente fundamentum subter se; requies autem meusac tuae erit plena pinguedine.

17. Causa tua quasi impii judicata est, causam judiciumque recipies.

18. Non te ergo supererit ira, ut aliquem opprimas, nec multitudine donorum inclinet te.

19. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.

20. Ne prostraras noctem, ut ascendat populi pro eis.

21. Cave, ne declines ad iniuitatem; haec enim coepisti sequi post miseriam.

22. Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, et nullus ei similis in legislatoribus.

23. Quis poterit scrutari vias ejus? aut quis potest ei dicere: Operatus es iniuitatem?

24. Memento, quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.

26. Ecce Deus magius vincens scientiam nostram; numerus aurorum ejus inaestimabilis.

27. Qui auferat stillas pluviae, et effundit imbrez ad instar gurgitum,

28. qui de nubibus flunt, quae praetextum cuncta desuper.

29. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

30. et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

31. Per haec enim judicat populos, et dat escas multis mortalibus.

32. In manibus abscondit lucem, et praecipit ei, ut rursus adveniat.

33. Annuntiat de ea amico suo, quod possessio ejus sit, et ad eam possit ascendere.

CAPUT XXXVII.

Eliu ex mirabilibus Dei operibus declarat Dei sapientiam, potentiam ac justitiam, et inscrutabilem judicium ipsius, quibus vult Job detraxisse.

1. Super hoc expavit cor meum, et emotum est de loco suo.

2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, et sonum de ore illius procedentem.

3. Subter omnes coelos ipse considerat, et lumen illius super terminos terrae.

4. Post eum rugiet sonitus, tonabit vox magnitudinis sua, et non investigabitur, cum auditu fuerit vox ejus.

5. Tonabit Deus in vox sua mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia;

6. qui praecipit nivi, ut descendat in terram, et hyemis pluvii, et imbri fortitudinis sua;

7. qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.

8. Ingredietur bestia latibulum, et in antro suo morabitur.

9. Ab interioribus egreditur tempestas, et ab Arcturo frigus.

10. Flante Deo concrescit gelu, et rursus latissimae funduntur aquae.

11. Frumentum desiderant nubes, et nubes spargunt lumen suum.

12. Quae iustrant per circuitum, quoque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne, quod praeceperit illis super faciem orbis terrarum,

13. sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quoque loco misericordiae suaee jusscerit inveniri.

14. Ausculta haec Job, sta, et considera mirabilia Dei.

15. Numquid scis, quando praeceperit Deus pluvias, ut ostenderent lucem nubium ejus?

16. Numquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias?

17. Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro?

18. Tu forsitan cum eo fabricatus es coelos, qui solidissimi quasi aere fusi sunt?

19. Ostende nobis, quid dicamus illi; nos quippe involvinur tenebris.

20. Quis narrabit ei, quae loquor? Etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.

21. At nunc non vident lucem; subito aer cogetur in nubes, et ventus transiens fugabit eas.

22. Ab aquilone aurum venit, et ad Deum formidolosa laudatio.

23. Digne eum invenire non possumus; magius fortitudine, et judicio, et justitia, et enarrari non potest.

24. Ideo timebunt eum viri, et non audidebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

CAPUT XXXVIII.

Deus arguit Job, ostendens ex conditis a se operibus, non posse illum divinam potentiam ac sapientiam comprehendere.

1. Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit:

2. Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3. Accinge sicut vir lumbos tuos; interrogabo te, et responde mihi.

4. Ubi eras, quando ponebam fundamenta terrae? indica mihi, si habes intelligentiam.

5. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?

6. Super quo bases illius solidatae sunt? aut quis demisit lapidem angularem ejus,

7. cum me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei?

8. Quis conclusit ostia mare, quando erumpet quasi de vulva procedens,

9. cum ponere nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi paucis infantiae obvolverem?

10. Circumdedi illud terminis meis, et posui vectem, et ostia,

11. et dixi: Usque huc venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumultes fluctus tuos.

12. Numquid post ortum tuum praecepisti diluculo, et ostendisti aurorae locum suum?

13. Et tenuisti concutiens extrema terrae, et excussisti impios ex ea?

14. Restituerat ut lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum;

15. aufererat ab impiis lux sua, et brachium excelsum confringetur.

16. Numquid ingressus es profunda maris, et in novissimis abyssi deambulasti?

17. Numquid apertae sunt tibi portae mortis, et ostia tenebrosa vidisti?

18. Numquid considerasti latitudinem terrae? indica mihi, si nosti omnia,

19. in qua via lux habitet, et tenebrarum quis locus sit,

20. ut ducas unumquidque ad terminos suos, et intelligas semitas domus ejus.

21. Sciebas tunc, quod nasciturus esesses? et numerum dierni tuorum noveras?

22. Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?

23. Quae praeparavi in tempus hostis, in diem pugnae et bellii?

24. Per quam viam spargitur lux, dividitur aestus super terram?

25. Quis dedit vehementissimo iubri cursum, et viam sonantis tonitrii,

26. ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium comonoratur;

27. ut impleret inviam et desolatam, et produceret herbas virentes?

28. Quis est pluviae pater? vel quis genuit stillas roris?

29. De cuius utero egressa est glacies? et gelu de coelio quis genuit?

30. In similitudinem lapidis aquae durantur, et superficies abyssi constringitur.

31. Numquid conjungere valebis mican tes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?

32. Numquid producis luciferum in tempore suo, et vesperum super filios terrae consurgere facis?

33. Numquid nosti ordinem coeli, et ponens rationem ejus in terra?

34. Numquid elevabis in nebula vocem tuam, et impetus aquarum operiet te?

35. Numquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi: Adsumus?

36. Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?

37. Quis enarrabit coelorum rationem, et concentum coeli quis dormire faciet?

38. Quando fundebatur pulvis in terra, et glebae compingebantur?

39. Numquid capies leonae praedam, et animam catulorum ejus implebis,

40. quando cubant in antris, et in specubus insidiantur?

41. Quis praeparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Denum, vagantes, eo quod nou habent cibos? (Ps. 116, 9.)

CAPUT XXXIX.

Deus ipsi Job ostendit mirabilia opera sua in ibicibus, onagro, rhinocerote, struthione, equo et aquila, argens eum, quod cum ipso contendere voluerit. Quibus Job commotus, agnoscit, se temere locutum.

1. Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti?

2. Dinumerasti menses conceptus earum, et scisti tempus partus earum?

3. Incurvavunt ad foetum, et pariunt, et rugitus emittunt.

4. Separantur filii earum, et pergunt ad pastum; egrediuntur, et non revertuntur ad eas.

5. Quis dimisit onagrum liberum, et vincula ejus quis solvit?

6. Cui dedi in solitudine domum, et tabernacula ejus in terra salsuginis.

7. Contemnit multitudinem civitatis, clavorem exactoris nou audit.

8. Circumspicit montes pascuae suae, et et quaeaque perquirit.

9. Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad praesepa tuum?

10. Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?

11. Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, et derelinques ei labores tuos?

12. Numquid credes illi, quod sementem reddat tibi, et aream tuam congregate?

13. Peana struthionis similis est pennis herodii, et accipitris.

14. Quando derelinquit ova sua in terra, tu forsitan in pulvere calefacies ea?

15. Obliviscitur, quod pes conculet ea, aut bestia agri conterat.
 16. Duratur ad filios suos, quasi non sint sui, frustra laboravit, nullo timore cogente.
 17. Privavit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.
 18. Cum tempus fuerit, in altum alas erigit; deridet equum et ascensorem ejus.
 19. Numquid praebebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?
 20. Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria uarium ejus terror.
 21. Terram ungula fodit, exultat audacter; in occursum pergit armatis;
 22. contemnit pavorem, nec cedit gladio.
 23. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta et clypeus.
 24. Fervens et fremens sorbet terram, nec reputat tubae sonare clangorem.
 25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah; procul odorat bellum, exhortationem ducum, et ululatum exercitus.
 26. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expaudens alas suas ad austrium?
 27. Numquid ad praeceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum?
 28. In petris manet, et in praeruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.
 29. Inde contemplatur escam, et de longe oculi ejus prospiciunt.
 30. Pulli ejus lambent sanguinem, et ubique cadaver fuerit, statim adest.
 31. Et adjecit Dominus, et locutus est ad Job:
 32. Nemquid, qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? utique, qui arguit Deum, debet respondere ei.
 33. Respondens autem Job Domino, dixit:
 34. Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum.
 35. Unum locutus sum, quod utiuam non dixisse; et alterum, quibus ultra non addam.
- CAPUT XL.
- Dens, arguens Job, quod visus sit justitiae ipsius detraxit, ostrudit ei suam potentiam in Behemoth et Leviathan, silentium ei imponens.*
1. Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit:
 2. Accinge sicut vir lumbos tuos; interrogabo te, et indica mihi.
 3. Numquid irritum facies judicium meum, et condeuinabis me, ut tu justificeris?
 4. Et si habes brachium sicut Deus, et si voce simili tonas?
 5. Circumda tibi decorum, et in sublimi erigere, et esto gloriosus, et speciosus induere vestibus.
 6. Disperge superbos in furore tuo, et respiciens omnem arrogantem humiliaria.
7. Respice cuuctos superbos, et confunde eos, et contere impios in loco suo.
 8. Absconde eos iu pulvere simul, et facies eorum demerge in foveam;
 9. et ego confitebor, quod salvare te possit dextera tua.
 10. Ecce Behemoth, quem feci tecum, foenori quasi bos comedet.
 11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, et virtus illius in umbilico ventris ejus.
 12. Stringit candardam suam quasi cedrum; nervi testiculorum ejus perplexi sunt.
 13. Ossa ejus velut fistulæ aeris; cartilago illius quasi laminae ferreae.
 14. Ipse est principium viarum Dei; qui fecit eum, applicabit gladium ejus.
 15. Huic montes herbas seruant; omnes bestie agri ludent ibi.
 16. Sub umbra dormit in secreto calami, et in locis humentibus.
 17. Protegunt umbrae umbram ejus, circumdabunt eum salices torrentis.
 18. Ecce absorbebit fluvium, et non mirabitur; et habet fiduciam, quod influat Jordani in os ejus.
 19. In oculis ejus quasi hamo capies eum, et in sudibus perforabit uares ejus.
 20. An extrahere poteris Leviathan hamo, et fune ligabis linguam ejus?
 21. Numquid pones circulum in naribus ejus, aut armilla perforabis maxillam ejus?
 22. Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?
 23. Numquid feriet tecum pactum, et accipies eum servum sempiternum?
 24. Numquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?
 25. Concidet eum amici, divident illum negotiatores?
 26. Numquid implebis sagenas pelle ejus, et gurgustium piscium capite illius?
 27. Pone super eum manum tuam; memento belli, nec ultra addas loqui.
 28. Ecce spes ejus frustrabitur eum, et videntibus cunctis praecipitabitur.

CAPUT XLI.

Malitia Behemoth arguitur juxta illius membra, duritiam et superbiam.

1. Non quasi crudelis suscitaro eum; quis enim resistere potest vultui meo?
 2. Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia, quae sub coelo sunt, mea sunt.
 3. Non parcam ei, et verbis potentibus, et ad deprecandum compositis.
 4. Quis revelabit faciem indumenti ejus? et in medium oris ejus quis intrabit?
 5. Portas vultus ejus quis aperiet? Per gyrum dentum ejus formido.
 6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.
 7. Una uni conjungitur, et ne spiracula quidem incedit per eas;
 8. una alteri adhaerebit, et tenentes se nequaquam separabuntur.
 9. Sternutatio ejus splendor ignis, et oculi ejus ut palpebrae diluculi.

10. De ore ejus lampades procedunt, sicut teda ignis accensae.

11. De naribus ejus procedit fumus sicut ollae succensae atque ferventis.

12. Halitus ejus prunas ardere facit, et flamma de ore ejus egreditur.

13. In collo ejus morabitur fortitudo, et faciem ejus praecedit egestas.

14. Membra carnium ejus cohaerentia sibi; mittet contra eum fulmina, et ad locum alium non ferentur.

15. Cor ejus indurabitur tamquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus.

16. Cum sublatus fuerit, timebunt angelii, et territi purgabuntur.

17. Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax;

18. reputabit eum quasi paleas ferrum, et quasi lignum putridum aes.

19. Non fugabit eum vir sagittarius; in stipulam versi sunt ei lapides fundae.

20. Quasi stipulam aestimabit malleum, et deridebit vibrantem hastam.

21. Sub ipso erunt radii solis, et sternet sibi aurum quasi lutum.

22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, et ponet, quasi cum unguenta bulliunt.

23. Post eum lucebit semita; aestimabit abyssum quasi senescentem.

24. Non est super terram potestas, quae comparetur ei, qui factus est, ut nullum timeret.

25. Omne sublime videt; ipse est rex super universos filios superbiae.

CAPUT XLII.

Agnoscit Job, se insipienter locutum, et a Domino praefertur amicis, ac pro illis orat, duplicita recipiens eorum, quae amiserat; tandemque plenus dierum in pace quievit.

1. Respondeus autem Job Domino, dixit:

2. Scio, quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio.

3. Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? ideo insipienter locutus sum, et quae ultra modum excederent scientiam meam.

4. Audi, et ego loquar; interrogabo te, et responde mihi.

5. Auditu auris audivi te; nunc autem oculus mens videt te.

6. Idcirco ipse me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere.

7. Postquam autem locutus est Dominus verba haec ad Job, dixit ad Eliphaz Theamanitem: Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.

8. Sumite ergo vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad servum meum Job, et offerte holocaustum pro vobis; Job autem servus meus orabit pro vobis. Faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia; neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Job.

9. Abierunt ergo Eliphaz Theamanites, et Baldad Subites, et Sophar Naamathites, et fecerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Job.

10. Dominus quoque conversus est ad poenitentiam Job, cum oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia, quae cunque fuerant Job, duplicita.

11. Venerunt autem ad eum omnes fratrii sui, et universae sorores suae, et cuncti, qui noverant eum prius, et comederunt cum eo panem in domo ejus; et moverunt super eum caput, et consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat Dominus supereum; et dederunt ei unusquisque ovem unam, et inaurem auream unam.

12. Dominus autem benedixit novissimis Job magis quam principio ejus. Et facta sunt et quatuordecim millia ovium, et sex millia camelorum, et mille juga boum, et mille asinæ.

13. Et fuerunt ei septem filii, et tres filiae.

14. Et vocavit nomen unius Diem, et nomen secundae Cassiam, et nomen tertiae Cornustibii.

15. Non sunt autem inventae mulieres speciosæ sicut filiae Job in universa terra; deditque eis pater suus haereditatem inter fratres eorum.

16. Vixit autem Job post haec centum quadraginta annis, et vidi filios suos, et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, et mortuus est senex, et plenus dierum.

LIBER PSALMORUM.

PSALMORUM liber unicus est apud Latinos, sed in quinque partes dissectus apud Hebraeos, quarum unaquaeque hac clausula terminatur: *sicut, sicut.* Hi Davidis dicuntur, non quod is omnium sit auctor, sed quod multos veterem colgerit, plurimos ipse addiderit. Quamquam aliqui quoque posterioris aetatis sint, ab ipso Esdra, aliisque prophetis additi. Latina autem editio, quam hactenus usurpat sancta romana Ecclesia, non est versio sancti Hieronymi, sed alia translata ab antiquo interprete, ex Graeco septuaginta seniorum editionis sancti Luciani martyris, quae κοινή sive communis dicebatur, ab ipsomet Hieronymo correcta et emendata.

PSALMUS I.

Pios et probos beatos, impios contra et peccatores esse miserios.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sededit;

2. sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte. (*Jos. 1, 8.*)

3. Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. (*Jer. 17, 8.*)

Et folium ejus non defluet, et omnia, quaecunque faciet, prosperabuntur.

4. Non sic impii, non sic; sed tamquam pulvis, quem proicit ventus a facie terrae.

5. Ideo non resurgent impii in iudicio, neque peccatores in concilio justorum,

6. quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit.

PSALMUS II.

Frustra homines, praesertim reges et principes, sese Christi regno opponere; nam eum esse universorum regem a Deo Patre constitutum, cui sit parendum, si salvi esse velimus.

1. Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt irruia? (*Act. 1, 23.*)

2. Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in ubum adversus Dominum, et adversus Christum ejus.

3. Dirumpamus vincula eorum, et projectamus a nobis jugum ipsorum.

4. Qui habitat in coelis, irridebit eos, et Dominus subsanabit eos.

5. Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos.

6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, praedicans praeceptum ejus.

7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. (*Act. 13, 33. Hebr. 1, 5. et 5, 5.*)

8. Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.

9. Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos. (*Apoc. 2, 27. et 19, 15.*)

10. Et nunc reges, intelligite; erudimini, qui judicatis terram.

11. Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore.

12. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa.

13. Cum exarserit in brevi ira ejus, heati omnes, qui confidunt in eo.

PSALMUS III.

Deum, ut se ab exercitu hostili defendat, uti facere consuevit, precatur. Congruit Christo.

1. Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom filii sui. (*II. Reg. 15, 11.*)

2. Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me.

3. Multi dicunt animae meae: Non est salus ipsi in Deo ejus.

4. Tu autem, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum.

5. Voce mea ad Dominum clamavi; et exaudiuit me de monte sancto suo.

6. Ego dormivi, et soporatus sum; et exurrexi, quia Dominus suscepit me.

7. Non timebo millia populi circumdantius me; exurge Domine, salvum me fac Deus meus.

8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa, deutes peccatorum contrivisti.

9. Domini est salus; et super populum tuum benedictio tua.

PSALMUS. IV.

Hortatur cum hostes suos, tum socios et alios omnes, ut Deum colant, cuius bonis multiplicantur; a Deo autem sibi opem poscit. Congruit Christo et Ecclesiae.

1. In finem in carminibus. Psalmus David.

2. Cum invokearem, exaudiuit me Deus justitiae meae; in tribulacione dilatasti mihi.

Miserere mei, et exaudi orationem meam.

3. Filii hominum, usquequo gravi corde?
utquid diligitis vauitatem, et quaeritis
mendacium?

4. Et scitote, quoniam mirificavit Do-
minus sanctum suum; Dominus exaudiet
me, cum clamavero ad eum.

5. Trascimini, et nolite peccare; quae
dicitis in cordibus vestris, in cubilibus
vestris compungimini. (*Ephes. 4, 26.*)

6. Sacrificate sacrificium justitiae, et
sperate in Domino; multi dicunt: Quis
ostendit nobis bona?

7. Signatum est super nos lumen vul-
tus tui Domine; dedisti laetitiam in corde
men.

8. A fructu frumenti, vini, et olei sui
multiplicant sunt.

9. In pace in idipsum dormiam, et re-
quiescam,

10. quoniam tu, Domine, singulariter in
spe constituisti me.

PSALMUS V.

*Deum orat, ut malignos malis, inno-
centes bonis afficiat.*

1. In finem pro ea, quae haereditatem
consequitur. Psalmus David.

2. Verba mea auribus percipe Domine,
intellige clamorem meum.

3. Intende vocis orationis mene, rex meus
et Deus meus,

4. quoniam ad te orabo; Domine, manu
exaudies vocem meam.

5. Mane astabam tibi, et videbo. quoniam
vobis Deus volens iniquitatem tu es.

6. Neque habitabit juxta te malignus;
neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

7. Odisti omnes, qui operantur iniqui-
tatem; perdes omnes, qui loquuntur men-
daciem.

Virum sanguinum et dolosum abomina-
bitur Dominus;

8. ego autem in multitudine misericor-
diae tuae introibo in domum tuam, ado-
rabo ad templum sanctum tuum in timore
tuo.

9. Domine, deduc me in justitia tua,
propter inimicos meos dirige in conspectu
tuo viam meam,

10. quoniam non est in ore eorum veri-
tas; cor eorum vanum est.

11. Sepulchrum patens est guttur eorum;
linguis suis dolose agebant; judica illos
Deus. (*Ps. 13, 3. et 39, 4. Rom. 3, 13.*)

Decidant a cogitationibus suis secundum
multitudinem impietatum eorum; expelle
eos, quoniam irritaverunt te Domine.

12. Et laetentur omnes, qui sperant in
te, in aeternum exultabunt; et habitabis
in eis.

Et gloriabuntur in te omnes, qui dili-
gunt nomen tuum,

13. quoniam tu benedices justo.

Domine, ut scuto bonae voluntatis tuae
corouasti nos.

PSALMUS VI.

*Deum orat, ut se a morbo et a peccato
sanet; exauditus autem inimicis in-
sultat.*

1. In finem in carminibus. Psalmus Da-
vid pro octava.

2. Domine, ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripas me.

3. Miserere mei Domine, quoniam in-
firmitas sum; sana me Domine, quoniam
conturbata sunt ossa mea.

4. Et anima mea turbata est valde; sed
tu, Domine, usquequo?

5. Convertere Domine, et eripe animam
meam; salvum me fac propter misericordiam
tuam,

6. quoniam non est in morte, qui me-
mor sit tui; in inferno antea quis confi-
tebitur tibi?

7. Laboravi in gemitu meo; lavabo per
singulas noctes lectum meum, lacrymis
meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est a furore oculus meus;
inveteravi inter omnes inimicos meos.

9. Discedite a me omnes, qui operamini
iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus
voce fletus mei. (*Mattth. 7, 23. et 25, 41.
Luc. 13, 27.*)

10. Exaudivit Dominus depreciationem
meam; Dominus orationem meam suscepit.

11. Erubescant, et conturbentur vehe-
menter omnes inimici mei; convertantur
et erubescant valde velociter.

PSALMUS VII.

*Pro se contra Saulem orat, ut ipse ob-
suam innocentiam serretur, ille vero
ob pertinaciam poenas tuat.*

1. Psalmus David, quem cantavit Do-
mino pro verbis Chnsi filii Jemini.
(*II. Reg. 16.*)

2. Domine Deus meus, in te speravi;
salvum me fac ex omnibus persequentibus
me, et libera me.

3. Ne quando rapiat ut leo animam
meam, dum non est, qui redimat, neque
qui salvum faciat.

4. Domine Deus meus, si feci istud, si
est iniquitas in manibus meis,

5. si reddidi retribuentibus mihi mala,
decidam meritum ab inimicis meis inanis.

6. Persequatur inimicus animam meam,
et comprehendat, et conculet in terra
vitam meam, et gloriam meam in pulve-
rem deducat.

7. Exurge, Domine, in ira tua, et exal-
tare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge, Domine Deus meus, in praec-
cepto, quod mandasti;

8. et synagoga populorum circumadibit te.

Et propter hanc in altum regredere;

9. Dominus judicat populos.

Judica me, Domine, secundum justi-
tiam meam, et secundum innocentiam
meam super me.

10. Consumetur nequitia peccatorum, et diriges justum, scrutans corda et renes Deus. (*I. Par. 28, 9. Jer. 11, 20. et 17, 10. et 20, 12.*)

11. Justum adjutorium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.

12. Deus iudex justus, fortis, et patiens; numquid irascitur per singulos dies?

13. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit; arcum suum tetendit, et paravit illum.

14. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

15. Ecce parturit iniquitatem, concepit dolorem, et peperit iniqutitatem. (*Job 15, 35. Isai. 59, 4.*)

16. Lacum aperuit, et effodit eum, et incidit in foveam, quam fecit.

17. Convertetur dolor ejus in caput ejus; et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

18. Confitebor Domino secundum justitiam ejus, et psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS VIII.

Dei magnitudinem praedicat a miris ejus operibus, praelestim hominis atque adeo Christi exaltatione. Psalmus est propheticus.

1. In finem pro torcularibus. Psalmus David.

2. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est maguiscentia tua super coelos.

3. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.

4. Quoniam videbo coelos tuos, opera digitorum tuorum, lunam et stellas, quae tu fundasti.

5. Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoquam visitas eum?

6. Mihi isti eum paulo minus ab auge-
lis, gloria et honore coronasti eum, (*Hebr. 2, 7.*)

7. et constitui eum super opera manuum tuarum.

8. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi, (*Gen. 1, 28. I. Cor. 15, 26.*)

9. volucres coeli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

PSALMUS IX.

Gratias agit Deo, quod se, et alios afflictos ab hostium injuria tueatur; orat, ut id perpetuo faciat, impios evertens, et pios inopes defendens. Quare hic Psalmus in duos apud Hebreos secatur.

1. In finem pro occultis filii. Psalmus David.

2. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; narrabo omnia mirabilia tua.

3. Laetabor et exultabo in te; psallam nomini tuo Altissime,

4. in convertendo inimicum meum retrorsum; infirmabuntur, et peribunt a facie tua,

5. quoquam fecisti iudicium meum et causam meam; sedisti super thronum, qui iudicis justitiam.

6. Iucrepsti gentes, et periit impius; nomen eorum delesti in aeternum et in saeculum saeculi.

7. Inimici defecerunt frameae in finem; et civitates eorum destruxisti.

Perit memoria eorum cum sonitu;

8. et Dominus in aeternum permanet.

Paravit in iudicio thronum suum;

9. et ipse iudicabit orbem terrae in aequitate, iudicabit populos in justitia.

10. Et factus est Dominus refugium pauperi, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11. Et sperent in te, qui neverunt nomen tuum, quoquam non dereliqueristi quae-
rentes te Domine.

12. Psallite Domino, qui habitat in Sion; annuntiate inter gentes stadia ejus,

13. quoquam requiriens sanguinem eorum recordatus est; non est oblitus clamorem pauperum.

14. Miserere mei Domine; vide humili-
tatem meam de inimicis meis,

15. qui exaltas me de portis mortis, ut auuntemi omnes laudationes tuas in portis filiae Sion.

16. Exultabo in salutari tuo; infixae sunt gentes in interitu, quem fecerunt.

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

17. Cognoscetur Dominus iudicia faciens; in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

18. Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes, quae obliviscuntur Deum.

19. Quoniam non in finem oblitio erit pauperis; patientia pauperum non peribit in finem.

20. Exurge Domine, non confortetur homo; judicentur gentes in conspectu tuo.

21. Constitue, Domine, legistorem super eos, ut sciant gentes, quoquam homines sunt.

Psalmus X. secundum Hebreos.

1. Ut quid, Domine, recessisti longe, despicias in opportunitatibus, in tribulatione?

2. Dum superbis implius, incenditur pauper; comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant,

3. quoquam laudatur peccator in desideriis animae suae, et iniquus benedicitur.

4. Exacerbat Dominum peccator; secundum multitudinem irae suae non quae-
ret.

5. Non est Deus in conspectu ejus; in-
quinatae sunt viae illius in omni tempore.

Außeruntur iudicia tua a facie ejus; omnium inimicorum suorum dominabitur.

6. Dixit enim in corde suo: Non movebor a generatione in generationem, sine malo.

7. Cujus maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo; sub lingua ejus labor et dolor. (*Infr. 13, 3. Rom. 3, 14.*)

8. Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.

9. Oculi ejus in pauperem respiciunt; insidiatur in abscondito, quasi leo in speluncula sua.

Insidiatur, ut rapiat pauperem: rapere pauperem, dum attrahit eum.

10. In laqueo suo humiliabit eum; inclinabit se, et cadet, cum dominatus fuerit pauperum.

11. Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videant in finem.

12. Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua; ne obliviscaris pauperum.

13. Propter quid irritavit impius Deum? Dixit enim in corde suo: Non requiret.

14. Vides, quoniam tu laboreum et dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper; orphano tu eris adjutor.

15. Contere brachium peccatoris et maligni; quaeretur peccatum illius, et non invenientur.

16. Dominus regnabit in aeternum, et in saeculum saeculi; peribitis gentes de terra illius.

17. Desiderium pauperum exandvit Dominus; praeparationem cordis eorum audiuit auris tua.

18. Judicare pupillo et humili, ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

PSALMUS X.

Sé suisque similes, quod Deo fidant, in tuto esse; impios autem et peccatores male perituros.

1. In finem. Psalmus David.

2. In Domino confido; quomodo dicitis animae meae: Transmigra in montem sicut passer?

3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde;

4. quoniam, quae perfecisti, destruxerunt; justus autem quid fecit?

5. Dominus in templo sancto suo, Dominus in coelo sedes ejus. (*Habac. 2, 20.*)

Oculi ejus in pauperem respiciunt; palpebrae ejus interrogant filios hominum.

6. Dominus interrogat justum et impium; qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos; ignis, et sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum.

8. Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit, aequitatem vident vultus ejus.

PSALMUS XI.

Petit, ut serretur, quod impiorum regnum omnia occupet. Idem precatur piis ceteris, Dei promissum urgens.

1. In finem pro octava. Psalmus David.

2. Salvum me fac Domine, quoniam deficit sanctus; quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum.

3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum; labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.

4. Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam.

5. Qui dixerunt: Lingua nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt; quis noster Dominus est?

6. Propter miseriam inopum, et geminum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in salutari fiducialiter agam in eo.

7. Eloquia Domini eloquia casta; argentum igne examinatum, probatum terreae purgatrum septuplum. (*Prov. 30, 5.*)

8. Tu, Domine, servabis nos, et custodes nos a generatione hac in aeternam.

9. In circuitu impii ambulant; secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

PSALMUS XII.

A Deo petit, ut se ab inimico defendet, ut a morte liberatus ejus beneficentiam cantet.

1. In finem. Psalmus David.

Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam a me?

2. Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

3. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?

4. Respice, et exaudi me Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte,

5. ne quando dicat inimicus meus: Praevalui aduersus eum.

Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero;

6. ego autem in misericordia tua speravi.

Exultabit cor meum in salutari tuo; cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, et psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS XII.

Quod impiorum plena est impietas; optat Christi adventum, velut bonus salutem allaturum.

1. In finem. Psalmus David.

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. (*Ps. 52, 1.*)

Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

2. Dominus de coelo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligentius, aut requirens Deum.

3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Sepulchrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant; venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione et amaritudine plenaria est, velocius pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contrito et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum.

4. Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis?

5. Dominum non invocaverunt; illi trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

6. Quoniam Dominus in generatione justa est. Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus est.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israël? Cum averterit Dominus captivitatem plebis suae, exultabit Jacob, et laetabitur Israël.

PSALMUS XIV.

Pueros et innocuos terra sancta, vel polius coelo et aeterna quiete potiuros.

1. Psalmus David.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescat in monte sancto tuo?

2. Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam;

3. qui loquitur veritate in corde suo; qui non egit dolum in lingua sua,

nece fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximos suos.

4. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum glorificat.

Qui jurat proximo suo, et non decipit;

5. qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem non accepit,

qui facit haec, non movebitur in aeternum.

PSALMUS XV.

Christus Deum Patrem orat, ut se priorum studiosum, et impiorum osorem conservet. Gratias deinde agit, quod ab eo sit e mortuis excitandus, et perpetua felicitate donandus.

1. Tituli inscriptio ipsi David.

Couerva me Domine, quoniam speravi in te.

2. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam honorum meorum non eges.

3. Sanctis, qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicatae sunt infirmitates eorum; postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus; nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5. Dominus pars haereditatis meae, et

calicis mei; tu es, qui restitus haereditatem meam mihi.

6. Funes cediderunt mihi in praeclaris; etenim haereditas mea praeclera est mihi.

7. Benedicat Dominum, qui tribuit mihi intellectum; insuper et usque ad noctem increpauerunt me renes mei.

8. Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear. (Act. 2, 25.)

9. Propter hoc laetatum est cor meum, et exultavit lingua mea; insuper et caro mea requiescat in spe.

10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. (Act. 2, 31. et 13, 35.)

Notas mihi fecisti vias vitae, adimplabis me laetitia cum vultu tuo; delectationes in dextera tua usque in finem.

PSALMUS XVI.

Obscurat, ne persecutionibus obruatur. Inimicos quidem in hac vita fortunari, se vero glorian aeternam expectare.

1. Oratio David.

Exaudi, Domine, justitiam meam; intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam non in labiis dolosis.

2. De vultu tuo judicium meum prodeat; oculi tui videant aequitates.

3. Probasti cor meum, et visitasti nocte; igne me examinasti, et non est inventa in me iniurias.

4. Ut nou loquatur os meum opera hominum; propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.

5. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea.

6. Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus; inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea.

7. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8. A resistentibus dexteræ tue custodi me ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me

9. a facie impiorum, qui me affixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt,

10. adipem suum concluserunt; os eorum locutum est superbiam.

11. Projicentes me nunc circumdederunt me; oculos suos statuerunt declinare in terram.

12. Suscepserunt me sicut leo paratus ad praedam, et sicut catulus leonis habitans in abditis.

13. Exurge Domine, praeveni eum, et supplanta eum; eripe animam meam ab impio, franeam tuam

14. ab inimicis manus trae.

Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum; de absconditis tuis adimpletur est venter eorum.

Saturati sunt filii, et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

PSALMUS XVII.

65

15. Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo; satiabor, cum apparuerit gloria tua.

PSALMUS XVII.

Gratias agit, quod ex maxima rerum desperatione, quam poetice describit, victorian et regnum sit consecutus. Multa hic soli Christo convenient.

1. In sinem pueru Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus in die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium iinimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit: (*II. Reg. 22, 2.*)

2. Diligam te, Domine, fortitudo mea;
3. Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus.

Dens meus adiutor meus, et sperabo in eum. (*Hebr. 2, 13.*)

Protector meus, et cornu salutis meae, et susceptor meus.

4. Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero.

5. Circumdederunt me dolores mortis, et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

6. Dolores inferni circumdederunt me, praecupaverunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi.

Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam; et clamor meus in conspectu eius introiit in aures ejus.

8. Commota est, et contremuit terra; fundamenta montium conturbata sunt, et commota sunt, quoniam iratus est eis.

9. Ascendit fumus in ira ejus, et ignis a facie ejus exarsit; carbones succensi sunt ab eo.

10. Inclinavit coelos, et descendit; et caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super Cherubim, et volavit; volavit super pennas ventorum.

12. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus; tenebrosa aqua in nubibus aeris.

13. Prae fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando, et carbones ignis.

14. Et intonuit de coelo Dominus, et Altissimus dedit vocem suam; grando et carbones ignis.

15. Et misit sagittas suas, et dissipavit eos; fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.

16. Et apparaerunt fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terrarum, ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus irae tuac.

17. Misit de summo, et accepit me; et assunxit me de aquis multis.

18. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his, qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.

19. Praevenierunt me in die afflictionis meas; et factus est Dominus protector meus.

20. Et eduxit me in latitudinem; salvum me fecit, quoniam voluit me.

21. Et retribuet mihi Dominus secundum

justitiam meam; et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi,

22. quia custodivi vias Domini, nec impie gessi a Deo meo.

23. Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo; et justitiae ejus non repulsa me.

24. Et ero immaculatus cum eo, et observabo me ab iniuitate mea.

25. Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

26. Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocentie innocens eris;

27. et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.

28. Quoniam tu populum humilem salvum facies, et oculos superborum humiliabis;

29. quoniam tu illuminas lucernam meam Domine; Deus meus, illumina tenebras meas;

30. quoniam in te cripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum.

31. Deus meus, impolluta via ejus, eloqua Domini igne examinata; protector est omnium sperantium in se.

32. Quoniam quis Deus praeter Dominum? aut quis Deus praeter Deum nostrum?

33. Deus, qui praecinxit me virtute, et posuit immaculatam viani meam;

34. qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, et super excelsa statuens me; (*II. Reg. 22, 34.*)

35. qui docet manus meas ad proelium. Et posuisti ut arcum aereum brachia mea. (*II. Reg. 22, 35.*)

36. Et dedisti mihi protectionem salutis tuae, et dextera tua suscepit me.

Et disciplina tua correxit me in finem, et disciplina tua ipsa me docebit.

37. Dilatasti gressus meos subtus me; et non sunt infirmata vestigia mea.

38. Persequar inimicos meos, et comprehendam illos; et non convertar, donec deficiant.

39. Confringam illos, nec poterunt stare; cadent subtus pedes meos.

40. Et praecinxisti me virtute ad bellum, et supplantasti insurgentes in me subtus me.

41. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, et odientes me disperdisti.

42. Clamaverunt, nec erat, qui salvos faceret, ad Dominum; nec exaudivit eos.

43. Et communiam eos, ut pulverem ante faciem venti; ut lutum platearum delebo eos.

44. Eripies me de contradictionibus populi; constitues me in caput gentium.

45. Populus, quem non cognovi, servabit mihi; in auditu auris obedivit mihi.

46. Fili alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semiti suis.

47. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exalteatur Deus salutis meae.

48. Deus, qui das vindictas mihi, et

subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

49. Et ab insurgentibus in me exaltabis me; a viro iniquo eripies me. (*II. Reg. 22, 49.*)

50. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine; et nomini tuo psalmum dicam, (*II. Reg. 22, 50. Rom. 15, 9.*)

51. magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam christo suo David, et semini ejus usque in saeculum.

PSALMUS XVIII.

Deum cum ex coelestium rerum opificio, tum e divina lege cognosci; cognitum precatur, ut sibi omnia per errorem vel conscientiam commissa remittat.

1. In fine. Psalmus David.

2. Coeli enarrant gloriam Dei, et opera mannum ejus annuntiat firmamentum.

3. Dies dici eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.

4. Non sunt loquela, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.

5. In omnem terram exivit sonus eorum, et in fues orbis terrae verba eorum. (*Rom. 10, 18.*)

6. In sole posuit tabernaculum suum; et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo, (*Luc. 24, 46.*)

exultavit ut gigas ad currendam viam.

7. A summo coelo egressio ejus; et occursum ejus usque ad sumnum ejus; nec est, qui se abscondat a calore ejus;

8. Lex Domini immaculata, convertens animas; testimonium Domini fidele, sapientiam praestans parvulis.

9. Justitiae Domini rectae, laetificantes corda; praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

10. Timor Domini sanctus, permanens in saeculum saeculi; iudicia Domini vera, justificata in semetipsa,

11. desiderabilia super aurum et lapides pretiosum multum, et dulciora super mel et favum.

12. Etenim servus tuus custodit ea; in custodiendis illis retributio multa.

13. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me,

14. et ab alienis parce servo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo.

15. Et erunt, ut complacent eloquia oris mei; et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine adjutor meus, et redemptor meus.

PSALMUS XIX.

Oratio pro pio rege ad bellum proficidente, ut Deum habeat propitium.

1. In fine. Psalmus David.

2. Exaudiat te Dominus in die tribulationis; protegat te nomen Dei Jacob.

3. Mittat tibi auxilium de sancto, et de Nion trentur te.

4. Memor sit omnis sacrificii tui; et holocaustum tuum pingue fiat.

5. Tribuat tibi secundum cor tuum, et omne consilium tuum confirmet.

6. Laetabitur in salutari tuo; et in nomine Dei nostri magnificabimur.

7. Impulet Dominus onnes petitiones tuas; nunc cognovi, quoniam salvum fecit Dominus christum suum.

Exaudi et illum de coelo sancto suo; in potentibus salus dexteræ ejus.

8. Hi in curribus, et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9. Ipsi obligati sunt, et ceciderunt; nos autem surreximus et erecti sumus.

10. Domine, salvum fac regem, et exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

PSALMUS XX.

Gratias agit, quod Christum regem multa gloria afficerit, ejusque hostes sit tandem perditurus.

1. In fine. Psalmus David.

2. Domine, in virtute tua laetabitur rex, et super salutare tuum exultabit vehementer.

3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.

4. Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posnisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

5. Vitam petuit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum in saeculum, et in saeculum saeculi.

6. Magna est gloria ejus in salutari tuo; gloriam et magnum decorum impones super eum.

7. Quoniam dabis eum in benedictionem in saeculum saeculi, laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8. Quoniam rex sperat in Domino, et in misericordia Altissimi non commovebitur.

9. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis; dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.

10. Pones eos ut cibarium ignis in tempore vultus tui; Dominus in ira sua conturbabit eos, et devorabit eos ignis.

11. Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum a filiis hominum.

12. Quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt consilia, quae non potuerunt stabilire.

13. Quoniam pones eos dorsum, in reliquis tuis præparabis vultus eorum.

14. Exaltare, Domine, in virtute tua; cantabimus et psallemus virtutes tuas.

PSALMUS XXI.

Christus Patrem in cruce obsecrat, enumeratis suae perpersionis appendicibus, ut sibi adsit. Sese in vitam revo- catum, ejus laudes toto mundo pro pagaturum. Congruit morbo desperatis.

1. In finem pro susceptione matutina.
    Psalmus David.

2. Deus Deus meus, respice in me; quare me dereliquisti? Longe a salute mea verba delictorum meorum. (*Matth. 27, 46. Marc. 15, 34.*)

3. Deus meus, clamabo per diem, et non exaudiabis; et nocte, et non ad insipientiam mihi.

4. Tu autem iu sancto habitas, laus Israël.

5. In te speraverunt patres nostri, speraverunt, et liberasti eos.

6. Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt; in te speraverunt, et non sunt confusi.

7. Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis.

8. Omnes videentes me deriserunt me; locuti sunt labiis, et moverunt caput. (*Matth. 27, 39. Marc. 15, 29.*)

9. Speravit in Domino, eripiat eum; salvum faciat eum, quoniam vult eum. (*Matth. 27, 43.*)

10. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberioribus matris meae.

11. In te projectus sum ex utero; de ventre matris meae Deus meus es tu.

12. Ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est, qui adjuvet.

13. Circumdederunt me vituli multi; tauri pinguis obsederunt me.

14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens.

15. Sicut aqua effusus sum; et dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquecens iu medio ventris mei.

16. Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhaesit fauicibus meis; et in pulvorem mortis deduxisti me.

17. Quoniam circumdederunt me canes multi; concilium malignantium obsegit me.

Foderunt manus meas et pedes meos;

18. dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me;

19. divisorunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. (*Matth. 27, 35. Joann. 19, 23. 24.*)

20. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me; ad defensionem meam conspice.

21. Erne a framea, Deus. animam meam, et de manu canis unicam meam.

22. Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornium humilitatem meam.

23. Narrabo nomen tuum fratribus meis; in medio ecclesiae laudabo te. (*Hebr. 2, 12.*)

24. Qui timetis Dominum, laudate eum; universum semen Jacob, glorificate eum.

25. Timent eum omne semen Israël, quoniam non sprexit, neque despexit depreciationm pauperis,

nec avertit faciem suam a me, et, cum clamarem ad eum, exaudivit me.

26. Apud te laus mea in ecclesia magna; vota mea reddam in conspectu timientium eum.

27. Edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum; vivent corda eorum in saeculum saeculi.

28. Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terrae; et adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium.

29. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.

30. Manducaverunt et adoraverunt omnes piugues terrae; iu conspectu ejus cadent omnes, qui descendunt in terram.

31. Et anima mea illi vivet, et semen meum serviet ipsi.

32. Annuntiabitur Domino generatio venutra, et annuntiabunt coeli justitiam ejus populo, qui nascetur, quem fecit Dominus.

PSALMUS XXII.

Celebrat beneficia a Domino accepta. Se per eum tutum fuisse et semper fore.

1. Psalmus David.

Dominus regit me, et nihil mihi deerit; (*Isai. 40, 11. Jer. 23, 5. Ezech. 31, 11. et 23. I. Petr. 2, 25. et 5, 3.*)

2. in loco pascuae ibi me collocavit.

Super aquam refectionis educavit me,

3. animam meam convertit.

Deduxit me super semitas justitiae propter nomen suum.

4. Nam, etsi ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es.

Virga tua, et baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

5. Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum; et calix meus inebrians quam praeclarus est!

6. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae;

7. et ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.

PSALMUS XXIII.

Deum toti terrae imperare; ejus autem coelestem montem innocentes ingressuros, siquidem Christus triumphans portas aperuerit.

1. Prima sabbati. Psalmus David.

Domini est terra, et plenitudo ejus orbis terrarum, et universi, qui habitant in eo. (*Ps. 48, 12. I. Cor. 10, 26.*)

2. Quia ipse super maria fundavit eum, et super flumina praeparavit eum.

3. Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit iu loco sancto ejus?

4. Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5. Hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.

6. Haec est generatio quaerentium eum, quaerentium faciem Dei Jacob.

7. Attollite portas, principes, vestras, et elevamini portae aeternales, et introibit rex gloriae.

8. Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis et potens, Dominus potens in proelio.

9. Attollite portas, principes, vestras, et elevamini portae aeternales, et introibit rex gloriae.

10. Quis est iste rex gloriae? Dominus virtutum ipse est rex gloriae.

PSALMUS XXIV.

Rogat, ut ex inimicis liberetur, peccatis absolutis, periculis tum ipse, tum populus eripiatur.

1. In finem. Psalmus David.

Ad te, Domine, levavi animam meam;

2. Deus meus, in te confido; non erubescam.

3. Neque irrideant me inimici mei; etenim universi, qui sustineunt te, non confundentur.

4. Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me.

5. Dirige me in veritate tua, et doce me, quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui tota die.

6. Reminiscere miserationum tuarum Domine, et misericordiarum tuarum, quae a saeculo sunt.

7. Deflcta juventutis meae, et ignorantis meas ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam Domine.

8. Dulcis et rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

9. Diriget manus tuos in iudicio, docebit mitis vias suas.

10. Universae viae Domini misericordia et veritas requirentibus testamentum ejus et testimonia ejus.

11. Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo; multum est enim.

12. Quis est homo, qui tinet Dominum? Legem statuit ei in via, quam elegit.

13. Anima ejus in bonis demorabitur, et semen ejus haeredabit terram.

14. Firmamentum est Dominus timeutibus cum, et testamentum ipsius, ut manifestetur illis.

15. Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.

16. Respice in me, et miserere mei, quia unicus et pauper sum ego.

17. Tribulationes cordis mei multiplicatae sunt; de necessitatibus meis erue me.

18. Vide humilitatem meam, et laborem meum, et dimitte universa delicta mea.

19. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt me. (*Ioann. 15, 25.*)

20. Custodi animam meam, et erne me; non erubescam, quoniam speravi in te.

21. Innocentes et recti adhaeserunt mihi, qui sustinui te.

22. Libera, Deus, Israël ex omnibus tribulationibus suis.

PSALMUS XXV.

Petit, ne se innocentem in improborum numero habeat.

1. In finem. Psalmus David.

Judica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum; et in Domino speraus non insirmabor.

2. Proba me Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua.

4. Non sedi cum concilio vanitatis; et cum iniqua gerentibus non introibo.

5. Odivi ecclesiam malignantium; et cum impiis non sedebo.

6. Lavabo inter innocentias manus meas, et circumdabo altare tuum Domine,

7. ut audiam vocem laudis, et enarrarem universa mirabilia tua.

8. Domine, dilexi decorem domus tuae, et locum habitationis gloriae tuae.

9. Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam,

10. in quorum manibus iniuriae sunt; dextera eorum repleta est muneribus.

11. Ego autem in iniquitate mea ingressus sum; redime me, et miserere mei.

12. Pes meus stetit in directo; in ecclesiis benedicat te Domine.

PSALMUS XXVI.

Se esse tutum adversus omnem vim, modio in Dei domo, id est Ecclesia, permaneat, et a Deo contra adversarios rim injurias defendatur.

1. Psalmus David, priusquam liniretur.

Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?

2. Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas,

qui tribulant me inimici mei, ipsi insirmati sunt et ceciderunt.

3. Si consistant adversum me castra, non timet cor meum.

Si exurgat adversum me proelium, in hoc ego sperabo.

4. Unam petit a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae,

ut videam voluntatem Domini, et visitem templum ejus.

5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo; in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

6. In petra exaltavit me; et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.

Circuivi, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferacionis; cantabo, et psalmum dicam Domino.

7. Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te; miserere mei, et exaudi me.

8. Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram.

9. Ne avertas faciem tuam a me; ne declines in ira a servo tuo.

Adjutor meus esto; ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.

10. Quoniam pater meus, et mater mea dereliquerunt me; Dominus autem assumit me.

11. Legem pone mihi, Domine, in via tua, et dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

12. Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.

13. Credo videre bona Domini in terra viventium.

14. Expecta Dominum, viriliter age; et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

PSALMUS XXVII.

Christus a Deo Patre poscit, ne se in inferis retineat, peccatorum loco habens, sed, illis punitis, se et Dei populum perpetuo servet. Mysterium resurrectionis suae indicat.

Psalmus ipsi David.

1. Ad te, Domine, clamabo: Deus meus, ne sileas a me, nequando taceas a me, et assimilabor descendantibus in lacum.

2. Exaudi, Domine, vocem deprecationis meae, dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3. Ne simul trahas me cum peccatoriis, et cum operantibus iniquitatem ne perdas me,

qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4. Da illis secundum opera eorum, et secundum inequitatem adinventionum ipsorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis; reple retributionem eorum ipsis.

5. Quoniam non intellexerunt opera Domini, et in opera manuum ejus destrues illos, et non aedificabis eos.

6. Benedictus Dominus, quoniam exaudiuit vocem deprecationis meae.

7. Dominus adjutor meus, et protector meus; in ipso speravit cor meum, et adiutus sum.

Et resploruit caro mea; et ex voluntate mea confitebor ei.

8. Dominus fortitudo plebis suae, et protector salvationum Christi sui est.

9. Salvum fac populum tuum Domine, et benedic haereditati tuae, et rege eos, et extolle illos usque in aeternum.

PSALMUS XXVIII.

Pios ad Deum gloria officiendum hortatur, qui tam terrifica voce, sive tonitu suam potentiam ostendat. Verbo Dei competit.

Psalmus David.

1. In consummatione tabernaculi.

Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum.

2. Afferte Domino gloriam et honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus; adorate Dominum in atrio sancto ejus.

3. Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit; Dominus super aquas multas.

4. Vox Domini in virtute; vox Domini in magnificencia.

5. Vox Domini confringentis cedros; et confringet Dominus cedros Libani,

6. et comminuet eas tamen vitulum Libani; et dilectus quemadmodum filius unicorni.

7. Vox Domini intercidentisflammam ignis,

8. vox Domini concutientis desertum; et commovebit Dominus desertum Cades.

9. Vox Domini praeparantis cervos, et revelabit condens; et in templo ejus omnes dicent gloriam.

10. Dominus diluvium inhabitare facit; et sedebit Dominus rex in aeternum.

11. Dominus virtutem populo suo dabit; Dominus benedic populo suo in pace.

PSALMUS XXIX.

Gratias agit, quod ex periculis erexit et exaudit sit. Congruit Christo.

Psalmus cantici.

1. In dedicatione domus David.

2. Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

3. Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me.

4. Domine, eduxisti ab inferno animam meam; salvasti me a descendantibus in lacum.

5. Psallite Domino sancti ejus, et confitemini memoriae sanctitatis ejus.

6. Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum laetitia.

7. Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in aeternum.

8. Domine, in voluntate tua praestitisti decori meo virtutem.

Avertisisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

9. Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor.

10. Quae utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuentibit veritatem tuam?

11. Audivit Dominus, et misertus est
mei; Dominus factus est adjutor meus.

12. Convertisti planctum meum in gau-
diu mihi; considisti saccum meum, et
circumdisti me laetitia,

13. ut cauet tibi gloria mea, et non
compungar; Domine Deus meus, in aeter-
num confitebor tibi.

PSALMUS XXX.

*Precem instituit contra pericula et ho-
stium studia; tum divinam in pios
providentiam extollit, illos ad eum
diligendum invitans, qui pro suis ope-
ribus quenque remuneretur. Christo
congruit.*

1. In finem, Psalmus David, pro extasi.

2. In te, Domine, speravi, non confu-
dar in aeternum; in justitia tua libera me.

3. Inclina ad me aurem tuam, accelera,
ut eruas me.

Esto mihi in Denni protectorem, et in
domum refugii, ut salvum me facias.

4. Quoniam fortitudo mea, et refugium
meum es tu; et propter nomen tuum de-
duces me, et euntries me.

5. Educes me de laqueo hoc, quem
absconderunt mihi, quoniam tu es protector
meus.

6. In manus tuas commendo spiritum
meum; redemisti me Domine Deus veri-
tatis. (*Luc. 23, 46.*)

7. Odisti observantes vanitates super-
vacue.

Ego autem in Domino speravi;

8. exultabo, et laetabor in misericordia
tua,

quoniam respexisti humilitatem meam,
salvasti de necessitatibus animam meam.

9. Nec conclusisti me in manibus inimici;
statuisti in loco spatiose pedes meos.

10. Miserere mei Domine, quoniam tri-
bulor; conturbatus est in ira oculus meus,
anima mea, et venter meus.

11. Quoniam defecit in dolore vita mea,
et anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea,
et ossa mea conturbata sunt.

12. Super omnes inimicos meos factus
sum opprobrium, et vicinis meis valde, et
timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt a me.

13. Oblivioni datus sum, tamquam mor-
tui a corde.

Factus sum tamquam vas perditum,

14. quoniam audivi vituperationem mul-
torum commorantium in circuitu.

In eo, dum convenienter simul adversum
me, accipere animam meam consiliati sunt.

15. Ego autem in te speravi Domine;
dixi: Deus mens es tu;

16. in manibus tuis sortes meae.

Eripe me de manu inimicorum meorum,
et a persequentibus me.

17. Illustra faciem tuam super servum
tuum, salvum me fac in misericordia tua.

18. Domine, non confuadar, quoniam
invocavi te.

Eruhescant impii, et deducantur in in-
fernum;

19. muta siant labia dolosa,
quae loquuntur adversus justum iniqui-
tatem in superbia, et in abusione.

20. Quam magna multitudo dulcedinis
tuae Domine, quam abscondisti timenti-
bus te!

Perfecisti eis, qui sperant in te, in con-
spectu filiorum hominum.

21. Abscondes eos in abscondito facie-
tua a conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo a con-
tradictione linguarum.

22. Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civi-
tate munita.

23. Ego autem dixi in excessu mentis
meae: Projectus sum a facie oculorum
tuorum.

Ideo exandisti vocem orationis meae,
dum clamarem ad te.

24. Dilige Domum omnium sancti ejus,
quoniam veritatem requiri Dominus, et
retribuit abundanter facientibus superbiam.

25. Viriliter agite, et confortetur cor
vestrum, omnes, qui speratis in Domino.

PSALMUS XXXI.

Beatos esse, quibus remissa sunt peccata.

*Inde suo et sanctorum omnium exempto
hortatur, at hanc beatitudinem quisque
sibi quaerat, et contumaciam belluinan-
tibus abhiciat. Hinc enim manere poenas,
illinc praemia.*

Ipsi David intellectus.

1. Beati, quorum remissae sunt iniqui-
tates, et quorum tecta sunt peccata. (*Rom.
4, 7.*)

2. Beatus vir, cui non imputavit Domi-
nus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa
mea, dum clamarem tota die.

4. Quoniam die ac nocte gravata est
me manus tua; conversus sum in
aerumna mea, dum configur spina.

5. Delictum meum cognitum tibi feci, et
injustiam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor adversum me injusti-
tiam meam Domino; et tu remisisti impie-
tatem peccati mei. (*Isai. 65, 24.*)

6. Pro hac orabit ad te omnis sanctius
in tempore opportuno;
verumtame in diluvio aquarum multa-
rum, ad eum non approximabunt.

7. Tu es refugium meum a tribulatione,
qua circumdedit me; exultatio mea, erue
me a circumdaubibus me.

8. Intellectum tibi dabo, et instruam te
in via hac, qua gradieris; firmabo super
te oculos meos.

9. Nolite fieri sicut equus et mulus, qui-
bus non est intellectus.

In camo et frænu maxillas eorum con-
stringe, qui non approximant ad te.

10. Multa flagella peccatoris; speran-
tem autem in Domino misericordia cir-
cumdabit.

11. Laetamini in Domino, et exultate justi, et gloriamenti omnes recti corde.

PSALMUS XXXII.

Justos invitat ad celebrandum Deum ex ipsius physico opificio, erga homines benignitate et prouidentia.

Psalmus David.

1. Exultate, justi, in Domino; rectos decet collaudatio.

2. Confitemini Domino in cithara; in psalterio decem chordarum psallite illi.

3. Cantate ei canticum novum; bene psallite ei in vociferatione.

4. Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.

5. Diligit misericordiam et judicium; misericordia Domini plena est terra.

6. Verbo Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

7. Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

8. Timeat Dominum omnis terra; ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

9. Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. (*Judith 16, 17.*)

10. Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum, et reprobat consilia principum.

11. Consilium autem Domini in aeternum manet, cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.

12. Beata gens, cuius est Dominus Deus ejus, populus, quem elegit in hac reditatem sibi.

13. De celo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum.

14. De preparato habitaculo suo respectus super omnes, qui habitant terram.

15. Qui fixit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.

16. Non salvator rex per multam virtutem; et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae.

17. Fallax equus ad salutem; in abundantia autem virtutis suae non salvabitur.

18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, et in eis, qui sperant super misericordia ejus;

19. ut eruat a morte animas eorum, et alat eos in fame.

20. Aarma nostra sustinet Dominum, quoniam adjutor et protector noster est.

21. Quia in eo laetabatur cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus.

22. Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.

PSALMUS XXXIII.

Se et alios adhortatur ad Deum pie contendum, quod suos ab omnibus malis defendat, impios perdat.

1. Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum et abiit. (*1. Reg. 21.*)

2. Benedicat Dominum in omni tempore; semper laus ejus in ore meo.

3. In Domino laudabitur anima mea; audiant mansueti, et laetenter.

4. Magnificate Dominum mecum; et exalteamus nomen ejus in ipsum.

5. Exquisivi Dominum, et exaudiuit me; et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6. Accedite ad eum, et illuminamini; et facies vestrae non confundentur.

7. Iste pauper clamavit, et Dominus exaudiuit eum, et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

8. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, et cripet eos.

9. Gustate, et videite, quoniam suavis est Dominus; beatus vir, qui sperat in eo.

10. Timete Dominum omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum.

11. Divites egnerunt et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. (*Luc. 1, 53.*)

12. Venite filii, audite me; timorem Domini docebo vos.

13. Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? (*I. Petr. 3, 10.*)

14. Prohibe lingnam tuam a malo, et labia tua, ne loquuntur dolum.

15. Diverte a malo, et fac bonum; inquire pacem, et perseguere eam.

16. Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum. (*Eccli. 15, 20. Hebr. 4, 13.*)

17. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.

18. Clamaverunt justi, et Dominus exaudiuit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit.

20. Multae tribulationes justorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus.

21. Custodit Dominus omnia ossa eorum; unum ex his non conteretur.

22. Mors peccatorum pessima; et, qui oderunt justum, delinquent.

23. Redimet Dominus animas servorum suorum; et non delinquent omnes, qui sperant in eo.

PSALMUS XXXIV.

Christus hostibus, non suis propriis, sed Dei, excidium, sibi salutem precatur.

Psalmus est propheticus. (Joaun. 15.) Congruit piis.

1. Ipsi David.

2. Apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium mihi.

3. Effunde frameam, et conclude adversus eos, qui perseguuntur me; dic animae meae: Salus tua ego sum.

4. Confundantur et revereantur, quaerentes animam meam. (*Infr. 39, 15.*)

Avertantur retrorsum, et confundantur cogitantes mihi mala.

5. Fiant tamquam pulvis ante faciem venti; et angelus Domini coactans eos.

6. Fiat via illorum tenebrae et lubricum; et angelus Domini persequens eos.

7. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui; supervacue exprobraverunt animam meam.

8. Veniat illi laqueus, quem ignorat; et captio, quam abscondit, apprehendat eum; et in laqueum cadat in ipsum.

9. Animæ autem mea exultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo.

10. Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus, egenum et pauperem a diripientibus eum.

11. Surgeentes testes iniqui, quae ignorabant, interrogabant me.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ.

13. Ego autem, cum mihi molesti essent, in duebar cilicio.

Hunniabam in jejuno animam meam; et oratio mea in siu meo convertetur.

14. Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacem; quasi lugens et contristatus, sic humiliabar.

15. Et adversum me lactati sunt, et convernunt; congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

16. Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione; frenduerunt super me dentibus suis.

17. Domine, quando respicies? Restitue animam meam a malignitate eorum, a leonibus unicam meam.

18. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.

19. Non supergaudeant mihi, qui adversantur mihi inique, qui oderunt me gratis, et annunt oculis. (Joann. 15, 25.)

20. Quoniam mihi quidem pacifice loquebatur; et in tracundia terrae loquenter, dolos cogitabatur.

21. Et dilataverunt super me os suum; dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22. Vidisti, Domine, ne sileas; Domine, ne discedas a me.

23. Exurge et intende judicio meo, Deus natus, et Dominus meus, in causam meam.

24. Judica me secundum justitiam tuam Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ; nec dicant: Devoravimus eum.

26. Erubescant et revereantur simul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione et reverentia, qui magna loquuntur super me.

27. Exultent et laetentur, qui volunt justitiam meam, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.

PSALMUS XXXV.

Malitia impiorum opponit bonitatem et beneficentiam Dei.

1. In finem, servo Domini ipsi David.

2. Dixit injustus, ut delinquat in semetipsu; non est timor Dei ante oculos ejus.

3. Quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut inveniatur iniurias ejus ad odium. (Supr. 13, 3.)

4. Verba oris ejus iniurias et dolus; noluit intelligere, ut heu ageret.

5. Iniuriant meditatus est in cubili suo; astitit omni viae non bouae, malitiam autem non odivit.

6. Domine, in celo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei, iudicia tua abyssus multa.

Homines, et iumenta salvabis Domine;

8. quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

Filiæ autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabant.

9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuae; et torrente voluptatis tuae potabis eos.

10. Quoniam apud te est fons vitae; et in lumine tuo videbimus lumen.

11. Praetende misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his, qui recto sunt corde.

12. Non veniat mibi pes superbæ; et manus peccatoris nou moveat me.

13. Ibi cedicerunt, qui operantur iniuriam; expulsi sunt, nec potuerunt stare.

PSALMUS XXXVI.

Non esse a pietate discedendum, quod impi florent; nam et impios plagas, et pios praemia accepturos.

1. Psalmus ipsi David.

Noli aemulari in malignis, neque zelaveris facientes iniuriam.

2. Quoniam tamquam foenum velociter arescent; et quemadmodum olera herbarum cito incident.

3. Spera in Domino, et fac bonitatem; et inhabita terram, et pasceris in divitiis ejus.

4. Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.

5. Revela Domino viam tuam, et spera in eo; et ipse faciet.

6. Et educet quasi lumen justitiam tuam, et iudicium tuum tamquam meridiem;

7. subditus esto Domino, et ora eum.

Noli aemulari in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente injusticias.

8. Desine, ab ira, et derelinque furorem; noli aemulari, ut maligneris.

9. Quoniam, qui malignantur, extermi nabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi haeredabunt terram.

10. Et adhuc pusillum, et non erit peccator, et quaeres locum ejus, et non invenies.

11. Mansueti autem haereditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis. (*Matth. 5, 4.*)
12. Observabit peccator justum, et stridet super eum dentibus suis.
13. Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit, quod veniet dies ejus.
14. Gladium evaginaverunt peccatores, inteuderunt arcum suum,
ut dejiciant pauperem etinopem, ut trucident rectos corde.
15. Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur.
16. Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas.
17. Quoniam brachia peccatorum contrentur; confirmat autem justos Dominus.
18. Novit Dominus dies immaculatorum, et haereditas eorum in aeternum erit.
19. Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur,
20. quia peccatores peribunt.
- Inimici vero Domini mox, ut honorificati fuerint et exaltati, deficiente, quemadmodum fumis defient.
21. Mutuabitur peccator, et non solvet; justus autem miseretur et tribuet.
22. Quia benedicentes ei haereditabunt terram; male dicentes autem ei disperibunt.
23. Apud Dominum gressus hominis diriguntur, et viam ejus volet.
24. Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.
25. Junior fui, etenim semui, et non vidi justum derelictum, nec semui ejus quaerens panem.
26. Tota die miseretur et commodat, et semen illius in benedictione erit.
27. Declina a malo, et fac bonum, et inhabita in saeculum saeculi.
28. Quia Dominus amat judicium, et non derelinquet sanctos suos; in aeternum conservabuntur.
- Injusti punientur, et semeni impiorum peribit.
29. Justi autem haereditabunt terram, et inhabitabunt in saeculum saeculi super eam.
30. Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur iudicium. (*Prov. 31, 26.*)
31. Lex Dei ejus in corde ipsius; et non supplantabuntur gressus ejus. (*Isai. 51, 7.*)
32. Considerat peccator justum, et quaerit mortificare eum.
33. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus, nec damnabit eum, cum judicabitur illi.
34. Expecta Dominum, et custodi viam ejus; et exaltabit te, ut haereditate capias terram; cum perierint peccatores, videbis.
35. Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani.
36. Et transivi, et ecce non erat, et quaevisi eum, et non est inventus locus ejus.
37. Custodi innocentiam, et vide aequitatem, quoniam sunt reliquiae homini pacifico.
38. Injusti autem disperibunt simul; reliquiae impiorum interibunt.
39. Salus autem justorum a Domino, et protector eorum in tempore tribulationis.
40. Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos, et eruet eos a peccatoribus, et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

PSALMUS XXXVII.

Deum obsecrat, ut se graviter aegrotum ob peccata, ab amicis neglectum, ab inimicis exagitatum juvet, sanque. Multa convenient Christo.

1. Psalmus David, in remembrance de sabbato.
2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me; (*Ps. 6, 2.*)
3. quoniam sagittae tuae infixa sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam.
4. Non est sanitas in carne mea a facie irae tuae; non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.
5. Quoniam iniquitates meae supergressesae sunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sunt super me.
6. Putruerunt et corruptae sunt cicatrices mene a facie insipieutiae meae.
7. Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar.
8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea.
9. Afflictus sum, et humiliatus sum nimis; rugiebam a gemitu cordis mei.
10. Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus.
11. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum et ipsum non est mecum.
12. Amici mei, et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt.
- Et qui juxta me erant, de longe steterunt,
13. et vim faciebant, qui quaerebant animam meam.
- Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur.
14. Ego autem tamquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.
15. Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redagationes.
16. Quoniam in te, Domine, speravi; tu exaudies me Domine Deus meus.
17. Quia dixi: Nequando supergandeant mihi inimici mei; et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.
18. Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo semper.
19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo.
20. Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me, et multiplicati sunt, qui oderunt me inique.
21. Qui retribuunt mala pro bonis, de-

trahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

22. Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris a me.

23. Intende in adjutorium meum Domine Deus salutis meae.

PSALMUS XXXVIII.

Aegrotus, abrupto diurno silentio, Deum orat, ut sibi veniam det, et saltem vitae brevitatem, quae homini conceditur, ne deneget.

1. In finem, ipsi Idithun, canticum David.

2. Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam, cum constaret peccator adversum me.

3. Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis; et dolor meus renovatus est.

4. Conculuit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis.

5. Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum, quis est, ut sciam, quid desit mihi.

6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos; et substantia mea tamquam nihilum ante te.

Verumtamen universa vanitas omnis homo vivens.

7. Verumtamen in imagine pertransit homo; sed et frustra conturbatur.

Thesaurizat, et ignorat, cui congregabit ea.

8. Et nunc quae est expectatio mea? nonne Dominus? Et substantia mea apud te est.

9. Ab omnibus iniquitatibus meis crue me; epprobrium insipienti dedisti me.

10. Obmutui, et non aperui os meum, quoniam tu fecisti;

11. amove a me plagas tuas.

12. A fortitudine manus tuae ego defeci in increpationibus; propter iniquitatem corripuit hominem.

Et tabescere fecisti sicut aranearum animam ejus; verumtamen vane conturbatur omnis homo.

13. Exaudi orationem meam Domine, et depreciationem meam; auribus percipe lacrymas meas.

Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te, et peregrinus, sicut omnes patres mei.

14. Remitte mihi, ut refrigererem, priusquam abeam, et amplius non ero.

PSALMUS XXXIX.

Christus gratias agit, quod Denim Paterem semper habeat praesentem. Et obedientiam eam ut sacrificio praeponenti offert. Sed interim se nunc quoque liberet, ultius adversarios. Psalmus est propheticus. (Hebr. 10.)

1. In finem. Psalmus ipsi David.

2. Expectans expectavi Dominum, et intendent mihi.

3. Et exaudivit preces meas, et eduxit me de lacu miseriae, et de luto faecis.

Et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos.

4. Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi et timebunt, et sperabunt in Domiuo.

5. Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas.

6. Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua; et cogitationibus tuis non est, qui similis sit tibi.

Annuntiavi et locutus sum; multiplicati sunt super numerum.

7. Sacrificium et oblationem noluisti;

aures autem perfecisti mihi. (*Hebr. 10, 5.*) Holocaustum et pro peccato non postulasti;

8. tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me,

9. ut facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, et legem tuam in medio cordis mei.

10. Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibeo; Domine, tu scisti.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo; veritatem tuam et salutare tuum dixi.

Nou abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam a concilio multo.

12. Tu autem, Domine, ne longe facias iurerationes tuas a me; misericordia tua et veritas tua semper suscepserunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus; comprehendenterunt me iniquitates meae, et non potui, ut viderem.

Multiplicatae sunt super capillos capitis mei; et cor meum dereliquit me.

14. Complaciat tibi Domine, ut erucas me; Domine, ad adjuvandum me respice. (*Infr. 69, 2.*)

15. Confundantur et reverentur simul, qui querunt animam meam, ut auferant eam. (*Supr. 34, 4.*)

Convertantur retrorsum, et reverentur, qui volunt mihi mala.

16. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

17. Exultent et laetentur super te omnes querentes te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligit salutare tuum.

18. Ego autem mendicus sum, et pauper; Dominus sollicitus est mei.

Adjutor meus, et protector meus tu es; Deus meus, ne tardaveris.

PSALMUS XL.

Orat pro iis, qui afflitis benefaciunt, et pro se, quem in morbo constitutum aemuli extinctum cupiebant. Christo congruit.

1. In finem. Psalmus ipsi David.

2. Beatus, qui intelligit super egenum et pauperein; in die mala liberabit eum Dominus.

3. Dominus conseruet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

5. Ego dixi: Domine, miserere mei; sana animam meam, quia peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando merietur, et peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur, ut videret, vana loquebatur; cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foras, et loquebatur

8. in idipsum.

Adversum me susurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mala mihi.

9. Verbum iniquum constituerunt adversum me. Numquid, qui dormit, non adjicit, ut resurgat?

10. Etenim homo pacis meae, in quo speravi, qui edebat pances meos, magnificavit super me supplationem. (Act. 1, 16.)

11. Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me; et retribuam eis.

12. In hoc coguovi, quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13. Me autem propter innocentiam suscepisti, et confirasti me in conspectu tuo in nectrum.

14. Benedictus Dominus Deus Israël a saeculo, et usque in saeculum; fiat, fiat.

PSALMUS XLI.

Suum exilium consolatur Dei et rerum divinarum meditatione, orans, ut se in patriam restituat. Quod et futurum sperat.

In finem.

1. Intellectus filii Core.

2. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

3. Sicut anima mea ad Deum forte vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Dei?

4. Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

5. Hacc recordatus sum, et effudi in me animam meam; quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad dominum Dei,

in voce exultationis, et confessionis, sonus epulantis.

6. Quare tristis es anima mea? et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; salutare vultus mei,

7. et Deus mens.

Ad meipsum anima mea conturbata est; propterea memor ero tui de terra Jordania, et Hermoniū a monte modico.

8. Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarem.

Omnia excelsa tua, et fluctus tui super me transierunt.

9. In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus; apud me oratio Deo vitae meae.

10. Dicam Deo: Susceptor meus es.

Quare oblitus es mei? et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

11. Dum constringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi, qui tribulant me inimici mei;

dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus?

12. Quare tristis es anima mea? et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; salutare vultus mei, et Deus meus.

PSALMUS XLII.

Orat, ut se Hierosolymam ab exilio ad frequentandum templum revocet.

1. Psalmus David.

Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo et doloso erue me.

2. Quia tu es Deus fortitudo mea; quare me repulisti? et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

3. Emitte lucem tuam et veritatem tuam; ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.

4. Et introibo ad altare Dei, ad Deum, qui laetificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus;

5. quare tristis es anima mea, et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; salutare vultus mei, et Deus meus.

PSALMUS XLIII.

Queruntur pii, se contra majorum exempla impiorum libidini exponi ob religionem, Deumque obsecrant, ut tandem dem subreniat. Congruit apostolis, et martyribus. (Rom. 8.)

1. In finem. Filii Core ad intellectum.

2. Deus, auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis.

3. Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos; affixisti populos, et expulisti eos.

4. Nec enim in gladio suo possedernut terram, et brachium eorum non salvavit eos;

sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis.

5. Tu es ipse rex meus et Deus meus, qui mandas salutes Jacob.

6. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo sperneimus insurgentates in nobis.

7. Non enim in arcu meo sperabo; et gladius meus non salvabit me.

PSALMI XLIV. XLV.

8. Salvasti enim nos de afflictibus nos, et odientes nos confudisti.
9. In Deo laudabimur tota die, et in nomine tuo confitebimur in saeculum.
10. Nuue autem repulisti et confundisti nos; et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris.
11. Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros; et qui oderunt nos, diripiebant sibi.
12. Dediti nos tamquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos.
13. Vendidisti populum tuum sine pretio; et non fuit multitudo in commutacionibus eorum.
14. Posuisti nos opprobrium vicini nostri, subsannationem et derisum his, qui sunt in circuitu nostro.
15. Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem capitis in populis.
16. Tota die verecudia mea contra me est, et confusio faciei meae cooperavit me.
17. a voce exprobrantis, et obloquentis, a facie iniunici, et persecuentis.
18. Haec omnia venerunt super nos, nee oblitus sumus te, et inique non egimus in testamento tuo.
19. Et non recessit retro cor nostrum; et declinasti semitas nostras a via tua,
20. quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperavit nos umbra mortis.
21. Si oblitus sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad deum alienum;
22. nonne Deus requiri ista? ipse enim novit abscondita cordis.
- Quoniam propter te mortificamur tota die; aestimatis sumus sicut oves occasionis. (*Rom. 8. 35.*)
23. Exurge, quare obdormis Domine? exurge, et ne repellas in finem.
24. Quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiae nostrae et tribulationis nostrae?
25. Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra; conglutinatus est in terra venter noster.
26. Exurge Domine, adjuva nos, et redime nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIV.

Carmen nuptiale, Christi et Ecclesiae notas, virtutes, dotes, gratias, conjunctionem canens.

1. In finem; pro iis, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum. Canticum pro dilecto.
2. Eructavit cor meum verbum bonum; dico ego opera mea regi.
3. Lingua mea calamus scribuae velociter scribentis.
3. Speciosus forma p[re]e filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in aeternum.
4. Accingere gladio tuo super femur tuum Potentissime.
5. Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna

propter veritatem et mansuetudinem, et justitiam; et deducet te mirabiliter dextra tua.

6. Sagittae tuae acutae, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

7. Sedes tua, Deus, in saeculum saeculi; virga directionis virga regni tui. (*Hebr. 1. 8.*)

8. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Dens tuus oleum laetitiae p[re]e consortibus tuis.

9. Mirra, et gutta, et casia a vestimentis tuis, a donibus eburneis, ex quibus delectaverunt te

10. filiae regum in honore tuo.

Astigit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate.

11. Audi filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

12. Et concupiscet rex decorem tuum, quoniam ipse est Dominus Dens tuus, et adorabunt eum.

13. Et filiae Tyri in munib[us] vultum tuum deprecabuntur, omnes divites plebis.

14. Omnis gloria ejus filiae regis ab intus, in fimbriis aureis

15. circumambigat varietatibus.

Adducentur regi virginis post eam; proximae ejus affuerent tibi.

16. Afferentur in laetitia et exultatione; adducentur in templum regis.

17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnem terram.

18. Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum, et in saeculum saeculi.

PSALMUS XLV.

Civitatem Dei, sive Ecclesiam, Domini praeisdio. contra omnem vim esse tutam.

1. In finem; filiis Core pro arcanis. *Psalmus.*

2. Deus noster refugium, et virtus, adiutor in tribulationibus, quae invenerunt nos nimis.

3. Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.

4. Sonuerunt, et turbatae sunt aquae eorum; conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

5. Fluminis impetus laetificat civitatem Dei; sanctificavit tabernaculum suum Altissimum.

6. Deus in medio ejus non commovebitur; adjuvabit eam Deus mane diluculo.

7. Conturbatae sunt gentes, et inclinata sunt regua; dedit vocem suam, mota est terra.

8. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.

9. Venite, et videte opera Domini, quae posuit prodigia super terram,

10. auferens bella usque ad finem terrae.

Arcum conteret, et confringet arma, et
scuta comburget igni.

11. Vacate, et videte, quoniam ego sum
Deus; exaltabor in gentibus, et exaltabor
in terra.

12. Dominus virtutum nobiscum, susceptor
noster Deus Jacob.

PSALMUS XLVI.

*Omnes gentes invitati ad Deum celebran-
dum, quod in sanctorum Israëlitarum
communionem et ecclesiam cooptandae
sint. Ecclesiae congruit.*

1. In finem; pro filiis Core. Psalmus.
2. Omnes gentes, plaudite manibus; ju-
bilate Deo in voce exultationis.
3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis,
rex magnus super omnem terram.
4. Subjecit populos nobis, et gentes sub
pedibus nostris.
5. Elegit nobis haereditatem suam, spe-
citem Jacob, quam dilexit.
6. Ascendit Deus in jubilo, et Dominus
in voce tubae. (*II. Reg. 6, 15.*)
7. Psallite Deo nostro, psallite; psallite
regi nostro, psallite.
8. Quoniam rex omnis terrae Deus;
psallite sapienter.
9. Regnabit Deus super gentes, Deus
sedet super sedem sanctam suam.
10. Principes popolorum congregatis sunt
cum Deo Abraham, quoniam dii fortis
terre vehementer elevati sunt.

PSALMUS XLVII.

*Deo charissimam esse Hierosolymam, nt
qui eam singularibus victoriis, donis
et beneficiis exornaverit, atque ex eo
misericordiam suam in omnes terrae
fines derivarerit. Congruit Ecclesiae.*

1. Psalmus cantici, filiis Core, secunda
sabbati.
2. Magnus Dominus, et laudabilis nimis
in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.
3. Fundatur exultatione universae ter-
rae mons Sion, latera aquilonis, civitas
regis magno.
4. Deus in dominibus ejus cognoscetur,
cum suscipiet eam.
5. Quoniam ecce reges terrae congre-
gati sunt, convenerunt in uacuam.
6. Ipsi videntes sic admirati sunt, con-
turbati sunt, commoti sunt;
7. tremor apprehendit eos.
- Ibi dolores ut parturientis;
8. in spiritu vehementi conteres uaves
Tharsis.
9. Sicut audivimus, sic vidimus in civi-
tate Domini virtutum, in civitate Dei nos-
tri; Deus fundavit eam in aeternum.
10. Suscepimus, Deus, misericordiam
tuam in medio templi tui.
11. Secundum nomen tuum Deus, sic et
laus tua in fines terrae; justitia plena est
dextera tua.
12. Lactet mons Sion, et exultent filiae
Iudee propter iudicia tua Domine.

13. Circumdate Sion, et complectimini
eam; narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus,
et distribuite domos ejus, ut enarratis in
progenie altera.

15. Quoniam hic est Deus, Deus noster
in aeternum, et in saeculum saeculi; ipse
reget nos in saccula.

PSALMUS XLVIII.

*Nihil contra mortem et infernum prodesse
diritias, solam justitiam ex iis eripere
sive redimere.*

1. In finem; filiis Core. Psalmus.
2. Audite haec omnes gentes, auribus
percipite omnes, qui habitatis orbem,
3. quique terrigenae, et filii hominum,
simul in unum dives et pauper.
4. Os meum loquetur sapientiam, et me-
ditatio cordis mei prudentiam.
5. Inclinabo in parabolam aurem meam;
aperiam in psalterio propositionem meam.
(*Ps. 77, 2. Matth. 13, 53.*)
6. Cur timeo in die mala? Iniquitas
calcauei mei circumdabit me.
7. Qui confidunt in virtute sua, et in
multitudine divitiarum suarum gloriantur.
8. Frater non redimit, redimet homo;
non dabit Deo placationem suau,
9. et pretium redemptionis animae suae;
et laborabit in aeternum,
10. et vivet adhuc in suem.
11. Non videbit interitum, cum viderit
sapientes morientes; simul insipiens, et
stultus peribunt.
- Et relinquunt alienis divitias suas;
12. et sepulchra eorum domus illorum
in aeternum.
- Tabernacula eorum in progenie, et pro-
genie; vocaverunt nomina sua in terris
suis.
13. Et homo, cum in honore esset, non
intellexit; comparatus est jumentis insi-
pientibus, et similis factus est illis.
14. Haec via illorum scandalum ipsis;
et postea in ore suo complacebunt.
15. Sicut oves in inferno positi sunt;
mors depascat eos.
- Et dominabitur eorum justi in matu-
tino; et auxilium eorum veteraset in in-
ferno a gloria eorum.
16. Verumtamen Deus redimet animam
meam de manu inferi, cum acceperit me.
17. Ne timueris, cum dives factus fue-
rit homo, et cum multiplicata fuerit gloria
domus ejus.
18. Quoniam, cum interierit, non sunnet
omnia, neque descendet cum eo gloria ejus.
19. Quia anima ejus in vita ipsius be-
nedicetur, confitebitur tibi, cum benefi-
ceris ei.
20. Introibit usque in progenies patrum
suorum, et usque in aeternum non vide-
bit lumen.
21. Homo, cum in honore esset, non
intellexit; comparatus est jumentis insi-
pientibus, et similis factus est illis.

PSALMUS XLIX.

Christum homines in suo ultimo iudicio salvaturum non ex caesis victimis, sed animi pietate, vitae innocentia, puritate justitiae.

1. Psalmus Asaph.

Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram,
a solis ortu usque ad occasum.

2. Ex Sion species decoris ejus.

3. Deus manifester veniet, Deus noster et non silebit.

Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida.

4. Advocabit coelum desursum, et terra discernere populum suum.

5. Congregate illi sanctos ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

6. Et annuntiabit coeli justitiam ejus, quoiam Deus judex est.

7. Audi populus meus, et loquar, Israël, et testificabor tibi: Deus, Deus tuus ego sum.

8. Non in sacrificiis tuis arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam mæca sunt omnes ferae sylvarum, jumenta in montibus et boves.

11. Cognovi omnia volatilia coeli, et pulchritudo agri mecum est.

12. Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus.

13. Numquid maudicabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

14. Immola Deo sacrificium laudis, et reddet Altissimo vota tua.

15. Et invoca me in die tribulationis; eruam te, et honorificabis me.

16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu euarras justitas meas, et assumis testamentum meum per os tuum?

17. Tu vero odisti disciplinam, et profecisti sermones meos retrorsum.

18. Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam poniebas.

19. Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos.

20. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum;

21. haec fecisti, et tacui.

Existimasti inique, quod ero tui similis; arguam te, et statuam contra faciem tuam.

22. Intelligite haec, qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat, et non sit, qui eripiat.

23. Sacrificium laudis honorificabit me; et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

PSALMUS L.

Parricidium in Uriam, adulterium in Bethsabeam expiari, Spiritu sancto sibi redditio, obsecrat, non propter Moysis sacrificia; sed Christum Ecclesium aedificaturum, cuius sacrificium justitiae sit placitum.

1. In finem. Psalmus David,

2. cum venit ad eum Nathana propheta, quando intravit ad Bethsabee. (II. Reg. 12.)

3. Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam,

et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniuriam meam.

4. Amplius lava me ab iniuriate mea, et a peccato meo mundu me.

5. Quoniam iniuriam meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.

6. Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justiceris in seruorumibus tuis, et vincas, cum judicaris. (Rom. 3, 4.)

7. Ecce enim in iniuriantibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.

8. Ecce enim veritatem dilexisti; incerta, et occulta sapientiac tua manifestasti mihi.

9. Asperges me hyssopo, et mundabor, lavabis me, et super uivem dealabor. (Lev. 11. Num. 19.)

10. Auditui meo dabis gaudium et laetitiam, et exultabit ossa humiliata.

11. Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniurias meas dele.

12. Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.

13. Ne projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

14. Redde mihi laetitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me.

15. Docebo iniquos vias tuas; et impii ad te convertebuntur.

16. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ, et exultabit lingua mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

18. Quoniam, si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis.

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum, et humiliatum Deus non despiciens.

20. Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut aedificantur muri Ierusalem.

21. Tunc acceptabis sacrificium justitiae, oblationes, et holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

PSALMUS LI.

Doeg Saulis pecuarium increpat, ei existium, sibi salutem praesagiens.

1. In finem. Intellexus David,

2. cum venit Doeg Idumaeus, et nuntiavit Sauli: Venit David in domum Achimelech. (I. Reg. 22, 9.)

3. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniuitate?

4. Tota die in justitiam cogitavit lingua tua; sicut novacula acuta fecisti dolum.

5. Dilexisti malitiam super benignitatem, iniuitatem magis quam loqui aequitatem.

6. Dilexisti omnia verba praecepitationis lingua dosola.

7. Propterea Deus destruet te in finem, evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium.

8. Videbunt justi, et timebunt, et super eum ridebunt, et dicent:

9. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutoriem suum;

sed speravit in multititudine divitiarum suarum, et praevaluit in vanitate sua.

10. Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in aeternum, et in saeculum saeculi.

11. Confitebor tibi in saeculum, quia fecisti; et expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

PSALMUS LII.

Impiorum infinitum esse numerum. Quare optat adventum Christi, qui ab illis bonos servet.

In finem.

1. Pro Macbeth intelligentiae David.

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. (*Ps. 13, 1.*)

2. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniuitatibus; non est, qui faciat bonum.

3. Deus de coelo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum.

4. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. (*Rom. 3, 12.*)

5. Nonne scient omnes, qui operantur iniuitatem, qui devorant plebem meam ut cibum paucis?

6. Denique non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israël? Cum converterit Deus captivitatem plebis suae, exultabit Jacob, et laetabitur Israël.

PSALMUS LIII.

Deum contra adversarios implorat. Sese ejus laudes post liberationem praedictaturum.

In finem.

1. In carminibus intellectus David,

2. cum veuisserent Ziphaei, et dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos? (*1. Reg. 23, 19. et 26, 1.*)

3. Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua judica me.

4. Deus, exaudi orationem meam; aperius percipe verba oris mei.

5. Quoniam alieni insurrexerunt adver-

sum me, et fortis quaeasierunt animam meam, et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

6. Ecce enim Deus adjuvat me, et Dominus susceptor est animae meae.

7. Averte mala inimicis meis, et in veritate tua disperde illos.

8. Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonus tuus est.

9. Quoniam ex omni tribulatione eruuii me; et super inimicos meos despedi oculus meus.

PSALMUS LIV.

Deum, ut se a falsis simulatisque amicis serret, eosque puniat, obtestatur Christo congruit.

1. In finem. In carminibus intellectus David.

2. Exaudi, Deus, orationem meam, et ne despixeris deprecationem meam;

3. intende mihi, et exaudi me. Contristatus sum in exercitatione mea, et conturbatus sum

4. a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniuitates, et in ira molesti erant mihi.

5. Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me.

6. Timor et tremor venerunt super me, et conixerunt me tenebrae.

7. Et dixi: Qnis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam?

8. Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

9. Expectabam eum, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate.

10. Praecipita Domine, divide linguas eorum, quoniam vidi iniuitatem, et contradictionem in civitate.

11. Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniuitas, et labor in medio eius,

12. et iniuitia; et non defecit de plateis ejus usura ei dulus.

13. Quoniam, si inimicus meus male-dixisset mihi, sustinuisse utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondisse me forsitan ab eo.

14. Tu vero homo uanimis, dux meus, et notus meus,

15. qui simul tecum dulces capiebas cibos; in domo Dei ambulavimus cum consensu.

16. Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes, quoniam nequitiae in habitaculis eorum, in medio eorum.

17. Ego autem ad Deum clamavi, et Dominus salvabit me.

18. Vespere, et mane, et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudiet vocem meam.

19. Redimet in pace animam meam ab

bis, qui appropinquant mihi, quoniam inter multos erant mecum.

20. Exaudiens Deus, et humiliabit illos, qui est ante saecula.

Non enim est illis commutatio, et non timerunt Deum;

21. extendit manum suam in retribuendo.

Contaminaverunt testamentum ejus;

22. divisi sunt ab ira vultus ejus, et appropinquavit cor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula.

23. Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet; non dabit in aeternum fluctuationem iusto. (Matth. 6, 25. Luc. 12, 22. I. Petr. 5, 7.)

24. Tu vero, Deus, deduces eos in puerum interitus.

Viri sanguinum, et dolosi non dimidiant dies suos; ego autem sperabo in te Domine.

PSALMUS LV.

A Deo petit, promissionibus ejus erectus, ut sibi contra tot hostes subveniat. Sese eum postea celebraturum.

In finem.

1. Pro populo, qui a sanctis longe factus est, David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. (I. Reg. 21, 12.)

2. Miserere mei Deus, quoniam conculegavit me homo; tota die impugnans tribulavit me.

3. Conculegaverunt me inimici mei tota die, quoniam multi bellantes adversum me.

4. Ab altitudine dici timebo; ego vero in te sperabo.

5. In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi; non timebo, quid faciat mihi caro.

6. Tota die verba mea execrabantur; adversum me omnes cogitationes eorum in malum.

7. Inhabitabunt et abscondent; ipsi calcaneum meum observabant.

Sicut sustinuerunt animam meam,

8. pro nihilo salvos facies illos; in ira populos confringes.

Deus,

9. vitam meam annuntiavi tibi; posuisti lacrymas meas in conspectu tuo,

sicut et in promissione tua;

10. tunc convertentur inimici mei retrorsum.

In quaunque die invocavero te, ecce cognovi, quoniam Deus incus es.

11. In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem; in Deo speravi, non timebo, quid faciat mihi homo.

12. In me sunt, Deus, vota tua, quae reddam, laudationes tibi.

13. Quoniam eripuisti animam meam de morte, et pedes meos de lapsu, ut placem coram Deo in lumine viventium.

PSALMUS LVI.

Opem implorat contra tam pertinaces nematos. Se eum publice cantaturum. Christo etiam convenit.

In finem.

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cum fugeret a facie Saul in speluncam. (II. Reg. 22, 1. et 24, 4.)

2. Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniqitas.

3. Clamabo ad Deum altissimum, Deum, qui beaefecit mihi.

4. Misit de caelo, et liberavit me, dedit in opprobrium conculeantes me.

Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam,

5. et eripuit animam meam de medio catulorum leonum; dormivi conturbatus.

Fili hominum, dentes eorum arma et sagittae, et lingua eorum gladius acutus.

6. Exaltare super coelos Deus, et in omnem terram gloria tua.

7. Laqueum paraverunt pedibus meis, et incurvaverunt animam meam.

Foderunt ante faciem meum foveam, et incidentur in eam.

8. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum, cantabo, et psalmum dicam.

9. Exurge gloria mea, exurge psalterium et cithara; exurgam diluculo.

10. Confitebor tibi in populis Domine, et psalmum dicam tibi in gentibus,

11. quoniam magnificata est usque ad coelos misericordia tua, et usque ad nubes veritas tua.

12. Exaltare super coelos Deus, et super omnem terram gloria tua.

PSALMUS LVII.

Perituros impios et pestilentes, pios et justos fructum suae virtutis percepturus ita, ut Dei providentia et iudicium appareat.

In finem.

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem.

2. Si vere ntique justitiam loquimini, recta judicete filii hominum.

3. Etenim in corde iniquitates operamini; in terra injustitias manus vestrae concinnant.

4. Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.

5. Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdae, et obturantis aures suas,

6. quae non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter.

7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum; molas leonum confringet Dominus.

8. Ad nihilum devenirunt tanquam aqua decurrent; intendit arcum suum, donec infirmetur.

9. Sicut cera, quae fluit, auferentur; supercedit ignis, et non viderunt solem.

PSALMI LVIII. LIX. LX.

81

10. Priusquam intelligerent spinae vestræ rhamnum, sicut viventes, sic in ira absorbet eos.

11. Laetabitur justus, cum viderit vindictam; manus suas lavabit in sanguine peccatoris.

12. Et dicet homo: Si utique est fructus justo; utique est Deus judicauis eos in terra.

PSALMUS LVIII.

Opem efflagitat adversus Saulem et ejus aulicos. Eis punitis, se Dei potentiam et gratiam personaturum. Christo compedit.

In finem.

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret.
(A. Reg. 19, 11.)

2. Eripe me de inimicis meis Deus meus, et ab insurrectibus in me libera me.

3. Eripe me de operantibus iniquitatem, et de viris sanguinum salva me.

4. Quia ecce ceperunt animam meam; irruerunt in me fortis.

5. Neque iniqüitas mea, neque peccatum meum Domine; sine iniqüitate cucurri, et direxi.

6. Exurge in occursum meum, et vide, et tu Domine Deus virtutum, Deus Israël, intende ad visitandas omnes gentes; non miserearis omnibus, qui operantur iniqüitatem.

7. Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem.

8. Ecce loquentur in ore suo, et gladius in labiis eorum, quoniam quis audivit?

9. Et tu, Domine, deridebis eos; ad nihil deduces omnes gentes.

10. Fortitudinem meam ad te custodiā, quia Deus susceptor meus es;

11. Deus meus, misericordia ejus praevenit me.

12. Deus ostendet mihi super inimicos meos; ne occidas eos, nequando obliiscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tua, et depone eos protector meus Domine;

13. delictum oris eorum, sermonem laborum ipsorum; et comprehendantur in superbia sua.

Et de execratione et mendacio annuntiabantur

14. in consummatione, in ira consummationis, et non erunt.

Et scient, quia Deus dominabitur Jacob, et finium terrae.

15. Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem.

16. Ipsi dispergentur ad manducandum; si vero non fuerint saturati, et murmurabunt.

17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, et exultabo mæne misericordiam tuam,

quia factus es susceptor mens, et refugium meum in die tribulationis meae.

II.

18. Adjutor meus, tibi psallam, quia Deus susceptor meus es; Deus meus misericordia mea.

PSALMUS LIX.

Populus Dei auxilium petit in expeditione contra Idumaeos et ceteros vicinos. Apostolis congruit.

In finem.

1. Pro his, qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David in doctrinam,

2. cum succedit Mesopotamiam Syriæ, et Sobal, et convertit Job, et percussit Idumæam in valle salinarum duodecim millia. (*II. Reg. 8, 1. et 10, 7. et I. Par. 18, 1.*)

3. Deus, repulisti nos, et destruxisti nos; iratus es, et misertus es nobis.

4. Commovisti terram, et conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est.

5. Ostendisti populo tuo dura; potasti nos vino compunctionis.

6. Dediti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus, ut liberentur dilecti tui;

7. salvum fac dextera tua, et exaudi me.

8. Deus locutus est in sancto suo: Lætabor, et partibor Sichimam, et convallem tabernaculorum metibor.

9. Meus est Galaad, et meus est Manasses, et Ephraim fortitudo capitis mei.

Juda rex meus;

10. Moab olla spei meae.

In Idumæam extendam calceamentum meum; mihi alienigenæ subditi sunt.

11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos; et non egredieris Deus in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem; et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

PSALMUS LX.

Ab exilio poscit restitutionem, longaque vitam, ubi regnum fuerit consecutus. Christo accommodatus est.

In finem.

1. In hymnis David.

2. Exandi, Deus, depreciationem meam, intende orationi meae.

3. A finibus terrae ad te clamavi, dum auxiaretur cor meum; in petra exaltasti me.

Deduxisti me,

4. quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici.

5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula; protegar in velamento alarum tuarum.

6. Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam; dediti haereditatem timentibus nomen tuum.

7. Dies super dies regis adjicies, annos ejus usque in diem generationis et generationis.

8. Permanet in aeternum in conspectu Dei; misericordiam et veritatem ejus quis requiret?

9. Sic psalmum dicam nomini tuo in saeculum saeculi, ut reddam vota mea de die in diem.

PSALMUS LXI.

Se in Dei tutela positum frustra oppugnari. In eo justis esse salutem, qui pro suis quenque factis remuneretur.

In finem.

1. Pro Idithun. Psalmus David.

2. Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

3. Nam et ipse Deus meus, et salutaris meus, susceptor meus; non movebor amplius.

4. Quousque irritis in hominem? interficitis universi vos tamquam parieti inclinato et maccine depulsae?

5. Verumtamen pretrum meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti; ore suo benedicabant, et corde suo maledicabant.

6. Verumtamen Deo subjecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.

7. Quia ipse Deus meus, et salvator meus, adjutor meus; non emigrabo.

8. In Deo salutare meum, et gloria mea, Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.

9. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra; Deus adjutor noster in aeternum.

10. Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vultate in idipsum.

11. Nolite sperare in iniuitate, et rapinas nolite concupiscere; divitiae si affluant, nolite eorū apponere.

12. Semel locutus est Deus; duo haec audivi, quia potestas Dei est;

13. et tibi, Domine, misericordia, quia tu reddes unicuique juxta opera sua. *(Matth. 16, 27. Rom. 2, 6. I. Cor. 3, 8. Gal. 6, 5.)*

PSALMUS LXII.

Exul se Deo laudibus et gratiarum actione asificiendo consolatur, hostibus interitum, sibi malorum finem sperans.

Psalmus David,

1. cum esset in deserto Idumaeae. *(1. Reg. 22, 5.)*

2. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.

3. In terra deserta, et invia, et in aquosa, sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas; labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea; et labii exultationis laudabit os meum.

7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te,
8. quia fuisti adjutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exultabo,
9. adhaesit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

10. Ipsi vero in vanum quaesierunt animam meam, introibunt in inferiora terrae;

11. tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex vero laetabitur in Deo; laudabuntur omnes, qui jurant in eo, quia obstratum est os loquentium iniqua.

PSALMUS LXIII.

Contra insidias et calumnias opem implorat, confidens, earum autores magna justorum voluptate oppressum iri.

In finem.

1. Psalmus David.

2. Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor; a timore iuicini eripe animam meam.

3. Protectisti me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniuriam.

4. Quia excuerunt ut gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram,

5. ut sagittent in oculis immaculatum.

6. Subito sagittabunt eum, et non timebunt; firmaverunt sibi sermonem nequam.

Narraverunt, ut abscondenter laqueos; dixerunt: *Quis videbit eos?*

7. Scrutati sunt iniuritae; defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum,

8. et exaltabitur Deus.

Sagittae parvolorum factae sunt plagae eorum,

9. et infirmatae sunt contra eos linguae eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos,

10. et timuit omnis homo.

Et annuntiaverunt opera Dei, et facta eius intellexerunt.

11. Laetabitur justus in Domino, et sperabit in eo, et laudabuntur omnes recti corde.

PSALMUS LXIV.

Deum esse laudandum ob ipsius in Sionem atque adeo universum hominum genus beneficentiam.

In finem. Psalmus David.

1. Canticum Jeremieae, et Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire.

2. Te decet hymnus, Deus, in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.

3. Exaudi orationem meam; ad te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum praevaluerunt super nos, et impietatibus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus, quem elegisti, et assunisti, inhabebit in atriis tuis.

Replebitur in bonis domus tuae; sanctum est templum tuum,

6. mirabile in aequitate.

Exaudi uos Deus salutaris noster, spes omnium finium terrae, et in mari longe.

7. Praeparans montes in virtute tua, accinctus potentia;

8. qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.

Turbabuntur gentes,

9. et timebunt, qui habitant terminos, a signis tuis; exitus matutini et vespere delectabis.

10. Visitasti terram et inebriasti eam; multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis; parasticum illorum, quoniam ita est praeparatio ejus.

11. Rivos ejus inebria, multiplica genima ejus; in stillicidiis ejus laetabitur germinans.

12. Benedic coronae anni benignitatis tuae; et campi tui replebuntur ubertate.

13. Pinguescent speciosa deserti; et exultatione colles accingentur.

14. Induti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento; clamabunt, etenim hymnum dicent.

PSALMUS LXV.

Omnes invitat ad Deum celebrandum et adorandum, qui mundum, praecepue populum suum tot bonis afficit.

In finem.

1. Canticum Psalmi resurrectionis.

Jubilate Deo omnis terra,

2. psalmum dicite nomini ejus, date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo: Quam terribilia sunt opera tua Domine! In multitudine virtutis tuae mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, et psallat tibi, psalmum dicat nomini tuo.

5. Venite, et videte opera Dei; terribilis in consiliis super filios hominum.

6. Qui convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede; ibi laetabitur in ipso.

7. Qui dominatur in virtute sua in aeternum, oculi ejus super gentes respiciunt; qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.

8. Benedicte, gentes, Deum nostrum, et auditam facite vocem laudis ejus,

9. qui posuit animam meam ad vitam, et non dedit in commotionem pedes meos.

10. Quoniam probasti nos Deus; igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro;

12. imposuisti homines super capita nostra.

Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.

13. Introibo in domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea,

14. que distinxerunt labia mea.

Et locutum est os meum in tribulatione mea.

15. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boves cum hircis.

16. Venite, audite, et narrabo, omnes, qui timetis Deum, quanta fecit anima mea.

17. Ad ipsum ore meo clamavi, et exaltavi sub lingua mea.

18. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

19. Propterea exaudivit Deus, et atten dit voci deprecationis meae.

20. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam a me.

PSALMUS LXVI.

Deum obsecrat, ut se toto orbe cognoscendum exhibeat. Est propheticus de Ecclesiae propagatione et collectione.

In finem.

1. In hymnis, Psalmus cantici David.

2. Deus misereatur nostri, et benedicat nobis; illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri,

3. ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

4. Consiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.

5. Laetentur et exultent gentes, quoniam judicas populos in aequitate, et gentes in terra dirigis.

6. Consiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes;

7. terra dedit fructum suum.

Benedic nos Deus, Deus noster,

8. benedic nos Deus, et metuant eum omnes fines terrae.

PSALMUS LXVII.

Canit Ecclesia de hostibus victorias, ut in exitu ex Aegypto. Christum Deum in coelum ascensurum, indeque apostolos de diversis tribubus missurum ad gentes convertendas.

In finem.

1. Psalmus cantici ipsi David.

2. Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant, qui oderunt eum, a facie ejus.

3. Sicut deficit fumus, deficiant; sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.

4. Et justi epulentur, et exultent in conspectu Dei, et delectentur in laetitia.

5. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus; iter facite ei, qui ascendit super occasum; Dominus nomen illi.

Exultate in conspectu ejus, turbabuntur a facie ejus,

6. patris orphanorum, et iudicis viduarum.

Deus in loco sancto suo,

7. Deus, qui inhabitare facit unius moris in domo;

qui educit vincitos in fortitudine, simili ter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8. Deus, cum egredieris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto,

9. terra mota est; etenim coeli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israël.

PSALMUS LXVIII.

10. Pluviā voluntariā segregabis, Deus, haereditati tuae, et infirmata est; tu vero perfecisti eam.

11. Animalia tua habitabunt in ea; parasti in dulcedine tua pauperi Deus.

12. Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa.

13. Rex virtutum dilecti dilecti; et species donis dividere spolia.

14. Si dormiatis inter medios clerros, penae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallore auri.

15. Dum discernit Coelestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon;

16. mons Dei, mons pinguis.

Mons conglutatus, mons pinguis;

17. ut quid suspicamini montes coagulatos?

Mons, in quo bencplacitum est Deo habitare in eo; etenim Dominus habitabit in fine.

18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lactantium; Dominus in eis in Sina in sancto.

19. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, acceperisti dona in hominibus; etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.

20. Benedictus Dominus die quotidie; prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

21. Dens noster, Dens salvos faciendo; et Domini Domini exitus mortis.

22. Verundamen Deus constringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis.

23. Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris,

24. ut intingatur pes tuus in saudine; lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.

26. Praevenientur principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.

27. In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israël.

28. Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.

Principes Juda, duces eorum, principes Zabulon, principes Nephthali.

29. Manda, Dens, virtuti tuae; confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

30. A templo tuo in Jerusalem tibi offerent reges munera.

31. Increpa feras arundinis; congregatio taurorum in vaccis populorum, ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, que bella volunt;

32. venient legati ex Aegypto; Aethiopia praeveniet manus ejus Deo.

33. Regna terrae, cantate Deo, psallite Domino, psallite Deo,

34. qui ascendit super coelum coeli ad orientem.

Ecce dabit voci suae vocem virtutis;

35. date gloriam Deo super Israël, magnificentia ejus, et virtus ejus in nubibus.

36. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israël ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suea; benedictus Deus.

PSALMUS LXVIII.

Christus se ob religionis zelum multa pati conqueritur. Auxilium a Patre petit, et Judaeorum punitionem. Se illi laudes dicturum. (Joann. 2 et 15. Rom. 10, 11.)

1. In finem; pro iis, qui commutabuntur, David.

2. Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam.

3. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia.

Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me.

4. Laboravi clamans, raucae factae sunt fauces meae; defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5. Multiplicati sunt super capillos capitatis mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei injuste; quae non rapui, tunc exolvebam.

6. Deus, tu scis insipientiam meam; et delicta mea a te non sunt abscondita.

7. Non erubescant in me, qui expectant te Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me, qui quaerunt te Dens Israël.

8. Quoniam propter te sustinui opprobrium; operuit confusio faciem meam.

9. Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filiis matris meae.

10. Quoniam zelus domus tuae comedite me, et opprobia exprobantium tibi cederunt super me. (Joann. 2, 17.) (Rom. 15, 3.)

11. Et operui in jejunio animam meam; et factum est in opprobrium mihi.

12. Et posui vestimentum meum ciliatum; et factus sum illis in parabolam.

13. Adversum me loquebantur, qui sedebant in porta, et in me psallebant, qui bibebant vinum.

14. Ego vero orationem meam ad te Domine; tempus beneplaciti Deus!

In multitidine misericordiae tuae exaudi me, in veritate salutis tuae.

15. Eripe me de luto, ut non infigar; libera me ab iis, qui oderunt me, et de profundis aquarum.

16. Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum; neque urgeat super me puteus os suum.

17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua; secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.

18. Et ne avertas faciem tuam a pueru tuo; quoniam tribulor, velociter exaudi me.

19. Intende animac meae, et libera eam; propter inimicos meos eripe me.

20. Tu scis improperiū meū, et confusioneū meā, et reverentiam meā.

21. In conspectu tuo sunt omnes, qui

tribulant me; improperium expectavit cor meum, et misericordiam.

Et sustinui, qui simul contristaretur, et non fuit, et qui consolaretur, et non inveni.

22. Ede derunt in escam mean fel, et in siti mea potaverunt me aceto. (Matth. 27, 48.)

23. Fiat mensa eorum coram ipsis in Iudeum, et in retribuciones, et in scandalum. (Rom. 11, 9.)

24. Obscurerunt oculi eorum, ne videant; et dorsum eorum semper incurva.

25. Effunde super eos iram tuam, et furor irae tuae comprehendat eos.

26. Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. (Act. 1, 20.)

27. Quoniam, quem tu percussisti, persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, et non intrent in justitiam tuam.

29. Deleautur de libro viventium, et cum justis non scribantur.

30. Ego sum pauper et dolens; salutus, Deus, suscepit me.

31. Laudabo nomen Dei cum canticis, et magnificabo eum in lande;

32. et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas.

33. Videant pauperes et lacteantur; quare Deum, et vivet anima vestra,

34. quoniam exaudivit pauperes Dominus, et vincitos suos non despexit.

35. Laudent illum coeli et terra, mare, et omnia reptilia in eis.

36. Quoniam Deus salvam faciet Sion, et aedificabuntur civitates Juda.

Et inhabitabunt tibi, et hacreditate acquirent eam.

37. Et semen servorum ejus possidebit eam, et qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

PSALMUS LXIX.

Sibi bonisque opem, aemulis ignominiam precatur.

In finem. Psalmus David,

1. in remuneracionem, quod salvum fecerit eum Dominus.

2. Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.

3. Confundantur, et revereantur, qui querunt animam meam.

4. Avertatur retrosum, et erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.

5. Exultent et lactentur in te omnes, qui querunt te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligit salutare tuum.

6. Ego vero egenus, et pauper sum; Deus, adjuva me.

Adjutor meus, et liberator meus es tu; Domine, ne moreris.

PSALMUS LXX.

Senex contra impios opem implorat, perpetuam gratiarum actionem pot-licens.

Psalmus David,

1. filiorum Jonadab, et priorum capti-vorum.

In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum;

2. in iustitia tua libera me, et eripe me. Inclina ad me aurem tuam, et salva me.

3. Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitionis, ut salvum me facias. Quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu.

4. Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui.

5. Quoniam tu es patientia mea Domine, Domine, spes mea a juventute mea.

6. In te confirmatus sum ex utero; de ventre matris meae tu es protector meus. In te cantatio mea semper;

7. tamquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis.

8. Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.

9. Ne projicias me in tempore senectus; cum defeccerit virtus mea, ne derelinquas me.

10. Quia dixerunt inimici mei mihi, et, qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,

11. dicentes: Deus dereliquit eum; persequimini, et comprehendite eum, quia non est, qui eripiat.

12. Deus, ne elongeris a me; Deus meus, in auxilium meum respice.

13. Confundantur, et deficiant detrahentes animam meam; operiantur confusione et pudore, qui querunt mala mihi.

14. Ego autem semper sperabo, et adjiciam super omnem laudem tuam.

15. Os meum annuntiabit justitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litteraturam,

16. introibo in potentias Domini; Domine, memorabor iustitiae tuae solius.

17. Deus, docuisti me a juventute mea; et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

18. Et usque in senectam et seniorum, Deus, ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quae ventura est; potentiam tuam,

19. et justitiam tuam, Deus, usque in altissima, quae fecisti magnalia; Deus, quis similis tibi?

20. Quantas ostendisti mihi tribulaciones multas, et malas; et conversus vivificasti me, et de abyssis terrae iterum reduxisti me.

21. Multiplicasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me.

22. Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam; Deus, psallam tibi in cithara sanctus Israël.

23. Exultabunt labia mea, cum cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti.

24. Sed et lingua mea tota die meditabit justitiam tuam, cum confusi et reveriti fuerint, qui quaerunt mala mihi.

PSALMUS LXXI.

Christi regnum justum, pacificum, amplum felix fore.

Psalmus.

1. In Salomonem.
2. Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis;
3. judicare populum tuum in justitia, et pauperes tuos in iudicio.
4. Suscipient montes pacem populo, et colles justitiam.
5. Indicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit eum inimicorum.
6. Et permanebit cum sole et ante lunam, in generatione et generationem.
7. Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram.
8. Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna.
9. Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.
10. Coram illo procident Aethiopes, et inimici ejus terram lingent.
11. Reges Tharsis, et insulae munera offerebunt; reges Arabum et Saba dona adducent.
12. quia liberabit pauperem a potente, et pauperem, cui non erat adjutor.
13. Parcat pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet.
14. Ex usuris et iniustitate redimet animas eorum; et honorabile nomen eorum coram illo.
15. Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiae, et adorabunt de ipso semper; tota die benedicent ei.
16. Et erit firmamentum in terra in summis montibus, superextollebitur super Libanum fructus ejus; et floribunt de civitate sicut foenum terrae.
17. Sit nomen ejus benedictum in saecula; ante solem permaneat nomen ejus.
18. Benedictus Dominus Deus Israël, qui fecit mirabilia solus;
19. et benedictum nomen majestatis ejus in aeternum; et replebitur majestate ejus omnis terra; fiat, fiat.
20. Defecerunt laudes David filii Jesse.

PSALMUS LXXII.

Improbos in hac vita felices esse; probos, qui inde commoventur, ex fine et exitu, quod sua quenque tandem manent praemia, se debere consolari.

1. Psalmus Asaph.

Quam bonus Israël Deus his, qui recte sunt corde?

2. Mei autem pene moti sunt pedes; pene effusi sunt gressus mei.

3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videoe.

4. Quia non est respectus morti eorum, et firmamentum in plaga eorum.

5. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.

6. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate et impietate sua.

7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum; transierunt in affectum cordis.

8. Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt.

9. Posuerunt in coelum os suum, et lingua eorum transivit in terra.

10. Ideo convertetur populus meus hic, et dies pleni invenientur in eis.

11. Et dixerunt: Quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso?

12. Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sacculo, obtinuerunt divitias.

13. Et dixi: Ergo siue causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas;

14. et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis.

15. Si dicebam: Narrabo sic; ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

16. Existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est ante me,

17. donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissima eorum.

18. Vernitatem propter dolos posuisti eis; dejecisti eos, dum allevarentur.

19. Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniustitiam suam.

20. Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21. Quia inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt,

22. et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi.

23. Ut jumentum factus sum apud te; et ego semper tecum.

24. Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me.

25. Quid enim mihi est in coelo? et a te quid volui super terram?

26. Dfecit caro mea, et cor meum; Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum.

27. Quia ecce, qui elongant se a te, peribunt; perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

28. Mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam, ut auocantium omnes praedicationes tuas in portis filiae Sion.

PSALMUS LXXIII.

De populi Domini et tempti calamitate conqueritur, Deum obtestans, ut succurrat, quemadmodum olim.

1. Intellectus Asaph.

Utquid, Deus, repulisti in finem, iratus est furor tuus super oves pascuae tuae?

2. Memor esto congregationis tuae, quam possedisti ab initio.

Redemisti virginem haereditatis tuae; mons Sion, in quo habitasti in eo.

3. Leva manus tuas in superbias eorum in finem; quanta malignatus est inimicus in sancto!

4. Et gloriati sunt, qui oderunt te, in medio solemnitatis tuae.

Posuerunt signa sua, signa,

5. et non cognoverunt sicut in exitu super summum.

Quasi in silva lignorum securibus

6. exciderunt januas ejus in idipsum; in securi, et ascia deicerunt eam.

7. Incenderunt igni sanctuarium tuum; in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. (IV. Reg. 25, 9.)

8. Dixerunt in corde suo, cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.

9. Sigua nostra non vidimus, jam non est propheta; et nos non cognoscet amplius.

10. Usquequo, Deus, improperabit inimicus, irritat adversarius nomen tuum in finem?

11. Utquid avertis manum tuam, et dexteram tuam, de medio sini tuo in finem?

12. Deus autem rex noster ante saecula, operatus est salutem in medio terrae. (Luc. 1, 68.)

13. Tu confirmasti in virtute tua mare; contribulasti capita draconum in aquis.

14. Tu confregisti capita draconis; destiti eum escam populis Aethiopum.

15. Tu dirupisti fontes, et torrentes; tu siccasti fluvios Ethan.

16. Tuus est dies, et tua est nox; tu fabricas es auroram et solem.

17. Tu fecisti omnes terminos terrae; aestatem et ver tu plasmatisti ea.

18. Memor esto bujus, inimicus improperavit Domino; et populus insipiens incitat nomen tuum.

19. Ne tradas bestiis animas conscientes tibi, et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

20. Respic in testamentum tuum, quia repleti sunt, qui obscurati sunt terrae dominibus iniquitatum.

21. Ne avertatur humilis factus confusus; pauper et inops laudabunt nomen tuum.

22. Exurge, Deus, judica causam tuam; memor esto improprietum tuorum, eorum, quae ab insipienti sunt tota die.

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum; superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

PSALMUS LXXIV.

Christus perpetuo hic de se et sua iudicaria potestate loquitur, de quo et agit gratias.

1. In finem. Ne corrumpas. Psalmus cantici Asaph.

2. Confitebor tibi Deus, confitebimur, et invocabimus nomen tuum.

Narrabimus mirabilia tua;

3. cum accepero tempus, ego justitas judicabo.

4. Liquefacta est terra, et omnes, qui habitant in ea; ego confirmavi columnas ejus.

5. Dixi iniquis: Nolite inique agere; et delinquentibus: Nolite exaltare cornu.

6. Nolite extollere in altum coru vestrum; nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.

7. Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus,

8. quoniam Deus iudex est.

Hunc humiliat, et hunc exaltat,

9. quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.

Et inclinavit ex hoc in hoc; verumtamen faex ejus non est exinanita, bibent omnes peccatores terrae.

10. Ego autem annuntiabo in saeculum; cantabo Deo Jacob.

11. Et omnia cornua peccatorum confringam; et exaltabuntur cornua justi.

PSALMUS LXXV.

In invit ad Deum colendum ex perpetua ipsis erga Ecclesiam gratia et auxilio.

1. In finem. In laudibus. Psalmus Asaph. Canticum ad Assyrios.

2. Notus in Iudea Deus; in Israël magnum nomen ejus.

3. Et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion.

4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, et hellum.

5. Illeminans tu mirabiliter a montibus aternis;

6. turbati sunt omnes insipientes corde.

Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

7. Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt, qui ascenderunt equos.

8. Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

9. De coelo auditum fecisti judicium; terra tremuit et quievit,

10. cum exurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terrae.

11. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiae cogitationis diem festum agent tibi.

12. Vovete, et reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu ejus afferitis munera,

terribili,

13. et ei, qui auferit spiritum principum, terribili apud reges terrae.

PSALMI LXXVI. LXXVII.

PSALMUS LXXVI.

Queritur, se multis malis premi. Deum nihilominus celebrat, et mulcet a misris operibus.

1. In finem; pro Idithun. Psalmus Asaph.
2. Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, et intendit mihi.
3. In die tribulationis meae Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum; et non sum deceptus.

Renuit consolari auiua mea;

4. memor fui Dei, et deflectatus sum, et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.

5. Anticipaverunt vigilas oculi mei; turbatus sum, et non sum locutus.

6. Cogitavi dies antiquos, et annos aeternos in mente habui.

7. Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum.

8. Numquid in aeternum projiciet Deus, aut non apponet, ut complacitor sic adhuc?

9. Aut in finem misericordiam suam abscondet a generatione in generationem?

10. Aut obliviscetur misericordia sua? aut continabit in ira sua misericordias suas?

11. Et dixi: Nunc coepi; haec mutatio dexteræ excelsi.

12. Memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,

13. et meditabor in omnibus operibus tuis, et in adiventionibus tuis exercebor.

14. Deus, in sancto via tua; quis Deus magnus sicut Deus noster?

15. Tu es Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtutem tuam;

16. redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob et Joseph.

17. Viderunt te aquae, Deus, viderunt te aquae, et timuerunt, et turbatae sunt abyssi.

18. Multitudo sonitus aquarum; vocem dederunt nubes.

Etenim sagittae tuae transeunt;

19. vox tonitrii tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae; communota est et contremuit terra.

20. In mari via tua, et semitiae tuae in aquis multis; et vestigia tua non cognoscuntur.

21. Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysis et Aaron. (Exod. 14, 29.)

PSALMUS LXXVII.

Canit ea, quae acta narrabantur in veteri populo, monens, ne majorum suorum contumaciam aemulentur, propter quam Deus tribum Ephraim abjectit, Iudea autem elegit, Davide in regem electo.

1. Intellectus Asaph.

Attendite, popule meus, legem meam; inclinete aurem vestram in verba oris mei.

2. Aperiam in parabolis os meum; loquar propositiones ab initio.

3. Quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis.

4. Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera.

Narrantes laudes Domini, et virtutes ejus, et mirabilia ejus, quae fecit.

5. Et suscitavit testimonium in Jacob, et legem posuit in Israël.

Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis,

6. ut cognoscat generatio altera.

Filii, qui nascentur, et exargent, et narrabunt filiis suis,

7. ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant.

8. Ne fiunt sicut patres eorum, generatio prava et exasperans;

generatio, quae non direxit eor suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

9. Filii Ephrem, intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die bellum.

10. Non custodierunt testamentum Dei, et in lege ejus voluerunt ambulare.

11. Et oblieti sunt beneficiorum ejus, et mirabilium ejus, quae ostendit eis.

12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, in campo Taneos.

13. Interrupt mar, et perduxit eos, et statuit aquas quasi in utre. (Exod. 14, 22.)

14. Et deduxit eos in nube dici, et tota noce in illuminatione ignis.

15. Interrupt petram in creno, et adauavit eos velut in abyssu multa. (Exod. 17, 6. Ps. 101, 41.)

16. Et eduxit aquam de petra, et deduxit tamquam flumina aquas.

17. Et apposuerunt adhuc peccare ei; in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.

18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis.

19. Et male locuti sunt de Deo; dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?

20. Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquae, et torrentes inundaverunt.

Numquid et panem poterit dare, aut parare meusam populo suo?

21. Ideo audit Dominus, et distulit; et ignis accusens est in Jacob, et ira ascendit in Israël, (Num. 11, 1.)

22. quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus.

23. Et mandavit nubibus desuper, et jauas coeli apernit.

24. Et pluit illis manna ad manducandum, et panem coeli dedit eis. (Exod. 16, 4. Num. 11, 7.)

25. Panem angelorum manducavit homo; cibaria misit eis in abundantia. (Joann. 6, 31. I. Cor. 10, 3.)

26. Transtulit austrum de coelo, et induxit in virtute sua africum. (Num. 11, 31.)

27. Et pluit super eos sicut pulvorem carnes, et sicut arenam maris volatilia penuata.

28. Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

29. Et manducaverunt et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis;

30. non sunt fraudati a desiderio suo.

Adhuc escae eorum erant in ore ipso-
rum, (*Num. 11, 33.*)

31. et ira Dei ascendit super eos.

Et occidit pingues eorum, et electos
Israël impediti.

32. In omnibus his peccaverunt adhuc,
et non crediderunt in mirabilibus ejus.

33. Et defecerunt in vanitate dies eo-
rum, et anni corum cum festinatione.

34. Cum occideret eos, quaerebant eum,
et revertabantur, et diluculo veniebant
ad eum.

35. Et trememorati sunt, quia Deus adju-
tor est eorum, et Deus excelsus redemptor
eorum est.

36. Et dilexerunt eum in ore suo, et
lingua sua mentiti sunt ci.

37. Cor autem eorum non erat rectum
cum eo; nec fideles habiti sunt in testa-
mento ejus.

38. Ipse autem est misericors, et pro-
pitius fiet peccatis eorum, et non disper-
det eos.

Et abundavit, ut averteret iram suam,
et non accidit omniem iram suam.

39. Et recordatus est, quia caro sunt,
spiritus vadens, et non rediens.

40. Quoties exacerbaverunt eum in de-
serto, in iram concitaverunt eum in ina-
quoso?

41. Et conversi sunt, et tentaverunt
Deum, et sanctum Israël exacerbaverunt.

42. Non sunt recordati manus ejus die,
qua redemit eos de manu tribulantibus,

43. sicut posuit in Aegypto signa sua,
et prodigia sua in campo Taneos.

44. Et convertit in sanguinem flumin
eorum, et imbris eorum, ne biberent.
(*Exod. 7, 20.*)

45. Misit in eos coenomyiam, et come-
dit eos, et ranam, et disperdidit eos.
(*Exod. 8, 24.*) (*Exod. 8, 6.*)

46. Et dedit aerugini fructus eorum, et
labores eorum locustae. (*Exod. 10, 15.*)

47. Et occidit in grandine vineas eorum,
et moros eorum in pruina. (*Exod. 9, 25.*)

48. Et tradidit grandini jumenta eorum,
et possessionem eorum igni.

49. Misit in eos iram indignationis suaes,
indignationem, et iram, et tribulationem,
immissiones per angelos malos.

50. Viam fecit semitiae irae suaes, non
peregit a morte animabus eorum, et ju-
menta corum in morte conclusit.

51. Et percussit omne primogenitum in
terra Aegypti, primitias omnis laboris eou-
rum in tabernaculum Cham. (*Exod. 12, 29.*)

52. Et abstulit sicut oves populum suum,
et perduxit eos tamquam gregem in de-
serto.

53. Et deduxit eos in spe, et nou timue-
runt; et inimicos eorum operuit mare.
(*Exod. 14, 27.*)

54. Et induxit eos in montem sanctifi-
cationis suaes, montem, quem acquisivit
dextera ejus.

Et ejicit a facie eorum gentes, et sorte-
disvit eis terram in funiculo distributio-
nis. (*Jos. 13, 7.*)

II.

55. Et habitare fecit in tabernaculis eo-
rum tribus Israël.

56. Et tentaverunt, et exacerbaverunt
Deum excelsum, et testimonia ejus non
custodierunt.

57. Et averterunt se, et non servave-
runt pactum; quemadmodum patres eorum
conversi sunt in arcum pravum.

58. In iram concitaverunt eum in col-
libus suis, et in sculptilibus suis ad aemula-
tionem eum provocaverunt.

59. Audivit Deus, et sprexit, et ad ni-
hilum redegit valde Israël.

60. Et repulit tabernaculum Silo, taber-
naculum suum, ubi habitat in hominibus.
(*1. Reg. 4, 4. Jer. 7, 12, 14. et 26, 6.*)

61. Et tradidit in captivitatem virtutem
eorum, et pulchritudinem eorum in manus
inimici.

62. Et conclusit in gladio populum suum,
et haereditatem suam sprexit.

63. Juvenes eorum comedit ignis; et
virgines eorum non sunt lamentatae.

64. Sacerdotes eorum in gladio cecide-
runt; et viduae eorum non plorabantur.

65. Et excitatus est tamquam dormiens
Dominus, tamquam potens crapulatus a vino.

66. Et percussit inimicos suos in poste-
riora; opprobrium sempiternum dedit illis.

67. Et repulit tabernaculum Joseph*)
et tribum Ephraïm non elegit.

68. Sed elegit tribum Juda, montem
Sion, quem dixit.

69. Et aedificavit sicut unicornium san-
ctificium suum in terra, quam fundavit in
saecula.

70. Et elegit David servum suum, et
sustulit eum de gregibus ovium; de post
foetantes accepit eum,

71. pascere Jacob servum suum, et
Israël haereditatem suam.

72. Et pavit eos in innocentia cordis
sui, et in intellectibus manuum suarum
deduxit eos.

PSALMUS LXXVIII.

*Populus deplorat pollutam urbem et
tempium, factasque suorum cudes.
Parem vicem gentibus imprecatur, Deo
laudes promittens.*

1. Psalmus Asaph.

Deus, venerunt gentes in haereditatem
tuam, polluerunt templum sanctum tuum;
posuerunt Jerusalēm in pomorum custo-
diam.

2. Posuerunt morticina servorum tuorum
escas volatilibus coeli, carnes sanctorum
tuorum bestiis terrae.

3. Effuderunt sanguinem eorum tamquam
aqua in circuitu Jerusalem, et non erat,
qui sepeliret.

4. Facti sumus opprobrium vicinis no-
stris, subsannatio et illusio his, qui in
circuito nostro sunt.

5. Usquequo, Domine, irasceris in finem,
accendetur velut ignis zelus tuus?

*) Silo enim in ephraïmitica Josephi tribu, a
qua translatum est tabernaculum primo.

6. Effunde iram tuam in gentes, quae non noverunt, et in regna, quae nomen tuum non invocaverunt, (*Jer. 10, 25.*)

7. quia comedenter Jacob, et locum ejus desolaverunt.

8. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum; cito anticipent nos misericordiae tuae, quia pauperes facti sumus nimis. (*Isai. 64, 9.*)

9. Adjuva nos Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos; et propitiis esto peccatis nostris propter nomen tuum,

10. ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? et innoveret in nationibus coram oculis nostris.

Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est;

11. introeat in conspectu tuo gemitus competitorum.

Secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum.

12. Et reddite vicinis nostris septuplum in sinu eorum impropterum ipsorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13. Nos autem populus tuus, et oves pascuae tuae, confitebimur tibi in saeculum;

in generationem et generationem annuntiabimus laudem tuam.

PSALMUS LXXIX.

Populus, ab hostibus rexatus, iram Dei deprecatur. Orat, ut, quos ex Aegypto translatis, relit tueri, praecipue filium dexteræ suæ, id est, Christum, et Christi membra.

1. In finem. Pro iis, qui commutabuntur; testimonium Asaph. Psalmus.

2. Qui regis Israël, intende; qui deducis velut ovem Joseph,

qui sedes super Cherubim, manifestare

3. coram Ephraim, Benjamin, et Manasse.

Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos.

4. Deus, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

5. Domine Deus virtutum, quoque irasceris super orationem servi tui?

6. Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis in mensura?

7. Posuisti nos in contradictionem vicini nostri; et inimici nostri subsannaverunt nos.

8. Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

9. Vineam de Aegypto traustulisti; ejestis gentes, et plautasti eam.

10. Dux ituleris suisti in conspectu ejus; plantasti radices ejus, et implevit terram.

11. Operuit montes umbra ejus, et arbusa ejus cedros Dei.

12. Extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus.

13. Utquid destruxisti maceriam ejus, et vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?

14. Exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam.

15. Deus virtutum, convertere; respice de coelo, et vide, et visita viueam istam.

16. Et perfice eam, quam plantavit dextera tua, et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

17. Incensa igni, et suffossa ab incamatione vultus tui peribunt.

18. Fiat manus tua super virum dexteræ tuae, et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

19. Et noa discedimus a te; vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus.

20. Domine Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam; et salvi erimus.

PSALMUS LXXX.

Celebrat beneficium liberationis ex Aegypto. Deinde Deum denuntiantem inducit, si sibi non obtemperetur, calamitatem, si obtemperetur, felicitatem.

In finem.

1. Pro torcularibus. Psalmus ipsi Asaph.

2. Exultate Deo adjutori nostro, jubilate Deo Jacob.

3. Sumite psalmum, et date tympanum, psalterium jucundum cum cithara.

4. Bucciate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestrae,

3. quia praecepimus in Israël est, et iudicamus Deo Jacob.

6. Testimonium in Joseph posuit illud, cum exiret de terra Aegypti; lingua, quam non noverat, audivit. (*Gen. 41, 29.*)

7. Divertit ab oneribus dorsum ejus; manus ejus in cophino servierunt.

8. In tribulatione invocasti me, et liberasti te; exaudiavi te in abscondito tempore; probavi te apud aquam contradictionis. (*Exod. 17, 5.*)

9. Audi, populus meus, et contestabor te; Israël, si audieris me,

10. non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. (*Exod. 20, 3.*)

11. Ego enim sun Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti; dilata os tuum, et implebo illud.

12. Et non audivit populus meus vocem meam, et Israël non intendit mihi.

13. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum; ibunt in adiventionibus suis. (*Act. 11, 15.*)

14. Si populus meus audisset me, Israël si in viis meis ambulasset, (*Bar. 3, 13.*)

15. pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassent, et super tribulantes eos mississent manum meam.

16. Inimici Domini mentiti sunt ei; et erit tempus eorum in saecula.

17. Et cibavit eos ex adipre frumenti, et de petra melle saturavit eos.

PSALMUS LXXXI.

Injuste jura administrantiibus exitium minatur, precans Christi adventum, qui id serio praestet.

1. Psalmus Asaph.

Deus stetit in synagoga deorum; in me-
dio autem deos dijudicat.

2. Usquequo judicatis iniquitatem, et
facies peccatorum sumitis?

3. Judicate egeno, et pnpillo; humilem,
et pauperem justificate.

4. Eripite pauperem, et egenum de ma-
nu peccatoris liberate. (*Pror. 24, 11.*)

5. Nescierunt, neque intellexerunt, in
teuebris ambulant; movebuntur omnia fun-
damenta terrae.

6. Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi
omnes. (*Joann. 10, 31.*)

7. Vos autem sicut homines moriemini,
et sicut unus de principibus cadetis.

8. Surge Deus, judica terram, quoniam
tu haereditabis in omnibus gentibus.

PSALMUS LXXXII.

*Ismaeliticis, Saracenis, et ceteris, eo-
rum partes contra Ecclesiam sequen-
tibus, exitium precatur. Psalmus est
propheticus.*

1. Canticum Psalmi Asaph.

2. Deus, quis similis erit tibi? Ne ta-
ceas, neque compescaris Deus.

3. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt,
et qui oderunt te, extulerunt caput.

4. Super populum tuum malignaverunt
consilium, et cogitaverunt adversus sau-
citos tuos.

5. Dixerunt: Venite, et disperdamus eos
de gente; et non memoretur nomen Israël
ultra.

6. Quoniam cogitaverunt unanimiter;
simul adversum te testamentum disposue-
runt,

7. tabernacula Idumaeorum et Ismaele-
itarum;

Moab, et Agareni,

8. Gebal, et Ammon, et Amalec; alien-
igenae cum habitantibus Tyrum.

9. Etenim Assur venit cum illis; facti
sunt in adjutorium filii Lot.

10. Fac illis sicut Madian, et Sisarae;
sicut Jabi in torrente Cisson. (*Jud. 7, 22.*)
(*Jud. 4, 15.*) (*Jud. 4, 21.*)

11. Disperierunt in Eudor; facti sunt
ut stercus terrae.

12. Pone principes eorum sicut Oreb, et
Zeb, et Zebee, et Salmana, (*Jud. 7, 25.*)
(*Jud. 8, 21.*)

omnes principes eorum,

13. qui dixerunt: Haereditate posside-
mus sanctuarium Dei.

14. Deus meus, pone illos ut rotam, et
sicut stipulam ante faciem venti.

15. Sicut ignis, qui comburit silvam, et
sicut flamma comburens montes,

16. ita persequeris illos in tempestate
tua, et in ira tua turbabis eos.

17. Imple facies eorum ignominia; et
quaerent nomen tuum Domine.

18. Erubescant, et conturbentur in sae-
culum saeculi; et confundantur, et pereant.

19. Et cognoscant, quia nomen tibi Do-
minus, tu solus Altissimus in omni terra.

PSALMUS LXXXIII.

*Suspirat ex exilio in templum, ut in eo
Deum possit colere. Beatos esse, qui
non careant usu religionis.*

In finem.

1. Pro torcularibus filiis Core. Psalmus.

2. Quam dilecta tabernacula tua Do-
mine virtutum!

3. Concupiscit, et deficit anima mea in
atri Domini.

Cor meum, et caro mea exultaverunt
in Denum vivum.

4. Etenim passer invenit sibi domum, et
turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua, Domine virtutum, rex meus,
et Deus meus.

5. Beati, qui habitant in domo tua Do-
mine; in saecula saeculorum laudabunt te.

6. Beatus vir, cuius est auxilium abs-
te; ascensiones in corde suo dispositi,

7. in valle lacrymarum, in loco, quem
posuit.

8. Etenim benedictionem dabit legisla-
tor; ibunt de virtute in virtutem; videbi-
tur Deus deorum in Sion.

9. Domine Deus virtutum, exaudi ora-
tionem meam; auribus percipe Deus Jacob.

10. Protector noster aspice Deus, et
resipice in faciem christi tui,

11. quia melior est dies una in atris
tuis super millia.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei,
magis quam habitare in tabernaculis pec-
catorum.

12. Quia misericordiam, et veritatem
diligit Deus, gratiam, et gloriam dabit
Dominus.

13. Non privabit bonis eos, qui ambu-
lant in innocentia; Domine virtutum, beat-
us homo, qui sperat in te.

PSALMUS LXXXIV.

*Orat, ut iis, quos captivitate bably-
onica liberaverit, solide placetur, Chri-
sto exhibito.*

1. In finein; filiis Core. Psalmus.

2. Benedixisti, Domine, terram tuam;
avertisti captivitatem Jacob.

3. Remisisti iniquitatem plebis tuae;
operiunt omnia peccata eorum.

4. Mitigasti omnem iram tuam; aver-
tisti ab ira indignationis tuae.

5. Converte nos Deus salutaris noster,
et averte iram tuam a nobis.

6. Numquid in aeternum irasceris no-
bis? aut extendes iram tuam a genera-
tione in generationem?

7. Deus, tu conversus vivificabis nos,
et plebs tua laetabitur in te.

8. Ostende nobis, Domine, misericor-
diam tuam; et salutare tuum da nobis.

9. Audiam, quid loquuntur in me Domi-

nus Deus, quoniam loquetur pacem in plebeum suam,
et super sanctos suos, et in eos, qui convertuntur ad cor.

10. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius, ut inhabitet gloria in terra nostra.

11. Misericordia et veritas obviaverunt sibi; justitia et pax osculatae sunt.

12. Veritas de terra orta est; et justitia de caelo prospexit.

13. Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.

14. Justitia ante eum ambulabit, et ponet in via gressus suos.

PSALMUS LXXXV.

Christus Patrem precatur, ut se ab hostibus defendat. Omnes gentes ipsum adoraturas.

Oratio ipsi David.

1. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me, quoniam iuops et pauper sum ego.

2. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

3. Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die;

4. laetifici animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.

5. Quoniam tu, Domine, suavis, et misericordia tua, Domine, omnipotens, et multae misericordiae omnibus invocantibus te. (*Joel 2, 13.*)

6. Auribus percipe, Domine, orationem meam, et intende voci deprecationis meae.

7. In die tribulationis meae clamavi ad te, quia exaudisti me.

8. Non est similis tui in diis Domine, et non est secundum opera tua.

9. Omnes gentes, quascumque fecisti, venient, et adorabunt coram te Domine, et glorificabunt nomen tuum.

10. Quoniam magnus es tu, et faciens miracula; tu es Deus solus.

11. Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua; laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi, Domine Deus natus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in aeternum,

13. quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me, et synagoga potentium quaesierunt animam meam, et nou proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu, Domine Deus, miserator et misericors, patiens, et multae misericordiae, et verax,

16. respice in me, et miserere mei; da imperium tuum pueru tuo, et salvum fac filium ancillae tuae.

17. Fac in eum signum in bonum, ut videant, qui oderunt me, et confundantur, quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

PSALMUS LXXXVI.

Sionem, id est, Ecclesiam, fore gloriosam. Civium illius numerum fore infinitum et felicem. Psalmus est propheticus.

1. Filiis Core. Psalmus cantici.

Fundamenta ejus in montibus sanctis; 2. diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei.

4. Memor ero Rahab, et Babylonis, scientium me.

Ecce alienigenae, et Tyrus, et populus Aethiopum, hi fuerunt illuc.

5. Numquid Sion dicet: Homo, et homo natus est in ea; et ipse fundavit eam Altissimus?

6. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum, horum, qui fuerunt in ea.

7. Sicut lactantium omnium habitatio est in te.

PSALMUS LXXXVII.

Christus, ab inimicis vexatus, ab amicis destitutus, opem Patris implorat. Aegrotis et afflictis congruit.

Canticum Psalmi.

1. Filiis Core, in fine, pro Maheleth ad respondendum. Intellexus Enan Ezrahitae.

2. Domine Deus salutis meae, in die clamavi, et nocte coram te.

3. Intret in conspectu tuo oratio mea; inclina aurem tuam ad precem meam,

4. quia repleta est malis anima mea; et vita mea inferno appropinquavit.

5. Aestimatus sum cum descendantibus in lacum; factus sum sicut homo sine adjutorio,

6. inter mortuos liber, sicut vulnerati, dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius; et ipsi de manu tua repulsi sunt.

7. Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, et in umbra mortis.

8. Super me confirmatus est furor tuus; et omnes fluctus tuos induxisti super me.

9. Longe fecisti notos meos a me; posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, et non egrediebar;

10. oculi mei languerunt prae inopia.

Clamavi ad te, Domine, tota die; expandi ad te manus meas.

11. Numquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?

12. Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, et veritatem tuam in perditione?

13. Numquid cognoscet in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terra oblitiorum?

14. Et ego ad te, Domine, clamavi; et mane oratio mea praeveniet te.

15. Utquid, Domine, repellis orationem meam, avertis faciem tuam a me?

16. Pauper sum ego, et in laboribus a
juventute mea; exaltatus autem, humiliat-
tus sum et conturbatus.

17. In me transierunt irae tuae, et ter-
rores tui conturbaverunt me.

18. Circumdederunt me sicut aqua tota
die, circumdederunt me simul.

19. Elongasti a me amicum, et prox-
imum, et notos meos a miseria.

PSALMUS LXXXVIII.

*Canit misericordias Domini, potentiam,
promissiones sibi factas. Deinde que-
ritur, post tot promissiones Christum
diffiri, suum populum, suam domum
et familiam externis gentibus exponi,
orans, ut sui recordetur.*

1. Intellectus Ethan Ezrahitae.
2. Misericordias Domini in aeternum
cantabo.

In generationem et generationem an-
nuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti: In aeternum mis-
ericordia aedicabitur in coelis; praepara-
bit veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum electis meis,
juravi David servo meo: (II. Reg. 7, 12.)

5. Usque in aeternum praeparabo semen
tuum; et aedicabo in generationem et gene-
rationem sedem tuam.

6. Confitebuntur coeli mirabilia tua Do-
mine; etenim veritatem tuam in ecclesia
sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus aequabitur
Domino, similis erit Deo in filiis Dei?

8. Deus, qui glorificatur in consilio san-
ctorum, magnum et terribilis super omnes,
qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine Deus virtutum, quis similis
tibi? potens es Domine, et veritas tua in
circuito tuo.

10. Tu dominaris potestati maris; mo-
tum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum su-
perbum; in brachio virtutis tuae disper-
sisti inimicos tuos.

12. Tui sunt coeli, et tua est terra; or-
ben terrae et plenitudinem ejus tu fun-
dasti, (Gen. 1, 2.)

13. aquilonem et mare tu creasti.
Thabor et Hermon in nomine tuo exul-
tabunt;

14. tuum brachium cum potentia.
Firmetur manus tua, et exaltetur dexte-
ra tua;

15. justitia et judicium praeparatio se-
dis tuae.

Misericordia et veritas praecedent fa-
ciem tuam;

16. beatus populus, qui scit jubilationem.
Domine, in lumine vultus tui ambula-
bunt,

17. et in nomine tuo exultabunt tota
die, et in justitia tua exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es;
et in beneplacito tuo exaltabitur cornu
nostrum.

19. Quia Domini est assumptio nostra, et
sancti Israël regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis
tuis, et dixisti: Posui adjutorium in potente,
et exaltavi electum de plebe mea.

21. Inveni David servum meum; oleo
sancto meo unxi eum. (I. Reg. 16, 1. et
12. Act. 13, 22.)

22. Manus enim mea auxiliabit ei, et
brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, et
filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concidam a facie ipsius inimicos
ejus, et odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, et misericordia mea
cum ipso; et in nomine meo exaltabitur
cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, et
in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me: Pater meus es
tu, Deus meus, et susceptor salutis meae.

28. Et ego primogenitum ponam illum,
excelsum prae regibus terrae.

29. In aeternum servabo illi misericor-
diam meam, et testamentum meum fidele
ipsi.

30. Et ponam in saeculum saeculi semen
ejus, et thronum ejus sicut dies coeli.

31. Si autem dereliquerint filii ejus le-
gem meam, et in judiciis meis non ambu-
laverint;

32. si justicias meas profanaverint, et
mandata mea non custodierint:

33. visitabo in virga iniquitates eorum,
et in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non
dispersgam ab eo, neque nocebo in veri-
tate mea;

35. neque profanabo testamentum meum,
et quae procedunt de labiis meis, non fa-
ciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo, si Da-
vid mentiar;

37. semen ejus in aeternum manebit,
38. et thronus ejus sicut sol in conspectu
meo, et sicut luna perfecta in aeternum,
et testis in coelo fidelis. (II. Reg. 7, 16.)

39. Tu vero repulisti et despexit; i-
disti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui; pro-
fanasti in terra sanctuarium ejus.

41. Destruxisti omnes sepes ejus; posuisti
firmamentum ejus formidinem.

42. Diripuerunt eum omnes transeuntes
viam; factus est opprobrium vicinis suis.

43. Exaltasti dexteram deprimentium
eum; laetificasti omnes inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladii ejus, et
non es auxiliisti ei in bello.

45. Destruxisti eum ab emundatione, et
sedem ejus in terram collisiisti.

46. Minorasti dies temporis ejus; per-
fidisti eum confusionem.

47. Usquequo, Domine, avertis in finem,
exardescet sicut ignis ira tua?

48. Memorare, quae mea substantia;
numquid enim vane constitueristi omnes filios
hominum?

49. Quis est homo, qui vivet, et non

videbit mortem, eruet animam suam de manu Inferi?

50. Ubi sunt misericordiae tuae antiquae Domine, sicut jurasti David in veritate tua? (11. Reg. 7, 11.)

51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum (quod continui in sinu meo) multarum gentium;

52. quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt communitatem Christi tui.

53. Benedictus Dominus in aeternum; fiat, fiat.

PSALMUS LXXXIX.

Inanem et fugacem esse hominum vitam. Proinde Deum orat, ut saltem eis reconcilietur, et eorum opera dirigat atque perficiat.

1. Oratio Moysis hominis Dei.

Domine, refugium factus es nobis a generatione in generationem.

2. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, et orbis, a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humilitatem; et dixisti: Convertimini filii hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos tamquam dies hesterna, quae praeterit, et custodia in nocte;

5. quae pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6. Mane sicut herba transeat, mane floreat, et transeat; vespere decidat, induret, et arescat.

7. Quia defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus.

8. Posuisti iniurias nostras in con-spectu tuo; saeculum nostrum in illuminacione vultus tui.

9. Quoniam omnes dies nostri defec- runt, et iu ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur;

10. dies aurorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. (Eccli. 18, 8.)

Si autem in potentibus octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor, quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur.

11. Quis novit potestatem irae tuae, et prae timore tuo iram tuam

12. dinumerare?

Dexterum tuum sic notam fac, et eru-ditos corde in sapientia.

13. Convertere, Domine, usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos.

14. Repleti sumus mane misericordia tua, et exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.

15. Laetatus sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis, quibus vidimus mala.

16. Respic in servos tuos, et in opera tua, et dirige filios eorum.

17. Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos, et opus manuum nostra- rum dirige.

PSALMUS XC.

Ab omnibus periculis et hostibus esse se-curos, qui sunt in Dei tutela.

Laus cantici David.

1. Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur.

2. Dicit Dominus: Susceptor meus es tu, et refugium meum, Deus meus; sperabo in eum.

3. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantum, et a verbo aspero.

4. Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis.

5. Scuto circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno,

6. a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu, et daemone meridiano.

7. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.

8. Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis.

9. Quoniam tu es, Domine, spes mea; Altissimum posuisti refugium tuum.

10. Non accedet ad te malum, et flagel-lum non appropinquabit tabernaculo tuo.

11. Quoniam angelis suis mandavit de-te, ut custodian te in omnibus viis tuis. (Matth. 4, 6. Luc. 4, 10)

12. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

13. Super aspidem et basiliscum ambu-labis, et conculcabis leonem et draconem.

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15. Clamabit ad me, et ego exaudiam eum; cum ipso sum in tribulatione, cri-piam eum et glorificabo eum.

16. Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum.

PSALMUS XCI.

Deum collaudandum, quod ejus omnia sint magna, malos perdat, bonos servet.

Psalmus cantici.

1. In die sabbati.

2. Bonum est confiteri Domino, et psal-lere nomini tuo Altissime,

3. ad annuntiadum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem,

4. in decachordo, psalterio, cum cantico, in cithara.

5. Quia delectasti me, Domine, in fa-citura tua, et in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quam magnifica sunt opera tua Domine! nimis profundae factae sunt cogitationes tue.

7. Vir insipiens non cognoscet, et stu-tus non intelliget haec,

8. cum exorti fuerint peccatores sicut foenum, et apparuerint omnes, qui ope-rantur iniquitatem, ut intreant in saeculum saeculi.

9. Tu autem Altissimus in aeternum Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt, et dispergentur omnes, qui operantur ini-quitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, et scutus mea in misericordia uberi.

12. Et despexit oculus meus inimicos meos, et in insurgentibus in me malignan-tibus audiet auris mea.

13. Justus ut palma florebit; sicut cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi; et bene patientes erunt,

16. ut annuntient,
quoniam rectus Dominus Dens noster,
et non est iniqüitas in eo.

PSALMUS XCII.

Dei praestantiam et legem extollit.

Laus cantici ipsi David in die ante sabba-tum, quando fundata est terra.

1. Dominus regnavit, decorem iudicatus est; iudicatus est Dominus fortitudinem, et praecluxit se;
etenim firmavit orbem terrae, qui non commovebitur.

2. Parata sedes tua ex tune; a saeculo tu es.

3. Elevaverunt flumina Domine, eleva-verunt flumina vocem suam.

Elevaverunt flumina fluctus suos

4. a vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.

5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis; dominum tuam decet sanctitudo, Domiae, in longitudinem dierum.

PSALMUS XCIII.

*Precatur, ut superbos et impios puniat.
Et id sibi Deique populo promittit.*

Psalmus ipsi David.

Quarta sabbati,

1. Deus ultionum Dominus, Deus ultimo-libre egit.

2. Exaltare, qui judicas terram; redde retributionem superbis.

3. Usquequo peccatores Domine, usque-quo peccatores gloriabuntur,

4. effabuntur, et loquentur iniqüitatem, loquentur omnes, qui operantur ini-justiam?

5. Populum tuum, Domine, humiliaverunt, et haereditatem tuam vexaverunt.

6. Viduam et advenam interfecerunt, et pupilos occiderunt.

7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.

8. Intelligite insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite.

9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui fixit oculum, non considerat?

10. Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam?

11. Dominus seit cogitationes hominum, quoniam vanas sunt.

12. Beatus homo, quem tu erudieris Domine, et de lege tua docueris eum.

13. Ut mitiges ei a diebus malis, donec fodiat peccatori sovea.

14. Quia non repellat Dominus plebem suam, et haereditatem suam non derelinquet,

15. quadusque justitia convertatur in judicium, et qui juxta illam omnes, qui recte sunt corde.

16. Quis consurget mihi adversus ma-lignantem? aut quis stabit mecum adver-sus operantes iniqüitatem?

17. Nisi quia Dominus adjuvit me, pa-lominus habasset in inferno anima mea.

18. Si dicebam: Motus est pes meus. misericordia tua, Domine, adjuvabat me.

19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuae lac-tificaverunt animam meam.

20. Numquid adhaeret tibi sedes iniqui-tatis, qui singis laborem in praecepto?

21. Captabant in animam justi, et san-guinem innocentem condemnabant.

22. Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adjutorium spei meae.

23. Et reddet illis iniqüitatem ipsorum, et in malitia eorum disperdet eos; disper-det illos Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIV.

Hortatur, ut Christum Deum et regem colant, eique parent tum ob antiqua creationis beneficia, tum ob ipsius in-carnationem, ne, ut patres ex Aegypto egressi, sibi introitio ad requiem praeculduant. (Hebr. 3. et 4.)

Laus cantici ipsi David.

1. Venite, exultemus Domino, jubile-mus Deo salutari nostro.

2. Praeoccupemus faciem ejus in con-fessione, et in psalmis jubilemus ei.

3. Quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos.

4. Quia in manu ejus sunt omnes fines terrae, et altitudines montium ipsius sunt.

5. Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud, et siccam manus ejus formave-rint.

6. Venite, adoremus, et procidamus, et ploremus ante Dominum, qui fecit nos.

7. Quia ipse est Dominus Deus noster, et nos populus pascuae ejus, et oves manus ejus.

8. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, (Hebr. 3, 7. et 4, 7.)

9. sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, et vide-runt opera mea.

10. Quadragesima annis offensus fu-geerationi illi, et dixi: Semper hi errant corde. (Num. 14, 34.)

11. Et isti non cognoverunt vias meas,
ut juravi in ira mea: Si introibunt in re-
quiem meam. (*Hebr. 4, 3.*)

PSALMUS XCV.

Omnia incitat ad Christum Dominum extollendum, qui sit homines ex aequo judicaturus.

Canticum ipsi David,

1. quando domus aedificabatur post capti-
vitatem. (*I. Par. 15.*)

Cantate Domino canticum novum; can-
tate Domino omnis terra.

2. Cautate Domino, et benedicite no-
mini ejus, annuntiate de die in diem sa-
lutare ejus.

3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus,
in omnibus populis mirabilis ejus.

4. Quoniam magnus Dominus, et lauda-
bilis nomen, terribilis est super omnes deos.

5. Quoniam omnes dei gentium daemo-
nia; Dominus autem caelos fecit.

6. Confessio et pulchritudo in conspectu
ejus, sanctimonia, et magnificientia in san-
ctificatione ejus.

7. Aferreto Domino patriae gentium, af-
ferte Domino gloriam et honorem;

8. aferreto Domino gloriam nomini ejus.

Tollite hostias, et iutroite in atria ejus;

9. adorate Dominum in atrio sancto ejus.

Commoveatur a facie ejus universa terra;

10. dicite in gentibus, quia Dominus regnavit.

Eteum correxit orbem terrae, qui non
commovebitur; judicabit populos in acqui-
tate.

11. Laetentur coeli, et exultet terra;
commoveatur mare, et plenitudo ejus;

12. gaudebunt campi, et omnia, quae
in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna silvarum

13. a facie Domini, quia venit, quo-
niam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrae in aequitate, et
populos in veritate sua.

PSALMUS XCVI.

*Homines et angelos invitati ad Christum Dominum adorandum, qui sit extremo suo adventu idololatras pudore affec-
turus, bonisque lucem ullaturus.* (*Hebr. 1.*)

1. Huic David,
quaundo terra ejus restituta est.

Dominus regnavit; exultet terra, lae-
tetur insulae multiae.

2. Nubes et caligo in circuitu ejus; ju-
stitia et iudicium correctio sedis ejus.

3. Ignis ante ipsum praecedet, et in-
flammabit in circuitu inimicos ejus.

4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terrae;
vidit, et commota est terra.

5. Montes sicut cera fluxerunt a facie
Domini; a facie Domini omnis terra.

6. Annuntiaverunt coeli justitiam ejus;
et viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. Confundantur omnes, qui adorant

sculptilia, et qui gloriabantur in simulacris suis. (*Exod. 20, 4. Lev. 26, 1. Deut. 5, 8.*)

Adorate eum omnes angeli ejus; (*Hebr. 1, 6.*)

8. audivit, et laetata est Sion.

Et exultaverunt filiae Judae propter ju-
dicia tua Domine.

9. Quoniam tu, Dominus, Altissimus su-
per omnem terram; nimis exaltatus es
super omnes deos.

10. Qui diligitis Dominum, odite ma-
lum; custodit Dominus animas sanctorum
suorum, de manu peccatoris liberabit eos.
(*Amos 5, 15. Rom. 12, 9.*)

11. Lux orta est justo, et rectis corde
laetitia.

12. Laetamini, justi, in Domino, et con-
fitemini memoriae sanctificationis ejus.

PSALMUS XCVII.

*Inicit ad Deum celebrandum, qui sit
Christum omnibus exhibitus, et per
eum orbem judicaturus.*

1. Psalmus ipsi David.

Cautate Domino canticum novum, quia
mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, et brachium
sanctum ejus.

2. Notum fecit Dominus salutare suum;
in conspectu gentium revelavit justitiam suam.
(*Isai. 52, 10. et 63, 8. Luc. 3, 6.*)

3. Recordatus est misericordiae suae, et
veritatis suae domui Israël.

Viderunt omnes termini terrae salutare
Dei nostri.

4. Jubilate Deo omnis terra, cantate,
et exultate, et psallite.

5. Psallite Domino in cithara, in cithara
et voce psalmi,

6. in tubis ductilibus, et voce tubae
corneac.

Jubilate in conspectu regis Domini;

7. moveatur mare et plenitudo ejus, or-
bis terrarum, et qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu, simul mon-
tes exultabunt

9. a conspectu Domini, quoniam venit
judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitia, et
populos in aequitate.

PSALMUS XCVIII.

*Christum ut Dominum celebrat, et ad
eum invocandum, ejusque vestigia ado-
randum inducit exemplum Moysis, Aaro-
nis, Samuelis.*

1. Psalmus ipsi David.

Dominus regnavit, irascantur populi;
qui sedet super Cherubim, moveatur terra.

2. Dominus in Sion magius, et excelsus
super omnes populos.

3. Constaentur nomini tuo magno, quo-
niam terrible, et sanctum est,

4. et honor regis iudicium diligit.

Tu parasti directiones; iudicium et ju-
stitiam in Jacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorare scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.

6. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus;

invocabant Dominum, et ipse exaudiens eos;

7. in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, et praecipuum, quod dedit illis.

8. Domine Deus noster, tu exaudiens eos; Deus, tu propitiis fuisti eis, et ulciscens in omnes adiventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorare in monte sancto ejus, quoniam sanctus Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIX.

Ad Dei laudes et cultum omnes cohor-tatur.

1. Psalmus in confessione.

2. Jubilate Deo omnis terra; servite Domino in laetitia.

Introite in conspectu ejus in exultatione.

3. Scitote, quoniam Dominus ipse est Deus; ipse fecit nos, et non ipsi nos.

Populus ejus, et oves pascuae ejus,

4. introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis; confitemini illi.

Laudate nomen ejus,

5. quoniam suavis est Dominus, in aeternum misericordia ejus, et usque in generationem et generationem veritas ejus.

PSALMUS C.

Probæ suaæ anteactæ vitae rationem

Deo proponit, ejus extollens gratiam.

Juxta Hebreos, qui haec exponunt

in futuro, se recte victurum rovet.

Congruit Christo.

1. Psalmus ipsi David.

Misericordiam, et judicium cantabo tibi Domine;

psallam,

2. et intelligam in via immaculata, quando venies ad me.

Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meae.

3. Nou proponebam ante oculos meos rem injustam; facientes prævaricationes odivi.

Non adhaesit mihi

4. cor pravum; declinantem a me malignum non cognoscetam.

5. Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebat.

Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam.

6. Oculi mei ad fideles terrae, ut sedent mecum; ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

7. Non habitat in medio domus meae, qui facit superbiam; qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

8. In matutino interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

PSALMUS CI.

Valde moestus orat Christum, terrae coelique fundatorem, ut Sionis miseretur, ex eaque aedificet Ecclesiam, in quam populi et reges ad Deum cotendum convenient.

1. Oratio pauperis, cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam.

2. Domine, exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam a me; in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacunque die invocavero te, veloci-ter exaudi me,

4. quia defecerunt sicut fumus dies mei, et ossa mea sicut crenum aruerunt.

5. Percussus sum ut foenum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.

6. A voce gemitus mei adhaesitos meum carnem meam.

7. Similis factus sum pellicano solitudinis; factus sum sicut nycticorax in domi-tilio.

8. Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.

9. Tota die reprobarunt mihi intimi- mei, et qui laudabant me, adversum me jurabant.

10. Quia cinerem tamquam panem man-ducabam, et potum meum cum fetu miscebam,

11. a facie irae et indignationis tuae; quia elevans allististi me.

12. Dies meis sicut umbra declinaverunt; et ego sicut foenum arui.

13. Tu autem, Domine, in aeternum permanes, et memoriale tuum in genera-tionem et generationem.

14. Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.

15. Quoniam placuerunt servis tuis la-pides ejus, et terrae ejus miserebuntur.

16. Et timebunt gentes nomen tuum Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam.

17. Quia aedificavit Dominus Sion, et videbitur in gloria sua.

18. Respxit in orationem humilium, et non sprevit precem eorum.

19. Scribantur haec in generatione altera; et populus, qui creabitur, laudabit Dominum,

20. quia prospexit de excelso sancto suo; Dominus de coelo in terram aspexit,

21. ut audiret gemitus competitorum, ut solveret filios interemtorum;

22. ut annuntient in Sion nomen Domini, et laudem ejus in Jerusalem,

23. in conveniendo populos in unum, et reges, ut serviant Domino.

24. Respondit ei in via virtutis suea: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

25. Ne revokes me in dimidio dierum meorum; in generationem et genera-tionem anni tui.

26. Initio tu, Domine, terram fundasti; et opera manum tuarum sunt coeli.

27. Ipsi peribunt, tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, et mutantur;

28. tu autem idem ipse es, et anni tui non deficiunt.

29. Filii servorum tuorum habitabunt; et semen eorum in saceulum dirigetur.

PSALMUS CII.

Se, angelos, et omnia excitat ad innutribitiam Dei beneficia praedicandum.

1. Ipsi David.

Benedic, anima mea, Domino, et omnia, quae intra me sunt, nomini sancto ejus.

2. Benedic, anima mea, Domino, et noli obliisci omnes retributiones ejus.

3. Qui propitiatur omnibus iniuriantibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.

4. Qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia et miserationibus.

5. Qui replet in bonis desiderium tuum; renovabit ut aquilae juventus tua.

6. Faciens misericordias Dominus, et judicium omnibus injuriarum patientibus.

7. Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israël voluntates suas.

8. Miserator, et misericors Dominus, longanimis, et multum misericors. (*Num. 11, 18.*)

9. Non in perpetuum irascetur, neque in aeternum communabatur.

10. Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniurias nostras retrubuit nobis.

11. Quoniam secundum altitudinem coeli a terra corroboravit misericordiam suam super timentes se.

12. Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniurias nostras.

13. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se,

14. quoniam ipse cognovit figuratum nostrum.

Recordatus est, quoniam pulvis sumus;

15. homo, sicut foenum dies ejus, tamquam flos agri sic effloreat.

16. Quoniam spiritus pertransibit in illo, et non subsistet, et non cognoscet amplius locum suum.

17. Misericordia autem Domini ab aeterno, et usque in aeternum super timentes eum.

Et justitia illius in filios filiorum.

18. his, qui servant testamentum ejus, et inmemores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

19. Dominus in coelo paravit sedem suam; et regnum ipsius omnibus dominabitur.

20. Benedicite Domino omnes angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

21. Beuedicite Domino omnes virtutes

ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

22. Benedicite Domino omnia opera ejus; in omni loco dominationis ejus benedic, anima mea, Domino.

PSALMUS CIII.

Deum ab opificio et providentia celebrat.

1. Ipsi David.

Benedic, anima mea, Domino; Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.

Confessionem, et decorum induisti,

2. amictus lumine sicut vestimento, extende coelum sicut pellem;

3. qui tegis aquis superiora ejus;

qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum;

4. qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem; (*Hebr. 1,7.*)

5. qui fundasti terram super stabilitatem suam; non inclinabitur in saeculum saeculi.

6. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus; super montes stabunt aquae.

7. Ab increpatione tua fugient; a voce tuotrui tui formidabunt.

8. Ascendent montes, et descendunt campi in locum, quem fundasti eis.

9. Terminum posuisti, quem non transgredierunt; neque convertentur operire terram.

10. Qui emittis fontes in convallis; inter medium montium pertransibunt aquae.

11. Portabunt omnes bestiae agri; expectabunt onagri in siti sua.

12. Super ea volucres coeli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans moutes de superioribus suis; de fructu operum tuorum satiabitur terra,

14. producens foenum jumentis, et herbam servituti hominum,

ut educas pauem de terra,

15. et vinum laetificet cor hominis,

ut exhalaret faciem in oleo, et panis cor hominis confirmet.

16. Saturabunt ligna campi, et cedri Libani, quas plantavit;

17. illuc passeris nidificabunt.

Herodii domus dux est eorum;

18. montes excelsi cervis; petra refugium herinaciis.

19. Fecit lunam in tempora; sol cognovit occasum suum.

20. Posuit tenebras, et facta est nox; in ipsa pertransibunt omnes bestiae silvae,

21. catuli leonum rugientes, ut rapiant,

et quaerant a Deo escam sibi.

22. Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur.

23. Exhibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum.

24. Quam magnifica sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti; impleta est terra possessione tua.

25. Hoc mare magnum, et spatiosum manus; illuc reptilia, quorum non est numerus,

animalia pusilla cum magnis;

26. illuc uaves pertrausibunt.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei;

27. omnia a te expectant, ut des illis escan in tempore.

28. Dante te illis, colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29. Avertente autem te faciem, turbabuntur; auferes spiritum eorum, et deficiens, et in pulvrem suum revertentur.

30. Emittes spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terrae.

31. Sit gloria Domini in sacculum; laetabitur Dominus in operibus suis.

32. Qui respicit terram, et facit eam tremere; qui tangit montes, et sumigant.

33. Cantabo Domino in vita mea, psalmam Deo meo, quondam suum. (*Infr. 145, 2.*)

34. Jucundum sit ei eloquium meum; ego vero delectabor in Domino.

35. Deficient peccatores a terra, et iniqui ita, ut non sint; benedic, anima mea, Domino.

PSALMUS CIV.

Ad Deum laudandum vocat, qui Israëlitas multis bonis afficerit, conservaverit, et in terram promissam perduxerit.

Alleluia. (*I. Par. 16, 8.*)

1. Confitemini Domino, et invocate nomen ejus, annuntiate inter gentes opera ejus. (*I. Par. 16, 8. I. 12, 4.*)

2. Cantate ei, et psallite ei; narrate omnia mirabilia ejus.

3. Laudamini in nomine sancto ejus; laetetur cor quaerentium Dominum.

4. Quaerite Dominum, et confirmamini; quaerite faciem ejus semper.

5. Memeutote mirabilium ejus, quae fecit; prodigia ejus, et judicia oris ejus.

6. Semen Abraham servi ejus; filii Jacob electi ejus.

7. Ipse Dominus Deus noster; in universa terra judicia ejus.

8. Memor fuit in saeculum testamenti sui, verbi, quod mandavit in mille generationes,

9. quod disposuit ad Abraham, et iuramenti sui ad Isaac. (*Gen. 22, 16.*)

10. Et statuit illud Jacob in praceptum, et Israël in testamentum aeternum,

11. dicens: Tibi dabo terram Chanaan funiculum haereditatis vestrae.

12. Cum essent numero brevi, paucissimi et incolae ejus,

13. et pertransierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum,

14. non reliquit hominem nocere eis, et corripuit pro eis reges.

15. Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. (*II. Reg. 1, 14. I. Par. 16, 22.*)

16. Et vocavit famam super terram, et omne firmamentum panis contrivit.

17. Misit ante eos virum; in servum venumdatus est Joseph. (*Gen. 37, 36.*)

18. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus; ferrum pertransiit animam ejus, (*Gen. 39, 20.*)

19. donec veniret verbum ejus.

Eloquium Domini tuflaminavit eum;

20. misit rex, et solvit eum; princeps populorum, et dimisit eum. (*Gen. 14, 11.*)

21. Constituit eum dominum domus sue, et principem omnis possessionis suae,

22. ut erudiret principes ejus sicut se metipsnum, etsenejus prudentiam doceret.

23. Et intravit Israël in Aegyptum, et Jacob accola fuit in terra Cham. (*Gen. 46, 6.*)

24. Et auxit populum suum vehementer, et firmavit eum super inimicos ejus. (*Exod. 1, 7. Act. 7, 17.*)

25. Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus.

26. Misit Moysen servum suum, Aaron, quem elegit ipsum. (*Exod. 3, 10. et 4, 29.*)

27. Posuit in eis verba signorum suorum et prodigiiorum in terra Cham. (*Exod. 7, 10.*)

28. Misit tenebras, et obscuravit, et non exacerbavit sermones suos. (*Exod. 10, 21.*)

29. Convertit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum. (*Exod. 7, 20.*)

30. Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum. (*Exod. 8, 6.*)

31. Dixit, et venit coenouria, et cineses in omnibus finibus eorum. (*Exod. 8, 16. et 21.*)

32. Posuit pluvias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum, et siccneas eorum; et contrivit lignum suum eorum.

34. Dixit, et venit locusta, et bruchus, cuius non erat numerus; (*Exod. 10, 12.*)

35. et comedit omne foenum in terra eorum, et comedit omnem fructum terrae eorum.

36. Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum. (*Exod. 12, 29.*)

37. Et eduxit eos cum argento et auro; et non erat in tribibus eorum infirmus. (*Exod. 12, 35.*)

38. Laetata est Aegyptus in profectio ne eorum, quia incubuit timor eorum super eos.

39. Expandit nubem in protectionem eorum, et ignem, ut inceret eis per noctem. (*Exod. 13, 21. Ps. 77, 14. I. Cor. 10, 1.*)

40. Petierunt, et venit coturnix; et pane coeli saturavit eos. (*Exod. 16, 13.*)

41. Dirupit petram, et fluxerunt aquae; abierunt in sicco flumina, (*Num. 20, 11.*)

42. quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. (*Gen. 17, 7.*)

43. Et eduxit populum suum in exultatione, et electos suos in laetitia.

44. Et dedit illis regiones gentium; et labores populorum possederunt,

45. ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant.

PSALMUS CV.

*Captivi Deo peccata sua majorumque
snorum confitentur, et veniam salu-
temque poscunt.*

Alleluia. (Judith 13, 21.)

1. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus. (*Judith 13, 21.*)

2. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus? (*Ecli. 43, 35.*)

3. Beati, qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in omni tempore.

4. Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui; visita nos in salutari tuo;

5. ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad laetandum in laetitia gentis tuae, ut lauderis cum haereditate tua.

6. Peccavimus cum patribus nostris, inuste egimus, iniuriam fecimus. (*Judith 7, 19.*)

7. Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis misericordiae tiae.

Et irritaverunt ascendentes in mare, mare rubrum.

8. Et salvavit eos propter nomen suum, ut notam faceret potentiam suam.

9. Et increpuit mare rubrum, et excitatum est; et deduxit eos in abyssis sicut in deserto. (*Exod. 14, 21.*)

10. Et salvavit eos de manu odientium, et redemit eos de manu iniurici.

11. Et opernit aqua tribulantes eos; unus ex eis non remansit. (*Exod. 14, 27.*)

12. Et crediderunt verbis ejus, et laudaverunt laudem ejus.

13. Cito fecerunt, obliiti sunt operum ejus, et non sustinuerunt consilium ejus.

14. Et concupierunt concupiscentiam in deserto, et teutaverunt Deum in iniquoso. (*Exod. 17, 2.*)

15. Et dedit eis petitionem ipsorum, et misit saturitatem in animas eorum. (*Num. 11, 13.*)

16. Et irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.

17. Aperta est terra, et deglutivit Danan, et operuit super congregationem Abiron. (*Num. 16, 32.*)

18. Et exarsit ignis in synagoga eorum; flamma combusso peccatores.

19. Et fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt sculptile. (*Exod. 32, 4.*)

20. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis foenum.

21. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Aegypto,

22. mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

23. Et dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus, (*Exod. 32, 10.*)

ut averteret iram ejus, ne disperderet eos;

24. et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Nou crediderunt verbo ejus,

25. et murmuraverunt in tabernaculis suis; non exaudierunt vocem Domini.

26. Et elevavit manum suam super eos, ut prosterueret eos in deserto, (*Num. 14, 32.*)

27. et ut dejiceret semen eorum in nationibus, et dispergeret eos in regionibus.

28. Et initiati sunt Beclphegor, et comedenter sacrificia mortuorum.

29. Et irritaverunt eum in adinventiobibus suis; et multiplicata est in eis ruina.

30. Et stetit Phinees, et placavit; et cessavit quassatio. (*Num. 25, 7.*)

31. Et reputatio est ei in justitiam, in generationem et generationem usque in sempiternum.

32. Et irritaverant eum ad aquas contradictionis; et vexatus est Moyses propter eos, (*Num. 20, 10.*)

33. quia exacerbaverunt spiritum ejus. Et distinxit in labiis suis;

34. non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

35. Et commissi sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum,

36. et servierunt sculptilibus eorum, et factum est illis in scandalum.

37. Et immolaverunt filios suos et filias suas daemoniis.

38. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chabaan.

Et infecta est terra in sanguinibus,

39. et contaminata est in operibus eorum, et fornicati sunt in adinventiobibus suis.

40. Et iratus est furore Dominus in populum suum, et abominatus est haereditatem suam.

41. Et tradidit eos in manus gentium; et dominati sunt eorum, qui oderunt eos.

42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt sub manibus eorum;

43. saepè liberavit eos.

Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo, et humiliati sunt in iniquitatibus suis.

44. Et vidit, cum tribularentur, et audiuit orationem eorum.

45. Et memor fuit testamenti sui, et poenituit eum secundum multitudinem misericordiae sue. (*Deut. 30, 1.*)

46. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui cesperant eos.

47. Salvos nos fac Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus,

ut confiteamur nomini sancto tuo, et gloriemur in laude tua.

48. Benedictus Dominus Deus Israël a saeculo et usque in saeculum; et dicet omnis populus: Fiat, fiat.

PSALMUS CVI.

Deum laudandum, qui ex itinerum errore, carcere, morbo, navigantium discriminibus, denique periculis omnibus se invocantes liberet, et bonis cumulet.

Alleluia. (*Judith 13, 21.*)

1. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus.

2. Dicant, qui redemti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici, et de re-gioibus congregavit eos,

3. a solis ortu, et occasu, ab aquilone, et mari.

4. Erraverunt in solitudine in inaquoso, viam civitatis habitaculi non invenerunt,

5. esurientes, et sitiens; anima eorum in ipsis defecit.

6. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus eorum eripuit eos.

7. Et deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis.

8. Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

9. Quia satiavit animam inanem, et animam esurientem satiavit bonis;

10. sedentes in tenebris, et umbra mortis, vincitos in mendicitate, et ferro,

11. quin exercerhaverunt eloquia Dei, et consilium Altissimi irritaverunt.

12. Et humiliatum est in laboribus cor eorum; infirmati sunt, nec fuit, qui adju-varet.

13. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus corum liberavit eos.

14. Et eduxit eos de tenebris, et umbra mortis, et vincula corum disrupti.

15. Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

16. Quia contrivit portas aeras, et vectes ferreas confregit.

17. Suscepit eos de via iniquitatis eorum; propter iunstias enim suas humiliati sunt.

18. Omnem escam abominata est anima eorum, et appropinquaverunt usque ad por-tas mortis.

19. Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur, et de necessitatibus corum liberavit eos.

20. Misit verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum.

21. Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

22. Et sacrificant sacrificium laudis, et annuntiant opera ejus in exultatione.

23. Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis,

24. ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo.

25. Dixit, et stetit spiritus procellae, et exaltati sunt fluctus ejus.

26. Ascendunt usque ad coelos, et de-scendunt usque ad abyssos; anima eorum in malis tabescet.

27. Turbati sunt, et moti sunt sicut

ebrius; et omnis sapientia eorum devo-rata est.

28. Et clamaverunt ad Dominum, eum tribularentur, et de necessitatibus eorum eduxit eos.

29. Et statuit procellam ejus in auram, et siluernus fluctus ejus.

30. Et laetati sunt, quia siluerunt; et deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31. Confiteantur Domino misericordiae ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

32. Et exalteat eum in ecclesia plebis, et in cathedra seniorum laudeat eum.

33. Posuit flumina in desertum, et exi-tus aquarum in situ;

34. terram fructiferam in salsuginem, a malitia inhabitantium in ea.

35. Posuit desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum.

36. Et collocavit illic esurientes; et constituerunt civitatem habitationis.

37. Et seminaverunt agros, et planta-verunt vineas, et fecerunt fructum nati-vitatis.

38. Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis; et jumenta eorum non miroravit.

39. Et pauci facti sunt, et vexati sunt a tribulatione malorum, et dolore.

40. Effusa est contentio super principes; et errare fecit eos in iuvio, et non in via.

41. Et adjuvit pauperem de inopia, et posit sicut oves familias.

42. Videbunt recti, et laetabuntur; et omnis iniquitas oppilabit os suum. (*Num. 22, 19.*)

43. Quis sapiens et custodiet hacc, et intelliget misericordias Domini?

PSALMUS CVII.

Ecclesia precatur Deum sibi prosperum contra Moabitas, Palaestinos, Idumeos (id est Mahometanos). Psalmus est propheticus.

1. Canticum Psalmi ipsi David.

(*Supr. 56, 8.*)

2. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo, et psallam in gloria mea.

3. Exurge gloria mea, exurge psalte-rium, et cithara; exurgam diluculo.

4. Confitebor tibi in populis Domine, et psallam tibi in nationibus.

5. Quia magna est super coelos miseri-cordia tua, et usque ad nubes veritas tua.

6. Exaltare super coelos Deus, et super omnem terram gloria tua,

7. ut libereunt dilecti tui.

Salvum fac dextera tua, et exaudi me;

8. Deus locutus est in sancto suo:

Exultabo, et dividam Sichiman, et con-

vallem tabernaculorum dimetiar.

9. Meus est Galaad, et meus est Manas-ses, et Ephraim susceptio capitis mei.

Juda rex meus,

10. Moab leches spei meae.

In Idumaeam extendam calceamentum meum; mihi alienigenae amici facti sunt.

11. Quis deducet me in civitatem mu-

nitam? quis deducet me usque in Idumaeam?

12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos, et non exhibis, Deus, in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem, et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

PSALMUS CVIII.

Judee proditori ceterisque malevolis dignas poenas, sibi salutem Christus precatur. (Act. 1.)

1. In finem Psalmus David.

2. Deus, laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, et os dolosi super me aperatum est.

3. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo, ut me diligenter, detrahebant mihi; ego autem orabam.

5. Et posuerunt adversum me mala probonis, et odium pro dilectione mea.

6. Constitue super eum peccatorem; et diabolus stet a dextris ejus.

7. Cum judicatur, exeat condemnatus; et oratio ejus fiat in peccatum.

8. Fiant dies ejus pauci; et episcopatum ejus accipiat alter.

9. Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.

10. Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent; et ejiciantur de habitacionibus suis.

11. Scrutetur foenerator omuem substantiam ejus; et diripiunt alieni labores ejus.

12. Non sit illi adjutor, nec sit, qui miseretur pupillis ejus.

13. Fiant nati ejus in inferitum; in generatione una deleatur nomen ejus.

14. In memoriam rodent iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, et peccatum-matri ejus non deletur.

15. Fiant contra Dominum semper, et dispercat de terra memoria eorum,

16. pro eo, quod non est recordatus facere misericordiam.

17. Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare.

18. Et dilexit maledictionem, et veniet ei; et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, et intravit sicut aqua in interiora ejus, et sicut oleum in ossibus ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur, et sicut zona, qua semper praecucigitur.

20. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, et qui loquuntur mala adversus animam meam.

21. Et tu Domine, Domine, fac necum propter nomen tuum, quia suavis est misericordia tua.

Liber me,

22. quia egcnus, et pauper ego sum; et cor meum conturbatum est intra me.

23. Sicut umbra, cum declinat, ablatus sum, et excussum sum sicut locustae.

24. Genua mea infirmata sunt a jejunio, et caro mea immutata est propter olem.

25. Et ego factus sum opprobrium illis; viderunt me, et moverunt capita sua.

26. Aduja me Domine Deus mens, salvum me fac secundum misericordiam tuam.

27. Et sciant, quia manus tua haec, et tu, Domine, fecisti eam.

28. Maledicent illi, et tu benedes; qui insurgunt in me, confundantur; servus autem tuus lactabitur.

29. Indignantur, qui detrahunt mihi pudore, et operantur sicut diploide confusione sua.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo, et in medio multorum laudabo eum.

31. Quia astitit a dextris pauperis, ut salvam faceret a persecutibns auimam meam.

PSALMUS CIX.

Christum ad Patris dexteram sessurum, regnum a Judaea auspicaturum, sacerdotio Melchisedech perpetuo funeturum, toto orbe victorem dominaturum.

1. Psalmus David.

Dixit Dominus Dominu meo: Sede a dextris meis,

douec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. (*Matth. 22, 44. I. Cor. 15, 25. Hebr. 1, 13. et 10, 13.*)

2. Virgam virtutis tuae emitte Dominus ex Sion; dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum; ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, et non poenitebit eum: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. (*Joann. 12, 24. Hebr. 5, 6. et 7, 17.*)

5. Dominus a dextris tuis confregit in die irae suea reges.

6. Judicabit in nationibus, implebit rinas, conquassabit capita in terra multorum.

7. De torrente in via bibet; propterea exaltabit caput.

PSALMUS CX.

Dominum laudat, qui tot beneficia in Ecclesiam contulerit.

Alleluia.

1. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in consilio justorum, et congregatione.

2. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus.

3. Confessio et magnificientia opus ejus, et justitia ejus manet in saeculum saeculi.

4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus;

5. escam dedit timeutibus se.

Memor erit in saeculum testamenti sui;

6. virtutem operum suorum annuntiabit populo suo,

7. ut det illis haereditatem gentium; opera mannum ejus veritas et iudicium.

8. Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in saeculum saeculi, facta in veritate et aquitate.

9. Redemptionem misit populo suo; mandavit in aeternum testamentum suum.

Sanctum et terribile nomen ejus; initium sapientiae timor Domini. (*Prov. 1, 7. et 9, 17. Eccli. 1, 16.*)

Intellectus bonus omnibus facientibus eum; laudatio ejus manet in saeculum saeculi.

PSALMUS CXI.

Religiosos et beneficos esse beatos, peccatores perituros.

Alleluia, reversalis Aggai et Zacharine.

1. Beatus vir, qui timet Dominum; in mandatis ejus volet nimis.

2. Potens in terra erit semen ejus; generatio rectorum benedictetur.

3. Gloria et divitiae in domo ejus, et justitia ejus manet in saeculum saeculi.

4. Exortum est in tenebris lumen rectis; misericors, et miserator, et justus.

5. Jucundus homo, qui miseretur et commodat; disponet sermones suos in iudicio,

6. quia in aeternum non commovebitur.

7. In memoria aeterna erit justus; ab auditione mala non timebit.

Paratum cor ejus sperare in Domino;

8. confirmatum est cor ejus, non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.

9. Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in saeculum saeculi; cornu ejus exultabit in gloria.

10. Peccator videbit, et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet; desiderium peccatorum peribit.

PSALMUS CXII.

Deum laudandum, qui excelsus imam curet.

Alleluia.

1. Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini.

2. Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in saeculum.

3. A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini. (*Malach. 1, 11.*)

4. Excelsus super omnes gentes Dominus, et super coelos gloria ejus.

5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat,

6. et humilia respicit in coelo et in terra,

7. suscitans a terra inopem, et de stercore erigens pauperem,

8. ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui,

9. qui habitate facit sterilem in domo matrem filiorum laetantem?

PSALMUS CXIII.

Recolit Dei miracula, Israelem de Aegypto educentis. Deinde eum precatur, ut suam gloriam asserat, quod eele-rarum gentium dei simulacra sint vana, ipse vero sit omnis generis pio-rum praesidium. Apud Hebreos in duos scinditur.

Alleluia.

1. In exitu Israël de Aegypto, domus Jacob de populo barbaro, (*Exod. 13, 3.*)

2. facta est Iudea sanctificatio ejus, Israël potestas ejus.

3. Mare vidit, et fugit; Jordanis con-versus est retrorsum.

4. Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium.

5. Quid est tibi mare, quod fugisti, et tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?

6. montes, exultasti sicut arietes, et colles sicut agni ovium?

7. A facie Domini mota est terra, a facie Dei Jacob.

8. Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum.

1. Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam

2. super misericordia tua, et veritate tua, nequando dicant gentes: Ubi est Deus eorum?

3. Deus autem noster in coelo; omnia, quaecunque voluit, fecit.

4. Simulacula gentium argentum et aurum, opera manuum hominum. (*Isfr. 13, 15.*)

5. Os habent, et non loquentur; oculos habent, et non videbunt. (*Sap. 15, 15.*)

6. Aures habent, et non audient; narres habent, et non odorabunt.

7. Manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt; non clamabunt in gutture suo.

8. Similes illis siant, qui faciunt ea, et omnes, qui confidunt in eis.

9. Dominus Israël speravit in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.

10. Dominus Aaron speravit in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.

11. Qui timent Dominum, speraverunt in Domino; adjutor eorum et protector eorum est.

12. Dominus memor fuit nostri, et benedixit nobis;

benedixit domui Israël, benedixit domui Aaron.

13. Benedixit omnibus, qui timent Domini, pusillis cum majoribus.

14. Adjiciat Dominus super vos, super vos, et super filios vestros.

15. Benedicti vos a Domino, qui fecit coelum et terram.

16. Coelum coeli Domino; terram autem dedit filiis hominum.

17. Non mortui landabunt te Domine, neque omnes, qui descendunt in infernum. (*Burach 2, 17.*)

18. Sed nos, qui vivimus, benedicimus Domino ex hoc nunc et usque in saeculum.

PSALMUS CXIV.

Orat simul et gratias agit, quod fuerit magno e periculo eruptus. Christo congruit.

Alleluia.

1. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meae.
2. Quia inclinavit aurem suam mihi, et in diebus meis invocabo.
3. Circumdederunt me dolores mortis, et pericula inferni invenerunt me.
- Tribulationem et dolorem inveni,
4. et nomen Domini invocavi.
- O Domine, libera animam meam;
5. misericors Dominus, et justus, et Deus noster miseretur.
6. Custodiens parvulos Dominus; humiliatus sum, et liberavit me.
7. Convertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi;
8. quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a Iapsu.
9. Placebo Domino in regione vivorum.

PSALMUS CXV.

Pergit gratias agere Deo, a quo fuerat liberatus. Nam hic Psalmus in Hebreis pars est altera superioris.

Alleluia.

10. Credidi, propter quod locutus sum; ego autem humiliatus sum nimis. (*II. Cor. 4, 13.*)
11. Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax. (*Rom. 3, 4.*)
12. Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi?
13. Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.
14. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus;
15. pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.
16. O Domine, quia ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillae tuae. Dirupisti vincula mea;
17. tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen Domini invocabo.
18. Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus;
19. in atrio domus Domini, in medio tui Jerusalem.

PSALMUS CXVI.

Invitat omnes gentes ad Deum collaudandum ob Christum exhibitum. (Rom. 15.)

Alleluia.

1. Laudate Dominum omnes gentes, laudate cum omnes populi, (*Rom. 15, 11.*)
2. quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini maneat in aeternum. (*Joann. 12, 34.*)

PSALMUS CXVII.

Gratias agit Ecclesia, quod post tot rerum discrimina salutem et Christum sit consecuta. (Matth. 11. et 22.)

Alleluia.

1. Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus.
2. Dicat nunc Israël: Quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia ejus.
3. Dicat nunc domus Aaron: Quoniam in saeculum misericordia ejus.
4. Dicant nunc, qui timent Dominum: Quoniam in saeculum misericordia ejus.
5. De tribulatione invocavi Dominum, et exaudiuit me in latitudine Dominus.
6. Dominus mihi adjutor; non timebo, quid faciat mihi homo.
7. Dominus mihi adjutor, et ego despiciam inimicos meos. (*Hebr. 13, 6.*)
8. Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine;
9. bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus.
10. Omnes geutes circuierunt me; et in nomine Domini quia ulti sum in eos.
11. Circundantes circumdederunt me; et in nomine Domini quia ulti sum in eos.
12. Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in spinis; et in nomine Domini quia ulti sum in eos.
13. Impulsus eversus sum, ut caderem, et Dominus suscepit me.
14. Fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. (*Exod. 15, 2.*)
15. Vox exultationis et salutis in tabernaculis iustorum.
16. Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.
17. Non moriar, sed vivam, et narrabo opera Domini.
18. Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me.
19. Aperite mihi portas justitiae; ingressus in eas confitebor Domino.
20. Haec porta Domini; justi intrabunt in eam.
21. Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem.
22. Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. (*Isai. 28, 16. Matth. 21, 42. Luc. 20, 17. Act. 4, 11. Rom. 9, 33. I. Petr. 2, 7.*)
23. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.
24. Haec est dies, quam fecit Dominus; exultemus, et laetemur in ea.
25. O Domine, salvum me fac, o Domine, bene prosperare;
26. benedictus, qui venit in nomine Domini.
- Benediximus vobis de domo Domini;
27. Deus Dominus, et illuxit nobis.
- Constituite diem solemnum in condensis usque ad cornu altaris.
28. Deus meus es tu, et confitebor tibi; Deus meus es tu, et exaltabo te.

Coufitebor tibi, quoniam exaudisti me,
et factus es mihi in salutem.

29. Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in saeculum misericordia ejus.

PSALMUS CXVIII.

Domini legem, verbum et praecepta laudat, quorum umantissimum et studiosissimum se conservari optat ac precatur, 22 octonarius.

Alleluia.

A L E P H.

1. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

2. Beati, qui scruntur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.

3. Non enim, qui operantur iuiquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

5. Utinam dirigantur viae meae ad custodiendas justificationes tuas.

6. Tunc nou confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

7. Confitebor tibi in directione cordis, in eo, quod didici judicia justitiae tuae.

8. Justificationes tuas custodiam; non me derelinquas usquequeaque.

B E T H.

9. In quo corrigit adolescentior viam suam? In custodiendo sermones tuos.

10. In toto corde meo exquisivi te, ne repellas me a mandatis tuis.

11. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

12. Benedictus es Domine, doce me justificationes tuas.

13. In labiis meis pronuntiavi omnia iudicia oris tui.

14. In via testimoniorum tuorum deletatus sum, sicut in omnibus divitiis.

15. In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.

16. In justificationibus tuis meditabor; non obliviscar sermones tuos.

G I M E L.

17. Retribue servo tuo, vivifica me; et custodiam sermones tuos.

18. Revela oculos meos; et considerabo mirabilia de lege tua.

19. Incola ego sum in terra; non abscondas a me mandata tua.

20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.

21. Increpasti superbos; maledicti, qui declinant a mandatis tuis.

22. Aufer a me opprobrium, et contemnum, quia testimonio tua exquisivi.

23. Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur; servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

24. Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuae.

D A L E T H.

25. Adhaesit pavimento anima mea; vivifica me secundum verbum tuum.

26. Vias mens enuntiavi, et exaudisti me; doce me justificationes tuas.

27. Viam justificationum tuarum instruc me; et exercebor in mirabilibus tuis.

28. Dormitavit anima mea pae taeo; confirma me in verbis tuis.

29. Viam iniquitatis amove a me, et de lege tua miserere mei.

30. Viam veritatis elegi; judicia tua non sum oblitus.

31. Adhaesi testimonii tuis Domine; noli me confundere.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

H E.

33. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper.

34. Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.

35. Deduc me in semifam mandatorum tuorum, quia ipsam volui.

36. Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam.

37. Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica me.

38. Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo.

39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, quia iudicia tua jucunda.

40. Ecce concupivi mandata tua; in aequitate tua vivifica me.

V A U.

41. Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum.

42. Et respondebo exprobantibus mihi verbum, quia speravi in sermonibus tuis.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequeaque, quia in iudicis tuis supersperavi.

44. Et custodiam legem tuam semper, in saeculum et in saeculum saeculi.

45. Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisivi.

46. Et loquebar in testimonio tuis in conspectu regum, et non confundebar.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quae dilexi.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quae dilexi, et exercebar in justificationibus tuis.

Z A I N.

49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

50. Haec me consolata est in humilitate mea, quia eloquium tuum vivificauit me.

51. Superbi iuie agebant usquequeaque; a lege autem tua nou declinavi.

52. Memor fui iudiciorum tuorum a saeculo Domine, et consolatus sum.

53. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

54. Cantabiles mihi erant justificationes tuae in loco peregrinationis meae.

55. Memor fui nocte nominis tui Domine, et custodivi legem tuam.

56. Haec facta est mihi, quia justifications tuas exquisivi.

H E T H.

57. Portio mea, Domine, dixi, custodire legem tuam.

58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo; miserere mei secundum eloquum tuum.

59. Cogitavi vias meas, et converti pedes meos in testimonia tua.

60. Paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua.

61. Funes peccatorum circumplexi sunt me, et legem tuam non sum oblitus.

62. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuae.

63. Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.

64. Misericordia tua, Domine, plena est terra; justifications tuas doce me.

T E T H.

65. Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.

66. Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer, ego deliqui; propterea eloquum tuum custodivi.

68. Bonus es tu, et in bonitate tua doce me justifications tuas.

69. Multiplicata est super me iniquitas superborum; ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

70. Coagulatum est sicut lac cororum; ego vero legem tuam meditatus sum.

71. Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam justifications tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui super milia auri et argenti.

J O D.

73. Manus tuae fecerunt me, et plasmauerunt me; da mihi intellectum, et discam mandata tua.

74. Qui timent te, videbunt me, et latabuntur, quia in verba tua supersperavi.

75. Cognovi, Domine, quia aequitas iudicia tua; et in veritate tua humiliasti me.

76. Fiat misericordia tua, ne consoleretur me, secundum eloquum tuum servo tuo.

77. Veniant mihi miserationes tuae, et vivam, quia lex tua meditatio mea est.

78. Confundantur superbi, quia inuste iniquitatem fecerunt in me; ego autem exercebor in mandatis tuis.

79. Convertatur mihi timentes te, et qui uoverunt testimonia tua.

80. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.

C A P H.

81. Defecit in salutem tuum anima mea; et in verbum tuum supersperavi.

82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Quando consolaberis me?

83. Quia factus sum sicut ute in pruina; justifications tuas non sum oblitus.

84. Quot sunt dies servi tui? quando facies de persequentibus me iudicium?

85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes; sed non ut lex tua.

86. Omnia mandata tua veritas; inique persecuti sunt me, adjuva me.

87. Paulominus consummaverunt me in terra; ego autem non dereliqui mandata tua.

88. Secundum misericordiam tuam vivifica me; et custodiam testimonia oris tui.

I A M E D.

89. In aeternum, Domine, verbum tuum permanet in celo.

90. In generationem et generationem veritas tua; fundasti terram, et permanet.

91. Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia serviant tibi.

92. Nisi, quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periisse in humilitate mea.

93. In aeternum non obliscar justifications tuas, quia in ipsis vivificasti me.

94. Tuus sum ego; salvum me fac, quoniam justifications tuas exquisivi.

95. Me expectaverunt peccatores, ut perderent me; testimonia tua intellexi.

96. Omnis consummationis vidi finem; latum mandatum tuum nimis.

M E M.

97. Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est.

98. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo, quia in aeternum mibi est.

99. Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.

100. Super senes intellexi, quia mandata tua quaesivi.

101. Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut custodiam verba tua.

102. A iudiciis tuis non declinavi, quia tu legem posuisti mibi.

103. Quam dulcia fanticibus meis eloquia tua; super mel ori meo!

104. A mandatis tuis intellexi; propterea odivi omuem viam iniquitatis.

N U X.

105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen sonitus meis.

106. Juravi, et statui custodire iudicia justitiae tuae.

107. Humiliatus sum usquequaque Domine; vivifica me secundum verbum tuum.

108. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, et iudicia tua doce me.

109. Anima mea in manibus meis semper; et legem tuam non sum oblitus.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi; et de mandatis tuis non erravi.

111. Haereditate acquisivi testimonia tua in aeternum, quia exultatio cordis mei sunt.

112. Inclinavi cor meum ad facientes justifications tuas in aeternum propter retributionem.

S A M E C H.

113. Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi.

114. Adjutor, et susceptor meus es tu, et in verbum tuum supersperavi.

115. Declinate a me maligni; et scrutabor mandata Dei mei.

116. Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam; et non confundas me ab expectatione mea.

117. Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper.

118. Sprevisti omnes discedentes a judicis tuis, quia iusta cogitatio eorum.

119. Praevaricantes reputavi omnes peccatores terrae; ideo dilexi-testimonia tua.

120. Confige timore tuo carnes meas; a judiciis enim tuis timui.

A I N.

121. Feci judicium et justitiam; non tradas me calumniantibus me.

122. Suscipe servum tuum in bonum; non calumnientur me superbi.

123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiae tuae.

124. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam, et justificationes tuas doce me.

125. Servus tuus sum ego; da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

126. Tempus faciendo Domine; dissipaverunt legem tuam.

127. Ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion.

128. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iuiquam odio habui.

P II E.

129. Mirabilia testimonia tua; ideo scrutata est ea anima mea.

130. Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui, et atraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.

132. Aspice in me, et miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.

133. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum; et nou dominetur mei omnis iustitia.

134. Redime me a calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina super servum tuum, et doce me justificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

S A D E.

137. Justus es Domine, et rectum judicium tuum.

138. Mandasti justitiam, testimonia tua, et veritatem tuam nimis.

139. Tabescere me fecit zelus meus, quia oblii sunt verba tua inimici mei.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer; et servus tuus dilexit illud.

141. Adolescentulus sum ego, et contentus; justificationes tuas non sum obliitus.

142. Justitia tua justitia in aeternum; et lex tua veritas.

143. Tribulatio et angustia invenerunt me; mandata tua meditatio mea est.

144. Aequitas testimonia tua in aeternum; intellectum da mihi, et vivam.

C O P H.

145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine; justificationes tuas requiram.

116. Clamavi ad te, salvum me fac, ut custodiam maudata tua.

117. Praeveni in maturitate, et clamavi, quia in verba tua supersperavi.

118. Praelexerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua.

119. Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine, et secundum judicium tuum vivifica me.

120. Appropinquaverunt persequeentes me iniquitati; a lege autem tua longe facti sunt.

121. Prope es tu Domine, et omnes viae tuae veritas.

122. Initio cognovi de testimonio tuis, quia in aeternum fundasti ea.

R E S.

123. Vide humilitatem meam, et eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

124. Judica judicium meum, et redime me; propter eloquium tuum vivifica me.

125. Longe a peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt.

126. Misericordiae tuae multae Domine; secundum judicium tuum vivifica me.

127. Multi, qui persequuntur me, et tribulant me; a testimonio tuis non declinavi.

128. Vidi praevericantes, et fabescebam, quia cloquia tua non custodierunt.

129. Vide, quoniam mandata tua dilexi Domine; in misericordia tua vivifica me.

130. Principium verborum tuorum veritas; in aeternum omnia judicia justitiae tuae.

S I N.

131. Principes persecuti sunt me gratis; et a verbis tuis formidavit cor meum.

132. Laetabor ego super eloquia tua, sicut qui inventi spolia multa.

133. Iniquitatem odio habui, et abominationis sum; legem autem tuam dixi.

134. Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiae tuae.

135. Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

136. Expectabam salutare tuum Domine, et mandata tua dilexi.

137. Custodivit auma mea testimonia tua, et dilexit ea vehementer.

138. Servavi mandata tua, et testimonia tua, quia omnes viae meae in conspectu tuo.

T A U.

139. Appropinet deprecatio mea in conspectu tuo Domine; juxta eloquium tuum da mihi intellectum.

140. Intret postulatio mea in conspectu tuo; secundum eloquium tuum eripe me.

141. Eructabunt labia mea hyunum, cum docueris me justificationes tuas.

142. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua aequitas.

143. Fiat manus tua, ut salvet me, quoniam mandata tua elegi.

144. Concupivi salutare tuum Domine, et lex tua meditatio mea est.

145. Vivet anima mea, et laudabit te; et judicia tua adjuvabunt me.

108 PSALMI CXIX. CXX. CXXI. CXXII. CXXIII. CXXIV.

176. Erravi sicut ovis, quae periret;
quaere servum tuum, quia mandata tua
non sum oblitus.

PSALMUS CXIX.

*Petit Ecclesia a maledicis et Cedarenis,
il est, Mahometanis, a Cedar Ismae-
lis filio, inter quos versatur, liberari.
Canticum est propheticum, ut et se-
quentia, quae gradum inscribuntur.*

1. Canticum gradum.

Ad Dominum, cum tribularer, clamavi,
et exaudiuit me.

2. Domine, libera animam meam a la-
biis iniquis, et a lingua dolosa.

3. Quid detur tibi, aut quid apponatur
tibi ad linguam dolosam?

4. Sagittae potentis acutae cum carbo-
nibus desolatorii.

5. Heu mihi, quia incolatus meus pro-
longatus est, habitavi cum habitantibus
Cedar;

6. multum incola fuit anima mea.

7. Cum his, qui oderunt pacem, eram
pacificus; cum loquerar illis, impugna-
bant me gratis.

PSALMUS CXX.

*Ecclesiam ubique esse tutam, quod Do-
minum habent custodem.*

Canticum gradum.

1. Levavi oculos meos in montes, unde
veniet auxilium mihi. (II. Par. 20. 17.)

2. Auxilium meum a Domino, qui fecit
coelum et terram.

3. Non det in commotionem pedem tuum,
neque dormitet, qui custodit te.

4. Ecce non dormitabit, neque dormiet,
qui custodit Israël.

5. Dominus custodit te, Dominus pro-
tectionis tua, super manum dexteram tuam.

6. Per diem sol nou uret te, neque luna
per noctem.

7. Dominus custodit te ab omni malo;
custodiatur animam tuam Dominus.

8. Dominus custodiat introitum tuum, et
exitum tuum ex hoc nunc et usque in
saeculum.

PSALMUS CXXI.

*Ecclesiam laudat a concordia, pietate,
justitia, eique bene precatur.*

1. Canticum gradum.

Laetatus sum in his, quae dicta sunt
mihi: In dominum Domini ibimus.

2. Stantes erant pedes nostri in atriis
tuis Jerusalem.

3. Jerusalem, quae aedificatur ut civi-
tas, cuius participatio ejus in idipsum.

4. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus
Domini, testimonium Israël ad confiten-
dum nomini Domini.

5. Quia illic sederunt sedes in judicio,
sedes super dominum David.

6. Rogate, quae ad pacem sunt Jerusa-
lem; et abundantia diligentibus te.

7. Fiat Pax in virtute tua, et abundan-
tia in turribus tuis.

8. Propter fratres meos, et proximos
meos loquebar pacem de te;

9. propter domum Domini Dei nostri
quaesivi bona tibi.

PSALMUS CXXII.

*Ecclesia precatur contra impiorum ca-
lumnias.*

Canticum gradum.

1. Ad te levavi oculos meos, qui habi-
tas in coelis.

2. Ecce sicut oculi servorum in mani-
bus dominorum suorum,
sicut oculi ancillae in manibus dominae
suae, ita oculi nostri ad Dominum Deum
nostrum, donec misereatur nostri.

3. Miserere nostri Domine, miserere
nostris, quia multum repleti sumus de-
spectione,

4. quia multum repleta est anima no-
stra; opprobrium abundantibus, et de-
spectio superbis.

PSALMUS CXXIII.

*Ecclesia gratias agit, quod ab extremo
periculo sit crepta.*

1. Canticum gradum.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat
nunc Israël,

2. nisi quia Dominus erat in nobis,

cum exurerent homines in nos,

3. forte vivos degluttissent nos;

cum irasceretur furor eorum in nos,

4. forsitan aqua absorbuisset nos.

5. Torrentem pertransivit anima nostra;
forsitan pertransisset anima nostra aquam
intolerabilem.

6. Benedictus Dominus, qui non dedit
nos in captionem dentibus eorum.

7. Anima nostra sicut passer crepta est
de laqueo vequantum; laqueus contritus
est, et nos liberaliter sumus.

8. Adjutorium nostrum in nomine Do-
mini, qui fecit coelum et terram.

PSALMUS CXXIV.

*Ecclesiam ejusque cives esse tulissimos,
impios autem perituros.*

1. Canticum gradum.

Qui confidunt in Domino, sicut mons
Sion; nou commovebitur in aeternum, qui
habitat

2. in Jerusalem.

Montes in circuitu ejus, et Dominus in
circuito populi sui ex hoc nunc et usque
in saeculum.

3. Quia nou relinquet Dominus virginem
peccatorum super sortem justorum, ut
non extendant justi ad iniuriam manus
sueas.

4. Benefac, Domine, bonis, et rectis
corde.

5. Declinantes autem in obligationes
adducet Dominus cum operantibus iniqui-
tatem; pax super Israël!

PSALMUS CXXV.

Ecclesia orat, ut liberetur e captivitate, videlicet per Christum. Congruit martyribus.

1. Canticum graduum.

In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati.

2. Tunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione.

Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.

3. Magnificavit Dominus facere nobiscum; facti sumus laetantes.

4. Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens iu australi.

5. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

6. Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

PSALMUS CXXVI.

Nec familiam, nec urbem custodiri, nec liberos haberi citra Dei favorem et donum.

1. Canticum graduum Salomonis.

Nisi Dominus aedificaverit dominum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.

2. Vanum est vobis ante lucem surgere; surgite, postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.

Cum dederit dilectis suis somnum,

3. ecce haereditas Domini filii, merces fructus ventris.

4. Sicut sagittae in manu potentis, ita filii excussorum.

5. Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis; non confundetur, cum loqueretur inimicis suis in porta.

PSALMUS CXXVII.

Timore Domini beatitudinem hujus etiam vitae conciliari.

1. Canticum graduum.

Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.

2. Labores manuum tuarum quia manducabis; beatus es, et bene tibi erit.

3. Uxor tua sicut vitis abundans in latribus domus tuae.

Filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae.

4. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

5. Benedicat tibi Dominus ex Sion, et videoas bona Jerusalem omniibus diebus vita tuae.

6. Et videoas filios filiorum tuorum, pacem super Israël.

PSALMUS CXXVIII.

Ecclesia gratias agit, quod Domini ope tutta semper permaneat, precans, ut sui hostes dent poenas.

1. Canticum graduum.

Saepe expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israël,

2. saepe expugnaverunt me a juventute mea; etenim non potuerunt mihi.

3. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniuriam suam.

4. Dominus justus concidit cervices peccatorum;

5. confundantur et convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

6. Fiant sicut focum tectorum, quod prorsum evellatur, exaruit;

7. de quo non implevit manum suam, qui metit, et siuum suum, qui manipulos colligit.

8. Et non dixerunt, qui praeteribant: Benedicatio Domini super vos; benediximus vobis in nomine Domini.

PSALMUS CXXIX.

Peccatorum veniam magno ardore deponcit, redemptionem per Christum vivit, delicit et pollicens.

1. Canticum graduum.

De profundis clamavi ad te Domine;

2. Domine, exaudi vocem meam. Fiant aures tuae intendentiae in vocem depreciationis meae.

3. Si iniqüitates observaveris Domine, Domine, quis sustinebit?

4. Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus,

5. speravit anima mea in Domino.

6. A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino.

7. Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

8. Et ipse redimet Israël ex omniibus iniuriatibus ejus.

PSALMUS CXXX.

Humilitatem et modestiam suam Deo offert et proponit, sacrificium longe gratissimum.

1. Canticum graduum David.

Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.

Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.

2. Si non humiliiter sentiebam; sed exaltavi animam meam, sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.

3. Speret Israël in Domino ex hoc nunc et usque in saeculum.

110 PSALMI CXXXI. CXXXII. CXXXIII. CXXXIV.

PSALMUS CXXXI.

*Ecclesia Deum obtestatur, ut memor
Davidis ejusque roti, in Sione habitat,
Christumque exhibeat, quem ipse magna
verborum solemnitate promisit.*

1. *Canticum graduum.*
Memento, Domine, David et omnis manus studinis ejus,
2. *sicut juravit Domino, votum vovit
Deo Jacob:*
3. *Si introiero in tabernaculum domus
meae, si ascendero in lectum strati mei;* (*II. Reg. 7, 2.*)
4. *si dederò somnum oculis meis, et
palpebris meis dormitionem,*
5. *et requiem temporibus meis, donec
inveniam locum Domino, tabernaculum
Deo Jacob.*
6. *Ecce audivimus eam in Ephrata, in-
venimus eam in campus silvae.*
7. *Introibimus in tabernaculum ejus, ador-
abimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.*
8. *Surge, Domine, in requiem tuam, tu
et arca sanctificationis tuae. (II. Par.
6, 41.)*
9. *Sacerdotes tui induantur justitiam, et
sancti tui exultent.*
10. *Propter David servum tuum non
avertas faciem Christi tui.*
11. *Juravit Dominus David veritatem,
et non frustrabitur eam: De fructu ven-
tris tui ponam super sedem tuam. (II. Reg.
7, 12. Luc. 1, 55. Act. 2, 30.)*
12. *Si custodierint filii tui testamentum
meum, et testimonia mea haec, quae do-
cebo eos;*
*et filii eorum usque in saeculum sede-
bunt super sedem tuam.*
13. *Quoniam elegit Dominus Sion, elegit
eam in habitationem sibi.*
14. *Illaec requies mea in saeculum sae-
culi; hic habitabo, quoniam elegi eam.*
15. *Viduam ejus benedicens benedicam,
pauperes ejus saturabo paubibus.*
16. *Sacerdotes ejus induam salutari, et
saucti ejus exultatione exultabunt.*
17. *Illuc producam cornu David, paravi
lucernam Christo meo. (Malach. 3, 1.
Luc. 1, 69.)*
18. *Inimicos ejus induam confusione;
super ipsum autem effloreat sauctificatio
mea.*

PSALMUS CXXXII.

*Ecclesiae consensionem esse suarissimum,
a Deo cumulate benedictam.*

1. *Canticum graduum David.*
*Ecce quam bonum et quam jucundum
habitare fratres in unum;*
  2. *sicut unguentum in capite, quod de-
scendit in barbam, barbam Aaron,
quod descendit in oram vestimenti ejus;*
  3. *sicut ros Hermou, qui descendit in
montem Sion.*
- Quoniam illic mandavit Dominus bne-
dictionem et vitam usque in saeculum.*

PSALMUS CXXXIII.

*Ecclesia Domini cultores ad Dei laudes
hortatur.*

1. *Canticum graduum.*
*Ecce nunc benedicite Dominum omnes
servi Domini,
qui statis in domo Domini, in atris dom-
inus Dei nostri.*
2. *In noctibus extollite manus vestras
in sancta, et benedicite Dominum.*
3. *Benedicat te Dominus ex Sion, qui
fecit coelum et terram.*

PSALMUS CXXXIV.

*Ad Deum celebrandum invitat, quod
Israëlem magnis beneficiis cumulaver-
rit, et idola sint inutilia.*

1. *Alleluia.*
*Laudate nomen Domini, laudate servi
Dominum,*
2. *qui statis in domo Domini, in atris domus Dei nostri.*
3. *Laudate Dominum, quia bonus Do-
minus; psallite nomini ejus, quoniam suave.*
4. *Quoniam Jacob elegit sibi Dominus,
Israël in possessionem sibi.*
5. *Quia ego cognovi, quod magnum est
Dominus, et Deus noster prae omnibus diis.*
6. *Omnia, quaecunque voluit, Dominus
fecit in celo, in terra, in mari, et in
omnibus abyssis.*
7. *Educens nubes ab extremo terrae,
fulgura in pluviam fecit. (Jer. 10, 13.)*
Qui producit ventos de thesauris suis,
8. *qui percussit primogenita Aegypti ab
homine usque ad pecus, (Exod. 12, 29.)*
9. *et misit signa et prodigia in medio
tui, Aegypte, in Pharaonem, et in omnes
scrivos ejus;*
10. *qui percussit gentes multas, et occi-
dit reges fortes: (Jos. 12, 1. et 7.)*
11. *Sehon regem Amorrhæorum, et Og
regem Basau, et omnia regna Chanaan;
(Num. 21, 24. et 34.)*
12. *et dedit terram eorum haereditatem,
haereditatem Israël populo suo.*
13. *Domine, nomen tuum in aeternum;
Domine, memoriale tuum in generationem
et generationem.*
14. *Quia iudicabit Dominus populum
suum, et in servis suis deprecabitur.*
15. *Simulacra gentium argenteum, et
aurum, opera manuum hominum. (Supr.
113, 4.)*
16. *Os habent, et non loqueantur; oculi
los habent, et non videbunt. (Sap. 15, 15.)*
17. *Aures habent, et non audient; ne-
que enim est spiritus in ore ipsorum.*
18. *Similes illis siant, qui faciunt ea, et
omnes, qui confidunt in eis.*
19. *Dominus Israël, benedicte Domino;
domus Aaron, benedicte Domino.*
20. *Domus Levi, benedicte Domino;
qui timetis Dominum, benedicte Domino.*
21. *Benedictus Dominus ex Sion, qui
habitat in Ierusalem.*

PSALMUS CXXXV.

Ad Dei confessionem excitat propter ipsius in omnia, maxime in populum suum, prouidentiam atque beneficia.

1. Alleluia.

Confitemini Domino, quoniam bonus; quoniam in aeternum misericordia ejus.

2. Confitemini Deo deorum; quoniam in aeternum misericordia ejus.

3. Confitemini Domino dominorum; quoniam in aeternum misericordia ejus.

4. Qui facit mirabilia magna solus; quoniam in aeternum misericordia ejus.

5. Qui facit coelos in intellectu; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Gen. 1, 10.*)

6. Qui firmavit terram super aquas; quoniam in aeternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna; quoniam in aeternum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem dicit; quoniam in aeternum misericordia ejus.

9. Lunam, et stellas in potestatem noctis; quoniam in aeternum misericordia ejus.

10. Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Exod. 12, 29.*)

11. Qui eduxit Israël de medio eorum; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Exod. 13, 17.*)

12. In manu potenti, et brachio excelso; quoniam in aeternum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare rubrum in divisiones; quoniam in aeternum misericordia ejus.

14. Et eduxit Israël per medium ejus; quoniam in aeternum misericordia ejus.

15. Et excussum Pharaonem, et virtutem ejus in mari rubro; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Exod. 14, 28.*)

16. Qui traduxit populum suum per desertum; quoniam in aeternum misericordia ejus.

17. Qui percussit reges magnos; quoniam in aeternum misericordia ejus.

18. Et occidit reges fortes; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Num. 21, 21.*)

19. Sehon regem Amorrhæorum; quoniam in aeternum misericordia ejus.

20. Et Og regem Basan; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Num. 21, 33.*)

21. Et dedit terram eorum haereditarem; quoniam in aeternum misericordia ejus. (*Jos. 13, 7.*)

22. Haereditatem Israël servo suo; quoniam in aeternum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri; quoniam in aeternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris; quoniam in aeternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam ompi carni; quoniam in aeternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo coeli; quoniam in aeternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum; quoniam in aeternum misericordia ejus.

PSALMUS CXXXVI.

Captiri lacrymantibus restitu optant, poenasque fiduciae et Babylonii precantur. Congruit Ecclesiae inter Mahometanos exultanti.

Psalmus David, Jeremieæ.

1. Super flamina Babylonis, illic sedimus et levimus, cum recordaremur Sion;

2. in salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.

3. Quia illic iuterrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum, et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

4. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

5. Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivionis detur dextera mea.

6. Adhaereat lingua mea fauibus meis, si non meminero tui,
si non propinquero Jerusalem in principio laetitiae meae.

7. Memor esto, Domine, filiorum Edom in die Jerusalem,
qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

8. Filia Babylonis misera; beatus, qui retrahet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

9. Beatus, qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram.

PSALMUS CXXXVII.

Se Deum ob favorem perpetuo confessurum et adoraturum, optans, ut ceteri quoque reges hoc nomine idem faciant.

1. Ipsi David.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. quoniam audisti verba oris mei.

tu conspicu angelorum psallam tibi;

2. adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo

super misericordia tua, et veritate tua.

3. quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

3. Ju quacunque die invocavero te, exaudi me; multiplicabis in anima mea

4. Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terrae, quia audierunt omnia verba oris tui;

5. et carent in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.

6. Quoniam excelsus Dominus, et humilia respici, et alta a longe cognoscit.

7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me, et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, et salvum me fecit dextera tua.

8. Dominus retrahet pro me; Domine misericordia tua in saeculum; opera manuum tuarum ne despicias.

PSALMUS CXXXVIII.

Deum omnia penitus scire, ubique praesentem esse ejus providentiam et vim, nihil quantumvis occultum et exite evadere. Quare se eum praedicaturum et impios odio persecuturum.

1. In finem. Psalmus David.
Domine, probasti me, et cognovisti me;
2. tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam.

3. Intellexisti cogitationes meas de longe; semitam meam, et funiculum meum investigasti.

4. Et omnes vias meas praevidisti, quia non est sermo in lingua mea.

5. Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima, et antiqua; tu formasti me, et posuisti super me manum tuam.

6. Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, et non potero ad eam.

7. Quo ibo a spiritu tuo? et quo a facie tua fugiam?

8. Si ascendero in coelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. (Amos 9, 2.)

9. Si sumsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris;

10. etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.

11. Et dixi: Forsitan tenebrae concubant me, et nox illuminatio mea in deliciis meis,

12. quia tenebrae non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur; sicut tenebrae ejus, ita et lumen ejus.

13. Quia tu possedisti renes meos, suscepisti me de utero matris meae.

14. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es; mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.

15. Nou est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto, et substantia mea in inferioribus terrae.

16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur; dies formabuntur, et nein in eis.

17. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.

18. Divumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur; exurrexi, et adhuc sum tecum.

19. Si occideris, Deus, peccatores, viri sanguinum declinate a me,

20. quia dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.

21. Nonne, qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescerem?

22. Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi.

23. Proba me Deus, et scito cor meum; interroga me, et cognosce semitas meas.

24. Et vide, si via iniquitatis in me est, et deduc me in via aeterna.

PSALMUS CXXXIX.

Ut se ab improbis et maledicis defendat, illosque puniat, deprecatur. Christo congruit.

1. In finem. Psalmus David.
2. Eripe me, Domine, ab homine malo, a viro iniquo eripe me.
3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde, tota die constituebant proelia.

4. Aceruerunt linguas suas sicut serpentes; venenum aspidum sub labiis eorum. (Supr. 5, 11. Num. 3, 13.)

5. Custodi me, Domine, de manu peccatoris, et ab hominibus iniquis eripe me. Qui cogitaverunt supplantare gressus meos;

6. absconderunt superbi laqueum mihi, et fures extenderunt in laqueum, juxta iter scandalum posuerunt mihi.

7. Dixi Domino: Deus meus es tu; exaudi, Domine, vocem deprecationis meae.

8. Domine, Domine, virtus salutis meae, obumbrasti super caput meum in die belli.

9. Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori; cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

10. Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos.

11. Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos; in misericordia non subsistent.

12. Vir linguisos non dirigetur in terra; virum injustum mala capient in interitu.

13. Cognovi, quia faciet Dominus iudicium inopis, et vindictam pauperum.

14. Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo, et habitabunt recti cum vultu tuo.

PSALMUS CXL.

Orat, ut sit patiens in afflictionibus, et ab adversariis tutus. Congruit Christo.

1. Psalmus David.
Domine, clamavi ad te, exaudi me; intende vocem meam, cum clamavero ad te.

2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

3. Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiae labiis meis.

4. Non declines cor meum in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis

cum hominibus operantibus iniquitatem; et non communicabo cum electis eorum.

5. Corripet me justus in misericordia, et increpat me; oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum,

6. absorpti sunt juncti petrae judices eorum.

Audient verba mea, quoniam potuerunt,

7. sicut crassitudine terrae erupta est super terram.

Dissipata sunt ossa nostra secus infernum,

8. quia ad te Domine, Domine, oculi mei; in te speravi, non auferas animam meam.

9. Custodi me a Iaqueo, quem statuerunt mihi, et a scandalis operantium iniqutatem.

10. Cadent in retiaculo ejus peccatores; singulariter sum ego, donec transeam.

PSALMUS CXLI.

Humana ope desertus contra insectatores auxilium implorat. Ecclesiae congruit.

1. Intellectus David, cum esset in spelunca, oratio. (*I. Reg. 24.*)

2. Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus sum. (*Supr. 76. 2.*)

3. Effundo in conspectu ejus orationem meam, et tribulationem meam ante ipsum pronuntio.

4. in defiendo ex me spiritum meum; et tu cognovisti semitas meas.

In via hac, qua ambulabam, abscondi laqueum mihi.

5. Considerabam ad dexteram, et videbam; et non erat, qui cognosceret me.

Perit fuga a me, et non est, qui requirat animam meam.

6. Clamavi ad te Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.

7. Intende ad depreciationem meam, quia humiliatus sum nimis.

Libera me a persequentibus me, quia confortati sunt super me.

8. Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo; me expectant justi, donec retribuas mihi.

PSALMUS CXLII.

Petit, ne Deus ad suam justitiam respiciat, sed ad miseriam et persecutionem, a qua se sublevet, punitis hostibus. Congruit Ecclesiae.

Psalmus David,

1. quando persecutus eum Absalom filius ejus. (*II. Reg. 17.*)

Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua; exaudi me in tua justitia.

2. Et non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

3. Quia persecutus est iuemicus animam meam; humiliavit in terra vitam meam.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos saeculi;

4. et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

5. Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis; in factis manuum tuarum meditabar.

6. Expandi manus meas ad te; anima mea sicut terra sine aqua tibi.

7. Velociter exaudi me Domine; deficit spiritus meus.

Non avertas faciem tuam a me; et similis ero descendantibus in lacum.

8. Auditam fac mihi manu misericordiam tuam, quia in te speravi.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.

9. Eripe me de inimicis meis Domine; ad te confugi.

10. Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam;

11. propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in aequitate tua.

Educes de tribulatione animam meam,

12. et in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam, quoniam ego servus tuus sum.

PSALMUS CXLIII.

Gratias agit, quod pacato regno fruatur. Deinde orat, ut se ab exterris hostibus, alioquin tumebitis, defendat.

Psalmus David

1. aduersus Goliath.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad proelium, et digitos meos ad bellum.

2. Misericordia mea, et refugium meum, susceptor meus, et liberator meus, protector meus, et in ipso speravi, qui subdit populum meum sub me.

3. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?

4. Homo vanitati similis factus est; dies ejus sicut umbra praeterirent. (*Job 8. 9. et 14. 2.*)

5. Domine, inclina coelos tuos, et descendere; tange montes, et fumigabunt.

6. Fulgura coruscationem, et dissipabis eos; emite sagittas tuas, et conturbabis eos.

7. Emite manum tuam de alto, eripe me, et libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum,

8. quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis.

9. Deus, canticum novum cantabo tibi, in psalterio decachordo psallam tibi.

10. Qui das salutem regibus, qui redemisti David servum tuum de gladio maligno,

11. eripe me,

et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis;

12. quorum filii sicut novellae plantations in juventute sua.

Filiae eorum compositae, circumornatae ut similitudo templi.

13. Promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Oves eorum foetosae, abundantes in egressibus suis;

14. boves eorum crassae.

Non est ruina maceriac, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.

15. Beatum dixerunt populum, cui haec sunt; beatus populus, cuius Dominus Deus ejus.

114 PSALMI CXLIV. CXLV. CXLVI. CXLVII.

PSALMUS CXLIV.

Deum extollit ut regem, ut bonum, misericordem, omnia gubernantem, conservantem, hominibus ingentia beneficia conferentem.

1. Laudatio ipsi David.

Exaltabo te Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in saeculum, et in saeculum saeculi.

2. Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in saeculum, et in saeculum saeculi.

3. Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.

4. Generatio et generatio laudabit opera tua, et potentiam tuam pronuntiabunt.

5. Maguifcentiam gloriae sanctitatis tuae loquentur, et mirabilia tua narrabunt.

6. Et virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt.

7. Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt, et justitia tua exultabunt.

8. Miserator et misericors Dominus, patiens, et multum misericors.

9. Suavis Dominus universus; et miserationes ejus super omnia opera ejus.

10. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi.

11. Gloriam regni tui dicent, et potentiam tuam loquentur,

12. ut notam faciant filii hominum potentiam tuam, et gloriam magnificentiae regni tui.

13. Regnum tuum regnum omnium saeculorum, et dominatio tua in omni generatione et generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes, qui corrunt, et erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium in te sperant Domine, et tu das escam illorum in tempore opportuno.

16. Aperis tu manum tuam, et imples omnia animal benedictione.

17. Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

18 Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omniibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, et depreciationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes, et omnes peccatores disperdet.

21. Laudationem Domini loquetur os meum; et benedicat omnis caro nomini sancto ejus in saeculum, et in saeculum saeculi.

PSALMUS CXLV.

Deo fidendum, non hominibus, non principibus.

1. Alleluia, Aggai et Zachariae.

2. Lauda, anima mea, Dominum! Laudabo Dominum in vita mea; psallam Deo meo, quamdiu fuero. (Supr. 144, 2.)

Nolite confidere in principibus,

3. in filiis hominum, in quibus non est salus.

4. Exhibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam; in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

5. Beatus, cuius Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsis;

6. qui fecit coelum et terram, mare, et omnia, quae in eis sunt; (Act. 14, 14. Apoc. 14, 7.)

7. qui custodit veritatem in saeculum, facit iudicium injuriam patientibus, dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos;

8. Dominus illuminat caecos.

Dominus erigit elisos; Dominus diligit justos.

9. Dominus custodit advenas; pupillum, et viduum suscipiet, et vias peccatorum disperdet.

10. Regnabit Dominus in saecula; Deus tuus, Siou, in generationem et generationem.

PSALMUS CXLVI.

Laudandum Deum ex ipsis in populum suum providentia et aliis operibus. Est propheticus de Ecclesiae collectione.

1. Alleluia.

Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus; Deo nostro sit jucunda decora que laudatio.

2. Aedificans Jerusalem Domiuus, dispersiones Israëlis congregabit.

3. Qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum.

4. Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat.

5. Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiae ejus non est numerus.

6. Suscipiens mansuetos Dominus; humilians autem peccatores usque ad terram.

7. Praecinitate Domino in confessione; psallite Deo nostro in cithara.

8. Qui operit coelum nubibus, et parat terrae pluviam.

Qui product in montibus foenum, et herbam servituti hominum.

9. Qui dat jumentis escam ipsorum, et pulvis corvorum invocantibus eum.

10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

11. Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis, qui sperant super misericordia ejus.

PSALMUS CXLVII.

Pergit Ecclesiam ad Dei laudes hortari, praecipue quod in ipsam singularis ejus sit beneficentia. Hic enim Psalmus superiori in Hebraeo annexitur.

Alleluia.

12. Lauda, Jerusalem, Dominum, lauda Deum tuum Sion,

13. quoniam confortavit seras portarum tuarum; benedixit filii tuis in te.

14. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te.

15. Qui emittit eloquium suum terrae; velociter currit sermo ejus.

16. Qui dat nivem sicut Ianam; nebulam sicut cinerem spargit.

17. Mittit crystallum suum sicut buccellas; ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?

18. Emissit verbum suum, et liquefaciet ea; flabit spiritus ejus, et fluent aquae.

19. Qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias, et judicia sua Israël.

20. Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

PSALMUS CXLVIII.

Angelos, omne hominum genus, coelestia terrestriaque omnia ad Deum laudibus afficiendum adhortatur. Psalmus est propheticus.

1. Alleluia.

Laudate Dominum de coelis, laudate eum in excelsis.

2. Laudate eum omnes angeli ejus; laudate eum omnes virtutes ejus.

3. Laudate eum sol et luna; laudate eum omnes stellae et lumen.

4. Laudate cum coeli celorum, et aquae omnes, quae super coelos sunt, (*Dan. 3, 59. et 60.*)

5. laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.

6. Statuit ea in aeternum, et in saeculum saeculi; praeceptum posuit, et non praeteribit.

7. Laudate Dominum de terra, dracones, et omnes abyssi,

8. ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quae faciunt verbum ejus;

9. montes, et omnes colles; ligua fructifera, et omnes cedri;

10. bestiae, et universa pecora; serpentes, et volvres pennatae;

11. reges terrae, et omnes populi, principes, et omnes judices terre.

12. Juvenes, et virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini,

13. quia exaltatum est nomen ejus solius.

14. Confessio ejus super coelum, exterram; et exaltavit cornu populi sui.

Bymnus omnibus sanctis ejus, filiis Israël, populo appropinquanti sibi. Alleluia.

PSALMUS CXLIX.

Regem Christum canendum esse, qui suos sit salvatoris, eisque in gentes ultricem potestatem daturus. Est propheticus de Ecclesiae Victoria.

1. Alleluia.

Cantate Domino canticum novum; laus ejus in ecclesia sanctorum.

2. Laetetur Israël in eo, qui fecit eum; et filii Sion exultent in rege suo.

3. Laudent nomen ejus in choro, in tympano, et psalterio psallant ei,

4. quia beneplacitum est Domino in populo suo, et exaltabit mansuetos in salutem.

5. Exultabunt sancti in gloria, laetabuntur in cubilibus suis.

6. Exaltationis Dei in gulture eorum, et gladii ancipites in manibus eorum,

7. ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis,

8. ad alligandos reges eorum in comedibus, et nobilis eorum in manicis ferreis,

9. ut faciant in eis iudicium conscriptum; gloria haec est omnibus sanctis ejus. Alleluia.

PSALMUS CL.

Omnem spiritum ad Deum omni musicae genere laudandum invitat.

1. Alleluia.

Laudate Dominum in sanctis ejus, laudate eum in firmamento virtutis ejus.

2. Laudate eum in virtutibus ejus, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.

3. Laudate eum in sono tubae, laudate eum in psalterio et cithara.

4. Laudate eum in tympano, et choro, laudate eum in chordis, et organo.

5. Laudate eum in cymbalis heunesuantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis;

6. omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

LIBER PROVERBIORUM,

QUEM

HEBRAEI MISLE APPELLANT.

Hic liber graece παροιμίαι, id est *Proverbia*, dicitur, et ab Hebraeis MISLE, quod proprie *Parabolam*, sive comparationem significat. Sed quia ex comparationibus cursatis plerumque siebant proverbia, inde coepit sumi pro ipsis proverbiis; deinde latius, ut sit, se protendente vocis usu, pro omni sententia valuit usurpari. Sunt vero, quae hic habentur, omnia praecpta sancta et moralia de piorum officiis erga Deum et homines, praesertim a 10. cap., cum priora novem veluti encomium sapientiae et ad eam paragnesis sint. Notandum vero in libris Salomonis, Graecum saepe discrepare ab Hebraeo, quod paraphrastem saepius agere maluerit. Latinus etiam interpres aliquas subinde inserit sententias, quae in Hebraeo non habentur, saltem eodem loco, quas fere ex Graeco videtur desumisse.

CAPUT I.

Parabolaram utilitas. Auditus sapientiae commendatur. Filius admonetur, ne peccatorum sequatur blanditia. Sapientia ad sui amplexum invitat, et contemtoribus minatur exitium.

1. Parabolae Salomonis filii David, regis Israël,

2. ad sciendam sapientiam et disciplinam,
3. ad intelligenda verba prudentiae, et suscipienda eruditio doctrinae, justitiae, et iudicium, et aequitatem,

4. ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia et intellectus.

5. Andiens sapiens sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit.

6. Animadverteret parabolam, et interpretationem, verba sapientum, et aenigmata eorum.

7. Timor Domini principium sapientiae. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt. (*Ps. 110. 10. Eccl. 1. 16.*)

8. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuae,

9. ut addatur gratia capitii tuo, et torque collo tuo.

10. Fili mi, si te lactaveriut peccatores, ne acquiescas eis.

11. Si dixerint: Veni nobiscum, insidiarum sanguini, abscondamus tendiculas contra insolentum frustra;

12. deglutiamus eum sicut infernus viventem, et integrum quasi descendenter in lacum;

13. omnem pretiosam substantiam reperiemus, impiebimus domos nostras spoliis;

14. sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum:

15. fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum.

16. Pedes enim illorum ad malum currunt, et festinant, ut effundant sanguinem. (*Isai. 59. 7.*)

17. Frustra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.

18. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, et moliuntur fraudes contra animas suas.

19. Sic semitae omnivari animas possidentium rapiunt.

20. Sapientia foris praedicat, in plateis dat vocem suam;

21. in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens :

22. Usquequo, parvuli, diligitis infamiam, et stulti ea, quae sibi sunt noxia, cupient, et imprudentes odibunt scientiam?

23. Convertimini ad correptionem meam; eu proferam vobis spiritum meum, et ostendam vobis verba mea.

24. Quia vocavi, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit, qui aspiceret. (*Isai. 65. 12. et 66. 4. Jer. 7. 13.*)

25. Despexitis omne consilium meum, et increpationes meas negligistis.

26. Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit.

27. Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit, quando venierit super vos tribulatio, et angustia;

28. tunc invocabunt me, et nou exaudiāt; mane consurgent, et nou inventient me,

29. eo quod exosam habuerint disciplinam, et timorem Domini non suscepint,

30. nec acqueiverint consilio meo, et detraxerint universae correptioni meae.

31. Comedent igitur fructus viac suea, sive consiliis saturabuntur.

32. Aversio parvolorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos.

33. Qui autem me audierit, absque terrore requiescat, et abundautia perfruetur, timore malorum sublatu.

CAPUT II.

Sapientiae acquisitio quanta bona conferat, et quanta mala avertat, cum qua Dei dona veniunt, et sine qua ubique erratur.

1. Fili mi, si suscepferis sermones meos, et mandata mea abscondferis penes te,
2. ut audiatis sapientiam auris tuae; inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
3. Si enim sapientiam invocaveris, et inclinaveris cor tuum prudentiae,
4. si quiesceris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros esfoderis illam;
5. tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies,
6. quia Dominus dat sapientiam, et ex ore ejus prudentia et scientia.
7. Custodiet rectorum salutem, et proteget gradientes simpliciter,
8. servans semitas justitiae, et vias sanctorum custodiens.
9. Tunc intelliges justitiam, et judicium, et aequitatem, et omnem semitam bonam.
10. Si intraverit sapientia cor tuum, et scientia animae tunc placuerit;
11. consilium custodiet te, et prudentia servabit te,
12. ut erraris a via mala, et ab homine, qui perversa loquitur;
13. qui relinquent iter rectum, et ambulant per vias tenebrosas;
14. qui laetatur, cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis;
15. quorum vias perversae sunt, et infames gressus eorum.
16. Ut erraris a muliere aliena, et ab extraene, que mollit sermones suos,
17. et relinquunt ducem pubertatis suae,
18. et pacti Dei sui oblitia est; inclinata est enim ad mortem dominus ejus, et ad inferos semitam ipsius.
19. Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitae.
20. Ut ambules in via bona, et calles justorum custodias.
21. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, et simplices permanebunt in ea.
22. Impii vero de terra perdentur, et qui iniquie agunt, auferentur ex ea. (*Job 18, 17.*)

CAPUT III.

Sapientia vitam prolongat; misericordia et veritas non deserenda. Fiducia in Deum; timor Dei; honorandus Deus; correctio Dei cum laetitia serenda. Sapientia tuis. Sapientiam sequentibus omnia prospera. Amico statim dandum, nec ei malefaciendum, non contendendum; iniqui non imitandi. Impiorum perditio, et piorum benedictio.

1. Fili mi, ne obliscaris legis meae, et praecepta mea cor tuum custodiat.
2. Longitudinem enim dierum, et annos vitae, et pacem apponent tibi.
3. Misericordia, et veritas te non deserant; circumda eas gutturi tuo, et describe in tabulis cordis tui,

4. et invenies gratiam, et disciplinam bonam coram Deo et hominibus.
5. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiae tuae.
6. In omnibus viis tuis cogita illum; et ipse diriget gressus tuos.
7. Ne sis sapiens apud temetipsum; time Deum, et recede a malo. (*Rom. 12, 16.*)
8. Sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigatio ossium tñorum.
9. Honora Dominum de tua substantia, et de primis omnium frugum tuarum da ei; (*Tob. 4, 7. Luc. 14, 13.*)
10. et implebuntur horrea tua saturata, et vino torcularia tua redundabunt.
11. Disciplinam Domini, fili mi, ne ahijicas, nec deficias, cum ab eo corriperis; (*Hebr. 12, 5. Apoc. 3, 19.*)
12. quem enim diligit Dominus, corripit, et quasi pater in filio complacet sibi.
13. Beatus homo, qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia.
14. Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, et auri primi et purissimi fructus ejus.
15. Preciosior est cunctis opibus; et omnia, quae desiderantur, hinc non valent comparari.
16. Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiae et gloria.
17. Viae ejus viae pulchrae, et omnes semitae illius pacifiae.
18. Lignum vitae est his, qui apprehendunt eam; et qui tenerit eam, beatus.
19. Dominus sapientia fundavit terram, stabilivit coelos prudentia.
20. Sapientia illius eruperunt abyssi, et nubes rora crescentur.
21. Fili mi, ne efflant haec ab oculis tuis, custodi legem atque consilium;
22. et erit vita animae tuae, et gratia facibus tuis.
23. Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, et pes tuus non impinget.
24. Si dormieris, non timebis; quiesces, et suavis erit somnus tuus.
25. Ne paveas repentinio terrore, et irruentes tibi potentias impiorum;
26. Dominus enim erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum, ne capiaris.
27. Noli prohibere benefacere eum, qui potest; si vales, et ipse benefac.
28. Ne dicas amico tuo: Vade, et revertere; cras dabo tibi, cum statim possis dare.
29. Ne molialis amico tuo malum, cum ille in te habeat fiduciam.
30. Ne contendas adversus hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit.
31. Ne aemuleris hominem iustitum, nec imiteris vias ejus, (*Ps. 36, 1.*)
32. quia abominatione Domini est omnis illusor, et cum simplicibus sermocinatio ejus.
33. Egestas a Domino in domo impiorum; habitaacula autem justorum benedicentur.
34. Ipse deludet illusores, et mansuetis dabit gratiam.
35. Gloriam sapientes possidebunt; stultorum exaltatio ignominia.

CAPUT IV.

Sapiens suo exemplo hortatur quererere sapientiam, cuius explicat utilitates. Via impiorum declinanda, et justorum amplectenda. De custodia cordis, oris, et gressuum.

1. Audite, filii, disciplinam patris, et attendite, ut sciatis prudentiam.

2. Donum honorum tribuanu vobis, legem meam, ne derelinquatis.

3. Nam et ego filius fui patris mei, tenellus, et unigenitus coram matre mea;

4. et docebat me, atque dicebat: Suscipit verba mea cor tuum, custodi praecpta mea, et vives.

5. Posside sapientiam, posside prudentiam; ne obliviscaris, neque declives a verbis oris mei.

6. Ne dimittas eam, et custodiet te; diligere eam, et conservabit te.

7. Principium sapientiae: Posside sapientiam, et in omni possessione tua acquire prudentiam.

8. Arripe illam, et exaltabit te; glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplectatus.

9. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclita proteget te.

10. Audi fili mi, et suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitae.

11. Viam sapientiae monstrabo tibi, dum te per semitas aequitatis.

12. Quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum.

13. Tene disciplinam, ne dimittas eam; custodi illam, quia ipsa est vita tua.

14. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.

15. Fuge ab ea, nec transeas per illam; declina, et deserere eam.

16. Non enim dormiunt, nisi maleficiunt; et raptur somnus ab eis, nisi supplantaverint.

17. Comedunt panem impietatis, et vimini iniquitatis bibunt.

18. Justorum autem semita quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem.

19. Via impiorum tenebrosa; nesciunt, ubi corruant.

20. Fili mi, ausculta sermones meos, et ad eloqua mea inclina aurem tuam.

21. Ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui;

22. vita enim sunt invenientibus ea, et universae carni sanitas.

23. Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.

24. Remove a te os pravum, et detrahentia labia sint procul a te.

25. Oculi tui recta videant, et palpebrae tue praecepcionant gressus tuos.

26. Dirige semitam pedibus tuis, et omnes vias tue stabilientur.

27. Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram, averte pedem tuum a malo; vias enim, quae a dextris sunt, novit Dominus; perversae vero sunt, quae a sini-

stris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos; itinera autem tua in pace producet.

CAPUT V.

Vitare jubet meretricem, et ne labores et anni perdantur. Propria uxor diligatur, et fugiatur aliena.

1. Fili mi, attende ad sapientiam meam, et prudentiae meae inclina aurem tuam,

2. ut custodias cogitationes, et disciplinam labia tua conservent. Ne attendas fallacie mulieris.

3. Favus enim distillans labia meretricis, et nitidius olco guttur ejus;

4. novissima autem illius amara quasi absynthium, et acuta quasi gladius biceps.

5. Pedes ejus descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant.

6. Per semitam vitae non ambulant; vagi sunt gressus ejus, et investigabiles.

7. Nunc ergo, fili mi, audi me, et ne recedas a verbis oris mei.

8. Longe fac ab ea viam tuum, et ne appropinquies foribus domus ejus.

9. Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli,

10. ne forte impleantur extranei viri tuis, et labores tuos in domo aliena,

11. et gemas in novissimis, quando consumeris carues tuas et corpus tuum, et secundis:

12. Cur detestatus sum disciplinam, et increpationibus non acquiecievit cor meum,

13. nec audivi vocem docentium me, et magistris nou inclinavi aurem meam?

14. Paene fui in omni malo in medio ecclesiae et synagogae.

15. Bibe aquam de cisterna tua, et fluente putei tui;

16. deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide.

17. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.

18. Sit vena tua benedicta, et laetare cum muliere adolescentiae tuae;

19. cerva carissima, et gratissimus hin-nulus; ubera ejus inebrient te in omni tempore, in amore ejus deflectare jugiter.

20. Quare seduceris, fili mi, ab aliena, et foveris in sine alterius?

21. Respicit Dominus vias hominis, et omnes gressus ejus considerat. (*Job 14, 16. et 31, 4. et 31, 21.*)

22. Iniquitates suae captiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur.

23. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, et in multitudine stultitiae suae decipietur.

CAPUT VI.

Sponsori, ut fidem datam liberet, laborandum. Pigrum formicæ exemplo excitat ad laborem. Apostolam describit. Sex, quae Dominus odit. Exhortatur ad legis custodiam, utque mulieris pulchritudinem non concupiscas, sed consortium vites adulterae.

1. Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam,

2. illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.
3. Fac ergo, quod dico, fili mi, et temet ipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum;
4. ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebrae tuae.
5. Ernere quasi damnum de manu, et quasi avis de manu aucupis.
6. Vade ad formicam o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam.
7. Quae cum non habeat ducem, nec praeceptorem, nec priuicem,
8. parat in aestate cibum sibi, et congregat in messe, quod comedat.
9. Usquequo, piger, dormies? quando consurges et somno tuo?
10. Paululum dormitis, paululum dormitabis, paululum conseres manus, ut dormias; (*Infr. 24, 33.*)
11. et veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua, et egestas longe fugiet a te.
12. Homo apostata vir inutilis, graditur ore perverso,
13. annuit oculis, terit pede, dígito loquitur,
14. pravo corde machinatur malum, et omni tempore jurgia seminat.
15. Huic exemplo veniet perditio sua, et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.
16. Sex sunt, quae odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus:
17. oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem,
18. cor machiuans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,
19. proferente meudaciam testem fallacem, et eum, qui seminat inter fratres discordias.
20. Conserva, fili mi, praecepta patris tui, et ne dimittas legem matris tuae.
21. Liga ea in corde tuo jugiter, et circumdata gutturi tuo.
22. Cum ambulaveris, gradiantur tecum; cum dormieris, custodian te, et evigilans loquere cum eis;
23. quia mandatum lucerna est, et lex lux, et via vitae increpat disciplinæ;
24. ut custodian te a muliere mala, et a blanda lingua extranea.
25. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius;
26. prelum euim scorti vix est unius panis, mulier autem viri pretiosam animam capit.
27. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?
28. aut ambulare super pruinas, ut non comburantur plantæ ejus?
29. Sic, qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigere tam eam.
30. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit; furatur enim, ut esurientem implete animam.
31. Ieprehensus quoque reddet septuplum, et omnem substantiam domus suae tradet.
32. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam;
33. turpititudinem et ignominiam congregat sibi, et opprobrium illius non delebitur,
34. quia zelus et furor viri non parcat in die vindictæ,
35. nec acquiesceret eujusquam precibus, nec suscipiet pro redēmptione dona plurima.

CAPUT VII.

Hortatur adolescentem ad sapientiae amplexum, et mandatorum custodiam, utque scortorum blanditias, quas late describit, erile.

1. Fili mi, custodi sermones meos, et praecepta mea reconde tibi. Fili,
2. serva mandata mea, et vives, et legem meam quasi pupillam oculi tui;
3. liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.
4. Dic sapientiae: Soror mea es; et prudentiam voca amicam tuam,
5. ut custodiat te a muliere extranea, et ab aliena, quae verba sua dulcia facit.
6. De fenestra enim domus meae per cancelllos prospexi,
7. et video parvulos, considero vecordem juveuenum,
8. qui transit per plateam juxta angulum, et prope viam domus illius graditur
9. in obscurâ, advesperascente die, in noctis tenebris, et caligine.
10. Et ecce occurrit illi mulier ornata meretricio, præparata ad capieendas animas, garrula et vaga,
11. quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis,
12. nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians.
13. Apprehensumque deosculatur juvenem, et procaci vultu blanditur, dicens:
14. Victimam pro salute vovi, hodie reddidi vota mea.
15. Idecirco egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, et reperi.
16. Intaxi funibus lectulum meum, stravi patibus pictis ex Aegypto.
17. Aspersi cubile meum myrrha, et aloë, et cinnamomo.
18. Veui, inebriemur uberibus, et fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies;
19. non est enim vir in domo sua, abiit via longissima.
20. Sacculum pecuniae secum tulit; in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.
21. Irrexit enim multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxit illum.
22. Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam, et quasi agnus lascivius, et ignorans, quod ad vincula stultus trahatur,

23. donec transfigat sagitta jecur ejus; velut si avis festinet ad laqueum, et nec sit, quod de periculo animae illius agitur.

24. Nunc ergo, fili mi, audi me, et attende verbis oris mei.

25. Ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis ejus;

26. multos enim vulneratos dejicit, et fortissimi quique interficiuntur sunt ab ea.

27. Viae inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.

CAPUT VIII.

Sapientia ad sui amplexum invitata, se quoque multis modis commendat, quodque sit Deo coeterna, cum ipso cuncta componens; quam querentes beati, sphenentes vero miseri tandem evadent.

1. Numquid non sapientia clamitat, et prudentia dat vocem suam?

2. In summis excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans,

3. juxta portas civitatis in ipsis foribus loquitur, dicens:

4. O viri, ad vos clamito, et vox mea ad filios hominum.

5. Intelligite, parvuli, astutiam, et insipientes, animadvertisse.

6. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum; et aperientur labia mea, ut recta praedicent.

7. Veritatem meditabitur guttus meum, et labia mea detestabuntur impium.

8. Justi sunt omnes sermones mei; non est in eis pravum quid, neque perversum.

9. Recti sunt intelligentibus, et aequi inventibus scientiam.

10. Accipite disciplinam meam, et non pecuniam; doctrinam magis, quam aurum eligit.

11. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari.

12. Ego sapientia habito in consilio, et eruditis intersum cogitationibus.

13. Timor Domini odit malum; arrogantium, et superbiam, et viam pravam, et os bilingue detestor.

14. Meum est consilium, et aequitas, mea est prudentia, mea est fortitudo.

15. Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt.

16. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam.

17. Ego diligentes me diligo; et qui mane vigilant ad me, invenient me.

18. Mecum sunt divitiae, et gloria, opes superbae, et justitia.

19. Melior est enim fructus meus auro, et lapide pretioso, et gemina mea argento electo.

20. In viis justitiae ambulo, in medio semitarum judicii,

21. ut dum diligentes me, et thesauros eorum repleam.

22. ^{t)} Dominus possedit me in initio

^{t)} In Concept. et Nativitat. B. Virginis.

viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.

23. Ab aeterno ordinata sum, et ex antiquis, antequam terra fieret.

24. Nondum erant abyssi, et ego iam concepta eram; necdum fontes aquarum eruperant;

25. necdum montes gravi mole constituerant; ante colles ego parturiebar.

26. Adhuc terram non fecerat, et flumina, et cardines orbis terrae;

27. quando praeparabat coelos, aderam; quando certa lege, et gyro vallabat abyssos;

28. quando aethera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum;

29. quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transient fues suos; quando appendebat fundamenta terrae:

30. cum eo eram cuncta componens, et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore,

31. ludens in orbe terrarum; et deliciae meae esse cum filiis hominum.

32. Nunc ergo, filii, audite me. Beati, qui custodiunt vias meas.

33. Audite disciplinam, et estote sapientes, et nolite abhiciere eam.

34. Beatus homo, qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei.

35. Qui me invenerit, iuvuet vitam, et hauriet salutem a Domino;

36. qui autem in me peccaverit, laedet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

CAPUT IX.

Sapientia, domo sibi aedificata, omnes ad se allicit, vitam prorogat, et a muliere stulta ac vaga liberat. Porro eruditionem et correptionem non suscipiet impius ac derisor, sed justus et sapiens.

1. Sapientia aedificavit sibi domum, excidit columnas septem;

2. immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit meusam suam.

3. Misit auxillas suas, ut vocarent ad arcem, et ad moenia civitatis:

4. Si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est:

5. Venite, comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscui vobis.

6. Relinquette infantiam, et vivite, et ambulate per vias prudentiae.

7. Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit, et qui arguit impium, sibi maculum generat.

8. Noli arguere derisore, ne oderit te. Argue sapientem, et diligit te.

9. Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientia. Doce justum, et festiuabit accipere.

10. Principium sapientiae timor Domini, et scientia sanctorum prudentia. (Ps. 110, 10. Supr. 1, 7. Eccl. 1, 16.)

11. Per me enim multiplicabuntur dies tui, et addentur tibi anni vitae.
 12. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris; si autem illusor, solus portabis malum.
 13. Mulier stulta et clamosa, plenaque illecebris, et nihil omnino sciens,
 14. sedit in foribus domus sua super sellam in excelsa urbis loco,
 15. ut vocaret transeuntes per viam, et pergentes itinere suo:
 16. Qui est parvulus, declinet ad me. Et recordi locuta est:
 17. Aquae furtivae dulciores sunt, et panis absconditus suavior.
 18. Et ignoravit, quod ibi sint gigantes, et in profundis inferni convivae ejus.

PARABOLAE SALOMONIS.

CAPUT X.

- Alternat sermonem de filio sapiente et stulto, justo et impio, operante et otioso, simplici et pravo. De charitate et odio. De bono linguae ejusque malo.*
1. Filius sapiens laetificat patrem; filius vero stultus moestitia est matris suea.
 2. Nil proderunt thesauri impietas; justitia vero liberabit a morte.
 3. Non afflignet Dominus fame animam justi; et insidias impiorum subvertet.
 4. Egestatem operata est manus remissa; manus autem fortium divitias parat.
 Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos; idem autem ipse sequitur aves volantes.
 5. Qui congregat in messe, filius sapiens est; qui autem sterit aestate, filius confusiovis.

6. Benedictio Domini super caput justi; os autem impiorum operit iniquitas.
 7. Memoria justi cum laudibus; et nomen impiorum putrescit.
 8. Sapiens corde praecpta suscipit; stultus caeditur labiis.
 9. Qui ambulat simpliciter, ambulat consideranter; qui autem depravat vias suas, manifestus erit.
 10. Qui annuit oculo, dabit dolorem, et stultus labiis verberabitur. (*Eccli. 27, 25.*)

11. Vena vitae os justi; et os impiorum operit iniuriam.
 12. Odium suscitat rixas; et universa delicta operit charitas. (*I. Cor. 13, 4. I. Petr. 4, 8.*)
 13. In labiis sapientis invenitur sapientia; et virga in dorso ejus, qui iudicet corde.
 14. Sapientes abscondunt scientiam; os autem stulti confusio proximum est.
 15. Substantia divitis urbs fortitudinis ejus; pavor pauperum egestas eorum.
 16. Opus justi ad vitam; fructus autem impiorum ad peccatum.
 17. Via vitae custodiunt disciplinam; qui autem increpationes relinquit, errat.
 18. Abscondunt odium labia mendacia; qui profert contumeliam, insipiens est.

19. In multiloquio non deerit peccatum; qui autem moderatur labia sua, prudenterissimus est.

20. Argentum electum lingua justi; cor autem impiorum pro nihil.

21. Labia justi erudiunt plurimos; qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.

22. Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23. Quasi per risum stultus operatur scelus; sapientia autem est viro prudentia.

24. Quod timet impius, veniet super eum; desiderium suum justis dabitur.

25. Quasi tempestas transiens non erit impias; justus autem quasi fundamentum semperernum.

26. Sicut acetum dentibus, et fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum.

27. Timor Domini apponet dies; et anni impiorum breviabuntur.

28. [†]Expectatio justorum laetitia; spes autem impiorum peribit.

29. Fortitudo simplicis via Domini; et pavor his, qui operantur malum.

30. Justus in aeternum non commoverbitur; impii autem non habitabunt super terram.

31. Os justi parturiet sapientiam; lingua pravorum peribit.

32. Labia justi considerant placita; et os impiorum perversa.

CAPUT XI.

Aequitatis et justitiae, ceterarumque virtutum commoda, et vitiorum ac vanorum divitiarum incommoda.

1. Statera dolosa abominatio est apud Dominum, et pondus nequam voluntas ejus. (*Infr. 20, 10.*)

2. Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia; ubi autem est humilitas, ibi et sapientia. (*Infr. 15, 33.*)

3. Simplicitas justorum dirigit eos; et supplantatio perversorum vastabit illos.

4. Non proderunt divitiae in die ultionis; justitia autem liberabit a morte. (*Supr. 10, 2.*)

5. Justitia simplicis dirigit viam ejus; et in impietate sua corrueit impius.

6. Justitia rectorum liberabit eos; et in insidiis suis capientur iniqui.

7. Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes; et expectatio sollicitorum peribit.

8. Justus de angustia liberatus est; et tradetur impius pro eo.

9. Simulator ore decipit amicum suum; justi autem liberabuntur scientia.

10. In bonis justorum exultabit civitas; et in perditione impiorum erit laudatio.

11. Benedictione justorum exaltabitur civitas; et ore impiorum subvertetur.

12. Qui despicit amicum suum, indigens corde est; vir autem prudens tacbit.

13. Qui ambulat fraudulentiter, revelat arcana; qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.

[†] In Suscept. reliquiarum, et Invent. S. Dionys.

14. Ubi non est gubernator, populus corrueat; salus autem, ubi multa consilia.

15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo; qui autem cavit laqueos, securus erit.

16. Mulier gratiosa inveniet gloriam; et robusti habebunt divitias.

17. Benefacit animae suae vir misericors; qui autem crudelis est, etiam propinquos abhicit.

18. Impius facit opus instabile; semi-nati autem justitiam merces fidelis.

19. Clementia praeparat vitam; et sectatio malorum mortem.

20. Abominabile Domino cor pravum; et voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

21. Manus in manu non erit innocens malus; semen autem justorum salvabitur.

22. Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra et fatua.

23. Desiderium justorum omne bonum est; praestolat impiorum furor.

24. Alii dividunt propria, et ditiones sunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.

25. Anima, quae benedicit, impinguabitur; et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis; benedictio autem super caput videntium.

27. Bene consurgit diluculo, qui quaerit bona; qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.

28. Qui confidit in divitiis suis, corrueat; justi autem quasi vires folium germinabunt.

29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos; et qui stultus est, serviet sapienti.

30. Fructus justi lignum vitae; et qui suscipit animas, sapiens est.

31. Si justus in terra recipit, quanto magis impius et peccator? (*I. Petr. I, 18.*)

CAPUT XII.

Vicissim loquitur de diligente disciplinam et eam obidente, de impio et justo, operante et otioso, stulto et sapiente, et de bonis ac mali linguae.

1. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam; qui autem odit increpationes, insipientis est.

2. Qui bonus est, hauriet gratiam a Domino; qui autem confidit in cogitationibus suis, impie agit.

3. Non robabaritur homo ex impietate; et radix justorum non commovebitur.

4. Mulier diligens corona est viro suo; et putredo in ossibus ejus, quae confusione res dignas gerit.

5. Cogitationes justorum in judicia; et consilia impiorum fraudulenta.

6. Verba impiorum insidiantur sanguini; os justorum liberabit eos.

7. Verte impios, et non erunt; domus autem justorum permanebit.

8. Doctrina sua noscetur vir; qui autem vanus et excors est, patebit contentum.

9. Melior est pauper et sufficiens sibi, quam gloriosus et indigens paup. (*Ecclesi. 10, 30.*)

10. Novit justus jumentorum suorum animas; viscera autem impiorum crudelia.

11. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus; qui autem sectatur otium, stultissimus est. (*Ecclesi. 20, 30.*)

Qui suavis est in vini demotionibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.

12. Desiderium impii munimentum est pessimorum; radix autem justorum proficit.

13. Propter peccata labiorum ruina proximat malo; effugiet autem justas de angustia.

14. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, et juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

15. Via stulti recta in oculis ejus; qui autem sapiens est, audit consilia.

16. Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat iuriam, callidus est.

17. Qui, quod novit, loquitur, index justitiae est; qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18. Est, qui promittit, et quasi gladio pungitur conscientiae; lingua autem sapientium sanitas est.

19. Labium veritatis firmum erit in perpetuum; qui autem testis est repeatinus, concinnat linguam mendaci.

20. Dolus in corde cogitantium mala; qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

21. Non contristabit justum, quidquid ei acciderit; impii autem replebuntur malo.

22. Abominatione est Domino labia mendacia; qui autem fideliter agunt, placent ei.

23. Homo versatus celat scientiam; et cor insipientium provocat stultitiam.

24. Manus fortium dominabitur; quae autem remissa est, tributis serviet.

25. Moeror in corde viri humiliabit illum; et sermone bono lactificabitur.

26. Qui negligit daunum propter amicum, justus est; iter autem impiorum decipiet eos.

27. Non inveniet fraudulentus lucrum; et substantia hominis erit auri pretium.

28. In semita justitiae vita; iter autem devium dicit ad mortem.

CAPUT XIII.

De filio sapiente; de oris custodia, et inconsiderato ad loquendum; de paupere divite, et dirite paupere, tuncerna impiorum, substantia festinata et dilatatione spei. Omnia cum consilio agenda, et cum sapientibus graduerunt. De parcente virgine, et insatubili ventre impii.

1. Filius sapiens doctrina patris; qui autem illusor est, non audit, cum arguitur.

2. De fructu oris sui homo satiabitur bonus; anima autem praevaricatorum iniqua.
3. Qui custodit os suum, custodit animam suam; qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
4. Vult et non vult piger; anima autem operantium impinguabitur.
5. Verbum mendax justus detestabitur; impius autem confundit, et confundetur.
6. Justitia custodit innocentis viam; impietas autem peccatorum supplantat.
7. Est quasi dives, cum nihil habeat; et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
8. Redemptio animae viri divitiae suea; qui autem pauper est, increpationem non sustinet.
9. Lux justorum laetificat; lucerna autem impiorum extinguetur.
10. Inter superbos semper jurgia sunt; qui autem agunt omnia cum consilio, regnunt sapientia.
11. Substantia festinata minuetur; quae autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
12. Spes, quae differtur, affligit animam; lignum vitac desiderium veniens.
13. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat; qui autem timet praeceptum, in pace versabitur.
- Animae dolosae errant in peccatis; justi autem misericordes sunt, et miserantur.
14. Lex sapientis fons vitae, ut declinet a ruina mortis.
15. Doctrina bona dabit gratiam; in itinere contentorum vorago.
16. Astutus omnia agit cum consilio; qui autem fatuus est, aperit stultitiam.
17. Nuntius impii cadet in malum; legitus autem fidelis sanitas.
18. Egestas et iguominia ei, qui deserit disciplinum; qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.
19. Desiderium si compleatur, delectat animam; detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.
20. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit; amicus stultorum similis efficietur.
21. Peccatores persequitur malum; et justis retribuerunt bona.
22. Bonus relinquit haeredes filios, et nepotes, et custodiatur justo substantia peccatoris.
23. Multi cibi in novalibus patrum, et alii congregantur absque judicio.
24. Qui parcit virgine, odit filium suum; qui autem diligit illum, iustanter erudit. (*Infr. 23, 15.*)
25. Justus comedit, et replet animam suam; venter autem impiorum insatibilis.
- CAPUT XIV.**
- Sapientiae et stultitiae variae conditiones. Prudentia quisvis status debite regulatur, qua quis ad misericordiam moveatur et affectiones moderatur; vita autem perdunt homines.
1. Sapiens mulier aedificat domum suam;
- iustipiens extractam quoque manibus destruet.
2. Ambulans recto itinere, et timeus Deum, despicitur ab eo, qui infami gradit via. (*Job 12, 4.*)
3. In ore stulti virga superbae; labia autem sapientium custodiunt eos.
4. Ubi non sunt boves, praesepe vacuum est; ubi autem plurimae segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.
5. Testis fidelis non mentitur; profert autem mendacium dolosus testis.
6. Quaerit derisor sapientiam, et non inventit; doctrina prudentium facilis.
7. Vade contra virum stultum, et nescit labia prudentiae.
8. Sapientia callidi est intelligere viam suam; et imprudentia stultorum errans.
9. Stultus illudet peccatum, et inter justos morabitur gratia.
10. Cor, quod novit amaritudinem animae suea, in gaudio ejus non miscebitur extraneus.
11. Domus impiorum delebitur; tabernacula vero justorum germinabunt.
12. Est via, quae videtur homini justa; novissima autem ejus deducunt ad mortem.
13. Risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat.
14. Viis suis replebitur stultus, et super eum erit vita bonus.
15. Innocens credit omni verbo; astutus considerat gressus suos.
- Filio doloso nihil erit boni; servo autem sapienti prospiri erunt actus, et dirigetur via ejus.
16. Sapiens timet, et declinat a malo; stultus transilit, et confidit.
17. Impatiens operabitur stultitiam; et vir versus odiosus est.
18. Possidebunt parvuli stultitiam, et expectabunt astuti scientiam.
19. Jacebunt mali ante bonos, et impii ante portas justorum.
20. Etiam proximo suo pauper odiosus erit; amici vero divitum multi.
21. Qui despicit proximum suum, peccat; qui autem miseretur pauperis, beatus erit.
- Qui credit in Domino, misericordiam diligit.
22. Errant, qui operantur malum; misericordia et veritas praeparant bona.
23. In omni opere erit abundantia; ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.
24. Corona sapientium divitiae eorum; fatuitas stultorum imprudentia.
25. Liberat animas testis fidelis; et profert mendacia versipellis.
26. In timore Domini fiducia fortitudinis, et filiis ejus erit spes.
27. Timor Domini fous vitae, ut declinet a ruina mortis.
28. In multitudine populi dignitas regis; et in paucitate plebis ignominia principis.
29. Qui patiens est, multa gubernatur prudentia; qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.

30. Vita carnium sanitas cordis; putredo ossium invidia.

31. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus; honorat autem eum, qui miseretur pauperis. (*Infr. 17, 5.*)

32. In malitia sua expelletur impius; sperat autem justus in morte sua.

33. In corde prudentis requiescit sapientia, et indoctos quosque erudit.

34. Justitia elevat gentem; miseros autem facit populus peccatum.

35. Acceptus est regi minister intelligentis; iracundiam ejus inutilis sustinebit.

CAPUT XV.

Responsio mollis; lingua sapientis, et immoderata; fortitudo domus justi; victimae impiorum ingratae; omnia Deo nota; cor gaudens; dies pauperis mali; secura mens; vocari ad olera; vir iracundus et rixosus; tuis patientis; iter pigrorum; domus superborum. Fide et misericordia purgantur peccata. De abiciente disciplinam. Laus timoris Domini et humilitatis.

1. *Responsio mollis frangit iram; sermo durus suscitat furorem.* (*Infr. 25, 15.*)

2. *Lingua sapientium ornat scientiam; os fatuorum ebullit stultitiam.*

3. *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos et malos.*

4. *Lingua placabilis lignum vitae; quae autem immoderata est, conteret spiritum.*

5. *Stultus irridet disciplinam patris sui; qui autem custodit increpationes, astutior fiet.*

6. *Iu abundanti justitia virtus maxima est; cogitationes autem impiorum eradicabuntur.*

6. *Domus justi plurima fortitudo; et in fructibus impii conturbatio.*

7. *Labia sapientium disseminabunt scientiam; cor stultorum dissimile erit.*

8. *Victimae impiorum abominabiles Dominus; vota instorum placabilia.* (*Infr. 21, 27. Eccl. 31, 21.*)

9. *Abominatio est Domino via impii; qui sequitur justitiam, diligitur ab eo.*

10. *Doctrina mala deserenti viam vitae; qui increpationes odit, morietur.*

11. *Infernus, et perditio coram Domino; quanto magis corda filiorum hominum?*

12. *Nou amat pestilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes graditur.*

13. *Cor gaudens exhibeat faciem; in moerore animi dejicitur spiritus.* (*Infr. 16, 24. et 17, 22.*)

14. *Cor sapientis querit doctrinam; et os stultorum pascitur imperitia.*

15. *Omnis dies pauperis mali; secura mens quasi juge convivium.*

16. *Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni et insatiabiles.*

17. *Melius est vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum sagiuatum cum odio.*

18. *Vir iracundus provocat rixas; qui patiens est, mitigat suscitatas.*

19. *Iter pigrorum quasi sepes spinarum; via justorum absque offendiculo.*

20. *Filius sapiens laetificat patrem; et stultus homo despicit matrem suam.*

21. *Stultitia gaudium stulto; et vir prudens dirigit gressus suos.*

22. *Dissipantur cogitationes, ubi non est consilium; ubi vero sunt plures consiliarii, confirmantur.*

23. *Laetatur homo in sententia oris sui; et sermo opportunus est optimus.*

24. *Semita vitae super eruditum, ut declinet de inferno novissimo.*

25. *Domini superborum demolietur Dominus, et firmos faciet terminos viduae.*

26. *Abominatio Domini cogitationes malae, et purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.*

27. *Conturbat dominum suum, qui sectatur avaritiam; qui autem odit munera, vivet.*

Per misericordiam et fidem purgantur peccata; per timorem autem Domini declinat omnis a malo. (*Infr. 16, 6.*)

28. *Mens justi meditatur obedientiam; os impiorum redundat malis.*

29. *Longe est Dominus ab impiis; et orationes justorum exaudiet.*

30. *Lux oculorum laetificat animam; fama bona impinguat ossa.*

31. *Auris, quae audit increpationes viuae, in medio sapientium commorabitur.*

32. *Qui abjectit disciplinam, despicit animam suam; qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.*

33. *Timor Domini disciplina sapientiae; et gloriam praecedat humilitas.*

CAPUT XVI.

Homo animam praeparat; Deus, spirituum ponderator, linguam viasque hominum dirigit, omnia propter seipsum operans, cui abominationis est omnis arrogans. Misericordia redimuntur peccata. Pondus et statera Dei iudicia; indignatio et clemencia regis; tuis sapientiae, prudentiae, eruditii, ac dulcis in verbo, et patientis. Virtuperratur insipiens et perversus. Sortes a Domino temperantur.

1. *Hominis est animam praeparare, et Domini gubernare linguam.* (*Infr. 9.*)

2. *Omnes vias hominis patent oculis ejus; spiritum ponderator est Dominus.* (*Infr. 20, 24. et 21, 2.*)

3. *Revela Domino opera tua, et dirigentur cogitationes tuae.*

4. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum.*

5. *Abominationis Domini est omnis arrogans; etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens.*

Initium vite bonae facere justitiam; accepta est autem apud Deum magis, quam imolare hostias.

6. *Misericordia et veritate redimuntur iniquitas, et in timore Domini declinantur a malo.* (*Supr. 15, 27.*)

7. Cum placuerint Domino viac hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.

8. Melius est parum cum justitia, quam multi fructus cum iniuritate.

9. Cor hominis disponit viam suam; sed Dominus dirigere gressus ejus. (*Supr. 1.*)

10. Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus.

11. Pondus et statera judicia Domini sunt, et opera ejus omnes lapides sacculi.

12. Abominabiles regi, qui agunt impie, quoniam justitia firmatur solium.

13. Voluntas regum labia justa; qui recta loquitur, diligitur.

14. Indignatio regis nuntii mortis; et vir sapiens placabit eam.

15. In hilaritate vultus regis vita, et clementia ejus quasi imber serotinus.

16. Posside sapientiam, quia auro melior est, et acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.

17. Semita justorum declinat mala; custos animae suea servat viam suam.

18. Contritionem praecedit superbia, et ante ruinam exaltatur spiritus.

19. Melius est humiliari cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis.

20. Eruditus in verbo reperiet bona; et qui sperat in Domino, beatus est.

21. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens; et qui dulcis eloquio, majora percipiet.

22. Fons vitae eruditio possidentis; doctrina stultorum fatuitas.

23. Cor sapientis erudit os ejus, et labiis ejus addet gratiam.

24. Favus mellis composita verba; dulcedo animae sanitatis ossium. (*Supr. 15.*, *13. Infr. 17. 22.*)

25. Est via, quae videtur homini recta, et novissima ejus ducunt ad mortem.

26. Anima laborantis laborat sibi, quia compulsi eum os suum.

27. Vir impius fudit malum, et in labiis ejus ignis ardescit.

28. Homo perversus suscitat lites; et verbosus separat principes.

29. Vir iniquus lactat amicum suum, et dicit eum per viam non bonam.

30. Qui attontis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum.

31. Corona dignitatis seuectus, quae in viis justitiae reperiatur.

32. Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnato urbium.

33. Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.

CAPUT XVII.

Buccella sicca cum gaudio; servus sapiens. Dominus corda probat. Despiciens pauperem; gaudens de alterius ruina; corona senum; celans delictum; fatuus in stultitia confidens; stulto inutilis divitiae; altam faciens domum suam. Omni tempore diligit amicos. Animus gaudens, et spiritus tristis; stultus tacens.

1. Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum jurgio.

2. Servus sapiens dominabitur filiis stultis, et inter fratres haereditatem dividet. (*Ecclesi. 10. 28.*)

3. Sicut igne probatur argentum, et aurum camino, ita corda probat Dominus.

4. Malus obedit linguae inique, et falax obtemperat labiis mendacibus.

5. Qui despiciat pauperem, exprobrat factori ejus; et qui ruina laetatur alterius, non erit impunitus. (*Supr. 14. 31.*)

6. Corona senum filii filiorum, et gloria filiorum patres eorum.

7. Non decent stultum verba composita, nec principem labium mentiens.

8. Gemma gratissima expectatio prae-stolantis; quocunque se vertit, prudenter intelligit.

9. Qui celat delictum, quaerit amici-tias; qui altero sermone repetit, separat foederatos.

10. Plus proficit correptio apud pruden-tem, quam centum plagae apud stultum.

11. Semper jurgia querit malus; ange-lus autem crudelis mittetur contra eum.

12. Expedit magis ursae occurrere raptae foetibus, quam fatuo confidenti in stultitia sua.

13. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus. (*Rom. 12. 17. I. Thess. 5. 15. I. Petr. 3. 9.*)

14. Qui dimittit aquam, caput est jurigorum, et antequam patiatur contume-liam, iudicium deserit.

15. Qui justificat impium, et qui con-demnat justum, abominabilis est uterque apud Deum. (*Isai. 5. 23.*)

16. Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit?

Qui altam facit domum suam, quaerit ruinam, et qui evitat disere, incidet in mala.

17. Omni tempore diligit, qui amicus est, et frater in angustiis comprobatur.

18. Stultus homo plaudet manibus, cum sponsonterit pro amico suo.

19. Qui meditatur discordias, diligit rixas, et qui exaltat ostium, quaerit ruibam.

20. Qui perversi cordis est, non inventet bonum, et qui vertit linguam, inci-det in malum.

21. Natus est stultus in ignominiam suam; sed nec pater in fatuo laetabitur.

22. Animus gaudens acetatum floridam facit; spiritus tristis exsiccat ossa. (*Supr. 15. 13. et 16. 24.*)

23. Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas iudicij.

24. In facie prudentis lucet sapientia; oculi stultorum in finibus terrae. (*Eccli. 2, 11. et 8, 1.*)

25. Ira patris filius stultus, et dolor matris, quae genuit eum.

26. Nou est bonum dominum inferre justo, nec percutere principem, qui recta iudicat.

27. Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est; et pretiosi spiritus vir eruditus. (*Jac. 1, 19.*)

28. Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur, et si compresserit labia sua, intelligens.

CAPUT XVIII.

De recessu ab amico; de incorrigibili.

Non deriadum a veritate. Os stulti; justus se accusans; frater iurans fratrem; fructus oris; mulier bona et mala; locutio divitis et pauperis; vir amicabilis.

1. Occasiones querit, qui vult recedere ab amico; omni tempore erit exprobabilis.

2. Non recipit stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris, quae versantur in corde ejus.

3. Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit; sed sequitur eum ignominia et opprorium.

4. Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans sours sapientiac. (*Infr. 20, 5.*)

5. Accipere personam impii non est bonus, ut declines a veritate judicii.

6. Labia stulti miscent se rixis, et os ejus jurgia provocat.

7. Os stulti contritio ejus, et labia ipsius ruina animae ejus.

8. Verba bilinguis quasi simplicia, et ipsa pervenient usque ad interiora ventris.

Pigrum dejicit timor; animae autem effeminatorum esurient.

9. Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10. Turris fortissima nomen Domini; ad ipsum currit justus, et exaltabitur.

11. Substantia divitis urbs roboris ejus, et quasi murus validus circumdans eum.

12. Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, et antequam glorificetur, humiliatur. (*Supr. 11, 2. Eccli. 10, 15.*)

13. Qui prius respondet, quam audiat, stultum se esse demonstrat, et confusione dignum. (*Eccli. 11, 8.*)

14. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam; spiritum vero ad irascendum faciem quis poterit sustinere?

15. Cor prudeas possidebit scientiam, et auris sapientium quaerit doctrinam.

16. Domum hominis dilatat viam ejus, et ante principes spatium ei facit.

17. Justus prior est accusator sui; venit amicus ejus, et investigabit eum.

18. Contradiciones comprimit sors, et inter potentes quoque dijudicat.

19. Frater, qui adjuvatur a fratre, qua-

si civitas firma; et iudicia quasi vectes nubium.

20. De fructu oris viri replebitur venter ejus, et genimina labiorum ipsius saturabunt eum.

21. Mors et vita in manu linguae; qui diligunt eam, comedent fructus ejus.

22. Qui inventit mulierem bonam, inventit bonum, et hauriet jucunditatem a Domino.

Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum; qui autem tenet adulteram, stultus est et impius.

23. Cum obsecrationibus loquetur pauper; et dives effabunt rigide.

24. Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quam frater.

CAPUT XIX.

Pauper ambulans in simplicitate. Diversitiae addunt amicos. Verba sectans; falsus testis. Non decent stultum deliciae; doctrina per patientiam probatur. Ira et hilaritas regis; mulier litigiosa. Uxor prudens datur a Deo. Pigritia; praecepti custodia; misericordia in pauperem; eruditio filii; acceptio consilii; vir mendax; timor Domini; pigritia; pestilens; inobediens parentibus; testis iniquus; deiresores.

1. Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives torquens labia sua, et insipiens.

2. Ubi non est scientia animae, non est bonus; et qui festinus est pedibus, offendit. (*Infr. 21, 16.*)

3. Stultitia hominis supplantat gressus ejus, et contra Deum servet animo suo.

4. Divitiae addunt amicos plurimos; a paupere autem et hi, quos habuit, separantur.

5. Testis falsus non erit impunitus, et qui mendacia loquitur, non effugiet. (*Dan. 13, 61.*)

6. Multi colunt personam potentis, et amici sunt dona tribuentis.

7. Fratres hominis pauperis oderunt eum, insuper et amici procul recesserunt ab eo.

Qui tantum verba sectatur, nihil habebit;

8. qui autem possessor est mentis, dilit animam suam, et custos prudentiae iuveniet bona.

9. Falsus testis non erit impunitus, et qui loquitur mendacia, peribit.

10. Nou decent stultum deliciae, nec servum domiari principibus.

11. Doctrina viri per patientiam noscitur, et gloria ejus est iniqua praetergredi.

12. Sicut fremitus leonis, ita et regis ira; et sicut ros super herbam, ita et hilaritas ejus.

13. Dolor patris filius stultus; et tecta jugiter perstillauntia litigiosa mulier.

14. Domus et divitiae dantur a parentibus; a Domino autem proprie uxor prudens.

15. Pigredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet.
16. Qui custodit mandatum, custodit animam suam; qui autem negligit viam suam, mortificabitur.
17. Foceratur Domino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei.
18. Erudi filium tuum, ne desperes; ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.
19. Qui impatiens est, sustinebit damnum, et cum rapuerit, aliud apponet.
20. Audi consilium, et suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.
21. Multae cogitationes in corde viri; voluntas autem Domini permauebit.
22. Homo indigenus misericors est; et melior est pauper quam vir mendax.
23. Timor Domini ad vitam; et in plenitudine commorabitur absque visitatione pessima.
24. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. (*Infr. 26, 15.*)
25. Pestilente flagellato stultus sapienter erit; si autem corripueris sapientem, intelligere disciplinam. (*Infr. 21, 11.*)
26. Qui affigit patrem, et fugat matrem, ignominiosus est et infelix.
27. Non cesses, fili, audire doctrinam, nec iugores seruiores scientiae.
28. Testis iniquus deridet judicium, et os impiorum devorat iniquitatem.
29. Parata sunt derisoribus judicia, et mallei percutientes stultorum corporibus.

CAPUT XX.

Luxuriosa res rinum. De peccante in regem, et relinquendis contentioneibus. Piger propter frigus non laborans; rex in solio. Nemo potest dicere, mundum se habere cor. Pondus et pondus; somnus non diligendus. Malum est, dicit emtor. Panis mendacii; revelans mysteria. Non reddendum malum promoto. Devorare sanctos; festinata haereditas. Misericordia, veritas et clementia roborant thronum regis.

1. Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas; quicunque his delectatur, non erit sapiens.

2. Sicut rugitus leonis, ita et terror regis; qui provocat eum, peccat in animam suam.

3. Honor est homini, qui separat se a contentioneibus; omnes autem stulti miscunt contumelias.

4. Propter frigus piger arare voluit; mendicabit ergo aestate, et non dabitur illi.

5. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhaeret illud. (*Supr. 18, 4.*)

6. Multi homines misericordes vocantur; virum autem fidem quis inventiet?

7. Justus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.

8. Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.

9. Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum a peccato? (*III. Reg. 8, 46. II. Par. 6, 36. Eccli. 7, 21. I. Joann. 1, 8.*)

10. Pondus et pondus, mensura et mensura, utrumque abominabile est apud Deum. (*Supr. 11, 1. Infr. 20, 23.*)

11. Ex studiis suis intelligitur puer, si munda et recta sint opera ejus.

12. Aurem audientem, et oculum videntem, Dominus fecit utrumque.

13. Noli diligere solum, ne te egestas opprimat; aperi oculos tuos, et saturare panibus.

14. Malum est, malum est, dicit omnis emtor, et cum recesserit, tunc gloriabitur.

15. Est aurum, et multitudo gemmarum, et vas pretiosum labia scientiae.

16. Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor extitit alieni, et pro extraneis aufer pignus ab eo. (*Infr. 27, 13.*)

17. Suavis est homini panis mendacii, et postea implebitur os ejus calculo.

18. Cogitationes consilii roborantur, et gubernacnis tractanda sunt bella.

19. Ei, qui revelat mysteria, et ambulat fraudulenter, et dilatat labia sua, ne commiscearisi.

20. Qui maledicit patri suo et matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. (*Erod. 21, 16.*)

21. Haereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carabit.

22. Ne dicas: Reddam malum; expecta Dominum, et liberabit te. (*Rom. 12, 17. I. Thess. 5, 15. I. Petr. 3, 9.*)

23. Abominabile est apud Dominum pondus et pondus; statera dolosa non est bona. (*Supr. 10.*)

24. A Domino diriguntur gressus viri; quis autem hominum intelligere potest viam suam? (*Supr. 16, 2.*)

25. Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare.

26. Dissipat impios rex sapiens, et incurvat super eos fornicem.

27. Lucerna Domini spiraculum hominis, quae investigat omnia secreta ventris.

28. Misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus eius.

29. Exultatio juvenum fortitudo eorum; et dignitas senum canities.

30. Livor vulneris absterget mala, et plagae in secretioribus ventris.

CAPUT XXI.

Cor regis in manu Domini, cui misericordia et judicium magis placent quam victimae. Inique thesaurizans. Melius est sedere in angulo domatis quam etc. Obturans autem pauperi etc.; diligens epulas. Pro justo dabitur impius. Qui custodit os suum. Desideria occidunt pigrum. Non est sapientia contra Dominum. Equus paratur ad bellum etc.

1. Sicut divisiones aquarum, ita cor re-

gis in manu Domini; quounque voluerit, inclinabit illud.

2. Omnis via viri recta sibi videtur; appendit autem corda Dominus. (*Supr. 16, 2. et 20, 24.*)

3. Facere misericordiam et judicium inagiis placet Domino, quam victimae.

4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis; lucerna impiorum peccatum.

5. Cogitationes robusti semper in abundantia; omnis autem piger semper in egestate est.

6. Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est, et impingetur ad laqueos mortis.

7. Rapinae impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium.

8. Perversa via viri aliena est; qui autem mundus est, rectum opus ejus.

9. Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in domo communi. (*Infr. 25, 24.*)

10. Avima impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo.

11. Multat pestilente sapientior erit parvulus, et si sectetur sapientem, sumet scientiam. (*Supr. 19, 25.*)

12. Excogitat justus de domo impii, ut detrahatur impios a malo.

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudiatur.

14. Munus absconditum extinguit iras, et donum in sinu indignationem maximum.

15. Gaudium justo est facere judicium, et pavor operatibus iniquitatem.

16. Vir, qui erraverit a via doctrinae, in coetu gigantum commorabitur.

17. Qui diligit epulas, in egestate erit; qui amat vinum, et pioguia, non ditabitur.

18. Pro justo datur impius, et pro rectis iniquus.

19. Melius est habitare in terra deserta, quam cum muliere rixosa et iracunda. (*Supr. 9. et Eccli. 25, 23.*)

20. Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo justi; et imprudens homo dissipabit illud.

21. Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam, justitiam, et gloriam.

22. Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fiduciae ejus.

23. Qui custodit os suum, et linguam suam, custodit ab augustis animam suam.

24. Superbus et arrogans vocatur indocitus, qui in ira operatur superbiam.

25. Desideria occidunt pigrum; noluerunt enim quidquam manus ejus operari;

26. tota die concupiscit et desiderat; qui autem justus est, tribuet, et non cessabit.

27. Hostiae impiorum abominabiles, quia offendunt ex scelere. (*Supr. 15, 8. Eccli. 34, 21.*)

28. Testis mendax peribit; vir obediens loquetur victori.

29. Vir impius procaciter obfirmsat vulnus suum; qui autem rectus est, corrigit viam suam.

30. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

31. Equus paratur ad diem belli; Dominus autem salutem tribuit.

CAPUT XXII.

Laus boni nominis; callidus videns malum; adolescens juxta viam suam; seminans iniquitatem. Derisorem ejice. Diligens cordis munditiam. Dicit piger: Leo etc. Os alienae; stultitia in corde pueri; calumnians pauperem. Audienda est sapientia; ritandi sponsores; termini antiqui servandi. Velox in opere suo etc.

1. Melius est nomen bonum, quam divitiae multae; super argentum et aurum gratia bona. (*Eccli. 7, 2.*)

2. Dives et pauper obviaverunt sibi; utriusque operator est Dominus. (*Infr. 29, 23.*)

3. Callidus vedit malum, et abscondit se; innocens pertransiit, et afflictus est danno.

4. Finis modestiae timor Domini, divitiae et gloria et vita.

5. Arma et gladii in via perversi; custos autem animae sue longe recedit ab eis.

6. Proverbium est: Adolescens juxta viam suam, etiam cum sennurit, non recedat ab ea.

7. Dives pauperibus imperat; et qui accipit mutuum, servus est foenerantis.

8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, et virga irae sue consummabitur.

9. Qui pronus est ad misericordiam, benedictetur; de panibus enim suis dedit pauperi. (*Eccli. 31, 28.*)

Victoriam et honorem acquires, qui dat munera; animam autem auferit accipientium.

10. Ejice derisorem, et exhibit eum eo iugulum, cessabuntque causae et contumeliae.

11. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam: labiorum suorum habebit amicum regem.

12. Oculi Domini custodiunt scientiam, et supplantantur verba iniqui.

13. Dicit piger: Leo est foris, in medio platearum occidendum sum.

14. Fovea profunda os alienae; cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15. Stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam.

16. Qui calumpniatur pauperem, ut auget divitias suas, dabit ipse ditori, et egebit.

17. Inclina aurem tuam, et audi verba sapientum; appone autem cor ad doctrinam meam;

18. quae pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo, et redundabit in labiis tuis,

19. ut sit in Domino fiducia tua, unde ostendi eam tibi hodie.

20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus et scientia,

21. ut ostenderem tibi firmitatem, et

cloquia veritatis, respondere ex his illis, qui miserunt te.

22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est; neque conteras egenum in porta,

23. quia judicabit Dominus causam ejus, et configet eos, qui confixerunt animam ejus.

24. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso,

25. ne forte discas semitas ejus, et summas scandalum animae tuae.

26. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, et qui vades se offerunt pro debitis;

27. si enim non habes, unde restitus, quid cause est, ut tollat operimentum de cubili tuo?

28. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

29. Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

CAPUT XXIII.

Quomodo sit edendum cum principe. Non appetendae dixitiae, nec cibi invidorum; non opprimendi pupilli; castigandus puer; quaerenda sapientia; fugiendi peccatores et gulæ dediti; honorandi parentes; fugienda meretrix et ebrietas.

1. Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende, quae apposita sunt ante faciem tuam,

2. et statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam,

3. ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendaci.

4. Noli laborare, ut diteris; sed prudentiae tuae pone modum.

5. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere, quia facient sibi penas quasi aquilæ, et volabunt in coelum.

6. Ne comedas cum homine invidio, et ne desideres cibos ejus,

7. quoniam in similitudinem arioli et conjectoris aestimat, quod ignorat.

Comede et bibe, dicet tibi; et mens ejus non est tecum.

8. Cibos, quos comederas, evomes, et perdes pulchros sermones tuos.

9. In auribus insipientium ne loquaris, quia despiciunt doctrinam eloqui tui.

10. Ne attingas parvolorum terminos, et agrum pupillorum ne introreas;

11. propinquus enim illorum fortis est, et ipse judicabit contrae causam illorum.

12. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum, et aures tuas ad verba scientiae.

13. Noli subtrahere a puero disciplinam; si enim percusseris eum cum virga, non morietur. (*Supr. 13, 24. Eccli. 30, 1. Supr. 29, 15.*)

14. Tu virga percuties eum, et animam ejus de inferno liberabis.

15. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum,

16. et exultabunt renes mei, cum locuta fuerint rectum labia tua.

17. Non acmuletur cor tuum peccatores; sed in timore Domini esto tota die, (*Infr. 24, 1.*)

18. quia habebis spem in novissimo, et praestolatio tua non auferetur.

19. Audi fili mi, et esto sapiens, et dirige in via animum tuum.

20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comedationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt,

21. quia vacantes potibus, et dantes synthola consumentur, et vestiatur pannis dormitatio.

22. Audi patrem tuum, qui genuit te, et ne confemas, cum senuerit mater tua.

23. Veritatem eme, et noli vendere sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam.

24. Exultat gaudio pater justi; qui sapientem genuit, laetabitur in eo.

25. Gaudet pater tuus et mater tua, et exultet, quae genuit te.

26. Praebe, fili mi, cor tuum mihi, et oculi tui vias meas custodiant.

27. Fovea enim profunda est meretrix, et puteus angustus aliena.

28. Insidiatur in via quasi latro, et quos incutios viderit, interficiet.

29. Cui vae? cuius patri vae? cui rixa? cui foveac? cui sine causa vulnera? cui suscitatio oculorum?

30. Nonne his, qui commorantur in vi-

no, et student calicibus epotandis?

31. Ne intuearis vinum, quando slave-

scit, cum splendorerit in vitro color ejus; ingreditur blande,

32. sed in novissimo mordebit ut coluber, et sicut regulus venena diffundet.

33. Ocnli tui videbunt extraneas, et cor

tuum loquetur perversa.

34. Et eris sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator, amisso clavo,

35. et dices: Verberaverunt me, sed non dolui; traxerunt me, et ego non sensi; quando evigilabo, et rursus vina reperiā?

CAPUT XXIV.

Aemulatio malorum; sapientia et eruditio; cogitatio stulti. Errundi oppressi; doctrina ut melle utendum; non insidiandum justo. Casus inimici; detractores. Juste judicandum; nullus verbis lactans, nec malum malo reddendum. Ager pigri. Dormitanti pigro venit egestas.

1. Ne aemuleris viros malos, nec desideres esse cum eis,

2. quia rapinas meditatur meus eorum, et fraudes labia eorum loquuntur. (*Supr. 23, 17.*)

3. Sapientia aedificabitur domus, et prudentia roborabitur.

4. In doctrina replebuntur cellararia uni-versa substantia pretiosa et pulcherrima.

5. Vir sapiens fortis est, et vir doctus robustus et validus.

6. Quia cum dispositione initur bellum, et erit salus, ubi multa consilia sunt.

7. Excelsa stulto sapientia; in porta non aperiet os suum.

8. Qui cogitat mala facere, stultus vocationis.

9. Cogitatio stulti peccatum est; et abominationis hominum detractor.

10. Si desperaveris lassus in die angustiae, imminuetur fortitudo tua.

11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem, et qui trahunt ad interitum, liberare ne cesses. (*Ps. 81, 4*)

12. Si dixeris: Vires non suppetunt; qui inspector est cordis, ipse intelligit, et servatorem animae tuae nihil fallit, reddet que homini juxta opera sua.

13. Comede, fili mi, mel, quia bonum est, et favum dulcissimum gutturi tuo. (*Infr. 25, 16. et 27*)

14. Sic et doctrina sapientiae animatae, quam cum inveneris, habebis in novissimis spem, et spes tua non peribit.

15. Ne insidieris, et quaeras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.

16. Septies enim cadet justus, et resurgent; impii autem corrulent in malum.

17. Cum occiderit inimicus tuus, ne gaudeas, et in ruina ejus ne exultet cor tuum.

18. ne forte videat Dominus, et disciplinat ei, et auferat ab eo iram suam.

19. Ne contendas cum pessimis, nec aemuleris impios,

20. quoniam non habent futurorum spem malorum, et lucerna impiorum extinguetur.

21. Time Dominum, fili mi, et regem; et cum detractoribus non commiscearis,

22. quoniam repente consurget perditio eorum, et ruinam utriusque quis novit?

23. Haec quoque sapientibus: Cognoscere personam in iudicio non est bonum. (*Ler. 19, 15. Deut. 1, 17. et 16, 19. Eccli. 12, 1*)

24. Qui dicunt impio: Justus es; male dicentes eis populi, et detestabuntur eos tribus.

25. Qui arguant eum, laudabuntur, et super ipsos veniet benedictio.

26. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet.

27. Praepara foris opus tuum, et diligenter exercet agrum tuum, ut postea aedifices domum tuam.

28. Ne sis testis frustra contra proximum tuum, nec lactes quemquam labitis tuis.

29. Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei; reddam unicuique secundum opus suum. (*Supr. 20, 22*)

30. Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti,

31. et ecce totum repleverant urticae, et operuerant superficiem ejus spinae, et maceria lapidum destructa erat.

32. Quod cum vidisem, posui in corde meo, et exemplo didicis disciplinam.

33. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas;

34. et veniet tibi quasi cursor egestas, et mendicitas quasi vir armatus.

CAPUT XXV.

Gloria Dei et regum; cor regis; rubigo quae et impietas est. Ne te exaltes; ne detrahas; secreta tua serra. Mala aurea, et inauris aurea; frigus in messe; nubes sine pluvia; lingua molles; mel inrentum; sagitta acuta; dens putridus; acetum; finea. Bensfac inimico. Angelus domitis; aqua frigida; fons turbatus; multum mellis comedest; urbs absque muro.

1. Hoc quoque parabolae Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiae regis Iuda.

2. Gloria Dei est celare verbum, et gloria regum investigare sermonem.

3. Coelum sursum, et terra deorsum, et cor regum inscrutabili.

4. Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum.

5. Anfer impietatem de vultu regis, et firmabitur justitia thronus ejus.

6. Ne gloriosus appareas coram rege, et in loco magnorum ne steteris.

7. Melius est enim, ut dicatur tibi: Ascende hic, quam ut humilioris coram principe.

8. Quae viderunt oculi tui, ne proferas in iugio cito, ne postea emendare non possis, cum de honestaveris unicum tuum.

9. Causam tuum tracta cum amico tuo, et secretum extraho ne reveles,

10. ne forte insultet tibi, cum audierit, et exprobaret non cesset.

Gratia et amicitia liberant; quas tibi serva, ne exprobabilis fias.

11. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.

12. Inauris aurea, et margaritum fulgens, qui arguit sapientem, et aurem obedientem.

13. Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum; animam ipsius requiesceret facit. (*Infr. 26, 6*)

14. Nubes, et ventus, et pluviae non sequentes vir gloriosus, et promissa non complens.

15. Patientia lenietur princeps, et lingua mollis confringet duritiam. (*Supr. 15, 1*)

16. Mel invenisti, comede, quod sufficit tibi, ne forte satiatus evomas illud.

17. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te.

18. Jaculum, et gladius, et sagitta acuta horio, qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19. Dens putridus, et pes lassus, qui sperat super infideles in die angustiae,

20. et auritum pallium in die frigoris.

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.

Sicut tinea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri vocet cordi.

21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, da ei aquam bibere; (*Rom. 12, 20*)

22. prunus enim congregabis super caput ejus, et Dominus reddet tibi.

23. Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis lingua detrahentem.

24. Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, et in dono communii. (*Supr. 21, 9.*)

25. Aqua frigida animae sitienti, et nuntius bonus de terra longinqua.

26. Fons turbatus pude, et vena corrupta justus cadens coram impio.

27. Sicut, qui mel multum comedit, non est ei bonum; sic, qui scrivator est manestatis, opprimetur a gloria. (*Ecclesi. 3, 22.*)

28. Sicut urbs patens et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

CAPUT XXVI.

Gloria in stulto; aris volans; flagellum equo; respondere stulto; nuntius stultus; parabola stulti; honor insipientis; imponens stulto silentium; canis ad romitum; sapiens proprio judicio; commisceri rixae; nocens amico; susurro; iracundus; labia tumentia; inimicus; operiens odium; fodiens foveam; lingua fallax.

1. Quomodo uix in aestate, et pluviae in messe, sic indecens est stulto gloria.

2. Sicut avis ad alia transvolans, et passer, quo libet, vadens, sic maledictum frustra prolatum in quenquam superveniet.

3. Flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium. (*Supr. 23, 13.*)

4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

6. Claudus pedibus, et iniuritatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. (*Supr. 25, 13.*)

7. Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola.

8. Sicut, qui mittit lapidem in acervum Mercurii, ita, qui tribuit insipienti honorem.

9. Quomodo si spina nascatur in manu temulentum, sic parabola in ore stultorum.

10. Judicium determinat causas; et qui imponit stulto silentium, iras mitigt.

11. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam. (*II. Petr. 2, 22.*)

12. Vidisti hominem sapientem sibi videlicet magis illo spem habebit insipientis.

13. Dicit piger: Leo est in via, et leaena in itinieribus.

14. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

15. Abscondit piger manum sub ascella sua, et laborat, si ad os suum eam converterit. (*Supr. 19, 24.*)

16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

17. Sicut, qui apprehendit auribus canem, sic, qui transit iupatiens, et commiscetur rixae alterius.

18. Sicut noxius est, qui mittit sagittas, et lanceas in mortem,

19. ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo, et cum fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci.

20. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis, et susurrue subtracto, jurgia conquiescent.

21. Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. (*Supr. 15, 18.*)

22. Verba susurronis quasi simplicia, et ipsa pervenient ad intimam ventris.

23. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimis cordis sociata.

24. Labii suis intelligitur inimicus, cum in corde tractaverit dolos.

25. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoquam septem nequitiae sunt in corde illius.

26. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia ejus in concilio.

27. Qui fodit foveam, incidet in eam; et qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

28. Lingua fallax non amat veritatem, et os lubricum operatur ruinas.

CAPUT XXVII.

Non gloriandum in crastinum. Ne te ipsum laudareris. Ira stulti quam sit gravis. Manifesta correctio; vulnera diligentis; anima saturata; ricinus juxta; spondens pro extraneo; litigiosa mulier; infernus insatibilis. Probatur homo ore laudantis. Stultus contusus. Vultum pecoris agnosce. Lac caprarum in cibum.

1. Ne glorieris in crastinum, ignorans, quid superventura pariat dies.

2. Laudet te alienus, et non os tuum, extraneus, et non labia tua.

3. Grave est saxum, et onerosa arena; sed ira stulti utroque gravior. (*Ecclesi. 22, 18.*)

4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor; et impetum concitat ferre quis poterit?

5. Melior est manifesta correctio, quam amor absconditus.

6. Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.

7. Animam saturata calcabit favum; et anima esurientis etiam amarum pro dulci sumet. (*Job 6, 7.*)

8. Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir, qui derelinquit locum suum.

9. Unguento et variis odoribus delectatur cor, et bonis amici consilii anima dulcoratur.

10. Amicum tuum, et amicum patris tui ne dimiseris; et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuae.

Melior est vicinus juxta, quam frater procul.

11. Stude sapientiae fili mi, et lactifica cor meum, ut possis exprobranti responderem sermonem.

12. Astutus videns malum absconditus est; parvuli traueseunt sustinuerunt dispensia.
13. Tolle vestimentum ejus, qui sponte-
dit pro extraneo, et pro alienis aufer ei
pignus. (*Supr. 20, 16.*)
14. Qui benedicit proximo suo voce
grandi, de nocte consurgens maledicenti
similis erit.
15. Tecta perstillantia in die frigoris,
et litigiosa mulier comparantur; (*Supr.*
19, 13.)
16. qui retinet eam, quasi qui ventum
teneat, et olem dexteræ sua vocabit.
17. Ferrum ferro exacutitur, et homo
exacut faciem amici sui.
18. Qui servat sicutum, comedet fructus
ejus; et qui custos est domini sui, glori-
ficabitur.
19. Quomodo in aquis resplendent vul-
tus prouidentium, sic corda hominum
manifesta sunt prudentibus.
20. Infernus et perditio numquam im-
pletur; similiter et oculi hominum insa-
tiabiles. (*Ecclesi. 11, 9.*)
21. Quomodo probatur in confessorio
argentum, et in fornace aurum, sic pro-
batur homo ore laudantis. (*Supr. 17, 3.*)
- Cor iniqui inquirit mala; cor autem
rectum inquirit scientiam.
22. Si contuderis stultum in pila, quasi
ptisanas feriente desuper pilo, non aufe-
retur ab eo stultitia ejus.
23. Diligenter agnoscere vultum pecoris
tui, tuosque greges considera;
24. non enim habebis jugiter potesta-
tem, sed corona tribuetur in generationem
et generationem.
25. Aperta sunt prata, et apparuerunt
herbae virentes, et collecta sunt foena de
montibus.
26. Agni ad vestimentum tuum, et hoedi
ad agri pretium. (*I. Tim. 6, 8.*)
27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos
tuos, et in necessaria domus tuae, et ad
victum auxiliis tuis.
- CAPUT XXVIII.
- De fuga impiorum et securitate justi. Pro-
pter peccata terrae multi principes
ejus. Pauper pauperem calumnians;
pauper supplex, et dives pravus; no-
tens audire legem; exultatio justorum;
abscondens scelera sua; beatus
sempiter pavidus; princeps impius ut
leo; dux indigena prudentia; terram
suam operans; a patre subtrahens.*
1. Fugit impius, nemine persequente;
justus autem quasi leo confidens absque
terrore erit.
2. Propter peccata terrae multi prin-
cipes ejus, et propter hominis sapientiam,
et horum scientiam, quae dicuntur, vita
ducis longior erit.
3. Vir pauper, calumnians pauperes,
similis est imbri vehementi, in quo para-
tur famæ.
4. Qui derelinquunt legem, laudant im-
- pium; qui custodiunt, succendentur con-
tra eum.
5. Viri mali non cogitant judicium; qui
autem inquirunt Dominum, animadvertis-
tent omnia.
6. Melior est pauper ambulans in sim-
plicitate sua, quam dives in pravis itine-
ribus. (*Supr. 19, 1.*)
7. Qui custodit legem, filius sapiens est;
qui autem comessatores pascit, confundit
patrem suum.
8. Qui coacervat divitias usuris et foe-
nore, liberali in pauperes congregat eas.
9. Qui declinat aures suas, ne audiat
legem, oratio ejus erit execrabilis.
10. Qui decipit justos in via mala, in
interitu suo corrueit; et simplices possi-
debut bona ejus.
11. Sapiens sibi videtur vir dives; pau-
per autem prudens scrutabitur eum.
12. In exultatione justorum multa gloria
est; regnantibus impiis ruinae hominum.
13. Qui abscondit scelera sua, non diri-
getur; qui autem confessus fuerit, et reli-
querit ea, misericordiam consequetur.
14. Beatus homo, qui semper est pavidi-
sus; qui vero mentis est duræ, corrueit
in malum.
15. Leo rugiens, et ursus esuriens prin-
ceps impius super populum pauperem.
16. Dux, indigena prudentia, multis
opprimet per calumniam; qui autem odit
avaritiam, longi sient dies ejus.
17. Hominem, qui calumniatur animae
sanguinem, si usque ad lacum fugerit,
nemo sustinet.
18. Qui ambulat simpliciter, salvis erit;
qui perversis graditur viis, concidet semel.
19. Qui operatur terram suam, satiabi-
tur panibus; qui autem sectatur otium,
replebitur egestate. (*Supr. 12, 11. Ecclesi.*
20, 30.)
20. Vir fidelis multum laudabitur; qui
autem festinat ditari, non erit iocundus.
(*Supr. 13, 11. et 20, 21. Infr. 22.*)
21. Qui cognoscit in iudicio faciem, non
beneficat; iste et pro bucella panis de-
serit veritatem.
22. Vir, qui festinat ditari, et aliis iu-
videt, ignorat, quod egestas superveniet ei.
23. Qui corripit hominem, gratiam postea
inveniet apud eum, magis quam ille, qui
per linguae blandimenta decipit.
24. Qui subtrahit aliquid a patre suo,
et a matre, et dicit, hoc uon esse pecca-
tum, particeps homicidae est.
25. Qui se jactat, et dilatat, jurgia
concitat; qui vero sperat in Domino, sa-
nabitur.
26. Qui confidit in corde suo, stultus
est; qui autem graditur sapienter, ipse
salvabitur.
27. Qui dat pauperi, non indigebit;
qui despicit deprecantem, sustinebit pe-
nuriam.
28. Cum surrexerint impiorum, absconde-
tur homines; cum illi perierint, multiplic-
abuntur justi.

CAPUT XXIX.

Non audiens corripiemt; multiplicatio justorum; amor sapientiae; rex iustus; blandus amicus; pestilentes; contendere cum stulto; viri sanguinum; totum proferens spiritum; verba mendacii; pauper et creditor; rex iustus; correctio; multiplicatio impiorum. Erudi filium. Prophetia; vexox ad loquendum; delicate servum nutriendis; iracundus; superbis; cum fure participans; timens hominem. Justi abominantur impium, et e diverso.

1. Viro, qui corripiemt dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus, et eum sanitas non sequetur.

2. In multiplicatione justorum lactabitur vulgus; cum impi sumserint principatum, gemet populus.

3. Vir, qui amat sapientiam, laetificat patrem suum; qui autem nutrit scorta, perdet substantiam. (*Luc. 15, 13.*)

4. Rex iustus erigit terram; vir avarus destruet eam.

5. Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.

6. Peccantem virum iniquum involvet laqueus; et justus laudabilis atque gaudebit.

7. Novit iustus causam pauperum; impius ignorat scientiam.

8. Homines pestilentes dissipant civitatem; sapientes vero avertunt furorem.

9. Vir sapiens, si cum stulto contendere, sive irascatur, sive rideat, non inventiet requiem.

10. Viri sanguinum oderunt simplicem; justi autem querunt animam ejus.

11. Totum spiritum suum profert stultus; sapiens differt, et reservat in posterum.

12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

13. Pauper et creditor obviaverunt sibi; utriusque illuminator est Dominus. (*Supr. 22, 2.*)

14. Rex, qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in aeternum firmabitur.

15. Virga atque correctio tribuit sapientiam; puer autem, qui dimittitur voluntate sua, confundit matrem suam. (*Supr. 23, 13. Infr. 17.*)

16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera; et justi ruinas eorum videbunt.

17. Erudi filium tuum, et refrigerabit te, et dabit delicias animae tuae.

18. Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus; qui vero custodit legem, beatus est.

19. Servus verbis non potest erudiri, quia, quod dicis, intelligit, et respondere contemnit.

20. Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correctio.

21. Qui delicate a pueritia nutrit serum suum, postea sentiet eum contumacem.

22. Vir iracundus provocatrixas; et qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

23. Superbum sequitur humilitas; et humiliem spiritu suscipiet gloria. (*Job 22, 29.*)

24. Qui cum fure participat, odit animam suam; adjurantem audit, et non indicat.

25. Qui timet hominem, cito corrueat; qui sperat in Domino, sublevabitur.

26. Multi requirunt faciem principis; et judicium a Domino egreditur singulorum.

27. Abominantur iusti virum impium; et abominantur impi eos, qui in recta sunt via.

Verbum custodiens filius extra perditionem erit.

CAPUT XXX.

Homo Deo vicinus judicat se insipientem, et opera Dei incomprehensibilis. Sermo Dei ignitus, cui nihil addendum. Deprecatur vanitatem, verba mendacii, mendicitatem et divitias. Non accusandus servus apud dominum suum. Aliquot generationes execrables; duae sanguisugae; tria insaturabilia; occlusus patrem subsannans; tria difficultia. Per tria movetur terra. Quatuor minima terrae; tria bene gradientia; vehementer emungens.

1. Verba congregantis filii vomentis.

Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, et qui Deo secum morante confortatis, ait:

2. Stultissimus sum virorum, et sapientia hominum non est mecum.

3. Non didici sapientiam, et non novi scientiam sanctorum.

4. Quis ascendit in coelum atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terrae? quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti?

5. Omnis sermo Dei ignitus, clypens est sperantibus in se; (*Ps. 11, 7.*)

6. ne addas quidquam verbis illius, et arguaris, inveniarisque mendax. (*Deut. 4, 2. et 12, 32.*)

7. Duo rogavi te, ne deneges mihi, antequam moriar.

8. Vanitatem, et verba mendacia longe fac a me.

Mendicitatem et divitias ne dederis mihi; tribue tantum victui meo necessaria;

9. ne forte satiatus illiciar ad negandum, et dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, et perjurem nomen Dei mei.

10. Ne accuses servum ad dominum suum, ne forte maledicat tibi, et corrues.

11. Generatio, quae patri suo maledicit, et quae matri sua non benedicit;

12. generatio, quae sibi munda videtur, et tamen non est lota a sordibus suis;

13. generatio, cujus excelsi sunt oculi, et palpebrae ejus in alta surrectae;

14. generatio, quae pro dentibus gla-

dios habet, et commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, et pauperes ex hominibus.

15. Sanguisugae duae sunt filiae, diceutes: Affer, affer!

Tria sunt insatrabilia, et quartum, quod nunquam dicit: Sufficit.

16. Infernus, et os vulvae, et terra, quae non satiat aqua; ignis vero numquam dicit: Sufficit.

17. Oculum, qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suae, effundat eum corvi de torrentibus, et comedant eum filii aquilae.

18. Tria sunt difficilia milii, et quartum penitus ignorabo:

19. viam aquilae in coelo, viam columbri super petram, viam navis in medio mari, et viam viri in adolescentia.

20. Talis est et via mulieris adulterae, quae comedit, et tergens os suum, dicit: Non sum operata malum.

21. Per tria movetur terra, et quartum non potest sustinere:

22. per servum, cum regnaverit; per stultum, cum saturatus fuerit cibo;

23. per odiosam mulierem, cum in matrimonio fuerit assumpta; et per ancillam, cum fuerit haeres dominae suae.

24. Quatuor sunt minima terrae, et ipsa sunt sapientiora sapientibus:

25. formicæ, populus infirmus, qui preparat in messe cibum sibi;

26. lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum;

27. regem locusta non habet, et egreditur universa per turmas suas;

28. stellio manibus nititur, et moratur in aedibus regis.

29. Tria sunt, quae bene gradiuntur, et quartum, quod incedit feliciter:

30. leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum;

31. gallus succinctus lumbos; et aries, nec est rex, qui resistat ei.

32. Est, qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime; si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

33. Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum, et qui vehementer emungit, elicet sanguinem; et qui provocat iras, producit discordias.

CAPUT XXXI.

Exhortatur, ne mulieribus dederis substantiam tuam, nec regibus vinum, sed moerentibus. Aperi os trum muto; vinda inopem. Laus et raritas mulieris fortis; pulchritudo fallax gratia.

1. Verba Lamuelis regis. Visio, qua eruditiv eum mater sua.

2. Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei, quid dilecte votorum meorum?

3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam; et divitias tuas ad delendos reges.

4. Noli regibus, o Lamuel, noli regibus

dare vinum, quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas;

5. et ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum, et mutant causam filiorum pauperis.

6. Date siceram moerentibus, et viuum his, qui amaro sunt animo;

7. bibant, et obliviscantur egestatis suae, et doloris sui non recordentur amplius.

8. Aperi os tuum muto, et causis omnium filiorum, qui pertransirent;

9. aperi os tuum, decerne, quod justum est, et judica inopem et pauperem.

10. ^{t)} Mulierem fortem quis inveniet? procul, et de ultimis finibus pretium ejus.

11. Condit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.

12. Reddet ei bonum, et non malum omibus diebus vitae suae.

13. Quaesivit lanam et linum, et operata est consilio manuum suarum.

14. Facta est quasi navis iustitoris, de longe portans panem suum.

15. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, et cibaria ancillis suis.

16. Consideravit agrum, et emit eum; de fructu manuum suarum plantavit vicinam.

17. Accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum.

18. Gustavit, et vidit, quia bona est negotiatio ejus; non extinguetur in nocte lucerna ejus.

19. Manum suam misit ad fortia, et dixi ejus apprehenderunt fusum.

20. Manum suam aperuit inopis, et palmas suas extendit ad pauperem.

21. Non timebit domui suae a frigoribus nivis; omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicitus.

22. Stragulatum vestem fecit sibi; brysus et purpura indumentum ejus.

23. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terrae.

24. Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum tradidit Chananaeo.

25. Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo.

26. Os suum aperuit sapientiae, et lex clementiae in lingua ejus.

27. Consideravit semitas domus suae, et panem otiosa non comedit.

28. Surrexerunt filii ejus, et beatissimam praedicaverunt; vir ejus, et laudavit eam.

29. Multae filiae congregaverunt divitias; in supergressa es universas.

30. Fallax gratia, et vana est pulchritudo; mulier timens Dominum ipsa laudabitur.

31. Date ei de fructu manuum suarum; et laudent eam in portis opera ejus.

t) Sanctarum non Virginum.

E C C L E S I A S T E S ,

QUI AB HEBRAEIS.

COHELETH APPELLATUR.

Hic liber COHELETH ab Hebraeis dicitur, quod Graeci ECCLESIASTEN vertere, id est, *convocatorem* sive *concionatorem*; toto enim opere de mundi ac rerum mundanarum vanitate concionatur. Multi eum adscribunt Salomonis, qui resipiscentiam suam serio ibi profiteatur, ut instituere omnes atque firmare in via veritatis possit; quique propterea exponat primum rationem studiorum suorum et instituta vitae; deinde observationem occupationum earum omnium, quibus se implicant mortales, quae omnia vanitatis damnet; homines autem ad pietatis et humanitatis officia revocet, mortem et judicium rebellantibus denunciet, et in officio confirmet pios. Alli tamen Salomonis esse non putant, sed scriptum serius sub illius, tamquam poenitentia ducti, nomine. Argumentum hujus rei afferunt multa vocabula, quae non alibi, quam in Daniele, Esdra et chaldaeis interpretibus reperiuntur.

Ibi vero observandum maxime videtur, quod annotavit divus Hieronymus: *in Proverbii scilicet parvulos a Salomone edoceri, et quasi de officiis per sententias erudiri; in hoc vero Ecclesiastae libro maturaer aetatis virum institui, ne quidquam in mundi rebus pulet esse perpetuum, sed caduca et brevia universa, quae cernimus; ad extremum jam consummatum virum et calcato succulo praeparatum in Cantico cantorum sponsi jungi amplexibus.* Quibus etiam congruit, quod ex Bernardo ad hujus cantici titulum afferemus.

CAPUT I.

Omnia rana, et nihil sub sole novum;
cunctarum quoque rerum difficultatem
esse inquisitionem, eamque vanam, et
spiritus afflictionem.

1. Verba Ecclesiastae filii David, regis Jerusalem.

2. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, et omnia vanitas.

3. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole?

4. Generatio praeterit, et generatio advenit; terra autem in aeternum stat.

5. Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur, ibique renascens,

6. gyrat per meridiem, et deflectit ad aquilonem; lustrans universa in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos revertitur.

7. Omnia flamina intrant in mare, et mare non redundat; ad locum, unde exeuut flamma, revertuntur, ut iterum fluant.

8. Cunctae res difficiles; non potest eas homo explicare sermonc. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.

9. Quid est, quod fuit? Ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factum est? Ipsum, quod facendum est.

10. Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est; jam enim praecessit in saeculis, quae fuerunt ante nos.

11. Non est priorum memoria; sed nec eorum quidem, quae postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo.

12. Ego Ecclesiastes fui rex Israël iu Jerusalem,

13. et proposui in animo meo quaerere et investigare sapienter de omnibus, quae sunt sub sole. Haec occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.

14. Vidi cuncta, quae sunt sub sole, et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus.

15. Perversi difficile corriguntur, et stultorum infinitus est numerus.

16. Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, et praecessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Jersalem, et mens mea contemplata est multa sapienter, et didici.

17. Dedique cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque et stultitiam; et agnovi, quod in his quoque esset labor, et afflictio spiritus,

18. eo quod in multa sapientia multa sit indignatio, et qui addit scientiam, addit et laborem.

CAPUT II.

In affluentia deliciarum, divitiarum, aedificiorum, et in horum labore est vanitas et afflictio spiritus. Dicit etiam, quanta sit vanitatis congregare futuro haeredi, qui, qualis futurus sit, ignoratur.

1. Dixi ego in corde meo: Vadam, et affluam deliciis, et fruar bonis. Et vidi, quod hoc quoque esset vanitas.

2. Risus reputavi errorem, et gaudio dixi: Quid frustra deciperis?

3. Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carneum meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam, donec viderem, quid esset utille filii hominum; quo facto opus est sub sole numero dierum vitae suae.

4. Magnificavi opera mea, aedificavi mihi domos, et plantavi vineas;

5. feci hortos, et pomaria, et consevi ea cuncti generis arboribus;

6. et extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium;

7. possedi servos et ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque, et magnos ovium greges ultra omnes, qui fuerunt ante me in Ierusalem;

8. coacervavi milii argentum, et aurum, et substantias regum, ac provinciarum; feci mihi cantores, et cantatrices, et delicias filiorum hominum, scyphos, et urneos in ministerio ad vina fundenda; (*III. Reg. 12, 4.*)

9. et supergressus sum opibus omnibus, qui ante me fuerunt in Ierusalem; sapientia quoque perseveravit mecum.

10. Et omnia, quae desideraverunt oculi mei, non negavi eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, et oblectaret se in his, quae praeparaveram; et hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.

11. Cumque me convertissem ad universa opera, quae fecerant manus meae, et ad labores, in quibus frustra sudavera-ram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole.

12. Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque et stultitiam, (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem factorem suum?)

13. et vidi, quod tantum praecederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris.

14. Sapientis oculi in capite ejus; stultus in tenebris ambulat; et didici, quod unus utriusque esset interitus. (*Infr. 8, 1. Prov. 17, 24.*)

15. Et dixi in corde meo: Si unus et stulti et mens occasas erit, quid mihi prodest, quod majorem sapientiae dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverte, quod hoc quoque esset vanitas.

16. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, et futura tempora oblivione cuncta pariter operient; moritur doctus similiter ut indoctus.

17. Et idcirco taeduit me vitae meae videntem, mala universa esse sub sole, et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus.

18. Rursus detectatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissime laboravi, habiturus haeredem post me,

19. quem ignoro, utrum sapiens, an stultus futurus sit, et dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi et sollicitus fui. Et est quidquam tam vanum?

20. Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultra labore sub sole.

21. Nam cum alias laboret in sapientia, et doctrina, et solitudine, homini otioso quaesita dimitti; et hoc ergo vanitas, et magnum malum.

22. Quid enim proderit homini de universo labore suo, et afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est?

23. Cuncti dies ejus doloribus et aerrumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit; et hoc nonne vanitas est?

24. Nonne melius est comedere et bibere, et ostendere animae sue bona de laboribus suis? Et hoc de manu Dei est.

25. Quis ita devorabit, et deliciis affluet ut ego?

26. Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, et scientiam, et laetitiam; peccator autem dedit afflictionem, et curam superfluam, ut addat, et congreget, et tradat ei, et placuit Deo: sed et hoc vanitas est, et cassa solicitude mentis.

CAPUT III.

Quod omnia suo proveniant tempore et transeant, quodque in nullis hic fluxis sit mentis quies; unus quoque sit hominis ac jumentorum interitus.

1. Omnia tempus habent, et suis spatiis transirent universa sub coclo.

2. Tempus nascendi, et tempus moriendi. Tempus plautandi, et tempus evelandi, quod plantatum est.

3. Tempus occidendi, et tempus sanandi. Tempus destruendi, et tempus aedificandi.

4. Tempus flendi, et tempus ridendi. Tempus plangendi, et tempus saltandi.

5. Tempus spargendi lapides, et tempus colligendi.

Tempus amplexandi, et tempus longefieri ab amplexibus.

6. Tempus acquirendi, et tempus perdendi.

Tempus custodiendi, et tempus abiiciendi.

7. Tempus scindendi, et tempus consuendi.

Tempus tacendi, et tempus loquendi.

8. Tempus dilectionis, et tempus odii.

Tempus belli, et tempus pacis.

9. Quid habet amplius homo de labore suo?

10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in ea.

11. Cuincta fecit bona in tempore suo, et mundum tradidit disputationi eorum; ut

non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.

12. Et cognovi, quod non esset melius nisi laetari, et facere bene in vita sua.

13. Omnis enim homo, qui comedit et bibit, et videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.

14. Didici, quod omnia opera, quae fecit Deus, perseverent in perpetuum; non possumus eis quicquam addere, nec auferre, quae fecit Deus, ut timeatur.

15. Quod factum est, ipsum permanet; quae futura sunt, jam fuerunt; et Deus instaurat, quod abiit.

16. Vidi sub sole in loco judicii impietatem, et in loco iustitiae iniquitatem.

17. Et dixi in corde meo: Justum, et impium judicabit Deus, et tempus omnis rei tunc erit.

18. Duxi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, et ostenderet, similes esse bestias.

19. Idcirco unus interitus est hominis, et jumentorum, et aequa utrinque conditio. Sicut moritur homo, sic et illa moriuntur; similiter spirant omnia, et nihil habet homo jumento amplius; cuncta sub-jacent vanitati,

20. et omnia pergunt ad unum locum; de terra facta sunt, et in terram pariter revertuntur.

21. Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum?

22. Et deprehendi, nihil esse melius, quam laetari hominem in opere suo, et hanc esse partem illius. Quis enim cum adducet, ut post se futura cognoscat?

CAPUT IV.

Vanitatem hujus vitae arguit sapiens ex innocentium oppressione, et quod industria humana sit invidiae obnoxia; item, quod stultus secure in otio agit, alio, qui haeredem non habet, thesaurizante. Explicat commoda societatis, regum regnorumque vanitatem; et obedientiam praefert stultorum victimis.

1. Verti me ad alia, et vidi calumnias, quae sub sole geruntur, et lacrymas innocentium, et neminem consolatorem; nec posse resistere corum violentiae, cunctorum auxilio destitutos.

2. Et laudavi magis mortuos, quam viventes,

3. et feliciorum utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala, quae sub sole sunt.

4. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, et industrias animadvertis paterem invidiae proximi; et in hoc ergo vanitas, et cura superflua est.

5. Stultus complicat manus suas, et comedit carnes suas, dicens:

6. Melior est pugillus cum regnie, quam plena utraque manus cum labore, et afflictione animi.

7. Considerans reperi et aliam vanitatem sub sole.

8. Unus est, et secundum non habet, non filium, non fratrem, et tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis, nec recognitat, dicens: Cui labore, et fraudo animam meam bouis? In hoc quoque vanitas est, et afflictio pessima.

9. Melius est ergo duos esse simul, quam unum; habent enim emolummentum societatis suae:

10. si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Vae soli, quia, cum ceciderit, non habet sublevantem se.

11. Et si dormierint duo, sovebuntur mutuo; unus quomodo calefiet?

12. Et si quispiam praevaluerit contra unum, duo resistunt ei; suniculus triplex difficile rumpitur.

13. Melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto, qui nescit praevidere in posterum,

14. quod de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum, et alias natus in regno, inopia consumatur.

15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescenti secundo, qui consurget pro eo.

16. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum, et qui postea futuri sunt, non laetabuntur in eo; sed et hoc vanitas et afflictio spiritus.

17. Custodi pedem tuum, ingrediens dominum Dei, et appropinqua, ut audias. Multo enim melius est obedientia, quam stultorum victimae, qui uestiunt, quid faciunt mali. (*I. Reg. 15, 22. Osee 6, 6.*)

CAPUT V.

Nil temere de Deo et ejus providentia loquendum; vota reddenda; non mirandum de egenorum oppressione, cum iniqui judicem habeant; item quam sit misera conditio avari numquam impleti, et divitis coacervantis divitias in proprium nonnumquam malum.

1. Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus cujin in caelo, et tu super terram; idcirco sint pauci sermones tui.

2. Multas curas sequuntur somnia, et in multis sermonibus inveniuntur stultitia.

3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis et stulta promissio. Sed quodcumque voveris, redde.

4. Multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere.

5. Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam, neque dicas coram angelo: Non est providentia, ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.

6. Ubi multa sunt somnia, plurimae sunt vanitates, et sermones innuneri; tu vero Deum time.

7. Si videris calumnias egenorum, et violentia iudicia, et subverti justitiam in provinciis, non mireris super hoc negotio,

quia excuso excelsior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alii,

8. et iusuper universae terrae rex imperat serviensi.

9. Avarus non implebitur pecunia, et qui amat divitias, fructum non capiet ex eis; et hoc ergo vanitas.

10. Ubi multae sunt opes, multi et, qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis suis?

11. Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multam comedat; saturitas autem divitis non sinit eum dormire.

12. Est et alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: divitiae conservatae in malum domini sui. (*Job 20, 20.*)

13. Pereunt enim in afflictione pessima; generavit filium, qui in summa egestate erit.

14. Sicut egressus est nudus de utero matris suae, sic revertetur, et nihil auferet secum de labore suo. (*Job 1, 21. I. Tim. 6, 7.*)

15. Miserabilis prorsus infirmitas: quomodo venit, sic revertetur. Quid ergo prodest ei, quod laboravit in ventum?

16. Cunctis diebus vitae suae comedit in tenebris et in curis multis, et in acrurna atque tristitia.

17. Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, et bibat, et fruatur laetitia ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole numero dierum vitae suae, quos dedit ei Deus; et haec est pars illius.

18. Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit, ut comedat ex eis, et fruatur parte sua, et laetetur de labore suo, hoc est dominum Dei.

19. Non enim satis recordabitur dierum vitae suae, eo quod Deus occupet deliciis eorum.

CAPUT VI.

Misera est arari vanitas, qui ne in necessariis quidem audet partis uti.

1. Est et aliud malum, quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines.

2. Vir, cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animae suae ex omnibus, quae desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus, ut comedat ex eo; sed homo extraneus vorabit illud. Hoc vanitas, et miseria magna est.

3. Si genuerit quispiam centum liberos, et vixerit multos annos, et plures dies aetatis habuerit, et anima illius non utatur bonis substantiae suae, sepulturaque carcat, de hoc ego pronuntio, quod melior illo sit abortivus.

4. Frustra enim venit, et pergit ad tenebras, et oblitione delebitur nomen eius.

5. Non vidit solem, neque cognovit distantiam boni et iusti,

6. etiam si duobus millibus annis vixerit, et non fuerit perfrutus bonis; nonne ad unum locum properant omnia?

7. Omnis labor hominis in ore ejus; sed anima ejus non implebitur.

8. Quid habet amplius sapiens a stulto? et quid pauper, nisi ut pergit illuc, ubi est vita?

9. Melius est videre, quod cupias, quam desiderare, quod nescias. Sed et hoc vanitas est, et praesumptio spiritus.

10. Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus; et scitur, quod homo sit, et non possit contra fortiorum se in iudicio contendere. (*I. Reg. 13, 14. et III. Reg. 13, 2.*)

11. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

CAPUT VII.

Vanum est altiora se quaerere, et inter multa, quae quibus magis sint eligenda; sic et sapientia utilior est cum diritiis. Dies malus praecavendus. Ne plus, quam oportet, sapiens aut justus sis. Quamsit mulieris consortium amarum et periculosum; quodque homo sit a Deo creatus rectus.

1. Quid necesse est homini majora se quaerere, cum ignoret, quid conductus sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suae, et tempore, quod velut umbra praeterit? Aut quis ci poterit indicare, quid post eum futurum sub sole sit?

2. Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa, et dies mortis die nativitatis. (*Prov. 22, 1.*)

3. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii; in illa enim finis cunctorum admonet hominum, et vivens cogitat, quid futurum sit.

4. Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.

5. Cor sapientium, ubi tristitia est, et cor stultorum, ubi laetitia.

6. Melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatio decipi,

7. quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti; sed et hoc vanitas.

8. Calumnia conturbat sapientem, et perdet robur cordis illius.

9. Melior est fuis orationis, quam principium. Melior est patiens arrogante.

10. Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.

11. Ne dicas: Quid, putas, causae est, quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio.

12. Utilior est sapientia cum divitiis, et magis prodest videntibus sole.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc autem plus habet eruditio et sapientia, quod vitam tribuant possessori suo.

14. Considera opera Dei, quod nemo possit corriger, quem ille despicerit.

15. In die bona fruere bonis, et malam diem praecave; sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.

16. Haec quoque vidi in diebus vanita-

tis meae. Justus perit in iustitia sua, et impius multo vivit tempore in malitia sua.

17. Noli esse justus multum, neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas.

18. Ne impie agas multum, et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

19. Bonum est, te sustentare justum; sed et ab illo ne subtrahas manum tuam, quia, qui timet Deum, nihil neglit.

20. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis.

21. Nou est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccat. (III. Reg. 8, 46. II. Par. 6, 36. Prov. 20, 9. I. Joann. 1, 8.)

22. Sed et cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes cor tuum, ne forte audias servum tuum maledicentem tibi;

23. scit enim conscientia tua, quia et tu crebro maledixisti aliis.

24. Cuncta tentavi in sapientia. Dixi: Sapieus efficiar; et ipsa longius recessit a me

25. multo magis, quam erat; et alta profunditas, quis inveniet eam?

26. Lustravi universa animo meo, ut scirem, et considerarem, et quaererem sapientiam, et rationem, et ut cognoscerem impietatem stulti, et errorem imprudentium;

27. et inventi amariorem morte mulierem, quae laqueus venatorum est, et sagena cor ejus, viacula sunt manus illius. Qui placet Deo, esugiet illam; qui autem peccator est, capietur ab illa.

28. Ecce hoc iuveni, dixit Ecclesiastes, unum et alterum, ut invenirem rationem,

29. quam adhuc quaerit anima mea, et non inveni.

Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus nou inveni.

30. Solummodo hoc iuveni, quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se iusnitis miscuerit quaestionibus. Quis talis, ut sapiens est? et quis cognovit solutionem verbi?

CAPUT VIII.

In vultu lucet sapientia. A Dei mandatis non recedendum. Homo novit tantum praesentia, neque mortem potest evadere. Impii ob Dei indulgentiam liberius peccant. Vanissimum videtur, quod justis et impiis similia hic eveniunt; et operum Dei ratio non est investiganda.

1. Sapientia hominis lucet in vultu ejus, et potentissimus faciem illius communitabit. (Supr. 2, 14.)

2. Ego os regis observo, et praecepta juramenti Dei.

3. Ne festines recedere a facie ejus, neque permaneas in opere malo, quia omne, quod voluerit, faciet,

4. et sermo illius potestate plenus est; nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?

5. Qui custodit praeceptum, non experietur quidquam mali. Tempus et responsionem cor sapientis intelligit.

6. Omni negotio tempus est, et opportunitas, et multa hominis afflictio,

7. quia ignorat praeterita, et futura nullo scire potest nuntio.

8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinatur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium.

9. Omnia haec consideravi, et dedi cor meum in cunctis operibus, quae fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.

10. Vidi impios sepultos, qui etiam, cum adhuc viverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate quasi justorum operum; sed et hoc vanitas est.

11. Etenim quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetravit mala.

12. Attamen, peccator ex eo quod cenis facit malum, et per patientiam sustentatur, ego cognovi, quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus.

13. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus; sed quasi umbra transcant, qui non timeant faciem Domini.

14. Est et alia vanitas, quae fit super terram. Sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum; et sunt impi, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant. Sed et hoc vanissimum judico.

15. Laudavi igitur lactitiam, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comedetur, et biberet, atque gauderet, et hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vitae sua, quos dedit ei Deus sub sole.

16. Et apposui cor meum, ut scirem sapientiam, et intelligerem distentionem*), quae versatur in terra; est homo, qui diebus et noctibus somnum non capit oculis.

17. Et intellexi, quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quae fiunt sub sole, et quanto plus laboraverit ad quaerendum, tanto minus inveniat; etiam si dixerit sapiens, se nosse, non poterit reperire.

CAPUT IX.

Nemo scit, an Dei odio vel amore sit dignus, quod eadem cunctis hic eveniunt. Et cum post hanc brevem et incertam vitam non restet tempus operandi, monet, nunc operibus instanter incumbendum; et licet sapientia praestet fortitudini, in paupere tamen non aestimatur.

1. Omnia haec tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem. Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit;

2. sed omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa aeque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas, et sacrificia-

* Hebr. negotium, quod fit super terram.

cia contemnenti. Sicut bonus, sic et peccator; ut perjurus, ita et ille, qui verum dejerat.

3. Hoc est pessimum inter omnia, quae sub sole sunt, quia eadem cunctis eveniunt; unde et corda filiorum hominum implentur malitia, et contentu in vita sua, et post haec ad inferos deducuntur.

4. Nemo est, qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam; melior est canis vivus leone mortuo.

5. Viventes enim sciant, se esse morituros; mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem, quia obliuionis tradita est memoria eorum.

6. Amor quoque, et odium, et invidine simul perierunt, nec habent partem in hoc saeculo, et in opere, quod sub sole geritur.

7. Vade ergo et comedere in laetitia panem tuum, et bibi cum gaudio vinum tuum, quia Deo placent opera tua.

8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non desiccat.

9. Perfnera vita cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitae instabilitatis tuae, qui dati sunt tibi sub sole omnitempore vanitatis tuae; haec est enim pars in vita, et in labore tuo, quo laboras sub sole.

10. Quodenique facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.

11. Verti me ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctrinam divitias, nec artificium gratiam, sed tempus, casumque in omnibus.

12. Nescit homo suum suum; sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.

13. Hauc quoque sub sole vidi sapientiam, et probavi maximam:

14. civitas parva, et pauci in ea viri; veavit contra eam rex magnus, et vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio.

15. Juventusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam, et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

16. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine; quomodo ergo sapientia pauperis contenta est, et verba ejus non sunt auditia?

17. Verba sapientium audiuntur in silentio plus, quam clamor principis inter stultos.

18. Melior est sapientia, quam arma bellica; et qui in uno peccaverit, multa bona perdet. (Supr. 7, 20.)

CAPUT X.

Sapientis a stulto differentia. Tentationibus potenter spiritus resistendum. De stulto ac servo elevatis, et dirite ac principe humiliatis. Occultus detracutor serpenti comparatur. De rege pueri, et principibus mane comedentibus. Neque regi, neque diciti detrahendum.

1. Muscae morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia.

2. Cor sapientis in dextera ejus; et cor stulti in sinistra illius. (Deut. 1, 29. cum Jonae 1, in fine.)

3. Sed et iu via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat.

4. Si spiritus potestatem habentis ascerdit super te, locum tuum ne dimiseris, quia curatio faciet cessare peccata maxima.

5. Est malum, quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis: 6. positum stultum in dignitate sublimi, et divites sedere deorsum.

7. Vidi servos in equis, et principes ambulantes super terram quasi servi.

8. Qui fodit foveam, incidit in eam; et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. (Prov. 26, 27. Eccli. 27, 29.)

9. Qui transfert lapides, affligetur in eis; et qui sciudit ligna, vulnerabitur ab eis.

10. Si retusum fuerit ferum, et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, et post industriam sequetur sapientia.

11. Si mordeat serpens in silentio, nihil minus habet, qui occulte detrahit.

12. Verba oris sapientis gratia; et labia insipientis praecipiabant eum.

13. Initium verborum ejus stultitia, et novissimum oris illius error pessimus.

14. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo, quid ante se fuerit; et quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?

15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere.

16. Vae tibi terra, cuius rex puer est, et cuius principes mane comedunt!

17. Beata terra, cuius rex nobilis est, et cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, et non ad luxuriam.

18. In pigritiis humiliabitur contignatio, et in infirmitate manuum perstabilit domus.

19. In risum faciunt panem, et vinum, ut epulentur viventes, et pecuniae obedient omnia.

20. In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti, quia et aves coeli portabant vocem tuam, et qui habet penas, auuntiabit sententiam.

CAPUT XI.

Monet nostra aliis impetriri, et semper bene esse operandum, quod hominis judicium post obitum sit immutabile; futuri quoque judicium memoriam retinendam, in quo de omnibus judicandi sumus; iram et malitiam a corde auferendam.

1. Mitte panem tuum super transeuntes

aquas, quia post tempora multa invenies illum.

2. Da partem septem, necon et octo, quia ignoras, quid futurum sit mali super terram.

3. Si replete fuerint nubes, imbre super terram esfudent. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

4. Qui observat ventum, non seminat, et qui considerat nubes, numquam metet.

5. Quomodo ignoras, quae sit via spiritus, et qua ratione compingantur ossa in ventre praegnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

6. Mane semina semen tuum, et vesperne ccesset manus tua, quia nescis, quid magis oriatur, hoc aut illud; et si utrumque simul, melius erit.

7. Dulce lumen, et delectabile est oculis videre solem.

8. Si annis multis vixerit homo, et in his omnibus laetatus fuerit, meminiisse debet tenebrosi temporis, et dierum multorum; qui cum venerint, vanitatis arguentur praeterita.

9. Lactare ergo, juvenis, in adolescentia tua, et in hono sit cor tuum in diebus iuventutis tuae, et ambula in viis cordis tui, et in intuitu oculorum tuorum, et scito, quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.

10. Aufer iram a corde tuo, et amove malitiam a carne tua. Adolescentia enim et voluptas vana sunt.

CAPUT XII.

Deum p[ro]p[ter]e oculis habeto in iurentute, priusquam succedat molestia senectus, tandemque novissima mors, cumque omnia sint vanitas, Dei praecepta observa; nam de omnibus est reddenda ratio.

1. Memento creatoris tui in diebus iuventutis tuae, antequam veniat tempus afflictionis, et appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent;

2. antequam tenebrecent sol, et lumen, et luna, et stellae, et revertantur nubes post pluviam;

3. quando commovebuntur custodes domus, et nutabunt viri fortissimi, et otiosae erunt molentes in minuto numero, et tenebrent videntes per foramina;

4. et claudent ostia in platea, in humilitate vocis moleutis, et consurgent ad vocem volucris, et obsurdescent omnes filiae carminis;

5. excelsa quoque timebunt, et formidabunt in via; florebit amygdalus, impinguabit locusta, et dissipabitur capparis, quoniam ibit homo in domum aeternitatis suae, et circuibunt in platea plangentes;

6. antequam rumpatur funiculus argenteus, et recurvat vitta aurea, et conteratur hydria super fontem, et confringatur rota super cisternam,

7. et revertatur pulvis in terram suam, unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

8. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas.

9. Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, et enarravit, quae fecerat, et investigans composuit parabolatas multas.

10. Quaesivit verba utilia, et conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.

11. Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum desfixi, quae per magistrorum consilium data sunt a pastore uno.

12. His amplius, fili mi, ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis, frequensque meditatio carnis afflictio est.

13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo;

14. et cuncta, quae sunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS,

Q U O D H E B R A I C E D I C I T U R
SIR HASIRIM.

Carmen hoc vocatur ab Hebraeis SIR HASIRIM, id est *Canticum cantorum*, quasi dices nobilissimum carmen seu excellentissimum canticorum, quia totum est mysticum, plenissimum incomprehensibilis amoris Christi erga sponsam suam, ac vicissim sponsae erga Christum sponsum. Notandum vero cum Hieronymo, hoc Canticum apud Hebreos non ante annos aetatis 30 legi solitum. Nam, ut ait Bernardus, mentem Hieronymi, quam superioris libri titulo exposuimus, sequutus, *hic liber duorum priorum Salomonis fructus est, nec nisi sobrias mentibus et auribus credendus; alioquin ante carnem disciplinae studiis edomitam et mancipalam spiritui, ante spretam et abjectam saeculi pompam et sarcinam indigne ab impuris lectio sancta praesumitur.* Istiusmodi enim canticum sola unctione docet, sola addiscit experientia. *Est quippe nuptiale carmen, exprimens castos jucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectionemque consentaneam ad alterutrum charitatem.*

CAPUT I.

1. Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino,
2. fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum; ideo adolescentulac dilexerunt te.

3. Trahe me; post te curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua; exultabimur et laetabimur in te, memores uberiorum tuorum super vinum; recti diligunt te.

4. Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.

5. Nolite me considerare, quod fusca sum, quia decoloravit me sol; filii matris meae pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis; vineam mean non custodivi.

6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiám post greges sodalium tuorum.

7. Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres, egressere, et abi post vestigia gregum, et pasce hoedos tuos juxta tabernacula pastorum.

8. Equitatut meo in curribus Pharaonis assimilavi te amica mea.

9. Pulchrae sunt genae tuea sicut turritis, collum tuum sicut monilia.

10. Murenas aurcas faciemus tibi, vermiculatas argento.

11. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.

12. Fasciculae myrrhae dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.

13. Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.

14. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.
15. Ecce tu pulcher es dilecte mi, et decorus. Lectulus noster floridus,
16. tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

CAPUT II.

1. Ego flos campi, et lily convallium.
2. Sicut lily inter spinas, sic amica mea inter filias.

3. Sicut malus inter ligua silvarum, sic dilectus ineus inter filios. Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi; et fructus ejus dulcis gutturi meo.

4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.

5. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.

6. Laeva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.

7. Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilate faciatis dilectam, quoad usque ipsa velit.

8. Vox dilecti mei, [†]) ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.

9. Similis est dilectus meus capreae, hinnuloque cervorum; en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, propiciens per cancellos.

10. En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, et veni.

11. Jam enim hyems transiit, imber abiit, et recessit.

[†]) In Visitat. B. Virg.

12. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit; vox turtruris audita est in terra nostra;

13. fucus protulit grossos suos; vineae floreutes dederunt odorem suum. Surge amica mea, speciosa mea, et veni;

14. columba mea in foraminibus petrae, in caverna maceriae, ostende mihi faciem tuam, souet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis, et facies tua decora.

15. Capite nobis vulpes parvulas, quae demolinunt vineas; nam vinea nostra floruit.

16. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia,

17. douec aspiret dies, et inclinentur umbrae. Revertere; similis esto, dilecte mihi, caprae, hinnuloque cervorum super montes Bether.

CAPUT III.

1. In lectulo meo per noctes quae sivi, quem diligit anima mea, quae sivi illum, et non inveni.

2. [¶]Surgam, et circuibo civitatem; per vicos et plateas quaeram, quem diligit anima mea. Quae sivi illum, et non inveni.

3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem. Nun, quem diligit anima mea, vidistis?

4. Paululum cum pertransissem eos, inveni, quem diligit anima mea, tenui eum; nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meae, et in cubiculum genitricis meae.

5. Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capras cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatam dilectam, donec ipsa velit *).

6. Quae est ista, quae ascendit per deserto, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrae, et thuris, et uiversi pulveris pigmentarii?

7. En [¶] lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiant ex fortissimis Israël,

8. omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi; uniuscunq; eus super femur suum propter timores nocturnos.

9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani;

10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum; media charitate constravit propter filias Jerusalem.

11. Egregimini et videte, filiae Sion, regem Salomonem in diadema, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, et in die laetitiae cordis ejus.

CAPUT IV.

1. Nam pulchra es amica mea, quam pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet. Capilli tuis iacent

greges caprarum, quae ascenderunt de monte Galaad.

2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quae ascenderunt de lavacro, omnes gemellis foetibus, et sterilis non est inter eas.

3. Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genae tuae, absque eo, quod intrinsecus latet.

4. Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis; mille clypej pendent ex ea, omnis armatura fortium.

5. Duo ubera tua sicut duo binnuli capreae gemelli, qui pascuntur in liliis.

6. Douce aspiret dies, et inclinentur umbrae, vadant ad montem myrrae, et ad collem thuris.

7. Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.

8. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni; coronaberis de capite Amano, de vertice Sanir et Hermon, de cubitibus leonum, de moutibus pardorum.

9. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui.

10. Quam pulchrae sunt mammae tuae soror mea sponsa! pulchriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

11. Favus distillans labia tua sponsa, mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

12. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

13. Emissiones tuae paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus; cypri cum nardo,

14. nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universi lignis Libani, myrra et aloë cum omnibus primis unguentis;

15. fons hortorum, puteus aquarum viventium, quae fluunt impetu de Libano.

16. Surge aquilo, et veni auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius.

CAPUT V.

1. Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis, commedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo; comedite amici, et bibite, et inebriamini charissimi.

2. Ego dormio, et cor meum vigilat; vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plevum est rore, et cincinati mei guttis noctium.

3. Expolavi me tunica mea, quomodo induar illa? lavi pedes meos, quomodo inquinab illos?

4. Dillectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus.

5. Surrexi, ut aperirem dilecto meo;

* B. Mariae Magdalena.

[¶] Gesta Epistola quære 8, 6. Pone me.

^t In Suscept. S. Coronæ.

manus meae stillaverunt myrrham, et duci mei pleni myrrha probatissima.

6. Pessulum ostii mei aperi dilecto meo; at ille declinavera, atque transierat. Anima mea liquefacta est, ut locutus est; quae sivi, et non inveni illum; vocavi, et non respondit mihi.

7. Invenerunt me custodes, qui circumcument civitatem; percusserunt me, et vulneraverunt me; tulerunt pallium meum inibi custodes murorum.

8. Adjuro vos filiae Jerusalem, si invenieritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo.

9. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos?

10. Dillectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus.

11. Caput ejus aurum optimum; comae ejus sicut elatae palmarum, nigrae quasi corvus.

12. Oculi ejus sicut columbae super rivilos aquarum, quae lacte sunt lotae, et resident juxta fluenta plenissima.

13. Genae illius sicut areolae aromatum consistae a pigmentariis. Labia ejus lilia distillantia myrrham primam.

14. Manus illius tornatiles aureae, plene hyacinthis. Venter ejus eburneus, distinctus sapphris.

15. Crura illius columnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas. Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

16. Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis; talis est dillectus meus, et ipse est unicus meus filiac Jerusalem.

17. Quo abit dillectus tuus o pulcherrima mulierum? quo declinavit dillectus tuus? et quaeremus eum tecum.

CAPUT VI.

1. Dillectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, et lilia colligat.

2. Ego dilecto meo, et dillectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.

3. Pulchra es amica mea, suavis, et decora sicut Jerusalem, terribilis, ut castrorum acies ordinata.

4. Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quae apparuerunt de Galad.

5. Dentes tui sicut grex ovium, quae ascenderunt de lavacro, omnes gemellis foetibus, et sterilis non est in eis.

6. Sicut cortex mali punici, sic genae tuae absque occultis tuis.

7. Sexaginta sunt reginae, et octoginta concubinae, et adolescentularum non est numerus.

8. Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suae, electa genitrici suae. Viderunt eam filiae, et beatissimam praedicaverunt, reginae et concubinae, et laudaverunt eam.

9. Quae est ista, quae progreditur quasi

aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?

10. Descendi in hortum nucum, ut videarem poma convallium, et inspicerem, si florisset viuea, et germinasset mala punica.

11. Nescivi; anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

12. Revertere, revertere Sulamitis, revertere, revertere, ut intueamur te.

CAPUT VII.

1. Quid videbis in Sulamite, nisi chores castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis! Juncturae femorum tuorum, sicut monilia, quae fabricata sunt manu artificis.

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. Venter tuus sicut accervus tritici, vallatus liliis.

3. Duo ubera tua sicut duo hinnuli gemelli capreae.

4. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinae in Heschor, quae sunt in porta filiae multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quae respicit contra Damascum.

5. Caput tuum ut Carmelus; et comae capitis tui sicut purpura regis viucta canaliculis.

6. Quam pulchra es, et quam decora, charissima, in deliciis!

7. Statura tua assimilata est palmae, et ubera tua botris.

8. Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus; et cruni ubera tua sicut botri vineae, et odor oris tui sicut malorum.

9. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.

10. Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.

11. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.

12. Mane surgamus ad vineas, videamus, si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica; ibi dabo tibi ubera mea.

13. Mandragorae dederunt odorem. In portis nostris omnia poma; nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.

CAPUT VIII.

1. Quis mihi det te fratrem meum subgentem ubera matris meae, ut inveniam te foris, et deosculer te, et jam me nemo despiciat?

2. Apprehendam te, et educam in domum matris meae; ibi me decebis, et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum.

3. Laeva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.

4. Adjuro vos filiae Jerusalem, ne susci-

tetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

5. Quae est ista, quae ascendit de derto, delicias afflues, innixa super dilectum suum? Sub arbore malo suscitavite; ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.

6. ¶) Pone me ut signaculum super certum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus nemus, lampades ejus lampades ignis atque flammari.

7. Aquae multae non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruerunt illum; si dederit homo omnem substantiam domus suea pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.

¶) B. Mariae Magdalena.

8. Soror nostra parva, et ubera non habet; quid faciemus sorori nostrae in die, quando alloquenda est?

9. Si murus est, aedificemus super cum propugnacula argentea; si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.

10. Ego inurus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.

11. Vinea fuit pacifico in ea, quae habet populos; tradidit eam custodibus; vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

12. Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici, et ducenti his, qui custodiunt fructus ejus.

13. Quae habitas in hortis, amici auscultant; fac me audire vocem tuam.

14. Fuge dilecte mi, et assimilare caprae, hinnuloque cervorum super montes aromatum.

LIBER SAPIENTIAE.

Liber hic SAPIENTIAE LIBER dicitur, quod de sapientia tam increata quam creata sublimius diviniusque tractet. Apud Graecos inscribitur SAPIENTIA SALOMONIS; quod, si non ipsiusmet libri scriptor sit Salomon, ut voluerunt Irenaeus, Tertullianus, Ambrosius et alii, sententiarum saltem ac sensuum sit auctor, quod ipsa libri verba testantur 9, 7.: *Tu elegisti me regem populo tuo, et dixisti, me aedificare templum in monte sancto tuo.* Quis autem illas sententias graece expresserit, incertum est. Quidam id Philonii seniori tribuunt, quem Josephus L. 1. contra Appionem Demetrio Phalereo jungit; alii etiam unum ex septuaginta interpretibus fuisse, autuunt; unde hic liber Siracidae, utpote antiquior, ordine praeponitur.

Dividitur autem in tres partes. Prima ad cap. 7. usque hortatur ad zelum et amorem sapientiae; secunda hinc usque ad cap. 10. explicat originem sapientiae; tertia, quae superest, effectus et fructus sapientiae proponit.

CAPUT I.

Judices sint justi; Dominus invenitur, si simplici corde et fide quaeratur; fugit autem a peccatoribus et vanis cogitationibus; cumque omnia repleat, nihil eum latere potest. Murmuratio, detractio, et mendacium detestanda. Omnia fecit Deus ad vitam, non mortem intendens, quam sibi peccatores accerserunt.

1. Diligite justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in honestate, et in simplicitate cordis quaerite illum, (III. Reg. 3, 9. Isai. 56, 1.)

2. quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum; apparebat autem eis, qui fidem habent in illum. (II. Par. 15, 2.)

3. Perversae enim cogitationes separant a Deo; probata autem virtus corripit insipientes,

4. quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subditu peccatis.

5. Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet factum, et auferet se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu, et corripietur a superveniente iniuritate.

6. Benignus est enim spiritus sapientiae, et non liberabit maledicuum a labiis suis, quoniam renum illius testis est Deus, et cordis illius scrutator est verus, et linguae ejus auditor; (Gal. 5, 22. Jer. 17, 10.)

7. quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis. (Isai. 6, 3.)

8. Propter hoc, qui loquitur iniqua, non potest latere, nec praeteret illum corripiens judicium.

9. In cogitationibus enim impii interrogatio erit; sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10. Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur.

11. Custodite ergo vos a murmuratione, quae nihil prodet, et a detractione parcite

linguae, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit; os autem, quod mentitur, occidit animam.

12. Nolite zelare mortem in errore vitae vestrae, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.

13. Quoniam Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum. (*Ezech. 18, 32. et 33, 11.*)

14. Creavit enim, ut essent omnia, et sanabilis fecit nationes orbis terrarum; et non est in illis medicamentum extermiui, nec inferorum regnum in terra.

15. Justitia enim perpetua est, et immortalis.

16. Impii autem manibus et verbis accesserunt illam, et aestimantes illam amicam, defluxerunt, et sponsiones posuerunt ad illam, quoniam digni sunt, qui sint ex parte illius.

CAPUT II.

Omnis impiorum, vitae futurae spem non habentium, scopus est frui hujus vitae voluptatibus, ideoque justum, qui diversum respicit finem, ferre nequeunt, sed ad mortem usque persequuntur; sicut et diaboli invidia homo, a Deo creatus immortalis, factus est mortal.

1. Dixerunt enim cogitantes apud se non recte: Exiguum, et cum taedio est tempus vitae nostra, et non est refrigerium in fine hominis, et non est, qui agnitus sit reversus ab inferis. (*Glob. 7, 1. et 14, 1.*)

2. quia ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus, tamquam non fuerimus, quoniam fatus status est in naribus nostris, et sermo sciilla ad commovendum cor nostrum;

3. qua extincta, cinis erit corpus nostrum, et spiritus dissundetur tamquam mollis aer, et transbit vita nostra tamquam vestigium nubis, et sicut nebula dissolvetur, quae fugata est a radius solis, et a calore illius aggravata;

4. et nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus, et nemo memoriam habebit operum nostrorum.

5. Umbras enim transitus est tempus nostrum, et non est reversio finis nostri, quoniam consignata est, et nemo revertitur. (*I. Par. 29, 15.*)

6. Venite ergo, et fruamur bonis, quae sent, et utamur creatura tamquam in juventute celeriter. (*Isai. 22, 13. et 56, 12. I. Cor. 15, 32.*)

7. Vino pretioso, et unguentis nos impleamus; et non praetereat nos dies temporis.

8. Coronemus nos rosas, antequam marescant; nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.

9. Nemo nostrum exors sit luxuriae nostra; ubique relinquamus signa laetitiae, quoniam haec est pars nostra, et haec est sors.

10. Opprimamus pauperem justum, et

non parcamus viduae, nec veterani reveremur canos multi temporis.

11. Sit autem fortitudo nostra lex iustitiae; quod enim infirmum est, inutile inveniatur.

12. Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est operibus nostris, et impropperat nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata discipline nostrae.

13. Promittit, se scientiam Dei habere, et filium Dei se nominat. (*Matth. 27, 12.*)

14. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. (*Joann. 7, 7.*)

15. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita illius, et immutatae sunt viae ejus.

16. Tamquam nugaces aestimati sunnus ab illo, et abstinet se a viis nostris tamquam ab immundis, et praefert novissima justorum, et gloriatur, patrem se habere Deum.

17. Videamus ergo, si sermones illius veri sint, et tentemus, quae ventura sunt illi, et sciemus, quae erunt novissima illius.

18. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, et liberabit eum de manibus contrariorum. (*Ps. 21, 9.*)

19. Contumelia et tormento interrogeremus eum, ut sciamus reverentiam ejus, et probemus patientiam illius.

20. Morte turpissima condemnemus eum; erit enim ei respectus ex sermonibus illius. (*Jer. 11, 19.*)

21. Haec cogitaverunt, et erraverunt; excaecavit enim illos malitia corum.

22. Et nesciernit sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt iustitiae, nec judicaverunt honorem animalium sanctorum.

23. Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, et ad imaginem similitudinis sue fecit illum. (*Gen. 1, 27. et 2, 7. et 5, 1. Eccl. 17, 1.*)

24. Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum; (*Gen. 3, 1.*)

25. imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

CAPUT III.

De felicitate justorum, qui in hac rita ab impiis contemti, tentationibus a Deo probati fuerunt, et de infelicitate impiorum; item de castitatis et bonorum operum mercede, ac infelicitate filiorum adulterorum.

1. ^{f)} Justorum autem animae in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum mortis.

2. Visi sunt oculis insipientium mori, et aestimata est afflictio exitus illorum, (*Deut. 32, 3. Infr. 5, 4.*)

3. et quod a nobis est iter, exterminium; illi autem sunt in pace.

4. Etsi coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

5. In paucis vexati, in multis bene di-

f) Plur. Mart. Temp. Pasch.

sponentur, quoniam Deus tentavit eos, et invenit illos dignos se.

6. Tamquam aurum in fornace prohabuit illos, et quasi holocausti hostiam accepit illos, et in tempore erit respectus illorum.

7. Fulgebunt justi, et tamquam scintilae in arundineto discurrent. (*Matth. 13, 43.*)

8. Judicabunt nationes, et dominabuntur populis, et regnabit Dominus illorum in perpetuum. (*I. Cor. 6, 2.*)

9. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem; et fideles in dilectione acquiescent illi, quoniam donum et pax est electis ejus.

10. Impii autem, secundum quae cogitaverunt, correptionem habebunt, qui neglexerunt justum, et a Domino recesserunt.

11. Sapientiam enim et disciplinam qui abhiciunt, infelix est; et vacua est spes illorum, et labores sine fructu, et inutilia opera eorum.

12. Mulieres eorum insensatae sunt, et nequissimi filii eorum.

13. Maledicta creatura eorum, quoniam felix est sterilis, et incoquinata, quae nescivit torum in delicto; habebit fructum in respectione animalium sanctorum,

14. et spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversus Deum nequissima; dabitur enim illi fidei donum electum, et sors in templo Dei acceptissima. (*Isai. 56, 3.*)

15. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, et quae non concidat radix sapientiae.

16. Filii autem adulterorum in inconsuptione erunt, et ab iniquo toro semen exterminabitur.

17. Etsi quidem longae vitae erunt, in nihilum computabuntur; et sine honore erit novissima senectus illorum.

18. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis al locutionem.

19. Nationis enim iniquae dirae sunt consummationes.

CAPUT IV.

Castæ generatio in multis ab adulterina dissidet. De refrigerio justi morte præoccupati. Quæ sit senectus venerabilis, et quod justi saepius e mundo tolluntur a Deo, ne ab impiis seducantur; et quantum finis utrorumque distet.

1. O quam pulchra est casta generatio cum claritate; immortalis est enim memoria illius, quoniam et apud Deum nota* est, et apud homines.

2. Cum praesens est, imitantur illam, et desiderant eam, cum se eduxerit, et in perpetuum coronata triumphat incoquinatorum certaminum praemium vincens.

3. Multigena autem impiorum multitudo

non erit utilis, et spuria vitulamina*) non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt.

4. Et si in rāmis in tempore germinaverint, infirmiter posita a vento commovebuntur, et a nimietate ventorum eradiciabunt. (*Jer. 17, 6. Matth. 7, 27.*)

5. Confringentur enim rami inconsumenti, et fructus illorum iutiles, et acerbi ad inanducandum, et ad nihilum apti.

6. Ex iniquis enim somnis filii, qui nascentur, testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua.

7. Justus autem, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8. Senectus eum venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem sunt sensus hominis,

9. et aetas senectutis vita immaculata.

10. Placens Deo factus est dilectus; et vivens inter peccatores translatus est. (*Hebr. 11, 5.*)

11. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.

12. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, et inconstancia concupiscentiae transvertit sensum sine malitia.

13. Consummatus in brevi explevit tempora multa;

14. placita enī erat Deo anima illius. Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum, (populi autem videntes, et non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia)

15. quoniam gratia Dei, et misericordia est in sanctos ejus, et respectus in electos illius.

16. Condemnat autem justus mortuus vivos impios, et juventus celerius consummata longam vitam injusti.

17. Videbunt enim finem sapientis, et non intelligent, quid cogitaverit de illo Deus, et quare munierit illum Dominus.

18. Videbunt et contemnent eum; illos autem Dominus irridebit.

19. Et erunt post haec accidentes sine honore, et in contumelia inter mortuos in perpetuum, quoniam disrupti illos inflatos sine voce, et commovebit illos a fundamentis, et usque ad supremum desolabuntur; et erunt gementes, et memoria illorum peribit.

20. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

CAPUT V.

Impii, in judicio admirantes gloriam justorum, quos hic contemserant, deflent suam miseriam, quodque tota eorum felicitas fuerit momentanea; justorum autem erit perpetua. Porro Deus tum per creaturas, tum per se armatur ad puniendos impios.

1. *) Tunc stabunt justi in magna con-

*) Μοσχεύματα, propagines, stolones.

*) SS. Philipp. et Jacobi. S. Joanni. ante portam latini. Unius Mart. Temp. Pasch.

*) Approbata, ut Ps. 1, 6. et Matth. 7, 23.

stantia adversus eos, qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum.

2. Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitatione insperatae salutis,

3. dicentes intra se, poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, et in similitudinem improperii.

4. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. (*Supr. 3, 2.*)

5. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est.

6. Ergo erravimus a via veritatis, et justitiae lumen non luxit nobis, et sol intelligentiae non est ortus nobis.

7. Lassati sumus in via iniquitatibus et perditionis, et ambulavimus vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus.

8. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?

9. Transierunt omnia illa tamquam umbra, et tamquam nuntius percurrens; (*I. Par. 29, 15. Supr. 2, 5.*)

10. et tamquam navis, quae pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum praeterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus; (*Prov. 30, 19.*)

11. aut tamquam avis, quae transvolat in aere, cuius nullum inventur argumentum itineris, sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum, et scindens per vim itineris aerem, commotis aliis transvolavit, et post hoc nullum signum invenitur itineris illius;

12. aut tamquam sagitta missa in locum destinatum; divisus aer continuo in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius.

13. Sic et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem nullum signum valuit nos ostendere; in malignitate autem nostra consumti sumus.

14. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt,

15. quoniam spes impii tamquam lanugo est, que a vento tollitur; et tamquam spuma gracilis, quae a procella dispergitur; et tamquam fumus, qui a vento diffusus est; et tamquam memoria hospitis unius diei praetereuntis. (*Ps. 1, 4. Prov. 10, 28. et 11, 7.*)

16. [†]) Justi autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum, et cogitatio illorum apud Altissimum.

17. Ideo accipient regnum decoris, et diadema speciei de manu Domini, quoniam dextera sua teget eos, et brachio sancto suo defendet illos.

18. Accipiet armaturam zelus illius, et armabit creaturam ad ultionem inimicorum. (*Ps. 17, 40. Ephes. 6, 13.*)

19. Induet pro thorace justitiam, et accipiet pro galea judicium certum.

20. Sumet scutum inexpugnabilem aquitatem; .

21. acuet autem duram iram in lanceam, et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

22. Ibunt directe emissiones fulgorum, et tamquam a bene curvato arcu rubrum exterminabuntur, et ad certum locum insilient.

23. Et a petrosa ira plena mittentur grandines; excandescet in illos aqua maris, et flumina concurrent duriter.

24. Contra illos stabit spiritus virtutis, et tamquam turbo venti dividet illos, et ad eum perducet omnem terram iniquitas illorum, et malignitas evertet sedes potentium.

CAPUT VI.

Reges et judices ad sapientiam et justitiam sectandam exhortatur, ostendens, quam grare maneat injustis rectoribus supplicium; item quam sit obvia sapientia quaerentibus eam; quodque ejus acquisitionis sit utilis, cuius capax non est invidus.

1. Melior est sapientia quam vires, et vir prudens quam fortis. (*Eccle. 9, 18.*)

2. Audite ergo reges, et intelligite, discite judices finium terrae.

3. Praebete aures vos, qui continetis multitudines, et placetis vobis in turbis nationum,

4. quoniam data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur; (*Rom. 13, 1.*)

5. quoniam, cum essetis ministri regni illius, non recte iudicatis, nec custoditis legem justitiae, neque secundum voluntatem Dei ambulastis.

6. Horrende et cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui praesunt, fieri.

7. Exigo enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patiuntur.

8. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magitudinem cuiusquam, quoniam pusillum et magnum ipsum fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus. (*Deut. 10, 17. II. Par. 19, 7. Eccli. 35, 15. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Ephes. 6, 9. Col. 3, 25. I. Petr. 1, 17.*)

9. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

10. Ad vos ergo, reges, sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, et non excidatis.

11. Qui euim custodierint justa juste, justificabuntur, et qui didicerint ista, invenerint, quid respondeant.

12. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, et habebitis disciplinam.

13. Clara est, et quae numquam recessit, sapientia, et facile videtur ab his, qui diligunt eam, et inveniuntur ab his, qui quaerunt illam.

[†]) Plur. Mart. extra Temp. Fusch.

14. Praeoccupat, qui se concupiscat, ut illis se prior ostendat.
15. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit; assidentem enim illam foribus suis iuueniet.
16. Cogitare ergo de illa sensus est consummatus; et qui vigilaverit propter illam, cito securus erit.
17. Quoniam dignos se ipsa cirenit quae-rens, et in viis ostendit se illis hilariter, et in omni providentia occurrit illis.
18. Initium enim illius verissima est disciplinae concupiscentia.
19. Cura ergo disciplinae dilectio est, et dilectio custodia legum illius est; custoditio autem legum consummatio incorruptionis est;
20. incorruptio autem facit esse proximum Deo.
21. Concupiscentia itaque sapientiae deducit ad regnum perpetuum.
22. Si ergo defectamini sedibus et sceptris o reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis;
23. diligite lumen sapientiae omnes, qui praecesis populis.
24. Quid est autem sapientia, et quemadmodum facta sit, referam, et non abscondam a vobis sacramenta Dei, sed ab initio nativitatis investigabo, et ponam in lucem scientiam illius, et non praeteribo veritatem;
25. neque cum invidia tabescente iter habeo, quoniam talis homo non erit particeps sapientiae.
26. Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum; et rex sapiens stabilimentum populi est.
27. Ergo accipite disciplinam per sermones meos, et proderit vobis.
- CAPUT VII.
- Cum unus sit omnibus introitus ad vitam, et similis exitus, p[ro]ae omnibus eligenda est sapientia, adferens secum cuncta bona, habens secum spiritum intelligentiae multiplicem, et quae hic mirum in modum extollitur, quamque abunde auctor fuerat assecutus.*
1. Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus, et ex genere terreni illius, qui prior factus est, et in ventre matris figuratus sum caro,
2. decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, et delectamento somni conveniente. (*Job 10, 10.*)
3. Et ego natus accepi communem aerem, et ita similiter factam decidi terram, et primam vocem similem omnibus emisi plorans.
4. In involumentis nutritus sum, et curvis magnis.
5. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.
6. Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, et similis exitus. (*Job 1, 21. I. Tim. 6, 7.*)
7. Propter hoc ^{f)} optavi, et datus est mihi sensus, et invocavi, et venit in me spiritus sapientiae;
8. et praeposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse duxi in comparatione illius.
9. Nec comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, et tamquam lumen aestimabitur argentum in conspectu illius. (*Job 28, 15. Prov. 8, 11.*)
10. Super salutem et speciem dixi illam, et proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius.
11. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius, (*III. Reg. 3, 13. Matth. 6, 33.*)
12. et laetatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, et ignorabam, quoniam horum omnium mater est.
13. Quam sine fictione didici, et sine invidia comunico, et honestatem illius non abscondo.
14. Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei, propter disciplinae dona commendati.
15. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, et presumere digna horum, quae mihi dantur, quoniam ipse sapientiae dux est, et sapientium emendor;
16. in manu enim illius et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum scientia et disciplina.
17. Ipse enim dedit mihi horum, quae sunt, scieutiam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum,
18. initium, et consummationem, et mediaturam temporum, vicissitudinem permutationes et coniunctiones temporum,
19. anni cursus, et stellarum dispositio-nes,
20. naturas animalium et iras bestiarum, vim ventorum et cogitationes hominum, differentias virginitorum et virtutes radicum;
21. et quaecunque sunt absconsa et improvisa, didici; omnium enim artifex docuit me sapientia.
22. Est enim in illa spiritus intelligentiae, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens,
23. humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia propicias, et qui capiat omnes spiritus, intelligibilis, mundus, subtilis.
24. Omibus enim mobilibus mobiliter est sapientia; attingit autem ubique proper suam munditiam.
25. Vapor est enim virtutis Dei, et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera; et ideo nihil inquinatum in eam incurrit.

f) S. Thomas.

26. Candor est enim lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majestatis, et imago bonitatis illius. (*Hebr. 1, 3.*)

27. Et cum sit una, omnia potest, et in se permanens omnia innovat, et per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei et prophetas constituit.

28. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

29. Est enim haec speciosior sole, et super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior;

30. illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

CAPUT VIII.

Cum sapientiam comitentur omnia desiderabilia, summe ambienda est, et a Deo petenda, a quo solo datur continentia.

1. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.

2. Hanc amavi, et exquisivi a juventute mea, et quae sibi sponsam mihi eam assumere, et amator factus sum formae illius.

3. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei, sed et omnium Dominus dilexit illam;

4. doctrix enim est disciplinae Dei, et electrix operum illius.

5. Et si divitiae appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quae operatur omnia?

6. Si autem sensus operatur, quis horum, quae sunt, magis quam illa est artifex?

7. Et si iustitiam quis diligit, labores hujus magas habent virtutes; sobrietatem enim, et prudentiam docet, et iustitiam, et virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.

8. Et si multitudinem scientiae desiderat quis, scit praeterita, et de futuris astamat, scit versutias sermonum, et dissolutiones argumentorum, signa et monstravit, antequam fiant, et eventus temporum et saeculorum.

9. Proposui ergo hanc adducere mihi ad conviveendum, sciens, quoniam tecum communicabit de bonis, et erit allocutio cogitationis et taedii mei.

10. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, et honorem apud seniores juvenis;

11. et acutus inveniar in iudicio, et in conspectu potentium admirabilis ero, et facies principum mirabuntur me.

12. Tacentem me sustinebunt, et loquenter me respicient, et sermocinante me plura, manus ori suo imponent.

13. Praeterea habebo per hanc immortalitatem, et memoriam aeternam his, qui post me futuri sunt, relinquam.

14. Disponam populos, et nationes mihi erunt subditae.

15. Timebunt me audientes reges horrendi; in multitudine videbor bonus, et in bello fortis.

16. Intrans in domum meam, conquiscam cum illa; non enim habet amaritu-

dinem conversatio illius, nec taedium con-victus illius, sed laetitiam et gaudium.

17. Haec cogitans apud me, et commemo-rans in corde meo, quoniam immortalitas est in cognitione sapientiae,

18. et in amicitia illius delectatio bona, et in operibus manuum illius honestas sine defectione, et in certamine loquelae illius sapientia, et praeclaritas in communica-tione sermonum ipsius, circuibam quaeren-ts, ut mihi illam assumere.

19. Puer autem eram ingeniosus, et sor-titus sum animam bouam.

20. Et cum esse magis bonus, veni ad corpus incoquinatum.

21. Et ut scivi, quoniam aliter non pos-sem esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiae, scire, cuius esset hoc donum, adii Dominum, et deprecatus sum illum, et dixi ex totis praecordiis meis:

CAPUT IX.

Oratio sapientis cum agnitione propriae imbecillitatis ad impetrandam a Domino sapientiam, quae cum omnibus necessaria sit, potissimum tamen rectoribus populorum; incerta est enim humana sapientia.

1. Deus patrum meorum, et Domine misericordiac, qui fecisti omnia verbo tuo, (*1. Reg. 3, 9.*)

2. et sapientia tua constitui hominem, ut dominaretur creature, quae a te facta est,

3. ut disponat orbe terrarum in aequi-tate et iustitia, et in directione cordis iudicium judicet;

4. da mihi medium tuarum assistricem sapientiam, et noli me reprobare a pueris tuis,

5. quoniam servus tuus sum ego, et filius ancillae tuae, homo infirmus, et exiguus temporis, et minor ad intellectum iudicii et legum. (*Ps. 115, 16.*)

6. Nam et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo absuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.

7. Tu elegisti me regem populo tuo, et judicem filiorum tuorum, et filiarum, (*1. Par. 28, 4. et 5. II. Par. 1, 9.*)

8. et dixisti, me aedificare templum in monte sancto tuo, et in civitate habitati-um tue altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod praeparasti ab initio;

9. et tecum sapientia tua, quae novit opera tua, quae et assuit tunc, cum orbem terrarum faceres, et sciebas, quid esset placitum oculis tuis, et quid directum in praeciptis tuis. (*Prov. 8, 22. et 27. Joann. 1, 1.*)

10. Mitte illam de coelis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuae, ut tecum sit et in eum labore, ut sciām, quid acceptum sit apud te;

11. scit enim illa omnia, et intelligit, et deducet me in operibus meis sobrie, et custodiet me in sua potentia.

12. Et erunt accepta opera mea, et dispo-

nam populum tuum juste, et ero dignus sedium patris mei.

13. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? (Isai. 40, 13. Rom. 11, 31. I. Cor. 2, 16.)

14. Cogitationes enim mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae.

15. Corpus enim, quod corrumperitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitante.

16. Et difficile aestimamus, quae in terra sunt, et quae in prospectu sunt, inventimus cum labore. Quae autem in coelis sunt, quis investigabit?

17. Seusum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et misericordiam spiritum sanctum tuum de altissimis,

18. et sic correctae sint semitae eorum, qui sunt in terris, et, quae tibi placent, diciderint homines?

19. Nam per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi, Domine, a principio.

CAPUT X.

Commendatur sapientia, quod servaret, et a malis liberaverit Adam, Noe, Abraham, Lot, Jacob, Joseph, Moysen, per quem filios Israël de Aegypto duxit per mare rubrum, demersis in eo Aegyptiis.

1. Haec illum, qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit, (Gen. 1, 27.)

2. et eduxit illum a delicto suo, et dedidit illi virtutem continendi omnia. (Gen. 2, 7.)

3. Ab hac ut recessit injustus in ira sua, per iram homicidii fraterno deioperit. (Gen. 4, 8.)

4. Propter quem, cum aqua deleret terram, sanavit iterum sapientia, per contemptibile lignum justum gubernans. (Gen. 7, 6.)

5. Haec et in conseusu nequitiae, cum se nationes contulissent, scivit justum, et conservavit sine querela Deo, et in filii misericordia fortem custodivit. (Gen. 11, 2.)

6. Haec justum a pereuntibus impiorum liberavit fugientem, descendente igne in pentapolim, (Gen. 19, 17. et 22.)

7. quibus in testimonium nequitiae fumigabunda constat deserta terra, et incerto tempore fructus habentes arbores, et incredibilis animae memoria stans fragmentum salis.

8. Sapientiam enim praeterentes non tantum in hoc lapsi sunt, ut ignorarent bona, sed et insipientiae suae reliquerunt hominibus memoriam, ut in his, quae peccaverunt, nec latere potuissent.

9. Sapientia autem hos, qui se observant, a doloribus liberavit.

10. Haec profugum irae fratris ^{t)} justum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, et dedit illi scientiam

sanctorum; honestavit illum in laboribus, et complevit labores illius. (Gen. 28, 5. et 10.)

11. In fraude circumvenientium illum affili illi, et honestum fecit illum.

12. Custodivit illum ab inimicis, et a seductoribus tutavit illum, et certamen forte dedit illi, ut vinceret, et sciret, quoniam omnium potentior est sapientia.

13. Haec venditum justum non dereliquit, sed a peccatoribus liberavit eum, descenditque cum illo in foveam, (Gen. 37, 28.)

14. et in vinculis non dereliquit illum, docuec afferret illi sceptrum regni, et potentiam adversus eos, qui eum deprimebant; et mendaces ostendit, qui maculauerunt illum, et dedit illi claritatem aeternam. (Gen. 41, 40. Act. 7, 9.)

15. Haec populum justum, et semen sine querela liberavit a nationibus, quae illum deprimebant. (Exod. 1, 11.)

16. Intravit in animam servi Dei, et stetit contra reges horrendos in portentis et signis.

17. Et ^{t)} reddidit justis mercedem laborum suorum, et deduxit illos in via mirabilis, et fuit illis in velamento dici, et in luce stellarum per noctem;

18. transulxit illos per mare rubrum, et transvexit illos per aquam nimiam. (Exod. 14, 22. Ps. 77, 13.)

19. Inimicos autem illorum demersit in mare, et ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo justi tulerunt spolia impiorum, (Exod. 12, 35.)

20. et decatauerunt, Domine, nomen sanctum tuum, et victricem manum tuam laudaverunt pariter, (Exod. 15, 1.)

21. quoniam sapientia aperuit os mutorum, et linguis infantium fecit disertas.

CAPUT XI.

Sapientia filios Israël per desertum deduxit, deriectis inimicis, datisque e petra aquis, punitis autem multiplici flagello idolatrias Aegyptiis; cum tamen Deus, omnium quaerens salutem, longanimiter toleret peccatores, ut resipiscant, quos universos solo suo nutu continuo perdere posset.

1. Direxit opera eorum in manibus prophetae sancti. (Exod. 16, 1.)

2. Iter fecerunt per deserta, quae non habitabantur, et in locis desertis fixerunt casas.

3. Steterunt contra hostes, et de inimicis se vindicaverunt. (Exod. 17, 12.)

4. Sitterunt, et invocaverunt te, et data est illis aqua de petra altissima, et requies sitis de lapide duro. (Num. 20, 11.)

5. Per quae enim poculas passi sunt inimici illorum, a defectione potus sui, et in eis, cum abundant filii Israël, lactati sunt;

6. per haec, cum illis decessent, bene cum illis actuum est.

^{t)} Plur. Mart.

t) Confessor. vel Mart. non Pontif.

7. Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis humanum sanguinem dedisti in iustis.

8. Qui cum minuerentur in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperatae,

9. ostendens per silum, quae tuuc fuit, quemadmodum tuos exaltares, et adversarios illorum necares.

10. Cum enim tentati sunt, et quidem cum misericordia disciplinam accipientes, scierunt, quemadmodum cum ira judicati impii tormenta paterentur.

11. Hos quidem tamquam pater monens probasti; illos autem tamquam durus rex interrogans condemnasti.

12. Absentes enim et praesentes similiter torquebantur.

13. Duplex enim illos acceperat tandem, et gemitus cum memoria praeteritorum.

14. Cum enim audirent, per sua tormenta bene secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.

15. Quem euim in expositione prava projectum deriserunt, in finem eventus mirati sunt, non similiter justis sitientes.

16. Pro cogitationibus autem insensatis iniuriantis illorum, quod quidam errantes colebant mutos serpentes, et bestias supervacuas, immisisti illis multitudinem inutrum animalium in vindictam, (*Infr. 12, 24.*)

17. ut scirent, quia, per que peccatis quis, per haec et torqueatur.

18. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quae creavit orbem terrarum ex materia invisa, immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones, (*Lev. 26, 22. Infr. 16, 1. Jer. 5, 17.*)

19. aut novi generis ira plenas ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emitentes;

20. quarum non solum laesura poterat illos exterminare, sed et aspectus per timorem occidere.

21. Sed et sine his uno spiritu poterant occidi persecutionem passi ab ipsis factis suis, et dispersi per spiritum virtutis tue; sed omnia in mensura, et numero, et pondere disposuisti.

22. Multum enim valere tibi soli supererat semper; et virtuti brachii tui quis resistet?

23. Quoniam tamquam momentum statere, sic est ante te orbis terrarum, et tamquam gutta roris antelucani, quae descendit in terram.

24. Sed misereris omnium, quia omnia potes, et dissimulas peccata hominum propter poenitentiam.

25. Diligis enim omnia, quae sunt, et nihil odisti eorum, quae fecisti; nec enim odiebas aliquid constitisti, aut fecisti.

26. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur?

27. Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.

CAPUT XII.

Ostendit, quanta clementia et longanimitate Deus corripuerit peccatores terrae sanctae incolas, non subito eos detens, cum non illos tantum, sed et omnes nationes, nulli illata injuria, tamquam solus omnium Dominus perdere posset; hac videlicet erga inimicos clementia electos suos de se sua que bonitate bene sperare faciens, eosque a peccatis revocans.

1. O quam bonus, et suavis est, Domine, spiritus tuus in omnibus!

2. Ideoque eos, qui exerrant, partibus corripis, et de quibus peccant, admones et alloqueris, ut relicta malitia credant in te Domine.

3. Illos enim antiquos inhabitatores terrae sanctae tuae, quos exhorruisti, (*Deut. 9, 3. et 12, 29. et 18, 12.*)

4. quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, et sacrificia injusta,

5. et filiorum suorum necatores sine misericordia, et comedentes viscerum hominum, et devoratores sanguinis a medio sacramento tuo,

6. et auctores parentes animarum auxiliatarum perdere voluisti per manus parentum nostrorum,

7. ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quae tibi omnium charior est terra.

8. Sed et his tamquam hominibus pepercisti, et misisti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent.

9. Non quia impotens eras in bello subjicere impios justis, aut bestiis saevis, aut verbo duro simul exterminare;

10. sed partibus judicans dasbas locum poenitentiae, non ignorans, quoniam nequam est natio eorum, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. (*Exod. 23, 30. Deut. 7, 22.*)

11. Semen enim erat maledictum ab initio; nec timens aliquem, veniam dasbas peccatis illorum.

12. Quis enim dicet tibi: Quid fecisti? aut quis stabit contra judicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabili si perierint nationes, quas tu fecisti?

13. Non enim est aliud Deus quam tu, cui cura est de omnibus, ut ostendas, quoniam non inuste judicas judicium. (*I. Petr. 5, 7.*)

14. Neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his, quos perdisti.

15. Cum ergo sis justus, juste omnia disponis; ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare exterum aestimas a tua virtute.

16. Virtus enim tua justitiae initium est, et ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.

17. Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus, et

horum, qui te nesciunt, audaciam traducis.

18. Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate judicas, et cum magna reverentia disponis nos; subest enim tibi, cum volueris, posse.

19. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse et humanum, et bona spe fecisti filios tuos, quoniam judicans das locum in peccatis poenitentiae.

20. Si enim iuimicos servorum tuorum, et debitos morti cum tanta cruciasti attentione, dans tempus et locum, per quae possent mutari a malitia;

21. cum quanta diligentia judicasti filios tuos, quorum parentibus juramenta et conventiones dedisti bonarum promissionum?

22. Cum ergo das nobis disciplinam, iuimicos nostros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus judicantes, et, cum de nobis judicatur, speremus misericordiam tuam.

23. Unde et illis, qui in vita sua insensate et injuste vixerunt, per haec, quae coluerunt, dedisti summa tormenta.

24. Etenim in erroris via diutius erraverunt, deos aestimantes haec, quae in animalibus sunt supervicia, infanticum insensatorum more viventes. (*Supr. 11, 16. Rom. 1, 23.*)

25. Propter hoc tamquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti.

26. Qui autem ludibriis et increpationibus non sunt correcti, dignum Dei judicium experti sunt.

27. In quibus enim patientes indignabantur, per haec, quos putabant deos, in ipsis, cum exterminarentur, videntes, illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt; propter quod et finis condemnationis eorum venit super illos.

CAPUT XIII.

Vani quidem sunt, qui ex creaturis Deum non agnoscentes, ipsas potius creaturas pro diis coluerunt; at illi longe stultiores, qui opus artificis Deum dicunt, ab insensato idolo futura interrogantes.

1. Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, et de his, quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attentes, agnoverunt, quis esset artifex; (*Rom. 1, 18.*)

2. sed aut iguem, aut spiritum, aut cibatum aerem, aut gyrum stellarum, aut uniuersam aquam, aut solem et lunam rectores orbis terrarum deos putaverunt. (*Deut. 4, 19. et 17, 3.*)

3. Quorum si specie delectati, deos putaverunt, sciant, quanto his dominator eorum speciosior est; speciei enim generator haec omnia constituit.

4. Aut si virtutem, et opera eorum ini-

rati sunt, intelligent ab illis, quoniam, qui haec fecit, fortior est illis;

5. a magnitudine enim speciei et creature cognoscibiliter poterit creator horum videri.

6. Sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum querentes, et volentes invenire.

7. Etenim cum in operibus illius conversentur, inquirunt, et persuasum habent, quoniam bona sunt, quae videntur. (*Rom. 1, 21.*)

8. Iterum autem nec his debet ignosci.

9. Si enim tantum potuerunt scire, ut possent aestimare saeculum; quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?

10. Infelices autem sunt, et inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt deos opera manuum hominum, aurum et argentum, artis inventionem, et similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquae.

11. Aut si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit, et hujus docte erat omne corticem, et arte sua usus, diligenter fabricet vas utile in conversatione vitae. (*Isai. 44, 12. Jer. 10, 3.*)

12. reliquiis autem ejus operis ad præparationem escæ abutatur;

13. et reliquum horum, quod ad nullos usus facit, lignum curvum, et torticibus plenum sculpat diligenter per vacuitatem suam, et per scientiam suæ artis figuret illud, et assimilet illud imaginis hominis,

14. aut aliqui ex animalibus illud comparet, perluniens rubrica, et rubicundum faciens fuso colorem illius, et omnem maculam, quæ in illo est, perluniens;

15. et faciat ei dignam habitationem, et in pariete ponens illud, et confirmans ferro,

16. ne forte cadat, prospiciens illi, sciens, quoniam non potest adjuvare se; imago enim est, et opus est illi adjutorium.

17. Et de substantia sua, et de filiis suis, et de nuptiis votum faciens inquirit. Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est;

18. et pro sanitate quidem infirmum deprecatur, et pro vita rogat mortuum, et in adjutorium inutilem invocat;

19. et pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest; et de acquirendo, et de operando, et de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.

CAPUT XIV.

Utilis inventio navis, qua etiam tempore diluvii semen humanum servatum est. Idolum autem maledictum est cum suo fabricatore; et quod fuerit idolorum idolatriæaque exordium et progressus, item quae mala ex idolatria procedant.

1. Iterum alius navigare cogitans, et per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilis lignum invocat.

2. Illud enim cupiditas acquirendi exco-
gitavit, et artifex sapientia fabricavit sua.

3. Tua autem, Pater, providentia guber-
nat, quoniam dedisti et in mari viam, et
inter fluctus semitam firmissimam, (*Exod.*
11, 22.)

4. ostendens, quoniam potens es ex
omnibus salvare, etiam si sine arte ali-
quis aedat mare.

5. Sed ut non essent vacua sapientiae
tuae opera, propter hoc etiam et exiguo
ligno credunt homines animas suas, et
traeuntes mare per ratem, liberati sunt:

6. sed et ab initio, cum perirent superbi
gigantes, spes orbis terrarum ad ratem
confugiens, remisit saeculo semen nativi-
tatis, que manu tua erat gubernata. (*Gen.*
6, 4. et 7, 7.)

7. Benedictum est enim lignum, per quod
fit justitia.

8. Per manus autem quod fit idolum,
maledictum est et ipsum, et qui fecit il-
lud, quia ille quidem operatus est, illud
autem, cum esset fragile, deus cognomi-
natus est. (*Ps. 113, 1. Baruch 6, 3.*)

9. Similiter autem odio sunt Deo impius
et impieetas ejus.

10. Etenim, quod factum est, cum illo,
qui fecit, tormenta patietur.

11. Propter hoc et in idolis nationum
non erit respectus, quoniam creaturae
Dei in odium factae sunt, et in tentatio-
nem animabus hominum, et in muscipula-
lam pedibus insipientium.

12. Initium enim fornicationis est exqui-
sitio idolorum, et adiunctio illorum cor-
ruptio vitae est.

13. Neque enim erant ab initio, neque
erunt in perpetuum.

14. Supervacuitas enim hominum haec
advenit in orbem terrarum, et ideo bre-
vis illorum finis est inventus.

15. Acerbo enim luctu dolens pater,
cito sibi rapti filii fecit imaginem, et il-
lum, qui tuuc quasi homo mortuus fuc-
rat, nunc tamquam deum colere coepit.
et constituit inter servos suos sacra et
sacrificia.

16. Deinde interveniente tempore, con-
valescente iniqua consuetudine, hic error
tamquam lex custoditus est, et tyranuo-
rum imperio colebantur figmenta.

17. Et hos, quos in palam homines ho-
norare non poterant propter hoc, quod
longe essent, et longinquu figura eorum
allata, evidenter imaginem regis, quem
honorare volebant, fecerunt, ut illum, qui
aberat, tamquam praesentem colerent sua
solicitudine.

18. Provexit autem ad horum culturam
et hos, qui ignorabant, artificis eximia di-
ligentia.

19. Ille enim volens placere illi, qui se
assumisit, elaboravit arte sua, ut simili-
dinem in melius figuraret.

20. Multitudo autem hominum abducta
per speciem operis, eum, qui ante tem-
pus tamquam homo honoratus fuerat, nunc
deum aestimaverunt.

21. Et haec fuit vitae humanae deceptio,
quoniam aut affectui, aut regibus deser-
vientes homines, incommunicabile nomen
lapidibus et lignis imposuerunt.

22. Et non suscererat, errasse eos circa
Dei scientiam, sed et in magno viventes
inscientiae bello, tot et tamen magna mala
pacem appellant.

23. Aut enim filios suos sacrificantes,
aut obscura sacrificia facientes, aut insa-
niae plena vigilias habentes, (*Deut. 18,*
10. Jer. 7, 6.)

24. neque vitam, neque nuptias mundas
jam custodiunt, sed alius alium per invi-
diam occidit, aut adulterans contristat,

25. et omnia commissa sunt, sanguinis,
homicidium, furtum et fictio, corruptio et
infidelitas, turbatio et perjurium, tumul-
tus honorum,

26. Dei immemoratio, animarum inqui-
natio, nativitatis immutatio, nuptiarum
inconstantia, inordinatio moechiae et im-
pudicitiae.

27. Infandorum enim idolorum cultura
omnis mali causa est, et initium et finis.

28. Aut enim, dum laetantur, insaniant,
aut certe vaticinantur falsa, aut vivunt
injuste, aut pejerant cito.

29. Dum enim confidunt in idolis, quae
sine anima sunt, male jurantes voceri se
non sperant.

30. Utraque ergo illis evenient digne,
quoniam male senserunt de Deo, atten-
dentes idolis, et juraverunt injuste, in
dolo contemnentes justitiam.

31. Non enim juratorum virtus, sed
peccantium poena perambulat semper in-
justorum praevaricationem.

CAPUT XV.

*Iox fidelium, suavitatem et misericor-
diam Dei commendantium, cuius gratia
ab idolatria sunt servati. Mire quo-
que subsannat idolorum artifices ac
cultores.*

1. Tu autem, Deus noster, suavis et
verus es, patiens, et in misericordia dispon-
ens omnia.

2. Etenim si peccaverimus, tui sumus,
scientes magnitudinem tuam; et si non
peccaverimus, scimus, quoniam apud te
sumus computati.

3. Nosse enim te consummata justitia
est; et scire justitiam, et virtutem tuam
radix est immortalitatis.

4. Non enim in errorem induxit nos ho-
minum malae artis ex cogitatione, nec umbra
picturæ labor sine fructu, effigies sculpta
per varios colores,

5. cuius aspectus insensato dat concu-
piscientiam, et diligit mortuae imaginis
effigiem sine anima.

6. Malorum amatores digni sunt, qui
spem habeant in talibus, et qui faciunt
illos, et qui diligunt, et qui colunt.

7. Sed et figulus mollem terram pre-
mens, laborioso singit ad usus nostros
unumquodque vas, et de eodem luto fin-

git, quae munda sunt in usum vasa, et similiter, quae his sunt contraria; horum autem vasorum quis sit usus, judex est signus. (*Rom. 9, 21.*)

8. Et cum labore vano deum fingit de eodem luto ille, qui paulo ante de terra factus fuerat, et post pusillum reducit se, unde acceptus est, repetitus animae debitu, quam habebat.

9. Sed cura est illi, non quia laboratus est, nec quoniam brevis illi vita est, sed concertatur aurificibus et argenteis; sed et aerarios imitatur, et gloriam praefert, quoniam res supervacuas fingit.

10. Cinis est enim cor ejus, et terra supervacua spes illius, et luto vilior vita ejus,

11. quoniam ignoravit, qui se fixit, et qui inspiravit illi animam, quae operatur, et qui insufflavit ei spiritum vitalem.

12. Sed et aestimaverunt, iusum esse vitam nostram, et conversationem vitae compositum ad lucrum, et oportere undecunque etiam ex malo acquirere.

13. Hic enim scit, se super omnes delinquare, qui ex terrae materia fragilia vasa, et sculptilia fingit.

14. Omnes enim insipientes, et infelices supra modum animae superbi, sunt inimici populi tui, et imperantes illi,

15. quoniam omnia idola nationum deos aestimaverunt, quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipieendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digitii manuum ad tractandum, sed et pedes eorum pigri ad ambulandum. (*Ps. 113, 5. et 131, 16.*)

16. Homo enim fecit illos, et, qui spiritum mutuatus est, is fixit illos. Nemo enim sibi similem homin poterit Deum fingere.

17. Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his, quos colit, quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem numquam.

18. Sed et animalia miserrima colunt; insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.

19. Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugient autem Dei laudem, et benedictionem ejus.

CAPUT XVI.

Aegyptiis ob idololatriam digna passis, Hebrei escam a Deo acceperunt. Custigati tamen aliquantum morsu serpentum, erecto serpente aeneo sanati sunt a Deo; impii vero morte consumti per locustas, muscas, ignemque grandinii mistum, cum illi accepto manna satiati sint et confortati.

1. Propter haec et per his similia passi sunt digne tormenta, et per multitudinem bestiarum exterminari sunt.

2. Pro quibus tormentis bene dispositi populum tuum, quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem, escam paraus eis ortygometram, (*Num. 11, 31.*)

3. ut illi quidem concupiscentes escam propter ea, quae illis ostensa et missa sunt, etiam a necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi iupes facti, novam gustaverunt escam.

4. Oportebat enim illis sine excusatione quidem supervenire interitum exercentibus tyrannidem; his autem tantum ostendere, quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

5. Etenim cum illis supervenit saeva bestiarum ira, morsibus perversorum colubrorum exterminabantur. (*Num. 21, 6.*)

6. Sed non in perpetuum ira tua permanxit; sed ad correptionem in brevi turbati sunt, signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuae.

7. Qui enim conversus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium salvatorem.

8. In hoc autem ostendisti inimicis nostris, quia tu es, qui liberas ab omni malo.

9. Illos enim locustarum et muscarum occiderunt morsus, et non est inventa sanitas animae illorum, quia digni erant ab hujusmodi exterminari. (*Exod. 8, 24. et 10, 4. Apoc. 9, 7.*)

10. Filios autem tuos nec draconum venenatorum vicerunt dentes; misericordia enim tua adveniens sanabat illos.

11. In memoria enim sermonum tuorum examinabantur, et velociter salvabantur, ne in altam incidentes oblivionem, non possent tuo uti adjutorio.

12. Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos, sed tuus, Dominus, sermo, qui sanat omnia.

13. Tu es enim Dominus, qui vitae et mortis habes potestatem, et deducis ad portas mortis, et reducis; (*Deut. 32, 39. I. Reg. 2, 6. Tob. 13, 2.*)

14. homo autem occidit quidem per malitiam, et cum exierit spiritus, non revertetur, nec revocabit animam, quae recepta est;

15. sed tuam manum effugere impossibile est.

16. Negantes enim te nosse impii, per fortitudinem brachii tui flagellati sunt, novis aquis, et grandinibus, et pluvias persecutionem passi, et per ignem consumti. (*Exod. 9, 23.*)

17. Quod enim mirabile erat, in aqua, quae omnia extinguit, plus ignis valebat; vindicta est enim orbis justorum.

18. Quodam enim tempore mansuetabatur ignis, ne comburentur, quae ad impios missa erant animalia, sed ut ipsi videntes scirent, quoniam Dei iudicio patiuntur persecutionem.

19. Et quodam tempore in aqua supra virtutem ignis exardescerat undique, ut iniquae terrea nationem exterminaret.

20. Pro quibus angelorum esca nutriti populum tuum, et paratum panem

de coelo praestitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem. (*Exod. 16, 14. Num. 11, 7. Ps. 77, 25. Ioann. 6, 31.*)

21. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat, et deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur.

22. Nix autem et glacies sustinebant vim ignis, et non tabescerant, ut scirent, quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine et pluvia coruscans. (*Exod. 9, 21.*)

23. Hic autem iterum, ut nutrimentur justi, etiam suae virtutis oblitus est.

24. Creatura enim tibi factori deserviens, exاردescit in tormentum adversus injustos, et lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.

25. Propter hoc et tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiae tuae deserriebat, ad voluntatem eorum, qui a te desiderabant,

26. ut scirent filii tui, quos dilexisti Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus huius, qui in te crediderint, conservat. (*Deut. 8, 3. Matth. 4, 4.*)

27. Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescerat,

28. ut notum omnibus esset, quoniam oportet praevenire solem ad benedictionem tuam, et ad ortum lucis te adorare.

29. Ingrati enim spes tamquam hybernalis glacies tabescet, et disperiet tamquam aqua supervacua.

CAPUT XVII.

Aegyptii triduanas passi sunt invincibilis tenebris cum incredibili timore et horrore, reliqua orbis parte illustrata lumine.

1. Magna sunt enim iudicia tua Domine. et ineuanabilia verba tua; propter hoc indisciplinatae animae erraverunt.

2. Dum enim persuasum habent iniqui, posse dominari nationi sanctae, vinculis tenebrarum et longae noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitiivi perpetuae providentiae jacuerunt. (*Exod. 10, 23.*)

3. Et dum putant, se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrende, et cum admiratione nimia perturbati.

4. Neque enim continebat illos spe-lunca, sine timore custodiebat, quoniam sonitus descendens perturbabat illos, et personae tristes illis apparentes pavorem illis praestabant.

5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen praebere, nec siderum limpidae flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

6. Apparebat autem illis subitaneus ignis timore plenus; et timore perculsi illius, quae non videbatur, facie, aestimabant deteriora esse, quae videbantur,

7. et magicae artis appositi erant derisus, et sapientiae gloriae correptio cum contumelia. (*Exod. 7, 22. et 8, 7.*)

8. Illi enim, qui promittebant, timores et perturbationes expellere se ab anima languente, hi cum derisu pleni timore languerant.

9. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat, transitu animalium et serpentium sibilacione commoti, tremebundi peribant, et aerem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre.

10. Cum sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis; semper enim praesumit saeva perturbata conscientia.

11. Nihil enim est timor nisi proditio cogitationis auxiliorum.

12. Et dum ab intus minor est expectatio, majorem computat inscientiam ejus causae, de qua tormentum praestat.

13. Illi autem, qui impotenter vere noctem, et ab iustis, et ab altissimis inferis supervenientem, eundem somnum dormientes,

14. aliquando monstrorum exagitabantur timore, aliquando animae desiciebant traductione; subitaneus enim illis et insperatus timor supervenerat.

15. Deinde si quisquam ex illis decidisset, custodiebatur in carcere sine ferro reclusus.

16. Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut agri laborum operarius praeoccupatus esset, inessigibilem sustinebat necessitatem.

17. Una enim catena tenebrarum omnes erant colligati. Sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis, aut vis aquae decurrentis nimum,

18. aut sonus validus praecepsitarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugentium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus echo deficiente faciebant illos prae timore.

19. Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, et non impeditis operibus continebatur.

20. Solis autem illis superposita erat gravis nox, imago tenebrarum, quae superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

CAPUT XVIII.

Hebrei luce gaudent, et ducatum columnae ignis accipiunt. Occiduntur omnia Aegypti primogenita ab angelo. Hebrei in seditione Core iram Dei provocant; sed in medio incendi librantur, offerente Aaron incensum, et pro multitudine deprecante.

1. Sanctis autem tuis maxima erat lux, et horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant. Et quia non et ipsi eadem passi erant, magnificabant te; (*Exod. 10, 23.*)

2. et qui ante laesi erant, quia non lae-debantur, gratias agebant, et ut esset dif-ferentia, donum petebant.

3. Propter quod ignis ardente co-lumna ducem habuerunt ignotae viae, et solem sine laesura boni hospitii praestiti. (*Exod. 14, 24. Ps. 77, 14. et 104, 39.*)

4. Digni quidem illi carere luce, et pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos incipiiebat incorruptum legis lumen saeculo dari.

5. Cum cogitarent justorum occidere infantes, et uno exposito filio, et libera-to in traductionem illorum, multitudi-nem filiorum abstulisti, et pariter illos perdidisti in aqua valida. (*Exod. 1, 16. et 2, 3.*) (*Exod. 14, 27.*)

6. Illa enim nox ante cognita est a patribus nostris, ut vere scientes, qui-bus juramentis crediderunt, animaequiores essent.

7. Suscepta est autem a populo tuo sa-nitas quidem justorum, injustorum autem exterminatio.

8. Sicut enim laesisti adversarios, sic et nos provocans magnificasti.

9. Absconse enim sacrificabant justi-pueri bonorum, et justitia legem in con-cordia disposerunt, similiter et bona et mala recepturos justos, patrum jam de-cantantes laudes.

10. Resonabat autem inconveniens ini-micorum vox, et flebilis audiebatur planctus ploratorum, infantium.

11. Simili autem poena servus cum domino afflictus est, et popularis homo regi-sinilia passus. (*Exod. 12, 30.*)

12. Similiter ergo omnes uno nomine mortis mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad sepelendum vivi sufficie-bant, quoniam uno momento, quae erat praeclearior ratio illorum, exterminata est.

13. De omnibus enim non credentes propter veneficia, tuuc vero primum, cum fuit exterminium primogenitorum, spon-diderunt, populum Dei esse.

14. Cum enim quietum silentium conti-neret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet,

15. omnipotens sermo tuus de coelo a regalibus sedibus, durus debellator in me-diam exterminii terram prosilivit,

16. gladius acutus insimulatum impe-rium tuum portans, et staus replevit omnia morte, et usque ad coelum attingebat staus in terra.

17. Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverat illos, et timores super-venierunt insperati.

18. Et aliis alibi projectus semivivus, propter quam moriebatur, causam demou-strabat mortis.

19. Visiones enim, quae illos turbave-runt, haec premoniebant, ne inscii, quare mala patiebantur, perirent.

20. Tetigit autem tunc et justos tenta-tio mortis, et commotio in eremo facta est multitudinis; sed non diu permansit ira tua.

21. Properans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens servitu-tis suae scutum, orationem et per incen-sum deprecationem allegans, restitit irae, et finem imposuit necessitatibus, ostendens, quoniam tuus est famulus. (*Num. 16, 46.*)

22. Vicit autem turbas non in virtute corporis, nec armaturae potentia; sed verbo illum, qui se vexabat, subjecit, jumenta parentum, et testamentum com-memorauit.

23. Cum enim jam acervatim cecidi-sent super alterutrum mortui, interstiti, et amputavit impetum, et divisi illam, quae ad vivos dicebat, viam.

24. In ueste enim poderis, quam habe-bat, totus erat orbis terrarum, et paren-tum magnalia in quatuor ordinibus lapi-dina erant sculpta, et magnificantia tua in diademate capitis illius sculpta erat. (*Exod. 28, 6.*)

25. His autem cessit, qui exterminabat, et haec extinxit; erat enim sola tentatio irae sufficiens.

CAPUT XIX.

Hebreos persequentes Aegyptii mari absorpti sunt, muscis et ranis ante-a-rexati; Hebreis vero concupitas car-nes accipientibus, impii inhospitales percutiuntur caecitate. Elementa Deo serriunt in afflictione malorum, et obsequio bonorum.

1. Impiis autem usque in novissimum sine misericordia ira supervenit. Praescie-bat enim et futura illorum,

2. quoniam, cum ipsi permisissent, ut se educerent, et cum magna solicitudine praemisissent illos, consequebantur illos poenitentia acti.

3. Adhuc enim inter manus habentes luctum, et deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumserunt cogitationem inscientiae, et quos rogantes projecerant, hos tamquam fugitivos per-sequebantur; (*Exod. 14, 5.*)

4. ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas, et horum, quae acci-derant, commemorationem amittebant, ut, quae deerant tormentis, repleret punitio,

5. et populus quidem tuus mirabiliter transiret, illi autem novam mortem inve-nirent.

6. Omnis enim creatura ad suum ge-nus ab initio refigurabatur, deserviens tuis praecepsitis, ut pueri tui custodirent illas.

7. Nam unbes castra eorum obumbra-bat, et ex aqua, quae ante erat, terra arida apparuit, et in mari rubro via sine impedimento, et campus germinans de pro-fundo nimbis,

8. per quem omnis natio transivit, quae tegebatur tua manu, videntes tua mirabilia et monstra.

9. Tamquam enim equi depaverunt escam, et tamquam agni exultaverunt, magnificantes te Domine, qui liberasti illos.

10. Memores enim erant adhuc eorum, quae in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas, et pro piscibus erutavit fluvius multitudinem rauarum.

11. Novissime autem viderunt novam creaturam avium, cum adducti concupiscentia postulaverunt escas epulationis. (*Exod. 16, 13. Num. 11, 31. Supr. 16, 2.*)

12. In allocutione enim desiderii ascendent illis de mari ortygometra, et vexationes peccatoribus supervenerunt, non sine illis, quae ante facta erant, argumentis per vim fulminum; juste enim patiebantur secundum suas nequitias.

13. Etaim detestabilorem inhospitalitatem instituerunt: alii quidem iguotus non recipiebant advenas, alii autem bonos hospites iu servitatem redigebant.

14. Et non solum haec, sed et aliis

quidam respectus illorum erat, quoniam inviti recipiebant extraneos.

15. Qui autem cum laetitia receperunt hos, qui eisdem usi erant justitiis, saevissimis affixerunt doloribus.

16. Percussi sunt autem caecitate, sicut illi in foribus justi; cum subitanis coperti essent tonebris, unusquisque transitum ostii sui quaerebat. (*Gen. 19, 11.*)

17. In se enim elementa dum convertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, et omula suum sonum custodiunt; unde aestimari ex ipso visu certo potest.

18. Agrestia enim in aquatica convertebantur, et quaecunque erant natantia, in terram transibant.

19. Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, et aqua extingueuntis naturae obliviscebatur.

20. Flammae econtrario corruptibilem animalium non vexaverunt carnes coambulantium, nec dissolvebant illam, quae facile dissolvebatur sicut glacies, bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, et honorasti, et non despexisti, in omni tempore, et in omni loco assistens eis.

ECCLESIASTICUS

JESU FILII SIRACH.

Liber hic ECCLESIASTICUS, id est *Concionator*, a Latinis inscribitur ad imitationem simul et distinctionem libri Salomonis, qui *Ecclesiastes* dicitur; complectitur enim similia morum axiomata. Antiqui etiam πανάπετον vocant, quia de omni virtute praecepta tradit. Scriptus est autem sermone hebraeo ab seniore Jesu, filio Sirach; sed in Graecum versus ab alio Jesu, illius nepote vel abnepote. Exemplar hebraicum se vidisse, testatur Hieronymus; verum ab illius tempore excidit, servata tantum versione graeca junioris Jesu, cuius etiam est sequens

PROLOGUS.

Multorum nobis, et magnorum per legem et prophetas, aliosque, qui secuti sunt illos, sapientiae demonstrata est, in quibus oportet laudare Israël doctriuae et sapientiae causa *a)*, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et sribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus *b)*, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, et prophetarum et aliorum librorum, qui nobis a parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum, quae ad doctrinam et sapientiam pertinent, ut desiderantes discere, et illorum periti facti, magis magisque attendant animo, et confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque, venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam habere *c)* in illis, in quibus videbor sequentes imaginem sapientiae deficere in verborum compositione. Nam desiciunt *d)* verba hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum haec, sed et ipsa lex, et prophetae, ceteraque aliorum librorum noui *e)* parvam habent differentiam, quando *f)* inter se dicuntur. Nam in octavo et trigesimo anno temporibus Ptolemaei Evergetis regis *g)*, postquam perveui in Aegyptum, et cum multum temporis ibi fuisse, inventi ibi libros relictos *h)* non parvae, neque contempnendae doctrinae. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum; et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa, quae ad finem decunt, librum istum dare, et illis *i)*, qui volunt animum intendere, et discere, quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

- a) Gr. et cum non oporteat modo lectores ipsos peritiam adipisci, sed etiam earum rerum studiosos exteris tum loquendo, tum scribendo esse posse utiles, avus meus etc.
- b) Quem unum ex septuaginta interpretibus fuisse multi volunt.
- c) Συγγράψας ἔχειν, quod Latini dicunt veniam dare.
- d) Gr. non parem viri habent.
- e) Multum differunt a verbis et sententiis hebreis.
- f) Gr. ἐν ἑαυτοῖς, in se, et in propria sua lingua. Hinc autem colligere est, jam tum et prophetas et alios sacros libros ex Hebraeo versos. Utrum autem ab septuaginta interpretibus, qui legere, hoc est, Pentateuchum, verterunt sub Ptolemaeo Philadelpho (A. M. 3719 Ant. Chr. 285.) dubitant nonnulli; negat vero Hieronymus (lib. 2 Comment. in Ezech. cap. 5. cum libr. 1. cap. 16.) cum Josepho et oīni schola Judaeorum. Vide annotata nostra ad cap. 11. libri Esther, et Josephum in Antiq. sursum Proem.
- g) Evergetis secundi sive Physionis, cuius annus 38. ab eo scilicet tempore, quo cum fratre Philometore regnare cooperat, incidit in A. M. 3875. Ant. Chr. 131., atque adeo A. 154. post egregie navatam operam septuaginta interpretum, pontificatum tunc gerente Hircano, Simonis Machabaei filio.
- h) Gr. ἀρχόμοιον, pariculum, par de pari descriptum exemplar.
- i) Gr. τοῖς ἐν τῇ παροικίᾳ βουλομένοις φιλομαθεῖν, qui peregre agentes volunt discere.

CAPUT I.

Sapientia incomprehensibilis et in creaturis relucens ab aeterno originem a solo Deo omnipotente trahit, quam dat diligentibus ac timentibus ipsum. Nam timor Domini, qui hic multipliciter commendatur, non solum sapientiam, sed et reliquas secum afferit virtutes; simplici autem corde ad Deum accedendum est.

1. Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo sicut semper, et est ante aevum. (*III. Reg. 3, 9. et 4, 29.*)

2. Arenam maris, et pluviae guttas, et dies saceruli quis dinumeravit? Altitudinem coeli, et latitudinem terrae, et profundum abyssi quis dimensus est?

3. Sapientiam Dei praeecedentem omnia quis investigavit?

4. Prior omnium creata est sapientia, et intellectus prudentiae ab aeo.

5. Fons sapientiae verbum Dei in excelso, et ingressus illius mandata aeterna.

6. Radix sapientiae cui revelata est, et astutias illius quis agnoverit?

7. Disciplina sapientiae cui revelata est, et manifestata? et multiplicationem ingressus illius quis intellexit?

8. Unus est altissimus creator omnipotens, et rex potens, et metecundus nimis, sedes super thronum illius, et dominans Deus.

9. Ipse creavit illam in Spiritu sancto, et vidit, et dinumeravit, et mensus est.

10. Et effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem secundum datum suum, et praebuit illam diligenteribus se.

11. Timor Domini gloria, et gloriatio, et laetitia, et corona exultationis.

12. Timor Domini delectabit cor, et dabit laetitiam, et gaudium, et longitudinem dierum.

13. Timenti Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis suae benedicetur.

14. Dilectio Dei honorabilis sapientia.

15. Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, et in agnitione magnitudinem suorum.

16. Initium sapientiae timor Domini, et cum fidelibus in vulva concreatus est, cum electis foemini graditur, et cum justis et fidelibus agnoscitur. (*Ps. 110, 10. Prov. 1, 7. et 9, 10.*)

17. Timor Domini scientiae religiositas.

18. Religiositas custodiet et justificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit.

19. Timenti Dominum bene erit, et in diebus consummationis illius benedicetur.

20. Plenitudo sapientiae est timere Deum, et plenitudo a fructibus illius.

21. Omnem domum illius implebit a generationibus, et receptacula a thesauris illius.

22. Corona sapientiae timor Domini, replens pacem et salutis fructum;

23. et vidit, et dinumeravit eam; utraque autem sunt dona Dei.

24. Scientiam, et intellectum prudentiae sapientia compartietur, et gloriam tenentium se exaltat.

25. Radix sapientiae est timere Dominum, et rami illius longaevi.

26. In thesauris sapientiae intellectus, et scientiae religiositas; execratio autem peccatoribus sapientia.

27. Timor Domini expellit peccatum;

28. nam qui sine timore est, non poterit justificari; iracundia enim animositas illius subversio illius est.

29. Usque in tempus sustinebit patiens, et postea redditio jucunditatis.

30. Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius, et labia multorum enarrabunt sensum illius.

31. In thesauris sapientiae significatio disciplinae;

32. execratio autem peccatori cultura Dei.

33. Fili, concupiscentia sapientiam, conserva justitiam, et Deus praebebit illam tibi.

34. Sapientia enim et disciplina timor Domini; et quod beneplacitum est illi,

35. fides, et manus, et adimplerit thesauros illius.

36. Ne sis incredibilis timori Domini, et ne accesseris ad illum duplice corde.

37. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizeris in labiis tuis.

38. Attende in illis, ne forte cadas, et adducas animae tuae in honorationem,

39. et revlet Deus absconsa tua, et in medio synagogae elidat te,

40. quoniam accessisti maligne ad Dominum, et cor tuum plenum est dolo et fallacia.

CAPUT II.

Deo servitus stet in justitia, Dei timore et patientia; timentes vero Deum credant, fidantque in illum, et maximos hinc fructus accipient. Vae autem incredulis et impatientibus. Effectus quoque divini timoris explicantur.

1. Fili, accedens ad servitum Dei, stet in justitia, et timore, et prepara animam tuam ad temptationem. (*Matth. 4, 1. II. Tim. 3, 12.*)

2. Deprime cor tuum, et sustine; inclina aurem tuam, et suscipe verba intellectus, et ne festines in tempore obductionis.

3. Sustine instantes Dei; conjungere Deo, et sustine, ut crescat in novissimo vita tua.

4. Omne, quod tibi applicatum fuerit, accipe; et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe,

5. quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humilationis. (*Sap. 3, 6.*)

6. Credere Deo, et recuperabit te, et dirigere viam tuam, et spera in illum. Serva timorem illius, et in illo veterasce.

7. Metuentes Dominum sustinete misericordiam ejus, et non deflectatis ab illo, ne cadatis.

8. Qui timetis Domiuum, credite illi, et non evacuabitur merces vestra.

9. Qui timetis Dominum, sperate in illum, et in oblectationem veniet vobis misericordia.

10. Qui timetis Dominum, diligitе illum, et illuminabutur corda vestra.

11. Respicie, filii, nationes hominum, et scitote, quia nullus speravit in Domino, et confusus est.

12. Quis enim permanxit in mandatis ejus, et derelictus est? aut quis invocavit eum, et despexit illum? (*Ps. 30, 1.*)

13. Quoniam pius et misericors est Deus, et remittet in die tribulationis peccata, et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

14. Vae duplici corde, et labiis scelestis, et manibus malefacentibus, et peccatori terram ingredienti duabus viis. (*III. Reg. 18, 21.*)

15. Vae dissolutis corde, qui non credunt Deo, et ideo non protegentur ab eo.

16. Vae his, qui perdiderunt sustinentiam, et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas.

17. Et quid facient, cum inspicere coepit Dominus?

18. Qui timent Dominum, nou erunt incredibiles verbo illius, et qui diligunt illum, conservabunt viam illius. (*Joann. 14, 23.*)

19. Qui timent Dominum, inquirent, quae beneplacita sunt ei, et qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.

20. Qui timent Dominum, praeparabunt corda sua, et in conspectu illius sauctificabunt animas suas.

21. Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius,

22. dicitur: Si poenitentiam non egriimus, incidemus in manus Domini, et non in manus hominum.

23. Secundum enim magnitudinem ipsius sic et misericordia illius cum ipso est.

CAPUT III.

Honor parentum multiplicem Dei meretur benedictionem, et in honoriatio maledictionem. Modestia animi laudatur contra curiositatem; et cor durum, nequam et superbum vituperatur, laudato sapiente et cleemosynam tribuente.

1. Filii sapientiae ecclesia justorum; et natio illorum obedientia et dilectio.

2. Judicium patris audite filii, et sic facite, ut salvi sitis.

3. Deus enim honoravit patrem in filiis, et judicium matris exquirens, firmavit in filiis.

4. Qui diligit Deum, exorabit pro pecatis, et continebit se ab illis, et in oratione dierum exaudiatur.

5. Et sicut, qui thesaurizat, ita et, qui honorificat matrem suam.

6. Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis, et in die orationis sue exaudiatur.

7. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore, et qui obedit patri, refrigerabit matrem.

8. Qui timet Dominum, honorat parentes, et quasi dominis serviet his, qui se generunt.

9. In opere et sermone, et omni patientia honora patrem tuum, (*Exod. 20, 12. Deut. 5, 16. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10. Ephes. 6, 2.*)

10. ut superveniat tibi benedictio ab eo, et benedictio illius in novissimo maneat.

11. Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta. (*Gen. 27, 27. et 49, 2.*)

12. Ne glorieris in contumelia patris tui; non enim est tibi gloria ejus confusio.

13. Gloria enim hominis ex honore patris sui, et dodecus filii pater sine honore.

14. Fili, suscipe senectatem patris tui, et non contristes eum in vita illius,

15. et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua; eleemosyna enim patris non erit in obliuione.

16. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonus,

17. et in justitia aedificabitur tibi, et in die tribulationis commemorabitur tui; et sicut in sereno glacies solventur peccata tua.

18. Quam malae famae est, qui derelinquit patrem, et est maledictus a Deo, qui exasperat matrem.

19. Fili, in mansuetudine opera tua perfice, et super hominum gloriam diligenter.

20. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam, (*Philipp. 2, 3.*)

21. quoniam magna potentia Dei solius, et ab humiliis honoratur.

22. Altiora te ne quaessieris, et fortiora te ne scrutatus fueris; sed quae praecipit tibi Deus, illa cogita semper, et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus. (*Prov. 25, 27.*)

23. Non est enim tibi necessarium ea, quae absconditi sunt, videre oculis tuis.

24. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, et in pluribus operibus ejus non eris curiosus.

25. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.

26. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, et in vanitate detinuit sensus illorum.

27. Cor durum habebit male in novissimo, et qui amat periculum, in illo peribit.

28. Cor ingrediens duas vias non habebit successus, et pravus corde in illis scandalizabitur.

29. Cor nequam gravabitur in doloribus, et peccator adjiciet ad peccandum.

30. Synagogae superborum non erit sa-

nitas; frutex enim peccati radicabitur in illis, et non intelligetur.

31. Cor sapientis intelligitur in sapientia, et auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.

32. Sapiens cor, et intelligibile abstinebit se a peccatis, et in operibus justitiae successus habebit.

33. Ignem ardente extinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis; (*Dan. 4, 24.*)

34. et Deus prospector est ejus, qui reddit gratiam; meminit ejus in posterum, et in tempore casus sui inveniet firmamentum.

CAPUT IV.

Ad opera misericordiae et sapientiam multipliciter hortatur, hujus ostendens utilitates. Confusio bona et mala. Non occultanda sapientia, nec veritati contradicendum: pro justitia certandum. Verbo tuo opus respondet: sis humanus erga subditos, et non ararus.

1. Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere. (*Tob. 4, 7.*)

2. Animam esurientem ne despixeris, et non exasperes pauperem in inopia sua.

3. Cor inopis ne affixeris, et non protrahas datum angustianti.

4. Rogationem contributari ne abjicias, et non avertas faciem tuam ab ego.

5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram, et non relinquas quaerentibus tibi retro maledicere;

6. maledicentis enim tibi in amaritudine animae exaudiet deprecatio illius, exaudiens autem eum, qui fecit illum.

7. Congregationis pauperum assibile te facito, et presbytero humilia animam tuam, et magnato humilia caput tuum.

8. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et reddre debitu tuum, et responde illi pacifica in mansuetudine.

9. Libera eum, qui injuriam patitur de manu superbi, et non acide feras in anima tua.

10. In iudicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum;

11. et eris tu velut filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis quam mater.

12. Sapientia filii suis vitam inspirat, et suscipit inquirentes se, et praecepit in via justitiae.

13. Et qui illam diligit, diligit vitam, et qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.

14. Qui tenuerint illam, vitam haereditabunt; et quo introibit, benedicet Deus.

15. Qui servuent ei, obsequentes erunt sancto, et eos, qui diligunt illam, diligit Deus.

16. Qui audit illam, judicabit gentes, et qui intuetur illam, permanebit confidens.

17. Si crederit ei, haereditabit illam, et erunt in confirmatione creaturae illius,

18. quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in primis eligit eum.

19. Timorem et metum, et probationem

inducet super illum, et cruciabit illum in tribulatione doctrinae suae, donec tentet eum in cogitationibus suis, et credat animal illius.

20. Et firmabit illum, et iter adducet directum ad illum, et laetificabit illum,

21. et denudabit alacritatem sua illi, et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum justitiae.

22. Si autem oberraverit, derelinquet eum, et tradet eum in manus inimici sui.

23. Fili, conserva tempus, et devita a malo.

24. Pro anima tua ne confundaris dicere verum.

25. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam.

26. Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.

27. Ne reverearis proximum tuum in caso suo,

28. nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

29. In lingua enim sapientia dignoscitur, et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati, et firmamentum in operibus justitiae.

30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio incredulionis tuae confundere.

31. Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subjicias te omni homini pro peccato. (*Infr. 6, 6.*)

32. Noli resistere contra faciem potentis, nec conteris contra ictum fluvii.

33. Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia; et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

34. Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus tuis.

35. Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi.

36. Non sit porrecta manus tua ad accipiedendum, et ad dandum collecta.

CAPUT V.

Non permanendum in peccato ob confidantiam divitiarum, juventutis, fortitudinis aut misericordiae Domini. Ne sis vagus, sed firmus et mansuetus in via Domini, et cordatus in verbis; ne sis susurro aut bilinguis.

1. Noli attendere ad possessiones iniqüas, et ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictae et obductionis.

2. Ne separaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui,

3. et ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subiicit propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit.

4. Ne dixeris: Peccavi, et quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens reditor.

5. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum.

6. Et ne dicas: Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.

7. Misericordia enim, et ira ab illo cito proximant, et in peccatores respicit ira illius. (*Pror. 10, 6.*)

8. Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem.

9. Subito enim veuiet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te.

10. Noli anxius esse in divitiis injustis; non enim proderunt tibi in die obductio-
nis et vindictae. (*Pror. 11, 1. et 28.*)

11. Non ventiles te in omnem ventum, et non eas in omnem viam; sic enim omnis peccator probatur in duplice lingua.

12. Esto firmus in via Domini, et in veritate sensus tui et scientia, et prosequatur te verbum pacis et justitiae.

13. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas, et cum sapientia proferras responsum verum.

14. Si est tibi intellectus, responde proximo; sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris.

15. Honor et gloria in sermone sensati; lingua vero imprudentis subversio est ipsius.

16. Non appelleris susurro, et lingua tua ne capiaris, et confundaris.

17. Super furem enim est confusio et poenitentia, et denotatio pessima super bilinguem; susurratori autem odium, et inimicitia, et contumelia.

18. Justifica pusillum, et magnum simili-
ter.

CAPUT VI.

*Proximi dilectionem repellunt impro-
perium, inridia, ac ferocitas. Quam
fuerant dulcedo in verbis et pacifica
conversatio. Multiplices sunt amici;
sed rerum amicus non potest satis ae-
stimari. Quantum diligenda et conser-
vanda sit sapientia. Quarerenda est
prudentium societas, et servanda Dei
praecepta.*

1. Noli fieri pro amico inimicus proximo; improperium enim et contumeliam malus haereditabit, et omnis peccator invidus et bilinguis.

2. Non te extollas in cogitatione animae tuae velut taurus, ne forte elidatur vir-
tus tua per stultitiam, (*Rom. 12, 16.
Philipp. 2, 3.*)

3. et folia tua comedat, et fructus tuos perdat, et relinquaris velut lignum aridum in cremo.

4. Anima enim nequam disperdet, qui se habet, et in gaudium inimicis dat illum, et deducet in sortem impiorum.

5. Verbum dulce multiplicat amicos, et mitigat inimicos, et lingua eucharis in hono homine abundat.

6. Multi pacifici sint tibi, et consiliaris sit tibi unus de mille.

7. Si possides amicum, in tentatione posside eum, et ne facile credas ei.

8. Est enim amicus secundum tempus sum, et non permanebit in die tribula-
tionis.

9. Et est amicus, qui convertitur ad inimicitiam, et est amicus, qui odium et rixam, et convicia denudabit.

10. Est autem amicus socius mensae, et non permanebit in die necessitatis.

11. Amicus, si permanuerit fixus, erit tibi quasi coequalis, et in domesticis tuis fiducialiter ageret;

12. si humiliaverit se contra te, et a facie tua absconderit se, unanimem habebis amicitiam bonam.

13. Ab inimicis tuis separare, et ab amicis tuis attende.

14. Amicus fidelis protectio fortis; qui autem inventit illum, inventit thesaurum.

15. Amico fidi nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra honestatem fidei illius.

16. Amicus fidelis medicamentum vitae et immortalitatis; et qui metuunt Dominum, invenient illum.

17. Qui timet Deum, neque habebit amicitiam bonam, quoniam secundum illum erit amicus illius.

18. Fili, a juventute tua excipe doctri-
nam, et usque ad canos invenies sapien-
tiam.

19. Quasi is, qui arat, et seminat, ac-
cede ad eam, et sustine bonos fructus illius;

20. in opere enim ipsius exiguum la-
borabis, et cito edes de generationibus illius.

21. Quam aspera est nimium sapientia
inductis hominibus, et non permanebit in
illa excors.

22. Quasi lapidis virtus probatio erit in
illis, et non demorabuntur projicere illam.

23. Sapientia enim doctrina secundum
nomen est ejus, et non est multis mani-
facta; quibus autem cognita est, permanet
usque ad prospectum Dei.

24. Audi fili, et accipe consilium intel-
lectus, et ne abjicias consilium meum.

25. Injice pedem tuum in compedes illius,

et in torques illius collum tuum,

26. subjice humerum tuum, et porta il-
lam, et ne accideris vinculis ejus.

27. In omni animo tuo accede ad illam,
et in omni virtute tua conserva vias ejus.

28. Investiga illum, et manifestabitur
tibi, et continens factus ne derelinquas eam;

29. in novissimum enim invenies requiem
in ea, et convertetur tibi in oblectacionem.

30. Et erunt tibi compedes ejus in pro-
tectionem fortitudinis, et bases virtutis,
et torques illius in stolam glorie;

31. decor enim vitae est in illa, et vin-
cula illius alligatura salutaris.

32. Stolam gloriae iudues eam, et coro-
nam gratulationis superpones tibi.

33. Fili, si attenderis mihi, disces; et

si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.

34. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam; et si dilexeris audire, sapiens eris.

35. In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientiae illorum ex corde conjugere, ut omne narrationem Dei possis audire, et proverbia laudis non effugiant a te. (*Infr. 8, 9.*)

36. Et si videris sensatum, evigila ad eum, et gradus ostiorum illius exterat pes tunc.

37. Cogitatum tuum habe in praeceptis Dei, et in mandatis illius maxime assidus es; et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientiae dabitur tibi. (*Ps. 1, 2.*)

CAPUT VII.

Abstineendum a malis. Vefantur ambitio, praesumtio, pusillanimitas, mendacium, verbositas coram presbyteris, et praesumtio in oblationibus. Laus agriculturae, bonae mulieris et servi frugis. Parentes filios erudiant, et filias elocent; filii honorent parentes. Deus ac sacerdotes ipsius honorandi. Ad opera misericordiae hortatur, et ad memoriam novissimorum.

1. Noli facere mala, et non te apprehendent.

2. Discede ab iniquo, et desipient mala abs te.

3. Fili, non semines mala in sulcis iustitiae, et non metes ea in septuplum.

4. Noli querere a domino ducatum, neque a rege cathedram honoris.

5. Non te justifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est; et penes regem noli velle videri sapiens. (*Job 9, 2. Ps. 112, 2. Eccl. 7, 17. Luc. 18, 11.*)

6. Noli querere fieri judex, nisi valeas virtute irrumper iniquitates, ne forte extimescas faciem potensis, et ponas scandalum in aequitate tua.

7. Non pecces in multitudinem civitatis, nec te immittas in populum,

8. neque alliges duplicita peccata: nec enim in uno eris immunis. (*Infr. 12, 7.*)

9. Noli esse pusillanimis in animo tuo.

10. Exorare, et facere eleemosynam ne despicias.

11. Ne dielas: In multitudine munierum tuorum respiciet Deus, et offerte me Deo altissimo, munera mea suscipiet.

12. Non irrideas hominem in amaritudine animae; est enim, qui humiliat et exaltat, circumpector Deus. (*I. Reg. 2, 7.*)

13. Noli arare meudacium adversus fratrem tuum, neque in amicum similiter facias.

14. Noli velle mentiri omne mendacium; assiduitas enim illius non est bona.

15. Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, et non iteres verbum in oratione tua.

16. Non oderis laboriosa opera, et rusticationem creatam ab Altissimo.

17. Non te reputes in multitudine indiscriminatorum.

18. Memento irae, quoniam non tardabit.

19. Humilia valde spiritum tuum, quoniam vindicta carnis impii ignis et vermis.

20. Noli praevaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem charissimum auro spreveris.

21. Noli discedere a muliere sensata et bona, quam sortitus es in timore Domini; gratia enim verecundiae illius super aurum.

22. Non laedes servum in veritate operantem, neque mercenarium dautem animam suam. (*Ler. 19, 13.*)

23. Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua; non defraudes illum libertate, neque inopem dereliaquas illum.

24. Pecora tibi sunt? attende illis; et si sunt utilia, perseverent apud te.

25. Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a pueritia illorum.

26. Filiae tibi sunt? serva corpus illarum, et non ostendas bilarem faciem tuam ad illas.

27. Trade filiam, et grande opus feceris, et homini sensato da illam.

28. Mulier si est tibi secundum animam tuam, non projicias illam; et odibili non credas te. In toto corde tuo

29. honora patrem tuum, et gemitus matris tuae ne obliviscaris. (*Tob. 4, 3.*)

30. Memento, quoniam nisi per illos natus non fuisses; et retribue illis, quomodo et illi tibi.

31. In tota anima tua time Dominum, et sacerdotess illius sanctifica.

32. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, et ministros ejus ne derelinquas.

33. Honora Deum ex tota anima tua, et honorifica sacerdotes, et propurga te cum brachiiis. (*Deut. 12, 18.*)

34. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum et purgationis; et de negligentia tua purga te cum paucis. (*Lev. 2, 3. Num. 18, 15.*)

35. Datum brachiorum tuorum et sacrificium sanctificationis offeres Dominice, et initia sanctorum;

36. et pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio, et benedictio tua.

37. Gratia dati in conspectu omnis viventis, et mortuo non prohibeas gratiam.

38. Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambiña. (*Rom. 12, 15.*)

39. Non te pigeat visitare infirmum; ex his enim in dilectione firmaberis. (*Matth. 25, 36.*)

40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.

CAPUT VIII.

Non contendendum cum potente, locuplete, linguato, indocto; non despiciendus pueritens, nec senex. De mortuo inimico ne gaudeas. Audiendi seniores; arguendi peccatores et contumeliosi. Foenerari; spondere; contra judicem; cum audace; cum iracundo; cum fatus; cum extraneo.

1. Non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.

2. Non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituant item tibi. (*Matth. 25, 25.*)

3. Multos enim perdidit aurum et argentum, et usque ad cor regum extendit, et convertit. (*Infr. 31, 6.*)

4. Non litiges cum hominie linguato, et non strues in ignem illius ligna.

5. Non communices homini indocto, ne male de progenie tua loquatur.

6. Ne despicias hominem avertentem se a peccato, neque impropere ei; mememento, quoniam omnes in correptione sumus. (*Cl. Cor. 2, 6. Gal. 6, 1.*)

7. Ne spernas hominem in sua senectute; etenim ex nobis senescunt. (*Lev. 19, 32.*)

8. Noli de mortuo inimico tuo gaudere, sciens, quoniam omnes moriuntur, et in gaudium nolumus venire.

9. Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, et in proverbiis eorum conversare; (*Supr. 6, 35.*)

10. ab ipsis enim disces sapientiam, et doctrinam intellectus, et servire magnatis sine querela.

11. Non te praetereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt a patribus suis,

12. quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatibus dare responsum.

13. Non incendas carbones peccatorum arguiens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.

14. Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi iusidior ori tuo.

15. Noli foenerari homini fortiori te; quod si foeneraveris, quasi perditum habet. (*Infr. 29, 4.*)

16. Non spondeas super virtutem tuam; quod si sponderis, quasi restituens cogita.

17. Non judices contra judicem, quoniam secundum quod justum est, judicat.

18. Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in te; ipse enim secundum voluntatem suam vadit, et simul cum stultitia illius peries. (*Gen. 4, 8.*)

19. Cum iracundo non facies rixam, et cum audace non eas in desertum, quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, et ubi non est adjutorium, elidet te. (*Prov. 22, 21.*)

20. Cum fatuis consilium non habeas; non enim poterunt diligere, nisi quae eis placent.

21. Coram extraneo ne facias consilium; nescis enim, quid pariet.

22. Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferat tibi gratiam falsam, et convicietur tibi.

CAPUT IX.

Quam sit prudenter cum mulieribus agendum, et quam sit societas et affectus earum viris periculosa. Amicus antiquus servandus; peccatoris gloria non zelanda. Absis ab homine potestatem occidendi habente. Cum sapientibus tractandum, et Deus prae oculis habendus.

1. Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinae nequam.

2. Non des mulieri potestatem animae tuae, ne ingrediatur in virtutem tuam, et confundaris.

3. Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius.

4. Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte percas in efficacia illius.

5. Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius. (*Gen. 6, 2.*)

6. Ne des fornicarii animam tuam in ullo, ne perdas te, et haereditatem tuam. (*Prov. 5, 2.*)

7. Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.

8. Averte faciem tuam a muliere comata, ne circumspicias speciem alienam. (*Gen. 34, 2. II. Reg. 11, 4. et 13, 1. Matth. 5, 28.*)

9. Propter speciem mulieris multi perierant, et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.

10. Omnis mulier, quae est fornicaria, quasi sterlus in via conculebitur.

11. Speciem mulieris alienae multi admirati, reprobri facti sunt; colloquium enim illius quasi ignis exardescit.

12. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum,

13. et non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, et sanguine tuo labaris in perditionem.

14. Ne derelinquas amicum antiquum; novus enim non erit similis illi.

15. Vinum novum amicus novus; veteraset, et cum suavitate bibes illud.

16. Non zeles gloriam, et opes peccatoris; non enim scis, quae futura sit illius subversio. (*Jud. 9, 4. II. Reg. 15, 10.*)

17. Non placeat tibi injuria injustorum, sciens, quoniam usque ad inferos non placabit impius.

18. Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, et non suspicaberis timorem mortis.

19. Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam.

20. Communionem mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingredieris, et super dolentium arma ambulabis.

21. Secundum virtutem tuam cave te a

proximo tuo, et cum sapientibus et prudentibus tracta.

22. Viri justi sint tibi convivae, et in timore Dei sit tibi gloriatio;

23. et in sensu sit tibi cogitatus Dei, et omnis enarratio tua in praecepsis Altissimi.

24. In manu artificum opera laudabuntur, et princeps populi in sapientia sermonis sui, in sensu vero seuiorum verbum.

25. Terribilis est in civitate sua homo linguosus, et temerarius in verbo suo odibilis erit.

CAPUT X.

Sapiens iudex utilis; insipiens perniciosus. Rectorem subdit imitantur. Omnia in manu Dei. Injuriae obliuiscendum. Detestatio superbiae, injuriae, contumeliae, avaritiae. Homo brevis ritus post mortem vermis. Discessus a Deo causa est superbiae; gentes ob superbiam a Deo perdita. Laus timoris Dei. Non despiciendus pauper justus, nec dires peccator honorandus; anima in mansuetudine servanda.

1. Judex sapiens judicabit populum suum, et principatus sensati stabilis erit.

2. Secundum judicem populi sic et ministri ejus; et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea. (*Prov. 29, 12.*)

3. Rex insipiens perdet populum suum, et civitates inhabitabuntur per seum potentium. (*III. Reg. 12, 13.*)

4. In manu Dei potestas terrae, et utillem rectorem suscitabit in tempore superbiam.

5. In manu Dei prosperitas hominis, et super faciem scribae impouet honorem suum.

6. Omnis injuria proximi ne meminieris, et nihil agas in operibus injuriaie. (*Lev. 19, 13.*)

7. Odibilis coram Deo est et hominibus superbia, et execrabilis omnis iniurias gentium.

8. Regnum a gente in gentem transferatur propter injusticias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos. (*Dan. 4, 11.*)

9. Avaro autem nihil est scelestius. Quid superbit terra et cinis?

10. Nihil est iniquius quam amare pecuniam; hic enim et animam suam venalem habet, quoniam in vita sua projectit intima sua.

11. Omnis potentatus brevis vita. Languor prolixior gravat medicum.

12. Brevem languorem praecedit medius; sic et rex hodie est, et cras morietur.

13. Cum enim morietur homo, haeredabit serpentes, et bestias, et vermes.

14. Initium superbiae hominis apostatare a Deo,

15. quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia. Qui tenerit illum, adimpleretur maledictis, et subvertet eum in finem. (*Prov. 18, 11.*)

16. Propterea exhortavit Dominus conventus malorum, et destruxit eos usque in finem.

17. Sedes ducum superborum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro eis.

18. Radices gentium superbarum arefecit Deus, et plantavit humiles ex ipsis gentibus.

19. Terras gentium evertit Dominus, et perdidit eas usque ad fundamentum.

20. Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos, et cessare fecit memoriam eorum a terra.

21. Memoriam superborum perdidit Deus, et reliquit memoriam humilium sensu.

22. Non est creata hominibus superbia, neque iracundia nationi mulierum.

23. Semen hominum honorabit hoc, quod timet Deum; semen autem hoc exhortabit, quod praeterit mandata Domini.

24. In medio fratrum rector illorum in honore: et qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25. Gloria divitium, honororum, et pauperum timor Dei est.

26. Noli despicere hominem justum pauperem, et noli magnificare virum peccatum divitem.

27. Magnus, et judex, et potens est in honore, et non est major illo, qui timet Deum.

28. Servo sensato liberi servient; et vir prudens et disciplinatus non murmurabit corruptus, et inscius non honorabitur. (*Prov. 17, 20.* *II. Reg. 12, 13.*)

29. Noli extollere te in faciendo opere tuo, et noli cunctari in tempore angustiae.

30. Melior est, qui operatur, et abundant in omnibus, quam qui gloriatur, et eget pane. (*Prov. 12, 9.*)

31. Fili, in mansuetudine serva animam tuam, et da illi honorem secundum meritum suum.

32. Peccantem in animam suam quis justificabit? et quis honorificabit exhortantem animam suam?

33. Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum; et est homo, qui honorificatur propter substantiam suam.

34. Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia? et qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

CAPUT XI.

Sapientia humiliati. Ex specie nemo iudicandus. De vestitu et honore non gloriandum. De interrogandum ante iudicium; non cumulanda temporalia, nec in illis fidendum aut gloriandum. Bona et mala a Deo, et honorum et malorum memor sis. In domum non quivis inducendus, et ab insidiis dorsi cavendum.

1. Sapientia humiliati exaltabit caput illius, et in medio magnatorum consedere illum faciet. (*Gen. 41, 4. Dan. 6, 3. Joann. 7, 18.*)

2. Non laudes virum in specie sua, ne-

que spernas hominem in visu suo. (*I. Reg. 16, 7. II. Cor. 10, 10. Jac. 2, 1. et 9.*)

3. Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus illius.

4. In vestitu ne glorieris umquam, nec in die honoris tui extollaris, quoniam mirabilia opera Altissimi solius, et gloria, et absconsa, et invisa opera illius. (*Act. 12, 21. et 22.*)

5. Multi tyraanni sederunt in throno, et insuscipitabilis portavit diadema.

6. Multi potentes oppressi sunt valide, et gloriosi traditi sunt in manus alterorum. (*I. Reg. 15, 28. Esthr. 6, 7.*)

7. Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; et cum interrogaveris, corripe juste.

8. Priusquam audias, ne respondeas verbum, et in medio sermonum ne adjicias loqui. (*Prov. 18, 13.*)

9. De ea re, quae te non molestat, ne certeris; et in iudicio peccantium ne consistas.

10. Fili, ne in multis sint actus tui; et si dives fueris, non eris immunis a delicto. Si enim secutus fueris, non apprehendes; et non effugies, si praecucurris. (*C. Tim. 6, 9.*)

11. Est homo laborans, et festinans, et dolens impius, et tanto magis non abundabit. (*Eccle. 4, 8.*)

12. Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate;

13. et oculus Dei respexit illum in bono, et erexit eum ab humilitate ipsius, et exaltavit caput ejus; et mirati sunt in illo multi, et honoraverunt Denum. (*Job 12, 10.*)

14. Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt. (*Job 2, 10.*)

15. Sapientia et disciplina, et scientia legis apud Deum. Dilectio, et viae bonorum apud ipsum.

16. Error et tenebrae peccatoribus concocta sunt; qui autem exultant in malis, conseruent in malo.

17. Datio Dei permanet justis, et profectus illius successus habebit in aeternum.

18. Est, qui locupletatur parce agendo, et haec est pars mercedis illius

19. in eo, quod dicit: Inveni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis solus; (*Luc. 12, 19.*)

20. et nescit, quod tempus praeteriet, et mors appropinet, et relinquat omnia aliis, et morietur.

21. Sta in testamento tuo, et in illo colloquere, et in opere mandatorum tuorum veterasce.

22. Ne manuscris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, et mane in loco tuo.

23. Facile est enim in oculis Dei subito honestare panarem.

24. Benedictio Dei in mercedem justi festinat, et in hora veloci processus illius fructificat.

25. Ne dicas: Quid est mihi opus, et quae erunt mihi ex hoc bona?

26. Ne dicas: Sufficiens mihi sum, et quid ex hoc pessimabor?

27. In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum, (*Infr. 18, 25.*)

28. quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas.

29. Malitia horae oblivionem facilit luxuria magna, et in fine hominis denudatio operum illius.

30. Ante mortem ne laudes hominem quenquam, quoniam in filiis suis agnoscitur via.

31. Non omnem hominem inducas in domum tuam; multae enim sunt insidiae dolos.

32. Sicut enim eructant praecordia foetentium, et sicut perdix inducitur in cavernam, et ut caprea in laqueum, sic et cor superborum, et sicut prospector videns casum proximi sui.

33. Bona enim in mala convertens insidiatur, et in electis imponet maculam.

34. A scintilla una augetur ignis, et ab uno deloso augetur sanguis; homo vero peccator sanguini insidiatur.

35. Attende tibi a pestifero; fabricat enim mala, ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum.

36. Admitte ad te alienigenam, et subvertet te in turbine, et abalienabit te a tuis propriis.

CAPUT XII.

Beneficiendum justo, impii vero et peccatores non suscipiendi. Difficile est amicos ab inimicis cognoscere; nec inimicis umquam fidendum, quantumvis amicitiam simulent.

1. Si beneficeris, seito, cui feceris, et erit gratia in bonis tuis multa.

2. Benefac justo, et invenies retribucionem magnam, et si non ab ipso, certe a Domino.

3. Non est enim ei bene, qui assiduus est in malis, et eleemosynas noui danti, quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et misertus est poenitentibus.

4. Da misericordi, et ne suscipias peccatorem; et impiis et peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictae. (*Gal. 6, 10.*)

5. Da bono, et non receperis peccatum.

6. Benefac humili, et non dederis impiis; prohibe, panes illi dari, ne in ipsis potenter te sit.

7. Nam duplicita mala invenies in omnibus bonis, quaecunque feceris illi, quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et impiis reddet vindictam.

8. Non agnoscerut in bonis amicus, et non abscondetur in malis inimicus.

9. In bonis viri inimici illius in tristitia, et in malitia illius amicus agnitus est.

10. Non credas inimico tuo in aeternum; sicut enim aeramentum aeruginat nequitia illius;

11. et si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, et custodi te ab illo.
12. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam; et in novissimo agnoscas verba mea, et in sermonibus meis stimuleris.
13. Quis miserebitur incantatori a serpente percussu, et omnibus, qui appropian bestias? et sic qui comitatur cum viro iniquo, et obvolutus est in peccatis ejus.
14. Una hora tecum permanebit; si autem declinaveris, non supportabit.
15. In labiis suis indulcat inimicus, et in corde suo insidiatur, ut subvertat te in foream. (*Jer. 41, 6.*)
16. In oculis suis lacrymatur inimicus, et si invenerit tempus, non satiabitur sanguine;
17. et si incurrerint tibi mala, invenies eum illuc priorem.
18. In oculis suis lacrymatur inimicus, et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas.
19. Caput suum movebit, et plaudet manus, et multa susurrans commutabit vultum suum.
- CAPUT XIII.**
- Periculosa sunt consortia cum superbo, dirite, et potentiore. Dilige Deum ac proximum. Non conuenit diriti cum paupere, et hoc despecto, ille honoratur.*
1. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam. (*Deut. 7, 2.*)
2. Poudus super se tolleret, qui honestior se communicat. Et ditiori te ne socius fueris.
3. Quid communicabit cacabus ad olam? quando enim se colliserint, confingetur.
4. Dives injuste egit, et fremet; pauper autem Iesus facebit.
5. Si largitus fueris, assumet te; et si non haberueris, derelinquet te.
6. Si habes, convivit tecum, et evacuat te, et ipse non dolebit super te.
7. Si necessarius illi fueris, supplabit te, et subridens spem dabit, narrans tibi bona, et dicet: Quid opus est tibi?
8. Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis, et ter; et in novissimo deridebit te, et postea videns derelinquet te, et caput suum inovebit ad te.
9. Humiliare Deo, et expecta manus ejus.
10. Attende, ne seductus in stultitiam humilieris.
11. Noli esse humili in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.
12. Advocatus a potentiore discede; ex hoc enim magis te advocabit.
13. Ne improbus sis, ne impingaris; et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem.
14. Ne retineas ex aequo loqui cum illo, nec credas multis verbis illius; ex multa enim loquela tentabit te, et subridens interrogabit te de absconditis tuis.
15. Immitis animus illius conservabit verba tua, et non parcer de malitia, et de vinculis.
16. Cave tibi, et attende diligenter auditui tuo, quoniam cum subversione tua ambulas.
17. Audiens vero illa quasi in somnis vide, et vigilabis.
18. Omni vita tua diligere Deum, et invoca illum in salute tua.
19. Omne animal diligit simile sibi; sic et omnis homo proximum sibi.
20. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, et omnis homo simili sui sociabitur.
21. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo.
22. Quae communicatio sancto homini ad carnem? aut quae pars diviti ad pauperem? (*Il. Cor. 6, 14.*)
23. Venatio leonis onager in eremo; sic et pascua divitum sunt pauperes.
24. Et sicut abominationis est superbo humilitas, sic et execratio divitis pauper.
25. Dives coramotus confirmatur ab amicis suis; humili autem, cum ceciderit, expelletur et a notis.
26. Diviti decepto multi recuperatores; locutus est superba, et justificaverunt illum.
27. Humilis deceptus est, insuper et arguitur; locutus est sensate, et non est datum ei locus.
28. Dives locutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducent.
29. Pauper locutus est, et dicunt: quis est hic? et si offenditur, subvertent illum.
30. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia, et nequissima paupertas in ore impii.
31. Cor hominis immutat faciem illius sive in bona, sive in mala.
32. Vestigium cordis boni, et faciem bonam difficile invenies, et cum labore.
- CAPUT XIV.**
- Beatus, qui non est verbo lapsus. Avaro et livido perniciosaes diritiae, et de utriusque miseriis. De substantia benefaciendum ante mortem, quae non tardat. De hominis fragilitate. Beatus sapientiae et justitiae studiosus.*
1. Beatus vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo, et non est stimulatus in tristitia delicti. (*Infr. 19, 17.*)
2. Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, et non excidit a spe sua.
3. Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia, et homini livido ad quid aurum?
4. Qui acervat ex animo suo injuste, alii congregat, et in bonis illius alii luxuriabitur.
5. Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? et non jucundabitur in bonis suis.
6. Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, et haec redditio est malitiae illius;
7. et si bene fecerit, iguanter, et non

volens facit, et in novissimo manifestat malitiam suam.

8. Nequam est oculus lividi, et avertens faciem suam, et despiciens animam suam.

9. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis; non satiaritur, donec consumat aresfaciens animam suam.

10. Oculus malus ad mala; et non satiaritur pane, sed indigens et in tristitia erit super mensam suam.

11. Fili, si habes, benefac tecum, et Deo dignas oblationes offer.

12. Memor esto, quoniam mors non tardat, et testamentum inferorum quia demonstratum est tibi; testamentum enim hujus mundi morte morietur.

13. Ante mortem benefac amico tuo, et secundum vires tuas exporrigen da panper. (Supr. 4, 1. Tob. 4, 7. Luc. 16, 9.)

14. Non defranderis a die bono, et particula boni doni non te praetererit.

15. Nonne aliis relinquent dolores et labores tuos in divisione sortis?

16. Da, et accipe, et justifica animam tuam.

17. Autem obitum tuum operare justitiam, quoniam non est apud inferos inventire cibum.

18. Omnis caro sicut foenum veterascet, et sicut folium fructificans in arbore viridi. (Isai. 40, 6. Jac. 1, 10. I. Petr. 1, 24.)

19. Alia generantur, et alia dejiciuntur; sic generatio carnis et sanguinis, alia finitur, et alia nascitur.

20. Omne opus corruptibile in fine deficit; et qui illud operatur, ibit cum illo.

21. Et omne opus electum justificabitur; et qui operatur illud, honorabitur in illo.

22. Beatus vir, qui in sapientia morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu cogitat circumspectionem Dei. (Ps. 1, 2.)

23. Qui excogitavit vias illius in corde suo, et in absconditis suis intelligens, vadens post illum quasi investigator, et in viis illius consistens;

24. qui respicit per fenestras illius, et in ianuis illius audiens;

25. qui requiescit juxta domum illius, et in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, et requiescent in casula illius bona per aevum,

26. statuet filios suos sub tegmine illius, et sub ramis ejus morabitur.

27. Protegetur sub tegmine illius a furore, et in gloria ejus requiescat.

CAPUT XV.

Beatus, qui in timore Dei aptat se ad sapientiam, quam stulti et mendaces non assequentur. Peccata Deo non sunt adscribenda, sed homini, qui ab illo conditus est libero arbitrio, propositis praecceptis, quae servare poterat. Dei oculis omnia nuda sunt.

1. †) Qui timet Deum, faciet bona;

†) S. Joannis Apost.

II.

et qui continens est justitiae, apprehendet illum,

2. et obviabit illi quasi mater honorifica, et quasi mulier a virginitate suscipiet illum.

3. Cibabit illum pane vitae et intellectus, et aqua sapientiae salutaris potabit illum, et firmabitur in illo, et non flectetur; (Joann. 4, 10.)

4. et continebit illum, et non consumdetur; et exaltabit illum apud proximos suos,

5. et in medio ecclesiæ aperiet os ejus, et adimplabit illum spiritu sapientiae et intellectus, et stola glorie vestiet illum.

6. Jucunditatē et exultationē thesaurizabit super illum, et nomine aeterno haeredabit illum.

7. Homines stulti non apprehendent illum, et homines sensati obviabunt illi; homines stulti non videbunt eam, longe enim abest a superbia et dolo.

8. Viri mendaces non erunt illius memores, et viri veraces invenientur in illa, et successum habebunt usque ad inspectiōnem Dei.

9. Non est speciosa laus in ore peccatoris,

10. quoniam a Deo profecta est sapientia; sapientiae enim Dei astabit laus, et in ore fideli abundabit, et dominator dabit eam illi.

11. Non dixeris: Per Deum abest; quae enim odit, ne feceris.

12. Non dicas: Ille me implanavit; non enim necessarii sunt ei homines impii.

13. Omne execramentum erroris odit Dominus, et non erit amabile timentibus eum.

14. Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui.

15. Adjecti mandata et praecepta sua;

16. si volueris mandata servare, conservabunt te, et in perpetuum fidem placent facere *). (Matth. 19, 17. Joann. 8, 31. et 32.)

17. Apposuit tibi aquam et ignem; ad quod volueris, porrige manum tuam.

18. Ante hominem vita et mors, bonum et malum; quod placuerit ei, dabitur illi, (Jer. 21, 8.)

19. quoniam multa sapientia Dei, et fortis in potentia, videns omnes sine intermissione.

20. Oculi Domini ad timentes eum, et ipse agnoscit omniem operam hominis. (Ps. 33, 17. Hebr. 4, 13.)

21. Nemini mandavit impie agere, et nemini dedit spatium peccandi;

22. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium et inutilium.

*^o) Jungendum cum si volueris.

CAPUT XVI.

Non exultandum in filiis impiis. De ira Dei in malos et misericordia in bonos. Magna sunt operum misericordiae merita. Dei cognitioni ac iudicio nemo se potest subtrahere, cujus opera sunt ab homine inscrutabilia.

1. Ne jucunderis in filiis impiis, si multiplicentur, nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis.

2. Non credas vitae illorum, et ne respxeris in labores eorum.

3. Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impi.

4. Et utile est mori sine filiis, quam relinquere filios impios.

5. Ab uno sensato inhabitabitur patria; tribus impiorum deseretur.

6. Multa talia vidi oculus meus, et fortiora horum andivit auris mea.

7. In synagoga peccantium exardebit ignis, et in gente incredibili exardescet ira. (*Infr. 21, 10.*)

8. Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes sue virtutis; (*Gen. 6, 4.*)

9. et non pepercit peregrinationi Lot, et execratus est eos prae superbia verbi illorum.

10. Non miserius est illis, gentem totam perdens, et extollentem se in peccatis suis.

11. Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in duritia cordis nisi, et si unus fuisse cervicatus, mirum, si fuisset immunitis; (*Num. 14, 20, et 26, 51.*)

12. misericordia enim et ira est cum illo. Potens exortatio, et effundens iram,

13. secundum misericordiam suam, sic correptio illius hominem secundum opera sua judicat.

14. Non effugiet in rapina peccator, et non retardabit suscere uitia misericordiam facientis.

15. Omnis misericordia faciet locum unicus secundum meritum operum suorum, et secundum intellectum peregrinationis ipsius. (*Rom. 2, 6.*)

16. Non dicas: A Deo abscondar, et ex summo quis mei memorabitur?

17. In populo magno non agnoscar; quae est enim anima mea in tam immensa creatura?

18. Ecce coelum, et coeli coelorum, abyssus, et universa terra, et quae in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur,

19. montes simul, et colles, et fundamenta terrae; cum cuspexerit illa Deus, tremore concutientur.

20. Et in omnibus his insensatum est cor, et omne cor intelligitur ab illo;

21. et vias illius quis intelligit, et procellam, quam nec oculis videbat homini?

22. Nam plurima illius opera sunt in absconsis; sed opera justitiae ejus quis enuntiabit? aut quis sustinebit? Longe enim est testamentum a quibusdam, et interrogatio omnium in consummatione est.

23. Qui minoratur corde, cogitat inania; et vir imprudens et errans cogitat stulta.

24. Audi me fili, et disce disciplinam sensus, et in verbis meis attende in corde tuo;

25. et dicam in aequitate disciplinam, et scrutabor enarrare sapientiam; et in verbis meis attende in corde tuo, et dico in aequitate spiritus virtutes, quas posuit Deus in opera sua ab initio, et in veritate enuntio scientiam ejus.

26. In iudicio Dei opera ejus ab initio, et ab institutione ipsorum distinxit partes illorum, et initia eorum in gentibus suis.

27. Ornavit in aeternum opera illorum, nec esurierunt, nec laboraverunt, et non desideruerunt ab operibus suis.

28. Unusquisque proximum sibi non angustiabit usque in aeternum.

29. Non sis incredibilis verbo illius.

30. Post haec Deus in terram respexit,

et implevit illum bonis suis.

31. Anima omnis vitalis denuntiavit ante

faciem ipsius, et in ipsam iterum rever-

sio illorum.

CAPUT XVII.

Creatio primorum parentum, donaque ipsis collata ac praecpta proposita; distinctio generis humani in ralias nationes, quibus rectores praeposuit, illosque et ipsorum opera universa perpetuo intuetur. Virtus eleemosyna. Erhortatur peccatores ad poenitentiam, dum sani sunt, proposita Dei misericordia.

1. Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum. (*Gen. 1, 27, et 5, 1.*)

2. Et iterum convertit illum in ipsam, et secundum se vestivit illum virtute.

3. Numerum dierum et tempus dedit illi, et dedit illi potestatem eorum, quae sunt super terram.

4. Posuit timorem illius super omnem carnem, et dominatus est bestiarum et volatilium.

5. Creavit ex ipso adjutorum simile sibi; consilium, et linguam, et oculos, et aures, et cor dedit illis excogitandi, et disciplina intellectus replevit illos. (*Gen. 2, 18.*)

6. Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, et mala et bona ostendit illis.

7. Posuit oculum suum super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorum,

8. ut nomen sanctificationis collaudent, et gloriari in mirabilibus illius, ut magna enarrant operum ejus.

9. Addidit illis disciplinam, et legem vitae haereditavit illos.

10. Testamentum aeternum constituit cum illis, et justitiam et iudicia sua ostendit illis.

11. Et magnalia honoris ejus vidi occlus illorum, et honorem vocis audierunt

aures illorum, et dixit illis: Attendite ab omni iniquo.

12. Et mandavit illis unicuique de proximo suo.

13. Viae illorum coram ipso sunt semper, non sunt absconsae ab oculis ipsius.

14. In unamquamque gentem praeposuit rectorem, (*Rom. 13, 1.*)

15. et pars Dei Israël facta est manifesta.

16. Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei, et oculi ejus sine intermissione inspicentes in viis eorum.

17. Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum, et omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.

18. Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, et gratiam hominis quasi pullum conservabit; (*Anfr. 29, 16.*)

19. et postea resurget, et retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, et convertet in interiores partes terrene. (*Matt. 25, 35.*)

20. Poenitentibus autem dedit viam justitiae, et confirmavit deficientes sustinere, et destinavit illis sortem veritatis.

21. Converttere ad Dominum, et relinque peccata tua;

22. precare ante faciem Domini, et minime offendicula.

23. Reverttere ad Dominum, et avertere ab injustitia tua, et nimis odito execrationem;

24. et cognosce justitias et judicia Dei, et sta in sorte propositionis, et orationis altissimi Dei.

25. In partes vade saeculi sancti, cum vivis et dantibus confessionem Deo. (*Ps. 6, 6. Isai. 38, 19.*)

26. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio.

27. Confiteheris vivens, vivus et sanus confiteberis, et landabis Deum, et gloriaris in miserationibus illius.

28. Quam magna misericordia Domini, et propitiatio illius convertentibus ad se!

29. Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, et in vanitate malitiae plauerunt.

30. Quid lucidius sole? et hic deficit. Aut quid nequius, quam quod excogitavit caro et sanguis? et hoc arguetur.

31. Virtutem altitudinis coeli ipse conspicit; et omnes homines terra et cinis.

CAPUT XVIII.

Dei magnalia homini inscrutabilia. Hominis miseria, et Dei erga illum miseration. Proximo miserendum. Quomodo infirmus se habere debeat; quomodo sit orandum, considerandum Dei iudicium, et a propriis concupiscentiis discedendum.

1. Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul. Deus solus justificabitur, et manet invictus rex in aeternum. (*Gen. 1, 1.*)

2. Quis sufficit enarrare opera illius? 3. Quis enim investigabit magnalia ejus? 4. Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? aut quis adjicet enarrare misericordiam ejus?

5. Non est minuere, neque adjicere, nec est inventire magnalia Dei.

6. Cum consummaverit homo, tunc incipiet; et cum quieverit, aporiabitur.

7. Quid est homo, et quae est gratia illius? et quid est bonum, aut quid nequam illius?

8. Numerus dierum hominum ut multum centum anni; quasi gutta aquae maris deputati sunt, et sicut calculus arenae, sic exigui anni in die aevi. (*Ps. 89, 10.*)

9. Propter hoc patiens est Deus in illis, et effundit super eos misericordiam suam.

10. Vedit presumptiōē cordis eorum, quoniam mala est, et cognovit subversiōē illorum, quoniam nequam est.

11. Ideo adimplevit propitiatiōē suam in illis, et ostendit eis viam aequitatis.

12. Misericordia hominis circa proximum suum; misericordia autem Dei super omnem carnem.

13. Qui misericordiam habet, docet, et erudit quasi pastor gregem suum.

14. Misericordia excipientis doctrinam miserationis, et qui festinat in iudiciis ejus.

15. Fili, in bonis non des querelam, et in omni dato non des tristitiam verbi mali.

16. Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius quam datum.

17. Nonne ecce verbum super datum bonum? sed utraque cum homine justificato.

18. Stultus acriter improperabit, et datus indisciplinatus tabescere facit oculos.

19. Ante iudicium para justitiam tibi, et antequam loquaris, disse.

20. Ante languorem adhibe medicinam, et ante iudicium interroga te ipsum, et in conspectu Dei invenies propitiatiōē. (*1. Cor. 11, 28.*)

21. Ante languorem humilia te, et in tempore infirmitatis ostende couversationem tuam.

22. Non impediatis orare semper, et ne verearitis usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in aeternum. (*Luc. 18, 1. I. Thess. 5, 17.*)

23. Ante orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo, qui tentat Deum.

24. Memento irae in die consummationis, et tempus retributionis in conversatione facie. (*Supr. 7, 18.*)

25. Memento paupertatis in tempore abundantiae, et necessitatū paupertatis in die divitiarum. (*Supr. 11, 27.*)

26. A mane usque ad vesperam immunitabit tempus, et haec omnia citata in oculis Dei.

27. Homo sapiens in omnibus metuet, et in diebus delictorum attendet ab inertia.

28. Omnis astutus agnoscit sapientiam, et invenientiā eam dabit confessionem.

29. Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt, et intellexerunt veritatem et iustitiam, et iupleverunt proverbia et iudicia.

30. Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere. (*Rom. 6, 12, 13, et 13, 11.*)

31. Si praestes animae tuae concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.

32. Ne oblecteris in turbis nec in modicis; assidua enim est commissio illorum.

33. Ne fueris wediocris in contentione ex foenore, et est tibi nihil in sacculo; eris enim invidus vitae tuae.

CAPUT XIX.

De rino, luxuria, loquacitate, cito credente, gaudente super iniquitate, odiente correptionem, exultante in malitia, discrezione in verbis servanda, correptione, facta humilitate, et laude tacentis.

1. Operarius ebriosus non locupletabitur; et qui spernit modica, paulatim decedit.

2. Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos; (*Gen. 19, 33. III. Reg. 11, 1.*)

3. et qui se jungit forniciariis, erit nequam, patredo et vermes haereditabunt illum, et extolleter in exemplum magus, et tolletur de numero anima ejus.

4. Qui credit cito, levis corde est, et minorabitur; et qui delinquit in animam suam, iusuper habebitur. (*Jos. 9, 15. et 22, 11.*)

5. Qui gaudet iniquitate, deuotabitur; et qui odit correptionem, minuetur vita; et qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.

6. Qui peccat in animam suam, poenitbit; et qui jucundatur in malitia, denotabitur.

7. Ne iteres verbum nequam et durum, et non minoraberis.

8. Amico et iniuncto noli narrare sensum tuum, et si est tibi delictum, noli denudare;

9. audiet enim te, et custodiet te, et quasi defendens peccatum odiet te, et sic aderit tibi semper.

10. Audisti verbum adversus proximum tuum? commoriatur in te, fidens, quoniam non te disruptet.

11. A facie verbi parturit satans tamquam gemitus partus infantis.

12. Sagitta infixa semori carnis, sic verbum in corde stulti.

13. Corripe amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: Non feci; aut si fecerit, ne iterum addat facere. (*Lev. 19, 17. Matth. 18, 15. Luc. 17, 3.*)

14. Corripe proximum, ne forte non dixerit, et si dixerit, ne forte iteret.

15. Corripe amicum; saepe enim fit commissio.

16. Et non omni verbo credas; est, qui labitur lingua, sed non ex animo.

17. Quis est enim, qui non deliquerit in lingua sua? Corripe proximum, antequam commineris. (*Jac. 3, 8.*)

18. Et da locum timori Altissimi, quia omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum, et in omni sapientia dispositio legis.

19. Et non est sapientia nequitiae disciplina, et non est cogitatus peccatorum prudentia.

20. Est nequitia, et in ipsa execratio; et est insipiens, qui minuitur sapientia.

21. Melior est homo, qui minuitur sapientia, et deficiens sensu in timore, quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi.

22. Est solertia certa, et ipsa iniqua.

23. Et est, qui emittit verbum certum, enarrans veritatem. Est, qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolus;

24. et est, qui se nimium submittit a multa humilitate; et est, qui inclinat faciem suam, et fingit, se non videre, quod ignoratum est.

25. et si ab imbecillitate virium videtur peccare, si invenerit tempus maledicendi, malefaciet.

26. Ex visu cognoscitur vir, et ab oculis faciei cognoscitur sensatus.

27. Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo.

28. Est correptio mendax in ira contumeliosi; et est iudicium, quod non probatur esse bonum; et est tacens, et ipse est prudens.

CAPUT XX.

De correptione, et correpti poenitentia; de tacente et loquente; de dono sapientis et fatui; de falsa promissione et mendacio; de sapiente, qui placet magnatis; de donis non accipiendis, et sapientia abscondita.

1. Quam bonum est arguere, quam irasci, et confidentem in oratione non prohibere!

2. Concupiscentia spadonis devirginabit juvenulum; (*Infr. 30, 21.*)

3. sic qui facit per vim judicium iniquum.

4. Quam bonum est correptum manifestare poenitentiam! sic enim effugies voluntarium peccatum.

5. Est tacens, qui inventur sapiens; et est odibilis, qui procax est ad loquendam.

6. Est tacens, non habens sensum loquacitatis; et est taceus, sciens tempus aptum.

7. Homo sapiens tacbit usque ad tempus; lascivus autem, et imprudens non servabunt tempus.

8. Qui multis uitetur verbis, laedet animam suam; et qui potestatem sibi sumsit inuste, odietur.

9. Est processio in malis viro iudicato, et est inventio in detrimentum.

10. Est datum, quod non est utile; et est datum, cuius retributio duplex.

11. Est propter gloriam minoratio; et est, qui ab humilitate levabit caput.
12. Est, qui multa redimatur modo prelio, et restituens ea in septuplum.
13. Sapiens in verbis seipsum amabilem facit; gratiae autem fatuorum effundentur.
14. Datus insipientis non erit utilis tibi; oculi enim illius septemplices sunt.
15. Exigua dabit, et multa improbarbit; et apertio oris illius inflammatio est.
16. Hodie foeneratur quis, et cras expedit; odibilem est homo hujusmodi.
17. Fatuo non erit amicus, et non erit gratia bonis illius;
18. qui exim edunt panem illius, falsae linguae sunt. Quoties, et quanti irridebunt eum?
19. Negne enim, quod habendum erat, directo sensu distribuit, similiter et quod non erat habendum.
20. Lapsus falsae linguae, quasi qui in pavimento cadens; sic casus malorum festinanter veniet.
21. Homo acharis quasi fabula vana in ore indisciplinatorum assidua erit.
22. Ex ore fatui reprobabitur parabolam; non enim dicit illum in tempore suo.
23. Est, qui vetatur peccare prae inopia, et in regno sua stimulabitur.
24. Est, qui perdet animam suam prae confessione, et ab imprudenti persona perdet eam; personae autem acceptione perdet se.
25. Est, qui prae confusione promittit amico, et lucratus est eum inimicum gratis.
26. Opprobrium nequam in homine mendacium, et in ore indisciplinatorum assidue erit.
27. Potior fur quam assiduitas viri mendacis; perditionem autem ambo haeredabunt.
28. Mores hominum mendacium sine honore; et confusio illorum cum ipsis sine intermissione.
29. Sapiens in verbis producit seipsum, et homo prudens placebit magnatis.
30. Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum, et qui operatur justitiam, ipse exaltabitur; qui vero placet magnatis, effugiet iniquitatem.
31. Xenia et doua excaecant oculos judicium, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum. (*Exod. 23, 8. Deut. 16, 19.*)
32. Sapientia absconsa et thesaurus invitus, quae utilitas in utrisque? (*Infr. 41, 17.*)
33. Melior est, qui celat insipientiam suam, quam homo, qui abscondit sapientiam suam.
- CAPUT XXI.**
- Docet, fugiendum peccatum, primum in genere, deinde in specie, productis variis peccatis.*
1. Fili, peccasti? non adjicias iterum; sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.
2. Quasi a facie colubri fuge peccata; et si accesseris ad illa, suscipient te.
3. Dentes leonis deutes ejus, interficienes animas hominum.
4. Quasi romphaea bis acuta omnis iniquitas; plague illius non est sanitas.
5. Objurgatio et injuriae annullabunt substantiam, et domus, quae nimis locuples est, annullabit superbia; sic substantia superbi eradicabitur.
6. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, et judicium festinatio adveniet illi.
7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris; et qui timet Deum, converteatur ad cor suum.
8. Notus a longe potens lingua audaci, et sensus scit, labi se ab ipso.
9. Qui aedificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.
10. Stupra collecta synagoga peccantium, et consummatio illorum flammam ignis. (*Supr. 16, 7.*)
11. Via peccantium complanata lapidisbus, et in fine illorum inferi, et tenebrae, et poenae.
12. Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus.
13. Consummatio timoris Dei sapientia et sensus.
14. Non eruditur, qui non est sapiens in bono.
15. Est autem sapientia, quae abundat in malo, et non est sensus, ubi est amaritudo.
16. Scientia sapientis tamquam inundatio abundabit, et consilium illius sicut fons vitae permanet.
17. Cor fatui quasi vas constrictum, et omnem sapientiam non tenebit.
18. Verbum sapiens, quocunque audierit scius, laudabit, et ad se adjicet; audit luxuriosus, et displicebit illi, et proficiet illud post dorsum suum.
19. Narratio fatui quasi sarcina in via; nam in labiis sensati invenietur gratia.
20. Os prudentis queritur in ecclesia, et verba illius cogitabant in cordibus suis.
21. Tamquam dominus exterminata, sic fatuo sapientia; et scientia insensati inenarrabilia verba.
22. Compedes in pedibus stulto doctrina, et quasi vincula manuum super manus dextram.
23. Fatuus in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens vix tacite ridebit.
24. Ornamentum aureum prudenti doctrina, et quasi brachiale in brachio dextro.
25. Pes fatui facilis in dominum proximi; et homo peritus confundetur a persona potentis.
26. Stultus a fenestra respiciet in dominum; vir autem eruditus foris stabit.
27. Stultitia hominis auscultare per ostium, et prudens gravabitur contumelia.
28. Labia imprudentium stulta narrabunt; verba autem prudentium statera ponderabuntur.

29. In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum.

30. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.

31. Susurro coquinabat animam suam, et in omnibus odietur, et qui cum eo manserit, odiosus erit; tacitus et sensatus honorabitur.

CAPUT XXII.

De lapidatione pigri, filio indisciplinato, filiaque satua, musica in luctu, docente fatuum, mortuo plorando. Cum stulto non loquendum. De corde stulti ac timidi; de serranda fide cum amico, et oris custodia.

1. In lapide luteo lapidatus est piger, et omnes loquentur super aspersionem illius.

2. De stercore boum lapidatus est piger; et omnis, qui teligerit eum, excutiet manus.

3. Confusio patris est de filio indisciplinato; filia autem in deminoratione fiet.

4. Filia prudens haereditas viro suo; nam, quae confundit, in contumeliam sit genitoris.

5. Patrem et virum confundit audax, et ab impiis non minorabitur; ab utrisque autem in honorebitur.

6. Musica in luctu importuna narratio; flagella in doctrina in omni tempore sapientia.

7. Qui docet satuum, quasi qui conglutinat testam.

8. Qui narrat verbum non audiunti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno.

9. Cum dormiente loquitur, qui enarrat stulto sapientiam, et in fine narrationis dicit: Quis est hic?

10. Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus; et supra fatuum plora, defecit enim sensus. (*Infr. 38, 16.*)

11. Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit.

12. Nequissimi enim nequissima vita super mortem satui.

13. Luctus mortui septem dies; fatui autem et impii omnes dies vitae illorum. (*Gen. 50, 10.*)

14. Cum stulto ne multum loquaris, et cum inseusato ne abieris.

15. Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, et non coquinaberis peccato illius.

16. Deflecte ab illo, et invenies requiem, et non acediaberis in stultitia illius.

17. Super plumbum quid gravabit? et quod illi aliud nomen quam fatui?

18. Arenam, et salem, et massam ferri facilius est ferre, quam hominem imprudentem, et fatuum, et impium. (*Prov. 27, 3.*)

19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento aedificii non dissolvetur; sic et cor confirmatum in cogitatione consilii.

20. Cogitatus sensati in omni tempore metu non depravabitur.

21. Sicut pali in excelsis, et caementa

sine impensa posita contra faciem venti non perinquebunt;

22. sic et cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet.

23. Sicut cor trepidum in cogitatione satni omni tempore non metuet, sic et, qui in praecipiti Dei permanet semper.

24. Pungens oculum deducit lacrymas, et qui pungit cor, profert sensum.

25. Mittens lapidem in volatilia, dejicit illa; sic et, qui couviciatur amico, dissolvit amicitiam.

26. Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes; est enim regressus. Ad amicum

27. si aperueris os triste, non timeas; est cuim concordatio, exceptio convicio, et impropositio, et superbia, et mysterii revelatione, et plaga dolosa; in his omnibus es fugiet amicus.

28. Fidem posside cum amico in pauperitate illius, ut et in bonis illius laeteris.

29. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut et in haereditate illius cohaeres sis,

30. Ante ignem camini vapor, et fumus ignis inaltatur; sic et ante sanguinem maledicta, et contumeliae, et minac.

31. Amicum salvare non confundar, a facie illius non me abscondam; et si mala mili evenerint per illum, sustinebo.

32. Omnis, qui audiet, cibabit se ab eo.

33. Quis dabit ori meo custodiam, et super labia mea siguaculum certum, ut non cadam ab ipsis, et lingua mea perdat me? (*Ps. 140, 3.*)

CAPUT XXIII.

Oratio adversus superbiam, gulam et luxuriam. Consuetudo jurandi vitanda, et indisciplinatus sermo afferens improprium. Duo genera in peccato abundantiae, et tertium adducens iram. Confutatio hominis ad peccandum se hortantis. De peccatis in adulterio concurrentibus, et laude timoris Domini.

1. Domine pater, et dominator vitae meae, ne derelinquas me in consilio eorum, nec sinas, me cadere in illis.

2. Quis superponet in cogitaturo flagella, et in corde meo doctrinam sapientiae, ut ignorationibus eorum non parcant mihi, et non appareant delicta eorum,

3. et ne adincrescant ignorantiae meae, et multiplicentur delicta mea, et peccata mea abundant, et incidam in conspectu adversariorum meorum, et gaudeat super me inimicus meus?

4. Domine pater, et Deus vitae meae, ne derelinquas me in cogitaturo illorum.

5. Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, et omne desiderium averte a me.

6. Anfer a me ventris concupiscentias, et concubitus concupiscentiae ne apprehendant me, et animae irreverenti et infunitae ne tradas me.

7. Doctrinam oris audite filii; et qui custodierit illam, non periret labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.

8. In vanitate sua apprehenditur peccator, et superbus et maledicus scandalizatur in illis.

9. Jurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa. (*Exod. 20, 7. Matth. 5, 33.*)

10. Novitatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, et nominibus sanctorum non admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis.

11. Sicut enim servus interrogatus assidue a livore non minuitur, sic omnis jurans, et nominans in toto a peccato non purgabitur.

12. Vir multum jurans implebitur iniuriae, et non discedet a domo illius plaga.

13. Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit; et si dissimulaverit, delinquit duplicerat.

14. Et si in vacuum juraverit, noui justificabitur; replicabitur enim retributione dominus illius.

15. Est et alia loquela contraria morti; non inveniatur iu haereditate Jacob.

16. Eteum a misericordibus omnia haec auferentur, et in delictis non voluntabuntur.

17. Indisciplinatae loquelae non assuetas os tuum; est enim in illa verbum peccati.

18. Memento patris et matris tuae, in medio enim magnatorum couisistis.

19. ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum, et assidue tua infatnatus improperiun patiaris, et maluisse non nasci, et diem nativitatis tuae maledicas.

20. Homo assuetus in verbis impropriis in omnibus diebus suis non eruditetur. (*II. Reg. 16, 7.*)

21. Duo genera abundant in peccatis, et tertium adducit iram et perditionem.

22. Anima calida quasi ignis ardens non extinguetur, donec aliquid glutiat;

23. et homo nequam in ore carnis suae non desinet, donec incendat ignem.

24. Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgredieus usque ad fiuem.

25. Omnis homo, qui transgreditur letem suum, contempnens in animam suam, et dicens: *Quis me videt?* (*Isai. 29, 15.*)

26. Tenebriae circumdant me, et parientes cooperient me, et nemo circumspicit me; quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.

27. Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum;

28. et non cognovit, quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssum, et hominum corda intuentes in absconditas partes.

29. Domino enim Deo, antequam creaturantur, omnia sunt agnita; sic et post perfectum respicit omnia.

30. Hic in plateis civitatis vindicabitur, et quasi pullus equinus fugabitur, et ubi non speravit, apprehendetur.

31. Et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem Domini.

32. Sic et mulier omnis relinquens virum suum, et statuens haereditatem ex alieno matrimonio; (*Lev. 20, 10. Deut. 22, 22.*)

33. primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit, secundo in virum suum deliquit, tertio in adulterio fornicata est, et ex alio viro filios statuit sibi.

34. Haec in ecclesiam adducetur, et in filios ejus respicietur.

35. Non tradent filii ejus radices, et rami ejus non dabunt fructum.

36. Derelinquet in maledictum memoria ejus, et dedecus illius non delcbitur.

37. Et agnoscet, qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quam timor Dei, et nihil dulcior, quam respicere in mandatis Domini.

38. Gloria magna est sequi Dominum; longitudo enim dierum assumetur ab eo.

CAPUT XXIV.

Sapientia multiplices suas laudes et originem describit, et mire ad sui amplexum invitat, omnia sua doctrinae splendore illustrans.

1. Sapientia laudabit animam suam, et in Deo honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur,

2. et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, et in conspectu virtutis illius glorietur,

3. et in medio populi sui exaltabitur, et in plenitudine sancta admirabitur,

4. et in multitudo electorum hahebit laudem, et inter benedictos benedicetur, dicens:

5. *Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam;*

6. *ego feci in coelis, ut oriretur lumen indeficiens, et sicut nebula texi omnem terram;*

7. *ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis.*

8. *Gyrum coeli circuivi sola, et profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi,*

9. *et in omni terra steti, et in omni populo,*

10. *et in omni gente primatum habui,*

11. *et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi; et ^{t)} in his omnibus requiem quaesivi, et in haereditate Domini morabor.*

12. *Tunc praecepit, et dixit mihi Creator omnium, et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo,*

13. *et dixit mihi: In Jacob inhabita, et*

t) In Assumpt. B. Virginis.

in Israël haereditare, et in electis meis mitte radices.

14. ^{t)} Ab initio, et ante saecula creata sum, et usque ad futurum saeculum non desinam, et in habitatione saucta coram ipso ministravi. (*Prov. 8, 22.*)

15. Et sic in Sion firmata sum, et in civitate sanctificate similiter requievi, et in Jerusalem potestas mea.

16. El radicavi in populo honorificato, et in parte Dei mei haereditas illius, et in plenitudine sanctorum detentio mea.

17. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion;

18. quasi palma exaltata sum in Cades, et quasi plantatio rosae in Jericho;

19. quasi oliva speciosa in campis, et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.

20. Sicut cinnamomum, et balsamum aromatizans odorem dedi; quasi myrra electa dedi suavitatem odoris;

21. et quasi storax, et galbanus, et ungula, et gutta, et quasi Libanus non incus vaporavi habitationem meam, et quasi balsamum non mistum odor meus.

22. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiae.

23. Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, et flores mei fructus honoris et honestatis.

24. Ego mater pulchrae dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctae spei.

25. In me gratia omnis viae et veritatis, in me omnis spes vitae et virtutis.

26. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini;

27. spiritus enim meus super mel dulcis, et haereditas mea super mel et favnum;

28. memoria mea in generationes saeculorum.

29. Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sient. (*Joann. 6, 15.*)

30. Qui audit me, non confundetur; et qui operantur in me, non peccabunt.

31. Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt.

32. Haec omnia liber vitae, et testamentum Altissimi, et agitatio veritatis.

33. Legem mandavit Moyses in praecipiti justiarum, et haereditatem domui Jacob, et Israël promissiones.

34. Posuit David pueru suo excitare regem ex ipso fortissimum, et in throno honoris sedentem in sempiternum,

35. qui implet quasi Phison sapientiam, et sicut Tigris in diebus novorum; (*Gen. 2, 11.*)

36. qui adimplet quasi Euphrates sensum; qui multiplicat quasi Jordani in tempore messis; (*Jos. 3, 15.*)

37. qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Gehon in die vindemiae;

38. qui perficit primus scire ipsam, et infirmior non investigabit eam.

39. A mari enim abundavit cogitatio ejus, et consilium illius ab abyso magna.

40. Ego sapientia studi flumina.

41. Ego quasi trames aquae immensae de fluvio, ego quasi fluvii dioryx, et sicut aquaeductus exivi de paradiiso.

42. Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, et inebriabo prati mei fructum.

43. Et ecce factus est mihi trames abundans, et fluvius meus appropinquavit ad mare,

44. quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, et enarrabo illam usque ad longinquum.

45. Penetrabo omnes inferiores partes terrae, et inspiciam oves dormientes, et illuminabo oves sperantes in Domino.

46. Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, et relinquam illam quaerentibus sapientiam, et nou desiuam in progenies illorum usque in aevum sanctum.

47. Videte, quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem. (*Infr. 33, 18.*)

CAPUT XXV.

Tria, quae Domino placent, et tria, quae odit. Norem insuscipit. Laus timoris Dei. Mulieris nequam mira detestatio. A muliere initium peccati et mortis. Mulieris dominum non ferendum.

1. In tribus placitum est spiritui meo, quae sunt probata coram Deo, et hominibus:

2. concordia fratrum, et amor proximorum, et vir et mulier bene sibi consentientes.

3. Tres species odivit anima mea, et aggravor valde animae illorum:

4. pauperem superbum, divitem mendacem, senem fatuum et insensatum.

5. Quae in juventute tua non congregasti, quomodo in senectute tua invenies?

6. Quam speciosum canitiei judicium, et presbyteris cognoscere consilium!

7. Quam speciosa veteranis sapientia, et gloriosis intellectus, et consilium!

8. Corona senum multa peritia, et gloria illorum timor Dei.

9. Novem insuscipitilia cordis magnificavi, et decimum dicam in lingua hominibus:

10. homo, qui jucundatur in filiis; vienus et videns subversionem inimicorum suorum;

11. beatus, qui habitat cum muliere sensata; et qui lingua sua nou est lapsus; et qui non servit indiguis se; (*Infr. 26, 1.*) (*Supr. 14, 1. et 19, 16. Jac. 3, 2.*)

12. beatus, qui invenit amicum verum; et qui enarrat justitiam auri audienti;

13. quam magnus, qui invenit sapientiam, et scientiam! sed nou est super timorem Dominum.

14. Timor Dei super omnia se superpositus.

t) In Praesentat. et Miss. votiv. B. Virg.

15. Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei; qui tenet illum, cui assimilabitur?
16. Timor Dei initium dilectionis ejus; fidei autem initium agglutinandum est ei.
17. Omnis plaga tristitia cordis est, et onnis malitia nequitia mulieris.
18. Et omnem plagam, et non plagam videbit cordis,
19. et omneum nequitiam, et non nequitiam mulieris,
20. et omnem obductum, et non obductum odientium,
21. et omnem vindictam, et non vindictam iuimicorum.
22. Non est caput nequius super caput colubri,
23. et non est ira super iram mulieris. Commorari leoni et draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. (*Prov. 21, 19.*)
24. Nequitia mulieris immutat faciem ejus, et obcaecat vultum suum tamquam ursus, et quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus
25. ingemuit vir ejus, et audiens suspicavit modicum.
26. Brevis omnis malitia super malitiam mulieris; sors peccatorum cadat super illam.
27. Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier lingua homini quieto.
28. Ne respicias in mulieris speciem, et non concupiscas mulierem in specie. (*Infr. 42, 6.*)
29. Mulieris ira, et irreverentia, et confusio magna.
30. Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.
31. Cor humile, et facies tristis, et plaga cordis mulier nequam.
32. Manus debiles, et genua dissoluta mulier, quae non beatificat virum suum.
33. A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur. (*Gen. 3, 6.*)
34. Nou des aquae tuae exitum, nec modicum; nec mulieri nequam veniam prodeundi.
35. Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conspectu iuimicorum.
36. A carnis tuis absconde illam, ne semper te abutatur.

CAPUT XXVI.

Proponit ricissim landes bonae mulieris, et rituperia malae ac zelotypae. Filia custodienda. Tria timenda; duo contristantia, et duo periculosa.

1. Mulieris bonae beatus vir; numerus enim annorum illius duplex.
2. Mulier fortis oblectat virum suum, et annos vitae illius in pace implebit.
3. Pars bona mulier bona, in parte timendum Deum dabitur viro pro factis bonis;
4. divitis autem, et pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris.

II.

5. A tribus timuit cor meum, et in quarto facies mea metuit:
6. delaturam civitatis; et collectionem populi;
7. calumniam mendacem, super mortem, omnia gravia;
8. dolor cordis et luctus mulier zelotypa.
9. In muliere zelotypa flagellum linguæ, omibus communicans.
10. Sicut boum jugum, quod movetur, ita et mulier nequam; qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.
11. Mulier ebrosa ira magna; et contumelia, et turpitudine illius non tegetur.
12. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, et in palpebris illius agnosceretur.
13. In filia non avertente se firma custodiā, ne inventa occasione utatur se. (*Infr. 42, 11.*)
14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, et ne mireris, si te neglexerit;
15. sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, et ab omni aqua proxima bibet, et contra omnem palum sedebit, et contra omnem sagittam aperiet pharetram, donec deficiat.
16. Gratia mulieris sedulae delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit.
17. Disciplina illius datum Dei est.
18. Mulier sensata et tacita, non est immutatio eruditne animae.
19. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata.
20. Omnis autem ponderatio non est digna contouitiae animae.
21. Sicut sol oriens mundo in altissimum Dei, sic mulieris bona species in ornamentum domus ejus.
22. Lucerna splendens super candelabrum sanctum, et species faciei super aetatem stabilem.
23. Columnae aureae super bases argentes, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.
24. Fundamenta aeterna super petram solidam, et mandata Dei in corde mulieris sanctarum.
25. In duobus contristatum est cor meum, et in tertio iracundia mihi advenit:
26. vir bellator deficiens per inopiam; et vir sensatus contentus;
27. et qui transgreditur a justitia ad peccatum; Deus paravit eum ad romphaeam.
28. Duae species difficiles et periculosa mihi apparuerunt: difficile exiuit negotiis a negligentiis; et nou justificabatur caupo a peccatis labiorum.

CAPUT XXVII.

Ob inopiam et amorem divitiarum multi delinquunt. Timor Domini constanter servandus. Tentatio probat eum, qui tentatur. Sequenda justitia. Inconstans stulti. Et modestia in verbis servanda; secreta amici non revelanda. De annuente oculo et insidioso.

1. Propter inopiam multi deliquerunt; et qui quaerit locupletari, avertit oculum suum.

23

2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium venditionis et emisionis angustiabitur peccatum.

3. Conteretur cum delinquentे delictum.

4. Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua.

5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.

6. Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis.

7. Sicut rusticatio de ligno ostendit frumentum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.

8. Autē serilonem non laudes virum; haec enim tentatio est hominum.

9. Si separaris justitiam, apprehendes illam; et indues quasi poderem honoris, et inhabitabis cum ea, et proteget te in sempiternum, et in die aguitionis invies firmamentum.

10. Volatilia ad sibi similia convenientiunt; et veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.

11. Leo venationi insidiatur semper; sic peccata operantibus iniuriae.

12. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol; nam stultus sicut luna mutatur.

13. In medio insensatorum serva verbum temporis; in medio autem cogitantium assiduum esto.

14. Narratio peccantium odiosa, et risus illorum in deliciis peccati.

15. Loquela multum jurans horripilacionem capiti statuet; et irreverentia ipsius obturatio aurium.

16. Effusio sanguinis in rixa superborum; et maledictio illorum auditus gravis.

17. Qui denudat arena amici, fidem perdit, et non inveniet amicum ad animum suum.

18. Dilige proximum, et conjungere fiduciam illo.

19. Quod si denudaveris abscosa illius, non persequeris post eum.

20. Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, sic et qui perdit amicitiam proximi sui.

21. Et sicut, qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies.

22. Non illum separabis, quoniam longe abest; effugit enim quasi caprea de laquo, quoniam vulnerata est auma ejus.

23. Ultra eum non poteris colligare. Et maledicti est concordatio;

24. denudare autem amici mysteria desperationis est animae infelicitas.

25. Annuiens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abhiciet.

26. In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, et super sermones tuos admirabitur; novissima autem pervertet os suum, et in verbis tuis dabit scandalum.

27. Multa odivi, et non coaequavi ei, et Dominus odiat illum.

28. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet; et plaga dolosa dolosi dividet vulnera.

29. Et qui foveam fodit, incidet in eam;

et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo; et qui laqueum alii ponit, peribit in illo.

30. Facient nequissimum consilium super ipsum devolvetur, et non agnosceret, unde adveniat illi.

31. Illusio, et improperium superborum, et vindicta sicut leo insidiabit illi.

32. Laqueo peribunt, qui oblectantur easu justorum; dolor autem consumet illos, atquecum moriantur.

33. Ira et furor, utraque execrabilia sunt, et vir peccator continens erit illorum.

CAPUT XXVIII.

Non querenda vindicta, sed offensa remittenda; ab ira ac lite cessandum. Mala linguae et pericula ipsius, et de tertia lingua. Aures sepiendae adversus lingum nequam, orique fraenum imponendum.

1. Qui vindicari vult, a Domino inventi vindictam, et peccata illius servans servabit. (*Deut. 32, 35. Matth. 6, 14. Marc. 11, 25. Rom. 12, 19.*)

2. Relinque proximo tuo noctuti te; et tunc deprecanti tibi peccata solventur.

3. Homo homini reservat iram, et a Deo querit medelam?

4. In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur?

5. Ipse cum caro sit, reservat iram, et propitiationem petit a Deo? quis exorabit pro delictis illius?

6. Memento novissimorum, et desine inimicari;

7. tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus.

8. Memorare timorem Dei, et non irascaris proximo.

9. Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi.

10. Abstine te a lite, et minues peccata;

11. homo enim iracundus facundit item, et vir peccator turbabit amicos, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam.

12. Secundum enim ligna silvae sic ignis exardescit; et secundum virtutem hominis sic iracundia illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit iram suam.

13. Certamen festinatum incendit ignem, et lis festinans effundit sanguinem, et lingua testificans adducit mortem.

14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebis; et si expneris super illam, extingueris; utraque ex ore proficiscuntur.

15. Susurro et bilinguis maledictus; multos enim turbabit pacem habentes.

16. Lingua tertia multos commovit, et dispersit illos de gente in gentem.

17. Civitates muratas divitum destruxit, et domos magnatorum effudit.

18. Virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit.

19. Lingua tertia mulieres viratas ejicit, et privavit illas laboribus suis.

20. Qui respicit illam, non habebit re-
quiem, nec habebit amicum, in quo re-
quiescat.
21. Flagelli plaga livorem facit; plaga
autem linguae communuet ossa.
22. Multi ceciderunt in ore gladii, sed
non sic, quasi qui interierunt per linguam
suam.
23. Beatus, qui tectus est a lingua ne-
quam, qui in iracundiam illius non transi-
vit, et qui non attraxit jugum illius, et in
vinculis ejus non est ligatus;
24. jugum enim illius jugum ferreum
est, et vinculum illius vinculum aereum
est.
25. Mors illius mors nequissima, et
utilis potius infernus quam illa.
26. Perseverantia illius non permanehit,
sed obtinebit vias iustorum, et in flamma
sua non comburet justos.
27. Qui relinquunt Deum, incident in
illam, et exardebit in illis, et non extin-
guetur, et immittetur in illos quasi leo, et
quasi pardus laedet illos.
28. Sepi aures tuas spinis, linguam ne-
quam noli audire, et ori tuo facito ostia
et seras.
29. Aurum tuum et argentum tuum con-
fia, et verbis tuis facito stateram, et frae-
nos ori tuo rectos;
30. et attende, ne forte labaris in
lingua, et cadas in conspectu inimicorum
insidiantium tibi, et sit casus tuus insana-
bilis in mortem.
- CAPUT XXIX.**
- Per mutuum subveniendum proximo, fides-
que mutuanti servanda; et quamquam
multi fidem fallant, non tamen ob id
cessandum ab eleemosyna, cuius laudes
describit; fidejussori gratia habenda
est, fidesque servanda. In quibus con-
sistat initium vitae hominis, disserit,
et de vagis et ingratis hospitibus.*
1. Qui facit misericordiam, foeneratur
proximo suo, et qui praevalet manu, man-
data servat.
2. Foenerare proximo tuo in tempore
necessitatis illius, et iterum reddere proxi-
mo in tempore suo.
3. Confirma verbum, et fideliter age cum
illo; et in omni tempore invenies, quod
tibi necessarium est.
4. Multi quasi inventionem aestimave-
runt foenus, et praestiterunt molestiam
huius, qui se adjuverunt.
5. Donec accipiant, osculantur manus
dantis, et in promissionibus humiliant vo-
cem suam.
6. Et in tempore redditionis postulabit
tempus, et loquetur verba taedii et mur-
murationum, et tempus causabitur;
7. si autem potuerit reddere, adversa-
bitur, solidi vix reddet dimidium, et com-
putabit illud quasi inventionem;
8. si autem, fraudabit illum pecunia
sua, et possidebit illum inimicum gratis,
9. et convicia et maledicta reddet illi,
- et pro honore et beneficio reddet illi con-
tumeliam.
10. Multi non causa nequitiae non foe-
nerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt.
11. Verumtamen super humilem animo
fortior esto, et pro eleemosyna non tra-
has illum.
12. Propter mandatum assume paupe-
rem, et propter inopiam ejus ne dimittas
eum vacuum.
13. Perde pecuniam propter fratrem et
amicum tuum, et non abscondas illam sub
lapide in perditionem.
14. Pone thesauros tuos in praeciptis
Altissimi, et proderit tibi magis quam au-
rum.
15. Conclude eleemosynam in corde pau-
peris, et haec pro te exorabit ab omni
mallo. (*Tob. 4, 10. Supr. 17, 18.*)
16. 17. 18. Super scutum potentis, et
super lanceam adversus inimicum tuum
pugnabit.
19. Vir bonus fidem facit pro proximo
suo, et qui perdiderit confusionem, dere-
linquet sibi.
20. Gratiam fidejussoris ne obliscaris;
dedit enim pro te animam suam.
21. Repromissorem fugit peccator et im-
mundus.
22. Bona repromissoris sibi ascribit pec-
cator, et ingratus sensu derelinquet libe-
rantem se.
23. Vir repromittit de proximo suo; et
cum perdiderit reverentiam, derelinque-
tur ab eo.
24. Repromissio nequissima multos per-
didit dirigentes, et commovit illos quasi
fluctus maris.
25. Viros potentes gyrans migrare fecit,
et vagati sunt in gentibus alienis.
26. Peccator transgrediens mandatum
Domini incidet in promissionem nequam,
et qui conatur multa agere, incidet in
iudicium.
27. Recupera proximum secundum vir-
tutem tuam, et attende tibi, ne incidas.
28. Initium vitae hominis aqua et panis,
et vestimentum, et domus protegens tur-
pitudinem. (*Infr. 39, 31.*)
29. Melior est victus pauperis sub tegme-
ne asserum, quam epulæ splendidae in
peregre sine domicilio.
30. Minimum pro magno placeat tibi, et
improperium peregrinationis non audies.
31. Vita nequam hospitandi de domo in
domum; et ubi hospitabitur, non fiducia-
liter aget, nec aperiet os.
32. Hospitabitur, et pascat, et potabit
ingratos, et ad haec amara audiet.
33. Transi hospes, et orna mensam; et
quae in manu habes, ciba ceteros.
34. Exi a facie honoris amicorum meo-
rum; necessitudine domus meae hospitio
michi factus est frater.
35. Gravia haec homini habenti sensum:
correptio domus, et improperium foenera-
toris.

CAPUT XXX.

Fili in disciplina educandi, et quam sit perniciosum illis indulgere. Corporis sanitatis praestat divitiae; et quam sit noxia et fugienda homini tristitia, cor-dis vero jucunditas quam sit utilis.

1. Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut laetetur in novissimo suo, et non palpet proximorum ostia. (*Prov. 13, 21. et 23, 13.*)

2. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, et in medio domesticorum in illo gloriaribut.

3. Qui docet filium suum, in zelum mitit inimicum, et in medio amicorum gloriaribut in illo. (*Deut. 6, 7.*)

4. Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus; similem cuius reliquit sibi post se.

5. In vita sua vidit, et laetus est in illo, in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis.

6. Reliquit cuius defensorem dominus contra inimicos, et amicis reddentem gratiam.

7. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.

8. Filius indomitus evadit durus, et filius remissus evadet praeceps.

9. Lacta filium, et paventem te faciet; Iude cuius eo, et contristabit te.

10. Non corrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescerent dentes tui.

11. Non des illi potestatem in juventute, et ne despicias cogitationem illius.

12. Curva cervicem ejus in juventute, et tunde latera ejus, dum infans est, ne forte induret, et non eredat tibi, et erit tibi dolor animae. (*Supr. 7, 25.*)

13. Doce filium tuum, et operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

14. Melior est pauper sanus et fortis viribus, quam dives imbecillis et flagellatus malitia.

15. Salus animae in sanctitate justitiae melior est omni auro et argento, et corpus validum quam census immensus.

16. Non est census super censum salutis corporis, et non est oblectamentum super cordis gaudium.

17. Melior est mors quam vita amara, et requies aeterna quam languor perseverans.

18. Bona abscondita in ore clauso quasi appositiones epularum circumpositae se-pulcro.

19. Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabit; (*Dan. 14, 6.*)

20. sic qui effugatur a Domino, portans mercedes iniquitatis,

21. videns oculis, et ingemiscens, sicut spado complectens virginem, et suspirans. (*Supr. 20, 2.*)

22. Tristitiam non des animae tuae, et non affligas temetipsum in consilio tuo. (*Prov. 12, 25. et 15, 13. et 17, 22.*)

23. Jucunditas cordis haec est vita ho-

minis, et thesaurus sine defectione sanctitatis; et exultatio viri est longevitas.

24. Misere animae tuae placens Deo, et contine; congrega cor tuum in sanctitate ejus, et tristitiam longe repelle a te.

25. Multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. (*II. Cor. 7, 10.*)

26. Zelus et iracundia minuant dies, et ante tempus senectam aducet cogitationes.

27. Splendidum cor, et bonum in epulis est; epulae enim illius diligenter sunt.

CAPUT XXXI.

Vigilia honestatis; cogitatus praescientiae; labor diritis et pauperis; diligens aurum; multi casus in auro; laus diritis sine macula; modestia in mensu servanda; laus sobrietatis, et rituperatio guttae; laus usus modici rini, et rituperatio immodi.

1. Vigilia honestatis tabefaciens carnes, et cogitatus illius auferet somnum.

2. Cogitatus praescientiae avertit sensum, et iniurias gravis sobrium facit animam.

3. Laboravit dives in congregacione substantiae, et in requie sua replebitur bonis suis.

4. Laboravit pauper in diminutione virtutis, et in fine inops fit.

5. Qui aurum diligit, non justificabitur; et qui inseguitur consumtionem, replebitur ex ea.

6. Multi dati sunt in auri casus, et facta est in specie ipsius perditio illorum. (*Supr. 8, 3.*)

7. Ligatum offensionis est aurum sacrificantium; vae illis, qui sectantur illud, et omnis imprudens deperiet iu illo.

8. ^{f)}Beatus dives, qui inventus est sine incepsa, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia, et thesauris.

9. Quis est hic, et laudabilis enī? fecit enim mirabilia in vita sua.

10. Qui probatus est in illo, et perfectus est, erit illi gloria aeterna; qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit.

11. Ideo stabilita sunt bona illius in Domino, et eleemosynas illius evarrabit omnis ecclesia sautorum.

12. Supra mensam magnam sedisti? non apertas super illam fauorem tuam prior.

13. Non dicas sic: Multa sunt, quae super illam sunt;

14. memento, quoniam malus est oculus negram.

15. Nequius oculo quid creatum est? Ideo ab omni facie sua lacrymabitur, cum viderit;

16. ne extendas manum tuam prior, et invide contaminatus erubescas.

17. Ne comprimiraris in convivio.

18. Intellige, quae sunt proximi tui, ex teipso;

19. utere quasi homo frugi his, quae

f) Confessor. non Pontii.

tibi apponentur, ne, cum manducas multum, odio habearis.

20. Cessa prior causa discipline, et noli nimis esse, ne forte offendas.

21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere.

22. Quam sufficiens est homini eruditio vinum exignum, et in dormiendo non laborabis ab illo, et non senties dolorem.

23. Vigilia, cholera et tortura viro inservit,

24. somnus sanitatis in homine parco; dormiet usque mane, et anima illius cum ipso delectabitur.

25. Et si coactus fueris in edendo multum, surge e medio, evome; et refrigerabit te, et non adduces corpori tuo infirmitatem.

26. Audi me fili, et ne spernas me; et in novissimo invenies verba mea.

27. In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi.

28. Splendidum in panibus benedicent labia multorum, et testimonium veritatis illius fidele.

29. Nequissimo in pane murmurabit civitas, et testimonium nequitiae illius verum est.

30. Diligentes in vino noli provocare; multos enim exterminavit vinum. (*Judith 13. 4.*)

31. Ignis probat ferrum durum; sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum.

32. Aequa vita hominibus vinnum in sobrietate; si bibas illud moderate, eris sobrius.

33. Quae vita est ei, qui minuitur vino?

34. Quid defraudat vitam? Mors.

35. Vinum in jucunditatem creatum est, et non in ebrietatem, ab initio. (*Ps. 103. 15. Prov. 31. 4.*)

36. Exaltatio animae et cordis vinnum moderate potatum.

37. Sanitas est animae et corpori soberni potus.

38. Vinnum multum potatum irritationem, et iram et ruinas multas facit.

39. Amaritudo animae vinnum multum potatum.

40. Ebrietatis animositas imprudentis offensio, minorans virtutem, et faciens vulnera.

41. In convivio vini non arguas proximum, et non despicias eum in jucunditate illius;

42. verba improperii non dicas illi, et non premas illum in repetendo.

CAPUT XXXII.

Officium boni rectoris. Major natu loquatur. Tacendum, ubi non est, qui audiat. Jucunditas musicae in convivio. Adolescenti tacendum. Laus taciturnitatis. Discretienda propria domus. Laus timoris Domini. Peccator vitat correptionem. Absque consilio nihil agendum.

1. Rectorem te posuerunt? noli extolli; esto in illis quasi unus ex ipsis.

2. Curam illorum habe, et sic conside, et omni cura tua explicita recumbet,

3. ut laeteris propter illos, et ornamen-
tum gratiae accipias coronam, et dignatio-
nem consequaris corrogationis.

4. Loquere major natu; decet enim te
5. primum verbum diligenti scientia; et non impedidas musicam.

6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, et importune noli extolli in sapientia tua.

7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio viui.

8. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in ju-
cundo et moderato vino.

9. Audi tacens, et pro reverentia acce-
det tibi bona gratia.

10. Adolescent loquere in tua causa vix.

11. Si his interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum.

12. In multis esto quasi inscius, et audi-
taceus simul et quaereus.

13. In medio magnatorum non prae-
sumas, et ubi sunt senes, non multum lo-
quaris.

14. Ante grandinem preebit cornucatio, et ante verecundiam preebit gratia; et pro reverentia accedit tibi bona gratia.

15. Et hora surgendi non te trices;
praeccurre autem prior in domum team, et illic avocare, et illic Iude,

16. et age conceptiones tuas, et non in delictis et verbo superbo.

17. Et super his omnibus benedictio Do-
minus, qui fecit te, et inebriautem te ab omnibus bonis suis.

18. Qui timet Dominum, excipiet doctri-
nam ejus, et qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem.

19. Qui querit legem, replebitur ab ea; et qui insidiose agit, scandalizabitur in ea.

20. Qui timet Dominum, invenient judi-
cium justum, et justitas quasi lumen ac-
cendent.

21. Peccator homo vitabit correptionem,
et secundum voluntatem suam invictus
comparationem.

22. Vir consilii non disperdet ^{Alligeant} timem; alienus et superbus non
timorem;

23. etiam postquam seibus ardetur.
consilio, et suis insectu*times* facia, et post
factum non poenit^u eas, & non offen-

25. In via rui:

des in lapides, nec credas te viae labiosae, ne ponas animac tuae scandalum;

26. et a filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende.

27. In omni opere tuo crede ex fide animae tuae; hoc est enim conservatio mandatorum.

28. Qui credit Deo, attendit mandatis; et qui confidit in illo, non minorabitur.

CAPUT XXXIII.

Laudantur timens Dominum et sapiens.

Inconstantia praecordiorum fatui; amicus subsannator. Dies et tempora a Deo sunt, qui et reliqua omnia crevit ac disponit, in cuius manu est homo ut lumen in manu siguli. Malum contra bonum. Possessio non in vita, sed in morte distribuenda aliis. Et quomodo servi sint tractandi.

1. Timenti Dominum non occurrit mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis.

2. Sapiens non odit mandata et justitias, et non illidetur quasi in procella navis.

3. Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis.

4. Qui interrogatiouem manifestat, parabit verbum, et sic deprecatus exaudiatur, et conservabit disciplinam, et tunc respondebit.

5. Praecordia fatui quasi rota carri, et quasi axis versatilis cogitatus illius. (*Supr. 21, 17.*)

6. Equus emissarius, sic et amicus subsannator, sub omni suprascede hinnit.

7. Quare dies diem superat, et iterum lux lucem, et annus annum a sole?

8. A Domini scientia separati sunt, facto sole, et praecemptum custodiente.

9. Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum, et in illis dies festos celebraverunt ad horam.

10. Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus, et ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo et ex terra, unde creatus est Adam. (*Gen. 2, 7.*)

11. In multitudine disciplinae Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum.

12. Ex ipsis benedixit, et exaltavit, et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit; et ex ipsis maledixit, et humiliavit, et convertit illos a separatione ipsorum.

13. Quasi lumen figuli in manu ipsius, plasimare illud et disporere. (*Rom. 9, 11.*)

14. Omnes viae ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius, quod se fecit, et reddet illi secundum iudicium suum.

15. *Multa malum bonum est, et contra mortem peccata; sic et contra virum iugum Altiss. Et sic intuere in omnia trahendum. Duo et duo, et unum contraria.*

16. *Et ego non qui coigit acinos vobis evigilavi, et quasi*

17. *Iubinationis vindemiantes, et quasi qui vindemiantur et ipse speravi, vi torcular.*

18. Respicie, quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirerentibus disciplinam. (*Supr. 21, 47.*)

19. Audite me magnates, et omnes populi, et rectores ecclesiae auribus percipite.

20. Filio et mulieri, fratri et amico non des potestatem super te in vita tua; et non dederis alii possessionem tuam, ne forte poeniteat te, et depreceris pro illis.

21. Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis caro.

22. Melius est enim, ut filii tui te rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum.

23. In omnibus operibus tuis praece-lens esto.

24. Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitae tuae, et in tempore exitus tui distribue haereditatem tuam.

25. Cibaria, et virga, et onus asino; panis, et disciplina, et opus servo.

26. Operatur in disciplina, et querit requiescere; laxa manus illi, et querit libertatem.

27. Jugum et lorum curvant collum durum, et servum inclinant operationes assidue.

28. Servo malevolo tortura et compedes, mitte illum in operationem, ne vacet;

29. multam enim malitiam docuit otiositas.

30. In opera constitue eum; sic enim conduceat illum. Quod si non obaudierit, curva illum compedibus, et non amplifices super omnem carnem; verum sine iudicio nihil facias grave.

31. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic eum traxi, quoniam in sanguine animae comparasti illum. (*Supr. 7, 23.*)

32. Si laeseris eum iniuste, in fugam converteret;

33. et si extollens discesserit, quem queras, et in qua via quaeras illum, nescis.

CAPUT XXXIV.

Vanitas somniorum, divinationum, augurii, mendaciorum; laus expertorum; beatitudo timentium Deum; oblationes iniquorum. Fraudans pauperem; unus aedificans, et alter destruens; faciens poenitentiam, et non abstinentia a peccatis.

1. Vana spes, et mendacium viro insensato; et somnia extollunt imprudentes.

2. Quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventum, sic et, qui attendit ad visa mendacia.

3. Hoc secundum hoc visio somniorum; aut faciem hominis similitudo hominis.

4. Ab immundo quid mundabitur? et a mendace quid verum dicetur?

5. Divinatio erroris, et auguria mendacia, et somnia malefacentium vanitas est.

6. Et sicut parturientis cor tuum phan-

tasias patitur; nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cōtum;

7. multos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis.

8. Sine mendacio consummabitur verbum legis, et sapientia in ore fidelis complanabitur.

9. Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus cogitat multa, et qui multa didicit, enarrabit intellectum.

10. Qui non est expertus, pauca recognoscit; qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.

11. Qui tentatus non est, qualia scit? Qui implanatus est, abundabit nequitia.

12. Multa vidi errando, et plurimas verborum consuetudines.

13. Aliquoties usque ad mortem pericitatus sum horum causa, et liberatus sum gratia Dei.

14. Spiritus timentium Deum quaeritur, et in respectu illius benedicetur.

15. Spes enim illorum iu salvantem illos, et oculi Dei iu diligentes se.

16. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, et non pavebit, quoniam ipse est spes ejus.

17. Timentis Dominum beata est anima ejus.

18. Ad quem respicit, et quis est fortitudo ejus?

19. Oculi Domini super timentes eum, protector potentiae, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, et umbraculum meridiani, (*Ps. 33, 16.*)

20. deprecatio offensionis, et adjutorium casus, exaltans animam, et illuminans oculos, dans sanitatem, et vitam, et benedictionem.

21. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, et non sunt beneplacitae subsanationes injustorum. (*Prov. 21, 27.*)

22. Dominus solus sustinetibus se in via veritatis et justitiae.

23. Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iuicorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabit peccatis. (*Prov. 15, 8.*)

24. Qui offert sacrificium ex substautia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.

25. Panis egentium vita pauperum est; qui defrandat illum, homo sanguinis est.

26. Qui auferit in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

27. Qui effundit sanguinem, et qui frandem facit mercenario, fratres sunt. (*Deut. 24, 14. Supr. 7, 22.*)

28. Unus aedificans, et unus destruens; quid proficit illis nisi labor?

29. Unus orans, et unus maledicens; cuius vocem exaudiet Dens?

30. Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?

31. Sic homo, qui jejunat in peccatis suis, et iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet? (*II. Petr. 2, 21.*)

CAPUT XXXV.

Verum et acceptum Deo sacrificium. Non appareas coram eo vacuus. Primitiae et oblationes hilari animo tribuendae. Sacrificium injustum. Pauperem laesum, pupillum et viduam lacrymantem exaudit Dominus; orationes justorum, et potissimum se humiliantium audit Deus, liberans ab affigientibus, et cuique reddens iuxta opera sua.

1. Qui conservat legem, multiplicat oblationem.

2. Sacrificium salutare est attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate. (*Act. Reg. 15, 22.*)

3. Et propitiationem litare sacrificii super injustias, et deprecatio pro peccatis recedere ab iniquitate.

4. Retribuit gratiam, qui offert similaginem, et qui facit misericordiam, offert sacrificium.

5. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate; et deprecatio pro peccatis recedere ab iniquitate. (*Jer. 7, 3. et 26, 13.*)

6. Non apparebis ante conspectum Domini vacuus. (*Exod. 23, 15. et 34, 20. Dent. 16, 16.*)

7. Haec enim omnia propter mandatum Dei sunt.

8. Oblatio justi impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Altissimi.

9. Sacrificium justi acceptum est, et memoriam ejus non oblitiscetur Dominus.

10. Bono animo gloriam reddre Deo; et non minus primis manuum tuarum.

11. In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. (*II. Cor. 9, 7.*)

12. Da Altissimo secundum datum ejus, et in bono oculo adiunctionem facito manuum tuarum, (*Tob. 4, 9.*)

13. quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi.

14. Noli offere munera prava; non enim suscipiet illa. (*Lev. 22, 21. Deut. 15, 21.*)

15. Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus judex est, et non est apud illum gloria personae. (*Deut. 10, 17. II. Par. 19, 7. Job 34, 19. Sap. 6, 8. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Col. 3, 25. Act. 10, 34. I. Petr. 1, 17.*)

16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, et depreciationem laesi exaudiens.

17. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquacem gemitus.

18. Nonne lacrymae viduae ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentes eas?

19. A maxilla enim ascendunt usque ad coelum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis.

20. Qui adorat Deum in oblatione, suscipietur, et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.

21. Oratio humiliantis se nubes penetrabit; et donec propinquet, non consolabitur, et non discedet, donec Altissimus aspiciat.

22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, et faciet iudicium; et Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum;

23. et gentibus reddet vindictam, donec tollat pleuitudinem superborum; et sceptra iniquorum contribuere,

24. donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Adae, et secundum presumptionem illius,

25. donec judicet iudicium plebis sua, et oblectabit justos misericordia sua.

26. Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluviae in tempore siccitatis.

CAPUT XXXVI.

Super Israël et civitatem Jerusalem invocat Dei misericordiam, super gentes vero alienas Dei timorem ejusque manum, ut ipsius potentia glorificetur, ipseque solus Deus agnoscatur. Cor insensatum et cor pravum. Species mulieris faciem viri exhilarat. Bonae mulieris possessio.

1. ¶) Miserere nostri Dens omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum;

2. et immite timorem tuum super gentes, quae non exquisierunt te, ut cognoscant, quia non est Deus nisi tu, et enarrant magnalia tua.

3. Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam.

4. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis,

5. ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus, quoniam non est Deus praeter te Domine.

6. Innova signa, et immuta mirabilia.

7. Glorifica manum, et brachium dextrum.

8. Excita furorem, et effunde iram.

9. Tolle adversarium, et afflige inimicum.

10. Festina tempus, et memento finis, ut enarrant mirabilia tua.

11. In ira flammæ devoretur, qui salvatur; et qui pessimum plebem tuam, inventari perditionem.

12. Couterre caput principum inimicorum, diecentum: Non est alius praeter nos.

13. Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoscant, quia non est Deus nisi tu, et enarrant magnalia tua; et haereditabis eos, sicut ab initio.

14. Miserere plebi tuae, super quam invocatum est nomen tuum, et Israël, quem coaequasti primogenito tuo. (Exod. 4, 22.)

15. Miserere civitati sanctificationis tuae Jerusalem, civitati requie tiae.

16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, et gloria tua populum tuum.

17. Da testimonium his, qui ab initio creaturae tiae sunt, et suscita praedicationes, quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores.

¶) Sabb. 4. Temp. Quadr. Epist. 1.

18. Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur, et exaudi orationes servorum tuorum

19. secundum benedictionem Aaron de populo tuo, et dirige nos in viam justitiae, et sciant omnes, qui habitauit terram, quia tu es Deus conspector saeculorum. (Num. 6, 24.)

20. Omnem escam manducabit venter, et est cibus cibo melior.

21. Fauces contingunt cibum ferae, et cor sensatum verba mendacia.

22. Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus resistet illi.

23. Omne masculum excipiet mulier; et est filia melior filia.

24. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.

25. Si est lingua curatiovis, est et mitigationis et misericordiae; non est vir illius secundum filios hominum.

26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem; adjutorum secundum illum est, et columna ut requies.

27. Ubi non est sepes, diripiatur possessio; et ubi non est mulier, ingemiscit egenus.

28. Quis credit ei, qui non habet nimum, et deflectens, ubique obscuraverit, quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem?

CAPUT XXXVII.

Detestatio facti amici. Veri amici ne obliviiscaris. Discretio in captandis consitiis, et cum quibus consulatis, et quibus te et consilium tuum occultes. Laus sententiae riri sancti; verbum nequam. Quatuor ex corde orinuntur. Laus riri periti et sapientis. Qui sophistice loquuntur, odibilis est. Tentam animam tuam; et si sit nequam, non des illi potestatem. Pernicies crapulae.

1. Omnis amicus dicet: Et ego amicitudinem copulavi; sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia inest usque ad mortem?

2. Sodalis autem et amicus ad inimicitiam convertentur.

3. O praesumptio nequissima, unde creatura es cooperire aridam malitia, et dolositate illius?

4. Sodalis amico conjuncundatur in oblationibus, et in tempore tribulationis adversarius erit.

5. Sodalis amico condolet causa ventris, et contra hostem accipiet scutum.

6. Non obliisci amici tui in animo tuo, et non immemor sis illius in opibus tuis.

7. Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur, et a zelantibus te absconde consilium.

8. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.

9. A consiliario serva animam tuam; prius scito, quae sit illius necessitas; et ipse enim animo suo cogitatibus,

10. ne forte mittat sudem in terram, et dicat tibi:

11. Bona est via tua; et stet e contrario videre, quid tibi eveniat.

12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitia, et cum muliere de ea, quae aemulatur, cum timido de bello, cum negotiator de trajectione, cum emtore de venditione, cum viro livido de gratiis aegreditur,

13. cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere,

14. cum operario annuali de consumptione anni, cum servo pigro de multa operatione; non attendas his in omni consilio.

15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunque cogouoveris observantem timorem Dei,

16. cuius anima est secundum animam tuam, et qui, cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi.

17. Cor boni consilii statue tecum; non est enim tibi aliud pluris illo.

18. Aulta viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelsa ad speculandum.

19. Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigit in veritate viam tuam.

20. Ante omnia opera verbum verax praecedat te, et ante omneum actum consilium stabile.

21. Verbum nequam immutabit eorū, ex quo partes quatnor oriuntur, bonum et malum, vita et mors; et dominatrix illorum est assidua lingua. Est vir astutus multorum eruditior, et animae suae inutilis est.

22. Vir peritus multos erudit, et animae suae suavis est.

23. Qui sophistice loquitur, odibilis est; in omni re defraudabitur.

24. Non est illi data a Domino gratia; omni enim sapientia defraudatus est.

25. Est sapientia animae suae sapieus, et fructus sensus illius laudabilis.

26. Vir sapiens plebem suam erudit, et fructus sensus illius fideles sunt.

27. Vir sapiens implebitur benedictionibus, et videntes illum laudabunt.

28. Vita viri in numero dierum; dies autem Israël innumerabiles sunt.

29. Sapiens in populo haereditabit honorem, et nomen illius erit vivens in aeternum.

30. Fili, in vita tua tenta animam tuam, et si fuerit nequam, nou des illi potestatem;

31. non enim omnia omnibus expediunt, et non omni animae omne genus placet.

32. Noli avidus esse in omni epulacione, et non te effundas super omnem escam;

33. in multis enim escis erit infirmitas, et aviditas appropinquabit usque ad choleram.

34. Propter crapulam multi obierunt; qui autem abstinent est, adjiciet vitam.

CAPUT XXXVIII.

Honora medicum; a Deo data est homini medicina. Quomodo aegrotus se habebit erga Deum et medicum. Mortuus plorandus; temperandum autem a tristitia, quae mortuo non prodest et tibi obest. Sed memineris, te etiam moriturum. Quisque artifex considerat ea, in quibus operatur; et hi necessarii quidem sunt in communitate, sed in ea non praeminent dignitate vel sapientia.

1. Honora medicum propter necessitatem; etenim illum creavit Altissimus.

2. A Deo est enim omnis medela, et a rege accipiet donationem.

3. Disciplina medici exaltabit caput illius, et in conspectu magnatorum collaudabitur.

4. Altissimus creavit de terra medicamenta, et vir prudens non abhorrebit illa.

5. Nonne a ligno inducata est aqua amara? (*Exod. 15, 25.*)

6. Ad agnitionem hominum virtus illorum, et dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis.

7. In his curans mitigabit dolorem, et unguentarius faciet pigmenta suavitatis, et iunctione conficiet sanitatis, et non consummabuntur opera ejus.

8. Pax enim Dei super faciem terrae.

9. Fili, in tua infirmitate ne despicias te ipsum; sed ora Dominum, et ipse curabit te. (*Isai. 38, 3.*)

10. Averte a delicto, et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum.

11. Da suavitatem et memoriam similaginis, et impingua oblationem, et da locum medico;

12. etenim illum Dominus creavit, et non discedat a te, quia opera ejus sunt necessaria.

13. Est enim tempus, quando in manus illorum incurras;

14. ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigit requiem eorum, et sanitatem, propter conversationem illorum.

15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici.

16. Fili, in mortuum produc lacrymas, et quasi dira passus incipe plorare, et secundum judicium contege corpus illius, et non despicias sepulturam illius.

17. Propter delaturam autem amare feri luctum illius uno die, et consolare propter tristitiam,

18. et fac iustum secundum meritum ejus uno die, vel duobus propter detractionem.

19. A tristitia enim festinat mors, et cooperit virtutem, et tristitia cordis slectit cervicem. (*Pror. 15, 13. et 17, 22.*)

20. In abductione permanet tristitia; et substantia inopis secundum cor ejus.

21. Ne dederis in tristitia cor tuum; sed repelle eam a te, et memento novissimum.

22. Noli oblivisci; neque enim est con-

versio, et huic nihil proderis, et te ipsum pessimabis.

23. Memor esto iudicii mei; sic enim erit et tunm, mihi heri, et tibi hodie.

21. In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, et consolare illum in exitu spiritus sui. (*II. Reg. 12, 21.*)

25. Sapientia scribae in tempore vacuitatis; et qui minoror actu, sapientiam percipiet. Quia sapientia replebitur,

26. qui tenet aratum, et qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, et conversatur in operibus eorum, et euarratio ejus in filiis taurorum?

27. Cor suum dabit ad versandos sulcos, et vigilia ejus in sagina vaccarum.

28. Sic omnis faber et architectus, qui noctem tamquam diem transigit, qui sculpti signacula sculptilia, et assiditas ejus variat picturam, cor suum dabit in similitudinem picturae, et vigilia sua perficiet opus.

29. Sic faber ferrarius, sedens juxta incedem, et considerans opus ferri. Vapor ignis uret carnes ejus, et in calore fornacis concertatur.

30. Vox mallei innovat aurem ejus, et contra similitudinem vasis oculus ejus.

31. Cor suum dabit in consummationem operum, et vigilia sua ornabit in perfectionem.

32. Sic sigulus, sedens ad opus suum, converteens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum, et in numero est omnis operatio ejus.

33. In brachio suo formabit lutum, et ante pedes suos curvabit virtutem suam.

34. Cor suum dabit, ut consummet litionem, et vigilia sua muudabit fornacem.

35. Omnes hi in manibns suis speraverunt, et unusquisque in arte sua sapiens est;

36. sine his omnibus non aedificatur civitas.

37. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, et in ecclesiam non transilient.

38. Super sellam judicis non sedebunt, et testamentum judicii non intelligent, neque palam facient disciplinam et judicium, et in parabolis non invententur;

39. sed creaturam aevi confirmabunt, et deprecatione illorum in operatione artis, accommodantes uniuersam suam, et conquirentes in lege Altissimi.

CAPUT XXXIX.

Studium sapientis, ipsiusque praeclaras opera et nominis perpetuitas. Deus benedicendus in operibus suis, cui nihil occultum est. Benedictio Dei in bonos, et ira in malos. Bonis omnia in bonum cedunt, malis in malum, ad quos puniendos et cetera sunt creata.

1. Sapientiam omnium antiquorum exquireret sapiens, et in prophetis vacabat.

2. Narrationem virorum nominatorum

conservabit, et in versutias parabolarum simul introibit.

3. Occulta proverbiorum exquireret, et in absconditis parabolarum conservabitur.

4. In medio magnatorum ministrabit, et in conspectu praesidis apparebit.

5. In terra alienigenarum gentium pertinet; bona enim et mala in hominibus tentabit.

6. Cor suum tradet ad vigilandum dilucido ad Dominum, qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur.

7. Aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur.

8. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiae replebit illum,

9. et ipse tamquam iubres mittet eloqua sapientiae suae, et in oratione constitabitur Dominus;

10. et ipse diriget consilium ejus, et disciplinam, et in absconditis suis consiliabitur.

11. Ipse palam faciet disciplinam doctrinam suae, et in lege testamenti Domini gloriaribit.

12. Collaudabunt multi sapientiam ejus, et usque in saeculum non delebitur.

13. Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem.

14. Sapientiam ejus enarrabit gentes, et laudem ejus enuntiabit ecclesia.

15. Si permanerit, nomeu derelinquet plus quam mille; et si requieverit, proderit illi.

16. Adhuc consiliabor, ut enarem; ut furore euim repletus sum.

17. In voce dicit: Obaudite me divini fructus, et quasi rosa plautata super rivos aquarum fructificate.

18. Quasi Libanus odorem suavitatis habete.

19. Florete flores, quasi lilium, et date odorem, et frondete in gratiam, et collaudate canticum, et benedicite Dominum in operibus suis.

20. Date nomini ejus magnificentiam, et confitemini illi in voce labiorum vestrorum, et in canticis labiorum, et citharis, et sic dicetis in confessione:

21. Opera Domini universa bona valde. (*Gen. 1, 31. Marc. 7, 37.*)

22. In verbo ejus stetit aqua sicut congeries, et in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum, (*Gen. 8, 3.*)

23. quoniam in praecerto ipsius placor fit, et non est minoratio in salute ipsius.

24. Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis ejus.

25. A saeculo usque in saeculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu ejus.

26. Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quaerentur.

27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit.

28. Quomodo cataclysmus aridam inebriavit; sic ira ipsius gentes, quae non

exquisierunt eum, haereditabit. (*Gen. 7, 21.*)

29. Quomodo convertit aquas in seccitatem, et siccata est terra, et viæ illius viis illorum directæ sunt; sic peccatoribus offensiones in ira ejus. (*Exod. 14, 21.*)

30. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona et mala.

31. Initium necessariae rei vitae hominum: aqua, ignis, et ferrum, sal, lac, et pauis similagineus, et mel, et botrus uvae, et oleum, et vestimentum. (*Supr. 29, 28.*)

32. Haec omnia sauctis in bona, sic et impiis et peccatoribus in mala converteantur.

33. Sunt spiritus, qui ad vindictam creatis, et in furore suo confirmaverunt tormenta sua;

34. in tempore consummationis effundent virtutem, et furem ejus, qui fecit illos, placabunt.

35. Ignis, graudo, fames, et mors, omnia haec ad vindictam creata sunt;

36. bestiarum dentes, et scorpil, et serpentes, et rhomphaea vindicantis in exterminium impios.

37. In mandatis ejus epulabuntur, et super terram in necessitatem praeparabuntur, et in temporibus suis non praeterient verbum.

38. Propterea ab initio confirmatus sum, et consiliatus sum, et cogitavi, et scripta dimisi.

39. Omnia opera Domini bona, et omne opus hora sua subministrabit. (*Gen. 1, 31. Marc. 7, 37.*)

40. Non est dicere: Hoc illo nequius est; omnia enim in tempore suo comprobabuntur.

41. Et nunc in omni corde et ore collaudate, et benedicite nomen Domini.

CAPUT XL.

Occupationi magnae, jugo gravi, ac variis miseriis homo obnoxius. Omnia caduca. Iniqui cum suis dritis cito delendi. Laus vitae sibi sufficientis. Varios binarios commendat, quibus tamen alia anteponit. Laus timoris Domini. Fac, ne indigetas, nec in alienum mensam respicias, a quo vir disciplinatus et eruditus se servat.

1. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae, in matrem omnium.

2. Cogitationes eorum, et timores cordis, adiumentio expectationis, et dies finitionis;

3. a residente super sedem gloriosam usque ad humiliatum in terra et cinere,

4. ab eo, qui utitur hyacintho, et portat coronam, usque ad eum, qui operitur lino crudo; furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio,

5. et in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam ejus.

6. Modicum tamquam nihil in requie, et ab eo in somnis quasi in die respectus.

7. Conturbatus est in visu cordis sui, tamquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis suae exurrexit, et admirans ad nullum timorem,

8. cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplum.

9. Ad haec mors, sanguis, contentio, et rhomphaea, oppressiones, fames, et contritio, et flagella; (*Supr. 39, 35. et 36.*)

10. super iniquos creata sunt haec omnia, et propter illos factus est cataclysmus. (*Gen. 7, 10.*)

11. Omnia, quae de terra sunt, in terram convertentur, et omnes aquae in mare revertentur. (*Infr. 41, 13.*) (*Eccle. 1, 7.*)

12. Omne munus, et iniquitas delebitur, et fides in saeculum stabit.

13. Substantiae in justiorum sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.

14. In aperiendo manus suas laetabitur; sic prævaricatores in consummatione tabescerent.

15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, et radices immundae super eacumen petrae sonant.

16. Super omnem aquam viriditas, et ad oram fluminis ante omne foenum elevetur.

17. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, et misericordia in saeculum permanet.

18. Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, et in ea invenies thesaurum.

19. Filii, et aedificatio civitatis confirmabit nomen, et super haec mulier immaculata computabitur.

20. Vinum et musica laetificant cor; et super utraque dilectio sapientiae.

21. Tibiae, et psalterium suavem faciunt melodiam; et super utraque lingua suavis.

22. Gratiam, et speciem desiderabit oculus tuus; et super haec virides sationes.

23. Amicus, et sodalis in tempore convenientes; et super utrosque mulier cum viro.

24. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis; et super eos misericordia liberabit.

25. Aurum et argentum est constitutio pedum; et super utrumque consilium beneplacitum.

26. Facultates et virtutes exaltant cor; et super haec timor Domini.

27. Non est in timore Domini minoratio, et non est in eo inquirere adjutorium.

28. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, et super omnem gloriam operuerunt illum.

29. Fili, in tempore vitae tuae ne indigetas; melius est enim mori, quam indigere.

30. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victimi; alit enim animam suam cibis alienis.

31. Vir autem disciplinatus, et eruditus custodiet se.

32. In ore imprudentis condulcabitur inopia, et in ventre ejus ignis ardebit.

CAPUT XL.

Memoria mortis cui est amara, et cui non. Mortem non metuas, sed praeteritorum et futurorum memento, contentus dirina dispositione circa te. Maledictio manens impios. Cura boni nominis. Sapientiae et thesaurus absconditi inutiles. Qualiter sit de peccatis erubescendum. Ne faciem avertas a proximo, nec respicias mulierem alterius, neque impropere post datum.

1. O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis,

2. viro quieto, et cuius viae directae sunt in omnibus, et adhuc valenti accipere cibum!

3. O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, et qui minoratur viribus,

4. defecto aetate, et cui de omnibus cura est, et incredibili, qui perdit patientiam!

5. Noli metuere judicium mortis. Memento, quae ante te fuerunt, et quae superventura sunt tibi. Hoc judicium a Dominio omni carni;

6. et quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi? sive decem, sive centum, sive mille anni.

7. Non est enim in inferno accusatio vitae.

8. Filii abominationum sunt filii peccatorum, et qui conversantur secus domos impiorum.

9. Filiorum peccatorum perire haereditas, et cum semine illorum assiduitas opprobrii.

10. De patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio.

11. Vae vobis vii impii, qui dereliqueris legem Domini Altissimi.

12. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini; et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.

13. Omnia, quae de terra sunt, in terram convertebuntur; sic impii a maledicto in perditionem. (Supr. 40, 11.)

14. Luctus hominum in corpore ipsorum; nomen autem impiorum delebitur.

15. Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni.

16. Bonae vitae numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in aeum.

17. Disciplinam in pace conservate filii; sapientia enim abscondita, et thesaurus invisus, quae utilitas in utrisque? (Supr. 20, 32.)

18. Melior est homo, qui abscondit stultitiam suam, quam homo, qui abscondit sapientiam suam.

19. Verumtamen reveremini in his, quae procedunt de ore meo.

20. Non est enim bonum omnem reve-

rentiam observare, et nou omnia omnibus bene placent in fide.

21. Erabescite a patre et a matre de fornicatione, et a praesidente et a potente de mendacio,

22. a principe et a judice de delicto, a synagoga et plebe de iniunctitate,

23. a socio et amico de injustitia, et de loco, in quo habitat;

24. de furto, de veritate Dei, et testamento, de disceptu in panibus, et ab obfuscatione dati et accepti,

25. a salutantibus de silentio, a respectu mulieris fornicariae, et ab aversione virtutis cognati.

26. Ne avertas faciem a proximo tuo, et ab auferendo parte et non restituendo.

27. Ne respicias mulierem alieni viri, et ne scruteris ancillam ejus, neque sterteris ad lectum ejus. (Matth. 5, 28.)

28. Ab amicis de sermonibus impropriis; et cum dederis, ne improperies.

CAPUT XLII.

Secretum non revelandum; a respectu personarum et aliis plerisque rituis hic enumeratis abstinentur; datum et acceptum scribendum. De sollicita custodia filiae, et super luxuriosam firmanda custodia. Commorari mulieri periculosem. Melior est autem iniuntas viri, quam mulier benefaciens. Opera Domini, qui omnia videt etiam occultata cordium, sunt perfecta et desiderabilitas.

1. Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi, et eris vere sine confusione, et invenies gratiam in conspectu omnium hominum, ne pro his omnibus confundaris, et ne accipias personam, ut delinquas. (Lev. 19, 15. Deut. 1, 17. et 16, 19. Prov. 24, 23. Jac. 1, 1.)

2. De lege Altissimi, et testamento, et de iudicio justificare impium,

3. de verbo sociorum et viatorum, et de datione haereditatis amicorum,

4. de aequalitate staterae et ponderum, de acquisitione multorum et paucorum,

5. de corruptione emtionis, et negotiorum, et de multa disciplina filiorum, et servo pessimo latus sauginare.

6. Super mulierem nequam bonum est sigillum.

7. Ubi manus multae sunt, clade, et quodunque trades, numeri, et appende; datum vero, et acceptum omne describe.

8. De disciplina insensati et fatui, et de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus; et eris eruditus in omnibus, et probabilis in conspectu omnium vivorum.

9. Filia patris abscondita est vigilia, et sollicitudo ejus auferit somnum, ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur, et cum viro commorata odibilis fiat;

10. nequando polluant in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveniatur, ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur.

11. Super filiam luxuriosam confirmat custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractione civitate, et objectione plebis, et confundat te in multitudine populi.
12. Omni homini noli intendere in specie, et in medio mulierum noli commorari;
13. de vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri.
14. Melior est enim iniquitas viri, quam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobrium.
15. Memor ero igitur operum Domini, et quae vidi, annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.
16. Sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini plenum est opus ejus.
17. Nonne Dominus fecit sauctos enarrare omnia mirabilia sua, quae confirmavit Dominus omnipotens stabilitatem in gloria sua?
18. Abyssum, et cor hominum investigavit, et in astutia eorum excogitavit.
19. Cognovit enim Dominus omnem scientiam, et inspexit in signum aevi, annuntians, quae praepterent, et quae superventura sunt, revelans vestigia occultorum.
20. Non praeperit illum omnis cogitatus, et non abscondit se ab eo ullus sermo.
21. Magnalia sapientiae suae decoravit, qui est ante saeculum et usque in saeculum, neque adjectum est,
22. neque minuitur, et non eget alicuius consilio.
23. Quam desiderabilia omnia opera ejus, et tamquam scintilla, quae est considerare!
24. Omnia haec vivunt, et manent in saeculum, et in omni necessitate omnia obaudient ei.
25. Omnia duplia, unum contra unum, et non fecit quidquam deesse.
26. Uniuscujusque confirmavit bona. Et quis satiabitur videns gloriam ejus?
- CAPUT XLIII.
- Eminentia Creatoris relucet in coelorum ornato et pulchritudine, nempe in coelo, luna, stellis, iride, nive, grandine, nubibus, tonitru, gelu ab aquilone, pruina, et mari, in quo sunt plurima genera belluarum; denique nemo ad Deum laudandum sufficit.*
1. Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species coeli in visione gloriae.
2. Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile, opus excelsi.
3. In meridiano exurit terram, et in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris,
4. tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsuffans, et refulgens radiis suis obcaecat oculos.
5. Magnus Dominus, qui fecit illum, et in sermonibus ejus festinavit iter.
6. Et luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, et signum aevi.
7. A luna signum diel festi, luminare, quod minuitur in consummatione.
8. Mensis secundum uomen ejus est, crescentis mirabiliter in consummatione.
9. Vas castrorum in excelsis, in firmamento coeli resplendens gloriose.
10. Species coeli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus.
11. In verbis sanctis tibunt ad judicium, et non deficient in vigiliis suis.
12. Vide arcum, et benedic eum, qui fecit illum; valde speciosus est in splendorre suo. (*Gen. 9, 13.*)
13. Gyavit coelum in circuitu gloriae suae; manus Excelsi aperuerunt illum.
14. Imperio suo acceleravit nivem, et accelerat coruscationes emittere judicii sui.
15. Propterea aperti sunt thesauri, et evolaverunt nebulae sicut aves.
16. In magnitudine sua posuit nubes, et confracti sunt lapides grandiis.
17. In conspectu ejus commovebuntur insones, et in voluntate ejus aspirabit notus.
18. Vox tonitru ejus verberavit terram, tempestas aquilonis, et congregatio spiritus;
19. et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem, et sicut locusta demergens descensus ejus.
20. Pulchritudinem candoris ejus admirabit oculus, et super imbre ejus expavescet cor.
21. Gelu sicut salem effundet super terram; et dum gelaverit, fiet tamquam cammina tribuli.
22. Frigidus ventus aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescat, et sicut lorica induit se aquis.
23. Et devorabit montes, et exuret desertum, et extinguit viride sicut igne.
24. Medicina omnium in festinatione nebulae; et ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.
25. In sermone ejus silnit ventus, et cogitatione sua placavit abyssum, et plantavit in illa Dominus insulas.
26. Qui navigant mare, enarrant pericula ejus; et audientes auribus nostris admirabimur.
27. Ilici praeclera opera, et mirabilia, varia bestiarum genera, et omnium pecorum, et creatura belluarum.
28. Propter ipsum confirmatus est itineris finis, et in sermone ejus composita sunt omnia.
29. Multa dicemus, et deficiemus in verbis; consummatio autem sermonum: Ipse est in omnibus.
30. Gloriantes ad quid valchimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua.
31. Terribilis Dominus, et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius.
32. Glorificantes Dominum, quantumcumque potueritis; supervalebit enim adhuc, et admirabilis magnificentia ejus.
33. Benedicentes Dominum, exalte illum, quantum potestis; major enim est omni laude.

34. Exaltantes eum replemini virtute, ne laboreis; non enim comprehendetis.

35. Quis videbit eum, et enarrabit? et quis magnificabit eum, sicut est ab initio?
(Ps. 105, 2.)

36. Multa abscondita sunt majora his; pauca enim vidimus operum ejus.

37. Omnia autem Dominus fecit, et pie agentibus dedit sapientiam.

CAPUT XLIV.

Laus priorum patrum ac seminis eorum; primum in genere, deinde nominatim laudantur Enoch, Noe, Abraham, cui factae sunt promissiones, Isaac, et Jacob.

1. Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua.

2. Multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua a saeculo.

3. Dominantes in potestatis suis, homines magni virtute, et prudentia sua praediti, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum,

4. et imperantes in praesenti populo, et virtute prudentiae populis sanctissima verba;

5. in peritia sua requirentes modos musicos, et narrantes carmina scripturarum;

6. homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes, pacificantes in dominis suis:

7. omnes isti in generationibus gentis suae gloriam adepti sunt, et in diebus suis habentur in laudibus.

8. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum;

9. et sunt, quorum nou est memoria, perierunt, quasi qui nou fuerint, et nati sunt, quasi nou nati, et filii ipsorum cum ipsis.

10. Sed [†]) illi viri misericordiae sunt, quorum pietates non defuerunt;

11. cum semine eorum permanent bona.

12. Haereditatis sancta nepotes eorum, et in testamentis stetit semen eorum;

13. et filii eorum propter illos usque in aeternum manent; semen eorum et gloria eorum nou derelinquetur.

14. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivit in generationem et generationem.

15. Sapientiam ipsorum narrent populi, et laudem eorum nuntiet ecclesia.

16. Henoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ut det gentibus poenitentiam.
(Gen. 5, 24. Hebr. 11, 5.)

17. Noe ^{††}) inventus est perfectus, justus, et in tempore iracundiae factus est reconciliatio.
(Gen. 9, 9.)

18. Ideo dimissum est reliquum terrae, cum factum est diluvium.

19. Testamenta saeculi posita sunt apud

illum, ne deleri possit diluvio omnis caro.
(Gen. 6, 14. et 7, 1. Hebr. 11, 7.)

20. Abraham magnus pater multitudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria, qui conservavit legem Excelsi, et fuit in testamento cum illo.
(Gen. 12, 2, 15, 5. et 17, 4.)

21. In carne ejus stare fecit testamentum, et in tentatione inventus est fidelis.
(Gen. 17, 10. Gal. 3, 6.) (Gen. 22, 2.)

22. Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum quasi terrae cumulum,

23. et ut stellas exaltare semen ejus, et haereditare illos a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos terrae.

24. Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem ejus.

25. Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, et testamentum confirmavit super caput Jacob.

26. [†]) Agnovit eum in benedictionibus suis, et dedit illi haereditatem, et divisit illi partem in tribubus duodecim.

27. Et conservavit illi homines misericordiae, invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

CAPUT XLV.

De landibus Moysis, Aaron, et Phinees; de congregazione Core interempta.

1. ^{††}) Dilectus Deo, et hominibus Moses, cuius memoria in benedictione est.
(Exod. 11, 3.)

2. Similem illum fecit in gloria sanctorum, et magnificavit eum in timore inimicorum, et in verbis suis moustra placavit.

3. Glorificavit illum in conspectu regum, et jussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam suam.
(Exod. 6, 7. et 8.)

4. In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne.
(Num. 12, 3. et 7. Hebr. 3, 2. et 5.)

5. Audivit enim eum, et vocem ipsius, et induxit illum in nubem.

6. Et dedit illi coram praecepta, et legem vitae et disciplinae, docere Jacob testamentum suum, et iudicia sua Israël.

7. Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, et similem sibi de tribu Levi;

8. statuit ei testamentum aeternum, et dedit illi sacerdotium gentis; et beatificavit illum in gloria;

9. et circumciuxit eum zona gloriae, et induxit eum stolam gloriae, et coronavit eum in vasis virtutis.

10. Circumpedes, et femoralia, et humerale posuit ei, et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro,

11. dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriā filii gentis suae.
(Exod. 28, 35.)

12. Stolam sanctam, auro, et hyacinthro, et purpura opus textile viri sapientis, iudicis et veritatis praediti;

[†]) SS. Joann. et Paul. Mart. et Oct. Apost. Petri et Paul.

^{††}) Conf. Pontif. Epist., que incipit: Ecce sacerdos magnus, inde passim ad v. 20. excerpitur.

^{††}) Vigil. unius Apost. usque ad v. 9. c. seq.

^{††}) Comm. Abbat.

13. torto coeco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, et operae lapidarii sculptis, in memoriam secundum numerum tribuum Israël.

14. Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, et gloria honoris, opus virtutis, et desideria oculorum ornata.

15. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem.

16. Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantum filii ipsius soli, et nepotes ejus per omne tempus.

17. Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie.

18. Complevit Moyses manus ejus, et unxit illum oleo sancto. (*Lev. 8, 12.*)

19. Factum est illi in testamentum aeternum, et semini ejus sicut dies coeli, fungi sacerdotio, et habere laudem, et glorificare populum suum in nomine ejus.

20. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo;

21. et dedit illi in preceptis suis potestatem, in testamentis iudiciorum, docere Jacob testimoniam, et in lege sua iucendare Israël.

22. Quia contra illum steterunt alieni, et propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Darhan et Abiron, et congregatio Core in iracundia. (*Num. 16, 1. et 3.*)

23. Vidi Dominus Dens, et non placuit illi, et consumti sunt in impetu iracundiae.

24. Fecit illis monstra, et consumxit illos in flamma ignis.

25. Et addidit Aaron gloriam, et dedit illi haereditatem, et primicias frugum terrae divisit illi.

26. Pauem ipsis in primis paravit in satietatem; nam et sacrificia Domini edent, quae dedit illi, et semini ejus.

27. Ceterum in terra gentes non haereditabit, et pars non est illi in gente; ipse est enim pars ejus, et haereditas.

28. Phinees filius Eleazar tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini, (*Num. 25, 7. I. Mach. 2, 26. et 54.*)

29. et stare in reverentia gentis; in honestitate et alacritate animae suae placuit Deo pro Israël.

30. Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum et gentis suae, ut sit illi et semini ejus sacerdotii dignitas in aeternum.

31. Et testamentum David regi filio Jesse de tribu Iuda, haereditas ipsi et semini ejus, ut daret sapientiam in cor nosstrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, et gloriam ipsorum in gentem eorum aeternam fecit.

CAPUT XLVI.

Laudes Josue, Caleb, et Samuelis.

1. Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysis in prophetis, qui fuit magius secundum nomen suum,

2. maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut conquereretur haereditatem Israël.

3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, et jactando contra civitates rhomphaeas?

4. Quis autem illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit.

5. An non in iracundia ejus impeditus est sol, et una dies facta est quasi duo? (*Jos. 10, 14.*)

6. Invocavit Altissimum potentem in oppugnando inimicos undique, et audivit illum magnus et sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis.

7. Impetum fecit contra gentem hostilem, et in descensu perdidit contrarios,

8. ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est a tergo potentis,

9. et in diebus Moysis misericordiam fecit ipse, et Caleb filius Jephone, stare contra hostem, et prohibere gentem a peccatis, et perfringere murmur malitiae. (*Num. 14, 6.*)

10. Et ipsi duo constituti, a periculo liberati sunt a numero sexcentorum milium peditum, inducere illos in haereditatem, in terram, quae manat lac et mel.

11. Et dedit Dominus ipsis Caleb fortitudinem, et usque in senectutem permanebat illi virtus, ut ascenderet in excelsum terrae locum, et semen ipsius obtinuerit haereditatem,

12. ut viderent omnes filii Israël, quia bonus est obsequi sancto Deo.

13. Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor, qui non aversi sunt a Domino,

14. ut sit memoria illorum in benedictione, et ossa eorum pullulent de loco suo,

15. et nomen eorum permaneat in aeternum, permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria.

16. Dilectus a Domino Deo suo Samuel propheta Domini reuovavit imperium, et unxit principes in gente sua.

17. In lege Domini congregationem iudicavit, et vidi Deus Jacob, et in fide sua probatus est propheta.

18. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidi Deum lucis;

19. et invocavit Dominum omnipotentem in oppugnando hostes circumstantes undique in oblatione agni inviolati. (*I. Reg. 7.*)

20. Et intonuit de coelo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam,

21. et contrivit principes Tyriorum, et omnes duces Philistihim;

22. et ante tempus finis vitae suae et saeculi testimonium praebuit in conspectu Domini, et christi; pecunias et usque ad calcanea ab omni carne non accepit, et non accusavit illum homo. (*I. Reg. 12.*) (*Gen. 14, 13.*)

23. Et post hoc dormivit, et notum fecit regi, et ostendit illi finem vitae suae, et exaltavit vocem suam de terra in prophetia, delere inpietatem gentis. (*I. Reg. 38, 18.*)

CAPUT XLVII.

Laudes Nathan, Davidis, et Salomonis.

1. Post haec surrexit Nathan propheta in diebus David. (*II. Reg. 12, 1.*)

2. Et quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Israël.

3. Cum leonibus lusit quasi cum agnis, et in ursis similiter fecit, sicut in agnis ovium in juventute sua. (*I. Reg. 17, 34.*)

4. Numquid non occidit giganteum, et abstulit opprobrium de gente? (*I. Reg. 17, 49.*)

5. In tollendo manum saxo fundae deject exultationem Goliae;

6. nam invocavit Dominum omnipotentem, et dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, et exaltare cornu gentis suac.

7. Sic in decem millibus glorificavit eum, et laudavit cum in benedictionibus Domini in offerendo illi coronam gloriae; (*I. Reg. 18, 7.*)

8. contrivit enim inimicos undique, et extirpavit Philistium contrarios usque in hodiernum diem, contrivit cornu ipsorum usque in aeternum.

9. In omni opere dedit confessionem Sancto et Excelso in verbo gloriae.

10. De omni corde suo laudavit Dominum, et dilexit Deum, qui fecit illum, et dedit illi contra inimicos potentiam.

11. Et stare fecit cantores contra altare, et in sono corum dulces fecit modos.

12. Et dedit in celebrationibus decus, et ornavit tempora usque ad consumationem vitae, ut laudarent nomen sanctum Domini, et amplificarent mane Dei sanctitatem.

13. Dominus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in aeternum cornu ejus; et dedit illi testamentum regni, et sedem gloriae in Israël. (*II. Reg. 12, 13.*)

14. Post ipsum surrexit filius sensatus, et propter illum deject omniem potentiam inimicorum.

15. Salomon imperavit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, ut condiceret domum in nomine suo, et pararet sanctitatem in sempiternum. Quemadmodum eruditus es in juventute tua, (*III. Reg. 3, 1.*)

16. et impletus es quasi sumen sapientia, et terram retexit anima tua. (*III. Reg. 4, 31.*)

17. Et replesti in comparationibus aenigmata; ad insulas longe divulgatum est nomen tuum, et dilectus es in pace tua.

18. In cautelenis, et proverbiis, et comparationibus, et interpretationibus miratae sunt terrae,

19. et in nomine Domini Dei, cui est cognomen Deus Israël.

20. Collegisti quasi aurichalcum aurum, et ut plumbum complesti argentum, (*III. Reg. 10, 27.*)

21. et inclinasti femora tua mulieribus; potestatem habuisti in corpore tuo;

22. dediti maculam in gloria tua, et

profanasti semen tuum, inducere iracundiam ad liberos tuos, et incitari stultitiam tuam,

23. ut faceres imperium bipartitum, et ex Ephraïm imperare imperium durum. (*III. Reg. 12, 16.*)

24. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, et non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet a stirpe nepotes electi sui, et semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25. Dedit autem reliquum Jacob, et David de ipsa stirpe.

26. Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

27. Et dereliquit post se de semine suo gentis stultitiam,

28. et immunitum a prudentia Roboam, qui avertit gentem consilio suo,

29. et Jeroboam filium Nabath, qui pec-

care fecit Israël, et dedit viam peccandi

Ephraïm; et plurima redundaverunt pec-

cata ipsorum. (*III. Reg. 12, 28.*)

CAPUT XLVIII.

Laudes Eliae, Elisei, Ezechiae, et Isaiae, quorum oratione Deus liberavit Israël ab exercitu Sennacherib.

1. Et surrexit Elias propheta quasi agnus, et verbum ipsum quasi facula ardebat. (*III. Reg. 17, 1.*)

2. Qui induxit in illos famem, et irritantes illum inuidia sua pauci facti sunt; non enim poterant sustinere praecepta Domini.

3. Verbo Domini continuuit coelum, et dejectit de celo ignem ter. (*III. Reg. 17, 1. IV. Reg. 1, 10. et 12.*)

4. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriaris tibi?

5. Qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis in verbo Domini Dei. (*III. Reg. 17, 22.*)

6. Qui dejecisti reges ad perniciem, et coufregisti facile potentiam ipsorum, et gloriose de lecto suo.

7. Qui audis in Sina iudicium, et in Horeb iudicia defensionis.

8. Qui ungis reges ad poenitentiam, et prophetas facis successores post te.

9. Qui receptoris es in turbine ignis, in curru equorum igueorum. (*IV. Reg. 2, 11.*)

10. Qui scriptoris es in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini, conciliare corporis filium, et restituere tribus Jacob. (*Mal. 4, 6.*)

11. Beati sunt, qui te viderunt, et in amicitia tua decorati sunt.

12. Nam nos vita vivimus tantum; post mortem autem non erit tale nomen nostrum.

13. Elias quidem in turbine tectus est,

et in Eliseo completus est spiritus ejus;

in diebus suis non pertinuit principem, et potentia nemo vicit illum, (*IV. Reg. 2, 12.*)

14. nec superavit illum verbum aliquod, et mortuum prophetavit corpus ejus. (*IV. Reg. 13, 21.*)

15. In vita sua fecit moustra, et in morte mirabilia operatus est.

16. In omnibus istis non poenituit populus, et non recesserunt a peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua, et dispersi sunt in omnem terram,

17. et reliqua est gens perpaucata, et priuiceps in domo David.

18. Quidam ipsum fecerunt, quod placet Deo; alii autem multa commiserunt peccata.

19. Ezechias munivit civitatem suam, et induxit in medium ipsius aquam, et fodit ferro rupem, et aedificavit ad aquam putum.

20. In diebus ipsius ascendit Sennacherib, et misit Rabsacem, et sustulit manum suam contra illos, et extulit manum suam in Sion, et superbus factus est potentia sua. (*IV. Reg. 18, 13.*)

21. Tunc mota sunt corda, et manus ipsorum, et doluerunt quasi parturientes mulieres.

22. Et invocaverunt Dominum misericordem, et expandentes manus suas, extulerunt ad coelum; et sanctus Dominus Deus audivit cito vocem ipsorum.

23. Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis; sed purgavit eos in manu Isaiae sancti prophetae.

24. Dejecti castra Assyriorum, et contrivit illos angelus Domini. (*IV. Reg. 19, 35. Tob. 1, 21. Isai. 37, 36. I. Mach. 7, 41. II. Mach. 8, 19.*)

25. Nam fecit Ezechias, quod placuit Deo, et fortiter ivit in via David patris sui, quam mandavit illi Isaia propheta magnus, et fidelis in conspectu Dei.

26. In diebus ipsius retro redit sol, et addidit regi vitam. (*IV. Reg. 20, 11. Isai. 38, 1.*)

27. Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion. Usque in semperiternum.

28. ostendit futura et abscondita, antequam evenirent.

CAPUT XLIX.

De Josia, et quod omnes reges Iuda praeter David, Ezechiam, et Josiam fuerunt peccatores. De Jeremia, Ezechiele, et Zorobabel, Jesu filio Josedec, Nehemia, Enoch, Joseph, Seth, et Sem.

1. Memoria Josiae in compositionem odoris facta opus pigmentarii. (*IV. Reg. 22, 1.*)

2. In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini.

3. Ipse est directus divinitus in pœnitiens.

teutiam gentis, et tulit abominationes impietatis.

4. Et gubernavit ad Dominum eipius, et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

5. Praeter David, et Ezechiam, et Josiam omnes peccatum commiserunt;

6. nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, et contemserunt timorem Dei.

7. Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigenae genti.

8. Incenderunt electam sanitatis civitatem, et desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremie. (*IV. Reg. 25, 9.*)

9. Nam male tractaverunt illum, qui a ventre matris consecratus est propheta, evertere, et eruere, et perdere, et iterum aedificare, et renovare.

10. Ezechiel, qui vidit conspectum gloriae, quam ostendit illi in curru Cherubini. (*Ezech. 1, 4.*)

11. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis, qui ostenderunt rectas vias.

12. Et duodecim prophetarum ossa pulularent de loco suo; nam corroboraverunt Jacob, et redeuerunt se in fide virtutis.

13. Quomodo amplificemus Zorobabel? nam et ipse quasi signum in dextera manu; (*A. Esdr. 3, 2. Agg. 1, 1. 14, 2. et 3, 5. et 22, 24.*)

14. sic et Jesum filium Josedec? qui in diebus suis aedificaverunt dominum, et exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam. (*Zach. 3, 1.*)

15. Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, et stare fecit portas et seras, qui erexit domos nostras.

16. Nemo natus est in terra, qualis Henoch; nam et ipse receptus est a terra.

17. Neque ut Joseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi; (*Gen. 41, 40, 42, 3, 45, 5, et 50, 20.*)

18. et ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt.

19. Seth et Sem apud homines gloriam adepti sunt, et super omnem animam in origine Adam. (*Gen. 4, 25.*)

CAPUT L.

Simonis pontificis, filii Oniae, praeconia narratur celeberrima. Duae gentes odio habita, et tertia stulta. De Jesu filio Sirach, hujus libri auctore.

1. Simon Oniae filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsi domum, et in diebus suis corroboravit templum. (*I. Mach. 12, 6. II. Mach. 3, 4.*)

2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est. duplex aedificatio et excelsi parietes templi.

3. In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, et quasi mare adimplati sunt supra modum.

4. Qui curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione.

5. Qui praevaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis, et ingressum domus et atrii amplificavit.

6. Quasi stella matutina in medio nebulosa, et quasi luna plena in diebus suis luceat.

7. Et quasi sol resplendens, sic ille effulgit in templo Dei.

8. Quasi arcus resplendens inter nebulas gloriae, et quasi flos rosarum in diebus vernis, et quasi lilia, quae sunt in transiitu aquae, et quasi thus redolens in diebus aestatis.

9. Quasi ignis effulgens, et thus ardens in igne.

10. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.

11. Quasi oliva pullulans, et cypressus in altitudinem se extolleus, in accipiendo ipsum stolam gloriae, et vestiri eum in consummationem virtutis.

12. In ascensu altaris sancti gloriam dedit sanctitatis amictum.

13. In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, et ipse stans juxta aram. Et circa illum corona fratrum; quasi plantatio cedri in monte Libano.

14. sic circa illum steterunt quasi rami palmace, et omnes filii Aaron in gloria sua.

15. Oblatio autem Domini in manibus ipsorum coram omni synagoga Israël; et consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis.

16. porrexit manum suam in libatione, et libavit de sanguine uvae.

17. Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso principi.

18. Tunc exciamaverunt filii Aaron, in tubis productilibus sonnerunt, et anditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.

19. Tunc omnis populus simul properaverunt, et ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, et dare preces omnipotenti Deo excelsi.

20. Et amplificaverunt psalleentes in vocibus suis, et in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus.

21. Et rogavit populus Dominum excelsum in prece, usquedum perfectus est honor Domini, et munus suum perfecerunt.

22. Tunc descendens, manus suas extulit in omnem congregationem filiorum Israël dare gloriam Deo a labiis suis, et in nomine ipsius gloriari;

23. et iteravit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei.

24. Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a ventre matris nostrae, et fecit nobiscum secundum suam misericordiam.

25. Det nobis iucunditatem cordis, et fieri pacem in diebus nostris in Israël per dies sempiternos;

26. credere Israël, nobiscum esse Dei misericordiam, ut liberet nos in diebus suis.

27. Duas gentes odit anima mea; tertia autem non est gens, quam oderim:

28. qui sedent in monte Seir, et Philistini, et stultus populus, qui habitat in Sichimis.

29. Doctrinam sapientiae et disciplinae scripsit in codice isto Jesus filius Sirach, Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo.

30. Beatus, qui in ipsis versatur bonis; qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.

31. Si enim haec fecerit, ad omnia valabit, quia lux Dei vestigium ejus est.

CAPUT LI.

Dei laus, exaltatio, et gratiarum actio.

1. Oratio Jesu filii Sirach. †) Confitebor tibi Domine rex, et collaudabo te Deum salvatorem meum.

2. Confitebor homini tuo, quoniam adjutor et protector factus es mihi,

3. et liberasti corpus meum a perditione, a laqueo linguae iniquae, et a labiis operantium mendacium, et in conspectu astantium factus es mihi adjutor.

4. Et liberasti me secundum multitudinem misericordiae nominis tui a rugientibus, praeparatis ad escam,

5. de manibus quaerentium animam meam, et de portis tribulationum, quae circumdederunt me;

6. a pressura flammæ, quae circumdedit me, et in medio ignis non sum aestuatus;

7. de altitudine ventris inferi, et a lingua coquinata, et a verbo mendacii, a rege iniquo, et a lingua injusta.

8. Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum.

9. et vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.

10. Circumdederunt me undique, et non erat, qui adjuyaret. Resciciens eram ad adjutorium hominum, et non erat.

11. Memoratus sum misericordiae tuae Domine, et operationis tuae, quae a saeculo sunt,

12. quoniam eruis sustinentes te Domine, et liberas eos de manibus gentium.

13. ††) Exaltasti super terram habitacionem meam, et pro morte desflente deprecatus sum.

14. Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meae, et in tempore superbiorum siue adjutorio.

15. Laudabo nomen tuum assidue, et

†) Vigil. S Laurent. Comm. S. Mart. Virgin., et non Virgin.

††) Virginis et Mart.

collaudabo illud in confessione, et exaudita est oratio mea.

16. Et liberasti me de perditione, et eripisti me de tempore iniquo.

17. Propterea confitebor, et laudem dicam tibi, et benedicam nomini Domini.

18. Cum adhuc junior essem, priusquam oberrarem, quaesivi sapientiam palam in oratione mea.

19. Ante templum postulabam pro illa, et usque in novissimis inquiram eam. Et effloruit tamquam praecox uva;

20. laetatum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, a juventute mea investigabam eam.

21. Inclinavi modice aurem meam, et excepti illam.

22. Multam inveni in me ipso sapientiam, et multum profeci in ea.

23. Danti mihi sapientiam dabo gloriam.

24. Consiliatus sum enim, ut facerem illam; zelatus sum bonum, et non confundar.

25. Collectata est anima mea in illa, et in faciendo eam confirmatus sum.

26. Manus meas extendi in altum, et insipientiam ejus luxi.

27. Animam meam direxi ad illam, et in agnitione inveni eam.

28. Possedi cum ipsa cor ab initio; propter hoc non derelinquar.

29. Venter meus conturbatus est quarendo illam; propterea bonam possidebo possessionem.

30. Dedit mihi Dominus linguam mercendam meam, et in ipsa laudabo eum.

31. Appropriate ad me indocti, et congregate vos in domum disciplinae.

32. Quid adhuc retardatis? et quid dicitis in his? animae vestrae sitiunt vehementer.

33. Aperui os meum, et locutus sum: Comparare vobis sine argento,

34. et collum vestrum subjecite jugo, et suscipiat anima vestra disciplinam; in proximo est enim invenire eam.

35. Videte oculis vestris, quia modicum laboravi, et inveni mihi multam quietem.

36. Assumite disciplinam in multo numero argenti, et copiosum aurum possidete in ea.

37. Laetetur anima vestra in misericordia ejus, et non confundemini in laude ipsius.

38. Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

PROPHETIA ISAIAE.

PROPHETAE in majores 4 et minores 12 vulgo distribuuntur. Majores dicuntur, quorum majora sunt opera; minores, quorum minora. Hebrei tres tantum majores nominant; nam Danielem prophetis adscribendum non magis censem quam Davidem, non, quod non multa eximia praedixerint, sed quia vitae genus propheticum non seabantur, cum alter rex esset, alter satrapa. Apud Graecos praecedunt minores; Latini majoribus priorem dant locum. Graecos id spectasse, probabile est, quod inter minores aliqui sint valde antiqui. Est enim hic ordo temporis inter prophetas, ac prophetarum opera, quantum ex eorum scriptis ac certis quibusdam conjecturis assequi possumus: *Ozeas, Joel, Amos, Isaias, Jonas, Abdias, Michaeus, Nahum, Jeremias, Sophonias, Habacuc, Daniel, Ezechiel, Aggeus, Zacharias, Malachias.* Initium a rege Azaria sive Ozia, qui A. M. 3194. auspicatus est; finis extracto templo ac reaedificata urbe. Quod ad Darium Nothum extendere possis, cuius obiter meminit Nhemias 12, 22., cui aequalem Malaichiam facimus. Hic autem Darius regnum adeptas est A. M. 3581. ad finem tendente, ann. 1. Olymp. 89. Ita totum illud prophetarum tempus per 400 annorum spatium facile extenditur.

ISAIAS, cuius nomen *salus Domini* interpretatum est, *propheta sanctus, magnus, et fidelis* ab Ecclesiastico dicitur, qui id quoque addit de eo: „*Spiritu magna vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum ostendit futura, et abscondita, antequam evenirent.*“ 48, 27.. ut etiam, si non temporis, meriti quidem ratione aliis omnibus jure praeponatur, quippe ab synagoga et ab Ecclesia maximi semper habitus. Nam etsi multa ex iis, quae praedixit Isaias, ad Judaeorum et finitimarum populorum, necnon Assyriorum Babyloniorumque historiam videantur pertinere, multo simplicius tamen limpidiusque in res Christi et Ecclesiae plurima convenient, quarum haec umbram in se continebant. Eo itaque animo omnia nos sic respicere et accipere debemus, sive comminationes et onerosas ejus prophetias legamus, quae ad cap. 30. fere extenduntur, sive consolationes, quae inde subsequuntur, sive promissiones et spes eximias, quae passim toto opere sparguntur. Immo, „*etiam hoc adjiciendum,*“ ait Hieronymus, *quod non tam propheta dicendus sit quam evangelista; ita enim universa Christi Ecclesiaeque mysteria ad liquidum persecutus est, ut non putes, eum de futuro vaticinari, sed de praeteritis historiam contexere.*“ Vir per omnia magnus: primo splendore generis; nam Amosi fratri Amasiae, regis Juda, fuit filius; secundo vitae sanctitate, ut ejus scripta testantur; tertio eloquentia, „*quippe vir nobilis et urbanae eloquentiae, unde accedit, ut prae ceteris florem sermonis ejus translatio non potuerit conservare,*“ inquit Hieronymus; quarto constantia in adversis et gloriosa morte, quem serra lignea ab impio rege Manasse dissectum, cum ejus monita ferre non posset, communis fert Hebreorum traditio, ut docent uterque Talmud, Justinus martyr, Tertullianus, Hieronymus, Basilius et alii. Hanc ergo Judaeorum traditionem si sequamur. Hieronymique sententiae subscribamus, qui hunc ab anno 25. Osiac regis prophetandi munus auspicatum fuisse scribit; integro fere saeculo eum hoc munere functum reperiemus, cum verisimile non sit, Manassen in tantum virum, nisi cumulata demum malitia, insanisse.

CAPUT I.

Tempus, quo prophetavit Isaías super Iudam et Jerusalem, quae, ob suam ingratitudinem aliaque sceleris omni poenarum genere a Deo percussa, non est ad eum reversa. Quoniam dicit, miserrimam imminere ipsi desolationem. Victimae et solemnitates ipsius rejiciuntur; et quid facere debet, ut in gratiam a Deo recipiatur. Rursum ob defectionem a pristina virtute in varia peccata gravem vindictam, et futuram tandem ipsius liberationem et in feliciorum statum restitutionem vaticinatur.

(A. M. 3219. Ant. Chr. 785. Regni Oziae 25.)

1. Visio Isaiae filii Amos *), quam vidit super Iudam et Jerusalem in diebus Oziae. Jonathan, Achaz et Ezechiae, regum Iuda.

2. Audite coeli, et auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutri, et exaltavi; ipsi autem spreverunt me. (Osce 11, 3.)

3. Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui; Israël autem me non cognovit, et populus meus non intellexit.

4. Vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis scleratis; dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum.

5. Super quo percutiam vos ultra, addentes praevaricationem?onne caput languidum, et omne cor moerens.

6. A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas; vulnus, et livor, et plaga tunnens non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

7. Terra vestra deserta **), civitates vestrae successae igni; regionem vestram coram vobis alieni devorant, et desolabunt sicut in vastitate hostili.

8. Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, et sicut fugurium in cumerario, et sicut civitas, quae vastatur.

9. Nisi Dominus exercitum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, et quasi Gomorrah similes essemus. (Rom. 9, 29.) (Gen. 19, 21.)

10. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ!

11. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum; holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui. (Jer. 6, 20. Amos 5, 21.)

12. Cum veniret ante conspectum meum, quis quaevis baed de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?

13. Ne osteratis ultra sacrificium frustra; incensum abominatio est mihi. Neomeniam,

et sebatum, et festivitates alias non feram, iniqui sunt coetus vestri;

14. calendas vestras, et solemnitates vestras odit anima mea. Facta sunt mihi molestia, laboravi sustinens.

15. Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam; manus enim vestrae sanguine plena sunt. (Infr. 59, 3.)

16. ¶ Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse; (Petr. 3, 11.)

17. discite benefacere, quaerite iudicium, subvenite oppreso, judicate pupillo, defendite viduam.

18. Et venite, et arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

19. Si volueritis, et audieritis me, bona terra comedetis.

20. Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.

21. Qnomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii? justitia habitavit in ea, nunc autem homicidae.

22. Argentum tuum versum est in scoriam; viuum tuum mistum est aqua.

23. Principes tui infideles, socii furum; omnes diligunt munera, sequuntur retributions. Pupillo non iudicant, et causa viduae non ingreditur ad illos. (Jer. 5, 28.)

24. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israël: Hen, consolabor super hostibus meis, et vindicabor de iniuris meis.

25. Et convertam manum meam ad te, et excoquam ad purum scoriam tuum, et anferam omne stannum tuum.

26. Et restituam iudices tuos, ut fuerint prius, et consiliarios tuos sicut antiquitus; post haec vocaberis civitas justi, urbs fidelis.

27. Sion in iudicio redimetur, et reducent eam in justitia;

28. et conteret scelestos, et peccatores simul; et qui dereliquerunt Dominum, consumentur.

29. Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt; et erubescetis super hortis, quos elegeratis,

30. cum fueritis velut querens defluentibus foliis, et velut hortus absque aqua.

31. Et erit fortitudo vestra ut favilla stupiae, et opus vestrum quasi scintilla; et succendetur utrumque simul, et non erit, qui extinguat.

¶ Fer. 4. post. Dom. Quadr. Epist. 2.

*) Fratris Amasiae, regis Iuda.

**) Deseretur, (Infr. 5, 6.) vastata a Chaldaeis, (Basil.) vel etiam Romanis, (Cyrill.)

CAPUT II.

Ad montem domus Domini fluent omnes gentes, et de Sion exibit lex, nec ultra bello molestabitur; domus vero Jacob ob idolatriam, avaritiam et reliqua sceleria abjecetur. Superbi humiliabuntur, et solus Dominus exaltabitur.

1. Verbum, quod vidit Isaías filius Amos super Iuda et Jerusalem.

2. ^{t)} Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. (*Mich. 4, 1.*)

3. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.

4. Et judicabit gentes, et arguet populos multos; et conflabunt gladios suos in vomeris, et laueas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercet hunc ultra ad proelium.

5. Domus Jacob, venite, et ambulemus in lumine Domini.

6. Projecisti enim populum tuum, dominum Jacob, quia replete sunt ut olim, et augures habuerunt ut Philistium, et pueris alienis adhaeserunt.

7. Repleta est terra argento et auro, et non est finis thesanorum ejus;

8. et repleta est terra ejus equis, et innumerabiles quadrigae ejus. Et repleta est terra ejus idolis; opus mannum suarum adoraverunt, quod fecerunt dighi eorum.

9. Et incurvavit se homo, et humiliatus est vir; ne ergo dimittas eis.

10. Ingredere in petram, et absconde in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus.

11. Oculi sublimes hominis humiliati sunt, et incurvabitur altitudo virorum; exaltabitur autem Dominus solus in die illa.

12. Quia dies Domini exercitum super omne superbum, et excelsum, et super omne arrogantem, et humiliabitur;

13. et super omnes cedros Libani sublimes, et erectas, et super omnes quercus Basan;

14. et super omnes montes excelsos, et super omnes colles elevatos;

15. et super omnem turrim excelsam, et super omnem murum muuitum;

16. et super omnes naves Tharsis, et super omne, quod visu pulchrum est.

17. Et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum, et elevabitur Dominus solus in die illa;

18. et idola penitus conterentur,

19. et introibunt in speluncas petrarum, et in voragine terrae a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram. (*Osee 10, 8. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 16.*)

^{t)} Fer. 4. Quat. Temp. Adv. Epist. 1.

20. In die illa projiciet homo idola argenti sui, et simulacra aurii sui, quae fecerat sibi, ut adoraret talpas et vespertilioes.

21. Et ingredietur scissuras petrarum, et in cavernas saxorum a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.

22. Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse.

CAPUT III.

Futura Judaeorum ob sua peccata gravis afflictio ac desertio, et puerorum atque effoeminatorum dominium. Peccata superiorum arguit; item superbiam et curiosam lasciviam filiarum Sion in ignominiam vertendam praeditum.

1. ^{s)} Ecce enim dominator Dominus exercituum auferet a Jerusalem et a Iuda validum et fortē, omne robur paucis, et omne robur aquae;

2. fortē, et virum bellatorem, judicem, et prophetam, et ariolum, et senem;

3. principem super quinquaginta, et honorabilem vultu, et consiliarium, et sapientem de architectis, et prudentem eloqui mystici.

4. Et dabo pueros principes eorum, et effoeminati dominabuntur eis. (*Eccli. 10, 16.*)

5. Et irruet populus, vir ad virum, et unusquisque ad proximum suum. Tumultuantur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem.

6. Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster; ruina autem haec sub manu tua.

7. Respondebit in die illa, dicens: Non sum medicus, et in domo mea non est panis, neque vestimentum; nolite constitutere me principem populi.

8. Ruit enim Jerusalem, et Judas condidit, quia lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus.

9. Agnitus vultus eorum respondit eis; et peccatum suum quasi Sodoma praedicatorum, quoniam redditum sunt eis mala.

10. Dicte justo, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet.

11. Vae impio in malum; retributio enim manuum ejus fieri potest.

12. Populom meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatae sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. (*Ezech. 13, 18.*)

13. Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos.

14. Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui, et principibus ejus;

^{r)} Describere videtur illa tempora, de quibus IV. Reg. 24. et 25.

vos enim depasti estis vineam, et rapina pauperis in domo vestra.

15. Quare afteritis populum meum, et facies pauperum commilitis? dicit Dominus Deus exercituum.

16. Et dixit Dominus: Pro eo, quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extenso collo, et nutibus oculorum ibant, et plaudebant, ambulabant pedibus suis, et composito gradu incedebant,

17. decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum undabit.

18. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, et lunulas,

19. et torqueas, et monilia, et armillas, et mitras,

20. et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoriola, et inaures,

21. et annulos, et gemmas in fronte pendentes,

22. et mutatoria, et palliola, et linteamina, et acus.

23. et specula, et sindones, et vittas, et theristra.

24. Et erit pro suavi odore foetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicum.

25. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortis tui in proelio.

26. Et moerentur atque lugebunt portae ejus, et desolata in terra sedebit.

CAPUT IV.

Septem mulieres unum maritum appetunt. Germen Domini exaltabitur, et reliquiae Israël, ablatis eorum sordibus, salvae erunt, magna securitate et felicitate afficiuntur.

1. ¶ Et appreheudent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur; tantummodo invocetur nomen supernos, aufer opprobrium nostrum.

2. In die illa erit germei Domini in magnificencia et gloria, et fructus terrae sublimis, et exultatio his, qui salvati fuerint de Israël.

3. Et erit: Omnis, qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis, qui scriptus est in vita in Jerusalem.

4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus in spiritu judicii, et spiritu ardoris.

5. Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammandis in nocte; super omnem eum gloriam protectio.

6. Et tabernaculum erit in umbraculum dei ab aestu, et in securitatem, et absconcionem a turbine, et a pluvia.

CAPUT V.

Sub figura vineae steriles in direptionem traditae prophetat judicium et desertionem Judaeorum, ipsorumque peccata describuntur; avaritia in coandis possessionibus; ebrietas et contentus scientiae Dei; inferni dilatatio; humiliatio superborum, et exaltatio Dei. Felicitas quoque justorum, et rae diversis peccatorum generibus denuntiatur, et signum in nationibus elevandum contra Judeos.

1. Cantabo dilecto meo canticum patruellis mei vineae sueae. Vineae facta est dilecto meo in cornu filio olei. (Jer. 2, 21. Matth. 21, 33.)

2. Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam, et aedificavit turrim in medio ejus, et torcular extulit in ea, et expectavit, ut facheret uvas, et fecit labruscas.

3. Nunc ergo habitatores Jerusalem, et viri Juda, jificate inter me et vineam meam.

4. Quid est, quod debui ultra facere vineac meac, et nou feci ei? an quod expectavi, ut faceret uvas, et fecit labruscas?

5. Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineae meae. Auferam sepem ejus, et erit in direptionem; diruam maceriam ejus, et erit in conculcaitionem.

6. Et ponam eam desertam. Non putabitur, et non fodietur, et ascendent vespres et spinae; et nubibus mandabo, ne pluant super eam imbreu.

7. Vineam euim Douini exercitum dominus Israël est, et vir Juda germei ejus delectabile; et expectavi, ut faceret iudicium, et ecce iuiquitas, et justitiam, et ecce clamor.

8. Vae, qui conjungitis domum ad dominum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci; numquid habitabitis vos soli in medio terrae?

9. In auribus meis sunt haec, dicit Dominus exercitum. Nisi domus multae derimenti fuerint, grandes et pulchrae absque habitatore.

10. Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, et triginta modii segmentis facient modios tres.

11. Vae, qui consurgit manu ad ebrietatem sectandam, et potaudum usque ad vesperam, ut vino nestuelis.

12. Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in convivis vestris; et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis. (Amos 6, 6.)

13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit.

14. Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino; et descendenter fortis ejus, et populus ejus, et sublimes gloriose ejus ad eum.

) Sabb. Pent. Roman. Prophetia 4., quae Paris. est 3.

15. Et incurvabitur homo, et humiliabitur vir, et oculi sublimium deprimentur.

16. Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio, et Deus sanctus sanctificabitur in iustitia.

17. Et pascentur agni juxta ordinem suum, et deserta in ubertatem versa advenae comedent.

18. Vae, qui trahitis iniquitatem in suniculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrae peccatum.

19. Qui dicitis: Festinet, et cito veniat opus ejus, ut videamus; et appropiet, et veniat consilium sancti Israël, et sciemus illud.

20. Vae, qui dicitis malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.

21. Vae, qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. (*Prov. 3, 7. Rom. 12, 16.*)

22. Vae, qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem;

23. qui justificatis impium pro munerebus, et justitiam justi auferitis ab eo.

24. Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi favilla erit, et gerumen eorum ut pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium sancti Israël blasphemaverunt.

25. Ideo iratus est furor Domini in populum suum, et extendit manus suam super eum, et percussit eum, et conturbati sunt montes, et facta sunt morticinia eorum quasi sterlus in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

26. Et elevabit signum in nationibus procul, et sibilabit ad eum de finibus terrae; et ecce festinus velociter veniet.

27. Non est deficiens, neque laborans in eo; non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.

28. Sagittæ ejus acutæ, et omnes arcus ejus extenti. Ungulae equorum ejus ut silex, et rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

29. Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum; et frendet, et tenebit praedam; et amplectabitur, et nou erit, qui eruat.

30. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris; aspiciemus in terram, et ecce tenchre tribulationis, et lux obtenebrata est in caligine ejus.

CAPUT VI.

Isaias, risa Domini majestate, condemnatus, quod tacuerit; sed mundatis labiis suis offert se ad praedicandum. Praedicatur excaecandus populus usque ad desolationem civitatum Iudeæ, et ejus, quæ derelicta erat, futura consolatio.

(*A. M. 3246. Ant. Chr. 758.* *)

1. In anno, quo mortuus est rex Ozias;

*) Vide IV. Reg. 15, 7.

vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum; et ea, quæ sub ipso erant, replebant templum.

2. Seraphim stabant super illud. Sex alae uni, et sex alae alteri; duabus velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes ejus, et duabus volabant.

3. Et clamabant alter ad alterum, et dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus. (*Apoc. 4, 8.*)

4. Et commota sunt superliniaria cardinum a voce clamantis, et domus repleta est fumo.

5. Et dixi: Vae mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito, et regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6. Et volavit ad me unus de Seraphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7. Et tetigit os meum, et dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur.

8. Et audivi vocem Domini, dicentis: Ouen mittam? et quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

9. Et dixit: Vade, et dices populo huic: Audite audientes, et uolite intelligere; et videte visionem, et nolite cognoscere. (*Math. 13, 14. Marc. 4, 12. Luc. 8, 10. Joann. 12, 10. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.*)

10. Excaeca cor populi hujus, et aures ejus aggravata; et oculos ejus clande, ne forte videat oculus suis, et auribus suis audiatur, et corde suo intelligatur, et convertatur, et sanec eum.

11. Et dixi: Usquequo Domine? Et dixi: Donec desoleantur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra reliquetur deserta.

12. Et longe faciet Dominus homines, et multiplicabitur, quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13. Et adhuc in ea decimatio, et convertetur, et erit in ostensionem sicut terehinthus, et sicut querqus, quæ expandit ramos suos; semen sanctum erit id, quod stelerit in ea.

CAPUT VII.

Obsessa a Syris et ab Israël Jerusalem, Isaias prophetat, illos non prævalituros, datque impius Achaz signum liberationis virginem parituram filium, cuius nomen Emmanuel, prædicatique desertionem Israël et gravissimum Iudeæ afflictionem ac solitudinem.

(*A. M. 3262. Ant. Chr. 742.*)

1. Et factum est in diebus Achaz filii Joathan, filii Oziae, regis Juda, asceduit Rasin rex Syriae, et Phacee filius Romeilæ, rex Israël, in Jerusalem ad proelium dum contra eam, et non potuerunt dehinc lare eam. (*IV. Reg. 15, 16. II. Par. 28.*)

2. Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraïm, et

commotum est cor ejus, et cor populi ejus, sicut moveuntur ligna silvarum a facie venti.

3. Et dixit Dominus ad Isaiam: Egedere in occursum Achaz tu, et qui derelictus est Jasnb filius tunc, ad extremum aqueductus piscinae superioris in via agri fullonis. (*Conf. IV. Reg. 18, 17.*)

4. Et dices ad eum: Vide, ut sileas; noli timere, et cor tuum ne formidet a dubibus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris Rasin regis Syriæ, et filii Romeliae,

5. eo quod consilium inierit contra te Syria in malum Ephraim, et filius Romeliae, dicentes:

6. Ascedamus ad Judam, et suscitemus eum, et avellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.

7. Haec dicit Dominus Deus: Non stabit, et non erit istud;

8. sed caput Syriæ Damascus, et caput Damasci Rasin; et adhuc sexaginta et quinque anni*), et desinet Ephraim esse populus,

9. et caput Ephraim Samaria, et caput Samariae filius Romeliae. Si nou credideritis, non permanebitis **).

10. ¶) Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens:

11. Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.

12. Et dixit Achaz: Nou petam, et non tentabo Dominum.

13. Et dixit: Audite ergo domus David. Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo?

14. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet, et partiet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. (*Matth. 1, 23. Iuc. 1, 31.*)

15. Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum.

16. Quia, antequam sciat puer reprobare malum, et eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum ***).

17. Adducet Dominus super te, et super populum tuum, et super dominum patris tui dies, qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Juda (*), cum rege Assyriorum.

18. Et erit in die illa, sibilabit Domi-

uns muscae, quae est in extremo fluminum Aegypti, et api, quae est in terra Assur;

19. et venient, et requiescent omnes in torrentibus vallium, et in cavernis petrarum, et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus.

20. In die illa radet Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput et pilos pedum, et barbam universam.

21. Et erit in die illa, nutrit homo vaccam boum, et duas oves,

22. et præ ubertate lactis comedet butyrum; butyrum enim et mel manducabit omnis, qui relictus fuerit in medio terræ.

23. Et erit in die illa, omnis locus, ubi fuerint mille vites mille argenteis, in spinis et in vepres erunt.

24. Cum sagittis et arcu ingredientur illic; vepres enim et spinæ erunt in universa terra.

25. Et omnes montes, qui in sarculo sarrinent, non veniet illic terror spinarum et veprium, et erit in pascua bovis, et in conculationem pecoris.

CAPUT VIII.

Jubetur Isaías in libro scribere nomen pueri nascituri. Praedicit regna Israël et Syriæ destruenda, Judæaque afflictionem et futuram a Deo liberacionem, licet multi ex Juda casuri sint. Jubet ligari testimonium, et legem signari, subjiciens, quae imminet mala recentibus a lege.

1. Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito praedare.

2. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachiae;

3. et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus: Accelerata spolia detrahere, festiva praedari.

4. Quia, antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae coram rege*) Assyriorum.

5. Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:

6. Pro eo, quod abjecit populus iste aquas Siloe, quae vadunt cum silentio, et assumunt magis Rasin, et filium Romeliae,

7. propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum, et omne gloriam ejus; et ascendet super omnes rivos ejus, et fluet super universas ripas ejus,

8. et ibit per Judam, inundans, et transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuae, o Emmanuel.

9. Congregamini populi, et vincimini, et audite universæ procul terræ. Confortamini, et vincimini, accingite vos et vincimini;

*) Theglathphasar. IV. Reg. 16, 7.

10. inite consilium, et dissipabitur; loquimini verbum, et non fiet, quia nobiscum Deus.

11. Haec enim ait Dominus ad me, sicut in manu forti eruditivit me, ne irem in via populi huius, dicens:

12. Non dicatis: Conjuratio; omnia enim, quae loquitur populus iste, conjuratio est; et timorem ejus ne timentis, neque paventis.

13. Dominum exercitum ipsum sanctificate; ipse pavor vester, et ipse terror vester.

14. Et erit vobis in sanctificationem: in lapide autem offensionis, et in petram scandali duabus dominibus Israël; in laqueum et in ruinam habitantibus Ierusalem. (*Luc. 2, 34. Rom. 9, 32. I. Petr. 2, 8.*)

15. Et offendent ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretinentur, et capientur.

16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.

17. Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam a domo Jacob, et prae-stolabat eum.

18. Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israël a Domino exercitum, qui habitat in monte Sion.

19. Et cum dixerint ad vos: Quærerite a pythonibus, et a divinis, qui strident in incantationibus suis; nunquid non populus a Deo suo requiret pro vivis a mortuis?

20. Ad legem magis, et ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

21. Et transibit per eam, corruet, et escriet, et cum esurient, irascetur, et maledicet regi suo, et Deo suo, et suscipiet sursum.

22. Et ad terram intuebitur, et ecce tribulatio et tenebrae, dissolutio et angustia, et caligo persequebatur, et non poterit avolare de angustia sua.

CAPUT IX.

Vaticinium de Christi nativitate, ipsiusque imperio multiplicando; de liberatione Judae a regibus Israël et Syriae, quorum regnorum, et praesertim regni Israël, ad Deum redire nolentis, gravissimas caedes intestinaque dissidia praedicavit.

1. Primo tempore alleviata *) est terra Zabulon, et terra Nephthali; et novissima aggravata **) est via mari trans Jordaniem Galilaeae gentium. (*Matt. 4, 15.*)

2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in re-gione umbrae mortis lux orta est eis.

3. Multiplicasti gentem, non magnificasti laetitiam. Laetabuntur coram te, sicut qui laetantur in messe, sicut exultant victores capita praeda, quando dividunt spolia.

4. Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian. (*Jud. 7, 12.*)

5. Quia omnis violenta praedatio cum tumultu, et vestimentum mistum sanguine erit in combustionem, et cibus ignis.

6. Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus: Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri saeculi, princeps pacis.

7. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. Super solium Dávid, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud, et corroboret in iudicio et justitia amodo et usque in sempiternum; zelus Domini exercitum faciet hoc.

8. Verbum misit Dominus in Jacob, et ecclit in Israël.

9. Et sciet omnis populus Ephraim, et habitantes Samariam, in superbia et maiestate cordis dicentes:

10. Lateres eccliderunt, sed quadris lapidibus aedificabimus; sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.

11. Et elevabit Dominus hostes Basim super eum, et inimicos ejus in tumultum vertet: (*IV. Reg. 16, 9.*)

12. Syriam ab oriente, et Philistíum ab occidente *); et devorabunt Israël tota ore. In omnibus his non est aversus furor ejus; sed adhuc manus ejus extenta.

13. Et populus non est reversus ad percutientem se, et Dominum exercitum non inquisierunt.

14. Et disperdet Dominus ab Israël caput et caudam, incurvantem et refraenantem die una.

15. Longaevis et honorabilis ipse est caput; et propheta docens mendacium ipse est cauda.

16. Et erunt, qui beatificant populum istum, seduceentes, et qui beatificantur, praecepitati.

17. Propter hoc super adolescentulis ejus non laetabitur Dominus, et pupillorum ejus, et viduarum non miserebitur, quia omnis hypocrita est et nequam, et universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus; sed adhuc manus ejus extenta.

18. Succensa est enim quasi ignis impictas, vapreum et spinam vorabit, et succendetur in densitate salutis, et convolvetur superbia fumi.

19. In ira Domini exercitum conturbata est terra, et erit populus quasi esca ignis; vir fratri suo non parcat.

20. Et declinabit ad dexteram, et esuriat, et comedet ad sinistram, et non saturabitur. Unusquisque carnem brachii sui vorabit; Manasses Ephraim, et Ephraim Maurissen, simul ipsi contra Judam.

*) Levius afflita per Benadad, regem Syiae. *III. Reg. 15, 20.*

**) Gravissima percussa per Thegathphalasar. *IV. Reg. 15, 20.* Sublimiori vero et potiori sensu intelligit, Christum in illis terris primum praedicasse, easque spiritualiter deprædasse ac interdum spoliasse.

*) Operam dantes Assyro.

21. In omnibus his non est aversus furor ejus; sed adhuc manus ejus extenta.

CAPUT X.

*Vae condentibus leges iniquas in oppres-
sionem pauperum et riduarum. Regem
Assur virgam furoris Domini praedi-
cit ob suam superbiam et cordis ar-
rogantiam humiliandum. Consolatur
Israël, ne timeat ab Assur, reliquias
ípsius ad Deum convertendas pree-
dicens.*

1. Vae, qui condunt leges iniquas, et scribentes in justitiam scripserunt,

2. ut opprimerent in iudicio pauperes, et vim facerent causae humilium populi mei, ut essent viduae praeda eorum, et pupilos diriperent.

3. Quid facietis in die visitationis et calamitatis de longe venientis? ad cuius confugietis auxilium? et ubi derelinquetis gloriam vestram,

4. ne incurvemini sub vinculo, et cum interfectis cadatis? Super omniibus his non est aversus furor ejus; sed adhuc manus ejus extenta.

5. Vae Assur*), virga furoris mei et baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.

6. Ad gentem fallacem mittam eum, et contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, et diripiatur praedam, et ponat illum in conculationem quasi lutum platearum.

7. Ipse autem non sic arbitrabitur, et cor ejus non ita existimabit; sed ad conterendum erit cor ejus, et ad interuectionem gentium non paucarum.

8. Dicit enim:

9. Numquid non principes mei simul reges sunt? numquid non ut Charcanis, sic Calaou, et ut Arphad, sic Emath? numquid non ut Damascus, sic Samaria?

10. Quomodo inuenit manus mea regna idoli, sic et simulacula eorum de Jerusalem, et de Samaria.

11. Numquid non, sicut feci Samariae et idolis ejus, sic faciam Jerusalem et simulacris ejus?

12. Et erit, cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, et in Jerusalem, visitatio super fructum magnifici cordis regis Assur, et super gloriam altitudinis oculorum ejus. (*IV. Reg. 19, 35. Infr. 37, 36.*)

13. Dixit enim: In fortitudine manus meae feci, et in sapientia mea intellexi, et abstuli terminos populorum, et priuicpes eorum depraedatus sum, et detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum, et sicut colliguntur ova, quae derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi; et non fuit, qui moveret pennam, et aperiret os, et ganniret.

*) Sennacheribo Assyrio.

15. Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16. Propter hoc mitet dominator Dominus exercitum in pinguis ejus tenacitatem, et subitus gloriam ejus succensa ardedit quasi combustio ignis.

17. Et erit lumen Israël in igne, et sanctus ejus in flamma, et succendetur, et devorabit spina ejus, et vepres in die una.

18. Et gloria saltus ejus, et Carmeli ejus ab anima usque ad carnem consumetur, et erit terrore proflugus.

19. Et reliquiae ligni saltus ejus prae paucitate numerabuntur, et puer scribet eos.

20. Et erit in die illa, non adjiciet residuum Israël, et hi, qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos; sed innitetur super Dominum sanctum Israël in veritate.

21. Reliquiae convertentur, reliquiae, inquam, Jacob ad Deum fortem.

22. Si enim fuerit populus tuus Israël quasi arena maris, reliquiae convertentur ex eo; consummatio abbreviata inundabit justitiam. (*Infr. 11, 11. Rom. 9, 27.*)

23. Cousummationem enim et abbreviationem*) Dominus Deus exercitum faciet in medio omnis terrae.

24. Propter hoc haec dicit Dominus Deus exercitum: Noli timere populus meus, habitator Sion, ab Assur; in virga percutiet te, et baculum suum levabit super te in via Aegypti.

25. Adhuc enim paululum modicumque, et consummabitur indignatio et furor meus super scelus eorum.

26. Et suscitat super eum Dominus exercitum flagellum juxta plagam Madian in petra Oreb, et virgam suam super mare, et levabit eam in via Aegypti. (*Infr. 37, 36.*) (*Jud. 7, 25.*)

27. Et erit in die illa, auferetur onus ejus de humero tuo, et jugum ejus de collo tuo, et computrescat jugum a facie olei.

28. **) Veniet in Ajath, transibit in Magron; apud Machmas commendabit vas sua.

29. Transierunt cursim, Gaba sedes nostra; obstupuit Rama, Gabath Saulis fugit.

30. Hinni voce tua filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth.

31. Migravit Medemena; habitatores Gabim, confortamini.

32. Adhuc dies est, ut in Nobe stetur; agitabit manum suam super montem filiae Sion, collem Jerusalem.

33. Ecce dominator Dominus exercitum confringet lagunculam in terrore, et excelsi statuta succidentur, et sublimes humiliabuntur.

*) Septuaginta et ex iis Apost. verbum abbreviatum.

**) Iler Sennacherib describit.

31. Et subvertentur condensa saltus ferro; et Libanus cum excelsis cadet.

CAPUT XI.

Vaticinium de Christi nativitate, iudicio, exaltatione, conversione populi rum et gentium ad Christum, et gloria sepulchri ipsius; item de conversione reliquiarum Israël ad Deum, ac sive gentium.

1. Et ^{f)} egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. (*Act. 13, 23. Infr. 53, 2.*)

2. Et requiescerat super eum spiritus Dominii, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis,

3. et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet;

4. sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in aequitate pro mansuetis terrae, et perentiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium. (*J. Thess. 2, 8.*)

5. Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorum renum ejus.

6. Habitabit Iuppit cum agno, et pardus cum hoedo accubabit, vitulus, et leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos. (*Infr. 65, 25.*)

7. Vitulus et ursus pascentur, simul requiescent catuli eorum; et leo quasi bos comedet palens.

8. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

9. Non nocebunt, et non occident in universo monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquae maris operientes.

10. In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes depecabuntur, et erit sepulchrum ejus gloriosum. (*Rom. 15, 12.*)

11. Et erit in die illa, adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyris, et ab Aegypto, et a Phetros, et ab Aethiopia, et ab Aelam, et a Sennara, et ab Emath, et ab iusulis maris.

12. Et levabit signum in nationes, et congregabit profugos Israël, et dispersos Juda colliget a quatuor plagis terrae.

13. Et auferetur zelus Ephraim, et hostes Juda peribunt; Ephraim non aemulariatur Judam, et Judas non pugnabit contra Ephraim.

14. Et volabunt in humeros Philistium per mare, simul praedabuntur filios orientis; Idumaea et Moab praeceperunt manus eorum, et filii Amon obedientes erunt. (*J. Reg. 18, 8.*)

15. Et desolabit Dominus linguam maris Aegypti, et levabit manum suam su-

per flumen in fortitudine spiritus sui, et percutiet eum in septem rivis ita, ut transirent per eum calceati.

16. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyris, sicut fuit Israëli in die illa, qua ascendit de terra Aegypti.

CAPUT XII.

Canticum laudis et gratiarum actionis pro liberatione et beneficiis Christi salvatoris.

1. Et dices in die illa: Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi; conversus est furor tuus, et consolatus es me.

2. Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo, quia fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. (*Exod. 15, 2. Ps. 117, 14.*)

3. Iaurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris,

4. et dicetis in die illa: Confitemini Dominino, et invocate nomen ejus, notas facite in populis adinventiones ejus; memen- tote, quoniam excelsum est nomen ejus.

5. Cantate Domino, quoniam magnifice fecit; annuntiate hoc in universa terra.

6. Exulta, et laeta habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israël.

CAPUT XIII.

Ingens ac truculenta Babyloniorum vastatio a Medis.

1. Onus ^{*)} Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.

2. Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate manum, et ingrediantur portas duces.

3. Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortis meos in ira mea, exultantes in gloria mea.

4. Vox multitudinis in montibus quasi populorum frequentium; vox sonitus regum ^{**)} , gentium congregatarum. Dominus exercitum praecepit militiae belli, 5. venientibus de terra procul, a summitate coeli, Dominus, et vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6. Ululate; quia prope est dies Domini, quasi vastitas a Domino veniet.

7. Propter hoc omnes manus dissolventur, et omne cor hominis contabescet,

8. et conteretur. Torsiones et dolores tenebunt, quasi parturient dolebunt; unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustae vultus eorum.

9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, et indignationis plenus, et irae furorisque ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea.

10. Quoniam stellae coeli, et splendor

^{*)} Triste vaticinium. Hic Deus quasi classicum canit, coequo Darium et Cyruum cum Medis et Persis ad excendam Babylonem evocat, quos ideo sanctificatos suos nominat, i. e. a se destinatos, et quasi consecratos ad victimum Dei complemandum.

^{**)} Darii Medi, et Cyri Persae.

earum non expandent lumen suum; obtemperatus est sol in ortu suo, et luna non splendebit in lumine suo. (*Ezech. 32, 7. Joel 2, 10. et 3, 15. Matth. 24, 29. Marc. 13, 24. Luc. 21, 25.*)

11. Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum, et quiesce faciam superbiam infidelium, et arrogiam fortium humiliabo.

12. Pretiosior erit vir auro ^{*)}, et homo mundo obrizo.

13. Super hoc coelum turbabo; et movebitur terra de loco suo propter indignationem Domini exercituum, et propter diem irae furoris ejus.

14. Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis, et non erit, qui congregate; unusquisque ad populum suum converteatur, et singuli ad terram suam fugient.

15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur, et omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.

16. Infantes eorum allidentur in oculis eorum; diripientur domus eorum, et uxores eorum violabuntur. (*Ps. 136, 9.*)

17. Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argenteum non quaerant, nec aurum velint;

18. sed sagittis parvulos interficiunt, et lactantibus uteris non miserebuntur, et super filios non parcat oculus eorum.

19. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclita superbia Chaldaeorum, sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham. (*Gen. 19, 24.*)

20. Non habitabitur usque in finem, et non fundabitur usque ad generationem et generationem; nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi.

21. Sed requiescent ibi bestiae, et repiegabuntur domus eorum draconibus, et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi,

22. et respondebunt ibi ululae in nubibus ejus, et sirenes in delubris voluptatis.

CAPUT XIV.

Fatiginum de Judaeorum consolatione et ab babylonica captivitate liberatione, Babyloniorumque contritione, quorum ingens superbia, amplitudo dominii et crudelitas explicantur una cum punitione Paliistinorum, ac ceterorum, qui ob calamitatem Judaeorum laetati sunt.

1. Prope est, ut veniat tempus ejus, et dics ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, et eligit ad eum de Israel, et requiescere eum faciet super humum suum; adjugetur advena ad eos, et adhaerabit domui Jacob.

2. Et tenebunt eos populi, et adducent eos in locum suum. Et possidebit eos dominus Israël super terram Domini in servos et ancillas; et erunt capientes eos, qui se ceperant, et subjicent exactores suos.

3. Et erit in die illa, cum requiem deridet tibi Deus a labore tuo, et a concussione tua, et a servitute dura, qua ante servisti,

4. sumes parabolam istam contra regem Babylonis, et dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?

5. Contritum Dominus baculum impiorum, virginum dominantium,

6. caedentem populos in indignatione plaga insanabilis, subjiciente in furore gentes, persequente crudeliter.

7. Conquievit et siluit omnis terra, gavisa est et exultavit.

8. Abies quoque laetatae sunt superete, et cedri Libani; ex quo dormisti, non ascendet, qui succidat nos.

9. Infernus subter conturbatus est in obscurosum adventus tui, suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terrae surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.

10. Universi respondebunt, et dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut et nos, nostri similis effectus es.

11. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum; subter te sterneatur tinea, et operimentum tuum erunt vermes.

12. Quomodo cecidisti de coelo lucifer, qui mane oriebaris? corrueisti in terram, qui vulnerabas gentes?

13. Qui dicebas in corde tuo: In coelum condescendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis.

14. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15. Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci.

16. Qui te videri, ad te inclinabuntur, teque proposcunt: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,

17. qui posuit orbe desertum, et urbes ejus destruxit, viuctis ejus non aperuit carcerem?

18. Omnes reges gentium universi derimeront in gloria, vir in domo sua.

19. Tu autem projectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, et obvolutus cum his, qui interficiunt sunt gladio, et descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.

20. Non habebis consortium, neque cum eis in sepulctura; tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti. Non vocabitur in aeternum semen pessimum.

21. Praeparate filios ejus occisioni in iniuste patrum suorum; non consurgent, nec haereditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.

22. Et consurgam super eos, dicit Dominus exercitum, et perdam Babylonis nomen, et reliquias, et germen, et progeniem, dicit Dominus.

23. Et ponam eam in possessionem ericii, et in paludes aquarum, et scopabo eam in scopa terrens; dicit Dominus exercitum.

^{*)} Meli nullo pretio induci poterunt, ut viri parcant. *Infr. V. 17.*

24. Juravit Dominus exercitum, dicens: Si non, ut patnavi, ita erit, et quonodo mente tractavi,

25. sic eveniet, ut conteram Assyrium *) in terra mea, et in montibus meis concilcem eum, et auferetur ab eis jugum ejus, et onus illius ab humero eorum tolletur.

26. Hoc consilium, quod cogitavisti super omnem terram, et haec est manus extenta super universas gentes.

27. Dominus enim exercitum decrevit, et quis poterit insirmare? et manus ejus extenta, et quis avertet eam?

(A. M. 3277. Ant. Chr. 727.)

28. **) In anno, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:

29. Ne laeteris Philistaea omnis tu, quoniam communata est virga percussoris tui; de radice enim colubri egredietur regulus, et semen ejus absorbens volucrem.

30. Et pascentur primogeniti pauperum, et pauperes fiducialiter requiescent; et interire faciam in fame radicem tuam, et reliquias tuas interficiam.

31. Utula porta, clama civitas, prostrata est Philistaea omnis; ab aquilone enim fumus veniet, et nou est, qui effugiet agmen ejus.

32. Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, et in ipso sperabant pauperes populi ejus.

CAPUT XV.

Moabitarum ruina praedicitur, et commissio prophetae erga Moab.

1. Onus ***) Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit; quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.

2. Ascendit domus, et Dibon ad excelsa in placentum, super Nabo et super Medaba Moab ululavit; in cunctis capitibus ejus calvitiuum, et omnis barba radetur. (Jer. 48, 37. Ezech. 7, 18.)

3. In triviiis ejus accincti sunt saccos; super tecta ejus, et in plateis ejus omnis ululatus descendit in flatum.

4. Clamabit Hesebon, et Eleale, usque Jasa audita est vox eorum; super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5. Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulum contubernantem; per ascensum enim Luith flens ascendet, et in via Oronaim clamorem contributionis levabunt.

6. Aquae enim Nemrim desertae erunt, quia aruit herba, defecit germe, viror omnis interierit.

7. Secundum magnitudinem operis et visitatio eorum; ad torrentem salicum ducent eos.

*) Sennacherib.

**) Alia propheta, quae non cohaeret cum superiori.

***) Hoc vaticinium durat ad cap. 17.; pertinet autem ad ea, quae dicuntur IV. Reg. 17. et 18. de Salmanassare, qui, comperta Osae conspiratione, primum Moabitarum agrum vastavit, deinde totum israeliticum regnum pervasisit circa ann. 3280.

8. Quoniam circulvit clamor terminum Moab, usque ad Gallim ululatus ejus, et usque ad puteum Elim clamor ejus.

9. Quia aquae Dibon repletæ sunt sanguine; ponam enim super Dibon additamenta, his, qui fugerint de Moab leonem, et reliquiis terrae.

CAPUT XVI.

Orat, emitti agnum, nempe Christum, de petra deserti. Moab ob arrogantiā et perfidiam humiliabitur, paucis ex eo relicts.

1. Emite agnum, Domine, dominarem terrae, de petra deserti ad montem filiae Sion.

2. Et erit, sicut avis fugiens, et pulli de nido avolantes, sic erunt filiae Moab in transuersu Arnon.

3. Ibi consilium, coge concilium; pone quasi noctem umbram tuam in meridie; absconde fugientes, et vagos ne prodas.

4. Habitabunt apud te profugi mei. Moab, esto latibulum eorum a facie vastatoris; finitus est enim pulvis, consummatus est miser, defecit, qui conculcabit terram.

5. Et preparabitur in misericordia solium, et sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, judicans et quaerens iudicium, et velociter reddens, quod iustum est.

6. Audivimus superbiam Moab, superbus est valde; superbia ejus et arrogantia ejus, et indignatio ejus plusquam fortitudo ejus. (Jer. 48, 29.)

7. Idcirco ululabit Moab ad Moab, uniusversus ululabit; his, qui laetantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8. Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, et vineam Sabama domini gentium exicerunt, flagella ejus usque ad Jazer penererunt; erraverunt in deserto, propagines ejus relictae sunt, transierunt mare.

9. Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama, inebriabo te lacryma mea Hesebon, et Eleale, quoniam super vendemiam tuam, et super messem tuam vox calcantium irruit.

10. Et auferetur laetitia et exultatio de Carmelo, et in vineis non exultabit neque jubilabit. Vinum in torculari non calcabit, qui calcare consueverat; vocem calcantium abstuli.

11. Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, et viscera mea ad murum cocti lateris.

12. Et erit, cum apparuerit, quod laboravit Moab super excelsis suis, ingreditur ad saucta sua, ut obsecrat, et non valebit.

13. Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc;

14. et nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis, quasi anni mercedarii, auferetur gloria Moab super omni populo multo, et relinguetur parvus et modicus, nequaquam multus.

CAPUT XVII.

Vastatis Damascenis auxiliaribus populi Israël, similiter et Israël rastabitur, quia oblitus est Dei salvatoris sui, ad quem calamitate pressus reveretur; et vae persecutoribus populi Domini denuntiatur.

1. *Onus Damasci. Ecce Damascus*) desinet esse civitas, et erit sicut acervus lapidum in ruina.*

2. *Derelictae civitates Aroer gregibus erunt, et requiescent ibi; et non erit, qui exterrat.*

3. *Et cessabit adjutorium ab Ephraïm, et regnum a Damasco, et reliquiae Syriae sicut gloria filiorum Israël erunt; dicit Dominus exercituum.*

4. *Et erit in die illa, attenuabitur gloria Jacob, et pinguedo carnis ejus maresceret.*

5. *Et erit sicut congregans in messe, quod restiterit, et brachium ejus spicas leget, et erit sicut quaerens spicas in valle Raphaim.*

6. *Et relinquetur in eo sicut racemus, et sicut excussio oleae durarum vel trinn olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus; dicit Dominus Deus Israël.*

7. *In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, et oculi ejus ad sanctum Israël respicient;*

8. *et non inclinabitur ad altaria, quae fecerunt manus ejus; et quae operati sunt digiti ejus, non respiciet, lucos et delubra.*

9. *In die illa erunt civitates fortitudinis ejus derelictae sicut aratra, et segetes, que derelictae sunt a facie filiorum Israël, et eris deserta.*

10. *Quia oblitera es Dei salvatoris tui, et fortis adjutoris tui non es recordata; propterea plantabis plantationem fidelem, et geruens alienum semen seminabis.*

11. *In die plautationis tuae labrusca, et mane semen tuum florebit; ablata est messis in die haereditatis, et dolebit graviter.*

12. *Vae multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis; et tumultus turbarum sicut sonitus aquarum multarum.*

13. *Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, et increpabit eum, et fugiet procul; et rapietur sicut pulvis montium a facie venti, et sicut turbo coram tempestate.*

14. *In tempore vespere, et ecce turbatio; in matutino, et non subsistet. Haec est pars eorum, qui vastaverunt nos, et sors diripientium nos.*

*) Capta fuerat Damascus a Theglathphalasaro, ut est IV. Reg. 16. 9. Sed excisa fuit a Salmanasar, cum israeliticum regnum excisum est ob societatem, quam fecerat cum decein tribubus. Ob il mala utrorumque ibi propheta conjungit.

CAPUT XVIII.

Adversus Aegyptios, qui Judaeos pelerant ad confidendum in ipsis. Additur consolatio populi iudaici de reditu ad Jerusalem.

1. *Vae terrae cymbalo alarum, quae est trans flumina Aethiopine,*

2. *qui**) mittit in mare legatos, et in vasis papyri super aquas. Ite, angeli **), veloces ad gentem convulsam, et dilaceratam, ad populum terribilem, post quem non est aliis, ad gentem expectantem et conculetam, cujus diripuerunt flumina terram ejus.*

3. *Omnis habitatores orbis, qui moriunti in terra, cum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis, et clangore tubae audiatis,*

4. *quia haec dicit Dominus ad me: Quiescam, et considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est, et sicut nubes roris in die messis.*

5. *Ante messem enim totus effloruit, et immatura perfectio germinabit, et praecedent ramusculi ejus falcibus; et quae derelicta fuerint, abscentur, et excutientur.*

6. *Et relinquenter simul avibus montium, et bestiis terrae; et aestate perpetua eruvi super eum volucres, et omnes bestiae terrae super illum hyemabunt.*

7. *In tempore illo deferetur munus Dominus exercituum a populo divulso et dilacerato, a populo terribili, post quem non fuit aliis, a gente expectante, expectante et conculeata, cujus diripuerunt flumina terram ejus, ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.*

CAPUT XIX.

Describit plenius Aegyptiorum punitionem; et quod ad Deum conversi, missis ipsis salvatore, consolabuntur.

1. *onus Aegypti ***). Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Aegyptum; et commovebuntur simulacra Aegypti a facie ejus, et cor Aegypti tubescet in medio ejus.*

2. *Et concurrere faciam Aegyptios adversus Aegyptios; et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.*

3. *Et dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus ejus, et consilium ejus praeci-*

*) Hebr. mittenti, nimirum regi Tiraçæ, expeditionem contra Sennacherib paranti; de quo IV. Reg. 19. Hinc intelligimus, Deum opera Aethiopum ad liberandum populum suum utili noluisse, sed statim angelo suo missio Sennacheribi exercitum delevisse.

**) Nuncii sunt autem verba Tiracæ regis,

**) Post mortem Sethoni, regis Aegypti, cui helium intulerat Sennacherib, divisa est Aegyptus in reges duodecim, quoniam aristocratiæ annos 15 duravisse notat Diiodorus Siculus. Tandem horum unus, Psammiticus, alias vicet et interficit. Hunc spectat præsenz vaticinium.

pitabo; et interrogabunt simulacula sua, et divinos suos, et pythones, et ariolos.

4. Et tradam Aegyptum in manu dominorum*) crudelium, et**) rex fortis dominabitur eorum; ait Dominus Deus exercitum.

5. Et arescat aqua de mari, et fluvius desolabitur, atque siccabitur.

6. Et deficient flumina, attenuabuntur, et siccabitur rivi aggerum. Calamus et juncus marcescet;

7. nudabitur alveus rivi a fonte suo, et omnis sementis irrigua siccabitur, arescat, et non erit.

8. Et moerentur pescatores, et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, et expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.

9. Confundentur, qui operabantur linum, pectentes et texentes subtilia.

10. Et erunt irrigua ejus flaccidentia: omnes, qui faciebant lacunas ad capieados pisces.

11. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipientis. Quomodo dicitis Pharaoni: Filius sapientum ego, filius regum antiquorum?

12. Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntiant tibi, et indicent, quid cogitaverit Dominus exercitum super Aegyptum.

13. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Memphis, decuperunt Aegyptum, angulum populorum ejus.

14. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis; et errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo, sicut errat ebrios et vromens.

15. Et non erit Aegyptio opus, quod faciat caput et caudam, incurvantem et refracnautem.

16. In die illa erit Aegyptus quasi mulieres, et stupebunt, et timebunt a facie commotionis manus Domini exercitum, quam ipse movebit super eam.

17. Et erit terra Iuda Aegypto in pavorem. Omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit a facie consilii Domini exercitum, quod ipse cogitavit super eam.

18. In die illa erunt quinque civitates in terra Aegypti, loquentes lingua Chanaan, et jurantes per Dominum exercitum. Civitas solis vocabitur una. (Ezech. 30.)

19. In die illa erit altare Domini in medio terrae Aegypti, et titulus Domini juxta terminum ejus.

20. erit in signum, et in testimonium Domini exercitum in terra Aegypti. †) Clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis salvatorem et propugnatorem, qui liberet eos.

21. Et cognoscetur Dominus ab Aegypto, et cognoscet Aegyptii Dominum in die

illa, et colent eum in hostiis et in munibibus, et vota vovebunt Domino, et solvent.

22. Et percutiet Dominus Aegyptum plaga, et sanabit eam, et revertentur ad Dominum, et placabitur eis, et sanabit eos.

23. In die illa erit via de Aegypto in Assyrios, et intrahit Assyrius Aegyptum, et Aegyptius in Assyrios, et servient Aegyptii Assur.

24. In die illa erit Israël tertius Aegyptio et Assyrio; benedictio in medio terrae,

25. cui benedixit Dominus exercitum, dicens: Benedictus populus meus Aegypti, et opus manuum mearum Assyrio; haereditas autem mea Israël.

CAPUT XX.

Ex hoc, quod Isaia jubetur nudus et discalceatus incedere, praedicatur Aegyptiorum et Aethiopum captivitas ab Assyriis, Judaeis de illorum afflictione stupentibus.

(A. M. 3291. Ant. Chr. 713.)

1. In anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset cum Sargon*) rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam,

2. in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filii Amos, dicens: Vade, et solve saccum de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus, et discalceatus. (Zach. 13, 4. Matth. 3, 4.)

3. Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, et discalceatus, trium annorum sigillum et portentum erit super Aegyptum, et super Aethiopiam;

(A. M. 3294. Ant. Chr. 710.)

4. sic minabit rex**) Assyriorum captivitatem Aegypti, et transmigrationem Aethiopiae, juvenum et senium, nudam et discalceatam, discooperitis natibus ad ignominiam Aegypti.

5. Et timebunt, et confundentur ab Aethiopia spe sua, et ab Aegypto gloria sua.

6. Et dicet habitator insulae hujus in die illa: Ecce haec erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum; et quomodo effugere poterimus nos?

CAPUT XXI.

Ruina Babylonis per Medos et Persas. Onus Idumaeae et Arabiae.

1. Onus deserti maris. Sicut turbines ab aferico veniunt, de deserto venit, de terra horribili.

2. Visio dura nuntiata est mihi. Qui incredulus est, infideliter agit; et qui depu-

*) Id est Sennacherib, inter cujus duces Tartanum legimus. IV. Reg. 11, 17.

**) Haec de expeditione Sennacherib contra Sethonem, regem Aegypti, et Thracum, regem Aethiopiae, intelligenda videntur. Infr. 37, 9.

) Duodecim illorum, de quibus supra.

†) Scilicet Psammiticus, qui ab anno 3334. per 54 annos regnum obtinuit.

‡) Sabb. Quat. Temp. Adv. Epist. 1.

pulator est, vastat. Ascende Aelain, obside Mede; omnem gemitum ejus cessare feci.

3. Propterea replete sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis; corrui, cum audiarem, conturbatus sum, cum viderem.

4. Emarcuit cor meum, tenebrae stupefecerunt me. Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

5. Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes; surgite principes, arripite clypeum.

6. Haec enim dixit mihi Dominus: Vade, et pone speculatorum; et quodcumque videbit, annuntiet.

7. Et vidi currum duorum equitum, ascensorem asini, et ascensorem camelii, et contemplatus est diligenter multo intuitu.

8. Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem, et super custodium meam ego sum, stans totis noctibus. (*Hab. 2, 1.*)

9. Ecce iste venit ascensor vir bigae equitum, et respondit, et dixit: Cecidit, cecidit Babylon, et omnia sculptilia deorum ejus contra sunt in terram. (*Jer. 51, 8. Apoc. 11, 8.*)

10. Tritura mea, et filii areae meae, que audivi a Domino exercitum Deo Israël, annuntiavi vobis.

11. Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte?

12. Dixit custos: Venit mane et nox; si quaeritis, quaeritis; convertimini, venite.

13. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanum.

14. Occurrentes sienti fert aquam, qui habitatis terram austri, cum panibus occurrere fugienti.

15. A facie enim gladiorum fngernunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extenti, a facie gravis proclii,

16. quoniam haec dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, et auferetur omnis gloria Cedar.

17. Et reliquiae numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminentur; Dominus enim Deus Israël locutus est.

CAPUT XXII.

Sermo Domini contra Jerusalem, cuius deflet propheta vastitatem; et quod, neglecto Deo, frustra se miniat ad resistendum Assyriis. Carpuntur, quod, cum plangere deberent, gulæ indulgent. Et rejecto Sobna templi praeposito, substituitur Eliacim, cui magna datur potestas.

1. Onus*) vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascedisti et tu omnis in tecta?

*) Haec ad expeditionem quidem Sennacheribi pertinere videntur. Verum ad Manassis quoque tempora, cum quo captivus ductus impius Sobna, et ad ea, quae sunt in libro Judith, referri quoque posse, opinantur multi. Qui autem hic v. 20. nominatur Eliacim, non

2. Clamoris plena, urbs frequens, civitas exultans, interficti tui non interficti gladio, nec mortui in bello.

3. Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt; omnes, qui inventi sunt, vinceti sunt pariter, procul fugerunt.

4. Propterea dixi: Recedite a me, amare flebo; nolite incumbere, ut consolentimi me super vastitate filiae populi mei.

5. Dies enim intersectionis, et conculationis, et fletum Domino Deo exercituum in valle visionis scrutans murum, et magnificus super montem.

6. Et Aelani*) sumsit pharetram, currum hominis equitis, et parietem nudavit clypeus.

7. Et erunt electae vallae tuae plenae quadrigarum, et equites ponent sedes suas in porta.

8. Et revelabitur oportentum Judae, et videbis in die illa armamentarium dominus saltus.

9. Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatae sunt; et congregastis aquas piscinae inferioris,

10. et domos Jerusalem numerastis, et destruxistis domos ad munendum murum.

11. Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam piscinae veteris; et non suspexitis ad eum, qui fecerat eam, et operatorem ejus de longe non vidistis.

12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, et ad planctum, ad calvium, et ad cingulum sacci;

13. et ecce gaudium et laetitia occidere vitulos et juglare arietes, comedere carnes, et bibere vinum. Comedamus, et bibamus; cras enim moriemur. (*Sap. 2, 6. Infr. 56, 12. I. Cor. 15, 32.*)

14. Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas haec vobis, donec moriamini; dicit Dominus Deus exercituum.

15. Haec dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam praepositum templi, et dices ad eum:

16. Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi.

17. Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, et quasi amictum, sic sublevabit te.

18. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam et spatioram; ibi morieris, et ibi erit currus gloriae tuae ignominia domus Domini tui.

19. Et expellam te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te.

is esse videtur, de quo infra 36, 3. et 37, 2. ac IV. Reg. 18, 18., qui sub Ezechia, Manassis patre, floruit; sed ejus potius filius, ipsius Heliae nepos. Ille enim Eliacim praepositus domus erat, et Sobna scribam tuum solium agente, multo dignitate superior, hic vero ipso Sobna conditio inferior, quippe qui in ejus locum praedicitur sublevandus.

*) Per Aelam Persae intelliguntur, unde oriundus Holofernes. Judith 16, 12.

20. Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Heliae,

21. et induam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum, et potestatem tuam dabo in manu ejus; et erit quasi pater habitantibus Jerusalem, et domui Juda.

22. Et dabo clavem*) dominus David super humerum ejus; et aperiet, et non erit, qui eiundat; et claudet, et non erit, qui aperiatur. (Apoc. 3, 7. Job 12, 14.)

23. Et figam illum paxillum in loco fidei**), et erit in solium gloriae domui patris ejus.

24. Et suspenderunt super eum omnem gloriam domus patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.

25. In die illa dicit Dominus exercituum: Auficeretur paxillus***), qui fixus fuerat in loco fidei, et frangetur, et cadet, et peribit, quod peperederat in eo, quia Dominus locutus est.

CAPUT XXIII.

Tyri vastitas ad annos septuaginta praedicit propter ejus superbiam, et postea restituatur.

(A. M. 3287. Ant. Chr. 717.)

1. Onus Tyri. (*) Ululate naves maris, quia vastata est domus, unde venire conseruerat; de terra Cethim revelatum est eis.

2. Taceite, qui habitatis in insula; negotiatores Sidonis transfractantes mare repleverunt te.

3. In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus; et facta est negotatio gentium.

4. Erubescit Sidon (**), ait enim mare, fortitudo maris, dicens: Non parturivi, et non peperi, et non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxii virgines.

5. Cum auditum fuerit in Aegypto, dolerunt, cum audierint de Tyro:

6. Transite maria, ululate, qui habitatis in insula;

7. numquid non vestra haec est, quae gloriabatur a diebus pristiniis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.

8. Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cuius negotiatores principes, iustitores ejus incliti terrae?

*) Plenam administrationem regni.

**) Firmo cum, et figam in dignitate et loco eximio ita, ut omnes ab eo penitent. Factum autem id videtur tempore Judith sub poenitente Manasse.

***) Alius a superiori, nempe Solna.

(*) Hoc eo tempore prophetae revelatum videtur, quo Tyri, insigni vicoria contra Salomonas regnum, (ut ex Menandro Tyro refert Joseph, sub finem l. 9.) naturae loci et industrie confidentes, in propinquos Israëlatas et alios serociter agerent.

(**) Quae quodammodo parents Tyri erat: sicutdem a rege Ascaloniiorum expugnati Sidoni, ut refert Justinus, navilus appulsi, Tyrum considerunt.

9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriae, et ad ignominiam deduceret universos inclitos terrae.

10. Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna; Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortis ejus,

12. et dixit: Non adjicies ultra, ut glorieris, calumniam sustineas, virgo filia Sidonis; in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13. Ecce terra Chaldaeorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam; in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

14. Ululare naves maris, quia devasta ta est fortitudo vestra.

15. Et erit in die illa: In obliuione eris, o Tyre, septuaginta annis *), sicut dies regis **) unius; post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum mereetricis.

16. Sume citharam, circui civitatem metrrix obliuioni tradita; bene cane, frequenta cauticum, ut memoria tui sit.

17. Et erit post septuaginta annos, visibilis Dominus Tyrum, et reducit eam ad mercedes suas **), et rursum fornicabitur cum universis regnis terrae super faciem terrae.

18. Et erunt negotiaciones ejus, et mercedes ejus sacrificatae Domino; non condentur, neque reponentur, quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, et vestiantur usque ad vetustatem.

CAPUT XXIV.

Mala, quae Dominus propter peccata universo orbi facturus est, adjecta interim reliquiuarum consolatione, et quam terribilis erit dies divini judicii.

1. Ecce Dominus dissipabit terram, et nudabit eam, et affliget faciem ejus, et disperget habitatores ejus.

2. Et erit sicut populus, sic sacerdos; et sicut servus, sic dominus ejus; sicut ancilla, sic domina ejus; sicut emens, sic ille, qui vendit; sicut foenerator, sic is, qui mutuum accipit; sicut qui repetit, sic qui debet. (Osee 4, 9.)

3. Dissipatione dissipabitur terra, et di rectione praedabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4. Luxit, et defluxit terra, et infirmata est; defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terrae.

*) Quibus adumbrabantur alii 70 anni captivitatis iudeae, de quibus vide Jer. 25, 3.

**) Regni, nimirum babylonici, quod a Cyro validatum in obliuione erit.

***) Nam post annos 70 ab obsidione, per Nabuchodonosor facta, quorum finis in A. M. 3502., Darii Hytasps 19. eadit, quieta permanuit ad usque Alex. Magni tempora.

5. Et terra infecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt foedus sempiternum.

6. Propter hoc maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores ejus; ideoque in-sancti cultores ejus, et relinquenter homines pauci.

7. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes, qui laetabantur corde.

8. Cessavit gaudium tympanorum, quietus sonitus lactantium, conticuit dulcedo citbarae.

9. Cum cantico non bibent vinum; amara erit potio bibentibus illam.

10. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus, nullo introeunte.

11. Clamor erit super vino in plateis; deserta est omnis laetitia; translatum est gaudium terrae.

12. Relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimit portas.

13. Quia haec erunt in medio terrae, in medio populorum, quomodo, si paucæ oliveæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea, et racemi, cum fuerit finita vindemia.

14. Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt; cum glorificatus fuerit Dominus, hinnebit de mari.

15. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, in insulis maris nomen Domini Dei Israël.

16. A finibus terrae laudes audivimus, gloriam justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, vae mihi; prævaricantes prævaricati sunt, et prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.

17. Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terrae.

18. Et erit, qui fugerit a voce formidinis, cadet in foveam, et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo, quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, et concutientur fundamenta terræ. (*Jer. 48, 44.*)

19. Confractio confringetur terra, contritio conteretur terra, commotione commovebitur terra,

20. agitatione agitabitur terra sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum unius noctis; et gravabit eam iniquitas sua, et corruet, et non adjiciet, ut resurgat.

21. Et erit, in die illa visitabit Dominus super militiam coeli in excelso, et super reges terræ, qui sunt super terram.

22. Et congregabuntur in congregatio-ne unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere, et post multos dies visitabuntur.

23. Et erubescet luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion et in Jerusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus. (*Joel 2, 31. Act. 2.*)

CAPUT XXV.

Propheca Deo gratias agit de operibus suis mirabilibus, et beneficiis populo ipsius in monte Sion praestandis.

1. Domine Deus meus es tu, exaltabo te, et confitebor nomini tuo, quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fides, amen.

2. Quia posnisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, et in sempiternum non aediscetur.

3. Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robustarum timebit te,

4. quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes a turbine, umbraculum ab aestu. Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.

5. Sicut aestus in siti tumultum alienorum humiliabis, et quasi calore sub nube torrente, propaginem fortium marcessere facies.

6. Et faciet Dominus exercitum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiae, pinguium medullatorum, vindemiac defaecatae.

7. Et praecipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, et telam, quam orditus est super omnes nationes.

8. Praecipitabit mortem in sempiternum, et auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de universa terra, quia Dominus locutus est. (*II. Cor. 15. Apoc. 7, 17. et 21, 4.*)

9. Et dicet in die illa: Ecce Dens noster iste, expectavimus eum, et salvabit nos; iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, et laetabimur in salutari ejus.

10. Quia requiescat manus Domini in monte isto, et trituralitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleae in plastro.

11. Et extendit manus suas sub eo, sicut extendit natans ad nataendum, et humiliabit gloriam ejus cum allisione manus ejus.

12. Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, et humiliabuntur, et detrahentur in terram usque ad pulverem.

CAPUT XXVI.

Canticum gratiarum actionis ob exaltationem justorum et humiliationem impiorum, et de resurrectione mortuorum.

1. In die illa cantabitur canticum istud in terra Juda:

Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in ea murus et antemurale.

2. Aperite portas, et ingrediatur gens iusta, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit; servabis pacem, pacem, quia in te speravimus.

4. Sperastis in Domino in saeculis aeternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eum usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Concubabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita justi recta est, rectas callis justi ad ambulandum.

8. Et ia semita judiciorum tuorum, Domine, sustinuimus te; uomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animae.

9. Anima mea desideravit te in nocte; sed et spiritu meo in praecordiis meis de mea vigilabo ad te.

Cum feceris iudicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis.

10. Miscremarur impio, et non discet justitiam; in terra sanctorum iniqua ges sit, et non videbit gloriam Domini.

11. Domine, exaltetur manus tua, et non videant; videant, et confundantur zelantes populi, et ignis hostes tuos devoret.

12. Domine, dabis pacem nobis; omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te; tantum in te recordarum nominis tui.

14. Morientes non vivunt, gigantes non resurgent; propterea visitasti et contriviisti eos, et perdidisti omnem memoriam eorum.

15. Indulsisti genti Domine, indulsisti genti; numquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terrae.

16. Domine, in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

17. Sicut quae concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus a facie tua Domine.

18. Concepimus, et quasi parturivimus, et peperimus spiritum; salutes non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores terrae.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent; expurgiscimini, et laudate, qui habitatis in pulvere, quia ros lucis rostus, et terram gigantum detrahes in ruinam.

20. Vade populus meus, intra in cubicula tua, clade ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertreasat indignatio.

21. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terrae contra eum; et revelabit terra sanguinem suum, et non operiet ultra interfectos suos. (*Mich. 1, 3*)

CAPUT XXVII.

Punitio Leviathan; paterna Domini correctione in filios Israël. Cirtas munera desolabitur; filii Israël, reversi ab Assyriis et Aegypto, adorabunt Dominum in Jerusalem.

1. In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, et grandi, et fortis super

Leviathan serpentem vectem*), et super Leviathan serpentem tortuosum, et occidet cetum, qui in mari est.

2. In die illa vinea meri cantabit ei:

3. Ego Dominus, qui servo eam, re pente propinabo ei, ne forte visitetur contra eam; nocte et die servo eam.

4. Indignatio non est mihi; quis dabit me spinam et veprem in proelio? gradiar super eam, succendam eam pariter.

5. An potius tenet fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?

6. Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebunt et germinabit Israël, et implebunt faciem orbis semine.

7. Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?

8. In mensura contra mensuram, cum objecta fuerit, iudicabis eum; meditatus est in spiritu suo duro per diem aestus.

9. Idecirco super hoc dimittetur iniuritas domini Jacob; et iste omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus, cum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos; non stabunt luci et delubra.

10. Civitas enim munita desolata erit, speciosi relinquentur, et dimittetur quasi desertum; ibi pascetur vitulus, et ibi acerbabit, et consumet summities ejus.

11. In siccitate messes illius conteruntur, mulieres venientes, et docentes eam, non est eum populus sapiens; propterea non miscrebitur ejus, qui fecit eum, et qui formavit eum, non parcat ei.

12. Et erit, in die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Aegypti, et vos congregabimini unius et unus filii Israël.

13. Et erit, in die illa clangetur in tuba magna, et venient, qui perdit fuerant de terra Assyriorum, et qui ejecti erant in terra Aegypti, et adorabunt Dominum in monte saeculo in Jerusalem.

CAPUT XXVIII.

Superbis et ebris Israëlitis comminatur Dominus, eo quod sacerdotes vacent irbietati, et principes irrideant verba et comminationes prophetarum, ponentes mendacium spem suum. De lapide angulare in fundatione Sion ponendo; de poena illorum, et consolatione paucorum honorum.

1. Vae coronae superbiae, ebris Ephraim, et flori decadenti, gloriae exultationis ejus, qui erunt in vertice vallis pinguisimae, errantes a vino.

2. Ecce validus et fortis Dominus sicut impetus grandinis; turbo confringens sicut impetus aquarum multarum inundantium, et emissarum super terram spatiosam.

3. Pedibus concubabit corona superbiae eboriorum Ephraim.

4. Et erit flos decidens gloriae exultationis ejus, qui est super verticem vallis

* Validum.

pinguum, quasi temporaneum ante matritatem autumni; quod cum aspicerit videns, statim, ut manu tenuerit, devorabit illud.

5. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriae, et sertum exultationis resedit populi sui.

6. et spiritus iudicij sedenti super judicium, et fortitudine revertentibus de bello ad portam.

7. Verum hi quoque prae vino nescierunt, et prae ebrietate erraverunt; sacerdos et propheta nescierunt prae ebrietate, absorpsi sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videnter, ignoraverunt iudicium.

8. Omnes enim mensae replete sunt vomiti sordiumque ita, ut non esset ultra lecus.

9. Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulso ab uberibus,

10. quia: Manda, remanda, manda, remanda, expecta, reexpecta, expecta, reexpecta, modicum ibi, modicum ibi.

11. In loquela enim labii, et lingua altera loqueretur ad populum istum. (*I. Cor. 14, 21.*)

12. Cui dixit: Haec est requies mea, reficie lassum, et hoc est meum refrigerium, et noluerunt audire.

13. Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda, manda, remanda, expecta, reexpecta, expecta, reexpecta, modicum ibi; ut vadant, et cadant retrorsum, et conterantur, et illaqueentur, et capiantur.

14. Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem.

15. Dixistis enim: Percussimus foedus cum morte, et eum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus.

16. Idecirco haec dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angulariem, pretiosum, in fundamento fundatum; qui crediderit, non festinet. (*Ps. 117, 22. Matth. 21, 12. Act. 4, 11. I. Petr. 2, 6. Rom. 9, 33.*)

17. Et ponam in pondere iudicium, et justitiam in mensura; et subvertet grande spem mendacii; et protectionem aquae inundabunt.

18. Et delebitur foedus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit; flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculationem.

19. Quandoenque pertransierit, tollet vos, quoniam mane diluculo pertransibit in die et in nocte, et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditum.

20. Coangustatum est enim stratum ita, ut alter decidat, et pallium breve utrumque operire non potest.

21. Sicut enim in monte divisionum sta-

bit Dominus; sicut in valle, quae est in Gabaon, irasceretur, ut faciat opus suum, alienum opus ejus, ut operetur opus suum: peregrinum est opus ejus ab eo. (*II Reg. 5, 20. I. Par. 14, 11. Jos. 10, 13.*)

22. Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra. Consummationem enim et abbreviationem audiui a Domino Deo exercitum super universam terram.

23. Auribus percipite, et audite vocem meam, attendite, et audite eloquium meum.

24. Numquid tota die arabit arans, ut serat, proscindet et sarriet humum suum?

25. Nonne, cum adaequaverit faciem ejus, seret gith, et cymimum sparget, et ponet triticum per ordinem, et hordeum, et milium, et viciam in finibus suis?

26. Et erudit illum in iudicio; Deus suus docebit illum.

27. Non enim in serris triturabit gith, nec rota plaustri super cymimum circuibit; sed in virga excutietur gith, et cymimum in baculo.

28. Panis autem comminuetur: verum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.

29. Et hoc a Domino Deo exercitum exivit, ut mirabile faceret consilium, et magnificaret justitiam.

CAPUT XXIX.

Obsidio et afflictio Jerusaleni; contritio gentium etiam obsidentium. De libro signato, ac caecitate Judaeorum. Vae profundis corde denuntiatur. Reliquias Jacob praedicat illuminandas, et ad Deum concertandas.

1. Vae Ariel *), Ariel civitas, quam expugnavit David; additus est annus ad annum **); solemnitates evolutae sunt.

2. Et circumvallobo Ariel, et erit tristis et moerens, et erit mihi quasi Ariel.

3. Et circumdabo quasi sphaeram in circuitu tuo, et jaciam contra te aggerem, et munimenta ponam in obsidionem tuam.

4. Humiliaberis, de terra loqueris, et de humo audieris eloquium tuum; et erit quasi pythonis de terra vox tua, et de humo eloquio tuum müssitatibus.

5. Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te, et sicut favilla pertransiens multitudinem eorum, qui contra te praevaluerunt,

6. eritque repente confestim. A Domino exercitum visitabitur in tonitruo, et commotione terrae, et voce magna turbinis et tempestatis, et flammæ ignis devourantis.

7. Et erit sicut somnium visionis nocturnae multitudine omnium gentium, quae dimicaverunt contra Ariel, et omnes, qui militaverunt, et obsederunt, et praevaluerunt adversus eam.

*) Ariel, id est leo, erat nomen altaris holocaustorum, ut apparet Ezech. 43, 15; nempe quod ut leo victimas Deo consumeret.

**) Haec pronuntiata videatur bie nimio ante adventum Senacherib.

8. Et sicut somniant esuriens, et comedit, cum autem fuerit expergefatus, vacua est anima ejus, et sicut somniant sitiens, et bibit, et postquam fuerit expergefatus, lassus adhuc siti, et anima ejus vacua est; sic erit multitudo omnium gentium, quae dimicaverunt contra montem Sion.

9. Obstupescite, et admiramini, fluctuate, et vacillate; inebriamini, et non a vino; movemini, et non ab ebrietate.

10. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas et principes vestros, qui vident visiones, operiet.

11. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum; et respondebit: Non possum, signatus est enim.

12. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege; et respondebit: Nescio litteras.

13. Et dixit Dominus: *Eo quod approxinquit populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis,* (Matth. 15, 8. Marc. 7, 6.)

14. ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo; peribit enim sapientia a sapientibus ejus, et intellectus prudentium ejus abscondetur. (I. Cor. 1, 19. Abd. 1, 8.)

15. Vae, qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, et dicunt: Quis videt nos, et quis novit nos? (Eccli. 23, 26.)

16. Perversa est haec vestra cogitatio, quasi si lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo: Non fecisti me; et figurum dicat factori suo: Non intelligis.

17. Nonne adhuc in modo et in brevi convertetur Libanus in Carmel, et Carmel in saltum reputabitur?

18. Et aduent in die illa surdi verba libri, et de tenebris et caligine oculi caecorum videbunt.

19. Et aduent mites in Domino laetitiam, et pauperes homines in sancto Israël exultabunt;

20. quoniam defecit, qui praevalebat, consummatus est illusor, et succisi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatem;

21. qui peccare faciebant homines in verbo, et arguentem in porta supplabant, et declinaverunt frustra a iusto.

22. Propter hoc haec dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Nou modo confundetur Jacob, nec modo vultus ejus erubescet;

23. sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctissimae nomen meum, et sanctificabunt sanctum Jacob, et Deum Israël praedicabunt,

24. et scient errantes spiritu intellectum, et mussitatores discent legem.

CAPUT XXX.

Comminatio adversus Iudeos, qui Dominum inconsulto, prementibus Assyriis, ad Aegyptios confugiebant. Ipsiis quoque prophetarum admonitiones audiire notentibus, sed rana praesidia querentibus gravem denuntiat afflictionem; et quam sit Deus futurus benignus ad ipsum revertentibus, et de magna revertentium felicitate, ac iudicio impiorum.

1. Vae filii desertores*), dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremitem tam, et non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum;

2. qui ambulatis, ut descendatis in Aegyptum, et os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Aegypti.

3. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbrae Aegypti in ignominiam.

4. Erant enim in Tani principes tui, et nuntii tui usque ad Haues pervenerunt.

5. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit; non fuerint in auxilium et in aliquam utilitatem, sed in confusionem et in opprobrium.

6. Onus jumentorum austri. In terra tribulationis et angustiae leacea, et Ieo ex eis, vipera et regulus volans, portantes super humeros jumentorum divitias suas, et super gibbum camelorum thesauros suos ad populum, qui eis prodesse non poterit.

7. Aegyptus enim frustra et vane auxiliabitur; ideo clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce. (Jer. 37, 7.)

8. Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die novissimo in testimonium usque in aeternum;

9. populus enim ad iracundiam provocans est, et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.

10. Qui dicunt videntibus: Nolite videre; et aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quae recta sunt. Loquimini nobis placenter, videte nobis errores.

11. Auferte a me viam, declinate a me semitam; ccesset a facie nostra sanctus Israël.

12. Propterea haec dicit sanctus Israël: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, et sperastis in calumpnia et in tumultu, et innixi estis super eo,

13. propterea erit vobis iniquitas haec sicut interruptio cadens, et requisita in muro excuso, quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio ejus.

14. Et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida, et non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquae de fovea.

* Eo-lem tempore et de eadem re haec pronuntiata videntur, et plerique ad Jeremiæ tempora referant.

15. Quia haec dicit Dominus Deus sanctus Israël: Si revertamini et quiescatis, salvi eritis; in silentio et in se erit fortitudo vestra. Et voluistis,

16. et dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus; ideo fugietis. Et super veloces ascendentis; ideo velociores erunt, qui persequentur vos.

17. Mille homines a facie terroris unius, et a facie terroris quicunque fugientis, donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis, et quasi signum super collem.

18. Propter expectat Dominus, ut misereatur vestri; et ideo exaltabitur parvus vobis, quia Deus iudicet Dominus. Beati omnes, qui expectant eum.

19. Populus enim Sion habitabit in Jerusalem; plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui; ad vocem clamoris tui statim, ut audierit, respondebit tibi.

20. Et dabit vobis Dominus panem arctum, et aquam breveum, et non faciet avolare te ultra doctorem tuum; et erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum.

21. Et aures tuae audient verbum post tergum momentis: Hinc est via, ambulate in ea, et non declinetis neque ad dextram, neque ad sinistram.

22. Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, et vestimentum consilatis aurum tui, et disperges ea sicut inundationem menstruatae. Egredere, dices ei,

23. et dabitur pluvia semini tuo, ubique seminaveris in terra, et panis frumentorum erit uberrimus, et pinguis; passetur in possessione tua in die illo magnis spatiose,

24. et tauri tui, et pulli asinorum, qui operantur terram, commixtum magma comedent, sicut in area ventilatum est.

25. Et erunt super omnem montem excelsum, et super omnem collum elevatum rivi currentium aquarum in die interfecti nivis multorum, cum cediderint turres.

26. Et erit lux lunae sicut lux solis, et lumen solis erit septempliciter sicut lux septem dierum in die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, et percussuram plagae ejus sanaverit.

27. Ecce nomen Domini venit de longinquio, ardens furor ejus, et gravis ad portandum; labia ejus repleta sunt indignatione, et lingua ejus quasi ignis devorans.

28. Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilum, et frenum erroris, quod erat in maxillis populorum.

29. Canticum erit vobis sicut nox-sau- cificatae solemnitatis, et laetitia cordis, sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortēm Israël.

30. Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suae, et terrorem brachii sui ostendat in communione furoris, et flamma ignis devorantis; allidet in turbine, et in lapide grandinis.

31. A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.

32. Et erit transitus virgae fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis et citharis, et in bellis praecipuis expugnabit eos.

33. Praeparata est enim ab heri To-pheth *), a rege praeparata, profunda, et dilatata. Nutrimenta ejus ignis et ligna multa, fatus Domini sicut torrens pluris, succendens eam.

CAPUT XXXI.

Judeos, qui, fiducia in Deum relicta, ad Aegyptios et humana configunt praesidia, praedicit consumendos una cum suis auxiliariis; revertentes vero ad Dominum virtute divina liberandos.

1. ***) Vae, qui descendant in Aegyptum ad auxilium, in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multae sunt, et super equitibus, quia praevallidi nimis, et non sunt confisi super sanctum Israël, et Dominum non requiescerunt.

2. Ipse autem sapiens adduxit malum, et verba sua non abstulit; et consurget contra domum pessimum, et contra auxilium operantium iniquitatem.

3. Aegyptus homo, et non Deus; et equi eorum caro, et non spiritus; et Dominus inclinabit manum suam, et corruebit auxiliator, et cadet, cui praestatur auxilium, simulque omnes consumentur.

4. Quia haec dicit Dominus ad me: Quomodo, si rugias leo, et catulus leonis super praedam suam, et cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit, et a multitudo eorum non pavebit; sic descendet Dominus exercitum, ut proelietur super montem Sion, et super collum ejus.

5. Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercitum Jerusalem, protegens et liberans, transuersus ****) et salvans.

6. Convertimini, sicut in profundum recesseratis, filii Israël.

7. In die enim illa abjeciet vir idola argentei sui, et idola auri sui, que fecerunt vobis manus vestras in peccatum.

8. Et cadet Assur in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum, et fugiet non a facie gladii; et juvenes ejus vectigales erunt, (*Infr. 37, 36. IV. Reg. 19, 35. II. Par. 32, 21.*)

9. et fortitudo ejus a terrore transibit, et pavebunt fugientes principes ejus; dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, et canimus ejus in Jerusalem.

*) Vallis extra Hierusalem, infamis et contaminata.

**) Coharent haec cum superioribus, et aliis verbis eadem fore res repetuntur.

***) Quasi dicaret nocte una per angelum suum, ut jam fecerat in Aegypto. *Exod. 12, 29.*

CAPUT XXXII.

De rege ac principibus in justitia regnaturis, et de populi subditi felicitate; stulto autem principi et opulentis mulieribus futura praedicitur calamitas. Pacis quoque pulchritudo ac requies opulenta promittitur populo Dei.

1. *) Ecce in justitia regnabit rex, et principes in iudicio paeerunt.

2. Et erit vir, sicut qui absconditur a vento, et celat se a tempestate, sicut rivi aquarum in siti, et umbra petrae prominentis in terra deserta.

3. Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt.

4. Et cor stultorum intelliget scientiam, et lingua balborum velociter loquetur et plane.

5. Non vocabitur ultra is, qui insipieus est, princeps, neque fraudulentus appellabitur major;

6. stultus enim fatua loquetur, et cor eius faciet iniuriam, ut perficiat simulationem, et loquatur ad Dominum fraudulentem, et vacuanam faciat animam esurientis, et potum sicuti auferat.

7. Fraudulentia vasa pessima sunt; ipse enim cogitationes concinnavit ad perditiones mites in sermone mendaci, cum loqueretur pauper iudicium.

8. Princeps vero ea, quae digna sunt principe, cogitabit, et ipse super duces stabit.

9. Mulieres opulentiae, surgite et audite vocem meam; filiae confidentes, percipite auribus eloquium meum.

10. Post dies enim et annum vos confurbabimini confidentes; consuminata est enim vindemia, collectio ultra non veniet.

11. Obstupescite opulentiae, conturbamini confidentes; exuite vos, et confundamini, accingite lumbos vestros.

12. Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

13. Super humum populi mei spinae et vepres ascendent; quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?

14. Domus enim dimissa est, multitudine urbana relieta est, tenebrea et palpatio factae sunt super speluncas usque in aeternum.

Gaudium ouagrorum pascua gregum,

15. donec effundatur super nos spiritus de excelso; et erit desertum in Carmel, et Carmel in saltum reputabitur.

16. Et habitabit in solitudine iudicium, et justitia in Carmel sedebit.

17. Et erit opus justitiae pax, et cultus justitiae silentium, et securitas usque in sempiternum.

18. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciae, et in requie opulenta.

19. Grando autem in descensione saltus, et humiliatur humiliabitur civitas.

20. Beati, qui seminatis super omnes aquas, immissentes pedem hovis et asini.

*) In tipo Ezechiae, optimi regis, describit regnum Christi.

CAPUT XXXIII.

Permixtum de dejectione Sennacherib loquitur, et Judaeorum liberatione, ac divinae potentiae exaltatione. Invicitur contra hypocritas; et quales esse debeat, qui cum Domino habitaturi sunt in excelsis. Jerusalem vero habitatio erit opulenta, in qua magnificabitur Dominus, rex et legislator noster.

1. *) Vae, qui praedaris, nonne et ipsis praedaheris? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? Cum consummaveris depraedationem, depraedaberis; cum fatigatus desieris contemnere, contemueris.

2. Domine, miserere nostri; te enim expectavimus. Esto brachium nostrum in manu, et salus nostra in tempore tribulationis.

3. A voce angeli fugerunt populi, et ab exaltatione tua dispersae sunt gentes.

4. Et congregabuntur spolia vestra, sicut colligitur bruchus, velut cum fossae plenaue fuerint de eo.

5. Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelsis; implevit Sion iudicium et justitia.

6. Et erit fides in temporibus tuis, divitiae salutis sapientia et scientia; timor Domini ipse est thesaurus ejus.

7. Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amare sicutibant.

8. Dissipatae sunt viae, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, proiecit civitates, nou reputavit homines.

9. Luxit, et elanguit terra; confusus est Libanus, et obsorduit, et factus est Saron sicut desertum, et concussa est Basan, et Carmelus.

10. Nunc consurgam, dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc sublevabor.

11. Concipietis ardorem, parietis stipulam; spiritus vester ut ignis vorabit vos.

12. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinae congregatae igni comburentur.

13. Audite, qui longe estis, quae fecerim, et cognoscite, vicini, fortitudinem meam.

14. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempernisi?

15. Qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calunnia, et excutit manus suas ab omnibus munere, qui obturat aures suas, ne audiatur sanguinem, et claudit oculos suos, ne videant malum, (Ps. 14, 2.)

16. iste in excelsis habitabit, muuimenta saxonum sublimitas ejus; panis ei datus est, aquae ejus fideles sunt.

17. Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.

18. Cor tuuum meditabitur timorem; ubi

*) De Sennacherib id intelligitur. Hieron.

est litteratus? ubi legis verba ponderans?
ubi doctor parvolorum? (*I. Cor. 1, 20.*)

19. Populum impudentem non videbis,
populum alti sermonis ita, ut non possis
intelligere disertitudinem linguae ejus, in
quo nulla est sapientia.

20. Respic Sion civitatem solemnitatis
nostrae; oculi tui videbunt Jerusalem ha-
bitationem opulentam, taberpaculum, quod
nequaquam transferri poterit; nec aufer-
rentur clavi ejus in sempiternum, et omnes
funiculi ejus non ruinperetur,

21. quia solummodo ibi magnificus est
Dominus noster, locus fluviorum, rivi la-
tissimi et pateentes; nou transibit per eum
navis remigum, neque trieris magna trans-
gredietur cum.

22. Dominus enim judex noster, Domi-
nus legifer noster, Dominus rex noster;
ipse salvabit nos.

23. Laxati sunt funiculi tui, et non
praevalebunt; sic erit malus tuis, ut di-
latare signum nou queas. Tunc dividentur
spolia praedarium multarum; claudi diri-
pient rapinam.

24. Nec dicet vicinus: Elangui; popu-
lus, qui habitat in ea, auferetur ab eo
iniquitas.

CAPUT XXXIV.

*Acerba Dei ultio super omnes gentes,
Idumaeae quoque contritio et perpetua
vastitas praedicitur.*

1. Accedite gentes, et audite, et populi,
attendite; audiat terra, et plenitudo ejus,
orbis, et omne germen ejus.

2. Quia indignatio Domini super omnes
gentes, et furor super universam militiam
eorum; interfecit eos, et dedit eos in
occisionem.

3. Interfecti eorum projicientur, et de
cadaveribus eorum ascendet foetor; tabe-
scunt montes a sanguine corum.

4. Et tabescet omnis militia celorum,
et complicabuntur sicut liber coeli; et
omnis militia eorum defluet, sicut defluet
folium de vinea et de fieu. (*Apoc. 6, 12.*
et seq. Ezech. 32, 7.)

5. Quoniam inebriatus est in caelo gla-
dius meus, ecce super Idumaeam descen-
det, et super populum interfectionis meae
ad judicium.

6. Gladius Domini repletus est sanguine,
incrassatus est adipe, de sanguine agu-
rum et hircorum, de sanguine medullato-
rum arietum; victima enim Domini in
Bosra, et interfectio magna in terra Edom.

7. Et descendunt unicornes cum eis, et
tauri cum potentibus; inebriabitur terra
eorum sanguine, et humus eorum adipe
pinguum,

8. quia dies ultionis Domini, annus re-
tributio nimis iudicij Sion.

9. Et convertentur torrentes ejus in
picem, et humus ejus in sulphur, et erit
terra ejus in picem ardente.

10. Nocte et die non extinguetur, in
sempiternum ascendet famus ejus; a ge-

neratione in generationem desolabitur, in
saecula saeculorum non erit transiens per
eam.

11. Et possidebunt illam onocrotalus et
ericius; ibis et corvus habitabunt in ea; et
extendetur super eam mensura, ut redi-
gatur ad nihilum, et perpendicularum in
desolationem.

12. Nobiles ejus non erunt ibi; regem
potius invocabunt, et omnes principes ejus
erunt in nihilum.

13. Et orientur in domibus ejus spinae,
et urticae, et palius in munitiobus
eius, et erit cubile draconum, et pascua
struthionum.

14. Et occurrit daemonia onocentau-
ris, et pilosus clamabit alter ad alterum;
ibi cubavit lamia, et inventi sibi requiem.

15. Ibi habuit foveam ericus, et enu-
trivit catulos, et circumfudit, et fovit in
umbra ejus; illuc congregati sunt milvi,
alter ad alterum.

16. Requirite diligenter in libro Domini,
et legit; unum ex eis non defuit, alter
alterum non quaesivit, quia, quod ex ore
meo procedit, ille mandavit, et spiritus
ejus ipse congregavit ea.

17. Et ipse misit eis sortem, et manus
eius divisit eam illis in mensuram; usque
in aeternum possidebunt eam, in genera-
tionem et generationem habitabunt in ea.

CAPUT XXXV.

*De futura consolatione, laetitia, secu-
ritate, et felicitate perpetua eorum,
qui in Christum sunt credituri.*

1. [¶] Lactabitur deserta et invia, et
exultabit solitudo, et floredit quasi lilium.

2. Germinans germinabit, et exultabit
laetabunda et laudans; gloria Libani data
est ei, decor Carmeli et Saron; ipsi vi-
debunt gloriam Domini, et decorum Dei
nostrorum.

3. Confortate manus dissolutas, et genua
debilita roborate.

4. Dicite pusillanimis: Confortamini, et
nolite timere; ecce Deus vester ultiorem
adducet retributionis, Deus ipse veniet,
et salvabit vos.

5. Tunc aperientur oculi caecorum, et
aures surdorum patrebunt.

6. Tunc saliet sicut cervus claudus, et
aperta erit lingua mutorum, quia scissae
sunt in deserto aquae, et torrentes in so-
liditudine.

7. Et quae erat arida, erit in stagnum,
et sitius in fontes aquarum. In cubili-
bus, in quibus prius dracous habitabant,
orient viror calami et junci.

8. Et erit ibi semita et via, et via sancta
vocabitur; non transibit per eam pollutus,
et haec erit vobis directa via ita, ut stulti
non errent per eam.

9. Nou erit ibi leo, et mala bestia nou
ascendet per eam, nec invenietur ibi; et
ambulabunt, qui liberati fuerint.

[†] Sabb. Quat. Temp. Adv. Epist. 2.

10. Et redemti a Domino convertentur, et venient in Sion cum laude, et laetitia semperita super caput eorum; gaudium et laetitiam obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus.

CAPUT XXXVI.

Sennacherib captis civitatibus Iudeam unitis, mittit Rabsacen ad capiendum Jerusalem, qui, variis in Ezechiam jactatis convicis et blasphemias in Deum, Jerosolymitas ad deditioinem exhortatur.

(A. M. 3291. Ant. Chr. 713.)

1. Et factum est in quarto decimo anno regis Ezechiae **), ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Iudeam unitas, et cepit eas. (IV. Reg. 18, 13. II. Par. 32, 1.)

(A. M. 3294. Ant. Chr. 710.)

2. Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem ad regem Ezechiam in manu gravi, et stetit in aquaeductu piscinae superioris in via agri fulonis.

3. Et egressus est ad eum Eliacim filius Helcine, qui erat super dominum, et Sobna scriba, et Joah filius Asaph a commentariis.

4. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiae: Haec dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quae est ista fiducia, qua confidis?

5. Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti a me?

6. Ecce confidis super baculum arundinum confractum istum, super Aegyptum, cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, et perforabit eam; sic Pharaon rex Aegypti omnibus, qui confidunt in eo.

7. Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus; nonne ipse est, cuius abstulit Ezechias excelsa et altaria, et dixit Iudea et Jerusalem: Coram altari isto adorabit?

8. Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, et dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te praebere ascensores eorum.

9. Et quomodo sustinebis faciem judicis iudicis loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Aegypto, in quadrigis, et in equitibus,

10. et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascede super terram istam, et disperde eam.

11. Et dixit Eliacim, et Sobna, et Joah ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos syra lingua, intelligimus enim; ne loquaris ad nos iudea in auribus populi, qui est super murum.

12. Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum et ad te misit me do-

minus meus, ut loquerer omnia verba ista; et non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercore sua, et bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13. Et stetit Rabsaces, et clamavit voce magna iudeice, et dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum!

14. Haec dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.

15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Dominum, dicens: Ernens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16. Nolite audire Ezechiam; haec enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me, et comedite unusquisque vineam suam, et unusquisque sicutum suam, et bibite unusquisque aquam cisterna suae,

17. donec veniam, et tollam vos ad terram, quae est in terra vestra, terram frumenti et vini, terram pacum et vinearum.

18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19. Ubi est deus Emath, et Arpad? ubi est Deus Sepharavim? numquid liberaverunt Samariane de manu mea ??)

20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jernusalem de manu mea?

21. Et siluerunt, et non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondentes ei. (IV. Reg. 18, 36.)

22. Et ingressus est Eliacim filius Helciae, qui erat super dominum, et Sobna scriba, et Joah filius Asaph a commentariis ad Ezechiam seisis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XXXVII.

Consternatus Ezechias propter blasphemias tum Rabsacis, tum Sennacherib, mittit ad Isaiam, ut Dominum deprecetur; qui ipsum confortans dicinium promittit auxilium, et caeso per angulum exercitu Sennacherib, etiam ipse a filii suis interimitur.

(A. M. 3294. Ant. Chr. 710.)

1. Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini. (IV. Reg. 19, 1.)

2. Et misit Eliacim **), qui erat super dominum, et Sobnam scribam, et seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam filium Amos, prophetam,

3. et dixerunt ad eum: Haec dicit Ezechias: Dies tribulationis, et correptionis,

*) Supr. dii ejus; non vero dii aliorum populo rum istorum. Nam illi deum Samarianum missi ab Assiradone. Sennacherili filio. Esdr. 4. 3. Et aliquis patet ex v. seq., singulis ter ras cum singulis diis hic componi, et ex cap. seq. v. 13. hos eostem populos a Sennacherib receps tantum devictos.

**) Pontificem. Hieron.

*) Hoc bellum, cum aethiopico conjunctum, toto triennio gestum esse, ex ejusdem prophetae cap. 20. colligimus.

et blasphemiae dies haec, quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi.

4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, et exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus; leva ergo orationem pro reliquiis, quae repertae sunt.

5. Et venerunt servi regis Ezechieiæ ad Isaiam.

6. Et dixit ad eos Isaias: Haec dicetis domino vestro: Haec dicit Dominus: Ne timeas a facie verborum, quae audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur ad terram suam, et corrue re cum faciam gladio in terra sua.

8. Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem Assyriorum proeliantem adversus Lohnam. Audierat enim, quia profectus esset de Lachis. (IV. Reg. 19, 8.)

9. Et audivit de Tharaca rege Aethiopie dicentes: Egressus est, ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiām, dicens:

10. Haec dicet Ezechieiæ regi Judæi, loquentes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens: Nou dabitus Jerusalem in manu regis Assyriorum.

11. Ecco tu audisti omnia, quae fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt; et tu poteris liberari?

12. Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei, Gozani, et Haram, et Reseph, et filios Eden, qui erant in Thalassar?

13. Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ana, et Ava? (IV. Reg. 18, 31. et 19, 13.)

14. Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in dominum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino.

15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:

16. Domine exercituum Deus Israël, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus omnium regnum terræ, tu fecisti coelum et terram.

17. Inclina, Domine, aurem tuam, et audi; aperi Domine oculos tuos, et vide, et audi omnia verba Sennacherib, quae misit ad blasphemandum Deum viventem.

18. Vere enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones earum.

19. Et dederunt deos earum igni; non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis, et communiquerunt eos.

20. Et nunc, Domine Deus noster, salvanos de manu ejus; et cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

21. Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiām, dicens: Haec dicit Dominus Deus

Israël: Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum,

22. hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum: Despexit te, et subannavit te virgo filia Sion; post te caput movit filia Jerusalem.

23. Cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israël.

24. In manu servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani, et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abies illius, et introihi altitudinem summatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25. Ego fodi, et bibi aquam, et excavavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.

26. Numquid non audisti, quae olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasma vi illud, et nunc adduxi; et factum est in eradicationem collium compugnatum, et civitatum munitarum.

27. Habitatores earum brevita manu contremuerunt, et confusi sunt; facti sunt sicut foenum agri, et grana pascuae, et herba tectorum, quae exaruit, antequam maturesceret.

28. Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me.

29. Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas; ponam ergo circulum in naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam, per quam venisti.

30. Tibi autem*) hoc erit signum: Comede hoc anno, quae sponte**) nascuntur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminate, et metite, et plantate viueas, et comedite fructum earum.

31. Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum,

32. quia de Jerusalem exhibunt reliquias, et salvato de monte Sion; zelus Domini exercituum faciet istud.

33. Propterea haec dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc, et non jaciet ibi sagittarii, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem.

34. In via, qua veuit, per eam revertetur, et civitatem hanc nou ingredietur, dicit Dominus;

35. et protegam civitatem istam, utsalven eam propter me, et propter David servum meum.

*) O Jerusalem.

**) Nam messe superioris anni ab hostiliis et iniuribus Sennacherib vel occupata, vel conculta, e sponte germinantibus sibi victimum comparare necesse fuit; sequenti vero anno, qui neque mundi 3295, impeditio jubilaci legi, neque serere neque mettere illis permisit. Vid. IV. Reg. 19, 20.

36. Egressus est autem angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Et surrexerunt mae, et ecce omnes cadavera mortuorum. (*Supr. 31, 8.*) (*IV. Reg. 19, 35. Tob. 1, 21. Eccli. 48, 24. I. Mach. 7, 41. II. Mach. 8, 19.*)

37. Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib rex Assyriorum, et habitavit in Ninive.

38. Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar, filii ejus, percosserunt eum gladio, fugeruntque in terram Ararat, et regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

CAPUT XXXVIII.

Ezechias, a morte sibi per Isaiam communata liberatus, signo in horologio Achaz accepto, et promissa de manu Assyriorum liberatione, additisque ei ad ritum quindecim annis, canticum hoc gratiarum actionis Deo cecinit.

(A. M. 3291. Ant. Chr. 713.)

1. [†] In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem, et introivit ad eum Isaias filius Amos, propheta, et dixit ei: Haec dicit Dominus: Dispone domui tua, quia morieris tu, et non vives. (*IV. Reg. 20, 1. II. Par. 32, 21.*)

2. Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, et oravit ad Dominum.

3. et dixit: Obsecro Domine, memento, queso, quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et, quod bona est in oculis tuis, fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.

4. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:

5. Vade, et dic Ezechiae: Haec dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas; ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos;

6. et de manu regis ^{**) Assiri} eriam te et civitatem istam, et protegam eam.

7. Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est.

8. Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus, quos descendebat. (*Eccli. 48, 26.*)

9. Scriptura ^{**) Ezechiae regis Iuda, cum aegrotasset, et convaluissebat de infirmitate sua.}

10. Ego dixi: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quaesivi residuum anaororum meorum;

11. dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium.

Non aspiciam hominem ultra, et habitatorem quietis.

12. Generatio mea ablata est, et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum.

Praecisa est velut a texente vita mea, dum adhuc ordirer, succidit me; de mane usque ad vesperam finies me.

13. Sperabam usque ad mae, quasi leonis contrivit omnia ossa mea.

De mane usque ad vesperam finies me;

14. sicut pullus hirundinis, sic clamabo, meditabor ut columba.

Attenuati sunt oculi mei, suspicentes in excelsum.

Domine, vim patior, responde pro me.

15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae.

16. Domine, si sic vivitur, et in talibus vita spiritus mei, corripies me, et vivificabis me.

17. Ecce in pace amaritudo mea amarissima;

tu autem eruisti animam meam, ut non periret, projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors landabit te, non expectabunt, qui descendant in lacum, veritatem tuam.

19. Vivens, vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie; pater filii notam faciet veritatem tuam.

20. Domine, salvum me fac, et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitae nostrae in domo Domini.

21. Et jussit Isaias, ut tollerent massam de fics, et cataplasmarent super vulnus, et sanaretur.

22. Et dixit Ezechias: Quod erit signum, quia ascendam in dominum Domini?

CAPUT XXXIX.

Ezechias, cum missis a rege Babylonis nuntiis suos ostendisset thesauros, ab Isaia de futura eorum in Babylonem ablatione praemonetur.

1. In tempore illo misit Merodach Baladan filius Baladan ^{*)}, rex Babylonis, liberos et munera ad Ezechiam; audierat eum, quod aegrotasset et convaluissebat. (*IV. Reg. 20, 12.*)

2. Luetatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aromatum, et argenti, et auri, et odoramentorum, et unguenti optimi, et onnes apothecas supellectilis suae, et universa, quae inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum, quod non ostenderet eis Ezechias in dono sua, et in omni potestate sua.

3. Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, et dixit ei: Quid dixe-

[†] Fer. 5. post. Ciner.

^{**) Ergo haec historia ante plagam Sennacherib evenit, ut haec verba „in diebus illis“ generaliter tantum temporis notationem significant.}

Vid. IV. Reg. 20, 6.

^{**) Dicta ei, ut credibile est, ab Isaias.}

^{*)} Baladan hic videtur esse is, qui ab Agathia Belesus, a Nic. Damasc. Nanybrus, a Ptolem. Nabonassarus est dictus.

runt viri isti, et unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4. Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia, quae in domo mea sunt, viderunt; non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5. Et dixit Isaia ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercitum.

6. Ecce dies venient, et auferentur omnia, quae in domo tua sunt, et quae thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem; non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

7. Et de filiis tuis, qui exhibuit de te, quos gennaris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini, quod locutus est. Et dixit: Fiat tantum pax, et veritas in diebus meis.

CAPUT XL.

Consolatio et salus Jerusalem per Christum futura; Joannis Baptistae prædicatio; fragilitas hominis, et perpetuitas verbi divini; Christi in carnem adventus, ipsiusque gloria, potestas et retributio palam annuntianda. Contra idololatrias, Deum sculptilibus assimilantes, incomparabilem Dei potentiam ac sapientiam commendat; quodque sperantes in Domino mutant fortitudinem.

1. Consolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.

2. Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam, quoniam completa est malitia ejus, diuissa est iniquitas illius; suscepit de manu Domini duplicita pro omnibus peccatis suis. (Apoc. 18.)

3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. (Matth. 3, 3. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4. Joann. 1, 23.)

4. Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas.

5. Et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est.

6. Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro foenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. (Eccli. 14, 18. Jac. 1, 10. 1. Petr. 1, 24.)

7. Exsiccatum est foenum, et cecidit flos, quia spiritus Domini sufflavit in eo. Vere foenum est populus;

8. exsiccatum est foenum, et cecidit flos; verbum autem Domini nostri manet in aeternum.

9. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem, exalta, noli timere. Dic civitatibus Iuda: Ecce Deus vester;

10. ecce Dominus Deus in fortitudine

veniet, et brachium ejus dominabitur; ecce merces ejus cum eo, et opus illius coram illo.

11. Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, foetas ipse portabit. (Ezech. 34, 23. et 37, 24. Joann. 10, 11.)

12. Quis mensus est pugillo aquas, et coelos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terrae, et libravit iu pondere montes, et colles in statera?

13. Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi? (Sap. 9, 13. Rom. 11, 34. 1. Cor. 2, 16.)

14. Cum quo iuuit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiae, et erudit eum scientiam, et viam prudentiae ostendit illi?

15. Ecce gentes quasi stilla stilulae, et quasi momentum staterae reputatae sunt; ecce insulae quasi pulvis exiguae.

16. Et Libanus non sufficiet ad succendendum, et animalia ejus non sufficient ad holocaustum.

17. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatae sunt ei.

18. Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei? (Act. 17, 29.)

19. Numquid sculptile confлавit faber? aut aurifex auro figuravit illud, et laminis argenteis argentarius?

20. Forte lignum et imputribile elegit; artifex sapiens quaerit, quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur.

21. Numquid non scitis? numquid non audistis? numquid non annuntiatum est vobis ab initio? numquid non intellexistis fundamenta terrae?

22. Qui sedet super gyrum terrae, et habitatores ejus sunt quasi locustae; qui extendit velut nihilum coelos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabandum. (Gen. 1, 6. Ps. 14, 2.)

23. Qui dat secretorum scrutatores, quasi non sint, judices terrae velut inane fecit;

24. et quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum; repente flavit in eos, et aruerunt, et turbo quasi stipulum auferret eos.

25. Et cui assimilasti me, et adaequasti? dicit Sanctus.

26. Levate ia excelsum oculos vestros, et videte, quis creavit haec, qui educit in numero militiam eorum, et omnes ex nomine vocat; prae multitudo fortitudinis et roboris, virtutisque ejus neque unum reliquum fuit.

27. Quare dicas Jacob, et loqueris Israël: Abscondita est via mea a Domino, et a Deo meo judicium meum transvicit?

28. Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terrae, non deficiet, neque labebit, nec est investigatio sapientiae ejus.

29. Qui dat lasso virtutem, et his, qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat.

f) Sabb. 4. Temp. Adv. Epist. 3.

30. Deficient pueri, et laborabunt, et juvenes in infirmitate cadent.

31. Qui autem sperant in Domino, mutant fortitudinem, assumunt pennas sicut aquilae, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficiunt. (*Ps. 10, 5.*)

CAPUT XLII.

Disceperat Dominus cum idololatriis de potentia et variis magnisque beneficiis populo iudaico exhibitis, quibus suam comprobavit potentiam et benignitatem erga homines, ostendens simul et idolorum impotentiam, et idololatrarum vanitatem.

1. Taceant*) ad me insulae, et gentes mutent fortitudinem; accedant, et tunc loquuntur, simul ad judicium propinquemus.

2. Quis suscitavit ab oriente justum, vocavit eum, ut sequeretur se? Dabit in conspectu ejus gentes, et reges obtinebit; dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ejus.

3. Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus ejus non apparebit.

4. Quis haec operatus est, et fecit, vocans generaciones ab exordio? Ego Dominus, primus et novissimus ego sum. (*Insr. 44, 6. et 48, 12. Apoc. 1, 8. 17. et 22, 13.*)

5. Viderunt insulae, et timuerunt, extrema terrae obstupuerunt, appropinquaverunt, et accesserunt.

6. Unusquisque proximo suo auxiliabitur, et fratri suo dicet: Consfortare.

7. Consfortavit faber aerarius, percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum est, et confortavit eum clavis, ut non moveretur.

8. Et tu Israël servus meus, Jacob, quem elegi, semen Abraham amici mei,

9. in quo apprehendi te ab extremis terrae, et a longinquo ejus vocavi te, et dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, et non abjeci te.

10. Ne timeas, quia ego tecum sum; ne declines, quia ego Deus tuus, confortavi te, et auxiliatus sum tibi, et suscepit te dextera justi mei.

11. Ecce confundentur et erubescunt omnes, qui pugnant adversum te; erunt, quasi non sint, et peribunt viri, qui contradicunt tibi.

12. Quaeres eos, et non invenies viros rebelles tuos; erunt, quasi non sint, et leviti consumtio homines bellantes adversum te.

13. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adjuvi te.

14. Noli timere vermis Jacob, qui mortui estis ex Israël; ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, et redemptor tuus sanctus Israël.

15. Ego posui te quasi plaustrum tritu-

rans novum, habens rostra serrantia; triturabis montes, et conimines, et colles quasi pulverem pones.

16. Ventilabis eos, et ventus tollet, et turbo disperget eos; et tu exultabis in Domino, in sancto Israël laetaberis.

17. Egeni et pauperes quaerunt aquas, et non sunt; lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israël non derelinquam eos.

18. Aperiam in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes; ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum.

19. Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivae; ponam in deserto abietem, ulimum, et buxum simul,

20. ut videant, et sciант, et recognitent, et intelligent pariter, quia manus Domini fecit hoc, et sanctus Israël creavit illud.

21. Prope facite iudicium vestrum, dicit Dominus; asserte, si quid forte habetis, dixit rex Jacob.

22. Accedant, et nuntient nobis, quae cuncte ventura sunt; priora quae fuerunt, nuntiate; et ponemus cor nostrum, et sciemus novissima eorum, et quae ventura sunt, indicate nobis.

23. Annuntiate, quae ventura sunt in futurum, et sciemus, quia dii estis vos. Bene quoque aut male, si potestis, facite; et loquamur, et videamus simul.

24. Ecce vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo, quod non est; abominationis est, qui elegit vos.

25. Suscitavi ab aquiloni, et veniet ab ortu solis; vocabit nomen meum, et adducet magistratus quasi lutum, et velut plantes conculcans humum.

26. Quis annuntiavit ab exordio, ut sciamus, et a principio, ut dicamus: Justus es? non est neque annuntians, neque praedicens, neque audiens sermones vestros.

27. Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, et Jerusalem evangelistam dabo.

28. Et vidi, et non erat neque ex istis quisquam, qui iniret consilium, et interrogatus responderet verbum.

29. Ecce omnes injusti, et vana opera eorum; ventus et inane simulacra eorum.

CAPUT XLII.

Pater sibi complacet in filio Christo, cuius virtutes et opera, quae facturus est, propheta explicat, exhortans universas gentes ad laudem et gratiarum actionem. Addit quoque, malos, idololatras et ingratis graviter a Domino puniendos, plurimum conquerens de ingratis servorum Dei.

1. Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea; dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet. (*Matth. 12, 18.*)

2. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.

*) Hebr. tacete, i. e., cum silentio admiramini, vel me audite.

3. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet; in veritate educet iudicium.

4. Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium; et legem ejus insulæ expectabunt.

5. Haec dicit Dominus Deus, creans coelos, et extendens eos, firmaus terram, et quae germinant ex ea, dans flatum populo, qui est super eam, et spiritum calcaribus eam:

6. Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavite. Et dedi te in foedus populi, in lucem gentium, (*Infr. 19, 6.*)

7. ut aperies oculos caecorum, et educeres de conclusione vincutum, de domo carceris sedentes in tenebris.

8. Ego Dominus, hoc est nomen meum; gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus. (*Infr. 48, 11.*)

9. Quæ prima fuerint, ecce venerunt, nova quoque ego annuntio; antequam oriantur, auditæ vobis faciam.

10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ; qui descendit in mare, et plenitudo ejus, insulæ, et habitatores earum.

11. Sublevetur desertum, et civitates ejus; in dominib[us] habitat Cedar; laudent habitatores petrae; de vertice montium clamabunt.

12. Ponent Domino gloriam, et laudem ejus in insulis nuntiabunt.

13. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir proeliator suscitabit zelum, vociferabitur, et clamabit; super iuimicos suos confortabitur.

14. Tacui semper, silui, patiens fui; sicut parturiens loquar, dissipabo, et absorbo simul.

15. Desertos faciam montes, et colles, et omne grameum eorum exsiccabo, et ponam flumina in iusulas, et stagna arescam.

16. Et ducam caecos in viam, quam ne- sciunt, et in scmitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam; ponam tenebras coram eis in lucem, et prava in recta; haec verba feci eis, et non dereliqui eos.

17. Conversi sunt retrorsum; confundantur confusione, qui confidunt in sculptili, qui dicunt confitili: Vos dii nostri.

18. Surdi, audite, et caeci, intuemini ad videendum.

19. Quis caecus, nisi servus meus? et surdes, nisi ad quem nuntios meos misi? quis caecus, nisi qui venundatus est? et quis caecus, nisi servus Domini?

20. Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies?

21. Et Dominus voluit, ut sanctificaret eum, et magnificaret legem, et extolleret.

22. Ipse autem populus direptus, et vanus; Iaqueus juvenum omnes, et in dominib[us] carcerum absconditi sunt; facti sunt in rapinam, nec est, qui eruat; in direptionem, nec est, qui dicat: Redde.

23. Quis est in vobis, qui audiat hoc, attendat et auscultet futura?

21. Quis dedit in direptionem Jacob, et Israël vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, et non audierunt legem ejus.

25. Et effudit super eum indignationem furoris sui, et forte bellum, et combussit eum in circuitu, et non cognovit; et succedit eum, et non intellexit.

CAPUT XLIII.

Populum credentem securum facit, ejus ex universo orbe multiplicationem futuram promittens, cum enarratione praeteritorum ac futurorum Dei erga populum suum beneficiorum, quibus se solum rerum Deum esse comprobat, addita gravi expostulatione adversus Judeorum ingratitudinem.

1. Et nunc haec dicit Dominus, creans te Jacob, et formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, et vocavi te nomine tuo; meus es tu.

2. Cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te; cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in te,

3. quia ego Dominus Deus tuus, sanctus Israël, salvator tuus; dedi propitiationem tuam Aegyptum, Aethiopiam, et Saba pro te.

4. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, et gloriosus, ego dilexi te, et dabo homines pro te, et populos pro anima tua.

5. Noli timere, quia ego tecum sum; ab oriente adducam semen tuum, et ab occidente congregabo te.

6. Dicam aquiloni: Da; et austro: Noli prohibere; affer filios meos de longinquorum, et filias meas ab extremis terræ.

7. Et omniu[m] qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, et feci eum.

8. Educ foras populum caecum, et oculos habentem; surdum, et aures ei sunt.

9. Omnes gentes congregatae sunt simul, et collectae sunt tribus; quis in vobis annuntiet istud, et quæ prima sunt, audiens nos faciet? Dent testes eorum, justificentur, et audiant, et dicant: Vere.

10. Vos testes mei, dicit Dominus, et servus meus, quem elegi, ut sciatis, et credatis mihi, et intelligatis, quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, et post me non erit.

11. Ego sum, ego sum Dominus, et non est absque me salvator. (*Osee 13, 4.*)

12. Ego annuntiavi, et salvavi, auditum feci, et non fuit in vobis alienus; vos testes mei, dicit Dominus, et ego Deus.

13. Et ab initio ego ipse, et non est, qui de manu mea eruat; operabor, et quis avertet illud?

14. Haec dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israël: Propter vos misi in Baby-

lonem, et detraxi vectes universos, et Chaldaeos in navibus suis gloriantes.

15. Ego Dominus sanctus vester, creans Israël, rex vester.

16. Haec dicit Dominus, qui dedit in mari viam, et in aquis torrentibus semi-tam;

17. qui eduxit quadrigam et equum, agmen et robustum; simul obdormierunt, nec resurgent; contriti sunt quasi linum, et exticti sunt.

18. Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini.

19. Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea; ponam in deserto viam, et in invio flumina. (*II. Cor. 5, 17. Apoc. 21, 5.*)

20. Glorificabit me bestia agri, dracones et struthiones, quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21. Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.

22. Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israël.

23. Non obtulisti mihi aritem holocausti tui, et victimis tuis non glorificasti me; non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi praebui in thure.

24. Non emisti mihi argento calatum, et adipe victimarum tuarum non iuebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis, praebuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

25. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor.

26. Reduc me in memoriam, et judice-mur simul; narra, si quid habes, ut justificeris.

27. Pater tuus primus peccavit, et inter-pretes tui prevaricati sunt in me.

28. Et contaminavi principes sanctos, dedi ad interuectionem Jacob, et Israël in blasphemiam.

CAPUT XLIV.

Deus consolatur populum suum, effusu-rus super eum spiritum suum, et aquas super silentem. Ipse primus et novissimus ac solus Deus, omnium creator ac moderator. Idolorum quoque, artificum eorum ac idololatrarum magna vanitas, imo stupor aperte convincitur. Proinde ab idolis ad Deum, in cuius manu sunt omnia, populus re-vocatur.

1. Et nunc audi Jacob serve meus, et Israël, quem elegi. (*Jer. 30, 10. et 46, 27.*)

2. Haec dicit Dominus, faciens et for-mans te, ab utero auxiliator tuus: Noli timere serve meus Jacob, et rectissime, quem elegi.

3. Effundam enim aquas super siti-tem, et fluenta super aridam; effundam spiritum meum super senem tuum, et be-nedictionem meam super stirpem tuam.

4. Et germina-bunt inter herbas, quasi salices juxta praeterfluentes aquas.

5. Iste dicet: Domini ego sum, et ille vocabit in nomine Jacob; et hic scribet manu sua: Domino; et in nomine Israël assimilabitur.

6. Haec dicit Dominus rex Israël, et redemtor ejus Dominus exercitum: Ego primus, et ego novissimus, et absque me non est Deus. (*Supr. 41, 4. Infr. 48, 12. Apoc. 1, 8, 17. et 22, 13.*)

7. Quis similis mei? vocet, et annuntiet, et ordinem exponat mihi, ex quo consti-tui populum antiquum; ventura, et quae futura sunt, annuntient eis.

8. Nolite timere, neque conturbemini; ex tunc audire te feci, et annuntiavi: Vos estis testes mei. Numquid est Deus absque me, et formator, quem ego non neverim?

9. Plastae idoli omnes nihil sunt, et arantissima eorum non proderunt eis; ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur.

10. Quis formavit deum, et sculptile conflavit ad nihil utile?

11. Ecce omnes participes ejus confun-dentur; fabri enim sunt ex hominibus, convenient omnes, stabunt et pavebunt, et confundentur simul.

12. Faber ferrarius lima operatus est, in prunis, et in malleis formavit illud, et operatus est in brachio fortitudinis sua; esuriet et deficiet, non bibet aquam, et lassescet. (*Sap. 13, 11.*)

13. Artifex ligarius extendit normam, formavit illud in runcina, fecit illud in angularibus, et in circino tornauit illud, et fecit imaginem viri, quasi speciosum hominem habitantem in domo.

14. Succidit cedros, tulit illicem, et quer-cum, quae steterat inter ligna saltus; plantavit pinum, quam pluvia nutritivit.

15. Et facta est hominibus in focum; sumsit ex eis, et calefactus est, et succendit, et coxit panes; de reliquo antem operatus est deum, et adoravit; fecit sculptile, et curvatus est ante illud.

16. Medium ejus combussit igni, et de medio ejus carnes comedit; coxit pulmen-tum, et saturatus est, et calefactus est, et dixit: Vah, calefactus sum, vidi focum.

17. Reliquum autem ejus denn fecit et sculptile sibi; curvatur ante illud, et adorat illud, et obsecrat, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.

18. Nescierunt, neque intellexerunt; oblitii enim sunt, ne videant oculi eorum, et ne intelligant corde suo.

19. Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni, et coxi super carbones ejus panes, coxi carnes et comedii, et de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam?

20. Pars ejus cinis est; cor insipiens adoravit illud, et non liberabit animam suam, neque dicet: Forte mendacium est in dextera mea.

21. Memento horum Jacob et Israël, quo-niam servus meus es tu; formavi te, ser-vus meus es tu Israël; ne obliviscaris mei.

22. Delevi ut nubem iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua; revertere ad me, quoniam redemi te.

23. Laudate coeli, quoniam misericordiam fecit Dominus; jubilate extrema terrae, resonate montes laudationem, saltus et omne lignum ejus, quoniam redemit Dominus Jacob, et Israël gloriabitur.

24. Hacc dicit Dominus redemptor tuus, et formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens caelos solus, stabilens terram, et nullus nesciit;

25. irrita faciens signa divinorum, et ariolos in furorem vertens; convertens sapientes retrorsum, et scientiam eorum stultam faciens;

26. suscitans verbum servi sui, et consilium nuntiorum suorum compleans. Qui dico Jerusalem: Habitaberis; et civitatibus Iuda: Aedificabimini; et deserta ejus suscitabo.

27. Qui dico profundo: Desolare, et flumina tua aresfaciam.

28. Qui dico Cyro: Pastor meus es^{**}), et omnem voluntatem meam complicabis. Qui dico Jerusalem: Aedificaberis; et templo: Fundaberis. (*11. Esdr. 2. 1. Esdr. 7.*)

CAPUT XLV.

Prophetia de Cyro et rictoriis, ipsi a Deo concedendis, cum increpatione, quod Deum in his non agnoscat, cum epse solus sit Deus, omnium Dominus, cui nemo potest contradicere. Praedicit Christi natitas; et loquitur propheta permixtum de Iudeorum per Cyrus liberatione, ac salute per Christum futura, quodque solus Dominus sit Deus, justus et salvans, promissaque complens.

1. [†]) Haec dicit Dominus christo ^{**}) meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subjiciam auto faciem ejus gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram eo januas, et portae non claudentur.

2. Ego ante te ibo, et gloriosos terrae humiliabo; portas aeras conteram, et vectes ferreos confringam.

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum, ut scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël,

4. propter servum meum Jacob, et Israël electum meum, et vocavi te nomine tuo; assimilavi te, et nou cognovisti me.

5. Ego Dominus, et nou est amplius, extra me non est Deus; accinxii te, et non cognovisti me,

6. ut sciant hi, qui ab ortu solis, et qui ab occidente, quoniam absque me non est. Ego Dominus, et non est alter,

7. formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans malum; ego Dominus, faciens omnian haec.

8. Rorate coeli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet salvatorem, et justitia oriatur simul; ego Dominus creavi eum.

9. Vae, qui contradicit factori suo, testa de sauciis terre; numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, et opus tuum absque manibus est? (*Jer. 18. 6. Rom. 9. 20.*)

10. Vae, qui dicit patri: Quid generas? et mulieri: Quid parturis?

11. Haec dicit Dominus sanctus Israël, plastes ejus: Ventura interrogate me, super filios meos, et super opus manuum mearum mandate mihi.

12. Ego feci terram, et hominem super eam creavi ego; manus meae tetenderunt caelos, et omni militiae eorum mandavi.

13. Ego suscitavi eum^{**) ad justitiam, et omnes vias ejus dirigam; ipse aedificabit civitatem meam, et captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus; dicit Dominus Deus exercituum.}

14. Haec dicit Dominus: Labor Aegypti, et negotiatio Aethiopie, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt; post te ambulabunt, vinciti manicis pergent, et te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, et non est absque te Deus.

15. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israël salvator.

16. Confusi sunt, et erubuerunt omnes; simul abiérunt in confusionem fabricatores errorum.

17. Israël salvatus est in Domino salute aeterna; non confundemini, et non erubescetis usque in saeculum saeculi.

18. Quia haec dicit Dominus, creans caelos, ipse Dens formans terram, et faciens eam, ipse plastes ejus; non in vanum crenavit eam, ut habitaretur, formavit eam: Ego Dominus, et non est aliud.

19. Non in abscondito locutus sum in loco terrae tenebroso, non dixi semini Jacob: Frustra querite me. Ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.

20. Congregamini, et venite, et accedite simul, qui salvati estis ex gentibus; necierunt, qui levant lignum sculpturae suae, et rogant Deum non salvantem.

21. Annuntiate, et venite, et consilimini simul. Quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc praedixit illud? numquid non ego Dominus, et non est ultra Deus absque me? Deus justus, et salvans non est praeter me.

22. Convertimini ad me, et salvi eritis omnes fines terrae, quia ego Deus, et non est aliud.

23. In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitiae verbum, et non reveretur,

^{*)} Cyrus, Christi typum.

24. quia mihi curvabitur omne genu, et jurabit omnis lingua. (*Rom. 14, 11. Philipp. 2, 10.*)

25. Ergo in Domino, dicit, mene sunt iustitiae et imperium; ad eum venient, et confundentur omnes, qui repugnant ei.

26. In Domino justificabitur, et laudabitur omne semen Israël.

CAPUT XLVI.

Ostenditur idolorum vanitas, et destructione ipsorum praedicitur. Judaei cum reliqui Israël ad Deum reverantur, ostensa Dei magna benignitate ad ipsos addita gravi increpatione ob ipsorum ingratitudinem et idolatriam; horreturque, ut ad ipsum, qui solus omnia norit et potest, reverantur salutem ipsis per filium promittens.

1. Confractus est Bel, contritus est Naho: facta sunt simulacula eorum bestiis et jumentis onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.

2. Contabuerunt, et contrita sunt simulacra portantem, et anima eorum in captivitatem ibit.

3. Audite me, domus Jacob, et omne residuum domus Israël, qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva.

4. Usque ad senectam ego ipse, et usque ad canos ego portabo; ego feci, et ego seram; ego portabo, et salvabo.

5. Cui assimilasti me, et adaequasti, et comparasti me, et fecisti similem?

6. Qui confert aurum de sacerulo, et argentum statera ponderatis, conduceentes aurisicem, ut faciat Deum, et procedunt, et adorant.

7. Portant illum in humeris gestantes, et ponentes in loco suo; et stabit, ac de loco suo non movebitur, sed et, cum claverint ad eum, non audiet, de tribulatione non salvabit eos. (*Baruch 6, 25.*)

8. Memento istud, et confundamini; redite, praevaricatores, ad cor.

9. Recordamini prioris saeculi, quoniam ego sum Deus, et non est ultra Deus, nec est simili mei,

10. annuntians ab exordio novissimum, et ab initio, quae necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet;

11. vocans ab oriente avem, et de terra longinqua virum voluntatis meae. Et locutus sum, et adducam illud; creavi, et faciam illud.

12. Audite me duro corde, qui longe estis a iustitia.

13. Prope feci iustitiam meam, non elongabitur, et salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, et in Israël gloriam meam.

CAPUT XLVII.

Babylonis humiliatio ac contritio praedicitur propter ipsius superbiam, arrogantiem, et crudelitatem in Judaeos suos captivos, et quia in maleficiis, auguribus, atque incantatoribus spem posuit.

1. Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra; non est solium filiae Chaldaeorum, quia ultra non vocaberis mollis et tenera.

2. Tolle molam, et mole farinam; denuda turpitudem tuam, discoperi humerum, revele crura, transi fluminina.

3. Revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum; ultionem capiam, et non resistet mibi homo. (*Nah. 3, 5.*)

4. Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israël.

5. Sede tacens, et intra in tenebras filia Chaldaeorum, quia non vocaberis ultra domina regnorum.

6. Iratus sum super populum meum, contaminavi haereditatem meam, et dedi eos in manu tua; non posuisti eis misericordias, super senem aggravasti iugum tuum valde.

7. Et dixisti: In sempiternum ero dominata. Non posuisti haec super cor tuum, neque recordata es novissimi tui.

8. Et nunc audi haec delicata, et habitans confidenter, quae dicas in corde tuo: Ego sum, et non est praeter me amplius; non sedebo vidua, et ignorabo sterilitatem. (*Apoc. 18, 7.*)

9. Venient tibi duo haec subito in die una, sterilitas et viduitas; universa venerunt super te propter multitudinem maleficiorum tuorum, et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem. (*Infr. 51, 19.*)

10. Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti: Non est, qui videat me. Sapientia tua et scientia tua haec decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, et praeter me non est altera.

11. Veniet super te malum, et nescies orum ejus; et irruet super te calamitas, quam non poteris expiri; veniet super te repente miseria, quam nescies.

12. Sta cum incantatoribus tuis, et cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.

13. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum; stent, et salvent te augures coeli, qui contemplabantur sidera, et supplicant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.

14. Ecce facta sunt quasi stipula, Ignis combussit eos; non liberabunt animam suam de manu flammæ; non sunt prunæ, quibus calescant, nec focus, ut sedeant ad eum.

15. Sic facta sunt tibi, in quibuscumque laboraveras; negotiatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in via sua erraverunt; non est, qui salvet te.

CAPUT XLVIII.

Increpat Dominus hypocrisim, ingratiudinem ac duritiam Iudeorum, se, et non idola annuntiassse futuram et illa complerisse, ostendens. Propter nomen suum tamen parcer ipsis, et ita benigne eos ad se rerocat, probans se solum verum Deum, omnium conscientiam, siueque populi redemptorem ac gubernatorem, conquerens quoque de mandatorum suorum praevericatione, quibus observatis felices fuissent.

1. Audite haec donus Jacob, qui vocanni nomine Israël, et de aquis Iuda existis, qui juratis in nomine Domini, et Dei Israël recordamini noui in veritate, neque in justitia.

2. De civitate enim sancta vocati sunt, et super Deum Israël constabiliti sunt; Dominus exercituum nomen ejus.

3. Priora ex tunc annuntiavi, et ex ore meo exierunt, et andita feci ea; repente operatus sum, et venerunt.

4. Scivi enim, quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua, et frons tua aerea.

5. Praedixi tibi ex tunc, antequam venirent, indicavi tibi, ne forte diceres: Idola mea fecerunt haec, et sculptilia mea, et confatilia mandaverunt ista.

6. Quae audisti, vide omnia; vos autem num annuntiasti? Audita feci tibi nova ex tunc, et conservata sunt, quae nescis;

7. nunc creata sunt, et non ex tunc, et ante diem, et non audisti ea, ne forte dicas: Ecce ego cognovi ea.

8. Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tunc; scio enim, quia praevericans praevericaberis, et transgressor ex utero vocavi te.

9. Propter nomen meum longe faciam furem meum, et laude mea infraenabo te, ne interreas.

10. Ecce excoxi te, sed non quasi argentum; elegi te in camino paupertatis.

11. Propter me, propter me faciam, ut non blasphemem, et gloriam meam alteri non dabo. (Supr. 42, 8.)

12. Audi me Jacob et Israël, quem ego voco; ego ipse, ego primus, et ego novissimus. (Supr. 41, 4. et 44, 6. Apoc. 1, 8. 17. et 22, 13.)

13. Manus quoque mea fundavit terram, et dextera mea meusa est coelos; ego vocabo eos, et stabunt simul.

14. Congregamini omnes vos, et audite; quis de eis annuntiavit haec? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, et brachium suum in Chaldaeis.

15. Ego, ego locutus sum, et vocabi eum; adduxi eum, et directa est via ejus.

16. Accedite ad me, et audite hoc. Non a principio in abscondito locutus sum; ex tempore, antequam fieret, ibi eram, et nunc Dominus Deus misit me, et spiritus ejus.

17. Haec dicit Dominus redemptor tunc, sanctus Israël: Ego Dominus Deus tuus,

docens te utilia, gubernans te in via, qua ambulas.

18. Utinam attendisses mandata mea; facta fuisset sicut flumen pax tua, et justitia tua sicut gurgites maris.

19. Et fuisset quasi arena semen tuum, et stirps eterni tui ut lapilli ejus; non interisset, et non fuisset attritum nomen ejus a facie mea.

20. Egregiimi de Babylone, fugite a Chaldaeis, in voce exultationis annuntiate; auditum facite hoc, et efferte illud usque ad extrema terrae. Dicite: Redemit Dominus servum suum Jacob. (Jer. 51, 6. Apoc. 18, 4.)

21. Non sileterunt in deserto, cum educeret eos; aquam de petra produxit eis, et scisedit petram, et fluxerunt aquae. (Exod. 17, 6. Num. 20, 11.)

22. Non est pax impiis, dicit Dominus. (Infr. 67, 21.)

CAPUT XLIX.

Constituitur Christus dux gentium ac Iudeorum salvandorum, daturque in foedus populi ex omni orbis parte vocationi, et ostensa magna felicitate credentium in Christum, hortatur eos ad gratiarum actionem; benigne etiam consolatur Sion, quae se a Deo desertum conquerebat, promittens, eam toto orbe fore gloriosam, omnibus ad ipsam confluentibus, ejusque contritis inimicis.

1. [†]) Audite insulae, et attendite, populi, de longe; Dominus ab utero vocavit Israël, de ventre matris meae recordatus est nominis mei. (Jer. 1, 5. Gal. 1, 15.)

2. Et posuit os meum quasi gladium acutum; in umbra manus suae protexit me, et posuit me sicut sagittam electam; in pharetra sua abscondit me. (Infr. 51, 16. Ephes. 6, 16. Hebr. 4, 12. Apoc. 1, 16.)

3. Et dixit mihi: Servus meus es tu Israël, quia in te gloriabor.

4. Et ego dixi: In vacuum laboravi, sine causa, et vane fortitudinem meam consumsi; ergo iudicium meum cum Domino, et opus meum cum Deo meo.

5. Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Israël non congregabitur; et glorificatus sum in oculis Domini, et Deus meus factus est fortitudo mea.

6. Et dixit: Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et faeces Israël convertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus men usque ad extremum terrae. (Supr. 42, 6. Act. 13, 47.)

7. Haec dicit Dominus redemptor Israël, sanctus ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum: Reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt propter Dominum,

[†]) In Nativit. B. Joann. Bapt.

quia fidelis est, et sanctum Israël, qui elegit te.

8. ^{t)} Haec dicit Dominus: In tempore placito exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tui, et servavi te, et dedi te in foedus populi, ut suscitas terram, et possideres haereditates dissipatas; (*IJ. Cor. 6, 2.*)

9. ut dices bis, qui vincisti sunt: Existe; et his, qui in tenebris: Revelamini. Super vias pascentur, et in omnibus planinis pascua eorum.

10. Non esurient, neque sient, et non percutiet eos aestus et sol, quia miserator eorum reget eos, et ad fontes aquarum potabit eos. (*Apoc. 7, 16.*)

11. Et ponam omnes montes meos in viam, et semitiae meae exaltabuntur.

12. Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi.

13. Laudate coeli, et exulta terra, jubilate, montes, laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur.

14. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mihi.

15. Numquid oblivisci potest mulier infans isti, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblitera fuerit, ego tamen non obliviscar tui.

16. Ecce in manibus meis descripsi te; muri tui coram oculis meis semper. (*Exod. 13, 9.*)

17. Venerunt structores tui; destruentes te, et dissipantes a te exhibunt.

18. Leva in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati sunt, veuerunt tibi. Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut oruamento vestieris, et circumdabis tibi eos quasi sponsa. (*Infr. 60, 4.*)

19. Quia deserta tua, et solitudines tuae, et terra ruinae tuae nunc angusta erunt prae habitatoribus, et longe fugabuntur, qui absorbeant te.

20. Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuae: Augustus est mihi locus; fac spatium mihi, ut habitem.

21. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis, et non parvus, transmigrata, et captiva; et istos quis enutrivit? Ego destituta et sola; et isti ubi erant?

22. Haec dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum. Et aferent filios tuos in ulnis, et filias tuas super humeros portabunt.

23. Et erunt reges nutritii tui, et regnare nutrices tuae; vultu in terram demissis adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent. Et scies, quia ego Dominus, super quo non confundentur, qui expectant eum. (*Ps. 71, 9. Infr. 40, 14.*)

24. Numquid tolletur a forti praeda? aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit?

^{t)} Subb. post Dom. 4. Quadr.

25. Quia haec dicit Dominus: Evidem, et captivitas a forti tolletur, et quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur. Eos vero, qui judicaverunt te, et ego judicabo, et filios tuos ego salvabo.

26. Et cibabo hostes tuos carnibus suis, et quasi musto sanguine suo inebrabuntur; et sciet omnis caro, quia ego Dominus salvus te, et redemptor tuus fortis Jacob.

CAPUT L.

Non ex Dei impotentia, sed propter suas iniquitates manet synagoga repudiata, Christum notens recipere, qui nihil praetermisit, quod agendum fuerat, ut ab ea recuperetur; imo ultius amore seipsum in ignominiosam tradens afflictiones, ideoque synagogam doloribus interituram denuntiat.

1. Haec dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestrae, quo dimisi eum? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.

2. Quia veni, et non erat vir; vocavi, et non erat, qui audiret. Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum; computrescent pisces sine aqua, et morientur in siti. (*Infr. 59, 1.*)

3. Induam coelos tenebris, et saccum ponam operinentium eorum.

4. Dominus dedit mihi linguam erudiam, ut sciām sustentare eum, qui lassus est verbo; erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

5. ^{t)} Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico; retrorsum non abiui.

6. Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas velletibus, faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus in me. (*Matt. 26, 67.*)

7. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus; ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio, quoniam non confundar.

8. Juxta est, qui justificat me, quis contradicit mihi? stenus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me. (*Rom. 8, 33.*)

9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus; quis est, qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

10. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? Qui ambulavit in tenebris, et non est lumen ei, speret in nomine Domini, et innitatur super Deum suum.

11. Ecce vos omnes accendentis ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis

^{t)} Fer. 2. majoris Hebdom.

vestri, et in flammis, quas succendistis; de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

CAPUT LI.

Exhortatur Sion exemplo Abrahae, cui Deus promissa complevit, ut et ipsa certo fidat, se promissam a Deo consolationem accepturam. De consolatione, salute et magna felicitate Sion, hoc est, Ecclesiae, per Christum futura, et de lege evangelica late dissegit, ac de humilitatione hostium Ecclesiae.

1. Audite me, qui sequimini, quod iustum est, et quereritis Dominum, attendite ad petram, unde excisi estis, et ad cavernam lacis, de qua praecisi estis.

2. Attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Sarah, quae peperit vos, quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum.

3. Consolabitur ergo Dominus Sion, et consolabitur omnes ruinas ejus, et ponet desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium et laetitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis.

4. Atteudite ad me popule meus, et tribus mea, me audite, quia lex a me exiit, et iudicium meum in lucem populorum requiescat. (*Supr. 2, 3.*)

5. Prope est justus meus, egressus est salvator meus, et brachia mea populos judicabunt; me insulae expectabunt, et brachium meum sustinebunt.

6. Levate in coelum oculos vestros, et videte sub terra deorsum, quia coeli sicut fumus liquecent, et terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores ejus sicut haec interibunt; salus autem mea in semipiterum erit, et justitia mea non deficiet. (*Ps. 36, 39.*)

7. Audite me, qui scitis justum; populus mens, lex mea in corde eorum; nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne metuatis. (*Ps. 36, 31.*)

8. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis, et sicut lanam, sic devorabit eos tinea; salus autem mea in semipiterum erit, et justitia mea in generationes generationum.

9. Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini, consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus saeculorum. Nunquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?

10. Numquid non siccasti mare, aquam abyssi vehementis, qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati? (*Exod. 14, 21.*)

11. Et nunc, qui redenti sunt a Domino, revertentur, et venient in Sion laudantes, et laetitia semipetera super capita eorum, gaudium et laetitiam tenebunt, fugiet dolor et gemitus.

12. Ego, ego ipse consolabor vos; quis tu, ut timeres ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi foenum ita aresceret?

13. Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit coelos, et fundavit terram; et formidasti iugiter tota die a facie furoris ejus, qui te tribulabat, et paraverat ad perendum. Ubi nunc est furor tribulantis?

14. Cito veniet gradiens ad aperiendum, et nou interficiet usque ad internectionem, nec deficiet panis ejus.

15. Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus; Dominus exercituum nomen meum.

16. Posui verba mea in ore tuo, et in umbra manus meae protexi te, ut plantes coelos, et fundes terram, et dicas ad Sion: Populus meus es tu. (*Supr. 49, 2.*)

17. Elevare, elevare, consurge Jerusallem, quae bibisti de manu Domini calicem irae ejus; usque ad fundum calicis soporis bibisti, et potasti usque ad faeces.

18. Nou est, qui sustentat eam, ex omnibus filiis, quos genuit, et non est, qui apprehendat manum ejus, ex omnibus filiis, quos enutravit.

19. Duo sunt, quae occurrerunt tibi; quis contristabitur super te? vastitas, et contrito, et fames, et gladius; quis consolabitur te? (*Supr. 47, 9.*)

20. Filii tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus, pleni indignatione Domini, in crepitatione Dei tui.

21. Idcirco audi hoc paupercula, et ebria non a viuo.

22. Haec dicit dominator tuus Dominus, et Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meae; non adjicies, ut bibas illum ultra.

23. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, et dixerunt animae tuae: Incunbare, ut transeamus; et posuisti ut terram corpus tuum, et quasi viam trans-euntibus.

CAPUT LII.

Excitat Sion, hoc est, Christi Ecclesiam, ad consolationem ob gratulatum sui redemtionem; memivit descensus Israël in Aegyptum, et liberationis ab Assur; prædicatores autem evangelicae pacis commendat, excitans omnes ad laudem propter Christum paratum omnibus salvatorem; et de ipsis exaltatione ac humilitatione, et fide gentium in ipsum.

1. Consurge, consurge, induere fortitudinem tua Sion; induere vestimentis gloriae tuae Jerusalemitana civitas sancti, quia non adjicies ultra, ut pertranseat per te incircuncisus et immundus*).

2. Excutere de pulvere, consurge; sede Jersalemitana, solve vincula colli tui captiva filia Sion.

3. Quia haec dicit Dominus: Gratias vnumdati estis, et sine argento redimemini.

4. Quia haec dicit Dominus Deus: In

* Quales Asyrii, Aegyptii et Chaldaei. Vid. IV. Reg. 18, 23, 24. et 25.

Aegyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi; et Assyr absque ultra causa calumniatus est eum. (*Gen. 46, 6.*)

5. Et numquid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis? Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus, et jugiter tota die nomen meum blasphematur. (*Ezech. 36, 20. Rom. 2, 21.*)

6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse, qui loquebar, ecce adsum.

7. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et praedicantis pacem, annuntiantis bonum, praedicantis salutem, dicentes Sion: Regnabit Deus tuus! (*Nah. 1, 15. Rom. 10, 15.*)

8. Vox speculatorum tuorum! Levaverunt vocem, simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt, cum converterit Dominus Sion.

9. Gaudete, et laudate simul deserta Jerusalem, quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem.

10. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium; et videbunt omnes fines terrae salutare Dei nostri. (*Ps. 97, 3.*)

11. Recedite, recedite, exite inde, polliatum nolite tangere; exite de medio ejus, mundanum, qui fertis vasa Domini. (*II. Cor. 6, 17.*)

12. Quoniam non in tumultu exhibitis, nec in fuga properabitis; praecedet enim vos Dominus, et congregabit vos Deus Israël.

13. Ecce intelliget servus meus, exaltabitur, et elevabitur, et sublimis erit valde.

14. Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorios erit inter viros aspectus ejus, et forma ejus inter filios hominum.

15. Isteasperget gentes multas; super ipsum continebunt reges os suum, quia, quibus non est narratum de eo, viderunt, et qui non audierunt, contemplati sunt. (*Rom. 15, 21.*)

CAPUT LIII.

Non omnes Evangelii praedicationem suscipiunt. Prophetia de Christi nativitate, et ignominiosa passione ac morte ipsius propter peccata nostra. Contemtui habitus est, qui salutem nobis peperit. De mansuetudine et voluntaria ipsius oblatione; de gloria et exaltatione ejus, credentiumque multitudine.

1. [†]) Quis credit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? (*Rom. 10, 16. Joann. 12, 38.*)

2. Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sentienti; non est species ei, neque decor; et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum,

3. despectum, et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem; et quasi absconditus vultus ejus et despectus, unde nec reputavimus eum. (*Marc. 9, 11.*)

4. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussus a Deo et humiliatum. (*Matth. 8, 17.*)

5. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sclera nostra; disciplina pacis nostrarae super eum, et livore ejus sanati sumus. (*I. Cor. 15, 3.*)

6. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit; et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.

7. Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum. Sieut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmulescet, et non aperiet os suum. (*Matth. 26, 63. Act. 8, 32.*)

8. De angustia et de iudicio sublatus est; generationem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium, propter scelus populi mei percussi eum.

9. Et dabit impios pro sepultura, et dividit pro morte sua, eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus. (*I. Petr. 2, 22. I. Joann. 3, 5.*)

10. Et Dominus voluit couterere eum in infirmitate; si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaeum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur.

11. Pro eo, quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur; in scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit.

12. Ideo dispiciam ei plurimos; et fortium dividet spolia pro eo, quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est; et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit. (*Marc. 15, 28. Luc. 22, 37.*) (*Luc. 23, 31.*)

CAPUT LIV.

Ecclesiam invitat ad laetitiam, quod ex gentibus futura sit numerosior, quam erat synagoga, et per orbem propaganda, perpetua Dei protectione sit in securitate victura, veteris obliterata calamitatis, quodque ex pretiosis aedificabitur lapidibus, in justitia fundata, omnesque in ea docti erunt a Deo multitudine pacis fructuri.

1. Lauda sterilis, quae non paris; decauta laudem, et hinni, quae non paribus, quoniam multi filii deseriae magis quam ejus, quae habet virum, dicit Dominus. (*Luc. 23, 29. Gal. 4, 27.*)

2. Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas; longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolidabis.

3. Ad dexteram enim, et ad laevam penetrabis; et semen tuum gentes haeredebitis, et civitates desertas inhabitabit.

^{t)} Fer. 4. major. Hebdom. Epist. 2.

4. Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces; non enim te pudebit, quia confusio adolescentiae tuae oblivisceris, et opprobit viduitatis tuae non recordaberis amplius.

5. Quia dominabitur tui, qui fecit te, Dominus exercitum nomen ejus; et redemtor tuus sanctus Israël, Deus omnis terrae vocabitur. (Luc. 1, 32.)

6. Quia ut mulierem derelictam et morentem spiritu vocavit te Dominus, et uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.

7. Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te.

8. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, et in misericordia sempiterna misertus sum tui, dixit redemptor tuus Dominus.

9. Sicut in diebus Noe istud mihi est, eci juravi, ne inducerem aquas Noe ultra super terram; sic juravi, ut non irascar tibi, et non increpem te. (Gen. 9, 15.)

10. Montes enim commovebuntur, et colles contremiscent; misericordia autem mea non recedet a te, et foedus pacis meae non movebitur, dixit miserator tuus Dominus.

11. Paupercula, tempestate convulsa, absque ulla consolatione! Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris,

12. et ponam jaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos, et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles.

13. Universos filios tuos doctos a Domino, et multitudinem pacis filii tuis. (Joann. 6, 45.)

14. Et in justitia fundaberis; recede procul a calumpnia, quia non timebis, et a pavore, quia non appropinquabit tibi.

15. Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.

16. Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, et proferentem vas in opus suum, et ego creavi interfectorum ad disperendum.

17. Omne vas, quod factum est contra te, non dirigetur; et omnem linguam resistenter tibi in iudicio, judicabis. [†]) Haec est haereditas servorum Domini, et justitia eorum apud me, dicit Dominus.

CAPUT LV.

Omnes ad fidem vocans, promittit donorum spiritualium abundantiam. Recovantur a peccatis impii, cum Dominus misericors sit et verax in promissis. De profectu praedicationis Evangelii et felicitate credentium.

1. Omnes sitiens venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite; venite, emite absque ar-

gento, et absque ulla commutatione vimnum et lac. (Ioaun. 7, 37. Eccli. 51, 33. Apoc. 22, 17. Jer. 15, 16. Ezech. 3, 3. Prov. 9, 5. Eccli. 5, 3. et 24, 29.)

2. Quare appenditis argentum non in panibus, et laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra.

3. Incline aurem vestram, et venite ad me; audite, et vivet anima vestra, et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles. (Act. 13, 34.)

4. Ecce testem populis dedi eum, dum ac praeceptorem gentibus.

5. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis; et gentes, quae te non cognoverunt, ad te current propter Dominum Deum tuum, et sanctum Israël, quia glorificavit te.

6. [†]) Quaerite Dominum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est.

7. Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus, et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.

8. Non enim cogitationes meae cogitationes vestrae; neque viae vestrae viae meae, dicit Dominus.

9. Quia, sicut exaltantur coeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris, et cogitationes mene a cogitationibus vestris.

10. Et quomodo descendit imber, et nix de celo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti;

11. sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum; sed faciet, quaecunque volui, et prosperabitur in his, ad que misi illud.

12. Quia in laetitia egrediemini, et in pace deducemini; montes et colles cantabunt coram vobis laudem, et omnia ligna regionis plaudent manu.

13. Pro salinca ascendet abies, et pro urtica crescat myrtus; et erit Dominus nominatus in signum aeternum, quod non auferetur.

CAPUT LVI.

Omnis cuiusvis gentis aut conditionis hortatur Dominus ad servanda sua praecepta. Consolatio eunuchorum iustorum. Domus Dei domus est orationis. Gravis increpatio et communatio adversus pastores Jerusalem, quos cœcos et canes mutos ac impudentes appellant.

1. Haec dicit Dominus: Custodite iudicium, et facite justitiam, quia juxta est salus mea, ut veniat, et justitia mea, ut reveleatur. (Sap. 1, 1. Matth. 23, 23.)

2. Beatus vir, qui facit hoc, et filius hominis, qui apprehendet istud, custodiens

^{t)} Sabb. sancto Romae Prop. 5., quae Parisii est 4. et ultima.

^{†)} Fer. 3. post Dom. 1. Quadr.

sabbatum, ne polluat illud, custodiens manus suas, ne faciat omne malum.

3. Et non dicat filius advenac, qui adhaeret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus a populo suo. Et non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

4. Quia haec dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, et elegerint, quae ego volui, et tenerent foedus meum,

5. dabo eis in domo mea, et in muris meis locum, et nomen melius a filii et filiabus; nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6. Et filios advenae, qui adhaerent Domino, ut colant eum, et diligent nomen ejus, ut sint ei in servos, omnem custodientem sabbatum, ne polluat illud, et teneantem foedus meum,

7. adducam eos in montem sanctum meum, et lactificabo eos in domo orationis meae. Holocausta eorum, et victimae eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. (*Jer. 7, 11. Malth. 21, 13. Marc. 11, 17. Luc. 19, 46.*)

8. Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israël: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus. (*Joann. 11, 52.*)

9. Omnes bestiae agri, veuite ad devorandum, universae bestiae saltus.

10. Speculatores ejus caeci omnes, necierunt universi; canes muti, non valentes latrare, videntes vana, dormientes, et amantes somnia. (*Ezech. 3, 17. et 32, 2. et 6, 7.*)

11. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam; omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum. (*Jer. 6, 13. et 8, 10.*)

12. Venite, sumamus vinum, et impleamur ebrietate; et erit sicut hodie, sic et eras, et multo amplius.

CAPUT LVII.

Justorum interitus, et futura ipsorum regues non intelligitur ab impiis, cum quibus Deus hic expostulat super idolatria aliasque ipsorum sceleribus, denuntians, eos humiliandos; conversis autem pax et consolatio promittitur, cum impi cor sit tamquam mare fervens, cui non est pax.

1. Justus perit, et non est, qui recognitet in corde suo, et viri misericordiae colliguntur, quia non est, qui intelligat; a facie enim malitia collectus est justus.

2. Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulavit in directione sua.

3. Vos autem accedite hue filii auguratrix, semen adulteri, et fornicariae.

4. Super quem lusisti? super quem dilastasti os, et ejecisti linguam? numquid non vos filii scelesti, semen mendax?

5. qui consolamini in diis subter omne

lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus subter eminentes petras?

6. In partibus torrentis pars tua, haec est sors tua; et ipsis cistudisti libamen, obtulisti sacrificium. Numquid super his non indignabor?

7. Super montem excelsum et sublimem posuisti cubiculum tuum, et illuc ascendisti, ut immolare hostias.

8. Et post ostium, et retro postem posuisti memoriale tuum, quia juxta me discooperisti, et suscepisti adulterum; dilatasti cubiculum tuum, et pepigisti cum eis foedus; dilexisti stratum eorum manus aperta.

9. Et ornasti te regi unguento, et multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, et humiliata es usque ad inferos.

10. In multitudine viue tuae laborasti, non dixisti: Quiescam; vitam manus tuae inventasti, propterea non rogasti.

11. Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, et mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo? Quia ego tacens, et quasi non videns, et mei oblitera es.

12. Ego auctoritate justitiam tuam, et opera tua non proderunt tibi.

13. Cum clamaveris, liberent te congregati tui, et omnes eos auferet ventus, tollat aura; qui autem fiduciam habet mei, haeredabit terram, et possidebit montem sanctum meum.

14. Et dicam: Viam facite, prachete iter, declinate de semita, auferite offendicula de via populi mei. (*Infr. 62, 10.*)

15. Quia haec dicit Excelsus, et sublimis habitans aeternitatem, et sanctum nomen ejus in excelsis et in sancto habitans, et cum contrito et humili spiritu, ut vivificet spiritum humilium, et vivificet cor contritorum.

16. Non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar, quia spiritus a facie mea egredietur, et flatus ego faciam.

17. Propter iniquitatem avaritiae ejus iratus sum, et percussi cum; abscondi a facie meam, et indignatus sum, et abiit vagus in via cordis sui.

18. Vias ejus vidi, et sapavi cum, et reduxi eum, et reddidi consolationes ipsi, et lugentibus ejus.

19. Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longe est, et qui prope, dixit Dominus, et sanavi eum.

20. Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculationem et lutum.

21. Non est pax inimicis, dicit Dominus Deus. (*Supr. 48, 22.*)

CAPUT LVIII.

Reprehendit Iudeorum hypocrisim, ostendens, eorum jejunium non esse Deo acceptabile, et quae debeant illud comitari, quibus adhibitis multa praestantur hominibus beneficia; quomodo beat sabbatum celebrari, abnegata propria voluntate, et quod sit praeium ita celebrantium.

1. [†] Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum.

2. Me etenim de die in diem querunt, et scire vias meas volunt; quasi gens, quae justitiam fecerit, et judicium Dei sui non dereliquerit, rogant me judicia justitiae; appropinquare Deo volunt.

3. Quare jejunavimus, et non aspexisti, humiliavimus animas nostras, et nescisti? Ecce in die jejunii vestri inveniuit voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis.

4. Ecce ad lites et contentiones jejunatus, et percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelsa clamor vester.

5. Numquid tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum, et saccum et cinerem sternere? numquid istud vocabis jejunium, et diem acceptabilem Domiu? (Zach. 7, 5.)

6. Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, et omne onus dirumpere.

7. Frange esurienti panem tuum, et egenos, vagosque indu in dominum tuum; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despixeris. (Ezech. 18, 7. et 16. Matth. 25, 35.)

8. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te.

9. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicet: Ecce adsum; ^{††}) si astuleris de medio tui catenam, et desieris extendere digitum, et loqui, quod non prodest.

10. Cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies.

11. Et requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam, et ossa tua liberabit, et eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum, cuius non deficit aquae.

12. Et aedificabuntur in te deserta sacerdolorum; fundamenta generationis et generationis suscitabis, et vocaberis aedi-

cator sepium, avertens semitas in quietem.

(In/r. 61, 4.)

13. Si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, et vocaberis sabbatum delicatum, et sanctum Domini gloriosum, et glorificaveris eum, dum non facis vias tuas, et nou inventur voluntas tua, ut loqueraris sermonem;

14. tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terrae, et cibabo te haereditate Jacob patris tui; os enim Domini locutum est.

CAPUT LIX.

Potens ac benignus est Deus ad salandum Iudeos; sed iniurias eorum, quas propheta persequitur, impediunt, ne exaudiatur ac salvetur; propter quas et confitentur, se juste a Deo desertos, et excaecatos, affligi variis malis. De furore Domini in malos et benignitate erga poenitentes.

1. Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat; (Num. 11, 23. Supr. 50, 2.)

2. sed iniurias vestrae divisorunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiaret.

3. Manus enim vestrae polluta sunt sanguine, et digitii vestri iniuritate; labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniuritatem fatur. (Supr. 1, 15.)

4. Non est, qui invocet justitiam, neque est, qui judicet vere; sed confidunt in nihil, et loquuntur vanitates; conceperunt labore, et peperunt iniuriam. (Job 15, 35.)

5. Ova aspidum ruperunt, et telas araneae texerunt. Qui comedenter de ovis eorum, morietur; et quod confotum est, erupet in regulum. (Job 8, 4.)

6. Telae eorum non erunt in vestimentum, neque operentur operibus suis; opera eorum opera inutilia, et opus iniuriantis in manibus eorum.

7. Pedes eorum ad malum currunt, et festuant, ut effundant sanguinem innocentem. Cogitationes eorum cogitationes iutiles; vastitas et contrito in viis eorum. (Prov. 1, 16. Rom. 3, 15.)

8. Viam pacis nescierunt, et non est judicium in gressibus eorum, semitae eorum incurvatae sunt eis; omnis, qui calcat in eis, ignorat pacem.

9. Propter hoc elongatum est judicium a nobis, et non apprehendet nos justitia; expectavimus lucem, et ecce tenebrae, splendorem, et in tenebris ambulavimus.

10. Palpavimus sicut caeci parietem, et quasi absque oculis attractavimus; impingimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11. Rugiemus quasi ursi omnes, et quasi columbae meditantes gememus; expectavimus judicium, et non est, salutem, et elongata est a nobis.

[†]) Fer. 6. post Ciner.
^{††}) Sabb. post Ciner.

12. Multiplicatae sunt enim iniquitates nostrae coram te, et peccata nostra responderunt nobis, quia sclera nostra nobiscum, et iniquitates nostras cognovimus,

13. peccare et mentiri contra Dominum; et aversi sumus, ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam et transgressionem; concepimus, et locuti sumus de corde verba mendacii.

14. Et conversum est retrorsum iudicium, et justitia longe stetit, quia corruit in platea veritas, et aequitas non potuit ingredi.

15. Et facta est veritas in oblivionem, et qui recessit a malo, praedae patuit; et vidit Dominus, et malum apparuit in oculis ejus, quia non est iudicium.

16. Et vidit, quia non est vir, et apriatus est, quia non est, qui occurrit; et salvavit sibi brachium suum, et justitia ejus ipsa confirmavit eum.

17. Indutus est justitia ut Iorica, erga salutis in capite ejus; indutus est vestimentis ultionis, et opertus est quasi pallio zeli, (Ephes. 6, 17. I. Thess. 5, 8.)

18. sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, et vicissitudinem inimicis suis; insultis vicem reddet.

19. Et timebunt, qui ab occidente, nomine Domini, et qui ab ortu solis, gloriam ejus, cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit,

20. et venerit Sion redemptor, et eis, qui rediunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus. (Rom. 11, 26.)

21. Hoc foedus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore semini tui, et de ore seminis semini tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum.

CAPUT LX.

Ecclesia ad exultationem excitatur, quod in ea Domini gloria reluceat, ad quam accessuerae sunt plurimae nationes, et quae ad eam non venerint, peribunt; in qua pax, justitia et laus Dei inventientur, ablata iniquitate, eritque Dominus ei in lucem sempiternam et gloriam.

1. [†]) Surge, illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est.

2. Quia ecce tenebrae operient terram, et caligo populos; super te autem orietur Dominus, et gloria ejus in te videbitur.

3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui.

4. Leva in circuitu oculos tuos, et vide. Omnes isti congregati sunt, veuerunt tibi; filii tui de longe venient, et filiae tuae de latere surgent ^{*)}). (Supr. 49, 18.)

5. Tunc videbis, et afflues, et mirabitur et dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.

6. Inundatio camelorum operiet te, dro-medarii Madian et Ephra; omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes.

7. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nahajoth ministrabunt tibi; offerentur super placibas altari meo, et dominum majestatis meae glorificabo.

8. Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columbae ad fenestras suas?

9. Me enim insulæ expectant, et naves mari in principio, ut adducam filios tuos de longe, argenteum eorum, et aurum eorum cum eis nomini Domini Dei tui, et sancto Israël, quia glorificavit te.

10. Et aedificabunt filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi; in indignatione enim mea percussi te, et in reconciliatione mea misertus sum tui.

11. Et aperientur portae tue jugiter; die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, et reges earum adducantur. (Apoc. 21, 25.)

12. Gens enim et regnum, quod non servierit tibi, peribit, et gentes solitudine vastabuntur.

13. Gloria Libani ad te veniet, abies et buxus, et pinus sinu ad ornandum locum sanctificationis meae, et locum pedum meorum glorificabo.

14. Et venient ad te curvi filii eorum, qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi, et vocabunt te civitatem Domini, Sion sancti Israël.

15. Pro eo, quod fuisti derelicta, et odio habita, et non erat, qui per te transiret, ponam te in superbiam saeculorum, gaudium in generationem et generationem;

16. et suges lac gutium, et manilla regum lactaberis, et scies, quia ego Dominus salvaus te, et redemptor tuus fortis Jacob.

17. Pro aere afferam aurum, et pro ferro afferam argentum, et pro lignis aes, et pro lapidibus ferrum; et ponam visitationem tuam pacem, et praepositos tuos justitiam.

18. Non audiatur ultra iniquitas in terra tua, vastitas et contritio in terminis tuis; et occupabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio.

19. Nou erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunae illuminabit te; sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam. (Apoc. 21, 23. et 22, 5.)

20. Non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minetur, quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et complebuntur dies iustus tui.

21. Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum haereditabunt terram, germeu

[†]) In Epiph. Dom.

^{*)} Legit Hesychius: lac suggestum.

plantationis meae, opus manus meae ad glorificandum.

22. Minimus erit in mille, et parvulus in gentem fortissimam; ego Dominus in tempore ejus subito faciam istud.

CAPUT LXI.

Christi salvatoris officium, et humani generis reparationem pulchre explicat, praedicatione quoque ministrorum Christi gentes ad fidem convertentas. Additur de consolatione credentium et gloria ministrorum. Ecclesia laetabunda suam felicitatem mire sibi gratulatur.

1. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me. Ad annuntiandum mansuetus misit me, ut mederer contritis corde, et praedicare captivis indulgentiam, et clausis apertione; (*Luc. 4, 18.*)

2. ut praedicarem annum placabilem Domino, et diem ultiōnis Deo nostro; ut consolarer omnes lugeentes; (*Matth. 5, 5.*)

3. ut ponere ligentibus Sion, et darem eis coronam pro cinere, oculum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu moeroris; et vocabantur in ea fortis justitiae, plantatio Domini ad glorificandum.

4. Et aedificabunt deserta a saeculo, et ruinas antiquas erigent, et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem et generationem. (*Supr. 58, 12.*)

5. Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra, et filii peregrinorum agricolae et viatores vestri erunt.

6. Vos autem sacerdotes Domini vocabimini; ministri Dei nostri, dicetur vobis: Fortitudinem gentium comedetis, et in gloria eorum superbietis.

7. Pro confusione vestra duplice, et rubore laudabunt partein suam; propter hoc in terra sua duplicita possidebunt, laetitia sempiterna erit eis.

8. Quia ego Dominus diligens judicium, et odio habens rapinam in holocausto, et dabo opus eorum in veritate, et foedus perpetuum feriam eis.

9. Et scient in gentibus semen eorum, et germe eorum in medio populorum; omnes, qui viderint eos, cognoscet illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

10. Gaudens gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, et indumento justitiae circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, et quasi sponsam ornatum monilibus suis.

11. Sicut enim terra profert gerumen suum, et sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit justitiam, et laudem coram universis gentibus.

CAPUT LXII.

Propheta non cessat propter impios Christum annuntiare, prophetans de Christi adventu et conversione gentium, de felicitate, gloria et exaltatione Ecclesiae ex Dei gratuito beneficio erga ipsam, de praedicatoribus Ecclesiae, et Evangelio per orbem divulgando.

1. Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediar ut splendor justus ejus, et salvator ejus ut lampas accendatur.

2. Et videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges inclytum tuum, et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.

3. Et eris corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.

4. Non vocaberis ultra derelicta, et terra tua non vocabitur amplius desolata; sed vocaberis voluntas mea in ea, et terra tua inhabitata, quia complacuit Domino in te, et terra tua inhabitatibus.

5. Habitabit enim juvenis cum virgine, et habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus.

6. Super muros tuos, Jerusalem, constituti custodes, tota die, et tota nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminisciuntur Domini, ne taceatis,

7. et ne detis silentium ei, donec stabilias, et donec ponat Jerusalem laudem in terra.

8. Juravit Dominus in dextera sua, et in brachio fortitudinis suae: Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis, et si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.

9. Quia, qui congregant illud, comedent, et laudabunt Dominum, et qui comportant illud, bibent in atriis sauctis meis.

10. Transite, transite per portas, præparate viam populo, plauum facite iter, eligit lapides, et elevate signum ad populos. (*Supr. 57, 14.*)

11. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terrae, [†] dicite filiae Sion: Ecce Salvator tuus venit; ecce merces ejus cum eo, et opus ejus coram illo. (*Zach. 9, 9. Matth. 21, 5.*)

12. Et vocabunt eos: Populus sanctus, redempti a Domino. Tu autem vocaberis: Quaesita civitas, et non derelicta.

CAPUT LXIII.

Dicit se Dominus sanguine aspersum, dum solus vicisset hostes. Deus multa praestit Israëlitis beneficia; sed propter iniquitates suas sunt ab eo derelicti. Propheta autem miserationum Domini memor invocat ipsius misericordiam super populum suum, quem a Deo desertum conqueritur.

1. Quis est iste, qui venit de Edom,

[†] Fer. 4. major. Hebd. Epist. 1.

tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradieus in multitudine fortitudinis suae? Ego, qui loquor justitiam, et propugnator sum ad salvandum.

2. Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? (Apoc. 19, 13.)

3. Torcular calcavi solus, et de gentibus noui est vir mecum, calcavi eos in furore meo, et conculeavi eos in ira mea, et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, et omnia indumenta mea inquinavi.

4. Dies enim ultiōnis in corde meo, annus redēctionis meae venit. (Supr. 34, 8.)

5. Circumspexi, et non erat auxiliator, quæsivi, et non fuit, qui adiuvaret; et salvavit mihi brachium meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.

6. Et conculeavi populos in furore meo, et incendiavi *) eos in indignatione mea, et detraxi in terram virtutem eorum.

7. Miserationem Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quæ reddit nobis Dominus, et super multitudinem honorum domui Israël, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam, et secundum multitudinem misericordiarum suarum.

8. Et dixit: Verumtamen populus meus est, filii noui negantes; et factus est eis salvator.

9. In omni tribulatione eorum non est tribulatus, et angelus faciei ejus salvavit eos; in dilectione sua, et in indulgentia sua ipse redemit eos, et portavit eos, et elevavit eos cunctis diebus saeculi.

10. Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, et afflixerunt spiritum sancti ejus; et conversus est eis in iuicium, et ipse debellavit eos.

11. Et recordatus est diierum saeculi Moysis, et populi sui: Ubi est, qui eduxit eos de mari cum pastoriis gregis sui? ubi est, qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui? (Exod. 14, 29.)

12. Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio maiestatis suae, qui scidit aquas ante eos, ut ficeret sibi nomen sempiternum;

13. qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

14. Quasi animal in campo descedens, spiritus Domini duxit ejus fuit; sic adduxisti populum tuum, ut ficeres tibi nomen glorie.

15. Attende de coelo, et vide de habitaculo sancto tuo, et gloriae tuae, ubi est zelus tuus, et fortitudo tua, multitudino viscerum tuorum, et miserationum tuarum? super me continuerunt se. (Deut. 26, 15. Baruch 2, 16.)

16. Tu enim pater noster, et Abraham nescivit nos, et Israël ignoravit nos; tu, Domine, pater noster, redēctor noster, a saeculo nomen tuum.

17. Quare errare nos fecisti, Domine, de viis tuis, indurasti cor nostrum, ne ti-

meremus te? Convertere propter servos tuos, tribus haereditatis tuae.

18. Quasi nihil possederunt populum sanctum tuum; hostes nostri concilicaverunt sanctificationem tuam.

19. Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

CAPUT LXIV.

Petit propheta, ut Deus nomen suum et potentiam inimicis nota faciat; facta quoque mentione felicitatis, quæ Deum expectantibus præparata est, constitetur ac luget populi sui iniquitates, immundicias et exilium, orans pro liberatione.

1. Utinam dirumperes coelos, et descenderes; a facie tua montes desinerent.

2. Sicut existio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis; a facie tua gentes turbarentur.

3. Cum feceris mirabilia, non sustinebis; descendisti, et a facie tua montes defluxerant.

4. A saeculo non audierunt, neque aures percepérunt; oculus noui vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te. (I. Cor. 2, 9.)

5. Occurristi laetanti, et facienti justitiam; in viis tuis recordabuntur tui. Ecce tu iratus es, et peccavimus; in ipsis fuiimus semper, et salvabimur.

6. Et facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatae universæ justitiae nostræ, et cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

7. Non est, qui invocet nomen tuum, qui consurgat, et teneat te; abscondisti faciem tuam a nobis, et allististi nos in manu iniquitatis nostræ.

8. Et nunc, Domine, pater noster es tu, nos vero latum, et factor noster tu, et opera manuum tuarum omnes nos.

9. Ne irascaris, Domine, satis, et ne reterre memineris iniquitatibus nostræ; ecce respice, populus tuus omnes nos. (Ps. 78, 8.)

10. Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est.

11. Domus sanctificationis nostræ, et gloriae nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exusionem ipsis, et omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.

12. Numquid super his continebis te Domine, facebis, et affliges nos vehementer?

*) Vide Ps. 75, 9. et Supr. 51, 21.

CAPUT LXV.

Gentium courserio, et Iudeorum propter iniurias suas et idololatriam abjectio, servatis tamen paucis reliquiis ex ipsis. Comminatio his, qui Dei legem abjecerunt, et prospera ac nova omnia serris Dei nuntiantur, de quorum felicitate et Dei erga ipsos benignitate multis agit propheta.

1. Quaesierunt me, qui ante non interrogabant, invenerunt, qui non quaesierunt me. Dixi: Ecce ego, ecce ego ad gentem, quae non invocabat nomen meum. (Rom. 10, 20.)

2. Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas;

3. populus, qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper; qui immolant in hortis, et sacrificant super lateres;

4. qui habitant in sepulchris, et in delubris idolorum dormiunt; qui comedunt carnem suilla, et jus profanum in vasis eorum.

5. Qui dicunt: Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es; isti fumus erunt in furore meo, iguis ardens tota die.

6. Ecce scriptum est coram me; non tacebo, sed reddam et retribuam in sinum eorum.

7. iniuritates vestras, et iniuritates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, et super colles exprobraverunt mihi, et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

8. Haec dicit Dominus: Quomodo si inveneriatur granum in botro, et dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est; sic faciam propter servos meos, ut non disperdant totum.

9. Et educam de Jacob semen, et de Juda possidentem montes meos; et haereditabunt eam electi mei, et servi mei habebunt ibi.

10. Et erunt campestria in caulis gregum, et vallis Achor in cubile armentorum populo meo, qui requisierunt me.

11. Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui oblieti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunas mensam, et libatis super eam,

12. numerabo vos in gladio, et omnes in caede corruebis pro eo, quod vocavi, et non respondistis, locutus sum, et non audistis, et faciebatis malum in oculis meis, et quae nolui, elegistis. (Prov. 1, 24. Infr. 66, 4. Jer. 7, 13.)

13. Propter hoc haec dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis;

14. ecce servi mei laetabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt prae exultatione cordis, et vos clamabitis pro dolore cordis, et prae contritione spiritus ululabitis.

15. Et dimittetis nomen vestrum in iuramentum electis meis; et interficiet te

Dominus Deus, et servos suos vocabit nomine alio.

16. In quo, qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo, amen; et qui jurat in terra, jurabit in Deo, amen, quia oblizioni traditae sunt angustiae priores, et quia absconditae sunt ab oculis meis.

17. Ecce enim ego creo coelos novos, et terram novam, et non erunt in memoria priora, et non ascendent super cor. (Infr. 66, 22. Apoc. 21, 1.)

18. Sed gaudebitis et exultabis usque in sempiternum in his, quae ego creo, quia ecce ego creo Jerusalem exultationem, et populum ejus gaudium.

19. Et exaltabo in Jerusalem, et gaudebo in populo meo, et non audiatur in eo ultra vox fletus et vox clamoris.

20. Non erit ibi amplius infans dierum, et senex, qui non impletus dies suos, quoniam puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit.

21. Et aedificabunt domos, et habitabunt, et plantabunt vineas, et comedent fructus earum.

22. Non aedificabunt, et alias habitabit, non plantabunt, et alias comedet; secundum enim dies ligni erunt dies populi mei, et opera manuum eorum inveterabunt.

23. Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione, quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis.

24. Eritque, antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus, ego audiam. (Ps. 31, 5.)

25. Lupus et agnus pascentur simul, leo et bos comedent paleas, et serpenti pulvis panis ejus; non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus. (Supr. 31, 6.)

CAPUT LXVI.

Dominus coeli et terrae non templum respicit, quod Iudei pro loco quietis illi aedificare solebant, sed spiritum humiliatum. Rejiciuntur veteris legis sacrificia. Iudeorum adversus Christum ipsiusdiscipulos pervercacia punienda ostenditur. De Christi nativitate et Ecclesiae foecunditate, cui ut omnes collabentur, exhortatur, ostendens beneficia, quae a Domino recipiet, et quale futurum sit malorum iudicium, et quomodo per discipulorum Christi praedicationem gentes convertentur. De finali quoque retributione malorum et bonorum.

1. Hacc dicit Dominus: Coelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum; quae est ista domus, quam aedificabis mihi? et quis est iste locus quietis meae? (Act. 7, 49. et 17, 21.)

2. Omnia haec manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus; ad quem autem respiciam, nisi ad pauperem, et contritum spiritu, et trementem sermones meos?

3. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum; qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat; qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Haec omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est.

4. Unde et ego eligam illusiones eorum, et quae timebant, adducam eis, quia vocavi, et non erat, qui responderet; locutus sum, et non audierunt, feceruntque malum in oculis meis, et quae nolui, elegerunt. (*Prov. 1, 21. Supr. 65, 12. Jer. 7, 13.*)

5. Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus. Dixerunt fratres vestri odientes vos, et abhicientes propter nomen meum: Glorificetur Dominus, et videbimus in laetitia vestra; ipsi autem confundentur.

6. Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

7. Antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus ejus, peperit masculum.

8. Quis audivit umquam tale? et quis vidit huic simile? numquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturivit et peperit Sion filios suos?

9. Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit Dominus; si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero? ait Dominus Deus tuus.

10. Laetamini cum Jerusalem, et exultate in ea omnes, qui diligitis eam, gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam,

11. ut sugatis, et repleamini ab ubere consolationis ejus; ut mulgeatis, et delicatis affluatis ab omnimoda gloria ejus.

12. Quia haec dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, et quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis; ad ubera portabimini, et super genua blandientur vobis.

13. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, et in Jerusalem consolabimini.

14. Videbitis, et gaudebit cor vestrum, et ossa vestra quasi herba germinabunt, et cognoscetur manus Domini servis ejus, et indignabitur inimicis suis. (*Ezech. 37.*)

15. Quia ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigae ejus, reddere in indignatione furorem suum, et increpationem suam in flamma ignis;

16. quia in igne Dominus dijudicabit, et in gladio suo ad omne carnem, et multiplicabuntur interfecti a Domino.

17. Qui sanctificabantur, et mundos se putabant in hortis post jauam intrusus, qui comedebant carnem suillam, et abominationem, et murem, simul consumenter, dicit Dominus.

18. Ego autem opera eorum, et cogitationes eorum; venio, ut congregem cum omnibus gentibus et linguis, et venient et videbunt gloriam meam.

19. Et ponam in eis signum, et mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, et Lydiam tendentes sagittam, in Italianam et Graeciam, ad insulas longe, ad eos, qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus,

20. et adducent omnes fratres vestros de cuicvis gentibus donum Domino in equis, et in quadrigis, et in lecticis, et in mulis, et in carrucis ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus; quomodo si inferant filii Israël munus in vase mundo in domum Domini.

21. Et assumam ex eis in sacerdotes, et Levitas, dicit Dominus;

22. quia sicut coeli novi, et terra nova, quae ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum. (*Apoc. 21, 1.*)

23. Et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato; veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

24. Et egredientur, et videbunt cadavera virorum, qui praevaricati sunt in me; vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur; et erunt usque ad satietatem visionis omni carni. (*Marc. 9, 45.*)

PROPHETIA JEREMIAE.

JEREMIAS, hebraice IIRMIHAHU, id est *excelsus Domini*, nomine huic viro Dei apprime convenienti, qui ex utero matris propheta consecratus, sacerdos etiam et doctor exitit. Adhuc puer, hoc est, anno vitae circiter 15., ut putat Hieronymus, propheticum munus, quod eadem, qua Moyses, verecundia detrectaverat, a Deo jussus obire coepit. Versatur autem ejus prophetia in acerbissimis reprehensionibus suorum temporum, in increpationibus et lamentis; deinde vero in consolationibus Ecclesiae graviter afflictae, quam promissionibus amplissimis de regno Christi, gentibus in Ecclesiam inducendis, ac multiplici gratia novi Testamenti resicit et erigit. Scripsit stylo, qui, quantum in verbis simplex videtur et facilis, tantum in majestate sensuum profundus est, ait Hieronymus. Scriba ejus Baruch fuit, qui cum prophetias diversis temporibus editas colligeret, ordinem temporum neglexit, ut legenti patebit. Apud graecos interpres saepe alias est ordo capitum, quam in Hebraeo vel Latino. Moyses Kimchi, Procopius Gazaetus, et alii apud Sextum Sinensem volunt, Jeremiam scripsisse 3. et 4. libros regum. Addit Abulensis, etiam duos priores ab eodem compositos. Alii Psalm.: *Te decet;* et: *Super flumina Babylonis*, eidem adscribunt, et alia quaedam.

Munus suum constanter obiit per ann. 45. ab 13. sc. regis Josiae ad 5. excisae Jerusalem et templi, hoc est, ab A. M. 3375. ad annum 3420., ant. Chr. 584. Vir plane magnus et fortis, qui nec minis, nec carceribus deterri potuit, quominus veritatem regi et populo libere et constanter aperiret. Qui catenis et miseriis obrutus, expressa Christi patientis effigies et figura extitit, quique post incensam urbem a Chaldaeis bene habitus, cum pauperibus ad patriam eversam redire maluit. Virginem tota vita permanuisse, docent Ignatius et Hieronymus, quod colligitur ex 16, 2.: *Non accipies uxorem.* Post mortem Judae Machabaeo apparuit, *gloria mirabilis et magni decoris habitudine*, ut est II. Mach. 15, 13. De quo ibidem sanctus pontifex Onias ait: „*Hic est fratrum amator et populi Israël, hic est, qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei.*“

CAPUT I.

Jeremias in ventre matris sanctificatus, et tempore Josiae regis Juda missus a Domino ad prophetandum, causatur pueritiam; sed doctus a Deo accipit robur invincibile, jubeturque vaticinari destructionem Jerusalem sub nomine virgae, et olla successae.

1. Verba Jeremiae filii Heliae de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.

(A. M. 3375. Ant. Chr. 629.)

2. [†]) Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josiae filii Amon, regis Juda, in tertiodecimo anno regni ejus.

3. Et factum est in diebus Joakim filii Josiae, regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciae filii Josiae, regis Juda, usque ad transmigrationem Jerusalem in mense quinto.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. *Priusquam te formarem in utero, novi*

te, et antequam exires de vulva, sanctificavi te, et prophetam in gentibus dedit.

6. Et dixi: A, a, a. Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum.

7. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer sum; quoniam ad omnia, quae mittam te, ibis, et universa, quaecunque mandavero tibi, loqueris.

8. Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus.

9. Et misit Dominus manum suam, et tetigit os meum; et dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo; (*Isai. 6, 7.*)

10. ecce constitui te hodie super gentes, et super regna, ut eellas, et destruas, et dispersas, et dissipes, et aedifices, et plantes. (*Infr. 18, 7.*)

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

12. Et dixit Dominus ad me: Bene vidiisti, quia vigilabo ego super verbo meo, ut faciam illud.

13. Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens: Quid tu vides? Et

†) In Vigil. Nativit. S. Joann. Bapt.

dixi: Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facile aquilonis. (*Ezech. 11,7.*)

14. Et dixit Dominus ad me: Ab aquiloni pandetur malum super omnes habitatores terrae, (*Infr. 4, 6.*)

15. quia ecce ego convocabo omnes coniunctiones regnum aquilonis, ait Dominus; et venient et ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalemi, et super omnes muros ejus in circuitu, et super universas urbes Iuda.

16. Et loquar iudicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, et libaverunt deis alienis, et adoraverunt opus manuum suarum.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos, et surge, et loquere ad eos omnia, quae ego praecepio tibi. Ne formides a facie eorum; nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum aereum super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, et sacerdotibus, et populo terrae. (*Infr. 6, 27.*)

19. Et bellabunt adversum te, et non praevalebunt, quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

CAPUT II.

Graviter expostulat Dominus cum filiis Israël et Juda, potissimum cum paſtoribus ac prophetis, quod non respicientes accepta a Deo varia beneficia, eo, qui fons est aquae rivae, reliquo, adoraverint idola, a quibus nihil boni expectare poterant, immo cum toti essent in idolatria, rapinis et crudelitate, sese justificare nitebantur, et propterea devastandos praecidit.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Vade, et clama in auribus Jerusalemi, dicens: Haec dicit Dominus: Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, et charitatem despousationis tuae, quando secuta es me in deserto, in terra, quae non seminatur.

3. Sanctus Israël Dominus, primitiae frugum ejus; omnes, qui devorant eum, delinquunt; mala venient super eos, dicit Dominus.

4. Audite verbum Domini domus Jacob, et omnes cognationes domus Israël!

5. Haec dicit Dominus: Quid invenerunt patres vestri in me iniurias, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt? (*Mich. 6, 3.*)

6. Et non dixerunt: Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Aegypti; qui traduxit nos per desertum, per terram inhababilem et inviam, per terram siti, et imaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitabit homo?

7. Et induxi vos in terram Carmeli, ut comedetis fructum ejus, et optima il-

lius; et ingressi contaminasti terram meam, et haereditatem meam posuisti in abominationem.

8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? et teneentes legem nescierunt me, et pastores praevaricati sunt in me; et prophetae prophetaverunt in Baal, et idola secuti sunt.

9. Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum, ait Dominus, et cum filiis vestris disceptabo.

10. Transite ad insulas Cethim, et videte; et in Cedar mittite, et considerate vehementer, et videte, si factum est hujuscemodi.

11. Si mutavit gens deos suos, et certe ipsi non sunt dii; populus vero meus mutavit gloriam suam in idolum.

12. Obstupescite, coeli, super hoc, et portae ejus, desolamini vehementer, dicit Dominus.

13. Duo enim mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas.

14. Numquid servus est Israël, aut servculus? quare ergo factus est in praecandum?

15. Super eum rugierunt leones, et dererunt vocem suam, posuerunt terram ejus in soliditudinem; civitates ejus exustae sunt, et non est, qui habitat in eis.

16. Filii quoque Memphis et Taphues constupraverunt te usque ad verticem.

17. Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo duechat te per viam?

18. Et nunc quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam? et quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?

19. Arguet te malitia tua, et aversio tua increpabit te. Scito, et vide, quia malum et amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercitum.

20. A saeculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti: Non serviam. In omni enim colle sublimi, et sub omni ligno frondoso tu prosteruebaris meretrix. (*Infr. 3, 6.*)

21. Ego autem plantavi te vineam elecam, omne semen verum; quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena? (*Isai. 5, 1. Matth. 21, 33.*)

22. Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam horith, maculata es in iniuitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23. Quomodo dicis: Non sum polita, post Baalim non ambulavi? Vide vias tuas in convalle, scito, quid feceris, cursor levius explicans vias suis.

24. Quager assuetus in soliditudine, in desiderio animae suea altraxit ventum amoris sui; nullus avertet eam; omnes, qui quaerunt eam, non deficient; in mensubris ejus invenient eam.

25. Prohibe pedem tuum a nuditate, et

guttur tuum a siti. Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam; adamavi quippe alienos, et post eos ambulabo.

26. Quomodo confunditur fur, quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi et reges eorum, principes, et sacerdotes, et prophetae eorum,

27. dicentes ligno: Pater meus es tu; et lapidi: Tu me genuisti; verterunt ad me tergum, et non faciem, et in tempore afflictionis suae dicent: Surge, et libera nos. (*Infr. 32, 33.*)

28. Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? Surgant et liberent te in tempore afflictionis tuae; secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui Iuda. (*Infr. 11, 13.*)

29. Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliqueris me, dicit Dominus.

30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt; devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator

31. generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israël, aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultra ad te?

32. Numquid obliiscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciae pectoralis suae? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.

33. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, quae insuper et malitia tua doculisti vias tuas.

34. et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum et innocentium? non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quae supra memoravi.

35. Et dixisti: Absque peccato et innocens ego sum, et propterea avertitur furor tuus a me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi.

36. Quam vilis facta est nimis, iterans vias tuas! Et ab Aegypto confunderis, sicut confusa es ab Assur.

37. Nam et ab ista egredieris, et manus tuae erunt super caput tuum, quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

CAPUT III.

Dens incomparabili clementia populum suum ad se revocat ab idolatria, in qua Iuda etiam Israëlem excessit, promittens, se assumtum eis in filios, et veros pastores eis daturum, ut Jerusalem in pace colant Dominum. De futura gloria et exaltatione Jerusalém, ad gentium ad eam congregatiōne et de populi poenitentia.

1. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo, duxerit virum alterum, nunquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta, et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te.

II.

2. Leva oculos tuos in directum, et vide, ubi non prostrata sis. In viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine, et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis tuis.

3. Quam ob rem prohibitae sunt stillae pluviarum, et serotinus inber non fuit; frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4. Ergo saltem amostra voca me: Pater meus, dux virginitatem mente tu es.

5. Numquid irascaris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, et fecisti mala, et potuisti.

6. Et dixit Dominus ad me in diebus Josiae regis: Numquid vidisti, quae fecerit aversatrix Israël? abit sibimet super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi. (*Supr. 2, 20.*)

7. Et dixi, cum fecisset haec omnia: Ad me revertere; et non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Iuda,

8. quia pro eo, quod mocchata esset aversatrix Israël, dimissem eam, et dedissem ei libellum repudii; et non timuit prævaricatrix Iuda soror ejus, sed abiit, et fornicata est etiam ipsa.

9. Et facilitate fornicationis suae contaminavit terram, et mocchata est cum lapide et ligno.

10. Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Iuda in toto corde suo, sed in meadacio, ait Dominus.

11. Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israël comparatione prævaricatrixis Judæ.

12. Vade, et clama sermones istos contra aquilonem, et dices: Revertere aversatrix Israël, ait Dominus, et non avertam faciem meam a vobis, quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in perpetuum.

13. Verumtamen scito iniuriam tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es, et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, et vocem meam non audiisti, ait Dominus.

14. Couertimini filii revertentes, dicit Dominus, quia ego vir vester, et assumam vos unum de civitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion.

15. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina.

16. Cumque multiplicati fueritis, et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra: Arca testamenti Domini; neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fieri ultra.

17. In tempore illo vocabunt Jerusalém solum Domini, et congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalém, et non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimii.

18. In diebus illis ibit domus Iuda ad dominum Israël, et venient simul de terra aquilonis ad terram, quam dedi patribus vestris.

19. Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, et tribuam tibi terram desiderabilem, haereditatem praeciarum exercituum gentium? Et dixi: Patrem vocabis me, et post me ingredi non cessabis.

20. Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contemnit me dominus Israël, dicit dominus.

21. Vox in viis audita est, ploratus et ululatus filiorum Israël, quoniam iniquum fecerunt viam suam, oblii sunt domini dei sui.

22. Convertimini filii revertentes, et salvato aversiones vestras. Ecce uos venimus ad te; tu enim es dominus deus noster.

23. Vere mendaces erant colles, et multitudine montium; vere in domino deo nostro salus israel.

24. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, et armenta eorum, filios eorum, et filias eorum.

25. Dormieimus in confusione nostra, et operiet nos ignominia nostra, quoniam domino deo nostro peccavimus nos, et patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc, et non audivimus vocem domini dei nostri.

CAPUT IV.

Promittit dominus veniam, si se reverterat et corde circumcidant, comminando gravia mala, si in malis persistant. Quapropter luget propheta, videns terram derastandam, et in solitudinem redigendam, ita tamen, ut non fiat consummatio.

1. Si reverteris Israël, ait dominus, ad me couverte; si abstuleris offendicula tua a facie mea, non commoveberis.

2. Et jurabis: Vivit dominus in veritate, et in iudicio, et in justitia; et benedicent eum gentes, ipsiusnam laudabunt.

3. Haec enim dicit dominus viro iuda, et jerusalem: Novate vobis novale, et nolite serere super spinas; (*Osee 10, 12.*)

4. circumcidimini domino, et auferite præputia cordium vestrorum viri iuda, et habitatores jersalem, ne forte egreditur ut ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit, qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.

5. Annuntiate in iuda, et in jerusalem auditum facite; loquintini, et canite tuba in terra; clamate fortiter, et dicate: Congregamini, et ingrediamur civitates munitas,

6. levate signum in sion. Confortamini, nolite stare, quia malum ego adduco ab aquilone, et contritionem magnam. (*Supr. 1, 14.*)

7. Ascendit leo de cubili suo, et praedogentium se levavit; egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem; civitates tuae vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8. Super hoc accingite vos ciliciis, plan-

gite et ululate, quia non est aversa ira furoris domini a nobis.

9. Et erit in die illa, dicit dominus, peribit cor regis, et cor principum; et obstupescunt sacerdotes, et prophetæ consternabuntur.

10. Et dixit: Heu, heu, heu domine deus, ergone decepisti populum istum et jersalem, dicens: Pax erit vobis; et ecce pervenit gladius usque ad animam?

11. In tempore illo dicetur populo huic et jerusalem: Ventus urens in viis, quae sunt in deserto viae filiae populi mei, non ad ventilandum, et ad purgandum.

12. Spiritus plenus ex his veniet mihi; et nunc ego loquar iudicium meum cum eis.

13. Ecce quasi nubes ascendet, et quasi tempestas currus ejus; velociores aquilis equi illius. Vae nobis, quoniam vastati sumus.

14. Lava a malitia cor tuum jerusalem, ut salva sis; usquequo morabuntur in te cogitationes noxiae?

15. Vox enim annuntiantis a dau, et notum facientis idolum de monte ephraim:

16. Dicite gentibus: Ecce auditum est in jerusalem, custodes venire de terra longinqua, et dare super civitates judæa vocem suam.

17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro, quia me ad iracundiam provocavit, dicit dominus.

18. Viae tuae et cogitationes tuae fecerunt haec tibi; ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cortuum. (*Sap. 1, 3. et 5.*)

19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turhati sunt in me; non tacebo, quoniam vocem buccinae audiuit anima mea, clamorem proelii.

20. Contrito super contritionem vocata est, et vastata est omnis terra; repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelleter meae.

21. Usquequo videbo fugientem, audiam vocem buccinae?

22. Quia stultus populus meus me non cognovit, filii insipientes sunt, et vecordes. Sapientes sunt, ut faciant mala; bene autem facere nescierunt.

23. Aspexi terram, et ecce vacua erat, et nihil, et coelos, et non erat lux in eis.

24. Vidi montes, et ecce movebantur, et omnes colles conturbati sunt.

25. Intuitus sum, et non erat homo, et omne volatilis coeli recessit.

26. Aspexi, et ecce carmelus desertus, et omnes urbes ejus destructae sunt a facie domini, et a facie irae furoris ejus.

27. Haec enim dicit dominus: Deserta erit omnis terra; sed tamen consummatio nem non faciat.

28. Lugebit terra, et moerebuntur eli desper, eo quod locutus sum; cogitavi, et non poenituit me, nec aversus sum ab eo.

29. A voce equitis et mittentis sagittam fugit omnis civitas; ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes; universæ urbes derelictæ sunt, et non habitat in eis homo.

30. Tu autem, vastata, quid facies? Cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo, et pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris; contemserunt te amatores tui, animam tuam quaerent.

31. Vocem euim quasi parturientis audiui, angustias ut puerperae; vox filiae Sion intermorientis, expaudentisque manus suas: Vae mihi, quia defecit anima mea propter interfectorum.

CAPUT V.

Dominus in Jerusalem quaerit virum justum, ut illi misereatur; sed tam plebs quam optimates in pravitatibus suis et idolatria induvati sunt et effusi. Ideo comminatur eis vastationem ab extraneo populo, eo quod caeci et surdi facti sint, non tamen usque ad consummationem.

1. Circuite vias Jerusalem, et aspicite, et considerate, et quaerite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem iudicium, et quaerentem fidem; et propitius ero ei.

2. Quod si etiam: Vivit Dominus, dixerint; et hoc falso jurabunt.

3. Domine, oculi tui respiciunt fidem. Percussisti eos, et non doluerunt; attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam; indueraverunt facies suas supra petram, et doluerunt reverti.

4. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt et stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. et ecce magis hi simul confrengerunt jugum, ruperunt vincula.

6. Idecirco percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum; omnis, qui egressus fuerit ex eis, capitur, quia multiplicatae sunt praevericationes eorum, confortatae sunt aversiones eorum.

7. Super quo propitiis tibi esse potero? Filii tui dereliquerunt me, et jurant in his, qui non sunt dii; saturavi eos, et moechati sunt, et in domo meretricis luxuriabantur.

8. Equi amatores, et emissarii facti sunt; unusquisque ad uxorem proximi sui hinnebat. (*Ezech. 22, 11.*)

9. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? et in gente tali non ulciscetur anima mea?

10. Ascendite muros ejus, et dissipate, consummatiōnem autem nolite facere; aufferte propagines ejus, quia non sunt Domini.

11. Praevericatione enim praevericata est in me dominus Israël, et domus Iuda, ait Dominus.

12. Negaverunt Dominum, et dixerunt: Non est ipse, neque veniet super nos malum; gladium et famem non videbimus.

13. Prophetae fuerunt in ventum locuti, et responsum non fuit in eis; haec ergo evenient illis.

14. Haec dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud, ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, et populum istum in ligna, et vorabit eos.

15. Ecce ego adducam super vos gentem de longinquō domus Israël, ait Dominus, gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cuius ignorabis linguam, nec intelliges, quid loquatur.

16. Pharetra ejus quasi sepulchrum patens, universi fortes.

17. Et comedet segetes tuas et panem tuum, devorabit filios tuos, et filias tuas; comedet gregem tuum, et armenta tua; comedet vineam tuam, et sicut tuam; et concret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18. Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

19. Quodsi dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster haec omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me, et servistis Deo alieno in terra vestra, sic servietis alieni in terra non vestra. (*Infr. 16, 10.*)

20. Annuntiate hoc domui Jacob, et auditum facite in Juda, dicentes:

21. Audi popule stulte, qui non habes cor, qui habentes oculos, non videtis, et aures, et non auditis.

22. Me ergo non timebitis, ait Dominus, et a facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, praecemptum semiperium, quod non praeteribit; et commovebuntur, et non poterunt; et intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud.

23. Populo autem huic factum est cor incredulum et asperans, recesserunt et abiherunt.

24. Et non dixerunt in corde suo: Mettamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporanem et serotinam in tempore suo, plenitudinem annuae missis custodiēt nobis.

25. Iniquitates vestre declivaverunt haec, et peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis,

26. quia inventi sunt in populo meo impii sedisantes quasi aucupes, laqueos ponentes et pedicas ad capiendos viros.

27. Sicut discipula plena avibus, sic dominus eorum plena dolo; ideo magistrati sunt et ditati.

28. Incrassati sunt et impingnati, et praeterierunt sermones meos pessime. Causam viduae non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, et iudicium pauperum non judicaverunt. (*Isai. 1, 23. Zach. 7, 10.*)

29. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super geutem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?

30. Stupor et mirabilia facta sunt in terra;

31. prophetae prophetabant mendacium, et sacerdotes applaudebant manibus suis; et populus meus dilexit talia; quid igitur fieri in novissimo ejus?

CAPUT VI.

Praedicitur calamitas ac vastitas Jerosolymorum ab Assyriis, eo quod contemserint legem Domini, nec audire voluerint increpationes, sed omnes, et potissimum primates, prophetae ac sacerdotes avaritiae ac dolo studuerint; ideoque et ipsos et eorum sacrificia Dens abicit. Jubet ergo propheta eos lugere, quoniam purgari confitiorio non potuerunt.

1. Confortamini, filii Benjamin, in medio Jerusalem, et in Theeua clangite buccina, et super Bethacarem levate vexillum, quia malum visum est ab aquilone, et contritio magna.

2. Speciosae et delicatae assimilavi filiam Sion.

3. Ad eam venient pastores, et greges eorum, fixerunt in ea tectoria in circuitu; pascerunt unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.

4. Sanctificate super eam bellum, consurgite, et ascendamus in meridie; vae nobis, quia declinavit dies, quia longiores factae sunt umbras vesperi.

5. Surgite, et ascendamus in nocte, et dissipemus domos ejus.

6. Quia haec dicit Dominus exercituum: Caedite lignum ejus, et fundite circa Jerusalem aggerem. Haec est civitas visitationis, omnis columnis in medio ejus.

7. Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam; iniquitas et vastitas audiatur in ea, coram me semper infirmitas et plaga.

8. Erudire Jerusalem, ne forte recedat anima mea a te, ne forte ponam te desertam, terram inhabitabilem.

9. Haec dicit Dominus exercituum: Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israëli; converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.

10. Cui loquar? et quem contestabor, ut audiat? Ecce incircumcisae aures eorum, et audire non possunt; ecce verbum Domini factum est cis in opprobrium, et non suscipient illud.

11. Idecirco furore Domini plenus sum, laboravi sustineo. Effunde super parvulum foris, et super consilium juvenum simul; vir enim cum muliere capietur, sexus cum pleno dierum.

12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri et uxores pariter, quia extenda manum meam super habitantes terram, dicit Dominus.

13. A minore quippe usque ad maiorem omnes avaritiae student, et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. *Asai. 56, 11. Infr. 8, 10.*

14. Et curabant contritionem filiae populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax; et non erat pax.

15. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, quin potius confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt; quam ob rem cadent inter ruentes, in tem-

pore visitationis suae corrident, dicit Dominus.

16. Hacc dicit Dominus: State super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea; et invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt: Non ambulabimus. (*Math. 11, 29.*)

17. Et constitui super vos speculatores. Audite vocem tubae. Et dixerunt: Non audiemus.

18. Ideo audite gentes, et cognoscet congregatio, quanta ego faciam eis.

19. Audi terra. Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum ejus, quia verba mea non audierunt, et legem meam projequerunt.

20. Ut quid mihi thus de Saba assertis, et calamus suave olentem de terra longinqua? Holocautoma vostra non sunt accepta, et victimae vestrae non placuerunt mihi. (*Asai. 1, 11.*)

21. Propterea haec dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, et ruent in eis patres et filii simul, vicinus et proximus peribunt.

22. Haec dicit Dominus: Ecce populus venit de terra aquilonis, et gens magna conserget a finibus terrae.

23. Sagittam et scutum arripiet; crudelis est, et non miserebitur. Vox ejus quasi mare sonabit, et super equos ascendent, praeparati quasi vir ad proeium, adversum te filia Sion.

24. Audivimus famam ejus, dissolutae sunt manus nostrae; tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturiente.

25. Nolite exire ad agros, et in via ne ambuletis, quoniam gladius inimici pavor in circuitu.

26. Filia populi mei, accingere cilicio, et conspergere cinere; luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum, quia repente veniet vastator super nos.

27. Probatores dedi te in populo meo robustum; et scies, et probabis viam eorum.

28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, aes et ferrum; universi corrupti sunt.

29. Defecit sufflatorium, in igne consumatum est plumbum, frustra conflavit confilator; malitiae enim eorum non sunt consumtae.

30. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos.

CAPUT VII.

Quod frustra confidant in templo, pessima perpetraentes, et prophetas audire nolentes, sicut et patres eorum. Quapropter denuntiat, templum abiciendum, et terram Iuda redigendam in solitudinem; nec profuturam orationem Jeremiah pro illis, nec oblatu ab eis sacrificia propter excelsa Topheth in valle filii Enon, et multiplices ipsorum malitias.

1. [†]) Verbum, quod factum est ad Jeremiah a Domino, dicens:

†) Fer. 5. post Dom. 3. Quadr.

2. Sta in porta domus Domini, et praedica ibi verbum istud, et dic: Audite verbum Domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum.

3. Haec dicit Dominus exercitum Deus Israël: Bonas facite vias vestras, et studia vestra; et habitabo vobiscum in loco isto. (*Infr. 26, 13.*)

4. Nolite confidere in verbis mendacii, diceat: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

5. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, et studia vestra; si feceritis iudicium inter virum et proximum ejus,

6. adveniae, et pupillo, et viduae non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis;

7. habitabo vobiscum in loco isto, in terra, quam dedi patribus vestris a saeculo et usque in saeculum.

8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii, qui non proderunt vobis:

9. furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, et ire post deos alienos, quos ignoratis.

10. Et venistis, et stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, et dixistis: Liberatus sumus, eo quod fecerimus omnes abominationes istas.

11. Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nonen meum in oculis vestris? Ego, ego sum; ego vidi, dicit Dominus. (*Matt. 21, 13. Marc. 1, 17. Luc. 19, 46.*)

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum a principio, et videte, quae fecerim ei propter malitiam populi mei Israël:

13. et nunc, quia fecistis omnia opera haec, dicit Dominus, et locutus sum ad vos mane consurgens, et loquens, et non andistis, et vocavi vos, et non respondistis; (*Prov. 1, 24. Isai. 65, 12.*)

14. faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, et in qua vos habebitis fiduciam, et loco, quem dedi vobis et patribus vestris, sicut feci Silo. (*I. Reg. 4, 2. et 10.*)

15. Et projiciam vos a facie mea, sicut projici omnes fratres vestros, universum semen Ephraim.

16. Tu ergo noli orare pro populo hoc, ne assumas pro eis laudem et orationem, et non obsistas mihi, quia non exaudiam te. (*Infr. 11, 14. et 14, 11.*)

17. Nonne vides, quid isti faciunt in civitatibus Iuda et in plateis Jerusalem?

18. Filii colligunt ligna, et patres succendunt ignem, et mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginae coeli, et libent diis alienis, et me ad iracundiam provocent.

19. Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusionem vultus sui?

20. Ideo haec dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, et indignatio mea constatur

super locum istum, super viros, et super jumenta, et super lignum regionis, et super fruges terrae, et succendetur, et non extinguetur.

21. Haec dicit Dominus exercitum Deus Israël: Holocautomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes,

22. quia non sum locutus cum patribus vestris, et non praecepi eis iu die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocautomatum et victimarum.

23. Sed hoc verbum praecepi eis, dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus; et ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis.

24. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam; sed abiérunt in voluntibus, et in pravitate cordis sui mali, factique sunt retrorsum, et non in ante

25. a die, qua egressi sunt patres eorum de terra Aegypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem, consurgens diluculo, et mittens.

26. Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam; sed induraverunt cervicem suam, et pejus operati sunt, quam patres eorum. (*Infr. 16, 12.*)

27. Et loqueris ad eos omnia verba haec, et non audient te; et vocabis eos, et non respondebunt tibi.

28. Et dices ad eos: Haec est gens, quae non audit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam; perit fides, et ablata est de ore eorum.

29. Tonde capillum tuum, et projice, et sume in directum planctum, quia proiecit Dominus, et reliquit generationem furoris sui,

30. quia fecerunt filii Iuda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam;

31. et aedificaverunt excelsa Topheth, quae est in valle filii Ennon, ut incenderent filios suos, et filias suas igni; quae non praecepi, nec cogitavi in corde meo.

32. Ideo ecce dies venient, dicit Dominus, et non dicetur amplius: Topheth, et vallis filii Ennon; sed vallis interfectio- nis, et sepelient in Topheth, eo quod non sit locus.

33. Et erit morticinum populi hujus in cibis volucribus coeli, et bestiis terrae, et non erit, qui abigat.

34. Et quiescere faciam de urbibus Iuda, et de plateis Jerusalem vocem gaudi, et vocem laetitiae, vocem sponsi, et vocem sponsae; in desolationem enim erit terra. (*Ezech. 26, 13.*)

CAPUT VIII.

Quia tam reges, optimates, sacerdotes ac prophetae, quam religius populus ad idolotriam conversi sunt, et non considerato Domini iudicio, omnes, relicta veritate, studuerunt avaritiae ac idolatriae, et Dominum provocantes, noluerunt resipiscere, ideo ab hostibus crudelissimis affligentur.

1. In illo tempore, ait Dominus: Ejectent ossa regum Iuda, et ossa principum ejus, et ossa sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum, qui habitaverunt Jerusalem, de sepulchris suis,

2. et expandent ea ad solem, et lunam, et omnem militiam coeli, quae dilexerunt, et quibus servierunt, et post quae ambulaverunt, et quae quaesierunt, et adoraverunt; non colligentur, et non sepelientur, in sterquilinium super faciem terrae erunt.

3. Et eligerunt magis mortem quam vitam omnes, qui residui fuerint de cognatione haec pessima in universis locis, quae derelicta sunt, ad quae ejeci eos, dicit Dominus exercituum.

4. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: Numquid, qui cadit, non resurgent? et qui aversus est, non revertetur?

5. Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti.

6. Attendi, et auscultavi; nemo, quod bonum est, loquitur; nullus est, qui agat poenitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad proclum.

7. Milvus in coelo cognovit tempus suum, turtur, et hirundo et ciconia custodierunt tempus adventus sui; populus autem meus non cognovit iudicium Domini.

8. Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, et lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt; verbum enim Domini proceperunt, et sapientia nulla est in eis.

10. Propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum haeredibus, quia a minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur, a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. (*Isai. 56, 11. Supr. 6, 13.*)

11. Et sauvabant contritionem filiae populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, Pax, cum non esset pax.

12. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt; qui in uno confusione non sunt confusi, et erubescere nescierunt. Idecirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suaue corrident, dicit Dominus.

13. Congregans congregabo eos, ait Dominus; nou est uva in vitibus, et non

sunt fucus in fuculnea, folium defluit, et dedi eis, quae praetergressa sunt.

14. Quare sedemus? convenite, et ingrediamur civitatem munitam, et silentiam ibi, quia Dominus Deus noster silere nos fecit, et potum dedit nobis aquam sellis; peccavimus enim Domino. (*Infr. 9, 15.*)

15. Expectavimus pacem, et non erat bonus, tempus medelae, et ecce formido. (*Infr. 14, 19.*)

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, a voce hinnum pugnatorum ejus commota est omnis terra; et venerunt, et devoraverunt terram, et plenum est ejus, urbem, et habitatores ejus.

17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio; et mordebut vos, ait Dominus.

18. Dolor meus super dolorem, in me cor menui moerens.

19. Ecce vox clamoris filiae populi mei de terra longinqua: Nuuquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, et in vanitatibus alienis?

20. Transiit messis, finita est aestas, et nos salvati non sumus.

21. Super contritione filiae populi mei contritus sum, et contristatus, stupor obtinuit me.

22. Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiae populi mei?

CAPUT IX.

Luget propheta interficiendos de Iudea. In nullo dicit esse fidendum, cum omnes dolose incedant; et quia Iudea vastanda est, null omnes assumere luctum. In solo Deo ejusque cognitione gloriandum, qui puniet tam gentiles quam filios Israëti incircumcisos corde.

1. Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? et plorabode ac nocte interficiendos filiae populi mei.

2. Quis dabit me in solitudine diversorum viatorum, et derelinquam populum meum, et recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, coetus praevaricatorum.

3. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii et non veritatis; confortari sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, et me non cognoverunt, dicit Dominus.

4. Unusquisque se a proximo suo custodiat, et in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis frater supplantans supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet.

5. Et vir fratrem suum deridebit, et veritatem non loqueretur; docuerunt enim linguam suam loqui mendacium; ut initio agerent, laboraverunt.

6. Habitatio tua in medio doli; in dolorenuerunt scire me, dicit Dominus.

7. Propterea haec dicit Dominus exercituum: Ecce ego confabo, et probabo

eos: quid enim aliud faciam a facie filiae populi mei?

8. Sagitta vulnerans lingua eorum, dominum locuta est; in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulit ponit ei insidias. (*Ps. 27, 3.*)

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?

10. Super montes assumam fletum ac lamentum, et super speciosas deserti planctum, quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens; et non audierunt vocem possidentis, a volucere coeli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt.

11. Et dabo Ierusalem in acervos arenae, et cubilia draconum, et civitates Iuda dabo in desolationem, eo quod non sit habitator.

12. Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat, ut anuuntiet istud, quare perierit terra, et exusta sit quasi desertum, eo quod non sit, qui pertranseat?

13. Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, et non audiernut vocem meam, et non ambulaverunt in ea,

14. et abierunt post pravitatem cordis sui, et post Baalim, quod didicerunt a patribus suis;

15. idcirco haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego cibabo populum istum absinthio, et potum dabo eis aquam fellis. (*Infr. 23, 15.*)

16. Et dispergam eos in gentibus, quas non moverunt ipsi et patres eorum; et mittam post eos gladium, donec consumantur.

17. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contemplamini, et vocate lamentatrices, et veniant, et ad eas, quae sapientes sunt, mittite, et properent:

18. festinent, et assument super nos lamentum; deducant oculi nostri lacrymas, et palpebrae nostrae defluant aquis,

19. quia vox lamentationis audit a deo Sion: Quomodo vastati sumus et confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.

20. Audite ergo, mulieres, verbum Domini, et assument aures vestrae sermonem oris ejus; et docete filias vestras lamentum, et unaquaque proximam suam planetum.

21. Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos deforis, juvenes de plateis.

22. Loquere: Haec dicit Dominus: Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, et quasi focum post tergum meteatis, et non est, qui colligat.

23. Haec dicit Dominus: Non glorietur sapiens in scientia sua, et non glorietur fortis in fortitudine sua, et non glorietur

dives in divitiis suis; (*1. Cor. 1, 31. II. Cor. 10, 17.*)

24. sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire et posse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et judicium, et justitiam in terra; haec enim placent mihi, ait Dominus.

25. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et visitabo super omnem, qui circumcidit sum habet praeputium,

26. super Aegyptum, et super Iuda, et super Edom, et super filios Ammon, et super Moab, et super omnes, qui attollunt in conam, habitantes in deserto, quia omnes gentes habent praeputium; omnis autem dominus Israël incircumcisus corde.

CAPUT X.

Non est timenda coelestis constellatio, nec vanissima ac imbecillia idola, sed Dominus, qui solus est Deus, creator ac gubernator omnium, qui vastabit peccatores terrae. Planxit suum matrem Ierusalem, et cum hominis non sit suas rias dirigere, orat Deum, ne eos, qui ipsum cognoscunt, ad intercessionem deleat; sed in hostes potius Iudeorum suum effundat furem.

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos dominus Israël.

2. Haec dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere, et a signis coeli nolite metuere, quae timent gentes,

3. quia leges populorum vanae sunt; quia lignum de saltu praecedit opus manus artificis in aescia. (*Sap. 13, 11. et 14, 8.*)

4. Argento, et auro decoravit illud; clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur.

5. In similitudinem palmae fabricata sunt, et non loquentur: portata tollentur, quia incidere non valent. Nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene.

6. Non est similis tui Domine; magnus es tu, et magnum nomen tuum in fortitudine. (*Mich. 7, 18.*)

7. Quis non timebit te o rex gentium? tuum est enim deus. Inter cunctos sapientes gentium, et in universis regnisi eorum nullus est similis tui. (*Apoc. 15, 4.*)

8. Pariter insipientes et fatni probabuntur; doctrina vanitatis eorum lignum est.

9. Argentum involutum de Tharsis affertur, et aurum de Ophaz, opus artificis, et manus aerarii; hyacinthus et purpura indumentum eorum; opus artificis uniuersa haec.

10. Dominus autem Deus verus est; ipse Deus viveus, et rex sempiternus, ab indignatione ejus commovebitur terra, et non sustinebunt gentes communionem ejus.

11. Sic ergo dicetis eis: Dii, qui coelos et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his, quae sub coelo sunt.

12. Qui facit terram in fortitudine sua,

praeparat orbem in sapientia sua, et prudenter sua extendit coelos. (*Gen. 1, 1. Infr. 51, 15.*)

13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in coelo, et elevat nebulas ab extremitatibus terrae; fulgura in pluviam facit, et educt ventum de thesauris suis. (*Ps. 134, 7. Infr. 51, 16.*)

14. Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est artifex omnis in sculptili, quoniam falsum est, quod conflagavit, et non est spiritus in eis.

15. Vana sunt, et opus risu dignum; in tempore visitationis suae peribunt.

16. Non est his similis pars Jacob; qui enim formavit omnia, ipse est, et Israël virga haereditatis ejus. Dominus exercitum nomen illi.

17. Congrega de terra confusionem tuam, quae habitat in obsidione.

18. Quia haec dicit Dominus: Ecce ego longe projiciam habitatores terrae in hac vice, et tribulabo eos ita, ut inveniantur.

19. Vae mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plaque infirmitas mea est, et portab illam.

20. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filii mei exierunt a me, et non subsistunt; non est, qui extendat ultra tentorium meum, et erigit pelles meas.

21. Quia stulte egerunt pastores, et Dominum non quaesierunt; propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est.

22. Vox auditionis ecce venit, et commotio magna de terra aquilonis, ut ponat civitates Juda solitudinem, et habitaculum draconum.

23. Scio Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est, ut ambulet, et dirigat gressus suos.

24. Corripe me Domine, verumtamen in iudicio, et non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. (*Ps. 6, 1.*)

25. Effunde indignationem tuam super gentes, quae non cognoverunt te, et super provincias, quae nomen tuum non invocaverunt, quia comedenter Jacob, et devoraverunt eum, et consumerunt illum, et decus ejus dissipaverunt. (*Ps. 78, 6.*)

CAPUT XI.

Quia maledicunt, qui non audit nec servat pactum Domini patribus datum, ideo praecipitur prophetae, ut illud servandum Judaeis praedicet; sed frustra, cum magis sequantur patrum suorum scelerata, rariamque idolatriam. Idecirco inferat Dominus ineritabilitas in illos mala, nec proderunt eis idola, vel justorum oratio, neque quod prius a Deo dilecti fuerint. Refert prava Judaeorum studia de ipso ex terra delendo; sed perdentur, qui nolunt audire prophetam in nomine Domini.

1. Verbum, quod factum est a Domino ad Jeremiam, dicens:

2. Audite verba pacti hujus, et loquimini ad viros Juda, et habitatores Jerusalem,

3. et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus Israël: Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus,

4. quod praecipi patribus vestris in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de fornace ferrea, dicens: Audite vocem meam, et facite omnia, quae praecipio vobis, et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum;

5. ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris, daturum me eis terram fluentem lacte et melle, sicut est dies haec. Et respondi et dixi: Amen Domine.

6. Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia verba haec in civitatibus Juda, et foris Jerusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, et facite illa,

7. quia contestans contestatus sum patres vestros in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, usque ad diem hauc. Mane consurgeus contestatus sum, et dixi: Audite vocem meam,

8. et non audierunt, nec inclinaverunt auren suam; sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali, et induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod praecipi, ut facerent, et non fecerunt.

9. Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viris Juda, et in habitatoribus Jerusalem.

10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea, et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis; irritum fecerunt dominus Israël, et dominus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

11. Qnam ob rem haec dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt; et clamabunt ad me, et non exaudiem eos.

12. Et ibunt civitates Juda, et habitatores Jerusalem, et clamabunt ad deos, quibus libant, et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.

13. Secundum numerum enim civitatum tuarum erant diti tui Juda; et secundum numerum viarum Jerusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Bnalim. (*Supr. 2, 28.*)

14. Tu ergo noli orare pro populo hoc, et ne assumas pro eis laudem et orationem, quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum. (*Supr. 7, 16. Infr. 14, 11.*)

15. Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelerata multa? numquid carnes sanctae auferent ate malitias tuas, in quibus gloriata es?

16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum; ad vocem loquelae grandis exaruit ignis in ea, et combusta sunt fruteta eius.

17. Et Dominus exercitum, qui plantavit te, locutus est super te malum pro malis dominis Israël et dominus Juda, quae

fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18. ^{t)} Tu autem, Domine, demonstrasti mihi, et cognovi; tunc ostendisti mihi studia eorum.

19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, et non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, et eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius.

20. Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas juste, et probas renes et corda, videt ultionem tuam ex eis; tibi enim revelavi causam meam. (*Infr. 17, 10. et 20, 12.*)

21. Propterea haec dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quererunt animam tuam, et dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, et non morieris in manibus nostris.

22. Propterea haec dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos; juvenes morientur in gladio, filii eorum, et filiae eorum morientur in fame.

23. Et reliquiae non erunt ex eis; inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

CAPUT XII.

Miratur propheta malorum prosperitatem, qui tamen parantur ad diem occisionis, suntque terrae causa luctus.

Haereditas adversata est Domino suo, et pastores demoliti sunt vineam Domini; ideo traditur in dissipationem, cuius tamen rursum miserebitur Dominus, vastatis ipsius inimicis.

1. Justus quidem tu es Domine, si disputerem tecum; verumtamen justa loquar ad te. Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui praevaricantur, et inique agunt? (*Ps. 51, 6.*) (*Job 21, 7.*)

Haab. 1, 13.)

2. Plantasti eos, et radicem miserunt; proficiunt et faciunt fructum; prope estuori eorum, et longe a renibus eorum.

3. Et tu, Domine, nости me, vidisti me, et probasti cor meum tecum; congrega eos quasi gregem ad victimam, et sanctifica eos in die occisionis.

4. Usquequo lugebit terra, et herba omnis regionis siccabitur propter malitiam habitantium in ea? Consumtum est animal, et volucr, quoniam dixerunt: Non videbit novissima nostra.

5. Si cum peditibus currens laborasti, quomodo contendere poteris cum equis? cum autem in terra pacis securus fueris, quid facies in superbia Jordanis?

6. Nam et fratres tui, et domus patris tui, etiam ipsi pugnauerunt adversum te, et clamaverunt post te plena voce; ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.

7. Reliqui domum meam, dimisi haereditatem meam; dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.

^{t)} Fer. 3. major. Hebdom.

8. Facta est mihi haereditas mea quasi leo in silva; dedit contra me vocem, ideo odivi eam.

9. Numquid avis discolor haereditas mea mihi? numquid avis tincta per totum? Venite, congregamini omnes bestiae terrae, properate ad devorandum.

10. Pastores multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam; dererunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.

11. Posuerunt eam in dissipationem, luxitque super me; desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est, qui recognitet corde.

12. Super onnes vias deserti venerunt vastatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terrae usque ad extremum ejus; non est pax universae carni.

13. Seminaverunt triticum, et spinas messuerunt; haereditatem accepérunt, et non eis proderit; confundemini a fructibus vestris propter iram furoris Domini.

14. Haec dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos, qui tangunt haereditatem, quam distribui populo meo Israël: Ecce ego evellam eos de terra sua, et dum Judæa evellam de medio eorum.

15. Et cum evulsero eos, convertar, et miserebor eorum, et reducam eos, virum ad haereditatem suam, et virum in terram suam.

16. Et erit, si erudití didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo: Vivit Dominus, sicut docuerunt populum meum jurare in Baal; aedificabuntur in medio populi mei.

17. Quod si non audierint, evellam gentem illam evulsione et perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

Sicut lumbare Jeremiae absconditum in Euphrate computruit, sic Judæa, prium Domino adhaerens, propter superbiā et idolatriam ab ipso abjectur, omnesque dispergentur. Revocantur tamen a propheta, ut sua poenitentia devitent mala; alioqui Judas auferetur propter suas iniurias, qui ad poenitentiam nequit adduci ob inveteratam in malis consuetudinem. Interponitur etiam prophetae commiseratio.

1. Haec dicit Dominus ad me: Vade, et posside tibi lumbare ^{*)} lineum, et pones illud super lumbos tuos, et in aquam non inferes illud.

2. Et possedi lumbare juxta verbum Domini, et posui circa lumbos meos.

3. Et factus est sermo Domini ad me secundo, dicens:

4. Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos, et surgens vade ad

^{*)} Sive cinctorium. Hieron. Gr. περιζωμα, quod corpori proxime adhaeret, ut *infr. v. 11.*

Euphraten, et absconde ibi illud in foramine petrae *).

5. Et abii, et abscondi illud in Euphrate, sicut praeceperat mihi Dominus.

6. Et factum est post dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, vade ad Euphraten, et tolle inde lumbare, quod praecepi tibi, ut absconderes illud ibi.

7. Et abiit ad Euphraten, et fodi, et tulit lumbare de loco, ubi absconderam illud; et ecce computruerat lumbare ita, ut nulli usui aptum esset.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Haec dicit Dominus: Sic putrescere faciam superbiam Juda, et superbiam Ierusalem multam,

10. populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea, et ambulant in pravitate cordis sui, abieruntque post deos alienos, ut servirent eis, et adorarent eos; et erunt sicut lumbare istud, quod nulli usui aptum est.

11. Sicut enim adhaeret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem dominum Israël, et omnem domum Juda, dicit Dominus, ut essent mihi in populum, et in nomine, et in laudem, et in gloriam; et nou audierunt.

12. Dices ergo ad eos sermonem istum: Haec dicit Dominus Deus Israël: Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te: Numquid ignoramus, quia omnis laguncula implebitur viuo?

13. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: Ecce ego implebo omnes habitatores terrae hujus, et reges, qui sedent de stirpe David super thronum ejus, et sacerdotes, et prophetas, et omnes habitatores Ierusalem ebrietate;

14. et dispergam eos, virum a fratre suo, et patres et filios pariter, ait Dominus; non parcam, et non concedam, neque miscerbor, ut non disperdam eos.

15. Audite, et auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16. Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos; expectabitis lucem, et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem.

17. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae; plorans plorabit, et deducet oculus meus lacrymam, quia captus est rex Domini. (*Thren. 1, 2.*)

18. Dic regi, et dominatrici: Humilimini, sedete, quoniam descendit de capite vestro corona gloriae vestrae.

19. Civitates austri clausae sunt **), et non est, qui aperiat; translata est omnis Juda transmigratione perfecta.

20. Levate oculos vestros, et videte, qui venitis ab aquilone; ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

21. Quid dices, cum visitaverit te? Tu enim docuisti eos adversum te, eterudisti in caput tuum; numquid non dolores apprehendent te quasi mulierem parturientem?

22. Quod si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi haec? Propter multitudinem iniquitatis tue revelata sunt recreudiora tua, polluta sunt plantae tuae. (*Enfr. 30, 14.*)

23. Si mutare potest aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas; et vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.

24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quae vento raptatur in deserto.

25. Haec sors tua, parsque mensurae tuae a me, dicit Dominus, quia oblitera es mei, et confusa es in mendacio.

26. Unde et ego nudavi semora tua contra faciem tuam, et apparuit ignomina tua,

27. adulteria tua, et hinnitus tuus, scelus fornicationis tuae; super colles in agro vidi abominationes tuas. Vae tibi Ierusalem, non mundaberis post me; usquequo adhuc?

CAPUT XIV.

Siccitas magna in terra Juda propter peccata populi, et orans propheta pro ejus liberatione et misericordia prohibetur a Domino pro ipsis orare. Nec suscipit Deus eorum jejunia et victimas. Prophetae etiam, illis securitate promittentes, una cum ipsis peribunt. Luget Jeremias mortuos gladio et fame, populique peccata confitens, orat pro misericordia.

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.

2. Luxit Judaea, et portae ejus corrueunt, et obscuratae sunt in terra, et clamor Ierusalem ascendit.

3. Majores miser minores suos ad aquam; venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua; confusi sunt et afflitti, et operuerunt capita sua.

4. Propter terrae vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricultae, operuerunt capita sua.

5. Nam et cerva in agro peperit, et reliquit, quia non erat herba.

6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

7. ^{f)} Si iniquitates nostrae responderint nobis Domine, fac propter nomen tuum, quoniam multae sunt aversiones nostrae; tibi peccavimus.

8. Expectatio Israël, salvator ejus in tempore tribulationis, quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?

^{f)} Pro quaunque necessit.

*). Quod mandatum statim implevit, inquit Theodoret. Cui concurrunt Hugo, S. Thomas, Dionysius et primarii Rabini: quamquam Hieroytin. (prooeum. conn. in Osee) id in typico velit dictum. Distabat autem Euphrates ab Ierusalem 300 circiter leucis.

**). Ab Aegypto nihil vobis auxili. Vide IV. Reg. 24, 8.

9. Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis, qui non potest salvare? Tu autem in nobis es Domine, et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos.

10. Haec dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, et non quievit, et Dominus non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et visitabit peccata eorum.

11. Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum. (*Supr. 7, 16. et 11, 14.*)

12. Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum, et si obtulerint holocausta, et victimas, non suscipiam ea, quoniam gladio, et fame, et peste consumam eos.

13. Et dixi: A, a, a, Domine Deus; prophetae dicunt eis: Non videbitis gladium, et fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. (*Supr. 5, 12. Infr. 23, 17.*)

14. Et dixit Dominus ad me: Falso prophetae vaticinantur in nomine meo. Non misi eos, et non praecepui eis, neque locutus sum ad eos; visionem mendacem, et divinationem, et fraudulentiam, et seductionem cordis sui prophetant vobis. (*Infr. 29, 9.*)

15. Idecirco haec dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius, et fames non erit in terra hac. In gladio et fame consumerunt prophetae illi.

16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Ierusalem praefame et gladio, et non erit, qui sepeliat eos; ipsi et uxores eorum, filii et filiae eorum, et effundant super eos malum suum.

17. Et dices ad eos verbum istud: Deducant oculi mei lacrymam per noctem et diem, et non taceant, quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei plaga pessima vehementer. (*Thren. 1, 16. et 2, 18.*)

18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio; et si introiero in civitatem, ecce attenuati fame. Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.

19. Numquid projiciens abjecisti Judam? aut Sion abominiata est anima tua? quare ergo percussisti nos ita, ut nulla sit sanitas? Expectavimus pacem, et non est bonum, et tempus curationis, et ecce turbatio. (*Supr. 8, 15.*)

20. Cognovimus, Domine, impietas nostras, iniurias patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.

21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solii gloriae tuae; recordare, ne irritum facias foedus tuum nobiscum.

22. Numquid sunt in sculptilibus gentium, qui pluant? aut coeli possunt dare imbras? Nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus? tu enim fecisti omnia haec.

CAPUT XV.

Nec Moysis nec Samuelis precibus fletendum se dicit Dominus, quin populum Ierusalem tradat pesti, gladio, fami, et captivitati, quia castigatus non est emendatus. Conqueritur propheta, quod fuerit occasio discordiae, rursumque, quod annuntians verbum Dei passus sit opprobrium, cui Dominus promittit auxilium cum vastatione Judeorum. Promittit praeterea et robur, et liberationem, ac misericordiam his, qui ad ipsum se convertent.

1. Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum; ejice illos a facie mea, et egrediantur.

2. Quod si dixerint ad te: Quo egrediemur? dices ad eos: Haec dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem; et qui ad gladium, ad gladium; et qui ad famem, ad famem; et qui ad captivitatem, ad captivitatem. (*Zach. 11, 9.*)

3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus: gladium ad occisionem, et canes ad lacerandum, et volatilia coeli et bestias terrae ad devorandum et dissipandum.

4. Et dabo eos in fervorem universis regnis terrae propter Manassem filium Ezechiae regis Iuda, super omnibus, quae fecit in Ierusalem. (*IV. Reg. 21, 7. et 12.*)

5. Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogamendum pro pace tua?

6. Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti; et extendam manum meam super te, et interficiam te; laboravi rogaus.

7. Et dispersgam eos ventilabro in portis terrae; interfici et disperdidam populum meum, et tamen a viis suis non sunt reversi.

8. Multiplicatae sunt mihi viduae ejus super arenam maris; induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie; misi super civitates repente terrorem.

9. Infirmata est, quae peperit septem, deficit anima ejus; occidit ei sol, cum adhuc esset dies; confusa est, et erubuit; et residuo ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus. (*I. Reg. 2, 5.*) (*Amos 8, 9.*)

10. Vae mihi mater mea; quare genuisti me, virum rixae, virum discordiae in universa terra? Non soeneravi, nec foenebravit mihi quisquam; omnes maledicunt mihi.

11. Dicit Dominus: Si non reliquiae tue in bonum, si non occurri tibi in tempore afflictionis, et in tempore tribulationis adversus inimicum.

12. Numquid foederabitur ferrum ferro ab aquilone, et aes?

13. Divitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis, in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis.

14. Et adducam inimicos tuos de terra,

quam nescis, quia ignis successus est in furore meo; super vos ardebit.

15. Tu scis Domine, recordare mei, et visita me, et tuere me ab his, qui persequuntur me, noli iu patientia tua suscipere me; scito, quoniam sustinui propter te opprobrium.

16. Inventi sunt sermones tui, et comedi eos, et factum est mihi verbum tuum in gaudium et in laetitiam cordis mei, quoniam invocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercitium.

17. Non sedi in concilio iudicantium, et gloriatu sum a facie manus tuae; solus sedebam, quoniam communione replesti me. (Ps. 1, 1. et 25, 4.)

18. Quare factus est dolor meus perpetuus, et plaga mea desperabilis revuit curari? Facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium. (Infr. 30, 15.)

19. Propter hoc haec dicit Dominus: Si converteris, convertam te, et ante faciem meam stabis; et si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Convertentur ipsi ad te, et tu non converteris ad eos.

20. Et dabo te populo huic in murum aereum, fortē, et bellabunt adversum te, et non praevalebunt, quia ego tecum sum, ut salvem te, et eruam te, dicit Dominus.

21. Et liberabo te de manu pessinorum, et redimam te de manu fortium.

CAPUT XVI.

Prohibet Dominus, ne propheta uxorem ducat, denuntians, Judaeos rario mortis genere interituros ita, ut mortui non sepeliantur nec plangantur a viuis propter idolatriam patrum ac filiorum, et derelictam legem Domini; sed postea per piscatores ac renatores reducet eos Dominus in terram suam, in qua ipsi una cum gentibus confitebuntur Domino peccata sua.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Non accipies uxorem, et non erunt tibi filii, et filiae in loco isto.

3. Quia haec dicit Dominus super filios et filias, qui generatur in loco isto, et super matres eorum, quae genuerunt eos, et super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:

4. Mortibus aegrotationum morientur; non plangentur, et non sepelientur, in sterquilinium super faciem terrae erunt, et gladio, et fame consumentur, et erit cadaver eorum in escam volatilibus coeli, et bestiis terrae.

5. Haec enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conviviali, neque vadis ad plangendum, neque consoleris eos, quia abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus, misericordiam et miserations.

6. Et morientur grandes, et parvi in terra ista, non sepelientur neque plangentur, et non se incident, neque calvitudinem fit pro eis.

7. Et non frangent inter eos lugenti

panem ad consolandum super mortuo, et non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo et matre.

8. Et domum conviviali non ingrediaris, ut sedeas cum eis, et comedas et bibas,

9. quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, et in diebus vestris vocem gaudii et vocem laetitiae, vocem sponsi et vocem sponsae.

10. Et cum annuntiaveris populo huic omnia verba haec, et dixerint tibi: Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quae iniquitas nostra? et quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? (Supr. 5, 19.)

11. dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus, et abierunt post deos alienos, et servierunt eis, et adoraverunt eos; et me dereliquerunt, et legem meam non custodierunt.

12. Sed et vos pejus operati estis, quam patres vestri; ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat. (Supr. 8, 26.)

13. Et ejiciam vos de terra hac in terram, quam ignoratis vos, et patres vestri, et servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14. Propterea ecce dies venient, dicit Dominus, et non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aegypti;

15. sed: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra aquilonis, et de universis terris, ad quas ejeci eos; et reduecam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.

16. Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et pisca buntur eos; et post haec mittam eis multos venatores, et venabuntur eos de omni monte, et de omni colle, et de cavernis petrarum.

17. Quia oculi mei super omnes vias eorum; non sunt absconditae a facie mea, et non sunt occultata iniquitas eorum ab oculis meis.

18. Et reddam primum duplices iniquitates, et peccata eorum, quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum, et abominationibus suis impleverunt haereditatem meam.

19. Domine, fortitudo mea, et robur meum, et refugium meum in die tribulationis; ad te gentes venient ab extremis terrae, et dicent: Vere mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quae eis non profuit.

20. Numquid faciet sibi homo deos, et ipsi non sunt dii?

21. Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, et virtutem meam, et scient, quia nomen mihi Dominus.

CAPUT XVII.

*Judari in peccato obstinati, et ob id
rastandi dicuntur. Maledictus, qui con-
fudit in homine, et benedictus, qui in
Deo confidit. Solus Deus scrutatur
corda, et cuique redditum iuxta viam
suam. Petit propheta a Deo, in quo
spem habuit, liberari, et inimicos con-
fundi. Praecipit Deus de observando
sabbato, ut omnia sint ipsi Jerusalem
prospera, quae alioqui igne consu-
metur.*

1. Peccatum Juda scriptum est stylo
ferreo in ungue adamantino, exaratum
super latitudinem cordis eorum, et in cor-
nibus ararum eorum.

2. Cum recordati fuerint filii eorum aran-
rum suarum, et lucorum suorum, ligno-
rumque frondeantium in montibus excelsis,

3. sacrificantes in agro; fortitudinem
tuam, et omnes thesauros tuos in direptione
nem dabo, excelsa tua propter peccata in
universis finibus tuis.

4. Et relinqueris sola ab haereditate tua,
quam dedi tibi, et servire te faciam ini-
miciis tuis in terra, quam ignoras, quoniam
igneum succendisti in furore meo. Usque
in aeternum ardebit.

5. ¶ Haec dicit Dominus: Maledictus
homini, qui confidit in homine, et ponit
carnem brachium suum, et a Domino re-
cedit cor ejus. (*Isai. 30, 2. et 31, 1.*
Infr. 48, 7.)

6. Erit enim quasi myricae in deserto,
et non videbit, cum venerit bonum; sed
habitabit in siccitate in deserto, in terra
salsugini, et inhabitabili. (*Infr. 48, 6.*)

7. Benedictus vir, qui confidit in Domi-
no, et erit Dominus fiducia ejus.

8. Et erit quasi lignum, quod transplan-
tatur super aquas, quod ad humorem mit-
tit radices suas, et non timebit, cum ve-
nerit aestus. Et erit folium ejus viride, et
in tempore siccitatis nou erit sollicitum,
nec aliquando desinet facere fructum. (*Ps.
1, 3.*)

9. Pravum est cor omnium, et inscrutabi-
le; quis cognoscet illud?

10. Ego Dominus scrutans cor, et pro-
bans renes, qui do unicuique juxta viam
suam, et juxta fructum adiumentorum
suarum. (*I. Reg. 16, 7. Ps. 7, 10. Apoc.
2, 23.*)

11. Perdix sovit, quae non peperit; fe-
cit divitias, et non in iudicio; in dimidio
dierum suorum derelinquit eas, et in no-
vissimo suo erit insipiens.

12. Solum gloriae altitudinis a princi-
pio locus sanctificationis nostrae;

13. expectatio Israël Domine; omnes,
qui te derelinquent, confundentur; rece-
dentes a te in terra scribentur, quoniam
dereliquerunt venam aquarum viventium,
Dominum.

14. Sana me Domine, et sanabor; sal-
vum me fac, et salvus ero, quoniam laus
mea tu es.

t) Fer. 5. post Dom. 2. Quadr.

15. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est
verbum Domini? veniat.

16. Et ego non sum turbatus, te pasto-
rem sequens; et diem hominis non desi-
deravi, tu scis. Quod egressum est de la-
biis meis, rectum in conspectu tuo fuit.

17. Non sis tu mihi formidini; spes mea
tu in die afflictionis.

18. Confundantur, qui me persequun-
tur, et non confundar ego; paveant illi,
et non paveam ego. Induc super eos diem
afflictionis, et duplice contritione contere
eos.

19. Haec dicit Dominus ad me: Vade,
et sta in porta filiorum populi, per quam
ingrediuntur reges Juda, et egrediuntur,
et in cunctis portis Jerusalem,

20. et dices ad eos: Audite verbum
Domini reges Juda, et omnis Juda, cun-
ctique habitatores Jerusalem, qui ingre-
dimini per portas istas.

21. Haec dicit Dominus: Custodite ani-
mas vestras, et nolite portare pondera
in die sabbati, nec inferatis per portas
Jerusalem.

22. Et nolite ejicere onera de dominibus
vestris in die sabbati, et omne opus non
faciatis; sanctificate diem sabbati, sicut
praecepit patribus vestris.

23. Et non audierunt, nec inclinaverunt
aurem suam; sed induraverunt cervicem
suam, ne audirent me, et ne acciperent
disciplinam.

24. Et erit, si audieritis me, dicit Do-
minus, ut non inferatis onera per portas
civitatis hujus in die sabbati, et si sancti-
ficaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo
omne opus;

25. ingredientur per portas civitatis hu-
jus reges et principes, sedentes super so-
lium David, et ascendentibus in curribus et
equis, ipsi et principes eorum, viri Juda,
et habitatores Jerusalem; et habitabitur
civitas haec in sempiternum.

26. Et venient de civitatibus Juda, et
de circuitu Jerusalem, et de terra Benja-
min, et de campestribus, et de montuosis,
et ab austro, portantes holocaustum, et
victimam, et sacrificium, et thus, et infe-
rent oblationem in domum Domini.

27. Si autem non audieritis me, ut sancti-
ficaretis diem sabbati, et ne portetis onus,
et ne inferatis per portas Jerusalem in
die sabbati; succendam ignem in portis
ejus, et devorabit domos Jerusalem, et
non extinguetur.

CAPUT XVIII.

*Exemplo sigilli ostendit Dominus, in ma-
nu sua esse domum Israël, ut juxta
ipsorum merita eis faciat, etiamsi
prius aliud se facturum dixerit. Pro-
pter obstinatum Judaeorum malitiam
denuntiatur eis interitus. Conspiratio
Judeorum contra Jeremiam, ipsius
quoque ad Deum lamentatio, et poe-
narum, quae inimicos sequentur, de-
nuntiatio.*

1. Verbum, quod factum est ad Jere-
miam a Domino, dicens:

2. Surge, et descende in domum figuli, et ibi audies verba mea.

3. Et descendit in domum figuli, et ecce ipse faciebat opus super rotam.

4. Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat e luto manibus suis; conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus, ut faceret.

5. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

6. Numquid sicut figulus iste non poteris vobis facere domus Israël, ait Dominus? Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israël. (*Isai. 45, 9. Rom. 9, 20.*)

7. Repente loquar adversum gentem et adversus regnum, ut eradicem, et destruam, et disperdam illud. (*Supr. 1, 10.*)

8. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.

9. Et subito loquar de gente et de regno, ut aedificem et plantem illud.

10. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam, poenitentiam agam super bono, quod locutus sum, ut facerem ei.

11. Nunc ergo dic viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, dicens: Haec dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, et cogito contra vos cogitationem; revertatur unusquisque a via sua mala, et dirigite vias vestras, et studia vestra. (*IV. Reg. 17, 13. Infr. 25, 5. et 35, 15. Jonae 3, 9.*)

12. Qui dixerunt: Desperavimus; post cogitationes enim nostras ibimus, et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13. Ideo haec dicit Dominus: Interrogate gentes: Quis audivit talia horribilia, que fecit nimis virgo Israël?

14. Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquae erumpentes frigidae, et defluentes?

15. Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, et impingentes in viis suis, in semitis saeculi, ut ambularent per eas in itinere non trito,

16. ut fieret terra eorum in desolatiōnē, et in sibilum sempiternū; omnis, qui praeterierit per eam, obstupescet, et movebit caput suum. (*Infr. 19, 8. et 49, 13. et 50, 13.*)

17. Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico; dorsum, et non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18. [†]) Et dixerunt: Venite, et cogitamus contra Jeremiam cogitationes; non enim peribit lex a sacerdote, neque consilium a sapiente, nec sermo a propheta. Venite, et percutiamus eum lingua, et non attendamus ad universos sermones ejus.

19. Attende, Domine, ad me, et audi vocem adversariorum meorum.

20. Numquid redditur pro bono malum,

quia foderunt foveam animae meae? Recordare, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et avertirem indignationem tuam ab eis.

21. Propterea da filios eorum in famem, et deduc eos in manus gladii; fiant uxores eorum absque liberis, et viduae; et viri earum interficiantur morte; juvenes eorum confodiantur gladio in proelio.

22. Audiatur clamor de domibus eorum; adduces enim super eos latronem repeante, quia foderunt foveam, ut caperent me, et laqueos absconderunt pedibus meis.

23. Tu autem, Domine, scis omne consilium eorum adversum me in mortem; ne propitiaris iniuriam eorum, et peccatum eorum a facie tua non deleatur; fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAPUT XIX.

Jeremias per lagunculam terream, quam fregit, ostendit, populum Jerusalem perdidendum gladio et fame in obsidione, in qua patres filios comedant, propter multiplicem ipsorum idolatriam et contemptum verbi Dei.

1. Haec dicit Dominus: Vade, et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, et a senioribus sacerdotum,

2. et egredere ad vallem filii Ennom, quae est juxta introitum portae fictilis, et praedicabis ibi verba, quae ego loquar ad te.

3. Et dices: Audite verbum Domini reges Juda, et habitatores Jerusalem. Haec dicit Dominus exercitum Deus Israël: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum ita, ut omnis, qui audierit illum, tinniant aures ejus,

4. eo quod dereliquerint me, et alienum fecerint locum istum, et libaverunt in eodem alienis, quos nescierunt ipsi, et patres eorum, et reges Juda, et repleverunt locum istum sanguine innocentium;

5. et aedificaverunt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim; quae non praecepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

6. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus; et non vocabitur amplius locus iste Topheth, et vallis filii Ennom, sed vallis occisionis.

7. Et dissipabo consilium Juda et Jerusalem in loco isto, et subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, et in manu quaerentium animas eorum; et dabo cadavera eorum escam volatilibus coeli, et bestiis terrae.

8. Et ponam civitatem hanc in stuporem, et in sibilum; omnis, qui praeterierit per eam, obstupescet, et sibilabit super universa plaga ejus. (*Supr. 18, 16. Infr. 49, 13. et 50, 13.*)

9. Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, et carnibus filiarum suarum; et unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, et in angustia, in qua conclu-

^{t)} Sabb. post Dom. Passionis.

dent eos iuimici eorum, et qui quaerunt animas eorum.

10. Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum.

11. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, et civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari; et in Topheth sepelientur, eo quod non sit aliud locus ad sepeliendum.

12. Sic faciam loco huic, ait Dominus, et habitatoribus ejus, et ponam civitatem istam sicut Topheth.

13. Et eruat domus Jerusalem, et dominus regum Juda, sicut locus Topheth, immundac, omnes domus, in quarum dominibus sacrificaverunt omni militiae coeli, et libaverunt libamina diis alienis.

14. Venit autem Jeremias de Topheth, quo miserat eum Dominus ad prophetandum, et stetit in atrio domus Domini, et dixit ad omnem populum:

15. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam super civitatem hanc, et super omnes urbes ejus universa mala, quae locutus sum adversum eam, quoniam induraverunt cervicem suam, ut non audirent sermones meos.

CAPUT XX.

Percussus Jeremias mittitur a Phassur in nervum, et ab eodem eductus, vaticinatur illi tamquam pseudopropheetae, et omnibus amicis ejus, totique Judaeae captivitatem babyloniam. Conqueritur, se rideri et pati opprobrium ac persecutionem ob verbum Domini, maledicisque diei nativitatis suae.

1. Et audivit Phassur filius Emmer, sacerdos, qui constitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem sermones istos.

2. Et percussit Phassur Jeremiam prophetam, et misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini.

3. Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Jeremiam de nervo, et dixit ad eum Jeremias: Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique.

4. Quia haec dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te et omnes amicos tuos; et corruent gladio inimicorum suorum, et oculi tui videbunt; et omuem Judam dabo in manum regis Babylonis; et traducet eos in Babylonem, et percutiet eos gladio.

5. Et dabo universam substantiam civitatis hujus, et omnem laborem ejus, omnemque pretium, et cunctos thesauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum; et diripient eos, et tollent, et ducent in Babylonem.

6. Tu autem Phassur, et omnes habitatores domus tuae ibitis in captivitatem, et in Babylonem venies, et ibi morieris,

ibique sepelieris tu, et omnes amici tui, quibus prophetasti mendacium.

7. Seduxisti me Domine, et seductus sum; fortior me fuisti, et invaluisti; factus sum in derisum tota die, omnes subannant me.

8. Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito; et factus est mihi sermo Domini in opprobrium, et in derisum tota die.

9. Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius; et factus est in corde meo quasi ignis exaestuans, claususque in ossibus meis; et defeci, ferre non sustinens.

10. Audivi enim contumelias multorum, et terrorem in circuitu: Persequimini, et persecuamur eum; ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, et custodientes latus meum. Si quo modo decipiatur, et praevaleamus adversus eum, et consequamur ultionem ex eo.

11. Dominus autem mecum est quasi bellator fortis; idcirco, qui persequuntur me, cadent, et infirmi erunt; confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod numquam delebitur. (*Infr. 23, 40.*)

12. Et tu, Domine exercituum, probator justi, qui vides renes et cor, videam, quaeo, ultionem tuam ex eis; tibi euini revelavi causam meam. (*Supr. 11, 20. et 17, 10.*)

13. Cantate Domino, laudate Dominum, quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14. Maledicta dies, in qua natus sum; dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. (*Job 3, 2.*)

15. Maledictus vir, qui avnuntiavit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculinus, et quasi gaudio laetificavit eum.

16. Sit homo ille, ut sunt civitates, quas subvertit Dominus, et non poenituit eum; audiat clamorem mane, et ululatum in tempore meridiano,

17. qui non me interfecit a vulva, ut fieret mihi mater mea sepulchrum, et vulva eius conceptus aeternus.

18. Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem et dolorem, et consumarentur in confusione dics mei?

CAPUT XXI.

Respondet Jeremias nuntiis Sedeciae regis super obsidione regis Nabuchodonosor, Judam vastandum peste, gladio, fame et captivitate, solosque eos victuros, qui transfugerint ad Chaldaeos. Hortatur etiam, ut faciant judicium, ne indignatio Domini penitus ipsos consumat.

1. *) Verbum, quod factum est ad Jeremiah a Domino, quando misit ad eum rex

*) Haec ad ea, quae dicimus *infr. 37, 17.*, referenda sunt, et A. M. 3415. trihunda cum continua Jerosolymorum obsidione iterum per legatos suos Jeremiah consult Sedeciam.

Sedecias Phassur filium Melchiae, et Sophoniam filium Maasiae, sacerdotem, dicens:

2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor rex Babylonis proeliatur adversum nos, si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis.

3. Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis Sedeciae:

4. Haec dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego convertam vasa belli, quae in manibus vestris sunt, et quibus vos pugnatis adversum regnum Babylonis, et Chaldaeos, qui obsident vos in circuitu murorum, et congregaboh ea in medio civitatis hujus.

5. Et debellabo ego vos in manu extensa, et in brachio forti, et in furore, et in indigneatione, et in ira grandi.

6. Et percutiam habitatores civitatis hujus; homines et bestiae pestilenta magna morientur.

7. Et post haec ait Dominus: Dabo Sedeciam regem Juda, et servos ejus, et populum ejus, et qui derelicti sunt in civitate hac a peste, et gladio, et fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu inimicorum eorum, et in manu quarectuum animam eorum, et percutiet eos in ore gladii, et non flectetur, neque parcat, nec miserebitur.

8. Et ad populum hunc dices: Haec dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitae et viam mortis.

9. Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, et fame, et peste; qui autem egressus fuerit, et transfligerit ad Chaldaeos, qui obsident vos, vivet, et erit ei anima sua quasi spolium. (*Infr. 38, 2.*)

10. Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, et non in bounum, ait Dominus; in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni.

11. Et domui regis Juda: Audite verbum Domini;

12. domus David, haec dicit Dominus: Judicate manu judicium, et eruite vi oppressum de manu calumniatoris; ne forte egreditur ut ignis indignatio mea, et succendatur, et nou sit, qui extinguat, propter malitiam studiorum vestrorum. (*Infr. 22, 3.*)

13. Ecce ego ad te habitatricem vallis solidae atque campestris, ait Dominus; qui dicitis: Quis percutiet nos? et quis ingredietur domos nostras?

14. Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus, et succendam ignem in saltu ejus; et devorabit omnia in circuitu ejus.

CAPUT XXII.

Hortatur regem Juda et populum ejus, ut faciant judicium et justitiam, quo omnia prospere ipsis succedant; alioqui erunt omnes in direptionem; quandoque Sellum sive Joachim filius Josiae regis Juda non sit in Jerusalem reversurus. Increpat eos, qui ex iniustitia aedificant, promittentes sibi felicitatem patrum justorum. Vaticinatur adversus impium Joachim filium Josiae, quod sepultura sit cariturus, et hujus filius impiissimus Jechonias cum matre ducendus in Babylonem, ibique moriturus.

(*A. M. 3394. Ant. Chr. 610.*)

1. Haec dicit Dominus: Descende in dominum regis Juda, et loqueris ibi verbum hoc,

2. et dices: Audi verbum Domini rex ^{*)} Juda, qui sedes super solium David, tu et servi tui, et populus tuus, qui ingredimini per portas istas.

3. Haec dicit Dominus: Facite judicium et justitiam, et liberate vi oppressum de manu calumniatoris; et advenam, et pulillum, et viduam nolite contristare, neque opprimatis inique; et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. (*Supr. 21, 12.*)

4. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus hujus reges, sedentes de genere David super thronum ejus, et ascendentes currus et equos, ipsi et servi, et populus eorum.

5. Quod si non audieritis verba haec, in nemetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus haec.

6. Quia haec dicit Dominus super dominum regis Juda: Galaad tu mihi, caput Libani; si nou posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7. Et sanctificabo super te interscidentem virum et arma ejus; et succident electas cedras tuas, et praecipitabunt in ignem.

8. Et pertransibunt gentes multae per civitatem hanc, et dicet unusquisque proximo suo: Quare fecit Dominus sic civitati huic grandis? (*Deut. 29, 24. III. Reg. 9, 8.*)

9. Et respondebunt: Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui, et adoraverint deos alienos, et servierint eis.

10. Nolite fieri mortuum ^{**)}, neque lugentis super eum fletu; plangite eum, qui egreditur ^{***)}, quia non revertetur ultra, nec videbit terram nativitatis suae.

11. Quia haec dicit Dominus ad Sellum filium Josiae, regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo, qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc amplius;

12. sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, et terram istam nou videbit amplius.

^{*)} Joachaz sive Sellum.

^{**)} Josiam, regem optimum.

^{***)} Sellum sive Joachasum, ab rege Aegypti captivum ductum. IV. Reg. 23, 30. et 33. II. Par. 36, 4.

13. Vae, qui aedificat domum suam in injustitia, et coeacula sua non in iudicio; amicum suum opprimet frustra, et mercedem ejus non reddit ei.

14. Qui dicit: Aedificabo mihi domum latam, et coenacula spatiose; qui aperit sibi fenestras, et facit laquearia eodrina, pingitque sinopide.

15. Numquid regnabis, quoniam conferte cedro? pater tuus numquid non comedit et bibit, et fecit iudicium et justitiam tunc, cum bene erat ei?

16. Judicavit causam pauperis et egeni in bonum suum; numquid non ideo, quia cognovit me? dicit Dominus;

17. tui vero oculi et cor ad avaritiam, et ad sanguinem innocentem fundendum, et ad calumniā, et ad cursum mali operis.

18. Propterea haec dicit Dominus ad Joakim filium Josiae, regem Iuda: Non plangent eum: Vae frater et vae soror; non concrepabunt ei: Vae domine, et vae inclyte.

19. Sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem. (*Infr. 36, 30.*)

20. Ascende Libanum, et clama, et in Basan diu vocem tuam, et clama ad transientes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

21. Locutus sum ad te in abundantia tua; et dixisti: Non audiam; haec est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam.

22. Omnes pastores tuos pascet ventus, et amatores tui in captivitatem ibunt; et tunc confunderis, et erubesces ab omnimilitia tua.

23. Quae sedes in Libano, et nidiificas in cedris, quomodo congreguisti, cum venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis?

24. Vivo ego, dicit Dominus, quia si fuerit Jechonias^{*)} filius Joakim regis Iuda annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.

25. Et dabo te in manu quaerentium animam tuam, et in manu, quorum tu formidas faciem, et in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manu Chaldaeorum.

26. Et mittam te, et matrem tuam, quae genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibique morientiū;

27. et in terram, ad quam ipsi levant animam suam, ut revertantur illuc, non revertentur.

28. Numquid vas fictile atque contritum vir iste Jechonias? numquid vas absque omni voluptate? quare abjecti sunt ipse et semen ejus, et projecti in terram, quam ignoraverunt?

29. Terra, terra, terra, audi sermonem Domini!

30. Haec dicit Dominus: Scribe virum

istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur; nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, et potestatem habeat ultra iu Juda.

CAPUT XXIII.

Comminatur Dominus pastoribus, qui gregem dispergunt ac lacerant, promittens, se reducturum reliquias gregis ad locum suum, ac suscitaturum pastores et germen David justum, sub quo magna fruentur felicitate. Vaccinatur quoque pseudoprophetis aeternum opprobrium, qui populum decipiunt, volentes, ut obliviscatur nomen Domini, et prophetant absque Dei voluntate, sermonem Domini onus appetentes.

1. *) Vae pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pascuae meae, dicit Dominus. (*Ezech. 13, 3. et 34, 2.*)

2. Ideo haec dicit Dominus Deus Israël ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitatis eos; ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.

3. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc, et convertam eos ad rura sua; et crescent et multiplicabuntur.

4. Et suscitabo super eos pastores, et pascent eos; non formidabunt ultra, et non pavebunt, et nullus queretur ex numero, dicit Dominus. (*Supr. 15, 15.*)

5. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum, et regnabit rex, et sapientia erit, et faciet iudicium et justitiam in terra. (*Isai. 4, 2. 10, 11. et 45, 8. Infr. 33, 14. Ezech. 34, 11. Dan. 9, 24. Joann. 1, 41.*)

6. In diebus illis salvabitur Iuda, et Israël habitabit confidenter; et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster. (*Deut. 33, 28.*)

7. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, et non diceat ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aegypti;

8. sed: Vivit Dominus, qui eduxit et adduxit semen domus Israël de terra aquilonis, et de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc; et habitabunt in terra sua. (*Supr. 16, 14.*)

9. Ad prophetas: Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea; factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus a vino, a facie Domini, et a facie verborum sanctorum ejus.

10. Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arva deserti; factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis.

^{*)} Qui et Joachin. IV. Reg. 23, 7. et 8. II. Par. 36, 8. Hic patri Joakimo successit A. M. 3405. Ant. Chr. 599. Vid. annot. ad c. 3. l. 1. Faral.

11. Propheta namque et sacerdos polluti sunt, et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

12. Idecirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris, impellentur enim, et corrueant in ea; asseram enim super eos mala, auctum visitationis eorum, ait Dominus.

13. Et in prophetis Samariae vidi fatuatatem; prophetabant in Baal, et decipiebant populum meum Israël.

14. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, et iter mendacii; et confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque a malitia sua; facti sunt mihi omnes ut Sodoma, et habitatores ejus quasi Gomorrah.

15. Propterea haec dicit Dominus exercituum ad prophetas: Ecce ego cibabo eos absinthio, et potabo eos felle; a prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram. (Supr. 9, 15.)

16. Hace dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos; visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. (Infr. 27, 9. et 29, 8.)

17. Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus est Dominus: Pax erit vobis; et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. (Supr. 5, 12. et 14, 13.)

18. Quis enim assuit in consilio Domini, et vidit et audivit sermonem ejus? quis consideravit verbum illius et audivit?

19. Ecce turbo dominicae indignationis egredietur, et tempestas crumpens super caput impiorum veniet. (Infr. 30, 14.)

20. Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, et usque dum compleat cogitationem cordis sui; in novissimis diebus intelligetis consilium ejus.

21. Non mittam prophetas, et ipsi currebant; non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. (Infr. 27, 15. et 29, 9.)

22. Si stetissent in consilio meo, et nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos a via sua mala, et a cogitationibus suis pessimis.

23. Putasne, Deus e vicino ego sum? dicit Dominus; et non Deus de longe?

24. Si occultabitur vir in absconditis, et ego non video eum? dicit Dominus; numquid non coelum et terram ego implo? dicit Dominus.

25. Audivi, quae dixerunt prophetae, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Sonnai, sonnauvi.

26. Usquequo istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, et prophetantium seductions cordis sui?

27. Qui volunt facere, ut obliviscatur populus natus nominis mei propter somnia eorum, quae narrat unusquisque ad proximum suum; sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.

28. Prophetia, qui habet somnum, narrat somnum, et qui habet sermonem meum,

loquatur sermonem meum vere; quid paleis ad triticum? dicit Dominus.

29. Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, et quasi malleus conterens petram?

30. Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui surantur verba mea unusquisque a proximo suo;

31. ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas, et ajunt: Dicit Dominus;

32. ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, et seduxerunt populum meum in mendacio suo, et in miraculis suis, cum ego non missem eos, nec mandasse eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.

33. Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus; projiciam quippe vos, dicit Dominus.

34. Et propheta, et sacerdos, et populus, qui dicit: Onus Domini, visitabo super virum illum, et super dominum ejus.

35. Hace dicetis unusquisque ad proximum, et ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? et quid locutus est Dominus?

36. Et onus Domini ultra non memorabis, quia onus erit unicuique sermo suus; et pervertistis verba Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri.

37. Hace dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? et quid locutus est Dominus?

38. Si autem onus Domini dixeritis, propter hoc haec dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini; et nisi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini;

39. propterea ecce ego tollam vos portatus, et derelinquam vos, et civitatem, quam dedi vobis, et patribus vestris a facie mea.

40. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, et in ignominiam aeternam, quae numquam oblivione delebitur. (Supr. 20, 11.)

CAPUT XXIV.

Calathus bonarum sicum designat captivos in Babyloniam Iudeeos, quos dicit Dominus se reducturum in terram suam, qui toto corde ad ipsum revertentur; calathus autem malarum sicum significat eos, qui manserant Jerosolymis, ac postea fugerant in Aegyptum, quos dicit se daturum in opprobrium et maleditionem.

(A. M. 3405. Ant. Chr. 599.)

1. Ostendit mihi Dominus, et ecce duo calathi pleni fisis, positi ante templum Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim, regem Iuda, et principes ejus, et fabrum, et inclusorem de Jerusalem, et adduxit eos in Babylonem.

2. Calathus unus sicut bouas habebat nimis, ut solent sicuti esse primi temporis; et calathus unus sicut haebat malas nimis, quae comedi non poterant, eo quod essent malae.

3. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Jeremias? Et dixi: Ficus, sicut bonas, bonas valde; et malas, malas valde, quae comedi non possunt, eo quod sint malae.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. Hac dicit Dominus Deus Israël: Sicut sicut hae bonae, sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de foco isto in terram Chaldaeorum, in bonum.

6. Et ponam oculos meos super eos ad placandum, et reducam eos in terram hanc, et aedificabo eos, et non destruam, et plantabo eos, et non evellam.

7. Et dabo eis cor, ut sciunt me, quia ego sum Dominus; et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum, quia revertentur ad me in toto corde suo. (*Supr. 7, 23. Infr. 18, 6.*)

8. Et sicut sicut pessimae, quae comedi non possunt, eo quod sint malae, haec dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, et principes ejus, et reliquias de Jerusalem, qui remanserunt in urbe hac, et qui habitant in terra Aegypti. (*Infr. 29, 17.*)

9. Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omib[us] reguis terrae, in opprobrium, et in parabolam, et in proverbiū, et in maledictionem in universis locis, ad quae ejeci eos.

10. Et mittam in eis gladium, et fānum, et pestem, donec consumantur de terra, quam dedi eis, et patribus eorum.

CAPUT XXV.

Quia noluerunt audire Jeremiam nec reliquos prophetas adhortantes ad poenitentiam, praedicit excidium Ierosolymorum, et captivitatem septuaginta annorum, ac deinde perditionem regum, qui ipsos tenebant captivos. Quapropter jubet Jeremias civitatibus Judae ac ceteris regibus tertiarum propinare calicem furoris Domini: utulatum quoque praeannuntial pastoribus ac optimatibus.

(A. M. 3397. Ant. Chr. 607.)

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam de omnī populo Juda in anno quartō Joakim filii Josiae, regis Juda, (ipse est annus primus Nabuchodonosor^{*)} regis Babylonis)

2. quod locutus est Jeremias propheta ad omnem populum Juda, et ad universos habitatores Jerusalem, dicens:

^{*)} Hoc anno in societatem regni a patre suo assumti, ut eum mitteret contra satrapum Cozseris, qui ad Aegyptium defecratus. Beros. apud Joseph., et Euseb. IV. Reg. 17, 15. Sap. 18, 11. Infr. 35, 15.

3. A tertio decimo anno Josiae filii Ammon, regis Juda, usque ad diem hanc (iste tertius et vigesimus annus) factum est verbum Domini ad me, et locutus sum ad vos de nocte consurgens, et loquens, et non audistis.

4. Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque, et non audistis, neque inclinatis aures vestras, ut audiretis,

5. cum diceret: Revertimini unusquisque a via sua mala, et a pessimis cogitationibus vestris; et habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, et patribus vestris, a saeculo et usque in saeculum.

6. El nolite ire post deos alienos, ut serviatis eis, adoretisque eos, neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum; et non affligam vos.

7. Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

8. Propterea haec dicit Dominus exercituum: Pro eo, quod non audistis verbā mea,

9. ecce ego mittam, et assumam universas cognationes aquilonis, ait Dominus, et Nabuchodonosor regem Babylonis, serum meum, et adducam eos super terram istam, et super habitatores ejus, et super omnes nationes, quae in circuitu illius sunt; et interficiam eos, et ponam eos in stuporem et in sibilum, et in solitudines semperternas.

10. Perdamque ex eis vocem gaudii et vocem laetitiae, vocem spousi, et vocem sponsae, vocem molae, et lumen lucernae.

11. Et erit universa terra haec in soliditudinem, et in stuporem; et servient omnes gentes istae regi Babylonis septuaginta annis. (*H. Par. 36, 22. I. Esdr. 1, 1. Infr. 26, 6. et 29, 10. Dan. 9, 2.*)

12. Cunque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, et super terram Chaldaeorum, et ponam illam in soliditudines semperternas.

13. Et adducam super terram illam omnia verba mea, quae locutus sum contra eam, omne, quod scriptum est in libro isto, quaecunque prophetavit Jeremias adversum omnes gentes,

14. quia servierunt eis, cum essent gentes multae, et reges magni; et reddam eis secundum opera eorum, et secundum facta mannum suarum.

15. Quia sic dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sume calicem vini furoris hujus de manu mea, et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.

16. Et bibent, et turbabuntur, et insurcent a facie gladii, quem ego mittam inter eos.

17. Et accepi calicem de manu Domini, et propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus:

18. Jerusalem, et civitatibus Juda, et

regibus ejus, et principibus ejus, ut darem eos in solitudinem, et in stuporem, et in sibilum, et in maledictionem, sicut est dies ista;

19. Pharaoni regi Aegypti, et servis ejus, et principibus ejus, et omni populo ejus,

20. et universis generaliter; cunctis regibus terrae Ausitidis, et cunctis regibus terrae Philistium, et Ascaloni, et Gazaec, et Accaron, et reliquiis Azoti,

21. et Idumaeae, et Moab, et filiis Ammon;

22. et cunctis regibus Tyri, et universis regibus Sidonis; et regibus terrae insularum, qui sunt trans mare;

23. et Dedan, et Thema, et Buz, et universis, qui attonsi sunt in comam;

24. et cunctis regibus Arabiae, et cunctis regibus occidentis, qui habitant in deserto;

25. et cunctis regibus Zambri, et cunctis regibus Elam, et cunctis regibus Medorum;

26. cunctis quoque regibus aquilonis de prope et de longe, unicuique contra fratrem suum; et omnibus regnis terrae, quae super faciem ejus sunt; et rex Sachach bibet post eos.

27. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Bibite, et ineibriamini, et vomite; et cadite, neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos.

28. Cumque noluerint accipere calicem de manu tua, ut bibant, dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum: Bibentes bibetis,

29. quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affliger, et vos quasi innocentes et immunes eritis? Non eritis immunes; gladium eum ego voco super omnes habitatores terrae, dicit Dominus exercituum. (*I. Petr. 4, 17.*)

30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba haec, et dices ad illos: Dominus de excelso rugiet, et de habitaculo sancto suo dabit vocem suam, rugiens rugiet super decorum suum; celeuma quasi calcantium concinetur adversus omnes habitatores terrae. (*Joel 3, 16. Amos 1, 2.*)

31. Pervenit sonitus usque ad extrema terrae, quia iudicium Domino cum gentibus, judicatur ipse cum omni carne; impios tradidit gladio, dicit Dominus.

32. Haec dicit Dominus exercituum: Ecce afflictio egredietur de gente in gentem, et turbo magnus egredietur a summatibus terrae.

33. Et erunt interficti Domini in die illa a summo terrae usque ad summum ejus; non plangentur, et non colligentur, neque sepelientur; in sterquilinum super faciem terrae jacebunt.

34. Ululate pastores, et clamate; et aspergite vos cinere optimates gregis, quia completi sunt dies vestri, ut interfici-

ciamini, et dissipatioues vestrae, et caderis quasi vasa pretiosa.

35. Et peribit fuga a pastoribus, et salvatio ab optimatibus gregis.

36. Vox clamoris pastorum, et ululatus optimatum gregis, quia vastavit Dominus pasca eorum.

37. Et conticuerunt arva pacis a facie irae furoris Domini.

38. Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem a facie irae columbae, et a facie irae furoris Domini.

CAPUT XXVI.

Prophetans Jeremias excidium Jerosolymorum, nisi resipiscant, comprehenditur a sacerdotibus et prophetis; sed liberatur per principes seniores, ne occidatur, protatis exemplis Michaeae et Uriae prophetarum.

(A. M. 3395. Ant. Chr. 609.)

1. In principio regni Joakim filii Josiae, regis Juda, factum est verbum istud a Domino, dicens:

2. Hace dicit Dominus: Sta in atrio domini Domini, et loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt, ut adorarent in domo Domini*) universos sermones, quos ego mandavi tibi, ut loquaris ad eos. Noli subtrahere verbum,

3. si forte audiant et convertantur unusquisque a via sua mala, et poeniteat malum, quod cogito facere eis propter militiam studiorum eorum.

4. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis,

5. ut audiatis sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, et dirigens, et non auditistis;

6. dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terrae. (*I. Reg. 4, 2. et 10.*) (*Supr. 7, 12.*)

7. Et audierunt sacerdotes, et prophetae, et omnis populus Jeremiam loquenter verba haec in domo Domini.

8. Cumque complessset Jeremias, loquens omnia, quae praeceperat ei Dominus, ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, et prophetae, et omnis populus, dicens: Morte moriatur.

9. Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit dominus haec, et ipsis ista desolabitur, eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini.

10. Et audierunt principes Juda verba haec, et ascederunt de domo regis in dominum Domini, et sederunt in introitu portae domus Domini novae.

11. Et locuti sunt sacerdotes et prophetae.

*) Se festo tabernaculorum, quando omnes males ex omnibus civitatibus tenebantur sistere se Hierosolymis. Deut. 16, 16.

tae ad principes, et ad omnem populum, dicentes: Judicium mortis est viro huic, quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis auribus vestris.

12. Et ait Jeremias ad omnes principes, et ad universum populum, dicens: Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, et ad civitatem hanc omnia verba, quae audistis. (Supr. 25, 11.)

13. Nuac ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri; et poenitebit Dominus mali, quod locutus est adversum vos. (Supr. 7, 3.)

14. Ego autem ecce in manibus vestris sum; facite mihi, quod bonum et rectum est in oculis vestris.

15. Verumtamen scitote et cognoscite, quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipos, et contra civitatem istam, et habitatores ejus; in veritate eum misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba haec.

16. Et dixerunt principes, et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis, quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.

17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terrae, et dixerunt ad omnem coetum populi, loquentes:

18. Michaelas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiae regis Juda, et ait ad omnem populum Juda, dicens: Haec dicit Dominus exercituum: Siou quasi ager arabitur, et Jersusalem in acervum lapidum erit, et mons domus in excelsa silvarum. (Mich. 3, 12.)

19. Numquid morte condennavit eum Ezechias rex Juda, et omnis Juda? numquid non timerunt Dominum, et deprecati sunt faciem Domini, et poenituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversum eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim, et prophetavit adversus civitatem istam, et adversus terram hauc juxta omnia verba Jeremie.

21. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes, et principes ejus verba haec, et quaequivit rex intersecere eum. Et audivit Urias, et timuit, fugitque et ingressus est Aegyptum.

22. Et misit rex Joakim viros in Aegyptum, Elnathan filium Achobor, et viros cum eo in Aegyptum.

23. Et eduxerunt Uriam de Aegypto, et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio, et projectit cadaver ejus in sepulchris vulgi ignobilis.

24. Igitur manus Ahicam*) filii Saphau fit cum Jeremias, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

CAPUT XXVII.

Vinculis ad varios reges missis, dicit, illos, si servire velint regi Babylonis ejusque posteris, permansuros in terra sua, alioqui perituros gladio, fame et peste, inrebus in pseudoprophetas, qui aliud vaticinantur, fallentes populum. Praedicit etiam, sacra rasa, quae reliqua sunt, transferenda in Babylonem, et tandem referenda Jerusalem.

(A. M. 3395. Ant. Chr. 609.)

1. In principio regni Joakim filii Josiae, regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Haec dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, et catenas, et poues eas in collo tuo.

3. Et mittes eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda.

4. Et praecipies eis, ut ad dominos suos loquantur: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Haec dicetis ad dominos vestros:

5. Ego feci terram, et homines, et iumenta, quae sunt super faciem terrae, in fortitudine mea magna, et in brachio meo extento, et dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor^{*)} regis Babylonis, servi mei; insuper et bestias agri dedi ei, ut serviant illi.

7. Et servient ei omnes gentes, et filio ejus, et filio filii ejus, donec veniat tempus terrae ejus et ipsius; et servient ei gentes multae, et reges magui.

8. Gens autem et regnum, quod nou servirerit Nabuchodonosor regi Babylonis, et quicunque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis, in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu ejus.

9. Vos ergo nolite audire prophetas vestros, et divinos, et somniatores, et angures, et maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis. (Supr. 23, 16. Infr. 29, 8.)

10. Quia mendacium prophetant vobis, ut longe vos faciant de terra vestra, et ejiciant vos, et pereatis.

11. Porro gens, quae subjicerit cervicem suam sub jugo regis Babylonis, et servierit ei, dimittam eam in terra sua, dicit Dominus, et colet eam, et habitat in ea.

12. Et ad Sedeciam regem Juda locutus sum secundum omnia verba haec, dicens: Subjicite colla vestra sub jugo regis Babylonis, et servite ei, et populo ejus, et vivetis.

*) Qui eo tempore hos omnes populos subegisset videtur, quo Tyrum per annos 13, ut refert Josephus, obsedit. V. Ezech. 25. et infr. 48. et 49.

*) Qui apud Josiam patrem Joakim auctoritate valuit. IV. Reg. 22, 13. et II. Par. 34, 20.

13. Quare moriemini tu et populus tuus gladio, et fame, et peste, sicut locutus est Dominus ad gentem, quae servire no-luerit regi Babylonis?

14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis; quia mendacium ipsi loquuntur vobis.

15. Quia von misi eos, ait Dominus, et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, ut ejiciant vos, et pereatis tam vos, quam prophetae, qui vaticinantur vobis. (Supr. 14. et 23, 21. Infr. 29, 9.)

16. Et ad sacerdotes, et ad populum istum locutus sum, dicens: Haec dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vasa Domini revertentur de Babylonie nunc cito; mendacium enim prophetant vobis.

17. Nolite ergo audire eos; sed servite regi Babylonis, ut vivatis. Quare datur haec civitas in solitudinem?

18. Et si prophetae sunt, et est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa, quae derelicta fuerant in domo Domini, et in domo regis Juda, et in Jerusalem, in Babylonem.

19. Quia haec dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua vasorum, quae remauerunt in civitate hac. (IV. Reg. 25, 13.)

20. quae non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Jechoniam filium Joakim, regem Juda, de Jerusalem in Babylonem, et omnes optimates Juda et Jerusalem.

21. Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël ad vasa, quae derelicta sunt in domo Domini, et in domo regis Juda et Jerusalem:

22. In Babylonem transferentur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suae, dicit Dominus, et afferri faciam ea, et restitu in loco isto.

CAPUT XXVIII.

Hananias pseudopropheta, ablatis de collo Jeremiae catenis, vaticinatur, sacra vasa cum rege et captivo populo post biennium reducenda; sed jubetur Jeremias contrarium vaticinari, et mortem illi denuntiare, quae juxta verbum Jeremiae eodem anno secura est.

(A. M. 3408. Ant. Chr. 596.)

1. Et factum est in anno illo, in principio regni Sedeciae regis Juda, in anno quarto ^{*)}, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur, propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus et omni populo, dicens:

2. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contrivi jugum regis Babylonis.

3. Adhuc duo anni dierum, et ego re-ferri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quae tulit Nabuchodonosor

rex Babylonis de loco isto, et transtulit ea in Babylonem.

4. Et Jechoniam filium Joakim, regem Juda, et omnem transmigrationem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego con-vertam ad locum istum, ait Dominus; conteram euim jugum regis Babylonis.

5. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini,

6. et ait Jeremias propheta: Amen, sic faciat Dominus; suscitet Dominus verba tua, quae prophetasti, ut referantur vasa in domum Domini, et omnis transmigra-tio de Babylonie ad locum istum.

7. Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, et in auribus universi populi.

8. Prophetae, qui fuerunt ante me et ante te ab initio, et prophetaverunt super terras multas, et super regna magna de proelio, et de afflictione, et de fame.

9. Prophetae, qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate.

10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiae prophetae, et confregit eam.

11. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Haec dicit Dominus: Sic confregam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium.

12. Et abiit Jeremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiae prophetae, dicens:

13. Vade, et dices Hananiae: Haec dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti, et facies pro eis catenas ferreas.

14. Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Jugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, et servient ei; insuper et bestias terrae dedi ei.

15. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania; non misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istam mendacio.

16. Idcirco haec dicit Dominus: Ecce ego mittam te a facie terrae, hoc anno morieris; adversum enim Dominum locutus es.

17. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

*) Regni Sedeciae. Ita Graeci et Chaldaei, quid-
quid de annorum hebdonade alii afferant.

CAPUT XXXIX.
Judeos de officio in captititate admonet, et futurae liberationis, postquam completus fuerit praestitutus 70 annorum terminus, promissione consolatur. Calamitates reliquorum, qui in Judaea remanserant, praenuntiat, simulque funestum exitum Achabi, Sedacie et Semeiae pseudoprophetarum, seducecentium populum transmigrationis.

(A. M. 3405. Ant. Chr. 599.)

1. Et haec sunt verba libri, quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, et ad sacerdotes, et ad prophetas, et ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonosor de Jerusalem in Babylonem,

2. postquam egressus est Jechonias rex, et dominus *), et eunuichi, et principes Juda, et Jerusalem, et faber, et inclusor de Jerusalem,

3. in manu Elasa filii Saphan, et Gamariae filii Helcinae, quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens:

4. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël omni transmigrationi, quam transtuli de Jerusalem in Babylonem:

5. Aedificate domos, et habitate; et plantate hortos, et comedite fructum eorum.

6. Accipite uxores, et generare filios et filias; et date filiis vestris uxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias, et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero.

7. Et quaerite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci, et gratae pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis.

8. Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non vos seducant prophetae vestri, qui sunt in medio vestrum, et divini vestri, et ne attendatis ad somnia vestra, quae vos somnatiis, (Supr. 14, 14. et 23, 16, 26. et 27, 15.)

9. quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo, et non misi eos, dicit Dominus.

10. Quia haec dicit Dominus: Cum coepirint impleri in Babylonie septuaginta anni **), visitabo vos, et suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.

11. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, et non afflictionis, ut dem vobis finem et patientiam.

12. Et invocabitis me, et ibitis, et orabitis me, et ego exaudiam vos.

13. Quareris me, et invenietis, cum quaeasieritis me in toto corde vestro.

14. Et inveniar a vobis, ait Dominus, et reducam captitatem vestram, et con-

gregabo vos de universis gentibus, et de cunctis locis, ad quae expuli vos, dicit Dominus; et reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci,

15. quia dixisti: Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylonie.

16. Quia haec dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, et ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobis in transmigrationem;

17. haec dicit Dominus exercituum: Ecce mittam in eos gladium, et famem, et pestem, et ponam eos quasi ficus mala, que comedti non possunt, eo quod peccatae sint. (Supr. 24, 9. et 10.)

18. Et persequear eos in gladio, et in fame, et in pestilentia, et dabo eos in vaccinationem universi reguls terrae, in maledictionem, et in stuporem, et in sibilum, et in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ego ejeci eos,

19. eo quod non audierunt verba mea, dicit Dominus, quae misi ad eos per servos meos prophetas, de nocte consurgens, et mittens; et non audistis, dicit Dominus.

20. Vos ergo audite verbum Domini omnis transmigrationi, quam emisi de Jerusalem in Babylonem.

21. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël ad Achab filium Coline, et ad Sedeciam *) filium Maasiae, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et percutiet eos in oculis vestris.

22. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Juda, quae est in Babylonie, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, et sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne

23. pro eo, quod fecerint stultitiam in Israël, et moechati sunt in uxores annicorum suorum, et locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis; ego sum judex et testis, dicit Dominus.

24. Et **) ad Semeian Nehelamiten dices:

25. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo, quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem, et ad Sophoniam filium Maasiae, sacerdotem ***), et ad universos sacerdotes, dicens:

*) Judei putant, hos esse senes, qui Susanna pudori insidiati sunt. Sed vix est verisimile. Nam ut omittam, valde esse probable, Susanna historiam hanc Jeremiae epistolam praecessisse; illi Susannae insidiatores non arguuntur a Daniele, quoniam prophetarint mendaciter, nec dicit, eos a Nabuchodonosore damnatos, aut frixos in igne, sed ab omni coetu Judeorum, secundum legem Moysis percussos, hoc est, lapidatos. Conf. Dan. 13, 60. et 01, 62. cum Deut. 9, 19. Vide Estiun in hunc locum.

**) Separandum hoc a superioribus. Hoc enim mandatum videtur accepisse Jeremias anno sequenti, postquam legati Babylonie redierunt, per quos credibili est, Semeian istum litteras increpatorias adversus priorem Jeremiae epistolam misisse.

***) Secundum et quasi vicarium summi sacerdotis. IV. Reg. 25, 18. Num. 3, 32.

**) Nohesta, mater Jechoniac. IV. Reg. 24, 15.

***) De quibus supr. 25, 12. II. Par. 36, 21. I. Esdr. 1, 1. Dan. 9, 2.

26. Dominus dedit te sacerdotem pro Joiade sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitum*) et prophetantem, ut mittas eum in nervum et in carcere;

27. et nunc quare non increpasti Jeremiah Anathothiten, qui prophetat vobis?

28. Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est; aedificate domos, et habitate, et plantate hortos, et comedite fructus eorum.

29. Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiah prophetae.

30. Et factum est verbum Domini ad Jeremiah, dicens:

31. Mitte ad omnem transmigrationem, dicens: Haec dicit Dominus ad Semieian Nehelamiten: Pro eo, quod prophetavit vobis Semieias, et ego non misi eum, et fecit vos confidere in mendacio,

32. idcirco haec dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semieian Nehelamiten, et super semen ejus; nou erit ei vir sedens in medio populi hujus, et non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus, quia praevaricationem locutus est adversus Dominum.

CAPUT XXX.

Vaticinatur Judaeis et filiis Israël reditum a gravi captitatem, in qua propter peccata sua detinebantur, et quod post reditum servituri sint Domino, ac David regi, quem ille suscitabit eis in prosperitate et securitate magna, devastatis ipsorum inimicis.

(A. M. 3406. Ant. Chr. 598.)

1. Hoc verbum, quod factum est ad Jeremiah a Domino, dicens:

2. Haec dicit Dominus Deus Israël, dicens: Scribe tibi omnia verba, quae locutus sum ad te, in libro.

3. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus, et convertam conversionem populi mei Israël et Iuda, ait Dominus, et convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum, et possidebunt eam.

4. Et haec verba, quae locutus est Dominus ad Israël et ad Judam:

5. Quoniam haec dicit Dominus: Vocem terroris audivimus; formido, et non est pax.

6. Interrogate, et videte, si generat masculus; quare ergo vidi omnis viri manus super lumbum suum, quasi parturientis, et conversae sunt universae facies in auruginem?

7. Vae, quia magna dies illa, nec est similis ejus, tempusque tribulationis est Jacob, et ex ipso salvabitur. (Joel 2, 11. Amos 5, 18. Soph. 1, 15.)

8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram jugum ejus de collo tuo, et vincula ejus dirumpam, et non dominabuntur ei amplius alieni;

9. sed servient Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitaro eis.

10. Tu ergo ne timeas serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israël, quia ecce ego salvabo te de terra longinqua, et semen tuum de terra captivitatis eorum; et revertetur Jacob et quiesceret, et cunctis affluet bonis, et non erit, quem formidet, (Isai. 43, 1. et 44, 2. Iuc. 1, 70.)

11. quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te. Faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te; te autem non faciam in consummationem. Sed castigabo te in iudicio, ut non videaris tibi innoxius.

12. Quia haec dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

13. Non est, qui judicet iudicium tuum ad alligandum; curationum utilitas non est tibi.

14. Omnes amatores tui oblii sunt tui, teque non quaerent; plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli; propter multitudinem iniquitatis tuae dura facta sunt peccata tua. (Supr. 23, 19.)

15. Quid clamas super contritione tua? Insanabilis est dolor tuns; propter multitudinem iniquitatis tuae, et propter dura peccata tua feci haec tibi.

16. Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur, et universi hostes tui in captitatem docentur, et qui te vastant, vastabuntur, cunctosque praedatores tuos dabo in praedam.

17. Obducam eniā cicatricem tibi, et a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: Haec est, quae non habebat requirentem.

18. Haec dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, et tectis ejus miserchor, et aedificabitur civitas in excelso suo, et templum juxta ordinem suum fundabitur.

19. Et egredietur de eis laus, voxque ludentium; et multiplicabo eos, et non minuentur, et glorificabo eos, et non attenuabuntur.

20. Et erunt filii ejus sicut a principio, et coetus ejus coram me permanebit; et visitabo adversum omnes, qui tribulant eum.

21. Et erit dux ejus ex eo, et princeps de medio ejus producetur; et applicabo eum, et accedet ad me; quis enim iste est, qui applicet eum suum, ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22. Et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.

23. Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens in capite impiorum conquiescat.

24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat et compleat cogitationem cordis sui; in novissimo dierum intelligentis ea.

*) Insanum, et a daemonio coruptum, ut IV. Reg. 9, 11.

CAPUT XXXI.

Dicit Dominus, se reducturum populum Israël de captivitate, ut in affluentia bonorum serviat Domino. Jubetur ergo Rachel non flere amplius filios suos. Agnoscit Israël, se merito castigatum, ideoque poenitentiam agit. **De novitate,** qua foemina circumdabit virum. Vigilabit Dominus ad reducendum Israël. De ira acerba; de novo pacto, quod seriet Dominus cum domo Israël; nec abiciet umquam universum illius semen.

(A. M. 3106.)

1. In tempore illo, dicit Dominus, ero Deus universis cognationibus Israël, et ipsi erunt mihi in populum.

2. Haec dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat a gladio; vadet ad requiem suam Israël.

3. Longe Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te; ideo atraxi te, miserans.

4. Rursumque aedificabo te, et aedificaberis virgo Israël; adhuc ornaberis tympanis tuis, et egredieris in choro iudicium.

5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariae; plantabunt plautantes, et donec tempus veniat, non vindemiantur,

6. quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim: Surgite, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum. (*Isai. 2, 3. Mich. 4, 2.*)

7. Quia haec dicit Dominus: Exultate in laetitia Jacob, et hinnite contra caput gentium; personate, et canite, et dicite: Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israël.

8. Ecce ego adducam eos de terra aquilonis, et congregabo eos ab extremitatibus terrae; inter quos erunt caecus et claudus, prægnans et parvus simul, coetus magnus revertentium hoc.

9. In fletu venient, et in misericordia reducant eos, et adducant eos per torrentes aquarum in via recta, et non impingent in ea, quia factus sum Israëli pater, et Ephraïm primogenitus meus est.

10. Audite verbum Domini gentes, et annuntiate in insulis, quae procul sunt, et dicite: Qui dispersit Israël, congregabit eum; et custodiet eum sicut pastor gregem suum.

11. Redemit enim Dominus Jacob, et liberavit eum de manu potentioris.

12. Et venient, et laudabunt in monte Sion, et confluent ad bona Domini super frumento, et vino, et oleo, et foetu pecorum et armatorum; eritque anima eorum quasi hortus irriguus, et ultra non esurient.

13. Tunc laetabitur virgo in choro, juvenes et senes simul; et convertam luctum eorum in gaudium, et consolabor eos, et laetificabo a dolore suo.

14. Et ineberiabo animam sacerdotum pinguedine; et populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

II.

15. Haec dicit Dominus: Vox in excelso auditæ est lamentationis, luctus, et fletus Rachel, plorantis filios suos et volentis consolari super eis, quia non sunt. (*Matt. 2, 18.*)

16. Haec dicit Dominus: Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tua a lacrimis, quia est merces operi tuo, ait Dominus, et revertentur de terra inimici.

17. Et est spes novissimis tuis, nit dominus, et revertentur filii ad terminos suos.

18. Audiens audivi Ephraim transmigrantem: Castigasti me, et eruditus sum quasi juvenulus indomitus; converte me, et convertar, quia tu Dominus Deus meus.

19. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam, et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiae meae.

20. Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus; quia, ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eum. Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum; miserans miserebor eum, ait Dominus.

21. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines; dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti; revertere virgo Israël, revertere ad civitates tuas istas.

22. Usquequo delicias dissolveris filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram: **FOEMINA CIRCUMDABIT VIRUM.**

23. Haec dicit Dominus exercitum Deus Israël: Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, et in urbibus ejus, cum convertero captivitatem eorum: Benedic tibi Dominus pulchritudo justitiae, mons sanctus;

24. et habitabunt in eo Judas, et omnes civitates ejus simul, agricolæ et minantes greges.

25. Quia inebriavi animam lassam, et omnem animam esurientem saturavi.

26. Ideo quasi de somno suscitatus sum, et vidi, et somnus meus dulcis mihi.

27. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et seminabo domum Israël et domum Iuda semine hominum, et semine jumentorum.

28. Et sicut vigilavi super eos, ut elevarem, et demolirer, et dissiparem, et disperderem, et affigerem; sic vigilabo super eos, ut aedificem, et plantem, ait Dominus.

29. In diebus illis non dicent ultra: Patres comedenter uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. (*Ezech. 18, 2.*)

30. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur; omnis homo, qui comedenter uvam acerbam, obstupescent deutes ejus.

31. Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domum Israël et domum Iuda foedus novum; (*Hebr. 8, 8.*)

32. non secundum pactum, quod pepigimus patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, pactum, quod irritum fe-

266 Cap. 31. Novum Domini pactum. **JEREMIAS.** Cap. 32. Propheta agrum emit in figuram liberationis.

cerunt; et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.

33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. (*Hebr. 10, 16*)

34. Et non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognoscere Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus, quia propitiabor iniurianti eorum, et peccati eorum non memorabor amplius. (*Act. 10, 43*)

35. Haec dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunae et stellarum in lumine noctis; qui turbat mare, et sonat fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi.

36. Si defecerint leges istae coram me, dicit Dominus, tunc et semen Israël deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus.

37. Haec dicit Dominus: Si mensurari potuerint coeli sursum, et investigari fundamenta terrae deorsum; et ego abhiciam universum semen Israël propter omnia, quae fecerunt, dicit Dominus.

38. Ecce dies venient, dicit Dominus, et aedificabitur civitas Domino a turre Bananeel usque ad portam anguli.

39. Et exhibet ultra norma mensurae in conspectu ejus super collum Gareb, et circuibit Goatha,

40. et omnem vallem cadaverum, et cineris, et universam regionem mortis usque ad torrentem Cedron, et usque ad angulum portae equorum orientalis, sanctum Domini; non clycletur, et non destructur ultra in perpetuum.

CAPUT XXXII.

Obsidente Nabuchodonosor Jerusalem, Jeremias, in atrio carceris positus, agrum in Anathoth jussu Domini emit a suo patruel, jubetque servari librum emtionis. Refert coram Domino beneficia Israëlitis praestita. Dominus dicit, se traditurum civitatem cum populo regi Babylonis propter illorum idolatriam, sed postea revocaturum ipsos in Jerusalem, ac percussurum cum eis novum foedus, ut sibi ex toto corde serviant.

C. M. 345. Ant. Chr. 589.

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino iu anno decimo Sedeciae regis Juda; ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.

2. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Jerusalem; et Jeremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Juda.

3. Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Haec dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, et capiet eam;

4. et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldaeorum; sed tradetur in manus regis Babylonis, et loquetur os ejus cum ore illius, et oculi ejus oculos illius videbunt;

5. et in Babylonem ducet Sedeciam, et ibi erit, donec visitem eum, ait Dominus; si autem dimicaveritis adversum Chaldaeos, nihil prosperum habebitis?

6. Et dixit Jeremias: Factum est verbum Domini ad me, dicens:

7. Ecce Hanameel filius Sellum, patruel tuus, veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth; tibi cuius competit ex propinquitate, ut emas.

8. Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundum verbum Domini ad vestibulum carceris, et ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin, quia tibi competit haereditas, et tu propinquus es, ut possideas. Intellexi autem, quod verbum Domini esset.

9. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth, et appendi ei argenteum septem stateres, et decem argenteos.

10. Et scripsi in libro, et signavi, et adhibui testes, et appendi argenteum in statera.

11. Et accepi librum possessionis signatum, et stipulationes, et rata, et signa forisecurus.

12. Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri, filii Maasice, in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emtionis, et in oculis omnium Judaeorum, qui sedebant in atrio carceris.

13. Et praecepit Baruch coram eis, dicens:

14. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sume libros istos, librum emtionis hunc signatum, et librum hunc, qui aperatus est, et pone illos in vase fictili, ut permanere possint dictus multis.

15. Haec enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: Adhuc possidebuntur domus, et agri, et vineae in terra ista.

16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:

17. Heu, heu, heu, Domine Deus; ecce tu fecisti coelum et terram in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extenso, non erit tibi difficile omne verbum,

18. qui facis misericordiam in millibus, et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne, et potens, Dominus exercituum nomen tibi. (*Exod. 34, 7*)

19. Magnus couilio, et incomprehensibilis cogitatu, cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas, et secundum fructum adinventionum ejus;

20. qui posuisti siga et portenta in terra Aegypti usque ad diem hanc, et in Israël, et in hominibus, et fecisti tibi nomen, sicut est dies haec.

21. Et eduxisti populum tuum Israël de

terra Aegypti in signis, et in portentis, et in manu robusta, et in brachio extenso, et in terrore magno.

22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum, ut dares eis terram fluentem lacte et melle.

23. Et ingressi sunt, et possederunt eam, et non obedierunt voci tuae, et in lege tua non ambulaverunt; omnia, quae mandasti eis, ut facerent, non fecerunt; et evenerunt eis omnia mala haec.

24. Ecce munitiones extractae sunt adversum civitatem, ut capiatur; et urbs data est in manus Chaldaeorum, qui proeliantur adversus eam a facie gladii, et famis, et pestilentiae; et quaecumque locutus es, acciderunt, ut tu ipse cernis.

25. Et tu dicis mihi Domine Deus: Eme agrum argento, et adhibe testes, cum urbs data sit in manus Chaldaeorum?

26. Et factum est verbum Domini ad Jeremiah, dicens:

27. Ecce ego Dominus Deus universae carnis; numquid mihi difficile erit omne verbum?

28. Propterea haec dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldaeorum, et in manus regis Babylonis, et capient eam.

29. Et venient Chaldae proeliantes adversum urbem hanc, et succendent eam igni, et comburent eam, et domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, et libabant diis alienis libamina ad irritandum me.

30. Erant enim filii Israël, et filii Juda jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua, filii Israël, qui usque nunc exacerbant me in operc manuum surarum, dicit Dominus.

31. Quia in furore et in indignatione mea facta est mihi civitas haec a die, qua aedificaverunt eam, usque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo,

32. propter malitiam filiorum Israël, et filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi et reges eorum, principes eorum, et sacerdotes eorum, et prophetae eorum, viri Juda et habitatores Jerusalem.

33. Et verterunt ad me terga et non facies, cum docerent eos diluculo, et crudirent, et nollent audire, ut acciperent disciplinam.

34. Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam. (*IV. Reg. 21, 4.*)

35. Et aedificaverunt excelsa Baal, quae sunt in valle filii Ennon, ut initarent filios suos et filias suas Moloch, quod non mandavi eis, nec ascedit in cor meum, ut facerent abominationem haec, et in peccatum deducerent Judam.

36. Et nunc propter ista haec dicit Dominus Deus Israël ad civitatem hanc, de qua vos dicitis, quod tradetur in manus regis Babylonis in gladio, et in fame, et in peste:

37. Ecce ego congregabo eos de uni-

versis terris, ad quas ejeci eos in furore meo, et in ira mea, et in indignatione graudi, et reducam eos ad locum istum, et habitare eos faciam confiderter.

38. Et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum.

39. Et dabo eis cor unum, et viam unam, ut timeant me universi diebus; et bona sit eis, et filii eorum post eos.

40. Et feriam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere; et timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me.

41. Et lactabor super eis, cum bene eis fecero, et plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo et in tota anima mea.

42. Quia haec dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande; sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.

43. Et possidebunt agri in terra ista, de qua vos dicitis, quod deserta sit, eo quod non remanserit homo et iumentum, et data sit in manus Chaldaeorum.

44. Agri ementur pecunia, et scriben-
tur in libro, et imprimetur signum, et testis adhibebitur, in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, in civitatibus Juda, et in civitatibus montanis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus, quae ad anstrum sunt, quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

CAPUT XXXIII.

*Promittit Dominus, se dimissurum pec-
cata populi sui, et a captivitate re-
ducturum, multis beneficiis subsequen-
tibus. Germinarit David germen justi-
tiae, faciens justitiam et judicium in
terra; et firmissimum est pactum Do-
mini cum David et semine Jacob vehe-
menter multiplicando.*

(*A. M. 3411. Aut. Chr. 590.*)

1. Et factum est verbum Domini ad Je-
remiam secundo, cum adhuc clausus esset
in atrio careeris, dicens:

2. Haec dicit Dominus, qui facturus est,
et formatur illud, et paratur; Domi-
nus nomen ejus.

3. Clama ad me, et exaudi te, et
anuntiabo tibi grandia, et firma, quae
nescis.

4. Quia haec dicit Dominus Deus Israël
ad domos urbis hujus, et ad domos regis
Juda, quae destructae sunt, et ad muni-
tiones, et ad gladium

5. venientium, ut dinicent cum Chal-
daeis, et implent eas endaveribus homi-
num, quos percussi in furore meo et in
indignatione mea, abscondens faciem meam
a civitate hac propter omnem malitiam
eorum:

6. Ecce ego obducam eis cicatricem et
sanitatem, et curabo eos, et revelabo il-
lis depreciationem pacis et veritatis.

7. Et convertam conversiōem Juda, et

couvercionem Jerusalem, et aedificabo eos sicut a principio.

8. Et emundabam illos ab omni iniuritate sua, in qua peccaverunt mihi, et propitius ero cunctis iniuritatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, et spreverunt me.

9. Et erit mihi in nomen, et in gaudium, et in laudem, et in exultatione cunctis gentibus terrae, quae audierint omnia bona, quae ego facturus sum eis; et pavebunt, et turbabuntur in universis bonis, et in omni pace, quam ego faciam eis.

10. Haec dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto, (quem vos dicitis esse desertum), eo quod non sit homo nec iumentum in civitatibus Juda et foris Jerusalem, quae desolatae sunt absque homine, et absque habitatore, et absque pericore)

11. vox gaudii et vox laetitiae, vox sponsi et vox sponsae, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in aeternum misericordia ejus, et portantium vota in dominum Domini; reducam eum conversionem terrae sicut a principio, dicit Dominus.

12. Haec dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, et absque iumento, et in cunctis civitatibus ejus habitaculum pastorum ac cubantium gregum;

13. in civitatibus montuosis, et in civitatibus campestribus, et in civitatibus, quae ad austrum sunt; et in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem, et in civitatibus Juda adhuc transibunt greges ad manum numerantiz, ait Dominus.

14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israël et ad domum Juda.

15. In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam David germen justitiae; et faciet iudicium et justitiam in terra.

16. In diebus illis salyabitur Juda, et Jerusalem habitabit confider; et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

17. Quia haec dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israël.

18. Et de sacerdotibus et de Levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocausta, et incendat sacrificium, et caedat victimas omnibus diebus.

19. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

20. Haec dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, ut non sit dies et nox in tempore suo;

21. et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius, qui regnet in throno ejus, et Levitae et sacerdotes ministri mei.

22. Sicuti enumerari non possunt stellae coeli, et metiri arena maris; sic multiplicabo semen David servi mei, et Levitas ministros meos.

23. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

24. Numquid non vidisti, quid populus hic locutus sit, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ sunt; et populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis?

25. Haec dicit Dominus: Si pactum meum inter diem et noctem, et leges coelo et terrae non posui;

26. equidem et semen Jacob et David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaæ, et Jacob; reducam enim conversionem eorum, et miserebor eis.

CAPUT XXXIV.

Praedicit Dominus, se traditurum regem Sedeciam in manus regis Babylonis una cum Jerusalem, quam igni succendet, eo quod pactum, quod coram Domino pepigerant de dimittendis his liberis, quos ex Hebreis sibi in servitatem subjecerant, non servarient.

(A. M. 3411. Ant. Chr. 590.)

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis exercitus ejus, universaque regna terrae, quae erant sub potestate manus ejus, et omnes populi bellabant contra Jerusalem, et contra omnes urbes ejus, dicens:

2. Haec dicit Dominus Deus Israël: Vade, et loquere ad Sedeciam regem Juda, et dices ad eum: Haec dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni.

3. Et tu non effugies de manu ejus; sed comprehensione capieris, et in manu ejus traderis, et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, et os ejus cum ore tuo loquetur, et Babylonem introibis.

4. Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Juda. Haec dicit Dominus ad te: Non morieris in gladio;

5. sed in pace morieris, et secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te; et vae Domine, plangent te, quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

6. Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba haec in Jerusalem.

7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, et contra omnes civitates Juda, quae reliquæ erant contra Lachis, et contra Azecha; haec enim supererant de civitatibus Juda, urbes munite.

8. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias foedus cum omni populo in Jerusalem, praedicanus,

9. ut dimitteret *) unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, He-

*) Ob annuin sabbatarium juxta legem, infr.

braeum et Hebraeum, liberos; et nequam dominarentur eis, id est in Iudeo et fratre suo.

10. Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum, ut dimitteret unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam liberos, et ultra non dominarentur eis; audieruntigitur, et dimiserunt.

11. Et conversi sunt deinceps*), et retraxerunt servos et ancillas suas, quos dimiserant liberos, et subjugaverunt in famulos et famulas.

12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam a Domino, dicens:

13. Haec dicit Dominus Deus Israël: Ego percussi foedus cum patribus vestris in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de domo servitutis, dicens:

14. Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebreum, qui venditus est ei, et serviet tibi sex annis, et dimittes eum a te liberum; et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. (Exod. 21, 2. Deut. 15, 12.)

15. Et conversi estis vos hodie, et fecistis, quod rectum est in oculis meis, ut praedicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum, et inistis pactum in conspectu meo, in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.

16. Et reversi estis, et commaculastis nomen meum, et reduxistis unusquisque servum suum, et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis, ut essent liberi et suae potestatis; et subjugastis eos, ut sint vobis servi et ancillae.

17. Propterea haec dicit Dominus: Vos non audistis me, ut praedicaretis libertatem unusquisque fratri suo, et unusquisque amico suo; ecce ego praedico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem et ad famem, et dabo vos in commotionem cunctis regnis terrae.

18. Et dabo viros, qui praevericantur foedus meum, et non observaverunt verba foederis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum, quem conciderunt in duas partes, et transierunt inter divisiones ejus;

19. principes Iuda et principes Jerusalem, euuchi et sacerdotes, et omnis populus terrae, qui transierunt inter divisiones vituli;

20. et dabo eos in manus inimicorum suorum, et in manus quaerentium animam eorum; et erit morticinum corum in escam volatilibus coeli, et bestiis terrae.

21. Et Sedeciam regem Iuda, et principes ejus dabo in manus inimicorum suorum, et in manus quaerentium animas eorum, et in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt a vobis.

22. Ecce ego praecipio, dicit Dominus, et reducam eos in civitatem hanc, et proe-

liabunt adversus eam, et capient eam, et incendent igni; et civitates Iuda dabo in solitudinem, eo quod nou sit habitator.

CAPUT XXXV.

Exemplo obedientiae Rechabitarum, praecelta patris sui licet dura servantium, expostulat Dominus de pertinaci Iudeorum inobedientia adversus ipsius praecepta; quapropter his praeannuntiat Dominus mala, illis autem bona.

(A. M. 3398. Ant. Chr. 606.)

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam a Domino in diebus Joakim filii Josiae, regis Juda, dicens:

2. Vade ad domum Rechabitarum, et loquere eis; et introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, et dabis eis bibere vinum.

3. Et assumi Jezouiam filium Jeremie filii Habsaniac, et fratres ejus, et omnes filios ejus, et universam domum Rechabitarum;

4. et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanau filii Jegedeliae, hominis Dei, quod erat juxta gazophylacium principum, super thesaurum Mansiae filii Sellum, qui erat custos vestibili.

5. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, et calices, et dixi ad eos: Bibite vinum.

6. Qui responderunt: Non bibemus vinum, quia Jonadab*) filius Rechab, pater noster, praeceperit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, et filii vestri usque in sempiternum,

7. et domum non aedificabis, et semetem non seretis, et vineas non plantabitis, nec habebitis; sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terrae, in qua vos peregrinamini.

8. Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus, quae praeceperit nobis, ita, ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, et mulieres nostrae, filii, et filiae nostrae,

9. et non aedicaremus donos ad habitandum, et vineam, et agrum, et semenem non habuimus;

10. sed habitavimus in tabernaculis, et obedientes fuimus iuxta omnia, quae praeceperit nobis Jonadab pater noster.

11. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, et ingrediamur Jerusalem a facie exercitus Chaldaeorum, et a facie exercitus Syiae; et mansimus in Jerusalem.

12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

13. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vade, et dic viris Iuda, et habitatoribus Jerusalem: Numquid non recipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

*) De quo. IV. Reg. 10. 15.

* Postquam se obsidione liberos vidcrunt, ut est
infra. 47, 4.

14. Praevaluerunt sermones Jouadab filii Rechab, quos praecepit filii suis, ut non biberent vinum, et non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt praecepto patris sui; ego autem locutus sum ad vos, de mane consurgens et loquens, et non obedistis mihi.

15. Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensque et dicens: Convertimini unusquisque a via sua pessima, et bona facite studia vestra, et nolite sequi deos alienos, neque collatis eos; et habitabit in terra, quam dedi vobis et patribus vestris; et non inclinatis aurem vestram, neque audistis me. (Supr. 18, 11. et 25, 5.)

16. Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab praeceptum patris sui, quod praeceperat eis; populus autem iste non obediuit mihi.

17. Idcirco haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego addicam super Iuda, et super omnes habitatores Jerusalem universam afflictionem, quam locutus sum adversum illos, eo quod locutus sum ad illos, et non audierunt; vocavi illos, et non responderunt mihi.

18. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo, quod obedistis praecepto Jonadab patris vestri, et custodistis omnia mandata ejus, et fecistis universa, quae praecepit vobis;

19. propterea haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficit vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

CAPUT XXXVI.

Jussu Domini mittit Jeremias, inclusus carcere, per Baruch librum communionum, quem legat coram omni populo, ut resipiscant. Porro rex Joakim ipsum igni consumit, jubens, Jeremiam et Baruch comprehendendi, qui absconditierant; Jeremias autem jussu Domini jubet Baruch alium scribere, et Joakim ac semen ejus una cum Ierusalem praedictum perdendos.

(A. M. 3398. Ant. Chr. 606.)

1. Et factum est in anno quarto*) Joakim filii Josiae, regis Juda, factum est verbum hoc ad Jeremiam a Domino, dicens:

2. Tolle volumen libri, et scribes in eo omnia verba, quae locutus sum tibi adversum Israël et Judam, et adversum omnes gentes a die, qua locutus sum ad te, ex diebus Josiae usque ad diem hanc;

3. si forte audiente domo Juda universa mala, quae ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima, et propitius ero iniquitati, et peccato eorum.

4. Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriae, et scripsit Baruch ex ore Jeremiae

*) Habitum jam illis concessionibus, quae continetur c. 25. et 35.

omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum in volumine libri;

5. et praecepit Jeremias Baruch, dicens: Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.

6. Ingredere ergo tu, et lege de volume, in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini, in die jejunii **), insuper et audiante universo Juda, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis;

7. si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, et revertatur unusquisque a via sua pessima, quoniam magnus furor et indignatio est, quam locutus est Dominus adversus populum huic.

8. Et fecit Baruch filius Neriae juxta omnia, quae praeceperat ei Jeremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.

(A. M. 3399. Ant. Chr. 605.)

9. Factum est autem in anno quinto Joakim filii Josiae, regis Juda, in mense nono **), praedicaverunt jejuniuum *** in conspectu Domini omni populo in Jerusalem, et universae multitudini, quae confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem.

10. Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiac in domo Domini in gazo-phyllacio Gamariae filii Saphan, scribae, in vestibulo superiori, in introitu portae novae domus Domini, audiuite omni populo.

11. Cumque audisset Michæas filius Gamariae filii Saphan omnes sermones Domini ex libro,

12. descendit in domum regis ad gazo-phyllacum scribae; et ecce ibi omnes principes sedebant: Elisama scriba, et Dalaias filius Semæiae, et Elnathan filius Achobor, et Gamarias filius Saphan, et Sedecias filius Hananiae, et universi principes.

13. Et ointiavit eis Michæas omnia verba, quae audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.

14. Miserunt itaque omnes principes ad Baruch Judi filium Nathanael filii Selemeiae, filii Chusi, dicentes: Volumen, ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, et veni. Tulit ergo Baruch filius Neriae volumen in manu sua, et venit ad eos.

15. Et dixerunt ad eum: Sede, et lege haec in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum.

16. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, et dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi omnes sermones istos.

17. Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis, quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus.

*) Solennis illius, videlicet mensis 7. die 10. quotannis celebrati, (Lev. 16, 29. et 23, 27. Num. 29, 7.) quinque diesbus ante festum tabernaculorum. Vid. supr. c. 26.

**) Qui Casleu dicuntur, et ex parte Decembri nostro respondunt.

***) In memoriam, ut videtur, urbis eodem superiori anni mense a Chaldaeis captæ.

18. Dicit autem eis Baruch: Ex ore suo loquebatur, quasi legens ad me omnes sermones istos, et ego scribebam in volumine atramento.

19. Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, et abscondere tu et Jeremias, et nemo sciat, ubi sitis.

20. Et ingressi sunt ad regem in atrium. Porro volumen commedaverunt in gazophylacio Elisamae scribae, et nuntiaverunt audiente rege omnes sermones.

21. Misitque rex Judi, ut sumeret volumen. Qui tollens illud de gazophylacio Elisamae scribae legit, audiente rege, et universis principibus, qui stabant circa regem.

22. Rex autem sedebat in domo hiemali in mense nono; et posita erat arula coram eo plena prunis.

23. Cumque legisset Judi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribae, et projecit in ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula^{*)}.

24. Et non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua rex et omnes servi ejus, qui audierunt universos sermones istos.

25. Verumtamen Elnathan, et Dalaias, et Gamarias contradixerunt regi, ne combureret liberum; et non audivit eos.

26. Et praecepit rex Jeremiel filio Ameliech, et Saraiæ filio Ezriel, et Selemiae filio Abdeel, ut comprehendenderent Baruch scribam, et Jeremiam prophetam; abscondit autem eos Dominus.

27. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen et sermones, quos scriperat Baruch ex ore Jeremiae, dicens:

28. Rursum tolle volumen aliud, et scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Joakim rex Juda.

29. Et ad Joakim regem Juda dices: Haec dicit Dominus: Tu combussisti volumen illud, dicens: Quare scripsisti in eo annuntians: Festinus veniet rex Babylonis, et vastabit terram hanc, et cessare faciet ex illa hominem et jumentum?

30. Propterea haec dicit Dominus contra Joakim regem Juda: Non erit ex eo, qui sedeat super solium David; et cadaver ejus projicietur ad aestum per diem, et ad gelu per noctem.

31. Et visitabo contra eum, et contra semen ejus, et contra servos ejus iniquitates suas, et adducam super eos, et super habitatores Jerusalem, et super viros Juda omne malum, quod locutus sum ad eos, et non andierunt.

32. Jeremias autem tulit volumen aliud, et dedit illud Baruch filio Neriae, scribae, qui scripsit in eo ex ore Jeremiac omnes sermones libri, quem combusserat Joakim rex Juda igni; et insuper additi sunt sermones multo plures, quam antea fuerant.

CAPUT XXXVII.

Sedecias, Jechoniae succedens, petit, pro se orare Jeremiam. Qui, relicta a Chaldaeis Jerusalem, propter adventum exercitus Pharaonis, prophetat, Chaldaeos redituros, et Jerusalem exstupratos. Ipse quoque Jeremias, urbem egrediens, caesus in carcere detinatur; unde a Sedecia eductus, servatur in vestibulo carcere, assignata ipsi in dies torta panis.

1. Et regnavit rex Sedecias filius Josiae pro Jechonia filio Joakim, quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda; (*IV. Reg. 24, 17. Infr. 52, 1.*)

2. et non obedivit ipse, et servi ejus, et populus terrae verbis Domini, quae locutus est in manu Jeremiae prophetac. (*II. Par. 36, 15.*)

(A. M. 3411. Ant. Chr. 590.)

3. Et misit rex Sedecias Juchal filium Selemiae, et Sophoniam filium Maasiae, sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

4. Jeremias autem libere ambulabat *) in medio populi; non enim miserant eum in custodiam carcere. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto; et audiens Chaldaeis, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium, recesserunt ab Jerusalem.

5. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

6. Haec dicit Dominus Deus Israël: Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Aegyptum;

7. et redient Chaldaeis, et bellahunt contra civitatem hanc, et capient eam, et succendent eam igni.

8. Haec dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, diceutes: Euntes abibunt, et recedent a nobis Chaldaeis; quia non abibunt.

9. Sed et si percusseritis omnem exercitum Chaldaeorum, qui procliantur adversum vos, et derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati, singuli de tentorio suo consurgent, et incendent civitatem hanc igni.

10. Ergo cum recessisset exercitus Chaldaeorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11. egressus est Jeremias de Jerusalem, ut iret in terram Benjamin, et divideret ibi possessionem in conspectu civium.

12. Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portae per vices, nomine Jerias, filius Selemiae filii Hananiae, et apprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldaeos profugis.

13. Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldaeos. Et non audivit eum; sed comprehendit Jerias Jeremiam, et adduxit eum ad principes.

*) Sc. jam soluta obsidione propter advenientem exercitum Pharaonis Hophras sive Yaphris.

*) In cuius horrendi facti detestationem Judaei ad hunc usque diem jejuniunum die 7. mensis Iulius noni sive Chasleu observant.

14. Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, caesum eum miserunt in carcere, qui erat in domo Jonathan scribae; ipse enim praepositus erat super carcerem.

15. Itaque ingressus est Jeremias in dominum laci et in ergastulum, et sedit ibi Jeremias diebus multis.

16. Mittens autem Sedecias rex tulit eum, et interrogavit eum in domo sua absconde, et dixit: Putasne, est sermo a Domino? Et dixit Jeremias: Est^{*)}. Et ait: In manus regis Babylonis traderis.

17. Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, et servis tuis, et populo tuo, quia misisti me in dominum carceris?

18. Ubi sunt prophetae vestri, qui prophetabant vobis, et dicebant: Non veniet rex Babylonis super vos, et super terram hanc?

19. Nunc ergo audi, obsecro, domine mi rex. Valeat deprecation mea in conspectu tuo, et ne me remittas in dominum Jonathau scribae, ne moriar ibi.

20. Praecepit ergo rex Sedecias, ut traduceretur Jeremias in vestibulo carceris, et daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmendo, donec consumerentur omnes panes de civitate; et mausit Jeremias in vestibulo carceris.

CAPUT XXXVIII.

Jeremias, principibus a rege traditus, mittitur in lacum lutosum, unde jussu regis per Abdemelech eductus in vestibulum carceris, suadet regi, ut egrediatur ad Chaldaeos; alioquin nec ipse eos effugiet, et civitas ab eis igne succendetur. Inbet quoque rex Jeremie, ut hoc colloquium servet secretum.

(A. M. 3115. Ant. Chr. 589.)

1. Audivit autem Saphatias filius Mathan, et Gedelias filius Phassur, et Juchal filius Selemiae, et Phassur filius Melchiae sermones, quos Jeremias loquebatur ad omnem populum dicens:

2. Haec dicit Dominus: Quicunque manserit in civitate hac, morietur gladio, et fame, et peste; qui autem profugerit ad Chaldaeos, vivet, et erit anima ejus sospes et vivens. (Supr. 21, 9.)

3. Haec dicit Dominus: Tradendo tradetur civitas haec in manu exercitus regis Babylonis, et capiet eam.

4. Et dixerunt principes regi: Rogamus, ut occidatur homo iste; de industria enim dissolvit manus virorum bellantium, qui remanserint in civitate hac, et manus universi populi, loqueus ad eos juxta verba haec, siquidem homo iste non querit pacem populo huic, sed malum.

5. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipse in manibus vestris est; nec enim fas est, regem vobis quidquam negare.

6. Tulerunt ergo Jeremiam, et projecterunt eum in lacum Melchiae filii Ameliech, qui erat in vestibulo carceris, et submiserunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lumen; descendit itaque Jeremias in coenum.

7. Audivit autem Abdemelech Aethiops, vir eunuchus, qui erat in domo regis, quod mississent Jeremiam in lacum; porro rex sedebat in porta Benjamin.

8. Et egressus est Abdemelech de domo regis, et locutus est ad regem, dicens:

9. Domine mi rex, malefecernut viri isti omnia, quaecunque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum, ut moriatur ibi fame; non sunt enim panes ultra in civitate.

10. Praecepit itaque rex Abdemelech Aethiopi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, et leva Jeremiam prophetam de lacu, atqueam moriatur.

11. Assumis ergo Abdemelech secum viris ingressus est dominum regis, quae erat sub cellario, et tulit inde veteres pannos et antiqua, quae computruerant, et submisit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos.

12. Dixitque Abdemelech Aethiops ad Jeremiam: Pone veteres pannos, et haec scissa et putrida sub cubito manuum tuarum, et super funes. Fecit ergo Jeremias sic.

13. Et extraxerunt Jeremiam funibus, et eduxerunt eum de lacu; mansit autem Jeremias in vestibulo carceris.

14. Et misit rex Sedecias, et tulit ad se Jeremiam prophetam ad ostium tertium, quod erat in domo Domini, et dixit rex ad Jeremiam: Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid.

15. Dixit autem Jeremias ad Sedeciam: Si annuui atero tibi, numquid non interficies me? et si consilium dedero tibi, non me audies.

16. Juravit ergo rex Sedecias Jeremiac clam, dicens: Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, et si tradidero te in manus virorum istorum, qui quaerunt animam tuam.

17. Et dixit Jeremias ad Sedeciam: Haec dicit Dominus exercitum Deus Israël: Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, et civitas haec non succendetur igni; et salvus eris tu, et domus tua.

18. Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur civitas haec in manus Chaldaeorum, et succendent eam igni; et tu non effugies de manu eorum.

19. Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam: Sollicitus sum propter Judeaos, qui transfigerunt ad Chaldaeos, ne forte tradar in manus eorum, et illudant mihi.

20. Respondit autem Jeremias: Non te tradent. Audi, quæso, vocem Domini,

^{*)} Fugato enim exercitu Pharaonis, hierosolymitanam obsidionem redintegravit Nabuchodonosor circa 15. dicti mensis 3., diebus videbilet 390 ante captam urbem, ut ex tipo Ezech. 4, 6. intelligere possumus. Quo etiam referenda sunt ea, quae cap. 21. dicuntur.

quam ego loquor ad te, et bene tibi erit, et vivet anima tua.

21. Quod si nolueris egredi, iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:

22. Ecce omnes mulieres, quae remanserunt in domo regis Iuda, educentur ad principes regis Babylonis, et ipsas dicent: Seduxerunt te, et praevaluerunt adversum te vii pacifici tui, demiserunt in coeno, et in lubrico pedes tuos, et recesserunt a te.

23. Et omnes uxores tuae, et filii tui educentur ad Chaldaeos, et non effugies manus eorum; sed in manu regis Babylonis capieris, et civitatem hanc comburet igni.

24. Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam: Nullus sciat verba haec, et non morieris.

25. Si autem audierint principes, quia locutus sum tecum, et venerint ad te, et dixerint tibi: Indica nobis, quid locutus es cum rege, ne celes nos, et non te interficiemus, et quid locutus est tecum rex;

26. dices ad eos: Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in dominum Jonathau, et ibi morerer.

27. Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam, et interrogaverunt eum, et locutus est eis iuxta omnia verba, quae praeceperat ei rex, et cesseraverunt ab eo; nihil enim fuerat auditum.

28. Mansit vero Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Ierusalem; et factum est, ut caperetur Ierusalem.

CAPUT XXXIX.

Jerusalem a rege Babylonis capta, rex Sedecias fugiens capititur una cum principibus, cuius filii in conspectu ipsius trucidantur cum nobilibus, ipseque exoculatur, ac vinctus in Babylonem ducitur; subverso autem muro Ierusalem, et palatio aliisque dominibus igne successis, pars vulgi transfertur in Babylonem, et pars Jerosolymis relinquitur, Jeremias vero de carceris vestibulo liber educitur.

(A. M. 3414.)

1. Anno nono Sedeciae regis Iuda, mense decimo*, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, et omnis exercitus ejus ad Ierusalem, et obsidebant eam. (IV. Reg. 25, 1. Infr. 52, 4.)

(A. M. 3416. Ant. Chr. 598.)

2. Undecimo autem anno Sedeciae, mense quarto, quiuta mensis aperta est civitas.

3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, et sederunt in porta media: Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, et omnes reliqui principes regis Babylonis.

4. Cumque vidisset eos Sedecias rex Iuda, et omnes viri bellatores, fugerunt, et egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, et per portam, quae erat in-

ter duos muros, et egressi sunt ad viam deserti.

5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldaeorum, et comprehendenterunt Sedeciam in campo solitudinis jerichontinae, et captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quae est in terra Emath; et locutus est ad eum iudicia.

6. Et occidit rex Babylonis filios Sedeciae in Reblatha in oculis ejus, et omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis.

7. Oculos quoque Sedeciae eruit, et viuixit eum compedibus, ut diceretur in Babylonem.

8. Domum quoque regis, et domum vulgi succederunt Chaldaei igni, et murum Ierusalem subverterunt.

9. Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, et perfugas, qui transfligerant ad eum, et superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

10. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Iuda, et dedit eis vineas, et cisternas in die illa.

11. Praecepérat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremias Nabuzardan magistro militum, dicens:

12. Tolle illum, et pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias; sed, ut voluerit, sic facias ei.

13. Misit ergo Nabuzardan princeps militare, et Nabusezban, et Rabsares, et Neregel, et Sereser, et Rebmag, et omnes optimates regis Babylonis

14. miserunt, et tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris, et tradiderunt eum Godoliae filio Ahicam filii Saphan, ut intraret in dominum, et habitaret in populo.

15. Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini, cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16. Wade, et dic Abdemelech Aethiopi, dicens: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, et non in bonum; et erunt in conspectu tuo in die illa.

17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus, et non traderis in manus virorum, quos tu formidas.

18. Sed cruens liberabo te, et gladio non cades; sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

CAPUT XL.

Jeremiae permittitur libere habitare, ubique voluerit. Qui una cum dispersis Iudeis venit ad Godoliam, praefectum reliquis Iudeorum, qui Godolias audire nouit Johanan, monentem ipsum de Ismael, intentante ei mortem.

(A. M. 3416.)

1. Sermo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, postquam dimissus est a Nabu-

* In ejus rei memoriam a Judacis adhuc jejunium annum est observatum.

zardan magistro militiae de Rama, quando tulerunt eum vincum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem et Iuda, et dueabantur in Babylone.

2. Toiliens ergo princeps militiae Jeremiah, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,

3. et adduxit, et fecit Dominus, sicut locutus est, quia peccasti Domino, et non audistis vocem ejus, et factus est vobis sermo hic.

4. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quae sunt in manibus tuis. Si placet tibi, ut venias mecum in Babylonem, veni, et ponam oculos meos super te; si autem dispergit tibi venire mecum in Babylonem, reside. Ecce omnis terra in conspectu tuo est; quod elegaris, et quo placuerit tibi, ut vadas, illuc perge.

5. Et tecum noli venire; sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem praeposuit rex Babylonis civitatibus Iuda. Habita ergo cum eo in medio populi; vel quoconque placuerit tibi, ut vadás, vade. Dedit quoque ei magister militiae cibaria, et munuscula, et dimisit eum.

6. Venit autem Jeremiah ad Godoliam filium Ahicam in Masphath, et habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

7. Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi et socii eorum, quod praefecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terrae, et quod commendasset ei viros, et mulieres, et parvulos, et de pauperibus terrae, qui non fuerant translati in Babylonem;

8. venerunt ad Godoliam in Masphath, et Ismael filius Nathanae, et Johanan, et Jonathan, filii Caree, et Sareas filius Thalumeth, et filii Ophi, qui erant de Netophati, et Jezonias filius Maachati, ipsi et vii corum.

9. Et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, et comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldaeis, habitate in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. (*IV. Reg. 25, 24.*)

10. Ecce ego habito in Masphath, ut respondeam praeecepto Chaldaeorum, qui mittuntur ad nos; vos autem colligite vindemiam, et messem, et oleum, et condite in vasis vestris, et manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11. Sed et omnes Judaei, qui erant in Moab, et in filiis Ammon, et in Iauimaea, et in universis regionibus, auditio, quod dedisset rex Babylonis reliquias in Iudea, et quod praeposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan,

12. reversi sunt, iacquam, omnes Judaei de universis locis, ad quae profugerant, et venerunt in terram Iuda ad Godoliam in Masphath, et collegerant vinum, et messem multam nimis.

13. Johanan autem filius Caree, et omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant

in regionibus, veuerunt ad Godoliam in Masphath.

14. Et dixerunt ei: Scito, quod Baalis rex filiorum Ammon misit Ismael filium Nathanae percutere animam tuam. Et non creditis eis Godolias filius Ahicam.

15. Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens: Ibo, et percussam Ismael filium Nathanae, nullo sciente, ne interficiat animam team, et dissiperent omnes Judaei, qui congregati sunt ad te, et peribunt reliquias Iuda.

16. Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc; falsum enim tu loqueris de Ismael.

CAPUT XL.

Ismahel dolo occidit Godoliam praefectum cum Judaeis et Chaldaeis, qui cum eo erant in Masphath; aliosque octoginta interimens, pepercit decem, qui se thesauros habere dicebant; ac tandem veritus Johanan ac principes bellatorum, fugit cum octo viris, liberato populo, quem ceperat captivum. Omnes autem, qui reliqui sunt, statuant fugere in Aegyptum a facie Chaldaeorum.

(*A. M. 3417. Ant. Chr. 587. inchoante.*)

1. Et factum est in mense septimo, venit Ismael filius Nathanae filii Elisama de semine regali, et optimates regis, et decem vii cum eo ad Godoliam filium Ahicam in Masphath, et comedenterunt ibi panes simul in Masphath.

2. Surrexit autem Ismael filius Nathanae, et decem vii, qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphau gladio, et interficerunt eum, quem praefecerat rex Babylonis terrae.

3. Omnes quoque Judaeos, qui erant cum Godolia in Masphath, et Chaldaeos, qui reperti sunt ibi, et viros bellatores percussit Ismael.

4. Secundo autem die, postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5. venerunt vii de Sichem, et de Silo, et de Samaria octoginta vii, rasi barba, et scissis vestibus, et squalentes, et munera et thus haebant in manu, ut offerrent in domo Domini.

6. Egressus ergo Ismael filius Nathanae in occursum eorum de Masphath, incedens et plorans ibat; cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.

7. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismael filius Nathanae circa medium laci, ipse, et vii, qui erant cum eo.

8. Decem autem vii reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismael: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro frumenti, et hordei, et olei, et mellis. Et cessavit, et non interfecit eos cum fratribus suis.

9. **Lacus** autem, in quem projecterat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israël; ipsum replevit Ismahel filius Nathaniae occisus.

10. Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Masphath, filias regis, et universum populum, qui remanserat in Masphath, quos commissaraverat Nabuzardan princeps militiae Godoliae filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniae, et abiit, ut transiret ad filios Ammon.

11. Audivit autem Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismahel filius Nathaniae.

12. Et assumptis universis viris, profecti sunt, ut bellarunt adversum Ismahel filium Nathaniae, et invenierunt eum ad aquas multas, quae sunt in Gabaon.

13. Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Johanan filium Caree, et universos principes bellatorum, qui erant cum eo, iactati sunt.

14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel in Masphath, reversusque abiit ad Johanan filium Caree.

15. Ismahel autem filius Nathaniae fugit cum octo viris a facie Johanan, et abiit ad filios Ammon.

16. Tulit ergo Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniae de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam, fortis viros ad proelium, et mulieres, et pueros, et eunuchos, quos reduxerat de Gabaon.

17. Et abiérunt, et sederunt peregrinantes in Chamaam, quae est juxta Bethlehem, ut pergerent, et introirent Aegyptum.

18. a facie Chaldaeorum; timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniae Godoliam filium Ahicam, quem prae- posuerat rex Babylonius in terra Juda.

CAPUT XLII.

Missus Jeremias ad orandum ac consulendum Dominum pro reliquiis Judaeorum, respondet, ipsos fore salvos, si in Iudea maneat; si autem in Aegyptum fugiant, dicit, eos omnes gladio, fame, et peste morituros.

(A. M. 3417. Ant. Chr. 587.)

1. Et ^{t)} accesserunt omnes principes bellatorum, et Johanan filius Caree, et Jezonias filius Osiae, et reliquum vulgus a parvo usque ad magnum,

2. dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo; et ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro universis reliquiis istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur;

t) Tempore belli.

3. et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, et verbum, quod faciamus.

4. Dixit autem ad eos Jeremias prophetam: Audiui; ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra. Omne verbum, quodcumque responderit mihi, indicabo vobis, nec celabo vos quidquam.

5. Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis et fidei, si non iuxta omne verbum, in quo misericordia te Domini Deus tuus ad nos, sic faciemus.

6. Sive bonum est, sive malum, vocis Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus, ut bene sit nobis, cum audierimus vocem Domini Dei nostri.

7. Cum autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Jeremiam.

8. Vocavitque Johanan filium Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, et universum populum a minimo usque ad magnum.

9. Et dixit ad eos: Haec dicit Dominus Deus Israël, ad quem misistis me, ut prostererem preces vestras in conspectu ejus:

10. Si quiescentes manuseritis in terra hac, aedificabo vos, et non destruam, planabo, et non evellam; jam enim placatus sum super malo, quod feci vobis.

11. Nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis; nolite mettere eum, dicit Dominus, quia vobis cum sum ego, ut salvos vos faciam, et eruum de manu ejus.

12. Et dabo vobis misericordias, et miserebor vestri, et habitare vos faciam in terra vestra.

13. Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri,

14. dicentes: Nequaquam; sed ad terram Aegypti pergeamus, ubi non videbimus bellum, et clangore tubae non audiemus, et famem non sustinebimus, et ibi habitabimus;

15. propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiae Iuda: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Si posueritis faciem vestram, ut ingrediamini Aegyptum, et intraveritis, ut ibi habitetis;

16. gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Aegypti^{*)}, et famem, pro qua estis solliciti, adhaerebit vobis in Aegypto, et ibi morieminis.

17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam, ut ingrediantur Aegyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, et fama, et peste; nullus de eis remanchit, nec effugiet a facie mali, quod ego afferam super eos.

18. Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sicut conflatus est fu-

*) Daturus enim erat Deus Aegyptum Nabuchodonosori ob diuturnam in Tyris debellandis sibi navatam operam. Ezech. 29. 30. et 31.

ror meus, et indignatio mea super habitatores Jerusalem; sic confabatur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Aegyptum, et eritis in jusjurandum, et in stuporem, et in maledictum, et in opprobrium, et nequaquam ultra videbitis locum istum.

19. Verbum Domini super vos reliquiae Juda: Nolite intrare Aegyptum; scieatis, quia obtestatus sum vos hodie,

20. quia deceperitis animas vestras. Vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et juxta omnia, quae cunque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, et faciemus.

21. Et annuntiavi vobis hodie, et non andistis vocem Domini Dei vestri super universis, pro quibus misit me ad vos.

22. Nunc ergo scientes scieatis, quia gladio, et fame, et peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare, ut habitaretis ibi.

CAPUT XLIII.

Reliquiae Judaeorum, non audientes Domini praeceptum, quod referebat Jeremias, profiscuntur una cum Jheremias et Baruch in Aegyptum, ubi constitutus Jheremias vaticinatur, regem Babylonis vastaturum terram Aegypti cum idolis suis, eique dominaturum.

(A. M. 3417.)

1. Factum est autem, cum complesset Jheremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat cum Dominus Deus eorum ad illos, omnibus verba haec,

2. dixit Azarias filius Osiae, et Johanan filius Caree, et omnes viri superbii, dicentes ad Jheremiam: Mendacium tu loqueris; non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Aegyptum, ut habitetis illic.

3. Sed Baruch filius Neriae incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldaeorum, ut interficiat nos, et traduci faciat in Babylonem.

4. Et non audivit Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, et universus populus vocem Domini, ut manuerent in terra Juda;

5. sed tollens Johanan filius Caree, et universi principes bellatorum universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda:

6. viros, et mulieres, et parvulos, et filias regis, et omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiae cum Godolia filio Abicam filii Saphan, et Jheremiam prophetam, et Baruchi filium Neriae.

7. Et ingressi sunt terram Aegypti, quia non obedierunt voci Domini, et venerunt usque ad Taphnus.

8. Et factus est sermo Domini ad Jheremiam in Taphnus, dicens:

9. Sume lapides grandes in manu tua, et abscondes eos in crypta, quae est sub

muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnus, cerneutibus viris Judaeis;

10. et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego mittam, et assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum, et ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, et statuet solium suum super eos.

11. Veniensque percutiet terram Aegypti: quos in mortem, in mortem; et quos in captivitatem, in captivitatem; et quos in gladium, in gladium.

12. Et succendet ignem in delubris deorum Aegypti, et comburet ea, et captivos ducet illos; et amicietur terra Aegypti, sicut amicitur pastor pallio suo; et egredietur inde in pace.

13. Et conteret statuas domus solis, quae sunt in terra Aegypti, et delubra deorum Aegypti comburet igni.

CAPUT XLIV.

Judei, in Aegypto reprehensi a Jheremias super idololatria, obstinate respondent una cum multititudine mulierum, se permansuros in idololatria inverata. Quos Jheremias praedicit universos gladio et fame consumendos, regem Aegypti tradendum in manus inimicorum suorum, ac terram Aegypti prorsus vastandam.

1. Verbum, quod factum est per Jheremiam ad omnes Judeeos, qui habitabant in terra Aegypti, habitantes in Magdalo*), et in Taphnus**), et in Memphis, et in terra Phatures***), dicens:

2. Haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, et super omnes urbes Juda; et ecce desertae sunt hodie, et non est in eis habitator,

3. propter malitiam, quam fecerunt, ut me ad iracundiam provocarent, et irent, ut sacrificarent, et colerent deos alienos, quos nesciebant et illi, et vos, et patres vestri.

4. Et nisi ad vos omnes servos meos prophetas de nocte consurgens, mittentesque et dicens: Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.

5. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur a malis suis, et non sacrificarent diis alienis.

6. Et conflata est indignatio mea et furor meus, et successa est in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem; et versae sunt in solitudinem et vastitatem secundum diem hanc.

7. Et nunc haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir et mulier, parvulus et lactens de medio Juda, nec relinquatur vobis quidquam residuum,

*) Non procul a sinu arabico. Exod. 14. 2.

**) Sive Daphnis, Pelusii.

***) Provincia Aegypti.

8. provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Aegypti, in quam ingressi estis, ut habitetis ibi, et dispergetis, et sitis in maledictionem, et in opprobrium cunctis gentibus terrae?

9. Numquid obliti estis mala patrum vestrorum, et mala regum Juda, et mala uxorum ejus, et mala vestra, et mala uxorum vestrarum, quae fecerunt in terra Juda, et in regionibus Jerusalem?

10. Non sunt mundati usque ad diem hauc, et non timuerunt, et non ambulaverunt in lege Domini, et in praeceptis meis, quae dedi coram vobis et coram patribus vestris.

11. Ideo haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum, et disperdam omnem Judam. (*Amos 9, 4.*)

12. Et assumam reliquias Judeae, qui posuerunt facies suas, ut ingredierentur terram Aegypti, et habitarent ibi; et consumentur omnes in terra Aegypti, cadent in gladio et in fame; et consumentur a minimo usque ad maximum, in gladio et in fame morientur, et erunt in iusjurandum, et in miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium.

13. Et visitabo super habitatores terrae Aegypti, sicut visitavi super Jerusalēm in gladio, et fame, et peste.

14. Et non erit, qui effugiat, et sit residens de reliquis Iudearum, qui vadunt, ut peregrinentur in terra Aegypti; et revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas, ut revertantur, et habitent ibi; non revertentur, nisi qui fugerint.

15. Responderunt autem Jeremias omnes viri, scientes, quod sacrificarent uxores eorum diis alienis, et universas mulieres, quarum stabat multitudo graudis, et omnis populus habitantium in terra Aegypti in Phatures, dicentes:

16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te;

17. sed facientes faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ coeli, et libemus ei libamina, sicut fecimus nos, et patres nostri, reges nostri, et principes nostri in urbibus Juda, et in plateis Jerusalēm; et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus.

18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ coeli, et libare ei libamina, indigemus omnibus, et gladio, et fame consumti sumus.

19. Quod si nos sacrificamus reginæ coeli, et libamus ei libamina, numquid sine viris nostris fecimus ei placentas ad coleundum eam, et libandum ei libamina?

20. Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversum viros, et adversum universas mulieres, et adversum universas plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, et in pla-

teis Jerusalem vos et patres vestri, reges vestri, et principes vestri, et populus terre, horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor ejus?

22. Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abominationes, quas fecistis, et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies haec.

23. Propterea, quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino, et non audieritis vocem Domini, et in lege, et in praeceptis, et in testimonio ejus non ambulaveritis, idcirco evenerunt vobis mala haec, sicut est dies haec.

24. Dixit autem Jeremias ad omnem populum, et ad universas mulieres: Audite verbum Domini omnis Juda, qui estis in terra Aegypti.

25. Haec inquit Dominus exercituum Deus Israël, dicens: Vos, et uxores vestrae locuti estis ore vestro, et manibus vestris impletis, dicentes: Facinus vota nostra, quia vovimus, ut sacrificemus reginæ coeli, et libemus ei libamina; impletis vota vestra, et opere perpetratis ea.

26. Ideo audite verbum Domini omnis Juda, qui habitatis in terra Aegypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus, quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judaei, dicutis: Vivit Dominus Deus in omni terra Aegypti.

27. Ecce ego vigilabo super eos in malum, et non in bonum, et consumentur omnes viri Juda, qui sunt in terra Aegypti, gladio, et fame, donec penitus consumantur.

28. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Aegypti in terram Juda viri pauci, et sciunt omnes reliquiae Juda ingredientium terram Aegypti, ut habitent ibi, cuius sermo compleatur, meus, auctor.

29. Et hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto, ut sciatis, quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum.

30. Hac dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree^{*)}, regem Aegypti, in manu inimicorum ejus, et in manu querentium animam illius; sicut tradidi Sedeniam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylouis, iniunici sui, et querentis animam ejus.

^{*)} Sive Hophra, qui filius Psammis, Necaois nepos, de quo IV. Reg. 23. et alibi. Id autem tunc completum est, cum circa ann. 3435. iste Pharaon, ad urbem Memphis cum Amasi congressus, victimus et captus est, ac demum strangulatus. Herod. l. 2. et Diod. Sic. l. 1.

CAPUT XLV.

Deus per Jeremiam arguit Baruch, quod quereretur, se dolorem habere, et non requiem, cui tamen in ceterorum vastatione pollicetur securitatem.

1. Verbum, quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Neriae, cum scripsisset verba haec^{*)} in libro ex ore Jeremie, anno quarto Joakim filii Josiae, regis Iuda, dicens:

2. Haec dicit Dominus Deus Israël ad te Baruch:

3. Dixisti: Vae misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo; laboravi in gemitu meo, et requiem non inveni.

4. Haec dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce, quos aedificavi, ego destruo; et quos plantavi, ego evello, et universam terram hanc.

5. Et tu quaeris tibi grandia? Noli quaerere, quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus; et dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis, ad quaeunque perreverteris.

CAPUT XLVI.

Dominus per Jeremiam Pharaoni et Aegypto praenuntiat desolationem, quam inducet Nabuchodonosor, Iudeis autem et filiis Israël consolationem tandem ac liberationem; universi vero gentibus, ad quas Deus illos ejecerat, vastationem.

1. **) Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes, (A. M. 3397. Ant. Chr. 607. Iacobini 4. inchoante.)

2. ad Aegyptum, adversum exercitum Pharaonis Nechao, regis Aegypti, qui erat juxta flumen Euphraten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Joakim filii Josiae, regis Iuda.

3. Praeparare scutum, et clypeum, et procedite ad bellum.

4. Jungite equos, et ascendite equites; state in galeis, polite lanceas, iudicite vos loricis.

5. Quid igitur? vidi ipsos pavidos, et terga vertentes, fortes eorum caesos; fugarunt conciti, nec respexerunt; terror undique, ait Dominius.

6. Non fugiat velox, nec salvari se putet fortis; ad aquilonem juxta flumen Euphraten victi sunt, et ruerunt.

7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendet, et veluti fluviorum intumescent gurgites ejus?

8. Aegyptus fluminis instar ascendit, et velut flumina movebuntur fluctus ejus, et

dicit: Ascendens operiam terram; perdam civitatem, et habitatores ejus.

9. Ascendite equos, et exultate in curribus, et procedant fortes, Aethiopia et Libyes tenentes scutum, et Lydii arripientes et jacientes sagittas.

10. Dies autem ille Domini Dei exercituum dies ultiorum, ut sumat viudictam de inimicis suis; devorabit gladius, et saturabit et incribabit sanguine eorum; victima enim Domini Dei exercituum in terra aquilonis iuxta flumen Euphraten.

11. Ascende in Galaad, et tolle resinam virgo filia Aegypti; frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.

12. Audierunt gentes igominiam tuam, et ululatus tuus replevit terram, quia fortis impedit in fortem, et ambo pariter considerunt.

13. Verbum^{**)}, quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam super eo, quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, et percussurus terram Aegypti.

14. Annuntiate Aegyptio, et auditum facite in Magdalo, et resonet in Memphis, et in Taphnis, dicite: Sta, et praeparete, quia devorabit gladius ea, quae per circuitum tuum sunt. (Supr. 44, 1)

15. Quare computruit fortis tuus? non stetit, quoniam Dominus subvertit eum.

16. Multiplicavit ruentes, ceciditque vir ad proximum suum, et dicent: Surge, et revertarum ad populum nostrum, et ad terram nativitatis nostrae, a facie gladii columbae.

17. Vocate nomen Pharaonis regis Aegypti; tumultum adduxit tempus.

18. Vivo ego, (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, et sicut Carmelus in mari veniet.

19. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti, quia Memphis in solitudinem erit, et deseretur, et inhabitalibilis erit.

20. Vitula elegans atque formosa Aegyptus; stimulator ab aquilone veniet ei.

21. Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, et fugerunt simul, nec stare potuerunt, quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

22. Vox ejus quasi aeris sonabit, quoniam cum exercitu properabunt, et cum secubibus venient ei, quasi caedentes ligna.

23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest; multiplicati sunt super locustas, et non est eis numerus.

24. Confusa est filia Aegypti, et tradita in manus populi aquilonis.

25. Dixit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriae, et super Pharaonem, et super Aegyptum, et super deos ejus, et super

*) Nempe posita supr. c. 36. Estque consolatoria haec prophetia ad Baruch, plus aequo de se sollicitum ob ea, quae universo populo evenitura audierat a Jeremia.

**) Haec prima prophetia de Nabuchodonosor statim effectu comprobata.

*) Haec 2. est prophetia de Nabuchodonosor, quae non nisi post captam Tyrum completa est, anno captivitatis Iechoniae 27. Ezech. 29, 19.

per reges ejus, et super Pharaonem, et super eos, qui confidunt in eo.

26. Et dabo eos in manus quaerentium animam eorum, et in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et in manus servorum ejus; et post haec habitabitur sicut dies pristinis, ait Dominus. (*Ezech. 29, 13.*)

27. Et tu ne timeas serve meus Jacob, et ne paveas Israël, quia ecce ego salvum te faciam de longinquio, et semet tuum de terra captivitatis tiae; et reveretur Jacob, et requiesceret, et prosperabatur, et non erit, qui exterreat eum. (*Isai. 43, 1. et 44, 2.*)

28. Et tu noli timere serve meus Jacob, ait Dominus, quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te; te vero non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocebit parcam tibi.

CAPUT XLVII.

Vastatio praedicitur Palaestinorum, Tyri, Sidonis, Gazae, et Ascalonis.

1. Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam contra Palaestinos, antequam percenteret Pharaon Gazam.

2. Haec dicit Dominus: Ecce aquae ascedunt ab aquilone, et erunt quasi torrens inundans, et operient terram, et plenitudinem ejus, urbem et habitatores ejus; clamabunt homines, et ululabunt omnes habitatores terrae.

3. a strepitu pompa armorum, et bellatorum ejus, a commotiōne quadrigarum ejus, et multitidine rotarum illius. Non respererunt patres filios manibus dissolutis

4. pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisthiūm, et dissipabitur Tyrus et Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis; depopulatus est eōim Dominus Palaestinos, reliquias insulae Cappadociae. (*Deut. 2, 23. Amos 9, 7.*)

5. Venit calvium super Gazam; concurrit Ascalon, et reliquiae vallis earum, usquequo concideris?

6. O mucro Domini, usquequo non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, et sile.

7. Quomodo quiesceret, cum Dominus praecepiteret ei adversus Ascalonem, et adversus maritimās ejus regiones, ibique condixerit illi?

CAPUT XLVIII.

Praeditit Dominus vastationem Moab, et omnium urbium ejus, sed in novissimis diebus captirilatem ipsorum relaxandam. Maledictus dicitur faciens opus Domini fraudulenter, et gladium suum a sanguine prohibens.

1. Ad Moab haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vae super Nabō, quoniam vastata est, et confusa capta est Cariathaim, confusa est fortis, et tremuit*).

* Vide supr. 27. et Ezech. 25.

2. Nou est ultra exultatio in Moab contra Heschbou; cogitaverunt malum. Venite, et disperdamus eam de gente; ergo silens conticesces, sequiturque te gladius.

3. Vox clamoris de Oronaim: Vastitas, et contritio magna.

4. Contrita est Moab; annuntiate clamore parvulis ejus.

5. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu, quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audiverunt:

6. Fugite, salvate animas vestras; et eritis quasi myricae in deserto. (*Supr. 17, 6.*)

7. Pro eo enim, quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, et in thesauris tuis, tu quoque capieris; et ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, et principes ejus simul.

8. Et veniet praedo ad omnem urbem, et urbs nulla salvabitur; et peribunt valles, et dissipabuntur campestria, quoniam dixit Dominus:

9. Date florem Moab, quia florens egreditur; et civitates ejus desertae erunt, et inhabitabiles.

10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter; et maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine.

11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, et requiebat in sacribus suis, nec transfusus est de vase in vas, et in transmigrationem non abiit; idcirco permansit gustus ejus in eo, et odor ejus non est immutatus.

12. Propterea ecce dies venient, dicit Dominus, et mittam ei ordinatores, et stratores laguncularum, et sternent eum, et vasa ejus exhaerent, et lagunculas eorum collident.

13. Et confundetur Moab a Chamos, sicut confusa est domus Israël a Bethel, in qua habebat fiduciam. (*III. Reg. 12, 29.*)

14. Quomodo dicitis: Fortes sumus, et viri robusti ad proeliandum? (*Isai. 16, 6.*)

15. Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt, et electi juvenes ejus descendederunt in occisionem, ait rex; Dominus exercituum nomen ejus.

16. Prope est interitus Moab, ut veniat, et malum ejus velociter accurret nimis.

17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus, et universi, qui scitis nomen ejus, dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?

18. Descende de gloria, et sede in siti habitatio filiae Dibon, quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19. In via sta, et prospice habitatio Aroer; interroga fugientem, et ei, qui evasit, dic: Quid accidit?

20. Confusus est Moab, quoniam victus ululante, et clamante, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21. Et iudicium venit ad terram campesrem: super Helou, et super Jasa, et super Mephaath,

22. et super Dibon, et super Nabo, et super domum Deblathaim,

23. et super Cariathaim, et super Bethgammul, et super Bethmaon,

24. et super Carioth, et super Bosra, et super omnes civitates terrae Moab, quae longe, et quae prope sunt.

25. Abscissum est cornu Moab, et brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26. Iecbriate eum, quoniam contra Dominum erectus est; et allidet manum Moab in vomitu suo, et erit in derisum etiam ipse.

27. Fuit enim in derisum tibi Israël, quasi inter fures reperires eum; propter verba ergo tua, quae adversum illum locutus es, captivus duceris.

28. Relinquite civitates, et habitate in petra habitatores Moab, et estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29. Audivimus superbiam Moab, (superbus est valde) sublimitatem ejus, et arrogantiem, et superbiam, et altitudinem cordis ejus. (*Isai. 16, 6.*)

30. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus, et quod non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat, conata sit facere.

31. Ideo super Moab ejulabo, et ad Moab universa clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32. De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sabaea; propagines tuae transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt; super messem tuam, et vindemiam tuam praedolo irruit.

33. Ablata est laetitia et exultatio de Carmelo, et de terra Moab, et vinum de torcularibus sustuli; nequaquam calceator uae solitum celeuma cantabit. (*Isai. 16, 10.*)

34. De clamore Hesebon usque Eleale et Jasa dederunt vocem suam, a Segor usque ad Oronaim vitula conternante; aquae quoque Nemrim pessimae erunt.

35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, et sacrificantem diis ejus.

36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibiae resonabit, et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum, quia plus fecit, quam potuit; idcirco perierunt. (*Supr. 30. Isai. 16, 6.*)

37. Omne enim caput calvum, et omnis barba rasa erit; in cunctis manibus colligatio, et super omne dorsum cilicium. (*Isai. 15, 2. Ezech. 7, 18.*)

38. Super omnia tecta Moab, et in plateis ejus omnis plautus, quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

39. Quomodo victa est, et ululaverunt? quomodo dejecti cervicem Moab, et confusus est? Eritque Moab in derisum, et in exemplum omnibus in circuitu suo.

40. Hac dicit Dominus: Ecce quasi aquila volabit, et extendit alas suas ad Moab.

41. Capta est Carioth, et munitiones comprehensae sunt; et erit cor fortium

Moab in die illa sicut cor mulieris parturientis.

42. Et cessabit Moab esse populus, quoniam contra Dominum gloriosus est.

43. Pavor, et fovea, et laqueus super te, o habitator Moab, dicit Dominus.

44. Qui fugerit a facie pavoris, cadet in foveam, et qui coucenderit de fovea, capietur laqueo; adducatur eum super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. (*Isai. 24, 18.*)

45. In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes, quia ignis egressus est de Hesebon, et flamma de medio Seon, et devorabit partem Moab, et verticem filiorum tumultus.

46. Vac tibi Moab, periisti popule Chamos, quia comprehensi sunt filii tui, et flamine tuae in captivitatem.

47. Et convertam captivitatem Moab in novissimi diebus, ait Dominus. Hucusque judicia Moab.

CAPUT XLIX.

Decolatio Ammon, Idumaeae, Damasci, Cedar, regnorumque Asor et Aelam praeannuntiatur; captiritas autem filiorum Ammon ac Aelam tandem solvenda.

1. Ad filios Ammon. Haec dicit Dominus: Numquid non filii sunt Israël? aut haeres non est ei? Cur igitur haereditate possedit Melchom, Gad, et populus ejus in urbibus ejus habitavit?*)

2. Ideo ecca dies veniunt, dicit Dominus, et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum proelii, et erit in tumultum dissipata, filiaeque ejus igni succendentur, et possidebit Israël possessores suos, ait Dominus.

3. Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai; clamate filii Rabbath, accingite vos ciliicis, plangite et circuite per sepes, quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus et principes ejus simul.

4. Quid gloriaris in vallis? defluxit vallis tua filia delicata, quae confidebas in thesauris tuis, et dicebas: *Quis veniet ad me?*

5. Ecce ego inducam super te terrorrem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus, qui sunt in circuitu tuo; et dispergeremini singuli a conspectu vestro, nec erit, qui congreget fugientes.

6. Et post haec reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

(A. M. 3417. Ant. Chr. 587.)

7. Ad Idumacam. Haec dicit Domiuus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Perit consilium a filiis, inutilis facta est sapientia eorum**).

8. Fugite et terga vertite, descendite in voragini habitatores Dedan, quoniam perditionem Esau adduxi super eum, tempus visitationis ejus.

*) Vide supr. 27. et Ezech. 25.

**) Vide Ezech. 25, 12.

9. Si vindemiatores venissent super te,
non reliquissent racemum; si fures in nocte,
rapuisse, quod sufficerit sibi.

10. Ego vero discooperui Esau, revelavi
abscondita ejus, et celari non poterit;
vastatum est semen ejus, et fratres ejus,
et vicini ejus, et non erit.

11. Relinque pupilos tuos, ego faciam
eos vivere; et viduas tuas in me spera-
bunt.

12. Quia haec dicit Dominus: Ecce, qui-
bus non erat iudicium, ut biberent cali-
cem, bibentes bibent, et tu quasi inno-
cens relinqueris? Non eris innoceus, sed
bibens bibes.

13. Quia per memetipsum juravi, dicit
Dominus, quod in solitudinem, et in op-
probrium, et in desertum, et in maledi-
ctionem erit Bosra, et omnes civitates
ejus erunt in solitudines sempiternas.

14. Auditum audivi a Domino, et lega-
tus ad gentes missus est: Congregamini,
et venite contra eam, et consurgamus in
proelium. (*Abd. 1, 1*)

15. Ecce euim parvulum dedi te in gen-
tibus contemptibilem infer homines.

16. Arrogantia tua decepit te, et super-
bia cordis tui, qui habitat in cavernis
petrae, et apprehendere niteris altitudi-
nem collis; cum exaltaveris quasi aquila
nidum tuum, inde detraham te, dicit Do-
minus. (*Abd. 1, 4*)

17. Et erit Idumaea deserta; omnis, qui
transibit per eam, stupebit, et sibilabit
super omnes plagas ejus.

18. Sicut subversa est Sodoma, et Go-
morra, et vicinae ejus, ait Dominus, non
habitabit ibi vir, et non incoleat eam filius
hominis. (*Gen. 19, 20*)

19. Ecce quasi leo ascendet de superbia
Jordanis ad pulchritudinem robustam, quia
subito currere faciam eum ad illam; et
quis erit electus, quem praeponam ei? quis
enim similis mei? et quis sustinebit
me? et quis est iste pastor, qui resistat
vultui meo? (*Job 41, 1*)

20. Propterea audite consilium Domini,
quod init de Edom, et cogitationes ejus,
quas cogitavit de habitatoribus Theman:
Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi
dissipaverint cum eis habitaculum eorum.

21. A voce ruinae eorum commota est
terra; clamor in mari rubro auditus est
vocis ejus.

22. Ecce quasi aquila ascendet, et avo-
labit, et expandet alas suas super Bosram;
et erit cor fortium Idumaeae in die illa
quasi cor mulieris parturientis.

23. Ad Damascum. Confusa est Emath,
et Arphad, quia auditum pessimum audie-
runt, turbati sunt in mari; prae solicitu-
dine quiescere non potuit.

24. Dissoluta est Damascus, versa est
in fugam, tremor apprehendit eam; angus-
tia et dolores tenuerunt eam quasi par-
turientem.

25. Quomodo dereliquerunt civitatem
laudabilem, urbem laetitiae?

26. Ideo cadent juvenes ejus in plateis

ejus; et omnes viri proelii conticescent in
die illa, ait Dominus exercituum.

27. Et succendam ignem in muro Da-
masci, et devorabit moenia Benadad.

28. Ad Cedar, et ad regua Asor, quae
percussit Nabuchodonosor rex Babylonis.
Haec dicit Dominus: Surge, et ascendite
ad Cedar, et vastate filios orientis.

29. Tabernacula eorum, et greges eo-
rum capient; pelles eorum, et omnia va-
sa eorum, et camelos eorum tollent sibi,
et vocabunt super eos formidinem in cir-
citu.

30. Fugite, abite vechementer, in vor-
aginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Do-
minus; init enim contra vos Nabuchodonosor
rex Babylonis consilium, et cogita-
vit adversum vos cogitationes.

31. Consurgite, et ascendite ad gentem
quietam, et habitare confidenter, ait
Dominus; non ostia, nec vectes eis, soli
habitant.

32. Et erunt camelii eorum in direptio-
nem, et multitudo jumentorum in praedam;
et dispergam eos in omnem ventum, qui
sunt attonsi in conam, et ex omni confi-
nio eorum adducam interitum super eos,
ait Dominus.

33. Et erit Asor in habitaculum draco-
num, deserta usque in aeternum; nou-
manabit ibi vir, nec incoleat eam filius
hominis.

(A. M. 3405. Ant. Chr. 599.)

34. Quod factum est verbum Domini ad
Jeremiam prophetam adversus Aelam*) in
principio regni Sedeciae regis Juda, di-
cens:

35. Haec dicit Dominus exercituum: Ecce
ego coufringam arcum Aelam, et summa
fortitudinem eorum.

36. Et inducam super Aelam quatuor
ventos a quatuor plagiis coeli, et ventila-
bo eos in omnes ventos istos; et non erit
gens, ad quam non perveniant profugi
Aelam.

37. Et pavere faciam Aelam coram ini-
micis suis, et in conspectu quaerentium
animam eorum, et adducam super eos ma-
lum, iram furoris mei, dicit Dominus; et
mittam post eos gladium, donec consu-
mam eos.

38. Et ponam solium meum in Aelam,
et perdam inde reges et principes, ait
Dominus.

39. In novissimis autem diebus reverti
faciam captivos Aelam, dicit Dominus.

*) Elania provincia sita est ad fluvium Ulai,
sive Euleum, cuius metropolis Susa. Eam
Astyagi Nabuchodonosor adenit, et Chaldaeo-
rum imperio subiecit. Supr. 25, 25. cum Dan.
8, 2. Elanitis vero postea copias suas cum
Medis adversus Babylonios conjungentibus,
(Isai. 21, 2) sublati rege eorum, sub Cyro
Deus in Aelam solium suum repositus, ejusque
metropolis Susa Persarum facta est regia, ut
nos docet Strabo l. 15.

CAPUT L.

Babylon, quae in captivitate affigit filios Israël, his in terram suam feliciter redditis, penitus vastabitur a regibus aquilonis.

(A. M. 3409. Ant. Chr. 595.)

1. *) Verbum, quod locutus est Dominus de Babylone, et de terra Chaldaeorum in manu Jeremiae prophetae.

2. Annuntiate in gentibus, et auditum facite; levate signum, praedicate, et nolite celare, dicit: Capta est Babylon, confusa est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum.

3. Quoniam ascendit contra eam gesus ab aquilone, quae ponet terram ejus in solitudinem, et non erit, qui habitet in ea ab homine usque ad pecus, et moti sunt, et abiuerunt.

4. In diebus illis et in tempore illo, ait Dominus, venient filii Israël, ipsi et filii Iuda simul; ambulantes et flentes properabunt, et Dominum Deum suum querent.

5. In Sion interrogabunt viam, huc facies eorum. Venient, et apponentur ad Dominum fodere sempiterno, quod nulla oblivione delebitur.

6. Grex perditus factus est populus meus; pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus; de monte in collem transierunt, obliiti sunt cubilis sui.

7. Omnes, qui invenuerunt, comedenterunt eos, et hostes eorum dixerunt: Non peccavimus, pro eo quod peccaverunt Domino decori justitiae, et expectationi patrum eorum Domino.

8. Recedit de medio Babylonis, et de terra Chaldaeorum egredimini, et estote quasi hoedi ante gregem.

9. Quoniam ecce ego suscito, et adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra aquilonis; et praeparabuntur adversus eam, et iude captiuerunt; sagitta ejus quasi viri fortis interfectoris non revertetur vacua.

10. Et erit Chaldaea in praedam; omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.

11. Quoniam exultatis, et magna loquimini, diripientes haereditatem meam; quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, et mugistis sicut tauri.

12. Confusa est mater vestra nimis, et adaequata pulveri, quae genuit vos; ecce novissima erit in gentibus, deserta, invia, et arenosa.

13. Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem; omnis, qui transibit per Babylonem, stupebit, et sibi labat super universis plagi ejus.

14. Praeparamini contra Babylonem per circuitum omnes, qui tenditis arcum; de-

bellate eam, non parcatis jaculis, quia Dominus peccavit.

15. Clamat adversus eam; ubique detinat manum, ceciderunt fundamenta ejus, destructi sunt muri ejus, quoniam ultio Domini est; ultiōem accipite de ea, sicut fecit, facite ei.

16. Disperdet satorem de Babylone, et teneat falcum in tempore messis; a facie gladii columbae unusquisque ad populum suum convertetur, et siuguli ad terram suam fugient.

17. Grex dispersus Israël, leones ejercent eum; primus comedit eum rex Assur. Iste novissimus exossavit eum Nabuchodonosor rex Babylonis.

18. Propterea haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego visitabo regem Babylonis, et terram ejus, sicut visitavi regem Assur;

19. et reducam Israël ad habitaculum suum; et pascetur Carmelum et Basan, et in monte Ephraim et Galaad saturabitur anima ejus.

20. In diebus illis et in tempore illo, ait Dominus, quaeretur iniqitas Israël, et non erit; et peccatum Juda, et non inventetur, quoniam propitius ero eis, quos reliquerò.

21. Super terram dominantium ascendete, et super habitatores ejus visita, dissipate, et interfice, quae post eos sunt, ait Dominus; et fac juxta omnia, quae praecepit tibi.

22. Vox bellum in terra, et contritio magna.

23. Quomodo coufractus est, et contritus malleus universae terrae? quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus?

24. Illaqueavi te, et capta es Babylon, et nesciebas; inventa es et apprehensa, quoniam Dominum provocasti.

25. Aperuit Dominus thesaurum suum, et protulit vasa irae sue, quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldaeorum.

26. Venite ad eam ab extremis finibus, aperite, ut exeat, qui conculcent eam; tollite de via lapides, et redigite in acervos, et interficide eam, nec sit quidquam reliquum.

27. Dissipate universos fortis ejus, descendant in occisionem; vae eis, quia veniam dies eorum, tempus visitationis eorum.

28. Vox fugientium, et eorum, qui evaserunt de terra Babylonis, ut annuntient in Sion ultiōem Domini Dei nostri, ultiōem templi ejus.

29. Annuntiate in Babylonem plurimis, omnibus, qui tendunt arcum; consistite adversus eam per gyrum, et nullus evadat; reddite ei secundum opus suum, juxta omnia, quae fecit, facite illi, quia contra Dominum erecta est, adversum sanctum Israël.

30. Idecirco cadent juvenes ejus in plateis ejus, et omnes viri bellatores ejus contingescent in die illa, ait Dominus.

31. Ecce ego ad te superbe, dicit Do-

*) Ad eadem de Babylone vaticinia spectant, quae praedicta jam erant ab Isaï. 45. 46. 47. et aliis; sed quanto tempora accedebant propriis, tanto distinctius revelata.

minus Deus exercitum, quia venit dies tuns, tempus visitationis tuae.

32. Et cadet superbus, et corruet, et non erit, qui suscitetur eum; et succendam ignem in urbibus ejus, et devorabit omnia in circuitu ejus.

33. Haec dicit Dominus exercitum: Calumnam sustinent filii Israël, et filii Juda simul; omnes, qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos.

34. Redemptor eorum fortis, Dominus exercitum nomen ejus, iudicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, et commoveat habitatores Babylonis.

35. Gladius ad Chaldaeos, ait Dominus, et ad habitatores Babylonis, et ad principes, et ad sapientes ejus;

36. gladius ad divios ejus, qui stulti erunt; gladius ad fortes illius, qui timebunt;

37. gladius ad equos ejus, et ad currus ejus, et ad omne vulgus, quod est in medio ejus, et erunt quasi mulieres; gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

38. Siccitas super aquas ejus erit, et arescent^{*)}, quia terra sculptilium est, et in portentis gloriantur.

39. Propterea habitabunt dracones cum fauvis fieriis, et habitabunt in ea struthiones; et non inhababit ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem, et generationem.

40. Sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrham, et vicinas ejus, ait Dominus, non habitabit ibi vir, et non incoleat eam filius hominis. (*Gen. 19, 21.*)

41. Ecce populus venit ab aquilone, et gens magna, et reges multi consurgent a finibus terrae.

42. Arcum et scutum appreheudent; crudelis sunt et immisericordes; vox eorum quasi mare sonabit, et super equos ascendent, sicut vir paratus ad proelium contra te filia Babylon.

43. Audit rex Babylonis famam eorum, et dissolutae sunt manus ejus; angustia appreheudent eum, dolor quasi parturientem.

44. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordani ad pulchritudinem robustam, quia subito currere faciam eum ad illam; et quis erit electus, quem praeponam ei? quis est enim similis mei? et quis sustinebit me? et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? (*Supr. 49, 19.*) (*Job 41, 1.*)

45. Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem, et cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldaeorum: Nisi detraxerint eos parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46. A voce captivitatis Babylonis commota est terra, et clamor inter gentes auditus est.

^{*)} Quia Cyrus abducto flumine alveum Euphratis, duorum stadiorum latitudine per urbem tendentem, per viam reddidit. Herod. l. 1. Xenoph. insti. l. 7. Vid. infr. 51, 32. et 36.

CAPUT LI.

Mala a regibus Medorum Babylonii imminentia praedicuntur.

(*A. M. 3409.*)

1. Haec dicit Dominus: Ecce ego suscito super Babylonem et super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.

2. Et mittam in Babylonem ventilatores, et ventilabunt eam et demolientur terram ejus, quoniam veneerunt super eam undique in die afflictionis ejus.

3. Non tendat, qui tendit arcum suum, et non ascendat loricatus; nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

4. Et cadent interfecti in terra Chaldaeorum, et vulnerati in regionibus ejus,

5. quoniam non fuit viduatus Israël et Juda a Deo suo Domino exercitum; terra autem eorum repleta est delicto a sancto Israël.

6. Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam; nolite tacere super iniuriam ejus, quoniam tempus ultionis est a Domino; vicissitudinem ipse retribuet ei.

7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omne terram; de vino ejus hiberunt gentes, et ideo commotae sunt.

8. Subito cecidit Babylon, et contrita est; ululat super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si forte sanetur. (*Asai. 21, 9. Apoc. 14, 8.*)

9. Curavimus Babylonem, et non est sanata, derelinquamus eam, et eam uniusquisque in terram suam, quoniam pervenit usque ad coelos iudicium ejus, et elevatum est usque ad nubes.

10. Protulit Dominus justicias nostras; venire, et narremus in Sion opus Domini Dei nostri.

11. Acuite sagittas, implete pharetras; suscitavit Dominus spiritum regum Medorum, et contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12. Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam; levate custodes, præparate insidias, quia cogitavit Dominus, et fecit, quaecunque locutus est contra habitatores Babylonis.

13. Quae habitas super aquas multas, locuples in thesauris, venit suis tuis pedalis præcisionis tuae.

14. Juravit Dominus exercitum per animam suam: Quoniam replebo te hominibus quasi bricho, et super te celestia cantabitur. (*Amos 6, 8.*)

15. Qui fecit terram in fortitudine sua, præparavit orbem in sapientia sua, et præstidit sua extenuit coelos. (*Gen. 1, 1.*)

16. Dant eo vocem, multiplicantur aquæ in coelo, qui levat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit, et produxit ventum de thesauris suis.

17. Stultus factus est omnis homo a

scientia; confusus est omnis conflator in sculptili, quia mendax est confratio eorum, nec est spiritus in eis.

18. Vana sunt opera, et risu digna, iu tempore visitatiois suaue peribunt.

19. Non sicut haec pars Jacob, quia, qui fecit omnia, ipse est, et Israël sceptrum haereditatis ejus; Dominus exercitum nomen ejus.

20. Collidis tu mihi vasa bellum, et ego collidam iu te gentes, et disperdam in te regna;

21. et collidam in te equum, et equitem ejus, et collidam in te currum, et ascensorem ejus;

22. et collidam in te virum et mulierem, et collidam iu te seuenum et puerum, et collidam in te juvenem et virginem;

23. et collidam in te pastorem et gregem ejus, et collidam iu te agricolam et jugales ejus, et collidam in te duces et magistratus.

24. Et reddam Babylon, et cunctis habitatoribus Chaldaeae omne malum suum, quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus.

25. Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumptis universam terram; et extendam manum meam super te, et evolvam te de petris, et dabo te in montem combustionis.

26. Et non tollent de te lapidem in angulum, et lapidem in fundamenta; sed perditus in aeternum eris, ait Dominus.

27. Levate signum in terra, clangite buccina in gentibus, sanctificate super eam gentes; annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, et Ascenez. Numerate contra eam Taphisar; adducite equum quasi bruchum aculeatum.

28. Sanctificate contra eam gentes, reges Mediae, duces ejus, et universos magistratus ejus, cunctamque terram potestatis ejus.

29. Et commovebitur terra, et conturbabitur, quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini, ut ponat terram Babylonum desertam et inhabitabilem.

30. Cessaverunt fortis Babylonis a proelio, habitaverunt in praesidiis; devoratum est robur eorum, et facti sunt quasi mulieres; incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vectes ejus.

31. Currens obviam currenti veniet *); et nuntius obvius nuntianti, ut annuntiet regi Babylonis, quia capta est civitas ejus a summo usque ad summum;

32. et vada praeoccupata sunt, et paludes incensae sunt igoi, et viri bellatores conturbati sunt. (Supr. 50, 38.)

33. Quia haec dicit Dominus exercituum Deus Israël: Filia Babylonis quasi area, tempus tritiae ejus; adhuc modicum, et veniet tempus missionis ejus.

34. Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis; reddidit me quasi vas inane, absorbuit me quasi draco, replevit ventrem suum tenuitudo mea, et ejectit me.

35. Iniquitas adversum me, et caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion; et sanguis meus super habitatores Chaldaeac, dicit Jerusalem.

36. Propterea haec dicit Dominus: Ecce ego judicabo causam tuam, et uilescar ultiouem tuam, et desertum faciam mare ejus, et siccabo venam ejus. (Supr. 50, 38.)

37. Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor, et sibilus, eo quod non sit habitator.

38. Simil ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.

39. In calore eorum ponam potus eorum, et inebriabo eos, ut sopiatur, et dormiant somnum semipiterum, et non consurgant, dicit Dominus. (Infr. 57.)

40. Deducam eos quasi agnos ad victimam, et quasi arietes cum hoedis.

41. Quomodo capta est Sesach, et comprehensa est inclita universae terrae? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes?

42. Ascedit super Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta est.

43. Factae sunt civitates ejus in stuporem, terra inhabitabilis et deserta, terra, in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis.

44. Et visitabo super Bel in Babylonem, et ejiciam, quod absorbuerat de ore ejus, et non confluat ad eum ultra gentes, siquidem et murus Babylonis corrueat.

45. Egredimini de medio ejus populus meus, ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.

46. Et ne forte mollescat cor vestrum, et timeatis auditum, qui audiatur in terra; et veniet in anno auditio *), et post hunc annum auditio, et iniquitas in terra, et dominator super dominatorem.

47. Propterea ecce dies veniunt, et visitabo super sculptilia Babylonis; et omnis terra ejus confundetur, et universi interfici ejus cadent in medio ejus.

48. Et laudabunt super Babylonem coeli et terra, et omnia, quae in eis sunt, quia ab aquilone venient ei praedones, ait Dominus.

49. Et quomodo fecit Babylon, ut ca-

*) Cyrus enim anno, quem nos putamus esse A. M. 3464. Assyriis bellum intulit, rumore ea de re ad Babylonios perveniente. Sed cum ad Hydrem amnum, qui in Tygrim infuit, pervenisset, aegre ferens, quod equorum candidorum unus, qui illis sacri erant, vorticibus ejus esset absorptus, expeditione Babylonica intermissa, fluvium in 360 alveos diduxit, ut vel a mulieribus transiri posset, ne genua quidem tingentibus. Atque in eo opere perficiendo tota aesta est absunta, sequente vere anni 3465. Cyrus, conjunctus Nedorum et Persarum copiis, Babylonem perrexit, ubi contra Baltasarem seu Nabonidum certamen init. Herod. l. 1. Vid. Dan. 5.

* Tanta enim erat urbis magnitudo, ut, cum capte essent, extremitates, ii, qui medium habitabant, id non animadverterent, quoniam die festo agitarentur convivia. Infr. 39. Herod. l. 1.

dereunt occisi in Israël; sic de Babylone
cadent occisi in universa terra.

50. Qui fugistis gladium, venite, nolite
stare; recordamini procul Domini, et Je-
rusalem ascendat super cor vestrum.

51. Confusi sumus, quoniam audivimus
opprobrium; operuit ignominia facies no-
stras, quia venerunt alieni super sanctifi-
cationem domus Domini.

52. Propterea ecce dies veniunt, ait
Dominus, et visitabo super sculptilia ejus,
et in omni terra ejus mugiet vulveratus.

53. Si ascenderit Babylon in coelum, et
firmaverit in excelso robur suum, a me
venient vastatores ejus, ait Dominus.

54. Vox clamoris de Babylone, et con-
tritio magna de terra Chaldaeorum,

55. quoniam vastavit Dominus Babylo-
nem, et perdidit ex ea vocem magnam;
et sonabunt fluctus eorum quasi aquae
multae; dedit sonitum vox eorum,

56. quis veinit super eam, id est, super
Babylonem, praedo, et apprehensi sunt
fortes ejus, et emarcuit arcus eorum, quia
fortis ulti Dominus reddens retribuet.

57. Et inebriabo principes ejus, et sa-
pientes ejus, et duces ejus et magistratus
ejus, et fortes ejus; et dormient somnum
sempiternum, et non expurgiscentur, ait
rex, Dominus exercituum nomen ejus.

58. Haec dicit Dominus exercituum:
Murus Babylonis ille latissimus suffossione
suffosidetur, et portae ejus excelsae igni
comburentur, et labores populorum ad
nihilum, et gentium in ignem erunt, et
disperibunt.

59. Verbum, quod preecepit Jeremias
propheta Saraiæ filio Neriae filii Ma-
asiae, cum pergeret cum Sedecia rege in
Babylonem, in anno quarto *) regni ejus;
Saraias autem erat princeps prophetiae.

60. Et scripsit Jeremias omne malum,
quod venturum erat super Babylonem, in
libro uno **); omnia verba haec, quae
scripta sunt contra Babylonem.

61. Et dixit Jeremias ad Saraiam: Cum
veneris in Babylonem, et videris, et le-
geris omnia verba haec,

62. dices: Domine, tu locutus es con-
tra locum istum, ut disperderes eum; ne-
sit, qui in eo habitat, ab homine usque ad
pecus, et ut sit perpetua solitudo.

63. Cumque compleveris legere librum
istum, ligabis ad eum lapidem, et projic-
ties illum in medium Euphraten,

64. et dices: Sic submergetur Babylon,
et non consurget a facie afflictionis, quam
ego adduco super eam, et dissolvetur.
Hucusque verba Jeremiae.

*) Non temere id adjectum est, ut appareat, Ba-
bylonis ruinam praedictam, ac scripto et simili
conspicua quadam actione consignata totis
sex annis, antequam Babylonii Jerusalem
exscindenter.

**) Verba hujus ac preecedentis capituli compre-
hendentes; se enim explicat mox verbis subse-
quentibus, ut male quidam hoc de libro Ba-
burch intelligent.

CAPUT LII.

Praecedentium repetitio, nempe quod
Jerusalem a Nabuchodonosor obsessa
post biennium capitur, et Sedecias rex
Juda fugiens reducitur, sibiisque ejus
coram ipso trucidatis una cum prin-
cipibus Juda, excoecatus ac vincitus
ducitur in Babylonem, et incenso tem-
plo et palatio ceterisque domibus,
transferuntur omnes in Babylonem
praeter paucos vinatores et agricultos;
similiter et vasa templi, inter quae
describuntur duae aereae columnae;
et numerus Judaeorum in Babylonem
diversis temporibus translatorum, ubi
rex Joachim post 37 annos de carcere
eductus exaltatur.

(A. M. 3414. Ant. Chr. 590.)

1. Filius viginti et unius anni erat Se-
decias, cum regnare coepisset, et unde-
cim annis regnavit in Jerusalem; et no-
men matris ejus Amital, filia Jeremiae do-
Lohna. (IV. Reg. 24, 18. II. Par. 36, 11.)

2. Et fecit malum in oculis Domini
juxta omnia, quae fecerat Joakim;

3. quoniam furor Domini erat in Jeru-
salem et in Juda, usquequo projiceret eos
a facie sua; et recessit Sedecias a rege
Babylonis.

4. Factum est autem in anno nono regni
ejus, in mense decimo, decima mensis,
venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse
et omnis exercitus ejus adversus Jerusa-
lem, et obsederunt eam, et aedificave-
runt contra eam munitiones in circuitu.
(IV. Reg. 25, 1. Supr. 39, 1.)

5. Et fuit civitas obsessa usque ad un-
decimum annum regis Sedeciae.

6. Mense autem quarto, nona mensis,
obtinuit fames civitatem, et non erant
alimenta populo terre.

7. Et dirupta est civitas, et omnes viri
bellatores ejus fugerunt, exieruntque de
civitate nocte per viam portae, quae est
inter duos muros, et ducit ad hortum re-
gis, (Chaldaeis obsidentibus urbem in
gyro) et abiuerunt per viam, quae dicit
in eremum.

8. Persecutus est autem Chaldaeorum
exercitus regem, et apprehenderunt Sede-
ciam in deserto, quod est juxta Jericho;
et omnis comitatus ejus dissipit ab eo.

9. Cumque comprehendissent regem,
adduxerunt eum ad regem Babylonis in
Reblatha, quae est in terra Emath, et lo-
cutes est ad eum judicia.

10. Et jugulavit rex Babylonis filios
Sedeciae in oculis ejus; sed et omnes
principes Juda occidit in Reblatha.

11. Et oculos Sedeciae eruit, et vinxit
eum compedibus, et adduxit eum rex Ba-
bylonis in Babylonem, et posuit eum in
domo carceris usque ad diem mortis ejus.

(A. M. 3416. Ant. Chr. 688. desi-
nente. Olymp. 48. ann. 1. ineunte.)

12. In mense autem quinto, decima mensis,
(ipse est annus nonus decimus*) Na-

*) A primo regni ejus adhuc vivente patre
initio.

buchodonosor regis Babylonis) venit Nabuzardan princeps militiae, qui stabat coram rege Babylonis in Jerusalem.

13. Et incendit *) domum Domini, et domum regis, et omnes domos Jerusalem, et omnem domum magnam igni combussit.

14. Et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldaeorum, qui erat cum magistro militiae.

15. De pauperibus autem populi, et de reliquo vulgo, quod remauaserat in civitate, et de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, et ceteros de multitudine transtulit Nabuzardan princeps militiae.

16. De pauperibus vero terrae reliquit Nabuzardan princeps militiae vinitores, et agricolas.

17. Columnas quoque aeras, quae erant in domo Domini, et bases, et mare aeneum, quod erat in domo Domini, coufregerunt Chaldaei, et tulerunt omne aës corum in Babylonem.

18. Et lebetes, et creagras, et psalteria, et phialas, et mortariola, et omnia vasa aerea, quae in ministerio suerant, tulerunt; et

19. hydrias, et thymiamateria, et urceos, et pelves, et caudelabra, et mortaria, et cyathos, quotquot aurea, aurea, et quotquot argentea, argentea, tulit magister militiae,

20. et columnas duas, et mare unum, et vitulos duodecim aereos, qui erant sub basibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini; nou erat pondus aeris omnium horum vasorum.

21. De columnis autem, decem et octo cubiti altitudinis erant in columna una, et funiculus duodecim cubitorum circuibat eam; porro grossitudo ejus quatuor digitorum, et intrinsecus cava erat.

22. Et capitella super utramque aera; altitudo capitelli unius quinque cubitorum; et retiacula, et malogranata super coronam in circuitu, omnia aerea. Similiter columnae secundae, et malogranata.

23. Et fuerunt malogranata nouaginta sex dependentia, et omnia malogranata centum retiaculis circumdabantur.

*) Ipo die sabbati, postquam a Salomone condita coepit, ann. 424. mens. 3 et die 8.

21. Et tulit magister militiae Saralam sacerdotem primum, et Sophoniam sacerdotem secundum, et tres custodes vestibuli.

25. Et de civitate tullit eunuchum unum, qui erat praepositus super viros bellatores; et septem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate; et scribam principem militum, qui probabat tyrones; et sexaginta viros de populo terre, qui inventi sunt in medio civitatis.

26. Tulit autem eos Nabuzardan magister militiae, et duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha.

27. Et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath; et translatus est Juda de terra sua.

(A. M. 3404.)

28. Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor: in anno septimo *) Iudeos tria millia et viginti tres;

29. in anno octavodecimo Nabuchodonosor de Jersalem animas octingentas triginta duas;

(A. M. 3420. Ant. Chr. 584.)

30. in anno vigesimotertio Nabuchodonosor transtulit Nabuzardan magister militiae animas Judacorum septingentas quadraginta quinque **); omnes ergo animae quatuor millia sexcentae.

(A. M. 3442. Ant. Chr. 562.)

31. Et factum est in trigesimo septimo anno transmigrationis Joachim regis Juda, duodecimo mense, vigesimaquinta mensis **), elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui caput Joachim regis Juda, et eduxit eum de domo carceris.

32. Et locutus est cum eo bona, et posuit thronum ejus super thronos regum, qui erant post se in Babylonie.

33. Et mutavit vestimenta carceris ejus, et comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitae sue;

34. et cibaria ejus, cibaria perpetua dababant ei a rege Babylonis, statuta per singulos dies, usque ad diem mortis sue cunctis diebus vitae ejus.

*) Regni sui.

**) In hac extrema desolatione, quae terram penitus incultam reliquit, iniquitatis Israëlis, (a Iudea sejuncti) 390, et Iudea 40 annui terminantur, Ezech. c. 4. praemonstrati.

***) Vide IV. Reg. 25, 27.

T H R E N I,

ID EST

L A M E N T A T I O N E S

JEREMIAE PROPHETAES.

Hic liber lugubres Jeremiae querimonias continet de miserabili statu Judaeorum, et de vastitate Jerosolymae, sive eam intelligamus, quam passa est ab interitu Josiae, ut volunt Hebraei, Chaldaeus, et quidam alii, sive eam, quam ab captivitate Jechoniae, ut Eusebius; sive potius illam accipiamus, quam intulit Nabuchodonosor sub Sedecia rege, cum urbs eversa est, et templum incensum, ut censem Origenes ac Theodoretus, et quoque in fronte libri hujus adscriperunt graeci interpres; sive etiam ad illam direptionem respiciamus, quam fecit Titus Vespasianus, quae ex mente Hieronymi veluti complementum hujus prophetiae est. Quidquid sit, certum est, Josiae mortem, qui a Necaone rege Aegypti interiit A. M. 3394., omnium istorum malorum exordium fuisse, et Jeremiam, valde aptum ad tractanda τὰ περὶ παῖδēς, ejus mortem desferisse, omnesque cantores et cantatrices annis singulis lamentationes ejus super Josiam replicasse, ut est II. Par. 35, 25., sive de his, sive de aliis lamentis id accipendum sit. Quin nova quoque lamentatio de fribili Judaeorum statu inde a morte Josiae ab Ezechiele praecepitur cap. 19. Itaque merito dubitatur, an prooemialis ille versus, a Graecis assumitus, canonicae auctoritatis sit, cum in Hebraeo, Syro, Chaldaeo desit. Non esse, sentiunt Bonaventura, Lyranus et alii. Ceteri versus a propheta carmine hebraico scripti sunt, certo fere numero non pedum, sed syllabarum, et a litteris alphabeti inchoati, nisi quod Phe praecedat Ain. in 2. 3. et 4. cap. more forte Chaldaeorum, cum contra apud Hebraeos fieri soleat. Harum vero litterarum nomina interpres tam graeci quam latini hic retinuerunt, ut et in Psalm. 118., quod veluti certa signa sint ad levandam memoriam a prophetis adhibita.

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, et Jerusalem dererta est, sedit Jeremias propheta flens, et planxit lamentatione hac in Jerusalem, et amaro animo suspirans, et ejulans dixit:

CAPUT I.

Aleph.

1. Quomodo sedet sola civitas plena populo; facta est quasi vidua dominica gentium; princeps provinciarum facta est sub tributo.

Beth.

2. Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus; non est, qui consoletur eam, ex omnibus charis ejus; omnes amici ejus spreverunt eam, et facti sunt ei inimici. (*Jer. 13, 17.*)

Ghimel.

3. Migravit Judas propter afflictionem, et multitudinem servitutis; habitavit inter gentes, nec invenit requiem; omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

Daleth.

4. Viae Sion lugent, eo quod non sint, qui veniant ad solemnitatem; omnes portae ejus destructae; sacerdotes ejus gementes; virgines ejus squalidae, et ipsa oppressa amaritudine.

He.

5. Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt, quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus; parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantibus.

Vau.

6. Et egressus est a filia Sion omnis decor ejus; facti sunt principes ejus. velut arietes non invenientes pascua, et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

Zain.

7. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suae, et prævaricationis omnium desiderabilium suorum, que habuerat a diebus antiquis, cum cadret populus ejus in manu hostili, et non esset auxiliator;

viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus.

Heth.

8. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est; omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus; ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

Teth.

9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est filii sui; deposita est vehementer, non habens consolatorem; vide, Domine, afflictionem meam, quoniam crescutus est inimicus.

Jod.

10. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus, quia videt gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus praecuperas, ne intrarent in ecclesiam tuam.

Caph.

11. Omnis populus ejus gemens, et quaerens panem; dederunt pretiosa quaeque pro cibo ad refocillandum animam. Vide Domine, et considera, quoniam facta sum vilis.

Lamed.

12. O vos omnes, qui transitis per viam, atendite, et videte, si est dolor sicut dolor meus, quoniam vindemiat me, ut locutus est Dominus in die irae furoris sui.

Mem.

13. De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudit me; expandit rete pedibus meis, couvertit me retrorsum; posuit me desolatam, tota die moerore confectam.

Nun.

14. Vigilavit jugum iniquitatum meum; in manu ejus convolutae sunt, et impositae collo meo; infirmata est virtus mea; dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

Samech.

15. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei, vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos; torcular calcavit Dominus virginis filiae Iuda.

Ain.

16. Idecirco ego plorans, et oculus meus deducens aquas, quia longe factus est a me consolator, couvertens animam meam; facti sunt filii mei perditi, quoniam invalluit inimicus. (*Jer. 14, 17.*)

Phe.

17. Expandit Sion manus suas, non est, qui consoletur eam; mandavit Dominus adversum Jacob in circuitu ejus hostes ejus; facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.

Sade.

18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi. Audite, obsecro, universi populi, et videte dolorem meum; virgines meae, et juvenes mei abierunt in captivitatem.

Coph.

19. Vocavi amicos meos, et ipsi deceperunt me; sacerdotes mei, et senes mei

in urbe consumti sunt, quia quaesierunt cibum sibi, ut refocillarent animam suam.

Res.

20. Vide Domine, quoniam tribulor, turbatus est venter meus; subversum est cor meum in memelipsa, quoniam amaritudine plena sum; foris interficit gladius, et domi mors similis est.

Sin.

21. Audierunt, quia ingemisco ego, et non est, qui consoletur me; omnes inimici mel audierunt malum meum, laetati sunt, quoniam tu fecisti; adduxisti diem consolationis, et sicut similes mei.

Than.

22. Ingrediatur omne malum eorum coram te; et vindemia eos, sicut viudemasti me propter omnes iniquitates meas; multi enim gemitus mei, et cor meum moerens.

CAPUT II.

Aleph.

1. Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion; projecta de caelo in terram inclytam Israël, et non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

Beth.

2. Praecipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob, destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, et dejecti in terram, polluit regnum, et principes ejus.

Ghemel.

3. Confregit in ira furoris sui omne corau Israël, avertit retrorsum dexteram suam a facie inimici, et succendit in Jacob quasi ignem flammam devorantis in gyro.

Daleth.

4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis, et occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiae Sion; effudit quasi ignem indignationem suam.

He.

5. Factus est Dominus velut inimicus, praecipitavit Israël, praecipitavit omnia moenia ejus; dissipavit munitiones ejus, et replevit in filia Iuda humiliatum et humiliatum.

Vau.

6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum; obliqui tradidit Dominus in Sion festivitatem et sabbatum, et in opprobrium, et in indignationem furoris sui regem et sacerdotem.

Zain.

7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suea, tradidit in manu inimici muros turrium ejus; vocem dedecunt in domo Domini, sicut in die solemnis.

Heth.

8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiae Sion, tetendit funiculum suum, et non avertit manum suam a perditione; luxitque antemurale, et murus pariter dissipatus est.

Teth.

9. Defixae sunt in terra portae ejus; perdidit, et contrivit vectes ejus, regem ejus et principes ejus in gentibus; non est lex, et prophetae ejus non invenerunt visionem a Domino.

Jod.

10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiae Sion, consperserunt cinere capita sua, accincti sunt cilicis; abjecerunt in terram capita sua virginem Jerusalem.

Caph.

11. Defecerunt prae lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea; effusum est in terra Iecur meum super contritione filiae populi mei, cum deficeret parvulus, et lactens in plateis oppidi.

Lamed.

12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum et vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis, cum exhalarent animas suas in situ matrum suarum.

Mem.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Jerusalem? cui exaequabo te, et consolabor te virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua; quis medebitur tui?

Nun.

14. Prophetae tui viderunt tibi falsa, et stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad poenitentiam provocarent; videbunt autem tibi assumptiones falsas, et ejectiones.

Samech.

15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam, sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Haecce est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universae terrae?

Phe.

16. Aperuerunt super te ossuum omnes inimici tui, sibilaverunt, et fremuerunt dentibus, et dixerunt: Devorabimus; enīta est dies, quam expectabamus; inventimus, vidimus.

Ain.

17. Fecit Dominus, quae cogitavit, complevit sermonem suum, quem praeceperat a diebus antiquis, destruxit, et non percipit, et laetificavit super te inimicum, et exaltavit cornū hostium tuorum. (*Lev. 26, 14. Deut. 28, 15.*)

Sade.

18. Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiae Sion: Deduc quasi torrentem lacrymas per diem, et noctem; non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui. (*Jer. 14, 17. Supr. 1, 16.*)

Coph.

19. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum; effunde sicut aquam cornuum ante conspectum Domini; leva ad eum manus tuas pro anima parvolorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

Res.

20. Vide Domine, et considera, quem vindemiaveris ita; ergone comedent mu-

lires fructum suum, parvulos ad mensuram palmae? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, et propheta?

Sin.

21. Jacnerunt in terra foris puer et sex, virgines meae et juvenes mei ceciderunt in gladio; interfecisti in die furoris tui, percussisti, nec misertus es.

Thau.

22. Vocasti quasi ad diem solemnum, qui terrorerent me de circuitu, et non fuit in die furoris Domini, qui effugeret, et relinqueretur; quos educavi, et enutrivi, inimicus meus consumsit eos.

CAPUT III.

Aleph.

1. Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

Aleph.

2. Me minavit, et adduxit in tenebras, et non in lucem.

Aleph.

3. Tantum in me vertit, et convertit manum suam tota die.

Beth.

4. Vetustam fecit pellem meam, et carnem meam, contrivit ossa mea.

Beth.

5. Aedificavit in gyro meo, et circumdedit me felle, et labore.

Beth.

6. In tenebris loccolavit me quasi mortuos sempiternos.

Ghimel.

7. Circumaedificavit adversum me, ut non egrediar; aggravavit compedium meum.

Ghimel.

8. Sed et cum clamavero, et rogavero, exclusit orationem meam.

Ghimel.

9. Conclusit vias meas lapidibus quadris; semitas meas subvertit.

Daleth.

10. Ursus insidians factus est mihi, leo in absconditis.

Daleth.

11. Semitas meas subvertit, et confredit me; posuit me desolatam.

Daleth.

12. Tetendit arcū suum, et posuit me quasi signum ad sagittam.

He.

13. Misit in renibus meis filias pharetræ suae.

He.

14. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die.

He.

15. Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absythio.

Vau.

16. Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

Vau.

17. Et repulsa est a pace anima mea; oblitus sum bouorum.

Vau.

18. Et dixit: Periit finis meus, et spes mea a Domino.

Zain.

19. Recordare paupertatis, et transgressionis meae, absyuthii, et fellis.

Zain.

20. Memoria memor ero, et tabescet in me anima mea.

Zain.

21. Haec recolens in corde meo, ideo sperabo.

Heth.

22. Misericordiae Domini, quia non sumus consumti; quia nou defecerunt miserationes ejus.

Heth.

23. Novi diluculo, multa est fides tua.

Heth.

24. Pars mea Dominus, dixit anima mea; propterea expectabo eum.

Teth.

25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animae quacenti illum.

Teth.

26. Bonum est praestolari cum silentio salutare Dei.

Teth.

27. Bonum est viro, cum portaverit iugum ab adolescentia sua.

Jod.

28. Sedebit solitarius, et tacebit, quia levavit super se.

Jod.

29. Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes.

Jod.

30. Dabit percutienti se maxillam, saturabit opprobriis,

Caph.

31. quia non repellit in sempiternum Dominus;

Caph.

32. quia, si abjecit, et miserebit secundum multitudinem misericordiarum suarum.

Caph.

33. Non enim humiliavit ex corde suo, et abjecit filios hominum,

Lamed.

34. ut contereret sub pedibus suis omnes vincitos terrae,

Lamed.

35. ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi.

Lamed.

36. Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.

Mem.

37. Quis est iste, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente? (Amos 3, 6.)

Mem.

38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

Mem.

39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

Nun.

40. Scrutemur vias nostras, et quaeramus, et revertamur ad Dominum.

Nun.

41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in caelos.

Nun.

42. Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus; idcirco tu inexorabilis es.

Samech.

43. Operuisti in furore, et percussisti nos; occidisti, nec pepercisti.

Samech.

44. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

Samech.

45. Eradicacionem, et abjectionem posuisti me in medio populorum.

Phe.

46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

Phe.

47. Formido, et laqueus facta est nobis vaticinatio, et contritio.

Phe.

48. Divisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiae populi mei.

Ain.

49. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non esset requies,

Ain.

50. donec respiceret et videret Dominus de coelis.

Ain.

51. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meae.

Sade.

52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

Sade.

53. Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me.

Sade.

54. Inundaverunt aquae super caput meum; dixi: Perii.

Coph.

55. Invocavi nomen tuum, Domine, de lacu novissimo.

Coph.

56. Vocem meam audisti; ne avertas aurem tuam a singultu meo, et clamoribus.

Coph.

57. Appropinquasti in die, quando invocavi te; dixisti: Ne timeas.

Res.

58. Judicasti, Domine, causam animae meae, redemptor vitae meae.

Res.

59. Vidisti, Domine, iniquitatem illorum adversum me; judica judicium meum.

Res.

60. Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversum me.

Sin.

61. Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversum me;

Sin.

62. labia insurgentium mihi, et meditationes eorum adversum me tota die.

Sin.

63. Sessionem eorum, et resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum.

Thau.

64. Reddes eis vicem, Domine, juxta opera manuum suarum.

Thau.

65. Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

Thau.

66. Persequeris in furore, et conteres eos sub coelis Domine.

CAPUT IV.

Aleph.

1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?

Beth.

2. Filii Sion incliti, et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa teste, opus manuum filii?

Gimel.

3. Sed et lamicas nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos; filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto.

Daleth.

4. Adhaesit lingua lactentis ad palatum ejus in siti; parvuli petierunt panem, et non erat, qui frangeret eis.

He.

5. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis; qui nutriebantur in croccis, amplexati sunt stercora.

Vau.

6. Et major effecta est iniqüitas filiae populi mei peccato Sodomorum, quae subversa est in momento, et non ceperunt in ea manus. (*Gen. 19, 24*)

Zain.

7. Candidiores Nazaraei ejus nive, nitidiores lucte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchrioribus.

Heth.

8. Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis; adhaesit cutis eorum ossibus, aruit, et facta est quasi lignum.

Teth.

9. Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame, quoniam isti extabuerunt consumti a sterilitate terrae.

Jod.

10. Manus mulierum misericordium coixerunt filios suos; facti sunt cibis earum in contritione filiae populi mei.

Caph.

11. Complevit Dominus furem suum, effudit iram indignationis suae, et succendit ignem in Sion, et devoravit fundamenta ejus.

Lamed.

12. Non crediderunt reges terrae, et universi habitatores orbis, quoniam ingredieretur hostis et inimicus per portas Jerusalem

Mem.

13. propter peccata prophetarum ejus, et iniqüitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

Nun.

14. Erraverunt caeci in plateis, polluti sunt in sauguine, cumque non possent, tenuerunt laciniias suas.

Samech.

15. Recedite polluti, clamaverunt eis, recedite, abite, nolite tangere; jurgati quippe sunt, et commoti dixerunt inter gentes: Non addet ultra, ut habitat in eis.

Phe.

16. Facies Domini divisit eos, non addet, ut respiciat eos; facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

Ain.

17. Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenit ad gentem, quae salvare non poterat.

Sade.

18. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquavit finis noster; completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

Coph.

19. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis coeli; super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

Res.

20. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus.

Sin.

21. Gaude, et lactare filia Edom, quae habitas in terra Hus; ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nubaberis.

Thau.

22. Completa est iniqüitas tua filia Sion, non addet ultra, ut transmigret te; visitavit iniqüitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

O R A T I O

JEREMIAE PROPHETAЕ.

CAPUT V.

1. Recordare Domine, quid acciderit nobis; intuere, et respice opprobrium nostrum.
2. Haereditas nostra versa est ad alienos, domus nostrae ad extraneos.
3. Pupilli facti sumus absque patre, matres nostrae quasi viduae.
4. Aquam nostram pecunia bibimus; ligna nostra pretio comparavimus.
5. Cervicibus nostris minahamur, lassis non dabatur requies.
6. Aegypto dedimus manum, et Assyriis, ut saturaremur pane.
7. Patres nostri peccaverunt, et non sunt; et nos iniquitates eorum portavimus.
8. Servi dominati sunt nostri; non fuit, qui redimeret de manu eorum.
9. In animabus nostris afferebamus painem nobis a facie gladii in deserto.
10. Pellis nostra quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis.
11. Mulieres in Sion humiliaverunt, et virgines in civitatibus Juda.
12. Principes manu suspensi sunt; facies senum non erubuerunt.
13. Adolescentibus impudice abusi sunt; et pueri in ligno corruerunt.
14. Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium.
15. Defecit gaudium cordis nostri; versus est in luctum chorus noster.
16. Cecidit corona capitis nostri; vae nobis, quia peccavimus.
17. Propterea moestum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri
18. propter montem Sion, quia dispergit, vulpes ambulaverunt in eo.
19. Tu autem, Domine, in aeternum permanebis, solium tuum in generationem et generationem.
20. Quare in perpetuum oblisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?
21. Converte nos, Domine, ad te, et convertemur; innova dies nostros sicut a principio.
22. Sed projiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer.

PROPHETIA BARUCH.

BARUCH hebraice *benedictum* significat, qualis certe fuit vir ille, qui nobili Judaeorum prosapia oriundus, scribae officium Jeremiae praestare non abnuit, ejusque assecla et omnium laborum ac periculorum particeps fuit. Huic enim ad mortem usque constanter adhaesit, etiam cum per Johanan in Aegyptum abductus est, ubi ab impiis Judaeis lapidibus obrutus dicitur, quod ejus monita ac reprehensiones jam ferre non possent.

Hunc autem librum Baruch in Babyloniam scripsisse nominatum dicitur hic v. 1. Quo vero tempore in Babyloniam ierit, minime dicitur. Opinantur alii, post mortem demum Jeremiae id factum, quod ibi v. 2. incendium Jerosolymorum memoretur quasi jam peractum; alii vero ante eversum templum, quod quaedam hic narrentur de sacrificiis vasisque redimendis ac reponeundis, quae de eo adhuc stante intelligenda videantur. Itaque Baruchum in ea legatione fuisse, putant illi, quae anno 4. Sedeciae adscribitur ab Jerome 51, 59., cuius princeps erat Saraias Baruchi frater; his enim Jeremias sua de excidio babylonico vaticinia, quae cap. 50. 51. et 52. habentur, tradiderat perlegenda captivis, ac postea in Euphratem projicienda. Anno vero sequenti, cum redditum maturarent, Baruchum volunt iudem hoc scriptum concinasse, et cum rege aliisque, qui Babylone erant, communicasse, tum ut ipsorum dolorem consolaretur, tum ut ex eorum sententia atque consilio, collectaque pecunia populi, qui adhuc Jerosolymis supererat, calamitatibus subveniret. Id ut efficiant, volunt, annum 5., qui ibi adscribitur v. 2., numerandum esse a deportatione Jechoniae, ut sit A. M. 3409.; immo et memoratum incendium tunc quoque coepit esse, cum primum in potestatem hostium venit Jerusalem, sed postea restinctum, ac capto demum Sedecia, templum denuo et urbem deflagrasse. Harum sententiarum quae probabilius sit, videat prudens lector. Baruchum vero hebraice aut chaldaice scripsisse, suadent cum tempus et locis, tum ipsa phrasis, quae passim ad hebraeam accedit. Verum exemplar hebraicum jam olim intercidit, versione graeca ac latina superstite. Ad finem libri sui adjecit Baruch epistolam Jeremiae ad deportandos, qua illi adversus idola et idololatriam confirmantur, habeturque hic cap. 6. sive ultimo.

CAPUT I.

Iudei a Babylone mittunt ad eos, qui erant in Jerusalem, librum Baruch una cum collectis pecuniis, ut oblatis holocaustis orient pro ipsis, et pro Nabuchodonosor, filioque ejus Ballasar; ac confitentur peccata sua.

1. Et haec verba libri, quae scripsit Baruch filius Neriae, filii Maasiae, filii Sedeciae, filii Sedei, filii Heliae, in Babyloniam,

2. in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore, quo ceperunt Chaldaei Jerusalem, et succederunt eam igni.

3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoniae filii Joakim, regis Juda, et ad aures universi populi venientis ad librum,

4. et ad aures potentium filiorum regum, et ad aures presbyterorum, et ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babyloniam ad flumen Sodi.

5. Qui audientes plorabant, et jejunabant, et orabant in conspectu Domini.

6. Et collegerunt pecuniam, secundum quod potuit uniuscujusque manus,

7. et miserunt in Jerusalem ad Joakim filium Heliae, filii Salom, sacerdotem, et ad sacerdotes, et ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Jerusalem,

8. cum acciperet *) vasa templi Domini, quae ablata fuerant de templo, revocare **) in terram Juda decima die mensis Sivan, vasa argentea, quae fecit Sedecias filius Josiae, rex Juda,

9. posteaquam cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam, et principes, et cunctos potentes, et populum terrae ab Jerusalem, et duxit eos vincitos in Babylonem.

10. Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocausta, et thus, et facite manna, et offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri,

*) Ἐν τῷ λαβεῖν αὐτὸν, posteaquam accepisset ipse, sc. Baruch.

**) Πρός αποστρέψαι, ad revocanda et restituenda illa.

11. et orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis, et pro vita Balthassar filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies coeli super terram;

12. et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, et sub umbra Balthassar filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inueniamus gratiam in conspectu eorum.

13. Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum, quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor ejus a nobis usque in hunc diem.

14. Et legitim librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemni, et in die opportuno,

15. et dicetis: Domino Deo nostro iustitia, nobis autem confusio faciei nostrae, sicut est dies haec omni Iuda, et habitantibus in Jerusalem, (*Infr. 2, 6.*)

16. regibus nostris, et principibus nostris, et sacerdotibus nostris, et prophetis nostris, et patribus nostris.

17. Peccavimus ante Dominum Deum nostrum, et non credidimus, dissidentes in eum; (*Dan. 9, 5.*)

18. et non fuimus subjectibiles illi, et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in mandatis ejus, quae dedit nobis.

19. A die, qua eduxit patres nostros de terra Aegypti, usque ad diem hauc eramus incredibilis ad Dominum Deum nostrum; et dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius.

20. Et adhaeserunt nobis multa mala, et maledictiones, quae constituit Dominus Moysi servo suo, qui eduxit patres nostros de terra Aegypti, dare nobis terram fluentem lac et mel, sicut hodierna die. (*Deut. 28, 15.*)

21. Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundum omnia verba prophetarum, quos misit ad nos,

22. et abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

CAPUT II.

Judei in captititate confitentur, propter peccata sua contigisse sibi mala, quae Deus per prophetas suos fuerat comminatus. Fusis ergo precibus, pertinunt misericordiam, quam per Moyensem fuerat pollicitus se resipiscientibus daturum.

1. Propter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos, et ad judices nostros, qui judicaverunt Israël, et ad reges nostros, et ad principes nostros, et ad omnem Israël, et Iuda,

2. ut adduceret Dominus super nos magna, quae non sunt facta sub coelo, quemadmodum facta sunt in Jerusalem, secundum quae scripta sunt in lege Mosis, (*Deut. 28, 53.*)

3. ut manducaret homo carnes filii sui, et carnes filiae suea.

4. Et dedit eos sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro, in improbum, et in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus.

5. Et facti sumus subitus, et non supra, quia peccavimus Domino Deo nostro, non obaudiendo voci ipsius.

6. Domino Deo nostro iustitia; nobis autem, et patribus nostris confusio faciei, sicut est dies haec, (*Supr. 1, 15.*)

7. quia locutus est Dominus super nos omnia mala haec, quae venerunt super nos;

8. et noui sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut revertemur uniusquisque nostrum a viis nostris pessimis.

9. Et vigilavit Dominus in malis, et adduxit ea super nos, quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, quae mandavit nobis,

10. et non audivimus vocem Ipsius, ut iremus in praeceptis Domini, quae dedit ante faciem nostram.

11. Et nunc Domine Deus Israël, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu valida, et in signis, et in prodigiis, et in virtute tua magna, et in brachio excelso, et fecisti tibi nomen, sicut est dies iste, (*Dan. 9, 15.*)

12. peccavimus, inimicis egimus, inique gessimus, Domine Deus noster, in omnibus iustitias tuis.

13. Avertitur ira tua a nobis, quia derelicti sunus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos.

14. Exaudi, Domine, preces nostras et orationes nostras, et educ nos propter te, et da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt,

15. ut sciat omnis terra, quia tu es Dominus Deus noster, et quia nomen tuum invocatum est super Israël, et super gentes ipsius.

16. Respic, Domine, de domo sancta tua in nos, et inclina aurem tuam, et exaudi nos. (*Deut. 26, 15. Isai. 63, 15.*)

17. Aperi oculos tuos, et vide, quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est a visceribus suis, dabunt honorem, et justificationem Domino; (*Isai. 37, 17. et 64, 9. Ps. 113, 17.*)

18. sed anima, quae tristis est super magnitudine mali, et incedit curva, et infirma, et oculi deficiente, et anima esuriens dat tibi gloriam et justitiam Domino.

19. Quia non secundum justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, et petimus misericordiam ante conspectum tuum Domine Deus noster;

20. sed quia misisti iram tuam et furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens:

21. Sic dicit Dominus: Incline humerum vestrum, et cervicem vestram, et opera facite regi Babylonis; et sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris.

22. Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniae, defectionem vestram faciam de civitatibus Iuda, et a foris Jerusalem,

23. et auferam a vobis vocem jucunditatis, et vocem gaudii, et vocem sponsi, et vocem spouse, et erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24. Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis; et statuisti verba tua, que locutus es in maibius puerorum tuorum prophetarum, ut transfrerentur ossa regum nostrorum, et ossa patrum nostrorum de loco suo;

25. et ecce projecta sunt in calore solis, et in gelu noctis, et mortui sunt in doloribus pessimis, in fame et in gladio, et in emissione.

26. Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut haec dies *), propter iniquitatem domus Israël, et domus Iuda.

27. Et fecisti in nobis, Domine Deus noster, secundum omnem bonitatem tuam, et secundum omnem miserationem tuam illam magnam,

28. sicut locutus es in manu pueri tui Moysis in die, qua praecepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israël,

29. dicens: Si non audieritis vocem meam, multitudine haec magna converetur in minimum inter gentes, quo ego eos dispergam, (*Ier. 26, 14. Deut. 28, 15.*)

30. quia scio, quod me non audiat populus, populus est enim dura cervice; et convertetur ad cor suum in terra captivitatis sue;

31. et scient, quia ego sum Dominus Deus eorum, et dabo eis cor, et intelligentia, aures, et audient.

32. Et laudabuit me in terra captivitatis sua, et memoros erunt nominis mei.

33. Et avertent se a dorso suo duro, et a malignitatibus suis, quia remansentur viam patrum suorum, qui peccaverunt in me.

34. Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, Isaac, et Jacob, et dominabuuntur eis, et multiplicabo eos, et non minorabuuntur.

35. Et statuan illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, et non movebo amplius populum meum, filios Israël, a terra, quam dedi illis.

CAPUT III.

Perseverant confiteri peccata sua et patrum suorum, obsecrantes Deum pro misericordia. Israël in captitatem ductus est, eo quod dereliquerit viam sapientiae, quae non inventur a potentibus, divitibus, aut gigantibus; sed populo Israël tradita fuerat a Deo, cui omnes suae creaturae obedirent. Additurque de Christi adventu in carnem.

1. Et nunc Domine omnipotens Deus
*) Ostendit.

Israël, anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te;

2. audi Domine, et miserere, quia Deus es misericors, et miserere nostri, quia peccavimus ante te.

3. Quia tu sedes in sempiternum, et nos peribimus in aeum?

4. Domine omnipotens Deus Israël, audi nunc orationem mortuorum Israël, et filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, et non audierunt vocem Domini Dei sui, et agglutinata sunt nobis mala.

5. Noli meminisse iniuritatum patrum nostrorum, sed memento manus tuae, et nominis tui in tempore isto,

6. quia tu es Dominus Deus noster, et laudabimus te Domine;

7. quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, et ut invocemus nomen tuum, et laudemus te in captitatem nostra, quia convertimur ab iniuritatum patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8. Et ecce nos in captitatem nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in impro prium, et in maledictum, et in peccatum, secundum omnes iniuritatum patrum nostrorum, qui recesserunt a te Domine Deus noster.

9. *) Audi, Israël, mandata vitae, auribus percipe, ut scias prudentiam.

10. Quid est Israël, quod in terra inimicorum es?

11. Inveterasti in terra aliena, coquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendantibus in infernum.

12. Dereliquisti fontem sapientiae;

13. nam si in via Dei ambulasses, habitasstes utique in pace sempiterna.

14. Disce, ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus, ut scias simul, ubi sit longitunitas vitae et virtus, ubi sit lumen oculorum, et pax.

15. Quis inventit locum ejus? et quis intravit in thesauros ejus?

16. Chi sunt principes gentium? et qui dominantur super bestias, quae sunt super terram?

17. qui in avibus coeli ludunt,

18. qui argentum thesaurizant, et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant et solliciti sunt, nec est inventio operum illorum?

19. Exterminati sunt, et ad inferos descederunt, et alii loco eorum surrexerunt.

20. Juveues viderunt lumen, et habitaverunt super terram; viam autem disciplinae ignoraverunt,

21. neque intellexerunt semitas ejus, neque filii eorum suscepserunt eam, a facie ipsorum longe facta est;

22. non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman.

23. Filii quoque Agar, qui exquirunt

*) Sabb. sancto Romae prophet. 6. Item Sabb. Pent. Romae prophet. 5., quae Paris. est 4. et ultima.

prudentiam, quae de terra est, negotiatorum Merrhae, et Theman, et fabulatorum, et exquisidores prudentiae et intelligentiae; viam autem sapientiae nescierunt, neque commemorant sunt semitas ejus.

24. O Israël, quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis ejus!

25. Magnus est, et non habet finem, excelsus et immeatus.

26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum.

27. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinae invenerunt; propterea perierunt.

28. Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

29. Quis ascendit in coelum, et accepit eam, et eduxit eam de nubibus?

30. Quis transfretavit mare, et invenit illam? et attulit illam super aurum electum?

31. Non est, qui possit scire vias ejus, neque qui quirat semitas ejus;

32. sed qui scit universa, novit eam, et adinvenit eam prudentia sua, qui praeparavit terram in aeterno tempore, et repletivit eam pecudibus, et quadrupedibus;

33. qui emitit lumen, et vadit, et vocavit illud, et obedit illi in tremore.

34. Stellae autem dederunt lumen in custodiis suis, et laetatae sunt;

35. vocatae sunt, et dixerunt: Adsumus; et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.

36. Illic est Deus noster, et non aestimabitur aliis adversus eum.

37. Illic adinvexit omnem viam disciplinac, et tradidit illam Jacob pueru suo, et Israël dilectu suo.

38. Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

CAPUT IV.

Jerusalem suam luget desolationem, horaturque filios suos, ut forti sint animo; nam sicut propter ipsum peccata Deus eos tradidit adversariis, ita eis liberatis puniet hostes ipsorum.

1. Hic liber mandatorum Dei, et lex, quae est in aeternum. Omnes, qui teneunt eam, pervenient ad vitam; qui autem dereliquerunt eam, in mortem.

2. Convertete Jacob, et apprehende eam, ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus.

3. Ne tradas alteri gloriam tuam, et dignitatem tuam genti alienae.

4. Beati sumus Israël, quia, quae Deo placent, manifesta sunt nobis.

5. Animaequior esto populus Dei, memorabilis Israël;

6. venumdat estis gentibus non in perditionem, sed propter quod in ira ad iracundiam provocasti Deum, traditi estis adversariis.

7. Exacerbastis enim eum, qui fecit vos, Deum aeternum, immolantes daemouis, et non Deo.

8. Obliti enim estis Deum, qui nutrit vos, et contrastatis nutricem vestram Jerusalem.

9. Vedit enim iracundiam a Deo venientem vobis, et dixit: Audite confines Sion; adduxit enim mihi Deus luctum magnum.

10. Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, et filiarum, quam superduxit illis aeternus.

11. Nutrivi enim illos cum jucunditate; dimisi autem illos cum fletu et luctu.

12. Nemo gaudeat super me viduam, et desolatam; a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt a lege Dei.

13. Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum justitia iugressi sunt.

14. Veniant confines Sion, et memorenatur captivitatem filiorum, et filiarum meorum, quam superduxit illis aeternus.

15. Adduxit enim super illos gentem de longinquu, gentem improbam, et alterius linguae,

16. qui non sunt reveriti seueni, neque perororum miseri sunt, et abduxerunt dilectos viduae, et a filiis unicam desolaverunt.

17. Ego autem quid possum adjuvare vos?

18. Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.

19. Ambulate filii, ambulate; ego enim derelicta sum sola.

20. Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, et clamabo ad Altissimum in diebus meis.

21. Animaequiores estote filii, clamate ad Dominum; et eripiet vos de manu principium inimicorum.

22. Ego enim speravi in aeternum salutem vestram, et venit mihi gaudium a sancto super misericordia, quae veniet vobis ab aeterno salutari nostro.

23. Emisi enim vos cum luctu et ploratu; reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio et jucunditate in sempiternum.

24. Sicut enim viderunt vicinae Sion captivitatem vestram a Deo, sic videbunt et in celeritate salutem vestram a Deo, quae superveniet vobis cum honore magno, et splendore aeterno.

25. Filii, patienter sustinetre iram, quae supervenit vobis; persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbis perditionem ipsius, et super cervices ipsius ascendas.

26. Delicati mei ambulaverunt vias asperas; ducti sunt enim, ut gressus direptus ab iniunctis.

27. Animaequiores estote filii, et proclamate ad Dominum; erit eum memoria vestra ab eo, qui duxit vos.

28. Sicut enim fuit sensus vester, ut erraretis a Deo; decies tantum iterum converteentes requiretis eum.

29. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursus adducet vobis sempiternam jucunditatem cum salute vestra.

30. Animaequior esto Jerusalem; exhortsatur enim te, qui te nominavit.

31. Nocentes peribunt; qui te vexaverunt, et qui gratulati sunt in tua ruina, punientur;

32. civitates, quibus servierunt filii tui, punientur, et quae accepit filios tuos.

33. Sicut enim gavisa est in tua ruina, et laetata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.

34. Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, et gaudiorum ejus erit in luctum.

35. Ignis enim superveniet ei ab aeterno in longiturnis diebus, et habitabitur a daemoniis in multitudine temporis.

36. Circumspice, Jerusalem, ad orientem, et vide jucunditatem a Deo tibi venientem. (*Infr. 5, 5.*)

37. Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab oriente usque ad occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dci.

CAPUT V.

Jubetur Jerusalem iustum exuere, eo quod filii ejus, cum ignominia ducti in captivitatem, cum gloria sint ad eam reducendi.

1. Exue te, Jerusalem, stola iunctus, et vexationis tuae; et indu te decore, et honore ejus, quae a Deo tibi est, sempernae gloriae.

2. Circumdat te Deus diploide justitiae, et imponet mitram capiti honoris aeterni.

3. Deus enim ostendet splendorem suum in te omni, qui sub coelo est.

4. Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum: Pax justitiae, et honor pietatis.

5. Exurge Jerusalem, et sta in excelso; et circumspice ad orientem, et vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidenteum, in verbo sancti gaudentes Dei memoria. (*Supr. 4, 36.*)

6. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis; adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni.

7. Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, et rupes perennas, et convalles replere in aequalitatem terrae, ut ambulet Israël diligenter in honorem Dei.

8. Obumbraverunt autem et silvae, et omne liguum suavitatis Israël ex mandato Dei.

9. Adducet enim Deus Israël cum jucunditate in lumine majestatis sua, cum misericordia, et justitia, quae est ex ipso.

CAPUT VI.

*Iudeos apud Babylonios captivos rati-
cinatur Jeremias post septem genera-
tiones liberandos, horaturque, ut sibi
caveant ab illorum idolatria, ostendens a plurimis effectibus, imbecillia
esse idola, penitusque sensuarentia,
ac vanissima.*

(A. M. 3105. Ant. Chr. 599.)

Exemplar epistolae, quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam a rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis, secundum quod praeceptum est illi a Deo.

1. Propter peccata, quae peccasti ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. (*Jer. 25, 9.*)

2. Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, et temporibus longis usque ad generationes septem; post hoc autem educam vos inde cum pace.

3. Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, et argenteos, et lapideo, et ligulos in humeris portari, ostentantes mentem gentilium. (*Isai. 44, 10.*)

4. Videite ergo, ne et vos similes efficiamini factis alienis, et metuatis, et metuas vos capiat in ipsis.

5. Visa itaque turba de retro, et ab ante, adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari Domine.

6. Angelus enim mens vobiscum est; ipse autem exquirat animas vestras.

7. Nam lingua ipsum polita a fabro; ipsa etiam inaurata et inargentata, falsa sunt, et non possunt loqui.

8. Et sicut virgini amanti ornamenta, ita accepto auro fabricata sunt.

9. Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum, unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, et argentum, et crogant illud in semetipsos.

10. Dant autem et ex ipso prostitutis, et meretrices ornant; et iterum cum reperient illud a meretricibus, ornant deos suos.

11. Hi autem nou liberantur ab aerugine et tinea.

12. Opertis autem illis ueste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulvrem domus, qui est plurimus inter eos.

13. Sceptrum autem habet ut homo, sicut judex regionis, qui in se peccatum non interficit.

14. Habet etiam in manu gladium, et securim; se autem de bello, et a fatribus non liberat. Unde vobis notum sit, quia non sunt dii.

15. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confactum inutile efficitur, tales sunt et dii illorum.

16. Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere a pedibus introcuntum.

17. Et sicut alicui, qui regem offendit, circumscriptae sunt januae, aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum; ita tutau-

tur sacerdotes ostia clausuris et seris, ne a latronibus explicantur.

18. Lucernas accendunt illis, et quidem multas, ex quibus nullam videre possunt; sunt autem sicut trabes in domo.

19. Corda vero eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, et vestimentum ipsorum, et non sentiunt.

20. Nigrae sunt facies eorum a fumo, qui in domo sit.

21. Supra corpus eorum, et supra caput eorum volant noctuae, et hirundines, et aves etiam, similiter et cattae.

22. Unde scialis, quia non sunt dii. Ne ergo timueritis eos.

23. Aurum etiam, quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit aeruginem, non fulgebunt; neque enim, dum constarunt, sentiunt.

24. Ex omni pretio emta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.

25. Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitem suam hominibus. Confundantur etiam, qui colunt ea. (*Isai. 46, 7.*)

26. Propterea, si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgent. neque, si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit; sed sicut mortuis munera eorum illis apponuntur.

27. Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, et abutuntur; similiter et mulieres eorum decerpentes neque infirmo, neque mendicanti aliiquid impertinent;

28. De sacrificiis eorum foctae et menstruatae coatingunt. Scientes itaque ex his, quia non sunt dii. ne timicatis eos.

29. Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, et aureis, et ligneis;

30. et in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, et capita, et barbam rasam, quorum capita nuda sunt.

31. Rugunt autem clamantes contra deos suos, sicut in coena mortui.

32. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, et vestiunt uxores suas, et filios suos.

33. Neque, si quid mali patiuntur ab aliquo, neque, si quid boni, poterunt retribuere; neque regem constituire possunt, neque auferre.

34. Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, et non reddiderit, neque hoc requirunt.

35. Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiori eripiunt.

36. Hominem caccum ad visum non restituunt; de necessitate hominem non liberabunt.

37. Viduae non miserebuntur, neque orphanis benefacient.

38. Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, ligaci, et lapidei, et aurei, et argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39. Quomodo ergo aestimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40. Adhuc enim ipsis Chaldacis non hororantibus ea, qui cum audierint, motum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui,

41. quasi possint sentire, qui non habent motum, et ipsi cum intellexerint, relinquunt ea; sensum enim non habent ipsi dii illorum.

42. Mulieres autem circumdatae funibus in viis sedent, succidentes ossa olivarum.

43. Cum autem aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proximae sua exprobrat, quod ea non sit digna habita sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.

44. Omnia autem, quae illis sunt, falsa sunt. Quomodo aestimandum, aut diceendum est, illos esse deos?

45. A fabris autem, et ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id, quod volunt esse sacerdotes.

46. Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea, quae fabricata sunt ab ipsis, esse dii?

47. Reliquerunt autem falsa, et opprobrium postea futuris.

48. Nam cum supervenerit illis proelium, et mala, cogitauit sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49. Quomodo ergo sentiri debeant, quoniam dii sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50. Nam cum sint lignea, inaurata, et inargentata, sciunt postea, quia falsa sunt, ab universis gentibus et regibus; quae manifesta sunt, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus cum illis.

51. Unde ergo notum est, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, et nullum Dei opus in ipsis est?

52. Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt.

53. Judicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab injuria, quia nihil possunt, sicut corniculae inter medium coeli et terrae.

54. Etenim, cum incidet ignis in dominum deorum ligneorum, argenteorum, et aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, et liberabuntur; ipsi vero sicut trabes in medio comburentur.

55. Regi autem, et bello non resistant. Quomodo ergo aestimandum est, aut recipiendum, quia dii sunt?

56. Non a suribus, neque a latronibus se liberabunt dii ligaci, et lapidei, et inaurati, et inargentati, quibus hi, qui fortiores sunt,

57. aurum, et argentum, et vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, et abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58. Itaque melius est, esse regem ostentantem virtutem suam; aut vas in domo utile, in quo gloriabitur, qui possidet illud;

vel ostium in domo, quod custodit, quae in ipsa sunt, quam falsi dii.

59. Sol quidem, et luna, ac sidera, cum sint splendida, et emissa ad utilitates, obaudient.

60. Similiter et fulgor, cum apparuerit, perspicuum est; id ipsum autem et spiritus in omni regione spirat.

61. Et nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo perambulare universum orbem, perficiunt, quod imperatum est eis.

62. Ignis etiam missus desuper, ut consumat montes et silvas, facit, quod praecipuum est ei. Haec autem neque speciebus, neque virtutibus uni corum similia sunt.

63. Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque iudicium judicare, neque quidquam facere hominibus.

64. Scientes itaque, quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos.

65. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.

66. Sigula etiam in coelo gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.

67. Bestiac meliores sunt illis, quae possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.

68. Nullo itaque modo nobis est manifestum, quia sunt dii; propter quod ne timeatis eos.

69. Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit, ita sunt dii illorum lignei, et argentei, et inaurati.

70. Eodem modo et in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter et mortuo projecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei, et inaurati, et inargentati.

71. A purpura quoque et murice, quae supra illos tineant, scietis itaque, quia non sunt dii. Ipsi etiam postremo comeduntur, et erunt opprobrium in regione.

72. Melior est homo justus, qui non habet simulacra; nam erit longe ab opprobriis.

PROPHETIA EZECHIELIS.

EZECHIEL, cuius nomen *fortitudo Dei* explicatur, e nobili sacerdotum stirpe ortus est. Inter eos fuit, qui primi omnium evecti fuere cum Jechonia, rege Juda. Prophetare coepit in Chaldaea anno 5. deportationis ejusdem ad annum usque 27., id est, per 22 annos, quorum priores 11 eam undecim posterioribus *Jeremias* concurrunt. Et certe idem est utriusque prophetiae argumentum; etsi tectius illud paulum, per aegnimata videlicet et figuram, Ezechiel persequatur, quod ideo fecisse videtur, ne Babylonii iudaici populi res innotescerent. Quae ergo *Jeremias* de excidio templi et urbis proponit, neconon de captivitate babylonica, eadem *Ezechiel* repetit, maxime ut refellat ficta vaticinia pseudoprophetarum, *Jeremiam* falsitatis argumentum, pacemque et prospera omnia praedicantium. Et sicut *Jeremias* aliis vicinis nationibus per Chaldaeos excidium intentat, ita facit *Ezechiel*. Denique ut *Jeremias*, sic ipse *Ezechiel* praedicit redditum et liberationem Iudeorum e captivitate, Messiae regnum, vocationem gentium, victoriam et instaurationem Ecclesiae, et interitum hostium illius.

CAPUT I.

Tempus et locus, quibus Ezechiel ostensae sunt visiones Dei; nempe in medio ignis similitudo quatuor animalium, quae describuntur, similiter et rotarum, firmamenti, throni, et homini in throno sedentis, igne circumdati.

(A. M. 3409. Ant. Chr. 525.)

1. Et factum est in trigesimo * anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captivorum juxta flumen Chobar, aperti sunt coeli, et vidi visiones Dei. (*Anfr. 3, 23, 10, 20, et 13, 3*)

* Inuenit a solemni illa scilect redintegracione soederis, Josue anno 13. facta, ut notant Chaldaeus, Hieronymus et alii; a deportatione Jechonias anno item quinto inuenit, quarti mensis quinto die.

2. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin,

3. factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi, sacerdotem, in terra Chaldaeorum secus flumen Chobar; et facta est super eum ibi manus Domini.

4. Et vidi, et ecce ventes turbinis velebat ab aquilone, et nubes magna, et ignis involvens, et splendor in circuitu ejus, et de medio ejus quasi species electri, id est, de medio ignis;

5. et in medio ejus similitudo quatuor animalium; et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.

6. Quatuor facies uni, et quatuor penae uni.

7. Pedes eorum pedes recti, et planta

pedis eorum quasi planta pedis vituli, et scintillae quasi aspectus acris caudentis.

8. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus; et facies, et pennas per quatuor partes habent.

9. Junctaeque erant penvae eorum alterius ad alterum. Non revertebantur, cum incederent; sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

10. [†] Similitudo autem vultus eorum: facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor; facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquila desuper ipsorum quatuor.

11. Facies eorum, et pennae eorum exten-^tae desuper; duae pennae singulare-^rum jungentes, et duae tegentes corpora eorum;

12. et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat. Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur, cum ambularent.

13. Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardenti, et quasi aspectus lampadarum. Haec erat visio discurrentis in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgor egrediens.

14. Et animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis.

15. Cumque aspercerem animalia, appa-^ruit rota una super terram juxta anima-^{lia}, habens quatuor facies;

16. et aspectus rotarum, et opus earum quasi visio maris, et una similitudo ipsarum quatuor, et aspectus earum et opera, quasi sit rota in medio rotarum.

17. Per quatuor partes earum evan-^tbant, et non revertebantur, cum ambula-^rent.

18. Statura quoque erat rotis, et alitu-^do, et horribilis aspectus; et totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. (*Infr. 10, 12.*)

19. Cumque ambularent animalia, am-^{bul}abant pariter et rotae juxta ea, et cum elevarentur animalia de terra, elevaban-^tur simul et rotae.

20. Quocunque ibat spiritus, illuc enente spiritu, et rotae pariter elevabantur, se-^{quentes} eum. Spiritus enim vitae erat in rotis.

21. Cum evntibus ibant, et cum stanti-^{bus} stabant, et cum elevatis a terra pa-^riter elevabantur et rotae, sequentes ea, quia spiritus vitae erat in rotis.

22. Et similitudo super capita animalium firmamente quasi aspectus crystalli horri-^bilis, et extenti super capita eorum de-^super.

23. Sub firmamento autem pennae eorum rectae alterius ad alterum; unumquodque duabus aliis velabat corpus suum, et alterum similiiter velabatur.

24. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei; cum ambularent, quasi so-ⁿus erat multitudinis ut sonus castrorum,

cumque starent, demittebantur pennae eorum.

25. Nam cum fieret vox super firma-^mentum, quod erat super caput eorum, stabant, et submittebant alas suas.

26. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni, et super similitudinem throni similitudo quasi aspectus hominis desuper.

27. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum; a lumbis ejus et desuper, et a lumbis ejus usque deorsum vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu;

28. velut aspectum arcus, cum fuerit in nube in die pluviae; hic erat aspectus splendoris per gyrum.

CAPUT II.

Rorobatur propheta exterritus, ut intrepide arguat rebellis filios Israël, si quomodo tandem ab inveteratis peccatis resipiscant; et jubetur comedere librum scriptum intus et foris, in quo erant lamentationes, et carmen, et rae.

(A. M. 3109.)

1. Haec visio similitudinis gloriae Domini, et vidi, et cecidi in faciem meam, et audiui vocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis, sta super pedes tuos, et lo-^{qu}ar tecum.

2. Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, et statuit me supra pedes meos; et audiui loquentem ad me,

3. et dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israël, ad gentes apostatarum, quae recesserunt a me; ipsi et patres eorum praevericati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

4. Et filii dura facie, et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus:

5. Si forte vel ipsi audiant, et si forte quiescant, quoniam domus exasperans est, et scient, quia propheta fuerit in medio eorum.

6. Tu ergo, fili hominis, ne timeas eos, neque sermones eorum metuas, quoniam increduli et subversores sunt tecum, et cum scorpionibus habitat. Verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

7. Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, et quiescant, quoniam irritatores sunt.

8. Tu autem, fili hominis, audi, quaecunque loquor ad te, et noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est; aperi os tuum, et comedie, quaecunque ego do tibi.

9. Et vidi, et ecce manus missa ad me, in qua erat involvtus liber, et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris; et scriptae erant in eo lamentationes, et carmen, et vac. (Apoc. 5, 1.)

[†] In Feste SS. Evangelistarum Matth. et Marci.

CAPUT III.

Comesto libro, datur prophetae facies adamantina, ut intrepide arguat durissimos filios Israël in transmigratione constitutos. Missus autem constituitur speculator, qui, si visum imminens malum non annuntiaverit, ejus, qui perit, reus efficitur; si autem annuntiaverit, animam suam liberaliter, etiam si alius pereat. Deinde campum ingressus, risaque ibi gloria Domini, jubetur in domo sua includi tamquam vinctus ac mutus.

(A. M. 3409.)

1. Et dixit ad me: Fili hominis, quodcumque inveneris, comede; comede voluntamen istud, et vadens loquere ad filios Israël.

2. Et aperul os meum, et cibavit me volumine illo,

3. et dixit ad me: Fili hominis, venter tuus comedet, et viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et comedisti illud, et factum est in ore meo sicut mel dulce. (Apoc. 10, 9. et 10.)

4. Et dixit ad me: Fili hominis, vade ad domum Israël, et loqueris verba mea ad eos.

5. Non enim ad populum profundi sermonis et ignotae linguae, tu mitteris ad dominum Israël,

6. neque ad populos multos profundi sermonis et ignotae linguae, quorum non possis audire sermones; et si ad illos mittereris, ipsi audirent te.

7. Domus autem Israël nolunt audire te, quia nolunt audire me; omnis quippe dominus Israël attrita fronte est, et duro corde.

8. Ecce dedi faciem tuam valentiorum faciebor eorum, et frontem tuam duriorum frontibus eorum.

9. Ut adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam, ne timeas eos, neque metuas a facie eorum, quia domus exasperans est.

10. Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, et auribus tuis audi;

11. et vade, ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui, et loqueris ad eos, et dices eis: Haec dicit Dominus Deus: Si forte audiant, et quiescant.

12. Et assumpti me spiritus, et audi vi post me vocem commotionis magna: Benedicta gloria Domini de loco suo;

13. et vocem alarum animalium percussientium alteram ad alteram, et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis magna.

14. Spiritus quoque levavit me, et assunxit me, et abi amarus in indignatione spiritus mei; manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15. Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos, qui habitabant juxta fumen Chobar, et sedi, ubi illi sedebant; et mansi ibi septem diebus, moerens in medio eorum.

16. Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. Fili hominis, speculatorum dedi te domui Israël, et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me. (Infr. 33, 7.)

18. Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia, et vivat; ipse impius in iniuste sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19. Si autem tu annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ad impietatem sua, et a via sua impia; ipse quidem in iniuste sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20. Sed et si conversus justus a justitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia nou annuntiasti ei; in peccato suo morietur, et non crut in memoria justitiae ejus, quas fecit; sanguinem vero ejus de manu tua requiram.

21. Si autem tu annuntiaveris justo, ut nou peccet justus, et ille non peccaverit, vivens vivet, quia annuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti.

22. Et facta est super me manus Domini, et dixit ad me: Surgeus egredere in campum, et ibi loquar tecum.

23. Et surgens egressus sum in campum; et ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi juxta fluvium Chobar; et cecidi in faciem meam. (Supr. 1, 3.)

24. Et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos, et locutus est mihi, et dixit ad me: Ingradere, et includere in medio domus tuae.

25. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis; et non egredieris de medio eorum.

26. Et linguam tuam adhaerere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir oburgans, quia domus exasperans est.

27. Cum autem locutus fuero tibi, aperriam os tuum, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Qui nudit, audiat; et qui quiescit, quiescat; quia domus exasperans est.

CAPUT IV.

Jubetur propheta figurare obsidionem Jerusalem, ac dormire super latus sinistrum 390 diebus, super dextrum vero 40, ac vitem cibum et foede confectum sibi praeparare; quibus designet calamitatem filiorum Israël, obsidionem et afflictionem habitantium Jerosolymis.

(A. M. 3409.)

1. Et tu, fili hominis, sume tibi latrem, et pones eum coram te, et describes in eo civitatem Jerusalem.

2. Et ordinabis adversus eam obsidionem, et aedificabis munitiones, et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro.

3. Et tu sume tibi sartaginem ferream, et pones eam in murum ferreum inter te et inter civitatem, et obsfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, et circumdabis eam. Signum est domus Israël.

4. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, et pones iniquitates dominus Israël super eo numero dierum, quibus dormies super illud, et assumes iniquitatem eorum.

5. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos et nonaginta dies^{*)}, et portabis iniquitatem dominus Israël.

6. Et cum compleveris haec, dormies super latus tuum dexterum secundo, et assumes iniquitatem dominus Iuda quadragesima^{**) dibus, diem pro anno; diem, inquam, pro anno deditib⁹. (*Num. 11, 34.*)}

7. Et ad obsidionem Ierusalem convertes faciem tuam, et brachium tuum erit exteatum; et prophetabis adversus eam.

8. Ecce circumdedi te vinculis; et non te convertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuae.

9. Et tu sume tibi frumentum, et hordeum, et fabam, et lentem, et milium, et viciam, et mites ea in vas unum, et facies tibi panes numero dierum, quibus dormies super latus tuum; trecentis et nonaginta diebus comedes illud.

10. Cibus autem tuus, quo vesceris, erit a pondere viginati stateres^{***)} in die; a tempore usque ad tempus comedes illud.

11. Et aquam in mensura bibes sextam partem^(*) hinc; a tempore usque ad tempus bibes illud.

12. Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud; et stereore, quod egreditur de homine, operies^(**) illud in oculis eorum.

13. Et dixit Dominus: Sic comedent filii Israël panem suum pollutum inter gentes, ad quas ejiciam eos. (*Ossee 9, 4.*)

14. Et dixi: A, a, a, Domine Deus; ecce anima mea non est polluta, et morticinum, et laceratam a bestiis non comedi ab infante mea usque nunc, et non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

15. Et dixit ad me: Ecce dedi tibi finum hunc pro stercorebus humanis, et facies panem tuum in eo.

16. Et dixit ad me: Fili hominis, ecce ego conteram baculum panis in Ierusalem; et comedent panem in pondere, et in sollicitudine, et aquam in mensura, et in angustia biberunt, (*Infr. 5, 16, et 11, 13.*)

17. ut deficientibus pane et aqua, corrut unusquisque ad fratrem suum, et contabescat in iniquitatibus suis.

^{*)} Qui totidem diebus, quibus arctissima urbis obsidio erat duratura, et totidem annis iniquitatis dominus Israël, ab idolatria Jeroboam numeratis, (*III. Reg. 12, 35.*) typum essent exhibiti.

^{**) Totidem annorum a renovatio per Josiam foedera typum gerentes. *II. Reg. 23.* Vide *Jer. 52, 30.*}

^{***)} Unciarum gallicarum circiter 9 1/4.

^(*) Mensurae parisiensis paulo plus quam 3 deniers.

^{(**) Hebr. coquus, sub cinere necesse stercore humani.}

CAPUT V.

Per detonsos capitis et barbae prophetae pilos jussu Domini, varieque consumtos designantur Judaei, propter sua peccata fame et gladio consumendi sic, ut patres filios, et filii patres comedant; reliqui vero in captivitatem ducenti, ubi sint opprobrium ac stupor gentibus, quarum superarunt scelerata.

(*A. M. 3109.*)

1. Et tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum, radentem pilos, et assumes eum, et duces per caput tuum, et per barbam tuam; et assumes tibi stateram pondoris, et divides eos.

2. Tertiam partem igni combures in media civitatis juxta completionem dierum obsidionis; et assumes tertiam partem, et concides gladio in circuitu ejus; tertiam vero aliam disperges in ventum, et gladium nudabo post eos.

3. Et sumes inde parvum numerum, et ligabis eos in summite pallii tui.

4. Et ex eis rursum tolles, et projicies eos in medio ignis, et combures eos igni; et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israël.

5. Haec dicit Dominus Deus: Ista est Ierusalem; in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras.

6. Et contempsit iudicia mea, ut plus esset impia quam gentes, et praecepta mea ultra quam terrae, quae in circuitu ejus sunt; iudicia enim mea proiecuntur, et in praecipsis meis non ambulaverunt.

7. Idcirco haec dicit Dominus Deus: Quia superasti gentes, quae in circuitu vestro sunt, et in praecipsis meis non ambulastis, et iudicia mea non fecistis, et iuxta iudicia gentium, quae in circuitu vestro sunt, non estis operati;

8. Ideo haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis gentium.

9. Et faciam in te, quod non feci, et quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas.

10. Ideo patres comedent filios in medio tui, et filii comedent patres suos; et faciam in te iudicia, et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

11. Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus, nisi pro eo, quod sanctum meum violasti in omnibus offenditionibus tuis, et in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam; et non parcer oculus meus, et non miserebor.

12. Tertia pars tui peste morietur, et fame consumetur in medio tui; et tercia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo; terciam vero partem tuam in omnem ventum dispergam, et gladium evaginabo post eos.

13. Et complebo furor meum, et resquescere faciam indignationem meam in eis, et consolabor; et scient, quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum

implevero indignationem meam in eis.
(*Zach. 1, 8.*)

14. Et dabo te in desertum et in opprobrium gentibus, quae in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis praeterrentis.

15. Et eris opprobrium, et blasphemiam, exemplum, et stupor in gentibus, quae in circuitu tuo sunt, cum fecero in te judicia in furore, et in indignatione, et in increpationibus irae.

16. Ego Dominus locutus sum: Quando misero sagittas famis pessimas in eos, quae crunt mortiferac, et quas mittam, ut disperdam vos; et famem congregabo super vos, et conteram in vobis baculum panis. (*Supr. 4, 16. Infr. 14, 13.*)

17. Et immittam in vos famem, et bestias pessimas usque ad internectionem, et pestilentia, et sanguis transibunt per te, et gladium inducam super te; ego Dominus locutus sum.

CAPUT VI.

Propter multiplicem idolatriam filiorum Israël praedicuntur eorum urbes et excelsa dissipanda, et qui pestem, gladium et famem eraserint, dispersendi inter gentes, ubi malis pressi convergentur ad Dominum.

(A. M. 3410.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pone faciem tuam ad montes Israël, et prophetabis ad eos,

3. et dices: Montes Israël, audite verbum Domini Dei. Haec dicit Dominus Deus montibus et collibus, rupibus et valibus: Ecce ego inducam super vos gladium, et disperdam excelsa vestra, (*Infr. 36, 2.*)

4. et demoliar aras vestras, et confringent simulacula vestra; et dejiciam interfectoris vestros ante idola vestra.

5. Et dabo cadavera filiorum Israël ante faciem simulacrorum vestrorum, et dispergam ossa vestra circum aras vestras

6. in omnibus habitacionibus vestris. Urbes desertae erunt, et excelsa demoliuntur, et dissipabuntur; et interibunt aras vestrae, et confringentur; et cessabunt idola vestra, et conterentur delubra vestra, et delebuntur opera vestra.

7. Et cadet interfectoris in medio vestri, et scietis, quia ego sum Dominus.

8. Et relinquam in vobis eos, qui fugient gladium in gentibus, cum disperserent vos in terris.

9. Et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt, quia contrivi cor eorum fornicans, et recedens a me, et oculos eorum fornicantes post idola sua; et displicebunt sibi super malis, quae fecerunt in universis abominationibus suis.

10. Et scient, quia ego Dominus non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc.

11. Haec dicit Dominus Deus: Percute manum tuam, et allide pedem tuum, et

dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israël, quia gladio, fame, et peste ruituri sunt.

12. Qui longe est, peste morietur; qui autem prope, gladio corruet; et qui relictus fuerit, et obsessus, famam morietur; et complebo indignationem meam in eis.

13. Et scietis, quia ego Dominus, cum fuerint interficti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu arrarum vestrarum, in omni colle excelso, et in cunctis summatis montium, et subtus omne lignum nemorosum, et subtus universam quercent redolentiam universis idolis suis.

14. Et extendam manum meam super eos, et faciam terram desolatam et destitutam a deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum; et scient, quia ego Dominus.

CAPUT VII.

Denuntiat propheta, totius terrae Iudea extrema et inevitabilem rustationem proxime imminere propter ipsorum scelerata.

(A. M. 3410.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Et tu fili homicis, haec dicit Dominus Deus terrae Israël: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terrae.

3. Nunc finis super te, et immittam furorem meum in te, et judicabo te iuxta vias tuas, et ponam contra te omnes abominationes tuas.

4. Et non parcer oculus meus super te, et non miserebor; sed vias tuas ponam super te, et abominationes tuae in medio tui erunt. Et scietis, quia ego Dominus.

5. Haec dicit Dominus Deus: Afflictio una, afflictio ecce venit.

6. Finis venit, venit finis, evigilavit adversum te, ecce venit.

7. Venit contrito super te, qui habitat in terra; venit tempus, prope est dies occisionis, et non gloriae montium.

8. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, et complebo furem meum in te; et judicabo te iuxta vias tuas, et imponam tibi omnia sclerata tua.

9. Et non parcer oculus meus, nec miserebor; sed vias tuas impoam tibi, et abominationes tuae in medio tui erunt. Et scietis, quia ego sum Dominus percutiens.

10. Ecce dies, ecce venit; egressa est contrito, floruit virga, germinavit superbia;

11. iniqutias surrexit in virga impietas, non ex eis, et non ex populo, neque ex souitu eorum, et non erit requies in eis.

12. Venit tempus, appropinquavit dies. Qui emit, non laetetur; et qui vendit, non lugeat, quia ira super omnem populum eius.

13. Quia, qui vendit, ad id, quod vendidit, non revertetur, et adhuc in viventibus vita eorum; visio enim ad omne

multitudinem ejus non regredietur, et vir in iniuitate vitae sua non confortabitur.

14. Cauta tuba, praeparent omnes, et non est, qui vadat ad proelium; ira enim mea super universum populum ejus.

15. Gladius foris, et pestis, et famae intrusus; qui in agro est, gladio morietur, et qui in civitate, pestilenta, et fame devorabuntur.

16. Et salvabuntur, qui fugerint ex eis; et erunt in montibus quasi columbae convallium omnes trepidi, unusquisque in iniuitate sua.

17. Omnes manus dissolventur, et omnia genua flent aquis.

18. Et accingent se ciliciis, et operiet eos formido, et in omni facie confusio, et in universis capitibus eorum calvium. (*Osa. 15. 2. Jer. 48. 37.*)

19. Argentum eorum foras projicetur, et aurum eorum in sterquilinum erit. Argentum eorum, et aurum eorum non valent liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, et ventres eorum non implebuntur, quia scandalum iniuitatis eorum factum est. (*Pror. 11. 4. Soph. 1. 18. Eccl. 5. 10. et 13.*)

20. Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, et imagines abominationum suarum et simulacrorum fecerunt ex eo; propter hoc dedi eis illud in immunditiam,

21. et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, et impiis terrae in praedam, et contaminabunt illud.

22. Et avertant faciem meam ab eis, et violabunt arcuum meum; et introibunt in illud emissarii, et contaminabunt illud.

23. Fac conclusionem, quoniam terra plena est iudicio sanguinum, et civitas pleua iniuitate.

24. Et adducam pessimos de gentibus, et possidebunt domos eorum; et quiescere faciam superbiam potentium, et possidebunt sanctuaria eorum.

25. Angustia superveniente, requirent pacem, et non erit.

26. Conturbatio super conturbationem veniet, et auditus super auditum; et quaerent visionem de propheta, et lex peribit a sacerdote, et consilium a senioribus.

27. Rex ingebit, et princeps induetur mortore, et manus populi terrae conturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis, et secundum iudicia eorum judicabos; et scient, quia ego Dominus.

CAPUT VIII.

Ezechiel, post visam Dei similitudinem spiritu raptus in Jerusalem, videt pessimas Iudeorum idolatrias sub variis figuris; quare dicit Dominus, se eis non parciturum, nec orationes exauditurum.

(A. M. 3110.)

1. Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea, et senes Iuda sedebarunt coram

me, et cecidit ibi super me manus Domini Dei.

2. Et vidi, et ecce similitudo quasi aspectus ignis: ab aspectu lumborum ejus et deorsum ignis; et a lumbis ejus et sursum quasi aspectus splendoris, ut visio electri.

3. Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, et elevavit me spiritus inter terram et coelum, et adduxit me in Jerusalem in visione Dei iuxta ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli^{*)} ad provocandam aemulationem. (*Dan. 14. 35.*)

4. Et ecce ibi gloria Dei Israël secundum visionem, quam videram in campo.

5. Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam aquilonis, et ecce ab aquilone portae altaris idolum zeli in ipso introiit.

6. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, vides tu, quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israël facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo? Et adhuc conversus videbis abominationes majores.

7. Et introduxit me ad ostium atrii, et vidi, et ecce foramen unum in pariete.

8. Et dixit ad me: Fili hominis, fode parietem. Et cum fodissesem parietem, apparuit ostium unum.

9. Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic.

10. Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium, abominatione, et universa idola domus Israël depicta erant in pariete in circuitu per totum.

11. Et septuaginta viri de senioribus domus Israël, et Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas; et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et vapor nebulae de thure consurgebat.

12. Et dixit ad me: Certe vides fili hominis, quae seniores domus Israël faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui; dicunt enim: Nou videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.

14. Et introduxit me per ostium portae domus Domini, quod respiciebat ad aquilonem; et ecce ibi mulieres sedebant planentes Adonidem.

15. Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis; adhuc conversus videbis abominationes majores his.

16. Et introduxit me in atrium domus Domini interius; et ecce in ostio templi Domini inter vestibulum et altare quasi vigintiquinque viri, dorsa habentes contra

^{*)} Iram et indignationem provocans idolum Basil intelligit, quod in templo exererat Manasses. II. Par. 33, 7. Abstulit Josias. Ibid. c. 34. Reposuit Joachim vel Sedecias. Ibid. 36, 14.

templum Domini, et facies ad orientem, et adorabant ad ortum solis.

17. Et dixit ad me: Certe vidisti filii hominis; numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic, quia replete terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? Et ecce applicant ramum ad nares suas.

18. Ergo et ego faciam in furore, non parcer oculus meus, nec miserebor, et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

CAPUT IX.

Apparentes sex viri jubentur omnes in Jersalem trucidare, qui a viro lineis restito non sunt signo thau notati. Quo facto Dominus exclamanti prophetae respondet, id futurum exigentibus ipsorum criminibus.

(A. M. 3410.)

1. Et clamavit in auribus meis voce magna, dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis, et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2. Et ecce sex viri veniebant de via portae superioris, quae respicit ad aquilonem, et uniuscujusque vas interitus in manu ejus; vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus. Et ingressi sunt, et steterunt juxta altare aereum;

3. et gloria Domini Israël assumta est de Cherub, quae erat super eum ad limen domus, et vocavit virum, qui induitus erat lineis, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

4. Et dixit Dominus ad eum: Transi per medium civitatem in medio Jerusalem, et signa thau super frontes virorum gementium, et dolentium super cunctis abominationibus, quae sunt in medio ejus. (Exod. 12, 7. Apoc. 7, 3.)

5. Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, et percutite; non parcat oculus vester, neque misericordia.

6. Senem, adolescentulum, et virginem, parvulum, et mulieres interficite usque ad internectionem; omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, et a sanctuario meo incipite. Cooperant ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus.

7. Et dixit ad eos: Contamine domum, et implete atria interfecitis; egredimini. Et egressi sunt, et percutiebant eos, qui erant in civitate.

8. Et caede completa, remansi ego, ruique super faciem meam, et clamans aio: Heu, heu, heu, Domine Deus; ergo disperder omnes reliquias Israël, effundens furem tuum super Jerusalem?

9. Et dixit ad me: Iniquitas domus Israël et Juda magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione; dixerunt enim: Derelictus Dominus terra, et Dominus non videt.

10. Igitur et meus non parcer oculus,

neque miserebor; viam eorum super caput eorum reddam.

11. Et ecce vir, qui erat induitus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondebat verbum, dicens: Feci, sicut praecepisti mihi.

CAPUT X.

Jubetur vir lineis vestitis accipere prunas ignis de medio rotarum, quae sunt subtus Cherubim, et super civitatem effundere. Describitur risus Dei, Cherubim, et quatuor rotarum.

(A. M. 3410.)

1. Et vidi, et ecce in firmamento, quod erat super caput Cherubim, quasi lapis saphirus, quasi species similitudinis solii, apparuit super ea.

2. Et dixit ad virgum, qui induitus erat lineis, et ait: Ingredere in medio rotarum, quae sunt subtus Cherubim, et imple manus taam prunis ignis, quae sunt inter Cherubim, et effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo;

3. Cherubim autem stabant a dextris domus, cum ingredieretur vir, et nubes implevit atrium interius.

4. Et elevata est gloria Domini desuper Cherub ad limen domus, et repleta est domus nube, et atrium repletum est splendor gloriae Domini.

5. Et sonitus alarum Cherubim audiatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

6. Cumque praecepisset viro, qui induitus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quae sunt inter Cherubim; ingressus ille stetit juxta rotam.

7. Et extendit Cherub manum de medio Cherubim ad ignem, qui erat inter Cherubim, et sumis, et dedit in manus ejus, qui induitus erat lineis. Qui accipiens egresus est.

8. Et apparet in Cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum.

9. Et vidi, et ecce quatuor rotae juxta Cherubim: rotula una juxta Cherub unum, et rotula alia juxta Cherub unum; species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.

10. Et aspectus earum similitudo una quatuor, quasi sit rotula in medio rotarum.

11. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur, et non revertebantur ambulantes; sed ad locum, ad quem ire declinabat, quae prima erat, sequerantur et ceterae, nec couvertebantur.

12. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennae, et circuli plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum.

13. Et rotas istas vocavit volubiles, audiante me.

14. Quatuor autem facies habebat unum: facies una facies Cherub, et facies secunda facies hominis, et in tertio facies leonis, et in quarto facies aquilae.

15. Et elevata sunt Cherubim. Ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar.

16. Cumque ambularent Cherubim, ibant pariter et rotae juxta ea; et cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotae; sed et ipsae juxta erant.

17. Stantibus illis, stabant, et cum elevatis elevabantur; spiritus enim vita erat in eis.

18. Et egressa est gloria Domini a lamine templi, et stetit super Chernubim.

19. Et elevantia Cherubim alas suas exaltata sunt a terra coram me, et illis egradientibus, rotae quoque subsecutae sunt, et stetit in introitu portae domus Domini orientalis, et gloria Dei Israël erat super ea.

20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israël juxta flumen Chobar, et intellexi, quia Cherubim essent. (*Supr. 1, 1. et 3.*)

21. Quatuor vultus uni, et quatuor alae uni; et similitudo manus hominis sub aliis coram.

22. Et similitudo vultuum eorum: ipsi vultus, quos videram juxta flumen Chobar, et intuitus eorum, et impetus singularium ante faciem suam ingredi.

CAPUT XI.

Adversus Jezoniam et Pheltiam, qui dicebant, pessimum tractantes consilium: Nonne dudum aedificatae sunt domus? haec est lebes, nos autem carnes; raticinatur, illas, et quoniam nolunt respiscere, puniendos. Et propheta Ezechiele mortuus est Pheltias; reliquias autem Israël dicit se reducturum in terram ipsorum, et duratur eis cor carneum, ut colant ac timeant Dominum.

(A. M. 3410.)

1. Et elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quae respicit ad solis ortum; et ecce in introitu portae vigintiquinque viri, et vidi in medio cornu Jezouiam filium Azur, et Pheltiam filium Bauiae, principes populi.

2. Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniuriam, et tractant consilium pessimum in urbe ista,

3. dicentes: Nonne dudum aedificatae sunt domus? haec est lebes, nos autem carnes.

4. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.

5. Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me: Loquere: Haec dicit Dominus: Sic locuti estis domus Israël, et cogitationes cordis vestri ego novi.

6. Plurimos occidistis in urbe hac, et impletis vias ejus interfectis.

7. Propterea haec dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, et haec est lebes; et educam vos de medio ejus.

8. Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.

9. Et ejiciam vos de medio ejus, dabo-

que vos in manu hostium, et faciam in vobis iudicium.

10. Gladio cadetis; in finibus Israël judicabo vos, et scietis, quia ego Dominus.

11. Hac non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes; in finibus Israël judicabo vos.

12. Et scietis, quia ego Dominus, quia in praecepsis meis non ambulastis, et iudicia mea non fecistis, sed juxta iudicia gentium, quae in circuitu vestro sunt, estis operati.

13. Et factum est, cum prophetarem, Pheltias filius Bauiae mortuus est; et cecidi in faciem meam, clamauis vox magna, et dixi: Heu, heu, heu, Domine Deus, consummatuonem tuas reliquiarum Israëli?

14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinquii tui, et omnis domus Israël, universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recedite a Domino; nobis data est terra in possessionem.

16. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia longe feci eos in gentibus, et quia dispersi eos in terris, ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.

17. Propterea loquere: Haec dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, et aduabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israël.

18. Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.

19. Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuan in visceribus eorum, et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, (*Jer. 31, 33. Infr. 36, 26.*)

20. ut in praecepsis meis ambulent, et iudicia mea custodiant, faciantque ea; et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum.

21. Quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat, horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

22. Et elevaverunt Cherubim alas suas, et rotae cum eis; et gloria Dei Israël erat super ea.

23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetique super montem, qui est ad orientem urbis.

24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem in visione in spiritu Dei; et sublata est a me visio, quam videram.

25. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quae ostenderat mihi.

CAPUT XII.

Ezechiel suis factis portendit futuram Jerusalem et regis ipsius captivitatem, reliquis gladio, peste et fame in Jerusalem consumptis; ostendit etiam, visionem prophetarum non cassam futuram, nec in tongum differendam.

(A. M. 3411. Aut. Chr. 593.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, in medio domus exasperantis tu habitas, qui oculos habent ad videndum, et non vident, et aures ad audiendum, et non audiunt, quia domus exasperans est.

3. Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, et transmigrabis per diem coram eis; transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant, quia domus exasperans est.

4. Et efferves foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum; tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.

5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem; et egredieris per eum.

6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine efficeris, faciem tuam velabis, et non videbis terram, quia portentum dedi te domini Israël.

7. Feci ergo, sicut praeceperat mihi Dominus: vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem, et vespere perfodi mihi parietem manu; et in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens:

9. Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israël, domus exasperans: Quid tu facis?

10. Dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem, et super omnem dominum Israël, quae est in medio eorum.

11. Dic: Ego portentum vestrum; quomodo feci, sic fiet illis; in transmigrationem, et in captivitatem ibunt.

12. Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur; parietem perfodient, ut educant eum; facies ejus opcrietur, ut non videat oculo terram.

13. Et extendam rete meum super eum, et capiatur in sagena mea, et adducam eum in Babylonem in terram Chaldaeorum; et ipsam non videbit, ibique morietur. (Infr. 17, 20.)

14. Et omnes, qui circa eum sunt, praesidium ejus, et agmina ejus, dispergam in omnem ventum, et gladium evaginabo non eos.

15. Tunc dico, quia ego Dominus, quoniam misero illos in gentibus, et disseminavero eos in terris.

16. Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia, ut emar-

rent onnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur; et scient, quia ego Dominus.

17. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comedere; sed et aquam tuam in festinatione et moerore bibe.

19. Et dices ad populum terrae: Haec dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Jerusalem in terra Israël: Panem suum in sollicitudine comedent, et aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur terra a multitudine sua propter iniuriam omnium, qui habitant in ea.

20. Et civitates, quae nunc habitantur, desolatae erunt, terraque deserta; et scient, quia ego Dominus.

21. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

22. Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israël dicentium: In longum differuntur dies, et peribit omnis visio?

23. Ideo dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgo dicetur ultra in Israël. Et loquere ad eos, quod appropinquaverint dies, et sermo omnis visionis.

24. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israël.

25. Quia ego Dominus loquar, et quodcumque locutus fuero verbum, fiet, et non prolongabitur amplius; sed in diebus vestris, domus exasperans, loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus.

26. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

27. Fili hominis, ecce domus Israël dicentium: Visio, quam hic videt, in dies multos, et in tempora longa iste propheta.

28. Propterea dic ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultra omnis sermo meus; verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

CAPUT XIII.

Minatur Dominus pseudopropheticus, ex suo cerebro divinantibus, populumque seductentibus falsam promittendo pacem, et parietem tutu absque palete liniendo, similiter et filiabus Israël, de corde suo prophetantibus, et pulvillo sub omni cubito consuentibus.

(A. M. 3411.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant, et dices prophetibus de corde suo: Audite verbum Domini.

3. Haec dicit Dominus Deus: Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. (Jer. 23, 1. Infr. 14, 9. et 34, 2.)

4. Quasi vulpes in desertis prophetac tui, Israël, erant.

5. Non ascendistis ex adverso, neque oppesuistis murum pro domo Israël, ut staretis in proelio in die Domini.

6. Vident vana, et divinavit mendacium, dicentes: Ait Dominus; cum Dominus non miseris eos; et perseveraverunt confirmare sermonem.

7. Numquid non visionem cassam vidi stis, et divinationem mendacem locuti estis, et dicitis: Ait Dominus; cum ego non sim locutus?

8. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium; ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus.

9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinavit mendacium; in consilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur; et scietis, quia ego Dominus Deus,

10. eo quod decepterint populum meum, dicentes: Pax, et non est pax; et ipse aedicabat parietem, illi autem liniebant cum iuto absque paleis.

11. Dic ad eos, qui linivit absque temperatura, quod casurus sit; erit enim imber inundans, et dabo lapides praegrandes desperi irruentes, et ventum procel lae dissipantem.

12. Siquidem ecce cecidit paries; numquid non dicetur vobis: Ubi est litura, quam linistis?

13. Propterea haec dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit, et lapides grandes in ira iu consuptionem.

14. Et destruam parietem, quem linistis absque temporeamento, et adaequabo eum terrae; et revelabitur fundamentum ejus, et cadet, et consumetur in medio ejus; et scietis, quia ego sum Dominus.

15. Et complebit indignationem meam in pariete, et in his, qui linivit eum absque temporeamento, dicamque vobis: Non est paries, et non sunt, qui linivit eum.

16. Prophetae Israël, qui prophetant ad Jersalem, et vident ei visionem pacis; et nou est pax, ait Dominus Deus.

17. Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quae prophetant de corde suo, et vaticinare super eas,

18. et dic: Haec dicit Dominus Deus: Vae, quae consuunt pulvillo sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ad capiendas animas, et cum caperebant animas populi mei, vivificabant animas eorum.

19. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, et fragmen panis, ut interficerent animas, quae non moriuntur, et vivificarent animas, quae non vivunt, mentientes populo meo credenti mendacis.

20. Propter hoc haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillo vestros, quibus vos

capitis animas volantes; et dirumpam eos de brachiis vestris; et dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.

21. Et dirumpam cervicalia vestra, et liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultra in manibus vestris ad praedandum; et scietis, quia ego Dominus.

22. Pro eo, quod moerere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi, et confortasti manus impii, ut non reverteretur a via sua mala, et viveret,

23. propterea vana nou videbitis, et divinationes non divinabitis amplius, et erum populum meum de manu vestra; et scietis, quia ego Dominus.

CAPUT XIV.

Comminatur Dominus idololatri, qui reniunt ad prophetas, ut per eos consultant Dominum, dicens, se illos perditurum, et prophetas decepturum, et respondeant iuxta illorum iniquitates; Noe autem, Danielem et Job sua justitia liberatores se tantum et non impios de fame, matis bestiis, gladio et peste, quae in populum peccatorem immittet Dominus. Additur etiam consolatio reliquiarum Israël.

(A. M. 3411.)

1. Et venerunt ad me viri seniorum Israël, et sedernunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dices:

3. Fili hominis, viri isti posuerunt immundicias suas in cordibus suis, et scandalum iniquitatis suae statuerunt contra faciem suam; numquid interrogatus respondebo eis?

4. Propter hoc loquere eis, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Israël, qui posuerit immundicias suas in corde suo, et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam, et venerit ad prophetam, interrogans per eum me; ego Dominus respondebo ei in multitudine immundiarum suarum,

5. ut capiatur dominus Israël in corde suo, quo recesserunt a me in cunctis idolis suis.

6. Propterea dic ad dominum Israël: Haec dicit Dominus Deus: Convertimini, et recedite ab idolis vestris, et ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.

7. Quia homo homo de domo Israël, et de proselytis, quicunque advena fuerit in Israël, si alienatus fuérit a me, et posuerit idola sua in corde suo, et scandalum iniquitatis suae statuerit contra faciem suam, et venerit ad prophetam, ut interroget per eum me; ego Dominus respondebo ei per me.

8. Et ponam faciem meam super hominem illum, et faciam eum in exemplum, et in proverbiū, et disperdam eum de medio populi mei; et scietis, quia ego Dominus.

9. Et propheta cum erraverit, et locu-

tus fuerit verbum, ego Dominus decepi prophetam illum, et extendam manum meam super illum, et delebo eum de medio populi mei Israël. (*Supr. 13, 3.*)

10. Et portabunt iniuriam suam; juxta iniuriam interrogantis, sic iniurias prophetarum erit,

11. ut non erret ultra domus Israël a me, neque polluatur in universis praevaricationibus suis; sed sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

13. Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, ut praevaricetur praevaricatus, extendam manum meam super eam, et contemnam virginem panis ejus, et immittam in eam famem, et interficiam de ea hominem, et jumentum. (*Supr. 4, 16. et 5, 16.*)

14. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel et Job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.

15. Quod si et bestias pessimas induxero super terram, ut vastem eam; et fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias,

16. tres viri isti si fuerint in ea: Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt; sed ipsi soli liberabunt, terra autem desolabitur.

17. Vel si gladium induxero super terram illam, et dixerim gladio: Transi per terram; et interficerem de ea hominem, et jumentum,

18. et tres viri isti fuerint in medio ejus: Vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias; sed ipsi soli liberabuntur.

19. Si autem et pestilentiam immisero super terram illam, et effuderem indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, et jumentum,

20. et Noe, et Daniel et Job fuerint in medio ejus: Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium et filiam non liberabut; sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.

21. Quoniam haec dicit Dominus Deus: Quod et si quatuor iudicia mea pessima, gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilentiam immisero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem, et pecus.

22. tamen relinquetur in ea salvatio educeantium filios et filias; ecce ipsi ingredientur ad vos, et videbitis viam eorum, et adinventiones eorum, et consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem in omnibus, quae importavi super eam.

23. Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum, et adinventiones eorum; et cognoscetis, quod non frustra fecerim omnia, quae feci in ea, ait Dominus Deus.

CAPUT XV.

Sicut lignum de vite praecisum soli servit igni, ita Judaeos ob in veterata peccata cum Jerusalem praedicit exorrhendos.

(A. M. 3411.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, quid fieri de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quae sunt inter ligna silvarum?

3. Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?

4. Ecce igni datum est in escam, utramque partem ejus consumit ignis, et medietas ejus redacta est in favillam; numquid utiliter erit ad opus?

5. Etiam cum esset integrum, non erat aptum ad opus; quanto magis, cum illud fieri devoraverit, et combusserit, nihil ex eo fieri operis?

6. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quoniam lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalern.

7. Et ponam faciem meam in eos; de igne egredientur, et ignis consumet eos; et scietis, quia ego Dominus, cum posuero faciem meam in eos,

8. et dedero terram inviam, et desolatam, eo quod praevaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

CAPUT XVI.

Jerusalem prius abjectissima, mirum in modum a Deo exaltata, ostendit ingratisudinem varia idolatria, in qua et Samariam et Sodomam superavit. Idcirco tradet eam Dominus in vaccinationem et in ignominiam omnibus gentibus; servabit tamen pactum reliquiis suis.

(A. M. 3411.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, nota fac Jerusalem abominationes suas,

3. et dices: Haec dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan; pater tuus Amorphaeus, et mater tua Cethaea.

4. Et quando nata es, in die ortus tui non est praecisus umbilicus tuus, et aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.

5. Non pepercit super te oculus, ut faceret tibi uuum de his, misertos tui; sed projecta es super faciem terrae in abjectione animae tuae in die, qua nata es.

6. Transiens autem per te, vidi te conculari in sanguine tuo, et dixi tibi, cum esses in sanguine tuo: Vive; dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.

7. Multiplicatam quasi germe agri dedi te, et multiplicata es, et grandis effecta, et ingressa es, et pervenisti ad mundum

mulierem; ubera tua intumuerunt, et pilus tuus germinavit; et eras nuda, et confusione plena.

8. Et transivi per te, et vidi te, et ecce tempus tuum tempus amantium; et expandi amictum meum super te, et operui ignoriam tuam. Et juravi tibi, et ingressus sum pactum tecum, ait Dominus Deus, et facta es mihi.

9. Et lavi te aqua, et emundavi sanguinem tuum ex te, et unxi te oleo.

10. Et vestivi te discoloribus, et calceavi te janthino, et cinxi te hyssō, et indui te subtilibus.

11. Et ornavi te ornamendo, et dedi armillas in manibus tuis, et torquem circa collum tuum.

12. Et dedi inanarem super os tuum, et circulos auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo.

13. Et ornata es auro, et argento, et vestita es hyssō, et polymito, et multicoloribus; similam, et mel, et oleum comedisti, et decora facta es vehementer nimis, et profecisti in regnum.

14. Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam, quia perfecta eras in decoro meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.

15. Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo, et exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieret.

16. Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consulta, et fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quae dedi tibi, et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis.

18. Et sumisti vestimenta tua multicoloria, et operasti illas, et oleum neum, et thymiam meum posuisti coram eis.

19. Et panem meum, quem dedi tibi, similam, et oleum et mel, quibus eufravisti, posuisti in conspectu eorum in odorrem suavitatis; et factum est, ait Dominus Deus.

20. Et tulisti filios tuos et filias tuas, quas generasti mihi, et immolasti eis ad devourandum. Nunquid parva est fornicatio tua?

21. Immolasti filios meos, et dedisti, illos consecranti, eis.

22. Et post omnes abominationes tuas et fornicationes nouas recordata dierum adolescentiae tuae, quando eras nuda, et confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23. Et accidit post omnem malitiam tuam, (vne, vae tibi, ait Dominus Deus)

24. et aedificasti tibi lupapar, et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.

25. Ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae, et abominabilem fecisti decorum tuum, et divisisti pedes tuos omni transeunti, et multiplicasti fornicationes tuas.

26. Et fornicata es cum filiis Aegypti vicinis tuis magnarum carnium, et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

27. Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam, et dabo te in animas odientium te filiarum palaestinarum, quae erubescunt in via tua sclerata.

28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta, et postquam fornicata es, nec sic es satiata.

29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldaicis, et nec sic satiata es.

30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias omnia haec opera mulieris meretricis et procacis?

31. Quia fabricasti lupapar tuum in capite omnis viae, et excelsum tuum fecisti in omni platea, nec facta es quasi meretrice fastidio augens pretium;

32. sed quasi mulier adultera, quae super virum suum inducit alienos.

33. Omnibus meretricibus dantur mercedes; tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio; in eo enim, quod dedisti mercedes, et mercedes non acceperisti, factum est in te contrarium.

35. Propterea, meretrix, audi verbum Domini.

36. Hacc dicit Dominus Deus: Quia effusum est aes tuum, et revelata est ignoramia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, et super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis;

37. ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commissa es, et omnes, quos dilexisti cum universis, quos oderas; et congregabo eos super te undique, et iudabo ignoriam tuam coram eis, et iudicabim opem turpitudinem tuam.

38. Et judicabo te iudiciis adulterarum, et effundentium sanguinem, et dabo te in sanguinem furoris et zeli. (Infr. 23, 10.)

39. Et dabo te in manus eorum, et destruent lupapar tuum, et demolientur prostibulum tuum, et denudabunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui, et dereliquerent te nudam, plenamque ignoramia;

40. et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis.

41. Et comburent domos tuas igni, et facient in te iudicia in oculis mulierum plurimorum; et desines fornicari, et mercedes ultra non dabitis. (IV. Reg. 25, 9.)

42. Et requiesceret indignatio mea in te, et auferetur zelus meus a te, et quiescam, ne irascar amplius.

43. Eo quod non fueris recordata diecum adolescentiae tuae, et provocasti me

in omnibus his; quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

41. Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, diceus: Sicut mater, ita et filia ejus.

45. Filia matris tuae es tu, quae projectis virum suum, et filios suos, et soror sororum tuarum es tu, quae proiecerunt viros suos, et filios suos; mater vestra Cethaea, et pater vester Amorrhaeus.

46. Et soror tua major Samaria, ipsa et filiae ejus, quae habitant ad sinistram tuam; soror autem tua minor te, quae habitat a dextris tuis, Sodoma, et filiae ejus.

47. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus; pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, et filiae ejus, sicut fecisti tu, et filiae tuae.

49. Ecce haec fuit iniquitas Sodomae sororis tuae: superbia, saturitas panis, et abundantia, et otium ipsius, et filiarum ejus; et manum egeum et pauperi non porrigebant. (*Gen. 19, 24.*)

50. Et elevatae sunt, et fecerunt abominationes coram me; et abstuli eas, sicut vidisti.

51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit; sed vicisti eas sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

52. Ergo et tu porta confusione mnam, quae vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratus agens ab eis; justificatae sunt enim a te. Ergo et tu confundere, et porta ignominiam tuam, quae justificasti sorores tuas.

53. Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samariae, et filiarum ejus, et convertam reversionem tuam in medio eorum,

54. ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus, quae fecisti consolans eas.

55. Et soror tua Sodoma, et filiae ejus revertentur ad antiquitatem suam; et Samaria, et filiae ejus revertentur ad antiquitatem suam, et tu, et filiae tuae revertentini ad antiquitatem vestram.

56. Non fuit autem Sodoma soror tua audit a ore tuo in die superbiae tuae,

57. autem revelaretur malitia tua, sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syrie, et cunctorum in circuitu tuo filiarum palaestinarum, quae ambiant te per gyrum.

58. Scelus tuum, et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

59. Quia haec dicit Dominus Deus: Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum,

60. et recordabor ego pacti mei tecum

in diebus adolescentiae tuae, et suscitabo tibi pactum semipiterum.

61. Et recordaberis viarum tuarum, et confunderis, cum receperis sorores tuas te maiores cum minoribus tuis; et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

62. Et suscitabo ego pactum meum tecum; et scies, quia ego Dominus,

63. ut recorderis, et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os prae confusione tua, cum placentus tibi fueris in omnibus, quae fecisti, ait Dominus Deus.

CAPUT XVII.

Per parabolam de duabus aquilis, et plantata ac crescente vinea, quae non prosperabitur, declaratur, quod rex Babylonis, translato in Babylonem rege Joakim, constituet pro eo regem Sedeciam, qui, relicto foedere cum Nabuchodonosor inito, ad regem Aegypti transfigit. Quapropter a Domino tradetur in manus Nabuchodonosor, et ducetur in Babylonem morietur ibi; Dominus autem, sublimi humiliatio, exaltabit humilem.

(A. M. 311.)

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, propone aenigma, et parra parabolam ad domum Israël,

3. et dices: Haec dicit Dominus Deus: Aquila grandis maguarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et variatate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri.

4. Summatem frondium ejus avulsit, et transportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam.

5. Et tulit de semine terrae, et posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas multas; in superficie posuit illud.

6. Cumque germinasset, crevit in vineam latiore humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam, et radices ejus sub illa erant. Facta est ergo vincet, et fructificavit in palmites, et emitis propagines.

7. Et facta est aquila altera grandis magnis aliis, multisque plumis; et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

8. In terra bona super aquas multas plantata est, ut faciat frondes, et portet fructum, ut sit in vineam grandem.

9. Dic: Haec dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellat, et fructus ejus distingat, et sicabit omnes palmites germinis ejus, et arescat, et non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicibus?

10. Ecce plantata est; ergone prosperabitur? nonne, cum tetigerit eam ventus urens, siccabitur, et in areis germinis sui arescat?

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

12. Dic ad domum exasperantem: Nescitis, quid ista significant? Dic: Ecce venit*) rex Babylonis in Jerusalem, et assumet regem **), et principes ejus, et adducet eos ad semetipsum in Babylonem.

13. Et tollet ***) de semine regni, serietque cum eo foedus, et ab eo accipiet iusjurandum. Sed et fortis terrae tollet,

14. ut sit regnum humile, et non elevetur, sed custodiat pactum ejus, et servet illud.

15. Qui recedens ab eo misit nuntios ad Aegyptum, ut daret sibi equos, et populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem, qui fecit haec? et qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

16. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in loco (*) regis, qui constituit eum regem, cuius fecit irrratum juramentum, et solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharaon proelium; in jactu aggeris, et in extirpatione vallorum, ut interficiat animas multas.

18. Spreverat enim juramentum, ut solveret foedus, et ecce dedit manum suam; et cum omnia haec fecerit, non effugiet.

19. Propterea haec dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, et foedus, quod praevaricatus est, ponam in caput ejus.

20. Et expandam super eum retem meum, et comprehendetur in sagena mea; et adducam eum in Babylonem, et judicabo eum ibi in praevaricatione, qua despecti me. (*Supr. 12, 13. Infr. 32, 3.*)

21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo gladio caderent; residui autem in omnem ventum dispergenter; et sciatis, quia ego Dominus locutus sum.

22. Haec dicit Dominus Deus: Et sum ego de medulla cedri sublimis, et ponam; de vertice ramorum ejus tenerum distingam, et plantabo super montem excelsum et eminentem.

23. In monte sublimi Israël plantabo illud, et erupet in germen, et faciet fructum, et erit in cedrum magnam; et habitabunt sub ea omnes volueres, et universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit.

24. Et sciens omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, et exaltavi lignum humile, et siccavi lignum viride, et frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, et feci.

*) Venerat Nabuchodonosor.

**) Cepit regem Iehoniam. IV. Reg. 24, 8. Jer. 24, 1.

***) Tulit, sc. Sedeciam, serietque cum eo foedus. II. Par. 36.

(*) In urbe regia.

CAPUT XVIII.

Rejecta Judaeorum parabola, dicit, quod filius non portabit iniqutatem patris, nec contra, sed quisque suam ipsius portabit; quod, si impius poenitentiam agat, salvabitur; justus vero, si suam deseret justitiam, damnabitur. Hortatur ergo Dominus ad poenitentiam et cordis inorationem.

(A. M. 311.)

1. ¶) Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Quid est, quod inter vos parabolam vertitis in proverbiū istud in terra Israël, dicens: Patres comedenter uam acerba, et dentes filiorum obstupescunt? (*Jer. 31, 29.*)

3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra uobis parabola haec in proverbiū in Israël.

4. Ecce omnes animae meae sunt. Ut anima patris, ita et anima filii mea est; anima, quae peccaverit, ipsa morietur.

5. Et vir si fuerit justus, et fecerit iudicium et justitiam;

6. in mortibus non comedenter, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israël, et uxorem proximi sui non violaverit, et ad mulierem menstruantam non accesserit;

7. et hominem non contristaverit; pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit; panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento; (*Isai. 58, 7. Matth. 25, 35.*)

8. ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit; ab iniqute averterit manum suam, et iudicium verum fecerit inter virum et virum;

9. in praecopsis meis ambulaverit, et iudicia mea custodierit, ut faciat veritatem: hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus.

10. Quod si genererit filium latronem, effundenter sanguinem, et fecerit unum de istis;

11. et haec quidem omnia non faciem, sed in mortibus comedenter, et uxorem proximi sui polluentem;

12. egenum et pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non redentem, et ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem;

13. ad usuram dantem, et amplius accipientem: numquid vivet? Nou vivet. Cum universa haec detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14. Quod si genererit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quae fecit, timererit, et non fecerit simile eis;

15. super montes non comedenter, et oculos suos non levaverit ad idola domus Israël, et uxorem proximi sui non violaverit;

16. et virum non contristaverit; pignus non retinuerit, et rapinam non rapuerit; panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento;

(†) Fer. 5. post Dom. 1. Quadr.

17. a pauperis injuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in praeciptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniustitate patris sui, sed vita vivet.

18. Pater ejus, quia calumniatus est, et vim fecit fratri, et malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniustitate sua.

19. Et dicis: Quare non portavit filius iniustitatem patris? Videlicet, quia filius judicium et justitiam operatus est, omnia praecpta mea custodivit, et fecit illa, vivet vita.

20. [†] A anima, quae peccaverit, ipsa morietur. Filius non portabit iniustitatem patris, et pater non portabit iniustitatem filii; justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. (Deut. 21, 16. IV. Reg. 14, 6. II. Par. 25, 4.)

21. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quas operatus est, et custodierit omnia praecpta mea, et fecerit judicium et justitiam; vita vivet, et non morietur.

22. Omnium iniustitatum ejus, quas operatus est, non recordabor; in justitia sua, quam operatus est, vivet.

23. Numquid voluntatis meae est mors impii, dicit Dominus Deus, et non ut convertatur a viis suis, et vivat? (Infr. 21, 32. et 33, 11. II. Petr. 3, 9.)

24. Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniustitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? Omnes justitiae ejus, quas fecerat, non recordabuntur; in praevericatione, qua praevaricatus est, et in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

25. Et dixistis: Non est aqua via Domini. Audite ergo dominus Israël: Numquid via mea non est aqua, et non magis vias vestrae pravae sunt? (Infr. 33, 20.)

26. Cum enim averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniustitatem, morietur in eis; In iniustitia, quam operatus est, morietur.

27. Et cum averterit se impius ab iniustitate sua, quam operatus est, et fecerit judicium et justitiam, ipse animam suam vivificabit.

28. Considerans enim, et avertens se ab omnibus iniustitatibus suis, quas operatus est, vita vivet, et non morietur.

29. Et dicunt filii Israël: Nou est aqua via Domini. Numquid viae meae non sunt aquae dominus Israël, et non magis vinea vestrae pravae?

30. Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo dominus Israël, ait Dominus Deus. Convertimini, et agite poenitentiam ab omnibus iniustitatibus vestris; et non erit vobis in ruinam iniustitas. (Matth. 3, 2. Lue. 3, 3.)

31. Projicite a vobis omnes praevaricationes vestras, in quibus praevaricati

estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum; et quare moriemini domus Israël?

32. Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus; revertimini, et vivite. (Supr. 23. Infr. 33, 11. II. Petr. 3, 9.)

CAPUT XIX.

Parabola leaenae et leunculorum designat captitatem regum Joachaz et Joachim. Item praeteritam ciritatem Jerusalem felicitatem describit, praesentemque calamitatem sub parabola rineae.

(A. M. 3111.)

1. Et tu assume planctum super principes Israël,

2. et dices: Quare mater tua leaena inter leones ^{*)} cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3. Et eduxit unum ^{**)} de leunculis suis, et leo factus est, et didicit capere praedam, hominemque comedere.

4. Et audierunt de eo gentes, et non absque vulneribus suis ceperunt eum, et adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti.

5. Quae cum vidisset, quoniam infirmata est, et perit expectatio ejus, tulit unum de leunculis suis ^{***)}, leonem constituit eum.

6. Qui incedebat inter leones, et factus est leo, et didicit praedam capere, et homines devorare;

7. didicit viduas facere, et civitates eorum in desertum adducere; et desolata est terra, et plenitudo ejus a voce rugitus illius.

8. Et conveuerunt adversus eum gentes ^(*) undique de provinciis, et expande- runt super eum rete suum; in vulneribus eorum captus est.

9. Et miserunt cum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis, miseruntque eum in carcere ^(**), ne audiaret vox ejus ultra super montes Israël.

10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est; fructus ejus, et frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11. Et factae sunt ei virgae solidae in sceptra dominantium, et exaltata est statu- ra ejus inter frondes; et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, et ventus urens siccavit fructum ejus; marcerunt, et arefactae sunt virgae roboris ejus, ignis comedit eam. (Osce 13, 15.)

^{*)} Inter crudelites reges finitimos tuta fuit. Alludit ad Gen. 49.

^{**)} Joachazum, qui postea crudelis factus est, et a rege Aegypti in vincula conjectus. IV. Reg. 23, 32.

^{***)} Frairem ejus majorem Joachim ab Aegyptio datum.

^(*) Chaldaei, Syri, Moabite, Ammonite. IV. Reg. 2, 2.

^(**) Vide II. Par. 35, 10. IV. Reg. 24, 15.

13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra iuvia et sittienti.

14. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comedit; et non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, et erit in planctum.

CAPUT XX.

Dominus negat, se filii Israël respon-
suum, quia et in Aegypto et in de-
serto et in terra promissionis prae-
varicati sunt ipsius mandata, et idola
cotuerunt, quibus saepe communatis
est mala, sed pepercit, ne nomen ejus
blasphemaretur inter gentes. Nunc au-
tem post haec haec omnia dicit se eos re-
rocaturum ad terram suam, in qua
sibi serriant. Jubet etiam prophetare
contra saltum meridianum.

(A. M. 311.)

1. Et factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensu, venerunt viri de senioribus Israël, ut interrogarent Dominum, et sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3. Fili hominis, loquere senioribus Israël, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Numquid ad interrogandum me vos venistis? Vivo ego, quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4. Si judicas eos, si judicas fili hominis, abominationes patrua eorum ostende eis.

5. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: In die, qua elegi Israël, et levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, et apparci eis in terra Aegypti, et levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester;

6. in die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Aegypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacie et melle, quae est egregia inter omnes terras.

7. Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, et in idolis Aegypti nolite pollui; ego Dominus Deus vester.

8. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire. Unusquisque abominationes oculorum suorum non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt; et dixi, ut effundere indigneationem meam super eos, et implerem iram meam in eis in medio terrae Aegypti.

9. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant, et inter quas apparui eis, ut educerem eos de terra Aegypti.

10. Ejeci ergo eos de terra Aegypti, et eduxi eos in desertum.

11. Et dedi eis praecepta mea, et judicia mea ostendi eis, quae faciens homo vivet in eis. (Lev. 18, 5. Rom. 10, 5.)

12. Insuper et sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me et eos, et scirent,

quia ego Dominus sauctificans eos. (Exod. 20, 8. et 31, 13. Deut. 5, 12.)

13. Et irritaverunt me domus Israël in deserto, in praeceptis meis non ambulaverunt, et iudicia mea projecerunt, quae faciens homo vivet in eis, et sabbata mea violaverunt vehementer; dixi ergo, ut effundere fuorem meum super eos in deserto, et consumerem eos.

14. Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

15. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte et melle, praecipuum terrarum omnium,

16. quia iudicia mea projecerunt, et in praeceptis meis non ambulaverunt, et sabbata mea violaverunt; post idola enim cor eorum gradiebatur.

17. Et pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos; nec consumsi eos in deserto.

18. Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In praeceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini.

19. Ego Dominus Dens vester; in praeceptis meis ambulate, iudicia mea custodite, et facite ea;

20. et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me et vos, et sciatis, quia ego sum Dominus Deus vester.

21. Et exacerbaverunt me filii, in praeceptis meis nee eu ambulaverunt, et iudicia mea non custodierunt, ut facerent ea, quae cum fecerit homo, vivet in eis, et sabbata mea violaverunt; et communatus sum, ut effundere fuorem meum super eos, et implere iram meam in eis in deserto.

22. Averti autem manum meam, et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in oculis eorum.

23. Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, et ventilarem in terras,

24. eo quod iudicia mea non fecissent, et praecepta mea reprobassent, et sabbata mea violassent, et post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.

25. Ergo et ego dedi eis praecepta non bona, et iudicia, in quibus non vivent.

26. Et pollui eos in muneribus suis, cum offenserent omne, quod aperit vulvam, propter delicta sua; et scient, quia ego Dominus.

27. Quamobrem loquere ad dominum Israël fili hominis, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevissent me contemnentes;

28. et induxisse eos in terram, super quam levavi manum meam, ut daretur eis. Viderunt omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum, et immolaverunt ibi victimas suas, et dedernerunt ibi irritationem oblationis sue, et posuerunt ibi odorem suavitatis suae, et libaverunt libationes suas.

29. Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? Et vocatum est nomen ejus excelsum usque ad hanc diem.

30. Propterea dic ad dominum Israël: Haec dicit Dominus Deus: Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, et post offendicula corum vos forniciamini;

31. et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie; et ego respondebo vobis dominus Israël? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32. Neque cogitatio mentis vestrae fiet, dicentium: Erimus sicut gentes, et sicut cognationes terrae, ut colamus ligna et lapides.

33. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis, et congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, et in brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos.

35. Et adducam vos in desertum populum, et judicabor vobiscum ibi facie ad faciem.

36. Sicut iudicio contendi adversum patres vestros in deserto terrae Aegypti, sic judicabo vos, dicit Dominus Deus.

37. Et subjeciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis foederis.

38. Et eligam de vobis transgressores, et impios, et de terra incolatus eorum educam eos, et in terram Israël noui ingrediuntur; et scietis, quia ego Dominus.

39. Et vos, domus Israël, haec dicit Dominus Deus: Singuli post idola vestra ambulate, et servite eis. Quod si et in hoc noui audieritis me, et nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, et in idolis vestris;

40. in monte sancto meo, in monte excelsa Israël, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israël; omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi, et ibi quaeram primitias vestras, et initium decimaru[m] vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.

41. In odorem suavitatis suscipiam vos, cum eduxero vos de populis, et congregavero vos de terris, in quas dispersi estis, et sanctificabor in vobis in oculis nationum.

42. Et scietis, quia ego Dominus, cum induxero vos ad terram Israël, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris.

43. Et recordabimini ibi viarum vestrarum, et omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis, et displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.

44. Et scietis, quia ego Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum, et non secundum vias vestras malas, neque secundum sclera vestra pessima dominus Israël, ait Dominus Deus.

45. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

46. Fili hominis, pone faciem tuam contra viam austri, et stilla ad africum, et propheta ad saltum agri meridiani.

47. Et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini; haec dicit Dominus Deus: Ecce ego succendam in te ignem, et comburam in te omne lignum viride, et omne lignum aridum; non extinguetur flamma successionis, et comburetur in ea omnis facies ab austro usque ad aquilonem.

48. Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, nec extinguetur.

49. Et dixi: A, a, a, Domine Deus; ipsi dicunt de me: Numquid non per parabolam loquitur iste?

CAPUT XXI.

Faticinatur, horrendum ac multiplicem gladium renturum super Jerusalem, et super filios Ammon a rege Babylonis; qui tandem etiam in terra sua iudicandus est, penitusque dissipandus.

(A. M. 311.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pone faciem tuam ad Jerusalem, et stilla ad sanctuaria, et propheta contra humum Israël,

3. et dices terrae Israël: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, et ejiciam gladium meum de vagina sua, et occidam in te justum et impium.

4. Pro eo autem, quod occidi in te justum et impium, idcirco egreditur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab austro usque ad aquilonem,

5. ut sciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sea irrevocabilem.

6. Et tu, fili hominis, ingemisce in contritione lumborum, et in amaritudinibus ingemisce coram eis.

7. Cumque dixerint ad te: Quare tu gemis? dices: Pro auditu, quia venit, et tabescet omne cor, et dissolventur universae manus, et infirmabitur omnis spiritus, et per cuncta genua fluent aquae; ecce venit, et fiet, ait Dominus Deus.

8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

9. Fili hominis, propheta et dices: Haec dicit Dominus Deus: Loquere: Gladius, gladius exacutus est, et limatus.

10. Ut caedat victimas, exacutus est; ut splendeat, limatus est. Qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.

11. Et dedi eum ad levigandum, ut tenecatur manus; iste exacutus est gladius, et iste limatus est, ut sit in manus interfectientis.

12. Clama, et ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis diebus Israël, qui fugerant; gladio traditi sunt cum populo meo, idcirco plaudere super femur,

13. quia probatus est; et hoc, cum sec-

ptrum subverterit, et non erit, dicit Dominus Deus.

14. Tu ergo, fili hominis, propheta, et persecute manus ad manum, et duplicitur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum; hic est gladius occasionis magnae, qui obstupescere eos facit,

15. et corde tabescere, et multiplicentur miasma. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti, et limati ad fulgendum, amicti ad caedem.

16. Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quoque facie tuae est appetitus.

17. Quin et ego plaudam manu ad manum, et implebo indignationem meam; ego Dominus locutus sum.

18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

19. Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis. De terra una egredientur ambae; et manus capiet conjecturam, in capite viac civitatis conjiciet.

20. Viam pones, ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, et ad Judam in Jerusalem munitissimam.

21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem querens, commiscens sagittas; interrogavit idola, extra consuluit.

22. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in caede, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut aedificet munitio-

nes.

23. Eritque quasi consilens frustra oracula in oculis eorum, et sabbatorum otium imitans; ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24. Idecirco haec dicit Dominus Dens: Pro eo, quod recordati estis iniquitatibus vestrae, et revelasti praevaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris, pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiendi.

25. Tu autem profane, impie dux Israël, cuius venit dies in tempore iniquitatis praefinita,

26. haec dicit Dominus Deus: Auser cidadim, tolle coronam; nonne haec est, quae humilem sublevavit, et sublimem humiliavit?

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam; et hoc non factum est, donec veniret, cuius est judicium, et tradam ei.

28. Et tu, fili hominis, propheta et dicens: Haec dicit Dominus Deus ad filios Ammon, et ad opprobrium eorum; et dices: Muero, muero^{*)}, evagina te ad occidendum, lama te, ut interficias, et fulgeas,

29. cum tibi viderentur vana, et divinarentur mendacia, ut dareris super col-

la vulnerorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis praefinita.

30. Reverte ad vaginam tuam, in loco, in quo creatus es, in terra nativitatis tuae judicabo te,

31. et effundam super te indignationem meam; in igne furoris mei suslabo in te, daboque te in manus hominum insipientium, et fabricantium interitum.

32. Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terrae, obliuioni traderis; quia ego Dominus locutus sum.

CAPUT XXII.

Varia narrat scelera Jerosolymis perpetrata, propter quae dicit se super eos effusurum iudicationem suam; narratque scelera sacerdotum, principum, pseudoprophetarum, ac populi terrae, ut nullus inventus sit, qui pro avertendo furore Domini se opponeret.

(A. M. 341.)

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Et tu, fili hominis, nonne iudicas, nonne judicas civitatem sanguinem?

3. Et ostendes ei omnes abominationes suas, et dices: Haec dicit Dominus Dens: Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veuiat tempus ejus, et quae fecit idola contra semetipsam, ut pollueretur.

4. In sanguine tuo, qui a te effusus est, delinqisti, et in idolis tuis, quae fecisti, polluta es, et appropinquare fecisti dies tuos, et adduxisti tempus annorum tuorum; propterea dedi te opprobrium gentibus, et irrationem universis terris.

5. Quae juxta sunt, et quae procul a te, triumphabunt de te, sordida, nobilis, gradis interitu.

6. Ecce principes Israël singuli in brachio suo fuerunt in te effundendum sanguinem.

7. Patrem et matrem consumeliis afficerunt in te, advenam calumniati sunt in medio tui, pupillum et viduam contristaverunt apud te;

8. sanctuaria mea sprevisti; et sabbata mea polluisti.

9. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem; et super montes comedenterunt in te, scelus operati sunt in medio tui.

10. Verecundiora patris discooperuerunt in te, immunditiam menstruatae humiliaverunt in te.

11. Et uuisquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, et socerum suum polluit nefarie, frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te. (Jer. 5, 8.)

12. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem; usuram et superabundantiam accepisti, et avare proximos tuos calumniabis, meique oblita es, ait Dominus Deus.

13. Ecce comploisti manus meas super

^{*)} Sic habent etiam Vaticana anni 1592. et 1624., sed Vaticana anni 1593. et 1598. sic habent: Evaginate . . . limate.

avaritiam tuam, quam fecisti, et super sanguinem, qui effusus est in medio tui.

14. Numquid sustinebit cor tuum, aut praevalebunt manus tuas in diebus, quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, et faciam.

15. Et dispergam te in nationes, et ventilo te in terras, et deficere faciam imunditiam tuam a te.

16. Et possidebo te in conspectu gentium; et scies, quia ego Dominus.

17. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, versa est mihi domus Israël in scoriam; omnes isti aes, et stannum, et ferrum, et plumbeum in medio fornacis; scoria argenti facti sunt.

19. Propterea haec dicit Dominus Deus: Eo quod versi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem,

20. congregatione argenti, et aeris, et stanni, et ferri, et plumbi in medio fornacis, ut succendam in ea iugem ad confundendum; sic congregabo in furore meo, et in ira mea, et requiescam, et confabo vos.

21. Et congregabo vos, et succendam vos in igne furoris mei, et confabimini in medio ejus.

22. Ut confundatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus; et scietis, quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, dice ei: Tu es terra immunda, et nou compluta in die furoris.

25. Conjuratio prophetarum in medio ejus sicut leo rugiens, rapiensque prædam; animas devoraverunt, opes et pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

26. Sacerdotes ejus contemserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum et profanum nou habuerunt distantiam, et inter pollutum et mundum non intellexerunt, et a sabbatis meis averterunt oculos suos, et coiquinabar in medio eorum.

27. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, et ad perdeendas animas, et avarie ad secundaria lucra. (*Mich. 3, 11. Soph. 3, 3.*)

28. Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vanam, et divinautes eis mendacium, dicentes: Haec dicit Dominus Deus; cum Dominus nou sit locutus.

29. Populi terræ calumniabantur calumpianæ, et rapiebant violenter; egenum et pauperem affligebant, et advenam opprimebant calumnia absque judicio.

30. Et quæsivi de eis virum, qui interponeret sepm, et stareret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam; et non inveni.

31. Et effudi super eos indignationem

meam, in igne irae meæ consumsi eos; viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAPUT XXXIII.

Sub figura multiplicitum stuprorum duarum meretricum Oolla et Oolibæ, ac punitionis earum ostendit Dominus variam idolatriam Samariae et Jerusalem, propter quam tradendi sunt in opprobrium gentibus, quarum sunt idolatriam imitati.

(A. M. 311.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, duae mulieres filiae matris unius fuernut,

3. et fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt; ibi subacta sunt ubera carum, et fractæ sunt mammæ pubertatis earum.

4. Nomina autem earam: Oolla major, et Oolibæ soror ejus minor; et habui eas, et pepererunt filios et filias. Porro eorum nomina: Samaria Oolla, et Jerusalem Oolibæ.

5. Fornicata est igitur super me Oolla, et insanivit in amatorcs suos, in Assyrios propinquantes,

6. vestitos hyacinthro, principes, et magistratus, juvenes cupidini, universos equites, ascensores equorum.

7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos; et in omnibus, in quos insanivit, in immunitatis eorum polluta est.

8. Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto, non reliquit; nam et illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, et illi confregerunt ubera pubertatis ejus, et effunderunt fornicationem suam super eam.

9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.

10. Ipsi discopercerunt ignominiam ejus, filios et filias ejus tulerunt, et ipsam occiderunt gladio; et factæ sunt famosæ mulieres, et judicia perpetraverunt in ea. (*Supr. 16, 38.*)

11. Quod cum vidisset soror ejus Oolibæ, plus quam illa insanivit libidine, et fornicationem suam super fornicationem sororis suæ

12. ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus et magistratibus ad se venientibus, indutis ueste varia, equitibus, qui vectabantur equis, et adolescentibus forma cunctis egregia.

13. Et vidi, quod polluta esset via una ambiarum.

14. Et auxit fornicationes suas; cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldaeorum expressas coloribus,

15. et accinctos balteis renes, et tiaras tintas in capitibus eorum, formam dum omnium, similitudinem filiorum Babylonis, terraque Chaldaeorum, in qua orti sunt,

16. iusanivit super eos concupiscentia oculorum suorum, et misit nuntios ad eos in Chaldaeam.

17. Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis; et polluta est ab eis, et saturata est anima ejus ab illis.

18. Denudavit quoque fornicationes suas, et discoperuit ignominiam suam; et recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea a sorore ejus.

19. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiae suae, quibus fornicata est in terra Aegypti.

20. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum, et sicut fluxus equorum fluxus eorum.

21. Et visitasti scelus adolescentiae tuae, quando subacta sunt in Aegypto ubera tua, et confractae sunt mamimae pubertatis tuae.

22. Propterea Ooliba, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitaro omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua, et congregabo eos adversum te in circuitu:

23. filios Babylonis, et universos Chaldaeos, nobiles, tyrannoque et principes, omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia, duces, et magistratus universos, principes principum, et nominatos ascensores equorum;

24. et venient super te instructi curru, et rota, multitudo popolorum. Lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te iudicique; et dabo coram eis iudicium, et iudicabunt te iudicis suis.

25. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore; vasum tuum, et aures tuas praecedent, et quae remanserint, gladio concident; ipsi filios tuos, et filias tuas capient, et novissimum tuum devorabitur igni.

26. Et denudabunt te vestimentis tuis, et tollent vasa gloriae tuae.

27. Et requiescere faciam scelus tuum de te, et fornicationem tuam de terra Aegypti; nec levabis oculos tuos ad eos, et Aegypti non recordaberis amplius.

28. Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti, in manus, de quibus satiata est anima tua.

29. Et agent tecum in odio, et tollent omnes labores tuos, et dimittent te nudam, et ignominia plenam; et revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, et fornicationes tuae.

30. Fecerunt haec tibi, quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis eorum.

31. In via sororis tuae ambulasti, et dabo calicem ejus in manu tua.

32. Haec dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuae bibes profundum, et latum; eris in derisum, et in subsannatioinem, quae est capacissima.

33. Ebrietate et dolore repleberis, ca-

lice moeroris et tristitiae, calice sororis tuae Samariae.

34. Et bibes illum, et epotabis usque ad faeces, et fragmenta ejus devorabis, et ubera tua lacerabis; quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia oblita es mei, et projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, et fornicationes tuas.

36. Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis, numquid judicas Oollam, et Oolibam, et annuntias eis sclera earum?

37. Quia adulteratae sunt, et sanguis in manibus earum, et cum idolis suis fornicatae sunt; insuper et filios suos, quos genererunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

38. Sed et hoc fecerunt mihi: polluerunt sanctuarium meum in die illa, et sabbata mea profanaverunt.

39. Cumque immolarent filios suos idolis suis, et ingredierentur sanctuarium meum in die illa, ut polluerent illud, etiam haec fecerunt in medio domus meae.

40. Miserunt ad viros venientes de longe, ad quos nuntium miserant; itaque ecce venerunt, quibus te lavisti, et circumlustrasti stibio oculos tuos, et ornata es mundo mulierib*ri*.

41. Sedisti in lecto pulcherrimo, et mensa ornata est ante te; thymiana meum, et unguentum meum posuisti super eam.

42. Et vox multitudinis exultantis erat in ea, et in viris, qui de multitudine hominum adduciebantur, et veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, et coronas speciosas in capitibus eorum.

43. Et dixi ei, quae atrita est in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam haec.

44. Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem; sic ingrediebantur ad Oollam et Oolibam, mulieres nefarias.

45. Viri ergo justi sunt. Hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, et iudicio effundentium sanguinem, quia adulterae sunt, et sanguis in manibus earum.

46. Haec enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, et trade eas in tumultum, et in rapinam;

47. et lapidentur lapidibus popolorum, et confodiantur gladiis eorum; filios et filias earum interficiant, et domos earum igne succendent.

48. Et auferant scelus de terra, et discent omnes mulieres, ne faciant secundum scelus earum.

49. Et dabunt scelus vestrum super vos; et peccata idolorum vestrorum portabitis; et scietis, quia ego Dominus Deus.

CAPUT XXIV.

Sub figura ollae electoribus carnium partibus ac ossibus plenae, ignique adnotae, et sub figura mortis uxoris Ezechielis, pro qua Iesus est nullum facere luctum, significat Dominus, domum Israël in exitium tradendam, filiosque ejus trucidandos, nullo sequente luctu prae animi stupore.

(A. M. 3414. Ant. Chr. 590.)

1. Et factum est verbum Domini ad me, in anno nono **), in mense decimo, decima die mensis, dicens:

2. Fili hominis, scribe tibi nomen dei hujus, in qua confirmatus**) est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie.

3. Et dices per proverbium ad domum irrattricem parabolam, et loqueris ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Pone ollam, pone, inquam, et mitte in eam aquam.

4. Congere frusta ejus in eam, omnipem partem bonam, femur et armum, electa et ossibus plena.

5. Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea; effervuit coctio ejus, et discocta sunt ossa illius in medio ejus.

6. Propterea haec dicit Dominus Deus: Vae civitati sanguinum, ollae, cuius rubigo in ea est, et rubigo ejus non exivit de ea; per partes et per partes suas ejice eam, non cecidit super eam sors.

7. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum; non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere.

8. Ut superinducerem indignationem meam, et vindicta ulciscerer, dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam, ne operiretur.

9. Propterea haec dicit Dominus Deus: Vae civitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. (Nah. 3, 1. Hab. 2, 12.)

10. Congere ossa, quae igne succendam; consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa labescerent.

11. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, et liquefiat aes ejus, et conflueret in medio ejus inquinamentum ejus, et consumatur rubigo ejus;

12. multo labore sudatum est, et non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.

13. Immunditia tua execrabilis, quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis; sed nec mundaberis prius, donec quiesceret faciam indignationem meam in te.

14. Ego Dominus locutus sum. Veniet, et faciam; non transcam, nec parcam, nec placabor. Juxta vias tuas, et juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

16. Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga; et nou planges, neque plorabis, neque fluent lacrymae tuae.

17. Ingemisce lacens, mortuorum luctum nou facies; corona tua circumligata sit tibi, et calcamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

18. Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vespere; fecique mane, sicut praeceperat mihi.

19. Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis, quid ista significent, quae tu facis?

20. Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:

21. Loquere domui Israël: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum, et super quo pavet anima vestra; filii vestri, et filiae vestrae, quas reliquistis, gladio cadent.

22. Et facietis, sicut feci. Ora amictu non velabitis, et cibos lugentium non comedetis.

23. Coronas habebitis in capitibus vestris, et calceamenta in pedibus, non plangetis, neque flebitis; sed tabescatis in iniuritatibus vestris, et unusquisque gemet ad fratrem suum.

24. Eritque Ezechiel vobis in portentum; juxta omnia, quae fecit, facietis, cum venerit istud; et scietis, quia ego Dominus Deus.

25. Et tu, fili hominis, ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum, et gaudium dignitatis, et desiderium oculorum eorum, super quo requiescent animae eorum, filios et filias eorum,

26. in die illa, cum venerit fugiens ad te, ut augetet tibi,

27. in die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo, qui fugit; et loqueris, et non silebis ultra, erisque cis in portentum; et scietis, quia ego Dominus.

CAPUT XXV.

Regionibus Ammon, Moab, Idumaeae et Palaestinae minatur Dominus exitium, eo quod filios Israël affixerint, et de ipsorum afflictione exultaverint.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pone faciem tuam contra filios Ammon, et prophetabis de eis.

3. *) Et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dixisti: Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est, et super terram Israël, quoniam desolata est, et super dominum Iuda, quoniam ducti sunt in captivitatem;

4. idcirco ego tradam te filiis orientali-

*) Regni Sedeiae, sive deportati Jechoniac.

**) Gr. ἀπύρεστο, contra fixit.

*) Jer. 27, 48. et 49.

bus*) in haereditatem, et collocabunt causas suas in te, et ponent in te tentoria sua; ipsi comedent fruges tuas, et ipsi bibent lac tuum.

5. Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, et filios Ammon in cubile pecorum; et scictis, quia ego Dominus.

6. Quia haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod plausisti manu, et percussistipe de, et gavisa es ex toto affectu super terram Israël;

7. idcirco ecce ego extendam manum meam super te, et tradam te in direptionem gentium, et interficiam te de populis, et perdam de terris, et conteram; et scies, quia ego Dominus.

8. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dixerunt Moab et Seir: Ecce sicut omnes gentes domus Juda;

9. idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, in quaum, ejus, et de finibus ejus inclytas terrae Bethesimoth, et Beclmeon, et Cariathain.

10. filii orientis cum filiis Ammon, et dabo eam in haereditatem, ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.

11. Et in Moab faciam iudicia; et scient, quia ego Dominus.

(A. M. 3117. Ant. Chr. 587.)

12. Haec dicit **) Dominus Deus: Pro eo, quod fecit Idumea ultionem, ut se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinqens, et vindictam expetivit de eis;

13. idcirco haec dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumeam, et auferam de ea hominem, et jumentum, et faciam eam desertam ab austro; et qui sunt in Dedan, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam super Idumeam per manum populi mei Israël; et facient in Edom iuxta iram meam, et furorem meum, et scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod fecerunt Palaestini vindictam, et ulti se sunt toto animo, interficientes, et implentes inimicitas veteres;

16. propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego extendam manum meam super Palaestinos, et interficiam interfectorum, et perdam reliquias maritimae regionis,

17. faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore; et scient, quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

CAPUT XXVI.

Tyri inclytæ urbis praedicit Dominus erosionem, eo quod super rastatione Jerusalēm exultaverit.

(A. M. 3116. Prima die mensis item primi.)

1. Et factum est in undecimo anno ***)

*) Chaldaic; quod factum esse videtur, dum Nabuchodonosor Tyrum obiseret, ubi per annos 13 permansisse cum refert Joseph. 10. Antiq. 12. et l. 1. contra Appion.

**) Vide Jer. 49. 7.

***) Deportati Jechoniae.

prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pro eo, quod dixit Tyrus de Jerusalēm: Euge contractae sunt portae populorum, conversa est ad me; implebor, deserta est:

3. propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Tyre, et ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.

4. Et dissipabunt muros Tyri, et destruent turres ejus; et radam pulverem ejus de ea, et dabo eam in limpidissimum petram.

5. Siccatio sagenarum erit in medio mari, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus; et erit in direptionem gentibus.

6. Filiae quoque ejus, quae sunt in agro, gladio interficiuntur; et scient, quia ego Dominus.

7. Quia haec dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab aquilone, regem regum, cum equis, et curribus, et equitibus, et coetu, populoque magno.

8. Filias tuas, quae sunt in agro, gladio interficiet, et circumdabit te munitionibus, et comportabit aggerem in gyro, et elevabit contra te clypeum.

9. Et vineas, et arietes temperabit in muros tuos, et turres tuas destruet in armatura sua.

10. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis corum; a sonitu equitum, et rotarum, et curruum movebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatae.

11. Ungulis equorum suorum conculebit omnes plateas tuas, populum tuum gladio caedet, et statuae tuae nobiles in terram corruntur.

12. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas, et destruent muros tuos, et domos tuas praeclaras subvertent, et lapides tuos, et ligna tua, et pulverem tuum in medio aquarum ponent.

13. Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, et sonitus cithararum tuarum non audierit amplius. (Jer. 7, 34.)

14. Et dabo te in limpidissimum petram; siccatio sagenarum eris, nec aedificaberis ultra, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15. Haec dicit Dominus Deus Tyro: Nunquid non a sonitu ruinae tuae, et gemitu interfectorum tuorum, cum occisi fuerint, in medio tui commovebuntur insulae?

16. Et descendente de sedibus suis omnes principes maris, et auferent exuvias suas, et vestimenta sua varia abjicient, et induentur stupore; in terra sedebunt, et attoniti super repentina casu tuo admirabuntur.

17. Et assumentes super te lamentum, dicent tibi: Quomodo periisti, quae habitas in mari, urbs inclyta, quae fuitis fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi!

18. Nunc stupebunt naves in die pavonis tui, et turbabuntur insulae in mari, eo quod nullus egrediar ex te.

19. Quia haec dicit Dominus Deus: Cum dedero te urbem desolatam sicut civitates, quae non habitantur, et adduxero super te abyssum, et operuerunt te aquae multae;

20. et detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, et collocavero te in terra novissima sicut soliditudines veteres cum his, qui deducuntur in lacum, ut non habiteris; porro cum dedero gloriam in terra viventium:

21. in nihilum redigam te, et non eris, et requisita non iuuenieris ultra in sempiternum, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXVII.

Tyri urbis maritima ac opulentissimae ruina defletur, euarratis mercibus, quae a quaue regione ad eam deferri solent.

(A. M. 3416. Ant. Chr. 588.)

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Tu ergo, fili hominis, assume super Tyrum lamentum,

3. et dices Tyro, quae habitat in introitu mari, negotiationi populorum ad insulas multas: Haec dicit Dominus Deus: O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,

4. et in corde maris sita. Fioitimi tui, qui te aedificaverunt, impleverunt decorem tuum;

5. abietibus de Sanir extruxerunt cum omnibus tabulatis maris; cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum.

6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos, et transtra tua fecerunt tibi ex ebore indicio, et praetoriola de insulis Italiae.

7. Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo; hyacinthus et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

8. Habitatores Sidonis et Aradii fuerunt remiges tui; sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9. Senes Giblil, et prudentes ejus habuerunt nautas ad ministerium variae supellectilis tue; omnes naves maris, et nautae earum fuerunt in populo negotiationis tue.

10. Persae, et Lydii, et Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui; clypeum, et galeam suspenderunt in te pro ornato tuo.

11. Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu, sed et Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharretas suas susperderunt in muris tuis per gyrum; ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12. Carthaginenses negotiatores tui, a multitudo cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas.

II.

13. Graecia, Thubal, et Mosoch, ipsi institores tui, mancipia et vasa aerea ad vexerunt populo tuo.

14. De domo Thogorma equos, et equites, et mulos adduxerunt ad forum tuum.

15. Filii Dedan negotiatores tui (insulae multae negotiatio manus tuae) dentes eburneos, et ebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16. Syrus negotiator tuus proper multitudinem operum tuorum, gemmam, et puroram, et scutulata, et byssum, et sericum, et chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17. Iuda et terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, et mel, et oleum, et resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18. Damascenus negotiator tuus in multitudo operum tuorum, in multitudo diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19. Dan, et Graecia, et Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum; stacte, et calamus in negotiatione tua.

20. Dedan institores tui in tapetibus ad sedeendum.

21. Arabia, et universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuae, cum agnis, et arrietibus, et hoedis venerunt ad te negotiatores tui.

22. Venditores Saba et Reema, ipsi negotiatores tui cum universis primis aromaticis, et lapide pretioso et auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.

23. Uaran, et Chene, et Eden negotiatores tui, Saba, Assur, et Chelmad venditores tui;

24. ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinti, et polymitorum, gazarumque pretiosarum, que obvolutae, et astrictae erant funibus; cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.

25. Naves maris principes tui in negotiatione tua; et repleta es, et glorificata nimis in corde maris.

26. In aquis multis adduxerunt te remiges tui; ventus austor contrivit te in corde maris.

27. Divitiae tuae, et thesauri tui et multiplex instrumentum tuum, nautae tui et gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, et populo tuo praeerant; viri quoque bellatores tui, qui erant in te cum universa multitudo tua, quae est in medio tui, cadent in corde maris in die ruiuae tue.

28. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes;

29. et descendente de navibus suis omnes, qui tenebant remum; nautae, et universi gubernatores maris in terra stabunt,

30. et ejulabunt super te voce magna, et clamabunt amare, et superiacient pulverem capitibus suis, et cinere consergentur.

31. Et radent super te calvitium, et accingent cilicis, et plorabunt te in amaritudine animae ploratu amarissimo.

32. Et assument super te carmen lugubre, et plangent te: Quae est ut Tyrus, quae obmutuit in medio mari?

33. Quae in exitu negotiationum tuorum de mari implesti populos multos; in multitudine divitiarum tuarum, et populorum tuorum distasti reges terrae.

34. Nunc contrita es a mari; in profundis aquarum opes tue, et omnis multitudo tua, quae erat in medio tui, ceciderunt.

35. Universi habitatores insularum obstupuerunt super te, et reges eorum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.

36. Negotiatores populorum sibilaverunt super te; ad nihilum deducta es, et non eris usque in perpetuum.

CAPUT XXVIII.

Ruina regis Tyri, maxima gloria prius exaltata, ob nimiam ipsius superbiam aliasque iniquitates; similiter et rastatio Sidonem, ac reductio filiorum Israël in terram suam, vastatis ipsorum inimicis.

(A. M. 3415.)

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, dic principi Tyri: Haec dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris, cum sis homo, et non Deus, et dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3. Ecce sapientior es tu Daniele; omne secretum non est absconditum a te.

4. In sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem, et acquisisti aurum, et argentum in thesauris tuis.

5. In multitudine sapientiae tuae, et in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem; et elevatum est cor tuum in robore tuo.

6. Propterea haec dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei,

7. idcirco ecce ego adducam super te alienos, robustissimos gentium, et nubabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiae tuae, et polluent decorem tuum.

8. Interficiant, et detrahent te; et morieris in interitu occisorum in corde maris.

9. Numquid dicens loqueris: Deus ego sum, coram interficiens te, cum sis homo, et non Deus, in manu occidentum te?

10. Morte incircumisorum morieris in manu alienorum, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, leva planetum super regem Tyri,

12. et dices ei: Haec dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore,

13. in deliciis paradisi Dei fuisti; omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, et jaspis, chrysolithus, et

onyx, et berillus, sapphirus, et carbunculus, et smaragdus; aurum opus decoris tui; et foramina tua in die, qua conditus es, praeparata sunt.

14. Tu Cherub extensus, et protegens; et posui te in monte sancto Dei; iu medio lapidum ignitorum ambulasti.

15. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuae, donec inventa est iniquitas in te.

16. In multitudine negotiationis tuae repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti; et ejeci te de monte Dei, et perdidi te, o Cherub protegeus, de medio lapidum ignitorum.

17. Et elevatum est cor tuum in decore tuo; perdidisti sapientiam tuam in decore tuo; in terram projeci te, ante faciem regum dedi te, ut cernerent te.

18. In multitudine iniquitatum tuarum, et iniquitate negotiationis tuae polluisti sanctificationem tuam; producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, et dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.

19. Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescerunt super te; nihil factus es, et non eris in perpetuum.

20. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis, pone faciem tuam contra Sidonem; et prophetabis de ea,

22. et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, et glorificabor in medio tui; et scient, quia ego Dominus, cum fecero in ea iudicia, et sanctificatus fuero in ea.

23. Et immittam ei pestilentiam, et sanguinem in plateis ejus; et corruent interfici in medio ejus gladio per circuitum; et scient, quia ego Dominus.

24. Et non erit ultra domum Israël offendiculum amaritudinis, et spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis; et scient, quia ego Dominus Deus.

25. Haec dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Israël de populis, in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus; et habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.

26. Et habitabunt in ea securi, et aedicabunt domos, et plantabunt vineas, et habitabunt confidenter, cum fecero iudicia in omnibus, qui adversantur eis per circuitum; et scient, quia ego Dominus Deus eorum.

CAPUT XXIX.

Adversus regem Aegypti ac regnum ejus, in solitudinem redigendum, post 40 tam annos revocandum, licet non ad pristinam gloriam. Terra Aegypti datur Nabuchodonosor, eo quod cum suo exercitu laboraverit devastando Tyrum.

(A. M. 3415. Ant. Chr. 589.)

1. In anno decimo*), decimo mense,

*) A deportatione Iechonice.

undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pone faciem tuam contra Pharaonem*) regem Aegypti, et prophetabis de eo, et de Aegypto universa.

3. Loquere, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce**) ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicis: Meus est fluvius, et ego feci in memetipsum.

4. Et ponam froenum in maxillis tuis, et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis, et extraham te de medio fluminum tuorum; et universi pisces tui squamis tuis adhaerentur.

5. Et projiciam te in desertum, et omnes pisces fluminis tui; super faciem terrae decades, non colligeris, neque congregaberis; bestias terrae, et volatilibus coeli dedi te ad devorandum;

6. et scient omnes habitatores Aegypti, quia ego Dominus, pro eo, quod fisiisti baculus arundineus domini Israël. (Isai. 36, 6.)

7. Quando apprehenderunt te manu, et contractus es, et lacerasti omnem humerum eorum, et innitentibus eis super te, comminutus es, et dissolvisti omnes renes eorum.

8. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam super te gladium ***, et interficiam de te hominem, et jumentum.

9. Et erit terra Aegypti in desertum, et in solitudinem; et scient, quia ego Dominus, pro eo, quod dixeris: Fluvius meus est, et ego feci eum.

10. Idcirco ecce ego ad te, et ad flumen tua, daboque terram Aegypti in solitudines, gladio dissipatam, a turre Syenes usque ad terminos Aethiopie.

11. Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea, et non habitabitur quadraginta annis.

12. Daboque terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarum, et civitates ejus in medio urbium subversarum, et erunt desolatae quadraginta annis; et dispersam Aegyptios in nationes, et ventilabo eos in terras.

13. Quia haec dicit Dominus Deus: Post finem quadraginta annorum congregabo Aegyptum de populis, in quibus dispersi fuerant.

14. Et reducam captivitatem Aegypti, et collocabo eos in terra Phatures, in ter-

ra nativitatis suae, et erunt ibi in regnum humile;

15. inter cetera regna erit humiliissima, et non elevabitur ultra super nationes, et immixtum eos, ne imperent gentibus.

16. Neque erunt ultra domui Israël in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, et sequantur eos; et scient, quia ego Dominus Deus.

(A. M. 3432. Ant. Chr. 572.)

17. Et factum est in vigesimo et septimo anno, in primo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum; omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est; et merces non est redditia ei, neque exercitui ejus de Tyro pro servitate, qua servivit mihi adversus eam.

19. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Aegypti; et accipiet multitudinem ejus, et depraedabitur manubias ejus, et diripiet spolia ejus; et erit merces exercitui illius, (Jer. 46, 2.)

20. et operi, quo servivit adversus eam; dedi ei terram Aegypti pro eo, quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.

21. Iu die illo pullulabit cornu domui Israël, et tibi dabo apertum os in medio eorum; et scient, quia ego Dominus.

CAPUT XXX.

Omnis urbes Aegypti per regem Babylonis vastabuntur.

1. *) Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, propheta et dic: Haec dicit Dominus Deus: Ululate, vae, vae dicet,

3. quia juxta est dies, et appropinquat dies Domini; dies nubis, tempus gentium erit.

4. Et veniet gladius in Aegyptum, et erit pavor in Aethiopia, cum cediderint vulnerari in Aegypto, et ablata fuerit multitudo illius, et destructa fundamenta ejus.

5. Aethiopia, et Libya, et Lydi, et omne reliquum vulgus, et Chub, et filii terrae foederis cum eis gladio cadent.

6. Haec dicit Dominus Deus: Et corrumpent fulcientes Aegyptum, et destruetur superbia imperii ejus; a turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercitum;

7. et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, et urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8. Et scient, quia ego Dominus, cum dedero ignem in Aegypto, et attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9. In die illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus ad conterendam Aethiopiae confidentiam; et erit pavor in eis in die Aegypti, quia absque dubio veniet.

*) Vide Jer. 43, 44, et 46.

*) Ephree, sive Οὐαρρῆς est, de quo Jer. 37, 3. et 44, 10.

**) Hic enim in ea persuasione fuit, ut ne Deum quidem ultum sibi regnum adinere posse putaret. Herodot. I. 2.

***) Primum Cyrenaorum, qui instructa apud Isara acie Libyos et Aegyptios illi profilarunt, ut pauci in Aegyptum redirent. Quia de re Aegypti, succentores Apriae sive Vaphrae, ab eo desciverunt, arbitrati, se in apertam perniciem ab illo fuisse demissos; (Herodot. et Diod. Sic.) deinde Chaldaeorum, totau Aegyptum post receptam Tyrum devastantium. Jer. 42, 16.

10. Haec dicit Dominus Deus: Cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nubichodonosor regis Babylonis.

11. Ipse et populus ejus cum eo, fortissimi gentium, adducentur ad disperdendam terram; et evaginabunt gladios suos super Aegyptum, et implebunt terram interfectis.

12. Et faciam alveos fluminorum aridos, et tradam terram in manus pessimorum, et dissipabo terram, et plenitudinem ejus manu alienorum; ego Dominus locutus sum.

13. Haec dicit Dominus Deus: Et disperdam simulacula, et cessare faciam idola de Memphis; et dux de terra Aegypti uenient amplius; et dabo terrorem in terra Aegypti. (*Zach. 13, 2.*)

14. Et disperdam terram Phatures, et dabo ignem in Taphnis, et faciam iudicia in Alexandria.

15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Aegypti, et intersciam multitudinem Alexandriæ,

16. et dabo ignem in Aegypto; quasi parturiens dolabit Pelusium, et Alexandria erit dissipata, et in Memphis angustiae quotidiane.

17. Juvenes Heliopoleos et Bubasti gladio cadent, et ipsae captivae ducentur.

18. Et in Taphnis nigrescet dies, cum contrivero ibi sceptra Aegypti, et defecerit in ea superbia potentiae ejus, ipsam nubes operiet; filiae autem ejus in captivitatem ducentur.

19. Et iudicia faciam in Aegypto; et scient, quia ego Dominus.

(A. M. 3416.)

20. Et factum est in undecimo *) anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis, brachium Pharaonis regis Aegypti confregi; et ecce non est obvolutum, ut restituatur ei sanitas, ut ligaretur pannus, et fasciareetur liotelis, ut recepto robore posset tenere gladium.

22. Propterea haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, et conuinuum brachium ejus forte, sed confactum, et dejiciam gladium de manu ejus,

23. et dispergam Aegyptum in gentibus, et ventilabo eos in terris.

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus, et confringam brachia Pharaonis, et gemitibus interfecti coram facie ejus.

25. Et confortabo brachia regis Babylonis, et brachia Pharaonis concident; et scient, quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, et extenderit eum super terram Aegypti.

26. Et dispergam Aegyptum in nationes, et ventilabo eos in terras; et scient, quia ego Dominus.

CAPUT XXXI.

Sublimitatem regis Pharaonis cum Assur comparat, et utriusque similem praedicit interitum.

(A. M. 3416.)

1. Et factum est in anno undecimo, tertio meuse, una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, dic Pharaoni regi Aegypti, et populo ejus: Cui similis factus es in magnitudine tua?

3. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

4. Aquae nutritur illum, abyssus exaltavit illum; flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, et rivos suos emisit ad universa ligna regionis.

5. Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis; et multiplicata sunt arbusta ejus, et elevati sunt rami ejus prae aquis multis.

6. Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia coeli, et sub frondibus ejus genuerunt unnes bestiae saltuum, et sub umbraculo illius habitabat coetus gentium plurimorum.

7. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, et in dilatatione arbustorum suorum; erat enim radix illius juxta aquas multas.

8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradyso Dei, abies non adaequaverunt summiteam ejus, et platani non fuerunt aquae frondibus illius; omne lignum paradiisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini ejus,

9. quoniam speciosum feci eum, et multis, condensisque frondibus; et aemulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quae erant in paradyso Dei.

10. Propterea haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod sublimatus est in altitudine, et dedit summiteam suam virentem atque condeum, et elevatum est cor ejus in altitudine sua,

11. tradidi eum in manu fortissimi gentium; faciens faciet ei; juxta impietatem ejus ejeci eum.

12. Et succident eum alieni, et crudelissimi nationum, et projicient eum super montes, et in cunctis convallibus corrident rami ejus, et confringentur arbusta ejus in universis rupibus terrae; et recedent de umbraculo ejus omnes populi terrae, et relinquunt eum.

13. In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia coeli, et in ramis ejus fuerunt universae bestiae regionis.

14. Quia ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia, quae irrigantur aquis, quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam in medio filiorum hominum ad eos, qui descendant in lacum.

*) A deportatione Jechoniae.

15. Haec dicit Dominus Deus: In die, quando descedit ad inferos, induxi luctum, operui eum abyso, et prohibui flumina ejus, et coercui aquas multas; contrastatus est super eum Libanus, et omnia ligna agri concussa sunt.

16. A sonitu ruinae ejus commovi gentes, cum deducerent eum ad infernum cum his, qui descendebant in lacum; et consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia, atque praeclara in Libano, universa, quae irrigabantur aquis.

17. Nam et ipsi cum eo descendente in infernum ad interfectos gladio; et brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum.

18. Cui assimilatus es o inclyle atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam; in medio incircuncisorum dormies; cum eis, qui interfici sunt gladio, ipse est Pharaon, et omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXII.

Pharaon, quantumvis sublinis, conterendum est a rege Babylonis, cuius vastatione plurimi reges obstupescunt, pluresque nationes cum eo in abyssum detrahentur.

(A. M. 3417. Ant. Chr. 587.)

1. Et factum est duodecimo anno*), in meuse duodeciwo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, assume lamentum super Pharaonem regem Aegypti, et dices ad eum: Leoni gentium assimilatus es, et draconi, qui est in mari; et ventilabas cornu in fluminibus tuis, et conturbabas aquas pedibus tuis, et conculcabas flumina earum.

3. Propterea haec dicit Dominus Deus: Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, et extraham te in sagena mea. (Supr. 12, 13. et 17, 20.)

4. Et projiciam te in terram, super faciem agri abjiciam te; et habitare faciam super te omnia volatilia coeli, et saturabo te bestias universae terre.

5. Et dabo carnes tuas super montes, et implebo colles tuos sanie tua.

6. Et irrigabo terrami foetore sanguinis tui super montes; et valles implebuntur ex te.

7. Et operiam, cum extinctus fueris, coelum, et nigrescere faciam stellas ejus, solem nube tegam, et luna non dabit lumen suum. (Isai. 13, 10. Joel 2, 10. et 3, 15. Matth. 24, 29.)

8. Omnia luminaria coeli moerere faciam super te, et dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cum ceciderint vulnerati tui in medio terrae, ait Dominus Deus.

9. Et irritabo cor populorum multorum,

cum induxero contritionem tuam in gentibus super terras, quas nescis.

10. Et stupescere faciam super te populos multos; et reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cum volare coepit gladius meus super facies eorum; et obstupescerent repente singuli pro anima sua in die ruinae tuae.

11. Quia haec dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi;

12. in gladiis fortium decimam multitudinem tuam; inexpugnabiles omnes gentes haec, et vastabunt superbiham Aegypti, et dissipabitur multitudo ejus.

13. Et perdam omnia jumenta ejus, quae erant super aquas plurimas; et non conturbabit eas pes hominis ultra, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, et flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus,

15. cum dedero terram Aegypti desolatam; deseretur autem terra a plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus; et scient, quin ego Dominus.

16. Planctus est, et plangent eum; filiae gentium plangent cum, super Aegyptum, et super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

(A. M. 3417.)

17. Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, cane Ingubre super multitudinem Aegypti, et detrahe eam ipsam, et filias gentium robustarum ad terram ultimam cum his, qui descendunt in lacum.

19. Quo pulchrior es? Descende, et dormi cum incircuncisis.

20. In medio interfectorum gladio cadent, gladius datus est; attrixerunt eam, et omnes populos ejus.

21. Loquerentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descederunt, et dormierunt incircumscisi, interfici gladio.

22. Ibi Assur, et omnis multitudo ejus; in circuitu illius sepulchra ejus; omnes interfici, et qui ceciderunt gladio,

23. quorum data sunt sepulchra in novissimis laci; et facta est multitudo ejus per gyrum sepulchri ejus; universi interfici, cadentesque gladio, qui dederant quodam formidinem in terra viventium.

24. Ibi Aelam, et omnis multitudo ejus per gyrum sepulchri sui; omnes hi interfici, ruentesque gladio, qui descendunt incircumscisi ad terram ultimam; qui posuerunt terrorum suum in terra viventium, et portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum.

25. In medio interfectorum posuerunt cubilem ejus in universis populis ejus; in circuitu ejus sepulchrum illius; omnes hi incircumscisi, interficique gladio; dederunt enim terrorum suum in terra viventium, et portaverunt ignominiam suam

* A deportatione Jechoniac.

326 Cap. 32. Cum Pharaone casuri. **EZECHIEL.** Cap. 33. Deus pro meritis castigat
Cap. 33. Speculatoris manus. quenque.

cum his, qui descendunt in lacum; in medio interfectorum positi sunt.

26. Ibi Mosoch, et Thubal, et omnis multitudo ejus; in circuitu ejus sepulchra illius; omnes hi incircumcisi, interfectique et cadentes gladio, quia dederunt formidinem suam in terra viventium.

27. Et non dormient cum fortibus, carentibusque et incircumcisis, qui descendedunt ad infernum cum armis suis, et posuerunt gladios suos sub capitibus suis; et fuerunt iniuriantes eorum in ossibus eorum, quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28. Et tu ergo in medio incircumcisum contereris, et dormies cum interfectis gladio.

29. Ibi Idumaea et reges ejus, et omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo, cum interfectis gladio, et qui cum incircumcis dormierunt, et cum his, qui descendunt in lacum.

30. Ibi principes aquilonis omnes, et universi venatores, qui deducti sunt cum interfectis, paventes, et in sua fortitudine confusi; qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, et portaverunt confusione suam cum his, qui descendunt in lacum.

31. Vedit eos Pharaon, et consolatus est super universa fortitudine sua, quae interfecta est gladio, Pharaon et omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus,

32. quia dedi terrorum meum in terra viventium, et dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio Pharaon, et omnis multitudo ejus, ait Dominus Deus.

CAPUT XXXIII.

Si speculator risum imminens malum non annuntiaverit, reus erit pereundium; quod si annuntiaverit, solus is, qui sibi non cavit, reus erit. Justus quoque, si suam deserat justitiam, damnabitur; et impius, si convertatur, salvabitur. Nec confidant de terra sibi data in possessionem, quoniam propter suas iniurias perderuntur, et terra in solitudinem redigetur.

1. Et factum est verbum Domini ad me, deus:

2. Fili hominis, loquere ad filios populi tui, et dices ad eos: Terra, cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terrae virum unum de novissimis suis, et constituerit eum super se speculatorum;

3. et ille viderit gladium venientem super terram, et cecinerit buccina, et annuntiaverit populo;

4. audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, et non se observaverit, veveritque gladius, et tulerit eum, sauguis ipsius super caput ejus erit.

5. Sonum buccinæ audivit, et non se observavit, sauguis ejus in ipso erit; si autem se custodierit, aqimam suam salvabit.

6. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insouerit buccina, et populus se non custodierit, veveritque gladius, et tulerit de eis animal, ille quidem in iniuitate sua captus est; sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

7. Et tu, fili hominis, speculatorum dedite domui Israël; audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. (*Supr. 3, 17.*)

8. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniuitate sua morietur; sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9. Si autem annuntiante te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fuerit versus a via sua, ipse in iniuitate sua morietur; porro tu animam tuam liberasti.

10. Tu ergo, fili hominis, dic ad domum Israël: Sic locuti estis, dicentes: Iniuriantes nostræ, et peccata nostra super nos sunt, et in ipsis nos tabescimus; quomodo ergo vivere poterimus?

11. Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus; nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini, couertimini a viis vestris pessimis; et quare moriemini dominus Israël? (*Supr. 18, 32.*)

12. Tu itaque, fili hominis, dic ad filios populi tui: Injustitia justi non liberabit eum, in quaunque die peccaverit; et impietas impii non nocebit ei, in quaunque die conversus fuerit ab impietate sua; et iustus non poterit vivere in justitia sua, in quaunque die peccaverit.

13. Etiam si dixeris justo, quod vita vivat, et confusus in justitia sua fecerit iniuriam; omnes justitiae ejus obliuioni tradentur, et in iniuitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14. Si autem dixeris impio: Morte morieris, et egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque judicium et justitiam,

15. et pigius restituerit ille impius, rapinansque reddiderit, in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum; vita vivet, et non morietur.

16. Omnia peccata ejus, que peccavit, non imputabuntur ei; judicium et justitiam fecit, vita vivet.

17. Et dixerunt filii populi tui: Non est aequi ponderis via Domini, et ipsorum via iusta est.

18. Cum enim recesserit justus a justitia sua, feceritque iniurias, morietur in eis.

19. Et cum recesserit impius ab iniuritate sua, feceritque judicium et justitiam, vivet in eis.

20. Et dicitis: Non est recta via Domini. Uuinqmque juxta vias suas judicabo de vobis domus Israël. (*Supr. 18, 25.*)

(A. M. 3417. Ant. Chr. 587.)

21. Et factum est in dno decimo *) anno,

*) A deportatione Jechoniac.

in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostraræ, venit ad me, qui sacerdotem de Jerusalem, dicens: Vastata est civitas.

22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere, antequam veniret, qui sacerdotem aperuitque os meum, donec veniret ad me manæ, et aperto ore meo vobis silui amplius.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israël, loqueentes aint: Unus erat Abraham, et haereditate posedit terram; nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

25. Idcirco dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias vestras, et sanguinem funditis, numquid terram haereditate possidebitis?

26. Stetitis in gladiis vestris, fecistis abominationes, et unusquisque uxorem proximi sui pollut; et terram haereditate possidebitis?

27. Hac dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: Vivo ego, quia, qui in ruinosis habitant, gladio cadent, et qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum; qui autem in praesidiis et speluncis sunt, peste morientur.

28. Et dabo terram in solitudinem, et in desertum, et deficit superba fortitudo ejus, et desolabuntur montes Israël, eo quod nullus sit, qui per eos transeat.

29. Et scient, quia ego Dominus, cum dedero terram eorum desolatam, et desertam propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30. Et tu, fili hominis, filii populi tui, qui loquontur de te juxta muros et in ostiis domorum, et dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum, loquentes: Venite, et audiamus, quis sit sermo egrediens a Domino.

31. Et veniūt ad te, quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te populus meus; et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertunt illos, et avaritiam suam seguirunt eorum;

32. et es eis quasi carmen musicum, quod suavi dulcique sono canitur; et audiunt verba tua, et non faciunt ea.

33. Et cum venerit, quod praedictum est, (ecce enim venit) tunc scient, quod prophetes fuerit inter eos.

CAPUT XXXIV.

Ex manibus pastorum, qui neglecto grege tantum, quae sua sunt, quaerunt, dicit Dominus se oves suas liberatrum, quodque eas in iudicio pascet, suscitaturus super eas servum suum David, sub quo in omni terrae ubertate secure pascantur; ostenditque, gregem suum esse populum Israël, et se Deum ipsorum.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, propheta de pastoribus Israël, propheta, et dices pastoribus: Haec dicit Dominus Deus: Vae pastoribus Israël, qui pascebant semetipos; nonne greges a pastoribus pascuntur? (Jer. 23, 1. Supr. 13, 3.)

3. Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat, occidebatis; gregem autem meum non pascebatis.

4. Quod infirmum fuit, non consolidatis, et quod negrotum, non sanastis, quod confractum est, non alligastis, et quod perierat, non quaeristis; sed cum austerioritate imperabatis eis, et cum potentia.

5. Et dispersae sunt oves meae, eo quod non esset pastor, et factae sunt in devorationem omnium bestiarum agri, et dispersae sunt.

6. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, et in universo colle excuso, et super omnem faciem terrae dispersi sunt greges mei, et non erat, qui requireret; non erat, inquam, qui requireret.

7. Propterea, pastores, audite verbum Domini.

8. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo, quod facti sunt greges mei in rapinam, et oves meae in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor; (ueque euin quiescerunt pastores mei gregem ineuin, sed pascebant pastores semetipos, et greges meos non pascebant)

9. propterea, pastores, audite verbum Domini.

10. Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, et cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipos; et liberabo gregem meum de ore eorum, et non erit ultra eis in escam.

11. Quia ^{f)} haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas.

12. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quoquo fuerit in medio ovium suarum dissipatarum; sic visitabo oves meas, et liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersae fuerant in die nubis, et caliginis.

13. Et educam eas de populis, et congregabo eas de terris, et inducam eas in terram suam; et pascam eas in montibus Israël, in rivis et in cunctis sedibus terræ.

14. In pascuis uberrimis pascam eas, et in montibus excelsis Israël erunt pascua eaurum; ibi requiescent in herbis virentibus, et in pascuis pinguis pascentur super montes Israël.

15. Ego pascam oves meas, et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.

16. Quod perierat, requiram, et quod abiectum erat, reducam, et quod confractum fuerat, alligabo, et quod infirmum

f) Fer. 2. post Dom. 1. Quadr.

fuerat, consolidabo, et quod pingue et forte, custodiam; et pascam illas in iudicio.

17. Vos autem greges mei, haec dicit Dominus Deus: Ecce ego iudico inter pecus et pecus, arietum et bircorum.

18. Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? Insuper et reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris; et cum purissimam aquam hiberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et uies meae his, quae conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur; et que pedes vestri turbaverant, haec bibebant.

20. Propterea haec dicit Dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue et macilenta;

21. pro eo, quod lateribus, et humeris impingebatis, et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras,

22. salvabo gregem meum, et non erit ultra in rapinam, et judicabo inter pecus et pecus.

23. ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David; ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem. (*Isai. 40, 11. Osee 3, 5. Joann. 1, 45. 10, 11. et 11.*)

24. Ego autem Dominus ero eis in Deum, et servus mens David princeps in medio eorum; ego Dominus locutus sum.

25. Et faciam cum eis pactum pacis, et cessare faciam bestias pessimas de terra; et qui habitant in deserto, securi dormient in salibus.

26. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, et deducam imbreem in tempore suo; pluviae benedictionis erunt.

27. Et dabit lignum agri fructum suum, et terra dabit germen suum, et erunt in terra sua absque timore; et scient, quia ego Dominus, cum contrivero catenas jugi eorum, et eruero eos de manu imperantium sibi.

28. Et non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque hostiae terrae devorabunt eos; sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.

29. Et suscitabo eis gerumen nominatum; et non erunt ultra immuniti fame in terra, neque portabunt ultra opprobrium gentium.

30. Et scient, quia ego Dominus Deus eorum cum eis, et ipsi populus meus dominus Israël, ait Dominus Deus.

31. Vos autem greges mei, greges pascuae meae, homines, estis; et ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus. (*Joann. 10, 11.*)

CAPUT XXXV.

Montis Seir sive Idumaeorum futura vastatio, eo quod populum Dei affixerint.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, pone faciem tuam ad-

versum montem Seir, et prophetabis de eo, et dices illi:

3. Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te mons Seir, et extendam manum meam super te, et dabo te desolatum atque desertum.

4. Urbes tuas demoliar, et tu desertus eris; et scies, quia ego Dominus;

5. eo quod fueris inimicus sempiternum, et conculseris filios Israël in manus gladii in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremae.

6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam sanguini tradam te, et sanguis te persecutus; et cum sanguinem oderis, sanguis persecutus tecum.

7. Et dabo montem Seir desolatum atque desertum, et auferam de eo euntem et redeuentem.

8. Et implero montes ejus occisorum suorum. In collibus tuis, et in vallibus tuis, atque in torrentibus interfici gladio cadent.

9. In solitudines sempiternas tradam te, et civitates tuae non habitabuntur; et sciatis, quia ego Dominus Deus.

10. Eo quod dixeris: Due gentes, et duae terrae meae erunt, et haereditatem possidebo eas; cum Dominus esset ibi,

11. propterea: Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuam, et secundum zelum tuum, quem fecisti odio habens eos; et notus efficiar per eos, cum te judicavero.

12. Et scies, quia ego Dominus audivi universa opprobria tua, quae locutus es de montibus Israël, dicens: Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.

13. Et insurrexisti super me ore vestro, et derogasti adversum me verba vestra; ego audivi.

14. Haec dicit Dominus Deus: Lactante universa terra, in solitudinem te redigam.

15. Sicuti gavisus es super haereditatem domus Israël, eo quod fuerit dissipata, sic faciam tibi; dissipatus eris, mons Seir, et Idumaea omnis; et sciens, quia ego Dominus.

CAPUT XXXVI.

Quia populus Dei erat in opprobrium gentibus, eo quod propter sua peccata dispersi essent in captivitatem, dicit Dominus, non propter illum, sed propter se reductum eum in terram suam; quodque super ipsum effundet aquam mundam, faciens eum in suis praeceptis ambulare, magna fru felicitate.

1. Tu autem, fili hominis, propheta super montes Israël, et dices: Montes Israël, audite verbum Domini. (*Supr. 6, 3.*)

2. Haec dicit Dominus Deus: Eo quod dixerit inimicus de vobis: Euge, altitudines sempiternae in haereditatem datae sunt nobis;

3. propterea vaticinare, et dic: Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod deso-

Iati estis, et conculcati per circuitum, et facti in haereditatem reliquis gentibus, et ascendistis super labium linguae, et opprobrium populi;

4. propterea, montes Israël, audite verbum Domini Dei. Haec dicit Dominus Deus montibus, et collibus, torrentibus, vallisbusque et desertis, parietinis, et urbibus derelictis, quae depopulatae sunt, et subsanuatae a reliquis gentibus per circuitum.

5. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus, et de Idumaea universa, quae dederunt terram meam sibi in haereditatem cum gaudio, et toto corde, et ex animo, et ejecerunt eam, ut vastarent;

6. Idcirco vaticinare super humum Israël, et dices montibus, et collibus, jugis, et vallisbus: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego in zelo meo, et in furore meo locutus sum, eo quod confusionem gentium sustinueritis.

7. Idcirco haec dicit Dominus Deus: Ego levavi manum meam, ut gentes, quae in circuitu vestro sunt, ipsae confusionem suam portent.

8. Vos autem, montes Israël, ramos vestros germinetis, et fructum vestrum afferatis populo meo Israël; prope enim est, ut veniat;

9. quia ecce ego ad vos, et convertar ad vos, et arabimini, et accipietis semen tem.

10. Et multiplicabo in vobis homines, omnemque dominum Israël; et habitabuntur civitates, et ruinosa instaurabuntur.

11. Et replebo vos hominibus, et jumentis; et multiplicabuntur, et crescent; et habitare vos faciam sicut a principio, non quo donabo majoribus, quam habuistis ab initio; et scietis, quia ego Dominus.

12. Et adducam super vos homines, populum meum Israël, et haereditate possidebunt te, et eris eis in haereditatem, et non addes ultra, ut absque eis sis.

13. Haec dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, et suffocans gentem tuam;

14. propterea homines non comedes amplius, et gentem tuam non necabis ultra, ait Dominus Deus.

15. Nec auditam faciam in te amplius confusioinem gentium, et opprobrium populorum nequaquam portabis, et gentem tuam non amites amplius, ait Dominus Deus.

16. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. Fili hominis, dominus Israël habitaverunt in humo sua, et polluerunt eam in viis suis, et in studiis suis juxta immunditiam menstruatae facta est via eorum coram me.

18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fuderunt super terram, et in idolis suis polluerunt eam.

19. Et dispersi eos in gentes, et ventilati sunt in terras; juxta vias eorum, et adinventiones eorum iudicavi eos.

II.

20. Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, et polluerunt nomen sanctum meum, cum dicceretur de eis: Populus Domini iste est, et de terra ejus egressi sunt. (*Isai. 52, 5. Rom. 2, 24.*)

21. Et pepercit nomini sancto meo, quod polluerat dominus Israël in gentibus, ad quas ingressi sunt.

22. Idcirco dices domui Israël: Haec dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam dominus Israël, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in gentibus, ad quas intrastis.

23. Et [†] sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes, quod polluistis in medio earum, ut sciatis gentes, quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum sanctificatus fuero in vobis coram eis.

24. Tollam quippe vos de gentibus, et congregabo vos de universis terris, et educabo vos in terram vestram.

25. Et effundam super vos aquam mundam, et mundabitimi ab omnibus iniquitatibus vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos.

26. Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri, et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carnenum. (*Supr. 11, 19.*)

27. Et spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam, ut in praecepsis meis ambuletis, et iudicia mea custodiatis, et operemini.

28. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris, et eritis mili in populum, et ego ero vobis in Deum.

29. Et salvabo vos ex universis iniquitatibus vestris, et vocabo frumentum, et multiplicabo illud, et non imponam vobis famem.

30. Et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.

31. Et recordabitimi viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum; et displicebunt vobis iniquitates vestrae, et sclerara vestra.

32. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus; notum sit vobis, confundimini, et erubescite super viis vestris dominus Israël.

33. Haec dicit Dominus Deus: In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, et inhabitari fecero urbes, et instauravero ruinosa,

34. et terra deserta fuerit exulta, quae quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,

35. dicent: Terra illa inculta facta est ut hortus voluntatis, et civitates desertae, et destitutae atque sussossae munitae se derunt.

36. Et scient gentes, quaecunque derelictae fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus aedificavi dissipata, plantavique inculta; ego Dominus locutus sim, et fecerim.

[†] Fcc. 4. post Dom. 4. Quadr. Epist. 1.

37. Haec dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Israël, ut faciam eis; multiplicabo eos sicut gregem hominum,

38. ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem in solemnitatibus ejus; sic erunt civitates desertae plenae gregibus hominum; et scient, quia ego Dominus.

CAPUT XXXVII.

In figura aridorum ossium reviviscentium designat filios Israël, qui de omni prosperitate desperant, reducendos in terram suam; et per duo ligna conjuncta significat, unum fore regnum Iuda et Israël, qui sub uno rege ac pastore David observantur sint mandata Domini, qui cum ipsis pactum feriet sempiternum.

1. ^{t)} Facta est super me manus Domini, et eduxit me in spiritu Domini, et dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus,

2. et circumduxit me per ea in gyro; erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, vivent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nosti.

4. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis, et dices eis: Ossa arida, audite verbum Domini.

5. Haec dicit Dominus Dens ossibus his: Ecce ego intrommittam in vos spiritum, et vivetis.

6. Et dabo super vos nervos, et succrescere faciam super vos carnes, et superextendam in vobis cutem, et dabo vobis spiritum, et vivetis; et scietis, quia ego Dominus.

7. Et prophetavi, sicut praecepérat mihi; factus est autem sonitus, prophetante me, et ecce commotio; et accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam.

8. Et vidi, et ecce super ea nervi et carnes ascenderunt; et extenta est in eis cutis desuper, et spiritum non habebant.

9. Et dixit ad me: Vaticinare fili hominis, et dices ad spiritum: Haec dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, et insuffla super imperfectos istos, et reviviscant.

10. Et prophetavi, sicut praecepérat mihi; et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt; steteruntque super pedes suos exercitus graudis nimis valde.

11. Et dixit ad me: Fili hominis, ossa haec universa domus Israël est; ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra, et abscissi sumus.

12. Propterem vaticinare, et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, et educam vos de sepulchris vestris populus meus, et inducam vos in terram Israël.

13. Et scietis, quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, et eduxero vos de tumulis vestris popule meus;

14. et dederò spiritum meum in vobis, et vixeritis, et requiesceré vos faciam super humum vestram; et scietis, quia ego Dominus locutus sum, et feci, ait Dominus Deus.

15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu, fili hominis, sume tibi lignum unum, et scribe super illud: Iudea, et filiorum Israël sociorum ejus; et tolle lignum alterum, et scribe super illud: Joseph ligno Ephraim, et cunctae domui Israël, sociorumque ejus.

17. Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum; et erunt in unionem in manu tua.

18. Cum autem dixerint ad te filii populi tui, loquentes: Nonne indicas nobis, quid in his tibi velis?

19. Loqueris ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, et tribus Israel, quae sunt ei adjunctae; et dabo eas pariter cum ligno Iuda, et faciam eas in lignum unum, et erunt unum in manu ejus.

20. Erunt autem ligna, super quae scriperis in manu tua, in oculis eorum.

21. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israël de medio nationum, ad quas abierunt, et congregabo eos undique, et adducam eos ad humum suum.

22. Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israël, et rex unus erit omnibus imperans; et non erunt ultra duae gentes, nec dividentur amplius in duo regna. (Joann. 10, 16.)

23. Neque polluentur ultra in idolis suis, et abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis; et salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, et emundabo eos; et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus.

24. Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum; in iudiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea. (Isai. 40, 11. Jer. 23, 5. Supr. 31, 23. Dan. 9, 21. Joann. 1, 15.)

25. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri, et habitabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum usque in sempiternum; et David servus meus princeps eorum in perpetuum.

26. Et percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum erit eis; et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. (Ps. 109, 4. et 116, 2. Joann. 12, 34.)

27. Et erit tabernaculum meum in eis; et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus.

28. Et scient gentes, quia ego Domi-

t) Sabb. Pent. Prophet. 6.

nus sanctificator Israël, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

CAPUT XXXVIII.

Habitantibus post reductam captivitatem secure filii Israël in oppidis suis, adducet Dominus in norissimis diebus contra eos Gog cum ingenti exercitu; sed et hunc cum suo exercitu multis cladibus postea consumet.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. *Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem captiis Mosoch, et Thubal, et vaticinare de eo, (Infr. 39, 1. Apoc. 20, 7.)*

3. Et dices ad eum: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, Gog, principem capitis Mosoch et Thubal;

4. et circumagam te, et ponam froenum in maxillis tuis, et educam te, et omneum exercitum tuum, equos et equites vestitos loricis universos, multitudinem magnam hastam et clypeum arripientium et gladium.

5. Persae, Aethiopes, et Libyes cum eis, omnes scutati et galeati;

6. Gomer et universa agmina ejus, dominus Thogorma, latera aquilonis, et totum robur ejus, populique multi tecum.

7. Praepara, et instrue te, et omnem multitudinem tuam, quae coacervata est ad te, et esto eis in praeceptum.

8. Post dies multos visitaberis, in novissimo annorum venies ad terram, quae reversa est a gladio, et congregata est de populis multis ad montes Israël, qui fuerunt deserti jugiter; haec de populis educta est, et habitabunt in ea confidenter universi.

9. Ascendens autem quasi tempestas venues, et quasi nubes, ut operias terram tu, et omnia agmina tua, et populi multi tecum.

10. Haec dicit Dominus Deus: In die illa ascendent sermones super cor tuum, et cogitabis cogitationem pessimam,

11. et dices: Ascendam ad terram absque muro; veniam ad quiescentes, habitaatesque secure; hi omnes habitant sine muro, vectes et portae non sunt eis;

12. ut diripiatis spolia, et invadas praedam, ut inferas manum tuam super eos, qui deserti fuerant, et postea restituti, et super populum, qui est congregatus ex gentibus, qui possidere coepit, et esse habitator umbilici terrae.

13. Saba et Dedan, et negotiatores Tharsis, et omnes leones ejus dicent tibi: Numquid ad sumenda spolia tu venis? Ecce ad diripiendam praedam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum, et aurum, et auferas supellecilem, atque substantiam, et diripiatis manus infinitas.

14. Propterea valicinare fili hominis, et dices ad Gog: Haec dicit Dominus Deus: Numquid non in die illo, cum habitaverit populus meus Israël confidenter, scies?

15. Et venies de loco tuo a lateribus aquilonis tu, et populi multi tecum, ascensores eorum universi, coetus magnus, et exercitus vehemens;

16. et ascendes super populum meum Israël quasi nubes, ut operias terram. In novissimis diebus eris, et adducam te super terram meam, ut sciatur gentes me, cum sanctificatus fuero in te in oculis eorum, o Gog.

17. Haec dicit Dominus Deus: Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis in manu servorum meorum prophetarum Israël, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos.

18. Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israël, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo.

19. Et in zelo meo, in igne irae meae locutus sum: Quia in die illa erit commotio magna super terram Israël;

20. et commovebuntur a facie mea plures maris, et volucres coeli, et bestiae agri, et omne reptile, quod moverit super humum, cunctique homines, qui sunt super faciem terrae; et subvertentur montes, et cadent sepes, et omnis murus corruet in terram. (Matth. 24, 29. Luc. 21, 25.)

21. Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus; gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur.

22. Et judicabo eum peste, et sanguine, et imbre vehementi, et lapidibus immensis; ignem, et sulphur pluam super eum, et super exercitum ejus, et super populos multos, qui sunt cum eo.

23. Et magnificabor, et sanctificabor, et notus ero in oculis multuarum gentium; et scient, quia ego Dominus.

CAPUT XXXIX.

Adducet Dominus Gog contra Israël; sed ipsum cum toto ejus exercitu ibi perdet, in cuius sepultura septem mensibus occupabuntur ad mundandam terram. Dominus filios Israël propter peccata ipsorum tradidit in captivitatem; sed reducit eos in terram suam ad nominis sui glorificationem.

1. Tu autem, fili hominis, vaticinare adversum Gog, et dices: Haec dicit Dominus Deus: Ecce ego super te, Gog, principem capitis Mosoch et Thubal;

2. et circumagam te, et educam te, et ascendi te faciam de lateribus aquilonis, et adducam te super montes Israël.

3. Et percuniam arcum tuum in manu sinistra tua, et sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

4. Super montes Israël cades tu, et omnia agmina tua, et populi tui, qui sunt tecum; feris, avibus, omniisque volatili, et bestiis terrae dedi te ad devorandum.

5. Super faciem agri cades, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6. Et immitam ignem in Magog, et in his, qui habitant in insulis confederer; et scient, quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israël, et non polluam nomen sanctum meum amplius; et scient gentes, quia ego Dominus sanctus Israël.

8. Ecce venit, et factum est, ait Dominus Deus; haec est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israël, et succendent, et comburent arma, clypeum, et hastas, arcum, et sagittas, et baculos manuum, et contos; et succendent ea igni septem annis.

10. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succident de saltibus, quoniam arma succendent igni, et depraeabdunt eos, quibus praedae fuerant, et diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11. Et erit in die illa, dabo Gog locum nomiuatum sepulchrum in Israël, vallem viatorum ad orientem maris, quae obstupescere faciet practereentes; et sepient ibi Gog, et omnem multitudinem ejus, et vocabitur vallis multitudinis Gog.

12. Et sepient eos domus Israël, ut mundent terram septem mensibus.

13. Sepeliet autem cum omnis populus terrae, et erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.

14. Et viros jugiter constituent Instrumenta terram, qui sepiant, et requirant eos, qui remanserant super faciem terrae, ut emundent eam; post menses autem septem quererent incipient.

15. Et circuibunt peragantes terram; cumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum, donec sepiant illud pollinctores in valle multitudinis Gog.

16. Nomen autem civitatis Amona, et mundabunt terram.

17. Tu ergo fili hominis, haec dicit Dominus Deus: Dic omni volueri, et universis avibus, cuicunque bestiis agri: Convenite, properate, concurrete undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israël, ut comedatis carnem, et bibatis sanguinem.

18. Carnes fortium comedetis, et sanguinem principum terrae bibetis, arictum, et agnorum, et hircorum, taurorumque et altilium, et pinguium omnium.

19. Et comedetis adipem in saturitatem, et bibetis sanguinem in ebrietatem de victima, quam ego immolabo vobis;

20. et saturabimini super mensam meam de equo, et equite forti, et de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21. Et ponam gloriam meam in gentibus; et videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim, et manum meam, quam posucrim super eos.

22. Et scient domus Israël, quia ego Dominus Deus eorum a die illa, et deinceps.

23. Et scieut gentes, quoniam in iniuritate sua capta sit domus Israël, eo quod dereliquerint me, et absconderim faciem meam ab eis, et tradiderim eos in manus hostium, et eciderint in gladio universi.

24. Juxta immunditiam eorum, et scelus feci eis, et abscondi faciem meam ab illis.

25. Propterea haec dicit Dominus Deus: Nunc reducam captivitatem Jacob, et miserebor omnis domus Israël, et assumam zelum pro nomine sancto meo.

26. Et portabunt confusionem suam, et omne meum praevaricationem, quia praevaricati sunt in me, cum habitativerint in terra sua confederati, neminem formidantes;

27. et reduxerit eos de populis, et congregaverit de terris inimicorum suorum, et sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.

28. Et scient, quia ego Dominus Deus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes, et congregaverim eos super terram suam, et non dereliquerim quemquam ex eis tibi. (*Supr. 26, 33.*)

29. Et non abscondam ultra faciem meam ab eis, eo quod effuderim spiritum meum super omnem dominum Israël, ait Dominus Deus.

CAPUT XL.

Prophetæ ostenditur futura reaedificatio civitatis cum mensura in longitudine, latitudine et altitudine singulorum domus portarum, thalamorum, frontium, fenestrarum, vestibulorum, cubiculorum et graduum; item mensuratio quatuor mensarum ad immota landa sacrificia; rursum gazophylacia cantorum et sacerdotum, ac vestibula templi.

(A. M. 3130. Ant. Chr. 574.)

1. In vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ *), in exordio anni, decima mensis **), quartodecimo anno, postquam percussa est civitas, in ipsa hac die facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc.

2. In visionibus Dei adduxit me in terram Israël, et dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi aedificium civitatis vergentis ad austrum.

3. Et introduxit me illuc, et ecce vir, cuius erat species quasi species aeris, et funiculus linea in manu ejus, et calamus mensuræ in manu ejus; stabat autem in porta.

4. Et locutus est ad me idem vir: Fili hominis, vide oculis tuis, et auribus tuis audi, et pone cor tuum in omnia, quae ego ostendam tibi, quia, ut ostendantur tibi, adductus es hic; annuntia omnia, quae tu vides, domui Israël.

*) Captivitatis Iechoniae, de qua IV. Reg. 24, 8.

**) Sc. primi. Hinc ad finem usque libri constitutionis templi, urbis, et regni Israël Ezechiel est visione exhibita, instauracionem Ecclesiae per Christum, ejusque amplitudinem, dignitatem et præstantiam significans.

5. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique, et in manu viri calamus mensurae sex cubitorum, et palmo; et mensus est latitudinem aedificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6. Et venit ad portam, quae respiciebat viam orientalem, et ascendit per gradus ejus; et mensus est limen portae calamo uno latitudinem, id est, limen unum calamo uno in latitudine,

7. et thalamum uno calamo in longum, et uno calamo in latum, et inter thalamos quinque cubitos;

8. et limen portae juxta vestibulum portae intrinsecus calamo uno.

9. Et mensus est vestibulum portae octo cubitorum, et frontem ejus duobus cubitis; vestibulum antea portae erat intrinsecus.

10. Porro thalami portae ad viam orientalem, tres hinc et tres inde; mensura una trium, et mensura una frontium ex utraque parte.

11. Et mensus est latitudinem liminis portae decem cubitorum, et longitudinem portae tredecim cubitorum;

12. et marginem ante thalamos cubiti unius, et cubitus unus finis utrimque; thalami autem sex cubitorum erant hic et inde.

13. Et mensus est portam a tecto thalami usque ad tectum ejus, latitudinem vigintiquinque cubitorum; ostium contra ostium.

14. Et fecit frontes per sexaginta cubitos, et ad frontem atrium portae undique per circuitum;

15. et ante faciem portae, quae pertinet habet usque ad faciem vestibuli portae interioris, quinquaginta cubitos;

16. et fenestras obliquas in thalamis, et in frontibus eorum, quae erant intra portam undique per circuitum; similiter autem erant et in vestibulis fenestrae per gyrum intrinsecus, et ante frontes pictura palmarum.

17. Et eduxit me ad atrium exterius, et ecce gazophylacia, et pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum; triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

18. Et pavimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius.

19. Et mensus est latitudinem a facie portae inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus, centum cubitos ad orientem, et ad aquilonem.

20. Portam quoque, quae respiciebat viam aquilonis atrii exterioris, mensus est tam in longitudine, quam in latitudine;

21. et thalamos ejus tres hinc, et tres inde, et frontem ejus, et vestibulum ejus secundum mensuram portae prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, et latitudinem viginti quinque cubitorum.

22. Fenestrae autem ejus, et vestibulum, et sculpturae secundum mensuram portae, quae respiciebat ad orientem; et septem

graduum erat ascensus ejus, et vestibulum ante eam.

23. Et porta atrii interioris contra portam aquilonis et orientalem; et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos.

24. Et eduxit me ad viam australem, et ecce porta, quae respiciebat ad austrum; et mensus est frontem ejus, et vestibulum ejus juxta mensuras superiores.

25. Et fenestras ejus, et vestibulum in circuitu sicut fenestras ceteras: quinquaginta cubitorum longitudine, et latitudine viginti quinque cubitorum.

26. Et in gradibus septem ascendebatur ad eam; et vestibulum ante fores ejus; et caelatae palmae erant, una hinc, et altera inde in fronte ejus.

27. Et porta atrii interioris in via australi; et mensus est a porta usque ad portam in via australi centum cubitos.

28. Et introduxit me in atrium interior ad portam australem; et mensus est portam juxta mensuras superiores:

29. thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus eisdem mensuris, et fenestras ejus, et vestibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis vigintiquinque cubitorum;

30. et vestibulum per gyrum longitudine vigintiquinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum;

31. et vestibulum ejus ad atrium exterius, et palmas ejus in fronte; et octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam.

32. Et introduxit me in atrium interior per viam orientalem; et mensus est portam secundum mensuras superiores:

33. thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus, sicut supra; et fenestras ejus, et vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine vigintiquinque cubitorum;

34. et vestibulum ejus, id est, atrii exterioris; et palmae caelatae in fronte ejus hinc et inde; et in octo gradibus ascensus ejus.

35. Et introduxit me ad portam, quae respiciebat ad aquilonem; et mensus est secundum mensuras superiores:

36. thalamum ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus, et fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine vigintiquinque cubitorum.

37. Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius; et caelatura palmarum in fronte ejus hinc et inde; et in octo gradibus ascensus ejus.

38. Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum; ibi lavabant holocaustum.

39. Et in vestibulo portae duae mensae hinc, et duae mensae inde, ut immoletur super eas holocaustum et pro peccato, et pro delicto.

40. Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portae, quae pergit ad aquilo-

nem, duae mensae; et ad latus alterum ante vestibulum porta duae mensae.

41. Quatuor mensae hinc, et quatuor mensae inde; per latera portae octo mensae erant, super quas immolabaut.

42. Quatuor autem mensae ad holocaustum, de lapidibus quadris extractae: longitudine cubiti unius et dimidi, et latitudine cubiti unius et dimidi, et altitudine cubiti unius; super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, et victimam.

43. Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum; super mensas autem carnes oblationis.

44. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portae respicientis ad aquilonem; et facies eorum contra viam australem, una ex latere portae orientalis, quae respiciebat ad viam aquilonis.

45. Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam, sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.

46. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris; isti sunt filii Sadeo, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum, ut ministrent ei.

47. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, et latitudine centum cubitorum per quadrum; et altare ante faciem templi.

48. Et introduxit me in vestibulum templi, et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde; et latitudinem portae trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde.

49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, et latitudinem undecim cubitorum, et octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnae erant in frontibus, una hinc, et altera inde.

CAPUT XLII.

Dispositio reaedicandi templi juxta partes singulas.

1. Et introduxit me in templum, et mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos inde, latitudinem tabernaculi.

2. Et latitudo portae decem cubitorum erat; et latera portae quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde; et mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, et latitudinem viginti cubitorum.

3. Et introgressus intrinsecus mensus est in fronte portae duos cubitos, et portam sex cubitorum, et latitudinem portae septem cubitorum.

4. Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, et latitudinem ejus viginti cubitorum ante faciem templi; et dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5. Et mensus est parietem domus sex cubitorum, et latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

6. Latera autem, latus ad latus, bis tri-

ginta tria; et erant eminentia, quae ingredierentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, et non attingerent parietem templi.

7. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, et in coenaculum templi deferebat pergyrum; idcirco latius erat templum in superioribus, et sic de inferioribus ascedebarat ad superiore in medium.

8. Et vidi in domo altitudinem per circuitum; fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio,

9. et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum; et erat interior domus in lateribus domus.

10. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,

11. et ostium lateris ad orationem: ostium uuum ad viam aquilonis, et ostium unum ad viam australem; et latitudinem loci ad orationem quinque cubitorum in circuitu.

12. Et aedificium, quod erat separatum, versusque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum; paries autem aedificii quinque cubitorum latitudinis per circuitum, et longitudine ejus novaginta cubitorum.

13. Et mensus est dominus longitudinem centum cubitorum, et quod separatum erat aedificium, et parietes ejus longitudinis centum cubitorum.

14. Latitudo autem ante faciem domus, et ejus, quod erat separatum contra orientem, centum cubitorum.

15. Et mensus est longitudinem aedificii contra faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum, ethicas ex utraque parte centum cubitorum; et templum interius, et vestibula atrii,

16. limina, et fenestras obliquas, et ethicas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratunque ligno per gyrum in circuitu; terra autem usque ad fenestras, et fenestrae clausae super ostia.

17. Et usque ad domum interiorem, et forinsecus per omnem parietem in circuitu intrusecus, et forinsecus, ad mensuram.

18. Et fabrefacta Cherubim et palmae; et palma inter Cherub et Cherub, duasque facies habebat Cherub.

19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, et faciem leonis juxta palman ex alia parte, expressam per omne domum in circuitu.

20. De terra usque ad superiora portae Cherubim, et palmae caelatae erant in pariete templi.

21. Limen quadrangulum, et facies sauciaturi, aspectus contra aspectum.

22. Altaris lignei trium cubitorum altitudo, et longitudine ejus duorum cubitorum; et anguli ejus, et longitudine ejus, et parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Haec est mensa coram Domino.

23. Et duo ostia erant in templo, et in sanctuario.

24. Et in duobus ostiis ex ultraque parte bina erant ostiola, quae in se invicem plicabantur; bina enim ostia erant ex ultraque parte ostiorum.

25. Et caelata erant in ipsis ostiis templi Cherubim, et sculpturae palmarum, sicut in parietibus quoque expressae erant. Quam ob rem et grossiora erant ligua in vestibili fronte forinsecus.

26. Super quae fenestrae oblique, et similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis vestibili, secundum latera domus latitudinemque parietum.

CAPUT XLII.

De gazophylaciis, ceterisque, quae ad sacrorum usum pertinent, reaedificandis.

1. Et eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad aquilonem, et introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum aedificium, et contra aedem vergeutem ad aquilonem.

2. In facie longitudinis centum cubitos ostii aquilonis, et latitudinis quinquaginta cubitos,

3. contra viginti cubitos atrii interioris, et contra pavimentum stratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta portici triplici.

4. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens vinea cubiti unius. Et ostia eorum ad aquilonem;

5. ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora, quia supportabant porticus, quae ex illis eminebant de inferioribus, et de mediis aedificiis.

6. Tristega enim erant, et non habebant columnas, sicut erant columnae atriorum; propterea eminebant de inferioribus, et de mediis a terra cubitis quinquaginta.

7. Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quae erant in via atrii exterioris ante gazophylacia; longitudine ejus quinquaginta cubitorum,

8. quia longitudine erat gazophylaciorum atrii exterioris quinquaginta cubitorum, et longitudine ante faciem templi centum cubitorum.

9. Et erat subter gazophylacia haec introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.

10. In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem, in faciem aedificii separati, et erant ante aedificium gazophylacia.

11. Et via ante faciem eorum juxta similitudinem gazophylaciorum, quae erant in via aquilonis; secundum longitudinem eorum sic et latitudo eorum, et omnis introitus eorum, et similitudines, et ostia eorum;

12. secundum ostia gazophylaciorum, quae erant in via respiciente ad notum, ostium in capite viae, quae via erat ante vestibulum separatum per viam orientalem ingredientibus.

13. Et dixit ad me: Gazophylacia aquilonis, et gazophylacia austri, quae sunt ante aedificium separatum, haec sunt gazophylacia sancta, in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum. Ibi ponent sancta sanctorum, et oblationem pro peccato, et pro delicto; locus enim sanctus est.

14. Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium sacerdotis; et ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt, vestienturque vestimentis aliis, et sic procedent ad populum.

15. Cumque complexisset mensuras domus interioris, eduxit me per viam portae, quae respiciebat ad viam orientalem, et mensus est eam undique per circuitum.

16. Mensus est autem contra ventum orientalem calamo mensurae quingentos calamos in calamo mensurae per circuitum.

17. Et mensus est contra ventum aquilonis quingentos calamos in calamo mensurae per gyrum.

18. Et ad ventum australis mensus est quingentos calamos in calamo mensurae per circuitum.

19. Et ad ventum occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensurae.

20. Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, et latitudinem quingentorum cubitorum, dividendum inter sanctuarium et vulgi locum.

CAPUT XLIII.

Gloria Domini apparente audit propheta, quod siti Israël non amplius polluerat nomen Domini, et quae sint mensurae altaris, ac sacrificia ad ipsum septem diebus expiandum.

1. Et duxit me ad portam, quae respiciebat ad viam orientalem.

2. Et ecce gloria Dei Israël ingrediebatur per viam orientalem; et vox erat ei quasi vox aquarum multarum, et terra splendebat a maiestate ejus.

3. Et vidi visionem secundum speciem, quam videram, quando venit, ut disperderet civitatem; et species secundum aspectum, quem videram juxta fluvium Chobar; et cecidi super faciem meam. (Supr. 9, 1.) (Supr. 1, 1.)

4. Et maiestas Domini ingressa est templum per viam portae, quae respiciebat ad orientem.

5. Et elevavit me spiritus, et introduxit me in atrium interius; et ecce repleta erat gloria Domini domus.

6. Et audivi loquentem ad me de domo, et vir, qui stabat juxta me,

7. dixit ad me: Fili hominis, locus solii mei, et locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israël in aeternum; et non polluent ultra domus Israël nomen saustum meum, ipsi et re-

ges eorum in fornicationibus suis, et in ruinis regum suorum et iu excelsis.

8. Qui fabricati sunt lumen suum juxta lumen meum, et postes suos juxta postes meos, et murus erat inter me et eos; et polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt, propter quod consumsi eos iu ira mea.

9. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, et ruinas regum suorum a me; et habitabo in medio eorum semper.

10. Tu autem, fili hominis, ostende domini Israeli templum; et confundantur ab iniuritatibus suis, et metiautur fabricam,

11. et erubescant ex omnibus, quae fecerunt. Figuram domus, et fabricae ejus exitus, et introitus, et omnem descriptionem ejus, et universa praecepta ejus, cunctumque ordinem ejus, et omnes leges ejus ostende eis, et scribes in oculis eorum, ut custodiant omnes descriptiones ejus, et praecepta illius, et faciant ea.

12. Ista est lex domus in summitate montis: Omnis fons ejus in circuitu sanctum sanctorum est; haec est ergo lex domus.

13. Istae autem mensurae altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum, et palmum; in sinu ejus erat cubitus, et cubitus in latitudine, et definitio ejus usque ad labium ejus, et in circuitu palmus unus; haec quoque erat fossa altaris.

14. Et de sinu terrae usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, et latitudo cubiti unius; et a crepidine minore usque ad crepidinem maiorem quatuor cubiti, et latitudo cubiti unius.

15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum; et ab Ariel usque ad sursum cornua quatuor.

16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis quadrangulatum aequis lateribus.

17. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus; et corona in circuitu ejus dimidii cubiti, et sinus ejus unius cubiti per circuitum; gradus autem ejus versi ad orientem.

18. Et dixit ad me: Fili hominis, haec dicit Dominus Deus: His sunt ritus altaris, in quacunque die fuerit fabricatum, ut offeratur super illud holocaustum, et effundatur saignis.

19. Et dabis sacerdotibus et Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.

20. Et assumens de sanguine ejus, posnes super quatuor cornua ejus, et super quatuor angulos crepidinis, et super coronam in circuitu, et mundabis illud, et expiabis.

21. Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato, et combures eum in separato loco domus extra sanctuarium.

22. Et in die secunda offeres hircum capraram immaculatum pro peccato; et expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.

23. Cumque compleveris expiatio illud, offeres vitulum de armento immaculatum, et arietem de grege immaculatum.

24. Et offeres eos in conspectu Domini; et mittebas sacerdotes super eos sal, et offerent eos holocaustum Domino.

25. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie; et vitulum de armento, et arietem de pecoribus immaculatos offerent.

26. Septem diebus expiabunt altare, et minabunt illud, et implebunt manum ejus.

27. Expletis autem diebus, in die octava et ultra facient sacerdotes super altare holocausta vestra, et quae pro pace offerunt; et placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

CAPUT XLIV.

Porta sanctuarii clausa, qua solus Deus ingreditur. Incircumcisici carne et corde non ingredientur sanctuarium, nec Leritae, qui idola secuti sunt, sed hi ministri domus erunt; filii autem Sadoc sacerdos ingredientur, et horum leges ponuntur.

1. Et convertit me ad viam portae sanctuarii exterioris, quae respicbat ad orientem, et erat clausa.

2. Et dixit Dominus ad me: Porta haec clausa erit; non aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israeli ingressus est per eam, eritque clausa principi.

3. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino; per viam portae vestibili ingreditur, et per viam ejus egreditur.

4. Et adduxit me per viam portae aquilonis in conspectu domus, et vidi. et ecce implevit gloria Domini domum Domini, et cecidi in faciem meam.

5. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis, poue cor tuum, et vide oculis tuis, et auribus tuis audi omnia, quae ego loquor ad te de universis ceremoniis domus Domini, et de cunctis legibus ejus; et posnes cor tuum in viis templi per omnes exitus sauctuarii.

6. Et dices ad exasperantem me domum Israeli: Haec dicit Dominus Deus: Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israeli,

7. eo quod inducitis filios alienos incircumcisos corde, et incircumcisos carne, ut sint in sauctuario meo, et polluant domum meam; et offertis panes meos, adipe, et sanguinem; et dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris.

8. Et non servastis praecepta sauctuarii mei; et posuistis custodes observationum mearum in sauctuario meo vobismetipsis.

9. Haec dicit Dominus Deus: Omnis alienigena incircumcisus corde, et incircumcisus carne non ingreditur sauctuarium meum, omnis filius alienus, qui est in medio filiorum Israeli.

10. Sed et Levitae, qui longe recesserunt a me in errore filiorum Israël, et erraverunt a me post idola sua, et portaverunt iniquitatem suam,

11. erunt in sanctuario meo aeditui, et janitores portarum domus, et ministri domus; ipsi mactabunt holocausta, et victimas populi, et ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrant eis.

12. Pro eo, quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domui Israël in offendiculum iniquitatis, idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, et portabunt iniquitatem suam,

13. et nou appropinquabunt ad me, ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum; sed portabunt confusionem suam, et scelerata sua, quae fecerunt.

14. Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus, et in universis, quae sicut in ea.

15. Sacerdotes autem et Levitae, filii Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israël a me, ipsi accedent ad me, ut ministrant mihi; et stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi adipem, et sanguinem, ait Dominus Deus.

16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, et ipsi accedent ad mensam meam, ut ministrant mihi, et custodiant ceremonias meas.

17. Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur; nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus.

18. Vittae lineae erunt in capitibus eorum, et foeminalia linea erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore.

19. Cunque egredientur atrium exteriorius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverunt, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii, et vestient se vestimentis aliis; et non sanctificabunt populum in vestibus suis.

20. Caput autem suum non radent, neque comam nutrient; sed tondentes attondent capita sua.

21. Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius.

22. Et viduam, et repudiata non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israël; sed et viduam, quae fuerit vidua a sacerdote, accipient. (*Lev. 21, 14.*)

23. Et populua meum docebunt, quid sit inter sanctum et pollutum, et inter mundum et inmundum, ostendent eis.

24. Et cum fuerit controversia, stabunt in iudicis meis, et judicabunt; leges meas, et praecepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, et sabbata mea sanctificabunt.

25. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ue polluantur, nisi ad patrem et matrem, et filium et filiam, et fratrem et

sororem, quae alterum virum non habuerit; in quibus contaminabuntur.

26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.

27. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministrant mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.

28. Non erit autem eis haereditas, ego haereditas eorum, et possessionem non dabitis eis in Israël; ego enim possessio eorum. (*Num. 18, 20. Deut. 18, 1.*)

29. Victimam et pro peccato et pro delicto ipsi concedent, et omne votum in Israel ipsum erit.

30. Et primitiva omnium primogenitorum, et omnia libamenta ex omnibus, quae offeruntur, sacerdotum erunt; et primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domini tuae. (*Exod. 22, 29.*)

31. Omne morticinum, et captum a bestia de avibus et de pecoribus non comedent sacerdotes. (*Lev. 22, 8.*)

CAPUT XLV.

In terrae divisione, separatis Domino primitiis, assignanda est certa portio sacerdotibus, Levitis, civitati ac principi; servandaque aequitas in ponderibus, mensuris, primitiis et sacrificiis. Quae sacrificia offerentur primo ac septimo die primi mensis, et in solemnitatibus Paschae ac tabernaculorum.

1. Cumque cooperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti-quinque millia, et latitudine decem millia; sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

2. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifaria per circuitum, et quiunque cubitis in suburbana ejus per gyrum.

3. Et a mensura ista mensurabis longitudinem viginti-quinque millium, et latitudinem decem millium, et in ipso erit templum, sauctumque sanctorum.

4. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini; et erit eis locus in domos, et in sanctuarium sanctitatis.

5. Viginti-quinque autem millia longitudinis, et decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui; ipsi possidebunt viginti gazophylacia.

6. Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, et longitudinis viginti-quinque millia secundum separationem sanctuarii, omni domui Israël.

7. Principi quoque hinc et inde in separatione sanctuarii, et in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, et contra faciem possessionis urbis, a latere maris usque ad mare, et a latere orientis usque ad orientem; longitudinis autem juxta unamquamque partem

a termino occidentali usque ad terminum orientalem.

8. De terra erit ei possessio in Israël, et non depopulabuntur ultra principes populum meum; sed terram dabunt domui Israël secundum tribus eorum.

9. Haec dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Israël; iniquitatem et rapinas intermitte, et judicium et justitiam facite, separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus.

10. Statera justa, et ephi justum, et batus justus erit vobis.

11. Ephi, et batus aequalia, et unius mensuræ erunt, ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi; juxta mensuram cori erit aequa libratio eorum.

12. Siclus autem viginti obulos habet. Porro viginti sicli, et vigintiquinque sicli, et quindecim sicli miniam faciunt. (*Exod. 30, 13. Lev. 27, 25. Num. 3, 47.*)

13. Et hae sunt primitiae, quas tollentis: sextam partem ephi de coro frumenti, et sextam partem ephi de coro hordei.

14. Mensura quoque olei batus olei, decima pars cori est; et decem bati cornu faciunt, quia decem bati implent corum.

15. Et arietem unum de grege ducentorum de his, quae nutritur Israël in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16. Omnis populus terrae tenebitur primitis his principi in Israël.

17. Et super principem erunt holocausta, et sacrificium, et libamina in solemnitatibus, et in calendis, et in sabbatis, et in universis solemnitatibus domus Israël; ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica ad expiandum pro domo Israël.

18. Haec dicit Dominus Deus: In primo mense, una mensis sumes vitulum de armendo immaculatum, et expiabis sanctuarium.

19. Et tollet sacerdos desanguine, quod erit pro peccato, et ponet in postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris, et in postibus portæ atrii interioris.

20. Et sic facies in septima mensis pro unoquoque, qui ignoravit, et errore deceptus est, et expiabis pro domo.

21. In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis Paschæ solemnitatis; septem diebus azyma comedentur.

22. Et faciet princeps in die illa prose, et pro universo populo terrae vitulum pro peccato.

23. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, et septem arietes immaculatos quotidie septem diebus, et pro peccato hircum caprarium quotidie.

24. Et sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem faciet, et olei hin per singula ephi.

25. Septimo mense, quintadecima die

mensis in solemnitate faciet, sicut supra dicta sunt, per septem dies, tam pro peccato, quam pro holocausto, et in sacrificio, et in oleo.

CAPUT XLVI.

Porta solis sabbatis ac calendis aperienda, et quae holocausta his diebus offeret princeps, quae porta ipse aut populus templum ingredietur, vel egredietur. De spontaneo et quotidiano principi holocausto; de ipsius dono filius aut servis dato. Loca, in quibus sacerdotes coquunt sacrificia et ministri victimas populi.

1. Haec dicit Dominus Deus: Porta atrii interioris, quae respicit ad orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit; dia autem sabbati aperietur. Sed et in die calendarum aperietur.

2. Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, et stabit in limino portæ. Et facient sacerdotes holocaustum ejus, et pacifica ejus, et adorabit super linem portæ, et egreditur; porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3. Et adorabit populus terrae ad ostium portæ illius in sabbatis, et in calendaris coram Domino.

4. Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino in die sabbati: sex agnos immaculatos, et arietem immaculatum,

5. et sacrificium ephi per arietem; in agnus autem sacrificium, quod dederit manus ejus, et olei hin per singula ephi.

6. In die autem calendarum vitulum de armendo immaculatum, et sex agni, et arietes immaculati erunt.

7. Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium; de agnis autem, sicut invenerit manus ejus, et olei hin per singula ephi.

8. Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, et per eandem viam exeat.

9. Et cum intrabit populus terrae in conspectu Domini in solemnitatibus, qui ingreditur per portam aquilonis, ut adoret, egreditur per viam portæ meridiana; porro qui ingreditur per viam portæ meridianæ, egreditur per viam portæ aquilonis. Non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est; sed e regione illius egreditur.

10. Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingreditur, et cum egredientibus egreditur.

11. Et in nundinis, et in solemnitatibus erit sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem; agnus autem erit sacrificium, sicut invenerit manus ejus, et olei hin per singula ephi.

12. Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta, quae respicit ad orientem, et faciet holocaustum suum, et pacifica sua, sicut fieri so-

let in die sabbati, et egressietur, claudeturque porta, postquam exierit.

13. Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino; semper mane faciet illud.

14. Et faciet sacrificium super eo cata*) manu mane sextam partem epil, et de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similae, sacrificium Domino legitimum, iuge atque perpetuum.

15. Faciet agnum, et sacrificium, et oleum cata manu mane, holocaustum semipaterni.

16. Haec dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis, haereditas ejus filiorum suorum erit; possidebunt eam haereditarie.

17. Si autem dederit legatum de haereditate sua uniservorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, et revertetur ad principem; haereditas autem ejus filii ejus erit.

18. Et non accipiet princeps de haereditate populi per violentiam, et de possessione eorum; sed de possessione sua haereditatem dabit filii suis, ut non dispergatur populus meus uuuisque a possessione sua.

19. Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portae, in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quae respiciebant ad aquilonem; et erat ibi locus vergens ad occidentem.

20. Et dixit ad me: Iste est locus, ubi coquent sacerdotes pro peccato et pro delicto; ubi coquent sacrificium, ut non effterant in atrium exterius, et sacrificetur populus.

21. Et eduxit me in atrium exterius, et circumduxit me per quatuor angulos atrii; et ecce atrium erat in angulo atrii, atria singula per angulos atrii.

22. In quatuor angulis atrii atriola disposita quadraginta cubitorum per longum, et tringita per latum; mensurae unius quatuor erant.

23. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola; et culinae fabricatae erant subter porticus per gyrum.

24. Et dixit ad me: Haec est domus culinarum, in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

CAPUT XLVII.

Aquae, subter limen domus egredientes et in latus templi dextrum descendentes, efficiuntur torrens, qui tandem non potest transvadari, et sanat omnia, ad quae pertigerit, habens pisces et arbores fructiferas. Terminali terrae sanctae, quae duodecim tribibus Israël et advenie dividenda est.

1. Et convertit me ad portam domus, et ecce aquae egrediebantur subter limen

domus ad orientem; facies enim domus respiciebat ad orientem. Aquae autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.

2. Et eduxit me per viam portae aquilouis, et convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam, quae respiciebat ad orientem; et ecce aquae redundantes a latere dextro.

3. Cum egresseretur vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu sua, et mensus est mille cubitos, et traduxit me per aquam usque ad talos.

4. Rursusque mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad genua;

5. et mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire, quoniam intumuerant aquae profundi torrentis, qui non potest transvadari.

6. Et dixit ad me: Certe vidisti fili hominis. Et eduxit me, et convertit ad ripam torrentis.

7. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

8. Et ait ad me: Aquae istae, quae egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, et descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, et exhibunt, et sanabuntur aquae.

9. Et omnis anima vivens, quae serpit, quoque venerit torrens, vivet; et erunt pisces multi satis, postquam venerit illuc aquae istae, et sanabuntur, et vivent omnia, ad quae venerit torrens.

10. Et stabunt super illas pescatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio saginarum erit. Plurimae species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiae;

11. in littoribus autem ejus, et in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

12. Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum. Non defluet folium ex eo, et non deficit fructus ejus; per singulos menses afficeret primitiva, quia aquae ejus de sanctuario egredientur, et erunt fructus ejus in cibum, et folia ejus ad medicinam.

13. Haec dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribibus Israël, quia Joseph duplicum funiculum habet.

14. Possidebitis autem eam singuli aequem ut frater suus, super quam levavi manum meam, ut darem patribus vestris; et cadet terra haec vobis in possessionem.

15. Hic est autem terminus terrae: ad plagam septentrionalem a mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16. Emath, Berotha, Sabarim, quae est inter terminum Damasci et confinium Emath, domus Tichon, quae est juxta terminum Auran.

17. Et erit terminus a mari usque ad atrium Enoa terminus Damasci, et ab

*) Vox cata graeca est. Significat ergo κατὰ mane per singula manu. Sic infra.

aquilonem ad aquilonem; terminus Emath plaga septentrionalis.

18. Porro plaga orientalis de medio Auran, et de medio Damasci, et de medio Galaad, et de medio terrae Israël, Jordani dissermians ad mare orientale, meticens etiam plagam orientalem.

19. Plaga autem australis meridiana a Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, et torrens usque ad mare magnum; et haec est plaga ad meridiem australis.

20. Et plaga maris mare magnum a confinio per directum, donec venias Emath; haec est plaga maris.

21. Et dividetis terram istam vobis per tribus Israël,

22. et mittetis eam in hereditatem vobis, et advenis, qui accesserint ad vos, qui generent filios in medio vestrum, et erunt vobis sicut indigenae inter filios Israël; vobiscum divident possessionem in medio tribuum Israël.

23. In tribu autem quacunque fuerit advenia, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

CAPUT XLVIII.

Dirisio terrae sanctae in duodecim tribus. Ubi sint primitiae et sanctuarium. Locus sacerdotum ac Levitarum; mensura civitatis in quadro cum suburbani; possessio principis, et duodecim portae civitatis juxta duodecim tribus.

1. Et haec nomina tribuum a sibibus aquilonis juxta viam Iethalon pertinetibus Emath, atrium Enan terminus Damasci ad aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga orientalis mare, Dan una.

2. Et super terminum Dan, a plaga orientali usque ad plagam maris, Aser una.

3. Et super terminum Aser, a plaga orientali usque ad plagam maris, Nephthali una.

4. Et super terminum Nephthali, a plaga orientali usque ad plagam maris, Manasse una.

5. Et super terminum Mapasse, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ephraim una.

6. Et super terminum Ephraim, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ruben una.

7. Et super terminum Ruben, a plaga orientali usque ad plagam maris, Juda una.

8. Et super terminum Juda, a plaga orientali usque ad plagam maris, erunt primitiae, quas separabis, vigintiquinque milibus latitudinis et longitudinis, sicut singulae partes a plaga orientali usque ad plagam maris; et erit sanctuarium in medio ejus.

9. Primitiae, quas separabis Domino, longitudine vigintiquinque milibus, et latitudine decem milibus.

10. Hae autem erunt primitiae sanctuarii sacerdotum: ad aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, et ad mare latitudinis decem milia, sed et ad orientem latitudinis decem milia, et ad meridiem longitudinis vigintiquaque milia; et erit sanctuarium Domini in medio ejus.

11. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierint ceremonias meas, et non erraverunt, cum errarent filii Israël, sicut erraverunt et Levitae.

12. Et erunt eis primitiae de primitiis terrae sanctum sanctorum, juxta terminum Levitarum.

13. Sed et Levitis similiter juxta fines sacerdotum vigintiquinque milia longitudinis, et latitudinis decem milia. Omnis longitudine viginti et quinque millium, et latitudine decem milium.

14. Et non veniundabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferentur primitiae terrae, quia sanctificatae sunt Domino.

15. Quinque milia autem, quae supersunt in latitudine per vigintiquinque milia, profana erunt orbis in habitaculum, et in suburbana; et erit civitas in medio ejus.

16. Et hac mensurae ejus: ad plagam septentrionalen quingenta et quatuor milia; et ad plagam meridianam quingenta et quatuor milia; et ad plagam orientalem quingenta et quatuor milia; et ad plagam occidentalem quingenta et quatuor milia.

17. Erunt autem suburbana civitatis ad aquilonem ducenta quinquaginta, et ad meridiem ducenta quinquaginta, et ad orientem ducenta quinquaginta, et ad mare ducenta quinquaginta.

18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem milia in orientem, et decem milia in occidentem, erunt sicut primitiae sanctuarii; et erunt fruges ejus in paues his, qui servient civitati.

19. Servientes autem civitati operabuntur ex omnibus tribibus Israël.

20. Omnes primitiae vigintiquinque milium, per vigintiquinque milia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, et in possessionem civitatis.

21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, et possessionis civitatis e regione vigintiquinque milium primitiarum usque ad terminum orientalem; sed et ad mare e regione vigintiquinque milium usque ad terminum maris similiter in partibus principis erit; et erunt primitiae sanctuarii, et sanctuarium templi in medio ejus.

22. De possessione autem Levitarum, et de possessione civitatis in medio partium principis erit inter terminum Juda, et inter terminum Benjamin, et ad principem pertinebit.

23. Et reliquis tribibus: a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Benjamin una.

24. Et contra terminum Benjamin, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Simeon una.

25. Et super terminum Simeonis, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Issachar una.

26. Et super terminum Issachar, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Zabulon una.

27. Et super terminum Zabulon, a plaga orientali usque ad plagam maris, Gad una.

28. Et super terminum Gad, ad plagam austri in meridie; et erit finis de Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, haereditas contra mare magnum.

29. Haec est terra, quam mittetis in sortem tribubus Israël, et hae partitiones earum, ait Dominus Deus.

30. Et hi egressus civitatis: a plaga septentrionali quingentos et quatuor milia mensurabis.

31. Et portae civitatis ex nominibus tribuum Israël: portae tres a septentrione, porta Ruben una, porta Juda una, porta Levi una.

32. Et ad plagam orientalem quingentos et quatuor millia; et portae tres: porta Joseph una, porta Benjamin una, porta Dan una.

33. Et ad plagam meridiavam quingentos et quatuor millia metieris; et portae tres: porta Simeonis una, porta Issachar una, porta Zabulon una.

34. Et ad plagam occidentalem quingentos et quatuor millia; et portae eorum tres: porta Gad una, porta Aser una, porta Nephthali una.

35. Per circuitum decem et octo milia; et nomen civitatis ex illa die: Dominus ibidem.

PROPHETIA DANIELIS.

DANIEL, ex semine regio natus, a Nabuchodonosore adhuc adolescens ac pene puer translatus creditur anno regni Joachimi quarto. Qui annus, coniecto in vincula rege, ac nonnisi duris demum conditionibus soluto, septuaginta annorum captivitati initium attulit. In litteris et lingua Chaldaeorum per triennium institutus, omnibus magis decuplo superior inventus est. Primo hujus triennii anno Susannam ab infanda accusatione vindicasse, ac prophetam agere coepisse violetur; unde illi tanta inter magos illos et ariolos fama. Infr. 1. et 2. Cur autem prophetis eum non accenseant Hebrei, superius diximus pag. 196., nempe quod vitam egerit non propheticam, sed satrapicam. Attamen Christus ipse eum prophetam appellat. Et certe illustrissima in illius libro extant de Christo testimonia. „Non enim solum,“ ait Hieronymus, „scribit, eum venturum, quod ei commune cum ceteris, sed etiam quo tempore venturus sit, docet, et reges per ordinem digerit, et annos annumerat, et manifestissima signa praenuntiat.“ Hinc est, quod Porphyrius contra Danielis librum integrum volumen scripsit, „nolens eum ab ipso, cuius inscriptus est nomine, esse compositum, sed a quodam, qui temporibus Antiochi, qui appellatus est Epiphanes, fuerit in Iudea. Tanta enim dictorum fides fuit, ut propheta incredulis hominibus non rideatur futura dixisse, sed enarrasse praeterita;“ ut est apud eundem Hieronymum.

Totum vero Danielis librum tripartito considerare possumus. Primis enim sex capitibus historiam textit ab initio regni Nabuchodonosoris ad eversum per Medos et Persas babylonicum imperium. Duo item ultima capita fragmenta sunt historicæ, quæ in Hebreo quidem non habentur; sunt tamen pia et ab Ecclesia recepta. At a capite septimo ad duodecimum visa sibi diuinus oblata exponit, quæ quia variis temporibus contigere, ea cogitur tempora repeteret, quæ jam in historiae serie erat prætervectus. Haec autem quoniam non obscure, ut diximus, certa tempora, certosque reges denotant, ideo ea conati sunt multi ex historia accurate ac minutatim explicare, a quibus non pauca decerpsumus, hic apponenda, quæ in chronologia nostra planius, Deo juvante, explicabuntur. Quæ vero hic adscriptimus, non ita volumus accipi, quasi integrum prophetæ sensum a nobis expressum esse contendamus. Nec enim nos fugit, prophetici sermonis eam plerumque esse rationem, ut ea etiam, quæ de rebus humanis vaticinatur, ad altiora quædam gravioraque praenuntianda referat. Ex quo fit, ut non omnia ad obvium illum et historicum sensum possint penitus revocari, multaque eo tantum pertineant, quod per ipsam historiam propheta voluit adumbrare. Quamobrem „frustra cum Porphyrio sudant,“ ut verbis Hieronymi concludam, „qui, quac in typo Antiochi de Antichristo dicta sunt, volunt omnia referre ad Antiochum, aut quæ propheta se non intellexisse dixit, putant intelligere, librumque signatum, et usque ad tempus consummationis involutum, praesumtione mentis per singula volunt edisserere.“ Hieron. ad cap. Dan. 12.

CAPUT I.

Daniel, Ananias, Misael et Azarias in captivitate eliguntur, ut docti linguam Chaldaeorum astarent regi, mutatis-que ipsorum nominibus, obtinenter a praeposito eunuchorum, ut solis vescantur leguminibus, aquambibentes. Quo facto, facies ipsorum corpulentiores erant, quam illorum, qui cibo regio rescabantur. Quibus Deus sapientiam dedit, et Danieli præterea intelligentiam omniorum.

(A. M. 3398. Ant. Chr. 606.)

1. Anno tertio *) regni Joakim regis

*) Desinente, et 4. incipiente. Conf. cum Jer. 25, 1.

Juda venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, et obsedit eam;

2. et tradidit*) Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, et partem vasorum domus Dei; et asportavit ea in terram Senaar in domum dei sui, et vasa intulit in domum thesauri dei sui **). (II. Par. 36, 6.)

3. Et ait rex Asphenoz praeposito eu-

*) Mense Casleu, qui Decembri nostro ex parte respondet, ut colligitur ex anniversario jejunio, quod Jer. 36, 9. prædicatum est.

**) Bell. Nimirum, quem ipse progenitorem suum appellat. In Abyd. Assyri.

nuchorum, ut introduceret de filiis Israël, et de semine regio*) et tyrannorum

4. pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma, et eruditos omni sapientia, cautos scientia, et doctos disciplina, et qui possent stare in palatio regis, ut docerent eos litteras, et linguam Chaldaeorum.

5. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, et de vino, unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis.

6. Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda Daniel, Ananias, Misael et Azarias.

7. Et imposuit eis praepositus eunuchorum nomina: Danieli Baltassar; Ananiae Sidrach; Misaeli Misach; et Azariae Abdnego.

8. Proposuit autem Daniel **) in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus, et rogavit eunuchorum praepositum, ne contaminaretur.

9. Dedit autem Deus Danieli gratiam et misericordiam ***) in conspectu principis eunuchorum.

10. Et ait princeps eunuchorum ad Danieliem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum et potum. Qui si viderit vultus vestros maliciointiores prae ceteris adolescentibus coaevis vestris, condemnabitis caput meum regi.

11. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem et Azarium:

12. Tenta nos, obsecro, servos tuos diebus decem, et dentur nobis legumina ad vescendum, et aqua ad bibendum,

13. et contemplare vultus nostros, et vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio; et sicut videris, facies cum servis tuis.

14. Qui, auditu sermone hujuscemodi, tentavit eos diebus decem.

15. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, et corpulentiores prae omnibus pueris, qui vescabantur cibo regio.

16. Porro Malasar tollebat cibaria, et vinum potus eorum, dabatque eis legumina.

17. Pueris autem his dedit (*) Deus scientiam, et disciplinam in omni libro, et sapientiam; Danieli autem intelligentiam omnium visionum et somniorum (**).

(A. M. 3101.)

18. Completis itaque diebus (***) post quos dixerat rex, ut introducerentur, introduxit eos praepositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

*) Ut Ezechiae regi praedictum fuerat. Isai. 39, 7.

**) Qui tum erat annorum 12.

***) Secundum preces Salomonis. III. Reg. 8, 50. (*) Statim ab initio illius jejunii; unde haec jungit scriptura. Vid. infr. c. 13.

(**) Hoc est donum ἐρμηνείας. I. Cor. 12, 10, et 14, 26.

(***) Tribus annis. Supr. 5.

19. Cumque eis locutus fuisse rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misael et Azarias; et steterunt in conspectu regis.

20. Et omne verbum sapientiae et intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex, inventum in eis decuplum super cunctos ariolos, et magos, qui erant in universo regno ejus.

21. Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis. (Infr. 6, 28.)

CAPUT II.

Cum sapientes Chaldaezi, somnium Nabuchodonosor conjectare non potentes, jubuerunt omnes interimi, oranti Danieli revelatum est mysterium. Qui regi aperit somnium ipsius de magna quadam statua, ejusque declaracionem de quatuor regnis. Quo facto, Nabuchodonosor Danielem adoravit, et hostias ac incensum illi praeceperit offerri, confitens Dominum Deum, et exaltans Danielem.

(A. M. 3101. Ant. Chr. 603.)

1. In anno secundo regni Nabuchodonosor *) vidit Nabuchodonosor somnium, et conterritus est spiritus ejus, et somnium eius fugit ab eo.

2. Praecepit autem rex, ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldaezi, ut indicarent regi somnia sua. Qui cum venissent, steterunt coram rege.

3. Et dixit ad eos rex: Vidi somnium, et mente confusus ignoro, quid viderim.

4. Responderuntque Chaldaezi regi syriace: Rex in scipiterum vive, dic somnium servis tuis, et interpretationem ejus indicabimus.

5. Et respondens rex ait Chaldaeis: Sermo recessit a me; nisi indicaveritis mihi somnium, et conjecturam ejus, peribitis vos, et domus vestrae publicabuntur **).

6. Si autem somnium, et conjecturam ejus narraveritis, praemia, et dona, ethonorem multum accipietis a me; somnium igitur, et interpretationem ejus indicate mihi.

7. Responderunt secundo, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, et interpretationem illius indicabimus.

8. Respondit rex, et ait: Certe novi, quod tempus redimitis, scientes, quod recesserit a me sermo.

9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem, et deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi, donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam, quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10. Respondentes ergo Chaldaezi coram rege, dixerunt: Non est homo super ter-

*) Sc. a morte patris sui Nabopalassari; actatis Danielis 15, completo.

**) Chald., in latrinis verlentur. IV. Reg. 10, 27.

ram, qui sermonem tuum, rex, possit impiere; sed neque regum quisquam Magnus et potens verbum hujuscemodi sciscitur ab omni ariolo, et mago, et Chaldaeo.

11. Sermo enim, quem tu quaeris, rex, gravis est, nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis, exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12. Quo auditio, rex in furore et in ira magna preecepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur, quaerebanturque Daniel, et socii ejus, ut perirent.

14. Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiae regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15. Et interrogavit eum, qui a rege protestatem acceperat, quam ob causam tamen crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli,

16. Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17. Et ingressus est domum suam, Ananiaeque, et Misaeli et Azariae, sociis suis, indicavit negotium,

18. ut quaererent misericordiam a facie Dei coeli super sacramento isto, et non perirent Daniel, et socii ejus cum ceteris sapientibus Babylonis.

19. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est; et benedixit Daniel Deum coeli,

20. et locutus ait: Sit nomen Domini benedictum a saeculo et usque in saeculum, quia sapientia et fortitudo ejus sunt.

21. Et ipse mutat tempora, et actates; transfert regna, atque constituit; dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam;

22. ipse revelat profunda, et abscondita, et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est. (I. Cor. 4, 5. I. Joann. 1, 6. Joann. 1, 9. et 8, 12.)

23. Tibi, Deus patrum nostrorum, confiteor, teque laudo, quia sapientiam, et fortitudinem dedisti mihi, et nunc ostendisti mihi, quae rogavimus te, quia sermonem regis aperiunsti nobis.

24. Post haec Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex, ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas; introduce me in conspectu regis, et solutionem regi narrabo.

25. Tunc Arioch festinus introduxit Danieli ad regem, et dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi aannuntiet.

26. Respondit rex, et dixit Danieli, cu-

jus nomen erat Baltassar: Putasne, vere potes mihi indicare somnum, quod vidi, et interpretationem ejus?

27. Et respondens Daniel coram rege, ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, et aruspices nequeunt indicare regi.

28. Sed est Deus in celo, revelans mysteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor, quae ventura sunt in novissimis *) temporibus. Somnum tuum, et visiones capitis tui in cubili tuo hujuscemodi sunt:

29. Tu, rex, cogitare coepisti in strato tuo, quid esset futurum post haec; et qui revelat mysteria, ostendit tibi, quae ventura sunt.

30. Mihi quoque non in sapientia, quae est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est; sed ut interpretatione regi manifesta fieret, et cogitationes mentis tuae scires.

31. Tu, rex, videbas, et ecce quasi statua una grandis; statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te, et inuitus ejus erat terribilis.

32. Hujus statuae caput ex auro optimo erat; pectus autem et brachia de argento; porro venter et femora ex aere;

33. tibiae autem ferreae; pedum quaedam pars erat ferrea, quaedam autem fictilis.

34. Videbas ita, donec abscessus est lapis de monte sino manibus, et percussit statuam in pedibus ejus ferreis, et fictiliis, et comminuit eos.

35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, aes, argentum, et aurum, et redacta quasi in favillam aestivae areae, quo raptum sunt vento, nullusque locus inventus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram.

36. Hoc est somnium. Interpretationem quoque ejus dicemus coram te rex.

37. Tu rex regum es, et Deus coeli regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriari dedit tibi,

38. et omnia, in quibus habitant filii hominum, et bestiae agri; volucres quoque coeli dedit in manu tua, et sub dictione tua universa constituit; tu es ergo caput aureum.

39. Et post te consurget regnum aliud **) minus te, argenteum; et regnum tertium aliud *** aereum, quod imperabit universae terre.

40. Et regnum quartum (*) erit velut ferrum. Quomodo ferrum comminuit et domat omnia, sic comminuet, et conteret omnia haec.

^{*} Similis locutio Gen. 49, 1. Deut. 4, 30. Prov. 31, 25. Isa. 2, 2. et 41, 22. et 46, 10. Jer. 23, 20. Ezech. 38, 8 et 16.

^{**} Medorum atque Persarum.

^{***} Graecorum, sive Alexandri Magni.

(*) Seleucidarum et Lagidarum, quia ultraque domus e Macedonia. Alii romanum intelligunt in imperium.

^{*)} Jam ergo et ipsi multi nominis, pnta ob Susanna liberationem, quam hoc somnium triennio praecessisse arbitramur, cum esset Daniel annorum 12. Vide infr. 13, 45. et 64.

41. Porro, quia vidisti pedum, et digitorum partem testae figuli, et partem ferream; regnum divisum *) erit, quod tandem de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testae ex luto.

42. Et digitos pedum ex parte ferreos, et ex parte fictiles; ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum **).

43. Quod autem vidisti ferrum mistum testae ex luto, commiscebuntur quidem humano semine ***); sed non adhac erubunt sibi, sicuti ferrum miseri non potest testae.

44. In diebus autem regnum illorum suscitabit Deus coeli regnum (*), quod in aeternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur; communiet autem, et consumet universa regna haec, et ipsum stabit in aeternum.

45. Secundum quod vidisti, quod de monte abscessus est lapis sine manibus (**), et communuit testam, et ferrum, et aes, et argentum, et aurum, Deus magius ostendit regi, quea ventura sunt postea. Et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus.

46. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, et Daniel adoravit, et hostias, et incensum praecepit, ut sacrificarent ei. (IV. Reg. 1, 13. Act. 14, 12.)

47. Loquens ergo rex, ait Daniell: Vere Deus vester Deus deorum est, et Dominus regnum, et revelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

48. Tunc rex Daniel in sublime extulit, et munera multa et magna dedit ei, et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, et praefectum magistratum super cunctos sapientes Babylonis.

49. Daniel autem postulavit a rege, et constituit super opera provinciae Babylonis Sidrach, Misach et Abdenago; ipse autem Daniel erat in foribus regis.

CAPUT III.

Ananias, Misael et Azarius, nolentes adorare statuam, quam rex Nabuchodonosor erexerat, ligati mittuntur in fornacem ignis ardentis, in qua illae sinantentes confiterunt Domino, quod propter peccata suae gentis patenterunt afflictiones, et petentes ejus misericordiam, exhortantur omnem creaturam ad benedicendum Dominum. Quod Nabuchodonosor animadvertoit obstipuit, et illis de fornace egressis, benedic Deum ipsum, jubens, ut occidatur, quisquis ipsum blasphemaverit.

(A. M. 3417. Ant. Chr. 587.)

1. †) Nabuchodonosor rex (***) fecit

*) Quod ali de Seleucis ac Ptolemais intelligunt, ali de Rounanis, bellis civilibus in seipsos insurgentibus.

**) Modo haec pars, modo illa superior erit.

***) Per nuptias et affinitates.

(*) Nempe Ecclesiam catholicam, sive romanum imperium, in quo Ecclesia praincipia sedes.

(**) Sc. Christus de Virgine natus absque humana opera. Vnde I. Cor. 15, 24.

(†) Sabb. sancto Romae Proph. 12.

(***) Graeci codices addunt: anno decimo octavo,

statuam auream altitudine cubitorum sexagiuta, latitudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Dura provinciae Babylonis.

2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, et judices, duces, et tyrannos, et praefectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

3. Tunc congregati sunt satrapae, magistratus, et judices, duces, et tyrauni, et optimates, qui erant in potestateibus constituti, et universi principes regionum, ut convenient ad dedicationem statuae, quam erexerat Nabuchodonosor rex; stabant autem in conspectu statuae, quam posuerat Nabuchodonosor rex.

4. Et praeco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribibus, et linguis:

5. In hora, qua audieritis sonitum tubae, et fistulae, et citharae, sambucae, et psalterii, et symphoniae, et universi generis musicorum, cadentes omnes populi, tribus, et linguae adoraverunt statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. (Jer. 29, 22.)

7. Post haec igitur statim, ut audierunt omnes populi sonitum tubae, fistulae, et citharae, sambucae, et psalterii, et symphoniae, et omnis generis musicorum, cadentes omnes populi, tribus, et linguae adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldaei accusaverunt Judeeos,

9. dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex, in aeternum vive;

10. tu, rex, posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubae, fistulae, et citharae, sambucae, et psalterii, et symphoniae, et universi generis musicorum, prostrerat se, et adoret statuam auream;

11. si quis autem non procedens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

12. Sunt ergo viri Judaei, quos constitui super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach et Abdenago; viri isti contenterunt, rex, decretum tuum. Deos tuos non colunt, et statuam auream, quam erexit, non adorant.

13. Tunc Nabuchodonosor in furore, et in ira praecepit, ut adducerentur Sidrach, Misach et Abdeago. Qui confessim adiiciunt sunt in conspectu regis.

14. Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis: Verene, Sidrach, Misach et Abde-

puta regni sui a morte patris, ut capite superiori: post desolatam Ierusalem et concrematum veri Dei templum 2. anno, et forte eo ipso die, neinde sabbati, ut haec essent veluti dies suis **ETIENNAE**, cum interim filii Israel jejunarent, in patel Zach. c. 7. et 8. Agebant vero tunc illi, pueri scripitura appellati, si Daniel acquales fuere, annum vitae circiter 32.

nago, deos meos non colitis, et statuam auream, quam constitui, non adoratis?

15. Nunc ergo, si estis parati, quacunque hora audiendis sonitum tubae, fistulae, citharae, sambucae, et psalterii, et symphoniae, omnisque generis musicorum, prosterne vos, et adorate statuum, quam feci; quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis; et quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea? (IV. Reg. 30. et seq.)

16. Respondentes Sidrach, Misach et Abdeuago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respoudere tibi.

17. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, et de manibus tuis, o rex, liberare.

18. Quod si noluerit, notum sit tibi rex, quia deos tuos non colimus, et statuum auream, quam erexit, non adoramus.

19. Tunc Nabuchodonosor repletus est furore, et aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach et Abdenago; et praecipit, ut succenderetur fornax septuplum, quam succendi conueverat.

20. Et viris fortissimis de exercitu sue jussit, ut ligatis pedibus Sidrach, Misach et Abdenago, mittent eos in fornacem ignis ardentis.

21. Et confestim viri illi vineti cum braccis suis, et tiaris, et calcamentis, et vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis;

22. nam jussio regis urgebat. Fornax autem successiva erat nimis. Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach et Abdeuago, interfecit flamma ignis.

23. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

*Quae sequuntur, in hebreais rotulini-
bus non-reperi.*

24. Et ambulabant in medio flaminæ, laudantes Deum, et benedicentes Dominum.

25. Stans autem Azarias oravit sic, aperteisque os suum in medio ignis, ait:

26. Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabile et gloriosum nomen tuum in saecula,

27. quia justus es in omnibus, quae fecisti nobis, et universa opera tua vera, et viae tue rectæ, et omnia iudicia tua vera.

28. Judicia enim vera fecisti juxta omnia, quae induxisti super nos, et super civitatem saeculam patrum nostrorum Jerusalem, quia in veritate, et in iudicio induxisti omnia haec propter peccata nostra.

29. Peccavimus enim, et inique egimus recedentes a te, et delinquimus in omnibus,

30. et praecincta tua non audivimus, nec obseruavimus, nec fecimus, sicut præcepseras nobis, ut bene nobis esset.

31. Omnia ergo, quae induxisti super nos, et universa, quae fecisti nobis, in vero iudicio fecisti;

32. et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, et pessimo-

rum, praevericatorumque, et regi injusto et pessimo ultra omnem terram.

33. Et nunc non possumus aperire os; confusio, et opprobrium facti sumus servi tuis, et his, qui colunt te.

34. ^{††}) Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, et ne dissipes testamentum tuum,

35. neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, et Isaac servum tuum, et Israël sanctum tuum,

36. quibus locutus es, pollicens, quod multiplicares semen eorum sicut stellas coeli, et sicut arenam, quae est in littore mari.

37. quia, Domine, imminuti sumus plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38. Et non est in tempore hoc princeps, et dux, et propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39. ut possimes invenire misericordiam tuam; sed in animo contrito, et spiritu humiliatis suscipiamur.

40. Sicut in holocausto arietum, et taurorum, et sicut in milibus agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, quoniam non est confusio confidentibus in te.

41. Et nunc sequimur te in toto corde, et timemus te, et quaerimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos; sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam, et secundum multitudinem misericordiae tuae.

43. Et erue nos in mirabilibus tuis, et da gloriæ nomini tuo Domine.

44. Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, et robur eorum conteratur;

45. et sciant, quia tu es Dominus Deus solus et gloriösus super orbem terrarum.

46. Et non cessabunt, qui miserant eos, ministri regis succedere fornacem naptha, et stappa, et pice, et malleolis;

47. et effundebatur flamma super fornacem cubitus quadraginta novem,

48. et erupit, et incendit, quos reperit iuxta fornacem de Chaldaeis.

49. ^{†††}) Angelus autem Domini descendens cum Azaria, et sociis ejus in fornacem, et exrussit flammarum ignis de fornace,

50. et fecit medium fornacis quasi ventum roris fiantem, et non tetigit eos omnius ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiae intulit.

51. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes:

52. Benedictus es, Domine Deus patrum nostrorum, et laudabilis, et gloriösus, et superexaltatus in saecula; et benedictum

^{††}) Fer. 5. post Dom. Passionis.

^{†††}) Sabb. omnium 4. Temp. Epist. 5.

nomen gloriae tuae sanctum, et laudabile, et superexaltatum in omnibus saeculis.

53. Benedictus es in templo sancto glorie tuae; et superlaudabilis, et supergloriosus in saecula.

54. Benedictus es in throno regni tui; et superlaudabilis, et superexaltatus in saecula.

55. Benedictus es, qui intueris abyssos, et sedes super Cherubim; et laudabilis, et superexaltatus in saecula.

56. Benedictus es in firmamento coeli; et laudabilis et gloriosus in saecula.

57. Benedicite omnia opera Domini Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

58. Benedicite angeli Domini Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

59. Benedicite coeli Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula. (*Ps. 148,3.*)

60. Benedicite aquae omnes, quae super coelos sunt, Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

61. Benedicite omnes virtutes Domini Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

62. Benedicite sol, et luna Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

63. Benedicite stellae coeli Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

64. Benedicite omnis imber, et ros Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

65. Benedicite omnes spiritus Dei Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

66. Benedicite ignis, et aestus Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

67. Benedicite frigus, et aestus Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

68. Benedicite rores, et pruina Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

69. Benedicite gelu, et frigus Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

70. Benedicite glacies, et nives Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

71. Benedicite noctes, et dies Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

72. Benedicite lux, et tenebrae Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

73. Benedicite fulgura, et nubes Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

74. Benedic terra Dominum; laudet et superexalte eum in saecula.

75. Benedic montes, et colles Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

76. Benedicte universa germinativa in terra Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

77. Benedicte fontes Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

78. Benedicte maria, et flumina Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

79. Benedicete cete, et omnia, quae mouentur in aquis, Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

80. Benedicte omnes volvres coeli Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

81. Benedicite omnes bestiae, et pecora Domino; laudate et superexaltate eum in saecula.

82. Benedicite filii hominum Domino; laudate et superexaltate eum in saecula.

83. Benedic Israël Dominum; laudet et superexalte eum in saecula.

84. Benedicite sacerdotes Domini Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

85. Benedicite servi Domini Dominum; laudate et superexaltate eum in saecula.

86. Benedicite spiritus, et animae justorum Domino; laudate et superexaltate eum in saecula.

87. Benedicite sancti, et humiles corde Domino; laudate et superexaltate eum in saecula.

88. Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino; laudate et superexaltate eum in saecula.

Quia eruit nos de inferno, et salvos fecit de manu mortis, et liberavit nos de medio ardoris flammæ, et de medio ignis eruit nos.

89. Confitemini Dominum, quoniam bonus; quoniam in saeculum misericordia ejus.

90. Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum; laudate et confitemini ei, quia in omnia saecula misericordia ejus.

Hucusque in Hebreo non habetur, et quae possumus, de Theodotionis editione translata sunt.

91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit propere, et ait optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Vere rex.

92. Respondit, et ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis filio Dei.

93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentes, et ait: Sidrach, Misach et Abdenago, servi Dei excelsi, egredimini, et venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach et Abdenago de medio ignis.

94. Et congregati satrapæ, et magistratus, et judices, et potentes regis contemplabant viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, et capillus capitis eorum non esset adustus, et sarabala *) corum non fuissent immutata, et odor ignis non transiit per eos. (*Luc. 12, 7. et 21, 18.*)

95. Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach et Abdenago, qui misit angelum suum, et eruit servos suos, qui crediderunt in eum, et verbum regis immutaverunt, et tradiderunt corpora sua, ne servirent, et ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo.

96. A me ergo positum est hoc decretem, ut omnis populus, tribus, et lingua,

*) Mantellum.

quaecunque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach et Abdenago, dispercat, et dominus ejus vastetur; neque enim est alius Deus, qui possit illa salvare. (Supr. 2, 5.)

97. Tuuc rex promovit Sidrach, Misach et Abdenago in provincia Babylouis.

98. *) Nabuchodonosor rex, omnibus populis, gentibus, et linguis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur.

99. Signa, et mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi praedicare.

100. signa ejus, quia magna sunt, et mirabilia ejus, quia fortia. et regnum ejus regnum sempiternum, et potestas ejus in generationem et generationem. (Infr. 4, 31. et 7, 14.)

CAPUT IV.

Somnium regis Nabuchodonosor de excelso arbore praevisa solus Daniel interpretatur, quod ipse regno pulsus ad septem annos cum bestiis ageret. Hortatur igitur, ut eleemosynis sua redimat peccata; sed completetur iuhitomitus somnium propter illius superbiam, donec Deum coeli recognitur; et tunc in suum regnum restituatur.

(A. M. 3131. Ant. Chr. 570.)

1. Ego Nabuchodonosor quietus eram in domo mea **), et florens in palatio meo:

2. somnium vidi, quod perterruit me, et cogitationes meae in strato meo, et visiones capitii mei conturbaverunt me.

3. Et per me propositum est decretum, ut introderentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, et ut solutionem somni indicarent mihi.

4. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldaei, et aruspices, et somnium narravi in conspectu eorum, et solutionem ejus non iudicaverunt mihi,

5. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundum nomen dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso; et somnium coram ipso locutus sum.

6. Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio, quod spiritum sanctorum deorum habeas in te, et omne sacramentum non est impossibile tibi, visiones somniorum meorum, quas vidi, et solutionem eam narrare.

7. Visio capitii mei in cubili meo: Videlicet, et ecce arbor in medio terrae, et altitudo ejus nimia.

8. Magna arbor, et fortis, et proceritas ejus contingens coelum; aspectus illius erat usque ad terminos universae terrae.

9. Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius, et esca universorum in ea;

subter eam habitabant animalia, et bestiae, et in ramis ejus couversabatur volvulus coeli, et ex ea vescebatur omnis caro. (Supr. 2, 39.)

10. Videbam in visione capitii mei super stratum meum, et ecce vigil, et sanctus de celo descendit.

11. Clamavit fortiter, et sic ait: Succidite arborem, et praecidite ramos ejus; exente folia ejus, et dispergite fructus ejus; fugiant bestiae, quae subter eam sunt, et volueret de ramis ejus.

12. Verumtamen germe radicum ejus in terra sinite, et alligetur vinculo ferreo et aereo in herbis, quae foris sunt, et rore coeli tingatur, et cum feris pars ejus in herba terrae.

13. Cor ejus ab humano commutetur, et cor ferae detur ei; et septem tempora mutantur super eum.

14. In sententia vigilum decretum est, et sermo sanctorum, et petitio, donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum; et cuicunque voluerit, dabit illud, et humillimum hominem constitut super eum. (I. Reg. 2, 8, 16, 11. et seq.)

15. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex. Tu ergo, Baltassar, interpretationem narra festinus, quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi; tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.

16. Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar, coepit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora; et cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex, ait: Baltassar, somnium et interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, et dixit: Domine mi, somnium his, qui te oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17. Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam, cuius altitudo pertingit ad coelum, et aspectus illius in omne terrae.

18. et rami ejus pulcherrimi, et fructus ejus nimius, et esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiae agri, et in ramis ejus connumerantes aves coeli,

19. tu es rex, qui magnificatus es, et invulsi; et magnitudo tua crevit, et pervexit usque ad coelum, et potestas tua in terminos universae terrae *).

20. Quod autem vidi rex vigilem, et sanctum descendere de celo, et dicere: Succidite arborem, et dissipate illam, attamen germe radicum ejus in terra dimittite, et vinciat ferro et aere in herbis foris, et rore coeli conspergatur, et cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutantur super eum;

21. haec est interpretatio sententiae Altiissimi, quae pervenit super dominum meum regem:

22. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua, et foec-

*) Hi tres ultimi versiculi cum sequenti capite sunt connectendi, cum sint editi sequentis prefatio.

**) Finitis expeditionibus bellicis, et Aegypto deicta, cum ageret Daniel annum circiter 49.

* Ad mare caspium, ad Pontum euxinum, ad oceanum atlanticum.

num ut hos comedes, et rore coeli infunderis; septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus super regnum hominum, et cuiusque voluerit, det illud. (*Anfr. 5, 21.*)

23. Quod autem praecipit, ut relinqueretur germen radicum ejus, id est, arboris, regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris, potestatem esse coelestem.

24. Quam ob rem, rex, consilium meum placeat tibi, et peccata tua eleemosynis redime, et iniurias tuas misericordiis panperum; forsitan ignoscet delictis *) tuis. (*Ecccli. 3, 33.*)

25. Omnia haec venerunt super Nabuchodonosor regem.

26. Post finem meusum duodecim in aula Babylonis deambulabat.

27. Responditque rex, et ait: Nonne haec est Babylon magna, quam ego aedificavi in domum regui, in rohore fortitudinis meae, et in gloria decoris mei?

28. Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de coelo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit a te,

29. et ab hominibus ejicient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua; foenum quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuiusque voluerit, det illud.

30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, et ex hominibus abjectus est, et foenum ut bos comedit, et rore coeli corpus ejus infectum est, donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescent, et unguis ejus quasi avium.

(*A. M. 342. Ant. Chr. 562.*)

31. Igitur post finem dierum **) ego Nabuchodonosor oculos meos ad coelum levavi, et sensus meus redditus est mihi. et Altissimo benedixi, et viventem in sepietum laudavi, et glorificavi, quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generacionem et generationem. (*Supr. 3, 100.*)

32. Et omnes habitatores terrae apud eum in nihilum reputati sunt; juxta voluntatem eorum suam facit tam iuventutibus coeli quam in habitatoribus terrae, et non est, qui resistat manui ejus, et dicat ei: Quare fecisti? (*Jer. 23, 13. Ps. 115, 3.*)

33. In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, et ad honorem regui mei, decorumque perveni, et figura mea reversa est ad me; et optimates mei, et magistratus mei requisierunt me, et in regno meo restitutus sum, et magnificentia amplior addita est mihi.

34. Nunc igitur ego Nabuchodonosor***)

*) Vide *Jer. 18, 8. IV. Reg. 20. Jonas 3, 10. Act. 8, 22.*

**) Annorum praedictorum.

***) Idem de clade Babylonie, a Cyro inferenda, vaticinatus, ut ex Abydeno refert Euseb, de praepar. Evang. l. 9. c. penult., statim obiit, postquam ann. 43 solus, et ad 20. circiter mensis cum patre regnasset.

laudo, et magnifico, et glorifico regem coeli, quia omnia opera ejus vera, et viae ejus judicia; et gradientes in superbia potest humiliare.

CAPUT V.

Postquam Baltassar in convirio bibit cum suis ex vasis templi Domini taudando idola sua, vidit digitos in pariete scribentes, quam scripturam solus Daniel legere potuit et interpretari, nempe quod, quia secutus ipsum Nabuchodonosor elevaverat cor suum contra Deum, laudans idola, similiter auferetur ei regnum. Honorato igitur Daniele, ac rege ea nocte intererito, successit Darius Medus.

(*A. M. 3466. Ant. Chr. 538.*)

1. Baltassar *) rex fecit grande convivium optimatibus suis mille; et unusquisque secundum suam bieberat actatem.

2. Praecepit ergo jam temulentus, ut asserrentur vasa aurea, et argentea, quae asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex, et optimates ejus, uxores et concubinae illius.

3. Tunc allata sunt vasa aurea, et argentea, quae asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem, et biberunt in eis rex, et optimates ejus, uxores et concubinae illius.

4. Biberant vinum, et laudabant deos

suos aureos, et argenteos, aereos, ferreos, ligneosque et lapideos. (*Jer. 51, 39. et 57.*)

5. In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentes contra candelabrum in superficie parietis aulae regiae, et rex aspiciebat articulos manus scribentes.

6. Tunc facies regis commutata est, et cogitationes ejus conturbabant eum, et compagines rerum ejus solvebantur, et genua ejus ad se invicem collidebantur.

7. Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducentur magos, Chaldaeos, et aruspices. Et proloqueus rex, ait sapientibus Babylonis: Quicunque legerit scripturam hanc, et interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, et torquem auream habebit in collo, et tertius in regno meo erit.

8. Tunc ingressi omnes sapientes regis non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, et vultus illius immutatus est; sed et optimates ejus turbabantur.

10. Reginus ***) autem pro re, quae ac-

*) Bereros Nabonydus; Herodoto Labynitus, filius Etilmerodaci, Nabuchodonosoris nepos ex filio; ut etiam ex *Jer. 27, 7.* colligitur. Cui 17 imperii annos tribuit Ptol. in Canone. Itaque cum regnum auspicatus sit A. M. 3449, convivium illud celebravit, cum esset Daniel annorum 81.

**) Regis mater, (Origen.) Nitocris, mulier solertia; (Herod.) nam uxores ejus jam aderant. V. 3. Haec autem muros Babylonie a Nabuchodonosore inchoatos percererat. Idem.

ciderat regi et optimatibus ejus, domum convivii ingressa est, et proloquens, ait: Rex in aeternum vive; non te conturbent cogitationes tuae, neque facies tua immutetur.

11. Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se, et in diebus patris tui scientia et sapientia inventae sunt in eo; nam et rex Nabuchodonosor, pater tuus^{**}), principem magorum, incantatorum, Chaldaeorum, et aruspicum constituit eum, pater, inquam, tuus o rex,

12. quia spiritus amplior, et prudentia, intelligentia et interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inventae sunt in eo, hoc est, in Daniele, cui rex posuit nome Baltassar; nunc itaque Daniel vocetur, et interpretationem narrabit.

13. Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem praefatus rex, ait: Tu es Daniel^{**}) de filiis captivitatis Judae, quem adduxit pater meus rex de Judaean?

14. Audivi de te, quoniam spiritum deorum habeas, et scientia, intelligentiaque ac sapientia ampliores^{***}) inventae sunt in te.

15. Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, et interpretationem ejus indicarent mihi, et nequierunt sensum hujus sermonis edicere.

16. Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari, et ligata dissolvere; si ergo vales scripturam legere, et interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestieris, et torquem auream circa collum tuum habebis, et tertius in regno meo princeps eris.

17. Ad quae respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, et dona domus tuae alteri da; scripturam autem legam tibi rex, et interpretationem ejus ostendam tibi. (Gen. 14, 23. IV. Reg. 5, 16.)

18. O rex, Deus altissimus regnum et magnificentiam, gloriam et honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.

19. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi populi, tribus, et linguae tremebant et metuebant eum; quos volebat, interficiebat, et quos volebat, percutiebat, et quos volebat, exaltabat, et quos volebat, humiliabat.

20. Quando autem elevatum est cor ejus, et spiritus illius obscuratus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, et gloria ejus ablata est, (Supr. 2, 27.)

21. et a filiis hominum ejectus est; sed et cor ejus cum bestiis positum est, et

cum onagris erat habitatlo ejus. Foenum quoque ut hos comedebat, et rorc coeli corpus ejus infectum est, donec cognosceret, quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum, et quemcumque voluerit, suscitabit super illud. (Supr. 4, 21.)

22. Tu quoque filius ejus, Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia;

23. sed adversum Dominatorem coeli elevatus es, et vasa domus ejus allata sunt coram te, et tu, et optimates tui, et uxores tuae, et concubinae tuae vinum bibistis in eis; deos quoque argenteos, et aureos, et aereos, ferreos ligneosque et lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti; porro Deum, qui habet statum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti.

24. Idcirco ab eo missus est articulus manus, quae scripsit hoc, quod exaratum est.

25. Haec est autem scriptura, quae digesta est: Mane, Thecel, Phares.

26. Et haec est interpretatio sermonis. Mane: numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud.

27. Thecel: appensus es in statera, et inventus es minus habens.

28. Phares: divisum est regnum tuum, et datum est Medis, et Persis.

29. Tunc jubente rege induitus est Daniel purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus, et praedicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo^{**}).

(A. M. 3466. Ant. Chr. 538.)

30. Eadem nocte interfectus est Baltassar rex chaldaeus^{**}).

31. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

CAPUT VI.

Daniel supra satrapas regni constituitur, et accusatus, quod regis edictum non servasset, quia Deum coeli orabat, missus est in lacum leonum; sequentie die illaesus educitus, immisis ac subito dilaniatis ejus accusatoribus. Qua re motus rex, in suis provinciis Deum ejus timendum praecepit.

1. Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas^{***}) centrum viginti, ut essent in toto regno suo;

2. et super eos principes tres, ex qui-

^{*)} Recuperavit dignitatem, quam olim sub Nabuchodonosore habuerat.

^{**) A Gobriæ et Gadatae militibus. Xenoph. inst. 7. Atque ita babylonicum est destructum imperium, prout a prophetis, Isaia, Jeremiah, Habacuc praedictum fuerat, et ad victores Medos et Persas translatum ducibus Cyro et Dario Medo, sive Cyaxare, avunculo ejus, Astyages filio. Vid. Joseph. antiqu. l. 10. c. 12.}

^{***)} Sic quoque: Xenoph. l. 8. de Cyro. Visum est ei satrapas jam multe ad subactas nationes, quas etiam se ad Cyaxarem ditionem adjeisse proficeret Cyrus. Instit. l. 5. Unde patet, eos simul regnasse, et hunc Darium non alium esse quam Cyaxarem illum.

^{*)} Avus, ut supr. v. 2. et alibi saepe.

^{**) Patet inde, Daniel enim tunc aulae aut regi non valde notum, et si non abstinnerit omnino a negotiis regis. Infr. 8, 27. Dignitas ergo ejus paulum apud homines obscurata, sed major apud Deum familiaritas.}

^{***)} Quam in ulla sapientum. Ezech. 28, 3.

hus Daniel unus erat, ut satrapae illis redderent rationem, et rex non sustineret molestiam.

3. Igitur Daniel supererabat omnes principes, et satrapas, quia spiritus Dei amplus erat in illo.

4. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum. Unde principes, et satrapae quaerabant occasionem, ut inventirent Danieli ex latere regis, nullamque causam, et suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, et omnis culpa, et suspicio non inventiretur in eo.

5. Dixerunt ergo viri illi: Non inventemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui.

6. Tunc principes, et satrapae surripuerunt regi, et sic locuti sunt ei: Dari rex, in aeternum vive;

7. consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, et satrapae, senatores, et judices, ut decretum imperatorum exeat, et edictum: Ut omnis, qui petierit aliquam petitionem a quocunque deo, et homine usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum.

8. Nunc itaque, rex, confirmasententiam, et scribe decretum, ut non immutetur, quod statutum est a Medis et Persis, nec praevericari cuiquam licet. (*Esthr. 1, 19.*)

9. Porro rex Darius proposuit edictum, et statuit.

10. Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam, et fenestris apertis in coenaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus *) in die flectebat genua sua, et adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut et ante facere consueverat. (*III. Reg. 8, 48.*)

11. Viri ergo illi curiosius inquirentes invenerunt Danielem orantem, et obseruantem Deum suum.

12. Et accedentes locuti sunt regi super edictum: Rex, nunquid non constitisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, et hominibus usque ad dies triginta, nisi te rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo juxta decretum Medorum **) atque Persarum, quod praevericari non licet.

13. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Iuda non curavit de lege tua, et de edicto, quod constitisti; sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua.

14. Quod verbum cum audisset rex, satatis contristatus est, et pro Daniele posuit cor, ut liberaret eum, et usque ad occasum solis laborabat, ut erueret illum.

15. Viri autem illi, intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non licet immutari.

16. Tunc rex praecepit, et adduxerunt Danielem *), et miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.

17. Allatusque est lapis unus, et positus est super os laci, quem obsignavit rex annulo suo, et annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

18. Et abiit rex in domum suam, et dormivit incoenatus; cibique non sunt allati coram eo, iusuper et somnus recessit ab eo.

19. Tunc rex primo diluculo consurgens, festiuus ad lacum leonum perrexit,

20. appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabilis inclamavit, et assatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne, valuit te liberare a leonibus?

21. Et Daniel regi respondens, ait: Rex, in aeternum vive;

22. Deus meus misit angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi, quin coram eo justitia inventa est in me; sed et coram te, rex, delictum non feci. (*I. Mach. 2, 60. Hab. 11, 33.*)

23. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, et Danielem praecepit educi de lacu; eductusque est Daniel de lacu, et nulla laesio inventa est in eo, quia creditit Deo suo.

24. Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem, et in lacum leonum missi sunt, ipsi, et filii, et uxores eorum, et non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt.

25. Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribibus, et linguis, habitantibus in universa terra: Pax vobis multipliceatur. (*Supr. 3, 96.*)

26. A me constitutum est decretum, ut in universo imperio, et regno meo treviscant et pavent Deum Danielis. Ipse est enim Deus vivens, et aeternus in saecula, et regnum ejus non dissipabitur, et potestas ejus usque in aeternum.

27. Ipse liberator atque salvator, faciens signa et mirabilia in coelo et in terra, qui liberavit Danielem de lacu leonum. (*Supr. 3, 100.*)

28. Porro Daniel perseveravit **) usque ad regnum Darii, regumque Cyri Persae.

*) Annum iam agentem 82.

**) Sive perseveraverat, aut pervenerat. Nam adimpletum significat, quod supr. 1, 21. prae-dixerat. Vide infra. 13, 65.

**) Hora tertia, sexta et nona. Hier.

** Hinc salis apparel, Darium Medium non fuisse privatum quemdam horinum ex Media oriundum, ut quidam volunt, sed Medorum principem, aquae ac Cyrum Persarum: quippe ambarum ex aequo nationum auctoritas hic passim allegatur, ut quae jure victorie legibus suis omnia administrarent. Atque ita clam sentit Hieronymus.

CAPUT VII.

*Hactenus historia fuit; sequuntur nunc
visa Danieli obtata divinitus.*

*Visio Danielis de quatuor bestiis, qua-
tuor regna designantibus; de antiquo
dierum et throno ejus ac ministris,
quo judicante perierunt bestiae. Ad
hunc accedens filius hominis, accipit
potestatem aeternam et incorruptibile
regnum; declarantur regna per be-
stias designata, et maxime quae per
quartam bestiam et ejus cornua de-
signantur, quae regnabit usque ad
tempus et tempora et dimidium tem-
poris.*

(A. M. 3449. Ant. Chr. 555. Aela-
tis Daniel. 65.)

1. Anno primo Baltassar regis Babyloni-
nis Daniel somnum vidi, (visio autem
capitis ejus in cubili suo) et sompnum
scribens, brevi sermone comprehendens,
summatimque perstringens, ait:

2. Videbam in visione mea nocte, et
ecce quatuor venti coeli pugnabant in mari
magno.

3. Et quatuor bestiae grandes ascende-
bant de mari diversae inter se.

4. Prima quasi leaena^{*)}, et alas habe-
bat aquilae. Aspiciebam, donec evulsae
sunt alas ejus, et sublata est de terra, et
super pedes quasi homo stetit, et cor ho-
minis datum est ei.

5. Et ecce bestia alia similis ursi^{**)} in
parte stetit; et tres ordines erant in ore
ejus, et in dentibus ejus, et sic dicebant
ei: Surge, comedere carnes plurimas.

6. Post haec aspiciebam, et ecce alia
quasi pardus^{***)}, et alas habebat quasi
avis, quatuor super se, et quatuor capi-
ta^{****)} erant in bestia, et potestas data
est ei.

7. Post haec aspiciebam in visione no-
ctis, et ecce bestia quarta^(*) terribilis,
atque mirabilis, et fortis nimis, dentes
ferreos habebat magnos, comedens atque
communiens, et reliqua pedibus suis con-
culeans; dissimilis autem erat ceteris be-
stiis, quas videram ante eam, et habebat
cornua decem^(**).

8. Considerabam cornua, et ecce cornu
aliud parvulum^(***) ortum est de medio
eorum; et tria de cornibus primis evulsa

sunt^(*) a facie ejus; et ecce oculi
quasi oculi hominis erant in cornu isto, et
os loquens iugentia.

9. Aspiciebam, donec throni positi sunt,
et antiquus dierum sedet. Vestimentum
ejus candidum quasi nix, et capilli capitis
ejus quasi lana munda; thronus ejus flamm-
mae ignis; rotae ejus ignis acceusus.

10. Fluvius igneus rapidusque egredie-
batur a facie ejus. Millia millium mini-
strabant ei, et decies milles centena mil-
lia assistabant ei; iudicium sedet, et libri
aperti sunt. (Apoc. 5, 11.)

11. Aspiciebam propter vocem sermo-
num grandium, quos cornu illud loqueba-
tur, et vidi, quoniam interfacta esset
bestia, et perisset corpus ejus, et traditum
esset ad comburendum igni,

12. aliarum quoque bestiarum ablata es-
set potestas, et tempora vitae constituta
essent eis usque ad tempus et tempus.

13. Aspiciebam ergo in visione noctis,
et ecce cum nubibus coeli quasi filius^(**)
hominis veniebat, et usque ad antiquum
dierum pervenit, et in conspectu ejus
obtulerunt eum.

14. Et dedit ei potestatem, et honorem,
et regnum, et omnes populi, tribus, et
linguae ipsi servient; potestas ejus pote-
stas aeterna, que non auferetur, et re-
gnum ejus, quod non corrumpetur. (Supr.
3, 100. et 4, 31. Mich. 4, 7. Luc. 1, 32.)

15. Horruit spiritus meus, ego Daniel
teritus sum in his, et visiones capitis mei
conturbaverunt me.

16. Accessi ad unum de assistentibus,
et veritatem quaerebam ab eo de omnibus
his. Qui dixit mihi interpretationem ser-
monum, et docuit me:

17. Hae quatuor bestiae magnae quatuor
sunt regna, quae consurgent de terra.

18. Suscipient autem regnum sancti Dei
altissimi, et obtinebunt regnum usque in
saeculum, et saeculum saeculorum.

19. Post hoc volui diligenter discere de
bestia quarta, quae erat dissimilis valde
ab omnibus et terribilis nimis: dentes et
ungues ejus ferrei; comedebat, et com-
muniuebat, et reliqua pedibus suis concu-
latabat;

20. et de cornibus decem, quae habebat
in capite, et de alio, quod ortum fuerat,
ante quod ceciderant tria cornua; et de
cornu illo, quod habebat oculos, et os lo-
quens graudia, et majus erat ceteris.

21. Aspiciebam, et ecce cornu illud fa-
ciebat bellum adversus sanctos, et prae-
valebat eis, (Apoc. 11, 7.)

22. donec venit antiquus dierum, et ju-
dicium dedit sanctis Excelsi, et tempus
advenit, et regnum obtainuerunt sancti.
(Ezech. 38, 19. et seq. 39, 3. et seq.)

23. Et sic ait: Bestia quarta regnum
quartum erit in terra, quod majus erit
omnibus regnis^(***), et devorabit univer-

^{*)} Nempe Seleucus frater Antiochi, Demetrius.

Seleucus filius, et Ptol. Philopator rex Aegypti.

^{**) Christus Dominus.}

<sup>***) Chalda. differet ab omnibus regnis, nempe ob
majorem saevitiam et impunitatem.</sup>

^{*)} Regnum babylonicum, cuius rex Nabuchodonosor leo dicitur Jer. 4, 7., et velociores aquila-
lis equi illius ibid. 13.; unde etiam aquilae comparatur. Jer. 43, 40.

^{**) Medo-Persae, raptiores magni et praedones. Jer. 51, 48, 56.}

^{***)} Alexander moribus variis, et nonquam sibi
constans.

^{****)} Quatuor summum duces, quorum opera ute-
batur, vel 4. ejus successore. Infr. 8, 22.

^(*) Quod ali ad successoribus Alexandri, alii de
romano imperio intelligendum putant. Supr.
2, 41.

^(**) Decem reges. Infr. 24.

^(***) Quidam Antiochum Epiphanem intelligent,
ad quem ius regni non pertinebat. Antichri-
stum intelligi fieri, cuius figura tantum erat
Antiochus.

sam terram, et conculcabit, et comminuet eam.

24. Porro cornua decem ipsius regni decem reges crunt; *) et alius consurget post eos, et ipse potentior erit prioribus, et tres reges humiliabit.

25. Et sermones contra Excelsum loqueretur, et sanctos Altissimi conteret, et putabat, quod possit mutare tempora et leges; et tradentur in manu ejus usque ad tempus, et tempora, et dimidium temporis.

26. Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, et conteratur, et dispereat usque in finem.

27. Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni, quae est subter omne coelum, detur populo saeculorum Altissimi, cuius regnum regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei, et obedient.

28. Hucusque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, et facies mea mutata est in me; verbum autem in corde meo conservavi.

CAPUT VIII.

Visio de ariete duorum cornuum, et hircu unius ac postmodum quatuor cornuum, qui dervicit arietem, quorum ille regem Medorum ac Persarum designat, hic autem regem Graecorum. Additur prophetia de rege impudente, ipsiusque tyrannide, dolo et superbia, qui sine manu conteretur.

(A. M. 3451. Ant. Chr. 553. Aetatis Daniel. circiter 66.)

1. Anno tertio regni Baltassar regis visio apparuit mihi. Ego Daniel post id, quod videram in principio,

2. vidi in visione mea, cum essem in Sisis castro, quod est in Aelam regione; vidi autem in visione, esse me super portam Ulai.

3. Et levavi oculos meos, et vidi; et ecce aries**) unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, et unum excelsius***) altero atque succrescens. Postea

4. vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem, et contra aquilonem, et contra meridiem, et omnes bestiae non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus; fecitque secundum voluntatem suam, et magnificatus est.

5. Et ego intelligebam; ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terrae, et non tangebat terram; porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos.

6. Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante por-

tam, et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suaee.

7. Cumque appropiaquasset prope arietem, esseratus est in eum, et percussit arietem, et comminuit duo cornua ejus, et non poterat aries resistere ei; cumque eum misisset in terram, conculcavit, et nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

8. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis; cumque crevisset, factum est cornu magnum, et ora sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos coeli.

9. De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum, et factum est graude contra meridiem, et contra orientem, et contra fortitudinem. (Infr. 23. Supr. 7. S.)

10. Et magnificatum est usque ad fortitudinem coeli, et deject de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas.

11. Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est, et ab eo tulit juge sacrificium, et deject locum sanctificationis ejus.

12. Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata; et prosternetur veritas in terra, et faciet, et prosperabitur.

13. Et audivi unum de sanctis loquenter; et dixit unus sanctus alteri, nescio, cui loqueuti: Usquequo visio, et juge sacrificium, et peccatum desolationis, quae facta est, et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur?

14. Et dixit ei: Usque ad vesperam et mane dies duo millia trecenti, et mundabitur sanctuarium.

15. Factum est autem, cum viderem ego Daniel visionem, et quaererem intelligentiam, ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

16. Et audivi vocem viri inter Ulai, et clamavit, et ait: Gabriel, fac intelligere istum visionem.

17. Et venit, et stetit juxta, ubi ego stabam; cumque venisset, pavens corrui in faciem meam, et ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18. Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram; et tetigit me, et statuit me in gradu meo, (Apoc. 22, 9.)

19. dixique mili: Ego ostendam tibi, quae futura sunt in novissimo maledictionis, quoniam habet tempus suum.

20. Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21. Porro hircus caprarum rex Graecorum est, et cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus*).

22. Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo; quatuor reges de gente ejus consurgent**), sed non in fortitudine ejus.

*) Alexander Magnus, qui A. M. 3672. Hierosolymam irato petens animo, hac sibi ostensa prophetia laetus dimisit multitudinem. Vide Joseph.

**) Sc. Philippus, Antigonus, Ptolomaeus, Seleucus.

23. Et post regnum eorum, cum creverint iniquitates, consurget rex impudens facie^{*)}, et intelligens propositiones;

24. et roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis^{**)}; et supra quam credi potest, universa vastabit, et prosperebit, et faciet. Et interficiet robustos, et populum sanctorum (*I. Mach. 1, 52. et seq.*)

25. secundum voluntatem suam, et dirigetur dolus in manu ejus; et cor suum magnificabit, et in copia rerum omnium occidet plurimos, et contra principem principum consurget, et sine manu conteretur. (*II. Mach. 6. et 7. et alibi.*) (*I. Mach. 6, 8. et seq. II. Mach. 9, 5. et seq.*)

26. Et visio vespere et mane, quae dicta est, vera multa est; tu ergo visionem signa, quia post multis dies erit. (*Jer. 32, 14. Apoc. 22, 10.*)

27. Et ego Daniel languui, et aegrotavi per dies; cumque surrexissem, faciebam opera regis, et stupebam ad visionem, et non erat, qui interpretaretur.

CAPUT IX.

Post orationem Danielis, qua confitetur, Judeeos propter sua et patrum peccata renisse in magnam afflictionem, petens Dei misericordiam erga populum suum, sit ipsi revelatio de 70 hebdomadibus usque ad uncitionem sancti sanctorum, et de Christi morte, populoque ejus perdendo, et abominatione desolationis in templo.

(A. M. 3167. Ant. Chr. 537. Aetatis Daniel. 82.)

1. In anno primo^{***}) Darii (*) filii Assueri de nomine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldaeorum,

2. anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut completerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni. (*Jer. 25, 11. et 29, 10.*)

3. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare et deprecari in jejunio, sacco, et cinere.

4. Et oravi Dominum Deum meum, et confessus sum, et dixi: Obsecro Domine Deus magne et terribilis, custodiens pacatum et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua; (*II. Esdr. 1, 5.*)

5. peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, et recessimus, et declinavimus a mandatis tuis ac iudiciis. (*Baruch 1, 17.*)

*) Antiochus Epiphanes, de quo in historia Machab.

**) Sel ex factionibus Judaeorum, (Joseph. 1. 13. c. 6.) et voluntate Dei, peccata eorum punire volentis.

***) Sc. desinente.

(*) Darii Medi, sive Cyaxaris filii Assueri, sive Astyagis, qui Assuerus quoque vocatur. *Tobiae 14, 17.* De hoc Dario agitur etiam supr. c. 6. et infr. c. 7.

6. Non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terrae.

7. Tibi, Domine, justitia; nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, et omni Israël, his, qui prope sunt, et his, qui procul in universis terris, ad quas ejecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

8. Domine, nobis confusio faciel, regibus nostris, principibus nostris, et patribus nostris, qui peccaverunt.

9. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, et propitiatio, quia recessimus a te,

10. et non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas.

11. Et omnis Israël praevaricati sunt legem tuam, et declinaverunt, ne audirent vocem tuam; et stillavit super nos maledictio, et detestatio, quae scripta est in libro Moysis servi Dei, quia peccavimus ei. (*Nah. 1, 6. Jer. 7, 15.*) (*Lev. 26. Deut. 28.*)

12. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, et super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale numquam fuit sub omni coelo, secundum quod factum est in Jerusalem.

13. Sicut scriptum est in lege Moysis, omne malum hoc venit super nos; et non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, et cogitaremus veritatem tuam. (*Deut. 27, 14.*)

14. Et vigilavit Dominus super malitiam, et adduxit eam super nos; justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quae fecit; non enim audivimus vocem ejus.

15. Et nunc[†]) Domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, et fecisti tibi nomen secundum diem hanc, peccavimus, iniquitatem fecimus. (*Baruch 2, 11.*) (*Exod 14, 22.*)

16. Domine, in omnium justitiam tuam; avertatur, obscurio, ira tua, et furor tuus a civitate tua Jerusalem, et monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, et iniquitates patrum nostrorum Jerusalem, et populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.

17. Nunc ergo exaudi, Deus noster, orationem servi tui, et preces ejus, et ostende faciem tecum super sanctuarium tuum, quod desertum est, propter temetipsum.

18. Inclina, Deus meus, aurem tuam, et audi; aperi oculos tuos, et vide desolationem nostram, et civitatem, super quam invocatum est nomen tuum; neque enim in justificationibus nostris prosterminus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. (*Jer. 25, 29. Ps. 48, 2. 9. et 101, 8.*)

†) Fer. 2. post Dom. 1. Quadr.

19. Exaudi Domine, placare Domine; attende et fac, ne moreris propter temet ipsum Deus meus, quia nomen tuum invocatum est super civitatem, et super populum tuum.

20. Cumque adhuc loquerer, et orarem, et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Israël, et prosternerem preces meas in conspectu Dei mei pro monte sancto Dei mei;

21. adhuc me loquente in oratione, ecco vir Gabriel, quem videram in visione a principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. (*Supr. 8, 16.*)

22. Et docuit me, et locutus est mihi, dixitque: Daniel, nunc egressus sum, ut docerem te, et intelligeres.

23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo; ego autem veni, ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es. Tu ergo animadverte sermonem, et intellige visionem.

24. Septuaginta hebdomades *) abbreviata sunt super populum tuum, et super urbem saeculam tuam, ut consummetur praevericatio, et hinc accipiat peccatum, et deleatur iniurias, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et propheta, et unguntur sanctus sautorum. (*Matth. 24, 15. Joann. 1, 45.*)

25. Scito ergo, et animadverte: Ab exitu **) sermonis, ut iterum aedificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem hebdomades septem, et hebdomades sexaginta duas erunt ***) , et rursus aedificabitur platea, et muri in angustia temporum.

26. Et post hebdomades sexaginta duas ****) occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, et saecularium dissipabit populus (*) cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio.

27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una (**); et in dimidio hebdomadis deficit hostia et sacrificium, et erit in templo abominationis desolatio (**); et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

*) Hebdomades annorum, ab anno Artaxerxis 20. diuinariandae, hoc est ab A. M. 3550. Vide chron. nostrain.

**) A promulgatione edicti, ut supr. 6, 7. et *Luc. 2, 1.*

***) Hoc est 69 hebdomadae, sive anni 483, qui A. M. 4032, aerae vulg. 50. terminantur, quo baptizatus Christus ducem sive praedicatorem agere incipiet. *Luc. 3.*

****) Illas nempe, quas versus praecedenti subjungit septem prioribus. Completas autem hebdomadas 69 solas hic attigit.

(*) Populus Rom. cum Tito Vespasiano. Quod dictum est per recapitulationem.

(**) Sive ultima, in qua, tribus annis cum praedicaverit Christus, in medio hebdomadis anno, tribus aliis hinc in de terminato, hoc est A. M. 4050., aerae vulg. 33. occidetur, et deficit hostia.

(***) Ad quam respicit Christus *Matth. 24, 15. Marc. 13, 14.*

CAPUT X.

Ubi se afflisset Daniel, videt virum lineis vestitum, qui hic describitur, et territus ac tremens confortatur semel et iterum. De resistente principe regni Persarum, de principe Graecorum, et de Michaeli principe Iudeorum, qui solus auxiliatur.

(A. M. 378. Ant. Chr. 534. Aetas Daniel. 85.)

1. Anno tertio Cyri regis Persarum verbum revelatum est Danieli, cognomento Baltassar, et verbum verum, et fortitudine magna, intellexitque sermonem; intelligentia enim est opus in visione.

2. In diebus illis ego Daniel lugebam*) trium hebdomadarum diebus,

3. panem desiderabilem non comedи, et caro et vinum non introierunt in os meum; sed neque unguento unctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4. Die autem vigesima et quarta **) mensis primi eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5. Et levavi oculos meos, et vidi; et ecce vir unus vestitus lineis, et renes ejus accincti auro obrizo; (*Apoc. 1, 13.*)

6. et corpus ejus quasi chrysolithus, et facies ejus velut species fulgoris, et oculi ejus ut lampas ardens; et brachia ejus, et quae deorsum sunt usque ad pedes, quasi species aeris candens; et vox sermonum ejus ut vox multitudinis. (*Matth. 28, 3.*) (*Ezech. 1, 7.*) (*Ezech. 1, 24.*)

7. Vidi autem ego Daniel solus visionem. Porro viri, qui erant mecum, non viderunt; sed terror nimius irruit super eos, et fugerunt in absconditum. (*Luc. 24, 16. Act. 9, 7.*)

8. Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc, et non remansi in me fortitudine; sed et species mea immutata est in me, et emarcui, nec habui quidquam virum. (*Supr. 8, 17.*)

9. Et audivi vocem sermonum ejus, et audiens Jacobam coustantum super faciem meam, et vultus meus haerebat terrae.

10. Et ecce manus teligit me, et erexit me super genua mea, et super articulos manuum mearum.

11. Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quae ego loquor ad te, et sta in gradu tuo; nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

12. Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, et ego veni propter sermones tuos.

13. Princeps autem regni Persarum re-

*) Causa luctus Danieli fuit, quod templi instauratio a viciniis gentibus impeditur, (vide *I. Esdr. 1, et 4.*) et quod, permiso reditu, plurimi tamen remanebant sub imperio Persarum.

**) Incepit ergo jejunium circa tertium diem huius mensis primi, quod adeo in ipsis eius festi paschalis diebus continuatum sit.

stitit mihi viginti et uno diebus; et ecce Michael unus de principibus primis venit in adjutorium meum, et ego remansi ibi juxta regem Persarum.

14. Veni autem, ut docerem te, quae ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15. Cumque loqueretur mihi bujuscmodi verbis, dejeci vultum meum ad terram, et tacui.

16. Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea; et aperieus os meum locutus sum, et dixi ad eum, qui stabat contra me: Domine mihi, in visione tua dissolutae sunt compages meae, et nihil in me remansit virium. (*Isai. 6, 7*)

17. Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum Domino meo? Nihil enim in me remansit virium; sed et halitus meus intercluditur. (*Gen. 18, 3, 21, 23, 24, 27, 47, 3, 4, et alibi.*)

18. Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, et confortavit me,

19. et dixit: Noli timere vir desideriorum; pax tibi, confortare, et esto robustus. Cumque loqueretur mecum, coulauit, et dixi: Loquere Domine mihi, quia confortasti me.

20. Et ait: Numquid scis, quare venerim ad te? Et nunc revertar, ut proelier adversum principem Persarum. Cum ego egrederer, apparuit princeps Graecorum veniens.

21. Verumtamen annuntiabo tibi, quod expressum est in scriptura veritatis; et nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. (*Apoc. 12, 7*)

CAPUT XI.

Vaticinium de regibus Persarum et rege Graecorum; de bellis ac insidiis inter reges austri et aquilonis, et de rege, qui Deum deorum non reputabit, sed plurima adversus ipsum loquetur; et quae provinciae ab illo evadent, quibus dominabitur.

1. Ego^{*)} autem ab anno primo Darii Medi stabam, ut confortaretur, et roboretur.

2. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges^{**} stabunt in Perside, et quartus^{***} ditabit opibus nimis super omnes; et cum invaluerit divisa suis, concitatibus omnes adversum regnum Graeciae.

3. Surge vero rex fortis^(*), et dominabitur potestate multa, et faciet, quod placuerit ei.

4. Et cum steterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos *a)* coeli; sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam illius, qua dominatus est; lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his *b).*

5. Et confortabit rex austri *c)*, et de principibus ejus *d)* praevalet super eum, et dominabitur ditione; multa cum dominatio ejus.

6. Et post finem annorum foederabuntur, filiaque regis austri *e)* veniet ad regem aquilonis facere amicitiam, et non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semper ejus *f)*; et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, et qui confortabant eam in temporibus.

7. Et stabit de germine radicum ejus plantatio *g)*; et veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam regis aquilonis, et abutetur eis, et obtinebit.

8. Insuper et deos eorum, et sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti, et auri captiva ducet in Aegyptum; ipse praevalet adversus regem aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex austri, et revertetur ad terram suam *h).*

10. Filius autem ejusⁱ⁾ provocabuntur, et congregabunt multitudinem exercituum plurimorum; et veniet *k)* properans, et inundans; et revertetur, et concitatibus, et congregietur cum robore ejus.

11. Et provocatus rex austri *l)* egreditur, et pugnabit adversus regem *m)* aquilonis, et praeparabit multitudinem nimiam, et dabatur multitudine in manu ejus.

12. Et capiet multitudinem, et exaltabitur cor ejus, et dejicit multa millia; sed non praevalebit.

13. Convertetur enim rex aquilonis, et praeparabit multitudinem multo maiorem quam prius; et in fine temporum, annorumque *n)* veniet properans cum exercitu magno, et opibus nimis.

14. Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem austri *o)*; filii quo-

a) In 4 regna, ab oriente, occidente, septentrione et meridie. *Supr. 8, 8, et 22.*

b) Praeter hos 4 reges etiam aliis minoribus duces imperii illius partes sibi vinclabunt, ut Eu-
menes, Lysimachus, Philotas et alii.

c) Ptol. Lagides, rex Aegypti.

d) Sc. Alexandri. Unus ergo de principibus ejus, nempe Seleucus Nicator, posterior erit eo Ptolemaeo.

e) Berenice, Ptolomei Philadelphi filia, nubet Antiochou Theo, Seleuci nepoti.

f) Laodice enim, prior Antiochi uxor, Berenice et filium ejus de medio auferet.

g) De patre ejus Philadelp. o erit filius, nempe Evergetes.

h) Domesticus seditionibus revocatus.

i) Nempe Seleuci Callinici. Sunt autem hi filii Seleucus Ceraunus, et Antiochus Magnus.

k) Sc. alter eorum, Antiochus Magnus.

l) Ptol. Philipator, Evergetis filius.

m) Antiochum Magnum, p' oculio ad Raphiam commiso.

n) A Deo praefinitorum, mortuo se. Philipatore, vestiet contra filium ejus Ptol. Epiphauen, puerulum.

o) Philippus enim, rex Macedonum, societatem initit cum Antiocho. Vid. Hieronymum, Joseph. et III. Mach.; nec non chronologiam nostram.

^{*)} Hieronymus vult, Danielum loqui in hoc primo versu; plerique alii angelum ipsum.

^{**) Neimpe Cyrus, Cambyses et Darius Hystaspis. Magnus enim, ut et usurpator et impator, et qui brevi sublatus sit, non numeratur.}

^{***)} Xerxes, qui omnes vires suas in debellanda Graecia experiri voluit.

^(*) Alexander Magnus.

que praevaricatorum populi cui extollentur, ut impleant visionem, et corruent. *(Isai. 19, 1.)*

15. Et veniet rex aquilonis, et compor-tabit aggerem, et capiet urbes munitissimas; et brachia austri non sustinebunt, et consurgent electi ejus ad resistendum, et non erit fortitudo.

16. Et faciet veniens super eum juxta placitum suum, et non erit, qui stet contra faciem ejus; et stabit in terra inclita *a)*, et consumetur *b)* in manu ejus.

17. Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum universum regnum ejus *c)*, et recta faciet cum eo; et filiam foemina-rum *d)* dabit ei, ut evertat illud; et non stabit *e)*, nec illius erit.

18. Et convertet faciem suam ad insulas, et capiet multas; et cessare faciet principem opprobrii sui *f)*, et opprobrium ejus convertetur in eum.

19. Et convertet faciem suam ad impe-rium terrae suae, et impinget, et corruet, et non invenietur *g)*.

20. Et stabit in loco ejus vilissimus *h)*, et indigens decore regio; et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in proelio.

21. Et stabit in loco ejus despectus *i)*, et non tribuet ei honor regius; et ve-niet clam, et obtinebit regnum *k)* in fraudentia.

22. Et brachia pugnantis expugnabun-tur a facie ejus, et conterentur; insuper et dux foederis *l)*.

23. Et post auncitias cum eo faciet do-lum, et ascedet, et superabit in modo populo.

24. Et abundantes, et uberes urbes in-gredietur, et faciet, quae non fecerunt patres ejus, et patres patrum ejus; rapi-nas, et praedau, et divitias eorum dissipabit, et contra firmissimas *m)* cogitationes inibit, et hoc usque ad tempus.

a) Iudea.

b) Sive perficietur, ut hic Hieron., et sub ipso florebil.

c) Sc. Polomaei Epiphanis.

d) Subtil. pulcherrimam. Erat autem Cleopatra, cognomina Syra, cui Coeseyriani doteui dedit Antiochus.

e) Non succedit, quia Cleopatra magis viri par-tes quam parentis lovebit.

f) L. Scipionem, Africani fratrem, quem pri-mum placere et delidere conatus est Antio-chus consilii Hannibal, sed tandem ab eo devictus est, qui inde Asiatici cognomen re-portavit.

g) Cum enim Syriam repetisset, et nocte tem-pum Jovis Eliminac aggrederetur, concursu incolarum interficerit.

h) Seleucus Philopator, Antiochi Magni filius, qui cum Heliodorum ad aerarium templi invadendum misisset, paucis post diebus ejus-dem insidiis periret.

i) Antiochus Epiphanes, Seleuci frater, quem supra dixit impudentem facie. 7, 23.

k) Demetrio, Seleuci filio, dicitur.

l) Judas Machabeus. Vel hoc dicit, quia, cum ipse Antiochus pacem obtulisset Ptolomi. Phi-lometori, sororis filio, duxque foederis fuisse, postea ei molitus insidas, cum modica manu Aegyptio est potitus. Ita hic Hier., quae pul-chre ad Antichristum accommodata.

m) Subtil. urbes; in Hebr. est: contra munitiones.

25. Et concitatibus fortitudo ejus, et cor ejus aduersum regem austri *a)* in exer-citu magno; et rex austri provocabit ad bellum multis auxiliis, et fortibus nimis; et non stabunt, quia iniungunt aduersus eum consilia.

26. Et comedentes panem cum eo con-terent illum, exercitusque ejus oppri-metur, et cadent interficti plurimi.

27. Duorum quoque regum cor erit, ut malefaciant, et ad meusam unam mendaci-um loquentur *b)*, et non proficiunt, quia adhuc finis in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram suam cum opibus multis, et cor ejus aduersum te-stamentum sanctum, et faciet, et rever-tetur in terram suam.

29. Statuto tempore *c)* revertetur, et veniet ad austrum *d)*; et non erit priori simile novissimum.

30. Et venient super eum Trieres, et Romani; et percutient, et revertetur, et indignabit contra testamentum sanctuarii, et faciet, reverteturque et cogitabit aduersum eos, qui dereliquerunt testamen-tum sanctuarium.

31. Et brachia ex eo stabunt, et pol-luent *e)* sanctuarium fortitudinis, et aufer-ent juge sacrificium, et dabunt abomi-nationem *f)* in desolationem.

32. Et impi in testamentum simulabunt fraudulenter; populus autem, sciens Deum suum, obtinebit *g)*, et faciet.

33. Et docti *h)* in populo docebunt plu-rimos, et ruent in gladio et in flamma, et in captivitate, et in rapina dierum.

34. Cumque corverint, sublevabunt auxilio parvulo *i)*; et applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

35. Et de eruditis ruent, ut conflentur, et eligantur *k)*, et dealbentur usque ad tempus praefinitum, quia adhuc aliud tem-pus erit.

36. Et faciet juxta voluntatem suam rex *l)*, et elevabitur, et magnificabitur aduersus omnem deum; et aduersus Deum deorum loquetur magnifica *m)*, et diriget, donec compleatur iracundia *n)*; per-petra quippe est definitio. (*Supr. 8, 4. et 11, 3.*)

37. Et deum patrum suorum non repu-bit, et erit in concupiscentia foemina-rum *o)*, nec quemquam deorum curabit, quia aduersum universa consurget.

a) Ptolomi. Philometora.

b) Cum Memphis convenissent.

c) A Deo, ut supra et infra.

d) Secunda expeditione, de qua II. Mach. 5.

e) Ut est I. Mach. 1, 23, et seq., II. Mach. 2, 15.

f) Jovis Olympi simulacrum in ipso templo collocabunt. II. Mach. 6, 2. cum I. Mach. 1, 57.

g) Adhaerebit legi.

h) Qualis Eleazarus. II. Mach. 6, 17.

i) Nachabaeorum. I. Mach. 2, et II. Mach. 5.

k) Hebr. inuidentur. Vid. infra. 12, 10.

l) Antiochus Epiphanes.

m) Vide I. Mach. 2, 6, et II. Mach. 8, 4, 9, 28.

10, 4, 11, 34, et seq.

n) Dei in populum suum.

o) Ambiguum est in II. Ibraco, unde Aquila verit: Et super concupiscentiam foeminarum non intelligit; ut possit vel de Antiochis isto intelligere, qui castitatem simulabit, vel de Antiochis, qui luxuriosissimus fuit. Hieronymus.

38. Deum autem Maozim *a*) in loco suo venerabitur, et deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, et argento, et lapide pretioso, rebusque pretiosis.

39. Et faciet, ut muniat Maozim *b*) cum deo alieno, quem cognovit, et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis, et terram dividet gratuito.

40. Et in tempore praefinito paelabatur adversus eum rex austri *c*), et quasi tempestas veniet contra illum *d*) rex aquilonis in curribus, et in equitibus, et in classe magua, et ingredietur terras, et conterat, et pertransiet.

41. Et introibit in terram gloriassam *e*), et multae corrueant; hae autem solae salvabuntur de manu ejus, Edom et Moab, et principium filiorum Ammou *f*).

42. Et mettit manum suam in terras; et terra Aegypti non effugiet.

43. Et dominabitur thesaurorum auri et argenti, et in omnibus pretiosis Aegypti; per Lybiam *g*) quoque, et Aethiopiam transibit.

44. Et fama turbabit eum ab oriente et ab aquiloni; et veniet in multitudine magna, ut conterat et interficiat plurimos.

45. Et figet tabernaculum suum Apadno *h*) inter maria *i*) super montem *k*) inclitum et sanctum, et veniet usque ad summitem ejus, et nemo auxiliabitur ei.

CAPUT XII.

Post magnam afflictionem tandem salvabuntur reliquiae Judaeorum, et ex mortuis quidam resurgent ad vitam, et quidam ad opprobrium; docti vero ac doctores fulgebunt. De duabus ad ripas fluminis stantibus, et viro lineis vestito, qui temporis aperit determinationem, et de completione hujus prophetiae post statutum tempus.

1. In tempore autem illo consurget Michael *l*) princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui; et veniet tempus, quale

a) Id est, deum Fortitudinem, sive arcium; Moaz enim hebr. fortitudo. Est ergo nomen appellativum, quod idolo hactenus ignoto impostrit Antiochus, ut illud vero exercituuius deo opponeret.

b) Id est, arces, in quibus imponit simulacrum novi dei sui. De arce templo superposita vide I. Mach. 1, 35. et II. Mach. 5, 22.

c) Ptol. Philometor.

d) Cum Phoenicis, sive Evergetis II, causam suscepit se simulans, Antioch. Epiphan. Aegypti invadendae captabat occasionem.

e) Iudeam. Vid. supr. 16.

f) Quos in Iudeam festinans non attinget Antiochus.

g) Hebr. Libyes et Aethiopes ad gressus ejus; sive quod eum tamquam ducem sequentur, sive quod bellum capiti cornitantur.

h) Hebr. et plantabit tabernacula palatii sui. Negre enim Apadno videtur esse nomen proprium; unde etiam illud omiserunt septuaginta.

i) Mortuum sc. et mediterraneum.

k) Montem Oliveti, ubi etiam volunt peritura Antichristum. Hieronym.

l) Vid. Apoc. 12, 7. et seq. Hic autem manifeste agit angelus de consummatione saeculi et de Antichristo, ut contra Porphy. contendit Hieronymus.

non fuit ab eo, ex quo gentes esse coeperunt, usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis, qui inventus fuerit scriptus in libro.

2. Et multi de his, qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt, alii in vitam aeternam, et alii in opprobrium, ut videant semper. (Matth. 25, 46. Joann. 5, 29.)

3. Qui autem docti **)* fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiant multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. (Sap. 3, 7.)

4. Tu autem, Daniel, clade sermones, et signa librum usque ad tempus statutum; plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia.

5. Et vidi ego Daniel, et ecce quasi duo alii stabant: unus hinc super ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro, qui erat iudutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequo finis horum mirabilium?

7. Et audivi virum, qui iudutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, cum elevasset dexteram et sinistram suam in coelum, et jurasset per viventem in aeternum, quia in tempus, et tempora, et dimidium temporis ****). Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti, complebuntur universa haec. (Apoc. 10, 5.)

8. Et ego audivi, et non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post haec?

9. Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signaque sermones usque ad praefinitum tempus.

10. Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis probabuntur multi; et impie agent impii, neque intelligent omnes impii; porro docti intelligent.

11. Et a tempore, cum ablatum fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit abominatione in desolationem, dies mille ducenti nonaginta *****).

12. Beatus, qui expectat, et pervenit usque ad dies mille trecentos trigesima quinque (****).

13. Tu autem vade ad praefinitum, *(**)* et requiesces, et stabis in sorte tua in finem dierum.

Hucusque Danielem in hebraeo volumine legimus. Quae sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

*) Hebr. doctores, (active enim sumuntur) qui his difficillimis temporibus alios instituerint in veritate.

**) Supr. 7, 25. Id autem est, tres annos cum dimidio.

***) Tres anni cum dimidio, quibus sanctos persecutorum est Antichristus. Hier. Vide Apoc. 12, 6.

(*) Quia post interfectum Antichristum alii huc dies superstes erit Elias, praedicans, Theodor. Quibus finitis venturus est Dominus. Idem cum Hier.

(**) Tempis est, ut vitae finem sortiari. Theodor. Erat tunc Daniel annorum 85.

CAPUT XIII.

Castissimam Susannam impudici presbyteri, cum ejus concubitu frui non possent, falso adulterii accusant; sed cum ad mortem duceretur, orantem exaudiuit Deus, et per puerum Danieliem proprio ore convictos senes jure talionis populus interimit.

(A. M. 3398. Ant. Chr. 606. desinente.)

1. Et ^{t)} erat vir habitans in Babylone, et nomen ejus Joakim.

2. Et accepit uxori, nomine Susanna, filiam Heliae, pulchram nimis, et timentem Deum;

3. parentes enim illius, cum essent iusti, erudierunt filiam suam secundum legem Moysis.

4. Erat autem Joakim dives valde, et erant ei pomarium vicinum domui suae, et ad ipsum confluabant Judei, eo quod esset honorabilior omnium.

5. Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno, de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniqitas de Babylone a senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.

6. Isti frequentabant domum Joakim, et veniebant ad eos omnes, qui habebant iudicia.

7. Cum autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, et deambulabat in pomario viri sui.

8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, et deambulantem, et exarserunt in concupiscentiam ejus;

9. et eveterunt sensum suum, et declinaverunt oculos suos, ut non viderent coelum, neque recordarentur judiciorum justorum.

10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum;

11. erubescabant enim iudicare sibi concupiscentiam suam, volentes concubere cum ea.

12. Et observabant quotidie sollicitus videre eam. Dixitque alter ad alterum:

13. Eamus domum, quia hora prandii est. Et egressi recesserunt a se.

14. Cumque revertissent, venerunt in unum, et sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam; et tunc in communis statuerunt tempus, quando eam possent inventare solam.

15. Factum est autem, cum observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri et nudus tertius cum duabus solis puellis, voluntque lavari in pomario; aestus quippe erat.

16. Et non erat ibi quisquam praeter duos senes absconditos, et contemplantes eam.

17. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, et smigmata, et ostia pomarii claudite, ut laver.

18. Et fecerunt, sicut praeceperat, clau-

seruntque ostia pomarii, et egressae sunt per posticum, ut afferrent, quae jusserat; uesciebantque senes intus esse absconditos.

19. Cum autem egressae essent puellae, surrexerunt duo senes, et accurrerunt ad eam, et dixerunt:

20. Ecce ostia pomarii clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus; quam ob rem asseutire nobis, et commiscere nobiscum;

21. quod si nolueris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, et ob hanc causam emiseris puellas a te.

22. Ingenuit Susanna, et ait: Augustiae sunt mihi undique. Si enim hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras.

23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.

24. Et exclamaverunt voce magna Susanna; exclamaverunt autem et senes adversus eam.

25. Et ecce currit unus ad ostia pomarii, et aperuit.

26. Cum ergo audissent clamorem famuli dominus in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent, quidnam esset.

27. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer, quia numquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina.

28. Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt et duo presbyteri pleoi iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam.

29. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Heliae, uxorem Joakim. Et statim miserunt.

30. Et venit cum parentibus, et filiis et universis cognatis suis.

31. Porro Susanna erat delicata nimis, et pulchra specie.

32. At iniqui illi jussernat, ut discooperiretur. (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur decore ejus.

33. Flebant igitur sui, et omnes, qui noverant eam.

34. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus.

35. Quae flens suspexit ad coelum; erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.

36. Et dixerunt presbyteri: Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est haec cum duabus puellis, et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas.

37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, et concubuit cum ea.

38. Porro nos, cum essemus in angulo pomarii, videntes iniuriam, cœcurrimus ad eos, et vidimus eos pariter commisceri.

39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, et apertis ostiis exilivit;

40. hauc autem cum apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescentis,

t) Sabb. post Dom. 3. Quadr.

et noluit indicare nobis; hujus rel testes sumus.

41. Credidit eis multitudo quasi senibus et judicibus populi, et condemnaverunt eam ad mortem.

42. Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit: Deus aeternæ, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia, antequam fiant,

43. tu scis, quoniam falsum testimonium tulerunt contra me; et ecce morior, cum nihil horum fecerim, quae isti malitiose composuerunt adversum me.

44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit *) Dominus spiritum sanctum pueri junioris **), cuius nomen Daniel;

46. et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus.

47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es? ***)

48. Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui, filii Israël, nou judicantes, neque quod verum est, cognoentes, condemnatis filiam Israël?

49. Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

50. Reversus est ergo populus cum festinatione, et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio nostrum, et indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, et dijudicaboh eos.

52. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, et dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quae operabaris prius,

53. judicans judicia injusta, iucentes opprimens, et dimittens noxios, dicente Domino: Innocentem et justum non interficies. (Exod. 23, 7.)

54. Nunc ergo, si vidisti eam, dic, sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino.

55. Dicit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum; ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium.

56. Et, amoto eo, jussit ventre alium, et dixit ei: Semen Chanaan, et non Juda, species decepit te, et concupiscentia subverit cor tuum.

57. Sic faciebatis filiabus Israël, et illae timentes loquebantur vobis; sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram.

58. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehendenteris eos loquentes sibi. Qui ait: Sub primo.

*) Jam in eo per innocentiam morum inhabitantem; unde etiam a cibis regis abstinuerat. Supr. 4.

**) Nempe annorum 12, ut scripserunt S. Ignatius Martyr, Sulpius Severus, et alii.

***) Miratur populus, cui sapientia Danielis adhuc fuerat ignota. Jure itaque opinari possumus, hoc primum ejus fuisse miraculum. Conf. cum 2, 13.

59. Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum; manet enim angelus Domini, gladium habens, ut secat te medium, et interficiat vos.

60. Exclamavit itaque omnis coetus voce magna, et benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.

61. Et consurrexerunt adversus duos presbyteros, (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis, sicut male egerant adversus proximum,

62. ut facerent secundum legem Moysis, et interficerent eos; et salvatus est sanguis innoxius in die illa. (Dent. 9, 19.)

63. Helcas autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna cum Joakim marito ejus, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.

64. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi a die illa *), et deinceps.

65. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum ejus **).

CAPUT XIV.

Fraudes sacerdotum idoli Bel, qui appositos illi cibos occulite auferebant, regi per Danielem detectae sunt; ipsisque interemis, idolum una cum templo suo eversum est. Similiter et draconem, quem colebant Babylonii, injecta in os massa ex pice, adipe et pilis concocta, Daniel interfecit. Quapropter instantibus Babylonii missus est in lacum leonum, illasusque servatus, altato etiam illi per prophetam Habacuc prandio ex Judaea; quod videns rex, adversariis illius a leonibus in momento devoratis, jubet omnes timere Deum Danielis.

1. Erat autem Daniel conviva regis***), et honoratus super omnes amicos ejus.

*) Nota, a die illa, ut hinc accessendum sit initium gloriae Danielis, quod proinde sonnum Nabuchodonosoris praescerit. Vide supr. 2, 13.

**) Videtur hac epoca idem notare voluisse Daniel, atque supr. 1, 21, et 6, 28., nempe quod ipse perseveraverit usque ad Cyri tempora. Hunc autem regnum Astyages suscepisse ait, sive quia illud suscepit post Durium Medium, sive potius, quia Dario etiam superstite ipse Cyrus praecipua regni praestaret munia. Mortuus est vero Astyages A. M. 3444, ant. Chr. 560., suth initium anni 1. Olym. 55. Videtur itaque hic per obitum Astyages terminum primae gloriae suae notare, quae exinde per annos circiter 22 paululum obscurata est, ut infra patebit, et per regnum Cyri ejusdem instauracionem.

***) Haec fragmenta historiae inter se continenter haerere, minime putanda sunt. Rex itaque, de quo hic agitur, non Astyages, nec Darius ejus filius, nec Cyrus nepos, siquidem hi non Belum, sed solum colebant. Nec vero ausi fuissent Babylonii, jam a Dario et Cyro subiecti, mortem illis intentare, ut intentant huic regi. 28. Ergo rex iste fuit Etilmerodacus, apud quem honorem sub patre ejus Nabuchodonosore acquisitioni obtinuit Daniel. Haec igitur historia A. M. circiter 3442. tribueenda, initio regni Etilmerodaci, agente Daniele annum cir-

2. Erat quoque idolum apud Babylonios, nomine Bel; et impendebatur in eo per dies singulos similae artabae duodecim, et oves quadraginta, vinique amphorae sex.

3. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum; porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?

4. Qui respondens, ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit coelum et terram, et habet potestatem omnis carnis.

5. Et dixit rex ad eum: Non videtur tibi esse Bel vivens deus? An non vides, quanta comedat et bibat quotidie?

6. Et ait Daniel arridentes: Ne erres rex; iste enim intrinsecus luteus est, et fornicatus aereus, neque comedit aliquando.

7. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est, qui comedat impensas has, moriemini.

8. Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedathae, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat iusta verbum tuum.

9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Danièle in templum Bel.

10. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras, et tu, rex, pone escas, et vinum misce, et clade ostium, et signa annulo tuo;

11. et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel, qui mentitus est adversum nos.

12. Contemnabant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea.

13. Factum est igitur, postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel. Praecepsit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribripariter per totum templum coram rege; et egressi clauserunt ostium, et signantes annulo regis abierunt.

14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et uxores, et filii eorum, et comedenter omnia, et biberunt.

15. Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo.

16. Et ait rex: Salvane sunt signacula Daniel? Qui respondit: Salva rex.

17. Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit vox magna: Magnus es Bel, et non est apud te dolus quisquam.

18. Et risit Daniel, et tenuit regem, ne ingredieretur intro, et dixit: Ecce pav-

mentum, animadverte, cujus vestigia sint hacc.

19. Et dixit rex: Video vestigia viorum, et mulierum, et infantium. Et iratus est rex.

20. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores, et filios eorum, et ostenderunt ei abscondita ostiola, per quae ingrediebantur, et consumebant, quae erant super mensam.

21. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subvertit eum, et templum ejus.

22. Et erat draco magnus in loco illo, et colebant eum Babylonii.

23. Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere, quia iste non fit deus vivens; adora ergo eum.

24. Dixitque Daniel: Dominum Deum mecum adoro, quia ipse est Deus vivens; iste autem non est deus vivens.

25. Tu autem, rex, da mihi potestatem, et interficiam draconem absque gladio et fuste. Et ait rex: Do tibi.

26. Tulit ergo Daniel picem, et adipem, et pilos, et coxit pariter, fecitque massas, et dedit in os draconis, et dirupit est draco. Et dixit: Ecce, quem colebatis.

27. Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer, et congregati adversum regem, dixerunt: Judeus factus est rex. Bel destruxit, draconem interfecit, et sacerdotes occidit.

28. Et dixerunt, cum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, et domum tuam.

29. Vidi ergo rex, quod irruerunt in eum vehementer, et necessitate compulsi tradidit eis Danielem.

30. Qui miserunt[†] eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex.

31. Porro in lacu erant leones septem, et dababant eis duo corpora quotidie, et duas oves; et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.

32. Erat autem Habacuc^{**}) propheta in Iudea, et ipse coxerat pulmentum, et intraverat panes in alveolo, et ibat in campum, ut ferret messoribus^{***}).

33. Dixitque angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylone Danieli, qui est in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, et lacum nescio.

35. Et apprendit eum angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capillo caput sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. (Ezech.8,3.)

36. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus.

[†] Fer. 3. post Dom. Passionis.

^{**) Agentem annum vitae circiter 57.}

^{***) Qui inter minores prophetas octavus est. Vide titulum hujus propheetiae.}

^{****) Tenuissimos enim de populo reliquerat Nabuchodonosor, ut essent viuiores et agriclaei. Jer. 39, 10. et 40, 5. 7. et 52, 16. ac IV. Reg. 25, 11. et 22.}

37. Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, et non dereliquisti diligentes te.

38. Surgensque Daniel comedit. Porro angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

39. Venit ergo rex die septimo, ut lugeret Danieli, et venit ad lacum, et introspergit; et ecce Daniel sedens in medio leonum.

40. Et exclamavit voce magna rex, di-

cens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum.

41. Porro illos, qui perditionis ejus causa fuerant, intromisit in lacum, et devorati sunt in momento coram eo.

42. Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis, quia ipse est salvator, faciens signa, et mirabilia in terra, qui liberavit Danieli de lacu leonum.

PROPHETIA OSSEE.

OSEE in lingua latina, inquit Hieronymus, *salvatorem* sonat. Ab eadem radice hebraica deductur etiam nomen *Josue*, qui et ipse antea *Osee* vocabatur Num. 13, 17., seu *Jesus*, id est *salvator*, et nomen *Isaiæ*, de quo supra. Igitur non solis oraculis, gestis, ac vitae sanctitate, sed et nomine suo *Osee* prophetarum fere primus Christum praefigurat.

Totus autem commaticus est, et per sententias loquens, ait Hieronymus. Agit enim personam Dei, synagogam in adulterio reprehensam objurgantis, punientis, repudiantis, aliamque subinducentis. Unde minus mirum videri debet, si in figura Domini Salvatoris nostri, Ecclesiam de peccatoribus congregantis, uxorem meretricem jubeatur accipere: „*Nec enim culpanus propheta;*“ ait Hieronymus commentar. c. 1., „*si meretricem converterit ad pudicitiam, sed laudandus potius, quod ex mala bonam fecerit:... praesertim cum non ob causam luxuria, non libidinis, non propria fecerit voluntate, sed Dei paruerit imperio, ut, quod in isto carnaliter legimus, in Deo factum spiritualiter probaremus.*“ Primo itaque synagogas excidium repraesentat, et Ecclesiae vocationem; secundo idolatriam aliaque Israëlitarum scelera acriter insectatur; tertio poenitentibus clementiam promittit et gloriam.

Regnante Jeroboamo secundo, qui regnum auspiciatus est A. M. 3179., ant. aeram Chr. 825., sub quo regnum Israëlis maxime floruit, ruinam ejus praedixit, quam ut videret, ministerium ejus ad Ezechiae tempora productum effecit; cuius anno 6, hoc est A. M. 3283., ant. aeram Chr. 721. regnum illud finem sortitum est, ut integrum circiter sacculum Osee munus suum continuaverit.

CAPUT I.

Quo tempore Osee prophetaverit, qui iussus fornicariam accipere uxorem, duos filios, unamque filiam ex ea generavit, quibus nomina jubetur impnere juxta effectus, quos Dominus in populo suo decreverat inducere. De gentium conversione, et futuro eodem capite filiorum Judae et Israël.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri in diebus Oziae, Joathan, Achaz, Ezechiae, regum Juda, et in diebus Jeroboam filii Joas, regis Israël.

2. Principium loquendi Domini in Osee, et dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationem, et fac tibi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra a Domino.

3. Et abiit, et accepit Gomer filiam Delaim; et concepit, et peperit ei filium.

4. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jezrahel, quoniam adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jezrahel super dominum Iehu, et quiescere faciam regnum domus Israël.

5. Et in illa die conteram arcum Israël in valle Jezrahel.

6. Et concepit adhuc, et peperit filium. Et dixit ei: Voca nomen ejus: Absque misericordia; quia non addam ultra misseri domui Israël, sed oblivione obliviscar eorum.

7. Et domui Juda miserebor, et salvabo eos in Domino Deo suo, et non salvabo eos in arcu, et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus.

8. Et ablactavit eam, quae erat absque misericordia; et concepit, et peperit filium.

9. Et dixit: Voca nomen ejus: Non populus meus; quia vos non populus meus, et ego non ero vester.

10. Et erit numerus filiorum Israël quasi arena maris, quae sine mensura est, et non numerabitur. Et erit in loco, ubi dicetur eis: Non populus meus vos; dicetur eis: Filii Dei viventis. (*Rom. 9, 26.*)

11. Et congregabuntur filii Iudea, et filii Israël pariter, et ponent sibimet caput unum, et ascendent de terra; quia magnus dies Jezrahel.

CAPUT II.

Minatur Dominus Israëli tamquam uxori adulterae repudium, et sepit vias ejus spinis, ut ad virum suum revertatur, cumque non advertat, a quo habeat bonorum abundantiam, ablaturum se ab ea dicit cuncta, in quibus detectatur; sicque ipsum tandem ad se reducturum, magna que felicitate donaturum. Et de gentium vocatione.

1. Dicte fratribus vestris: Populus meus; et sorori vestrae: Misericordiam consecuta.

2. Judicate matrem vestram, judicate, quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus. Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum.

3. Ne forte expoliem eam nudam, et statuam eam secundum diem nativitatis suac, et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inviam, et interficiam eam siti.

4. Et filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt,

5. quia fornicata est mater eorum; confusa est, quae concepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, et aquas meas, lauam meam, et linum meum, oleum meum, et potum meum.

6. Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet.

7. Et sequestrat amatores suos, et non apprehendet eos, et quaeret eos, et non inveniet, et dicit: Vadam, et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.

8. Et haec nescivit, quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, et argutum multiplicavi ei, et aurum, quae fecerunt Baal.

9. Idcirco convertar, et sumam frumentum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo, et liberabo Iadam meam et linum meum, quae operiebant ignominiam ejus.

10. Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus; et vir non eruet eam de manu mea;

11. et cessare faciam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus, neoueniam ejus, sabbatum ejus, et omnia festa tempora ejus.

12. Et corrumperam vineam ejus, et sicut ejus, de quibus dixit: Mercedes hae meae sunt, quas dederunt mihi amatores mei;

et ponam eam in saltum, et comedet eam bestia agri.

13. Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, et ornabatur inaure sua, et monili suo, et ibat post amatores suos, et mei obliscebat, dicit Dominus.

14. Propter hoc ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus.

15. Et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco, et vallem Achor*) ad aperiendam spem; et canet ibi juxta dies juventutis suae, et juxta dies ascensionis suae de terra Aegypti.

16. Et erit in die illa, ait Dominus, vocabit me: Vir meus; et nou vocabit me ultra Baali.

17. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, et nou recordabitur ultra nominis eorum.

18. Et percutiam cum eis foedus in die illa, cum bestia agri, et cum volucre coeli, et cum reptili terrae; et arcum, et gladium, et bellum conteram de terra, et dormire eos faciam fiducialiter.

19. Et sposabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in justitia, et judicio, et in misericordia, et in miserationibus.

20. Et sponsabo te mihi in fide; et scies, quia ego Dominus.

21. Et erit in die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam coelos, et illi exaudient terram.

22. Et terra exaudiet triticum, et vinum, et oleum; et hacc exaudient Jezrahel.

23. Et seminabo eam mihi in terra, et miscrebor ejus, quae fuit absque misericordia.

24. Et dicam non populo meo: Populus meus es tu; et ipse dicit: Deus meus es tu. (*Rom. 9, 25. I. Petr. 2, 10.*)

CAPUT III.

Rursum jubetur propheta diligere adulteram, quae tamen multis diebus illum expectet, quia filios Israël, multis diebus sine rege et sacrificio sedentes, tandem ad Dominum dicit reversuros.

1. Et dixit Dominus ad me: Adhuc vade, et dilige **) mulierem dilectam amico et adulteram, sicut diligit Dominus filios Israël, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacia uvarum.

2. Et fodi ***) eam mihi quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei.

*) In qua interfectus est Achan ob furtum eorum, quae Deo fuerant consecrata. Hier.

**) Ergo quod propheta diligit adulteram, et tamen non ei matrimonio copulatur, nec fornicatione conjungitur, sed tantum diligit delinquentem, typus Dei est, qui filios Israël persinos diligit. Hier.

***) Septuaginta: conduxi eam. Quando vero dicit: fodi, ostendit vineam, quae a Domino plantata est, et in multis locis scripturae ponitur, significans populum Iudeorum. Hier.

3. Et dixi ad eam: Dies multos expectabis me. Non fornicaberis, et non eris viro; sed et ego expectabo te,

4. quia dies multos sedebo filii Israël sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine teraphim.

5. Et post haec revertentur filii Israël, et querent Dominum Deum suum, et David regem suum, et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo die-
rum. (*Ezech. 31, 23.*)

CAPUT IV.

Minatur terrae Israël propter multa populi peccata, qui et scientiam repulit, et idolotatrie fuit deditus; dicit. se relictum Israël in peccatis suis, cupiens, ne Juda ipsum imiteetur.

1. Audite verbum Domini filii Israël, quia iudicium Domino cum habitatoribus terrae; non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra.

2. Maledictum, et mendacium, et homocidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit.

3. Propter hoc lugebit terra, et infirmitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri, et in vulnere coeli; sed et pisces maris congregabuntur.

4. Verutem tamen unusquisque non judicit, et non arguatur vir; populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.

5. Et corrues hodie, et corruet etiam propheta tecum; nocte tacere feci matrem tuam.

6. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, non sacerdotio fungaris mihi; et oblixa es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum et ego.

7. Secundam multitudinem eorum sic peccaverunt mihi; gloriam eorum iniquominam commutabo.

8. Peccata populi mei comedent, et ad iniuriam eorum sublevabunt animas eos.

9. Et erit sicut populus, sic sacerdos; et visitabo super eum vias ejus, et cogitationes ejus reddam ei.

10. Et comedent, et non saturabuntur; fornicati sunt, et non cessaverunt, quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.

11. Fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor.

12. Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculus ejus annuntiavit ei; spiritus enim fornicationum decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo.

13. Super capita montium sacrificabant, et super colles accendebat thymiana; subtils quercum, et populum, et terebinthum, quia bona erat umbra ejus; ideo fornicabuntur filiae vestrae, et sponsae vestrae adulterae erunt.

14. Non visitabo super filias vestras,

cum fuerint fornicatae, et super spouses vestras, cum adulteraverint, quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, et cum effeminitis sacrificabant, et populus non intelligens vapulabit.

15. Si fornicaris tu Israël, non delinquat saltem Juda; et nolite ingredi in Galgala, et ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus.

16. Quoniam sicut vacca lascivens declinavit Israël; nunc pascat eos Dominus quasi agnum in latitudine.

17. Particeps idolorum Ephraïm, dimitte eum.

18. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt; dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.

19. Ligavit eum spiritus in alis suis, et confundentur a sacrificiis suis.

CAPUT V.

Minatur Dominus, se puniturum Israël propter peccata sua, similiter et Judam; nec proderit humanum auxilium, cum Dominus eis adversetur.

1. Audite hoc sacerdotes, et attendite domus Israël, et domus regis auscultare, quia vobis iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, et rete expansum super Thabor.

2. Et victimas declinasti in profundum, et ego eruditior omnium eorum.

3. Ego scio Ephraïm. et Israël non est absconditus a me, quia nunc fornicatus est Ephraïm, contaminatus est Israël.

4. Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationum in medio eorum, et Dominum non cognoverunt.

5. Et respondebit arrogantia Israël in facie ejus; et Israël et Ephraïm ruent in iniuriam sua, ruet etiam Judas cum eis.

6. In gregibus suis, et in armentis suis vadent ad quaerendum Dominum, et non invenient; ablatus est ab eis.

7. In Dominum praevaricati sunt, quia filios alienos generunt; nunc devorabit eos meusus cum partibus suis.

8. Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama; ululate in Bethaven, post tergum tuum Benjamin.

9. Ephraïm in desolatione erit in die correctionis; in tribubus Israël ostendidi fidei.

10. Facti sunt principes Juda quasi assidentes terminum; super eos effundam quasi aquam iram meam.

11. Calumniam patiens est Ephraïm, fractius iudicio, quoniam coepit abire post sorores.

12. Et ego quasi tinea Ephraïm, et quasi putredo domui Juda.

13. Et vidit Ephraïm*) languorem suum, et Iuda**) vinculum suum; et abiit

*) Manahem rex Israëlitarum, de quo IV. Reg. 15, 10.

**) Achaz. IV. Reg. 16, 7.

Ephraïm ad Assur, et misit ad regem ultorem^{*)}; et ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit a vobis vinculum.

14. Quoniam ego quasi Ieäna Ephraïm, et quasi catus leonis domui Juda; ego, ego capiam, et vadam; tollam, et non est, qui eruat.

15. Vadens revertar ad locum meum, donec deficiatis, et quaeratis faciem meam.

CAPUT VI.

Reversi in tribulatione ad Dominum, magna fiducia salutem sibi ab eo promittunt. Expostulat Dominus cum Israël et Juda, quod neque beneficiis, neque prophetarum comminationibus ad idolatria aliisque iniquitatibus sint revocati, cum praferat misericordiam sacrificio.

1. ^{†)} In tribulatione sua mane consurgent ad me: Venite, et revertamur ad Dominum,

2. quia ipse cepit, et sanabit nos; percutiet, et curabit nos.

3. Vivificabit nos post duos dies; in die tertia suscitabit nos, et viventus in conspicu ejus. Sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum; quasi diluculum præparatus est egressus ejus, et veniet quasi imber nobis temporaneus, et serotinus terrae. (*I. Cor. 15, 3.*)

4. Quid faciam tibi Ephraïm? quid faciam tibi Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens.

5. Propter hoc dolavi in prophetis, occidi eos in verbis oris mei; et judicia tua quasi lux egredientur.

6. Quia misericordiam volvi, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocausta. (*I. Reg. 15, 22. Eccli. 1, 17. Matth. 9, 13. et 12, 7.*)

7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me.

8. Galand civitas operantium idolum, supplantata sanguine.

9. Et quasi fauces virorum latronum particeps sacerdotum, in via interficiunt pergentes de Sichem, quia scelus operati sunt.

10. In domo Israël vidi horrendum; ibi fornicationes Ephraïm; contaminatus est Israël.

11. Sed et Juda, pone messem (ibi, cum convertero captivitatem populi mei.

CAPUT VII.

Cum sanaturus esset Dominus Israël, obstiterunt iniquitates eorum; consenteentes enim regum suorum malitiae, omnes hi in idolatriam rehementer exarserunt, Dominoque relicto, conversi ad Aegypti auxilium, translati sunt in Assyrios.

1. Cum sanare vellem Israël, revelata

^{*)} Sive propugnatorem, nempe Phulam Assyrion.

^{†)} Fer. 6. in Paraseve. Epist. 1.

est iniquitas Ephraïm, et malitia Samariae, quia operati sunt mendacium; et fur ingressus est spolians, latrunculus foris.

2. Et ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum; nunc circumdederunt eos adinventiones sue, coram facie mea factae sunt.

3. In malitia sua lactificaverunt regem, et in mendaciis suis principes.

4. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente; quievit paululum civitas a commitione fermenti, donec fermentaretur totum.

5. Dies regis nostri; cooperunt principes furere a vino; extenuit mauum suum cum illusoribus.

6. Quia applicuerunt quasi clibanum cornum, cum insidiaretur eis; tota nocte dormivit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ.

7. Omnes calefacti sunt quasi clibanus, et devoraverunt judices suos; omnes reges eorum ceciderunt; non est, qui clamet in eis ad me.

8. Ephraïm in populis ipse commiscebatur, Ephraïm factus est subcinericus panis, qui non reversatur.

9. Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit; sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit.

10. Et humiliabitur superbia Israël in facie ejus; nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, et non quiescerunt eum in omnibus his.

11. Et factus est Ephraïm quasi columba seducta, non habens cor; Aegyptum invocabant, ad Assyrios abiernunt.

12. Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum; quasi volucrem coeli detrahamb eos, caedam eos secundum auditum coetus eorum.

13. Vao eis, quoniam recesserunt a me; vastabuntur, quin prævaricati sunt in me; et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia.

14. Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis; super triticum et vinum ruminabant, recesserunt a me.

15. Et ego erudiui eos, et confortavi brachia eorum; et in me cogitaverunt malitiam.

16. Reversi sunt, ut essent absque jugo; facti sunt quasi arcus dolosus; cedent in gladio principes eorum a furore linguae suæ. Ista subsannatio eorum in terra Aegypti.

CAPUT VIII.

Samariam prædictum cum ritulo suo destruendam per Nabuchodonosor propter idolatriam, nec ipsorum hostiae suscipientur; civitates autem Juda etiam concremabuntur.

1. In gutture tuo sit tuba quasi aquila super dominum Domini pro eo, quod transgressi sunt foedus meum, et legem meam prævaricati sunt.

2. Me invocabunt: Deus meus; cognovimus te Israël.
3. Projectis Israël bonum, inimicus persequetur eum.
4. Ipsi regnaverunt, et non ex me; principes extiterunt, et non cognovi; argentum suum, et aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent.
5. Projectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos. Usquequo non poterunt emundari?
6. Quia ex Israël et ipse est; artifex fecit illum, et non est Deus, quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariae.
7. Quia ventum seminabunt, et turbinem metent; culmus stans non est in eo, germeu non faciet farinam; quod et si secerit, alieui comedent eam.
8. Devoratus est Israël, nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.
9. Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi; Ephraïm munera dederunt amatoribus.
10. Sed et cum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos; et quiescent paulisper ab onere regis et principum.
11. Quia multiplicavit Ephraïm altaria ad peccandum, factae sunt ei arae in delictum.
12. Scribam ei multiplicles leges meas, quae velut alienæ computatae sunt.
13. Hostias offerent, immolabunt carnes, et comedent, et Dominus non suscipiet eas; nunc recordabitur iniquitatium eorum, et visitabit peccata eorum; ipsi in Aegyptum convertentur.
14. Et oblitus est Israël factoris sui, et aedificavit delubra, et Judas multiplicavit urbes munitas; et mittam ignem in civitates ejus, et devorabit aedes illius.
- CAPUT IX.**
- Dominus in populum Israël famem et captivitatem propter ipsius peccata immittet, nec grata ipsi erunt eorum sacrificia, et, quia in peccatis perseverant, perpetuo ejecti a Domino permanebunt vagi inter nationes.*
1. Noli laetari Israël, noli exultare sicut populi, quia fornicatus es a Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici.
2. Area et torcular non pascet eos, et vinum mentietur eis.
3. Non habitabunt in terra Domini; reversus est Ephraïm in Aegyptum, et in Assyrii pollutum comedit.
4. Non libabunt Domino vinum, et non placebunt ei; sacrificia eorum quasi panis lugentium. Omnes, qui comedent eum, contaminabuntur, quia panis eorum anima ipsorum non intrabit in domum Domini.
5. Quid facietis in die solemnii, in die festivitatis Domini?
6. Ecce enim profecti sunt a vastitate; Aegyptus congregabit eos, Memphis sepiet eos; desiderabile argentum eorum
- urtica haereditabit, lappa in tabernaculis eorum.
7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis; scitote, Israël, stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuae, et multitudinem amentiae.
8. Speculator Ephraïm cum Deo meo; propheta Inaqueus ruinas factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei eius.
9. Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa; recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum. (*Jud. 19, 25.*)
10. Quasi uvas in deserto inveni Israël, quasi prima poma siculneae in cacamidine ejus vidi patres eorum; ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalicati sunt in confusione, et facti sunt abominabiles sicut ea, quae dilexerunt.
11. Ephraïm quasi avis avolavit, gloria eorum a parte, et ab utero, et a conceptu.
12. Quod et si euotrirent filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus; sed et vae eis, cum recessero ab eis.
13. Ephraïm, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine; et Ephraïm educet ad interfectorum filios suos.
14. Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arenaria.
15. Omnes nequitiae eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos; propter malitiam ad inventionum eorum de domo mea ejiciam eos; non addam, ut diligam eos; omnes principes eorum recedentes. (*A. Reg. 8, 5.*)
16. Percussus est Ephraïm, radix eorum exsiccata est; fructum nequaquam facient. Quod et si generint, interficiam amantisima uteri eorum.
17. Abhiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum; et erunt vagi in nationibus.
- CAPUT X.**
- Propter idolatriam Israël traditur Assyriis; et cum a Domino revocati ad justitiam pergant sequi vias suas, omnes eorum munitiones rastabuntur.*
1. Vitis frondosa Israël, fructus adaequatus est ei; secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terrae sue exuberavit simulacris.
2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt; ipse confringet simulacra eorum, depopulabit aras eorum.
3. Quia nunc dicent: Non est rex nobis; non enim timemus Dominum; et rex quid faciet nobis?
4. Loquimini verba visionis inutilis, et ferietis fodus; et germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.
5. Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariae, quia luxit super eum populus ejus, et auditu ejus super eum exultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo.
6. Siquidem et ipse in Assur delatus est, munus regi ulti; confusio Ephraïm

capiet, et confundetur Israël in voluntate sua.

7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquae.

8. Et disperderentur excelsa idoli, peccatum Israël; lappa, et tribulus asceendet super aras eorum, et dicent montibus: Operite nos; et collibus: Cadite super nos. *(Isai. 2, 19. Luc. 23, 30. Apoc. 6, 16.)*

9. Ex diebus Gabaa peccavit Israël, ibi steterunt; non comprehendet eos in Gabaa proelium super filios iniquitatis. *(Jud. 20, 1.)*

10. Juxta desiderium meum corripiam eos; congregabuntur super eos populi, cum corripiantur propter duas iniquitates suas.

11. Ephraïm vitula docta diligere tritum; et ego transvi super pulchritudinem colli ejus, ascendam super Ephraïm; arbitratus, confringet sibi sulcos Jacob.

12. Seminate vobis in justitia, et metite in ore misericordiae, innovate vobis novale; tempus autem requirendi Dominum, cum venerit, qui docebit vos justitiam. *(Jer. 4, 3.)*

13. Arastis iniquitatem, iniquitatem mesuistis, comedistis frugem mendacii, quia confusus es in viis tuis, in multitudo fortium tuorum.

14. Consurget tumultus in populo tuo, et omnes munitiones tue vastabuntur, sicut vastatus est Salmána a domo ejus, qui judicavit Baal in die proelii, matre super filios allisa. *(Jud. 8, 11.)*

15. Sic fecit vobis Bethel a facie malitiae nequitiarum vestrarum.

CAPUT XI.

Beneficiis ostendit Dominus, se diligere populum Israël; sed propter illius scelerata tradidit eum Assiriis. Attamen propter suum misericordiam reducet eos, ut in terra sua serviant Domino una cum gentibus ad Deum conversis.

1. Scut mave transiit, pertransiit rex Israël. Quia puer Israël, et dilexi eum, et ex Aegypto vocavi filium meum. *(Matth. 2, 15.)*

2. Vocaverunt eos, sic abierunt a facie eorum; Baalim immolabant, et simulacris sacrificabant.

3. Et ego quasi nutritius Ephraïm portabam eos in brachiis meis; et nescierunt, quod curarem eos.

4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis, et ero eis quasi exaltaris jugum super maxillas eorum, et declinavi ad eum, ut vesceretur.

5. Non revertetur in terram Aegypti, et Assur ipse rex ejus, quoniam noluerunt converti.

6. Coepit gladius in civitatibus ejus, et consumet electos ejus, et comedet capita eorum.

7. Et populus meus pendebit ad redditum meum; jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

8. Quomodo dabo te Ephraïm, protegam te Israël? Quomodo dabo te sicut Adamam, ponam te ut Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est poenitudo mea. *(Gen. 19, 24.)*

9. Non faciam furorem irae meae; non convertar, ut disperdam Ephraïm, quoniam Deus ego, et non homo; in medio tui sanctus, et non ingrediar civitatem.

10. Post Dominum ambulabunt; quasi leo rugiet, quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris.

11. Et avolabunt quasi avis ex Aegypto, et quasi columba de terra Assyriorum; et collocabo eos in dominibus suis, dicit Dominus.

12. Circumdedit me in negatione Ephraïm, et in dolo domus Israël; Judas autem testis descendit cum Deo, et cum sanctis fidelis.

CAPUT XII.

Vane fudit Israël in Aegypto, ut ab Assur liberetur; sed tam ipsi quam Juda reddit Dominus juxta merita ipsorum, qui, in memores beneficiorum Jacob patriarchae praestitorum, declinarerunt in avaritiam, quibus tam pacem offert, carpens potissimum idolatriam Galaad.

1. Ephraïm pascit ventum, et sequitur aestum; tota die mendacium, et vastitatem multiplicat, et foedus cum Assyriis init, et oleum in Aegyptum cerebat.

2. Judicinum ergo Domini cum Juda, et visitatio super Jacob; juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus reddet ei.

3. In utero supplavit fratrem suum; et in fortitudine sua directus est cum angelō. *(Gen. 25, 25. et 32, 24.)*

4. Et invaliuit ad angelum, et confortatus est; flevit, et rogavit eum; in Bethel iuvenit eum, et ibi locutus est nobiscum.

5. Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.

6. Et tu ad Deum tuum converteris; misericordiam et judicium custodi, et spera in Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit.

8. Et dixit Ephraïm: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi; omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Aegypti, adhuc sedere te faciam in tabernaculis sicut in diebus festivitatis.

10. Et locutus sum super prophetas, et ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum.

11. Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes; nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.

12. Fugit Jacob in regionem Syriæ, et servivit Israël in uxorem, et in uxorem servavit. *(Gen. 28, 5.)*

13. In propheta autem eduxit Dominus Israël de Aegypto, et in propheta servatus est. *(Exod. 14, 21. et 22.)*

14. Ad iracundiam me provocavit Ephraïm in amaritudinibus suis, et sanguis ejus super eum veniet, et opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

CAPUT XIII.

Abominationes Israël ostendit, propter quas ipsi minatur exitium. Dominus dicit, se solum esse Deum et liberatorem, arguens Israël ingratitudinis de beneficiis in deserto acceptis, gravemque ob id vindictam illis comminatur, addens, se eos de morte liberaturum, devictis morte et inferno.

1. Loquente Ephraïm, horror invasit Israël, et deliquit in Baal, et mortuus est.

2. Et nunc addiderunt ad peccandum, feceruntque sibi confitale de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est; his ipsi dicunt: Immolate homines, vitulos adorantes.

3. Idcirco erunt quasi nubes matutina, et sicut ros matutius praeteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fulmus de fumario.

4. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Aegypti; et Deum absque me nescies, et salvator non est praeter me. (*Isai. 43, 11.*)

5. Ego coguovi te in deserto, in terra solitudinis.

6. Juxta pascua sua adiuncti sunt, et saturati sunt, et levaverunt cor suum, et oblitii sunt mei.

7. Et ego ero eis quasi leaena, sicut pardus in via Assyriorum.

8. Occurrat eis, quasi ursa raptis catulis, et dirumpam interiora jecoris eorum, et consumam eos ibi quasi leo; bestia agri scindet eos.

9. Perditio tua Israël; tantummodo in me auxilium tuum.

10. Ubi est rex tuus? Maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis; et judices tui, de quibus dixisti: Da mihi regem, et principes. (*1. Rey. 8, 5.*)

11. Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea.

12. Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum ejus.

13. Dolores parturientis venient ei; ipse filius non sapiens; nunc enim non stabit in contritione filiorum.

14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos; ero mors tua omnis, mors tuus ero inferne; consolatio abscondita est ab oculis meis. (*1. Cor. 15, 54. Hebr. 2, 14.*)

15. Quia ipse inter fratres dividet, adducet urente ventum Dominus de deserto ascendentem, et siccabit venas ejus, et desolabit fontem ejus, et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. (*Ezech. 19, 12.*)

CAPUT XIV.

Perditionem annuntiat Israëli propter ipsius peccata; revocat tamen ad se, et conversis plurima bona promittit.

1. Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum, in gladio pereant; parvuli eorum elidantur, et foetac ejus discindantur.

2. [†]) Convertere, Israël, ad Dominum Deum tuum, quoniam corrости in iniquitate tua.

3. Tollite vobiscum verba, et convertimini ad Dominum, et dicite ei: Omuem auster iniquitatibus, accipe bonum; et redemus vitulos*) labiorum nostrorum.

4. Assur non salvabit nos, super equum non ascendens, nec dicemus ultra: Dil nostri opera manuum nostrarum, quia ejus, qui in te est, miseraberis pupilli.

5. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanea, quia aversus est furor meus ab eis.

6. Ero quasi ros, Israël germinabit sicut lilium, et erumpet radix ejus ut Libani.

7. Ibunt rami ejus, et erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus ut Libani.

8. Convertentur sedentes in umbra ejus; vivent trito, et germinabunt quasi vinea; memoria ejus sicut vinum Libani.

9. Ephraïm, quid mihi ultra idola? Ego exaudiam, et dirigam cum ego ut abietem circuitem; ex me fructus tuus inventus est.

10. Quis sapiens, et intelliget ista? intelligens, et sciet haec? quia rectae viae Domini, et justi ambulabunt in eis; prævaricatores vero corruent in eis.

†) Fer. 6. Quat. Temp. Septembr.

*) Sacrificia laudum.

PROPHETIA JOEL.

JOEL, *descensus Dei*, vel, ut vult Hieronymus, *Dominus Deus exponitur*. Hujus prophetiae liber nullum tempus praenotatum habet. Censem vero Hieronymus, eum Oseea fuisse aequaliter, quod ab Hebraicis ipsi subjungi soleat, etsi paulo aliter apud Graecos hi minores prophetae digerantur, nempe in hunc modum: *Osee, Amos, Michaeas, Joel, Abdias, Jonas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, Zacharias, Malachias*. At Joelem ante Amos docuisse, ex eo colligitur, quod in fine primi capituli praedicat siccitatem, quam Amos in quarto capite frustra evenisse conqueritur. Amos autem in diebus Oz'ae et Jeroboami prophetasse, infra patebit ex Scriptura. Unde minus vere Genebrardus Joelem sub Ezechia et Manasse dicta ad decem tribus, ita contendit, eo fortasse deceptus, quod ut Oseea dicta ad decem tribus, ita Joeles ad duas reliquias maxime pertineant, quibus excidium Jerosolymae, totiusque Judaeae per Chaldaeos praenuntiat, et sub hoc typo excidium universi, et judicium extremum praesiguratur.

CAPUT I.

Joel, parabola proposita de eruca, locusta, bricho et rubigine, quatuor plagas contra Judam vaticinando hortatur omnes et potissimum sacerdotes ad planctum, jejuniunum et orationem, plangens et ipse vastitatem terrae suae.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Joel filium Phatuel.

2. Audite hoc senes, et auribus percipite omnes habitatores terrae; si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum?

3. Super hoc filiis vestris narrate, et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi alterae.

4. Residuum erucae comedit locusta, et residuum locustae comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo.

5. Experciscimini ebrios, et flete, et ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periret ab ore vestro.

6. Gens enim ascendit super terram meam fortis et innumerabilis; dentes ejus ut dentes leonis, et molares ejus ut catuli leonis.

7. Posuit vineam meam in desertum, et sicut meam decorticavit; nudans spoliavit eam, et projectit; albi facti sunt rami ejus.

8. Plaude quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suae.

9. Periret sacrificium et libatio de domo Domini; luxerunt sacerdotes ministri Domini.

10. Depopulata est regio, luxit humus, quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, clanguit oleum.

11. Confusi sunt agricultae, ululaverunt viutores super frumento, et hordeo, quia periret messis agri.

12. Vineam confusa est, et sicut elanguit, malogranatum, et palma, et malum, et omnia ligna agri aruerunt, quia confusum est gaudium a filiis hominum.

13. Accingite vos, et plangite sacerdotes, ululare ministri altaris; ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei, quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium, et libatio.

14. Sanctificate jejuniunum, vocate coetum, congregate senes, omnes habitatores terrae in dominum Dei vestri, et clamate ad Dominum: (*Infr. 2, 15.*)

15. A, a, a, diei; quia prope est dies Domini, et quasi vastitas a potente veniet.

16. Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, laetitia, et exultatio?

17. Computuerunt jumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatae sunt apothecae, quoniam confusum est triticum.

18. Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti? Quia non est pascua eis; sed et greges pecorum disperierunt.

19. Ad te, Domine, clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, et flamma succedit omnia ligna regionis.

20. Sed et bestiae agri, quasi area sitiens imbre, suspexerunt ad te, quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, et ignis devoravit speciosa deserti.

CAPUT II.

Propheta Iudaicus crudelitatem hostium suorum denuntiat, et quam terribilis erit ipsis dies illa, quapropter ad poenitentiam eos hortatur; et conversis magnum pollicetur Dominus prosperitatem, seque daturum spiritum suum super omnem carnem, et magna prodigia ante diem Domini magnum et terribilem; eritque salvus omnis, qui invocaverit nomen Domini.

1. Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terrae, quia venit dies Domini, quia prope est

2. dies tenebrarum, et caliginis, dies nubis, et turbinis; quasi mane expausum

super montes populus multus et fortis;
similis ei non fuit a principio, et post eum
non erit usque in annos generationis et
generationis.

3. Ante faciem ejus ignis vorans, et post
eum exurens flamma; quasi hortus volu-
pitatis terra coram eo, et post eum soli-
tudo deserti, neque est, qui effugiat eum.

4. Quasi aspectus equorum aspectus eo-
rum, et quasi equites sic current.

5. Sicut sonitus quadrigarum super ca-
pita montium exilient, sicut sonitus flam-
mae ignis devorantis stipulam, velut po-
pulus fortis praeparatus ad proelium.

6. A facie ejus cruciabantur populi;
omnes vultus redigentur in ollam.

7. Sicut fortes current, quasi viri bel-
latores ascendent murum; viri in viis suis
gradientur, et non declinabunt a semitis
suis.

8. Unusquisque fratrem suum non co-
arctabit, singuli in calle suo ambulabunt;
sed et per fenestras cadent, et non de-
molientur.

9. Urbem ingredientur, in muro cur-
rent; domos condescendent, per fenestras
intrahunt quasi fur.

10. A facie ejus contremuit terra, moti
sunt coeli; sol et luna obtenebrati sunt,
et stellae retraxerunt splendorem suum.
(Isai. 13, 10. Ezech. 32, 7. Infr. 3, 15.
Matth. 24, 29. Marc. 13, 24. Luc. 21, 25.)

11. Et Dominus dedit vocem suam ante
faciem exercitus sui, quia multa sunt di-
mis castra ejus, quia fortia et facientia
verbum ejus; magnus enim dies Domini,
et terribilis valde, et quis sustinebit eum?
(Jer. 30, 7. Amos 5, 18. Soph. 1, 15.)

12. Nunc ergo dicit Dominus: ^{t)} Con-
vertimini ad me in toto corde vestro in
jejunio, et in fletu, et in planctu.

13. Et scindite corda vestra, et non ve-
stimenta vestra, et convertimini ad Domi-
num Deum vestrum, quia benignus et mi-
sericors est, patiens et multae misericor-
diae, et praestabilis super malitia. (Ps.
85, 5. Jonae 4, 2.)

14. Quis scit, si convertatur, et ignorat,
et reliquat post se benedictionem, sacri-
ficium, et libamen Domino Deo vestro?
(Jonas 3, 9.)

15. Canite tuba in Sion, sanctificate je-
junium, vocate coetum, (Supr. 1, 14.)

16. congregate populum, sanctificate ec-
clesiam, coadunate seues, congregate par-
vulos, et singentes ubera; egrediatur spons-
sus de cubili suo, et sponsa de thalamo
suo.

17. Inter vestibulum et altare plorabunt
sacerdotes ministri Domini, et dicent:
Parce Domine, parce populo tuo, et ne
des haereditatem tuam in opprobrium, ut
dominentur eis nationes. Quare dicunt in
populis: Ubi est Deus eorum?

18. Zelatus est Dominus terram suam,
et pepercit populo suo,

19. et respondit Dominus, et dixit po-

pulo suo: Ecce ego mittam vobis frumen-
tum, et viuum, et oleum, et replebimini
eis; et non dabo vos ultra opprobrium in
gentibus.

20. Et eum, qui ab aquilone est, pro-
cul faciam a vobis, et expellam eum in
terram inviam et desertam; faciem ejus
contra mare orientale, et extremum ejus
ad mare novissimum; et ascedet foetor
ejus, et ascendet putredo ejus, quia su-
periora egit.

21. Noli timere terra, exulta et laetare,
quoniam magnificavit Dominus, ut faceret.

22. Nolite timere animalia regionis, quia
germinaverunt speciosa deserti, quia lignum
attulit fructum suum; sieus, et viuca de-
derunt virtutem suam.

23. ^{t)} Et filii Sion, exultate, et laeta-
mini in Domino Deo vestro, quia dedit
vobis doctorem justitiae, et descendere
faciet ad vos imbre matutinum et sero-
tinum sicut in principio.

24. Et implebuntur areae frumento, et
redundabunt torcularia vino et oleo.

25. Et reddam vobis annos, quos come-
dit locusta, bruchus, et rubigo, et eruca;
fortitudo mea magna, quam misi in vos.

26. Et conedent vescentes, et saturabi-
mini; et laudabitis nomen Domini Dei
vestri, qui fecit mirabilia vobiscum; et non
confundetur populus meus in sempiter-
num.

27. Et scietis, quia in medio Israël ego
sum, et ego Dominus Deus vester, et non
est amplius; et non confundetur populus
meus in aeternum.

28. Et erit post haec ^{t)}, effundam spi-
ritum meum super omnem carnem; et pro-
phetabunt filii vestri, et filiae vestrae;
senes vestri sounia somniabunt, et juve-
nes vestri visiones videbunt. (Isai. 44, 3.
Act. 2, 17.)

29. Sed et super servos meos, et ancil-
las in diebus illis effundam spiritum meum.

30. Et dabo prodigia in celo, et in terra,
sanguinem, et ignem, et vaporem sumi.

31. Sol convertetur in tenebras, et luna
in sanguinem, antequam veniat dies Do-
mini magnus et horribilis. (Supr. 2, 10.
Matth. 24, 29. Luc. 21, 25. Act. 2, 20.)

32. Et erit, omnis, qui invocaverit no-
men Domini, salvus erit, quia in monte
Sion, et in Ierusalem erit salvatio, sicut
dixit Dominus, et in residuis, quos Domi-
nus vocaverit. (Rom. 10, 13.)

CAPUT III.

*Minatur Dominus afflictionem magnam
gentibus, quae populum suum affixe-
runt, seque omnes in valle Josaphat
judicaturum. Fons de domo Domini
egreditur, et Iudea in aeternum in-
habitabitur, sanguine ipsis emundato.*

1. Quia ecce in diebus illis, et in tem-
pore illo, cum convertere captivitatem
Juda et Ierusalem,

^{t)} Fer. 6. Quat. Temp. Pentecost.

^{t;)} Sabb. Quat. Temp. Pent. Epist. 1.

2. congregabo omnes gentes, et deducan eas in vallem Josaphat, et disceptabam eis ibi super populo meo, et ineritate mea Isræl, quos disperserunt in nationibus, et terram meam diviserunt.

3. Et super populum meum miserunt sortem, et posuerunt puerum in prostibulo, et puellam vendiderunt pro vino, ut biberent.

4. Verum quid mihi et vobis Tyrus et Sidon, et omnis terminus Palaestiniuorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? Et si ulciscimini vos contra me, cito velocius reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.

5. Argentum enim meum, et aurum tulistis, et desiderabilia mea, et pulcherima intulistis in delubra vestra.

6. Et filios Juda, et filios Jerusalem vendidistis filiis Graecorum, ut longe faceretis eos de finibus suis.

7. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos, et convertam retributionem vestram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestros, et filias vestras in manibus filiorum Juda, et vendubunt eos Sabaeis genti longinquae, quia Dominus locutus est.

9. Clamat hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscite robustos; accendant, ascendat omnes viri bellatores.

10. Concidite aratra vestra in gladios, et ligones vestros in laueas. Infirmus dicat: Quia fortis ego sum.

11. Erumpite, et venite, omnes gentes, de circuitu, et congregamini; ibi occubere faciet Dominus robustos tuos.

12. Consurgant, et ascendant gentes in

vallem Josaphat, quia ibi sedebo, ut judicem omnes gentes in circuitu.

13. Mittite falces, quoniam maturavit messis; venite, et descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. (Apoc. 14, 15.)

14. Populi populi in valle concisionis, quia juxta est dies Domini in valle concisionis.

15. Sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum. (Supr. 2, 10. et 31.)

16. Et Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam; et movebuntur coeli et terra; et Dominus spes populi sui, et fortitudo filiorum Isræl. (Jer. 25, 30. Amos 1, 2.)

17. Et scietis, quia ego Dominus Deus vester habitans in Sion monte sancto meo; et erit Jerusalem sancta, et alieni non transibunt per eam amplius.

18. Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ihunt aquæ; et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum. (Amos 9, 13.)

19. Aegyptus in desolationem erit, in Idumaen in desertum perditionis pro eo, quod inique egerint in filios Juda, et effuderint sanguinem innocentem in terra sua.

20. Et Iudea in aeternum habitabit, et Jerusalem in generationem et generationem.

21. Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram; et Dominus commorabitur in Sion.

PROPHETIA AMOS.

AMOS *populus avulsus* latine dicitur, hoc nomine israëlitici populi, qualis his temporibus erat, typum gerens. Is inter pecuarios thecuanos in Iudea fuit. Ad propheticum munus in regno Israël obeundum missum se testatur biennio ante terrae motum, quem circa annum Oziae regis 23. (A.M. 3216., ante aeram Chr. 788.) factum recte fortassis arbitrantur Judaei, in eo tamen lapsi, quod eundem referunt ad annum, quo lepra percussus est Ozias ille; etsi eos secutus idem tribus locis referat Hieronymus. Nam lepra percussus est Ozias jam senex, cum officium sacerdotale usurpare voluit; quo tempore judicabat *populum terrae* filius ejus Joathan. Nativitatem vero Joathami quinquennio integro praecessit mors Jeroboami, sub quo tamen eum terrae motum evenisse, affirmat noster propheta.

Probatur id ex historia regum. Ozias, qui et Azarias, anno vitae 16. regnum iniit, ac per 52 obtinuit, atque ita annos 68 natus mortuus est. Filius vero ejus Joathan annorum 25 erat, cum regnare coepit; ergo anno 43. patris natus est. At Jeroboam mortuus est anno 38. Oziae; ergo toto quinquennio praecedit ejus mors nativitatem Joathami. Vide IV. Reg. 15. et II. Par. 26. et 27.

CAPUT I.

Tempus prophetiae Amos. Ultio Domini in Damascum, Philisthaeos, Tyrum, Idumaeam, et filios Ammon, quos super quatror sceleribus non convertet.

1. Verba Amos, qui fuit in pastoribus de Thebec, quae vidit super Israël in diebus Oziae regis Juda, et in diebus Jeroboam filii Joas, regis Israël, ante duos annos*) terrae motus. (*Zach. 14, 5.*)

2. Et dixit: Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam; et luxuriant speciosa pastorum, et exsiccatus est vertex Carmel. (*Jer. 25, 30. Joel 3, 16.*)

3. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Damasci, et super quatror non convertam eum, eo quod tritiraverint in plaustris ferreis Galaad.

4. Et mittam ignem in domum Azael, et devorabit domos Benadad.

5. Et conteram vectem Damasci **), et disperdam habitatorem de campo idoli, et tenentem sceptrum de domo voluntatis; et transferetur populus Syrie Cyrenen, dicit Dominus.

6. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Gazae, et super quatror non convertam eum, eo quod transtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumaea.

7. Et mittam ignem in murum Gazae, et devorabit aedes ejus.

8. Et disperdam habitatorem de Azoto, et tenentem sceptrum de Ascalone; et convertam manum meam super Accaron, et peribunt reliqui Philistinorum, dicit Dominus Deus.

9. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Tyri, et super quatror non convertam eum, eo quod concluderent captivitatem perfectam in Idumaea, et non sint recordati foederis fratrum.

10. Et mittam ignem in murum Tyri, et devorabit aedes ejus.

11. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Edom, et super quatror non convertam eum, eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, et tenerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem.

12. Mittam ignem in Theman, et devorabit aedes Bosrae.

13. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon, et super quatror non convertam eum, eo quod disseuerant praegnantes Galaad ad dilataendum terminum suum.

14. Et succendam ignem in muro Rabba, et devorabit aedes ejus in ululatu in die belli, et in turbine in die commotionis.

15. Et ibit Melchom in captivitatem, ipse, et principes ejus simul, dicit Dominus.

CAPUT II.

Ultio Domini in Moab, Judam et Israëlem, hisque minutur interitum, quem effugere non poterunt, quia acceptis beneficiis semper fuerunt ingrati, Deique legem abjecerunt.

1. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Moab, et super quatror non convertam eum, eo quod incenderit ossa regis**) Idumaeae usque ad cinerem.

2. Et mittam ignem in Moab, et devorabit aedes Carioth; et morietur in sonitu Moab, in clangore tubae;

*) Vide titul. libri.

**) Quod factum est per Tiglathphalasar, qui Rezinem Damasci regem occidit. Atque ita regnum illud, in Rezone coepit, (III. Reg. 9, 23.) in Rezine finitum est, (IV. Reg. 16, 8.) per decem generationes continuatum. Joseph. Antiq. 7. c. 6.

*) Primozeniti ejus, qui regnaturus erat post eum. IV. Reg. 3, 27.

3. et disperdam judicem de medio ejus, et omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

4. Hacc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Juda, et super quatuor non convertam eum, eo quod abjecerit legem Domini, et mandata ejus non custodierit; deceperunt enim eos idola sua, post quae abierant patres eorum.

5. Et mittam ignem in Juda, et devorabit aedes Jerusalem.

6. Haec dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israël, et super quatuor non convertam eum pro eo, quod vendiderit pro argento justum, et pauperem pro calceamentis.

7. Qui conterunt super pulverem terrae capita pauperum, et viam humilium declinavit; et filius ac pater ejus ierunt ad pueram, ut violarent nomen sanctum meum.

8. Et super vestimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare, et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.

9. Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum, cuius altitudo, cedrorum altitudo ejus, et fortis ipse quasi queruscus; et contrivit fructum ejus desuper, et radices ejus subter. (*Num. 21, 24. Deut. 2, 24.*)

10. Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Aegypti, et duxi vos in desertum quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi. (*Exod. 14, 1. Deut. 8, 2.*)

11. Et suscitavi de filiis vestris in prophetas, et de juvenibus vestris nazaraeos; numquid non ita est filii Israël? dicit Dominus.

12. Et propinabitis nazaraeis vinum, et prophetis mandabitis, dicentes: Ne propheteatis.

13. Ecce ego stridoho subter vos, sicut stridet plaustrum onustum foeno.

14. Et peribit fuga a veloce, et fortis non obtinebit virtutem suam, et robustus non salvabit animam suam;

15. et tenens arcum non stabit, et velox pedibus suis non salvabitur, et ascensor equi non salvabit animam suam;

16. et robustus corde inter fortis nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

CAPUT III.

Domum Israël, populum olim unice electum, arguit variorum scelerum, ex quibus panicos dicit servandos in superrentura afflictione, quam ipsis comminatur.

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filii Israël, super omnem cognationem, quam eduxi de terra Aegypti, dicens:

2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ; Idcirco visitabo super vos omnes iniurias vestras.

3. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?

4. Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit praedam? numquid dabit catulus

leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?

5. Nunquid cadet avis in Iaqueum terrea absque aucupe? numquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit?

6. Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet? si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?

7. Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

8. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?

9. Auditum facite in aedibus Azotii, et in aedibus terræ Aegypti, et dicite: Congregamini super montes Samariae, et videte insania multas in medio ejus, et calumniam patientes in penetralibus ejus.

10. Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniuriam, et rapinas in aedibus suis.

11. Propterea haec dicit Dominus Deus: Tribulabitur, et circuietur terra; et defrahetur ex te fortitudo tua, et diripiatur aedes tuæ.

12. Haec dicit Dominus: Quomodo si eruet pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculae; sic eruentur filii Israël, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, et in Damasci grabato.

13. Audite, et contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum,

14. quia in die, cum visitare coepero prævaricationes Israël, super eum visitabo, et super altaria Bethel; et amputabunt cornua altaris, et caderent in terram.

15. Et percutiam domum hiemalem cum domo aestiva; et peribunt domus eburneæ, et dissipabuntur aedes multæ, dicit Dominus.

CAPUT IV.

Invehitur sub typo vaccarum pinguium in iniagos primates Samariae, ipsorum subsannans idotolatriam; et quia filii Israël variis flagellis a peccatis suis revocari non potuerunt, minatur eis Dominus similia his, quae prius passi fuerant, hortando, ut ad Deum omnipotentem convertantur.

1. Audite verbum hoc vaccae pingues, quae estis in monte Samariae, quae calumniam facitis egenis, et coufringitis pauperes, quae dicitis dominis vestris: Asiere, et bibemus.

2. Juravit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos, et levabunt vos in contis, et reliquias vestras in ollis serventibus.

3. Et per aperturas exhibitis altera contra alteram, et projiciemini in Armon, dicit Dominus.

4. Venite ad Bethel, et impie agite; ad Galgalam, et multiplicate prævaricationem; et asserte manu victimas vestras, tribus diebus decimas vestras.

5. Et sacrificate de fermentato laudem,

et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate; sic enim voluistis filii Israël, dicit Dominus Deus.

6. Unde et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris; et non estis reversi ad me, dicit Dominus.

7. Ego quoque prohibui a vobis imbre, cum adhuc tres menses superercent usque ad messem; et plui super unam civitatem, et super alteram civitatem non plui; pars una compluta est, et pars, super quam non plui, aruit.

8. Et venerunt duas et tres civitates ad unam civitatem, ut biberent aquam, et non sunt satiatae; et non redistis ad me, dicit Dominus.

9. Percussi vos in vento urente, et in aurigine multitudinem hortorum vestrorum, et vincarum vestrarum; oliveta vestra, et sicta vestra comedit eruca; et non redistis ad me, dicit Dominus. (Agy. 2, 18.)

10. Misi in vos mortem in via Aegypti, percussi in gladio juvenes vestros usque ad captivitatem equorum vestrorum, et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras; et non redistis ad me, dicit Dominus.

11. Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodomam, et Gomorrah, et facti estis quasi torris raptus ab incendio; et non redistis ad me, dicit Dominus. (Gen. 19, 24.)

12. Quapropter haec faciam tibi Israël; postquam autem haec fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israël.

13. Quia ecce formans montes, et creans ventum, et annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, et gradiens super excelsa terrae; Dominus Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT V.

Luget casum Israëlis prophëta, revocans eos ad quaerendum Dominum, ut ita possint evadere afflictiones suis peccatis debitas, propter quas ubique planctus erit. Odit Dominus festivitates ac sacrificia eorum, quibus propter idolatriam minatur captivitatem.

1. Audite verbum istud, quod ego levo super vos plautum. Domus Israël cecidit, et non adjiciet, ut resurgat.

2. Virgo Israël projecta est in terram suam, non est, qui suscitet eam.

3. Quia haec dicit Dominus Deus: Urbs, de qua egrediebatur mille, relinquenter in ea centum, et de qua egrediebantur centum, relinquenter in ea decem in domo Israël.

4. Quia haec dicit Dominus domui Israël: Quaerite me, et vivetis.

5. Et nolite quaerere Bethel, et in Galgalam nolite intrare, et in Bersabee non transibitis, quia Galgala captiva ducetur, et Bethel erit inutilis.

6. Quaerite Dominum, et vivite, ne

forte comburatur ut ignis domus Joseph, et devorabit, et non erit, qui extinguat Bethel;

7. qui convertitis in absinthium judicium, et justitiam in terra relinquitis,

8. facientem Arcturum et Orionem, et convertentem in mane tenebras, et diem in noctem mutantem, qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terrae; Dominus nomen est ejus, (Infr. 9, 6.)

9. qui subridet vastitatem super robustum, et depopulationem super potentem afferat.

10. Odio habuerunt corripientem in porta, et loquentem perfecte abominati sunt.

11. Idcirco pro eo, quod diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide aedificabitis, et non habitabitis in eis; vineas plantabitis aenautissimas, et non bibetis vinum eorum. (Soph. 1, 13.)

12. Quia cognovi multa scelera vestra, et fortia peccata vestra; hostes justi accipientes munus, et pauperes deprimentes in porta.

13. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.

14. Quaerite bonum, et non malum, ut vivatis; et erit Dominus Deus exercituum vobis, sicut dixistis.

15. Odite malum, et diligite bonum, et constituite in porta iudicium, si forte misericordia Dominus Deus exercituum reliquis Joseph. (Ps. 96, 10. Rom. 12, 9.)

16. Propterea haec dicit Dominus Deus exercituum, dominator: In omnibus plateis planetus, et in cunctis, quae foris sunt, dicetur: Vae, vae; et vocabunt agricolam ad luctum, et ad planctum eos, qui sciunt plangere.

17. Et in omnibus vineis erit planctus, quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.

18. Vae desiderantibus diem Domini; ad quid cam vobis? Dies Domini ista tenebrae, et non lux. (Jer. 30, 7. Joel 2, 11. Soph. 1, 15.)

19. Quomodo si fugiat vir a facie leonis, et occurrat ei ursus; et ingrediarum, et innititur manu sua super patrem, et mordeat eum coluber.

20. Numquid non tenebrae dies Domini, et non lux, et caligo, et non splendor in ea?

21. Odi, et projici festivitates vestras, et non capiam odorem coetuum vestrorum. (Isai. 1, 11. Jer. 6, 20. Malach. 1, 12.)

22. Quod si obtuleritis mihi holocausta, et munera vestra, non suscipiam, et vota pinguium vestrorum non respiciam.

23. Aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyrae tuae non audiam.

24. Et revelabitur quasi aqua iudicium, et justitia quasi torrens fortis.

25. Numquid hostias et sacrificium obtulisti mihi in deserto quadraginta annis domus Israël? (Act. 7, 42.)

26. Et portastis tabernaculum Moloch

vestro, et imaginem idolorum vestrorum, seditus Dei vestri, quae fecistis vobis.

27. Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus; Deus exercitum nomen ejus.

CAPUT VI.

Comminatur Dominus superbis, et in deliciis agentibus exitium ac transmigrationem una cum reliquo populo Israël, cuius detestatur superbiam.

1. Vae, qui opulentis estis in Sion, et confiditis in monte Samariae; optimates capita populorum, ingredientes pomptice domum Israël. (*Iacob. 6, 24.*)

2. Transite in Chalane, et videte, et ite inde in Emath wagnum; et descendite in Geth Palaestinorum, et ad optima quaeque regna horum, si latior terminus eorum termino vestro est.

3. Qui separati estis in diem malum, et appropinquatis solo iniquitatis;

4. qui dormitis in lectis eburueis, et lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, et vitulos de medio armenti;

5. qui canitis ad vocem psalterii; sicut David putaverunt se habere vasa cantici.

6. Bibentes vinum in phialis, et optimo unguento delubiti; et nihil patiebantur super contritione Joseph.

7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium; et auferetur factio lascivientium.

8. Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercitum: Detestor ego superbiam Jacob, et domos ejus odi, et tradam civitatem cum habitatoribus suis. (*Jer. 51, 14.*)

9. Quod si reliqui fuerint decem viri in domo tua, et ipsi morientur.

10. Et tollet eum propinquus suus, et comburet eum, ut effaser ossa de domo; et dicet ei, qui in penetralibus domus est: Numquid adhuc est penes te?

11. Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, et non recorderis nominis Domini;

12. quia ecce Dominus mandabit, et percutiet domum majorem ruinis, et domum minorem scissionibus.

13. Numquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubaris, quoniam convertistis in amaritudinem judicium; et frustum justitiae in absinthium?

14. Qui laetamini in nihilo, qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumimus nobis cornua?

15. Ecce enim suscitabo super vos dominus Israël, dicit Dominus Deus exercitum, gentem, et conteret vos ab iutroitu Emath usque ad torrentem deserti.

CAPUT VII.

Deprecatur propheta poenas, quas rivet imminere, et Dominus comminatur captivitatem, quam Amos sub parabola trullae caementarii vaticinatur, adversante licet Amasia sacerdote Bethel, qui coram rege Israël accusat Amos, suadens ipsi Amos, ut eat prophetatum in terram Iuda; sed ostendit, se factum a Domino prophetam, ut super Israël prophetaret. Qui et Amasiae et Israëli vaticinatur afflictiones.

1. Haec ostendit mihi Dominus Deus; et ecce factor locustae in principio germinantium serotini imbris, et ecce serotinus post toulionem regis.

2. Et factum est, cum consummasset comedere herbam terrae, dixi: Domine Deus, propitius esto, obsecro; quis suscitat Jacob, quia parvulus est?

3. Misertus est Dominus super hoc. Non erit, dixit Dominus.

4. Haec ostendit mihi Dominus Deus; et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus; et devorabit abyssum multam, et comedit simul partem.

5. Et dixi: Domine Deus, quiesce, obsecro; quis suscitat Jacob, quia parvulus est?

6. Misertus est Dominus super hoc. Sed et istud non erit, dixit Dominus Deus.

7. Haec ostendit mihi Dominus; et ecce Dominus stans super murum litum, et in manu ejus trulla caementarii.

8. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Amos? Et dixi: Trullam caementarii. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israël; non adjiciam ultra superinducere cum.

9. Et demolientur excelsa idoli, et sanctificationes Israël desolabuntur; et consurgam super domum Jeroboam in gladio *).

10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israël, dicens: Rebellarunt contra te Amos in medio domus Israël; non poterit terra sustinere universos sermones ejus.

11. Haec enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, et Israël captivus migrabit de terra sua.

12. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Iuda, et comedere ibi panem, et prophetabis ibi.

13. Et in Bethel non adjicies ultra, ut prophetes, quia sanctificatio regis est, et domus regni est.

14. Responditque Amos, et dixit ad Amasiam: Non sum propheta, et non sum filius prophetae; sed armentarius ego sum, vellicans sycomorus.

15. Et tulit me Dominus, cum sequerer gregem, et dixit Dominus ad me: Vade, propheta, ad populum meum Israël.

* Quod factum est, cum Sellinus Zacharium filium Jeroboam II. interiecit, (IV. Reg. 15, 10.) an. 15., postquam haec ab Amoso praedicta fuerant.

16. Et nunc audi verbum Domini: Tu dicas: Non prophetabis super Israël, et non stillabis^{**)} super domum idoli.

17. Propter hoc haec dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur; et filii tui, et filiae tuae in gladio cadent, et humus tua funiculum metietur; et tu in terra polluta^{**)} morieris, et Israël captivus migrabit de terra sua.

CAPUT VIII.

Amos sub parabola uncini pomorum prophetat, finem imminere regni Israël propter pauperum oppressiones; acerbitatem vero imminentis calamitatis explicat, ac festivitates eorum dicit in luctum convertendas, famenque verbi Dei futuram denuntiat.

1. Haec ostendit mihi Dominus Deus; et ecce uncinus pomorum.

2. Et dixit: Quid tu vides Amos? Et dixi: Uncinus pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis super populum meum Israël; non adjiciam ultra, ut pertranscam eum.

3. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus; multi morientur, in omni loco projicietur silentium.

4. Audite hoc, qui conteritis pauperem, et desiceris facitis egenos terrae,

5. dicentes: Quando transibit mensis, et venundabimus merces, et sabbatum, et aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, et augeamus siculum, et suppouamus stateras dolosas,

6. ut possideamus in argento egenos et pauperes pro calceamentis, et quisquiliis frumenti vendamus?

7. Juravit Dominus in superbiam Jacob: Si oblitus fuero usque ad fiuem omnium opera eorum.

8. Numquid super isto non commovebitur terra, et lugebit omnis habitator eius; et ascendet quasi rivulus universus, et ejicietur, et defluet quasi rivus Aegypti?

9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus, occidet sol in meridi, et tenebrescere faciam terram in die lumiis;

10. et couvertam festivitates vestras in luctum, et omnia cantica vestra in planctum; et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput calvitium; et pouam eam quasi luctum unigeniti, et novissima ejus quasi diem amarum. (*Tob. 2, 6. I. Mach. 1, 41.*)

11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et mittam famem in terram; non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Domini.

12. Et commovebuntur a mari usque ad mare, et ab aquilone usque ad orientem; circuibunt querentes verbum Domini, et non invenient.

13. In die illa deficient virgines pulchrae, et adolescentes in siti;

^{*)} Stillare Hebraeis est prophetam agere. Vide Ezech. 21, 2. Mich. 11, 11.

^{**) Assiria scilicet.}

14. qui jurant in delicto Samariae, et dicunt: Vivit Deus tuus Dan, et vivit via Bersabee; et cadent, et non resurgent ultra.

CAPUT IX.

Vastaturum se dicit Dominus impios sic, ut nulli pateat effugium; postea tandem suscitabit tabernaculum David, et captivitatem filiorum Israël convertet cum magna ipsorum felicitate.

1. Vidi Dominum stantem super altare; et dixit: Percute cardinem, et commoveantur superliminaria; avaritia enim in capite omnium, et novissimum eorum in gladio interficiam, non erit fuga eis. Fugient, et non salvabitur ex eis, qui fugerit.

2. Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos; et si ascenderint usque in coelum, inde detrahamb eos. (*Ps. 138, 8.*)

3. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos; et si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordet eos.

4. Et si abiherint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, et occidet eos, et ponam oculos meos super eos in malum, et non in bonum. (*Jer. 44, 11.*)

5. Et Dominus Deus exercitum, qui tangit terram, et tabescet, et lugebit omnes habitantes in ea; et ascendet sicut rivulus omnis, et defluet sicut fluvius Aegypti.

6. Qui aedificat in coelo ascensionem suam, et fasciculum suum super terram fundavit; qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terrae; Dominus uenenus ejus. (*Supr. 5, 8.*)

7. Numquid non ut filii Aethiopum vos estis mihi filii Israël? ait Dominus; numquid noui Israël ascendere feci de terra Aegypti, et Palaestinos de Cappadocia, et Syros de Cyrene? (*Deut. 2, 25. Jer. 17, 4.*)

8. Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, et conteram illud a facie terrae. Veruuntameu conterens non conteram dominum Jacob, dicit Dominus.

9. Ecce enim mandabo ego; et concutiam in omnibus gentibus domum Israël, sicut concutitur triticum in cribro; et non cadet lapillus super terram.

10. In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: Non appropinquabit, et non veniet super nos malum.

11. In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit, et reaedificabo aperturas murorum ejus, et ea, quae corruebant, instaurabo; et reaedificabo illud sicut in diebus antiquis,

12. ut possideant reliquias Idumaeae, et omnes nationes, eo quod invocatum sit nomen meum super eos, dicit Dominus faciens haec.

13. [†]) Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et comprehendet arator messorem, et calcator uvac mittentem semen; et stilabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt. (*Joel 3, 18.*)

14. Et convertam captivitatem populi

t) Fer. 4. Quat. Temp. Septembri.

mei Israël; et aedificabunt civitates desertas, et inhabitabunt; et plantabunt vineas, et bibent vinum earum; et facient hortos, et comedent fructus eorum.

15. Et plantabo eos super humum suum; et non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

PROPHETIA ABDIAE.

Quo tempore scripsiterit *Abdias*, parum constat. Hebraeorum quidam hunc esse illum regiae domus dispensatorem existimant, qui III. Reg. 18. centum prophetas pavit. Hieronymus coaevum Oseae, Joeli et Amaso facit. Quam sententiam probare videtur prophetarum ordo, qui est in hebreis codicibus omnibus. Omnim prophetarum numero verborum brevissimus est; at gratia mysteriorum cuivis aequalis, ait Hieronymus.

Multa ex hujus vaticinio sumsero *Jer. c. 49.* et *Ezech. c. 25.*, quia Idumaea, qualia hic praedicuntur, Sennacheribi temporibus passa est iterum per Nabuchodonosorem. Itaque in re pari paria usurpantur verba.

CAPUT I.

Vaticinatur exitium adversus Idumaeos, qui affligebant ac subsannabant filios Israël; qui tamen reducti, dominium accipient in eos, qui ipsos afflixerant.

1. Visio Abdiae. Haec dicit Dominus Deus ad Edom: Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit: Surgite, et consurgamus adversus eum in proelium. (*Jer. 49, 14.*)

2. Ecce parvulum dedi te in gentibus; contemibilis tu es valde.

3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum; qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?

4. Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nudum tuum, inde detrahem te, dicit Dominus.

5. Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? Nonne furati esseut sufficientia sibi? si vindictatores introissent ad te, nunquid saltem racemum reliquisten tibi?

6. Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus!

7. Usque ad terminum emiserunt te; omnes viri foederis tui illuserunt libi; invalerunt adversum te viri pacis tuae; qui comedunt tecum, ponent insidias subter te; non est prudentia in eo.

8. Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumaea, et prudenteriam de incolis Esau? (*Isai. 29, 14.* *I. Cor. 1, 19.*)

9. Et timebunt fortis tui a meridie, ut intereat vir de monte Esau.

10. Propter imperfectionem, et propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob operiet te confusio, et peribis in aeternum. (*Gen. 27, 42.*)

11. In die, cum stares adversus eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, et extranei ingrediebantur portas ejus, et su-

per Jerusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi unus ex eis.

12. Et non despicias in die fratris tui, in die peregrinationis ejus; et non laetaberis super filios Juda in die perditionis eorum; et non magnificabis os tuum in die angustiae.

13. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinae eorum; neque despicias et tu in malis ejus in die vastitatis illius; et non emitteris adversus exercitum ejus in die vastitatis illius.

14. Neque stabis in exitibus, ut interficias eos, qui fugerint; et non concludes reliquos ejus in die tribulationis.

15. Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes; sicut fecisti, sicut tibi; retributionem tuam convertet in caput tuum.

16. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes gentes jugiter; et bibent, et absorbebunt, et erunt, quasi non sint.

17. Et in monte Sion erit salvatio, et erit sanctus; et possidebit domus Jacob eos, qui se possederant.

18. Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, et domus Esau stipula, et succendentur in eis, et devorabunt eos; et non erunt reliquiae domus Esau, quia Dominus locutus est.

19. Et haereditabunt hi, qui ad austrum sunt, montem Esau, et qui in campestribus Philisthim; et possidebunt regionem Ephraim, et regionem Samariae; et Benjamin possidebit Galaad.

20. Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israël omnia loca Chanaoneorum usque ad Sareptam, et transmigratio Jerusalem, quae in Bosphoro est, possidebit civitates austri.

21. Et ascendent salvatores in montem Sion, judicare montem Esau; et erit Dominus regnum.

PROPHETIA JONAE.

JONAM quoque Oseae et Amoso coaevum ex Hebraeorum auctoritate ponit Hieronymus, quod ordo librorum atque temporum ratio suadere videtur. Rex enim Ninives, de quo hic agitur, potuit esse Phul, quem Sardanapali patrem esse putamus, qui postea a Manahem vocatus, vivente adhuc Osea, cum exercitu venit in terram Israël circa A. M. 3233., ante aeram Chr. 771., ut ad IV. Reg. 15. annotavimus. Missus autem Niniven videtur Jonas circa A. M. 3197., ante aeram Chr. 807., quo celebratum est Judaeorum jubilaeum 13., et insignes quoque multi alii prophetae claruerunt. Verum antiquior extat ejusdem Jonae prophetia IV. Reg. 14, 25. Nam regnante, ut videtur, Joaso, cum *Israëli* ab Syris oppresso non esset, qui auxiliaretur, ab ejus filio Jeroboamo regnum ex eorum potestate vindicandum praedixerat, quod postea egregie praestitit Jeroboam, sceptrum adeptus A. M. 3179., ante aeram Chr. 825.

Erat autem Jonas de *Geth-Cepher*, (IV. Reg. 14, 25.) oppido tribus *Zabulon*, (Jos. 19, 13.) in *Galilaea gentium*. Isai. 9, 1. Quod obiter notandum adversus Pharisaorum illud Joann. 7, 52.: „*Scrutare scripturas, et vide, quia a Galilaea propheta non surgit.*“ Solus ex omnibus propheticis ad gentes missus, in quo typus Christi fuit, ut etiam in eo, quod tertia die ex ventre ceti vivus emersit.

CAPUT I.

Jonas, a Domino missus, ut in Ninive praedicaret, narigio fugit in Tharsis a facie Domini. Quo immittente in navi tempestatem, jactisque sortibus, reprehensus Jonas in mare mittitur, cessatque tempestas.

1. Et factum est verbum Domini ad Jo-nam filium Amathi, dicens:

2. Surge, et vade in Niniven civitatem grandem, et praedica in ea, quia ascendit malitia ejus coram me.

3. Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis a facie Domini, et descendit in Joppen, et invenit navem enutem in Tharsis; et dedidit naulum ejus, et descendit in eam, ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini.

4. Dominus autem misit ventum magnum in mare, et facta est tempestas magna in mari, et navis periclitabatur conteri.

5. Et timuerunt nautae, et clamaverunt viri ad deum suum, et miserunt vasa, quae erant in navi, in mare, ut alleviarent ab eis; et Jonas descendit ad interiora navis, et dormiebat sopore gravi.

6. Et accessit ad eum gubernator, et dixit ei: Quid tu sopore deprimeris? Surge, invoca Deum tuum, si forte recognitet Deus de nobis, et non pereamus.

7. Et dixit vir ad collegam suum: Venite, et mittamus sortes, et sciamus, quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes, et ecce sors super Jonah.

8. Et dixerunt ad eum: Indica nobis, cuius causa malum istud sit nobis; quod est opus tuum? quae terra tua, et quo vadis? vel ex quo populo es tu?

9. Et dixit ad eos: Hebreus ego sum, et Dominum Deum coeli ego timeo, qui fecit mare et aridam.

10. Et timuerunt viri timore magno, et dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (Con)gnoverunt enim viri, quod a facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)

11. Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, et cessabit mare a nobis? quia mare ibat, et intumescebat.

12. Et dixit ad eos: Tollite me, et mitte in mare, et cessabit mare a vobis; scio enim ego, quoniam propter me tempestas haec grandis venit super vos.

13. Et remigabant viri, ut reverterentur ad aridam, et non valebant, quia mare ibat, et intumescebat super eos.

14. Et clamaverunt ad Dominum, et diverunt: Quaesumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, et ne des super nos sauginem innocentem, quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.

15. Et tulerunt Jonah, et miserunt in mare; et stetit mare a fervore suo.

16. Et timuerunt viri timore magno Dominum, et immolaverunt hostias Domino, et voverunt vota.

CAPUT II.

Jonas, a ceto, quem Dominus praeparaverat, absorptus, fuit in eo tribus diebus et tribus noctibus, cumque derentre ejus orasset Dominum, ipsis iussu in aridam evomitus.

1. Et praeparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiiret Jonah; et erat Jonah in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus. (Matth. 12, 40. et 16, 4. Luc. 11, 30.)

2. Et oravit Jonah ad Dominum Deum suum de ventre piscis,

3. et dixit:

Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudiuit me; de ventre inferni clamavi, et exaudiisti vocem meam. (Ps. 119, 1. I. Cor. 15, 4.)

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, et flumen circumdedit me; omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt.

5. Et ego dixi: Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum; verum tamen rursus videbo templum sanctum tuum.

6. Circumdederunt me aquae usque ad animam; abysmus vallavit me, pelagus operuit caput meum. (Ps. 68, 1.)

7. Ad extrema montium descendit; terra vectes conluderunt me in aeternum; et sublevabis de corruptione vitam meam Domine Deus meus.

8. Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum, ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquent.

10. Ego autem in voce laudis immolabo tibi; quaecunque vovi, reddam pro salute Domino.

11. Et dixit Dominus pisci, et evomuit Jonam in aridam.

CAPUT III.

Rursum missus Jonas ad Ninivitas praedicit civitatis subversionem; illis autem ad Deum conversis, et magna potentiae signa ostendentibus, parcit Dominus civitati.

1. Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo, dicens:

2. Surge, et vade in Niniven civitatem magnam, et praedica in ea praedicacionem, quam ego Joquor ad te.

3. Et surrexit Jonas, et abiit in Niniven juxta verbum Domini; et Ninive erat civitas magna itinere trium dierum.

4. Et coepit Jonas introire in civitatem itinere diei unius, et clamavit, et dixit: Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur.

5. Et crediderunt viri Niuitiae in Deum, et praedicaverunt jejuniuum, et vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem. (Matth. 12, 41. Luc. 11, 32.)

6. Et pervenit verbum ad regem Niuite, et surrexit de solio suo, et abjecit vestimentum suum a se, et indutus est sacco, et sedit in cinere.

7. Et clamavit, et dixit in Niuite ex ore regis et principum ejus, dicens: Homines, et jumenta, et boves, et pecora non gustent quidquam, nec pascantur, et aquam non bibant.

8. Et operantur saccis homines, et jumenta, et clament ad Dominum in fortitudine, et convertatur vir a via sua mala, et ab iniuste, que est in manibus eorum.

9. Quis scit, si convertatur, et ignoscatur Deus, et revertatur a furore irae suae, et non peribimus? (Jer. 18, 11. Joel 2, 11.)

10. Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala; et miseratus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, et non fecit.

CAPUT IV.

Afflictus Jonas, quia vaticinium suum adversus Niuite videbat non impleri, mortem optat; verum a Domino corripitur, qui injustam ipsius indignationem corrigit, quod putaret, se recte dolere de aresfacta hedera, et tamen noluerit, Dominum parcere Niuite civitati maxime, in qua erant plus quam 120000 eorum, qui non peccaverant.

1. Et afflictus est Jonas afflictione magna, et iratus est;

2. et oravit ad Dominum, et dixit: Ossecro Domine, numquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea? Propter hoc praeoccupavi, ut fugerem in Tharsis; scio enim, quia tu Deus clemens, et misericors es, patiens, et multae miserationis, et ignoscens super malitia. (Ps. 85, 5. Joel 2, 13.)

3. Et nunc, Domine, tolle, queso, animam meam a me, quia melior est mihi mors quam vita.

4. Et dixit Dominus: Putasne, bene irasceris tu?

5. Et egressus est Jonas de civitate, et sedi contra orientem civitatis; et fecit sibiem umbraculum ibi, et sedebat subter illud in umbra, donec videret, quid accideret civitati.

6. Et praeparavit Dominus Deus hedera, et asceduit super caput Jonae, ut esset umbra super caput ejus, et protegeret eum; (laboraverat enim) et laetus est Jonas super hedera laetitia magna.

7. Et paravit Deus verrem ascensu diluculi in crastinum, et percussit hederam, et exaruit.

8. Et cum ortus fuisset sol, praecepit Dominus vento calido, et urenti, et percussit sol super caput Jonae, et aestuabat; et petivit animae sue, ut moreretur, et dixit: Melius est mihi mori, quam vivere.

9. Et dixit Dominus ad Jonam: Putasne, bene irasceris tu super hedera? Et dixit: Bene irascer ego usque ad mortem.

10. Et dixit Dominus: Tu doles super hedera, in qua nou laborasti, neque fecisti, ut cresceret, quae sub una nocte nata est, et sub una nocte perit.

11. Et ego non parcam Niuite civitati magnoe, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nescient, quid sit inter dexteram et sinistram suam, et jumenta multa?

) Fer. 2. post Dom. Passion. Epist. Item sabbato sancto Romae propheta 10.

PROPHETIA MICHAEAE.

MICHAEAS praecedentibus prophetis aetate suppar fuit, ac nominatim Isaiae, cui ut spiritu, ita et stylo simillimus est. Munus suum obiit sub Joatham, qui A. M. 3246. regnum auspicatus, ante aeram Chr. 758., et sub duobus sequentibus regibus, (simil cum Isaia et Osee) quorum ultimus Ezechias mortuus est A. M. 3306., ante aeram Chr. 698.

Invehitur autem in idololatriam, et alia inde enata scelera tam *duarum*, quam *deccm* tribuum; unde utriscus excidium et captivitatem, his per Assyrios, illis per Chaldaeos praenuntiat. Tandem tamen laetum redditum e Babyloniam per Cyrus promittit, et lactiorem ex servitute peccati, mortis et diaboli per Christum, quem in Bethlehem nasciturum praedicit.

CAPUT I.

Quo tempore Michaeas prophetaverit.
Comminatur Samariae et Jerusaleme exiitum et captivitatem propter idolatriam ipsorum, quos plangit propheta et ad planctum prorocat.

1. Verbum Domini, quod factum est ad Michaeam Morastithen in diebus Joathan, Achaz, et Ezechiae, regum Juda, quod vidit super Samarium, et Jerusalem.

2. Audite populi omnes, et attene a terra, et plenitate ejus, et si Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo. (*Deut. 32, 1. Isai. 1, 2.*)

3. Quia ecce Dominus egredietur de loco suo, et descendet, et calcabit super excelsa terrae. (*Isai. 26, 21.*)

4. Et consumentur montes subtus eum, et valles sciudentur sicut cera a facie ignis, et sicut aquae, quae decurrunt in praeceps.

5. In scelere Jacob omne istud, et in peccatis domus Israël. Quod scelus Jacob? nonne Samaria? et quae excelsa Judea? nonne Jerusalem?

6. Et ponam Samarium quasi acervum lapidum in agro, cum plantatur vinea; et detraham in vallem lapides ejus, et fundamenta ejus revelabo.

7. Et omnia sculptilia ejus concidentur, et omnes mercedes ejus conburentur igne, et omnia idola ejus ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et usque ad mercedem meretricis revertentur.

8. Super hoc plangam, et ululabo; vadam spoliatus, et nudus; faciam planctum velut draconum, et luctum quasi struthionum,

9. quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam, tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.

10. In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploretis; in domo pulvri pulvere vos conspergite.

11. Et transite vobis habitatio Pulchra, confusa ignominia; non est egressa, quae habitat in exitu; planctum domus vicina accipiet ex vobis, quae stetit sibi met,

12. quia infirmata est in bonum, quae

habitat in amaritudinibus; quia descendit malum a Domino in portam Jerusalem.

13. Tumultus quadrigae stuporis habitanti Lachis; principium peccati est filiae Sion, quia in te inventa sunt scelera Israël.

14. Propterea dabit emissarios super haereditatem Geth; dominus mendacii in deceptionem regibus Israël.

15. Adhuc haeredem adducam tibi, quae habitas in Maresa; usque ad Odollam veniet gloria Israël.

16. Decalvare, et tondere super filios deliciarum tuarum; dilata calvum tunnus aquila, quoniam captivi ducti sunt ex te.

CAPUT II.

Propheta, populi sui multiplicem injuriam aliaque peccata recensens, praedicat, vindictam et captivitatem ipsi imminere, et ob id lugens, reliquiarum futuram congregationem denuntiat.

1. Vae, qui cogitatis inutile, et operamini malum in cubilibus vestris; in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum.

2. Et concupierunt agros, et violenter tulerunt, et rapuerunt domos; et caluminabantur virum, et dominum ejus, virum, et haereditatem ejus.

3. Idcirco haec dicit Dominus: Ecce ego cogito super familiam istam malum, unde non auferetis colla vestra, et non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est.

4. In die illa sumetur super vos parola, et cantabitur canticum cum suavitate dicentium: Depopulatione vastati sumus, pars populi mei commutata est; quomodo recedet a me, cum revertatur, qui regiones nostras dividat?

5. Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in coetu Domini.

6. Ne loquamini loquentes: Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.

7. Dicit dominus Jacob: Numquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui recte graditur?

8. Et e contrario populus meus in ad-

versarium consurrexit; desuper tunica pallium sustulitis, et eos, qui transibant similes, convertitis in bellum.

9. Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum; a parvulis carum tulitis laudem meam in perpetuum.

10. Surgite, et ite, quia non habetis hic requiem; propter immunditiam ejus corruptetur putredine pessima.

11. Utinam non essem vir habens spiritum, et mendacium potius loquerer; stillabo tibi in vinum, et in ebrietatem; et erit, super quem stillatur populus iste.

12. Congregatione congregabo, Jacob, totum te, in unum conducam reliquias Israël; pariter ponam illum quasi gregem in ovi, quasi pecus in medio caularum; tumultuabuntur a multitudine hominum.

13. Ascendet enim pandens iter ante eos; divident, et transibunt portam, et ingredientur per eam; et transibit rex eorum coram eis, et Dominus in capite eorum.

CAPUT III.

Propter peccata principum, judicum, pseudoprophetarum ac sacerdotum populi Israël comminatur Dominus granrem ultiōnem, et Jerosolymae deletio nem.

1. Et dixi: Audite principes Jacob, et duces domus Israël. Numquid non vestrum est scire judicium,

2. qui odio habetis bonum, et diligitis malum; qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, et carnem eorum desuper osib; eorum?

3. Qui comedero carnem populi mei, et pellem eorum desuper excoriarerunt; et ossa eorum confregerunt, et conciderunt sicut in lebete, et quasi carnem in medio ollae.

4. Tuuc clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos, et abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerebunt in adiventionibus suis.

5. Haec dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum; qui mordent dentibus suis, et praedicant pacem; et si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum proelium:

6. Propterea nox vobis pro visione erit, et teuebrae vobis pro divinatione; et osculum sol super prophetas, et obteuebrabitur super eos dies.

7. Et confundentur, qui vident visiones, et confundentur divini; et operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei.

8. Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio, et virtute, ut annuntiem Jacob scelus suum, et Israël peccatum suum.

9. Audite hoc principes domus Jacob, et judices domus Israël, quia abominamini iudicium, et omnia recta pervertitis.

10. Qui aedificatis Sion in sanguinibus, et Jerusalem in iniustitate.

11. Principes ejus in muneribus judicabant, et sacerdotes ejus in mercede doce-

bant, et prophetae ejus in pecunia divinabant; et super Dominum requiescebat, dicentes: Numquid non Dominus in medio nostro? non venient super nos mala. (Ezech. 22, 27. Soph. 3, 3.)

12. Propter hoc causa vestri Sion quasi ager arabitur, et Jerusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum. (Jer. 26, 18.)

CAPUT IV.

Tempore gratiae plurimae nationes accedent ad Ecclesiam et cultum Dei cum magna securitate. Consolatur Sion, quod de captititate sit a Domino redimenda, ut se de suis inimicis ulciscatur.

1. Et erit, in novissimo dierum erit mons dominus Domini praeparatus in vertice montium, et sublimis super colles, et fluent ad eum populi. (Isai. 2, 2.)

2. Et properabunt gentes multae, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob; et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus, quia de Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem.

3. Et judicabit inter populos multis, et corripiet gentes fortes usque in longinquum; et concident gladios suos in vomes, et hastas suas in ligones; non sumet gens adversus gentem gladium, et non discent ultra belligerare.

4. Et sedebit vir subitus vitem snam, et subitus sicum suam, et non erit, qui deterrat, quia os Domini exercitum locutum est.

5. Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine dei sui; nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in aeternum et ultra.

6. In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem, et eam, quam ejeceram, colligam, et quam afflixeram;

7. et ponam claudicantem in reliquias, et eam, quae laboraverat, in gentem robustam; et regnabit Dominus super eos in monte Sion ex hoc nunc et usque in aeternum. (Soph. 3, 19.) (Dan. 7, 14. Luc. 1, 32.)

8. Et tu, turris gregis nebula filiae Sion, usque ad te veniet; et veniet potestas prima, regnum filiae Jerusalem.

9. Nunc quare moerore contraheris? numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perii, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?

10. Dole, et satage, filia Sion, quasi parturiens, quia nunc egredieris de civitate, et habitabis in regione, et venies usque ad Babylonem; ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de manu iuonicoru tuorum.

11. Et nunc congregatae sunt super te gentes multae, quae dicunt: Lapidetur; et aspiciat in Sion oculus noster.

12. Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini, et non intellexerunt con-

silium ejus, quia congregavit eos quasi foenum areae.

13. Surge, et tritura filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum, et unguis tuas ponam aeras; et commixtus populus multos, et interficies Dominum rapinas eorum, et fortitudinem eorum Dominino universae terrae.

CAPUT V.

Imminens urbis Jerusalem vastatio ostenditur, et Christus in Bethlehem nasciturus. Reliquiae Israël exaltabuntur, devictis inimicis, et ablata ab ipsis idolatria.

1. Nunc vastaberis filia latronis; obsidionem posuerunt super nos, in virga persecutum maxillam judicis Israël.

2. Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in milibus Iudea; ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis. (*Matth. 2, 6. Joann. 7, 42.*)

3. Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturient pariet; et reliquiae fratrum ejus convertentur ad filios Israël.

4. Et stabit, et pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui; et convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terrae.

5. Et erit iste pax, cum venerit Assyrus in terram nostram, et quando calcaverit in domibus nostris; et suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates homines.

6. Et pascent terram Assur in gladio, et terram Nemrod in lauceis ejus; et liberabit ab Assur, cum venerit in terram nostram, et cum calcaverit in finibus nostris.

7. Et erunt reliquiae Jacob in medio populorum multorum quasi ros a Domino, et quasi stillae super herbam, quae non expectat virum, et non praestolatur filios hominum.

8. Et erunt reliquiae Jacob in gentibus in medio populorum multorum quasi leo in jumentis silvarum, et quasi catus leonis in gregibus pecorum; qui cum transierit, et conculcaverit, et coperit, non est, qui erunt.

9. Exaltabitur manus tua super hostes tuos, et omnes iniungi tui interibunt.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus, auferam equos tuos de medio tui, et disperdam quadrigas tuas.

11. Et perdam civitates terrae tuae, et destruam omnes munitiones tuas, et auferam maleficia de manu tua, et divinationes non erunt in te.

12. Et perire faciam sculptilia tua, et statuas tuas de medio tui; et non adorabis ultra opera mauuum tuarum.

13. Et evellam lucos tuos de medio tui, et conteram civitates tuas.

14. Et faciam in furore et in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quae non audierunt.

CAPUT VI.

Disceperat Dominus cum ingratis, recente sens collata illis beneficia, indicans etiam, quid sit bonum, et quid Dominus a populo suo requirat; sed propter injustitiam aliaque sceleris filiorum Israël comminatur eis Dominus varias afflictiones.

1. Audite, quae Dominus loquitur: Surge, contendite iudicium adversum montes, et audiant colles vocem tuam.

2. Audiant montes iudicium Domini, et fortia fundamenta terrae, quia iudicium Domini cum populo suo, et cum Israël dijudicabitur.

3. Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi. (*Jer. 2, 4.*)

4. Quia eduxi te de terra Aegypti, et de domo servientium liberavi te, et misericordia faciem tuam Moysen, et Aaron, et Mariam?

5. Popule meus, memento, quaeeso, quid cogitaverit Balach rex Moab, et quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognosceres justitias Domini. (*Num. 22, 23.*)

6. Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelsi? numquid offeram ei holocausta, et vitulos anniculos?

7. Numquid placari potest Dominus in milibus arietum, aut in multis milibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animae meae?

8. Indicabo tibi o homo, quid sit bonus, et quid Dominus requirat a te: utique facere iudicium, et diligere misericordiam, et solicitem ambulare cum Deo tuo. (*Zach. 7, 9. Matth. 23, 23. Deut. 6, 2, et 26, 16.*)

9. Vox Domini ad civitatem clamat, et salus erit timentibus nomen tuum: Audite tribus; et quis approbabit illud?

10. Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, et mensura minor irae plena.

11. Numquid justificabo stateram impiam, et sacelli pondera dolosa?

12. In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, et habitantes in ea loquebantur mendacium, et lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13. Et ego ergo coepi percutere te perditione super peccatis tuis.

11. Tu comedes, et non saturaberis; et humiliatio tua in medio tui; et apprehendes, et non salvabis, et quos salvaveris, in gladium dabo.

15. Tu seminabis, et non metes; tu calcarabis olivam, et non ungeris oleo, et mustum, et non bibes vinum. (*Deut. 28, 38. Agg. 1, 6.*)

16. Et custodisti praecepta Amri, et omne opus domus Achab, et ambulasti in voluntatis eorum, ut darem te in perditionem, et habitantes in ea in sibillum; et opprobrium populi mei portabitis.

CAPUT VII.

Luget propheta, tam paucos esse reliquos, qui non sint iniqui. In nullo homine ostendit esse confidentum, sed in solo Deo salvatore, qui miserebitur Sion, et pudefactis inimicis, eam ad se reducit, complens factas ad patres promissiones.

1. Vae mihi, quia factus sum, sicut qui colligit in autumno racemos vindemiaci; non est botrus ad comedendum; praecocissimas ficas desideravit anima mea.

2. Perit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est; omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.

3. Malum manuum suarum dicunt bonum; princeps postulat, et judex in reddendo est; et magnus locutus est desiderium anime sue, et contrahaverunt eam.

4. Qui optimus in eis est, quasi palius; et qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tuae, visitatio tua venit; nunc erit vastitas eorum.

5. Nolite credere amico, et nolite confidere in duce; ab ea, quae dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

6. Quia: filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, murus adversus soorem suam; et inimici hominis domestici ejus. (Matth. 10, 21.) (Matth. 10, 36.)

7. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum salvatorem meum; audi et me Deus meus.

8. Ne laeteris, inimica mea, super me, quia cecidi; consturgam, cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est.

9. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam judicet, et

faciat iudicium meum; educet me in lucem, videbo justitiam ejus.

10. Et aspiciet inimica mea, et operietur confusione, quae dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eam; nunc erit in conculationem ut lutum platearum.

11. Dies, ut aedificentur maceriae tuae; in die illa longe siet lex.

12. In die illa et usque ad te veniet de Assur, et usque ad civitates munitas, et a civitatibus munitis usque ad flumen, et ad mare de muri, et ad montem de monte.

13. Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, et propter fructum cogitationum eorum.

14. *) Pasce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuae, habitantes solos in saltu, in medio Carmeli; pascentur Basau et Galaad juxta dies antiquos.

15. Secundum dies egressionis tuae de terra Aegypti ostendam ei mirabilia.

16. Videbunt gentes, et confundentur super omni fortitudine sua; ponent manum super os, aures eorum surdae erunt.

17. Lingent pulvarem sicut serpentes, velut reptilia terrae perturbabuntur in aedibus suis; Dominum Deum nostrum formidabunt, et timebunt te.

18. Quis, Deus, similis tui, qui auferit iniurias, et transi peccatum reliquias haereditatis tuae? Non immittet ultra fuorem suum, quoniam volens misericordiam est. (Jer. 10, 6. Act. 10, 43.)

19. Revertetur, et miserebitur nostri; deponet iniurias nostras, et projicit in profundum maris omnia peccata nostra.

20. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quae jurasti patribus nostris a diebus antiquis.

*) Sabb. Quat. Temp. Sept. Epist. 3.

PROPHETIA NAHUM.

NAHUM idem est, quod Noe, scilicet *consolator*. Censem Hebraei, eum Manassis scripsisse temporibus. Sub Joathan Nahum vixisse, et eum Assyriorum ac Ninives subversionem praedixisse, quae post 115 annos completa est, affirmat Josephus; cum ex illo temporis spatio colligendum potius fuisset, cum prophetavisse sub Achazo Joatham filio, qui regnum auspicatus est A. M. 3262., ante Chr. 742., ut in libris Regum annotavimus. Etenim Ninive ab Nabopalassare magni Nabuchodonosoris patre funditus eversa est, Josia apud Iudeos regnante, A. M. 3378., ante aeram Chr. 626. Quod ex chronologia nostra clarius patebit.

CAPUT I.

Zelus Dei adversus hostes suos, qui patientis est et fortitudine magnus, cuius irae nemo potest resistere, et in se sperantium est liberator, suique populi hostes est consumturus.

1. Onus Ninive. Liber visionis Nahum Elcesaci.

2. Deus aemulator, et ulciscens Dominus; ulciscens Dominus, et habens furorem; ulciscens Dominus in hostes suos, et irascens ipse inimicis suis.

3. Dominus patientis, et magnus fortitudine, et mundans non faciet innocentem; Dominus in tempestate et turbine viac eis, et nebulae pulvis pedum ejus;

4. increpans mare, et exsiccans illud, et omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, et Carmelus; et flos Libani elanguit.

5. Moutes commoti sunt ab eo, et colles desolati sunt; et contremuit terra a facie ejus, et orbis, et omnes habitantes in eo.

6. Ante faciem indignationis ejus quis stabit? et quis resistet in ira furoris ejus? Indignatio ejus effusa est ut ignis, et pertrahit dissolutae sunt ab eo.

7. Bonus Dominus, et confortans in die tribulationis, et sciens sperantes in se. (*II. Tim. 11, 9.*)

8. Et in diluvio praeterente consummationem faciet loci ejus; et inimicos ejus persequentur tenebrae.

9. Quid cogitatis contra Dominum? Consummationem ipso faciet; non consurget duplex tribulatio.

10. Quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantum; consummentur quasi stipula ariditatem plena.

11. Ex te exigit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem.

12. Haec dicit Dominus: Si perfecti fuerint, et ita plures, sic quoque attonderunt, et pertransibit; affixi te, et non affigam te ultra.

13. Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo, et vincula tua disrumpam.

14. Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius; de domo dei tui interficiam sculptile, et consuflatile, ponam sepulchrum tuum, quia iuniorum honoros es.

15. Ecce super montes pedes evangeliantis, et annuntiantis pacem: celebra, Iuda, festivitates tuas, et reddite vota tua, quia non adjicet ultra, ut pertranseat in te Belial; universus interiit. (*Isai. 52, 7. Rom. 10, 15.*)

CAPUT II.

Obsidio Ninive ejusque a Chaldaeis depopulatio, quia superbe egit contra populum Domini.

1. Ascendit, qui dispersat coram te, qui custodiat obsidionem; contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valde.

2. Quia redditum Dominus superbiam Jacob sicut superbiam Israël, quia vastatores dissipaverunt eos, et propagines eorum corrupserunt.

3. Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus in coccineis; igneae habenæ currus in die præparationis ejus, et agitatores consopiti sunt.

4. In itineribus conturbati sunt, quadrigæ collisæ sunt in plateis; aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discordantia.

5. Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis, velociter ascendent muros ejus; et præparabitur umbraculum.

6. Portæ fluviorum apertæ sunt, et templum ad solum dirutum.

7. Et miles captivus abductus est, et ancillæ ejus minabantur gemeutes ut columbae, murnuantes in cordibus suis.

8. Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus; ipsi vero fugerunt; state, state, et non est, qui revertatur.

9. Diripi argentum, diripi aurum; et non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.

10. Dissipata est, et scissa, et dilacerata; et cor tabescens, et dissolutio genitiorum, et defectio in cunctis rebus; et facies omnium eorum sicut nigredo ollæ.

11. Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo, ut ingredieretur illuc, catulus leonis, et non est, qui exterreat?

12. Leo cepit sufficenter catulis suis, et necavit leonem suis, et implevit praeda speluncas suas, et cubile suum rapina.

13. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et succendam usque ad fumum quadrigas tuas, et leunculos tuos comedam gladius; et exterminabo de terra prædam tuam, et non audietur ultra vox nuntiorum tuorum. (*Mich. 7, 11.*)

CAPUT III.

Ninive urbs sanguinum sub nomine adulterae vastanda prædicatur, quod exemplo Alexandriæ, a Babylonis devastatae, confirmatur; nec erit, qui Ninive condoleat, aut eam consoletur super ipsius devastatione.

1. Vae, civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena; non recedet a te rapina. (*Ezech. 24, 9. Hab. 2, 11.*)

2. Vox flagelli, et vox impetus rotæ, et equi frementis, et quadrige ferventis, et equitis ascendeuntis,

3. et micantius gladii, et fulgurantis hastæ, et multitudinis interfictæ, et gravis ruinae; nec est huis cadaverum, et corruptum in corporibus suis.

4. Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, et gratae, et habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficiis suis.

5. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et revelabo pudenda tua in facie tua, et ostendam gentibus nuditatem tuam, et regnus ignominiam tuam. (*Isai. 47, 3.*)

6. Et projiciam super te abominationes, et contumelias te afficiam, et ponam te in exemplum.

7. Et erit, omnis, qui viderit te, resiliet a te, et dicet: Vastata est Ninive; quis commovebit super te caput? unde quaeram consolatorem tibi?

8. Nunquid melior es Alexandria*)

*) Hebr. No, urbs in Pharo sita, ubi postea condita Alexandria, cuius nomen ibi et *Jer. 46, 25.* per πρόληψιν positum est. Haec autem

populorum, quae habitat in fluminibus? Aquae in circuitu ejus, cuius divitiae mare, aquae muri ejus.

9. Aethiopia fortitudo ejus, et Aegyptus, et non est finis; Africa, et Libyes fuerunt in auxilio tuo.

10. Sed et ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem; parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum, et super inclitos ejus miserunt sorteim, et omnes optimates ejus confixi sunt in compeditibus.

11. Et tu ergo inebriaberis, et eris despacta; et tu quaeres auxilium ab inimico.

12. Omnes munitiones tuae sicut fucus cum grossissimi; si concussae fuerint, cadent in os concedentis.

13. Ecce populus tuus mulieres in medio tui; inimici tuis ad apertione pandentur portae terrae tuae, devorabit ignis vectes tuos.

de bello intelligi debent, quod Sennacherib cum rege Selloio gessit. In quo ad partes interiores Aegypti penetravit, indeque captivam multitudinem secum eduxit. Vide Isai. 20, 4
A. M. 3292. Ant. Chr. 712.

14. Aquam propter obsidionem hauri hi; extrue munitiones tuas; intra in lumen, et calca, subigens teu laterem.

15. Ibi comedet te ignis; peribis gladio, devorabit te ut bruchus; congregare ut bruchus; multiplicare ut locusta.

16. Plures fecisti negotiations tuas, quam stellae sint coeli; bruchus expansus est, et avolavit.

17. Custodes tui quasi locustae, et parvuli tui quasi locustae locustarum, quae consistunt in sepiibus in die frigoris; sol ortus est, et avolaverunt, et non est cognitus locus earum, ubi fuerint.

18. Dormitaverunt pastores tui rex Asur; sepelientur principes tui; latitavit populus tuus in montibus, et non est, qui congregate.

19. Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua; omnes, qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te, quia super quem nou transiit malitia tua semper?

PROPHETIA HABACUC.

HABACUC, id est amplexator vel luctator, ut nos docet Hieronymus in prologo, quod nullus tam audaci voce ausus sit Deum ad disceptandum provocare. Longe post Nahum prophetavit, si is ille est, ut sentit idem doctor, cui suffragatur Epiphanius, qui ab angelo raptus laboranti Danieli in lacu leonum subvenit. Hanc enim historiam sub Evilmerodaco, Nabuchodonosoris Magni filio, evenisse putamus, qui anno demum 3422., ante aeram Chr. vulgarem 562. in regnum successit, ut ad Danielem annotavimus. Unde eum putat Hieronymus in Babylonia prophetasse. At Hebraei in Seder-Olam, Theodoreetus, Epiphanius, et alii multi id volunt factum ante captivitatem duorum tribuum, cum jam proximum esset, ut Chaldaeos mitteret Deus in Jerusalem; unde v. 6. ait: „Ecce ego suscitabo,“ sive, ut est in Hebr.: „Suscito Chaldaeos;“ et v. 10. de Nabuchodonosore loquens: „Ipse de regibus triumphabit.“ Ex quibus concludendum videtur, eum circa Joakimi tempora propheticum munus obiisse, qui Joakim a Nabuchodonosore captus et inseparatus abjectus est A. M. 3405., ante aeram Chr. 599., ut in chronologia nostra videre est. Quapropter Jeremiae aequaliter fuisse Habacuc necesse est, eumque jam seniorem officium praestitisse Danieli.

Conqueritur primum propheta de sceleratissima Judaeorum vita; deinde eversionem Jerosolymorum per Chaldaeos eventuram prophetat, ac Chaldaeorum ipsorum excidium, Judaeorum liberationem per Cyrum subnequit, et totius humani generis per Christum. Ac tandem insigni oratione pro ignorantis librum suum concludit.

CAPUT I.

Miratur propheta, impium prosperari, et praevalere adversus justum; nam adversus Judaeos suscitat Dominus Chaldaeos, qui victorian non Domino, sed idolo suo tribuunt.

1. Onus, quod vidit Habacuc propheta.

2. Usquequo, Domine, clamabo, et non II.

exaudies? vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis?

3. Quare ostendisti mihi iniuriam, et laborem, videre praedam, et injustitiam contra me? et factum est judicium, et contradicton poterior.

4. Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem iudicium; quia 49

impius praevalet aduersus justum, propterea egreditur judicium perversum.

5. Aspice in gentibus, et videte; admiramini, et obstupescite, quia opus sanctum est in diebus vestris, quod nemo credet, cum narrabitur. (Act. 13, 41.)

6. Quia ecce ego suscitabo Chaldaeos, gentem anaram, et velocem, ambulante per latitudinem terrae, ut possident tabernacula non sua.

7. Horribilis et terribilis est; ex semet ipsa judicium, et onus ejus egreditur.

8. Leviores pardis equi ejus, et velociores lupis vespertinis, et diffundentur equites ejus; equites namque ejus de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.

9. Omnes ad praedam venient, facies eorum ventus urens; et congregabit quasi arenam captivitatem.

10. Et ipse de regibus triumphabit, et tyraanni ridiculi ejus erunt; ipse super omnem munitionem ridebit, et comportabit aggerem, et capiet eam.

11. Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit, et corruet; haec est fortitudo ejus dei sui.

12. Numquid non tu a principio Domine Deus meus, sancte meus, et non morierum? Domine, in judicium posuisti eum; et forte'nt corripere, fundasti eum.

13. Mundi sunt oculi tui, no videoas malum, et respicere ad iniuriam non poteris. Quare respicis super iuina agentes, et taces, devorante impio justiorum se?

14. Et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem.

15. Totum in hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua, et congregavit in rete suum. Super hoc laefabitur et exultabit.

16. Propterea immolabit sagenae suae, et sacrificabit reti suo, quia in ipsis incrassata est pars ejus, et cibus ejus electus.

17. Propter hoc ergo expandit sagenam suam, et semper interficere gentes non parcer.

CAPUT II.

Prophetae, a Domino responsum expectanti, praecepitur, ut scribat risiōnem, ac longanimitate ipsius eventum expectet. Destructio Babylonis propter multa ipsorum scelera describitur, et quid idola eis non proderunt.

1. Super custodiā meā stabo, et figam gradū super munitionē, et contemplabor, ut videam, quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me.

2. Et respondit mihi Dominus, et dixit: Scribe visum, et explana eum super tabulas, ut percurrat, qui legerit eum.

3. Quia adhuc visus procul, et appetabit in finem, et non mentietur; si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, et non tardabit.

4. Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso; justus autem in fide sua vivet. (Joann. 3, 36. Rom. 1, 17. Gal. 3, 11. Hebr. 10, 38.)

5. Et quomodo vinum potenter decipit, sic erit vir superbus, et non decorabitur, qui dilatavit quasi infernum animam suam; et ipse quasi mors, et non adimpletur; et congregabit ad se omnes gentes, et coacervabit ad se omnes populos.

6. Numquid non omnes isti super eum parabolau sument, et loquelam aenigmatum ejus, et dicetur: Vae ei, qui multiplicat non sua? usquequo et agravat contra se densum lutum?

7. Numquid non repente consurgent, qui mordeant te, et suscitabunt lacerantes te, et eris in rapinam eis?

8. Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis, propter sanguinem hominis, et iniuriam terrae civitatis, et omium habitantium in ea.

9. Vae, qui congregat avaritiam malam domui sua, ut sit in excelso nidus ejus, et liberari se putat de manu mali.

10. Cogitasti confusioneū domui tuae, concidisti populos multos, et peccavit anima tua.

11. quia lapis de pariete clamabit, et lignum quod inter juncturas aedificiorum est, respondebit.

12. Vae, qui aedificat civitatem in sanguinibus, et preparat urbem in iniuriate. (Ezech. 24, 9. Nah. 3, 1.)

13. Numquid non haec sunt a Domino exercitum? Laborabunt enim populi in multo igne, et gentes in vacuum, et deficient,

14. quia replebit terra, ut cognoscant gloriam Domini, quasi aquae operientes mare.

15. Vae, qui potum dat amico suo, mitens fel suum, et inebrians, ut aspiciat nuditatem ejus.

16. Repletus es ignominia pro gloria; bibe tu quoque, et consopire; circumdabit te calix dexteræ Domini, et vomitus ignominiae super gloriam tuam.

17. Quia iniqutias Libani operiet te, et vastitas animalium deterrebit eos de sanguinibus hominum, et iniuriae terrae, et civitatis, et omnium habitantium in ea.

18. Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud factor suus, conflatile, et imaginem falsam? quia speravit in figmento factor ejus, ut faceret simulacra muta.

19. Vae, qui dicit liguo: Experciscere; surge, lapidi taenti. Numquid ipse docere poterit? Ecce iste cooperatus est auro, et argento; et omnis spiritus non est in visceribus ejus.

20. Dominus autem in templo sancto suo; sileat a facie ejus omnis terra. (Ps. 10, 5.)

CAPUT III.

Sequens oratio magna ex parte est propheta instar epici carminis et psalterii, id est, tyrico more composita, ut docet Hieronymus. Unde septuaginta transstulerunt: Oratio cum canto. Per ignorantias autem peccata populi et sua intelligit, quae, orat, ne incursionis dominicae et adventus ejus mysterium, jam ante sibi capite superiori promissum, impediant, ut ita a malis omnibus justi liberentur.

1. *Oratio Habacuc prophetae pro ignorantia.*

2. *Domine, audivi auditionem tuam, et timui.*

Domine, opus tuum, in medio aurorum vivifica illud.

In medio aurorum notum facies; cum iratus fueris, misericordiae recordaberis.

3. *Deus ab austro veniet, et sanctus de monte Phara.*

Operuit coelos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra.

4. *Splendor ejus ut lux erit; cornua in manibus ejus;*

ibi abscondita est fortitudo ejus;

5. ante faciem ejus ibit mors.

Et egredietur diabolus ante pedes ejus.

6. Stetit, et mensus est terram.

Aspexit, et dissolvit gentes; et contriti sunt montes saeculi.

Incurvati sunt colles mundi ab itineribus aeternitatis ejus.

7. *Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopie; turbabuntur pelles terrae Madian.*

8. *Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indigutatio tua?*

Qui ascendes super equos tuos; et quadrigae tue salvatio.

9. *Suscitans suscitabis arcum tuum; jumenta tribubus, quae locutus es.*

Fluvios scides terrae;

10. *viderunt te, et doluerunt montes; gurges aquarum transiit.*

Dedit abyssus vocem suam; altitudo manus suas levavit.

11. *Sol et luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastae tuae.*

12. *In fremitu concubabat terram; in furore obstupefacies gentes.*

13. *Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.*

Percussisti caput de domo impii; denudasti fundamentum ejus usque ad collum.

14. *Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.*

Exultatio eorum sicut ejus, qui devorat pauperem in abscondito.

15. *Viam secisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.*

16. *Audivi, et confundebatur est venter meus; a voce contremuerunt labia mea.*

Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat,

ut requiescam in die tribulationis; ut ascendaui ad populum accinctum nostrum.

17. *Ficus enim non florebit, et non erit germe in vineis.*

Menutetur opus olivae; et arva non asferent cibum.

Abscindetur de ovili pecus, et non erit armentum in praesepibus.

18. *Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Iesu meo.*

19. *Deus Dominus fortitudo mea; et ponet pedes meos quasi cervorum.*

Et super excelsa mea deducet me vitor in psalmis canentem.

PROPHETIA SOPHONIAE.

SOPHONIAS, id est *speculator Dei*, vel *absconditus Domini*, inquit Hieronymus, e nobili prosapia et tribu Simeon oriundus, ut volunt Epiphanius et Isidorus Hispalensis, scripsisse se ait tempore Josiae regis. Convixit itaque Jeremiae, cui persimilis est etiam stylo, ut ejus quasi abbreviator haberit possit, ait idem Isidorus; etsi incertum, quo praeceps anno scripsit. Judeeos hortatur, ut reliqua idololatria aliisque criminibus resipiscant. Mox quasi lata contra Judaeos primum, deinceps contra alios populos sententia, promissiones evangelicas subjicit de vocatione gentium, Ecclesiae instaurazione, remissione peccatorum, sanctificatione et gloria aeterna per Christum.

CAPUT I.

Quo tempore Sophonias prophetaverit.

Qui primum peccatoribus universis, deinde Judaeis communatur ob idolatriam et Dei contemptum dirinam ultiōnem. Jerusalem quoque lucernis scrutanda dicitur; et quam erit amara dies ultiōnis Domini.

1. *Verbum Domini, quod factum est ad*

Sophoniam filium Chusi, filii Godoliae, filii Amariae, filii Ezecliae, in diebus Josiae filii Amou, regis Judae.

2. *Congregans congregabo omnia a facie terrae, dicit Dominus:*

3. *congregans hominem, et pecus, congregans volatilium coeli, et pisces maris; et ruinae impiorum erunt; et dispersand homines a facie terrae, dicit Dominus.*

4. Et extendam manum meam super Iudam, et super omnes habitantes Jerusalem, et disperdam de loco hoc reliquias Baal, et nomina aedituorum cum sacerdotibus;

5. et eos, qui adorant super tecta militiam coeli, et adorant, et jurant in Domino, et jurant in Melchom;

6. et qui avertuntur de post tergum Domini, et qui non quaesierunt Dominium, nec investigaverunt eum.

7. Silete a facie Domini Dei, quia iuxta est dies Domini, quia praeparavit Dominus hostiam, sauctificavit vocatos suos.

8. Et erit, in die hostiae Domini visitabo super principes, et super filios regis, et super omnes, qui induiti sunt ueste peregrina;

9. et visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa; qui complent domum Domini Dei sui iniuritate et dolo.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris a porta piscium, et ululatus a secunda, et contritio magna a collibus.

11. Ululat habitatores Pilae; conticuit omnis populus Chanaan; disperierunt omnes involuti argento.

12. Et erit in tempore illo, scrutabor Jerusalem in lucernis, et visitabo super viros defixos in faecibus suis, qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, et non faciet male.

13. Et erit fortitudo eorum in direptionem, et domus eorum in desertum; et aedificabunt domos, et non habitabunt; et plantabunt vineas, et non bibent vinum eorum. (*Amos 5, 11.*)

14. Juxta est dies Domini magno, juxta est et velox nimis; vox diei Domini amara; tribulabitur ibi fortis.

15. Dies irae dies illa, dies tribulacionis et angustiae, dies calamitatis et misericordiae, dies teuebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinis, (*Jer. 30, 7. Joel 2, 11. Amos 5, 18.*)

16. dies tubae et clangoris super civitates munitas, et super angulos excelsos.

17. Et tribulabo homines, et ambulabunt ut caeci, quia Domino peccaverunt; et esundetur sanguis eorum sicut humus, et corpora eorum sicut stercora.

18. Sed et argentum eorum, et aurum eorum non poterit liberare eos in die irae Domini; in igne zeli ejus devorabit omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. (*Ezech. 7, 19. Istr. 3, 8.*)

CAPUT II.

Hortatur propheta populum, ut ad Deum convertatur, priusquam ira Domini ei superveniat, omnesque mansuetos terrae, ut Dominum querant, denuntiant, destructionem imminentem Philistaeis, Moabitis, Ammonitis, Aethiopibus et Assyriis.

1. Convenite, congregamini gens non amabilis,

2. priusquam pariat jussio quasi pulve-

rem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos dies indignationis Domini.

3. Quaerite Dominum omnes mansueti terrae, qui judicium ejus estis operati; quaerite justum, quaerite mansuetum, si quomodo abscondamini in die furoris Domini,

4. quia Gaza delecta erit, et Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejiciunt, et Accaron erradicabitur.

5. Vae, qui habitatis funiculum maris, gens perditorum; verbum Domini super vos, Chanaan terra Philistinorum, et desperat te ita, ut non sit inhabitator.

6. Et erit funiculus maris requies pastorum, et caulae pecorum;

7. et erit funiculus ejus, qui remanserit de domo Iuda; ibi pascentur, in dominibus Ascalonis ad vesperam requiescent, quia visitabit eos Dominus Deus eorum, et avertet captivitatem eorum.

8. Audivi opprobrium Moab, et blasphemias filiorum Ammon, quae exprobrevant populo meo, et magnificati sunt super terminos eorum.

9. Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israeli, quia Moab ut Sodoma erit, et filii Ammon quasi Goniorrhæa, siccitas spinarum, et acervi salis, et desertum usque in aeternum; reliquiae populi mei diripient eos, et residui gentis meæ possidebunt illos.

10. Hoc eis eveniet pro superbia sua, quia blasphemaverunt, et magnificati sunt super populum Domini exercituum.

11. Horribilis Dominus super eos, et attenuabit omnes deos terrae; et adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ gentium.

12. Sed et vos, Aethiopes, interfici gladio meo eritis.

13. Et extendet manum suam super aquilonem, et perdet Assur. et ponet speciosam in solitudinem, et in invium, et quasi desertum.

14. Et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestiae gentium; et onocratalus et ericus in liminibus ejus morabuntur; vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari, quoniam attenuabo robur ejus. (*Isai. 34, 11.*)

15. Haec est civitas gloria habitans in confutitia, quae dicebat in corde suo: Ego sum, et extra me non est alia amplius; quomodo facta est in desertum cubile bestiae? Omnis, qui transiit per eam, sibilabit, et movebit manum suam.

CAPUT III.

Arguit Jerusalem, et præcipue rectores ejus, quibus minatur celorum Dei vindictam, quod neque beneficiis neque flagellis sint ad ipsum conversi. De felicitate novae legis, ac multiplicazione credentium; poenaque iniquorum prædicitur.

1. Vae provocatrix, et redempta civitas, columba.

2. Non audivit vocem, et non suscepit disciplinam; in Domino non est consusa, ad Deum suum non appropinquavit.

3. Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes; judices ejus lupi vespre, non relinquunt in mane. (*Ezech. 22, 27. Mich. 3, 11.*)

4. Prophetae ejus vesani, viri infideles; sacerdotes ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem.

5. Dominus justus in medio ejus non faciet iniuriam; mane, mane judicium suum dabit in lucem, et non abscondetur; nescivit autem iniquus confusioneum.

6. Disperdiunt gentes, et dissipati sunt anguli earum; desertas feci vias eorum, dum non est, qui transeat; desolatae sunt civitates eorum, nou remanante viro, neque ullo habitatore.

7. Dixi: Attamen timebis me, suscipes disciplinam; et non peribit habitaculum ejus propter omnia, in quibus visitavi eam; verumtamen diluculo surgentes corruprunt omnes cogitationes suas.

8. Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meae in futurum, quia judicium meum, ut congregem gentes, et colligam regna, et effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei; in igne enim zeli mei devorabit omnis terra. (*Supr. 1, 18.*)

9. Quia tunc reddam populis labium electum, ut invokeat omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno.

10. Ultra flumina Aethiopiae, inde supplices mei; filii dispersorum meorum deferent manus mihi.

11. In die illa non confunderis super cunctis adiunctionibus tuis, quibus pra-

varicata es in me, quia tunc auferam de medio tui magno loquos superbiae tuae, et non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo.

12. Et derelinquam in medio tui populum pauperem et egenum; et sperabunt in nomine Domini.

13. Reliquiae Israël non facient iniuriam, nec loquentur meudacum, et non invenientur in ore eorum lingua dolosa, quoniam ipsi pascentur, et accubabunt, et non erit, qui exterreat.

14. Lauda filia Siou; jubila Israël; laetare, et exulta in omni corde filia Jerusalem.

15. Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos; rex Israël Dominus in medio tui, non timebis malum ultra.

16. In die illa dicetur Jerusalem: Noli timere; Siou, non dissolvantur manus tue.

17. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit; gaudebit super te in laetitia, silebit in dilectione sua, exultabit super te in laude.

18. Nugas, qui a lege recesserant, congregabo, quia ex te erant, ut non ultrahabeas super eis opprobrium.

19. Ecce ego interficiam omnes, qui affixerunt te in tempore illo; et salvabo claudicantem, et eam, quae ejecta fuerat, congregabo; et ponam eos in laudem, et in nomen in omni terra confusio eius eorum;

20. in tempore illo, quo adducam vos, et in tempore, quo congregabo vos; dabo enim vos in nomen, et in laudem omnibus populis terrae, cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

PROPHETIA AGGAEI.

AGGAEUS festivus exponitur, ait Hieronymus. Hujus maxime hortatu instauratum est templum. Apparet autem, eum non tantum vitae innocentia, sed etiam magno spiritu fuisse, qui adversus potentissimi Persarum monarchae edictum, et Samaritanorum, aliorumque populorum vexationes institerit operi. Castigatis autem frivilis excusationibus Judaeorum de fabrica templi diutius differenda, principi Zorobabeli fabricam resumenti promittit, Messiam ex ejus stirpe nasciturum, ostenditque, utcumque structura haec sit cum altera priore non comparanda, gloria tamen majori potitaram praesentia, doctrina, et miraculis Christi, de cuius regno prophetiam subnectit.

CAPUT I.

Quo tempore prophetarerit Aggaeus. Qui incepit Iudeos, quod, neglecta domo Dei, propria aedificia curarent; ob quam causam dicit illis immissam a Deo sterilitatem; eoque tempore dux Zorobabel et Jesus sacerdos magnus, una cum populo excitati, incipiunt aedificare domum Dei.

(A. M. 31st. Ant. Chr. 920. desinente.)

1. In anno secundo Darii *) regis, in

mense sexto, in die uua mensis factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ ad Zorobabel filium Salatiel, ducem Juda, et ad Jesum filium Josedec, sacerdotem magnum, dicens: (*I. Esdr. 5, 1.*)

2. Haec ait Dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus dominus Domini aedificandæ.

3. Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:

4. Numquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, et dominus ista deserta?

*) Hyrcanus filii.

5. Et nunc haec dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras.

6. Seminatis multum, et intulitis parum; comedistis, et non estis satiati; bibistis, et non estis inebriati; operuistis vos, et non estis calefacti; et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum. (*Deut. 28, 39. Mich. 6, 15.*)

7. Haec dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras;

8. ascendite in montem, portate ligna, et aedificate domum; et acceptabilis mihii erit, et glorificabor, dicit Dominus.

9. Resexistis ad amplius, et ecce factum est mihi; et intulitis in domum, et exsufflavi illud. Quam ob causam? dicit Dominus exercituum. Quia domus mea delecta est, et vos festivatis unusquisque in domum suam.

10. Propter hoc super vos prohibiti sunt coeli, ne darent rorem, et terra prohibita est, ne daret germen suum;

11. et vocavi siccitatem super terram, et super montes, et super triticum, et super vinum, et super oleum, et quaecunque profert humus, et super homines, et super jumenta, et super omnem laborem manuum.

12. Et audivit Zorobabel filius Salathiel, et Jesus filius Josedec, sacerdos magnus, et omnes reliquiae populi vocem Domini Dei sui, et verba Aggaei prophetae, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos, et timuit populus a facie Domini.

13. Et dixit Aggaeus nuntius Domini de nuntiis Domini populo, dicens: Ego vobiscum sum, dicit Dominus.

14. Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducus Iuda, et spiritum Jesu filii Josedec, sacerdotis magni, et spiritum reliquorum de omni populo, et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercitum Dei sui.

CAPUT II.

Etsi templum reaedificatum nihil videatur priori collatum; postea tamen veniente Messia, repletebit gloria majori, quam fuerit prioris templi. Et sicut Iudei ob neglectam templi reaedificationem facti fuerant immundi coram Deo, ipsorumque sacrificia, et sterilitas adducta; ita post inceptam reaedificationem omnia ipsis facta sunt prospera.

1. *) In die vigesima et quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis.

(*A. M. 3485. Ant. Chr. 519. in-eunte.*)

2. In septimo mense, vigesima et prima mensis factum est verbum Domini in manu Agguae prophetae, dicens:

3. Loquere ad Zorobabel filium Sal-

thiel, ducem Iuda, et ad Jesum filium Josedec, sacerdotem magnum, et ad reliquos populi, dicens:

4. Quis in vobis est derelictus, qui vidit dominum istum?*) in gloria sua prima? et quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?

5. Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, et confortare Jesus fili Josedec, sacerdos magne, et confortare omnis populus terrae, dicit Dominus exercituum; et facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)

6. verbum, quod pepigi vobiscum, cum egredieremini de terra Aegypti; et spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere.

7. Quia haec dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego commovebo coelum, et terram, et mare, et aridam. (*Hebr. 12, 26.*)

8. Et movebo omnes gentes; et veniet desideratus cunctis gentibus **); et implobo dominum istam gloria, dicit Dominus exercituum.

9. Menni est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum.

10. Magua erit gloria domus istius novissimae plus quam primae, dicit Dominus exercituum, et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11. In vigesima et quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis factum est verbum Domini ad Aggaem prophetam, dicens:

12. Haec dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens:

13. Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus pauem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes dixerunt: Non.

14. Et dixit Aggaeus: Si tetigerit pollitus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, et dixerunt: Contaminabitur.

15. Et respondit Aggaeus, et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum, et omnia, quae obtulerunt ibi, contaminata erunt.

16. Et nunc ponite corda vestra a die hac et supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.

17. Cum accederetis ad acervum viginti miodiorum, et fierent decem, et intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinganginta lagenas, et fiebant viginti;

18. percussi vos vento urente, et aurigine et grandine omnia opera manuum vestrarum; et non fuit in vobis, qui revertetur ad me, dicit Dominus. (*Amos 4, 9.*)

19. Ponite corda vestra ex die ista, et in futurum, a die vigesima et quarta noni

*) Hic versus 1. superiori capite connectendus esset.

**) Anno ante hunc 69. destructam.

**) Jesus Christus anno post hunc 516. nasciturus.

mensis; a die, qua fundamenta jacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum.

20. Nunquid iam semen in germine est, et adhuc vinea, et ficus, et malogranatum, et lignum olivae noua floruit? ex die ista benedicam.

(A. M. 3185.)

21. Et factum est verbum Domini secundo ad Aggaem in vigesima et quarta mensis*), dicens:

*) Noni, ut supr. v. 11.

22. Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens: Ego movebo coelum pariter et terram.

23. Et subvertam solium regnum, et conteram fortitudinem regni gentium, et subvertam quadrigam, et ascensorem ejus; et descendenter equi, et ascensores eorum; vir in gladio fratris sui.

24. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te Zorobabel filii Salathiel, serve meus, dicit Dominus, et ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum. (Eccl. 49, 13.)

PROPHETIA ZACHARIAE.

ZACHARIAS, Aggaci aequalis, una cum ipso urget templi ierosolymitan instaurationem, simulque monet Judeos, ne idola et vitia majorum imitentur, quorum viderunt acerbam punitionem per excidium et captivitatem. Typis maxime et aenigmatibus abundat, quibus prophetat varia Judaeis evenitura usque ad Christum, maxime quatuor monarchiarum successiones, quae desinunt in regnum Christi, cuius vitam et passionem pene instar evangelistae recenset.

CAPUT I.

Quo tempore Zacharias prophetaverit. Qui hortatur populum ad resipesciam, ne imitentur patres suos, qui prophetas contemnentes puniti sunt. Duplici figura ostendit Dominus, se puniturum gentes, quae populum suum affligerant; hunc autem in Jerusalem revocandum, in qua aedificabitur ipsi Domino templum.

(A. M. 3185. Aut. Chr. 519.)

1. In mense octavo, in anno secundo Darii regis factum est verbum Domini ad Zacharianum filium Barachiae, filii Addo, prophetam, dicens:

2. Iratus est Dominus super patres vestros Iracondia.

3. Et dices ad eos: Haec dicit Dominus exercituum: Convertimini ad me, ait Dominus exercituum; et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum. (Isai. 21, 12, 31, 6. et 45, 22. Jer. 3, 12. Ezech. 18, 30, 20, 7. et 33, 11. Osee 14, 2. Joel 2, 12. Malach. 3, 7.)

4. Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetae priores, dicentes: Haec dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, et de cogitationibus vestris pessimis; et non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

5. Patres vestri ubi sunt? et prophetae dumquid in sempiternum vivent?

6. Verumtamen verba mea, et legitima mea, quae mandavi servis meis prophetis, numquid non comprehendenderunt patres vestros, et conversi sunt, et dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere no-

bis secundum vias nostras, et secundum adinventiones nostras, fecit nobis?

7. In die vigesima et quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii factum est verbum Domini ad Zacharianum filium Barachiae, filii Addo, prophetam, dicens:

8. Vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum, et ipse stabat inter myrteta, quae erant in profundo, et post eum equi rufi, varii, et albi.

9. Et dixi: Quid sunt isti Domine mi? Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi, quid sint haec.

10. Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, et dixit: Ipsi sunt, quos misit Dominus, ut perambulent terram.

11. Et responderunt angelo Domini, qui stabat inter myrteta, et dixerunt: Perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitatur, et quiescit.

12. Et respondit angelus Domini, et dixit: Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Jerusalem, et urbium Iuda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est*).

13. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.

14. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me: Clama, dicens: Haec dicit Dominus exercituum: Zealous sum Jerusalem et Sion zelo magno. (Infr. 8, 2.)

15. Et ira magna ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum, ipsi vero adjuverunt in malum.

* A coepita extrema Hierosolymorum oblatione per Nabuchodonosorem A. M. 3415. Vide Jer. 34, 1. cum Ezech. 5, 12.

16. Propterea haec dicit Dominus: Revertar ad Jerusalem in misericordiis; et dominus meus aedificabitur in ea, ait Dominus exercituum; et perpendicularum extendetur super Jerusalem.

17. Adhuc clama, dicens: Haec dicit Dominus exercituum: Adhuc affluent civitates meae bonis, et consolabitur adhuc Dominus Sion, et eligeret adhuc Jerusalem.

18. Et levavi oculos meos, et vidi; et ecce quatuor cornua.

19. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc? Et dixit ad me: Haec sunt cornua, quae ventilaverunt Judam, et Israël, et Jerusalem.

20. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.

21. Et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait, dicens: Haec sunt cornua, quae ventilaverunt Judam per singulos viros, et nemo eorum levavit caput suum, et venerunt isti deterrere ea, ut dejiciant cornua gentium, quae levaverunt cornu super terram Juda, ut dispergerent eam.

CAPUT II.

Apparet vir, mensuraturus Jerusalem, quæ post captiuitatem solutam reprehenter reptenda est habitatoribus, cui Deus pro mero erit; et afflictis Chaldaeis ac ceteris, qui filios Israël affixerant, multæ gentes una cum Sion laetæ venient ad serriendum Domino, quæ ipsæ suscipiet in populum.

1. Et levavi oculos meos, et vidi; et ecce vir, et in manu ejus funiculus mensuræ.

2. Et dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Jerusalem, et videam, quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo ejus.

3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, et angelus alius egrediebatur in occursum ejus.

4. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitat Jerusalem præ multitudine hominum, et jumentorum in medio ejus.

5. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio ejus.

6. O*), o fugite de terra aquilonis, dicit Dominus, quoniam in quatuor ventos coeli dispersi vos, dicit Dominus.

7. O Sion, fuge, quae habitas apud filiam Babylonis,

8. quia haec dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quae spoliaverunt vos; qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei,

9. quia ecce ego levo manum meam

super eos, et erunt praedæ his, qui serviebant sibi; et cognoscetis, quia Dominus exercitum misit me.

10. Lauda, et laetare filia Sion, quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus.

11. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui; et scies, quia Dominus exercitum misit me ad te.

12. Et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata, et eligeret adhuc Jerusalem.

13. Sileat omnis caro a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

CAPUT III.

Jesus sacerdos, exutus sordidis, induitur mutatoriis, qui judicaturus est domum Domini, si in riis ipsius ambulet. Adducit Dominus serrum suum orientem; et de lapide agit, super quem septem oculi sunt.

1. Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum, stantem coram angelo Domini; et satan stabat a dextris ejus, ut adversaret ei.

2. Et dixit Dominus ad satan: Incipet Dominus in te satan, et incipet Dominus in te, qui elegit Jerusalem; numquid non iste torris est erutus de igne?

3. Et Jesus erat indutus vestibus sordidis, et stabat ante faciem angelii.

4. Qui respondit, et ait ad eos, qui stabant coram se, dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniuriam tuam, et indui te mutatoriis.

5. Et dixit: Ponite cídarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cídarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibus; et angelus Domini stabat.

6. Et contestabatur angelus Domini Jesus, dicens:

7. Haec dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambuleris, et custodiā meā custodieris, tu quoque judicabis domum meam, et custodies atria mea, et dabo tibi ambulaentes de his, qui nunc hic assistunt.

8. Audi Jesu sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt; ecce enim ego adducam servum meum orientem. (*Luc. 1, 78.*)

9. Quia ecce lapis, quem dedi coram Jesu, super lapidem unum septem oculi sunt; ecce ego caelabo sculpturam ejus, ait Dominus exercitum, et auferam iniquitatem terræ illius in die una.

10. In die illa, dicit Dominus exercitum, vocabit vir amicum suum subter vitem, et subter sicum.

* Heu, heu, fugite etc. Hortatio ad reliquias Babylonie adhuc cominorantes, ut promissiones Dei a plectantur, et calamitates infingendas huic urbi effugiant. Darius enim paulo post haec Babylonem, quae ab ipso defecerat, obsecrit, et Zopyri opera post 20. mensē re-cepit.

CAPUT IV.

De candelabro aureo cum duabus olivis, lapide primario et stanneo, ac septem oculis Domini; et horum interpretatio, quodque temptum, a Zorobabel fundatum, ab ipso consumabitur.

1. Et reversus est angelus, qui loquebatur in me, et suscitavit me quasi virum, qui suscitatatur de somno suo.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernae ejus super illud, et septem infusoria lucernis, quae erunt super caput ejus.

3. Et duae olivae super illud: una a dextris lampadis, et una a sinistris ejus.

4. Et respondi, et aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt haec domine mi?

5. Et respondit angelus, qui loquebatur in me, et dixit ad me: Numquid nescis, quid sunt haec? Et dixi: Non domine mi.

6. Et respondit, et ait ad me, dicens: Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7. Quis tu, mous magne, coram Zorobabel? In planum; et educet lapidem primarium, et exequabit gratiam gratiae ejus.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Manns Zorobabel fundaverunt domum istam, et manus ejus perficiunt eam; et scietis, quia Dominus exercituum misit me ad vos.

10. Quis enim despexit dies parvos? et laetabuntur, et videbunt lapidem stannum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in universam terram.

11. Et respondi, et dixi ad eum: Quid sunt duae olivae istae ad dexteram candelabri, et ad sinistram ejus?

12. Et respondi secundo, et dixi ad eum: Quid sunt duae spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro?

13. Et ait ad me, dicens: Numquid nescis, quid sunt haec? Et dixi: Non Domine mi.

14. Et dixit: Isti sunt duo filii olei, qui assistunt dominatori universæ terræ.

CAPUT V.

Volumen volans, quo iniqui judicabuntur. Mulier in amphora sedens cum massa plumbi designat impietatem; et duæ mulieres atatae levant illam in aera.

1. Et conversus sum, et levavi oculos meos; et vidi, et ecce volumen volans.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans; longitudine ejus viginti cubitorum, et latitudo ejus decem cubitorum.

3. Et dixit ad me: Haec est maledictio,

quæ egreditur super faciem omissis terræ, quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur, et omnis jurans ex hoc similiter judicabitur.

4. Educam illud, dicit Dominus exercituum; et veniet ad domum furis, et ad domum juratus in nomine meo mandatorem; et commorabitur in medio domus ejus, et consumet eam, et ligat ligam ejus, et lapides ejus.

5. Et egressus est angelus, qui loquebatur in me, et dixit ad me: Leva oculos tuos, et vide, quid est hoc, quod egreditur.

6. Et dixi: Quidnam est? Et ait: Haec est amphora egrediens. Et dixit: Haec est oculus eorum in universa terra.

7. Et ecce talentum plumbi portabatur, et ecce mulier una sedens in medio amphorae.

8. Et dixit: Haec est impietas. Et proiecitur eam in medio amphoræ, et misit massam plumbeam in os ejus.

9. Et levavi oculos meos, et vidi; et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis eorum, et habebant alas quasi alas milvi; et levaverunt amphoram inter terram et coelum.

10. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quo istae deferunt amphoram?

11. Et dixit ad me: Ut nesciatur ei domus in terra Sennar, et stabiliatur, et ponatur ibi super basem suam.

CAPUT VI.

Quatuor quadrigae visae de medio duorum montium aereorum quatuor venti sunt egredientes in terram. De cornis in capite Jesu sacerdotis imponendis; de rivo, cuius nomen oriens, qui templum aedificabit Domino, et dominabitur in solio suo.

1. Et conversus sum, et levavi oculos meos, et vidi; et ecce quatuor quadrigae egredientes de medio duorum montium, et montes montes aerei.

2. In quadriga prima equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri,

3. et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii et fortis.

4. Et respondi, et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt haec domine mi?

5. Et respondit angelus, et ait ad me: Isti sunt quatuor venti coeli, qui egrediuntur, ut stent coram dominatore omissis terræ.

6. In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram aquilonis; et albi egressi sunt post eos; et varii egressi sunt ad terram austri.

7. Qui autem erant robustissimi, exierunt, et quaerebant ire, et discurrere per omissis terram. Et dixit: Ite, perambulate terram; et perambulaverunt terram.

8. Et vocavit me, et locutus est ad me, dicens: Ecce, qui egrediuntur in terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis.

9. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

10. Sume a transmigratione ab Holdai, et a Tobia, et ab Idaia; et venies tu in die illa, et intrabis domum Josiae filii Sophoniae, qui venerunt de Babylone.

11. Et sunes aurum, et argentum, et facies coronas, et pones in capite Jesu filii Josedec, sacerdotis magni,

12. et loqueris ad eum, dicens: Haec ait Dominus exercituum, dicens: Ecce vir, oriens nomen ejus; et subter eum orietur, et edificabit templum Domino. (Luc. 1,78.)

13. Et ipse extremitatem templum Domino, et ipse portabit gloriam, et sedebit, et dominabit super solio suo; et erit sacerdos super solio suo, et consilium pacis erit inter illos duos.

14. Et coronae erunt Helem, et Tobiae, et Idaiae, et Hem filio Sophoniae, memoriale in templo Domini.

15. Et qui procil sunt, venient, et aedificant in templo Domini; et scietis, quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

CAPUT VII.

Jejunia, quibus Judaei per 70 annos captivitatis jejunaverunt, non placebant Domino, quia in iniquitatibus suis permanebant. Proinde hortatur eos ad resipiscientiam; nam, quia prophetas olim non audierant, dispersit eos Dominus in gentes, terraque desolata facta est propter ipsorum iniquitates.

(A. M. 3487.)

1. Et factum est in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam in quarta mensis noni, qui est Casleu.

2. Et miserunt ad dominum Dei Sarasar, et Rogomnelech, et vires, qui erant cum eo ad deprecandam faciem Domini,

3. ut dicentes sacerdotibus domus Domini exercitum, et prophetis loquentes: Numquid slenderum est mihi in quinto *) mense, vel sanctificare me debeo, sicut jam feci multis annis?

4. Et factum est verbum Domini exercitum ad me, dicens:

5. Loquere ad omnem populum terrae, et ad sacerdotes, dicens: Cum jejunaretis, et plangeregetis in quinto **) et septimo ***) per hos septuaginta annos; numquid jejunium jejunasti mihi? (Isai. 58,5.)

6. Et cum comedistis, et bibistis, numquid non vobis comedistis, et vobis meti ipsis bibistis?

7. Numquid non sunt verba, quae locutus est Dominus in manu prophetarum

priorum, cum adhuc Jerusalem habitaretur, et esset opulenta, ipsa et urbes in circuitu ejus, et ad austrum, et in campis tribus habitaretur?

8. Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens:

9. Haec ait Dominus exercitum, deus: Judicium verum judicate, et misericordiam, et miserationes facite, unusquisque cum fratre suo. (Mich. 6, 8. Matth. 23, 23.)

10. Et viduum, et pupillum, et adveniam, et pauperem nolite calumniari; et malum vir fratri suo non cogite in corde suo. (Exod. 22, 22. Isai. 1, 23. Jer. 5, 28.)

11. Et noluerunt attendere, et avertirent scalupani recedenteum, et anres suas aggrovaverunt, ne audirent.

12. Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem, et verba, quae misit Dominus exercitum in spiritu suo per manus prophetarum priorum; et facta est indignatio magna a Domino exercitum.

13. Et factum est, sicut locutus est, et non audierunt; sic clamabunt, et non exaudiam, dicit Dominus exercitum.

14. Et dispersi eos per omnia regna, quae nesciunt; et terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens et revertens; et posuerunt terram desiderabilem in desertum.

CAPUT VIII.

Sicut Dominus propter peccata populi sui afflixit eum, et desolatam fecit Jerusalem; sic nunc facit illam plurimum habitari, omniaque dabit prospera, modo ei serviant, quibus adjungentur et aliae gentes. De simbria Judaei a decem viris ethnicis apprehensa.

1. Et factum est verbum Domini exercitum, dicens:

2. Haec dicit Dominus exercitum: Zeletus sum Sion zelo magno, et indignatione magna zelatus sum eam.

3. Haec dicit Dominus exercitum: Reversus sum ad Sion, et habitabo in medio Jerusalem; et vocabitur Jerusalem civitas veritatis, et mons Domini exercitum mons sanctificatus.

4. Haec dicit Dominus exercitum: Adhuc habitabunt senes, et annus in plateis Jerusalem; et vires baculus in manu ejus prae multitudine dierum.

5. Et plateae civitatis complebuntur infantibus, et puellis iudentibus in plateis ejus.

6. Haec dicit Dominus exercitum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercitum?

7. Haec dicit Dominus exercitum: Ecce ego salvabo populum meum de terra orientis, et de terra occasus solis.

8. Et adducam eos, et habitabunt in

*) Die ejus septimo, quo eversum est templum. Jor. 52, 12.

**) Propter eversum templum. Supr. 3. et infr. 8, 19.

***) Propter interfuctum Godoliam, a cuius caede septuaginta illi anni elapsi sunt. IV. Reg. 25, 28. Jer. 41.

medio Jerusalem; et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum in veritate, et in iustitia.

9. Haec dicit Dominus exercituum: Confortentur manus vestrae, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum in die, qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum aedificaretur.

10. Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat, neque introeunti, neque exequenti erat pax prae tribulatione; et dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.

11. Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquias populi hujus, dicit Dominus exercituum;

12. sed semen pacis erit; vinca dabit fructum suum, et terra dabit germen suum, et coeli dabant rorem suum; et possidere faciam reliquias populi hujus universa haec.

13. Et erit: sicut eratis maledictio in gentibus dominus Iuda, et dominus Israël, sic salvabo vos, et eritis benedictio; nolite timere, confortentur manus vestrae.

14. Quia [†]) haec dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi, ut affligerem vos, cum ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus,

15. et non sum misertus; sic conversus cogitavi in diebus istis, ut benefaciām domini Iuda, et Jerusalem; nolite timere.

16. Haec sunt ergo verba, quae facietis: Loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo; veritatem, et judicium pacis iudicante in portis vestris. (*Eph. 4, 25.*)

17. Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, et juramentum mendax ne diligatis; omnia enim haec sunt, quae odi, dicit Dominus.

18. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

19. Haec dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti *), et jejunium quinti **), et jejunium septimi ***), et jejunium decimi (*) erit domini Iuda in gaudium, et laetitiam, et in solemnitates praeclaras; veritatem tantum, et pacem diligit.

20. Haec dicit Dominus exercituum: Usquequo ventant populi, et habitent in civitatibus multis,

21. et vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, et deprecemur faciem Domini, et quaeramus Dominum exercituum; vadam etiam ego.

22. Et venient populi multi, et gentes robustae ad quaerendum Dominum exercituum in Jerusalem, et deprecandam faciem Domini.

23. Haec dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent decem

homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent fimbriam viri Judaei, dicentes: Ibimus vobiscum; audivimus euini, quoniam Deus vobiscum est.

CAPUT IX.

Vaticinatur adversus civitates Syriae, et superbos Philisthaeos. Rex Christus venturus est ad Sion, insidens pullo asini, et ablatu bello, imperabit mundo in magna pace; qui etiam emisit vincos de lacu in sanguine testamenti sui. Omnia dicuntur futura populi Dei prospera, quoniam ipse eum proteget.

1. Onus verbi Domini in terra Hadach, et Damasci requiei ejus, quia Domini est oculus hominis, et omniū tribuum Israël.

2. Emath quoque in terminis ejus, et Tyrus, et Sidon; assumserunt quippe sibi sapientiam valde.

3. Et aedificavit Tyrus munitionem suam, et coacervavit argentum quasi humum, et aurum ut lutum platearum.

4. Ecco Dominus possidebit eam, et percutiet in mari fortitudinem ejus, et haec igni devorabitur.

5. Videbit Ascalon, et timebit; et Gaza, et dolebit niuis; et Accaron, quoniam confusa est spes ejus; et peribit rex de Gaza, et Ascalon non habitabitur.

6. Et sedebit separatus in Azoto, et disperdam superbiam Philistinorum.

7. Et auferam sanguinem ejus de ore ejus, et abominationes ejus de medio dentium ejus, et reliqueret etiam ipse Deus nostro, et erit quasi dux in Juda, et Accaron quasi Iehusaeus.

8. Et circumdabo dominum meam ex his, qui militant mihi cunctes et revertentes, et non transibit super eos ultra exactor, quia nunc vidi in oculis meis.

9. Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem. Ecco rex tuus veniet tibi iustus, et salvator; ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pulum filium asinæ. (*Isai. 62, 11. Math. 21, 5.*)

10. Et disperdam quadrigam ex Ephraim, et equum de Jerusalem, et dissipabitur arcus belli; et loquetur pacem gentibus, et potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad fines terræ.

11. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vincos tuos de lacu, in quo non est aqua.

12. Convertimini ad munitionem vincit spei; hodie quoque annuntians duplicitia reddam tibi.

13. Quoniam extendi mihi Iudam quasi arcum, implevi Ephraim; et suscitabo filios tuos, Sion, super filios tuos Graecia, et ponam te quasi gladium fortium.

14. Et Dominus Deus super eos videbitur, et exhibit ut fulgor jaculum ejus; et Dominus Deus in tuba canet, et vadet in turbine austri.

15. Dominus exercituum proteget eos; et devorabunt, et subjiciunt lapidibus fundae; et bibentes inebriabuntur quasi a

†) Sabb. Quat. Temp. Sept. Epist. 4.

*) Cujus die 9. perrupta fuit civitas Jerosolymorum, ut est Jer. 52, 6. et 7.

**) Cujus die 10. tempulum combustum; (supr. 7, 3. et 5.) ipso die sabbati.

***) Quo populi reliquiae, caeso Godolia, dispersas sunt. Supr. 7, 5.

(*) Cujus die 10. urbs sub Sedekia a Nabuchodonosore primum obsedi copta est. Jer. 52, 4.

vino, et replebuntur ut phialae, et quasi cornua altaris.

16. Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa ut gregem populi sui, quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.

17. Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?

CAPUT X.

Solus Dominus potest petita praestare, qui confortabit Iudeos, et misertus ipsorum congregabit eos de variis locis captivitatis in terram pristinam, humiliatis ipsorum inimicis.

1. Petite a Domino pluviam in tempore serotino; et Dominus faciet nives, et pluviam imbris dabit eis, singulis herbam in agro.

2. Quia simulacula locuta sunt inutile, et divini viderunt mendacium, et sonnatores locuti sunt frustra, vane consolabantur; idcirco abducti sunt quasi grex; affligerunt, quia non est eis pastor.

3. Super pastores iratus est furor meus, et super hircos visitabo, quia visitavit Dominus exercitum gregem suum, dominum Juda, et posuit eos quasi equum gloriae sue in bello.

4. Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus proelii, ex ipso egredietur omnis exactor simul.

5. Et erunt quasi fortes concultantes lutum viarum in proelio; et bellabunt, quia Dominus cum eis; et confundentur ascensores equorum.

6. Et confortabo domum Juda, et domum Joseph salvabo, et couvertam eos, quia miserebor eorum; et erunt, sicut fuerunt, quando non proicerem eos; ego enim Dominus Deus eorum, et exaudiem eos.

7. Et erunt quasi fortes Ephraim, et laetabitur cor eorum quasi a vino; et filii eorum videbunt, et lactabuntur, et exultabit cor eorum in Domino.

8. Sibilabo eis, et congregabo illos, quia redemini eos, et multiplicabo eos, sicut ante fuerant multiplicati.

9. Et seminabo eos in populis, et de longe recordabuntur mei, et vivent cum filiis suis, et revertentur.

10. Et reducam eos de terra Aegypti, et de Assyriis congregabo eos, et ad terram Galaad et Libani adducam eos, et non invenietur eis locus;

11. et transibit in maris frelo, et percutiet in mari fluctus, et confundentur omnia profunda luminis, et humiliabitur superbia Assur, et sceptrum Aegypti recedet. (*Apoc. 16, 12. Isai. 11, 15.*)

12. Confortabo eos in Domino, et in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

CAPUT XI.

Jubet Dominus pasci pecora occisionis, quibus non parcer, quia pastores eorum non parcebant eis. De duabus virginis tandem abscessis, et tribus pastribus uno mense succisis; de appensa mercede triginta argenteorum projectorum ad statuarium; de alio malo pastore a Domino suscitando.

1. Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas.

2. Ululabies, quia cecidit cedras, quoniam magnifici vastati sunt; ululat querens Basan, quoniam succisus est saltus munibus.

3. Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum; vos rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanius.

4. Haec dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis,

5. quae qui possederant, occidebant, et non dolebant, et vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus, et pastores eorum non parcebant eis.

6. Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus; ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, et in manu regis sui; et concident terram, et non eruam de manu eorum.

7. Et pascam pecus occisionis propter hoc o pauperes gregis. Et assumsi mihi duas virgas; unam vocavi decorum, et alteram vocavi funiculum, et pavi gregem.

8. Et succidi tres pastores in mense uno, et contracta est anima mea in eis, siquidem et anima eorum variavit in me.

9. Et dixi: Nou pascam vos. Quod moritur, moriatur; et quod succiditur, succidatur; et reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10. Et tuli virgam meam, quae vocabatur decus, et abscidi eam, ut irritum facerem foedus meum, quod percussi cum omnibus populis.

11. Et in irritum deductum est in die illa; et cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, asserte mercedem meam; et si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. (*Matth. 27, 9.*)

13. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, et projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14. Et praecepsi virgam meam secundam, quae appellabatur funiculum, ut dissolvere germanitatem inter Judam et Israëlem.

15. Et dixit Dominus ad me: Adhauc sume tibi vasa pastoris stulti.

16. Quia ecce ego suscito pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quaeret, et contritum non

sauabit, et id, quod stat, non entriet, et carnes pinguium comedet, et ungulas eorum dissolvet.

17. O pastor, et idolum, derelinquens gregem; gladius super brachium ejus, et super oculum dextrum ejus; brachium ejus ariditate siccabitur, et oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur.

CAPUT XII.

Juda et Jerusalem a variis regnis affligerunt; sed rursum reducti filii Israël in terram suam superiores erunt his, qui se affligerant; effusoque a Domino spiritu gratiae super habitatores Jerusalem, aspicient ad eum, quem confixerunt, et super eum docebunt, plangentes, singulae familiae seorsum.

1. Onus verbi Domini super Israël. Dicit Dominus extendens coelum, et fundans terram, et fagens spiritum hominis in eo:

2. Ecce ego ponam Jerusalem superluminare crapulac omnibus populis in circuitu; sed et Juda erit in obsidione contra Jerusalem.

3. Et erit, in die illa ponam Jersalem lapidem oneris cunctis populis; omnes, qui levabunt eam, concusione lacerabuntur, et colligentur adversus eam omnia regna terrae.

4. In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, et asceusorem ejus in amentiam, et super domum Juda apriam oculos meos, et omnem equum populorum percutiam cecitate.

5. Et dicent duces Juda in corde suo: Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercitu Deo eorum.

6. In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in liguis, et sicut faciem ignis in foeno, et devorabant ad dexteram, et ad sinistram omnes populis in circuitu; et habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7. Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio, ut non magnifice glorietur dominus David, et gloria habitantium Jerusalem contra Judam.

8. In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem; et erit, qui offenditer ex eis in die illa, quasi David, et dominus David quasi Dei, sicut angelus Domini in prospectu eorum.

9. Et erit in die illa, quaeram conterrere omnes gentes, quae veniunt contra Jerusalem.

10. Et effundam super dominum David, et super habitatores Jerusalem spiritum gratiae et precum; et aspicient ad me, quem confixerunt, et plangent eum planctu quasi super unigenitum, et dolerent super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. (*Ioann. 19, 37.*)

11. In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon. (*II. Par. 35, 22.*)

12. Et plangent terra: familiae et fami-

liae seorsum; familiae domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum;

13. familiae domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum; familiae domus Levi seorsum, et mulieres eorum seorsum; familiae Semei seorsum, et mulieres eorum seorsum.

14. Omnes familiae reliquae, familiae et familiae seorsum, et mulieres eorum seorsum.

CAPUT XIII.

Cum fuerit fons patens domui David in ablutionem peccatoris, tollentur idola, et pseudoprophetae a sibi charissimis lapidabuntur. Quae sint plagae in medio manuum. Percutiendus pastor, et oves dispergenda. Dueae partes hominum dispergantur in omni terra, et tertia per ignem probabitur.

1. In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris, et menstruatae.

2. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur ultra; et pseudoprophetas, et spiritum inmundum auferam de terra. (*Ezech. 30, 13.*)

3. Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater ejus et mater ejus, qui genuerunt eum: Non vives, quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et consilient cum pater ejus et mater ejus, genitores ejus, cum prophetaverit.

4. Et erit, in die illa confundentur prophetae, unusquisque ex visuone sua, cum prophetaverit, nec operentur pallio saccino, ut mentiantur;

5. sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

6. Et dicetur ei: Quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagiatus sum in domo eorum, qui diligebant me.

7. Frama, suscitare super pastorem meum, et super virum cohaerentem mihi, dicit Dominus exercituum; percute pastorem, et dispergantur oves; et convertant manum meam ad parvulos. (*Mattth. 26, 31. Marc. 14, 27.*)

8. Et erunt in omni terra, dicit Dominus, partes; duae in ea dispergantur, et deficient, et tertia pars relinquetur in ea.

9. Et ducam tertiam partem per ignem, et uram eos, sicut uritur argentum, et probaho eos, sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meum, et ego exaudiam eum. Dicam: Populus meus es; et ipse dicet: Dominus Deus meus.

CAPUT XIV.

Postquam Ierusalem passa fuerit captitatem aliasque afflictiones a gentibus, erit dies nota Domino, cum exhibent aquae vivae de Ierusalem; et filii Israël revertentur, habitaturi secure in Ierusalem, percutietque Dominus plaga gentes, quae pugnaverunt adversus Ierusalem, et harum reliquiae ascendent, ut adorent Dominum in Ierusalem, sanctumque erit, quod est super fraenum equi.

1. Ecce venient dies Domini, et dividetur spolia tua in medio tui.

2. Et congregabo omnes gentes ad Ierusalem in proelium, et capietur civitas, et vastabuntur domus, et mulieres violabuntur; et egredietur media pars civitatis in captivitatem, et reliquum populi non auferetur ex urbe.

3. Et egredietur Dominus, et proeliabitur contra gentes illas, sicut proeliatus est in die certamius.

4. Et stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, qui est contra Ierusalem ad orientem; et scindetur mons olivarum ex media parte sui ad orientem, et ad occidentem praerupto gradui valde, et separabitur medium montis ad aquilonem, et medium ejus ad meridiem.

5. Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam coniugetur vallis montium usque ad proximum; et fugietis, sicut fugitis a facie terraemotus in diebus Oziae regis Juda; et veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo. (*Amos 1, 1.*)

6. Et erit in die illa, non erit lux, sed frigus et gelu.

7. Et erit dies una, quae nota est Dominus, non dies neque nox; et in tempore vesperi erit lux.

8. Et erit in die illa, exhibunt aquae vivae de Ierusalem: medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum; in aestate et in hieme erunt.

9. Et erit Dominus rex super omnem terram; in die illa erit Dominus unus, et erit nomen ejus unus.

10. Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad austrum Ierusalem; et exaltabitur, et habitabit in loco suo a porta Benjamin usque ad lo-

cum portae prioris, et usque ad portam angulorum, et a turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11. Et habitabunt in ea, et anathema non erit amplius; sed sedebit Ierusalem secura.

12. Et haec erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes, quae pugnaverunt aduersus Ierusalem: tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, et oculi ejus contabescant in foraminibus suis, et lingua eorum contabescat in ore suo.

13. In die illa erit tumultus Domini magnus in eis, et apprehendet vir manum proximi sui, et conseretur manus ejus super manum proximi sui.

14. Sed et Judas pugabit aduersus Ierusalem, et congregabuntur divitiae omnium gentium in circuitu, aurum, et argentum, et vestes multae satis.

15. Et sic erit ruina equi, et muli, et camelii, et asini, et omnium jumentorum, quae fuerint in castris illis, sicut ruina hacc.

16. Et omnes, qui reliqui fuerint de universis gentibus, quae venerunt contra Ierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent regem Dominum exercituum, et celebrent festivitatem tabernaculorum.

17. Et erit, qui non ascenderit de familia terrae ad Ierusalem, ut adoret regem Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18. Quod et si familia Aegypti non ascenderit, et non venerit; nec super eos erit, sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quae non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

19. Hoc erit peccatum Aegypti, et hoc peccatum omnium gentium, quae non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

20. In die illa erit, quod super fraenum equi est, sanctum Domino; et erunt lebes in domo Domini quasi phialae coram altari.

21. Et erit omnis lebes in Ierusalem, et in Iuda sautificatus Domino exercituum; et venient omnes immolantes, et sument ex eis, et coquent in eis; et non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

PROPHETIA MALACHIAE.

MALACHIAE nomen in Hebraeo sonat *angelum*, quod moribus et officio praestitit hic propheta, ultimus prophetarum. Nehemiae suisce aequalem, Aggao et Zachariae supparem, ex eo colligunt, quod non hortetur populum ad aedificationem templi, ut illi fecere, sed extructo jam templo, eas reprehendat corruptelas, quas tempore secundae suea praefecture apud Judaeos se deprehendisse Nehemias affirmat: conjugia nimurum cum alienigenis inita, decimarum detentionem, et divini cultus depravationem. Et quia deinceps solita prophetarum successio non erat expectanda, extremis prophetiae verbis populum hortatur Malachias, ut *legi Moysis* constanter adhaereat, usque dum exhiberetur summus propheta *Christus*, cuius precursor *Joannes Baptista* venturus esset in spiritu et virtute *Eliae*, ut converteret corda patrum in filios, et rebelles ad prudentiam justorum. Malach. 4. cum Luc. 1. Matth. 11, 14. et 17, 12. Quo spectat illa Ecclesiae vox apud Hieronymum comment. 13. in Isai. c. 49. „Post Aggaicum, et Zachariam, et Malachiam nullos alios prophetas usque ad Joannem Baptistam videram.“ Voluit nempe Deus ista fame verbi, ut prophetae loquuntur, appetentiores Messiae facere Judaeos, qui prophetas omnes miraculis esset superaturus.

CAPUT I.

Prophetia Malachiae ad Israël, quem Dominus arguit ingratitudinis, quod non agnoscet in Jacob, unde descendenter, dilectum, rejecto Esau cum populo suo; ideo conqueritur, se ab Israël non honorari neque timeri, quodque sacerdotes despiciant nomen Domini, quorum rejicit sacrificia, grata habens oblationem mundam, quae in omni toco ei offertur.

1. *Onus verbi Domini ad Israël in manu Malachiae.*

2. *Dilexi vos, dicit Dominus, et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob, dicit Dominus, et dilexi Jacob. (Rom. 9, 13.)*

3. *Esau autem odio habui? et posui montes ejus in solidinem, et haereditatem ejus in dracones desertum.*

4. *Quod si dixerit Idumaea: Destrueti sumus, sed revertentes aedificabimus, quae destructa sunt; haec dicit Dominus exercituum: Isti aedificabunt, et ego destruam; et vocabuntur termini impatiatis, et populus, cui iratus est Dominus usque in aeternum.*

5. *Et oculi vestri videbunt, et vos dicetis: Magnificetur Dominus super terminum Israël.*

6. *Filius honorat patrem, et servus dominum suum; si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Ad vos o sacerdotes, qui despiciatis nomen meum, et dixistis: In quo despexit nomen tuum?*

7. *Offertis super altare meum panem pollutum, et dicetis: In quo polluimus te? In eo, quod dicitis: Mensa Domini despicieta est.*

8. *Si offeratis caecum ad immolandum, nonne malum est? et si offeratis clandum, et laugidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si suscepit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.*

9. *Et nunc deprecamini vultum Dei, ut miscreatur vestri, (de manu enim vestra factum est hoc) si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.*

10. *Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra.*

11. *Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offeratur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. (Ps. 112, 3.)*

12. *Et vos polluistis illud in eo, quod dicetis: Mensa Domini contaminata est; et quod superponitur, contemptibile est cum igne, qui illud devorat.*

13. *Et dixistis: Ecce de labore, et exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum, et intulistis de rapinis claudum, et laugidum, et intulistis munus; numquid suscipiam illud de manu vestra? dicit Dominus.*

14. *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino, quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in gentibus.*

CAPUT II.

Comminatur Dominus, se maledictum benedictionibus sacerdotum, nisi resipiscant; ipsius enim legem contemnunt, irritum facientes pactum Levi, qui hic laudatur. Transgressus est et Iuda dicens alienigenas; quapropter non respiciet deinceps Dominus ad sacrificium eorum. De uxore diligenda, seu dimittenda. Laborare fecerunt Dominum in sermonibus suis.

1. Et nunc ad vos mandatum hoc o sacerdotes.

2. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercitum; mittam in vos cegastem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. (*Lev. 26, 14. Deut. 28, 15.*)

3. Ecce ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum sterlus solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum.

4. Et scitis, quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercitum.

5. Pactum meum fuit cum eo vitae et pacis, et dedi ei timorem, et timuit me, et facie nominis mei pavebat.

6. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniqüitas non est inventa in labiis ejus; in pace, et in aequitate ambulavit necum, et multos avertit ab iniqüitate.

7. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercitum est.

8. Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege; irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercitum.

9. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles omnibus populis, sicut non servasti vias meas, et accepisti faciem in lege.

10. Numquid non pater unus omnium nostrum? numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despiciunt unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? (*Matth. 23, 9. Ephes. 4, 6.*)

11. Transgressus est Iuda, et abominatione facta est in Israël, et in Jerusalem, quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit, et habuit filiam dei alieni.

12. Disperdet Dominus virum, qui fecerit hoc, magistrum, et discipulum de tabernaculis Jacob, et offerentem munus Domino exercitum.

13. Et hoc rursum fecistis: operiebatis lacrymis altare Domini, fletu, et mugitu ita, ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.

14. Et dixistis: Quam ob-causam? Quia Dominus testificatus est inter te, et uxorem pubertatis tuae, quam tu despexisti;

et haec particeps tua, et uxor foederis tui.

15. Nonne uetus fecit, et residuum spiritus ejus est? Et quid uetus quaerit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum vestrum, et uxorem adolescentiae tunc noli despicer.

16. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Dens Israël; operiet autem iniqüitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercitum; custodite spiritum vestrum, et nolite despicer.

17. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, et dixistis: In quo enim fecimus laborare? In eo, quod dicitis: Omnis, qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent; aut certe ubi est Deus iudicii?

CAPUT III.

De praecursore Christi, et hujus adventu, ac futuro iudicio, qui purgatis filius Levi gratum habebit sacrificium Juda et Jerusalem. Comminatur sceleratis gravem ultiōnem; quos tamen ad se revocat, plurima bona conversis promittens. Conqueritur de ingratitudine filiorum Israël, et quod ipsum in decimis suis configant, quodque dicant, Deo non esse curae suos cultores, cuius contrarium tandem experientur.

1. ^{t)} Ecce ego mitto angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum sunum dominator, quem vos quaeritis, et angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercitum; (*Matth. 11, 10. Marc. 1, 2. Luc. 1, 17. et 7, 27.*)

2. et quis poterit cogitare diem adventus ejus, et quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis coulans, et quasi herba fullouum;

3. et sedebit coulans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et collabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.

4. Et placebit Domino sacrificium Juda, et Jerusalem sicut dies saeculi, et sicut anni antiqui.

5. Et accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficiis, et adulteris, et perfuris, et qui calumniantur mercenarii, viduas et pupilos, et opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercitum.

6. Ego enim Dominus, et non mutor; et vos, filii Jacob, non estis consumti.

7. A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis meis, et non custodistis. Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus exercitum. Et dixistis: In quo revertetur? (*Zach. 1, 3.*)

8. Si aliget homo Deum, quia vos configistis me? Et dixistis: In quo configimus te? In decimis, et in primitiis.

t) In purificatione B. Virginis.

9. Et in penuria vos maledicti estis, et me vos configitis gens tota.

10. Inferte omnem decimam in horreum, et sit cibus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas coeli, et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam;

11. et increpabo pro vobis devoratorem, et nou corrumper fructum terrae vestrae; nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercitum.

12. Et beatos vos dicent omnes gentes; eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercitum.

13. Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus. (*Joann. 21, 14.*)

14. Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: Vanus est, qui servit Deo, et quod emolumentum, quia custodivimus praecepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Domino exercitum?

15. Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem aedificati sunt facientes impietatem, et tentaverunt Deum, et salvi facti sunt.

16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo. Et atteredit Dominus, et audivit; et scriptus est liber monumenti coram eis timentibus Dominum, et cogitantibus nomen ejus.

17. Et erunt mihi, ait Dominus exercitum, in die, qua ego facio, in peculum; et parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.

18. Et convertemini, et videbitis, quid sit inter justum et impium, et inter servientem Deo, et non servientem ei.

CAPUT IV.

Dies Domini inflammabit omnes facientes impietatem, evulsa ipsorum radice; orietur sol justitiae Deum timentibus, qui calcabunt impios. Jubet reminiscit legis Moysis. Elias, antequam veniat dies Domini, mittendus praedicatur, qui convertat cor patrum ad filios.

1. Ecce enim dies veniet succensa quasi caninus, et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem stipula; et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercitum, quae non derelinquet eis radicem et germen.

2. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiae, et sanctis in pennis ejus; et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. (*Luc. 1, 78.*)

3. Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercitum.

4. Mementote legis Moysis servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israël, praecepta et judicia. (*Exod. 20. Deut. 4, 5. et 6.*)

5. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. (*Matth. 17, 10. Marc. 9, 10. Luc. 1, 17.*)

6. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, et percutiam terram anathemate.

LIBER PRIMUS MACHABAEORUM.

Libri MACHABAEORUM tres adhuc circumferuntur: sed duo tantum prioris auctoritatis canonicae sunt habiti, iisque soli jam in sacris Bibliis extant. Vocant autem Machabaeorum, quod Judas Asmonaeus, divinae legis propaginator idemque libertatis vindex acerrimus, in vexillis scriptum habuit sententiam eam, quae extat Exod. 15, 12.: „*Mi Camoca Be Elim Jehova. Quis similis tui in diis Domine?*“ Solent enim Hebrei primas litteras nominum colligere, et ex eis collectis vocem fingere compendii causa. Expoundunt hi duo libri statum Ecclesiae Dei sub tertia, hoc est, Graecorum monarchia. Eos a diversis scriptoribus exaratos vel inde patet, quod prior historiam longius continuet, et posterior altius paulo repetat, ac easdem saepe res aliter narrent. Stylus etiam longe diversus, siquidem prior ad phrasim hebraeam proprius accedit; imo non eadem in utroque annorum ratio.

Hoc ultimum ut claret, notandum est, aeram regni Graecorum non statim a morte Alexandri incipere, sed anno post undecimo, cum Seleucus Nicanor, Susiana et Media devictis, jam regiam majestatem et gloriam principatu dignam adeptus, regnare coepisse dictus est; unde haec aera Seleucidarum est appellata. Aeram Dhilkarnaim Arabes vocant, sive Cornigeri, id est. Alexandri, qui Ammonis seu Jovis Cornigeri filius existimari volebat. Judaci vero in suo Kalendario aeram contractuum nominant, forte quod in obesignandis contractibus soleret adhiberi. Hujus initium epochae ab illo anno deducere solemne est, qui ante aeram christianam putatur 312., et est Per. Jul. 4402., quo 117. Olympias init. Verum triplicem hanc pro triplici diverso initio facit Scaliger Can. Isag. I. 3., idque jam apud doctos receptum est. Prima judaea dicitur, quam Josephus et auctor libri primi Machabaeorum sequuntur. Uterque annos Graecorum vocat; Josephus semel annos Assyriorum. Antiq. I. 13. Haec autem a Nisan, seu verno mense incipit. Secunda antiochena, seu alexandrea vocatur, quae ab autumno subsequente et Tisri procedit, a quo etiam annos Dhilkarnaim ab Arabibus, et contractuum a Iudeis numerari docet Petavius I. 10. de doctr. temp., et Usserius in Annalibus; dissentient licet Scaliger, qui hos a Nisan incipere vult. Collector II. Machab. haec aera usus est ita, ut anni prioris libri sex mensium intervallo posterioris antevertant initia. Tertia quoque additur, quae Chaldaeorum est, quaeque a vere sequente incipit. Ita fit, ut anno integro haec aera sit judaica posterior, antiochena vero intervallo tantum semestri. Atque hanc in principum rescriptis usurpatam censem Usserius, (ut hic in II. 11. perspicere licet) neconon in magna Ptolomaei Syntaxi I. 9. c. 7. et I. 11. c. 8.

Haec autem discrepantia, quae nemini umquam ante Scaligerum oboluit, ut ipsem ait, maxime notanda venit iis, qui utriusque libri Machabaeorum historiam ad concordem chronologiam, quae per annos circiter 40 extenditur, revocare studuerint. Cujus breve specimen hic annotare visum est.

Alexandri Magni expeditio, mors, et regni divisio. I. 1. et seq.

Seleucus Philopator, Oniae pontificis pietate ductus, praestat omnes sumtu ad sacrificia. II. 3. 1. et 3.

Heliodorus ab eo missus, ut aerarium diriperet, ab angelis flagellatur. II. 3. 1. et 40.

Antiochus Epiphanes Seleuco fratri succedit. II. 4. 7. et I. 1. 11. et seq.

Oniam expellit, et impium Jasonem fratrem ejus substituit. II. 4. 7. et seq.

Priman in Aegyptum expeditionem suscipit. Inde Jerosolymam pacatus ingreditur. Ibid. 21. et 22.

Semmoto Jasoni Menelaus substituitur. Ibid. 23. et seq. Huic Alcimus. II. 14. 3.

Secunda expeditio in Aegyptum, unde rediens Antiochus Jerosolymam armis capit, et templum expoliat. II. 5, 1. et seq. I. 1, 17. et seq.

Post duos annos misit Apollonium in Judeaos. I. 1, 30. et II. 5, 24.

Judeos ad ritus gentium transferre molitur. I. 4, 3. et seq. II. 6, 1. et seq.

Eleazarum, item fratres septem Machabaeos cum eorum matre exquisitis tormentis cruciat. II. 6, 18. et seq. cum toto 7.

Mathathias ministrum regis sacrificare cogentem interficit, et cum suis in desertum fugit, hosque Philippus insequitur. I. 2, 1. et seq. II. 7, 1. et seq.

Filius cohortatus moritur; Judas Machabaeus in locum patris sufficitur. I. 2, 49. et 3, 1. et seq. ac II. 8, 1. et seq.

Antiochus Epiphanes in Persidem proficiscitur, relicto Lysia super regiones inter Euphratem et Aegyptum. I. 3, 27.

Ptolomaeus filius Dorymni, Nicanor et Gorgias, a Lysia et a Philippo (Hierosol. praeposito, II. 5, 22.) missi, ut universum Judaeorum genus delerent, a Juda vincuntur. I. 3, 38. et seq. 4, 1. et seq. II. 8, 8.

Timotheus et Bacchides ab eodem vici; Lysias quoque, qui in Judaeam irruerat, delecto exercitu Antiochiam fugit. II. 8, 30. I. 4, 28. et seq.

Machabaeus civitatem recipit, et templum mundat. II. 10, 1. I. 4, 36. et seq.

Epiphanes revertitur ex Perside et misere moritur; cui succedit Antiochus Eupator, curante Lysia. I. 6, 1. et seq. II. 9, 1. et seq.

Judae expeditiones in Idumaeos et Ammonitas. I. 5, 6. II. 10, 24.

Lysias iterum a Machabaeo angelo duce vincitur. II. 11, 1.

Legatos de pace mittit. Assentit Machabaeus; sed illa pax ex ducum Antiochi malitia statim erupta. Ibid. 13, et seq. 12, 1.

Varia Machabaei proelia. II. 12, 5. et seq. I. 5, 37. et seq.

Hierosolymam rediens, milites Antiochi in arce obsidet. I. 6, 18.

Eupator cum Lysia et immenso exercitu Judaeam aggreditur, in quem fortiter pugnat Machabaeus. I. 6, 28. II. 12, 13.

Eleazarus ruentis bestiae mole opprimitur. I. 6, 43.

Menelaus interimitur. Alcimus ei substituitur. II. 13, 4.

Rex, Bethsura capta, ad Jerusalem castra movet; sed pace cum Judaeis constituta, intra urbem admissus, contra fidem muris eversis, Antiochiam proficiscitur, ubi Philippum e Perside reversum dominantem invenit. I. 6, 48. et seq. II. 13, 18. et seq.

Demetrius, Seleuci, qui ante Antiochum Epiphanem regnaverat, filius Roma egressus, Antiochia potitur, et Eupatorem cum Lysia occidi jubet. I. 7, 1. II. 14, 1. et seq.

Demetrius Bacchidem et Alcimum, cui sumnum sacerdotium contulerat, in Judaeam mittit; sed a Machabaeo fugantur. I. 7, 6.

Nicanor postea a Demetrio missus adversus Judaei, foedus cum eo init; sed eo rupto a Machabaeo vincitur. II. 14, 3. et seq.

Rhazias gladio se interimit. II. 14, 37.

Judas, narrato insomnio de Onia 3. et Jeremia, suos excitat. Occiditur ipse Nicanor. I. 7, 39. II. 15, 1.

Hucusque perducitur secundi Machabaeorum libri historia, cum iis, quae in séptimi prioribus libri primi capitibus narrantur, permixta. Consequens historiae series habetur a capite 8. libri primi ad finem usque, ubi historiae veteris Testamenti terminantur. Quae vero de rebus judaicis hinc usque ad Christum supersunt, et per annos circiter 130 extenduntur, ea ab Josepho petenda sunt, qui sua ex pontificio diariis excerpisse creditur.

CAPUT I.

Mortuo Alexandre Magno, qui Darium percusserat, successit tandem in Graecia Antiochus illustris, sub quo scelerati quidam ex filiis Israël profanarunt Jerusalem; Antiochus autem, de victo Ptolomaeo rege Aegypti, invasit Jerusalem, et ablatis omnibus vasis templi ac thesauris, fecit caedem magnam, unde ortus est ingens planctus. Simile fecit et princeps tributorum ab eo missus, incensa Jerusalem, plurimisque in captivitatem ductis. Antiochus leges idolatriae Judaeis statuit, ablatis cunctis divini cultus ceremoniis, et aedificato idolo desolationis, renientes misere trucidans, cuius edita plurimi impii seculi sunt, pii vero respuerunt, mortem potius subire parati.

(A. M. 3668. Ant. Chr. 336. Olymp. 111. anno 1. *)

1. Et factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui prius regnavit in Graecia, egressus de terra Cethim (**), Darium regem Persarum et Medorum,

2. constituit proelia multa, et obtinuit omnium munitiones, et interfecit reges terrae,

3. et pertransiit usque ad fines terrae, et accepit spolia multitudinis gentium; et siliuit terra in conspectu ejus.

4. Et congregavit virtutem, et exercitum fortem nimis, et exaltatum est, et elevatum cor ejus,

5. et obtinuit regiones gentium, et tyrannos; et facti sunt illi in tributum.

6. Et post haec decidit in lectum, et coguavit, quia moreretur.

7. Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a juventute, et divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret.

(A. M. 3681. Ant. Chr. 323.)

8. Et regnauit Alexander annis duodecim (**), et mortuus est.

9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo,

10. et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, et filii eorum post eos annis multis, et multiplicata sunt mala in terra.

(A. M. 3829. Ant. Chr. 175.)

11. Et exiti ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris (*), filius Antiochi regis, qui fuerat Romae obses; et regnauit in anno centesimo trigesimo septimo regni Graecorum (**).

*) Cum ipse Alexander annum attigisset 20.
**) Sic vocantur omnia loca, quae mari alliuntur. Hic intelligitur Macedonia.

***) Sc. Seleucus, cum mensibus f're octo.

(* Sive Epiphanes, Antiochi Magni filius, qui cum ex conditionibus patri suo datis Ronias obses fuisset, postea patre suo Demetrio, filio Seleuci Philopatoris, substituto, liber est emisis.

(**) Vide titul. hujus libri II. Mach. 4, 12.

12. In diebus illis exierunt ex Israël filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes: Eamus, et disponamus testamentum cum gentibus, quae circa nos sunt, quia, ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.

13. Et bonus visus est sermo in oculis eorum.

14. Et destinaverunt aliqui de populo, et abierunt ad regem; et dedit illis potestatem, ut aderent justitiam gentium.

15. Et aedificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundum leges nationum,

16. et fecerunt sibi praeputia, et recesserunt a testamento sancto, et juncti sunt natioviibus, et venuindati sunt, ut facerent malum.

(A. M. 3831. Ant. Chr. 170.)

17. Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, et coepit regnare in terra Aegypti, ut regnaret super duo regna.

18. Et intravit in Aegyptum in multitudine gravi, in canribus, et elephantiis, et equitibus, et copiosa navium multitudine,

19. et constituit bellum aduersus Ptolomaicum *) regem Aegypti; et veritus est Ptolomeaus a facie ejus, et fugit, et cederunt vulnerati multi.

20. Et comprehendit civitates munitas in terra Aegypti, et accepit spolia terrae Aegypti.

(A. M. 3834. Ant. Chr. 170.)

21. Et convertit Antiochus, postquam percussit Aegyptum in centesimo et quadagesimo tertio anno; et ascendit ad Israël,

22. et ascendit Jerosolymam in multitudine gravi.

23. Et intravit in sanctificationem cum superbia, et accepit altare aureum, et candelabrum luminis, et universa vasa ejus, et mensam propositionis, et libatoria, et phialas, et mortariola aurea, et velum, et coronas, et ornamentum aureum, quod in facie templi erat, et comminuit omnia.

24. Et accepit argentum, et aurum, et vasa concupisabilia, et accepit thesauros occultos, quos invenit, et sublati omnibus abiit in terram suam.

25. Et fecit caedem hominum, et locutus est in superbia magna.

26. Et factus est planetus magnus in Israël, et in omni loco eorum;

27. et ingenierunt principes, et seniores, virgines, et juvenes infirmati sunt; et speciositas mulierum immutata est.

28. Omnis maritus suus in lamentum, et que sedebant in thoro maritali, lugebant;

29. et commota est terra super habitantes in ea, et universa domus Jacob induit confusionem.

(A. M. 3836. Ant. Chr. 168.)

30. Et post duos annos dierum misit rex principem tributorum **) in civitates Iuda, et venit Jerusalem cum turba magna.

*) Philometora, ut hic Joseph., et Hieron. ad Danielm.

**) Nempe Apollonium. II. Mach. 5, 24.

31. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo, et crediderunt ei.

32. Et irruit super civitatem repente, et percussit eam plaga magna, et perdidit populum multum ex Israël.

33. Et accepit spolia civitatis, et succedit eam igni, et destruxit domos ejus, et muros ejus in circuitu;

34. et captivas duxerunt mulieres, et natos, et pecora possederunt.

35. Et aedificaverunt civitatem David muro magno et firme, et turribus firmis, et facta est illis in arcem;

36. et posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, et convaluerunt in ea. Et posuerunt arma, et escas, et congregaverunt spolia Jerusalem,

37. et reposuerunt illic; et facti sunt in laqueum magorum.

38. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, et in diabolum malum in Israël;

39. et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, et contaminaverunt sanctificationem.

40. Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, et facta est habitatio exterritorum, et facta est extera semini suo, et nati ejus reliquerunt eam.

41. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. (*Tob. 2, 6. Amos 8, 10.*)

42. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus, et sublimitas ejus conversa est in luctum.

(*A. M. 3837. Ant. Chr. 167.*)

43. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, et relinqueret unusquisque legem suam.

44. Et consenserunt omnes gentes secundum verbum regis Antiochi;

45. et multi ex Israël consenserunt servituti ejus, et sacrificaverunt idolis, et coquinaverunt sabbatum.

46. Et misit rex libros per manus nuntiorum in Jerusalem, et in omnes civitates Juda, ut sequerentur leges gentium terrae,

47. et prohiberent holocausta, et sacrificia, et placationes fieri in templo Dei,

48. et prohiberent celebrari sabbatum, et dies solemnes;

49. et jussit coquinari sancta, et sanctum populum Israël.

50. Et jussit aedificari aras, et templum, et idola, et immolari carnes suillas, et pecora communia,

51. et relinquere filios suos incircumcisos, et coquinari animas eorum in omnibus immundis, et abominationibus ita, ut obliviscerentur legem, et immutarent omnes justificationes Dei.

52. Et quicunque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur.

53. Secundum omnia verba haec scripsit omni regno suo; et praeposuit principes populo, qui haec fieri cogerent.

54. Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare.

55. Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini, et fecerunt mala super terram;

56. et effugaverunt populum Israël in abditis, et in absconditis fugitivorum locis.

57. Die quindecima mensis Casleu, quinto et quadragesimo et centesimo anno*) aedificavit rex Antiochus abominationum idolum ***) desolationis super altare Dei, et per universas civitates Juda in circuitu aedificaverunt aras;

58. et ante januas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant;

59. et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos;

60. et apud quincunque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicunque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.

61. In virtute sua faciebant haec populo Israël, qui iuueiebatur in omni mense et mense in civitatibus.

62. Et quinta et vigesima die mensis sacrificabant super aram, quae erat contra altare.

63. Et mulieres, quae circumcidabant filios suos, trucidabant secundum iussum regis Antiochi, (*I. Mach. 6, 10.*)

64. et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum, et eos, qui circumcididerant illos, trucidabant.

65. Et multi de populo Israël definierunt apud se, ut non manducarent immunda, et elegerunt magis mori, quam cibis coquinari immundis;

66. et voluerunt infringere legem Dei sanctam, et trucidati sunt;

67. et facta est ira magna super populum valde.

CAPUT II.

Mathathias cum filiis luget afflictionem civitatis, et sanctorum profanationem, ostensisque signis moestitiae, respondet his, qui a rege missi erant, nec se, nec cognationem suam impio decreto obtemperaturos. Occisisque idolatria Judeo et regis ministro, fugit cum filiis in montes. Plurimi noctentes obtemperare trucidantur, cum nollent sabbato inimicis resistere. Mathathias, collecto piorum exercitu, revocat Dei cultum, destructa idolatria, caesoque Antiochi praesidio; et moriturus hortatur filios, ut patrum exemplo semper tuuantur legem Domini, dans Simonem filium suum in consultorem, et Judam in militiae principem.

(*A. M. 3837.*)

1. In diebus illis surrexit Mathathias filius Joannis, filii Simeonis, sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem, et consedit in monte Modin;

*) Olymp. 153. Joseph. A. M. 3837.

**) Jovis sc. Olympii, cui consecratum templum legitimus *I. Mach. 6, 2.* Vide Pan. 11, 31.

2. et habebat filios quinque: Joannem,

qui cognominabatur Gaddis,

3. et Simonem, qui cognominabatur

Thasi,

4. et Judam, qui vocabatur Machabaeus,

5. et Eleazarum, qui cognominabatur

Abaron, et Jonathan, qui cognominabatur

Aphphus.

6. Hi viderunt mala, quae fiebant in

populo Juda, et in Jerusalem.

7. Et dixit Mathathias: Vae mihi, ut

quid natus sum videre contritionem populi

mei, et contritionem civitatis sanctae, et

sedere illuc, cum datur in manibus iniuri-

corum?

8. Sancta in manu extraneorum facta

sunt; templum ejus sicut homo ignobilis.

9. Vasa gloriae ejus captiva abducta

sunt; trucidati sunt scues ejus in plateis,

et juvenes ejus ceciderunt in gladio ini-

micorum.

10. Quae gens non haereditavit regnum

ejus, et non obtinuit spolia ejus?

11. Omnis compositio ejus ablata est.

Quae erat libera, facta est ancilla.

12. Et ecce sancta nostra, et pulchri-

tudo nostra, et claritas nostra desolata

est, et coinquinaverunt ea gentes.

13. Quo ergo nobis adhuc vivere?

14. Et scidit vestimenta sua Mathathias,

et filii ejus; et operuerunt se cilicis, et

planxerunt valde.

15. Et venerunt illuc, qui missi erant a

rege Antiocho, ut cogerent eos, qui con-

fugerant in civitatem Modin, immolare, et

accendere thura, et a lege Dei discedere.

16. Et multi de populo Israël conse-

nientes accesserunt ad eos; sed Mathathias,

et filii ejus constanter steterunt.

17. Et respondentes, qui missi erant ab

Antiocho, dixerunt Mathathiae: Princeps

et clarissimus, et magus es in hac civi-

tate, et ornatus filiis, et fratribus.

18. Ergo accede prior, et fac jussum

regis, sicut fecerunt omnes gentes, et

viri Juda, et qui remanserunt in Jerusa-

lem; et eris tu, et filii tui inter amicos

regis, et amplificatus auro, et argento,

et muneribus multis.

19. Et respondit Mathathias, et dixit

magna voce: Et si omnes gentes regi An-

ticoho obedient, ut discedat unusquisque

a servitute legis patrum suorum, et con-

sentiat mandatis ejus;

20. ego, et filii mei, et fratres mei obe-

dimus legi patrum nostrorum.

21. Propitius sit nobis Deus; nou est

nous utile relinquere legem, et justitias

Dei.

22. Non audiemus verba regis Antiochi,

neu sacrificabimus transgredientes legis

nostrae mandata, ut camus altera via.

23. Et ut cessavit loqui verba haec, ac-

cessit quidam Judeus *) in omnium oca-

lis sacrificare idolis super aram in civitate

Modin secundum jussum regis.

24. Et vidit Mathathias, et doluit, et

contremuerunt renes ejus, et accusatus est

furor ejus secundum judicium legis, et

insiliens trucidavit eum super aram;

25. sed et virum, quem rex Antiochus

miserat, qui coegerat immolare, occidit in

ipso tempore, et aram destruxit,

26. et zelatus est legem, sicut fecit

Phinees Zamri filio Salomi. (Num. 25, 13.)

27. Et exclamavit Mathathias voce ma-

guna in civitate, dicens: Omois, qui ze-

lum habet legis, statuens testamentum, exeat

post me.

28. Et fugit ipse, et filii ejus in mon-

tes, et reliquerunt, quaecunq; habebant

in civitate.

29. Tunc descenderunt multi quaerentes

judicium, et justitiam in desertum;

30. et sederunt ibi ipsi, et filii eorum,

et mulieres eorum, et pecora eorum, quo-

niam inundaverunt super eos mala.

31. Et renuntiatum est viris regis, et

exercitu, qui erat in Jerusalem civitate

David, quoniam discessissent viri quidam,

qui dissipaverunt mandatum regis, in loca

occulta in deserto, et abiissent post illos

mutili.

32. Et statim perrexerunt ad eos, et

constituerunt adversus eos proclum in die

sabbatorum,

33. et dixerunt ad eos: Resistitis et nunc

adduc? exite, et facite secundum verbum

regis Antiochi, et vivetis.

34. Et dixerunt: Non exhibimus, neque

faciemus verbum regis, ut polluamus diem

sabbatorum.

35. Et concitaverunt adversus eos proe-

lium.

36. Et non responderunt eis, nec lapi-

dem miserunt in eos, nec oppilaverunt

loca occulta,

37. dicentes: Moriamur omnes in sim-

plicitate nostra; et testes erunt super nos

coelum et terra, quod injuste perditis nos.

38. Et intulerunt illis bellum sabbatis;

et mortui sunt ipsi, et uxores eorum, et

filii eorum, et pecora eorum usque ad

mille animas hominum.

39. Et cognovit Mathathias et amici ejus,

et iactum habuerunt super eos valde.

40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes

fecerimus, sicut fratres nostri fecerunt,

et non pugnaverimus adversus gentes pro

animabus nostris, et justificationibus no-

stris, nunc citius disperderent nos a terra.

41. Et cogitaverunt in die illa, dicen-

tes: Omnis homo, quicunque venerit ad

nos in bello die sabbatorum, pugnemus

adversus eum, et nou moriemur omnes,

sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42. Tunc congregata est ad eos syna-

goga Assidaeorum fortis viribus ex Israël,

omnis voluntarius in lege;

43. et omnes, qui fugiebant a malis,

adde sunt ad eos, et facti sunt illis ad

firmamentum.

44. Et collegerunt exercitum, et per-

cusserunt peccatores in ira sua, et viros

iniquos in indignatione sua; et ceteri fu-

gerunt ad nationes, ut evaderent.

*) Appelles dictus. Joseph.

45. Et circuivit Mathathias, et amici ejus, et destruxerunt aras,

46. et circumcididerunt pueros incircumcisos, quotquot iuenerunt in finibus Israël, et in fortitudine.

47. Et persecuti sunt filios superbiae, et prosperatum est opus in manibus eorum;

48. et obtinuerunt legem de manibus gentium, et de manibus regum, et non dederunt cornu peccatori.

49. Et appropinquaverunt dies Mathathiae moriendi, et dixit filii suis: Nunc confortata est superbia, et castigatio, et tempus eversionis, et ira indignationis.

50. Nunc ergo, o filii, aemulatores estote legis, et date animas vestras pro testamento patrum vestrorum,

51. et memento operum patrum, quae fecerunt in generationibus suis; et accipietis gloriam magnam, et nomen aeternum.

52. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et reputatum est ei ad justitiam? (Gen. 22, 2.)

53. Joseph in tempore angustiae suae custodivit mandatum, et factus est Dominus Aegypti. (Gen. 41, 40.)

54. Phineas pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotii aeterni. (Num. 25, 13. Eccli. 45, 28.)

55. Jesus, dum implevit verbum, factus est dux in Israël. (Jos. 1, 2.)

56. Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit haereditatem. (Num. 14, 6. Jos. 14, 14.)

57. David in sua misericordia consecutus est sedem regni in saecula. (II. Reg. 2, 4.)

58. Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in coelum. (IV. Reg. 2, 11.)

59. Azarias, et Azarias, et Misael credentes liberati sunt de flamma. (Dan. 3, 50.)

60. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. (Dan. 6, 22.)

61. Et ita cogitate per generationem et generationem, quia omnes, qui sperant in eum, non infirmantur.

62. Et a verbis viri peccatoris nemueritis, quia gloria ejus stercus, et vermis est;

63. hodie extollitur, et cras non inventur, quia conversus est in terram suum, et cogitatio ejus periret.

64. Vos ergo, filii, confortamini, et viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis.

65. Et ecce Simon frater vester, scio, quod vir couhilii est; ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater.

66. Et Judas Machabaeus fortis viribus a juventute sua sit vobis princeps militiae, et ipse aget bellum populi.

67. Et adducetis ad vos omnes factores legis, et vindicare vindictam populi vestri.

68. Retribuite retributionem gentibus, et intendite in praeceptum legis.

69. Et benedixit eos, et appositus est ad patres suos.

(A. M. 3838.)

70. Et defunctus est anno centesimo et quadragesimo sexto *), et sepultus est a filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin; et planixerunt eum omnis Israël planetu magno.

CAPUT III.

Judas Machabaeus dux eximus praedicitur. Qui perambulans civitates Iudea, trucidabat omnes impios, et occiso duce Apollonio, ejusque exercitu disperso, vicit cum paucis potentissimum Syriae exercitum una cum duce Serone; iratus autem ob hoc rex Antiochus, profectus in Persidem constituit Lysiam vicearem, dato bello in Iudeos apparata, qui misit contra terram Iuda Gorgiam cum exercitu. Judas autem et sui ad bellum se parant, maxime operibus poenitentiae, et oratione ad Deum.

1. Et surrexit Judas, qui vocabatur Machabaeus, filius ejus pro eo;

2. et adjuvabant eum omnes fratres ejus, et universi, qui se conjunxerant patri ejus, et proeliaabantur proelium Israël cum laetitia.

3. Et dilatavit gloriam populo suo, et induit se loricae sicut gigas, et succinxit se arma bellica sua in proeliis, et protegebat castra gladio suo.

4. Similis factus est Ioni in operibus suis, et sicut catus leonis rugiens in venatione.

5. Et persequens est iniquos, perscrutans eos, et qui conturbabant populum suum, eos succedit flammis;

6. et repulsi sunt iuimici ejus praetimore ejus, et omnes operarii iniquitatis conturbati sunt; et directa est salus in manu ejus.

7. Et exacerbat reges multos, et laetificabat Jacob in operibus suis, et in saeculum memoria ejus in benedictione.

8. Et perambulavit civitates Iudea, et perdidit impios ex eis, et avertit iram ab Israël.

9. Et nominatus est usque ad novissimum terrae, et congregavit pereunte.

(A. M. 3838. Ant. Chr. 166.)

10. Et congregavit Apollonius gentes, et a Samaria virtutem multam et magnam ad bellandum contra Israël.

11. Et cognovit Judas, et exiit obviam illi, et percussit, et occidit illum; et ceciderunt vulnerati multi, et reliqui fugebant.

12. Et accepit spolia eorum; et gladium Apollonii abstulit Judas, et erat pugnans in eo omnibus diebus.

13. Et audivit Seron princeps exercitus Syriae, quod congregavat Judas congregationem fidelium, et ecclesiam secum,

14. et ait: Faciam mihi nomen, et glo-

*) Postquam unum annum miserae et exulantie turbæ præfuisse.

rificabor in regno, et debellabo Judam, et eos, qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.

15. Et praeparavit se; et ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarit, ut facerent vindictam in filios Israël.

16. Et appropinquaverunt usque ad Bethoron, et exivit Judas obviam illi cum paucis.

17. Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Iudea: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, et tam fortem, et nos fatigati sumus jejuno hodie?

18. Et ait Judas: Facile est concludi multos in manus paucorum; et non est differentia in conspectu Dei coeli liberare in multis, et in paucis,

19. quoniam non in multitudine exercitus Victoria belli, sed de cœlo fortitudo est.

20. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci, et superbis, ut disperdant nos, et uxores nostras, et filios nostros, et ut spoliemus nos;

21. nos vero pugnabimus pro animabus nostris, et legibus nostris;

22. et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram; vos autem ne timueritis eos.

23. Ut cessavit autem loqui, iusluit in eos subito, et contritus est Seron, et exercitus ejus in conspectu ipsius.

24. Et persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, et deciderunt ex eis octingenti viri; reliqui autem fugerunt in terram Philistium.

25. Et cecidit timor Iudee ac fratum ejus, et formido super omnes gentes in circuitu eorum.

26. Et pervenit ad regem nomen ejus, et de proeliis Iudee narrabant omnes gentes.

(A. M. 3839. Ant. Chr. 165.)

27. Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo, et misit, et congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde;

28. et aperuit aerarium suum, et dedit stipendia exercitui in annum, et mandavit illis, ut essent parati ad omnia.

29. Et vidit, quod defecit pecunia de thesauris suis, et tributa regionis modica propter dissensionem, et plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima, quae erant a primis diebus;

30. et timuit, ne non haberet ut semel et bis in sumtus et donaria, quae dede- rat ante larga manu, et abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.

31. Et consternatus erat animo valde, et cogitavit ire in Persidem, et accipere tributa regiova, et congregare argentum multum.

32. Et reliquit Lysiam hominem nobilis de genere regali super negotia regia, a flumine Euphrate usque ad flumen Aegypti,

33. et ut nutriret Autiochum *) filium suum, donec rediret.

*) Eupatorem.

34. Et tradidit ei medium exercitum, et elephantes, et mandavit ei de omnibus, quae volebat, et de inhabitantibus Iudeam, et Jerusalem;

35. et ut mitteret ad eos exercitum ad conterendum, et extirpandam virtutem Israël, et reliquias Jerusalem, et aufe- rendam memoriam eorum de loco;

36. et ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, et sorte distribueret terram eorum.

(A. M. 3839.)

37. Et rex assummis partem exercitus residui, et exivit ab Antiochia civitate regni sui anno centesimo et quadragesimo septimo, et transfretavit Euphraten flumen, et perambulabat superiores regiones.

38. Et elegit Lysias Ptolemaicum filium Dorymini, et Nicavorem, et Gorgiam, vi- ros potentes ex amicis regis,

39. et misit cum eis quadraginta millia virorum, et septem millia equitum, ut ve- nirent in terram Iuda, et disperderent eam secundum verbum regis.

40. Et processerunt cum universa vir- tute sua, et venerunt, et applicuerunt Emmaum in terra campestris.

41. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum, et acceperunt argenteum, et aurum multum valde, et pueros, *) et veneerunt in castra, ut acciperent filios Israël in servos; et additi sunt ad eos exercitus Syriae, et terrae alienigenarum.

42. Et vidit Judas, et fratres ejus, quia multiplicata sunt mala, et exercitus appli- cabant ad fines eorum; et cognoverunt verba regis, quae mandavit populo facere in interitum, et consummationem.

43. Et dixerunt unusquisque ad proximum suum: Erigamus dejectionem populi nostri, et pugnemus pro populo nostro, et sauctis nostris.

44. Et congregatus est conventus, ut essent parati in podium, et ut orarent, et peterent misericordiam, et miserations.

45. Et Jerusalem non habitabatur; sed erat sicut desertum. Non erat, qui ingredie- retur et egredieretur de natis ejus, et sanctum concubabatur; et filii alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio gentium; et ablata est voluptas a Jacob, et defecit ibi tibia, et cithara.

46. Et congregati sunt, et venerunt in Maspha contra Jerusalem, quia locus ora- tionis erat in Maspha ante **) in Israël.

47. Et jejunaverunt illa die, et induerunt se cilicis, et cicerem imposuerunt capiti suo, et disciderunt vestimenta sua,

48. et expanderunt libros legis, de qui- bus scrutabantur gentes similitudinem si- mulacrorum suorum;

49. et attulerunt ornamenta sacerdo- lia, et primitias, et decimas; et suscitave- runt nazaraeos, qui impleverunt dies;

50. et clamaverunt voce magna in coe-

*) Administros.

**) Ante templum conditum. Judic. 9, 11. et 20, 1. et 21, 5. 8. I. Reg. 7, 5. 6. et 10, 17.

lum, dicentes: Quid faciemus istis, et quo eos ducemus?

51. Et sancta tua conculcata sunt, et contaminata sunt, et sacerdotes tui facti sunt in luctum, et in humilitatem.

52. Et ecce nationes convenerunt aduersum nos, ut nos disperdat; tu scis, quae cogitauit in nos.

53. Quonodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu, Deus, adjuves nos?

54. Et tubis exclamaverunt voce magna.

55. Et post haec constituit Judas duces populi, tribunos, et centuriones, et pentacostarchos, et decuriones.

56. Et dixit his, qui aedificabant domos, et sponsabant uxores, et plantabant vineas, et formidolosis, ut redirent uisus quisque in domum suam secundum legem. (*Deut. 20, 5. et 6. Iudic. 7, 3.*)

57. Et moverunt castra, et collocaverunt ad austrum Emmaum.

58. Et ait Judas: Accingimini, et estote filii potentes, et estote parati in mane, ut pugnetis adversus nationes has, quae convenerunt adversus nos disperdere nos, et sancta nostra.

59. Quoniam melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostrae et sanctorum.

60. Sicut autem fuerit voluntas in coelo, sic fiat.

CAPUT IV.

Gorgias querit Judam; at hic, suos hortatus, fidit hostes, rursumque Gorgiae exercitu fuso, colligit spolia; et iterum fusis ad Deum precibus, devicit Lysiae exercitum, ac postmodum purificato templo, novum erigit altare; et omnibus, quae ad Dei cultum requirabantur, praeparatis, sacrificiisque oblati, magna laetitia celebrant illius dedicationem diebus octo, statuto etiunus hujus dedicationis anno festo ad dies octo.

(A. M. 3839. Ant. Chr. 565.)

1. Et assumpti Gorgias quinque milia virorum, et mille equites electos; et moverunt castra nocte,

2. ut applicarent ad castra Judaeorum, et percuterent eos subito; et filii, qui erant ex arce, erant illis duces.

3. Et auditus Judas, et surrexit ipse, et potentes percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum *).

4. Adhuc enim dispersus erat exercitus a castris.

5. Et venit Gorgias in castra Judae noctu, et neminem iuvenit, et quaerebat eos in montibus, quoniam dixit: Fugiunt hi a nobis.

6. Et cum dies factus esset, apparuit Judas in campo cum tribus milibus virorum tantum, qui tegumenta, et gladios non habebant **);

7. et viderunt castra gentium valida, et loricatorios, et equitatus in circuitu eorum, et hi docti ad proelium.

8. Et ait Judas viris, qui secum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, et impetu eorum ne formidetis.

9. Meineutote, qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cum sequeretur eos Pharaon cum exercitu multo. (*Exod. 14, 9.*)

10. Et nunc clamemus in coelum; et misererebitur nostri Dominus, et memor erit testamenti patrum nostrorum, et conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie;

11. et sciens omnes gentes, quia est, qui redimat, et liberet Israël.

12. Et elevaverunt alienigenae oculos suos, et viderunt eos venientes ex adverso.

13. Et exierunt de castris in proelium, et tuba cecauerunt hi, qui erant cum Juda.

14. Et congressi sunt; et contritae sunt gentes, et fugerunt in campum.

15. Novissimi autem omnes cederunt in gladio, et persecuti sunt eos usque Gezerou, et usque in campus Idumaeae, et Azoti, et Jamniae; et cederunt ex illis usque ad tria millia virorum.

16. Et reversus est Judas, et exercitus ejus, sequens eum *).

17. Dixitque ad populum: Non concupiscatis spolia, quia bellum contra nos est,

18. et Gorgias et exercitus ejus proponit in monte; sed state nunc contra inimicos nostros, et expugnate eos, et sumitis postea spolia securi.

19. Et adhuc loquente Juda haec, ecce asperuit pars quadam, prospiciens de inuite.

20. Et vidit Gorgias, quod in fugam conversi sunt sui, et succederunt castra; fumus enim, qui videbatur, declarabat, quod factum est.

21. Quibus illi conspectis timuerunt valde, aspiciens simul et Judam, et exercitum in campo paratum ad proelium.

22. Et fugerunt omnes in campum alienigenarum;

23. et Judas reversus est ad spolia castrorum, et accepserunt aurum multum, et argentum, et hyacinthum, et purpuram marinam, et opes magnas.

24. Et conversi hymnum canebant, et benedicabant Deum in coelum, quoniam bonus est, quoniam in saeculum misericordia ejus.

25. Et facta est salus magna in Israël in die illa.

26. Quicunque autem alienigenarum evaserunt, venerunt, et nuntiaverunt Lysiae universa, quae acciderant.

27. Quibus ille auditis consternatus animo desiciebat, quod non, qualia voluit, talia contigerunt in Israël, et qualia mandavit rex..

*) Sub duce Nicanore. Conf. cum II. 8, 23.

**) Gr. additur: καθώς ηβούλοντο, ut volabant, quales voluissent.

(A. M. 3839. Ant. Chr. 165., jam ad finem tendente. Regni Graecor. 118. ineunte.)

28. Et sequenti anno congregavit Lysias virorum electorum sexaginta millia, et equitum quinque millia, ut debellaret eos.

29. Et venerunt in Iudeam, et castra posuerunt in Bethoron, et occurrit illis Judas cum decem millibus viris.

30. Et viderunt exercitum fortem, et oravit, et dixit: Benedictus es salvator Israël, qui contrivisti impetum potenter in manu servi tui David, et tradidisti castra alienigenarum in manu Jonathae filii Saul, et armigeri ejus. (I. Reg. 17, 50.) (I. Reg. 11, 13.)

31. Concluse exercitum istum in manu populi tui Israël, et confundantur in exercitu suo, et equitibus.

32. Da illis formidinem, et tabefac audaciam virtutis eorum, et commoveantur contritione sua.

33. Dejice illos gladio diligentium te; et collandent te omnes, qui noverunt nomine tuum in hymnis.

34. Et commiserunt proelium, et ceciderunt de exercitu Lysiae quinque millia virorum.

35. Videns autem Lysias fugam suorum, et Iudeorum audaciam, et quod parati sunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, et eligit milites, ut multiplicati rursus venirent in Iudeam.

36. Dixit autem Judas, et fratres ejus: Ecce contriti sunt inimici nostri; ascendamus nunc mundare sancta, et renovare.

37. Et congregatus est omnis exercitus, et ascenderunt in montem Sion.

(A. M. 3840.)

38. Et viderunt sanctificationem desertam, et altare profanatum, et portas exustas, et in atris virgulta nata sicut in saltu, vel in montibus, et *) pastophoria diruta.

39. Et sciderunt vestimenta sua, et planxerunt planctu magno, et imposuerunt cinereum super caput suum.

40. Et ceciderunt in faciem super terram, et exclamaverunt tubis signorum, et clamaverunt in coelum.

41. Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adversus eos, qui erant in arce, donec emundarent sancta.

42. Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei;

43. et inundaverunt sancta **), et tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44. Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45. Et incidit illis consilium bonum, ut destruerent illud, ne forte illis esset in

opprobrium, quia contaminaverunt illud gentes, et demoliti sunt illud.

46. Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quondamque veniret propheta, et responderet de eis.

47. Et acceperunt lapides integros secundum legem, et aedificaverunt altare novum secundum illud, quod fuit prius;

48. et aedificaverunt sancta, et quae intra domum erant intrinsecus, et aedem, et atria sanctificaverunt.

49. Et fecerunt vasa sancta nova, et intulerunt candelabrum, et altare incensorum, et meusam in templum.

50. Et incensum posuerunt super altare, et accenderunt lucernas, quae super candelabrum erant, et lucebant in templo.

51. Et posuerunt super meusam panes, et appendenter vela, et consummaverunt omnia opera, quae fecerant.

(A. M. 3840. ineunte.)

52. Et ante matutinum surrexerunt quinta et vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimi octavi anni,

53. et obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum novum, quod fecerunt.

54. Secundum tempus et secundum diem, in qua contaminaverunt illud gentes, in ipsa renovatum est in canticis, et citharis, et ciuyris, et in cymbalis.

55. Et cecidit omnis populus in faciem, et adoraverunt, et benedixerunt in coelum eum, qui prosperavit eis.

56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, et obtulerunt holocausta cum laetitia, et sacrificium salutaris, et landis.

57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, et scutulis; et dedicaverunt portas, et pastophoria, et imposuerunt eis janiss.

58. Et facta est laetitia in populo magna valde, et aversum est opprobrium gentium.

59. Et statuit Judas, et fratres ejus, et universa ecclesia Israël, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo a quinta et vigesima die mensis Casleu cum laetitia et gaudio. (Joann. 10, 22.)

60. Et aedificaverunt in tempore illo montem Sion, et per circuitum muros altos, et turres firmas, nequando venirent gentes, et conculcarent eum, sicut antea fecerunt.

61. Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, et munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumaeae.

*) Conclavia ad templi latera, in quibus servabantur vestes sacerdotales et instrumenta templi.

**) Tribus annis et sex mensibus ante violata; (supr. 1, 41.) quanto tempore oppressam ab Antiocho Ierusalem, et sanctuarium desolatum fuisse, scribit Joseph.

CAPUT V.

Percussit Judas plurimas gentes finitimas, obcessosque Galaaditas et Galilaeos ipse una cum fratre Simone liberat; et devicto semel atque iterum Timotheo, captaque civitate Ephron, quae transitum ipsi praebere noluerat, et omni masculo ipsius infermo, tandem integro numero laeti revertuntur in montem Sion ad sacrificandum Dominum. Interea, qui relicti fuerant duces in Jerusalem, dum contra Judae praeceptum pugnant adversus gentes, caeduntur; Judas vero percutit Chebron et Azotum, subversis ipsarum simulacris.

1. Et factum est, ut audierunt gentes in circuitu, quia aedificatum est altare, et sanctuarium sicut prius, iratae sunt valde.

2. Et cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos, et coopererunt occidere de populo, et persequehi.

3. Et debellabat Judas filios Esau in Idumaea, et eos, qui erant in Acrabathne, quia circumsedebant Israëlitas; et percussit eos plaga magna.

4. Et recordatus est malitiam filiorum Beati^{*)}, qui erant populo in laqueum et in scandalum, insidianteis ei in via.

5. Et conclusi sunt ab eo in turribus, et applicuit ad eos, et anathematizavit eos, et incendit turres eorum igui cum omnibus, qui in eis erant.

6. Et transivit ad filios Ammon, et inventit manum fortē, et populum copiosum, et Timotheum ducem ipsorum,

7. et commisit cum eis proelia multa, et contriti sunt in conspicuorum eorum; et percussit eos.

(A. M. 3941. Ant. Chr. 163.)

8. Et cepit Gazer^{**)} civitatem, et filias ejus, et reversus est in Iudeam.

9. Et congregatae sunt gentes, quae sunt in Galaad, adversus Israëlitas, qui erant in finibus eorum, ut tollerent eos; et fuggerunt in Datheumam munitionem,

10. et miserunt litteras ad Judam, et fratres ejus, dicentes: Congregatae sunt adversum nos gentes per circuitum, ut nos auferant;

11. et parant venire, et occupare munitionem, in quam configimus. Et Timotheus^{***)} est dux exercitus eorum.

12. Nunc ergo veni, et eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13. Et omnes fratres nostri, qui erant in locis Tubin, interfecti sunt; et captivas duxerunt uxores eorum, et natos, et spolia, et peremerunt illic fere mille viros. (Judic. 1, 3.)

14. Et adhuc epistolae legebantur, et ecce alii nuntiūt venerunt de Galilaea con-

scissis tunicis, nuntiantes secundum verba haec,

15. dicentes, convenisse adversum se a Ptolomaida, et Tyro, et Sidone; et repleta est omnis Galilaea alienigenis, ut nos consumant.

16. Ut audivit autem Judas et populus sermoneis istos, convenit ecclesia magna cogitare, quid facerent fratribus suis, qui in tribulatione erant, et expugnabantur ab eis.

17. Dixitque Judas Simoni fratri suo: Elige tibi viros, et vade, et libera fratres tuos in Galilaea; ego autem, et frater mens Jonas ibimus in Galaaditim.

18. Et reliquit Josephum filium Zachariac, et Azariam, duces populi, cum residuo exercitu in Iudea ad custodian,

19. et praepcepit illis, dicens: Praestote populo huic; et nolite bellum committere adversum gentes, donec revertamur.

20. Et partiti sunt Simoni viri tria milia, ut iret in Galilaeam; Iudeae autem octo millia in Galaaditim.

21. Et abiit Simon in Galilaeam, et commisit proelia multa cum gentibus, et contrita sunt gentes a facie ejus, et persecutus est eos usque ad portam

22. Ptolomaidis; et ceciderunt de gentibus fere tria millia virorum; et accepit spolia eorum,

23. et assumisit eos, qui erant in Galilaea, et in Arbatis, cum uxoribus, et natis, et omnibus, quae erant illis, et adduxit in Iudeam cum laetitia magna.

(A. M. 3181.)

24. Et Judas Machabaeus et Jonas frater ejus transierunt Jordanem, et abiuerunt viam trium dierum per desertum.

25. Et occurserunt eis Nabuthaei, et suscepserunt eos pacifice, et narraverunt eis omnia, quae acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26. et quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa, et Bosor, et in Alimin, et in Casphor, et Mageth, et Carnaim; hae omnes civitates munitae et magnae.

27. Sed et in ceteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehensi, et in crastinum constituerunt admovere exercitum civitatibus his, et comprehendere et tollere eos in una die.

28. Et convertit Judas, et exercitus ejus viam in desertum Bosor repente, et occupavit civitatem; et occidit omne masculum in ore gladii, et accepit omnia spolia eorum, et succedit eam igni.

29. Et surrexerunt inde nocte, et ibant usque ad munitionem.

30. Et factum est diluculo, cum elevassent oculos suos, ecce populus multis, cuius non erat numerus, portantes scalas et machinas, ut comprehendenderunt munitionem, et expugnarent eos.

31. Et vidit Judas, quia coepit bellum, et clamor belli ascendit ad coelum sicut tuba, et clamor magnus de civitate;

32. et dixit exercitu suo: Pugnate hodie pro fratribus vestris.

*) Viri potentis apud Idumaeos.

**) Quo cum fugisset Timotheus, captus et peremptus est. II, 10, 37.

***) Alius a praedicto, Gazere perempto; forte ejus filius.

33. Et venit tribus ordinibus post eos, et exclamaverunt tubis, et clamaverunt in oratione.

34. Et cognoverunt castra Timothei, quia Machabaeus est, et refugerunt a facie ejus; et percosserunt eos plaga magna, et ceciderunt ex eis in die illa fere octo milia virorum.

35. Et divertit Judas in Maspha, et expugnavit, et cepit eam; et occidit omnem masculum ejus, et sumxit spolia ejus, et succedit eam igni.

36. Inde perrexit, et cepit Cashon, et Mageth, et Bosor, et reliquas civitates Galaditidis.

37. Post haec autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, et castra posuit contra Raphon trans torrentem.

38. Et misit Judas speculatori exercitum; et reuinaverunt ei, dicentes: Quia conuenierunt ad eum omnes gentes, quae in circuitu nostro sunt, exercitus multus nimis;

39. et Arabas conduxerunt in auxilium sibi, et castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in proelium. Et abiit Judas obviam illis.

40. Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cum appropinquaverit Judas, et exercitus ejus ad torrentem aquae, si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum, quia potens poterit adversum nos;

41. si vero timuerit transire, et posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, et poterimus adversus illum.

42. Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquae, statuit scribas populi secus torrentem, et mandauit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis; sed veniam omnes in proelium.

43. Et transfretavit ad illos prior, et omnis populus post eum, et contrita sunt omnes gentes a facie eorum, et procrearent arma sua, et fugerunt ad fenum, quod erat in Caruaim.

44. Et occupavit ipsum civitatem, et fenum succedit igni cum omnibus, qui erant in ipso; et oppressa est Carnaim, et non potuit sustinere contra faciem Judea.

45. Et congregavit Judas universos Israëlitas, qui erant in Galaditida, a minimo usque ad maximum, et uxores eorum, et natos, et exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda.

46. Et venerunt usque Ephron; et haec civitas magna in ingressu posita, munita valde, et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed per medium iter erat.

47. Et incluserunt se, qui erant in civitate, et obstruxerunt portas lapidibus; et misit ad eos Judas verbis pacificis,

48. dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram; et nemo vobis uocebit, tantum pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.

49. Et praecepit Judas praedicare in castris, ut applicarent unusquisque, in quo erat loco.

50. Et applicerunt se viri virtutis; et oppugnavit civitatem illam tota die, et tota nocte, et tradita est civitas in manu ejus.

51. Et peremerunt omnem masculum in ore gladii, et eradicavit eam, et accepit spolia ejus, et transivit per totam civitatem super interfectos.

52. Et transgressi sunt Jordanem in campo magno contra faciem Bethsⁿ (*).

53. Et erat Judas congregans extremos, et exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda;

54. et ascenderunt in montem Sion cum laetitia et gaudio, et obtulerunt holocausta, quod nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

55. Et in diebus, quibus erat Judas, et Jonathas in terra Galada, et Simon frater ejus in Galilaea contra faciem Ptolomaidis,

56. audivit Josephus Zachariae filius, et Azarias princeps virtutis res bene gestas, et proelia, quae facta sunt,

57. et dixit: Facianus et ipsi nobis nomen, et eamus pugnare adversus gentes, quae in circuitu nostro sunt.

58. Et praecepit his, qui erant in exercitu suo, et abiérunt Jamniam.

59. Et exiit Gorgias de civitate, et viri ejus obviam illis in pugnam.

60. Et fugati sunt Josephus, et Azarias usque in fines Judæae; et ceciderunt illo die de populo Isræl ad duo milia viri, et facta est fuga magna in populo,

61. quia non audierunt Judam, et fratres ejus, existimantes, fortiter se facturos.

62. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Isræl.

63. Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Isræl, et gentium omnium, ubi audiebatur nomen eorum.

64. Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

65. Et exlvit Judas, et fratres ejus, et expugnabant filios Esau in terra, quae ad austrum est, et percussit Chebron et filias ejus, et muros ejus, et turres succidit igni in circuitu.

66. Et movit castra, ut iret in terram alienigenarum, et perambulabat Samariam.

67. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum siue consilio exeunt in proelium.

68. Et declinavit Judas in Azotum in terram alienigenarum, et diruit aras eorum, et sculptilia deorum ipsorum succendit igni; et cepit spolia civitatum, et reversus est in terram Juda.

* Quae Graeci Scytopolis dicta est. Joseph. 12. 12.

CAPUT VI.

Antiochus, repulsa ab opulenta civitate Elymaide, venit in Babylonem; ubi auditis infortuniis, quae sui in Iudea passi erant, incidit p[re]a tristitia in mortis languorem, constens, hoc sibi contigisse ob impietatem, quam in Iudeos exercerat. Quo ibi mortuo, et Iuda arcem Jerusalem obsidente, successor eius filius Antiochus, dictus Eupator, congregato adversus Judam potentissimo exercitu, non potuit eum vincere; et Eleazar, occiso ingenti elephante, ab eo oppressus interiit. Rex autem, oppugnans Jerusalem, revocatur a Lysia; sed post juratam pacem non servat iusjurandum.

(A. M. 3840. Ant. Chr. 164.)

1. Et rex Antiochus perambulabat superiores *) regiones, et audivit, esse civitatem Elymaidem **) in Perside nobilissimam, et copiosam in argento et auro,
2. templumque in ea locuples valde; et illuc velamina aurea, et loricae, et scuta, quae reliquit Alexander Philippi, rex Macedo, qui regnauit primus in Graecia.

3. Et venit, et quaerebat capere civitatem, et deprædari eam, et non potuit, quoniam innotuit sermo his, qui erant in civitate,

4. et insurrexerunt in proelium; et fugit inde, et abiit cum tristitia magna, et reversus est in Babyloniam.

5. Et venit, qui nuntiaret ei in Perside (**), quia fugata sunt castra, quae erant in terra Iuda;

6. et quia abiit Lysias cum virtute fortissima primis, et fugatus est a facie Iudeorum, et invaluerunt armis, et viribus, et spolis multis, quae cuperunt de castris, que excederunt;

7. et quia diruerunt abominationem, quam aedificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, et sanctificationem, sicut prius, circundederunt muris excelsis, sed et Bethsuram civitatem suam.

8. Et factum est, ut audivit rex sermones istos, expavit, et commotus est valde, et decidit in lectum, et incidit in languorem p[re]a tristitia, quia non factum est ei, sicut cogitabat.

9. Et erat illuc per dies multos, quia renovata est in eo tristitia magna, et arbitratus est, se mori.

10. Et vocavit omnes amicos suos, et dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, et concidi, et corruī corde p[re]a sollicitudine,

11. et dixi in corde meo: In quantum tribulationem deveni, et in quos fluctus tristitiae, in qua nunc sum, qui jucundus eram, et dilectus in potestate mea!

12. Nunc vero reminiscor malorum, quae feci in Jerusalem, unde et abstuli omnia

spolia aurea, et argentea, quae erant in ea, et nisi auferre habitantes Judæam sine causa.

13. Cognoxi ergo, quia propterea inventerunt me mala ista; et ecce p[re]eo tristitia magna in terra aliena.

14. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, et praeposuit eum super universum regnum suum;

15. et dedit ei diadema, et stolam suam, et annulum, ut adduceret *) Antiochum filium suum **), et nutritret eum, et regearet.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

16. Et mortuus *** est illic Antiochus rex anno centesimo quadragesimo nono.

17. Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est rex, et constitut regnare Antiochum filium ejus, quem nutritiv adolescentem; et vocavit nonum ejus Eupator.

18. Et hi, qui erant in arce, concluderant Israël in circuitu sanctorum, et quaerabant eis mala semper, et firmamentum gentium.

19. Et cogitavat Judas disperdere eos, et convocavit universum populum, ut obsiderent eos.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

20. Et convenerunt simul, et obsiderunt eos anno centesimo quinquagesimo, et fecerunt balistas, et machinas.

21. Et exierunt quidam ex eis, qui obsidebantur, et adjunixerunt se illis aliqui impii ex Israël,

22. et abierunt ad regem, et dixerunt: Quousque non facis judicium, et vindicas fratrios nostros?

23. Nos decrevimus servire patri tuo, et ambulare in praecepsis ejus, et obsequi edictis ejus;

24. et filii populi nostri propter hoc alienabant se a nobis, et quicunque invenerantur ex nobis, interficiebantur, et haereditates nostræ diripiebantur.

25. Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed et iu omnes fines nostros;

26. et ecce applicerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, et munitionem Bethsuram muniuerunt;

27. et nisi præveneris eos velocius, majora, quam haec, facient, et non poteris obtinere eos.

28. Et iratus est rex, ut haec audivit, et convocavit omnes amicos suos, et principes exercitus sui, et eos, qui super equites erant.

29. Sed et de regnis aliis, et de insulis maritimis venerunt ad eum exercitus conductiti.

30. Et erat numerus (*) exercitus ejus centum millia peditum, et viginti millia equitum, et elephanti triginta duo, docti ad proelium.

*) Ex Antiochia, ubi eum cum Lysia reliquerat.
**) Adhuc novenalem puerum.

***) Cum annos undecim et aliquot menses regnasset, scilicet a fine anni Graecorum 137. ad inchoatum annum 149.

(*) Convenit in his numeris Joseph., et si paulo alter II. Mach. 13, 2.

**) Ultra Eupratem.

***) Persepolim dictam, II. Mach. 9, 2.

***) In finibus Persidis, cum Babylonem versus tenderet.

31. Et venerunt per Idumaeam, et applicuerunt ad Bethsuram, et pugnaverunt dies multos, et fecerunt machinas, et exierunt*), et succenderunt eas igni, et pugnaverunt viriliter.

32. Et recessit Judas ab arce, et movit castra ad Bethzacharam contra castra regis **).

33. Et surrexit rex ante lucem, et concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam; et comparaverunt se exercitus in proelium, et tubis cecinerunt;

34. et elephantis ostenderunt sanguinem uvae et mori ad acuendos eos in proelium;

35. et diviserunt bestias per legiones, et astiterunt singulis elephantis mille viri in loricas concatenatis, et galene aereae in capitibus eorum; et quingenti equites ordinati unicuique bestiac electi erant.

36. Hi ante tempus, ubique erant bestia, ibi erant, et quoquoc ibat, ibant, et non discedebant ab ea.

37. Sed et turres ligneae super eos firme protegentes super singulas bestias, et super eas machinas; et super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper; et Indus magister bestiae.

38. Et residuum equitatum hiuc et inde statuit in duas partes, tubis exercitum commovere, et perurgere constipatos in legionibus ejus.

39. Et ut refusil sol in clypeos aureos, et aereos, resplenderunt montes ab eis, et resplenderunt sicut lampades ignis.

40. Et distincta est pars exercitus regis per montes excelsos, et alia per loca humilia; et ibant caute et ordinate.

41. Et commovebantur omnes inhabitantes terram a voce multitudinis, et incessu turbae, et collisione armorum; erat euini exercitus magnus valde, et fortis.

42. Et appropiavit Judas, et exercitus ejus in proelium, et ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri.

43. Et vidit *** Eleazar filius Saura unam de bestiis loricatam loricas regis, et erat eminentia super ceteras bestias, et visum est ei, quod in ea esset rex;

44. et dedit se, ut liberaret populum suum, et acquireret sibi nomen aeternum.

45. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis, interficiens a dextris et a sinistris, et cadebant ab eo huc atque illuc.

46. Et ivit sub pedes elephantis, et supposuit se ei, et occidit eum; et cecidit in terram super ipsum, et mortuus est illic.

47. Et videntes virtutem regis, et impietum exercitus ejus, diverterunt se ab eis.

48. Castra autem regis ascenderunt con-

tra eos in Jerusalem, et applicuerunt castra regis ad Judaeam, et montem Sion.

(A. M. 381. ad finem vergente.)

49. Et fecit pacem cum his, qui erant in Bethsura; et exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terrae.

50. Et comprehendit rex Bethsuram, et constituit illic custodiam servare eam.

51. Et converlit castra ad locum sanctificatiouis dies multos, et statuit illic balistas, et machinas, et ignis jacula, et tormenta ad lapides jactandos, et spicula, et scorpios ad mittendas sagittas, et funribula.

52. Fecerunt autem et ipsi machinas adversus machinas corum, et pugnaverunt dies multos.

53. Escae autem non erant in civitate, eo quod septimus annus esset; et qui remanserant in Judaea de gentibus, conservaserunt reliquias eorum, quae repositae fuerant.

54. Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtainuerat eos famae; et dispersi sunt unusquisque in locum suum.

55. Et audit Lysias, quod Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cum adhuc viveret, ut nutritre Antiochum filium suum, et regnaret,

56. reversus esset a Perside et Media, et exercitus, qui abierat cum ipso, et quia quaerebat suscipere regni negotia,

57. festinavit ire, et dicebat ad regem, et duces exercitus: Deficiamus quotidie, et esca nobis modica est, et locus, quem obsidemus, est munitus, et incumbit nobis ordinare de regno.

58. Nunc itaque demus dextras hominibus istis, et faciamus cum illis pacem, et cum omni gente eorum;

59. et constituamus illis, ut ambulent in legitimis suis sicut prius. Propter legitimam enim ipsorum, quae despeximus, irati sunt, et fecerunt omnia haec.

60. Et placuit sermo in conspectu regis, et principum; et misit ad eos pacem facere, et receperunt illam.

61. Et juravit illis rex, et principes; et exierunt de munitione.

62. Et intravit rex montem Sion, et vidit munitionem loci, et rupit citius iuramentum, quod juravit, et mandavit destruere murum in gyro.

63. Et discessit festinante, et reversus est Antiochiam, et inventi Philippum dominante civitatem; et pugnavit adversus eum, et occupavit civitatem *).

*) Philippum hunc in suam potestatem redactum interemit. Joseph. Ant. l. 12. c. 15.

**) Bethsurani.

***) Intervallo stadiorum 70. Joseph.

****) Gr. Ἐλεάζαρος οὐ Σαναράν, vel, ut in aliis codicibus, Αύραν. Josephus autem: Ἐλεάζαρος οὐ ἀδελφος αὐτοῦ, (scilicet Iudei) οὐ οὐράν έκαλουν. Est ergo idem, qui supr. 2, 5.

CAPUT VII.

Demetrius Seleuci filius, occisio Antiocho et Lysia, obtinet regnum patrum suorum. Qui, accusato apud se Juda Machabaeo, mittit ducem Bacchidem et accusatorem Alcimum constitutum sacerdotem ad affigendum filios Israël; sed cum non possent adversus Judam praevaletere, missus est a rege Nicanor, qui, ut et priores, cum dolo nequebat, in Judam aggressus, semel atque iterum ab eo derictus est, et praemissis ad Deum precibus, cum toto suo exercitu occisus, amputato ipsius capite ac dextera, quam, irrisis Judeorum sacrificiis, superbe contra locum sanctum extulerat. Cujus victoriae dies annus apud Judeos celebris instituitur.

(A. M. 3842. Ant. Chr. 162.)

1. Anno centesimo quinquagesimo primo exit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, et ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam *), et regnauit illuc.

2. Et factum est, ut ingressus est dominum regni patrum suorum **), comprehendit exercitus Antiochum, et Lysiam, ut adducerent eos ad eum.

3. Et res ei innouit, et ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.

4. Et occidit eos exercitus. Et sedet Demetrius super sedem regni sui;

5. et venerunt ad eum viri iniqui et impii ex Israël, et Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6. Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, et fratres eius omnes amicos tuos, et nos dispersit de terra nostra.

7. Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, et videat exterminium omne, quod fecit nobis, et regionibus regis; et puniat omnes amicos ejus, et adjutores eorum.

8. Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen, magnum in regno, et fidelem regi, et misit eum,

9. ut videret exterminium, quod fecit Judas; sed et Alcimum impium constituit in sacerdotium, et mandavit ei facere ultionem in filios Israël.

10. Et surrexerunt, et venerunt cum exercitu magno in terram Juda, et miserunt nuntios, et locuti sunt ad Judam, et ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11. Et non intenderunt sermonibus eorum; viderunt enim, quia venerunt cum exercitu magno.

12. Et convenerunt ad Alcimum, et Bacchidem congregant scribarum requirere, quae justa sunt,

13. et primi Assidaei ***), qui erant in filiis Israël, et exquirebant ab eis pacem.

14. Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos.

15. Et locutus est cum eis verba pacifica, et juravit illis, dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.

16. Et crediderunt ei; et comprehendit ex eis sexaginta viros, et occidit eos in una die secundum verbum, quod scriptum est:

17. Carnes sanctorum tuorum, et sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Ierusalem, et non erat, qui sepeliret. (Ps. 78, 1. 2. et 3.)

18. Et incubuit timor, et tremor in omnem populum, quia dixerunt: Non est veritas, et iudicium in eis; transgressi sunt enim constitutum, et jusjurandum, quod juraverunt.

19. Et movit Bacchides castra ab Ierusalem, et applicuit in Bethzecha; et misit, et comprehendit multos ex eis, qui a se effugerunt, et quosdam de populo matavit, et in puteum magnum projectit.

20. Et commisit regionem Alcimo, et reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem;

21. et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui.

22. Et convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, et obtinuerunt terram Juda, et fecerunt plagam magna in Israël.

23. Et vidit Judas omnia mala, quae fecit Alcimus, et qui cum eo erant, filiis Israël multo plus, quam gentes.

24. Et exit in omnes fines Judaea in circuitu, et fecit vindictam in viro decessore, et cessaverunt ultra extre in regionem.

25. Vedit autem Alcimus, quod praevalet Judas, et qui cum eo erant; et cognovit, quia non potest sustinere eos, et regressus est ad regem, et accusavit eos multis criminibus.

26. Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus, qui erat iniurias exercens contra Israel; et mandavit ei evertere populum. (II. Mach. 15, 1.)

(A. M. 3843.)

27. Et venit Nicanor in Ierusalem cum exercitu magno, et misit ad Judam et ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo,

28. dicens: Nou sit pugna inter me et vos; veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace.

29. Et venit ad Judam, et salutaverunt se invicem pacifice; et hostes parati erant rapere Judam.

30. Et innouit fermo Judae, quoniam cum dolo venerat ad eum; et conterritus est ab eo, et amplius noluit videre faciem ejus.

31. Et cognovit Nicanor, quoniam denudatum est consilium ejus; et exivit obviacum Judae in pugnam juxta Capharsalama.

32. Et eccliferunt de Nicanoris exercitu fere quinque millia viri, et fugerunt in civitatem David.

33. Et post haec verba ascendit Nicanor

*) Sc. Tripolim Phoeniciae.

**) Antiochia, regni syriaci metropolitum.

***) Flagrantissimi in legis studio.

in montem Sion; et exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, et demonstrare ei holocausta, quae offerebant pro rege.

34. Et Irridens sprevit eos, et polluit; et locutus est superbe,

35. et juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, et exercitus ejus in manus meas, continuo, cum regressus fuerit in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna.

36. Et intraverunt sacerdotes, et stetebant ante faciem altaris et templi; et flentes dixerunt:

37. Tu, Domine, elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis et obsecrationis populo tuo;

38. fac vindictam in homine isto, et exercitu ejus, et cadant in gladio; memento blasphemias eorum, et ne dederis eis, ut permaneant.

39. Et exiit Nicanor ab Jerusalem, et castra applicuit ad Bethoron; et occurrit illi exercitus Syriæ.

40. Et Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris; et oravit Judas, et dixit:

41. Qui missi erant a rege Sennacherib Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus, et percussit ex eis centum octoginta quinque milia; (*IV. Reg. 19, 35. Tob. 1, 21. Eccl. 48, 24. Isai. 37, 36. II. Mach. 8, 19.*)

42. sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie; et sciant ceteri, quia male locutus est super sancta tua; et iudica illum secundum malitiam illius.

43. Et commiserunt exercitus proelium tertiadecima die mensis Adar; et contrita sunt castra Nicanoris, et cecidit ipse primus in proelio.

44. Ut autem vidit exercitus ejus, quia cedisset Nicanor, projecerunt arma sua, et fugerunt;

45. et persecuti sunt eos viam unius diei ab Adazer, usquequo veniatur in Gázara, et tubis cecinerunt post eos cum significationibus;

46. et exierunt de omnibus castellis Iudeæ in circuitu, et ventilabant eos cornibus, et convertebant iterum ad eos, et ceciderunt omnes gladio, et non est relictus ex eis nec unus.

47. Et acceperunt spolia eorum in praedium; et caput Nicanoris amputaverunt, et dexteram ejus, quam extenderat superbe, et attulerunt et suspenderunt contra Jerusalem.

48. Et laetus est populus valde, et eggerunt diem illam in laetitia magna.

49. Et constituit agi omnibus annis diem istam tertiadecima die mensis Adar.

50. Et siluit terra Juda dies paucos.

CAPUT VIII.

Judas, audita celeberrima Romanorum fama ac virtute, quae hic recitantur, missis nuntiis, foedus cum illis percutit, ut ipsorum praesidio Iudei a Graecorum jugo liberentur; Romani autem Iudei remittunt icti foederis rescriptum, in tabulis aereis sculptum, quod hic refertur.

1. Et audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, et acquiescunt ad omnia, quae postulantur ab eis, et quicunque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, et quia sunt potentes viribus.

(*A. M. 3816. Ant. Chr. 188. Urbis conditiae 560.*)

2. Et audierunt proelia eorum et virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia*, quia obtinuerunt eos, et duxerunt sub tributum;

3. et quanta fecerunt in regione Hispaniae, et quod in potestatem redegerunt metallæ argenti et auri, quæ illic sunt, et possederunt omnem locum consilio suo et patientia;

4. locaque, quae longe erant valde ab eis, et reges, qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, et percusserunt eos plaga magna; ceteri autem dant eis tributum omnibus annis;

(*A. M. 3807. Ant. Chr. 197.*)

(*A. M. 3836. Ant. Chr. 168.*)

5. et Philippum, et Persen Ceteorum regem **), et ceteros, qui adversum eos arma tulerant, contriverunt in bello, et obtinuerunt eos;

(*A. M. 3815. Ant. Chr. 189.*)

6. et Autolochum magnum regem Asiae, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantes, et equitatum, et cursus, et exercitum magnum valde, contritum***) ab eis;

7. et quia ceperunt eum vivum, et statuerunt ei, ut daret ipse, et qui regnarent post ipsum, tributum magnum, et daret obsides, et constitutum,

8. et regionem Iudorum, et Medos, et Lydos, de optimis regionibus eorum, et accepta eas ab eis dederunt Euneni regi;

9. et quia, qui erant apud Helladam, voluerunt ire, et tollere eos; et innovit sermo his;

10. et miserunt ad eos ducem unum, et pugnauerunt contra illos, et ceciderunt ex eis multi, et captivas duxerunt uxores eorum, et filios, et diripuerunt eos, et terram eorum possederunt, et destruxerunt muros eorum, et in servitatem illos redegerunt usque in hunc diem;

* C. Manlius Vulso, Romanorum Consul, Galatas duobus proeliis devicit.

**) Devictis a Romanis Philippo et Perseo regibus, regnum macedonicum, in Macedonia extinctum est; ejus vero reliquiae, romano iam assurgente imperio, in Seleucidis Syrie, et Ptolomaeis Aegypti adhuc superfuerunt.

***) Pugna circa Magnesiam, ad Sipyrum montem positam, commissa per L. Scipionem, inde Asiaticum dictum.

11. et residua regna, et insulas, quae aliquando restiterant illis, exterminaverunt, et in potestatem redegerunt.

12. Cum amicis autem suis, et qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, et obtinuerunt regna, quae erant proxima, et quae erant longe, quia, quicunque audiebant nomen eorum, timebant eos;

13 quibus vero vellent auxilio esse, ut regnarent, regnabant; quos autem vellent, regno deturbabant; et exaltati sunt valde.

14. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec inducebatur purpura, ut magnificaretur in ea;

15. et quia curiam fecerunt sibi, et quotidie consulebant trecentos viginti consilium agentes semper de multitudine, ut, quae digna sunt, gerant;

16. et committunt uni hominoi magistratum suum per singulos annos domiuari universae terrae suae, et omnes obediunt uni, et non est invidia, neque zelus inter eos.

17. Et elegit Judas Eupoleum filium Joannis, filii Jacob, et Jasonem filium Eleazarum, et misit eos Romanum constitutere cum illis amicitiam et societatem;

18. et ut auferrent ab eis jugum Graecorum, quia viderunt, quod in servitutem premerent regnum Israël.

19. Et abiérunt Roman viam multam valde, et introierunt curiam, et dixerunt:

20. Judas Machabaeus, et fratres ejus, et populus Judeorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem, et pacem, et conscribere nos socios, et amicos vestros.

21. Et placuit sermo in conspectu eorum.

22. Et hoc rescriptum est, quod rescriperunt in tabulis aereis, et miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis et societatis:

23. Bene sit Romanis, et genti Judeorum in mari, et in terra iu aeternum, gladiisque et hostis procul sit ab eis.

24. Quod si institerit bellum Romanis prius, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum,

25. auxilium feret gens Judeorum, prout tempus dictaverit, corde pleno;

26. et procliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit Romanis; et custodiunt mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27. Similiter autem et, si genti Judeorum prius acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit;

28. et adjuvantibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis; et custodient mandata eorum absque dolo.

29. Secundum haec verba constituerunt Romani populo Judeorum.

30. Quod si post haec verba hi aut illi addere, aut demere ad haec aliquid value-

rint, facient ex proposito suo; et quaecunque addiderint, vel demserint, rata erunt.

31. Sed et de malis, quae Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare gravasti jugum tuum super amicos nostros, et socios Judeeos?

32. Si ergo iterum adierint nos, adversum faciemus illis judicium, et pugnabimus tecum mari terraque.

CAPUT IX.

Bacchide et Alcimo contra Judam missis a Demetrio, Judas minimo exercitu fortissime resistens occiditur, ac linetur; graviterque afflitis piis Israëlitis, frater ipsius Jonathan in ejus locum sufficitur. Qui ob fratri Joannis mortem percudit filios Jambri in nuptiis, rursumque percussis de Bacchidis exercitu mille viris, Alcimus ob impia in locum sanctum opera percussus a Deo paralysi, mortuus est; sed et Bacchides, cum nec dolo nec vi posset Jonathan perdere, initio cum eo foedere discessit, nec amplius in Judaeam reversus est.

(A. M. 3843. Ant. Chr. 161.)

1. Interea, ut audivit Demetrius, quia cecidit Nicanor, et exercitus ejus in proelio, apposuit Bacchidem, et Alcimum rursum uittere in Judaeam, et dextrum cornu cum illis.

2. Et abiérunt viam, quae dicit in Galgala, et castra posuerunt in Masaloth, quae est in Arbellis, et occupaverunt eam, et premerent animas hominum multas.

3. In meuse primo anni centesimi et quinquagesimi secundi applicuerunt exercituum ad Jerusalem,

4. et surrexerunt, et abiérunt in Beiram viginti millia virorum, et duo milia equitum.

5. Et Judas posuerat castra in Laisa, et tria millia viri electi cum eo;

6. et viderunt multitudinem exercitus, quia multi sunt, et timuerunt valde; et multi subtraxerunt se de castris, et non remanserunt ex eis nisi octingent viri.

7. Et vidit Judas, quod defluxit exercitus suus, et bellum perurgebat eum, et confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, et dissolutus est.

8. Et ex dictis his, qui residui erant: Surgamus, et eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversus eos.

9. Et advertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, et revertamur ad fratres nostros, et tunc pugnabimus adversus eos; nos autem pauci sumus.

10. Et ait Judas: Absit istam rem facere, ut fugiamus ab eis; et si appropiat tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, et non inferamus crimen gloriae nostrae.

11. Et movit exercitus de castris, et stererunt illis obviam; et divisi sunt equites

in duas partes, et fundibularii, et sagittarii praeibant exercitum, et primi certaminis omnes potentes.

12. Bacchides autem erat in dextro cornu, et proximavit legio ex duabus partibus, et clamabant tubis;

13. exclamaverunt autem et hi, qui erant ex parte Judea, etiam ipsis; et commota est terra a voce exercituum, et commissum est proelium a manu usque ad vesperam.

14. Et vidit Judas, quod firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris, et convenerunt cum ipso omnes constantes corde;

15. et contrita est dextera pars ab eis, et persecutus est eos usque ad montem Azoti.

16. Et qui in sinistro cornu erant, videbunt, quod contritum est dextrum cornu, et secuti sunt post Judam, et eos, qui cum ipso erant, a tergo;

17. et ingravatum est proelium, et cedernut vulnerati multi ex his, et ex illis.

18. Et Judas cecidit, et ceteri fugerunt.

19. Et Jonathas, et Simon tulerunt Judam fratrem suum, et sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin.

20. Et sleverunt eum omnis populus Israël planctu magno, et lugebant dies multos,

21. et dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israël!

22. Et cetera verba bellorum Judee, et virtutum, quas fecit, et magnitudinis ejus non sunt descripta; multa enim erant valde.

23. Et factum est, post obitum Judae emerserunt iuui in omnibus finibus Israël, et exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem.

24. In diebus illis facta est fames magna valde, et tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis.

25. Et elegit Bacchides viros impios, et constituit eos dominos regionis;

26. et exquirebant, et perscrutabantur amicos Judee, et adducebant eos ad Bacchidem, et viuicabat in illos, et illudebat.

27. Et facta est tribulatio magna in Israël, qualis nou fuit ex die, qua non est virus propheta in Israël*).

28. Et congregati sunt omnes amici Judee, et dixerunt Jonathae:

29. Ex quo frater tuus Judas defunctus est, vir similis ei nou est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem, et eos, qui inimici sunt gentis nostrae.

30. Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, et ducem ad bellandum bellum nostrum.

31. Et suscepit Jonathas tempore illo principatum, et surrexit loco Judee fratis sui.

32. Et cognovit Bacchides, et quaerebat cum occidere.

33. Et cognovit Jonathas, et Simon fra-

ter ejus, et omnes, qui cum eo erant, et fugerunt in desertum Thecueae, et conseruerunt ad aquam lacus Asphar.

34. Et cognovit Bacchides, et die sabbatorum venit ipse, et omnis exercitus ejus trans Jordanem.

35. Et Jonathas misit fratrem suum dum cum populi, et rogavit Nabuthaeos amicos suos, ut commodarent illis apparatus suum, qui erat copiosus.

36. Et exierunt filii Jambri ex Madaba, et comprehendenterunt Joannem, et omnia, quae habebat, et abiuerunt habentes ea.

37. Post haec verba renuntiatum est Jonathas, et Simoni fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, et ducunt sponsam ex Madaba filiam unius de magnis principibus Chanaan cum ambitione magna.

38. Et recordati sunt sanguinis Joannis fratri sui, et ascenderunt, et absconderunt se sub tegumento montis.

39. Et elevaverunt oculos suos, et videbunt; et ecce tumultus, et apparatus multis; et sponsus processit, et amici ejus, et fratres ejus obviam illis cum tympanis, et musicis, et armis multis.

40. Et surrexerunt ad eos ex iusdiis, et occiderunt eos; et cedernut vulnerati multi, et residui fugerunt in montes; et acceperunt omnia spolia eorum;

41. et conversae sunt nuptiae in luctum, et vox musicorum ipsorum in lamentum.

42. Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratri sui, et reversi sunt ad ripam Jordanis.

43. Et audivit Bacchides, et venit die sabbatorum usque ad oram Jordanis in virtute magna.

44. Et dixit ad suos Jonathas: Surgamus, et pugnemus contra inimicos nostros; nou est enim hodie sicut heri, et nudius tertius.

45. Ecce enim bellum ex adverso, aqua vero Jordanis hinc et inde, et ripae, et paludes, et saltus; et nou est locus diversitandi.

46. Nunc ergo clamate in coelum, ut libremini de manu inimicorum vestrorum. Et missum est bellum. (II. Par. 20,3.)

47. Et extendit Jonathas manum suam percutere Bacchidem, et divertit ab eo retro;

48. et dissiliit Jonathas, et qui cum eo erant, in Jordanem, et transnataverunt ad eos Jordaneum.

49. Et cediderunt de parte Bacchidis die illa mille viri; et reversi sunt in Jerusalem,

50. et aedificaverunt civitates munitas in Iudea, munitionem, quae erat in Jericho, et in Ammaum, et in Bethoron, et in Bethel, et Tharinata, et Phara, et Thopo, muris excelsis, et portis, et seriis.

51. Et posuit custodiam in eis, ut inimici exerceant in Israël;

52. et munivit civitatem Bethsuram, et Gazaram, et arcem, et posuit in eis auxilia, et apparatus escarum;

* Desierunt prophetae circa ann. 3539. Vide Neh. 12, 22.

53. et accepit filios principum regionis obsides, et posuit eos in arce in Jersalem in custodiam.

(A. M. 3844. Ant. Chr. 160.)

54. Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, praecepit Alcimus, destrui muros domus sanctae interioris, et destrui opera prophetarum; et coepit destruere.

55. In tempore illo percussus est Alcimus; et impedita sunt opera illius, et occulsum est os ejus, et dissolutus est paralyticus, nec ultra potuit loqui verbum, et mandare de domo sua.

56. Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno.

57. Et vidit Bacchides, quoniam mortuus est Alcimus; et reversus est ad regem, et siluit terra annis duobus.

(A. M. 3846. Ant. Chr. 158.)

58. Et cogitaverunt omnes iniqui, dicentes: Ecce Jonathas, et qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter; nunc ergo adducamus Bacchidem, et comprehendet eos omnes una nocte.

59. Et abiernunt, et consilium ei dedecunt.

60. Et surrexit, ut veniret cum exercitu multo, et misit occulte epistolas sociis suis, qui erant in Iudea, ut comprehenderent Jonatham, et eos, qui cum eo erant; sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum.

61. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant militiae, quinquaginta viros, et occidit eos;

62. et secessit Jonathas, et Simon, et qui cum eo erant, in Bethbessen, quae est in deserto; et extruxit diruta ejus, et firmaverunt eam.

63. Et cognovit Bacchides, et congregavit universam multitudinem suam; et his, qui de Iudea erant, denunciavit.

64. Et venit, et castra posuit desuper Bethbessen; et oppugnavit eam dies multis, et fecit machinas.

65. Et reliquit Jonathas Simonem fratrem suum in civitate, et exiit in regionem, et venit cum numero,

66. et percussit Odaren, et fratres ejus, et filios Phaseron in tabernaculis ipsorum, et coepit caedere, et crescere in virtutibus.

67. Simon vero, et qui cum ipso erant, exierunt de civitate, et succederunt machinas,

68. et pugnaverunt contra Bacchidem, et contritus est ab eis; et afflixerunt eum valde, quoniam consilium ejus, et congressus ejus erat inanis.

69. Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant, ut veniret in regionem ipsorum, multis ex eis occidit; ipse autem cogitavit cum reliquis abiire in regionem suam.

70. Et cognovit Jonathas, et misit ad eum legatos compонere pacem cum ipso, et reddere ei captivitatem.

71. Et libenter accepit, et fecit secun-

dum verba ejus, et juravit, se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitae ejus.

72. Et reddidit ei captivitatem, quam prius erat praedatus de terra Iuda; et conversus abiit in terram suam, et non apposuit amplius venire in fines ejus.

73. Et cessavit gladius ex Israël; et habitavit Jonathas in Machmas, et coepit Jonathas ibi judicare populum, et exterminavit impios ex Israël.

CAPUT X.

Alexandro Nobitis Antiochi filio occupante Ptolomaida, conatur Demetrius serire foedus cum Jonatha, semel ac iterum plurima pollicens; at ille prae-elegit oblatas ab Alexandre amicatas. Qui Alexander, devicto occisoque Demetrio, ducit uxorem Cleopatram, Ptolomaei regis Aegypti filium, plurimum Jonathan honorans; porro Apollonium ducem junioris Demetrii devicit Jonathas, succensa Azoto et templo Dagon; rursumque ab Alexander honoratur, data sibi Accaron ac fibula aurea.

(A. M. 3851. Ant. Chr. 153.)

1. Et anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander^{*)} Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis, et occupavit Ptolomaidam; et recepérunt eum, et regnavit illuc.

2. Et audivit Demetrius rex, et congregavit exercitum copiosum valde, et exivit obviam illi in proelium.

3. Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4. Dixit enim: Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexander adversum nos;

5. recordabitur enim omnium malorum, quae fecimus in eum, et in fratrem ejus, et in gentem ejus.

6. Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, et fabricare arma, et esse ipsum socium ejus, et obsides, qui erant in arce, jussit tradi ei.

7. Et venit Jonathas in Jersalem, et legit epistolas in auditu omnis populi, et corum, qui in arce erant.

8. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt, quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum.

9. Et traditi sunt Jonathae obsides, et reddidit eos parentibus suis;

10. et habitavit Jonathas in Jersalem, et coepit aedificare et innovare civitatem.

11. Et dixit facientibus opera, ut extruerent muros, et montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem; et ita fecerunt.

12. Et fingerunt alienigenae, qui erant in munitionibus, quas Bacchides aedificaverat.

^{*)} Cognomino Balas, homo ignotus et incertae stirpis; (Liv. Epitom.) Antiochi se esse filium falso dictans. Sever. Sulp.

13. Et reliquit unusquisque locum suum, et abiit in terram suam;

14. tantum in Bethsura remanserunt aliqui ex his, qui reliquerant Icgeom, et praecpta Dei; erat enim haec eis ad refugium.

15. Et audivit Alexander rex promissa, quae promisit Demetrius Jonathae; et narraverunt ei proelia, et virtutes, quas ipse fecit, et fratres ejus, et labores, quos laboraverunt.

16. Et ait: Numquid inveniemus aliquem virum falem? Et nunc faciemus eum amicum, et socium nostrum.

17. Et scripsit epistolam, et misit ei secundum haec verba, dicens:

18. Rex Alexander fratri Jonathae salutem.

19. Audivimus de te, quod vir potens sis viribus, et aptus es, ut sis amicus noster;

20. et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuae, et ut amicus voceris regis, (et misit ei purpuram, et coronam auream) et quae nostra sunt, sentias nobiscum, et conserves amicitias ad nos.

21. Et induit se Jonathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo in die solemnis scenopoeiae, et congregavit exercitum, et fecit arma copiosa.

22. Et audivit Demetrius verba ista, et contristatus est nimis, et ait:

23. Quid hoc fecimus, quod praeoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Iudeorum ad munimen sui?

24. Scribam et ego illis verba deprecatoria, et dignitatis, et dona, ut sint mecum in adjutorium.

25. Et scripsit eis in haec verba: Rex Demetrius genti Iudeorum salutem.

26. Quoniam servasti ad nos pactum, et mansistis in amicitia nostra, et non accessisti ad inimicos nostros, audivimus, et gavisi sumus.

27. Et nunc perseverate adhuc conseruare ad nos fidem, et retribuemus vobis bona pro his, que fecistis nobiscum;

28. et remitteremus vobis praestationes multas, et dabimus vobis donationes.

29. Et nunc absolvo vos, et omnes Iudeos a tributis, et pretia salis indulgeo, et coronas remitto, et tertias seminis;

30. et diuidiam partem fructus ligni, quod est portionis meae, relinquendo vobis ex hodierno die, et deinceps, ne accipiant a terra Juda, et a tribus civitatibus, quae additae sunt illi ex Samaria, et Galilee ex hodierna die et in totum tempus;

31. et Jerusalem sit sancta, et libera cum finibus suis, et decimac, et tributa ipsius sint.

32. Remitto etiam potestatem arcis, quae est in Jerusalem, et do eam summo sacerdoti, ut constituit iu ca viros, quosunque ipse elegerit, qui custodiant eam.

33. Et omnem animam Iudeorum, quae captiva est a terra Juda in omni regno meo, relinquendo liberam gratis, ut omnes

a tribulis solvantur, etiam pecorum suorum.

34. Et omnes dies solemnies, et sabbata, et neomeuniae, et dies decreti, et tres dies ante diem solemnum, et tres dies post diem solemnum sint omnes immunitatis et remissionis omnibus Judacis, qui sunt in regno meo;

35. et nemo habebit potestatem agere aliquid, et movere negotia adversus aliquem illorum in omni causa.

36. Et ascribantur ex Iudeis in exercitu regis ad triginta millia viorum, et dabunt illis copiae, ut oportet omnibus exercitibus regis, et ex eis ordinabuntur, qui sunt in munitionibus regis magui;

37. et ex his constituantur super negotia regni, quae aguntur ex fide, et principes sint ex eis, et ambulent in legibus suis, sicut praecepit rex in terra Juda.

38. Et tres civitates, quae additae sunt Iudeae ex regione Samariae, cum Iudea reputentur, ut sint sub uno, et non obedient aliis potestati, nisi summi sacerdotis.

39. Ptolomaida, et confines ejus, quae sunt ex donu sanctis, qui sunt in Jerusalem ad necessarios suntus sanctorum.

40. Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quae me contingunt;

41. et omne, quod reliquum fuerit, quod non reddiderant, qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42. Et super haec quinque millia siclorum argenti, quae accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos, et haec ad sacerdos pertineant, qui ministerio funguntur.

43. Et quicunque confugerint in templo, quod est Jerosolymis, et in omnibus finibus ejus, obnoxii regi in omni negotio dimittantur, et universa, quae sunt eis in regno meo, libera habeant.

44. Et ad aedicanda vel restauranda opera sanctorum sumtuosus dabuntur de ratione regis,

45. et ad extruendos muros Jerusalem, et communendos in circuitu sumtuosus dabuntur de ratione regis, et ad construendos muros in Iudea.

46. Ut audivit autem Jonathas, et populus sermones istos, non crediderunt eis, nec receperunt eos, quis recordati sunt militiae magnae, quam fecerat in Israël, et tribulaverat eos valde. (*Supr. 7, 12.*)

47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, et ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.

(*A. M. 3854. Ant. Chr. 150.*)

48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, et admovit castra contra Demetrium.

49. Et commiserunt proelium duo reges, et fugit exercitus Demetrii, et insecurus est eum Alexander, et incubuit super eos.

50. Et iuvaluit proelium nimis, donec

occidit sol; et cecidit Demetrius in die illa *).

51. Et misit Alexander ad Ptolomeum regem Aegypti legatos secundum haec verba, dicens:

52. Quoniam regressus sum in regnum meum, et sedi in sede patrum meorum, et obtinui principatum, et contrivi Demetrium, et possidi regnum nostrum,

53. et comisi pugnam cum eo, et contritus est ipse, et castra ejus a nobis, et sedimus in sede regni ejus;

54. et nunc statuamus ad invicem amicitiam: et da mihi filiam tuam uxorem, et ego ero gener tuus, et dabo tibi dona, et ipsi digna te.

55. Et respondit rex Ptolomeus, dicens: Felix dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, et sedisti in sede regni erum.

56. Et nunc faciam tibi, quod scripsisti; sed occurre mihi Ptolomaïdam, ut videamus invicem nos, et spondeam tibi, sicut dixisti.

(A. M. 3854. ineunte.)

57. Et exivit Ptolomeus de Aegypto, ipse, et Cleopatra filia ejus, et venit Ptolomaïdam anno centesimo sexagesimo secundo.

58. Et occurrit ei Alexander rex, et dedit ei Cleopatram filiam suam, et fecit nuptias ejus Ptolomaidae, sicut reges, in magna gloria.

59. Et scripsit rex Alexander Jonathae, ut veniret obviam sibi.

60. Et abiit cum gloria Ptolomaïdam, et occurrit ibi duobus regibus, et dedit illis argentum multum, et aurum, et dona, et iuvenit gratiam in conspectu eorum.

61. Et convenerunt adversus eum viri pestilentes ex Israël, viri iniqui, interpellantes adversus eum, et non intendit ad eos rex.

62. Et jussit spoliari Jonathan vestibus suis, et indui cum purpura; et ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum.

63. Dixitque principibus suis: Exite cum eo in medium civitatis, et praedicate, ut nemo adversus eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64. Et factum est, ut viderunt, qui interpellabant gloriam ejus, quae praedicabatur, et opertum cum purpura, fugerent omnes;

65. et magnificavit eum rex, et scripsit eum inter primos amicos, et posuit eum ducem, et participem principatus.

66. Et reversus est Jonathas in Ierusalem cum pace, et laetitia.

(A. M. 3856. Ant. Chr. 148. desinente.)

67. In anno centesimo sexagesimo quinto venit Demetrius filius Demetrii a Creta in terram patrum suorum.

68. Et audivit Alexander rex, et contristatus est valde, et reversus est Antiochiam.

69. Et constituit Demetrios rex Apollonium ducem, qui praeerat Coeslyriae; et congregavit exercitum magnum, et accessit ad Jamniam; et misit ad Jonatham summum sacerdotem,

70. dicens: Tu solus resistis nobis; ego autem factus sum in derisum, et in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversus nos exerceas in montibus.

71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, et comparemus illic invicem, quia tecum est virtus bellorum.

72. Interroga, et disce, quis sum ego, et ceteri, qui auxilio sunt mihi, qui et dicunt, quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua;

73. et neque quomodo poteris sustinere equitatum et exercitum tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?

74. Ut audivit autem Jonathas sermones Apollonii, motus est animo; et elegit decem millia virorum, et exiit ab Ierusalem, et occurrit ei Simon frater ejus in adiutorium.

75. Et applicuerunt castra in Joppen, et exclusit eum a civitate, quia custodia Apollonii Joppe erat, et oppugnavit eam.

76. Et exterriti, qui erant in civitate, aperuerunt ei, et obtinuit Jonathas Joppen.

77. Et audivit Apollonius, et admovit tria millia equitum, et exercitum multum.

78. Et abiit Azotum tamquam iter faciens, et statim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum, et confidet in eis. Et inseculus est eum Jonathas in Azotum, et commiserunt proelium.

79. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulite.

80. Et cognovit Jonathas, quoniam insidiae sunt post se; et circuierunt castra ejus, et jecerunt jacula in populum a manu usque ad vesperam.

81. Populus autem stabat, sicut praecepserat Jonathas, et laboraverunt equi eorum.

82. Et ejecit Simon exercitum suum, et commisit contra legionem; equites enim fatigati erant, et contriti sunt ab eo, et fugerunt.

83. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, et intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

84. Et succedit Jonathas Azotum, et civitates, quae erant in circuitu ejus, et accepit spolia eorum, et templum Dagon, et omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni.

85. Et fuerunt, qui ceciderunt gladio, cum his, qui successi sunt, fere octo milia virorum.

86. Et movit inde Jonathas castra, et applicuit ea Ascalonem; et exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.

87. Et reversus est Jonathas in Ierusalem cum suis, habentibus spolia multa.

* Cum annos 12 regnum Syriae tenuisset. Polyb.

88. Et factum est, ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathan.

89. Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, et omnes fines ejus in possessionem.

CAPUT XI.

Mortuo Alexandro, et similiter Ptolemaeo, qui Alexandri regnum dolo invaserat, ablata ab eo filia sua et tradita in uxorem Demetrio, hic Demetrius Jonathan honorat datis litteris immunitatis a tributis; Jonathas autem militit et auxiliares milites, qui, occisis uno die centum milibus, regem a ciribus Antiochiae liberarunt, et Antiochiam incenderunt. Illo autem foedus cum Jonathan initum praevaricante, Antiochus filius Alexandri, devicto Demetrio regnans, foedus initum cum Jonathan, qui una cum fratre Simeone saepius vicerat evadit adversus alienigenas.

(A. M. 3858. Ant. Chr. 116.)

1. Et rex Aegypti congregavit exercitum, sicut arena, quae est circa oram maris, et naves multas, et quaerebat obtinere regnum Alexandri dolo, et addere illud regno suo.

2. Et exiit in Syriam verbis pacificis; et aperiebant ei civitates, et occurserunt ei, quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eo quod sacer suus esset.

3. Cum autem introiret civitatem Ptolomeus, ponebat custodias miliitum in singulis civitatibus.

4. Et ut appropiavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni, et Azotum, et cetera ejus demolita, et corpora projecta, et eorum, qui caesi erant in bello, tumulos, quos fecerant secus viam.

5. Et narraverunt regi, quia haec fecit Jonathan, ut invidiam facerent ei; et tacuit rex.

6. Et occurrit Jonathan regi in Joppen cum gloria, et invicem se salutaverunt, et dormierunt illic.

7. Et abiit Jonathan cum rege usque ad fluvium, qui vocatur Eleutherus, et reversus est in Jerusalem.

8. Rex autem Ptolomeus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, et cogitabat in Alexandrum consilia mala.

9. Et misit legatos ad Demetrium, dicens: Veni, componamus inter nos pactum, et dabo tibi filiam meam ^{*)}, quam habet Alexander, et regnabis in regno patris tui.

10. Poenitet enim me, quod dederim illi filiam meam; quaeasivit enim me occidere.

11. Et vituperavit eum, propterea quod concupicerat regnum ejus.

12. Et abstulit filiam suam, et dedit eam Demetrio, et alienavit se ab Alexandro; et manifestatae sunt inimicitiae ejus.

*) Cleopatram.

13. Et intravit Ptolomeus Antiochiam, et imposuit duo diademata capiti suo, Aegypti et Asiae.

14. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus, quia rebellabant, qui erant in locis illis.

(A. M. 3859. Ant. Chr. 115.)

15. Et audivit Alexander, et venit ad eum in bellum; et produxit Ptolomeus rex exercitum, et occurrit ei in manu valida, et fugavit eum.

16. Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur; rex autem Ptolomeus exaltatus est.

17. Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, et misit Ptolomeao.

18. Et rex Ptolomeus morteus est in die tertia; et qui erant in munitionibus, perierunt ab his, qui erant intra castra.

(A. M. 3859. Ant. Chr. 115.)

19. Et regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo.

20. In diebus illis congregavit Jonathan eos, qui erant in Iudea, ut expugnarent arcem, quae est in Jerusalem; et fecerunt contra eam machinas multas.

21. Et abierunt quidam, qui oderant gentem suam, viri iniqui ad regem Demetrium, et renuntiaverunt ei, quod Jonathan has obsideret arcem.

22. Et ut audivit, iratus est, et statim venit ad Ptolomaidam, et scripsit Jonathanem, ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinato.

23. Ut audivit autem Jonathan, iussit obsidere, et elegit de senioribus Israël, et de sacerdotibus, et dedit se periculo.

24. Et accepit aurum, et argentum, et vestem, et alia xenia multa, et abiit ad regem Ptolomaldam, et invenit gratiam in conspectu ejus.

25. Et interpellabant adversus eum quidam iniqui ex gente sua.

26. Et fecit ei rex, sicut fecerant ei, qui ante eum fuerant, et exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum,

27. et statuit ei principatum sacerdotii, et quaecunque alia habuit prius pretiosa, et fecit eum principem amicorum.

28. Et postulavit Jonathan a rege, ut immunem saceret Iudeam, et tres toparchias, et Samariam, et consunes ejus; et promisit ei talenta trecenta.

29. Et consensit rex, et scripsit Jonathan epistolae de his omnibus, hunc modum continentibus:

30. Rex Demetrius fratri Jonathanae salutem, et genti Iudeorum.

31. Exemplum epistolae, quam scripsimus Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad vos, ut sciretis.

32. Rex Demetrius Lastheni parenti salutem.

33. Gentil Iudeorum amicis nostris, et conservantibus, quae justa sunt apud nos, decrevimus benefacere propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent.

34. Statuimus ergo illis omnes fines Iudeae, et tres civitates, Lydan, et Rama-

than, quae additae sunt Iudeae ex Samaria, et omnes confines earum sequestrari omnibus sacrificantibus in Ierosolymis pro his, quae ab eis prius accipiebat rex per singulos annos, et pro fructibus terrae, et pomorum.

35. Et alia, quae ad nos pertinebant decimaru, et tributorum, ex hoc tempore remittiuntur eis, et arenas salinarum, et coronas, quae nobis deferebantur,

36. omnia ipsis concedimus; et nihil horum irritum erit ex hoc, et in omne tempus.

37. Nunc ergo curate facere horum exemplum, et detur Jonathan, et ponatur in monte sancto, in loco celebri.

38. Et videns Demetrius rex, quod sicut terra in conspectu suo, et nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquemque in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab insulis gentium; et inimici erant ei omnes exercitus^{*)} patrum ejus.

(A. M. 3860. Aut. Chr. 144.)

39. Tryphon^{**)} autem erat quidam partium Alexandri prius, et vidiit, quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, et ivit ad Emalchuel Arabem, qui habebat Antiochum filium Alexandri;

40. et assidebat ei, ut traduceret eum ipsi, ut regnaret loco patris sui; et enuntiavit ei, quanta fecit Demetrius, et inimicitias exercituum ejus adversus illum. Et mansit ibi diebus multis.

41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret eos, qui in arce erant in Jerusalem, et qui in praesidiis erant, quia impugnabant Israël.

42. Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non haec tantum faciam tibi, et genti tue; sed gloria illustrabo te, et gentem tuam, cum fuerit opportunum.

43. Nunc ergo recte feceris, si miseris in auxilium mihi viros, quia discessit omnis exercitus meus.

44. Et misit ei Jonathas tria millia virorum fortissim Antiochiam; et venerunt ad regem, et delectatus est rex in adventu eorum.

45. Et convenerunt, qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, et volebant interficere regem.

46. Et fugit rex in aulam; et occupaverunt, qui erant de civitate, itinera civitatis, et cooperunt pugnare.

47. Et vocavit rex Iudeos in auxilium, et convenerunt omnes simul ad eum, et dispersi sunt omnes per civitatem;

48. et occiderunt in illa die centum milia hominum, et succederunt civitatem, et ceperunt spolia multa in die illa, et libaverunt regem.

49. Et viderunt, qui erant de civitate,

quod obtinuerunt Iudei civitatem, sicut volebant, et infirmati sunt mente sua, et clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes:

50. Da nobis dextras, et cessent Iudei oppugnare nos, et civitatem.

51. Et procererunt arma sua, et fecerunt pacem, et glorificanti sunt Iudei in conspectu regis, et in conspectu omnium, qui erant in regno ejus, et nominati sunt in regno; et regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa.

52. Et sedet Demetrius rex in sede regni sui, et siluit terra in conspectu ejus.

53. Et mentitus est omnia, quaecumque dixit; et abalienavit se a Jonathan, et non retribuit ei secundum beneficia, quae sibi tribuerat, et vexabat eum valde.

54. Post haec autem reversus est Tryphon, et Antiochus cum eo puer adolescentis, et regnavit, et imposuit sibi dia dema.

55. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius, et pugnaverunt contra eum; et fugit, et terga vertit.

56. Et accepit Tryphon bestias, et obtinuit Antiochiam;

57. et scripsit Antiochus adolescentis Jonathan, dicens: Constituo tibi sacerdotium, et constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis.

58. Et misit illi vasa aurea in ministerium, et dedit ei potestatem bibendi in auro, et esse in purpura, et habere fibulam auream.

59. Et Simonem fratrem ejus constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Aegypti.

60. Et exiit Jonathas, et perambulabat trans flumen civitatis; et congregatus est ad eum omnis exercitus Syiae in auxilium, et venit Ascalonem, et occurserunt ei honorifice de civitate.

61. Et abiit inde Gazam, et conclude runt se, qui erant Gazae; et obsedit eam, et succedit, quae erant in circuitu civitatis, et praedatus est ea.

62. Et rogaverunt Gazenses Jonathau, et dedit illis dexteram, et accepit filios eorum obsides, et misit illos in Jerusalem, et perambulavit regionem usque Damascum.

63. Et audivit Jonathas, quod praevaricati sunt principes Demetrii in Cades, quae est in Galilaea, cum exercitu multo, volentes enim removere a negotio regni,

64. et occurrit illis; fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam.

65. Et applicuit Simon ad Bethsuram, et expugnabat eam diebus multis, et conclusit eos.

66. Et postulaverunt ab eo dextras accipere, et dedit illis; et ejecit eos inde, et cepit civitatem, et posuit in ea praesidium.

67. Et Jonathas, et castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar, et ante lucem vigilaverunt in campo Asor.

68. Et ecce castra alienigenarum occur-

^{*)} Ut qui soliti essent ab aliis ante eum regibus etiam pacis tempore stipendia acciperent. Joseph. l. 13. c. 8.

^{**) Prius Diodotus dicebatur, tum vero Tryphon est appellatus, cum regnum occupasset. Ap plan. in Syr.}

reabant in campo, et tendebant ei insidias in montibus; ipse autem occurrit ex adverso.

69. Insidiae vero exsurrexerunt de locis suis, et commiserunt proelium.

70. Et fugerunt, qui erant ex parte Jonathae, omnes, et nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absolomi, et Judas filius Calphi, princeps militiae exercitus.

71. Et scidit Jonathas vestimenta sua, et posuit terram in capite suo, et oravit.

72. Et reversus est Jonathas ad eos in proelium, et convertit eos in fugam, et pugnaverunt.

73. Et viderunt, qui fugiebant partis illius, et reversi sunt ad eum, et insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, et pervenerunt usque illuc;

74. et ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum; et reversus est Jonathas in Jerusalem.

CAPUT XII.

Jonathas cum Romanis ac Spartiatis foedus renovat. Principes Demetrii ipsum invadentes fugat, percussisque Arabibus, ordinat aedificare praesidia in Iudea, et muros contra arcem in Jerusalem; sed a Tryphone, cupiente regnum Antiochi invadere, et fine gente se amicum, apud Ptolomaida dolo captus est, omnesque, qui cum eo erant, interfici.

(A. M. 3860.)

1. Et vidit Jonathas, quia tempus eum juvat, et elegit viros, et misit eos Romanum statuere et renovare cum eis amicitiam,

2. et ad Spartiatis, et ad alia loca misit epistolas secundum eandem formam.

3. Et abierunt Romam, et intraverunt curiam, et dixerunt: Jonathas summus sacerdos, et eetus Judeorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam, et societatem secundum pristinam.

4. Et dedernut illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Iuda cum pace.

5. Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas Spartiatis:

6. Jonathas summus sacerdos, et seniores gentis, et sacerdotes, et reliquus populus Judeorum Spartiatis fratribus salutem.

(A. M. 3817. Ant. Chr. 187.)

7. Jampridem missae erant epistolae ad Oniam^{*)} summum sacerdotem ab Ario, qui reguabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subjectum est.

8. Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat, cum honore, et accepit epistolae, in quibus significabatur de societate, et amicitia.

9. Nos, cumculo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris,

10. maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, et amicitiam, ne forte alie-

^{*)} De quo infr. II. Mach. 3.

ni efficiamus a vobis; multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos.

11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnis, et certis, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis, quae offerimus, et in observationibus, sicut fas est, et decet meminisse fratum.

12. Laetamur itaque de gloria vestra.

13. Nos autem circumdederunt multae tribulationes, et multa proelia, et impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro.

14. Nolnimus ergo vobis molesti esse, neque ceteris sociis, et amicis nostris in his proeliis.

15. Habuimus enim de coelo auxilium, et liberati sumus nos, et humiliati sunt inimici nostri.

16. Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, et Antipatrem Jasonis filium, et misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam, et societatem pristinam.

17. Mandavimus itaque eis, ut veiant etiam ad vos, et salutent vos, et reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostrae.

18. Et nunc beneficiis respondentis nobis ad haec.

19. Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Oniae: *)

20. Arius rex Spartiatarum Oniae sacerdoti magno salutem.

21. Inventum est in scriptura de Spartiatis, et Iudeis, quoniam sunt fratres, et quod sunt de genere Abraham.

22. Et nunc, ex quo haec cognovimus, beneficiis sribentes nobis de pace vestra.

23. Sed et nos rescripsimus vobis: Peccora nostra, et possessiones nostrae vestrae sunt, et vestrae nostrae; mandavimus itaque, hanc uniuari vobis.

24. Et auditiv Jonathas, quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quam prius pugnare adversus eum.

25. Et exiit ab Jerusalem, et occurrit eis in amathitic regione; non enim dede- rat eis spatium, ut ingredenterur regionem ejus.

26. Et misit speculatores in castra eorum; et reversi renuuiaverunt, quod constiuit supervenire illis nocte.

27. Cum occidisset autem sol, praecepit Jonathas suis vigilare, et esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, et posuit custodes per circuitum castrorum.

28. Et audierunt adversarii, quod paratus est Jonathas cum suis in bello; et tinuerunt, et formidaverunt in corde suo, et accenderunt focos in castris suis.

29. Jonathas autem, et qui cum eo erant, non cogoverunt usque mane; videbant autem luminaria ardentia,

30. et secutus est eos Jonathas, et non

^{*)} Decretum de amicitia atque societate cum Iudeis ineunda, quod tunc a Lacedaemoniis sanctum est, habetur infr. 14. 22. et 23. alia occasione recitatum.

comprehendit eos; transierant enim flumen Eleutherum.

31. Et divergit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadaci^{*)}, et percussit eos, et accepit spolia eorum.

32. Et junxit, et venit Damascum, et perambulabat omnem regionem illam.

33. Simon autem exiit, et veuit usque ad Ascalonem, et ad proxima praesidia, et declinavit in Joppen, et occupavit eam,

34. (audivit enim, quod velleut praesidium tradere partibus Demetrii) et posuit ibi custodes, ut custodirent eam.

(A. M. 3860.)

35. Et reversus est Jonathas, et convocavit seniores populi, et cogitavit cum eis nediscare praesidia in Judaea,

36. et aedificare muros in Jerusalem, et exaltare altitudinem magnam inter medium arcis et civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, et neque emaut, neque vendant.

37. Et convenierunt, ut aedificarent civitatem; et cecidit murus, qui erat super torrentem ab ortu solis, et reparavit eum, qui vocatur Caphetheta;

38. et Simon aedificavit Adiada in Se-phela, et munivit eam, et imposuit portas et seras.

(A. M. 3861.)

39. Et cum cogitasset Tryphon regnare Asiae, et assumere diadema, et extenderne manum in Antiochum regem,

40. timeus, ne forte non permitteret eum Jonathas, sed pugnaret adversus eum, quaerebat comprehendere eum, et occidere. Et exurgens abiit in Bethsan.

41. Et exiit Jonathas obviam Illi cum quadraginta milibus virorum electorum in proelium, et venit Bethsan.

42. Et vidit Tryphon, quia venit Jonathas cum exercitu multo, ut extenderet in eum manus, timuit.

43. Et exceptit eum cum honore, et commendavit eum omnibus amicis suis, et dedit ei munera; et praecepit exercitibus suis, ut obedirent ei sicut sibi.

44. Et dixit Jonathae: Ut quid vexasti universum populum, cum bellum nobis non sit?

45. Et nunc remitte eos in domos suas; elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, et veni mecum Ptolomaidam, et tradam eam tibi, et reliqua praesidia, et exercitum, et universos praepositos negotii, et conversus abiho; propterea enim veni.

46. Et creditit ei, et fecit, sicut dixit, et dimisit exercitum; et abierunt in terram Juda.

47. Retinuit autem secum tria millia virorum, ex quibus remisit in Galilaeam duo millia; mille autem venerunt cum eo.

48. Ut autem intravit Ptolomaidam Jonathas, clauerunt portas civitatis Ptolomenses, et comprehenderunt eum; et omnes, qui cum eo intraverant, gladio interfecerunt.

49. Et misit Tryphon exercitum, et equi-

tes in Galilaeam, et in campum magnum, ut perderent omnes socios Jonathae.

50. At illi, cum cognovissent, quia comprehensus est Jonathas, et periit, et omnes, qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, et exierunt parati in proelium.

51. Et videntes hi, qui insecuri fuerant, quia pro anima rei est illis, reversi sunt;

52. illi autem venerunt omnes cum pace in terrain Juda. Et planxerunt Jonathan, et eos, qui cum ipso fuerant, valde; et luxit Israël luctu magno.

53. Et quaeasierunt omnes gentes, quae erant in circuitu eorum, conterere eos; dixerunt enim:

54. Non habent principem, et adjuvante; nunc ergo expugnemus illos, et tollamus de homiibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

Suscepito Simon principatu pro fratre Jonathae, misit petitam a Tryphone pecuniam una cum filii Jonathae ad ejus redemtionem; Tryphon autem, accepta pecunia, patrem occidit cum filiis. Quibus sepultis ac defletis, Simon magnificum extruxit parentibus ac fratribus sepulchrum in Modin; Tryphon vero, occiso Antiocho, regnum ejus invasit; et Simon, impetratis a rege Demetrio litteris foederis ac immunitatis, expugnavit Gazaram, et arcem Jerosolymorum obtinuit; propter quod laetum agunt festum, quod e'iam quotannis apud Judeeos agi praecepitur.

1. Et audivit Simon, quod congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in terram Juda, et alteraret eam.

2. Videus, quia in tremore populus est, et in timore, asceundit Jerusalem, et congregavit populum,

3. et adhortans dixit: Vos scitis, quanta ego, et fratres mei, et donus patris mei fecimus pro legibus, et pro sanctis proelia, et angustias, quales vidimus;

4. horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israël, et relicta sum ego solus.

5. Et nunc non mihi contingat parcere animae meae in omni tempore tribulationis; non enim melior sum fratribus meis.

6. Vindicabo itaque gentem meam, et sancta, natos quoque nostros, et uxores, quia congregatae sunt universae gentes conterere nos iuimicitiae gratia.

7. Et accusans est spiritus populi simul, ut audivit sermones istos;

8. et responderunt voce magna, dicentes: Tu es dux noster loco Judae, et Jonathae frater fui.

9. Pugna proelium nostrum; et omnia, quaeunque dixeris nobis, faciemus.

10. Et congregans omnes viros bellatores, acceleravit consummare universos muros Jerusalem, et munivit eam in gyro.

11. Et misit Jonathan filium Absoloni, et cum eo exercitum novum in Joppen,

^{*)} Josephus habet Nabathaeos.

et ejectis his, qui erant in ea, remansit illic ipse.

12. Et movit Tryphon a Ptolomaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Juda, et Jonathas cum eo in custodia.

13. Simon autem applicuit in Addus contra faciem campi.

14. Et ut cognovit Tryphon, quia surrexit Simon loco fratri sui Jonathae, et quia commissurus esset cum eo proelium, misit ad eum legatos,

15. dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Jonathas in ratione regis, propter negotia, quae habuit, detinimus eum.

16. Et nunc mitte argenti talenta centum, et duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat a nobis, et remittamus eum.

17. Et cognovit Simon, quia cum dolo loqueretur secum; jussit tamen dari argento, et pueros, ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israël, dicentem:

Quia non misit ei argentum, et pueros, propterea periiit.

19. Et misit pueros, et centum talenta; et mentitus est, et non dimisit Jonathan.

20. Et post haec venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam; et gyraseverunt per viam, quae dicit Ador; et Simon et castra ejus ambulabant in omuē locum, quoque ibant.

21. Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum, et mitteret illis alienias.

22. Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte; erat autem nix multa valde, et non venit in Galaditum.

23. Et cum appropinquasset Bescaman, occidit Jonathan^{*)}, et filios ejus illic.

24. Et convertit Tryphon, et abiit in terram suam.

25. Et misit Simon, et accepit ossa Jonathae fratris sui, et sepelivit ea in Modia civitate patrum ejus.

26. Et planixerunt eum omnis Israël plautu magno, et luxerunt eum dies multos.

27. Et aedificavit Simon super sepulchrum patris sui et fratrum suorum aedificium altum visu, lapide polito retro et ante;

28. et statuit septem pyramidas, unam contra uam patri et matri, et quatuor fratribus;

29. et his circumposuit columnas magnas, et super columnas arma ad memoriam aeternam; et juxta arma naves scultas, quae viderentur ab omniibus nautibus mare.

30. Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modia, usque in hunc diem.

(A. M. 3861.)

31. Tryphon autem, cum iter faceret cum Autiocho^{**) rege adolescenti, dolo occidit eum.}

^{*)} Qui fratri Machabaeo superstes vixit annos 17 et 7 mensies circiter, et per annos 9 cum uno aut altero mense pontificatum obtinuit.

^{**)} Qui Theos dicebatur, Alexandri Balæ filius.

32. Et regnavit loco ejus, et imposuit sibi diadema Asiae, et fecit plagam magnam in terra.

33. Et nedicavit Simon praesidia Iudeae, muniens ea turribus excelsis, et muris magnis, et portis, et seris, et posuit alimenta in munitionibus.

34. Et elegit Simon viros, et misit ad Demetrium regem, ut facret remissionem regionali, quia actus omnes Tryphonis per diectionem fuerant gesti.

35. Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, et scripsit epistolam talem:

36. Rex Demetrius Simoni summo sacerdoti, et amico regum, et senioribus, et genti Iudeorum salutem.

37. Coronam auream, et baheim^{*)}, quam misistis, suscepimus, et parati sumus facere vobiscum pacem magnam, et scribere praepositis regis remittere vobis, quae indulsimus.

38. Quaecunque enim constituius, vobis constant. Munitiones, quas aedificastis, vobis sint.

39. Remittimus quoque ignorantias, et peccata usque in hodiernum diem, et coronam, quam debebatis; et si quid aliud erat tributarium in Jerusalem, jam non sit tributarium.

40. Et si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, et sit inter nos pax.

(A. M. 3861. Ant. Chr. 143.)

41. Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum gentium ab Israël.

42. Et coepit populus Israël scribere iubilis, et gestis publicis: Anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce et principe Iudeorum.

43. In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, et circundedit eam castris, et fecit machinas, et applicuit ad civitatem, et percussit turrem unam, et comprehendit eam.

44. Et eruperant, qui erant intra machinam, in civitatem; et factus est motus magnus in civitate.

45. Et ascenderunt, qui erant in civitate, cum uxoribus, et filiis supra murum scissis tunicis suis, et clamaverunt voce magna, postulantes a Simone, dextras sibi dari;

46. et dixerunt: Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum misericordias tuas.

47. Et flexus Simon non debellavit eos; ejectit tamen eos de civitate, et mundavit aedes, in quibus fuerant simulacra, et tunc intravit in eam cum hymnis hencidens Dominum.

48. Et ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros, qui legem facerent, et munivit eam, et fecit sibi habitationem.

49. Qui autem erant in arce Jerusalem, prohibebantur egredi et ingredi regionem,

^{*)} Τὴν βαῖνην, i.e. ramum palmae, aureum, sc. ut et II. Mach. 14, 4.

et emere, ac vendere; et esurierunt valde, et multi ex eis fame perierunt.

50. Et clamaverunt ad Simonem, ut dextras acciperent; et dedit illis, et ejecit eos inde, et mundavit arcem a contaminatiouibus.

(A. M. 3862. Ant. Chr. 142.)

51. Et intraverunt in cam tertia et vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, et ramis palmarum, et cinyris, et cymbalis, et nabilis, et hymnis, et caanticis, quia contritus est inimicus magnus ex Israël.

52. Et constituit, ut omnibus annis agerentur dies hi cum laetitia.

53. Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, et habitavit ibi ipse, et qui cum eo erant.

54. Et vidit Simon Joannem *) filium suum, quod fortis proelii vir esset, et posuit eum ducem virtutum universarum; et habitavit in Gazaris.

CAPUT XIV.

Demetrio a duce Arsacis devicto et captivo, Simon cum suo populo magna pace fruitur. Ad quem missae sunt litterae renovati foederis a Spartiatibus et Romanis, cum maxima laude Simonis, qui Romanis clypeum aureum minarum mille miserat.

(A. M. 3863. Ant. Chr. 141.)

1. Anno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, et abiit in Medianam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem.

2. Et auditiv Arsaces **) rex Persidis, et Mediae, quia intravit Demetrius confines suos, et misit unum de principibus suis, ut comprehendenderet eum vivum, et adduceret eum ad se.

3. Et abiit, et percussit castra Demetrii, et comprehendit eum, et duxit eum ad Arsacem, et posuit eum in custodiā.

4. Et siluit omnis terra Iuda omnibus diebus Simois, et quiescivit bona genti suea; et placuit illis potestas ejus, et gloria ejus omnibus diebus.

5. Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, et fecit introitum in insulis maris.

6. Et dilatavit fines gentis suea, et oblitus regionem.

7. Et congregavit captivitatem multam, et dominus est Gazarae, et Bethsurae, et arci, et abstulit immunditias ex ea; et non erat, qui resisteret ei.

8. Et unusquisque colebat terram suam cum pace; et terra Iuda dabat fructus suos, et ligna camporum fructum suum.

9. Seniores in plateis sedebat omnes, et de bonis terre tractabant, et juvenes induerant se gloriam, et stolas belli.

*) Hyrcanum postea cognominatum.

**) Mithridates, Pampati regis filius, communis particulorum regum cognomine Arsaces dictus, de quo Justin. l. 30. c. 1. et l. 41. c. 5. 6.

10. Et civitatibus tribuebat alimonias, et constituebat eas, ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriae ejus usque ad extremum terrae.

11. Fecit pacem super terram, et laetus est Israël laetitia magna.

12. Et sedit unusquisque sub vite sua, et sub fucilnea sua; et non erat, qui eos terret.

13. Defecit impugnans eos super terram; reges contriti sunt in diebus illis.

14. Et confirmavit omnes huniles populi sui, et legem exquisivit, et abstulit omnem iniquum et malum;

15. sancta glorificavit, et multiplicavit vasa sanctorum.

16. Et auditum est Romae, quia defunctus esset Jonathas, et usque in Spartiatas; et contrastati sunt valide.

17. Ut audierunt autem, quod Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, et ipse obtineret omnem regionem, et civitates in ea;

18. scripserunt ad eum in tabulis aereis, ut renovarent amicitias, et societatem, quam fecerant cum Juda, et cum Jonatha, fratribus ejus.

19. Et lectae sunt in conspectu ecclesiae in Ierusalem. Et hoc exemplum epistolarium, quas Spartiatae miserunt:

20. Spartanorum principes et civitates Simoni sacerdoti magno, et senioribus, et sacerdotibus, et reliquo populo Judacorum, fratribus, salutem.

21. Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nuntiaverunt nobis de vestra gloria, et honore, ac laetitia; et gavisi sumus in introitu eorum.

22. Et scripsimus, quae ab eis erant in conciliis *) populi, sic: **) Nume-nius Antiochi, et Antipater Jasonis filius, legati Iudeorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam pristinam.

23. Et placuit populo excipere viros gloriose, et posere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.

24. Post haec autem misit Simon Numerius Romanum, habentem clypeum aureum magnum pondo minarum mille, ad statuendam cum eis societatem. Cum autem audisset populus Romanus

25. sermones istos, dixerunt: Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, et filiis ejus?

26. ***) Restitut enim ipse fratres suos, et expugnavit inimicos Israël ab eis; et statuerunt ei libertatem, et descripserunt

*) In publica acta retulimus.

**) Hoc est decretum, quod Lacedaemonii sanc-tive, de amicitia et societate cum Iudeis in-eunda, cum legali ad eos et ad Romanos missi sunt. Supr. 12. 16.

***) Graeca sic possit vertere: Nam ipse et fratres ejus, domusque patris sui firmaverunt Israëlem, hostes Israëlis bello depulere, et Israëli paraverunt libertatem.

in tabulis aereis, et posuerunt in titulis in monte Sion.

(A. M. 3863. Ant. Chr. 141.)

27. Et hoc est exemplum scripturae: Octava decima die mensis Elul, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio*) sub Simone sacerdote magno in Asaramel,

28. in conventu magno sacerdotum, et populi, et principum gentis, et seniorum regionis nota facta sunt haec: Quoniam frequenter facta sunt proelia in regione nostra,

29. Simon autem Mathathiae filius ex filii Jarib, et fratres eius dederunt se periculo, et restiterunt adversariis gentis suae, ut starent sancta ipsorum, et lex; et gloria magna glorificaverunt gentem suam.

30. Et congregavit Jonathas gentem suam, et factus est illis sacerdos magicus, et appositus est ad populum suum.

31. Et voluerunt inimici eorum calcare, et atterere regionem ipsorum, et extenderent manus in sancta eorum.

32. Tunc restitit Simon, et pugnavit pro gente sua, et erogavit pecunias multas, et armavit viros virtutis gentis suae, et dedit illis stipendia;

33. et munivit civitates Judaeae, et Bethsuram, quae erat in finibus Judaeae, ubi erant arma hostium ante, et posuit illic praesidium viros Judacos.

34. Et Joppem munivit, quae erat ad mare, et Gazaram, quae est in finibus Azoti, in qua hostes ante habitabant, et collocavit illic Judaeos; et quaecunque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis.

35. Et vidit populus actum Simonis, et gloriam, quam cogitabat facere gentis suae, et posuerunt eum ducem suum, et principem sacerdotum, eo quod ipse fecerat haec omnia, et justitiam, et fidem, quam conservavit genii suae, et exquisivit omni modo exaltare populum suum.

36. Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, et qui in civitate David erant in Jerusalem in arce, de qua procedebant, et contaminabant omnia, quae in circuitu sanctorum sunt, et inferebant plaga magna castitati;

37. et collocavit in ea viros Judaeos ad testamentum regionis, et civitatis, et exaltavit muros Jerusalem.

38. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.

39. Secundum haec fecit eum amicum suum, et glorificavit eum gloria magna.

40. Audivit enim, quod appellati sunt Judaci a Romanis amici, et socii, et fratres, et quia suscepserunt legatos Simonis gloriose;

41. et quia Judaci, et sacerdotes eorum consenserunt, eum esse ducem suum, et

summum sacerdotem in aeternum, donec surgat propheta fidelis;

42. et ut sit super eos dux, et ut cura esset illi pro sanctis, et ut constitueret praepositos super opera eorum, et super regionem, et super arma, et super praesidia;

43. et cura sit illi de sanctis, et ut audiatur ab omnibus, et scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione, et ut operiatur purpura, et auro;

44. et ne licet ulli ex populo, et ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum, et contradicere his, que ab eo dicuntur, aut convocare conveutum in regione sine ipso, et vestri purpura, et uti fibula aurea.

45. Qui autem fecerit extra haec, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46. Et complacuit omni populo statuere Simonem, et facere secundum verba ista.

47. Et suscepit Simon, et placuit ei, ut summo sacerdotio fungeretur, et esset dux, et princeps gentis Judaeorum, et sacerdotum, et praeses omibus.

48. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis aereis, et posere eas in peribolo sanctorum, in loco celebri;

49. exemplum autem eorum ponere in aerario, ut habeat Simon, et filii ejus.

CAPUT XV.

Antiochus, Demetrii filius, litteras amicitiarum mittit ad Simonem. Romani federatos sibi Judeeos ceteris nationibus per litteras commendant. Antiochus dum Tryphonem insequitur, missum a Simone militum auxilium recusat, mittitque ad eum Athenobium, qui multa tamquam debita reposcat; et Simonis responso accepto, constituit adversus eum Cendebaeum ducem exercitus, ipse vero Tryphonem persecutur.

(A. M. 3864. Ant. Chr. 110.)

1. Et misit rex Antiochus*) filius Demetrii epistolas ab insulis marii Simoni sacerdoti, et principi gentis Judaeorum, et universae genti;

2. et erant continentes hunc modum: Rex Antiochus Simoni sacerdoti magno, et genti Judaeorum salutem.

3. Quoniam quidem pestilentes obtinebant regnum patrum nostrorum, volo amorem vindicare reguum, et restituere illud, sicut erat ante; et electam feci multitudinem exercitus, et feci naves bellicas.

4. Volo autem procedere per regionem, ut uincar in eos, qui corruerunt regionem nostram, et qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, et quaecunque alia dona remiserunt tibi,

*) Apud Josephum a religione Pius, et a paterno cognomine Soler dictus repertor apud Trogum et Euseb. Sidetes.

*) Anno 3. pontificatus Simonis desinente, sc. a morte fratris Jonathae.

6. et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua;

7. Jerusalem autem sanctam esse, et liberam, et omnia arma, quae fabricata sunt, et praesidia, quae construxisti, quae tenes, maneant tibi.

8. Et omne debitum regis, et quae futura sunt regi, ex hoc, et in totum tempus remittuntur tibi.

9. Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, et gentem tuam, et templum gloria magua ita, ut manifesteretur gloria vestra in universa terra.

(A. M. 3865. Ant. Chr. 139.)

10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, et conveverunt ad eum omnes exercitus ita, ut pauci reliqui essent cum Tryphonem.

11. Et insecurus est eum Antiochus rex, et venit Doram fugiens per maritimum;

12. sciebat enim, quod congregata sunt mala in eum, et reliquit eum exercitus.

13. Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum bellicosorum, et octo millibus equitum,

14. et circenivit civitatem; et naves a mari accesserunt, et vexabant civitatem a terra, et mari, et neminem sinebant ingredi, vel egredi.

15. Venit autem Numenius, et qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus, et regionibus scriptas, in quibus continebantur haec:

16. Lucius consul Romanorum Ptolomaeo regi salutem.

17. Legati Judacorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam, et societatem, missi a Simone principi sacerdotum, et populo Iudeorum.

18. Attulerunt autem et clypeum aureum mnarum mille.

19. Placuit itaque nobis scribere regibus, et regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnant eos, et civitates eorum, et regiones eorum, et ut non ferant auxilium pugnabitibus adversus eos.

20. Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum.

21. Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam.

22. Haec eadem scripta sunt Demetrio regi, et Altalo, et Ariarathi, et Arsaci,

23. et in omnes regiones, et Lampsaco, et Spartiatis, et in Delum, et in Myndum, et in Sicyonem, et in Cariam, et in Samum, et in Pamphyliam, et in Lyciam, et in Alicarnassum, et in Coo, et in Sidene, et in Aradon, et in Rhodum, et in Phaselidem, et in Gortynam, et Cnidum, et Cyprum, et Cyrenem.

24. Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, et populo Iudeae.

25. Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundo, admovens ei sem-

per manus, et machinas faciens, et conclusit Tryphonem, ne procederet.

26. Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, et argenteum, et aurum, et vasa copiosa,

27. et noluit ea accipere; sed rupit omnia, quae pactus est cum eo antea, et alienavit se ab eo.

28. Et misit ad eum Athenobium, unum de ainicis suis, ut traxaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, et Gazaram, et arcem, quae est in Jerusalem, civitates regni mei;

29. fines carum desolastis, et fecistis plagam magnam in terra, et domiinati estis per loca multa in regno meo.

30. Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis, et tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Iudeae;

31. siu autem, date pro illis quingenta talenta argenti, et exterminii, quod extinxistis, et tributorum civitatum alia talenta quingenta; siu autem, veniemus, et expugnabimus vos.

32. Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, et vidit gloriam Simonis, et claritatem in auro, et argento, et apparatum copiosum, et obstupuit, et retulit ei verba regis.

33. Et respondit ei Simon, et dixit ei: Neque alienam terram sumsimus, neque aliena detinemus; sed haereditatem patrum nostrorum, quae inuste ad iniurias nostris aliquo tempore possessa est.

34. Nos vero tempus habentes, vindicamus haereditatem patrum nostrorum.

35. Nam de Joppe, et Gazara, quae expostulas, ipsi faciebant in populo plagam maguam, et in regione nostra; horum damus talenta centum. Et nou respondit ei Athenobius verbum.

36. Reversus autem cum ira ad regem, renunciavit ei verba ista, et gloriam Simonis, et universa, quae vidit; et iratus est rex ira magna.

37. Tryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38. Et constituit rex Cendebaeum ducem maritimum, et exercitum peditum et equitum dedit illi.

39. Et mandavit illi movere castra contra faciem Iudeae, et mandavit ei aedificare Gedorem, et obstruere portas civitatis, et debellare populum. Rex autem persequebatur Tryphonem.

40. Et pervenit Cendebaeus Jamniam, et coepit irritare plebem, et conculcare Iudeam, et captivare populum, et interficere, et aedificare Gedorem.

41. Et collocavit illic equites, et exercitum, ut egressi perambularent viam Iudeae, sicut constituit ei rex.

CAPUT XVI.

Simon senex mittit exercitum suum cum filiis suis Iuda et Joanne adversus Cendebaeum. Quo devicto, Ptolomaeus, gener Simonis, dominandi ambitione inflammatus, acceptos convivio socerum ejusque filios, Mathathiam et Judam, dolo interfecit, ut ita Judaeae provincias obtineret; porro nuntii, quos ad Joannem dolo interimendum miserat, sunt ab illo interfici, et Joannes patri in summo sacerdotio successit.

(A. M. 3866. Ant. Chr. 138.)

1. Et ascendit Joannes^{*)} de Gazaris, et nuntiavit Simoni patri suo, quae fecit Cendebaeus in populo ipsorum.

2. Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam et Joannem, et ait illis: Ego, et fratres mei, et domus patris mel expugnavimus hostes Israël ab adolescentia usque in hunc diem; et prosperatum est in manibus nostris liberare Israël aliquoties.

3. Nunc autem senui; sed estote loco meo, et fratres mei, et egressi pugnate pro gente nostra; auxilium vero de coelo vobiscum sit.

4. Et elegit de regione viginti millia virorum belligatorum, et equites; et profecti sunt ad Cendebaeum, et dormierunt in Modin.

5. Et surrexerunt mane, et abierunt in campum; et ecce exercitus copiosus in obviam illis peditem, et equitum, et fluvius torreas erat inter medium ipsorum.

6. Et adinovit castra contra faciem eorum ipse, et populus ejus, et vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, et transfretavit primus; et videbunt eum viri, et transierunt post eum.

7. Et divisi populum, et equites in medio peditem; erat autem equitatus aduersariorum copiosus nimis.

8. Et exclamaverunt sacris tubis, et in fugam conversus est Cendebaeus, et castra ejus, et occiderunt ex eis multi vulnerati; residui autem in munitionem fugerunt.

9. Tunc vulneratus est Judas frater Joannis; Joannes autem insecurus est eos, donec venit Cedronem, quam aedificavit.

10. Et fugerunt usque ad turrem, quae erant in agris Azoti, et succedit eas igni.

Et occidereunt ex illis duo millia virorum, et reversus est in Iudeam in pace.

11. Et Ptolomaeus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, et habebat argentum, et aurum multum;

12. erat enim gener summi sacerdotis.

13. Et exaltatum est cor ejus, et volebat obtinere regionem, et cogitabat dolum adversus Simonem, et filios ejus, ut tolleret eos.

(A. M. 3869. Ant. Chr. 135.)

14. Simoni autem, perambulans civitates, quae erant in regione Iudeae, et solitudinem gerens eam, descendit in Jericho ipse, et Mathathias filius ejus, et Judas anno centesimo septuagesimo sextimo, mense uudecimo; hic est mensis Sabath.

15. Et suscepit eos filius Abobi in mutinuclum, quae vocatur Doch, cum dolo, quam aedificavit, et fecit eis convivium magnum, et abscondit illic viros.

16. Et cum inebriatus esset Simon, et filii ejus, surrexit Ptolomaeus cum suis, et sunserunt arma sua, et intraverunt in convivium, et occiderunt eum, et duos filios ejus, et quosdam pueros ejus;

17. et fecit deceptionem magnam in Israël, et reddidit mala pro bonis.

18. Et scripsit haec Ptolomaeus, et misit regi, ut mitteret ei exercitum in auxilium, et traderet ei regionem, et civitates eorum, et tributa.

(A. M. 3871. Ant. Chr. 133.)

19. Et misit alios in Gazaram tollere Joannem; et tribunis misit epistolam, ut venirent ad se, et daret eis argentum, et aurum, et dona.

20. Et alios misit occupare Jerusalem, et montem templi.

21. Et praecurrens quidam nuntiavit Joanni in Gazara^{*)}, quia periret pater ejus, et frater ejus, et quia misit te quoque interfici.

22. Ut audivit autem, vehementer expandit, et comprehendit viros, qui venerant perdere eum, et occidit eos; coguavit enim, quia quaerebant eum perdere.

23. Et cetera sermonum Joannis, et bellorum ejus, et bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, et aedifici murorum, quos extrixit, et rerum gestarum ejus,

24. ecce haec scripta sunt in libro diarium sacerdotii ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

) Sive Gadara.

*) Hircanus dictus.

L I B E R

SECUNDUS MACHABAEORUM.

Secundus liber MACHABAEORUM brevem historiam continet rerum, quae Judaeis evenere a fine Seleuci, Antiochi Magni filii, ad regnum usque Antiochi Eupatoris. Has libris quinque fusiō complexus erat Jason, (cujus nomen idem est ac Jesus) unus ex illis Judaeis, qui multi semper in cyrenaica regione vixerunt, ut ex Josepho, et ex Act. 2, 10. addiscimus. Sed ex illis quinque libris vir sane disertus, cuius nomen ad nos non pervenit, hoc fecit compendium, quod incipiet capite mox tertio; ejusdem vero praefatio 2, 20. Huic compendio addidit breviator ea, quae contigere ad mortem usque Nicanoris. Verum toti operi scriptor praeponendas censuit epistolā duas, quas Judaei, Jerosolymis agentes, ad Judeos, qui degebant in Aegypto, diversis temporibus misere; easque putatur habuisse ex alexandrinae Judaeorum synagogae archivis. Est autem hoc compendium scriptum ea libertate, ut modo verba Jasonis ferme subsequatur, modo saltuatim maxime ad rem visa pertinere decerpatur.

CAPUT I.

*Judei, habitantes Jerosolymis, scribunt
Judeis, in Aegypto commorantibus,
mortem Antiochi ac suorum, quae in
Perside contigerat, gratias Deo agen-
tes, et hortantes, ut celebrent diem
scenopegiae, et diem dati ignis post
reductionem captivitatis, cuius rei
narratur hic historia, et oratio Ne-
hemiae.*

1. †) Fratribus, qui sunt per Aegyptum, Judeis salutem dicunt fratres, qui sunt in Jerosolymis Judei, et qui in regione Judeae, et pacem bonam.

2. Benefaciat vobis Deus, et meminerit testamenti sui, quod locutus est ad Abraham, et Isaac, et Jacob, servorum suorum fidelium,

3. et det vobis cor omnibus, ut colatis eum, et faciat eis voluntatem corde magno, et animo volenti.

4. Adaperiat cor vestrum in lege sua, et in praceptis suis, et faciat pacem.

5. Exaudiat orationes vestras, et reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo.

6. Et nunc hic sumus orantes pro vobis.

(A. M. 3861. Ant. Chr. 113.)

7. Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono *), nos Judaei scripsimus vobis in tribulatione, et impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recessit Jason a sancta terra, et a regno.

8. Portam succenderunt, et effuderunt sanguinem innocentem; et oravimus ad Dominum, et exauditi sumus, et obtuli-

mus sacrificium, et similaginem, et accen-
dimus lucernas, et proposuimus panes.

9. Et nunc frequentate dies scenopegiae
mensis Casleu.

(A. M. 3880. Ant. Chr. 124. Joau-
nis Hyrcani 1.)

10. Anno centesimo octogesimo octavo
populus, qui est Jerosolymis, et in Ju-
daea, senatusque et Judas**) Aristobolo**) magistro Ptolomaei regis, qui est de gene-
nere christorum sacerdotum, et his, qui in Aegypto sunt, Judeis salutem, et sani-
tatem.

11. De magnis periculis a Deo liberati,
magisque gratias agimus ipsi, utpote qui
adversus taēm regem dimicavimus.

12. Ipse enim ebullire fecit de Perside
eos, qui pugnauerunt contra nos, et san-
ctam civitatem.

13. Nam cum in Perside esset dux ipse,
et cum ipso immensus exercitus, cecidit
in templo Naneae, consilio deceptus sacer-
dotum Naneae;

14. etenim cum ea habitaturus venit ad
locum Antiochus, et amici ejus, et ut ac-
ciperet pecunias multas dotis nomine.

15. Cumque proposuissent eas sacerdo-
tes Naneac, et ipse cum paucis ingressus
esset intra ambitum fani, clauserunt tem-
plum;

*) Judam hunc Rupertus existimat illum Essenum
fuisse, quem Antigoni caudem praedixisse, ne-
que in vaticiniis suis falli umquam solitum
fuisse, refert Josephus.

**) Aristobolum autem hunc censem Clemens
Alexandrinus et Eusebius Caesariensis, Judeum
illum secta peripatetica philosophum fuisse,
qui commentariis in Moysen scriptos Ptole-
maeo Philometori olim obliterat.

†) Pro pace.

**) Atrae contractum.

16. cum intrasset Antiochus; apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percuesserunt ducem, et eos, qui cum eo erant, et divisorunt membratim, et capitibus amputatis foras procererunt.

17. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18. Facturi igitur quinta et vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis, ut et vos quoque agatis diem scenopoeiae, et diem ignis, qui datus est, quando Nehemias aedificato templo et altari obtulit sacrificia.

19. Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, et siccus, et in eo contutti sunt eum ita, ut omnibus ignotus esset locus.

20. Cum autem praeterissent anni multi, et placuit Deo, ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem; et sic narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.

21. Et jussit eos laurire, et asserre sibi; et sacrificia, quae imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, et ligna, et quae erant superposita.

22. Utque hoc factum est, et tempus affuit, quo sol refusil, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus ita, ut omnes mirarentur.

23. (†) Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonatha inchoante, ceteris autem respondentibus.

24. Et Nehemiae erat oratio hunc habens modum: Domine Deus omnium creator, terribilis, et fortis, justus, et misericors, qui solus es bonus rex,

25. solus praestans, solus justus, et omnipotens, et aeternus, qui liberis Israël de omni malo, qui fecisti patres electos, et sanctificasti eos;

26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israël, et custodi partem tuam, et sanctifica.

27. Congrega dispersionem nostram, libera eos, qui serviunt gentibus, et contentos et abominatos respice, ut sciant gentes, quia tu es Deus noster.

28. Afflige opprimentes nos, et contumeliam facientes in superbia.

29. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. (Deut. 30, 3. et 5. Infr. 2, 18.)

30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumtum esset sacrificium.

31. Cum autem consumtum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias jussit lapides maiores perfundi.

32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est; sed ex lumine, quod refusil ab altari, consumpta est.

33. Ut vero manifestata est res, renun-

tium est regi Persarum, quod in loco, in quo ignem absconderant hi, qui translati fuerant, sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, et qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia.

34. Considerans autem rex, et rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret, quod factum erat.

35. Et cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona, et alia atque alia munera, et accipiens manu sua, tribuebat eis.

36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

CAPUT II.

Jeremias sub babyloniam captivitatem tradito transmigrantibus igne et lege Dei, in eo monte, ad quem ascendens Moyses vidit terram promissionis, abscondit tabernaculum, arcam et altare incensi, ut ibi essent usque ad populi reditum ex captivitate babylonica. Quaedam Moysis et Salomonis facta hic attinguntur. De factis Iudee Machabaei et fratribus ejus, de quo quinque Jasonis volumina in unum hunc librum contrahuntur.

1. Invenitur autem in descriptionibus Jeremiae prophetae, quod jussit eos ignem accipere, qui transmigrabant, ut significatum est, et ut mandavit transmigratis.

2. Et dedit illis legem, ne obliviscerentur praecepta Domini, et ut non exerrarent mentibus, videentes simulacra aurea, et argentea, et ornamenta eorum.

3. Et alia hujusmodi dicens, hortabatur, ne legem amoverent a corde suo.

4. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum, et arcam jussit propheta divino responso ad se facto comitari secum, usquequo exiret in montem, in quo Moyses ascendit, et vidit Dei haereditatem. (Deut. 31, 1.)

5. Et veniens ibi Jeremias invenit locum speluncae, et tabernaculum, et arcam, et altare lucensi intulit illuc, et ostium obstruxit.

6. Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum, et non potuerunt invenire.

7. Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit: Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat;

8. et tunc Dominus ostendet haec, et apparebit maiestas Domini, et nubes erit, sicut et Moysi manifestabatur, et sicut cum Salomon petit, ut locus saeculifacetur magno Deo, manifestabat haec. (III. Reg. 8, 11. II. Par. 6, 14.)

9. Maguistice etenim sapientiam tractabat, et ut sapientiam habens obtulit sacrificium dedicationis, et consummationis templi.

10. Sicut et Moyses orabat ad Dominum, et descendit ignis de coelo, et consumxit holocaustum; sic et Salomon oravit, et descendit ignis de coelo, et consumxit holocaustum. (*Lev. 9, 24*) (*II. Par. 7, 1*)

11. Et dixit Moyses: Eo quod non sit comedestum, quod erat pro peccato, consumtum est. (*Lev. 10, 16. et 17*.)

12. Similiter et Salomon octo diebus celebravit dedicationem.

13. Inferebant autem in descriptionibus, et commentariis Nehemias haec eadem, et ut construens bibliothecam congregavit de regionibus libros et prophetarum, et David, et epistolas regum, et de donariis.

14. Similiter autem et Judas ea, quae deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, et sunt apud nos.

15. Si ergo desideratis haec, mittite, qui perferant vobis.

16. Acturi itaque purificationem scripsimus vobis; bene ergo facietis, si egeritis hos dies.

17. Deus autem, qui liberavit populum suum, et redditum haereditatem omnibus, et regnum, et sacerdotium, et sanctificationem,

18. sicut promisit in lege, speramus, quod cito nostri misericordia, et congregabit de sub coelo in locum sanctum. (*Deut. 30, 3. et 5. Supr. 1, 29*.)

19. Eripuit enim nos de magnis periculis, et locum purgavit.

20. *) De Iuda vero Machabaeo et fratribus ejus, et de templi magni purificatione, et de aerae dedicatione;

21. sed et de proeliis, quae pertinent ad Antiochum Nobilem, et filium ejus Eupatorem;

22. et de illuminationibus, quae de coelo factae sunt ad eos, qui pro Iudeis fortiter fecerunt ita, ut universam regionem, cum pauci essent, vindicarent, et barbarum multitudinem fugarent;

23. et famosissimum in toto orbe templo recuperarent, et civitatem liberarent, et leges, quae abolitae erant, restituarentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis;

24. itemque ab Jason Cyrenaeo quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine breviare.

25. Considerantes enim multitudinem librorum, et difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum,

26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio; studiosis vero, ut facilius possint memoriae commendare; omnibus autem legentibus utilitas conferatur.

27. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum, et sudoris assumsumus.

*) Hic incipit praefatio hujus libri.

28. Sicut hi, qui praeparant convivium, et quaerunt aliorum voluntati parere propter multorum gratiam, libenter labore sustinemus.

29. Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes; ipsi autem secundum datam formam brevitate studentes.

30. Sicut enim novae domus architecto de universa structura curandum est; ei vero, qui pingere curat, quae apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt; ita aestimandum est et in nobis.

31. Eteum intellectum colligere, et ordinare sermonem, et curiosius partes singulas quasque disquirere, historiae congruit auctori;

32. brevitatem vero dictionis sectari, et executiones rerum vitare, brevianti concedendum est.

33. Hinc ergo narrationem incipiems; de praefatione tantum dixisse sufficiat. Stultum etsi enim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

CAPUT III.

Simon templi praepositus thesauros ejus Apollonio duci prodit, ad quos rapiebant missus a rege Heliodorus, post fusas Iudeorum orationes a Deo percussit; sed Oniae pontificis sacrificio ac precibus liberatur, actisque Deo et Oniae gratiis, narrat regi ac ceteris omnibus Dei magnatia.

1. Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur propter Oniae *) pontificis pietatem, et animos odio habentes mala,

2. siebat, ut et ipsi reges, et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis munieribus illustrarent

3. ita, ut Seleucus **) Asiae rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

4. Simon autem de tribu Benjamin, praepositus templi constitutus, contendebat, obstante sibi principe sacerdotum, iuquum aliquid in civitate moliri.

5. Sed cum viuere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsaene filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ et Phoenicis;

6. et nuntiavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse aerarium Jerosolymis, et communis copias immensas esse, quae non pertinent ad rationem sacrificiorum, esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.

*) Hic est Onias, ad quem scripsit rex Lacedæmoniorum, ut testatur Josephus, et habetur I. Mach. 12, 7. Erat autem ille Simonis 2. filius, et patre suo mortuo anno. 3805, sumnum pontificatum per annos 24 obtinuit.

**) Seleucus ille est 4. hujus nominis, Philopator dictus, Antiochi Magni sive 3. filius, qui coepit regnare A. M. 3817., ante Chr. 178., regnavitque anni. 12. A. M. 3828. Ant. Chr. 176. sub finem regni Seleuci, ut notat Josephus.

7. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis, quae delatue erant, ille accitum Heliodorun, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut praedictam pecuniam transportaret.

8. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Colesyriam, et Phoenicen civitates esset peragratus, re vera autem regis propositum perfecturus.

9. Sed, cum venisset Jerosolymam, et benigne a summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum, et, cujus rei gratia adcesset, aperuit; interrogabat autem, si vere haec ita essent.

10. Tunc summus sacerdos ostendit, deposita esse haec, et victualia viduarum, et pupillorum;

11. quaedam vero esse Hircani Tobiae, viri valde eminentis, in his, quae detulerat impius Simon; universa autem argenti talents esse quadringenta, et auri ducenta;

12. decipi vero eos, qui credidissent loco, et templo, quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione, et sanctitate omnino impossibile esse.

13. At ille pro his, que habebat in mandatis a rege, dicebat, omni genere regi ea esse deferenda.

14. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinatus. Non modica vero per universam civitatem erat trepidatio.

15. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotibus jactaverunt se, et invocabant de coelo eum, qui de depositis legem posuit, ut his, qui deposuerant ea, salva custodiret.

16. Jam vero, qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur; facies enim, et color immutatus declarabat internum apini dolorem.

17. Circumfusa enim erat moestitia quaedam viro, et horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efficiebatur.

18. Alii etiam gregatim de domibus confluabant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo quod in couterum locus essemus venturus.

19. Accinctaque mulieres ciliciis pectus per plateas confluabant; sed et virginis, quae conclusae erant, procurrebant ad Ouiam, aliae autem ad muros, quaedam vero per fenestras aspicebant.

20. Universae autem protendentes manus in coelum, deprecabantur;

21. erat enim misera commistae multitudinis, et magni sacerdotis in agone constituti expectatio.

22. Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi his, qui considerant, cum omni integritate conservarentur.

23. Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa aerarium praezes.

24. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suae ostensionis evidentiam ita, ut omnes, qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem, et formidinem converterentur.

25. Apparuit enim illis quidam equus, terribilem habens sessorem, optimis operimentis ornatus, isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit; qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea.

26. Alii etiam apparerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu, qui circumsteterunt eum, et ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagiis verberantes.

27. Subito autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum ejecerunt.

28. Et is, qui cum multis cursoribus, et satellitibus praedictum ingressus est aerarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei cogita virtute;

29. et ille quidem per divinam virtutem jacebat mutus, atque omni spe et salute privatus.

30. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum; et templum, quod paulo ante timore ac tumultu erat pleum, apparente omnipotente Domino, gaudio et laetitia impletum est.

31. Tunc vero ex amicis Heliodori quidam ragabant confestim Ouiam, ut invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei, qui in supremo spiritu erat constitutus.

32. Considerans autem summus sacerdos, ne forte rex suspicretur malitiam aliquam ex Judaeis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem.

33. Cumque summus sacerdos exoraret, idem juvenes eisdem vestibus amici, astantes Heliodoro, dixerunt: Ouiac sacerdoti gratias age; nam propter cum Dominum tibi vitam donavit.

34. Tu autem a Deo flagellatus nuntia omnibus magnalia Dei et potestatem. Et his dictis, non comparuerunt.

35. Heliodorus autem, hostia Dei oblata, et votis magnis promissis ei, qui vivere illi concessit, et Ouiac gratias agens, repetebat exercitu, repedahat ad regem.

36. Testabatur autem omnibus ea, quae sub oculis suis viderat, opera magni Dei.

37. Cum autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Jerosolymam mitti, ait:

38. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, et flagellatum eum recipies, si tameu evaserit, eo quod in loco sit vere Dei quaedam virtus.

39. Nam ipse, qui habet in coelis habitationem, visitator, et adjutor est loci illius, et venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

40. Igitur de Heliodoro, et aerarii custodia ita res se habet.

CAPUT IV.

Onias ob Simonis detractiones ad Selenum concessit, cuius pontificatum ambiens frater ejus Jason promisit regi plurima talenta, acceptoque pontificatu omnem Dei cultum pervertit. Quem pontificatu privari curat Menelaus, plura regi talenta pollicitus, cui promissa non praestanti succedit frater ipsius Lysimachus. Onias cum Menelaum de sacrilegio argueret, illius suus ab Andronico perimitur, propter quod jussu Antiochi in eodem loco Andronicus intermitur. Lysimacho a populo oppresso, Menelaus apud regem accusatus, intercedentibus domis absolvitur, occisis innocentibus ejus accusatoribus.

1. Simon autem praedictus pecuniarum, et patriae delator male loquebatur de Ovia, tamquam ipse Heliodorum instigasset ad hacc, et ipse fuisse inmentor malorum,

2. provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suac, et aemulatorum legis Dei audebat insidiatorem regni dicere.

3. Sed, cum inimicitiae in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent,

4. considerans Onias periculum contentionis, et Apollonium insanire, utpote ducem Coelesyriae et Phoenicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit,

5. non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semelipsum universae multitudinis considerans.

6. Videbat enim, sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.

7. Sed post Seleuci vitiae excessum, cum suscepisset reguum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason frater Oniae summum sacerdotium,

(A. M. 3829. Aut. Chr. 175.)

8. adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, et ex redditibus aliis talenta octoginta;

9. super haec promitterebat et alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium, et ephebeum sibi constituere, et eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere.

(A. M. 3830.)

10. Quod cum rex annuisset, et obtinuisse principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre coepit.

11. Et amotis his, quae humanitatis causa Judaeis a regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia, et societate functus est legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sanciebat.

12. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, et optimos quoque epheborum in lupanaribus ponere. (I. Mach. 1, 15.)

13. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, et profectus gentilis, et alienigenae conversationis, propter impii et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum scelus.

14. ita, ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contemto templo, et sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palaestrae, et praebitionis ejus injustae, et in exercitiis disci;

15. et patrios quidem honores nihil habentes, graecas glorias optimas arbitrabantur,

16. quarum gratia periculosa eos contentio habebat, et eorum instituta aemulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes, et peremptores habuerant.

17. In leges enim divinas impie agere impune non cedit; sed hoc tempus sequens declarabit.

18. Cum autem quinquennalis agon Tyri celebraretur, et rex praesens esset,

19. misit Jason facinoribus ad Jerosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis, quas postulaverunt hi, qui aspolverant, ne in sacrificiis ergo regarentur, quia non oportet, sed in alias sumtus eas deputari.

20. Sed haec oblatae sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis; propter praesentes autem datae sunt in fabricam navium triremium.

21. Misso autem in Aegyptum Apollo-nio Muesthei filio propter primates*) Ptolomei Philometoris, regis, cum cognovisset Antiochus, alienum se a negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, proiectus inde venit Joppen, et inde Jerosolymam.

22. Et magnifice ab Jasone, et civitate suscepimus, cum facularum lumiibus, et laudibus ingressus est, et inde in Phoenicen exercitum convertit.

(A. M. 3832. Ant. Chr. 172.)

23. Et post triennii tempus **) misit Jason Melelaum supradicti Simonis fratrem, portanteum pecunias regi, et de negotiis necessariis responsa perlaturum.

24. At ille commendatus regi, cum magnificasset faciem potestatis ejus, in semelipsum retorsit sumnum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta.

25. Acceptisque a rege mandatis, venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio, animos vero crudelis tyranni, et ferae belluae iram gerens.

*) Gr. διὰ τὰ πρωτοκλίσια, hoc est, celebritatem illam, que acta est, cum primum in throno sedere coepit Ptolomeus, mortua dilecta in aetate Cleopatra, Antiochi Magni filia, et Antiochi Epiphanis sorore, A. M. 3831.

**) Post triennium, quam pontificatum adeptus est.

26. Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regiom.

27. Menelaus autem principatum quidem obtinuit; de pecunis vero regi promissis nihil agebat, cum exactionem faceret Sostratus, qui arcis erat praepositus.

(A. M. 383^E. Ant. Chr. 170.)

28. Nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat; quam ob causam utriusque ad regem sunt evocati.

29. Et^{*)} Menelaus amotus est a sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo; Sostratus autem praefatus est Cyprii.

30. Et cum haec agerentur, contigit, Tharsenses et Mallotas seditionem movere, eo quod Antiochidi regis concubinae domo essent dati.

31. Festinanter itaque rex venit sedare illos, reliquo suspecto uno ex comitibus suis Andronico.

32. Ratus autem Menelaus, accepisse se tempus opportunum, aurea quaedam vasa e templo furatus donavit Audronico, et alia vendiderat Tyri, et per vicinas civitates.

33. Quod cum certissime cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continebas Antiochia secus Daphuem.

34. Unde Menelaus, accedens ad Andronicum, rogabat, ut Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, et datis dextris cum jurejurando (quamvis esset ei suspensus) sunsisset de asyllo procedere, statim eum peremit, non veritus justitiam.

35. Oh quam causam non soluin Judaei, sed aliae quoque nationes indignabantur, et moleste ferebant de nece tanti viri iusta.

36. Sed regressum regem de Ciliciae locis adierunt Judaei apud Antiochiam, simul et Graeci, conquerentes de iuqua nece Oniae.

37. Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, et flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem et modestiam.

38. Accensisque animis Andronicum, purpura exutum, per totam civitatem jubet circumduci, et in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente poenam.

39. Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio, et divulgata fama, congregata est multitudine adversum Lysimachum, multo jam auro exportato.

40. Turbis autem insurgentibus, et animis ira repletis, Lysimachus armatis fere tribus millibus iniquis maibus uti coepit, duce quodam tyranno, aetate pariter, et dementia proiecto.

41. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripuere; quidam vero cinerem in Lysimachum jecere.

42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem et prostrati, omnes vero in fugam conversi sunt; ipsius etiam sacrilegum secus aerarium interfecerunt.

43. De his ergo coepit judicium adversus Menelaum agitari.

44. Et cum venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri a senioribus.

45. Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolomeo multas pecunias dare ad suadendum regi.

46. Itaque Ptolomeus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adiit, et deduxit a sententia,

47. et Menelauum quidem universae malitiae reum criminibus absolvit; miseros autem, qui, etiam si apud Scythas causam dixissent, iuocentes judicarentur, hos morte damnavit.

48. Cito ergo injustam poenam dedebunt, qui pro civitate, et populo, et sacris vasis causam prosecuti sunt.

49. Quam ob rem Tyri quoque indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt.

50. Menelaus autem propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

CAPUT V.

Armati exercitus, ipsorumque congressiones Jerosolymis in aere quadraginta diebus conspicuntur. Jason, Ierusalem invadens, et cires crudeliter trucidans, apud exteriores miseris moritur. Antiochus, innumeris in Ierusalem trucidatis, rinctis ac venundatis, templum spoliat. et discedens relinquit crudelites praepositos, qui populum affligant, rursumque missi duce Apollonio plurimos interficiunt; Judas vero Machabaeus cum suis in deserto locum secessit.

(A. M. 383^E. Ant. Chr. 170.)

1. Eodem tempore Antiochus secundam protectionem paravit in Aegyptum.

2. Contigit autem, per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrentes, auratas stolas habentes, et hastis quasi cohortes armatos,

3. et cursus equorum per ordines digestos, et congressiones fieri cominus, et scutorum motus, et galeatorum multitudem gladiis districtis, et telorum jactus, et aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum.

4. Quapropter omnes rogabant, in bonum monstra converti.

^{*)} Gr. et Menelaus vicarium pontificatus reliquit Lysimachum fratrem suum; Sostratus autem Cratetum illum, qui Cyprii praefuit.

5. Sed cum falsus rumor exisset, tamquam excessisset Antiochus, assumis Jason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem, et civibus ad murum convolutibus ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem;

6. Jason vero non parcebat in caede civibus suis, nec cogitabat, prosperitatem adversum cognatos malum esse maximum, arbitraus, hostium et non civium se trophaea capturum.

7. Et principatum quidem non obtinuit; finem vero insidiarum suarum confusione accepit, et profugus iterum abiit in Ammanitum.

8. Ad ultimum in exitium sui conclusus ab Arete Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus ut refuga legum et execrabilis, ut patriae et civium hostis, in Aegyptum extrusus est;

9. et qui multos de patria sua expulerat, peregre perit, Lacedaemonias prefectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus;

10. et qui inseptulos multos abjecerat, ipse et illamentum et inseptulus abjectitur, sepultura neque peregrina usus, neque patro sepulchro participans.

11. His itaque gestis, suspicatus est rex, societatem desertorum Judeos, et ob hoc prefectus ex Aegypto efferatis animis, civitate quidem armis cepit.

12. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, et per domos ascendentibus trucidare.

13. Flebant ergo caedes juvenum, ac seniorum, et mulierum, et natorum exterminia, virginumque et parvolorum neces.

14. Erant autem toto triduo octoginta milia interfecti, quadraginta millia vinciti, non mihius autem venundati.

(A. M. 3834. Ant. Chr. 170.)

15. Sed nec ista sufficiunt; ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius Menelao ductore, qui legum et patriae fuit proditor,

16. et scelestis manibus sumens sancta vasa, quae ab aliis regibus et civitatis erant posita ad ornatum loci et gloriam, contrecubebat indigne, et contuminebat.

17. Ita alienatus mente Antiochus non considerabat, quod propter peccata habitationum civitatem modicum Deus fuerat iratus, propter quod et accidit circa locum despectio.

18. Alioquin nisi contigisset, eos multis peccatis esse involutos, sicut Heliodorus, qui missus est a Selenco rege ad expoliandum aerarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, et repulsus utique fuisset ab andacia. (Supr. 3, 25. et 27.)

19. Verum non propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit.

20. Ideoque et ipse locus particeps factus est populi malorum. Postea autem

fiet socius bonorum, et qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magno Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21. Igitur Antiochus, mille et octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans, se prae superbia terram ad navigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.

22. Reliqui autem et praepositos affligendam gentein, Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, a quo constitutus est;

23. in Garizim autem Andronicum, et Menelaum, qui*) gravius quam ceteri imminebant civibus.

(A. M. 3836. Ant. Chr. 168.)

24. Cumque appositus esset contra Judeos, misit**) odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti et duobus milibus, praecipiens ei omnes perfectae aetatis interficere, mulieres, ac juvenes vendere.

25. Qui cum venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati, et tunc seriatim Iudeis arma capere suis praecepit.

26. Omnesque, qui ad spectaculum processerant, trucidavit, et civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.

27. Judas autem Machabaeus, qui decimus ***) fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat; et foeni cibos vescentes demorabantur, ne participes esseyt coinquinationis.

CAPUT VI.

Per ducem a rege missum Judaei a lege Dei arcentur, templumque foedissime profanatur, et Judaei etiam per variis regiones dispersi ad idolorum coguntur sacrificia. Describitur duarum mulierum supplicium, eo quod filios suos circumcidissent; sabbatumque celebrantes concremantur; ostenditur tamen haec afflictio non esse Dei deserentis, sed suos corripientis. Egregium Eleazaris sensus martyrium, notentis porcinis vesci carnibus, nec id simulare.

(A. M. 3837. Ant. Chr. 167.)

1. Sed nou post multum temporis misit

*) Gr. habebat enim inimicam in cives voluntatem; quod de Menelao videtur dici.

**) Legit hic interpres μισάρχην, cum graeci codices nunc omnes habeant μυσάρχην, sceleris principem, nisi misis vertere: praefectum Mysiae, ut κυπριαρχῆς infra sumitur 12, 2, aut cum Jos. 12. Antiq. 7. legere μεριδαρχῆς, collectioni praefectum.

***) Sic II. Petr. 2, 5. ὄγδοον Νῶε, octavum Noe.

rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judeeos, ut se transferrent a patriis, et Dei legibus;

2. contaminare etiam, quod in Jerosolymis erat, templum, et cognominare Iovis Olympii, et in Garizim, prout erant hi^{*)}, qui locum inhabitabant, Iovis hospitalis.

3. Pessima autem et universis gravis erat malorum incurso;

4. nam tempium luxuria, et commissationibus gentium erat plenum, et scorbutantium cum meretricibus, sacratisque aedibus mulieres se ulro ingerebant, introferentes ea, quae non licebat.

5. Altare etiam plenum erat illicitis, quae legibus prohibebantur.

6. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnies patrii servabatur, nec simpliciter Judaeum se esse quisquam confitebatur.

7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia, et, cum Liberi sacra celebrarentur, cogebarunt hedera coronati Libero circumire.

8. Decretum autem exit in proximas gentilium civitates, sugerentibus Ptolomeis, ut pari modo et ipsi adversus Judeos agerent, ut sacrificarent;

9. eos autem, qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent. Erat ergo videre miseriam.

10. Duae enim mulieres delatae sunt natos suos circumcidisse, quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros praecepitaverunt. (*I. Mach. 1, 63.*)

11. Alii vero, ad proximas coeuntes speluncas, et latenter sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo^{**}), flammis successi sunt, eo quod verebantur propter religionem et observantiam manu sibimet auxilium ferre.

12. Obscro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus; sed reputent, ea, quae acciderunt, non ad interitum, sed ad corruptionem esse generis nostri.

13. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere magni beneficii est indicium.

14. Non enim sicut in aliis nationibus Dominus patienter expectat, ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat,

15. ita et in nobis statuit, ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet.

16. Propter quod numquam quidem a nobis misericordiam suam amoget; corripiens vero in adversis populum suum non derelinquit.

17. Sed haec nobis ad commonitionem

legentium dicta sint paucis. Jam autem veniendum est ad narrationem.

18. Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir actate proiectus, et vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porciuam manducare.

19. At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam completeus, voluntarie praeiebat ad supplicium.

20. Intuens autem, quemadmodum oportet accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitiae amorem.

21. Hi autem, qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquam viri amicitiam tollentes eum, secreto rogabant, afferri carnes, quibus vesci ei licet, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat de sacrificii carnibus,

22. ut, hoc facto, a morte liberaretur; et propter veterem viri amicitiam hauc in eum faciebant humanitatem.

23. At ille cogitare coepit aetatis ac senectutis suea eminentiam dignam, et ingeuitae nobilitatis canitatem, atque a puero optimae conversationis actus, et secundum sanctae et a Deo conditae legis constituta respondit cito, dicens, praemitti se velle in infernum.

24. Non enim aetati nostrae dignum est, inquit, fingere, ut multi adolescentium, arbitrantes, Eleazarum nouaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum,

25. et ipsi propter meam simulationem, et propter modicum corruptibilis vitae tempus decipiuntur, et per hoc maculam, atque execrationem meae senectuti conqueram.

26. Nam etsi in praesenti tempore suppliciis hominum eripiar; sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.

27. Quam ob rem fortiter vita excedendo senectute quidem dignus apparebo;

28. adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confessus ad supplicium trahebatur.

29. Hi autem, qui eum ducebant, et paulo ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiem prolatos arbitrabantur.

30. Sed cum plagis perimeretur, ingemuit, et dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia, cum a morte possem liberari, durus corporis sustinco dolores; secundum animam vero propter timorem tuum libenter haec patior.

31. Et iste quidem hoc modo vita decessit, non solum juvenibus, sed et universae genti memoriam mortis suae ad exemplum virtutis et fortitudinis derelinquens.

*) Erant enim peregrini et advenas.

**) Phrygi illi, de quo supr. 5, 22.

CAPUT VII.

Septem fratrum matrisque eorum ingentia fortissimeque tolerata supplicia, quod porcinis nolent vesci carnis; et quam constanter regi ob suam crudelitatem ostenderint param esse damnationem, et mater suos filios sit exhortata.

(A. M. 3837. Ant. Chr. 167.)

1. Contigit autem, et septem fratres una cum maatre sua appreheusos compelli a rege edere contra fas carnes porciinas, flagris, et taureis*) cruciatos.

2. Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quaeris, et quid vis discere a nobis? Parati sumus mori magis, quam patrias Dei leges praevaricari.

3. Iratus itaque rex, jussit sartagine, et ollas aeneas succendi. Quibus statim succensis,

4. jussit ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam, et, cuto capitis abstracta, summas quoque manus et pedes ei praescindi, ceteris ejus fratribus et matre iuspicientibus.

5. Et, cum jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, et adiuc spirantem torrei in sartagine; in qua cum diu cruciaretur, ceteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter,

6. dicentes: Dominus Deus aspiceret veritatem, et consolabitur in uobis, quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur. (Deut. 22, 36.)

7. Mortuo itaque illo primo modo, sequentem deducebant ad illudendum; et, cuto capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret prius, quam toto corpore per membra singula puniretur.

8. At ille, respondens patria voce, dixit: Non faciam. Propter quod et iste sequenti loco primi tormenta suscepit;

9. et in ultimo spiritu constitutus sic ait: Tu quidem, scelestissime, in praesenti vita nos perdis; sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in aeternae vitae resurrectione suscitabit.

10. Post hunc tertius illuditur, et lingua postulatus cito protulit, et manus constanter extendit;

11. et cum fiducia ait: E coelo ista possideo; sed propter Dei leges nunc hac ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero;

12. ita, ut rex, et qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tamquam nihilum duceret cruciatus.

13. Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torqueentes.

14. Et, cum jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos

spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos; tibi enim resurrectio ad vitam non erit.

15. Et cum admovissent quintum, vexabant eum. At ille, respiciens in eum, dixit:

16. Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis, quod vis; noli autem putare, genus nostrum a Deo esse derelictum.

17. Tu autem patienter sustine, et videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te, et semen tuum torquebit.

18. Post hunc ducebant sextum, et is, mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare; nos enim propter nosmetipsos haec patimur, peccantes in Deum nostrum, et digna admiratione facta sunt in nobis.

19. Tu autem ne existimes, tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare teuaveris.

20. Supra modum autem mater mirabilis, et bonorum memoria digna, quae pereunte septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo cerebat propter spei, quam in Deum habebat.

21. Singulos illorum hortabantur voce patria fortiter, repleta sapientia, et, foemineae cogitationi masculinum animum inferens,

22. dixit ad eos: Nescio, qualiter in utero meo apparuistis; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compagi.

23. Sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium inventit originem, et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam, sicut nunc vosmetipsos despicatis propter leges ejus.

24. Antiochus autem, contempi se arbitratus, simul et exprobrantis voce despacta, cum adhuc adolescentior supersteset, non solum verbis hortabatur; sed et cum juramento affirmabat, se divitem et beatum facturum, et translatum a patriis legibus amicum habiturum, et res necessarias ei praebiturum.

25. Sed ad haec cum adolescentis nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, et suadebat ei, ut adolescenti fieret in salutem.

26. Cum autem multis earum verbis esset hortatus, promisit, suasuram se filio suo.

27. Itaque inclivata ad illum, irridens crudelem tyranum, ait patria voce: Fili mi, miserere mei, quae te in utero novem mensibus portavi, et lac triennio dedi, et alui, et in aetatem istam perdux. I

28. Peto nate, ut aspicias ad coelum, et terram, et ad omnia, quae in eis sunt, et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominum genus;

29. ita fiet, ut non timeas carnificem istum, sed dignos fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.

*) Scutis ex taurino corio.

30. Cum haec illa adhuc diceret, ait adolescentus: Quem sustinetis? Non obedio praecepto regis, sed praecepto legis, quae data est nobis per Moysen.

31. Tu vero, qui inventor omnis malitiae factus es in Hebreos, non effugies manum Dei.

32. Nos enim pro peccatis nostris haec patiuntur.

33. Et si nobis propter increpationem et correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est; sed iterum reconciliabitur servis suis.

34. Tu autem, o scelesti, et omnium hominum flagitiosissime, noli frustra extolliri vanis spebus, in servos ejus inflammatu.

35. Nondum eni omnipotens Dei et omnia insipientis iudicium effugisti.

36. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento aeternae vitae effecti sunt; tu vero iudicio Dei iustas superbiae tuae poenas exsolves.

37. Ego autem, sicut et fratres mei, animam, et corpus meum trado pro patriis legibus, invocans Deum, maturius genti nostrae propitium fieri, teque cunctimentis, et verberibus confiteri, quod ipse est Deus solus.

38. In me vero, et in fratribus meis desinet Omnipotens ira, quae super omne genus nostrum juste superducta est.

39. Tuus rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desaevit, indigne ferens, se derisum.

40. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens.

41. Novissime autem post filios et mater consumta est.

42. Igitur de sacrificiis, et de nimis crudelitatibus satis dictum est.

CAPUT VIII.

Judas Machabaeus, invocato Dei auxilio, post aliquot victorias Nicanorem, qui certam sibi de Judeis pollicebatur victoriam, suos primum ad constantiam adhortatus, profigavit, interfectis de ejus exercitu una cum Timotheo et Bacchide plusquam 29000 ita, ut Nicanor solus effugiens praedicaret, Judeeos Deum habere protectorem.

(A. M. 3838. Ant. Chr. 166.)

1. Judas vero Machabaeus, et qui cum illo erant, introibant latenter in castella, et convocantes cognatos, et amicos, et eos, qui permanerunt in Judaismo, assumentes, eduxerunt ad sc sex millia virorum.

2. Et invocabant Dominum, ut resipseret in populum, qui ab omnibus calcabatur, et misereretur templo, quod contumacabat ab iniisi;

3. misereretur etiam exterminio civita-

tis, quae esset illico complananda, et vomcem sanguinis ad se clamantis audiret;

4. memoraretur quoque iniquissimas mortes parvolorum iucentum, et blasphemias nomini suo illatas, et indignaretur super his.

5. At Machabaeus, congregata multitudo, intolerabilis gentibus efficiebatur; ira enim Domini in misericordiam conversa est.

6. Et superveniens castellis et civitatis improvisus, succedebat eas, et opportuна loca occupans, non paucas hostium strages dabant;

7. maxime autem noctibus ad hujuscemodi excursus ferebatur, et fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

(A. M. 3839.)

8. Videns autem Philippus, paulatim virum ad proiectum venire, ac frequentius res ei cedere prospere, ad Ptolomeum *) ducem Colesyriae et Phoenicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis.

9. At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permisit gentibus armatis non minus vigintrum milibus, ut universum Judeorum genus deleret, adjuncto ei et Gorgia viro militari, et in bellicis rebus experientissimo.

10. Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum de captivitate Judeorum suppleret;

11. statimque ad maritimam civitates misit, convocauis ad coemtionem judaicorum mancipientium, prouittens, se nonaginta mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quae eum ab Omnipotente esset consecutra.

12. Judas autem, ubi comperit, indicavit his, qui secum erant, Judaeis Nicanoris adventum.

13. Ex quibus quidem formidantes, et non credentes Dei justitiae **), in fugam vertebarunt;

14. alii vero, si quid eis supercerat, *** vendebant, simulque Dominum deprecabantur, ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, prius quam cominus veniret, vendiderat,

15. et si non propter eos, propter testamentum tamen, quod erat ad patres eorum, et propter invocationem sancti et magnifici nominis ejus super ipsos.

16. Convocatis autem Machabaeus septem milibus, qui cum ipso erant, rogarbat, ue hostibus reconciliarentur, neque metuerent inique venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contendenter,

*) Dorymenis flum.

**) Τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην, Dei vindictam, venturam super Nicanorem.

***) Gr. additur: Et solum mutabant.

17. ante oculos habentes contumeliam, quae loco sancto ab his injuste esset illata, itemque et iudicatio habitae civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa.

18. Nam illi quidem armis confidunt, at simul et audacia; nos autem in omnipotente Domino, qui potest et venientes adversum nos, et universum mundum uno unu delere, confidimus.

19. Admonuit autem eos et de auxiliis Dei, quae facta sunt erga parentes, et quod sub Semarcherib centum octoginta quinque millia perierunt, (*IV. Reg. 19, 35. Tob. 1, 21. Eccl. 48, 24. Isai. 37, 36. I. Mach. 7, 41.*)

20. et de proelio, quod eis adversus Galatas fuit in Babylonie, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis haesitantibus, ipsi sex millia soli peremrunt centum vingt millia propter auxilium illis datum de caelo, et beneficia pro his plurima consecuti sunt.

21. His verbis constantes effecti sunt, et pro legibus et patria mori parati.

22. Constituit itaque fratres suos duces utriusque ordinis, Simonem, et Josephum, et Jonathan, subjectis unicuique milieuis et quingentenis.

23. *) Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, et dato signo adjutoriorum Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.

24. Et facto sibi adjutore Omnipotente, imperficerunt super novem millia hominum; maiorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem, factam fugere compulerunt.

25. Pecuniis vero eorum, qui ad emtione ipsorum venerant, sublati, ipsos usquequaque persecuti sunt,

26. sed reversi sunt hora conclusi; nam erat ante sabbatum. Quam ob causam non perseveraverunt insequentes.

27. Arma autem ipsorum et spolia congregantes, sabbatum agebant, benedictentes Dominum, qui liberavit eos in isto die, misericordiae initium stillans in eos.

28. Post sabbatum vero debilibus, et orphanis, et viduis divisorunt spolia, et residua ipsi cum suis habuere.

29. His itaque gestis, et communiter ab omnibus facta observatione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur.

30. Et ex his, qui cum Timotheo et Bacchide erant contra se contendentes,

super viginti millia interfecerunt, et munitiones excelsas obtinuerunt, et plures praedas diviserunt, aequam portionem debilibus, pupillis et viduis, sed et senioribus facientes.

31. Et cum arma eorum diligentè collegissent, omnia composuerunt in locis opportunitis; residua vero spolia Jerosolymam detulerunt,

32. et Philarcheu, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judea ossifixera.

33. Et cum epinicia agerent Jerosolymis, eum, qui sacras januas incenderat, id est, Callistheum, cum in quoddam domicilio refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis redditia.

34. Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judaeorum venditionem adduxerat,

35. humiliatus auxilio Domini ab his, quos nullos existimaverat, deposita ueste gloriae *), per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus consequens.

36. Et qui promiserat Romanis, se tributum restituere de captivitate Jerosolymorum, praedicabat nunc, protectorem Deum habere Judaeos, et ob ipsum invulnerabiles esse, eo quod sequerentur leges ab ipso constitutas.

CAPUT IX.

Antiochus, a Persepoli fugatus, dum Judaeos ad intermissionem perdere meditaretur, maximis viscerum doloribus a Deo percussus, cum setore intolerabili scaturientibus e corpore vermibus, post suorum criminum agnitionem, et sero promissam emendationem merita morte occubuit, scriptis ad Judaeos litteris, ut filio suo subdili persisterent.

1. Eodem tempore Antiochus in honeste revertebatur de Perside.

2. Intraverat enim in eam, quae dicitur Persepolis **), et tentavit expoliare templum, et civitatem opprimere; sed multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt, et ita contigit, ut Antiochus post fugam turpiter rediret.

3. Et cum venisset circa Ecbatanam **), recognovit, quae erga Nicaurem et Timotheum gesta sunt.

4. Elatus autem in ira, arbitrabatur, se injuriam illorum, qui se fugaverant, posse in Judaeos reforquere; ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, coelesti eum judicio

*) Gr. ἔτι δέ καὶ Ἐλεάζαρον, sc. praeterca Eleazarum, quod interpres annectunt superioribus, voluntate duris esse nomen. Vir doctus punit, legendum: ἔτι δέ καὶ Ἐλεάζαρον etc. Adhuc autem et Eleazari lecto illis sancto libro, qui scilicet illius dicta, facta et morte pro lege memorabat, ut tam illustri exemplo accenderentur militum animi.

**) Quo minus agnosceretur.

***) Haec est Elymnais. I. 6, 1.

****) Caput Mediae, ut ait Curt. et Plin.

perurgente. eo quod ita superbe locutus est, se venturum Jerosolymam, et congeriem sepulchri Judaeorum eam facturum.

5. Sed, qui universa conspicit Dominus Deus Israël, percussit eum insanibili, et invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, et amara internorum tormenta; (*II. Par. 16, 9.*)

6. et quidem satis juste, quippe qui multis et novis cruciatis aliorum torturerat viscera, licet ille nullo modo a sua malitia cessaret.

7. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirauis animo in Judaeos, et praecipiens, accelerari negotium, contigit, illum impetu euntem de curru cadere, et gravi corporis collisione membra vexari.

8. Isque, qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, et montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans.

9. ita, ut de corpore impiis vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluarent, odore etiam illius et foetore exercitus gravaretur.

10. Et qui paulo ante sidera coeli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam foetoris portare.

11. Hinc igitur coepit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.

12. Et cum nec ipse iam foetorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, et mortale non paria Deo sentire.

13. Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.

14. Et civitatem, ad quam festinans veniebat, ut eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum saceret, nunc optat liberam reddere,

15. et Judaeos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditum, et cum parvulis exterminaturum dixerat, aequales nunc Atheniebus facturum pollicetur;

16. templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornatum, et sancta vaspa multiplicaturum, et pertinentes ad sacrificia sumtus de redditibus suis praeestaturum;

17. super haec et Judaeum se futurum, et omnem locum terrae perambulaturum, et praedicaturum Dei potestatem.

18. Sed non cessantibus doloribus (supervenierat enim in eum justum Dei iudicium) desperans, scripsit ad Judaeos in modum deprecationis epistolam, haec continentem:

19. Optimis civibus Judaeis plurimam salutem, et bene valere, et esse felices, rex et princeps Antiochus.

20. Si bene valetis, et filii vestri, et ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benignus reversus de Persidis locis, et infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communia utilitate curam habere,

22. non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugendi infirmitatem.

23. Respiciens autem, quod et pater meus, quibus temporibus in locis superioribus *) ducebat exercitum, ostendit, qui post se suscepit principatum,

24. ut, si quid contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi, qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur;

25. ad haec considerans de proximo potentes quosque, et vicinos temporibus insidiantes, et eventum expectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem saepe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam, et scripsi ad eum, quae subjecta sunt.

26. Oro itaque vos, et peto, memoros beneficiorum publice et privatum, ut unusquisque conservet fidem ad me, et ad filium meum.

27. Confido enim, eum modeste et ~~humane~~ acturum, et sequentem propositum meum, et communem vobis fore.

28. Igitur homicida, et blasphemus posse percussus, et ut ipse alias tractaverat, peregre in montibus **) miserabiliter vita functus est.

29. Transferebat autem corpus Philipponus collacaneus ejus, qui, metuens filium Antiochi ***) ad Ptolomeum Philometorem in Aegyptum ablit.

*) Ad Elymaeos, sive ad ultimas regni sui partes, usi loginitur Hieron. in 6. 11. Dan., quo tempore successorem filium suum Seleucum Eupatorem declararit. A. M. 3817. Ant. Chr. 187.

**) Paratacenis sc. circa Babyloniarn, ubi Tabae oppidum.

***) Lysiam, qui pro Antiocho Eupatore administrationem regni usurparat.

CAPUT X.

Judas Machabaeus, purgatis templo ac ciritate, octo diebus solemnitatem celebrat, et quatuorannis celebrandam ordinat. Eupator, Antiocho patri in regno succedens, Ptolomaeo veneno extinto, Gorgiam ducem locorum constituit, Judaeos saepius pugna molestantem. Judaei et hunc et Timotheum variisque hostium munitiones devincunt, occisis plurimis milibus, quinque etiam equitibus de caelo parentibus, qui Judaeis in auxilium veneerant.

(A. M. 3810. Ant. Chr. 164.)

1. Machabaeus autem, et qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quideam, et civitatem recepit;

2. aras autem, quas alienigenae per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est.

3. Et purgato templo, aliud altare fecerunt, et de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium^{*)}, et incensum, et lucernas, et panes propositionis posuerunt.

4. Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne amplius talibus malis incidenter; sed et, si quando peccassent, ut ab ipso mitius coriperentur, et non barbaris, ac blasphemis hominibus traderebantur.

5. Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit, eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu.

6. Et cum laetitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum^{**)}, recordantes, quod ante modicum temporis diem solemnum tabernaculorum in montibus, et in speluncis more bestiarum egerant.

7. Propter quod thyrso, et ramos vrides, et palmas praeferebant ei, qui prosperavit, mundari locum suum.

8. Et decreverunt communi praecerto, et decreto universae genti Iudeorum omnibus annis agere dies istos.

9. Et Autiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vita excessus ita se habuit.

10. Nunc autem de Eupatore Antiochi impii filio quae gesta sunt, narrabimus, breviaentes mala, quae in bellis gesta sunt.

11. Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quendam, Phoenicis et Syriae militiae principem.

12. Nam Ptolomaeus^{***)}, qui diceba-

tur Macer, justi tenax erga Iudeos esse constituit, et praecipue propter iniquitatem, quae facta erat in eos, et pacifice agere cum eis.

13. Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cum frequenter proditor audiret, eo quod Cyprus creditam sibi a Philometore^{**)†} deseruisse, et ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14. Gorgias autem, cum esset dux locorum^{**)‡}, assunatis advenis, frequenter Iudeos debellabat.

15. ^{****)} Iudei vero, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos^(*) ab Ierosolymis suscipebant, et bellare tentabant.

16. Hi vero, qui erant cum Machabaeo, per orationes Dominum rogautes, ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumaeorum,

17. multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemebant, et omnes simul non minus viginti milibus trucidaverunt.

18. Quidam autem, cum confusissent in duas^(**) turres valde munitas, omnem apparatus ad repugandum habentes,

19. Machabaeus ad eorum expugnationem, relicto Simone, et Josepho, itemque Zachaeo, eisque, qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quae amplius perurbabat, pugnas coversus est.

20. Hi vero, qui cum Simone erant, cupiditate ducti, a quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia, et septuaginta milibus didrachnis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

21. Cum autem Machabaeo nuntiatum esset, quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimisiss.

22. Hos igitur proditores factos interfecit, et confessis duas turres occupavit.

23. Armis autem ac manibus omnia prospere agendo in duabus munitionibus plus quam viginti millia peremuit.

24. At Timotheus, qui prius a Iudeis fuerat superatus, convocato exercitu perigrinae multitudinis, et congregato equitatu asiano, advenit quasi armis Iudeam capturus. (I. Mach. 5, 6)

25. Machabaeus autem, et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis praecincti,

26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem esset

^{*)} Biennio, postquam Judas patri Mathathiae in principatu successerat, sed justo tricunio, postquam a gentibus ibi sacrificari coepit, cum etiam sex mensibus ante hoc iam sancta violasset. Vid. I. 4, 43.

^{**) Unde appellantur isti dies scenopegiae, sive tabernaculorum mensis Casleu. Supr. 1, 9. et 18., et in Evangel. Joann. 10, 22. encoenam non minantur, à Iudeis etiam lumenum festivitas.}

^{***)} Dorymenis filius.

^{*)} Ptolomaeo Aegypti rege.

^{**)†} Circa Iudeam.

^{***)} Gr. cum eo etiam simul Idumaei, qui opportunas munitiones obtinabant, Iudeos exercebant ad arma scilicet.

^(*) Apostolus.

^(**) Filiorum Reani. I. Mach. 5, 5. Joseph. 13. 11.

inimicus, et adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

27. Et ita post orationem, summis armis, longius de civitate procedentes, et proximi hostibus effecti resederunt.

28. Primo autem solis ortis utriusque commiserunt, isti quidem victoriae, et prosperitatis sponsore cum virtute Dominum habentes; illi autem ducem belli animum habebant.

29. Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de caelo viri quinque in equis, fraenis aureis decori, dicatum Judeois praestantes.

30. Ex quibus duo Machabaeum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant; in adversarios autem tela et fulmina jaciebant, ex quo et cæcitate confusi, et repleti perturbatione cadebant.

31. Interfecti sunt autem viginti millia quigentii, et equites sexcenti.

32. Timotheus vero consurgit in Gazaram praesidium munitionis, cui praeerat Chaereas.

33. Machabaeus autem, et qui cum eo erant, laetantes obcederunt praesidium diebus quatuor.

34. At hi, qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum maledicebant, et sermones nefandos jactabant.

35. Sed cum dies quinta illucesceret, viginti juvenes ex his, qui cum Machabaeo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, et feroci animo incedentes ascendebant;

36. sed et alii similiter ascendentibus, turres, portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37. Per continuum autem biduum praesidio vastato, Timotheum occultantem se, in quadam repertum loco, peremerunt, et fratrem illius Chaeream, et Apollophanum occiderunt.

38. Quibus gestis, in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël, et victoriam dedit illis.

CAPUT XI.

Judas Machabaens ferocis Lysiae maximum prostravit exercitum, fretus auxilio missi coelitus equitis, quod animadverterens Lysias pacem inter Judeos et regem componit. Referuntur epistolæ Lysiae, Antiochi, ac Romanorum ad Judeos, et Antiochi ad Lysiam pro Judeis.

(A. M. 3811. Ant. Chr. 163.)

1. Sed parvo post tempore Lysias procurator regis, et propinquus, ac negotiorum praepositus, graviter ferens de his, quae acciderant,

2. congregatis octoginta millibus, et equitatu universo, veniebat aduersus Ju-

daeos, existimans, se civitatem quidem captam gentibus habitaculum facturum, templum vero in pecuniae quæstum sicut cetera delubra gentium habitorum, et per singulos annos venale sacerdotium,

4. nusquam recognitans Dei potestatem, sed mente effrenatus, in multitudine peditum, et in millibus equitum, et in octoginta elephantis confidebat.

5. Ingressus autem Judæam, et appropiatus Bethsuræ, quæ erat in angusto loco ab Jerosolyma intervallo quinque stadiorum, illud praesidium expugnabat.

6. Ut autem Machabaeus, et qui cum eo erant, cognoverunt, expugnari praesidia, cum fletu et lachrymis rogabant Dominum, et omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israël.

7. Et ipse primus Machabaeus, summis armis, ceteros adhortatus est simul secundum periculum subire, et ferre auxilium fratribus suis.

8. Cumque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit praecedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans.

9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, et convaluerunt animis, non solum homines, sed et bestias ferocissimas, et muros ferreos parati penetrare.

10. Ibant igitur prompti, de coclo habentes adjutorem, et miserantem super eos Dominum.

11. Leonum autem more impetu irruentes iu hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, et equitum mille sexcentos;

12. universos autem in fugam vertentes; plures autem ex eis vulnerati nudiusaserunt. Sed et ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

13. Et quia non insensatus erat, secum ipse reputata faciem erga se diminutionem, et intelligens, invictos esse Hebreweos, omnipotens Dei auxilio innuentes, misit ad eos,

14. promisique, se consensurum omnibus, quæ justa sunt, et regem compulsurum amicum fieri.

15. Annuit autem Machabaeus precibus Lysiae, in omnibus utilitati consulens; et quaecunque Machabaeus scripsit Lysiae de Judeis, ea rex concessit.

16. Nam erat scriptae Judeis epistola a Lysia quidem, hunc modum continentes:

Lysias populo Judæorum salutem.

17. Joannes et Abesalom, qui missi fuerant a vobis, tradentes scripta, postulabant, ut ea, quæ per illos significabantur, implerent.

18. Quaecunque igitur regi potuerunt perferriri, exposui, et quæ res permittebat, concessit.

19. Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, et deinceps bonorum vobis causa esse tentabo.

20. De ceteris autem per singula verbo mandavi et istis, et his, qui ad me missi sunt, colloqui vobiscum.

(A. M. 3841.)

21. Bene valete. Anno centesimo quadragesimo octavo*), mensis Dioscori die vigesima et quarta.

22. Regis autem epistola ista continebat:

Rex Antiochus Lysiae fratri salutem.

23. Patre nostro inter deos translato, nos voleentes eos, qui sunt in regno nostro, sine tumultu agere, et rebus suis adhibere diligentiam,

24. audivimus, Judacos non consensisse patri meo, ut transferreant ad ritum Graecorum, seu tenere velle suum institutum, ac propterea postulare, a nobis concedi sibi legitima sua.

25. Volentes igitur, hanc quoque gentem quietam esse, statuentes judicavimus, templum restitui illis, ut agerent secundum suorum majorum consuetudinem.

26. Bene igitur feceris, si miseric ad eos, et dexteris dederis, ut cognita nostra voluntate, bono animo sint, et utilitatis propriis deserviant.

27. Ad Judaeos vero regis epistola talis erat:

Rex Antiochus senatui Judaeorum, et ceteris Judacis salutem.

28. Si valetis, sic estis, ut volumus; sed et ipsi bene valemus.

29. Adiit nos Menelaus, dicens, velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos.

30. His igitur, qui commicant usque ad diem trigesimum mensis xanthici, damus dextras securitatis,

31. ut Judaei utantur eibis, et legibus suis sicut et prius, et nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his, quae per ignorantiam gesta sunt.

32. Misimus autem et Menelaum, qui vos alloquatur.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

33. Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo**), xanthici mensis quintadecima die.

34. Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem:

Quintus Memmius, et Titus Manilius, legati Romanorum, populo Judaeorum salutem.

35. De his, quae Lysias cognatus regis concessit vobis, et nos concessimus.

36. De quibus autem ad regem judicavit referendum, confessum aliquem mittite, diligenter inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis; nos enim Antiochian accedimus.

37. Ideoque festinate describere, ut nos quoque sciamus, cuius estis voluntatis.

38. Bene valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, quintadecima die mensis xanthici.

CAPUT XII.

Judas ac duces ipsius, dirino freti auxilio, pugnant feliciter adversus Joppitas, Jamnitas, Arabes, Casphin et Ephron, civitates, item adversus Timotheum habentem ingentem exercitum, adversus praesidium Carnion, et Gorgiam; occisis autem quibusdam Judaeis, qui de donariis idolorum sustulerant, Judas curat, pro ipsorum peccatis offerri sacrificium.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

1. His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem*); Judaei autem agriculturae operam dabant.

2. Sed hi, qui resederant, Timotheus, et Apollonius Gennaei filius, sed et Hieronymus, et Demophon super hos, et Nicancor cypriarches non siuebant eos in silentio agere, et quiete.

3. Joppitae vero tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogarerunt Judaeos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus, et filiis, quasi nullis inimicitis inter eos subjacentibus.

4. Secundum commune itaque decretum civitatis, et ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus, cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos.

5. Quam crudelitatem Judas in suae gentis homines factam ut cognovit, praecepit viris, qui erant cum ipso; et invocato justo iudice Deo,

6. venit adversus interfectores fratrum, et portum quidem noctu succedit, scaphas exussit, eos autem, qui ab igne refugerant, gladio peremit.

7. Et cum haec ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, et universos Joppitas eradicaturus.

8. Sed cum cognovisset, et eos, qui erant Jamniae, velle pari modo facere habitantibus secum Judaeis,

9. Jamnitis quoque nocte supervenit, et portum cum navibus succedit ita, ut lumen ignis appareret Jerosolymis a stadiis ducentis quadraginta.

10. Iude cum iam abiissent novem stadiis, et iter facerent ad Timotheum, comincierunt cum eo Arabes quinque milia viri, et equites quingenti.

11. Cumque pugna valida fieret, et auxilio Dei prospere cessisset, residui Arabes victi petebant, a Iuda dextram sibi dari, promittentes, se pascua daturos, et in ceteris profuturos.

12. Judas autem, arbitratus, vere in

* Aerae chaldaicae scilicet.

**) Aerae chaldaicae, sc. in principum rescriptis Tserpatae, qui annis cum anno aerae contractuum 149. coincidit.

* Cumi supradictis Romanorum legalis.

multis eos utiles, promisit pacem; dextris-
que acceptis, discessere ad tabernacula
sua.

13. Aggressus est autem et civitatem
quamdam firmam, pontibus murisque cir-
cumseptam, quae a turbis habitabatur
gentium promiscuarum, cui nomen Casphian.

14. Hi vero, qui intus erant, confiden-
tes in stabilitate murorum, et apparatus
alienoriarum, remissius agebant, maledic-
tis lacescentes Judam, et blasphemantes,
ac loquentes, quea fas non est.

15. Machabaeus autem, invocato magno
mundi Principe, qui sine arietibus, et ma-
chiniis temporibus Iesu praecipitavit Jeri-
cho, irruit ferociter muris, (*Jos. 6.*)

16. et capta civitate per Domini volun-
tatem innumerabiles caedes fecit ita, ut
adjacens stagnum stadiorum duorum lati-
itudinis sanguine interfectorum fluere vi-
deretur.

17. Jude discesserunt stadia septingenta
quinquaginta, et venerunt in Characa ad
eos, qui dicuntur Tobiacei, Judaeos;

18. et Timotheum quidem in illis locis
non comprehenderunt, nulloque negotio
perfecto regressus est, relicto in quadam
loco firmissimo praesidio.

19. Dositheus autem, et Sosipater, qui
erant duces cum Machabaeo, peremerunt
a Timotheo relictos in praesidio, decem
millia viros.

20. At Machabaeus, ordiuitis circum
se sex millibus, et constitutis per cohortes,
adversus Timotheum processit, ha-
beunte secum centum viginti millia pe-
ditum, equitumque duo millia quingen-
tos.

21. Cognito autem Judae adventu, Ti-
motheus praemisit mulieres, et filios, et
reliquum apparatum in praesidium, quod
Carnion dicitur; erat enim inexpugnabile,
et accessu difficile propter locorum an-
gustias.

22. Cumque cohors Judae prima appa-
ruisset, timor hostibus incussus est ex
praesentia Dei, qui universa conspicit; et
in fugam versi sunt alii ab alio ita, ut
magis a suis dejicerentur, et gladiorum
suorum ictibus debilitarentur.

23. Judas autem vehemente instabat
punicos profanos, et prostravit ex eis tri-
ginta milia virorum.

24. Ipse vero Timotheus incidit in par-
tes Dosithei, et Sosipatri, et multis pre-
cibus postulabat, ut vivus dimitteretur, eo
quod multorum ex Judaeis parentes ha-
beret, ac fratres, quos morte ejus decipi
evenirent.

25. Et cum fidem dedisset, restitutum
se eos secundum constitutum, illaesum
eum dimiserunt proprier fratrū salutem.

26. Judas autem egressus est ad Carni-
on, interfectis vigintiquaque millibus.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

27. Post horum fugam et necem movit
exercitum ad Ephron civitatem munitam,
in qua multitudo diversarum gentium ha-

bitabat, et robusti juveues pro muris con-
sistentes fortiter repugnabant; in hac au-
tem machinae multae, et telorum erat
apparatus.

28. Sed, cum Omnipotentem invoca-
sent, qui potestate sua vires hostium con-
fringit, cuperunt civitatem, et ex eis, qui
intus erant, vigintiquaque millia prostra-
verunt.

29. Inde ad civitatem Scytharum abi-
erunt, quae ab Jerosolymis sexcentis sta-
diis aherat.

30. Contestantibus autem his, qui apud
Scythopolitas erant, Judaeis, quod be-
nigne ab eis haberentur etiam temporibus
infelicitatis, quod modeste secum ege-
riunt,

31. gratias agentes eis, et exhortati,
etiam de cetero erga genus suum benignos
esse, venerunt Jerosolymam die solemnem
septimanarum instantem.

32. Et post Pentecosten abierunt contra
Gorgiam praepositum Idumeae.

33. Exiit autem eum peditibus tribus
millibus, et equitibus quadringentis.

34. Quibus congressis, contigit, paucos
ruere Judaeorum.

35. Dositheus vero quidam de Baceno-
ris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat, et
cum vellet ilium capere vivum, eques
quidam de Thracibus irruit in eum, hu-
merumque ejus amputavit; atque ita Ger-
gias effugit in Maresa.

36. At illis, qui cum Esdrin*) erant,
diutius pugnantibus et fatigatis, invoca-
vit Judas Dominum, adjutorem et ducem
belli fieri;

37. incipiens voce patria, et cum hymnis
clamorem extollens, fugam Gorgiae mili-
tibus incussit.

38. Judas autem collecto exercitu venit
in civitatem Odollam, et, cum septima
dies superveniret, secundum consuetudinem
purificati in eodem loco sabbatum
egerunt.

39. Et sequenti die venit cum suis Ju-
das, ut corpora prostratorum tolleret, et
cum parentibus poneret in sepulchris pa-
ternis. *

40. Invenerunt autem sub tunicis inter-
fectorum de donariis idolorum, quae apud
Janniam fuerunt, a quibus lex prohibet
Judaeos; omnibus ergo manifestum factum
est, ob hanc causam eos corruisse. (*Deut.*
7, 25.)

41. Omnes itaque benedixerunt justum
judicium Domini, qui occulta fecerat ma-
festata.

42. Atque ita ad preces conversi, roga-
verunt, ut id, quod factum erat, delictum
oblivioni traduceretur. At vero †) fortissi-
mus Judas hortabatur populum, conser-
vare se sine peccato, sub oculis videntes,
quea facta sunt pro peccatis eorum, qui
prostrati sunt.

*) Uno e Judae ducibus.

†) In Missis defunctorum.

43. Et facta collatione, duodecim milia drachmas argenti misit Jerosolymam offere pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de resurrectione cogitauit;

44. (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrectos speraret, superfluum videtur, et vanum orare pro mortuis.)

45. et quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

CAPUT XIII.

Menelaus Judaeus transuga jussu Antiochi extremo afficitur supplicio; Antiochus vero, maximum ducens in Judaeos exercitum, semel ac iterum rictus et repulsus, multisque militibus ex suis occisis, et Philippo rebellante, supplex pacem cum Judaeis firmat juramento, obtato in templo sacrificio, Judaque in principem Ptolomaidis constituto.

(A. M. 3841. Ant. Chr. 163.)

1. Anno centesimo quadragesimo nono*) cognovit Judas, Antiochum Eupatorem vere cum multititudine adversus Judaeam,

2. et cum eo Lysiam procuratorem, et praepositorum negotiorum, secum habentem pedum centum decem milia, et equitum quinque milia, et elephantes viginti duos, currus cum falculibus trecentos.

3. Commisicuit autem se illis et Menelaus, et cum multa fallacia deprecabatur Antiochum nou pro patriae salute, sed speraus, se constitui in principatum.

4. Sed rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem, et sugerente Lysia, hunc esse causam omnium malorum **), jussit, (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari.

5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris; haec prospectum habebat in praecepis.

6. Inde in cinerem dejici jussit sacrilegium, omnibus cum propellentibus ad infernum.

7. Et tali lege praevaricatorem legis contigit mori, nec terrae dari Menelaum.

*) Aerae contractum, sc. cuius anni cum ab autumno inciperent, anni autem regni Graecorum, quibus scriptor libri primi usus est, a vere, si idem annus fuerit, qui I. Mach. 0, 20. centesimus et quinquagesimus dicitur, eademque utrobique expeditio.

**) Gr. mandavit, ut moris est in eo loco, necari abductum Berocam ab Antiochia, sc. quo secum Menelaum captivum rex abduxerat, ut testatur Joseph. Antiq. l. 12. c. 15., qui de loco necis etiam consensit Ptg. 421., ut perperam omnino Beryti pag. 709. pro Berocae sit repulsum. Ergo mors Menelai non huic anno, sed sequenti adscribenda, qui sit A. M. 3842.

8. Et quidem satis juste; nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cuius ignis, et cuius erat sanctus, ipse in cineris morte damnatus est.

9. Sed rex mente effraenatus veniebat, nequiores se patre suo Judaeis ostensurus.

10. Quibus Judas cognitis praecepit populo, ut die ac nocte Dominum invocarent, quo, sicut semper, et nunc adjuvaret eos;

11. quippe qui lege, et patria, sanctoque templo privari vererentur, ac populum, qui nuper paululum respirasset, ne sinaret blasphemis rursus nationibus subdi.

12. Omnihis itaque simul id facientibus, et petentibus a Domino misericordiam cum fletu, et jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas, ut se praeparent.

13. Ipse vero cum senioribus cogitavit prius, quam rex adinoveret exercitum ad Judaeam, et obtineret civitatem, exire, et Domini iudicio committere exitum rei.

14. Daus itaque potestatem omnium Deo mundi Creatori, et exhortatus suos, ut fortiter dimicarent, et usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, et civibus starent, circa Modin exercitum constituit.

15. Et dato signo suis Dei victoriae, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, et *) maximum elephontorum cum his, qui superpositi fuerant;

16. summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abiherunt.

17. Hoc autem factum est die illucescente, adjuvante cum Domini protectione.

18. Sed rex, accepto gustu audaciee Judaeorum, arte difficultatem locorum tentabat,

19. et Bethsurae, quae erat Judaeorum praesidium munitione, castra admoverebat; sed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20. His autem, qui intus erant, Judas necessaria mittebat.

21. Eountiavit autem mysteria hostibus Rhodocum quidam de judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est, et conclusus.

22. Iterum rex sermonem habuit ad eos, qui erant in Bethsuris, dextram dedit, accepit, abiit;

23. **) commisit cum Juda, superatus est. Ut autem cognovit, rebellasse Philipum Antiochiae, qui relictus erat super negotia, mente consternatus, Judaeos de-

**) Gr. sic possit vertere: et eum, qui praeerat elephantis, cum omni turba ipsius domestica addidit interfectis.

**) Ordo historiae paululum hic inversus. Haec enim Victoria Judae antecessit dedicationem Bethsurae, etique ea, quae narratur I. Mach. 0, 42. Vide Joseph. l. 12. c. 12.

precaus, subditusque eis, jurat de omnibus, quibus justum visum est; et reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, et munera posuit;

24. Machabaeum amplexatus est, et *) fecit eum a Ptolomaide usque ad Gerrenos ducem et principem.

25. Ut autem venit Ptolomaidam, graviter ferebant Ptolomenses amicitiae conventionem, indigantes, ne forte foedus irrumperet.

26. Tunc ascendit Lysias tribunal, et exposuit rationem, et populum sedavit, regressusque est Antiochiam; et hoc modo regis profectio, et redditus processit.

CAPUT XIV.

Suggerente Alcimo, qui summo destitutus erat sacerdotio, Nicanor in Judeos missus a rege Demetrio, auditis Judaeis praeclaris facinoribus, amicitiam cum eo contrahit, quem postmodum rege cogente salvus, dum Judam nequit comprehendere, templi minatur eversionem, et senem Ruziam, Judaeum magnanimum, apprehendere conatur. Qui dum ab hostibus iam se capiendum videret, elegit potius constantissimo animo sibi mortem inferre, quam indigna pati ab hostibus, in quos propriis manibus sua intestina proiecit.

(A. M. 3812. Aut. Chr. 162.)

1. Sed post triennii **) tempus cognovit Judas, et qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine valida, et navibus per portum Tripolis ascedisse ad loca opportuna,

2. et tenuisse regiones adversus Antiochum, et ducem ejus Lysiam;

3. Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat ***) sed voluntarie coiquatus est temporibus commissionis (*), considerans, nullo modo sibi esse saltem, neque accusum ad altare,

(A. M. 3843.)

4. venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo (***) anno, offerens ei coruam auream, et palmarum, super haec et (***) thallos, qui templi esse videbantur. Et ipsa quidem dic siluit.

*) Joseph. in fine l. 14. Antiq., Hasmoneorum principatum usque ad captum ab Herode Hierosolymam, et occidua Antigonum anno 120. duravisse ait. Quod cum totidem post hoc tempus annis contigerit, ab hoc inter Antiochum et Machabaeum iuncto pacis foedere, hasmoneaci principatus iunctum videtur esse deductum.

**) Ab initio Antiochi Eupatoris, vel a templi repurgatione, cuius utrinque fit mentio supr. l. 10.

***) Ab Eupatore post Menelam constitutus. Joseph.

(*) Confusionis, cum multi Judaeorum ad gentes transire.

(**) Gr. centesimo quinquagesimo primo.

(***) Gr. Σαλων, de teruitibus templo sollemniter dicatis.

5. Tempus autem opportunum dementiae suae nactus, convocatus a Demetrio ad consilium, et interrogatus, quibus rebus et consilii Judaei niterentur,

6. respondit: Ipsi, qui dicuntur Assidaei Judaeorum, quibus praest Judas Machabaeus, bella nutriunt, et seditiones movent, nec patiuntur, regnum esse quietum.

7. Nam et ego defraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdotio) huc veni,

8. primo quidem utilitatibus regis fidem servaus, secundo autem etiam civibus consuecus; nam illorum privatate universum genus nostrum non minime vexatur.

9. Sed oro, his singulis, o rex, cognitis, et regioni, et generi secundum humilitatem tuam pervulgata omnibus propriece;

10. nam, quamdiu superest Judas, impossibile est, pacem esse negotiis.

11. Talibus autem ab hoc dictis, et ceteri amici, hostiliter se habentes adversus Judam, inflammaverunt Demetrium.

12. Qui statim Nicnorem praepositum elephatorium ducem misit in Iudeam,

13. datis mandatis, ut ipsum quidem Judam caperet, eos vero, qui cum illo erant, dispergeret, et constitueret Alcimum maximi templi sunnum sacerdotem.

14. Tunc gentes, quae de Iudea fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscerant, miseras et clades Judacorum prosperitates rerum suarum existimantes.

15. Auditio itaque Judaei Nicanoris adventu, et conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in aeternum custodiret, quique suam portionem signis evidentibus protegit.

16. Imperante autem duce, statim inde moverunt, conveneruntque ad castellum Dessa.

17. Simon vero frater Judaei commiserat cum Nicanore; sed coterritus est repeatino adventu adversariorum.

18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Iudea, et animi magnitudinem, quam pro patriae certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat.

19. Quam ob rem praemisit Posidonium, et Theodosium, et Matthiam, ut darent dextras atque acciperent.

20. Et cum diu de his consilium ageretur, et ipse dux ad multitudinem refutisset, omnium una fuit sententia amicitiis annuere.

21. Itaque diem constituerunt, qua secreto inter se agerent; et singulis sellae prolatae sunt, et positae.

22. Praecepsit autem Judas, armatos esse locis opportunitis, ne forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur; et congruum colloquio fecerunt.

23. Morabatur autem Nicanor Hierosolymis, nihilque inique agebat, gregesque turbarum, quae congregatae fuerant, dimisit.

turus. Cap. 15. Nicanoris superbia.

24. Habebat autem Judam semper carum ex animo, et erat viro inclinatus.

25. Rogavitque eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit; quiete egit, communiterque vivebant.

26. Alcimus autem, videns charitatem illorum ad invicem, et conveutiones, venit ad Demetrium, et dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Judamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse.

27. Itaque rexexasperatus, et pessimis hujus criminationibus irritatus, seripsit Nicanori, deicus, graviter quidem se ferre de amicitiae conventione, juhere tamen Machabaeum citius vincutum mittere Antiochiam.

28. Quibus cognitis, Nicanor consternabatur, et graviter ferebat, si ea, quae couynerant, irrita faceret, nihil Iesus a viro;

29. sed, quia regi resistere non poterat, opportunatatem observabat, qua praecipuum perficeret.

30. At Machabaeus, videns, secum austri agere Nicanorem, et consuetum occursum ferocius exhibentem, intelligens, non ex bono esse austerioritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se a Nicanore.

31. Quod cum ille cognovit, fortiter se a viro praeventum, venit ad maximum et sanctissimum templum, et sacerdotibus solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi virum.

32. Quibus cum juramento dicentibus, nescire se, ubi esset, qui quaerebatur, extendens manum ad templum,

33. juravit, dicens: Nisi Judam mihi vincutum tradiderit, istud Dei fanum in planitiem deducam, et altare effodiā, et templum hoc Libero patri consecrabo.

34. Et his dictis, abiit. Sacerdotes autem, protendentes manus in coelum, invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, haec dicentes:

35. Tu, Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti, templum habitationis tuae fieri in nobis.

36. Et nunc sancte sanctorum omnium Domine, conserva in aeternum impollutum domum istam, quae nuper mundata est.

37. Razias autem quidam de senioribus ab Jerosolymis delatus est Nicanori, vir amator civitatis, et bene audiens, qui pro affectu pater Judaeorum appellabatur.

38. Hic multis temporibus continentiae propositum tenuit in judaismo, corpusque et animam tradere contentus pro perseverantia.

39. Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Judaeos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent;

40. putabat enim, si illum decepisset, se cladem Judaeis maximam illaturum.

41. Turbis autem irrue in domum ejus, et januam disruptere, atque ignem

admovere cupientibus, cum jam comprehendenteret, gladio se petiit,

42. eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus, et contra mortales suos indignis injuriis agi.

43. Sed, cum per festinationem non certo ictu plagam dedisset, et turbæ intra subditum irrumpente, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semetipsum viriliter in turbas.

44. Quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per median cervicem;

45. et cum adhuc spiraret, accensus animo, surrexit, et cum sanguis ejus magno fluxu defueret, et gravissimis vulneribus esset sauciis, cursu turbam pertransiit;

46. et stans supra quandam petram præeruptam, et jam exsanguis effectus, complexus intestina sua, utrisque manibus projectis super turbas, invocans dominatorem vitae ac spiritus, ut haec illi iterum redderet; atque ita vita defunctus est.

CAPUT XV.

Judas suos contra Nicanorem Dei potentiam contemnentem roboret tum exhortatione, tum nocturnae apparitionis manifestatione de viso Jeremia pro populo Israël orante. Qui in Deum spem habentes ingentem prosternunt exercitum, amputatis capite et manu Nicanoris, quae Jerosolymis in memoriam dirinae protectionis suspensa sunt, lingua ejus blasphema avibus particulatum tradita, eoque die in annuam solemnitatem instituto.

(A. M. 3843. Ant. Chr. 161.)

1. Nicanor autem, ut comperit, Judam esse in locis Samariae, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum. (I. Mach. 7, 26.)

2. Judeis vero, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus: Ne ita ferociter et barbare feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, et honora eum, qui universa conspicit;

3. ille infelix interrogavit, si est potens in coelo, qui imperavit, agi diem sabbatorum.

4. Et respondentibus illis: Est Dominus vivus ipse in coelo potens, qui jussit agi septimanum diem;

5. at ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impereo, sumi arma, et negotia regis impleri. Tamen non obtinuit, ut consilium perficeret.

6. Et Nicanor quidem cum summa superbia eructus, cogitaverat commune tropaeum statuere de Juda.

7. Machabaeus autem semper confidebat cum omni spe, auxilium sibi a Deo affuturum;

8. et hortabatur suos, ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de coelo, et

nuce sperarent, ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.

9. Et allocutus eos de lege, et propheticis, admoens etiam certamina, quae fecerat prius, prontiores constituit eos,

10. et ita animis eorum erectis, simul ostendebat gentium fallaciam, et juramentorum praevericationem.

11. Singulos autem illorum armavit, non clypei, et hastae munitione, sed sermonibus optimis, et exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos laetificavit.

12. Erat autem hujuscemodi visus: Oniam^{*)}, qui fuerat summus sacerdos, virum boum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et eloquio decorum, et qui a puer in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judaeorum;

13. post hoc apparuisse et alium virum aetate et gloria mirabilem, et magni decoris habitudine circa illum;

14. respondentem vero Oniam dixisse: Hic est fratum amator, et populi Israël; hic est, qui multum orat pro populo, et universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei;

15. extendisse autem Jeremiam dextram, et dedisse Judae gladium aureum, dicentes:

16. Accipe sanctum gladium munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israël.

17. Exhortati itaque Judae sermonibus bonis valde, de quibus extollit posset impetus, et animi juvenum confortari, statuerunt dimicare et configere fortiter, ut virtus de negotiis judicaret, eo quod civitas sancta, et templum periclitarentur.

18. Erat enim pro uxoribus, et filiis, item pro fratribus, et cognatis minor sollicitudo; maximus vero et primus pro sanctitate timor erat templi.

19. Sed et eos, qui in civitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his, qui congressuri erant.

20. Et, cum jam omnes sperarent, iudicium suorum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestiae, equitesque opportuno in loco compositi,

21. consideraus Machabaeus adventum multititudinis, et apparatum varium armorum, et ferocitatem bestiarum, extendens manus in coelum, prodigia faciente dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignas victoriam.

22. Dixit autem invocans hoc modo: Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Iuda, et interfecisti de ca-

stris Sennacherib centum octoginta quinque millia, (Supr. 8, 19.)

23. et nunc, Dominator coelorum, mitte angelum tuum bonum ante nos in timore, et tremore magnitudinis brachii tui,

24. ut metuant, qui cum blasphemia venient adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

25. Nicanor autem, et qui cum ipso erant, cum tubis et cantis admovebant.

26. Judas vero, et qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt;

27. manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quinque millia, praesentia Dei magnifice delectati.

28. Cumque cessasset, et cum gaudio redirent, cognoverunt, Nicanorem ruisse cum armis suis.

29. Facto itaque clamore, et perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.

30. Praecepit autem Judas, qui per omnia corpore et animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, et manum cum humero abscessam Jerosolymam perferri.

31. Quo cum pervenisset, convocatis contribubilis, et sacerdotibus ad altare, accesserunt et eos, qui in arce erant.

32. Et ostento capite Nicanoris, et manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei magnifice gloriatu est,

33. linguam etiam impii Nicanoris praecisam jussit particulatum avibus dari, manum autem dementis contra templum suspensi.

34. Omnes igitur coeli benedixerunt Dominum, dicentes: Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.

35. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset, et manifestest signum auxilii Dei.

36. Itaque omnes communis consilio decreverunt, nullo modo diem istum absque celebritate praeterire;

37. habere autem celebratatem tertiacinam die mensis Adar, quod dicitur voce syriaca, pridie Mardochaei diei.

38. Igitur his erga Nicanorem gestis, et ex illis temporibus ab Hebraeis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis.

39. Et si quidem bene, et ut historiae competit, hoc et ipse velim; sin autem minus digne, concedendum est mihi.

40. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam contrarium est, alternis autem uti delectabile; ita legentibus, si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus.

^{*)} Ejus nominis tertium, Simonis 2. filium, de quo Joseph. l. 12. c. 4. et 5. Et hic supr. c. 3.

ORDO LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI.

TOMUS I.

	Pag.		Pag.
Genesis	1	Proverbia Salomonis	116
Exodus	43	Ecclesiastes	135
Leviticus	77	Canticum Canticorum	142
Numeri	100	Liber Sapientiae	145
Deuteronomium	133	Ecclesiasticus	159
Josue	162	Isaias	196
Liber Judicum	182	Jeremias	239
Ruth	202	Baruch	293
Regum primus	206	Ezechiel	299
Regum secundus	234	Daniel	312
Regum tertius	257	Osea	362
Regum quartus	284	Joel	369
Paralipomenon primus	310	Amos	372
Paralipomenon secundus	334	Abdias	377
Esdrae primus	364	Jonas	378
Esdrae secundus	373	Michaeas	380

TOMUS II.

Tobias	3	Aggaeus	389
Judith	12	Zacharias	391
Esther	25	Malachias	399
Job	38	Machabaeorum primus	402
Liber Psalmorum	60	Machabaeorum secundus	431

BIBLIA SACRA

VULGATAE EDITIONIS,
SIXTI V. ET CLEMENTIS VIII.
PONT. MAX.

AUCTORITATE RECOGNITA,
CUM INDICIBUS ETIAM PLANTINIANIS.

EDITIO NOVA,
NOTIS

CHRONOLOGICIS, HISTORICIS ET GEOGRAPHICIS
ILLUSTRATA, JUXTA EDITIONEM PARISIENSEM
ANTONII VITRÉ,

NUNC
ORDINANTE CELSISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO DOMINO

BERNARDO GALURA

EPISCOPO BRIXINENSI ET PRINCIPE etc.
DENVO ADORNATA.

NOVUM TESTAMENTUM.

OENIPONTI.

TYPIS ET SUMTIBUS WAGNERIANIS.
1835.

**SANCTUM JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM MATTHAEUM.**

Veteri Testamento novum successit, id est, umbrae lux, imagini corpus, figurae veritas. „*Hoc*,“ ut ait Augustinus, „*inter omnes divinas auctoritates merito excellit, quod in eo reddita et completa confirmentur, quae lex et prophetae praenuntiantur.*“ Lib. de cons. Evang. c. 1. Nam cum illa advenisset toties prophetis notata temporis plenitudo, quo caput serpentis a semine mulieris erat conterendum, misit Deus in terram Unigenitum suum, factum ex muliere, Beata Virgine Maria, de qua natus est anno Jul. 41., imperantis Augusti a caede Caesaris 40., Per. Jul. 4709., A. M. 4000., ante aeram vulgarem 4., Deus et homo, *Jesus Christus*, cum in illo veri Salomonis adventu mundus alta compositus pace quiesceret. Vide chronologiam nostram. Baptizatus a Joanne Baptista anno aetatis 34. ineunte, munus suum auspicatus est; eoque per tres annos ac menses aliquot functus, benefaciens, mortuos suscitans, omnem sanans languorem, hominesque evangelicae vitae praeceptis erudiens, tandem anno imperii Tiberii 19., cum ipse 37. aetatis attigisset, sub Pontio Pilato praeside pro nostra ac totius mundi salute quarto ministerii sui Paschate immolatus est, ac die tertia a mortuis resurrexit, et post 40 in coelum ascendit, ubi Patris dexteræ aeternum assidet.

Illi facta dictaque, cum nihil ipse de se scripsisset, divino consilio ad Ecclesiae solatum et institutionem quatuor discipuli litteris mandavere, quorum *Matthaeus* et *Joannes* rem, ut viderant, narrarunt, alii duo, *Marcus* et *Lucas*, ut ex oculatis testibus acceperant. „*Quod divina providentia*,“ inquit Augustinus, „*per Spiritum sanctum procuratum est, ne putaretur, quod attinet ad percipiendum et praedicandum Evangelium, interesse aliquid, utrum illi annuntient, qui eundem Dominum hic in earne apparentem secuti sint, an hi, qui ex illis fideliter comperta crediderunt.*“ Lib. 1. de cons. Evang. c. 1.

Matthaeus autem primus omnium scripsit Evangelium testibus Hieronymo, Irenaeo, Athanasio, et aliis, idque Hierosolymis, ac sermone hebraeo, vel syriaco potius, quo tunc utebantur Judaei; „*ob horum*“ nempe „*vel maxime causam* scripsit, qui in Jesum crediderant ex Judaeis,“ inquit Hieronymus, „*et nequaquam legis umbra secedente, Evangelii veritatem servabant.*“ Quod fecisse putatur rogatu discipulorum, et jussu aliorum apostolorum. Exemplar illius, hebraicis conscriptum litteris, secum apud Indos detulit sanctus Bartholomaeus apostolus, ut docet Hieronymus, quod ibi ad Commodo imperatoris tempora servatum esse, notat Eusebius. In Graeciam detulerat quoque S. Barnabas. Cum cuius corpore repertum esse sub Zenone imperatore, refert auctor ejus vitae. Illud quoque pro concessionibus exposuisse Hierosolymitanis S. Jacobum fratrem Domini, scribit Athanasius. Nunc tamen illud Evangelium ea, qua scriptum est, lingua non extat. Nam illud hebraeum, a Munstero editum, prorsus spurium, et syriacum, quod circumfertur, longe Matthaei saeculo recentius est. Sed illud vetus Nazaraeorum, quod tum in bibliotheca caesariensi, tum Beroeae et alibi asservatum fuisse ad sua tempora, scribit Hieronymus, prorsus ex ipso Matthaei codice fluxisse, nonnullis tamen mutatis, credibile est. Quod ipsum, ut recte judicavit Gelazius, ab Ebione maculatum ac depravatum est. Sicut autem Marcus adiutus videtur Matthaei Hebraeo, cum scriberet Evangelium, ita Marci Graeco usus, qui fuit Matthaei graecus interpres. Scripsit autem Matthaeus circa annum 6. a passione, ut in appendice chronologico annotavimus.

CAPUT I.

A quibus majoribus Christus secundum carnem descenderit. Angelus instruit Joseph de Mariae sponsae suae conceptione, partuque futuro.

1. ^{t)} Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham. (*Luc. 3, 31.*)
2. Abraham genuit Isaac. (*Gen. 21, 3.*)
- Isaac autem genuit Jacob. (*Gen. 25, 25.*)
- Jacob autem genuit Judam, et fratres eius. (*Gen. 29, 35.*)
3. Judas autem genuit Phares, et Zaram de Thamar. (*Gen. 38, 29. I. Par. 2, 4.*)
- Phares autem genuit Esren. (*Ruth 4, 18. I. Par. 2, 5.*)
- Esren autem genuit Aram.
4. Aram autem genuit Aminadab.
- Aminadab autem genuit Naasson. (*Num. 7, 12.*)
- Naasson autem genuit Salmon.
5. Salmon autem genuit Booz de Rahab.
- Booz autem genuit Obed ex Ruth. (*Ruth 4, 23. II. Reg. 16, 1.*)
- Obed autem genuit Jesse.
- Jesse autem genuit David regem.
6. David autem rex genuit Salomonem ex ea, quae fuit Uriae. (*II. Reg. 12, 21.*)
7. Salomon autem genuit Roboam. (*III. Reg. 11, 43.*)
- Roboam autem genuit Abiam. (*III. Reg. 14, 31.*)
- Abias autem genuit Asa. (*III. Reg. 15, 18.*)
8. Asa autem genuit Josaphat.
- Josaphat autem genuit Joram.
- Joram autem genuit Oziam.
9. Ozias autem genuit Joatham. (*II. Par. 26, 23.*)
- Joatham autem genuit Achaz. (*II. Par. 27, 9.*)
- Achaz autem genuit Ezechiam. (*II. Par. 28, 27.*)
10. Ezechias autem genuit Manassen. (*II. Par. 32, 33.*)
- Manasses autem genuit Amon.
- Amon autem genuit Josiam. (*II. Par. 33, 20. et 25.*)
11. Josias autem genuit Jechoniam, et fratres ejus in transmigratione Babylonis. (*II. Par. 36, 1. et 2.*)
12. Et post transmigrationem Babylonis Jechonias genuit Salathiel.
- Salathiel autem genuit Zorobabel.
13. Zorobabel autem genuit Abiud.
- Abiud autem genuit Eliacim.
- Eliacim autem genuit Azor.
14. Azor autem genuit Sadoc.
- Sadoc autem genuit Achim.
- Achim autem genuit Eliud.
15. Eliud autem genuit Elenazar.
- Elenazar autem genuit Mathan.
- Mathan autem genuit Jacob.
16. Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

^{t)} In Concept. et Nativit. B. Virg.

17. Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David generationes quatuordecim; et a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim; et a transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim.

18. Christi autem generatio sic erat: ^{t)} Cum esset despousata mater ejus Maria Joseph, autem quam convenienter, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. (*Luc. 1, 27.*)

19. Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam.

20. Haec autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam; quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

21. Pariet autem filium, et vocabis nomen ejus JESUM; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. (*Luc. 1, 31. Act. 4, 12.*)

22. Hoc autem totum factum est, ut adiuniperetur, quod dictum est a Domino per prophetam dicentem:

23. Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium; et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum: noscimus Deus. (*Isai. 7, 14.*)

24. Exurgens autem Joseph a somno fecit, sicut praecepit ei angelus Domini, et accepit conjugem suam.

25. Et non cognoscebat eam, donec perperit filium suum primogenitum; et vocabit nomen ejus Jesum.

CAPUT II.

Quomodo magi cum munieribus ad Christum natum pervenerint. De Herodis in infantes saevitia, et Christi in Aegyptum exilio, ipsiusque redditu in terram Israël.

(A. M. 4000. Ante aer. vulg. 4. Per. Jul. 4709. Regni Herodis 36. Edit. Jul. 44.)

1. ^{t)} Cum ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente venerunt Jerosolymam, (*Luc. 2, 7.*)

2. dicentes: Ubi est, qui natus est rex Judeorum? Vidimus enim stellam ejus in oriente, et venimus adorare eum.

3. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo.

4. Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur.

5. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudeæ; sic enim scriptum est per prophetam:

6. Et tu, Bethlehem terra Juda, nequam minima es in principibus Juda; ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël. (*Mich. 5, 2. Joann. 7, 42.*)

^{t)} In Vigil. Nativ. Dom. Item in Festo S. Joseph.

^{tt)} In Epiph.

7. Tunc Herodes, clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellae, quae apparuit eis;

8. et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, et interrogate diligenter de puer; et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum.

9. Qui cum audisset regem, abiérunt. Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usquedum veniens staret supra, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde.

11. Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus, et procidentes adoraverunt eum, et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham. (Ps. 71, 10.)

12. Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

13. Qui cum recessissent, ecce ^{††}) angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Aegyptum, et esto ibi, usquedum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quaerat puerum ad perdeundum eum.

14. Qui consurgens accepit puerum, et matrem ejus nocte, et secessit in Aegyptum;

15. et erat ibi usque ad obitum Herodes, ut adimpleretur, quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto vocavi filium meum. (Osee 11, 1.)

16. Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a magis, iratus est valde, et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus ejus, a bimatu et infra secundum tempus, quod exquirerat a magis.

17. Tunc adimplatum est, quod dictum est per Jeremiah prophetam dicentem:

18. Vox in Rama audit a est, ploratus et ululatus multus; Rachel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt. (Jer. 31, 15.)

19. ^{††}) Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Aegypto,

20. dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem ejus, et vade in terram Israël; defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri.

21. Qui consurgens accepit puerum, et matrem ejus, et veuit in terram Israël.

22. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Judaea pro Herode patre suo, timuit illo ire, et admonitus in somnis, secessit in partes Galilaeas.

23. Et veniens habitavit in civitate, quae vocatur Nazareth, ut adimpleretur, quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazaraeus vocabitur.

CAPUT III.

Joannes Baptista, cuius vitae austeras describitur, poenitentiam juxta Isaiae vaticinium in deserto praedicat, et populo ad ipsum confluente, reprehendit Phariseos una cum Sadduceis, docens, ut dignos faciant fructus poenitentiae, et quantum suus a Christi baptismo differat; super Christum autem a Joanne baptizatum descendit Spiritus sanctus, et vox Patris coelitus audita est.

(A. M. 4032. inchoato. Aerae vulgar. 28. vertente.)

1. In diebus autem illis venit Joannes Baptista, praedicans in deserto Iudeae, 2. et dicens: Poenitentiam agite; approxinquit enim regnum coelorum. (Marc. 1, 4. Luc. 3, 3.)

3. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas ejus. (Isai. 40, 3. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4.)

4. Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliccam circa lumbos suos; esca autem ejus erat locustae, et mel silvestre.

5. Tunc exhibat ad eum Jerosolyma, et omnis Iudea, et omnis regio circa Jordaniem; (Marc. 1, 5.)

6. et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.

7. Videns autem multos Phariseorum et Sadduceorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? (Luc. 3, 7.)

8. Facite ergo fructum dignum poenitentiae.

9. Et ne velitis dicere intra vos: Parentem habemus Abraham; dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. (Joann. 8, 39.)

10. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.

11. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et igni. (Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Joann. 1, 26. Act. 1, 5.)

12. Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum; paleas autem comburet igni inextinguibili.

13. Tunc venit Jesus a Galilaea in Jordaniem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. (Marc. 1, 9.)

(A. M. 4033. Aetatis Chr. 34. inchoato. Aerae vulgar. 30.)

14. Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me?

15. Respondens autem Jesus, dixit ei: Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

^{t)} SS. Innocentium.

^{tt)} In Vigil. Epiph.

16. Baptizatus autem Jesus confessum ascendit de aqua; et ecce aperti sunt ei coeli, et vidi Spiritum Dei descendente sicut columbam, et venientem super se.

17. Et ecce vox de coelis dicens: Hic est filius mens dilectus, in quo mihi complacui. (Luc. 3, 21. et 22. 9, 35. II. Petr. 1, 17.)

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes, et capto Joanne secedens in Capharnaum, poenitentiam praedicat. Piscatores Petrum et Andream, Jacobum et Joannem Zebedaei ad se vocat. Annuntians quoque Galilaeis Evangelium, varias curat infirmitates, turbis ipsum comitantibus.

1. Tunc [†]) Jesus ductus est in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo. (Marc. 1, 12. Luc. 4, 1.)

2. Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esurit.

3. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant.

4. Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. (Deut. 8, 3. Luc. 4, 4.)

5. Tunc assumxit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi,

6. et dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. (Ps. 90, 11.)

7. Ait illi Jesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. (Deut. 6, 16.)

8. Iterum assumxit eum diabolus in montem excelsum valde, et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum,

9. et dixit ei: Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

10. Tunc dicit ei Jesus: Vade Satana. Scriptum est euim: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. (Deut. 6, 13.)

11. Tunc reliquit eum diabolus, et ceci angeli accesserunt, et ministrabant ei.

12. Cum autem audisset Jesus, quod Joannes traditus esset, secessit in Galilacum; (Marc. 1, 14. Luc. 4, 14. Joann. 4, 13.)

13. et, relicta civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in sinibus Zabulon et Nephthalim,

14. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaianam prophetam:

15. Terra Zabulon, et terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilaea gentium, (Isai. 9, 1.)

16. populus, qui sedebat in tenebris, vidi lucem magnam; et sedentibus in regione umbrae mortis lux orta est eis.

17. Exinde coepit Jesus praedicare, et

dicere: Poenitentiam agite; approlixavit enim regnum coelorum. (Marc. 1, 15.)

18. [†]) Ambulans autem Jesus juxta mare Galilaeae, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem ejus,mittentes rete in mare, (eraunt enim piscatores) (Marc. 1, 16. Luc. 5, 2.)

19. et ait illis: Venite post me, et faciam, vos fieri piscatores hominum.

20. At illi continuo, relictis retibus, secuti sunt eum.

21. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedaei, et Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedaeo patre eorum, reficientes retia sua, et vocavit eos.

22. Illi autem statim, relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

23. Et circuibat Jesus totam Galilaeam, docens in synagogis eorum, et praedicans evangelium regni, et sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo.

24. Et abiit opinio ejus iu totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, et tormentis comprehensos, et qui daemonia habebant, et lunaticos, et paralyticos, et curavit eos;

25. et secutae sunt eum turbae multae de Galilaea, et Decnoli, et de Ierosolymis, et de Judaea, et de trans Jordauem. (Marc. 3, 7. Luc. 6, 17.)

CAPUT V.

Octo tradit beatitudines; apostolos saltem terras et lucem mundi dicit; nec venit, ut solvat legem aut prophetas, sed adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscentia muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra casum adulterii non dimittenda, non jurandum, nec malo resistendum, inimicos diligendos, et de male meritis bene merendum.

1. Videns ^{††}) autem Jesus turbas, ascenderunt in montem, et cum sedisset, accessebunt ad eum discipuli ejus,

2. et aperiens os suum docebat eos, dicens:

3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum. (Luc. 6, 20.)

4. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. (Ps. 36, 11.)

5. Beati, qui lugeunt, quoniam ipsi consolabuntur.

6. Beati, qui esuriunt, et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. (Isai. 61, 2.)

7. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

8. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. (Ps. 23, 4.)

9. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

10. Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est

[†]) In Feste S. Andreea.

^{††}) Sanctorum omnium. Item Plur. Mart.

regnum coelorum. (*I. Petr. 2, 20. 3, 14.*
et 4, 14.)

11. Beati estis, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me;

12. gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

13. † Vos estis sal terrea. Quod si sal evanuerit, in quo salictur? Ad nihil valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculetur ab hominibus. (*Marc. 9, 49. Luc. 11, 31.*)

14. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra moutem posita.

15. Neque accendent lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. (*Marc. 4, 21. Luc. 8, 16. et 11, 33.*)

16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificant patrem vestrum, qui in coelis est. (*I. Petr. 2, 12.*)

17. Nolite putare, quoniam veni solvere legem, aut prophetas; nou veni solvere, sed adimplere.

18. Amen quippe dico vobis, donec transire coelum et terra, iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant. (*Luc. 16, 17.*)

19. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno coelorum; qui nutem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno coelorum. (*Jac. 2, 10.*)

20. †† Dico enim vobis, quia, nisi abundaverit justitia vestra plus quam scribarum et Pharisaeorum, nou intrabis in regnum coelorum. (*Luc. 11, 39.*)

21. Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. (*Exod. 20, 13. Deut. 5, 17.*)

22. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo: Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehennae ignis.

23. Si ergo offeres munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te;

24. relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum.

25. Esto conscientius adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius iudicii, et judex tradat te ministro, et in carcerem mittatur. (*Luc. 12, 58.*)

26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

27. Audistis, quia dictum est antiquis: Non moechareris. (*Exod. 20, 14.*)

28. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam, jam moecharus est eam in corde suo.

† In Feste unius Doct.

†† Dom. 5. post Pentecost.

29. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te; expedit enim tibi, ut percata unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. (*Marc. 9, 46. Infr. 18, 9.*)

30. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, et projice abs te; expedit eum tibi, ut percata unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

31. Dictum est autem: Quicunque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudi. (*Deut. 24, 1. Infr. 19, 7.*)

32. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari, et qui dimissem duxerit, adulterat. (*Marc. 10, 11. Luc. 16, 18. I. Cor. 7, 10.*)

33. Iterum audistis, quia dictum est antiquis: Non perjurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. (*Exod. 20, 7. Lev. 19, 12. Deut. 5, 11. Jac. 5, 12.*)

34. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per coelum, quia thronus Dei est;

35. neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Jerosolymam, quia civitas est magni regis;

36. neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

37. Sit autem sermo vester: Est, est; non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est. (*Jac. 5, 12.*)

38. Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. (*Exod. 21, 24. Lev. 24, 20. Deut. 19, 21.*)

39. Ego autem dico vobis, non resistere malo; sed si quis te percussit in dextera maxillam tuam, praebet illi et alteram; (*Luc. 6, 29.*)

40. et ei, qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium. (*I. Cor. 6, 7.*)

41. Et quicunque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo.

42. Qui petit a te, da ei, et volunti mutuari a te te avertaris. (*Deut. 15, 8.*)

43. † Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. (*Lev. 19, 18.*)

44. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persecutibus, et calumniatibus vos, (*Luc. 27.*) (*Rom. 12, 20.*) (*Luc. 23, 34. Act. 7, 59.*)

45. Ut sitis filii patris vestri, qui in coelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.

46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicauit hoc faciunt?

47. Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc faciunt?

48. Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester coelestis perfectus est.

† Fer. 6. post Ciner.

CAPUT VI.

Docet Christus, quo modo facienda sint eleemosyna et oratio, traditque discipulis formam orandi, et offensas aliis condonandi, item quo modo sit jejunandum; quod non in terra, sed in coelo thesaurizandum; oculus mundandus; non serviendum duobus dominis. Vt et itaque sollicitudinem de rictu, vestitu, et de crastino.

1. Attende, ne justitiam vestram faciat coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in coelis est.

2. Cum ergo facias eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt in synagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus; amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3. Te autem faciente eleemosynam, ne sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua,

4. Ut sit eleemosyna tua in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

5. Et cum oratis, non eritis sicut hypocritae, qui amant in synagogis, et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus; amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

7. Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici; putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur.

8. Nolite ergo assimilari cis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum. (*Luc. 11, 2*)

10. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in coelo, et in terra.

11. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

13. Et ne nos inducas in temptationem. Sed libera nos a malo. Amen.

14. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis pater vester coelestis delicta vestra. (*Eccli 28, 3. 4. et 5. Infr. 18, 35. Marc. 11, 25*)

15. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16. [†]) Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes; exterminant enim facies suas, ut apparent hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

17. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava,

18. ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito; et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

19. Nolite thesaurizare vobis thesauros

in terra, ubi aerugo, et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt, et furantur.

20. Thesaurizate autem vobis thesauros in coelo, ubi neque aerugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur. (*Luc. 12, 33. I. Tim. 6, 19*)

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.

22. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. (*Luc. 11, 34*)

23. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt?

24. [†]) Nemo potest duobus dominis servire. Aut euim uuum odio habebit, et alterum dilget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire, et mammonae. (*Luc. 16, 13*)

25. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animae vestrae, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum? (*Ps. 54, 23. Luc. 12, 22. Philipp. 4, 6. I. Tim. 6, 7. I. Petr. 5, 7*)

26. Respice volatilia coeli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; et pater vester coelestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

27. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28. Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo crescunt; non laborant, neque nent.

29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est sicut unum ex istis.

30. Si autem foenum agril, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos modicæ fidei?

31. Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32. Haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33. Quaerite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus; et haec omnia adjicietur vobis.

34. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi; sufficit dici malitia sua.

CAPUT VII.

Docet, non iudicandum. De festuca in oculo fratris, et trabe in proprio oculo. Sanctum non dandum canibus. Omnem petentem, querentem, et pulsantem a Deo exaudiiri. Faciendum aliis, quod nobis fieri volumus; per angustum portam ad vitam intrandum. Quomodo dignoscantur falsi prophetae, et arbor bona a mala. Comparatio de audiente Christi verba, et operante aut non operante juxta illa.

1. Nolite judicare, ut non judicemini. (*Luc. 6, 37. Rom. 2, 1*)

[†]) Feria 4. Cinerum.

[†]) Dom. 14. post Pentecost.

2. In quo enim iudicio judicaveritis, jucidabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetetur vobis. (*Marc. 4, 24.*)

3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo, non vides?

4. Aut quomodo dicas fratri tuo: Sine, ejiciam festucam de oculo tuo, et ecce trabs est in oculo tuo!

5. Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6. Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculeant eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.

7. Petite, et dabitur vobis; quaerite, et inuenietis; pulsate, et aperietur vobis. (*Infr. 21, 22. Marc. 11, 24. Luc. 11, 9. Joann. 14, 13. Jac. 1, 6.*)

8. Omnis enim, qui petit, accipit; et qui querit, invenit; et pulsanti aperietur.

9. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porrigit ei? (*Luc. 11, 11.*)

10. Aut si pisces petierit, numquid serpenteum porrigit ei?

11. Si ergo vos, cum sitis mali, vostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester, qui in coelis est, dabit bona pertinentibus se?

12. Omnia ergo, quaecunque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Haec est enim lex, et prophetae. (*Tob. 4, 16. Luc. 6, 31.*)

13. Intrate per angustam portam, quia lata porta, et spatiosa via est, quae dicit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam. (*Luc. 13, 24.*)

14. Quam angusta porta, et arcta via est, quae dicit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam!

15. [†]) Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces;

16. a fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis iuvias, aut de tribulis ficas?

17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit.

18. Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.

19. Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. (*Supr. 3, 10.*)

20. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

21. Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum. (*Infr. 25, 11. Luc. 6, 46.*)

22. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nouine in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo daemonia

ejectimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? (*Act. 19, 13.*)

23. Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos; discedite a me, qui operamini iniquitatem. (*Ps. 6, 9. Infr. 25, 11. Luc. 13, 27.*)

24. Omnis ergo, qui audit verba mea haec, et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui aedificavit domum suam supra petram; (*Luc. 6, 48. Rom. 2, 13. Jac. 1, 22.*)

25. et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit; fundata enim erat super petram.

26. Et omnis, qui audiret verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui aedificavit domum suam super arenam;

27. et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna.

28. Et factum est, cum consummasset Jesus verba haec, admirabantur turbae super doctrinam eius.

29. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut scribæ corum, et Pharisæi. (*Marc. 1, 22. Luc. 4, 32.*)

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Jesus mittit ad sacerdotes; sanat puerum centurionis, cuius fidem commendat, item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos male habentes; verbo spiritus ejicit; scribam sequi volentem rejicit, alium vero patre insepulto mox sequi jubet; navicula fluctibus periclitante, excitatus a discipulis mare sedat; duos quoque daemoniacos apud Gerasenos liberat, daemonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precatur, ut a suis finibus discedat.

1. Cum [†]) autem descendisset de monte, sequutae sunt eum turbæ multæ;

2. et ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. (*Marc. 1, 40. Luc. 5, 12.*)

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confessum inmundata est lepra eius.

4. Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris; sed vade, ostende to sacerdoli, et offere munus, quod praeceperit Moyses, in testimonium illis. (*Lev. 14, 2.*)

5. ^{††}) Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum, (*Luc. 7, 1.*)

6. et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur.

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, et curabo eum.

8. Et respondens centurio ait: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. (*Luc. 7, 6.*)

^{t)} Dom. 7. post Epiph. vel 24. post Pentecost.

^{††} Fer. 5. post Ciner.

9. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fac hoc, et facit.

10. Audiens autem Jesus miratus est, et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël.

11. Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac et Jacob in regno coelorum; (*Malach. 1, 11.*)

12. filii autem regni ejicientur in tenebras exterioreas. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

13. Et dixit Jesus centurioni: Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et salvatus est puer in illa hora.

14. Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, et febricitantem,

15. et tetigit manum ejus; et dimisit eam febris, et surrexit, et ministrabat eis.

16. Vespere autem facto, obtulerunt ei malitos daemonia habentes; et ejiciebat spiritus verbo, et omnes male habentes curavit, (*Marc. 1, 32.*)

17. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, et negotiationes nostras portavit. (*Isai. 53, 4. I. Petr. 2, 24.*)

18. Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.

19. Et accedens iuus scriba ait illi: Magister, sequar te, quounque ieris.

20. Et dicit ei Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet. (*Luc. 9, 58.*)

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte, me primum ire, et sepelire patrem meum.

22. Jesus autem ait illi: Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

23. Et [†] ascende eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus, (*Marc. 4, 36. Lue. 8, 22.*)

24. et ecce motus magnus factus est in mari ita, ut navicula operiretur fluctibus; ipse vero dormiebat.

25. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, et sascitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.

26. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicae fidei? Tunc surgens, imperavit veatis, et mari, et facta est tranquillitas magna.

27. Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti, et mare obediunt ei?

28. Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurserunt ei duo habentes daemonia, de monumentis exeuntes, saevi nimis ita, ut nemo posset transire per viam illam. (*Marc. 5, 1. Lue. 8, 26.*)

29. Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid

nobis, et tibi Jesu fili Dei? Venisti hoc ante tempus torquere nos?

30. Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. (*Marc. 5, 11. Lue. 8, 32.*)

31. Daemones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abiuerunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per praeceps in mare, et mortui sunt in aqua.

33. Pastores autem fugerunt, et venientes in civitatem nuntiaverunt omnia, et de eis, qui daemonia habuerant.

34. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu, et viso eo rogabant, ut transiret a fiubibus eorum. (*Marc. 5, 17. Lue. 8, 37.*)

CAPUT IX.

Paralyticum curat, scribis murmurantibus, quod dixisset, remissa illi peccata. Vocal Matthaeum publicanum, et respondet Pharisaei murmurantibus, quod cum publicanis ederet, quodque ipsius discipuli non jejunarent; mulierem a sanguinis profusio liberal; filiam principis mortuam suscitat; visu duabus cœcis restituto, daemonicum mutum sanat; et ubique prædicans omnes sanat infirmitates, dicens, multam esse messem, paucos vero operarios.

1. Et [†] ascendens in naviculam, transfravat, et venit in civitatem suam.

2. Et ecce offerebant ei paralyticum jacente in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. (*Marc. 2, 3. Lue. 5, 18.*)

3. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat.

4. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitat mala in cordibus vestris?

5. Quid est facilius, dicere: Dimittunt tibi peccata tua; an dicere: Surge, et ambula?

6. Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.

7. Et surrexit, et abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbæ timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talium hominibus.

9. Et cum transiret inde Jesus ^{††}, vidit hominem sedentem in teloulo, Matthaeum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum. (*Marc. 2, 14. Lue. 5, 27.*)

10. Et factum est, discubiente eo in domo, ecce multi publicani, et peccatores venientes discubebant cum Iesu, et discipulis ejus.

[†] Dom. 4. post Epiph. vel 25. post Pentecost.

^{††} Dom. 10. post Pentecost.

^{††} S. Matth.

11. Et videntes Pharisei dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat Magister vester?

12. At Jesus audiens ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

13. Euntes autem discite, quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores. (Osee 6, 6. Infr. 12, 7.) (I. Tim. 1, 15.)

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos, et Pharisei jejunamus frequenter; discipuli autem tui non jejunant? (Marc. 2, 18. Luc. 5, 33.)

> 15. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii sponsi lugere, quando cum illis est sponsus? Veulent autem dies, cum auferatur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commissuram pauci rudiis in vestimentum vetus; tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, et pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres perirent. Sed vinum novum in utres novos mittunt, et ambo conservantur.

18. Haec (†) illo loquente ad eos, ecce princeps unus accedit, et adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est; sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet. (Marc. 5, 22. Luc. 8, 41.)

19. Et surgens Jesus sequebatur eum, et discipuli ejus.

20. Et ecce mulier, quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, et tetigit simbriam vestimenti ejus. (Marc. 5, 25. Luc. 8, 43.)

21. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero.

22. At Jesus conversus, et videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23. Et cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines in turbam tumultuantem, dicebat:

24. Recedite; non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25. Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26. Et exitus fama haec in universam terram illam.

27. Et traueseunte inde Jesu, secuti sunt eum duo caeci, clamantes, et dicentes: Miserere nostri fili David.

28. Cum autem venisset domum, accesserunt ad eum caeci. Et dicit eis Jesus: Credis, quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique Domine.

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eorum, et communias est illis Jesus, dicens: Videte, ne quis sciat.

31. Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

32. Egressis autem illis, ecce obtule-

runt ei hominem mutum, daemonium habentem. (Infr. 12, 22. Luc. 11, 14.)

33. Et ejecto daemonio, locutus est mutus; et miratae sunt turbae, dicentes: Numquam apparuit sic in Israël.

34. Pharisei autem dicebant: In principio daemoniorum ejicit daemones.

35. Et circuibat Jesus omnes civitates, et castella, docens in synagogis eorum, et praedicans evangeliū regni, et curans omnem languorem, et omne infirmitatem. (Marc. 6, 6.)

36. Videntes autem turbas, misertus est eis, quia erant vexati, et jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem paci. (Luc. 10, 2.)

38. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

CAPUT X.

Legatio ac instructio duodecim apostolorum, quorum hic nomina recensentur, ad evangelizandum Iudeis, et daemoniacos infirmosque curandos, qui adversus mala hic imminentia praemonentur et roborantur. Christus non venit, ut mittat pacem, sed gladium; ipseque coram hominibus constendus est, neque quidquam ejus amori praeponendum; honorans autem alios propter Christum honorat Christum, et ita mercedem recipiet.

1. Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem, et omne infirmitatem. (Marc. 3, 13. Luc. 6, 13. et 9, 1.)

2. Duodecimi autem apostolorum nomina sunt haec: Primus Simon, qui dicitur Petrus, et Andreas frater ejus,

3. Jacobus Zebedaei, et Joannes frater ejus, Philippus, et Bartholomaeus, Thomas, et Matthaeus publicanus, Jacobus Alphael, et Thaddaeus,

4. Simon Cananeus, et Judas Iscariotes, qui et tradidit eum.

5. Hos duodecim misit Jesus, praecepient eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, et in civitates Samaritanorum ne intraveritis;

6. sed potius ite ad oves, quae perirent domum Israël. (Act. 13, 46.)

7. Euntes autem praedicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum coelorum.

8. Infimos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, daemones ejicite; gratis accepistis, gratis date.

9. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, (Marc. 6, 8. Luc. 9, 3. et 10, 4.)

10. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam; dignus enim est operarius cibo suo.

11. In quamcumque autem civitatem, aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit, et ibi manete, donec exeat.

† Dorn. 23. post Pentecost.

12. Intrantes autem in domum, salutatem dicens: Pax huic domui.

13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.

14. Et quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulvorem de pedibus vestris.

15. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrae Sodomerum et Gomorrhæorum in die judicij, quam illi civitati.

16. ¶) Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. (Luc. 10, 3.)

17. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos,

18. et ad praesides, et ad reges ducenti propter me in testimonium illis, et gentibus.

19. Cum autem tradeat vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. (Luc. 12, 11.)

20. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium, et iousurgent filii in parentes, et morte eos afficiunt;

22. et eritis odio omnibus propter nomen meum; qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

23. ¶) Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israël, donec veniat Filius hominis.

24. Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. (Luc. 6, 40. Joann. 13, 16. et 25, 20.)

25. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus, et servo, sicut dominus ejus. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt; quanto magis domesticos ejus?

26. Ne ergo timueritis eos; ¶) nihil enim est opertum, quod non revelabitur, et occultum, quod non scietur. (Marc. 4, 22. Luc. 8, 17. et 12, 2.)

27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis, praedicate super tecta.

28. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.

29. Nonne duo passeres asse vacueunt: et unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? (II. Reg. 14, 11. Act. 27, 35.)

30. Vestri autem capilli capitum omnes numerati sunt.

31. Nolite ergo timere; multis passerbis meliores estis vos.

32. Omnis ergo, qui consuebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est; (Marc. 8, 38. Luc. 9, 26. et 12, 8. II. Tim. 2, 12.)

33. qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in coelis est.

34. ¶) Nolite arbitrari, quia pacem venirem mittere in terram; non veni pacem mittere, sed gladium. (Luc. 12, 51.)

35. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suum;

36. et inimici hominis domestici ejus. (Mich. 7, 6.)

37. Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. (Luc. 14, 26.)

38. Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus. (Infr. 16, 24. Marc. 8, 34. Luc. 14, 27.)

39. Qui invenit animam suam, perdet illam, et qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam. (Luc. 9, 21. et 17, 33. Joann. 12, 25.)

40. Qui recipit vos, me recipit, et qui me recipit, recipit eum, qui me misit. (Luc. 10, 16. Joann. 13, 20.)

¶). Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

42. Et quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. (Marc. 9, 40.)

CAPUT XI.

Joannes de carcere nuntios mittit ad Jesum. Quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis landat Joannem; Judeeos vero pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans ciritatibus obstinatis, in quibus plurimas fecerat virtutes. Confessio Jesu ad Patrem. Oneratos ad se vocat Christus, dicens, jugum suum esse suave.

1. Et factum est, cum consummasset Jesus præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, ut doceret, et prædicaret in civitatibus eorum.

2. ¶) Joannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, (Luc. 7, 18.)

3. ait illi: Tu es, qui venturus es; an alium expectamus?

4. Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni, quae audistis et vidistis.

†) S. Barn. Apost. Item Commem. S. Pauli.

††) S. Athan. Episc.

†††) Unius Mart. non Pontif.

††††) Unius Mart. non Pontif.

††††) Dom. 2. Advent.

5. Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgent, pauperes evangelizantur; (*Isai. 35, 5.*) (*Isai. 61, 1.*)

6. et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

7. Illis autem aheuntibus, coepit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? (*Luc. 7, 21.*)

8. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce, qui molibus vestientur, in dominibus regum sunt.

9. Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam.

10. Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te. (*Malach. 3, 1. Marc. 1, 2. Luc. 7, 27.*)

11. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista; qui autem minor est in regno coelorum, major est illo.

12. A diebus autem Joannis Baptistarum usque nunc regnum coelorum vim patitur, et violenti rapunt illud.

13. Omnes enim prophetae et lex usque ad Joannem prophetaverunt;

14. et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est. (*Malach. 4, 5.*)

15. Qui habet aures audiendi, audiat.

16. Cui autem similem aestimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coaequalibus,

17. dicunt: Cecipiimus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non plauxistis.

18. Venit enim Joannes neque manducans, neque bibens, et dicunt: Daemonium habet.

19. Veuit filius hominis manducans, et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum et peccatorum amicus. Et justificata est sapientia a filii suis.

20. Tunc coepit reprobare civitatibus, in quibus factae sunt pluriinae virtutes eius, quia non egisset poenitentiam.

21. Vae tibi Corozain, vae tibi Bethsaida, quia, si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio, et cinere poenitentiam egisset. (*Luc. 10, 13.*)

22. Verumtamen dico vobis, Tyro et Sidoni remissius erit in die iudicii, quam vobis.

23. Et tu, Capharnaum, numquid usque in coelum exaltaberis? usque in infernum descendes, quia, si in Sodomis factae fuissent virtutes, quae factae sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem.

24. Verumtamen dico vobis, quia terrae Sodomorum remissius erit in die iudicii, quam tibi.

25. ^{f)} In illo tempore respondens Jesus

dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine coeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

26. Ita Pater, quoniam sic fuit placitum ante te.

27. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. (*Joann. 6, 46, 7, 28, 8, 19, et 10, 15.*)

28. Venite ad me omnes, qui laboratis et operati estis, et ego reficiam vos.

29. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia misericordia sum, et humili corde, et invenietis requiem animabus vestris. (*Jer. 6, 16.*)

30. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve.

CAPUT XII.

Discipulos spicas sabbato relentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat; Phariseorum machinationi tacitus cedens, variosque a se curatos silere praeceptiens, implet Isaiae vaticinium; daemonicaco caeco et muto curato, Phariseos, ipsum in Beelzebub ejicere daemonia blasphemantes, convincit falsum dicere, dicens, blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, et de omni verbo otioso reddendam rationem; scribis autem et Phariseis signum potentibus, dandum dicit Iesae signum; et quae sint mater et fratres ipsius.

1. In illo tempore abiit Jesus per sabbato; discipuli autem eius esurientes cooperunt vellere spicas, et manducare. (*Marc. 2, 23. Luc. 6, 1.*)

2. Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis.

3. At ille dixit eis: Non legistis, quid fecerit David, quando esuruit, et qui cum eo erant; (*I. Reg. 21, 6.*)

4. quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis comedit, quos non licet ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? (*Lev. 21, 9.*)

5. Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimen sunt? (*Num. 28, 9.*)

6. Dico autem vobis, quia templo maior est hic.

7. Si autem sciretis, quid est: Misericordiam volo, et non sacrificium; numquam condemnassetis innocentes; (*I. Reg. 15, 22. Eccle. 4, 17. Osee 6, 6. Supr. 9, 13.*)

8. Dominus enim est Filius hominis etiam sabbati.

9. Et cum iude transisset, venit in synagogam eorum.

10. Et ecce homo manum habens aridam, et interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum. (*Marc. 3, 1. Luc. 6, 6.*)

^{f)} S. Matth. Apost. Item S. Franc. Confess. Item Plur. Mart.

11. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat oves unam, et si cederit haec sabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam? (*Deut. 22, 4.*)

12. Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis heucfacere.

13. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est sanitati sicut altera.

14. Exenibus autem Pharisei consilium faciebant adversus eum, quonodo perderent eum.

15. Jesus autem sciens recessit inde; et secuti sunt eum multi, et caravit eos omnes,

16. et praeceperit eis, ne manifestum eum facerent,

17. ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem:

18. Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animae meae. Ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit. (*Isai. 42, 1.*)

19. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis iu plateis vocem ejus;

20. arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non extinguet, donec ejicit ad victoriam iudicium;

21. et in nomine ejus geutes sperabunt.

22. Tunc obesus est ei daemonium habens, caecus et mutus, et curavit eum ita, ut loqueretur, et videret.

23. Et stupebant omnes turbae, et dicebant: Numquid hic est filius David?

24. Pharisei autem, audientes, dixerunt: Hic non ejicit daemones nisi in Beelzebub principe daemoniorum. (*Supr. 9, 34. Marc. 3, 22. Luc. 11, 15.*)

25. Jesus autem, sciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum divisum contra se desolabitur, et omnis civitas, vel domus divisa contra se non stabit. (*Luc. 11, 17.*)

26. Et si satanas satauam ejicit, adversus se divisus est; quomodo ergo stabit regnum ejus?

27. Et si ego in Beelzebub ejicio daemones, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.

28. Si autem ego in spiritu Dei ejicio daemones, igitur peruenit in vos regnum Dei.

29. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? et tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum, contra me est, et qui non congregat mecum, spargit.

31. Ideo dico vobis, omne peccatum, et blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia non remittetur. (*Marc. 3, 28. et 29. Luc. 12, 10.*)

32. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in futuro.

33. Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem ma-

lam, et fructum ejus malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum, quomodo potest bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. (*Inc. 6, 45.*)

35. Bonus homo de bono thesanu profert bona; et malus homo de malo thesauro profert mala.

36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condenaberis.

38. Tunc [†] responderet ei quidam de scribis et Phariseis, diceentes: Magister, volumus a te signum videre.

39. Qui respondens ait illis: Generatio mala, et adultera signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. (*Infr. 16, 4. Luc. 11, 29. I. Cor. 1, 22.*) (*Jon. 2, 1.*)

40. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terrae tribus diebus, et tribus noctibus.

41. Viri Niuitiae surgent in iudicio cum generatione ista, et condenabunt eam, quia poenitentiam egerunt in praedicatione Jonae. Et ecce plus quam Jonas hic. (*Jon. 3, 5.*)

42. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, et condenabunt eam, quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce plus quam Salomon hic. (*III. Reg. 10, 1. II. Par. 9, 1.*)

43. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit. (*Luc. 11, 24.*)

44. Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam.

45. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt novissima hominum illius pejora prioribus. Sic erit et generationis huic pessimae. (*II. Petr. 2, 20.*)

46. Adhuc eo loqueute ad turbas, ecce mater ejus, et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei. (*Marc. 3, 31. Luc. 8, 19.*)

47. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, et fratres tui foris stant, quaerentes te.

48. At ipse respondens dicensi sibi, ait: Quae est mater mea, et qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei.

50. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est.

[†] Fer. 4. Quat. Temp. Qua. I.

CAPUT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolam seminantis ac zizaniorum, quas etiam discipulis interpretatur; item parabolam de grano sinapis, de fermento in farina occultato, de thesauro et margarita inventis, de reti in mare misso, quam parabolam etiam declarat; docens in patria, ait, prophetam non esse sine honore nisi in propria patria.

1. In illo die exiens Jesus de domo, se-debat secus mare.

2. Et congregatae sunt ad eum turbae multae ita, ut in naviculam ascens sederet; et omnis turba stabat in littore, *(Marc. 4, 1. Luc. 8, 4.)*

3. et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit, qui seminat, seminare.

4. Et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam; et venerunt volucres coeli, et conederunt ea.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam; et continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terrae.

6. Sole autem orto aestuaverunt, et quia non habebant radicem, aruerunt.

7. Alia autem ceciderunt in spinas; et creverunt spinae, et suffocaverunt ea.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam, et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. Qui habet aures audiendi, audiat.

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11. Qui respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni coelorum; illis autem non est datum.

12. Qui enim habet, dabitur ei, et abundabit; qui autem non habet, et quod habet, auferetur ab eo. *(Infr. 25, 29.)*

13. Ideo in parabolis loqueris eis, quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.

14. Et adimpletur in eis prophetia Isaiae dicens: Auditu audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non videbitis. *(Isai. 6, 9. Marc. 4, 12. Luc. 8, 10. Joann. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.)*

15. Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intellegant, et convertantur, et sanem eos.

16. Vestri autem beati oculi, quia vident, et aures vestre, quia audiant.

17. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetae, et justi cupierunt videre, quae videtis, et non viderunt, et audire, quae auditis, et non audierunt. *(Luc. 10, 21.)*

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis, qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit, quod seminatum est in corde ejus; hic est, qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus

est, hic est, qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud;

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutio propter verbum, continuo scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, et solicitude saeculi istius, et fallacia divitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur.

23. Qui vero in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum, et intelligit, et fructum assert, et facit, aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: [†]) Simile factum est regnum coelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. *(Marc. 4, 26.)*

25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et supersemiuavit zizania in medio tritici, et abiit.

26. Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania.

27. Accedentes autem servi patris familias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea?

29. Et ait: Non; ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum.

30. Sioite utraque crescere usque ad messem, et in tempore messis dicam messoribus: Colligitur primum zizania, et allegate ea in fasciculos ad comburendum; triticum autem congregate in horreum meum.

31. Aliam parabolam proposuit eis, dicens: ^{††}) Simile est regnum coelorum granum sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo. *(Marc. 4, 31. Luc. 13, 19.)*

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, et fit arbor ita, ut volucres coeli veniant, et habitent in ramis eius.

33. Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. *(Luc. 13, 21.)*

34. Haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sive parabolis non loquebatur eis,

35. ut impleretur, quod dictum erat per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi. *(Ps. 77, 2.)*

36. Tunc, diuissis turbis, venit in dominum; et accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaurorum agri. *(Marc. 4, 34.)*

[†]) Dom. 5. post Epiph. vel 26. post Pentecost.

^{††}) Dom. 6. post Epiph. vel 27. post Pentecost.

37. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem filii sunt nequam.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Mессis vero consummatio saeculi est. Messores autem angeli sunt. (*Aproc. 14, 15.*)

40. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni comburuntur, sic erit in consummatione saeculi.

41. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem,

42. et mittet eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

43. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. (*Sap. 3, 7. Dan. 12, 3.*)

44. [†] Simile est regnum coelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenerit homo, abscondit, et prae gaudio illius vadit, et vendit universa, quae habet, et emit agrum illum.

45. Iterum simile est regnum coelorum homini negotiatori, quaerenti bonas margaritas.

46. Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia, quae habuit, et emit eam.

47. Iterum simile est regnum coelorum sagenae missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti.

48. Quam, cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes elegerunt bonos in vasa; malos autem foras miserunt.

49. Sic erit in consummatione saeculi. Exhibent angeli, et separabunt malos de medio justorum,

50. et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium.

51. Intellexistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam.

52. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno coelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.

53. Et factum est, cum consummasset Jesus parabolias istas, transiit inde.

54. Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum ita, ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia haec, et virtutes? (*Marc. 6, 1. Luc. 4, 16.*)

55. Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, et fratres ejus Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas? (*Joann. 6, 42.*)

56. Et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?

57. Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore nisi in patria sua, et in domo sua.

58. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

^{t)} In Suscep. Ss. Reliq. Item pro Virg. et Mart.

CAPUT XIV.

Caput Joannis datur puellae saltatrixi.
Jesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus et duobus piscibus satiat, sublatis duodecim reliquiarum cophinis; et super mare ambulans, discipulos tempestate agitatos confortat, Petrumque a submersione liberat. In terra Genesar varii curantur langores tactu vestimenti ipsius.

1. In illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu, (*Marc. 6, 14. Luc. 9, 7.*)

2. et ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista; ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo.

3. Herodes enim tenuit Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui. (*Marc. 6, 17. Luc. 3, 19.*)

4. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.

5. Et volens illum occidere, timuit populum, quia sicut prophetam eum habebant. (*Infr. 21, 26.*)

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi.

7. Unde cum juramento pollicitus est ei dare, quocunque postulasset ab eo.

8. At illa praemonita a matre sua: Da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistae.

9. Et contristatus est rex; propter iuramentum autem, et eos, qui pariter recombebant, jussit dari.

10. Misitque, et decollavit Joannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in disco, et datum est puellae, et attulit matri suae.

12. Et accedentes discipuli ejus tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud, et venientes nuntiaverunt Jesu.

13. Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula in locum desertum seorsum; et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus. (*Marc. 6, 31. Luc. 9, 10. Joann. 6, 3.*)

14. Et exiens vidit turbam multam, et misertus est eis, et curavit languidos eorum.

15. Vesperi autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Deserterus est locus, et hora jam præterit; dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire; date illis vos manducare.

17. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, et duos pisces. (*Joann. 6, 9.*)

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.

19. Et cum jussisset turbam discubere super focum, acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, aspiciebus in coelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

Cap. 14. Jesus ambulans super mare.

SEC. MATTH. Cap. 15. Manus illiae. Honor laborum. Dux caecus. 17

Languores sanat.

et tuerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21. Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

22. Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. (*Marc. 6, 45.*)

23. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi. (*Joann. 6, 15. Marc. 6, 46.*)

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus; erat enim contrarius ventus.

25. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare.

26. Et videntes eum super mare ambularem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et prae timore clamaverunt.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam; ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.

30. Videns vero ventum validum, timuit; et cum coepisset mergi, clamavit, dicens: Domine, salvum me fac.

31. Et continuo Jesus extendens manus, apprehendit eum, et ait illi: Modicae fidei, quare dubitasti?

32. Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es.

34. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar. (*Marc. 6, 53.*)

35. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes,

36. et rogabant eum, ut vel simbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicunque tetigerunt, salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Pharisaeorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis praeponebant, et quae sint coquinaria hominem. Mulier Chanaanea perseveranti fide ac supplicatione impetrat filiae curationem. Jesus, curatis iuxta mare Galilaeae variis languoribus, quatuor virorum millia septem paubus paucisque pisciculis satiat, sublati septem sportarum retinuit.

1. Tunc [†]) accesserunt ad eum ab Ierosolymis scribæ et Pharisæi, dicentes: (*Marc. 7, 1.*)

2. Quare discipuli tui transgredientur traditionem seniorum? Non enim lavaunt manus suas, cum pane in manducant. (*Marc. 7, 5.*)

3. Ipse autem respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:

4. Honora patrem, et matrem; et: Qui maledixerit patri, vel matri, morietur. (*Exod. 20, 12. Deut. 5, 16. Ephes. 2, 2.) (Exod. 21, 17. Lev. 20, 9. Prov. 20, 20.*)

5. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri: Munus, quodcumque est ex me, tibi proderit;

6. et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam; et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaïa, dicens:

8. Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me. (*Isai. 29, 13. Marc. 7, 6.*)

9. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, et mandata hominum.

10. Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, et intelligite.

11. Non, quod intrat in os, coquinat hominem; sed, quod procedit ex ore, hoc coquinat hominem.

12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis, quia Pharisaci auditio verbo hoc scandalizati sunt?

13. At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus colestis, eradicatorum. (*Joann. 15, 2.*)

14. Sinite illos; caeci sunt, et duces caecorum. Caecus autem si caeco ducatur praestet, ambo in foveam cadunt. (*Luc. 6, 39.*)

15. Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam. (*Marc. 7, 17.*)

16. At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis?

17. Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secussum emittitur?

18. Quae autem procedunt de ore, de corde exent, et ea coquinant hominem;

19. de corde enim exent cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furia, falsa testimonio, blasphemiae.

20. Haec sunt, quae coquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare noui coquinant hominem.

21. Et [†]) egressus inde Jesus secessit in partes Tyri et Sidonis. (*Marc. 7, 21.*)

22. Et ecce mulier Chanaanea a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine fili David; filia mea male a daemone vexatur.

23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus, rogarunt eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos.

24. Ipse autem respondens ait: Non sum

[†]) Fer. 4. post Dom. 3. Quadr.

[†]) Fer. 5. post Dom. 1. Quadr.

18 Cap. 15. Chananae filii.

missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israël. (Supr. 10, 6. Joann. 10, 3.)

25. At illa venit, et adoravit eum, dicens: Domine, adjuva me.

26. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.

27. At illa dixit: Etiam Domine; nam et catelli edunt de misis, quae cadunt de mensa dominorum suorum.

28. Tunc respoudens Jesus ait illi: O mulier, magna est fides tua; fiat tibi, sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29. Et cum transisset inde Jesus, venit secus mare Galilaeum, et ascendens in montem, sedebat ibi.

30. Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, et alios multos, et proceruerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos (Isai. 35, 5.)

31. ita, ut turbae mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes; et magnificabant Deum Israël.

32. Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbae, quia triduo jam perseverant uicem, et non habent, quod manducent, et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. (Marc. 8, 1.)

33. Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturamus turbam tantam?

34. Et ait illis Jesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, et paucos pisciculos.

35. Et praecepit turbae, ut discunberent super terram.

36. Et accipiens septem panes, et pisces, et gratias agens, fregit, et dedit discipulis suis; et discipuli dederunt populo.

37. Et comederunt omnes, et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tuierunt septem sportas plenas.

38. Erant autem, qui manducaverunt, quatuor millia hominum extra parvulos, et mulieres.

39. Et, dimissa turba, ascendit in naviculam, et venit in fines Magedan.

CAPUT XVI.

Jesus signi petitione ipsum tentantes arguit, quod signa temporum non dijudicarent: jubet discipulos carere a fermento Pharisaeorum ac Sadducaeorum, ipsosque interrogat, quem ipsum esse dicant, et Petro post illius responsionem promittit claves regni coelorum. Suam autem passionem praedicens a Petro increpat, propter quod satanam ipsum appellat, docens, quemque propriam crucem tollere, et Deum unicuique juxta sua opera reditum.

1. Et accesserunt ad eum Pharisaei et Sadducae, tentantes, et rogaverunt eum, ut signum de coelo ostenderet eis. (Marc. 8, 11.)

2. At ille respondens ait illis: Facto

EVANGEL. Cap. 16. Pharisaeorum fermentum.

vespere dicitis: Serenum est, et enim coelum. (Luc. 12, 54.)

3. Et mane: Hodie tempestas; rutilat enim triste coelum.

4. Faciem ergo coeli dijudicare nostis; signa autem temporum non potestis scire. Generatio mala et adultera sigillum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonae prophetae. Et relictis illis, abit. (Supr. 12, 39.) (Jon. 2, 1.)

5. Et cum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.

6. Qui dixit illis: Intuemini, et cavete a fermento Pharisaeorum et Sadducaeorum. (Marc. 8, 15. Luc. 12, 1.)

7. At illi cogitabant, intra se dicentes; Quia panes non accepimus.

8. Sciens autem Jesus dixit: Quid cogitatis intra vos modicae fidei, quia panes non habetis?

9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, et quot cophinos sumsistis? (Supr. 14, 17. Joann. 6, 9.)

10. Neque septem panum iu quatuor millia hominum, et quot sportas sumsistis? (Supr. 15, 34.)

11. Quare non intelligitis, quia uon de pane dixi vobis: Cavete a fermento Pharisaeorum et Sadducaeorum?

12. Tunc intellexerunt, quia uon dixerit, cavendum a fermento pannum, sed a doctrina Pharisaeorum et Sadducaeorum.

13. [¶] Venit autem Jesus in partes Caresareae Philippi, et interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis? (Marc. 8, 27.)

14. At illi dixerunt: Alii Joannem Baptizam, ali autem Eliam, ali vero Jeremiam, aut unum ex prophetis. (Marc. 8, 28. Luc. 9, 19.)

15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis?

16. Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi. (Joann. 6, 70.)

17. Respondens autem Jesus dixit ei: Beatus es Simoni Bar Jona, quia caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est.

18. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hauc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam. (Joann. 1, 42.)

19. Et tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis. (Isai. 22, 22. Joann. 20, 23.)

20. Tunc praecepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus.

21. Exinde coepit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati a senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere.

^{t)} Cathedr. Rom. S. Petri. Item in Festo Apost. Petri et Pauli.

22. Et assumens eum Petrus coepit increpare illum, dicens: Absit a te Domine; non erit tibi hoc.

23. Qui conversus dixit Petro: Vade post me satana; scandalum es mihi, quia non sapis ea, quae Dei sunt, sed ea, quae hominuum. (*Marc. 8, 33.*)

24. Tunc Jesus dixit discipulis suis: [†] Si quis vult post me venire, abneget se met ipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. (*Supr. 10, 38. Luc. 9, 23. et 14, 27.*)

25. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam. (*Luc. 17, 33. Joann. 12, 25.*)

26. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opera ejus. (*Act. 17, 31. Rom. 2, 6.*)

28. Amen dico vobis, sunt quidam de his stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo. (*Marc. 8, 39. Luc. 9, 27.*)

CAPUT XVII.

Christi in monte transfiguratio, quam jubel discipulos silentio serrare, donec a mortuis resurgat. Eliam dicit venturum, imo jam venisse; sed cognitum non fuisse, nempe Joannem Baptistam. Puerum lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem curare non potuerant, ostendens, quantae sint virtutis fides, similis grano sinapis, jejunium et oratio. Passionem suam praedicit. Pro se quoque et Petro didrachma solvit, invento in ore piscis statere.

1. Et post dies sex ^{††} assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joauem fratrem ejus, et ducit illos in montem excelsum seorsum; (*Marc. 9, 1. Luc. 9, 28.*)

2. et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut vix.

3. Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias, cum eo loquentes.

4. Respondens autem Petrus dixit ad Jesum: Domine, bonum est, nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unus, Moysi unus, et Eliae unus.

5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite. (*Supr. 3, 17. II. Petr. 1, 17.*)

6. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde.

7. Et accessit Jesus, et tetigit eos, dixique eis: Surgite, et nolite timere.

8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

9. Et descendantibus illis de monte, praecepit eis Jesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.

10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo scribae dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? (*Marc. 9, 10.*)

11. At ille respondens ait eis: Elias quidem venturus est, et restituet omnia. (*Malach. 4, 5.*)

12. Dico autem vobis, quia Elias jam venit, et non cognoverunt eum; sed fecerunt in eo, quaecunque voluerunt. Sic et Filius hominis passurus est ab eis. (*Supr. 11, 14.*) (*Supr. 14, 10.*)

13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.

14. Et cum venisset ad turbam, acescit ad eum homo genitus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, et male patitur; nam saepe cadit in ignem, et crebro in aquam. (*Marc. 9, 16. Luc. 9, 38.*)

15. Et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt curare eum.

16. Respondens autem Jesus ait: O generatio incredula, et perversa, quoisque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

17. Et increpavit illum Jesus, et exiit ab eo daemonium, et curatus est puer ex illa hora.

18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et dixerunt: Quare uos non potauimus ejicere illum?

19. Dixi illis Jesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis. (*Luc. 17, 6.*)

20. Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem et jejunium.

21. Conversantibus autem eis in Galilaea, dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum; (*Infr. 20, 18. Marc. 9, 30. Luc. 9, 44.*)

22. et occidetur eum, et tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

23. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma?

24. Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, praevenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terrae a quibus accipiunt tributum vel censem? a filiis suis, an ab alienis?

25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.

26. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte kamnum, et eum pisces, qui primus ascenderit, tolle, et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sumens da eis pro me et te.

[†] Unius Mart. Pontif.

^{††} Sabi. Quat. Temp. Quadr. Item Dom. 2. Quadr. Item in Transfigur.

CAPUT XVIII.

Proposito parvulo docet, quisnam major sit in regno coelorum, et quam sit a pusillorum scandalu carendum; quomodo frater in nos peccans debeat corripi, et Ecclesiam non audiens pro ethnico haberi, potestate ligandi atque solvendi disciplulis tradita; docet etiam, quem sit apud Deum efficax duorum petitio sibi consentientium, et quoties fratri in nos peccanti sit ignoscendum, accommodata ad hoc parabolam de rege rationem cum servis suis invenire.

1. In illa hora [†]) accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, major est in regno coelorum? (Marc. 9, 33. Luc. 9, 46.)

2. Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum, (Infr. 19, 14.)

3. et dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum. (I. Cor. 14, 20.)

4. Quicunque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno coelorum.

5. Et qui suscepserit unum parvulum tamen in nomine meo, me suscipit.

6. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris. (Marc. 9, 41. Luc. 17, 2.)

7. Vae mundo a scandalis! Necesse est enim, ut veniant scandalata; veruntame vae homini illi, per quem scandalum venit.

8. Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscide eum, et projice abs te; bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. (Supr. 5, 30. Marc. 9, 42.)

9. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te; bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

10. Vide, ne contempnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia angeli eorum in coelis semper videant faciem patris mei, qui in coelis est. (Ps. 33, 8.)

11. Venit enim filius hominis salvare, quod perierat. (Luc. 19, 10.)

12. Quid vobis videtur? Si fuerint aliqui centum oves, et erraverit una ex eis; nonne reliquias nonaginta novem in montibus, et vadit quaerere eam, quae erravit? (Luc. 15, 4.)

13. Et si contigerit, ut inveniat eam; amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonaginta novem, quae non erraverunt.

14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in coelis est, ut pereat unus de pusillis istis.

15. ^{††}) Si autem peccaverit in te fra-

ter tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, iucratu eris fratrem tuum. (Lev. 19, 17. Eccli. 19, 13. Luc. 17, 3. Jac. 5, 19.)

16. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. (Deut. 19, 15. Joann. 8, 17. II. Cor. 13, 1. Hebr. 10, 28.)

17. Quod si non andierit eos, dic Ecclesiae. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, et publicanus. (I. Cor. 5, 9. II. Thess. 3, 13.)

18. Amen dico vobis, quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo; et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo. (Joann. 20, 23.)

19. Iterum dico vobis, quia, si duo ex vobis consenserint super terram, de omni, quaecunque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in coelis est.

20. Ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

21. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? (Luc. 17, 4.)

22. Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies; sed usque septuages septies.

23. Ideo [†]) assimilatum est regnum coelorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

24. Et cum coepisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem milia talenta.

25. Cum autem non haberet, unde redaret, jussit eum dominus ejus venundari, et uxorem ejus, et filios, et omnia, quae habebat, et reddi.

26. Procidens autem servus ille orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi.

27. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei.

28. Egressus autem servus ille invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios; et tenebrosus suffocabat eum, dicens: Redde, quod debes.

29. Et procidens conservus ejus rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi.

30. Ille autem noluit; sed abiit, et misit eum in carcерem, donec redderet debitum.

31. Videntes autem conservi ejus, quae fiebant, confititati sunt valde, et veneruntur, et narraverunt domino suo omnia, quae facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus suus, et ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me;

33. nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

[†]) S. Michael. Arch.
^{††}) Feria 3. post Dom. 3. Quadr.

) Dom. 21. post Pentecost.

35. Sic et Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex sua institutione esse indissolubile, nec uxorem extra causam fornicationis posse dimitti. Inter rarios eunuchos laudat illos, qui se castrarunt propter regnum coelorum; parvulis manus imponit. Adolescens, qui omnia se serrasse precepta dicebat, auditu Christi consilio de omnibus vendenda, abit tristis. Difficile ergo asserit, divitem intrare regnum calorum; et quid illis praemittit, qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

1. Et factum est, cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilaea, et venit in fines Iudeae trans Jordarem; (*Marc. 10, 1.*)

2. et secutae sunt eum turbae multae, et curavit eos ibi.

3. Et [†]) accesserunt ad eum Pharisaei tentantes eum, et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam quacunque ex causa? (*Marc. 10, 2.*)

4. Qui respondens ait eis: Non legistis, quia, qui fecit hominem ab initio, masculum, et foemina fecit eos? et dixit: (*Gen. 1, 27.*)

5. Propter hoc dimittet homo patrem, et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. (*Gen. 2, 24. I. Cor. 6, 16. Ephes. 5, 31.*)

6. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat.

7. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, et dimittere? (*Deut. 24, 1.*)

8. Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic.

9. Dico autem vobis, quia, quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur, et qui dimissam duxerit, moechatur. (*Supr. 5, 32. Marc. 10, 11. Luc. 16, 18. I. Cor. 7, 10.*)

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matre utero sic nati sunt; et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi, qui seipsostraverunt propter regnum coelorum. Qui potest capere, capiat.

13. Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos. (*Marc. 10, 13. Luc. 18, 15.*)

14. Jesus vero ait eis: Sinite parvulos,

et nolite eos prohibere ad me venire; talium est cuim regnum coelorum. (*Supr. 18, 3.*)

15. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

16. Et ecce unus accedens ait illi: Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? (*Marc. 10, 17. Luc. 18, 18.*)

17. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.

18. Dicit illi: Quae? Jesus autem dixit: Non homicidium facies; non adulterabis; non facies furtum; non falsum testimonium dices; (*Exod. 20, 13.*)

19. honora patrem tuum, et matrem tuam; et diliges proximum tuum sicut teipsum.

20. Dicit illi adolescens: Omnia haec custodivi a juventute mea; quid adhuc mihi deest?

21. Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende, quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo; et veni, sequere me.

22. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones.

23. Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum coelorum.

24. Et iterum dico vobis: Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum coelorum.

25. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: quis ergo poterit salvus esse?

26. Aspiciens autem Jesus dixit illis: Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27. Tunc [†]) respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te; quid ergo erit nobis?

28. Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis sua, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.

29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit.

30. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi. (*Infr. 20, 16. Marc. 10, 31. Luc. 13, 30.*)

[†]) Convers. S. Pauli. Item Octav. Apost. Petri et Pauli. Item unius Abb.

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operariis in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis. Jesus discipulis passionem ac resurrectionem suam praedicit; et occasione ambitionis filiorum Zebedaei docet discipulos, quod non potestate et ostensione dominii, sed officio ministerii debeant esse maiores; egrediens vero Jericho duos caecos illuminat.

1. [†]) Simile est regnum coelorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

2. Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4. et dixit illis: Ite et vos in vineam meam, et quod justum fuerit, dabo vobis.

5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, et noctam horam, et fecit similiter.

6. Circa undecimam vero exiit, et inventi alios stantes, et dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi?

7. Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite et vos in vineam meam.

8. Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineae procuratori suo: Voca operarios, et reddite illis mercedem, inclipes a novissimis usque ad primos.

9. Cum venissent ergo, qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10. Venientes autem et primi arbitriati sunt, quod plus essem accepturi; acceperunt autem et ipsi singulos denarios.

11. Et accipientes murmurabant adversus patrem familias,

12. dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et aestus.

13. At ille respondens uni eorum dixit: Amice, non facio tibi injuriam; nonne ex denario convenienti mecum?

14. Tolle, quod tuum est, et vade; volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi.

15. Aut non licet mihi, quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

16. Sic eruit novissimi primi, et primi novissimi. Multi euim sunt vocati, pauci vero electi. (Supr. 19, 30. Marc. 10, 31. Luc. 13, 30.)

17. Et ^{††}) ascendens Jesus Jerosolymam, assumptis duodecim discipulis secreto, et ait illis: (Marc. 10, 31. Luc. 18, 31.)

18. Ecce ascendentus Jerosolymam, et filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis; et condemnabunt eum morte,

19. et tradent enim gentibus ad illudens-

dom, et flagellandum, et crucifigendum, et tertin die resurget.

20. [†]) Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedaei cum filiis suis, adorans, et petens aliquid ab eo. (Marc. 10, 35.)

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram in regno tuo.

22. Respondens autem Jesus dixit: Nescitis, quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.

23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis; sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo.

24. Et audientes decem indiguali sunt de duabus fratribus. (Marc. 10, 41.)

25. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait: Scitis, quia priuipes gentium dominantur eorum, et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. (Luc. 22, 25.)

26. Non ita erit inter vos; sed quicunque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister,

27. et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.

28. Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemtionem pro multis. (Philipp. 2, 7.)

29. Et egredientibus illis ab Jhericho, secuta est eum turba multa; (Marc. 10, 46. Luc. 18, 35.)

30. et ecce duo caeci sedentes secus viam, audierunt, quia Jesus transiret, et clamaverunt, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.

31. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.

32. Et stetit Jesus, et vocavit eos, et ait: Quid vultis, ut faciam vobis?

33. Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34. Misertus autem eorum Jesus tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Jesus, super asinam Jerusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit, et Pharisaeis de triumpho indignantibus respondet; discipulis autem, de sicutine Christi verbo arefacta mirantibus, declarat fideli efficaciam. Interrogationem de sua potestate retundit quaestione de Joannis baptismō; et ex parabolis de homine duos filios habente, et de patrem familias, cuius viuatores post alios servos etiam filium vineae haeredem occiderunt, praedicit, regnum Dei a Iudeis ad gentes transferendum.

1. Et [†]) cum approquinassent Jerosolymam.

t) S. Joann. ante portam Latin. Item S. Jacobi Apost.

tt) In Benedict. Palm.

[†]) Dom. in Septuag.

^{††}) Fer. 4. post Dom. 2. Quadr.

venerantur venissent Bethphage ad montem (Marc. 11, 1. Luc. 19, 29) discipulos,

2. dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi.

3. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet; et confirmat dimitit eos.

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur, quod dictum est per prophetam dicentem:

5. Dicite filiae Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugalis. (Isai. 62, 11. Zach. 9, 9. Joann. 12, 15.)

6. Euntes autem discipuli fecerunt, sicut praecepit illis Jesus.

7. Et adduxerunt asinam, et pullum, et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem caedebant ramos de arboribus, et steruebant in via.

9. Turbae autem, quae praeceabant, et quae sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David; benedictus, qui venit in nomine Domini, hosanna in altissimus. (Ps. 117, 26. Marc. 11, 10. Luc. 19, 39.)

10. Et ^{f)} cum intrasset Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

11. Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilaeae.

12. Et intravit Jesus in templum Dei, et ejiciebat omnes vendentes, et ementes in templo, et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit. (Marc. 11, 15. Luc. 19, 45. Joann. 2, 14.)

13. et dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum. (Isai. 56, 7. Jer. 7, 11. Luc. 19, 46.)

14. Et accesserunt ad eum cacci, et claudi in templo, et sanavit eos.

15. Videntes autem principes sacerdotum et scribae mirabilia, quae fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David, indignati sunt,

16. et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique; numquam legistis: Quia ex ore infantium, et lacteum perfecisti laudem? (Ps. 8, 3.)

17. Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit.

18. Mane autem revertens in civitatem esurit.

19. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam, et nihil invenit in ea nisi folia tantum, et ait illi: Numquid ex te fructus nascatur in semiperitum. Et arefacta est continuo fructuosa. (Marc. 11, 13.)

20. Et videntes discipuli mirati sunt, dicentes: Quonodo continuo aruit? (Marc. 11, 20.)

21. Respondens autem Jesus ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, et facietis, ^{secundum} si ^{de} faciatis: Tolle, et jacta te in mare, fieri.

22. Et omnia, quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis. (Supr. 7, 7. Marc. 11, 24. Joann. 14, 13. 16, 23.)

23. Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentes principes sacerdotum, et seiores populi, dicentes: In qua potestate haec facis? Et quis tibi dedit haec potestatem? (Marc. 11, 28. Luc. 20, 2.)

24. Respondens Jesus dixit eis: Interrogo vos et ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam, in qua potestate haec facio.

25. Baptismus Joannis unde erat? e coelo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes:

26. Si dixerimus e coelo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi. Si autem dixerimus: Ex hominibus, timemus turbam; omnes enim habebant Joannem sicut prophetam. (Supr. 14, 5.)

27. Et respondentes Jesu dixerunt: Nescimus. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis, in qua potestate haec facio.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad primum, dixit: Fill, vade hodie, operare in vinea mea.

29. Ille autem respondens ait: Nolo. Postea autem, poenitentia motus, abiit.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens ait: Eo domine; et non ivit.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani, et meretrices praecedent vos in regnum Dei.

32. Venit enim ad vos Joannes in via iustitiae, et non credidistis ei. Publicani autem, et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

33. Aliam parabolam audite. ^{f)} Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. (Isai. 5, 1. Jer. 2, 21. Marc. 12, 1. Luc. 20, 9.)

34. Cum autem tempus fructum appropinquasset, misit servos suos ad agricultas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricultae, apprehensi servis ejus, alium occiderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt.

36. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter.

37. Novissime autem misit ad eos filium unum, dicens: Verebuntur filium meum.

38. Agricultae autem, videntes filium, dixerunt intra se: Hic est haeres, venite, occidamus eum, et habebimus haereditatem.

f) Fer. 3. post Dom. 1. Quadr.

f) Fer. 2. post Dom. 2. Quadr.

tem ejus. (*Infr. 26, 3. et 27, 2. Joann. 11, 53.*)

23. Et apprehensum eum ciecerunt extra vineam, ^{ad} eam.

40. Cum ergo venerit dominus vineae, quid faciet agricolis illis?

41. Ait illi: Malos male perdet, et vineam suam locabit alii agricoli, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illi Jesus: Numquam legistis in Scripturis: Lapideum, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris; (*Ps. 117, 22. Act. 4, 11. Rom. 9, 33. I. Petr. 2, 7.*)

43. ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facient fructus ejus.

44. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum.

45. Et cum audissent principes sacerdotum, et Pharisaei parolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret.

46. Et quaerentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant.

CAPUT XXII.

Parabola de rege, qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque ueste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores. Tentatur Jesus a Pharisaeis super censu dando Caesari, et a Saduceis super resurrectione, quorum redarguit inscitiam, mortuorum ericens resurrectionem. Rursumque a legidoctore tentatur super magno legis mandato: vicissim quoque interrogat Phariseos, cuius filius sit Christus.

1. Et respondens Jesus [†] dixit iterum in parabolis eis, dicens:

2. Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. (*Luc. 11, 16. Apoc. 19, 9.*)

3. Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias; et nolebant venire.

4. Iterum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, et altilia occisa sunt, et omnia parata; venite ad nuptias.

5. Illi autem neglexerunt, et abierunt, alias in villam suam, alias vero ad negotiationem suam;

6. reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem cum audisset, iratus est, et missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, et civitatem illorum succedit.

8. Tunc alt servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt; sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite ergo ad exitus viarum, et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10. Et egressi servi ejus in vias, con-

gregaverunt omnes, quos invenerunt, malos et bonos; et ⁱⁿtraxerunt. Intravit autem rex, ut videret discubentes, et vidit ibi hominem non vestitum ueste nuptiali.

12. Et ait illi: Amice, quomodo hoc intrasti, non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus, et pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, et stridor dentium. (*Supr. 8, 12. et 13, 42. Infr. 25, 30.*)

14. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15. Tuoc [†] abeuntes Pharisaei consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. (*Marc. 12, 13. Luc. 20, 20.*)

16. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces, et non est tibi cura de aliquo; non enim respicias personam hominum.

17. Dic ergo nobis, quid tibi videtur, licet censem dare Caesari, an non?

18. Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocrita?

19. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.

20. Et ait illis Jesus: Cujus est imago haec, et superscriptio?

21. Dicunt ei: Caesaris. Tunc ait illis: Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesaris, et quae sunt Dei, Deo. (*Rom. 13, 7.*)

22. Et audientes mirati sunt, et relicto eo, abiuerunt.

23. In illo die accesserunt ad eum Saducei, qui dicunt, non esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, (*Act. 23, 6.*)

24. dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, et suscitet semen fratris suo. (*Deut. 25, 5. Marc. 12, 19. Luc. 20, 28.*)

25. Erant autem apud nos septem fratres, et primus, uxore ducta, defunctus est, et non habens semen reliquit uxorem suam fratris suo.

26. Similiter secundus, et tertius usque ad septimum.

27. Novissime autem omnium et mulier defuncta est.

28. In resurrectione ergo cuius erit de septem uxori? omnes enim habuerunt eam.

29. Respondens autem Jesus ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut angeli Dei in celo.

31. De resurrectione autem mortuorum non legistis, quod dictum est a Deo dente vobis:

32. Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium. (*Exod. 3, 6.*)

† Dom. 19. post Pentecost.

† Dom. 22. post Pentecost.

33. Et audientes turbae mirabantur in doctrina ejus.

34. Pharisaei autem audientes, quod si lentium imposuisset Sadducaeis, convenie-
runt in unum;

35. [†]) et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: (*Marc. 12, 28. Luc. 10, 25.*)

36. Magister, quod est mandatum magnum in lege?

37. Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. (*Deut. 6, 5.*)

38. Hoc est maximum, et primum man-
datum.

39. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. (*Lev. 19, 8. Marc. 12, 31.*)

40. In his duobus mandatis universa lex penet, et prophetae.

41. Congregatis autem Pharisaeis, in-
terrogavit eos Jesus,

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: David.

43. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: (*Luc. 20, 41.*)

44. Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? (*Ps. 109, 1.*)

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46. Et nemo poterat ei respondere ver-
bum; neque ausus fuit quisquam ex illa
die eum amplius interrogare.

CAPUT XXIII.

Scribis et Pharisaeis super cathedram

*Moysis sedentibus praecipit Jesus obe-
dere, ipsorum autem opera non imi-
tari, retegens ipsorum hypocrisim et
ambitionem, discipulos vero contra-
riam docens humilitatem. Deinde mul-
tiplex vae illis ob hypocrisim ac reli-
quas suas iniquitates interminatur,
praedicens, eos patrum suorum men-
suram in justorum persecutionibus im-
pleturos, ac Jerusalem deserendam.*

1. Tunc ^{††}) Jesus locutus est ad tur-
bas, et ad discipulos suos,

2. dicens: Super cathedram Moysis se-
derunt scribae et Pharisaei. (*H. Esdr. 3, 4.*)

3. Omnia ergo, quaecunque dixerint vo-
bis, servate, et facite; secundum opera
vero eorum nolite facere, dicunt enim, et
nou faciunt.

4. Alligant enim onera gravia, et im-
portabilia, et imponunt in humeros homi-
num; digito autem suo nolunt ea movere. (*Luc. 11, 46. Act. 15, 10.*)

5. Omnia vero opera sua faciunt, ut vi-
deantur ab hominibus; dilatant enim phyl-
acteria sua, et magnificant fimbrias. (*Num.
15, 38. Deut. 6, 8. et 22, 12.*)

[†]) Dom. 17. post Pentecost.

^{††}) Fer. 2. post Dom. 2. Quadr.

6. Amant autem primos recubitus in coenis, et primas cathedras in synagogis, (*Marc. 12, 39. Luc. 11, 43. et 20, 46.*)

7. et salutationes in furo, et vocari ab hominibus Rabbi.

8. Vos autem nolite vocari Rabbi. Unus est enim magister vester; omnes autem vos fratres estis. (*Jac. 3, 1.*)

9. Et patrem nolite vocare vobis super terram; unus est enim Pater vester, qui in coelis est. (*Matth. 1, 6.*)

10. Nec vocemini magistri, quia Magis-
ter vester unus est, Christus.

11. Qui major est vestrum, erit mini-
ster vester.

12. Qui autem se exaltaverit, humili-
bitur; et qui se humiliaverit, exaltabitur. (*Luc. 11, 11. et 18, 14.*)

13. Vae autem vobis scribae et Pharisaei hypocritae, quia clauditis regnum coelorum ante homines. Vos enim non in-
tratis, nec introentes sinitis intrare.

14. Vae vobis scribae et Pharisaei hy-
pocritae, quia comeditis domos viduarum,
orationes longas orantes; propter hoc am-
plius accipietis iudicium. (*Marc. 12, 40.
Luc. 20, 47.*)

15. Vae vobis scribae et Pharisaei hy-
pocritae, quia circuitis mare, et aridam,
ut faciatis unum proselytum, et cum fuer-
it factus, faciatis eum filium gehennae
duplo quam vos.

16. Vae vobis duces caeci, qui dicitis:
Quicunque juraverit per templum, nihil
est; qui autem juraverit in auro templi,
debet.

17. Stulti et caeci! quid enim majus
est, aurum, au templum, quod sanctificat
aurum?

18. Et quicunque juraverit in altari,
nil est; quicunque autem juraverit in
dono, quod est super illud, debet.

19. Caeci! quid enim majus est, donum,
an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altari, jurat in eo,
et in omnibus, quae super illud sunt;

21. et quicunque juraverit in templo,
jurat in illo, et in eo, qui habitat in ipso;

22. et qui jurat in coelo, jurat in throno
Dei, et in eo, qui sedet super eum.

23. Vae vobis scribae et Pharisaei hy-
pocritae, qui decimatis mentham, et an-
thum, et cynamum, et reliquistis, quae
graviora sunt legis, iudicium, et miseri-
cordiam, et fidem. Haec oportuit facere,
et illa non omittere. (*Luc. 11, 42.*) (*Mick.
6, 8. Zach. 7, 9.*)

24. Duces caeci, excolantes culicem,
camelum autem glutientes!

25. Vae vobis scribae et Pharisaei hy-
pocritae, quia mundatis, quod deforis est
calicis, et paropsidis; intus autem pleni
estis rapina, et imunditia.

26. Pharisaei caece, munda prius, quod
intus est calicis, et paropsidis, ut fiat id,
quod deforis est, mundum.

27. Vae vobis scribae et Pharisaei hy-
pocritae, quia similes estis sepulchris deal-
batis, quae aforis parent hominibus spe-

26 Cap. 23. Jerusalem deserenda. **EVANGEL.** **Cap. 24. Signa futura. Pseudochristi. Domini adventus.**

ciosa; intus vero plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcitia.

28. Sic et vos aforis quidem paretis hominibus justi; intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate.

29. Vae vobis scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui aedificatis sepulchra prophetarum, et ornatis monumenta justorum,

30. et dicitis: Si fuissimus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.

31. Itaque testimonio estis vobismetipsi, quia filii estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32. Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

33. Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis a judicio gehennæ? (*Supr. 3. 5.*)

34. Ideo [†]) ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et ex eis flagellahis in synagogis vestris, et persequemini de civitate in civitatem,

35. ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae, quem occidistis inter templum et altare. (*Gen. 4. 8. Hebr. 11. 4.*) (*H. Par. 21. 22.*)

36. Amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam.

37. Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et nolivisti? (*Luc. 13. 34.*)

38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta:

39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Praedit templi eversionem, monetque, ut caveant a venturis seductoribus, futura prænuntians bella ac persecutio[n]es. Surgent pseudochristi et pseudoprophetae. De adventu filii hominis, præcedentibus signis in sole, luna et stellis. Omnibus ignotum dicit Christus diem judicii. Et de fidel[itate] ac malo servo, propter quae docet semper esse vigilandum.

1. Et egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei aedificationes templi. (*Marc. 13. 1. Luc. 21. 5.*)

2. Ipse autem respondens dixit illis: Videtis haec omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destratur. (*Luc. 19. 44.*)

3. ^{††}) Sedente autem eo super montem oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis, quando haec

erunt? et quod signum adventus tui, et consummationis saeculi?

4. Et respondens Jesus dixit eis: Videite, ne quis vos seducat. (*Ephes. 5. 6. Col. 2. 18.*)

5. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, et multos seducent.

6. Audituri enim estis proelia, et opiniones proeliorum. Videite, ne turbemini. Oportet enim haec fieri; sed nondum est finis.

7. Consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae, et famæ, et terraemotus per loca.

8. Haec autem omnia initia sunt dolorum.

9. Tunc tradent vos in tribulationem, et occident vos; et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. (*Supr. 10. 17. Luc. 21. 12. Joann. 15. 20. et 16. 2.*)

10. Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem.

11. Et multi pseudoprophetae surgent, et seducent multos.

12. Et quoniam abundavit iniquitas, refugeset charitas multorum.

13. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

14. Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio.

15. [†]) Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stante in loco sancto, qui legit, intelligat, (*Marc. 13. 14. Luc. 21. 20.*)

16. tunc, qui in Iudea sunt, fugiant ad montes;

17. et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua;

18. et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

19. Vae autem praegaantibus, et nutrientibus in illis diebus.

20. Orate autem, ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel sabbato. (*Act. 1. 12.*)

21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo. neque fiet.

22. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro; sed propter electos breviabantur dies illi.

23. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic; nolite credere. (*Marc. 13. 21. Luc. 17. 23.*)

24. Surgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae, et dabunt signa magna, et prodigia ita, ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25. Ecce praedixi vobis.

26. Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.

27. Sicut enim fulgor exit ab oriente, et paret usque in occidente, ita erit et adventus Filii hominis.

[†]) Dom. ultim. post Pentecost.

[†]) S. Stephani Protomart.

^{††}) Plur. Mart.

28. Ubiunque fuerit corpus, illuc con-
gregabuntur et aquilae. (*Iacob. 17, 37.*)

29. Statim autem post tribulationem die-
rum illorum sol obscurabitur, et luna non
dabit lumen suum, et stellae cadent de
caelo, et virtutes coelorum commovebun-
tur; (*Isai. 13, 10. Ezech. 32, 7. Joel*
2, 10. et 3, 15. Marc. 13, 24. Luc.
21, 25.)

30. et tunc parebit signum Filii hominis
in caelo, et tuus plangent omnes tribus
terrae, et videbunt Filium hominis venien-
tem in nubibus caeli cum virtute multa
et maiestate. (*Apoc. 1, 7.*)

31. Et mittet angelos suos cum tuba,
et voce magna; et congregabunt electos
ejus a quatuor ventis, a summis coelorum
usque ad terminos eorum. (*I. Cor. 15, 52.*
I. Thess. 4, 15.)

32. Ab arbore autem fici discite para-
bolam. Cum jam ramus ejus tener fuerit,
et folia nata, scitis, quia prope est aestas;

33. ita et vos, cum videritis haec omnia,
scitote, quia prope est in januis.

34. Ameu dico vobis, quia non praeteri-
bit generatio haec, donec omnia haec siant.

35. Coelum et terra transibunt; verba
autem mea non praeteribunt. (*Marc. 13,*
31.)

36. De die autem illa, et hora nemo
scit, neque angeli coelorum, nisi solus
Pater.

37. Sicut autem in diebus Noe, ita erit
et adventus Filii hominis. (*Gen. 7, 7.*
Luc. 17, 26.)

38. Sicut enim erant in diebus ante diluvium
comedentes et bibentes, nubentes
et nuptiis tradentes usque ad eum diem,
quo intravit Noe in arcam,

39. et non cognoverunt, donec venit diluvium,
et tulit omnes; ita erit et adventus
Filii hominis.

40. Tunc duo erunt in agro; unus as-
sumetur, et unus relinquetur.

41. Duae molentes in mola; una assu-
metur, et una relinquetur.

42. ^{t)} Vigilate ergo, quia nescitis, qua
hora Dominus vester venturus sit.

43. Illud autem scitote, quoniam, si
sciret paterfamilias, qua hora fur venturus
esset, vigilaret utique, et non sineret
perfodi domum suam. (*Marc. 13, 33.*
Luc. 12, 39.)

44. Ideo et vos estote parati, quia, qua
nescitis hora, Filius hominis venturus est.

45. Quis, putas, est fidelis servus, et
prudentis, quem constituit dominus suus
super familiam suam, ut det illis cibum
in tempore?

46. Beatus ille servus, quem, cum ve-
nerit dominus ejus, invenerit sic facien-
tem. (*Apoc. 16, 15.*)

47. Amen dico vobis, quoniam super
omnia bona sua constitutus es.

48. Si autem dixerit malus servus ille
in corde suo: Moram facit dominus meus
venire;

49. et cooperit percutere conservos suos,
manducet autem, et bibat cum ebriosis;

50. veniet dominus servi illius in die,
qua non sperat, et hora, qua ignorat,

51. et dividet eum, partemque ejus po-
net cum hypocritis. Illic erit fletus, et
stridor dentium. (*Supr. 13, 42. Infr.*
25, 30.)

CAPUT XXV.

*Parabolae proponit de decem virginis-
bus, ac talentis distributis servis, quo-
rum dominus peregre rediens singulos
praemiat aut punit iuxta ipsorum mer-
ita. Extremum iudicium ponit ob oculos,
et causas praemiationis honorum, ac punitionis malorum.*

1. Tunc ^{t)} simile erit regnum coelorum
decem virginibus, quae accipientes lampa-
pades suas exierunt obviam sposo et
sponsae.

2. Quinque autem ex eis erant fatuæ,
et quinque prudentes.

3. Sed quinque fatuæ, acceptis lampa-
dibus, non sumserunt oleum secum;

4. prudentes vero accepérunt oleum in
vasis suis cum lampadibus.

5. Moram autem faciente sposo, dor-
mitaverunt omnes et dormierunt.

6. Media autem nocte clamor factus est:
Ecce sponsus venit, exite obviam ei.

7. Tunc surrexerunt omnes virgines il-
iae, et ornaverunt lampades suas.

8. Fatuæ autem sapientibus dixerunt:
Date nobis de oleo vestro, quia lampades
nostræ extinguuntur.

9. Responderunt prudentes, dicentes:
Ne forte non sufficiat nobis, et vobis; ite
potius ad vendentes, et emite vobis.

10. Dum autem irent emere, venit sponsus;
et quae paratae erant, intraverunt
cum eo ad nuptias, et clausa est janua.

11. Novissime vero veniunt et reliquæ
virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi
nobis.

12. At ille respondens ait: Amen dico
vobis, nescio vos.

13. Vigilate itaque, quia nescitis diem,
neque horam. (*Marc. 13, 33.*)

14. Sicut enim ^{t,t)} homo, peregre pro-
ficiens, vocavit servos suos, et tradidit
illis bona sua. (*Luc. 19, 12.*)

15. Et uni dedit quinque talenta, alii
autem duo, alii vero unum, unicuique se-
cundum propriam virtutem, et profectus
est statim.

16. Abiit autem, qui quinque talenta
aceperat, et operatus est in eis, et lu-
cratus est alia quinque.

17. Similiter et, qui duo accepérunt, lu-
cratus est alia duo.

18. Qui autem unum accepérunt, abiens
sedit in terram, et abscondit pecuniam
domini sui.

19. Post multum vero temporis venit

^{t)} Pro Virgine et Mart.

^{t,t)} Confess. Pontif.

dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis.

20. Et accedens, qui quinque talenta acceperat, oblitus alia quinque talenta dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

21. Ait illi dominus ejus: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui.

22. Accessit autem et, qui duo talenta acceperat, et ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratius sum.

23. Ait illi dominus ejus: Eugo serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui.

24. Accedens autem et, qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio, quia homo durus es, metis, ubi non seminasti, et congregas, ubi nou sparsisti.

25. et timens ahii, et abscondi talentum tuum in terra; ecce habes, quod tuum est.

26. Respondens autem dominus ejus dixit ei: Serve male, et piger, sciebas, quia meto, ubi non semino, et congrego, ubi nou sparsi;

27. oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, et veniens ego receperisse utique, quod meum est, cum usura.

28. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei, qui habet decem talenta.

29. Omni enim habenti habitur, et abundantibus ei autem, qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo. (Supr. 13, 12. Marc. 4, 25. Luc. 8, 18. et 19, 26.)

30. Et inutillem servum ejicite in tenebras exterioreas. Illic erit fletus, et stridor dentium.

31. ⁴⁾ Cum autem veuerit Filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae;

32. et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis.

33. et statuet oves quidem a dextris suis, haedos autem a sinistris.

34. Tunc dicet Rex his, qui a dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.

35. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me; (Isai. 58, 7. Ezech. 18, 7. et 16.)

36. nudus, et cooperuistis me; infirmus, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me. (Eccl. 7, 39.)

37. Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus te, sitiensem, et dedimus tibi potum?

38. Quando autem te vidimus hospitem,

et collegimus te, aut nudum, et cooperuimus te?

39. Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, et venimus ad te?

40. Et respondens Rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis ministris, mihi fecistis.

41. Tunc dicet et his, qui a sinistris erunt: Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus. (Ps. 6, 9. Supr. 7, 23. Luc. 13, 27.)

42. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum;

43. hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non cooperuistis me; infirmus, et in carcere, et non visitastis me.

44. Tunc respondebunt ei et ipsis, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitiensem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministramus tibi?

45. Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

46. Et ibunt hi in supplicium aeternum; justi autem in vitam aeternam. (Joann. 5, 29. Dan. 12, 2.)

CAPUT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Iesu. Qui unguento pretioso a muliere perfunditur, murmurantibus discipulis; renditur a Juda, de enjus proditione discipulis in coena loquitur, in qua panem in corpus suum, et vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis; praedicit, omnes scandalizandos, trinamque Petri negotiationem; et post trinam orationem capitur a Judaeis, quorum uni Petrus abscedit auriculam; discipulis fugientibus, coram Caipha a falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, consupitur ac caeditur, et ter a Petro negatur.

1. Et factum est, cum consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis:

(A. M. 4036. Aer. rulg. 33. Aetatis Chr. 37. Per. Jul. 4746. Urbis cond. 784. Ann. Jul. 78. Imp. Tiber. 19.)

2. ⁴⁾ Scitis, quia post biduum Pascha^{*)} fiet, et Filius hominis tradetur, ut crucifigatur. (Marc. 14, 1. Luc. 22, 1.)

3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas,

4. et consilium fecerunt, ut Jesum dolenterent, et occiderent.

5. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

⁴⁾ Passio Dominic. Palm.

^{*)} Quartum et ultimum Pascha ministerii Christi.

6. Cum autem Jesus esset in Bethania
in domo Simonis leprosi, (Joann. 11, 2.
et 12, 3. Marc. 11, 8.)

7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguentum pretiosum, et effundit super caput ipsius recumbentis.

8. Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes: Ut quid perditio haec?

9. Potuit enim istud venundari multo, et dari pauperibus.

10. Sciens autem Jesus ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

11. Nam semper pauperes habebitis vobiscum; me autem non semper habetis.

12. Mittens enim haec unguentum hoc in corpus meum, ad sepelendum me fecit.

13. Amen dico vobis, ubique prae dicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et, quod haec fecit in memoriam ejus.

14. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum, (Marc. 14, 10. Luc. 22, 3.)

15. et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

16. Et exinde quaerebat opportunitatem, ut eum tradaret.

17. Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi, vis, paremus tibi comedere Pascha? (Marc. 14, 12. Luc. 22, 7.)

18. At Jesus dixit: Ite in civitatem ad quemdam, et dicite ei: Magister dicit: Tempus meum prope est; apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19. Et fecerunt discipuli, sicut constituerunt illis Jesus, et paraverunt Pascha.

20. Vesperi autem facto, discubebat cum duodecim discipulis suis. (Marc. 14, 17. Luc. 22, 14.)

21. Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. (Joann. 13, 21.)

22. Et contristati valde, cooperunt singuli dicere: Numquid ego sum Dominus?

23. At ipse respondens ait: Qui intingit mecum manum in paropposite, hic me tradet.

24. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo; vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. (Ps. 40, 10.)

25. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.

26. Coenabantes autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et ait: Accipite, et comedite; hoc est corpus meum. (I. Cor. 11, 24.)

27. Et accipiens calicem gratias egit, et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

28. Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29. Dico autem vobis, non bibam amodo

de hoc genimine vitiis usque in diem illum, cum illud bibam vobis cum novum in regno Patris mei.

30. Et hymno dicto, exierunt in mon tem oliveti.

31. Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, et disperserunt oves gregis. (Marc. 14, 27. Joann. 16, 32.) (Zach. 13, 7.)

32. Postquam autem resurrexero, praecedam vos in Galilaeam. (Marc. 14, 28. et 16, 7.)

33. Respondens autem Petrus ait illi: Et si omnes scandalizaverint in te, ego nunquam scandalizabor.

34. Ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis. (Marc. 14, 30. Joann. 13, 38.)

35. Ait illi Petrus: Eliamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt. (Marc. 14, 31. Luc. 22, 33.)

36. Tunc venit Jesus cum illis in vil lam, quae dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis: Sedete hic, donec vadam illuc, et orem.

37. Et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedaei, coepit contristari et moestus esse.

38. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hic, et vigilate mecum.

39. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans et dicens: Pater mi, si possibile est, trauseat a me calix iste. Verumtamen nou sicut ego volo, sed sicut tu.

40. Et venit ad discipulos suos, et inventit eos dormientes, et dicit Petro: Sic nou potuistis una hora vigilare mecum?

41. Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promitus est, caro autem infirma.

42. Iterum secundo abiit, et oravit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

43. Et venit iterum, et inventit eos dormientes; erant enim oculi corum gravati.

44. Et relictis illis, iterum abiit, et oravit tertio, eundem sermonem dicens.

45. Tunc venit ad discipulos suos, et dicit illis: Dormite iam, et requiescite; ecce appropinquavit hora, et Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46. Surgite, eamus; ecce appropinquavit, qui me tradet.

47. Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladiis, et fustibus, missi a principibus sacerdotum, et senioribus populi. (Marc. 14, 43. Luc. 22, 47. Joann. 18, 3.)

48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

49. Et confestim accederet ad Jesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

50. Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt, et manus in jecerunt in Jesum, et tenuerunt eum.

51. Et ecce unus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus.

52. Tunc ait illi Jesus: Converte gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. (*Gen. 9, 6. Apoc. 13, 10.*)

53. Au putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum?

54. Quomodo ergo implebuntur Scripturae, quia sic oportet fieri? (*Isai. 53, 10.*)

55. In illa hora dixit Jesus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gladiis, et fustibus comprehendere me; quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me tenuistis.

56. Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturae prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugebunt. (*Thren. 4, 20. Marc. 14, 50.*)

57. At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caiphiam principem sacerdotum, ubi scribae et seniores convenerant. (*Luc. 22, 54. Joann. 18, 21.*)

58. Petrus autem sequebatur eum a longe usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro sedebat cum ministris, ut videret finem.

59. Principes autem sacerdotum, et omne concilium quaerebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traducerent;

60. et non invenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes,

61. et dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et post triduum rededicare illud. (*Joann. 2, 19.*)

62. Et surgens princeps sacerdotum ait illi: Nihil respondes ad ea, quae isti adversum te testimoniantur?

63. Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei.

64. Dicit illi Jesus: Tu dixisti. Verumtamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus coeli. (*Supr. 16, 27. Rom. 14, 10. 1. Thess. 4, 15.*)

65. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit; quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audiatis blasphemiam;

66. quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Rens est mortis.

67. Tunc expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt; alii autem palmas in faciem ejus dederunt, (*Isai. 50, 6. Marc. 14, 65.*)

68. dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est, qui te percussit?

69. Petrus vero sedebat foris in atrio, et accessit ad eum una ancilla. dicens: Et tu cum Iesu Galilaeo eras. (*Luc. 22, 55. Joann. 18, 17.*)

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio, quid dicis.

71. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, et ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno.

72. Et iterum negavit cum juramento: Quia non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt, qui stabant, et dixerunt Petro: Vere et tu ex illis es; nam et loqua tua manifestum te facit.

74. Tunc coepit detestari, et jurare, quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amare.

CAPUT XXVII.

Judas, relatis argenteis, laqueo se suspendit. Jesus coram Pilato accusatus non respondebat; uxor autem Pilati dicit ipsum justum. Praelegitur tamen Barabbas. Pilatus lotis manibus Iesum flagellatum tradit crucifigendum. Qui a militibus multipliciter illatus, ducitur ad crucifigendum, et felleo vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisus ipsis vestimentis. Et a variis multae jactantur in ipsum blasphemiae. Suboruntur tenebrae; et clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cum clamore expirat, ac signa varia fuent. Corpus Jesus a Joseph sepultum custoditur a militibus.

1. Mane autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, et seniores populi adversus Iesum, ut eum morti tradederent.

2. Et vincutum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio Pilato praesidi. (*Marc. 15, 1. Luc. 23, 1. Joann. 18, 28.*)

3. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnum esset, poenitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus,

4. dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

5. Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit. (*Act. 1, 18.*)

6. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est.

7. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum siguli in sepulturam peregrinorum.

8. Propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est ager sanguinis, usque in hodiernum diem. (*Act. 1, 19.*)

9. Tunc impletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt a filiis Israël, (*Zach. 11, 12.*)

10. et dederunt eos in agrum siguli, sicut constituit mihi Dominus.

11. Jesus autem stetit ante praesidem;

et interrogavit eum praeses, dicens: Tu es Rex Iudeorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis. (Marc. 15, 2. Luc. 23, 3. Joann. 18, 33.)

12. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, et senioribus, nihil respondit.

13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta adversum te dicunt testimonia?

14. Et non respondit ei ad ullum verbum ita, ut miraretur praeses vehementer.

15. Per diem autem solemnum consueverat praeses populo dimittere unum vincitum, quem voluerent.

16. Habebat autem tunc vinctum insigne, qui dicebatur Barabbas.

17. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis, Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus?

18. Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum.

19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi et iusto illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20. Principes autem sacerdotum, et seniores persuaserunt populi, ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent. (Marc. 15, 11. Luc. 23, 18. Joann. 18, 40. Act. 3, 14.)

21. Respondens autem praeses ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus?

23. Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis praeses: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur.

24. Videus autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultu fieret, accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine justi hujus; vos videritis.

25. Et respondens universus populus dixit: Sanguis ejus supernos et super filios nostros.

26. Tunc dimisit illis Barabbam; Jesum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

27. Tunc milites praesidis, suscipientes Jesum in praetorium, congregaverunt ad eum universam cohortem, (Marc. 15, 16. Ps. 21, 17.)

28. et exuentis eum, chlamydem coccinam circumdederunt ei.

29. et plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, et arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Iudeorum. (Joann. 19, 2.)

30. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, et percutiebant caput ejus.

31. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, et induerunt eum vestimentis ejus, et duxerunt eum, ut crucifigerent.

32. Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine Simonem; hunc angriaverunt, ut tolleret crucem ejus. (Marc. 15, 21. Luc. 23, 26.)

33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est calvariae locus. (Marc. 15, 22. Luc. 23, 33. Joann. 19, 17.)

34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere.

35. Postquam autem crucifixerunt eum, divisserunt vestimenta ejus, sortem mitentes, ut impleretur, quod dictum est per prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. (Marc. 15, 24. Luc. 23, 34. Joann. 19, 23.) (Ps. 21, 19.)

36. Et sedentes servabant eum.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: HIC EST JESUS REX IUDAORUM.

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: unus a dextris, et uetus a sinistris.

39. Praetercantes autem blasphemabant eum, moventes capita sua,

40. et dicentes: Vah, qui destruis templum Dei, et in triduo illud reaedificas; salva temetipsum. Si filius Dei es, descend de cruce. (Joann. 2, 19.)

41. Similiter et priuipes sacerdotum, illudentes cum scribis et senioribus, dicebant:

42. Alios salvos fecit, scipsum non potest salvum facere; si rex Israël est, descend nunc de cruce, et credimus ei. (Sap. 2, 18.)

43. Confidit in Deo, liberet nunc, si vult, eum; dixit enim: Quia filius Dei sum. (Ps. 21, 9.)

44. Idipsum autem et latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45. A sexta autem hora tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam.

46. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma sabacthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? (Ps. 21, 2.)

47. Quidam autem illic stantes, et audiientes, dicebant: Eliam vocat iste.

48. Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam impletiv aceto, et impostrit arundini, et dabat ei bibere.

49. Ceteri vero dicebant: Sine, videamus, an veniat Elias, liberans eum.

50. Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

51. Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, et terra mota est, et petrae scissae sunt, (I. Par. 3, 11.)

52. et monumenta aperta sunt; et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis.

54. Centurio autem, et qui cum eo erant, custodiebant Jesum, viso terra motu et his, quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: Vere Filius Dei erat iste.

55. Erant autem ibi mulieres multae a

longe, quae secutae erant Jesum a Galilaea, ministrantes ei,

56. inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et mater filiorum Zebedaei.

57. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathea, nomine Joseph, qui et ipse discipulus erat Jesu. (*Marc. 15, 42. Luc. 23, 50. Joann. 19, 38.*)

58. Hic accessit ad Pilatum, et petit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit.

61. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

62. Altera autem die, quae est post Paraseven, conveverunt principes sacerdotum, et Pharisei ad Pilatum,

63. dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

64. Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi: Surrexit a mortuis; et erit novissimus error peior priore.

65. Ait illis Pilatus: Habetis custodiā, ite, custodite, sicut scitis.

66. Illi autem abeūtūt munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

CAPUT XXVIII.

Facto terraemotu exterritissimum custodibus, angelus mulieribus narrat Christi resurrectionem. Qui ipsis apparens jubet, (sicut et angelus jusserat) ut discipulis nuntient, quod Dominum in Galilaea visuri sint. Milites sepulchri custodes, pecunia corrupti, dicunt, corpus Christi furto sublatum; discipuli videntes in Galilaea Dominum, jubentur ire ad docendas et baptizandas omnes gentes.

1. [†]) Vespere autem sabbati, quae lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, et altera Maria videre sepulchrum. (*Marc. 16, 1. Joann. 20, 11.*)

2. Et ecce terraemotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de coelo,

et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum.

3. Erat autem aspectus ejus sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix.

4. Prae timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui.

5. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos; scio enim, quod Jesum, qui crucifixus est, quaeritis.

6. Non est hic; surrexit enim, sicut dixit. Venite, et videte locum, ubi positus erat Dominus.

7. Et cito euntes, dicate discipulis ejus, quia surrexit, et ecce praecedit vos in Galilaeam; ibi cum videbitis. Ecce praedixi vobis.

8. Et exierunt cito de monumento cum timore, et gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus.

9. Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illae autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus, et adoraverunt eum.

10. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilaeam; ibi me videbunt.

11. Quae cum abiisseut, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia, quae facta fuerant.

12. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13. dicentes: Dicite, quia discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus.

14. Et si hoc auditum fuerit a prae side, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus.

15. At illi, accepta pecunia, fecerunt, sicut erant edicti. Et divulgatum est verbum istud apud Judaeos usque in hodiernum diem.

16. [†]) Undecim autem discipuli abi erunt in Galilaeam in montem, ubi consti tuerat illis Jesus.

17. Et videntes eum adoraverunt; quidam autem dubitaverunt.

18. Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: ^{††}) Data est mihi omnis potestas in coelo, et in terra.

19. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, (*Marc. 16, 15.*)

20. docentes eos servare omnia, quae cuncte mandavi vobis; et ecce ego vobis cum suni omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

[†]) Fer. 6. post Pasch.

^{††}) In Festa St. Trinit.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

,MARCUS discipulus et interpres Petri,“ inquit Hieronymus, „juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romae a fratribus, breve scripsit Evangelium, quod, cum Petrus audivisset, et probarit, et Ecclesiae legendum sua auctoritate dedit.“ Attamen Matthaei Hebraeo adjutus fuisse videtur, sicut Marci Graeco, qui postea Matthaci graecus interpres fuit. Nam quamvis syriacae translationis auctor affirmet, Marcum latine scripsisse, eum tamen graeco usum eloquio, docent nos Hieronymus epist. ad Damasc. et Augustinus l. 1. de consens. c. 2., quamquam in gratiam praecipue Romano-rum, sicut et Paulus ad Romanos epistolam scripsit lingua graeca. Nempe Judaei, qui Romae erant, plerique latini sermonis ignari, et Romanorum vix quisquam non graece intelligens etiam inter ipsas foeminas, ut ex Juvenali discimus. Constat certe, nostram vulgatam latinam versionem tam Matthaei quam Marci ex graeca editione translatam. Narrat autem ipse fere eadem, quae Matthaeus, sed brevius et contractius, unde *Matthaei brevia* Augu-stino dicitur.

Post annum decimum a passione, et paulo antequam Alexandriam profi-eiceretur, eum scripsisse docent Eusebius, Euthymius et Baronius. Ad quam a S. Petro missus olympiadis 205. anno tertio, Claudii Imper. item 3., ut vult Euseb. in chronicō graeco, hoc est, aerae nostrae anno 43., post passionem 10., „tam florentem ibi doctrina et vitae continentia constituit Ecclesia, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret,“ inquit Hieronymus, unde coenobitarum princeps et institutor est appellatus. Alexandriae in octava Paschae, 25. Aprilis, cum pridie ad altare sacris dans operam esset comprehensus, martyrio affectus est, ut habent graeca menologia et latina martyrologia, atque Eusebius, Hieronymus et alii scriptores.

CAPUT I.

Joannes in austерitate vitae praedicat, ac baptizat aqua; Christus vero Spiritu sancto. Qui a Joanne baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejuniū quadraginta dierum a satana tentatur; et Joanne tradito, praedicare incipit in Galilaea. Vocatisque Simone et Andrea, Jacobo et Joanne Zebedaei, accedit Capharnaum, et reliqua Galilaeae loca, ibique praedicans, curat socrum Simonis, et teprosum, quem mittit ad sacerdotes, plurimosque daemonicacos ac male habentes cum magna omnium admiratione.

1. Initium Evangelii Jesu Christi, Filii Dei.

2. Sic ut scriptum est in Isaia propheta: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te. (*Mat. 3, 1.*)

3. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. (*Isai. 40, 3. Matth. 3, 3. Luc. 3, 4. Joann. 1, 23.*)

III.

(A. M. 4032. Aerae vulgar. 28.)

4. Fuit Joannes in deserto baptizans, et praedicans baptismum poenitentiae in remissione peccatorum.

5. Et egrediebatur ad eum omnis Iudeae regio, et Jerosolymitae universi, et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confiteutes peccata sua. (*Matth. 3, 5.*)

6. Et erat Joannes vestitus pilis camelli, et zona pellicina circa lumbos ejus, et locustas et mel silvestre edebat. Et praedicabat, dicens: (*Matth. 3, 4.*) (*Lev. 11, 22.*)

7. Venit fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens solvere corrigim calceamentorum ejus. (*Matth. 3, 11. Luc. 3, 16. Joann. 1, 27.*)

8. Ego baptizavi vos aqua; ille vero baptizabit vos Spiritu sancto. (*Act. 1, 5. 2, 1. et 11, 16. et 19.*)

9. Et factum est, in diebus illis venit Jesus a Nazareth Galilaeae, et baptizatus est a Joanne in Jordane.

10. Et statim ascendens de aqua, vidit coelos apertos, et Spiritum tamquam co-

5

34 Cap. 1. Simon vocatur. Jesus in Capharnaum. **EVANGEL.** Cap. 1. Sanatur leprosus. Cap. 2. Affertur paralyticus.

lumbam descendenterem, et mauentem in ipso. (*Luc. 3, 22. Joann. 1, 32.*)

11. Et vox facta est de coelis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

12. Et statim Spiritus expulit eum in desertum. (*Matth. 4, 1. Luc. 4, 1.*)

13. Et erat in deserto quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, et tentabatur a satana, eratque cum bestiis; et angelii ministrabant illi.

14. Postquam autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galileam, praedicans Evangelium regni Dei, (*Matth. 4, 12. Luc. 4, 14. Joann. 4, 13.*)

15. et dicens: Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei; poneitemini, et credite Evangelio.

16. Et praeteritus secus mare Galilaeae, vidit Simonem, et Andream fratrem ejus, initentes retia in mare, (eraut enim piscatores) (*Matth. 4, 18. Luc. 5, 2.*)

17. et dixit eis Jesus: Venite post me, et faciam, vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinus relictis retibus, seculti sunt eum.

19. Et progressus inde pusillum, vidit Jacobum Zebedaei, et Joannem fratrem ejus, et ipsos componentes retia in navi,

20. et statim vocavit illos. Et relecto patre suo Zebedaeo in navi cum mercenariis, seculti sunt eum.

21. Et ingrediuntur Capharnaum; et statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos. (*Matth. 4, 13. Luc. 4, 31.*)

22. Et stupebant super doctrinam ejus; erat enim docens eos, quasi potestatem habens, et non sicut scribae. (*Matth. 7, 28. Luc. 4, 32.*)

23. Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, et exclamavit, (*Luc. 4, 33.*)

24. dicens: Quid nobis et tibi Iesu Nazarene, venisti perdere nos? scio, qui sis, Sanctus Dei.

25. Et comminatus est ei Jesus, dicens: Ohmutesce, et exi de homine.

26. Et discerpens eum spiritus immundus, et exclamans voce magna exiit ab eo.

27. Et mirati sunt omnes ita, ut conquirerent inter se, dicentes: Quidnam est hoc? quenaam doctrina haec nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, et obedient ei.

28. Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilaeae.

29. Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, et Andreae cum Jacobo et Joanne. (*Matth. 8, 14. Luc. 4, 38.*)

30. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans, et statim dicunt ei de illa.

31. Et accedeus elevavit eam, apprehensa manu ejus, et continuo dimisit eam febris, et ministrabat eis.

32. Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, et daemonia habentes;

33. et erat omnis civitas congregata ad januam.

34. Et curavat multos, qui vexabantur variis languoribus, et daemonia multa ejiciebat, et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum. (*Luc. 4, 41.*)

35. Et diluculo valde surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orahat.

36. Et prosecutus est eum Simon, et qui cum illo erant.

37. Et cum iuvenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quaerunt te.

38. Et ait illis: Eamus in proximos viros, et civitates, ut et ibi praedicem; ad hoc enim veui.

39. Et erat praedicans in synagogis eorum, et in omni Galilaea, et daemonia ejiciens.

40. Et venit ad eum leprosus deprecans eum, et genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare. (*Matth. 8, 2. Luc. 5, 12.*)

41. Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam, et tangens eum, ait illi: Volo, mundare.

42. Et cum dixisset, statim discessit ab eo Iepra, et mundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque ejecit illum,

44. et dicit ei: Vide, nemini dixeris; sed vade, ostende te principi sacerdotum, et offer pro inundatione tua, quae praecepit Moyses in testimonium illis. (*Lev. 14, 2.*)

45. At ille egressus coepit praedicare, et diffamare sermonem ita, ut jam non posset manifeste introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset; et conveiebant ad eum undique.

CAPUT II.

Murmurantibus scribis, quod paralytico per tectum in grabato demiso diceret remitti peccata, jubens, ipsum ferre grabatum, sanat eum. Apud Levin, quem ad sequendum rocarerat, discubens cum pluribus publicanis, rationem dicit, murmurantibus Pharisaeis, quare cum peccatoribus conversetur, et cur ipsis discipuli non jejunent; quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

1. Et iterum intravit Capharnaum post dies, (*Matth. 9, 1.*)

2. et auditum est, quod in domo esset, et convenerunt multi ita, ut non caperet neque ad januam; et loquebatur eis verbum.

3. Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, quia a quatuor portabatur. (*Luc. 5, 18.*)

4. Et cum non possent offerre eum illi prae turba, nudaverunt tectum, ubi erat, et patescentes submisserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralyticu: Fili, dimituntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illic quidam de scribis sedentes, et cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur? blasphemat.

Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? (Job 14, 4. Isai. 43, 25.)

8. Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitato intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9. Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata, an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula?

10. Ut autem scias, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico):

11. Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam.

12. Et statim surrexit ille, et, sublatu grabato, abiit coram omnibus ita, ut mirarentur omnes, et honorificarent Deum, dicentes: Quia numquam sic vidimus.

13. Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba veniebat ad eum, et docebat eos.

14. Et cum praeteriret, vidit Levi Alphnei sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum. (Matth. 9, 9. Luc. 5, 27.)

15. Et factum est, cum accumberet in domo illius, multi publicani, et peccatores simul discubabant cum Iesu, et discipulis ejus; erant enim multi, qui et sequerantur eum.

16. Et scribae et Pharisaei videntes, quia manducare cum publicanis, et peccatoribus, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, et peccatoribus manducat et bibit Magister vester?

17. Hoc auditio, Jesus ait illis: Non necesse habent saui medico, sed qui male habent; non enim veni vocare justos, sed peccatores. (I. Tim. 1, 15.)

18. Et erant discipuli Joannis, et Pharisaei jejunantes, et veniunt, et dicunt illi: Quare discipuli Joannis, et Pharisaeorum jejunant; tui autem discipuli non jejunant?

19. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filii nuptiarum, quandiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20. Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt in illis diebus. (Matth. 9, 15. Luc. 5, 35.)

21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri; alioquin auferit supplementum novum a veteri, et major scissura fit.

22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin dirumpet vinum utres, et vinum effundetur, et utres peribunt; sed vinum novum in utres novos mitti debet.

23. Et factum est iterum, cum Dominus sabbatis ambularet per sata, et discipuli ejus coopererunt progreedi, et vellere spicas. (Matth. 12, 1. Luc. 6, 1.)

24. Pharisaei autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis, quod non licet!

25. Et ait illis: Numquam legistis, quid fecerit David, quando necessitatem habuit, et esuriuit ipse, et qui cum eo erant? (I. Reg. 21, 6.)

26. Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, et panes propositionis manducavit, quos non licet manducare nisi sacerdotibus, et dedit eis, qui cum eo erant? (Lev. 21, 9.)

27. Et dicebat eis: Sabbathum propter hominem factum est, et non homo propter sabbatum.

28. Itaque Dominus est Filius hominis etiam sabbati.

CAPUT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisaeorum cedens machinationi sededit, turbis undique ad ipsum confluenter, quarum infirmos curat. Duodecim a se electos, (qui hic recentur) mittit ad praedicandum, data ipsis potestate super infirmitates ac daemonia. Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere daemona, convincit falsitatem, dicens, blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, et quae sint mater et fratres ejus.

1. Et introivit iterum in synagogam; et erat ibi homo habens manum aridam. (Matth. 12, 10. Luc. 6, 6.)

2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

4. Et dicit eis: Licet sabbatis benefacere, an male? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super caecitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus illi.

6. Exeuntes autem Pharisaei statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum, quomodo eum perderent. (Matth. 12, 14.)

7. Jesus autem cum discipulis suis recessit ad mare; et multa turba a Galilaea et Iudea secuta est eum,

8. et ab Jerosolymis, et ab Idumaea, et trans Jordauem, et qui circa Tyrum, et Sidonem, multitudo magna, audientes, quae faciebat, venerunt ad eum.

9. Et dixit discipulis suis, ut vavicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum;

10. multos enim sabbat ita, ut irruerent in eum, ut illum tangerent, quotquot habeant plagas.

11. Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei, et clamabant, dicentes:

12. Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis, ne manifestarent illum.

13. Et ascendens in montem vocavit ad se, quos voluit ipse; et venerunt ad eum. (Matth. 10, 1. Luc. 6, 13. et 9, 1.)

14. Et fecit, ut essent duodecim cum illo, et ut mitteret eos praedicare.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, et ejicendi daemona.

16. Et imposuit Simoni nomen Petrus;

17. et Jacobum Zebedaei, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomen Boanerges, quod est, filii tonitri;

18. et Andream, et Philippum, et Bartholomeum, et Matthaeum, et Thomam, et Jacobum Alphaei, et Thaddaeum, et Simonem Cananaeum,

19. et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum.

20. Et veniunt ad domum; et convenit iterum turba ita, ut non possent neque panem manducare.

21. Et cum audissent sui, exierunt tenebre eum; dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

22. Et scribæ, quia ab Ierosolymis descendebant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet, et quia in principe daemoniorum ejicit daemonia. (Matth. 9, 34.)

23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satavas satanam ejicere?

24. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam disperatur, non potest domus illa stare.

26. Et si satavas consurrexerit in semetipsum, disperitus est, et non poterit stare; sed finem habet.

27. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius forte aliliget, et tunc domum ejus diripiatur.

28. Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, et blasphemiae, quibus blasphemaverint; (Matth. 12, 31. Luc. 12, 10. I. Joann. 5, 16.)

29. qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in aeternum, sed reus erit aeterno delicti.

30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

31. Et veniunt mater ejus et fratres, et sorores stantes miserunt ad eum vocantes eum, (Matth. 12, 46. Luc. 8, 19.)

32. et sedebat circa eum turba, et dicunt ei: Ecce mater tua, et fratres tui foris querunt te.

33. Et respondens eis ait: Quae est mater mea, et fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, et fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater est.

CAPUT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat; lucernam dicit super candelabrum ponendam, addens parabolam de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo, qui seminariet, et de grano sinapis; discipulis autem seorsim omnia interpretatur; in navi a somno excitatus, tempestatem maris sedat.

1. Et iterum coepit docere ad mare; et congregata est ad eum turba multa ita,

ut navim ascendens sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat. (Matth. 13, 2. Luc. 8, 5.)

2. Et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrina sua:

3. Audite; ecce exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres coeli, et comedenter illud.

5. Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam, et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terrae;

6. et quando exortus est sol, exaestuavit, et eo, quod non habebat radicem, exaruit.

7. Et aliud cecidit in spinas; et ascendenter spinae, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam, et dabant fructum ascendentem, et crescentem, et afferbant unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

10. Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis: Vobis datum est osse mysterium regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia sunt.

12. ut videntes videant, et non videant, et audientes audiunt, et non intelligant, ne quando convertantur, et dimittantur eis peccata. (Isai. 6, 9. Matth. 13, 14. Joann. 12, 10. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.)

13. Eta illis: Nescitis parabolam hanc? et quomodo omnes parolas cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum seminat.

15. Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, et cum audierint, confessio venit satavas, et auferunt verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16. Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur; qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud,

17. et non habent radicem in se, sed temporales sunt; deinde orta tribulatione et persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18. Et alii sunt, qui in spinis seminatur: hi sunt, qui verbum audiunt,

19. et aerumnæ sacculi, et deceptio dvitiarum, et circa reliqua concupiscentiae introeuntes suffocant verbum, et sine fructu efficiuntur. (I. Tim. 6, 17.)

20. Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, et suscipiunt, et fructificant; unum triginta, unum sexaginta, et unum centum.

21. Et dicebat illis: Numquid venit lucerna, ut sub modo ponatur, aut sub lecto? nonne ut super candelabrum ponatur? (Matth. 5, 15. Luc. 8, 16. et 11, 33.)

22. Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur, nec factum est occultum, sed ut in palam veniat. (Matth. 10, 26. Luc. 8, 17.)

23. Si quis habet aures audiendi, audiat.
 24. Et dicebat illis: Videate, quid auditatis. In qua mensura mensi fueritis, reme-
 tierur vobis, et adjicietur vobis. (*Matth. 7, 2. Luc. 6, 38.*)
25. Qui enim habet, dabitur illi; et qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. (*Matth. 13, 12. et 25, 29. Luc. 8, 18. et 19, 26.*)
26. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat semen in terram,
 27. et dormiat, et exurgat nocte et die, et semen germinet, et increscat, dum nescit ille.
 28. Ulro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde pleum frumentum in spica.
 29. Et cum produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.
 30. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolae comparabimus illud?
31. Sicut grauum sinapis, quod cum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quae sunt in terra; (*Matth. 13, 31. Luc. 13, 19.*)
32. et cum seminatum fuerit, ascendit. et fit majus omnibus oleribus, et facit ramos magnos ita, ut possint sub umbra ejus aves coeli habitare.
 33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire,
 34. sine parabola autem non loquebatur eis; seorsum autem discipulis suis disseverebat omnia.
 35. Et ait illis in illa die, cum sero esset factum: Transeamus contra.
 96. Et dimittentes turbam, assunxit eum ita, ut erat in navi; et aliae naues erant cum illo. (*Matth. 8, 23. Luc. 8, 22.*)
37. Et facta est procella magna venti, et fluctus mittebat in navim ita, ut impliceretur navis.
 38. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens; et excitauit eum, et dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?
 39. Et exurgens comminatus est vento, et dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus, et facta est tranquillitas magna.
 40. Et ait illis: Quid timidi estis? ne-
 dum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, et dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia et ventus et mare obediunt ei?
- CAPUT V.**
- In regione Gerasenorum daemonicum ferociissimum curat a legione daemo-
 num, quibus permittit, ut in porcos ingrediantur, nec sinit, ut ipsum sequatur is, qui liberatus erat. Curata multiere a profundo sanguinis, venit ad domum Jairi, ejusque filiam resuscitat.
1. Et venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. (*Matth. 8, 28. Luc. 8, 26.*)
2. Et exeunti ei de navi statim occurrit de monumentis homo in spiritu im-
 mundo,
 3. qui domicilium habebat in monumen-
 tis, et neque catenis iam quisquam pote-
 rat eum ligare,
 4. quoniam saepe compedibus et catenis
 vincitus, dirupisset catenas, et compedes
 communisset, et nemo poterat eum domare.
 5. Et semper die ac nocte in monumen-
 tis, et in montibus erat, clamaans, et con-
 sidens se lapidibus.
 6. Videns autem Iesum a longe, cucur-
 rit, et adoravit eum,
 7. et clamans voce magna, dixit: Quid mihi et tibi Jesu Fili Dei altissimi? Ad-
 juro te per Deum, ne me torqueas.
 8. Dicebat enim illi: Exi, spiritus im-
 mundo, ab homine.
 9. Et interrogabat eum: Quod tibi no-
 men est? Et dicit ei: Legio mihi nomen
 est, quia multi sumus.
 10. Et deprecabatur eum multum, ne
 se expelleret extra regionem.
 11. Erat autem ibi circa montem grex
 porcorum magnus, pascens.
 12. Et deprecabantur eum spiritus, di-
 centes: Mitte nos in porcos, ut in eos
 introeamus.
 13. Et concessit eis statim Jesus. Et
 exeuntes spiritus immundi introierunt in
 porcos, et magno impetu grex precipita-
 tus est in mare ad duo millia, et suffo-
 cati sunt in mari.
 14. Qui autem pascebant eos, fugerunt,
 et nuntiaverunt in civitatem, et in agros.
 Et egressi sunt videre, quid esset factum.
 15. et veniunt ad Iesum; et vident illum,
 qui a daemonio vexabatur, sedentem, ve-
 stitum, et sanæ mentis, et timuerunt.
 16. Et narraverunt illis, qui viderant,
 qualiter factum esset ei, qui daemonium
 haberat, et de porcis.
 17. Et rogare cooperunt eum, ut dis-
 cederet de finibus eorum.
 18. Cumque ascenderet navim, coepit
 illum deprecari, qui a daemonio vexatus
 fuerat, ut esset cum illo;
 19. et non admisit eum, sed ait illi:
 Vade in dominum tuam ad tuos, et annun-
 tia illis, quanta tibi Dominus fecerit, et
 misertus sit tui.
 20. Et abiit, et coepit praedicare in
 Decapolis, quanta sibi fecisset Jesus; et
 omnes mirabantur.
 21. Et cum transcendisset Jesus in navi
 rursum trans fretum, convenit turba mul-
 ta ad eum, et erat circa mare.
 22. Et venit quidam de archisynagogis,
 nomine Jairus, et videns eum, procidit
 ad pedes ejus, (*Matth. 9, 18. Luc. 8, 11.*)
 23. et deprecabatur eum multum, di-
 cens: Quoniam filia mea in extremis est,
 veui, impone manum super eam, ut salva-
 sit, et vivat.
 24. Et abiit cum illo, et sequebatur
 eum turba multa, et comprimebant eum.

25. Et mulier, quae erat in profluvio sanguinis annis duodecim,

26. et fuerat multa perpessa a compluribus medicis, et erogaverat omnia sua, ne quidquam profecerat, sed magis deterritus habebat,

27. cum audisset de Jesu, venit in turba retro, et tetigit vestimentum ejus;

28. dicebat enim: Quia, si vel vestimentum ejus tetigeris, salva ero.

29. Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus, et sensit corpore, quia sanata esset a plaga.

30. Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quae exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?

31. Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, et dicens: Quis me tetigit?

32. Et circumspiciebat videre eam, quae hoc fecerat.

33. Mulier vero timens et tremens, sciens, quod factum esset in se, venit et procedit ante eum, et dixit ei omnem veritatem.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te salvam fecit; vade in pace, et esto sana a plaga tua. (Luc. 7, 50. et 8, 48.)

35. Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est; quid ultra vexas Magistrum?

36. Jesus autem, auditu verbo, quod dicebatur, ait archisynagogi: Noli timere; tantummodo credere.

37. Et non admisit, quemquam se sequi, nisi Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem Jacobi.

38. Et veniunt in domum archisynagogi, et videt tumultum, et flentes, et ejulantem multum.

39. Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, et ploratis? Puella non est mortua; sed dormit.

40. Et irridebant eum. Ipse vero ejectis omnibus assumpt patrem, et matrem pueriae, et qui secum erant, et ingreditur, ubi puella erat jacens.

41. Et tenens manum pueriae, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella, (tibi dico) surge.

42. Et confestim surrexit puella, et ambulabat; erat autem annorum duodecim, et obstupuerunt stupore magno.

43. Et praecepit illis vehementer, ut nemo id sciret, et dixit dari illi manducare.

CAPUT VI.

Christi doctrinam in ipsis patria admirantur, ubi tamen propter illorum incredibilitatem panca edidit miracula. Apostolos mittens ad praedicandum, instruit, quid observare debeant. Herodes, audita Christi fama, dicit, Joannem Baptistam resurrexisse, cuius caput postulanti Herodiadis filiae saltatrixi propter iurandum tradiderat. In deserto quinque panibus et duobus piscibus quinque millia viorum satiat; super mare ambulans tempestatem sedat; in terra Genesareth plurimos tactu fimbriæ vestimenti sanat.

1. Et egressus inde, abiit in patriam suam; et sequebantur eum discipuli sui. (Matth. 13, 54. Luc. 4, 16.)

2. Et factio sabbato coepit in synagoga docere; et multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic haec omnia? et quae est sapientia, quae data est illi, et virtutes tales, quac per manus eius efficiuntur?

3. Nonne hic est faber, filius Mariae, frater Jacobi et Joseph, et Judae, et Simonis? nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo. (Joann. 6, 42.)

4. Et dicebat illis Jesus: Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, et in domo sua, et in cognitione sua. (Matth. 13, 57. Luc. 4, 24. Joann. 4, 41.)

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit;

6. et mirabatur propter incredibilitatem eorum, et circuibat castella in circuitu docens.

7. Et vocavit duodecim, et coepit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorum. (Matth. 10, 1. Supr. 3, 15. Luc. 9, 1.)

8. Et praecepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zona aes,

9. sed calceatos sandaliis, et ne iuduentur duabus tunicis. (Act. 12, 8.)

10. Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum, illic manete, douec exeat inde;

11. et quicunque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis. (Matth. 10, 14. Luc. 9, 5. Act. 13, 51. et 18, 6.)

12. Et exeuntes praedicabant, ut poenitentiam agerent,

13. et daemonia multa ejiciebant, et ungebant oleo multos aegros, et sanabant. (Jac. 5, 14.)

14. Et audivit rex Herodes, (manifestum enim factum est nomen ejus) et dicebat: Quia Joannes Baptista resurrexit a mortuis, et propterea virtutes operantur in illo. (Matth. 14, 2. Luc. 9, 7.)

15. Alii autem dicebant: Quia Elias est.

Alii vero dicebant: Quia propheta est, quasi unus ex prophetis.

16. Quo auditio, Herodes ait: Quem ego decollavi Joannem, hic a mortuis resurrexit.

17. Ipse enim ^{t)} Herodes misit, ac tenuit Joannem, et vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, qui duxerat eam. (Luc. 3, 19.)

18. Dicebat enim Joannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. (Lev. 18, 16.)

19. Herodias autem insidiabatur illi, et volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Joannem, sciens, eum virum justum et sanctum, et custodiebat eum, et auditio eo multa faciebat, et libenter eum audiebat.

21. Et cum dies opportunitus accidisset, Herodes natalis sui coenam fecit principibus, et tribunis, et primis Galilaeac.

22. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, et saltasset, et placuissest Herodi, simulque recumbentibus, rex ait puellae: Pete a me, quod vis, et dabo tibi;

23. et juravit illi: Quia, quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. Quae cum exisset, dixit matri sua: Quid petam? At illa dixit: Caput Joannis Baptiste.

25. Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit, dicens: Volo, ut protinus des mihi in disco caput Joannis Baptiste.

26. Et contristatus est rex propter iurandum, et propter simul discumbentes noluit eam contristare;

27. sed missò spiculatore preecepit, afferi caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere,

28. et attulit caput ejus in disco, et dedit illud puellae; et puella dedit matre sua.

29. Quo audiito, discipuli ejus venerunt, et tulerunt corpus ejus, et posuerunt illud in monumento. (Matth. 14, 12.)

30. Et convenientes apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quae egerant, et docuerant. (Luc. 9, 10.)

31. Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. Erant enim, qui veniebant et redibant, multi; et nec spatium manducandi habebant. (Matth. 14, 13. Luc. 9, 10. Joann. 6, 1.)

32. Et ascendentis in navim, abiérunt in desertum locum seorsum.

33. Et viderunt eos abenentes, et cognoverunt multi; et pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et praevenerunt eos.

34. Et exiens vidit turbam multam Jesus, et misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, et coepit illos docere multa. (Matth. 9, 36. et 14, 14.)

35. Et cum jam hora multa fieret, ac-

cesserunt discipuli ejus, dicentes: Deser-tus est locus hic, et iam hora praeterlit;

36. dimitte illos, ut euntes in proximas villas, et vicos, emant sibi cibos, quos manducent. (Luc. 9, 12.)

37. Et respondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, et dabi-mus illis manducare.

38. Et dicit eis: Quot panes habetis? ite, et videte. Et cum cognovissent, di-cunt: Quinque, et duos pisces.

39. Et preecepit illis, ut accumbere fa-cerent omnes secundum contubernia super viride foenum. (Joann. 6, 10.)

40. Et discubuerunt in partes per cen-tenos, et quinquagena.

41. Et acceptis quinque panibus, et duo-bus pisibus, intuens in coelum, benedixit, et fregit panes, et dedit discipulis suis, et ut ponerent ante eos; et duos pisces divi-sit omnibus.

42. Et manducaverunt omnes, et satu-rati sunt.

43. Et sustulerunt reliquias, fragmen-torum duodecim cophinos plenos, et de pisibus.

44. Erant autem, qui manducaverunt, quinque millia virorum.

45. Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut praecedenter eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse di-mitteret populum.

46. Et cum dimisisset eos, abiit in mon-tem orare.

47. Et ^{t)} cum sero esset, erat navis in medio mari, et ipse solus in terra.

48. Et videns eos laborantes in remi-gando, (erat enim ventus contrarius eis) et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare, et volebat praeterire eos. (Matth. 14, 24.)

49. At illi, ut viderunt eum ambulan-tem supra mare, putaverunt, phantasma esse, et exclamaverunt.

50. Omnes enim viderunt eum, et con-turbati sunt. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

51. Et ascendit ad illos in navim, et cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant;

52. non enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcaecatum.

53. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, et applicuerunt. (Matth. 14, 34.)

54. Quinque egressi essent de navi, con-tinuo cognoverunt eum,

55. et percurrentes universam regionem illam, coeperount in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audi-ebant eum esse.

56. Et quoconque introibat in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis po-nebant infirmos, et deprecabantur eum, ut vel simbriam vestimenti ejus tangerent; et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

^{t)} In Decoll. S. Joann. Bapt.

^{t)} Sabb. post Cinc.

CAPUT VII.

Pharisaeos redarguit, Christi arguentes discipulos, quod non totis ederent manibus, cum ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgrederentur, declarans, quaenam possint hominem coquinare, nempe quae de corde exent. Syrophoenissae filiam ad perseverantem illius supplicationem a daemonio liberat; et surdum ac mutum sanat.

1. Et conveniunt ad eum Pharisaei, et quidam de scribis, venientes ab Ierosolymis.

2. Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est, noui totis, manducare paues, vituperaverunt. (Matth. 15, 2.)

3. Pharisaei enim, et omnes Judaei, nisi cerebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum;

4. et a foro nisi baptizentur, non comedunt; et alia multa sunt, quae tradita sunt illis servare, baptismata calicum, et ureorum, et aeramentorum, et lectorum.

5. Et interrogabant eum Pharisaei, et scribae: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum; sed communibus manibus manducant panem?

6. At ille respondens dixit eis: Bene prophetavit Isaia de vobis hypocritis, sicut scriptum est: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me. (Isai. 29, 13.)

7. In vanum autem me colunt, doceutes doctrinas, et praecepta hominum.

8. Relinquentes eum mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata ureorum, et calicum; et alia similia his facitis multa.

9. Et dicebat illis: Bene irritum facitis praeceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, et matrem tuam; et: Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. (Exod. 20, 12. Deut. 5, 16. Ephes. 6, 2.) (Exod. 21, 17. Ler. 20, 9. Prov. 20, 20.)

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri aut matri: Corban, (quod est donum) quocunque ex me, tibi profuerit;

12. et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13. resciudentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis; et similia hujusmodi multa facitis.

14. Et advocatus iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, et intelligite. (Matth. 15, 10.)

15. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coquinare; sed quae de homine procedunt, illa sunt, quae communicant hominem.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat.

17. Et cum introisset in domum a turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

18. Et ait illis: Sic et vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrin-

secus introiens in hominem non potest eum communicare,

19. quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, et in secessum exit, purgans omnes escas?

20. Dicebat autem, quoniam, quae de homine exent, illa communicant hominem.

21. Abiit enim de corde hominum malae cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, (Gen. 6, 5.)

22. furta, avaritiae, nequitiae, dolus, impudicitiae, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

23. Omnia haec mala abiit procedunt, et communicant hominem.

24. Et inde surgens abiit in fines Tyri et Sidouis, et ingressus domum, neminem voluit scire, et non potuit latere. (Matth. 15, 21.)

25. Mulier enim statim, ut audivit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum, intravit, et procidit ad pedes ejus.

26. Erat enim mulier gentilis, Syrophenissa gener. Erogabat eum, ut daemonium ejiceret de filia ejus.

27. Qui dixit illi: Sine prius saturari filios; non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.

28. At illa respondit, et dixit illi: Utique Domine; nam et catelli comedunt sub mensa de micis puerorum.

29. Et ait illi: Propter hunc sermonem vade; exitit daemonium a filia tua.

30. Et cum abiisset dominum suam, invitavit puerum jacentem supra lectum, et daemonium exiisse.

31. Et iterum [†]) exiens de finibus Tyri, venit per Sidouem ad mare Galilaeae inter medios fines Decapoleos.

32. Et adducunt ei surdum et mutum, et deprecabantur eum, ut imponat illi manum. (Matth. 9, 32. Inc. 11, 14.)

33. Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, et expueus, fetigat linguam ejus,

34. et suspicieus in coelum, ingemuit, et ait illi: Ephpheta, quod est, adapere.

35. Et statim apertae sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguae ejus, et loquebatur recte.

36. Et praecepit illis, ne cui dicarent. Quanto autem eis praecepiebat, tanto magis plus praedicabant;

37. et eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit; et surdos fecit audire, et mutos loqui.

†) Dom. 11. post Pentecost.

CAPUT VIII.

Septem panibus paucisque pisciculis satiat quatuor hominum millia; discipulos a fermento Pharisaeorum caverere jubet; caecum sensim curat. Interrogatis apostolis, quem Jesum esse dicerent, Petrus confitetur, ipsum esse Christum; et paulo post satanas ab eo dicitur, quod increparet illum, dum suam praedicaret passionem. De tollenda cruce, et quod anima nihil debet esse charius.

1. In diebus illis iterum [†]) cum turba multa esset, nec haberent, quod mandarent, convocatis discipulis, ait illis: (Matth. 15, 32.)

2. Misericordia super turbam, quia ecce jam triduo sustinuit me, nec habent, quod manduent,

3. et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt.

4. Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

5. Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6. Et praecepit turbae discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, et dabat discipulis suis, ut apponenter; et apposuerunt turbae.

7. Et habebant pisciculos paucos; et ipsos benedixit, et jussit apponi.

8. Et manducaverunt, et saturati sunt, et sustulerunt, quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9. Erant autem, qui manducaverant, quasi quatuor millia; et dimisit eos.

10. Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11. Et exierunt Pharisaei, et cooperunt conquirere cum eo, quaerentes ab illo signum de celo, tentantes eum. (Matth. 16, 1. Luc. 11, 54.)

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum querit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

13. Et dimittens eos, ascendit iterum navim, et abiit trans fretum.

14. Et oblii sunt paues sumere, et nisi unum panem non habebant secum in navi. (Matth. 16, 5.)

15. Et praecepiebat eis, dicens: Videte, et cavete a fermento Pharisaeorum, et feruento Herodis.

16. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17. Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc caecatum habetis cor vestrum?

18. Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis? Nec recordamini, (Supr. 6, 41. Joann. 6, 11.)

19. quando quinque panes fregi in quinque millia, quot cophinos fragmentorum plenos sustulisti? Dicunt ei: Duodecim.

[†]) Dom. 6. post Pentecost.

20. Quando et septem panes in quatuor millia, quot sportas fragmentorum tulisti? Et dicunt ei: Septem.

21. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

22. Et veniunt Bethsaïdam, et adducunt ei caecum, et rogabant eum, ut illum tangereget.

23. Et apprehensa manus caeci, eduxit cum extra vicum, et expuens in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum, si quid videret.

24. Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25. Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus; et coepit videre, et restitutus est ita, ut clare videret omnia.

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam; et si in vicum introieris, nemini dixeris.

27. Et egressus est Jesus, et discipuli ejus in castella Caesarea Philippi; et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homines? (Matth. 16, 13.) (Luc. 9, 18.)

28. Qui responderunt illi, dicentes: Joannem Baptizantem, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis.

29. Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus.

30. Et communius est eis, ne cui dicarent de illo.

31. Et coepit docere eos, quoniam oportet Filium hominis pati multa, et reprobari a senioribus, et a summis sacerdotibus, et scribis, et occidi, et post tres dies resurgere.

32. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus coepit increpare eum.

33. Qui conversus, et videns discipulos suos, communius est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis, quae Dei sunt, sed quae sunt hominum.

34. Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si quis vult me sequi, deneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. (Matth. 10, 38. et 16, 24. Luc. 9, 23. et 14, 27.)

35. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdidit animam suam propter me, et Evangelium, salvam faciet eam. (Luc. 17, 33. Joann. 12, 25.)

36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, et detrimentum animae sue faciat?

37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

38. Qui enim me confusus fuerit, et verba mea in generatione ista adultera et peccatrice, et Filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis. (Matth. 10, 33. Luc. 9, 26. et 12, 9.)

39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant

regnum Dei veniens in virtute. (*Matth. 16, 28. Luc. 6, 27.*)

CAPUT IX.

Transfigurato Iesu junguntur Moyses et Elias. Dicit, Elias, dum venerit, omnia restituturum, imo jam venisse, nec suisse susceptum. Surdum ac mutum spiritum ejicit, qui sola oratione et jejunio ejicitur; suam passionem praedit; disputationis discipulus docet, quis eorum sit major. De ejiciente daemonium, qui non sequebatur Jesum; de amputando manus, pedis, vel oculi scandalo.

1. Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ducit illos in montem excelsum seorsum solos, et transfiguratus est coram ipsis. (*Matth. 17, 1. Luc. 9, 28.*)

2. Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, et candida nimis velut uix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias cum Moyse, et erant loquentes cum Jesu.

4. Et respondens Petrus ait Jesu: Rabbi, bonum est, nos hic esse; et faciamus tria tabernacula, tibi unum, et Moysi unum, et Eliae unum.

5. Non enim sciebat, quid diceret; erant enim timore exterriti.

6. Et facta est nubes obumbrans eos; et veuit vox de nube, dicens: Hic est filius meus charissimus; audite illum.

7. Et statim circumspicentes, neminem amplius viderunt, nisi J esum tantum secum.

8. Et descendenteribus illis de monte, praecepit illis, ne cuiquam, quae vidissent, narrarent, nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. (*Matth. 17, 9.*)

9. Et verbum continuunt apud se, conquirentes, quid esset: Cum a mortuis resurrexerit.

10. Et interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Pharisaei et scribæ, quia Eliam oportet venire primum? (*Mal. 4, 5.*)

11. Qui respondens, ait illis: Elias cu[m] venerit primo, restituet omnia, et quo modo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur et contemnatur. (*Isai. 53, 3. et 4.*)

12. Sed dico vobis, quia et Elias venit, sicut fecerunt illi, quaecunque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

13. Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, et scribas conquirentes cum illis.

14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, et expaverunt, et currentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

16. ^{t)} Et respondens unus de turba,

dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum. (*Luc. 9, 38.*)
17. Qui ubicunque eum apprehenderit, allidit illum, et spumat, et stridet dentibus, et arescit; et dixi discipulis tuis, ut ejicerent illum, et non potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? Afferte illum ad me.

19. Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum, et elisis in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infancia;

21. et frequenter eum in ignem, et in aquas misit, ut eum perderet. Sed si quid potes, adjuva nos, misericordia nostri.

22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuo exclamauit pater pueri, nunc lacrymis aliebat: Credo Domine; adjuva incredulitatem meam.

24. Et cum videret Jesus concurrete in turbam, communatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde et mute spiritus, ego praecepio tibi, exi ab eo; et amplius non introeas in eum.

25. Et exclamans, et multum discerpens eum, exiit ab eo, et factus est sicut mortuus ita, ut multi dicerent: Quia mortuus est.

26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum; et surrexit.

27. Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, et jejunio.

29. Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam; nec volebat, quemquam scire.

30. Docebat autem discipulos suos, et dicebat illis: Quoniam Filius hominis tradetur in manus hominum, et occidetur, et occisus tertia die resurget. (*Matth. 17, 21. Luc. 9, 22. et 44.*)

31. At illi ignorabant verbum, et timebant interrogare eum.

32. Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

33. At illi tacebant; siquidem in via inter se disputaverant, quis eorum major esset. (*Matth. 18, 1. Luc. 9, 46.*)

34. Et residens vocavit duodecim, et ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, et omnium minister.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum. Quem cum complexus esset, ait illis:

36. Quisquis unus ex hujusmodi pueris receptorum in nomine meo, me recipit; et quicunque me suscepit, non me suscepit, sed eum, qui misit me.

37. Respondit illi Joannes, dicens: Magister, vidimus quemdam in nomine tuo ejiciente daemonia, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum. (*Luc. 9, 49.*)

t) Fer. 4. Quat. Temp. Sept.

88. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum. Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cito male loqui de me. (I. Cor. 12, 3.)

39. Qui enim nou est adversum vos, pro vobis est.

40. Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquae in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. (Matth. 10, 42.)

41. Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me, bonum est ei magis, si circumdaretur mola asinaria collo ejus, et in mare mitteretur. (Matth. 18, 6. Iuc. 17, 2.)

42. Et si scandalizaverit te manus tua, abscede illam; bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, (Matth. 5, 30. et 18, 8.)

43. ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus te scandalizat, ampute illum; bonum est tibi claudum introire in vitam aeternam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis,

45. ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. (Isai. 66, 24.)

46. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum; bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis,

47. ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.

48. Omnis enim igne salietur, et omnis victima sale salietur. (Lev. 2, 13.)

49. Bonum est sal; quod si sal insulsum fuerit, in quo illud condieris? Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos. (Matth. 5, 13. Iuc. 14, 34.)

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem astruit aliam ducendo. Parvulos complexus, benedit eis. Dives, qui praecepta a juventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus dividendis. Quid referunt praemii, qui omnia relinquunt. Rursum suam prae-dicit passionem. Occasione ambitionis filiorum Zebdaeui docet discipulos, quod non ostensione dominii, sed officio ministerii debeat esse majores. Bartimaeum eaecum sanat.

1. Et inde exurgens venit in fines Iudeae ultra Jordanem, et convenienter iterum turbae ad eum; et sicut consueverat, iterum docebat illos. (Matth. 19, 1.)

2. Et accedentes Pharisaei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere; ten-tantes eum.

3. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis praecepit Moyses?

4. Qui dixerunt: Moyses permisit libel-lum repudii scribere, et dimittere. (Deut. 24, 1.)

5. Quibus respondens Jesus ait: Ad

duritiam cordis vestri scripsit vobis praeceptum istud.

6. Ab initio autem creaturae masculum et foeminam fecit eos Deus. (Gen. 1, 27.)

7. Propter hoc relinquit homo patrem suum et matrem, et adhaerebit ad uxorem suam; (Gen. 2, 24. Matth. 19, 5. I. Cor. 7, 10. Ephes. 5, 31.)

8. et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. (I. Cor. 6, 16.)

9. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separat.

10. Et in domo iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis: Quicunque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur.

13. Et offerebant illi parvulos, ut tangenter illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14. Quos cum videret Jesus, indignatus, et ait illis: Sinite parvulos venire ad me, et ne prohibueritis eos; talium enim est regnum Dei.

15. Amen dico vobis, quisquis non re-cepit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, et imponens manus super illos, benedicebat eos.

17. Et cum egressus esset in viam, pro-curruerat quidam genu flexo ante eum, ro-gabat eum: Magister bone, quid faciam, ut vitam aeternam percipiam? (Matth. 19, 16. Iuc. 18, 18.)

18. Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus.

19. Praeceptu nosti: Ne adulteres; ne occidas; ne fureris; ne falsum testimonium dixeris; ne fraudem feceris; honora patrem tuum et matrem. (Exod. 20, 13.)

20. At ille respondens, ait illi: Magister, haec omnia observavi a juventute mea.

21. Jesus autem intuens eum, dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest; vade, quaecunque habes, vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in coelo; et veni, seque me.

22. Qui contumatus in verbo, abiit moe-rens; erat enim habeus multas possessiones.

23. Et circumspiciens Jesus ait disci-pulis suis: Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24. Discipuli autem obstupescabant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens, ait illis: Filioli, quam difficile est, con-fidentes in pecuniis in regnum Dei introire!

25. Facilius est, camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. Et intuens illos Jesus ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum; omnia enim possibilia sunt apud Deum.

28. Et coepit ei Petrus dicere: Ecce nos diuinissimus omnia, et secuti sumus te. (*Matth. 19, 27. Luc. 18, 28.*)

29. Respondens Jesus ait: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, et propter Evangelium,

30. qui nou accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et iunates, et filios, et agros cum persecutionibus, et in saeculo futuro vitam aeternam.

31. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi. (*Matth. 19, 30.*)

32. Erant autem in via ascendentibus Jerosolymam, et praecedebat illos Jesus, et stupebant, et sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, coepit illis dicere, quae essent ei eventura. (*Luc. 18, 31.*)

33. Quia ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribis, et senioribus, et damnabunt eum morte, et tradent eum gentibus,

34. et illudent ei, et conspicient eum, et flagellabunt eum, et interficiant eum; et tertia die resurget.

35. Et accedunt ad eum Jacobus et Joannes, filii Zebedæi, dicentes: Magister, volumus, ut, quicunque petierimus, facias nobis. (*Marc. 20, 20.*)

36. At ille dixit eis: Quid vultis, ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedecannus in gloria tua.

38. Jesus autem ait eis: Nescitis, quid petatis; potestis hibere calicem, quem ego ibo, aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?

39. At illi dixerunt ei: Possumus. Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego ibo, bibetis; et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini;

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41. Et audientes decem coeperunt indignari de Jacobo et Joanne.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis: Scitis, quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, et principes eorum potestatem habent ipsorum. (*Luc. 22, 25.*)

43. Non ita est autem in vobis; sed qui-
euque voluerit fieri major, erit vester minister;

44. et quicunque voluerit in vobis pri-
mus esse, erit omnium servus.

45. Nam et Filius hominis non venit, ut ministraret ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptiōnem promul-
tis.

46. Et veniunt Jericho, et proficidente
eo de Jericho, et discipulis ejus, et plu-
rima multitudine, filius Timaei, Barti-
maeus caecus, sedebat juxta viam mendica-
cans. (*Matth. 20, 29. Luc. 18, 35.*)

47. Qui cum audisset, quia Jesus Na-
zareus est, coepit clamare, et dicere:
Jesu fili David, miserere mei.

48. Et commiuabantur ei multi, ut ta-
ceret. At ille multo magis clamabat: Fili
David, miserere mei.

49. Et stans Jesus praecepit illum vo-
cari. Et vocauit caecum, diceentes ei: An-
ima meior esto; surge, vocat te.

50. Qui projecto vestimento suo exi-
liens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus dixit illi: Quid
tibi vis, faciam? Caecus autem dixit ei:
Rabboni, ut videam.

52. Jesus autem ait illi: Vade, fides
tua te salvum fecit. Et confestim vidi, et
sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

*Super pullum asinæ cum honore Jeru-
salem ingreditur; siccum maledicendo
arescat; ementes ac vendentes de
templo ejicit; efficaciam fiduciae in
Deum ostendit, dicens, fratri remit-
tenda, que in nos commisit; scribis
non dicit, qua potestate haec faciat,
eo quod nec illi responderent ad pro-
positam de Joannis baptismo quae-
stionem.*

1. Et cum appropinquarent Jerosolymæ et Bethaniae ad montem olivarum, mittit duos ex discipulis suis, (*Matth. 21, 1. Luc. 19, 29.*)

2. et ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, et statim introeuntes illuc, inuenietis pulum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedet; solvite illum, et adducite.

3. Et si quis vobis dixerit: Quid faci-
tis? dicite: Quia Domino necessarius est;
et continuo illum dimittet huc.

4. Et abenites invenerunt pullum ligatum ante ianum foris in bivio, et sol-
vunt eum.

5. Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6. Qui dixerunt eis, sicut præceperat illis Jesus; et dimiserunt eis.

7. Et duxerunt pullum ad Jesum, et imponunt illi vestimenta sua; et sedet su-
per eum. (*Joann. 12, 14.*)

8. Multi autem vestimenta sua strave-
runt in via; alii autem frondes caedebant
de arboribus, et sternebant in via.

9. Et qui præiebant, et qui sequebantur,
clamabant, dicentes: Hosanna! (*Ps. 117,
26. Matth. 21, 9. Luc. 19, 39.*)

10. Benedictus, qui venit in nomine Do-
mini. Benedictum, quod venit regnum pa-
tris nostri David; Hosanna in excelsis!

11. Et introiit Jerosolymam in tem-
plum; et circumspectis omniibus, cum jam
vespera esset hora, exiit in Bethaniam
cum duodecim. (*Matth. 21, 12.*)

12. Et alia die, cum exirent a Bethania,
esuriit.

13. Cumque vidisset a longe sicum ha-
bentem folia, venit, si quid forte inveni-

ret in ea. Et cum venisset ad eam, nihil invenit praeter folia; non enim erat tempus sicciorum. (*Matth. 21, 19.*)

14. Et respondens, dixit ei: Jam non amplius in acterum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli eius.

15. Et veniunt Jerosolymam. Et cum introisset in templum, coepit ejicere vendentes, et emeutes in templo, et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas everlit.

16. Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum;

17. et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: Quia domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latrorum. (*Isai. 56, 7. Jer. 7, 11.*)

18. Quo auditu principes sacerdotum, et scribae querabant, quomodo eum perderent; timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina eius.

19. Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20. Et cum mane transirent, viderunt sicum aridam factam a radicibus.

21. Et recordatus Petrus dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

22. Et respondens Jesus ait illis: Habeite fidem Dei. (*Matth. 21, 21.*)

23. Amen dico vobis, quia, quicunque dixerit hunc montem: Tollere, et mittere in mare, et non haesitaverit in corde suo, sed crediderit, quia, quocunque dixerit: Fiat; sicut ei.

24. Propterea dico vobis, omnia, quaeunque orantes petitis, credite, quia accipietis, et evenient vobis. (*Matth. 7, 7. et 21, 22.*)

25. Et cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester, qui in celis est, dimittat vobis peccata vestra. (*Matth. 6, 14. et 18, 35. Luc. 11, 9.*)

26. Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in celis est, dimittet vobis peccata vestra.

27. Et veniunt rursus Jerosolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, et scribae, et seniores, (*Luc. 20, 1.*)

28. et dicunt ei: In qua potestate haec facis? et quis dedit tibi hanc potestatem, ut ista facias?

29. Jesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos et ego unum verbum, et respondebte mihi, et dicam vobis, in qua potestate haec faciam.

30. Baptismus Joannis de coelo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

31. At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus: De coelo; dicet: Quare ergo non credidistis ei?

32. Si dixerimus: Ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Joannem, quia vere propheta esset.

33. Et respondentibus, dicunt Iesu: Nesci-

mus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec faciam.

CAPUT XII.

Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui servos ac filium patris familias occiderunt; tentatur a Pharisaeis de censu Caesari solvendo, et a Sadduceis de resurrectione; interrogatur a scriba de primo mandato; ipse vero rogat, quo modo scribæ dicant, Christum filium esse David, dicens, ab ipsis carendum; viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

1. Et coepit illis in parabolis loqui: Vineam pastibavit homo, et circumdedit se pem, et fodit lacum, et aedificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregrino profectus est. (*Isai. 5, 1. Jer. 2, 21. Matth. 21, 33. Luc. 10, 9.*)

2. Et misit ad agricolas in tempore seruum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineae.

3. Qui apprehensum eum ceciderunt, et dimisérunt vacuum.

4. Et iterum misit ad illos alium servum; et illum is capite vulneraverunt, et contumelias asfecerunt.

5. Et rursus alium misit; et illum occiderunt, et plures alios, quosdam caedentes, alios vero occidentes.

6. Adhuc ergo unum habens filium charissimum, et illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia reverebuntur filium meum.

7. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est haeres; venite, occidamus eum, et nostra erit haereditas.

8. Et apprehendentes eum, occiderunt, et ejecerunt extra vineam.

9. Quid ergo faciet Dominus vineae? Veniet, et perdet colonus, et dabit vineam aliis.

10. Nec scripturam hanc legistis: Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli; (*Ps. 117, 22. Isai. 28, 16. Matth. 21, 42. Act. 4, 11. Rom. 9, 33. 1. Petr. 2, 7.*)

11. a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?

12. Et quaerebant eum tenere, et timuerunt turbam. Cognoverunt enim, quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abiierunt.

13. Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisaeis et Herodianis, ut eum caperent in verbo. (*Matth. 22, 15. Luc. 20, 20.*)

14. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus, quia verax es, et non curas quenquam; nec euim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. Licet dari tributum Caesari, au non damus?

15. Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, ut videam.

16. At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago haec, et inscriptio? Dicunt ei: Caesaris.

17. Respondens autem Jesus dixit illis: Redde igitur, quae sunt Caesaris, Caesaris, et quae sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. (Rom. 13, 7.)

18. Et venerunt ad eum Sadducae, qui dicunt, resurrectionem non esse, et interrogabant eum, dicentes: (Matth. 22, 23. Luc. 20, 27.)

19. Magister, Moyses nobis scripsit, ut, si cuius frater mortuus fuerit, et dimiserit uxorem, et filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, et resuscitat semen fratris suo. (Deut. 25, 5.)

20. Septem ergo fratres erant; et primus accepit uxorem, et mortuus est, non relicto semini.

21. Et secundus accepit eam, et mortuus est, et nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22. Et acceperunt eam similiter septem, et non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est et mulier.

23. In resurrectione ergo, cum resurrexerint, cuius de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxor.

24. Et respondens Jesus ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25. Cum enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur; sed sunt sicut angeli in coelis.

26. De mortuis autem, quod resurgent, non legistis in libro Moysis, super rubrum quomodo dixerit illi Deus, inquiens: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? (Exod. 3, 6. Matth. 22, 32.)

27. Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum erratis.

28. Et accessit unus de scribis, qui audierat illos conquirentes, et videns, quoniam bene illis responderet, interrogavit eum, quod esset primum omnium mandatum. (Matth. 22, 35.)

29. Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus unus est; (Deut. 6, 4.)

30. et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

31. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Majus horum aliud mandatum non est. (Lev. 19, 19. Matth. 22, 39. Rom. 13, 9. Gal. 5, 14. Jac. 2, 8.)

32. Et ait illi scriba: Bene, Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, et non est alius praeter eum;

33. et ut diligatur ex toto corde, et ex toto intellectu, et ex tota anima, et ex tota fortitudine; et diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocaustibus, et sacrificiis.

34. Jesus autem videns, quod sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a

regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35. Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt scribæ, Christum filium esse David?

36. Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. (Ps. 109, 1. Matth. 22, 44. Luc. 20, 42.)

37. Ipse ergo David dicit eum Dominum, et unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38. Et dicebat eis in doctrina sua: Cavete a scribis, qui volunt in stolis ambulare, et salutari in foro, (Matth. 23, 6. Luc. 11, 43. et 20, 46.)

39. et in primis cathedris sedere in synagogis, et primos discubitus in coenis,

40. qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis; hi accipient prolixiū judicium.

41. Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba jactares in gazophylacium; et multi divites jactabant multa. (Luc. 21, 1.)

42. Cum venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

43. Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua haec pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt; haec vero de penuria sua omnia, quae habuit, misit totum victimum suum.

CAPUT XIII.

Templum dicit evertendum, praedicitque bella et varias afflictiones ac persecutiones, abominationemque desolationis. De pseudochristis et pseudopropheticis. Post signa in corporibus celestibus veniet cum gloria Filius hominis, et hujus signum dat a siccū; quia autem nemo tempus norit, jubet omnes vigilare.

1. Et cum egredetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice, quales lapides, et quales structurae! (Matth. 24, 1.)

2. Et respondens Jesus ait illi: Vides has omnes magnas aedificationes? Non relinqueret lapis super lapidem, qui non destruatur. (Luc. 19, 44. et 21, 6.)

3. Et cum sederet in monte olivarum contra templum, interrogabant eum separati Petrus, et Jacobus, et Joannes, et Andreas:

4. Dic nobis, quando ista sient? et quod signum erit, quando haec omnia incipient consummari?

5. Et respondens Jesus ecepit dicere illis: Videte, ne quis vos seducat; (Ephes. 5, 6. II. Thess. 2, 3.)

6. multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum; et multis seducent.

7. Cum audieritis autem bella, et opiniones bellorum, ne timueritis; oportet enim haec fieri; sed nondum finis.

8. Exurget enim gens contra gentem, et regnum super regnum, et erunt terrae motus per loca, et famae. Initium dolorum haec.

9. Videate autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis vapulabitis, et ante praesides, et reges statib[us] propter me in testimonium illis.

10. Et in omnes gentes primum oportet praedicari Evangelium.

11. Et cum duxerint vos tradentes, nolite praecogitare, quid loquamini; sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquamini. Non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus. (Matth. 10, 19. Luc. 12, 11. et 21, 11.)

12. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium, et consurgent filii in parentes, et morte afficiant eos.

13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

14. Cum autem videritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet, qui legit, intelligat; tunc, qui in Iudea sunt, fugiant in montes; (Dan. 9, 27. Matth. 24, 15. Luc. 21, 20.)

15. et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introcat, ut tollat quid de domo sua;

16. et qui in agro erit, non revertatur retro tollere vestimentum suum.

17. Vae autem praeguantibus, et nutribus in illis diebus.

18. Orate vero, ut hyeme non fiant.

19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturae, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

20. Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro; sed propter electos, quos elegit, breviauit dies.

21. Et tunc, si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. (Matth. 24, 23. Luc. 17, 23. et 21, 8.)

22. Exurgent enim pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt signa et portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

23. Vos ergo videite; ecce praedixi vobis omnia.

24. Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum, (Isai. 13, 10. Ezech. 32, 7. Joel 2, 10.)

25. et stellae coeli erunt decadentes, et virtutes, quae in coelis sunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa et gloria.

27. Et tunc mittet angelos suos, et congregabit electos suos a quatuor ventis, a summo terra usque ad summum coeli. (Matth. 24, 31.)

28. A nunc autem discite parabolam. Cum iam ramus ejus tener fuerit, et nata

fuerint folia, cognoscitis, quia in proximo sit aestas;

29. sic et vos, cum videritis, haec fieri, scitote, quod in proximo sit in ostiis.

30. Amen dico vobis, quoniam non transbit generatio haec, donec omnia ista sint.

31. Coelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt.

32. De die autem illo vel hora nemo scit, neque angeli in coelo, neque filius, nisi Pater.

33. [†]) Videate, vigilate, et orate; nescitis enim, quando tempus sit. (Matth. 24, 42.)

34. Sicut homo, qui peregre prefectus reliquit dominum suum, et dedit servis suis potestatem cujusque operis, et janitori praecepit, ut vigilet.

35. Vigilate ergo, (nescitis enim, quando dominus dominus veniat: sero, an media nocte, an galii cantu, an mane)

36. ne, cum venerit repeuste, inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

CAPUT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Iesu. Qui unguento pretioso a muliere perfunditur, murmurantibus discipulis; venditur a Iuda, de cuius prodictione discipulis loquitur in coena, in qua panem in corpus suum, et vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis; praedicit, omnes scandalizandos, et trinam Petri negationem; ac post trinam orationem capitulatur a Iudeis, quorum uni Petrus abscondit auriculam; et discipulis fugientibus, coram Caiphia a falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac ceditur, et ter a Petro negatur.

(A. M. 4036. Aer. vulg. 33. Aetatis Chr. 37. Per. Jul. 4716. Urbis conditae 784. Ann. Jul. 78. Imperii Tiberii 19. *)

1. Erat [†]) autem Pascha et azyma post biduum; et quaerebant summi sacerdotes, et scribæ, quomodo eum dolo tenerent, et occiderent. (Matth. 26, 2. Luc. 22, 1.)

2. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

3. Et cum esset Bethaniae in domo Simonis leprosi, et recumeret, venit mulier, habens alabastrum unguenti bardi spicati pretiosi, et fracto alabastro, effudit super caput ejus. (Matth. 26, 6. Joann. 12, 1.)

4. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos, et dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. Poterat enim unguentum istud ve-

[†]) Unius Conf. Pontif.

^{*)} In quem cedit quartum et ultimum Pascha ministerii Christi:

^{††}) Passio Fer. 3. major. hebdom.

numdari plus quam trecentis denarilis, et dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. Jesus autem dixit: Sivite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me.

7. Semper enim pauperes habetis vobis-
cum, et cum volueritis, potestis illis be-
nefacere; me autem non semper habetis.

8. Quod habuit haec, fecit: praevenit ungere corpus meum in sepulturam.

9. Amen dico vobis, ubique prae-
dicatum fuerit Evangelium istud in universo
mundo, et quod fecit haec, narrabitur in
memoriam ejus.

10. Et Judas Iscariotes unus de duode-
cim abiit ad summos sacerdotes, ut pro-
deret eum illis. (Matth. 26, 14.)

11. Qui audientes gavisi sunt, et pro-
misserunt, ei pecuniam se datus. Et
quaerebat, quomodo illum opportune tra-
deret.

12. Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli:
Quo, vis, eamus, et paremus tibi, ut
manducem Pascha? (Matth. 26, 17. Luc.
22, 7.)

13. Et mittit duos ex discipulis suis, et
dicit eis: Ite in civitatem; et occurret vo-
bis homo lagenam aquae bajulaus, sequi-
mini eum.

14. Et quoquaque introierit, dicite do-
mino domus, quia Magister dicit: Ubi est
refectio mea, ubi Pascha cum discipulis
meis manducem?

15. Et ipse vobis demonstrabit coenacu-
lum grande, stratum; et illic parate nobis.

16. Et abierunt discipuli ejus, et vene-
runt in civitatem, et invenerunt, sicut
dixerat illis, et paraverunt Pascha.

17. Vesperi autem facto, venit cum
duodecim. (Matth. 26, 20. Luc. 22, 14.)

18. Et discubentibus eis, et mandu-
cantibus, ait Jesus: Amen dico vobis,
quia unus ex vobis tradet me, qui man-
ducet mecum. (Joann. 13, 21.)

19. At illi coeperunt contristari, et di-
cere ei singulatim: Numquid ego?

20. Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui
intingit mecum manum in catino.

21. Et Filius quidem hominis vadit, sicut
scriptum est de eo; vae autem homini illi,
per quem Filius hominis tradetur: bonum
erat ei, si nou esset natus homo ille.
(Ps. 40, 10. Act. 1, 16.)

22. Et inaudacibus illis, accepit Je-
sus panem, et benedicens fregit, et dedit
eis, et ait: Sumite, hoc est corpus meum.
(Matth. 26, 26. I. Cor. 11, 24.)

23. Et accepto calice, gratias agens de-
dit eis; et biberunt ex illo omnes.

24. Et ait illis: Hic est sanguis meus
novi testamenti, qui pro multis eslundetur.

25. Amen dico vobis, quia jam non bi-
bam de hoc genimine vitis usque in diem
illum, cum illud bibam novum in regno
Dei.

26. Et hymno dicto, exierunt in mon-
tem olivarum.

27. Et ait eis Jesus: Omnes scandali-

zabimini in me in nocte ista, quia scriptum
est: Percutiam pastorem, et dispergentur
oves. (Joann. 16, 32.) (Zach. 13, 7.)

28. Sed postquam resurrexero, praede-
dam vos in Galilaeam.

29. Petrus autem ait illi: Et si omnes
scandalizati fuerint in te; sed non ego.

30. Et ait illi Jesus: Amen dico tibi,
quia tu hodie in nocte hac, priusquam gal-
lus vocem his dederit, ter me es nega-
turus.

31. At ille amplius loquebatur: Et si
oportuerit me simul commori tibi, non te
negabo. Similiter autem et omnes dicebant.

32. Et veniunt in praedium, cui nomen
Gethsemani. Et ait discipulis suis: Sedete
hic, donec orem. (Matth. 26, 36. Iuc.
22, 40.)

33. Et assumit Petrum, et Jacobum, et
Joannem secum, et coepit pavere, et tae-
dere.

34. Et ait illis: Tristis est anima mea
usque ad mortem; sustinete hic, et vigi-
late.

35. Et cum processisset paululum, pro-
cedit super terram, et orabat, ut, si fieri
posset, transiret ab eo hora,

36. et dixit: Abba pater, omnia tibi
possibilia sunt, transfer calicem hunc a
me; sed non, quod ego volo, sed quod tu.

37. Et venit, et invenit eos dormientes.
Et ait Petro: Simon, dormis? Non potuisti
una hora vigilare?

38. Vigilate, et orate, ut non iutretis
in tentationem. Spiritus quidem promptus
est, caro vero infirma.

39. Et iterum abiebus oravit, eundem ser-
monem dicens.

40. Et reversus, denuo invenit eos dor-
mientes, (erant enim oculi eorum gravati)
et ignorabat, quid responderent ei.

41. Et venit tertio, et ait illis: Dormite
jam, et requiescite. Sufficit; venit hora:
ecce Filius hominis tradetur in manus pec-
catorum.

42. Surgite, eamus. Ecce, qui me tra-
det, prope est.

43. Et, adhuc eo loquente, venit Judas
Iscariotes, unus de duodecim, et cum eo
turba multa cum gladiis, et lignis a sum-
mis sacerdotibus, et scribis, et senioribus.
(Matth. 26, 47. Iuc. 22, 47. Joann.
18, 3.)

44. Dederat autem traditor ejus signum
eis, dicens: Quemcumque osculatus fuerit,
ipse est, tenete eum, et ducite caute.

45. Et cum venisset, statim accedens
ad eum, ait: Ave Rabbi; et osculatus est
eum.

46. At illi manus injecerunt in eum, et
tenuerunt eum.

47. Unus autem quidam de circumstan-
tibus educens gladium, percussit servum
summi sacerdotis, et amputavit illi auri-
culam.

48. Et respondens Jesus ait illis: Tam-
quam ad latronem existis cum gladiis, et
ligatis comprehendere me?

49. Quotidie eram apud vos in templo

docens, et non me tenuistis; sed ut impleantur Scripturae.

50. Tunc discipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt. (*Matth. 26, 56.*)

51. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo; et tenuerunt eum.

52. At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis.

53. Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem; et convenerunt omnes sacerdotes, et scribae, et seniores. (*Matth. 26, 57. Luc. 22, 54. Joann. 18, 13.*)

54. Petrus autem a longe secutus est eum usque intro in atrium summi sacerdotis, et sedebat cum ministris ad ignem, et calefaciebat se.

55. Summi vero sacerdotes, et omnes concilium quaerebant adversus Jesum testimonium, ut eum morti traducerent, nec inveniebant. (*Matth. 26, 59.*)

56. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum, et convenientia testimonia non erant.

57. Et quidam surgebtes falsum testimonium ferebant adversus eum, dicentes:

58. Quoniam nos audivimus eum dicendum: Ego dissolvam templum hoc manu factum, et per triduum aliud non manu factum aedificabo. (*Joann. 2, 19.*)

59. Et non erat convenientius testimonium illorum.

60. Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quae tibi objiciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, et nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, et dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?

62. Jesus autem dixit illi: Ego sum; et videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem cum nubibus coeli. (*Matth. 24, 30. et 26, 64.*)

63. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

64. Audistis blasphemiam; quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt, eum esse reum mortis.

65. Et coopererunt quidam conspucere eum, et velare faciem ejus, et colaphis eum caedere, et dicere ei: Prophetiza; et ministri alapis eum caedebant.

66. Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit una ex ancillis summi sacerdotis; (*Matth. 26, 69. Luc. 22, 56. Joann. 18, 17.*)

67. Et cum vidisset Petrum calefaciens tem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras.

68. At ille negavit, dicens: Neque scio, neque novi, quid dicas. Et exiit foras ante atrium, et gallus cantavit.

69. Rursus autem, cum vidisset illum ancilla, coepit dicere circumstantibus: Quia hic ex illis est. (*Matth. 26, 71.*)

70. At ille iterum negavit. Et post pulsuum rursus, qui astabant, dicebant Pe-

tro: Vere ex illis es; nam et Galilaenus es. (*Luc. 22, 59. Joann. 18, 25.*)

71. Ille autem coepit anathematizare, et jurare: Quia nescio hominem istum, quem dicitis.

72. Et statim gallus iterum cantavit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Jesus: Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. Et coepit flere. (*Matth. 26, 75. Joann. 13, 38.*)

CAPUT XV.

Jesus coram Pilato accusatus, nihil respondet; praeeligitur Barabbas, et Jesus traditur crucifigendus. Qui multis modis illitus a militibus, ducitur ad crucifigendum; et divisus ipsis vestimentis, inter latrones crucifixus, audit variorum jactatas in se blasphemias. Suboruntur tenebrae, et clamans Jesus Eli, acetumque potatus, cum clamore valido expirat; cuius corpus a Joseph sepelitur.

1. Et confessim mane consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus, et scribis, et universo concilio, vincientes Iesum, duxerunt, et tradiderunt Pilato. (*Matth. 27, 1. Luc. 22, 66. Joann. 18, 28.*)

2. Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Iudeorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicas.

3. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. (*Matth. 27, 12. Luc. 23, 2. Joann. 18, 33.*)

4. Pilatus autem rursum interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? Vide, in quantis te accusant.

5. Jesus autem amplius nihil respondit ita, ut miraretur Pilatus.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vincitis, quemcunque petissent.

7. Erat autem, qui dicebatur Barabbas, qui cum seditionis erat vincitus, qui in seditione fecerat homicidium.

8. Et cum ascendisset turba, coepit rogare, sicut semper faciebat illis.

9. Pilatus autem respondit eis, et dixit: Vultis, dimittam vobis regem Iudeorum?

10. Sciebat enim, quod per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11. Pontifices autem concitatuerunt turbam, ut magis Barabbas dimitteret eis.

12. Pilatus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo vultis, faciam regi Iudeorum? (*Matth. 27, 22. Luc. 23, 14.*)

13. At illi iterum clamaverunt: Crucifice eum. (*Joann. 18, 14.*)

14. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifice eum.

15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbas, et tradidit Iesum flagellis caesum, ut crucifigeretur.

16. Milites autem duxerunt eum in atrium praetorii, et convocauit totam cohortem, (*Matth. 27, 27. Joann. 19, 2.*)

17. et induerunt eum purpura, et impo-
nuerunt ei plectentes spineam coronam.

18. Et coeperunt salutare eum: Ave rex
Iudeorum.

19. Et percutiebant caput ejus arundi-
ne, et consuebant eum, et ponentes ge-
nua, adorabant eum.

20. Et postquam illuserunt ei, exuerunt
illum purpura, et induerunt eum vesti-
mentis suis, et educunt illum, ut crucifi-
gerent eum.

21. Et angariaverunt praetereunte
quempiam, Simonem Cyrenaeum, venien-
tem de villa, patrem Alexandri et Rufi,
ut tolleret crucem ejus. (Matth. 27, 32.
Luc. 23, 26.)

22. Et perducunt illum in Golgotha lo-
cum, quod est interpretatum Calvariae
locus.

23. Et dabant ei bibere myrratum vi-
num, et non accepit.

24. Et crucifigentes eum, divisorunt ve-
stimenta ejus, mittentes sortem super eis,
quis quid tolleret. (Matth. 27, 35. Luc.
23, 34. Joann. 19, 23.)

25. Erat autem hora tertia, et cruci-
fixerunt eum.

26. Et erat titulus causae ejus inscriptus:
Rex Iudeorum.

27. Et cum eo crucifigunt duos latrones:
unum a dextris, et alium a sinistris ejus.

28. Et impleta est Scriptura, quae dicit:
Et cum iniquis reputatus est. (Isai. 53, 12.)

29. Et praetereunte blasphemabant eum,
moveentes capita sua, et dicentes: Vah!
qui destruis templum Dei, et in tribus
diebus reaedificas; (Joann. 2, 19.)

30. salvum fac temetipsum descendens
de cruce.

31. Similiter et summi sacerdotes illu-
dentes, ad alterutrum cum scribis dice-
bant: Alios salvos fecit, scipsum non potest
salvum facere.

32. Christus rex Israël descendant nunc
de cruce, ut videamus, et credamus. Et
qui cum eo crucifixi erant, conviciabantur
ei.

33. Et facta hora sexta, tenebrae factae
sunt per totam terram usque in horam
nonam.

34. Et hora nona exclamavit Jesus voce
magna, dicens: Eloi, eloi, lamma sabactha-
ni? quod est interpretatum: Deus meus,
Deus meus, ut quid dereliquisti me? (Ps.
21, 2. Matth. 27, 46.)

35. Et quidam de circumstantibus au-
dientes, dicebant: Ecce Elias vocat.

36. Currens autem unus, et implens
spongiam acetato, circumponebat calamo,
potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus,
si veniat Elias ad deponeendum eum.

37. Jesus autem emissa voce magna
expiravit.

38. Et velum templi scissum est in duo
a summo usque deorsum.

39. Videns autem centurio, qui ex ad-
verso stabat, quia sic clamans expirasset,
ait: Vere hic homo Filius Dei erat.

40. Erant autem et mulieres de longe

aspicieutes, inter quas erat Maria Magda-
lene, et Maria Jacobi minoris, et Joseph
mater, et Salome; (Matth. 27, 55.)

41. et cum esset in Galilaea, sequeban-
tur eum, et ministrabant ei, et aliae mul-
tiae, quae simul cum eo ascenderant Jero-
solymam. (Luc. 8, 2.)

42. Et cum jam seru esset factum, (quia
erat parasseve, quod est ante sabbatum)
(Matth. 27, 57. Luc. 23, 50. Joann.
19, 38.)

43. venit Joseph ab Arimathaea nobilis
decurio, qui et ipse erat expectans regnum
Dei, et audacter introivit ad Pilatum, et
petiit corpus Jesu.

44. Pilatus autem mirabatur, si jam
obiiisset. Et accersito centurione, interro-
gavit eum, si jam mortuus esset.

45. Et cum cognovisset a centurione,
donavit corpus Joseph.

46. Joseph autem mercatus sindonem,
et deponeus eum involvit sindone, et pos-
uit eum in monumento, quod erat exci-
sum de petra, et advolvit lapidem ad
ostium monumenti.

47. Maria autem Magdalene, et Maria
Joseph aspiciebant, ubi poveretur.

CAPUT XVI.

*Mulieribus, ad Christi monumentum obstu-
pescentibus, angelus resurrectionem
ipsius annuntiat. Qui primum Mariae
Magdalene apparet, deinde duobus
discipulis in alia effigie, demum unde-
cim recumbentibus apparens, expro-
brata incredulitate, mittit eos, ut in
universo mundo praedicent ac bapti-
zent, sub junctis signis, quae sequan-
tur credentes, ac ita in coelum
ascendit.*

1. Et cum transisset sabbatum ^{t)}, Maria
Magdalene, et Maria Jacobi, et Salome
emerunt aromata, ut venientes ungenter
Jesum. (Matth. 28, 1. Luc. 24, 1. Joann.
20, 1.)

2. Et valde mane una sabbatorum ve-
niunt ad monumentum, orto jam sole.

3. Et dicebant ad invicem: Quis revolu-
vet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4. Et respicientes viderunt revolutum
lapidem. Erat quippe magnus valde.

5. Et introeuntes in monumentum, vide-
runt juvenem sedentem in dextris, coo-
peratum stola candida, et obscuruerunt.
(Matth. 28, 5. Luc. 24, 4. Joann. 20, 12.)

6. Qui dicit illis: Nolite expavescere;
Iesum quæratis Nazarenum, crucifixum.
Surrexit, non est hic; ecce locus, ubi po-
suerunt eum.

7. Sed ite, dicite discipulis ejus, et Pe-
tro, quia praecedit vos in Galilaeam; ibi
eum videbitis, sicut dixit vobis. (Supr.
14, 28.)

8. At illae exenutes, fugerunt de mo-
numento; invaserat enim eas tremor et
pavor. Et nemini quidquam dixerunt; ti-
mebant enim.

t) Dom. Resurrect.

9. Surgens autem mane, prima sabbati, apparuit primo Mariae Magdalenne, de qua ejeccerat septem daemona. (*Joann. 20, 16.*)

10. Illa vadeus nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus et flentibus.

11. Et illi audieutes, quia viveret, et visus esset ab ea, non crediderunt.

12. Post haec autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam; (*Luc. 24, 13.*)

13. et illi euntes nuntiaverunt ceteris, nec illis crediderunt.

14. Novissime [†]) recumbentibus illis undecim apparuit, et exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis, quia sis, qui viderant, eum resurrexisse, non crediderunt.

[†]) In Ascensione Domini.

15. Et dixit eis: Euntes in mundum universum praedicate Evangelium omni creaturae.

16. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.

17. Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: in nomine meo daemonia ejicient; linguis loquentur novis; (*Act. 16, 18.*) (*Act. 2, 4. et 10, 46.*)

18. serpentes tollent; et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super aegros manus imponent, et bene habebunt. (*Act. 28, 5.*) (*Act. 28, 8.*)

19. Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in coelum, et sedet a dextris Dei. (*Luc. 24, 51.*)

20. Illi autem profecti praedicaverunt, ubique Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

LUCAS, Antiochia Syriae oriundus, pictor et medicus, sermonis graeci, ut scripta ejus indicant, non ignarus, a Paulo conversus, sectator ejus, et omnis peregrinationis comes fuit. Vixit autem caelebs ad annum 84., ut docet Hieronymus, (*Lib. de Script. Eccl.*) ac tandem apud Patras, urbem Achaiae, apostolatum suum nobili martyrio conclusit.

Lucam Evangelium in Achaiae et Boeotiae partibus graece scripsisse, tradit idem doctor, (*Prooem. in Matth.*) quod Baronius ad annum Neronis 2. revocat. Sane circa hunc aut sequentem annum, hoc est aerae nostrae 56. aut 57., a passione 23. aut 24., Paulum, cuius comes individuus Lucas, has partes peragrasse, indicat peregrinatio ejus, chronologiae nostrae cap. 41. descripta. Sed cum ille bis regiones istas lustraverit, ut ibidem annotavimus, primum quidem, quando cum Atheniensibus de ignoto Deo disceptavit, ac Corinthi annum et sex menses apud Aquilam et Priscillam commoratus est, (*Act. 18.*) secundo autem, cum tres menses in Graecia peregit, intra quos eleemosynas in Hierusalem deferendas collegit; (*Act. 20.* cum I. Cor. 16. et II. Cor. 9.) nos de priore ejus peregrinatione malumus, quod dicit Hieronymus, intelligere, cum multo diutius tunc ibi sit commoratus, et ad annum post passionem circiter 19., hoc est aerae nostrae 52., scriptiorem ejus revocare. Quam eo consilio suscepit, ut pseudoapostolorum temeritatem confutaret, qui, ut Pauli praedicationi obessent, aliter, quam ipse enuntiabat, conati erant narrationem rerum a Christo completarum ordinare.

„Quidam suspicantur,“ inquit Hieronymus, (*Lib. de Script. Eccl.*) „quotiescumque in epistolis suis Paulus dicit: *Juxta Evangelium meum,*“ (ut ad Rom. 2, 16. et 16, 25.. cui quam simile est, quod I. Thess. 1, 5. dicit: *Evangelium nostrum*), „*de Lucae significari volumine.*“ Quod innuit ipse Tertullianus lib. 4. contra Marcion. cap. 4., cum ait: „*Nam et Lucae digestum Paulo adscribere solent.*“ Unde conjiciunt multi, Evangelium Lucae ante Pauli epistolas scriptum, quamquam Evangelii voce etiam evangelistae munus intelligi possit. Lucam autem designasse apostolum, cum II. Cor. 8, 15., *fratrem se misisse dicit, cuius laus est in Evangelio,* affirmit idem Hieronymus, (*Ibid.*) nec non Chrysostomus, (*Homil. I. in Act. apost.*) imo et ante eos Ignatius in Epist. ad Ephes., ut quidem vulgares habent codices.

CAPUT I.

Zachariae sacerdoti annuntiat Gabriel Joannis conceptum ex Elizabeth sterili, qui angelo non credens, mutus efficitur; idemque Gabriel Mariae annuntiat conceptum Jesu Filii Dei de Spiritu sancto. Ad Mariae salutatem Joannes exultat in utero, et Elizabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat. In nati Joannis circumcisione Zacharias pater, receptaloqueta, canticum gratiarum actionis edit.

1. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quae in nobis completae sunt, rerum,

2. sicut tradiderunt vobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis;

3. visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere optime Theophile,

4. ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

5. ¶ Fuit in diebus Herodis regis Iudeae sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abia, et uxor illius de filiis Aarou, et nomen ejus Elizabeth. (*I. Par. 24, 10.*)

6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus iudicatis, et justificationibus Domini sine querela,

7. et non erat illius filius, eo quod esset Elizabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis.

8. Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vici sua ante Deum

9. secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit, ut incensum ponere, ingressus in templum Domini;

10. et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. (*Exod. 30, 7. Lev. 16, 17.*)

11. Apparuit autem illi angelus Domini, stans a dextris altaris incensi.

12. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum.

13. Ait autem ad illum angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua, et uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem,

14. et erit gaudium tibi, et exultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt;

15. erit enim magnus coram Domino, et vinum, et siceram non bibet, et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae,

16. et multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum;

17. et ipse praecedet ante illum in spiritu, et virtute Eliae, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentialm justorum, parare Domino plehem perfectam. (*Mal. 4, 6. Matth. 11, 14.*)

18. Et dixit Zacharias ad angelum: Unde hoc sciām? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis.

† Vigil. S. Joann. Bapt.

19. Et respondens angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, et missus sum loqui ad te, et hacc tibi evangelizare.

20. Et ecce eris tacens, et nou poteris loqui usque in diem, quo haec fiant, pro eo, quod non credidisti verbis meis, quae implebuntur in tempore suo.

21. Et erat plebs expectans Zachariam, et mirabantur, quod tardaret ipse in templo.

22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt, quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat iuuenis illis, et permauit mutus.

23. Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam;

24. post hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque, dicens:

25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

26. In mense autem sexto ¶ missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth,

27. ad virginem despontam viro, cui nomen erat Joseph, de dono David, et nomen virginis Maria.

28. Et ingressus angelus ad eam dixit: Ave gratia plena; Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus.

29. Quae cum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat, qualis esset ista salutatio.

30. Et ait angelus ei: Ne timeas Maria; invenisti enim gratiam apud Deum.

31. Ecce concipes in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. (*Isai. 7, 14.*) (*Infr. 2, 21.*)

32. Ille erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus secundum David patris ejus, et regnabit in domo Jacob in aeternum, (*Dan. 7, 14. et 27. Mich. 4, 7.*)

33. et regni ejus non erit finis.

34. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

35. Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

36. Et ecce Elizabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quae vocatur sterilis,

37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat secundum verbum tuum. Et discessit ab illa angelus.

39. ¶ Exurgens autem Maria in die-

† Fer. 4. Quat. Temp. Adv. Item in Annunt. B. Virg.

†† Fer. 6. Quat. Temp. Adv. Item in Festo Viscitationis.

bus illis abilis in montana cum festinatione,
in civitatem Juda;

40. et intravit in domum Zachariae, et
salutavit Elizabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem
Mariae Elizabeth, exultavit infans in
utero ejus; et repleta est Spiritu sancto
Elizabeth,

42. et exclamavit vox magna, et dixit:
Benedicta tu inter mulieres, et benedictus
fructus ventris tui.

43. Et uide hoc mihi, ut veniat mater
Domini mei ad me?

44. Ecce enim, ut facta est vox saluta-
tionis tuae in auribus meis, exultavit in
gaudio infans in utero meo.

45. Et beata, quae credidisti, quoniam
perficietur ea, quae dicta sunt tibi a Do-
mino.

46. Et ait Maria:

Magnificat anima mea Dominum,

47. et exultavit spiritus meus in Deo
salutari meo.

48. Quia respexit humilitatem ancillae
suae; ecce enim ex hoc beatam me di-
cent omnes generationes.

49. Quia fecit mihi magna, qui potens
est, et sanctum nomen ejus.

50. Et misericordia ejus a progenie in
progenies timentium eum.

51. Fecit potentiam in brachio suo;
dispersit superbos mente cordis sui. (*Isai.*
51, 9. Ps. 32, 10.)

52. Depositus potentes de sede, et exal-
tavit humiles.

53. Esurientes implevit bonis, et divites
dimisit inanes. (*I. Reg. 2, 5. Ps. 33, 11.*)

54. Suscepit Israël puerum suum, re-
cordatus misericordiae suea,

55. sicut locutus est ad patres nostros,
Abraham, et semini ejus in saecula. (*Gen.*
17, 9. et 22, 16. Ps. 131, 11.)

56. Mansit autem Maria cum illa quasi
mensibus tribus, et reversa est in domum
suam. (*Isai. 41, 8.*)

57. † Elisabeth autem impletum est
tempus parendi, et peperit filium.

58. Et audierunt vicini, et cognati ejus,
quia magnificavit Dominus misericordiam
suam cum illa, et congratulabantur ei.

59. Et factum est in die octavo, vene-
runt circumcidere puerum, et vocabant
eum nomine patris sui Zacharium.

60. Et respondens mater ejus, dixit:
Nequaquam; sed vocabitur Joannes.

61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo
est in cognatione tua, qui vocetur hoc
nomine.

62. Innebant autem patri ejus, quem
vellet vocari eum.

63. Et postulans pugillarem scripsit,
dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati
sunt universi. (*Supr. 13.*)

64. Apertum est autem illico os ejus,
et lingua ejus, et loquebatur benedicens
Deum.

65. Et factus est timor super omnes vi-

cinos eorum, et super omnia montana Ju-
daeae divulgabantur omnia verba haec.

66. Et posuerunt omnes, qui audierant,
in corde suo, dicentes: quis, putas, puer
iste erit? Etenim manus Domini erat cum
illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est
Spiritu sancto, et prophetauit, dicens:

68. Benedictus Dominus Deus Israël,
quia visitavit, et fecit redemtionem ple-
bis sueae. (*Ps. 73, 12.*)

69. Et erexit cornu salutis nobis, in
domo David pueri sui. (*Ps. 131, 17.*)

70. Sicut locutus est per os sanctorum,
qui a saeculo sunt, prophetarum ejus: (*Jer. 23, 6. et 30, 10.*)

71. salutem ex inimicis nostris, et de
manu omnium, qui oderunt nos,

72. ad faciendam misericordiam cum
patribus nostris, et memorari testamenti
sui sancti.

73. Jusjurandum, quod juravit ad Abra-
ham patrem nostrum, daturum se nobis,
(*Gen. 22, 16. Jer. 31, 33. Hebr. 6, 13.*
et 17.)

74. ut sine timore, de manu inimicorum
nostrorum liberati, serviamus illi

75. in sanctitate, et justitia coram ipso,
omnibus diebus nostris.

76. Et tu, puer, propheta Altissimi vo-
caberis; praeibis eum ante faciem Domini
parare vias ejus,

77. ad dandam scientiam salutis plebi
ejus, in remissionem peccatorum eorum,
(*Mal. 4, 5. Supr. 17.*)

78. per viscera misericordiae Dei nostri,
in quibus visitavit nos, oriens ex alto,
(*Zach. 3, 9. et 6, 12. Mal. 4, 2.*)

79. illuminare his, qui in tenebris, et
in umbra mortis sedent, ad dirigendos
pedes nostros in viam pacis.

80. Puer autem crescebat, et conforta-
batur spiritu, et erat in desertis usque in
diem ostensionis suae ad Israël.

CAPUT II.

*Ex Augusti decreto Joseph cum Maria
ascendit in Bethlehem, ubi illa peperit
Salvatorem. Cujus nativitate ab ange-
lo auditâ, pastores festini renuntiunt il-
lum visuri. Puer circumcisus vocatur
Jesus. Quem post dies purificationis in
Jerusalem delatum, ut Domino siste-
retur, Simeon senex benedicit, ac de
matris in passione doloribus prophete-
tat, Annaque prophetissa vetula Do-
mino constiterit. Jesus duodecim anno-
rum plenus sapientia et gratia, per-
ditus a parentibus, in medio docto-
rum invenitur, descenditque Nazareth,
factus illis subditus.*

1. Factum est autem in diebus illis †),
exiit edictum a Caesare Augusto, ut de-
scriberetur universus orbis.

2. Haec descriptio prima facta est a
præside Syriae Cyrino;

†) In Nativit. S. Joann. Bapt.

†) In Nativit. Dom. ad 1. Miss.

3. et ibant omnes, ut profiterentur singuli, in suam civitatem.

4. Ascendit autem et Joseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudeam in civitatem David, quae vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo, et familia David, (*I. Reg. 20, 6.*) (*Mich. 5, 2. Matth. 2, 6.*)

5. ut profiteretur cum Maria sponsata sibi uxore praegnante.

6. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies, ut pareret.

7. Et peperit filium suum primogenitum, et pannus eum involvit, et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio.

8. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9. Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfusit illos, et timuerunt timore magno.

10. Et dixit illis angelus: Nolite timere; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo,

11. quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: invenietis infantem pannis involutum, et positum in praesepio.

13. Et subito facta est cum angelo multitudine militia coelestis laudantium Deum, et dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bona voluntatis.

15. Et factum est, ut discresserunt ab eis angeli in coelum ^{††}), pastores loquebatur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

16. Et veneerunt festinantes, et invenierunt Mariam, et Joseph, et infantem positum in praesepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de pueru hoc.

18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt et de his, quae dicta erant a pastoriibus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat omnia verba haec, conseruens in corde suo.

20. Et reversi sunt pastores, glorificantes et laudentes Deum in omnibus, quae audierant, et viderant, sicut dictum est ad illos.

21. ^{†††}) Et postquam consummata sunt dies octo, ut circumcidetur puer, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo prius, quam in utero conciperetur. (*Gen. 17, 12. Lev. 12, 3. Math. 1, 21. Supr. 1, 31.*)

22. Et ^{†††}) postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysis, tulerunt illum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, (*Lev. 12, 6.*)

23. sicut scriptum est in lege Domini:

Quia omne masculinum, adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur; (*Exod. 13, 2. Num. 8, 16.*)

24. et ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turcum, aut duos pullos columbarum. (*Lev. 12, 8.*)

25. Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus, et timoratus, expectans consolationem Israël, et Spiritus sanctus erat in eo.

26. Et responsum accepérat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini.

27. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum paretes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo,

28. et ipse accepit eum in ulnas suas, et benedixit Deum, et dixit:

29. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace;

30. quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31. quod parasti ante faciem omnium populorum,

32. lumen ad revelationem gentium, et gloriariam plebis tuae Israël.

33. ^{††}) Et erat pater ejus et mater mirantes super his, quae dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israël, et in signum, cui contradicetur; (*Isai. 8, 11. Rom. 9, 33. I. Petr. 2, 7.*)

35. et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reveleatur ex multis cordibus cogitationes.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Haec processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua.

37. Et haec vidua usque ad annos octoginta quatuor, quae non discedebat de templo, jejunis et obsecrationibus serviens nocte ac die.

38. Et haec, ipsa hora superveniens, confringebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemtionem Israël.

39. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilaeam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat, et confortabatur plenus sapientia; et gratia Dei erat in illo.

41. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Ierusalem in die solemnis Paschae. (*Exod. 23, 15. et 34, 18. Deut. 16, 1.)*

(*A. M. 4011. Aer. vulg. 8.*)

42. Et ^{†††}) cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Jerosolymam secundum consuetudinem diei festi,

43. consummatisque diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Ierusalem, et non cognoverunt parentes ejus.

^{††}) Dom. infra. Oct. Nativ.

^{†††}) Dom. infra. Oct. Epiph.

^{††}) In Nativit. Dom. ad 2. Miss.

^{†††}) In Circuncis. Dom.

^{†††}) In Purific. B. Virg.

44. Existimantes autem, illum esse in
comitatu, venerunt iter diei, et require-
bant eum inter cognatos et notos.

45. Et non invenientes regressi sunt
in Jerusalem, requirentes eum.

46. Et factum est, post triduum inven-
erunt illum in templo sedentem in medio
doctorum, audientem illos, et interrogan-
tem eos.

47. Stupebant autem omnes, qui eum
audiebant, super prudentia, et responsis
eius.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit
mater eius ad illum: Fili, quid fecisti
nobis sic? ecce pater tuus et ego dolen-
tes quarechanus te.

49. Et ait ad illos: Quid est, quod me
quaerebatis? nesciebatis, quia in his, quae
Patris mei sunt, oportet me esse?

50. Et ipsi non intellexerunt verbum,
quod locutus est ad eos.

51. Et descendit cum eis, et venit Na-
zareth, et erat subditus illis. Et mater
eius conservabat omnia verba haec in
corde suo.

52. Et Jesus proficiebat sapientia, et
aetate, et gratia apud Deum, et homines.

CAPUT III.

Joannes mittitur a Domino impleturus
sua praedicatione Isaiae vaticinium,
et turbis, et publicanis, ac milibus
dat consilium; dicit, quid singulos
facere oporteat, testaturque Christi
excellentiam et baptismi ipsius, super
quem ab ipso baptizatum descendit
columba, ac vox Patris auditur; tex-
turque ejus genealogia a Joseph usque
ad Adam ascendens.

(A. M. 4032. Aer. vulg. 28.)

1. Anno [†]) autem quintodecimo imperii
Tiberii Caesaris, procurante Pontio Pilato
Iudeam, tetrarcha autem Galilaeae Her-
ode, Philippo autem fratre eius tetrarcha
Judecae et Trachooltidis regionis, et Ly-
sania Abilinae tetrarcha,

2. sub principibus sacerdotum Anna et
Caipha, factum est verbum Domini super
Joannem Zachariae filium in deserto.
(Act. 4, 6.)

3. Et venit in omnem regionem Jordani-
cis, praedicans baptismum poenitentiae in
remissionem peccatorum *), (Matth. 3, 1.
Marc. 1, 4.)

4. sicut scriptum est in libro sermonum
Isaiae prophetae: Vox clamantis in deser-
to: Parate viam Domini; rectas facite se-
mitas eius. (Isai. 40, 3. Joann. 1, 23.)

5. Omnis vallis implebitur, et omnis
mons, et collis humiliabitur, et erunt pra-
va in directa, et aspera in vias planas;

6. et videbit omnis caro salutare Dei.

7. Dicebat ergo ad turbas, quae exibant,

ut baptizarentur ab ipso: Genima vipe-
rarum, quis ostendit vobis fugere a ven-
tura ira? (Matth. 3, 7. et 33, 23.)

8. Facite ergo fructus dignos poeniten-
tiae, et ne cooperitis dicere: Patrem ha-
bemus Abramam. Dico enim vobis, quia
potens est Deus de lapidibus istis susci-
tare filios Abramae.

9. Jam enim securis ad radicem arbo-
rum posita est. Omnis ergo arbor, non
faciens fructum bonum, excidetur, et in
ignem mittetur.

10. Et interrogabant eum turbae, dicen-
tes: Quid ergo faciemus?

11. Respondens autem dicebat illis: Qui
habet duas tunicas, det non habenti, et
qui habet escas, similiter faciat. (Jac. 2,
15. Joann. 3, 17.)

12. Venerunt autem et publicani, ut
baptizarentur, et dixerunt ad illum: Ma-
gister, quid faciemus?

13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius,
quod constitutum est vobis, faciatis.

14. Interrogabant autem eum et milites,
dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait
illis: Neminem concutatis, neque ca-
luniam faciatis, et contenti estote sti-
pendiis vestris.

15. Existimante autem populo, et cogi-
tantibus omnibus in cordibus suis de Joanne,
ne forte ipse esset Christus,

16. respondit Joannes, dicens omnibus:
Ego quidem aqua baptizo vos; veniet au-
tem fortior me, cuius non sum dignus
solvere corrigiam calcementorum ejus;
ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, et
igni; (Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Joann.
1, 26.) (Matth. 3, 11. Act. 1, 5. 11, 16.
et 19, 4.)

17. cuius ventilabrum in manu ejus, et
purgabit aream suam, et congregabit tri-
ticum in horreum suum, paleas autem
comburet igni inextingibili.

18. Multa quidem et alia exhortans evan-
gelizabat populo.

19. Herodes autem tetrarcha, cum cor-
riperetur ab illo de Herodiade uxore fra-
tris sui, et de omnibus malis, quae fecit
Herodes, (Matth. 14, 4. Marc. 6, 17.)

20. adjectit et hoc super omnia, et in-
clusit Joannem in carcere.

21. Factum est autem, cum baptizare-
tur omnis populus, et Jesu baptizato, et
orante, aperatum est coelum; (Matth. 3,
16. Marc. 1, 10. Joann. 1, 32.)

22. et descendit Spiritus sanctus corporal-
i specie sicut columba in ipsum, et
vox de celo facta est: Tu es filius meus
dilectus, in te complacui mihi. (Matth.
3, 17. et 17, 5. Infr. 9, 35. II. Petr.
1, 17.)

23. Et ipse Jesus erat incipiens *)
quasi **) aurorum triginta, ut putabatur,

*) Incipiens prodire palam, et Messiam agere.

**) Οἰστεί, circiter quod ad annum aetatis ejus
34. inchoatum extendimus; atque adeo ann.
aerae vulg. 30. inchoato, Per. Jul. 4743., cum
Julianus per annum et aliquot iuri menses
pro. dicitur.

†) Dom. 4. Advent.

‡) Coepit vero Iuisse Joannis ministerium die
illi convenientissimo, 7. mensis die 10., circa
Oct. nostri 10., qui poenitentialis et expiatio-
nibus fuit probabile viuletum.

filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathan,

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25. qui fuit Mathathiae, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Mathathiae, qui fuit Semel, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27. qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosau, qui fuit Elmadau, qui fuit Her,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Joram, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31. qui fuit Melea, qui fuit Nenna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32. qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naassou,

33. qui fuit Amiuadah, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judea,

34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahae, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36. qui fuit Caivan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,

37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan,

38. qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jesus post jejunium quadraginta dierum ac devictas satanae tentationes in synagoga Nazareth legit factam de se Isaiae prophetiam, dicitque, prophetam non esse acceptum in patria propria, quapropter volunt eum de monte praecipitare. Ejicit in Capharnaum daemonium, sanatque socrum Simonis, et plures alios a variis languoribus, ac daemonia ejicit.

1. Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane, et agebatur a Spiritu in desertum (*Matth. 4, 1. Marc. 1, 12.*)

2. diebus quadraginta, et tentabatur a diabolo. Et nihil maudicavit in diebus illis, et consummatis illis esurit.

3. Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat.

4. Et respondit ad illum Jesus: Scriptum est: Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. (*Deut. 8, 3. Matth. 4, 4.*)

5. Et duxit illum diabolus in montem

excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terrae in momento temporis,

6. et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa.

7. Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.

8. Et respondeoens Jesus dixit illi: Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. (*Deut. 6, 13. et 10, 20.*)

9. Et duxit illum in Jerusalem, et stauit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si filius Dei es, mette te hinc deorsum.

10. Scriptum est enim, quod angelis suis mandavit de te, ut conservent te; (*Ps. 50, 11.*)

11. et quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

12. Et respondens Jesus ait illi: Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. (*Deut. 6, 16.*)

13. Et consummata omni tentatione, dia-bolus recessit ab illo usque ad tempus.

14. Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilaeam, et fama exiit per universam regionem de illo. (*Matth. 4, 12. Marc. 1, 14.*)

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus.

16. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, et surrexit legere. (*Matth. 13, 54. Marc. 6, 1. Joann. 4, 45.*)

17. Et traditus est illi liber Isaiae prophetae. Ut et revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat:

18. Spiritus Domini super me, propter quod uixit me; evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, (*Isai. 61, 1.*)

19. praedicare captivis remissionem, et caecis visum, dimittere contractos in remissionem, praedicare annum Domini acceptum, et diem retributiovis.

20. Et cum plicuisse librum, reddidit ministro, et sedet. Et omnium in synagoga oculi erant intendeentes in eum.

21. Coepit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est haec Scriptura in auribus vestris.

22. Et omnes testimonium illi dabant, et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius, et dicebant: Nonne hic est filius Joseph?

23. Et ait illis: ^{t)} Utique dicitis mihi hanc similitudinem: Medice, cura te ipsum; quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua.

24. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

25. In veritate dico vobis: Multae vi-duae erant in diebus Eliae in Israël, quando clausum est coelum annis tribus, et mensibus sex, cum facta esset famae magna in omni terra, (*III. Reg. 17, 9.*)

26. et ad nullam illarum missus est

t) Fer. 2. post Dom. 3. Quadr.

Elias, nisi in Sarepta Sidouiac ad mulierem viduam. (III. Reg. 17, 9.)

27. Et multi leprosi erant in Israël sub Elisaeo propheta; et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus. (IV. Reg. 5, 14.)

28. Et repleti sunt omnes in synnoga ira, haec audientes.

29. Et surrexerunt, et ejecerunt illum extra civitatem, et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat aedificata, ut praecipitarent eum.

30. Ipse autem transiebat per medium illorum ibat.

31. Et descendit in Capharuanum civitatem Galilaeae, ubique docebat illos sabbatis. (Matth. 4, 13. Marc. 1, 21.)

32. Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius. (Matth. 7, 28.)

33. Et in synagoga erat homo habens daemonium immundum, et exclamavit voce magna, (Marc. 1, 23.)

34. dicens: Sine, quid nobis, et tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? Scio te, quis sis, sanctus Dei.

35. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesc, et exi ab eo. Et cum projectisset illum daemonom in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36. Et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad iuvicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate et virtute imperati inmundissimis spiritibus, et exirent?

37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

38. ¶ Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febrisbus; et rogaverunt illum pro ea. (Matth. 8, 14. Marc. 1, 31.)

39. Et stans super illam, imperavit febri; et dimisit illam. Et continuo surgens, ministrabat illis.

40. Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, duebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

41. Exibant autem daemonia a multis clamantia, et dicentia: Quia tu es filius Dei; et increpans nou sinebat ea loqui, quia sciebant, ipsum esse Christum. (Marc. 1, 34.)

42. Facta autem die egressus ibat in desertum locum, et turbae requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum, et detinebant illum, ne discederet ab eis.

43. Quibus ille ait: Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missa sum.

44. Et erat praedicans in synagogis Galilaeae.

¶) Fer. 5. post Dom. 3. Quadr. Item Salb. 4. Temp. Pent.

CAPUT V.

Ibi de navicula Petri docuisset, ille laxato ipsis jussu reti conclusit copiosam piscium multitudinem. Curatum leprosum mittit ad sacerdos; paralyticu, remissis primum peccatis, jubet, ut lectum suum tollat; discubens cum Leri, quem ex telonio vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisaeis, quare cum peccatoribus conversetur, et cur ipsius discipuli non jejunaret.

1. Factum est autem, ¶ cum turbae irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesareth.

2. Et vidit duas naves stantes secus stagnum; pescatores autem descederant, et lavabant retia. (Matth. 4, 18. Marc. 1, 16.)

3. Ascendens autem in unam navem, quae erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.

5. Et respondens Simon dixit illi: Praeceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus; in verbo auctui tuo laxabo rete.

6. Et cum hoc fecissent, conluserunt piscium multitudinem copiosam; rumpebatur antem rete eorum.

7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adjuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas ita, ut pene mergerebantur.

8. Quod cum videret Simon Petrus, procedit ad genua Jesu, dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.

9. Stupor enim circumdecederat eum, et omnes, qui cum illo erant, in capture piscium, quam ceperant;

10. similiter autem Jacobum et Joannem, filios Zebedaei, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere; ex hoc iam homines eris capiens.

11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

12. Et factum est, cum esset in una civitatem, et ecce vir plenus lepra, et videns Jesum, et procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. (Matth. 8, 2. Marc. 1, 40.)

13. Et extendebas manum tetigisti enim, dicens: Volo, mundare. Et confessum lepra recessit ab illo.

14. Et ipse praecepit illi, ut nemini diceret; sed: Vade, ostende te sacerdoti, et offer pro inundatione tua, sicut praecepit Moyses, in testimonium illis. (Lev. 14, 4.)

15. Perambulabat autem magis sermo de illo; et conveniebant turbae multae, ut audirent, et curarentur ab infirmitatibus suis.

16. Ipse autem secedebat in desertum, et orabat.

) Dom. 4. post Pent.

17. [¶]) Et factum est in una dierum, et ipse sedebat docens; et erant Pharisaei sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilaeae, et Iudeae, et Jerusalem; et virtus Domini erat ad sanandum eos.

18. Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus, et quaerebant eum inferre, et posere ante eum. (Matth. 9, 2. Marc. 2, 3.)

19. Et nou iuvenientes, qua parte illum inferrent, prae turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summi erunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20. Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.

21. Et cooperunt cogitare scribæ et Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23. Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, et ambab?

24. Ut autem sciat, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico): Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.

25. Et confessim consurgens coram illis, tolle lectum, in quo jacebat, et abiit in dominum suam, magnificans Deum.

26. Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

27. Et post haec exiit, et [¶]) vidit publicanum, nomine Levi, sedentem ad telonium, et ait illi: Sequere me. (Matth. 9, 9. Marc. 2, 11.)

28. Et relicts omnibus, surgens secutus est eum.

29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua; et erat turba multa publicanorum, et aliorum, qui cum illis erant discubentes.

30. Et mormurabant Pharisæi, et scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis? (Marc. 2, 16.)

31. Et respondens Jesus dixit ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent.

32. Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.

33. At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, et obsecratioues faciunt, similiter et Pharisæorum; tui autem edunt et bibunt? (Marc. 2, 18.)

34. Quibus ipse ait: Numquid potestis filios spousi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35. Venient autem dies, cum ablatus

fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.

36. Dicebat autem et similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram a novo vestimento immittit in vestimentum vetus; alioquin et novum rumpit, et veteri non convenit commissura a novo.

37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres; alioquin rumpet vinum novum utres, et ipsum effundetur, et utres peribunt.

38. Sed vinum novum in utres novos mittendum est, et ultraque conservantur.

39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum; dicit enim: Vetus melius est.

CAPUT VI.

Discipulos spicas sabbato relentes excusat, atioque sabbato manum curat aridam; electos duodecim nominat apostolos, et cum illis ac multitudine copiosa stans in loco campestri, docet beatitudines, aliaque consilia ac pracepta evangelica. De festuca in oculo fratri, et arbore bona ac mala ex fructu dignoscenda. Audiens Christi verba cui comparetur, si ea opere compleat, et cui, si non compleat.

1. Factum est autem in sabbato secundo, primo. cum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, et manducabant confricantes manibus. (Matth. 12, 1. Marc. 2, 23.)

2. Quidam autem Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet in sabbatis?

3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis, quod fecit David, cum esurisset ipse, et qui cum illo erant:

4. quomodo intravit in dominum Dei, et panes propositionis suos sicut manducavit, et dedit his, qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus? (I. Reg. 21, 6.) (Exod. 29, 32. Ler. 24, 9.)

5. Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis etiam sabbati.

6. Factum est autem et in alio sabbato, ut intraret in synagogam, et doceret. Et erat ibi homo, et manus ejus dextra erat arida. (Matth. 12, 10. Marc. 3, 1.)

7. Observabant autem scribæ et Pharisæi, si in sabbato curaret, ut invenirent, unde accusarent eum.

8. Ipse vero sciebat cogitationes eorum, et ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, et stain medium. Et surgens stetit.

9. Ait autem ad illos Jesus: Interrogovos, si licet sabbatis benefacere, an male, animam salvam facere, an perdere?

10. Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit; et restituisti est manus ejus.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, et colloquebant ad invicem, quidam facerent Jesu.

12. Factum est autem in illis diebus, [¶]) ex-

[†]) Fer. 6. Quat. Temp. Pent.

^{††}) In Vigil. S. Matth.

^{††}) S. Barthol. Apost.

uit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei.

13. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, (quos et apostolos nominavit): (Matth. 10, 1. Marc. 3, 13.)

14. Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum, et Joannem, Philippum et Bartholomeum,

15. Matthaeum, et Thomam, Iacobum Alphaci, et Simonem, qui vocatur Ze-

lotes,

16. et Judam Jacobi, et Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

17. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum ejus, et multitudine copiosa plebis ab omni Iudea, et Jerusaleme, et maritima, et Tyri, et Sidonis,

18. qui venerantur, ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur.

19. Et omnis turba quacrebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.

20. Et ipse, elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. (Matth. 5, 2.)

21. Beati, qui nunc esuritis, quia saturabitimi. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. (Matth. 5, 6.)

22. Beati eritis, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprimerint, et ejerint nomen vestrum tamquam malum propter Filium hominis.

23. Gaudete in illa die, et exultate; ecce enim merces vestra multa est in celo. Secundum haec enim faciebant prophetas patres eorum.

24. Verumtamen vae vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. (Eccli. 31, 8. Amos 6, 1.)

25. Vae vobis, qui satnati estis, quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc, quia ingebitis et flebitis. (Isai. 65, 13.)

26. Vae, cum benedixerint vobis homines; secundum haec enim faciebant pseudopropheticos patres eorum.

27. Sed vobis dico, qui auditis: Diligite inimicos vestros, benefacie his, qui oderunt vos. (Matth. 5, 44.)

28. Benedicite maledicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos.

29. Et quicunque percutit in maxillam, praebe et alteram. Et ab eo, qui auferat tibi vestimentum, etiam tuicum noli prohibere. (Matth. 5, 20. I. Cor. 6, 7.)

30. Omni autem potenti te tribue, et qui auferat, quae tua sunt, ne repetas.

31. Et prout vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. (Tob. 4, 16. Matth. 7, 17.)

32. Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt. (Matth. 5, 46.)

33. Et si beneficeritis his, qui vobis benefaciunt, quae vobis est gratia? sicut enim et peccatores hoc faciunt.

34. Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quae gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus foerantur, ut recipient aequalia. (Deut. 15, 8. Matth. 5, 42.)

35. Verumtamen diligite inimicos vestros, benefacie, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.

36. ¶) Este ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est.

37. Nolite judicare, et non judicabimini; nolite condenare, et non condemnabimini. Dimittite, et dimittemini. (Matth. 7, 1.)

38. Date, et dabunt vobis: mensuram bonam, et coufertam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua meus fueritis, remetetur vobis. (Matth. 7, 2. Marc. 4, 24.)

39. Dicebat autem illis et similitudinem: Numquid potest caecus caecum ducere? Nonne ambo in foccam cadunt?

40. Non est discipulus super magistrum; perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. (Matth. 10, 24. Joann. 13, 16.)

41. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trahem autem, quae in oculo tuo est, non consideras? (Matth. 7, 3.)

42. Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine, ejiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trahem non video? Hypocrita, ejice primum trahem de oculo tuo, et tunc perspicias, ut educas festucam de oculo fratris tui.

43. Non est enim arbor bona, quae facit fructus malos, neque arbor mala, faciens fructum bonum. (Matth. 7, 18. et 12, 33.)

44. Unaquaque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt fieri, neque de rufo vindemiant uva.

45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundautia enim cordis os loquitur.

46. Quid autem vocatis me Domine, Domine; et non facitis, quae dico? (Matth. 7, 21. Rom. 2, 13. Jac. 1, 22.)

47. Omnis, qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos, ostendam vobis, cui similis sit:

48. similis est homini aedificanti domum, qui fodit iu altum, et posuit fundamentum super petram; inundatione autem facta, illius est flumen domui illi, et non potuit eam movere, fundata enim erat super petram.

49. Qui autem audit, et non facit, similis est homini aedificanti domum suam

t) Ss. Dionys. et Soc. Item Vigil. Ss. omnium. Item Plur. Mart. extra Temp. Pasch.

) Dom. f. post Pent.

super terram sive fundamento, in quam illius est fluvius, et continuo cecidit; et facta est ruina domus illius magna.

CAPUT VII.

Admiratus centurionis fidem, absens sanat illius serum; juxta portam civitatis Naim filium unicum riduae resuscitat; coram discipulis Joannis Baptisteae per eos interrogantis, arescit, qui venturus erat, multa edit signa; illisque abeuntibus Joannem plurimum extollit. Judaeis nec Joannis nec Christi vita placuit, quos pueris invicem in foro acclamantibus assimilat. A peccatrice muliere pedes inunctus, respondet Simoni ob hoc murmuranti, proposita ad hoc parabola duorum debitorum, et remissis mulieri peccatis.

1. Cum autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intravit Capharnaum. (Matth. 8, 5.)

2. Centurionis autem ejusdam servus male habens erat moriturus, qui illi erat pretiosus.

3. Et cum audisset de Jesu, misit ad eum seniores Iudeorum, rogans eum, ut veniret, et salvaret servum ejus.

4. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicite, dicentes ei: Quia dignus est, ut hoc illi praestes;

5. dicitur eum gentem nostram, et synagogam ipse aedificavit nobis.

6. Jesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari; non enim sum dignus, ut subiectum meum intres. (Matth. 8, 3.)

7. Propter quod et me ipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te; sed die verbo, et sanabitur puer meus.

8. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: Vade, et vadit; et alii: Veni, et venit; et servo meo: Fas hoc, et facit.

9. Quo auditu Jesus miratus est, et conversus sequentibus se turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Israël tautam fidem inveni.

10. Et reversi, qui missi fuerant, dominum, inuenierunt servum, qui languerat, sanum.

11. Et factum est, deinceps [†]) ibat in civitatem, que vocatur Naim; et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa.

12. Cum autem appropinquaret portae civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suae, et haec vidua erat; et turba civitatis multa cum illa.

13. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere.

14. Et accessit, et tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, steterunt.) Et ait: Adolescens, tibi dico, surge.

15. Et resedit, qui erat mortuus, et coepit loqui. Et dedit illum matri suae.

16. Accepit autem omnes timor, et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam. (Infr. 24, 19. Joann. 4, 19.)

17. Et exiit hic sermo in universam Judaciam de eo, et in omne circa regionem.

18. Et nuntiaverunt Joanni discipuli ejus de omnibus his.

19. Et convocabat duos de discipulis suis Joannes, et misit ad Jesum, dicens: Tu es, qui venturus es, au alium expectamus? (Matth. 11, 2.)

20. Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt: Joannes Baptista misit nos ad te, dicens: Tu es, qui venturus es, au alium expectamus?

21. In ipsa autem hora multos curavit a lauguoribus, et plagis, et spiritibus malis, et caeci multis donavit visum.)

22. Et respondebas, dixit illis: Euntes renuntiate Joanni, quae audistis, et vidi- stis: Quia caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur; (Isai. 35, 5.)

23. et beatus est, quicunque non fuerit scandalizatus in me.

24. Et cum discessissent nuntii Joannis, coepit de Joanne dicere ad turbas: Quid existis in desertum videre? arundinem ventum agitatum?

25. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestientis induitum? Ecce, qui in ueste pretiosa sunt et deliciis, in domibus regum sunt.

26. Sed quid existis videre? prophetam?

Utique dico vobis, et plus quam prophetam;

27. hic est, de quo scriptum est: Ecce mittio angelum meum ante faciem tuam,

qui praeparabit viam tuam ante te. (Mal. 3, 1. Matth. 11, 10. Marc. 1, 2.)

28. Dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Joannes Baptista nemo est; qui autem minor est in regno Dei, maior est illo.

29. Et omnis populus audiens et publicani justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis.

30. Pharisei autem, et legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

31. Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? et cui similes sunt? (Matth. 11, 16.)

32. Similes sunt pueris sedentibus in foro et loquentibus ad invicem, et dicentibus: Cantavimus vobis tibi, et non tantastis; lamentavimus, et non plorasti.

33. Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, et dicitis: Daemonium habet. (Matth. 3, 4. Marc. 1, 6.)

34. Venit Filius hominis manducans, et bibens, et dicitis: Ecce homo devorator,

[†]) Fer. 5. post Dom. 4. Quadr. Item Dom. 15. post Pent.

et bibens vinum, amicus publicanorum et peccatorum.

35. Et justificata est sapientia ab omnibus filii suis.

36. ^{t)} Rogabat autem illum quidam de Pharisaeis, ut inauducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisaei discubuit.

37. Et ecce mulier, quae erat in civitate peccatrix, ut cognovit, quod accubuissest in domo Pharisaei, attulit alabastrum unguenti; (*Matth. 26, 7. Marc. 14, 3. Joann. 11, 2. et 12, 3.*)

38. et stans retro secus pedes ejus, lacrymis coepit rigare pedes ejus, et capillis capitum sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebatur.

39. Videns autem Pharisaeus, qui vocaverat eum, ait intra se, dicens: Ille si esset propheta, sciret utique, quae et qualis est mulier, quae tangit eum, quia peccatrix est.

40. Et respondens Jesus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41. Duo debitores erant eisdem foenato: unus debebat denarios quingentos, et aliis quinquaginta.

42. Non habentibus illis, unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: Aestimo, quia is, cui plus donavit. At ille ait: Recte iudicasti.

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hauc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; haec autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti; haec autem unguento unxit pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti; haec autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus dilit.

48. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. (*Matth. 9, 2.*)

49. Et cooperant, qui simul accumbeant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua salvam te fecit; vade in pace.

CAPUT VIII.

Parabolam de seminante proponit, ac discipulis interpretatur. Nihil occultum, quod non manifestetur. Quos dicat suam esse matrem, siosque fratres. In mari a somno excitatum ventum interpretat; daemoniacum ferociissimum a daemonum legione liberat, permittens daemonibus, ut in porcos introeant; tacta simbra vestimenti ejus mulier a fluxu sanguinis curatur, et filia Jairi archisynagogi verbo ipsius resuscitatur.

1. Et factum est deinceps, et ipse iter

^{t)} Fer. 5. post Dom. Pass. Item Fer. 6. Quat.

Temp. Sept. Item in Festo S. Mariae Magd.

faciebat per civitates, et castella, praedicas et evangelizans regnum Dei; et duodecim cum illo,

2. et mulieres aliquae, quae erant curatae a spiritibus malignis, et infirmitatis: Maria, quae vocatur Magdalene, de qua septem daemona exierant, (*Marc. 16, 9.*)

3. et Joanna uxor Chusae procuratoris Herodis, et Susanna, et aliae multae, quae ministrabant ei de facultatibus suis.

4. ^{t)} Cum autem turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem:

5. Exiit, qui seminat, seminare semen suum; et dum seminat, aliud cecidit secus viam, et concutatum est, et vulnera coeli comedenter illud. (*Matth. 13, 3. Marc. 4, 3.*)

6. Et aliud cecidit supra petram; et natum aruit, quia non habebat humorem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, et simul exortae spinae suffocaverunt illud.

8. Et aliud cecidit in terram bonam; et ortum fecit fructum centuplum. Haec dicens clamabat: Qui habet aures audiendo, audiat.

9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quae esset haec parabola.

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant. (*Isai. 6, 9. Matth. 13, 14. Marc. 4, 12. Joann. 12, 40. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.*)

11. Est autem haec parabola: Semen est verbum Dei.

12. Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt; deinde venit diabolus, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. Nam qui supra petram, qui cum audiuerint, cum gaudio suscipiunt verbum; et hi radices non habent, qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recidunt.

14. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audiuerunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitae euntis, suffocantur, et non referunt fructum.

15. Quod autem in bonam terram, hi sunt, qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

16. Nemo autem, lucernam accendens, operit eam vase, aut subitus lecum ponit; sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. (*Matth. 5, 15. Marc. 4, 21.*)

17. Non est enim occultum, quod non manifestetur, nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat. (*Matth. 10, 26. Marc. 4, 22.*)

18. Videte ergo, quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi; et quicumque non habet, etiam, quod putat se habere, auferetur ab illo. (*Matth. 13, 12. et 25, 29.*)

^{t)} Dom. Sexag.

19. Venerunt autem ad illum mater, et fratres ejus, et non poterant adire eum prae turba. (*Matth. 12, 46. Marc. 3, 32.*)

20. Et nuntiatum est illi: Mater tua, et fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. Qui respondens dixit ad eos: Mater mea, et fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt.

22. Factum est autem in una diem, et ipse ascendit in naviculam, et discipuli ejus, et ait ad illos: Transfratremus trans stagnum. Et ascenderunt. (*Matth. 8, 23. Marc. 4, 36.*)

23. Et navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur, et periclitabantur.

24. Accedentes autem suscitarunt eum, dicentes: Praeceptor, perimus. At ille surges inceparvit ventum, et tempestatem aquae; et cessavit, et facta est tranquillitas.

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes mirati sunt, ad invicem dicentes: Quis, putas, hic est, quia et ventis et mari imperat, et obedienti ei?

26. Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quae est contra Galilaeam.

27. Et cum egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat daemonium jam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. Is, ut vidit Jesum, procedit ante illum, et exclamans voce magna, dixit: Quid mihi, et tibi est Jesus Fili Dei altissimi? Obsccro te, ne me torqueas.

29. Praecipiebat enim spiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis, et compeditibus custoditus, et ruptis vinculis agebatur a daemonio in deserta.

30. Interrogavit autem illum Jesus, deus: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio; quia intraverant daemonia multa in eum.

31. Et rogabant illum, ne imperaret illis, ut in abyssum irent.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte; et rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. Exierunt ergo daemona ab homine, et intraverunt in porcos; et impetu abiit grex per praeceps in stagnum, et suffocatus est.

34. Quod ut viderunt factum, qui pascebant, fugerunt, et nuntiaverunt in civitatem et in villas.

35. Exierunt autem videre, quod factum est, et venerunt ad Jesum, et invenerunt hominem sedentem, a quo daemona exierant, vestitum, ac sua mente ad pedes ejus, et timuerunt.

36. Nuntiaverunt autem illis, et qui viderant, quomodo sanus factus esset a lectione;

37. et rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum, ut discederet ab ipsis, quia magno timore tene-

bantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. Et rogabat illum vir, a quo daemonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

39. Redi in domum tuam, et narra, quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, praedicatus, quanta illi fecisset Jesus.

40. Factum est autem, cum rediisset Jesus, exceptit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum.

41. Et ecce veuit vir, cui nomen Jairus, et ipse princeps synagogae erat; et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum, ut intraret in domum ejus, (*Matth. 9, 18. Marc. 5, 22.*)

42. quia unica filia erat ei fere annorum duodecim, et haec moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis comprimebatur.

43. Et mulier quaedam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quae in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab illo potuit curari.

44. Accessit retro, et tetigit simbriam vestimenti ejus; et confessum stetit fluxus sanguinis ejus.

45. Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui cum illo erant: Praeceptor, turbae te comprimit, et affigunt, et dicas: Quis me tetigit?

46. Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis. Nam ego novi, virtutem de me exiisse.

47. Videns autem mulier, quia non lauit, tremens venit, et procedit ante pedes ejus, et ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo, et quenadmodum confessum sanata sit.

48. At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit; vade in pace.

49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogae, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. Jesus autem, auditio hoc verbo, respondit patri pueriae: Noli timere; credet tantum, et salva erit.

51. Et cum venisset domum, noui permisit, intrare secum quemquam, nisi Petrum, et Iacobum, et Joannem, et patrem, et matrem pueriae.

52. Flebant autem omnes, et plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua pueria, sed dormit.

53. Et deridebant eum, scientes, quod mortua esset.

54. Ipse autem tenens manum ejus clavavit, dicens: Puella, surge.

55. Et reversus est spiritus ejus, et surrexit continuo. Et jussit illi dari manducare.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus praeceperit, ne alicui dicerent, quod factum erat.

CAPUT IX.

Discipulos ad praedicandum mittens, servanda tradit eis praecepta. Herodes audit Christi fama cupit eum videre. Ex quinque panibus et duobus piscibus satiat Jesus quinque virorum militia. Petrus illum confitetur Christum Dei. Suum praedicit passionem, et de propria cruce tollenda. Transfigurato junguntur Moyses et Elias in maiestate. Ad preces patris daemonium a filio ejicit. Contentio oritur inter apostolos de primatu. Filii Zebedaei roulant, igne coelesti consumi Samaritanos notentes Jesum suspicere. Volentem sequi non suscipit; alterum autem vocat, nec permittit, ut pri- mumi sepetiam patrem.

1. ^{t)} Convocatis autem duodecim apostolis, dedit illis virtutem, et potestatem super omnia daemonia, et ut languores curarent. (Matth. 10, 1. Marc. 3, 15.)

2. Et misit illos praedicare regnum Dei, et sanare infirmos.

3. Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virginam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habetis. (Matth. 10, 9. Marc. 6, 8.)

4. Et in quancumque domum intraveritis, ibi manete, et inde ne exeatatis.

5. Et quicunque non receperint vos, exeuente de civitate illa, etiam pulvorem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. (Act. 13, 51.)

6. Egressi autem circubant per castella, evangelizantes et curantes ubique.

7. Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quae siebant ab eo, et haesitabat eo, quod diceretur (Matth. 14, 1. Marc. 6, 14.)

8. a quibusdam: Quia Joannes surrexit a mortuis; a quibusdam vero: Quia Elias apparuit; ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.

9. Et ait Herodes: Joannem ego decollavi; quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quaerabat vide eum.

10. Et reversi apostoli narraverunt illi, quaecunque fecerunt; et assumptis illis cessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsnaidae.

11. Quod cum cognovissent turbae, sectae sunt illum; et exceptit eos, et loquebatur illis de regno Dei, et eos, qui cura indigebant, sanabat.

12. Dies autem cooperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: Dimitte turbas, ut eunte in castella, villasque, quae circa sunt, divertant, et inveniant escas, quia hic in loco deserto sumus. (Matth. 14, 15. Marc. 6, 36.)

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quam quinque panes, et duo pisces; nisi forte nos emamus, et emamus in omnem hanc turbam escas. (Joann. 6, 9.)

t) Fer. 5. post Pent.

14. Erant autem fere viri quinque milia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos.

15. Et ita fecerunt, et discumbere fecerunt omnes.

16. Acceptis autem quinque panibus et duobus piscibus, respexit in coelum, et benedixit illis, et fregit, et distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.

17. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et sublatum est, quod supersuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

18. Et factum est, cum solus esset orans, erant cum illo et discipuli; et interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbae? (Matth. 16, 13. Marc. 8, 27.)

19. At illi responderunt, et dixerunt: Joannem Baptizau; alii autem Eliam; alii vero, quia unus propheta de prioribus surrexit.

20. Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.

21. At ille increpans illos, preecepit, ne cum dicerent hoc,

22. dicens: Quia oportet Filium hominis multa pati, et reprobari a senioribus, et principibus sacerdotum, et scribis, et occidi, et tertia die resurgere. (Matth. 17, 21. Marc. 8, 31. et 9, 30.)

23. Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abnegat semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. (Matth. 10, 38. et 16, 24. Marc. 8, 34. Infr. 14, 27.)

24. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam; nam qui perdidit animam suam propter me, salvam faciet illam. (Infr. 17, 33. Joann. 12, 25.)

25. Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?

26. Nam qui me erubuerit, et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, et Patris, et sanctorum angelorum. (Matth. 10, 33. Marc. 8, 38. II. Tim. 2, 12.)

27. Dico autem vobis vere: Nuqt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei. (Matth. 16, 28. Marc. 8, 39.)

28. Factum est autem post haec verba fere dies octo, et assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ascendit in montem, ut oraret. (Matth. 17, 1. Marc. 9, 1.)

29. Et facta est, dum oraret, species vultus eius altera, et vestitus eius albus et resulgens.

30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, et Elias,

31. visi in maiestate; et dicebant excessum ejus, quem complecturus erat in Ierusalem.

32. Petrus vero, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes videbant maiestatem ejus, et duos viros, qui stabant cum illo.

33. Et factum est, cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Praeceptor, bonus est nos hic esse; et faciamus trahabernacula, unum tibi, et unum Moysi, et unum Eliae, nesciens, quid dicere.

34. Haec autem illo loquente, facta est nubes, et obumbravit eos; et timuerunt, intraibus illis in nuhem.

35. Et vox facta est de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus; ipsum audite. (JL. Petr. 1, 17.)

36. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quae viderant.

37. Factum est autem in sequenti die, descendantibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

38. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicusest mihi; (Matth. 17, 14. Marc. 9, 16.)

39. et ecce spiritus apprehendit eum, et subito clamat, et elidit, et dissipat eum cum spuma, et vix discedit dilanians eum;

40. et rogavi discipulos tuos, ut ejicerent illum, et non potuerunt.

41. Respondens autem Jesus dixit: O generatio infidelis, et perversa, usquequo ero apud vos, et patiar vos? Adduc huc filium tuum.

42. Et cum accederet, elisit illum daemonium, et dissipavit.

43. Et increpavit Jesus spiritum iunundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri ejus.

44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei; omnibusque mirantibus in omnibus, quae faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos; Filius enim hominis, futurum est, ut tradatur in manus hominum.

45. At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos, ut non sentirent illud; et timebant eum interrogare de hoc verbo.

46. Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset. (Matth. 18, 1. Marc. 9, 33.)

47. At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum secus se,

48. et ait illis: Quicunque suscepit puerum istum in nomine meo, me recipit; et quicunque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.

49. Respondens autem Joannes dixit: Praeceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicenteum daemonia, et prohibuiamus eum, quia non sequitur nobiscum.

50. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere; qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

51. Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam firmavit, ut iret in Jerusalem.

52. Et misit nuntios ante conspectum

suum; et eunes intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut pararent illi.

53. Et non receperunt eum, quia facies ejus erat enuis in Jerusaleni.

54. Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus et Joannes, dixerunt: Domine, vis, dicimus, ut ignis descendat de caelo, et consumat illos?

55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cujus spiritus estis.

56. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abiuerunt in aliud castellum. (Joann. 3, 17. et 12, 47.)

57. Factum est autem, ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te, quocunque ieris.

58. Dixit illi Jesus: Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos; Filii autem hominis non habet, ubi caput reclinet. (Matth. 8, 20.)

59. Ait autem ad alterum: Sequere me; ille autem dixit: Domine, permitt me primum ire, et sepelire patrem meum.

60. Dixitque ei Jesus: Sine, ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vade, et annuntia regnum Dei.

61. Et ait alter: Sequar te Domine; sed permitte mihi primum reuocare his, quae domi sunt.

62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratum, et respiciens retro, aptus est regno Dei.

CAPUT X.

Septuaginta duos praemittens ad singulas civitates, tradit praecepta, quae in praedicando observent; et gaudentibus de subjectis sibi daemonibus dicit, non sese ob hoc potissimum gaudendum; comminatur civitatibus obstinatis, in quibus factae erant plurimae virtutes, et exultans in spirito confitetur Patri; tentanti legisperito post recitatum praeceptum de dilectione Dei et proximi ostendit, quis sit proximus, per parabolam hominis a Jerusalem descendantis; Marthae ministranti, et de sorore Maria conquerenti dicit, Mariam elegisse optimam partem.

1. Post haec autem [†] designavit Dominus et alios septuaginta duos, et misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, et locum, quo erat ipse venturus.

2. Et dicebat illis: Mессis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. (Matth. 9, 37.)

3. Ite, ecce ego mittio vos sicut agnos inter lupos. (Matth. 10, 16.)

4. Nolite portare sacculum, neque perram, neque calceamenta, et neminem per viam salutaveritis. (Matth. 10, 10. Marc. 6, 8.) (IV. Reg. 4, 29.)

[†]) S. Marci. Item S. Lucae.

5. In quaecunque domum intraveritis, primum dicite: Pax hunc domui.

6. Et si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

7. In eadem autem domo manete edentes et bibentes, quae apud illos sunt; dominus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. (Deut. 21, 14. Matth. 10, 10. I. Tim. 5, 18.)

8. Et in quaecunque civitatem intraveritis, et susceperint vos, manducate, quae apponuntur vobis;

9. et curate infirmos, qui in illa sunt, et dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei.

10. In quaecunque autem civitatem intraveritis, et non susceperint vos, exequentes in plateas ejus, dicite:

11. Etiam pulvarem, qui adhaesit nobis de civitate vestra, extergimus in vos; tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei. (Act. 13, 51.)

12. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi civitati.

13. Vae tibi Corozain, vae tibi Bethsaida, quia, si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cincere sedentes poniterent. (Matth. 11, 21.)

14. Verumtamen Tyro et Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis.

15. Et tu, Capharnaum, usque ad coelum exaltata, usque ad infernum demergeris.

16. ¶ Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me. (Matth. 10, 10. Joann. 13, 20.)

17. Reversi sunt autem septuaginta duorum gaudio, dicentes: Domine, etiam daemonia subjiciuntur vobis in nomine tuo.

18. Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgor de coelo cadente.

19. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici; et nihil vobis nocebit.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subjiciuntur; gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in coelis.

21. In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, et dixit: Confiteor tibi Pater, Domine coeli et terrae, quod abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Etiam Pater, quoniam sic placuit ante te. (Matth. 11, 25.)

22. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. Et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater, et quis sit Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.

23. ¶ Et couversus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi, qui vident, quae vos videtis. (Matth. 13, 16.)

24. Dico enim vobis, quod multi prophetae, et reges voluerunt videre, quae

vos videtis, et non viderunt, et audire, quae auditis, et non audierunt.

25. Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, et dicebat: Magister, quid faciendo vitam aeternam possidoho? (Matth. 22, 35. Marc. 12, 28.)

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

27. Ille respondens dixit: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex omni mente tua, et proximum tuum sicut te ipsum. (Deut. 6, 5.)

28. Dixitque illi: Recte respondisti; hoc fac, et vives.

29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, et plagiis impositis abiuerunt, semivito relicto.

31. Accidit autem, ut sacerdos quidam descederet eadem via; et viso illo praeterivit.

32. Similiter et Levita, cum esset secus locum, et videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus autem quidam, iter faciens, venit secus eum, et videns eum miseris cordia motus est.

34. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum et vinum, et imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, et curam ejus egit.

35. Et altera die protulit duos denarios, et dedit stabulario, et ait: Curam illius habe; et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, et tu fac similiter.

38. Factum est autem, dum irent, et ipse ¶ intravit in quoddam castellum; et mulier quaedam, Martha nomine, exceptit illum in dominum suam;

39. et huic erat soror, nomine Maria, quae etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium; quae stetit, et ait: Domine, non est tibi curae, quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima.

42. Porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quae non aufereatur ab ea.

¶) S. Marth. Item in Assumptione B. Virg.

CAPUT XI.

Docet discipulos orare, ostendens, perseverante oratione omnia impetrari; ejecto daemonio muto, confutat dientes, quod in Beelzebub ejiceret daemonia. Multier quedam dicit beata ubera, quae Jesus surerat. De signo Jonae; de regina austri, et Ninivitis, oculoque simplici et nequam. Phariseum, qui ipsum irritarerat, reprehendit murmurantem, quod illotis pranderet manibus; taxat hypocrismum Pharisaeorum et scribarum, dicens, quod ab hac generatione exquiretur sanguis omnium prophetarum.

1. Et factum est, cum esset in quadam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit et Joannes discipulos suos.

2. Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. (Matth. 6, 9.)

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

4. Et dimittit nobis peccata nostra, siquidem et ipsi diuinitus omni debent nobis. Et ne nos iudicas in tentationem.

5. Et ait ad illos: ¶ Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes,

6. quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo, quod ponam ante illum:

7. et ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere, et dare tibi?

8. Et si ille perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens eo, quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi, quotquot habet necessarios.

9. Et ego dico vobis: Petite, et dabitur vobis; quaerite, et inuenietis; pulsate, et aperietur vobis. (Matth. 7, 7. et 21, 22. Marc. 11, 21. Joann. 14, 13. Jac. 1, 5.)

10. Omnis enim, qui petit, accipit: et qui quaerit, invenit; et pulsanti aperietur.

11. Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut pisces, numquid pro pisco serpente dabit illi? (Matth. 7, 9.)

12. Aut si petierit ovum, numquid porrigit illi scorpionem?

13. Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester de coelo dabit spiritum bonum petentibus se?

14. Et ¶ erat ejiciens daemonium, et illud erat mutum. Et cum ejecisset daemonium, locutus est mutus, et admiratae sunt turbae. (Matth. 9, 32. et 12, 22.)

15. Quidam autem ex eis dixerunt: In

Beelzebub principe daemoniorum ejicit daemonia. (Matth. 9, 34. Marc. 3, 22.)

16. Et alii tentantes, signum de caelo quaerebant ab eo.

17. Ipse autem, ut vidi cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet.

18. Si autem et satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus, quia dicitis, in Beelzebub me ejicere daemonia?

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio daemonia, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.

20. Porro si in digito Dei ejicio daemonia, profecto peruenit in vos regnum Dei.

21. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quae possidet.

22. Si autem fortior eo superveniens vicevit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet.

23. Qui non est mecum, contra me est; et qui non colligit mecum, dispergit.

24. Cum immunndus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quaeres requiem, et non inveniens dicit: Revertar in domum meum, unde exivi.

25. Et eum venerit, invenit eam scopis inundatam et ornatam.

26. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se; et ingressi habitant ibi. Et sunt novissima hominis illius pejora prioribus.

27. Factum est autem, cum haec diceret, ¶ extollens vocem quaedam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, et ubera, quae suxisti.

28. At ille dixit: Quis immo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.

29. Turbis autem concurrentibus coepit dicere: Generatio haec nequam est: signum quaerit, et signum non dabit ei nisi signum Jonae prophetae. (Matth. 12, 39.)

30. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis, ita erit et Filius hominis generationi isti. (Jon. 2, 1.)

31. Regina austri surget in iudicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos, quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce plus quam Salomon hic. (III. Reg. 10, 1. II. Par. 9, 1.)

32. Viri Ninivitae surgebunt in iudicio cum generatione hac, et condemnabunt illam, quia poenitentiam egerunt ad praedicationem Jonae; et ecce plus quam Jonas hic. (Jon. 3, 5.)

33. ¶ Nemo lucruam accedit, et in abscondito ponit, neque sub modo; sed supra candelabrum, ut, qui iugrediantur, lumen videant. (Matth. 5, 15. Marc. 4, 21.)

t) In Vigili Assumt., in Praesentat. et in Missis votiv. B. Virg.

tt) Unius Conf. Pont.

34. **L**ucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. (*Matth. 6, 22.*)

35. **V**ide ergo, ne lumen, quod in te est, tenebrae sint.

36. **S**i ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37. **E**t cum loqueretur, rogavit illum quidam Pharisaeus, ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit.

38. **P**hariseus autem coepit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante praudium.

39. **A**Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pharisaei, quod deforis est calicis, et cattoli, mundatis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. (*Matth. 23, 25.*)

40. **S**tulti, nonne, qui fecit, quod deforis est, etiam id, quod deinceps est, fecit?

41. **V**eruntamen quod superest, date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis.

42. **S**ed vae vobis Pharisaeis, quia decimatis mentham, et rutam, et omne olus, et praeteritis iudicium, et charitatem Dei; haec autem oportuit facere, et illa non omittere.

43. **V**ae vobis Pharisaeis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro. (*Matth. 23, 6. Marc. 12, 39. Infr. 20, 16.*)

44. **V**ae vobis, quia estis ut monumenta, quae non apparent, et homines ambulantes supra nesciunt.

45. **R**espondens autem quidam ex legisperitis, ait illi: Magister, haec dicens etiam contumeliam nobis facis.

46. **A**t ille ait: Et vobis legisperitis vae, quia oneratis homines oneribus, quae portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas. (*Matth. 23, 4.*)

47. **V**ae vobis, qui aedificatis monumenta prophetarum; patres autem vestri occiderunt illos.

48. **P**rofecto testificamini, quod consentitis operibus patrum vestrorum, quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem aedificatis eorum sepulchra.

49. **P**ropterea et sapientia Dei dixit: Mittam ad illos prophetas et apostolos, et ex illis occident, et persecutetur;

50. ut inquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista,

51. a sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariae, qui periret inter altare et aedem. Ita, dico vobis, requiretur ab hac generatione. (*Gen. 4, 8. II. Par. 24, 22.*)

52. **V**ae vobis legisperitis, quia tulistis clavem scientiae; ipsi non introistis, et eos, qui introibant, prohibuistis.

53. **C**um autem haec ad illos diceret, cooperunt Pharisaei, et legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere de multis,

54. insidiante ei, et quaereentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

CAPUT XII.

Cavendum docet a fermento Phariseorum, et quod omne occultum detegitur; quis etiam timendus sit. De blasphemia in Spiritum sanctum. Roborat apostolos adversus persecutiones; non vult se immiscere in dividenda fratrum haereditate; per parabolam divitis revo- cat ab avaritia, vetans sollicitum esse de victu et restitu; hortaturque, ut lumbi praecingantur; et quis sit fidelis aut infidelis dispensator; renit, ut mittat ignem in terram et separati- onem; reprehendit, quod tempus gra- tiae non disjudicent; monet, ut quisque conetur ab adversariis se liberare.

1. **M**ultis autem turbis circumstantibus ita, ut se invicem conculcarent, coepit dicere ad discipulos suos: [†] Attende a fermento Phariseorum, quod est hypocrisia. (*Matth. 16, 6. Marc. 8, 15.*)

2. **N**ihil autem opertum est, quod non reueletur, neque absconditum, quod non sciat. (*Matth. 10, 26. Marc. 4, 22.*)

3. **Q**uoniam, quae in tenebris dixisti, in lumine dicentur, et quod in aurem locuti estis in cubiculis, praedicabitur in tectis.

4. **D**ico autem vobis amicis meis: Ne terremini ab his, qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius, quid faciant.

5. **O**stendam autem vobis, quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita, dico vobis, hunc timete.

6. **N**onne quinque passeris vaeneunt dipondio, et unus ex illis non est in obli- vione coram Deo?

7. **S**ed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere; multis passeribus pluris estis vos.

8. **D**ico autem vobis: Omnis, quicunque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei; (*Matth. 10, 32. Marc. 8, 38. II. Tim. 2, 12.*)

9. qui autem negaverit me coram homi- nibus, negabitur coram angelis Dei.

10. **E**t omnis, qui dicit verbum in Fi- lium hominis, remittetur illi; ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur. (*Matth. 12, 32. Marc. 3, 29.*)

11. **C**um autem inducent vos in synago- gas, et ad magistratus, et potestates, no- lite solliciti esse, qualiter aut quid respon- dealis, aut quid dicatis.

12. **S**piritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere.

[†] Plur. Mart.

[†] Plur. Mart.

13. Ait autem ei quidam de turba: Ma-gister, dic fratri meo, ut dividat mecum haereditatem.

14. At ille dixit illi: Homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos?

15. Dixitque ad illos: Videte, et cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his, quae possidet.

16. Dicit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cujasdam divitis uberes fructus ager altitus; (*Eccli. 11, 19.*)

17. et cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: destruam horrea mea, et majora faciam; et illuc con-gregabo omnia, quae nata sunt mihi, et bona mea,

19. et dicam animae meae: Anima, ha-bes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comedere, bibe, epulare.

20. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quae autem parasti, cujus erunt?

21. Sic est, qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.

22. Dixitque ad discipulos suos: Ideo dico vobis: Nolite solliciti esse animae vestrae, quid manducetis, neque corpori, quid indumenti. (*Ps. 51, 23. Matth. 6, 25. 1. Petr. 5, 7.*)

23. Anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum.

24. Considerate corvos, quia non semi-nant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis?

25. Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

26. Si ergo neque, quod minimum est, potestis, quid de ceteris solliciti estis?

27. Considerate lilia, quomodo crescunt. Non laborant, neque neut; dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unus ex istis.

28. Si autem foenum, quod hodie est in agro, et cras in cibarium mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos pusillae fidei?

29. Et vos nolite quaerere, quid man-ducetis, aut quid bibatis, et nolite in subline tolli;

30. haec enim omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit, quoniam his indigetis.

31. Verumtamen querite primum regnum Dei, et justitiam ejus; et haec omnia adjicienter vobis.

32. [†]) Nolite timere pusillus grec, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.

33. Vendite, quae possidetis, et date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurus non deficien-tem in coelis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpt. (*Matth. 19, 21. Matth. 6, 20.*)

34. Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.

35. [†]) Sunt lumbi vestri praeciueti, et lucernae ardentes in manibus vestris,

36. et vos similes hominibus expectan-tibus dominum suum, quando revertatur a noptiis, ut, cum venerit, et pulsaverit, confestim aperiant ei.

37. Beati servi illi, quos, cum venerit dominus, invenerit vigilantes; amen dico vobis, quid praecincter se, et faciet illos discubere, et transiens ministrabit illis.

38. Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita inveni-rit, beati sunt servi illi.

39. Hoc autem scitote, quoniam, si sci-ret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi dominum suum. (*Matth. 24, 43.*)

40. Et vos estote parati, quia, qua hora non putatis, Filius hominis veniet. (*Apoc. 16, 15.*)

41. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicas hanc parabolam, an et ad omnes?

42. Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, et prudens, quem constitutus Dominus supra familiam suam, ut dei illis in tempore tritici measuram?

43. Beatus ille servus, quem, cum ve-nerit dominus, invenerit ita facientem.

44. Vere dico vobis, quoniam supra omnia, quae possidet, constituet illum.

45. Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire; et cooperit percutere servos, et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari;

46. veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, et hora, qua nescit, et di-videt eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47. Ille autem servus, qui cognovit vo-luntatem domini sui, et non praeparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis;

48. qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum quaere-retur ab eo, et cui commendaverunt mul-tum, plus petent ab eo.

49. Igne veni mittere in terram; et quid volo, nisi ut accendatur?

50. Baptismo autem habeo baptizari; et quomodo coarctor, usquedum perficiatur?

51. Putatis, quia pacem veni dare in terram? Nou, dico vobis, sed separatio-nem; (*Matth. 10, 34.*)

52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres

53. divideatur: pater in filium, et filius in patrem suum, mater in filium, et filia in matrem, soror in nurum suam, et nu-bris in socrum suam.

54. Dicebat autem et ad turbas: Cum videbitis nubem orientem ab occasu, sta-tim dicitis: Nimbus venit; et ita sit; (*Matth. 16, 2.*)

[†]) S. Paulini Ep. Item Conf. non Pont.

[†]) Plur. Conf.

55. et cum austrum flantem, dicitis:
Quia aestus erit; et sit.

56. Hypocritae, faciem coeli et terrae
noscere probare; hoc autem tempus quomo-
do non probatis?

57. Quid autem et a vobis ipsis nou-
judicatis, quod justum est?

58. Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam libe-
rari ab illo, ne forte trahat te ad judicem,
et index tradat te exactori, et exactor
mittat te in carcere. (Matth. 5, 25.)

59. Dico tibi, non exies inde, donec
etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

*Occasione Galilaeorum in suis sacrificiis
intererectorum, et eorum, qui in Siloe
corruerunt, hortatur ad poenitentiam,
alioquin exterminandos instar siccis in-
fructuosae; archisynagogum redarguit
indignantem, quod sabbato curassel
mulierem a spiritu infirmitatis; com-
parat regnum coelorum grano sinapis
ac fermento. De angusta porta; et
quod quidam clauso ostio frustra pul-
sabunt. Herodem dicit vulpem, et Je-
rusalem ob crudelitatem suam dese-
rendam.*

1. Aderant autem quidam ipso in tem-
pore, nuntiantes illi de Galilaeis, quorum
sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis
eorum.

2. Et respondens dixit illis: Putatis,
quod hi Galilaei praे omnibus Galilaeis
peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

3. Non, dico vobis; sed, nisi poeniten-
tiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem et octo, supra quos
decidit turris in Siloe, et occidit eos, pu-
tatis, quia et ipsi debitores fuerint praeter
omnes homines habitantes in Jeru-
salem?

5. Non, dico vobis; sed si poenitentiam
non egeritis, omnes similiter peribitis.

6. ^{f)} Dicebat autem et hanc similitudinem:
Arborem sici habebat quidam plan-
tam in vinea sua, et venit querens
fructum iu illa, et non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineae:
Ecce anni tres sunt, ex quo venio que-
nunt fructum in vinea hac, et non inven-
nio; succide ergo illam. Utquid etiam
terram occupat?

8. At ille respondens dicit illi: Domine,
dimittite illam et hoc anno, usque dum so-
diam circa illam, et mittam stercore,

9. et siquidem fecerit fructum; sin au-
tem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagoga eo-
rum sabbatis.

11. Et ecce mulier, quae habebat spiri-
tum infirmitatis annis decem et octo, et
erat inclinata, nec omnino poterat sursum
respicere.

12. Quam cum videret Jesus, vocavit

eam ad se, et ait illi: Mulier, dimissa es
ab infirmitate tua.

13. Et imposuit illi manus, et confessim
erecta est, et glorificabat Dominum.

14. Respondens autem archisynagogus,
indignans, quia sabbato curasset Jesus,
dicebat turbae: Sex dies sunt, in quibus
oportet operari; in his ergo venite, et
curunimi, et non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Domini-
nus dixit: Hypocritae, unusquisque ve-
strum sabbato non solvit bovem suum, aut
asinum a praesepio, et ducit ad aquam?

16. Hanc autem filiam Abrahæ, quam
alligavit satanas ecce deceui et octo an-
nis, non oportuit solvi a vinculo isto die
sabbati?

17. Et cum haec diceret, erubescabant
omnes adversarii ejus; et omnis populus
gandebat in universis, quae gloriose sie-
bant ab eo.

18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum
Dei, et cui simile aestimabo illud?

19. Simile est grano sinapis, quod ac-
ceptum homo misit in hortum suum, et
crevit, et factum est in arborem magna;
et volucres coeli reuievabant in ramis
ejus. (Matth. 13, 31. Marc. 4, 31.)

20. Et iterum dixit: Cui simile aestimabo
regnum Dei?

21. Simile est fermento, quod acceptum
muli abscondit in farinæ sata tria, do-
nec fermentaretur totum. (Matth. 13, 33.)

22. Et ibat per civitates, et castella,
doceens, et iter faciens in Jerusalem.

23. Ait autem illi quidam: Domine, si
panci sunt, qui salvantur? Ipse autem
dixit ad illos:

24. Contendite intrare per angustam
portam, quia multi, dico vobis, quaerent
intrare, et non poterunt. (Matth. 7, 13.)

25. Cum autem intraverit paterfamilias,
et clauerit ostium, incipietis foris stare,
et pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi
nobis; et respondens dicit vobis: Nescio
vos, unde sitis. (Matth. 25, 10.)

26. Tunc incipietis dicere: Manducavimus
coram te, et bibimus, et in plateis
nostris docuisti.

27. Et dicet vobis: Nescio vos, unde
sitis; discedite a me omnes operari ini-
quitatis. (Matth. 7, 23.) (Ps. 6, 9. Matth.
25, 41.)

28. Ibi erit fletus, et stridor dentium,
cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob,
et omnes prophetas in regno Dei, vos au-
tem expelli foras.

29. Et venient ab oriente, et occidente,
et aquilone, et austro, et accumbent in
regno Dei.

30. Et ecce sunt novissimi, qui erunt
primi, et sunt primi, qui erunt novissimi.
(Matth. 19, 30. et 20, 16. Marc. 10, 31.)

31. In ipsa die accesserunt quidam Pa-
risiorum, dicentes illi: Exi, et vade
hinc, quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi:
Ecce ejicio daemonia, et sanitates perficio
hodie, et cras, et tertia die consummari.

f) Sabb. Quat. Temp. Sept.

33. Verumtamen oportet me hodie, et cras, et sequenti die ambulare, quia non capit, prophetam perire extra Jerusalem.

34. Jerusalem, Jerusalem, quae occidit prophetas, et lapidas eos, qui mitinuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis nidum suum sub penitus, et noluisti? (Matth. 23, 37.)

35. Ecce reliquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat, cum dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

In domo principis Pharisaeorum hydropticum sabbato curat, ostendens legisperitis ac Pharisaeis, hoc licere; et horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recumbere. Parabola de invitatis ad coenam, qui se excusarunt. Sequens Christum debet omnibus renuntiare, subtacere cruce sua, usque ad odium animae propriae. Votens turrim aedificare computat prium sumtus. Commendatio satis.

1. Et factum est, [†]) cum intraret Jesus in dominum cuiusdam principis Pharisaeorum sabbato manducare pauem, et ipsi observabant eum.

2. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3. Et respondens Jesus dixit ad legisperitos, et Pharisaeos, dicens: Si licet sabbato curare?

4. At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus, aut bos in putum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati?

6. Et non poterant ad haec respondere illi.

7. Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens, quomodo primos accusitus eligerent, dicens ad illos:

8. Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo,

9. et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum; et tunc incipias cum rubore novissimum locum teuere.

10. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut, cum venerit, qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascede superius. Tunc erit tibi gloria coram simuldiscubentibus, (Proph. 25, 7.)

11. quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur. (Matth. 23, 12. Infr. 18, 14.)

12. Dicebat autem et ei, qui se invitaverat: Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos devites, ne forte te et ipsis reinviterent, et fiat tibi retributio. (Tob. 4, 7. Prov. 3, 9.)

13. Sed, cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et caecos, 14. et beatus eris, quia non habent retributio tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15. Hacc cum andisset quidam de simul discubentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit pauem in regno Dei.

16. At ipse dixit ei: [†]) Homo quidam fecit coenam magnam, et vocavit multos. (Matth. 22, 2. Apoc. 19, 9.)

17. Et misit servum suum hora coenae dicere invitatis, ut venirent, quia iam parata sunt omnia.

18. Et cooperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam; rogo te, habe me excusatum.

19. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, et eo probare illam; rogo te, habe me excusatum.

20. Et alius dixit: Uxorem duxi, et ideo non possum venire.

21. Et reversus servus nuntiavit haec domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas, et viros civitatis, et panperes, ac debiles, et caecos, et claudos introduc huc.

22. Et ait servus: Domine, factum est, ut imperasti, et adhuc locus est.

23. Et ait dominus servo: Exi in vias, et sepes, et compelle intrare, ut impleatur dominus mea.

24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit coenam meam.

25. Ibant autem turbae multae cum eo; et conversus dixit ad illos:

26. ^{††}) Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. (Matth. 10, 37.)

27. Et qui non bajulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus. (Matth. 10, 38. et 16, 24. Marc. 8, 34.)

28. Quis enim ex vobis, volens turrim aedificare, non prius sedens computat sumtus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum,

29. ne, poste aquam posuerit fundatum, et non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiunt illudere ei,

30. dicentes: Quis hic homo coepit aedificare, et non potuit consummare?

31. Aut quis rex, iturus committere bellum adversus alienum regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem milibus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad se?

32. Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quae pacis sunt.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus.

t) Dom. 3. post Pent.

†) Dom. 3. post Pent.

††) S. Basil. Ep. Item unius Mart. Pont.

34. Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo conduetur? (Matth. 5, 13. Marc. 9, 49.)

35. Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

CAPUT XV.

Scribis et Pharisaeis murmurantibus, quod peccatores recipere, parabolam proponit de ove et drachma perditis ac inventis, et de filio prodigo ad patrem reverso, benigne ab ipso suscepto, seniore filio indigne hoc ferente; et quantum sit in coelo gaudium super peccatore poenitentiam agente.

1. [†]) Erant autem appropinquantes ei publicani, et peccatores, ut audirent illum.

2. Et murmurabant Pharisaei et scribae, dicentes: Quia hic peccatores recipit, et manducat cum illis.

3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens;

4. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, et si perdidit unam ex illis, nonne dimittit nouagiota noveam in deserto, et vadit ad illam, quae perierat, donec inveniat eam? (Matth. 18, 12.)

5. Et cum invenierit eam, imponit in humeros nos gaudens,

6. et veniens domum convocat amicos, et vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quae perierat?

7. Dico vobis, quod ita gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia.

8. Aut quae mulier, habens drachmas decem, si perdidit drachmam unam, nonne accedit lucernam, et everrit domum, et querat diligenter, donec inveniat?

9. Et cum invenierit, convocat amicos, et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdidaram?

10. Ita, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente.

11. Ait autem: ^{††}) Homo quidam habuit duos filios;

12. et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiae, quae me contingit. Et divisit illis substantiam.

13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.

14. Et postquam omnia consumisset, facta est fames valida in regione illa, et ipse coepit egere.

15. Et abiit, et adhaesit uni civium regonis illius. Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant; et nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo!

18. Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei: Pater, peccavi in coelum, et coram te.

19. Jam non sum dignus vocari filius tuus; fac me sicut unum de mercenariis tuis.

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe esset, vidi illum patrem ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.

21. Dixitque ei filius: Pater, peccavi in coelum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus;

23. et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur,

24. quia hic filius meus mortuus erat, et revixit, perierat, et inventus est. Et coepérunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro, et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam, et chorum;

26. et vocavit unum de servis, et interrogavit, quid haec essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28. Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus coepit rogare illum.

29. At ille respondens dixit patri suo: Ecce tot anci servio tibi, et numquam mandatum tuum praeterivi, et numquam dedisti mihi hoedum, ut cum amicis meis epularer;

30. sed, postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi: Fili, tu semper tecum es, et omnia mea tua sunt;

32. epulari autem, et gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, et revixit, perierat, et inventus est.

CAPUT XVI.

Per parabolam de rivillico iniquitatis hor-tatur ad faciendas eleemosynas, docens, quid mereatur fidelis aut infidelis mammonae dispensator; quodque nemo servire potest Deo et mammonae. Legem ac prophetas usque ad Joannem fuisse, dicit, et nihil de lege peritum; nec dimittendam ultro modo uxorem, ut alia ducatur. De direkte epulone, et Lazaro mendico.

1. [†]) Dicebat autem et ad discipulos

[†]) Dom. 3. post Pent.

^{††}) Sabb. post Dom. 2. Quadr.

[†]) Dom. 8. post Pent.

suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum; et hic dissipatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

2. Et vocavit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tue; jam enim non poteris villicare.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus austert a me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4. Scio, quid faciam, ut, cum amotus fuero a villicatione, recipient me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum eados olei. Dixitque illi: Accipe cantionem tuam, et sede cito, scribe quinquaginta.

7. Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta.

8. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudeenter fecisset: quia filii hujus saeculi prudentiores filiis Incis in generatione sua sunt.

9. Et ego vobis dico: Facile vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipient vos in aeterna tabernacula.

10. Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est; et qui in modico iniquus est, et in majori iniquus est.

11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis; quod verum est, quis credit vobis?

12. Et si in alieno fideles non fuistis; quod vestrum est, quis dabit vobis?

13. Nemo servus potest duobus dominis servire. Aut enim unum odiet, et alterum diligit; aut uni adhaerabit, et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonae. (Matth. 6, 24.)

14. Audiebant autem omnia haec Pharisaei, qui erant avari, et deridebant illum.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus; Deus autem novit corda vestra, quia, quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

16. Lex et prophetae usque ad Joannem; ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit. (Matth. 11, 12.)

17. Facilius est autem coelum, et terram praeterire, quam de lege unum apicem cadere. (Matth. 5, 18.)

18. Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur. (Matth. 5, 32. Marc. 10, 11. I. Cor. 7, 10, et 11.)

19. ^{t)} Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, et byssso, et epulabatur quotidie splendide.

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21. cupiens saturari de micis, quae ca-

dehant de mensa divitis, et nemo illi dabant; sed et canes veniebant, et lingeabant uleera ejus.

22. Factum est autem, ut morcretur mendicus, et portaretur ab angelis in simum Abrahe. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno.

23. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et Lazarum in sinu ejus;

24. et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeretur lugum meum, quia crucior in hac flamma.

25. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare, quia receperisti bona in vita tua, et Lazarus similliter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.

26. Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmiserentur.

27. Et ait: Rogo ergo te pater, ut mittas eum in dominum patris mei.

28. Habeo euim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moy-sen, et prophetas; audiant illos.

30. At ille dixit: Non pater Abraham; sed, si quis ex mortuis iterit ad eos, poenitentiam agent.

31. Ait autem illi: Si Moysen, et prophetas non audiunt, neque, si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

CAPUT XVII.

Fae scandalizanti pusillo. Frater in nos peccans increpandus est, eique poenitenti ignoscendum. Apostolos docet fidei efficaciam; quodque, dum omnia ipsis praecepta fecerint, se servos dicant inutiles. Decem leprosi mundantur, unico, qui Samaritanus erat, ad agendas gratias revertente. Dicit, adventum filii Dei non occultum fore, sed illustrem, et inexpectato superrenturum, sicut diluvium mundo, et Sodomis subversio supervenit.

1. Et ait ad discipulos suos: Imposibile est, ut non veniant scandala; vae autem illi, per quem veniunt. (Matth. 18, 7. Marc. 9, 41.)

2. Utilius est illi, si lapis molaris impo-natur circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

3. Attende vobis; si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; et si poenitentiam egerit, dimitte illi. (Lev. 19, 17. Eccli. 19, 13. Matth. 18, 15.)

4. Et si septies in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me; dimitte illi.

5. Et dixerunt apostoli Domino: Adauge nobis fidem.

^{t)} Fer. 5. post Dom. 2. Quadr.

6. Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, et transplantare in mare; et obediet vobis. (*Math. 17, 19.*)

7. Quis autem vestrum, habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe;

8. et non dicat ei: Para, quod coeuem, et praecinge te, et ministra mihi, donec manducem, et bibam, et post haec tu manducabis, et bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quae ei imperaverat?

10. Non puto. Sic et vos, cum feceritis omnia, quae praecerta sunt vobis, dicite: Servi inutilis sumus; quod debuimus facere, fecimus.

11. Et factum est, [†]) dum iret in Jerusalem, transibat per inmediam Samariam et Galilaeam.

12. Et cum ingrediceretur quoddam castellum, occurserunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe,

13. et levaverunt vocem, diceentes: Jesus praecceptor, misericere nostri.

14. Quos ut vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. (*Lev. 14, 2.*)

15. Uuus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum,

16. et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Jesus dixit: Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt?

18. Non est inventus, qui rediret, et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

19. Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.

20. Interrogatus autem a Pharisaeis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum observatione;

21. neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

22. Et ait ad discipulos suos: Venient dies, quando desideratis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis.

23. Et dicent vobis: Ecce hic, et ecce illic. Nolite ire, neque sectemini; (*Math. 24, 23. Marc. 13, 21.*)

24. nam sicut fulgor coruscans de sub coelo in ea, quae sub coelo sunt, fulget, ita erit Filius hominis in die sua.

25. Primum autem oportet illum multati, et reprobari a generatione hac.

26. Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit et in diebus Filii hominis. (*Gen. 7, 7. Matth. 24, 37.*)

27. Edebat et biebat, uxores ducebant, et dababant ad nuptias usque in diem, qua intravit Noe in arcum; et venit diluvium, et perdidit omnes.

28. Similiter sicut factum est in diebus Lot. Edebat et biebat, emebant et vendebant, plantabant et aedificabant; (*Gen. 19, 25.*)

29. qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem, et sulphur de coelo, et omnes perdidit.

30. Secundum haec erit, qua die Filius hominis revelabitur.

31. In illa hora, qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro, similiter non redeat retro.

32. Meiores estote uxoris Lot.

33. Quicunque quaequierit animam suam salvam facere, perdet illam; et quicunque perdidit illam, viviscabit eam. (*Matth. 10, 39. Marc. 8, 35. Supr. 9, 24. Joann. 12, 25.*)

34. Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur. (*Matth. 24, 40.*)

35. Duae erunt molentes in uuum; una assumetur, et altera relinquetur. Duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur.

36. Respondentes dicunt illi: Ubi Domine?

37. Qui dixit illis: Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilae.

CAPUT XVIII.

Per parabolam de iudice iniquitatis et ridua importuna docet, semper orandum; per parabolam vero de Phariseo et publicano, quomodo sit orandum; pueros a se repellit retat. Dives, qui a juventute omnia se servasse praecpta dicebat, auditio Christi consilio de omnibus relinquendis, abiit tristis; et quid erit praemii omnia propter Christum relinquentibus. Praedicit suam passionem, et prope Jericho caecum illuminat.

1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere, (*Ecccl. 18, 22. I. Thess. 5, 17.*)

2. dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur.

3. Vidua autem quaedam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo.

4. Et nolebat per multum tempus. Post haec autem dixit intra se: Eisi Deum non timeo, nec hominem revereor.

5. tamen, quia molestia est mihi haec vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens suggestil me.

6. Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatem dicit;

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis?

8. Dico vobis, quia cito faciet vindictam eorum. Verumtamen Filius homini veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9. [†]) Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi, et aspernabantur ceteros, parabolauit istam.

^{t)} Dom. 13. post Pent.

^{t)} Dom. 10. post Pent.

10. Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent: unus Phariseus, et alter publicanus.

11. Phariseus stans haec apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptiores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.

12. Jejuno his in sabbato; decimas domini, quae possideo.

13. Et publicanus a longe stans, nolens nec oculos ad coelum levare; sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

14. Dico vobis, descendit hic justificatus in dominum suum ab illo, quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur. (Matth. 23, 12. Supr. 11, 11.)

15. Afferabant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quid cum viderent discipuli, increpabant illos. (Matth. 19, 13. Marc. 10, 13.)

16. Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos; talium est enim regnum Dei.

17. Amen dico vobis, quicunque non acciperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illum.

18. Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam aeternam possidebo? (Matth. 19, 16.)

19. Dixit autem ei Jesus: Quid me dicas bonum? nemo bonus nisi solus Deus.

20. Mandata nosti: Non occides; non moechaberis; non furtum facies; non falsum testimonium dicis; honora patrem tuum et matrem. (Exod. 20, 13.)

21. Qui ait: Haec omnia custodivi a juventute mea.

22. Quo auditio, Jesus ait ei: Adhuc tecum tibi deest: omnia, quaecunque habes, vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo; et veni, sequare me.

23. His ille auditis contristatus est, quia dives erat valde.

24. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quam difficile, qui pecenias habent, in regnum Dei intrabunt.

25. Facilius est enim, camelum per foramen aeni transire, quam divitem intrare in regnum Dei.

26. Et dixerunt, qui audiebant: Et quis potest salvis fieri?

27. Ait illis: Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te.

29. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nema est, qui reliquit dominum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei,

30. et non recipiat multo plura in hoc tempore, et in saeculo venturo vitam aeternam.

31. ^{t)} Assumis autem Jesus duodecim, et ait illis: Ecce ascendimus Ierosolymam, et consummabuntur omnia, quae

scripta sunt per prophetas de Filio hominis. (Math. 20, 17. Marc. 10, 32.)

32. Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagellabitur, et conspicietur;

33. et postquam flagellaverint, occident eum, et tertia die resurget.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant, quae dicebantur.

35. Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, caecus quidam secebatur secus viam, mendicans. (Math. 20, 29. Marc. 10, 46.)

36. Et cum audiret turbam praetereruentem, interrogabat, quid hoc esset.

37. Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret.

38. Et clamavit, dicens: Jesu fili David, miserere mei.

39. Et qui praeiebant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei.

40. Stans autem Jesus jussit, illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogavit illum,

41. dicens: Quid tibi, vis, faciam? At ille dixit: Domine, ut videam.

42. Et Jesus dixit illi: Respic; fides tua te salvum fecit.

43. Et confessim vidi, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Ad Zachaeum plurimis murmurantibus divertit; parabolam refert de homine nobili, qui, abiens ad regnum accipiendum, tradidit decem servis decem mias, quem cires super se regnare solebant; super pullum asinae intrans cum honore Ierosolymam, flet super illum, praedictique evertendam, et ingressus in templum ejicit ementes avenientes.

1. Et ^{t)} ingressus perambulabat Jericho.

2. Et ecce vir, nomine Zachaeus, et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives;

3. et quaerebat videre Jesum, quis es, et non poterat praeturbam, quia statuta pusillus erat.

4. Et praecurrens ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum, quia inde erat transiurus.

5. Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidi illum, et dixit ad eum: Zachae, festina descendere, quia hodie in domo tua oportet me manere.

6. Et festina descendit, et exceptit illum gaudeus.

7. Et cum videre omnes, murmurabant, dicentes, quod ad hominem peccatorum divertisset.

8. Stans autem Zachaeus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum,

^{t)} Dom. Quinquag.

^{t)} In Dedicat. Eccles.

Domine, do pauperibus; et, si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

9. Ait Jesus ad eum: Quia hodie salus domini huic facta est, eo quod et ipse filius sit Abrahae.

10. Venit enim Filius hominis querere, et salvum facere, quod perierat. (Matth. 18, 12.)

11. Haec illis audientibus adjiciens, dixit parabolam, eo quod esset prope Jerusalem, et quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur.

12. Dixit ergo: †) Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regum, et reverti. (Matth. 25, 14.)

13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, et ait ad illos: Negotiamini, dum venio.

14. Cives autem ejus oderant eum, et miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus, hunc regnare super nos.

15. Et factum est, ut rediret accepto regno, et jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset.

16. Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisivit.

17. Et ait illi: Euge bone serve, quia in modo fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.

18. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas.

19. Et huic ait: Et tu esto super quinque civitates.

20. Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario;

21. timui enim te, quia homo austerus es, tollis, quod non posuisti, et metis, quod non seminasti.

22. Dicit ei: De ore tuo te judico serve nequam. Sciebas, quod ego homo austerus sum, tollens, quod non posui, et metens, quod non seminavi,

23. et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegisset illam?

24. Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, et date illi, qui decem mnas habet.

25. Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas.

26. Dico autem vobis, quia omni habentiabitur, et abundabit; ab eo autem, qui non habet, et quod habet, auferetur ab eo. (Matth. 13, 12. et 25, 29. Marc. 4, 25. Supr. 8, 15.)

27. Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt, me regnare super se, adducite huc, et interficite ante me.

28. Et his dictis, praecedebat ascendens Jerosolynam.

29. Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage, et Bethaniam ad montem, qui vocatur oliveti, misit duos discipulos suos, (Matth. 21, 1. Marc. 11, 1.)

30. dicens: Ite in castellum, quod contra est, in quod introeuntes invenietis

pullum asinum alligatum, cui nemo unquam hominem sedet; solvite illum, et adducite.

31. Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat.

32. Abierunt autem, qui missi erant, et invenierunt, sicut dixit illis, stantem pullo.

33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos: Quid solvit pullum?

34. At illi dixerunt: Quia Dominus cum necessarium habet.

35. Et duxerunt illum ad Jesum. Et iactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum. (Joann. 12, 14.)

36. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.

37. Et cum appropinquaret jam ad descendedsum montis oliveti, coepérunt omnes turbae discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38. dicentes: Benedictus, qui veuit rex in nomine Domini, pax in coelo, et gloria in excelsis.

39. Et quidam Pharisaeorum de turbis dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos.

40. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia, si hi tacuerint, lapides clamabunt.

41. Et †) ut appropinquit, videns civitatem, slevit super illam, dicens:

42. Quia si cognovissem et tu, et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi, vnde autem abscondita sunt ab oculis tuis.

43. Quia venient dies in te; et circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te, et coangustabunt te undique.

44. et ad terram prosternent te, et filios tuos, qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tue. (Matth. 24, 2. Marc. 13, 2. Infr. 21, 6.)

45. Et ingressus in templum, coepit ejercere veudentes in illo, et ementes, (Matth. 21, 12. Marc. 11, 15.)

46. dicens illis: Scriptum est: Quia dominus meus donum orationis est; vos autem fecistis illam speluncam latronum. (Isai. 36, 7. Jer. 7, 11.)

47. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, et scribae, et principes plebis quaerabant illum perdere,

48. et non inveniebant, quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

†) Dom. 9. post Pent.

CAPUT XX.

Non dicit sacerdotibus ac scribis, quia potestate haec faciat, quia nec illi respondebant ad propositam de Joannis baptismo quaestionem. Parabolam referunt de vinitoribus, qui caesis domini servis etiam filium ejus occidunt. Tentatur Jesus de tributo Cae- sari dando, et a Sadduceis de resur- rectione. Quomodo dicunt Christum filium esse David. Cavendum a scribis ambitiosis.

1. Et factum est in una die cum docente illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes sacerdotum, et scribae cum senioribus,

2. et ait, dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate haec facis? aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? (Matth. 21, 23. Marc. 11, 27.)

3. Respondens autem Jesus dixit ad illos: Interrogabo vos et ego unum verbum. Respondeite mihi:

4. Baptismus Joannis de coelo erat, an ex hominibus?

5. At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus: De coelo; dicet: Quare ergo non credidistis illi?

6. Si autem dixerimus: Ex hominibus; plebs universa lapidabit nos; certi sunt enim, Joannem prophetam esse.

7. Et responderunt, se nescire, unde esset.

8. Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate haec facio.

9. Coepit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo plantavit vineam, et locavit eam colonis, et ipse peregrine fuit multis temporibus. (Isai. 5, 1. Jer. 2, 21. Matth. 21, 33. Marc. 12, 1.)

10. Et in tempore misit ad cultores ser- vum, ut de fructu vineae darent illi. Qui caesum dimiserunt eum inanem.

11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque caedentes, et afflicientes contumelia, dimiserunt inanem.

12. Et addidit tertium mittere; qui et illum vulnerantes ejecerunt.

13. Dixit autem dominus vineac: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum; forsitan, cum hunc viderint, verebuntur.

14. Quem cum vidissent coloni, cogi- taverunt intra se, dicentes: Hic est haeres, occidamus illum, ut nostra fiat ha- reditas.

15. Et ejectum illum extra vineam oc- cederunt. Quid ergo faciet illis dominus vineae?

16. Veniet, et perdet colonos istos, et dabit vineam aliis. Quo auditio, dixerunt illi: Absit.

17. Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: Lapidem, quem reprobarerunt aedificantes, hic fa- cies est in caput anguli? (Ps. 117, 22. Isai. 28, 16. Matth. 21, 42. Act. 4, 11. Rom. 9, 33. I. Petr. 2, 7.)

18. Omnis, qui ceciderit super illum la-

pidem, conquassabitur; super quem autem ceciderit, communiet illum.

19. Et quarebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus illa hora, et timuerunt populum; cognoverunt enim, quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20. Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatu, et potestati praesidis. (Matth. 22, 15. Marc. 12, 13.)

21. Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus, quia recte dicas, et doceas, et non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces;

22. licet nobis tributum dare Caesari, an non?

23. Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24. Ostendite mihi denarium. Cujuus ha- bet imaginem, et inscriptionem? Respon- dentes dixerunt ei: Caesaris.

25. Et ait illis: Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo. (Rom. 13, 7.)

26. Et non potuerunt verbam ejus re- prehendere coram plebe, et mirati in-re- sponso ejus tacuerunt.

27. Accesserunt autem quidam Saddu- caeorum, qui negant, esse resurrectionem, et interrogaverunt eum, (Matth. 22, 23. Marc. 12, 18.)

28. dicentes: Magister, Moyses scriptis nobis: Si frater alicujus mortuus fuerit, habens uxorem, et hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, et suscitet semen fratris suo. (Deut. 25, 5.)

29. Septem ergo fratres erant; et pri- mus acceptit uxorem, et mortuus est sine filiis.

30. Et sequens acceptit illam, et ipse mortuus est sine filio.

31. Et tertius acceptit illam. Similiter et omnes septem, et noui reliquerunt semen, et mortui sunt.

32. Novissime omnium mortua est et mulier.

33. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34. Et ait illis Jesus: Filii hujus saeculi nubunt, et traduntur ad nuptias.

35. Illi vero, qui digni habebuntur sae- culo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores,

36. neque enim ultra mori poterunt; aquales enim angelis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

37. Quia vero resurgent mortui, et Moyses ostendit secus rubrum, sicut dicit: Dominum Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob. (Exod. 3, 6.)

38. Deus autem noui est mortuorum, sed vivorum; omnes enim vivunt ei.

39. Respondentes autem quidam scriba- rum dixerunt ei: Magister, bene dixisti.

40. Et amplius non audebant eum quid- quam interrogare.

41. Dicit autem ad illos: Quomodo dicunt, Christum filium esse David?
42. Et ipse David dicit in libro psalmorum: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, (*Ps. 109, 1. Matth. 22, 41. Marc. 12, 36.*)
43. donec ponam iuimicos tuos scabellum pedum tuorum.
44. David ergo Dominum illum vocat; et quomodo filius ejus est?
45. Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis:
16. Attende a scribis, qui volunt ambulare in stolis, et amant salutationes in foro, et primas cathedras in synagogis, et primos discubitus in conviviis, (*Matth. 23, 6. Marc. 12, 38. Supr. 11, 43.*)
47. qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.
12. Sed ante haec omnia injicient vobis manus suas, et persequentur tradentes in synagogas, et custodias, trahentes ad reges, et praesides propter nomen meum;
13. continget autem vobis in testimonium.
14. Ponite ergo in cordibus vestris, non praemeditari, quemadmodum respondeatis.
15. Ego enim dabo vobis os, et sapientiam, cui nou poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri.
16. Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte afficiunt ex vobis;
17. et eritis odio omnibus propter nomen meum;
18. et capillus de capite vestro non peribit.
19. In patientia vestra possidebitis animas vestras.
20. Cum autem videritis, circumdari ab exercitu Ierusalem, tunc sciote, quia appropinquavit desolatio ejus. (*Dan. 9, 27. Matth. 24, 15. Marc. 13, 14.*)
21. Tunc, qui in Iudea sunt, fugient ad montes; et, qui in medio ejus, discedant; et qui in regionibus, non intrent in eam.
22. Quia dies ultionis hi sunt, ut impluantur omnia, quae scripta sunt.
23. Vae autem praegnantiibus, et nutribus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terram, et ira populo hinc.
24. Et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes, et Ierusalem calcabitur a gentibus, donec impliantur tempora nationum.
25. Et †) erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris, et fluctuum, (*Isai. 13, 10. Ezech. 32, 7. Joel 2, 10. et 3, 15. Matth. 24, 29. Marc. 13, 21.*)
26. arescentibus hominibus pree timore, et expectatione, quae supervenient universo orbi; nam virtutes coelorum movebuntur,
27. et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, et maiestate.

CAPUT XXI.

Viduam duo minuta offerentem praefert dixitibus multa offerentibus; subversionem templi praedicit, variaque proelia, afflictiones et persecutions, adversus quae roborat apostolos; praedicit quoque subversionem Ierusalem, et Iudeorum captivitatem ac dispersionem. De signis praecessuris judicium. Cavendum a crapula, ebrietate, curisque hujus vitae, et vigilandum ac orandum.

1. Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, dices. (*Marc. 12, 41.*)

2. Vedit autem et quamdam viduam pauperculam mittentem aera minuta duo.

3. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua haec pauper plus quam omnes misit.

4. Nam omnes hi ex abundanti sibi misservnt in munera Dei; haec autem ex eo, quod deest illi, omnem victimum suum, quem habuit, misit.

5. Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus, et donis ornatum esset, dixit:

6. Haec, quae videtis, venient dies, in quibus non reliqueretur lapis super lapidem, qui non destratur. (*Matth. 21, 2. Marc. 13, 2. Supr. 19, 4f.*)

7. Interrogaverunt autem illum, dicentes: Praeceptor, quando haec erunt, et quid signum, cum fieri incipient?

8. Qui dixit: Videte, ne seducamini; multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum, et tempus appropinquavit; nolite ergo ire post eos.

9. †) Cum autem audieritis proelia, et seditiones, nolite terreri; oportet primum haec fieri, sed nondum statim finis.

10. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum.

11. Et terraemotus magui erunt per loca, et pestilentiae, et famae, terroresque de celo, et signa magna erunt.

12. Sed ante haec omnia injicient vobis manus suas, et persequentur tradentes in synagogas, et custodias, trahentes ad reges, et praesides propter nomen meum;

13. continget autem vobis in testimonium.

14. Ponite ergo in cordibus vestris, non praemeditari, quemadmodum respondeatis.

15. Ego enim dabo vobis os, et sapientiam, cui nou poterunt resistere, et contradicere omnes adversarii vestri.

16. Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte afficiunt ex vobis;

17. et eritis odio omnibus propter nomen meum;

18. et capillus de capite vestro non peribit.

19. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

20. Cum autem videritis, circumdari ab exercitu Ierusalem, tunc sciote, quia appropinquavit desolatio ejus. (*Dan. 9, 27. Matth. 24, 15. Marc. 13, 14.*)

21. Tunc, qui in Iudea sunt, fugient ad montes; et, qui in medio ejus, discedant; et qui in regionibus, non intrent in eam.

22. Quia dies ultionis hi sunt, ut impluantur omnia, quae scripta sunt.

23. Vae autem praegnantiibus, et nutribus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terram, et ira populo hinc.

24. Et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes, et Ierusalem calcabitur a gentibus, donec impliantur tempora nationum.

25. Et †) erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium prae confusione sonitus maris, et fluctuum, (*Isai. 13, 10. Ezech. 32, 7. Joel 2, 10. et 3, 15. Matth. 24, 29. Marc. 13, 21.*)

26. arescentibus hominibus pree timore, et expectatione, quae supervenient universo orbi; nam virtutes coelorum movebuntur,

27. et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, et maiestate.

28. His autem fieri incipientibus, respicie, et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. (*Rom. 8, 23.*)

29. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, et omnes arbores.

30. Cum producent jam ex se fructum, scitis, quoniam prope est aestas.

31. Ita et vos, cum videritis, haec fieri, sciote, quoniam prope est regnum Dei.

32. Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant.

33. Coelum et terra transibunt; verba autem mea non transibunt.

34. Attende autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitae, et superveniat in vos repetita dies illa;

35. tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terre.

†) Plur. Mart. extra Temp. Pasch.

†) Dom. 1. Adv.

36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeant fugere ista omnia, quae futura sunt, et stare ante Filium hominis.

37. Erat autem diebus docens in templo; noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur oliveti.

38. Et omnis populus inaniciabat ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Jesu, quem vendit Judas. Jubet parari Pascha; panem in corpus suum et vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, praecipiens, ut idem faciant. Contentio discipulorum, quis eorum sit major. Praedicit trinam Petri negationem, jubens, vendi tunicam et emi gladium; post prolixam in agonia orationem, et sudorem instar sanguinis in terram decurrentis capitum a Iudeis, quorum uni Petrus abscondit auriculam; conqueritur, quod ad eum quasi ad latronem capiendum exierint; in domo principis sacerdotum ter a Petro negatur, et a Iudeis caeditur ac illuditur, et mane in concilio interrogatus satetur, sc Dei filium.

(A. M. 4036. Aer. ruly. 33. Aetatis Chr. 37. Per. Jul. 4746. Urbis cond. 784. Ann. Jul. 78. Imperii Tiberii 19. *)

1. Appropinquabat †) autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha; (Matth. 26, 2. Marc. 14, 1.)

2. et quaerent principes sacerdotum et scribae, quomodo Jesum interficerent; timebant vero plebem.

3. Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim; (Matth. 26, 14. Marc. 14, 10.)

4. et abiit, et locutus est cum principibus sacerdotum, et magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5. Et gavisi sunt, et pacti sunt pecuniam illi dare.

6. Et spopondit. Et quaerebat opportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

7. Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.

8. Et misit Petrum et Joannem, dicens: Euntes parate nobis Pascha, ut manducemus.

9. At illi dixerunt: Ubi vis, paremus?

10. Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquae portans; sequimini eum in domum, in quam intrat,

11. et dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

12. Et ipse ostendet vobis coenaculum magnum stratum, et ibi parate.

13. Euntes autem invenerunt, sicut dixit illis, et paraverunt Pascha.

14. Et cum facta esset hora, discubuit, et duodecim apostoli cum eo. (Matth. 26, 20. Marc. 14, 17.)

15. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

16. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17. Et accepto calice gratias egit, et dixit: Accipite, et dividite inter vos;

18. dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

19. Et accepto pane gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem. (I. Cor. 11, 24.)

20. Similiter et calicem, postquam coenavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

21. Verumtamen ecce manus tradentis me tecum est in mensa. (Matth. 26, 21. Marc. 14, 20. Joann. 13, 18.)

22. Et quidem Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit; verumtamen vae homini illi, per quem tradetur. (Psa. 40, 9.)

23. Et ipsi cooperant querere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24. Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.

25. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. (Matth. 20, 25. Marc. 10, 42.)

26. Vos autem non sic; sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui praeceptor est, sicut ministrator.

27. Nam quis major est, qui recumbit, an, qui ministrat? nonne, qui recumbit? Ego autem in media vestrum sum, sicut qui ministrat.

28. Vos autem estis, qui permanistis tecum in temptationibus meis.

29. Et ego dispono vobis, sicut dispositi mihi Pater meus regnum,

30. ut edatis, et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis super thronos, judicantes duodecim tribus Israël.

31. Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribaret sicut triticum;

32. ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirmas fratres tuos.

33. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum et in carcerem, et in mortem ire.

34. At ille dixit: Dico tibi Petre: Non cantabit hodie gallus, donec ter abnegas nosse me. Et dixit eis: (Matth. 26, 34. Marc. 14, 30.)

35. Quando misi vos sine sacculo, et

*) Quartum et ultimum Pascha ministerii Christi.

†) Passio Fer. 4. major. Hebd.

pera, et calcementis, numquid aliquid defuit vobis? (Matth. 10, 9.)

36. At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet sacculum, tollat similiter et peram; et qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium.

37. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quae sunt de me, finem habent. (Isai. 53, 12.)

38. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est.

39. Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem olivinum. Secuti sunt autem illum et discipuli. (Matth. 26, 36. Marc. 14, 32. Joann. 18, 1.)

40. Et cum pervenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in temptationem.

41. Et ipse avulsus est ab eis, quantum jactus est lapidis, et positis genibus orabat, (Matth. 26, 39. Marc. 14, 35.)

42. diceus: Pater, si vis, transfer calicem istum a me; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

43. Apparuit autem illi angelus de coelo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat.

44. Et factus est sudor ejus sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.

45. Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes prae tristitia.

46. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in temptationem.

47. Adhuc eo loquente, ecce turba; et qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos, et appropinquaret Iesu, ut oscularetur eum. (Matth. 26, 47. Marc. 14, 43. Joann. 18, 3.)

48. Jesus autem dixit illi: Juda, osculo Filium hominis tradis?

49. Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percūtimes in gladio?

50. Et percūssit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram.

51. Respondens autem Jesus ait: Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52. Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, et magistratus templi, et seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus?

53. Cum quotidie vobiscum fuerimus in templo, non extendistis manus in me; sed haec est hora vestra, et potestas tenebrarum.

54. Comprehendentes autem eum duxerunt ad domum principis sacerdotum: Petrus vero sequebatur a longe. (Matth. 26, 57. Marc. 14, 53. Joann. 18, 24.)

55. Accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio corum. (Matth. 26, 69. Marc. 24, 66. Joann. 18, 25.)

56. Quem cum vidisset ancilla quaedam

sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat.

57. At ille negavit eum, dicens: Muli-ler, non novi illum.

58. Et post pūsillum aliis videns eum, dixit: Tu de illis es. Petrus vero ait: O homo, non sum.

59. Et intervallo facto quasi horae unius aliis quidam affirmabat, dicens: Vere et hic cum illo erat; nam et Gailaeus est. (Joann. 18, 26.)

60. Et ait Petrus: Homo, nescio, quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente can-tavit gallus.

61. Et conversus Dominus respexit Petru-m. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia, priusquam gallus cantet, ter me negabis. (Matth. 28, 34. Marc. 14, 30. Joann. 13, 38.)

62. Et egressus foras Petrus flevit amare.

63. Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei, caedentes.

64. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus, et interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis es, qui te percussit?

65. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

66. Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, et principes sacerdotum et scribae, et duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. (Matth. 27, 1. Marc. 15, 1. Joann. 18, 28.)

67. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi.

68. Si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.

70. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.

71. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

CAPUT XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit. Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabba homicida, et promissa castigatione; Iudeus tamen instantibus morti adjudicatur; ductusque ad supplicium retat, mulieres super se flere. Cum latronibus crucifixus Patrem orat pro crucifigentibus; irrideatur a principibus et a milibus acerum offerentibus; posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, a iteri vero promittit sui in paradiiso consortium; post tenebras atque signa clamans expirat; quem centurio justum praedicat, et Joseph corpus ejus sepelit.

1. Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2. Coepérunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem

gentem nostram, et prohibentem tributare Caesari, et dicentem, se Christum regem esse. (*Matth. 22, 21. Marc. 12, 17.*)

3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judaeorum? At ille respondens ait: Tu dicis. (*Matth. 27, 11. Marc. 15, 2. Joann. 18, 33.*)

4. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, et turbas: Nihil invenio causae in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum docens per universam Iudaem, incipiens a Galilaea usque huc.

6. Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogavit, si homo Galilaeus esset.

7. Et ut cognovit, quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8. Herodes autem, viso Iesu, gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes sacerdotum et scribæe constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum ueste alba, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, et magistris, et plebe,

14. dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inueni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. (*Joann. 18, 38. et 19, 4.*)

15. Sed neque Herodes; nam remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei.

16. Emendatum ergo illum dimittam.

17. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam.

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium missus in carcерem.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

22. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo; corripiam ergo illum, et dimittam. (*Matth. 27, 23. Marc. 15, 14.*)

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur, et invalescabant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit, fieri petitio nem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium et seditionem missus fuerat

in carcерem, quem petebant; Jesum vero tradidit voluntati eorum.

26. Et cum ducerent eum, apprehendebant Simonem quemdam Cyreneensem ve nientem de villa, et imposuerunt illi crucem portare post Jesum. (*Matth. 27, 32. Marc. 15, 21.*)

27. Sequebatur autem illum multa turba populi, et mulierum, quae plangebant, et lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus dixit: Filiae Ierusalem, nolite flere super me; sed super vos ipsas flete, et super filios vestros.

29. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatae steriles, et ventres, qui non generaverunt, et ubera, quae non lactaverunt.

30. Tunc incipient dicere mortibus: Cadeite super nos; et collibus: Operite nos. (*Isai. 2, 19. Osee 10, 8. Apoc. 6, 16.*)

31. Quia, si in viridi ligno haec faciunt, in arido quid fieri?

32. Ducebant autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum, et latrones, unum a dextris, et alterum a sinistris. (*Matth. 27, 33. Marc. 15, 22. Joann. 19, 17.*)

34. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis; non enim sciunt, quid faciunt. Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit; se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36. Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei,

37. et dicentes: Si tu es rex Iudeorum, salvum te fac.

38. Erat autem et superscriptio scripta super eum litteris graecis, et latinis, et hebraicis: Hic est rex Iudeorum.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, et nos.

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es.

41. Et nos quidem justi, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Jesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.

44. Erat autem fere hora sexta, et tenebrae factae sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol, et velum templi scissum est medium.

46. Et clamans voce magna Jesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et haec dicens, expiravit. (*Ps. 30, 6.*)

47. Videns autem centurio, quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat.

48. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, et videbant, quae fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus a longe, et mulieres, quae secutae eum erant a Galilaea, haec videntes.

50. Et ecce vir, nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus et justus; (*Matth. 27, 57. Marc. 15, 43. Joann. 19, 38.*)

51. hic non conseuerat consilio et actibus eorum, ab Arimathaea civitate Iudeae, qui expectabat et ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu;

53. et depositum involvit sindone, et posuit eum in monumento exciso, in quo noudum quisquam positus fuerat.

54. Et dies erat parasceves, et sabbatum illucescebat.

55. Subsecutae autem mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum, et quemadmodum positum erat corpus ejus.

56. Et revertentes paraverunt aromata, et unguenta; et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis, quod ejus corpus non invenerint, angeli ipsum resurrexisse nuntiant, et illae apostolis, qui id tamquam deliramentum accipiunt. Petrus ad monumentum currens et ipse admiratur, quod corpus non invenerit; duobus in Emmaus euntibus Jesus Scripturas interpretatur, et in fractione panis ab eis agnoscitur; congregatis discipulis palpondum se praebet, et cum eis edens aperit sensum, ut Scripturas intelligent, ac promisso Spiritu sancto in coelum ascendit.

1. Una autem sabbati valde diluculo venierunt ad monumentum, portantes, quae paraverant, aromata, (*Matth. 28, 1. Marc. 16, 2. Joann. 20, 1.*)

2. et invenerunt lapidem revolutum a monumento.

3. Et ingressae non invenerunt corpus Domini Jesu.

4. Et factum est, dum mente consternatae essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in ueste fulgenti.

5. Cum timerent autem, et declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid queritis viventem cum mortuis?

6. Non est hic, sed surrexit; recordamini, qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilaea esset,

7. dicens: Quia oportet Filium hominis tradiri in manus hominum peccatorum, et crucifigi, et die tertia resurgere. (*Matth. 16, 21. et 17, 21. Marc. 8, 31. et 9, 30. Supr. 9, 22.*)

8. Et recordatae sunt verborum ejus.

9. Et egressae a monumento nuntiaverrunt haec omnia illis undecim, et ceteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, et Joanna, et Maria Jacobi, et ceterae, quae cum eis erant, quae dicebant ad apostolos haec.

11. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista; et non crediderunt illis.

12. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, et procumbens vidit lintemina sola posita, et abiit secum mirans, quod factum fuerat.

13. Et ecce [†]) duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus. (*Marc. 16, 12.*)

14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quae acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, et secum quaererent, et ipse Jesus approxinquant ibat cum illis;

16. oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes?

18. Et respondens uans, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non coguovisti, quae facta sunt in illa his diebus?

19. Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir prophetus, potens in opere, et sermone coram Deo, et omni populo;

20. et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.

21. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël; et nunc super haec omnia tertia dies est hodie, quod haec facta sunt.

22. Sed et mulieres quaedam ex nostris teruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum,

23. et non invento corpore ejus, vene- runt, dicentes, se etiam visionem angelorum vidiisse, qui dicunt, eum vivere.

24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, et ita iuvenerunt, sicut mulieres dixerunt; ipsum vero non invenierunt.

25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt prophetae!

26. Nonne haec oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?

27. Et incipiens a Moyse, et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.

28. Et appropinquaverunt castello, quo ibant; et ipse se fixit longius ire.

29. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam ad vesperas cit, et inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

†) Fer. 2. post Paschi.

30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, et benedixit, ac frexit, et porrigebat illis.

31. Et aperti sunt oculi eorum, et cognoverunt eum; et ipse evanuit ex oculis eorum.

32. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas?

33. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem, et invenerunt congregatos undecim, et eos, qui cum illis erant,

34. dicentes: Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni.

35. Et ipsi narrabant, quae gesta erant in via, et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.

36. Dum autem haec loquuntur, [†] stetit Jesus in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis; ego sum, nolite timere. (Marc. 16, 14. Joann. 20, 19.)

37. Conturbati vero et conterriti existimabant, se spiritum videre.

38. Et dixit eis: Quid turbasti estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra?

39. Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum; palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes.

41. Adhuc autem illis non creditibus,

et mirantibus praे gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur?

42. At illi obtulerunt ei partem pisces assi, et favum mellis.

43. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

44. Et dixit ad eos: Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Mosis, et prophetis, et psalmis de me.

45. Tunc aperuit illis sensum, ut intellegissent Scripturas.

46. Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die; (Ps. 18, 6.)

47. et praedicari in nomine ejus poenitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma.

48. Vos autem testes estis horum. (Act. 1, 8.)

49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos. Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. (Joann. 14, 26.)

50. Eduxit autem eos foras in Bethaniam, et elevatis manibus suis benedixit eis.

51. Et factum est, dum benedicaret illis, recessit ab eis, et serbatur in coelum. (Marc. 16, 19. Act. 1, 9.)

52. Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno;

53. et erant semper in templo, laudantes et benedicentes Deum. Amen.

[†]) Fer. 3. post Pasch.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

JOANNES apostolus, dilectus Christo discipulus, e Bethsaida oriundus, filius fuit Zebedaei et Zalomes, frater Jacobi apostoli, quem Herodes post passionem Christi decollavit. (Libro de Script. Eccl. et prooem. in Matth.) „Totas ille,“ ait Hieronymus, „Asiae fundavit et rexit ecclesias, secundam autem post Neronem persecutionem movente Domiliano, in Pathmo insula relegatus scripsit Apocalypsim. Evangelium vero nonnisi demum Ephesum reversus novissimus omnium scripsit, coactus ab omnibus pene tunc Asiae episcopis, et multarum ecclesiarum legationibus, indicto prius in communi jejunio.“ Unde pulchre Epiphanius (haer. 51.): „Spiritus sanctus Joannem invitum licet, ac religione quadam et reverentia defugientem ad scribendum impulit, affecta jam aetate, utpote qui nonagesimum annum excederet, postquam ab insula Pathmo reversus est.“ Scripsit vero Nervae anno primo, ut notat Eusebius, hoc est aerae nostrae 96., a passione 63. Quod ipse fecit, tum ut Cerinthi, Ebionis aliorumque nascentes adversus Christi nativitatem haereses confutaret, tum ut, quae ab aliis evangelistis praetermissa fuerant, suppleret. Tandemque confessus senio 68. post passionem Domini anno mortuus est, ac juxta urbem Ephesi sepultus, ut idem Hieronymus testatur.

CAPUT I.

Verbum est Deus, vita et lux omnem hominem illuminans; per quod omnia facta sunt, et quod homo factum est; cui testimonium perhibet Joannes, dicens se vocem, et indignum, qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse agnum Dei, qui tollit peccatum mundi. Andreas alter duorum Joannis discipulorum, qui Jesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum. Philippus quoque, a Jesu vocatus, adducit ad eum Nathanael.

1. [†]) In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum.

2. Hoc erat in principio apud Deum.

3. Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil, quod factum est.

4. In ipso vita erat, et vita erat lux hominum;

5. et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehendenderunt.

6. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Joannes. (Matth. 3, 1. Marc. 1, 2.)

7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

8. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.

9. Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. (Infr. 3, 19.)

10. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. (Hebr. 11, 8.)

11. In propria venit, et sui eum non receperunt.

12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus,

13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

14. Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis. (Matth. 1, 16. Luc. 2, 7.)

15. Joannes testimonium perhibet de ipso, et clamat, dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat.

16. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia, (I. Tim. 6, 17.)

17. quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

18. Deum nemo vidit umquam; unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. (I. Tim. 6, 16. I. Joann. 4, 12.)

19. Et hoc est testimonium Joannis, quando [†]) miserunt Iudei ab Ierosolymis sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu quis es?

20. Et confessus est, et non negavit, et confessus est: Quia non sum ego Christus.

^{t)} In Nativ. Dom. ad 3. Miss.

t) Dom. 3. Adv.

21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

23. Ait: Ego vox clamantis in deserto: Dirige viam Domini, sicut dixit Isaías propheta. (*Isai. 10, 3. Matth. 3, 3. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4.*)

24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisaeis.

25. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?

26. Respondit eis Joannes, dicens: Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem nos nescitis. (*Matth. 3, 11.*)

27. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti. (*Marc. 1, 7. Luc. 3, 16. Act. 1, 5. 11. 16. et 19, 4.*)

28. Haec in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

29. Altera die [†]) vidi Joannes Jesum venientem ad se, et ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui aucte me factus est, quia prior me erat.

31. Et ego nesciebam eum; sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans.

32. Et testimonium perhibuit Joannes, dicens: Quia vidi Spiritum descendenter quasi columbam de caelo, et mansit super eum. (*Matth. 3, 16. Marc. 1, 10. Luc. 3, 22.*)

33. Et ego nesciebam eum; sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendenter, et manenter super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto.

34. Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic es Filius Dei.

35. Altera die iterum ^{††}) stabat Joannes, et ex discipulis ejus duo.

36. Et respiciebat Jesum ambularem, dicit: Ecce agnus Dei.

37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, et secuti sunt Jesum.

38. Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid queratis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum magister) ubi habitat?

39. Dicit eis: Venite et videte. Venerunt, et viderunt, ubi maneret, et apud eum manserunt die illo; hora autem erat quasi decima.

40. Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant a Joanne, et secuti fuerant eum.

41. Invenit hic primum fratrem suum Simouem, et dicit ei: Invenimus Messiam, (quod est interpretatum Christus.)

42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus dixit: Tu es Simoni filius Jona; tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

43. In crastinum voluit exire in Galilaeam, et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me.

44. Erat autem Philippus a Bethsaida, civitate Audreæ et Petri.

45. Invenit Philippus Nathanael, et dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, et prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. (*Gen. 49, 10. Deut. 18, 18. Isa. 40, 10. et 45, 8. Jer. 23, 5. Ezech. 34, 23. et 37, 24. Dan. 9, 24. et 25.*)

46. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni et vide.

47. Vedit Jesus Nathanael venientem ad se, et dicit de eo: Ecce vere Israëlite, in quo dulus non est.

48. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub fico, vidi te.

49. Respondit ei Nathanael, et ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israëli.

50. Respondit Jesus, et dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub fico, credis; majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis coelum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes supra filium hominis.

CAPUT II.

Jesus ad nuptias invitatus aquam in vinum convertit; et a Capharnaum reniens Jerosolymam ejicit de templo negotiatores; ac signo a Judeis petito, dicit: Solvite templum hoc etc. Multi propter signa crediderunt in nomine Jesu, quibus ipse non se credebat.

1. Et die tertia *) [†]) nuptiae factae sunt in Cana Galilææ; et erat mater Jesu ibi.

2. Vocatus est autem et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias.

3. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent.

4. Et dicit ei Jesus: Quid mihi, et tibi est mulier? nondum venit hora mea.

5. Dicit inater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.

6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulae metretas binas vel ternas.

7. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.

8. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, et ferte architriclinio. Et tulerunt.

9. Ut autem gustavit architriclinus aquam viuum factam, et non sciebat, unde esset;

†) In Octav. Epiph.
††) In Vigil. S. Andr.

*) A profectione in Galilæam. Supr. 1, 43.
†) Dom. 2. post Epiph.

(ministri autem sciebant, qui hauserant aquam) vocat spousum architrichius,

10. et dicit ei: Omnis homo primum bounum vinum ponit, et cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

11. Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae; et manifestavit gloriam suam, et crediderunt in eum discipuli ejus.

12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli ejus; et ibi manserunt non multis diebus.

(A. M. 4033. Aer. vulg. 30. *)

13. Et † prope erat Pascha Iudeorum; et ascendit Jesus Jerosolymam,

14. et invenit in templo vendentes boves, et oves, et columbas, et numularios sedentes.

15. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, et boves, et numulariorum effudit aes, et meusas subvertit.

16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.

17. Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: Zelus domus tuae comedit me. (Ps. 68, 10.)

18. Responderunt ergo Iudei, et dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia haec facis?

19. Respondit Jesus, et dixit eis: Solvit templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. (Matth. 26, 61. et 27, 40. Marc. 14, 58. et 15, 29.)

20. Dixerunt ergo Iudei: Quadraginta et sex annis aedificatum est templum hoc, et tu in tribus diebus excitabis illud?

21. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

22. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, et crediderunt Scripturae, et sermoni, quem dixit Jesus. (Ps. 3, 6. et 56, 9.)

23. Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quae faciebat.

24. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes,

25. et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perliberet de homine; ipse enim sciebat, quid esset in homine.

*) Primum Pascha ministerii Christi.

†) Fer. 2. post Doia. 4. Quadr.

CAPUT III.

Nicodemum nocte edocet de renascendo ex aqua et Spiritu, ac de sui instar aenei serpentis exaltatione, quodque Deus Filium suum misit ad salvandum mundum. Facta quaestione de purificatione, Joannes suis discipulis, de Christo murmurantibus, laudat ipsum, dicens, illum crescere oportere, se autem minui, et quod Pater omnia dederit in manu ejus, ut, qui in eum credit, habeat vitam aeternam, qui vero non credit, maneat ira Dei super eum.

1. †) Erat autem homo ex Pharisacis, Nicodemus nomine, princeps Iudeorum.

2. Hic venit ad Jesum nocte, et dixit ei: Rabbi, scimus, quia a Deo venisti magister; nemo enim potest haec signa facere, quae tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

3. Respondit Jesus, et dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit de uno, non potest videre regnum Dei.

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? numquid potest in ventre matris suea iterato introire, et renasci?

5. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

6. Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est.

7. Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos nasci deuuo.

8. Spiritus, ubi vult, spirat; et vocem ejus audis, sed nescis, unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu. (Ps. 134, 7.)

9. Respondit Nicodemus, et dixit ei: Quomodo possunt haec fieri?

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Tu es magister in Israël, et haec ignoras?

11. Amen, amen dico tibi, quia, quod scimus, loquimur, et quod vidiimus, testimonium, et testimonium nostrum non accipitis.

12. Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis?

13. Et nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de coelo, Filius hominis, qui est in coelo.

14. Et sicut Moyses exaltavit serpem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, (Num. 21, 9.)

15. ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam.

16. ††) Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. (I. Joann. 4, 9.)

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

†) In Invent. S. Crucis.

††) Fer. 2. post Pent.

18. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

19. Hoc est autem judicium, quia lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem; erant enim eorum mala opera. (*Supr. 1, 9.*)

20. Omnis enim, qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus;

21. qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

22. Post haec venit Jesus, et discipuli ejus in terram Iudeam; et illic demorabatur cum eis, et baptizabat. (*Infr. 4, 1.*)

23. Erat autem et Joannes baptizans in Aennon iuxta Salim, quia aquae multae erant illic; et veniebant, et baptizabantur.

24. Nondum enim missus fuerat Joannes in carcere.

25. Facta est autem quaestio ex discipulis Joannis cum Iudeis de purificatione.

26. Et venerunt ad Joannem, et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. (*Supr. 1, 19.*)

27. Respondit Joannes, et dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de caelo.

28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. (*Supr. 1, 20.*)

29. Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat, et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30. Illum oportet crescere, me autem minui.

31. Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. Qui de coelo venit, super omnes est.

32. Et quod vidit, et audivit, hoc testatur; et testimonium ejus nemo accipit.

33. Qui accepit ejus testimonium, signavit, quia Deus verax est. (*Rom. 3, 4.*)

34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur; non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35. Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus.

36. Qui credit in Filium, habet vitam aeternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. (*I. Joann. 5, 10.*)

CAPUT IV.

Jesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua vira, et adorando Deo in spiritu, manifestans ei, se esse Messiam promissum, et discipulis dicit, se cibum habere, quem illi ne sciunt, nempe Patris obedientiam. De messe et metente ac seminante. Multi Samaritanorum credunt in eum. Filium reguli sanitati restituit.

1. Ut ergo cognovit Jesus, quia audiunt Pharisaei, quod Jesus plures discipulos facit, et baptizat, quam Joannes, (*Supr. 3, 22.*)

2. (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus)

3. reliquit Iudeam, et abiit iterum in Galilaeam.

4. Oportebat autem eum transire per Samariam.

5. [†] Venit ergo in civitatem Samariae, quae dicitur Sichar, juxta praedium, quod dedit Jacob Joseph filio suo. (*Gen. 33, 19. et 41, 22. Jos. 24, 32.*)

6. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere.

8. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.)

9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Iudeus cum sis, bibere a me poscis, quae sum mulier Samaritana? non enim contundunt Iudeae Samaritanis.

10. Respondit Jesus, et dixit ei: Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere; tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam.

11. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias, habes, et puteus altus est; unde ergo habes aquam vivam?

12. Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus?

13. Respondit Jesus, et dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum;

14. sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.

15. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

16. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, et veni huc.

17. Respondit mulier, et dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum;

18. quinque enim viros habuisti, et nunc quem habes, non est tuus vir; hoc vere dixisti.

19. Dicit ei mulier: Domine, video, quia propheta es tu.

20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis

[†] Fer. 6. post Dom. 3. Quadr.

est locus, ubi adorare oportet. (*Deut. 12, 5.*)

21. Dicit ei Jesus: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.

22. Vos adoratis, quod nescitis; nos adoramus, quod scimus, quia salus ex Iudeo est. (*IV. Reg. 17, 41.*)

23. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quaerit, qui adorent eum.

24. Spiritus est Deus; et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. (*I. Cor. 3, 17.*)

25. Dicit ei mulier: Scio, quia Messias venit, qui dicitur Christus; cum ergo ve-nerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27. Et continuo venerunt discipuli ejus, et mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quaeris, aut quid loqueris cum ea?

28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, et abiit in civitatem, et dicit illis hominibus:

29. Venite, et videte hominem, qui dixit mihi omnia, quaecunque feci; numquid ipse est Christus?

30. Exierunt ergo de civitate, et veniebant ad eum.

31. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, mauduca.

32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34. Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35. Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quia aliae sunt iam ad messem. (*Matt. 9, 37. Luc. 10, 2.*)

36. Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam aeternam, ut, et qui seminat, simul gaudeat, et qui metit.

37. In hoc enim est verbum verum: Quia aliis est, qui seminat, et aliis est, qui metit.

38. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis; aliis laboraverunt, et vos in labore eorum introistis.

39. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum propter verbum mulieris, testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia, quaecunque feci.

40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum, ut ibi manueret. Et mansit ibi duos dies.

41. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42. Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus, et scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

43. Post duos autem dies exiit inde, et abiit in Galilaeam.

44. Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorarem non habet. (*Matt. 13, 57. Marc. 6, 4. Luc. 4, 24.*)

45. Cum ergo venisset in Galilaeum, excepérunt eum Galilaei, cum omnia videbant, quae fecerat Jerosolymis in die festo; et ipsi enim veuerant ad diem festum. (*Matt. 4, 12. Marc. 1, 14. Luc. 4, 14.*)

46. Venit ergo iterum in Cana Galilaeae, ubi fecit aquam vinum. Et ^{††} erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. (*Supr. 2, 9.*)

47. Hic cum audisset, quia Jesus adveniret a Judaea in Galilaeam, abiit ad eum, et rogabat eum, ut descenderebet, et sanaret filium ejus; incipiebat enim mori.

48. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis.

49. Dicit ad eum regulus: Domine, descendere prius, quam moriatur filius meus.

50. Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Creditit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, et ibat.

51. Jam autem eo descendente, servi occurserunt ei, et avertiverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.

53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit; et creditit ipse, et domus ejus tota.

54. Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, cum venisset a Judaea in Galilaeam.

CAPUT V.

Jesus ad piscinam sanato aegroto, qui 38 annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum; et Judaeis id calamitantibus respondet, se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui et Joannes et propria opera ac Pater, imo et Moy-ses ipse testimonium perhibent.

(*A. M. 4034. Aer. vulg. 31.*)

1. Post haec ^{††} erat dies festus ^{*)} Iudaeorum, et ascendit Jesus Jerosolymam.

2. Est autem Jerosolymis probatica piscina, quae cognominatur hebraice Bethsaida, quinque porticus habeus.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, caecorum, claudorum, aridorum, expectantium aquae motum.

4. Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, et movebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquae, sanus fiebat, a quacunque detinebatur infirmitate.

[†]) Dom. 20. post Pent.

^{††}) Fer. 0. Quat. Temp. Quadr.

^{*)} Pascha, ut supr. 2, 23. et infr. 6, 4. et alibi saepe. Patel id ex cap. praec. v. 35. Est ergo illud secundum Pascha ministerii Christi.

5. Erat autem quidam homo ibi, trigesita et octo annos habens in infirmitate sua.

6. Hunc cum vidisset Jesus jacentem, et cognovisset, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: *Vis sanus fieri?*

7. Respondit ei languidus: *Domine, hominem non habeo, ut, cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, aliis ante me descendit.*

8. Dicit ei Jesus: *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula.*

9. Et statim sanus factus est homo ille, et sustulit grabatum suum, et ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo.

10. Dicebant ergo Iudei illi, qui sanatus fuerat: *Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum, et ambulabat.* (Exod. 20, 11. Jer. 17, 21.)

11. Respondit eis: *Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, et ambula.*

12. Interrogaverunt ergo eum: *Quis est ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, et ambula?*

13. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat, quis esset. Jesus enim declinavit a turba constituta in loco.

14. Postea iuvenit eum Jesus in templo, et dixit illi: *Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.*

15. Abiit ille homo, et nuntiavit Iudeis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.

16. Propterea persequabantur Iudei Jesum, quia haec faciebat in sabbato.

17. Jesus autem respondit eis: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor.*

18. Propterea ergo magis quaerebant eum Iudei interficere, quia non solum solebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo. Respondit itaque Jesus, et dixit eis:

19. Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem; quaecunque enim ille fecerit, haec et Filius similiter facit.

20. Pater enim diligit Filium, et omnia demonstrat ei, quae ipse facit; et majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater suscitat mortuos, et vivificat, sic et Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater judicat quemquam; sed omne judicium dedit Filio,

23. ut omnes honorificant Filium, sicut honorificant Patrem. Qui non honorificant Filium, non honorificant Patrem, qui misit illum.

24. Amen, amen dico vobis, quia, qui verbum meum audit, et credit ei, qui misit me, habet vitam aeternam, et in iudicium non venit, sed transit a morte in vitam.

25. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent.

26. Sicut enim Pater habet vitam in

semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso;

27. et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.

28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei,

29. et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae, qui vero mala egerrunt, in resurrectionem iudicii. (Matth. 25, 46.)

30. Non possum ego a meipso facere quidquam. Sicut audio, iudico; et iudicium meum justum est, quia nou quoquo voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

31. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum.

32. Alius est, qui testimonium perhibet de me; et scio, quia verum est testimonium, quod perhibet de me. (Matth. 3, 17. Supr. 1, 15.)

33. Vos misistis ad Joannem; et testimonium perhibuit veritati.

34. Ego autem non ab homine testimonium accipio; sed haec dico, ut vos salvatis.

35. Ille erat lucerna ardens, et lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce ejus.

36. Ego autem habeo testimonium maius Joanne. Opera euim, quae dedit mihi Pater, ut perficiam ea, ipsa opera, quae ego facio, testimonium perhibeat de me, quia Pater misit me;

37. et qui misit me, Pater ipse testimonium perhibuit de me; neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis. (Matth. 3, 17. et 17, 5.) (Deut. 4, 12.)

38. Et verbum ejus non habetis in vobis manens, quia, quem misit ille, hunc vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternau habere; et illae sunt, quae testimonium perhibent de me;

40. et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non accipio.

42. Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43. Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis? (I. Cor. 4, 3.)

45. Nolite pertinare, quia ego accusatus sim vos apud Patrem. Est, qui accusat vos, Moyses, in quo vos speratis.

46. Si enim crederetis Moysi, credetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit. (Gen. 3, 15. 22, 18. et 49, 10. Deut. 18, 15.)

47. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAPUT VI.

Quinque panibus et duobus piscibus satiat quinque virorum millia; fugit videntes ipsum faceret regem; super mare ad discipulos vento agitatos ambulat; de pane coelesti docet, quodque ipse sit panis vitae, et caro ejus cibus, quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus, quem oporteat bibere. Quidam discipuli, offensi ejus sermone, deserunt ipsum; apostoli autem cum eo permanent, quorum tamen unum dicit esse diabolum.

1. Post haec [†]) abiit Jesus trans mare Galilaeae, quod est Tiberiadis; (*Matth. 14, 13. Marc. 6, 32. Luc. 9, 10.*)

2. et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signum, quae faciebat super his, qui infirmabantur.

3. Subiit ergo iu montem Jesus, et ibi sedebat cum discipulis suis.

(*A. M. 4035. Aer. vulg. 32.*)

4. Erat autem proximum Pascha ^{*)}, dies festus Iudeorum.

5. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat, quid esset facturus.

7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut uniusquisque modicum quid accipiat.

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordaceos, et duos pisces; sed haec quid sunt inter tantos?

10. Dixit ergo Jesus: Facite homines discubere. Erat autem foenum multum in loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia.

11. Accepit ergo Jesus panes; et cum gratias egisset, distribuit discubentibus, similiiter et ex piscibus, quantum volebant.

12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligitte, quae superaverunt fragmenta, ne pereant.

13. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordaceis, quae superferunt his, qui manducaverant.

14. Illi ergo homines cum vidissent, quod Jesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.

15. Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus. (*Matth. 14, 23. Marc. 6, 46.*)

16. Ut autem sero factum est, descendenterunt discipuli ejus ad mare.

17. Et cum ascenderint navim, venerunt trans mare in Capharnaum; et tenebrae jam factae erant, et non venerat ad eos Jesus.

[†]) Dom. 4. Quadr.

^{*)} Tertium Pascha ministerii Christi.

18. Mare autem, vento magno flante, exsurgebat.

19. Cum renigassent ergo quasi stadia videnti quinque aut triginta, vident Jesum ambulante supra mare, et proximum navi fieri, et timuerunt.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21. Volverunt ergo accipere eum in navim; et statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22. Altera die turba, quae stabat trans mare, vidiit, quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent;

23. aliae vero supervenerunt naves a Tiberiade juxta locum, ubi manducaverant panem, gratias agente Domino.

24. Cum ergo vidisset turba, quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, et venerunt Capharnaum, quaerentes Jesum.

25. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

26. Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis, queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.

27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, quem Filius hominis dabit vobis. Huic enim Pater signavit Deus. (*Matth. 3, 17. et 17. 5. Supr. 1, 32.*)

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus, ut operemur opera Dei?

29. Respondit Jesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. (*C. Joann. 3, 23.*)

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis siguum, ut videamus, et credamus tibi? quid operaris?

31. Patres nostri manducaverant manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de coelo dedit eis manducare. (*Exod. 16, 14. Num. 11, 7. Ps. 77, 24. Sap. 16, 20.*)

32. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de coelo, sed Pater meus dat vobis panem de coelo verum;

33. panis enim Dei est, qui de coelo descendit, et dat vitam mundo.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

35. Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitae, qui venit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiет unquam. (*Ecli. 24, 29.*)

36. Sed dixi vobis, quia et vidistis me, et non creditis.

37. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet, et eum, qui venit ad me, non ejiciam foras,

38. quia descendit de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. Haec est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris, ut omne, quod dedit

mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.

40. Haec est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis, qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die.

41. Murmurabant ergo Judaei de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de coelo descendit;

42. et dicebant: Nonne hic est Jesus filius Joseph, cuius nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de coelo descendit? (Matth. 13, 55. Marc. 6, 3.)

43. Respondit ergo Jesus, et dixit eis: Nolite murmurare in iuvicem.

44. †) Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die.

45. Est scriptum in prophetis: Et erunt omnes docibilis Dei. Omnis, qui audivit a Patre, et didicit, venit ad me; (Isai. 54, 13.)

46. non quia Patrem vidi quisquam, nisi is, qui est a Deo, hic vidi Patrem. (Matth. 11, 27.)

47. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam aeteriam.

48. Ego sum panis vitae.

49. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. (Exod. 16, 13.)

50. Hic est panis de coelo descedens, ut, si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51. Ego sum panis vivus, qui de coelo descedi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum; et paup., quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

53. Litigabant ergo Judaei in iuvicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et hiberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die.

56. †) Caro euim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. (I. Cor. 11, 27.)

57. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo.

58. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me.

59. Hic est panis, qui de coelo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.

60. Haec dixit in synagoga docens in Capernaum.

61. Multi ergo audientes ex discipulis

ejus dixerunt: Durus est hic sermo, et quis potest eum audire?

62. Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63. Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius? (Supr. 3, 13.)

64. Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba, quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum.

66. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abiuerunt retro, et jam non cum illo ambulant.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid et vos vultis abire?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? Verba vitae aeternae habes.

70. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei. (Matth. 16, 16. Marc. 8, 29. Luc. 9, 20.)

71. Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi, et ex vobis unus diabolus est?

72. Dicebat autem Judam Simonis Iscariotem; hic enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duodecim.

CAPUT VII.

Ad scenopegia festum quasi in occulto ascensio, courvicit de ipsius doctrina Judaeos, quod ipsum injuste calumniarentur de curato homine sabbato; sitientes ad se vocat; et de ipso turba varie loquitur. Ministri, qui ad eum apprehendendum missi erant, auditu ejus praedicatione collaudant ipsum; sed et Nicodemus ipsum defendens male audit a pontificibus et Pharisaeis.

1. Post haec autem †) ambulabat Jesus in Galilaeam; non enim volebat in Judaean ambulare, quia quaerebant eum Judaei interficere.

2. Erat autem in proximo dies festus Iudeorum, scenopedia. (Lev. 23, 34.)

3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, et vade in Iudeam, ut et discipuli tui videant opera tua, quae facis.

4. Nemo quippe in occulto quid facit, et querit ipse in palam esse; si haec facis, manifesta te ipsum mundo.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit; tempus autem vestrum semper est paratum.

†) Fer. 4. Quat. Temp. Pent.

††) In Festo Corporis Christi.

†) Fer. 3. post Dom. Pass.

7. Non potest mundus odisse vos; me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc; ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est.

9. Haec cum dixisset, ipse manuit in Galilaea.

10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto.

11. Iudei ergo quaerabant eum in die festo, et dicebant: Ubi est ille?

12. Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudeorum.

14. [†] Jam autem die festo mediante ascendit Jesus in templum, et docebat.

15. Et mirabantur Iudei, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?

16. Respondit eis Jesus, et dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar.

18. Qui a semetipsa loquitur, gloriam propriam quaerit; qui autem quaerit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, et iustitia in illo non est.

19. Nonne Moyses dedit vobis legem, et nemo ex vobis fecit legem? (Exod. 21, 3.)

20. Quid me quaeritis interficere? Respondit turba, et dixit: Daemonium habes; quis te quaerit interficere? (Supr. 5, 18.)

21. Respondit Jesus, et dixit eis: Unum opus feci, et omnes miramini.

22. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem, (non quia ex Moyse est, sed ex patribus) et in sabbato circumcidit hominem. (Ier. 12, 3.) (Gen. 17, 10.)

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysis; mihi indigamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato?

24. Nolite judicare secundum faciem; sed justum judicium judicate. (Deut. 1, 16.)

25. Dicebant ergo quidam ex Ierosolymis: Nonne hic est, quem quaerunt interficere?

26. Et ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt. Numquid vere cogoverunt principes, quia hic est Christus?

27. Sed hunc scimus, unde sit; Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit.

28. Clamat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me scitis, et unde sim, scitis; et a me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29. Ego scio eum, quia ab ipso sum, et ipse me misit.

30. Quaerabant ergo eum apprehendere; et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31. De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quae hic facit?

32. Audierunt Pharisei turbam murmurantem de illo haec, et [†] miserunt principes, et Pharisei ministros, ut apprehenderent eum.

33. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, et vado ad eum, qui me misit.

34. Quaeretis me, et non invenietis, et ubi ego sum, vos non potestis venire. (Infr. 13, 33.)

35. Dixerunt ergo Iudei ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia non iuveniemus eum? numquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes?

36. Quis est hic sermo, quem dixit: Quaeretis me, et non iuvenietis, et ubi sum ego, vos non potestis veire?

37. In novissimo autem die magno festivitatis stabat Jesus, et clamabat, dicens: Si quis sit, veniat ad me, et bibat. (Lev. 23, 27.)

38. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. (Deut. 18, 15. Joel 2, 28. Act. 2, 17.)

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum; nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

40. Ex illa ergo turba, cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere propheta.

41. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid a Galilaea venit Christus?

42. Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? (Mich. 5, 2. Matth. 2, 6.)

43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.

45. Venerunt ergo ministri ad pontifices, et Phariseos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46. Responderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.

47. Responderunt ergo eis Pharisei: Numquid et vos seducti estis?

48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis?

49. Sed turba haec, quae noui legit, maledicti sunt.

50. Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: (Supr. 3, 2.)

51. Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit, quid faciat? (Deut. 17, 8. et 19, 15.)

52. Responderunt, et dixerunt ei: Numquid et tu Galileus es? Scrutare Scripturas, et vide, quia a Galilaea propheta non surgit.

53. Et reversi sunt uetusquisque in domum suam.

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam, scribens in terra, absoluit ab accusatoribus; dicit se lucem mundi, et Pharisaeos in peccato suo morituros. Qui etiam vere sint ejus discipuli, quive servi aut liberi. Dicit, illos neque ex Deo neque ex Abraham, sed ex patre diabolo esse, qui veritatem dicentes non crederent; blasphemantibus dicit, se daemonium non habere, sed Patrem honorificare, et antequam Abram fieret, se esse; volentibusque eum lapidare, auferens sui prospectum exit de templo.

1. Jesus [†]) autem perrexit in montem oliveti,

2. et diluculo iterum uenit in templum; et omnis populus uenit ad eum, et sedens docebat eos.

3. Adducunt autem scribae et Pharisaei mulierem in adulterio deprehensam, et statuerunt eam in medio,

4. et dixerunt ei: Magister, haec mulier modo deprehensa est in adulterio.

5. In lege autem Moyses mandauit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicas? (Lev. 20, 10.)

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

7. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, crexit se, et dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. (Deut. 17, 7.)

8. Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9. Audientes autem unus post unum exhibant, incipientes a senioribus; et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans.

10. Erigens autem se Jesus dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit?

11. Quae dixit: Nemo Domine. Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo; vade, et jam amplius noli peccare.

12. Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens: ^{††}) Ego sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae. (I. Joann. 1, 5.)

13. Dixerunt ergo ei Pharisaci: Tu de teipso testimonium perhibes; testimonium tuum nou est verum.

14. Respondit Jesus, et dixit eis: Etsi ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum, quia scio, unde ueni, et quo vado; vos autem nescitis, unde venio, aut quo vado.

15. Vos secundum carnem judicatis; ego non judico quemquam;

16. et si judico ego, iudicium meum uerum est, quia solus non sum, sed ego, et qui misit me, Pater.

17. Et in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium uerum est. (Deut. 17, 6. et 19, 15. Matth. 18, 16. II. Cor. 13, 1. Hebr. 10, 28.)

18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso; et testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus: Neque me scitis, neque Patrem meum; si me sciretis, forsitan et Patrem meum sciretis.

20. Haec verba locutus est Jesus in gatzophylacio, docens in templo; et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat horum ejus.

21. [†]) Dixit ergo iterum eis Jesus: Ego vado, et quareteris me, et in peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non potestis venire.

22. Dicebant ergo Iudei: Numquid interficiet semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire?

23. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de superius sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris; si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui et loquor vobis.

26. Multa habeo de vobis loqui, et iudicare; sed qui me misit, verax est, et ego, quae audivi ab eo, haec loquor in mundo. (Rom. 3, 1.)

27. Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.

28. Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, et a meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, haec loquor;

29. et qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum, quia ego, quae placita sunt ei, facio semper.

30. Haec illo loquente, multi credidissent in eum.

31. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudeos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis,

32. et cognoscetis veritatem; et veritas liberabit vos.

33. Responderunt ei: Semen Abrahae sumus, et nemini servivimus unquam; quomodo tu dicas: Liberi eritis?

34. Respondit eis Jesus: Aineo, amen dico vobis, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati. (Rom. 6, 15. et 16. II. Petr. 2, 19.)

[†]) Sabb. post Dom. 3. Quadr.
^{††}) Sabb. post Dom. 4. Quadr.

Fer. 2. post Dom. 2. Quadr.

35. Servus autem non manet in domo in aeternum; filius autem manet in aeternum.

36. Si ergo vos Filius liberaverit, vere liberi eritis.

37. Scio, quia filii Abrahae estis; sed quereritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38. Ego, quod vidi apud Patrem meum, loquor; et vos, quae vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39. Responderunt, et dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite.

40. Nunc autem quereritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui a Deo; hoc Abraham non fecit.

41. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati; unum patrem habemus Deum.

42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligenteris utique me. Ego enim ex Deo processi, et veni; neque enim a meipso veni, sed ille me misit.

43. Quare loqulam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

44. Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit, quia non est veritas in eo; cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus. (*I. Joann. 3, 5.*)

45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46. ^{f)} Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

47. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. (*I. Joann. 1, 6.*)

48. Responderunt ergo Iudei, et dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et daemonium habes?

49. Respondit Jesus: Ego daemonium non habeo; sed honorifico Patrem meum, et vos inhonorastis me.

50. Ego autem non quaero gloriam meam; est, qui querat et judicet.

51. Amen, amen dico vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in aeternum.

52. Dixerunt ergo Iudei: Nunc cognovimus, quia daemonium habes. Abraham mortuus est, et prophetae; et tu dicas: Si quis sermonem meum servaverit, non gubernabit mortem in aeternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? et prophetae mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54. Respondit Jesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est; est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est,

55. et non cognovistis eum; ego autem

novi eum, et si dixerim, quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, et sermonem ejus servo.

56. Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum; vidit et gavisus est.

57. Dixerunt ergo Iudei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidiisti?

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum; Jesus autem abscondit se, et exivit de templo.

CAPUT IX.

Caecum a nativitate sabbato illuminat. Cujus miraculi gloriam Pharisaei multis technis laborant Christo detrahere, et quia is, qui curcus fuerat, Christianum tueretur, extra synagogam ejiciatur; sed a Christo edocitus credit, et adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

1. Et ^{f)} praeteriens Jesus vidit hominem caecum a nativitate;

2. et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut caecus nasceretur?

3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestetur opera Dei in illo.

4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, douce dies est; venit nox, quando nemo potest operari.

5. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi.

6. Haec cum dixisset, expulit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus,

7. et dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe, (quod interpretatur missus.) Abiit ergo, et lavit, et venit videns.

8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est.

9. Alii autem: Neququam; sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum.

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperte sunt tibi oculi?

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, et lava. Et abiit, lavi, et video.

12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13. Adducunt eum ad Pharisaeos, qui caecus fuerat.

14. Erat autem sabbatum, quando lumen fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisaei, quonodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video.

16. Dicebant ergo ex Pharisaeis quidam: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum

non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator haec signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. Dicunt ergo caeco iterum: Tu quid dicas de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est.

18. Non crediderunt ergo Judaei de illo, quia caecus fuisset, et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat,

19. et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia caecus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20. Responderunt eis parentes ejus, et dixerunt: Scimus, quia hic est filius noster, et quia caecus natus est;

21. quomodo autem nunc videat, nescimus, aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus. Ipsum interrogate; aetatem habet, ipse de se loquatur.

22. Haec dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judaeos; jam enim conspiraverant Judaei, ut, si quis eum consideretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia aetatem habet, ipsum interrogate.

24. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat caecus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus, quia hic homo peccator est.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio; unum scio, quia, caecus cum essem, modo video.

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, et audistis; quid iterum vultis audire? numquid et vos vultis discipuli ejus fieri?

28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis; nos autem Moysis discipuli sumus.

29. Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus, unde sit.

30. Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde sit, et aperuit meos oculos;

31. scimus autem, quia peccatores Deus non audit, sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, huic exaudit.

32. A saeculo non est auditum, quia quis aperuit oculos caeci nati.

33. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam.

34. Responderunt, et dixerunt ei: In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35. Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. Respondit ille, et dixit: Quis est Dominus, ut credam in eum?

37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est.

38. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.

39. Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni, ut, qui non vident, videant, et qui vident, caeci fiant.

40. Et audierunt quidam ex Pharisaeis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Numquid et nos caeci sumus?

41. Dixit eis Jesus: Si caeci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus, verum describens pastorem et mercenarium, dicit, se ostium ovium et bonum pastorem, qui et alias habeat oves ad idem ovile adducendas; animam suam ponit, ut iterum sumat eam. Judaei lapidare ipsum volunt, quia se, ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Pater, et Filium Dei; quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

1. ^{††}) Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro.

2. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3. Huic ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas.

4. Et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit; et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5. Alienum autem non sequuntur; sed fugiunt ab eo, quia non neverunt vocem alienorum.

6. Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non coguoverunt, quid loqueretur eis.

7. Dixit ergo iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

8. Omnes, quotquot venerunt, fures sunt et latrones, et non audierunt eos oves.

9. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet.

10. Fur non venit nisi, ut furetur, et mactet, et perdat. Ego veni, ut vitam habeatur, et abundantius habeatur.

11. ^{††}) Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. (Isai. 40, 11. Ezech. 34, 23. et 37, 24.)

12. Mercenarius autem, et qui non est pastor, cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit, et lupus rapit, et dispergit oves;

13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, et non pertinet ad eum de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus, et cognoscō meas, et cognoscunt me meae.

15. Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem, et animam meam pono pro ovi bus meis. (Matth. 11, 27. Luc. 10, 22.)

16. Et alias oves habeo, quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere; et vocem meam audient, et fieri unum ovile, et unus pastor.

[†]) Fer. 3. post Pent.

^{††}) Dom. 2. post Pasch.

17. Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. (*Isai. 53, 7.*)

18. Nemo tollit eam a me; sed ego ponno eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; hoc mandatum accepi a Patre meo.

19. Dissensio iterum facta est inter Judeos propter sermones hos.

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Daemonium habet, et insanit; quid cum audiatis?

21. Alii dicebant: Haec verba non sunt daemonium habeatis; nunquid daemonium potest caecorum oculos aperire?

22. [†]) Facta sunt autem encaenia in Ierosolymis, et hyems erat. (*I. Mach. 1, 56. et 59.*)

23. Et ambulabat Jesus in templo in portico Salomonis.

24. Circumdederunt ergo eum Judaei, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam.

25. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis. Opera, quae ego facio in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me;

26. sed vos non creditis, quia non estis ex oibus meis.

27. Oves meae vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me;

28. et ego vitam aeternam do eis, et non peribut in aeternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea.

29. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est; et nemo potest rapere de manu Patris mei.

30. Ego et Pater unus sumus.

31. Sustulerunt ergo lapides Judaei, ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33. Responderunt ei Judaei: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum.

34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: Quia ego dixi, dii estis? (*Ps. 81, 6.*)

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et nou potest solvi Scriptura;

36. quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas; quia dixi: Filius Dei sum?

37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38. Si autem facio, et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et creditis, quia Pater in me est, et ego in Patre.

39. Quaerebant ergo eum apprehendere; et exivit de manibus eorum.

40. Et abiit iterum trans Jordanem in

eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum, et mansit illuc.

41. Et multi venerunt ad eum, et dicebant: Quia Joannes quidem signum fecit nullum.

42. Omnia autem, quaecunque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Jesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, praefatus multa cum discipulis et cum Martha. Quapropter, dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, pontifices et Pharisaei initio consilio statuerunt eum occidere, Caipha pontifice prophetante, oportere Jesum mori, ne totus populus periret; Jesus autem secedit in civitatem Ephrem.

1. Erat [†]) autem quidam languens Lazarus a Bethania de castello Mariae, et Marthae sororis ejus.

2. (Maria autem erat, quae unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis, cujus frater Lazarus infirmabatur.) (*Malh. 26, 7. Luc. 7, 37. Infr. 12, 3.*)

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes: Domine, ecce, quem amas, infirmatur.

4. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas haec non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam, et Lazarum.

6. Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. Deinde post haec dixit discipulis suis: Eamus in Iudeam iterum.

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quae-rebant te Iudei lapidare, et iterum vadis illuc?

9. Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horae diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt;

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux noua est in eo.

11. Haec ait, et post haec dixit eis: Lazarus amicus noster dormit; sed vado, ut a somno excitem eum.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus; illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.

14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est;

15. et gaudeo propter vos, ut creditis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum.

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Iudynus, ad condiscipulos: Eamus et nos, ut moriamur cum eo.

[†]) Fer. 4. post Dom. Pass. Item Dom. infra Octav. Dedic. Eccles.

[†]) Fer. 6. post Dom. 4. Quadr.

17. Venit itaque Jesus, et invenit eum quatuor dies iam in monumento habentem.

18. (Erat autem Bethania juxta Ierosolymam quasi stadiis quindecim.)

19. Multi autem ex Iudeis venerant ad Martham, et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20. Martha ergo, ut audivit, quia Jesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus;

22. sed et nunc scio, quia, quaecunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.

24. Dicit ei Martha: Scio, quia resurget in resurrectione in novissimo die. (Luc. 14, 14. Supr. 5, 29.)

25. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, et vita; qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet; (Supr. 6, 40.)

26. et omnis, qui vivit, et credit in me, non morietur in aeternum. Credis hoc?

27. Ait illi: Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

28. Et cum haec dixisset, abiit, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te.

29. Illa ut audivit, surgit cito, et venit ad eum;

30. nondum enim venerat Jesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, ubi occurserat ei Martha.

31. Iudei ergo, qui erant cum ea in domo, et consolabatur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit, et exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32. Maria ergo, cum venisset, ubi erat Jesus videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Iudeos, qui venerant cum ea, plorantes, infrenuit spiritu, et turbavit seipsum,

34. et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni et vide.

35. Et lacrymatus est Jesus.

36. Dixerunt ergo Iudei: Ecce, quomodo amabat eum.

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos caeci nati, facere, ut hic non moreretur? (Supr. 9, 6.)

38. Jesus ergo rursum fremens in semetipsso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei.

39. Ait Jesus: Tolite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam foetet; quatriduanus est enim.

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam, si credideris, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam, quia semper me

audis; sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.

43. Haec cum dixisset, voce magna clamat: Lazarus, veni foras.

44. Et statim prodil, qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, et sinite abiire.

45. Multi ergo ex Iudeis, qui venerant ad Mariam, et Martham, et viderant, quae fecit Jesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisaeos, et dixerunt eis, quae fecit Jesus.

47. † Collegerunt ergo pontifices et Pharisaei concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem.

49. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam, (Infr. 18, 14.)

50. nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.

51. Hoc autem a semetipsso non dixit; sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente,

52. et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut intercederent eum.

54. Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Iudeos; sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quae dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis.

55. Proximum autem erat Pascha Iudeorum; et ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipso.

56. Quaerebant ergo Jesum, et colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederunt autem pontifices et Pharisaei mandatum, ut, si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Apud Martham et Lazarum receptus, unguento a Maria ungitur, murmurante Iudea fure; cogitarunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere. Jesus asello rectus cum honore Jerusalem ingreditur; et gentilibus, eum videre cupientibus, dicit, horam sue clarificationis instare, sed granum frumenti prius mortis et scandum. Vox Patris auditur de clarificando nomine suo. Princeps hujus mundi foras ejiciendus. De excacatione Iudeorum prophetata ab Isaia. In Christo honoratur aut spernitur Pater.

1. Jesus ergo † ante sex dies Paschae

f) Fer. 6. post Dom. Pass.

†) Fer. 2. major. Hebdom.

venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus. (Matth. 26, 6. Marc. 11, 3.)

2. Fecerunt autem ei coenam ibi, et Martha ministrabat; Lazarus vero unus erat ex discubentibus cum eo.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit pedes Jesus, et extersit pedes ejus capillis suis; et domus impleta est ex odore unguenti.

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat cum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non vendit trecentis denariis, et datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea, quae mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sioite illam, ut in diem sepulturae meae servet illud.

8. Pauperes enim semper habentis vobiscum; me autem non semper habetis.

9. Cognovit ergo turba multa ex Iudeis, quia illic est; et venerunt non propter Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit a mortuis.

10. [†]) Cogitaverunt autem principes sacerdotum, ut et Lazarum interficerent,

11. quia multi propter illum abibant ex Iudeis, et credebant in Jesum.

12. In crastinum autem turba multa, quae venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Jesus Jerosolymam,

13. acceperunt ramos palmarum, et processerunt obviam ei, et clamabant: Hosanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, rex Israël.

14. Et inventus Jesus asellum, et seddit super eum, sicut scriptum est: (Zach. 9, 9. Marc. 11, 7. Matth. 21, 7. Luc. 19, 35.)

15. Noli timere filia Sion; ecce rex tuus venit sedens super pullum asinae.

16. Haec non cogoverunt discipuli ejus primum; sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia haec erant scripta de eo, et haec fecerunt ei.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quae erat cum eo, quando Lazarum vocavit de monumento, et suscitavit eum a mortuis.

18. Propterea et obviam venit ei turba, quia audierunt, eum fecisse hoc signum.

19. Pharisaei ergo dixerunt ad seipsum: Videtis, quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20. Erat autem quidam gentiles ex his, qui ascenderant, ut adorarent in die festo.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilaeae, et rogarunt eum, dicentes: Domine, volumus Je-sum videre.

22. Venit Philippus, et dicit Andreae; Andreas rursum et Philippus dixerunt Jesu-

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur Filius hominis.

24. ^{††}) Amen, amen dico vobis, nisi

granum frumenti, cadeus in terram, mortuum fuerit,

25. ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam; et qui odit animam suam in hoc mundo, invitam aeternam custodit eam. (Matth. 10, 39. et 16, 25. Marc. 8, 35. Luc. 9, 24. et 17, 33.)

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi sum ego, illic et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus.

27. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc.

28. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de celo: Et clarificavi, et iterum clarificabo.

29. Turba ergo, quae stabat, et audiebat, dicebat, toutrum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est.

30. Respondit Jesus, et dixit: Non propter me haec vox venit, sed propter vos.

31. [†]) Nuic judicium est mundi; nunc principes hujus mundi ejicietur foras.

32. Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum.

33. (Hoc autem dicebat, significans, quae morte esset moriturns.)

34. Respondit ei turba: Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in aeternum; et quomodo tu dicis, oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis? (Ps. 109, 4. et 116, 2. Isai. 40, 8. Ezech. 37, 25.)

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebrae comprehendant; et qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Haec locutus est Jesus; et abiit, et abscondit se ab eis.

37. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum,

38. ut sermo Isaiæ prophetae impleretur, quem dixit: Domine, quis credit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est? (Isai. 53, 1. Rom. 10, 16.)

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40. Excacavit oculos eorum, et iaduavit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligent corde, et convertantur, et sanem eos. (Isai. 6, 9. Matth. 13, 14. Marc. 4, 12. Luc. 8, 10. Act. 28, 26. Rom. 11, 8.)

41. Haec dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo.

42. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed propter Pharisaeos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

44. Jesus autem clamavit, et dixit: Qui

[†]) Salb. post Dom. Pass.

^{††}) S. Laur. Item unius Mart. non Pont.

credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

45. Et qui videt me, videt eum, qui misit me.

46. Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. Et si quis audierit verba mea, et non custodierit, ego non judico eum. Non enim veni, ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

48. Qui spernit me, et non accipit verba mea, habet, qui judicet eum. Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. (Matth. 16, 16.)

49. Quia ego ex meipso non sum locutus; sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar.

50. Et scio, quia mandatum ejus vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Jesus surgit a coena linteo praecinctus; lavat pedes discipulorum, renuntente primum Petro, exhortans, ut idem in rictem faciant; proditorem suum Joanni indicat; quo post buccellam egresso, dicit, se clarificatum. De novo mandato dilectionis. Petro trinam praedicit sui abnegationem.

(A. M. 4036. Aer. vulg. 33. Aetatis Chr. 37. Per. Jul. 4746. Urbis cond. 784. Ann. Jul. 78. Imperii Tiberii 19.)

1. [†]) Ante diem festum Paschae*) sciens Jesus, quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. (Matth. 26, 2. Marc. 14, 1. Luc. 22, 1.)

2. Et coena facta, cum diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotae,

3. sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et ad Deum vadit;

4. surgit a coena, et ponit vestimenta sua, et cum accepisset linteum, praecinxit se.

5. Deinde mittit aquam in pelvum, et coepit lavare pedes discipulorum, et exter gere linteum, quo erat praecinctus.

6. Venit ergo ad Simouem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Jesus, et dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modo; scies autem postea.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in aeternum. Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus et caput.

10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet; sed est iugum-

dus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

11. Sciebat enim, quisnam esset, qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12. Postquam ergo lavit pedes eorum, et accepit vestimenta sua, cum recubuissest iterum, dixit eis: Scitis, quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me: Magister et Domine, et bene dicitis; sum eternus.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et Magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut, quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis.

16. Amen, amen dico vobis, non est servus maior domino suo, neque apostolus major est eo, qui misit illum. (Matth. 10, 24. Luc. 6, 40. Infr. 15, 20.)

17. Si haec scitis, beati eritis, si feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico, ego scio, quos elegerim; sed ut adimplatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum. (Ps. 40, 10.)

19. Amodo dico vobis, priusquam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20. Amen, amen dico vobis, qui accipit, si quem misero, me accipit; qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit. (Matth. 10, 40. Luc. 10, 16.)

21. Cum haec dixisset Jesus, turbatus est spiritu, et protestatus est, et dixit: Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me. (Matth. 26, 20. Marc. 14, 18. Luc. 22, 21.)

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, haesitantes, de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus, et dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque, cum recubuissest ille super pectus Jesu, dicit ei: Domine, quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudee Simonis Iscariotae.

27. Et post buccellam introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius.

28. Hoc autem nemo scivit discubentium, ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea, quae opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret.

30. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nocte.

31. Cum ergo exiisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, et Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, et

†) Fer. 5. in Coena Dom.

*) Quartum et ultimum Pascha ministerii Christi.

Deus clarificabit eum in seme tipso; et continuo clarificabit eum.

33. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quaeretis me, et sicut dixi Iudeis: Quo ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modo. (Supr. 7, 34.)

34. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. (Lev. 19, 18. Matth. 22, 39. Infr. 15, 12.)

35. In hoc cognoscetis omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi; sequeris autem posten.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. (Matth. 26, 35. Marc. 14, 29. Luc. 22, 33.)

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.

CAPUT XIV.

Consolando discipulos ait, multas in domo Patris esse mansiones, sequentur sum illos assumtum. Thomae dicit, se esse viam, veritatem et vitam; Philippo autem, Patrem in se videri; illosque accepturos, quidquid suo nomine petierint, et se alium Paraclitum a Patre eis missurum; docet, quis ipsum diligere dicendus sit, et quem pacem relinquit discipulis, qui de ipsius discussu merito gaudere deberent.

1. † Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite.

2. In domo Patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum.

3. Et si abiiero, et praeparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut, ubi sum ego, et vos sitis.

4. Et quo ego vado, scitis, et viam scitis.

5. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus, quo vadis, et quomodo possumus viam scire?

6. Dicit ei Jesus: Ego sum via, et veritas et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.

7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis; et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum.

8. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, et sufficiat nobis.

9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobis cum sum, et non cognovistis me? Philippus, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicas: Ostende nobis Patrem?

10. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba, quae ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est?

† Ss. Apost. Philipp. et Jac.

12. Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado.

13. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur Pater in Filio. (Matth. 7, 7. et 21, 22. Marc. 11, 24. Infr. 16, 23.)

14. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

15. † Si diligitis me, mandata mea servate.

16. Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum,

17. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos maneat, et in vobis erit.

18. Non relinquam vos orphanos; veniam ad vos.

19. Adhuc modicum, et mundus me jam non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, et vos vivetis.

20. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis.

21. Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.

22. Dicit ei Judas, non ille Iscariotus: Domine, quid factum est, quia manifestatus es nobis te ipsum, et non mundo?

23. Respondit Jesus, et dixit ei: † Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus;

24. qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem, quem audistis, non est meus, sed ejus, qui misit me, Pater.

25. Haec locutus sum vobis, apud vos manens.

26. Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quae cuque dixerim vobis.

27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis; non, quomodo mundus datur, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, ne que formidet.

28. Audistis, quia ego dixi vobis: Vado, et venio ad vos. Si diligaretis me, gaudentis utique, quia vado ad Patrem; quia Pater maior me est.

29. Et nunc dixi vobis prius, quam fiat, ut, cum factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam.

31. Sed ut cognoscat mundus, quia diligenter Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc. (Act. 2, 23.)

† In Vigil. Pent.

† Dom. Pent.

CAPUT XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli vero palmites. Praeceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum. Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, et elegit eos, ut fructum perpetuum afferent; quos roborat adversus mundi odium ac persecutiones, dicens, Judaeos excusationem non habere de peccato suo.

1. †) Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est.

2. Omne palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, et omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

3. Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. (Supr. 13, 10.)

4. Manete in me, et ego in vobis. Sicut palnes nou potest ferre fructum a semel ipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis.

5. ††) Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potest facere.

6. Si quis in me nou manserit, mittetur foras sicut palnes, et arescit, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet.

7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petatis, et fieri vobis.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.

10. Si praecelta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea; sicut et ego Patris mei praecelta servavi, et maneo in ejus dilectione.

11. Haec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur.

12. †††) Hoc est praecptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. (Supr. 13, 34. Ephes. 5, 2. I. Thess. 4, 9.)

13. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quae cum audivi a Patre meo, nota feci vobis.

16. Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, et posui vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat, ut, quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. (Matth. 28, 19.)

17. †) Haec mando vobis, ut diligatis invicem. (I. Joann. 3, 11. et 4, 7.)

18. Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.

19. Si de mundo fuissetis, mundus, quod sum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

20. Memento sermonis, mei, quem ego dixi vobis: Non est servus maior domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persecutur; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. (Supr. 13, 16. Matth. 10, 24.) (Matth. 24, 9.)

21. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia uestiunt eum, qui misit me.

22. Si non venissem, et locutus fuissesem eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23. Qui me odit, et Patrem meum odit.

24. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alias fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt, et oderunt et me et Patrem meum.

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. (Ps. 24, 19.)

26. ††) Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me; (Luc. 24, 49.)

27. et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio tecum estis.

CAPUT XVI.

Discipulis praedicit futuras persecutiones, et quod eis expediatur, ut ipseradat, quo veniat Paraclitus, qui mundum arguat, ipsosque doceat, et Christianum clarificet; declarat, quod dixerat: Modicum, et jam non videbitis me etc., addens similitudinem de muliere pariente, hortatur, ut a Patre permaneant ipsius nomine, praedictaque ipsorum fugam.

1. Haec locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

2. Absque synagogis facient vos; sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, obsequium se praestare Deo.

3. Et haec facient vobis, quia non noviunt Patrem, neque me.

4. Sed haec locutus sum vobis, ut, cum venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

5. Haec autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram; et nunc †††) vado ad eum, qui misit me, et nemo ex vobis interrogat me: Quo vadis?

6. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis. Expe-

†) Unius Mart. Temp. Pasch.

††) Item aliud pro cod.

†††) In Vigil. unius Apost.

†) Ss. Apost. Simon. et Jud.

††) Dom. infr. Oct. Ascens.

†††) Dom. 4. post Pasch.

dit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paracitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.

8. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, et de justitia, et de iudicio:

9. de peccato quidem, quia non crediderunt in me;

10. de justitia vero, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me;

11. de iudicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

12. Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modo.

13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omneum veritatem, non enim loquetur a semetipso; sed, quaecunque audierit, loquetur, et quae ventura sunt, annuntiabit vobis.

14. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.

15. Omnia, quaecunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.

16. ¶ Modicum, et jam non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me, quia vado ad Patrem.

17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, et non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me, et quia vado ad Patrem?

18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit: Modicum? nescimus, quid loquitur.

19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, et dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi: Modicum, et non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me.

20. ¶ Amen, amen dico vobis, quia plorabitis, et fletis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

21. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus; cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis; iterum autem video vos, gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. ¶ Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. (Matth. 7, 7. et 21, 22. Marc. 11, 24. Luc. 11, 9. Supr. 14, 13. Jac. 1, 5.)

24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25. Haec in proverbii locutus sum vobis. Venit hora, cum jam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.

26. In illo die in nomine meo petetis,

et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis;

27. ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis, quia ego a Deo exivi.

28. Exivi a Patre, et veni in mundum; iterum reliquo mundum, et vado ad Patrem.

29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc loqueris, et proverbiū nullum dicis.

30. Nunc scimus, quia scis omnia, et non opus est tibi, ut quis te interroget; in hoc credimus, quia a Deo existi.

31. Respondit eis Jesus: Modo creditis?

32. Ecce venit hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum reliquat; et non sum solus, quia Pater mecum est. (Matth. 26, 31. Marc. 14, 27.)

33. Haec locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.

CAPUT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione, pro discipulis et iis, qui per illos in ipsum essent crediti, ut serventur a malo, et omnes sint unum, mundusque cognoscat, ipsum finisse a Patre missum.

1. Haec locutus est Jesus; et sublevatis oculis in coelum, dixit: ¶ Pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te,

2. sicut dedisti ei potestatem omniscardis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam aeternam. (Matth. 28, 18.)

3. Haec est autem vita aeterna: Ut cognoscatur te solum Deum verum, et quem misisti, Jesum Christum.

4. Ego te clarificavi super terram, opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam;

5. et nunc clarifica me tu, Pater, apud temetipsum claritate, quam habui prius, quam mundus esset, apud te.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Tui erant, et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt.

7. Nunc cognoverunt, quia omnia, quae dedisti mihi, abs te sunt,

8. quia verba, quae occisti mihi, dedi eis; et ipsi accepérunt, et cognoverunt vere, quia a te exivi, et crediderunt, quia tu me misisti.

9. Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt;

10. et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt; et clarificatus sum in eis.

11. Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos.

12. Cum essem cum eis, ego servabam

¶ Dom. 3. post Pasch.

¶¶ Mart. Temp. Pasch.

†† Dom. 5. post Pasch.

eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi; et nemo ex eis periret, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. (*Infr. 18, 9.*) (*Ps. 108, 8.*)

13. Nunc autem ad te venio; et haec loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut et ego non sum de mundo.

15. Non rogo, ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo.

16. De mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo.

17. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18. Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum.

19. Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate.

20. Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me,

21. ut oinnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus, quia tu me misisti.

22. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut et nos unum sumus.

23. Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum, et cognoscat mundus, quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo, ut, ubi sum ego, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

25. Pater juste, mundus te non cognovit; ego autem te cognovi; et hi cognoverunt, quia tu me misisti.

26. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, ut dilectio, qua dillexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Jesus a Judeis capitur, illis primum ad ipsius verbum in terram cadentibus; ad Annam et Caipharam ducitur; respondens interroganti pontifici, alapa caeditur; ter a Petro negatur; ductus in praetorium dicit Pilato, suum regnum non esse de hoc mundo. Judaei Jesum mori cupiunt, soluto Barabba.

1. Haec cum dixisset Jesus, [†] egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, et discipuli ejus. (*II. Reg. 15, 23. Matth. 26, 36. Marc. 14, 32. Luc. 22, 39.*)

2. Sciebat autem et Judas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter Jesus convenierat illuc cum discipulis suis.

3. Judas ergo cum accepisset cohortem, et a pontificibus et Pharisaeis ministros,

venit illuc cum Internis, et facibus, et armis. (*Matth. 26, 47. Marc. 14, 43. Luc. 22, 47.*)

4. Jesus itaque sciens omnia, quae ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem queritis?

5. Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum; abiuerunt retrorsum, et ceciderunt in terram.

7. Iterum ergo interrogavit eos: Quem queritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me quereritis, sinite hos abire,

9. ut impleretur sermo, quem dixit: Quia, quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam. (*Supr. 17, 12.*)

10. Simon ergo Petrus, habens gladium, eduxit eum, et percussit pontificis servum, et abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

12. Cohors ergo, et tribunus, et ministri Iudeorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum,

13. et adduxerunt eum ad Aunam primum; erat enim sacer Caiphae, qui erat pontifex anni illius. (*Luc. 3, 2.*)

14. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Iudeis: Quia expedit, unum hominem mori pro populo. (*Supr. 11, 49.*)

15. Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et aliis discipulis. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Jesu in atrium pontificis.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariae, et introduxit Petrum. (*Matth. 26, 58. Marc. 14, 54. Luc. 22, 55.*)

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.

18. Stabant autem servi, et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se; erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrina ejus.

20. Respondit ei Jesus: Ego palam locutus sum mundo; ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Iudei convenient, et in occulto locutus sum nihil.

21. Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt, quid locutus sim ipsis; ecce hi sciunt, quae dixerim ego.

22. Haec autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens: Sic respondeas pontifici?

23. Respondit ei Jesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me caedis?

[†] Pass. Fer. 6. in Parasc.

24. Et misit eum Annas ligatum ad Caiphā pontificem. (*Matth. 26, 57. Marc. 14, 53. Luc. 22, 51.*)

25. Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Numquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit: Non sum. (*Matth. 26, 69. Marc. 14, 67. Luc. 22, 56.*)

26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cuius abscondit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27. Iterum ergo negavit Petrus; et statim gallus cantavit.

28. Adducunt ergo Jesum a Caiphā in praetorium. Erat autem mane; et ipsi non introierunt in praetorium, ut non contaminarentur, sed ut manducaret Pascha. (*Matth. 27, 2. Marc. 15, 1. Luc. 23, 1. Act. 10, 28. et 11, 3.*)

29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusationem affertis adversus hominem hunc?

30. Responderunt, et dixerunt ei: Si non essem hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judaei: Nobis non licet interficere quemquam;

32. ut sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans, qua morte esset moriturus. (*Matth. 20, 19.*)

33. Introivit ergo iterum in praetorium Pilatus, et vocavit Iesum, et dixit ei: Tu es rex Iudeorum? (*Matth. 27, 11. Marc. 15, 2. Luc. 23, 3.*)

34. Respondit Jesus: A temetipso hoc dicas, an ali dixerunt tibi de me?

35. Respondit Pilatus: Numquid ego Iudeus sum? Gens tua, et pontifices tradiderunt te mihi; quid fecisti?

36. Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Iudeis; nunc autem regnum meum non est hinc.

37. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicas, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam.

38. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Iudeos, et dicit eis: Ego nullam inuenio in eo causam.

39. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha; vultis ergo, dimittam vobis regem Iudeorum? (*Matth. 27, 15. Marc. 15, 6. Luc. 23, 17.*)

40. Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPUT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, et spinis coronatus ad mortem depositur; rursumque a Pilato examinatus ostendit, illum desuper tantum habere in ipsum potestatem. Pilatus meticulosus Jesum, quem regem dicit Iudeorum, morti adjudicat. Jesus bajulans sibi crucem inter latrones crucifigitur, posito a Pilato super crucem titulo, divisisque a militibus vestimentis, et sorte de tunica missa. Jesus matri Joannem, matremque Joanni commendat; et sitiens aceta potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum. Fractis latronum cruribus, ex aperto Christi latere sanguis et aqua profuit; ejusque corpus myrrha et aloë conditum sepelitur.

1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. (*Matth. 27, 27. Marc. 15, 16.*)

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus, et ueste purpurea circumdederunt eum.

3. Et veniebat ad eum, et dicebant: Ave rex Iudeorum; et dabant ei alapas.

4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis, quia nullam inuenio in eo causam.

5. (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam, et purpureum uestimentum); et dicit eis: Ecce homo.

6. Cum ergo vidissent eum pontifices, et ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, et crucifigite; ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Judaei: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9. Et ingressus est praetorium iterum, et dixit ad Iesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: Mibi non loqueris? nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea, qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12. Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum. Iudei autem clamabant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Caesaris.

13. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, et sed sit pro tribunali in loco, qui dicitur Lithostrotos, hebraice autem Gabbatha.

14. Erat autem Parasceve Paschae, hora quasi sexta, et dicit Iudeis: Ecce rex uester.

15. Illi autem clamabant: Tolle, tolle,

104 Cap. 19. Jesus crucifigitur. Idem **EVANGEL.** Cap. 19. Christi sepultura.
ad matrem et Joannem. Cap. 20. Maria ad monumentum.

crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus regem, nisi Caesarem.

16. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur. Suscepserunt autem Jesum, et eduxerunt.

17. Et bajulans sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariae. locum, hebraice autem Golgotha, (*Matth. 27, 33. Marc. 15, 22. Luc. 23, 33.*)

18. ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos, hiuc et hinc, medium autem Jesum.

19. Scripsit autem et titulum Pilatus, et posuit super crux. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, rex Iudeorum.

20. Hunc ergo titulum multi Iudeorum legerunt, quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum hebraice, graece et latine.

21. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudeorum: Noli scribere: Rex Iudeorum; sed quia ipse dixit: Rex sum Iudeorum.

22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

23. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus, (et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. (*Matth. 27, 35. Marc. 15, 24. Luc. 23, 34.*)

24. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit; ut Scriptura impleretur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, et in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem haec fecerunt. (*Ps. 21, 19.*)

25. Stabant autem juxta crux Jesu mater ejus, et soror matris ejus Maria Cleophae, et Maria Magdalene.

26. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri sua: Mulier, ecce filius tuus.

27. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28. Postea sciens Jesus, quia oinna consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. (*Ps. 68, 22.*)

29. Vas ergo erat positum acetum plenum. Illi autem spongiam plenam acetum hyssopo circumponentes, obtulerunt ore ejus.

30. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

31. Iudei ergo, (quoniam Paraseve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille sabbati) rogaverunt Pilatum, ut frangerentur eorum crura, et tollerentur.

32. Venerunt ergo milites; et primi quidem fregerunt crura, et alterius, qui crucifixus est cum eo.

33. Ad Jesum autem cum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura;

34. sed unius militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua.

35. Et qui vident, testimonium perhibuit; et verum est testimonium ejus. Et ille scit, quia vera dicit, ut et vos credatis.

36. Facta sunt enim haec, ut Scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo. (*Exod. 12, 46. Num. 9, 12.*)

37. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt, in quem transfixerunt. (*Zach. 12, 10.*)

38. Post haec autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathea, (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Iudeorum) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus Jesu. (*Matth. 27, 57. Marc. 15, 43. Luc. 23, 50.*)

39. Venit autem et Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte priunum, ferens mixturam myrrae et aloes, quasi libras centum. (*Supr. 3, 2.*)

40. Acceperunt ergo corpus Jesu, et ligaverunt illud luteis cum aromatibus, sicut mos est Iudeis sepelire.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, et in horto monumentum novum, in quo noudum quisquam positus erat.

42. Ibi ergo propter Paraseven Iudeorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

CAPUT XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus et Joannes; illa plorans ad monumentum videt angelos, tandemque Jesum agnoscit, qui apparet apostolis pacem illis optat, et ostensis manibus ac latere, dat eis Spiritum sanctum, ut peccata remittant ac retineant; rursusque non credenti Thomae apparet cum reliquis discipulis, corpus praebet palpadum, beatos dicens, qui in ipso non viso crediderunt. Multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

1. ^{f)} Una autem sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebrae essent, ad monumentum, et vidi lapidem sublatum a monumento. (*Matth. 28, 1. Marc. 16, 1. Luc. 24, 1.*)

2. Cucurrit ergo, et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum, quem amabat Jesus, et dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus, ubi posuerunt eum.

3. Exiit ergo Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt ad monumentum.

4. Currebant autem duo simul, et ille alius discipulus praecucurrerit citius Petro, et venit primus ad monumentum.

5. Et cum se inclinasset, vidi posita linteamina, non tamen introiit.

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, et introiit in monumentum, et vidi linteamina posita,

7. et sudarium, quod fuerat super caput

^{f)} Sabb. in Albit.

ejus, nou cum huncaminiibus positum, sed separatis involutum in unum locum.

8. Tunc ergo introivit et ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, et vidit, et creditit;

9. nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere.

10. Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos.

11. ^{t)} Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit se, et prospexit in monumentum, (Math. 28, 1. Marc. 16, 5. Luc. 24, 4.)

12. et vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum; et nescio, ubi posuerunt eum.

14. Haec cum dixisset, conversa est retrorsum, et vidit Iesum stantem, et non sciebat, quia Jesus est.

15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicio mihi, ubi posuisti eum, et ego eum tollam.

16. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.)

17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum.

18. Venit Maria Magdalene auctiuncula discipulis: Quia vidi Dominum, et haec dixit mihi.

19. ^{t+t)} Cum ergo sero esset die illa, una sabbatoruni, et fores essent clausae, ubi erant discipuli congregati propter metum Iudeorum, venit Jesus, et stetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. (Marc. 16, 14. Luc. 24, 36. I. Cor. 15, 5.)

20. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino.

21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, et ego mitto vos.

22. Haec cum dixisset, insuffavit, et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum;

23. quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retineritis, retenta sunt. (Math. 18, 18.)

24. ^{t+t+t)} Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus.

25. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi video in manibus ejus fixaram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latu ejus, non credam.

26. Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit

Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit: Pax vobis.

27. Deinde dicit Thomae: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum; et uoli esse incredulus, sed fidelis.

28. Respondit Thomas, et dixit ei: Domini meus, et Deus meus.

29. Dixit ei Jesus: Quia vidi me Thoma, credidisti; beati, qui non videbunt, et crediderunt.

30. Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quae non sunt scripta in libro hoc. (Infr. 21, 25.)

31. Haec autem scripta sunt, ut creditatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.

CAPUT XXI.

Piscantibus discipulis comprehendere facit Jesus copiosam piscium multitudinem; quo signo Petrus per Joannem Dominum agnoscens, mittit se in mare; et facto prandio, de amore in Christum ter interrogatus ter accipit pascendas ipsius oves, et de futura passione sua admonetur, frustra de Joannis morte curiose scrutatus. Non omnia Christi facta scripta sunt.

1. Postea ^{t)} manifestavit se iterum Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic.

2. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galilaeae, et filii Zebedaei, et alii ex discipulis ejus duo.

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navem; et illa nocte nihil prenderunt.

4. Maie autem facto stetit Jesus in littore; non tameu cognoverunt discipuli, quia Jesus est.

5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri, numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete, et invenietis. Misericordia ergo; et jam non valebant illud trahere prae multitudine piscium.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem dilebat Jesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cum audisset, quia Dominus est, tunica succinxia se, (erat enim nudus) et misit se in mare.

8. Alii autem discipuli navigio venerunt, (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis) traheentes rete piscium.

9. Ut ergo descenderunt in terram, videbunt pruuas positas, et piscium superpositum, et panem.

10. Dicit eis Jesus: Asserte de piscibus, quos prenderdistis nunc.

^{t)} Fer. 5. post Pasch.

^{t+)} Dom. in Albis.
^{t+t)} In Feste S. Thomae.

11. Ascendit Simon Petrus, et traxit rete in terram plenum magnis piscibus centum quiuquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Jesus: Venite, prandete. Et nemo audiebat discubundentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13. Et venit Jesus, et accipit panem, et dat eis, et pisces similiter.

14. Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis.

15. Cum ergo prandissent, [†] dicit Simonis Petro Jesus: Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

16. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis, quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

17. Dicit ei tertio: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio: Amas me? et dixit ei: Domine, tu omnia nosti; tu scis, quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.

18. Amen, amen dico tibi, cum essem junior, cingebas te, et ambulabas, ubi vo-

lebas; cum autem senueris, extendes manus tuas, et alius te cingeret, et ducet, quo tu non vis. (II. Petr. 1, 14.)

19. Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deus. Et cum hoc dixisset, [†] dicit ei: Seque me.

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem dilegebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in coena super pectus ejus, et dixit: Domine, quis est, qui tradet te? (Supr. 13, 23.)

21. Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid?

22. Dicit ei Jesus: Sic cum volo manere, donec veniam; quid ad te? ta me sequere.

23. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur; sed: Sic cum volo manere, donec veniam; quid ad te?

24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit haec; et scimus, quia verum est testimonium ejus.

25. Sunt autem et alia multa, quae fecit Jesus; quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros. (Supr. 20, 30.)

[†] In Vigil. Ss. Apost. Petri et Pauli.

[†] S. Joann. Apost.

ACTUS APOSTOLORUM.

Hunc librum Syri *historiam apostolorum* vocant; sanctus Chrysostomus *librum dogmatum de Spiritu sancto*; Oecumenius *Evangelium Spiritus sancti*, quod in eo narrentur, quae Spiritus instinctu apostoli maxime memoranda gessere. Hic cernitur miranda illa Ecclesiae Christi infantia, ejusque in omnes gentes propagatio per apostolos, et praecipue per apostolorum principes, Petrum et Paulum, cuius comes individuus et adjutor Lucas, medicus antiochenus, cum in Evangelio audita narrasset, hic visa memorat, eaque, quorum ipse non testis modo, sed et minister aliquando fuit. De quo praecclare Hieronymus: „*Actus apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam et nascentis Ecclesiae infantiam texere; sed si noverimus, scriptorem eorum Lucam esse medicum, cuius laus est in Evangelio, animadvertemus pariter, omnia verba illius animae languentis esse medicinam.*“ Continet autem hic liber historiam annorum fere 30, a morte scilicet Christi, et anno aerae nostrae 33. ad biennium illud, quod in libera custodia Romae consummisit Paulus, quod nos ad annum aerae vulgaris 63. extendendum putamus, ut ex notis ad marginem, nec non ex chronologia nostra legenti patebit.

CAPUT I.

Jesus, promittens apostolis Spiritum sanctum, dicit, non esse ipsorum scire secreta rerum futurarum tempora; et post ipsius in coelum ascensum dicitur ab angelis similiter venturus. Nomina apostolorum. Oratio Petri de uno in locum Judae proditoris sufficiendo, ubi praemissis precibus eligitur sorte Matthias.

1. [†] Primum quidem sermonem feci de

omnibus o Theophile, quae coepit Jesus facere et docere

(A. M. 4056. Aer. vulg. 33. *)

2. usque in diem, **) qua praecipiens apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assunxit est,

3. quibus et praehuit seipsum vivum post passioiem suam in multis argumentis, per

^{*)} Qui cum anno praecedente Octobri inchoato concurrit.

^{**) Maji nostri.}

[†] In die Ascens.

dies quadraginta apparet eis, et loquens de regno Dei.

4. Et convescens, praecepit eis, ab Ierusalem ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum: (Luc. 24, 49. Joann. 14, 26.) (Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Joann. 1, 26.)

5. Quia Joannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

6. Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, si in tempore hoc restitus regnum Israel?

7. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate;

8. sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Ierusalem, et in omni Iudea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae. (Infr. 2, 2.) (Luc. 24, 48.)

9. Et cum haec dixisset, videntibus illis, elevatus est; et nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10. Cumque intuerentur in coelum euntem illum, ecce duo viri asitterunt juxta illos in vestibus albis,

11. qui et dixerunt: Viri Galilaei, quid statis aspicentes in coelum? Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum.

12. Tunc reversi sunt Jerosolymam a monte, qui vocatur oliveti, qui est iuxta Ierusalem, sabbati habens iter*).

13. Et cum introissent in coenaculum, ascenderunt, ubi mauebant Petrus, et Joannes, Jacobus, et Andreas, Philippus, et Thomas, Bartholomeus, et Matthaeus, Jacobus Alphaei, et Simon Zelotes, et Judas Jacobi.

14. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus.

15. ¶ In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul tere centum viginti):

16. Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam praedixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehendenterunt Jesum; (Ps. 40, 10. Joann. 13, 18.)

17 qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus.

18. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius; et diffusa sunt omnia viscera ejus. (Matth. 27, 7.)

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem ita, ut appellaretur ager ille lingua eorum Haceldama, hoc est ager sanguinis.

20. Scriptum est enim in libro psalmonum: Fiat commoratio eorum deserta, et non sit, qui inhabitet in ea; et episcopa-

tum ejus accipiat alter. (Ps. 68, 26.) (Ps. 108, 8.)

21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus,

22. incipiens a baptismate Joannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos: Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unam

25. accipere locum ministerii hujus, et apostolatus, de quo praevacatus est Judas, ut ahiret in locum suum.

26. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam, et annumeratus est cum undecim apostolis.

CAPUT II.

Effuso super discipulos Spiritu sancto die Pentecostes, admirantur Iudei, quod omnium loquantur linguis; dicentes autem, musto plenos esse, confutat Petrus, citata inter alia suae concionis prophetia Joel; compunctaque Iudei auditio Petri consilio converturntur ad Christum tria circiter militia, simulque perseverant in doctrina apostolorum, fractione panis et orationibus, habentes omnia communia.

1. Et ¶ cum completerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco;

2. et factus est repente de coelo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes.

3. Et apparuerunt illis dispertitae linguae tamquam ignis, sed itaque supra singulos eorum;

4. et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cooperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. (Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Joann. 7, 39. Supr. 1, 8. Infr. 11, 16. et 19, 6.)

5. Erant autem in Ierusalem habitantes Iudei, viri religiosi ex omni natione, quae sub coelo est.

6. Facta autem hac voce, convenit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7. Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilaei sunt?

8. Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua uati sumus?

9. Parthi, et Medi, et Aelamitae, et qui habitant Mesopotamiam, Iudeam, et Capadociam, Pontum, et Asiam,

10. Phrygiam, et Pamphyliam, Aegyptum, et partes Libya, quae est circa Cyrenen, et advenae Romani,

¶ Dom. Pent.

* Pro quo Syrus paraphr. 7 stadia.

† S. Matth. Apost.

11. Judaei quoque, et proselyti, Cretes, et Arabes, audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

12. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem, dicentes: Quidam vult hoc esse?

13. Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14. [†]) Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, et locutus est eis: Viri Judaei, et qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea.

15. Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebri sunt, cum sit hora diei tertia;

16. sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joel:

17. Et erit in novissimis diebus, (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem; et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae, et juvenes vestri visiones videbunt, et seniori vestri somnia somniabunt. (*Isai. 44, 3. Joel 2, 28.*)

18. Et quidem super servos meos, et super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, et prophetabunt;

19. et dabo prodigia in coelo sursum, et signa in terra deorsum, sanguinem, et ignem, et vaporem sumi.

20. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, autem quam veniat dies Domini magnus et manifestus.

21. Et erit, omnis, quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit. (*Joel 2, 32. Rom. 10, 13.*)

22. Viri Israëlitae, audite verba haec: Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis virtutibus, et prodigiis, et signis, quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis.

23. hunc definito consilio, et præscientia Dei traditum per manus iniquorum afflentes interemistis,

24. quem Dens suscitavit, solutis dolobus inferni, juxta quod impossibile erat, teneri illum ab eo.

25. David enim dicit in eum: Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commoverar. (*Ps. 15, 8.*)

26. Propter hoc lactatum est cor meum, et exultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescat in spe,

27. quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec das sanctum tuum videre corruptionem.

28. Notas mihi fecisti vias vitae, et replebis me jucunditate cum facie tua.

29. Viri fratres, licet audenter dicere ad vos de patriarcha David, quoniam defunctus est, et sepultus; et sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. (*III. Reg. 2, 10.*)

30. Propheta igitur cum esset, et sciret, quia jurejurando jurasset illi Deus, de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus; (*Ps. 131, 11.*)

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidi corruptionem. (*Ps. 15, 10. Infr. 13, 35.*)

32. Hunc Jesum resuscitavit Deus, cuius omnes nos testes sumus.

33. Dextera igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos videtis, et auditis.

34. Non enim David ascendit in coelum; dixit autem ipse: Dixit Dominus Dominus meo: Sede a dextris meis, (*Ps. 109, 1.*)

35. donec ponam inimicos tuos scabelum pedum tuorum.

36. Certissime sciat ergo omnis domus Israël, quia et Dominum eum, et Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.

37. His autem auditis, compunctioni sunt corde, et dixerunt ad Petrum, et ad reliquos apostolos: Quid faciemus viro fratre?

38. Petrus vero ad illos: Poenitentiam (inquit) agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum; et accipietis donum Spiritus sancti.

39. Vobis enim est reprobatio, et filiis vestris, et omnibus, qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.

40. Altius etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava.

41. Qui ergo receperint sermonem ejus, baptizati sunt; et appositi sunt in die illa animae circiter tria millia.

42. Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis et orationibus.

43. Fiebat autem omni animae timor; multa quoque prodigia, et signa per apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis.

44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia communia.

45. Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa dominos panem, sumebant cibum cum exultatione, et simplicitate cordis,

47. collaudantes Denm, et habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat, qui salvi fierent quotidie in idipsum.

CAPUT III.

Petrus cum Joanne claudum a matris utero sanat, ac docet, ipsos id fecisse per fidem nominis Christi; quem ostendit esse Messiam promissum per Moyensem et prophetas, ipsique Abrahæ.

1. [†]) Petrus autem, et Joannes ascenderant in templum ad horam orationis nonam.

[†]) Fer. 4. Quat. Temp. Pent. Epist. 1.

[†]) In Vigil. Ss. Apost. Petri et Pauli.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex uero matris suae, bajulabatur, quem ponabant quotidie ad portam templi, quae dicitur speciosa, ut petret eleemosynam ab introibutis in templum.

(A. aer. vulg. 33.)

3. Is cum vidisset Petrum, et Joannem incipientes introire in templum, rogabat, ut eleemosynam acciperet.

4. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos.

5. At ille intendebat in eos, sperans, se aliquid accepturum ab eis.

6. Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula.

7. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, et protinus consolidatae sunt bases ejus et plantae.

8. Et exiliens stetit, et ambulabat; et intravit cum illis in templum ambulans, et exiliens, et laudans Deum.

9. Et vidit omnis populus eum ambularem, et laudantem Deum.

10. Cognoscebat autem illum, quod ipse erat, qui ad eleemosynam sedebat ad speciosam portam templi; et impleti sunt stupore et extasi in eo, quod contigerat illi.

11. Cum teneret autem Petrum et Joannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum, quae appellatur Salomonis, stupentes.

12. Videns autem Petrus respondit ad populum: Viri Israëlitae, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13. ¶ Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

14. Vos autem sanctum et iustum negastis, et petistis, virum homicidam donari vobis; (Matth. 27, 20. Marc. 15, 11. Luc. 23, 18. Joann. 18, 40.)

15. auctorem vero vitae interfecistiis, quem Deus suscitavit a mortuis, cuius nos testes sumus.

16. Et in fide nominis ejus hunc, quem vos vidistis, et nostis, confirmavit nomen ejus; et fides, quae per eum est, dedit integrum sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.

17. Et nunc, fratres, scio, quia per ignorantiam fecistiis, sicut et principes vestri.

18. Dens autem, quae praeannuntiavit per os omnium prophetarum, pater Christum suum, sic implevit.

19. Poenitemini igitur, et convertimini, ut delectant peccata vestra,

20. ut, cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, et misericordia, qui praedicatus est vobis, Jesum Christum,

21. quem oportet quidem coelum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quae locutus est Deus per os sanctorum suorum a saeculo prophetarum.

22. Moyses quidem dixit: Quoniam prophetam suscitatibus vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris tamquam me; ipsum audietis iuxta omnia, quacunque locutus fuerit vobis. (Dent. 18, 15.)

23. Erit autem, omnis anima, quae non andierit prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24. Et omnes prophetae a Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

25. Vos estis filii prophetarum, et testamenti, quod dispositus Dens ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes familiae terrae. (Gen. 12, 3.)

26. Vobis primum Deus, suscitans Filium suum, misit eum beudicentem vobis, ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

CAPUT IV.

Apostoli, post reclusionem in custodia examinati de clandi curatione, ostendunt, in solo Christo lapide angulari esse salutem, nec principibus contra Dei jussum obtemperant cessando a doctrina nominis Christi; dimissi vero, et orantes, accipiunt signa dati Spiritus sancti. Nullus ipsorum quidquam proprium habebat; sed suis direnditis faciebat pretium esse commune, sicut fecit Barnabas divendito agro suo.

(A. aer. vulg. 33.)

1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducei,

2. dolentes, quod docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis,

3. et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodium in crastinum; erat enim jam vespera.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt; et factus est numerus virorum quinque milia.

5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, et seniores, et scribae in Ierusalem,

6. et Annas princeps sacerdotum, et Caiphas, et Joannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali.

7. Et statuerunt eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistiis hoc vos?

8. Tunc repletus Spiritu sancto Petrus dixit ad eos: Principes populi et seniores, audite.

9. Si nos hodie dijudicainur in beneficio hominis infirmi, in quo iste salvus factus est;

10. notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israël, quia in nomine Domini nostri

110 Cap. 4. Petrus et Joannes dimissi. Discipuli orant. ACT. APOST.

Cap. 4. Bonorum communitas.

Cap. 5. Ananias expirat.

Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

11. Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis aedificantibus, qui factus est in caput anguli; (*Ps. 117, 22. Isai. 28, 16. Matth. 21, 42. Marc. 12, 10. Luc. 20, 17. Rom. 9, 32. I. Petr. 2, 7.*)

12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13. Videntes autem Petri constantiam, et Joannis, comperto, quod homines essent sine litteris, et idiotae, admirabantur, et cognoscebant eos, quoniam cum Jesu fuerant;

14. hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem,

16. dicentes: Quid facieimus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Ierusalem; manifestum est, et non possumus negare.

17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18. Et vocantes eos, denuntiaverunt, ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu;

19. Petrus vero, et Joannes respondebutes dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate;

20. nou enim possumus, quae vidimus et audivimus, non loqui.

21. At illi communiantes dimiserunt eos, non invenientes, quomodo puissent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo, quod acciderat.

22. Appororum enim erat amplius quadriginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23. Dimissi autem venerunt ad suos, et annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum, et seniores dixissent.

24. Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es, qui fecisti coelum, et terram, mare, et omnia, quae in eis sunt,

25. qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quare frequuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? (*Ps. 2, 1.*)

26. Astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus?

27. Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem uxisti, Herodes, et Pontius Pilatus cum gentibus, et populis Israël

28. facere, quae manus tua, et consilium tuum decreverunt fieri.

29. Et nunc, Domine, respice in minas

eorum, et da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,

30. in eo quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa, et prodigia fieri per nome sancti Filii tui Jesu.

31. Et cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati; et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et loquebatur verbum Dei cum fiducia.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una; nec quisquam eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

33. Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri; et gratia magna erat in omnibus illis.

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferabant pretia eorum, quae vendebant, 35. et ponebant ante pedes apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.

36. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab apostolis, (quod est interpretatum filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37. cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes apostolorum.

CAPUT V.

Ananias et uxor sua Saphira agro vendito pretii partem sibi servant; quod tamen interrogante Petro factum esse negant. Quam ob causam ad verbum Petri uxor post maritum subita morte percutitur. Multa per apostolos, et maxime per Petrum sicut signa; ipsique in custodia rectisi ab angelo educuntur, et rursum apprehensi non consentiunt, ut a praedicatione nominis Christi cesserent; Gamalielis autem consilio caesi dimittuntur, gaudentes. quod pro Christi nomine caedi meruissent, quem continue annuntiant.

(A. aer. vulg. 33.)

1. Vir autem quidam, nomine Anauias, cum Saphira uxore sua vendidit agrum,

2. et fraudavat de pretio agri conscientia uxore sua; et afferens partem quandam, ad pedes apostolorum posuit.

3. Dicit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, et fraudare de pretio agri?

4. Nonne manens tibi manebat, et venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5. Audiens autem Ananias haec verba, cecidit, et expiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt.

6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, et efferentes sepelierunt.

7. Factum est autem quasi horarum trium spatium, et uxor ipsius, nesciens, quod factum fuerat, introivit.

8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et efficerent te.

10. Confestim cecidit ante pedes ejus, et expiravit. Intrantes autem juvenes invenerunt illam mortuam, et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum.

11. Et factus est timor magnus in universa ecclesia, et in omnes, qui audiebant haec.

12. †) Per manus autem apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Et erant uanamiter omnes in portu Salomonis.

13. Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis; sed magnificabat eos populus.

14. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum.

15. ita, ut in plateas ejicerent infirmos, et poserent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis.

16. Concurrebat autem et multitudo vicinorum civitatum Jerusalem, afferentes aegros et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes.

17. Exurgens autem princeps sacerdotum, et omnes, qui cum illo erant, (quae est haeresis Sadduceorum) repleti sunt zelo;

18. et injecerunt manus in apostolos, et posuerunt eos in custodia publica.

19. Angelus autem Domini per noctem apertos januas carceris, et educes eos, dixit:

20. Ite, et sancte loquimini in templo plebi omnia verba vitae hujus.

21. Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, et docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnes seniores filiorum Israël; et miserrunt ad carcerem, ut adducerentur.

22. Cum autem venissent ministri, et aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt,

23. dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas; aperientes autem neminem intus invenimus.

24. Ut autem audiuerunt hos sermones magistratus templi, et principes sacerdotum, ambigebant de illis, quidnam fieret.

25. Adveniens autem quidam onustiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum.

26. Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi; timebant enim populum, ne lapidarentur.

27. Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio; et interrogavit eos princeps sacerdotum,

28. dicens: Praecipiendo praeecepimus vobis, ne doceretis in nomine isto; et ecce repletis Jersalem doctrina vestra. et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

29. Respondens autem Petrus et apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno.

31. Hunc principem et salvatorem Deus exaltavit dextera sua ad dandam poenitentiam Israëli, et remissionem peccatorum.

32. Et nos sumus testes horum verborum, et Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33. Haec cum audissent, dissecabantur, et cogitabant interficere illos.

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisaens, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universae plebi, jussit foras ad breve homines fieri.

35. Dixitque ad illos: Viri Israëlitae, attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis.

(A. ante aer. vulg. 3.)

36. Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens, se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadragecentorum, qui occisus est; et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, et redacti ad vitium.

(A. aer. vulg. 6.)

37. Post hunc extitit Judas Galileus in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse perit; et omnes, quotquot conseruerunt ei, dispersi sunt.

38. Et nunc itaque dico vobis: Discedite ab hominibus istis, et sinite illos, quoniam, si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur;

39. si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte et Deo regnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

40. Et convocantes apostolos, caesis deuertiaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jesu, et dimiserunt eos.

41. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

42. Omni autem die non cessabant in templo et circa domos doceentes, et evangelizantes Christum Jesum.

†) Fer. 4. Quat. Temp. Pent. Epist. 2. Item infr. Octav. Ss. Apost. Petri et Pauli.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum, crescente indies credentium numero. Stephanus vehementia cum signis et prodigiis, in quem plurimi insurgunt Judaei; cumque eum non possent convincere, falsis testibus nituntur opprimere.

(A. aer. vulg. 33.)

1. In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Graecorum adversus Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viudae eorum.

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est aequum, nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis.

3. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, et sapientia, quos constitutamus super hoc opus.

4. Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus.

5. Et placuit sermo coram omni multitidine. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fidei et Spiritu sancto, et Philippum, et Prochorum, et Nicauorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum adveniam antiocheum.

6. Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.

7. Et verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde; multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

8. [†]) Stephanus autem plenus gratia, et fortitudine faciebat prodigia, et signa magna in populo.

9. Surrexerunt autem quidam de synagogue, quae appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandriorum, et eorum, qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano;

10. et non poterant resistere sapientiae, et Spiritui, qui loquebatur*).

11. Tunc summisserunt viros, qui dicebant, se audivisse eum dicentem verba blasphemiae in Moysen, et in Deum.

12. Commoverunt itaque plebem, et seniores, et scribas, et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium,

13. et statuerunt falsos testes, qui dicebant: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum et legem;

14. audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic destrict locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem angeli.

CAPUT VII.

Stephanus, data respondendi facultate, multa referat de pacto Dei cum Abraham ejusque minoribus, de Moyse et egressione filiorum Israël ex Aegypto, de tabernaculo testimonii et templo per Salomonem aedificato, Judeos reprehendens, quod ipsi et patres eorum Spiritui sancto semper restiterint; cum autem diceret, se Jesum a dextris Dei videre, lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus, oratque pro lapidantibus.

(A. aer. vulg. 33.)

1. Dixit autem princeps sacerdotum: Si haec ita se habent?

2. Qui ait: Viri fratres, et patres, audite. Deus gloriae apparuit patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia prius, quam moraretur in Charan,

3. et dixit ad illum: Exi de terra tua, et de cogitatione tua, et veui in terram, quam moustravero tibi. (Gen. 12, 2.)

4. Tunc exiit de terra Chaldaeorum, et habitavit in Charan. Et iude, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.

5. Et non dedit illi haereditatem in ea, nec passum pedis; sed reprobavit dare illi eam in possessionem, et semiui ejus post ipsum, cum non haberet filium.

6. Locutus est autem ei Deus: Quia erit semen ejus accola in terra aliena, et servitui eos subjiciunt, et male tractabunt eos annis quadringentis; (Gen. 15, 13.)

7. et gentem, cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus, et post haec exhibuit, et servient mihi in loco isto.

8. Et dedit illi testamentum circumcidionis; et sic genuit Isaac, et circumcidit eum die octavo, et Isaac Jacob, et Jacob duodecim patriarchas. (Gen. 17, 10.) (Gen. 21, 24.) (Gen. 25, 25.) (Gen. 29, 32. et 35, 22.)

9. Et patriarchae aemulantes Joseph viderunt in Aegyptum; et erat Deus cum eo, (Gen. 37, 28.)

10. et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus, et dedit ei gratiam, et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Aegypti, et constituit eum praepositum super Aegyptum, et super omne domum suam. (Gen. 41, 37.)

11. Venit autem fames in universam Aegyptum, et Chanaan, et tribulatio magna; et non iuveniebant cibos patres nostri.

12. Cum audisset autem Jacob, esse frumentum in Aegyptio, misit patres nostros primum; (Gen. 42, 2.)

13. et in secundo cogitatus est Joseph a fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus. (Gen. 45, 3.)

14. Mittens autem Joseph accessivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque.

15. Et descendit Jacob in Aegyptum, et defunctus est ipse, et patres nostri. (Gen. 46, 5.) (Gen. 49, 32.)

[†]) In Festo S. Stephanii Mart.

^{*)} Junge cap. seq. v. 54.: Audientes.

16. Et translati sunt in Sichem, et positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filii Hemor filii Sichem. (*Gen. 23, 16. 50, 5. et 13. Jos. 21, 32.*)

17. Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abraham, crevit populus, et multiplicatus est in Aegypto, (*Exod. 1, 7.*)

18. quoadusque surrexit alius rex in Aegypto, qui non sciebat Joseph.

19. Hic circumveniens genus nostrum, affixit patres nostros, ut expouerent infantes suos, ne viviscarentur.

20. Eodem tempore natus est Moyses, et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. (*Exod. 2, 2. Hebr. 11, 23.*)

21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, et nutritus eum sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omnis sapientia Aegyptiorum, et erat potens in verbis, et in operibus suis.

23. Cum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cordejus, ut visitaret fratres suos filios Israël.

24. Et cum vidisset quemdam injuriam patiemtem, vindicavit illum, et fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percuesso Aegyptio. (*Exod. 2, 12.*)

25. Existimabat autem, intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis; at Illi non intellexerunt.

26. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus, et reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid noceatis alterutrum? (*Exod. 2, 13.*)

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem, et judicem super nos?

28. Numquid interficerem te tuvis, quemadmodum interfecisti heri Aegyptum?

29. Fugit autem Moyses in verbo isto, et factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

30. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus in igne flammæ rubi. (*Exod. 3, 2.*)

31. Moyses autem videbas, admiratus est visum, et accedente illo, ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses non audebat considerare.

33. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum; locus enim, in quo stas, terra sancta est.

34. Videbas vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto, et geminitum eorum audivi, et descendit liberare eos. Et nunc veni, et mittam te in Aegyptum.

35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem, et judicem? hunc Deus principem, et redemptorem misit cum manu angelii, qui apparuit illi in rubro.

36. Hic eduxit illos, faciens prodigia, et III.

signa in terra Aegypti, et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta. (*Exod. 7, 8. 9, 10. et 11, 14.*)

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris tamquam me; ipsum audietis. (*Deut. 18, 15.*)

38. Hic est, qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris, qui accepit verba vitae dare nobis. (*Exod. 19, 3.*)

39. Cui voluerunt obedire patres nostri; sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis in Aegyptum,

40. dicentes ad Aaron: Fac nobis deos, qui praecedant nos; Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus, quid factum sit ei. (*Exod. 32, 1.*)

41. Et vitulum fecerunt in diebus illis, et obtulerunt hostiam simulacro, et laetabantur in operibus manuum suarum.

42. Convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiae coeli, sicut scriptum est in libro prophetarum: Numquid victimas, et hostias obtulisti mihi annis quadraginta in deserto domus Israël? (*Amos 5, 25.*)

43. Et suscepistis tabernaculum Moloch, et sidus Del vestri Rempham, figuræ, quæ fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.

44. Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut dispositus illis Deus, loquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam, quam viderat. (*Exod. 25, 10.*)

45. Quod et induxerunt, suscipientes patres nostri cum Iesu in possessionem gentium, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David; (*Jos. 3, 14. Hebr. 8, 9.*)

46. qui inventi gratiam ante Deum, et petit, ut inveniret tabernaculum Deo Jacob. (*I. Reg. 16, 13.*) (*Ps. 131, 5.*)

47. Salomon autem aedificavit illi dominum. (*III. Reg. 6, 1. I. Par. 17, 12.*)

48. Sed non Excelsus in manufactis habitat, sicut propheta dicit: (*Infr. 17, 24.*)

49. Coelum mihi sedes est; terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum aedificabitis mihi? dicit Dominus; aut quis locus requietionis meae est? (*Isai. 66, 1.*)

50. Nonne manus mea fecit haec omnia?

51. Dura service, et lucircuncisus cordibus, et auribus, vos semper Spiritu sancto resistitis, sicut patres vestri, ita et vos.

52. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi, cuius vos nunc proditores et homicidae fuistis,

53. qui accepistis legem in dispositione angelorum, et non custodistis.

54. Audientes autem haec dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum.

55. Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in coelum, vidi gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Del. Et

ait: Ecce video coelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum.

57. Et ejientes eum extra civitatem lapidabant; et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.

58. Et lapidabant Stephanum invocans, et dicentes: Domine Jesu, suscipe spiritum meum.

59. Positus autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

CAPUT VIII.

In persecutione disperguntur omnes praeter apostolos, Saulo devastante Ecclesiam. Philippus plurimos in Samaria convertit, et in his Simonem magum baptizat. Missi ab apostolis Petrus et Joannes oratione ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum sanctum; Simon autem volens Spiritus sancti dationem pecunia emere, dure a Petro corripitur. Philippus ab angelo mittitur ad eunuchum; quem ubi credentem baptizasset, a Spiritu raptus defertur in Azotum.

(A. aer. vulg. 33. cadente.)

1. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Iudeae, et Samariae praeter apostolos.

2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum.

3. Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans, et trahens viros ac mulieres tradebat in custodiam.

4. Igitur, qui dispersi erant, pertransibant, evangelizantes verbum Dei.

5. †) Philippus autem descendens in civitatem Samariae, praedicabat illis Christum.

6. Intendebant autem turbae his, quae a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, et videntes signa, quae faciebat.

7. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant.

8. Multi autem paralytici, et claudi curati sunt.

9. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam, nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariae, dicens, se esse aliquem magnum,

10. cui auscultabant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quae vocatur magna.

11. Attendebat autem eum, propter quod multo tempore magis suis demen-tasset eos.

12. Cum vero credidissent Philippo evan-gelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres.

13. Tunc Simon et ipse creditus; et cum baptizatus esset, adhaerebat Philippo. Vi-dens etiam, signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

14. †) Cum autem andissent apostoli, qui erant Jerosolymis, quod receperisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem.

15. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum;

16. nondum enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in no-mine Domini Jesu.

17. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum.

18. Cum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,

19. dicens: Date et mihi hanc potesta-tem, ut, cuicunque imposuero manus, ac-cipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20. Pecunia tua tecum sit in perditio-nem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto; cor enim tuum non est re-cutum coram Deo.

22. Poenitentiam itaque age ab hac ne-quitia tua, et roga Deum, si forte remit-tatur tibi haec cogitatio cordis tui.

23. In felle enim amaritudinis, et obli-gatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut ni-hil veniat super me horum, quae dixistis.

25. Et illi quidem testificati, et locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evan-geлизabant.

26. ††) Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, et vade contra meridianum ad viam, quae des-cidit ab Jerusalem in Gazam; haec est de-serpta.

27. Et surgens abiit. Et ecce vir Aethiops, eunuchus, potens Candacis reginae Aethiopum, qui erat super omnes gazas eius, venerat adorare in Jerusalem;

28. et revertebatur sedens super curru suum, legensque Isaiam prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo: Ac-cede, et adjunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus audivit eum legentem Isaiam prophetam, et dixit: Putasne, intelligis, quae legis?

31. Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Phi-lippum, ut ascenderet, et sederet secum.

f) Fer. 3. post Pent. et in Miss. vot. de S. Spi-ritu.

tt) Fer. 5. post Pasch.

32. Locus autem Scripturae, quam legebat, erat hic: Tamquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tendente se, sine voce, sic non aperuit os suum. (*Isai. 53, 7.*)

33. In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus?

34. Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obscero te, de quo propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo?

35. Aperiens autem Philippus os suum, et incipiens a Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.

36. Et dum irent per viam, venerunt ad quondam aquam, et ait eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet, me baptizari?

37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.

38. Et jussit stare currum; et descendenter uteque in aquam, Philippus, et eunuchus, et baptizavit eum.

39. Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, et amplius non vidit eum eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40. Philippus autem inventus est in Azoto, et pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Caesaream.

CAPUT IX.

Admiranda Sauli persecutoris conversio, Domino ei apparente, et Anania ad ipsum missio, a quo baptizatus coepit Damasci acerrime tueri, Jesum esse Christum; discipuli vero ipsum dimittunt per nurum propter Iudeorum insidias. Quem Barnabas Jerosolymis ducit ad apostolos; unde rursum propter insidias dimittitur Tarsum. Petrus Lyddae sanat Aeneam paralyticum, et in Joppe Tabitham resuscitat.

(*A. aer. vulg. 34. ineunte. A morte Chr. ann. 2.*)

1. ^{t)} Saulus autem, adhuc spirans minarum et caedis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, (*Gal. 1, 13.*)

2. et petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut, si quos invenisset hujus viae viros ac mulieres, vincitos perduceret in Jerusalem.

3. Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damasco; et subito circumfusit eum lux de caelo. (*Infr. 22, 6. 22, 10. et 26. I. Cor. 15, 8. II. Cor. 12, 2.*)

4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris?

5. Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris; dum est tibi contra stimulum calcitrare.

6. Et tremens ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?

7. Et Dominus ad eum: Surge, et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8. Surrexit autem Saulus de terra, aperte oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9. Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque habuit.

10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias; et dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego Domine. (*Act. 22, 12.*)

11. Et Dominus ad eum: Surge, et vade in vicum, qui vocatur rectus, et quaere in domo Iudee Saulum, nomine Tarsensem; ecce enim orat.

12. (Et vidit virum, Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus, ut visum recipiat.)

13. Respondit autem Ananias: Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem;

14. et hic habet potestatem a principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Israël.

16. Ego enim ostendam illi, quanta oportet eum pro nomine meo pati.

17. Et abiit Ananias, et introivit in domum, et imponebat ei manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videoas, et implearis Spiritu sancto.

18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamae, et visum recepit; et surgeus baptizatus est.

19. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. Et continuo in synagogis praedicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei.

21. Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud, et hoc ad hoc venit, ut vincitos illos duceret ad principes sacerdotum?

22. Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Iudeos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.

(*A. aer. vulg. 37.*)

23. Cum autem implerentur dies multi^{t)}, consilium fecerunt in unum Iudei, ut eum interficerent.

24. Notae autem factae sunt Sauli insidiae eorum. Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25. Accipientes autem cum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submitentes in sporta. (*II. Cor. 11, 32.*)

^{t)} Hoc est post 3. ann. ut dicit ad Gal. 1, 18.

26. Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus.

27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad apostolos *), et narravit illis, quomodo in via vidiisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu.

28. Et erat cum illis intrans, et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini.

29. Loquebatur quoque gentibus, et disputabat cum Graecis; illi autem quaerabant occidere eum.

(A. aer. vulg. 37.)

30. Quod cum cognovissent fratres, duxerunt eum Caesaream, et dimiserunt Tarsum.

31. Ecclesia quidem per totam Iudeam, et Galilaeam, et Samariam habebat pacem, et aedificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur.

32. Factum est autem, ut Petrus, dum pertransiret universos **), deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddae.

33. Invenit autem ibi hominem quemdani, nomine Aeneam, ab annis octo jacente in grabato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Aenea, sanat te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi. Et continuo surrexit.

35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddae, et Saronae, qui conversi sunt ad Dominum.

36. In Joppe autem fuit quedam disciplula, nomine Tabitha, quae interpretata dicitur Dorcas. Haec erat plena operibus bonis, et eleemosynis, quas faciebat.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in coenaculo.

38. Cum autem prope esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes, quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in coenaculum, et circumsternerunt illum omnes viduae flentes, et ostendentes eius tunicas et vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit, et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos, et viso Petro, resedit.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos, et viduas, assignavit eam vivam.

42. Notum autem factum est per universam Joppen; et crediderunt multi in Domino.

43. Factum est autem, ut dies multos moraretur in Joppe apud Simonem quemdam coriarium.

*) Petrum videlicet et Jacobum. Gal. 1, 19.

**) Quo tempore Antiochiam usque pervenisse creditur, ibique sedem suam collocasse.

CAPUT X.

Jussu angeli accersit Cornelius centurio Petrum, qui per linteum visionem admonitus, gentes ad Evangelium admittendas esse, venit ad illum; cumque super omnes verbum ejus de Christo audientes Spiritus sanctus descendisset, jussit eos baptizari.

(A. aer. vulg. 39.)

1. Vir autem quidam erat in Caesarea, nomine Cornelius, centurio cohortis, quae dicitur Italica,

2. religiosus, ac timens Deum cum omnido domo sua, faciens eleemosydas multas plebi, et deprecans Deum semper.

3. Is vidi in visu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introuenientem ad se, et dicentem sibi: Cornelii,

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est Domine? Dixit autem illi: Orationes tue, et eleemosynae tuae ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

5. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cogo-omnatur Petrus.

6. Hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cuius est domus juxta mare; hic dicit tibi, quid te oporteat facere.

7. Et cum discessisset angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, et militem metuentem Dominum ex his, qui illi parebant.

8. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9. Postera autem die iter illis facientibus, et appropinquantibus civitatibus, ascendit Petrus in superiora, ut oraret circa horam sextam.

10. Et cum esuriret, volnit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mensis excessus;

11. et vidit coelum apertum, et descendens vas quoddam, velut linternum magnum, quatuor initis submitti de coelo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupeda, et serpentia terrae, et volatilia coeli.

13. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide, et manduca.

14. Ait autem Petrus: Absit Domine, quia nunquam manducavi omne commune, et imundum.

15. Et vox iterum secundo ad eum: Quod Deus purificavit, tu communie ne dixeris.

16. Hoc autem factum est per ter, et statim receptum est vas in coelum.

17. Et dum intra se haesitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset, ecce viri, qui missi erant a Cornelio, inquirentes dominum Simonis, astiterunt ad januam.

18. Et cum vocasset, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quaerunt te.

20. Surge itaque, descende, et vade cum eis nihil dubitans, quia ego misi illos.

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem queritis; quae causa est, propter quam venistis?

22. Qui dixerunt: Cornelius centurio, vir justus, et timens Deum, et testimonium habens ab universa gente Iudeorum, responsum accepit ab angelo sancto accessisse te in domum suam, et audire verba abs te.

23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis; et quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24. Altera autem die introivit Caesaram. Cornelius vero expectabat illos, convocatis cognatis suis, et necessariis amicis.

25. Et factum est, cum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, et procidens ad pedes ejus adoravit.

26. Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, et ego ipse homo sum.

27. Et loquens cum illo intravit, et invenerunt multos, qui convenerant;

28. dixitque ad illos: Vos scitis, quomodo abominatum sit viro Iudeo conjungi, aut accedere ad alienigenam; sed mihi ostendit Deus neminem communem aut immundum dicere hominem.

29. Propter quod sine dubitatione veni accessitus. Interrogo ergo: Quam ob causam accessisti me?

30. Et Cornelius ait: A nudius quarta die usque ad hanc horam orans eram hora nona in domo mea, et ecce vir stetit ante me in ueste candida, et ait:

31. Corneli, exaudita est oratio tua, et eleemosyna tuae commemoratae sunt in conspectu Dei.

32. Mitte ergo in Joppen, et accessi Simonem, qui cognominatur Petrus; hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare.

33. Confestim ergo misi ad te, et tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia, quaecunque tibi praecepta sunt a Domino.

34. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus; (*Deut. 10, 17. II. Par. 19, 7. Job 31, 19. Sap. 6, 8. Eccli. 3, 15. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Ephes. 6, 9. Col. 3, 23. I. Petr. 1, 17.*)

35. sed in omni gente, qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi.

36. Verbum misit Deus filii Israël, annuntians pacem per Jesum Christum; hic est omnium Dominus.)

37. [†]) Vos scitis, quod factum est verbum per universam Iudeam; incipiens enim a Galilaea, post baptismum, quod praedicavit Joannes, (*Luc. 4, 14.*)

38. Jesum a Nazareth; quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute, qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39. Et nos testes sumus omnium, quae fecit in regione Iudeorum, et Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40. Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri

41. non omni populo, sed testibus praeordinatis a Deo: nobis, qui inauducavimus, et bibimus cum illo, postquam surrexit a mortuis.

42. Et [†]) praecepit nobis praedicare populo, et testificari, quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum, et mortuorum.

43. Huic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credo in eum. (*Jer. 31, 31. Mich. 7, 18.*)

44. Adhuc loquente Petro verba haec, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

45. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est.

46. Audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum.

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos?

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Iesu Christi. Tunc rogaverunt eum, ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAPUT XI.

Petrus disceptantibus fratribus, quod ad gentes accessisset, rei ordinem exponit. Multis Antiochiae conversis praeicatione discipulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ecclesia jerosolymitana, qui multis conversis adducit eo et Saulum a Tarso, cum quo mittitur Jerusalem, ut in famem ab Agabo propheta praedictam ferant fratribus eleemosynam.

(*A. aer. vulg. 39.*)

1. Audierunt autem apostoli et fratres, qui erant in Iudea, quoniam et gentes receperunt verbum Dei.

2. Cum autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione,

3. dicentes: Quare introisti ad viros praeputium habentes, et inauducasti cum illis?

4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5. Ego eram in civitate Joppe orans, et vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam, velut liutum magnum; quatuor initis summitti de coelo, et venit usque ad me.

6. In quod intuens considerabam, et vidi quadrupedia terrae, et bestias, et reptilia, et volatilia coeli.

7. Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, et manduca.

[†]) Fer. 2. post Pent.

[†]) Fer. 2. post Pent.

8. Dixi autem: Nequaquam Domine, quia commune aut immundum nunquam introivit in os meum.

9. Respondit autem vox secundo de coelo: Quae Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10. Hoc autem factum est per ter; et recepta sunt omnia rursum in coelum.

11. Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi a Cae-sarea ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil haesitans. Venerunt autem mecum et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri.

13. Narravit autem nobis, quomodo vi-disset angelum in domo sua, stantem et dicentem sibi: Mitte in Joppam, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in quibus galvus eris tu, et universa domus tua.

15. Cum autem coepisset loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut et in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua; vos autem baptizabimini Spiritu sancto. (Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Joann. 1, 26. Supr. 1, 5. Infr. 19, 4.)

17. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus, sicut et nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum; ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

18. His auditis, tacuerunt, et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et gentibus poenitentiam dedit Deus ad vitam.

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant a tribulatione, quae facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phoenicem, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judaeis *).

(A. aer. vulg. 40.)

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, et Cyrenaei, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Graecos, annuntiantes Dominum Iesum.

21. Et erat manus Domini cum eis; † multusque numerus credentium con-versus est ad Dominum.

22. Pervenit autem sermo ad aures Ecclesiae, quae erat Jerosolymis, super istic; et miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.

23. Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est; et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino,

24. quia erat vir bonus, et plenus Spiri-tu sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino.

(A. aer. vulg. 41.)

25. Profectus est autem Barnabas Tar-

sum, ut quaereret Saulum; quem cum in-venisset, perduxit Antiochiam.

26. Et annum totum couversati sunt ibi in Ecclesia, et docuerunt turbam multam ita, ut cognominarentur primum Antiochiae discipuli Christiani *).

27. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetae Antiochiam;

28. et surgeus unus ex eis, nomine Aga-bus, significabat per spiritum, famem mag-ram futuram in universo orbe terrarum, quae facta est sub Claudio **).

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mit-tere habitantibus in Iudea fratribus;

(A. aer. vulg. 42.)

30. quod et fecerunt, mittentes ad se-iores per manus Barnabae et Sauli.

CAPUT XII.

Herodes occiso Jacobo Petrum retrudit in carcерem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum; sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, angelico eductus auxilio, fratribus magnum attulit gaudium. Facta autem de carceris custodib[us] inquisi-tione, Herodes proficiscitur Caesa-ream; cumque divinos honores a po-pulo oblatis non respueret, percussus est ab angelo, et consumtus a vermi-bus expiravit.

(A. aer. vulg. 42.)

1. Eodem autem tempore † misit Herodes rex *** manus, ut affigeret quosdam de Ecclesia.

2. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

3. Videens autem, quia placaret Judaeis, apposuit, ut apprehenderet et Petrum. Erat autem dies azymorum.

4. Quem cum apprehendisset, misit in carcерem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in car-cere. Oratio autem siebat sine intermis-sione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vincens catenis duabus; et custodes ante ostium custodie-bant carcерem.

7. Et ecce angelus Domini astitit, et lumen resulfit in habitaculo; percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenae de mani-bus eius.

8. Dixit autem angelus ad eum: Prae-cingere, et calcea te caligas tuas. Et fe-cit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vesti-mentum tuum, et sequere me.

* Nota ergo, illos diu solis locutos Judaeis, deinde et Graecis, postquam scilicet audie-runt, Cornelium a Petro baptizatum; nec eos statim venisse Antiochiam, sed post multis regiones peragras, atque adeo postquam iam inde Petrus decesserat.

†) S. Barnabae.

*) Junge 13, 1.: Erant.

**) Anno imperii ejus 2.

†) Ss. Apost. Petri et Pauli.

***) Agrippa Aristobuli filius, Herodis Magni nepos.

9. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat, quia verum est, quod siebat per angulum; existimabat autem, se visum videre.

10. Trauseentes autem primam et secundam custodiā, venerunt ad portam ferream, quae dicit ad civitatem, quae ultra aperta est eis. Et exentes processerunt vicum unum; et continuo discessit angelus ab eo.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Iudeorum.

12. Consideransque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, et orantes.

13. Pulsante autem eo ostium januae, processit puer ad audiendum, nomine Rhode.

14. Et ut cognovit vocem Petri, prægaudio non aperuit janum; sed intro currens nuntiavit, stare Petrum ante januam.

15. At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat, sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem apernisset, viderunt eum, et obstupuerunt.

17. Annueens autem eis manu, ut tacebant, narravit, quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixique: Nuntiate Jacobo, et fratribus haec. Et egressus abiit iu alium locum *).

18. Facta autem die erat non parvaturatio inter milites, quidam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci; descendensque a Iudea in Caesaream, ibi commoratus est.

20. Erat autem iratus Tyriis et Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo.

21. Statuto autem die Herodes vestitus ueste regia sedidit pro tribunali, et concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat: Dei voles, et non hominis.

(A. aer. vulg. 43. desinente.)

23. Confestim autem percussit eum angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo; et consumitus a vermbus expiravit.

24. Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur.

(A. aer. vulg. 44.)

25. Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Ierosolymis expleto ministerio, assumto Joanne, qui cognominatus est Marcus. (Supr. 11, 30.)

*) Quo tempore creditur Iudeam reliquisse, et Romanam migrasse, ibique sedem circa initium anni sequentis (43.) posuisse.

CAPUT XIII.

Saulus et Barnabas jubentur a Spiritu sancto segregari ad opus praedicationis inter gentes, et Barjesu sive Elyma mago, qui eorum praedicationi resistebat, ad Pauli verbum excaecato, credit Sergius Paulus. In Antiochia Pisidiae Paulus in synagoga latius de Christo disserit; sed Judaeis blasphemantibus, et persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad gentes juxta Isaiae vaticinium.

(A. aer. vulg. 42.)

1. Erant autem in Ecclesia, quae erat Antiochiae, prophetæ et doctores, in quibus Barnabas, et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manaen, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, et Saulus.

2. Ministrantibus autem illis Domino, et jejuantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus, ad quod assumsi eos.

3. Tunc jejunantes, et orantes, imponentes eis manus, dimiserunt illos.

4. Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Selenciam, et inde navigaverunt Cypnum.

5. Et cum venissent Salaminam, praedicabant verbum Dei in synagogis Iudeorum. Habebant autem et Joannem *) iu ministerio.

6. Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum, pseudoprophetam, Iudeum, cui nomen erat Barjesu,

7. qui erat cum proconsule Sergio Plio, viro prudente. Hic, accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audiri verbum Dei.

8. Resistebat autem illis Elymas magus, (sic enim interpretatur nomen ejus) quarens avertere proconsulem a fide.

9. Saulus autem, qui et Paulus **), repletus spiritu saucto, tutuens in eum,

10. dixit: O plene omni dolo, et omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiae, non desinis subvertere vias Domini rectas?

11. Et nunc ecce manus Domini super te, et eris caecus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, et tenebrae, et circuiens quaerabat, qui ei manum daret.

12. Tunc proconsul, cum vidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini.

(A. aer. vulg. 42.)

13. Et cum a Papho navigasset Paulus, et qui cum eo erant, venerunt Perga Pamphyliac. Joannes autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam.

14. Illi vero pertransiit Perga, venerunt Antiochiam Pisidiae, et ingressi synagogam die sabbatorum, sedernit.

15. Post lectionem autem legis et pro-

**) Marcum, de quo supr. 12, 25. et 15, 37.

** Nomine, ut videtur, a proconsule illo suusto.

phetarum miserunt principes synagogae ad eos, dicentes: *Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicit.*

16. Surgens autem Paulus, et manu silentium indicens, ait: *Viri Israëlitae, et qui timetis Deum, audite.*

17. Deus plebis Israël elegit patres nostros, et plebem exaltavit, cum essent incolae in terra Aegypti, et in brachio exciso eduxit eos ex ea, (*Exod. 1, 1.*) (*Exod. 13, 21. et 22.*)

18. et per quadriginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. (*Exod. 16, 3.*)

19. Et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, (*Jos. 14, 2.*)

20. quasi *) post quadringentos et quinquaginta annos; et post haec dedit iudices usque ad Samuel prophetam. (*Jud. 3, 9.*)

21. Et exinde postulaverunt regem; et dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta; (*I. Reg. 8, 5, 9, 16. et 10, 1.*)

22. et amoto illo, suscitavit illis David regem, cui testimonium perhibens, dixit: *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* (*I. Reg. 13, 14. et 16, 13.*) (*Ps. 88, 21.*)

23. Hujus Deus ex semine secundum promissionem eduxit Israël salvatorem Iesum, (*Isai. 11, 1.*)

24. praedicante Joanne ante faciem adventus ejus baptismum poenitentiae omni populo Israël. (*Matth. 3, 1. Marc. 1, 4. Luc. 3, 3.*)

25. Cum impleret autem Joannes cursum suum, dicebat: *Quem me arbitramini esse, non sum ego; sed ecce venit post me, cuius non sum dignus calceamenta pedum solvere.* (*Matth. 3, 11. Marc. 1, 7. Joann. 1, 27.*)

26. [†] Viri fratres, filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est.

27. Qui enim habitabant Jerusalem, et principes ejus, hunc ignorantem, et voces prophetarum, quae per omne sabbatum legitur, judicantes impleverunt;

28. et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt a Pilato, ut interficerent eum. (*Matth. 27, 20. et 23. Joann. 19, 15.*)

29. Cumque consummasset omnia, quae de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

30. Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia die, qui visus est per dies multos his, (*Matth. 28. Marc. 16. Luc. 24. Joann. 20.*)

31. qui simul ascenderant cum eo de Galilaea in Jerusalem, qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.

32. Et nos vobis annuntiamus eam, quae ad patres nostros re promissio facta est,

33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut et in psalmo secundo scriptum est: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* (*Ps. 2, 7.*)

34. Quod autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversum in corruptionem, ita dixit: *Quia dabo vobis sancta David fidelia.* (*Isai. 55, 3.*)

35. Ideoque et alias dicit: *Non dabitis Sanctum tuum videre corruptionem.* (*Ps. 15, 10.*)

36. David enim in sua generatione cum administrasset, voluntati Dei dormivit; et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem. (*III. Reg. 2, 10.*)

37. Quem vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem.

38. Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysis justificari,

39. in hoc omnis, qui credit, justificatur.

40. Videte ergo, ne superveniat vobis, quod dictum est in prophetis:

41. Vide contemtores, et admirantem, et disperdimini, quia opus operor ego in diebus vestris, opus, quod non credetis, si quis enarraverit vobis. (*Hab. 1, 5.*)

42. Exeuntibus autem illis rogabant, ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba haec.

43. Cunque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judeorū, et colentium advenarum Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant eis, ut permanuerent in gratia Dei.

44. Sequenti vero sabbato paene universa civitas convenit audire verbum Dei.

45. Videntes autem turbas Judaei, repletæ sunt zelo, et contradicentibus, quae a Paulo dicebantur, blasphemantes.

46. Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos jugicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes.*

47. Sic enim praecepit nobis Dominus: *Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae.* (*Isai. 49, 6.*)

48. Audientes autem gentes gavisæ sunt, et glorificabant verbum Domini, et crediderunt, quotquot erant praeordinati ad vitam aeternam.

49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, et honestas, et primos ciuitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum et Barnabam, et ejecerunt eos de finibus suis.

(A. aer. vulg. 42.)

51. At illi, excusso pulvere pedum suos, venerunt Iconium. (*Matth. 10, 14. Mare. 6, 11. Luc. 9, 5.*)

52. Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu sancto.

*) Hoc est circiter 450 post electionem patrum.
V. not. ad c. 19 l. Josue, nec non chronologiam.
†) Fer. 3. post Pasch.

CAPUT XIV.

Multis Iudeorum ac ethnorum Iconii fidem in Christum suscipientibus, concitatur a Judaeis tumultus in apostolos, qui Lystram fugiunt, ubi Paulus claudum a matris utero curat; populumque ac sacerdotes ob id ipsis tamquam diis sacrificare volentes aegre compescunt. Sed concitata a Judaeis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, et pro mortuo relinquitur; cumque surrexisset, ipse et Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, et presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Iudeorum, et loquerentur ita, ut crederet Iudeorum et Graecorum copiosa multitudo.

2. Qui vero increduli fuerunt Iudei, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas gentium adversus fratres.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiae suae, dante, signa et prodigia fieri per manus eorum *).

4. Divisa est autem multitudo civitatis, et quidam quidem erant cum Iudeis; quidam vero cum apostolis.

5. Cum autem factus esset impetus gentilium et Iudeorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, et lapidarent eos,

(A. aer. vulg. 43.)

6. intelligentes confugerunt ad civitates Lyconiae. Lystram et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant.

7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suae, qui nunquam ambulaverat.

8. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, et videns, quia fidem haberet, ut salvus fieret,

9. dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectos. Et exilivit, et ambulabat.

10. Turbae autem, cum vidissent, quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, lyconice dicentes: Dii, similes facti hominibus, descenderunt ad nos.

11. Et vocabant Baruabam Jovem, Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi.

12. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas aucte januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt apostoli, Barnabas et Paulus, concisis tunicis suis, exiliuerunt in turbas, clamantes

14. et dicentes: Viri, quid haec facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis, ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit coelum, et terram, et mare, et omnia, quae

in eis sunt; (Gen. 1, 1. Ps. 115, 6. Apoc. 14, 7.)

15. qui in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.

16. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de caelo, dans pluvias et tempora fructifera, impletus cibo et laetitia corda nostra.

17. Et haec dicentes, vix sedaverunt turbas, ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Iudei, et persuasis turbis, lapidaentes Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes, eum mortuum esse **).

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgeus intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

(A. aer. vulg. 44.)

20. Cumque evangelizassent civitati illi, et docuisserent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam,

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque, ut permanerent in fide, et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22. Et cum constituerent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23. Transeuntes Pisidiām, venerunt in Pamphyliam;

24. et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam;

25. et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiae Dei in opus, quod compleverunt. (Supr. 13, 1.)

26. Cum autem venissent, et congregassent Ecclesiam, retulerunt, quanta secesset Deus cum illis, et quia aperuisset gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis **).

CAPUT XV.

Orta Antiochiae seditione propter Iudeos, volentes, gentes ad Deum conversas circumcidit, Paulus et Barnabas rem ad apostolos referunt, qui post Petri et Jacobi suffragia communis decreto per litteras statuunt, gentes conversas non ligari lege Moysis. Paulus, cupiens ab Antiochia invicare loca, in quibus praedicaverat, separatur a Barnaba, eo quod nollet, Joannem assumi.

(A. aer. vulg. 40. desinente.)

1. Et quidam descendentes de Iudea docebant fratres: Quia, nisi circumcidimus secundum morem Moysis, non potestis salvati.

*) Quo tempore videtur illam extasim passus, de qua II. Cor. 12.

**) Post hoc videtur Paulus Christi Evangelium propagavisse usque ad Illyricum, (Röm. 15, 19,) eaque perpessus, quae II. Cor. 11, 24. et 25. ipse commemorat.

*) Quo tempore ad fidem conversa putatur Thela Iconteusia, virgo nobilissima.

2. Facta ergo seditione non minima Paulo et Barnabæ adversus illos, statuerunt, ut ascenderebant Paulus et Barnabæ, et quidam alii ex aliis ad apostolos et presbyteros in Jerusalem super hac quaestione.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phoenicem, et Samariam, narrantes conversionem gentium, et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

(A. aer. vulg. 50.)

4. Cum autem venissent Jerosolymam, suscepisti sunt ab Ecclesia, et ab apostolis, et senioribus, annuntiantes, quanta Deus fecisset cum illis.

5. Surrexerunt autem quidam de haeresi Pharisaorum, qui crediderunt, dicens: Quia oportet circumcidere eos, præcipere quoque servare legem Moysis.

6. Convenieruntque apostoli et seniores videre de verbo hoc.

7. Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii, et credere. (Supr. 10, 20.)

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum sicut et nobis. (Supr. 10, 45.)

9. et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum.

10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11. Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvati, quemadmodum et illi.

12. Tacuit autem omnis multitudo; et audiabant Barnabam et Paulum narrantes, quanta Deus fecisset signa, et prodigia in gentibus per eos.

13. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me.

14. Simon narravit, quemadmodum prius Deus visitavit sumere ex gentibus populum nomini suo.

15. Et huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est:

16. Post haec revertar, et reaedificabo tabernaculum David, quod decidit, et direta ejus reaedificabo, et erigam illud. (Amos 9, 11.)

17. ut requirant ceteri hominum Dominum, et omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum; dicit Dominus faciens haec.

18. Notum a saeculo est Domino opus suum.

19. Propter quod ego judico, non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum,

20. sed scribere ad eos, ut abstineant se a contaminationibus simulacrorum, et fornicatione, et suffocatis, et sanguine.

21. Moyses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui cum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22. Tunc placuit apostolis, et senioribus cum omni Ecclesia eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo et Barnabæ Judam, qui cognominabatur Barnabas, et Silam, viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum: Apostoli et seniorum fratres his, qui sunt Antiochiae, et Syrie, et Ciliciae, fratribus ex gentibus salutem.

23. Quoniam audivimus, quia quidam ex nobis excutes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus,

24. placuit nobis collectis in unum eligere viros, et mittere ad vos cum charismis nostris Barnaba et Paulo,

25. hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

26. Misimus ergo Judam*, et Silam**, qui et ipsi vobis verbis referent eadem.

27. Visum est enim Spiritui sancto, et nobis nihil ultra imponere vobis oneris quam haec necessaria,

28. ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione; a quibus custodientes vos bene agetis. Valete.

29. Illi ergo dimissi, descendenterunt Antiochiam, et congregata multitudine tradiderunt epistolam.

30. Quam cum legissent, gavisi sunt super consolacione.

31. Judas autem, et Silas, et ipsi, cum essent prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt.

32. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, qui miserant illos.

33. Visum est autem Silae ibi remanere; Judas autem solus abiit Jerusalem.

34. Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiae, docentes et evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

(A. aer. vulg. 51.)

35. Post aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus praedicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

36. Barnabas autem volebat secum asumere et Joannem, qui cognominabatur Marcus***.

37. Paulus autem rogabat, cum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, et non issset cum eis in opus) non debere recipi. (Supr. 13, 13.)

38. Paulus autem rogabat, cum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, et non issset cum eis in opus) non debere recipi.

39. Facta est autem dissensio ita, ut discederent ab invicem, et Barnabas qui de assunto Marco navigaret Cyprum.

40. Paulus vero electo Sila prefectus est, traditus gratiae Dei a fratribus.

* Annis 14 post Pauli proficationem iherosolimam triennio a conversione sua exacio suscepit. Gal. 2, 1.

**) Cognomento Barsabam.

** Sive Silyanum.

***) Consobrinum suum. Coloss. 4, 10.

41. Perambulabat autem Syriam, et Ciliciam, confirmans Ecclesias, praecipiens custodire praecepta apostolorum et seniorum.

CAPUT XVI.

Paulus Lystris assumptum Timotheum circumcidit, et per ralias civitates tradidit serranda apostolorum dogmata. Venantur a Spiritu sancto praedicare in Asia et Bithynia; vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur, primumque Philippis praedicantes, hospitio excipiuntur apud Lydiam; sed ejecto per Paulum spiritu pythone, virgis caesi mittuntur in carcerem, ubi facto terrae motu, solitusque eorum vinculis, custos carceris convertitur, posteroque die magistratus orant, ut civitatem egrediantur.

(A. aer. vulg. 51.)

1. Pervenit autem Derben et Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi, nomine Timotheus, filius mulieris Judaeae fidelis, patre gentili.

2. Huic testimonium bonum reddebat, qui in Lystris erant et Iconio, fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci; et assumens circumcidit eum propter Iudeos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quod pater ejus erat gentilis.

4. Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quae erant decreta ab apostolis et senioribus, qui erant Jerosolymis.

5. Et Ecclesiae quidem confirmabantur sive, et abundabant numero quotidie.

6. Traeuntes autem Phrygiam, et Galatiae regionem, votati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu.

8. Cum autem pertransissent Mysiam, descendenter Troadem;

9. et visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens: Trauiens in Macedoniam, adjuva nos.

10. Ut autem visum vidit, statim quae-sivimus *) proficisci in Macedoniam. certi facti, quod vocasset nos Deus evangelizare eis.

11. Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die Neapolim,

12. et inde Philippos, quae est prima pars Macedonie civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot conferentes.

13. Die autem sabbatorum egressi su-

mus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse, et sedentes loquebamur mulieribus, quae convenerant.

14. Et quedam mulier, nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Denni, audivit, cuius dominus aperuit cor intendere his, quae dicebantur a Paulo.

15. Cum autem baptizata esset, et domus ejus, deprecata est, dicens: Si judicatis, me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete. Et coegit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quae quaestum magnum praestabat dominis suis divinando.

17. Haec subsecuta Paulum et nos, clamabat, dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Doleus autem Paulus, et conversus, spiritu dixit: Praecipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exitit eadem hora.

19. Videutes autem domini ejus, quia exivit spes quaestus eorum, apprehendentes Paulum et Silum perduxerunt in forum ad principes;

20. et offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Iudei,

21. et annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani.

22. Et eucurrit plebs adversus eos; et magistratus, scissi tunicis eorum, jusserrunt eos virgis caedi. (I. Cor. 11, 25. Philipp. 1, 13. I. Thess. 2, 2.)

23. Et cum multas plagas eis impo-suerint, miserunt eos in carcerem, praecipientes custodi, ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cum tale praeceptum accepisset, misit eos in interiorum carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.

25. Media autem nocte Paulus et Silas orantes laudabant Deum; et audiebant eos, qui in custodia erant.

26. Subito vero terrae motus factus est magnus ita, ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, et universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, et videns iannas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, aestimans, fugisse viuctos.

28. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris; universi enim hic sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est, et tremefactus procidit Paulo et Silae ad pedes;

30. et producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam?

31. At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum; et salvus eris tu, et domus tua.

*) Cum hic primum in prima persona loquatur Lucas, salis indicat, ab eo tempore Paulo in praedicando Evangelio fuisse adjunctum.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33. Et tolleus eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum; et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo.

34. Cumque perduxisset eos in dominum suam, apposuit eis mensam, et lactatus est cum omni domo sua credens Deo.

35. Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos.

36. Nuntiavit autem custos carceris verba haec Paulo: Quia miserunt magistratus, ut dimittanti; nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37. Panlus autem dixit eis: Caesos nos publice indemnotos, homines Romanes, miserant in carcere, et nunc occulite nos ejificant? Non ita; sed veulant,

38. et ipsi nos ejificant. Nuntiaverunt autem magistratus lictores verba haec. Timueruntque audito, quod Romani essent,

39. et venientes deprecati sunt eos, et eduentes rogabant, ut egrererentur de urbe.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam; et visis fratribus consolati sunt eos, et prosceti sunt.

CAPUT XVII.

Facto Thessalonicae magno fructu per Pauli praedicationem, concitatur adversus eum a Judeis seditio, similiter et Beroeae. Paulus Athenis cum Judeis et philosophis dissredit, ac Dionysium Areopagitam ad Christum convertit cum quibusdam aliis.

(A. aer. vulg. 51.)

1. Cum autem perambulassent Amphipolim et Apolloniā, venerunt Thessalonicanū. *) ubi erat synagoga Judaeorum.

2. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserebat eis de Scripturis,

3. adaperiens et insinuans, quia Christus oportuit pati, et resurgere a mortuis, et quia hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis.

4. Et quidam ex eis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silae, et de colentibus gentilibusque multitudine magna, et mulieres nobiles non paucae.

5. Zelantes autem Judei, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turba facta, concitaverunt civitatem, et assistentes domui Jasonis quaerebant eos producere in populum.

6. Et cum non invenissent eos, traherant Jasouem, et quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem**) concitant, et hoc vene-ruat,

*) Ubi tantis contumeliis prius Philippus affectus Evangelium cum multo certamine annuntiavit. I. Thess. 2, 2.

**) Alias orhem. Gr. τὴν πίκουμένην, suppl. γῆν.

7. quos suscepit Jason, et hi omnes contra decreta Caesaris faciunt, regem alium dicentes esse Jesum.

8. Concitaverunt autem plehem, et principes civitatis, audientes haec.

9. Et accepta satisfactio a Jasone, et a ceteris, dimiserunt eos.

10. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum et Silam in Beroeam. Qui cum venissent, in synagogam Judaeorum introierunt.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui suscepserunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si haec ita se haberent.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, et maliorem gentilium honestarum, et viri non pauci.

13. Cum autem cognovissent in Thessalonica Judaei, quia et Boreae praedicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes, et turbantes multidinem.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare; Silas autem et Timotheus remanserunt ibi.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, et accepto mandato ab eo ad Silam et Timotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

(A. aer. vulg. 52.)

16. Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatrie deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagoga cum Judaeis, et coletibus, et in foro per omnes dies ad eos, qui adherant.

18. Quidam autem epicurei, et stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum daemontiorum videtur annuntiator esse, quia Jesum, et resurrectionem annuntiabat eis.

19. Et apprehensum enim ad Arcopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire, quae est haec nova. quae a te dicitur, doctrina?

20. Nova enim quaedam infers auribus nostris; volumus ergo scire, quidnam vellet haec esse.

21. (Athenienses autem omnes, et advenae hospites ad nihil aliud vacabant nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. (†) Stans autem Paulus in medio Areopagi ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiones vos video.

23. Praeteriens enim, et videns simulacra vestra, inveni et aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24. Deus, qui fecit mundum, et omnia, quae in eo sunt, hic coeli et terrae cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, (Gen. 1, 1.) (Supr. 7, 48.)

25. nec mauibus humanis colitur indi-

†) Ss. Dionysii et socior.

gens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia;

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae, definitus statuta tempora, et terminos habitacionis eorum,

27. quaerere Deum, si forte attracent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum.

28. In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus, sicut et quidam vestrorum poetarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus aestimare, auro, aut argento, aut lapidi sculpture artis, et cogitationis hominis divinum esse simile.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens Deus, nunc auuntat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam agant,

31. eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in aequitate, in viro, in quo statuit, fidem praebens omnibus, suscitans enim a mortuis.

32. Cum audirent autem resurrectio- nem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. Quidam vero viri adhaerentes ei, crediderunt, in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier, nomine Damaris, et alii cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus Corinti suum exercet artificium apud Aquilam, et quamquam ad ejus prædicationem blasphemarent Judæi, audit tamen in visione, multum ibi populum ad fidem convertendum; rerum post sesquiannum accusatur a Judæis apud Gallionem proconsulem, et post multos dies venit Ephesum, ac variis regionibus fratres confirmat. Apollo vehementer Judæos convincit, ostendens ex Scripturis, Jesum esse Christum, quamquam tantum nosset baptismum Joannis.

(A. aer. vulg. 52.)

1. Post haec egressus ab Athenis, venit Corinthum;

2. et inveniens quemdam Judæum, nomine Aquilam, Pouticum genere, qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius, discedere omnes Judæos a Roma) accessit ad eos.

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, et operabatur; (erant autem scenofactoriae artis.)

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæos et Graecis.

5. Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæos, esse Christum Jesum.

6. Contradicentibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit

ad eos: Sanguis vester super caput vestrum; mundus ego ex hoc ad gentes vadum.

7. Et migrans inde, intravit in domum enjusdam, nomine Titi, justi, coalentis Deum, cuius domus erat conjuncta synagogae.

8. Crispus autem archisynagogus crediti Domino cum omni dono sua; et multi Corinthiorum audientes credebant, et baptizabantur *).

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulus: Noli timere, sed loquere, et ne taceas,

10. propter quod ego sum tecum; et nemo apponetur tibi, ut noceat te, quoniam populus est mihi multis in hac civitate.

11. Sedit autem ibi anuum et sex menses, doceus apud eos verbum Dei.

(A. aer. vulg. 53.)

12. Gallione autem proconsule Achaiæ**) insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal,

13. dicentes: Quia contra legem hic persudet hominibus colere Deum.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut faciūs pessimum o vii Judæi, recte vos sustinuerem.

15. Si vero quaestiones sunt de verbo, et nominibus, et lege vestra, vos ipsi videlitis; judex ego horam nolo esse.

16. Et minavit eos a tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes Sosthemum principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal; et nihil eorum Gallioni curae erat.

(A. aer. vulg. 54.)

18. Paulus vero, cum adhuc sustinuissest dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (et cum eo Priscilla, et Aquila) qui sibi totundcrat in Cenchris caput; habebat enim votum. (Num. 6, 18. Infr. 21, 24.)

19. Devenitque Ephesum, et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judæis.

20. Rogantibus autem eis, ut ampliori tempore maneret, non consensit;

21. sed valefaciens, et dicens: Iterum revertar ad vos Deo volente, prefectus est ab Epheso.

22. Et descendens Caesaream, ascendit, et salutavit Ecclesiam***), et descendit Antiochiam (*).

23. Et facto ibi aliquanto tempore prefectus est, perambulans ex ordine galatianam regionem, et Phrygiām, confirmans omnes discipulos.

24. Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrius genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in Scripturis.

*) Ex quibus Crispum et Caium sua manu baptizavit Paulus. I. Cor. 1, 14.

**) Hic est Novatus, L. Seuccæ philosophi frater, qui a Junio Gallione adoptatus, Gallionis nomine obtinuit.

***) Hierosolymitanam.

(*) Syriae.

25. Hic erat edocitus viam Domini, et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligenter ea, quae sunt Jesu, sciens tantum baptismum Joannis.

26. Hic ergo coepit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila, assumerunt eum, et diligenter eius exposerunt ei viam Domini.

27. Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres scripserunt discipulis, ut susciperent eum. Qui cum venisset, constulit multum his, qui crediderant.

28. Vehementer enim Judeos revinebant publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

CAPUT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos, Joannis tantum baptimate baptizatos, iubet in Jesu nomine baptizari, ac manuum impositione Spiritum sanctum ipsis impetrat, ibique praedicans multa edit signa. De Iudeis, qui non credentes conabantur nomine Jesu a Paulo praedicati adjurare daemonia. Multi peccata confiteentes libros superstitionis exurunt. Demetrius argentario gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam aegre tandem sedat Alexander.

(A. aer. vulg. 54.)

1. ¶ Factum est autem, cum Apollo esset Corinthis, ut Paulus peragrat superioribus partibus*) veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos;

2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepitis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed negue, si Spiritus sanctus est, audiimus.

3. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Quidixerunt: In Joannis baptimate.

4. Dixit autem Paulus: Joannes baptizavit baptismō poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. (Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Joann. 1, 26. Supr. 1, 5. et 11, 16.)

5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant.

7. Erant autem omnes viri fere duodecim.

8. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputauit, et suadeos de regno Dei.

(A. aer. vulg. 55.)

9. Cum autem quidam indurarentur, et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola Tyranni cuiusdam.

10. Hoc autem factum est per biennium ita, ut omnes, qui habitabant in Asia, au-

dirent verbum Domini, Judaei atque gentiles.

11. Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli

12. ita, ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semi-cinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur.

(A. aer. vulg. 56.)

13. Tentaverunt autem quidam et de circumventibus Judaeis exorcistis invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus praedicat.

14. Erant autem quidam Judaci Scevae, principis sacerdotum, septem filii, qui hoc faciebant.

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, et Paulum scio; vos autem qui estis?

16. Et insolens in eos homo, in quo erat daemonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos ita, ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judacis atque gentilibus, qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et maguificabatur nomen Domini Jesu.

18. Multique credentium veniebant constitutes, et anuuilantes actus suos.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

20. Ita fortiter crescebat verbum Dei, et confirmabatur.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia et Achaia, ire Jerosolymam, dicens: Quoniam, postquam fuero ibi, oportet me et Romanum videre.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum et Eramum, ipse remansit ad tempus in Asia*).

(A. aer. vulg. 57.)

23. Facta est autem illo tempore turbatio uon minima de via Domini.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentario, faciens aedes argenteas Dianaes, praestabat artificibus non modicum quaestus;

25. quos convocabat, et eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitionis;

26. et videtis, et auditis, quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiae Paulus hic suadeos avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manus fiunt.

27. Non solum autem haec periclitabitur

* Lydiaca, in qua praedicavisse videtur adhuc mensium spatium; qui biennio, quo in schola Tyranni, (supr. 10) et 3. mensibus, quibus prius in synagoga Ephesi docuerat, (ibid. 8.) additi triennium illud conficent, de quo Act. 20: 31.

) In Vigil. Pent.

*) Galatia videlicet et Phrygia.

nobis pars in redargutionem venire; sed et magna Diana templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet maiestas ejus, quam tota Asia, et orbis colit.

28. His auditis, repletis sunt ira, et exclamaverunt, dicentes: Magoa Diana Ephesiorum.

29. Et impieta est civitas confusione, et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio, et Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31. Quidam autem et de Asiae principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes, ne se daret in theatrum;

32. alii autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa, et plures nesciebant, qua ex causa co-venissent.

33. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudacis. Alexander autem, manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34. Quem ut cogoverunt Judaeum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum.

35. Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat, Ephesiorum civitatem cultricem esse magnae Dianae, Jovisque proli?

36. Cum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, et nihil tenere agere.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. Quod si Demetruis, et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt; accusent invicem.

39. Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima ecclesia poteris absolviri.

40. Nam et periclitamur argui seditionis hodiernae; cum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cum haec dixisset, dimisit ecclesiam (*).

CAPUT XX.

Paulus, per agratis variis partibus Macedoniae et Graeciae, concionatur Troade in medium noctem, cumque adolescentis Eutychus cadens a tertio coenaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit; et variis locis per agratis, adlocutus ex Epheso presbyteros exhortatur, ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, praedicens, quod non essent amplius eum visuri.

1. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est, ut iret in Macedoniam.

2. Cum autem perambulasset partes il-

las, et exhortatus eos fuisse multo sermone, venit ad Graeciam,

(A. aer. vulg. 58.)

3. ubi cum fecisset menses tres, factae sunt illi insidiae a Judaeis navigaturo in Syriam; habuitque consilium, ut revertetur per Macedoniam.

4. Comitatus est autem cum Sopater Pyrrhi Heroensis, Thessalonicensim vero Aristarchus, et Secundus, et Gajus Derbeus, et Timotheus, Asiani vero, Tychicus et Trophimus.

5. Hi cum praecessissent, sustinuerunt nos Troade;

6. nos vero navigavimus post dies azymorum a Philippis, et venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7. Una autem sabbati *), cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profectus in crastinum, protractaque sermonem usque in medium noctem.

8. Erat autem lampades copiosae in coenaculo, ubi eramus congregati.

9. Sedeus autem quidam adolescentis, nomine Eutychus, super fenestram, cum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio coenaculo deorsum, et sublatus est mortuus.

10. Ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, et complexus dixit: Nolite turbari; anima enim ipsius in ipso est.

11. Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

12. Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minime.

13. Nos autem ascendentis navem, navigavimus in Asson, inde suscepti Paulum; sic enim disposuerat ipse per terram iter factorus.

14. Cum autem convenisset nos in Asson, assunto eo, venimus Mityleenum.

15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chianum, et alia applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat eum, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis.

17. *) A Miletio autem mittens Ephesum, vocavit maiores natu Ecclesiae.

18. Qui cum venissent ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asinum, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19. serviens Domino cum omni humilitate, et lacrymis, et temptationibus, quae mihi acciderunt ex insidiis Judaeorum;

20. quomodo nihil subtraxerim utilium, quo mihi ammuniarem vobis, et docerem vos publice, et per domos,

*) Concionem, sive multitudinem.

*) Die dominica.

1) S. Steph. Papae et Martyr.

21. testificans Judaeis atque gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem, quae in ea ventura sint mihi, ignorans,

23. nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens, quoniam vincula, et tribulationes Jerosolymis me manent.

24. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consummum cursum meum, et ministerium verbi, quod accepi a Domino Iesu, testificari Evangelium gratiae Dei.

25. Et nunc ecce ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transvi praedicans regnum Dei.

26. Quapropter contestor vos hodiernam, quia mundus sum a sanguine omnium.

27. Non enim subterfugi, quo minus annullarem omne consilium Dei vobis.

28. Attende vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

29. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

30. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducent discipulos post se.

31. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi cum lacrymis monens unquamque vestrum.

32. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiae ipsius, qui potens est aedicare, et dare hacreditatem in sanctificationis omnibus.

33. Argentum, et aurum, aut vestem nullius concipi vi, sicut

34. ipsi scitis, quoniam ad ea, quae mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istae. (I. Cor. 4, 12. II. Thess. 3, 8.)

35. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatus est magis dare, quam accipere.

36. Et cum haec dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis.

37. Magnus autem fetus factus est omnium; et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum,

38. dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non esseut visuri. Et deducebunt eum ad navem.

CAPUT XI.

Paulo Jerosolymam tendenti post varias navigationes raticinatur Agabus propheta afflictiones, quas passurus erat Jerosolymis, nec tamen amicorum lacrymis averti potest, ne ascendat Jerusalem, paratus pro Christo etiam mortem subire; cumque Jerusalem pervenisset, Jacobus ipsi suadet, ut cum quinque viris votum habentibus se sanctificet. Quod cum saceret, rapitur a Judaeis; sed ex eorum manibus eripitur a tribuno, a quo catenis alligatus ducitur in castra; impetrat tam facultatem loquendi ad populum.

(A. aer. vulg. 58.)

1. Cum autem factum esset, ut navigremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum, et inde Pataram.

2. Et cum invenissemus navem transfrentem in Phoeniceum, ascendentes navigavimus.

3. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum; ibi enim navis expositura erat onus.

4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem, qui Paulo dicebant per Spiritum, ne ascenderet Jerosolymam.

5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus, et filiis usque foras civitatem; et positis genibus in littore oravimus.

6. Et cum valefecsemus invicem, ascendimus navem; illi autem redierunt in sua.

7. Nos vero navigatione expleta a Tyro descendimus Ptolemaidam, et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti, venimus Caesaream *). Et intrantes domum Philippi evangelistae, qui erat uous de septem, mansimus apud eum. (Supr. 6, 5. et 8, 5.)

9. Huic autem erant quatuor filiae virginis prophetantes.

10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Judaea propheta, nomine Agabus.

11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli, et alligans sibi pedes et manus, dixit: Haec dicit Spiritus sanctus: Virum, cuius est zona haec, sic alligabit in Jerusalem Judaei, et tradent in manus gentium.

12. Quod cum audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, et dixit: Quid facitis flentes, et afflidentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu.

14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

15. Post dies autem istos praeparati, ascendebamus in Jerusalem.

*) Stratonis.

16. Venerunt autem et ex discipulis a Caesarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17. Et cum venissimus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores.

19. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quae Deus fecisset in gentibus per ministerium ipsius.

20. At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot milia sunt in Iudeis, qui crediderunt, et omnes aemulatorum sunt legis.

21. Audierunt autem de te, quia discessione doccas a Moyse eorum, qui per gentes sunt, Iudeorum, dicens, non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi.

22. Quid ergo est? Utique oportet convenire multitudinem; audient enim, te supervenisse.

23. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super te.

24. His assumtis, sanctifica te cum illis, et impende^{*)} in illis, ut radant capita; et scient omnes, quia, quae de te andierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiebas legem. (Num. 6, 18. Supr. 18, 18.)

25. De his autem, qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus, judicantes, ut abstineant se ab idolis, immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. (Supr. 15, 20. et 29.)

26. Tuus Paulus, assumtis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntiatus expletione dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27. Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant, Iudei, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitae, adjuvate; hic est homo, qui adversus populum, et legem, et locum huic omnes ubique docens, insuper et gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum.

29. Viderant enim Trophimum Ephesum in civitate cum ipso, quem aestimaverunt, quoniam in templum introduxisset Paulus.

30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebat eum extra templum; et statim clausae sunt januae.

31. Quaerentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statim assumtis militibus, et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum

vidisseut tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus^{**)} apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis duabus, et interrogabat, quis esset, et quid fecisset.

34. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere prae tumultu, jussit duci eum in castra.

35. Et cum venisset ad gradus, contigit, ut portaretur a militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum.

37. Et cum coepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Graece uostis?

(A. aer. vulg. 55.)

38. Nonne tu es Aegyptius^{**}), qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia virorum sacerdiorum?

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Iudeus a Tarso Ciliciae, non ignotae civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, aannuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua hebreorum, dicens:

CAPUT XXII.

Ubi Paulus in sui excusationem narrasset suue conversionis ordinem, vociferantur Iudei, ipsum de terra tollendum, eo quod diceret, se a Deo missum fuisse ad praedicandum gentibus; a tribuno autem jussus flagelli caedi et torqueri, liberatus est dicendo, se civem Romanum esse.

(A. aer. vulg. 58.)

1. Viri fratres, et patres, audite, quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cum audissent autem, quia hebraea lingua loqueretur ad illos, magis praestiterunt silentiu.

3. Et dicit: Ego sum vir Iudeus, natus in Tarso Ciliciae, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus iuxta veritatem paternae legis, aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie;

4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres, (Supr. 8, 3.)

5. sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, a quibus et epistolam accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vincitos in Ierusalem, ut punirentur. (Supr. 9, 2.)

6. Factum est autem, eunto me, et appropinquare Damasco media die, subito de coelo circumfulsit me lux copiosa;

^{*)} De tuo aliquid confer cum eis, vel da plus quam illi.

^{**)} Claudio Lysias. Infr. 23, 27.

^{**)} De quo Joseph. Antiq. l. 20. c. 6. et Belli l. 2. c. 12.

7. et decidens in terram, audivi vocem dicente mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?

8. Ego autem respondi: Quis es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. Et dixi: Quid faciam Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum; et ibi tibi dicetur de omnibus, quae te oportet facere.

11. Et cum non viderem prae claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascum.

12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitibus Iudeis,

13. veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule frater, respice. Et ego eadem hora respxi in eum.

14. At ille dixit: Deus patrum nostrorum praeordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, et videres Justum, et audi- res vocem ex ore ejus,

15. quia eris testis illius ad omnes homines eorum, quae vidisti et audisti.

16. Et nunc quid moraris? Exurge, et baptizare, et ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.

(A. aer. vulg. 37.)

17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri in stupore mentis,

18. et videre illum dicentem mihi: Fes-tina, et exi velociter ex Jerusalem, quoniam non recipient testimonium tum de me.

19. Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt, quia ego eram concludens in carcere, et caedens per synagogas eos, qui credebant in te; (Supr. 8, 3.)

20. et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum. (Supr. 7, 57.)

21. Et dixit ad me: Vade, quoniam ego in nationes longe mittam te.

22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam, dicentes: Tolle de terra hujusmodi; non enim fas est, eum vivere.

23. Vociferantibus autem eis, et profici- centibus vestimenta sua, et pulverem ja- ctantibus in aereum,

24. jussit tribunus *) induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri eum, ut sciret, propter quam causam sic acclamarent ei.

25. Et cum astrinxissent eum loris, di- cit astanti sibi centurioni Paulus: Si ho- minem Romanum et indemnum licet vo- his flagellare?

26. Quo auditio, centurio accessit ad tribunum, et nuntiavit ei, dicens: Quid

actus es? hic enim homo homo civis romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi, si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28. Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum.

29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribuus quoque timuit, postquam rescivit, quia clavis romanus esset, et quia alligasset eum.

30. Postera autem die volens scire diligenter, qua ex causa accusaretur a Ju- daeis, solvit eum, et jussit sacerdotes con- venire, et omne concilium, et producens Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus et toto con- cilio principem sacerdotum, qui ipsum jusseral in faciem perculi, dicit pa- rietem dealbatum; sed excusat se, quod nescisset, esse principem sacerdotum. Cumque ibidem dixisset se Phariseum, et de resurrectione mortuorum judi- cari, orta est inter Phariseos et Sad- duceos magna dissensio. Dominus nocte Paulum confortat, praedicens, quod etiam Romae esset de ipso testi- ficaturus. Detecta multorum de occi- dendo Paulo coniuratione, tribunus mittit eum Caesaream militibus stipat- tum ad Felicem praesidem, scriptis ad eum litteris, quae hic referuntur.

(A. aer. vulg. 58.)

1. Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem sacerdotum Ananias praecepit astantibus sibi percutere os ejus.

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutie te Deus paries dealbate. Et tu sedens ju- dicas me secundum legem, et contra le- gem iubes me percuti?

4. Et qui astabant, dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis?

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam fra- tres, quia princeps est sacerdotum. Scrip- tum est eum: Principem populi tui non maledices. (Exod. 22, 28.)

6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadduceorum, et altera Phariseorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Phariseorum; de spe et resurrectione mortuorum ego judicor. (Philip. 3, 5.)

7. Et cum haec dixisset, facta est dis- sensio inter Phariseos et Sadduceos, et soluta est multitudo.

8. Sadducei enim dicunt, non esse re- surrectionem, neque angelum, neque spiri- tum; Pharisei autem utraque confi- tentur. (Matth. 22, 23.)

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Phariseorum pugna-

*) Idein Lysias.

baut, diceutes: Nihil mali invenimus in homine isto; quid, si Spiritus locutus est ei, aut angelus?

10. Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus, ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus ait: Constans esto; sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romae testificari.

12. Facta autem dies collegerunt se quidam ex Judaeis, et devoverunt se, dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

13. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant;

14. qui accesserunt ad principes sacerdotum, et seniores, et dixerunt: Devotione devovinus, nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius, quam appropiet, parati sumus interficere illum.

16. Quod cum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, et intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum; habet enim aliquid indicare illi.

18. Et ille quidem assumeus eum duxit ad tribunum, et ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. Apprehendens autem tribunus namum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. Ille autem dixit: Judaeis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo.

21. Tu vero ne credideris illis; insidianter enim ei ex eis viri amplius quam quadriginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum, et nunc parati sunt, expectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, praepiciens, ne cui loqueretur, quoniam haec nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Caesaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos a tertia hora noctis;

24. et jumenta praeparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem praesidem;

25. (timuit enim, ne forte raperent cum Judaei, et occiderent, et ipse postea calumpiam sustineret, tamquam accepturus pecuniam)

26. scribens epistolam continentem haec:

Claudius Lysias optimo praesidi Felici salutem.

27. Virum hunc comprehensum a Judaeis, et incipientem interfici ab eis superveniens cum exercitu eripui, cogito, qui Romanus est;

28. volensque scire causam, quam objiciebat illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. Quem inveni accusari de quaestoribus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habeat criminis.

30. Et cum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, deoventias et accusatoribus, ut dicant apud te. Vale.

31. Milites ergo secundum praecettum sibi assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et postera die dimissis equitibus, ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. Qui cum venissent Caesaream, et tradidissent epistolam praesidi, statuerunt ante illum et Paulum.

34. Cum legisset autem, et interrogasset, de qua provincia esset, et cognoscens, quia de Cilicia:

35. Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Jussitque in praetorio Herodis custodiri eum.

CAPUT XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice praeside a Tertullo Judaeorum oratore, respondet, negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, et dixisse, se de resurrectione mortuorum judicari. Felix et Drusilla ipsius uxor Judaea audiunt Paulum de fide christiana; cum autem non acciperet a Paulo pecuniam, reliquit eum vinculum successori suo Portio Festo.

(A. aer. vulg. 58.)

1. Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt praesidem adversus Paulum.

2. Et citato Paulo coepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam;

3. semper et ubique suscipimus, optimè Felix, cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitandam seditionem omnibus Judaeis in universo orbe, et auctorem seditionis sectae Nazareorum,

6. qui etiam templum violare conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare.

7. Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magua cripuit eum de manibus nostris,

8. juhens accusatores ejus ad te venire; a quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9. Adjecerunt autem et Judaei, dicentes, haec ita se habere.

10. Respondit autem Paulus, (annuente sibi praeside dicere): Ex multis annis *) te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

11. Potes euim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem; (Supr. 21, 26.)

12. et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum faciente turbae, neque in synagogis,

13. neque in civitate, neque probare possunt tibi, de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt haeresim, sic deservio Patri, et Deo meo, credens omnibus, quae in lege, et prophetis scripta sunt,

15. spem habens in Deum, quam et hi ipsi expectant, resurrectionem futuram iustorum et iniquorum.

16. In hoc et ipse studio sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, et ad homines semper.

17. Post annos autem plures eleemosynas facturas in gentem meam, veni, et oblationes, et vota.

18. In quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu. (Supr. 21, 26.)

19. Quidam autem ex Asia Judaei, quos oportebat apud te praesto esse, et accusare, si quid haberent adversum me,

20. aut hi ipsi dicant, si quid invenerunt in me iniurias, cum stem in concilio,

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis. (Supr. 23, 6.)

22. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Cum tribunus Lysis descendenterit, audiam vos.

23. Jussitque centurioni custodire eum, et habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quae erat Judaea, vocavit Paulum, et audivit ab eo fidem, quae est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade; tempore autem opportuno accersain te;

26. simul et sperans, quod pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

(A. aer. vulg. 60.)

27. Biennio autem exploto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam praestare Judaeis Felix, reliquit Paulum vincum.

CAPUT XXV.

Festus non obsequitur Judaeis insidioso petentibus, ut Paulus Jerosolymam ducatur; sed Caesareae audit ejus accusatores et Pauli responsionem. Qui a Festo requisitus, an vellet de his judicari Jerosolymis, appellat Caesarem. Festus Pauli causam regi Agrippae indicat, qui ipsum audire cupit, posteroque die, jubente Festo, adducitur coram Agrippa et Bernice.

(A. aer. vulg. 60.)

1. Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Caesarea.

2. Adieruntque eum principes sacerdotum, et primi Judaeorum adversus Paulum, et rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversus eum, ut iuberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes, ut interficerent eum in via.

4. Festus autem respondit, servari Paulum in Caesarea; se autem maturius profectum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Caesaream, et altera die sedit pro tribunali, et jussit Paulum adduci.

7. Qui cum perductus esset, circumsternerunt eum, qui ab Jerosolyma descendebant, Judaei, multas et graves causas objecientes, quas non poterant probare,

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judaeorum, neque in templum, neque in Caesarem quidquam peccavi.

9. Festus autem volens gratiam praestare Judaeis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, et ibi de his judicari apud me?

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Caesaris sto, ibi me oportet judicari; Judaeis non nocui, sicut tu melius nosti.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori; si vero nihil est eorum, quae hi accusant me, nemo potest me illis donare. Caesarem appello.

12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Caesarem appellasti? Ad Caesarem ibis.

13. Et cum dies aliquot transacti essent, Agrippa *) rex, et Bernice descendenterunt Caesaream ad salutandum Festum.

*) Ut qui annum 9. samaritanie gubernationis et sextum iudeae ageret.

(*) Filius senioris Agrippae, de quo supr. 12., ultimus stirpis Herodis.

14. Et cum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus a Felice vincitus,

15. de quo, cum essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdotum, et seniores Judaeorum, postulantes adversus illum damnationem.

16. Ad quos respondi: Quia non est Romanus consuetudo damnare aliquem hominem prius, quam is, qui accusatur, praesentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17. Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunal, jussi adduci virum.

18. De quo, cum stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum;

19. quaestiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, et de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. Haesitans autem ego de hujusmodi quaestione, dicebam, si vellet ire Jerosolymam, et ibi judicari de istis.

21. Paulo autem appellante, ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servare eum, donec mittam eum ad Caesarem.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam et ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. Altera autem die, cum venisset Agrippa et Bernice cum multa ambitione, et introissent in auditorium cum tribunis, et viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24. Et dicit Festus: Agrippa rex, et omnes, qui simul adestis nobiscum, viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judaeorum interpellavit me Jerosolymis, petentes et acclamaentes, non oportere eum vivere amplius.

25. Ego vero comperi, nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26. De quo quid certum scribam dominino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, et maxime ad te rex Agrippa, ut interrogacione facta habeam, quid scribam.

27. Sine ratione enim mihi videtur mittere vincatum, et causas ejus non significare.

CAPUT. XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit, referens suae ad Christum conversionis ordinem, et se Judaeis ac gentibus sub divina protectione praedicasse, ostendens; Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos. Agrippa dicit, eum potuisse dimitti, nisi Caesarem appellasset.

(A. aer. vulg. 60.)

1. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc

Paulus extenta manu coepit rationem reddere.

2. De omnibus, quibus accusor a Judaeis, rex Agrippa, aestimo me beatum, apud te cum sim defensurus me hodie,

3. maxime te sciente omnia, et quae apud Judaeos sunt consuetudines, et quaestiones; propter quod obsecro, patienter me audias.

4. Et quidem vitam meam a juventute, quae ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, neverunt omnes Judaei,

5. praescientes me ab initio, (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostrac religionis vixi Pharisaeus.

6. Et nunc in spe, quae ad patres nostros reprobmissionis facta est a Deo, sto iudicio subjectus,

7. in quam duodecim tribus nostrae, nocte ac die deservientes, sperant deveuire. De qua spe accusor a Judaeis rex.

8. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere.

10. Quod et feci Jerosolymis, et multos sanctorum ego in carcerebus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta; et cum occiderentur, detuli sententiam. (Supr. 8, 3.)

11. Et per omnes synagogas frequenter punieus eos, compellebam blasphemare; et amplius iusannus in eos, persecuebar usque in exteris civitatibus.

12. In quibus dum irem Damascum cum potestate, et permisso principum sacerdotum, (Supr. 9, 2.)

13. die media in via vidi, rex, de coelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et eos, qui mecum simul erant.

14. Omnesque nos cum decidissemus in terram, audiui vocem loquenter mihi hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15. Ego autem dixi: Quis es Dominus? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16. Sed exurge, et sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut constituant te ministrum, et testem eorum, quae vidi, et eorum, quibus apparebo tibi,

17. eripiens te de populo, et gentibus, in quas nunc ego mitto te,

18. aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate satanae ad Deum, ut accipient remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos per fidem, quae est in me.

19. Unde, rex Agrippa, non fui incredulus coelesti visioni;

20. sed his, qui sunt Damasci, primum, et Jerosolymis, et in omnem regionem Judaeae, et gentibus annuntiabam, ut poenitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes. (Supr. 9, 20.)

**134 Cap. 26. Agrippa motu.
Cap. 27. Paulus Romanus ducitur. ACT. APOST.** Cap. 27. Tempestas praedicta exortur.

21. Hac ex causa me Judaei, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere. (*Supr. 21, 31.*)

22. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodierum diem sto, testificatus minori atque majori, nihil extra dicens quam ea, quae prophetae locuti sunt futura esse, et Moyses:

23. Si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiatur est populo et gentibus.

24. Haec loquente eo, et rationem redente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule; multae te litterae ad insaniam convertunt.

25. Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste; sed veritatis et sobrietatis verba loquor.

26. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

27. Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio, quia credis.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modo suades me Christianum fieri.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modo, et in magno, non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

30. Et exurrexit rex, et praeses, et Bernice, et qui assidebant eis.

31. Et cum recessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vineulis dignum quid fecit homo iste.

32. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Caesarem.

CAPUT XXVII.

Paulus a centurione Julio ducitur Romanum versus, narigans per varia loca; adversante autem ipsius vento, vix perveniunt ad quemdam in Creta locum, a quo, licet praedicaret Paulus, periculosam esse navigationem, discedentes, patiuntur ingentem tempestatem; tandemque post Pauli consolationem, qui narrans factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum, passi naufragium omnes evadunt incolumes.

(*A. aer. rulg. 60.*)

1. Ut autem judicatum est, navigare cum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodii centurioni, nomine Julio, cohortis augustae,

2. ascendentis navem adrumetinam, incipientes navigare circa Asiae loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. (*II. Cor. 11, 25.*)

3. Sequenti autem die deveuius Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere.

4. Et inde cum sustulissimus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contraria.

5. Et pelagus Ciliciae et Pamphyiae navigantes, venimus Lystram, quae est Lyciae;

6. et ibi inveniens centurio navem alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. Et cum multis diebus tarde navigremus, et vix devenissimus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretae juxta Salmonem;

8. et vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. Multo autem tempore peracto, et cum jam non esset tuta navigatio, eo quod et jejuniū*) jam praeterisset, consolabatur eos Paulus,

10. dicens eis: Viri, video, quoniam cum injuryia, et multo damno non solum oueris, et navis, sed etiam animalium nostrarum iincipit esse navigatio.

11. Centurio autem gubernatori et nauclero magis, credebat, quam bis, quae a Paulo dicebantur.

12. Et cum aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phoenicen, hyemare, portum Cretae respicientem ad africum et ad corum.

13. Aspirante autem austro, aestimantes, propositum se tenere, cum sustulissent de Assou, legebant Cretam.

14. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus typhonicus, qui vocatur euroaquo.

15. Cumque arrepta esset navis, et non posset coarri in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16. In insulam autem quandam decurrentes, quae vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes, ne in syrtim incidenter, summisso vase sic ferebantur.

18. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt;

19. et tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, et tempestate non exigua imminentia, iam ablata erat spes omnis salutis nostrae.

21. Et cum multa jejunatio suisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o viri, auditio me, non tollere a Creta, lucisque facere injuriam hauc et jacturam.

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse; amissio enim nullius animae erit ex vobis, praeterquam navis.

*) Illud solenne expiationis mensis 7. die 10. a Iudeis celebrari soluit.

28. Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cuius sum ego, et cui deservio,
29. dicens: Ne timeas Paule, Caesari te oportet assistere; et ecce donavit tibi Deus onus, qui navigant tecum.

25. Propter quod bono animo estote viri; credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

26. In insulam autem quandam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquam quarta decima nox supervenit, navae nobis in Adria circa medianam noctem, suspicabantur nauiae, apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui et summittentes bolidem, invenierunt passus viginti; et psilum inde separati, invenerunt passus quindecim.

29. Timentes autem, ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant, diem fieri.

30. Nautis vero quaerentibus fugere de navi, cum misissent scapham in mare, sub obtecto quasi inciperent a prora anchoras extenderent,

31. dixit Paulus centurioni et militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphae, et passi sunt eam excidere.

33. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quarta decima die hodie expectantes jejuni permauetis, nihil accipientes.

34. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra, quia nullius vestrum capillus de capite peribit.

35. Et cum haec dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium, et cum fregisset, coepit manducare.

36. Animaequiores autem facti omnes, et ipsi sunserunt cibum.

37. Erimus vero universae animae in navi ducentae septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant; sinnu vero quendam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicare navem.

40. Et cum anchoras sustulissent, commitebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum, et levato artemone secundum aurae statum tendebant ad littus.

41. Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem; et prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur a vi mari.

42. Militum autem consilium fuit, ut custodias occiderent, ne quis, cum enatusset, effugeret.

43. Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri, jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, et evadere, et ad terram exire;

44. et ceteros alios in tabulis ferebant, quosdam super ea, quae de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animae evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Paulus ceterique ipsius comites humane a barbaris excipiuntur in insula Melita, in qua percussus a vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publui principis insulae sanitati restituit, ac alios multos curat; et ab eo loco navigantes tandem Romanos pervenient, ubi Paulus convocatis priuis Judaeorum causam exponit, cur Caesarem appellaverit, dieque ab ipsis constituto praedicat de Christo, ex his verbis multi non credunt, quod Paulus ostendit ab Isaia praedictum esse; et per biennium de fide in Christum praedicat omnibus ad ipsum accedentibus.

1. Et cum evasissemus, tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur. Barbari vero praestabant non modicam humanitatem nobis.

2. Accusa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbre, qui inminebat, et frigus.

3. Cum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multititudinem, et impousisset super ignem, vipera a calore cum processisset, iuvasit manum ejus.

4. Ut vero viderunt barbari pendente bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Uique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinet eum vivere.

5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.

6. At illi existimabant, eum in tumorem convertendum, et subito casurum, et morti. Dic autem illis expectantibus, et vindictibus, nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant, eum esse Deum.

7. In locis autem illis erant praedia principis insulae, nomine Publui, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publui febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; et cum orasset, et imposuerit ei manus, salvavit eum.

9. Quo facto omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, et curabantur;

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navae nobis imposuerunt, quae necessaria erant.

(A. aer. vulg. 61.)

11. Post meuses autem tres navae in navi alexandrina, quae in insula hyemaverat, cui erat insigne Castorum.

12. Et cum venissemus Syracusam, manus ibi triduo.

13. Inde circumlegentes devenimus Rhegium; et post unum diem flante austro secunda die veuiimus Puteolos,

14. ubi inventis fratribus, rogati sumus manere apud eos dies septem; et sic venimus Romanum.

15. Et inde cum audissent fratres, occurserunt nobis usque ad Appii forum, ac

136 Cap. 28. Paulus Romae Iudeo-
rum primos convocat. **ACT. APOST.** Cap. 28. Paulus per biennium
Romae praedicat.

tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus,
gratias agens Deo, accepit fiduciam.

(A. Neronis 7.)

16. Cum autem venissemus Romanum, per-
missum est Paulo manere sibi metum cum cu-
stodiente se milite.

17. Post tertium autem diem convoca-
vit primos Iudeorum. Cumque convenis-
sent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil
adversus plebem facieus, aut morem pa-
ternum, vincitus ab Ierosolymis traditus
sum in manus Romanorum;

18. qui cum interrogationem de me ha-
buisserent, voluerunt me dimittere, eo quod
nulla esset causa mortis in me.

19. Contradicentibus autem Iudeis,
conclusus sum appellare Caesarem, non
quasi gentem meam habens aliquid accu-
sare.

20. Propter hanc igitur causam rogavi
vos videre, et alloqui; propter spem enim
Israël catena hac circumdatus sum.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque
litteras accepimus de te a Iudea, neque
adveniens aliquis fratrū tuūtiauit, aut
locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem a te audire, quae
seutis; nam de secta hac notum est nobis,
quia ubique ei contradicitur.

23. Cum constituisserent autem illi diem,
venerunt ad eum in hospitium plurimi,
quibus exponebat testificans regnum Dei,
suadensque eis de Jesu ex lege Moysis et
prophetis a mane usque ad vesperam.

24. Et quidam credebant his, quae dice-
bantur; quidam vero non credebant.

25. Cumque invicem non essent con-
sentientes, discedebant, dicente Paulo
unum verbum: Quia bene Spiritus san-
ctus locutus est per Isaiam prophetam ad
patres nostros,

26. dicens: Vade ad populum istum, et
dic ad eos: Aure audietis, et non intelli-
getis; et videntes videbitis, et non per-
spicietis. (Isai. 6, 9. Matth. 13, 14. Marc.
4, 12. Luc. 8, 10. Joann. 12, 40. Rom.
11, 8.)

27. Incrassatum est enim cor populi
Iujus, et auribus graviter audierunt, et
oculos suos compresserunt, ne forte vi-
deant oculis, et auribus audiant, et corde
intelligant, et convertantur, et sanem
eos.

28. Notum ergo sit vobis, quoniam gen-
tibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi
audient.

29. Et cum haec dixisset, exierunt ab
eo Iudei, multam habentes inter se qua-
stionem.

(Ad A. aer. vulg. 63. usque.)

30. Mansit autem biennio toto in suo
conducto, et suscipiebat omnes, qui in-
grediebantur ad eum,

31. praedicans regnum Dei, et docens,
quae sunt de Domino Jesu Christo, cum
omni fiducia, sine prohibitione.

E P I S T O L A
BEATI PAULI APOSTOLI
AD ROMANOS.

In digerendis Pauli Epistolis dignitatis potius eorum, ad quos scripta sunt, quam temporum habita ratio est. Hinc prima locata est, quae ad Romanos, ob regnatrixis urbis et principalis ecclesiae amplitudinem; deinde, quae ad alias ecclesias; postremo, quae ad singulos.

Quantae vero sit utilitatis certum earum tempus nosse, recte observat Baronius ad annum 58. n. 42. „*Sed hic*,“ inquit, „*et illud breviter necessario monendum putamus lectorem, nonnullis accidisse, ut temporum ignoratione in maximos errores incident*“... Quamobrem scrupulosa quae videtur in historia temporum indagatio, quantum conferat ad veram atque germanam divinae Scripturae interpretationem, quisque facile judicabit. Haec sentiens Joannes Chrysostomus et ipse, quibus locis, quandove Pauli Epistolae fuerint scriptae, pervestigans, haec ait: „*Proinde hunc laborem nemo extra rem, neve hanc indagationem supervacaneae curiositatis esse puet; confert enim nobis non parum ad quaestiones explicandas ipsum Epistolarum tempus.*“ Hactenus Baronius, cujus etiam rei hanc rationem affert Chrysostomus, quod „*aliquando Paulus iisdem de rebus non eodem modo loqui videatur, nec hujus differentiae alia causa subsit, quam ipsum Epistolarum tempus, quod initio indulgendum esset, postea vero non item.*“ Nos ergo, Chrysostomi auctoritatem et Baronii exemplum potius quam vestigia secuti, in hac quoque investigatione operam aliquam navabimus, ostendemusque, earum alias esse scriptas prius, quam Romam captivus duceretur Paulus; alias in prioribus illis vinculis. in quibus unius militis custodiae creditus per biennium Romae mansit; alias, postquam est solutus et libertati redditus; alias denique, cum iterum Romae vincitus esset, et paulo antequam martyrio vitam finiret, ex certis conjecturis, characterismisque non improbandis, quoad ejus fieri poterit, cuiusque Epistolae tempus assignantes, ac de earum etiam argumento nonnihil adjicientes.

Et ad tempus quidem quod spectat, quatuordecim Pauli Epistolarum hic ordo assignari potest.

A. aer. vulg.	A. post. Pass.	A. acr. vulg.	A. post. Pass.
52.	1. Ad Thessalonenses prima. 2. Ad eosdem secunda.	19.	62.
56.	3. Ad Galatas.	23.	8. Ad Philemonem.
57.	4. Ad Corinthios prima. 5. Ad eosdem secunda. 6. Ad Romanos.	24.	9. Ad Colossenses.
62.	7. Ad Philippenses.	29.	10. Ad Ephesios.
		66.	11. Ad Hebreos.
			12. Ad Timotheum prima.
			13. Ad Titum.
			14. Ad Timotheum secunda, paulo antequam ipse apostolus subiret martyrium.
			29.
			33.

EPISTOLAE VERO AD ROMANOS argumentum breviter perstrinxit Augustinus, cum dixit, quaestionem in ea versari operum legis et gratiae, orta siquidem contentione inter fideles, tum Judaeos tum gentiles, qui Romae degebant, de justificatione, cum utriusque suis meritis Evangelii gratiam arrogarent. Hinc controversiae disceptator Paulus interveniens, „*ea*,“ inquit idem doctor, „*moderatione utitur, ut nec Judaeos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis, nec gentes merito fidei adversus Judaeos inflari, quod ipsi receiverint Christum, quem illi crucifixerunt.*“ (Lib. exposit. Praeposit. in hanc Epist. Praefat. in exposit. Epist. hujus.) Ostendit itaque, omnes prius, quam vocarentur ad Christi fidem, fuisse peccatis sub-

ditos et a vera justitia alienos, atque adeo gratuitum Dei donum esse justificationem, eamque non ex lege aut ex meritis operum, sed ex fide Christi proficisci.

Scriptam vero Corintho fuisse hanc Epistolam, pluribus probat Origenes; ut, quod missa fuerit per Phoeben diaconissam ecclesiae, quae erat Cenchreis portu Corinthiorum; quod Caium, qui Corinthi morabatur (I. Cor. 14.) hospitem suum vocet; quod in salutationibus, quae habentur c. 16., eorum meminit, qui cum ipso iter jerosolymitanum ingressi sunt, quique Act. 20. dicuntur Corintho cum Paulo esse profecti.

Data est itaque anno aerae vulgaris 57., post Christi passionem 24., ut supra notavimus, et ex chronologia nostra clarius patebit; quo tempore cum collectis in Macedonia et Achaia eleemosynis profecturus erat apostolus Hierosolymam (15, 25. et 26.); unde conficit Chrysostomus, posteriorem esse utraque ad Corinthios, cum in secunda (c. 8. et 9.) eos ad hanc pecuniam erogandam hortetur. Ponitur tamen haec omnium Epistolarum prima, tum quod gratiam fidei maxime commendat et inculcat, quae caput est et initium christianismi, tum ob praestantiam, ut dixi, romanae urbis et ecclesiae, „cui potissimum beatus apostolus de gratia Christi multa et multipliciter est locutus,“ inquit Augustinus, „ut inde se praedicatio ejus velut a capite orbis toto orbe diffundere.“ (Epist. 105.)

CAPUT I.

Paulus, commendato suo munere evangelico, ob magnum praedicandi Evangelii zelum optubat Romanos inivisere, ostendens, ethnicos, qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum a se abjecerant, colendo creaturarum imagines, merito a Deo desertos, et in poenam illius in abominanda, quae hic recensentur, incidisse scelerata.

1. [†]) Paulus servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, (Act. 13, 2.)

2. quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis

3. de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem,

4. qui praedestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri;

5. per quem accepimus gratiam et apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus,

6. in quibus estis et vos vocati Jesu Christi,

7. omnibus, qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis, gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

8. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. Testis enim mihi est Deus, cui ser-vio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio

10. semper in orationibus meis, obse-crans, si quomodo tandem aliquando pro-

sperum iter habeam in voluntate Dei ve-niendi ad vos.

11. Desidero enim videre vos, ut ali-quit impertiar vobis gratiae spiritualis ad conformatiōnēs vos,

12. id est, simili consolari in vobis per eam, quae invicem est, fidem vestram atque meam.

13. Nolo autem, vos ignorare fratres, quia saepe proposui venire ad vos, (et prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus.

14. Graecis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum;

15. ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare.

16. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudeo primum et Graeco.

17. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit. (Hab. 2, 4. Gal. 3, 11. Hebr. 10, 38.)

18. Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent,

19. quia, quod notum est Dei, manifes-tum est in illis. Deus enim illis mani-festavit.

20. Invisibilia enim ipsius, a creature mundi, per ea, quae facta sunt, intellecta, conspicuntur; sempiterna quoque ejus virtus et divinitas ita, ut sint inexcusabiles,

21. quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum, (Ephes. 4, 17.)

22. dicentes enim, se esse sapientes, stulti facti sunt.

^{t)} Vigil. Nativ. Domini.

23. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. (*Ps. 105, 20. Jer. 11, 10.*)

24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumelias afflacia corpora sua in semetipsis, (*Infr. 26, 6. et 10. Gal. 5, 19. Ephes. 4, 19. et 5, 3. Col. 3, 5. 1. Thess. 2, 3. et 4, 7.*)

25. qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt, et servierunt creaturam potius, quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in passione igominiae. Nam foeminae eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam.

27. Similiter autem et masculi, relicto naturali uso foeminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.

28. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non convenient,

29. repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurroves,

30. detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31. insipientes, incompositos, sine affectione, absque foedere, sine misericordia.

32. Qui cum justitiam Dei coguovissent, non intellexerunt, quoniam, qui talia agunt, digni sunt morte, et non solum, qui ea faciunt, sed etiam, qui consentiunt facientibus.

CAPUT II.

Judeos redarguit, qui ex data sibi legi gentes condemnabunt, eadem ipsi patentes, cum Deus unicuique redditurus sit juxta ipsius opera adeo, ut etiam gentes, ea, quae legis sunt, naturali lumine praestantes, pro circumcisio habendae sint, eosque judicaturae, qui ex sola legis cognitione et carnis circumcisione gloriabantur, contraria legi operantes.

1. Propter quod inexcusabilis es o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis, quae judicas. (*Math. 7, 2.*)

2. Scimus enim, quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Existimas autem hoc o homo, qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, et patientiae, et longanimitatis contentuus? Ignoras, quoniam benignitas Dei ad poniens-

tiam te adducit? (*Sap. 9, 24. II. Petr. 3, 2.*)

5. Secundum autem duritiam tuam et impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae, et revelationis justi iudicii Dei, (*Deut. 32, 35.*)

6. qui reddet unicuique secundum opera ejus: (*Matth. 16, 27.*)

7. Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam;

8. iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescent veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

9. Tribulatio, et angustia in omnem animam hominum operantis malum, Judaci primum et Graeci;

10. gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judeao primum et Graeco;

11. non enim est acceptio personarum apud Deum. (*Deut. 10, 17. II. Par. 19, 7. Job 34, 19. Sap. 4, 8. Eccli. 15, 35. Act. 10, 34. Ephes. 6, 9. Col. 3, 25. I. Petr. 1, 17.*)

12. Quicunque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; et quicunque in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur.

13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum; sed factores legis justificabuntur. (*Math. 7, 21. Jac. 1, 22.*)

14. Cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex;

15. qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus,

16. in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum per Jesum Christum.

17. Si autem tu Judeus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, (*Apoc. 11, 9.*)

18. et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem, (*Philipp. 1, 10.*)

19. confidis, te ipsum esse ducem caecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, 20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiae et veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, te ipsum non doces; qui praedicas, non furandum, furaris;

22. qui dicas, non moechandum, moecharis; qui abominalis idola, sacrilegium facis;

23. qui in lege gloriaris, per praevicationem legis Deum inhonoras.

24. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.) (*Isai. 52, 5. Ezech. 36, 20.*)

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem praevicator legis sis, circumcisio tua praeputium facta est.

26. Si igitur praeputium justias legis custodiat, nonne praeputium illius in circumcisionem reputabitur?

27. Et judicabit id, quod ex natura est praeputium, legem consummans, te, qui per litteram, et circumcisionem praevaricator legis es? (*Matth. 12, 42.*)

28. Non enim, qui in manifesto, *Iudeus* est, neque quae in manifesto in carne, est circumcisionis; (*Isai. 48.*)

29. sed qui in abscondito, *Iudeus* est, et circumcisionis cordis in spiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

CAPUT III.

Quodam modo praecellunt Iudei propter factas illis a Deo promissiones, quae complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli; omnes autem, et Iudei et gentiles, peccato sunt obnoxii, a quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

1. Quid ergo amplius *Iudeo* est? aut quae utilitas circumcisionis?

2. Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. (*Isfr. 9, 4.*)

3. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. (*II. Tim. 2, 13.*)

4. Est autem Deus verax; omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut iustificeris in sermonibus tuis, et viucas, cum judicaris. (*Joann. 3, 33.*) (*Ps. 115, 11.*) (*Ps. 50, 6.*)

5. Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. (Secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tamquam peccator judicor?

8. Et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam, nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio justa est.

9. Quid ergo? praecellimus eos? Nequam. Causati enim sumus, *Judeos* et *Graecos* omnes sub peccato esse, (*Gal. 3, 22. Supr. 1, 17. Infr. 11, 9.*)

10. sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam, (*Ps. 13, 3.*)

11. non est intelligens, non est requiriens Deum.

12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant; venenum aspidum sub labiis eorum, (*Ps. 5, 11.*) (*Ps. 139, 4. Jac. 3, 8.*)

14. quorum os maledictione et amaritudine plenum est; (*Ps. 9, 7.*)

15. velocius pedes eorum ad effundendum sanguinem; (*Isai. 59, 7. Prov. 1, 16.*)

16. contritio, et infelicitas in viis eorum; *)

17. et viam pacis non cognoverunt;

18. non est timor Dei ante oculos eorum. (*Ps. 35, 2.*)

19. Scimus autem, quoniam, quaeconque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur, ut omnes os obstruantur, et subditus fiat omnis mundus Deo, (*Gal. 2, 16.*)

20. quia ex operibus legis non justificatur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

21. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata a lege et prophetis.

22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes, et super omnes, qui credunt in eum; non enim est distinctio.

23. Omnes enim peccaverunt, et egeat gloria Dei.

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Jesus,

25. quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiae suae propter remissionem praecedentium delictorum

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiae ejus in hoc tempore, ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex aude Jesu Christi.

27. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non; sed per legem fidei.

28. Arbitramur enim, justificari hominem per fidem sine operibus legis.

29. An Judeorum Deus tantum? nonne et gentium? Immo et gentium,

30. quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit; sed legem statuimus.

CAPUT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio, sed ex fide in Deum, quae Abraham reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem; quam postea accepit, futurus non lege, sed justitia fidei pater omnium, qui ipsis fidem imitarentur; credit autem Deo, se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cum tam ipse quam uxor ejus Sara annos excessisset aptos ad generandum.

1. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? Creditur Abraham Deo; et reputatum est illi ad justitiam. (*Gen. 15, 6. Gal. 3, 6. Jac. 2, 23. Mach. 11, 32.*)

*) In Graeco Isaiae.

4. *Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum.*

5. *Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiae Dei.*

6. *Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus:*

7. *Beati, quorum remissae sunt iniuriae, et quorum tecta sunt peccata. (Ps. 31. 1.)*

8. *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.*

9. *Beatitudo ergo haec in circumcisione tantum manet, ut etiam in praeputio? Dicimus enim, quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam.*

10. *Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in praeputio? Non in circumcisione, sed in praeputio.*

11. *Et signum accepit circumcisio, signaculum justitiae fidei, quae est in praeputio, ut sit pater omnium creditentium per praeputium, ut reputetur et illis ad justitiam, (Gen. 17, 10. et 11.)*

12. *et sit pater circumcisio non iustantum, qui sunt ex circumcisione, sed et iis, qui sectantur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abrahæ.*

13. *Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut haeres esset mundi, sed per justitiam fidei. (Gal. 3, 18. Hebr. 11, 9.)*

14. *Si enim, qui ex lege, haeredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio.*

15. *Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.*

16. *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solum, sed et ei, qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum,*

17. *(sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, et vocat ea, quae non sunt, tamquam ea, quae sunt. (Gen. 17, 4.)*

18. *Qui contra spem in spem creditit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum. (Gen. 15, 5.)*

19. *Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fecerit centum esset annorum, et emortuum vulvam Saræ.*

20. *In reprobatione etiam Dei non haesitavit diffidentia; sed confortatus est fide, dans gloriam Dei,*

21. *plenissime sciens, quia, quaecunque promisit, potens est et facere.*

22. *Ideo et reputatum est illi ad justitiam.*

23. *Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam;*

24. *sed et propter nos, quibus reputabitur creditibus in eum, qui suscitavit*

Iesum Christum Dominum nostrum a mortuis, (II. Petr. 1, 21.)

25. *qui traditus est propter delicta nostra, et surrexit propter justificationem nostram. (Isai. 53, 6. I. Petr. 1, 3.)*

CAPUT V.

Ex fide, inquit, justificati non solum spe gloriamur, verum etiam in adversitatibus; nam si Christus pro nobis adhuc impiis mortuus est, multo magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius; et sicut per unam Adae inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus, ita per unius Christi obedientiam ex multis delictis justificamur ad vitam.

1. *(?) Justificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum,*

2. *per quem et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. (Ephes. 2, 18.)*

3. *Non solum autem; sed et gloriamur in tribulationibus, scientes, quod tribulatio patientiam operatur; (Jac. 1, 3.)*

4. *Patientia autem probationem, probatio vero spem:*

5. *Spes autem vobis confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. (Ps. 22, 6.)*

6. *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus, pro impiis mortuus est? (Hebr. 9, 14. I. Petr. 3, 18.)*

7. *Vix enim pro justo quis moritur; nam pro bono forsitan quis audeat mori.*

8. *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam, cum adhuc peccatores essemus secundum tempus,*

9. *Christus pro nobis mortuus est; multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius salvi erimus ab ira per ipsum.*

10. *Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius.*

11. *Non solum autem; sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.*

12. *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt,*

13. *usque ad legem eum peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset.*

14. *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moyseum etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.*

†) Sabb. Quat. Temp. Pent. Epist. 6. Item de plur. Mart.

15. Sed non sicut delictum, ita et donum; si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita et donum; nam judicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors regnabit per unum, multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et justitiae accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae.

19. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obediendum justi constitutuerunt multi.

20. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia,

21. ut, sicut regnavit peccatum in mortem, ita et gratia regnet per justitiam in vitam aeternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitae ambulemus, sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non amplius moriturus, resurrexit. Non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentiis; sed soluti a lege, libertateque per Christi gratiam a peccato, et servi facti justitiae, tradamus membra nostra in obsequium justitiae ad vitam, quae prius tradideramus immunditiae ad mortem.

1. Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet?

2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? (II. Petr. 2, 22.)

3. An ignoratis, quia, [†]) quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus?

4. Conseptuli enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus. (Gal. 3, 27. Col. 2, 12.) (Ephes. 4, 13. Hebr. 12, 1. I. Petr. 2, 1. et 4, 2.)

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus,

6. hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruator corpus peccati, et ulti non serviamus peccato.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato.

8. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam vivemus cum Christo,

9. scientes, quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo.

11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro.

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. Sed neque exhibetis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiae Deo. (Col. 3, 5.)

14. Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad obedientium, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obediendi ad justitiam? (Joann. 8, 34. II. Petr. 2, 19.)

17. Gratias autem Deo, quod fuitis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis.

18. Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiae.

19. [†]) Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae; sicut enim exhibuitis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.

20. Cum enim servi essetis peccati, liberi fuitis justitiae.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam.

23. Stipendia enim peccati mors; gratia autem Dei vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro.

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris, cuius vir defunctus est, nos per Christum soluti sumus a lege, qua peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritus; occasione autem legis peccatum judicantis magis se exeruit et crevit peccatum, quamquam lex sancta esset ac spiritualis; imo et nunc adversante carnis somite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea, quae secundum rationem detestamur, legique sunt contraria.

1. An ignoratis fratres, (scientibus enim

^{t)} Dom. 6. post Pent.

^{t)} Dom. 7. post Pent.

legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. Nam quae sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. (*I. Cor. 7, 39.*)

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

4. Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5. Cum enim essent in carne, passiones peccatorum, quae per legem erant, operabatur in membris nostris, ut fructificarent morti;

6. nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita, ut servamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterarum.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem; nam concupiscentiam ne sciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. (*Exod. 20, 7. Deut. 5, 21.*)

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit.

10. Ego autem mortuus sum; et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per illum occidit.

12. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. (*J. Tim. 1, 8.*)

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut apparat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim, quia lex spiritualis est; ego autem carnalis sum venumdatus sub peccato.

15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim, quod volo bonum, hoc ago; sed, quod odi malum, illud facio.

16. Si autem, quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est.

17. Nuuc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

18. Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam vele adjacet mihi; perficere autem bonum non invenio.

19. Non enim, quod volo bonum, hoc facio; sed, quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem, quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

21. Inuenio igitur legem, volenti mihi

facere bonum, quoniam mihi malum adiaceat;

22. ^{t)} condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem; (*I. Petr. 3, 4.*)

23. video autem alienam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis.

24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum, quem acceperunt, spiritum, inquam, adoptionis, qui Dei filios ad futurae gloriae cum Christo cohaerendes efficit; ad cuius gloriae revelationem non solum universa aspirat creatura, vanitatis interim subjecta, sed et hi, qui spiritus acceperunt primitias, illam certa spe expectant, spiritu eos robore, et, quid orandum sit, instruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga suos exhibitam in Christo charitatem, asserens, nihil posse eos a charitate Dei separare, quee est in Christo Iesu.

1. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant.

2. Lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberavit me a lege peccati et mortis.

3. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filius suum mitteus in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, (*Act. 15, 10. Hebr. 9, 15.*)

4. ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

5. Qui enim secundum carnem sunt, quae carnis sunt, sapiunt. Qui vero secundum spiritum sunt, quae sunt spiritus, sentiunt.

6. Nam prudentia carnis mors est; prudentia autem spiritus vita et pax,

7. quoniam sapientia carnis inimica est Deo; legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest.

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic nou est ejus.

10. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum; spiritus vero vivit propter justificationem.

11. Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis; qui

^{t)} Pro remiss. peccat.

suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. (Act. 3, 15. 4, 18. 5, 30. et 13, 38. Supr. 4, 24. I. Cor. 6, 14. et alibi.)

12. Ergo, † fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.

13. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. (I. Thess. 5, 19.)

14. Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

15. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). (II. Tim. 1, 7.) (Gal. 4, 5.)

16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

17. Si autem filii, et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi; si tamen compatimur, ut et conglorificemur.

18. †† Existimo enim, quod ††† non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.

19. Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter enim, qui subiectum est in spe,

21. quia et ipsa creatura liberabitur a servitate corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei.

22. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc.

23. Non solum autem illa, sed et nos ipsi primicias spiritus habentes, et ipsi intra nos genuimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri.

24. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem, quae videtur, non est spes; nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem, quod non videamus, speramus, per patientiam expectamus.

26. Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, nam quid oremus, sicut eportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitis inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit, quid desideret Spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.

29. Nam quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit, et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.

31. Quid ergo dicemus ad haec? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32. Qui etiam proprio Filio suo non percitat, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? (Gen. 22, 12.)

33. Quis accusabit adversus electos Dei? Deus, qui justificat.

34. Quis est, qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

35. † Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an famae? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

36. (Sicut scriptum est: Quia propter mortificamur tota die; aestimati sumus sicut oves occisionis.) (Ps. 43, 23.)

37. Sed in his omnibus supereramus propter eum, qui dilexit nos.

38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angelii, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Jesu Dominu nostro.

CAPUT IX.

Propter Judeorum ruinam, de qua vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit Israëlitis, factas a Deo Abraham filius; nimurum cum illae non pertineant ad omnes carnates Abraham filios, sed tantum ad eos, qui ex Judaeis et gentilibus gratitudo Dei electione filii Abrahæ per fidem constituantur. Deus autem, cuius vult, misseretur, et quem vult, indurat; Iudei vero, quia non ex fide Christi, quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quarebant, sunt in sua iniquitate relictæ, gentibus per fidem Christi justificatis.

1. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto,

2. quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo.

3. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, (Act. 9, 2. I. Cor. 15, 9.)

4. qui sunt Israëlitæ, quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa;

5. quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Dens benedictus in saecula, amen,

6. non autem, quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes, qui ex Israël sunt, ii sunt Israëlitæ,

7. neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii; sed in Isaac vocabitur tibi semen, (Gen. 21, 12.)

t) S. Ignat. Episo. et Mart.

† Dom. 8 post Pent.

†† Dom. 4. post Pent.

††† Plur. Mart.

8. id est, non, qui filii carnis, hi filii Dei, sed, qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine. (*Gal. 4, 28.*)

9. Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam; et erit Sarrae filius. (*Gen. 18, 10.*)

10. Non solum autem illa; sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. (*Gen. 25, 24.*)

11. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret)

12. non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:

13. Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi; Esau autem odio habui. (*Gen. 25, 23. Mat. 1, 2.*)

14. Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: Miserebor, cujus misereor, et misericordiam praestabo, cujus miserebor. (*Exod. 33, 19.*)

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra. (*Erod. 9, 16.*)

18. Ergo, cujus vult, miseretur, et quem vult, inducat.

19. Dicit itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figuramentum ei, qui se fixit: Quid me fecisti sic? (*Sap. 15, 7. Isai. 45, 9. Jer. 18, 6.*)

21. An non habet potestatem figulus iusti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?

22. Quod si Deus, volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae, apta in interitum,

23. ut ostenderet divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam.

24. Quos et vocavit nos non solum ex Judaeis, sed etiam ex gentibus,

25. sicut in Osee dicit: Vocabo non plehem meam plehem meam, et non dilectam dilectam, et non misericordiam consecutam misericordiam consecutam. (*Osee 2, 24. I. Petr. 2, 10.*)

26. Et erit, in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos; ibi vocabuntur filii Dei vivi. (*Osee 1, 10.*)

27. Isaías autem clamat pro Israëli: Si fuerit numerus filiorum Israëli tamquam arena maris, reliquiae salvae sient. (*Isai. 10, 22.*)

28. Verbum enim consummans, et abbrevians in aequitate, quia verbum brevatum faciet Dominus super terram,

29. et sicut praedixit Isaías: Nisi Dominus Sabaoth reliqueris nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissimus. (*Isai. 1, 9.*)

30. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quae non sectabantur justitiam, apprehen-

derunt justitiam, justitiam autem, quae ex fide est.

31. Israël vero sectando legem justitiae in legem iustitiae non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus; offendunt enim in lapidem offensionis,

33. sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali; et omnis, qui credit in eum, non confundetur. (*Isai. 8, 14. et 28, 16. I. Petr. 2, 7.*)

CAPUT X.

Orat apostolus pro Judaeis, quos zelum Dei et legis habere asserit non secundum scientiam; nam Christum finem legis ignorantis, ex legis operibus iustitiam quaerebant. De diversitate iustitiae ex operibus legis ab ea, quae ex fide est, quae tam Judaeo quam Graeco in Christum credenti communis est. Ubique autem terrarum praedicata est Christi fides, quam repellentibus Judaeis suscepérunt gentes.

1. Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum sit pro illis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis, quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.

3. Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subjecti.

4. Finis enim legis Christus, ad justitiam omni credenti.

5. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quae ex lege est, qui fecerit homo, vives in ea. (*Lev. 18, 5. Ezech. 20, 11.*)

6. Quae autem ex fide est justitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in coelum? id est, Christum deducere. (*Deut. 30, 12.*)

7. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum a mortuis revocare.

8. Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo, hoc est verbum fidei, quod praedicamus. (*Deut. 30, 14.*)

9. Quia si confitearis in ore tuo Domini Iesum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.

10. ^{t)} Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem.

11. Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur. (*Isai. 28, 16.*)

12. Non enim est distinctio Judaei et Graeci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

13. Omnis enim, quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit. (*Joel 2, 32. Act. 2, 21.*)

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent

t) S. Andreac.

ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicaute?

15. Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! (*Isai. 52,7. Nah. 1,15.*)

16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaías eum dicit: Domine, quis creditit auditui nostro? (*Isai. 53,1. Joann. 12,38.*)

17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.

18. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fuso orbis terrae verba eorum. (*Ps. 18, 5.*)

19. Sed dico: Numquid Israël non conuocavit? Primus Moyses dicit: Ego ad aemulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. (*Deut. 32, 21.*)

20. Isaías autem audet, et dicit: Inventus sum a non quaerentibus me; palam apparui iis, qui me non interrogabant. (*Isai. 65, 1.*)

21. Ad Israël autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credenteum et contradicenteum. (*Isai. 65, 2.*)

CAPUT XL.

Deus quosdam ex populo iudaico gratuita sua electione sibi serravit, per fidem in Christum salvandos, reliquis ob incredulitatem in sua cœcitate juxta prophetarum vaticinia relictis, ac gentibus in locum ipsorum ex gratuâ Dei bonitate assumtis, quas monet apostolus, ne adversus Iudeos gloriantur, quodque Judæi ad tempus deserti tandem ad Christum converterentur, exclamans ob dirinæ sapientiae incomprehensibilitatem.

1. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israëlitam ex semine Abraham de tribu Benjamin.

2. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An uestis, in Elia quid dicit Scriptura? Quemadmodum interpellat Deum adversum Israël:

3. Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt; et ego relictus sum solus, et querunt animam meam. (*III. Reg. 19, 10.*)

4. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. (*III. Reg. 19, 18.*)

5. Sic ergo et in hoc tempore reliquia secundum electionem gratiae salvae factae sunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia.

7. Quid ergo? quod quaerebat Israël, hoc non est consecutus; electio autem consecuta est, ceteri vero excaecati sunt,

8. sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos, ut non videant, et aures, ut non audiant, usque

in hodiernum diem. (*Isai. 2, 9. et 9. et 29, 10. Matth. 13, 11. Joann. 12, 40. Act. 28, 26.*)

9. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis. (*Ps. 68, 23.*)

10. Obscurerentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva.

11. Dico ergo: Numquid sic offendunt, ut caderent? Absit. Sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos aemulentur.

12. Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae gentium; quanto magis plenitudo eorum?

13. Vobis enim dico gentibus: Quamdiu quidem ego sum gentium apostolus, minister meum honorificabo. (*Act. 9, 2. et 15. Gal. 2, 7.*)

14. Si quonodo ad aemulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.

15. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi; quae assumptio, nisi vita ex mortuis?

16. Quod si delibatio sancta est, et massa, et si radix sancta, et rami.

17. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem, cum oleaster es, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivæ factus es,

18. noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, nou tu radicem portas, sed radix te.

19. Dices ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar.

20. Bene; propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas; noli altum sapere, sed time.

21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.

22. Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem; in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate; alioquin et tu excideris.

23. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur; potens est enim Deus iterum inserere illos.

24. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam; quanto magis ii, qui secundum naturam, inserentur suae olivæ?

25. Nolo enim, vos igorare, fratres, mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia caecitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, (*Prov. 3, 7. Isai. 5, 21.*)

26. et sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: Veuiet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob. (*Isai. 59, 20.*)

27. Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum.

28. Secundum Evangelium quidem ini-mici propter vos; secundum electionem autem charissimi propter patres.

29. Sine poenitentia enim sunt dona, et vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum;

31. ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur.

33. ^{††}) O altitudo divitiarum sapientiac, et scientiae Dei, quam incomprehensibilitia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus!

34. Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit? (Sap. 9, 13. Isai. 40, 13. I. Cor. 2, 16.)

35. Aut quis prior dedit illi, et retribueret ei?

36. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in saecula. Amen.

CAPUT XII.

Instruct Romanos, ut a saeculi vanitate abstracti totos se Deo dedant, de susceptis donis non se efferentes, aut illorum limites transgredientes; sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

1. ^{††}) Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. (Philipp. 4, 18.)

2. Et nolite conformari huic saeculo; sed reformamini in novitate sensus vestri, ut prophetis, quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. (Ephes. 5, 17. I. Thess. 4, 3.)

3. Dico enim per gratiam, quae data est mihi, omnibus, qui sunt inter vos; Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique, sicut Deus divisit mensuram fidei. (I. Cor. 12, 11. Ephes. 4, 7.)

4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non cundem actum habent;

5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra;

6. ^{†††}) habeutes autem donationes secundum gratiam, quae data est nobis, differentes: sive prophetiam, secundum rationem fidei,

7. sive ministerium, in ministrando, sive qui docet, in doctrina,

8. qui exhortatur, in exhortando, qui tribuit, in simplicitate, qui praestet, in solitudine, qui miseretur, in hilaritate.

9. Dilectio sine simulatione. Odientes malum; adhaerentes bono; (Amos 5, 15.)

10. charitate fraternitatis invicem dil-

gentes; honore invicem praevenientes; (Ephes. 4, 3. I. Petr. 2, 17.)

11. solitudine non pigri; spiritu ferventes; Domino servientes;

12. spe gaudentes; in tribulatione patientes; orationi instantes;

13. necessitatibus sanctorum communicantes; hospitalitatem sectantes. (Hebr. 13, 2. I. Petr. 4, 9.)

14. Benedicite persequentibus vos; benedicte, et nolite maledicere.

15. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus;

16. id ipsum invicem sentientes; non alta sapientes, sed humilibus consentientes.

[†]) Nolite esse prudentes apud vosmetipsos;

17. nulli malum pro malo reddentes; providentes bona non tautum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus; (II. Cor. 8, 21.)

18. si fieri potest, quod ex vobis est, cum omniibus hominibus pacem habentes; (Hebr. 12, 14.)

19. non vosmetipsos defendantes charissimi; sed date locum irae. Scriptum est enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus. (Eccli. 28, 1. et 2, 3. Matth. 5, 39.) (Deut. 32, 35. Hebr. 10, 30.)

20. Sed si esurierit inimicus tuus, eiba illum; si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. (Prover. 25, 21.)

21. Noli vinci a malo; sed vince in bono malum.

CAPUT XIII.

Hortatur, ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquam civilem tantum gerant magistratum, omnibusque debita reddant. De proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur; et de tempore gratiae, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis, amplectantur Christi virtutes.

1. Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. (Sap. 6, 4. I. Petr. 2, 13.)

2. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsis sibi damnationem acquirunt;

3. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa;

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

[†]) In Feste Ss. Trinit.

^{††}) Dom. infra Octav. Epiph.

^{†††}) Dom. 2. post Epiph.

7. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. (*Matth. 22, 21.*)

8. [†]) Nemini quidquam debentis, nisi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum, legem implevit.

9. Nam: Non adulterabis; non occides; non furaberis; non falsum testimonium dices; non concupisces; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instaurator: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. (*Exod. 20, 14. Deut. 5, 18.*) (*Ier. 19, 18. Matth. 22, 39. Marc. 12, 31. Gal. 5, 14. Jac. 2, 8.*)

10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11. Et hoc ^{††}) scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim proprior est nostra salus, quam cum credidimus.

12. Nox praecessit, dies autem approximavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induiamur arma lucis.

13. Sicut in die honeste ambulemus, non in commissationibus, et ebrietatibus, non in cubilibus, et impudicitiis, non in contentione, et aemulatione; (*Luc. 21, 34.*)

14. sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis. (*Gal. 5, 16. 1. Petr. 2, 11.*)

CAPUT XIV.

Fide firmiores debent eos, qui adhuc infirmi sunt, forere et non contempnere, et nec hi nec illi judicare quemquam ab ciborum aut dierum discrimen, scientes, quod omnes eundem habeamus Dominum, cui et virimus et morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est; et quamquam nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratribus offendiculo, aut contra suam conscientiam.

1. Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2. Alius enim credit, se manducare onus; qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet; Deus enim illum assunxit.

4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit; stabit autem, potens est enim Deus statuere illum. (*Jac. 4, 13.*)

5. Nam alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem; unusquisque in suo sensu abundet.

6. Qui sapit diem, Domino sapit; et qui manducat, Domino manducat; gratias enim

agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo.

7. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur.

10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spenis fratrem tuum? Omnes enim stabinus ante tribunal Christi. (*II. Cor. 5, 10.*)

11. Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genus, et omnis lingua confitebitur Deo. (*Isai. 45, 21. Philipp. 2, 10.*)

12. Itaque unusquisque nostrum pro rationem reddet Deo.

13. Non ergo amplius invicem judicemus; sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, et confido in Domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei, qui existimat, quid commune esse, illi commune est.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. (*I. Cor. 8, 11.*)

16. Non ergo blasphemetur bonus nostrum.

17. Non est enim regnum Dei esca, et potus, sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto;

18. qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus.

19. Itaque, quae pacis sunt, sectemur, et quae nesciationis sunt, in invicem custodiamus.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. (*Tit. 1, 15.*)

21. Bonum est non manducare carnem, et non bibere viuum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. (*I. Cor. 8, 13.*)

22. Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo; beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

[†]) Dom. 4. post Epiph. et 25. post Pent.

^{††}) Dom. 1. Adv. Epist.

CAPUT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre et sublerare imperfectiones, non suae, sed proximorum utilitati ac mutuae paci studentes. Christus juxta factas patribus promissiones praedicavit Iudeis; gentibus vero ex misericordia apostoli, non praeiis promissionibus. Excusat se Paulus, quod liberius Romanis scripsierit tamquam gentium apostolus, ostendens, quomodo sit hoc munus executus, dicens, quod ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam a Macedonibus eleemosynam elargitus fuerit ierosolymitanae Ecclesiae, petens, ut pro se interim orent.

1. Dehemus autem nos firmiores imbellites infirmorum sustinere, et non nobis placere.

2. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad aedificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improphantrum tibi eccliderunt super me. (Ps. 68, 10.)

4. ¶ Quaecunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem Scripturarum spem habeamus.

5. Deus autem patientiae et solatii de vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum, (I. Cor. 1, 10.)

6. ut unauiimes uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipe invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim, Christum Jesum ministrum fuisse circumisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum;

9. gentes autem super misericordia honnore Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, et nomini tuo cantabo. (II. Reg. 22, 50. Ps. 17, 50.)

10. Et iterum dicit: Laetamini, gentes, cum plebe ejus.

11. Et iterum: Laudate, omnes gentes, Dominum, et magnificate eum omnes populi. (Ps. 116, 1.)

12. Et rursus Isaia ait: Erit radix Jesse, et qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. (Isai. 11, 10.)

13. Deus autem spei replet vos omnino gaudio, et pace in credendo, ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

14. Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia ita, ut possitis alterutrum monere.

15. Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens, propter gratiam, quae data est mihi a Deo,

16. ut sim minister Christi Jesu in gentibus, sauctificatus Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, et sauctificata in Spiritu sancto.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis,

19. in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti ita, ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20. Sic autem praedicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundatum aedificarem; sed sicut scriptum est:

21. Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; et qui non audierunt, intelligent. (Isai. 52, 15.)

22. Propter quod et impeditur plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc.

23. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam praecedentibus annis,

24. cum in Hispaniam proficiisci coepero, spero, quod praeterius videam vos, et a vobis deducar illic, si vobis primum ex parte frutus fuero.

25. Nunc igitur proficiar in Jerusalem ministrare sanctis.

26. Probaverunt enim Macedonia et Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

27. Placuit enim eis, et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent et in carnibus ministrare illis. (I. Cor. 9, 11.)

28. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc, per vos proficiar in Hispaniam.

29. Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundautia benedictionis Evangelii Christi veniam.

30. Obsecro ergo vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31. ut liberar ab infidelibus, qui sunt in Iudea, et obsequi mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigereret vobis.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Commendat apostolus quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum praeeminentias nominatim salutandos; quosdam vero vitandos horatur, et de aliis dicit, quod salutant Romanos.

1. Commendo autem vobis Phoeben sororem nostram, quae est in ministerio Ecclesiae, quae est in Cenchris,

† Dom. 2. Adv.

2. ut eam suscipiatis in Domino digne
sauctis, et assistatis ei, in quounque ne-
gotio vestri indignerit; etenim ipsa quo-
que astitit multis, et mihi ipsi.
3. Salutate Priscam, et Aquilam, adju-
tores meos in Christo Jesu, (*Act. 18, 2.
et 26.*)
4. (qui pro anima mea suas cervices
supposuerunt, quibus non solus ego grati-
tas ago, sed et cunctae Ecclesiae gen-
tium)
5. et domeslicam Ecclesiam eorum. Sa-
lute Epacnetum dilectum mihi, qui est
primitivus Asiae in Christo.
6. Salutate Mariam, quae multum labo-
ravit in vobis.
7. Salutate Andronicum, et Juniam, co-
gnatos et concaptivos meos, qui sunt no-
biles in apostolis, qui et ante me fuerunt
in Christo.
8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi
in Domino.
9. Salutate Urbanum adjutorem nostrum
in Christo Jesu, et Stachyn dilectum
meum.
10. Salutate Appellen probum in Christo.
11. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli
domo. Salutate Herodionem cognatum meum.
Salutate eos, qui sunt ex Narcissi domo,
qui sunt in Domino.
12. Salutate Tryphaenam, et Trypho-
sam, quae laborant in Domino. Salutate
Persidemi charissimam, quae multum la-
boravit in Domino.
13. Salutate Rufum electum in Domino,
et matrem ejus, et meam.
14. Salutate Asyncritum, Philegontem,
Hermam, Patrobam, Hermen, et qui cum
eis sunt, fratres.
15. Salutate Philologum, et Julianam,
Nereum, et sororem ejus, et Olym-
- piadem, et omnes, qui cum eis sunt,
sanctos.
16. Salutate invicem in osculo sancto.
Salutant vos omnes Ecclesiae Christi.
17. Rogo autem vos fratres, ut obser-
vetis eos, qui dissensiones, et offendicula
praeter doctrinam, quam vos didicistis,
faciunt, et declinate ab illis.
18. Hujuscemodi enim Christo Domino
nostro nou seruent, sed suo ventri, et
per dulces sermones, et benedictiones se-
ducunt corda innocentium.
19. Vestra enim obedientia in omnem
locum divulgata est. Gaudeo igitur in vo-
bis. Sed volo, vos sapientes esse in bono,
et simplices in malo.
20. Deus autem pacis conterat satanam
sub pedibus vestris velociter. Gratia Dom-
ini nostri Jesu Christi vobiscum.
21. Salutat vos Timotheus adjutor mens,
et Lucius, et Jason, et Sosipater, cogua-
te mei. (*Act. 16, 1.*)
22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi
epistolam, in Domino.
23. Salutat vos Caius hospes meus, et
universa Ecclesia. Salutat vos Erastus ar-
carius civitatis, et Quartus frater.
24. Gratia Domini nostri Jesu Christi
cum omnibus vobis. Amen.
25. Ei autem, qui potens est vos con-
firmare juxta Evangelium meum, et praedi-
cationem Jesu Christi, secundum re-
velationem mysterii temporibus aeternis
taciti,
26. (quod nunc patesfactum est per Scri-
pturas prophetarum secundum praeceptum
aeterni Dei, ad oblationem fidei) in cun-
ctis gentibus cogniti,
27. soli sapienti Deo, per Jesum Chri-
stum, cui honor et gloria in saecula sa-
cucolorum. Amen.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD CORINTHIOS PRIMA.

Paulus per amicos edocens ortas inter christianos Corinthios ex nimio erga magistros studio contentiones, admissum a quodam ex illis gravissimum scelus, patris uxore sibi incestis nuptiis copulata, alios nimis elatos, nonnullos contra vere religiosos ac pios, orationem ita moderatur, ut modo solatia, modo castigationes adhibeat, laudesque reprehensionibus admisceat, ut haec aut illa sibi quisque ex conscientiae monitu accommodaret.

Non Philippi scriptam suisse hanc Epistolam, ut fert hypographe in codicibus graecis addita, inde patet, quod ipse se ad eos venturum significat, et quae supererunt, ordinatum, (4, 18. et 11, 34.) cum pertransisset Macedoniam, sed prius Ephesi usque ad Pentecosten permansurum. (16, 5. et 8.) Id autem apostoli consilium quamvis inopinatus casus ingentis illius seditionis per Demetrium argentarium suscitatae (Act. 19.) perturbarit; inde tamen intelligitur, Ephesi scriptam esse hanc Epistolam, absente tum Timotheo, (16, 10. cum Act. 19, 22.) per Stephanam, Fortunatum, et Achaicum, quos Corinthii ad visendum apostolum miserant. Idque circa annum vulgaris aerae 57., a morte Christi 24.

CAPUT I.

Paulus Deo gratias agit de donis datis Corinthiis; ceterum dolet, quod de baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens, quod missus ad praedicandum Evangelium paucos baptizaverit, ostendens, etiam reprobatum mundi sapientium, et electos simplices; sicut et sita est salus in Christi morte, cuius praedicatio iudicatur mundo stultitia, credentibus vero virtus ac sapientia. Ideo enim contemptibilita mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.

1. Paulus vocatus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Sostheus frater,
2. Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum et nostro.

3. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. ^{t)} Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quae data est vobis in Christo Jesu;

5. quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia,

6. sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis,

7. ita, ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,

8. qui et confirmabit vos usque in finem sine crimen in die adventus Domini nostri Jesu Christi.

t) Dom. 18. post Pent.

9. Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filii ejus Jesu Christi, Domini nostri. (1. Thess. 5, 24.)

10. Obscero autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata; sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia.

11. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab Iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli; ego autem Apollo; ego vero Cephae; ego autem Christi. (Act. 18, 24.)

13. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Caium, (Act. 18, 8.)

15. ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem et Stephanam domum; ceterum nescio, si quem alium baptizaverim.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare; non in sapientia verbi, ut non evanescatur crux Christi. (II. Petr. 1, 16. Infr. 2, 1.)

18. Verbum eam crucis pereuntibus quidem stultitia est; iis autem, qui salvi fiunt, id est, nobis, Dei virtus est. (Rom. 1, 16.)

19. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. (Isai. 29, 14.)

20. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi con-

quisitor hujus saeculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? (*Isai. 33, 18.*)

21. Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, planuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes,

22. quoniam et Judaei signa petunt, et Graeci sapientiam quaerunt;

23. nos autem praedicamus Christum crucifixum, Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam,

24. ipsis autem vocatis Judaeis atque Graecis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam,

25. quia, quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. [†]) Vide etiam vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles;

27. sed, quae stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia;

28. et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quae non sunt, ut ea, quae sunt, destrueret;

29. ut non gloriaret omnis caro in conspectu ejus.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio, (*Jer. 23, 5.*)

31. ut, quemadmodum scriptum est, qui gloriatur, in Domino gloriatur. (*Jer. 9, 23. et 21. II. Cor. 10, 17.*)

CAPUT II.

Ostendit Paulus, se Christum et hunc crucifixum magna modestia verbis que simplicibus praedicasse Corinthiis, quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam, quae solo Dei Spiritu cognosci potest; animalis enim non percipit, quae Dei sunt.

1. Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni noui in sublimitate sermonis, aut sapientiae, auctoritatis vobis testimonium Christi. (*Supr. 1, 17.*)

2. Nou enim judicavi, me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.

3. Et ego in infirmitate, et timore, et tremore multo fui apud vos; (*Act. 18, 1.*)

4. et sermo meus, et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostentione spiritus et virtutis, (*II. Petr. 1, 16.*)

5. ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam vero non hujus saeculi, neque principum hujus saeculi, qui destruantur;

7. sed loquimur Dei sapientiam in my-

sterio, quae abscondita est, quam prae-destinavit Deus ante saecula in gloriam nostram,

8. quam nemo principum hujus saeculi cognovit; si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent.

9. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum, (*Isai. 64, 4.*)

10. nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia seruat, etiam profunda Dei.

11. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et, quae Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi acceptimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis;

13. quae et loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparaentes. (*Supr. 1, 17. 2. I. et 4. II. Petr. 1, 16.*)

14. Animalis autem homo non percipit ea, quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

15. Spiritualis autem iudicat omnia; et ipse a nomine iudicatur.

16. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruit eum? Nos autem sensum Christi habemus. (*Sap. 9, 13. Isai. 40, 13. Rom. 11, 31.*)

CAPUT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus praedicare recondita fidei mysteria; contendebant enim de his, qui tantum ministri erant, cum solus Deus possit gratiae ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum, super quod quis bene aut male superaedificaverit, patet in die examinis. Non est violandum Dei templum, quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnaliibus. Tamquam parvulis in Christo

2. lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales estis.

3. Cum enim sit inter vos zelus, et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?

4. Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli; alius autem: Ego Apollo; nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus?

5. Ministri ejus, cui credidistis, et unicuique, sicut Dominus dedit.

6. Ego plautavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit.

7. Itaque neque, qui plaut, est aliquid, neque, qui rigat; sed, qui incrementum dat, Deus.

t) S. Agathae.

8. Qui autem plantat, et qui irrigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. (*Ps. 61, 13. Matth. 16, 27. Rom. 2, 6. Gal. 6, 5.*)

9. Del enim sunnus adjutores; Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.

10. Secundum gratiam Dei, quae data est milii, ut sapiens architectus fundatum posui; alius autem superaedificat. Unusquisque autem videat, quomodo superaedificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.

12. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapis pretiosos, ligna, foenum, stipulam,

13. uniuscujusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

14. Si cuius opus manserit, quod superaedificavit, mercedem accipiet.

15. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamquam quasi per ignem.

16. Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. (*Infr. 6, 19. II. Cor. 6, 16.*)

18. Nemo se seducat; si quis videtur inter vos sapientes esse in hoc saeculo, stultus fiat, ut sit sapiens.

19. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum. (*Job 5, 13.*)

20. Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientum, quoniam vanae sunt. (*Ps. 93, 11.*)

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive praesentia, sive futura, omnia enim vestra sunt;

23. vos autem Christi; Christus autem Dei.

CAPUT IV.

Non temere judicandum est de Dei ministris. Reprehenduntur Corinthis, qui de ministris et acceptis donis gloriabantur, ac si illa a se haberent, et se extollentes contemnebant etiam apostolos, quamquam Paulus illos in Christo generat. Dicit, se brevi venturum Corinthum, quo pseudoapostolos redarguat.

1. ^{t)} Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. (*II. Cor. 6, 4.*)

2. Hic jam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3. Mihi autem pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque me ipsum judico.

4. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo.

6. Haec autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo propter vos, ut in nobis discatis, ne, supra quam scriptum est, unus adversus alterum infestetur pro alio.

7. Quis enim te disceret? Quid autem habes, quod non acceperisti? Si autem acceperisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis, sine nobis reguantis; et utinam reguetis, ut et nos vobiscum regnemus.

9. ^{t)} Puto enim, quod Deus nos apostolos novissimos ostendit tamquam morti destinatos, quia ^{tt)} spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo; nos infirmi, vos autem fortes; vos nobiles, vos autem ignobiles.

11. Usque in hanc horam et esurimus, et sitiimus, et nudi sumus, et colaphis cedimur, et instabiles sumus,

12. et laboramus operantes manibus nostris; maledicimur, et benedicimus; persecutio patimur, et sustinemus; (*Act. 20, 34. I. Thess. 2, 9. II. Thess. 3, 8.*)

13. blasphemamur, et obscramus; tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14. Non ut confundam vos, haec scribo; sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genni.

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi.

17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, que sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit, et cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21. Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, et spiritu manusudinoris?

^{t)} S. Jacob. Apost.

^{tt)} Vigil. Ss. Apost. Simonis et Jud. Item Romanus pro uno Confess. non Pont.

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quod in incestu publice viventem tolerarent, quem absens tradit satanae, monens, ut expurgato vitiorum fermento, puri Pascha celebrent; nec vult, eos commisceri christianis palam criminosis.

1. Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita, ut uxorem patris sui aliquis habeat. (*Ler. 18, 7. 8. et 20, 11.*)

2. Et vos inflati estis, et non magis inctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit.

3. Ego quidem absens corpore, praesens aucten spiritu, jam judicavi, ut praesens, eum, qui sic operatus est, (*Col. 2, 5.*)

4. in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini nostri Jesu,

5. tradere hujusmodi satanae in interium carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

6. Non est bona gloria vestra. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? (*Gal. 5, 9.*)

7. ¶) Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Elenchi Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commiscamini fornicariis;

10. non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si is, qui frater vniuersitatis, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledictus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13. Nam eos, qui foris sunt. Deus iudicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

CAPUT VI.

Corripit eos, quod iudicio contenderent coram iudice ethnico, enumerans quae-dam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt. Quaedam licet dicit, quae non expediant; et varias ob causas ostendit vitandam fornicationem.

1. Audet aliquis vestrum, habens negotium adversus alterum, iudicari apud initios, et nou apud sanctos?

2. An nescitis, quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudi-

cabitur muddus, indigni estis, qui de mininis judicetis?

3. Nescitis, quoniam angelos iudicabimus? quanto magis saecularia?

4. Saecularia igitur iudicia si habueritis, contentibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles?

7. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? (*Matth. 5, 39. Lue. 6, 29. Rom. 12, 17. I. Thess. 4, 6.*)

8. Sed vos injuriam facitis, et fraudatis, et hoc fratribus.

9. An nescitis, quia iniui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

11. Et haec quidem fuitis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expedient; omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13. Esca ventri, et venter escis; Deus autem et hunc, et has destruet; corpus autem non fornicationi, sed Domino, et Dominus corpori.

14. Deus vero et Dominum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem suam.

15. ¶) Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16. Au nescitis, quoniam, qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. (*Gen. 2, 24. Matth. 19, 5. Marc. 10, 8. Ephes. 5, 31.*)

17. Qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quocunque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus sunn peccat.

19. An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? (*Supr. 3, 17. II. Cor. 6, 16.*)

20. Emi enim estis pretio magno. Glorificate, et portate Deum in corpore vestro. (*Infr. 7, 23. I. Petr. 1, 18.*)

¶) Pro sposo et sponsa.

CAPUT VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu et indissolubili vinculo, innuptis commendans caelibatum; et quomodo fidelis cum conjugi infideli se habere debeat; quondam unusquisque, in quo vitae statu ad fidem vocatus est, permaneat. Virginitatem matrimonio praeferat, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut, cui velit, in Domino nubat.

1. De quibus autem scripsistis mihi, bonum est homini mulierem non tangere;

2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaque que suum virum habeat.

3. Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro. (*I. Petr. 3, 7.*)

4. Mulier sui corporis potestate non habet, sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacatis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne teutet vos satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.

7. Volo enim, omnes vos esse sicut me ipsum; sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.

8. Dico autem non nuptis, et viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut et ego.

9. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uriri.

10. Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a vira non discedere: (*Matth. 5, 32. et 19, 9. Marc. 10, 9. Luc. 16, 18.*)

11. quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxoram non dimittat.

12. Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet infidem, et haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum;

14. sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti sujectus est frater, aut soror in hujusmodi; in pace autem vocavit nos Deus.

16. Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?

17. nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. Circumcisus aliquis vocatus est?

non adducat praeputium. In praeputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19. Circumcisio nihil est, et praeputium nihil est; sed observatio mandatorum Dei.

20. Unusquisque, in qua vocazione vocatus est, in ea permaneat. (*Ephes. 4, 1.*)

21. Servus vocatus es? non sit tibi curiae; sed et, si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini; similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23. Pretio emti estis; nolite fieri servi hominum. (*Supr. 6, 20. I. Petr. 1, 1.*)

24. Unusquisque, in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25. [†] De virginibus autem praeceptum Domini non habeo; consilium autem domum, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.

26. Existimo ergo, hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli querere solutionem. Solutus es ab uxore? noli querere uxorem.

28. Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavisti; tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico fratres: Tempus breve est; reliquum est, ut et, qui habent uxores, tamquam non habentes sint.

30. et qui flent, tamquam non flentes, et qui gaudent, tamquam non gaudentes, et qui emunt, tamquam non possidentes,

31. et qui utuntur hoc mundo, tamquam non utuntur; praeterit enim figura hujus mundi.

32. Volo autem, vos sine solitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est, quae Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33. Qui autem cum uxore est, sollicitus est, quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est.

34. Et mulier innupta, et virgo cogitat, quae Domini sunt, ut sit sancta corpore, et spiritu. Quae autem nupta est, cogitat, quae sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virginem sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult, faciat; non peccat, si nubat.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit.

38. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit.

[†] Pro Virgine non Mart. et pro pluribus Virg. Mart.

39. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult, nubat, tantum in Domino. (Rom. 7, 2.)

40. Beator autem erit, si sic permanerit secundum meum consilium; puto autem, quod et ego Spiritum Dei habeam.

CAPUT VIII.

Quamquam idolothytis resci non sit ex se illicitum, cum idolum nullius sit efficaciae aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante conscientia, aut cum infirmorum officidulo; neque ea edere, aut non edere hominem efficit meliorem.

1. De iis autem, quae idolis sacrificantur, scimus, quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero aedificat.

2. Si quis autem se existimat sciare aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum sciare.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quae idolis immolantur, scimus, quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt, qui dicantur dii, sive in coelo, sive in terra; (si quidem sunt dii multi, et domini multi)

6. nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli quasi idolothytum manducant; et conscientia ipsorum, cum sit infirma, poluitur.

8. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim, si manducaverimus, abundabimus; neque, si non manducaverimus, deficiemus.

9. Vide et autem, ne forte haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet conscientiam, in idolio recumbentem; nonne conscientia ejus, cum sit infirma, aedificabit ad manducandum idolochyta?

11. Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? (Rom. 14, 15.)

12. Sic autem peccantes in fratres, et persecuentes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13. Quapropter, si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem. (Rom. 14, 21.)

CAPUT IX.

Non accipiebat Paulus rictum a Corinthiis, quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, tunc hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis; sed in omnem formam se vertit, quo plures ad Dei cultum adducat. Corinthios exhortando ad imitationem eorum, qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

1. Non sum liber? Non sum apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino?

2. Et si aliis non sum apostolus, sed tamen vobis sum; nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino.

3. Mea defensio apud eos, qui me interrogant, haec est.

4. Numquid non habemus potestate mандucandi et bibendi?

5. Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et ceteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas?

6. Aut ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi?

7. Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, et de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat?

8. Numquid secundum hominem haec dico? An et lex haec non dicit?

9. Scriptum est enim in lege Moysis: Non alligabis os bovi tritauranti. Numquid de bovis cura est Deo? (Deut. 25, 4. I. Tim. 5, 18.)

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare, et qui triturat, in spe fructus percipiendi.

11. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? (Rom. 15, 27.)

12. Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate; sed oinna sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.

13. Nescitis, quoniam, qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt, et qui altari deserviunt, cum altari participant? (Deut. 18, 1.)

14. Ita et Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi haec, ut ita fiant in me; bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam neam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi iucumbit; vae enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispeusatio mihi credita est.

18. Quae est ergo merces mea? Ut

Evangelium praedicans, sine sumtu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifaccerem.

20. Et factus sum Iudeis tamquam Iudeus, ut Iudeos lucrarer;

21. iis, qui sub lege sunt, quasi sub lege esse, (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifaccerem; iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem, (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) ut lucrifaccerem eos, qui sine lege erant.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifaccerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facarem salvos.

23. Omnis autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.

24. ¶ Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiatur; nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic corro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberaus;

27. sed castigo corpus meum, et in servitatem redigo, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar.

CAPUT X.

Commemoratione in ingratorum Iudeorum, frequenter ob varia peccata a Deo punitorum, hos a similibus absterret. De tentatione humana, et Dei in tentationibus auxilio. Non solum idolatria fugienda est, sed et mensa eorum, qui idolothytis vescuntur, tum quod per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quod scandalo sint infirmioribus.

1. Nolo enim, vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, (Exod. 13, 21. Num. 9, 21.) (Exod. 11, 22.)

2. et omnes in Moyse baptizati sunt in nube, et in mari,

3. et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, (Exod. 16, 15.)

4. et omnes eundem potum spiritalem biberunt; (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra; petra autem erat Christus) (Exod. 17, 6. Num. 20, 11.)

5. sed non in pluribus eorum beneplacatum est Deo; nam prostrati sunt in deserto. (Num. 26, 64. et 65.)

6. Haec autem in figura facta sunt nostri, ut ¶ non sinus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt; (Ps. 105, 14.)

7. neque idololatrae efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere. (Exod. 32, 6.)

8. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia. (Num. 25, 1.)

9. Neque tenteamus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. (Num. 21, 5. et 6.)

10. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. (Num. 11, 1. et 11, 1.)

11. Haec autem omnia in figura continentur illis; scripta sunt autem ad corripionem nostram, in quos fines saeculorum devenerunt.

12. Itaque, qui se existimat stare, videat, ne cadat.

13. Tentatio vos non apprehendat nisi humana; fidelis autem Deus est, qui non patietur, vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione preventum, ut possitis sustinere.

14. Propter quod, charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura.

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judeicate, quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communiciatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17. Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.

18. Videte Israël secundum carnem; nonne, qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico, quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid?

20. Sed quae immolant gentes, daemones immolant, et non Deo. Nolo autem, vos socios fieri daemoniorum; non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum;

21. non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum.

22. Au temulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expedient. (Supr. 6, 12.)

23. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant.

24. Nemio, quod suum est, quaerat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello vaenit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26. Domini est terra, et plenitudo ejus. (Ps. 23, 1. Eccl. 17, 31.)

27. Si quis vocat vos infideli, et vultis ire, omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis; nolite manducare propter illum, qui indicavit, et propter conscientiam,

29. conscientiam autem dico non tuam,

¶ Dom. Septuag.

† Dom. 9. post Pent.

sed alterius. Ut quid enim libertas mea
judicatur ab aliena conscientia?

30. Si ego cum gratia participo, quid
blasphemor pro eo, quod gratias ago?

31. Sive ergo manducatis, sive bibitis,
sive aliud quid facitis, omnia in gloriam
Dei facite. (*Col. 3, 17.*)

32. Sine offensione estote Iudeis, et
gentibus, et Ecclesiae Dei,

33. sicut et ego per omnia omnibus pla-
ceo, non quaerens, quod mihi utile est,
sed quod multis, ut salvi fiant.

CAPUT XI.

*Vir aperto, mulier autem velato debet
orare capite. Corinthios reprehendit,
quod ad celebrandam coenam dominica-
mam invicem non expectarent, sed inter-
se dissiderent, referens interim
Sacramenti Eucharistiae a Christo in-
stitutionem, et scelus ac poenam in-
digne ad illud accedentium.*

1. Imitatores mei estote, sicut et ego
Christi.

2. Laudo autem vos fratres, quod per
omnia mei memores estis, et sicut tradidi
vobis, praecepta mea tenetis.

3. Volo autem, vos scire, quod omnis
viri caput Christus est; caput autem mu-
lieris vir; caput vero Christi Deus. (*Ephes.
5, 23.*)

4. Omnis vir orans, aut prophetans ve-
lato capite deturpat caput suum.

5. Omnis autem mulier orans, aut pro-
phetans non velato capite deturpat caput
sum; unum enim est, ac si decalveretur.

6. Nam si uon velatur mulier, tondetur.
Si vero turpe est mulieri tonderi, aut
decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput
suum, quoniam imago et gloria Dei est;
mulier autem gloria viri est. (*Gen. 1, 26.*)

8. Non enim vir ex muliere est, sed mu-
lier ex viro.

9. Etenim non est creatus vir propter
mulierem, sed mulier propter virum. (*Gen.
2, 23.*)

10. Ideo debet mulier potestatem *) ha-
bere supra caput propter angelos.

11. Verumtamen neque vir sine mulie-
re, neque mulier sine viro in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita et vir
per mulierem; omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi judicate; decet mulierem
non velatum orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quod
vir quidem si comam nutriat, ignominia
est illi;

15. mulier vero si comam nutriat, glo-
ria est illi, quoniam capilli pro velamine
ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus
esse, nos talem consuetudinem non habe-
mus, neque Ecclesia Dei.

17. Hoc autem praecipio, non laudans,

quod non in melius, sed in deterius con-
venit.

18. Primum quidem convenientibus vo-
bis in Ecclesiam, audio scissuras esse in-
ter vos, et ex parte credo.

19. Nam oportet et haereses esse, ut
et, qui probati sunt, manifesti fiant in
vobis.

20. *) Convenientibus ergo vobis iu-
nem, jam non est dominicam coenam
manducare.

21. Unusquisque enim suam coenam
presumit ad manducandum. Et alius qui-
dem esurit; alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad man-
ducandum et bibendum? aut Ecclesiam
Dei contemnitis, et confunditis eos, qui
non habent? Quid dicam vobis? Laudo
vos? in hoc non laudo.

23. **) Ego enim accepi a Domino, quod
et tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus,
in qua nocte tradebatur, accepit panem,

24. et gratias agens fregit, et dixit:
Accipite, et manducate, hoc est corpus
meum, quod pro vobis tradetur; hoc fa-
cete in meam commemorationem. (*Matth.
26, 26. Marc. 14, 22. Luc. 22, 17.*)

25. Similiter et calicem, postquam coe-
navit, dicens: Hic calix novum testamen-
tum est in meo sanguine. Hoc facite, quo-
tiescunque bibetis, in meam commemora-
tionem.

26. Quotiescunque enim manducabitis
panem hunc, et calicem bibetis, mortem
Domini annuntiabitis, donec veniat.

27. Itaque, quicunque manducaverit pa-
nem hunc, vel hiberit calicem Domini in-
digne, reus erit corporis, et sanguinis
Domini. (*Joann. 6, 59.*)

28. Prohet autem seipsum homo, et sic
de pane illo edat, et de calice bibat. (*II.
Cor. 13, 5.*)

29. Qui enim manducat et bibit indigne,
iudicium sibi manducat et bibit, non diju-
dicans corpus Domini.

30. Ideo inter vos multi infirmi et in-
becilles, et dormiunt multi.

31. Quod si nosmetipsos dijudicaremus,
non utique iudicaremur.

32. Dum judicamur autem, a Domino
corripimur, ut non cum hoc mundo damne-
mur.

33. Itaque fratres mei, cum convenitis
ad manducandum, invicem expectate.

34. Si quis esurit, domi manducet, ut
non in iudicium convenientis. Cetera au-
tem, cum venero, disponam.

CAPUT XII.

*Variis dantur varia ejusdem Spiritus
sancti charismata, ut in modum hu-
mani corporis quisque suo fungatur
officio, et mutua se opera omnes in-
digere cognoscentes, mutuo se foreant;
et ita Christus suaem providit Ecclesiae
de variis hominum statibus.*

1. De spiritualibus autem nolo vos igno-
rare fratres.

*) Id est velamen, tamquam signum subjectio-
nis.

**) Fer. 5. in Coena Domini.

††) Ss. Sacramenti.

2. [†]) Scitis, quoniam, cum gentes essetis, ad simulacra muta, prout ducebamini, eentes.

3. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere: Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. (*Marc. 9, 38.*)

4. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus;

5. et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus;

6. et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.

8. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae; ali autem sermo scientiae secundum endem Spiritum;

9. alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sauitatum in uno Spiritu;

10. alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.

11. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. (*Rom. 12, 3. et 6. Ephes. 4, 7.*)

12. Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum sint multa, unum tamen corpus sunt; ita et Christus.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi, et omnes in uno Spiritu potati sumus.

14. Nam et corpus non est unum membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore; num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore; num ideo non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi adoratus?

18. Nunc autem posuit Dens membra, unumquodque eorum in corpore, sicut voluit.

19. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigo; aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii.

22. Sed multo magis, quae videntur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt;

23. et quae putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorum circumdamus, et quae inhonestata sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Hocesta autem nostra nullius egent; sed Deus temperavit corpus ei, cui debeat, abundantiori tribuendo honorem,

25. ut non sit schisma in corpore, sed id ipsum pro invicem sollicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatinuntur omnia membra; sive gloriantur unum membrum, congaudent omnia membra.

27. [†]) Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro.

28. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, secundo prophetas, tertiu doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. (*Ephes. 4, 11.*)

29. Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetae? numquid omnes doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

CAPUT XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac praecellentiam supra fidem et spem, reliquaque Dei dona.

1. ^{††}) Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens.

2. Et si habuero prophetiam, et novirim mysteria omnia, et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem ita, ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est; charitas non aemulatur, non agit perperam, non inflatur,

5. non est ambitiosa, non quaerit, quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati;

7. omnia sallert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas nunquam excidit, sive prophetiae evacuabitur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur.

9. Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus.

10. Cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.

11. Cum esset parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi, quae erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in aenigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoscemus ex parte; tunc autem cognoscemus, sicut et cognitus sum.

[†]) S. Barth. Apost.

^{††}) Doin. Quinquag.

13. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria haec; major autem horum est charitas.

CAPUT XIV.

Donum linguarum inferius esse dicit dono prophetiae, imo inutile, si desit, qui interpretetur. Tradit ergo eis normam, qua his donis ordinate utantur; et mulieres in Ecclesiis silere jubet.

1. Sectamini charitatem, aemulamini spiritualia; magis autem, ut prophetetis.

2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo; nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad aedificationem, et exhortationem, et consolationem.

4. Qui loquitur lingua, semetipsum aedificat; qui autem prophetat, Ecclesiam Dei aedificat.

5. Volo autem, omnes vos loqui linguis; magis autem prophetare. Nam maior est, qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi forte interpretetur, ut Ecclesia aedificationem accipiat.

6. Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. Tamen, quae sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem sonitnum dederint, quomodo scient id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. Ita et vos per linguam nisi manifestum sermocem dederitis, quomodo scient id, quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.

10. Tam multa ut pinta genera linguarum sunt in hoc mundo, et nihil sine voce est.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus; et qui loquitur, mihi barbarus.

12. Sic et vos, quoniam aemulatores estis spirituum, ad aedificationem Ecclesiae querite, ut abundetis.

13. Et ideo, qui loquitur lingua, oret, ut interpretetur.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat; mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente.

16. Ceterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet: Amen, super tuam benedictionem, quoniam, quid dicas, nescit?

17. Nam tu quidem bene gratias agis; sed alter non aedificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.

19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut et alios instruam, quam decem millia verborum in lingua.

20. Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote; sensibus autem perfecti estote.

21. In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic, et nec sic exandient me, dicit Dominus. (*Isai. 28, 11.*)

22. Itaque linguae in signum suum non fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, intrant autem idiotae, aut infideles; nonne dicent, quod insanitis?

24. Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicetur ab omnibus;

25. occulta cordis ejus manifesta sunt, et ita cades in faciem adorabit Deum, pronuntians, quod vere Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est fratres? Cum convenientis, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet; omnia ad aedificationem sunt.

27. Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum, tres, et per partes, et unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres, taceant in Ecclesia; sibi autem loquatur, et Deo.

29. Prophetae autem duo aut tres dicant, et ceteri dijudicent.

30. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, et omnes exhortentur;

32. et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis, sicut et in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant; non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit. (*Gen. 3, 16.*)

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An a vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque, fratres, aemulamini prophetare, et loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honeste, et secundum ordinem sunt.

CAPUT XV.

Christum docet a mortuis resurrexisse, multisque ac demum Paulo, qui se minimum dicit apostolorum, apparuisse, ac nostram hic astruit resurrectionem, et ordinem ac modum ejus una cum diversa resuscitatorum gloria, non in anima solum, sed etiam in corpore; mors autem in resurrectione absorbebitur.

1. ^{t)} Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod praedicavi vobis, quod et acceptistis, in quo et statis. (Gal. 1, 11.)

2. per quod et salvavini, qua ratione praedicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3. Tradidi eum vobis in primis, quod et accepi, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas; (Isai. 53, 5.)

4. et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas; (Jon. 2, 1.)

5. et quia visus est Cephae, et post hoc undecim. (Ioaun. 20, 19.)

6. Deinde visus est plus quam quingenitis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt;

7. deinde visus est Jacobo, deinde apostolis omnibus.

8. Novissime autem omnium tamquam abortivo visus est et mihi.

9. Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. (Act. 9, 3. Ephes. 3, 8.)

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum;

11. sive enim ego, sive illi, sic praedicamus, et sic credidistis.

12. Si autem Christus praedicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrexio mortuorum non est?

13. Si autem resurrexio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.

14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra;

15. invenimus autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitatavit, si mortui non resurgent.

16. Nam si mortui non resurgent, neque Christus resurrexit.

17. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis vestris.

18. Ergo et, qui dormierunt in Christo, perierunt.

19. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis primitiae dormientium,

21. quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrexio mortuorum. (Col. 1, 18. Apoc. 1, 5.)

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes viviscabuntur.

23. Unusquisque autem in suo ordine: primitiae Christus; deinde hi, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt; (1. Thess. 4, 15.)

24. deinde finis, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum evacuaverit omnem principatum, et potestatem, et virtutem.

25. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. (Ps. 109, 1. Hebr. 1, 13. et 10, 13.)

26. Novissima autem inimica destructetur mors; omnia enim subjecta sub pedibus ejus. Cum autem dicat: (Ps. 8, 8. Hebr. 2, 8.)

27. Omnia subjecta sunt ei, sine dubio praeter eum, qui subjectis ei omnia.

28. Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subjectis sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29. Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgent? ut quid et baptizantur pro illis?

30. ut quid et nos periclitamur omni hora?

31. Quotidie morior per vestram gloriam fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgent? Manducemus, et bibamus; cras enim moriemur. (Sap. 2, 6. Isai. 22, 13. et 56, 12.)

33. Nolite seduci; corrumpunt mores bonus colloquia mala.

34. Evigilate justi, et nolite peccare; ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicit aliquis: Quomodo resurgent mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens, tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum.

38. Deus autem dat illi corpus, sicut vult, et unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro eadem caro; sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora coelestia, et corpora terrestria; sed alia quidem coelestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunae, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate;

42. sic et resurrexio mortuorum. Seminator in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria.

^{t)} Dom. 11. post Pent.

gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute;

44. seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est:

45. Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. (*Gen. 2, 7.*)

46. Sed non prius, quod spiritale est, sed quod animale; deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de coelo, coelestis.

48. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis coelestis, tales et coelestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem coelestis.

50. Hoc autem dico fratres, quia caro et sauguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.

51. ¶) Ecce mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur,

52. in momento, in ictu oculi, in novissima tuba; cauet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur.

53. Oportet enim corruptibile hoc inducere incorruptionem, et mortale hoc inducere immortalitatem.

54. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. (*Osee 13, 14. Hebr. 2, 14.*)

55. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus?

56. Stimulus autem mortis peccatum est; virtus vero peccati lex.

57. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. (*I. Joann. 5, 5.*)

58. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino.

CAPUT XVI.

Ubi de colligenda pro christianis, qui Jerosolymis agebant, eleemosyna hortatus esset, commendat eis Timotheum ac Stephanae familiam; deinde salutationes subjungit.

1. De collectis autem, quae sunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiae, ita et vos facite.

2. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens, quod ei bene placuerit, ut non, cum venero, tunc collectae fiant.

3. Cum autem praesens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.

4. Quod si diguum fuerit, ut et ego eam, inecum ibunt.

5. Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero; nam Macedoniam pertransiho.

6. Apud vos autem forsitan maneo, vel etiam hyemabo, ut vos me deducatis, quoque iero.

7. Nolo enim vos modo in transitu videre; spero enim, me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permisit.

8. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9. Ostium enim mihi apertum est magnum, et evidens, et adversarii multi.

10. Si autem venerit Timotheus, vide, ut sine timore sit apud vos; opus enim Domini operatur, sicut et ego.

11. Ne quis ergo illum spernat; deducite autem illum in pace, ut veniat ad me; expecto enim illum cum fratribus.

12. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus, et utique non fuit voluntas, ut nunc veniret; veniet autem, cum ei vacuum fuerit.

13. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini.

14. Omnia vestra in charitate fiant.

15. Obsecro autem vos fratres, noscum domum Stephanae, et Fortunati, et Achaii, quoniam sunt primitiae Achaine, et in ministerium sanctorum ordinaverunt seipso;

16. ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti.

17. Gaudeo autem in praesentia Stephanae, et Fortunati, et Achaii, quoniam id, quod vobis deerat, ipsi supplerent;

18. refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo, qui hujusmodi sunt.

19. Salutant vos Ecclesiae Asiae. Salutant vos in Domino multum Aquila et Priscilla cum domestica sua Ecclesia, apud quos et hospitor.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

21. Salutatio mea manu Pauli.

22. Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema; Maran Atha.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

24. Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

^{¶)} Omnium defunctorum. Item Annivers. defunctorum Pont. et Sacerdot.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD CORINTHIOS SECUNDA.

Cum Timotheus, a Paulo missus Corinthum, ad eum rediisset, et quam bene ejus labor apud plerosque successerat, renuntiasset, alteram hanc ad eos scripsit Epistolam Paulus, in qua tum bonis de sincero erga se studio gratulatur, tum pseudoapostolorum sibi invidentium obtrectationibus respondet. Scripta est e Macedonia; ex qua urbe, non liquet. Graeca, syriaca et latina quaedam exemplaria Philippis scriptam censem; Baronius Nicopoli. Missa est vero per Titum ac Lucam eodem anno, quo superior, hoc est, circa annum aerae nostrae vulgaris 57., a morte Christi 24.

CAPUT I.

Ostendit apostolus, ex quantis in Asia ortis adversitatibus eripuerit eum Dominus, ut et ipse alios consolaretur; deinde manifestans cordis sui ac doctrinae sinceritatem, ostendit, quod, licet iuxta id, quod proposuerat, ad eos non reverit, nulla ipsius id actum est levitate, asserens, firmam esse suae praedicationis veritatem.

1. Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. [†]) Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolacionis, (*Ephes. 1, 3. I. Petr. 1, 3.*)

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur et ipsi a Deo.

5. Quoniam, sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundant consolationis nostra.

6. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute, sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, quae operatur tolerantiam earundem passionum, quas et nos patimur,

7. ut spes nostra firma sit pro vobis; scientes, quod, sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8. Non enim volumus, ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra, quae facta est in Asia ^{*)}, quoniam supra modum gravata sumus supra virtutem ita, ut taederet nos etiam vivere.

9. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos;

10. qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit; in quem speramus, quoniam et adhuc eripiet,

11. adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis, ut ex multorum personis, ejus, quae in nobis est donationis, per multos gratiae agantur pro nobis.

12. Nam gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo; abundantius autem ad vos.

13. Non enim alia scribimus vobis, quam quae legistis, et cognovistis. Spero autem, quod usque in finem cognoscetis,

14. sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15. Et hac confidentia volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis,

16. et per vos transire in Macedonię, et iterum in Macedonię venire ad vos, et a vobis deduci in Judaeam.

17. Cum ergo hoc voluisssem, numquid levitate usus sum? Aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me: Est, et non?

18. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, nou est in illo: Est, et non.

19. Dei enim Filius Jesus Christus, qui in vobis per nos praedicatus est, per me, et Silvanum ^{*)}, et Timotheum, non fuit: Est, et non, sed Est in illo fuit.

20. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est, ideo et per ipsum amen Deo ad gloriam nostram.

21. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus,

22. qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

23. Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum, non quia dominamur fidei vestrae, sed adjutores sumus gaudii vestri; nam fide statis.

[†]) Unius Mart. Pont.

^{*)} Demetrio procurante. Act. 19, 24.

CAPUT II.

Ostendit, quod ad ipsos non venerit, ne majoris esset causa tristitia, exhortans, ut fornicarium illum recipiant in gratiam, simul indicans, quod magno quidem labore, magno tamen etiam fructu praedicaverit, taret praeicationis suae fragrantia quibusdam mortis occasio fuerit.

1. Statni autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos.

2. Si enim ego contristo vos; et quis est, qui me laetificet, nisi qui contristatur ex me?

3. Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non, cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium omnium vestrum est.

4. Nam ex multa tribulatione, et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas, non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5. Si quis autem contristavit, non me contristavit; sed ex parte, ut non onerem omnes vos.

6. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio haec, quae sit a pluribus.

7. ita, ut e contrario magis donet, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est.

8. Propter quod obsecro vos, ut confirmatis in illum charitatem.

9. Ideo enim et scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis.

10. Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi,

11. ut non circuinveniamur a satana; non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cum venissem autem Troadem propter Evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino,

13. non habui requiem spiritui meo, eo quod non invenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Macedonia.

14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco,

15. quia Christi bonus odor sumus Deo in iis, qui salvi finit, et in iis, qui pertinunt;

16. aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor vitae in vitam. Et ad haec quis tam idoneus?

17. Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

CAPUT III.

Non eget apostolus hominum commendatione, cum fructus suee praedicationis eum commendet; multo enim majori in honore esse debent ministri novi testamenti ac spiritus, quam veteris testamenti ac litterae; et quod Iudei relatum adhuc habebant super cor suum in lectione Scripturarum, quod fide in Christum auferunt.

1. Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis?

2. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quae scitur, et legitur ab omnibus hominibus;

3. manifestati, quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atraumento, sed spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4. ^{t)} Fiduciam autem talam habemus per Christum ad Deum,

5. non quod sufficiens simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficiencia nostra ex Deo est,

6. qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non littera, sed Spiritu; littera euim occidit, Spiritus autem vivificat.

7. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria ita, ut non possent intendere filii Israël in faciem Moysis propter gloriam vultus ejus, quem evacuatatur;

8. quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria?

9. Nam si ministratio damnationis gloria est; multo magis abundat ministerium justitiae in gloria.

10. Nam nec glorificatum est, quod claudit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim, quod evacuatatur, per gloriam est; multo magis, quod manet, in gloria est.

12. Habentes igitur talam spem, multa fiducia utimur,

13. et non sicut Moses ponebat velamen super faciem suam, ut non intendarent filii Israël in faciem ejus, quod evacuatatur; (Exod. 34, 33.)

14. sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum; (quoniam in Christo evacuantur)

15. sed usque in hodiernum diem, cum legitur Moses, velamen positum est super cor eorum.

16. Cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17. Dominus autem Spiritus est; ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. (Joann. 3, 24.)

t) Dom. 12. post Pent.

18. Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformanur a claritate in claritatem, tamquam a Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Quod sincera apostolorum praedicatione verbum Dei omnibus manifestatus est, praeterquam tis, quorum mentes excaecatae sunt; quod multa adversa patiantur apostoli, nunquam tamen succumbant; momentanea autem tribulatio parit magnam aeternamque gloriam.

1. Ideo habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficitus;

2. sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3. Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum, in iis, qui pereunt, est opertum;

4. in quibus Deus hujus saeculi excaecavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei.

5. [†] Non enim nosmetipsos praedicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum,

6. quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fistilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis.

8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aporianur, sed non desistimus;

9. persecutionem patimur, sed non derelinquimus; dejicimus, sed non perimus,

10. semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum, ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

12. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13. Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi, propter quod locutus sum; et nos credimus, propter quod et loquimur, (*Ps. 115, 10.*)

14. scientes, quoniam, qui suscitavit Iesum, et nos cum Iesu suscitabit, et constituet vobiscum.

15. Omnia enim propter vos, ut gratia abundans per nultos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei.

16. Propter quod non deficitus; sed licet is, qui foris est, noster homo cor-

rumpatur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17. Id enim, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis,

18. non contemplantibus nobis, quae videantur, sed quae non videantur. Quae enim videantur, temporalia sunt; quae autem non videantur, aeterna sunt.

CAPUT V.

Ex certa spe futurae gloriae desiderant apostoli absolviti a corpore, cum aliter ea frui non possint; semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere, dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversariis, et legatione pro Christo fungentes, ne ipsum quidem Christum, quem praedicant, et cuius morte reconciliatus est Deo mundus, jam secundum carnem noverunt.

1. Scimus enim, quoniam, si terrestris domus nostra hujus habitacionis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, aeternam in coelis.

2. Nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quae de coelo est, superindui cupientes;

3. si tamen vestiti, non nudi inveniamur. (*Apoc. 16, 15.*)

4. Nam et, qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur, quod mortale est, a vita.

5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.

6. Audentes igitur semper, scientes, quoniam, dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino;

7. (per fidem enim ambulamus, et non per speciem)

8. audemus autem, et hanc voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominium.

9. Et ideo contendimus, sive absentes, sive praesentes placere illi.

10. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. (*Rom. 14, 10.*)

11. Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem, et iu conscientiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi probos, ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, et non in corde.

13. Sive enim mente exceedimus, Deo, sive sobrii sumus, vobis.

14. Charitas enim Christi urget nos, aestimantes hoc, quoniam, si unius pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt,

15. et pro omnibus mortuus est Christus, ut, et qui vivunt, iam non sibi vivant,

t) S. Athan. Episc.

sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc nemine novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum caruem Christum; sed nunc jam non novimus.

17. Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova. (*Isai. 43, 19. Apoc. 21, 5.*)

18. Omissa autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obscuramus pro Christo, reconciliamini Deo.

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficiemur justitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Exhortatur, ne acceptam negligant gratiam, ostendens, quantum laboraret, ut probatum se Dei ministrum exhiberet, et admonens, ut a convictu et consortio infidelium separarentur.

1. Adjuvantes autem [†]) exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

2. Ait eum: Tempore accepto exaudivite, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. (*Isai. 49, 8.*)

3. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum; (*Cor. 10, 32.*)

4. sed in omnibus ^{††}) exhibeamus nosmetipos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, (*1. Cor. 4, 1.*)

5. in plagis, in carcerebus, in seditiobus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis,

6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non facta,

7. in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiae a dextris, et a sinistris,

8. per gloriam, et ignobilitem, per infamiam, et bonam famam, ut seductores, et veraces, sicut qui ignoti, et cogniti;

9. quasi morientes, et ecce vivimus; ut castigati, et non mortificati;

10. quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes; tamquam nihil habentes, et omnia possidentes.

11. Os nostrum patet ad vos o Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12. Non angustiamini in nobis; angustiamini autem in visceribus vestris;

13. eadem autem habentes remuneracionem, tamquam filii dico: Dilatamini et vos.

14. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio justitiae cum iniestate? Aut quae societas luci ad tenebras?

15. Quae autem conventio Christi ad Belial? Aut quae pars fidei cum infidelis?

16. Qui autem coseensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quoniam iuhababo in illis, et in ambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. (*1. Cor. 3, 16. 17. et 6, 19.*) (*Lev. 26, 12.*)

17. Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immunum ne tetigeritis; (*Isai. 52, 11.*)

18. et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios, et filias, dicit Dominus omnipotens. (*Jer. 31, 9.*)

CAPUT VII.

Ostendit apostolus, quanto amore Corinthios prosequatur, et quantum de correcta ipsorum vita in magnis suis tribulationibus gaudium accepit, quantum bonum pepererit tristitia, quam ex sua accepserunt epistola.

1. Has ergo habentes promissiones, chrysissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficiemus sanctificationem in timore Dei.

2. Capite nos. Neminem laesimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem vestram dico. Praediximus enim, quod in cordibus nostris estis ad commoriendum, et ad convivendum.

4. Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis; repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

5. Nam et, cum venissemus in Macedonia, nullam requiem habuit caro nostra; sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnare, intus timores.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7. Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram aemulationem pro me ita, ut magis gauderem.

8. Quoniam, etsi contristavisti vos in epistola, non me poenitet, etsi poeniteret, vides, quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9. nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. Quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur; saeculi autem tristitia mortem operatur. (*1. Petr. 2, 19.*)

11. Ecce enim hoc ipsum: secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem; sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed de-

[†]) Dom. 1. Quadr.
^{††}) Plur. Mart.

siderium, sed aemulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis, vos incontaminatos esse negotio.

12. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est, sed ad manifestandam solitudinem nostram, quam habemus pro vobis.

13. coram Deo; ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14. Et si quid apud illum de vobis gloriatuſ ſum, non ſum confuſus; ſed ſicut omnia vobis in veritate locuti ſumus, ita et gloriatio noſtra, quae fuit ad Titum, veritas facta eſt,

15. et viſcera ejus abundantius in vobis ſunt, reminiſcentis omniū veſtrū obeſtiaſum, quomodo cum timore et tremore excepistiſ illum.

16. Gaudeo, quod in omnibus conſido in vobis.

CAPUT VIII.

Hortatur eos ad eleemosynam pauperibus, qui Jerosolymis agebant, promoto animo tribuendam, tum Macedonum commendatione, tum Christi exemplo, admonens, ut, quod jam dudum facere proposuerant, id nunc pro, cujusque facultate praestent; et ministros collaudat, quos ad eam mittit colligendum.

1. Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quae data eſt in Ecclesiis Macedoniae,

2. quod in multo experimento tribulacionis abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundavit in dignitatis simplicitate eorum,

3. quia secundum virtutem testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt,

4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii, quod fit in sanctos.

5. Et non ſicut speravimus, ſed ſemel ipsos dederunt prium Domino, deinde nobis per voluntatem Dei.

6. ita, ut rogarerimus Titum, ut, quemadmodum coepit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7. Sed ſicut in omnibus abundat sida, et sermone, et scientia, et omni solitudine, inſper et charitate veſtra in nos, ut et in hac gratia abundetis.

8. Non quasi imperans dico; ſed per aliorum solitudinem, etiam veſtræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9. †) Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus eſt, cum eſſet dives, ut illius inopia vos divites eſſetis.

10. Et consilium in hoc do; hoc enim vobis utile eſt, qui non ſolum facere, ſed et velle coepiſtis ab anno priore;

†) S. Paulini Episc.

11. nunc vero et facto perficie, ut, quemadmodum promtus eſt animus voluntatis, ita ſit et perficiendi ex eo, quod habetis.

12. Si enim voluntas promta eſt, secundum id, quod habet, accepta eſt, non secundum id, quod non habet.

13. Non enim, ut aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex aequalitate.

14. In praesenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſupplet, ut et illorum abundantia veſtræ inopiae ſit ſupplementum, ut fiat aequalitas, ſicut scriptum eſt:

15. Qui multum, non abundavit; et qui modicū, non minoravit. (Exod. 16, 18.)

16. †) Gratias autem Deo, qui dedit eandem solitudinem pro vobis in corde Titi,

17. quoniam exhortationem quidem ſucepti; ſed cum ſolicitor eſſet, ſua voluntate profectus eſt ad vos.

18. Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus eſt in Evangelio per omnes Ecclesiastis *);

19. non ſolum autem, ſed et ordinatus eſt ab Ecclesiis comes peregrinationis noſtræ in hanc gratiam, quae ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem noſtram;

20. devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quae ministratur a nobis.

21. Provideamus enim bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. (Rom: 12, 17.)

22. Misimus autem cum illis et fratrem noſtrum, quem probavimus in multis ſaepe ſolicitum eſſe, nuoc autem multo ſolicitione, confidence multa in vos,

23. ſive pro Tito, qui eſt ſocius meu, et in vos adjutor, ſive fratres noſtri, apostoli Ecclesiaram, gloria Christi.

24. Oſtensione ergo, quae eſt charitatis veſtræ, et noſtræ gloriae pro vobis, in illos oſtendite in faciem Ecclesiaram.

CAPUT IX.

Prosequitur hortando ad eleemosynam promte et abundanter tribuendam, admonens, ne ex hoc inopiam metuant, ſed dirinae fidant providentiae; variouſe recenſet illius eleemosynæ fructus.

1. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundantia eſt mihi ſcribere vobis.

2. Scio enim promtum animum veſtrum, pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam et Achaia parata eſt ab anno praeterito, et veſtræ aemulatio provocavit plurimos.

3. Misi autem fratres, ut ne, quod gloriamur de vobis, evangetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi) parati ſitis,

4. ne, cum veneſiūt Macedones inecum,

†) S. Lucas Evang.

*) Quod de S. Luca creditur dictum.

et invenerint vos imparatos, erubescamus nos, (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut praeveniant ad vos, et praeparent re promissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.

6. Hoc autem dico: ^{f)} Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; hilare enim datorem diligit Deus. (Eccl. 3, 11.)

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum,

9. sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in saeculum saeculi. (Ps. 111. 9.)

10. Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum praestabit, et multiplicabit semen vestrum, et augabit incrementa frugum justitiae vestrae.

11. ut in omnibus locupletatis abundetis in omnem simplicitatem, quae operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12. Quoniam ministerium hujus officii non solius supplet ea, quae desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes.

14. et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

CAPUT X.

Incipit suam aperire potestatem, et exaltatos pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui, ipsum deprimentes et abjectum praedicantes, fructum praedicationis ejus impediabant.

1. Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, et modestiam Christi, qui in facie quidem humili sum inter vos, absens autem confido in vobis.

2. Rogo autem vos, ne praesens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur, vos tamquam secundum carnem ambulemus.

3. In carne enim ambulantes, non secundum carnem militiamus.

4. Nam arma militiae nostrae non caralia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

5. et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,

f) S. Laurentii.

6. et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

7. Quae secundum faciem sunt, vide. Si quis confidit sibi, Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia, sicut ipse Christi est, ita et nos.

8. Nam, etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem, et non in destructionem vestram, non erubescam.

9. Ut autem non existimer tamquam terere vos per epistolam.

10. quoniam quidem epistolae, inquit, graves sunt et fortes, prae sentia antem corporis infirma, et sermo contemptibilis;

11. hoc cogitet, qui ejusmodi est, quia, quales sumus verbo per epistolam absentes, tales et praesentes in facto.

12. Non enim andemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui se ipsos commendant; sed ipsi in nobis nosmet ipsos metentes, et comparantes nosmet ipsos nobis.

13. Nos autem non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulae, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. (Ephes. 4, 7.)

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos; usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi,

15. non in immensum gloriantes in alienis laboribus; spem autem habentes crescentis fidei vestrae, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam,

16. etiam in illa, quae ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis, quae praeparata sunt, gloriari.

17. ^{f)} Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur. (Jer. 9, 23. 1. Cor. 1, 31.)

18. Non enim, qui se ipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat.

CAPUT XI.

Propter pseudoapostolos pererrantes Pauli praedicationem metuens Corinthiis, ostendit, quare nihil subsidii ab eis acceperit; deinde ut ostendit, plus fidei sibi restituendum esse, quam ilitis, sua recenset encomia, et primum aduersa, quae perppersus est praecaudo Christi fidem, et labores ac solicitudines.

1. Utinam sustineretis modicum quid insipientiae meae, sed et supportate me;

2. aemulor enim vos Dei aemulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

3. Timeo autem, ne, sicut serpens Hesum seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quae est in Christo. (Gen. 3, 4.)

4. Nam si is, qui venit, alium Christum praedicat, quem non praedicavimus, aut

f) Pro Virg. non Mart.

alium spiritum accipitis, quem non accepistis, aut aliud Evangelium, quod non receperistis; recte pateremini.

5. Existimo enim, nihil me minus fecisse a magnis apostolis.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem manifestati sumus vobis.

7. Aut numquid peccatum feci, melipsum humilians, ut vos exalteamini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?

8. Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. Et cum esset apud vos, et egerem, nulli onerosus fui; nam quod mihi debeat, suppleverat fratres, qui venerunt a Macedonia, et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo.

10. Est veritas Christi in me, quoniam haec gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaeia.

11. Quare? quia non diligo vos? Deus scit.

12. Quod autem facio, et faciam, ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut, in quo gloriautur, inventiantur sicut et nos.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi.

14. Et non mirum; ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurantur velut ministri justitiae, quorum finis erit sesundum opera ipsorum.

16. Iterum dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier)

17. quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia*) gloriae.

18. Quoniam multi gloriautur secundum carnem, et ego gloriabor.

19. Libenter enim sussertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes.

20. Sustinetis enim, si quis vos in servitatem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos caedit.

21. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet, (in insipientia dico) audeo et ego.

22. Hebrei sunt, et ego; Israëlitae sunt, et ego; semen Abrahæ sunt, et ego;

23. ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagiis supra modum, in mortibus frequenter.

24. A Judeis quinqüies quadragenas una minus accepi. (Deut. 25, 3.)

25. Ter virgis caesus sum; semel lapidatus sum; ter naufragium feci; nocte et die in profundo maris fui; (Act. 16, 22.) (Act. 14, 18.) (Act. 27, 41.)

26. in itineribus saepe, periculis fluminis, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus;

27. in labore, et aerumnâ, in vigiliis multis, in fame, et siti, in jejuniis multis, in frigore, et nuditate,

28. præter illa, quæ intrinsecus sunt, instauria mea quotidiana, solicitude omnium Ecclesiârum.

29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?

30. Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meae sunt, gloriabor.

31. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in saecula, scit, quod non mentior.

32. Damasci praepositus gentis Areata regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; (Act. 9, 24.)

33. et per fenestram in sportâ dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

CAPUT XII.

Narrat factas sibi ante annos 14 divisiones risiones, et de dato sibi carnis stimulo, ostendens, quod eum compulerint, ut se laudaret, cum ab illis potius debuisse commendari propter accepta ab ipso beneficia, pro quorum salute adhuc immolari paratus est; sed metuit, ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos.

1. Si gloriari oportet, (non expedit quidem) veniam autem ad visiones, et revelationes Domini.

(A. aer. vulg. 43.)

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium coelum*).

3. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit,

4. quoniam raptus est in Paradisum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

5. Pro hujusmodi gloriabor; pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.

6. Nam, et si voluero gloriari, non ero insipientis, veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supradid, quod videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne maginitudo revelationum extollet me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanae, qui me colaphizet.

8. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me;

9. et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.

*) Non de ea visione, quæ in sua conversione (Act. 9.) accidit, sed de alia intelligendum. Vide chronologiam.

*) Materia gloriationis.

†) Dom. Sexag.

10. Propter quod placebo mihi in infirmatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tunc potens sum.

11. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari; nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum apostoli, tametsi nihil sum;

12. signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus.

13. Quid est enim, quod minus habuistis prae ceteris Ecclesias, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.

14. Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, et non ero gravis vobis. Non enim quaero, quae vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filii.

15. Ego autem libetissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens minus diligar.

16. Sed esto, ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi.

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, et misi cum illo fratre. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? noue iisdem vestigiis?

19. Olim putatis, quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, charissimi, propter aedificationem vestram.

20. Timeo enim, ne forte, cum venero, non, quales volo, inveniam vos, et ego inveniar a vobis, qualem non vultis, ne forte contentiones, aemulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, iudicationes, seditiones sint inter vos;

21. ne iterum, cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

CAPUT XIII.

Comminatur iis, qui peccaverunt, quo ad poenitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severa eos castigare data sibi a Christo potestate, cuius virtutem merito deberent in seipsis agnoscere; additque generalem exhortationem, et salutationes.

1. Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trinum testium stahit omne verbum. (*Deut. 19, 15. Matth. 18, 16. Joann. 8, 17. Hebr. 10, 28.*)

2. Praedixi, et praedico, ut praesens, et nunc absens, iis, qui ante peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniam, si venero iterum, non parcam.

3. An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?

4. Nam, etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. Nam et nos infirmi sumus in illo; sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5. Vosmetipos tentate, si estis in fide; ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis.

6. Spero autem, quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

7. Oramus autem Deum, ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos, quod bonum est, faciatis; nos autem ut reprobi simus.

8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram consummationem.

10. Ideo haec absens scribo, ut nou praescens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in aedificationem, et non in destructionem.

11. De cetero, fratres, ^{t)} gaudete, perfici estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus pacis, et dilectionis erit vobiscum.

12. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.

13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

t) Pro Missa de Ss. Trinit.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD GALATAS.

Cum apostolus Paulus, peragratis superioribus Asiae partibus, hoc est, Galatia et Phrygia, venisset Ephesum, ubi per biennium docuit in schola cuiusdam Tyranni (Act. 18, 23. et 19, 1. ac seq.) rescivit, Galatas statim ab ejus discessu a falsis fratribus deceptos esse, qui hominem ex operibus legis justificandum docerent, eosque sic ad circumcisionem et ceteras legis ceremonias traducerent; non illi quidem, ut Christum penitus abiciendum, sed ut legem cum Christo conjungendam esse contenderent. Et quia pseudomagistris illis notum erat, horum dogmatum vel acerrimum adversarium esse Paulum apostolum, ideo ejus auctoritatem elevare, eumque longe infra ceteros deprimere omnibus modis tendebant, imo ipsum quasi a reliquorum apostolorum doctrina dissentientem non obscurae insinulabant. Ergo ut illorum audaciam Paulus coerecat, sui dignitatem apostolatus in primis tueret, et doctrinae suae cum reliquis apostolis concordiam ex habita cum ipsis collatione comprobat. Moxque adductis rationibus, et e Scriptura veteri testimoniis Galatas ab errore revocat. Interim varios affectus inspergens Epistolae, aegris illorum animis varie medetur.

Scripta est Epistola Ephesi; ut ex peregrinatione Pauli intelligitur, et argumenta latinis exemplaribus praefixa testantur, idque circa annum aerae nostrae 56., a Christi morte 23. Graecorum codicum subscriptio missam vult ex urbe Roma, quod minus verisimile est, siquidem in ea non meminit vinculorum suorum apostolus, ut in aliis ibi scriptis facere solet, et Galatas statim a discessu suo in errorem abreptos, statim ab errore revocasse, existimare par est.

CAPUT I.

Reprehendit Galatas apostolus, quod abduci se permiserint a veritate, quam ab ipso accepérant, cum sola haec tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse dicērit, et tanta solertia postea illam docerūt, quanta ipsam antea impugnabūt, addens, quomodo ipsum Deus ad evangelizandum segregaverit.

1. Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis,

2. et qui necum sunt, omnes fratres Ecclesiae Galatiae.

3. Gratia vobis et pax a Deo Patre, et Domino nostro Iesu Christo,

4. qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de praesenti saeculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri,

5. cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

6. Miror, quod sic tam cito transferi-min ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium,

7. quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos couturbant, et volunt convertere Evangelium Christi.

8. Sed licet nos, aut angelus de coelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

9. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit.

10. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11. ^{t)} Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangeliatum est a me, quia non est secundum hominem; (*I. Cor. 15, 1.*)

12. neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Iesu Christi. (*Ephes. 3, 3.*)

13. Audistis enim conversationem meam aliquando in judaismo, quoniam supra modum persecutus Ecclesiam Dei, et expugnabam illam,

14. et proficiebam in judaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum.

15. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam,

^{t)} In Communi. S. Pauli Apost.

16. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus; continuo non acquevi carni et sauginoi,
(A. aer. vulg. 31.)

17. neque veni Jerosolymam ad antecessores meos apostolos, sed ab illi in Arabiā, et iterum reversus sum Damascum;
(A. aer. vulg. 37.)

18. deinde post annos tres veni Jerosolymam vide Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim;

19. alium autem apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20. Quae autem scribo vobis, ecce coram Deo, qui non mentior.
(A. aer. vulg. 37.)

21. Deinde veni in partes Syriae, et Ciliciae.

22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudeae, quae erant in Christo;

23. tantum autem auditum habebant: Quoniam, qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat;

24. et in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Paulus Evangelii veritatem libere semper docuit inter gentes, approbantibus id primis apostolis, et nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palam reprehendit Cephas ostendens, quod non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

(A. aer. vulg. 50. *)

1. Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumto et Tito.

2. Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum illis Evangelium, quod praedico in gentibus, seorsum autem illis, qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrisem.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circumcidere;

4. sed propter subintroductiones falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.

5. Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos;

6. ab illis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea ierest; Deus personam hominis non accipit) mihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. (Deut. 10, 17. Job 31, 19. Sap. 6, 8. Eccli. 35, 15. Act. 10, 31. Rom. 2, 11. Ephes. 6, 9. Col. 3, 25. 1. Petr. 1, 17.)

7. Sed et contra, cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium praeputum, sicut et Petro circumcisionis,

8. Qui enim operatus est Petro in apo-

stolatum circumcisionis, operatus est et mihi inter gentes)

9. et cum coguovissent gratiam, quae data est mihi, Jacobus, et Cephas, et Joannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi et Barnabae societas, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem,

10. tantum, ut pauperum memores essemus, quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere.

11. Cum autem venisset Cephas Antiochianum, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

12. Prius enim, quam venirent quidam a Jacobo, cum gentibus edebat; cum autem venissent, subtrahebat, et segregabat se, timeus eos, qui ex circumcisione erant.

13. Et simulatione ejus consenserunt certi Iudeai ita, ut et Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cum vidiisset, quod non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephae coram omnibus: Si tu, cum Iudeus sis, gentiliter vivis, et non judaice; quomodo gentes cogis judaizare?

15. Nos natura Iudei, et non ex genibus peccatores.

16. Scientes autem, quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, et nos in Christo Iesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, et non ex operibus legis, propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro. (Rom. 3, 20.)

17. Quod si quaerentes justificari in Christo, inventi sumus et ipsi peccatores, nunquid Christus peccati minister est? Absit.

18. Si enim, quae destruxi, iterum haec aedifico, praevaricatore me constituo.

19. Ego enim per legem mortuus sum, ut Deo vivam; Christo confixus sum cruci.

20. Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filius Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Sicut Abraham, ita et posteris non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datum est Spiritus sanctus; subditi autem legi, cum nemo praestet legem, maledicti sunt. Sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit; promissiones vero factae Abraham per fidem complentur, licet interim lex tamquam paedagogus data fuerit, quae non poterat justificare.

1. O insensati Galatae, quis vos fascinavit non obediere veritati, ante quorum oculos Jesus Christus praescriptus est, in vobis crucifixus?

2. Hoc soium a vobis volo discere: Ex

operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3. Sic stulti estis, ut, cum spiritu coepteritis, nunc carne consummemini?

4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei?

6. Sicut scriptum est: Abraham credit Deo, et reputatum est illi ad justitiam. (*Gen. 15, 6. Rom. 4, 3. Jac. 2, 23.*)

7. Cognoscite ergo, quia, qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahae.

8. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, praenuntiavit Abrahae: Quia benedicentur in te omnes gentes. (*Gen. 12, 3. Eccli. 44, 20.*)

9. Igitur, qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10. Quicunque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis, qui non permanerit in omnibus, quae scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. (*Deut. 27, 26.*)

11. Quoniam autem in lege neino justificatur apud Deum, manifestum est, quia justus ex fide vivit. (*Hab. 2, 4. Rom. 1, 17.*)

12. Lex autem non est ex fide, sed: Qui fecerit ea, vivet in illis. (*Lev. 18, 5.*)

13. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno, (*Deut. 21, 23.*)

14. ut in gentibus beneficio Abrahae fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

15. Fratres, (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. (*Hebr. 9, 17.*)

16. [†] Abrahae dictae sunt promissiones, et semiini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

17. Hoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo, quae post quadragesitos et triginta annos facia est lex, non irritum facit ad evanescendam promissionem.

18. Nam si ex lege haereditas, jam non ex promissione. Abrahae autem per reprobationem donavit Deus.

19. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

20. Mediator autem unius non est; Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quae posset vivificare, vere ex lege esset justitia.

22. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut prouissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. (*Rom. 3, 9.*)

23. Prius autem, quam veiret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quae revelanda erat.

[†] Dom. 13. post Pent.

24. Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub paedagogo.

26. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quae est in Christo Jesu.

27. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induitis. (*Rom. 6, 3.*)

28. Non est Judeus, neque Graecus; non est servus, neque liber; non est masculus, neque foemina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

29. Si autem vos Christi, ergo semen Abraham estis, secundum promissionem haeredes.

CAPUT IV.

Ante Christum natum Judaei in modum haeredis adhuc parvuli sub lege continebant tamquam sub tutore; conatur autem eos a legis servitute reuocare, cum fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans, quanto fervore ipsum ac praedicationem ipsius antea acceperant, et simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahae filiis, duo testamenta designantibus, per quod docet, legis aemulatorum a Christi haereditate ejiciendos.

1. [†] Dico autem: Quanto tempore haeres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium;

2. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad praefinitum tempus a patre:

3. ita et nos, cum essemus parvuli, sub elementis mundi eravimus servientes.

4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege,

5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum recipereamus.

6. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamante: Abba, Pater.

7. Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius, et haeres per Deum.

8. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis.

9. Nunc autem, cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad iufrima, et egena eleminta, quibus denuo servire vultis?

10. Dies observatis, et menses, et tempora, et annos.

11. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.

12. Estote sicut ego, quia et ego sicut vos. Fratres, obsecro vos; nihil me laetistis.

13. Scitis autem, quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis iampridem, et tentationem vestram in carne mea

14. non sprevistis, neque respuistis; sed sicut angelum Dei exceptis me, sicut Christum Jesum.

15. Ubi est ergo beatitudo vestra? Te-

[†] Dom. infra Octav. Nativ. Domini, et in Vigil. Epiph.

stimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, et dedissetis mihi.

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

17. Aemulantur vos non bene; sed excludere vos volunt, ut illos aemulemuni.

18. Bonum autem aemulamini in bono semper, et non tantum, cum praesens sum apud vos.

19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

20. Velle autem esse apud vos modo, et mutare vocem meanam, quoniam confundor in vobis.

21. Dicite mihi, qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

22. †) Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit: unum de ancilla, et unum de libera. (*Gen. 16, 15.*) (*Gen. 21, 2.*)

23. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per reprobationem;

24. quae sunt per allegoriam dicta. Haec enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitatem generans, quae est Agar;

25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quae nunc est Jerusalem, et scrivit cum filiis suis.

26. Illa autem, quae sursum est Jerusalem, libera est, quae est mater nostra.

27. Scriptum est enim: Laetare sterilis, quae non paris, erumpere, et clama, quae non parturis, quia multi filii desertae magis quam ejus, quae habet virum. (*Isai. 51, 1.*)

28. Nos autem fratres secundum Isaac, promissionis filii sumus. (*Rom. 9, 8.*)

29. Sed quomodo tunc Is., qui secundum carnem natus fuerat, persecutatur eum, qui secundum spiritum; ita et nunc.

30. Sed quid dicit Scriptura: Ejice ancillam, et filium ejus; non enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae. (*Gen. 21, 10.*)

31. Itaque, fratres, non sumus ancillae filii, sed liberae, qua libertate Christus nos liberavit.

CAPUT V.

Qui legis operibus justificari cupid, expers est fructus Christi, in quo nec prodest circumcisio nec praeputium, sed fides riva. Hortatur ergo, ut caveant a seductoribus, studeantque mutuae dilectioni. Caro autem, semper repugnans spiritui, trahit ad carnis opera, quae separant a regno coelorum; spiritus autem adserit fructus, quibus illud consequimur, etiam si legis opera non praestemus.

1. State, et nolite iterum jugo servitutis contineri.

2. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam.

si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. (*Act. 15, 1.*)

3. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universae legis facienda.

4. Evacuator estis a Christo, qui in lege justificauit; a gratia excidistis.

5. Nos enim spiritu ex fide spem justitiae expectamus.

6. Nam in Christo Jesu neque circumcisionis aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per charitatem operator.

7. Currebatis beue; quis vos impedivit veritati non obedire?

8. Persuasio haec non est ex eo, qui vocat vos.

9. Modicum fermentum totam massam corruptum. (*I. Cor. 5, 6.*)

10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapientis; qui autem conturbat vos, portabit iudicium, quicunque est ille.

11. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc praealgo, quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.

12. Utinam et abscondantur, qui vos conturbant.

13. Vos enim in libertatem vocati estis fratres; tantum ut libertatem in occasione detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem.

14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. (*Lev. 19, 18. Matth. 22, 39. Rom. 13, 8.*)

15. Quod si invicem mordetis, et comedetis, videite, ne ab invicem consumamini.

16. Dico autem: †) Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. (*I. Petr. 2, 11.*)

17. Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem; haec enim sibi invicem adversantur, ut non, quaecunque vultis, illa faciat.

18. Quod si spiritu dicimini, non estis sub lege.

19. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt: fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20. idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae,

21. invidiae, homicidia, ebrietates, commissationes, et his similia, quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

22. Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23. mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex.

24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

†) Dom. 4. Quadr.

†) Dom. 14. post Pent.

25. [†]) Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.

26. Non efficiamur inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

CAPUT VI.

Cum humilitate jurandus est proximus, nec aliorum laudes curandae; semperque bene operandum est, ut tempore suo metamus vitam aeternam. Rursum monet, ut caveant a seductoribus, qui cum legem suadeant, ipsi illam non observant. Paulus autem in solo Christo crucifixo gloriatur, ad quem nec circumcisio, nec praeputium quidquam faciunt.

1. Fratres, et si praecupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

2. Alter alterius onera portate, et sic adimplibitis legem Christi.

3. Nam si quis existimat, se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.

4. Opus autem suum prophet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero.

5. Unusquisque enim onus suum portabit. (*I. Cor. 3, 8.*)

6. Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis.

7. Nolite errare; Deus non irridetur.

†) Dom. 15. post Pent.

8. Quae enim seminaverit homo, haec et metet. Quoniam, qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.

9. Bonum autem facientes, non deficiimus; tempore enim suo metemus non deficientes. (*II. Thess. 3, 13.*)

10. Ergo, dum tempus habemus, opemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

11. [†]) Vide te, qualibus litteris scripsi vobis mea manu.

12. Quicunque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidendi, tantum, ut crucis Christi persecutionem non patiantur.

13. Neque enim, qui circumciduntur, legem custodiunt; sed volunt, vos circumcidendi, ut in carne vestra glorientur.

14. ^{††}) Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.

15. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliud valet, neque praeputium, sed nova creatura.

16. Et quicunque haec regulam secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israël Dei.

17. De cetero nemo mihi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen.

†) Suscep. S. Crucis Paris.

††) S. Franc. Conf.

E P I S T O L A B E A T I P A U L I A P O S T O L I A D E P H E S I O S .

Romae scripta est ex vinculis, quorum ter meminit, capite nempe 3. et 4. atque ultimo, per Tychicum diaconum transmissa, cuius in fine mentio est, circa annum, ut opinamur, aerae vulgaris 62., a Christi morte 29. Hanc sub nomine Epistolae ad Laodicenses a Marcione fuisse venditatem, Tertullianus et Epiphanius indicant, quod ex fide hujus Ecclesiae fuisse factum, credibile est; quid enim hoc ad Marcionis causam? Notandum enim, in antiquis, ut ex Basili 1. 2. contra Eunomium, et ex Hieronymo in hanc Epistolam appetat, generatim inscriptam fuisse: *Tois ἀγίοις τοις οὐστιν, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ;* vel, ut in litterarum encyclicarum inscriptione fieri solet: „*Sanctis, qui sunt.... et fidelibus in Christo Jesu,*“ ut ita ab Epheso, quo ipsam quasi ad Asiae metropolim primum missam verisimile est, ad ceteras ejusdem provinciae civitates, adscriptis cuiusque nominibus transmitteretur, et ad eas etiam, quas Paulus ipse nunquam viderat, ut de Laodicensibus patet Col. 2, 1.

Hujus Epistolae praesertim primis capitibus implexus et involutus est sermo, sensusque obscurus et explicatu difficilis, rerum nimirum sublimitatem adaequans verbis sublimioribus, quam ulla umquam habuit humana lingua.

CAPUT I.

Deum benedicit apostolus, qui praedestinatos plurimis iisque maximis per Christum Filium affect beneficis, agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Ephesiorum erga proximos, orans, ut perfectam adipiscantur sapientiam, ostendens etiam Christi a mortuis suscitat exaltationem, qui constitutus est caput super omnem Ecclesiam.

1. Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei omnibus sauctis, qui sunt Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu.

2. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo, (II. Cor. 1, 3. I. Petr. 1, 3.)

4. sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate.

5. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suae,

6. in laudem gloriae gratiae suae, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo.

7. In quo habemus redemtionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum secundum divitias gratiae ejus,

8. quae superabundavit in nobis in omni sapientia et prudentia,

9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo,

10. in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quae in coelis, et quae in terra sunt, in ipso;

11. in quo etiam et nos sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae,

12. ut simus in laudem gloriae ejus nos, qui auto speravimus in Christo;

13. in quo et vos, cum audissetis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestrae) in quo et credentes signati estis Spiritu missiōnis sancto,

14. qui est pignus haereditatis nostrae, in redēmptionē acquisitionis, in laudem gloriae ipsius.

15. Propterea et ego audiens fidem vestram, quae est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis,

17. ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis in agnitione ejus;

18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quae sit spes vocationis ejus, et quae divitiae gloriae haereditatis ejus in sanctis,

19. et quae sit supremens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis ejus, (Infr. 3, 7.)

20. quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus,

21. supra omnem principatum et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne uenomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro.

22. Et omnia subjicit sub pedibus ejus; et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, (Ps. 8, 8.)

23. quae est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPUT II.

Peccatis antea mortui per Christum vivificati sunt non suis operibus, sed gratis per fidem. Ostendit, gentes, quae prius alienae erant a Dei propagationibus, jam per Christum et fidem, quae Dei donum est, factas esse sanctorum concives, idemque habere fundatū cum patriarchis ac prophetis.

1. Et vos, cum essetis mortui delictis, et peccatis vestris, (Col. 2, 13.)

2. in quibus aliquando ambulastis secundum saeculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios dissidentiae,

3. in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostrarum, facientes voluntatem carnis, et cogitationum, et eramus natura filii irae, sicut et ceteri;

4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5. et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati)

6. et conresuscitavit, et concedere fecit in coelestibus in Christo Jesu,

7. ut ostenderet in saeculis supervenientibus abundantes divitias gratiae suae in honestate super nos in Christo Jesu.

8. Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est,

9. non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quae praeparavit Deus, ut in illis ambulemus.

11. Propter quod memores estote, quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimur praeputium ab ea, quae dicitur circumcisio in carne, manu facta,

12. quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israël, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo.

13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit intra eum, et medium parietem macciae solvens, iuncticias in carne sua;

15. legem mandatorum decretis evançans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16. et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitiias in semetipso.

17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem iis, qui prope.

18. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. (*Rom. 5, 2.*)

19. Ergo [†]) jam non estis hospites, et advenae; sed estis cives sauctorum, et domestici Dei,

20. superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu,

21. in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sauctum in Domino,

22. in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Paulus docuit hoc mysterium, prophetis et apostolis revelatum, quod gentes essent per Christum participes promissionum Dei, quem orat, ut Spiritu corroborarentur, et in charitate radicati, ad plenum in divinis mysteriis edoceantur.

1. Hujus rei gratia ego Paulus, vincitus Christi Jesu pro vobis gentibus,

2. si tamen audistis dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis,

3. quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi,

4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi,

5. quod alias generationibus nou est agnitus filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis ejus, et prophetis in Spiritu,

6. gentes esse cohaeredes, et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium,

7. cuius factus sum minister secundum donum gratiae Dei, quae data est mihi secundum operationem virtutis ejus. (*Supr. 1, 19.*)

8. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, (*A. Cor. 15, 9.*)

9. et illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo, qui omnia creavit,

10. ut innescat principatibus, et potestatis in coelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei,

11. secundum praestitutionem saeculorum, quam fecit in Christo Jesu Dominus nostro,

12. in quo habemus fiduciam, et accessum in confidentia per fidem ejus.

13. Propter quod ^{††}) peto, ne deficitis in tribulationibus meis pro vobis, quae est gloria vestra.

[†]) S. Thomas Apost.
^{††}) Dom. 16. post Pent.

14. Hujus rei gratia flecto genna mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,

15. ex quo omnis paternitas in caelis, et in terra nominatur,

16. ut det vobis secundum divitias gloriae suae virtute corroborari per Spiritum ejus in interlorem hominem,

17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris; in charitate radicati, et fundati,

18. ut possitis comprehendere eum omnibus sanctis, quae sit latitudo, et longitudine, et sublimitas, et profundum,

19. scire etiam supereminenter scientiac charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quae operatur in nobis,

21. ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu in omnes generationes saeculi saeculorum. Amen.

CAPUT IV.

Ad unitatem spiritus hortatur, ostendens, Christum diversa diversi dedisse charismata, et ad sui corporis aedificationem varios in Ecclesia instituisse ordines ad finem usque mundi. Monet igitur, ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans; rursumque monet, ut in hoc corpore manentes, separantur ab iis, qui mente excecali sequuntur effrauen carnis desideria, et novos induant mores, damnatis prioribus.

1. [†]) Obsecro itaque vos ego viiuctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, (*A. Cor. 7, 27. Philipp. 1, 27.*)

2. cum omni humilitate, et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,

3. solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. (*Rom. 12, 10.*)

4. Unum corpus, et unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae.

5. Unus Dominus, una fides, unum baptismum.

6. Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis. (*Mat. 2, 10.*)

7. ^{††}) Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. (*Rom. 12, 3. I. Cor. 12, 11. II. Cor. 10, 13.*)

8. Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem; dedit dona hominibus. (*Ps. 67, 19.*)

9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terrae?

10. Qui descendit, ipse est, et qui ascendet super omnes coelos, ut impletet omnia.

[†]) Dom. 17. post Pent.

^{††}) In Vigili Aseensi. et in Feste Ss. Apost. Simonis et Jud.

11. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores, et doctores, (*I. Cor. 12, 28.*)

12. ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi,

13. donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi;

14. ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus,

16. ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministracionis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membra, augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate.

17. Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui, (*Rom. 1, 21.*)

18. tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei, per ignorantiam, quae est in illis, propter caecitatem cordis ipsorum.

19. qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis, in avaritiam.

20. Vos autem non ita didicistis Christum,

21. si tamen illum audiistis, et in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu:

22. deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumperit secundum desideria erroris. (*Col. 3, 8.*)

23. ^t) Renovamini autem spiritu mentis vestrae, (*Rom. 6, 4.*)

24. et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis. (*Col. 3, 12.*)

25. Propter quod deponeentes mendacium, loquimini veritatem unquam quisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra. (*1. Petr. 2, 1. Zach. 8, 16.*)

26. Irascimini, et nolite peccare; sed non occidat super iracundiam vestram. (*Ps. 4, 5.*)

27. Nolite locum dare diabolo;

28. qui surabatur, jam non furetur; magis autem laboret operaudo manibus suis, quod bonum est, ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti. (*Jac. 4, 7.*)

29. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus ad aedificationem fidei, ut dei gratiam audientibus.

30. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemtionis.

31. Omnis amaritudo, et ira, et indigna-

to, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia.

32. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis. (*Col. 3, 13.*)

CAPUT V.

Hortatur, ut Christum imitentur, longe separati ab omni rito ac sclerato, et redimentes tempus, assumant spiritualia, que tradit, exercitia. Uxores rult subditas esse viris, viros autem diligere uxores, sicut Christus dilexit Ecclesiam.

1. ^t) Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi,

2. et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis. (*Joann. 18, 34. et 15, 12. I. Joann. 4, 21.*)

3. Fornicatio autem, et omnis immunitia, aut avaritia nec uominetur in vobis, sicut decet sanctos, (*Col. 3, 5.*)

4. aut turpitude, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.

5. Hoc enim sciote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet haereditatem in regno Christi et Dei.

6. Nemo vos seducat inanibus verbis; propter haec enim venit ira Dei in filios disidentiae. (*Matth. 24, 4. Marc. 13, 5. Luc. 21, 8. II. Thess. 2, 3.*)

7. Nolite ergo effici particeps eorum.

8. Eratis enim aliquando tenebrae; nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate,

9. (fructus enim lucis est in omni bonitate, et iustitia, et veritate)

10. probantes, quid sit benelacitum Deo;

11. et nolite communicare operibus infruitionis tenebrarum, magis autem redarguite.

12. Quae enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere.

13. Omnia autem, quae arguuntur, a lumine manifestantur; omne enim, quod manifestatur, lumen est.

14. Propter quod dicit: Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus.

15. ^t) Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, (*Col. 4, 5.*)

16. sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

17. Propterea nolite fieri imprudentes; sed intelligentes, quae sit voluntas Dei. (*Rom. 12, 2. I. Thess. 4, 3.*)

18. Et nolite ineibriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu sancto,

19. loquentes uobismetispius in psalmis, et hymnis, et cantis spiritualibus, can-

^t) Dom. 5. Quadr.

^{tr}) Dom. 20. post Pent.

tantes et psallentes in cordibus vestris Dominio,

20. gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo et Patri.

21. Subjecti iuvicem in timore Christi.

22. [†]) Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino, (Gen. 3, 16. Col. 3, 18. I. Petr. 3, 1.)

23. quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae, ipse salvator corporis ejus. (I. Cor. 11, 3.)

24. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.

25. Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, (Col. 3, 19.)

26. ut illam sanctificaret, mundans lavacrum aquae in verbo vitae,

27. ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata.

28. Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.

29. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit, et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam,

30. quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus.

31. Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem suam, et adhaerabit uxori suea, et erunt duo in carne una. (Gen. 2, 24. Matth. 19, 5. Marc. 10, 7.) (I. Cor. 6, 16.)

32. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia.

33. Verumtamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit; uxor autem timeat virum suum.

CAPUT VI.

Filiis parentibus, serrique dominis obediant; rursumque parentes erga filios, et domini erga servos sui memores sint officii. Monet, Dei armaturam, cuius partes explicat, induendam ad resistendum spiritualibus inimicis, petens etiam, ut pro se orient.

1. Filii, obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est.

2. Honora patrem tuum, et matrem tuum, quod est mandatum primum in promissione, (Exod. 20, 12. Deut. 5, 16. Eccli. 3, 9. Matth. 15, 4. Marc. 7, 10. Col. 3, 20.)

3. ut bene sit tibi, et sis longaeus super terram.

4. Et vos, patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate illos in disciplina, et correptione Domini.

5. Servi, obedite domini carnalibus cum timore, et tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo, (Col. 3, 22. Tit. 2, 9. I. Petr. 2, 18.)

^{t)} Pro sponsalibus.

6. non ad ecclum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus,

8. scientes, quoniam unusquisque, quocunque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber.

9. Et vos, domini, eadem facite illis, remittentes minas, scientes, quia et illorum, et uester Dominus est in coelis, et personarum acceptio non est apud eum. (Deut. 10, 17. II. Par. 19, 7. Job 34, 19. Sap. 6, 8. Eccli. 35, 15. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Col. 3, 25. I. Petr. 1, 17.)

10. De cetero, [†]) fratres, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus.

11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.

12. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus.

13. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare.

14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loriam justitiae,

15. et calcati pedes in praeparatione Evangelii pacis,

16. in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguerre;

17. et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, (quod est verbum Dei) (I. Thess. 5, 17. I. Thess. 5, 8.)

18. per omnem orationem, et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia, et obsecratione pro omnibus sanctis, (Col. 4, 2.)

19. et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii, (Col. 4, 3. II. Thess. 3, 1.)

20. pro quo legatione fungor in catena ita, ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

21. Ut autem et vos sciatis, quae circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister in Domino,

22. quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis, quae circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

23. Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre, et Domino Iesu Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.

^{t)} Dom. 21. post Pent.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD PHILIPPENSES.

Hanc Epistolam eodem anno (aerae vulgaris 62.) et ex eodem carcere, ex quo superiorem ad Ephesios, scripsit apostolus. Quo tempore ejus vincula in toto praetorio inclarerunt, nonnullis ex ipsius Caesaris quoque palatio ad fidem Christi conversis. (1, 12. et 4, 22.) „A Caesare enim missus in carcerem,“ inquit Hieronymus, „notior familiae ejus factus, persecutoris domum Christi fecit Ecclesiam.“ (Comment. in Epist. ad Philem.) Philippenses autem ideo blandius quam ceteros appellat, quod ab ipso, cum Macedoniam coelesti monitu intrasset, primum conversi, singulare deinde in Paulum studium ostenderant, ipsique pridem Thessalonicae agenti et post Romae vincto subsidium per Epaphroditum miserant. Qui cum ex gravissimo morbo convaluisse, ad suos cum his litteris a Paulo remissus est, quibus ipsos monet, ut in fide Christi constanter persistent, nec frangantur adversis, nec fidem habeant pseudoapostolis judaizantibus, quos canes et inimicos Crucis Christi appellat, docetque, non ex lege, sed ex fide Christi veram esse justitiam. Postremo magnas ipsorum munificentiae gratias agit.

CAPUT I.

Ex magno affectu, quem habet erga Philippenses, manifestat eis, quod pressurae suae in majorem Evangelii fructum cesserint; quam utilitatem si non spectaret, omnino dissotri cuperet, et esse cum Christo; eosque adhortatur, ut digne ad Christi Evangelium convergentur, dicens, quod pro ipso jam afflictiones sustinuerint.

1. Paulus et Timotheus, servi Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum episcopis et diaconibus.

2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Iesu Christo.

3. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,

4. semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gudio depreciationem faciens,

5. super communicatione vestra in Evangelio Christi a prima die usque nunc.

6. [†]) Consideres hoc ipsum, quia, qui coepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu;

7. sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde, et in vinculis meis, et in defensione, et confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.

9. Et hoc oro, ut charitas vestra magis magis abundet in scientia, et in omni sensu,

10. ut prophetis potiora, ut sitis sinceri, et sine offensa in diem Christi,

11. repleti fructu justitiae per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.

12. Scire autem vos volo fratres, quia, quae circa me sunt, magis ad profectum veuerunt Evangelii

13. ita, ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni praetorio, et in ceteris omnibus,

14. et plures e fratribus in Dominio, confidentes vinculis meis, abundantius audent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem et propter invidiam, et contentionem; quidam autem et propter bonam voluntatem Christum praedicant;

16. quidam ex charitate, scientes, quoniam in defensionem Evangelii positus sum.

17. Quidam autem ex coutectione Christum annuntiant non sincere, existimatates, pressuram se suscitare vinculis meis.

18. Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus auctorietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.

19. Scio enim, quia hoc mihi proveniet ad salutem per vestram orationem, et subministracionem Spiritus Iesu Christi,

20. secundum expectationem, et spem meam, quia in nullo confundar; sed in omni fiducia sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

21. Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum.

22. Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est; et quid eligam, ignoro.

23. Coarctor autem e duobus, deside-

[†]) Dom. 22. post Pent.

rium habens dissolvi, et esse cum Christo,
multo magis melius;

24. permanere autem in carne necessa-
rium propter vos.

25. Et hoc confidens scio, quia manebus,
et permanebo omnibus vobis ad profectum
vestrum, et gaudium fidei,

26. ut gratulatio vestra abundet in Chri-
sto Jesu in me per meum adventum ite-
rum ad vos.

27. Tantum digne Evangelio Christi con-
versamini, ut sive, cum venero, et vi-
dero vos, sive absens audiam de vobis,
quia statis in uno spiritu unanimes, colla-
borantes fidei Evangelii, (*Ephes. 4, 1.
Col. 1, 10. I. Thess. 2, 12.*)

28. et in nullo terrenam ab adversa-
riis; quae illis est causa perditionis, vo-
bis autem salutis, et hoc a Deo,

29. quia vobis donatum est pro Christo,
non solum, ut in eum creditis, sed ut
etiam pro illo patimini,

30. idem certamen habentes, quale et
vidistis in me, et nunc audistis de me.

CAPUT II.

*Ad mutuam dilectionem et concordiam,
animique modestiam miro affectu eos
hortatur exemplo Christi, in cuius
nomine omne genu nunc flectitur, utque
suam in timore operentur salutem.
Congratulatur tum illis, quod inter-
malos sancte vivant, tum sibi, quod
tales habeat discipulos. Timotheum
laudat a sincera Evangelii praedica-
tione et obedientia; similiter et Epa-
phroditum, quem ad eos mittit, post-
quam ab aegritudine convaluit.*

1. Si qua ergo consolatio in Christo, si
quod solatinum charitatis, si qua societas
spiritus, si qua viscera miserationis,

2. implete gaudium mem, ut idem sa-
piatis, eandem charitatem habentes, ua-
nimes, id ipsum sentientes,

3. nihil per contentionem, neque per
inanem gloriam, sed in humilitate supe-
riorum sibi invicem arbitratus,

4. non, quae sua sunt, singuli consider-
antes, sed ea, quae aliorum.

5. †) Hoc enim sentite in vobis, quod
et in Christo Jesu,

6. qui, cum in forma Dei esset, non
rapinam arbitratus est, esse se aequalem
Deo;

7. sed semetipsum exinanivit, formam
servi accipiens, in similitudinem hominum
factus, et habitu inventus ut homo.

8. ††) Humiliavit semetipsum, factus
obediens usque ad mortem, mortem au-
tem crucis. (*Hebr. 2, 9.*)

9. Propter quod et Deus exaltavit illum,
et donavit illi nomen, quod est super omne
nomen,

10. ut in nomine Jesu omne genu flecta-

tur coelestium, terrestrium, et inferno-
rum, (*Isai. 45, 24. Rom. 14, 11.*)

11. et omnis lingua confiteatur, quia
Dominus Jesus Christus in gloria est Dei
Patris.

12. Itaque, charissimi mei, (sicut sem-
per obedistis) non ut in praesentia mei
tantum, sed multo magis nunc in absen-
tia mea cum metu et tremore vestram sa-
lute moperamini.

13. Deus est euim, qui operatur in vobis
et velle, et perficere pro bona voluntate.

14. Omnia autem facite sino murmurati-
onibus, et haesitationibus, (*I. Petr. 4, 6.*)

15. ut sitis sine querela, et simplices
filii Dei sine reprehensione in medio natio-
nis pravae et perversae, inter quos luce-
sicut luminaria in mundo,

16. verbum vitae continentis ad gloriam
meam in die Christi, quia non in vacuum
cucurri, neque in vacuum laboravi.

17. Sed et si immolor supra sacrificium,
et obsequium fidei vestrae, gaudeo, et
congratulor omnibus vobis.

18. Idipsum autem et vos gaudete, et
congratulamini mihi.

19. Spero autem in Domino Jesu, Ti-
motheum me cito mittere ad vos, ut et
ego bono animo sim, cognitis, quae circa
vos sunt. (*Act. 16, 1.*)

20. Neminem evim habeo tam unani-
mem, qui sincera affectione pro vobis so-
licitus sit.

21. Omnes enim, quae sua sunt, quaer-
unt, non, quae sunt Jesu Christi. (*I. Cor.
13, 5.*)

22. Experimentum autem ejus cognoscite,
quia sicut patri filius tecum servivit
in Evangelio.

23. Hunc igitur spero me mittere ad vos,
mox ut video, quae circa me sunt.

24. Confido autem in Domino, quoniam
et ipse veniam ad vos cito.

25. Necessarium autem existimavi, Epa-
phroditum fratrem, et cooperatorem et
commilitonem meum, vestrum autem apostolum
et ministrum necessitatis meae,
mittere ad vos,

26. quoniam quidem omnes vos deside-
rabat, et moestus erat, propterea quod
audieratis illum infirmatum.

27. Nam et infirmatus est usque ad
mortem; sed Deus misertus est ejus, non
solum autem ejus, verum etiam et mei,
ne tristitiam super tristitiam haberem.

28. Festinaius ergo nisi illum, ut
viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tri-
stitia sim.

29. Excipite itaque illum cum omni gau-
dio in Domino, et ejusmodi cum honore
habetote,

30. quoniam propter opus Christi usque
ad mortem accessit, tradens animam suam,
ut impliceret id, quod ex vobis deerat erga
meum obsequium.

†) Dom. Palm., ad Miss. Item in Invent. et
Exaltat. S. Crucis.

††) In Miss. de S. Cruce.

CAPUT III.

Nemo in legalibus gloriari potest; alioqui Paulo id maxime conveniret, qui tamen omnia haec detrimentum arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipisceretur, semper proficiens, ut tandem perfectionem conserqueretur. Quapropter Philippienses hortatur, ut ipsum, et non discolors crucis Christi inimicos imitentur.

1. De cetero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2. Videte canes, videte malos operarios, vide concisionem.

3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu serviuimus Deo, et gloriamur in Christo Iesu, et non in carne fiduciam habentes,

4. quinquam ego habeam confidentiam et in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis,

5. circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamini, Hebraeus ex Hebreis, secundum legem Pharisaeus, (Act. 23, 6.)

6. secundum aemulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela.

7. Sed ^{††}) quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8. Verumtamen existimo, omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9. et inveniar in illo, non habens meam justitiam, quae ex lege est, sed illam, quae ex fide est Christi Iesu, quae ex Deo est justitia in fide,

10. ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, et societatem passionis illius, configuratus morti ejus;

11. si quo modo occurram ad resurrectionem, quae est ex mortuis;

12. non quod jam acceperim, aut jam perfectus sum; sequor autem, si quomodo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Iesu.

13. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quae quidem retro sunt, oblivisces, ad ea vero, quae sunt priora, extendens meipsum,

14. ad destinatum persequor, ad bravium superiore vocations Dei in Christo Iesu.

15. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus; et si quid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit.

16. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula.

17. ^{†††}) Imitatores mei estote fratres, et observeate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

18. Multi enim ambulant, quos saepe dicebam vobis (nunc autem et flens dico) inimicos crucis Christi, (Rom. 16, 17.)

19. quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapint.

20. Nostra autem conversatio in coelis est, unde etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum,

21. qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem, qua etiam possit subjecere sibi omnia.

CAPUT IV.

Ad perseverantiam et spirituale gaudium, modestiam, preces et gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipsis exoptans, utque mordicus teneant, quaecunque Dei sunt; laudans ipsis, quod per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

1. Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum, et corona mea, sic state in Domino charissimi.

2. Evodium rogo, et Syntychen deprecior id ipsum sapere in Domino.

3. Eliam rogo et te germane compar, adjuva illas, quae mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et ceteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitae.

4. ^{††}) Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete.

5. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est.

6. Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione, et obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum.

7. Et pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, et intelligentias vestras in Christo Iesu.

8. De cetero fratres, quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque justa, quaecunque sancta, quaecunque amabilia, quaecunque honestae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate.

9. Quae et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, haec agite; et Deus pacis erit vobis.

10. Gavisus sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruitis pro me sentire, sicut et sentiebbatis; occupati autem eratis.

11. Non quasi propter penuriam dico; ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse.

12. Scio et humiliari, scio et abundare, ubique et in omnibus institutus sum) et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati.

13. Omnia possum in eo, qui me confortat.

14. Verumtamen bene fecistis, comunicantes tribulationi meae.

†) Dom. 3. Adv.

^{††}) Pro Conf. non Pont.

^{†††}) Dom. 23. post Pent. et in Festo S. Clem. Papae.

15. Scitis autem et vos Philippenses, quod in principio Evangelii, quando prefectus sum a Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicavit iu ratione dati et accepti, nisi vos soli,

16. quia et Thessalonicanam semel et bis in usum mibi misistis.

17. Non quia quaero datum; sed requiro fructum abundante in ratione vestra.

18. Habeo autem omnia, et abundo; repletus sum, acceptis ab Epaphrodito, quae misistis odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

19. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum divitias suas in gloria in Christo Jesu. (*Rom. 12, 1.*)
20. Deo autem et Patri nostro gloria in saecula saeculorum. Amen.

21. Salutare omne sanctum in Christo Jesu.

22. Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem, qui de Caesaris domo sunt.

23. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

E P I S T O L A BEATI PAULI APOSTOLI A D C O L O S S E N S E S .

Eadem cum duabus praecedentibus anno a morte Christi 29., aerae nostrae 62., et ex eodem carcere conscripta, ac per Tythicum et Onesimum (ut habent graeca, syra et latina Complutentia in fine Epistolae) Colossas transmissa. Quae civitas non eadem est atque Rhodus, quam a colosso solis sic dictam, putant Suidas, Eustachius et alii; sed Phrygiae, ab Hierapoli et Laodicea, quarum in hac Epistola nieminit, haud procul dissita, ut docet Herodotus, Strabo, Plinius, aliique. Instituti autem erant Colossenses per Epaphorumi apostoli discipulum; sed post acceptum Evangelium a quibusdam, quorum studium erat sinceritatem apostolicae doctrinae corrumpere, (Simonia nos fuisse, credere par est) persuasi sunt, accessum se habere ad Deum non per Filium, sed per angelos. Accedebant observationes ac superstitiones judaicae, ab Evangelio prorsus dissentaneae. Primum igitur docet apostolus, nonnisi per Christum Dei Filium, per quem omnia condita sunt, nos instaurari ac reconciliari Deo, judaicas autem et philosophicas observationes penitus aspernandas. Atque id agit c. 1. et 2. Reliqua pars Epistolae fere in tradendis christianaे vitae praecepsis versatur. Est autem haec Epistola valde huic similis, quam ad Ephesios dedit, et instar illius grandiloqua atque sublimis.

CAPUT I.

Andita fide, charitate ac spe Colossem-sium, orat pro ipsis apostolus, quo in scientia Dei bonisque operibus perficiantur. Christum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata sunt, et qui caput est Ecclesiae, quo omnia pacificata sunt. Hortatur ergo, ut immobiles in fide permaneant, seque dicit effectum Christi ministerium ad praedicandum mysterium a saeculis absconditum, et nunc manifestatum.

1. Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater

2. eis, qui sunt Colossis, sanctis et fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Jesu Christi semper pro vobis orantes,

4. audientes fidem vestram in Christo Jesu, et dilectionem, quam habetis in sanctos omnes

5. propter spem, quae reposita est vobis in coelis, quam audistis in verbo veritatis Evangelii,

6. quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo est, et fruicitur, et crescit, sicut in vobis ex ea die, qua audistis, et cognovistis gratiam Dei in veritate,

7. sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu;

9. ideo et nos, ex qua die audiivimus, [†]) non cessamus pro vobis orantes, et postulantibus, ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia et intellectu spirituali,

[†]) Dom. ult. post Pent.

10. ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, et crescentes in scientia Dei;

11. in omni virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus, in omni patientia, et longauimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine;

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suaee,

14. in quo habemus redēptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum;

15. qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae,

16. quoniam in ipso condita sunt universa in coelis, et in terra, visibilia, et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, omnia per ipsum, et in ipso creata sunt; (*Jeann. 1, 3.*)

17. et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens. (*1. Cor. 15, 20. Apoc. 1, 5.*)

19. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitat,

20. et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt.

21. Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis,

22. nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos et inmaculatos, et irreprehensibles coram ipso;

23. si tamen permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod praedicatum est in universa creatura, quae sub caelo est, cuius factus sum ego Paulus minister.

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quae desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia,

25. cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quae data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei.

26. Mysterium, quod absconditum fuit a saeculis, et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriae sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriae,

28. quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, et docentes omneum hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

29. In quo et labore, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Hortatur, ut caveant, ne ullis aut persuationibus aut imposturis philosophorum seu legem inducere voluntum seducantur a Christi fide, per quem a peccatis, a potestate diaboli, et ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

1. Volo eum, vos scire, qualis solitudinem habeam pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae, et quicunque non viderunt faciem meam in carne,

2. ut consolentur corda ipsorum, instruti in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu,

3. in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiatur in sublimitate sermonum.

5. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quae in Christo est, fidei vestrae. (*1. Cor. 5, 3.*)

6. Sicut ergo accepistis Iesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. radicati, et superaedificati in ipso, et confirmati fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.

8. Vide te, ne quis vos decipiatur per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum,

9. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter,

10. et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis;

11. in quo et circumcisisti estis circumcisio non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi,

12. consepulti ei in baptismo, in quo et resurrexisti per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis.

13. Et vos, cum mortui essetis in delictis, et praeputio carnis vestrae, conviviebat cum illo, donaus vobis omnia dilecta; (*Ephes. 2, 1.*)

14. defens, quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci;

15. et expolians principatus, et potestates, tradidit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

16. Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neoweniae, aut sabbatorum,

17. quae sunt umbra futurorum; corpus autem Christi.

18. Nemo vos seducat, volens in humilitate, et religione angelorum, quae non vidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suae, (*Matth. 24, 4.*)

19. et non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis?

21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis,

22. quae sunt omnia in interitum ipso usu secundum praecepta, et doctrinas hominum;

23. quae sunt rationem quidem habentia speciatiae in superstitione, et humilitate, et non ad parcedum corpori, nou in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hic explicat, novum induant, in quo non est distinctio nationis aut conditionis; assumantque virtutes, ac variis modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes. Docet deinde, quomodo se habere debeant uxores et mariti, filii et patres, servi ac domini.

1. Igitur, [†] si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens;

2. quae sursum sunt, sapite, non, quae super terram.

3. Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4. Cum Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria.

5. Mortificate ergo membra vestra, quae sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quae est simulacrorum servitus, (Ephes. 5, 3.)

6. propter quae venit ira Dei super filios incredulitatis,

7. in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.

8. Nunc autem deponite et vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. (Rom. 6, 4. Ephes. 4, 22. Hebr. 12, 1. I. Petr. 2, 1. et 4, 2.)

9. Nolite mentiri iuvicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10. et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus, qui creavit illum. (Gen. 1, 26.)

11. Ubi non est gentilis et Judaeus, circumcisio et praeputium, barbarus et Scytha, servus et liber; sed omnia, et in omnibus Christus.

12. ^{††} Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam,

13. supportantes invicem, et donantes vobis metipsos, si quis adversus aliquem habet querelam; sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos.

14. Super omnia autem haec charitatem habete, quod est vinculum perfectionis;

15. et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore, et grati estote.

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes, et commonentes vosmetipso, psalmis, hymnis, et cantici spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17. Omnes, quocunque factis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum. (I. Cor. 10, 31.)

18. Mulieres, subditae estote viris, sicut oportet, in Domino. (Ephes. 5, 22. I. Petr. 3, 1.)

19. Viri, diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas.

20. Fili, obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino. (Ephes. 6, 1.)

21. Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. (Ephes. 6, 4.)

22. Servi, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. (Tit. 2, 9. I. Petr. 2, 18.)

23. Quocunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, et non hominibus,

24. scientes, quod a Domino accipietis retributionem haereditatis. Domino Christo servite.

25. Qui enim injuriam facit, recipiet id, quod inique gessit; et non est personarum acceptio apud Deum. (Rom. 2, 6.)

CAPUT IV.

Pro se cupit ipsos precari, et caute ac discrete cum infidelibus conversari; mittitque, qui manifestent eis, quae apud ipsum agantur, et variorum salutationes adscribit, cupiens, ut huec et similiiter Laodicensi Epistolam apud utramque legatur Ecclesiam.

1. Domini, quod justum est et aequum, servis praestate, scientes, quod et vos Dominum habetis in coelo.

2. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, (Luc. 18, 1. I. Thess. 5, 17.)

3. orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, (propter quod etiam vincutus sum) (Ephes. 6, 19. II. Thess. 3, 1. Col. 4, 3.)

4. ut manifestem illud ita, ut oportet me loqui.

5. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt, tempus redimentes. (Ephes. 5, 15.)

6. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7. Quae circa mes sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino,

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut

[†] Sabb. sancto Epist.

^{††} Dom. 5. post Epiph. et 26. post Pent.

cognoscat, quae circa vos sunt, et consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo charissimo, et fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quae hic aguntur, uota facient vobis.

10. Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, et Marcus ^{*)} consobrinus Baroabae, de quo accepistis mandata, (si venerit ad vos, excipite illum)

11. et Jesus, qui dicitur Justus; qui sunt ex circumcitione; hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, et pleni in omni voluntate Dei.

^{*)} De quo Act. 15. 36.

13. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciae, et qui Hierapoli.

14. Salutat vos Lucas medicus charissimus, et Demas. (II. Tim. 4, 11.)

15. Salutat fratres, qui sunt Laodiciae, et Nympha, et, quae in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cum lecta fuerit apud vos Epistola haec, facite, ut et in Laodicensium Ecclesia legatur; et eam, quae Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18. Salutatio mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobis cum. Amen.

E P I S T O L A BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

Thessalonica metropolis est Macedoniae, prius Halis dicta, deinde a Philippo Amyntae filio Thessalonica appellata ob devictos Thessalos. Nunc Salonica dicitur. In hac multos Christo adjunxerat Paulus, cum Philippis Thessalonicanam venisset (Act. 9, 7.); sed cum rursus eam repetere ex Athenis semel iterumque cogitasset, destinata non potuit exequi, a satana, inquit, praepeditus. Ideoque Timotheum eo misit, qui Thessalonicienses in fide confirmaret. Igitur post redditum Timothei, qui Corinthum Thessalonica ad eum rediit, (Act. 18. cum hujus Epistolae c. 3.) Paulus de Thessalonicensium rebus edoctus, eos hac Epistola collaudat, quod Judaeis licet insano studio contra intentibus, in accepta fide constanter permanissent, et Deo gratias agit. Interim sui commendationem admiscens in memoriam redigit, quo pacto, ne eos gravaret, etiam a sunitu accipiendo pepercisset. Mox subiungit praecepta vitae christianaee.

Patet ergo ex dictis, non Athenis, neque Roma, ut quibusdam placuit, sed Corinthon missam esse Epistolam hanc, quam jure Chrysostomus et Theodoreetus omnium Paulinarum primam censem. Quod nemo inficias ibit, qui peregrinationem Pauli attente considerarit, praecipueque, quae habentur Act. 17. et 18. cum hujus Epistolae c. 3. Missa est autem circa annum aerae nostrae 52., post Christi mortem 19.

CAPUT I.

Thessalonicensees commendat, actis Deo gratiis, quod susceptam semel fidem servaverint, Pauli, imo ipsius Domini imitatores effecti, ac forma reliquis credentibus, palam ostendentes, quem apud ipsos fructum Pauli praedicatio habuerit.

1. Paulus, et Silvanus, et Timotheus Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre, et Domino Iesu Christo,

2. Gratia vobis, et pax. ^{*)} Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoria vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

3. memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustinentiae spei Domini nostri Iesu Christi, ante Deum et Patrem nostrum,

4. scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram,

^{*)} Dorn. 6. post Epiph. et 27. post Pent.

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu sancto, et in plenitudine multa, sicut scitis, quales fueritis in vobis propter vos.

6. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.

7. ita, ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia et in Achaia.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini non solum in Macedonia, et in Achaia; sed et in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, profecta est ita, ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annuntiant, quem introitum habuerimus ad vos, et quomodo couversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero,

10. et expectare Filium ejus de coelis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

CAPUT II.

Ostendit, quam sincerum se exhibuerit in praedicando ipsis Evangelio, gratias Deo agens, quod susceptum Dei verbum sedulo servaverint, passi multa a contribubibus, sicut Ecclesiae judaene a Judaeis, qui una cum Christo etiam prius omnes persequuntur; declarat etiam, quam ardenter gerat erga ipsos effectum.

1. Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit;

2. sed ante passi, et contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine. (*Act. 16, 19.*) (*Act. 17.*)

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo;

4. sed, sicut probati sumus a Deo, ut cederetur nobis Evangelium, ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulatio[n]is, sicut scitis, neque in occasione avaritiae, Deus testis est;

6. nec querentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis.

7. Cum possemus vobis oneri esse, ut Christi apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foveat filios suos.

8. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.

9. Memores enim estis, fratres, laboris nostri, et fatigatio[n]is; nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, praedicavimus in vobis Evangelium Dei. (*Act. 20, 24.* *I. Cor. 4, 12.* *I. Thess. 3, 8.*)

10. Vos testes estis, et Deus, quam sancte, et juste, et sine querela vobis, qui credidistis, fuimus;

11. sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12. deprecantes vos, et consolantes testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum et gloriari.

13. Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam, cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis;

14. vos enim imitatores facti estis, fratres, Ecclesiarum Dei, quae sunt in Iudea in Christo Jesu, quia eadem passi estis et vos a contribubibus vestris, sicut et ipsi a Judaeis,

15. qui et Dominum occiderunt Jesum et prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et omnibus hominibus adversantur,

16. prohibentes nos gentibus loqui, ut salvae fiant, ut implicant peccata sua semper; pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17. Nos autem, fratres, desolati a vobis ad tempus horae, aspectu, non corde, abundautius festinavimus faciem vestram videre cum nullo desiderio,

18. quoniam volumus venire ad vos, ego quidem Paulus, et semel, et iterum; sed impedivit nos satanas.

19. Quae est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriae? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20. Vos enim estis gloria nostra et gaudium.

CAPUT III.

Metuens, ne propter suas afflictiones a fide morerentur, misit ad eos Timotheum, qui ipsis roboretur; illo autem reverso gratias Deo agit, quod in fide ac dilectione firmi permanerint, ostendens, quantum cupiat illos inrisere, ut suppletat, quod deest fidei ipsorum.

1. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis;

2. et misimus Timotheum fratrem nostrum, et ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestra, (*Act. 16, 1.*)

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis; ipsis enim scitis, quod in hoc positum sumus.

4. Nam et, cum apud vos essemus, praedicebamus vobis, passuros nos tribulationes, sicut et factum est, et scitis.

5. Propterea et ego amplius non sustineo, nisi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentaverit vos is, qui tentat, et inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos a vobis, et aununtiante nobis fidem et charitatem vestram, et quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut et nos quoque vos,

7. ideo consolati sumus, fratres, in vobis in omni necessitate, et tribulatione nostra per fidem vestram,

8. quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, et compleannus ea, quae desunt fidei vestrae?

11. Ipse autem Deus, et Pater noster, et Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat charitatem vestram in invicem, et in omnes, quemadmodum et nos in vobis,

13. ad confirmando corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur, ut tradita sibi praecepta observent, abstinentes a fornicatione, ac se mutuo diligentes, manibusque operantes, quo nullus quidquam desiderare cogantur; docet modum nostrae resurrectionis, ne inordinata tristitia se crucient propter eos, qui moriuntur.

1. De cetero ergo [†]), fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Iesu, ut, quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos ambulare, et placere Deo, sic et ambuletis, ut abundantis magis.

2. Scitis eum, quae praecepta dederim vobis per Dominum Jesum.

3. Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, (Rom. 12, 2. Ephes. 5, 17.)

4. ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, et honore,

5. non in passione desiderii, sicut et gentes, quae ignorant Deum,

6. et ne quis supergredietur, neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam vindicta est Dominus de his omnibus, sicut praediximus vobis, et testificati sumus.

7. Non enim vocavit nos Deus in imunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque, qui haec spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis; ipsi enim vos a Deo didicistis, ut diligatis invicem. (Joann. 13, 34. 15, 12. et 17. I. Joann. 2, 10. et 4, 12.)

10. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres, ut abundantis magis,

11. et operam detis, ut quieti sitis, et

ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut praecepimus vobis, et ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt, et nullus aliquid desideretis.

12. [†]) Nolumus autem, vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri, qui spem non habent.

13. Si enim credimus, quod Jesus mortuus est, et resurrexit, ita et Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.

14. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non praeveniemus eos, qui dormierunt. (I. Cor. 15, 23.)

15. Quoniam ipse Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendit de celo; et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimus, simul rapiemus cum illis in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus.

17. Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPUT V.

Diem judicii dicit insuperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cum semper ad illum se praeparent, ad quod illos etiam hortatur. Monet quoque de obedientia erga suos praefectos, et quomodo erga invicem et erga Deum se habere debeant. Orat pro ipsis, utque pro se orent, precatur.

1. De temporibus autem et momentis, fratres, non indigetis, ut scribamus vobis.

2. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. (II. Petr. 3, 10. Apoc. 3, 3. et 16, 15.)

3. Cum enim dixerint: Pax, et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, et non effugient.

4. Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat;

5. omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei; non sumus noctis, neque tenebrarum.

6. Igitur non dormiamus sicut et ceteri; sed vigilemus, et sobrii simus.

7. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induiti lorican fidei, et charitatis, et galeam spem salutis, (Isai. 59, 17. Ephes. 6, 14. et 17.)

9. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum,

10. qui mortuus est pro nobis, ut, sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus.

11. Propter quod consolamini invicem, et aedificate alterutrum, sicut et facitis.

[†]) In Missis defunctorum.

[†]) Dom. 2. Quadr.

12. Rogamus autem vos fratres, ut non veritis eos, qui laborant inter vos, et praesunt vobis in Domino, et monent vos,

13. ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum; pacem habete cum eis.

14. ^{t)} Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimos, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

15. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper, quod bonum est, sectamini in invicem, et in omnes. (Propr. 17, 13. et 20, 22. Rom. 12, 17. I. Petr. 3, 9.)

16. Semper gaudete.

17. Sine intermissione orate. (Eccli. 18, 22. Luc. 18, 1. Col. 4, 2.)

18. In omnibus gratias agite; haec est enim voluntas Dei in Christo Jesu in omnibus vobis.

19. Spiritum nolite extinguere.

20. Prophetias nolite spernere.

21. Omnia autem probate; quod bonum est, tenete.

22. Ab omni specie mala abstinete vos.

23. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, et anima, et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur.

24. Fidelis est, qui vocavit vos; qui etiam faciet. (I. Cor. 1, 9.)

25. Fratres, orate pro nobis.

26. Salutate fratres omnes in osculo sancto.

27. Adjuro vos per Dominum, ut legatur Epistola haec omnibus sanctis fratribus.

28. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen.

^{t)} Sabb. Quat. Temp. Quadr. Epist. 6.

E P I S T O L A BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES SECUNDA.

Cum in priori ad Thessalonicenses Epistola de die judicii quasi jam instante paulo obscurius fuisse locutus apostolus, (1, 5.) et falsi fraudulentique doctores terrenter animos, quasi ex mente ejus jam instaret, data paulo post hac altera ad eosdem, clarius se aperit, impostoresque illos redarguit, docens, non prius Christum venturum, quam apparuerit Antichristus, Christi adventu destruendus. Deinde, cum intellexisset, nondum emendatos esse eos, quos in superiori Epistola notaverat ut otiosos et inquietos, nunc eosdem acerius castigat, excommunicandos denuntians, ni resipiscant. Scripta est itaque haec Epistola ex eodem loco, et eodem anno (aerae nostrae 52.), quo prior, utique cum Silvanum et Timotheum in ministerio Evangelii conjunctos sibi haberet apostolus, (1, 1.) et postquam ipse apud Thessalonicenses Christi fidem amplexos jam praeiens adfuisse, (2, 5.) ut non minus aberrant a vero, qui eam sub Caligula exarataam existimant, quam qui per Onesimum delatam, quem multis post annis in Christo genuit Romae, cum esset in vinculis.

CAPUT I.

Gratias Deo agit pro fide ac tolerantia Thessalonicensium in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios vero ultionem in die judicii recepturos, orans, ut digni habeantur vocazione Dei.

1. Paulus, et Silvanus, et Timotheus Ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

2. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita, ut dignum est,

quoniam supercrescit fides vestra, et abundat caritas uniuscujusque vestrum in invicem.

4. ita, ut et nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei pro patientia vestra, et fide, et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus, quas sustinetis

5. in exemplum justi judicii Dei, ut digni habeantini in regno Dei, pro quo et patimini.

6. Si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant,

7. et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de celo cum angelis virtutis ejus,

8. in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Iesu Christi;

9. qui poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus,

10. cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt, quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11. In quo etiam oramus semper pro vobis, ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in virtute,

12. ut clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, et vos in illo secundum gratiam Dei nostri, et Domini Iesu Christi.

CAPUT II.

De die Domini monet, ne credant seductoribus, ostendens, venturum prius filium perditionis, qui varia edet prodigia fallacia, quibus reprobi seducuntur. De electione et fide Thessalonicensium gratias agit, monens, ut seruent acceptas ab ipso traditiones, et pro eorum consolatione ac confirmatione orat.

1. [†]) Rogamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Iesu Christi, et nostrae congregacionis in ipsum,

2. ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

3. Ne quis vos seducat ullo modo, quoniam, nisi veuerit discussio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, (Ephes. 5, 6.)

4. qui adversatur, et extollitur super unne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita, ut in templo Dei sedeat, ostendens se, tamquam sit Deus.

5. Non retinetis, quod, cum adhuc essem apud vos, haec dicebam vobis?

6. Et nunc quid detineat, scitis, ut reveretur in suo tempore.

7. Nam mysterium jam operatur iniquitatis, tantum, ut, qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

8. Et nunc revealabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui eum, (Isai. 11, 4.)

9. cuius est adventus secundum operationem satanae in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus,

10. et in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,

11. ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti a Deo, quod elegerit vos Deus primicias in salutem, in sanctificatione spiritus, et in fide veritatis,

13. in qua et vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriae Domini nostri Iesu Christi.

14. Itaque, fratres, state, et tenete traditiones, quas didicistis sive per sermonem, sive per Epistolam nostram.

15. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, et Deus et Pater noster, qui dilexit nos, et dedit consolationem aeternam, et spem bonam in gratia,

16. exhortetur corda vestra, et confirmet in omni opere, et sermone bono.

CAPUT III.

Cupit, ut pro se precentur, confidens, quod servatur sint ipsius praecpta; monetque, ut subtrahant se a Christianis notentibus servare, quae ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipse Paulus apud eos fecerat; caret tamen, ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

1. De cetero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, et clarificetur, sicut et apud vos, (Ephes. 6, 19. Col. 4, 3.)

2. et ut liberemur ab importunitatibus hominibus; non enim omnipotens est fides.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, et custodiet a malo.

4. Confidimus autem de vobis in Domino, quoniam, quae praecipimus, et facit, et facietis.

5. Dominus autem dirigit corda vestra in charitate Dei, et patientia Christi.

6. Denuntiamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis.

7. Ipsi enim scitis, quemadmodum oportet imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos,

8. neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, et in fatigione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus. (Act. 20, 31. 1. Cor. 4, 12. 1. Thess. 2, 9.)

9. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10. Nam et, cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniam, si quis non vult operari, nec manducet.

11. Audivimus enim, inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operaentes, sed curiose agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, et obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operaentes, suum panem manducent.

13. Vos autem, fratres, nolite desicere benefacientes. (Gal. 6, 9.)

[†]) Sabb. Quat. Temp. Adv. Epist. 6.

14. Quod si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc rotate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur;
15. et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.
16. Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.
17. Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni Epistola; ita scribo.
18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omniibus vobis. Amen.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM PRIMA.

Duae Pauli ad Timotheum Epistolae, et una ad Titum argumento similes sunt. Instruunt enim episcopum, et praecepias tanti muneric partes expllicant, quamquam id uberioris prima ad Timotheum praestat, quem apostolus Epheso discedens praefecerat. Utrum autem, antequam Paulus primum Romanum venisset, an postea, variant sententiae. Sed ex eis, quae in prolegomenis stabilita sunt, apparet, nonnisi cum vinculis laxatus Paulus orientem iterum peragravit, Timotheum Ephesi episcopum constitutum. Ex quo sit verisimile, digressum Epheso Paulum, cum Philippus ex promisso venisset, inde hanc ad Timotheum deditisse, anno, ut opinamur, aerae, quam sequimur, 66., post Christi mortem 33., et ab eo tempore, quo Timotheus adhuc pene puer testis fuerat persecutionum, quas apostolus Lystris passus est, (II. Tim. 3, 11. cum Act. 14.) anno 23., ut circiter annorum 30 esse tum potuerit, cum a Paulo episcopus est ordinatus.

CAPUT I.

Praeceptum revocat, quod Timotheo tradiderat, de retrahendis quibusdam a perversa doctrina, et tradenda sana. Lex ob injustos posita est. Deo gratias agit, quod eum ab Ecclesiae persecutione ad apostolatum vocaverit, qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem. Timotheum monet, ut strenuum agat militem.

1. Paulus apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, et Christi Jesu spei nostrae

2. Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia et pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro. (Act. 16, 1.)

3. Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam, ne aliter docerent,

4. neque intendenter fabulis, et genealogiis interminatis, quae quaestiones praestant magis quam aedificationem Dei, quae est in fide. (Infr. 4, 7. II. Tim. 2, 13. Tit. 3, 9.)

5. Finis autem praecepsi est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta.

6. A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non intelligentes, neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.

8. Scimus autem, quia bona est lex, si quis ea legitime utatur; (Rom. 7, 12.)

9. sciens hoc, quia lex justo non est posita, sed injustis, et non subditis, impensis, et peccatoribus, sceleratis, et contaminatis, paricidis, et matricidis, homicidis,

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, et perjuris, et si quid aliud saepe doctrinae adversatur,

11. quae est secundum Evangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio,

13. qui prius blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

14. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide et dilectione, quae est in Christo Jesu.

15. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. (Matth. 9, 13. Marc. 2, 17.)

16. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam aeternam.

17. Regi autem saeculorum immortalis, invisibili, soli Deo honor et gloria iu saecula saeculorum. Amen.

18. Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19. habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt,

20. ex quibus est Hymenaeus, et Alexander, quos tradidi satanae, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Vult, pro regibus et magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones; unumque dicit esse Deum et unum mediatorem. Quomodo orare debeant viri ac mulier, et quomodo haec ornari debeant, cuius non est docere, sed in silentio discere.

1. Obsecro igitur, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus,

2. pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate.

3. Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.

5. Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus,

6. qui dedit redemptiōem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis.

7. in quo positus sum ego praedicator et apostolus, (veritatem dico, non mentior) doctor gentium in fide, et veritate.

8. Volo ergo, viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira et disceptatione.

9. Similiter et mulieres in habitu ornato *), cum verecundia, et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro. aut margaritis, vel ueste pretiosa; (*I. Petr. 3, 3.*)

10. sed, quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11. Mulier in silentio discat cum omni subiectione.

12. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. (*I. Cor. 14, 34.*)

13. Adam enim primus formatus est, deinde Heva; (*Gen. 1, 27.*)

14. et Adam von est seductus, mulier autem seducta in praevericatione fuit. (*Gen. 3, 6.*)

15. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Docet Timotheum, quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres, ut sciat, quomodo conversari debeat in Ecclesia, quae est columna veritatis; simulque commendat dominice Incarnationis sacramentum.

1. Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, (*Tit. 1, 7.*)

3. non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4. suac domui bene praepositum, filios habentem subditos cum omni castitate;

5. (si quis autem domui suea praeesse nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit?)

6. non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli.

7. Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli.

8. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe luxurum sectantes,

9. habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10. Et hi autem probentur primum, et sic ministrant, nullum crimen habentes.

11. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12. Diaconi sint unius uxoris viri, qui filii suis bene praesint, et suis dominibus.

13. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, et multam fiduciam in fide, quae est in Christo Jesu.

14. Haec tibi scribo, sperans, me ad te venire cito;

15. si autem tardavero, ut scias, quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis.

16. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Praedicit, quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimum de nuptiis ac eibis; discipulum autem monet, ut spreta rana doctrina, exerceat se ad pietatem, quae corporali exercitationi praefertur, et quamquam sit adolescens, praebeat se reliquis exemplum.

1. Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctriniis daemoniorum, (*II. Tim. 3, 1. II. Petr. 3, 3. Jud. 18.*)

*) *Kοσμιώς*, honesto, modesto.

2. in hypocrisi loquentium mendacium. et canteriatam habentium suam conscientiam,
3. prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis, qui cognoverunt veritatem.
4. Quia omnis creatura Dei bona est. et nihil rejiciebundum, quod cum gratiarum actione percipitur;
5. sanctificatur enim per verbum Dei, et orationem.
6. Haec proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, eunutritus verbis fidei, et bonae doctrinae, quam assecutus es.
7. Ineptus autem, et aniles fabulas devita; exerce autem te ipsum ad pietatem. (*Supr. 1, 4. II. Tim. 2, 23. Tit. 3, 9.*)
8. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionei habens vitac, quae nunc est, et futurae.
9. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus.
10. In hoc enim laboramus, et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium.
11. Praecepit haec, et doce.
12. Nemo adolescentiam tuam contemnat; sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.
13. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, et doctrinae.
14. Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.
15. Haec meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus.
16. Attende tibi, et doctrinae; insta in illis. Hoc enim faciens, et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.
- CAPUT V.
- Docet, quomodo seniores, anus, ac juvenulas gubernare debeat, rursum seniores ac juniores viduas, et de conditionibus in eligenda ridua requisitis. Presbyteri probe suo fungentes munere dupliciter honorentur; nec facile adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publice arguat; haec mandata servet, nemini cito manus imponens. Modico vino utatur; et de variis hominum peccatis.*
1. Seniorem ne increpaveris, sed observa ut patrem; juvenes ut fratres;
2. anus ut matres; juvenulas ut sorores in omni castitate.
3. ^{t)} Viduas honorā, quae vere viduae sunt.
4. Si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, et mutuam vicem reddere parentibus; hoc enim acceptum est coram Deo.
5. Quae autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus, et orationibus nocte ac die.
6. Nam, quae in deliciis est, vivens mortua est.
7. Et hoc praecipe, ut irreprehensibles sint.
8. Si quis autem snorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infidelis deterior.
9. Vidua eligatur nou minus sexaginta annorum, quae fuerit unius viri uxor,
10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.
11. Adolescentiores autem viduas devita. Cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere volunt,
12. habitantes damnationem, quia primam fidem irritam fecerint.
13. Simil autem et otiosae discunt circumire domos, non solum otiosae, sed et verbosae, et curiosae, loquentes, quae non oportet.
14. Volo ergo, juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.
15. Jam enim quaedam conversae sunt retro satanam.
16. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia, ut iis, quae vere viduae sunt, sufficiat.
17. Qui bene praesunt presbyteri, duplii honore digni habeantur, maxime, qui laborant in verbo et doctrina.
18. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi rituranti. Et: Dignus est operari mercede sua. (*Deut. 25, 4. I. Cor. 9, 9. Matth. 10, 10. Luc. 10, 7.*)
19. Adversus presbyterum accusationem uoli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.
20. Peccantes coram omnibus argue, ut et ceteri timore habeant.
21. Testor coram Deo, et Christo Jesu, et electis angelis, ut haec custodias sine praejudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.
22. Maus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Te ipsum castum custodi.
23. Noli adhuc aquam bibere; sed modico vino utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates.
24. Quorundam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia ad judicium; quosdam autem et subsequuntur.
25. Similiter et facta bona manifesta sunt; et, quae aliter se habent, abscondi non possunt.

^{t)} Pro nec Virgine nec Mart.

CAPUT VI.

Serri dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus. Fugiendi sunt, qui his relictis vana docent. Quantum malii inducat avaritia, qua devitata hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas, servata fide, quam in baptismō confessus est; utique in finem usque servet haec mandata; divites autem reprimat a superbia, inducens ad eleemosynas.

1. Quicunque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitratur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur.

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnunt, quia fratres sunt; sed magis servant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Haec doce, et exhortare.

3. Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, et ei, quae secundum pietatem est, doctrinae,

4. superbus est, nihil sciens, sed lauguens circa quaestiones, et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspicione malae,

5. conflictationes hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt, existimantium, quaestum esse pietatem.

6. †) Est autem quaestus magnus pietatis cum sufficientia.

7. Nihil enim iutulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus. (Job 1, 21. Eccli. 5, 14.)

8. Habentes autem alimenta, et quibus teganiur, his contenti simus. (Prov. 27, 26.)

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in temptationem, et in laqueum diaconi, et desideria multa inutilia, et nociva, quae inergunt homines in interitum, et perditionem.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.

11. Tu autem, o homo Dei, haec fuge; sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam aeteruanam, in qua vocatus es, et confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13. Praecipio tibi coram Dco, qui vivificat omnia, et Christo Iesu, qui testimonium reddit sub Pontio Pilato, bonam confessionem, (Matth. 27, 11. Joann. 18, 33. et 37.)

14. ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Iesu Christi,

15. quem suis temporibus ostendet beatus et solus potens, Rex regum, et Dominus dominantium, (Apoc. 17, 14. et 19, 16.)

16. qui solus habet immortalitatem, et lucem inhabitat inaccessiblem; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest; cui honor, et imperium sempiternum. Amen. (Joann. 1, 18. 1. Joann. 4, 12.)

17. Divitibus hujus saeculi praecipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, (qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum) (Luc. 12, 15.)

18. bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare,

19. thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20. O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae,

21. quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

†) S. Alexii.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM SECUNDA.

Hanc Epistolam Romae datam, et in vinculis scriptam, patet ex 1, 8. 12. et 2, 9. 10., et quidem paulo, antequam martyrium subiret apostolus (4, 6.7.), atque adeo in secundis vinculis, non in primis, si quidem in chronologia demonstravimus, Paulum prioribus vinculis romanis solutum rediisse in orientem, indeque rursus Romani esse regressum, ubi etiam martyrii coronam adeptus est sub annum Neronis ultimum, cum tamen prius ab eo auditus et absolutus esset, sicut hic ipse testatur, (4, 16. 17.); ut enim antea biennium in libera custodia, ita deinceps integrum annum, omnibus gentibus Romanis undique confluentibus, Evangelium praedicavit. Per Tychicum autem missa est Ephesum haec Epistola, ubi erat Onesiphori familia, postquam Aquila et Priscilla, qui, Claudio decreto de expellendis Judaeis jam exoleto, Roman repeterant, (Rom. 16, 3.) eo denuo erant reversi, (4, 12. 19.), idque anno aerae nostrae 66., a Christi morte 33.

CAPUT I.

Gratias Deo agit ob fidem Timothei, quam intrepida prædicatione jubet exseri. Christus mortem destruxit, et Paulum in gentium doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium. Dicit, quod omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam, quod inde multa receperit obsequia.

1. Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissiouem vitae, quae est in Christo Jesu,

2. Timotheo charissimo filio gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et Christo Iesu Domino nostro.

3. Gratias ago Deo, cui servio a progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis nocte ac die,

4. desiderans te videre, memor Iacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5. recordationem accipiens ejus fidei, quae est in te non facta, quae et habitavit primum in avia tua Loide, et matre tua Eunice; certus sum autem, quod et in te.

6. Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum.

7. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis. (Rom. 8, 15.)

8. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus; sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei,

9. qui nos liberavit, et vocavit vocatione sua saucta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, et gratiam, quae data est nobis in Chri-

sto Jesu ante tempora saecularia. (Tit. 3, 5.)

10. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, et incorruptionem per Evangelium,

11. in quo positus sum ego prædictor, et apostolus, et magister gentium. (I. Tim. 2, 7.)

12. Oh quam causam etiam haec patior, sed non confundor. Scio euim, cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem.

13. Formam habe sanorum verborum, quae a me audisti in fide, et in dilectione in Christo Jesu.

14. Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

15. Scis hoc, quod aversi sunt a me omnes, qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus et Hermogenes.

16. Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia saepe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit; (Infr. 4, 19.)

17. sed, cum Romanum venisset, solicite me quæsivit, et invenit.

18. Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios sincere docendum et patiendum pro Christo, facta mentione futuri præmiū ac resurrectio-nis Christi, utque contentiones et profana vaniloquia devit, stultasque legis quaestiones. De magna domo varia habente rasa, et quas virtutes serrus Dei sectari debeat.

1. Tu ergo, fili mi, confortare in gratia, quae est in Christo Jesu;

2. et quae audisti a me per multos testes, haec coimanda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.

3. Labora sicut bonus miles Christi Jesu.

4. Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat, cui se probavit.

5. Nam et, qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit.

6. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere.

7. Intellige, quae dico; dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

8. [†]) Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum,

9. in quo labore usque ad viacula, quasi male opera; sed verbum Dei nou est alligatum.

10. Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quae est in Christo Jesu cum gloria colesti *).

11. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, et couiviemus;

12. si sustinebimus, et conreguabimus; si negaverimus, et ille negabit nos; (Matt. 10, 33. Marc. 8, 18.)

13. si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. (Rom. 3, 3.)

14. Haec commone, testificans coram Domino. Noli contendere verbis; ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audiendum.

15. Solicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.

16. Profana autem, et vaniloquia de vita; multum enim proficiunt ad impietatem,

17. et sermo eorum ut cancer serpit, ex quibus est Hymenaeus et Philetus,

18. qui a veritate exciderunt, dicentes, resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorundam fidem.

19. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognovit Dominus, qui sunt ejus, et discedat ab iniunctate omnis, qui nominat nomen Domini.

20. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea, et argentea, sed et lignea, et fictilia; et quedam quidem in honorem, quedam autem in contumeliam.

21. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, et utile Domino ad omne opus bonum paratum.

22. Juvenilia autem desideria fuge; setare vero justitiam, fidem, charitatem, et pacem cum iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23. Stultas autem, et sine disciplina quaestiones devita, sciens, quia generant lites. (I. Tim. 1, 4. et 7. Tit. 3, 9.)

24. Servum autem Domini non oportet litigare; sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem,

25. cum modestia corripiantem eos, qui resistunt veritati, nequando Deus det illis penitentiam ad cognoscendam veritatem,

26. et resipiscat a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

CAPUT III.

Praedicit, homines futuros variis innotatos peccatis, qui mulierculas sedentes veritati resistant; Timotheum autem horitur, ut suo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantium in persecutionibus; et de sacrarum litterarum utilitate.

1. Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa: (I. Tim. 4, 1. II. Petr. 3, 3. Jud. 18.)

2. erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti,

3. sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, siue beuguitate,

4. proditores, protervi, tumidi, et voluptatum amatores magis quam Dei,

5. habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita;

6. ex his enim sunt, qui penetrant dominos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur variis desideriis,

7. semper disceutes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes.

8. Quemadmodum autem Jannes, et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobri circa fidem, (Exod. 7, 11.)

9. sed ultra non proficiunt; insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit.

10. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11. persecutions, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiae, Iconii, et Lystris; quales persecutions sustinui, et ex omnibus eripuit me Dominus. (Act. 4, 1. et seq.)

12. Et omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.

13. Malo autem homines, et seductores proficiunt in pejus, errantes, et in errorem mittentes.

14. Tu vero permane in iis, quae didicisti, et credita sunt tibi, sciens, a quo diciceris;

15. et quia ab infantia sacras litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem, per fidem, quae est in Christo Jesu.

16. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad eruditendum in justitia, (II. Petr. 1, 20.)

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

[†]) In Natali unius Mart. non Pont.

^{*)} Jung: c. 3. v. 10.: Tu autem.

CAPUT IV.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversus falsos doctores, et eos, qui tales sibi coacervant, constanter praedicet, tolerando, quaeunque infilgentur aduersa, praedicitque suam passionem et futurum praeium, advocans Timotheum, eo quod a multis desertus sit, et ab Alexandre multa passus. In prima sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed a Domino liberatus.

1. ^{f)} Testificor coram Deo et Jesu Christo, qui judicaturus est vivos, et mortuos per adventum ipsius, et regnum ejus;

2. praedica verbum, insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina.

3. Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus,

4. et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem converteantur.

5. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistae, ministerium tuum impile. Sobrius esto.

6. Ego enim iam delibor, et tempus resolutionis meae instat.

7. Bonum certameu certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex, non solum autem mihi, sed et iis, qui diligunt adventum ejus. Festiuia ad me venire cito.

f) S. Silvestri Papae. Item S. August. Episc. et aliorum Doctorum.

9. Demas enim me reliquit, diligens hoc saeculum, et abiit Thessalouicam,

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiā.

11. Lucas est mecum solus. Marcum assume, et adduc tecum; est enim mihi utilis in ministerium. (Col. 4, 14.)

12. Tychicum autem misi Ephesum.

13. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniebas affer tecum, et libros, maxime autem membranas.

14. Alexander acrarius multa mala mihi ostendit; reddet illi Dominus secundum operam ejus.

15. Quem et tu devita; valde enim restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione ^{*)} nemo mihi assuit, sed omnes me dereliquerunt; non illis imputetur.

17. Dominus autem mihi astitit, et confortavit me, ut per me praedicatio implatur, et audiant omnes gentes; et liberatus sum de ore leonis.

18. Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvum faciet in regnum suum coeleste, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

19. Saluta Priscam, et Aquilam, et Onesiphori domum. (Supr. 1, 16.)

20. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui insirmum Mileti.

21. Festina ante hyeme venire. Salutant te Eubulus, et Pudeus, et Linus, et Claudia, et fratres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

*) Qua causam suam egit coram Nerone, cum secundo Romam venisset.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TITUM.

Apostolum, expleto biennio illo, quo in libera custodia Romae Evangelium docuit, orientem iterum peragrasse, valde probabile esse jam diximus, et in chronologia ostendimus. Tunc ergo eum in Macedonia apud Philippenses, sicut eis ipse promiserat, (Philipp. 1, 25. et 2, 24.) permansisse, putamus, et priorem ad Timotheum, atque hanc ad Titum dedisse Epistolam, quae eo sunt argumento similiores, quod uno tempore datae sint. Primum itaque de presbyteris sive episcopis ordinandis Titum admonet; moxque aduersus iudaizantes insurgit, quos jubet acriter increpari; deinde ad morum praecepta vertit orationem. Et inter haec semel atque iterum praeclararam admiscet mentionem gratiae, qua nullo nostro merito salvamur per Christum; denique a vanis quaestionibus avocat, et haereticos fugiendos admonet.

CAPUT I.

Facta in salutatione mentione spei vitae aeternae, quae jam manifestata est, ostendit, quales debeat ordinare presbyteros ac episcopos; et de quibusdam, qui ob varia vitia dure sunt increpandi. Mundis omnia munda. Quidam facto Deum negant.

1. Paulus servus Dei, apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei, et agutionem veritatis, quae secundum pietatem est

2. in spei vitae aeternae, quam promisit, qui non mentitur, Deus ante tempora saecularia,

3. manifestavat autem temporibus suis verbum suum in praedicatione, quae credita est mihi secundum praeceptum Salvatoris nostri Dei,

4. Tito dilecto filio secundum communem fidem gratia et pax a Deo Patre, et Christo Iesu Salvatore nostro.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas, et constitutas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.

6. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habeus fideles, non in accusatione luxuria, aut nou subditos. (*1. Tim. 3, 2.*)

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum;

8. sed hospitalium, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem cum, qui secundum doctrinam est, fidem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, et seductores, maxime, qui de circumcisione sunt,

11. quos oportet redargui; qui universas domos subvertunt, doceentes, quae non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut saui sint in fide,

14. non intendentes iudaicis fabulis et mandatis hominum, aversantium se a veritate.

15. Omnia munda mundis; coquinatis autem, et infidelibus nihil est mundum, sed iniquitatem sunt corum et meus et conscientia. (*Rom. 14, 20.*)

16. Confitentur, se nosse Deum; factis autem negant, cum sint abominati, et incredibilis, et ad omne opus bonum reprobis.

CAPUT II.

Quomodo docere debeat senes, anus, adolescentulas ac juvenes, praebendo se omnibus vitae exemplum, et in quibus nos erudiat gratia Dei, quae apparuit. Beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

1. Tu autem loquere, quae decent sannum doctrinam:

2. seues ut sobri sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, et patientia;

3. anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes,

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligent,

5. prudentes, castas, sobrias, domus curram habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei;

6. juvenes similiter hortare, ut sobri sint.

7. In omnibus te ipsum praeb exemplum honorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile, ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis;

9. servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, (*Ephes. 6, 5. Col. 3, 22. I. Petr. 2, 18.*)

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. ^{t)} Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, (*Infr. 3, 4.*)

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem et saecularia desideria, sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc saeculo,

13. expectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Iesu Christi,

14. qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mandaret sibi populum acceptabilem, sectare rem honorum operum.

15. Haec loquere, et exhortare, et argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

CAPUT III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari, et a quibus vitiis dehortari, et quod a peccatis prioribus sola Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe haeredes vitae aeternae; monetque, ut haec docens, vanam devitet doctrinam, similiter et haereticos.

1. Admove illos principibus et potestibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse,

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

^{t)} In Nativ. Dom. ad 1. Missam, et in Circumcis. Domini.

3. Eramus enim aliquando et nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, et voluntatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

4. Cum autem ^{t)} benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei, (Supr. 2, 11.)

5. non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, et renovationis Spiritus sancti, (II. Tim. 1, 9.)

6. quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Salvatorem nostrum,

7. ut justificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae.

8. Fidelis sermo est; et de his volo te confirmare, ut curent bonis operibus pra-

esse, qui credunt Deo. Haec sunt bona et utilia hominibus.

9. Stultas autem quaestiones, et genealogias, et conteusiones, et pugnas legis devita; sunt enim inutiles et vanae. (I. Tim. 1, 4. et 4, 7. II. Tim. 2, 23.)

10. Haereticum hominem post unam et secundam correctionem devita,

11. sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, et delinquit, cum sit proprio iudicio condeunatus.

12. Cum misero ad te Artemam, ant Tychicum, festina ad me venire Nicopolim; ibi enim statui hyemare.

13. Zennam legisperitum, et Apollo sollicito praemitte, ut nihil illis desit.

14. Discant autem et nostri bonis operibus praesesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15. Salutant te, qui tecum sunt, omnes; saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

^{t)} In Nativ. Domini ad 2. Missam, et in Oct. ejusdem Nativ.

E P I S T O L A

BEATI PAULI APOSTOLI

AD PHILEMONEM.

Scripta est Romae e primis vinculis, quorum quinques meminit, anno a Christi morte 29., aerae vulgaris 62., una cum Epistola ad Colossenses Tychico ad perferendum tradita. Erat autem Philemon vir clarus apud Colossenses, Pauli discipulus, cuius servus Onesimus, Phryx genere, furto facto, ut ex v. 18. Hieronymus, Theodoreus et Theophylactus colligunt, Romanum profugerat. Mox vero utriusque criminis, fugae et furti, poenitentia ductus, ad Paulum captivum, quem hero suo noverat esse amicum, se contulit. Ab eo susceptus et fidem edoctus, tandem baptizatus est, cui etiam ministravit in carcere, donec satis in pietate confirmatum remittere eum Philemoni visum est cum his litteris commendatitiis, in quibus miro artificio ingentique studio id agit, ut eum dominus in gratiam recipiat. Receptus vero in virum evasit eximium ita, ut post Timotheum Ephesiorum episcopus sit creatus, quem mirifice collaudat sanctus Ignatius data ad eos Epistola. Sub Trajano denique Romae martyrium gloriose consummasse creditur.

Philemoni, cuius charitatem ac fidem collaudat, Onesimum servum ipsius remittit, quem illi commendat, et ejus culpm in se recipit, indicans, se cuperat ipsum habere, ut sibi ministret in Evangelii praedicatione.

1. Paulus vinctus Christi Jesu, et Timotheus frater Philemoni dilecto, et adiutori nostro,

2. et Appiae sorori charissimae, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiae, quea in domo tua est.

3. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes in Domino Jesu, et in omnes sanctos,

6. ut communicatio fidei tue evidens fiat in agitacione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperaudi tibi, quod ad rem pertinet,

9. propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem et vinctus Jesu Christi,

10. obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo,
 11. qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis,
 12. quem remisi tibi. Tu autem illum ut mea viscera suscipe,
 13. quem ego volueram tecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii;
 14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut ne velut ex necessitate bounum tuum esset, sed voluntarium.
 15. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut aeternum illum reciperes,
 16. jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi, et in carne, et in Domino?
 17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me;
18. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.
 19. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi, quod et te ipsum mihi debes.
 20. Ita frater. Ego te fruar in Domino; resice viscera mea in Domino.
 21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens, quoniam et super id, quod dico, facies.
 22. Simul autem et para mihi hospitium; nam spero, per orationes vestras donari me vobis.
 23. Salutat te Epaphras concavus meus in Christo Jesu,
 24. Marcus, Aristarchus, Demas, et Lucas, adjutores mei.
 25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

E P I S T O L A B E A T I   P A U L I   A P O S T O L I A D H E B R A E O S .

Scripta videtur eodem fere tempore, quo Epistolae ad Philemonem et ad Ephesios, anno scilicet aerae nostrae 62., a morte Christi 29., sub finem illius biennii, quo Paulus Romae primum vincitus est, cum causa apud Neronem feliciter peracta, Timotheus jam esset solutus. 13, 23.

Fuere, qui negarunt, Epistolam hanc esse Pauli, quod ea neque phrasim, neque genium ejus referat, canique potius Barnabae adscriberent, in quibus est Tertullianus. Verum historia apostolica Barnabam Roman vel Italianum adiisse, non memorat, neque ei usquam Timotheum adjungit socium. De stilo multi cum ex antiquis tum ex recentioribus sic censem: sensus quidem et dispositionem esse Pauli, phrasim vero et elocutionem vel Clementis, vel ipsius Lucae potius, quod ex multis vocabulis ipsi peculiaribus ac sermone composito et eleganti conjiciunt. Ut enim Epistola haec bene graeca est, et florida, ita sermo Lucae, ubi non Christi aut apostolorum verba refert.

Nomen vero suum pro more initio non apposuit apostolus, vel quia sciebat, se Hebraeis invisum, vel quia non tam Hebraeorum se quam gentium apostolum profitebatur, vel denique quia scripserat non tam Epistolae instar quam libri. Unde in fine dicit: „Per paucis scripsi vobis.“ Quod enim ad Epistolam prolixum, id ad volumen parum est. Hic autem duo potissimum agit apostolus: partim enim docet, quae Christi dignitas et quod officium, quaeque sacerdotii ejus et sacrificii supra leviticum excellentia; partim vero consolatur Hebraeos, et ad perseverantiam fidei in Christumhortatur.

CAPUT I.

Tantum veteri testamento per angelos duto novum per Christum datum praefertur, quantum Christus angelis dignior est, quos origine, domino, potentia et honore antecellit.

1. [†]) Multifariam, multisque modis olim

Deus loquens patribus in prophetis, novissime,

2. diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constitutus haeredem universorum, per quem fecit et saecula;
3. qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae ejus, portansque omnia verbo virtutis sua, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis, (Cap. 7, 26.)

[†]) In Nativ. Domini al 3. Miss.

4. tanto melior angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen haereditavit.

5. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu; ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium? (Ps. 2, 7.) (II. Reg. 7, 14.)

6. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei. (Ps. 96, 7.)

7. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. (Ps. 103, 4.)

8. Ad Filium autem: Thronus tuus Deus, in saeculum saeculi, virga aequitatis, virga regni tui. (Ps. 44, 7.)

9. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis prae participibus tuis.

10. Et: Tu in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt coeli. (Ps. 101, 26.)

11. Ipsi peribunt, tu autem permanebis; et omnes ut vestimentum veterascent,

12. et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

13. Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? (Ps. 109, 1. I. Cor. 15, 25.)

14. Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capient salutis?

CAPUT II.

Cum angelicorum praceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multo magis ea sequetur transgressores praceptorum Christi, qui persusceptam humanitatem et cruxem minoratus est ab angelis, et ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

1. Propterea abundantius oportet observare nos ea, quae audivimus, ne forte pereffluamus.

2. Si enim, qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis praevaricatio, et inobedientia acceptit justam mercedis retributionem;

3. quonodo nos effugiemus, si tautam neglexerimus salutem, quae, cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est,

4. contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. (Marc. 16, 20.)

5. Non enim angelis subjicit Deus orbem terrae futurum, de quo loquiur.

6. Testatus est autem in quedam loco quis, dicens: Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? (Ps. 8, 5.)

7. Minuisti eum paulominus ab angelis; gloria et honore coronasti eum, et constitueristi eum super opera manuum tuarum.

8. Omnia subjecisti sub pedibus ejus; in eo enim, quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem nondum videmus omnia subjecta ei. (Matth. 28, 18. I. Cor. 15, 26.)

9. Eum autem, qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gasteret mortem. (Philipp. 2, 8.)

10. Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummaret.

11. Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, diceus:

12. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis; in medio Ecclesiae laudabo te. (Ps. 21, 23.)

13. Et iterum: Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus. (Ps. 17, 3.) (Isai. 8, 18.)

14. Quia ergo pueri communicaverunt carni, et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum; (Osee 13, 14. I. Cor. 15, 54.)

15. et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

16. Nusquam enim angelos apprehendit; sed semen Abrahae apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, ut reproprietari delicta populi.

18. In eo cuim, in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longe excellentior est Christus, utpote filius, quam Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei. Curandum igitur, ut huic in omnibus obtempememus, ne in modum incredulorum Iudeorum ab ejus requie repellamur.

1. Unde, fratres sancti, vocationis coelestis participes, considerate apostolum, et pontificem confessionis nostrae Jesum,

2. qui fidelis est ei, qui fecit illum sicut et Moyses in omni domo ejus. (Num. 12, 7.)

3. Amplioris enim gloriae iste prae Moyse dignus est habitus, quanto ampliorum honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quae dicenda erant;

6. Christus vero tamquam filius in domo sua, quae domus sumus nos, si fiduciam, et gloria spei usque ad finem firmam retineamus.

7. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, (*Ps. 94, 8. Infr. 4, 7.*)

8. Nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto,

9. ubi teutaverunt me patres vestri, probaverunt, et viderunt opera mea

10. quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, et dixi: Semper errauit corde. Ipsi autem non cogoverunt vias meas,

11. sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12. Vide fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, descendendi a Deo vivo;

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.

14. Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiae ejus usque ad finem firmum retineamus,

15. dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16. Quidam enim audientes exacerbaverunt; sed non universi, qui profecti sunt ex Aegypto per Moysen.

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? (*Num. 14, 37.*)

18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt?

19. Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

CAPUT IV.

Quandoquidem Judaei ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, et reliquum est, ut alii ingrediantur, curandum est, ne ea frustremur, sed credentes in ipsam admittantur. De viro et efficaci Dei verbo, quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

1. Timeamus ergo, ne forte reicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimatet aliquis ex vobis deesse.

2. Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis; sed non profuit illis sermo auditus, non admisitus fidei ex iis, quae audierunt.

3. Ingrediemur enim in requiem, qui credimus, quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam, et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. (*Ps. 94, 11.*)

4. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis; (*Gen. 2, 2.*)

5. et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam.

6. Quoniam ergo superest, introeire quosdam in illam, et ii, quibus prioribus an-

nuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem;

7. iterum terminat diem quemdam: Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. (*Supr. 3, 7.*)

8. Nam si eis Jesus requiem praestisset, numquam de alia loqueretur post hac die.

9. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

10. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requiebat operibus suis, sicut a suis Deus.

11. Festiuemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in id ipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio acutipiti, et pertingens usque ad divisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis.

13. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculus ejus, ad quem nobis sermo. (*Ps. 33, 16. Eccl. 15, 20.*)

14. Habete ergo pontificem magnum, qui penetravit coelos, Jesum Filium Dei, tecumans confessionem.

15. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16. ^{t)} Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

CAPUT V.

Christus debito ordine factus noster pontifex, precesque Patri offerens, exauditus est, et discens ex iis, quae passus est, obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis aeternae; sed reconditorum de ipso mysteriorum capaces non erant ii, ad quos hic scribebat apostolus.

1. ^{t)} Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constitutus in iis, quae sunt ad Deum, ut offerat dona, et sacrificia pro peccatis,

2. qui condolare possit iis, qui ignorant, et errant; quoniam et ipse circumdatus est infirmitate,

3. et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis.

4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. (*Exod. 28, 1. II. Par. 26, 18.*)

5. Sic et Christus non semetipsum clariificavit, ut pontifex feret; sed qui locu-

^{t)} In Miss. pro elect. Pont.

^{t)} S. Thoinae Episc. et Mart. Item in Comin. Conf. Pont. et in Annivers. elect. seu consecrat. Episc.

tus est ad eum: Filius meus es tu; ego hodie genui te. (*Ps. 2, 7.*)

6. Quemadmodum et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. (*Ps. 109, 4.*)

7. Qui in diebus carnis suea preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido, et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia;

8. et quidem, cum esset Filius Dei, dicit ex iis, quae passus est, obedientiam;

9. et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae,

10. appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11. De quo nobis grandis sermo, et interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12. Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut vos doceamini, quae sint elementa exordii sermonum Dei; et facti estis, quibus lacte opus sit, non solidi cibo.

13. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiae; parvulus enim est.

14. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatores habent sensus ad discretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Non intendit de primis fidei initiosis tractare, quandoquidem rebaptizari negantur, qui post susceptum baptismum rursum in peccata relabuntur, immo timenda illis est aeterno maledictio; consolando autem Hebraeos hortatur, ut Abrahae longanimitatem imitantes, reddant se participes eorum, quae jurando promisit illi Deus.

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis, et fidei ad Deum,

2. baptismatum doctrinae, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, et judicii aeterni.

3. Et hoc faciemus, si quidem permisit Deus.

4. Impossibile est enim, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum coeleste, et participes facti sunt Spiritus sancti, (*Matt. 12, 45. Infr. 10, 26. II. Petr. 2, 20.*)

5. gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque saeculi venturi,

6. et prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam, rursum crucifigentes sibi melius ipsius Filium Dei, et ostentui habentes.

7. Terra enim saepe venientem super se libens imbreu, et generans herbam opportunam illis, a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo.

8. Proferens autem spinas, ac tribulos,

reproba est, et maledicto proxima, cuius consummatio in combustionem.

9. Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, et viciniora saluti, tametsi ita loquimur.

10. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis, quam ostendisti in nomine ipsius, qui ministristi sancti, et ministratis.

11. Cupimus autem, uolumquaque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletione spei usque in finem,

12. ut nou segnes officiamini, verum imitatores eorum, qui fide, et patientia haeredebant promissiones.

13. Abrahae namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum,

14. dicens: Nisi benedicens benedicat, et multiplicans multiplicabo te. (*Gen. 22, 16.*)

15. Et sic longanimiter fereus, adeptus est reprobationem.

16. Homines enim per majorem fui jurant; et omnis controversiae eorum finis ad confirmationem est juramentum.

17. Iu quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis haeredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum,

18. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatum habeamus, qui confugimus ad tenetam proposita spem,

19. quam sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incidentem usque ad interiora velaminis,

20. ubi precursor pro nobis introivit Jesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in aeternum.

CAPUT VII.

Cum Melchisedech sacerdotium ex decimarum acceptione et benedictione leviticum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quadam secundum ordinem Melchisedech in perpetuum institutum, ac juramento firmatum praecellit leviticum, et ipsum una cum lege eracut.

1. Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahae regresso a caede regum, et benedixit ei, (*Gen. 14, 18.*)

2. cui et decimas omnium divisit Abraham, primum quidem qui interpretatur rex justitiae, deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis,

3. sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Intuemini autem, quantus sit hic, cui et decimas dedit de praecipuis Abraham patriarcha.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotum accipientes, maudatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est, a

fratribus suis, quamquam et ipsi exierint de lumbis Abrahae. (*Deut. 18, 3. Jos. 11, 4.*)

6. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumvit ab Abraham, et hunc, qui habebat repremissiones, benedixit.

7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, a meliore benedicitur.

8. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt; ibi autem contestatur, quia vivit.

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham, et Levi, qui decimas accepit, decimatus est;

10. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11. Si ergo consummatio per sacerdotium leviticum erat, (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici?

12. Translatio enim sacerdotio, necesse est, ut et legis translatio fiat.

13. In quo enim haec dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari praesto fuit.

14. Manifestum est enim, quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

15. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos,

16. qui non secundum legem mandati carnalis factus est; sed secundum virtutem vitae insolubilis.

17. Couteatur enim: Quoniam tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. (*Ps. 109, 4.*)

18. Reprobatio quidem fit praecedentis mandati propter infirmitatem ejus et inutilitatem;

19. nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris spei, per quam proximanus ad Deum.

20. Et quantum est nou sine jurejurando, (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt,

21. hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: Juravit Dominus, et non posnabit eum; tu es sacerdos in aeternum) (*Ps. 109, 4.*)

22. in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus.

23. Et alii quidem [†]) plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere;

24. hic autem, eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium.

25. Unde et salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.

26. Talis enim, decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollitus, segregatus a peccatoribus, et excelsior coelis factus,

27. qui non habet necessitatem quotidie,

quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi; hoc enim fecit semel seipsum offrendo. (*Lev. 16, 6.*)

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes; sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in aeternum perfectum.

CAPUT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium leviticum, cum ipse in dextera Patris sedeat in coelis, et majorum sacerdotum minister fuerit, quam sacerdotes veteris legis. Ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, et ex promissione Dei per Jeremiam.

1. Capitulum autem super ea, quae dicuntur: Talem habemus pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in coelis,

2. sanctorum minister, et tabernaculi veri, quod fixit Dominus, et non homo.

3. Omnis enim pontifex ad offerendum muuera et hostias constituitur; unde necesse est, et hunc habere aliquid, quod offerat;

4. si ergo esset super terram, nec esset sacerdos, cum essent, qui offerrent secundum legem muuera,

5. qui exemplari ei umbrae deserviunt coelestium. Sicut responsum est Moysi, cum consuminaret tabernaculum: Vide, (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. (*Exod. 25, 40. Act. 7, 44.*)

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus reprobationibus sancitum est.

7. Nam si illud prius culpa vacasset, non utique secundi locus inquireretur.

8. Vituperans eum eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israël, et super domum Juda testamentum novum, (*Jer. 31, 31*)

9. non secundum testamentum, quod feci patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti, quoniam ipsi non permanerunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus.

10. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, et in corde eorum superscribam eas, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum;

11. et non docebit unusquisque proximum suum, et unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam omnes scient me a minore usque ad maiorem eorum;

12. quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum jam non memorabor.

13. Dicendo autem novum veteravit

[†]) De plur. Conf. Pont. et non Pont.

prius. Quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est.

CAPUT IX.

Ex his, quae in veteri erant testamento, et imperfectione illarum hostiarum ostendit novi perfectionem, in quo Christus Pontifex et hostia semel oblati emundat conscientiam a peccatis, quem ad testamenti sui confirmationem mori fuit necesse.

1. *Habuit quidem et prius justificationes culturæ, et sauctum sacculare.*

2. [†] *Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant caudelabra, et mensa, et propositio panum, quae dicitur sancta. (Exod. 26, 1. et 36, 8.)*

3. *Post velamentum autem secundum tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum,*

4. *aureum habens thuribulum, et arcam testamenti circunctam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manua, et virga Aaron, quae fronduerat, et tabulae testamendi, (Ier. 16, Num. 16.) (III. Reg. 8, 9, 11. Par. 5, 10.)*

5. *superque eam erant Cherubim gloriae obumbrantia propitiatorium, de quibus non est modo dicendum per singula.*

6. *His vero ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introabant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes;*

7. *in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offerat pro sua, et populi ignorantia, (Exod. 30, 10. Ier. 16, 2.)*

8. *hoc significante Spiritu sancto, nondum prolapsum esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum.*

9. *Quae parabola est temporis instantis, juxta quam minera, et hostiae offeruntur, quae non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, et in potibus,*

10. *et variis baptismatibus, et justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.*

11. ^{††} *Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis,*

12. *neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa.*

13. *Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; (Lev. 16, 15.)*

14. *quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad servendum Deo viventem? (I. Petr. 1, 19. I. Joann. 1, 7. Apoc. 1, 5.)*

[†] *Sabb. Quat. Temp. Sept. Epist. 6.*

^{††} *Domi. Pass.*

15. *Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, in redencionem earum praevericationum, quae erant sub priori testamento, reprobationem accipiant, qui vocati sunt aeternae haereditatis. (Gal. 3, 15.)*

16. *Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.*

17. *Testamentum enim in mortuis confirmation est; alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est.*

18. *Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.*

19. *Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiebus sanguinem vitulorum et hircorum cum aqua, et lana coccinea, et hyssopo, ipsum quoque librum, et omnem populum aspersit,*

20. *dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. (Exod. 24, 8.)*

21. *Etiam tabernaculum, et omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit.*

22. *Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur; et sine sanguinis effusione non fit remissio.*

23. *Necesse est ergo, exemplaria quidem coelestium his mundari, ipsa autem coelestia melioribus hostiis quam istis.*

24. *Non enim in manufacta sancta Jesus introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum coelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis,*

25. *neque ut saepe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno;*

26. *alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem semel in consummatione sacerdotum ad destinatio rem peccati per hostiam suam apparuit.*

27. *Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium;*

28. *sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparuit expectantibus se in salutem. (Rom. 5, 9. I. Petr. 3, 18.)*

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti necessarium fuit, novum induci, cuius unica hostia anferentur universa peccata, cui nisi fide, spe, charitate, ac bonis operibus adhaerentibus, acerbius puniemur, quam reteris testamenti transgressores. Laudat interim Hebraeos, quod et multa passi sint, et patientibus astiterint.

1. *Umbras enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accidentes perfectos facere;*

2. *alioquin cessassent offerri, ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati;*

3. *sed in ipsis commemoratione peccatorum per singulos annos sit.*

4. Impossibile enim est, sanguine tau-
rorum et hircorum auferri peccata.

5. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam
et oblationem voluisti, corpus autem apta-
sti mihi; (*Ps. 39, 7.*)

6. holocausta pro peccato non tibi
placerunt.

7. Tunc dixi: Ecce venio; in capite libri
scriptum est de me: Ut faciam, Deus, vo-
luntatem tuam. (*Ps. 39, 8.*)

8. Superior dicens: Quia hostias, et
oblationes, et holocausta pro peccato
noluisti, nec placita sunt tibi, quae secun-
dum legem offeruntur;

9. tunc dixi: Ecce venio, ut faciam,
Deus, voluntatem tuam. Aserit primum,
ut sequens statuat.

10. In qua voluntate sanctificati sumus
per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11. Et omnis quidem sacerdos praesto
est quotidie ministrans, et easdem saepe
offerens hostias, quae numquam possunt
autem peccata.

12. Hic autem unam pro peccatis offre-
rens hostiam, in sempiternum sedet in
dextera Dei,

13. de cetero expectans, donec ponan-
tur inimici ejus scabellum pedum ejus.
(*Ps. 109, 2. I. Cor. 15, 25.*)

14. Una enim oblatione consummavit in
sempiternum sanctificatos.

15. Contestatur autem nos et Spiritus
sanctus. Postquam enim dixit:

16. Hoc autem testamentum, quod testa-
bor ad illos post dies illos, dicit Dominus:
Dando leges meas in cordibus eorum, et
in mentibus eorum superscribam eas; (*Jer.*
31, 33. Supr. 8, 8.)

17. et peccatorum, et iniquitatum eorum
jam non recordabor amplius.

18. Ubi autem horum remissio, jam nou-
est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque, fratres, fiduciam in
introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. quam initiavit nobis viam novam,
et viventem per velamen, id est, carnem
suam;

21. et sacerdotem magnum super domum
Dei.

22. accedamus cum vero corde in ple-
nitudine fidei, aspersi corda a conscientia
mala, et abluti corpus aqua munda,

23. teneamus spei nostrae confessionem
indeclinabilem, (fidelis enim est, qui re-
promisit)

24. et consideremus invicem in provoca-
tionem charitatis, et honorum operum,

25. non deserentes collectionem nostram,
sicut consuetudinis est quibusdam, sed
consolantes, et tanto magis, quanto vide-
ritis appropinquante diem.

26. Voluntarie enim peccantibus nobis
post acceptam notitiam veritatis, jam non
relinquitur pro peccatis hostia, (*Supr.*
6, 4.)

27. terribilis autem quaedam expectatio
iudicii, et ignis aemulatio, quae consum-
tura est adversarios.

28. Irritam quis faciens legem Moysis

sine ulla miseratione duobus vel tribus
testibus moritur; (*Deut. 17, 6. Matth.*
18, 16. Joann. 8, 17. II. Cor. 13, 1.)

29. quanto magis putatis deteriora me-
teri supplicia, qui Filiu Dei conculca-
verit, et sanguinem testamenti pollutum
duxerit, in quo sanctificatus est, et spiri-
tui gratiae contumeliam fecerit?

30. Scimus enim, qui dixit: Mihi vin-
dicta, et ego retribuam. Et iterum: Quia
judicabit Dominus populum suum. (*Deut.*
32, 35. Rom. 12, 19.)

31. Herredum est incidere in manus
Dei viventis.

32. [†]) Rememoramini antem pristinos
dies, in quibus illuminati, magnum certa-
men sustinuitis passionum,

33. et in altero quidem opprobriis, et
tribulationibus spectaculum facti, in altero
autem socii taliter conversantium
effecti.

34. Nam et vincitis compassi estis, et
rapina bonorum vestrorum cum gaudio
suscepistis, cognoscentes, vos habere me-
liorem et manentem substantiam.

35. Nolite itaque amittere confidentiam
vestram, quae magnam habet remuner-
ationem.

36. Patientia enim vobis necessaria est,
ut voluntatem Dei facientes, reportetis
promissionem.

37. Adhuc enim modicum aliquantulum,
qui venturus est, veniet, et non tardabit.

38. Justus autem natus ex fide vivit;
quod si subtraxerit se, non placebit ani-
mae meae. (*Hab. 2, 4. Rom. 1, 17. Gal.*
3, 11.)

39. Nos autem non sumus subtractionis
filii in perditionem, sed fidei in acquisi-
tionem animae.

CAPUT XI.

*Fidem magnifice commendat ex actis
patrum a mundi exordio usque ad Da-
vid ac prophetas, et in universum,
quanta patrarent ac passi sunt per
fidem; nec tamen plenam adhuc acce-
perunt retributionem.*

1. Est autem fides sperandarum substan-
tia rerum, argumentum nou apparentium.

2. In hac enim testimonionum consecuti
sunt scenes.

3. Fide intelligimus aptata esse saecula
verbo Dei, et ex invisibilibus visibilia
fierent. (*Gen. 1, 3.*)

4. Fide plurimam hostiam Abel, quam
Cain, obtulit Deo, per quam testimonium
consecutus est esse iustus, testimonium
perhibente numeribus ejus Deo, et per
illam defunctus adhuc loquitur. (*Gen. 4,*
4. Matth. 23, 35.)

5. Fide Henoch translatus est, ne vide-
ret mortem, et non inveniebatur, quia
transluit Iuliu Deus; ante translationem
enim testimonium habuit placuisse Deo.
(*Gen. 5, 24. Eccli. 4, 16.*)

[†]) Plur. Mart.

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedenter ad Deum, quia est, et inquirentibus se remuneratur sit.

7. Fide Noe responso accepto de iis, quae adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suae, per quam damnavit mundum, et justitiae, quae per fidem est, haeres est institutus. (*Gen. 6, 14. Eccli. 44, 17.*)

8. Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in haereditatem; et exiit, nesciens, quo iret. (*Gen. 12, 1.*)

9. Fide demoratus est in terra reprobationis tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac et Jacob, coheredibus reprobationis ejusdem.

10. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex et conditor Deus.

11. Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam praeter tempus aetatis, quoniam fidelem creditisse eum, qui repromiserat. (*Gen. 17, 19.*)

12. Propter quod et ab uno orti sunt (et hoc emortuo) tamquam sidera coeli in multitudinem, et sicut arena, quae est ad oram maris, innumerabilis.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis reprobationibus, sed a longe eas aspicientes, et salutantes, et confidentes, quia peregrini et hospites sunt super terram.

14. Qui enim haec dicunt, significant, se patriam inquirere.

15. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi;

16. nunc autem meliorem appetunt, id est, coelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum; paravit enim illis civitatem.

17. Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui suscepit reprobationes; (*Gen. 22, 1. Eccli. 44, 21.*)

18. ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen; (*Gen. 21, 12. Rom. 9, 7.*)

19. arbitrans, quia et a mortuis suscitare potens est Deus, unde enim et in parabolam accepit.

20. Fide et de futuris benedixit Isaac Jacob et Esau. (*Gen. 27, 27. et 39.*)

21. Vide Jacob, moriens, singulos filiorum Joseph benedixit, et adoravit fastigium virgae ejus. (*Gen. 48, 15.*) (*Gen. 47, 31.*)

22. Fide Joseph, moriens, de profectione filiorum Israël memoratus est, et de osib[us] suis mandavit. (*Gen. 50, 23.*)

23. Fide Moyses natus occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidisset elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum. (*Exod. 2, 2.*) (*Exod. 1, 17.*)

24. Fide Moyses grandis factus nega-

vit, se esse filium filiae Pharaonis, (*Exod. 2, 11.*)

25. magis eligens, affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iugunditatem,

26. majores divitias aestimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi; aspiciebat enim in remunerationem.

27. Fide reliquit Aegyptum, non veritas animositatem regis; invisibilem enim tamquam videns sustinuit.

28. Fide celebravit Pascha, et sanguinis effusionem, ne, qui vastabat primitiva, tangeret eos. (*Exod. 12, 21.*)

29. Fide transierunt mare rubrum tamquam per aridam terram, quod experti Aegyptii devorati sunt. (*Exod. 14, 22.*)

30. Fide muri Jericho corrueunt circuitu dierum septem. (*Jos. 6, 20.*)

31. Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. (*Jos. 2, 3. Jac. 2, 25.*)

32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephite, David, Samuel, et prophetis,

33. qui [†] per fidem vicerunt regna, operari sunt justitiam, adepti sunt reprobationes, obturaverunt ora leonum,

34. extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, coualuerunt de infirmitate, fortis facti sunt in bello, castra verterunt exterorum,

35. acceperunt mulieres de resurrectione mortuorum suos; alii autem distenti sunt, non suspicentes redemtionem, ut meliorem invenirent resurrectionem;

36. alii vero ludibria, et verbera experti, iusuper et vincula, et carceres,

37. lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circinarent in melotis, in pellibus caprinis, egenites, angustiati, afflicti:

38. quibus dignus non erat mundas, in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, et in cavernis terrae.

39. Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt reprobationem,

40. Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

CAPUT XII.

Priscorum, imo Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans a peccatis, et ex novi testamenti super retus excellentia deterret ab inobedientia, ne majora quam Iudei pati cogantur supplicia.

1. Ideoque et nos tantam habentes impositionam bubem testium, depouentes omnem pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, (*Rom. 6, 4. Ephes. 4, 22. Col. 3, 8. I. Petr. 2, 1. et 4, 2.*)

2. aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum, qui proposito sibi

[†] Plur. Mart.

gaudio sustinuit crucem, confusione contenta, atque in dextera sedis Dei sedet.

3. Recogitate cuim eum, qui tales sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini, animis vestris deficiente.

4. Nondum enim usque ad sanguinem restititis, adversus peccatum repugnantes,

5. et oblii estis consolationis, quae vobis tamquam filii loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. (*Prov. 3, 11. Apoc. 3, 19.*)

6. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.

7. In disciplina perseverate. Tamquam filii vobis offert se Deus; quis enim filius, quem non corripit pater?

8. Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri, et non filii estis.

9. Deinde patres quidem carnis nostrae eruditores habuimus, et reverehamur eos; non multo magis obtemperabimus Patri spiritui, et vivemus?

10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam crudiebant nos; hic autem ad id, quod utile est in recipiendo saeculationem ejus.

11. Omnis autem disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudii, sed inoeoris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiae.

12. Propter quod remissas manus, et soluta genua erige, et

13. et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicatus quis erret, magis autem sanetur.

14. Pacein sequimini cum omnibus, et saecutioniam, sine qua nemo videbit Deum, (*Rom. 12, 18.*)

15. contemplantes, ne quis desit gratiae Dei, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impedit, et per illam inquinetur multi.

16. Ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau, qui propter uanam escam vendit primitiva sua; (*Gen. 25, 33.*)

17. scitote enim, quoniam et postea cun-
piens haereditatem benedictionem, reproba-
tus est; non enim inventit poenitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset
eam. (*Gen. 27, 38.*)

18. Non enim accessistis ad tractabilem montem, et accessibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellanam, (*Exod. 19, 12. et 20, 21.*)

19. et tubae sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum.

20. Non enim portabant, quod dicebatur: Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur. (*Exod. 19, 13.*)

21. Et ita terrible erat, quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, et tre-
mebundus.

22. Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coele-

stem, et multorum millium angelorum frequentiam,

23. et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in caelis, et judicem omnium Deum, et spiritus justorum perfectorum,

24. et testamenti novi mediatoorem Jesus, et sanguinis asperslonem, melius loquentem quam Abel.

25. Videte, ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes cum, qui super terram loquuntur; multo magis nos, qui de caelis loquentem nobis avertimus.

26. Cujus vox movit terram tunc; nunc autem reponit, dicens: Adhuc semel; et ego movebo non solum terram, sed et coelum. (*Agg. 2, 7.*)

27. Quod autem, adhuc semel, dicit, declarat mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea, quae sunt immobilia.

28. Itaque regnum immobile suscipiens, habemus gratiam, per quam servamus placentes Deo cum metu et reverentia.

29. Etenim Deus noster iugis consumens est. (*Deut. 4, 21.*)

CAPUT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam refricans altaris et hostiarum veteris nomine testamenti, et subinde mouens, ut praepositis obtemperant. Orat, ut pro se precentur, idem ricius pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

1. Charitas fraternitatis maneat in vobis.
2. Et hospitalitatem nolite oblivisci; per hanc enim latuerunt quidam, angelis hospitio receptis. (*Rom. 12, 13. 1. Petr. 4, 9.*) (*Gen. 18, 3. et 19, 2.*)

3. Memento viectorum tamquam simul cincti, et laborantium tamquam et ipsi in corpore morantes.

4. Honorabile connubium in omnibus, et thorax immaculatus. Fornicatores enim, et adulteros judicabit Deus.

5. Sunt mores sine avaritia, contenti praesentibus; ipse enim dixit: Nou te deseram, neque dereliuquam. (*Jos. 1, 5.*)

6. Ita ut confidenter dicamus: Dominus nimi adjutor; non timbo, quid faciat mihi homo. (*Ps. 117, 6.*)

7. Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

8. Jesus Christus heri et hodie, ipse et in saecula.

9. Doctrinis variis, et peregrinis volite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis, quae non profuerunt ambulantibus in eis.

10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserunt.

11. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. (*Lev. 16, 27.*)

12. Propter quod et Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes.

14. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus. (*Mich. 2, 10.*)

15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium domini ejus.

16. Beneficentiae autem, et communioneis nolite obliisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. Obedite praepositis vestris, et subjecete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes; hoc enim non expedit vobis.

18. Orate pro nobis; confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.

19. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituas vobis.

20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti veterni, Dominum nostrum Jesum Christum,

21. aptet vos in omni bono, ut faciat is ejus voluntatem, faciens in vobis, quod placeat coram se per Jesum Christum, cui est gloria in saccula saeculorum. Amen.

22. Rogo autem vos fratres, ut sufficiatis verbum solatii. Etenim per paucis scripsi vobis.

23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum, cum quo (si celerius venerit) video vos.

24. Salutare omnes praepositos vestros, et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA

BEATI JACOBI APOSTOLI.

Septem, quae sequuntur, Epistolae, canonicae vulgo vocantur, sive quod aequae ac Paulinae ad canonem pertineant librorum sacrorum, sive quia canones, id est, regulas ac praecepta instituendae vitae christianaee contineant. Olim tamen catholicae potius vocabantur, id est, universales, quod non ad unam civitatem vel personam, sed ad omnes ubique dispersos fideles scriptae sint; si tamen secundam ac tertiam Joannis excipias, ad singulares homines missas. Generale harum Epistolarum argumentum est, ut christianos mores informet, et adversus nascentes haereses Simonis et Nicolai ac similium, qui fidem sine operibus satis esse ad salutem praedicabant, Pauli etiam quibusdam locis abutentes, fideles muniant, honorum operum necessitatem doceant.

JACOBI esse hanc Epistolam, frons ipsa loquitur; sed cuius Jacobi, an ejus, qui filius Zebedaei, frater Joannis fuit, an illius, qui Alphaei filius et frater Judae, dubitavere quidam. At Hieronymus (*In c. 1. Epist. ad Gal.*) Jacobum fratrem Joannis auctorem esse hujus Epistolae, diserte negat. Et vero, sicut docet Irenaeus, (*l. 3. advers. haeres. c. 1.*) sero cooperant apostoli doctrinam suam litteris consignare, principio intenti praedicationi verbi, ut illud inscriberent cordibus discipulorum; Jacobus vero ille cito occisus est ab Herode, ut habetur *Act. 12.*, anno circiter post Christi mortem nono. Deinde haec Epistola, sicut et aliae catholicae, dirigit intentionem, quemadmodum loquitur Augustinus, contra eos, qui Pauli quibusdam sententiis abutebantur. Atqui vivente Jacobo illo Paulus nondum gentibus cooperat praedicare, nedum scribere. Ergo hujus Epistolae auctor est alter ille Jacobus, jerosolymitanae Ecclesiae episcopus, qui inter columnas a Paulo nominatur ad *Gal. 2.*, cuius injustae caedi eversionem Hierosolymorum adscribit Josephus.

Est autem haec Epistola argumento multiplex, multis variisque praecepsis reserta. Duo tamen agit praecipue: primum, ut Christianos ad modestiam erudit, a vana confidentia revocet, et ad petendam a Deo sapientiam hortetur; alterum, ut doceat, fidem sine operibus nihil ad salutem prodesse, contra quod jactabant Simoniani recentes tum haereticici.

CAPUT I.

Docet tentationum utilitatem, et sapientiam a Deo confidentia postulandam. Deus tentator non est aut auctor peccati; sed ab eo procedit omnis bona donatio. Hortatur, ut ad audiendum reloces, ad loquendum vero et ad iram tardi sint. Nec satis est veritatem audire, nisi illa opere compleatur. Subdit etiam, quaenam sit vera et immaculata religio.

1. *Jacobus Dei et Domini nostri Iesu Christi servus duodecim tribubus, quae sunt in dispersione, salutem.*

2. ^{††}) *Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias inciditis,*

3. *scientes, quod probatio fidei vestrae patientiam operatur. (Rom. 5, 3.)*

4. *Patientia autem opus perfectum habet, ut siti perfecti et integri in nullo deficientes.*

5. *Si quis autem vestrum indiget sapientiam, postulet a Deo, qui dat omnibus astuenter, et non improferat; et dabitur ei.*

6. *Postulet autem in fide nihil haesitans; qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumferatur. (Matth. 7, 7. et 21, 22. Marc. 11, 21. Luc. 11, 9. Joann. 11, 13. 16. et 23, 21.)*

7. *Nou ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino.*

8. *Vir duplex animo inconstans est in omniis viis suis.*

9. *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua;*

10. *dives autem in humilitate sua, quoniam sicut flos foeni transibit; (Eccli. 14, 18. Isai. 40, 6. 1. Petr. 1, 24.)*

11. *exortus est enim sol cum ardore, et arefecit foenum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperit, ita et dives in itineribus suis marcescat.*

12. ^{††}) *Beatus vir, qui suffert temptationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam repromisit Deus diligentibus se. (Job 5, 17.)*

13. *Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat.*

14. *Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illicitus.*

15. *Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem.*

16. *Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi.*

17. ^{†††}) *Omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

18. *Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus iocundum aliquod creaturae ejus.*

19. *Scitis fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram. (Prov. 17, 27.)*

20. *Ira enim viri justitiam Dei non operatur.*

21. *Propter quod abjicientes omnem immunditiam, et abundantiam malitiae, in manusuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.*

22. [†]) *Estote autem factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipos. (Matth. 7, 21. et 24. Rom. 2, 13.)*

23. *Quia, si quis auditor est verbi, et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo;*

24. *consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est, qualis fuerit.*

25. *Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor oblivious factus, sed factor operis; hic beatus in facto suo erit.*

26. *Si quis autem putat, se religiosum esse, non refraneans linguan suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.*

27. *Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem haec est: Visitare pupilos, et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc saeculo.*

CAPUT II.

Monet, ne personarum respectu moreantur; qui enim unicum legis praecipuum transgreditur, legis transgressor est. Hortatur, ut operibus misericordiae incumbant, ostendens, quod homo per opera justificetur; nam fides sine operibus mortua est.

1. *Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriae. (Ler. 19, 15. Dent. 1, 17. et 16, 19. Prov. 21, 23. Eccli. 42, 1.)*

2. *Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in ueste candida, introierit autem et pauper in soridio habitu,*

3. *et intendatis in eum, qui indutus est ueste praeclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum;*

4. *nonne judicatis apud vosmetipos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?*

5. *Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo divites in fide, et haeredes regni, quod repromisit diligentibus se?*

6. *Vos autem exonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad judicia?*

7. *Nonne ipsi blasphemant bonum nomine, quod invocatum est super vos?*

8. *Si tamen legem perficitis regalem*

[†]) Dom. 5. post Pasch.

^{††}) Unius Mart. non Pont.

^{†††}) Unius Mart. Pont.

^{††††}) Dom. 4. post Pasch.

secundum Scripturas: Diliges proximum tuum sicut te ipsum; bene facitis. (*Ler. 19, 18. Matth. 22, 39. Marc. 12, 31. Rom. 13, 9. Gal. 5, 14.*)

9. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores. (*Supr. 1. Lev. 19, 15.*)

10. Quicunque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. (*Deut. 1, 18. Matth. 5, 19.*)

11. Qui enim dixit: Non moechaberis; dixit et: Non occides. Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12. Sic loquimini, et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari.

13. Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam; superexaltat autem misericordia iudicium.

14. Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

15. Si autem frater, et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, (*I. Joann. 3, 17.*)

16. dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini; non dederitis autem eis, quae necessaria sunt corpori, quid proderit?

17. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

18. Sed dicet quis: Tu fidem habes, et ego opera habeo; ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19. Tu credis, quoniam unus est Deus; bene facis, et daemones credunt, et contremiscunt.

20. Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?

21. Abraham pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? (*Gen. 22, 9.*)

22. Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides consummata est?

23. Et suppleta est Scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et amicus Dei appellatus est. (*Gen. 15, 6. Rom. 4, 3. Gal. 3, 6.*)

24. Videtis, quoniam ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum?

25. Similiter et Rahab meretrice nonne ex operibus justificata est, suscipiens uentos, et alia via ejiciens? (*Jos. 2, 4. Hebr. 11, 31.*)

26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est.

CAPUT III.

Linguae mala recenset, quam difficultum est recte gubernare, subditque differentiam inter sapientiam terrenam et coelestem.

1. Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes, quoniam majus iudicium sumitis. (*Matth. 23, 8.*)

2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam fraeno circumducere totum corpus.

3. Si autem equis fraena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus.

4. Ecce et naves, cum magna sint, et a ventis validis minuentur, circumferuntur a modico gubernaculo, ubi impetus dirigenis voluerit.

5. Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam silvam incendit!

6. Et lingua ignis est, universitas iniuritatis. Lingua constituitur in membris nostris, quae maculat totum corpus, et inflammat rotam nativitatis nostrae, inflammata a gehenna.

7. Omnis enim natura bestiarum, et volucrum, et serpantium, et ceterorum dominantur, et domita sunt a natura humana;

8. linguan autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero.

9. In ipsa benedicimus Deum et Patrem; et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10. Ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio. Non oportet, fratres mei, haec iaci.

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, et amaram aquam?

12. Numquid potest, fratres mei, sicut uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens, et disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiae.

14. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem.

15. Nou est enim ista sapientia desum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstans, et omne opus pravum.

17. Quae autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.

18. Fructus autem justitiae in pace seminatur facientibus pacem.

CAPUT IV.

Concupiscentiis non est obsequendum; sed diabolo resistendum, et Deo appropinquandum, mutuaeque dilectioni studendum, rebus incertis divinae prorudentiae commissis.

1. Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quae militant in membris vestris?

2. Concupiscentiis, et non habetis; occiditis, et zelatis, et non potestis adipisci; litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulatis.

3. Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumentis.

4. Adulteri, nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? Quicunque ergo voluerit amicus esse saeculi hujus, inimicus Dei constituitur.

5. An putatis, quia inaniter Scriptura dicit: Ad iuvandam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6. Majorem nutem dat gratiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam. (*Prov. 3, 34. I. Petr. 5, 5.*)

7. Subditi ergo estote Deo; resistite autem diabolo, et fugiet a vobis.

8. Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Emundate manus peccatores, et purificate corda duplices animo.

9. Miseri estote, et lugete, et plorate; risus vester in luctum convertatur, et gaudium in moerorem.

10. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos. (*I. Petr. 5, 6.*)

11. Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratre suum, detrahit legi, et iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex.

12. Unus est legislator, et iudex, qui potest perdere et liberare.

13. Tu autem quis es, qui iudicas proximum? Ecce nunc, qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem aenum, et mercabimur. et lucrum faciemus. (*Rom. 14, 4.*)

14. qui ignoratis, quid erit in crastino.

15. Quae est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit; et: Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

16. Nunc autem exultatis in superbii vestris. Omnis exultatio talis maligna est.

17. Scient igitur bonum facere, et non facienti peccatum est illi.

CAPUT V.

Divitibus pauperum oppressoribus granrem comminatur ultionem; pauperes vero ad longanimitatem hortatur. In ramentum fugiendum, et infirmi a presbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda. Quam efficax sit justi oratio. Errantes ad veritatem sunt reducendi.

1. Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quae advenient vobis.

2. Divitiae vestrae putrefactae sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt.

3. Aurum et argentum vestrum aeruginit; et aerugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.

4. Ecce merces operariorum, qui mesuerunt regiones vestras, quae fraudata

est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures Domini Sabbath introivit.

5. Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis.

6. Addixistis, et occidistis justum, et non restitut vobis.

7. Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens, donec accipiat temporaneum, et serotinum.

8. Patientes igitur estote et vos, et conformatte corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquavit.

9. Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante ianuam assistit.

10. Exemplum accipite, fratres, exitus malii, laboris, et patientiae prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini.

11. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job andistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, et miserator.

12. Ante omnia autem, fratres mei, uolite jurare, neque per coelum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester: Est, est; non, non; ut non sub iudicio decidatis. (*Matt. 5, 34.*)

13. ^{f)} Tristatur aliquis vestrum? oret; aequo animo est? psallat.

14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, uigentes eum oleo in nomine Domini;

15. et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.

16. ^{††} Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua.

17. Elias homo erat similis nobis passibilis; et oratione oravit, ut non plueret super terram, et non pluit annostres, et menses sex. (*III. Reg. 17, 1. Luc. 4, 25.*)

18. Et rursus oravit; et coelum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

19. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum,

20. scire debet, quoniam, qui converti fecerit peccatorem ab errore vine suea, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

f) Pro infirmis.

†† In Rogat.

E P I S T O L A

BEATI PETRI APOSTOLI

PRIMA.

Prima PETRI Epistola digna apostolorum principe, verbis parca, sententiis gravis, plena auctoritatis et majestatis apostolicae. Roma missam, ipsem testatur, quam Babylonis nomine typice designavit, sicut et in Apocalypsi 17. et 18., idque propter confusionem idolatriae, quae tunc in ea vigebat, quippe quae „omnium gentium serviebat erroribus,” ut ait S. Leo. Verum quo anno missa sit, incertum est. Constat vero ex cap. 4., ubi ait: „Si autem ut Christianus etc.” scriptam esse, postquam discipuli jam incoepserant cognominari Christiani, (Act. 11.), quod nono circiter anno post Christi mortem factum esse, chronologia nostra ostendit. An autem statim post illa tempora data sit, non ita constat. Serius omnino missam volunt aliqui, nec multo ante posteriorem ejusdem Petri, quam certum est ultimis vitae ejus temporibus scriptam. Cum enim, inquit, in illa dicat: „Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam” (cap. 3.); nec ullam adjiciat temporis longe remoti particulam, videtur non adeo longi temporis distantiam intelligere voluisse; quis enim de litteris ante annos viginti datis ita loqueretur? At aliorum longe diversa sententia. Nam cum Marcus in fine Epistolae salutem adscribat fratribus, inde concludendum putant, Epistolam ante Marci ex urbe discessum datam. Profectus est vero Marcus in Alexandriam Olymp. 205. anno 3., Claudi item 3., ut habet chronicon graecum Eusebii. Est autem is annus aerae nostrae 43., a passione 10. Porro haec Epistola, uti superior Jacobi, in tradendis vitae christiana praecepsis tota versatur.

CAPUT I.

Gratias Deo agit de vocazione ad fidem et vitam aeternam, quae tamen per multas tribulationes acquiritur, de qua prophetae vaticinati sunt. Hortatur eos ad vitae munditiam, ut qui Christi sanguine redimenti sunt.

1. [†]Petrus apostolus Jesu Christi electus advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae, et Bithyniae,

2. secundum praelectionem Dei Patris, in saeculacionem Spiritus, in obedientian, et aspersioinem sanguinis Jesu Christi. Gratia vobis, et pax multiplicetur.

3. ^{††}Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordium suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, (II. Cor. 1, 3. Ephes. 1, 3.)

4. in haereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in coelis in vobis,

5. qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novissimo.

6. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis temptationibus,

7. ut probatio vestrae fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inventari in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Iesu Christi,

8. quem cum non videritis, diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis; credentes autem exultabitis laetitia inenarrabili et glorificata,

9. reportantes finem fidei vestrae, salutem animarum.

10. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt,

11. scrutantes, in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, praecountians eas, quae in Christo sunt, passiones, et posteriores glorias;

12. quibus revelatum est, quia non sibi metipsis, vobis autem ministrabant ea, que nunc nuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto missis de coelo, in quem desiderant angelis prospicere.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestrae, sobrii perfecte sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam, in revelationem Iesu Christi,

14. quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis;

15. sed secundum eum, qui vocavit vos,

^{t)} In Festo Cathedrae S. Petri, qua primum Romae sedet.

^{††} De plur. Mart. Temp. Pasch.

sanctum, et ipsi in omni conversatione sancti sitiis,

16. quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. (*Lev. 11, 44.*
19. 2. et 20, 7.)

17. Et si patrem invocatis eum, qui sine exceptione persouarum judicat secundum uniuscujusque opus, in timore inoculatus vestri tempore conversamini. (*Deut. 10, 17.* *Rom. 2, 11.* *Gal. 2, 6.*)

18. Scientes, quod non corruptibilibus auro, vel argento redemi estis de vana vestra conversatione paternae traditiois,

19. sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati; (*1. Cor. 6, 20. et 7, 23.* *Hebr. 9, 14.* *I. Joann. 1, 7.* *Apoc. 1, 5.*)

20. praeconguiti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum a mortuis, dedit ei gloriam, ut fides vestra et spes esset in Deo;

22. animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attenuatis;

23. renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, et permanentis in aeternum,

24. quia omnis caro ut foenum, et omnis gloria ejus tamquam flos foeni: exaruit foenum, et flos ejus decidit. (*Ecccli. 14, 18.* *Isai. 40, 6.* *Jac. 1, 10.*)

25. Verbum autem Domini manet in aeternum; hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusa omni fictione, regenerati ad Christum lapidem rirum accendant credentes, qui sunt genus electum, cum prius essent populus abjectus. Hortatur, ut tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

1. [†]Doponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidas, et omnes detractiones, (*Rom. 6, 4.* *Ephe. 4, 22.* *Col. 3, 8.* *Hebr. 12, 1.*)

2. sicut modo geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescat in salutem;

3. si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus.

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honorificatum,

5. et ipsi tamquam lapides vivi superaefficaciam domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura: Ecce ponu in Sion lapidem sumnum angularem, electum, pretiosum; et qui crediderit in

eam, non confundetur. (*Isai. 28, 16.*
Rom. 9, 33.)

7. Vobis igitur honor creditibus; non creditibus autem lapis, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli, (*Ps. 117, 22.* *Isai. 8, 14.* *Matth. 21, 42.* *Act. 4, 11.*)

8. et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt, in quo et positi sunt.

9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. (*Osee 2, 24.* *Rom. 9, 25.*)

11. [†]Charissimi, obsecro, vos tamquam advenas et peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam. (*Rom. 13, 14.* *Gal. 5, 16.*)

12. conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificant Deum in die visitationis.

13. Subjecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi, quasi praecellenti, (*Rom. 13, 1.*)

14. sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum;

15. quia sic est voluntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam,

16. quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiae libertatem, sed sicut servi Dei.

17. Omnes honorate; fraternitatem diligite; Deum timete; regem honorificate. (*Rom. 12, 10.*)

18. Servi, subditi estate in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis. (*Ephes. 6, 5.* *Col. 3, 22.* *Tit. 2, 9.*)

19. Haec est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristias, patientis injuste.

20. Quae enim est gloria, si peccantes, et colaphizati suffertis? Sed si beneficentes patienter sustinetis, haec est gratia apud Deum.

21. In hoc enim vocati estis, quia et [†]Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus,

22. qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. (*Isai. 53, 9.*)

23. Qui cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur; tradebat autem judicauit se injuste;

24. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiae vivamus; enjus livore sanati estis. (*Isai. 53, 5.* *I. Joann. 3, 5.*)

[†] Dom. 3. post Pasch.

^{††} Dom. 2. post Pasch.

25. Eratis enim sicut oves errantes; sed conversi estis nunc ad pastorem, et episcopum animalium vestrum.

CAPUT III.

De mutua inter conjuges conversatione, et mulierum ornatu. Hortatur ad variis virtutes, utque Christi exemplo ferant adversa; et quod per baptismum salvamur in similitudinem eorum, qui in arca Noe salvabantur.

1. Similiter et mulieres subditae sint viris suis, ut et, si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo iucrificant, (*Ephes. 5, 22. Col. 3, 18.*)

2. considerantes in timore castam conversationem vestram.

3. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut iudicium vestimentorum cultus; (*I. Tim. 2, 9.*)

4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando et sanctae mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subiectae propriis viris.

6. Sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans, cuius estis filiae benefacientes, et non pertineentes ullam perturbationem. (*Gen. 18, 12.*)

7. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo mulierib[us] impartenientes honorem, tamquam et cohaeredibus gratiae vitae, ut non impediatur orationes vestrae. (*I. Cor. 7, 3.*)

8. In fine autem [†]) omnes unanimes, compatiennes, frateruitatis amatores, misericordes, modesti, humiles,

9. non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possidentis. (*Prov. 17, 13. Rom. 12, 17. I. Thess. 5, 15.*)

10. Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coercent linguam suam a malo, et labia ejus ne loquuntur dolum. (*Ps. 33, 13.*)

11. Declinet a malo, et faciat bonum; inquirat pacem, et sequatur eam, (*Isai. 1, 16.*)

12. quia oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala.

13. Et quis est, qui vobis noceat, si boni aemulatorum fueritis?

14. Sed et, si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne tinneritis, et non conturbemini. (*Matt. 5, 10.*)

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, que in vobis est, spe;

16. sed cum modestia, et timore, conscientiam habebutes bonam, ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. (*Supr. 2, 12.*)

17. Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes;

18. quia et ^{††}) Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro inquisitis, ut nos offerret Deo, mortificatus quemadmodum carne, vivificatus autem spiritu. (*Rom. 5, 6. Hebr. 9, 28.*)

19. In quo et his, qui in carcere erant, spiritibus veniens praedicavit,

20. qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animae, salvae factae sunt per aquam. (*Gen. 7, 7. Matth. 24, 37. Luc. 17, 26.*)

21. Quod et vos nunc similis formae salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, ut vitae aeternae haeredes efficeremur; protectus in coelum, subjectis sibi angelis, et potestatis, et virtutibus.

CAPUT IV.

Christi morte redemptos hortatur, ut pergent praeterita devitare peccata, incumbentes orationibus ac mutuae dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, et gaudentes, si propter Christum pati oporteat.

1. Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini, quia, qui passus est in carne, desit a peccatis,

2. ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est, in carne vivat temporis. (*Ephes. 4, 23.*)

3. Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem gentium consummaudam his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentis, comissionibus, potionibus, et illicitis idolorum cultibus.

4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuria confusionem, blasphemantes.

5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos.

6. Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.

7. Omnium autem finis appropinquavit. ^{†††}) Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus.

8. Ante omnia autem mutuam in vobis metipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. (*Prov. 10, 12.*)

[†]) Dom. 5. post Pasch.

^{††}) Fer. 6. post Pasch.

^{†††}) Dom. infr. Octav. Ascens.

9. *Hospitales invicem sine murmuratione. (Rom. 12, 13. Hebr. 13, 2.) (Philipp. 2, 14.)*

10. *Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterotrum illam administrautes sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei. (Rom. 12, 6.) (1. Cor. 4, 2.)*

11. *Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

12. *Charissimi, nolite peregrinari in furore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat;*

13. *sed †) communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriae ejus gaudetis exultantes.*

14. *Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis, quoniam, quod est honoris, gloriae, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.*

15. *Nemo autem vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.*

16. *Si autem ut Christianus, non erubescat; glorificet autem Deum in isto nomine.*

17. *Quoniam tempus est, ut incipiat iudicium a domo Dei. Si autem primun a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?*

18. *Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? (Propr. 11, 31.)*

19. *Itaque et hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.*

CAPUT V.

Seniores orat, ut verbo et exemplo pascant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint. Horitur omnes, ut sese demittant, divinae curae totos se tradentes, et in sobrietate ac fide diabolo resistentes.

1. *Seniores ergo, qui in vobis sunt,*

†) Unius Mart. non Pont.

obsecro consenior et testis Christi passionum, qui et ejus, quae in futuro revealanda est, gloriae communicator,

2. *pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie,*

3. *neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.*

4. *Et cum apparuerit princeps pastorum, percipientis immarcescibilem gloriae coronam.*

5. *Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. (Rom. 12, 10.) (Jac. 4, 6.)*

6. *†) Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltebit in tempore visitationis. (Jac. 4, 10. Ps. 51, 23.)*

7. *omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. (Matth. 6, 25. Luc. 12, 22.)*

8. *Sobrii estote, et vigilato, quia adversarius vester diabolus tamquam leorugius circuit, quaerens, quem devoret;*

9. *cui resistite fortes in fide, scientes, candem passionem ei, quae in mundo est, vestrae fraternitati fieri.*

10. *Deus autem omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit solidabitque.*

11. *Ipsi gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.*

12. *Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi, obsecrans et contestans, nanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.*

13. *Salutat vos Ecclesia, que est in Babylone coelecta, et Marcus filius meus.*

14. *Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.*

†) Dom. 3. post Pent.

E P I S T O L A

BEATI PETRI APOSTOLI

SECUNDA.

Scripta est ad eosdem, ad quos prior Epistola, quod liquet ex illis verbis: „Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam“ (c. 3.), idque anno Petri ultimo, cum certus jam esset de veloci depositione tabernaculi, sive corporis sui (1, 14.), atque adeo aerae nostrae anno 66., a morte Christi 33., Neronis 14., quo tempore Paulus cum Petro Romae captivus de tempore resolutionis suae (II. Tim. 4, 6.) per revelationem a Domino quoque admonitus, secundam ad Timotheum scripsit Epistolam.

In hac autem Epistola Petrus fideles hortatur, ut fidem, etiam se mortuo, firmiter retineant, errorumque magistros longissime fugiant, quorum mores et studia depingit. De auctoritate hujus Epistolae nonnulli olim dubitavere, quod stylus a priori paululum discrepare videretur. Verum etiamsi id concedatur, nihil tamen aliud inde effici potest, quam ut „intelligamus, Petrum pro necessitate rerum,“ ait Hieronymus, „diversis usum interpretibus.“ (Epist. ad Hedibiam, quae 11.) Quod etiam de Paulo in Epistola ad Hebreos supra demonstratum est.

CAPUT I.

Hortatur, ut memores maximorum, quae a Deo accepérunt, donorum, per varias scandant virtutes, ut sic introitus in regnum Domini illis ministretur; dicitque, se brevi moriturum; et suae doctrinae certitudinem ostendit ex Christo doctore, quem et vox Patris et prophetae commendarunt.

1. Simon Petrus servus et apostolus Jesu Christi iis, qui coaequalem nobiscum sortiti sunt fidem in justitiam Dei nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

2. Gratia vobis, et pax adimpleatur in cognitione Dei, et Christi Jesu Domini nostri.

3. Quomodo omnia nobis divinae virtutis suae, quae ad vitam et pietatem donata sunt, per cognitionem ejus, qui vocavit nos propria gloria et virtute,

4. per quem maxima et pretiosa nobis promissa docavit, ut per haec efficiamini divinae consortes naturae, fugientes ejus, quae in mundo est, concupiscentiae corruptionem.

5. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam,

6. in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem,

7. in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

8. Haec enim si vobiscum adsint, et superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

9. Cui enim non praesto sunt haec, caecus est, et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10. Quapropter, fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis; haec enim facientes non peccabitis aliquando.

11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in aeternum regnum Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi.

12. Propter quod incipiam vos semper communere de his, et quidem scientes et confirmatos vos in praesenti veritate.

13. Justum autem arbitror, quandum sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in communione,

14. certns, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi. (Joann. 21, 19.)

15. Dabo autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16. [†]) Non enim doctas fabulas seuti, nam facimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et praesentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. (I. Cor. 1, 17.)

17. Accipiebas enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui; ipsum audite. (Matth. 17, 5.)

18. Et hanc vocem nos audivimus de celo allatam, cum esseimus cum ipso in monte sancto.

[†]) In Transfigur. Dom.

19. Et habemus firmorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentibus, quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris;

20. hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. (II. Tim. 3, 16.)

21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

CAPUT II.

Pseudoprophetæ multos seducunt, rerum acriter punientur, sicut de malis actum est tempore diluvii, et de Sodomitis; prosequitur autem pravos mores horum, quos admodum effusos dicit in libidinem.

1. Fuerunt vero et pseudoprophetæ in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem.

2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur;

3. et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, quibus judicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat.

4. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari. (Job 4, 18. Judee 6.)

5. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiae praecomen custodivit, diluvium mundo impiorum induceus. (Gen. 7, 1.)

6. Et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit, exemplum eorum, qui impie acturi sunt, poneus, (Gen. 19, 25.)

7. et justum Lot oppressum a nefandorum injuria ac luxuriosa conversatione eripuit;

8. aspectu enim, et auditu justus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animau justam iniquis operibus cruciabant.

9. Novit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos;

10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemque contemnunt, audace, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes,

11. ubi angeli fortitudine, et virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabilis judicium.

12. Hi vero velut irrationalia pecora, naturaliter in captionem, et in perniciem in his, quae ignorant, blasphemantes in corruptione sua peribunt.

13. percipientes mercedem injustitiae, voluptatem existimantes diei delicias, coquinationes, et maculae deliciis affuentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum,

14. oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii,

15. derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniustitiae amavit, (Judee 11.)

16. correctionem vero habuit suae vesaniae, subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. (Num. 22, 28.)

17. Hi sunt fontes sine aqua; et nebulae turbiniis exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. (Judee 12.)

18. Superhaenam vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriae eos, qui paululum effugiunt, qui in errore convergunt,

19. libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptiōnis; a quo enim quis superatus est, hujus et servus est. (Joann. 8, 34. Rom. 6, 16. et 20.)

20. Si enim refugientes coquinationes mundi in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur; facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. (Hebr. 6, 4. Matth. 12, 45.)

21. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post agutionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

22. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum; et: Sus lata in volutabro luti. (Prov. 26, 11.)

CAPUT III.

Propter quosdam illusores, secundum Domini adrentum negantes, astruit futuram mundi renovationem, cum breri et insperato Dominus adveniet, ad cuius adventum, monet, ut se parent, laudans Pauli scripta, quae indocti depravant.

1. Hanc ecce vobis, charissimi, secundum scribo Epistolam, in quibus vestram excito in commotione sinceram mentem,

2. ut memores sitis eorum, quae praedixi, verborum a sanctis prophetis, et apostolorum vestrorum, praeceptorum Domini et Salvatoris.

3. Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, (I. Tim. 4, 1. II. Tim. 3, 1. Judee 18.)

4. dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. (Ezech. 12, 27.)

5. Latet enim eos hoc volentes, quod coeli erant prius, et terra, de aqua et per aquam consistens Dei verbo,

6. per quae ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7. Coeli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii, et perditionis impiorum hominum.

8. Unum vero hoc non latet vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus.

9. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens, aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.

10. Adveniet autem dies Domini ut fur, in quo coeli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, et quae in ipsa sunt opera, exurentur. (*I. Thess. 5, 2. Apoc. 3, 3. et 16, 15.*)

11. Cum igitur haec omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus,

12. expectantes, et properantes in adventum diei Domini, per quem coeli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tacent?

13. Novos vero coelos, et novam terram secundum promissa Ipsi expecta-

mus, in quibus justitia habitat. (*Isai. 65, 17. et 66, 22. Apoc. 21, 1.*)

14. Propter quod, charissimi, haec expectantes, satagite immaculati, et inviolati ei inveniri in pace;

15. et Domini nostri longanimitatem salutem arbitremini, sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, (*Rom. 2, 4.*)

16. sicut et in omnibus Epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficultas intellectu, quae inducti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

17. Vos igitur, fratres, praescientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate.

18. Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Iesu Christi. Ipsi gloria et nunc, et in diem aeternitatis. Amen.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

PRIMA.

Quo tempore et loco data sit haec Epistola, valde incertum est, nec multum res fert, ut sciatur. Illud certum semper antiquis fuit, eam esse Joannis apostoli et evangelistae, quod et stylus ipse et character proprius satis indicat, et tam crebra charitatis ac veritatis inculcatio. Ad Parthos missam, veterum est traditio, quorum imperium aequum ac nomen tum amplum, et Persas quoque ac alias plures orientis nationes completebatur, ut ex Justino, Plinio ac Tertulliano videre est. In his autem et vicinis regionibus plurimi erant Judaei ex antiqua captivitate et dispersione, quorum etiam mentio fit Act. 2. Itaque, ut Petrus scripsit ad Iudeos dispersionis Ponti et vicinarum regionum, quas Lucas ibidem commemorat, sic Joannes ad Iudeos in Parthia et aliis orientis regionibus constitutos hanc Epistolam deditur videtur. Versatur autem potissimum in instruenda Christi Domini vera oeconomia, et praecipuis fidei nostrae documentis tradendis.

CAPUT I.

Joannes, quod de Christo vidit et audierit, aliis annuntiat, ut una cum ipso socientur Deo et Christo ejus Filio, cuius sanguine hominum peccata mandantur. Porro, qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.

1. Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostrae contrectaverunt de verbo vitae,

2. et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis;

3. quod vidimus et audivimus, annun-

tiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Iesu Christo.

4. Et haec scribimus vobis, ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum.

5. Et haec est annuntiatio, quam audi-
vimus ab eo, et annuntiamus vobis: Quoniam Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae. (*Joann. 3, 12.*)

6. Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, meutimur, et veritatem non facimus.

7. Si autem in luce ambulamus, sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, et sanguis Iesu Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato. (*Hebr. 9, 11. I. Pstr. 1, 19. Apoc. 1, 5.*)

8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. (III. Reg. 8, 46. II. Par. 6, 36. Prov. 20, 9. Eccle. 7, 21.)

9. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniuitate.

10. Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum ejus non est in nobis.

CAPUT II.

Jesus Christus adroctus noster est apud Patrem, et propitiatio pro peccatis totius mundi; observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia ac dilectio. Quod sit vetus ac novum mandatum; quis sit in luce et in tenebris. Variis scribit aetatibus, revocans a mundi dilectione et ab haereticis, ac monens, ut semel acceptae fidei adhaereant, sequentes ductum Spiritus sancti.

1. Filioli mei, haec scribo vobis, ut non peccetis. Sed et si quis peccaverit, advoctatum habemus apud Patrem, Iesum Christum justum;

2. et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

3. Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit, se nosse eum, et mandata ejus non custodit, mendax est, et in hoc veritas non est.

5. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est; et in hoc scimus, quoniam in ipso sumus.

6. Qui dicit, se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare.

7. Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio. Mandatum vetus est verbum, quod audistis.

8. Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis, quia tenebrae transierunt, et verum lumen iam lucet. (Joann. 13, 31. et 15, 12.)

9. Qui dicit, se in luce esse, et fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

10. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est. (Infr. 3, 14.)

11. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit, quo eat, quia tenebrae obcaecaverunt oculos ejus.

12. Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13. Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum.

14. Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis Patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum.

15. Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo,

16. quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae, quae non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in aeternum.

18. Filioli, novissima hora est; et sicut audistis, quia Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt; unde scimus, quia novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam, si fuissent ex nobis, permanessent utique nobiscum; sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

20. Sed vos unctionem habetis a sancto, et nostis omnia.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam, et quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22. Quis est mendax, nisi is, qui negat, quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem et Filium.

23. Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet. Qui confitetur Filium, et Patrem habet.

24. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat. Si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, et vos in Filio et Patre manebitis.

25. Et haec est re promissio, quam ipse publicitus est nobis vitam aeternam.

26. Haec scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27. Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos; sed sicut unctionis ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.

28. Et nunc, filioli, manete in eo, ut, non apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu ejus.

29. Si scitis, quoniam justus est, scitote, quoniam et omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, et quomodo distinguantur, qui ex Deo sunt et qui ex diabolo. De dilectione et odio fratrum. Qui mentis puritate et fide in Christum quippiam a Deo petit, impetrat.

1. Videte, qualis charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. Propter hoc mundus non novit nos, quia non novit eum.

2. Charissimi, nunc filii Dei sumus; et nondum apparuit, quid erimus. Scimus, quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.

3. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est.
4. Omnis, qui facit peccatum, et iniquitatem facit; et peccatum est iniquitas.
5. Et scitis, quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret; et peccatum in eo non est. (*Isai. 53, 9. I. Petr. 2, 22.*)
6. Omnis, qui in eo manet, non peccat; et omnis, qui peccat, non vedit eum, nec cognovit eum.
7. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est, sicut et ille justus est.
8. Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. (*Joann. 8, 44.*)
9. Omnis, qui uatus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.
10. In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum,
11. quoniam haec est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. (*Joann. 13, 31. et 15, 12.*)
12. Non sicut Cain, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant; fratris autem ejus justa. (*Gen. 4, 8.*)
13. [†]Nolite mirari fratres, si odit vos mundus.
14. Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte. (*Lev. 19, 17. Supr. 2, 10.*)
15. Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semetipsa maneat.
16. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; et nos debemus pro fratribus animas ponere. (*Joann. 15, 13.*)
17. Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? (*Luc. 9, 11. Jac. 2, 15.*)
18. Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.
19. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus, et in conspectu ejus suadehuius corda nostra.
20. Quoniam, si reprehenderit nos cor nostrum, major est Deus corde nostro, et novit omnia.
21. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum;
22. et quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus,
- et ea, quae sunt placita coram eo, facimus. (*Matth. 21, 22.*)
23. Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi, et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. (*Joann. 6, 29. et 17, 3.*)
24. Et qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo; et in hoc scimus, quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis. (*Joann. 13, 34. et 15, 12.*)

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Deo sint, et qui non. Cum Deus sua nos dilectione praeuenirerit, dato pro nobis Filio suo, debemus et nos Deum ac proximum diligere; perfecta autem charitas foras mittit timorem.

1. Charissimi, nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.

2. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confiteatur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est;

3. et omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Autichristus, de quo audistis, quoniam venit, et nunc jam in mundo est.

4. Vos ex Deo estis filioli, et vicistis eum, quoniam major est, qui in vobis est, quam qui in mundo.

5. Ipsi de mundo sunt; ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit. (*Joann. 8, 47.*)

6. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, et spiritum erroris.

7. Charissimi, diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum.

8. Qui non diligit, non novit Deum, quoniam [†]Deus charitas est.

9. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. (*Joann. 3, 16.*)

10. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiacionem pro peccatis nostris.

11. Charissimi, si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.

12. Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Dens in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est. (*Joann. 1, 18. I. Tim. 6, 16.*)

13. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

14. Et nos vidimus, et testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi.

15. Quisquis confessus fuerit, quoniam

[†]Domi. 2. post Pent., quae est infra Octav. Corp. Christ.

[†]Domi. 1. post Pent.

Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo.

16. Et nos cognovimus, et credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.

17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii, quia, sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo.

18. Timor noui est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet; qui autem timet, noui est perfectus in charitate.

19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.

20. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem noui videt, quomodo potest diligere?

21. Et hoc mandatum habemus a Deo, ut, qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. (Joann. 13, 34. et 15, 12. Ephes. 5, 2.)

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipsum charitate. Fides mundum vincit. Tres in terra testantur Christum verum hominem, et tres in celo verbum Dei Filium, in quem credens habet vitam aeternam. De peccato ad mortem, et non ad mortem.

1. Omnis, qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis, qui diligit eum, qui genuit, diligit et eum, qui natus est ex eo.

2. In hoc cognoscimus, quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, et mandata ejus faciamus.

3. Haec est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus; et mandata ejus gravia non sunt.

4. Quoniam ^{t)} omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum; et haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra.

5. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Jesus est Filius Dei? (1. Cor. 15, 57.)

^{t)} Dom. in Albis.

6. Hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7. Quoniam tres sunt, qui testimoniant in celo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt. *

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, quoniam hoc est testimonium Dei, quod maius est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. (Joann. 3, 36.)

11. Et hoc est testimonium, quoniam vitam aeternam dedit nobis Deus. Et haec vita in Filio ejus est.

12. Qui habet Filium, habet vitam; qui non habet Filium, vitam non habet.

13. Haec scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei.

14. Et haec est fiducia, quam habemus ad eum: Quia, quocunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos.

15. Et scimus, quia audit nos, quidquid petierimus; scimus, quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo.

16. Qui scit, fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem; non pro illo, dico, ut roget quis.

17. Omnis iniquitas peccatum est, et est peccatum ad morteum.

18. Scimus, quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat; sed generatio Dei conservat eum, et malignus non tangit eum.

19. Scimus, quoniam ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est.

20. Et scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, et vita aeterna. (Luc. 24, 45.)

21. Filioli, custodite vos a simulacris. Amen.

E P I S T O L A

BEATI JOANNIS APOSTOLI

SECUNDA.

Ejusdem Joannis apostoli duas sequentes esse Epistolas, vel ex eo patet, quod earum dogmata, sententiac, verba non tam similia, quam saepe eadem sint.

Scribitur autem haec secunda Epistola praecipue adversus Basilidis et sectatorum ejus impietatem, tunc temporis docentium Christum non verum hominem, sed phantasma; ideoque eum nihil revera vel fecisse vel passum esse, quo errore totum redemptionis nostrae fundamentum subruitur. Gratulatur itaque presbyter et apostolus Joannes Eleetae mulieri nobili, ac filiis ejus, quod rectam de Jesu Christo fidem teneant; hortatur, ut in ea perseverent, et eam per charitatem atque obedientiam bonis moribus constanter exornent. Denique suadet, ut haereses et haereseon disseminatores summo studio devitent.

Electam hanc ejusque filios in charitate et fide confirmat, ne ab haereticis seducantur, idque paucis, cetera servans, donec ad eos veniat.

1. Senior Electae dominae et natis ejus, quos ego diligo in veritate, et non ego solus, sed et omnes, qui cognoverunt veritatem,

2. propter veritatem, quae permanet in nobis, et nobiscum erit in aeternum.

3. Sit vobis cum gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et a Christo Jesu Filio Patris in veritate et charitate.

4. Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus a Patre.

5. Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. (*Joann. 13, 34. et 15, 12.*)

6. Et haec est charitas, ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est enim

mandatum, ut, quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis,

7. quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur, Jesum Christum venisse in carnem; hic est seductor, et Antichristus.

8. Videte vosmetipsos, ne perdatis, quae operati estis; sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. Omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet; qui permanet in doctrina, hic et Patrem et Filium habet.

10. Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non assert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis.

11. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis.

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam et atramentum; spero enim, me futurum apud vos, et os ad os loqui, ut gaudium vestrum plenum sit.

13. Salutant te filii sororis tuae Electae.

E P I S T O L A

BEATI JOANNIS APOSTOLI

TERTIA.

Gaium collaudat apostolus, quod in veritate ambulet, et rectam fidem teneat, eamque operibus charitatis et misericordiae exornet. Hortatur, ut utraque in re constanter perseveret, neque curet aut prohibitionem aut pravum exemplum Diotrephis, quin potius accendatur exemplo Demetrii viri sincere christiani.

Gaium collaudat, quod in veritate ambulet, et peregrinos humane excipiat, subdens de Diotrephis calumnias et inhumanitatem, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens, se illum brevi invisurum.

1. Senior Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.

2. Charissime, de omnibus orationem facio, prospere te ingredi, et valere, sicut prospere agit anima tua.

3. Gavisus sum valde venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritatem tuam, sicut tu in veritate ambulas.

4. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam, filios meos in veritate ambulare.

5. Charissime, fideliter facis, quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos,

6. qui testimonium reddiderunt charitati tuae in conspectu Ecclesiae, quos, benefacient, deduces dignus Deo.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a gentibus.

8. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis. 9. Scripsissem forsitan Ecclesiae; sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10. Propter hoc, si venero, commonebo ejus opera, quae facit, verbis malignis garris in nos; et quasi non ei ista sufficient, neque ipse suscipit fratres, et eos, qui suscipiunt, prohibet, et de Ecclesia ejicit.

11. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est; qui malefacit, non vident Deum.

12. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsa veritate, sed et nos testimonium perhibemus; et nosti, quoniam testimonium nostrum verum est.

13. Multa habui tibi scribere; sed non per atramentum et calamum scribere tibi.

14. Spero autem protinus te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPISTOLA CATHOLICA

BEATI JUDAE APOSTOLI.

Ita convenit argumentum hujus Epistolae cum iis, quae beatus Petrus in secunda sua Epistola scribit, praesertim capite secundo et initio tertii, ut ea Judas non legisse solum, verum etiam partim contrahendo, partim explicando, partim describendo in suam transtulisse videatur. Nam quod quidam id potius a Petro factum volunt, minus probabile est. Apostolorum enim tamquam predecessorum suorum, qui vita jam excessissent, meminit hic Jud. v. 17., ubi ait: „*Memores esote verborum, quae praedicta sunt ab apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus.*“ Hoc enim praeditum Petrus in secunda Epistola sua c. 2. Unde Oecumenius recte censet, Judam scrisisse post mortem aliorum apostolorum, (si unum tamen Joannem excipias) Simoniacis et Nicolaitis jam canceris in morem latius serpentibus, et Dei gratiam in luxuriam transferrentibus.

De hujus Epistolae auctoritate quamvis a quibusdam olim dubitatum sit, non est, quod nos moretur. Causam enim dubitationis hanc assert Hieronymus, quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumitur testimonium. Addunt alii ea, quae de Michaelis archangeli altercatione narrantur, et de apocryphis sumta videri possunt. At in apocryphis non omnia esse apocrypha, nemo nescit; quod propheticus apostoli spiritus potuit discernere. Sic Paulus quasdam ethnicorum sententias in suis inseruit Epistolis, et inserendo consecravit; sic idem quaedam Eliphae verba protulit, quae ab ipsomet apostolo auctoritatem canonicae Scripturae acceperunt, quam ab Eliphao amico habere non poterant.

Monet, ut firmi sint in tradita semel fide adversus insurgentes impios ac lascivos, subdens de horum suppicio in modum Iudaeorum ac Sodomorum; nam et hi nullum veriti, effraene feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat, et istos ad Enoch ac apostolorum de illis vaticinia revocat.

1. Judas Iesu Christi servus, frater auctem Jacobi, his, qui sunt in Deo Patre, dilectis, et Christo Iesu conservatis et vocatis.

2. Misericordia vobis, et pax, et charitas adimpleatur.

3. Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditae sanctis fidic.

4. Subiactoierunt enim quidam homines (qui olim praescripti sunt in hoc iudicio) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem, et Dominum nostrum Iesum Christum negantes.

5. Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Aegypti salvans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit; (Num. 14, 37.)

III.

6. angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magui diei vinculis aeternis sub caligine reservavit. (II. Petr. 2. Gen. 19, 24.)

7. Sicut Sodoma et Gomorrah, et finitiae civitates simili modo exfornicatae, et abeunte post carnem alteram, factae sunt exemplum, ignis aeterni poenam sustinente.

8. Similiter et hi carnem quidem maculant, dominationem autem sperant, maiestatem autem blasphemant.

9. Cum Michael archangelus, cum diabolo disputans, altercaretur de Moysis corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae; sed dixit: Imperet tibi Dominus. (Zach. 3, 2.)

10. Hi autem, quaecunque quidem ignorant, blasphemant; quaecunque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.

11. Vae illis, quia in via Cain abiurunt, et errore Balaam mercede, effusi sunt, et in contradictione Core perierunt. (Gen. 4, 8.) (Num. 22, 23.) (Num. 16, 32.)

12. Hi sunt in epulis suis maculae, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quae a ventis circumferuntur, arbores autumnales, infru-

ctusae, bis mortuae, eradicatae, (*II. Petr. 2, 17.*)

13. fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in aeternum.

14. Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominius in sanctis millibus suis (*Apoc. 1, 7.*)

15. facere judicium contra omnes, et arguere omnes impios de omniibus operibus impietatis eorum, quibus impie egrediunt, et de omnibus duris, quae locuti sunt contra Deum peccatores impii.

16. Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, et os eorum loquitur superba, mirantes personas quaestus causa. (*Ps. 16, 10.*)

17. Vos autem, charissimi, memores estote verborum, quae praedicta sunt ab apostolis Domini nostri Iesu Christi. (*I. Tim. 4, 1. II. Tim. 3, 1. II. Petr. 3, 3.*)

18. qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus,

19. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum uou habentes.

20. Vos autem, charissimi, superaedificantes vosmetipsos sanctissimae vestrae fidei, in Spiritu sancto orantes,

21. vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam aeternam.

22. Et hos quidem arguite iudicatos;

23. illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem misereamini in timore, odiente et eam, quae carualis est, maculatam tunicam.

24. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, et constitutare ante conspectum gloriae suae immaculatos in exultatione in adveatu Domini nostri Iesu Christi,

25. soli Deo Salvatori nostro per Iesum Christum Dominum nostrum gloriam et magnificentiam, imperium et potestas ante omne saeculum, et nunc, et in omnia saecula saeculorum. Amen.

A P O C A L Y P S I S

BEATI JOANNIS APOSTOLI.

Libri hujus praestantiam paucis complexus est D. Hieronymus ad Paulinum, cum dixit: „*Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi; pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiae.*“ Unde Dionysius Alexandriae urbis episcopus apud Eusebium l. 7. histor. c. 25.: „*In libro Apocalypsis arcana planeque admirabilem singularum rerum intelligentiam latere existimo. Nam et sicuti ipse non intelligo, suspicor tamen, altiorem quemadam sensum verbis subesse, eaque non meo ipsis iudicio melior; sed plus fidei tribuens, sublimiora censeo, quam ut a me percipientur, et eo admiror magis, quo minus capio.*“ Totum hujus libri c. 20. late et eximie exponitur ab Augustino de civitate Dei l. 20. c. 7. et sequentibus; unde colligas, quam praeclara ex libri hujus divina obscuritate erui possent, si, ut in capite illo, ita et in ceteris Augustinum, aut Augustini similem interpretem haberemus.

CAPUT I.

Joannes, in Patmos insula relegatus, jubetur scribere, quae viderit, septem Asiae Ecclesiis, per septem candelabra designatis, quae ridit in circuitu Filii hominis, modum describens, quo hic ipsi demonstratus sit.

1. Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quae oportet fieri cito, et [†]) significavit, mitiens per angelum suum servo suo Joanni,

2. qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimonium Iesu Christi, quaecunque vidit.

3. Beatus, qui legit, et audit verba prophetiae hujus, et servat ea, quae in ea scripta sunt; tempus enim prope est.

4. Joannes septem Ecclesiis, quae sunt in Asia. Gratia vobis, et pax ab eo, qui est, et qui erat, et qui venturus est, et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt, (*Exod 3, 14.*)

5. et a Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, et princeps regum terrae; qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, (*1. Cor. 15, 20. Col. 2, 18.*) (*Hebr. 9, 14. I. Petr. 1, 19. I. Joann. 2, 7.*)

6. et fecit nos regnum, et sacerdotes

[†]) In Festo S. Michaelis archang.

Deo et Patri suo; ipsi gloria, et imperium
in saecula saeculorum. Amen.

7. Ecce venit cum nubibus, et videbit
eum omnis oculus, et qui eum pupuge-
runt. Et plangent se super eum omnes
tribus terrae. Etiam. Amen. (Isai. 3, 13.
Matth. 24, 30. Jud. 14.)

8. Ego sum α et ω , principium et finis,
dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat,
et qui venturus est, omnipotens. (Isai.
41, 4. 44, 6. et 48, 12. Infr. 21, 6. et
22, 13.)

9. Ego Joannes frater vester, et parti-
cipes in tribulatione, et regno, et patien-
tia in Christo Jesu, fui in insula, quae
appellatur Patmos, propter verbum Dei
et testimonium Jesu;

10. fui in spiritu in dominica die, et
audiui post me vocem magnam tamquam
tubae,

11. dicens: Quod vides, scribe in li-
bro, et mitte septem Ecclesiis, quae sunt
in Asia, Epheso, et Smyrnae, et Pergamo,
et Thyatirae, et Sardis, et Philadelphiae,
et Laodiciae.

12. Et conversus sum, ut viderem vo-
cem, quae loquebatur tecum; et couver-
sus vidi septem candelabra aurea,

13. et in medio septem candelabrorum
aureorum similem filio hominis, vestitum
podere, et praecinctum ad inamillas zona
aurea;

14. caput autem ejus, et capilli erant
caudidi tamquam lana alba, et tamquam
nix, et oculi ejus tamquam flamma ignis,

15. et pedes ejus similes aurichalco,
sicut in camino ardenti, et vox illius tam-
quam vox aquarum multarum;

16. et habebat in dextera sua stellas
septem, et de ore ejus gladius utraque
parte acutus exibat, et facies ejus sicut
sol lucet in virtute sua.

17. Et cum vidisset eum, cecidi ad
pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit
dexteram suam super me, dicens: Noli
timere; ego sum primus et novissimus;
(Isai. 41, 4. 44, 6. et 48, 12. Infr.
22, 13.)

18. et vivus, et fui mortuus; et ecce sum
vivens in saecula saeculorum, et habeo
claves mortis et inferni.

19. Scribe ergo, quae vidisti, et quae
sunt, et quae oportet fieri post haec.

20. Sacramentum septem stellarum, quas
vidisti in dextera mea, et septem cande-
labra aurea: septem stellae angeli sunt
septem Ecclesiarum; et candelabra septem
septem Ecclesiarum sunt.

CAPUT II.

Jubetur Joannes varia scribere Ecclesiis
Ephesi, Smyrnae, Pergami et Thyatirae,
collaudans eos, qui Nicolaitarum
doctrinam non admirerant, alios
autem minis ad poenitentiam revo-
cans, tepidum quoque detestans, et
vincenti praemium pollicens.

1. Angelo Ephesi Ecclesiae scribe: Haec
dicit, qui tenet septem stellas in dextera

sua, qui ambulat in medio septem cande-
labrorum aureorum:

2. Scio opera tua, et laborem, et pa-
tentiam tuam, et quia non potes sustinere
malos, et tentasti eos, qui se dicunt apo-
stolos esse, et non sunt, et invenisti eos
mendaces,

3. et patientiam habes, et sustinisti
propter nomen meum, et non defecisti.

4. Sed habeo adversum te, quod chari-
tatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque, unde excideris,
et age poenitentiam, et prima opera fac.
Si autem, venio tibi, et movebo cande-
labrum tuum de loco suo, nisi poeniten-
tiam egeris.

6. Sed hoc habes, quia odisti facta Ni-
colaitarum, quae et ego odi.

7. Qui habet aurem, audiat, quid Spir-
itus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de
ligno vitae, quod est in paradiiso Dei mei.

8. Et angelo Smyrnae Ecclesiae scribe:
Haec dicit primus et novissimus, qui fuit
mortuus et vivit:

9. Scio tribulationem tuam, et pauper-
tatem tuam; sed dives es, et blasphemari-
s ab his, qui se dicunt Judeos esse, et
non sunt, sed sunt synagoga satanae.

10. Nihil horum timens, quae passurus
es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex
vobis in carcere, ut tentemini; et habe-
bitis tribulationem diebus decem. Esto
fidelis usque ad mortem, et dabo tibi co-
ronam vitae.

11. Qui habet aurem, audiat, quid Spi-
ritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lae-
deatur a morte secunda.

12. Et angelo Pergami Ecclesiae scribe:
Haec dicit, qui habet rhomphaeum utraque
parte acutum:

13. Scio, ubi habitat, ubi sedes est sa-
tanae; et tenes nomen meum, et non ne-
gasti fidem meam. Et in diebus illis An-
tipas testis meus fidelis, qui occisus est
apud vos, ubi satanas habitat.

14. Sed habeo adversus te pauca, quia
habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui
docebat Balac mittere scandalum coram
filii Israël, edere et fornicari; (Num.
24, 3. et 25, 2.)

15. ita habes et tu tenentes doctrinam
Nicolaitarum.

16. Similiter poenitentiam age; si quo
minus, veniam tibi cito, et pugnabo cum
illis in gladio oris mei.

17. Qui habet aurem, audiat, quid Spi-
ritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna
absconditum, et dabo illi calculum candi-
num, et in calculo nomen novum scriptum,
quod nemo scit, nisi qui accipit.

18. Et angelo Thyatirae Ecclesiae scri-
be: Haec dicit Filius Dei, qui habet ocu-
los tamquam flammam ignis, et pedes ejus
similes aurichalco:

19. Novi opera tua, et fidem, et chari-
tatem tuam, et ministerium, et patientiam
tuam, et opera tua novissima plura prio-
ribus.

20. Sed habeo adversus te pauca, quia

permittis mulierem Jezabel, quae se dicit propheten, docere, et seducere servos meos fornicari, et manducare de idolothythus.

21. Et dedi illi tempus, ut poenitentiam ageret; et nou vult poenitere a fornicatione sua.

22. Ecce mittam eam in lectum; et qui moechantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi poenitentiam ab operibus suis egerint.

23. Et filios ejus interficiam in morte, et scient omnes Ecclesiae, quia ego sum scrutans renes et corda; et dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico, (*I. Reg. 16, 7. Ps. 7, 10. Jer. 11, 20. et 17, 10.*)

24. et ceteris, qui Thyatirae estis: Quiunque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines satanae, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus;

25. tamen id, quod habetis, tenete, donec veniam.

26. Et qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes,

27. et reget eas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur,

28. sicut et ego accepi a Patre meo; et dabo illi stellam matutinam.

29. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiae, et Laodiciae, errantes ad poenitentiam minis retrovans, sed atios collaudans, et vincenti praemium pollicens, Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum, qui aperuerit.

1. Et angelo Ecclesiae Sardis scribe: Haec dicit, qui habet septem Spiritus Dei, et septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes, quod vivas et mortuus es.

2. Esto vigilans, et confirma cetera, quae moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3. Tu mente ergo habe, qualiter acceperis, et audieris, et serva, et poenitentiam age. Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur, et nescies, qua hora veniam ad te. (*I. Thess. 5, 2. II. Petr. 3, 10. Infr. 16, 15.*)

4. Sed habes pauca domina in Sardis, qui non inquiuvaverunt vestimenta sua; et ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de libro vitae, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus.

6. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7. Et angelo Philadelphiae Ecclesiae scribe: Haec dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David; qui aperit, et nemo

claudit, claudit, et nemo aperit: (*Isai. 22, 22. Job 12, 14.*)

8. Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti uonem meum.

9. Ecce dabo de synagoga satanae, qui dicunt, se Judaeus esse, et non sunt, sed mentiuntur; ecce faciam illos, ut veniant, et adoren ante pedes tuos, et scient, quia ego dilexi te.

10. Quoniam servasti verbum patientine meae, et ego servabo te ab hora tentationis, quae ventura est in orbe universum tentare habitantes in terra.

11. Ecce venio cito; tene, quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei novae Jerusalem, quae descendit de coelo a Deo meo, et nomen meum novum.

13. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et angelo Laodiciae Ecclesiae scribe: Haec dicit: Amen, testis fidelis, et verus, qui est principium creaturae Dei. (*Joann. 14, 6.*)

15. Scio opera tua, quia neque frigidus, neque calidus; utinam frigidus esses, aut calidus.

16. Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17. Quia dicas: Quod dives sum, et locupletatus, et nullius ego; et nescis, quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus.

18. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuac, et collyrio inunge oculos tuos, ut videoas.

19. Ego, quos amo, arguo, et castigo. Aemulare ergo, et poenitentiam age. (*Prov. 3, 12. Hebr. 12, 6.*)

20. Ecce sto ad ostium, et pulso; si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et coenabo cum illo, et ipse mecum.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.

22. Qui habet aurem, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Aperto in coelo ostio videt sedentem in throno, et in hujus circuitu viginti quatuor seniores sedentes, et, quae hic describit, quatuor animalia, quae sedentem in throno assidue una cum viginti quatuor senioribus glorificabant.

1. Post haec vidi, et ecce ostium aperitur in coelo, et vox prima, quam audivi tamquam tubae loquentis mecum, dicens:

Ascende hic, et ostendam tibi, quae oportet fieri post haec.

2. Et statim fui in spiritu, et ecce sedes posita erat in celo, et supra sedem sedens.

3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis; et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae.

4. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumambucti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronae aureae.

5. Et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua, et septem lampades ardeantes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo, et in medio sedis, et in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante et retro.

7. Et animal primum simile leoni, et secundum animal simile vituli, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilae volanti.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas sexas; et in circuitu, et intus plena sunt oculis, et requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. (*Isai. 6, 3.*)

9. Et cum darent illa animalia gloriam, et honorem, et benedictionem sedentes super thronum, viventi in saecula saeculorum,

10. procedebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in saecula saeculorum, et mittebant corouas suas ante thronum, diceutes:

11. Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam, et honorem, et virtutem, quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.

CAPUT V.

Flente Joanne, quod librum septem sigillis signatum nemo posset aperire, Agnus primum occisus illum aperuit. Quo facto, quatuor animalia et viginti quatuor seniores cum innumeris angelorum multitudine omniq[ue] creatura illum maxime glorificarunt.

1. Et vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem.

2. Et vidi angelum fortem, praedicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, et solvere signacula ejus?

3. Et nemo poterat, neque in celo, neque in terra, neque subtus terram aperire librum, neque respicere illum.

4. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus iuventus est aperire librum, nec videare eum.

5. Et uans de senioribus dixit mihi: Ne flaveris; ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.

6. Et [†] vidi, et ecce in medio throni et quatuor animalium, et in medio seniorum Agnum stantem, tamquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.

7. Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum.

8. Et cum aperuisset librum, quatuor animalia, et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum;

9. et cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione,

10. et fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotes; et regnabimus super terram.

11. Et vidi, et ^{††} audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum; et erat numerus eorum millia millium, (*Dan. 7, 10.*)

12. dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quae in celo est, et super terram, et sub terra, et quae sunt in mari, et quae in eo, omnes audivi dicentes: Sede in throno, et Agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in saecula saeculorum.

14. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, et adoraverunt viventem in saecula saeculorum.

CAPUT VI.

Apertis quatuor sigillis varii adversus terram sequuntur effectus; quinto vero aperito, anima martyrum petunt, accelerari judicium; ad sexti autem operationem ostenduntur signa futuri judicii.

1. Et vidi, quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, et audivi unum de quatuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitri: Veni, et vide.

2. Et vidi, et ecce equus albus; et qui sedebat super illum, habebat arcum, et data est ei corona, et exivit viceus, ut vincaret.

3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audivi secundi animal, dicens: Veni, et vide.

4. Et exivit aliis equus rufus; et qui sedebat super illum, datum est ei, ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant, et datus est ei gladius magnus.

5. Et cum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal, dicens: Veni, et vide. Et ecce equus niger; et qui sede-

[†]) In Vigil. omnium Sanctorum.

^{††}) In Miss. de angelis.

bat super illum, habebat siateram in manu sua.

6. Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium, dicentum: Bilibris tritici denario, et tres bilibres hordei denario, et vinum, et oleum ne laeseris.

7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis, dicentes: Veni, et vide.

8. Et ecce equus pallidus; et qui sedebat super eum, nomen illi mors, et infernus sequebatur eum, et data est illi potestas super quatuor partes terrae, interficere gladio, fame, et morte, et bestias terrae.

9. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subitus altare animas intersectorum propter verbum Dei, et propter testimonium, quod habebant;

10. et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, (sanctus et verus) non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?

11. Et datae sunt illis singulae stolae albae; et dictum est illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleatur conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

12. Et vidi, cum aperuisset sigillum sextum; et ecce terrae motus magnus factus est, et sol factus est niger tamquam sacculus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis;

13. et stellae de coelo ceciderunt super terram, sicut fucus emitit grossos suos, cum a vento magno moveretur.

14. Et coelum recessit sicut liber involutus; et omnis mons, et insulae de locis suis motae sunt;

15. et reges terrae, et principes, et tribuni, et divites, et fortes, et omnis servus, et liber absconderunt se in speluncis, et in petris montium;

16. et dicunt montibus et petris: Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, (Isai. 2, 19. Osee 10, 8. Luc. 23, 30.)

17. quoniam venit dies magnus irae ipsorum, et quis poterit stare?

CAPUT VII.

Dum punienda est terra, iubentur absque documento servari signum in fronte gerentes, qui describuntur, tam ex Iudeis quam ex gentibus, benedicentes Deum, et de his, qui amicti erant stolis albis.

1. Post haec vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terrae, teneentes quatuor ventos terrae, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

2. [†]) Et vidi alterum angelum ascendente ab ortu solis, habentem sigillum Dei vivi; et clamavit voce magna qua-

tuor angelis, quibus datum est nocere terrae et mari,

3. dicens: Nolite nocere terrae, et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

4. Et audiuit numerus signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israël.

5. Ex tribu Juda duodecim millia signati; ex tribu Ruben duodecim millia signati; ex tribu Gad duodecim millia signati;

6. ex tribu Aser duodecim millia signati; ex tribu Nephthali duodecim millia signati; ex tribu Manasse duodecim millia signati;

7. ex tribu Simeon duodecim millia signati; ex tribu Levi duodecim millia signati; ex tribu Issachar duodecim millia signati;

8. ex tribu Zabulon duodecim millia signati; ex tribu Joseph duodecim millia signati; ex tribu Benjamin duodecim millia signati.

9. Post haec vidi turbam magnam, quam diuumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis, stautes ante thronum, et in conspectu Agni, amicti stolis albis, et palmae in manibus eorum;

10. et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno.

11. Et omnes angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium, et ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum,

12. dicentes: Amen. Benedictio. et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro in saecula saeculorum. Amen.

13. Et [†]) respondit unus de senioribus, et dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? et unde venerunt?

14. Et dixi illi: Domine mihi, tu scis. Et dixi mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15. Ideo sunt ante thronum Dei, et serviant ei die ac nocte in templo ejus; et qui sedet in throno, habitabit super illos;

16. non esurient, neque sient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus aestus, (Isai. 49, 10.)

17. quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, et deducet eos ad vitas fontes aquarum, et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. (Isai. 25, 8. Infr. 21, 4.)

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo septem angelii cum tubis ostenduntur, effusoque in terram igne altaris ab alio angelo sunt variæ tempestates; similiter quatuor angelis tuba canentibus producuntur variae plagæ adversus homines.

1. Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in coelo quasi media hora.

[†]) Plur. Mart.

t) In Feste omnium Sanctorum.

2. Et vidi septem angelos stantes in conspectu Dei, et datae sunt illis septem tubae.

3. Et aliis angelus venit, et stetit ante altare, habens thuribulum aureum; et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sautorum de manu angeli coram Deo.

5. Et accepit angelus thuribulum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram, et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terraemotus magnus.

6. Et septem angeli, qui habebant septem tubas, praeparaverunt se, ut tuba cauerent.

7. Et primus angelus tuba cecinit, et facta est grando, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram, et tertia pars terrae combusta est, et tertia pars arborum concremata est, et omne foenum viride combustum est.

8. Et secundus angelus tuba cecinit; et tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, et facta est tertia pars mari saugnis,

9. et mortua est tertia pars creaturae eorum, quae habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.

10. Et tertius angelus tuba cecinit; et cecidit de coelo stella magna, ardens tamquam facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum;

11. et nomen stellae dicitur Absinthium; et facta est tertia pars aquarum in absinthium, et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amarae factae sunt.

12. Et quartus angelus tuba cecinuit; et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lunae, et tertia pars stellarum ita, ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter.

13. Et vidi, et audivi vocem unius aquilae volantis per medium coeli, dicentis voce magna: Vae, vae, vae habitantibus in terra de ceteris vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri.

CAPUT IX.

Quinto angelo tuba canente stella cadit, et locustae a fumo putei egressae describuntur, quae homines crucient; sexto vero angelo canente solvantur quatuor angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidunt.

1. Et quintus angelus tuba cecinuit; et vidi stellam de coelo cedisse in terram, et data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperit puteum abyssi, et ascendet fumus putei sicut fumus fornacis magnae; et obscuratus est sol, et aer de fumo putei.

3. Et de fumo putei exierunt locustae in terram, et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae;

4. et praecepit illis, ne laederent foenum terrae, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis;

5. et datum est illis, ne occiderent eos, sed ut cruciarent mensibus quinque, et cruciatus eorum ut cruciatus scorpiorum, cum percuti hominem.

6. Et in diebus illis quaerent homines mortem, et non invenient eam, et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis. (*Isai. 2, 19. Osee 10, 8. Luc. 23, 30.*)

7. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in proelium; et super capita earum tamquam coronae similes auro, et facies earum tamquam facies hominum. (*Sap. 16, 9.*)

8. Et habebant capillos sicut capillos mulierum, et dentes earum sicut dentes leonum erant;

9. et habebant lorias sicut lorias ferreas, et vox alarum earum sicut vox curuum equorum multorum currentium in bellum;

10. et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum; et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque; et habebant super se

11. regem angelum abyssi, cui nomen hebreice Abaddou, græce autem Apollyon, latine habens nomen Exterminans.

12. Vae unum abiit, et ecce veniunt adhuc duo vae post haec.

13. Et sextus angelus tuba cecinuit; et audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14. dicentem sexto angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensum, et annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16. Et numerus equestris exercitus vi- cies millies dena millia. Et audivi num- rum eorum.

17. Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos, habebant lorias igneas, et hyacinthinias, et sulphureas, et capita equorum erant tamquam capita leonum; et de ore eorum procedit ignis, et fumus et sulphur.

18. Et ab his tribus plagiis occisa est tertia pars hominum de igne, et de fumo, et de sulphure, quae procedebant de ore ipsorum.

19. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum. Nam caudae eorum similes serpentibus, habentes capita; et in his nocent.

20. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagiis, neque poenitentiam egerunt de operibus manum suarum, ut non adorarent daemona, et simulacra aerea, et argentea, et aerea, et lapidea, et lignea, quae neque videre possunt, neque audire, neque ambulare;

21. et non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, ne-

que a fornicatione sua, neque a furtis suis.

CAPUT X.

Clamante alio forti angelo loquuntur septem tonitrua; porro angelus jurat, non amplius fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi angeli mysteriam, datus librum Joanni devorandum.

1. Et vidi alium angelum fortissimum descendente de coelo, amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tamquam columnae ignis;

2. et habebat in manu sua libellum apertum, et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram;

3. et clamavit vox magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram; et audivi vocem de coelo dicentem mihi: Sigma, quae locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere.

5. Et angelus, quem vidi stantem super mare, et super terram, levavit manus suam ad coelum, (*Dan. 12. 7.*)

6. et juravit per viventem in saecula saeculorum, qui creavit coelum, et ea, quae in eo sunt, et terram, et ea, quae in ea sunt, et mare, et ea, quae in eo sunt: Quia tempus non erit amplius;

7. sed in diebus vocis septimi angelii, cum cooperit tuba cauere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos prophetas.

8. Et audivi vocem de coelo iterum loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, et super terram.

9. Et abiit ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, et devora illum; et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel. (*Ezech. 3. 1.*)

10. Et acceperit librum de manu angeli, et devoravi illum, et erat in ore meo tamquam mel dulce, et cum devorasse eum, amaricatus est venter meus;

11. et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare gentibus, et populis, et linguis, et regibus multis.

CAPUT XI.

Joannes, templum metiens, audit prae dicatores duos testes, quos bestia a mari ascendens occidet; at illi resurgentis in coelum ascendunt, ac terrae motu occiduntur 7000 hominum, et ad cantum septimi angeli viginti quatuor seniores Deo gratias agunt.

1. Et datus est mihi calamus similis virgae, et dictum est mihi: Surge, et metiere templum Dei, et altare, et adorantes in eo.

2. Atrium autem, quod est foris tem plum, ejice foras, et ne metiaris illud,

quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus;

3. et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4. Hi sunt duae olivae, et duo candelabra, in conspectu Domini terrae stautes.

5. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum, et si quis voluerit eos laedere, sic oportet eum occidi.

6. Hi habent potestatem claudendi coelum, ne pluat diebus prophetiae ipsorum, et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerat.

7. Et cum finierint testimonium suum, bestia, quae ascendit de abyso, faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos.

8. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis maguae, quae vocatur spiritu liter Sodoma, et Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est.

9. Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et gentibus corpora eorum per tres dies, et dimidium; et corpora eorum non sineantponi in monumentis.

10. Et inhabitantes terram gaudent super illos, et jucundahuntur, et munera mittent invicem, quoiam hi duo prophetae cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. Et post dies tres, et dimidium spiritus vitae a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. Et audierunt vocem magnam de coelo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in coelum in nube, et videbunt illos inimici eorum.

13. Et in illa hora factus est terraemotus magnus, et decima pars civitatis cecidit, et occisa sunt in terraemotu nomina hominum septem millia; et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo coeli.

14. Vae secundum abiit, et ecce vae tertium veniet cito.

15. Et septimus angelus tuba cecinit; et factae sunt voces magnae in coelo, dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri et Christi ejus, et regnabit in saecula saeculorum. Amen.

16. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum, dicentes:

17. Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras, et qui veuturus es, quia accepisti virtutem tuam magnam, et reguasti.

18. Et iratae sunt gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis prophetis, et sanctis, et timentibus nomen tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos, qui corrupserunt terram.

19. Et apertum est templum Dei in coelo; et visa est arca testamenti ejus in templo ejus, et facta sunt fulgura, et voces, et terraemotus, et graudo magna.

CAPUT XII.

Cum mulier cernente draconem filium perisset, raptus est ab ea filius ejus ad Deum; tunc facto in coelo proelio, lapsus draco coepit mulieris semen persequi.

1. Et signum magnum apparuit in coelo. Mulier amicta sole, et luna sub pedibus eius, et in capite ejus corona stellarum duodecim;

2. et in utero habens, clamabat parturientis, et cruciabatur, ut pariat.

3. Et visum est aliud signum in coelo; et ecce draco magnus rufus, habens capita septem, et cornua decem, et in capitulo ejus diademata septem,

4. et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum coeli, et misit eas in terram, et draco stetit ante mulierem, quae erat paritura, ut, cum peperisset, filium ejus devoraret.

5. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea; et raptus est filius ejus ad Deum, et ad thronum ejus;

6. Et mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7. Et factum est proelium magnum in coelo: Michael, et angeli ejus proeliabantur cum draconem, et draco pugnabat, et angeli ejus;

8. et non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in coelo.

9. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, et satanas, qui seducit universum orbem, et projectus est in terram, et angeli ejus cum illo missi sunt.

10. Et audivi vocem magnam in coelo, dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus, quia projectus est accusator fratribus nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11. Et ipsi vicernit eum propter sanguinem Agni, et propter verbum testimoniū sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12. Propterea laetamini coeli, et qui habitatis in eis. Vae terra, et mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quod modicum tempus habet.

13. Et postquam vidit draco, quod projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quae peperit masculum;

14. et datae sunt mulieri alae dñe aquiae magnae, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus et tempora, et dimidium temporis a facie serpentis.

15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine.

16. Et adjuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum, et absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

17. Et iratus est draco in mulierem, et abiit facere proelium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, et habent testimonium Jesu Christi.

18. Et stetit supra aream maris.

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum et decem cornuum decemque diadematum, cuius plaga curatur, Deum blasphemat, et sanctos debellat; alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maxime faret, cogens, fieri et adorari ejus imaginem, haberique characterem nominis ejus.

1. Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus nomina blasphemiae.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, et potestatem magnam.

3. Et vidi nūm de capitulo suis quasi occisum in mortem; et plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiae, et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiae? et quis poterit pugnare cum ea?

5. Et datum est ei os loquens magna, et blasphemias; et data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos, qui in coelo habitant.

7. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et lingnam, et gentem;

8. et adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitae Agni, qui occisus est in origine mundi.

9. Si quis habet aurem, audiat.

10. Qui in captivitatē duxerit, in captivitatē vadet; qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, et fidēs sanctorum. (Gen. 9, 6. Matth. 26, 52.)

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat corona duo similia Agni, et loquebatur sicut draco.

12. Et potestatem prioris bestiae omnem faciebat in conspectu ejus; et fecit terram, et habitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis.

13. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de celo descendere in terram in conspectu hominum.

14. Et seduxit habitantes in terra propter signa, quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii, et vixit.

15. Et datum est illi, ut daret spiritum imaginis bestie, et ut loquatur imago bestiae, et faciat, ut, quicunque non adoraverint imaginem bestiae, occiduntur.

16. Et faciet omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos, et servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis;

17. et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiae, aut numerum nominis ejus.

18. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiae. Numerus enim hominis est, et numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Virgines cum Agno cantantes ambulant, angelo uno Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapsum, tertio vero cruciatum eorum, qui bestiam adorarunt, praedicante; porro duo habentes falcis jubentur, ille messem, hic autem vineam terrae demetere.

1. Et ^{f)} vidi, et ecce Agnus stebat super montem Sion, et cum ea centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2. Et audivi vocem de coelo, tamquam vocem aquarum multarum, et tamquam vocem tonitri magni, et vocem, quam audivi, sicut citharoedorum citharizantium in citharis suis.

3. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centuim quadraginta quatuor milia, qui emi sunt de terra.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coquinati; virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum, quocunque ierit. Hi emi sunt ex hominibus primitine Deo et Ago,

5. et in ore eorum non est inventum mendacium; sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6. Et vidi alterum angelum volantem per medium coeli, habentem Evangelium aeternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum,

7. dicens magna voce: Timete Dominum, et date illi honorem, quia venit hora iudicii ejus; et adorate eum, qui fecit coelum, et terram, mare, et fontes aquarum. (Ps. 145, 6. Act. 14, 14.)

8. Et aliis angelus secutus est, dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quae a viuo irae fornicatiois suea potavit omnes gentes. (Isai. 21, 9. Jer. 51, 8.)

9. Et tertius angelus secutus est illos,

dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua;

10. et hic bibet de vino irae Dei, quod mistum est mero in calice irae ipsius, et cruciabitur igne, et sulphure in conspectu angelorum sanctorum, et aucte conspectum Agni;

11. et fumus tormentorum eorum ascendit in saecula saeculorum, nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverint bestiam, et imaginem ejus, et si quis acceperit characterem nominis ejus.

12. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Jesu.

13. Et ^{f)} audivi vocem de coelo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam, dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi, et ecce nubem candidam, et super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam.

15. Et alius angelus exivit de templo, clamans vocem magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, et mete, quia venit hora, ut metatur, quoniam aruit messis terrae. (Joel 3, 13. Matth. 13, 39.)

16. Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, et demessa est terra.

17. Et alius angelus exivit de templo, quod est in coelo, habens et ipso falcem acutam.

18. Et alius angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem; et clamavit vocem magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vinearum terrae, quoniam matura sunt uvae ejus.

19. Et misit angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terrae, et misit in lacum irae Dei magnum;

20. et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frangos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam ricerant et ejus imaginem ac numerum nominis ejus, Deum glorificant; et septem angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phialae irae Dei plenae.

1. Et vidi aliud signum in coelo magnum, et mirabile, angelos septem, habentes plagas septem novissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei.

2. Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, et eos, qui ricerunt bestiam, et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei,

3. et cantantes canticum Moysis servi Dei, et canticum Agni, dicentes: Magna,

f) In Festo Ss. Innoc.

f) In Miss. defunctorum.

et mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens; justae et verae sunt viae tuae Rex saeculorum.

4. Quis non timebit te Domine, et magnificabit nomen tuum? Quia solus pius es; quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt. (*Jer. 10, 7.*)

5. Et post hanc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in coelo;

6. Et exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo et candido, et praecincti circa petitora zous aureis.

7. Et unum de quatror animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas tracundiae Dei viventis in saecula saeculorum.

8. Et impletum est templum fumo a maiestate Dei, et de virtute ejus; et nemo poterat introire in templum, donec consumarentur septem plagae septem aegeriorum.

CAPUT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiae sedem, Euphraten et aerem multae in terra plagae oriuntur.

1. Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem angelis: Ite, et effundite septem phialas irae Dei in terram.

2. Et abiit primus, et effudit phialam suam in terram; et factum est vulnus saevum, et pessimum in homines, qui habebant characterem bestiae, et in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3. Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, et factus est sanguis tamquam mortui; et omnis anima vivens mortua est in mari.

4. Et tertius effudit phialam suam super fluminia, et super fontes aquarum; et factus est sanguis.

5. Et audivi angelum aquarum dicentem: Justus es Domine, quies, et qui eras sanctus, qui hacc judicasti,

6. quia sanguinem sanctorum et prophetarum effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere; digni euim sunt.

7. Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam, Domine Deus omnipotens, vera et justa iudicia tua!

8. Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi aestu affliger homines, et igni;

9. et aestuaverunt homines aestu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerebunt poenitentiam, ut darent illi gloriam.

10. Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiae; et factum est regnum ejus tenebrosum, et commandaverunt linguas suas prae dolore,

11. et blasphemaverunt Deum coeli prae doloribus et vulneribus suis, et non egerebunt poenitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten;

et siccavit aquam ejus, ut praepararetur via regibus ab ortu solis.

13. Et vidi de ore draconis, et de ore bestiae, et de ore pseudoprophetae spiritus tres immundos in modum ranarum.

14. Sunt euim spiritus daemoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terrae, congregare illos in proelium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. Ecce venio sicut fur. Beatus, qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus. (*Matth. 24, 43. Luc. 12, 39. Supr. 3, 3.*)

16. Et congregabit illos in locum, qui vocatur hebraice Armagedon.

17. Et septimus angelus effudit phialam suam in acrem, et exivit vox magna de templo a throno, dicens: Factum est.

18. Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terraemotus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram; talis terraemotus, sic magnus.

19. Et facta est civitas magna in tres partes; et civitates gentium cederunt, et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis irae ejus.

20. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.

21. Et grande magna sicut talentum descendit de celo in homines; et blasphemaverunt Deum homines propter plagam graudinis, quoniam magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Mutier fornicaria sive Babylon, variis induita ornamentis, et ebria martyrum sanguine, sedet super bestiam septem capitum et decem cornuum, quae omnia hic declarat angelus.

1. Et venit unus de septem angelis, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens: Veni; ostendam tibi damnationem meretricis magnae, quae sedet super aquas multas,

2. cum qua fornicati sunt reges terrae, et inebriati sunt, qui inhabitant terram, de vino prostitutionis ejus.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiae, habentem capita septem, et cornua decem.

4. Et mulier erat circumdata purpura, et coccino, et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, et immunditia fornicationis ejus;

5. et in fronte ejus nomen scriptum mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, et abominationum terrae.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum, cum vidisset illam, admiratione magna.

7. Et dixit mihi angelus: Quare mira-

ris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, et bestiae, quae portat eam, quae habet capita septem, et cornua decem.

8. Bestia, quam vidisti, fuit, et non est, et ascensura est de abyso, et in interitum ibit; et mirabuntur inhabitantes terram, (quorum non sunt scripta nomina in libro vitae a constitutione mundi) videoentes bestiam, quae erat, et non est.

9. Et hic est seosus, qui habet sapientiam. Septem capita septem moutes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt.

10. Quinque cederunt, unus est, et alius nondum venit; et cum venerit, oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quae erat, et non est, et ipsa octava est; et de septem est, et in interitum vadit.

12. Et decem cornua, quae vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.

13. Hi unum consilium habent, et virtutem, et potestatem suam bestiae tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vineat illas, quoniam Dominus dominorum est, et Rex regum, et qui cum illo sunt, vocati, electi, et fideles. (I. Tim. 6, 15. Infr. 19, 16.)

15. Et dixit mihi: Aquae, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, et gentes, et linguae.

16. Et decem cornua, quae vidisti in bestia: hi odient fornicariam, et desolata facient illam, et nudam, et carnes ejus manducabunt, et ipsam igni concremabunt.

17. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant, quod placitum est illi, ut dent regnum suum bestiae, donec consumuantur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quae habet regnum super reges terrae.

CAPUT XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plagae, et ultiones, propter quas reges ac negotiatores terrae olim ipsi adhaerentes amare lugebunt; coelum vero, apostoli ac prophetae exultabunt.

1. Et post haec vidi alium angelum descendente de celo, habente in potestate magnam; et terra illuminata est a gloria ejus.

2. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna, et facta est habitatio daeuoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volueris immundae, et odibilis, (Isai. 21, 9. Jer. 51, 8. Supr. 14, 8.)

3. quia de viuo irae fornicationis ejus biberunt omnes gentes, et reges terrae cum illa fornicati sunt, et mercatores terrae de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4. Et andivi aliam vocem de celo, di-

centem: Exito de illa populus meus, ut ue participes sitis delictorum ejus, et de plagiis ejus non accipiatis.

5. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad coelum, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6. Reddite illi, sicut et ipsa redditum vobis; et duplicate duplicita secundum opera ejus; in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7. Quantum glorificavit se, et in deliciis fuit, tautum date illi tormentum et luctum, quia in corde suo dicit: Sedeo regio, et vidua non sum, et luctum non videbo. (Isai. 47, 8.)

8. Ideo in una die venient plagae ejus, mors, et luctus, et fames, et igne comburetur, quia fortis est Deus, qui judicabit illam.

9. Et debunt, et plangent se super illam reges terrae, qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, cum viderint summum incedium ejus,

10. longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Vae, vae, civitas illa magna Babylou, civitas illa fortis, quoniam una hora venit judicium tuum.

11. Et negotiatores terrae flebunt, et lugebunt super illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius:

12. merces auri, et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritae, et hyssi, et purpurei, et serici, et cocci, (et omne lignum thyinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et aeramento, et ferro, et marinore,

13. et cinnamomum) et odoramentorum, et uoguenti, et thuris, et vini, et olei, et similae, et tritici, et juumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et maucipiorum, et animarum hominum.

14. Et poma desiderii auimae tuae discesserunt a te, et omnia pingua, et praelata perierunt a te, et amplius illa jam non invenient.

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes ac lugentes,

16. et dicentes: Vae, vae, civitas illa magna, quae amicta erat byssu, et purpura, et coco, et deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis,

17. quoniam una hora destitutae sunt tantae divitiae, et omnis gubernator, et omnis, qui in lacum navigat, et nautae, et qui in mari operantur, longe steterunt,

18. et clamaverunt videntes locum incendi ejus, dicentes: Quae similis civitati huic magnae?

19. Et miserunt pulverem super capita sua, et clamaverunt flentes, et lugentes, dicentes: Vae, vae, civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habent naves in mari, de pretiis ejus, quoniam una hora desolata est.

20. Exulta super eam coelum, et sancti apostoli et prophetae, quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21. Et sustulit uous angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, et ultra jam non invenietur.

22. Et vox citharoedorum, et musicorum, et tibia canentium, et tuba non audiatur in te amplius; et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius; et vox molae non audiatur in te amplius;

23. et lux lucernae non lucebit in te amplius; et vox sponsi, et sponsae non audiatur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terrae, quia in beneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

24. Et in ea sanguis prophetarum et sanctorum inventus est, et omnium, qui interfici sunt in terra.

CAPUT XIX.

Sanctis, de iudicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiae Agni, et angelus a Joanne adorari recusat; apparet autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei, et Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversus bestiam et reges terrae ac eorum exercitus, vocatis interim aribus coeli ad edendas eorum carnes.

1. [†]) Post haec audivi quasi vocem turbarum multarum in coelo, dicentium: Alleluja; salus, et gloria, et virtus Deo nostro est,

2. quia vera, et justa iudicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quae corrupti terram in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3. Et iterum dixerunt: Alleluja. Et fumus ejus asceudit in saecula saeculorum.

4. Et cederunt seniores viginti quartuor, et quatuor animalia, et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen; Alleluja.

5. Et vox de throno exiit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus, et qui timetis eum, pusilli et magni.

6. Et audivi quasi vocem turbae magnae, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruorum magnum, dicentium: Alleluja, quoniam regnabit Dominus Deus noster omnipotens.

7. Gaudemus, et exultemus, et demus gloriam ei, quia venerunt nuptiae Agni, et uxor ejus praeparavit se.

8. Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti, et candido. Byssinum enim iustificationes sunt sanctorum.

9. Et dixit mihi: Seribe: Beati, qui ad coenam nuptiarum Agni vocati sunt; et dicit mihi: Haec verba Dei vera sunt. (Matth. 22, 2. Luc. 14, 16.)

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide, ne feceris, conservus tuus sum, et fratrum tuorum

habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiae.

11. Et vidi coelum apertum; et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis et Verax, et cum iustitia judicat et pugnat.

12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

13. Et vestitus erat veste aspersa sanguine; et vocatur nomen ejus: Verbum Dei. (Isai. 63, 1.)

14. Et exercitus, qui sunt in coelo, sequabantur eum in equis albis, vestiti bysino albo et mundo.

15. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus, ut in ipso percutiat gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea; et ipse enat torcular viui furoris irae Dei omnipotentis. (Ps. 2, 9.)

16. Et habet in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. (Supr. 17, 14. 1. Tim. 6, 15.)

17. Et vidi unum angelum stantem in sole; et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quae volabant per medium coeli: Venite, et congregamini ad coenam magnum Dei,

18. ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum, et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum, et servorum, et pusillorum, et magnorum.

19. Et vidi bestiam, et reges terrae, et exercitus eorum congregatos ad facendum proelium cum illo, qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus.

20. Et apprehensa est bestia, et cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui accepserunt characterem bestiae, et qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardantis sulphure.

21. Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius; et omnes aves saturatae sunt caribus eorum.

CAPUT XX.

Ligatum draconem sire diabolum mittit angelus in abyssum ad mille annos, quibus animae martyrum in resurrectione prima regnabunt cum Christo; post quos solitus satanas excitabil Gog et Magog innumerum exercitum adversus civitatem dilectam, sed igni celesti derorabuntur. Deinde apertis libris, a sedente super thronum iudicabunt omnes mortui secundum opera ipsorum.

1. Et vidi angelum descendentem de coelo, habentem clavem abyssi, et catenam magnum in manu sua.

2. Et apprehendit draconem, serpente antiquum, qui est diabolus, et satanas, et ligavit eum per annos milie;

[†]) De plur. Mart. Temp. Pasch.

3. et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat amplius gentes, donec consummetur mille anni; et post haec oportet illum solvi modo tempore.

4. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et judicium datum est illis, et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis.

5. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummetur mille anni. Haec est resurrectio prima.

6. Beatus, et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

7. Et cum consummati fuerint mille anni, solvetur satanas de carcere suo, et exhibit, et seducet gentes, quae sunt super quatuor angulos terrae, Gog et Magog, et congregabit eos in proelium, quorum numerus est sicut arena maris. (Ezech. 39.2.)

8. Et ascenderunt super latitudinem terrae, et circuierunt castra sautorum, et civitatem dilectam.

9. Et descendit ignis a Deo de coelo, et devoravit eos; et diabolus, qui sedebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia.

10. et pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in saecula saeculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra, et coelum, et locus non est inventus eis.

12. Et vidi mortuos magnos et pusillos, stantes in conspectu throni; et libri aperti sunt, et aliis liber apertus est, qui est vitae, et iudicati sunt mortui ex his, quae scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.

13. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant, et mors, et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant; et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14. Et infernus et mors missi sunt in stagnum ignis. Haec est mors secunda.

15. Et qui non inventus est in libro vitae scriptus, missus est in stagnum ignis.

GAPUT XXI.

Cœlo ac terra renovatis, nova civitas Jerusalem in Agni sponsam a Deo parata ostenditur, justis glorificatis, impiusque in stagnum ignis detrusis, cuius civitatis murus et portae ac fundamenta describuntur et mensurantur, quae universa sunt aurum ac vitrum mundum, lapides pretiosi ac margaritae.

1. Et vidi coelum novum, et terram novam. Primum enim coelum, et prima terra abiit, et mare jam non est. (Isai. 65, 17. et 66, 22. II. Petr. 3, 13.)

2. Et ego Joannes ^{t)} vidi sanctam civitatem Jerusalem novam, descendentem de coelo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

3. Et audivi vocem magnum de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus;

4. et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abiecti sunt. (Isai. 25, 8. Supr. 7, 17.)

5. Et dixit, qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia haec verba fidelissima sunt, et vera. (Isai. 43, 19. II. Cor. 5, 17.)

6. Et dixit mihi: Factum est. Ego sum α et ω , initium et finis. Ego sicuten dabo de fonte aquae vitae gratis.

7. Qui vicebit, possidebit haec, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius.

8. Timidis autem, et incredulis, et exeratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatriis, et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure; quod est mors secunda.

9. Et venit unus de septem angelis habentibus phialas plenas septem plagiis novissimis, et locutus est tecum, dicens: Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.

10. Et sustulit me in spiritu in montem magnum, et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem, descendentem de coelo a Deo,

11. habentem claritatem Dei; et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12. Et habebat murum magnum, et altum, habentem portas duodecim; et in portis angelos duodecim, et nomina inscripta, quae sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël.

13. Ab oriente portae tres; et ab aquiloni portae tres; et ab austro portae tres; et ab occasu portae tres.

14. Et murus civitatis habens funda menta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni.

15. Et qui loquebatur tecum, habebat mensuram aruodineam auream, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum.

16. Et civitas in quadro posita est, et longitudine ejus tanta est, quanta et latitudo; et mensus est civitatem de aruodine aurea per stadia duodecim millia; et longitudine, et altitudo, et latitudo ejus aequalia sunt.

17. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quae est angeli.

18. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo.

19. Et fundamenta muri civitatis omni

t) In Dedic. Eccles.

Iapide pretioso ornata. Fundamentum primum jaspis; secundum sapphirus; tertium calcedonius; quartum smaragdus;

20. quintum sardonyx; sextum sardius; septimum chrysolithus; octavum beryllus; nonum topazius; decimal chrysoprasus; undecimum hyacinthus; duodecimum amethystus.

21. Et duodecim portae duodecim margaritae sunt, per singulas; et singulae portae erant ex singulis margaritis; et platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22. Et templum non vidi in ea. Dominus cuim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus.

23. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea; nam claritas Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Augeus. (*Isai. 60, 19.*)

24. Et ambulabunt gentes in lumine ejus, et reges terrae afferent gloriam suam, et honorem in illam.

25. Et portae ejus non claudentur per diem; nox enim non erit illuc. (*Isai. 60, 11.*)

26. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquid coquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitae Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitae fluvio aquae rivae irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum, nec maledictum nec ulla nox est in civitate; angelus autem, qui haec cito ventura Joanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque, iustos in civitate intraturos, impios autem foras ejiciendos. Contestatur etiam de non addendo aut minuendo ad hanc prophetiam.

1. Et ostendit mihi flumen aquae vitae, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni.

2. In medio plateae ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitae, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium.

3. Et omne maledictum nou erit amplius; sed sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus eorum.

5. Et nox ultra non erit, et non egebunt lumine lucernae, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in saecula saeculorum. (*Isai. 60, 20.*)

6. Et dixit mihi: Hacca verba fidelissima sunt, et vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit angelum suum ostendere servis suis, quae oportet fieri cito.

7. Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiae libri hujus.

8. Et ego Joannes, qui audivi, et vidi haec. Et postquam audisse et vidi esse, cecidi, ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi haec ostendebat;

9. et dixit mihi: Vide, ne feceris; conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et corum, qui servant verba prophetiae libri hujus; Deum adora.

10. Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiae libri hujus; tempus enim prope est.

11. Qui nocet, noccat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc; et qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus sanctificetur adhuc.

12. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.

13. Ego sum α et ω , primus et novissimus, principium et finis. (*Isai. 41, 4. 44, 6. et 48, 12. Supr. 1, 8. et 17. et 21, 6.*)

14. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni, ut sit potestas eorum in ligno vite, et per portas intrent in civitatem.

15. Foris canes, et benefici, et impudici, et homicidae, et idolis servientes, et omnis, qui amat, et facit mendacium.

16. Ego Jesus misi angelum meum testimoniorum vobis haec in Ecclesiis. Ego sum radix, et genus David, stella splendida, et matutina.

17. Et spiritus, et sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sedit, veuiat; et qui vult, accipiat aquam vitae gratis. (*Isai. 55, 1.*)

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiae libri hujus: Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

19. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiae hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitae, et de civitate sancta, et de his, quae scripta sunt in libro isto.

20. Dicit, qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito. Amen. Veni Domine Jesu!

21. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Oratio Manassae, nec non libri duo, qui sub libri tertii et quarti Esdrae nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet scriem canonicorum librorum, quos sancta tridentina synodus suscepit, et pro canoniciis suscipiendo deinceps, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis patribus interdum citantur, et in aliquibus Bibliis latinis tam manuscriptis quam impressis reperiuntur.

ORATIO

MANASSAE REGIS JUDA,

CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE.

Domine omnipotens Deus patrum nostrorum, Abraham, et Isaac, et Jacob, et seminis eorum justi, qui fecisti coelum et terram cum omni ornato eorum, qui ligasti mare verbo praecepti tui, qui conclusisti abyssum, et signasti eam terribili et laudabili nomine tuo; quem ommnia pavent, et tremunt a vultu virtutis tuae, quia importunitas est magnificientia gloriae tuae, et insustentabilis ira conmunionis tuae super peccatores, immensa vero et investigabilis misericordia promissionis tuae; quoniam tu es Dominus, altissimus, benignus, longanimes, et multum misericors, et poenitens super malitia hominum. Tu, Domine, secundum multititudinem bonitatis tuae promisisti poenitentiam et remissionem iis, qui peccaverunt tibi, et multitudo miserationum tuarum decreveristi poenitentiam peccatoribus in salutem. Tu igitur, Domine Deus justorum, non posuisti poenitentiam justis, Abraham, et Isaac, et Jacob, iis, qui tibi non peccaverunt; sed posuisti poenitentiam propter me peccatorem, quoniam peccavi super numerum arenae maris. Multiplicatae sunt iniquitates

meae Domine, multiplicatae sunt iniquitates meae, et non sum dignus intreri et aspicere altitudinem coeli praemultitudine iniquitatum mearum. Incurvatus sum multo vinculo ferreo, ut non possim attollere caput meum, et non est respiratio mihi, quia excitavi iracundiam tuam, et malum coram te feci, non feci voluntatem tuam, et mandata tua non custodivi, statui abominationes, et multiplicavi offenditio[n]es. Et nunc flecto genu cordis mei, precans a te bonitatem. Peccavi Domine, peccavi, et iniquitates meas agnosco. Quare peto rogans te, remitte mihi Domine, remitte mihi, et ne simul perdas me cum iniquitatibus meis; neque in aeternum iratus, reserves mala mihi, neque damnes me in infima terra loca, quia tu es Deus, Deus, inquam, poenitentium; et in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me secundum magnam misericordiam tuam; et laudabo te semper omnibus diebus vitae meae, quoniam te laudat omnis virtus coelorum, et tibi est gloria in saecula saeculorum. Amen.

LIBER TERTIUS ESDRAE.

CAPUT I.

Magnificum Phase, quod Josias immolavit celebrando septem diebus festum azymorum, cui successerunt in regno Iudee Jechonias, Joacim, Joachin, et Sedecias, eorumque ac populi captivitas propter sua scelera, urbisque subversio describuntur.

1. Et fecit Josias Pascha in Hierosolymis Domino, et immolavit Phasa quarta decima luna primi meusius,

2. statuerunt sacerdotes per vices dierum stolis amictos in templo Domini;

3. et dixit Levitis sacris servis Israël, ut sanctificarent se Domino in positione

sanctae arcae Domini, in domo, quam aedificavit Salomon filius David, rex.

4. Nou erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, et curam agite gentis illius Israël ex parte secundum pagos et tribus vestras,

5. secundum scripturam David regis Israël, et secundum magnificientiam Salomonis filii ejus, omnes in templo, et secundum particulam principatus paternam vestram eorum, qui stant in conspectu fratribus filiorum Israël.

6. Immolate Pascha, et sacrificia parate fratribus vestris, et facite secundum praecceptum Domini, quod datum est Moysi.

7. Et donavit Josias in plebem, quae

inventa est, ovium, agnorum, et boedorum, et caprarum triginta millia, vitulos tria millia.

8. Haec de regalibus data sunt secundum promissionem populo; et sacerdotibus in Pascha oves numero duo millia, ac vi-tuli centum.

9. Et Jechonias, et Semeias, et Nathanael, fratres, et Hasabias, et Oziel, et Coraha in Phase oves quioque millia, vitulos quingentos.

10. Et haec cum fierent eleganter, stererunt sacerdotes et Levitae, habentes azyma per tribus.

11. Et secundum partes principatus patrum in conspectu populi offerebant Domino, secundum ea, quae in libro Moysis scripta sunt;

12. et assaverunt Phase igni, prout oportebat, et hostias coixerunt in emolis et in ollis cum benevolentia;

13. et attulerunt omnibus, qui erant ex plebe; et post haec paraverunt sibi et sacerdotibus.

14. Sacerdotes enim offerebant adipes, usque dum finita esset hora; et Levitae paraverunt sibi, et fratribus suis, filii Aaron.

15. Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinem secundum praceptorum David, et Asaph, et Zacharias, et Jedimus, qui erat a rege.

16. Et ostiarii per singulas januas ita, ut non praevericaretur unusquisque suam; fratres enim illorum paraverunt illis.

17. Et consummata sunt, quae pertinebant ad sacrificium Domini.

18. In illa die egerunt Phase, et offerebant hostias super Domini sacrificium secundum praecopum regis Josiae.

19. Et egerunt filii Israël, qui inventi sunt in tempore illo, Phase, et diem festum azymorum per dies septem;

20. et nou est celebratum Phase tale in Israël a temporibus Samuelis prophetae;

21. et omnes reges Israël non celebrerunt tale Pascha, quale egit Josias, et sacerdotes, et Levitae, et Judaei, et omnis Israël, qui inventi sunt in commemoratione Jerosolymis.

22. Octavo decimo anno, reguante Josia, celebratum est Phase.

23. Et directa sunt opera Josiae in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis;

24. et quae circa illum quidem conscripta sunt in pristinis temporibus de eis, qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum piae omni gente, et qui non quaesierunt verba Domini super Israël.

25. Et post omnem actum hunc Josiae ascendit Pharaeo rex Aegypti, veniens in Carchamis ab itinere super Euphratem, et exiit obviam illi Josias.

26. Et misit rex Aegypti ad Josiam, dicens: Quid mihi et tibi est rex Judae?

27. Non sum missus a Domino, ut pugnem contra te; super Euphratem enim bellum meum est. Festinans descendit.

28. Et non est reversus Josias super currum; sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetae ex ore Domini,

29. sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Josiam.

30. Et dixit rex pueris suis: Amovete me a proelio; infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie.

31. Et ascendit super currum secundarium suum, et perveniens Jerosolymam vita functus est, et sepultus est in paterno sepulchro.

32. Et in tota Iudea lugebant Josiam; et qui praesidebant, cum uxoribus Ianiabant eum usque in hunc diem. Et datum est, hoc fieri semper in omne genus Israëli.

33. Haec autem praescripta sunt in libro historiarum regum Iudee, et singula gesta actus Josiae, et ejus gloria et intellectus ejus in lege Domini, quaeque gesta sunt ab eo, et quae non scripta sunt in libro regnum Israëli et Iudee.

34. Et assumentes, qui erant ex gente, Jechouiam filium Josiae, constituerunt regem pro Josia patre suo, eum esset annorum triginta trium.

35. Et regnavit super Israël mensibus tribus. Et amovit eum rex Aegypti, ne regnaret in Jerosolymis;

36. et mulctavit gentem argenti talenta centum, et auri talentum unum.

37. Et constituit rex Aegypti Joacim fratrem ipsius regem Iudee et Jerosalem;

38. et alligavit magistratus Joacim, et Zaracelem fratrem suum, et apprehendens reduxit in Aegyptum.

39. Annorum erat Joacim viginti quinque, cum regnare coepisset in terra Iudea et Jerosalem; et fecit malum in conspectu Domini.

40. Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et alligans eum in aereo viuculo, perduxit in Babyloniam;

41. et sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, et tulit et consecravit in templo suo in Babyloniam.

42. Nam de immunditia illius et irreligiositate scriptum est in libro temporum regum.

43. Et regnavit Joachin filius ejus pro eo. Cum autem constitutus esset rex, erat annorum decem et octo.

44. Regnavit autem menses tres, et dies decem in Jerosalem, et fecit malum in conspectu Domini;

45. et post annum mitteus Nabuchodonosor, transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini.

46. Et constituit Sedeciam regem Iudea et Jerosalem, cum esset annorum viginti unius; et regnavit autem annis undecim.

47. Et fecit malum in conspectu Domini, et nou est veritus a verbis, quae dicta sunt ab Jeremia propheta ex ore Domini;

48. et adjuratus a rege Nabuchodonosor, perjurans discessit; et indurata cer-

vice sua, et corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israël.

49. Et duces populi Domini multa inique gesserunt, et impie egerunt super omnes innumditias gentium, et polluerunt templum Domini, quod sanctum erat in Jerosolymis.

50. Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis, et tabernaculo suo.

51. Ipsi vero subsannabant in angelis suis; et qua die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis ejus.

52. Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam propter irreligiositatem suam, et praecepit ascendere reges Chaldaeorum.

53. Hi occiderunt juvenes eorum in gladio in circuitu sancti templi eorum, et non pepererunt juveni, et seni, et virginii, et adolescenti;

54. sed omnes traditi sunt in manu ipsorum, et omnia sacra vasa Domini, et regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam,

55. et incenderunt domum Domini, et demolierunt muros Jerusalemi, et turres ejus incenderunt igne;

56. et consummaverunt omnia honoristica ejus, et ad nihilum redegerunt, et reliquos a gladio duxerunt in Babylonem.

57. Et erant servi illius, usque dum regnarent Persae, in repleione verbi Domini in ore Jeremiahae.

58. quoque benigne ageret terra sabbata sua; omni tempore desertionis suae sabbatizavit in applicatione annorum septuaginta *).

CAPUT II.

Cyrus rex Persarum Iudeos in regno suo captiros remittit in terram suam. Qui cum restauraret Jerusalem, prohibiti sunt ab Artaxerxe propter querendam dilationem.

1. Regnante Cyro rege Persarum, in consummatione verbi Domini iu ore Jeremiahae,

2. suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et praedicavit in toto regno suo simul per scripturam,

3. dicebat: Haec dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israël, Dominus excelsus,

4. et significavit mihi aedicare domum sibi iu Jerusalem, quae est in Iudea.

5. Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo iu Jerusalem.

6. Quotquot ergo circa loca habitant, adjuvent eos, qui sunt in loco ipso, in auro et argento,

7. in dationibus cum equis et jumentis, cumque aliis, quae secundum vota apponuntur in aedem Domini, quae est iu Jerusalem.

8. Et stantes principes tribuum, pago-

rum, et Iudeae ex tribu Benjamin, et sacerdotes et Levitae, quos excitavit Dominus ascendere et aedicare domum Domini, quae est iu Jerusalem, et qui erant in circuitu eorum,

9. adjuverunt in omni auro et argento ejus, et jumentis, et votis compluribus multi, quoru sensus excitatus est.

10. Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quae transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Jerusalem, et consecravit ea idolo suo;

11. et proferens ea Cyrus rex Persarum tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius.

12. Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro praesidi Iudeae.

13. Horum autem hic numerus: libatoria argentea duo millia quadringenta; athiseae argenteae triginta; phialae aureae triginta, item argenteae duo millia quadrangenta; et alia vasa mille.

14. Omnia autem vasa aurea et argentea quinque millia octingenta sexaginta.

15. Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his, qui ex captivitate Babylonicae venerantur in Jerosolymam.

16. In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his, qui habitabant in Iudea et Jerusalem, Balsamus, et Mithridatus, et Sabellius, et Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, et reliqui habitantes in Samaria, et ceteris locis subjectam epistolam regi Artaxerxi.

17. Domine, pueri tui Rathimus ab accidensibus, et Sabellius scriba, et reliqui curiae tuae judices in Coelesyria et Phoenice.

18. Et nunc notum sit domino regi, quoniam Iudei, qui ascenderunt a vobis ad omnes, venientes in Jerusalem civitatem refugam et pessimam, aedificant furiosi ejus, et statuunt muros, et templum suscitant.

19. Quod si civitas ista, et muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere; sed etiam regibus resistent.

20. Et quia id agitur circa templum, recte haberi arbitrii sumus non despicer hoc ipsum;

21. sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quaeratur in libris patrum tuorum,

22. et invenies in admonitionibus scripta de his, et scies, quoniam civitas ista fuit refuga, et reges et civitates concutiebant.

23. et Iudei refugae, et proelia committentes in ea ab aeterno, ob quam causam civitas ista deserta est.

24. Nuoc ergo notum facinus domine rex, quoniam, si civitas haec aedificata fuerit, et hujus muri erecti fuerint, decensus tibi non erit in Coelesyriam et Phoenicem.

25. Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, et Balthemo, et Sabellio scribentes, et ceteris constitutis, et habitantibus in Syria et Phoenice ea, quae subjecta sunt.

* Nota, quod in duabus vaticinis impressis habetur v. 58.: septuaginta septem, loco: septuaginta.

26. Legi epistolam, quam misistis mihi. Praecepi ergo inquiri, et inventum est, quoniam civitas illa est ab aevo regibus resistentes,

27. et homines refugae, et proelia in ea efficientes, et reges fortissimi erant in Jerusalem dominantes, et tributa exigentes a Coelestria et Phoenice.

28. Nunc ergo praecepi prohibere homines illos aedificare civitatem, et prohibere, ne quid ultra haec fiat;

29. sed nec procedant in plurimum*) ea, quae sunt malitia, ita, ut regibus molestia importetur.

30. Tunc recitatis his, quae a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, et Sabellius scriba, et qui cum his constituerant jungentes, festinante venerunt in Jerusalem cum equitatu et turba, et agmine,

31. cooperuntque aedificantes prohibere; et vacabant ab aedificatione templi in Jerusalem usque secundo anno regni Darii regis Persarum.

CAPUT III.

Dario post splendidam coenam omnibus suis praefectis factam dormiente, tres corporis ejus custodes problema moverunt: Num vinum, rex, mulier, an veritas praestent; et primum de vino probatur.

1. Rex Darius fecit coenam magnam omnibus veruaculis suis, et omnibus magistratibus Mediae et Persidis,

2. et omnibus purpuratis, et praetoribus, et consulibus, et praefectis sub illo ab India usque Aethiopiam, centum viginti septem provincias.

3. Et cum manducassent, et bibissent, et satiati reverterentur, tunc Darius rex ascedit in cubiculum suum, et dormivit, et expergesfactus est.

4. Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiabant corpus regis, dixerunt alter alteri:

5. Dicamus uniusquisque nostrum sermonem, qui praecellat; et cujuscunque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna,

6. purpura cooperiri, et in auro bibere. et super aurum dormire, et curruin aureo fraterno, et cydarium byssinam, et torqueum circa collum;

7. et secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, et cognatus Darii vocabitur.

8. Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, et posuerunt subtus cervicali Darii regis,

9. et dixerunt: Cum surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra; et quodcumque judicaverit rex e tribus, et magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabitur victoria, sicut scriptum est.

10. Unus scripsit: Forte est vinum;

11. aliis scripsit: Fortior est rex;

*) Nota, quod in duabus vaticanis impressis habeatur v. 29.: ex quo, loco: ea, quae.

12. tertius scripsit: Fortiores sunt mulieres; super omnia autem vincit veritas.

13. Et cum surrexisset rex, accepérunt scripta sua, et dederunt illi, et legit.

14. Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, et Medos, et purpuratos, et praetores, et praefectos;

15. et sederunt in concilio, et lecta sunt scripta coram ipsis.

16. Et dixit: Vocate adolescentes; et ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, et introierunt.

17. Et dixit illis: Indicate nobis de his, quae scripta sunt. Et coepit prior, qui dixerat de fortitudine vini,

18. et dixit: Viri, quam praevaleret vini omniibus hominibus, qui bibunt illud! Seducit mentem;

19. itemque regis et orphani facit mentem vanam, item servi ac liberi, pauperis ac divitis;

20. et omuem mentem convertit in securitatem et jucunditatem, et non meminit omnem tristitiam et debitum;

21. et omnia praecordia facit honesta, et non meminit regem nec magistratum, et omnia per talenta loquuntur.

22. Et non meminerunt, cum hiberunt, amicitiam, nec fraternitatem; sed non multum post sumunt gladios.

23. Et cum a vino merserint et surrexerint, non meminerunt, quae gesserunt.

24. O viri, num praecellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAPUT IV.

Probatur excellens fortitudo regis, mulieris, et veritatis; sed data veritati palma, Darius ad petitionem Zorobabel reddit sacra vasa, scribens, ut Iudeis detur libertas, et impensae ad extractionem Jerusalem.

1. Et inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis.

2. O viri, num praecellunt homines, qui terram et mare obtinent, et omnia, quae in eis sunt?

3. Rex autem super omnia praecellit, et dominatur eorum; et omne, quodcumque dixerit illis, faciunt.

4. Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, et demoluntur montes, et muros, et turrem.

5. Jugulantur, et jugulant, et regis verba noui praeterirent. Nam si vicerint, afferunt regi omnia, quaecunque praedati fuerint.

6. Similiter et alii omnes, et quotquot noui militant, nec pugnant, sed colunt terram, rursum cum fuerint metentes, affrontant tributa regi;

7. et ipse unus solus si dixerit: Occidite, occidunt; dixerit: Remittite, remittunt;

8. dixerit: Percutite, percutiunt; dixerit: Exterminate, exterminant; dixerit: Aedificate, aedificant;

9. dixerit: Excide, excidunt; dixerit: Plantate, plantant;

10. et omnis plebs, et virtutes eum obdiant, et super hoc ipse recumbit, et bibit, et dormit.

11. Hi autem custodiunt in circuitu eum, et non possunt ire singuli, et facere opera sua; sed in dicto obaudientes sunt ei.

12. Viri, quomodo non praecellit rex, qui sic dissimilatur? Et tacnit.

13. Tertius, qui dixerat de mulieribus et veritate, hic est Zorobabel, coepit loqui:

14. Viri, non magnus rex, et multi homines, nec vinum praecellit. Quis est ergo, qui dominatur eorum?

15. Nonne mulieres generunt regem, et omnem populum, qui dominatur mari et terra;

16. et ex illis nati sunt, et ipsae educaverunt eos, qui plantaverunt vineas, ex quibus vinum fit?

17. Et ipsae faciunt stolas omnium hominum, et ipsae faciunt gloriam hominibus, et non possunt homines separari a mulieribus.

18. Si congregaverint aurum et argentum, et omnes rem speciosam, et videbunt mulierem unam bono habitu et bona specie,

19. omnia haec relinquentes in eam intendunt, et aperto ore conspiciunt, et eam allicitur magis quam aurum et argentum, et omnem rem pretiosam.

20. Homo patrem suum relinquit, qui enutrit illum, et suam regionem, et ad mulierem se coniungit.

21. Et cum muliere remittit animam; et neque patrem meminuit, neque matrem, neque regionem.

22. Et hinc oportet vos scire, quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne doletis?

23. Et accipit homo gladium suum, et vadit in viam facere furta, et homicidia, et mare navigare et flumina,

24. et leonem videt, et in tenebris ingreditur; et cum furtum fecerit, et fraudes, et rapinas, amabili suae assert.

25. Et iterum diligit homo uxorem suam magis quam patrem aut matrem.

26. Et multi dementes facti sunt propter uxores suas, et servi facti sunt propter illas,

27. et multi perierunt et jugulati sunt, et peccaverunt propter mulieres.

28. Et nunc credite mihi, quia Magnus est rex in potestate sua, quoniam omnes regiones verebunt tangere eum.

29. Videbam tamen Apemem filiam Bezae, mirifici concubinam regis, sedentem juxta regem ad dexteram,

30. et auferentem diadema de capite ejus, et impouentem sibi, et palmis cædebat regem de sinistra manu.

31. Et super haec aperto ore intuebatur eam, et si arriserit ei, ridet; nam, si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam.

32. O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, et excelsum est coelum; quis ista agit?

33. Et tunc rex, et purpurati intueban-

tur in alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate.

34. O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra, et excelsum est coelum, et velox cursus solis convertit in gyro coelum in locum sumum in una die.

35. Nonne magnificens est, qui haec facit, et veritas magna, et fortior præ omnibus?

36. Omnis terra veritatem invocat, coelum etiam ipsam benedicit, et omnia opera moventur, et tremunt eam, et non est cum ea quicquam iniquum.

37. Vinum iniquum, iniquus rex, iniquae mulieres, iniqui omnes filii hominum, et iniqua illorum omnia opera, et non est in ipsis veritas, et in sua iniquitate peribunt;

38. et veritas manet, et invalescit in aeternum, et vivit, et obtinet in saecula saeculorum.

39. Nec est apud eam accipere personas, neque differentias; sed, quae justa sunt, facit omnibus, injustis ac malignis, et omnes benignantur in operibus ejus.

40. Et non est in iudicio ejus iniquum, sed fortitudo, et regnum, et potestas, et majestas omnium aevorum. Benedictus Deus veritatis.

41. Et desit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, et dixerunt: Magna est veritas, et prævalet.

42. Tunc rex ait illi: Pete, si quid vis amplius, quam quae scripta sunt, et dabo tibi, secundum quod inventus es sapienter proximus, et proximus mihi sedebis, et cognatus meus vocaberis.

43. Tunc ait regi: Memor esto voti tui, quod vovisti, aedificare Jerusalem, in die, qua regnum accepisti,

44. et omnia vasa, quae accepta sunt ex Jerusalem, remittere, quae separavit Cyrus, quando mactavit Babyloniam, et voluit remittere ea ibi.

45. Et tu vovisti aedificare templum, quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Judaea a Chaldaeis.

46. Et nunc hoc est, quod postulo Domine, et quod peto, hoc est, majestas, quod a te postulo, ut facias votum, quod vovisti regi coeli ex ore tuo.

47. Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum; et scripsit epistolas ad omnes dispensatores et praefectos, et purpuratos, ut deducerent eum, et eos, qui cum illo erant, omnes ascendentes aedificare Jerusalem.

48. Et omnibus praefectis, qui erant in Syria, et Phoenice, et Libano, scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina a Libano in Jerusalem, ut aedificarent cum eis civitatem.

49. Et scripsit omnibus Iudeis, qui ascendebant a regno in Judacam pro libertate, omnem potentem, et magistratum, et praefectum non supervenire ad iauanas ipsorum;

50. et omnem regionem, quam obtinuerant, immunem esse eis; et Idumæi re-

Inquunt castella, quae obtinent Iudeorum;

51. et in structuram templi dare per singulos annos talenta viginti, usque duin peraeditiscaretur;

52. et super sacrarium holocausta ustulare quotidie, sicut habent praeceptum, alia talenta decem offerre per singulos annos;

53. et omnibus, qui procedunt a Babyloniam condere civitatem, ut esset libertas tam ipsis quam filiis eorum, et omnibus sacerdotibus, qui procedunt.

54. Scripsit autem et quantitatem, et sacram stolam jussit dari, in qua deseruirent;

55. et Levitis scripsit dare praecepta, usque in diem, qua consummabitur domus, et Jersalem extruetur;

56. et omnibus custodientibus civitatem scripsit dari ei sortes et stipendia.

57. Et dimisit omnia vasa, quaecunque separaverat Cyrus a Babyloniam, et omnia, quaecunque dixit Cyrus, et ipse praecepit fieri, et mitti Jersalem.

58. Et cum processisset ille adolescens, elevans faciem in Jersalem, benedixit regem coeli,

59. et dixit: Abs te est victoria, et abs te est sapientia et claritas. Et ego servus tuus sum.

60. Benedictus es, qui dedisti mihi sapientiam, et tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum.

61. Et accepit epistolas, et profectus est in Babyloniam. Et venit, et nuntiavit fratribus suis omnibus, qui fuerunt in Babyloniam;

62. et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem et refrigerium,

63. ut ascenderent et aedificarent Jersalem, et templum, ubi nominatum est nomen ejus in ipso; et exultaverunt cum musicis et laetitia diebus septem.

CAPUT V.

Redentes a babylonica captivitate in Jersalem et Iudeam recensentur, et restitunnt Dei cultum; sed tandem a coepio opere ad tempus impediuntur.

1. Post haec autem electi sunt, ut ascenderent, principes pagorum per domos, et tribus suas, et uxores illorum, et filii et filiae eorum, et servi et ancillae ipsorum, et pecora eorum.

2. Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec ducerent eos in Jersalem cum pace, et cum musicis et cum tympanis et tibialis.

3. Et omnes fratres erant ludentes, et fecit eos ascendere simul cum eis.

4. Et haec sunt nomina virorum, qui ascenderunt, per pagos suos in tribus, et in partem principatus ipsorum.

5. Sacerdotes: filii Phinees, filii Aaron, Jesus filius Josedec, Joacim filius Zoro-

babel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Juda,

6. qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo.

7. Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Judaea de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babylonie in Babylonem, et reversus est in Jerusalem.

8. Et requisivit partem Judacae unusquisque in civitatem suam, qui venerant cum Zorobabel, et Jesu, Nehemias, Areores, Elimen, Emanio, Mardocheo, Besluso, Mechpsatochor, Olioro. Emonia unus de principiis eorum.

9. Et numerus a gentilibus eorum, ex praepositis eorum: filii Phares duo millia centum septuaginta duo;

10. filii Ares tria millia centuoi quinquaginta septem;

11. filii Phoemo centum quadraginta duo; in filiis Jesu et Joabes mille trecenti duo;

12. filii Deum duo millia quadringenti septuaginta; filii Choraba ducenti quinque; filii Banica centum sexaginta octo;

13. filii Bedeekh quadringenti tres; filii Archad quadringenti viginti septem;

14. filii Cham triginta septem; filii Zoroar duo millia sexaginta septem; filii Adiu quadringenti sexaginta unus;

15. filii Aderectis centum octo; filii Cioso et Zelas centum septem; filii Azoroc quadringenti triginta novem;

16. filii Jedarchone centum triginta duo; filii Anaoiae centum triginta; filii Asoni nonaginta;

17. filii Marsar quadringenti viginti duo; filii Zabarus nonaginta quinque; filii Se polemon centum viginti tres;

18. filii Nepopas quinquaginta quinque; filii Nechanatus centum quinquaginta octo; filii Cebethamus centum triginta duo;

19. filii Crearpatros, qui Enocatis et Modiae, quadringenti viginti tres; qui ex Gramas et Gabea, centum viginti unus;

20. qui ex Besselon et Geagge, sexaginta quinque; qui ex Bastaro, centum viginti duo;

21. qui ex Bechenobes, quinquaginta quinque; filii Liptis centum quinquaginta quinque; filii Labonni trecenti quinquaginta septem;

22. filii Sichem trecenti septuaginta; filii Suadon et Cliomus trecenti septuaginta octo;

23. filii Ericus duo millia centum quadraginta quinque; filii Anaas trecenti septuaginta. Sacerdotes:

24. filii Jeddus, filii Euther, filii Eliasib trecenti septuaginta duo; filii Emerus ducenti quinquaginta duo;

25. filii Phasurii trecenti quinquaginta septem; filii Curees ducenti viginti septem.

26. Levitae: filii Jesu in Caduel, et Bamis, et Serbias, et Edias septuaginta quatuor; omnis numerus a duodecimo anno triginta millia quadringenti sexaginta duo,

27. filii, et filiae, et uxores; omnis com-

putatio quadraginta millia ducenti quadraginta duo.

28. Filii sacerdotum, qui psallebant in templo: filii Asaph centum viginti octo.

29. Ostiarii vero: filii Esmenni, filii Aser, filii Amon, filii Accuba, Tapa filii Tobi, omnes centum triginta novem.

30. Sacerdotes servientes in templo: filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Carriae, filii Su, filii Hellu, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Utha, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Canua, filii Geddu,

31. filii An, filii Radiu, filii Desanon, filii Nachoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui, filii Sivone, filii Atre, filii Hasten, filii Asiana, filii Mauei, filii Nasissim, filii Accusu, filii Agista, filii Azui, filii Favou, filii Phasalon,

32. filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii Sarce, filii Coesi, filii Nasit, filii Agisti, filii Pedon,

33. Salomon filii ejus, filii Asophot, filii Phasida, filii Celi, filii Dedon, filii Gadahel, filii Sephegi,

34. filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabbathen, filii Caroneth, filii Malsith, filii Amae, filii Sasus, filii Addus, filii Suba, filii Eura, filii Bahotis, filii Phaspat, filii Malmou.

35. Omnes sacro servientes, et pueri Salomonis quadringenti octoginta duo.

36. Hi sunt filii, qui ascendernut a Thelniela, Telharsa; principes eorum, Carmel lam, et Careth;

37. et non poterant edicere civitates suas, et progenies suas, quemadmodum sint ex Israël: filii Dalari, filii Tubal, filii Nechoadaici;

38. ex sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio, et non sunt inventi: filii Obia, filii Achisos, filii Addio, qui accepit uxorem ex filiabus Phargelen;

39. et vocati sunt nomine ejus, et homini quaesita est generis scriptura in prae-datura, et non est inventa, et prohibiti sunt sacerdotio fungi.

40. Et dixit illis Nehemias et Astharas: Ne participantur saucta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem et veritatem.

41. Omnis autem Israël erat, exceptis servis et ancillis, quadraginta duo millia trecenti quadraginta.

42. Servi horum et ancillae septem millia trecenti triginta septem. Cantores et cantatrices ducenti sexaginta quinque.

43. Cameli quadringenti triginta quinque. Equi septem millia trigiuta sex. Muli ducenta millia quadraginta quoique. Subjugalia quinque millia viginti quinque.

44. Et de praepositis ipsis per pagos, dum venirent in templum Dei, quod erat in Jerusalem, voverunt suscitare templum in loco suo secundum suam virtutem,

45. et dare in templum thesaurum operum sacrum, auri mnas duodecim millia, et mnas argenti quinque millia, et stolas sacerdotales centum.

46. Et habitaverunt sacerdotes et Levi-tae, et qui exierant de plebe, in Jerusa-lem et in regione; et sacri cantores, et ostiarii, et omnis Israël in regionibus suis.

47. Instante autem septimo mense, cum-que essent filii Israël uniusquisque in suis rebus, convenerunt unaeunes in atrium, quod erat ante januam orientalem.

48. Et stantes Jesus filius Josedec, et fratres ejus sacerdotes, et Zorobabel filius Salathiel, et hujus fratres, paraverunt altare,

49. ut offerrent super illud holocausta-mata, secundum quae in libro Moysis ho-minis Dei scripta sunt.

50. Et conuenerunt ibi ex aliis nationi-bus terrae, et exercent sacrarium in loco suo omnes gentes terrae, et offerebant hostias, et holocausta domino matutina.

51. Et egerunt scenopiegiam, et diem solemnum, sicut praeceptum est in lege, et sacrificia quotidie, sicut oportebat,

52. et post haec oblationes institutas, et hostias sabbatorum, et neomeuiarum, et dierum solemnium omuium sanctificatorum.

53. Et quotquot vovebant domino a neo-menia septimi meusis, euperunt hostias offerre Deo; et templum Domini nouum erat aedificatum.

54. Et dederunt pecuniam lapidarii et fabris, et potum et pabula cum gaudio.

55. Et dederunt carra Sidouis et Tyriis, ut transveherent illis de Libano trabes cedrinas, et facerent rates in Joppe portu secundum decretum, quod scriptum erat eis a Cyro rege Persarum.

56. Et in secundo anno venientes in templum Dei in Jerusalem, mense secundo inchoavit Zorobabel filius Salathiel, et Joesue filius Josedec, et fratres ipsorum, et sacerdotes et Levitae, et omnes, qui ve-nierant de captivitate in Jerusalem,

57. et fuudaverunt templum Dei novi-lunio secundi mensis secundi anni, cum venissent in Iudeam et Jerusalem.

58. Et statuerunt Levitas a viginti an-nis super opera Domini; et stetit Jesus et filius ejus, et fratres omnes Levitae co-pspirantes, et executores legis, facien-tes opera in domo Domini.

59. Et steterunt sacerdotes habentes sto-las cum tubis, et Levitae filii Asaph, ha-bentes cymbala,

60. collaudantes dominum, et benedi-centes secundum David regem Israël.

61. Et cantabant canticum domino: Quo-iam dulcedo ejus, et honor in saecula super omne Israël.

62. Et omnis populus tuba cecieverunt, et proclamaverunt voce magna, collaudan-tes dominum in suscitatione domus domini.

63. Et venerunt ex sacerdotibus et Le-vitis, et praesidentibus secundum pagos senioribus, qui viderant pristinam donum,

64. et ad hujus aedificationem cum clamo-re et plautu magno, et multi cum tu-bis et gaudio magno

65. in tantum, ut populus non audiret tubas propter planctum populi. Turba enim

erat tubis canens magnifice ita, ut longe audiretur.

66. Et audiuerunt inimici tribus Iudee, et Benjamin, et venerunt scire, quae esset vox tubarum.

67. Et cognoverunt, quoniam, qui erant ex captivitate, aedificant templum Domino Deo Israël.

68. Et accedentes ad Zorobabel et Jesus, praepositos pagorum, dixerunt eis: Aedificabimus una vobiscum;

69. similiter enim audivimus Dominum vestrum, et ipsi pariter incedimus a diebus Aszbaresh regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc.

70. Et dixit illis Zorobabel et Jesus, et principes pagorum Israël:

71. Non est nobis et vobis aedicare dominum Dei nostri; nos enim soli aedificabimus Domino Israël secundum ea, quae praecepit nobis Cyrus rex Persarum.

72. Gentes autem terrae incubentes his, qui sunt in Iudea, et levantes opus aedificationis et insidias, et populos adducentes, prohibebant eos aedicare,

73. et aggressuras exercentes impediunt, ne consummaretur aedificium omni tempore vitae Cyri regis, et protraxerunt structuram per biennium usque ad Darii regnum.

CAPUT VI.

Judei, annuente Dario, templum Dei extrinxerunt in Jerusalem.

1. In secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggaeus, et Zacharias filius Addin, prophetae, apud Iudeam et Jerusalem in nomine Dei Israël super eos.

2. Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, et Jesus filius Josedec inchoaverunt aedicare domum Domini, quae est in Jerusalem,

3. cum adessent eis prophetae Domini, et adjuvarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisenes subregulus Syriae, et Phoenicis, et Satrabuzanes, et sodales ejus.

4. et dixerunt eis: Quo praecipiente vobis dominum hanc aedificatis, et tectum istud, et alia omnia perficitis? et qui sunt structores, qui haec aedificant?

5. Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captivitate a Domino seniores Iudeorum.

6. Et non sunt impediti aedicare, donec significaretur Dario de omnibus istis, et responsu accepertur.

7. Exemplum epistolae, quam miserunt Dario. Sisenes subregulus Syriae et Phoenicis, et Satrabuzanes, et sodales ejus in Syria et Phoenice praesides regi Dario salutem.

8. Omnia nota sint Domino regi, quod, cum venissemus in regionem Iudeae, et introissemus in Jerusalem, iuvenimus aedificantes domum Dei magnam,

9. et templum ex lapidibus politis, et magnis et pretiosis materiis in parietibus,

10. et opera illa instanter fieri, et suffragare, et prosperare in manibus eorum, et in omni gloria quam diligentissime perfici.

11. Tunc interrogavimus seniores, dicentes: Quo permittente vobis aedificatis dominum istam, et opera haec fundatis?

12. Ideo autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines et praepositi, et nomina scripturarum praepositorum postulavimus illos.

13. At illi responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Domini, qui fecit coelum et terram;

14. et aedificabatur haec domus ante annos istos multos a rege Israël magno et fortissimo, et consummata est.

15. Et quoniam patres nostri exacerbantes erant, et peccaverunt in Deum Israël, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babyloniae, regis Chaldaeorum,

16. et domum istam demolientes incenderunt, et populum captivum duxerunt in Babylonem.

17. In primo anno, regnante Cyro rege Babyloniae, scripsit Cyrus rex domum hanc aedicare,

18. et illa sacra vasa aurea et argentea, quae extulerat Nabuchodonosor de domo, quae est in Jerusalem, et consecraverat ea in suo templo, rursus protulit ea Cyrus rex de templo, quod erat in Babylonia, et tradita sunt Zorobabel, et Salmanasar subregulo.

19. Et praecepsit est eis, ut offerrent haec vasa, et reponerent in templo, quod erat in Jersalem, et ipsum templum Dei aedicare in loco suo.

20. Tunc Salmanasar subjicit fundamenta domus Domini, quae est in Jerusalem, et exinde usque nunc aedificatur, et non accepit consummationem.

21. Nunc ergo, si judicatur a te o rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quae sunt in Babylonia.

22. Et si inventum fuerit, consilio Cyri regis cooptam esse structuram domus Domini, quae est in Jerusalem, et judicatur a Domino rege nostro, scribat de his nobis.

23. Tunc Darius rex praecipit inquiri in bibliothecis; et inventus est in Echathani oppido, quod est in media regione, locus unus, in quo scripta erant ista:

24. Anno primo regnante Cyro, rex Cyrus praecipit domum Domini, quae est in Jerusalem, aedicare, ubi incendebant igni assiduo,

25. cuius altitudo sit cubitorum decem, et latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, et meniano ligneo ejusdem regionis, et meniano uno novo, et impendia dari de domo Cyri regis,

26. et sacra vasa domus Domini tam aurea quam argentea, quae extulit Nabuchodonosor, in domum Domini, quae est in Jerusalem, ubi erant posita, ut ponantur illic;

27. et praecepit, curam agere Sisennem subregulum Syriae, et Phoenicis, et Satrabuzanem, et sodales ejus, et qui ordinati erant in Syria et Phoenice praesides, ut abstinerent se ab eodem loco.

28. Et ego quoque praecepi in totum aedicare; et prospexi, ut adjnvent eos, qui sunt ex captivitate Iudeorum, donec consummetur templum aedis Domini;

29. et a vexatione tributorum Coelesyriae et Phoenicis diligenter quantitateis dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel praefecto, ad tauros, et arietes, et agnos,

30. similiter autem et frumentum, et sal, et vinum, et oleum instanter per singulos annos, prout sacerdotes, qui sunt in Jerusalem, dictaverunt consumi quotidie sine ulla dilatatione,

31. ut offerant libationes summo Deo pro rege et pueris ejus, et orent pro ipsorum vita;

32. et denuntietur, ut, quicunque transgressi fuerint aliquid ex his, quae scripta sunt, aut spreverint, accipiantur lignum de suis propriis, et suspendantur, et bona ipsorum regi ascribantur.

33. Propterea et Dominus, ejus nomen invocatum est ibi, exterminet omnem regem et gentem, qui manum suam extenderit prohibere, aut male tractare domum Domini illam, quae est in Jerusalem.

34. Ego Darius rex decrevi quam diligentissime secundum haec fieri.

CAPUT VII.

Domus Dei extracta dedicatur et consecratur, in eaque festum azymorum celebratur.

1. Tunc Sisenes subregulus Coelesyriae et Phoenicis, et Satrabuznae, et sodales, obsecuti his, quae a Dario rege erant decreta,

2. insistebant sacrosanctis operibus diligentissime, cooperantes cum senioribus Iudeorum principibus Syriae.

3. Et prosperata sunt sacrosancta opera, prophetantibus Aggaeo et Zacharia propheticis.

4. Et consummaverunt omnia per praeceptum Domini Dei Israël, et ex consilio Cyri, et Darii, et Artaxerxis regis Persarum.

5. Et consummata est domus nostra usque ad tertiam et vicesimam diem mensis Adar, sexto anno Darii regis.

6. Et fecerunt filii Israël et sacerdotes et Levitae, et ceteri, qui erant ex captivitate, qui appositi sunt secundum ea, quae scripta sunt in libro Moysis.

7. Et obtulerunt in dedicationem templi Domini tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos,

8. et hoedos pro peccatis universi Israël duodecim, secundum numerum tribuum Israëli.

9. Et steterunt sacerdotes et Levitae amicti stolis per tribus super omnia opera

Domini Dei Israël secundum librum Moysis, et ostiarii per singulas ianinas.

10. Et egerunt filii Israël cum his, qui erant ex captivitate, illud Phase quartadecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes et Levitae.

11. Omnes filii captivitatis non sunt simul sanctificati, quia Levitae omnes simul sanctificati sunt.

12. Et immolaverunt Phase universi filii captivitatis et fratribus suis sacerdotibus, et sibimetipsis.

13. Et manducaverunt filii Israël, qui erant ex captivitate, omnes, qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terrae, quaerentes Dominum,

14. et celebraverunt diem festum azymorum septem diebus epulantes in conspectu Domini,

15. quoniam convertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israël.

CAPUT VIII.

Ascendenti Esdrae a Babylonia Jerosolymam traduntur Artaxerxis litterae, quae beneficia Iudeis praestita continent. Recensentur, qui simul ascenderunt; et auro ac argento sacerdotibus commisso, Esdras, facta oratione, communet populum ad poenitentiam, quod ab alienigenis se non separassent.

1. Et post hunc, regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azariae filii Helciae, filii Solem,

2. filii Sadoc, filii Achitoh, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis;

3. hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba et ingeniosus in lege Moysis, quae data est a Domino Deo Israël decreto et facere.

4. Et dedit ei rex gloriam, quod inventisset gratiam in omni dignitate et desiderio in conspectu ejus.

5. Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israël, et sacerdotibus, et Levitis, et sacris cantoribus templi, et ostiariis, et servis templi in Jerusalem.

6. A uno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exenteus de Babylonie novilunio quinti mensis,

7. venerunt Jerosolymam juxta praeceptum illius, secundum prosperitatem itineris a Domino ipsorum datum eis.

8. In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne praetermitteret quidquam eorum, quae esseut ex lege Domini et praeceptis, et docendo universum Israël omnem justitiam et judicium.

9. Accedentes autem, qui scribabant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum, quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem, et lectorem legis Domini, cuius exemplum subjectum est.

10. Rex Artaxerxes Esdrae sacerdoti et lectori legis Domini salutem.

11. Huinanior ego judicans in beneficiis, praecepi eis, qui desiderant ex gente Iudaearum sua sponte, et ex sacerdotibus et Levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Jerusalem.

12. Si qui ergo cupiunt ire tecum, convenient, et profisciscantur, sicut placuit mihi et septem amicis meis consiliariis,

13. ut visitent ea, quae aguntur secundum Iudaeam et Jerusalem, observantes, sicut habes in lege Domini,

14. et ferant munera Domino Deo Israël, quae vovi ego et amici Jerusalem, et omne numerum et argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniae Domino in Jerusalem cum illo,

15. quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum, quod est in Jerusalem, ut colligatur hoc aurum et argentum ad tauros, et arietes, et agnos, et hoods, et quae his sunt congruentia,

16. ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum, quod est in Jerusalem.

17. Et omnia, quaecunque volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice pro voluntate tua secundum praeceptum Domini Dei tui;

18. et sacrosancta vasa, quae data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quae est in Jerusalem;

19. et cetera, quaecunque tibi subvenient ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio;

20. cum volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perfice secundum voluntatem Domini.

21. Et ego quidem rex Artaxerxes praecepi custodibus thesaurorum Syriae et Phoenicis, ut, quaecunque scriperit Esdras sacerdos et lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter et auri,

22. et usque ad frumenti modios centum, et vini amphoras centum, et alia, quaecunque abundant sine taxatione.

23. Omnia secundum legem Dei sunt Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, et filii et filiorum ejus.

24. Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus et Levitis, et sacris cantoribus, et servis templi, et scribis templi hujus

25. nullum tributum, neque ulla alia iudicio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem objicere eis quidquam.

26. Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei constitue judices et arbitros in tota Syria et Phoenice; et omnes, qui legem Dei tui non noverunt, doce,

27. ut, quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur sive morte, sive cruciatu, sive etiam pecuniae multatione vel abductione.

28. Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum suam, quae est in Jerusalem,

29. et me honorificavit in conspectu regis, et consiliariorum, et amicorum, et purpuratorum ejus.

30. Et ego constans animo factus sum secundum opitulationem Domini Dei mei, et congregavi ex Israël viros, ut simul ascenderent mecum.

31. Et hi sunt praepositi secundum suas patrias, et principatus portionales eorum, qui mecum ascenderunt de Babylonie in regno Artaxerxis.

32. Et ex filiis Phares: Gersomus; ex filiis Siemarit: Amenus; filiorum David: Achus filius Seccilae:

33. ex filiis Phares: Zacharias, et cum eius reversi sunt viri centum quinquaginta;

34. ex filiis ducotoris Moabitionis Zarai, et cum ipso viri ducenti quinquaginta;

35. ex filiis Zachues: Jechonias Zecholei, et cum ipso viri ducenti quinquaginta;

36. ex filiis Sala: Maasias Gotholiae, et cum ipso viri septuaginta;

37. ex filiis Saphatiae: Zarias Micheli, et cum ipso viri octoginta;

38. ex filiis Job: Abdias Jeheli, et cum ipso viri ducenti duodecim;

39. ex filiis Baniae: Salimoth filius Iosaphiae, et cum ipso viri centum sexaginta;

40. ex filiis Beer: Zacharias Bebei, et cum ipso viri ducenti octo;

41. ex filiis Ezead: Joannes Eccetan, et cum ipso viri centum decem;

42. ex filiis Adonicam ipsis postremis, et haec sunt nomina eorum: Eliphalam filius Gebel, et Semeias, et cum ipso viri septuaginta.

43. Et congregavi eos ad fluvium, qui dicitur Thia, et metati fuimus illic triduo, et recognovi eos.

44. Et ex filiis sacerdotum et Levitarum non inveni illic.

45. Et misi ad Eleazarum, et Eccelon, et Masman, et Maloban, et Enaathan, et Samea, et Joribum, Nathan, Enuagam, Zachariam, et Mosolamum, ipsos ductores et peritos;

46. et dixi eis, ut veirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii.

47. Et mandavi eis, ut dicerent Loddeo, et fratribus ejus, et illis, qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos, qui sacerdotio fungerentur in domo Domini Dei nostri;

48. et adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi filii Levi, filii Israël, Sebebian, et filios et fratres, qui erant decem et octo;

49. Ashiam et Amin ex filiis filiorum Chananaei, et filii eorum viiri viginti.

50. Et ex his, qui templo serviebant, quos dedit David, et ipsi principes ad operationem Levitis templo servientium, ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis.

51. Et vovi illic jejunium juvenibus in conspectu Dei, ut quaererem ab eo bu-

num iter nobis, et qui nobiscum erant, et filii, et pecoribus propter insidias.

52. Erubui enim petere a rege pedites et equites in comitatu tutelae gratia contra adversarios nostros.

53. Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit cum eis, qui inquirunt eum in omni affectu.

54. Et iterum deprecati sumus Dominum Deum nostrum secundum haec, quem et propitium habuimus, et compotes facti sumus Deo nostro.

55. Et separavi ex plebis praepositis, et sacerdotibus templi viros duodecim, et Se-debam, et Asannam, et cum eis ex fratribus eorum viros decem.

56. Et appendi eis aurum et argentum et vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quae donaverat rex, et consiliarii ejus, et principes, et omnis Israël.

57. Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, et vasa argentea talentorum centum, et aurum talentum centum,

58. et vasorum aureorum septies viginti, et vasa aurea de hono aeraamento splen-dentia duodecim, auri speciem reddentia;

59. et dixi eis: Et vos sancti estis Domino, et vasa sunt sancta, et aurum, et argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum.

60. Vigilate et custodite, donec tradatis ex plebis praepositis, et sacerdotibus et Levitis, et principibus civitatum Israël in Jerusalem, in pastophorio domus Dei nostri.

61. Et hi, qui suscepserunt sacerdotes et Levitae aurum et argentum et vasa, intulerunt in Jersalem in templum Domini.

62. Et promovimus a fluvio Thia die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Jerusalem.

63. Et cum factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, et argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth filio Jori, sacerdoti;

64. et cum ipso erat Eleazar filius Phinees, et erant cum ipsis Josadus filius Jesu, et Medias, et Banui filius Levitae; ad numerum, et ad pondus universa.

65. Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora.

66. Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israël, tauros duodecim pro omni Israël, arietes octoginta sex,

67. agnos septuaginta duos, hircos pro peccato duodecim, et pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini.

68. Et relegerunt praecepta regis regibus dispensatoribus, et subregulis Coelesyriae et Phoenicis; et honorificaverunt gentem, et templum Domini.

69. Et consummatis his, accesserunt ad me praepositi, dicentes: Non segregaverunt genus Israël, et principes, et sacerdotes, et Levitae,

70. et alienigenae gentes et nationes terrae immunditiae suas a Chanauaeis, et

Hethaeis, et Pherezacis, et Jehuzaeis, et Moabitis, et Aegyptiis, et Idumaeis;

71. conjuncti enim sunt filiabus eorum et ipsi, et filii eorum, et mixtum est semen sanctum alienigenis gentibus terrae, et participes erant praepositi, et magistratus iniquitatis ejus ab initio ipsius regni.

72. Et mox, ut audivi ista, concidi vestimenta et sacram tunicam; et lacerans capillos capitis, et barbam, sed dolens et moestus.

73. Et convenerunt, quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israël, ad me lugentem super iniquitatem istam, et sedebam tristis usque ad sacrificium ve-spertinum.

74. Et consurgens a jejunio, conscissa habens vestimenta et sacram tunicam, ingenuans, et extendens manus ad Dominum,

75. dicebam: Domine, confusus sum, et reveritus sum ante faciem tuam.

76. Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, et iniquitates nostrae exaltatae sunt usque ad coelum.

77. Quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc.

78. Et propter peccata nostra et patrum nostrorum sumus traditi cum fratribus nostris, et cum sacerdotibus nostris, regibus terrae in gladium et captivitatem, et de-praedicationem cum confusione usque in ho-diernum diem.

79. Et nunc quantum est hoc, quod con-tinet nobis misericordia abs te Domine Deus, et relinque nobis radicem, et nome in locum sanctificationis tuae,

80. detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis cibum in omni tempore servitutis nostrae.

81. Et cum serviremus, non suimus de-relieti a Domino Deo nostro; sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Per-sarum dare cibum,

82. et clarificare templum Domini Dei nostri, et aedificare deserta Sion, dare no-bis stabilitatem in Iudea, et Jersalem.

83. Et nunc quid dicimus, Domine, ha-bentes haec? Transgressi enim sumus praecepta tua, quae dedisti in manus pue-rorum tuorum prophetarum,

84. dicens: Quoniam terra, in quam introistis possidere haereditatem ejus, terra polluta est coquinatio-nibus alienigenarum terrae, et immunditiae illorum reple-verunt eam totam immunditia sua.

85. Et nunc filias vestras non conju-ngetis filii eorum, et filias eorum non ac-cipietis filii vestris,

86. et non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes man-ducetis optimam terrae, et haereditatem distributias filii vestris usque in aevum.

87. Et quae contingunt nobis, omnia sunt propter opera nostra maligna, et magna peccata nostra.

88. Et dedisti nobis tales radicem, et rursum reversi sumus transgredi legitima

tua, uti commisceremur immunditiae alienigenarum gentium terrae hujus.

89. Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusque non relinquatur radix et nomen nostrum?

90. Domine Deus Israël, verax es. De-relicta est enim radix usque in hodiernum diem.

91. Ecce nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim ad-huc stare ante te in his.

92. Et cum adorando confiteretur Esdras, flens, humi prostratus ante templum, con-gregati sunt ante eum ex Jerusalem turma magna valde, viri, et mulieres, et juve-nes, et juveculae. Fletus euim erat ma-gnus in ipsa multitudine.

93. Et cum clamasset Jechonias Jeheli ex filii Israël, dixit Esdrae: Nos in Do-minum peccavimus, quod collocavimus no-bis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terrae.

94. Et nunc es super omnem Israël. In his ergo sit iurandum a Domino, expellere omnes uxores nostras, quae ex alienigenis sunt, cum filii earum.

95. Sicut tibi decretum est a majoribus secundum legem Domini, exurgeus explica.

96. Ad te enim special negotium, et nos tecum sumus; viriliter fac.

97. Et exurgens Esdras adjuravit prin-cipes sacerdotum et Levitas, et omnem Israël facere secundum haec; et juraverunt.

CAPUT IX.

Jubentur abhinc uxores alienigenas cum filiis, et recensentur, qui ex sacerdoti-bus ac Levitis junci illis erant. Esdras legit legem Domini coram po-ple, quibus peractis, jubentur, ut ad propria digressi, laetum diem agant.

1. Et exurgeus Esdras ab ante atrium templi, abiit in pastophorium Jonathae filii Nasabi,

2. et hospitatus illic non gustavit pa-nem, nec aquam bibt super iniquitatem multitudinis.

3. Et facta est praedicatio in omni Ju-daea, et in Jerusalem omnibus, qui erant ex captivitate in Jerusalem congregati,

4. ut, quicunque non occurrerit biduo, vel triduo diei secundum iudicium assi-dentium seniorum, tollerentur facultates sue, et ipse alienus judicaretur a mul-titudine captivitatis.

5. Et congregati sunt omnes, qui erant ex tribu Juda et Benjamin, in tribus die-bus in Jerusalem. Hic mensis est nonus, dies mensis vigesimus.

6. Et sedit omnis multitudine in area tem-pli, trementes propter hyemem praesentem.

7. Et exurgens Esdras dixit illis: Vos inique fecistis collocantes vobis in matrimoniis uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israël.

8. Et nunc date confessionem, et magni-ficentiam Domino Deo patrum nostrorum.

9. Et perficite voluntatem ipsius, et di-scideite a gentibus terrae, et ab uxori-bus alienigenis.

10. Et clamavit omnis multitudine, et di-xerant voce magna: Sicut dixisti, facie-mus.

11. Sed quoniam multitudine magna est, et tempus hybernum, et non possumus insubsidati stare, et hoc opus non est nobis unius diei, neque bidui, multum enim in his peccavimus;

12. stent praepositi multitudinis, et omnes, qui nobiscum inhabitant, et quotquot ha-bent uxores apud se alienigenas,

13. et assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, et judices, usquequo sol-vant iram Domini negotium hujus.

14. Jonathas autem filius Ezeli, et Ozias thecam suscepserunt secundum haec; et Bosoramus, et Levis, et Sabbathaeus simul cooperari sunt cum illis.

15. Et steterunt secundum haec omnia universi, qui erant ex captivitate.

16. Et elegit sibi viros Esdras sacerdos principes magos de patribus eorum secundum nomina; et concederunt novilunio mensis decimi examinare negotium istud.

17. Et determinatum est de viris, qui habeant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis;

18. et inventi sunt ex sacerdotibus per-misti, qui habebant alienigenas uxores.

19. Ex filiis Jesu filii Josedec, et fra-tribus ejus: Maseas, et Eliozerus, et Jo-ribus, et Joadeus;

20. et injecerunt manus, ut expellerent uxores suas, et ad litauum in exoratio-nem arictem pro ignorantia sua.

21. Et ex filiis Semperi: Maseas, et Eses, et Jeelech, Azarias.

22. Et ex filiis Fosere: Limosias, Hisma-e-nis, et Nathanee, Jussio, Reddus, et Thal-sas.

23. Et ex Levitis: Jorabdu, et Semeis, et Colnis, et Calitas, et Facteas, et Col-vas, et Elionas.

24. Et ex sacris cantoribus: Eliasib, Zaccarus.

25. Et ex ostiariis: Salumus et Tolba-nes.

26. Et ex Israël: ex filiis Foro, Ozi, et Remias, et Geddius, et Melchias, et Michelus, Eleazarus, et Jammébias, et Bannas.

27. Et ex filiis Jolaman: Chamas, et Zacharias, et Jezrelus, et Joddius, et Erimoth, et Helias.

28. Et ex filiis Zatholm: Eliadas, et Liasunus, Zochias, et Larimoth, et Zabdis, et Tebedias.

29. Et ex filiis Zebes: Joannes, et Ama-nias, et Zahdias, et Emues.

30. Et ex filiis Banni: Olamus, et Mal-lucus, et Jeddeus, et Jasub, et Azabus, et Jerimoth.

31. Et ex filiis Addin: Naathus, et Moosias, et Caleus, et Raanas, Maaseas, Mathathias, et Beseel, et Bonnus, et Ma-nasses.

32. Et ex filiis Nuac: Noneas, et Aseas, et Melchias, et Sameas, et Simon, Benjamini, et Malchus, et Marras.

33. Et ex filiis Asom: Cariacens, Mathathias, et Baonus, et Eliphalach, et Manasses, et Semei.

34. Et ex filiis Bauni: Jeremias, et Moanias, et Abramus, et Johel, et Bancas, et Pelias, et Jonas, et Marimoth, et Eliasib, et Mathaneus, et Eliasis, et Orizas, et Dielus, et Semedius, et Zambris, et Josephus.

35. Et ex filiis Nobei: Idelus, et Mathathias, et Sabadus, et Zecheda, Sedumi, et Jessei, Baneas.

36. Omnes isti coniunxerunt sibi uxores alienigenas, et dimiserunt eas cum filiis.

37. Et inhabitaverunt sacerdotes et Levitae, et qui erant ex Israël in Jerusalem, et in tota una regione, novilunio mensis septimi. Et erant filii Israël in commemorationibus suis.

38. Et congregata est omnis multitudo simul in aream, quae est ab oriente portae sacrae;

39. et dixerunt Esdrae pontifici et lectori, ut asserret legem Moysis, quae tradita est a Domino Deo Israël.

40. Et attulit Esdras pontifex legem omni multitudini eorum a viro usque ad mulierem, et omnibus sacerdotibus, audire legem novilunio mensis septimi.

41. Et legebat in area, quae est ante sacram portam templi, a prima luce usque ad vesperam coram viris et mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem.

42. Et stetit Esdras sacerdos et lector legis super lignen tribunal, quod fabricatum erat.

43. Et steterunt ad eum Mathathias, et Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, et Balsamus ad dexteram,

44. et ad sinistram Faldeus, Misael,

Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, et Zacharias.

45. Et assumptis Esdras librum coram omni multitudine; praesidebat enim in gloria in conspectu omnium.

46. Et cum absolvisset legem, omnes erecti steterunt; et benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem.

47. Et respondit omnis populus: Amen. Et elevatis sursum manibus procedentes in terram, adoraverunt Dominum:

48. Jesus, et Baneus, et Sarebias, et Jaddimus, et Accubus, et Sabbathaeus, et Calithes, et Azarias, et Joradus, et Ananias, et Philius, Levitae.

49. Qui docebant legem Domini, et in multitudine legebant legem Domini, et praeferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem.

50. Et dixit Atharathes Esdrae pontifici et lectori, et Levitis, qui docebant multitudinem,

51. dicens: Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cum audissent legem.

52. Et dixit Esdras: Digressi ergo manducate pinguissima quaque, et bibite dulcissima quaque, et mittite munera his, qui non habent.

53. Sanctus enim est hic dies Domini, et nolite moesti esse. Dominus enim clavisabit vos.

54. Et Levitae denuntiabant in publico omnibus, dicentes: Dies hic sanctus est, nolite moesti esse.

55. Et abiernit omnes manducare, et bibere, et epulari, et dare munera his, qui non habent, ut epularentur. Magnifice enim sunt exaltati verbis, quibus edocti sunt.

56. Et congregati sunt universi in Jerusalem celebrare iunctiam secundum testamentum Domini Dei Israël.

LIBER QUARTUS ESDRAE.

CAPUT I.

Mittitur Esdras a Domino multa ingratitiae Judaeis exhibita beneficia exprimiratus.

1. Liber Esdrae prophetae secundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Heliae, filii Sadiae, filii Sadoch, filii Achitob,

2. filii Achiae, filii Phinees, filii Heli, filii Ameriae, filii Asiel, filii Marimoth, filii Arna, filii Oziae, filii Borith, filii Abisei, filii Phinees, filii Eleazar.

3. filii Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum.

4. Et factum est verbum Domini ad me, deus:

5. Vade, et nuntia populo meo facinora

ipsorum. et filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuntient filiis filiorum,

6. quia peccata parentum ipsorum in illis creverunt. Obliti enim mei sacrificaverunt diis alienis.

7. Nonne ego eduxi eos de terra Aegypti de domo servitutis? Ipsi autem irraviverunt me, et consilia mea spreverunt.

8. Tu autem excute comam capitum tui, et projice omnia mala super illos, quoniam non obediernut legi meae. Populus autem est indisciplinatus.

9. Usquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli?

10. Reges multos propter eos subverti. Pharaonem cum pueris suis, et omnem exercitum ejus percussi.

11. Omnes gentes a facie eorum perdidisti, et in oriente provinciarum duarum populos Tyri et Sidonis dissipavi, et omnes adversarios eorum interfeci.

12. Tu vero loquere ad eos, dicens: Haec dicit Dominus:

13. Nempe ego vos per mare transmeavi, et plateas vobis initio munitas exhibui; ducem vobis dedi Moysen, et Aaron sacerdotem;

14. Incem vobis per columbam ignis praestiti, et magna mirabilia feci in vobis; vos autem mei oblii estis, dicit Dominus.

15. Haec dicit Dominus omnipotens: Ceterum vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, et illic murmurasti;

16. et non triump hastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, sed adhuc nunc usque murmurasti.

17. Ubi sunt beneficia, quae praestiti vobis? Nonne in deserto, cum esuriretis, proclamatis ad me,

18. dicentes: Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? Melius nobis fuerat servire Aegyptiis, quam mori in deserto hoc.

19. Ego dolui gemitus vestros, et dedi vobis manua in escam. Panem angelorum manducastis.

20. Nonne, cum sitiretis, petram excidi, et fluxerunt aquae in saturitate? Propter aestus foliis arborum vos tesi.

21. Divisi vobis terras pingues; Chanaaneos, et Pherezeeos, et Philisthaeos a facie vestra projeci; quid faciam vobis adhuc? dicit Dominus.

22. Haec dicit Dominus omnipotens: In deserto cum essetis in lumine Amorrhæo sientibus, et blasphemantes nomen meum,

23. non ignem vobis pro blasphemii dedi; sed mittens lignum in aquam, dulce feci flumen.

24. Quid tibi faciam Jacob? Noluisti obediere Juda. Transferam me ad alias gentes, et dabo eis nomen meum, ut custodiant legitimam meam.

25. Quoniam me dereliquistis, et ego vos derelinquam. Potentibus vobis a me misericordiam, non miserebor.

26. Quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis euim manus vestras sanguine, et pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia.

27. Non quasi me dereliquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus.

28. Haec dicit Dominus omnipotens: Nonne ego vos rogavi, ut pater filios, et ut mater filias, et ut nutrix parvulos suos;

29. ut essetis mihi in populum, et ego vobis in Deum, et vos mihi in filios, et ego vobis in patrem?

30. Ita vos collegi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modo autem quid faciam vobis? Projiciam vos a facie mea.

31. Oblationem cum mihi attuleritis, averlam faciem meam a vobis. Dies epini festos vestros, et neomenias et circumcisions repudiavi.

32. Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfecisti, et laniasti corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus.

33. Haec dicit Dominus omnipotens: Domus vestra deserta est. Projiciam vos, sicut ventus stipulam.

34. Et filii procreationem non facient, quoniam mandatum meum neglexerunt, et quod malum est coram me, fecerunt.

35. Tradam domos vestras populo venuenti, qui me non audientes credunt; quibus sigba non ostendi, facient, quae praecepvi.

36. Prophetas non viderunt, et memorabuntur iniuritatum eorum.

37. Testor populi venientis gratiam, cuius parvuli exultant cum laetitia, me non videntes oculis carbalibus, sed spiritu credentes, quae dixi.

38. Et nunc, frater, aspice, quae gloria, et vide populum venuentem ab oriente,

39. quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, et Jacob, et Osee, et Amos, et Michaeae, et Joel, et Abdiae, et Jonae,

40. et Nahum, et Habacuc, et Sophoniae, Aggæi, Zachariae, et Malachiae, qui et angelus Domini vocatus est.

CAPUT II.

Synagoga sub figura matris revocatur a malis suis ad vitum rectioreum.

1. Haec dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audiire voluerunt; sed irrita fecerunt mea consilia.

2. Mater, quae eos generavit, dicit illis: Ite filii, quia ego vidua sum et derelicta.

3. Educavi vos cum lactitia, et misi vos cum luctu et tristitia, quoniam peccasti coram Domino Deo vestro, et quod malum est coram eo, fecistis.

4. Modo autem quid faciam vobis? Ego vidua sum et derelicta; ite filii, et petite a Domino misericordiam.

5. Ego autem te, pater, testem invoco super matrem filiorum, qui voluerunt testamentum meum servare,

6. ut des eis confusionem, et matrem eorum in directionem, ne generatio eorum fiat.

7. Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur a terra, quoniam spreverunt sacramentum meum.

8. Vac tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare, quid fecerit Sodomæ et Gomorrhae,

9. quorum terra jacet in piceis glebis et aggeribus cinerum; sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

10. Haec dicit Dominus ad Esdram: Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod datus eram Israël.

11. Et sumam mihi gloriam illorum, et

dabo eis tabernacula aeterna, quae praeparaveram illis.

12. Lignum vitae erit illis in odore unguenti, et non laborabunt, neque fatigabuntur.

13. Ite, et accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immoretur. Jam paratum est vobis regnum; vigilate.

14. Testare coelum et terram. Contrivi enim in alium, et creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.

15. Mater, amplectere filios tuos, educa illos cum laetitia. Sicut columba confirma pedes eorum, quoniam te elegi, dicit Dominus.

16. Et resuscitabo mortuos de locis suis, et de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israël.

17. Noli timere mater filiorum, quoniam te elegi, dicit Dominus.

18. Mittam tibi adjutorium pueros meos, Isaian et Jeremiam, ad quorum consilium sanctificavi, et paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus,

19. et totidem fontes fluentes lac et mel, et montes immensos septem habentes rosam et lilyum, in quibus gaudio implebo filios tuos.

20. Viduam justifica, pupillo judica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti,

21. confractum et debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, et cæcum ad visionem claritatis meae admittre.

22. Senem et juvenem intra muros tuos serva;

23. mortuos, ubi inveneris, signans commenda sepulchro, et dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea.

24. Pausa et quiesce populus meus, quia veniet requies tua.

25. Nutrix bona, nutri filios tuos, confirma pedes eorum.

26. Servos quos tibi dedi, nemo ex eis interierit; eos ego euim requiram de numero tuo.

27. Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressuræ et angustiae, alii plorabunt, et tristes erunt; tu autem hilaris et copiosa eris.

28. Zelabunt gentes, et nil adversus te poterunt, dicit Dominus.

29. Manus meæ tegent te, ne filii tui gehednam videant.

30. Jucundare, mater, cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus.

31. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, et misericordiam cum illis faciam, quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens.

32. Amplete natos tuos, usque dum venio, et praestem illis misericordiam, quoniam exuberant fontes mei, et gratia mea non deficiet.

33. Ego Esdras præceptum accepi a Domino in monte Oreb, ut irem ad Israël; ad quos cum veirem, reprobaverunt me, et respuerunt mandatum Domini.

34. Ideoque vobis dico gentes, quae au-

ditis, et intelligitis: Expectate pastorem vestrum; requiem aeternitatis dabit vobis, quoniam in proximo est ille, qui in fine saeculi adveniet.

35. Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per aeternitatem temporis.

36. Fugite umbram saeculi hujus; accipite jucunditatem gloriae vestrae. Ego testor palam salvatorem meum.

37. Commendatum donum accipite et jucundamini, gratias agentes ei, qui vos ad coelestia regna vocavit.

38. Surgite, et state, et videte numerum signatorum in convivio Domini.

39. Qui se de umbra saeculi transtulerunt, splendidas tunicas a Domino accepterunt.

40. Recipe, Sion, numerum tuum, et conclude candidatos tuos, qui legem Domini compleverunt.

41. Filiorum tuorum, quos optabas, numerus est numerus. Roga imperium Domini, ut sanctificetur populus tuus, qui vocatus est ab initio.

42. Ego Esdras vidi in monte Sion turham magnam, quam numerum non potui, et omnes cantis collaudabant Dominum.

43. Et in medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, et singulis eorum capitibus imponebat coronas, et magis exaltabatur; ego autem miraculo tenebar.

44. Tunc interrogavi angelum, et dixi: Qui sunt hi Domine?

45. Qui respondens dixit mihi: Hi sunt, qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalē sumserunt, et confessi sunt nomine Dei. Modo coronantur, et accipiunt palmas.

46. Et dixi angelo: Ille juvenis quis est, qui eis coronas imponit, et palmas in manus tradit?

47. Et respondens dixit mihi: Ipse est Filius Dei, quem in saeculo confessi sunt; ego autem magnificare eos coepi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt.

48. Tunc dixit mihi angelus: Vade, annuntia populo meo, qualia et quanta mirabilia Domini Dei vidisti.

CAPUT III.

In omnibus Adae posteris, et maxime in gentibus infidelibus abundat militia.

1. Anno trigesimo ruinae civitatis eram in Babylone, et conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, et cogitationes meæ ascendebant super cor meum,

2. quoniam vidi desertionem Sion, et abundantiam eorum, qui habitabant in Babylone;

3. et ventilatus est spiritus meus valde, et coepi loqui ad Altissimum verba timorata,

4. et dixi: O dominator Domine, tu disti ab initio, quando plantasti terram, et hoc solus, et imperasti populo,

5. et dedisti Adam corpus mortuum, sed et ipsum sigmoatum manuum tuarum erat, et insuflasti in eum spiritum vitae, et factus est vivens coram te,

6. et induxisti eum in paradiso, quem plantaverat dextera tua, antequam terra adventaret.

7. Et huic mandasti diligere viam tuam; et praeterivit eam, et statim instituisti in eo mortem, et in nationibus ejus; et natae sunt gentes, et tribus, et populi, et cognationes, quarum non est numerus.

8. Et ambulavit unaquaeque gens in voluntate sua, et mira agebant coram te, et spernabant praecepta tua.

9. Iterum autem in tempore induxisti diluvium super in habitantes saeculum, et perdidisti eos.

10. Et factum est in unoquoque eorum, sicut Adae mori, sic his diluvium.

11. Dereliquisti autem unum ex his Noe cum domo sua, et ex eo iusti omnes.

12. Et factum est, cum coepissent multiplicari, qui habitabant super terram, et multiplicaverunt filios et populos et gentes multas, et coopererunt iterato impietas facere plus quam priores.

13. Et factum est, cum iniquitatem facerent coram te, elegasti tibi virum ex his, cui nomen erat Abraham.

14. Et dilexisti eum, et demonstrasti ei soli voluntatem tuam;

15. et dispositi ei testamentum aeternum, et dixisti ei, ut non unquam derelinques semen ejus. Et dedisti ei Isaac, et Isaac dedisti Jacob et Esau.

16. Et segregasti tibi Jacob; Esau autem separasti. Et factus est Jacob in multitudine magna.

17. Et factum est, cum educeres semen ejus ex Aegypto, adduxisti super montem Sina.

18. Et inclinasti coelos, et statuisti terram, et commovisti orbem, et tremere fecisti abyssos, et conturbasti saeculum,

19. et transiit gloria tua portas quatuor ignis, et terraemotus, et spiritus, et gelu, ut dares semini Jacob legem, et generationi Israël diligentiam.

20. Et nou abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex tua in eis fructum.

21. Cor enim malignum hajulaus primus Adam transgressus et vicius est, sed et omnes, qui de eo nati sunt.

22. Et facta est permanens infirmitas, et lex cum corde populi, cum malignitate radicis; et discessit, quod bonum est, et mansit malignum.

23. Et transierunt tempora, et finiti sunt anni; et suscitatisti tibi servum nomine David.

24. et dixisti ei aedificare civitatem nominis tui, et offerre tibi in eadem thus et oblationes.

25. Et factum est hoc annis multis, et deliquerunt, qui habitabant civitatem,

26. in omnibus facientes, sicut fecit Adam et omnes generationes ejus; utebantur enim et ipsi corde maligno.

27. Et tradidisti civitatem tuam in manus inimicorum tuorum.

28. Numquid meliora faciunt, qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion?

29. Factum est, cum venissem hue, et vidissesem impietas, quarum non est numerus, et delinquentes multos vidi anima mea hoc trigesimo anno, et excessit cor meum,

30. quoniam vidi, quomodo sustines eos peccantes, et pepercisti impie agentibus, et perdidisti populum tuum, et conservasti inimicos tuos, et nou significasti.

31. Nihil memini, quomodo debeat derelinqui via haec. Numquid meliora facit Babylon quam Sion?

32. aut alia gens cognovit te praeter Israël? aut quae tribus crediderunt testamentis tuis sicut Jacob?

33. Quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. Pertransiens eum pertransi in gentibus, et vidi abundantes eas, et non memorantes mandatorum tuorum.

34. Nunc ergo pondera in statera nostris iniurias, et eorum, qui habitant in saeculo; et nou iuvenietur nomen tuum, nisi in Israël.

35. Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quae gens sic observavit mandata tua?

36. Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua; gentes autem nou invenies.

CAPUT IV.

Retunditur curiosi scrutatoris praesumtio, adductis variis similitudinibus.

1. Et respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel,

2. et dixit mihi: Excedens excessit cor tuum in saeculo hoc, et comprehendere cogitas viam Altissimi.

3. Et dixi: Ita Domine meus. Et respondit mihi, et dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, et tres similitudines proponere coram te.

4. De quibus mihi renuntiaveris unam ex his, et ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, et docebo te, unde sit cor malignum.

5. Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade, pondera mili ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem, quae praeteriit.

6. Et respondi, et dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his?

7. Et dixit ad me: Si essem interrogans, dicens: Quantae habitationes sunt in corde maris, aut quantae venae sunt in principio abyssi, aut quantae venae sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi;

8. dices mihi fortassis: In abyssum non descendи, neque in infernum adhuc, neque in coelum unquam ascendi.

9. Nunc autem non interrogavi te, nisi de igne, et vento, et die, per quem transisti, et a quibus separari non potes; et non respondisti mihi de eis.

10. Et dixit mihi: Tu, quae tua sunt tecum coadolescentia, non potes cognoscere;

11. et quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam, et jam exterius corrupto saeculo intelligere corruptionem evidenter in facie mea?

12. Et dixi illi: Melius erat, nos non esse, quam adhuc viventes vivere in impietibus, et pati, et non intelligere, de qua re.

13. Et respondit ad me, et dixit: Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi; et cogitaverunt cogitationem,

14. et dixerunt: Venite, et eamus, et faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, et faciamus nobis alias silvas.

15. Et similiter fluctus maris et ipsi cogitaverunt cogitationem, et dixerunt: Venite ascendentibus, debellamus silvas campi, ut et ibi consummemus nobismetipsi aliam regionem.

16. Et factus est cogitatus silvae in vanum; venit enim igitur, et consumit eam.

17. Similiter et cogitatus fluctuum maris; stetit enim arena, et prohibuit eos.

18. Si enim esses iudex horum, quem inciperes justificare, aut quem condemnare?

19. Et respondi, et dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt; terra enim data est silvae, et mari locus portare fluctus suos.

20. Et respondit ad me, et dixit: Bene tu judicasti; et quare non judicasti tibi metipsi?

21. Quemadmodum enim terra silvae data est, et mare fluctibus suis; sic, qui super terram iuhitant, quae sunt super terram, intelligere solummodo possunt, et qui super coelos, quae super altitudinem coelorum.

22. Et respondi, et dixi: Depreco te Domine, ut mihi detur sensus intelligendi;

23. nou enim volui interrogare de superioribus tuis, sed de his, quae pertranseunt per nos quotidie, propter quid Israël datus in opprobrium gentibus, quem dilexisti populum, datus est tribibus impiis, et lex patrum nostrorum in interitum deducta est, et dispositiones scriptae nusquam sunt.

24. Et pertransivimus de saeculo ut locustae, et vita nostra stupor et pavor, et nec digui sumus misericordiam consequi.

25. Sed quid faciet nomini suo, quod invocatum est super nos? et de his interrogavi.

26. Et respondit ad me, et dixit: Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis, quoniam festinans festinat saeculum pertransire,

27. et non capit portare, quae in futuris temporibus justis re promissa sunt, quoniam pleum injustitia est saeculum hoc et infirmitatibus.

28. De quibus autem interrogas, dicam;

seminatum enim est malum, et ne cum venit destruacio ipsius.

29. Si ergo non inversum fuerit, quod seminatum est, et discesserit locus, ubi seminatum est malum, non veniet, ubi seminatum est bonum.

30. Quoniam grauen seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio; et quantum inpietatis generavit usque nunc, et generat, usque cum veniat area?

31. Aestima autem apud te granum mali seminis, quantum fructum inpietatis generavit;

32. quando secatae fuerint spicae, quarum non est numerus, quam magnam aream incipient facere?

33. Et respoudi, et dixi: Quomodo, et quando haec? Quare modici et mali anni nostri?

34. Et respondit ad me, et dixit mihi: Non festinas tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum; nam excessus tuus multus.

35. Nonne de his interrogaverunt animae justorum in promptuariis suis, dicentes: Usquequo spero sic? et quando veniet fructus areae mercedis nostre?

36. Et respondit ad ea Jeremiel archangelus, et dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, quoniam instatera ponderavit saeculum,

37. et mensura mensuravit tempora, et numero numeravit tempora, et non commovit nec excitavit, usque dum impleatur praedicta mensura.

38. Et respondi, et dixi: O dominator Domine, sed et nos omnes pleui sumus inpietate.

39. Et ne forte propter nos non impletantur justorum areae, propter peccata inhabitantium super terram.

40. Et respondit ad me, et dixit: Vade, et interroga praegnautem; si quando impletaverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa?

41. Et dixi: Noa potest Domine. Et dixit ad me: In inferno promptuaria animarum matrici assimilata sunt.

42. Quemadmodum enim illa festinat, quae parit, effugere necessitatem partus; sic et haec festinat reddere ea, quae commendata sunt.

43. Ab initio tibi demonstrabitur de his, quae concupisces videre.

44. Et respondi, et dixi: Si inveni gratiam ante oculos tuos, et si possibile est, et si idoneus sum,

45. demonstra mihi, si plus, quam praeteritum sit, habet venire, aut plura pertransierunt, supra quam futurum est.

46. Quid pertransivit, scio; quid autem futurum sit, ignoro.

47. Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis.

48. Et steti, et vidi, et ecce fornax ardens transit coram me; et factum est,

cum transiret flamma, vidi, et ecce superavit fumus.

49. Post haec transiit coram me nubes plena aquae, et immisit pluviam impetu multam; et cum transiisset impetus pluviae, superaverunt in ea guttae.

50. Et dixit ad me: Cogita tibi; sicut crescit pluvia amplius quam guttae, et ignis quam fumus, sic superabundavit, quae transiit, mensura. Superaverunt autem guttae, et fumus;

51. et oravi, et dixi: Putas, vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?

52. Respondit ad me, et dixit: De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere; de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

CAPUT V.

Varia signa de futuris rebus Esdrae per angelum ostenduntur pro captivorum spe ac consolatione.

1. De signis autem; ecce dies venient, in quibus apprehendentur, qui inhabitant terram in censu multo, et abscondetur veritatis via, et sterilis erit a fide regio,

2. et multiplicabitur injustitia super hanc, quam ipse tu vides, et super quam audisti olim,

3. et erit imposito vestigio, quam nunc vides regnare regionem, et videbunt eam desertam.

4. Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam, et relucescat subito sol noctu, et luna ter in die;

5. et de liguo sanguis stillabit, et lapis dabit vocem suam, et populi commovebuntur;

6. et regnabit, quem non sperant, qui inhabitant super terram, et volatilia commigrationem facient;

7. et mare sodomiticum pisces rejicit, et dabit vocem noctu, quam non noverant multi; omnes autem audient vocem ejus,

8. et chaos fiet per loca multa, et ignis frequenter remittetur, et bestiae agrestes transmigrabunt, et mulieres meustruatae parent monstra,

9. et in dulcibus aquis salsa invenientur, et amici omnes semetipsos expugnabunt; et abscondeatur tunc sensus, et intellectus separabitur in promtuarium suum;

10. et quaeretur a multis, et non inventetur; et multiplicabitur injustitia, et incontinentia super terram.

11. Et interrogabit regio proximam suam, et dicet: Nunquid per te pertransit justitia justum faciens? Et hoc negabit.

12. Et erit in illo tempore, et sperabunt homines, et non impetrabunt; labrabunt, et non dirigentur vias eorum.

13. Haec signa dicere tibi permisum est mihi; et si oraveris iterum et ploraveris, sicut et nunc, et jejunaveris septem diebus, audies iterato horum majora.

14. Et evigilavi, et corpus meum hor-

erit valde, et anima mea laboravit, ut deficeret;

15. et tenuit me, qui venit angelus, qui loquebatur in me, et confortavit me, et statuit me super pedes.

16. Et factum est in nocte secunda, et venit ad me Salathiel dux populi, et dixit mihi: Ubi eras? et quare vultus tuus tristis?

17. An nescis, quoniam tibi creditus est Israël in regione transmigrationis eorum?

18. Exurge ergo, et gusta panem, et non derelinquas nos, sicut pastor gregem suum in manibus luporum malignorum.

19. Et dixi ei: Vade a me, et non appropies ad me. Et audivit, ut dixi; et recessit a me.

20. Et ego jejunavi diebus septem ululans et plorans, sicut mihi mandavit Uriel angelus.

21. Et factum est post dies septem, et iterum cogitationes cordis mei molestae erant mihi valde,

22. et resumis anima mea spiritum intellectus; et iterum coepi loqui coram Altissimo sermones,

23. et dixi: Dominator Domine, ex omni silva terrae, et omnibus arboribus ejus elegisti vineam unicam;

24. et ex omni terra orbis elegisti tibi foveam unam; et ex omnibus floribus orbis elegisti tibi liliun unum;

25. et ex omnibus abyssis maris replesti tibi rivum unum; et ex omnibus aedificatis civitatibus sanctificasti tibimet ipsi Sion;

26. et ex omnibus creatis volatilibus nominasti tibi columbam unam; et ex omnibus plasmatis pecoribus providisti tibi ovem unam;

27. et ex omnibus multiplicatis populis acquisivisti tibi populum unum; et ab omnibus probatam legem donasti huic, quem desiderasti, populo.

28. Et nunc Domine, ut quid tradidisti unum pluribus? Et praeparasti super unam radicem alias, et disperdisti unicum tuum in multis;

29. et conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsionibus tuis, quique tuis testamentis non credebant.

30. Et si odiebas odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

31. Et factum est, cum locutus essem sermones, et missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me praeterita nocte,

32. et dixit mihi: Audi me, et instruame te; et intende mihi, et adjiciam coram te.

33. Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade, tu in excessu mentis factus es pro Israël; au plus dilexisti eum, quam qui eum fecit?

34. Et dixi ad eum: Non Domine; sed doleus locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quaerentem apprehendere semitam Altissimi, et investigare partem judicij ejus.

35. Et dixit ad me: Non potes. Et dixi: Quare Domine? ad quid nascebar, aut quare non siebat matrix matris meae mihi

sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob, et defatigationem generis Israël?

36. Et dixit ad me: Numera mihi, quae nesciunt venerant, et collige mihi dispersas guttas, et revirida mihi aridos flores,

37. et aperi mihi clausa proutularia, et produc mihi inclusos in eis status; demonstra mihi vocis imaginem; et tunc ostendam tibi laborem, quem rogas videre.

38. Et dixi: Dominator Domine, quis enim est, qui potest haec scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet?

39. Ego autem insipiens; et quoniam potero dicere de his, quibus me interrogasti?

40. Et dixit ad me: Quomodo non potes facere unum de his, quae dicta sunt; sic non poteris invenire iudicium meum, aut in fine charitatem, quam populo promisi.

41. Et dixi: Sed ecce, Domine, tu propones his, qui in fine sunt; et quid facient, qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi, qui post nos?

42. Et dixit ad me: Coronae assimilabo iudicium meum. Sicut non novissinorum tarditas, sic nec priorum velocitas.

43. Et respondi, et dixi: Nec poteras facere eos, qui facti sunt, et qui sunt, et qui futuri sunt, in unum, ut celerius iudicium tuum ostendas?

44. Et respondit ad me, et dixit: Non potest festivare creatura super creatorem, nec sustinere saeculum eos, qui in eo creandi sunt, in unum.

45. Et dixi: Quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivificasti te creatam creaturam in unum, et sustinebas creaturam; poterit et nunc portare praesentes in unum?

46. Et dixit ad me: Interroga matricem mulieris, et dices ad eam: Et si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, ut det decem in unum.

47. Et dixi: Nou utique poterit; sed secundum tempus.

48. Et dixit ad me: Et ego dedi matrem terrae his, qui seminati sunt super eam per tempus.

49. Quemadmodum enim infans non parit ea, quae serum sunt; sic ego disposui a me creatum saeculum.

50. Et interrogavi, et dixi: Cum jam dederis mihi viam, loquar coram te; nam mater nostra, de qua dixisti mihi, adhuc juveus est, jam senectutis appropinquat.

51. Et respondit ad me, et dixi: Interroga eam, quae parit, et dicet tibi.

52. Dices enim ei: Quare, quos peperisti, nunc non sunt similes his, qui ante te, sed minores statura?

53. Et dicet tibi et ipsa: Alii sunt, qui in juventute virtutis nati sunt, et alii, qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati.

54. Considera ergo et tu, quoniam minori statura estis prae his, qui ante vos,

55. et qui post vos, minori quam vos, quasi iam seuescentes creaturae, et fortitudinem juventutis practereuntes. Et dixi:

Rogo Domine, si ioveni gratiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo, per quem visites creaturam tuam.

CAPUT VI.

Deus omnia norit, antequam stant, et omnia creavit propter hominem, omniumque fines considerat.

1. Et dixit ad me: Initio terreni orbis, et antequam starent exitus saeculi, et antequam spirarent conventiones ventorum,

2. et antequam souarent voces tonitruum, et antequam splenderent nitores coruscationum, et antequam confirmarentur fundamenta paradisi,

3. et antequam viderentur decori flores, et antequam confirmarentur motae virtutes, et antequam colligerentur iunumerabiles militiae angelorum,

4. et antequam extollerentur altitudines aeris, et antequam uominarentur mensurae firmamentorum, et antequam aestuarent camini in Sion,

5. et antequam investigarentur praesentes anni, et antequam abalienarentur eorum, qui nunc peccant, adinventiones, et consignati essent, qui fidem thesaurizavimus:

6. tunc cogitavi, et facta sunt per me solum, et non per alium; et finis per me, et non per alium.

7. Et respondi, et dixi: Quae erit separatio temporum? aut quando prioris finis, et sequentis initium?

8. Et dixit ad me: Ab Abraham usque ad Isaac, quando nati sunt ab eo Jacob et Esau, manus Jacob tenebat ab initio calcaneum Esau;

9. finis enim hujus saeculi Esau, et principium sequentis Jacob.

10. Hominis manus inter calceum et manum. Aliud noli querere Esdra.

11. Et respondi, et dixi: O dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos.

12. oro, ut demonstres servo tuo finem signorum tuorum, quorum partem mihi demonstrasti nocte praecedenti.

13. Et respondit, et dixit ad me: Surge super pedes tuos, et audi vocem plenissimam sonitus.

14. Et erit sicut commotio, nec commovetur locus, in quo stes super eum.

15. Ideo, cum loquitur, tu non expavescas, quoniam de fine verbum et fundamentum terrae intelligitor,

16. quoniam de ipsis sermo tremiscit et commovetur; scit enim, quoniam finem eorum oportet communari.

17. Et factum est, cum audisset, surrexi super pedes meos, et audivi; et ecce vox loquens, et sonus ejus sicut sonus aquarum multarum,

18. et dixit: Ecce dies veuiunt, et erit, quando appropinquare incipiatur, ut visitem habitantes in terra;

19. et quando inquirere incipiatur ab eis, qui injuste nocuerunt in justitia sua, et quando suppleta fuerit humilitas Sion;

20. et cum supersignabitur saeculum, quod incipient pertrausire, haec signa faciam: Libri aperientur ante faciem firmamenti, et omnes videbunt simul,

21. et anniculi infantes loquentur vocibus suis, et praegnantes immatuos parent infantes trium et quatuor mensum, et vivent, et suscitabuntur.

22. Et subito apparet seminata loca non seminata, et plena promtaria subito invenientur vaca;

23. et tuba canet cum sono, quam cum omnes audierint, subito expavescerent.

24. Et erit in illo tempore debellabunt amici amicos ut inimici, et expavescet terra cum his; et venae fontium stabunt, et non decurrent in horis tribus;

25. et erit, omnis, qui derelictus fuerit ex omnibus istis, quibus praedixi tibi, ipse salvabitur, et videbit salutare meum, et finem saeculi vestri.

26. Et videbunt, qui recepti sunt homines, qui mortem non gustaverunt a nativitate sua; et mutabitur cor inhabitantium, et convertetur in sensum alium.

27. Videbitur enim malum, et extingueatur dolus.

28. Florebit autem fides, et vincetur corruptela, et ostendetur veritas, quae sine fructu fuit diebus tantis.

29. Et factum est, cum loqueretur mihi, et ecce panlatim iutuebar super eum, ante quem stabam;

30. et dixit ad me haec: Veni tibi ostendere tempus venturae noctis.

31. Si ergo iterum rogaveris, et iterum jejunaueris septem diebus, iterum tibi renuntiabo horum majora per diem, quam audiui.

32. Audita est enim vox tua apud Altissimum. Vedit enim Fortis directionem tuam, et providit pudicitiam, quam a juventute tua habuisti;

33. et propter hoc misit me demonstrare tibi haec omnia, et dicere tibi: Confide, et noli timere,

34. et noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, et non properes a novissimis temporibus.

35. Et factum est post haec, et leviterum; et similiter jejunavi septem diebus, ut suppleam tres hebdomadas, quae dictae sunt mihi.

36. Et factum est in octava nocte, et cor meum turbabatur iterato in me, et coepi loqui coram Altissimo.

37. Inflammabatur enim spiritus meus valde, et anima mea auxiliabatur.

38. Et dixi: O Domine, loquens locutus es ab initio creaturae in primo die, dicens: Fiat coelum et terra; et tuum verbum opus perfectum.

39. Et erat tunc spiritus, et tenebrae circumferebantur, et silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te.

40. Tunc dixisti, de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum.

41. Et die secundo creasti spiritum fir-

mamenti, et imperasti ei, ut divideret, et divisionem ficeret inter aquas, ut pars quaeradum sursum recederet, pars vero deorsum manaret.

42. Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terrae; sex vero partes siccasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia semiuata a Deo, et culta.

43. Verbum enim tuum processit, et opus statim fiebat.

44. Processit enim subito fructus multitudinis immensus, et concupiscentiae gustus multiformes, et flores colore immutabili, et odores odoramenti investigabilis; et die tertia haec facta sunt.

45. Quarta autem die imperasti, sieri solis splendorem, lunae lumen, stellarum dispositionem,

46. et imperasti eis, ut deservirent futuro plasmatu homini.

47. Quinto autem die dixisti septimae parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, et volatilia, et pisces; et ita fiebat.

48. Aqua muta, et sine anima, quae Dei natus jubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarrarent.

49. Et tunc conservasti duas avimas; nomen uni vocasti Henoch, et nomen secundae vocasti Leviathan,

50. et separasti ea ab alterutro. Non enim poterat septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea.

51. Et dedisti Henoch unam partem, quae siccata est tertio die, ut habitat in ea, ubi sunt montes mille.

52. Leviathan autem dedisti septimam partem humidam, et servasti eam, ut fiat in devorationem, quibus vis, et quando vis.

53. Sexto autem die imperasti terrae, ut crearet coram te jumenta, et bestias, et reptilia;

54. et super his Adam, quem constitueristi ducem super omnibus factis, quae fecisti, et ex eo educimur nos omnes, quemque elegisti populum.

55. Haec autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creasti saeculum.

56. Residuas autem gentes ab Adam natus dixisti eas nil esse, et quoniam salivae assimilatae sunt, et quasi stillicidium de vase similasti abundantiam eorum.

57. Et nunc, Domine, ecce istae gentes, quae in nihilum deputatae sunt, coepi per dominari nostri, et devorare;

58. nos autem populus tuus, quem vocasti primogenitum unigenitum aemulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorum;

59. et si propter nos creatum est saeculum, quare non haereditatem possidemus cum saeculo? Usquequo haec?

CAPUT VII.

Ab quo tribulationibus non pervenitur ad immortalitatem vitam; et nunc quidem prosunt orationes justorum; post extremum autem judicium nihil immutabitur. Variis ritiis subiecunt se homines; sed Dominus est misericors.

1. Et factum est, cum fuisse loqui verba haec, missus est ad me angelus, qui missus fuerat ad me primis noctibus,

2. et dixit ad me: Surge Esdra, et audi sermones, quos veni loqui ad te.

3. Et dixi: Loquere Deus mens. Et dixit ad me: Mare positum est in spatio loco, ut esset altum et immensum;

4. erit autem introitus in angusto loco positus, ut esset simili fluminibus.

5. Quis enim volens voluerit ingredi mare, et videre eum, vel dominari ejus; si non transierit angustum, in latitudinem quomodo venire poterit?

6. Item aliud: Civitas est aedificata, et posita in loco campestri; est autem plena omnia bonorum.

7. Introitus ejus angustus et in praecepti positus, ut esset a dextris quidem iguis, a sinistris aqua alia;

8. semita autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem et aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vestigium hominis.

9. Si autem dabitur civitas homini in haereditatem, si numquam ante positum periculum pertransierit, quomodo accipiet haereditatem suam?

10. Et dixi: Sic Domine. Et dixit ad me: Sic est; et Israël pars.

11. Propter eos enim feci saeculum, et quando transgressus est Adam constitutiones meas, judicatum est, quod factum est.

12. Et facti sunt introitus hujus saeculi angusti, et dolentes, et laboriosi; pauci autem, et mali, et periculorum pleni, et labore magnopere fulti.

13. Nam majoris saeculi introitus spatiosi, et securi, et facieutes immortalitatis fructum.

14. Si ergo ingredientes non fuerunt ingressi, qui vivunt, angusta et vana haec; non poterunt recipere, quae sunt reposita.

15. Nunc ergo quare tu conturbaris, cum sis corruptibilis? et quid moveris tu, cum sis mortalis?

16. Et quare non acceperisti in corde tuo, quod est futurum, sed quod in praesenti?

17. Respondi, et dixi: Dominator Domine, ecce disposasti lege tua, quoniam justi haereditabunt haec; impii autem peribunt.

18. Justi autem ferent angusta, sperantes spatiosa; qui enim impie gesserunt, et angusta passi sunt, et spatiosa non videbunt.

19. Et dixit ad me: Non est judex super Deum, neque intelligens super Altissimum.

20. Pereunt enim multi praesentes, quia negligitur, quae anteposita est. Dei lex:

21. Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, et quid observaventes non punirentur.

22. Hi autem non sunt persuasi, et contradixerunt ei, et constituerunt sibi cogitamen vanitatis,

23. et proposuerunt sibi circumventiones delictorum, et superdixerunt, Altissimo non esse, et vias ejus non cognoverunt,

24. et legem ejus spreverunt, et sponsiones ejus abnegaverunt, et in legitimis ejus fidem non habuerunt, et opera ejus non perfecerunt.

25. Propter hoc, Esdra, vacua vacuis, et plena plevis.

26. Ecce tempus veniet, et erit, quando venient signa, quae praedixi tibi. et apparabit sponsa, et apparet sens ostendetur, quae nunc subducunt terra;

27. et omnis, qui liberatus est de praedictis malis, ipse videbit mirabilia mea.

28. Revelabitur enim filius meus Jesus cum his, qui cum eo sunt, et jucundabunt, qui relicti sunt in annis quadrangentis.

29. Et erit post aunos hos, et morietur filius meus Christus, et omnes, qui spiramentum habent, homines;

30. et convertetur saeculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus judiciis. ita, ut nemo derelinquatur.

31. Et erit post dies septem, et excitabitur, quod nondum vigilat, saeculum, et morietur corruptum;

32. et terra reddet, quae in ea dormiunt, et pulvis, qui in eo silentio habitant, et proutuaria reddent, quae eis cominodatae sunt animae.

33. Et revelabitur Altissimus super secundum judicii, et pertransibunt miseriae, et longanimitas congregabitur.

34. Judicium autem solum remanebit, veritas stabit, et fides coualescat,

35. et opus subsequetur, et merces ostendetur, et justitiae vigilabunt, et injustitiae non dominabuntur.

36. Et dixi: Prinus Abraham propter Sodomitas oravit, et Moyses pro patribus, qui in deserto peccaverunt,

37. et qui post eum pro Israël in diebus Achaz, et Samuelis,

38. David pro confractione, et Salomon pro eis, qui venerunt in sanctificationem;

39. et Elias pro his, qui pluviam accepterunt, et pro mortuo, ut viveret;

40. et Ezechias pro populo iu diebus Sennacherib, et multi pro multis.

41. Si ergo modo, quando corruptibile increvit, et injustitia multiplicata est, et oraverunt justi pro impiis; quare et nunc sic non erit?

42. Et respondit ad me. et dixit: Praesens saeculum non est finis, gloria iu eo frequens manet; propter hoc oraverunt pro invalidis.

43. Dies enim judicii erit finis temporis

hujus, et iactum temporis futurae immortalitatis, in quo transivit corruptela,

44. solata est intemperantia, abscissa est incredulitas; crevit autem justitia, orta est veritas;

45. tunc enim nemo poterit salvare eum, qui periiit, neque demergere, qui vicit. Et respondi,

46. et dixi: Hic est sermo meus primus et novissimus, quoniam melius erat nou dare terram Adam, vel, cum jam dedisset, coercere eum, ut non peccaret.

47. Quid enim prodest hominibus in praesenti vivere in tristitia, et mortuos sperare punitionem?

48. O tu quid fecisti Adam? Si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed et noster, qui ex te advenimus.

49. Quid enim prodest nobis, si promis sunt nobis immortale tempus, nos autem mortalia opera egimus?

50. Et quoniam praedicta est nobis perennis spes; nos vero pessimi vani facti sumus?

51. Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis et securitatis; nos vero male conversati sumus?

52. Et quoniam reposita est gloria Altissimi protegere eos, qui tarde conver sati sunt; nos autem pessimis viis ambulavimus?

53. Et quoniam ostendetur paradisus, cuius fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas et medela;

54. nos vero non ingrediemur, in ingratia enim locis conversati sumus?

55. Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum, qui abstinentiam habuerunt; nostrae autem facies super tenebras nigrae?

56. Non enim cogitavimus viventes, quando iniquitatem faciebamus, quod incipiebamus post mortem pati.

57. Et respondit, et dixit: Hoc est cogitamentum certaminis, quod certabit, qui super terram natus est, homo,

58. ut, si victus fuerit, patiatur, quod dixisti; si autem vicerit, recipiet, quod dico.

59. quoniam haec est vita, quain Moyses dixit, cum viveret, ad populum, dicens: Elige tibi vitam, ut vivas.

60. Non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis; sed nec mibi, qui locutus sum ad eos,

61. quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus.

62. Et respondi, et dixi: Scio Domine, quoniam vocatus es Altissimus misericors in eo, quod misereatur his, qui nondum in saeculo advenerunt;

63. et quod miseretur illis, qui conversionem faciunt in lege ejus;

64. et longanimitas est, quoniam longanimitatem praestathis, qui peccaverunt quasi suis operibus;

65. et munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentia.

66. Et multae misericordiae, quoniam multiplicat magis misericordias his, qui praesentes sunt, et qui praeterierunt, et qui futuri sunt.

67. Si enim non multiplicaverit misericordias suas, non vivificabitur sacculum eum his, qui inhereditabunt in eo.

68. Et donat, quoniam, si non donaverit de bonitate sua, ut alleventur hi, qui iniquitatē feverunt, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars vivificari hominum.

69. Et iudex si non ignoverit his, qui curati sunt verbo ejus, et deleverit multitudinem contentioneerum, non fortassis derelinquerentur in inumerabili multitudine nisi pauci valde.

CAPUT VIII.

Deus in hoc saeculo misericors agnoscitur propter peccatores; plurimi tandem damnantur. At justis praemia sunt reposita.

1. Et respondit ad me, et dixit: Hoc sacculum fecit Altissimus propter multis, futurum autem propter paucos.

2. Dicam autem coram te similitudinem Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, et dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis, unde fiat fictile, parvum autem pulverem, unde aurum fit; sic et actus praesensis saeculi.

3. Multi quidem creati sunt; pauci autem salvabuntur.

4. Et respondi, et dixi: Absorbe ergo, anima, seusum, et devora, quod sapit;

5. convenienti enim obaudire, et prophe tare volens. Nec enim tibi datum est spatium, nisi solummodo vivere.

6. O Domine, si non permittes servo tuo, ut oremus coram te, et des nobis semen cordi, et seu sui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis?

7. Solus enim es, et una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es;

8. et quomodo nunc in matrice plasma tum est corpus, et praestas membra, conservatur in igne et aqua tua creatio, et novem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam, quae in ea creata est;

9. ipsum autem, quod servat, et quod servatur, ultraque servabuntur, servata que quandoque iterum reddit matrix, quae in ea creverunt.

10. Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est, mamillis, praebere lac fructui mammilarum,

11. ut nutriatur id, quod plasmatum est usque in tempus aliquod, et postea disponas eum tuse misericordiae.

12. Enutristi eum tua justitia, et eru disti eum in lege tua, et corripuisti eum tuo intellectu;

13. et mortificabis eum ut tuam creaturam, et vivificabis eum ut opus tuum.

14. Si ergo perdisseris eum, qui tantis laboribus plasmatus est, tuo iussu facile est ordinari, ut et id, quod siebat, servaretur.

15. Et nunc, Domine, dicam, de omni homine tu magis scis; de populo autem tuo, ob quem doleo;

16. et de haereditate tua, propter quam lugeo; et propter Israël, propter quem tristis sum; et de Jacob, propter quem doleo;

17. ideo incipiam orare coram te pro me, et pro eis, quoniam video lapsus nostros, qui inhabitamus terram.

18. Sed audivi celeritatem judicis, qui futurus est.

19. Ideo audi vocem meam, et intellige sermonem meum, et loquar coram te.

20. Initium verborum Esdrae, priusquam assumeretur; et dixi: Domine, qui inhabitas saeculum, cuius oculi elevati in superna et aere,

21. et cuius thronus inaestimabilis, et gloria incomprehensibilis; cui astat exercitus angelorum cum tremore,

22. quorum servatio in vento et igni convertitur; cuius verbum verum, et dicta perseverantia;

23. cuius jussio fortis, et dispositio terribilis; cuius aspectus arefacit abyssos, et indignatio tabescere facit montes, et veritas testificatur;

24. exaudi orationem servi tui, et auribus percipe precationem figimenti tui.

25. Dum enim vivo, loquar; et dum sapio, respondebo;

26. nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt.

27. Nec intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt.

28. Nec cogites, qui in conspectu tuo false conversari sunt; sed memorare, qui ex voluntate tua timorem coguoverunt.

29. Neque volueris perdere, qui pecundum mores habuerunt; sed respicias eos, qui legem tuam splendide docuerunt.

30. Nec indignaberis eis, qui bestiis pejores judicati sunt; sed diligas eos, qui semper in tua justitia confidunt, et gloria.

31. Quoniam nos et patres nostri talibus morbis languemus; tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis.

32. Si enim desideraveris, ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera justitiae.

33. Justi enim, quibus sunt opera multa reposita, ex propriis operibus recipient mercedem.

34. Quid est enim homo, ut ei indigne-
ris, aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso?

35. In veritate enim nemo de genitis est, qui non impie gessit, et de constitutibus, qui non deliquit.

36. In hoc enim annuntiabitur justitia tua, et honestas tua Domine, cum misertus fueris eis, qui non habent substantiam bonorum operum.

37. Et respondit ad me, et dixit: Recte locutus es aliqua; et juxta sermones tuos, sic et fiet.

38. Quoniam non vere cogitabo super plasma eorum, qui peccaverunt ante mortem, ante judicium, ante perditionem;

39. sed jucundabor super justorum signum, et memorabor peregrinationis quoque, et salvationis, et mercedis receptionis.

40. Quomodo ergo locutus sum, sic et est.

41. Sicut enim agricola serit super terram semina multa, et plantationes multitudinis plauat, sed non in tempore omnia, quae seminata sunt, salvantur, sed nec omnia, quae plantata sunt, radicabunt; sic et, qui in sacculo seminati sunt, non omnes salvabuntur.

42. Et respondi, et dixi: Si inveni gratiam, loquar.

43. Quomodo semen agricolae, si non ascenderit, aut non acceperit pluviam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluviae,

44. sic perit; et similiter homo, qui manibus tuis plasmatus est, et tu ei imago nouinatus, quoniam similatus es ei, propter quem omnia plasmasti, et similasti semini agricultae.

45. Nou irascaris super nos; sed parce populo tuo, et miserere haereditati tuae. Tu autem creaturae tue misereris.

46. Et respondit ad me, et dixit: Quae sunt praesentia praesentibus, et quae futura futuri?

47. Multum enim tibi restat, ut possis diligere meam creaturam super me; tibi autem frequenter et ipsis proximavi, injustis autem dumquam.

48. Sed et in hoc mirabilis es coram Altissimo,

49. quoniam humiliasti te, sicut decet te; et non iudicasti te, ut inter justos plurimum glorificeris.

50. Propter quod miseriae multae et miserabiles efficiuntur eis, qui habitant saeculum in uoxissimis, quia in multa superbia ambulaverunt.

51. Tu autem pro te intellige, et de similibus tuis inquire gloriam.

52. Vobis enim apertus est paradisus, plantata est arbor vitae, praeparatum est futurum tempus, praeparata est abundantia, aedificata est civitas, probata est requies, perfecta est bonitas, et perfecta sapientia.

53. Radix mali signata est a vobis; infirmitas, et tinea a vobis absconsa est, et in infernum fugit corruptio in obliuione.

54. Trausierunt dolores, et ostensus est in fine thesaurus immortalitatis.

55. Noli ergo adjicere inquirendo de multitudine eorum, qui perirent.

56. Nam et ipsis accipientes libertatem, spreverunt Altissimum, et legem ejus contemserunt, et vias ejus dereliquerunt.

57. Adhuc autem justos ejus conculcauerunt,

58. et dixerunt in corde suo, non esse Deum, et quidem scientes, quoniam moriuntur.

59. Sicut enim vos suscipient, quae praedicta sunt, sic eos sitis, et cruciatus, quae praeparata sunt; non enim voluit, hominem disperdi.

60. Sed et ipsi, qui creati sunt, coquinvaverunt nomen ejus, qui fecit eos, et ingratuerunt ei, qui praeparavit eis vitam.

61. Quapropter judicium meum modo appropriauit.

62. Quae non omnibus demonstravi, nisi tibi, et tibi similibus paucis. Et respondi, et dixi:

63. Ecce nunc, Domine, demonstrasti mihi multitudinem signorum, quae incipies facere in novissimis; sed non demonstrasti mihi, quo tempore.

CAPUT IX.

Judicia Dei, sicut et alia ejus opera egregia praecedent aliqua signa.

1. Et respondit ad me, et dixit: Metiens metire tempus in semetipso; et erit, cum videris, quando transierit pars quaedam signorum, quae praedicta sunt,

2. tunc intelliges, quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus visitare saeculum, quod ab eo factum est.

3. Et quando videbitur in saeculo motio locorum, et populorum turbatio,

4. tunc intelliges, quoniam de his erat Altissimi locutus a diebus, qui fuerunt ante te ab initio.

5. Sicut enim omne, quod factum est in saeculo, iuditum habet, pariter et consummationem, et consummatio est manifesta;

6. sic et Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigiis et virtutibus, et consummatione in actu et in signis.

7. Et erit, omnis, qui salvus factus fuerit, et qui poterit effugere per opera sua, et per fidem, in qua credidisti,

8. relinquetur de praedictis periculis, et videbit salutare meum in terra mea, et in finibus meis, quoniam sanctificavi me a saeculo.

9. Et tunc miserebuntur, qui nunc abusi sunt vias meas; et in tormentis commorabuntur hi, qui eas proicerunt in contemptu.

10. Qui enim non cognoverunt me, viventes beneficia consecuti,

11. et qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem,

12. et cum adhuc esset eis apertus poenitentiae locus, non intellexerunt, sed spreverunt, hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere.

13. Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quoniam impii cruciabantur; sed inquire, quoniam justi salvabantur, et quoniam saeculum, et propter quos saeculum, et quando.

14. Et respondi, et dixi:

15. Olim locutus sum, et nunc dico, et

postea dicam, quoniam plures sunt, qui pereunt, quam qui salvabuntur;

16. sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me, et dixit:

17. Qualis ager, talia et semina; et quales flores, tales et fructus; et qualis operator, talis et creatio; et qualis agriculta, talis cultura, quoniam tempus erat saeculi.

18. Et nunc, cum essem paraus eis, his, qui nunc sunt, antequam fieret saeculum, in quo habitarent, et uenio mihi contradixit.

19. Tunc enim quisque, et nunc creator in mundo hoc parato, et messe indeficienti, et lege investigabili corrupti sunt mores eorum.

20. Et consideravi saeculum, et ecce erat periculum propter cogitationes, quae in eo advenerunt.

21. Et vidi, et pepercit ei valde; et servavi mihi acinum de botro, et plautinem de tribu multa.

22. Pereat ergo multitudo, quae sine causa nata est, et servetur acinus meus, et plantatio mea, quia cum multo labore perfeci.

23. Tu autem, si adhuc intromittas septem dies alios, sed non jejuabis in eis;

24. ibis in campum florum, ubi domus non est aedificata, et manducabis solummodo de floribus campi, et carnem non gustabis, et vinnum non bibes, sed solummodo flores:

25. deprecare Altissimum sine intermissione, et veniam, et loquar tecum.

26. Et profetas sum, sicut dixit mihi, in campum, qui vocatur Ardash, et sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, et facta est escra carnum mihi in saturitatem.

27. Et factum est post dies septem, et ego discubuebam supra foenum, et cor meum iterum turbabatur sicut ante.

28. Et apertum est os meum, et inchoavi dicere coram Altissimo, et dixi:

29. O Domine, te nobis ostendens, ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, et infractuoso, quando erant exentes de Aegypto, et dicens dixisti:

30. Tu, Israël, audi me, et semen Jacob, intende sermonibus meis.

31. Ecce enim ego semino in vobis legem meam; et faciet in vobis fructum, et glorificabitini in eo per saeculum.

32. Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, et legitima mea non custodierunt, et factus est fructus legis non parens; nec enim poterant, quoniam tunc erat.

33. Nam, qui acceperunt, perierunt, non custodientes, quod in eis seminatum fuerat.

34. Et ecce consuetudo est, ut, cum acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam vel potum, cum fuerit exterminatum id, in quo seminatum est, vel in quod missum,

35. simul id, quod seminatum est, vel missum est, vel quae suscepta sunt, exter-

minantur, et suscepta jam non manent apud nos; sed nobis sic non factum est.

36. Nos quidem, qui legem acceperimus, peccantes perivimus, et eum nostrum, quod suscepit eam;

37. nam lex non periiit, sed permansit in suo labore.

38. Et cum loquerer haec in corde meo, respesi oculis meis, et vidi mulierem in dextera parte, et ecce haec lugebat et plorabat cum voce magna, et animo dolorebat valde, et vestimenta ejus discissa, et ciniis super caput ejus.

39. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, et conversus sum ad eam, et dixi ei:

40. Ut quid fles? et quid doles animo? Et dixit ad me:

41. Dimitte me Domine meus, ut defleam me, et adjiciam dolorem, quoniam valde amaro sum animo, et humiliata sum valde.

42. Et dixi ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me:

43. Sterilis fui ego famula tua, et non peperi, habens maritum annis triginta.

44. Ego enim per singulas horas, et per singulos dies, et annos hos triginta deprecor Altissimum nocte ac die.

45. Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam, et vidit humilitatem meam, et attendit tribulationi meae, et dedit mihi filium; et jucunda sum super eum valde ego, et vir meus, et omnes cives mei, et honorificabamus valde Fortem.

46. Et nutrivi eum cum labore multo.

47. Et factum est, cum crevisset, et venisset accipere uxorem, feci diem epuli.

CAPUT X.

Per mulierem flentem, rursusque resulgentem ostenditur figurari Jerusalem.

1. Et factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, et mortuus est;

2. et evertimus omnes lumina, et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et quievi usque in alium diem usque nocte.

3. Et factum est, cum omnes quievissent, ut me consolarentur, ut quiescerem; et surrexi nocte, et fui, et veni, sicut vides, in hoc campo;

4. et cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere, et neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, et jejunare, usque dum moriar.

5. Et dereliqui sermones, in quibus eram, et respondi cum iracundia ad eam, et dixi:

6. Stulta super omnes mulieres, non videt luctum nostrum, et quae nobis contingunt?

7. Quoniam Sion mater nostra omni tristitia contristatur, et humilitate humiliata est, et luget validissime.

8. Et nunc, quoniam omnes lugemus, et

tristes sumus, quoniam omnes contristati sumus; tu autem contristaris in uno filio?

9. Interroga enim terram, et dicet tibi, quoniam haec est, quae debeat lugere causum tantorum super eam germinantium.

10. Et ex ipsa ab initio omnes nati et alii venient; et ecce pene omnes in perditionem ambulant, et exterminium fit multitudine eorum.

11. Et quis ergo debet lugere magis, nisi haec, quae tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quae pro uno doles? Si autem dicis mihi:

12. Quoniam non est planetus meus similis terrae, quoniam fructum ventris mei perdi didi, quem cum moeroribus peperi, et cum doloribus genui;

13. terra autem secundum viam terrae, abiitum in ea multitudine praeceps, quo modo evenit; et ego tibi dico:

14. Sicut tu cum labore peperisti, sic et terra dat fructum suum homini ab initio ei, qui fecit eam.

15. Nunc ergo refine apud temetipsam dolorem tuum, et fortiter fer, qui tibi contigerunt, casus.

16. Si enim justificaveris terminum Dei, et consilium suum recipies in tempore, et in talibus collandaheris;

17. ingredere ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad me:

18. Nou faciam, neque ingrediar civitatem; sed hic moriar.

19. Et apposui adhuc loqui ad eam, et dixi:

20. Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Jerusalem.

21. Vides enim, quoniam saeculatio nostra deserta effecta est, et altare nostrum demolitus est, et templum nostrum destructum est,

22. et psalterium nostrum humiliatum est, et hymnos conticuit, et exultatio nostra dissoluta est, et lumen candelabri nostri extinctum est, et arca testamenti nostri directa est, et sancta nostra contaminata sunt, et nomen, quod iuvocatum est super nos, penitus profanatum est, et liberi nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succepsi sunt, et Levitae nostri in captivitatem abierunt, et virginis nostrae coquinatae sunt, et mulieres nostrae vim passae sunt, et justi nostri rapti sunt, et parvuli nostri perditii sunt, et juvenes nostri servierunt, et fortes nostri invalidi facti sunt;

23. et quod omnium majus, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nam et tradita est in manibus eorum, qui nos oderunt.

24. Tu ergo excute tuam tristitiam multam, et depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi reproprietur Fortis, et requiem faciet tibi Altissimus requietionem laborum.

25. Et factum est, cum loquebar ad eam, facies ejus fulgebat subito et species, coruscus siebat visus ejus, ut essem-

pavens valde ad eam, et cogitarem, quid esset hoc.

26. Et ecce subito emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a mulieris sono, et vidi;

27. et ecce amplius mulier non comparabat mihi, sed civitas aedificabatur, et locus demonstrabatur de fundamentis magnis, et timui, et clamavi voce magna, et dixi:

28. Ubi est Uriel angelus, qui a principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis hujus, et factus est fons meus in corruptionem, et oratio mea in impropperium.

29. Et cum essem loquens ego haec, ecce venit ad me, et vidit me;

30. et ecce eram positus ut mortuus, et intellectus meus alienatus erat; et tenuit dexteram meam, et confortavit me, et statuit me super pedes meos, et dixit mihi:

31. Quid tibi est? et quare conturbatus est intellectus tuus, et sensus cordis tui? et quare conturbaris? Et dixi:

32. Quoniam dereliquisti me, et ego quidem feci secundum sermones tuos, et exiui in campum; et ecce vidi, et video, quod nou possum enarrare. Et dixit ad me:

33. Sta ut vir, et commovebo te. Et dixi:

34. Loquere, Domine meus, tu in me; noli me derelinquere, ut non frustra moriar,

35. quoniam vidi, quae non sciebam, et audio, quae non scio.

36. Aut numquid sensus meus fallitur, et anima mea sonniet?

37. Nunc ergo deprecor te, ut demonstres servo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, et dixit:

38. Audi me, et doceam te, et dicam tibi, de quibus times, quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa.

39. Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contrastabaris pro populo tuo, et valde lugebas propter Sion.

40. Hic ergo intellectus visionis, quae tibi apparuit ante paululum.

41. Quam vidi lugentem, inchonasti consolari eam.

42. Nunc autem jam speciem mulieris non vides, sed apparuit tibi civitas aedificari;

43. et quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, haec absolutio est.

44. Haec mulier, quam vidi, haec est Sion; et quoniam dixit tibi, quam et nunc conspicias, ut civitatem aedificatam.

45. Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis; propter quod erant anni scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata.

46. Et factum est post annos triginta, aedificavit Salomon civitatem, et obtulit oblationes; tunc fuit, quando peperit sterilis filium.

47. Et quod tibi dixit, quoniam nutritum cum labore, hoc erat, habitatio in Jerusalem.

48. Et quoniam dixit tibi, quod filius meus venieus in suo thalamo mortuus esset, et contigisset ei casus, hoc erat, quae facta est ruina Jerusalem.

49. Et ecce vidisti similitudinem ejus; et quoniam filium lugeret, inchonasti consolari eam; et de his, quae contigerunt, haec erant tibi aperienda.

50. Et nunc videt Altissimus, quoniam ex animo contristatus es, et quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriae ejus, et pulchritudinem decoris ejus.

51. Propterea enim dixi tibi, ut maneres in campo, ubi domus noua est aedificata.

52. Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere haec;

53. propterea dixi tibi, ut venires in agrum, ubi noua est fundamentum aedificii.

54. Nec enim poterat opus aedificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi.

55. Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum; sed ingredere, et vide splendorem et magnitudinem aedificii, quantum capax est tibi visus oculorum vide;

56. et post haec audies, quantum capit auditus aurium tuarum audire.

57. Tu enim beatus es praे multis, et vocatus es apud Altissimum sicut et pauci.

58. Nocte autem, que in crastinum futura est, manebis hic;

59. et ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quae faciet Altissimus his, qui habitant super terram a novissimis diebus.

60. Et dormivi illam noctem et aliam, sicut dixerat mihi.

CAPUT XI.

Apparet Esdrae in visione aquila principatum universi usurpans.

1. Et vidi somnum, et ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alae pennarum, et capita tria.

2. Et vidi, et ecce expandebat alas suas in cœmum terram, et omnes venti coeli insufflabant in eam, et colligebantur.

3. Et vidi, et de pennis ejus nascebantur contrariae pennae, et ipsae siebant in pennaculis minutis et modicis.

4. Nam capita ejus erant quiescentia, et dimidium caput erat majus aliorum capitum; sed ipsa quiescebat cum eis.

5. Et vidi, et ecce aquila volavit in penitus suis, et regnavit super terram, et super eos, qui habitant in ea.

6. Et vidi, quoniam subjecta erant ei omnia sub coelo, et nemo illi contradicebat, neque unus de creatura, quae est super terram.

7. Et vidi, et ecce surrexit aquila super ungues suos, et misit vocem penitus suis, dicens:

8. Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, et per tempus vigilare.

9. Capita autem in novissimo serventur.
 10. Et vidi, et ecce vox non exibat de capitulo ejus, sed de medietate corporis ejus.
 11. Et numeravi contrarias penas ejus, et ecce ipsae erant octo.
 12. Et vidi, et ecce a dextera parte surrexit una penna, et regnavit super omnem terram.
 13. Et factum est, cum regnaret, venit ei finis, et nou apparuit locus ejus; et sequens exurrexit, et regnabat; ipsa multum tenuit tempus.
 14. Et factum est, cum regnaret, veniebat finis ejus, ut non appareret sicut prior.
 15. Et ecce vox emissae est illi, dicens:
 16. Audi tu, quae tanto tempore tenuisti terram. Haec annuntio tibi, antequam incipias nou apparere.
 17. Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium ejus.
 18. Et levavit se tertia, et tenuit principatum sicut et priores; et non apparuit et ipsa.
 19. Et sic contingebat omnibus aliis singulatum principatum gerere, et iterum nusquam comparere.
 20. Et vidi, et ecce in tempore sequentes penas erigebantur a dextera parte, ut tenerent et ipsae principatum; et ex his erant, quae tenebant, sed tamen statim non comparebant.
 21. Nam et aliquae ex eis erigebantur; sed non tenebant principatum.
 22. Et vidi post haec, et ecce non comparuerunt duodecim penas, et duo pennacula;
 23. et nihil supererat in corpore aquila, nisi duo capita quiescentia et sex pennacula.
 24. Et vidi, et ecce sex pennaculis divisae sunt duae, et manserunt sub capite, quod est ad dexteram partem. Nam quatuor manserunt in loco suo.
 25. Et vidi, et ecce subalares cogitabant se erigere, et tenere principatus.
 26. Et vidi, et ecce una erecta est; sed statim non comparuit.
 27. Et secundae velocius, quam priores, non comparuerunt.
 28. Et vidi, et ecce duae, quae superaverunt, apud semetipsas cogitabant et ipsae regnare;
 29. et in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium capitum, quod erat medium, evigilabat; hoc enim erat duorum capitum majus.
 30. Et vidi, quoniam completa sunt duo capita secundum;
 31. et ecce conversum est caput cum his, qui cum eo erant, et comedit duas subalares, quae cogitabant regnare.
 32. Hoc autem caput perconterruit omnem terram, et dominabatur in ea his, qui habitant terram cum labore multo, et potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alias, quae fuerunt.
 33. Et vidi post haec, et ecce medium caput subito non comparuit, et hoc sicut alae.
 34. Superaverunt autem duo capita, quae et ipsa similiter regnaverunt super terram, et super eos, qui habitant in ea.
 35. Et vidi, et ecce devoravit caput a dextera parte illud, quod a laeva.
 36. Et audivi vocem dicentem mihi: Conspice contra te, et considera, quod vides.
 37. Et vidi, et ecce sicut leo concitus de silva rugieus; et vidi, quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens:
 38. Audi tu, et loquar ad te; et dicet Altissimus tibi:
 39. Nonne tu es, qui superasti de quatuor animalibus, quae feceram regnare in saeculo meo, et ut per eos veniret finis temporum eorum?
 40. Et quartus veniens devicit omnia animalia, quae transierunt, et potentatum tenuit saeculum cum tremore multo, et omnem orbem cum labore pessimo, et inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo.
 41. Et judicasti terram non cum veritate.
 42. Tribulasti enim mansuetos, et laestisti quiescentes, et dilexisti mendaces, et destruxisti habitationes eorum, qui fructificabat, et humiliasti muros eorum, qui te non nocuerunt.
 43. Et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum, et superbia tua ad Fortem.
 44. Et respexit Altissimus superha temporam, et ecce finita sunt, et sceleris ejus completa sunt.
 45. Propterea non appareas tu aquila, et aliae tuae horribiles, et pennacula tua pessima, et capita tua maligna, et unguis tui pessimi, et omne corpus tuum vanum,
 46. ut refrigeretur omnis terra, et revertatur liberata de tua vi, et speret iudicium et misericordiam ejus, qui fecit eam.

CAPUT XII.

Ad Esdrae orationem hujus visionis duratur explicatio cum membris ipsius.

1. Et factum est, dum loqueretur leo verba haec ad aquilam, et vidi;
2. et ecce, quod superaverat caput, et non comparuerunt quatuor alas illae, quae ad eum transierunt, et erectae sunt, ut regnarent; et erat regnum eorum exile, et tumultu plenum.
3. Et vidi, et ecce ipsa non apparebant, et omne corpus aquila incendebatur, et expavescerat terra valde, et ego a tumultu et excessu mentis, et a magno timore vigilavi, et dixi spiritui meo:
4. Ecce tu praestitisti mihi hoc in eo, quod scrutaris vias Altissimi.
5. Ecce adhuc fatigatus sum animo, et spiritu meo invalidus sum valde, et nec modica est in me virtus a multo timore, quam expavi nocte hac.

6. Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem.

7. Et dixi: Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, et si iustificatus sum apud te prae multis, et si certe ascendit deprecatio mea ante faciem tuam,

8. conforta me, et ostende servo tuo mihi interpretationem et distinctionem visionis horribilis hujus, ut plenissime consoleris animam meam.

9. Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima. Et dixit ad me:

10. Haec est interpretatio visionis hujus.

11. Aquilam, quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum, quod visum est in visione Danieli fratri tuo.

12. Sed non est illi interpretatum, quoniam ego nunc tibi interpretor.

13. Ecce dies veniunt; et exurget regnum super terram, et erit timor acrorum regnorum, quae fuerunt ante eum.

14. Reguabant autem in ea reges duodecim, unus post unum;

15. nam secundus incipiet regnare, et ipse tenebit amplius tempus prae duodecimi.

16. Haec est interpretatio duodecim alarum, quas vidisti.

17. Et quam audisti vocem, quae locuta est, nou de capitulo ejus excutem, sed de medio corporis ejus,

18. haec est interpretatio: quoniam post tempus regni illius nascentur contentiones non modicæ, et periclitabitur, ut cadat; et nou cadet tunc, sed iterum constitetur in suum initium.

19. Et quoniam vidisti subalares octo cohaerentes alis ejus,

20. haec est interpretatio: exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora levia, et anni citati, et duo quidem ex ipsis perient.

21. Appropinquante autem tempore medio, quatuor servabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tempus ejus, ut finiantur; duo vero in finem servabuntur.

22. Et quoniam vidisti tria capita quiescentia,

23. haec est interpretatio: in novissimis ejus suscitabit Altissimus tria regna, et revocabit in ea multa; et dominabuntur terram,

24. et qui habitant in ea, cum labore multo super omnes, qui fuerunt ante hos; propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilae.

25. Isti enim erunt, qui recapitulabunt impietas ejus, et qui persicent novissima ejus.

26. Et quoniam vidisti caput majus non apparens, haec est interpretatio ejus: quoniam unus ex eis super lectum suum morietur, et tamen cum tormentis.

27. Nam duo, qui perseveraverint, gladius eos comedet.

28. Unius enim gladius comedet, qui cum eo; sed tamen hic gladio in novissima cadet.

29. Et quoniam vidisti duas subalares

trajicientes super caput, quod est in dextra parte,

30. haec est interpretatio: hi sunt, quos conservavit Altissimus in finem suum, hoc est regnum exile, et turbationis plenum.

31. Sicut vidisti et leonem, quem vidisti de silva evigilantem, et rugientem, et loquentem ad aquilam, et arguentem eam, et in justicias ipsius per omnes sermones ejus, sicut audisti:

32. hic est ventus, quem servavit Altissimus in finem ad eos, et impictates ipsorum; et arguet illos, et incutiet corram ipsius discrptiones eorum.

33. Statuet enim eos in judicio vivos; et erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos.

34. Nam residuum populum meum liberabit cum miseria, qui salvati sunt superfines meos, et jucundabit eos, quoadusque veniet finis, dies judicii, de quo locutus sum tibi ab initio.

35. Hoc sonnum, quod vidisti, et hae interpretationes.

36. Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretum hoc.

37. Scribe ergo omnia ista in libro, quae vidisti, et pone ea in loco abscondito;

38. et docebis ea sapientes de populo tuo, quorum corda scis posse capere, et servare secreta haec.

39. Tu autem adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi ostendatur, quidquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi.

40. Et prefectus est a me. Et factum est, cum audisset omnis populus, quoniam pertransierunt septem dies, et ego non fuisse reversus in civitatem, et congregavit se omnis a minimo usque ad maximum, et venit ad me; et dixerunt mihi, dicentes:

41. Quid peccavimus tibi, et quid in iuste egimus in te, quoniam dereliquens nos sedisti in loco hoc?

42. Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de vinea, et sicut lucerna in loco obscuro, et sicut portus et navis salvata a tempestate.

43. Aut nou sufficient nobis mala, quae contingunt?

44. Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius, si essemus succensi et nos cum incendio Siou?

45. Nec enim nos sumus meliores eorum, qui ibi mortui sunt. Et ploraverunt voce magna. Et respondi ad eos, et dixi:

46. Confide Israël, et noli tristari tu domus Jacob.

47. Est enim memoria vestri coram Altissimo, et Fortis non est oblitus vestri in tentatione.

48. Ego enim non dereliqui vos, neque excessi a vobis; sed veni in hunc locum, ut deprecarer pro desolatione Sion, ut quaererem misericordiam pro humilitate sanctificationis vestrae.

49. Et nunc ite unusquisque vestrum in domum suam, et ego veuiam ad vos post dies istos.

50. Et profectus est populus, sicut dixi ei, in civitatem;

51. ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandavit, et manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

CAPUT XIII.

Altera visio Esdrae ostenditur cum ipsius interpretatione.

1. Et factum est post dies septem, et somniavi somnium nocte.

2. Et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus ejus.

3. Et vidi, et ecce convalescebat ille homo cum millibus coeli; et ubi vultum suum vertebat, ut consideraret, tremebant omnia, quae sub eo videbantur;

4. et ubique exibat vox de ore ejus, ardescabant omnes, qui audiebant voces ejus, sicut quiescit terrā, quando senserit ignem.

5. Et vidi post haec, et ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus, de quatuor ventis coeli, ut debellarent hominem, qui ascenderat de mari.

6. Et vidi, et ecce sihmetipsi sculpsérat moutem magnum, et volavit super eum.

7. Ego autem quaevisi videre regionem vel locum, unde sculptus esset mons, et non potui.

8. Et post haec vidi, et ecce omnes, qui congregati sunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare.

9. Et ecce, ut vidit impetum multitudinis venientis, non levavit manum suam, neque frameam tenet^{ur}, neque aliquod vas bellicosum, nisi solummodo, ut vidi,

10. quoniam emitis de ore suo sicut flatum ignis, et de labiis ejus spiritus flammæ, et de lingua ejus emittebat scintillas et tempestates, et commissa sunt omnia simul, hic flatus ignis, et spiritus flammæ, et multitudo tempestatis;

11. et concidit super multitudinem in impetu, quae praeparata erat pugnare, et succedit omnes, ut subito nihil videatur de innumerabili multitudine, nisi solummodo pulvis, et fumi odor; et vidi, et extimui.

12. Et post haec vidi ipsum hominem descendente de moute, et vocantem ad se multitudinem aliam pacificam;

13. et accedebat ad eum vultus hominum multorum quorundam gaudentium, quorundam tristantium; aliqui vero alligati, aliqui adducentes ex eis, qui offendebantur; et aegrotavi a multitudine pavoris, et expargefactus sum, et dixi:

14. Tu ab initio demonstrasti servo tuo mirabilia haec, et dignum me habuisti, ut susciperes deprecationem meam;

15. et nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somnii hujus.

16. Sicut enim existimo in sensu meo, vae, qui derelicti fuerunt in diebus illis; et multo plus vae his, qui non sunt derelicti.

17. Qui enim non sunt derelicti, tristes erant.

18. Intelligo nunc, quae sunt reposita in novissimis diebus, et occurserunt eis, sed et his, qui derelicti sunt.

19. Propter hoc venerunt enim in pericula magna, et necessitates multas, sicut ostendunt somnia haec.

20. Attamen facilius est periclitantem venire in hunc, quam pertransire, sicut nubem a saeculo, et nunc videre, quae contingunt in novissimo. Et respondit ad me, et dixit:

21. Et visionis interpretationem dicam tibi, et de quibus locutus es, adapteriam tibi.

22. Quoniam de his dixisti, qui derelicti sunt, haec est interpretatio:

23. qui aufert periculum illo tempore, hic se custodit; qui in periculo incidentur, hi sunt, qui habent opera et fidem ad Fortissimum.

24. Scito ergo, quoniam magis beatificati sunt, qui derelicti, super eos, qui mortui sunt.

25. Hac interpretationes visionis, quia vidisti virum ascendentem de corde mari:

26. ipse est, quem conservat Altissimus multis temporibus, qui per semetipsum liberabit creaturam suam; et ipse disponet, qui derelicti sunt.

27. Et quoniam vidisti de ore ejus exire, ut spiritum, et ignem, et tempestatem;

28. et quoniam non tenebat frameam, neque vas bellicosum, corrupit eum impetus ejus multitudinem, quae venerat expugnare eum; haec est interpretatio:

29. ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos, qui super terram sunt;

30. et veniet in excessu mentis super eos, qui inhabitant terram.

31. Et alii alios cogitabunt debellare; civitas civitatem, et locus locum, et genus adversus gentem, et regnum adversus regnum.

32. Et erit, cum fient haec, et continent signa, quae ante ostendi tibi; et tunc revelabitur filius meus, quem vidisti ut virum ascendentem.

33. Et erit, quando audierint omnes gentes vocem ejus; et derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod habet ad alterutrum;

34. et colligetur in unum multitudine innumerabilis, sicut voles te venire, et expugnare eum.

35. Ipse autem stabit super cacumen montis Sion.

36. Siou autem veniet, et ostendetur omnibus parata et aedificata, sicut vidisti, montem sculpi sine manus.

37. Ipse autem filius meus arguet, quae adiuvaverunt gentes, impietas eorum has, quae tempestati appropinquaverunt

propter mala cogitationa eorum, et cruciamenta, quibus incipient cruciari;

38. quae assimilatae sunt flammæ, et perdet eos sine labore per legem, quae igni assimilata est.

39. Et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam:

40. hæc sunt decem tribus, quæ captivæ factæ sunt de terra sua in diebus Osce regis, quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum, et transiit eos trans flumen, et translati sunt in terram aliam.

41. Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, ut derelinquerent multitudinem gentium, et proficiscerentur in ulteriore regionem, ubi numquam iuhabitavit genus humanum;

42. vel ibi observare legitima sua, quæ non fuerant servantes in regione sua.

43. Per introitus autem angustos fluminis Euphraten introierunt.

44. Fecit enim eis tunc Altissimus signa, et statuit venas fluminis, usquequo transirent.

45. Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni unius et dimidii; nam regio illa vocatur Arsareth.

46. Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore; et nunc iterum, cum cooperint venire,

47. iterum Altissimus statuet venas fluminis, ut possint transire; propter haec vidisti multitudinem cum pace.

48. Sed et, qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt, qui inveniuntur intra terminum meum.

49. Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem carum, quæ collectæ sunt gentes, proteget eos, qui superaverunt populum;

50. et tunc ostendet eis multa plurima portenta.

51. Et dixi ego: Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi:

52. Sicut non potes haec vel scrutari, vel scire, quæ sunt in profundo maris; sic non poterit quisque super terram videre filium meum, vel eos, qui cum eo sunt, nisi in tempore diei.

53. Haec est interpretatio somnii, quod vidisti, et propter quod illuminatus es hic solus.

54. Dereliquisti enim tuam, et circa meam vacasti legem, et quæsisti.

55. Vitam enim tuam dispositisti in sapientia, et sensum tuum vocasti matrem,

56. et propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum; erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, et exponam tibi gravia et mirabilia.

57. Et profectus sum, et transi in campum, multum glorificans et laudans Altissimum de mirabilibus, quæ per tempus faciebat,

58. et quoniam gubernat ipsum, et quae sunt in temporibus illata; et sedi ibi tribus diebus.

CAPUT XIV.

Apparet Dominus Esdrae in rubo, et futura quaedam arcana revelat.

1. Et factum est tertio die, et ego sedebam sub queru.

2. Et ecce vox exivit contra me de rubo, et dixit: Esdra, Esdra. Et dixi: Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me:

3. Revelans revelatus sum super rubum, et locutus sum Moysi, quando populus meus scriviebat in Aegypto,

4. et misi eum, et eduxi populum meum de Aegypto, et adduxi eum super montem Sina, et detinebam eum apud me diebus multis;

5. et enarravi ei mirabilia multa, et ostendi ei temporum secreta et finem, et præcepvi ei, dicens:

6. Haec in palam facies verba, et haec abscondes.

7. Et nunc tibi dico:

8. Signa, quæ demonstravi, et somnia, quæ vidisti, et interpretationes, quas tu vidisti, in corde tuo reponere ea;

9. tu enim recipieris ab omnibus, converteris residuum cum consilio meo et cum similibus tuis, usque quo finiantur tempora.

10. Quoniam saeculum perdidit juventutem suam, et tempora appropianunt senescere.

11. Duodecim enim partibus divisum est saeculum, et transierunt ejus decima et dimidium decimæ partis;

12. supersunt autem ejus post medium decimæ partis.

13. Nunc ergo dispone domum tuam, et corripe populum tuum, et consolare humiles eorum, et renuntia iam corruptelæ,

14. et dimitte abs te mortales cogitationes, et projice abs te pondera humana, et exue te jam infirmam naturam, et reponde in unam partem molestissima tibi cogitationa, et festina transmigrare a temporibus his;

15. quæ enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient.

16. Quantum enim invalidum factum saeculum a senectute; tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala.

17. Prolongavit enim se magis veritas, et appropinquit mendacium. Jam enim festinat venire, quam vidisti visionem.

18. Et respondi, et dixi coram te Domine:

19. Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, et corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis communuebit?

20. Positum est ergo saeculum in tenebris, et qui inhabitant in eo sine lumine.

21. Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit, quæ a te facta sunt, vel quæ incipient opera.

22. Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum, et scribam omne, quod factum est in sacculo ab ini-

tio, quae erant in lege tua scripta, ut possiuit homines iuuenire semitam, et qui voluerint vivere in novissimis, vivant.

23. Et respondit ad me, et dixit: Vades congrega populum, et dices ad eos, ut non querant te diebus quadraginta.

24. Tu autem praepara tibi buxos inultos, et accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, et Asiel, quinque hos, qui parati sunt ad scribendum velociter.

25. Et venias huc, et ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quae nou extinguetur, quoadusque finiantur, quae incipies scribere.

26. Et tunc perfectis quaedam palam facies, quaedam sapientibus absconde trades; in crastinum enim hac hora incipies scribere.

27. Et profectus sum, sicut mihi praecepit, et congregavi omnem populum, et dixi:

28. Audi, Israël, verba haec:

29. Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Aegypto, et liberati sunt inde;

30. et acceperunt legem vitae, quam non custodierunt, quam et vos post eos transgressi estis;

31. et data est vobis terra in sortem, et terra Siou, et patres vestri, et vos iniuriam fecistis, et non servastis vias, quas praecepit vobis Altissimus;

32. et justus judex cum sit, abstulit a vobis in tempore, quod donaverat.

33. Et nunc vos hic estis, et fratres vestri introrsum vestrum sunt.

34. Si ergo imperaveritis sensui vestro, et erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis, et post mortem misericordiam consequemini.

35. Judicium enim post mortem veniet, quando iterum reviviscemus, et tunc jurorum nomina parebunt, et impiorum facta ostendarunt.

36. Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me usque dies quadraginta.

37. Et accepi quinque viros, sicut mandavit mihi, et profecti sumus in campum, et mansimus ibi.

38. Et factus sum in crastinum, et ecce vox vocavit me, dicens: Esdra, aperi os tuum, et bibe, quo te potavero.

39. Et aperui os meum, et ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua; color autem ejus ut ignis similis.

40. Et accepi, et bibi; et in eo, cum bibisset, cor meum cruciabatur intellectu, et in pectus meum incresebat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoria.

41. Et apertum est os meum, et non est clausum amplius.

42. Altissimus dedit intellectum quinque viris, et scripserunt, quae dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant.

43. Nocte autem manducabant panem;

ego autem per diem loquebar, et per noctem non facebam.

44. Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor.

45. Et factum est, cum complevissent quadraginta dies, locutus est Altissimus, dicens: Priora, quae scripsisti, in palam posse, et legant digni et indigni;

46. novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo.

47. In his enim est vena intellectus, et sapientiae fons, et scientiae flumen. Et feci sic.

CAPUT XV.

Praedicuntur multae calamitates saeculo superventurae.

1. Ecce loquere in aures plebis meae sermones prophetiae, quos immisero in os tuum, dicit Dominus;

2. et fac, ut in charta scribantur, quoniam fidèles et veri sunt.

3. Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitatem dicentium.

4. Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur.

5. Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, et famam, et mortem, et interitum,

6. propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, et adimplēta sunt opera uociva illorum.

7. Propterea dicit Dominus:

8. Jam non silebo de impietatibus eorum, quae irreligiose agunt, nec sustinebo in his, quae inique exercent; ecce sanguis innoxius et justus clamat ad me, et animae justorum clamant perseveranter.

9. Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, et accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me.

10. Ecce populus mens quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Aegypti;

11. sed educam eum in manu potenti et brachio excuso, et percutiam plagam sicut prius, et corrumpam omnem terram ejus.

12. Lugebit Aegyptus, et fundamenta ejus plaga verberata, et castigatione, quas inducit ei Deus.

13. Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficiunt semina eorum ab uredine, et grandine, et a sidere terribili.

14. Vae saeculo, et qui habitant in eo,

15. quia appropinquavit gladius et contritus eorum, et exurget gens contra gentem ad pugnam, et rhomphaea in maibibus eorum.

16. Erit enim inconstabilitio hominibus, et alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, et principes viae gestorum suorum in potentia sua.

17. Concupiscat enim homo in civitatem ire, et non poterit.

18. Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent.

19. Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum propter famem pauis et tribulationem multam.

20. Ecco ego convoco, dicit Deus, omnes reges terrae ad me verendum, qui sunt ab oriente, et ab austro, et ab euro, et a Libano, ad convertendos in se, et reddere, quae dederunt illis.

21. Sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam et reddam in sinu eorum. Haec dicit Dominus Deus.

22. Non parcat dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphaea super effundentes sauginem innoxium super terram.

23. Exiit ignis ab ira ejus, et devoravit fundamenta terrae, et peccatores quasi stramen incensum.

24. Vae eis, qui peccant, et non observant mandata mea, dicit Dominus;

25. non parcam illis. Discedite filii a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam,

26. quoniam novit Dominus omnes, qui delinquent in illis; propterea tradidit eos in mortem, et in occisionem.

27. Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, et mauebitis in illis. Non enim liberabit vos Deus, propter quod peccatis in eum.

28. Ecce visio horribilis, et facies illius ab oriente.

29. Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, et sicut fatus eorum numerus feretur super terram, ut jam timant et trepident omnes, qui illos audiunt,

30. carmonii insanientes in ira, et exient ut apri de silva, et adventent in virtute magna, et constabunt in pugnam cum illis, et vastabunt portionem terrae Assyriorum.

31. Et post haec supervalescent dracones nativitatis suae memores, et convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos.

32. Isti turbabuntur, et silebunt in virtute illorum, et convertent pedes suos in fugam,

33. et a territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitu illorum, et contentio in reges ipsorum.

34. Ecce nubes ab oriente, et septentrione usque ad meridianum, et facies eorum horrida valde, plena irae et procellae,

35. et collident se invicem, et collident sidus copiosum super terram, et sidus illorum; et erit sanguis a gladio usque ad ventrem,

36. et finus hominis usque ad substramen cameli; et erit timor et tremor multus super terram,

37. et horrebunt, qui videbunt iram illam, et tremor apprehendet illos; et post haec movebunt nimbi copiosi

38. a meridiano et septentrione, et portio alia ab occidente;

39. et superinvalescent venti ab oriente, et recludent eam, et nubeam, quam suscittavi in ira, et sidus ad faciendam exterminationem ad orientalem ventum et occidentem violabitur;

40. et exaltabuntur nubes magnae et validae, plene irac, et sidus, ut exterrant omnem terram, et inhabitantes eam, et infundent super omnem locum altum et eminentem sidus terrible,

41. ignem et grandinem, et rhomphaeas volantes, et aquas multas, ut etiam impluantur omnes campi, et omnes rivi plenitudine aquarum multarum;

42. et demolientur civitates, et muros, et montes, et colles, et ligna silvarum, et foenum pratorum, et frumenta eorum.

43. Et transibunt constantes usque ad Babylonem, et exterrent eam;

44. convenient ad ipsum, et circuibunt eam, et effundent sidus, et omnem iram super eam, et subibit pulvis et fumus usque in coelum, et omnes in circuitu ingebunt eam;

45. et, qui sub ea remanserint, servient his, qui exterruerunt.

46. Et tu, Asia, concors in spei Babylonis, et gloria personae ejus,

47. vae tibi misera, propter quod assimilasti ei, et oruasti filias tuas in fornicatione, ad placendum et gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari.

48. Odibilem imitata es in omnibus operibus ejus, et in adinventionibus ejus; propterea dicit Deus:

49. Immittam tibi mala, viduitatem, pauperitatem, et famem, et gladium, et pestem, ad devastandas domos tuas a violatione, et morte, et gloria virtutis tuae.

50. Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor, qui emissus est super te;

51. infirmaberis ut paupercula plagata et castigata a mulieribus, ut non possint suscipere potentes et amatores.

52. Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus,

53. nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionem manuum, et dicens super mortem eorum, cum iubraria esses:

54. Exorna speciem vultus tui?

55. Merces fornicationis tuae in sinu tuo; propter hoc redditum accipies.

56. Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, et tradet te in malum.

57. Et nati tui fame interierint; et tu rhomphaea cades, et civitates tue conterentur, et omnes tui in campo gladio cadent.

58. Et, qui sunt in montibus, fame peribunt, et manducabunt carnes suas, et sauginem bibent a fame pauis et siti aquae.

59. Infelix per maria venies, et rursum accipies mala.

60. Et in transitu allident civitatem occisam, et extenter aliquam portionem terrae tuae, et partem gloriae tuae exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonen subversam.

61. Et demolita eris illis pro stipula, et ipsi erunt tibi ignis;

62. et devorabunt te, et civitates tuas, terram tuam, et montes tuos, omnes siervas tuas et ligiam fructiferum igni comburent.

63. Filios tuos captivos ducent, et censum tuum in praedam habebunt, et gloriam faciei tuae exterminabunt.

CAPUT XVI.

Horrenda universo orbi desolatio in fine futura.

1. Vae tibi Babylon et Asia; vae tibi Aegypte et Syria.

2. Praecingite vos saccis et ciliciis, et plangite filios vestros, et dolete, quoniam appropinquavit contritio vestra.

3. Immissus est vobis gladius, et quis est, qui avertat illum?

4. Immissus est in vobis ignis, et quis est, qui extinguat illum?

5. Immissa sunt vobis mala, et quis est, qui repellat ea?

6. Nunquid repellet aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula mox, quando cooperit ardore?

7. Numquid repellet aliquis sagittam a sagittario forti missam?

8. Dominus fortis immittit mala, et quis est, qui repellat ea?

9. Exiit ignis ex iracundia ejus, et quis est, qui extinguat eum?

10. Coruscabit, et quis non timebit? Tonabit, et quis non pavebit?

11. Dominus communabatur, et quis non funditus conteretur a facie ipsius?

12. Terra tremuit et fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, et fluctus ejus disturbabuntur, et pisces ejus a facie Domini, et a gloria virtutis ejus,

13. quoniam fortis dextera ejus, quae arcum tendit; sagittae ejus acutae, quae ab ipso mittuntur, non deficiunt, cum coepi- perint mitti in fines terrae.

14. Ecce mittuntur mala, et non revertentur, donec veniant super terram.

15. Ignis succeditur, et non extinguetur, donec consumat fundamenta terrae.

16. Quemadmodum non redit sagitta missa a valido sagittario; sic non revertentur mala, quae missa fuerint in terram.

17. Vae mihi, vae mihi; quis me liberabit in illis diebus?

18. Initium dolorum et multi gemitus, initium famis et multi interitus, initium bellorum, et formidabant potestates; initium malorum, et trepidabant omnes.

19. In his quid faciam, cum veuerint mala?

20. Ecce fames et plaga, et tribulatio, et angustia missa sunt flagella in emendatione;

21. et in his omnibus se non converteant ab iniuritatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.

22. Ecce erit annonae vilitas super terram, sic ut putent, sibi esse directam pacem, et tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames, et magna confusio.

23. A fame enim plurimi, qui inhabitant terram, interierint, et gladius perdet ceteros, qui superaverint a fame,

24. et mortui sicut stercore projiciuntur, et non erit, qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, et civitates ejus dejiciuntur;

25. non derelinquetur, qui colat terram, et qui seminet eam.

26. Ligna dabunt fructus, et quis vindemiat illa?

27. Uva matura fiet, et quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio.

28. Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem ejus audire.

29. Relinquentur evim de civitate decem, et duo de agro, qui absconderint se in deusis nemoribus, et scissuris petrarum.

30. Quemadmodum derelinquentur in oliveto et singulis arboribus tres aut quatuor olivae,

31. aut sicut in vinea vindemianta racemi relinquentur ab his, qui diligenter vineam scrutantur;

32. sic relinquuntur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutinibus domos eorum in rhomphaea.

33. Et relinquuntur terra deserta, et agri iuveterabunt, et vinea ejus, et omnes semitae ejus germinabunt spinas, eo quod non transient homines per eam.

34. Lugebunt virgines non habentes sponsos, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiae earum non habentes adjutoriorum;

35. sponsi earum in bello consumebuntur, et viri earum in fame exterentur.

36. Audite vero ista, et coguoscite ea servi Domini.

37. Ecce verbum Domini, excipite illud;

ne diis creditis, de quibus dicit Dominus:

38. Ecce appropinquant mala, et non tardant.

39. Quemadmodum praegnans, cum parit in nono mense filium suum, appropinquate hora partus ejus ante horas duas vel tres, dolores circumvenient ventrem ejus, et prodeunte iufante de ventre, non tardabant uno puncto;

40. sic non morabuntur mala ad prodendum super terram, et saeculum gemet, et dolores circumtenebunt illud.

41. Audite verbum plebs mea; parate vos in pugnam, et in malis sic estote, quasi advenae terrae.

42. Qui vendit, quasi qui fugiat, et qui emit, quasi qui perditurus.

43. Qui mercatur, quasi qui fructum non capiat, et qui aedificat, quasi non habitaturus.

44. Qui seminat, quasi qui non metet;

sic et, qui viueam putat, quasi non vindemiantur.

45. Qui nubunt, sic quasi filios non facturi, et qui non nubunt, sic quasi vidui.

46. Propter quod, qui laborant, sine causa laborant;

47. fructus enim illorum alienigenae mettent, et substautiam illorum rapient, et domos evertent, et filios eorum captiabant, quia in captivitate et fame generauerunt natos suos.

48. Et, qui negotiantur in rapina, quantum diu exornant civitates et domos suas, et possessiones et personas suas,

49. tanto magis adzelabor eos super peccata sua, dicit Dominus.

50. Quomodo zelatur fornicaria mulierem idoncam et bonam valde;

51. sic zelabitur justitia iniquitatem, cum exornat se, et accusat eam iu facie, cum venerit, qui defendat exquirentem omne peccatum super terram.

52. Propterea nolite similari ei, nec operibus ejus,

53. quoniam adhuc pusillum, et tollerat iniquitas a terra, et justitia regnabit in vos.

54. Non dicat peccator, se non peccasse, quoniam carbones ignis comburet super caput ejus, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo et gloria ipsius.

55. Ecce Dominus cognoscet omnia opera hominum, et adinventiones illorum, et cogitationes illorum, et corda illorum.

56. Dixit enim: Fiat terra, et facta est; fiat coelum, et factum est.

57. Et in verbo illius stellae fundatae sunt, et novit numerum stellarum.

58. Qui scrutatur abyssum, et thesauros illarum; qui mensus est mare, et conceptum ejus;

59. qui conclusit mare in medio aquarum, et suspendit terram super aquas verbo suo;

60. qui extendit coelum quasi cameram, super aquas fundavit eum;

61. qui posuit in deserto fontes aquarum, et super verticem montium lacus ad emitendum flumen ab eminenti petra, ut potaret terram;

62. qui fixit hominem, et posuit corpus in medio corporis, et misit ei spiritum, vitam et intellectum,

63. et spirameu Dei omnipotentis, qui fecit omnia, et scrutuat omnia absconsa in absconsis terrae.

64. Hic novit adinventionem vestram, et quae cogitatis in cordibus vestris, peccantes et volentes occultare peccata vestra.

65. Propter quod Dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra, et traducet vos omnes;

66. Et vos confusi eritis, cum processerint peccata vestra coram hominibus, et iniquitates erunt, quae accusatores stabant in die illo.

67. Quid facietis? aut quomodo absconditis peccata vestra coram Deo et angelis ejus?

68. Ecce judex Deus, timete eum. Desinit a peccatis vestris, et obliscamini iniquitates vestras jam agere eas in semperno; et Deus educet vos, et liberabit de omni tribulatione.

69. Ecce enim incenditur ardor super vos turbae copiosae, et rapient quosdam ex vobis, et cibabunt idolis occisis;

70. et qui consenserint eis, erunt illis in derisum, et in improperium, et in conculcationem;

71. erit enim locis locus, et in vicinas civitates exurrectio multa super timentes Dominum.

72. Erunt quasi insani, nemini parcentes, ad diripendum et devastandum adhuc timentes Dominum,

73. quia devastabunt et diripient substantias, et de domibus suis eos ejicient.

74. Tunc parebit probatio electorum meorum, ut aurum, quod probatur ab igne.

75. Audite dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adsunt dies tribulationis, et de his liberabo vos.

76. Ne timeatis, nec haesitetis, quoniam Deus dux vester est.

77. Et qui servat mandata et praecepta mea, dicit Dominus Deus, ne praepondent vos peccata vestra, ne superlevent se iniquitates vestrae.

78. Vae, qui constringuntur a peccatis suis, et obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constringitur a silva, et spinis tegitur semita ejus, per quam non transit homo, et excluditur, et mittitur ad devorationem ignis.

I N D E X
EPISTOLARUM ET EVANGELIORUM,
QUAE IN ECCLESIA LEGUNTUR
JUXTA USUM MISSALIS ROMANI ATQUE PARISIENSIS.

Quae propria sunt romano, littera R. praenotata sunt; quae parisiensi, littera P.

- Adventus dominica prima.*
 EPIST. Hora est. *Rom.* 13, 11. 14.
 EVANG. Erant. *Luc.* 21, 25. ad 33. P. 36.
     P. Feria quarta.
 EP. Venient. *II. Petr.* 3, 3. 16.
 EV. Interrogatus. *Luc.* 17, 20. 27.
     P. Feria sexta.
 EP. Patientes. *Jac.* 5, 7. 10.
 EV. Sicut. *Luc.* 17, 28. 37.
     Dominica secunda.
 EP. Quaecunque. *Rom.* 15, 4. 13.
 EV. Joannes. *Matth.* 11, 2. 10.
     P. Feria quarta.
 EP. Vocavit. *Gen.* 22, 15. 18.
 EV. Joannes. *Joann.* 1, 15. 18.
     P. Feria sexta.
 EP. Juda, te. *Gen.* 49, 8. 12.
 EV. Venerunt. *Joann.* 3, 26. 33.
     Dominica tertia.
 EP. Gaudete. *Philipp.* 4, 4. 7.
 EV. Miserunt. *Joann.* 1, 19. 28.
     Feria quarta Quat. Temp.
 LECT. Erit. *Isai.* 2, 5.
 EP. Adjecit. *Isai.* 7, 10. 15.
 EV. Missus est. *Luc.* 1, 26. 38.
     Feria sexta Quat. Temp.
 EP. Egredietur. *Isai.* 11, 1. 15.
 EV. Exurgens. *Luc.* 1, 39. 47.
     Sabbato Quat. Temp.
 LECT. 1. Clamabunt. *Isai.* 19, 20. 22.
 LECT. 2. Lactabitur. *Isai.* 35, 1. 7.
 LECT. 3. Super. *Isai.* 40, 9. 11.
 LECT. 4. Haec dicit. *Isai.* 45, 1. 8.
 LECT. 5. Angelus. *Dan.* 3, 49. 51.
 EP. Rogamus. *II. Thess.* 2, 1. 8.
 EV. Anno. *Luc.* 3, 1. 6.
     Dominica quarta.
 EP. Sic nos. *I. Cor.* 4, 1. 5.
 EV. Anno. *Luc.* 3, 1. 6.
     P. Feria quarta.
 EP. Gentes. *Deut.* 18, 14. 19.
 EV. Dicebat. *Luc.* 3, 7. 17.
     P. Feria sexta.
 EP. Docuit. *Dan.* 9, 22. 26.
 EV. Initium. *Marc.* 1, 1. 8.
     In Vigilia Natalis Domini.
 EP. Paulus. *Rom.* 1, 1. 6.
 EV. Cum esset. *Matth.* 1, 18. 21.
     In Nativitate Domini, in nocte.
 EP. Apparuit. *Tit.* 2, 11. 15.
 EV. Exiit. *Luc.* 2, 1. 14.

- Ad Missam in aurora.*
 EP. Cum benignitas. *Tit.* 3, 4. 7.
 EV. Pastores. *Luc.* 2, 15. 20.
     Ad Missam in die.
 EP. Multifariam. *Hebr.* 1, 1. 12.
 EV. In principio. *Joann.* 1, 1. 14.
     In festo S. Stephani Protomartyris.
     26. Dec.
 EP. R. Stephanus. *Act.* 6, 8. 10. et 7,
     54. 59.
     P. Cum esset. *Act.* 7, 55. 2. c. 8.
 EV. Ecce ego. *Matth.* 23, 34. 39.
     S. Joannis Apost. et Ev. 27. Dec.
 EP. R. Qui timet. *Eccli.* 15, 1. 6.
     P. Non mandatum. *I. Joann.* 2, 7. 12.
 EV. Sequare me. *Joann.* 21, 19. 24.
     Ss. Innocentium 28. Dec.
 EP. Vidi. *Apoc.* 14, 1. 5.
 EV. Angelus. *Matth.* 2, 13. 18. P. 16. 18.
     S. Thomae Cant. Ep. et Mart. 29. Dec.
 EP. Omnis. *Hebr.* 5, 1. 6.
 EV. Ego sum. *Joann.* 10, 11. 16.
     Dominica infra Oct. Nat.
 EP. Quanto. *Gat.* 4, 1. 7.
 EV. Erat. *Luc.* 2, 33. 39. R. 41.
     S. Sylvestri Papae. 31. Dec.
 EP. R. Testificor. *II. Tim.* 4, 1. 8.
     P. Omnis, qui. *I. Joann.* 5, 1. 5.
     In die Circumcisionis Domini.
 EP. R. Appar. it. *Tit.* 2, 11. 15.
     P. Sicut. *Col.* 2, 6. 11.
 EV. Postquam. *Inc.* 2, 21.
     P. Dominica inter Circume. et Epiph.
 EP. In hoc. *I. Joann.* 4, 9. 15.
 EV. Angelus. *Matth.* 2, 13. 15.
     P. S. Genovefae Virg. 3. Jan.
 EP. Qui gloriatur. *II. Cor.* 17, 2. c. 11.
 EV. Simile erit. *Matth.* 25, 1. 13.
     In Vigilia Epiph. 5. Jan.
 EP. R. Quanto. *Gat.* 4, 1. 7.
     P. Sumta. *Num.* 24, 15. 19.
 EV. Defuncto. *Matth.* 2, 19. 23.
     In Epiph. Domini. 6. Jan.
 EP. Surge. *Isai.* 60, 1. 6.
 EV. Cum natus. *Matth.* 2, 1. 13.
     Dominica infra Oct. Epiph.
 EP. Obsecro. *Rom.* 12, 1. 5.
 EV. Cum factus. *Luc.* 2, 42. 52.
     In Oct. Epiph.
 EP. R. Surge. *Isai.* 60, 1. 6.
     P. Viri. *Isai.* 45, 14. 23.
 EV. Vidiit. *Joann.* 1, 29. 34.

- Dominica secunda post Epiph.*
EP. Sicut. *Rom.* 12, 6. 16. **P. a v.** 4.
EV. Nuptiae. *Joann.* 2, 1. 11.
Dominica tertia post Epiph.
EP. Nolite. *Rom.* 12, 16. 21.
EV. Cum descendisset. *Matth.* 18, 1. 13.
P. Feria sexta.
EP. Christus. *Col.* 1, 15. 20.
EV. Videns. *Matth.* 8, 18. 22.
Dominica quarta post Epiph.
EP. Nemini. *Rom.* 13, 8. 10.
EV. Ascendente. *Matth.* 8, 23. 27.
P. Feria quarta.
EP. Fidelis. *I. Tim.* 1, 15. 17.
EV. Cum venisset. *Matth.* 8, 28. 34.
P. Feria sexta.
EP. Fratres. *Hebr.* 3, 1. 6.
EV. Exierunt. *Luc.* 8, 33. 40.
Dominica quinta post Epiph.
EP. Induite. *Col.* 3, 12. 17.
EV. Parabolam. *Matth.* 13, 24. 30.
P. Feria quarta.
EP. Videte. *I. Joann.* 3, 1. 5.
EV. Dimissis. *Matth.* 13, 36. 43.
P. Feria sexta.
EP. Spiritus. *Isai.* 61, 1. 4.
EV. Venit. *Luc.* 4, 16. 22.
Dominica sexta post Epiph.
EP. Gratias. *I. Thess.* 1, 2. 20.
EV. Parabolam. *Matth.* 13, 31. 35.
P. Feria quarta.
EP. Nolite. *I. Joann.* 4, 1. 6.
EV. Ibat. *Luc.* 13, 22. 28.
P. Feria sexta.
EP. Scimus. *Joann.* 5, 18. 21.
EV. In ipsa die. *Luc.* 13, 31. 35.
Dominica in Septuag.
EP. Nescitis. *I. Cor.* 9, 24. 5. c. 10.
EV. Simile est. *Matth.* 20, 1. 16.
Feria secunda.
EP. Sicut. *Rom.* 5, 12. 16.
EV. Coepit. *Matth.* 11, 20. 24.
P. Feria quarta.
EP. Sicut. *Rom.* 5, 18. 21.
EV. Aderant. *Luc.* 13, 1. 5.
P. Feria sexta.
EP. Fide. *Hebr.* 11, 3. 7.
EV. Dicebat. *Joann.* 8, 31. 45.
Dominica in Sexag.
EP. Libenter. *II. Cor.* 11, 19. 9. c. 12.
EV. Cum turba. *Luc.* 8, 4. 15.
P. Feria secunda.
EP. Si Dens. *II. Petr.* 2, 4. 9.
EV. Dicebat. *Marc.* 4, 26. 29.
P. Feria quarta.
EP. Tua, Pater. *Sap.* 14, 3. 7.
EV. Accedentes. *Matth.* 13, 10. 23.
P. Feria sexta.
EP. Noe. *Eccli.* 44, 17. 27.
EV. Cum tanta. *Joann.* 12, 37. 50.
Dominica in Quinquag.
EP. Si linguis. *I. Cor.* 13, 1. 13.
EV. Assumxit. *Luc.* 18, 31. 43.
P. Feria secunda.
EP. Fide. *Hebr.* 11, 8. 19.
EV. Factum est. *Luc.* 9, 51. 56.
Feria quarta Cinerum.
EP. Convertimini. *Joel* 2, 12. 19.
EV. Cum jejunatis. *Matth.* 6, 16. 21.
- Feria quinta.*
EP. Aegrotavit. *Isai.* 38, 1. 7.
EV. Cum introisset. *Matth.* 8, 5. 13.
Feria sexta.
EP. Clama. *Isai.* 58, 1. 9.
EV. Audistis. *Matth.* 5, 38. 7. c. 6.
In festo quinque Plag. Christi.
EP. In die illa. *Zech.* 12, 8. 10.
EV. Scieus. *Joann.* 19, 28. 35.
Sabbato.
EP. Si abstuleris. *Isai.* 58, 9. 14. **P. a** 14.
EV. Cum sero. *Marc.* 6, 47. 56.
Dominica 1. Quadrag.
EP. Exhortamur. *II. Cor.* 6, 1. 10.
EV. Ductus est. *Matth.* 4, 1. 11.
Feria secunda.
EP. Haec dicit. *Ezech.* 34, 11. 16.
EV. Cum venerit. *Matth.* 25, 31. *ad fin.*
Feria tertia.
EP. Quaerite. *Isai.* 55, 6. 11.
EV. Cum intrasset. *Matth.* 21, 10. 17.
Feria quarta Quat. Temp.
LECT. Dixit. *Exod.* 24, 12. *ad fin.*
EP. Veuit. *III. Reg.* 19, 3. 8.
EV. Responderunt. *Matth.* 12, 38. *ad fin.*
Feria quinta.
EV. Factus est. *Ezech.* 18, 1. 9.
EV. Jesus. *Matth.* 15, 21. 28.
Feria sexta Quat. Temp.
EP. Anima. *Ezech.* 18, 20. 28.
EV. Erat dies. *Joann.* 5, 1. 15.
Sabbato Quat. Temp.
LECT. 1. Quando. *Deut.* 26, 12. *ad fin.*
LECT. 2. Si custodieritis. *Deut.* 11, 22. 25.
LECT. 3. Orationem. *II. Mach.* 1, 23. 27.
LECT. 4. Miserere. *Eccli.* 36, 1. 10.
LECT. 5. Angelus. *Dan.* 3, 49. 51.
EP. Rogamus. *I. Thess.* 5, 14. 24.
EV. Assumit. *Matth.* 17, 1. 9.
Dominica 2. in Quadrag.
EP. Fratres. *I. Thess.* 4, 1. 7.
EV. Assumit. *Matth.* 17, 1. 9.
Feria secunda.
EP. Domine. *Dan.* 9, 15. 19.
EV. Ego vado. *Joann.* 8, 21. 29.
Feria tertia.
EP. Factus est. *III. Reg.* 17, 8. 16.
EV. Super. *Matth.* 13, 1. 12.
Feria quarta.
EP. Mardochaeus. *Esthr.* 13, 8. 16.
EV. Ascendens. *Matth.* 20, 17. 28.
Feria quinta.
EP. Haec dicit. *Jer.* 17, 5. 10.
EV. Homo quidam. *Luc.* 16, 19. 31.
Feria sexta.
EP. Dixit. *Gen.* 37, 6. 22. **P.** 28.
EV. Homo erat. *Matth.* 21, 33. 46.
Sabbato.
EP. Dixit. *Gen.* 27, 6. 40.
EV. Homo quidam. *Luc.* 15, 11. *ad fin.*
Dominica 3. in Quadrag.
EP. Estote. *Ephes.* 5, 1. 9.
EV. Erat. *Luc.* 11, 14. 28.
Feria secunda.
EP. Naaman. *IV. Reg.* 5, 1. 14.
EV. Utique. *Luc.* 4, 23. 30.
Feria tertia.
EP. Mulier. *IV. Reg.* 4, 1. 7.
EV. Si peccaverit. *Matth.* 18, 15. 22.

- Feria quarta.*
 EP. Honora. *Exod.* 20, 12. 24.
 EV. Accesserunt. *Matt.* 15, 1. 21.
     Feria quinta.
 EP. Verbum. *Jer.* 7, 1. 7.
 EV. Surgens. *Luc.* 4, 38. *ad fin.*
     Feria sexta.
 EP. Cum indigeret. *Num.* 20, 2. 13.
 EV. Venit. *Joann.* 4, 5. 42.
     Sabbato.
 EP. Erat vir. *Dan.* 13, 1. 62.
 EV. Jesus perrexit. *Joann.* 8, 1. 11.
     Dominica 4. in Quadrag.
 EP. Scriptum est. *Gal.* 4, 21. *ad fin.*
 EV. Abiit Jesus. *Joann.* 6, 13. *ad fin.*
     Feria secunda.
 EP. Venerunt. *IV. Reg.* 3, 16. *ad fin.*
 EV. Prope erat. *Joann.* 2, 13. *ad fin.*
     Feria tertia.
 EP. Locutus est. *Exod.* 32, 7. 14.
 EV. Jam dic. *Joann.* 7, 14. 31.
     Feria quarta.
 LECT. Sanctificabo. *Ezech.* 36, 23. 27.
 EP. Lavamini. *Isai.* 2, 16. 19. P. 20.
 EV. Praeteriens. *Joann.* 9, 1. 39.
     Feria quinta.
 EP. Venit mulier. *IV. Reg.* 4, 25. 38.
 EV. Ibat. *Luc.* 7, 11. 16.
     Feria sexta.
 EP. Aegrotavit. *III. Reg.* 17, 17. *ad fin.*
 EV. Erat quidam. *Joann.* 11, 1. 45.
     Sabbato.
 EP. Haec dicit. *Isai.* 49, 8. 15.
 EV. Ego sum. *Joann.* 8, 12. 20.
     Dominica de Passione.
 EP. Christus. *Hebr.* 9, 11. 15.
 EV. Quis ex. *Joann.* 8, 46. *ad fin.*
     Feria secunda.
 EP. Factum est. *Joann.* 3, 1. 10.
 EV. Miserunt. *Joann.* 7, 32. 39.
     Feria tertia.
 EP. Congregati. *Dan.* 14, 27. *ad fin.*
 EV. Ambulabat. *Joann.* 7, 1. 13.
     Feria quarta.
 EP. Ego Dominus. *Lev.* 19, 10. 19.
 EV. Facta sunt. *Joann.* 10, 22. 38. P. 39.
     Feria quinta.
 EP. Ne quaesumus. *Dan.* 3, 34. 45.
 EV. Rogabat. *Iac.* 7, 36. *ad fin.*
     Feria sexta.
 EP. Domine. *Jer.* 17, 13. 18.
 EV. Collegerunt. *Joann.* 11, 47. 54.
     P. In Compass. B. Mariae.
 EP. Vide Domine. *Thren.* 1, 20. 21.
 EV. Stabant. *Joann.* 19, 25. 27.
     Sabbato.
 EP. Dixerunt. *Jer.* 18, 18. *ad fin.*
 EV. Cogitaverunt. *Joann.* 12, 10. 38.
     Dominica in Palmis.
 R. EP. Venerunt. *Exod.* 15, 27. 6. c. 16.
 EV. Cum appropiuasset. *Matt.* 21, 1. 10.
     Ad Missam.
 EP. Hoc sentit. *Philipp.* 2, 5. 11.
 EV. Scitis. *Matt.* 26, 2. *ad fin.* c. 27.
     Feria secunda.
 EP. Dominus. *Isai.* 50, 5. 10.
 EV. Jesus ante. *Joann.* 12, 1. 9.
- Feria tertia.*
 EP. Domine. *Jer.* 11, 18. 20.
 EV. Erat Pascha. *Marc.* 14, 1. *ad fin.* c. 15.
     Feria quarta.
 LECT. Dicite. *Isai.* 62, 11. 7. c. 63.
 EP. Quis creditid. *Isai.* 53, 1. *ad fin.*
 EV. Appropinquabat. *Luc.* 22, 1. 53. c. 23.
     Feria quinta in Coena Domini.
 EP. Convenientibus. *I. Cor.* 11, 20. 32.
 EV. Ante diem. *Joann.* 13, 1. 15..
     Feria sexta in Parasc.
 LECT. 1. In tribulatione. *Osee* 6, 1. 6.
 LECT. 2. Dixit Dominus. *Exod.* 12, 1. 11.
 PASS. Egressus est. *Joann.* 18, 1. *ad fin.* c. 19.
     Sabbato sancto.
 LECT. 1. In principio. *Gen.* 1, 1. 2. c. 2.
 LECT. 2. R. Noe. *Gen. ex c.* 5. 6. 7. 8.
 R. LECT. 3. Tentavit. *Gen.* 22, 1. 19.
 LECT. R. 4. P. 2. Vigilia. *Exod.* 14, 24. 1. c. 15.
 LECT. R. 5. P. 4. Haec est. *Isai.* 54, 17. 11. c. 55.
 R. LECT. 6. Audi. *Baruch* 3, 9. *ad fin.*
 R. LECT. 7. Facta est. *Ezech.* 37, 1. 14.
 LECT. R. 8. P. 3. Apprehendent. *Isai.* 4, 1. *ad fin.*
 R. LECT. 9. Dixit Dominus. *Exod.* 12, 1. 11.
 R. LECT. 10. Factum est. *Joann.* 3, 1. 10.
 R. LECT. 11. Scripsit. *Deut.* 31, 22. *ad fin.*
 R. LECT. 12. Nabuchodonosor. *Dan.* 3, 1. 24.
 EP. Si conurrexistis. *Col.* 3, 1. 4.
 EV. Vesperi. *Matt.* 28, 1. 7.
     Dominica Resurrect. Domini.
 EP. Expurgate. *I. Cor.* 5, 7. 8.
 EV. Maria Magdalena. *Marc.* 16, 1. 7.
     Feria secunda post Pascha.
 EP. Vos scitis. *Act.* 10, 37. 43.
 EV. Duo ex. *Luc.* 24, 13. 35.
     Feria tertia.
 EP. Viri. *Act.* 13, 26. 33. P. a 23.
 EV. Stetit. *Luc.* 24, 36. 47.
     Feria quarta.
 EP. Deus. *Act.* 3, 13. 19.
 EV. Manifestavit. *Joann.* 21, 1. 14.
     Feria quinta.
 EP. Angelus. *Act.* 8, 26. *ad fin.*
 EV. Maria. *Joann.* 20, 12. 18.
     Feria sexta.
 EP. Christus. *I. Petr.* 3, 18. 22.
 EV. Undecim. *Matt.* 28, 16. *ad fin.*
     Sabbato in Albis.
 EP. Deponentes. *I. Petr.* 2, 1. 10.
 EV. Una sabbati. *Joann.* 20, 1. 9.
     Dominica in Albis.
 EP. Omne. *I. Joann.* 5, 4. 9.
 EV. Cun sero. *Joann.* 20, 19. *ad fin.*
     P. Feria quarta.
 EP. Viri. *Act.* 2, 22. 32.
 EV. Exierunt. *Matt.* 28, 8. 15.
     P. Feria sexta.
 EP. Nos vobis. *Act.* 13, 32. 39.
 EV. Exeunte. *Marc.* 16, 8. 13.
     Dominica secunda post Pascha.
 EP. Christus. *I. Petr.* 2, 11. 19.
 EV. Ego sum. *Joann.* 10, 11. 17.
     P. Feria quarta.
 EP. Translato. *Hebr.* 7, 12. 22.
 EV. Propterea. *Joann.* 10, 7. 21.

- P. Feria sexta.
 EP. Eum, qui. *Hebr.* 2, 9. 18.
 EV. Subsecutae. *Luc.* 23, 5. 12. c. 24.
Dominica tertia post Pascha.
 EP. Obsecro. *I. Petr.* 2, 21. ad fin.
 EV. Modicum. *Joann.* 16, 16. 22.
 P. Feria quarta.
 EP. Si Christus. *I. Cor.* 15, 12. 21.
 EV. Nunc. *Joann.* 13, 31. 34.
 P. Feria sexta.
 EP. Sicut. *I. Cor.* 15, 22. 31.
 EV. Exivi. *Joann.* 16, 28. 33.
Dominica quarta post Pascha.
 EP. Omne datum. *Jac.* 1, 17. 21.
 EV. Vado ad eum. *Joann.* 16, 5. 14.
 P. Feria quarta.
 EP. Seminatur. *I. Cor.* 15, 44. 50.
 EV. Pater. *Joann.* 17, 11. 23.
 P. Feria sexta.
 EP. Nemo. *Rom.* 14, 7. 9.
 EV. Pater. *Joann.* 17, 24. ad fin.
Dominica quinta post Pascha.
 EP. Estote. *Jac.* 1, 22. ad fin.
 EV. Amen. *Joann.* 16, 23. 30.
Feria secunda in Rogat.
 EP. Confitemini. *Jac.* 5, 16. ad fin.
 EV. Quis vestrum. *Luc.* 11, 5. 12.
 P. Feria tertia in Rogat.
 EP. Obsecro. *I. Tim.* 2, 1. 6.
 EV. Factum est. *Luc.* 11, 1. 4.
In Vigilia Ascens.
 EP. Unicuique. *Ephes.* 4, 7. 13.
 EV. Sublevatis. *Joann.* 17, 1. 11.
 P. Feria quarta ad Stat.
 EP. Qui credit. *I. Joann.* 5, 10. 15.
 EV. Dicebat. *Luc.* 18, 1. 8.
In Ascens. Domini.
 EP. Primum. *Act.* 1, 1. 11.
 EV. Recumbentibus. *Marc.* 16, 14. ad fin.
Dominica infra Oct. Ascens.
 EP. Estote. *I. Petr.* 4, 7. 21.
 EV. Cum venerit. *Joann.* 15, 26. 5. c. 16.
 P. In Oct. Ascens.
 EP. Non in. *Hebr.* 9, 24. 28.
 EV. Ego mitto. *Luc.* 24, 49. ad fin.
 P. Feria sexta post Oct. Ascens.
 EP. Abrahae. *Hebr.* 6, 13. 20.
 EV. Omnis. *Luc.* 12, 8. 12.
In Vigilia Pent.
 LECT. 1. Tentavit. *Gen.* 22, 1. 19.
 R. LECT. 2. Vigilia. *Exod.* 14, 24. 1. c. 15.
 LECT. R. 3. P. 2. Scriptis. *Deut.* 31, 22. 30.
 LECT. R. 4. P. 3. Apprehendent. *Isai.* 4, 1. 6.
 LECT. R. 5. P. 4. Audi. *Baruch* 3, 9. ad fin.
 R. LECT. 6. Facta est. *Ezech.* 37, 1. 13.
 EP. Factum est. *Act.* 19, 1. 8.
 EV. Si diligitis. *Joann.* 14, 15. 21.
Dominica Pent.
 EP. Cum completerentur. *Act.* 2, 1. 11.
 EV. Si quis. *Joann.* 24, 23. ad fin.
Feria secunda.
 EP. Praecepit. *Act.* 10, 42. 48.
 EV. Sic Deus. *Joann.* 3, 16. 21. P. a 5.
Feria tertia.
 EP. Cum audissent. *Act.* 8, 14. 16.
 EV. Ameu, ameu. *Joann.* 10, 1. 10.
- Feria quarta Quat. Temp.
 P. LECT. Diligite. *Sap.* 1, 1. 8.
 EP. Stans Petrus. *Act.* 2, 14. 20.
 R. EP. Per manus. *Act.* 5, 12. 15.
 EV. Nemo potest. *Joann.* 6, 44. 51.
 Feria quinta.
 EP. Philippus. *Act.* 8, 5. 8.
 EV. Convocatis. *Luc.* 9, 1. 6.
 Feria sexta Quat. Temp.
 EP. Exultate. *Joel* 2, 23. 27.
 EV. Factum est. *Luc.* 5, 17. 26.
 Sabato Quat. Temp.
 LECT. 1. Efundam. *Joel* 2, 28. 32. medium.
 LECT. 2. Locutus. *Lev.* 23, 9. 15. 21.
 LECT. 3. Cum intraveris. *Deut.* 26, 1. 11.
 LECT. 4. Si in. *Lev.* 26, 3. 12. P. a 1.
 LECT. 5. Angelus. *Dan.* 3, 49. 52.
 EP. Justificati. *Rom.* 5, 1. 5.
 EV. Surgens. *Luc.* 4, 38. 44. P. a 31.
In festo Ss. Trinit.
 EP. R. O. altitudo. *Rom.* 11, 33. ad fin.
 P. Omnis, qui. *I. Joann.* 5, 1. 10.
 EV. Data est. *Matth.* 28, 18. ad fin.
Dominica 1. post Pent.
 EP. Deus. *I. Joann.* 4, 8. ad fin.
 EV. Estote. *Luc.* 6, 36. 42.
 P. Feria quarta.
 EP. Angelorum. *Sap.* 16, 20. 28.
 EV. Ameu, amen. *Joann.* 6, 26. 35.
In festo Corporis Christi.
 EP. Ego. *I. Cor.* 11, 23. 29.
 EV. Caro mea. *Joann.* 6, 56. 59.
Dominica infra Oct., 2. post Pent.
 EP. R. Nolite. *I. Joann.* 3, 13. 18.
 P. Calix. *I. Cor.* 10, 16. 20.
 EV. Homo. *Luc.* 14, 16. 24.
 P. Feria sexta post Oct.
 EP. An aemulatur. *I. Cor.* 10, 22. 31.
 EV. Qui manducat. *Joann.* 6, 58. 70.
Dominica 3. post Pent.
 EP. Humilimini. *I. Petr.* 5, 6. 12.
 EV. Erant. *Luc.* 15, 1. 10.
 P. Feria quarta.
 EP. Non. *I. Cor.* 2, 12. 3. c. 3.
 EV. Scribae. *Marc.* 2, 16. 22.
 P. Feria sexta.
 EP. Christus. *Hebr.* 5, 8. ad fin.
 EV. Cui similes. *Luc.* 7, 31. 36.
Dominica 4. post Pent.
 EP. Existimo. *Rom.* 8, 18. 22.
 EV. Cum turbae. *Luc.* 5, 1. 11.
 P. Feria quarta.
 EP. Qui timent. *Eccli.* 2, 18. 23.
 EV. Cum audisset. *Matth.* 4, 12. 17.
 P. Feria sexta.
 EP. Veniam. *I. Cor.* 4, 19. 5. c. 5.
 EV. Ingrediuntur. *Marc.* 1, 21. 29.
Dominica 5. post Pent.
 EP. Omnes. *I. Petr.* 3, 8. 15. medium.
 EV. Dico. *Matth.* 5, 20. 24.
 P. Feria quarta.
 EP. An ignoratis. *Rom.* 7, 1. 13.
 EV. Auditistis. *Matth.* 5, 27. 32.
 P. Feria sexta.
 EP. Scimus. *Rom.* 7, 14. 25.
 EV. Auditistis. *Matth.* 5, 33. 42.
Dominica 6. post Pent.
 EP. Quicunque. *Rom.* 6, 3. 11.
 EV. Cum turba. *Marc.* 8, 1. 9.

- P. Feria quarta.*
- EP. Non regnet. *Rom.* 6, 12. 18.
EV. Dismissa. *Matth.* 15, 35. 4. c. 16.
P. *Feria sexta.*
- EP. Vir quidam. *IV. Reg.* 4, 42. 41.
EV. Cum venissent. *Matth.* 16, 5. 13.
Dominica 7. post Pent.
- EP. Humanum. *Rom.* 6, 19. ad fin.
EV. Attende. *Matth.* 7, 15. 21.
P. *Feria quarta.*
- EP. Non est. *Rom.* 2, 11. 23.
EV. Multi. *Matth.* 7, 22. 29.
P. *Feria sexta.*
- EP. Tu erdis. *Jac.* 2, 19. 26.
EV. Aut facite. *Matth.* 12, 33. 37.
Dominica 8. post Pent.
- EP. Debitores. *Rom.* 8, 12. 17.
EV. Homo quidam. *Luc.* 16, 1. 19.
P. *Feria quarta.*
- EP. Nunc. *Rom.* 15, 23. 33.
EV. Qui fidelis. *Luc.* 16, 10. 15.
P. *Feria sexta.*
- EP. Gavisus. *Philipp.* 4, 10. 21.
EV. Rogavit. *Luc.* 11, 37. 41.
Dominica 9. post Pent.
- EP. Non simus. *I. Cor.* 10, 6. 13. P. a 1.
EV. Ut appropinquaret. *Luc.* 19, 41. 46.
P. *Feria quarta.*
- EP. Inexcusabilis. *Rom.* 2, 1. 10.
EV. Quibusdam. *Luc.* 19, 41. 47.
P. *Feria sexta.*
- EP. Veritatem. *Rom.* 9, 1. 16.
EV. Cum egredetur. *Matth.* 13, 1. 10.
Dominica 10. post Pent.
- EP. Scitis. *I. Cor.* 12, 2. 11.
EV. Dixit. *Luc.* 18, 9. 14.
P. *Feria quarta.*
- EP. Sicut. *I. Cor.* 12, 12. 26.
EV. Offerebant. *Marc.* 10, 13. 16.
P. *Feria sexta.*
- EP. Quamdiu. *Rom.* 11, 13. 23.
EV. Quis vestrum. *Luc.* 17, 7. 10.
Dominica 11. post Pent.
- EP. Notum. *I. Cor.* 15, 1. 10. medium.
EV. Exiens. *Marc.* 7, 31. ad fin.
P. *Feria quarta.*
- EP. Susurro. *Ecli.* 28, 15. 25.
EV. Obtulerunt. *Matth.* 9, 32. 38.
P. *Feria sexta.*
- EP. Nolite. *Jac.* 3, 1. 10.
EV. Venit. *Matth.* 15, 29. 31.
Dominica 12. post Pent.
- EP. Fiduciam. *II. Cor.* 3, 4. 10. P. 12.
EV. Beati. *Luc.* 10, 23. 37.
P. *Feria quarta.*
- EP. Quicunque. *Jac.* 2, 10. 16.
EV. Cum egredetur. *Marc.* 10, 17. 27.
P. *Feria sexta.*
- EP. Nolite. *I. Joann.* 3, 13. 20.
EV. Accessit. *Marc.* 12, 28. 35.
Dominica 13. post Pent.
- EP. Abraham. *Gal.* 3, 16. 22. P. a 11.
EV. Dum iret. *Luc.* 17, 11. 19.
P. *Feria quarta.*
- EP. Scripsi. *I. Cor.* 5, 9. 9. c. 6.
EV. Venit. *Marc.* 1, 40. 46.
P. *Feria sexta.*
- EP. Nolite. *II. Cor.* 6, 14. 2. c. 7.
EV. Secuti. *Matth.* 12, 15. 21.
- Dominica 14. post Pent.*
- EP. Spiritu. *Gal.* 5, 16. 24.
EV. Nemo. *Matth.* 6, 24. 33.
P. *Feria quarta.*
- EP. Divitibus. *I. Tim.* 6, 17. 21.
EV. Ait. *Luc.* 12, 13. 21.
P. *Feria sexta.*
- EP. Charitas. *Hebr.* 13, 1. 6.
EV. Docebat. *Marc.* 9, 30. 40.
Dominica 15. post Pent.
- EP. Si spiritu. *Gal.* 5, 25. 10. c. 6.
EV. Ibat. *Luc.* 7, 11. 16.
P. *Feria quarta.*
- Ep. Factum est. *Act.* 9, 32. 41.
EV. Dicebat. *Marc.* 12, 38. 44.
P. *Feria sexta.*
- EP. Profectus. *Act.* 20, 1. 14.
EV. Non possum. *Joann.* 5, 30. 47.
Dominica 16. post Pent.
- EP. Peto, ne. *Ephes.* 3, 13. ad fin.
EV. Cum intraret. *Luc.* 14, 1. 11.
P. *Feria quarta.*
- EP. Avarus. *Eccle.* 5, 9. 16.
EV. Dicebat. *Luc.* 14, 12. 15.
P. *Feria sexta.*
- EP. Qui ambulat. *Prov.* 28, 18. 27.
EV. Introivit. *Marc.* 3, 1. 7.
Dominica 17. post Pent.
- EP. Obsecro. *Ephes.* 4, 1. 6.
EV. Accesserunt. *Matth.* 22, 34. ad fin.
P. *Feria quarta.*
- EP. Si cor. *I. Joann.* 3, 21. 24.
EV. Vae vobis. *Matth.* 23, 13. 22.
P. *Feria sexta.*
- EP. Senior. *II. Joann.* 1, 11.
EV. Vae vobis. *Matth.* 23, 23. 28.
Feria quarta Quat. Temp. Sept.
- LECT. Ecce dies. *Amos* 9, 13. ad fin.
EP. Congregatus. *Neh.* 8, 1. 19.
EV. Respondens. *Marc.* 9, 16. 27.
Feria sexta Quat. Temp. Sept.
- LECT. 1. Locutus. *Lev.* 23, 26. 32.
LECT. 2. A quinto decimo. *Lev.* 23, 34. 43.
LECT. 3. Pasce. *Mich.* 7, 14. ad fin.
LECT. 4. Haec dicit. *Zach.* 8, 14. 19.
LECT. 5. Angelus. *Dan.* 3, 49. 51.
EP. Tabernaculum. *Hebr.* 9, 2. 12.
EV. Dicebat. *Luc.* 13, 6. 18.
Dominica 18. post Pent.
- EP. Gratias. *I. Cor.* 1, 4. 8.
EV. Ascendens. *Matth.* 9, 1. 8.
P. *Feria quarta.*
- EP. Charitas. *II. Cor.* 5, 14. 21.
EV. Circuibat. *Matth.* 14, 23. 25.
P. *Feria sexta.*
- EP. Mortificate. *Col.* 3, 5. 12.
EV. Accesserunt. *Matth.* 9, 14. 17.
Dominica 19. post Pent.
- EP. Renovamini. *Ephes.* 4, 23. 28.
EV. Simile. *Matth.* 22, 1. 14.
P. *Feria quarta.*
- EP. Convertimini. *Prov.* 1, 23. 30.
EV. Factum est. *Luc.* 20, 1. 9.
P. *Feria sexta.*
- EP. Benedictus. *Ephes.* 1, 3. 14.
EV. Qui accepit. *Joann.* 3, 33. 4. c. 4.

Dominica 20. post Pent.

- EP. Videte. *Ephes.* 5, 10. 17.
 EV. Erat. *Joann.* 4, 46. 53.
     P. Feria quarta.
 EP. Cum evasissent. *Act.* 28, 1. 10.
 EV. Vespere. *Matt.* 28, 16. 17.
     P. Feria sexta.
 EP. Omne. *Col.* 3, 17. 2. c. 4.
 EV. Executi. *Marc.* 5, 2. 20.

Dominica 21. post Pent.

- EP. Confortamini. *Ephes.* 6, 10. 17.
 EV. Assimilatum. *Matt.* 18, 23. ad fin.
     P. Feria quarta.

EP. Reversus. Gen. 50, 14. 21.*EV. Orantes. Matt.* 6, 7. 15.

P. Feria sexta.

EP. Qui vindicari. Eccli. 28, 1. 12.
 EV. Vobis. *Luc.* 6, 27. 36.*Dominica 22. post Pent.*

- EP. Confidimus. *Philipp.* 1, 6. 11.
 EV. Abeuntes. *Matt.* 22, 15. 21.
     P. Feria quarta.
 EP. Dixit. *I. Reg.* 24, 10. 13.
 EV. Accesserunt. *Matt.* 17, 23. 26.
     P. Feria sexta.

EP. Omnis. Rom. 13, 1. 8.*EV. Abiit. Matt.* 12, 1. 13.*Dominica 23. post Pent.*

- EP. Imitatores. *Philipp.* 3, 17. 4. c. 4.
 EV. Loquente. *Matt.* 9, 18. 25.
     P. Feria quarta.
 EP. Nihil. *Rom.* 8, 1. 11.
 EV. Mulier. *Marc.* 5, 25. 34.
     P. Feria sexta.

EP. Virtutes. Act. 19, 11. 17.*EV. Loquente. Marc.* 5, 35. 43.P. Feria quarta post Dominicam 24.,
si fuerint Dominicae 28 post Pent.*EP. Intermittentes. Hebr.* 6, 1. 10.*EV. Videns. Matt.* 21, 19. 22.*Dominica ultima post Pent.**EP. Nou cessamus. Col.* 1, 9. 14.*EV. Cum videritis. Matt.* 24, 15. 35.

P. Feria quarta.

EP. Vidi. Apoc. 20, 11. 15.*EV. Sicut. Matt.* 24, 37. 41.

P. Feria sexta.

EP. Ego Jesus. Apoc. 22, 16. ad fin.*EV. Cum videritis. Marc.* 13, 14. 32.

PROPRIUM SANCTORUM.

Epistolae et Evangelia, quando non assignantur, sumuntur de Communi infra.

MENSE DECEMBRI.

1. P. S. Eligii Episc.

EP. Vocavi. *Exod.* 31, 1. 11.

2. R. S. Bibiana Virg. et Mart.

EP. Domine. EV. Simile. De Comm.

3. R. S. Francisci Xav.

EP. Corde. *Rom.* 10, 10. 18.EV. Euntes. *Marc.* 16, 15. 18.4. P. Suscep*tio* Ss. Reliquiarum.EP. Quotidie. *I. Cor.* 15, 31. 44.EV. Accesserunt. *Luc.* 20, 27. 38.

6. S. Nicolai Episc.

EP. R. Mementote. P. Omnis. De Comm.

EV. Homo. 1. De Comm.

7. R. S. Ambrosii Episc. et Doct.

EP. Testificor. EV. Vos estis. De Comm.

8. In Conceptione B. Mariae Virg.

EP. R. Dominus. *Prov.* 8, 22. 35.P. Vocavit. *Gen.* 3, 9. 15.EV. Liber. *Matt.* 1, 1. 16.

11. R. S. Damasi Papae.

EP. Plures. EV. Vigilate. De Comm.

13. S. Luciae Virg. et Mart.

EP. R. Qui. De Comm. Virg. non Mart.

P. Nescitus. *I. Cor.* 6, 15. 20.

In Vigilia S. Thomas Apost.

R. EP. et EV. De Comm.

P. EP. Sciet. *Isai.* 52, 6. 10.EV. Non turbetur. *Joann.* 14, 1. 6.

In festo S. Thomas Apost.

EP. Jam non estis. *Ephes.* 2, 19. ad fin.

P. a 13. ad fin.

EV. Thomas. *Joann.* 20, 24. 29.

MENSE JANUARIO.

14. S. Hilarii Episc.

EP. R. Testificor. De Comm. Doct.

P. Novissima. *I. Joann.* 2, 18. 15.

15. R. S. Pauli Eremitae.

EP. Quae mihi. *Philipp.* 3, 7. 12.EV. Confiteor. *Matt.* 11, 25. ad fin.

P. S. Mauri Abbatis.

EP. Pars mea. *Thren.* 3, 24. 29.EV. Ecce. *Matt.* 19, 27. 29.

16. R. S. Marcelli Papae et Mart.

EP. Benedictus. EV. Si quis vult. De Comm.

P. S. Guitielmi Episc.

EP. Omnis. EV. Vigilate. De Comm.

17. S. Antonii Abbatis.

R. EP. Dilectus. EV. Ecce. De Comm.

P. EP. Confortamini. *Ephes.* 6, 10. 18.EV. Ait. *Matt.* 19, 21. 24.

13. Cathedra S. Petri Romana.

EP. R. Petrus. *I. Petr.* 1, 1. 7.P. Factum est. *Act.* 10. 25. 35.EV. Venit. *Matt.* 16, 13. 19.

19. R. Ss. Marii et Sociorum Mart.

EP. Rememormini. EV. Sedente. De Comm.

Ibid. S. Canuti Reg. et Mart.

EP. Justum. EV. Si quis vult. De Comm.

19. P. S. Lanomari Abbatis.

EP. Qui timeut. *Eccli.* 2, 19. 23.EV. Omnis. *Luc.* 6, 47. 48.

Ibid. S. Mariae sororis Lazari.

EP. Concupiscite. *Sap.* 6, 12. 17.EV. Cum esset. *Marc.* 14, 3. 9.

20. R. Ss. Fabiani et Sebastiani Mart.

EP. Sancti. EV. Descendens. De Comm.

P. S. Sebastiani Mart.

EP. Confortare. *II. Tim.* 2, 1. 5.EV. Non est. *Matt.* 10, 24. 33.

21. et 28. S. Agnetis Virg. et Mart.

EP. Confitebor. *Eccli.* 51, 1. 12. P. 1. 6.

EV. R. Simile erit. P. Simile est. De Comm.

22. R. Ss. Vincentii et Anastasii Mart.

EP. Justorum. EV. Cum. 1. De Comm.

P. S. Vincentii Mart.

EP. Communicantes. *I. Petr.* 4, 13. 16.EV. Nolite. *Matt.* 10, 28. 33.

23. R. S. Raimundi de Penafort. Confess.

EP. Beatus. EV. Sint. De Comm.

P. S. Emerentianae Virg. et Mart.

EP. O quam. EV. Simile erit. De Comm.

24. R. S. Timothei Episc. et Mart.
EP. Sectare. *I. Tim.* 6, 11. 16.
EV. Si quis venit. *Luc.* 14, 26: 33.
P. *Ss. Rabylae et Sociorum Mart.*
EP. Vos estis. *Isai.* 44, 8. 11.
EV. Qui vos. *Luc.* 10, 16. 20.
25. In Conversione S. Pauli.
EP. Saulus. *Act.* 9, 1. 22.
EV. R. Ecce. *Matt.* 19, 27. 29.
P. Non vos. *Joann.* 15, 16. 21.
26. S. Polycarpi Mart.
EP. R. Omnis. *I. Joann.* 3, 10. 16.
EV. Nihil. *Matt.* 10, 26. 33.
P. EP. Angelo. *Apoc.* 2, 8. 11.
EV. Tradidit. *Matt.* 24, 9. 14.
27. S. Joannis Chrysostomi Episc. et Doct.
EP. R. Testificor. EV. Vos. *De Comm.*
P. In carne. *II. Cor.* 10, 3. 6.
29. S. Francisci Salesii Episc.
EP. R. Ecce. EV. Homo. *De Comm.*
P. EP. Similem. *Ecclesi.* 45, 2. 5.
EV. Venite. *Matt.* 11, 28: ad fin.
30. R. S. Martiniae Virg. et Mart.
EP. Confitebor. EV. Simile erit. *De Comm.*
P. S. Badildis Reginae.
EP. Mulierem. EV. Simile est. *De Comm.*
30. R. S. Petri Notasci Confess.
EP. Spectaculum. EV. Nolite. *De Comm.*
- MENSE FEBRUARIO.
1. S. Ignatii Episc. et Mart.
EP. Quis nos. *Rom.* 8, 35: ad fin.
EV. Amen. *Joann.* 12, 24. 26.
2. In Praesentatione Domini, et Purificatione B. Mariae Virg.
EP. Ecce ego. *Mat.* 3, 1. 4.
EV. Postquam. *Luc.* 2, 22. 32.
3. S. Blasii Episc. et Mart.
EP. Benedictus. *II. Cor.* 1, 3. 7.
EV. R. Si quis vult. P. Non est. *De Comm.*
4. R. N. Andreae Corsini Episc.
EP. Ecce. EV. Homo. *De Comm.*
5. S. Agathae Virg. et Mart.
EP. Videte. *I. Cor.* 1, 26. 31.
EV. Accesserunt. *Matt.* 19, 3. 12.
6. R. S. Dorotheae Virg. et Mart.
EP. Domine. EV. Simile est. *De Comm.*
P. S. Vedasti Episc.
EP. Cum sit. *I. Cor.* 3, 3. 8.
7. R. S. Romualdi Abbatis.
EP. Dilectus. EV. Ecce nos. *De Comm.*
8. R. S. Joannis de Matha Confess.
EP. Beatus. EV. Sint lumbi. *De Comm.*
9. S. Apolloniae Virg. et Mart.
R. EP. Confitebor. EV. Simile erit.
P. EP. Oppressit. *Job* 16, 8. 12.
EV. Igneum. *Luc.* 12, 49. 53.
10. P. S. Scholasticae Virg.
EP. Ex dilectus. *Cant.* 2, 10. 14.
11. P. S. Severini Abbatis. *De Comm.*
14. R. S. Valentini Presbyteri Mart.
EP. Justum. EV. Nolite. *De Comm.*
15. Ss. Faustinae et Jovitiae Mart.
EP. Rememorarmini. EV. Sedeute. *De Comm.*
18. S. Simeonis Episc. et Mart.
R. EP. Beatus. EV. Si quis venit. *De Comm.*
P. EP. Charitas. *II. Cor.* 5, 14. 18.
EV. Designavit. *Luc.* 10, 1. 9.
22. Cathedra S. Petri Antiochenae.
P. EP. Seniores. *I. Petr.* 5, 1. 4.
Cetera R. et P. ut supra 18. Januarii.
23. vel 24. In Vigilia S. Matthiae.
R. EP. et EV. *De Comm.*
P. EP. Unus. *Apoc.* 21, 9. 14.
EV. Haec mando. *Joann.* 15, 17. 25.
24. vel 25. S. Matthiae Apost.
EP. Exurgens. *Act.* 1, 15: ad fin.
EV. R. Confiteor. *Matt.* 11, 25. 30.
P. Ecce nos. *Matt.* 19, 27. 29.
27. vel 28. P. S. Honoriniae Virg. et Mart.
EP. O quam. EV. Simile erit. *De Comm.*
- MENSE MARTIO.
1. P. S. Albini Episc.
EP. Omnis. EV. Vigilate. *De Comm.*
4. R. S. Casimiri Confess.
EP. Beatus. EV. Sint lumbi. *De Comm.*
7. S. Thomae de Aquino, Confess.
EP. Optavi. *Sap.* 7, 7. 14.
EV. Vos estis. *Matt.* 5, 13. 19.
9. R. S. Franciscus Viduae Romanae.
EP. Mulierem. EV. Simile est. *De Comm.*
10. R. 11. P. Ss. Quadragesimae Mart.
EP. R. Sancti. P. Justi. *De Comm.*
EV. Descendens. *Luc.* 6, 17. 23.
12. S. Gregorii Papae et Ecclae Doct.
EP. Testificor. EV. Vos estis. *De Comm.*
19. S. Joseph Sponsi B. Mariæ Virg.
EV. R. Dilectus. *Ecclesi.* 45, 1. 6.
P. Intrants. *Sap.* 8, 16. 18.
EV. Cuius esset. *Matt.* 1, 18. 21.
20. S. Joachim Patris B. Virg.
R. EP. Beatus. *Ecclesi.* 31, 8. 11.
EV. Liber. *Matt.* 1, 1. 16.
P. EP. Apparuit. *Gen.* 26, 2. 5.
EV. Jesus erat. *Luc.* 3, 23: ad fin.
21. S. Benedicti Abbatis.
R. EP. Dilectus. EV. Ecce. *De Comm.*
P. EP. Nolite. *I. Joann.* 2, 15. 17. EV. idem.
25. In festo Annuntiationis.
EP. Pete tibi. *Isai.* 7, 10. 15.
EV. Missus est. *Luc.* 1, 26. 38.
- MENSE APRILIS.
2. S. Francisci de Paula Confess.
R. EP. Quae mihi. EV. Nolite. *De Comm.*
P. EP. Si qua. Philipp. 2, 1. 4.
EV. Confiteor. *Matt.* 11, 25. 30.
4. P. S. Ambrosii Episc. et Eccles. Doct.
EP. Accinge. *Jer.* 1, 17: ad fin.
EV. Vos estis. *Matt.* 5, 13. 19.
5. R. S. Vincentii Ferrerii Confess.
EP. Beatus. EV. Sint lumbi. *De Comm.*
9. P. S. Mariae Aegyptiae.
EP. In momento. *Isai.* 54, 8. 10.
EV. Homo. *Matt.* 21, 28. 32.
11. S. Leonis Papae.
EP. Ecce sacerdos. *De Comm.*
P. Multi. *II. Joann.* 4, 7. 11.
EV. Venit. *Matt.* 16, 13. 19.
13. R. S. Hermenegildi Mart.
EP. Justum. EV. Si quis venit. *De Comm.*
14. R. Ss. Tiburtii et Sociorum Mart.
EP. Stabunt. 1. EV. Ego sum. 1. *De Comm.*
17. R. S. Aniceti Papae et Mart.
EP. Stabunt. EV. Amen. *De Comm.*

19. *S. Anselmi Episc.*
EP. et **EV.** *De Comm. Doct.*
 22. *R. Ss. Soteris et Caïus Pont. et Mart.*
EP. Post haec. **EV.** Ego sum. 2. *De Comm.*
 P. *In festo Inventionis Corporum Ss. Dionysii et Sociorum.*
EP. Vidi. *Apoc.* 6, 9. 11.
EV. Nolite. *Matth.* 10, 28. 33.
 23. *S. Georgii Mart.*
 R. **EP.** Memor. 2. **EV.** Ego. 1. *De Comm.*
 P. **EP.** Memor. 5. **EV.** Oportet. *De Comm.*
 25. *S. Marci Evangelistae.*
 R. **EP.** Similitudo. *Ezech.* 1, 10. 15.
EV. Designavit. *Luc.* 10, 1. 9.
 P. **EP.** Deus. I. *Petr.* 5, 10. 14.
EV. In omnes. *Marc.* 13, 10. 13.
Eodem die ad Missam Processionis.
 R. **EP.** et **EV.** *Ut feria secunda Rogat.*
 P. **EP.** Apparuit. II. *Par.* 7, 12. 14.
EV. Habete. *Marc.* 11, 22. 26.
 26. *R. Ss. Cleti et Marcellini Pont. et Mart.*
EP. Benedictus. **EV.** Ego sum. 2. *De Comm.*
 P. *S. Cleti Papae et Mart.*
EP. Petrus. I. *Petr.* 1, 1. 7.
EV. Interrogavit. *Luc.* 9, 18. 22.
 28. *S. Vitalis Mart.*
 R. **EP.** Stabunt. **EV.** Ego sum. 1. *De Comm.*
 P. **EP.** Appropinquaverunt. I. *Mach.* 2, 49. 62.
EV. Oportet. *Luc.* 9, 22. 26.
 29. *R. S. Petri Mart.*
EP. Memor. 2. **EV.** Ego. 1. *De Comm.*
 30. *R. S. Catharinae Senensis Virg.*
EP. Qui. 1. **EV.** Simile erit. *De Comm.*
 P. *S. Eutropii Episc. et Mart.*
EP. Certa. I. *Tim.* 6, 12. 16.
EV. Ego sum. *Joann.* 15, 5. 11.
 MENSE MAIO.
 1. *Ss. Philippi et Jacobi Apost.*
EP. R. Stabunt. *Sap.* 5, 1. 5.
 P. Notum. I. *Cor.* 15, 1. 8.
EV. Non turbetur. *Joann.* 14, 1. 13.
 2. *S. Athanasii Episc. et Eccles. Doct.*
EP. Non. II. *Cor.* 4, 5. 14.
EV. Cum. *Matth.* 10, 23. 28. P. 23. 27.
 3. *In festo Inventionis S. Crucis.*
EP. Hoc sentite. *Philipp.* 2, 5, 11.
EV. Erat homo. *Joann.* 3, 1. 15.
 4. *S. Moniae Viduae.*
EP. Viduas. I. *Tim.* 5, 3. 10.
EV. Ibat. *Luc.* 7, 11. 16.
 6. *S. Joannis ante Portam Latinam.*
EP. Stabunt. *Sap.* 5, 1. 5.
EV. Accessit. *Matth.* 20, 20. 23.
EP. Ego. *Apoc.* 1, 9. 11.
EV. Accedunt. *Marc.* 10, 35. 40.
 7. *P. S. Domitillae Virg. et Mart.*
EP. O quam. *Sap.* 4, 1. 2.
EV. Accesserunt. *Matth.* 22, 23. 32.
 8. *R. In Apparitione S. Michaelis.*
EP. Significavit. *Apoc.* 1, 1. 5.
EV. Accesserunt. *Matth.* 18, 1. 10.
 9. *S. Gregorii Nazianzeni Episc. et Eccles. Doct.*
EP. Cor suum. **EV.** Vos estis. *De Comm.*
 10. *R. Ss. Gordiani et Epimachi Mart.*
EP. Post haec. 4. **EV.** Ego sum. 2. *De Comm.*
- Ibid. *S. Antonini Episc.*
EP. Ecce. 1. **EV.** Homo.
 11. *P. S. Mamerti Episc.*
EP. Properans. *Sap.* 18, 21. 23.
EV. Petite. *Matth.* 7, 7. 12.
 12. *R. Ss. Nerei et Sociorum Mart.*
EP. Stabunt. *Sap.* 5, 1. 5.
EV. Erat. *Joann.* 4, 46. 53.
 14. *R. S. Bonifacii Mart.*
EP. Stabunt. **EV.** Ego. 1. *De Comm.*
 16. *R. S. Ubaldi Episc.*
EP. Ecce. 1. **EV.** Homo. 1. *De Comm.*
 P. *S. Honorati Episc.*
EP. Habentes. *Hebr.* 10, 19. 25.
EV. Vigilate. *Matth.* 24, 42. 47.
 18. *R. S. Venantii Mart.*
EP. Stabunt. **EV.** Ego. 1. *De Comm.*
Vel si occurrat post Trinit.
EP. Justum. 3. **EV.** Si quis venit. 1. *De Comm.*
 19. *N. Petri Coelestini Papae.*
EP. Ecce. 1. *De Comm.*
EV. Ecce nos. *Matth.* 19, 27. 29.
 P. **EP.** Omnis. **EV.** Vigilate. *De Comm.*
 20. *R. S. Bernardini Senensis Confess.*
EP. Beatus. 1. **EV.** Sint lumbi. 1. *De Comm.*
 24. *P. Ss. Donatiani etc. Mart.* *De Comm.*
 25. *S. Mariae Magdalena de Pazzis Virg.*
EP. Qui. 1. **EV.** Simile erit. *De Comm.*
 P. *S. Urbani Papae et Mart.*
EP. Omne. **EV.** Non est. *De Comm.*
 26. *R. S. Philippi Confess.*
EP. Beatus. 1. **EV.** Sint lumbi. 1. *De Comm.*
 27. *R. S. Joannis Papae et Mart.*
EP. Benedictus. **EV.** Si quis vult. *De Comm.*
 28. *P. S. Germani Episc. Parisiensis.*
EP. Talem. *Hebr.* 8, 1. 6.
EV. Quis putas. *Luc.* 12, 42. 48.
 30. *R. S. Felicis Papae et Mart.*
EP. Beatus. 1. **EV.** Si quis venit. *De Comm.*
 31. *R. S. Petronillae Virg.*
EP. De virginibus. **EV.** Simile est.
 P. *Ss. Cantiani et Sociorum Mart.*
EP. Ecce. *Apoc.* 22, 12. 14.
- MENSE JUNIO.
2. *R. Ss. Marcellini et Sociorum Mart.*
EP. Non sunt. 6. **EV.** Cum. 1. *De Comm.*
 P. *Ss. Potinii Episc. et Sociorum Mart.*
EV. Dico. *Luc.* 12, 4. 8.
 3. *P. S. Clotildis Reginae.*
EP. Si qua. I. *Cor.* 7, 13. 17.
 6. *S. Norberti Episc.*
EP. Ecce. 1. **EV.** Homo. 1. *De Comm.*
 P. **EP.** Sollicite. II. *Tim.* 2, 15. 22.
EV. Vigilate. *Matth.* 24, 42. 47.
 8. *P. S. Medardi Episc. De Comm.*
 9. *R. Ss. Primi et Feliciani Mart.*
EP. Justi. 2. **EV.** Confiteor. 5. *De Comm.*
 10. *R. S. Margaritae Reginae. De Comm.*
 P. *S. Landerici Episc.*
EP. Mementote. 4. **EV.** Homo. 1. *De Comm.*
 11. *S. Barnabae Apost.*
EP. Multus. *Act.* 11, 21. 26. et 13, 1. 3.
 P. Qui dispersi. *Act.* 11, 19. 26.
EV. Ecce ego. *Matth.* 10, 16. 22.
 12. *Ss. Basilidis et Sociorum Mart.*
EP. Rememoramini. *Hebr.* 10, 32. 38.
EV. R. Sedente. *Matth.* 24, 3. 13.
 P. Videte. *Matth.* 24, 4. 9.

13. R. S. Antonii de Padua Confess.
EP. Spectaculum. 2. EV. Sint. 1. *De Comm.*
14. S. Basili Episc. et Eccles. Doct.
EV. Si quis. *Iuc.* 14, 26. 33.
15. Ss. Viti et Sociorum Mart.
EP. Justorum. 1. EV. Qui vos. 7. *De Comm.*
16. P. Ss. Ferreoli et Ferrationis Mart.
EP. Haec est. I. *Petr.* 2, 19. 21.
17. P. S. Ariti Abatis. *De Comm.* Confess.
18. Ss. Marci et Marcelliani Mart.
EP. Justificati. 5. EV. Vae vobis. 6. *De Comm.*
19. Ss. Gervasii et Protasii Mart.
EP. R. Communicantes. I. *Petr.* 4, 12. 19.
P. Non sunt. *Rom.* 8, 18. 23.
EV. R. et P. Descendens. 2. *De Comm.*
20. R. S. Silverii Papae et Mart.
EP. Memores. *Judea* 17. 21.
EV. Si quis venit. 1. *De Comm.*
21. P. S. Leufredi Abatis.
EP. Benedictus. *Jer.* 17, 7. 8.
EV. Omanis. *Luc.* 6, 47. 48.
22. S. Paulini Episc.
EP. Scitis. II. *Cor.* 8, 9. 15.
EV. Nolite. *Luc.* 12, 32. 34.
23. Vigilia S. Joannis Bapt.
EP. Factum est. *Jer.* 1, 4. 10.
EV. Fuit. *Luc.* 1, 5. 17.
24. In Nativitate S. Joannis Bapt.
EP. R. Audite. *Isai.* 49, 1. 7.
P. Loquimini. *Isai.* 40, 2. 8.
EV. Elizabeth. *Luc.* 1, 57. 68.
25. R. Ss. Joannis et Pauli Mart.
EP. Hi viri. *Ecclesi.* 44, 10. 15.
EV. Attende. *Luc.* 12, 1. 8.
27. R. S. Leonis Papae.
EP. Plures. 2. EV. Homo. 1. *De Comm.*
28. Vigilia Apost. Petri et Pauli.
EP. R. Petrus. *Act.* 3, 1. 10.
P. Scimus. II. *Cor.* 5, 1. 8.
EV. Simon. *Joann.* 21, 15. 19.
Eodem die P. Ss. Irenaei et Sociorum
Mart.
EP. Nolite. I. *Joann.* 4, 1. 6.
EV. Nolite. *Matth.* 10, 28. 33.
29. In festo Apost. Petri et Pauli.
EP. R. Misit. *Act.* 12, 1. 10.
P. Repletus. *Act.* 4, 8. 20.
EV. Venit. *Matth.* 16, 13. 19.
30. In Commemoratione S. Pauli Apost.
EP. Notum. *Gal.* 1, 11. 20.
EV. Ecce ego. *Matth.* 6, 16. 22.
MENSE JULIO.
1. In Oct. S. Joannis Bapt.
P. EP. Deus. *Act.* 13, 23. 25.
Cetera R. et P., ut in die ejus festo.
2. In Visitacione B. Mariae Virg.
EP. Ecce. *Cant.* 2, 8. 14.
EV. Exurgens. *Luc.* 1, 39. 47.
3. Infra Oct. Ss. Apost.
EP. R. Per manus. *Act.* 5, 12. 16.
P. Ascendi. *Gal.* 2, 1. 10.
EV. Ecce nos. *Matth.* 19, 27. 29.
4. P. In Translatione S. Martini Episc.
EP. Sacerdos. *Ecclesi.* 50, 1. 11.
EV. Nemo. *Luc.* 11, 33. 36.
6. Oct. Apost. Petri et Pauli.
EP. R. Hi viri. *Ecclesi.* 44, 10. 15.
P. Inveniens. *Act.* 27, 6. 25.
EV. Compulit. *Matth.* 14, 22. 33.
8. R. S. Elizabeth Reginae Portug.
EP. Mulierem. EV. Simile est. *De Comm.*
10. Ss. septem Fratrum etc. Mart.
EP. R. Mulierem. *Prov.* 31, 20. 31.
P. Supra modum. II. *Mach.* 7, 20. 23.
EV. Loquente. *Matth.* 12, 46. 50.
11. R. S. Pii Papae et Mart.
EP. Beatus. 1. EV. Si quis venit. *De Comm.*
P. In Translatione S. Benedicti.
Ut in ejus festo 21. Martii.
12. R. S. Joannis Gualberti Abatis.
EP. Dilectus. *Ecclesi.* 45, 1. 6.
EV. Audistis. *Matth.* 5, 43. 48.
13. R. S. Anacleti Papae et Mart.
EP. Benedictus. EV. Si quis veuit. *De Comm.*
P. S. Turriari Episc. *De Comm.*
14. S. Bonaventurae Episc.
EP. Testificor. *De Comm.* Doct.
P. Attende. I. *Tim.* 4, 13. 16.
EV. Vos estis sal. *De Comm.* Doct.
15. R. S. Henrici Imperatoris Confess.
EP. Beatus. EV. Sint. *De Comm.*
17. R. S. Alexii Confess.
EP. Est quæstus. I. *Tim.* 6, 6. 12.
EV. Ecce nos. *Matth.* 19, 27. 29.
P. Ss. Sperati et Sociorum Mart.
EP. Gratias. I. *Thess.* 2, 13. 15.
EV. vae vobis. *Luc.* 11, 47. 51.
18. R. S. Symphorosae cum septem filiis
Mart.
EP. Sancti. 8. EV. Attende. 8. *De Comm.*
P. S. Arnulfi Mart.
EP. Omne. 5. EV. Non est. 6. *De Comm.*
20. S. Margaritae Virg. et Mart.
R. EP. Domine. EV. Simile est. *De Comm.*
P. EP. O quam. EV. Simile erit. *De Comm.*
21. R. S. Praxedes Virg.
EP. De Virginibus. EV. Simile est. *De Comm.*
P. S. Juliae Virg. Mart.
EP. Confortare. II. *Tim.* 2, 1. 5.
EV. Nisi. *Joann.* 12, 24. 26.
22. S. Mariae Magdalena.
EP. Surgam. *Cant.* P. 3. 2. 4. R. 3, 2. 5. et 8. 6. 7.
EV. R. Rogabat. *Luc.* 7, 36. 50.
P. Maria. *Joann.* 20, 11. 18.
23. S. Apollinaris Episc. et Mart.
EP. Seniores. I. *Petr.* 5, 1. 11. P. 1. 5.
EV. Facta est. *Luc.* 22, 24. 30.
24. Vigilia S. Jacobi Apost.
R. EP. Benedictio. EV. Hoc est. *De Comm.*
P. EP. Ecce dies. *Jer.* 16, 14. 21.
EV. Venit. *Marc.* 1, 14. 20.
25. S. Jacobi Apost.
R. EP. Puto, quod. I. *Cor.* 4, 9. 15.
P. Non doctas. II. *Petr.* 1, 16. 18.
EV. Accessit. *Matth.* 20, 20. 23.
26. R. S. Annae Matris B. Virg.
EP. Mulierem. EV. Simile est. *De Comm.*
P. In Translatione S. Marcelli.
EP. Mementote. *Hebr.* 13, 7. 17.
EV. Sint Iunibi. *Luc.* 12, 35. 40.
27. R. S. Pantaleonis Mart.
EP. Memor. 2. EV. Nihil. 2. *De Comm.*
28. R. Ss. Nazarii et Sociorum Mart.
EP. Reddidit. EV. Cum. 1. *De Comm.*
P. S. Annae Matris B. Virg.
EP. Gratia. *Ecclesi.* 26, 16. 24.
EV. Jesus erat. *Luc.* 3, 23. ad fin.

29. *S. Marthae Christi Hospitiae.*
 EP. Qui gloriatur. *II. Cor.* 10, 17. 2. c. 11.
 P. Facta est. *IV. Reg.* 4, 8. 11.
 EV. Intravit. *Luc.* 10, 38. 42.
 30. *Ss. Abdon et Sennen Mart.*
 R. EP. Exhibeamus. EV. Videns. *De Comm.*
 P. EP. Sancti. EV. Descendens. *De Comm.*
 31. *B. S. Ignatii Confess.*
 EP. Memor. *II. Tim.* 2, 8. 10. et 3, 10. 12.
 EV. Designavit. *Luc.* 10, 1. 9.
 P. *S. Germani Episc. Antisiod.*
 EP. Si exieris. *Deut.* 20, 1. 4.
 EV. *Homo Matth.* 25, 14. 23.
- MENSE AUGUSTO.
1. *S. Petri ad Vincula.*
 EP. Misit. *Act.* 12, 1. 11.
 EV. Venit. *Matth.* 16, 13. 19.
 P. *Dominica post festum S. Petri ad Vincula. In Susceptione S. Crucis.*
 EP. Videte. *Gal.* 6, 11. 14.
 EV. Sicut. *Joann.* 3, 14. 17.
 2. *S. Stephani Papae et Mart.*
 R. EP. A Mileto. *Act.* 20, 17. 21.
 EV. Si quis vult. *Matth.* 16, 24. 27.
 P. EP. Debemus. *II. Thess.* 2, 13. 17.
 EV. Si quis vult. *Marc.* 8, 34. 38.
 3. *In Inventione S. Stephani Protomart.*
 EP. Stephanus. *Act.* 6, 8. 10. et 7, 54. 59.
 P. 7, 55. 2. c. 8.
 EV. Ecce. *Matth.* 23, 34. 39. P. 29. 35.
 4. *S. Dominici Confess.*
 EP. R. Testificor. *II. Tim.* 4, 1. 8.
 P. *Sermo meus. I. Cor.* 2, 4. 8.
 EV. Sint lumbi. *Luc.* 12, 35. 40.
 5. R. *In Dedicatione S. Mariae ad Nives.*
 EP. Ab initio. *Eccli.* 24, 14. 16.
 EV. Loquente. *Luc.* 11, 27. 28.
 P. *S. Jonii Mart. De Comm.*
 6. *In Transfiguratione Domini.*
 EP. Non doctas. *II. Petr.* 1, 16. 19.
 EV. Assunxit. *Matth.* 17, 1. 9.
 7. *R. S. Cajetani Confess.*
 EP. Beatus. *Eccli.* 31, 8. 12.
 EV. Nemo. *Matth.* 6, 24. 33.
 8. *R. Ss. Syriaci et Sociorum Mart.*
 EP. Gratias. *I. Thess.* 2, 13. 16.
 EV. Euntes. *Marc.* 16, 15. 18.
 P. *S. Justini Mart.*
 EP. Scribo. *I. Joann.* 2, 13. 15.
 EV. Ibant. *Luc.* 14, 25. 27.
 9. *In Vigilia S. Laurentii.*
 EP. Confiteor. *Eccli.* 51, 1. 12.
 EV. R. Si quis vult. *Matth.* 16, 24. 27.
 P. Qui non bajulat. *Luc.* 14, 27. 33.
 10. *In festo S. Laurentii Mart.*
 EP. Qui parce. *II. Cor.* 9, 6. 10.
 EV. Amen. *Joann.* 12, 24. 26.
 11. P. *In Susceptione S. Coronae spineae.*
 EP. Tentavit. *Gen.* 22, 1. 13.
 EV. Apprehendit. *Joann.* 19, 1. 5.
 12. *S. Clarae Virg.*
 EP. R. Qui. P. De virginibus. *De Comm.*
 EV. Simile erit. *Matth.* 25, 1. 13.
 13. *Ss. Hippolyti et Cassiani Mart.*
 EP. Media. *Act.* 16, 25. 34.
 14. *In Vigilia Assumptionis.*
 R. EP. Ego. *Eccli.* 24, 23. 31.
 EV. Loquente. *Luc.* 11, 27. 28.
- P. EP. Sicut. *Cant.* 2, 2. 7.
 EV. Stabaut. *Joann.* 19, 25. 27.
 15. *In Assumptione B. Mariae Virg.*
 EP. R. In omnibus. *Eccii.* 24, 11. 20.
 P. Apertum est. *Apos.* 11, 19. 2. c. 12.
 EV. Intravit. *Luc.* 10, 38. ad fin.
 P. *Infra Oct.*
 EP. Tota pulchra. *Cant.* 4, 7. 12.
 EV. Repleta. *Luc.* 1, 41. 49.
 16. *R. S. Hyacinthi Confess.*
 EP. Beatus. EV. Sint. 1. *De Comm.*
 P. *S. Rochi. Votiva.*
 EP. Immisit. *II. Reg.* 24, 15. 19.
 EV. Circuhat. *Matth.* 9, 35. ad fin.
 18. P. *Victoriae Philippi Pulchri.*
 EP. Benedicta. *Jud.* 13, 23. 25.
 EV. Repleta. *Luc.* 1, 41. 49.
 20. *S. Bernardi Abbatis.*
 EP. Justus cor suum. *Eccli.* 30, 6. 14.
 EV. Ecce nos. *Matth.* 19, 27. 29.
 22. *In Oct. Assumptionis.*
 P. EP. Quasi. *Eccli.* 24, 17. 24.
 EV. Loquente. *Luc.* 11, 27. 28.
 23. *R. S. Philitippi Benitii Confess.*
 EP. Spectaculum. EV. Nolite. 2. *De Comm.*
In Vigilia S. Bartholomaei. De Comm.
 24. *S. Bartholomaei Apost.*
 EP. R. Vos estis. *I. Cor.* 12, 27. ad fin.
 P. Exurgens. *Act.* 5, 17. 29.
 EV. Exit. *Luc.* 6, 12. 19.
 15. *S. Ludorici Regis Franciae.*
 EP. R. Justum. *Nap.* 10, 10. 14.
 P. Dilatavit. *I. Mach.* 3, 3. 9.
 EV. Homo. *Luc.* 19, 12. 26.
 16. R. S. Xephirini Papae et Mart.
 EP. Benedictus. EV. Si quis vult. *De Comm.*
 27. P. *Ss. Georgii et Sociorum Mart.*
 EP. Scimus. *Rom.* 8, 28. 37.
 EV. Cum audieritis. *Luc.* 21, 9. 19.
 28. *S. Augustini Episc. et Eccles. Doct.*
 EP. R. Testificor. 1. *De Comm. Doct.*
 P. Abhiciamus. *Rom.* 13, 12. 1. c. 14.
 EV. Vos estis sal. *De Comm. Doct.*
 19. *In Decollatione S. Joannis Bapt.*
 EP. R. Factum est. *Jer.* 1, 17. ad fin.
 P. Mementote. *Mal.* 4, 4. 6.
 EV. Misit. *Marc.* 6, 17. 29.
 30. *Ss. Felicis et Adaucti Mart.*
 EP. Reddedit. 4. EV. Qui vos. 7. *De Comm.*
 P. *S. Fiacrii Confess. Episc. De Comm.*
 EV. Videte. *Marc.* 13, 33. 37.
 31. P. *S. Raymundi Nonnati Confess.*
 EP. Beatus. EV. Sint. 1. *De Comm.*
- MENSE SEPTEMBRI.
1. R. S. *Aegidii Abbatis.*
 EP. Dilectus. 4. EV. Ecce nos. 4. *De Comm.*
 P. *S. Lupi Episc.*
 EP. Plures. 1. EV. Homo. 1. *De Comm.*
 2. R. S. *Stephani Regis Hungariae.*
 EP. Beatus. 1. EV. Sint lumbi. 1. *De Comm.*
 P. *S. Lazari a Christo suscitat.*
 EP. Ecce ego. *Ezech.* 37, 12. 14.
 EV. Erat. *Joann.* 11, 1. 45.
 5. R. S. *Laurentii Justiniani Episc.*
 EP. Ecce. 1. EV. Homo. 1. *De Comm.*
 7. P. *S. Clodoaltri Confess.*
 EP. Fili. *Eccli.* 2, 1. 6.
 EV. Videte. *Marc.* 13, 33. 37.

8. In Nativitate B. Mariae Virg.
EP. R. Dominus. *Prov.* 8, 22. 35.
P. Egredietur. *Isai.* 11, 1. 5.
EV. Liber. *Matth.* 1, 1. 16.
10. R. S. Nicolai de Tolentino.
EP. Spectaculum. 2. EV. Nolite. 2. *De Comm.*
14. In Exaltatione S. Crucis.
EP. R. Hoc. *Philipp.* 2, 5. 11.
P. In Christo. *Col.* 2, 9. 15.
EV. Nunc. *Joann.* 12, 31. 36.
16. Ss. Cornelii et Cypriani Pont. et Mart.
R. EP. Justorum. EV. Cum. 1. *De Comm.*
P. EP. Habentes. II. *Cor.* 4, 13. 2. c. 5.
EV. Qui perdidit. *Matth.* 16, 25. 27.
17. Ss. Stigmatum B. Francisci.
EP. Mihi. *Gat.* 6, 14, 18.
EV. Si quis vult. *Matth.* 16, 4. 27.
P. S. Lamberti Episc. et Mart.
EP. Sectare. II. *Tim.* 2, 22. 26.
18. R. S. Thomae de Villanova.
EP. Ecce. 1. EV. Homo. 1. *De Comm.*
19. Ss. Januarii et Sociorum Mart.
EP. Rememoramini. EV. Sedente. *De Comm.*
10. Ss. Eustachii et Sociorum Mart.
EP. Justi. 2. EV. Descendens. 2. *De Comm.*
20. In Vigilia S. Matthaei.
EP. R. Benedictio. *De Comm.*
P. Dedit. *Ephes.* 4, 11. 16.
EV. Videlit. *Luc.* 5, 27. 32.
21. In festo S. Matthaei Apost.
EP. R. Similitudo. *Ezech.* 1, 10. 15.
P. Ecce sedes. *Apoc.* 4, 2. 10.
EV. Videlit. *Matth.* 9, 9. 13.
22. Ss. Mauriti et Sociorum Mart.
EP. Unus. *Apoc.* 7, 13. 17.
EV. R. Cum. 1. Descendens. 2. *De Comm.*
23. R. S. Lini Mart.
EP. Beatus. 1. EV. Si quis veuit. 1. *De Comm.*
P. S. Theetiae Virg. et Mart.
EP. Qui gloriatur. II. *Cor.* 10, 17. 2. c. 11.
EV. Accesserunt. *Matth.* 22, 23. 32.
24. R. Beatis. Virg. Mariae de Mercede.
EP. Ab initio. *Ecclesi.* 24, 14. 16.
EV. Stabat. *Joann.* 19, 25. 27.
P. Ss. Andochii et Sociorum Mart.
EP. Nolite. I. *Petr.* 4, 12. 19.
EV. Videte. *Mat.* 24, 4. 9.
25. P. S. Firmini Episc. et Mart.
EP. Omne. 5. EV. Non est. 6. *De Comm.*
26. R. Ss. Mart. Cypriani et Justiniae.
EP. Rememoramini. EV. Sedente. 3. *De Comm.*
27. Ss. Mart. Cosmae et Damiani.
R. EP. Justi. 2. EV. Descendens. 2. *De Comm.*
P. EP. Honora. *Ecclesi.* 38, 1. 14.
28. R. S. Hencestai Ducus et Mart.
EP. Justum. EV. Si quis vult. *De Comm.*
29. S. Michaelis et omnium Angelorum.
EP. R. Significavit. *Apoc.* 1, 1. 5.
P. Factum est. *Apoc.* 12, 7. 12.
EV. Accesserunt. *Matth.* 18, 1. 10.
30. S. Hieronymi Presbyteri et Eccles.
Doct.
EP. R. Testificor. II. *Tim.* 4, 1. 8.
P. Omnes. II. *Tim.* 3, 12. 17.
- MENSE OCTOBRI.
1. S. Remigii Episc.
R. EP. Ecce. 1. EV. Homo. 1. *De Comm.*
P. EP. Dei sumus. I. *Cor.* 3, 9. 11.
2. Ss. Angelorum Custodum.
EP. Ecce ego. *Exod.* 23, 20. 23.
EV. Accesserunt. *Matth.* 18, 1. 10.
3. P. S. Dionysii Areopagitae Episc. et Mart.
EP. Stans. *Act.* 17, 22. ad fin.
EV. Ante. *Marc.* 13, 9. 13.
4. S. Francisci Confess.
EP. Mihi. *Gat.* 6, 14. 18.
EV. R. Confiteor. *Matth.* 11, 25. 30.
P. Nolite. *Matth.* 10, 9. 13.
5. R. Ss. Placidi et Sociorum Mart.
EP. Rememoramini. EV. Sedente. 3. *De Comm.*
P. S. Aureae Virg.
EP. O quam. 3. EV. Simile erit. 1. *De Comm.*
6. S. Brunonis Confess.
R. EP. Beatus. 1. EV. Sint. 1. *De Comm.*
P. EP. Laetabitur. *Isai.* 35, 1. 9.
7. R. S. Marci Papae.
EP. Plures. 2. EV. Vigilate. 2. *De Comm.*
P. Ss. Sergii et Bacchi Mart. *De Comm.*
8. R. S. Brigittae Viduae.
EP. Viduae. EV. Simile est. *De Comm.*
P. Vigil. Ss. Dionysii et Sociorum.
EP. Evangelium. I. *Thess.* 1, 5. 10.
EV. Descendens. *Luc.* 6, 17. 23.
9. Ss. Dionysii et Sociorum Mart.
R. EP. Stans. *Act.* 17, 22. ad fin.
EV. Attendite. *Luc.* 12, 1. 8.
P. EP. Fiduciam. I. *Thess.* 2, 2. 13.
EV. Euntes. *Marc.* 16, 15. 18.
P. Infra Oct.
EP. Fiduciam. I. *Thess.* 2, 2. 8.
EV. Dico. *Luc.* 12, 4. 8.
10. R. S. Francisci Borgiae.
EP. Dilectus. 4. EV. Ecce. 4. *De Comm.*
13. R. S. Eduardi Regis Confess.
EP. Beatus. 1. EV. Sint. 1. *De Comm.*
14. R. S. Calisti Papae et Mart.
EP. Omuis. *Hebr.* 5, 1. 7.
EV. Nihil. *Matth.* 10, 26. 32.
15. R. S. Theresiae Virg.
EP. Qui. EV. Simile erit. *De Comm.*
16. P. Oct. Ss. Dionysii et Sociorum.
EP. Memores. I. *Thess.* 2, 9. 13.
EV. Euntes. *Marc.* 16, 15. 18.
17. R. S. Hedwigis Viduae.
EP. Mulierem. EV. Simile est. *De Comm.*
P. S. Gerbonii Episc. *De Comm.*
18. S. Lucae Evangelistae.
R. EP. Gratias. II. *Cor.* 8, 16. ad fin.
Designavit. *Luc.* 10, 1. 9.
P. EP. Vigila. II. *Tim.* 4, 5. 18.
EV. Quoniam. *Luc.* 1, 1. 9.
19. R. S. Petri de Alcantara Confess.
EP. Quae mihi. 3. EV. Nolite. 2. *De Comm.*
P. Ss. Mart. Saviniani Pont. et Soc.
EP. Sapientiam. I. *Cor.* 2, 6. 13.
21. R. S. Hitarionis Abbatis.
EP. Dilectus. 4. EV. Ecce. 4. *De Comm.*
P. S. Ursulae et Sociorum Virg. et Mart.
EP. De virginibus. EV. Simile erit. *De Comm.*
22. P. S. Melloni Episc.
EP. Factus sum. *Col.* 1, 25. 29.
EV. Homo. *Luc.* 19, 12. 26.
24. P. S. Maglorii Episc.
EP. Omnis. *Hebr.* 10, 11. 18.

25. R. *Ss. Mart. Chrysanti et Dariae.*
EP. Exhibeamus. 7. EV. Vae vobis. 6. *De Comm.*
- P. *Ss. Crispini et Crispiniani Mart.*
EP. Reddidit. 4. EV. Cum. 1. *De Comm.*
26. R. *S. Evaristi Papae et Mart.*
EP. Beatus. 1. EV. Si quis venit. 1. *De Comm.*
27. *Vigilia Ss. Simonis et Judee.*
EP. R. Spectaculum. I. Cor. 4, 9. 14.
- P. Puto, quod. I. Cor. 4, 9. 13.
- EV. Ego sum. Joann. 15, 1. 7.
28. *Ss. Simonis et Judee Apost.*
R. EP. Unicuique. Ephes. 4, 7. 13.
- EV. Haec mando. Joann. 15, 17. 25.
- P. EP. Menores. Judae 17. 25.
- EV. Adhuc. Joann. 14, 19. 23.
30. P. *S. Lucani Mart. De Comm.*
31. *Vigilia omnium Sanctorum.*
EP. Ecce ego. Apoc. 5, 6. 12. P. 14.
- EV. Descendens. Luc. 6, 17. 23. P. 20. 23.

MENSE NOVEMBRI.

1. *In festo omnium Sanctorum.*
EP. Ecce ego. Apoc. 7, 2. 12.
- EV. Videus. Matth. 5, 1. 12.
2. *In Commemoratione omnium Fidelium Defunctorum.*
EP. Ecce. I. Cor. 15, 51. 57.
- EV. Amen. Joann. 5, 25. 29.
3. P. *S. Marcelli Episc.*
EP. Memento. Hebr. 13, 7. 17.
- EV. Sint Iumbi. Luc. 12, 35. 40.
4. *S. Caroli Borromaei Episc.*
R. EP. Ecce. 1. EV. Homo. 1. *De Comm.*
- P. EP. Factum est. Ezech. 3, 17. 21.
- EV. Qui intrat. Joann. 10, 2. 15.
8. *In Oct. omnium Sanctorum.*
P. EP. Unus. Apoc. 21, 10. 27.
- Cetera R. et P., ut in die festi.
9. *In Dedicatione Basilicae Salvatoris.*
EP. Vidi. EV. Ingressus. *De Comm.*
- P. *S. Mathurini Confess. De Comm.*
- R. *Ss. Tryphonis et Sociorum Mart.*
- EP. Non sunt. 6. EV. Atteundite. *De Comm.*
10. P. *S. Martini Papae et Mart.*
EP. Exhibeamus. II. Cor. 6, 4. 10.
- EV. Convocata. Marc. 8, 34. 38.
11. *S. Martini Episc.*
R. EP. Ecce. 1. EV. Homo. 1. *De Comm.*
- P. EP. In omni. Philipp. 1, 20. 24.
- EV. Nemo. Luc. 11, 33. 36.
12. R. *S. Martini Papae et Mart.*
EP. Communicantes. EV. Si quis venit.
De Comm.
13. R. *S. Didaci Confess.*
EP. Spectaculum. 2. EV. Nolite. 2. *De Comm.*
- P. *S. Gendulfi Episc. De Comm.*
17. R. *S. Gregorii Thaumaturgi Episc.*
EP. Ecce. 1. *De Comm.*
- EV. Habete. Marc. 11, 22. 24.
- P. *S. Aniani Episc.*
18. R. *In Dedicatione Basilicarum Ss. Apost. Petri et Pauli. De Comm.*
P. *In Oct. S. Martini.*
- EP. Sacerdos. Eccli. 50, 1. 11.
19. *S. Elizabeth Viduae.*
- EP. Mulierem. EV. Simile est. *De Comm.*
20. R. *S. Felicis de Valois Confess.*
EP. Spectaculum. 2. EV. Nolite. 2. *De Comm.*
21. *In Praesentatione B. Mariae Virg.*
EP. Ab initio. Eccli. 24, 14. 16.
- P. Quaesivi. Eccli. 51, 18. 21.
- EV. Loquente. Luc. 11, 27. 28.
22. *S. Caeciliae Virg. et Mart.*
EP. Exaltasti. Eccli. 51, 13. 17. P. 14. 17.
- EV. Simile erit. Matth. 25, 1. 13.
23. *S. Clementis Papae et Mart.*
EP. Imitatores. Philipp. 3, 17. 3. c. 4.
- EV. R. Vigilate. Matth. 24, 42. 47.
- P. Quis, putas. Luc. 12, 42. 48.
24. R. *S. Chrysogoni Mart.*
EP. Justum. 1. EV. Nolite 1. *De Comm.*
- P. *S. Severini Confess.*
- EP. Est quaestus. I. Tim. 6, 6. 12.
- EV. Nolite. Luc. 12, 32. 34.
25. *S. Catharinae Virg. et Mart.*
EP. R. Consitebor. P. O quam. *De Comm.*
- EV. Simile erit. 1. *De Comm.*
26. R. *S. Petri Alexandrini Episc. et Mart.*
EP. Beatus. 1. EV. Si quis venit. 1. *De Comm.*
- P. *S. Genorefue de miraculo Ardentium.*
- EP. Misit. I. Par. 21, 14. 18.
- EV. Circubat. Matth. 9, 35. 38.
27. P. *Ss. Vitalis et Agricolae Mart.*
- EP. Omnes. Gal. 3, 26. 29.
- EV. Descendens. Luc. 6, 17. 23.
29. *In Vigilia S. Andreae.*
- EP. R. Benedictio. *De Comm.*
- P. Veulent. Isai. 66, 18. 19.
- EV. Stabat. Joann. 1, 35. 51.
30. *In festo S. Andreae Apost.*
- EP. Corde. Rom. 10, 10. 18.
- EV. Ambulans. Matth. 4, 18. 22.

COMMUNE SANCTORUM.

In Vigilia Apost.

- R. EP. Benedictio. Eccli. 44, 25. 9. c. 45.
- P. Abundantius. Hebr. 2, 1. 4.
- EV. Hoc est. Joann. 15, 12. 16.
- Unius Mart. extra Temp. Pasch.*
- EP. 1. R. Beatus. Jac. 1, 12. 17.
2. R. Benedictus. II. Cor. 1, 3. 6.
3. R. Justum. Sap. 10, 10. 13.
4. R. Memor. II. Tim. 2, 8. 9. et 3, 10. 11.
- R. et P. 5. Omne. Jac. 2, 2. 12.
6. R. Communicantes. I. Petr. 4, 17. ad fin.
- EV. 1. R. Si quis venit. Luc. 14, 25. 33.
2. R. Si quis vult. Matth. 16, 24. 27.
3. R. Nolite. Matth. 10, 34. ad fin.
4. R. Nihil est. Matth. 20, 26. 34.
5. R. Nisi granum. Joann. 12, 24. 26.
6. R. et P. Non est. Matth. 10, 24. 33.
- Plur. Mart. extra Temp. Pasch.*
- EP. 1. R. Justorum. Sap. 3, 1. 7.
2. R. Justi. Sap. 5, 16. 19.
3. R. Rememoramui. Hebr. 10, 32. 37.
4. R. Reddidit. Sap. 10, 17. ad fin.
5. R. Justificati. Rom. 5, 1. 4.
6. R. Non sunt. Rom. 8, 18. 22.
7. R. Exhibeamus. II. Cor. 6, 4. 9.
- R. et P. 8. Sancti. Hebr. 11, 33. 38.
9. R. Respondit. Apoc. 7, 13. ad fin.
- EV. 1. R. Cum audier. Luc. 21, 9. 19.
2. R. et P. Descendens. Luc. 6, 17. 23.

3. R. Sedente. *Matth.* 24, 3. 13.
 4. R. Videns. *Matth.* 5, 1. 11.
 5. R. Confiteor. *Matth.* 11, 25. *ad fin.*
 6. R. Vae vobis. *Luc.* 11, 47. 51.
 7. R. Qui vos. *Luc.* 10, 16. 20.
 8. R. Attendite. *Luc.* 12, 1. 8.
Unius rel plurium Mart. Temp. Pasch.
 EP. 1. R. Stabunt. *Sap.* 5, 1. 5.
 2. R. Memor. *II. Tim.* 2, 8. 9. *et 3, 10. 11.*
 3. R. Benedictus. *I. Petr.* 1, 3. 6.
 4. R. et P. Post hacc. *A poc.* 19, 1. 8.
 5. R. et P. Memor. *II. Tim.* 2, 8. 14.
 EV. 1. R. Ego sum. *Joann.* 15, 1. 7.
 2. R. Ego sum. *Joann.* 15, 5. 11.
 3. R. et P. Amen. *Joann.* 16, 20. 22.
 4. R. et P. Oportet. *Luc.* 9, 22. 26.
Confess. Pont.
 EP. et R. Ecce. *Eccli.* 44. 45. *quoad sensum, non quoad verba.*
 2. R. Plures. *Hebr.* 7, 23. 26.
 3. R. et P. Omnis. *Hebr.* 5, 1. 3. P. 6.
 4. R. Memento. *Hebr.* 13, 7. 16.
 EV. 1. R. Homo. *Matth.* 25, 14. 27.
 2. R. et P. Vigilate. *Matth.* 24, 42. 47.
 3. R. Nemo. *Luc.* 11, 33. 36.
 4. R. Videte. *Marc.* 15, 33. 37.
Doct.
 EP. 1. Testificor. *II. Tim.* 4, 1. 8.
 2. . . Cor suum. *Eccli.* 39, 6. 13.
 EV. Vos estis. *Matth.* 5, 13. 19.
Confess. non Pont.
 EP. 1. R. Beatus. *Eccli.* 31, 8. 10.
 2. R. Spectaculum. *I. Cor.* 4, 9. 15.
 3. R. et P. Quae mihi. *Philipp.* 3, 7. 11.
 4. R. Dilectus. *Eccli.* 45, 1. 5.
 EV. 1. R. et P. Sicut lumbi. *Luc.* 12, 35. 40.
 2. R. Nolite. *Luc.* 12, 32. 34.
 3. R. Nemo. *Luc.* 19, 12. 26.
 4. R. Ecce nos. *Matth.* 19, 27. 29.
Virg. et Mart.
 EP. 1. R. Confitebor. *Eccli.* 51, 1. 7.
 2. R. Exaltasti. *Eccli.* 51, 13. 17.
 3. R. et P. O quam. *Sap.* 4, 1. 2.
 EV. 1. R. et P. Simile erit. *Matth.* 25, 1. 13.
 2. R. Simile est. *Matth.* 13, 44. 52.
Virg. non Mart.
 EP. 1. R. Qui gloriat. *II. Cor.* 10, 18. 2. c. 11.
 2. R. et P. De virginibus. *I. Cor.* 7, 25. 34.
 EV. 1. R. et P. Simile erit. *Matth.* 25, 1. 13.
 2. R. Simile est. *Matth.* 13, 44. 52.
Sanctae non Virg.
 EP. 1. R. Confitebor. *Eccli.* 51, 1. 7.
 2. R. et P. Mulierem. *Prov.* 31, 20. *ad fin.*
 3. R. Viduas. *I. Tim.* 5, 2. 9.
 EP. 1. R. et P. Simile est. *Matth.* 13, 44. 52.
In festo Dedicationis Eccles.
 EP. Vidi. *A poc.* 21, 2. 4.
 EV. Ingressus. *Luc.* 19, 1. 9.
P. In Oct. Dedicationis.
 EP. Aute. *I. Mach.* 4, 52. 59.
 EV. Facta sunt. *Joann.* 10, 22. 29.
IN MISSIS VOTIVIS.
De Ss. Trinit.
 EP. Gaudete. *II. Cor.* 13, 11. 13.
 EV. Cum venerit. *Joann.* 15, 16. 4. c. 16.
De S. Spiritu.
 EP. Cum audissent. *Act.* 8, 12. 17.
 EV. Si quis. *Joann.* 15, 23. 31.
 P. *De Ss. Nomine Jesu.*
 EP. Repletus. *Act.* 4, 8. 12.
 EV. Angelus. *Matth.* 1, 20. 21.
De Ss. Sacramento.
 EP. Ego. *I. Cor.* 11, 23. 29.
 EV. Caro mea. *Joann.* 6, 56. 59.
De Passione seu de Cruce Domini.
 EP. Hoc. *Philipp.* 2, 8. 11. P. 5. 11.
 EV. Assumxit. *Matth.* 20, 17. 19.

DE. B. MARIA.
In Adventu.
 EP. Adjectit. *Isai.* 7, 10. 15.
 EV. Missus est. *Luc.* 1, 26. 38.
A Natali Domini ad Purificationem.
 EP. R. Benignitas. *Tit.* 3, 4. 7.
 P. Tu Bethlehem. *Mich.* 5, 2. 5.
 EV. Pastores. *Luc.* 2, 15. 20.
A Purificatione ad Dominicam Passionis.
 EP. R. Ab initio. *Eccli.* 24, 14. 16.
 P. Cum essemus. *Gal.* 4, 2. 6.
 EV. Loquente. *Luc.* 11, 27. 28.
Temp. Pasch.
 EP. R. Ab initio. *Eccli.* 24, 14. 16.
 P. Creavit. *Jer.* 31, 22. 26.
 EV. Stabant. *Joann.* 19, 25. 27.
A Trinit. ad Adventum.
 EP. et EV. *Ut supra a Purificatione ad Dominicam Passionis.*
 P. *Pro Eccles.*
 EP. Qui descendit. *Ephes.* 4, 10. 16.
 EV. Venit. *Matth.* 16, 13. 19.
 R. *Pro eligendo summo Pont.*
 EP. Adeamus. *Hebr.* 4, 16. 7. c. 5.
 EV. Si diligitis. *Joann.* 14, 15. 21.
 P. *Pro eligendo Praetato.*
 EP. Erant. *Act.* 13, 1. 3.
 EV. Non vos. *Joann.* 15, 16. 25.
Ad tollendum schisma.
 EP. Obscro. *Ephes.* 4, 1. 21. P. 1. 6.
 EV. Pater. *Joann.* 17, 11. 23.
Contra infideles seu payanos.
 EP. Mardochaeus. *Esthr.* 13, 8. 17.
 EV. R. Quis. *Luc.* 11, 5. 13.
 P. Ascendit. *Luc.* 8, 22. 25.
Temp. bell.
 EP. R. Accesserunt. *Jer.* 42, a 1. *ad 2.*
medium et a 7. ad 12.
 P. Unde bella. *Jac.* 4, 1. 6.
 EV. Accesserunt. *Matth.* 21, 3. 8. P. 1. 8.
Pro pace.
 EP. Fratribus. *II. Mach.* 1, 1. 5.
 EV. Cum sero. *Joann.* 20, 19. 23.
Pro ritanda mortalitate.
 EP. R. Immisit. *II. Reg.* 24, 15. 19. *et a*
med. 25. ad fin.
 P. Fames. *II. Par.* 6, 28. 31.
 EV. Surgens. *Luc.* 4, 38. *ad fin.*
Pro remissione peccatorum.
 R. EP. Condelector. *Rom.* 7, 22. 25.
 EV. Petite. *Luc.* 11, 9. 13.
 P. EP. Si quis. *J. Joann.* 2, 1. 4.
 EV. Dixit. *Luc.* 18, 9. 14.
 P. *Pro gratiis Deo agendis.*
 EP. Aperiens. *Tob.* 13, 1. 6.
 EV. Dum iret. *Luc.* 17, 11. 19.
Pro quacunque necessitate.
 EP. R. Si. *Jer.* 14, 7. 9.

- P. Hacc scribo. *I. Joann.* 5, 13. 15.
EV. Habete. *Marc.* 11, 22. 26.
Pro sponsatibus.
EP. Mulieres. *Ephes.* 5, 22. *ad fin.*
EV. Accesserunt. *Matth.* 19, 3. 6.
Pro iter agentibus.
EP. Egressus. *Gen* 28. *a* 10. *P. a* 18. *ad fin.*
EV. R. Euntes. *Matth.* 10, 7. 14.
P. Duo. Luc. 24, 13. 32.
Pro infirmis.
EP. Tristatur. *Jac.* 5, 13. 16.
EV. R. Cum. *Matth.* 8, 5. 13.
P. Centurioius. Luc. 7, 2. 10.
P. Pro infirmo in agone.
EP. Scimus. *II. Cor.* 5, 1. 10.
EV. Egressus. *Luc.* 22, 39. 44.

PRO DEFUNCTIS.*In die obitus et in depositione.*

- EP.** Nolumus. *I. Thess.* 4, 12. *ad fin.*
EV. Dixit. *Joann.* 11, 21. 27.

In anniversariis.

- EP.** Fortissimus. *II. Mach.* 12, 42. *ad fin.*
EV. R. Omne. *Joann.* 6, 37. 40.
P. Pater. Joann. 5, 20. 24.

In Missis quotidianis.

- EP.** Audivi. *Apoc.* 14. 13.
EV. R. Ego sum. *Joann.* 6, 51. 55.
P. Omne, quod. Joann. 6, 37. 40.

INDEX TESTIMONIORUM**A CHRISTO ET APOSTOLIS****IN NOVO TESTAMENTO CITATORUM EX VETERI.**

Quae huc in id congesta sunt, ut pii lectores nativam quorundam intelligentiam, quae ab ipso Christo vero interprete, et Spiritu ejus per apostolos sit tradita, assequantur, perspiciantque, in quem usum ea apostoli et evangelistae adduxerint.

GENESIS.

1. Masculum et foeminam fecit eos. *Matth.* 19. *Marc.* 10.
2. Regnievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. *Hebr.* 4.
2. Factus est primus homo Adam in animam viventem. *I. Cor.* 15.
2. Dimitter homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae. *Matth.* 19. *Marc.* 10. *Ephes.* 5. *I. Cor.* 6.
2. Erunt duo in carne una. *Matth.* 19. *Marc.* 10. *I. Cor.* 6. *Gal.* 3.
12. Exi de terra tua et de cogitatione tua. *Act.* 7.
12. Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. *Act.* 3. *Ephes.* 5.
15. Sic erit semen tuum. *Rom.* 4.
15. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam. *Rom.* 4. *Jac.* 2. *Gal.* 3.
15. Erit semen tuum peregrinum in terra non sua. *Act.* 7.
17. Quia patrem multarum gentium constitui te. *Rom.* 4.
18. Secundum hoc tempus veniam, et erit Sarae filius. *Rom.* 9.
21. Ejice ancillam et filium ejus. *Gal.* 4.
21. In Isaac vocabitur tibi semen. *Rom.* 9.
22. Nisi benedicetus benedicam te, et mult. *Hebr.* 6.
22. Quia benedicentur in te omnes gentes. *Gal.* 3. *Act.* 3.
25. Quia major serviet minori. *Rom.* 9.

EXODUS.

3. Ego sum Deus Abraham etc. *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 20.
9. In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te potentiam meam. *Rom.* 9.
12. Os non comminuetis ex eo. *Joann.* 19.
13. Omne masculinum adaperiens vulvam. *Luc.* 2.
16. Qui multum, non abundavit etc. *II. Cor.* 8.
20. Non moechaberis. *Matth.* 5.
20. Nou adulterabis; non occides; non furturn facies; non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium; non concupisces. *Rom.* 13.
20. Nou concupisces. *Rom.* 7.
20. Non occides. *Matth.* 5. *Luc.* 18.
20. Honora patrem tuum et matrem tuam. *Matth.* 15. *Marc.* 7. *Ephes.* 6.
21. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. *Matth.* 15. *Marc.* 7.
21. Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Matth.* 5.
22. Principi populi tui non maledices. *Act.* 23.
24. Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. *Hebr.* 9.
25. Vide, omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est etc. *Hebr.* 8. *Act.* 7.
32. Fac nobis deus, qui praecedant nos. *Act.* 7.
33. Miserebor, cui voluero etc. *Rom.* 9.
34. Non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam. *II. Cor.* 3.

LEVIT.

12. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.
I. Petr. 1.
18. Qui fecerit homo, vivet in ea. *Rom. 10. Gal. 3.*
19. Non perjurabis. *Matth. 5.*
19. Diliges proximum tuum sicut te ipsum.
Rom. 13. Gal. 5. Jac. 2. Matth. 22. Marc. 12.
19. Diliges proximum tuum. *Matth. 5.*
20. Qui maledixerit patri, et matri etc.
Matth. 15.
24. Oculum pro oculo. *Matth. 5.*
26. Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo etc. *II. Cor. 6.*

NUMERI.

9. Os non comminuetis ex eo. *Joann. 19.*

DEUTER.

4. Etenim Deus noster ignis consumens est. *Hebr. 12.*
5. Non concupisces. *Rom. 7, 13.*
5. Non occides. *Matth. 5. Luc. 18.*
5. Non moechaberis. *Matth. 5. Luc. 18.*
5. Non furtum facies. *Luc. 18. Rom. 13.*
5. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. *Luc. 18. Rom. 13.*
5. Honora patrem et matrem. *Matth. 15. Marc. 7. Ephes. 6.*
6. Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus unus est. *Marc. 12.*
6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde etc. *Matth. 22. Marc. 12. Luc. 10.*
6. 10. Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. *Matth. 4. Luc. 4.*
6. Nou tentabis Dominum Deum tuum. *Marc. 4. Luc. 4.*
8. Nou in solo pane vivit homo. *Matth. 4. Luc. 4.*
10. Deus personam hominis non accipit. *Gal. 2.*
18. Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus. *Act. 3, 7.*
19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. *Matth. 18. Joann. 8. II. Cor. 13.*

19. Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Matth. 5.*

21. Maledictus omnis, qui pendet in ligno. *Gal. 3.*

25. Non alligabis os bovi trituranti. *I. Cor. 9. I. Tim. 5.*

25. Si quis mortuus fuerit non habens filium. *Matth. 21. Marc. 12. Luc. 20.*

27. Maledictus ominus, qui nou permanaserit in omnibus etc. *Gal. 3.*

30. Quis ascendet in coelum? *Rom. 10.*

30. Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo. *Rom. 10.*

32. Ego ad aemulationem vos adducam in non gentem etc. *Rom. 10.*

32. Mihi vindicta; ego retribuam. *Rom. 12. JOSUE.*

1. Nou te deseram, neque derelinquam. *Hebr. 13.*

REG. II.

7. Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium. *Hebr. 1.*

REG. III.

19. Domine, prophetas tuos occiderunt etc. *Rom. 11.*
19. Reliqui mihi septem millia virorum. *Rom. 11.*

JOB.

5. Comprehendam sapientes in astutia eorum. *I. Cor. 3.*

LIBER PSALM.

2. Quare fremuerunt gentes. *Act. 4.*
2. Filius meus es tu, ego hodie genui. *Act. 13. Hebr. 1. 5.*
2. Reges eos in virga ferrea. *Apoc. 2. 19.*
4. Irascimini, et nolite peccare. *Ephes. 4.*
5. Sepulchrum patens est guttur eorum. *Rom. 3.*
6. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. *Matth. 7. 25. Luc. 13.*
8. Ex ore infantium et lactentium etc. *Matth. 21.*
8. Quid est homo, quod memor es ejus? *Hebr. 2.*
8. Omnia subjectis sub pedibus ejus. *I. Cor. 15.*
9. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. *Rom. 3.*
13. Non est justus quisquam, non est intelligens. *Rom. 3.*
13. Velocius pedes eorum ad effundendum sanguinem. *Rom. 3.*
15. Providebam Dominum in conspectu etc. *Act. 2.*
15. Non dabitis, sanctum tuum videre corruptionem. *Act. 2. 27.*
17. Ego ero fidens in eum. *Hebr. 2.*
17. Propterea confitebor tibi in gentibus Domine. *Rom. 15.*
18. Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum. *Rom. 10.*
21. Eli, Eli, lamma sabacthani. *Matth. 27. Marc. 15.*
21. Diviserunt sibi vestimenta mea. *Matth. 27. Joann. 19.*
21. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. *Hebr. 2.*
23. Domini est terra et plenitudo ejus. *I. Cor. 10.*
24. Odio habuerunt me gratis. *Joann. 15.*
30. In manus tuas commendo spiritum meum. *Luc. 23.*
31. Beati, quorum remissae sunt iniquitates. *Rom. 4.*
33. Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos. *I. Petr. 3.*
39. Hostiam et oblationem uoluisti. *Hebr. 10.*
40. Qui manducat mecum panem. *Joann. 13.*
43. Propterea mortificauit tota die. *Rom. 8.*
44. Thronus tuus Deus in saeculum saeculi. *Hebr. 1.*
50. Ut justificeris in sermonibus tuis. *Rom. 3.*
54. Jacta super Dominum curam tuam. *I. Petr. 5.*
61. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet. *I. Cor. 3.*
67. Ascedeus in altum, captivam duxit captivitatem. *Ephes. 4.*
68. Zelus domus tuae comedit me. *Joann. 2.*
68. Improperia improphanantium tibi ceciderunt super me. *Rom. 15.*

68. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. *Rom.* 11.
68. Fiat communio eorum deserta. *Act.* 1.
68. In siti mea potaverunt me aceto. *Joann.* 19.
77. Aperiam in parabolis os meum. *Matth.* 13.
77. Panem coeli dedit eis. *Joann.* 6.
81. Ego dixi, dii estis. *Joann.* 10.
88. Inveni David servum meum. *Act.* 13.
90. Angelis suis mandavit de te. *Matth.* 4. *Luc.* 4.
93. Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt. *I. Cor.* 3.
94. Hodie si vocem ejus audieritis. *Hebr.* 3.
94. Sicut juravi in ira mea. *Hebr.* 4.
96. Et adorent eum omnes angeli ejus. *Hebr.* 1.
101. Tu in principio, Domine, terram fundasti. *Hebr.* 1.
103. Qui facit angelos suos spiritus. *Hebr.* 1.
108. Et episcopatum ejus accipiat alter. *Act.* 1.
109. Dixit Dominus Domino meo: Sede etc. *Matth.* 22. *Luc.* 10. *Act.* 2.
109. Sede a dextris meis. *Hebr.* 1.
109. Donec ponam inimicos tuos scabellum etc. *Hebr.* 10. 13. *I. Cor.* 15. 25.
109. Tu es sacerdos in aeternum etc. *Hebr.* 5. 7.
109. Juravit Dominus et non poniabit eum. *Hebr.* 7.
111. Dispersit, dedit pauperibus etc. *II. Cor.* 9.
115. Credidi, propter quod locutus sum. *II. Cor.* 4.
115. Omnis homo mendax. *Rom.* 3.
116. Laudate Dominum omnes gentes etc. *Rom.* 15.
117. Dominus mihi adjutor; non timebo, quid faciat mihi homo. *Hebr.* 3.
117. Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes. *Matth.* 21. *Marc.* 12. *Act.* 4. *I. Petr.* 2.
117. Hosanna filio David; benedictus etc. *Matth.* 21.
131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. *Act.* 2.
139. Venenum aspidum sub labiis eorum. *Rom.* 3.
- PROVERB.
3. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. *Rom.* 12.
3. Fili mi, noli negligere disciplinam Domini etc. *Hebr.* 12.
3. Quem diligit Dominus, corripit etc. *Hebr.* 12. *Apoc.* 3.
10. Charitas operit multitudinem peccatorum. *I. Petr.* 4.
17. Videte, ne quis malum pro malo alii cui reddit. *I. Thess.* 5. *I. Petr.* 3.
20. Qui maledixerit patri etc. *Matth.* 15. *Marc.* 7.
25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum etc. *Rom.* 12.
26. Canis reversus ad vomitum suum. *II. Petr.* 2.
- ISAIAS.
1. Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen. *Rom.* 9.
5. Homo plautavit vineam. *Matth.* 21. *Luc.* 20. *Marc.* 12.
6. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. *Apoc.* 4.
6. Auditu audietis, et non intelligetis. *Matth.* 13. *Marc.* 4. *Luc.* 8. *Act.* 28. *Joann.* 12. *Rom.* 11.
7. Ecce virgo in utero habebit. *Matth.* 1.
8. Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Deus. *Hebr.* 2.
9. Terra Zabulon et terra Nephthali. *Matth.* 4.
10. Si fuerit numerus filiorum Israël tamquam arena maris. *Rom.* 9.
11. Revelabitur ille iniquus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui. *II. Thess.* 2.
11. Erit radix Jesse. *Rom.* 15. *Act.* 13.
21. Cecidit, cecidit Babylon illa magna. *Apoc.* 14.
22. Manducemus et bibamus; cras enim moriemur. *I. Cor.* 15.
22. Haec dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David. *Apoc.* 3.
23. Absterget Dominus omnem lacrymam etc. *Apoc.* 7. 21.
28. Quoniam tu aliis linguis et labiis aliis loquar populo huic. *I. Cor.* 14.
28. Ecce ponu in Sion lapidem offendisionis. *Rom.* 9. *I. Petr.* 2. *Act.* 4.
29. Populus hic labiis me honorat. *Matth.* 15. *Marc.* 7.
29. Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam etc. *I. Cor.* 1.
33. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conqueritor hujus saeculi? *I. Cor.* 1.
40. Vox clamantis in deserto: Parate etc. *Matth.* 3. *Marc.* 1. *Luc.* 3. *Joann.* 1.
40. Omnis caro foenum. *I. Petr.* 1. *Jac.* 1.
40. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis instruxit eum? *Rom.* 11.
40. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? *I. Cor.* 2.
41. 44. Ego sum primus et novissimus. *Apoc.* 1. 22.
42. Ecce puer meus, quem elegi. *Matth.* 12.
43. Ecce nova facio omnia. *Apoc.* 21. *II. Cor.* 5.
45. Numquid dicit figuramentum ei, quise etc. *Rom.* 9.
45. Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi reflectetur omne genu et omnis etc. *Rom.* 14.
49. Posui te in lucem gentium, ut sis etc. *Act.* 13.
49. Tempore accepto exaudivi te etc. *II. Cor.* 6.
49. Non esurient neque sitient amplius etc. *Act.* 7.
50. Tunce puerunt in faciem ejus. *Matth.* 26.
52. Quam speciosi pedes evangelizantium pacem. *Rom.* 10.
52. Propter quod exite de medio eorum, et separamini etc. *II. Cor.* 6.
52. Nomen Dei per vos blasphematur. *Rom.* 2.
52. Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, et qui etc. *Rom.* 15.
53. Domine, quis credidit auditui nostro? *Rom.* 10. *Joann.* 12.

53. Ipse infirmitates nostras accepit etc. *Matth. 8.*
53. Tamquam ovis ad occisionem etc. *Act. 8.*
53. Et cum iuquis reputatus est. *Marc. 15.* *Luc. 22.*
53. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. *I. Petr. 2.* *I. Joann. 3.*
53. Qui peccata nostra pertulit in corpore. *I. Petr. 2.*
54. Laetare sterilis, quae non paris etc. *Gal. 4.*
54. Et erunt omnes docibilis Dei. *Joann. 6.*
55. Et qui sedit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitae gratis. *Apoc. 22.*
55. Dabo vobis sancta David fidelia. *Act. 13.*
56. Domus mea domus orationis vocabitur. *Matth. 21.* *Marc. 11.* *Luc. 19.*
59. Contrito et infelicitas in viis eorum etc. *Rom. 3.*
59. Galeam salutis assumite. *Ephes. 6.* *I. Thess. 5.*
59. Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob. *Rom. 11.*
60. Et portas ejus non claudentur per diem. *Apoc. 21.*
60. Et civitas non eget sole neque luna. *Apoc. 21.*
60. Nox ultra non erit. *Apoc. 22.*
61. Spiritus Domini super me etc. *Luc. 4.*
62. Dicite filiationem: Ecce rex tuus venit. *Matth. 21.*
64. Quod oculus non vidit, nec auris auditivit etc. *I. Cor. 2.*
65. Inventus sum a non quaerentibus me etc. *Rom. 10.*
65. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem. *Rom. 10.*
65. Novos vero coelos, et novam terram. *II. Petr. 3.* *Apoc. 21.*
66. Coelum mihi sedes est; terra autem etc. *Act. 7.*
66. Ubi vermis corum non moritur etc. *Marc. 9.*
- JEREM.**
7. Vos autem fecistis illam speluncam latronum. *Matth. 21.* *Marc. 1.* *11.* *Luc. 19.*
9. Qui gloriatur, in Domino gloriatur. *I. Cor. 1.* *II. Cor. 10.*
10. Quis non timebit te Dominus? *Apoc. 15.*
17. Ego sum scrutans reues et cordia. *Apoc. 2.*
31. Vox in Rama audita est. *Matth. 2.*
31. Ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios. *II. Cor. 6.*
31. Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super dominum Israël et super dominum Iuda testamentum nolum. *Hebr. 8.*
31. Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos etc. Dabo leges meas in cordibus eorum. *Hebr. 10.*
51. Cecidit, cecidit Babylon magna. *Apoc. 18.*
- EZECH.**
3. Accipe librum, et devora illum. *Apoc. 10.*
20. Qui fecerit homo, vivet in ea. *Rom. 10.*
32. Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum etc. *Matth. 24.*
56. Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. *Rom. 2.*
- DANIEL.**
9. Cum videritis abominationem desolationis, quae dicta est a Daniele propheta. *Matth. 24.* *Marc. 13.* *Luc. 21.*
- OSEE.**
1. Et erit in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos etc. *Rom. 9.*
2. Vocabo non plebem meam plebem meam. *Rom. 9.* *I. Petr. 2.*
6. Misericordiam volo, et non sacrificium. *Matth. 9.* *12.*
10. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos. *Luc. 23.*
11. Ex Aegypto vocavi filium meum. *Matth. 2.*
13. Absorpta est mors in victoria. *I. Cor. 15.*
- JOEL.**
2. Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo. *Act. 2.*
2. Omnis enim, quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit. *Rom. 10.*
- AMOS.**
5. Numquid victimas et hostias obtulisti mihi. *Act. 7.*
6. Vae vobis deditibus. *Luc. 6.*
9. Posthaec revertar, et reaedificabo tabernaculum David, quod decidit etc. *Act. 15.*
- JONAS.**
2. Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus. *Matth. 12.* *Luc. 11.*
3. Poenitentiam egerunt in praedicatione Jonae. *Matth. 12.* *Luc. 11.*
- MICHAEAS.**
5. Et tu Bethlehem terra Iuda. *Matth. 2.*
7. Veni separare hominem adversus patrem suum, et filium adversus matrem. *Matth. 10.* *Luc. 12.*
- NAHUM.**
1. Quam speciosi pedes evangelizantium pacem etc. *Rom. 10.*
- HABAC.**
1. Videte contemtores, et admiramini, et disperdimini, quia opus operor ego in diebus vestris. *Act. 13.*
2. Justus autem ex fide vivit. *Rom. 1.* *Gal. 3.*
- AGGAEUS.**
2. Adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed et coelum. *Hebr. 12.*
- ZACHAR.**
8. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. *Ephes. 4.*
9. Ecce rex tuus venit etc. *Matth. 21.* *Joann. 12.*
11. Ecce acceperunt triga tria argenteos. *Matth. 27.*
12. Videbunt, in quem compunixerunt. *Joann. 19.*

13. Percutiam pastorem etc. <i>Matth. 26.</i> <i>Marc. 14.</i> MALACH. 1. Jacob dilexi; Esau autem odio habui. <i>Rom. 9.</i> 3. Ecce ego mitto angelum meum etc. <i>Matth. 11. Marc. 1. Luc. 7. Joann. 1.</i>	4. Ipse est Elias, qui venturus est. <i>Matth. 11.</i> 4. Quid est, quod scribæ dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? <i>Matth. 17. Marc. 19.</i> 4. Ut convertat corda patrum in filios. <i>Luc. 1.</i>
-

HEBRAICORUM, CHALDAEORUM GRAECORUMQUE NOMINUM INTERPRETATIO.

Aaron, mens sive montanus.	Alleluja, laudate Dominum.
Abba, pater, syrum est verbum.	Amalec, populus lambens.
Aharim, transitus plur. num., sive trans-	Amam, mater, timor eorum.
euntes.	Amaz, conturbans.
Abdomelech, servus regis.	Amava, fides, sive veritas.
Abdenago, servus claritatis.	Amasai, per aleph, fortis vel robustus.
Abdias, servus Domini.	Amasai, per ain, populi munus.
Abdon, servus.	Ameloch, rex.
Abel, per aleph, luctus, civitas.	Amen, fiat, efficiatur, aut firmum sit.
Abel, per he in principio, vanitas, filius	Amnidadab, populus spontaneus.
Adam.	Ammon, populus ejus.
Abessalon, pater pacis.	Amnon, fidelis, aut verax.
Abia, pater Domini.	Amorrhæi, amari, rebelles.
Abiathar, pater excellens.	Amos, per aleph, fortis, pater Isaiæ.
Abigail, pater exultationis.	Anos, per ain, oneratus, unus ex duode-
Abimelech, pater rex.	cini prophetis.
Abinadab, pater spontaneus.	Amri, per aleph, amarus, vel loquens.
Abisag, patris ignorantia.	Amri, per ain, manipulus, vel dominium,
Abner, patris lucerna.	princeps militiae israëlitæ.
Abra, ancilla, graecum verbum.	Ananias, nubes Domini.
Abram, pater excelsus.	Anathoth, responsiones, sive cantica.
Abraham, pater multitudinis.	Andreas, fortissimus.
Abstalom, pater pacis.	Anna, gratiosa, sive misericors.
Acan, tribulatio.	Antiochia, pro vehiculo.
Accaron, sterilitas.	Aphrica, hebraice Pul dicitur, id est ca-
Achah, frater patris.	sus vel ruina. <i>Isaiæ 66, 34.</i>
Achalia, dolor, vel tristitia.	Aphrica, Nah. 3, 9. Put. crassa, sive pin-
Achaz, apprehendens, sive possidens.	guis.
Achimelech, frater meus rex.	Apostolus, missns, legatus.
Achitob, frater bonitatis.	Arabes, vespertini. II. Par. 26, 2.
Adam, homo, sive terrenus, aut rufus.	Arabes, Ps. 71, 15., hebraice Saba, id est
Adon, dominus, aut basis.	conversio.
Adonai, domini inei, numero multitudinis,	Aram, celsitudo, sublimitas.
unum est ex nominibus Dei, quod inter-	Ararat, maledictio tremoris.
pres aliquando posuit pro nomine Dei	Arbee, quatuor.
tetragrammaton.	Architrichlians, princeps trichiliæ.
Adouias, dominator dominus.	Areopagita, de colle Martis.
Aegyptus, angustiae, sive tribulationes;	Areopagus, collis Martis.
hebraice Misraim.	Arena, area, vel canticum.
Aeneas, laudatus.	Argob, gleba, vel glareæ.
Aethiopia, graece ardorem significat; he-	Armenia, hebraice dicitur Ararat, male-
braice Cus dicitur, id est nigredo vel	dictio tremoris.
nigra.	Arnon, exultans.
Agabus, locusta.	Arphaxad, sanus.
Agag, tectum.	Artaxerxes, lumen, sive maledictio.
Agar, peregrina.	Asaph, congregans.
Aggaeus, festivus.	Aser, per samech, vinctus, filius Caath.
Ahod, landans.	Aser, per sin, beatitudo, sive felicitas,
Alexander, auxiliator virilis.	filius Jacob.
Alexandria, hebraice dicitur No, quod in-	Assuerus, princeps et caput.
terpretatur crudum, sive irritatio.	Assur, insidians, sive beatus.

Astaroth, greges, sive divitiae.
 Athalia, tempus Domini.
 Athenae, sine cumulo.
 Attalia, augens vel nutriens.
 Ava, iniqitas.
 Axa, adorata.
 Azarias, auxilium Domini.
 Azor, adjutor.
 Azorus, hebraice Asdod, depraedatio.

B.

Baal, idolum, aut dominans.
 Baal, Osee 10, 24. Arbel legendum, id est: pugnavit Deus.
 Balim, idola, dominantes.
 Babel, confusio, commixtio.
 Bala, inveterata, turbata, ancilla Rachel, per he in fine.
 Bala, deglutiens, destruens, urbs, per ain in fine.
 Balaam, vetustas populi.

Balac, destruens.
 Banaias, filius Domini.
 Barac, fulgor.
 Barachias, benedicens Dominum.
 Barjona, filius columbae.
 Barnabas, filius consolationis.
 Barsabas, filius conversionis.
 Barthimacus, filius caecus.
 Bartholomaeus, filius suspendentis aquas.
 Baruch, benedictus.
 Bathuel, filiatio Dei.
 Batus, mensura liquidorum.
 Beel-phegor, idolum hiatus.
 Beel-zebub, idolum muscae.
 Beera, puteus.
 Behemoth, jumenta, quadrupedia.
 Bel, vetustus.
 Bela, deglutiens, destruens.
 Belial, perversus, absque jugo.
 Ben-enuom, filius divitiarum suarum.
 Benjamin, filius dexteræ.
 Ben-oni, filius doloris mei.
 Bera, puteus.

Bereth, in principio. Sic vocatur primus liber legis.

Bersabee, puteus juramenti.
 Beth-abara, domus transitus.
 Beth-ania, donus obedientiae, vel affitionis.
 Beth-aven, domus vanitatis.
 Beth-dagon, domus frumenti.
 Beth-el, domus Dei.
 Bether, divisio.
 Beth-lehem, domus panis.
 Beth-phage, domus oris vallium.
 Beth-phogor, domus hiatus.
 Beth-sabee, domus juramenti; civitas.
 Beth-saida, domus frugum.
 Beth-sames, domus solis.
 Bethul, virgo.
 Bezech, fulgor.

Bonerges, vel juxta S. Hierouymum Bannecem, filii tonitruí.
 Boos, in fortitudine.
 Borith, herba, in qua est acrimonia saporis.
 Bosor, munitio.
 Bosra, idem.

C.

Caath, congregatio, obtusio.
 Cades, sanctitas.
 Caiu, possessio, possessus.
 Caleb, quasi cor.
 Caua, zelus, aemulatio.
 Cauanaeus, id est, ex Cana, vico Galilæae.
 Capernaum, ager poenitentiae.
 Cappadoces, hebraice Caphtorim, id est, sphærulea.
 Cariathiarim, civitas silvarum.
 Cariath-sepher, civitas litterarum.
 Carmel, cogitatio circumcisionis, vel agnus circumcisionis.
 Carthaginenses, hebraice Tharsis, id est, contemplatio gaudii.
 Cedar, nigredo, tristitia.
 Cedes, sanctitas.
 Cedron, denigratus, tristis.
 Cephas, Petrus a petra. Syrum.
 Cetura, aromatizans.
 Chæreas, laetus.
 Chaldaea, hebraice Chasdaim, id est, quasi daemones.
 Cham, calidus, calor.
 Chanaam, mercator, negotiator.
 Charmel, idem, quod Carmel.
 Cherub, quasi magister.
 Chodchod, jaspis.
 Chorrai, furores.
 Christus, unctus.
 Chus, Aethiops.
 Ciu, possessio, emtio.
 Ciouth, lamentationes.
 Cis, durus, stipula.
 Cleophas, gloria omnis.
 Coelestria, curva Syria.
 Colossenses, supplicio affecti.
 Corbau, corbana, donum, oblatio.
 Core, calvus, calvitium, per heb in fine.
 Core, per aleph in fine, vocans, legens. I. Par. 9, 19.
 Corozaim, hic est mysterium.
 Cosbi, mendax.
 Cyprus, pulchra.
 Cyrus, quasi miser.

D.

Dagon, frumentum.
 Dalila, paupertas.
 Damascus, sanguinis succus.
 Damascus, I. Reg. 16, similitudo incendi, hebr. Dumesec.
 Dan, judicans, sive judicium.
 Daniel, judicium Dei.
 Darius, requirens.
 Darmascus, generationis procuratio.
 Dathan, ritus, lex.
 David, dilectus.
 Debora, apes, verbum.
 Decapolis, decem civitatum, sub. regio.
 Diabolus, criminator, calumniator.
 Diabolus, Hab. 3, 4., hebr. reseph, id est, volucris, flaminus.
 Dibre haiamiu, verba dierum.
 Didymus, gemellus.
 Dina, judicium, vel judicans.

Dionysius, divinitus stillatus.
Dithalassum, duo maria.
Doeg, sollicitus, anxius.
Dor, generatio.
Dura, generatio, vel habitatio.

E.

Ebal, acervus vetustatis.
Ecclesiastes, concionator.
Eden, voluptas, deliciae.
Edom, rufus.
Eglon, vitulus.
Eicana, Deus zelotes.
Eleazar, Dei adjutorium.
Eleazarau, Dei gratia sive misericordia.
Eleacim, Dei resurrectio.
Elias, Deus Dominus.
Eliezer, Dei adjutorium.
Elimelech, Deus meus rex.
Elizabeth, Deus juramenti.
Elisaenus, Dei salus, Deus salvaus.
Ellehaddebarim, haec sunt verba. Sic incepit quintus liber legis.
Elathan, Deus dedit.
Emmanuel, nobiscum Deus.
Emmaus, timens consilium.
Enac, gigas, torques.
Euenenia, renovatio, dedicatio.
Ennon, ecce illi.
Enos, homo, vel vir.
Ephraim, frugifer, crescentis.
Ephraim, hebraice Ephra, id est pulvruenta, sive plumbea, II. Reg. 13, 7.
Ephrata, ubertas, sive frugifera.
Ephron, pulvis.
Esau, faciens, operans.
Esdras, adjutor, atrium.
Esther, occulta, abscondita.
Etam, avis eorum.
Etham, fortitudo eorum.
Eubulus, prudens.
Ezechias, fortitudo Domini.
Ezechiel, fortitudo Dei.
Ezriel, auxilium Dei.

G.

Gabaa, collis.
Gabriel, vir Deus, aut Dei.
Gad, felix, accinctus.
Gadgad, felicitas felicitatis, accinctus exercitus.
Galaad, abjectio.
Galaad, acervus testimonii.
Galatae, lactantes.
Galgal, rota, revolutio.
Galgala, rotae.
Galilaea, volubilis.
Gazer, praescissio.
Gazophylacium, ubi thesauri templi servabantur.
Gebal, terminus.
Gedeon, conterens.
Geenna, vallis tristitiae.
Geheunon, vallis contristans.
Gelboe, revolutio investigationis.
Gersom, advena ibi.
Gerson, exilium ejus.

Giblui, termini.
Gihon, pectus, exitus.
Gog, tectum.
Golgotha, calvaria, ubi capita mortuorum repouuntur.
Goliath, transmigratio.
Gomor, genus measurae.
Gomorrha, populus rebellis.
Gracci, hebraice Jevanim, id est, deceptores.

H.

Habacuc, luctator.
Hananias, gratia Domini.
Haram, destructus.
Havoth-jair, oppida illuminationis.
Hebal, acervus vetustatis.
Heber, socius, particeps, per heth in principio.
Heber, per ain, transitus.
Hebraeus, transiens.
Hebron, societas.
Heli, oblatio.
Heliopolis, hebraice dicitur On, id est dolor.
Henoch, dedicatus.
Hermon, destructio.
Hesron, sagitta exultationis.
Heva, viva, vivens.
Hierapolis, sacra civitas.
Hieronymus, sacrum nomen.
Holofernes, fortis dux.
Hor, mons.
Horeb, desertum.
Horma, destructio.
Hur, libertas.
Hus, consilium.
Hymenaeus, carmen nuptiale.

I.

Jabel, defluens.
Jabes, siccitas, per sin in fine.
Jabes, tristitia, per sade in fine.
Jacob, supplantator.
Jahel, ascendens, damula.
Jahiel, vivit Deus.
Jairitis, illuminatus.
Jamin, dextera, vel dexter.
Japheth, dilatatus.
Jason, sanans.
Javan, deripiens.
Ichabod, ubi gloria, vae gloriae.
Idumaea, rufa, terrena.
Jebus, conculatio.
Jechonias, praeparatio Domini.
Jehu, ipse, existens.
Jehu, tinea corrosus, per sin.
Jehus, I. Par. 8, 10., consilians, persade.
Jemini, dextera, vel dexter.
Jephthe, aperiens.
Jerameel, misericordia Domini.
Jeremias, celsitudo Domini.
Jericho, luna, mensis.
Jerobaal, impugnans idolum.
Jeroboam, impugnans populum.
Jerosolyma, visio pacis, visio perfecta.
Jerusalem, idem.
Jesse, ens, existens.
Jesboc, est vacuus.

Jesus, hebraice Jehosua, Dominus salvator.	Magdalena, magnifica.
Jethro, excellens.	Magi, sapientes, vel philosophi.
Jezonias, auscultatio Domini.	Malachias, nuntius meus.
Jezael, semen Dei.	Malafeel, laudans Deum.
Indus, id est, de India. Hebraice dicitur Hodu, id est laudatio.	Malchus, rex.
India, Joh 28, 16., hebraice Ophir, id est ciuis.	Mammona, pecunia, divitiae.
Joab, paternitas, habens patrem.	Mamzer, de scoto natus.
Joachaz, Domini apprehensio.	Mauahem, consolator.
Joachaz, II. Par. 34, 8., apprehendens.	Manasses, oblitus, oblio.
Joachin, Domini praeparatio.	Manue, requies.
Joacim, Domini resurrectio.	Mara, amara.
Joas, dissidens, desperans.	Mardochai, amara contritio.
Joas, Domini ignis, IV. Reg. 11, 21., hebreo Jehoas.	Maria, exaltata, amaritudinis mare.
Joas, I. Par. 7, 8. et 27, 28., tinea corrosus, per ain.	Martha, provocans.
Job, dolens, gemens.	Massa, onus.
Joel, volens, incipiens.	Maspha, specula.
Johanan, gratiosus, pius, misericors.	Mathusael, mortem suam postulans.
Johannes, idem.	Matthaeus, donatus.
Jonas, columba.	Melechias, rex Dominus.
Jonadab, spontaneus.	Melechisedec, rex justitiae.
Jonathan, Domini donum, filius Saul.	Melchisua, rex salvator.
Joram, excelsus.	Mesopotamia, regio sic dicta, quod duo fluii, Euphrate et Tigri, ambiatur.
Jordanis, fluvius judicii.	Micha, pauper.
Josaphat, Dominus judex.	Michael, quis sicut Deus?
Joseph, augmentum.	Michaeas, idem.
Joseph, Ps. 80, 2., Domini augmentum, hebreo. Jehoseph.	Michol, quis omnia?
Josias, ignis Domini.	Miphiseth, de ore ignominia.
Josue, Dominus salvator.	Misael, quis postulatus?
Isaac, risus.	Misse, proverbia, nomen libri.
Isai, munus, aut ens.	Mispah, judicium.
Isai, I. Par. 2, 13., vir meus.	Mua, libra, talentum.
Isaias, Domini salutis.	Moab, de patre.
Ishoseth, vir confusionis.	Moria, amaritudo.
Iscariotes, vir occisionis.	Mosa, azymum, per sade.
Ismahel, exaudito Dei.	Mosa, I. Par. 8, 9., onus.
Israël, praevalens Deo.	Mosollam, pacificus.
Issachar, est merces, praemium.	Moyses, attractus (sub. de aquis.)
Ithamar, insula palmae.	Mysia, scelestia.
Jubileus, buccina.	N.
Judas, laudatio.	Naaman, pulcher.
Julius, languinosus.	Nabal, stultus.
L.	
Laban, albus, candidus.	Nabo, loquela, prophetia.
Lamech, pauper, humiliatus.	Naboth, idem.
Lapidoth, fulgura.	Nabuchodonosor, planctus judicii.
Lazarus, Dei adjutorium.	Nachor, raucus, aridus.
Lechi, maxilla.	Nadab, spontaneus.
Lecci, lex.	Nahasson, coluber, serpeas.
Levi, copulatus.	Nahum, consolator.
Leviathan, copulatio, societas sua.	Nain, pulcher.
Lia, laboriosa, fatigata.	Nathan, donatus.
Libanus, candidus.	Nathanael, donum Dei.
Libya, hebraice Lubim, cor maris.	Nazaraei, separati, sanctificati.
Lithostrotos, lapidibus stratus.	Nazareth, sanctificata, separata. Si autem per sade scribatur, custodita, vel florida interpretatur.
Lot, involutus, colligatus.	Neapolis, nova civitas.
M.	
Macchu, attrita.	Nehemias, consolatio.
Maasias, opus Domini.	Nehustan, aeneum.
Maceda, incendium.	Nemrod, rebellis.
Madian, judicium, litigans.	Nephthali, aequiparatio.
	Ninive, pulchra.
	Noe, cessatio, requies.
	Noema, decora.
O.	
	Obadias, servus Domini.
	Obed, servus.

Obed-edom, servus hominis.
 Ochozias, apprehensio.
 Odollam, testimonium illis.
 Og, subcinericus panis.
 Olla, elevatio, holocaustum.
 Onam, dolor.
 Onava, dolor, iniq.uitas.
 Onesimus, utilis.
 Oolla, tabernaculum.
 Ophni, pugnus, pugillus.
 Oreb, corvus.
 Osee, salvator.
 Oza, fortitudo.
 Ozias, fortitudo Domini.
 Oziel, fortitudo Dei.

P.

Palaestina, conspersa (sub. cinere.)
 Paracletus, consolator, advocatus.
 Parasceve, praeparatio.
 Pascha, transitus.
 Pentateuchus, quinque volumina.
 Pentecoste, quinquagesima (sub. dies.)
 Petrus, saxum, petra.
 Phacee, aperiens.
 Phaonel, videns Deum.
 Pharaon, dissipans.
 Phares, divisio, filius Judae.
 Phares, per sin., I. Par. 7, 16., eques.
 Pharisaei, divisi.
 Phase, transitus.
 Phasga, collis.
 Philistaea, conspersa cinere.
 Phinees, facies confidentiae.
 Phogor, hiatus.
 Phui, aphrica.
 Pignaei, hebraice dicuntur Gamadim.
 Prohatica, ovina, locus, ubi pecora sacrificanda tenebantur.
 Proselytus, advena, peregrinus.

R.

Raab, Ps. 86, 4., superba, fortis.
 Babba, multa, grandis.
 Rachel, ovis.
 Ragnel, pastor Dei.
 Rahab, lata, dilatata.
 Ram, excelsus.
 Ramesses, tonitruum linea.
 Raphael, medicina Dei.
 Raphaim, gigantes, medici.
 Rehecca, sanguinata.
 Rebba, Reblatha, rixa.
 Rechab, quadriga.
 Remou, malum granatum.
 Respha, extensio.
 Robonim, dilatans populum.
 Roma, excelsa, sublimis.
 Ruben, videns filium.
 Ruma, excelsa.
 Ruth, saturata.

S.

Saaph, cogitans.
 Saba, per sin., conversio, captivitas.
 Saba, per samech, circuitio.
 Sabaoth, exercitus, in plurali.
 Sabbath, circuitus.
 Sabbatismus, requies, cessatio.

Sabbatum, idem.	Sadducae, justi.
Sale, missio.	Salem, vel Sallem, pax.
Salmasar, pax ligata.	Salmon, pacificus.
Salomith, idem, f. g.	Salomon, pacificus.
Salphaad, umbra formidinis.	Samaria, custodia, adauas.
Samson, sol ejus, nominis iteratio.	Samuel, positus a Deo.
Saphan, hericus, cuniculus.	Saphat, judicans.
Sara, per he in fine, domina, uxor Abrahæ.	Sara, per he in fine, odorans, domina odoris.
Sarai, domina mea.	Sarephtha, angustia buccellæ.
Saron, sive Sarona, planities.	Satan, adversarius.
Saul, postulatus, commodatus.	Saul, I. Reg. 9, 2., hebraice Saul, vulpes.
Saul, I. Par. 28, nomen meum.	Scenopegia, festum tabernaculorum.
Sedecias, justus Domini.	Schibboleth, spica.
Segor, parva.	Sedecias, justus Domini.
Sehon, eradicatio.	Segor, parva.
Sela, dissolvens, filius Judae.	Sela, dissolvens.
Sellum, pacificus.	Sellum, mauens.
Sem, nomen, fama, positus.	Semei, obediens.
Semei, I. Par. 2, 28., nomen meum.	Sennacherib, rubus destructionis.
Seon, sonitus.	Sepharam, libri, vel scribæ.
Sepharvaim, libri, aut tuba, Exod. 1, 15., per sin.	Sephora, pulchra, aut tuba, Exod. 1, 15., per sin.
Sephora, Exod. 2, 21., avis, passer, uxor Moysis.	Sephora, Exod. 2, 21., avis, passer, uxor Moysis.
Seth, positus.	Seth, positus.
Setium, expansiones.	Setium, expansiones.
Siba, exercitus, militia.	Siba, exercitus, militia.
Sibboleth, onus.	Sibboleth, onus.
Sicera, ebrietas.	Sicera, ebrietas.
Sichem, hnmerus.	Sichem, hnmerus.
Sihor, niger, turbidus, Nilus.	Sihor, niger, turbidus, Nilus.
Siloe, missus, mittens.	Siloe, missus, mittens.
Simeon, audiens, exauditio.	Simeon, audiens, exauditio.
Simon, obediens.	Simon, obediens.
Sin, rubus, Exod. 16. 1., per samech.	Sin, rubus, Exod. 16. 1., per samech.
Sin, per sade, arma, scutum.	Sin, per sade, arma, scutum.
Sion, acervus, II. Reg. 5, 7.	Sion, acervus, II. Reg. 5, 7.
Sion, Deut. 4, 48., strepitus.	Sion, Deut. 4, 48., strepitus.
Sisara, hirundinem videns.	Sisara, hirundinem videns.
Sodoma, secretum eorum.	Sodoma, secretum eorum.
Somer, custos.	Somer, custos.
Sophrim, judices.	Sophrim, judices.
Sorec, vinea.	Sorec, vinea.
Stephanus, coronatus.	Stephanus, coronatus.
Sulamitis, pacifica, perfecta.	Sulamitis, pacifica, perfecta.
Sunamitis, dormiens.	Sunamitis, dormiens.
Susanna, lilium, rosa.	Susanna, lilium, rosa.

T.

Tarsus, alata, penoata.
 Thabor, electio, puritas.

Thaddaeus, laudans.
 Thamar, palma, dactylus.
 Thare, odorans, spirans.
 Tharsis, contemplatio gaudii.
 Thau, signum.
 Thecua, spes, funiculus.
 Teraphim, simulacra.
 Thomas, abyssus, geminus.
 Thopheth, tympanum, seductio.
 Timaeus, caecus, caecitas.
 Timotheus, honor Dei.
 Titus, honorabilis.
 Tobias, bonus Dominus.
 Tubalcain, mundana possessio.
 Tyrii, hebraice Sorim, id est, tribulantes.

V.

Vaicra, et vocavit; liber Levitici.
 Vaiedabber, et locutus est; liber Numerorum.
 Vasthi, potans, bibens.

Veelle-semoth, et hacc sunt nomina; secundus liber legis, qui Exodus graece vocatur.

Ur, ignis.
 Urias, ignis Domini.

Z.

Zabba, dos, dotatus.
 Zaddi, idem.
 Zabulon, habitaculum.
 Zacchaeus, purus.
 Zacharias, memoria Domini.
 Zambri, cantans.
 Zara, oriens.
 Zebedaeus, dos, dotatus.
 Zebee, victima.
 Zelotes, nemulator.
 Zelpha, distillatio oris.
 Zorobabel, alienus a confusione.

INDEX BIBLICUS,

QUI RES EAS, DE QUIBUS IN SACRIS BIBLIIS AGITUR,

**AD CERTA CAPITA, ALPHABETI ORDINE DIGESTA, REVOCATAS SUMMA
BREVITATE COMPLECTITUR.**

In hoc Bibliorum indice, candide lector, primus numerus libri caput denotat, proxime deinde sequentes usque ad hoc signum †, vel, si hoc signum non adsit, ad proximam usque sequentis libri citationem, sunt versuum in eodem capite signorum nota. Exempli gratia in voce: AARON, Exod. 4, 14. 16. 30 † 5, 1 † 6, 13 † 7, 1. 2. Mich. 6, 4.; fuit pronepos Levi, Exod. 6, 16. 18. 20.; peculiari ritu consecratur cum suis filii ad ministerium sacerdotii, Lev. 8*. Num. 3, 10. Dent. 18, 5. Hebr. 5, 4, sicut Dominus praescriperat, Exod. 29* † 40, 12. Aaronis et filiorum sacerdotalis ornatus. Exod. 28*. Aaronis sacerdos nuctoritateum qui noluerunt agnoscere, iu-nitato genere mortis intereunt, Num. 16, 3. 11. 30. 31. Aaron insigni miraculo ostenditur prae ceteris a Deo in sacerdotem sumnum electus, Num. 17, 5. 8.; post oblationem factam benedit extensa manu populo, Lev. 9, 22.; jure perpetuo accipit pro officio sacerdotali oblationes et primicias a populo, Num. 18, 8. 9. 11. 12*, et a Levitis decimas decinarum, Num. 18, 26. 28.; moritur, Num. 20, 29 † 33, 36. Deut. 10, 6 † 32, 50.; succedit ei in summo sacerdotio Eleazar, Num. 20, 28. Deut. 10, 6. Aaronis laus, Eccli. 45, 7. 8. 9*.

Abarim mons, unde moriturus jam Moyses terram Chanaanam prospexit, Num. 21, 11 † 27, 12 † 33, 44*. Deut. 32, 49.

Abba pater, Marc. 14, 36*. Rom. 8, 15. Gal. 4, 6.

Abdemelech propugnator et patronus Jeremiae, Jer. 38, 7.; liberatur a gladio Chaldaeorum, Jer. 39, 16. 17. 18.

Abdenago appellatur Azarias, Dan. 1. 7.; mittitur in fornacem ardentem, Dan. 3, 21.

Abdias abscondit et alit prophetas Domini, III. Reg. 18, 4. 13.

Abdon judex in Israël, Judic. 12, 13.

Abel occiditur a fratre Cain, Gen. 4, 8. I. Joann. 3, 12.; de eodem lege Matth. 23, 35. Luc. 11, 51. Hebr. 11, 4 † 12, 24.

A.

Aaron adjungitur fratri suo Moysi socius, Exod. 4, 14. 16. 30 † 5, 1 † 6, 13 † 7, 1. 2. Mich. 6, 4.; fuit pronepos Levi, Exod. 6, 16. 18. 20.; peculiari ritu consecratur cum suis filii ad ministerium sacerdotii, Lev. 8*. Num. 3, 10. Dent. 18, 5. Hebr. 5, 4, sicut Dominus praescriperat, Exod. 29* † 40, 12. Aaronis et filiorum sacerdotalis ornatus. Exod. 28*. Aaronis sacerdos nuctoritateum qui noluerunt agnoscere, iu-nitato genere mortis intereunt, Num. 16, 3. 11. 30. 31. Aaron insigni miraculo ostenditur prae ceteris a Deo in sacerdotem sumnum electus, Num. 17, 5. 8.; post oblationem factam benedit extensa manu populo, Lev. 9, 22.; jure perpetuo accipit pro officio sacerdotali oblationes et primicias a populo, Num. 18, 8. 9. 11. 12*, et a Levitis decimas decinarum, Num. 18, 26. 28.; moritur, Num. 20, 29 † 33, 36. Deut. 10, 6 † 32, 50.; succedit ei in summo sacerdotio Eleazar, Num. 20, 28. Deut. 10, 6. Aaronis laus, Eccli. 45, 7. 8. 9*.

Abarim mons, unde moriturus jam Moyses terram Chanaanam prospexit, Num. 21, 11 † 27, 12 † 33, 44*. Deut. 32, 49.

Abba pater, Marc. 14, 36*. Rom. 8, 15. Gal. 4, 6.

Abdemelech propugnator et patronus Jeremiae, Jer. 38, 7.; liberatur a gladio Chaldaeorum, Jer. 39, 16. 17. 18.

Abdenago appellatur Azarias, Dan. 1. 7.; mittitur in fornacem ardentem, Dan. 3, 21.

Abdias abscondit et alit prophetas Domini, III. Reg. 18, 4. 13.

Abdon judex in Israël, Judic. 12, 13.

Abel occiditur a fratre Cain, Gen. 4, 8. I. Joann. 3, 12.; de eodem lege Matth. 23, 35. Luc. 11, 51. Hebr. 11, 4 † 12, 24.

Abia, *Abiam* vel *Abias* filius Roboam, rex Juda, III. Reg. 14, 31 † 15, 1. II. Par. 13, 2. 4. 15. 17*.; reliquit Asa regni successorem, III. Reg. 15, 8. Matth. 1, 7.

Abiathar sacerdos effugit manus Saulis, I. Reg. 22, 20.; confugit a David in Cœlam, 23, 6.; cum Adonia se conjungit, III. Reg. 1, 7.; amovetur sacerdotio, 2, 27., juxta illud I. Reg. 2, 30. 32.

Abidan dux Benjamin. Num. 1, 11.

Abigail, uxor impii Nabal, I. Reg. 25, 3., nubil David regi post mortem Nabal, 25, 42.

Abimelech rex Geraris aufert Abraham Sarai, Gen. 20, 2.; init pactum cum Abraham, 21, 23. 32.; init pactum cum Isaac, Gen. 26, 31.

Abimelech filius Gedeonis, Judic. 8, 31.; occidit 70 suos fratres, et ictu lapidis mortalis interficitur, 9, 5. 53*. II. Reg. 11, 21.

Abiron effert se contra Moysen, unde et terra dehincens eum absorbet, Num. 16* † 26, 10. Deut. 11, 6. Ps. 105, 17. Eccli. 45, 22.

Abisay Suamitis ducitur ad regem David, III. Reg. 1, 3.; petitur ab Adonia in uxorem, 2, 17.

Abisai filius Saryne sororis Davidis, II. Reg. 1, 18 † 16, 9 † 19, 21 † 20, 6 † 23, 18.

Abin et *Nadab* filii Aaron igne absumuntur, Lev. 10, 2 † 16, 1. Num. 3, 4 † 26, 61.

Abind filius Zorobabel, Matth. 1, 13.; appellatur Hanania, I. Par. 3, 19.

Abnegatio sui ipsius, Gen. 12, 4 † 22, 1. 9. Deut. 33, 9. III. Reg. 19, 19. II. Mach. 6, 19. 23. Matth. 4, 19 † 5, 29 † 10, 39 † 16, 24 † 19, 21. Marc. 10, 21. Luc. 9, 23 † 14, 26 † 17, 33. Joann. 12, 23.

Abnegatio omnium rerum, Gen. 12, 1. Deut. 33, 9. Ruth 2, 11. II. Par. 25, 9. Matth. 4, 19 † 19, 21. 27. Marc. 1, 17 † 10, 38.

28. Luc. 5, 11[†] 14, 26[†] 18, 22. I. Cor. 7,
 29. Joann. 12, 25. Philipp. 3, 7.
- Abner*, praefectus militum Saulis, creat Isboseth regem Israël, II. Reg. 2, 8.; paciscitur cum David, 3, 12.; occiditur a Joab, II. Reg. 3, 27.
- Abra* ancilla Judith, Judith 8, 32[†] 10, 2.; libertate donatur, 16, 28.
- Abram* filius Thare habet Sarai uxorem, Gen. 11, 29.; egreditur ex patria in terram Chanaan praecipiente Domino, 12, 4.; proficiscitur in Aegyptum, 12, 10.; redit inde in Chanaan, 13, 1.; liberat Lot fratrem suum ex manibus hostium, 14, 14.; accipit promissionem seminis, 15, 4[†] 17, 16[†] 18, 10.; concubabit cum Agar 16, 4.; accipit promissionem seminis et signum foederis, appellaturque Abraham, 17, 5.; orat pro Sodomitis, 18, 23, 28, 32.; Isaac ei nascitur, 21, 2.; paratus est offerre Isaac, 22, 9.; mittit servum, qui querat uxorem filio suo Isaac, 24, 4.; moritur, 25, 8.; commendatur, Eccli. 44, 20; appellatur pater multarum gentium et omnium credentium, Gen. 17, 5. Isai. 51, 2. Matth. 3, 9. Luc. 19, 9. Joann. 8, 39. Rom. 4, 11, 17, 18[†] 9, 7. Gal. 3, 9. De ipso et ejus semine vide Jos. 24, 3. Isai. 41, 8[†] 51, 2. Ezech. 33, 24. II. Esdr. 9, 7. Matth. 8, 11. Act. 7, 2, 16. Hebr. 11, 17.
- Abrahae* filii qui dicantur, Joann. 8, 33. Rom. 9, 7. Gal. 3, 7.
- Absalom* filius David, II. Reg. 3, 3.; occidit suum fratrem, et fugit ad Theotomai regem Gessur, 13, 37.; revocatur, 14, 21, 23.; conatur patris occupare regnum, 15, 6.; concubabit cum patris concubinis, 16, 22., juxta prophetiam, 12, 11., tribus hastis transfigitur a Joab, 18, 14.
- Abstinentia* a quibusdam cibis, Gen. 1, 29, 30[†] 2, 17[†] 3, 11[†] 9, 4. Exod. 12, 9*, 13, 6[†] 21, 29[†] 22, 31[†] 29, 34. Lev. 6, 24[†] 7, 18*. 11, 4*. 17, 27*. 19, 7[†] 22, 8*. 23, 14. Num. 6, 4[†] 15, 10. Dent. 12, 16[†] 14, 3*. Tob. 1, 12. Judith 12, 2. Dan. 1, 8. II. Mach. 7, 1. Matth. 12, 4. Marc. 2, 23. Luc. 6, 1. Act. 15, 29.
- Abstinentia* a vino, Lev. 10, 8[†] 11, 34. Num. 6, 3. Judic. 13, 4, 14. Jer. 35, 6. Ezech. 44, 21. Luc. 1, 15.
- Abstinendum a cibo et potu etiam licito propter scandalum alterius, II. Mach. 6, 24. Rom. 14, 20, 21. I. Cor. 8, 13.
- Abstinentiae praeceptum violare nolentes, Jer. 35, 6*. II. Mach. 6, 19*. 7, 2*.
- Abusus* vestium, Isai. 3, 18. Ezech. 7, 20. Esthr. 14, 16. Matth. 11, 8. Marc. 12, 38. Luc. 7, 25[†] 16, 19[†] 20, 45. I. Tim. 2, 9. I. Petr. 3, 3.
- Acceptio* personarum. Vide Persona.
- Acceptio* munerum, Exod. 23, 8. Num. 35, 31. Deut. 10, 17[†] 16, 19[†] 27, 25. II. Par. 19, 7. Job 15, 34[†] 36, 18. Prov. 14, 20[†] 15, 27[†] 17, 23[†] 19, 6[†] 22, 9[†] 28, 21. Eccli. 4, 36[†] 7, 6[†] 20, 31. Isai. 1, 23[†] 5, 23[†] 33, 15. Judith 16.
- Acedia*, II. Reg. 11*. Prov. 6, 6[†] 10, 4. 26[†] 12, 11[†] 13, 4[†] 18, 8[†] 19, 15, 24[†] 20,
- 4, 18[†] 21, 25[†] 24, 30[†] 26, 13[†] 28, 19. Ezech. 16, 49. Eccli. 33, 26. Rom. 12, 11.
- Achab* impius rex Israël, III. Reg. 16, 29, 30[†] 18*.; vincit Syrios, 20, 20, 29.; init foedus cum Benhadad rege Syriae, 20, 34.; exercet tyrannidem in Naboth, III. Reg. 21, 2.; trajicitur telo, et sanguinem ejus canes lambunt, 22, 38.; secundum verba Eliae, 21, 19.; filii ejus percutunt, IV. Reg. 10, 7, 11., secundum illud III. Reg. 21, 21. IV. Reg. 9, 7.
- Achaia*, Act. 18, 12, 27[†] 19, 21. Rom. 15, 26. I. Cor. 16, 15. II. Cor. 1, 1[†] 9, 2[†] 11, 10. I. Thess. 1, 7.
- Achan* lapidatur, Jos. 7, 25. I. Par. 2, 7., in valle Achor, Jos. 7, 24[†] 15, 7. Isai. 65, 10. Osee 2, 15.
- Achaz* filius Joatham, impius rex Juda, IV. Reg. 16*. II. Par. 28*. Isai. 7*. Matth. 1, 9.; appellatur Eliezer, Luc. 3, 29.; Ezechias filius in regnum patri succedit, II. Par. 29, 27. Matth. 1, 10.
- Achias* filius Achitob, sacerdos Domini, I. Reg. 14, 3, 18; appellatur Achimelech, 21, 1.
- Achimelech* sacerdos dat Davidi panes propositionis, I. Reg. 21, 6., et gladium Goliat, 21, 9.; transfiguratur, 22, 18.; appellatur Ahias, 14, 3.; vocatur Abiathar, Marc. 2, 26.
- Achior* dux Ammonitarum, Judith 5, 5.; traditur in manus filiorum Israël, 6, 7.; fit Judeus, 14, 6.
- Achis* rex Geth donat Davidi civitatem Siceleg, I. Reg. 27, 6.
- Achitophel* Davidi a consiliis, adhaeret Absalon, II. Reg. 15, 12.; dat impium consilium, 16, 21.; suspendit se, 17, 23.
- Adam* creatur, Gen. 1, 27.; collocatur in paradyso, et ligni scientiae usus ei interdicitur, 2, 15.; persuasione Evae praecepit violat, et paradyso pellitur, 3, 6. 23. Osee 6, 7.; moritur, Gen. 5, 5. Rom. 5, 14. I. Cor. 15, 22.
- Adhortari* ad bonum, Gen. 13, 8[†] 45, 24. Jos. 22, 5. II. Par. 30, 6[†] 32, 7. II. Esdr. 5, 6, 9. Act. 11, 23[†] 14, 21[†] 20, 17*. I. Thess. 5, 11. Tit. 2[†] 3, 1. Hebr. 3, 12.
- Adonias* affectat regnum patris sui, III. Reg. 1, 5.; uxorem petti Abisag, et occidit, 2, 17, 25, 34.
- Adonibesec* capitur, Judic. 1, 6.
- Adoratio* angelis et hominibus tributa, Gen. 18, 2[†] 19, 1[†] 23, 12[†] 27, 29[†] 33, 3*. 14, 42. 6[†] 43, 26. Exod. 18, 7. Num. 22, 31. I. Reg. 20, 41[†] 25, 23[†] 28, 14. II. Reg. 9, 6[†] 14, 3*. III. Reg. 1, 16, 23. Judith 10, 20. Esth. 3, 2. Dan. 2, 46. Act. 10, 25.
- Adramelech* idolum, IV. Reg. 17, 31.
- Adramelech* usus subsidio fratris sui Saras, occidit patrem Sennacherib, IV. Reg. 19, 37. Isai. 37, 38.
- Adventus* Domini expectandus, Matth. 24, 42[†] 25, 13[†] 26, 40. Marc. 13, 33. Luc. 12, 40[†] 21, 34. Rom. 13, 12. Ephes. 6, 18. Col. 4, 1. I. Thess. 5, 6. I. Petr. 4, 7[†] 5, 8. Apoc. 3, 3[†] 16, 15.
- Adulterium*, luxuria, et fornicatio, Gen.

6, 2 + 19, 5. 31. 33*. + 38, 15. Exod. 22,
16. Lev. 18*. + 19, 29 + 20, 10. 13 + 21,
9. Num. 25, 1. 6. Deut. 22, 13. 22. 23 + 23,
17. Judic. 19, 2. 25. I. Reg. 2, 22. Tob. 4,
13. Prov. 2, 16 + 5*. + 7, 10*. + 22, 14 +
23, 27 + 29, 3. Eccl. 7, 27. Eccl. 23, 25*.
+ 25, 4. Ezech. 22, 10. Act. 15, 20. Rom.
1, 26. I. Cor. 5, 1 + 6, 9. 15 + 10, 8. Ephes.
5, 5. Col. 3, 5. I. Thess. 4, 3. I. Tim. 1,
10. Hebr. 12, 4.

Adulterium carnale et spirituale prohibetur, committitur, et punitur. Gen. 20, 2 + 26, 7. Exod. 20, 15. Lev. 18, 8 + 20, 10. Num. 5, 13. Deut. 5, 18 + 22, 23. Judic. 19, 2. II. Reg. 11, 2. 4 + 12, 1. 9. Job 24, 15 + 31, 1. 9. Ps. 72, 27. Prov. 5, 3. 8. 20 + 6, 24. 32 + 7*. Isai. 57, 1. Jer. 2, 36 + 3, 1 + 5, 7 + 13, 26. Osee 2, 4 + 4, 2. Sap. 3, 16. Matth. 5, 27 + 14, 3 + 19, 9. Joann. 8, 3. I. Cor. 6, 10. I. Thess. 4, 3. Hebr. 13, 4. Jac. 4, 4.

Aduram, super tributa seu quaestor aerarius Davidi, II. Reg. 20, 24; postea a tributis ipsi Roboam, lapidatur, III. Reg. 12, 18.

Aegyptiaca captivitas praedicitur, Gen. 15, 13.; incipit, Exod. 1, 8. 13. Act. 7, 18.

De Aegypto exitus, et liberatio Israëlis pronittitur, Gen. 15, 16 + 48, 21 + 50, 14. Exod. 3, 17 + 6, 6.; adimpletur, et exuent viri 600000, Exod. 12, 37. 51 + 13*. + 14*. Num. 33, 1. Deut. 16, 1. Osee 13, 4. Mich. 6, 4.

In Aegyptum redire improbe flagitat israëliticus populus, Exod. 14, 11 + 16, 3 + 17, 3. Num. 11, 5 + 14, 4 + 20, 3.

Contra Aegyptum prophetatur, Isai. 19, 1 + 11, 18 + 20, 3. Jer. 43, 20 + 44, 30 + 46*. Ezech. 29*, + 30*. + 31*. + 32*.

Aegyptiaca redemptio frequenter in memoriam revocator tamquam summum beneficium, Exod. 20, 2. Lev. 22, 33 + 26, 13. Deut. 4, 37 + 5, 6 + 7, 8 + 8, 14 + 16, 6. Judith 2, 1 + 6, 8. I. Reg. 10, 18. IV. Reg. 17, 7. Mich. 6, 4.

Aegyptus affligitur plagiis variis, Exod. 7*, 8*, 9*, 10*, 11*, ut praedixit Dominus, Exod. 3, 19.

Aegyptus expugnator a rege Babyloniae, IV. Reg. 24, 7. Jer. 46, 2.

Aegyptii prodeunt in pugnam contra Iudam, II. Par. 12, 2.

Aegypto potitur Antiochus, I. Mach. 1, 17.; in Aegyptum fugit Christus Herodem, Matth. 2, 13.

Aegrotatio et morbus poena peccati, Exod. 15, 26. Lev. 26, 16. Num. 12*. Deut. 7, 15 + 28, 27. 60. II. Reg. 24, 15. IV. Reg. 5, 27. II. Par. 21, 18. Joann. 5, 14.

Aegroti visitandi sunt et consolandi, Gen. 48, 1. IV. Reg. 8, 29 + 13, 14. Job 2, 11. Ps. 40, 4. Eccl. 7, 3. Eccl. 7, 38. Matth. 25, 37. 40. Joann. 11, 3 + 12, 9. II. Cor. 1, 4.

Quonodo se viri sancti in morbo et decessu ab hac vita habuerint, Gen. 49*. + 50, 14. Deut. 31, 1. 6. Jos. 13*. + 23*. + 24*. I. Reg. 12*. III. Reg. 2, 1. 7. II. Par. 32, 24. Tob. 4*. Isai. 38, 1. I. Mach. 2, 49. 61.

Aeneas sanator, Act. 9, 33.

Agabus imminentem famem praedicit, Act. 11, 28., et Paulo manus injiciendas, 21, 11.

Agag rex Amalechitarum capitur a rege Saulo, I. Reg. 15, 8.; jubente Samuele occiditur, 15, 33., juxta prophetiam, Num. 24, 20.

Agar ancilla Sarae parit Ismaelem, Gen. 16, 15.; expellitur cum filio suo, 21, 14. Gal. 4, 30.

Agareni e sua terra per Rubenitas proligantur, I. Par. 5, 19.

Aggeus prophetat Judaeis, Agg. 1, 3. I. Esdr. 5*. + 6, 14.

Agrippa audit Paulum, Act. 26, 2.

Ahias propheta in Silo secat pallium in 12 partes, III. Reg. 11, 30.; mala praeedit uxori Jeroboam, 14, 6. 10.; scripsit prophetias, II. Par. 9, 29.

Ahira dux Nephthali, Num. 1, 15.

Alcimus perjurus Judaeus adeptus est sacerdotium, I. Mach. 7, 5. 9. II. Mach. 14, 3. 13.; periit subita morte, I. Mach. 9, 55. 56.

Alexander rex Graecorum, occiso Dario, regnum suum filiis divisit, I. Mach. 1, 7. Vide Dan. 7, 6 + 8, 8 + 11, 4.

Alpha et *Omega*, principium et finis, primus et novissimus est Dominus, Isai. 41, 4 + 44, 6 + 48, 12. Apoc. 1, 8 + 2, 8 + 21, 6 + 22, 13.

Alphaeus, pater Jacobi apostoli, Matth. 10, 3. Marc. 3, 18. Luc. 6, 15. Act. 1, 13.

Altare holocausti, Exod. 27, 1 + 38, 1. Num. 7*, II. Reg. 24, 25. III. Reg. 18, 32. IV. Reg. 16, 15. II. Par. 1, 5 + 4, 1 + 15, 8. I. Esdr. 3, 2. Ezech. 43, 13. I. Mach. 4, 47. 53.

Altare incensi, Exod. 30, 1. 10 + 37, 25 + 40, 10.

Amalech filius Esau nascitur, Gen. 36, 12. 16.; pugnat contra Israël, Exod. 17, 8. Num. 14, 43. Judic. 6, 3.; caeditur, 7*. I. Reg. 14, 48.; funditus deletur, I. Reg. 15, 2. 8. juxta verba Exod. 17, 14. Num. 24, 20. Deut. 25, 19.

Aman, postquam ad honores fuit elevatus, fit lethalis hostis Judaeorum, Esth. 3*.; suspenditur 7, 10.; eodem supplicio afficiuntur et deceun filii ejus, 9, 13.

Amasa filius Abigail sororis Davidis, I. Par. 2, 17.; fit dux militiae apud Absalonem, II. Reg. 17, 25.

Post militiae Davidis præficitur, 19, 13.; tandem a Joab per fraudem occiditur, 20, 10.; causa caidis ponitur, II. Reg. 19.

Amasia filius Joas recenset populum, II. Par. 25, 5.; ulciscitur caudem patris sui, IV. Reg. 12, 21 + 14, 5.; bello devincit Edomaeus, 14, 7.; capitur et occiditur, 14, 13.; relinquit successorem filium Azariam, regem, 15, 1.; appellatur Levi, Luc. 3, 29.

Amici veri et facti, Deut. 13, 6 + 33, 9. II. Reg. 3, 27 + 13, 14 + 15, 19 + 20, 8. Ps. 40, 10 + 54, 14. Prov. 14, 20 + 18, 24 + 27, 19, 19. Eccl. 6, 7 + 7, 20 + 9, 12 + 12, 14 + 22, 25 + 37, 10. Jer. 9, 4 + 12, 6 + 41, 1. Dan. 11, 26. Mich. 7, 5. Matth.

- 10, 35. *Luc.* 12, 53. *Joann.* 13, 18. *I. Thess.* 2, 14.
Aminadab filius Aram, *Matth.* 1, 4. *Hunc Naasson* filius ejus in regno secutus est, *Num.* 1, 7 + 7, 12 + 10, 14.
Ammon filius Lot et filiae ejus, *Gen.* 19, 38. Ammonitae prohibentur ab ingressu templi, *Deut.* 23, 3. *II. Esdr.* 13, 1; ceduntur ab Israël, *Judic.* 11, 32. *I. Reg.* 11, 11. *II. Reg.* 8, 12 + 10*. + 12, 26. *Adversus Ammon* prophetatur, *Ps.* 82, 8. *Jer.* 49, 1. *Ezech.* 21, 20 + 25, 2. *Amos* 1, 13. *Soph.* 2, 8.
Amnon filius David opprescit sororem suam Thamar, *II. Reg.* 13, 14.; unde et ab Absalone fratre suo confuditur, 13, 28.
Amon filius Manasse, rex Juda, occiditur, *IV. Reg.* 21, 19, 23.; ei in regno succedit filius Josias, *IV. Reg.* 22, 1.
Amori filius Chanaan, *Gen.* 10, 16. Amorphae non patientur Israëlem per suos terminos profiscisci, *Num.* 21, 23. *Judic.* 11, 19.
Amri impius rex Israël, *III. Reg.* 16, 16. 17 + 22, 23.; contra Amri. *Mich.* 6, 16.
Anametech idolum Sepharvaim, *IV. Reg.* 17, 31.
Ananias prophetat contra Jeremiam, *Jer.* 28, 1.
Ananias cum uxore Sapphira subito moritur, *Act.* 5, 5, 10.
Anathoth civitas Benjamin, *Jer.* 32, 7., ubi Jeremias est natus. *Jer.* 1, 1 + 29, 27., et sacerdos Abiathar. *III. Reg.* 2, 26.
Anathothitae nolunt Jeremiam audire, *Jer.* 11, 21.
Andreas a Christo vocatur, *Matth.* 4, 18. *Marc.* 1, 16. *Joann.* 1, 40.
Andronicus vicarius Antiochi occiditur, *II. Mach.* 4, 38.
Angeli, horumque ministerium et natura, *Gen.* 16, 7*. 18*. 19*. 21, 17 + 22, 11 + 24, 7 + 28, 12 + 31, 11. 65 + 32, 24 + 48, 16. *Exod.* 3, 2 + 13, 21 + 14, 19 + 23, 20 + 32, 34 + 33, 2. *Num.* 20, 16 + 22, 22. *Jos.* 5, 12. *Judic.* 2, 1 + 5, 23 + 6, 11 + 14, 20 + 13, 3, 6. 9. *I. Reg.* 29, 9. *II. Reg.* 14, 17 + 19, 27 + 24, 16. *III. Reg.* 13, 18 + 19, 5. *IV. Reg.* 1, 3. 15 + 19, 35. *I. Par.* 21, 15. *II. Par.* 32, 21. *Ps.* 33, 8 + 90, 11 + 102, 20 + 103, 4 + 148, 2. *Isai.* 6, 6 + 37, 36. *Dan.* 3, 49 + 6, 22 + 8, 16 + 9, 21 + 10, 5 + 10, 16 + 12, 1. *Zach.* 2, 3 + 3, 1. 6 + 4, 1 + 5, 5. 10 + 6, 4. *Mal.* 2, 7 + 3, 1. *Judith* 13, 20. *Tob.* 5, 27 + 6*. 9*. 12*. *Tob.* 7, 5 + 8, 3 + 10, 11 + 11, 2. *Baruch* 6, 6. *II. Mach.* 11, 8. *Marc.* 1, 20 + 2, 13. 19 + 4, 11 + 11, 10 + 13, 39, 49 + 16. 27 + 18, 10 + 22, 30 + 24, 31 + 26, 53 + 28, 2. *Marc.* 13, 32. *Luc.* 1, 13. 19, 28 + 2, 9. 15 + 12, 8 + 16, 22 + 22, 43. *Joann.* 1, 51 + 5, 4 + 20, 12. *Act.* 1, 10 + 5, 19 + 6, 15 + 7, 30 + 8, 26 + 10, 3 + 11, 13 + 12. 7 + 11, 23 + 23, 9 + 27, 23. *Rom.* 8, 38. *Gal.* 1, 8 + 3, 19 + 4, 14. *Col.* 2, 18. *II. Thess.* 1, 7. *I. Tit.* 3, 16 + 5, 21. *Hebr.* 1*. + 2, 2 + 12, 22 + 13, 2. *I. Petr.* 1, 12 + 3, 22. *II. Petr.* 2, 11. *Jude* 9. *Apoc.* *.
- Angelorum ruina*, *Job* 4, 18 + 15, 15. 1-si. 14, 9. *Ezech.* 28, 2. 14. 17. *Joann.* 8, 44. *II. Petr.* 2, 4. *Jude* 6.
- Angelorum nomine appellantur doctores et praedicatorum*, *Isai.* 33, 7. *Mal.* 2, 7 + 3, 1. *Matth.* 11, 10. *Marc.* 1, 2. *Luc.* 7, 27. *Gal.* 4, 14. *Apoc.* 2*. 3*.
- Animae* quorundam piorum statim post mortem sunt cum Christo, *II. Cor.* 5, 8. *Philipp.* 1, 24. *Apoc.* 14, 13., contra eos, qui putant illas usque in diem judicii quiescere.
- Anna* parit prophetam Samuel, *I. Reg.* 1, 20.
- Anna* prophetissa laudat Dominum Deum, *Luc.* 2, 36.
- Annas* sacer Caiphae, *Luc.* 3, 2. *Joann.* 18, 13. *Act.* 4, 6.
- Antichristus* et ejus regnum, *Isai.* 11, 4. *Ezech.* 38*. 39*. *Dan.* 7, 7 + 19, 24 + 8, 9. 23 + 9, 27 + 12, 1. *Zach.* 11, 15. *Matth.* 24, 24. *Marc.* 13, 6. *Joann.* 5, 43. *Act.* 20, 29. *II. Thess.* 2, 3. *I. Tim.* 4, 1. *II. Tim.* 3, 2. *II. Petr.* 2*. *I. Joann.* 2, 18. 22 + 4, 3. *II. Joann.* 1, 7. *Jude* 10. *Apoc.* 11, 7 + 12, 8 + 13*. + 14, 9 + 17*. + 19, 20 + 20, 2, 8.
- Antiochia* suscipit apostolorum de Christo praedicationem, *Act.* 11, 19. 26 + 13, 1.
- Antiochus* Illustris proficitur in Aegyptum, *I. Mach.* 1, 18.; destruit templum, et subvertit civitatem Jerusalem, *I. Mach.* 1, 23. 33. *II. Mach.* 5, 16.; erigit idolum super altare Domini, *I. Mach.* 1, 57.; moritur, 6, 16. *II. Mach.* 9*.
- Antiochus Eupator*, filius praedicti Antiochi, sit rex, *I. Mach.* 6, 17.; cum exercitu tendit in Iudeacam, 6, 31.; non servat Israëli fidem, 6, 62.; caeditur, 7, 4.
- Antiquae viae inquirendae et observanda*, et a novis declinandum, *Jer.* 6, 16. *Prov.* 22, 28. *Eccli.* 8, 11 + 39, 1. *Rom.* 16, 17. *Gal.* 1, 6. 7. 8. *I. Tim.* 6, 20. *II. Tim.* 4, 3. *II. Petr.* 3, 17. *I. Joann.* 2, 24. *II. Joann.* v. 7. *Jude* v. 18. 19, 20.
- Apollo* vir facundus, et Scripturarum peritus, *Act.* 18, 24. *I. Cor.* 1, 12 + 3, 4 + 16, 12.
- Apollonius dux in Syria*, *I. Mach.* 3, 12 + 10, 69.
- Apostolus magnus est Christus*, *Hebr.* 3, 1.
- Apostoli eliguntur ex discipulis*, *Luc.* 6, 13.; mittuntur ad annuntiandum regnum Dei in Iudeam, *Matth.* 10*. *Luc.* 9, 24. 46.; revertuntur, 9, 10.; mittuntur in universum mundum ad evangelizandum, *Matth.* 28, 19. *Marc.* 16, 15. *Luc.* 24, 46. *Joann.* 15, 16. 27 + 20, 21. *Act.* 1, 8 + 10, 42.
- Apostoli usi sunt membranis seu libris*, *II. Tim.* 4, 13.; hortantur ad studium legendi, *I. Tim.* 4, 13. 15. Opifices autem, qui noctes et dies alii occupantur, jubeantur non immiscere se ecclesiasticis rebus, *Eccli.* 38, 26. 37.
- Apostoli et prophetae habuerunt spiritum Dei*, *Exod.* 4, 12. *II. Reg.* 23, 2. *Dan.* 9, 10. *Zach.* 7, 7. *Matth.* 10, 20. *Marc.* 13, 11. *Joann.* 14, 17. *Act.* 1, 5 + 2, 4 + 4, 31 +

9, 17 + 19, 6. I. Cor. 2, 12 + 12, 3. II. Cor. 13, 3. I. Thess. 4, 8. II. Tim. 3, 16. I. Petr. 1, 11. II. Petr. 1, 21.

Apparitiones Dei, angelorum et hominum, Gen. 32, 24. Exod. 3*. Num. 22, 21. Jos. 5, 13. I. Reg. 28, 11. Matth. 17, 3 + 28, 2, 9. Marc. 9, 3 + 16, 5, 9 + 12, 14. Luc. 9, 30 + 24, 4 + 15, 36. Joann. 20, 12, 14 + 19, 26 + 21, 1. Act. 1, 10 + 16, 9 + 18, 9.

Aqua nihil documenti vel impedimenti adfert electis Dei, Exod. 14, 22. Ps. 65, 6. Isai. 43, 2. Jon. 2, 5.

Aqua nominatur persecutio, Ps. 68, 16 + 143, 7. Prov. 17, 14. Matth. 7, 25. Luc. 6, 48. Apoc. 12, 17.

Aqua assimilantur cognitio Dei et dona Spiritus sancti, Isai. 11, 9 + 12, 3 + 35, 6 + 43, 20 + 44, 3. Ezech. 47*. Zach. 14, 8. Joann. 4, 10 + 7, 38.

Aqua benedicta. Vide *Benedictio*.

Arad rex Chananitarum pugnat contra Israël, Num. 21, 1.

Aram, qui et *Ram* nominatur, filius Esron, genuit Aminadab, Ruth 4, 19. I. Par. 2, 10. Matth. 1, 4. Luc. 3, 33.

Aran frater Abraham, et pater Lot, Gen. 11, 27.

Arca Noe, Gen. 6, 14 + 7*, + 8*. Sap. 10, 4 + 14, 6. Matth. 24, 38. Luc. 17, 27. Hebr. 11, 7. I. Petr. 3, 20.

Arca foederis Domini paratur, Exod. 25, 10, 21.; assumitur in castra contra Philistheos, I. Reg. 4, 5.; capit, 4, 11.

Arca quid continebat, Exod. 16, 34. Deut. 10, 2 + 31, 26. III. Reg. 8. II. Par. 5, 10. Hebr. 9, 4.

Archelaus regnat loco patris sui Herodis, Matth. 2, 22.

Arioli et aruspices, Dan. 2, 2, 27 + 4, 6 + 5, 7, 11. Act. 19, 13. Vide *Inventatores*.

Aristarchus socius S. Paulo et in itinere et in vinculis, Act. 19, 29 + 20, 4 + 27, 2. Col. 4, 10.

Arphaxad rex Medorum, a Nabuchodonosor vicius, Judith 1, 1. 5, 6.

Arsaces rex Persarum et Medorum superat Demetrium, I. Mach. 14, 3.

Artaxerxes rex Persarum recipit litteras plenas querelis adversus Judacos, I. Esdr. 4, 7, 17.; respondet, jubet aedificationem templi impediti, 4, 21.; permittit Israëli aedicare templum, I. Esdr. 7*.

Asa filius Abiam, rex Juda, tollit idola, III. Reg. 15, 8, 12.; subsidium querit a Syris, et moritur, 15, 19, 24. *Josaphat* filius ejus rex post eum, I. Par. 3, 10.

Asaph cantor Davidis, I. Par. 6, 39 + 16, 5.

Asarkaddon, postquam pater ejus Senacherib confessus est, succedit in regnum, IV. Reg. 19, 37. Isai. 37, 38.

Aseneth parit ipsi Joseph Ephraïm et Manasse, Gen. 41, 50 + 46, 20.

Asia subjicitur Romanorum imperio, I. Mach. 8, 6.

Assuerus rex Persarum instruit splendidae coenam, Esth. 1, 3.; accipit Esther

uxorem, 2, 9, 17.; relinquit Darium filium suum successorim, Dan. 9, 1.

Assur filius Sem filii Noe constituit regnum Assyriorum, Gen. 10, 22. I. Par. 1, 17.

Assur virga furoris Domini, Isai. 10, 5.; contra Assyrios prophetatur, Num. 24, 24. Isai. 10, 5 + 14, 21 + 17, 3 + 30, 28. 31 + 31, 8.

Rex Assur expugnat Israëlitas, et transfert in Assyriam, IV. Reg. 15, 29*. + 16*. + 17*.; expugnat civitates Judea, IV. Reg. 18*. II. Par. 32*. Ezech. 36*.

Assyriorum exercitus ab angelo caeditur, IV. Reg. 19, 37. II. Par. 32, 21. Isai. 37, 36. Eccli. 48, 24. I. Mach. 7, 41. II. Mach. 8, 19. Tob. 1, 21. Jon. 2, 5.

Astharoth, Judic. 2, 13 + 10, 6. I. Reg. 7, 3 + 12, 10.

Athalia filia Amos regis Israël, IV. Reg. 8, 26.; perdit totam fere regiam stirpem, 11, 1.; regnat sex annos in Judaea, II. Par. 22, 12.; interimitur, IV. Reg. 11, 16, 20.

Athenobius mittitur ad Simonem, I. Mach. 15, 28.

Araritia, Jos. 7, 20. I. Reg. 8, 3 + 25, 3, 10. III. Reg. 21, 2. IV. Reg. 5, 20, 22. Ps. 36, 16, 21. Prov. 1, 19 + 11, 28 + 12, 27 + 15, 6, 16, 27 + 28, 16, 22 + 30, 15.

Eccl. 2, 26 + 4, 8 + 5, 9 + 6, 1. Isai. 5, 8 + 56, 11. Jer. 6, 13 + 8, 10. Ezech. 22, 13. Amos 8, 4. Mich. 6, 10. Hab. 2, 9. Eccli. 14, 3 + 31, 3 + 41, 4. II. Mach. 4, 50 + 10, 20. Matth. 6, 19 + 26, 14, 46 + 27, 23. Marc. 8, 36. Luc. 12, 15. Joann. 12, 4. Act. 5, 1 + 8, 19 + 24, 26. I. Cor. 6, 10. Ephes. 5, 3. Philipp. 4, 11. Col. 3, 5. I. Tim. 6, 9. Tit. 1, 7, 11. Hebr. 13, 5.

Audiendum verbum Dei. Vide *Verbum Dei*.

Axa filia Caleb traditur Othonieli in uxorem, Jos. 15, 17. Judic. 1, 13.

Azarias filius Amasiae, rex Juda, fit leprosus, IV. Reg. 15, 5. II. Par. 26, 19.; relinquit filium Joatham regem, IV. Reg. 15, 32. I. Par. 3, 12.; appellatur Ozias, II. Par. 26, 19. Matth. 1, 9., Mathat. Luc. 3, 29.

Azarias propheta inititur ad regem Asa, II. Par. 15, 2.

B.

Baal idolum Samaritanorum, III. Reg. 16, 31. Altare Baal destruitur, Judic. 6, 25, 30. Sacerdotes Baal occiduntur, III. Reg. 18, 40. IV. Reg. 10, 25 + 23, 5.

Baanah et Rechab suspenduntur, II. Reg. 4, 12.

Baaas impius rex Israël pugnat contra Asa regem Juda, III. Reg. 15, 16*; cum omni progenie sua extirpatur, 16, 4, 11., secundum verbum Jehu, 16, 1, 2, 3.

Babylonica captivitas 70 annorum praeditur, Lev. 26, 31. Deut. 4, 26 + 28, 36, 49. IV. Reg. 20, 17. Isai. 5, 13, 19. Jer. 13, 19, 24 + 16, 9 + 20, 4, 6 + 25, 8. Ezech. 7*, 12*, 22, 5. Mich. 3, 12 + 4, 10. Hab. 1, 6. Baruch 6, 1.

Babylonicae captivitatis initium, IV. Reg. 24*. 25*. II. Par. 36*. III. Esdr. 1, 40, 52.

Finis captivitatis promittitur et propheta-tur, Lev. 26, 42. Deut. 4, 29 + 30, 2. **Ilt. Reg. 8, 33. II. Par. 6, 24. 37. Isai. 14, 1 + 40, 1 + 48, 20. Jer. 12, 15 + 16, 15 + 24, 5 + 25, 12 + 29, 10 + 30*. + 31, 9 + 32, 37 + 16, 27. Ezech. 11, 17. Dan. 9, 2, 25. Baruch 6, 2. Liberatio sit, I. Esdr. 1*. 2*. III. Esdr. 2, 1.**

Babylonicae captivitatis causa, IV. Reg. 17, 7, 13, 18. Contra Babylonem, Ps. 136, 8. Isai. 13*. + 14, 2, 4 + 21, 2, 9 + 47*. Jer. 25, 12 + 50*, 51*. Baruch 4, 27. Apoc. 14, 8 + 16, 19 + 17*. 18*.

Bucchides dux Demetrii, I. Mach. 7, 8; occidit Judain ex praecerto Demetrii, 9, 18.

Balaam conductitur ad maledicendum Israël, Num. 22*. + 23*; docetur a Domino, quid illi loquendum sit, 23, 5, 26. Balaam doctrina, II. Petr. 2, 15. Apoc. 2, 14.

Bala rex Moabitum mittit nuntios ad Balaam, Num. 22, 5. Jos. 24, 9. Vide Jedic. 11, 25. Mich. 6, 5. Apoc. 2, 14.

Balthassar videt manum scribentem, Dan. 5, 5.; occiditur, et regnum ejus delabitur ad manus Darii, 5, 30 + 6, 1.

Banaias dux Cerethi et Phelethi, II. Reg. 20, 23., Davidi a consilio, 23, 23. I. Par. 11, 25., postea praefectus militum Salomonis, III. Reg. 2, 35.

Baptismus a Christo praecepsus, Matth. 23, 19. Marc. 16, 16. Joann. 3, 5.

Baptismum docuerunt apostoli, et administrarunt, Act. 2, 38. 41 + 8, 12. 36 + 9, 18 + 10, 47 + 16, 15. 33 + 19, 4 + 22, 16. Rom. 6, 3. I. Cor. 1, 14. Gal. 3, 17. Ephes. 4, 5. Hebr. 6, 2.

Baptismus salvat, I. Petr. 3, 21. **Baptismus est lavacrum regenerationis,** Tit. 3, 5.

Baptismus tollit omnia peccata, Gen. 17, 14. Isai. 43, 3. Ezech. 36, 23. Zach. 13, 1. Matth. 18, 14 + 28, 19. Marc. 1, 4 + 16, 16. Joann. 1, 33 + 3, 5. Act. 2, 38 + 8, 12. 33 + 16, 33 + 18, 8. Rom. 6, 3, 4, 5. 6*. I. Cor. 6, 11. Ephes. 5, 26. Col. 2, 11*. Tit. 3, 5*. Hebr. 10, 22. I. Petr. 3, 21.

Baptismus non iterandus, Ephes. 4, 5. Hebr. 6, 6 + 10, 26. Idem declarat ipsius figura, Gen. 17, 14. I. Cor. 10, 2.

Baptismus Joannis, Matth. 3, 6 + 21, 25. Marc. 1, 4 + 11, 30. Luc. 3, 16 + 7, 29 + 20, 4. Joann. 1, 25. 33 + 3, 23. Act. 1, 5 + 11, 16 + 13, 24 + 19, 3.

Baptismus poenitentiae praedicatur, Marc. 1, 4. Luc. 3, 3. Act. 2, 38 + 14, 24 + 19, 3. Rom. 6, 3. Col. 2, 12.

Baptismi u nomine significatur passio, Matth. 20, 22. Marc. 10, 38. Luc. 12, 59.

Baptismus in Spiritu sancto et igne, Matth. 3, 11. Marc. 1, 8. Luc. 3, 16. Joann. 1, 33. Act. 1, 5 + 2, 4 + 11, 15.

Baptizandi sunt parvuli, Gen. 17, 14. Exod. 4, 24. 25. 26. Matth. 11, 28 + 18, 14 + 19, 13. Marc. 10, 14. Luc. 18, 15. Joann. 3, 5. Act. 2, 39. 41 + 16, 15. 33 + 18, 8. I. Cor. 1, 16 + 10, 2 + 15, 22. I. Tim. 2, 4.

Baptizari in Scripturis aliquando exprimitur per verbum illuminari, Hebr. 6, 4; aliquando per renovari, Hebr. 6, 6.

Baptizatus Christus, Matth. 3, 15. Marc. 1, 9. Luc. 3, 21. In baptizatum delabitur Spiritus sanctus, Matth. 3, 16. Marc. 1, 8. Luc. 3, 21. Joann. 1, 33.

Baptizat Christus per discipulos, Joann. 3, 22 + 4, 2.

Baptizata integra domus, I. Cor. 1, 14. Act. 16, 15. 33 + 18, 8 + 16, 33.

Baptizati accipiunt Spiritum sanctum, Act. 2, 38 + 19, 3.; induunt Christum, Gal. 3, 27.; in morte ipsius baptizantur, Rom. 6, 3.; in unum corpus baptizantur, I. Cor. 12, 13, 27.

Baptizatus Simon magus, Act. 8, 13.

Baptizatus eunuchus, Act. 8, 38.

Baptizatus Cornelius gentilis, Act. 10, 42.

Barabbas latro dimittitur, Matth. 27, 26. Marc. 15, 15. Luc. 23, 25. Joann. 18, 40. Act. 3, 14.

Barjesu a Deo per Paulum usu oculorum privatur, Act. 13, 11.

Barnabas ponit pretium agri ante pedes apostolorum, Act. 4, 37.; dicit Paulum ad apostolos, 9, 27.; mittitur Antiochiam, 11, 22.; reddit in Jerusalem, 11, 30.; iterum recepit se Antiochiam cum Paulo, 12, 25.

Bartimaeus visu donatur, Marc. 10, 46, 52.

Baruch filius Neriae, Jer. 32, 12.; dilectante Jeremias scribit librum, qui comburrit, 36*.; conscribit alium, qui populo praelegitur, 45, 1. Baruch 1, 3.

Barzellai providet regi David de cibis, II. Reg. 17, 27.; deducit eum usque ad Jordaneam, 19, 31*. David praeccepit, ut filii Barzellai beneficiat, III. Reg. 2, 7.

Barzellai, quoniam sue genealogiae scripturam demonstrare non poterat, relictus a sacerdotio, I. Esdr. 2, 61. II. Esdr. 7, 64.

Basemath filia Salomonis, uxor Achimani, III. Reg. 4, 15.

Bathuel filius Nachor, pater Rebeccae, Gen. 22, 23.

Beatitudo seu beatorum gaudium, et vita aeterna, Sap. 3, 7 + 5, 1. 16. Isai. 23, 9 + 30, 29 + 49, 10 + 60*. 64, 2. Jer. 31, 3, 8, 13. Dan. 12, 13. Matth. 13, 43 + 19, 23 + 25*. Marc. 12, 25. Luc. 9, 33 + 16, 22 + 22, 29. Joann. 16, 20 + 17, 2, 24. Rom. 8, 30. I. Cor. 2, 9 + 15, 41. II. Cor. 12, 3. II. Tim. 4, 8. I. Petr. 1, 4, 8 + 5, 4. Hebr. 10, 35 + 12, 23. Jac. 1, 12. Apoc. 2*, 3*, 7, 9, 15 + 14, 1 + 21*, 22*.

Beatitudo quomodo comparetur, Isai. 25, 9. Matth. 20, 23 + 25, 34. Marc. 10, 40. Joann. 3, 15. 16. 36 + 5, 24 + 20, 29. Act. 2, 21 + 15, 11 + 16, 31. Rom. 1, 16 + 10, 4. Ephes. 1, 13 + 2, 6. I. Thess. 5, 9. II. Thess. 2, 13. II. Tim. 1, 9. Tit. 1, 1 + 3, 5. I. Petr. 1, 9. Hebr. 5, 12.

Belis et draconis historia, Dan. 14*.

Bellum est poena peccati, Lev. 26, 24. Deut. 28, 36. 49. Judic. 2, 13 + 3, 1. 8 + 4, 1 + 6, 1 + 10, 6 + 13, 1. Isai. 5, 25. Jer. 5, 15.

In belli necessitate quomodo se quis habere debeat, Exod. 17, 8, 12. I. Reg. 17,

20*. II. Par. 12, 2. 6 + 14, 9. 12 + 18*. 14, 17. Philipp. 3, 3. Jac. 1, 27. Vide
20, 1 + 32, 1. 6. Judith 8, 9*. I. Mach. 3,
16. 20 + 4, 7. 10 + 7, 41. 45. II. Mach. 8,
16. 19. Deus pugnat pro suis, Exod. 14,
13. Deut. 1, 30 + 3, 22. I. Reg. 17, 46.
II. Par. 20, 15. Ps. 17, 35 + 143, 1. Isai.
30, 15. Quaere Victoria.

Bellandum armis quoque spiritualibus,
Rom. 13, 12. II. Cor. 10, 4. Ephes. 6, 11.
Gal. 5, 17.

Bellum quibus de causis suscepent olim
fideles, Gen. 14, 14. Judic. 9, 27 + 20*.
Jos. 10, 1. 7. I. Reg. 30, 1. 8.

Benedictio, qua homo homini benedicit,
Gen. 14, 19 + 27, 4*. + 28, 4 + 49, 9.
Exod. 12, 32. 39. 43. Lev. 9, 22. Num. 24,
9*. Deut. 10, 8 + 33, 1. Jos. 8, 33 + 14,
13 + 15, 19 + 22, 6. I. Reg. 2, 20. II. Reg.
6, 18 + 13, 26 + 14, 22 + 19, 29. III. Reg.
1, 47 + 8, 14. IV. Reg. 10, 14. I. Par. 16,
2. II. Par. 6, 3. Judith 15, 10. Ps. 117, 26
+ 128, 8. Prov. 27, 14. I. Mach. 2, 69.
Luc. 2, 34 + 6, 28. Rom. 12, 14. Hebr.
7, 2.

Benedictio, qua creaturae consecratur
et sanctificantur, Exod. 28, 2 + 29, 6. 27.
Lev. 21, 10 + 22, 2 + 27, 28. 29. 30. Num.
5, 17 + 31, 6. Jos. 6, 24. Judic. 17, 3.
I. Reg. 21, 5. I. Par. 18, 11. III. Esdr. 1,
41. I. Tim. 4, 5*. Hebr. 9, 2. 3. *Huc con-*
secratio sacerdotum, vestium, altarium,
templorum, cereorum, aquae iustralis, et
cetera.

Benhadad servat fidem et pactum cum
rege Asa, III. Reg. 15, 20.; obsidet Sa-
mariam, 20, 1. IV. Reg. 6, 24.; aegrotat
et moritur, 8, 7. 15.

Benhadad filius Hazaël fit rex Syriæ,
IV. Reg. 3, 24.; subjicit sibi Israëlem,
13, 3.

Benjamin filius Jacob nascitur, Gen.
35, 16.

Benjamitae abutuntur uxore Levitae,
Judic. 19, 25.; puniuntur, 20, 41.

Beseeteel insiguis artifex, Exod. 31, 1 +
33, 30.

Bestiae et bruta animantia non crudeli-
ter tractanda, Gen. 33, 13. Exod. 23, 12.
Num. 22, 23. 28. Deut. 5, 14 + 22, 10.
Prov. 12, 10. Eccli. 7, 24.

Bethsabee filia Eliam, uxor Uriæ, a
David cognoscitur, et parit, II. Reg. 11,
4. 27. Puer aegrotat, et moritur, 12, 15.
18. Fit uxor Davidis, parit ei Salomonem,
12, 24. I. Par. 3, 5. Matth. 1, 6.

Belsaïda urbs nativa Ardreae et Phi-
lliopi, Joann. 1, 44 + 12, 21.; deploratur,
Matth. 11, 21. Luc. 10, 13.

Bethsamitae graviter puniuntur, I. Reg.
6, 19.

Bona opera pietasque vera in Deum
commendantur, Exod. 19, 5 + 20*. + 23,
19. 25. Deut. 5, 6. 11. 16 + 10, 12. Jos.
22, 5. I. Reg. 15, 22. Ps. 2, 10 + 39, 7 +
49, 14. Prov. 3, 1 + 14, 31 + 1, 3. Isai.
1, 16 + 58, 6. Jer. 22, 3. Ezech. 18, 6.
Osee 6, 11. Mich. 6, 8. Zach. 7, 9 + 8, 16.
Eccli. 35, 12. Matth. 5, 24. 29. 39. Luc. 1,
75 + 3, 11. Joann. 12, 26. Rom. 12*, 13*.

14, 17. Philipp. 3, 3. Jac. 1, 27. Vide
Opera.

Bonitas et benignitas Dei erga suos,
Gen. 18, 26. 30. Exod. 6, 1 + 7, 26 + 11,
7 + 20, 6 + 34, 6. Num. 20, 8. Deut. 4,
29 + 5, 10 + 7, 9 + 10, 18 + 28, 1 + 30,
3 + 32, 10. II. Reg. 7, 12 + 12, 13 +
24, 14. III. Reg. 8, 23. IV. Reg. 20, 5. II.
Esdr. 9, 8. Sap. 11, 24. Eccli. 2, 12 + 18, 1.
Ps. 31, 5 + 35, 7 + 36, 25 + 85, 5 + 102*.
+ 135*. + 144, 8. Isai. 30, 18 + 54, 5. 7 +
55, 7. Jer. 12, 15 + 18, 8. Ezech. 18, 27 +
33, 17. Osee 2, 21. Joel 2, 13. Jon. 4, 2.
Matth. 11, 28 + 18, 19. Luc. 1, 30 + 6, 36
15, 20. 27 + 23, 43. Rom. 11, 4. 31. II. Cor.
1, 3. Ephes. 2, 4. Tim. 1, 13. 16.

C.

Caecitas tum corporis, tum animi, Gen.
19, 11. Deut. 28, 28. IV. Reg. 6, 18. Ps.
68, 24 + 145, 8. Isai. 6, 10 + 42, 7. 16. 18
+ 35, 5 + 29, 18 + 43, 8 + 56, 10 + 59,
10. Sap. 2, 21. Tob. 2, 11. II. Mach. 10, 30.
Matth. 15, 14. Marc. 8, 18. Luc. 4, 19.
Joann. 9, 1. 4 + 12, 40. Act. 9, 8. 18 +
13, 11. Rom. 1, 21 + 11, 10. II. Cor. 4, 4.
Ephes. 4, 18. II. Petr. 1, 9. I. Joann. 2, 11.
Apoc. 3, 17.

Caeci illuminantur, Tob. 11, 15. Matth.
9, 30 + 20, 34. Marc. 8, 23 + 10, 46. Luc.
18, 35. Joann. 9, 7.

Ceremoniae ecclesiasticae, seu cultus
externus, Gen. 8, 20 + 14, 18 + 15, 9, 17.
10 + 29*. + 26, 5 + 28, 11 + 33, 20 + 43,
4, 26. Exod. 12*, + 18, 20 + 19*. Lev. 8,
34 + 9*. + 10, 19 + 12*. + 14*. + 23*. +
24*. Num. 1, 50 + 4*. + 5*. + 6*. + 7*.
+ 8*. + 9*. + 15*. I. Par. 23*. I. Esdr.
6*. Matth. 2, 11.

Ceremoniae seu ritus certi in orando,
III. Reg. 8, 22. 54 + 17, 21 + 18, 42. II.
Par. 5, 12*. Matth. 2, 11 + 26, 39. Marc.
14, 35. Luc. 22, 41. I. Cor. 11, 4*. I. Tim.
2, 8.

Cain primus filius Adam nascitur, Gen.
4, 1.; occidit suum fratrem Abel, 4, 8.
Sap. 10, 3. I. Joann. 3, 12.

Caleb filius Hesron, I. Par. 2, 18., explo-
rator terrae Chanaan, Num. 13, 8. 31 +
14, 6. 24. 30. 38. Postulat, et consequitur
terram Hebron, Jos. 14, 6. 9. 13 + 21, 12.
Judic. 1, 20. I. Par. 6, 56.

Calix irae et furoris, Isai. 51, 17. Jer.
25, 15. Ps. 59, 5 + 74, 9. Apoc. 16, 19.

Calix passionis, Matth. 20, 22 + 26, 38.
Marc. 10, 38. Luc. 22, 42. Joann. 18, 11.

Camos. Vide Chamos.

Cana civitas Galilæae, ubi Christus
aqua in vinum mutavit, Joann. 2, 1.

Capharnaum, civitas Galilæae, in qua
coepit Jesus praedicare, Matth. 4, 17. Luc.
4, 31. Curat ibidem servum centurionis,
Matth. 8, 13. Appellatur civitas ejus, 9, 1;
increpatum, 11, 13.

Captiros invisiere, Gen. 14, 14. I. Reg.
30, 9. Tob. 1, 15. Jer. 38, 9. Matth. 25, 37.
Act. 12, 5. II. Tim. 1, 26. Hebr. 13, 3.

Captivos non deserit Dens, Gen. 39, 21.

- Sap. 10, 13. Isai. 42, 7. Act. 5, 18 $\dagger$ 12, 17 $\dagger$ 16, 25.
- Carnem suam crucifigere quomodo quisque debeat*, Eccli. 19, 1. Rom. 6, 12 $\dagger$ 8, 12, 13, 14. Gal. 5, 16. Ephes. 4, 22 $\dagger$ 5, 3. Tit. 2, 12. I. Petr. 2, 1 $\dagger$ 4, 2, 6. Hebr. 2, 1.
- Castitas coelum praeferunt castitati conjugali*, Ps. 44, 15. Sap. 6, 20. Matth. 19, 12 $\dagger$ 22, 30. I. Cor. 7, 25. 32. 34. 38*. Apoc. 14, 4.
- Castitas haec consulitur ut perfectio evangelica*, Matth. 19, 12. I. Cor. 7, 25.
- Castitatis laus*, I. Reg. 21, 5. Tob. 6, 16*. Judith 15, 11 $\dagger$ 16, 26. Ps. 44, 15. Prov. 22, 11. Sap. 3, 13. 14 $\dagger$ 4, 1, 2 $\dagger$ 6, 20. Eccli. 6, 28 $\dagger$ 26, 20. Isai. 7, 14 $\dagger$ 56, 3, 4, 5*. Zach. 9, 17. II. Mach. 14, 38. Matth. 5, 8. 48 $\dagger$ 19, 12 $\dagger$ 22, 30* $\dagger$ 25. 1. Luc. 1, 27 $\dagger$ 20, 34. Act. 24, 25. Rom. 2, 7. I. Cor. 7, 25*. II. Cor. 6, 5 $\dagger$ 11, 2. I. Tim. 2, 2 $\dagger$ 3, 2 $\dagger$ 4, 12 $\dagger$ 5, 2. Tit. 1, 8 $\dagger$ 2, 5. Apoc. 14, 4.
- Careendum a pseudopropheticis*, Matth. 7, 15. Marc. 8, 15 $\dagger$ 13, 6. Luc. 17, 23.
- Caiphas summus sacerdos consilium dat contra Christum*, Joann. 11, 49 $\dagger$ 18, 14.: prohibet apostolis, ne praedicent, Act. 4, 18.
- Cephas*. Vide Petrus.
- Cerorum et lampadum in templis usus*, II. Par. 4, 20.
- Certi non sumus de accepta peccatorum remissione, vel vita aeterna consequenda*, Eccl. 9, 1, 2. Eccli. 5, 5. Rom. 8, 17 $\dagger$ 11, 20. I. Cor. 4, 3. 4, 5 $\dagger$ 9, 27 $\dagger$ 10, 12. Philipp. 2, 12 $\dagger$ 3, 11, 13. I. Tim. 1, 19. II. Petr. 3, 17. Hebr. 3, 14 $\dagger$ 4, 1.
- Chanoan*, sive Camos, idolum Moabitarum. Num. 21, 29. Huic Salomon aedificant templum, III. Reg. 11, 7.; destruitur, IV. Reg. 23, 13.
- Chanaan filius Noe maledicitur*, Gen. 9, 25 $\dagger$ 10, 1, 6. Laus terrae Chanaan, Deut. 11, 10. Terra Chanaan promittitur Abrahamo et ejus semini, Gen. 12, 7 $\dagger$ 13, 15 $\dagger$ 15, 18 $\dagger$ 17, 8 $\dagger$ 26, 4 $\dagger$ 35, 12. Exod. 3, 8, 17. Lev. 20, 24. Deut. 9, 6.; datur, Jos. 13, 6. Quam ob causam Deus Chanaan expletur, Lev. 18, 25. Deut. 9, 4 $\dagger$ 18, 12 $\dagger$ 20, 17. Quamobrem paulatim et non simul illas nationes profligaverit, Exod. 23, 29. Deut. 7, 22. Judic. 2, 23 $\dagger$ 3, 1. Descriptio et divisio terrae Chanaan Gen. 10, 19. Exod. 23, 31. Num. 26, 52 $\dagger$ 33, 54 $\dagger$ 34*. Jos. 13*, 7 $\dagger$ 14*. 7 $\dagger$ 15* $\dagger$ 16*. 7 $\dagger$ 17* $\dagger$ 18*. 7 $\dagger$ 19*. Ezech. 47, 13, 21.
- Chanaanaeae mulieris filia a daemonio liberatur*, Matth. 15, 28.
- Charitas virtus fide praestantior*, Prov. 10, 12. Matth. 22, 38 $\dagger$ 25*. Ubi a noptiis excluduntur non habentes oleum charitatis, Marc. 12, 33. I. Cor. 14, 31* $\dagger$ 13, 1, 8, 13*. Col. 3, 14. I. Tim. 1, 5. I. Petr. 4, 8. I. Joann. 4, 16.
- Charitas fraterna*. Gen. 13, 8. Lev. 19, 18. Deut. 22, 1. I. Reg. 18, 1. Eccli. 25, 2. Ps. 132, 1. Prov. 10, 12. Matth. 7, 3 $\dagger$ 19, 19 $\dagger$ 22, 38. Joann. 13, 14. 34 $\dagger$ 15, 12. Rom. 12, 10 $\dagger$ 13, 9. I. Cor. 13*. Gal. 5,
14. Ephes. 4, 15 $\dagger$ 5, 1. Philipp. 2, 2. Col. 3, 13. I. Thess. 4, 9. I. Tim. 1, 5. Hebr. 13, 1. I. Petr. 4, 8. I. Joann. 3, 23 $\dagger$ 4, 7. Diligendi etiam inimici, Exod. 23, 4. I. Reg. 24, 5, 7 $\dagger$ 26, 5 $\dagger$ 30, 11. II. Reg. 19, 19. IV. Reg. 6, 21. Job 31, 29. Prov. 25, 21. Matth. 5, 44. Luc. 6, 27. 35 $\dagger$ 23, 33. Act. 7, 60. Rom. 12, 20. Vide *Dilectio*.
- Chorae* ducent, Exod. 32, 6, 19. Judic. 11, 34 $\dagger$ 21, 21. II. Reg. 6, 14. Ps. 149, 3 $\dagger$ 150, 4.
- Christus Jesus verus Deus et homo promittitur*, Gen. 3, 15 $\dagger$ 12, 3 $\dagger$ 17, 19, 21 $\dagger$ 22, 18 $\dagger$ 26, 4 $\dagger$ 28, 14 $\dagger$ 49, 10. Num. 24, 17. Dent. 18, 18. I. Reg. 2, 10. 35. II. Reg. 7, 13. Ps. 2* 21* 109, 1. Isai. 7, 15 $\dagger$ 8, 3 $\dagger$ 9, 6 $\dagger$ 11, 1, 10 $\dagger$ 28, 16 $\dagger$ 40, 9 $\dagger$ 42, 1 $\dagger$ 45, 1 $\dagger$ 46, 13 $\dagger$ 49, 1, 6, 20 $\dagger$ 30, 5 $\dagger$ 52, 10 $\dagger$ 59, 20 $\dagger$ 53* $\dagger$ 60, 1 $\dagger$ 62, 11. Jer. 23, 5 $\dagger$ 30, 9 $\dagger$ 33, 15. Ezech. 17, 22 $\dagger$ 34, 11, 15. 23 $\dagger$ 37, 24. Dan. 7, 13 $\dagger$ 9, 24. Mich. 5, 1. Agg. 2, 8. Zach. 2, 10 $\dagger$ 3, 8 $\dagger$ 9, 9. Mat. 3, 1.
- Christus secundum promissum Dei Patris* primum in tempore propter nos verus homo factus, et nobiscum conversatus, Joann. 1, 14. Deus in carne manifestatus est, I. Tim. 3, 16. I. Joann. 4, 2. Deus misit Filium suum in similitudinem carnis pecati, Rom. 8, 3.
- Christus est verus Dei Filius*, Matth. 3, 17 $\dagger$ 14, 33 $\dagger$ 17, 5. Marc. 1, 11 $\dagger$ 5, 7 $\dagger$ 9, 7 $\dagger$ 15, 39. Luc. 1, 31 $\dagger$ 3, 22 $\dagger$ 9, 3. 5. Joann. 1, 34. 49 $\dagger$ 6, 69 $\dagger$ 9, 36 $\dagger$ 11, 27 $\dagger$ 19, 7. Rom. 1, 4 $\dagger$ 8, 3. Hebr. 1, 2 $\dagger$ 5, 8 $\dagger$ 6, 6 $\dagger$ 7, 3 $\dagger$ 10, 29. II. Petr. 1, 17. I. Joann. 8, 3 $\dagger$ 4, 9 $\dagger$ 5, 20.
- Christus conceptus de Spiritu sancto*, Matth. 1, 20. Luc. 1, 35.
- Christus uatus ex Maria virgine*, Matth. 1, 25. Luc. 1, 31 $\dagger$ 2, 6, 11. Gal. 4, 4. Isai. 7, 14.; *status in Bethlehem*, Matth. 2, 1. Luc. 2, 6, 11. Joann. 7, 42. Mich. 5, 1.
- Christus sine peccato*, Isai. 53, 12. Joann. 8, 46. II. Cor. 5, 21. I. Petr. 2, 22. I. Joann. 3, 5. Hebr. 4, 15 $\dagger$ 7, 26.; *circumciditur*, Luc. 2, 21.; *baptizatur in Jordane*, Matth. 3, 16. Marc. 1, 9. Luc. 3, 21.
- Christus manifestatur et demonstratur certis testimonii*, Matth. 1, 1, 16. 23 $\dagger$ 3, 11 $\dagger$ 8, 29 $\dagger$ 11, 5 $\dagger$ 16, 16 $\dagger$ 17, 5 $\dagger$ 22, 44 $\dagger$ 26, 64 $\dagger$ 27, 53. Marc. 9, 7 $\dagger$ 15, 39. Luc. 1, 41. 31 $\dagger$ 2, 10, 16*. 7 $\dagger$ 9, 29 $\dagger$ 22, 68. Joann. 1, 14. 29, 32. 49 $\dagger$ 2, 11 $\dagger$ 3, 2, 13, 16, 35 $\dagger$ 5, 29 $\dagger$ 6, 69 $\dagger$ 7, 40 $\dagger$ 9, 35 $\dagger$ 10, 7, 24. 36 $\dagger$ 11, 27, 41 $\dagger$ 12, 17 $\dagger$ 14*. 7 $\dagger$ 15, 25 $\dagger$ 17, 1 $\dagger$ 20, 28. Rom. 1, 2 $\dagger$ 8, 3 $\dagger$ 9, 5. II. Cor. 5, 19. Gal. 4, 4. Philipp. 2, 6. Col. 2, 9. I. Tim. 3, 13. Tit. 2, 11. Hebr. 1*, 7 $\dagger$ 5*. I. Joann. 5, 20.
- Christus est Agnus Dei*, Isai. 53, 7. Joann. 1, 29. Act. 8, 31. I. Cor. 5, 7. Apoc. 5, 6. 12 $\dagger$ 7, 9, 17 $\dagger$ 14, 1 $\dagger$ 13, 8 $\dagger$ 17, 14.
- Christus est Dominus dominantium*, et rex regum, Ezech. 37, 24. Ps. 2, 6 $\dagger$ 24, 7. Col. 2, 10. I. Tim. 6, 15. Apoc. 1, 5 $\dagger$ 17, 14 $\dagger$ 19, 16. *Christus est imago Dei*, Sap. 7, 26. II. Cor. 4, 4. Hebr. 1, 3.

Christus est lux gentium et totius mundi,
Isai. 2, 5 † 9, 2 † 42, 6 † 49, 6 † 60, 1.
19. Matth. 4, 16. Luc. 2, 32. Joann. 1, 4 †
3, 19 † 8, 12 † 9, 5 † 12, 35, 46. Act.
13, 47. I. Joann. 1, 5 † 2, 8. Apoc. 21, 23.

Christus verus pastor, Isai. 40, 11. Ezech.
34*, † 37, 24. Mich. 5, 3. Zach. 13, 7.
Matth. 26, 30. Marc. 14, 27. Joann. 10, 11.
Hebr. 13, 20. I. Petr. 2, 25 † 5, 4.

Christus docuit et praedicavit, Matth.
4, 17. 5*, 6*, 7*. Marc. 1, 14. Luc. 14, 15
† 6, 20*; curavit omneum infirmitatem,
Matth. 4, 23 † 8*. † 9, 2, 20, 28. Marc.
8, 23. Luc. 17, 12.

Christus est transfiguratus, Matth. 17, 2.
Marc. 9, 2. Luc. 9, 29.

Christus per proditorem traditur. Quaere
Judas.

Christus passus est, Ps. 21*. Isai. 53*.
Dan. 9, 26. Matth. 16, 21 † 17, 12. 22 †
20, 18. 22 † 26, 36. 66 † 27*. Marc. 8,
31 † 9, 31. Luc. 17, 25 † 18, 31 † 23*.
Joann. 18, 28 † 19*. Act. 3, 18 † 8, 32 †
17, 3. Rom. 8, 32. I. Petr. 2, 21 † 4, 1.
Hebr. 2, 18 † 13, 12.

Christus est crucifixus, Matth. 27, 35.
Marc. 15, 24. Lnc. 23, 32. Joann. 19, 18.
Act. 2, 23 † 4, 10. I. Cor. 2, 2. II. Cor.
13, 4.

Christi passio praedicta et praesigurata
est, Gen. 22, 2. Num. 21, 8. Ps. 21*. Isai.
53*. Dan. 9, 26. Matth. 20, 22. Joann. 3,
14. 16 † 8, 28 † 12, 32.

Christus mortuus est et sepultus propter
peccata nostra, Matth. 27, 49, 58. Marc.
15, 37, 42. Luc. 23, 45, 49. Joann. 19, 30.
40. Act. 13, 29. Rom. 5, 6 † 6, 10 † 8,
34 † 14, 9. I. Cor. 15, 3. II. Cor. 5, 15.
I. Thess. 5, 10, ut praedixerat futurum,
Matth. 16, 21 † 20, 22.

Christus tertia die resurrexit a mortuis,
Ps. 15, 10. Matth. 28, 6. Marc. 16, 6. Luc.
24, 5. Joann. 20, 9. Act. 2, 24. 31 † 10,
40 † 13, 30 † 17, 31. Rom. 4, 25 † 8, 34
† 14, 9. I. Cor. 15, 4, 12. II. Tim. 2, 8.
Id praedictum et praesiguratum est, Ps.
15, 10. Jon. 2, 1. Matth. 12, 40 † 16, 21
† 17, 22 † 20, 22. Marc. 8, 31 † 9, 31 †
10, 34. Lue. 11, 30 † 18, 33. Jeann. 2, 19.

Christus ascendit in coelum, Marc. 16,
19. Luc. 24, 51. Joann. 3, 13 † 6, 62.
Act. 11, 9. Ephes. 1, 20 † 4, 8. I. Petr.
3, 22. Hebr. 4, 14. Ps. 67, 19.

Christus est Deus et Dei Filius a principio
et ab aeterno, Joann. 1, 1 † 8, 58
†, 17, 5, 24. Mich. 5, 2. Prov. 8, 22. Col.
1, 16. Hebr. 1, 2.

Christus mediator, reconciliator et advo-
catus, Joann. 6, 44. 65 † 10, 7 † 14, 6.
Act. 4, 12. Rom. 3, 25 † 5, 2 † 8, 34.
Gal. 3, 20. Ephes. 2, 14, 17. Col. 1, 19.
I. Tim. 2, 5. Hebr. 7, 24 † 8, 6 † 9, 15
† 12, 24. I. Joann. 2, 1 † 4, 10.

Christus sedet ad dexteram Dei Patris,
Ps. 109, 1. Matth. 22, 44. Marc. 16, 19.
Luc. 22, 69. Act. 7, 56. Rom. 8, 34. Ephes.
1, 20. Col. 3, 1. I. Petr. 3, 22. Hebr. 1, 13
† 10, 12 † 12, 2.

Christus venturus est judicare vivos et

mortuos, Ps. 95, 13. Matth. 16, 27 † 24,
30 † 25, 21. Luc. 17, 24. 30 † 21, 15.
Joann. 5, 22. Act. 1, 11 † 10, 42 † 17, 31.
Rom. 2, 16. II. Cor. 5, 10. I. Thess. 4, 16.
II. Thess. 1, 7. II. Tim. 4, 1. I. Petr. 4, 5.
Hebr. 9, 28. Judae 14. Apoc. 1, 7 † 20, 11.

Christo omnia tradita sunt a Patre, et
subjecta, Matth. 11, 27 † 28, 18. Luc. 10,
22. Joann. 3, 35 † 17, 2. Ephes. 1, 22.

Per Christum cuncta sunt creata, Ps.
32, 6. Joann. 1, 3. Ephes. 3, 6. Col. 1, 15.
Hebr. 1, 2.

Christus manet in aeternum, Ps. 109, 4.
Isai. 9, 7. Dan. 7, 14. Mich. 5, 1. Joann.
12, 34.

Christus est leo, Apoc. 5, 5.

Christus est stella matutina, II. Petr. 1,
19. Apoc. 22, 16.

Christus novit omnia, Joann. 16, 30 †
21, 17. Apoc. 2, 23.

Christus est unum cum Patre, Joann. 10,
30 † 14, 10. 20 † 17, 21.

Christus sibi reputat fieri, quod Christi-
anis fit, Zach. 2, 8. Prov. 14, 31 † 17,
5. Matth. 10, 42 † 18, 5 † 25, 35. Marc.
9, 40. Luc. 10, 16. Act. 9, 4. I. Thess. 4, 8.

Christiani appellantur fideles, Act. 11,
26 † 26, 28. II. Cor. 10, 7.

Christiani dicuntur sancti, quia sancti-
tatem proficitur, Act. 9, 41. Rom. 1, 7 †
12, 13 † 15, 26 † 16, 15. I. Cor. 1, 2 †
6, 1 † 14, 33. II. Cor. 1, 1 † 9, 1, 12 †
13, 12. Ephes. 1, 1, 15 † 5, 8, 18 † 4, 12
† 6, 18. Philipp. 1, 1 † 4, 21. Col. 1, 1 †
1. Thess. 5, 27. I. Tim. 5, 10. Hebr. 6, 10
† 13, 24.

Christianis vivendum, sicut Christus vi-
xit, Gal. 2, 19. I. Joann. 1, 7 † 2, 6 †
3, 3.

Christiani erunt cum Christo, Joann. 12,
26 † 14, 3, 17, 24.

Chus filius Cham, Gen. 10, 6. I. Par.
1, 8.

Chusai amicus Davidis nuntiat Davidi,
quid in eum meditetur Absalom, II. Reg.
15, 32 † 17, 15, 16.

Chusai Rassathaim rex Syriæ regnat
super Israël octo annos, Judic. 3, 8.

Cibus quis Judæis veitus, Exod. 21, 28
† 22, 31. Lev. 3, 17 † 7, 23 † 11, 4 †
17, 10, 13 † 19, 26. Deut. 12, 16, 23 † 14,
7, 10. I. Reg. 14, 32.

Ciborum et potius in conviviis luxus, Isai.
5, 12. Ezech. 16, 49. Luc. 21, 34 † 16, 19.
Rom. 13, 13. Gal. 5, 21. I. Petr. 4, 3. II.
Petr. 2, 13. Vide Ebrietas.

Cibare esurientes seu fame laborantes,
Deut. 23, 4. Judic. 8, 5. I. Reg. 21, 3 †
30, 8, 23. II. Reg. 16, 1. Isai. 58, 7. Matth.
25, 35.

Cibus sumendus cum gratiarum actione.
Vide Gratia.

Cibi delectus habendus. Vide Abstinen-
tia.

Circumcisio carnalis et spiritualis, Gen.
17, 10 † 21, 4 † 34, 24. Exod. 4, 25 †
12, 44. Lev. 12, 3. Deut. 10, 16 † 30, 6.
Jos. 5, 2, 7. Judith 14, 6. Jer. 4, 4 † 6,
10 † 9, 25. I. Mach. 1, 16, 51–63. II. Mach.

- 6, 10. *Luc.* 1, 59 $\dagger$ 2, 21. *Joann.* 7, 22. 3, 6 $\dagger$ 16, 19. *Luc.* 11, 4 $\dagger$ 18, 13. *Joann.* 20, 23. *Jac.* 5, 16. I. *Joann.* 1, 8, 9.
Confirmationis Sacramentum, Act. 3, 17.
Hebr. 6, 2.
Confiteri Christum et ejus doctrinam,
Matt. 10, 32. *Luc.* 12, 8. *Rom.* 10, 9. 1.
Petr. 13, 15. Vide *Eribescere Evangelium*.
Conjuratio et seditio ejusque punitio,
Num. 10* $\dagger$ 20, 2. *Judic.* 9, 23. 31, 34 $\dagger$
 12, 1, 4. II. *Reg.* 20*. III. *Reg.* 1, 5. *Esth.* 2, 21. *Act.* 5, 36. 37 $\dagger$ 19, 23 $\dagger$ 23, 13. 20.
Connubium. Vide *Matrimonium*.
Connubium spirituale inter Denm et anima-
mam, *Cant.* * *Isai.* 50, 1 $\dagger$ 54, 5 $\dagger$ 62, 4.
Jer. 31, 22. *Ezech.* 16, 7, 8. *Osee* 2, 20.
Matt. 9, 15 $\dagger$ 22, 2 $\dagger$ 25, 5. *Marc.* 2, 19. II. *Cor.* 11, 2. *Apoc.* 19, 7 $\dagger$ 21, 2, 9.
Conscientiae bonae tranquillitas, *Prov.* 15, 15. *Eccli.* 13, 30. I. *Joann.* 3, 21. II. *Cor.* 1, 12; conscientiae malae perturba-
tio, *Sap.* 17, 10. 11.
Consecratio sacerdotum, dierum, alta-
rum, vestium, ceterarumque rerum, qua-
rum est usus in sacris, *Exod.* 28, 41 $\dagger$ 29,
 1, 7, 21. 29. 35 $\dagger$ 32, 29 $\dagger$ 40, 11. *Lev.* 7,
 30. 37 $\dagger$ 8, 9. 22. 31. 33 $\dagger$ 18, 21 $\dagger$ 21, 7.
 10 $\dagger$ 22, 2, 3 $\dagger$ 23, 12 $\dagger$ 27, 10. 16. 21. 28.
Num. 3, 3 $\dagger$ 6, 5, 9. 13 $\dagger$ 7, 1*. $\dagger$ 8, 12
 $\dagger$ 18, 10. *Jos.* 6, 24. *Judic.* 16, 17 $\dagger$ 17, 3.
 III. *Reg.* 15, 13. I. *Par.* 10, 10 $\dagger$ 18, 11 $\dagger$
 22, 19. II. *Par.* 2, 4 $\dagger$ 17, 16 $\dagger$ 23, 9 $\dagger$
 26, 15. I. *Esdr.* 3, 5 $\dagger$ 8, 25. *Eccli.* 49, 9.
Consilia mala dissipat Deus, *Gen.* 11, 7
 $\dagger$ 37, 18 $\dagger$ 50, 19. *Num.* 22*. II. *Reg.* 15*.
 $\dagger$ 17, 14. II. *Esdr.* 4, 8. 15. *Esth.* 7, 5*.
Job 5, 13. *Ps.* 2, 4 $\dagger$ 20, 12 $\dagger$ 32, 10. *Isai.*
 7, 8 $\dagger$ 19, 3. *Matt.* 27, 62. *Act.* 5, 19 $\dagger$
 9, 21 $\dagger$ 23, 12. 19 $\dagger$ 27, 42.
Consolatio pauperum. Vide *Eleemosyna*.
Consortium honorum et malorum. Vide
Societas.
Constantia fidelium, I. *Reg.* 13, 13 $\dagger$
 16, 26*. III. *Reg.* 18, 4. 14. IV. *Reg.* 3, 13.
Sap. 5, 1. *Judith* 13, 3. 10. I. *Mach.* 1, 65
 $\dagger$ 2, 16. 24 $\dagger$ 34, 42. II. *Mach.* 6, 10. 19*.
 $\dagger$ 7. *Dan.* 13*. *Marc.* 14, 3. *Act.* 4, 8. 13.
 I. *Thess.* 1, 6.
Constitutiones superiorum, potestatem
constituenti habentium, servandae sunt ut
ipsis Dei, *Exod.* 16, 8. *Luc.* 10, 16. *Act.*
 16, 4. I. *Thess.* 4, 2. 8. *Rom.* 13, 1. *Tit.*
 3, 1.
Consulendus Deus dubiis in rebus, et
ejus vicarii, *Gen.* 25, 22. *Exod.* 18, 19.
Lev. 24, 12. *Num.* 9, 7. 26 $\dagger$ 15, 34 $\dagger$ 27.
 5. *Beut.* 1, 17 $\dagger$ 17, 18. *Jos.* 9, 14. *Judic.*
 1, 1 $\dagger$ 18. 5 $\dagger$ 20, 18. 23 $\dagger$ 21, 2. I. *Reg.*
 10, 22 $\dagger$ 23, 4. 10. 12 $\dagger$ 30. 8. II. *Reg.*
 2, 1 $\dagger$ 5, 19. 23 $\dagger$ 21, 1. III. *Reg.* 14, 2
 $\dagger$ 22, 5. 6. 15. IV. *Reg.* 3, 11. 16 $\dagger$ 8, 8
 $\dagger$ 22, 13. II. *Par.* 18, 4. 14 $\dagger$ 33, 18. *Ps.*
 118, 24. *Isai.* 8, 11 $\dagger$ 30, 1 $\dagger$ 45, 11. *Jer.*
 37, 3. 5 $\dagger$ 42, 2. *Ezech.* 14, 1. 2. *Zach.* 7,
 2. *Tob.* 4, 19. *Eccli.* 37, 19. *Luc.* 16, 29.
Consulendi non sunt divini, vel magi,
vel incantatores, et arioli, *Lev.* 19, 31 $\dagger$
 20, 6. *Deut.* 18, 11. I. *Reg.* 28, 7. 9. III.
Reg. 22, 6. IV. *Reg.* 1, 2. 6 $\dagger$ 3, 13. II.
Par. 18, 5. *Dan.* 2, 2 $\dagger$ 4, 5 $\dagger$ 5, 6.

- Contristare Spiritum sanctum, Ephes. 4, 30.**
- Contristari ad poenitentiam commendatur, II. Cor. 7, 9.**
- Contritio vera praedicatur, Jer. 7, 3.**
- Matth. 3, 2 $\dagger$ 4, 17. Luc. 3, 3. 8 $\dagger$ 13, 5 $\dagger$ 24, 47. Act. 2, 38 $\dagger$ 3, 19 $\dagger$ 8, 22 $\dagger$ 17, 30 $\dagger$ 20, 21 $\dagger$ 26, 20.
- Coutritione verae promittitur remissio seu venia, Dent. 4, 29 $\dagger$ 30, 2. I. Reg. 7, 3. II. Par. 7, 14 $\dagger$ 30, 6 $\dagger$ 34, 26. Job 22, 23. Prov. 28, 13. Ps. 31, 5. Isai. 1, 16 $\dagger$ 30, 18 $\dagger$ 45, 22 $\dagger$ 55, 7 $\dagger$ 59, 20. Jer. 3, 10, 17 $\dagger$ 18, 8 $\dagger$ 29, 12 $\dagger$ 31, 18, 20. Ezech. 18, 21, 27 $\dagger$ 33, 14. Osee 14, 2. Joel 2, 12. Jon. 3, 8. Zach. 1, 3. Mal. 2, 7. Eccl. 17, 23. Luc. 15, 18. Act. 3, 19 $\dagger$ 26, 18, 20.
- Contritio quaerenda et amplectenda, dum sani sumus, Eccl. 17, 24 $\dagger$ 18, 25.**
- Contritionis verae exempla, Judic. 10, 15. II. Reg. 12, 13 $\dagger$ 24, 10, 17. II. Par. 12, 6 $\dagger$ 33, 12. Jon. 3*. Judith 4, 8. Matth. 26, 74. Luc. 7, 37. 44 $\dagger$ 15, 18 $\dagger$ 18, 13 $\dagger$ 19, 8 $\dagger$ 21, 62 $\dagger$ 23, 41. Act. 2, 37.**
- Contritionis falsae exempla, Gen. 4, 13 $\dagger$ 27, 38. Exod. 8, 8 $\dagger$ 9, 27 $\dagger$ 10, 16. Jos. 7, 20. Judic. 1, 7. I. Reg. 15, 24, 30 $\dagger$ 24, 17. III. Reg. 13, 6 $\dagger$ 21, 27. Sap. 5, 3. I. Mach. 6, 12. II. Mach. 9, 12. Matth. 27, 4. Act. 8, 13, 22. Hebr. 12, 17.**
- Cooperari gratiae Dei. Vide Liberum arbitrium.**
- Cor sive voluntas hominis a Deo profacto acceptum, Gen. 4, 4 $\dagger$ 22, 11. Exod. 25, 2 $\dagger$ 35. Deut. 19, 5. Matth. 15, 8. Marc. 12, 41. Luc. 21, 1. II. Cor. 8, 12. Quaere Voluntas pro facto.**
- Cor mundatum et sanctificatur per Christum, Ps. 50, 4. Joann. 13, 10 $\dagger$ 15, 3 $\dagger$ 17, 19. Act. 15, 9. I. Cor. 6, 11. Ephes. 5, 26. I. Petr. 1, 22. I. Joann. 1, 7 $\dagger$ 3, 3. Hebr. 1, 3 $\dagger$ 9, 14 $\dagger$ 10, 14 $\dagger$ 13, 12.**
- Cornelius centurio convertitur, Act. 10, 3, 44.**
- Corona vitae, IV. Esdr. 2, 43. Sap. 5, 17. II. Tim. 4, 8. I. Petr. 5, 4. Jac. 1, 12. Apoc. 2, 10.**
- Correptio fraterba, Gen. 37, 21. Lev. 19, 18. Ps. 140, 5. Prov. 1, 20 $\dagger$ 9, 7 $\dagger$ 10, 17 $\dagger$ 12, 1 $\dagger$ 13, 1 $\dagger$ 15, 31 $\dagger$ 17, 10 $\dagger$ 24, 25 $\dagger$ 25, 12 $\dagger$ 27, 5 $\dagger$ 28, 23 $\dagger$ 29, 1. Eccl. 7, 6. Eccl. 19, 15 $\dagger$ 20, 1 $\dagger$ 21, 7 $\dagger$ 32, 13. Osee 4, 4. Matth. 18, 15. Luc. 17, 3. Gal. 2, 11 $\dagger$ 6, 3. I. Tim. 5, 20. II. Tim. 2, 25. Hebr. 3, 13. Jac. 5, 19.**
- Correptio impiorum est plus in timorem et cautionem. Vide Impiorum.**
- Corripiens alterum qualis esse debeat, Matth. 7, 3. Luc. 6, 41. Joann. 8, 3. I. Tim. 3, 2. Tit. 1, 6.**
- Creator omnium rerum Deus, Gen. 1, 1. Exod. 20, 11. I. Par. 29, 10. Ps. 88, 12 $\dagger$ 95, 5 $\dagger$ 113, 15 $\dagger$ 120, 2 $\dagger$ 123, 8 $\dagger$ 145, 6. Isai. 37, 16 $\dagger$ 40, 28 $\dagger$ 42, 5 $\dagger$ 44, 24 $\dagger$ 45, 12 $\dagger$ 48, 13 $\dagger$ 51, 13. Jer. 10, 12 $\dagger$ 32, 17 $\dagger$ 51, 15. Zach. 12, 1. Jon. 1, 9. Eccl. 1, 8. Baruch 3, 32. Matth. 11, 25. Joann. 1, 3. Act. 4, 24 $\dagger$ 14, 14 $\dagger$ 17, 24. I. Cor. 8, 6. Ephes. 3, 9. Col. 1, 16.**
- Hebr. 1, 2, 10 $\dagger$ 3, 4 $\dagger$ 11, 3. Apoc. 4, 11 $\dagger$ 10, 6 $\dagger$ 14, 7.
- Crescere in scientia, Ephes. 4, 15. Col. 1, 10. I. Petr. 2, 2.**
- Crux et tribulatio omnibus pie viventibus, Gen. 4, 8 $\dagger$ 27, 41 $\dagger$ 37, 18. II. Reg. 16, 5, 13. Eccl. 2, 1. Ps. 33, 20. Prov. 24, 16. Matth. 10, 16*. $\dagger$ 12, 14 $\dagger$ 16, 24 $\dagger$ 24, 9. Marc. 13, 9. Luc. 14, 26 $\dagger$ 21, 11. Joann. 15, 20 $\dagger$ 16, 1. Act. 9, 23. Gal. 4, 29. I. Thess. 3, 3. II. Tim. 3, 12. I. Petr. 4, 1, 12 $\dagger$ 5, 10.**
- Crux a Deo imponitur ad nostram utilitatem, II. Reg. 7, 14. Job 5, 17 $\dagger$ 33, 16. Prov. 3, 11. Jer. 46, 28. II. Mach. 6, 12. Tob. 2, 8 $\dagger$ 12, 13. Judith 8, 22. I. Cor. 11, 31. I. Petr. 4, 17. Hebr. 12, 5. Apoc. 3, 29.
- Per crucem et res adversas pertingimus ad cognitionem Dei et ad aeternam gloriam, Exod. 1, 12. II. Par. 33, 11. Judic. 8, 15, 21. Prov. 6, 23. Matth. 7, 24. Luc. 24, 26, 46. Joann. 12, 25. Act. 14, 21. Rom. 8, 17. II. Cor. 4, 8, 17 $\dagger$ 5, 1. Philipp. 2, 8. II. Thess. 1*. Hebr. 2, 9 $\dagger$ 12, 2.
- Crux patienter est et lacto animo ferenda, Matth. 5, 10 $\dagger$ 10, 38. Joann. 15, 20 $\dagger$ 16, 33. Act. 5, 41 $\dagger$ 16, 25. II. Cor. 8, 2. Col. 1, 24. Hebr. 10, 34. Jac. 1, 2, 12. I. Petr. 4, 12, 16.
- In cruce et afflictione consolatio, Job 5, 17*. Prov. 18, 12. Isai. 26, 12, 19. Thren. 3, 28. Matth. 5, 10. Joann. 15, 20 $\dagger$ 16, 20, 33. Rom. 8, 18. I. Cor. 10, 13. II. Cor. 1, 4, 8.
- Per crucem experitur nos Dominus, Judith 8, 21. Eccl. 2, 1 $\dagger$ 27, 8. Prov. 17, 3. Sap. 3, 5, 6. II. Thess. 1, 4. I. Petr. 1, 7.
- Cultus Dei verus requirit praeceptor opus exterrnum etiam affectionis hominis internum, Dent. 5, 19 $\dagger$ 6, 5 $\dagger$ 49, 12 $\dagger$ 11, 13 $\dagger$ 26, 16 $\dagger$ 28, 47 $\dagger$ 30, 2. Jos. 22, 5. I. Reg. 12, 20. Eccl. 7, 31. Isai. 29, 13 $\dagger$ 46, 11. Matth. 15, 8 $\dagger$ 22, 36. Joann. 4, 23.**
- Cultus externus Deo gratius. Vide Ceremoniae.**
- Cyrus, rex Persarum, permittit captivos Israëlitas in Iudeam redire, II. Par. 36, 22. I. Esdr. 1, 1. III. Esdr. 2, 1.; restituit eis vasa quondam a Nabuchodonosor ablata, I. Esdr. 1, 7 $\dagger$ 5, 14. Dan. 1, 2.**
- D.
- Daemones expelluntur, Matth. 8, 16, 31 $\dagger$ 9, 33 $\dagger$ 12, 22 $\dagger$ 17, 18. Luc. 4, 35 $\dagger$ 3, 2, 28 $\dagger$ 9, 42 $\dagger$ 10, 17 $\dagger$ 13, 10. Act. 5, 16 $\dagger$ 8, 7 $\dagger$ 16, 18.; etiam per malos, Matth. 7, 22. Marc. 9, 38. Luc. 9, 49. Act. 19, 13.**
- Daemones agnoscunt et credunt Deum. Matth. 8, 29. Marc. 1, 24 $\dagger$ 3, 11 $\dagger$ 5, 7. Luc. 4, 34. 41 $\dagger$ 8, 28. Act. 19, 15. Jac. 2, 19.
- Daemonibus immolare nefas, Lev. 17, 7. Dent. 32, 17. II. Par. 11, 15. Ps. 105, 37. Baruch 3, 4. I. Cor. 11, 20.**
- Dagon idolum Philistinorum, Judic. 16, 23. I. Reg. 5, 2. I. Mach. 10, 83 $\dagger$ 11, 4.**

Damascus metropolis Syriae vastatur a Theglat Phalaasar, IV. Reg. 16, 9. Contra Damascum prophetia, Isai. 17, 1 † 8, 4. Jer. 49, 23. Amos 1, 3.

Damnatio acterua, quae parata est dia-holo et omnibus impiis, Sap. 5*. Job 10, 22 † 36, 12. Isai. 24, 21 † 30, 33 † 66, 24. Dan. 7, 11. Matth. 3, 12 † 5, 29 † 8, 12, 29 † 13, 50 † 18, 8 † 22, 13 † 23, 33 † 25, 30, 42. Marc. 9, 47. Luc. 3, 17 † 16, 23, 25. Hebr. 10, 27. II. Thess. 1, 8. II. Petr. 2, 4. Judae 6. Apoc. 19, 20 † 20, 10 † 21, 8.

Dan filius Jacob, Gen. 30, 6. Tribus Dan quaerit sibi possessionem, Judic. 18, 1.; pugnat contra Lesem, et expugnat, Jos. 19, 47.

Daniel appellatur Baltassar, Dan. 1, 7; interprefatur somnia, 2, 31 † 4, 7, 11 † 18, 25; constituitur gubernator totius regni Babel, Dan. 6, 3.; projicitur in lacum leonum, 6, 16.; liberat Susannam, 13, 51, 60.

Dare melius quam accipere, Eccli. 4, 36. Act. 20, 33.

Daudum sine acceptione personarum, maxime autem domesticis fidei, Eccli. 7, 35 † 12, 8. Matth. 5, 42. Luc. 6, 30, 38. Rom. 12, 13. Gal. 6, 10. Vide Eleemosyna.

Darius filius Assueri, Dan. 9, 5.; occupat regnum Babel, 6, 1.; impiam legem statuit, 6, 8.; praeparat regnum convivium, III. Esdr. 3, 1.

Darius renovat mandatum Cyri, I. Esdr. 6, 1.

Darius caeditur ab Alexandro rege Macedoniae, I. Mach. 1, 1.

Dariid filius Isai (qui Jesse appellatur Matth. 1, 6.) a Samuele ungitur, I. Reg. 16, 13.; interfecit leonem, ursum et Goliath gigantem, 17, 34, 49.; pascitur cum Jonatha, 18, 3 † 20, 8, 16. 23 † 23, 18.; manducat paues propositionis, 21, 3.; simulat amentiam coram Achis rege, 21, 13.; fugit cum patre et matre in Maspha, 22, 3.; praecedit oram chlamidis Saul, 24, 5.; mittit ad Nabal decem juvenes, 15, 5.; tollit hastam Saulis, 26, 11.; fugit ad Achis regem Geth, 27, 2.; ungitur in Hebron iu regem Juda, II. Reg. 2, 4; possitque eum regem universus Israël, II. Reg. 5, 1. I. Par. 11, 3 † 12, 38., juxta verbum Jonathae, I. Reg. 23, 17., et Saulis, 24, 21.; committit adulterium et homicidium, II. Reg. 11*.; poenitet eum peccati, 12, 13.; fugit a facie filii sui Absalom, 15, 14.; libavit aquam Domino, 23, 16.; recenset populum, 24, 2.; emit ab Areuna aream, 24, 24.; consilium capit de domo Dei aedificanda, I. Par. 17, 1.; constituit operarios et architectos, 23*. 24*. 25*. 26*. 27*.; relinquunt sibi successorem Salomonem filium, III. Reg. 1, 30.; moritur et sepelitur, 2, 10. Act. 2, 29 † 13, 36.; commendatur, Eccli. 47, 2.

David spiritualis (qui est Christus) promittitur, Jer. 30, 9. Ezech. 34, 24 † 37, 23.

Davidis filius appellatur Christus, Matth. 1*. † 15, 22 † 22, 45. Marc. 12, 35. Luc.

20, 41. Act. 2, 29 † 13, 22. II. Tim. 2, 8. Apoc. 5, 5.

Decimorum usus et decimae, Gen. 14, 20 † 28, 23. Lev. 27, 30. Nun. 18, 21, 28. Deut. 12, 6 † 14, 28 † 26, 12. I. Reg. 8, 15. II. Par. 31, 5. II. Esdr. 10, 37. Hebr. 7, 2.

Decimae debentur sacerdotibus, Deut. 18, 3. II. Par. 31, 4. Vide Sacerdotes.

Dedicatio templi vel altarium, Num. 7, 10, 11, 84, 88. III. Reg. 8, 26, 63, 65. II. Par. 7, 5. 9 † 15, 8. I. Esdr. 6, 16, 17. II. Esdr. 12, 27. III. Esdr. 7, 7. Ps. 29, 1. I. Mach. 4, 56, 57, 59. II. Mach. 2, 9, 12, 20. **Demetrius** filius Seleuci exercet tyran-nideum, 1. Mach. 7, 1.; foedus iniure cupit cum Jonatha, 10, 3.; foedus ictum violat, 11, 53.

Demetrius aurifaber negotium facessit Paulo, Act. 19, 23.

Detractio, Ps. 14, 3 † 100, 5. Eccl. 10, 20. Prov. 10, 18 † 11, 13 † 16, 28 † 20, 19 † 26, 20. Rom. 1, 30. II. Cor. 12, 20. I. Petr. 2, 1, 12. Jac. 4, 11.

Deus est omnipotens, et nihil apud eum est impossibile, Gen. 17, 1 † 18, 14 † 35, 11 † 43, 14 † 48. 3. Num. 11, 23. I. Reg. 14, 6. II. Par. 14, 11. Sap. 11, 22. Job. 42, 2. Isai. 40, 10*, † 46, 9 † 50, 2 † 59, 1. Jer. 32, 17, 27. Zach. 8, 6. Matth. 19, 26. Marc. 9, 23 † 10, 27 † 14, 36. Luc. 1, 37 † 18, 27. Ephes. 3, 20. Apoc. 16, 7. 14 † 19, 6.

Deus omnia regit et gubernat pro sua voluntate, Gen. 45, 5 † 50, 19. Deut. 8, 18. I. Reg. 9*. Sap. 12, 13. Tob. 7, 12. Job 9, 5 † 12, 13. Ps. 102, 19 † 113, 3 † 126, 1. Prov. 10, 22 † 16, 4. 9 † 19, 21 † 20, 24 † 21, 1, 30. Eccl. 3, 15. Isai. 26, 16 † 45, 7. Jer. 10, 23 † 27, 5. Dan. 2, 21 † 5, 18. Matth. 6, 33 † 11, 26 † 20, 14. Luc. 12, 31. Joann. 5, 17. Rom. 9, 15. II. Cor. 3, 5. Philipp. 2, 13. Hebr. 13, 21. Apoc. 4, 11.

Deus est pater omnium fidelium ipsi obtemperantium, Deut. 32, 6. Ps. 102, 13. Prov. 1, 7. Jer. 3, 4, 14, 19. Mal. 1, 6. Matth. 6, 9 † 18, 14 † 23, 8. Luc. 11, 2. Joann. 20, 17. Rom. 8, 15. I. Cor. 8, 6. II. Cor. 1, 3 † 6, 18. Ephes. 3, 14 † 4, 6. I. Thess. 1, 3. II. Thess. 1, 2 † 2, 16.

Deus est verax et fidelis, Exod. 34, 6. Num. 23, 19. Deut. 7, 9 † 32, 4. I. Reg. 15, 29. Isai. 49, 7. Joann. 3, 33 † 8, 26. Rom. 3, 4. I. Cor. 1, 8 † 10, 13. I. Thess. 5, 24. II. Thess. 3, 3. II. Tim. 2, 13. Tit. 1, 2. I. Joann. 1, 9 † 5, 20. Hebr. 10, 23. Apoe. 3, 7, 14.

Deus est in essentia unus, praeter quem non est alius, Exod. 3, 14. Deut. 4, 35 † 6, 4 † 7, 9 † 10, 17 † 32, 39. II. Reg. 7, 22. III. Reg. 8, 60 † 18, 36. I. Par. 19, 20. Sap. 12, 13. Isai. 37, 16 † 43, 10 † 44, 6, 24 † 45*. † 46, 9. Osce 13, 4. Tob. 8, 20 † 13, 4. Eccl. 36, 5. Marc. 12, 29. Joann. 17, 3. I. Cor. 8, 6 † 12, 6. Gal. 3, 20. Ephes. 4, 6. I. Tim. 2, 5.

Deus est trinus in personis, et unus in essentia. Vide Trinitas.

Deus nescius est, nec principium habet, nec finem; sed est ipse principium et finis, Gen. 21, 33. Exod. 15, 18. Job 36, 26. Isai. 41, 4 + 43, 10 + 44, 6 + 48, 12 + 57, 15. Dan. 7, 9. Rom. 16, 26. Hebr. 1, 8. Apoc. 1, 8, 17 + 21, 6 + 22, 13.

Deus novit, audit et videt omnia, Exod. 3, 19. Num. 12, 2. Deut. 31, 21. I. Reg. 2, 3 + 16, 7. II. Par. 16, 9. Job 14, 6 + 22, 11 + 28, 24 + 31, 4 + 42, 2. Ps. 10, 7 + 32, 13 + 37, 10 + 89, 8 + 130, 8. Prov. 5, 21 + 15, 3. 11 + 24, 12. Isai. 29, 15 + 40, 27 + 48, 4. Jer. 1, 5 + 7, 11 + 17, 10 + 23, 24 + 32, 19. Ezech. 11, 5. Eccli. 16, 15 + 17, 13 + 23, 27 + 39, 24, 27 + 40, 9. Sap. 1, 10. II. Mach. 9, 5 + 12, 22. Matth. 6, 4 + 21, 2. Marc. 2, 8 + 14, 13. Luc. 22, 10. Joann. 1, 47 + 13, 21 + 16, 30 + 21, 17. Act. 15, 8. Rom. 8, 27. I. Thess. 2, 4. I. Joann. 3, 20. Hebr. 4, 13. Apoc. 2, 23.

Deum nemo videre potest, Exod. 33, 20. Deut. 4, 12. Joann. 1, 18 + 6, 46. I. Tim. 6, 16. I. Joann. 4, 12.

Deus et divina omnia non possunt humana industria aut ingenio comprehendendi, Exod. 33, 20. III. Reg. 3, 5. Job 32, 8. Ps. 93, 10 + 118*, + 142, 8. Isai. 22, 22 + 54, 13. Matth. 11, 25 + 13, 11 + 16, 17. Luc. 8, 10 + 10, 21 + 24, 44. Joann. 1, 10 + 3, 3 + 6, 44, 65 + 14, 8, 17 + 17, 6. Act. 16, 14. Rom. 1, 19 + 11, 33. I. Cor. 2*. Gal. 1, 11. I. Tim. 6, 16. Apoc. 3, 7.

Deus est immensus et incircumspectus, III. Reg. 8, 27. II. Par. 2, 6 + 6, 18. Job 11, 8. Ps. 138, 7, 10. Isai. 6, 3 + 66, 1. Jer. 23, 24. Amos 9, 2. Sap. 1, 7. Matth. 5, 35. Act. 7, 48 + 17, 24.

Deus testatur se Deum, id est salvatorem et consolatorem Israëlis, omniumque eorum, qui rite ipsum colunt et invocant, Gen. 17, 1, 7. Exod. 6, 2 + 20, 2 + 29, 45. Lev. 26, 11. Ps. 17, 3 + 49, 6. Isai. 30, 19. Jer. 31, 33 + 32, 38. Ezech. 37, 23. Joann. 10, 17.

Deus est Dominus ac creator coeli et terrae. Vide Creator.

Deus nihil eorum, quae fecit, odit, Sap. 11, 25.

Deus est iudex totius mundi, reddens unicuique mercedem pro merito, Gen. 18, 25. Deut. 10, 17. Job 34, 11. Ps. 7, 9 + 61, 13 + 93, 2 + 95, 13. Isai. 11, 3. Eccli. 33, 22, 27. Jer. 17, 10 + 25, 14. Matth. 16, 27 + 25, 31. Act. 17, 31. Rom. 2, 6. Tim. 4, 8. Hebr. 12, 23.

Dei misericordia, patientia, charitas, sapientia, verbum quare suis quaque locis.

Deo soli attributa subinde in Scripturis et aliis per communicationem tribuuntur, ut vocabulum, Deus, soli Deo tribuitur, Deut. 6, 4 + 32, 39. I. Reg. 2, 2. Ps. 85, 10. II. Mach. 8, 38. Marc. 12, 29, * alii tribuitur, Exod. 7, 1 + 22, 8. I. Reg. 28, 13. Ps. 46, 10 + 81, 6.

Deus solus bonus, Matth. 19, 7. Luc. 18, 19. Aliis tribuitur bonitas, Gen. 1, 31 + 3, 6 + 49, 15. Num. 14, 7. I. Reg. 29, 9. II. Reg. 18, 27. I. Par. 28, 8. Tob. 12, 8.

Judic. 12, 12, 14. Ps. 110, 10 + 146, 1. Prov. 18, 22 + 22, 1. Eccl. 7, 2. Sap. 8, 19. Eccli. 14, 5. Jer. 7, 3. Matth. 7, 17. Marc. 9, 50. Luc. 6, 45.

Deus solus sanctus, I. Reg. 2, 2. Aliis sanctitas tribuitur, Exod. 3, 5 + 12, 16 + 22, 31 + 28, 2 + 29, 29. 31 + 30, 29 + 33, 2. Lev. 11, 44. Num. 16, 5. Deut. 6, 7. Jos. 5, 15. II. Reg. 22, 26. IV. Reg. 4, 9. Judi. 8, 29. Ps. 5, 8. Matth. 7, 6. Rom. 7, 12.

Deus solus fortis, I. Reg. 2, 2. Aliis fortitudo attributa, Gen. 32, 28 + 49, 14. Ps. 53, 5. Cant. 3, 7. Isai. 19, 14. Jer. 9, 23. Matth. 12, 29. Marc. 3, 27. Luc. 11, 21. Hebr. 11, 34. I. Petr. 5, 9.

Deus solus justus, II. Mach. 1, 25. Alii quoque justi, Gen. 7, 2 + 18, 23. Ps. 33, 16 + 36, 29, 30. Prov. 8, 8. Sap. 5, 16. Matth. 1, 19 + 10, 41 + 25, 46. Luc. 1, 6. Rom. 1, 17.

Deus solus pius, Apoc. 15, 4. Alii etiam pii, I. Petr. 2, 9.

Deus solus beatus, I. Tim. 6, 15.

Alii beati, Gen. 30, 13. Ps. 1, 1 + 32, 1, 2 + 40, 1 + 118, 1 + 126, 1. Matth. 5*, + 16, 17 + 24, 46. Luc. 1, 45 + 14, 14. Jac. 1, 1.

Deus solus potens, I. Tim. 6, 15.

Alii potentes, Exod. 18, 21. Ps. 111, 2. Luc. 1, 52. Act. 8, 27 + 18, 24.

Deus solus immortalis, I. Tim. 6, 16.

Alii tribuitur immortalitas, Sap. 5, 15 + 4, 1 + 8, 17.

Dens facit mirabilia solus, Ps. 71, 18 + 135, 4. Eccl. 11, 4.

Alii quoque faciunt mirabilia, Deut. 34, 12. Eccli. 31, 9 + 48, 4, 15.

Deus solus novit arcuas animi cogitationes, III. Reg. 8, 39. II. Par. 6, 20.

Alii quoque noverunt, I. Reg. 9, 19. IV. Reg. 5, 26.

Deus solus peccata remittit, Luc. 5, 21. Dimittunt et alii, Matth. 18, 18. Joann. 20, 23.

Deo soli honor et gloria, Ps. 113, 1. Isai. 42, 8. I. Tim. 1, 17.

Aliis quoque tribuum vir, IV. Reg. 14, 10. II. Par. 17, 5. Ps. 149, 9. Eccli. 31, 10. Luc. 14, 10. Joann. 5, 44.

Deus solus adorandus, Exod. 20, 5. Lev. 26, 1. Deut. 5, 9. Matth. 4, 10.

Aliis adoratio tribuitur, Gen. 18, 2. Vide Adoratio.

Deo soli serviendum, Deut. 6, 13 + 10, 20. I. Reg. 7, 3. Matth. 4, 10. Luc. 4, 8.

Aliis etiam post Deum serviendum, Gen. 25, 23 + 29, 20 + 47, 25. I. Tim. 6, 2.

Deus cuius mali sit causa, et cuius non sit. Vide Malum.

Diabolus studet semper perditionem hominum, Gen. 3, 1*. I. Par. 21, 1. Joh 1*, Zach. 3, 1. Matth. 4, 3. 9 + 8, 28 + 13, 19. Luc. 8, 12 + 13, 9. 14 + 22, 31. Act. 5, 3 + 13. 8. II. Cor. 4, 4 + 11, 14. Ephes. 6, 11. I. Thess. 2, 18. I. Petr. 5, 8. Apoc. 2, 10 + 12, 9 + 20, 7.

Diabolus non plura potest, quam ei Deus permittit, III. Reg. 22, 22. II. Par. 18, 20.

- Job 1, 12 $\dagger$ 2, 6. Matth. 8, 31. Marc. 5, 12, 13. Ephes. 2, 2. Tim. 2, 26. Apoc. 20, 7.
- Diabolus pater et princeps mundi omniumque impiorum*, Matth. 4, 9. Luc. 4, 6. Job 41, 25. Joann. 8, 44 $\dagger$ 12, 31 $\dagger$ 14, 30 $\dagger$ 16, 11. II. Cor. 4, 4. Ephes. 2, 2 $\dagger$ 6, 12. Col. 2, 15.
- Diaboli imperium per Christum sublatum*, Gen. 3, 15. I. Reg. 17*. Job 26, 13. Isai. 9, 4 $\dagger$ 14, 8, 12 $\dagger$ 27, 1 $\dagger$ 52, 3. Zach. 3, 2. Matth. 12, 29. Luc. 10, 18 $\dagger$ 11, 22. Joann. 12, 31. Col. 1, 13 $\dagger$ 2, 15. II. Tim. 1, 19. I. Joann. 3, 8. Hebr. 2, 14. Apoc. 12, 9 $\dagger$ 20, 2.
- Diaboli filii*, Joann. 8, 44. Act. 13, 10. I. Joann. 3, 10.
- Diaconi*, Act. 6, 3 $\dagger$ 21, 8. Philipp. 1, 1. I. Tim. 3, 8.
- Diana colitur Ephesi*, et in universa Asia, Act. 19, 27.
- Dies novissimi*, et iudicium extremum, I. Reg. 2, 10. Ps. 95, 13. Isai. 2, 10, 19 $\dagger$ 13, 4, 6, 13 $\dagger$ 26, 21 $\dagger$ 27, 1 $\dagger$ 30, 30 $\dagger$ 66, 15, 24. Jer. 30, 23. Dan. 7, 9. Soph. 1, 2, 14. Mal. 4, 1. IV. Esdr. 2, 27 $\dagger$ 13, 32. Matth. 12, 36 $\dagger$ 13, 41. 49 $\dagger$ 16, 27 $\dagger$ 24* $\dagger$ 25, 31, 42. Marc. 13*. Luc. 17, 24, 30. Act. 1, 11 $\dagger$ 3, 20 $\dagger$ 17, 31. Rom. 2, 5, 16 $\dagger$ 14, 10. I. Cor. 15*. II. Cor. 5, 10. I. Thess. 4, 16 $\dagger$ 5, 2. II. Thess. 1, 7 $\dagger$ 2, 1. Tit. 2, 13. II. Petr. 3, 13. Hebr. 9, 38. Judae 14. Apoc. 1, 7 $\dagger$ 20, 11.
- Dies Domini*, Isai. 13, 6. Jer. 30, 7. Amos 5, 18. Joel 2, 1, 31. Soph. 1, 14. Mal. 4, 1. IV. Esdr. 2, 27. Philipp. 1, 6 $\dagger$ 2, 10. I. Thess. 5, 2. II. Tim. 4, 8.
- Dies Domini et hora nulli cognita*, Matth. 24, 36, 50. Marc. 13, 32. Luc. 17, 24, 30. Act. 1, 7. I. Thess. 5, 1. II. Petr. 3, 10. Apoc. 3, 3 $\dagger$ 16, 15.
- Dies pro annis*, Num. 14, 34. Ezech. 4, 6.
- Dilectio Dei erga suos*, Exod. 20, 5 $\dagger$ 34, 14. Deut. 4, 24 $\dagger$ 6, 15 $\dagger$ 7, 8. Jos. 24, 19. Prov. 8, 17. Eccli. 4, 18. Jer. 31, 3. Joann. 3, 16 $\dagger$ 10, 11 $\dagger$ 13, 1, 18 $\dagger$ 15, 9 $\dagger$ 16, 27. Rom. 5, 8. Gal. 2, 21. Ephes. 3, 19 $\dagger$ 5, 2.
- Diligendus est Deus super omnia*, Gen. 22, 2, 9. Exod. 20, 6. Deut. 5, 10 $\dagger$ 6, 5 $\dagger$ 10, 12 $\dagger$ 11, 1, 13, 22 $\dagger$ 30, 6. Jos. 22, 5. Eccli. 7, 32 $\dagger$ 34, 19 $\dagger$ 47, 11. Matth. 10, 37 $\dagger$ 22, 36. Marc. 12, 30. Luc. 7, 47 $\dagger$ 10, 27. Joann. 21, 15. Rom. 5, 5 $\dagger$ 8, 23, 35. I. Cor. 10, 21. I. Joann. 4, 17.
- Dilectio*. Vide *Charitas*.
- Dina filia Jacob*, Gen. 30, 21.; violatur a Sichem, 34, 2.
- Dionysius Areopagita convertitur*, Act. 17, 34.
- Discordia vitanda*, Prov. 6, 19 $\dagger$ 10, 12 $\dagger$ 15, 18 $\dagger$ 16, 28 $\dagger$ 17, 11 $\dagger$ 18, 6 $\dagger$ 30, 33. Matth. 12, 24*. Luc. 11, 17. I. Cor. 14, 33. Gal. 5, 15. II. Tim. 2, 23.
- Divini*. Vide *Incantatores*.
- Divites* quomodo se erga pauperes habere debeant, Lev. 25, 35. Dent. 15, 7, 10. Job 31, 16. Ps. 61, 11. Prov. 14, 31 $\dagger$ 17, 5 $\dagger$ 19, 17 $\dagger$ 21, 13 $\dagger$ 22, 7 $\dagger$ 28, 27 $\dagger$ 30, 7. Eccl. 11, 1. Eccl. 4, 4 $\dagger$ 7, 35 $\dagger$ 11, 10 $\dagger$ 29, 12 $\dagger$ 31, 8. Isai. 23, 8. Matth. 6, 19 $\dagger$ 19, 21. Luc. 14, 13 $\dagger$ 16* $\dagger$ 18, 22. Act. 2, 45 $\dagger$ 4, 34. I. Tim. 6, 18. Vide *Eleemosyna*.
- Divitiarum vanitas et contentus, et quemadmodum in divitiis non sit sperandum*, Ps. 38, 7 $\dagger$ 43* $\dagger$ 51, 9. Prov. 10, 2 $\dagger$ 11, 4, 28 $\dagger$ 15, 16 $\dagger$ 18, 11 $\dagger$ 22, 16 $\dagger$ 23, 4 $\dagger$ 28, 11 $\dagger$ 30, 7. Eccl. 5, 9, 12 $\dagger$ 6, 2. Isai. 2, 7. Jer. 17, 3. 11 $\dagger$ 22, 13. Ezech. 7, 19. Soph. 1, 18. Eccl. 5, 1, 10 $\dagger$ 10, 10 $\dagger$ 11, 7 $\dagger$ 14, 1 $\dagger$ 31, 3. Matth. 3, 22 $\dagger$ 19, 21. Luc. 8, 14 $\dagger$ 12, 15. I. Tim. 6, 9. Jac. 1, 11.
- Coutra divites impios*, I. Reg. 25, 2. Job 20, 19 $\dagger$ 27*. Prov. 23, 4 $\dagger$ 28, 8, 20. 27. Eccl. 6, 1. Isai. 5, 8 $\dagger$ 32, 9. Jer. 15, 13. Amos 6, 1 $\dagger$ 8, 4. Hab. 2, 5. Luc. 6, 24 $\dagger$ 16, 19, 24. Jac. 5, 1. Vide *Avaritia*.
- Doctrina apostolica scripta et non scripta firmiter tenenda*, Rom. 16, 17. Gal. 1, 3. 11. II. Thess. 2, 15. I. Cor. 11, 3, 34.
- Doctrina apostolorum est Christi doctrina*, Luc. 10, 16. I. Cor. 14, 37. II. Cor. 2, 14, 17 $\dagger$ 7, 20. I. Thess. 2, 2, 13. Gal. 1, 11.
- Dog servus Saulis prodit sacerdotem Abimelech*, I. Reg. 22, 9, 18.; caedit sacerdotes Domini, 22, 18.
- Dolus*, Jer. 9, 6. Ps. 34, 20 $\dagger$ 9, 28. Prov. 12, 17. Marc. 7, 22. Act. 5, 1. Rom. 1, 29.
- Dominus aedificata super petram firma manebit*, Ps. 45, 2. Matth. 7, 24 $\dagger$ 16, 18. Luc. 6, 48. Rom. 8, 35.
- Domus corporis nostri*, II. Cor. 5, 1. II. Petr. 1, 14.
- Domini et dominae erga servos et ancillas totamque familiam officium, et potestas*, Exod. 21, 2, 20, 26. Lev. 19, 13 $\dagger$ 25, 38. Dent. 5, 14, 21 $\dagger$ 15, 12, 16 $\dagger$ 24, 15. Job 31, 13. Prov. 29, 19. Jer. 34, 9, 14. Eccl. 7, 22 $\dagger$ 33, 31 $\dagger$ 42, 16. Ephes. 6, 9. Col. 4, 1.
- Donaria recipere sitne prohibitum*, Gen. 14, 22. Exod. 18, 21 $\dagger$ 23, 8. Num. 22, 18. Deut. 10, 17 $\dagger$ 27, 25. I. Reg. 8, 3 $\dagger$ 12, 3. III. Reg. 13, 7. IV. Reg. 5, 16. II. Par. 19, 7. Job 15, 34. Ps. 14, 5 $\dagger$ 25, 10. Prov. 15, 27 $\dagger$ 17, 23. Isai. 1, 23 $\dagger$ 5, 23 $\dagger$ 33, 15 $\dagger$ 45, 13. Ezech. 13, 19 $\dagger$ 22, 12. Dan. 5, 17. Mich. 3, 11. Eccl. 8, 3 $\dagger$ 20, 31. Act. 20, 35.
- Drusilla uxor Felicis praefecti audit doctrinam evangelicam a Paulo*, Act. 24, 24.
- E.
- Ebrietas*, et gula, Gen. 9, 21 $\dagger$ 19, 32, 35 $\dagger$ 25, 29. Lev. 10, 9. I. Reg. 25, 36. II. Reg. 11, 13 $\dagger$ 13, 28. III. Reg. 20, 12, 16. Prov. 20, 1 $\dagger$ 21, 17 $\dagger$ 23, 1, 2, 3, 20, 29 $\dagger$ 31, 4. Eccl. 19, 1 $\dagger$ 23, 6 $\dagger$ 31, 12, 17*. 31, 35 $\dagger$ 37, 32*. Isai. 5, 11, 22 $\dagger$ 22, 13 $\dagger$ 28, 7 $\dagger$ 56, 12. Ezech. 16, 49. Dan. 5, 2. Ossee 4, 11. Joel 1, 5. Mich. 2, 14. Hab. 2, 5, 16. Judith 13, 4. Sap. 2, 7.

I. Mach. 16, 16. Luc. 12, 45 † 21, 34. Rom. 13, 13. I. Cor. 5, 10 † 6, 10 † 15, 32. Gal. 5, 21. Ephes. 5, 18. I. Thess. 5, 7. I. Tim. 3, 3. Tit. 1, 7. I. Petr. 4, 3. Hebr. 12, 16. Vide Jejunium.

Ebrietas irum Dei provocat, Isai. 5, 11. 22 † 28, 1. Dan. 5, 2. Joel 1, 4. 5. I. Cor. 6, 10.; mentem alienat. Prov. 23, 31. Eccli. 19, 2. Isai. 28, 1, 7. Osee 4, 11.; ad libidinem incendit, Prov. 20, 1. Ephes. 5, 18.; facultates dissipat, Prov. 25, 20. Eccli. 19, 1.; secretum detegit, Prov. 31, 4. Hab. 2, 15.; ad furorem et rixas excitat, Prov. 20, 1 † 23, 29. Eccli. 31, 38. 40. Osee 7, 5.

Ebron. Vide Hebron.

Ecclesia accipitur pro templo materiali, Deut. 23, 1. Judic. 20, 2. Judith 6, 21. Ps. 67, 27. Thren. 1, 10. Joel 2, 16. I. Cor. 11, 18 † 14, 34.

Ecclesia accipitur pro coetu fidelium, Num. 19, 20 † 20, 4. I. Reg. 17, 47. III. Reg. 8, 14. 55. I. Par. 29, 1*. II. Par. 1, 5. Ps. 21, 26 † 25, 12 † 34, 18 † 106, 32 † 149, 1. I. Mach. 4, 37 † 5, 16 † 15, 19. Matth. 16, 18. Act. 5, 11 † 8, 1 † 16, 4. Rom. 16, 16, 23. I. Cor. 6, 5 † 11, 16 † 12, 28 † 14, 5. II. Cor. 8, 18. 23. 24 † 11. 8 † 12, 13. Ephes. 5, 23. Philipp. 4, 15. Col. 1, 15. I. Tim. 3, 5. 15. Jac. 5, 14. Apoc. 1, 11 † 22, 16.

Ecclesia pro coetu unius proviaciae, III. Reg. 8, 14. Act. 9, 31 † 11, 2. 6 † 12, 1 † 13, 1 † 15, 1 † 19, 32 † 20, 17. Rom. 16, 2. I. Cor. 1, 2 † 16, 1. II. Cor. 8, 2. Gal. 1, 2. II. Thess. 1, 1*. I. Petr. 5, 13. Apoc. 2, 1* † 3, 1.

Ecclesia pro praefatis et praepositis, III. Reg. 8, 14. Matth. 18, 17.

Ecclesia est una et visibilis praefigurata per unam et visibilem arcem Noe, Gen. 6, 14. I. Petr. 3, 20., per civitatem sanctam Jerusalem, Apoc. 21, 2, per horum conclusum et fountem signatum, Cant. 4, 12., per unam columbam, 6, 8., per vi- neam, Ps. 79, 9. Cant. 2, 15. Isai. 5, 2*. Jer. 2, 21 † 12, 10. Matth. 20, 1*. Marc. 12, 1. Luc. 20, 9. Apoc. 14, 15., per na- vem, Luc. 5, 3., per sagenam comprehen- dentem honos et malos pisces, Matth. 13, 47., per agrum, Matth. 13, 24., per re- gnum coelorum, Matth. 13* † 25*.

Ecclesia firmamentum veritatis errare non potest, Isai. 29, 21. Matth. 16, 18 † 28, 20. Luc. 22, 32. Joann. 14, 16 † 16, 13 † 17, 11. 20. I. Tim. 3, 15*. I. Joann. 2, 27.

Ecclesia est corpus Christi, Cant. 4, 7. 9. 11. 12. Ephes. 1, 22 † 4, 4 † 5, 23. I. Cor. 12, 27.

Ecclesia fidelium nascitur et propagatur per sanam doctrinam, Joann. 1, 12 † 3, 3. Rom. 8, 13 † 9, 8. Gal. 3, 20 † 4, 19. Ephes. 1, 5. Tit. 1, 1. I. Cor. 4, 15. Philem. 10. I. Petr. 1, 23. I. Joann. 3, 9 † 5, 1. 18. Jac. 1, 18.

Ecclesia seu fidelium coetus tenetur sa- cerdotibus pastoribusque suis, quae ad vi- tam sunt tuendam necessaria, suppeditare,

Deut. 12, 19 † 14, 27 † 16, 11 † 25, 4. I. Esdr. 7, 23. Matth. 10, 10. Luc. 10, 7. Rom. 15, 27. I. Cor. 9, 7. 11. Gal. 6, 8. Philipp. 2, 29 † 4, 10. 16. I. Thess. 5, 12. Hebr. 13, 7. Tenetur etiam pro suis praefectis orare, Act. 4, 29 † 12, 5. Rom. 15, 30. Ephes. 6, 18. Philipp. 1, 19. Col. 4, 2. II. Thess. 3, 1. Hebr. 13, 18.

Ecclesia est sponsa Christi, Ps. 44, 11. Ezech. 16, 9. II. Cor. 11, 2. Ephes. 5, 26. Apoc. 19, 8 † 21, 10.

Ecclesia caput est Christus, Osee 2, 2. I. Cor. 12, 27. Ephes. 1, 22 † 4, 15 † 5, 23. Col. 1, 18 † 2, 10.

Ecclesiae quasi membra quaedam sunt veri fideles, eidem capiti Christo ejusque vicario subjecti, cujuscunque nationis fuerint, sive Judaei, sive gentiles, Isai. 43, 9. Joann. 10, 16. I. Cor. 12, 12. Ephes. 3, 6.

Ecclesiae claves promittuntur, et potes- tas, Matth. 16, 19.; traduntur, Joann. 20, 23.; exerceuntur, Matth. 18, 17. Vide Ex-communicatio et Confessio.

Ecclesiam sibi Christus comparavit, et emit sanguine suo, Act. 20, 28. I. Cor. 6, 20 † 7, 23. Ephes. 2, 13. Col. 1, 14. I. Petr. 1, 18. Hebr. 9, 12. I. Joann. 1, 7. Apoc. 1, 5 † 5, 9 † 14, 4.

Ecclesiam suam Deus protegit et custodi- dit, Exod. 13, 21 † 29, 45. Lev. 26, 12. Deut. 7, 20 † 23, 14 † 31, 3. III. Reg. 6, 13. Ps. 90, 1. 11 † 131, 13. Isai. 43, 2. Jer. 46, 28. Matth. 18, 20 † 28, 20. Joann. 14, 23. II. Cor. 6, 16.

Edom frater Jacob, filius Isaac, appellatur Esau, Gen. 25, 25.

Edumaei negant Israëlitis transitum per suam regionem, Num. 20, 14.; caeduntur, et fiunt servi domui Israël, II. Reg. 8, 14.; deficient ab Israël, et creant sibi regem, IV. Reg. 8, 20.; superantur a Juda, 14, 7. II. Par. 25, 12.

Contra Edumaeos prophetia, Num. 21, 18. Ps. 136, 7. Isai. 21, 11 † 34, 5. Jer. 49, 7. Thren. 4, 22. Ezech. 25, 13. 14 † 32, 29 † 35*. † 36, 5. Amos 1, 11. Abd. 1*. Vide Esau.

Eleazar filius Aaron, Exod. 6, 23 † 28, 4.; partitur cum Josue terram Chanaan, Jos. 14, 1., juxta praeceptum Domini, Num. 34, 17.; consecratur sacerdos, Lev. 8, 24*.; fit post mortem patris summus sacerdos, Num. 20, 26. Deut. 10, 6.; mori- tur et sepelitur, Jos. 24, 23.; filium ha- bet, cui Phinees nomen erat, Exod. 6, 25.. quem in demortui patris locum sufficiunt, Num. 25, 7. 12.

Eleazar filius Saura occidit elephan- tem, quo in vulnere procumbente, ipse oppressus suffocatur, I. Mach. 6, 43.

Eleazar senis martyrium, II. Mach. 6, 18. 24.

Eleemosyna pauperibus erganda, Exod. 22, 25 † 23, 11. Lev. 19, 10 † 23, 22 † 25, 34. Deut. 15, 7. 10 † 24, 19. III. Reg. 17, 10. II. Esdr. 8, 11. Esth. 9, 22. Ps. 40, 1 † 81, 4 † 111, 9. Prov. 3, 9. 28 † 11, 18. 25 † 14, 21. 31 † 18, 17 † 21, 13. 21

† 22, 9 † 28, 27 † 31, 20. *Eccle.* 11, 1.
Isai. 58, 7. *Ezech.* 16, 49 † 18, 7. *Dan.*
 4, 29. *Ecli.* 4, 2 † 7, 35 † 12, 3 † 14, 11
 † 29, 12 † 35, 4. *Tob.* 1, 4 † 4, 7, 17 †
 12, 9 † 14, 12. *Matth.* 6, 3 † 10, 42 † 19,
 21 † 25, 35, 42. *Luc.* 3, 11 † 6, 35 † 11,
 41 † 12, 33 † 14, 13 † 16, 9, 21 † 19, 8
 † 21, 1. *Act.* 2, 42 † 6, 2 † 9, 39 † 10,
 2 † 11, 29 † 20, 35. *Rom.* 12, 8 † 15, 26.
I. Cor. 16, 1*. *II. Cor.* 8, 4, 15 † 9*.
Ephes. 4, 28. *Hebr.* 13, 16. *I. Joann.* 3, 17.
Jac. 2, 15. *Quaere Misericordia.*

Eli sacerdos in Silo, *I. Reg.* 1, 3. *Filius*
eius reprehenduntur, 2, 12. 22. *E solo la-*
psum fractis cervicibus moritur, 4, 18.

Elias. Vide *Ielias.*

Eliseus uigilus propheta, *III. Reg.* 19,
 19., juxta praeceptum Domini, 19, 16.;
 transit Jordanem, *IV. Reg.* 2, 14.; sanat
 aquam, 2, 20.; revocat puerum ad vitam,
 4, 32.; mundat Naaman a lepra, 5, 14.;
 percudit Syrios caecitate, 6, 18.; praedicit
 rerum abundantiam, 7, 1.; aegrotat et mor-
 titur, 13, 14, 20.; mortuum eius corpus
 excitat mortuum, 13, 21.; commendatur,
Ecli. 48, 13.

Elymas magus sit caecus, *Act.* 13, 8.

Emere et vendere quomodo oparetur,
Gen. 23, 9. 14 † 25, 31 † 33, 19 † 41,
 57 † 42*. *Lev.* 19, 13. 35 † 25, 14, 46.
Deut. 15, 1 † 25, 13. *II. Reg.* 4, 21. *Ecli.*
 27, 3 † 42, 25. *Prov.* 11, 1. 26 † 16, 11 †
 20, 10, 23. *Isai.* 23, 18. *Jer.* 32, 6. *Ezech.*
 45, 10. *Mich.* 6, 10. *Matth.* 7, 2. *Luc.* 14,
 18. *I. Cor.* 7, 30. *I. Thess.* 4, 6.

Ephron, quia negabat Judae transiitum,
 funditus perditus est, *I. Mach.* 5, 46. *II.*
Mach. 12, 27.

Episcopi, eorum electio, et officium,
Matth. 20, 23. 26. *Luc.* 4, 16 † 22, 26.
Joann. 10, 4. 14 † 21, 15. *Act.* 1, 24 † 6,
 3 † 11, 22 † 14, 20 † 20, 28. *Rom.* 13,
 16, 25. *I. Cor.* 3, 5 † 4, 1 † 16, 1. 9. *II.*
Cor. 3, 6 † 4, 5 † 10, 8 † 6, 4. *Ephes.* 1,
 15 † 3, 2. *Col.* 1, 23. *I. Tim.* 3, 1 † 4, 6.
II. Tim. 2, 1, 15, 24. *Tit.* 1, 5. *I. Petr.* 5,
 2. Vide *Concionator.*

Erubescere nullus debet Evangelium,
Ps. 39, 11. *Ecli.* 42, 9, 21. *Marc.* 8, 38.
Luc. 9, 26. *Rom.* 1, 16. *II. Tim.* 1, 8.

Erubescendum propter peccata, *Ezech.*
 16, 52. *Ecli.* 42, 11.

Esaias. Vide *Isaias.*

Esau filius Isaac nascitur, *Gen.* 25, 24;
 vendit sua primogenitura, 25, 31. *Hebr.* 12,
 16.; supplantatur a fratre suo Jacob, *Gen.*
 27*. dicit filium Ismaelis, 28, 9 † 36, 3.;
 procedit contra Jacob cum 400 viris, 32,
 6.; osculatur suum fratrem Jacob, 33, 4.;
 in Esau pugnare prohibetur Israel, *Deut.*
 2, 4. Vide *Edom.*

Esdras scriba proficiscitur ex Babylone,
I. Esdr. 7, 6.; separat mulieres gentiles
 ex Israël, 9*. † 10*. legit coram multi-
 tudine librum legis, *II. Esdr.* 8, 2. *III.*
Esdr. 9, 39.; appellatur Josedec, *I. Par.*
 6, 15.

Esurire justitiam, *Isai.* 55, 1. *Ps.* 106, 9.

Matth. 5, 6. *Luc.* 1, 53 † 6, 21. *Apoc.* 21,
 6 † 22, 17.

Era formatur ex costa Adae, *Gen.* 2,
 21.; comedit fructum vetitum, 3, 6.

Evangeliū Christi ejusque prædicatio,
Gen. 3, 15. *Isai.* 52, 1 † 55, 5 † 61, 1.
Matth. 1, 21 † 11, 28 † 28, 19. *Marc.* 16,
 15. *Luc.* 2, 10 † 24, 46. *Joann.* 3, 16 †
 6, 35 † 8, 12 † 10, 9 † 12, 46. *Rom.* 1,
 16 † 3, 21, 24 † 8, 3. *I. Cor.* 1, 15, 29 †
 4, 15 † 15, 1. *II. Cor.* 5, 18. *Gal.* 1, 6, 11.
Ephes. 1, 13. *I. Tim.* 1, 15. *II. Tim.* 1, 8
 † 2, 8. *I. Petr.* 4, 17.

Evangelium adserit fiduciam, simul et
 timorem consolationem, et terrorem, *Matth.*
 3, 7*. † 5, 20, 23 † 7, 13, 19, 23 † 8, 12
 † 9, 15 † 10, 33 † 11, 12 † 12, 37, 41 †
 13, 29, 40, 50 † 15, 13 † 16, 27 † 18, 6,
 7 † 20, 16 † 22, 13, 14 † 24, 12, 24* †
 25, 12, 13, 30, 41*. *Marc.* 10, 25, 31 † 13*.
Luc. 3, 17 † 6, 24, 25 † 9, 62 † 12, 20,
 40, 48 † 13, 5, 26, 30 † 16, 22 † 17, 30
 † 19, 22*. † 20, 47 † 21*. *Joann.* 5,
 28 † 15, 16. *Act.* 5, 5, 6*. *Rom.* 1, 18 †
 2, 5, 6 † 6, 23 † 9, 18*. † 11, 20, 22 †
 13, 2, 3, 4 † 14, 12. *I. Cor.* 3, 13, 17 †
 5, 5 † 10, 8 † 11, 29*. † 15, 51 † 16, 22.
II. Cor. 7, 1, 8. 10 † 13, 5. *Gal.* 5, 21, 24.
Ephes. 5, 5. *Philipp.* 2, 12. *I. Tim.* 5, 24.
Hebr. 9, 27 † 10, 26, 27*. *Jac.* 4, 9 † 5,
 1. *I. Petr.* 4, 18 † 5, 8. *II. Petr.* 1, 10 †
 2, 4*. † 3, 10*. *Judea* 15.

Evangelizanti debetur necessaria vitae
 sustentatio, *Matth.* 10, 9. *Marc.* 6, 8. *Luc.*
 9, 4 † 10, 7. *Rom.* 15, 26. *I. Cor.* 9, 7,
 11, 13. *Gal.* 6, 6. *I. Tim.* 5, 17. *II. Tim.*
 2, 6.

Eucharistia, *Matth.* 26, 26. *Marc.* 14,
 22. *Luc.* 22, 19. *I. Cor.* 11, 34* † 10, 16.;
 frequenter sumenda, *Act.* 2, 42 † 20, 7; 5;
 praefiguratur, *Exod.* 16, 15*.

Eucharistia sub altera tantum, nimurum
 panis specie, *Joann.* 6, 58., data a Christo,
Luc. 24, 30, 31., ab apostolis, *Act.*
 2, 42 † 20, 7.

In Eucharistia non remanet substantia
 panis post consecrationem, sed est verum
 Christi corpus et sanguis, *Matth.* 26, 26.
Marc. 14, 22. *Luc.* 22, 19. *Joann.* 6, 51.

Eucharistiam in publicis supplicationibus
 circumferendam esse, praefiguratum, *Jos.*
 6, 6, 7, 11*. 20. *I. Reg.* 4, 3. *II. Reg.* 6,
 4, 5, 6.

Eucharistia adoranda, *Ps.* 21, 28, 30 †
 98, 5. *Joann.* 9, 38.

Exactio census, et tributum debetur
 principibus, *Matth.* 17, 24 † 22, 17. *Marc.*
 12, 16. *Luc.* 20, 22. *Rom.* 13, 7.

Excommunicatio a Christo instituta et
 præcepta, *Matth.* 5, 29 † 16, 19 † 18, 8.
Marc. 9, 42. *Joann.* 20, 23.

Excommunicatio in usu fuit apostolis,
I. Cor. 5, 3, 10. *II. Thess.* 3, 6, 14. *I. Tim.*
 1, 20. Tit. 3, 10.

Excommunicatio exercenda ad aedificationem
 et emundationem Ecclesie, et ad
 correctionem ejus, qui excommunicatur,
I. Cor. 5, 4. *I. Tim.* 1, 20. *II. Thess.* 3, 14.,
 ut spiritus ejus salvus fiat, *I. Cor.* 5*.

Excommunicatio Pharisaeorum, Joann. 9, 22. 34 † 12, 42 † 16, 2.

Excommunicandi, qui in moribus aut doctrina graviter errantes adinoniti, non lunt resipiscere, Prov. 22, 10. Matth. 18, 17. Rom. 16, 16. I. Cor. 5*. II. Cor. 2, 8. II. Thess. 3*. I. Tim. 1, 20 † 6, 5. II. Tim. 2, 17. 21 † 3, 5. Tit. 3, 10. II. Joann. 10.

Excommunicati vitandi, Matth. 18, 17. I. Cor. 5*. Tit. 3, 10.

Esequiae celebrantur, Gen. 23, 2. 3 † 50, 10. Deut. 34, 8. II. Reg. 3, 31*.

Ezechias filius impi Achaz, cum esset rex, tamen pius fuit, IV. Reg. 16, 20.; frangit serpenteum aeneum, 18, 4.; deficit ab Assyris, 18, 7.; mittit nuntium ad Isaiam prophetam, 19, 2. Isai. 37, 2.; decumbit ex gravi morbo, IV. Reg. 20, 1. Isai. 38, 1.; ostendit Babylonis summum thesaurum, et reprehenditur, IV. Reg. 20, 12. 14. Isai. 39, 1. 5.; commendatur, Eccli. 48, 49.

Ezechiel cum aliis captivis vebitur in Babylonem, Ezech. 1, 1.; vocatur et mittitur, 2, 3.; commendatur, Eccli. 49, 10.

F.

Facere pro sacrificare in Scripturis, Lev. 15, 15. 30. Num. 6, 11. 16 † 8, 12 † 9, 2. 4. 10. 14. Judic. 13, 16. Luc. 22, 19.

Fama bona praestantior divitiis, Prov. 22, 1. Eccle. 7, 2. Eccli. 41, 15. 16.

Fames et annonae caritas, Gen. 12, 10 † 26, 1 † 41*. 42*. 43*. 44*. 45*. 47*. Exod. 16, 3. Deut. 28, 53 † 32, 24. Ruth 1, 1. II. Reg. 21, 1 † 24, 13. III. Reg. 8, 37 † 18, 2. IV. Reg. 4, 38 † 6, 25 † 8, 1 † 25, 3. II. Par. 6, 28 † 20, 9. II. Esdr. 5*. Ps. 36, 19. Isai. 5, 13. Jer. 14, 1. 12. 15 † 15, 2 † 29, 17 † 34, 17. Ezech. 5, 12. 16 † 6, 11. Joel 1*. Amos 4, 6. Agg. 1, 6. 10 † 2, 17. Matth. 24, 7. Luc. 4, 25 † 15, 14. Act. 7, 11 † 11, 28. Rom. 8, 35. II. Cor. 8, 14 † 11, 27. Apoc. 6, 8 † 18, 8.

Fames verbi Dei, I. Reg. 3, 1. II. Par. 15, 3. Osee 3, 4 † 4, 1. Amos 8, 11.

Famulorum famularumque officium, Gen. 16, 4. 6 † 24*. † 30, 25 † 31, 4 † 39, 1. 6. Exod. 21, 2. 20. IV. Reg. 5, 20. 25. Prov. 14, 35 † 17, 2 † 19, 10 † 29, 16. Eccle. 2, 7. Eccli. 7, 22 † 10, 28. Jer. 34, 8. Joel 2, 29. Luc. 12, 37. 45. Act. 12, 13. I. Cor. 7, 21. Ephes. 6, 5. Col. 3, 22. I. Tim. 6, 1. Tit. 2, 9. I. Petr. 2, 18.

Felix praefectus Judaeae, Act. 23, 24 † 24*.

Fermentum mala doctrina, Lev. 2, 11 † 6, 16. Deut. 16, 3. Matth. 16, 6. Marc. 8, 15. Luc. 12, 1. I. Cor. 5, 5. Gal. 5, 9.

Festa Judaeorum, et in primis festum Paschae. Vide Pascha.

Festum Pentecostes, Exod. 21, 16 † 34, 22. Num. 28, 26. Deut. 16, 9. Joann. 5, 1. Act. 2, 1 † 20, 16.

Festum tubarum, Lev. 23, 24. Num. 29,

1. II. Par. 5, 3.

Festum expiationum, Lev. 16, 30 † 23, 27. Num. 29, 7. 8.

Festum tabernaculorum, Exod. 21, 16. Lev. 23, 34. Num. 22, 12. Deut. 16, 13 † 31, 10. I. Esdr. 3, 4. II. Esdr. 8, 15. 17. II. Mach. 1, 9 † 10, 6. Joann. 7, 2.

Festum sabbati. Vide Sabbathum.

Festum neomeniae, Num. 28, 11. I. Reg. 20, 5. Ezech. 45, 18.

Festorum violatio quam graviter punitur, Num. 15, 32.

Festus praefectus Judaeae, Act. 24, 27.

Fides in Scripturis varie accipitur, videlicet pro fidilitate et veritate Dei in servandis promissis, Ps. 32, 4. Isai. 11, 5. Thren. 3, 23. Osce 2, 20 † 5, 9. Rom. 3, 3.; pro veritate et constantia verborum inter homines, Gen. 39, 16 † 44, 32. Lev. 6, 2. Eccli. 22, 28. Jer. 42, 5. 1. Matth. 10, 27. I. Tim. 2, 7.; pro virtute theologica, Sap. 1, 2 † 3, 14. Hab. 2, 4. Matth. 8, 13 † 9, 22 † 17, 20. Marc. 5, 34. Luc. 5, 20. Rom. 3, 21 † 4, 3 † 5, 1.; pro fide viva et formata per charitatem, Hab. 2, 4. Matth. 9, 22 † 15, 28. Marc. 5, 34 † 10, 52. Luc. 7, 50. Rom. 3, 22. Gal. 5, 6*. Hebr. 11*.; pro fide mortua absque charitate, Matth. 7, 21. 22. I. Cor. 13, 2 † 15, 2. Jac. 2, 26.; pro sponsione seu voto, I. Tim. 5, 12.; pro fiducia, Jac. 1, 6.

Fides charitate inferior. Vide Charitas.

Fides viva, quae per charitatem operatur, magna virtus est, Matth. 9, 2. 22. 29 † 21, 22. Marc. 16, 16. Luc. 18, 42.

Joann. 1, 12 † 3, 15. 16. 36 † 6, 35 † 7, 38 † 11, 25 † 14, 12 † 20, 29. Act. 3, 16 † 10, 43 † 15, 9 † 16, 31. Rom. 1, 16 † 3, 22. Gal. 3, 8. Ephes. 2, 7. Hebr. 11, 6*.

Fides non facit nos certos aut securos de accepta peccatorum remissione, aut consequenda vita aeterna. Vide Certi.

Fides sine operibus non justificat, I. Cor. 13, 2. Gal. 5, 6. Jac. 2, 24.

Fides ipsa etiam appellatur opus bonum, Philipp. 1, 6.

Fides est uua, Ephes. 4, 5.

Fidei vivae et operanti tribuitur justitia et salus, Gen. 15, 6. Marc. 16, 16. Luc. 1, 45 † 8, 48 † 23, 41. Joann. 5, 24 † 17, 3. Act. 13, 38 † 16, 31. Rom. 3, 22 † 4, 3. 22 † 5*, † 10, 1. 10. Philipp. 3, 9. I. Petr. 2, 6. Hebr. 4, 3.

Fidei praedicatio ad eorum, qui praesunt in Ecclesia, judicium referenda est, Gal. 2, 2.

Fidem gentilium etiam respicit Deus, Jer. 39, 18. Matth. 8, 5. 13 † 15, 28. Luc. 7, 9 † 10, 33 † 17, 16. Joann. 4, 47. Act. 10, 3 † 8, 26.

Fideles Deus liberat a communi perditione, et internectione impiorum, Gen. 6*. 7*. 8*. 19*. Exod. 8, 22 † 9, 4. 6. 26 † 10, 23 † 11, 7. Num. 16, 20. 26. 31. Jer. 39, 18. Dan. 6, 22. II. Petr. 2, 7.

Infidelitas seu incredulitas punitur, Gen. 19, 11. 17. 26. Num. 11, 21 † 14, 2. 11 † 20, 12. Deut. 9, 20. IV. Reg. 7, 2. 17. IV.

Ezdr. 15, 4. **Ps.** 77, 32. **Ecli.** 2, 15. **Matth.** 8, 29 $\dagger$ 14, 30 $\dagger$ 17, 17. **Marc.** 16, 16. **Luc.** 1, 16 $\dagger$ 24, 24. **Joann.** 3, 18. 30 $\dagger$ 6, 7 $\dagger$ 8. 24 $\dagger$ 12, 48 $\dagger$ 20, 27. **Rom.** 11, 20. **Hebr.** 3, 18 $\dagger$ 4, 2 $\dagger$ 11, 6. **Apoc.** 21, 8.

Filiorum officium erga parentes, Gen. 9, 23 $\dagger$ 22, 2, 7. 27. 1 $\dagger$ 28, 7 $\dagger$ 37, 14*. **Exod.** 20, 12 $\dagger$ 21, 17. **Lev.** 19, 3. 32 $\dagger$ 20, 9 $\dagger$ 21, 9. **Deut.** 5, 16 $\dagger$ 21, 15. 18 $\dagger$ 27, 16. **Judic.** 14, 1. **I. Reg.** 2, 11. 18. 22 $\dagger$ 3, 1. 7 $\dagger$ 8, 1 $\dagger$ 18, 5. **III. Reg.** 2, 19. **IV. Reg.** 2, 23 $\dagger$ 12, 2 $\dagger$ 22, 1. **II. Par.** 34, 3. **Ecli.** 3, 1. 8 $\dagger$ 6, 18 $\dagger$ 7, 29 $\dagger$ 8, 7, 11 $\dagger$ 22, 3 $\dagger$ 23, 18 $\dagger$ 25, 10 $\dagger$ 32, 34. **Tob.** 4, 1 $\dagger$ 14, 5. **Joh** 1, 4 $\dagger$ 8, 4 $\dagger$ 32, 4, 6. **Prov.** 1, 8 $\dagger$ 4, 1 $\dagger$ 6, 20 $\dagger$ 10, 1 $\dagger$ 13, 1 $\dagger$ 15, 20 $\dagger$ 19, 26 $\dagger$ 20, 11. 20 $\dagger$ 22, 15 $\dagger$ 23, 19. 25 $\dagger$ 29, 24 $\dagger$ 30, 17. **Jer.** 35, 16. **Ezech.** 22, 7. **Matth.** 4, 20 $\dagger$ 10, 35 $\dagger$ 15, 4 $\dagger$ 19, 19. **Marc.** 10, 19. **Luc.** 2, 48 $\dagger$ 18, 20. **Act.** 7, 14 $\dagger$ 22, 3. **Ephes.** 6, 1. **Col.** 3, 20. **I. Tim.** 5, 1. **I. Petr.** 5, 5.

Poenum et herba cito transiens omnis homo, Ps. 89, 6 $\dagger$ 128. 6. **Isai.** 40, 6. **Ecli.** 14, 15. **I. Petr.** 1, 24. **Jac.** 1, 10.

Poenus. Vide *Usura.*

Fornicatio iram Dei provocat, **Deut.** 22, 21. **Prov.** 23, 27. **Ecli.** 19, 3. **Jer.** 5, 7. **Osee** 4, 14. **I. Cor.** 6, 9. 13. 15. **Col.** 3, 5. **Hebr.** 12, 4.; corpus euenerat, et facultates absunt, **Job** 13, 12. **Prov.** 23, 27 $\dagger$ 29, 3 $\dagger$ 31, 3. **Ecli.** 9, 6.; infamiam adfert, **Ecli.** 9, 10 $\dagger$ 41, 21. *Fornicationis occasiones vitandae,* **Ecli.** 9, 4. 12 $\dagger$ 42, 12. *Fornicatio non solum in opere externo, sed et in affectu prohibetur,* **Exod.** 20, 17. **Matth.** 5, 28.

Fornicatio spiritualis, quae est haeresis et idolatria, **Deut.** 31, 16. **Judic.** 2, 17 $\dagger$ 27, 33. **Isai.** 1, 21 $\dagger$ 57, 3. **Jer.** 3, 1. **Ezech.** 6, 9 $\dagger$ 16*. **Osee** 1, 2 $\dagger$ 2, 4 $\dagger$ 4, 15. **Apoc.** 18, 3.

Fratres et sorores Christi qui sint, **Matth.** 12, 49 $\dagger$ 28, 10. **Marc.** 3, 33. **Luc.** 8, 21. **Joann.** 20, 17. **Hebr.** 2, 12. **Ps.** 21, 23.

Fraus. Quaere Dolus.

Fructus boni operis. Quaere Opus.

Fundamentum est Christus, **I. Cor.** 3, 11. **Ephes.** 2, 20. **I. Petr.** 2, 6.; fundamentum etiam apostoli, **Ephes.** 2, 20. **Apoc.** 21, 14.; et peculiariter Petrus, **Matth.** 16, 18*. **Joann.** 21, 15, 17., cuius fides numquam deiciet, **Luc.** 22, 31.

Furtum prohibetur, committitur, et punitur, **Exod.** 20, 15 $\dagger$ 21, 17 $\dagger$ 22. **I. Lev.** 19, 11. **Deut.** 5, 19 $\dagger$ 24, 7. **Jos.** 7, 1, 19. **Tob.** 2, 21. **Prov.** 6, 30. **Osee** 4, 2. **II. Mach.** 12, 40. **Matth.** 19, 18. **Joann.** 12, 6. **I. Cor.** 6, 10. **Apoc.** 9, 21.

Fores dicuntur verbum Dei et doctrinam veram adulterantes, **Jer.** 23, 30. **Joann.** 10, 1.

G.

Gaal opponit se *Abimelech,* **Judic.** 9, 26. 35. 39.

Gabaonitae redimunt vitam astu quodam, **Jos.** 9*.; obsidentur, et obsidione liberantur, 10, 5*. Propter ipsos injuste a Saulo occisos suspenduntur filii Saulis, **II. Reg.** 21, 1, 6, 9.

Gabelus venit cum Raphael ad nuptias Tobiae, **Tob.** 9, 7.

Gabriel apparet prophetae Danieli, **Dan.** 8, 10 $\dagger$ 9, 21.; *Zachariae* sacerdoti, **Luc.** 1, 11.; *Virginis Mariae,* 1, 26.

Gad filius Jacob ex Lia, **Gen.** 30, 11 $\dagger$ 25, 26.

Gadditae recipiunt suam haereditatem, **Nem.** 32*. **Deut.** 3, 12. **Jos.** 13, 24.

Gad propheta admovent David, ut non maneat in terra Moabitarum, **I. Reg.** 22, 5.; nuntiat Davidi iram Dei, **II. Reg.** 24, 11, 18.

Gaius. **I. Cor.** 1, 14.; capitul, **Act.** 19, 29.; deducit Paulum in Asiam, 20, 4.; hospitio eum suscipit, **Rom.** 16, 23.

Galgat, sive *Galgala*, civitas Israël, **Jos.** 4, 19. In Galgal circumciditur populus, et celebrat Pascha, 5, 2, 7, 10.; egreditur inde ad liberandos Gabaonitas, 10, 7.; revertitur, 10, 43.

Galilaea recipit Christum, **Joann.** 4, 45. In Galilaea incipit Christus prædicare, **Matth.** 4, 12. **Act.** 10, 37.

Gamaliel vir peritus legis, **Act.** 5, 34 $\dagger$ 22, 3.

Gamaliel dux Manassitarum, **Num.** 1, 10.

Gaudere et laetari honeste licet, **I. Par.** 20, 9*. **II. Esdr.** 12, 42. **Ps.** 67, 4. **Luc.** 1, 14. **I. Thess.** 1, 6 $\dagger$ 5, 16.

Gaudendum non est more gentilium, **Ecle.** 2, 2 $\dagger$ 7, 3. **Osee** 9, 1. **Amos** 6, 8. **Prov.** 2, 14. **Jac.** 4, 9. *Gaudium in persecuzione,* **Matth.** 5, 12. **Act.** 5, 41 $\dagger$ 20, 24. **Rom.** 5, 3. **Col.** 1, 24. **Hebr.** 10, 34 $\dagger$ 11, 25.

Gaudium spiritus, **Luc.** 10, 21. **Rom.** 12, 12 $\dagger$ 14, 17. **Gal.** 5, 22. **Philipp.** 4, 4. **I. Thess.** 5, 16.

Gaudium salutis aeternae, **Isai.** 25, 18 $\dagger$ 26, 1 $\dagger$ 33, 20 $\dagger$ 65, 12. **Sap.** 3, 1, 7. Vide *Beatitude.*

Gedeon dux et judex in Israël, **Judic.** 6*, $\dagger$ 7*, $\ddagger$ 8*.

Gemitus quis probandus, quis improbanus, **Exod.** 2, 24. **Ezech.** 9, 4. **Tob.** 3, 1. **II. Mach.** 6, 30. **Rom.** 8, 22. **Jac.** 5, 9.

Gentium vocatio, **Gen.** 49, 10. **Nun.** 24, 17. **Deut.** 32, 43. **II. Reg.** 23, 44. 50. **III. Reg.** 8, 41. **Ps.** 2, 8 $\dagger$ 21, 28 $\dagger$ 67, 32 $\dagger$ 71, 8, 17 $\dagger$ 85, 9 $\dagger$ 86, 4. **I. Isai.** 2, 2 $\dagger$ 11, 10 $\dagger$ 19, 18 $\dagger$ 25, 7 $\dagger$ 27, 13 $\dagger$ 29, 17 $\dagger$ 33*. $\dagger$ 41, 25 $\dagger$ 43, 5 $\dagger$ 45, 14 $\dagger$ 49*. $\dagger$ 51, 5 $\dagger$ 54*. $\dagger$ 55*. $\dagger$ 56, 3, 6 $\dagger$ 60, 3, 9 $\dagger$ 65, 1 $\dagger$ 66, 19, 20. **Jer.** 9, 24 $\dagger$ 12, 16 $\dagger$ 16, 19. **Osee** 2, 1, 24. **Joel** 2, 28. **Mich.** 4, 2. **Soph.** 3, 9. **Zach.** 2, 11 $\dagger$ 8, 20 $\dagger$ 9, 10. **Matth.** 2, 2, 7 $\dagger$ 8, 11 $\dagger$ 21, 31, 43 $\dagger$ 22, 9. **Joann.** 10, 16. **Act.** 8, 26, 30 $\dagger$ 10*. **I. Cor.** 12, 13. **Ephes.** 2, 10.

Gentilium mores non sunt nobis imitandi; **Lev.** 18, 3 $\dagger$ 20, 23. **Jer.** 10, 2.

Genu omne flectendum Domino, **Ps.** 21, 30. **Isai.** 45, 23. **Rom.** 14, 11. **Philipp.** 2, 10.

Gerson filius Levi, Num. 3, 17. *Gersonitarum* ministerium, 3, 25 † 4, 22.

Giesi minister Elisei, IV. Reg. 4, 25.; fit leprosus, 5, 26.

Gladius non cuivis permittendus, Matth. 26, 51. Marc. 14, 47. Luc. 22, 49. Joann. 18, 10.

Gladius spiritus est verbum Dei, IV. Esdr. 13, 9, 27. Isaia. 11, 4 † 27, 1 † 31, 8 † 49, 2 † 66, 16. Ephes. 6, 17. Hebr. 4, 12. Apoc. 1, 16 † 2, 16 † 19, 15. II. Thess. 2, 8.

Gloria Dei in omniibus quaerenda, Jos. 7, 19. Ps. 115, 1. Matth. 6, 9. Joann. 9, 24 † 17, 4. Act. 3, 12 † 12, 23. I. Cor. 6, 20 † 10, 31. Philipp. 1, 20. Col. 3, 17. Tit. 2, 10. Quaere Honor.

Gloria beatorum. Vide Beatitudo.

Godolia filius Ahicam gladio interimitur, IV. Reg. 25, 25. Jer. 41, 2.

Gratia in Scripturis accipitur pro beneficio, Ruth 2, 20. II. Reg. 2, 6 † 15, 20. Prov. 4, 9. Eccli. 7, 37 † 29, 20; pro favore, Gen. 6, 8 † 18, 3 † 19, 19 † 39, 21. Exod. 12, 36. Tob. 3, 13. Esth. 2, 17. Prov. 13, 15. Eccli. 4, 25. Dan. 1, 9. Act. 2, 47 † 24, 27 † 25, 9; pro praemio, quod a Deo expectatur, Prov. 1, 9 † 12, 2. II. Mach. 12, 46. Luc. 6, 33. I. Petr. 2, 19.; pro dono aliquo gratis dato, Esth. 15, 17. Ps. 44, 3. Prov. 3, 22 † 16, 23 † 22, 11. I. Cor. 12*. Ephes. 4, 7. I. Petr. 4, 10; pro dono superuaturali Deo gratum faciente, Ps. 83, 12. Luc. 1, 28 † 2, 40. Joann. 1, 15. Rom. 1, 7. I. Cor. 16, 23. II. Cor. 1, 12. Gal. 5, 5. Hebr. 13, 19. Jac. 4, 6.; pro re grata, pulchra, accepta et amabilis, Prov. 31, 30. Eccli. 10, 12. Eccli. 7, 21 † 11, 19 † 26, 16, 19 † 40, 22. Luc. 4, 22. Ephes. 4, 29.

Gratiae donum quam sit occultum et reconditum, quodque nemo facile illud sibi arrogare debet, Job 9, 20, 21. Ps. 2, 11 † 18, 13 † 142, 2. Prov. 14, 12 † 20, 9. Eccli. 9, 1, 2, 12. Eccli. 5, 5. Jer. 17, 9. I. Cor. 4, 4. II. Cor. 10, 14 † 13, 5. Gal. 6, 3. Philipp. 2, 12. I. Petr. 4, 18. II. Petr. 1, 10. I. Joann. 4, 1.

Gratia, qua quis hominibus gratus est, etiam illa a Deo est, Exod. 3, 21 † 11, 3 † 12, 36. IV. Reg. 25, 27. II. Esdr. 2, 5. Ps. 105, 46. Jer. 40, 2, 3, 4. Dan. 1, 9. Tob. 1, 13. Act. 24, 23 † 27, 3 † 28, 19.

Gratus animus erga Deum et homines commendatur, Gen. 4, 3 † 8, 20 † 14, 21 † 23*, † 24, 48 † 26, 25. Exod. 15, 1. Lev. 25, 6. Numin. 15, 17 † 31, 48. Deut. 4, 9 † 6, 5. Judic. 5, 1. I. Reg. 2, 1 † 14, 35 † 31, 11. II. Reg. 10, 2 † 19, 33. III. Reg. 2, 7. I. Par. 29, 10, 20. II. Par. 15, 11 † 20, 26. Esth. 6*. Tob. 9, 1 † 12, 1, 7. Eccli. 7, 22 † 32, 28 † 35, 13. I. Mach. 4, 24 † 5, 54. II. Mach. 3, 33. Matth. 11, 25. Marc. 5, 10. Luc. 18, 43. Joann. 11, 40. Act. 4, 21 † 27, 35. Rom. 6, 17. II. Cor. 6, 1. Ephes. 5, 19. Philipp. 4, 6. Col. 2, 7 † 3, 15. I. Thess. 5, 18. II. Thess. 1, 3. I. Tim. 4, 3.

Gratiae agendae ante et post cibum

sumtum, Deut. 8, 10. I. Reg. 9, 13. Isai. 62, 9. Matth. 14, 19 † 15, 36 † 26, 25. Marc. 6, 41 † 8, 6 † 14, 22. Luc. 9, 16. Joann. 6, 11, 23. Act. 27, 35. Rom. 14, 6. I. Cor. 10, 30. I. Tim. 4, 3.

Guta. Vide Ebrietas, et Ciborum luxus.

H.

Haereticos et infideles relinquit Deus ad iustorum probationem, Judic. 3, 1. I. Cor. 11, 19.

Haeretici jam inde a temporibus apostolorum extuterunt, I. Tim. 1, 20. II. Tim. 2, 18. I. Joann. 2, 18. II. Joann. 7. Apoc. 2, 15.

Haereticos futuros etiam nostris temporibus, praedictum est, Matth. 24, 5, 24. Joann. 5, 43. I. Tim. 4, 1. II. Tim. 3, 1. II. Petr. 2, 1 † 3, 3. Judas 18.

Haereticorum mores et doctrina. Ibid.

Haeretici vitandi, Deut. 13, 1. Matth. 7, 15. Rom. 16, 17. II. Tim. 2, 17 † 3, 5. Tit. 3, 10. II. Thess. 3, 14. Joann. 2, 10.

Haeretici male tolerantur a praefectis, Apoc. 2, 14.

Haeretici tollendi e medio, Deut. 13, 5 † 18, 20. III. Reg. 18, 40*. IV. Reg. 10, 25*.

Haeresis fornicatio spiritualis. Vide Fornicatio.

Hazael famulus Benhadad regis Syriae, IV. Reg. 8, 11, 15., juxta mandatum Domini, III. Reg. 19, 15.; percussit Israël in universis finibus suis, IV. Reg. 20, 32 † 12, 17 † 13, 3., quemadmodum prophetatum est, IV. Reg. 8, 11, 13.; moritur, 13, 24.

Helias vir pilosus, et zona pellicea cinctus renibus, IV. Reg. 1, 8.

Heliae orationis efficacia, III. Reg. 17, 1. Jac. 5, 17, 18. Alitur ministerio corvi, III. Reg. 17, 2.; excitat puerum mortuum, 17, 19.; occidit prophetas Baal, 18, 40.; fugit Jezabel, 19, 3.; mittitur in Damascum, ut ungeret Hazael regem Syriae, 19, 15.; mittitur ad Achab, 21, 17. Ad Heliam missi principes quinquagenarii cum suis igne coelitus demisso consumuntur, IV. Reg. 1, 10. Assumitur per turbinem in coelum, 2, 11.; apparet in transfiguratione Domini, Matth. 17, 3. Luc. 9, 30.

Heliodorus, a cubiculis Seleuco, tentat thesaurem templi auferre, II. Mach. 3, 7, 13.; punitur a Deo, 3, 24.

Herseus. Vide Eliseus.

Herodes Ascalonita occidit innocentes pueros. Matth. 2, 16., et moritur, 2, 19.

Herodes Antipas, filius Herodis, tetrarcha Galilaeae, Luc. 3, 1.; occidit Joannem Baptistam, Matth. 14, 9. Herodes et Pilatus morte Christi inter se reconciliantur, Luc. 23, 12. Act. 4, 27.

Herus et *Hera*. Vide Dominus et Domina.

Hesron filius Phares, Gen. 46, 12. Matth. 1, 3.; relinquit post se Aram, et appellatur Jephonne, I. Par. 4, 15.

Hester fit uxor *Assueri*, Esth. 2*; pre-cibus satis apud *Assuerum latam de Ju-daeis uno die occidentis sententiam revo-cat*, Esth. 8, 3. 8.

Hieremias. Vide *Jeremias*.

Hierusalem. Vide *Jerusalem*.

Holofernes dux Nabuchodonosor mittitur contra Israël, Judith 2, 4.; blasphemat Deum, 6, 1.; obsidet Bethuliam, 7, 1.; proprio gladio cervix ei praeceditur, 13, 8.; caput ejus conspicieundum ponitur in mu-ris civitatis, 14, 1.; totus assyricus exer-citus se in fugam dedit, 15, 1.

Homo creatus est ad imaginem Dei, Gen. 1, 26 $\dagger$ 2, 7 $\dagger$ 5, 1 $\dagger$ 9, 6. Sap. 2, 23. Eccli. 17, 1. Job 10, 8. Ps. 118, 73. Jac. 3, 9.

Homo maledicitur, Gen. 3, 17.; benedicitur in Christo, Gen. 12, 3 $\dagger$ 22, 18. Gal. 3, 8.

Hominis regeneratio, Matth. 18, 3. Joann. 1, 13 $\dagger$ 3, 3. 6 $\dagger$ 4, 14 $\dagger$ 7, 31. I. Cor. 4, 15. Gal. 4, 19. Ephes. 4, 22. Col. 3, 8. Tit. 3, 5. I. Petr. 1, 23 $\dagger$ 2, 2. Jac. 1, 18.

Homo pulvis et lutum, Gen. 2, 7 $\dagger$ 3, 19 $\dagger$ 18, 27. Eccli. 12, 7. Eccli. 17, 1 $\dagger$ 18, 8 $\dagger$ 41, 13. Job 4, 19 $\dagger$ 10, 8 $\dagger$ 34, 15. Ps. 77, 39 $\dagger$ 102, 14 $\dagger$ 143, 4. Isai. 40, 6.

Homicidium, *Iatrocinium*, et *sanguinis effusio*, Gen. 4*, $\dagger$ 9, 6 $\dagger$ 37, 18. Exod. 2, 12 $\dagger$ 20, 13 $\dagger$ 22, 2. Lev. 24, 21. Num. 23, 7*. Dent. 5, 17 $\dagger$ 19, 4. 11 $\dagger$ 21, 1 $\dagger$ 27, 24. Jos. 20, 3. Judic. 9, 5. I. Reg. 18, 17. II. Reg. 3, 27 $\dagger$ 4, 7. 12. III. Reg. 2, 5. 25. 34. 46. IV. Reg. 14, 5 $\dagger$ 21, 16. Prov. 6, 17 $\dagger$ 28, 17. Eccli. 34, 25. 27. Thren. 4, 13. Ezech. 11, 6 $\dagger$ 22, 2 $\dagger$ 24, 6. Osee 4, 2. Matth. 5, 21 $\dagger$ 19, 18 $\dagger$ 23, 34 $\dagger$ 26, 51. Joann. 8, 44. Rom. 13, 9. Gal. 5, 21. I. Joann. 3, 12. Apoc. 13, 10.

Honor, qui ad hominibus profiscitur, non magni faciens, Numin. 16, 1. Judic. 9, 1. I. Reg. 10, 27. II. Reg. 15, 1. III. Reg. 1, 5. Esth. 3, 1*, $\dagger$ 6, 6. Eccli. 9, 16 $\dagger$ 10, 29, 30. Jer. 9, 23. Matth. 6, 1 $\dagger$ 8, 4 $\dagger$ 9, 30 $\dagger$ 17, 9 $\dagger$ 20, 21. 26. Marc. 1, 44 $\dagger$ 5, 43 $\dagger$ 7, 36 $\dagger$ 8, 26 $\dagger$ 9, 8 $\dagger$ 10, 35. 43. Luc. 22, 24. Joann. 6, 15 $\dagger$ 8, 50 $\dagger$ 12, 43. Act. 10, 26 $\dagger$ 14, 14. Gal. 6, 2. Philipp. 2, 3. I. Thess. 2, 6. I. Petr. 5, 3. III. Joann. 9. Apoc. 19, 10 $\dagger$ 22, 9.

Honor Dei. Quaere Gloria.

Honorandi parentes. Vide *Parentes*.

Hospitalitas commendatur, Isai. 58, 7. Matth. 25, 36. Luc. 14, 13. Rom. 12, 13. I. Tim. 3, 2. Tit. 1, 8. I. Petr. 4, 9. III. Joann. 5, 9. Hebr. 13, 2. Jac. 1, 27.

Hospitalitatis exempla, Gen. 18, 3 $\dagger$ 19, 2 $\dagger$ 24, 31. Jos. 2*. Judic. 13, 15 $\dagger$ 19, 4, 9. III. Reg. 17, 10. 17. IV. Reg. 4, 8. Job 1, 4 $\dagger$ 31, 17. Tob. 2, 1. Luc. 10, 38 $\dagger$ 19, 6. Act. 16, 15 $\dagger$ 28, 2, 7.

Inhospitalitas, Judic. 8, 5 $\dagger$ 19, 18. I. Reg. 25, 9, 14. Sap. 19, 13.

Humilitas Deo grata est, Gen. 18, 27 $\dagger$ 29, 31 $\dagger$ 41, 40. Judic. 6, 15. I. Reg. 1*. 2, 1. 8 $\dagger$ 7, 9, 10. II. Reg. 6, 16. 21. II. Par. 12, 6. 8 $\dagger$ 32, 26 $\dagger$ 33, 12 $\dagger$ 34,

26. Ps. 33, 19. Prov. 11, 2 $\dagger$ 16, 19 $\dagger$ 18, 12 $\dagger$ 22, 22 $\dagger$ 25, 7 $\dagger$ 29, 23. Isai. 37, 1 $\dagger$ 57, 15 $\dagger$ 66, 2. Jer. 1, 6. Jon. 3, 5. Eccli. 3, 18 $\dagger$ 7, 19. Judith 4, 7. 11 $\dagger$ 9, 16. Matth. 3, 11 $\dagger$ 5, 3 $\dagger$ 8, 8 $\dagger$ 11, 20 $\dagger$ 15, 27 $\dagger$ 18, 4 $\dagger$ 20, 26 $\dagger$ 21, 5 $\dagger$ 23, 7. 11. Marc. 9, 34 $\dagger$ 10, 43. Iuc. 1, 48 $\dagger$ 9, 42 $\dagger$ 14, 7. 11 $\dagger$ 15, 19 $\dagger$ 18, 13 $\dagger$ 22, 26. Joann. 13, 4. Act. 10, 20. Rom. 11, 20 $\dagger$ 12. 16. I. Cor. 4, 6 $\dagger$ 15, 8. Philipp. 2, 3. Col. 3, 12. Hebr. 11, 24. I. Petr. 5, 5. Jac. 1, 9 $\dagger$ 4, 10. Apoc. 4, 1 $\dagger$ 19, 10.

Hymenaeus pseudoapostolus, II. Tim. 2, 17.

Hypocrisis, I. Reg. 15, 11*. $\dagger$ 18*. II. Reg. 15, 2. 7. IV. Reg. 1, 6. 9. Job 8, 13 $\dagger$ 13, 16 $\dagger$ 15, 34 $\dagger$ 20*. $\dagger$ 27, 8 $\dagger$ 36, 13. Prov. 30, 13. Eccli. 1, 30 $\dagger$ 19, 24. Isai. 29, 13 $\dagger$ 38, 2. Jer. 9, 8. Ezech. 33, 30. Mat. 3, 13. II. Mach. 6, 24. Matth. 2, 7. 16 $\dagger$ 6, 2. 16 $\dagger$ 7, 5 $\dagger$ 15, 7 $\dagger$ 16, 3 $\dagger$ 22, 18 $\dagger$ 23*. $\dagger$ 24, 51. Matth. 7, 6. Iuc. 11, 44 $\dagger$ 12, 1. 56 $\dagger$ 18, 11. Act. 5, 1 $\dagger$ 8, 18 $\dagger$ 13, 8. Rom. 2*. Gal. 2, 13. I. Tim. 4, 2. II. Tim. 3, 5. I. Thess. 5, 22. I. Petr. 2, 1.

I.

Jabes in Galaad opprimitur ab Israël, Judic. 21, 10.; obsidetur, I. Reg. 11, 1. Viri Jabes Galaad exhibent misericordiam Sauli, et filio ejus, 31, 12.

Jacob filius Isaac nascitur, Gen. 25, 23.; emit a fratre Esau primogenita, Gen. 25, 31.; praeripit Esau benedictionem, 27, 5*; profiscitur ad Laban, 28, 10.; videt sealam, et vovet votum, 28, 12. 20.; servit Laban pro duabus filiis, 29, 18.; revertitur in patriam, 31, 17.; luctatur cum angelo, 32, 24.; vocatur Israël, 32, 28 $\dagger$ 35, 10. III. Reg. 18, 31.; mittit filios in Aegyptum, 42, 1.; migrat cum tota sua familia in Aegyptum, 46*. Deut. 10, 22.; filios Joseph adoptat in suos, 48, 5. 8.; benedic duodecim filiis, et moritur, 49, 33.; sepelitur cum patribus suis in terra Chanaan, 50, 4. 7., secundum promissio-nem, 47, 29., et secundum mandatum, 49, 29.; commendatur, Eccli. 44, 24. Vide Israël.

Jacobus Zebedaei filius vocatur, Matth. 4, 20.; occiditur, Act. 12, 2.

Jebus appellatur Jerusalem, Jos. 15, 8. Judic. 19, 10. I. Par. 11, 4.

Jebusacos expugnare non poterat Israël, Judic. 1, 21.; superantur tamen a David, II. Reg. 5, 8.

Jehu filius Hanani prophetae arguit regem Josaphat, II. Par. 19, 2.; mittitur ad Baasa regem Israël, III. Reg. 16, 1. 7.

Jehu filius Josaphat filii Namsi ungitur, ut rex esset Israël ad delendum domum Achab, IV. Reg. 9, 1. 6., juxta praescri-pnum, III. Reg. 19, 16.; occidit Jezabel, IV. Reg. 9, 30. 33.; occidit septuaginta filios Achab, 10, 1.; jubet comprehendi et jugulari fratres Ochoziae regis Juda, 10, 14.; perdit servos Baal, IV. Reg. 10, 17. 25.; moritur, 10, 35.

Jejunium, et jejunandum esse, Joel 2, 12. Tob. 12, 8. Matth. 6, 16*. Marc. 2, 20. Lue. 2, 36 $\dagger$ 5, 35. Rom. 13, 13. I. Cor. 7, 5. II. Cor. 6, 5 $\dagger$ 11, 27. Act. 13, 2. 3. 14. 22. Ephes. 5, 18. I. Thess. 5, 6. Tit. 2, 2. I. Petr. 1, 13 $\dagger$ 5, 8. Vide Quadragesima.

Jejunii meritum, Jer. 35, 14. 19. Jon. 3, 7. 9. 10. Judith 4, 8 $\dagger$ 8, 6. Matth. 17, 21 $\dagger$ 6, 17. Lue. 2, 37.

Jejunatur pro mortuis, I. Reg. 31, 13. II. Reg. 1, 12 $\dagger$ 3, 36. I. Par. 10, 12.

Jejunii exempla, Exod. 24, 18 $\dagger$ 34, 28. Deut. 9, 9. 18. Judic. 20, 26. I. Reg. 7, 6 $\dagger$ 31, 13. II. Reg. 3, 35 $\dagger$ 12, 16. II. Par. 20, 3. I. Esdr. 8, 21. II. Esdr. 1, 4. Esth. 4, 3. Ps. 34, 13. Jer. 36, 9. Dan. 10, 3. Jon. 3, 5. Judic. 4, 7 $\dagger$ 8, 5. Tob. 3, 10. Matth. 4, 2 $\dagger$ 9, 14. Lue. 2, 37 $\dagger$ 5, 33. Act. 10, 30 $\dagger$ 13, 3 $\dagger$ 14, 23.

Jejunium indictum a rege Saule, I. Reg. 14, 24.; a Josaphat, II. Par. 20, 3.; a Niniwitis et eorum rege, Jon. 3, 5. 7.; ab Esdra, I. Esdr. 8, 21.; ab Esther et Mardochaeo, Esth. 4, 16. Vide Abstinentia.

Jeremias propheta ex Ananioth, Jer. 29, 27.; vocatur, et a Deo mittitur, 1, 4.

Jeremias persecutionem patitur, Jer. 18, 19 $\dagger$ 20, 1 $\dagger$ 26, 7 $\dagger$ 33, 1 $\dagger$ 37, 12 $\dagger$ 38, 4, 7.

Jeremias invenit gratiam apud Nabuchodonosor, Jer. 39, 11.

Jeremias vinculis solvitur a Nabuzardan, Jer. 40, 1.

Jeremias luget Josiam, II. Par. 35, 25.

Jericho expugnatur et exuritur. Jos. 6, 20, 24.; reaeditificatur ab Hiel, III. Reg. 16, 34.; appellatur civitas palmarum, Deut. 34, 3. II. Par. 28, 15.

Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis, fit inimicus Israëli, III. Reg. 11, 26. II. Par. 13, 6.; fit rex decem tribuum, III. Reg. 12, 20., juxta verbum Abiae, 11. 29.; erigit duos aureos vitulos, et falsum cultum Dei, 12, 28. 31., idque punitur et exprobatur, 14, 7 $\dagger$ 15, 25 $\dagger$ 16, 19. 26. IV. Reg. 3, 3 $\dagger$ 10, 29. 32 $\dagger$ 13, 2 $\dagger$ 6, 11 $\dagger$ 14, 24 $\dagger$ 15, 9. 18. 24 $\dagger$ 17, 22 $\dagger$ 23, 15.; manus ejus exarescit, III. Reg. 13, 4.; curatur, 13, 6.; moritur, 14, 20.; tota ejus domus perditur, 15, 29., juxta quod praedictum fuerat, 14, 10. Contra Jeroboam, Amos 7, 10.

Jerobonam filius Joas fit rex Israël, IV. Reg. 13, 13 $\dagger$ 14, 16.; moritur, 14, 29.

Jerusalem expugnatur a filiis Judae, Judic. 1, 8.; elegitur a Deo in habitaculum, III. Reg. 8*. II. Par. 6, 2 $\dagger$ 7, 16.

Jerusalem appellatur Jebus, Jos. 15, 8. Judic. 19, 10. I. Par. 11, 4.

Jerusalem appellatur Salem, Ps. 75, 3.

Jerosolymam quae tribus Jacob inhabita-
taverint, I. Par. 9, 3. II. Esdr. 11, 1.

Jerusalem obsidetur a rege Syriæ et Israëlis, IV. Reg. 16, 5.; a rege Nabu-
chodonosor, IV. Reg. 24, 10 $\dagger$ 25, 1.

Jerusalem exuritur, et evertitur, IV. Reg. 25, 9.; iterum excollitur et reparatur, II. Esdr. 3*. $\dagger$ 6, 15. Contra Jerusalem

et ejus cives, IV. Reg. 21, 12 $\dagger$ 23, 27. Isai. 1, 6 $\dagger$ 3, 1 $\dagger$ 22, 1. 8 $\dagger$ 29, 1. 7 $\dagger$ 65, 2. Jer. 4, 3. 9 $\dagger$ 7*. $\dagger$ 13*. $\dagger$ 17, 19 $\dagger$ 19, 3. 6 $\dagger$ 21, 3 $\dagger$ 23, 39 $\dagger$ 25, 8 $\dagger$ 32, 3. 26 $\dagger$ 34, 1 $\dagger$ 38, 3 $\dagger$ 39, 8. Ezech. 3, 6 $\dagger$ 4*. $\dagger$ 5*. $\dagger$ 10, 2 $\dagger$ 15*. $\dagger$ 21, 6 $\dagger$ 22*. $\dagger$ 13*. Soph. 3, 1.

Jerusalem destruenda per Romanos, Dan. 9, 26. Zach. 14, 1. Matth. 24, 1. 15. Lue. 13, 35 $\dagger$ 19, 41 $\dagger$ 20, 16 $\dagger$ 21, 6. Joann. 11, 48.

Jerusalem spiritualis Ecclesia sancta, Ps. 12, 1. 3. Isai. 33, 20 $\dagger$ 54, 11 $\dagger$ 60*. $\dagger$ 62, 6 $\dagger$ 65, 16. 18. Tob. 13, 19. Baruch 5, 1. 7. Gal. 4, 26. Hebr. 11, 10 $\dagger$ 12, 22. Apoc. 3, 12 $\dagger$ 21, 2. 10.

Jezebel impia, impii Achab conjux, III. Reg. 16, 31 $\dagger$ 21, 5. 7.; occidit prophetas Domini, 18, 4. 13.; minatur Eliae prophetae mortem, 19, 2.; a canibus dilaceratur, IV. Reg. 9, 33., juxta verbum Eliae prophetæ, III. Reg. 21, 23.

Illuminati dicuntur baptizati, Hebr. 6, 4.

Imagines jussit Deus fieri, Exod. 25, 28. Num. 21, 8*.

Imagines fecit Salomon, III. Reg. 6, 35 $\dagger$ 7, 25. 19. 36 $\dagger$ 10, 19. II. Par. 3, 10. 14 $\dagger$ 4, 3.

Imaginum usus, Num. 21, 8. Sap. 16, 6. Jos. 22, 26*, de altari in testimonium et in memoriam extrecto.

Immisericordia, et ejus punitio, Exod. 1, 12. Deut. 23, 3. Judic. 8, 6. 15. I. Reg. 25, 15. 38. Job 20, 19. Prov. 21, 10. Eccli. 12, 13. Amos. 1, 6. Matth. 18, 30. 34 $\dagger$ 25, 42. Lue. 16, 21. 23. Jac. 2, 13.

Impatientia, et ejus punitio, Exod. 14, 11 $\dagger$ 15, 24 $\dagger$ 16, 2. 7 $\dagger$ 17, 2. Num. 11, 1. 10 $\dagger$ 14, 1. 26 $\dagger$ 21, 5. Job 3, 1. Prov. 12, 16. Eccli. 2, 16.

Impiorum dicta, facta, et cogitata contra piros, Sap. 2*. Ps. 9*. 10*. 11*. 13*. Prov. 4, 14.

Impiorum prosperitas, Job 10, 3 $\dagger$ 21, 7. 10. Ps. 72, 2. 8 $\dagger$ 91, 8. IV. Esdr. 3, 28. 31. Jer. 12, 1. Hab. 1, 13. II. Mach. 6*.

Impiorum prosperitas bonis admiratio-
nem parit, Job 21, 7. 13. Ps. 72, 2. Eccl. 7, 16. Jer. 12, 1. Hab. 1, 13. Mal. 3, 15.

Impii incident in mala, quae piis para-
runt, I. Reg. 17, 42 $\dagger$ 31, 4. Esth. 7, 10. Ps. 7, 16 $\dagger$ 9, 16 $\dagger$ 34, 8 $\dagger$ 38, 14. Prov. 26, 27. Eccl. 10, 8. Isai. 33, 1. Jer. 48*. Dan. 3, 22 $\dagger$ 6, 24 $\dagger$ 13, 62. Eccli. 27, 28*. Judith 13, 4. Apoc. 18, 6.

Impii incident frequenter in malum, quo-
diment, Job 6, 16. Prov. 1, 26 $\dagger$ 10, 24. Isai. 66, 4.

Impiorum subita et improvisa punitio, disperso et evversio, Gen. 7, 21 $\dagger$ 14, 15 $\dagger$ 19, 24 $\dagger$ 34, 25. Exod. 14, 24. Lev. 10, 2. Num. 11, 33 $\dagger$ 16, 31. Jos. 10, 9 $\dagger$ 11, 7. Judic. 4, 20 $\dagger$ 7, 12. 15. 21 $\dagger$ 8, 11 $\dagger$ 16, 28. I. Reg. 30, 16. II. Reg. 13, 28. III. Reg. 16, 2 $\dagger$ 18, 40 $\dagger$ 20,

13. 19. Job 4, 8 † 5, 3 † 8, 13 † 15, 20
 † 18*. † 20*. † 27, 14 † 36, 12. Ps. 1,
 5 † 36*. Prov. 1, 27 † 6, 15 † 10, 25 †
 12, 7. Isai. 5, 24 † 47, 9. Jer. 15, 8.
 Dau. 5, 30. I. Mach. 2, 62 † 4, 3. Matth.
 24, 38. Luc. 12, 20. 46 † 16, 23. 25 †
 17, 27, 29. I. Thess. 5, 3.
- Impiorum punitio bonis est ad timorem
 et cautionem, Deut. 13, 11 † 17, 18 †
 19, 20 † 21, 21. Prov. 19, 25 † 21, 11.
 Eccl. 23, 37. Act. 5, 11. I. Tim. 5, 20.
- Impios deridebit Deus, Ps. 2, 4 † 36,
 13 † 58, 9. Prov. 1, 26. Sap. 4, 12.
- Impositio manuum* varia in veteri Te-
 stamento, Gen. 43, 14. Exod. 29, 10. Lev.
 1, 4 † 3, 2. Num. 27, 23. Dau. 13, 34.
 Marc. 10, 16.
- Impositio manum in Sacramento ordi-
 nis et confirmationis, Act. 6, 6 † 8, 17
 † 13, 3 † 19*. I. Tim. 4, 14 † 5, 22.
 II. Tim. 1, 6.
- Impudicitia contra naturam, Gen. 19,
 5 † 38, 7. Lev. 18, 22 † 20, 13. Judic.
 19, 22, 30. Rom. 1, 27. I. Cor. 6, 19.
 Ephes. 5, 12. I. Tim. 1, 10. II. Petr. 2,
 7, 8.
- Incantationes et maleficia, Exod. 7, 11
 † 8, 13 † 22, 18. Lev. 19, 11 † 20, 6.
 27. Num. 23, 23. Deut. 18, 10. I. Reg.
 28*, IV. Reg. 17, 17 † 21, 6. Isai. 2, 6
 † 44, 25 † 47, 13. Jer. 10, 2. Dau. 2,
 2, 10. Mich. 5, 11. Act. 8, 8 † 13, 6 †
 16, 16 † 19, 19. Gal. 5, 20. Apoc. 13, 23
 † 21, 8.
- Incestus grave peccatum, Lev. 18, 6.
 7 † 20, 11, 14. Deut. 22, 30. I. Cor. 5,
 1, 2.
- Indulgentiae, II. Cor. 2, 10.
- Infernus* et damnatio parata diabolo et
 angelus ejus. Vide Damnatio.
- Infernui poena varia et horribilis, Deut.
 32, 22. Job 24, 19. Ps. 10, 6 † 20, 10 †
 48, 15 † 111, 10. Sap. 11, 17. Eccl. 21,
 10. Isai. 30, 33 † 33, 11, 13. 14 † 34, 9.
 Jer. 9, 15. Mal. 4, 1. Matth. 8, 12. Luc.
 13, 27 † 16, 23. Apoc. 14, 9 † 18, 7 †
 20, 14.; numquam terminanda, Isai. 66,
 24. Matth. 25, 41, 46. Marc. 9, 47. II.
 Thess. 1, 9.
- Infidelitas. Vide Fides.
- Infirmitas corporalis. Vide Aegrotatio.
- Ingratitudo et ejus punitio, Gen. 31, 1
 † 40, 23. Exod. 1, 8. Deut. 23, 3*. Judic.
 2, 1 † 6, 8 † 8, 33 † 12, 1. I. Reg. 10,
 18 † 12, 8 † 25, 3, 10. II. Reg. 14, 30. II.
 Par. 24, 21. Prov. 17, 13. Isai. 1, 2 † 5,
 4. Jer. 2, 5, 6. Ezech. 16*. Osee 19, 1 †
 13, 2, 6. Mich. 6, 3. Sap. 16, 29. I. Mach.
 16, 19, 20. Matth. 11, 20. Luc. 17, 18.
 Joann. 11, 46. Rom. 1, 21. II. Tim. 3, 2.
- Inimicus non passim contempnendus est,
 I. Reg. 14, 14 † 17, 43. II. Reg. 21, 20.
 III. Reg. 20*. IV. Reg. 14, 8.
- Inamicu reconciliato non temere creden-
 dum est, I. Reg. 24, 17 † 26, 21. II. Reg.
 3, 26. I. Mach. 12, 24.
- Iniquitas abundabit, IV. Esdr. 5, 2 †
 14, 16. Matth. 24, 12. I. Joann. 5, 19. Vide
 Impii et Mali.
- Innocentia* sua cuique tuenda, et ma-
 lae suspiciones amovendae, Jos. 22, 22. I.
 Reg. 1, 14. III. Reg. 18, 17. Jer. 37, 12.
 Act. 2, 14 † 6, 14 † 7, 2 † 28, 17.
- Inobedientia* ejusque punitio, Gen. 3,
 16, 17 † 19, 17, 26. Lev. 10, 1 † 26, 14*.
 Num. 14, 28, 41 † 16, 31 † 20, 24. Deut.
 11, 16, 28 † 17, 12 † 18, 19, 20 † 27, 16*.
 † 28, 15*. I. Reg. 12, 15 † 13, 11 † 15,
 24 † 28, 16. II. Reg. 6, 6. III. Reg. 11, 9
 † 12, 15, 21 † 14, 17 † 20, 35*. II. Par.
 7, 19 † 26, 16, 19. Isai. 24, 5. Jer. 11, 3.
 8 † 13, 8 † 17, 27 † 26, 4 † 35*. Joo.
 1, 3. Matth. 17, 17. Act. 7, 39. Rom. 2, 8.
 Gal. 3, 10. II. Thess. 1, 8.
- Invidia* et odium, Gen. 4, 5 † 26, 14
 † 27, 41 † 30, 1 † 37, 4, 11. Exod. 1,
 8 † 20, 13. Lev. 19, 17. Num. 12, 1 †
 35, 20, 23. Deut. 19, 11. I. Reg. 18, 7,
 11. Sap. 2, 24. Prov. 10, 12, 18. Ezech.
 25, 15. Dau. 6, 3. Luc. 15, 28. Joann.
 12, 4. Rom. 1, 29 † 13, 13. Gal. 5, 15.
 20. Jac. 3, 14 † 4, 2. I. Petr. 2, 1. I. Joann.
 3, 13, 15 † 4, 20.
- Job* filius Sarviae, II. Reg. 2, 13.;
 confudit Abner, 3, 27.; reconciliat Absa-
 lonem per Thecuan, 14*.; confudit Amasa,
 20, 9.; confudit ipse, III. Reg. 2, 28.
 34., juxta mandatum David, 2, 5, 7.
- Joachaz* filius Jehu, rex Israël, IV.
 Reg. 10, 35 † 13, 1.
- Joachaz* filius Josiae exiuit regno, et
 vehitur in Aegyptum, ubi et moritur, IV.
 Reg. 23, 34. Captivitas ejus praeditur,
 Ezech. 19, 4. Appellatur Johanan, I. Par.
 3, 15. Post ipsum creatur rex frater ejus
 Eliachim, IV. Reg. 23, 34.
- Joachim* filius Joacim fit rex Juda, IV.
 Reg. 24, 8.; ducitur captivus a Nabuchodonosor
 in Babyloniam, 24, 12, 15.; di-
 mittitur ex carcere, et ad honores even-
 hitur, 25, 24.; appellatur Jechouias, Jer.
 37, 1.; appellatur Neri, Luc. 2, 27.; ei
 succedit patruus Matthauias, IV. Reg.
 24, 17.
- Joacim*, antea dictus Eliacim, filius
 Josiae, fit rex Juda, IV. Reg. 23, 34.
 III. Esdr. 1, 37.; combussit libros sermo-
 rum Jeremiea, Jer. 36, 21.; appellatur
 Melchi, Luc. 3, 24.; moritur, IV. Reg.
 24, 15.; post ipsum constituir rex filius
 Joachin, IV. Reg. 24, 6.
- Joanna* uxor Chusae sequitur Christum,
 Luc. 8, 3.
- Joannes* Baptista filius Zachariae, Luc.
 1, 55, 59, 67.; Evangelium regni denun-
 tiat, et baptizat, Matth. 3, 1. Marc. 1,
 4, 5. Joann. 1, 28 † 3, 23, 26.; vestitus
 ejus ex pilis camelorum, et virtus locu-
 stae, et mel silvestre, Marc. 1, 6.; no-
 luit haberim major, quam erat, Joann. 1, 19.
 20, 26 † 3, 28.; mittit discipulos ad Chri-
 stum, Matth. 11, 2.; capite truncatur,
 Matth. 14, 8.; dicitur Elias, Mal. 4, 5.
 Matth. 11, 14 † 17, 10. Luc. 1, 17.
- Joannes* filius Zebedaei vocatur, Matth.
 4, 22.; uoice a Christo diligitur, Joann.
 13, 23 † 19, 26 † 20, 2 † 21, 7, 20.; scri-
 bi

bit, quae vidit, Joann. 19, 35 † 21, 24.
I. Joann. 1, 1.

Joas filius Ochoziae solus evadit, dum senatus regius occiditur, IV. Reg. 11, 2.; coronatur rex in Juda, 11, 12.; occidit Zachariam filium Joiadae, II. Par. 24, 21. Matth. 23, 35.; occiditur a suis ministris, II. Par. 24, 25. IV. Reg. 12, 20.; post ipsum filius ejus Amasias rex constitutus est, I. Par. 3, 12. II. Par. 24, 27.

Joas filius Joachaz rex Israël, IV. Reg. 13, 9.; pugnat contra Amasiam, subvertit moenia Jerusalem, destruit templum, et moritur, IV. Reg. 14, 13, 16.

Joiada sacerdos jussit occidi Athaliam reginam, IV. Reg. 11, 15. II. Par. 24, 14.; moritur, 24, 15.

Jonas prophetat, IV. Reg. 14, 25.; praecipitat in mare, Jon. 1, 15.; deglutit eum pisces a Domino praeparatus, 2, 1., in cujus ventre erat tribus diebus et tribus noctibus, ibid. Matth. 12, 40.

Jonathas filius Saulis prosteruit Philisthaeos, I. Reg. 13, 3 † 14, 1, 11.; liberatur per populum a patre ob iacel degustatum occideundus, 14, 45.; ferit foedus cum Davide, 18, 3 † 20, 8 † 23, 18.; caeneditur, 31, 7.

Jonathas filius Mathathiae, praefectus militaris Iudeorum, I. Mach. 9, 31.; foedus init cum Demetrio, 10, 3, 15.; capitur, 12, 48.; occiditur cum suis filiis, 13, 23.

Joram filius Josaphat rex Juda, III. Reg. 22, 51.; occidit sex fratres suos, II. Par. 21, 4.; moritur, IV. Reg. 8, 24. II. Par. 21, 19.

Joram rex Israël, IV. Reg. 1, 17 † 3, 1.; procedit contra Hazael regem Syrine, 8, 28.; accepto vulnere curatur in Jezrahel, 9, 15.; moritur, 9, 24.

Josaphat filius Asa rex Juda, III. Reg. 22, 41.; mittit, qui verum Dei cultum docent, in civitates Juda, II. Par. 17, 7.; foedere jungitur cum impio Achab, 18, 3.; ideoque arguitur a propheta, 19, 2.; jungit se Ochoziae, II. Par. 20, 35.; moritur, 21, 1.; habuit successorem filium Joram, I. Par. 3, 11.

Joseph filius Jacob, Gen. 30, 23.; videt somnum, 37, 5, 9.; venditur a fratribus Ismaelitis, 37, 26. Ps. 104, 17.; falso accusatur, Gen. 39, 17.; mittitur in carcерem, 39, 20 † 41, 14.; constituitur dominus universae Aegypti, 45, 40.; datur ei filia Putiphariis uxor, 41, 45.; detegit se fratribus suis, 45, 1.; moritur, 50, 24.; ossa ejus transferuntur ex Aegypto, Exod. 13, 19.; sepelitur in Schemi, Jos. 24, 32.

Joseph conjux B. Virginis Mariae, Matth. 1, 16.; fugit in Aegyptum, 2, 14.

Josias filius Amon rex Juda, IV. Reg. 21, 24 † 22*. Ejus nativitas praedicta est, III. Reg. 13, 2. Legit librum legis, IV. Reg. 23, 2.; celebrat Pascha, 23, 21.; vulneratur a sagittariis, et moritur, II. Par. 33, 23, 24. IV. Reg. 23, 29.; lugetur,

II. Par. 35, 24.; ei succedit Joachaz, IV. Reg. 23, 30, 34.

Josue pugnat contra Amalech, Exod. 17, 9, 13.; mittitur exploratorius terram Chanaan, Num. 13, 2.; eam populo commendat, 14, 6.; constituitur loco Moysis dux populi, 27, 18. Dent. 3, 21 † 31, 3, 7, 14. Jos. 1, 1, 6.; mittit exploratores, 2, 1.; transit Jordauem, 3, 16.; erigit duodecim lapides in Galgal, 4, 3, 8, 20.; angelus Domini appetet ei, Jos. 5, 13.; benedit populo, 8, 33.; ascendit Josue ad liberandos Gabaonitas, 10, 7. Sol et luna steterunt ad imperium Josue, 10, 12. Revertitur Josue in Galgal post liberatos Gabaonitas, 10, 43.; percutit 31 reges, 12*.; accipit suam portionem in divisione terrae, 19, 49.; moritur, 24, 29. Judic. 2, 8.; commendatur, Eccli. 46, 1.

Iracundia quantum mali pariat, Gen. 4, 5. Job 5, 2. Prov. 12, 16 † 14, 3 † 15, 18 † 17, 19 † 19, 19 † 27, 3 † 29, 22. Eccli. 7, 10. Eccli. 25, 22 † 28, 6, 14 † 30, 26. Matth. 5, 22. Luc. 4, 28. Gal. 5, 20. Ephes. 4, 26. Col. 3, 8. Tit. 1, 7. Jac. 1, 19.

Irae alterius cedendum potius, quam repugnandum, Gen. 27, 42. Prov. 22, 24 † 29, 22. Eccli. 8, 19. Matth. 2, 13.

Isaias filius Amos, Isai. 1, 1.; vocatur, et mittitur, 6, 8 † 49, 1.

Ismael filius Abrabae ex Agar nascitur, Gen. 16, 15.; moritur, 25, 17.

Ismael filius Nathanaiae occidit Godoliam, aliosque Iudeaos, Jer. 41, 2, 6.

Israël appellatur, qui ante Jacob dicebatur. Quaere Jacob.

Israël populus et haereditas Domini, Exod. 3, 7 † 5, 1 † 6, 7 † 19, 5. Lev. 30, 26. Deut. 4, 20 † 7, 6 † 9, 29 † 10, 15 † 14, 2 † 26, 18 † 32, 9. I. Reg. 10, 1 † 12, 22. II. Reg. 7, 23. III. Reg. 8, 53. Isai. 19, 25 † 43, 1. Jer. 13, 11. Decem tribus Israël separant se a domo David, III. Reg. 12, 3, 9, 16., secundum verba Abiae prophetae, 11, 29.; transferuntur in Assyriam, IV. Reg. 15, 29 † 17, 6., secundum prophetiam, Deut. 4, 26. Multi ex Israël sequuntur Levitas in Jerusalem, II. Par. 11, 13. Contra decem tribus. Vide Samaria.

Judeorum ceremoniae erant umbra futurorum, Exod. 13, 9, 14. Num. 15, 38. Dent. 16, 1. Ezech. 20, 10. I. Cor. 10, 1. II. Cor. 3, 13. Hebr. 7, 17 † 8, 5 † 9, 1, 10, 23 † 10, 1.

Judeorum quaedam certae consuetudines, Gen. 32, 31. Judic. 11, 40. Ruth 4, 7. II. Par. 35, 25.

Judas filius Jacob nascitur, Gen. 29, 35.; nescius concubabit cum filii sui uxore Thamar, 38, 15.; spoudet pro fratre suo Benjamin, 43, 9.; praedicitur, seeptrum non auferendum de Juda, donec veniat Messias, 49, 10. Deut. 33, 7. Judic. 1, 2. II. Reg. 7, 12. II. Par. 6, 6. Contra Judam et Jerusalem. Vide Jerusalem.

Judas Machabaeus eligitur dux fratum suorum, I. Mach. 2, 66.; pugnat strenue,

3*. + 4*. + 5*. + 7, 25. II. Mach. 8, 1 + 10, 16*. + 11, 6 + 12*. + 13*. + 14*. + 15*; caeditur, I. Mach. 9, 17.

Judas Iscariotes eligitur in apostolum, Matth. 10, 4.; init pactum cum Phariseis, Luc. 22, 4.; prodit Christum, Matth. 26, 20, 46. Marc. 14, 43. Joann. 18, 5., secundum prophetiam, Ps. 40, 10 + 54, 14 + 108, 8. Joann. 6, 70 + 12, 4 + 13, 21*; suspendit se, Matth. 27, 4. Act. 1, 18.

Judas Galilaeus dispersus cum suis, Act. 5, 37.

Judas et Silas cum Paulo et Barnaba Antiochiam mittuntur, Act. 15, 22, 27.

Judicabunt sancti de hoc mundo, Sap. 3, 8 + 5, 1. Matth. 19, 28. I. Cor. 6, 2. Judea 14.

Judicium perversum, Eccli. 11, 9. Matth. 7, 1 + 12, 7. Luc. 6, 37 + 7, 33. Joann. 7, 24 + 9, 16. Act. 28, 4. Rom. 2, 1 + 14, 4, 13. I. Cor. 4, 5. I. Tim. 5, 21. Jac. 4, 11.

Judicium Dei extremum, et quemadmodum Christus in fine mundi judicaturus sit, I. Reg. 2, 10. etc. Vide Dies novissimi.

Judicium debet praecedere deliberatio et cognitio causae, Gen. 3, 11 + 11, 5 + 18, 21. Exod. 3, 8 + 23, 2. Deut. 13, 6 + 17, 9 + 19, 18. Jos. 7, 19 + 22, 13. Judic. 20, 3, 12. Prov. 18, 13. Eccli. 11, 7. Dan. 13, 51. I. Mach. 7, 7.

Judicium hominum. Vide Opinio.

Judicium officium, et auctoritas, Exod. 18, 13, 21 + 21*. + 22*. + 23*. Lev. 19, 15 + 24, 11, 23. Deut. 1, 13, 16 + 17*. + 18, 15 + 25, 1 + 27, 19. Jos. 7, 19. I. Reg. 8, 1 + 12, 5. II. Par. 19, 6. Eccli. 4, 50 + 10, 1 + 42, 12. Ps. 81*. Prov. 18, 5, 19 + 24, 23 + 28, 15. Isaia. 5, 16 + 10, 1. Jer. 5, 26. Luc. 18, 2 + 23, 1, 13, 23. Joann. 7, 24 + 8, 15. Jac. 2, 4.

Judices Israël rexerunt circa 350 annos, Act. 13, 20.

Judex universi mundi est Deus. Vide Deus.

Judith vidua Bethuliae dives et honesta. Judith 8, 1*; praecidit Holoferni caput, 13, 10.; moritur, 16, 28.

Jurare quatenus licet vel non licet, et quam variis modis contingat, Gen. 14, 22 + 21, 24 + 22, 16 + 24, 3 + 25, 33 + 26, 3, 31 + 31, 53 + 42, 15 + 47, 31 + 50, 5. Exod. 13, 19 + 20, 7 + 22, 11 + 23, 13. Lev. 5, 4 + 19, 12. Num. 14, 21 + 30*. Deut. 6, 13 + 7, 8 + 10, 20. Jos. 2, 12 + 6, 22 + 9, 15 + 23, 7. Judic. 21, 1-7, 18. I. Reg. 14, 24 + 19, 6 + 24, 23 + 25, 34 + 28, 10 + 30, 15. II. Reg. 3, 33 + 19, 7 + 21, 2, 17. III. Reg. 1, 13, 29 + 2, 8 + 8, 31 + 19, 2. II. Par. 6, 22 + 15, 14 + 36, 13. I. Esdr. 10, 5, II. Esdr. 10, 29. Job 27, 1. Ps. 14, 4 + 23, 4 + 62, 12 + 88, 4 + 94, 11 + 101, 9 + 109, 4. Isaia. 14, 24 + 19, 18 + 45, 23 + 49, 18 + 54, 9 + 65, 15. Jer. 4, 2 + 5, 2, 7 + 12, 16 + 22, 5 + 44, 26 + 51, 14.

Osee 4, 15. Amos 6, 8 + 8, 7. Soph. 1, 5. Zach. 8, 17. Judith 1, 12. Eccli. 23, 9, 17. Matth. 5, 33 + 23, 16, 18, 20, 21, 22. Hebr. 6, 13, 16. Apoc. 10, 6.

Jurandum nou est temere, nec per coelum, nec per terram, nec per aliquid, quod in iis est, Matth. 5, 34. Jac. 5, 12.

Justi vere in hac vita, Luc. 1, 6 + 15, 7. Joann. 8, 36 + 17, 17, 19. I. Cor. 6, 11. Hebr. 12, 23*. II. Petr. 2, 7. I. Joann. 3, 1, 7. Apoc. 3, 4 + 14, 5. Vide Peccatum.

Justitiae summa perfectio non habetur in hac vita, in qua sine peccato non vivimus, Gen. 6, 5 + 8, 21. Exod. 34, 7. Num. 14, 18. III. Reg. 8, 46. II. Par. 6, 36. Joh 4, 17 + 9, 1, 15, 20 + 25, 4. Ps. 13, 1 + 50, 7 + 52, 1 + 129, 3 + 142, 2. Prov. 20, 9. Eccli. 7, 21. Isaia. 64, 4. Jer. 2, 19, 20 + 30, 11. Mich. 7, 2. Nah. 1, 3. Sap. 12, 10. Matth. 6, 12. Luc. 17, 3, 10. Rom. 3, 9, 23 + 7*. Gal. 3, 22. Ephes. 2, 3. I. Joann. 1, 8. Vide Peccatum.

Justitia nostra est per Christum, et primam justificationem, peccatorumque remissionem nulla praecedunt merita, Gen. 15, 6. Isaia. 45, 25 + 53, 8, 13. Jer. 23, 6 + 33, 16. Dan. 6, 22. Hab. 2, 4. Zach. 9, 11. Act. 10, 43 + 13, 39. Rom. 1, 17 + 3, 22, 24 + 5, 1, 18 + 10, 4, 10. I. Cor. 1, 30. Gal. 2, 16 + 3, 11 + 5, 5. Philipp. 3, 9. Tit. 3, 7. I. Petr. 3, 18.

Justificatio, qua quis ex justo fit justior, adscribitur bonis operibus, Eccli. 18, 22. Rom. 2, 13. Jac. 2, 21, 24. Apoc. 22, 11.

Justificatio impii non solum fidei adscribitur, sed etiam aliis virtutibus, ut spei, Rom. 8, 23; charitati, Exod. 20, 6. Prov. 10, 12. Luc. 7, 47. I. Cor. 13, 4. Gal. 5, 6. I. Petr. 4, 8. I. Joann. 4, 7, 8, 9.; timori, Eccli. 1, 27, 28; poenitentiae operibus, Sap. 11, 24. Ezech. 18, 21, 22. Matth. 3, 2, 8. Luc. 7, ubi ponitur exemplum Magdalene, 15., exemplum filii prodigi, 18., exemplum publicani.

L.

Laban hospitio excipit famulum Abramam, Gen. 24, 32; mercede conductus Jacob, 29, 14, 20.; persecutus Jacob, 31, 22.

Labor et dolor communis omnibus hominibus, Gen. 3, 17. Exod. 20, 9 + 34, 21. Deut. 5, 13. Tob. 2, 19. Ps. 127, 2. Prov. 6, 6 + 10, 4 + 14, 4 + 20, 4. Eccli. 5, 11. Eccli. 29, 19. Joann. 21, 3. Act. 18, 3 + 20, 34. I. Cor. 4, 12. Ephes. 4, 28. I. Thess. 2, 9 + 4, 1. II. Thess. 3, 8, 12.

Labor non dicitur sine Dei benedictione, Gen. 3, 17 + 26, 3, 12 + 30, 27. Deut. 8, 18. Job 42, 12. Prov. 10, 22. Eccli. 11, 6.

Laboranti merces debetur, Lev. 19, 13. Deut. 24, 15 + 25, 4. Tob. 4, 15. Eccli.

7, 22 + 34, 25, 26. Jer. 22, 13. Mal. 3, 5. 9, 17.; dantur aliae tabulae, Exod. 34, 27.

Matth. 10, 10. Luc. 10, 7. I. Cor. 9, 9. 14. Deut. 10, 1.

I. Tim. 5, 18. Jac. 5, 4.

Laboris manuum et agriculturae laus et utilitas, Prov. 12, 11 + 13, 4 + 14, 23 + 24, 27 + 28, 19.

Lachis traditur in manus Israëlis, Jos. 10, 32.; extruitur, II. Par. 11, 9.

Laici ne se sacris praeter officium miscant, Lev. 10, 1*. Num. 1, 51 + 3, 10.; nec vasa sacra temere contingant, Num. 1, 51 + 4, 15, 19. 20 + 18, 7. II. Reg. 6, 6. II. Par. 26, 18.

Lais oppugnatur a Danitis, expugnatur, aedificatur, et appellatur *Dau*, *Judic*. 18, 27.; appellatur *Lesen*, Jos. 19, 47.

Laudandum Deus ante et post sumptum cibum, Deut. 8, 10. Vide *Gratia*.

Laudandum Deum pro merito non possumus, Ps. 95, 4 + 103, 2 + 118, 164 + 144, 3. Eccli. 43, 2, 32.

Laudes Deo canendae, Ps. 46, 2 + 146, 7 + 149, 1. Isai. 12, 4. Ephes. 5, 19. Col. 3, 16. Hebr. 13, 15. Jac. 5, 13.

Lazarus jacet ante ostium divitii epulonis, Luc. 16, 20.

Lazarus suscitatur a morte, Joann. 11, 43.; persecutionem sustinet a *Judeis*, 12, 10.

Lebbeaus cognomine *Thaddaeus* discipulus Christi, Matth. 10, 3.; appellatur *Judas filius Jacobi*, Luc. 6, 16.

Lepra quomodo cognoscatur, Lev. 13*, 14*.

Lepram mittit Deus propter peccatum, Exod. 4, 4. Num. 12, 8. IV. Reg. 5, 1. 27 + 15, 5. II. Par. 26, 18, 19, 21.

Lepra mundatur, Exod. 4, 7. Num. 12, 15. IV. Reg. 5, 14. Matth. 8, 2. Luc. 17, 14.

Leprosorum segregatio, Lev. 13, 49. Num. 5, 2. IV. Reg. 15, 5.

Levi nascitur, Gen. 29, 34.; occidit cum fratre suo *Simeone Sichemitas*, 34, 25. Punitio istius facti, 49, 5.

Levitarum habitatio, jus, et debita vitae sustentatio, Lev. 10, 12 + 25, 32. Num. 18, 21. 24 + 35, 2, 7. Deut. 10, 8 + 12, 12. 19 + 14, 27 + 18, 1 + 26, 11. Jos. 13, 14. 33 + 18, 7 + 21*. II. Esdr. 10, 33. 37 + 13, 10. Ezech. 48, 13. Eccli. 7, 32.

Levitarum ministerium et officium, Num. 1, 49 + 3*. + 4, 1 + 8*. + 18, 2, 23. Deut. 10, 8. Jos. 3, 6. I. Par. 6, 31*. + 9, 14*. II. Par. 19, 8. Ezech. 44, 11.

Levitas assumit sibi in ministerium Deus pro primogenitis Israëlis, Num. 3, 12. 40*. + 8, 16.

Levitae puniunt peccatum erecti vituli, Exod. 32, 26.

Levitae expelluntur ex Israël, II. Par. 11, 14.

Lex prima, et praeceptum datur, Gen. 2, 16.; violatur, 3, 4, 6.

Lex decem mandatorum datur Moysi, Exod. 20*. Deut. 5.

Legis tabulae dantur, Exod. 31, 18. Deut. 5, 22.; franguntur, Exod. 32, 19. Deut.

9, 17.; dantur aliae tabulae, Exod. 34, 27.

Deut. 10, 1.

Legis natura, officium et operatio, Rom. 3, 20 + 4, 15 + 5, 20 + 7, 1, 7. Gal. 3, 19.

I. Tim. 1, 8. Hebr. 7, 18, 27.

Legem Dei sine spiritu ejus non possumus implere, Deut. 5, 29. Ps. 118, 24. Luc. 18, 22. Act. 15, 10. Rom. 8, 2. Punitio vel merces eorum, qui legem Dei praevaricantur, vel observant. Vide *Obedientia*, et *Inobedientia*.

Legis ceremoniae abrogantur per Christum, Matth. 11, 13. Marc. 15, 38. Act. 13, 38 + 15, 11. Rom. 6, 14 + 7, 4 + 8, 3. Gal. 3, 13 + 4, 5. Ephes. 2, 13. Col. 2, 14. I. Petr. 1, 11, 18.

Lex legitur, Deut. 1, 5 + 31, 9, 11. Jos. 3, 33. IV. Reg. 23, 2. II. Esdr. 8, 8 + 9, 3. III. Esdr. 9, 33. II. Mach. 8, 19, 23.

Lex nova Christianorum consistit potissimum in charitate, Matth. 5, 44 + 7, 12 + 22, 36. Joann. 13, 34. Rom. 13, 10. Gal. 5, 14 + 6, 2. I. Tim. 1, 5.

Lia nubis Jacob patriarchae, Gen. 29, 21; dignit ei multis liberos, 19, 31.

Liber vitae, Exod. 32, 32. Ps. 68, 29. Philipp. 4, 3. Apoc. 3, 5 + 20, 12 + 21, 27.

Liberum arbitrium etiam post lapsum in homine mansit, Gen. 4, 7. Deut. 30, 19. Jos. 24, 15. Ps. 26, 9. Sap. 9, 10. Eccli. 15, 18 + 31, 10. I. Cor. 3, 9 + 7, 37.

Liberum arbitrium cooperatur gratiae Dei, I. Reg. 7, 3. II. Par. 12, 14. Ps. 9, 17 + 72, 13. Prov. 56, 1, 5, 9. Eccli. 2, 20. Isai. 1, 16, 17. 18 + 40, 3 + 46, 8 + 55, 6, 7. Jer. 3, 1, 12. 22 + 4, 3, 4, 14 + 7, 3 + 18, 8, 11 + 25, 5 + 26, 13 + 32, 15. Ezech. 18, 21, 22, 27, 28, 30, 31 + 33, 14, 15, 16, 19. Zach. 1, 3. Mal. 3, 7. Matth. 3, 2, 3 + 11, 33 + 12, 28. Marc. 1, 3. Luc. 3, 4. Joann. 1, 23 + 7, 37. Act. 13, 19 + 8, 22 + 9, 6. Rom. 10, 13, 3. I. Cor. 3, 9 + 15, 10. II. Cor. 7, 1. Ephes. 5, 14. Philipp. 2, 12, 13 + 4, 13. Col. 1, 29 + 3, 9, 10. I. Tim. 4, 16. II. Tim. 2, 21. Hebr. 4, 16 + 12, 12, 13. Jac. 4, 8. I. Petr. 1, 22. I. Joann. 3, 3. Apoc. 3, 20.

Libertas evangelica, Joann. 8, 32. Rom. 6, 18 + 8, 2, 21. Gal. 5, 13. I. Petr. 1, 18 + 2, 16*. II. Petr. 2, 19.

Libertas prava, et improbanda, Job 11, 12. Jer. 34, 15. Osee 7, 16. II. Petr. 2, 18.

A lingua mala cavendum, Lev. 19, 16. Job 5, 21. Ps. 51, 4 + 139, 4, 12 + 140, 3. Prov. 4, 24 + 10, 18 + 11, 9 + 12, 13, 19 + 15, 2 + 16, 27, 28 + 17, 20 + 18*. + 20, 19 + 21, 23 + 26, 20 + 30, 11. Eccli. 5, 2. Sap. 1, 11. Eccli. 5, 16 + 25, 12 + 28*. I. Cor. 15, 33. I. Petr. 2, 1. Jac. 1, 19 + 3, 5, 8 + 4, 11. Vide *Detractio*.

Lingua discrete moderanda, Prov. 10, 19 + 12, 14 + 13, 2, 3 + 17, 27 + 18, 21 + 21, 23. Eccli. 14, 1 + 20, 5 + 22, 33 +

- 23, 17. Matth. 12, 36. Luc. 6, 45. Jac. 1, 19 $\dagger$ 3, 2. I. Petr. 3, 10. Vide Loquenda.
Lobna occupatur, Jos. 20, 29.; deficit a Juda, IV. Reg. 8, 22.; oppugnatur ab Assyriis, 19, 8.
Longanimitas. Vide Patientia.
Loquenda sunt vera, honesta, et quae audiētibus prodesse queant, Exod. 22, 28. Ps. 14*. Prov. 13, 2 $\dagger$ 24, 26 $\dagger$ 23, 11 $\dagger$ 29, 29. Eccl. 5, 2. Eccli. 7, 37. Matth. 5, 37 $\dagger$ 12, 36. Ephes. 4, 29 $\dagger$ 5, 3. Col. 3, 8. I. Petr. 3, 10.
Loquendi tempus et opportunitas, Prov. 15, 23 $\dagger$ 25, 11. Eccl. 8, 5. Eccli. 11, 8 $\dagger$ 20. 6 $\dagger$ 32, 9 $\dagger$ 33, 4. Quonodo loquendū, Job 6, 29. Prov. 15, 4 $\dagger$ 16, 10, 22 $\dagger$ 29, 11. Eccl. 4, 34 $\dagger$ 5, 16 $\dagger$ 6, 5. Col. 4, 6.
Lot liberatur ab incendio Sodomorum, Gen. 19, 15, 17. II. Petr. 2, 7. Uxor ejus mutatur in statuam salis, Gen. 19, 26. Sap. 10, 7. Luc. 17, 32. Concubit cum duabus filiabus suis, Gen. 19, 31, 35.
Lotio pedum, Gen. 18, 4 $\dagger$ 19, 2 $\dagger$ 24, 32 $\dagger$ 43, 24. Joann. 13, 4, 14. I. Tim. 5, 10.
Lucas medicus, Col. 4, 14.; manet cum Paulo, II. Tim. 4, 11.
Lucifer cecidit e coelo. Isai. 14, 12.
Lux est Christus, Isai. 9, 2 $\dagger$ 42, 6 $\dagger$ 60, 1, 19 $\dagger$ 49, 6. Joann. 1, 5 $\dagger$ 8, 12 $\dagger$ 9, 5 $\dagger$ 12, 35, 46. I. Joano. 1, 5 $\dagger$ 2, 8.
Lux sunt Christiani, Prov. 4, 18. Isai. 62, 1. Matth. 5, 15. Rom. 2, 19. Philipp. 2, 15.
Lydia purpuraria credit in Christum, Act. 16, 14.
Lysias dux exercitus Antiochi, I. Mach. 3, 32.; pactum init cum Judaeis, 6, 58.; capitur et jussu Demetrii occiditur, 7, 2.
- M.
- Maacha* filia Tholmai regis in Gessur, mater Absalonis, II. Reg. 3, 3.
Maacha filia Abessalom, mater Abiam regis Juda, III. Reg. 15, 2.; appellatur Michaila, II. Par. 13, 2.
Macedonia mittit eleemosynas pauperibus ierosolymitanis, Rom. 15, 26. II. Cor. 8, 1. Paulus vocatur in Macedonia, Act. 16, 9.
Median filius Abramam, Gen. 25, 2. Deus praecepit, ut caedantur Medianitae. Num. 25, 16. Medianitae caeduntur cum suo rege, 31, 7.; opprimunt Israelem, Iudic. 6, 1. Irruit in eos Gedeon, 7*.
Magdalena. Vide Maria.
Magi Pharaonis virgas suas vertunt in columbos, Exod. 7, 12.
Magi primitiae gentium Christum adorant, Matth. 2, 11.
Magia. Vide Incantationes.
Malateel nascitur, Gen. 5, 12.
Malcho praecedit Petrus auriculam, Joann. 18, 10.
Maledictio et benedictio. Gen. 3, 14. 17 $\dagger$ 8, 21 $\dagger$ 9, 25 $\dagger$ 24, 41 $\dagger$ 27, 28 $\dagger$ 48, 15. 20 $\dagger$ 49, 7. Num. 5, 21. Dent. 11, 26 $\dagger$ 27, 15. Jos. 8, 34. Judic. 9, 20. I. Reg. 17, 43. II. Reg. 2, 5 $\dagger$ 16, 7. IV. Reg. 2, 24. II. Esdr. 5, 13. Prov. 26, 2. Jer. 29, 22 $\dagger$ 49, 13. Zach. 8, 13.
Maleficia. Vide Incantationes.
Malum dicens bonum punietur, Isal. 5, 20. Mal. 2, 17. Prov. 24, 24.
Malum declinandum, et bonum faciendum, Prov. 3, 7. Isai. 1, 16. Ezech. 18, 21.
Malorum consortium vitandum, Ps. 1*, 25, 4. Prov. 1, 10 $\dagger$ 14, 7 $\dagger$ 24, 21 $\dagger$ 29, 24. Eccl. 8, 18 $\dagger$ 13*. II. Cor. 6, 14. II. Joann. 10. Apoc. 18, 4.
Malum non est reddendum pro malo, Prov. 20, 22 $\dagger$ 24, 29. Rom. 12, 14, 17. I. Cor. 4, 12. I. Thess. 5, 15. I. Petr. 3, 9.
Malum poenae est a Deo, Deut. 32, 23. III. Reg. 9, 9 $\dagger$ 21, 29. Isai. 45, 7. Jer. 11, 11 $\dagger$ 32, 42. Baruch 2, 2. Amos 3, 6. Jon. 3, 10. Mich. 1, 12 $\dagger$ 2, 3.
Malum culpas summae aversatur Deus, tantum abest, ut eum auctorem habeat, Exod. 23, 7. II. Par. 19, 7. Judith 5, 21. Job 34, 10. Ps. 5, 5, 7 $\dagger$ 44, 8. Prov. 15, 8, 9. Sap. 4, 9. Eccl. 15, 21. Osee 13, 9. Rom. 9, 14. II. Cor. 6, 15. Jac. 1, 13.
Malos rectores et praepositos permittit Deus ob peccata populi, III. Reg. 12, 24. Joh 34, 30. Isai. 29, 10. Ezech. 14, 9. Osee 13, 11. II. Thess. 2, 11, jubetque obedientiam illis praestare, Matth. 23, 3.
Malorum etiam ministrorum opera uti- ter Deus, Matth. 7, 22. Marc. 9, 38. Luc. 9, 49.
Manahem rex Israël, IV. Reg. 15, 14.
Manasses primogenitus Joseph nascitur, Gen. 41, 51 $\dagger$ 48, 14.
Manasses iupius, filius pii Ezechiae, rex Juda, IV. Reg. 21, 1, 6. II. Par. 32, 33 $\dagger$ 33, 1. Jer. 15, 4.; ducitur vincitus in Babylonem, et per poenitentiam convertitur ad Dominum, et exauditus recuperat regnum, II. Par. 33, 11, 13.; relinquit post se Amon, IV. Reg. 21, 18. Matth. 1, 10.; appellatur Her, Luc. 3, 28.
Manendum est nobis in Christo, Jos. 15, 4. Rom. 8, 1. I. Cor. 4, 15 $\dagger$ 12, 13. Col. 2, 6. I. Joann. 2, 6. 28 $\dagger$ 3, 21 $\dagger$ 4, 13.
Manna, Exod. 16*. Num. 11, 7. Deut. 3, 13. Jos. 5, 12. Ps. 77, 24. Sap. 16, 20. Joann. 6, 31.
Mansuetudo, Jos. 7*, 19. I. Reg. 25*. II. Reg. 16, 10. Prov. 15, 1. Eccl. 1, 29. Matth. 5, 4 $\dagger$ 11, 29. Gal. 5, 23 $\dagger$ 6, 1. Ephes. 4, 2. Col. 3, 12. II. Tim. 2, 25. Tit. 3, 2.
Mardochaeus defensor et tutor Esther, captivus abductus in Babylonem, Esth. 2, 5, 7.; a rege summo honore affectus, 6, 10.; revertitur de captivitate in Jerusalem, I. Esdr. 2, 2. II. Esdr. 7, 7.
Mare creatur, Gen. 1, 9.; concluditur suis terminis, 1, 9. Job 26, 10 $\dagger$ 28, 26.

Prov. 8, 29. **Jer.** 5, 21.; credit filii Israël, Exod. 14, 21.; sedatur verbis Christi, Matth. 8, 26.

Maria soror Aaron laudat Dominum, Exod. 15, 21.; fit leprosa, Num. 12*. Deut. 24, 9.; moritur, Num. 20, 1.

Maria virgo praeannuntiata, Gen. 3, 15. Num. 24, 17. Ps. 18, 6 $\dagger$ 44, 10 $\dagger$ 45, 5 $\dagger$ 48, 2 $\dagger$ 86, 3 $\dagger$ 131, 8. Prov. 31, 10, 29 $\dagger$ 9, 1. Cant. 1*, 2*, 3*, 4*, 5*, 6*. Eccli. 24*. Isai. 7, 14 $\dagger$ 11, 1 $\dagger$ 19, 1 $\dagger$ 45, 8. Jer. 31, 22.

Maria vocatur et est mater Domini, Luc. 1, 43.; mater Iesu, Matth. 2, 13. Joann. 19, 25.

Mariae perpetua virginitas significatur, Exod. 3, 2. Judic. 6, 37. 38. 39. 40. Ps. 18, 6. Cant. 2, 3 $\dagger$ 4, 7 $\dagger$ 6, 9. Isai. 7, 14 $\dagger$ 11, 1 $\dagger$ 35, 1. 2 $\dagger$ 66, 7. Ezech. 44, 2. Dau. 2, 33. Matth. 1, 20. Luc. 1, 35.

Maria virgo multis dotata virtutibus: fide dives; Prov. 31, 18. Luc. 1, 38. 45. Joann. 2, 5.; spe plena, Eccli. 24, 24. Joann. 2, 5.; charitate perfecta, Eccli. 24, 24. Luc. 1, 56 $\dagger$ 2, 7. Joann. 2, 3 $\dagger$ 19, 25.; casta. Vide supra Mariae perpetua virginitas. Castitatem vovit perpetuam, Luc. 1, 35.; humilis, Luc. 1, 38. 48.; misericors, Joann. 2, 3.; prudens, Luc. 2, 19.; modesta, Luc. 2, 48.; pia, Luc. 1, 46. 47.; benigna, Luc. 1, 40.; foris, Prov. 31, 10*. Joann. 19, 25.; sapiens, Prov. 31, 26. Joann. 2, 5.; pauper, Matth. 2, 11. Luc. 2, 7. 24.; patiens, Matth. 2, 13. Luc. 2, 35.; virtute praecelleens oinnes, Prov. 31, 29. Eccli. 24, 25. Luc. 1, 28. 48.

Maria salutatur ab angelo, Luc. 1, 28.; visitat Elisabeth, et laudat Deum, Luc. 1, 39. 46.; profisciscitur cum Joseph in Bethlehem, Luc. 2, 4., in Aegyptum, Matth. 2, 14.; revertitur inde in terram Israël, Matth. 2, 14.; iuvenit Christum in templo, Luc. 2, 46.; assistit cruci, et apostolo Joanni commendatur, Joann. 19, 25.; manet cum apostolis, Act. 1, 14.

Maria Magdalena deflet sua peccata, Luc. 7, 38.; obtinet peccatorum remissionem, Luc. 7, 48.; liberata septem daemonis, adhaeret et ministrat Christo, Luc. 8, 2. 3.; unguit Dominum, Matth. 26, 6. Marc. 14, 3. Joann. 11, 2 $\dagger$ 12, 3.; adest Christo in cruce morienti, Joann. 19, 25.; stat ad monumentum plorans, Joann. 20, 11. Christus ei apparet post resurrectionem, Marc. 16, 9. Joann. 20, 14.; nuntiat resurrectionem discipulis, Joann. 20, 18.

Mariti officium et auctoritas in uxorem, Gen. 3, 16. Num. 5, 12. 18 $\dagger$ 30, 7. 13. Deut. 22, 5. 13 $\dagger$ 24, 1. Prov. 5, 18 $\dagger$ 18, 22 $\dagger$ 31, 10. Eccli. 9, 9. Eccli. 7, 28 $\dagger$ 9, 1 $\dagger$ 25, 2. 27 $\dagger$ 26, 1. Mal. 2, 14. 16. I. Cor. 7*. $\dagger$ 11, 2, 10. Ephes. 5, 22. Col. 3, 18. Tit. 2, 4. I. Tim. 2, 11. I. Petr. 3, 1.

Martha hospitio excipit Dominum, Luc. 10, 39.; ostendit suam fidem, Joann. 11, 27.

Mathan sacerdos Baal occiditur, IV. Reg. 11, 18. II. Par. 23, 17.

Mathusalem filius Henoch nascitur, Gen. 5, 21.; vivit 969 annis, et moritur, Gen. 5, 27.

Matrimonium, Gen. 1, 27. 28 $\dagger$ 2, 21. 22. 23. 24 $\dagger$ 3, 6. 12. 17 $\dagger$ 4, 1. 17 $\dagger$ 9, 1 $\dagger$ 19, 26 $\dagger$ 24, 3 $\dagger$ 29, 21. Exod. 2, 1 $\dagger$ 20, 17. Lev. 18*. 20, 10. Deut. 5, 21 $\dagger$ 7, 3 $\dagger$ 22, 23 $\dagger$ 24, 1. Jos. 23, 12. Judic. 3, 6 $\dagger$ 14, 2. 7. 15. I. Esdr. 9, 2. II. Esdr. 13, 23. Esth. 2, 17. Tob. 4, 13 $\dagger$ 6, 17 $\dagger$ 7, 15. 16 $\dagger$ 8, 9. Prov. 18, 22 $\dagger$ 19, 14. Eccli. 25, 2. Jer. 3, 1. Matth. 5, 32 $\dagger$ 19, 3. 7 $\dagger$ 22, 24. 30. Marc. 6, 18 $\dagger$ 10, 2, 6. 7. 8. 9 $\dagger$ 12, 20*. Luc. 2, 5 $\dagger$ 3, 19 $\dagger$ 16, 18 $\dagger$ 20, 34. Joann. 2, 1. 2. Rom. 7, 2. 3. I. Cor. 7*. Ephes. 5, 31. 32. I. Tim. 3, 2 $\dagger$ 5, 9. Hebr. 13, 4. I. Petr. 3, 1.

Matrimonium indissolubile, Gen. 2, 24. Matth. 5, 32 $\dagger$ 19, 7. Marc. 10, 11. Luc. 16, 18. I. Cor. 7, 10.

Matrimonium spiritale. Quaere Connubium.

Matrimonium cuius rei sacramentum, Ephes. 5, 32. Confert gratiam et sanctificationem, I. Thess. 4, 4.

Muthaeus publicanus vocatur, Matth. 9, 9 $\dagger$ 10, 3.; appellatur Levi filius Alphaei, Marc. 2, 14. Luc. 5, 27.

Matthania patruus Joachim constitutus rex Juda, IV. Reg. 24, 17.; appellatur Zedechias, I. Par. 3, 15.

Matthathias sacerdos ostendit studium pro tuenda religione, I. Mach. 2, 24.; pugnat strenue, 2, 41.; monet filios suos ad observationem legis Dei, 2, 49. 64.

Matthias eligitur in apostolum, Act. 1, 26.

Medi occupant regnum Babyloniae, Dan. 5, 31.

Melchisedech sacerdos, et rex Salem, Gen. 14, 18. Ps. 109, 4. Hebr. 7, 1.

Mendacium, Gen. 3, 4 $\dagger$ 37, 19 $\dagger$ 39, 17. Lev. 19, 11. II. Reg. 1, 2. 7. IV. Reg. 5, 25. Prov. 6, 19 $\dagger$ 12, 22. Sap. 1, 11. Eccli. 7, 13 $\dagger$ 20, 26. 28 $\dagger$ 25, 4. Osee 4, 2. Joann. 8, 44. Act. 5, 4. 8. Ephes. 4, 25. Col. 3, 9. Vide Testimonium.

Menelaus proditor patriae usurpat sibi summum sacerdotium, II. Mach. 4, 24.; extremo supplicio afficitur, II. Mach. 13, 4. 5, 6.

Mensura, qua mensa fuerimus, remetitur nobis, Exod. 21, 23. Judic. 1, 7. I. Reg. 15, 33. II. Reg. 22, 25. Ps. 17, 21. Prov. 22, 23. Isai. 33, 1 $\dagger$ 65, 6 $\dagger$ 66, 4. Jer. 50, 15. 29 $\dagger$ 51, 49. Ezech. 16, 59. Joel 3, 7. Matth. 7, 2. Marc. 4, 24. Luc. 6, 38.

Mensurae et pondera debent esse justa. Lev. 18, 35. Deut. 25, 13. Ezech. 45, 10. Mich. 6, 11. Amos 8, 5. Prov. 16, 11 $\dagger$ 20, 10.

Merari filius Levi, Nun. 3, 17.

Meraritarum officium, 3, 33 $\dagger$ 4, 42.

Merces debet operibus, Gen. 4, 7 $\dagger$ 15, 1. Ps. 118, 112. Prov. 11, 18. Sap.

- 5, 16 † 10, 17. *Ecclesi.* 2, 8 † 11, 24 † 18,
22 † 36, 18 † 51, 30, 38. *Isai.* 3, 10. *Jer.*
31, 16. *Matth.* 5, 12 † 6, 1 † 10, 32, 41, 42 †
20, 8. *Marc.* 9, 41. *Luc.* 6, 35 † 10, 7.
Joann. 4, 36. *Rom.* 4, 4. *I. Cor.* 3, 8. *I.*
Tim. 5, 18. *Apoc.* 22, 12.
- Merita operum*, *Ecclesi.* 18, 31 † 16, 15
† 38, 18. Vide *Opera*.
- Merob filia Saulis*, *I. Reg.* 14, 49.; pro-
mittitur Davidi in uxorem, 18, 17.
- Messias*, id est Christus, et verus un-
ctus est Dominus noster Jesus, *Joann.* 1,
4 † 4, 25 † 7, 41 † 11, 27. *Matth.* 26, 64.
Marc. 14, 62. *Luc.* 22, 67. *Act.* 17, 3 †
18, 28 † 19, 4. *I. Joann.* 5, 1.
- Micha* parat ephod idolo matris suae,
Judic. 17, 5.; conductus *Levitam*, 17, 7. 10.
Idolum et ephod auferuntur, similiter et
sacerdos abducitur, 18, 13. 18. 20.
- Micha* filius Miphlobeth, *II. Reg.* 9, 12.
- Michaeas* prophetat contrarium pseudop-
phetis, *III. Reg.* 22, 13. 15. 23. *II. Par.*
18, 14.
- Michael* pugnat cum diabolo, *Dan.* 10,
13. *Judea* 9. *Apoc.* 12, 7.
- Nichol* sive *Michal* filia Saulis datur
Davidi in uxorem, *I. Reg.* 18, 27., juxta
promissionem regis, 17, 25.; conservat
Davidi vitam, dimittens eum per fene-
stram, 19, 12.; subducitur ei, et datur
Palti sive *Paltiel*, 25, 44.; redditur ei,
II. Reg. 3, 14. 15.; deridet ipsum saltan-
tem coram Domino, 6, 16.
- Militare*. Vide *Bellum*.
- Ministrorum* etiam malorum opera di-
gnatur uti Dei bonitas, *Matth.* 7, 22.
Marc. 9, 38. *Luc.* 9, 49., quos et jubet
andiri, *Matth.* 23, 3.
- Miphlobeth* filius *Jonathae*, *II. Reg.*
4, 4.; inventus gratiam coram Davide, 9,
7*. Pareit ei David, 21, 7. Appellatur *Me-
ribbaal*, *I. Par.* 9, 40.
- Miphlobeth* filius *Saulis* suspenditur, *II.*
Reg. 21, 8.
- Miracula* operatur Deus per sauctos et
eorum reliquias. Vide *Sancti et Reliquiae*.
- Misericordia*. Vide *Bonitas Dei*, item
Charitas.
- Misericordiae* opera proximo exhibenda,
I. Reg. 15, 6. *II. Par.* 28, 9. 15. *Ps.* 111,
5. 9. *Prov.* 14, 21. 31 † 19, 17 † 25. 21.
Ecclesi. 4, 2. 29 † 33, 18. *Isai.* 58, 7. *Osee*
6, 11. *Mich.* 6, 8. *Zach.* 7, 9. *Matth.* 2,
7 † 9, 13 † 10, 41 † 18, 33 † 25, 41.
Marc. 9, 40. *Luc.* 6, 35 † 11, 33. *Rom.*
12, 13. *Gal.* 6, 12. *Col.* 3, 12. *I. Tim.* 5, 10.
Quaere *Eleemosyna*.
- Missae sacrificium* olim praedictum et
praeuniatum, *Lev.* 26, 9. 10. 11. 12. *Ps.*
22, 5 † 109, 4. *Isai.* 2, 2. 3 † 19, 19. 20
† 56, 7 † 61, 6 † 66, 19. 20. 21. *Jer.* 31,
31 † 33, 16. 17. 18. *Dan.* 12, 11. *Amos* 9,
11. *Mal.* 1, 10. 11.
- Missae sacrificium* per varias figuras
veteris Testimenti significatum, *Gen.* 14,
18 † 16, 6 † 22, 13. *Exod.* 12, 5. 24 †
25, 30 † 29, 2. 15. *Lev.* 2, 1. 13 † 3, 12
† 4, 23 † 5, 7. 11 † 6, 15 † 9, 8 † 14, 4
† 16, 3 † 19, 21. *Num.* 15, 24 † 18, 17.
1. *Reg.* 21, 4. *III. Reg.* 19, 6. *IV. Reg.*
4, 41. *Dan.* 8, 12., appellaturque juge
sacrificium, *Dan.* 11, 31 † 12, 11.; nec
interibit offereus sacrificium, *Jer.* 33,
18. 21.
- Missae sacrificium a Christo institutum,
Luc. 22, 19., et ab ejus discipulis usita-
tum, *Act.* 13, 2. *Aειτουργούντοι δ' αὐ-
τῶν*.
- Missae sacrificii mentionem facit Paulus,
I. Cor. 10, 16 † 11, 23*.
- Moab* filius Lot et filiae ejus natu ma-
joris, *Gen.* 19, 37. Contra Moabitas pn-
gnare Israēl a Deo prohibetur, *Deut.* 2, 8.
Factus est Moab serviens Davidi sub tri-
buto, *II. Reg.* 8, 2. Deficiunt Moabitae
ab Israēl, *IV. Reg.* 1, 1 † 3, 5. Irrunt
latrunculi de Moab in terram Israēl, 13,
20. Non admittantur in ecclesiam, *Deut.*
23, 3. *II. Esdr.* 13, 1. Contra Moab pro-
phetatur, *Num.* 21, 29 † 24, 17. *Ps.* 59,
10 † 107, 10. *Isai.* 16*. † 25, 10. *Jer.*
48, 1. *Ezech.* 25, 8. *Amos* 2, 1. *Soph.*
2, 8.
- Moloch* idolum, *Lev.* 18, 21 † 20, 2.;
appellatur Melchom, *I. Par.* 20, 2. *Jer.*
49, 1. *Amos* 1, 15. *Soph.* 1, 5. De Mo-
loch vide item *III. Reg.* 11, 5. 7. *IV. Reg.*
23, 10.
- Morbus*. Vide *Aegrotatio*.
- Mors est poena peccati, *Gen.* 2, 17 †
3, 19. *Rom.* 5, 12. 17 † 6, 23. *I. Cor.* 15,
21. *Ephes.* 2, 2. *Col.* 2, 13. *I. Tim.* 5, 6.
Jac. 1, 15.
- Mors et certus dies mortis omni homini
constitutus est, *Deut.* 31, 14. *Jos.* 23, 14.
1. *Reg.* 26, 10. *Job* 14, 5. *Ps.* 88, 49.
Eccle. 3, 3 † 8, 8 † 9, 5. *Ecclesi.* 17, 3 †
41, 1. *Joann.* 7, 30 † 8, 20. *Rom.* 5, 12
† 6, 23. *Hebr.* 9, 27.
- Mortis hora incertissima, *Eccle.* 9, 12.
Matth. 24, 43. *Luc.* 12, 40. *I. Thess.* 5, 2.
II. Thess. 2, 2. *Jac.* 4, 13.
- Mors corporis justis est quasi somnis
quidam, et dormitio, *Deut.* 31, 16. *II. Reg.*
7, 12. *III. Reg.* 2, 10 † 11, 21. 43 † 14,
20. *Sap.* 3, 3. *Matth.* 9, 24. *Joann.* 11, 11.
Act. 7, 60 † 13, 36. *I. Cor.* 11, 29. *I. Thess.*
4, 13.
- Mortem nostram sua morte devicit Chris-
tus, *Isai.* 25, 8. *Osee* 13, 14. *Rom.* 6, 9.
I. Cor. 15, 54. *II. Tim.* 1, 10. *Hebr.* 2, 14.
Apoc. 21, 4.
- Mortem qui sibi intulerint, *Judic.* 9, 54 †
16, 29. *I. Reg.* 31, 4. *II. Reg.* 17, 23.
III. Reg. 16, 18. *II. Mach.* 10, 13 † 14, 41.
Matth. 27, 5. *Act.* 1, 18.
- Mortuos lugere quatenus permittatur,
aut prohibetur, *Lev.* 19, 28. *Deut.* 14, 1
† 34, 8. *II. Reg.* 1, 11 † 3, 32 † 10, 2 †
12, 16 † 14, 2 † 19, 1 † 21, 10, 13. *Eccle.*
22, 10 † 38, 16. *I. Mach.* 9, 20 † 12, 52
† 13, 26. *Matth.* 9, 3. *Luc.* 7, 13. *Joann.*
11, 33. *Act.* 8, 2 † 9, 39. *II. Thess.*
4, 13.
- Mortui ad vitam revocantur, *III. Reg.*
17, 20. *IV. Reg.* 4, 33 † 13, 21. *Matth.*
9, 25 † 27, 52. *Marc.* 5, 41. *Luc.* 7, 13

† 8, 54. Joann. 11, 43. Act. 9, 40 † 20, 10.

Mortuorum sepultura. Vide Sepeliendi mortui.

Mortuorum suffragia. Vide Purgatorium.

Moyses nascitur ex Levi, Exod. 2, 1 † 6, 20. Act. 7, 20.; percudit Aegyptium, et fugit in Madian, Exod. 2, 2. 15.; accipit Sephoram Madianitem uxorem, Exod. 2, 21.

Mittitur ad Pharaonem in Aegyptum, 3, 10*. † 5, 1 † 6, 12 † 7*, † 8*, † 9*. † 10*; revertitur cum uxore et liberis in Aegyptum, 4, 20.; orat pro Pharnone, 8, 12. 30 † 9. 28. 33 † 10, 17.; orat pro populo, 14, 15 † 17, 4. 11 † 32, 11. 13. 31. Num. 11, 2 † 14, 13. 17 † 21, 7. Deut. 9, 18. 26.; accipit primo tabulas, Exod. 31, 18.; has confringit, videns populi idolatriam, Exod. 32, 19.; accipit iterum novas, 34, 28. In faciem ejus intueri non poterat populus israëliticus, 34, 30. II. Cor. 3, 7.

Mittit exploratores in terram Chanaan, Num. 13, 2.; probat, se a Deo esse missum, Num. 16, 28. 31.; videt terram promissionis et moritur, 20, 12 † 27, 12. Deut. 34, 1. 5.; apparel in transfiguratione Christi, Matth. 17, 3. Luc. 9, 30.; commendatur, Eccli. 45, 1. Diabolus alteratur cum angelo Michaeli de Moysis corpore, Judea 9.

Mundi corde, Ps. 23, 4 † 50, 12 † 72, 1. Matth. 5, 8. I. Petr. 1, 22.

Mundities interior et exterior commin- datur, Matth. 23, 25. Luc. 11, 39. II. Cor. 7, 1.

Murmuratores quos imitentur, et quae illis poena metuenda, Exod. 14, 11 † 15, 24 † 16, 2. 7. 8 † 17, 2. Num. 11, 1*. † 12, 1. 9. 10 † 14, 2. 27*. † 16, 3 † 17, 13 † 20, 2 † 21, 5*. Deut. 1, 27. Jos. 9, 18. Judith 8, 10. Sap. 1, 1. Matth. 20, 12. Luc. 15, 2 † 19, 7. Joann. 6, 41*. Act. 6, 1. I. Cor. 10, 10. Judea 16.

N.

Naaman militum praefectus apud regem Syriae mundatur a lepra, IV. Reg. 5, 14. Luc. 4, 27.

Naas rex Ammonitarum pugnat contra Jabel, I. Reg. 11, 1.; moritur, II. Reg. 10, 1.

Naas pater Abigail, II. Reg. 17, 25.

Nabal vir iniquus, I. Reg. 25, 25. 26.

Naboth, quia regi Achab vineam ne- gabat, lapidatur, III. Reg. 21, 2. 13.

Nabuchodonosor potestissimus rex Babylonis, Jer. 27, 6.; invadit Aegyptum, IV. Reg. 24, 7. Jer. 46, 2.; ascendit in Jerusalem, IV. Reg. 24, 1. 10 † 25, 1. Jer. 39, 1., juxta prophetiam, Jer. 25, 8 † 32, 28.; erigit auream statuam, Dan. 3, 1.; habitat septem annos inter feras, 4, 28. 30. Ingens superbia ejus, ampli- tudo dominii, et crudelitas explicatur, Isai. 14, 2. 8.

Nabuzardan dux militiae regis Babylo- nis destruit dominum Del, muros Jerusa- lem, et populum, qui remanserat, trans- fert cum omnibus vasis templi in Baby- lonem, IV. Reg. 25, 8. Jer. 39, 9. 11 † 52, 12.

Nachor avus Abraham, Gen. 11, 23. 25.

Nadab et Abiu igne consumuntur, Lev. 10, 1 † 16, 1. Num. 3, 4 † 26, 61.

Nadab rex Israël, III. Reg. 14, 20.; caeditur, 15, 28.

Nahasson filius Aminadab princeps et dux tribus Juda, Num. 1, 7 † 2, 3 † 7, 12.

Nahum praedicit in Ninive, Nah. 1*. † 2*. † 3*.

Nathan filius Davidis, II. Reg. 5, 14.; appellatur Matthata, Luc. 3, 31.

Nathan propheta mittitur ad regem Da- vid, II. Reg. 7, 4 † 12, 1.

Nathanael dux tribus Issachar, Num. 1, 8.

Nathanael videtur a Christo, Joann. 1, 47.

Christus manifestat se ipsi Nathanael, 21, 2.

Necho rex Aegypti, IV. Reg. 23, 29. II. Par. 35, 20 † 36, 3.

Negotiatio. Vide Emere et Vendere.

Nehemias picerna Artaxerxis, II. Esdr. 1, 11.; mittitur in Judaeam ad aedificandum, quae erant destructa, 2, 9.; appellatur Athersata, 8, 9.

Nemrod potens erat et robustus ven- tor, Gen. 10, 8.

Nicanor dux Lysiæ, I. Mach. 3, 38., et etiam dux exercitus Demetrii, 7, 26.; minatur, se successurum templum, 7, 34.; caeditur, 7, 43. II. Mach. 15, 28.

Nicodemus occultus discipulus Christi, Joann. 3, 1 † 7, 50 † 19, 39.

Ninire aedificatur ab Assur, Gen. 10, 11.; poenitentiam agit de peccatis suis, Jon. 3, 5*. Desolatio et destructio Ni- nine, Nah. 1*. † 2*. † 3*. Soph. 2, 13. Tob. 14, 15. Stabit in judicio, et con- demnabit obcaecatos Judeeos, Matth. 12, 41.

Noe filius Lamech, Gen. 5, 30.; praeco divinae justitiae, II. Petr. 2, 5.; aedificat arcam, Gen. 6*.; ingreditur arcam, 7, 1. 7.; egreditur, 8, 15.; accipit signum foedi- deris, 9, 8. 14.; commendatur, Eccli. 44, 17.

Noemi uxor Esmelech, Ruth 1, 2.

Novum Testamentum, Jer. 31, 31. Matth. 26, 28. Marc. 14, 24. Luc. 22, 20. I. Cor. 11, 24. Hebr. 8, 8 † 9, 15 † 10, 16 † 13, 20.

Novum coelum et nova terra post mundi innovationem, Isai. 65, 17 † 66, 22. II. Petr. 3, 13. Apoc. 21, 1.

Nudi vestiendi, Isai. 58, 7. Ezech. 18, 7. Tob. 1, 17. Matth. 25, 5. 26. 39. Vide Misericordia.

O.

Obed filius Booz ex Ruth, Ruth 4, 17. Matth. 1, 5.

Obediendum Deo ejusque praeceptis, et quae obedientibus sit constituta merces. Gen. 12, 4 $\dagger$ 17, 9. 23 $\dagger$ 22*. $\dagger$ 26, 5. Exod. 1, 17 $\dagger$ 15, 26 $\dagger$ 19, 5 $\dagger$ 20, 6 $\dagger$ 23, 22, 25. Lev. 20, 22 $\dagger$ 26, 3. 11. Deut. 4, 40 $\dagger$ 7*, $\dagger$ 11*. $\dagger$ 13, 4 $\dagger$ 17, 15 $\dagger$ 18, 15 $\dagger$ 24, 8 $\dagger$ 27, 10 $\dagger$ 28, 1. 12. Jos. 22, 1. I. Reg. 12, 14 $\dagger$ 15, 22. IV. Reg. 10, 30. II. Par. 7, 17. Prov. 1, 8. 33 $\dagger$ 15, 31. Isai. 1, 19 $\dagger$ 48, 18 $\dagger$ 55, 2. Jer. 7, 23 $\dagger$ 11, 4 $\dagger$ 17, 24 $\dagger$ 35*. Dan. 3, 6. Eccli. 35, 7. II. Mach. 7, 30. Matth. 4, 19 $\dagger$ 7, 24 $\dagger$ 8, 21 $\dagger$ 15, 3 $\dagger$ 17, 5 $\dagger$ 25, 3. Luc. 5, 4 $\dagger$ 10, 16. Joann. 2, 7. Act. 4, 19 $\dagger$ 5, 32. Rom. 16, 19. Philipp. 2, 8. 12. I. Thess. 4, 3 $\dagger$ 5, 18. I. Petr. 1, 22. Jac. 1, 22.

Obedientia inferiorum erga superiores. Vide Subditorum officium.

Oblatio omnis debet esse sine vittio aut macula. Lev. 1, 3 $\dagger$ 3, 1 $\dagger$ 22, 19. Num. 23, 3, 31. Deut. 15, 21. Eccli. 35, 14. Ezech. 43, 23. Mal. 18, 14.

Oblationes Deo gratae coelitus accenduntur, Gen. 4, 4 $\dagger$ 8, 20 $\dagger$ 15, 17. Lev. 9, 24. Judic. 6, 21 $\dagger$ 13, 19. III. Reg. 18, 33. I. Par. 21, 26. II. Par. 7, 1. II. Mach. 1, 22 $\dagger$ 2, 10.

Oblationes quotidiana, Exod. 29, 38. Num. 28, 3. I. Esdr. 3, 2.

Oblationes propriorum filiorum, Lev. 18, 21 $\dagger$ 20, 2. Deut. 12, 31 $\dagger$ 18, 10. Judic. 11, 39. IV. Reg. 3, 27 $\dagger$ 16, 3 $\dagger$ 17, 17 $\dagger$ 21, 6. II. Par. 28, 3. Ps. 105, 37. Isai. 57, 3. Jer. 7, 31 $\dagger$ 19, 5. Ezech. 16, 20, 36 $\dagger$ 20, 31 $\dagger$ 23, 37.

Oblationum convivia cum gaudio celebrabantur, Gen. 31, 46. Exod. 18, 12 $\dagger$ 32, 6. Num. 25, 2. Deut. 12*, $\dagger$ 27, 7. I. Reg. 1, 4 $\dagger$ 9, 12*. $\dagger$ 16, 5. II. Reg. 15, 12. III. Reg. 1, 9 $\dagger$ 3, 15. I. Par. 29, 21.

Oblationes impiorum, Gen. 4, 3. I. Reg. 15, 21. Ps. 39, 7 $\dagger$ 49, 7 $\dagger$ 50, 18. Prov. 15, 8 $\dagger$ 21, 27. Eccli. 35, 15. Isai. 1, 10 $\dagger$ 43, 23 $\dagger$ 61, 8 $\dagger$ 66, 3. Jer. 6, 20 $\dagger$ 7, 20 $\dagger$ 14, 12. Osee 5, 6 $\dagger$ 8, 13 $\dagger$ 9, 4. Amos 5, 22. Mich. 6, 7. Mal. 1, 7, 13. Matth. 9, 13 $\dagger$ 22, 7. Marc. 12, 33. Hebr. 10, 5.

Occidere. Vide Homicidium.

Ochozias filius Joram rex Iuda. IV. Reg. 8, 24.; fugit in Mageddo a facie Jehu, et caeditur, 9, 27.; habet sibi successorem Joas regem. I. Par. 3, 11.

Oculus simplex et rectus, Eccli. 35, 12. Matth. 6, 22. Luc. 31, 34.

Oculus nequam, Gen. 6, 2. Prov. 6, 13. Eccli. 4, 8. Eccli. 14, 8 $\dagger$ 31, 14. Matth. 6, 22. Marc. 7, 22. Luc. 11, 34. I. Joann. 2, 16.

Oculorum custodia quantopere sit necessaria ad vitandum peccata, Gen. 3, 6 $\dagger$ 6, 2 $\dagger$ 34, 2 $\dagger$ 38, 15 $\dagger$ 39. 7. II. Reg. 11, 2*, $\dagger$ 13, 1. Prov. 23, 26, 33. Eccli. 9, 5, 7, 8, 9, 11*, $\dagger$ 25, 28*, $\dagger$ 41, 25 $\dagger$ 42, 12. Judith 10, 17, 18*. $\dagger$ 12, 16. Dan. 13, 8*. Matth. 5, 28. II. Petr. 2, 14.

Oculus mentis vel intellectus. Num. 24, 3. Deut. 29, 4. Isai. 6, 9. Luc. 24, 29. Act. 26, 18. Ephes. 1, 18.

Odium. Vide Invidia.

Odio habenda malitia, Ps. 96, 10 $\dagger$ 133,

21. Amos 5, 15 $\dagger$ 6, 8. Rom. 12, 9.

Offerre pro defunctis, II. Mach. 12, 13.

Officium subditorum. Vide infra Subditorum.

Og rex Basan caeditur, Num. 21, 33.

Deut. 3, 2 $\dagger$ 29, 7 $\dagger$ 31, 4. Ps. 135, 20.

Onesiphoro optat Paulus misericordiam, II. Tim. 1, 16.

Onias summus sacerdos offert pro Heiliadori, II. Mach. 3, 32.; caeditur, 4, 34.

Operum merita, et retributio seu merces, Ps. 118, 112. Prov. 11, 18. Eccli. 36, 18. Isai. 3, 10. Matth. 5, 12 $\dagger$ 10, 42 $\dagger$ 16, 27 $\dagger$ 23, 34. Rom. 2, 6. I. Cor. 15, 28. II. Cor. 5, 10. II. Tim. 4, 8. Hebr. 6, 10 $\dagger$ 10, 35 $\dagger$ 14, 26. Jac. 2, 24. Apoc. 20, 7. 8 $\dagger$ 22, 12.

Opera mala Deo displicant, et poenam merentur, Gen. 3, 11 $\dagger$ 4, 7 $\dagger$ 6, 3, 5, 6.

7 $\dagger$ 7, 4 $\dagger$ 9, 6 $\dagger$ 11, 4*. $\dagger$ 17, 14 $\dagger$ 18,

20 $\dagger$ 19, 11, 24, 26 $\dagger$ 20, 3 $\dagger$ 42, 21 $\dagger$

44, 16. Exod. 3, 9 $\dagger$ 7*. 8*, 9*, 10*, 10*, 11*, 12*, 14*, 20*. 21*, 22*, $\dagger$ 31, 13 $\dagger$ 32, 9,

27, 28, 33. Lev. 10, 12., et deinceps per omnes sacrae Scripturae libros.

Opera bona Deo grata sunt, et praemium merentur, Gen. 4, 4, 7 $\dagger$ 5, 24 $\dagger$

6, 8, 9 $\dagger$ 8, 20, 21 $\dagger$ 20, 7 $\dagger$ 22, 16*. $\dagger$

26, 4, 5 $\dagger$ 29, 32. Exod. 1, 20 $\dagger$ 20*, $\dagger$

23, 22, 25. Lev. 11, 43, 44, 45., et sic deinceps per totam Scripturam.

Operari bene propter mercedem et re-

tributionem licitum est, Ps. 118, 112. Matth. 5, 12. II. Tim. 4, 8. Hebr. 11, 26. Non in

quolibet opere homo peccat, II. Petr. 1, 10. I. Joann. 3, 6, 9 $\dagger$ 5, 18.

Operum honorum commemoratione, IV.

Reg. 20, 3. Job 6, 2, 3. Ps. 17, 21, 22, 25

$\dagger$ 31, 1. Isai. 38, 3.

Opera bona quae sint. Vide **Bona opera**.
Opera a nobis proximo exhibita tamquam sibi facta reputat Deus, sive bona siunt, sive mala, Isai. 37, 23. Jer. 1, 19. Zach. 2, 8. Matth. 25, 40. Act. 9, 5. I. Cor. 8, 12.

Opiniones et cogitationes hominum fre-

quenter sunt erroneae, Lev. 10, 1. Num.

15, 39. Deut. 12, 8 $\dagger$ 29, 19. I. Reg. 15,

9. II. Reg. 6, 6. Prov. 12, 15 $\dagger$ 14, 12 $\dagger$

21, 2. Isai. 5, 21 $\dagger$ 7, 12 $\dagger$ 14, 13 $\dagger$ 55,

9. Matth. 3, 14 $\dagger$ 16, 22. Marc. 8, 32.

Joann. 12, 4 $\dagger$ 13, 8.

Orare in nomine Jesu. Joann. 14, 13 $\dagger$

15, 16 $\dagger$ 16, 23, 26. I. Joann. 5, 14.

Orare quemadmodum oporteat, frequenter ignoramus. Matth. 20, 20. Marc. 10, 35.

Rom. 8, 26. Jac. 4, 3.

Orare noctes et dies, Ps. 118, 62. Luc.

18, 1. I. Thess. 3, 10. I. Tim. 5, 5. II. Tim.

1, 3.

Orare sine intermissione, Matth. 7, 7.

Luc. 11, 9 $\dagger$ 18, 1. Act. 10, 2. Ephes. 6,

18. Col. 4, 2. I. Thess. 5, 17.

Orare, ut fidei praedicatio successus

habeat felices, Ephes. 6, 19. Col. 4, 3.
II. Thess. 3, 1.

Orare alium pro alio, Jer. 42, 2. 20.
Baruch 1, 13. II. Mach. 1, 6. Ephes. 6, 18.
Col. 4, 2. I. Thess. 5, 25. II. Thess. 3, 1.
I. Tim. 2, 1. Jac. 5, 16.

Orare pro inimicis, Num. 16, 22. 46.
II. Mach. 3, 53. Matth. 5, 44. Luc. 6, 28
† 23, 34. Act. 7, 60.

Orare sanctos cum Christo regnantes.
Vide Sancti.

Orare pro defunctis. Vide Purgatorium.

Oratio quomodo, quando, cui et ubi
fieri debeat, et quid petendum, Num. 11,
16. 24. Deut. 4, 7. Judic. 10, 10. 15. I.
Reg. 1, 11. II. Reg. 22, 2. 7. III. Reg.
3, 7. Isai. 65, 24. Amos 7, 2. Eccl. 35,
26. Tob. 3, 11*. Judith 4, 11. Matth. 6,
5. 9 † 7, 7 † 18, 19 † 20. 20 † 21, 22 †
26, 38. Marc. 11, 24 † 13, 13. Luc. 11,
2. 9 † 18, 1 † 22, 40. Joann. 4, 23 † 9,
31 † 14, 13 † 15, 7 † 16, 23. Act. 1, 14
† 2, 42 † 4, 24. 31 † 10. 2 † 1, 23. Rom.
8, 26 † 12, 12. I. Cor. 14, 13. Ephes. 6,
18. Col. 4, 1. Thess. 5, 17. I. Tim. 2, 1.
Hebr. 13, 18. I. Petr. 3, 12. I. Joann.
5, 4. Jac. 1, 6 † 4, 3 † 5, 13. Apoc. 19,
10 † 22, 9.

Orationes, quae fiunt, quemadmodum
oportet, exaudit Deus, Gen. 16, 11 † 21.
17. Exod. 2, 24 † 3, 7 † 6, 5 † 22, 23, 27.
Deut. 4, 7 † 15, 9. I. Reg. 7, 9. 10 † 9,
16 † 12, 18. II. Reg. 22, 4. 7. III. Reg.
13, 6 † 17, 22 † 18, 36. IV. Reg. 13, 5
† 20, 5. II. Par. 32, 22 † 33, 13. IV.
Esdr. 15, 7. Judith 4, 8. 12. Tob. 3, 24.
Ps. 3, 5 † 4, 4 † 9, 13 † 17, 7 † 21, 25
† 33, 7 † 49, 15 † 54, 17 † 117, 5 †
119, 1 † 144, 19. Prov. 15, 29. Eccl. 4,
9 † 21, 6 † 36, 24. 26 † 48, 22. Isai. 30,
19 † 37, 15. 21 † 55, 7. Jer. 29, 12.
Thren. 3, 56. Dan. 13, 44. Jon. 2, 3.
Zach. 13, 9. II. Mach. 3, 22. Joann. 9, 31.
Act. 10, 4.

Orationes quorundam quare non exau-
diat Deus, Deut. 1, 45 † 31, 18. Judic.
10, 1. I. Reg. 8, 18. Ps. 17, 42. Prov.
1, 28 † 15, 29 † 21, 13 † 28, 9. Eccl.
34, 29. 31. Isai. 1, 15. Jer. 7, 16 † 11,
11. 14 † 14, 12 † 15, 1. Ezech. 8, 18 †
14, 16. 20. Mich. 3, 4. Zach. 7, 13. IV.
Esdr. 1, 26. II. Mach. 9, 13. Joann. 9, 31.
Hebr. 12, 17. Jac. 4, 3.

Orationum sanctorum exempla, Gen. 32,
9. Exod. 32, 11. 13. Num. 14, 19. Deut.
9, 26. III. Reg. 8, 15*. IV. Reg. 20, 3.
II. Par. 6, 10*. † 14, 11 † 20, 6. 12. 1.
Esdr. 9, 6*. II. Esdr. 1*. Sap. 9*. Eccl.
23, 2 † 36, 1. 11 † 51*. Baruch 1, 17. 21
† 2, 6*. † 3, 1. 9. Tob. 3, 1. 12 † 8, 7
† 13, 1. Judith 9, 2 † 10*. Esth. 14, 3.
Isai. 33, 2 † 37, 16 † 64*. Jer. 10, 24 †
17, 13. 14 † 18, 19 † 32, 16. Thren. 5*.
Dan. 9, 6 † 13, 42. Jon. 2*. Hab. 3*.
III. Esdr. 8, 74. IV. Esdr. 3*, † 6, 38*.
I. Mach. 7, 37. II. Mach. 6, 30. Act. 4, 24.

Ordinis Sacramentum, Joann. 20, 22.
I. Tim. 4, 14 † 5, 22. II. Tim. 1, 6. Tit.
1, 5.

Oreb et Zeb interficiuntur, Judic. 7, 27.
Osculum pudicum pacis et charitatis
symbolum, Gen. 29, 13 † 4, 5. 14 † 48,
10 † 40, 34. Exod. 4, 27. Luc. 15, 20.
Act. 20, 37. Rom. 16, 15. I. Cor. 16, 20.
II. Cor. 13, 12. I. Thess. 5, 26. I. Petr.
5, 14.

Otium. Vide Acedia.

Ozias sacerdos recipit Achior in domum
suum, Judith 6, 19; praescribit Domini
miserationi tempus quinque dierum, 7, 23.

Ozias. Vide Usia.

P.

Pactum cum quibus nou sit ineundum,
Exod. 23, 32 † 34, 15. Deut. 7, 3 † 20, 13.
III. Reg. 20, 36. 42.

Pactum, contra Dei voluntatem cum in-
fidelibus initum, punitur, Judic. 1, 24. 27
† 3, 5. III. Reg. 20, 34. 41. II. Par. 19, 2.
Pactum init Deus cum populo, Gen. 17,
2. 7. Exod. 19, 5. Deut. 5, 2. Jer. 31,
31. 33.

Pactum init populus cum Deo, Jos. 24,
25. IV. Reg. 23, 3. II. Par. 15, 12 † 23,
16. II. Esdr. 10, 29.

Parentum officium, Gen. 18, 19 † 21,
19 † 24, 2 † 25, 6 † 34, 4. 29 † 49*.
Exod. 10, 2 † 12, 26 † 13, 13. 14 † 21,
10. Lev. 19, 29. Num. 30, 6. Deut. 4, 9
† 6, 7. 20 † 11, 19 † 21, 19 † 22, 15. 19
† 32, 46. Jos. 4, 21. I. Reg. 2, 23 † 3,
13. III. Reg. 2, 1. Job 1, 5. Ps. 77, 3.
Prov. 1, 8 † 4, 1 † 5, 7 † 11, 29 † 13,
24 † 19, 18 † 20, 7 † 22, 6. 15 † 23, 13
† 29, 17. Eccl. 4, 23 † 7, 25 † 8, 11 †
17, 1 † 25, 10 † 26, 13 † 30, 1. 11 † 33,
32 † 42, 5. Tob. 1, 10 † 4*. † 10, 13 †
14, 5. 11. I. Mach. 2, 49. 64. II. Mach.
6, 24. 28 † 7, 20. 21. 27. Dan. 13, 3.
Math. 10, 37. Ephes. 6, 4. Col. 3, 21. II.
Tim. 3, 15. Tit. 2, 4.

Paschae festi institutio et celebratio,
Exod. 12*, † 13, 6 † 23, 15 † 34, 18. Lev.
23, 5. Num. 9, 2. 11 † 28, 17. Dent. 16,
1. 5. Jos. 5, 10. IV. Reg. 23, 21. II. Par.
30, 1. 15 † 35. 1. I. Esdr. 6, 19. III. Esdr.
1, 10 † 7, 10. Ezech. 45, 21. Matth. 26, 19.
Marc. 14, 12. Luc. 22, 7.

Pastores, praeceptores, et alii prae-
fecti qui debeant esse sollicitudine et cura
in eos, quos suae fidei commissos habent,
Prov. 27, 23. 24. Sap. 6, 23. 26. Ezech.
34, 4*. Matth. 18, 12 † 24, 45. Luc. 15,
4. Joann. 10, 11*. † 13, 1*. † 17, 9. 11*.
† 18, 8. Act. 20, 22. 28. 31. Rom. 9, 2.
3 † 12, 7. 8. I. Cor. 4, 14. II. Cor. 11,
28. 29. Gal. 3, 19.

Patiens et longanimitas est Deus, Gen.
6, 3. Exod. 34, 6. Num. 14, 18. Ps. 85,
15 † 102, 8 † 144, 8. Eccl. 8, 12. Isai.
30, 18. Joel 2, 13. Jon. 4, 2. Nah. 1, 3.
Sap. 11, 24 † 15. 1. Matth. 18, 27. Rom.
2, 4. I. Tim. 1, 16. II. Petr. 4, 9.

Patientia et longanimitas fidelium in
omni genere afflictionum, Gen. 12, 4. 6.
II. Reg. 16, 10. Job 1, 20 † 2, 9 † 7, 2.

Prov. 3, 11 † 14, 29 † 15, 1 † 16, 32 † 25, 15. Eccli. 1, 29 † 2, 4. IV. Esdr. 10, 15. Tob. 2, 8. II. Mach. 6, 20 † 7*. Matth. 5, 39. Rom. 5, 3 † 12, 12 † 15, 4. II. Cor. 6, 4. Gal. 5, 22. Ephes. 4, 2. I. Thess. 5, 14. II. Thess. 1, 4, 7. I. Tim. 6, 11. II. Tim. 2, 3, 12. I. Petr. 1, 6 † 2, 19 † 3, 14, 17 † 4, 1. II. Petr. 1, 6. Hebr. 10, 36 † 11, 25 † 12, 1. Jac. 5, 7. Impatientia et ejus punitio, Exod. 14, 11 † 15, 24 † 16, 2, 7 † 17, 2. Num. 11, 1. 10 † 14, 1. 28 † 21, 6. Job 3, 1. Eccli. 2, 16.

Pauperes. Vide Eleemosyna.

Paulus Iudeus ex tribu Benjamin, Rom. 11, 1. Philipp. 3, 5.; natus et educatus Tarsi, Act. 22, 3., persequitur Christianos, 9, 1. Gal. 1, 13. I. Tim. 1, 13. Conversio ejus singularis, Act. 9*.

Paulus doctor gentium, Rom. 11, 13 † 15, 16. Gal. 2, 2, 8. I. Tim. 2, 7. II. Tim. 1, 11.; praedictus Antiochiae, Act. 13, 6*.; Iconiae, 14, 1.; Lystri, 14, 6, 13.; Thessalonicae, 17, 1.; Beroeae, 17, 10.; Athenis, 17, 22, 28.; Corinthi, 18, 1.; vocatur in Macedoniam, Act. 16, 9.; capitul. 21, 27.; deducitur Caesaream, 23, 23, 30.; vehitur Romanam, 27*. 28*.; sistitur Neroni, II. Tim. 4, 22.

Paulus nemini voluit esse oneri. Act. 20, 33. II. Cor. 11, 9. 11 † 12, 13. I. Thess. 2, 9. II. Thess. 3, 8.; vocabatur olim Saulus, Act. 7, 59 † 9, 1 † 13, 1.

Pax quaedam temporalis, quaedam aeterna, Gen. 1, 3. 6, 8 † 26, 22 † 45, 24. Lev. 26, 6. Num. 6, 27. Jer. 29, 7. Eccli. 25, 2 † 28, 15, 19. Matth. 5, 9. Marc. 9, 50. Luc. 14, 32. Act. 9, 31. Rom. 12, 18. I. Cor. 14, 33. Ephes. 4, 3. II. Tim. 2, 22. I. Petr. 3, 11. Hebr. 12, 14. Jac. 3, 1. Apoc. 6, 4.

Pax interna qualis est inter Deum et ejus amicos, Isai. 2, 4 † 9, 6 † 11, 6, 7 † 66, 12. Osee 2, 14, 20. Mich. 4, 3. Zach. 9, 10. Luc. 2, 14 † 24, 36. Joann. 14, 1, 7 † 16, 33 † 20, 19. Act. 10, 36. Rom. 5, 1. Ephes. 2, 14. Philipp. 4, 7.

Pacem et misericordiam promittunt mendaces prophetae, Jer. 6, 14 † 8, 8. 12 † 14, 13 † 23, 16. Ezech. 13, 10, 16. Mich. 3, 5. I. Thess. 5, 3.

Peccati origo, Gen. 2, 17 † 3, 6. Rom. 5, 12. I. Cor. 15, 21.

Peccatum originale, Job 14, 4 † 15, 14. Ps. 50, 7. Rom. 3, 9. 23 † 5, 12*.; effectus ejus, Gen. 8, 21. Eccli. 17, 30. Rom. 5, 12. 17 † 6, 23 † 7, 8, 11. 13, 17*. Gal. 5, 17. Ephes. 2, 3. Tollitur ejus reatus per Christum, Joann. 1, 29. Rom. 3, 23, 24 † 5, 9. 15, 17. 18, 19 † 6, 3 † 7, 24 † 8, 1, 2. Gal. 3, 22. Ephes. 2, 5.

Peccatum solus Deus propria auctoritate remittere potest, Exod. 34, 7. Ps. 18, 13 † 31, 5 † 102, 12. Isai. 43, 25 † 44, 22 † 53*. Jer. 31, 34 † 33, 8. Mich. 7, 18. Matth. 9, 2. Marc. 2, 5. Luc. 5, 20 † 7, 48.

Peccatum sacerdos remittit auctoritate divina, Matth. 18, 18. Joann. 20, 23.

Peccatum remittitur per Christum, Ies. 53*. Dan. 9, 24. Matth. 1, 21 † 9, 2 † 11, 28 † 20, 28 † 26, 27. Marc. 2, 5. Luc. 24, 46. Joann. 1, 29. Act. 2, 38 † 4, 12 † 10, 35. 43 † 13, 38. Rom. 4, 25 † 5, 9. I. Cor. 6, 11 † 15, 3. II. Cor. 5, 21. Gal. 1, 4. Col. 1, 14. Ephes. 1, 7 † 5, 25. I. Tim. 1, 15. Tit. 2, 14. I. Petr. 1, 18 † 2, 14 † 3, 18 † 4, 1. Hebr. 1, 3 † 9, 12, 14. I. Joann. 1, 7 † 2, 12 † 3, 5. Apoc. 1, 5.

Peccatum in Spiritum sanctum, Matth. 12, 31. Marc. 3, 28. Luc. 11, 15 † 12, 10. Hebr. 6, 6 † 10, 26. I. Joann. 5, 16.

Peccatum vindictam clamans, Gen. 4, 10 † 18, 20. Exod. 22, 23, 27. Eccli. 35, 18. Jac. 5, 4.

Peccanti in nos fratri condonandum. Vide Remittendum.

Propter peccatum unius aut paucorum puniuntur multi, Gen. 3*. Num. 16, 20*. Jos. 7*. Judic. 19, 25. II. Reg. 24*.

Peccatum contra naturam, Gen. 19*. Lev. 20, 13. Judic. 19, 22*. Rom. 1, 27. I. Cor. 6, 10. I. Tim. 1, 10.

Peccatum ex ignorantia, Lev. 4, 2 † 5, 15. Num. 15, 27. Luc. 23, 34. Joann. 9, 41 † 15, 24. Act. 3, 17. I. Tim. 1, 13.

Peccatum ex malitia et data opera, Num. 15, 30. Eccli. 10, 14. Matth. 28, 13. Joann. 11, 49. Act. 4, 18. Hebr. 6, 5 † 10, 16.

Peccatorum confessio. Vide supra Confessio.

Peccatum non solum non imputatur, sed etiam vere remittitur, et anima abluitur ac mundatur, Ps. 50, 12. Act. 2, 38. I. Cor. 6, 11. II. Petr. 1, 9. I. Joann. 1, 9.

Peculium Dei ejus populus, Exod. 19, 5. Deut. 7, 6 † 14, 2. Joann. 1, 11. Ephes. 1, 14. I. Petr. 2, 9.

Pedum lotio. Vide supra Lotio.

Peregrinus beneficiendum est, Gen. 18, 2. Exod. 22, 21 † 23, 9. Lev. 19, 33 † 23, 22. Num. 15, 14. Deut. 10, 18 † 14, 21 † 24, 14, 17 † 26, 11. Ezech. 22, 29 † 47, 21. Zach. 7, 10.

Peregrini sumus et advenae in hac vita, Gen. 15, 13 † 23, 4 † 47, 9. I. Par. 29, 15. Ps. 38, 13 † 118, 19. II. Cor. 5, 8. Philipp. 3, 20. Hebr. 11, 13. I. Petr. 2, 11.

Peregrinationes pietatis gratia susceptae sunt utiles, III. Reg. 8, 41. IV. Reg. 5, 10.

Perjurii et falsi crimen, Exod. 8, 8. 15, 28. Lev. 5, 4. I. Reg. 19, 6*. III. Reg. 8, 31. Jer. 7, 9. Zach. 5, 3. Mal. 3, 5. I. Mach. 6, 62 † 7, 15. 18 † 11, 53 † 13, 16. 19. II. Mach. 4, 34 † 12, 3. Matth. 26, 72. I. Tim. 1, 10.

Persae invadunt Babylonem, Dan. 5, 28, iuxta prophetiam, Isai. 21, 9. Jer. 51, 8. 11. 41, 55.

Perseverantia, Gen. 19, 15, 16. Job 2, 3. Prov. 3, 31 † 23, 17. Ezech. 18, 24 † 33, 13. Eccli. 2, 2 † 11, 11 † 35, 9. Matth. 10, 22 † 15, 22 † 24, 13. Luc. 9, 54. Joann. 6, 62. Act. 2, 42 † 11, 23 †

13, 43 + 14, 21. Hebr. 3*. II. Petr. 2, 20.
I. Joann. 2, 24. Apoc. 2, 16.
Persecutio. Vide Crux.
 Personarum acceptio illicita, nec Deus personam respicit, Lev. 19, 15. Deut. 1, 17 + 10, 17 + 17, 2. I. Reg. 16, 7. II. Par. 19, 7. Sap. 6, 8. Job 34, 19. Prov. 18, 5 + 24, 23 + 28, 21. Eccli. 35, 15, 16. Isai. 11, 3. Mal. 2, 9. Matth. 22, 16. Marc. 12, 14. Luc. 20, 21. Act. 10, 34. Rom. 2, 11. Gal. 2, 6. Ephes. 6, 9. Col. 3, 25. I. Petr. 1, 17. Jac. 2, 9.

Petere. Vide Orare.

Petrus a Christo vocatur, Matth. 4, 18; constitetur Christum, 16, 16.; appellatur Simon, 4, 18 + 10, 2. Joann. 20, 2.; appellatur Cephas, Joann. 1, 42. I. Cor. 1, 12 + 3, 22 + 9, 5. Gal. 2, 9.; appellatur Simon Bar-Joua, et Simon Joannis, Matth. 16, 17. Joann. 21, 15.; negat Christum, et de negatione facta poenitentiam agit, Matth. 26, 69. 70. 72. 75.; praedicat, et loquitur, Act. 1, 16 + 2*, + 3, 12*, + 4, 1 + 19, 34.; sanat claudum, 3, 4.; coniicitur in carcere, 12, 3.

Petrus primus apostolorum, Matth. 10, 2 + 16, 18 + 16, 24*. Luc. 22, 31*. Joann. 21, 17*.

Phacee filius Romeliae, postquam occidit Phaceiam, fit rex Israël, IV. Reg. 15, 25. 27.; pugnat contra Jerusalem, Isai. 7, 1.; occidit de Juda centum viginti milia virorum uno die, II. Par. 28, 6.

Phaceia filius Manahem fit rex Israël, IV. Reg. 25, 22. 23.

Phanuel turris subvertitur a Gedeone, occisis habitatoribus civitatis, Judic. 8, 8, 13. 17.

Pharao affligitur propter Saram uxorem Abraham, Gen. 12, 17.

Pharao somnia videt, Gen. 41, 1., quae ei a Joseph explicantur, 41, 25.

Pharao Israëlem opprimit servitute, Exod. 1, 8*.; submergitur cum omni suo exercitu, 14, 24. 28.

Pharaonis filiam accipit Salomon uxorem, III. Reg. 23, 34.

Pharao Necho caput regem Joachaz, IV. Reg. 23, 34.

Pharisaeus invitatus Christum, Luc. 7, 36.

Pharisaeus et publicanus orant simul in templo, Luc. 18, 10.

Pharisaei graviter increpantur, Matth. 3, 7 + 7, 1 + 16, 4 + 23*. Joann. 8, 44. Act. 7, 51 + 2*. 3. Philipp. 3, 2.

Phassur percudit Jeremiām prophetam, Jer. 20, 2.

Phegiel dux tribus Aser, Num. 1, 13.

Phigellus et Heringenes avertuntur a Paulo, II. Tim. 1, 15.

Philippos vocatur a Christo, Joann. 1, 43.; recensetur inter apostolos, Matth. 10, 3.; capit videre Patrem, Joann. 4, 8.

Philippos diaconus eligitur, Act. 6, 5.; praedicat in Samaria, Act. 8, 5.; baptizat Aethiopem eunuchum, Act. 8, 37.; suscipit Paulum et socios ejus hospitio, Act. 21, 8.

Philisthaei persecuntur Israëlem, Judic.

3, 3 + 10, 7 + 15, 9. I. Reg. 4*. + 5*. + 13, 5 + 17*. + 23, 1 + 28, 1 + 29, 1 + 31, 1. II. Reg. 5, 17. 22 + 21, 15. 18.

Philisthaei caeduntur, Judic. 3, 31. I. Reg. 7, 11 + 13, 3 + 14*. + 17, 50 + 18, 27 + 19, 8 + 23, 5. II. Reg. 5, 24 + 8, 1. IV. Reg. 18, 8. Contra Philisthaeos vide Isai. 14, 29. Jer. 47, 1. 4. Ezech. 25, 15. Amos, 1, 6. Soph. 2, 5. Zach. 9, 6.

Phinees filius Eleazar, Exod. 6, 25. Judic. 20, 28.; placat Deum zelo suo, Num. 25, 7. 12. Ps. 105, 30.; mittitur in terram Galaad, Jos. 22, 13.

Phinees filius Heli, I. Reg. 1, 3.; perit propter sua peccata, 4, 11.

Phul rex Assyriorum copias adducit contra Jerusalem, IV. Reg. 15, 19.

Pietas. Vide Bona opera.

Pignus salutis nostrae est Spiritus sanctus, Rom. 8, 16. II. Cor. 1, 22 + 5, 5. Ephes. 1, 13 + 4, 30.

Pigritia. Vide Acedia.

Pilatus et Herodes fiunt amici, Luc. 23, 12.

Pilatus Christum innocentem morti addit, Matth. 27, 26. Joann. 19, 16.

Plaga Dei seu vindicta, Exod. 7*, 8*. 9*. 14*. IV. Reg. 8, 28. II. Par. 6, 28. Ps. 77, 44 + 104, 27. Jer. 15, 2.

Poena peccati nou statim universa remittitur remissa culpa, Num. 14, 20. 22. 23. II. Reg. 12, 13. 14*. + 24*. I. Par. 21*.

Poenitentia et satisfactio pro peccatis, Ps. 6, 7. Matth. 3, 8. Luc. 3, 8. Act. 2, 38 + 8, 22. II. Cor. 7, 10.

Poenitentia praedicatur, Jer. 7, 3. Matth. 3, 2 + 4, 17. Luc. 3, 3. 8 + 13, 3 + 24, 47. Act. 2, 38 + 3, 19 + 8, 21 + 17, 30 + 20, 22 + 26, 20.

Poenitentiae verae et non fictae promissa est venia, Deut. 4, 29 + 30, 2, 1. Reg. 7, 3. II. Par. 7, 14 + 20, 6 + 34, 26. Job 22, 23. Prov. 28, 13. Ps. 31, 5. Ecli. 17, 23. Isai. 1, 16 + 30, 18 + 45, 22 + 55, 7 + 59, 20. Jer. 3, 10. 17 + 18, 8 + 29, 12 + 31, 18, 20. Ezech. 18, 21. 27 + 33, 14. Osee 14, 2. Joel 2, 12. Jon. 3, 8. Zach. 1, 4. Mal. 3, 7. Luc. 15, 18. Act. 3, 10 + 26, 18, 20.

Poenitentia agenda est, dum sani sumus, Ecli. 17, 24 + 18, 25.

Poenitentiae verae exempla, Judic. 10, 15. II. Reg. 12, 13 + 24, 10. 17. II. Par. 12, 6 + 33, 12. Jon. 3*. Judith 4, 8. Matth. 26, 75. Luc. 7, 37. 44 + 15, 18 + 18, 13 + 19, 8 + 22, 62 + 23, 41. Act. 2, 37.

Poenitentiae falsae exempla, Gen. 4, 13 + 27, 38. Exod. 8, 8 + 9, 27 + 10, 16. Jos. 7, 20. Judic. 1, 7. I. Reg. 15, 24. 30 + 24, 19. III. Reg. 13, 6 + 21, 27. Sap. 5, 3. I. Mach. 6, 12. II. Mach. 9, 12. Matth. 27, 4. Act. 8, 13. 23. Hebr. 12, 17.

Praedicatores. Vide Concionatores.

Praefecti. Vide Superiores et Pastores.

Precari. Vide Orare.

Primitiae fructuum debentur Deo ejusque sacerdotibus, Exod. 23, 19 † 34, 26. Lev. 23, 10. Num. 18, 13. Deut. 18, 4 † 26, 2, 10. II. Par. 31, 5. II. Esdr. 10, 35. 37. Prov. 3, 9. Tob. 1, 7.

Primogenita omnia Aegyptiorum moriuntur, Exod. 12, 29. Ps. 77, 51 † 134, 8 † 135, 10.

Primogenitum omne Deo consecratur, Exod. 13, 2 † 22, 29 † 34, 20. Lev. 27, 26. Num. 3, 13 † 8, 17. Deut. 15, 19. I. Reg. 1, 24. Luc. 2, 23.

Primogenitorum jura, privilegia, et praerogativa, Gen. 25, 31 † 49, 3. Deut. 21, 15. II. Par. 21, 3.

Primogeniti aliquando a Deo rejiciuntur, Gen. 43, 17 † 49, 4. Rom. 9, 13.

Proditio, et ejus punitio, Gen. 37, 23. Judic. 1, 24. I. Reg. 23, 19. Isai. 22, 15. II. Mach. 3, 4 † 4, 1 † 10, 20 † 13, 21. Mattub. 26, 14, 47.

Promissio. Vide Votum.

Promissiones Dei cum conditione sunt. Deut. 19, 8 † 29*. † 33, 4. Lev. 26*. I. Reg. 2, 30. Ezech. 18*. † 33, 15, 19. Marc. 16, 16. Joann. 3, 16. 36 † 6, 47 † 8, 31 † 13, 17 † 15, 7. 14. Rom. 8, 17. Col. 1, 23. Hebr. 3, 14. II. Petr. 1, 4. Apoc. 2*, † 3*, † 21, 7.

Prophetae. Vide Conciouatores.

Proridentia. Vide Dei gubernatio et providentia.

Pseudoprophetae, et eorum punitio, et quod non sint audiendi, Deut. 13, 1 † 18, 20. III. Reg. 13, 11 † 18, 40 † 22, 6, 10. IV. Reg. 10, 19. Prov. 28, 10. Isai. 3, 11 † 28, 7 † 56, 10. Jer. 14, 13, 15 † 23*, † 27, 9 † 28*, † 29, 8, 21, 25. Ezech. 13*, † 14, 9 † 22, 25 † 34, 2, 8, 18. Amos 7, 10. Mich. 3, 5. Zach. 13, 2. Matth. 7, 15 † 24, 11. Luc. 12, 1. Act. 20, 29. I. Cor. 15, 12. Philipp. 3, 2. Col. 2, 8. I. Tim. 4, 1. II. Tim. 1, 17 † 3, 1. II. Petr. 2*. I. Joann. 4, 1. Judae 4, 8*.

Pseudoprophetae habentur, qui currunt, anequam per ordinariam potestatem mittantur, Jer. 14, 14 † 23, 32 † 27, 15. Ezech. 13, 6.

Ptolomeaus oppugnatur ab Antiocho, I. Mach. 1, 19.; iuit amicitiam cum Alexandro filio Antiochi, 10, 51.; pugnat cum Alexandro, et moritur, 11, 1, 18.

Ptolomeaus Macer veneno vitam suam finivit, II. Mach. 10, 12, 13.

Publius suscipit hospitio Paulum, Act. 28, 8.

Furgatorium, id est, locum, ubi sunt animae, quae vivorum precibus et operibus juvari possunt, et purgantur, esse confirmatur, II. Mach. 12, 43, 46*. Matth. 5, 25 † 12, 32. I. Cor. 3, 16. Philipp. 2, 10. II. Tim. 1, 18. I. Joann. 5, 16. Apoc. 5, 3, 13.

Q.

Quadragesimalis jejunii exempla: Moses, Exod. 24, 18 † 34, 28. Deut. 9, 9, 18; Elias, III. Reg. 19, 8; Christus, Matth. 4, 2. Vide Jejunium.

Quaestiones inutiles, quae sunt vitandae, Gen. 3, 1, 6. Prov. 25, 27. Eccl. 7, 11. Eccli. 3, 21. Matth. 24, 3. Joann. 6, 52 † 21, 21. Act. 1, 6. I. Tim. 1, 4 † 6, 3. II. Tim. 2, 16. Tit. 3, 9.

Quiescendum a peccatis, Rom. 6, 6*. Gal. 2, 18.

Quiescet populo Dei, Hebr. 4, 9.

Quicem et pacem certam consequentur justi, Sap. 3, 3 † 4, 1. Isai. 57, 2. Luc. 16, 22. Apoc. 14, 13.

Quietem invenire animae suae, Jer. 6, 16. Matth. 11, 29.

R.

Rabba obsidetur, II. Reg. 11, 1 † 12, 26. I. Par. 20, 1.

Rabsaces Sennacherib archipincerna, IV. Reg. 18, 17. Isai. 36, 37.

Rachel pascit oves patris sui, Gen. 29, 9.; traditur Jacob in uxorem, 29, 29.; clam tollit idola patris sui, 31, 19.; ob difficultatem partus pericitatur, 35, 17.

Rahab exploratores missos in urbem Jericho excipit hospitio, Jos. 2, 1. Jac. 2, 25.; servatur cum suis, Jos. 6, 17, 23. Rahab uxor Salmon, I. Par. 2, 11. Matth. 1, 5.

Raphael angelus Domini medicus et dux Tobias, Tob. 5, 5 † 6*. † 12, 12.

Rationem leo quisque pro se redditurus est, Matth. 12, 36 † 18, 23 † 25, 31*. Rom. 14, 12. II. Cor. 5, 10.

Razias Iudeus gladio se interimit, II. Mach. 14, 37, 41.

Razon adversaris Israëlis, III. Reg. 11, 23.

Rebecca filia Bathuelis, Gen. 22, 23.; uxor Isaac, 24, 50.; parit geminos, 25, 24.

Rechab pater Jonadab amici Jehu, regis Israël, IV. Reg. 10, 15.

Redimere novit Deus suos multis modis ex angustia, Gen. 19*. Exod. 11*, † 18, 8. I. Reg. 23, 14, 26. IV. Reg. 7*. II. Par. 18, 31 † 20, 24. I. Esdr. 8, 22. Ps. 4, 9 † 90, 9. Esth. 7, 5. Isai. 41, 10 † 43, 1. Dan. 3, 91 † 6, 21, 23. II. Petr. 2, 9.

Refugii civitates, Exod. 21, 13. Num. 35, 11. Deut. 4, 41 † 19, 2, 7. Jos. 20*. II. Reg. 1, 50 † 2, 28.

Regeneratio. Vide Homo.

Regeneratio est immutatio carnis in spiritum, Joann. 3, 5., carnarium affectuum in spiritalem affectum, Rom. 8, 5, 13., infidelitatis in fidem, Joann. 1, 12. Gal. 3, 26, 1. Joann. 5, 1, 3; innovatio mentis per Spiritum sanctum, Tit. 3, 5. Gal. 4, 6., atque adeo carnalis naturae in divinam naturam, II. Petr. 1, 4. Col. 2, 11., ut, qui mali fuimus, sacrificemur. I. Cor. 6, 11. Ephes. 5, 8.

Regenerati interius etiam exterius in novitate vitae ambulabunt, Rom. 6*. 1 7, 6 12, 1. Ephes. 4, 22. Col. 3, 9. I. Cor. 5, 7. II. Cor. 5, 15. I. Petr. 4, 1.

Reges quid facere, quidve fugere debeat. Deut. 17, 19. I. Reg. 8*. III. Reg. 2, 2 10, 9. II. Par. 9, 1 19, 5. Sap. 6*, 1 9*. Job 34, 30. Ps. 2, 10 100*. Prov. 14, 23 19, 12 20, 8. 26 28, 15 20, 4. 14 31, 4. Jer. 22, 2. Vide Superiorum officium.

Regnum Dei vim patitur, Matth. 11, 12. Luc. 16, 16. Gal. 5, 16. Apoc. 2*, 1 3*. 21, 7.

Regnum Dei spirituale, internum et aeternum, Gen. 49, 10. Num. 24, 17. I. Reg. 2, 10 7, 9. 10. I. Par. 18, 11 29, 2, 4. Ps. 2, 2. 6 9, 8 21, 28 44, 7 71, 1 109*. 144, 11. Isai. 9, 6 11*. 32, 16 40, 9 42, 1. Jer. 23, 5. 6 33*. Ezech. 34, 23 37, 24. Dan. 2, 44 4, 33 7, 14. 27 9, 24. 25. Osee 3, 5. Mich. 4, 1. 4 5, 1. Zach. 9, 9. Matth. 13*. Luc. 1, 28 12, 31. 32 22, 29 23, 2. Joann. 6, 14 12, 14. 34 18, 33. 36. I. Tim. 1, 17. Hebr. 1, 8 2, 9.

Relinquentes omnia propter Christum centuplum recipient, Matth. 19, 29. Marc. 10, 29. Luc. 18, 29.

Reliquiae et vestes sanctorum quam vim a Deo habeant, quidque per eas operetur Deus, ut pallium Eliae, IV. Reg. 2, 14.; ossa Elisei, IV. Reg. 13, 21.; simbria Christi, Matth. 9, 20 14, 36.; sudaria Pauli, Act. 19, 12; umbra Petri, Act. 5, 15.

Remittendum proximo in nos peccanti, Eccl. 28, 8. Matth. 5, 23 6, 13 18, 22. 35. Luc. 17, 3. Ephes. 4, 32. Col. 3, 13.

Repudii libellus, Deut. 24, 1. Isai. 50, 1. Jer. 3, 3. Mal. 2, 16. Matth. 5, 30 19, 7. Marc. 10, 4.

Respha concubina Saul, ad quam ingressus est Abner, II. Reg. 3, 7. Custodit corpora eorum, qui in crucem sublati erant, 21, 10.

Resurrectio mortuorum, et carnis ad gloriam facta mutatio, Exod. 3, 6. Job 14, 13 19, 26 21, 30. Isai. 26, 19 66, 14. Ezech. 37, 1, 9. Dan. 12, 12. Jon. 2, 11. Soph. 3, 8. IV. Esdr. 2, 16 14, 35. II. Mach. 7, 9. 14. 23. Matth. 22, 23, 31. Luc. 20, 35. Joann. 5, 21. 28 6, 39 11, 24. Act. 24, 15. I. Cor. 15*. II. Cor. 4, 14 5*. Col. 3, 4. Philipp. 3, 21 4, 3. I. Thess. 4, 13. 16. II. Tim. 2, 11. Apoc. 20, 12.

Revelationes et visiones, Jos. 5, 13. IV. Reg. 17, 9. II. Mach. 3, 24 5, 2 10, 29 11, 8. Vide Apparitiones.

Roboam filius Salomonis rex Juda constituitur, III. Reg. 12, 1. Deficit Israel a Roboam ad Jeroboam, 12, 19.; praecipit ei Deus, ne pugnet contra Israel, II. Par. 11, 2.; oppugnatur a Sisac rege Aegypti, 12, 2. 9.; moritur, III. Reg. 14, 31.; regnat Abiam filius ejus pro eo, 15, 1.

Romani cum Judaeis pacis et societatis foedera ineunt, I. Mach. 8, 14. 17. 27 12, 1 14, 17, 20.

Romanorum gentilium laus, I. Mach. 8, 2, 9.

Romanorum Christianorum laus, Rom. 1, 8.

Romanos destructuros Jerusalem et templum Domini, Num. 24, 24. Isai. 5, 26 6, 11. Dan. 9, 26 11, 30. 31. Luc. 19, 41 21, 20. Joann. 11, 48.

Ruben primogenitus Jacob nascitur, Gen. 29, 32.; violat torum patris sui, 35, 22. Dantur ob id primogenita ejus filios Joseph, 49, 4. I. Par. 5, 1. Nittitur fratrem suum Joseph liberare, Gen. 37, 21. 22. 29. Dicit patri: Duos filios meos interfice, si non reduxero Benjamin, 42, 37. Filii Ruben primo requies datur, Num. 32*. Dent. 3, 12 29, 8. Jos. 1, 12 13, 23.; caeduntur, IV. Reg. 10, 33.; transferuntur ad terram Assyriorum, 15, 29. I. Par. 5, 26. secundum prophetiam, Gen. 49, 4.; nescificant altare, Jos. 22, 10.; dimicaverunt contra Agarenos, I. Par. 5, 19.

Ruth Moabitis, Ruth 1, 4. Accipit eam uxorem Booz, et parit Obed, 4, 13. I. Par. 2, 12. Matth. 1, 5.

S.

Sabbatum, Gen. 2, 2. Exod. 16, 23 20, 8 23, 12 31, 14. 17 34, 21 35, 2. Lev. 19, 3 23, 3. 15 25, 4. Num. 15, 32 28, 9. Deut. 5, 12. Isai. 56, 2. 4 58, 13 66, 25. Jer. 17, 21. 27. Ezech. 20, 12 22, 8. II. Esdr. 13, 16. 22. I. Mach. 1, 47 2, 33. 41. II. Mach. 15, 1. Matth. 12, 1. 10. Marc. 2, 23 3, 2 6, 2. Luc. 4, 16. 31 6, 1 13, 11. 14 14, 1. Joann. 5, 10 7, 22 9, 14. Act. 13, 14. 27. 44 15, 21 18, 4 20, 7. I. Cor. 16, 2. Hebr. 4, 10.

Sacerdotes legis, et horum munus, Exod. 29, 44 30, 7. Lev. 10, 1. 6. 9 21*, 22*. 24, 3. Num. 3, 10 4, 5. 11 10, 8 18, 1. 7. Deut. 21, 5. 1. Reg. 2, 28. 35. I. Par. 6, 49. II. Par. 26, 17. Ezech. 44, 15. 20. Hebr. 5, 7 10, 11.

Sacerdotum multitudo in veteri lege, I. Par. 23, 3. ubi numerantur 38000.

Sacerdotum legis indumenta, ornamenta, et ordinatio, Exod. 28*, 29, 1 39, 1 40, 12. Lev. 8, 1, 8.

Sacerdotibus dabantur decimae et primite, Num. 5, 9. 10 18, 8. 11*. Dent. 18, 3., ut liberi a sollicitudine comparandi victimam possent vacare legi Dei, II. Par. 31, 4*. Vide Decimae.

Sacerdotibus legis assignabatur necessariae vitae sustentatio, Exod. 29, 26. Lev. 2, 3. 10 5, 13 6, 9. 19 7, 6. 32 10, 13 24, 9. Num. 3, 48 5, 9 18, 8. 11. 28. Dent. 18, 1. I. Reg. 2, 28. IV. Reg. 12, 16. I. Par. 6, 54. II. Par. 31, 4. II. Esdr. 10, 36. Eccli. 45, 25.

Sacerdotes mali, et eorum punitio, Num. 16*. I. Reg. 2, 22*, 3, 13. III. Reg. 2,

26. Isai. 3, 11. Jer. 2, 5 + 8, 7. Osee 4, 6. 9 + 5*. Mal. 1*. + 2, 1. 8. I. Mach. 7, 5. 9. 21.

Sacerdos, non lex aut Scriptura sola, est iudex quaestionum exortentium, Deut. 17, 9. 12. Mal. 2, 7.

Sacrificium novi Testamenti appellatur juge sacrificium, Dan. 11, 31 + 12, 11.; celebrabitur, donec veniat Dominus, I. Cor. 11, 26. Quaere Missae sacrificium, et Oblatio.

Sadducae negant mortuorum resurrectionem, Matth. 22, 23. Act. 4, 1 + 23, 8.

Salmanasar rex Assyriorum egreditur primo contra Samariam, et transfert Israël cum Osee rege in Assyrios, IV. Reg. 17, 6.; secundo capit Samariam, 18. 9.

Salomonis filii Davidis nativitas promittitur, II. Reg. 7, 12. Nascitur, II. Reg. 5, 14 + 12, 24.; ungitur in regem super Israël, III. Reg. 1, 33. Dominus apparet ei per somnum nocte in Gabaon, a quo sapientiam postulat, 3, 5. 9. II. Par. 1, 7. Dicitum litem meretricum, III. Reg. 3, 16. 24. De ejus sapientia, magnitudine divitiarum, potestate et ministris, II. Par. 9, 3. Init foedus cum Hiram rege Tyri, III. Reg. 5, 12. Postquam aedificavit templum, dedit Hiram viginti oppida, 9, 11.; venit ad eum regina Saba, 10. 1. Matth. 12, 42. Luc. 11, 31.; aedificavit fanum Chamoru idolo Moab in monte, III. Reg. 11, 7. Chananaeos facit sibi tributarios, I. Par. 8, 7.; ungitur secundo in regem, II. Par. 29, 22.; moritur, III. Reg. 11, 43.; succedit ei filius Roboam, 14, 21.

Satus. Vide Beato.

Samaria, quae postea metropolis fuit decem tribuum Israël, extratur, III. Reg. 16, 17.; obsidetur a Syris, IV. Reg. 6, 24.; obsidetur ab Assyriis usque ad tertium annum, capitur, et abducitur populus, IV. Reg. 17, 5. Contra Samaritanum prophetatur, Isai. 7, 30 + 9, 7. Ezech. 23*. Osee 8*, + 13*. Amos 3, 12. Mich. 1, 5.

Samaria solebat recipere verbum Dei, Luc. 9, 52.; recipit verbum Dei, Act. 5, 5.

Samaritanus miseretur vulnerati, Luc. 10, 33.

Samaritana loquitur ceca Christo apud puteum, Joann. 4, 7.

Nāson nascitur, Judic. 13, 24., juxta promissionem angeli, 13, 3.; uxorem accipit in Thamnata, et dilacerat leonem, 14, 1. 5. 10.; nocet Philisthaeis, eisque vim infert, 15, 4. 8.; moritur, 16, 29. 30.

Samuel. I. Reg. 1, 20.; adducitur ad domum Domini in Silo, 1, 24.; vocatur a Douino, 3, 4. 10.; congregat universum Israël in Masphat, et clamat ad Dominum pro Israël, 7, 5. 9.; posuit filios suos iudices Israël, 8, 1.; probat se innocentem, 12, 3.; interficit Agag, 15, 33.; David regem ungit, 16, 13.; moritur, 25, 1.; prophetat Sauli post mortem, 28, 15. 16. Eccli. 46, 23.; laudatur, Eccli. 46, 16.

Sanaballat praefectus Samariae conatur impedire templi aedificationem, II. Esdr. 2, 10.

Sanctus est Deus, Isai. 6, 3. Apoc. 4, 8.

Sancti et mundi esse debenus, Lev. 11, 44 + 19, 2 + 20, 7. 26 + 21, 6. Deut. 26, 19. Ephes. 5, 26. I. Thess. 4, 3. I. Petr. 1, 16. Qui sanctus, sanctificetur adhuc, Apoc. 22, 11.

Sauctum Domini, Exod. 35, 2. Lev. 16*. Ps. 113, 2. Matth. 7, 6. Luc. 1, 31.

Sancti pro nobis orant, Jer. 15, 1. II. Mach. 15, 14. Apoc. 5, 8 + 8, 3. Proprietorum preces et merita multa nobis largitur Deus, quanvis illi vita functi sint, Gen. 26, 5. 24. Exod. 32, 13. 14. III. Reg. 11, 12. 13. 32. 34 + 15, 4. 5. IV. Reg. 19, 34 + 20, 6. Isai. 37, 35. Eccli. 44, 24.

Sauctos oramus sine injuria Mediatoris, ut pro nobis orent, sicut et petimus ab aliis hominibus preces, ut Paulus, Rom. 15, 30. Col. 4, 3. Ephes. 6, 19. I. Thess. 5, 25. II. Thess. 3, 1. Hebr. 13, 18. Nec mirum, sauctos nostras preces cognoscere, quia sunt sicut angeli Dei, Matth. 22, 30. Luc. 15, 10., et offerunt Deo nostras preces, Tob. 12, 12. Apoc. 5, 8 + 8, 3. Nec huic contrarium est, quod Deus sonus est inspector cordis, quia et homines cognoverunt secreta cordium Deo revestante, Dan. 2, 29. IV. Reg. 5, 26 + 6, 12.

Sanctorum ministerio aliquando tribuntur, quod soli Deo praeципue convenit, Matth. 18, 16. 18. Joann. 20, 13. Rom. 11, 14. I. Cor. 9, 20. 21. I. Tim. 4, 16. Jac. 5, 19. Vide titulum, Deo soli attributa etc.

In Sanctorum memoriam Deum orare docent nos majorum exempla, Gen. 31, 9 + 48, 16. Exod. 32, 13. Deut. 9, 27. III. Reg. 18, 36. I. Par. 29, 18. II. Par. 5, 42. Tob. 7, 15. Esth. 13, 15 + 14, 18. Isai. 33, 17. Dan. 3, 35.

Sancti sunt cum Christo in coelis regnantes, Joann. 12, 26 + 17, 24. II. Cor. 5, 8. Philipp. 1, 23. Apoc. 3, 21 + 7, 9 + 14, 13.

Sancti etiam vita defuncti recte a nobis laudantur, Eccli. 44*. Joann. 12, 26.

In Sanctis suis Deus laudatur, Ps. 150, 1.

Sancti judicabunt. Quaere Judicabunt.

Sancti faciunt miracula, ut Moyses et Aaron, Exod. 7 + 8 + 9 + 10 + 11. Elias excitat puerum mortuum, III. Reg. 17, 22.; claudit coelum, ne pluat, 17, 1. Jac. 5, 17.; aperit clausum, III. Reg. 18, 41. 45. Jac. 5, 18. Eliae pallium dividit aquas, IV. Reg. 2, 8. 14. Eliseus excitat puerum viduae mortuum, IV. Reg. 4, 35.; sanat aquas missa in eas sale, 2, 21-22.; oleum multiplicat, 4, 6.; mittit farinam in ollam, 4, 41.; Naaman Syrum sanat, 3, 14.; facit natare ferrum, 6, 6. Eliseus mortuus per contactum ossium suorum operatur, 13, 21. Apostoli ejiciunt daemonia,

Marc. 6, 13 † 16, 17. Luc. 10, 17. Joannes et Petrus sanant claudum, Act. 3, 6. Petrus excitat Tabitham, 9, 41.; etiam sola sua umbra sanat, 5, 15. Paulus restituit claudum, 14, 9.; etiam per sudaria curat infirmos, 19, 12.; reddit vitae puerum ex lapsu mortuum, 20, 10.

Sancti plura quoque alia fecere miracula, quae longum esset enumerare, Hebr. 11, 32*.

Sanguinis conspersio, Exod. 24, 6 † 29, 20. Lev. 1, 5. 11 † 3, 2. 8. 13 † 4, 6. 16 † 7, 2 † 8, 19. 30 † 9, 18 † 16, 14. 18 † 17, 6. Par. 30, 16. Ezech. 43, 20. Hebr. 9, 13. 14. 19. 21. 22.

Sanguinis Christi conspersio, Hebr. 9, 14 † 10, 19 † 12, 24. I. Petr. 1, 22.

Sanguinis eus prohibitus, Gen. 9, 4. Lev. 3, 17 † 7, 26 † 17, 10. 14 † 19, 26. Deut. 12, 16. 23 † 15, 23. I. Reg. 14, 32. Act. 15, 20 † 21, 25.

Sanguinis fluis sistitur, Matth. 9, 20.

Sanguinis innocentis effusio, Deut. 19, 5. 11 † 27, 24. II. Reg. 20, 9. III. Reg. 21, 13. IV. Reg. 21, 16 † 24, 4. II. Par. 24, 22. Prov. 6, 17 † 28, 17. Isai. 26, 11. Jer. 7, 6 † 22, 3. Ezech. 22, 4. IV. Esdr. 1, 32. Matth. 23, 34. Luc. 11, 50. Apoc. 6, 10 † 18, 24.

Sanguinis innocentis effusio clamat vindictam coram Deo, Gen. 4, 10. IV. Esdr. 15, 8. Apoc. 6, 10.

Sanguine Christi emti sumus, I. Cor. 6, 20 † 7, 23. Act. 20, 28. I. Petr. 1, 18. Apoc. 5, 9.

Sapientiae divinae origo, proprietas, laus, et utilitas, Deut. 4, 6 † 29, 9. Job 28, 20 † 32, 7. Eccle. 7, 12 † 9, 13. Sap. 6, 13. 16 † 7*, 8*. 9*. 10*. Eccli. 1* † 3, 1. 31 † 4, 12. 28. 29 † 21, 12 † 24*. † 39, 14. Luc. 21, 15. Rom. 11, 33. I. Cor. 1, 17 † 2, 6. 10 † 3, 19. Col. 2, 3. Jac. 1, 5 † 3, 15.

Saphira mentitur Spiritui sancto, et cedit in terram mortua, Act. 5, 1. 8.

Sara filia Ragnelis Tobiae in uxorem traditur, Tob. 7, 10. 15.

Sarvia. Vide Zarvia.

Satisfactio. Vide Poenitentia.

Saul de tribu Benjamin quaerit asinas, I. Reg. 9, 3; unguitur in regem a Samuello, 10, 1 † 11, 14. Act. 13, 21., juxta mandatum, I. Reg. 9, 15.; percussit Ammon, 11, 11.; obtulit holocaustum, 13, 9.; a regno rejicitur, 13, 13 † 15, 22. 26. 28 † 16*; exagitat eum spiritus nequam, 16, 14 † 18, 10 † 19, 9.; nititur David configere, 18, 10 † 19, 10.; persecutur eum, 23*.; trucidat sacerdotes Domini, 22, 18.; mulierem habentem pythouem consulit, 28, 7.; scipsum interficit, 31, 4.; sepelitur, 31, 13. Filii ejus in cruce tolluntur, II. Reg. 21, 9.

Scandalum seu offendiculum proximo nec in vita nec in doctrina ponendum, Lev. 4, 3. Num. 31, 16. II. Reg. 11, 14. I. Esdr. 8, 22. Prov. 28, 10. II. Mach. 6, 24. Matth. 17, 27 † 18, 6. Marc. 9, 42. Luc. 17, 1. Rom. 14, 1. 15. I. Cor.

8*. † 10, 32. II. Cor. 6, 3. I. Thess. 5, 22. Quicunque nobis scandalo esse possent, vitabimus, Exod. 34, 12. Deut. 7, 2. 16 † 13*. Matth. 5, 29 † 16, 22. Marc. 9, 42. Rom. 16, 17.

Scientia Dei. Vide Dei.

Scriptura sacra unde sit, et quis ejus usus, Exod. 17, 14 † 34, 27. Deut. 4, 1 † 17, 18 † 31, 9. Jos. 1, 8. Isai. 8, 9 † 30, 8 † 34, 16. Jer. 30, 2 † 36, 2. 10 † 45, 1. Baruch 1, 3. 14 † 4, 1. II. Esdr. 8, 2. III. Esdr. 9, 39. IV. Esdr. 15, 1. Dan. 10, 21. Matth. 4, 4 † 22, 29. Luc. 4, 4 † 16, 29. Joann. 5, 39 † 10, 44 † 20, 30. Act. 15, 21 † 17, 11. Rom. 1, 2 † 4, 23 † 15, 4. I. Cor. 9, 9 † 10, 11 † 15, 3. II. Tim. 3, 15. II. Petr. 1, 20 † 3, 1. Apoc. 1, 19.

Scriptura difficilis intellectu, II. Petr. 3, 16. Nec omnia scriptis apostoli mandarunt, Joann. 20, 30 † 21, 25. I. Cor. 11, 34. II. Thess. 3, 15. II. Joann. 2, 12 † 3, 18.

Scriptura nec lex est judex, sed sacerdos, Deut. 17, 18. Ezech. 44, 24*. Mal. 2, 7. Quare Sacerdotum officium.

Neb et Oreb interficiuntur, Judic. 7, 25.

Nebae, quia regum affectarat, caput praeeditur, II. Reg. 20, 22.

Securitas perfecta de peccatorum remissione aut salute consequenda non habetur in hac vita, Eccle. 9, 1. 2. Vide Certi.

Sedecias pseudopropheta, III. Reg. 22, 11. II. Par. 18, 10.; comburitur, Jer. 29, 22.

Sedecias. Vide Zedecias.

Seditiosi puniuntur, Num. 16, 31*. Vide Murmurateores.

Selencus Asiae rex, II. Mach. 3, 3.

Semaia mittitur ad Rohoam, III. Reg. 12, 22. II. Par. 11, 2 † 12, 5. 7.

Semei maledicit Davidi, II. Reg. 16, 5, 13.; veniam impetrat a David, II. Reg. 19, 23.; occiditur ex precepto David, III. Reg. 2, 9. 42. 46.

Sennacherib oppugnat universas civitates Juda munitas, IV. Reg. 18, 13. II. Par. 31, 2.; blasphemat Deum, Isai. 36*.; interimitur a filii, IV. Reg. 19, 37. Isai. 37, 37.; secundum verba Isai. 10, 33 † 31, 8 † 33, 1.

Sepelire mortuos opus misericordiae, Gen. 23, 19 † 25, 9 † 35, 19. 29 † 50, 5. 13. 25. Num. 20, 1. Deut. 10, 6 † 21, 23. Jos. 24, 30. Judic. 12, 7. I. Reg. 25, 1 † 31, 13. II. Reg. 2, 32 † 3, 32. III. Reg. 2, 10. 31. 34 † 11. 43 † 13, 29 † 14, 31. IV. Reg. 13, 20. II. Par. 16, 14 † 24, 16 † 35, 24. Tob. 1, 20 † 2, 3. 7 † 4, 3. 18 † 8, 14 † 12, 12 † 14, 13. 16. IV. Esdr. 2, 23. Eccli. 7, 37 † 38, 16. Matth. 14, 12 † 27, 58. Joann. 19, 39. Act. 13, 29. I. Cor. 15, 4.

Sephora. Vide Ziphora.

Sermo Christianorum. Vide Loquenda.

Serpens aeneus erigitur, Num. 21, 8.; tollitur, et appellatur Nehustam, IV. Reg. 18, 4. Cujus typum gesserit, Joann. 3, 14.

Siba. Vide Ziba.

Sicceleg. Vide Zicceleg.

Sichem filius Hemor Dinam rapit, et concubuit cum illa, Gen. 34, 2.; necatur, 34, 26.

Signa futurorum, Gen. 9, 12. Exod. 31, 13. Jos. 2, 18. I. Reg. 2, 34 $\dagger$ 10, 2. II. Reg. 5, 24. IV. Reg. 19, 29. Isai. 38, 7. Tob. 5, 3. Luc. 2, 12.

Signa in memoriam praeteritorum. Exod. 12, 3. 8. Num. 15, 38 $\dagger$ 16, 38. 40 $\dagger$ 17, 10. Jos. 4, 6*.

Signa et miracula sicut, ut per ea omnipotencia, veritas, justitia, et bonitas Dei innotescat, Exod. 4, 2. 6 $\dagger$ 7, 17 $\dagger$ 16, 12. Jos. 3, 10. 14. III. Reg. 13, 4 $\dagger$ 17, 14 $\dagger$ 18, 38 $\dagger$ 20, 13. 28. IV. Reg. 5, 14 $\dagger$ 20, 9. Matth. 8, 26 $\dagger$ 9, 2 $\dagger$ 14, 28.

Sihon rex Amorrhaeorum concedere noluit, ut Israël transiret per fines suos, Num. 21, 23. Deut. 2, 30.; percussus est in ore gladii, Num. 21, 24.

Silas cum Paulo mittitur Antiochiam, Act. 15, 27.; prefectus est cum Paulo, 15, 40.; remansit Beroeae, 17, 14.

Silere est utile, Prov. 17, 20. Eccle. 3, 7. Eccle. 20, 6 $\dagger$ 32, 12.

Silo locus, in quo fuit domus Dei, Jos. 13, 1. Judic. 18, 31 $\dagger$ 20, 18. I. Reg. 1, 3. Convenerunt omnes in Silo propter Rubenitas, Jos. 22, 12. De Silo assertur arca, I. Reg. 4, 4. Jer. 7, 12 $\dagger$ 26, 6.

Simeon nascitur, Gen. 29, 33.; interficit cum Levi Sichemitas, 34, 25.; eam obrem arguuntur a patre, 49, 5.; in viculis teutetur in Aegypto, 42, 25.

Simon in Bethania excipit Dominum, Matth. 26, 6. Marc. 14, 3. Joann. 12, 1.

Simonia. Vide Vendi dona Dei.

Simplicibus et humiliibus revelat subiude Deus, quod abscondit iis, qui sibi videntur sapientes, Isai. 29, 18. 24 $\dagger$ 32, 4. Eccle. 9, 15. Matth. 11, 25. Luc. 2, 9. 25 $\dagger$ 3. 8 $\dagger$ 10, 21. Act. 4, 13. I. Cor. 1, 24 $\dagger$ 2, 1.

Simplex et rectus, Gen. 20, 6. Job 1, 8. Matth. 10, 16. Act. 2, 46. Rom. 16, 18. Ephes. 6, 5. Col. 3, 22.

Simulatio et hypocrisia cavenda, Eccle. 1, 36. Isai. 32, 6. Jer. 9, 6. Job 15, 34. II. Mach. 6, 24. Matth. 23*.

Sobrietas. Vide Temperantia.

Societas honorum quaerenda, malorum vitanda, Gen. 19, 15. Lev. 7, 19. Num. 16, 25 $\dagger$ 25, 4. Jos. 23, 12. II. Par. 19, 2. Job 31, 1. Ps. 25, 4. 8 $\dagger$ 36, 1. Prov. 1, 10 $\dagger$ 4, 14 $\dagger$ 6, 25 $\dagger$ 13, 20 $\dagger$ 20, 19 $\dagger$ 22, 10. 24 $\dagger$ 23, 6. 17 $\dagger$ 24, 1. 21 $\dagger$ 29, 27. Jer. 16, 8. Eccle. 6, 35 $\dagger$ S. 1, 18 $\dagger$ 9. 21 $\dagger$ 12, 10 $\dagger$ 13, 1. 20. Tob. 1, 5. Matth. 7, 15. Act. 19, 9. II. Cor. 6, 14. Ephes. 5, 11. II. Tim. 4, 14. Apoc. 18, 4.

Sodoma et Gomorrha aminoenissimo loco sita, Gen. 13, 10.; spoliantur. Gen. 14, 11.; subvertuntur a Domino, Gen. 19, 25. Deut. 29, 23. Sap. 10, 6. 7., secundum verba Domini, 18, 20. Causa, Ezech. 16, 49.

Sol et luna creantur, Gen. 1, 16.; ste-

terunt ad imperium Josue, Jos. 10, 12. Retrocessit sol decem gradibus ad petitionem Ezechieiae, et preces Isalae, IV. Reg. 20, 11.; amittet lumen, Matth. 27, 44. Marc. 15, 33. Luc. 23, 44.

Solicitude nimia, Exod. 34, 21. Lev. 25, 20. Dent. 8, 3. Job 7, 8. Ps. 54, 23 $\dagger$ 144, 15, 16. Prov. 10, 3 $\dagger$ 13, 25. Matth. 6, 25 $\dagger$ 10, 9. 23 $\dagger$ 13, 22 $\dagger$ 16, 7. Luc. 8, 14 $\dagger$ 12, 22 $\dagger$ 14, 18 $\dagger$ 21, 31. I. Cor. 7, 32. Philipp. 4, 6. Hebr. 13, 5. I. Petr. 5, 7.

Nomina et visiones, in quibus olim Deus suam voluntatem aperiebat, Gen. 20, 3 $\dagger$ 28, 12 $\dagger$ 31, 24 $\dagger$ 37, 5. 9 $\dagger$ 40, 8 $\dagger$ 41, 1 $\dagger$ 46, 2. Num. 12, 6. Judic. 7, 13, 15. I. Reg. 3, 4. 8, 11 $\dagger$ 28, 6. II. Reg. 7, 4. III. Reg. 3, 5, 15. Job 7, 13 $\dagger$ 33, 15. Dan. 2, 1 $\dagger$ 7, 1. II. Mach. 15, 11. Matth. 1, 20 $\dagger$ 2, 12, 13. Act. 16, 9 $\dagger$ 18, 9 $\dagger$ 23, 11 $\dagger$ 27, 23.

Somnia et visiones, quae non convenient cum doctrina Christi et Ecclesiae, sunt contemnenda; Deut. 13, 1. Eccle. 5, 2. Eccle. 34, 1*. Jer. 23, 16. 25 $\dagger$ 27, 9 $\dagger$ 29, 8.

Norobabel filius Salathiel. II. Esdr. 12, 1. Marc. 1, 13. Luc. 3, 27.; instaurat templum Domini Jerosolymis, I. Esdr. 3, 3. III. Esdr. 5, 70. Eccle. 49, 13.; genuit Abiud, Matth. 1, 13.

Sorores Christi. Vide Fratres.

Nors. Lev. 16, 8. Num. 17*, $\dagger$ 26, 55 $\dagger$ 33, 54. Jos. 7, 14 $\dagger$ 18, 10. I. Reg. 10, 20 $\dagger$ 14, 17, 42. I. Par. 25, 5. II. Esdr. 11, 1. Prov. 16, 33 $\dagger$ 18, 18. Ezech. 21, 19. Jon. 1, 7. Act. 1, 17.

Nostipater comes Pauli. Act. 20, 4.

Nosthenes princeps synagogae percutitur, Act. 18, 17.

Spes iustorum non in temporalibus rebus, sed in Deo ejusque promissionibus fundatur, Gen. 26, 5. Judic. 7, 2, 4. I. Reg. 4, 3 $\dagger$ 17, 45 $\dagger$ 22, 1. III. Reg. 20, 28, 1. Par. 19, 13. II. Par. 25, 7 $\dagger$ 32, 7 $\dagger$ 16, 7 $\dagger$ 20, 15, 20. Judith 9, 13. Ps. 9, 11 $\dagger$ 13, 6 $\dagger$ 21, 5, 10 $\dagger$ 4, 2 $\dagger$ 30, 2 $\dagger$ 39, 5 $\dagger$ 61*. $\dagger$ 70, 1 $\dagger$ 90, 2 $\dagger$ 113, 9, 10. 11 $\dagger$ 141, 6 $\dagger$ 145, 5. Prov. 3, 5 $\dagger$ 22, 19 $\dagger$ 28, 25 $\dagger$ 30, 5. Sap. 3, 4, 9. Eccle. 2, 6, 12 $\dagger$ 13, 9 $\dagger$ 33, 9 $\dagger$ 34, 14. Isai. 26, 4 $\dagger$ 29, 19 $\dagger$ 30, 1. 5 $\dagger$ 31, 1 $\dagger$ 36, 7 $\dagger$ 40, 30. Jer. 2, 33 $\dagger$ 7, 4 $\dagger$ 9, 22 $\dagger$ 17, 7 $\dagger$ 39, 18. Thren. 3, 24. Ezech. 29, 6. Osee 12, 6. Mich. 7, 5, 7. Nah. 1, 7. I. Mach. 3, 18. Matth. 10, 37 $\dagger$ 12, 21. Rom. 5, 2 $\dagger$ 8, 24. II. Cor. 5, 2. Col. 1, 27. I. Thess. 1, 3. I. Tim. 1, 1 $\dagger$ 6, 17. Hebr. 3, 6. I. Petr. 1, 13.

Spes non facit nos securos, nec excludit timorem. Vide Timor.

Spes impiorum evanescet, et in quibus confidunt, vana sunt omnia, IV. Reg. 18, 21. Job 8, 13 $\dagger$ 11, 20 $\dagger$ 14, 19 $\dagger$ 20, 4. Prov. 10, 28 $\dagger$ 11, 7, 23 $\dagger$ 25, 19. Sap. 5, 15. Eccle. 5, 1, 10. Isai. 28, 15, 18 $\dagger$ 30, 2, 12 $\dagger$ 57, 11. Jer. 9, 12 $\dagger$ 17, 7. I. Mach. 2, 62.

Spinæ appellantur solicitudines hujus

mundi, divitiae, et voluptates vitae, Matth. 13, 7. 22 † 19, 22. Marc. 4, 7. 18 † 10, 22. Luc. 8, 7. 14 † 18, 22.

Spiritus sanctus promittitur, Isai. 44, 3. Ezech. 11, 19 † 36, 26 † 39, 29. Joel 2, 28. Matth. 3, 11. Joann. 7, 39 † 14, 16. 26 † 15, 26 † 16, 7.; mittitur, Act. 2, 1.

Spiritus Dei edocet mentes, Exod. 4, 12. Ps. 31, 8. Isai. 54, 13. Matth. 10, 20. Marc. 13, 11. Luc. 12, 11 † 21, 14. Joann. 6, 45 † 24, 16. 26 † 15, 26 † 16, 13. Rom. 8, 16, 26. II. Cor. 1, 22 † 5, 5. Ephes. 1, 13 † 4, 20, 21. I. Joann. 2, 27.

Spiritus probandi sunt, utrum a Deo sint. Judith 8, 28. I. Cor. 14, 29. I. Thess. 5, 21. I. Joann. 4, 1.

Sponsus spiritualis est Christus, Isai. 54, 5 † 62, 4. Jer. 31, 22. Ezech. 16, 8. Matth. 9, 15 † 25, 1. Marc. 2, 19. Luc. 5, 34. Joann. 3, 29. II. Cor. 11, 2. Ephes. 5, 24. Apoc. 19, 7 † 21, 2.

Sponsa Christi. Vide Ecclesia.

Stephanus eligitur, Act. 6, 5.; accusatur, 6, 11.; respondet ad accusationem, 7*; lapidatur, 7, 57.

Stultitia, Prov. 14, 29 † 20, 3 † 26, 1 † 27, 22. Baruch 3, 23. Eccl. 10, 2. Eccli. 33, 5. Matth. 7, 26 † 25, 2. Marc. 7, 22. Ephes. 5, 4.

Stultitia est apud Deum sapientia hujus mundi, I. Cor. 1, 18*. † 3, 19.

Stultorum corda in eorum sunt ore, et contra sapientum os in corde est, Eccli. 21, 23.

Subditorum officium, Exod. 10, 28 † 22, 28. Num. 16*. Jos. 1, 16. II. Esdr. 5, 16. Baruch 1, 11. Prov. 13, 13 † 20, 2 † 24, 21 † 25, 6. Eccl. 8, 2 † 10, 16. Jer. 29, 7. Matth. 17, 24 † 22, 16, 21. Luc. 20, 22. Rom. 13, 1, 7. I. Thess. 5, 12. I. Tim. 2, 1. Hebr. 13, 17. Tit. 3, 1. I. Petr. 2, 13.

Superiorum, judicium, et rectorum officium et potestas in subditos, Gen. 9, 6. Exod. 1, 8*. † 5*. † 18, 13. 17 † 22, 8. Lev. 24, 10, 23. Num. 11, 16. 24 † 25, 4 † 27, 15, 18. Deut. 1, 13. 17 † 17, 1 † 19, 17. Jos. 1, 10. Judic. 2, 7. 16. I. Reg. 10, 24. III. Reg. 3, 7. II. Par. 19, 5, 8. Job 29*, † 34, 30. Ps. 81*. Prov. 8, 15 † 11, 14 † 12, 24 † 16, 10 † 20, 8 † 28, 15 † 29, 4. 14 † 31, 4. Eccl. 10, 1, 12. Sap. 1, 1 † 6*. Eccl. 7, 4 † 10, 1. 24 † 17, 18. Isai. 1, 23. 26 † 3, 2 † 10, 1 † 32, 1. Jer. 5, 26 † 22, 2 † 27*. Ezech. 22, 6. 12 † 45, 9. Dan. 2, 21. Osee 13, 10. Mich. 3, 1. 9. Matth. 22, 17, 21 † 26, 51. Luc. 20, 22. Joann. 3, 31 † 19, 11, 21. Cor. 15, 24. Rom. 12, 8 † 13, 1. 2. Tit. 2, 1. Tit. 3, 1. Hebr. 13, 17. I. Petr. 2, 13. Vide Rex, Index.

Superbia prohibetur, committitur, et punitur, Gen. 3, 17 † 11, 5, 7. Exod. 5, 2 † 14, 26, 1. Reg. 17*. IV. Reg. 18, 19*, † 19, 35. Tob. 4, 14. Judith 9, 16 † 12*. Prov. 6, 17 † 11, 2 † 13, 10 † 15, 25 † 16, 5. 18 † 18, 12 † 25, 6 † 29, 23. Eccl. 10, 9. 11. 16 † 25, 4. Isai. 3, 15. 17 † 9, 8 † 10, 8 † 14, 9 † 36*. † 37, 10. 24

† 39, 2, 5 † 47, 8. Jer. 48, 29 † 49, 16. Ezech. 16, 49 † 28, 2 † 31, 10. Dan. 4,

19, 27 † 5, 22. Abd. 1, 3. Mal. 2, 11. II. Mach. 9, 4, 6. Luc. 1, 47 † 10, 15 †

14, 7, 11 † 18, 11 † 22, 24. Act. 12, 21. Rom. 1, 30 † 11, 20. II. Tim. 3, 2. I. Petr. 5, 5. II. Petr. 2, 18. Judae 16. Apoc. 18*.

Susanna historiæ, Dan. 13*.

Syri imperant Israëli, Judic. 3, 8.; opprimuntur ab Othoniel, 3, 10.; caeduntur a Davide, eique sunt tributarii, II. Reg. 8, 5.; juvent filios Ammon contra David, 10, 6.; fugientes a facie Israëli occiduntur a David, 10, 13. 18.; Samariam obsidentes caeduntur, III. Reg. 20, 29.; pugnant contra Israël, IV. Reg. 6, 8.; mentis stupore immiso, quasi caeci ducuntur in Samariam, 6, 18. 19.; obsident Samariam, 6, 24.; territi a Deo solvunt obsidionem, 7, 6, 7.; vastantur a rege Assyriorum, et transferuntur Cyreneu, IV. Reg. 16, 9. Desolatio eorum praeuantiatur, Isai. 17, 1. Jer. 49, 23. Amos 1, 3.

T.

Tabitha suscitatur a mortuis, Act. 9, 36. 40.

Temperantia in cibo, potu, et concubitu, Tob. 6, 15. Eccl. 3, 6. Eccl. 31, 18 † 32, 7. Dan. 1, 8. 11. Rom. 13, 13 † 14, 17. I. Cor. 7*. Gal. 5, 23. I. Tim. 3, 2. II. Tim. 1, 7. Tit. 1, 8 † 2, 6, 12. I. Petr. 1, 13 † 5, 8. II. Petr. 1, 6.

Templum Salomonis quando, quanto tempore, et qua forma sit extactum, III. Reg. 6*. † 7*. II. Par. 3*. 4*. Promissio ejus, II. Reg. 7, 13. Extrinxit ope gentilium, III. Reg. 5*.; consecratur, 8*. II. Par. 7, 7.; profanatur per Achaz, II. Par. 28, 21.; iterum consecratur per Ezechiam, II. Par. 29*.; profanatur et denovo consecratur per Manassen, II. Par. 33, 7. 15.; exuritur, IV. Reg. 25, 9., prout praeditum erat, II. Par. 7, 20.; iterum extruitur, I. Esdr. 1*. 3*. 4*. 5*. † 6, 3, 7.; spoliatur et acceditur, I. Mach. 1, 23. 33.; profanatur, 1, 49. 57.; mundatur et consecratur, 4, 36. II. Mach. 10, 1. Ejus devastatio, Dan. 9, 26. Matth. 24, 2. Marc. 13, 2. Luc. 19, 41.

Contra templum prophetatur, Lev. 26, 31. III. Reg. 9, 7. IV. Reg. 21, 12. II. Par. 7, 20. Ps. 73, 6. Isai. 66, 1. Jer. 7, 3. 17 † 26, 6, 12. Amos 9, 1. Mich. 3, 12. Zach. 11, 2.

Templum spirituale et domus Dei, II. Reg. 7, 13. Prov. 9, 1. Agg. 2, 8. Matth. 7, 24 † 16, 18. Joann. 2, 19. I. Cor. 3, 16 † 6, 19. II. Cor. 6, 16. Ephes. 2, 20. I. Tim. 1, 15. Hebr. 3, 6. I. Petr. 2, 5. Vide Ecclesia.

Tempia idolorum, I. Reg. 5, 2 † 31, 9. III. Reg. 11, 7. IV. Reg. 10, 21 † 17, 32 † 19, 37. I. Par. 11, 10. Baruch 6, 16. 30. 54. Isai. 37, 38. Jer. 43, 12. Dan. 14*. I. Mach. 1, 50 † 6, 2 † 10, 83. II. Mach. 6, 2. Act. 19, 27.

Templum domus Dei, et domus orationis vocatur, Isai. 56, 7. Matth. 21, 13. Christus ipse et omnes fideles frequenter in templo versabantur, Matth. 24, 1. Marc. 11, 11 $\dagger$ 12, 35. Luc. 2, 30 $\dagger$ 19, 45. Act. 2, 46 $\dagger$ 3, 1 $\dagger$ 5, 20. 21 $\dagger$ 21, 26 $\dagger$ 22, 17.

In templo oratur Deus, et exaudit, III. Reg. 9, 3 $\dagger$ 8, 29. II. Par. 6, 19. Matth. 21, 13.

Tempula manufacta non inhabitat Deus, quasi iis concludi possit, vel illis indigeat, ut homo aedibus, III. Reg. 8, 27. II. Par. 6, 18. Isai. 66, 1. Jer. 23, 24. Act. 7, 48 $\dagger$ 17, 3. Alioqui Deus in templis materialibus habitare dicitur, III. Reg. 6, 13 $\dagger$ 8, 12. I. Par. 23, 25. Ps. 77, 60 $\dagger$ 131, 13. Jer. 7, 3. 7. Matth. 23, 21. Act. 7, 46.

Templum dicitur locus sanctus, Gen. 28, 17. Exod. 3, 5.

Templum magnis muneribus dotatum, II. Par. 1*, 2*, 3*, 4*, 5*. II. Mach. 3, 2.

Templi profanatores a Deo puniuntur. Isai. 56, 5*. II. Mach. 3, 25. 26*. Matth. 21, 12. Joann. 2, 15.

Temporis opportunitas in omnibus rebus observanda. Eccl. 3, 1 $\dagger$ 8, 5. Eccl. 20, 6 $\dagger$ 32, 20. Rom. 12, 11.

Tenebriae trium dierum in Aegypto, Exod. 10, 22. Ps. 104, 28. Sap. 17, 2, 19, 16.

In tenebris versatur mundus, et amat eas, IV. Esdr. 14, 20. Isai. 9, 1 $\dagger$ 59, 9 $\dagger$ 60, 2. Joann. 1, 5 $\dagger$ 3, 19 $\dagger$ 8, 12 $\dagger$ 12, 35. Act. 26, 17. I. Thess. 5, 7. I. Joann. 2, 11.

Tentare Deum non licet, Exod. 14, 11 $\dagger$ 17, 2. Deut. 6, 16. Judith 8, 11. Matth. 4, 7. I. Cor. 10, 9.

Tentat seu verius probat Deus suos variis modis, Gen. 22, 1*. Exod. 15, 25 $\dagger$ 16, 4 $\dagger$ 20, 20. Deut. 8, 2 $\dagger$ 13, 3. Judic. 2, 22 $\dagger$ 3, 1. II. Par. 32, 21. Tob. 2, 8. Job 1, 12*. Sap. 3, 5. Eccl. 2, 4 $\dagger$ 27, 18. Zach. 13, 9. Rom. 5, 4. II. Petr. 2, 9. Jac. 1, 2.

Tentari non patitur Deus suos supra id, quod possunt, I. Cor. 10, 13. II. Petr. 2, 9. Apoc. 2, 10.

Tertullus orator accusat Paulum, Act. 24, 2.

Testamentum, Col. 4, 24. Hebr. 9, 1 $\dagger$ 13, 20. Vide Novum Testamentum.

Testimonium tum verum, tum falsum, Exod. 20, 16 $\dagger$ 23, 1. Num. 35, 30. Deut. 5, 20 $\dagger$ 17, 11 $\dagger$ 19, 15. 18. III. Reg. 21, 10. Ps. 26, 12 $\dagger$ 34, 11. Prov. 6, 19 $\dagger$ 14, 5 $\dagger$ 19, 5. 9 $\dagger$ 21, 28 $\dagger$ 24, 28 $\dagger$ 25, 18. Dan. 13, 34*. Matth. 18, 16 $\dagger$ 19, 18 $\dagger$ 26, 59 $\dagger$ 28, 13. Marc. 10, 19. Joann. 8, 17. Act. 6, 11. Rom. 13, 9. II. Cor. 13, 1. I. Tim. 5, 19. Hebr. 10, 28. Vide Menedictum.

Thaddaeus. Vide Lebbaeus.

Thamar concubuit cum Juda suo socio, Gen. 38, 15.; gignit geminos Phares et Zara, 38, 27 $\dagger$ 46, 12.

Thamar violatur ab Amnon fratre suo, II. Reg. 13, 14.

Thamar filia Absalouis, II. Reg. 14, 27.

Thare pater Abraham, Gen. 11, 26.

Thebes obsidetur, Judic. 9, 50.

Thebni rex Israël, III. Reg. 16, 21.

Thebuitis mittitur ad regem David, ut impetraret reductionem Absalon, II. Reg. 14, 2*.

Theglatlath-Phalasar devictam magnam partem Israëlitarum transtulit in Assyrios, IV. Reg. 15, 29*.

Theodus occisus est, Act. 5, 37.

Thesaurus minus diligendus magis diligatur, Osee 9, 1. Matth. 6, 19 $\dagger$ 19, 22. Marc. 10, 22. Luc. 12, 22, 33 $\dagger$ 18, 23. Joann. 6, 26. II. Cor. 4, 18.

Thola dux in Israël, Judic. 10, 1.

Thotomai rex Gessur, II. Reg. 13, 37.

Thomas Didymus paratum se offert cum Christo ire in mortem. Joann. 11, 16; erat incredulus, 20, 25, 27.

Timendus est Deus, et ante oculos habendus. Gen. 22, 12 $\dagger$ 31, 49. Exod. 1, 17 $\dagger$ 20, 20. Deut. 4, 9 $\dagger$ 6, 2, 13. 24 $\dagger$ 10, 12. 20 $\dagger$ 13, 4. Jos. 24, 14. Judic. 6, 10. IV. Reg. 17, 36. II. Par. 20, 15. Job 1, 8 $\dagger$ 28, 28. Ps. 26, 1 $\dagger$ 32, 8 $\dagger$ 33, 8, 10 $\dagger$ 110, 5 $\dagger$ 111, 1 $\dagger$ 127, 1. Prov. 1, 7 $\dagger$ 3, 7 $\dagger$ 9, 10 $\dagger$ 14, 2. 27 $\dagger$ 15, 16 $\dagger$ 16, 6 $\dagger$ 22, 4 $\dagger$ 24, 21. Eccl. 12, 11. Eccl. 1, 11*. $\dagger$ 2, 7, 12, 18 $\dagger$ 7, 31 $\dagger$ 10, 23 $\dagger$ 15, 1 $\dagger$ 25, 16 $\dagger$ 33, 1 $\dagger$ 34, 16 $\dagger$ 41, 16. Isai. 8, 5 $\dagger$ 41, 10 $\dagger$ 43, 1 $\dagger$ 51, 12. Jer. 10, 7 $\dagger$ 32, 39. Baruch 3, 7. IV. Esdr. 16, 68. Matth. 10, 28. Luc. 12, 5. I. Petr. 2, 1 $\dagger$ 3, 15. Apoc. 14, 7.

Timoris Dei fructus, utilitas, et laus, Gen. 20, 9. Ps. 102, 17 $\dagger$ 124, 1 $\dagger$ 117*. Prov. 10, 27 $\dagger$ 14, 27 $\dagger$ 19, 23 $\dagger$ 22, 4; ejus defectus causa peccandi, Gen. 20, 11.

Timore punit Deus et terrore, Gen. 35, 5. Exod. 23, 27. Lev. 26, 36. Deut. 2, 24 $\dagger$ 11, 25 $\dagger$ 28, 10. 65. Jos. 2, 9 $\dagger$ 10, 10. Judic. 4, 5 $\dagger$ 7, 21. I. Reg. 7, 10. IV. Reg. 7, 6. I. Par. 15, 17. II. Par. 14, 14 $\dagger$ 17, 10 $\dagger$ 20, 29. Ps. 9, 20. Jer. 49, 37. Judith 14, 14 $\dagger$ 15, 1. II. Mach. 3, 24.

Timoris Dei exempla, Exod. 1, 17 $\dagger$ 14, 31. III. Reg. 18, 3. II. Par. 19, 7. Tob. 1* $\dagger$ 2, 9, 13 $\dagger$ 8, 18 $\dagger$ 9, 12. Judith 8, 3. Job 31, 23. Jon. 1, 16. Prov. 31, 30. II. Mach. 6, 30. Luc. 2, 25. Act. 8, 2 $\dagger$ 9, 31 $\dagger$ 10, 2, 35.

Timor et solicitude non repugnat fidei, aut spei, Ps. 2, 11. Eccl. 9, 1, 2. Eccl. 5, 5. Rom. 11, 20*. I. Cor. 9, 27 $\dagger$ 10, 12. Philipp. 2, 12*. $\dagger$ 3, 11. 13. Hebr. 3, 14 $\dagger$ 4, 1*. II. Petr. 3, 17.

Timent et reverentur bonos etiam mali, Gen. 20, 8. Exod. 14, 25. I. Reg. 18, 12. IV. Reg. 1, 14. II. Esdr. 6, 16. I. Mach. 3, 25 $\dagger$ 12, 28. Marc. 6, 20. Act. 5, 13 $\dagger$ 16, 29.

Timoteus circumciditur, et proficiuntur cum Paulo, Act. 16, 3.; mittitur cum Paulo in Macedoniam, 19, 22.; accepit gratiam per impositionem manuum, I. Tim. 4, 14. II. Tim. 1, 6.

Titum gentilem noluit Paulus circum-

cidi, Gal. 2, 3. Titus a Paulo constitutus episcopus cretensis, Tit. 1, 5.

Tobias vir pius, et in pietate constans, Tob. 1, 1*.; fit caecus, 2, 11.; visum recipit, 11, 14.

Traditiones, etiam sine scripto ab apostolis acceptae, servandae nobis sunt, II. Thess. 2, 15.

Tradiderunt apostoli quaedam viva tantum voce, I. Cor. 11, 34. II. Joann. 12, 3, 13.

Tribulatio. Vide Crux.

Tributum. Vide Exactio.

Trinitas figurata, et declarata, Gen. 1, 26 † 18, 2. Exod. 3, 6. 15. 16 † 4, 5. Ps. 32, 6. Isai. 6, 3 † 34, 16 † 48, 16 † 61, 1. Matth. 3, 16 † 10, 20 † 17, 5 † 28, 19. Luc. 4, 18. Joann. 3, 35 † 14, 16. 26 † 15, 26 † 16, 3. I. Joann. 5, 7.

Tripudiare. Vide Chorea ducere.

Tristari immoderate propter tempora-
lia minime laudandum, Prov. 12, 25 † 15,
13 † 17, 22. Eccli. 30, 22 † 38, 19. I.
Mach. 6, 8. II. Cor. 7, 10.

Tryphon partium Alexandri transit ad
Emalchuel Arabem, I. Mach. 11, 39.; cu-
piens regnum Antiochi occupare, et fin-
gens se amicum apud Ptolomaida, dolo cap-
pit Jonathan, 12, 39. 49.; a Simone accep-
ta pecunia Jonathan occidit cum filiis, 12,
19. 23.; interim Antiochum filium Ale-
xandri, 13, 31.

Tuba clangent angeli in consummatione
saeculi, Matth. 24, 31. I. Cor. 15, 52.
I. Thess. 4, 16.

V.

Vae, vae, quibus et quas ob causas
interminetur Scriptura, Num. 21, 29. Eccle.
4, 10 † 10, 16. Isai. 1, 4. 24 † 3, 9. 11
† 5, 8. 18 † 6, 5 † 10, 1 † 17, 12 † 18,
1 † 24, 16 † 28, 1 † 29, 1 † 30, 1 † 31,
1 † 33, 1 † 45, 9. Jer. 4, 31 † 13, 27 †
22, 13 † 23, 1 † 45, 3 † 48, 1. Ezech.
6, 11 † 13, 3. 18 † 16, 23 † 30, 2 † 34,
2. Osee 7, 13. Joel 1, 15*. Amos 5, 18
† 6, 1. Mich. 2, 1. Nah. 3, 1. Hab. 2,
6, 12. Soph. 2, 5 † 3, 1. Judith 16, 20.
Eccli. 2, 14 † 41, 11. Matth. 11, 21 † 18,
7 † 23, 13*. Luc. 6, 24 † 10, 13 † 11,
42 † 17, 1. I. Cor. 9, 16. Judea 11.
Apoc. 8, 13 † 9, 22 † 11, 14 † 12, 12 †
18, 10, 16.

Vasthi spernit regis imperium, et ab eo
reputiatur, Esth. 1, 9, 19.

Vendi non debent dona Dei, IV. Reg.
5, 22. 26*. Dan. 5, 17. Matth. 10, 8. Act.
8, 20 † 20, 35. I. Cor. 9, 15. II. Cor. 11,
9 † 12, 13. Quaere Emere.

Venter pro Deo eligitur, Rom. 16, 18.
Philipp. 3, 19.

Verbum Dei semper ob oculos ponen-
dum, Deut. 4, 1 † 6, 6. 17 † 11, 18. Nm.
15, 39. Ps. 1, 2. Prov. 3, 1 † 4, 1. 20 †
6, 20 † 7, 1.

Verbo Dei non recedendum, Deut. 4, 2
† 5, 32 † 28, 14. Jos. 1, 7 † 23, 6. Prov.
4, 27. Isai. 30, 21.

Verbum Dei universum non est scriptis
traditum, Joann. 14, 26 † 20, 21 † 21, 25.
I. Cor. 11, 34. II. Thess. 2, 15. II. Joann.
12. III. Joann. 18.

Verbum Dei nou audiendum solum et
loquendum, sed et corde credendum, et
factis praestandum, Deut. 5, 1. 27 † 6, 1
† 31, 12. Isai. 29, 13. Ezech. 33, 31. Matth.
5, 22 † 7, 24 † 15, 8 † 28, 20. Luc. 6,
47 † 11, 28 † 12, 47. Joann. 13, 17. Hebr.
4, 2. Jac. 1, 22.

Verbi Dei contemtus, et punitio ejus,
III. Reg. 13, 4. IV. Reg. 17, 14. 19. II.
Par. 30, 6. 10 † 36, 15. Prov. 1, 24. 28
† 28, 9. Isai. 28, 14 † 30, 9. 14 † 65, 10
† 66, 4. Jer. 2, 5 † 5, 12. 20 † 7, 13 †
16, 9 † 19*. † 25, 4. Ezech. 33, 30.
Matth. 10, 14 † 11, 20. Luc. 10, 10. Act.
13, 45 † 18, 6. Rom. 1, 21. 30. II. Thess.
2, 10. Hebr. 2, 3. Vide Inobedientia.

Verbum Dei manet in aeternum, Num.
23, 19. Tob. 14, 6. Ps. 32, 11 † 116, 2 †
118, 89. Isai. 40, 8 † 51, 6 † 54, 10. Matth.
5, 18 † 24, 35. Marc. 13, 31. Luc. 16, 7 †
21, 31. I. Petr. 1, 25.

Verbum Dei quantae sit virtutis et effi-
caciae, Gen. 1*. Ps. 32, 9. Job 38, 11.
Isai. 46, 10 † 55, 11. Matth. 8, 13. 26.
Marc. 1, 27. Luc. 5, 13. 24 † 8, 24 †
18, 42.

Verbum Dei est cibus animae, Deut. 8,
3. Sap. 16, 26. Jer. 15, 16. Ezech. 3, 3.
Matth. 4, 4. Luc. 4, 4.

Verba sunt ponderanda, et non leviter
effutienda, Ps. 111, 5. Prov. 15, 2. 23 †
13, 3 † 20, 15 † 17, 27 † 21, 23 † 25, 11.
Eccl. 5, 2 † 12, 10. Eccli. 5, 12 † 20, 7
† 23, 7 † 28, 29 † 32, 18. Matth. 12, 36.
Col. 4, 6. Jac. 1, 19.

Veritas, Isai. 59, 15. III. Esdr. 3, 12
† 4, 33. IV. Esdr. 1, 17. Zach. 8, 16.
Ephes. 4, 21.

Vestimenti sunt nudi, Isai. 58, 7. Tob.
1, 17. Ezech. 18, 7. Matth. 25, 36. Vide
Eleemosyna.

Vestium abusus. Vide Abusus.

Vestes scindere, Gen. 44, 13. Jos. 7, 6.
Judic. 11, 35. I. Reg. 4, 12. II. Reg. 13,
31. III. Reg. 21, 27. IV. Reg. 5, 7 † 6, 30
† 11, 14 † 18, 37 † 19, 1 † 22, 11. 19.
Esth. 4, 1. Jer. 36, 24. Joel 2, 13. I. Mach.
2, 14 † 3, 47 † 4, 31 † 11, 71. Matth. 26,
65. Act. 14, 13 † 16, 22.

Via, per quam justi ambulant, quae et
qualis sit, Ps. 118, 5. Prov. 3, 6. 17 † 16,
5, 17. Eccl. 5, 12. Isai. 26, 7 † 30, 31 †
35, 8 † 40, 3. Jer. 31, 21. Osee 14, 10.
I. Thess. 4, 1. Hebr. 12, 13.

Via iustorum a Domino dirigitur, Tob.
4, 20. Ps. 16, 5 † 24, 4 † 118, 35. Prov.
4, 12. 18 † 13, 6 † 16, 9 † 20, 24. Isai.
48, 17. Jer. 10, 23. Mich. 4, 2.

Via iustorum remuneracionem a Deo
expectat, Ps. 24, 12. Prov. 12, 28. Jer. 6,
16 † 7, 3.

Via impiorum qualis, Ps. 118, 3. Prov.
4, 19. 26. 27 † 12, 15 † 21, 2 † 22, 5.
Isai. 57, 10.

Viae impiorum exitus et finis, Job 6, 18.

- Prov. 14, 12 † 28, 18. Eccli. 2, 16 † 21, 11.
 Jer. 2, 36 † 4, 18.
- Victoria a Deo expectanda est*, Gen. 14, 14. Exod. 17, 9. Deut. 7, 18. Jos. 11, 6. Judic. 7, 7. I. Reg. 14, 6 † 17, 43. II. Par. 14, 11 † 16, 8 † 24, 24 † 25, 8. Ps. 117, 16. Prov. 21, 31. Judith 9, 15.
- Victoria potiuntur pauci contra multos*, Gen. 14, 14. Jos. 11, 1. 7. Judic. 7, 4. I. Reg. 14, 6. 14. II. Par. 13, 14 † 14, 11. 12 † 24, 24. I. Mach. 3, 16. 22. Post partam victoriam triumphus instituitur, Num. 31, 13. Judic. 11, 34. I. Reg. 18, 6. II. Mach. 3, 7.
- Viduus benefaciendum est*, Exad. 22, 22. Dent. 16, 14 † 24, 17. 19 † 26, 12. 27. 19. Judith 16, 28. Job 24, 3 † 31, 16. Eccli. 4, 10. Isai. 1, 27. Jer. 22, 3. Zach. 7, 10. Mat. 3, 5. Matth. 23, 14. I. Tim. 5, 3. 16. Jac. 1, 27.
- Viduas pias quid decent*, Judith 8, 4. Luc. 2, 37. I. Tim. 5, 3. 5. Tit. 2, 3.
- Vigilare*. Vide Adventus Domini.
- Vindicta soli Deo ejusque ministris ac magistratui commissa*, unde et alii est prohibita, Gen. 15, 14. Lev. 19, 18. Deut. 32, 35. Judic. 8, 20 † 16, 20. Ps. 7, 7 † 9, 13 † 93, 1. Prav. 17, 11 † 20, 22 † 24, 29 † 28, 22. Eccli. 28, 1. Ezech. 25, 12. 14. Nah. 1, 2. Matth. 5, 39. Luc. 9, 54 † 18, 6. 7. 8. Rom. 12, 19. Gal. 5, 10. I. Thess. 5, 15. II. Tim. 4, 14. Hebr. 10, 30. I. Petr. 3, 9. Jac. 5, 4. Apoc. 6, 10. Vide Remissio.
- Vinea*, Gen. 9, 20. Dent. 23, 24. Isai. 5, 1. Cant. 8, 11. Matth. 20, 1 † 21, 33.
- Virginitas commendatur*, Matth. 19, 12. I. Cor. 7, 23*. Apoc. 14, 4.
- Virginitas praesertim conjugio*, I. Cor. 7, 38. 40.
- Virgines servantur*, Num. 31, 18 † 21, 11.
- Virgines olim ut nunc conclusae*, II. Mach. 3, 19.
- Visitare et consolari infirmos seu aegrotos opus misericordiae*, Gen. 48, 1. IV. Reg. 8, 29 † 13, 14. Job 2, 11. Ps. 40, 4. Eccl. 7, 3. Eccli. 7, 25 † 33, 13. Matth. 25, 37. 40. Joann. 11, 3 † 12, 9. II. Cur. 1, 4.
- Visere sanctos desiderat Paulus*, Rom. 1, 11 † 15, 23. 32. Gal. 4, 20. I. Thess. 2, 17.
- Vita fidelium ad quam regulam sit instituenda*, Gen. 17, 1. Exod. 29, 11*. Lev. 11, 44 † 19, 2 † 20, 7, 29 † 21, 8. Matth. 5, 48 † 11, 29. Luc. 6, 36. Joann. 12, 26 † 13, 13 † 15, 12 † 21, 15. Rom. 6, 4 † 8, 29 † 13, 14 † 15, 2. Ephes. 2, 9 † 4, 1. 23 † 5, 1. 9. Philipp. 1, 27 † 2, 5. 14. Col. 2, 6 † 3, 9. 12*. I. Thess. 4, 3. Tit. 2, 11 † 3, 8. Hebr. 12, 2. I. Petr. 1, 15 † 22*. 13, 17 † 4, 1. I. Joann. 1, 7 † 2, 6.
- Vitae humanae brevitas et vanitas*, Gen. 3, 19. II. Reg. 14, 14. I. Par. 29, 15. Job 3, 20 † 7, 6 † 8, 9 † 9, 21. 25 † 13, 28 † 14, 1. Ps. 38, 6 † 89, 5. 9 † 101, 4. 12 † 102, 15 † 103, 23 † 143, 4. Eccl. 2, 23 † 3, 10 † 7, 1. Sap. 2, 5 † 5, 9. Eccli. 14, 18 † 17, 31 † 18, 8 † 40, 6 † 41, 1.
- Tob. 4, 23. Isai. 40, 6. Luc. 12, 18. Ephes. 5, 16. Hebr. 13, 14. I. Petr. 1, 14. Jac. 1, 10 † 4, 14.
- Vitam pro fratribus ponere*, Esth. 4, 15. Judith 13, 3. 25. Joann. 15, 13. I. Joann. 3, 16.
- Vitis*, Gen. 49, 11. Judic. 9, 12. Zach. 3, 10. I. Mach. 14, 12. Joann. 15, 1. Vitis palmae appellatur populus israëliticus, Osee 10, 1. Joann. 15, 5.
- Vitulus erigitur in idolum*, Exod. 32, 4. Deut. 9, 16. III. Reg. 12, 28. IV. Reg. 10, 29 † 17, 16. Ps. 105, 19. Osce 8, 5. Act. 7, 40.
- Virendum Deo, non sibi*, Rom. 14, 7. II. Cor. 5, 15. Gal. 2, 20. II. Thess. 5, 10. I. Petr. 4, 2.
- Vunctionis extremae Sacramentum*, Jac. 5, 14.
- Votuntas nostra accommodanda voluntati divinae*, I. Reg. 3, 18. II. Reg. 10, 12 † 15, 20. I. Mach. 3, 60. Matth. 6, 10 † 26, 39. Marc. 14, 36. Luc. 22, 42. Act. 21, 14. I. Cor. 4, 19. Hebr. 6, 3. Jac. 4, 15. Vide Abnegatio.
- Voluntas Dei*, Matth. 7, 21 † 12, 50. Marc. 3, 35. Joann. 6, 39. Rom. 12, 2. Ephes. 5, 17. Col. 1, 9. I. Thess. 4, 3. I. Tim. 2, 4. I. Joann. 2, 17.
- Voluntas Dei non est, ut aliquis pereat*, Ezech. 18, 23. Joann. 6, 39. I. Tim. 2, 4. II. Petr. 3, 9.
- Voluntatem pro opere acceptat Deus*, Gen. 20, 3. 6 † 22, 9. II. Reg. 11, 14 † 12, 9. III. Reg. 21, 19. Vide Cor.
- Votuptas carnis*. Vide Covcupiscentia.
- Votum*, Geu. 25, 20. Lev. 27, 1. Num. 6*, † 27, 2 † 30*. Deut. 23, 21. Judic. 11, 30. I. Reg. 1, 11. II. Reg. 15, 8. Ps. 75, 12. Ezech. 5, 3. Baruch 6, 34. Matth. 14, 7. Act. 18, 18 † 21, 23 † 23, 12.
- Votum castitatis servandae, seu non coquendici virum*, Luc. 1, 34.; non sine damnatione violatur, I. Tim. 5, 12.
- Urias defert litteras Davidis ad Joab*, II. Reg. 11, 14.
- Urias prophetat contra Jerusalem*, ideo quic eductus de Aegypto, occiditur a Joram. Ier. 26, 20. 23.
- Urias sacerdos iuxta praeceptum regis Achaz extruit altare*, IV. Reg. 16, 11.
- Uriel angelus Dei*, IV. Esdr. 4, 1 † 5, 20.
- Usia rex Iuda pugnat adversus Philistaeos*, sumit sibi officium sacerdotum, adolere volens incensum, lepra punitur, moritur, II. Par. 26, 17. 20. 23.; appellatur Azarias, IV. Reg. 15, 1.; appellatur Ozias, Matth. 1, 9.
- Usura*, Exod. 22, 25. Lev. 25, 35. Dent. 23, 19. II. Esdr. 5, 7. Ps. 14, 5. Prov. 22, 16 † 28, 8. Jer. 15, 10. Ezech. 18, 8. 13 † 21, 12. Luc. 6, 34 † 19, 8.
- Uxorius officium*, Gen. 2, 22 † 3, 16. Num. 30, 7, 13. Deut. 22, 5. Esth. 1, 10*. Tob. 10, 12. Prov. 11, 16 † 12, 4. Isai. 3, 15. 17. I. Cor. 7*, † 11, 5. 9 † 14, 34. Ephes. 5, 22. Col. 3, 18. I. Tim. 2, 11 † 3, 11 † 5, 2. 10. Tit. 2, 4. I. Petr. 3, 1. Vide Mariti officium.

Z.

Zachaeus excipit Christum suis aedibus, Luc. 19, 6.

Zacharias filius Joiaiae sive Barachiae sacerdotis lapidatur, II. Par. 24, 20. Matth. 23, 38.

Zacharias propheta tempore Darii, Zach. 1, 1.

Zacharias pater Joannis Baptistae, Luc. 1, 5.

Zadoch filius Abiathar fit sumimus sacerdos, III. Reg. 2, 35.

Zalphaud filiae postulant haereditatem, Num. 27, 1. 7 † 36, 2. Jos. 17, 3.

Zurvia filia Isai, soror Davidis, genuit Abisai, Joab, et Asael, II. Reg. 2, 18. I. Par. 2, 16.

Zebedaeus pater Jacobi et Joannis, Matth. 4, 21. Uxor ejus Salome intercedit pro filiis apud Christum, Matth. 20, 20.

Zebee et *Salmania* reges Madianitarum capiuntur, Judae 8*.

Zedecias, qui et *Mathanias*, patruus Joachin substituitur pro eo in regno Juda,

IV. Reg. 24, 18. Jer. 37, 1. Obsessa a Nabuchodonosor Jerusalem, Zedecias effossis oculis ac vinctus, necatisque coram se filii, in Babylonem ducitur, IV. Reg. 25, 1. 6. 7. Jer. 39, 4. 7 † 52, 3., quemadmodum ei praedictum erat, Jer. 27, 12 † 37, 16. Ezech. 12, 3 † 17, 16 † 21*.

Zelus et *zelotypia*, Gen. 34, 2. 25. 27. Exod. 32, 17. 27. Num. 25, 7. Judic. 20, 1. 8. I. Reg. 11, 6 † 15, 11. 32. III. Reg. 18, 40 † 19, 10. 14. IV. Reg. 10*. I. Mach. 2, 24. Matth. 21, 12. Joann. 2, 17. Act. 9, 1. Philipp. 3, 2.

Ziba servus Saulis constituitur procurator Miphiboseth, II. Reg. 9, 9. Donantur ipsi omnia bona Miphiboseth, 16, 2. Procedit obviam regi David, 19, 17.

Ziceleg donatur regi David, I. Reg. 27, 5.; exuritur ab Amalechitis, 30, 1.

Ziphora uxor Moysis, Exod. 2, 21.; circumcidit filium suum, 4, 25.

Zorobabel. Vide *Sorobabel*.

ORDO LIBRORUM NOVI TESTAMENTI.

	Pag.		Pag..
Evangelium secundum Matthaeum	3	Pauli Epistola ad Titum	197
" " secundum Marcum	33	" " ad Philemonem	199
" " secundum Lucam	51	" " ad Hebreos	200
" " secundum Joaunem	83	Jacobi Epistola	209
Actus apostolorum	106	Petri Epistola I.	213
Pauli Epistola ad Romanos	137	" " II.	217
" " ad Corinthios I.	151	Joannis Epistola I.	219
" " " II.	163	" " II.	223
" " ad Galatas	171	" " III.	224
" " ad Ephesios	175	Judae Epistola	225
" " ad Philippenses	180	Apocalypsis	226
" " ad Colossenses	183	Oratio Manassae	240
" " ad Thessalonicenses I.	186	Esdrae liber III.	240
" " " " II.	189	" " IV.	252
" " ad Timotheum I.	191		
" " " " II.	195		
